3 1761 07839005 1

Del P. Abate Baroncini Silvestrino

Del P. Abate ~~Baroncini~~ Silvestrino

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/theologiamoralis00reif

R. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL THEOLOGIA MORALIS.

R. P. F.

ANACLETI

REIFFENSTUEL

THEOLOGIA

MORALIS.

THEOLOGIA MORALIS

BREVI SIMULQUE CLARA METHODO COMPREHENSA,

ATQUE

JUXTA SACROS CANONES,

Et noviſſima Decreta Summorum Pontificum diverſas propoſitiones damnantium, ac probatiſſimos Auctores, ſuccincte reſolvens omnes Materias Morales.

AUCTORE

R. P. F. ANACLETO REIFFENSTUEL

Ordinis Minorum S. Franciſci Reform. Provinciæ Bavariæ Ex-Cuſtode, ac Lectore Jubilato.

Editio Noviſſima mendis accuratiſſime expurgata.

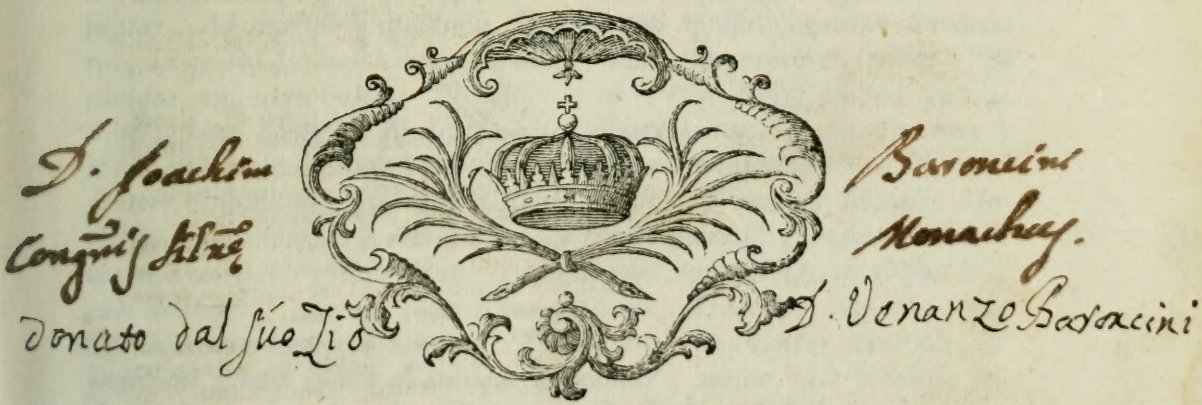

BASSANI, MDCCXLV.

Ex Typographia Remondini.

SUPERIORUM PERMISSU.

THEOLOGIA MORALIS

BREVI SIMULQUE CLARA METHODO COMPREHENSA,

IUXTA SACROS CANONES,

AUCTORE

R. P. F. ANACLETO REIFFENSTUEL

75

BX
1757
R4
1745

LIBRARY
AUG 20 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

BASSANI, MDCCLV.

LECTORI BENEVOLO.

QUA par est reverentia & humilitate tuis, Lector Benevole, non tam faventibus, quam frequentibus oculis aspiciendum, revidendum, sese offert istud Theologiæ Moralis, brevi, simulque clara methodo comprehensæ Opusculum. Ejus intentio, finisque est, & tuam, & Proximorum promovere salutem: addat Divina Bonitas desideratum Votis successum. Quoniam vero in librorum delectu nihil gratius accidere solet, quam si concurrant simul succincta brevitas, scriptorum claritas, rerumque atque doctrinarum universitas, & ad omnem usum expedita utilitas: hæc eadem præsens Opusculum per singula exhibere studuit, tibique favere, atque utinam & satisfacere. Cæterum, ut intentum suum assequeretur felicius, selegit Authores probatissimos, Sententias probabiliores, magisq; fundatas (non tamen splendo probabiles) Conclusionesque aut solidis rationibus, aut ipsis SS. Canonum Authoritatibus (queis & Theologia Moralis, & recta vivendi ratio sese Deo jubente submittere, atque obsequi tenentur) fortiter stabilivit. Adduntur Decreta Summorum Pontificum novissima, & ubi cavenda in docendo scandalositas, aut timenda in practicando temeritas, Propositiones damnatæ propriis locis fideliter inseruntur. Ad Initium singularum Quæstionum apposita leguntur Summaria, in quibus, veluti Iliadem in nuce, totam materiarum seriem, scopumque conspicere valeas. Ut autem minori cum labore singula reperire liceat, hinc Elenchus Tractatuum, Distinctionum, & Quæstionum; illinc Index materiarum Alphabeticus inserviet locupletissimus. Numerositatem Objectionum adhibere dissuasit ipsamet Theologiæ Moralis Methodus passim recepta, brevitasque in fronte promissa, nonnullæ tamen majoris claritatis gratia nonnunquam apponuntur: alias, si forsan alicubi desideres, eluere, supplereque poterunt vel rationes adductæ, vel SS. Canones, Legesque allegatæ. Tuum penes hæc, Lector Benevole, sit judicium: nam omnia quæcunque sequuntur, meliori sint submissa judicio, atque in primis humillime subjecta Censuræ S. R. E. utpote quæ, disponente Domino, cunctorum Fidelium Mater est & Magistra, cap. Damnamus, De Summa Trinitate, & Fide Catholica.

LICENTIA, ET APPROBATIO ORDINIS.

FRater Carolus Franciſcus de Vareſio Ordinis Minorum Strict. Obſervantiæ S. P. N. Franciſci Lector Emeritus, Supremæ & Univerſalis Inquiſitionis Qualificator, ac Ciſmontanæ Familiæ Obſervantium & Reformatorum Commiſſarius Generalis, & Servus, Dilecto nobis in Chriſto P. Fr. Anacleto Reiffenſtuel, Lectori jubilato, SS. Canonum Actuali, ac Ex-Definitori noſtræ Reformatæ Bavariæ Salutem.

Cum juxta Apoſtolicas, Noſtrique Ordinis Conſtitutiones reviſum, & approbatum fuerit Volumen quoddam a te nuper editum, cujus titulus eſt, Theologia Moralis: Tenore præſentium ad ſalutaris obedientiæ meritum facultatem tibi impertimur, quatenus ſervatis ſervandis illud Typis mandare valeas. Dat. Romæ die 16. Maii 1691.

FR. CAROLUS FRANCISCUS
de Vareſio, Commiſſarius Generalis.

FACULTAS

Admodum Reverendi Patris Miniſtri Provincialis.

CUm Theologia Canonico-Moralis a R. P. Anacleto Reiffenſtuel, Ord. Min. S. Franciſci Reformatorum, Almæ Provinciæ noſtræ Bavariæ Ex-Definitore, Lectore Jubilato, & SS. Canonum Actuali compoſita, a duabus Theologis ſit reviſa, & approbata, plurimumque recommendata, & omnia, quæ in editione Librorum de Jure ſunt ſervanda, ſint obſervata; tenore præſentium Facultatem impertior, ut hoc laudatiſſimum Opus Theologicum pro utilitate publica Typis mandari poſſit. Datum Monachi 11. Febr. 1692.

FR. BENNO MAYR, Lector Jubilatus, &
Almæ Provinciæ Bavariæ Miniſter Prov.

CENSURA THEOLOGICA.

SUum *Moralis Theologiæ* Opus R.P. Anacletus Reiffenſtuel, Noſtræ Provinciæ Ex-Definitor, Lector Jubilatus, & Sacrorum Canonum Actualis Ordinarius, ita Catholicæ Fidei, ac bonis moribus conformavit, ita ſolidis ac fundamentalibus doctrinis ſtabilivit, ita notabilibus atque utilibus diſtinctionibus illuſtravit, ita præclaris quæſtionibus, categoricis concluſionibus, ac prolixis compendiis integravit, ut Numero, & Muneri eximii Theologi ac Canoniſtæ ſimul ſatisfeciſſe videatur. Ita cenſeo, ex mandato Superiorum, Friſingæ, die 3. An. 1692.

FR. FORTUNATUS HUEBER, Totius Ordin.
S. Franciſci, & Provinciæ Bavariæ Pater, Lector,
& Concionator Generalis, p. t. Guardianus Loci.

THeologiam Moralem *Univerſam*, brevi, ſimulque clara methodo comprehenſam, atque juxta SS. Canones, & noviſſima Decreta Summorum Pontificum diverſas Propoſitiones damnantium, ac probatiſſimos Authores, ſuccincte reſolventem omnes Materias Morales *a R. P. Anacleto Reiffenſtuel, Ord. Minor. S. Franciſci Reform. Provinciæ Bavariæ S. Antonii de Padua Ex-Definitore, Lectore Jubil. SS. Can. Actuali induſtrioſe ſolideque congeſtam & elaboratam, ex mandato Superiorum ſolerter revidi, revidendoque deprehendi, id omne, quod ab Authore promittitur in titulo, exacte ſervari in progreſſu, videlicet doctrina brevitatem, & claritatem cum SS. Canonum allegatione, & circumſpecta ad noviſſima Decreta Pontificum attentione. Quare cum hæc* Theologia Moralis *non tantum nihil Ortodoxæ Fidei aut bonis moribus contrarium, ſed plurima Reipublicæ Litterariæ proficua, Curatoribuſque animarum neceſſaria contineat; illam vel ob ipſos etiam frequentiſſimos textus Juris (quorum peritia Authorem ſumme commendat) juris publici ut fiat, digniſſimam cenſeo. Dabam in Conventu S. Franciſci Stigmatizati, Friſingæ Anno 1692. 3. Februarii.*

FR. FLORIDUS MOSMILER, Ord. Min. S. Franciſci
Refor. Provinciæ Bavariæ SS. Theologiæ Lector.

PRO-

PROPOSITIONES

A SUMMIS PONTIFICIBUS

INNOCENTIO X. ALEXANDRO VII. INNOCENTIO XI. ALEXANDRO VIII. ET INNOCENTIO XII. Damnatæ.

DECRETUM INNOCENTII X.

INNOCENTIUS EPISCOPUS

Servus Servorum Dei,

Universis Christi fidelibus salutem, & Apostolicam Benedictionem.

CUm occasione Impressionis Libri, cui Titulus, *Augustinus Cornelii Gianseníi Episcopi Iprensis*, inter alias ejus opiniones orta fuerit, præsertim in Galliis, controversia super quinque ex illis; Complures Galliarum Episcopi apud nos institerunt, ut easdem propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam, & perspicuam ferremus sententiam.

Tenor vero præfatarum Propositionum est prout sequitur.

PRima. Aliqua Dei præcepta Hominibus justis volentibus, & conantibus secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque illis Gratia, qua possibilia fiant.

Secunda. Interiori Gratiæ in statu Naturæ lapsæ nunquam resistitur.

Tertia. Ad merendum, & demerendum in statu Naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Quarta. Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; & in hoc erant Hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Quinta. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Nos quibus inter multiplices curas, quæ animum nostrum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia dei Nobis ex alto commissa, purgatis pravarum opinionum erroribus, tuto militare, & tanquam Navis in tranquillo Mari, sedatis omnium tempestatum fluctibus, ac procellis, secure navigare, & ad optatum salutis Portum pervenire possit: pro rei gravitate, coram aliquibus S.R.E. Cardinalibus ad id specialiter sæpius congregatis, a pluribus in Sacra Theologia Magistris, easdem quinque propositiones, ut supra, Nobis oblatas, fecimus fingillatim diligenter examinari, eorumque suffragia, tum voce, tum scripto relata mature consideravimus, eosdemque magistros, variis coram nobis actis Congregationibus, prolixe super eisdem, ac super earum qualibet differentes audivimus.

Cum autem ab initio hujuscemodi discussionis ad Divinum implorandum Auxilium multorum Christi fidelium preces tum privatim, tum publice indixissemus, postmodum iteratis eisdem ferventius, ac per Nos solicite implorata Sancti Spiritus assistentia,

tan-

tandem Divino Numine favente, ad infrascriptam devenimus declarationem, & Definitionem.

Primam prædictarum Propositionum: Aliqua Dei præcepta Omnibus Justis volentibus, & conantibus, secundum præsentes, quas habent Vires, sunt impossibilia; deest quoque illis Gratia, qua possibilia fiant: Temerariam, Impiam, Blasphemam, Anathemate damnatam, & Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Secundam: Interiori Gratiæ in statu Naturæ lapsæ nunquam resistitur: Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Tertiam: Ad merendum, & demerendum in statu Naturæ lapsæ non requiritur in Homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a Coactione: Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Quartam: Semipelagiani admittebant prævenientis Gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam in hoc ad initium Fidei, & erant Hæretici, quod vellent eam Gratiam talem esse, cui posset humana Voluntas resistere, vel obtemperare: Falsam & Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Quintam: Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut Sanguinem fudisse: Falsam, Temerariam, Scandalosam, & intellectam eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat Prædestinatorum mortuus sit: Impiam, Blasphemam, Contumeliosam, Divinæ Pietati derogantem, & Hæreticam declaramus.

Mandamus igitur omnibus Christi fidelibus utriusque sexus, ne de dictis Propositionibus sentire, docere, prædicare aliter præsumant, quam in hac præsenti nostra Declaratione, & Definitione continetur sub censuris & pœnis contra Hæreticos, & eorum fautores in jure expressis.

Præcipimus pariter omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, nec non Hæreticæ pravitatis inquisitoribus, ut Contraventores, & Rebelles quoscunque per censuras, & pœnas prædictas, cæteraque juris, & facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii sæcularis, omnino coerceant, & compescant.

Non intendentes tamen per hanc Declarationem, & Definitionem super prædictis quinque propositionibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelii Jansenii. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio, pridie Kal. Junii, Pontificatus Nostri Anno nono.

H. DATARIUS

G. Giralterius. F. Ciampinus.

Anno a Nativitate D. N. JESU Christi 1653. Indictione sexta, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. INNOCENTII Divina Providentia Papæ X. Anno ejus Nono, die vero nona mensis Junii suprædicta Constitutio affixa, & publicata fuit in Ecclesia Lateran. ac Basilica Principis Apostolorum de urbe, nec non Cancellaria Apostolica valvis, ac in acie Campi Floræ, per me Hieronymum Mascellam Sanctissimi D. N. Papæ Cursorem.

Pro Domino Mag. Cursorum P. Paulus Desiderius Cursor.

DECRETUM PRIMUM

ALEXANDRI VII.

Feria V. die 24. Sept. 1665. emanatum

IN Congreg. Gener. S. Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram S. D. N. Alexandro *Divina Providentia* Papa VII. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quare, ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema Veritas Deus, cujus verba in æter-

num

num permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret. Idem S. D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali sollicitudine in rectam semitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris & deinde Eminentiss. & Reverendiss. DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus serio commisit. Qui tantum negotium strenue aggressi, eique sedulo incumbentes, & mature discussis usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ singillatim exposuerunt.

PROPOSITIONES.

1. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam Cenæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt; & id non derogare facultati Trid. in qua de occultis criminibus sermo est, Anno 1629. 20. Julii in Consistorio Sacræ Congr. Eminentiss. Cardinalium, visa, & tolerata est.

4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, & proinde non est denuntiandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus, ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium, satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopo reservatis, non obtenta ad id Episcopi facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, se ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem, non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorum gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidendo propria authoritate uxorem in adulterio deprehensam

20. Restitutio a S. Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tene-

tenetur, non peccat mortaliter; nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ: ideoque sufficit dicere in Confessione se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica, tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura, & studium impenderetur, interea idem Sanctissimus, re mature considerata, statuit & decrevit, prædictas propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas, esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, ac status etiam speciali & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxin deducant.

Joannes Lupus S. Romanæ & Universalis Inquisitionis Not.

Loco ✠ Sigilli.

Anno a Nativitate D. N. JESU Christi 1665. Indict. 3. die vero 1. Mensis Octob. Pontificatus autem S. D. N. D. ALEXANDRI Divina Providentia Papæ VII. Anno secundo supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum Cancellariæ Apostolicæ; ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Carolum Melanum ejusdem Sanctissimi D. N. & Sanct. Inquisitionis Cursorem.

Romæ Typis Rev. Cam. Apost. 1665.

DECRETUM II.

ALEXANDRI VII.

Feria V. die 18. Martii 1666.

IN Congreg. Gener. S. Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram S. D. N. Alexandro *Divina Providentia* Papa VII. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversum hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. N. post latum Decretum die 24. Septemb. proxime elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulo & accurate usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum implentibus per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentiss. & Rev. DD. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

PROPOSITIONES.

29. In die Jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiam iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque Eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere du-

duplici præcepto pro die præsenti, & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti, sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, seclusо periculo consensus ulterioris, & pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii vulgo *regalo*, dum deficiente illa nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiæ reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus mature pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decrevit, prædictas propositiones, & unamquamq; ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet; ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Rom. Pontifice, absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, & status etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus S. Romanæ & Universalis Inquisitionis Notarius.

Loco ✠ Sigilli.

Anno a Nativitate D. N. JESU Christi 1666. Indictione 2. die vero 23. Mensis Martii. Pontificatus autem SS. in Christo Patris, & D. N. D. ALEXANDRI Divina Providentia Papæ VII. Anno undecimo supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Carolum Melanum, ejusdem SS. D. N. PP. & S. Inquisitionis Cursorem.

Romæ Typis Rev. Cam. Apost. 1666.

DECRETUM PRIMUM

INNOCENTII XI.

Feria V. die 2. Martii 1679.

IN *Congreg. Gener. S. Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Vaticano coram SS. D. N. D. INNOCENTIO Divina Providentia* Papa XI. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, a Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. N. Innoc. Pap. XI. prædictus ovium sibi a Deo creditarum saluti sedulo incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis a fel. rec. Alexandri VII. Prædecessor suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones, partim ex diversis, vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus, contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, subjecit. Quibus propositionibus sedulo & accurate, sæpius discussis, eorundem Eminentissimorum Cardinalium & Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis, idem Sanctissimus D.N. re postea mature considerata statuit, & decrevit pro nunc sequentes propositiones, & unamquamq; ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi pernicioſas esse damnandas, & prohiben-

nibendas, ſicuti eas damnat & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas ſua per hoc Decretum alias propoſitiones in ipſo non expreſſas & Sanctitati ſuæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas, ullatenus approbare.

PROPOSITIONES.

1. Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis, aut Epiſcopalis.

2. Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi, aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum Dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſimus.

8. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

9. Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.

12. Vix in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemoſinam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci effectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, ſed ut bonum cupientis; quia nimirum obventura eſt pinguis hæreditas.

15. Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas.

16. Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale & ſecundum ſe.

17. Satis eſt, actum fidei ſemel in vita elicere.

18. Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo & fidei glorioſum conſulo; tacere, ut peccaminoſum per ſe non damno.

19. Voluntas non poteſt efficere, ut aſſenſus fidei in ſe ipſo ſit magis firmus, quam mereatur pondus rationum aſſenſum impellentium.

20. Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habet ſupernaturalem.

21. Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolum probabili revelationis; imo cum formidine, qua quis formidat, ne non ſit locutus Deus.

22. Nonniſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta ex teſtimonio Creaturarum, ſimilive motivo ad juſtificationem ſufficit.

24. Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.

25. Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.

26. Si quis, vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud quod non fecit, vel alia via ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum revera non mentitur, nec eſt perjurus.

27. Cauſa juſta utendi his amphiboſogiis eſt, quoties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens & ſtudioſa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad magiſtratum, vel officium publicum, promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis a ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigen-

gentis, quia tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione offensiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut & jus habenti in Cathedram, & Præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum quamdiu in utero est, carere anima rationali; & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis furripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ; & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit, detrahentis authoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiam si sit finis ipsius spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.

47. Cum dixit Conc. Trid. eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium, vel primo videtur per hos digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos non vero dignos; vel tandem loquitur, quando fit Concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, sepposito, si absit contemptus.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad

nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confessio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. L[illegible] sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis ac indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio: dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest & non vult omittere, quinimo directe & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, status & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de iis disputative publice, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxin deducant.

Tandem ut ab injuriosis contentionibus Doctores Scholastici, aut alii quicunque imposterum se abstineant, & ut paci, & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctæ obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni censura, & nota, nec non a quibuscunque convitiis contra eas Propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ super iisdem propositionibus judicium proferatur.

Francisc. Richard. S. Romanæ & Universalis Inquisitionis Notarius.

Loco ✠ Sigilli.

Anno a Nativitate D. N. JESU Christi Millesimo sexcentesimo septuagesimo nono Indictione 2. die vero 4. Mensis Martii Pontificatus autem SS. in Christo Patris, & D. N. D. INNOCENTII Divina Providentia Papæ XI. Anno tertio, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Franciscum Perinum SS. ejusdem D. N. PP. & S. Inquisitionis Curs.

Romæ Typis Rev. Cam. Apost. 1679.

DECRETUM II.

INNOCENTII XI.

CIRCA

COMMUNIONEM

QUOTIDIANAM.

CUm ad aures Sanctiss. D. N. fide dignorum testimonio pervenerit, in quibusdam Diœcesibus vigere usum quotidianæ communionis, etiam in feria 6. Parasceve, & simul affirmari, eandem quotidianam Communionem præceptam esse a jure Divino; quin etiam in illius administratione aliquos abusus inoleviſſe, videlicet, quod aliqui, non in Ecclesia, sed in privatis Oratoriis, & Domi, imo cubantes in lecto, & non laborantes ulla gravis infirmitatis nota sumant Sacro-

crosanctam Eucharistiam, quam argentea theca inclusam, in crumena, aut secreto illis deferunt Sacerdotes Sæculares, aut Regulares, aliique in Communione accipiant plures formas, ac particulas, vel grandiores solito, ac tandem quis confiteatur peccata venialia simplici Sacerdoti non approbato ab Episcopo, aut Ordinario: cum autem hæc Sanctissimus considerandæ commiserit Sac. Congregationi Cardinalium Concil. Trid. Interpretum; eadem Sac. Congregatio prævia matura discussione super prædictis unanimi sententia ita censuit: Etsi frequens, quotidianusve sacrosanctæ Eucharistiæ usus a SS. Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus, nunquam tamen, aut sæpius illam percipiendi, aut ab ea abstinendi, certos singulis mensibus aut hebdomadis dies statuerunt; quod nec Concil. Tridentinum præscripsit, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret, nihil præcipiens, quid cuperet, tantum indicavit cum inquit: Optaret quidem sacrosancta Synodus ut singulis Missis fideles adstantes sacramentali Eucharistiæ perceptione communicarent; Idque non immerito; multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variæ ob negotia spiritus alienationes, multæ e contra gratiæ, & Dei dona parvulis concessa: quæ cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certe de cujusque dignitate, atque integritate & consequenter de frequentiori aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui. Et propterea quod ad negotiatores ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus, Confessariorum secreta cordis explorantium judicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem processu Laicis negotiatoribus, & Conjugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt. In Conjugatis autem hoc amplius animadvertent, cum B. Apostolus nolit eos invicem fraudari, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacent orationi, eos serio admoneant, tanto magis ob Sacratissimæ Eucharistiæ reverentiam continentiæ vacandum, puriorique mente ad Cœlestium Epularum communionem esse convenientium. In hoc igitur Pastorum diligentia potissimum invigilabit, non ut a frequenti, aut quotidiana sacræ communionis sumptione unica præcepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid singulis permittendum per se, aut Parochos, seu Confessarios sibi decernendum putet; illudque omnino provideat, ut nemo a sacro Convivio seu frequenter, seu quotidie accesserit, repellatur, & nihilominus det operam, ut unusquisque digne pro devotionis, & præparationis modo rarius, aut crebrius Dominici Corporis suavitatem degustet. Itidem Moniales quotidie Sacram Communionem petentes admonendæ erunt, ut in diebus ex earum Ordinis instituto præstitutis communicent. Si quæ vero puritate mentis eniteant, & fervore spiritus ita incaluerint, ut dignæ frequentiori, aut quotidiana Sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint, id illis a superioribus permittatur. Proderit etiam præter Parochorum, & Confessariorum diligentiam, opera quoque Concionatorum uti, & cum eis constitutum haberi, ut cum fideles ad Sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accenderint, statim de magna ad illud sumendum præparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eos qui ad frequentiorem, aut quotidianam salutiferi cibi sumptionem devoto studio excitantur, debere, sive Laici negotiatores sint, sive Conjugati, sive quicunque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate Sacramenti ac divini judicii formidine discant cœlestem mensam, in qua Christus est, revereri; & si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere, seque ad majorem præparationem accingere. Episcopi autem, in quorum Diœcesibus viget hujusmodi devotio erga Sanctissimum Sacramentum, pro illa gratias Deo agant, eamque ipsi adhibito prudentiæ, & judicii temperamento alere debebunt, & ab eorum officio postulari sibi maxime persuadebunt, nulli labori, aut diligentiæ parcendum, ut omnis irreverentiæ, & scandali suspicio in veri, & immaculati Agni perceptione tollatur, virtusque, ac dona in sumentibus augeantur; quod abunde continget, si ii, qui devoto hujusmodi studio divina præstante gratia tenentur, seque sacratissimo Pane frequentius refici cupiunt, suas vires expendere, seque probare cum timore & charitate assueverint. Quibus Christum Dominum, qui se fidelibus manducandum, & se pretium in morte tradidit, atque in cœlesti Regno se præmium est daturus, precatur Sacra Congregatio, ut suam opem ad dignam præparationem, & sumptionem largiatur. Porro Episcopi, & Parochi, seu confessarii redarguant asserentes communionem quotidianam esse de jure divino; eo eant in Ecclesia, seu oratoriis privatis ex dispensatione, seu Privilegio Pontificis de manu sacerdotis sumendam Sanctissimam Eucharistiam,

ſtiam, nec eam ullo modo deferant in Crumena, aut ſecreto ad exiſtentes domi, vel cubantes in lecto, quam ad infirmos, qui ad illam ſuſcipiendam ad loca prædicta accedere non valeant, & ad eos, ſi ab Eccleſia deferatur, publice, & cum pompa juxta formam Ritualis Romani. Si vero ab Oratorio privilegiato, cum forma decenti. Curent etiam, ut circa Communionem in feria ſexta Paraſceve Miſſalis Rubricæ, & Eccleſiæ Romanæ uſus ſerventur. Inſuper admoneant nulli tradendas plures Euchariſtiæ formas, ſeu particulas, neque grandiores, ſed conſuetas. Non permittant, ut venialium confeſſio fiat ſimplici Sacerdoti non approbato ab Epiſcopo, aut Ordinario. Si Parochi, & Confeſſarii etiam Regulares, aut quicunque alii Sacerdotes ſecus egerint, ſciant Deo Optimo Maximo rationem reddituros eſſe, neque defuturam Epiſcoporum, & Ordinariorum juſtam, ac rigoroſam animadverſionem in contrafacientes, etiam Regulares, etiam Societatis Jeſu, facultate ipſis Epiſcopis Ordinariis per hoc Decretum per Sedem Apoſtolicam ſpecialiter attributa.

Et facta de præmiſſis omnibus, ac de verbo ad verbum relatione, Sanctitas Sua approbavit, ac præſens Decretum Typis dari, ac publicari voluit. In quorum &c. Datum Romæ 12. Februarii 1679.

F. Card. Columna Præf.

F. Archiep. Brancacius Epiſcop. Viterbien. Secret.

Die 15. Menſis februarii 1679. ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit per Urbem ad valvas Curiæ, & in acie Campi Floræ, ut moris eſt, per me Ægidium Felicem SS. D. N. PP. Curſorem. Pro D. Magiſtro Curſorum Gregorius Scagius Apoſt. Curſ.

DECRETUM

ALEXANDRI VIII.

Feria V. die 7. Dec. 1690.

IN Congreg. Gener. S. Romanæ & Univerſalis Inquiſitionis, habita in Palatio Apoſtolico Montis Quirinalis, coram S. D. N. Alexandro *Divina Providentia* Papa VIII. *ac Eminentiſſimis & Reverendiſſimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Chriſtiana adverſus hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus, a S. Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.*

SAnctiſſimus D. N. ALEXANDER Divina Providentia Papa VIII. prædictus, pro paſtorali cura Ovium Chriſto Domino ſibi commiſſa de earum ſalute ſolicitus, ut inoffenſo gradu pedes earum rectas ſemitas poſſint incedere, & paſcua nimium pernicioſa in pravis doctrinis exhibita vitare, unius ſupra triginta propoſitionum examen pluribus in ſacra Theologia Magiſtris, & deinde Eminentiſſimis ac Reverendiſſimis DD. Cardinalibus contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus commiſit, qui tantum negotium diligenter aggreſſi, eique ſedulo ac pluries incumbentes, ſuper unaquaque ipſarum ſua ſuffragia Sanctitati ſuæ ſigillatim detulerunt.

PROPOSITIONES.

1. In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum mortale & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in cauſa ſua peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

2. Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali.

3. Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.

4. Dedit ſemetipſum pro nobis oblationem Deo, non pro ſolis Electis, ſed pro omnibus, & ſolis Fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Chriſto influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis eſſe voluntatem nudam, inermem, ſine omni gratia ſufficienti.

6. Gratia ſufficiens ſtatui noſtro, non tam utilis, quam pernicioſa eſt, ſic ut proinde merito poſſimus petere: *a gratia ſufficienti, Libera nos Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata, eſt Dei dilectio, vel mundi: ſi Dei, charitas Patris eſt: ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt mala, eſt.

8. Neceſſe eſt infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem & diſcon-

ve-

venientiam cum natura, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.

10. Intentio qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, mere ut Cœleſtem obtineat gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.

11. Omne quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamſi videantur credere, non eſt fides divina, ſed humana.

13. Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate ſi caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non eſt ſupernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur, ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, ac ſupernaturalis.

16. Ordinem præmittendi ſatisfactionem abſolutioni, induxit non politia, aut inſtitutio Eccleſiæ, ſed ipſa Chriſti lex, & præſcriptio, natura rei idipſum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox abſolvendi ordo pœnitentiæ eſt inverſus.

18. Conſuetudo moderna quoad adminiſtrationem Sacramenti pœnitentiæ, etiamſi eam plurimorum hominum ſuſtentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Eccleſia non habetur pro uſu, ſed abuſu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confeſſiones apud Religioſos factæ, pleræque vel ſacrilegæ ſunt, vel invalidæ.

21. Parochianus poteſt ſuſpicari de Mendicantibus, qui eleemoſynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi & incongrua pœnitentia, ſeu ſatisfactione, ob quæſtum ſeu lucrum ſubſidii temporalis.

22. Sacrilegi ſunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis ſuis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi ſunt a Sac. Communione, quibus nondum ineſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a Beata Virgine Maria in die Purificationis ſuæ per duos pullos Columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccatis, ſufficienter teſtantur, quod indiguerit Purificatione, & quod Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus eſſet, ſecundum verba legis.

25. Dei Patris ſimulacrum nefas eſt Chriſtianos in templo collocare.

26. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana eſt.

27. Valuit aliquando Baptiſmus ſub hac forma collatus: *In Nomine Patris, &c.* prætermiſſis illis, *Ego te baptizo*.

28. Valet Baptiſmus collatus a Miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervat, intus vero in corde ſuo apud ſe reſolvit, *Non intendo, quod facit Eccleſia*.

29. Futilis & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſupra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in Fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clare fundatam, illam abſolute poteſt tenere & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani Octavi *In eminenti* eſt ſubreptitia.

Quibus mature conſideratis idem Sanctiſſimus ſtatuit, & decrevit 31. ſupradictas propoſitiones tanquam temerarias, ſcandaloſas, male ſonantes, injurioſas, Hæreſi proximas, Hæreſin ſapientes, erroneas, Schiſmaticas, & Hæreticas reſpective eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat & prohibet, ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut diviſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis etiam diſputative, publice aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in Excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente niſi pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolvi.

Inſuper ſtricte in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione divini Judicii prohibet omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcumque conditionis, dignitatis, & ſtatus etiam ſpeciali & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias Propoſitiones a majori numero ultra ſupradictas 31. jam

exhibitas, & in hoc decreto non expreſsas approbare.

Alexander Speronus S. Romanæ & Univerſalis Inquiſitionis Notarius.

Loco ✠ Sigilli.

Anno a Nativitate D. N. JESU Chriſti Milleſimo ſexcenteſimo nonageſimo, Indictione 13. die 29. Decemb. Pontificatus autem SS. D. N. ALEXANDRI Divina Providentia Papæ VIII. Anno ſecundo, ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Palatii S. Officii, in acie campi Floræ, ac in aliis locis ſolitis, & conſuetis Urbis per me Franciſcum Perinum SS. D. N. PP. & Inquiſitionis Curſ.

Joannes Baptiſta de Comitibus Mag. Curſ.

SANCTISS. D. N.

D. INNOCENTII

DIVINA PROVIDENTIA

PAPÆ XII.

Damnatio, & prohibitio Libri Pariſiis anno 1697. impreſſi, cui titulus *Explication des Maximes des Saints ſur la vie interieure, &c.*

INNOCENTIUS

PAPA XII.

Ad Perpetuam rei memoriam.

CUm alias ad Apoſtolatus noſtri notitiam pervenerit in lucem prodiiſſe librum quemdam Gallico idiomate editum, cui titulus: *Explication des maximes des Saints ſur la vie interieure, par Meſſire Francois de Salignac Fenelon, Archeveque Duc de Cambray, Precepteur de Meſſeigneurs les Ducs de Bourgogne, d'Anjou, & de Berry. A Paris chez Pierre Abovin, Pierre Emery, Charle Clouſier* 1697. Ingens vero ſubinde de non ſana libri hujuſmodi doctrina excitatus in Gallijs rumor adeo percrebuerit, ut opportunam Paſtoralis vigilantiæ noſtræ opem efflagitaverit; Nos eundem Librum nonnullis ex venerabilibus Fr. Noſtris S. R. E. Cardinalibus, aliiſque in Sacra Theologia Magiſtris, mature, ut rei gravitas poſtulare videbatur, examinandum commiſimus. Porro hi, mandatis obſequentes, poſtquam in quamplurimis Cong. varias propoſitiones ex eodem libro excerptas diuturno, accuratoque examine diſcuſſerint, quid ſuper earum ſingulis ſibi videretur, tam voce, quam ſcripto Nobis expoſuerunt. Auditis igitur in pluribus itidem coram nobis deſuper actis Congregationibus memoratorum Cardinalium, & in Sacra Theologia Magiſtrorum Sententiis, Dominici Gregis Nobis ab Æterno Paſtore crediti periculis, quantum nobis ex alto conceditur, occurrere cupientes, motu proprio, ac ex certa ſcientia, & matura deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, librum prædictum ubicunque & quocunque alio idiomate, ſeu quavis editione, aut verſione hucuſque impreſſum, aut in poſterum imprimendum, quippe ex cujus lectione, & uſu fideles ſenſim in errores ab Eccleſia Catholica jam damnatos induci poſſent, ac inſuper tanquam continentem propoſitiones ſive in obvio earum verborum ſenſu, ſive attenta ſententiarum connexione, temerarias, ſcandaloſas, male ſonantes, piarum aurium offenſivas, in praxi perniciоſas, ac etiam erroneas reſpective, tenore præſentium damnamus, & reprobamus, ipſiuſque libri impreſſionem, deſcriptionem, lectionem, retentionem, & uſum omnibus, & ſingulis Chriſti fidelibus etiam ſpecifica, & individua mentione, & expreſſione dignis, ſub pœna excommunicationis per contrafacientes ipſo facto abſque alia declaratione incurrenda, interdicimus, & prohibemus: Volentes, & Apoſtolica auctoritate mandantes, ut quicumque ſupradictum librum penes ſe habuerint, illum ſtatim, atque præſentes litteræ eis innotuerint, locorum Ordinariis, vel hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus tradere, ac conſignare omnino teneantur. In contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcumque. Cæterum Propoſitiones in dicto libro contentæ, quas Apoſtolici cenſura judicii, ut præmittitur, configendas duximus, ex Gallico idiomate in latinum verſæ, ſunt tenoris, qui ſequitur, videlicet.

1. Datur habitualis ſtatus amoris Dei, qui eſt Charitas pura, & ſine ulla admixtione

ne motivi proprii intereſſe. Neque timor pœnarum, neque deſiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.

2. In ſtatu Vitæ Contemplativæ ſeu unitive amittitur omne motivum intereſſatum timoris, & ſpei.

3. Id quod eſt eſſentiale in directione Animæ eſt, non aliud facere, quam ſequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, præcautione, & ſubtilitate. Oportet ſe intra hos limites continere, ut ſinatur Deus agere, & nunquam ad purum amorem ducere, niſi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire Cor huic Verbo, quod adeo durum eſt animabus adhuc ſibimet affixis, & ideo poteſt illas ſcandalizare, aut in perturbationem conjicere.

4. In ſtatu ſanctæ indifferentiæ Anima non habet amplius deſideria voluntaria, & deliberata propter ſuum intereſſe, exceptis iis occaſionibus, in quibus toti ſuæ gratiæ fideliter non cooperatur.

5. In eodem ſtatu ſanctæ indifferentiæ nihil nobis, omnia Deo volumus. Nil volumus, ut ſimus perfecti, & beati propter intereſſe proprium, ſed omnem perfectionem, ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res iſtas impreſſione ſuæ gratiæ.

6. In hoc ſanctæ indifferentiæ ſtatu nolumus amplius ſalutem, ut ſalutem propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem noſtrorum meritorum, ut noſtrum intereſſe omnium maximum: ſed eam volumus voluntate plena, ut gloriam, & beneplacitum Dei, ut rem, quam ipſe vult, & quam nos vult velle propter ipſum.

7. Derelictio non eſt niſi abnegatio, ſeu ſui ipſius renuntiatio, quam Jeſus Chriſtus a nobis in Evangelio requirit, poſtquam externa omnia reliquerimus. Iſta noſtra ipſorum abnegatio non eſt, niſi quoad intereſſe proprium. Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio, ſeu ſui ipſius derelictio exerceri debet, ſunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei oſtendendo perfugium, neque ullam ſpem quoad ſuum intereſſe proprium, etiam æternum.

8. Omnia Sacrificia, quæ fieri ſolent ab Animabus quam maxime diſintereſſatis circa earum æternam beatitudinem, ſunt conditionalia. Sed hoc Sacrificium non poteſt eſſe abſolutum in ſtatu ordinario. In uno extremarum probationum caſu hoc Sacrificium fit quodammodo abſolutum.

9. In extremis probationibus poteſt animæ invincibiliter perſuaſum eſſe perſuaſione reflexa, & quæ non eſt intimus conſcientiæ fundus, ſe juſte reprobatam eſſe a Deo.

10. Tunc Anima diviſa a ſemetipſa expirat cum Chriſto in Cruce dicens: Deus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me? In hac involuntaria impreſſione deſperationis conficit Sacrificium abſolutum ſui intereſſe proprii quoad æternitatem.

11. In hoc ſtatu Anima amittit omnem ſpem ſui proprii intereſſe, ſed nunquam amittit in parte ſuperiori, ideſt in ſuis actibus, & directis, & intimis ſpem perfectam, quæ eſt deſiderium diſintereſſatum promiſſionum.

12. Director tunc poteſt huic Animæ permittere, ut ſimpliciter acquieſcat jacturæ ſui proprii intereſſe, & juſtæ condemnationi, quam ſibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Chriſti pars in Cruce non communicavit Superiori ſuas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quædam ſeparatio partis Superioris Animæ ab inferiore. In iſta ſeparatione actus partis inferioris manant ex omnino cœca, & involuntaria perturbatione; nam totum quod eſt voluntarium, & intellectuale, eſt partis ſuperioris.

15. Meditatio conſtat diſcurſivis actibus, qui a ſe invicem facile diſtinguuntur. Iſta compoſitio actuum diſcurſivorum, & reflexorum eſt propria exercitatio amoris intereſſati.

16. Datur Status Contemplationis adeo ſublimis adeoque perfectæ, ut fiat habitualis, ita ut quoties Anima actu orat, ſua Oratio ſit Contemplativa, non diſcurſiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem, ejuſque actus methodicos.

17. Animæ Contemplativæ privantur intuitu diſtincto, ſenſibili, & reflexo Jeſu Chriſti duobus temporibus diverſis. Primo. In fervore naſcente earum contemplationis. Secundo. Anima amittit intuitum Jeſu Chriſti in extremis probationibus.

18. In ſtatu paſſivo exercentur omnes virtutes, diſtincte non cogitando, quod ſint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult, & amor Zelotypus ſimul efficit, ne quis amplius ſibi virtutem velit, nec unquam ſit adeo vir-

tute præditus, quam cum virtuti amplius affixus non eſt.

19. Poteſt dici in hoc ſenſu, quod Anima paſſiva, & diſintereſſata nec ipſum amorem vult amplius, quatenus eſt ſua perfectio, & ſua felicitas, ſed ſolum quatenus eſt id, quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent Animæ transformatæ ſua peccata deteſtari, & condemnare ſe, & deſiderare remiſſionem ſuorum peccatorum, non ut propriam purificationem & liberationem; ſed ut rem, quam Deus vult, & vult nos velle propter ſuam gloriam.

21. Sancti Myſtici excluſerunt a ſtatu Animarum transformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis hæc doctrina (*de puro amore*) eſſet pura, & ſimplex perfectio Evangelica in univerſa traditione deſignata, antiqui Paſtores non proponebant paſſim multitudini Juſtorum, niſi exercitia amoris intereſſati eorum gratiæ proportionata.

23. Purus amor ipſe ſolus conſtituit totam vitam interiorem, & tunc evadit unicum principium, & unicum motivum omnium actuum, qui deliberati, & meritorii ſunt.

Non intendimus tamen per expreſſam propoſitionum hujuſmodi reprobationem alia in eodem libro contenta ullatenus approbare. Ut autem eædem præſentes litteræ omnibus facilius innoteſcant, nec quiſquam illarum ignorantiam valeat allegare, volumus pariter, & auctoritate præfata decernimus, ut illæ ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, ac Cancellariæ Apoſtolicæ, nec non Curiæ Generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ de Urbe per aliquem ex Curſoribus Noſtris, ut moris eſt, publicentur, illarumque exempla ibidem affixa relinquantur; ita ut ſic publicatæ omnes, & ſingulos, quos concernunt, perinde afficiant, ac ſi unicuique illorum perſonaliter notificatæ, & intimatæ fuiſſent: utque ipſarum præſentium litterarum tranſumptis, ſeu exemplis etiam impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides tam in judicio, quam extra illud ubique locorum habeatur, quæ ipſis præſentibus haberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub annulo Piſcatoris die XII. Martii MDCXCIX. Pontificatus Noſtri Anno Octavo.

I. F. CARD. ALBANUS.

Anno a Nativitate D. N. JESU Chriſti 1699. Indictione 7. die vero 12. Menſis Martii, Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & D. N. D. INNOCENTII Divina Providentia Papæ XII. Anno ejus Octavo ſupradictum Breve affixum, & publicatum fuit ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Magnæ Curiæ Innocentianæ, in acie Campi Floræ, ac in aliis locis ſolitis, & conſuetis Urbis per me Franciſcum Perinum ejuſdem Sanctiſſimi D. N. Papæ Curſorem.

Sebaſtianus Vaſellus Mag. Curſ.

ELENCHUS
TRACTATUUM, DISTINCTIONUM, ET QUÆSTIONUM.

TRACTATUS I.
De Actibus Humanis & Conscientia.
DISTINCTIO PRIMA.
De Voluntario, & Involuntario.
Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Voluntarium. Fol. 2.
II. Quando effectus, veluti indirecte, & in causa voluntarius, imputetur ad culpam. 3
III. Quo tempore peccatum tum commissionis tum omissionis, indirecte seu in causa duntaxat voluntarium, contrahatur. 5
IV. An Violentia, Metus, & Concupiscentia causent involuntarium. 7
V. Quotuplex sit ignorantia, & an causet Involuntarium. 8
DISTINCTIO SECUNDA.
De Natura Actus Humani seu Moralis, & variis ipsum concernentibus.
Quæstio I. Quid sit Actus Humanus seu Moralis. 11
II. Unde Actus Humani desumant suam bonitatem, vel malitiam moralem. 12
III. Quomodo malitia, & præsertim bonitas debeat esse volita, ut eam Actus Humanus desumat ex objecto, & circumstantiis. 14
IV. De bonitate, vel malitia Actus externi. 16
V. An detur Actus indifferens. 18
VI. Quid requiratur, ut Actus Humani boni sint meritorii vitæ æternæ. 19
DISTINCTIO TERTIA.
De Conscientia ut Regula actuum Humanorum.
Quæstio I. De natura & divisione Conscientiæ ut sic, ubi & de Conscientia recta, seu certa. 21
II. De Conscientia erronea, ejusque obligatione. 23
III. De Conscientia dubia, ejusque obligatione. 25
IV. De Conscientia probabili, & an ipsam licite sequi possimus. 28
§. 1. Quid sit Conscientia, & Opinio probabilis. 28
§. 2. An sit licitum sequi Sententiam probabilem, etiam in concursu probabilioris & tutioris. 32
§. 3. Inferuntur Corollaria de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, Advocato. 33
Quæstio V. De Conscientia scrupulosa, ejusque signis, & remediis contra scrupulos. 35
TRACTATUS II.
De Legibus.
DISTINCTIO PRIMA.
De Natura Legum.
Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Lex. 38
II. De conditionibus Legis, ejusque differentia, a simplici Præcepto. 40
III. De promulgatione ad Legem requisita. 41
IV. De acceptione Legum. 43
V. Quænam opera, & an etiam actus interni, per Legem humanam possint præcipi, vel prohiberi. 45
DISTINCTIO SECUNDA.
De Obligatione Legum.
Quæstio I. De obligatione Legis Veteris, ejusque cessatione. 46
II. De Obligatione Legis novæ, seu Evangelicæ, ejusque perfectione. 48
III. De Obligatione Legum humanarum, & an obligent cum periculo vitæ. 50
IV. De Legibus Pœnalibus, earumque obligatione. 52
DISTINCTIO TERTIA.
De Subjecto Obligationis Legum.
Quæstio I. Quinam obligentur Legibus Pontificiis, aliisque Ecclesiasticis. 55
II. An Clerici obligentur Legibus Civilibus, ac Legislator teneatur propriis. 57
III. An Peregrini obligentur Legibus, & Consuetudinibus locorum, per quæ transeunt. 58
IV. Resolvuntur varia Quæsita quoad Peregrinos. 60
V. Qua intentione, quibusque actibus satisfiat præceptis Legum. 62
DISTINCTIO QUARTA.
De Interpretatione, Dispensatione, ac Revocatione Legum.
Quæstio I. De Interpretatione Legum; ubi & de Epicheja. 64
II. De Dispensatione Legum, & variis ipsam concernentibus. 66

III. De

III. De revocatione Legum. 68
IV. Quomodo Leges tollantur per contrariam Consuetudinem. 69

TRACTATUS III.
De Peccatis.

DISTINCTIO PRIMA.
De diversitate, & distinctione Peccatorum.
Quæstio I. Qua ratione peccatum dividatur. 72
II. Quid sit peccatum actuale, & quæ ejus causa. 74
III. De Peccato Habituali. 76
IV. Unde desumenda sit Distinctio specifica moralis peccatorum. 78
V. Unde desumatur Distinctio numerica moralis peccatorum. 80

DISTINCTIO SECUNDA.
De Peccato Mortali, & Veniali.
Quæstio I. De natura, Conditionibus, & signis Peccati mortalis, ac venialis. 83
II. Quibus de causis Peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale, & e contra. 85
III. Quibus modis remittantur Peccata venialia, ubi & de Sacramentalibus. 87

DISTINCTIO TERTIA.
De Septem Peccatis Capitalibus.
Quæstio I. De Superbia, & variis eam concernentibus. 89
II. De Avaritia, & Filiabus ejus. 91
III. De Luxuria, & Filiabus ejus. 92
IV. De Invidia, ejusque Filiabus. 93
V. De Ira, & Filiabus ejus. 93
VI. De Gula, & Filiabus ejus. 94
VII. De Acedia, & Filiabus ejus. 97

TRACTATUS IV.
De Virtutibus Theologicis.

DISTINCTIO PRIMA.
De Virtutibus Theologicis generatim.
Quæstio I. Quid & quotuplex sit tum Virtus ut sic, tum Theologica. 98
II. De perfectione, & cessatione Virtutum Theologicarum, & an habeant medium. 100

DISTINCTIO SECUNDA.
De Fide.
Quæstio I. Quid sit Fides, & quod objectum ejus. 102
II. Quænam puncta Fidei sint necessario explicite credenda. 104
III. Quo tempore obligentur Fideles ad eliciendum actum Fidei. 107
IV. Quæ sit obligatio exterius confitendi, & profitendi Fidem. 109

DISTINCTIO TERTIA.
De Ecclesia, Libris Canonicis, & traditionibus.
Quæstio I. De vera Christi Ecclesia. 111
II. Quænam sint notæ veræ Ecclesiæ Christi. 114
III. De Sacra Scriptura, seu Libris Canonicis. 116
IV. De multiplici Sensu, Obscuritate, atque Interpretatione Sacræ Scripturæ. 119
V. De Traditionibus. 121
VI. Quænam sit totius Fidei resolutio. 121

DISTINCTIO QUARTA.
De Vitiis Fidei oppositis.
Quæstio I. Quotuplex, & quam grave peccatum sit infidelitas. 124
II. Quid requiratur ad formalem & Perfectam Hæresin. 125
III. De conditionibus ad incurrendam excommunicationem ob Hæresin latam requisitis, ejusque absolutione. 127
IV. De Apostasia, Lectione Librorum prohibitorum, & Disputatione cum Hæreticis. 130

DISTINCTIO QUINTA.
De Spe atque oppositis Vitiis.
Quæstio I. De Spe Theologica ejusque obligatione. 132
II. De Vitiis Spei oppositis, Desperatione scilicet, ac Præsumptione. 134

DISTINCTIO SEXTA.
De Charitate ejusque Obligatione.
Quæstio I. Quid sit Charitas, & quæ ejus obligatio. 136
II. De Dilectione inimicorum. 138
III. De multiplicibus actibus Charitatis. 140
IV. De præcepto dandi Eleemosynam. 142
V. De Correctione fraterna. 143

DISTINCTIO SEPTIMA.
De Vitiis Charitati oppositis.
Quæstio I. De odio DEI, & Proximi. 146
II. De Scandalo. 148
III. De Discordia, Contentione, & Schismate. 150
IV. De bello, & variis ipsum concernentibus. 151

TRACTATUS V.
De Religione, & Vitiis oppositis.

DISTINCTIO PRIMA.
De virtute Religionis, & variis ejus Actibus.
Quæstio I. De natura, objecto, & præstantia virtutis Religionis. 154
II. De variis actibus virtutis Religionis. 156
III. De Adoratione Deo Debita. 158
IV. De cultu Sanctorum, Sacrarum Reliquiarum, atque Imaginum. 159
V. De oratione, & conditionibus ad ipsam requisitis. 162

DI-

DISTINCTIO SECUNDA.
De Vitiis Religioni oppositis per excessum.
Quæstio I. Quid sit Superstitio, & quæ species ejus. 165
II. De Idololatria. 166
III. De Divinatione, variisque ejus speciebus & gravitate. 167
IV. De Vana Observantia, ejusque speciebus, & gravitate. 170
V. De Magia, & Maleficio, aliisque huc attinentibus. 172
DISTINCTIO TERTIA.
De Vitiis Religioni oppositis per defectum.
Quæstio I. De Tentatione Dei. 174
II. De Sacrilegio, & quale sit peccatum. 176
III. De Simonia. 177
IV. Solvuntur alia dubia circa Simoniam, ejusque pœnas. 180
V. De Blasphemia. 184
TRACTATUS VI.
De Horis Canonicis, Juramento, & Voto.
DISTINCTIO PRIMA.
De Horis Canonicis
Quæstio I. Quid sint, & quo jure obligent Horæ Canonicæ. 187
II. Quinam teneantur recitare Horas Canonicas. 189
III. Quanta sit obligatio recitandi Horas Canonicas. 192
IV. Quænam intentio, & attentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum. 194
V. De Integritate, Continuatione, Ordine & qualitate, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ. 196
VI. De Loco & tempore, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ. 199
VII. De causis excusantibus a recitatione Horarum Canonicarum. 200
DISTINCTIO SECUNDA.
De Juramento.
Quæstio I. Quid & quotuplex sit Juramentum. 201
II. De Conditionibus ad Juramentum requisitis. 205
III. Solvuntur diversa Dubia, Juramentum concernentia. 208
DISTINCTIO TERTIA.
De Voto.
Quæstio I. Quid & quotuplex sit Votum. 210
II. Quæ sit obligatio Voti. 212
III. De cessatione, Commutatione, & Irritatione Votorum. 214
IV. De potestate Dispensandi in Votis. 216
V. Quomodo practice impetrari possit dispensatio in Votis. 219
TRACTATUS VII.
De Justitia, & Jure, cæterisque Virtutibus Cardinalibus.
DISTINCTIO PRIMA.
De Virtutibus Cardinalibus.
Quæstio I. De Prudentia, ejusque partibus. 223
II. De Vitiis prudentiæ oppositis. 225
III. De Justitia, & variis ipsam concernentibus. *Remissive.* 226
IV. De Temperantia, & annexis virtutibus. 226
V. De Fortitudine, ejusque partibus & oppositis Vitiis. 228
VI. Quæ requirantur ad Martyrium. 229
DISTINCTIO SECUNDA.
De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.
Quæstio I. Quid sit Justitia, & quæ Virtutes eidem annexæ. 232
II. De Divisione Justitiæ in Commutativam & Distributivam. 234
III. Quid & quotuplex sit Jus: Ubi & de actione reali & personali. 236
DISTINCTIO TERTIA.
De speciebus Juris in re.
Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Dominium. 238
II. Quid sit Ususfructus. 239
III. De usu juris, & variis ipsum concernentibus. 240
IV. Quid & quotuplex sit possessio, & quæ ejus privilegia. 241
DISTINCTIO QUARTA.
De objecto, & Subjecto capaci Dominii.
Quæstio I. Quænam cadant sub objectum Dominii. 243
II. De peculio Filii familias; nec non de Bonis Uxoris. 244
III. De Bonis, & Dominio Clericorum Beneficiariorum. 246
IV. De Dominio Religiosorum. 250
DISTINCTIO QUINTA.
De Acquisitione Dominii.
Quæstio I. De modis generatim acquirendi rerum Dominium, bonisque incertis, ac Thesauris inventis. 251
II. De Venatione & Piscatione, ac variis ipsam concernentibus. 254
III. De aliis modis acquirendi rerum Dominium Jure Gentium. 255
DISTINCTIO SEXTA.
De Præscriptione & Usucapione.
Quæstio I. Cur lex Præscriptionis seu Usucapionis

pionis sit introducta, & an valeat in Foro conscientiæ. 258
II. Quæ conditiones requirantur ad Præscriptionem. 259
III. Quantum temporis requiratur ad usucapionem, seu Præscriptionem complendam. 261

TRACTATUS VIII.
De Contractibus.

DISTINCTIO PRIMA.
De Contractibus in genere.

Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Contractus. 263
II. Qualis consensus requiratur ad valorem Contractuum. 265
III. Quinam contrahere possint. 266
IV. De Restitutione in integrum, & quibus competat. 268

DISTINCTIO SECUNDA.
De Contractibus gratuitis.

Quæstio I. De Promissione, ejusque obligatione. 270
II. De Donatione, & variis ipsam attinentibus. 271
III. Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum. 273
IV. Ex qua culpa teneatur Commodatarius, Depositarius, & hujusmodi, si res commodata, depositа, &c. apud ipsum pereat. 274

DISTINCTIO TERTIA.
De Testamentis & ultimis voluntatibus.

Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ ejus requisita. 277
II. An Testamentum non privilegiatum in foro Conscientiæ validum sit, si ei desint solemnitates Juris Civilis. 279
III. De Testamentis ad pias causas, aliisque privilegiatis. 281
IV. An omnes, præsertim Religiosi, eorumque Novitii, testari possint. 283
V. An Clerici Sæculares Beneficiarii valeant testari. 284
VI. De Codicillis, Legatis, & Fidei commissis. 287
VII. De Institutione Hæredum, Falcidia, Trebellianica, & Successionibus ab intestato. 288

DISTINCTIO QUARTA.
De Contractibus Onerosis.

Quæstio I. De Mutuo, & variis ipsum concernentibus. 292
II. Quid sit usura; & quo jure prohibita. 293
III. An Pactum remutuandi &c. Contractus Mohatra, & Montes pietatis contineant usuram. 295
IV. An aliqui Tituli excusent ab usura. 297
V. De pignore, & Hypotheca, ubi & de Antichrisi, & pacto Legis Commissoriæ. 300
VI. De Censibus, & an sint liciti. 301
VII. Quid, & quotuplex sit Cambium, & an licitum. 303
VIII. De emptione & Venditione. 305
IX. De Ludo, & Sponsionibus. 307

TRACTATUS IX.
De Præceptis Decalogi ubi & de Restitutione.

DISTINCTIO PRIMA.
De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

Quæstio I. Quid generatim censendum sit de Præceptis Decalogi, eorumque obligatione. 311
II. Quænam sub Primo, & Secundo Præcepto Decalogi contineantur. 314
III. De Tertio Præcepto Decalogi, ejusque obligatione. 315

DISTINCTIO SECUNDA.
De Quarto Præcepto Decalogi.

Quæstio I. Quæ sit obligatio Filiorum erga Parentes. 316
II. De obligatione Parentum erga Filios. 318
III. De obligatione Subditorum erga Superiores, & e contra. 310

DISTINCTIO TERTIA.
De Quinto Præcepto Decalogi.

Quæstio I. Quænam Quinto Præcepto Decalogi prohibeantur. 320
II. Quodnam Homicidium sit prohibitum. 321
III. De Homicidiis specialem malitiam continentibus. 324
IV. De Restitutione ratione injusti Homicidii, vel Mutilationis. 326

DISTINCTIO QUARTA.
De Sexto Præcepto Decalogi.

Quæstio I. De Castitate, & oppositо vitio Luxuriæ, ac utriusque speciebus. 328
II. De Fornicatione, Adulterio, & Stupro. 329
III. De obligatione restitutionis ratione Stupri, & Adulterii. 331
IV. De Incestu, & Raptu. 333
V. De prima specie Peccati contra naturam, quæ est Mollities. 335
VI. De cæteris speciebus Peccati contra naturam. 338
VII. De Impudicitia, hoc est, de osculis, tactibus, aspectibusque impudicis, & an detur levitas materiæ in re venerea. 339

DI-

DISTINCTIO QUINTA.
De Septimo Præcepto Decalogi.
Quæstio I. Quid sit Furtum, & quæ quantitas ad Furtum mortale sufficiat. 343
II. De minutis, ac domesticorum Furtis. 346
III. De Cooperantibus ad Furtum, vel injustam Damnificationem. 349
IV. De restitutione, atque ordine in ipsa servando circa Bona Fortunæ. 351
V. Ex qua culpa oriatur obligatio Restitutionis ratione damni dati. 354
VI. De causis excusantibus a Restitutione, vel omnino, vel ad tempus. 357
DISTINCTIO SEXTA.
De Octavo Præcepto Decalogi.
Quæstio I. De Detractione, & variis ipsam concernentibus. 361
II. De Contumelia. 364
III. De Convitio, Improperio, Maledicto, Irrisione, Susurratione, ac Libello famoso. 365
IV. Quibus modis Fama, vel Honor injuste ablatus resarciri possit, ac debeat. 366
V. De Causis excusantibus a Restitutione Famæ, & Honoris. 367
VI. De Judicio temerario, suspicione, & Dubitatione. 369
DISTINCTIO SEPTIMA.
De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.
Quæstio I. Quænam Nono, & Decimo Præcepto Decalogi prohibeantur. 371
II. De Delectationibus morosis, & Desideriis illicitis. 372
TRACTATUS X.
De Præceptis Ecclesiæ.
DISTINCTIO PRIMA.
De Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ, sive de Festis.
Quæstio I. Quænam generatim Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ injungantur. 374
II. Quæ opera diebus Festis prohibita sint. 376
III. Quæ causæ excusent exercentes Opera prohibita diebus Festis. 379
IV. Quæ sit obligatio audiendi Missam diebus Festis. 380
V. Quæ causæ excusent a Præcepto audiendi Missam. 381
DISTINCTIO SECUNDA.
De Tertio Præcepto Ecclesiæ, sive De Jejunio.
Quæstio I. Quid sit Jejunium, & quæ ejus requisita. 383
II. Solvuntur varia dubia circa tres Jejunii conditiones. 385
III. Quæ sit obligatio Jejunii. 388
IV. Quæ causæ a Jejunio excusent. 391
DISTINCTIO TERTIA.
De Quarto, & quinto Præcepto Ecclesiæ; sive de Annua Confessione, & Communione Paschali.
Quæstio I. Quid sit, & quo jure, ac quando obliget Confessio Sacramentalis. 396
II. Quomodo præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obliget. 397
III. An, & quæ sit obligatio Juris tum Divini, tum Ecclesiastici sumendi Eucharistiam. 399
IV. Varia Quæsita circa sumptionem Sacramenti Eucharistiæ solvuntur. 400
V. Quid sit sentiendum de Communione frequenti, & quotidiana. 403
TRACTATUS XI.
De Beneficiis Ecclesiasticis, Jure Patronatus, & Decimis.
DISTINCTIO PRIMA.
De Beneficiis Ecclesiasticis, eorumque Collatione.
Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Beneficium Ecclesiasticum. 405
II. De Collatione Beneficiorum. 407
III. Quinam Beneficia libere conferre possint. 409
IV. Quibus conferenda sint Beneficia; ubi & de Conditionibus ex parte eorum requisitis. 411
V. Quæ sint obligationes Beneficiorum. 414
DISTINCTIO SECUNDA.
De Incompatibilitate, Renuntiatione, & Permutatione Beneficiorum.
Quæstio I. Quæ Beneficia sint incompatibilia, vel compatibilia. 416
II. Quæ sint pœnæ recipientium plura Beneficia incompatibilia. 418
III. Quid, & quotuplex sit Renuntiatio Beneficiorum, & ex quibus causis fieri possit. 420
IV. An sit licita Resignatio Beneficii in favorem tertii, vel reservata annua Pensione. 422
V. An, & quomodo possit fieri Permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum. 423
DISTINCTIO TERTIA.
De Jure Patronatus.
Quæstio I. Quid sit Jus patronatus, & quomodo acquiratur. 425
II. Quotuplex sit Jus patronatus, & quomodo Ecclesiasticum differat a Laicali. 427
III. De jure præsentandi, aliisque juribus Patrono competentibus. 430
DISTINCTIO QUARTA.
De Decimis.
Quæstio I. Quid sint Decimæ, Primitiæ, & Oblationes. 433

II. Quo-

II. Quo jure, & ex quibus rebus ſolvendæ ſint Decimæ. 434
III. Quibus ſolvendæ ſint Decimæ. 436
IV. Quibus modis eximatur quis a præſtatione Decimarum. 438

TRACTATUS XII.
De Immunitate Eccleſiaſtica, & Indulgentiis.

DISTINCTIO PRIMA.
De Immunitate Eccleſiaſtica ut ſic, ejuſque ſpeciebus.

Quæſtio I. Quid, & quotuplex ſit Immunitas Eccleſiaſtica, & quo jure conſtituta. 440
II. In quibus conſiſtat Immunitas localis, ſive Eccleſiarum. 442
III. De Immunitate reali & perſonali. 443

DISTINCTIO SECUNDA.
De Jure Aſylorum.

Quæſtio I. Quo jure, quibuſque locis competat privilegium Aſyli. 446
II. Quæ perſonæ gaudeant jure Aſyli Eccleſiaſtici. 448
III. Quæ crimina non gaudeant immunitate Eccleſiaſtica. 450
IV. De commodis immunitatis Eccleſiaſticæ pœniſque eam violantium, ac modo extrahendi Reos criminum exceptorum. 453

DISTINCTIO TERTIA.
De Indulgentiis.

Quæſtio I. Quid ſit Theſaurus Eccleſiæ. 455
II. Quid, & quotuplex ſit Indulgentia. 457
III. De Poteſtate concedendi Indulgentias, & Conditionibus ad earum valorem requiſitis. 459
IV. De Subjecto Indulgentiarum capaci, & quomodo proſint Defuncti. 461
V. Varia Dubia circa Indulgentias breviter ſolvuntur. 463
VI. Quæ Indulgentiæ per Paulum V. revocatæ, ac de novo Regularibus conceſſæ fuerint. 467
VII. Quæ Indulgentiæ ab Innocentio XI. declaratæ ſint apocryphæ. 468
VIII. Quænam Indulgentiæ poſt novam reformationem ſoleant de facto ordinarie concedi Romæ Eccleſiis, vel Altaribus, & quomodo practice petantur? Ubi etiam de notabilioribus quibuſdam Clauſulis, quæ nonnullis Brevibus apponi ſolent. 470
IX. De Jubilæo & variis ipſum concernentibus. 475
X. De facultate abſolvendi a reſervatis tempore Jubilæi. 480
XI. De Suffragiis. 483

TRACTATUS XIII.
De Cenſuris, ac Irregularitate, aliiſque Pœnis Canonicis.

DISTINCTIO PRIMA.
De Cenſuris, & Pœnis Canonicis in genere.

Quæſtio I. Quid, & quotuplex ſit Cenſura Eccleſiaſtica. 486
II. Ob quam cauſam Cenſuræ fieri poſſint. 487
III. An ignorantia, metus, vel aliud quidpiam excuſet ab incurrenda Cenſura. 490
IV. Quid, & quotuplex ſit Pœna Canonica? ubi & de Depoſitione, Degradatione, & Infamia. 493

DISTINCTIO SECUNDA.
De Excommunicatione, Suſpenſione, & Interdicto.

Quæſtio I. Quid, & quotuplex ſit Excommunicatio. 495
II. Qui ſint effectus Excommunicationis majoris. 496
III. Quinam Excommunicati, & in quibus caſibus ſint vitandi. 501
IV. De nonnullis Excommunicationibus in particulari. 503
V. De Suſpenſione, & variis ipſam attinentibus. 507
VI. Quid, & quotuplex ſit Interdictum, & qualis effectus ipſius. 508

DISTINCTIO TERTIA.
De Irregularitate.

Quæſtio I. Quid, & quotuplex ſit Irregularitas? ubi varia ipſam attinentia. 511
II. De Irregularitatibus ex delicto provenientibus. 512
III. De Irregularitatibus ex defectu. 515
IV. De Irregularitate ex homicidio, vel mutilatione. 517
V. Quis poſſit diſpenſare in irregularitatibus. 521

TRACTATUS XIV.
De Sacramentis.

DISTINCTIO PRIMA.
De Natura Sacramentorum in genere.

Quæſtio I. Quid, & quot ſint Sacramenta novæ Legis. 524
II. De Materia, & forma Sacramentorum. 526
III. Quænam intentio ex parte Miniſtri, ac Recipientis, requiratur ad valorum Sacramentorum. 529
IV. Quænam ex parte Miniſtri requirantur ad legitimam Sacramentorum adminiſtrationem. 531

DI-

DISTINCTIO SECUNDA.

De effectibus, ac Necessitate Sacramentorum.

Quæstio I. An, & quomodo Sacramenta conferant gratiam. 534

II. An omnia Sacramenta conferant primam gratiam, aut æqualem inæqualiter dispositis. 536

III. Qualis requiratur dispositio ad fructuose recipienda Sacramenta, & præsertim SS. Eucharistiam. 538

IV. De Charactere, ubi & de Sacramentis cum Fictione susceptis. 541

V. An, & quomodo singula Sacramenta sint necessaria ad salutem. 543

DISTINCTIO TERTIA.

De Baptismo, & Confirmatione.

Quæstio I. Quid sit Baptismus, & quo tempore institutus, quæque ejus obligatio. 545

II. Quæ sit materia Baptismi, qualisque requiratur ablutio baptizandi. 547

III. De Forma Sacramenti Baptismi. 547

IV. De Ministro, & quibusdam aliis Baptismum concernentibus. 550

V. De Sacramento Confirmationis. 551

DISTINCTIO QUARTA.

De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.

Quæstio I. De Natura, Institutione, ac Unitate Sacramenti Eucharistiæ. 553

II. De Materia Sacramenti Eucharistiæ, ubi præcipue de Pane. 554

III. De Vino, seu materia Consecrationis Calicis. 556

IV. De Aqua Vino consecrando apponenda. 557

V. De Forma Consecrationis Eucharistiæ. 560

VI. De reali præsentia Christi in Eucharistia. 560

VII. De Necessitate sumendi Eucharistiam sub alterutra Specie: ubi de ejus Effectibus. 561

DISTINCTIO QUINTA.

De Sacrificio Missæ.

Quæstio I. De natura Sacrificii in genere. 563

II. De Missa, & qua ratione in ea offeratur verum Sacrificium. 565

III. Qui sint Offerentes Missæ Sacrificium & in quo consistat Essentia ipsius. 568

IV. De Effectibus Sacrificii Missæ. 570

V. Quantus sit valor Sacrificii Missæ. 572

VI. Pro quibus possit offerri Sacrificium Missæ. 574

VII. De Applicatione Missæ. 575

VIII. De obligatione celebrandi Missam quam ex variis Titulis habent Sacerdotes. 577

IX. De tempore celebrandi Missam. 581

X. Quo in loco sit celebranda Missa? Ubi de violatione Ecclesiæ. 583

XI. De aliis notabilibus Dubiis circa Sacrificium Missæ.

DISTINCTIO SEXTA.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Quæstio I. De institutione, natura, & necessitate Sacramenti pœnitentiæ. 588

II. De Materia Sacramenti Pœnitentiæ. 589

III. De forma Sacramenti Pœnitentiæ. 591

IV. De Contritione, seu Pœnitentiæ virtute, quæ est prima pars materialis Sacramenti Pœnitentiæ. 593

DISTINCTIO SEPTIMA.

De Confessione, quæ est altera Pars materialis Sacramenti Pœnitentiæ.

Quæstio I. Quæ Conditiones requirantur ad Confessionem Sacramentalem. 597

II. Quomodo Confessio debeat esse integra? 601

III. De necessitate confitendi Circumstantias aggravantes, Peccata, Dubia &c. & præmittendi examen conscientiæ. 605

IV. An absolvendus sit Moribundus, qui amplius confiteri non potest? 608

DISTINCTIO OCTAVA.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

Quæstio I. Qui sit Minister Sacramenti Pœnitentiæ, & quomodo indigeat Jurisdictione. 611

II. De Probitate, Scientia, & Prudentia Confessarii. 613

III. De interrogationibus a Confessario faciendis. 616

IV. Quid agendum Confessario circa constitutos in Occasione proxima peccandi, recidivos, & laborantes quadam ignorantia. 619

V. De Denuntiatione Confessariorum sollicitantium Pœnitentes ad inhonesta. 621

DISTINCTIO NONA.

De casibus Reservatis, & Sigillo Confessionis.

Quæstio I. Quid sit Reservatio Casuum, & a quo fieri possit.

II. De absolutione a Casibus Reservatis in & extra Articulum mortis. 625

III. De Sigillo Confessionis. 627

DISTINCTIO DECIMA.
De satisfactione, ut tertia Parte Sacramenti Pœnitentiæ.
Quæstio I. De Satisfactione Sacramentali, ejusque acceptatione, & impletione. 630
II. Quænam opera pro pœnitentia Sacramentali injungenda sint. 632
DISTINCTIO UNDECIMA.
De Sacramento Extremæ Unctionis.
Quæstio I. Quæ sit Materia, & Forma Sacramenti Extremæ Unctionis. 636
II. De Effectibus, Subjecto, & Iterabilitate Sacramenti Extremæ Unctionis. 638
DISTINCTIO DUODECIMA.
De Sacramento Ordinis.
Quæstio I. Quid, & quot sint Ordines, ubi & de prima Tonsura. 640
II. De Materia, & Forma, & Officiis singulorum Ordinum. 643
III. De Ætate, & Qualitatibus Ordinandorum. 646
IV. De Ministro Sacramenti Ordinis. 649
V. Solvuntur varia Quæsita circa Sacramentum Ordinis. 649
DISTINCTIO DECIMATERTIA.
De Sacramento Matrimonii.
Quæstio I. Quid, & quotuplex sit Matrimonium, & quæ Bona ipsius. 651
II. De Materia, Forma, & Ministro Sacramenti Matrimonii. 653
III. An, & qualis consensus requiratur ad valorem Matrimonii. 655
IV. Utrum sit licita Pluralitas Uxorum. 658
V. De Indissolubilitate Matrimonii. 660
VI. De Cohabitatione, & onere Debiti Conjugalis. 662
VII. De Divortio. 666
Monitum quæstio hæc Decima adnecti debet Tractatui de Contractibus.
DISTINCTIO DECIMAQUARTA.
De impedimentis Matrimonii.
Quæstio I. A quo possint statui impedimenta Matrimonii. 674
II. Quæ sint impedimenta mere impedientia Matrimonii. 675
III. De Sponsalibus, eorumque Obligatione, & Dissolutione. 677
IV. De Impedimentis dirimentibus Matrimonii. 681
§. I. De Impedimento Erroris. 681
§. II. De Impedimento Conditionis. 682
§. III. De Impedimento Violentiæ. 683
§. IV. De Impedimento Impotentiæ. 683
§. V. De impedimento Ligaminis. 585
§. VI. De impedimento Ordinis. ibid.
§. VII. De impedimento Voti. ibid.
§. VIII. De impedimento Disparitatis Cultus. 686
§. IX. De impedimento Criminis. ibid.
§. X. De impedimento Cognationis, tum Carnalis, tum Spiritualis, ac Legalis. 688
§. XI. De impedimento Affinitatis. 693
§. XII. De impedimento Justitiæ publicæ Honestatis. 694
§. XIII. De Præsentia Parochi, ac duorum Testium. 695
§. XIV. Solvuntur varia Dubia circa Præsentiam Parochi, ac Testium. 697
§. XV. De impedimento Raptus. 699
Quæstio V. De dispensatione impedimentorum Matrimonii. 700
Appendix, continens modum legendi, & scribendi Citationes Utriusque juris. 704

THEOLOGIÆ MORALIS BREVI SIMULQUE CLARA METHODO COMPREHENSÆ

TRACTATUS I.

DE ACTIBUS HUMANIS, ET CONSCIENTIA.

1. QUONIAM a Deo, Authore & Conditore ſuo, homo ad ſupernaturalem Beatitudinem ordinatus eſſe dignoſcitur, in primis neceſſe eſt media illa inveſtigare, quibus ad præparatam ſibi æternam Beatitudinem pervenire, Deumque tanquam ultimum finem ſuum apprehendere valeat. Cum igitur juxta illud Davidicum, Pſal. 36. *Declina a malo, & fac bonum*, alia ratione id fieri nequeat, niſi per exercitationem actuum bonorum, fugamque malorum: hinc in præſenti utiliſſimo, omnibuſque præſertim Confeſſariis, ſcitu ſumme neceſſario Tractatu, quem *De actibus Humanis & Conſcientia* inſcribunt, ea conſideranda occurrunt, quibus homo in ſuis actionibus ita poſſit dirigi, imo & alios dirigere, ut tandem exercitatione bonorum actuum, fugaque malorum, præparatam ſibi Gloriam æternam conſequi mereatur.

DISTINCTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Voluntarium?

SUMMARIUM.

1 *Finis ultimus Hominis.*
2 *Voluntarium accipitur tripliciter.*
3 *Voluntarium strictè, quid?*
4 *Voluntarium strictè dividitur in perfectum, & imperfectum.*
5 *Directum & indirectum.*
6 *Et quomodo exerceatur.*
7 *Voluntarium secundum se, & in sua causa.*
8 *Voluntarium interpretativum.*

2. CONCL. I. Voluntarium generatim tribus modis accipitur. Et primo quidem *Voluntarium* illud dicitur, quod fit absque obligatione præcepti: sic Religiosi præter Officium Divinum quandoque dicuntur recitare quasdam preces voluntarias, id est, absque obligatione dicendas. Verum de Voluntario taliter accepto hic non loquimur. Secundo *Voluntarium* sumitur latissime, prout idem est, ac *Spontaneum*: quomodo omne illud dicitur Voluntarium, quod neque vi, neque ignorantia fit, procedit tamen ab aliquo principio intrinseco cum prævia cognitione. Vel clarius, Voluntarium, prout coincidit cum Spontaneo, dicitur illud, quod procedit a potentia appetitiva ex prævia cognitione objecti. Et hoc modo Voluntarium convenit brutis, utpote quæ agunt sponte ex inclinatione appetitus sensitivi, prævia cognitione sensitiva. Sed & de Voluntario tam large accepto, ac prout etiam convenit brutis, hic sermo non est.

3. Tertio modo *Voluntarium* sumitur strictè, ac prout illud derivatur a voluntate, & competit soli Naturæ rationali habenti voluntatem. Et hoc modo Voluntarium dicitur illud, quod procedit a voluntate ex prævia cognitione intellectiva. Dicitur, *quod procedit a voluntate*: quia aliud est Voluntarium, aliud vero Volitum; nam pluvia, vel serenitas opportuna, est quidem ab agricola volita, non tamen ipsi voluntaria; utpote cum non procedat dicta pluvia, vel serenitas, ab ejus voluntate tanquam effectus ipsius, quamvis sit objectum suæ voluntatis seu volitum ab ipsa. Et de Voluntario taliter accepto loquimur in præsenti.

4. CONCL. II. Voluntarium hoc tertio modo sumptum varie dividitur; & primo quidem in perfectè Voluntarium, & in Voluntarium imperfectè. *Voluntarium perfectè* dicitur illud, quod procedit a voluntate ex prævia cognitione perfecta, seu deliberata objecti: quomodo peccatum, præsertim mortale, debet esse voluntarium. *Voluntarium imperfectum* e contra est explicandum: quomodo motus voluntatis primi censentur voluntarii, seu potius semivoluntarii, eo quod procedant a cognitione imperfecta, seu indeliberata.

5. Deinde voluntarium dividitur in directum, & indirectum. *Voluntarium directum* seu directè Voluntarium dicitur illud, quod per se ac positive procedit a voluntate, in quantum agens est; quo modo actus voluntatis sive eliciti, sive imperati, censentur esse voluntarii. *Indirectè* vero illud dicitur *Voluntarium*, quod procedit a voluntate, in quantum non agit, cum tamen agere posset, ac (loquendo de Voluntario culpabili) etiam deberet; sic submersio navis censetur gubernatori ejus indirectè voluntaria, quando desistit a gubernaculo, mediante quo potuisset ac debuisset impedire submersionem navis.

6. Ex quo patet, Voluntarium directè exerceri per actum positivum voluntatis; Voluntarium vero indirectè per omissionem actus, quem quis non solum potuit, sed (si sit sermo de culpabili voluntario) debuit habere. Siquidem tunc solum effectus censetur indirectè, simulque culpabiliter voluntarius, quando quis non agit, cum tamen possit, & debeat agere: si enim gubernator navis non possit navem dirigere, vel quis alius adsit, cui gubernatio navis non est commissa, non imputabitur ei submersio ipsius. Veruntamen notanter additum fuit, *indirectè, simulque inculpabiliter voluntarius*: simpliciter enim & absolute ad voluntarium sufficit, ut quis deliberate omittat opus, quod facere seu non omittere poterat; neque ad hoc requiritur præceptum, seu obligatio faciendi id, quod omittitur; quamvis ejusmodi obligatio requiratur, ut omissio illa sit culpabilis,

lis, & peccaminosa. Guiliel. Herincx. *p. 2. Summæ Theol. tract. 2. disp. 1. n. 19.* & alii.

7. Ulterius Voluntarium dividitur in Voluntarium secundum se, & in Voluntarium in sua causa; sive (ut alii loquuntur) in formaliter Voluntarium, & in virtualiter Voluntarium. *Voluntarium secundum se* (quod & *Voluntarium formale nuncupatur*) dicitur illud, quod a voluntate ex proprio ac formali proposito fit, ac dependet: sic est voluntaria præsens lectio. *Voluntarium in sua causa* (quod & *virtuale* appellatur) illud censetur, quod non in se, sed solum in sua causa cuipiam est voluntarium, in quantum voluntas, etsi non intendat effectum, vult tamen causam illius effectus; unde & hic saltem virtualiter, seu in sua causa censetur esse voluntarius: sic illi, qui voluntarie se inebriat, censentur esse voluntariæ, saltem virtualiter, rixæ illæ, vel blasphemiæ, quas in tali ebrietate committit, si prius novit, in ebrietate se solere rixari, vel blasphemare.

8. Huc additur *Voluntarium interpretativum*, estque illud, quod adesse præsumitur, seu interpretatur ex aliquo signo extrinseco, positivo vel negativo; sic in Foro externo, *Qui tacet, consentire videtur*, juxta Regulam 47. Juris in 6. similiter Religiosus suo Superiore absente, & urgente necessitate, rationabiliter ac honeste quandoque quidpiam agit ex consensu ejus interpretativo, sive rationabiliter præsumpto, dum ex aliis actibus prudenter interpretatur, & præsumit, Superiorem suum, si interrogaretur, in talibus circumstantiis haud futurum invitum. Et hoc posterius aliqui appellant *Voluntarium interpretativum conditionatum* Superioris. Nihilominus *Voluntarium interpretativum*, præsertim in malam partem acceptum, non raro confunditur cum *Voluntario indirecto*, & in causa: & sic juxta satis communem modum loquendi, si quis projiciat sagittam ad occidendam feram prævisо periculo occidendi hominem, si sequatur homicidium, censetur occisio isthæc hominis eidem voluntaria in sua causa, indirecte, atque interpretative, quamvis non fuerit intenta & directe volita.

QUÆSTIO II.

Quando effectus, veluti indirecte & in causa voluntarius, imputetur ad culpam?

SUMMARIUM.

9 *Quæ requirantur, ut effectus, veluti in causa voluntarius, imputetur ad culpam?*
10 *Corollaria.*
Loth, quomodo excusetur ab incestu?
11 *Alia corollaria.*
12 *Quæ excusare soleant, ne effectus pravus, veluti in causa voluntarius imputetur?*
13 *Corollaria.*
14 *Explicatur amplius Conclusio.*
15 *Quando imputetur effectus, veluti indirecte voluntarius?*
16 *Quando quis censeatur teneri ad tollendam causam peccati?*

9. CONCL. I. Ad hoc, ut effectus virtualiter, atque in causa censeatur esse voluntarius, & cuipiam imputetur ad culpam, omnino requiritur, quod operans adverterit periculum secuturi effectus ad positionem illius causæ. Ita communis. Ratio est, quia si quis nullam de effectu secuturo habuit advertentiam, tunc talis effectus nullo modo foret prævisus, ac proinde neutiquam voluntarius, sed potius ex naturali inadvertentia proveniens: nam juxta illud tritum Philosophorum, *nihil est volitum, quin præcognitum.*

10. Infertur proinde. I. Quod, quamvis effectus illi pravi, qui frequenter accidunt in ebrietate, voluntarie se inebriantibus imputentur ad culpam, eo quod potuerint prævideri, ac proinde sint voluntarii saltem virtualiter & in sua causa: nihilominus illi eventus, qui raro contingunt, nec fuerunt prævisi, ad culpam non imputentur. Et hac de causa S. August. *l. 22. c. 44. contra Faustum*, excusat ipsum Loth ab incestu, quem ebrius admisit, ut legitur Genes. *cap. 19.* eo quod non prævideret, incestum ex ejus ebrietate secuturum.

11. Infertur II. Circumstantias invincibiliter ignoratas, non imputari ad culpam; quia non fuerunt prævisæ in causa: sic Jacob Patriarcha non peccavit ingrediendo ad Liam, Gen. 29. quia bona fide credebat, se ingredi ad Rachel conjugem suam. E contra

vero sequitur, eum, qui scienter & voluntarie occidit mulierem gravidam, censeri etiam occidere infantem, licet hoc expresse non intendat. Ratio est, quia mortem infantis secuturam prævidere poterat ac debebat hoc ipso, quod sciebat, fœminam illam esse gravidam: & idem fit in aliis hujusmodi.

12. CONCL. II. Nihilominus sola advertentia effectus pravi ex actione libera secuturi non semper sufficit, ut is cuipiam imputetur ad culpam, & hoc tunc verificatur, quando ejusmodi actio, cæteroquin licita est, & necessaria, vel utilis; simulque effectus ille pravus non intenditur, neque in eo habetur complacentia. Ita Doctores communiter, quos refert, & sequitur Sanch. *lib. 9. de Matrim. disp. 45. nu. 4.* Ratio est, quia effectus per accidens, ac præter intentionem subsecutus non imputatur ei, qui jus suum prosequitur.

13. Infertur proinde cum Doctoribus communiter, quod expertus se pollui equitatione, tamen absque periculo consensus, non teneatur pedester incedere, & ab equitatione desistere. Ratio est: quia equitatio est res utilis, neque causa per se & suapte natura talis effectus pravi seu fœditatis. Infertur ulterius, quoties pollutio sequitur præter intentionem ex causa aliqua necessaria, vel utili corpori, ut est cibus & potus moderatus; aut animæ, ut orare, studere; vel utili aliis, prout est audire Confessiones, &c. nullam esse culpam, non desistere a causa ista, quamvis inde præter intentionem prævideatur pollutio secutura. Ratio, præter hactenus dicta, ulterior est, quia talis patitur pollutionem potius, quam agit.

14. Dicitur notanter in Conclusione, *quando talis actio cæteroquin est licita, & necessaria, vel utilis*. Siquidem quando absque urgente necessitate exercetur actio ex sua natura turpis, & per se tendens ad procurandam ejusmodi fœditatem, ut sunt tactus impudici, &c. tunc non vitare ejusmodi causas est peccatum mortale, & censetur ipsamet pollutio esse voluntaria in sua causa: & servata proportione idem dicendum de similibus. Additur etiam in Conclusione, *simulque effectus ille pravus non intenditur, &c.* Nam si effectus talis pravus, ut puta pollutio, ab aliquo intenderetur, vel quis in ea subsequente deliberate delectaretur, sibique complaceret in ea, certum est committi peccatum ratione hujus pravæ intentionis, vel complacentiæ.

15. CONCL. III. Ad hoc ut effectus ad liberam omissionem alicujus actus consequens cuipiam imputetur ad culpam, veluti indirecte voluntarius, præter advertentiam illius effectus pravi ex sua omissione secuturi, requiruntur insuper tres aliæ conditiones, videlicet, quod possit agere, agendoque illum effectum impedire, & non agat, & tamen teneatur agere. Ita D. Thomas *1. 2. q. 6. art. 3.* & communis. Ratio primæ conditionis est: quia nemo peccat in eo, quod vitare non potest, siquidem *nemo potest ad impossibile obligari*, juxta Reg. 6. Jur. in 6. Ratio secundę conditionis, quod nempe quis non agat, cum agere possit, patet ex eo, quia in omissione talis actus consistit ratio Voluntarii indirecti. Ratio tandem tertiæ conditionis: quod quis teneatur agere, patet ex eo: quia nisi hoc requireretur, Deo (quod absit) imputarentur omnia peccata totius Mundi, cum potuisset ea impedire non creando genus humanum, vel aliis modis, quamvis ut Author naturæ, atque universorum Dominus, id facere non teneatur. Similiter submersio v.g. navis imputaretur illi, cui navis gubernatio non fuit commissa, ac proinde tempore naufragii non fuit præsens; quod utique est absurdum.

16. Quæres, quandonam quis censeatur teneri ad tollendam causam peccati, vel impediendum malum, ita ut hoc facere intermittenti censeatur subsequens effectus malus fuisse indirecte voluntarius, ac proinde ad peccatum imputetur? Resp. Id attendi debere ex variis præceptis obligantibus. Quandoque enim quis tenetur ad hoc ex præcepto Justitiæ, quia videlicet ex officio ad ejusmodi malum impediendum est obligatus: quomodo gubernator, cui cura navis est commissa, tenetur pro viribus impedire navis submersionem: & similiter Prælatus subditorum peccata. Quandoque autem ejusmodi obligatio consurgit solum ex præcepto Charitatis, quo quilibet tenetur proximo suo in certi casibus: quandoque vero ex præcepto alterius Virtutis, prout in singulis præceptorum materiis passim solent explicare Theologi.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quo tempore Peccatum tum commissionis, tum omissionis, indirecte, seu in causa duntaxat voluntarium, contrahatur.

SUMMARIUM.

17 *Peccatum commissionis, & omissionis, quid?*
18 *Sensus propositæ Quæstionis declaratur exemplis.*
19 *Aliud exemplum de dante alteri venenum.*
20 *Et de dormiente, donec sequatur omissio Missæ; ac de Clerico, projiciente Breviarium in mare.*
21 *Resolutio Quæstionis.*
22 *Notabilis declaratio Conclusionis.*
23 *Solvitur objectio.*
24 *Alia objectio, ejusque solutio.*
(a) Tr. 1. Dist. 2. n. 30.
25 *Pœnæ, vel inhabilitates ob peccatum in causa duntaxat voluntarium, quando incurrantur?*

17. ADvertendum, per *Peccatum commissionis*, intelligi illud, quod fit contra aliquod præceptum negativum, seu quidpiam fieri prohibens, ut est furtum, adulterium, homicidium, quæ pugnant contra illa præcepta Decalogi: *Non furtum facies: Non mœchaberis: Non occides, &c. Peccatum omissionis* e contra est illud, quod fit contra præceptum affirmativum, seu quidpiam fieri præcipiens: ut est omissio Missæ die Festo audiendæ, sic de aliis loquendo. Hoc prænotato

18. Sensus hujus Quæstionis est, quo tempore incurratur Peccatum commissionis, vel omissionis, indirecte, & in causa duntaxat voluntarium; ut si quis ante ebrietatem bene prævideat, se in ebrietate commissurum homicidium, vel adulterium, & nihilominus sciens se inebriet usque ad privationem usus rationis, sicque committat homicidium, vel adulterium: Quæritur remanet, an talis peccet peccato homicidii, vel adulterii eo tempore, quo scienter dedit causam per ebrietatem tali peccato, vel potius tunc, quando in ebrietate actualiter committit homicidium, vel adulterium. Et ratio dubitandi est: quia tempore actualis homicidii, vel adulterii, ipse per ebrietatem privatus est usu rationis, uti supponitur, ergo non videtur pro eo tempore posse actualiter peccare.

19. Similiter, si quis scienter dedit alteri venenum, non nisi post aliquot hebdomadas mortem allaturum, rursum quæritur, an talis peccet peccato homicidii pro eo tempore, quo dedit venenum, vel potius pro tunc, quando actualiter sequitur homicidium, seu mors proximi. Et ratio dubitandi est: quia ille, qui dedit venenum, potest jam de peccato suo esse contritus tempore actualis mortis subsecutæ, ac velle mortem proximi impedire, nec tamen amplius posse: atqui nemo videtur posse actualiter peccare in eo, quod vitare non potest.

20. Insuper, si aliquis mane voluntarie se inebriet, bene prævidens secuturam omissionem Sacri audiendi die Festo; vel tamdiu dormiat, aut tergiversetur domi, prævidendo periculum non audiendi Sacrum die Festo, donec tandem actualiter sequatur omissio Sacri; aut si Sacerdos navigaturus voluntarie projiciat Breviarium in mare, optime prævidens, inde se reddi impotentem ad recitandum Breviarium per multos dies, & hujusmodi. Quæritur, inquam, quo tempore tales peccent? an videlicet solum pro tunc, quando scienter dederunt causam tali omissioni, vel an insuper peccent adveniente illo tempore, quo currit præceptum audiendi Missam, aut recitandi Breviarium, non obstante, quod tunc talis amplius Missam audire, vel Breviarium recitare non possit? Et hoc idem de innumeris aliis casibus quæri potest.

21. CONCL. I. In his, & similibus casibus, Peccatum commissionis, aut etiam omissionis indirecte vel in causa duntaxat voluntarium, contrahitur mox in ipsa appositione causæ, vel impedimenti, quæ fuit in libera hominis potestate, non autem amplius tempore subsequenti, quo sequiter v.g. mors alterius veneno causata, aut omissio Sacri, vel recitationis Breviarii, si tunc revera adfuit impotentia impediendi mortem alterius, vel Sacrum audiendi, &c. Ita Scotus 2. *dist.* 42. Mastrius *lib.* 2. *Sentent. disp.* 6. *n.* 132. estque communis sententia Doctorum, paucis exceptis. Ratio hujus Conclusionis desumitur imprimis ex rationibus dubitandi proxime allatis. Accedit, quod tempore appositionis causæ mortis proximi per porrectum venenum, jam sit volitum homicidium saltem virtualiter, & in sua causa; & similiter tempore appositionis impedimenti audiendi Missam die Festo, vel recitandi Breviarium, omissio hujus etiam indirecte, ac in sua causa jam est volita: ergo tunc contra-

hitur tale peccatum, sive commissionis, sive omissionis, non autem tempore subsequenti, si revera tunc adsit impotentia actum prohibitum, actualis v.g. homicidii subsequentis, impediendi, vel actum præceptum Missæ audiendæ ponendi.

22. Dicitur notanter, *si tunc revera adsit impotentia impediendi mortem alterius, &c.* Siquidem certum est apud omnes, atque indubitatum, si tunc sit in libertate ac potestate hominis, adhuc impedire actum prohibitum, v.g. homicidium veneno porrecto causatum, nec tamen impediat, etiam tempore actualis mortis proximi subsecutæ committi, vel potius continuari & consummari peccatum homicidii; cum adsit libertas sufficiens, atque voluntarium, ad contrahendum peccatum etiam pro eo tempore. Et similiter, si tempore præcepti audiendi Missam adsit adhuc potestas & libertas ipsam audiendi, & tamen quis eam audire negligat, etiam tunc committitur peccatum omissionis externæ: siquidem tunc prava voluntas omittendi actum præceptum, opere externo consummatur, ac perficitur. Cæterum data Conclusio loquitur in casu veræ impotentiæ, actum prohibitum ex post facto impediendi; vel actum præceptum ponendi, & ait, tunc ejusmodi peccatum contrahi duntaxat in ipsa appositione causæ vel impedimenti, utpote quæ fuit in hominis potestate.

23. Nec obstat, quod quando quis posuit impedimentum audiendi v.g. Missam, nondum currebat præceptum Missæ audiendæ, ac proinde non videatur posse pro tunc tale peccatum omissionis Missæ contrahi. Resp. enim, quod licet tunc præceptum non obligarit ad ponendum actum auditionis Missæ, obligabat tamen ad non ponendum impedimentum exercendi talem actum pro tempore debito: hoc enim præcepto non solum præcipitur ipsa auditio Missæ, sed etiam, ne voluntarie & absque legitima ratione ponatur causa impeditiva illius, sicuti similiter præceptum non occidendi hominem, nedum prohibet actuale homicidium, sed etiam, ne ponatur probabilis causa ipsius. Et per hoc patet ad rationes dubitandi, ab initio Quæstionis propositas.

24. Dices. Ut Actus prohibitus, vel omissio actus præcepti, sit formaliter peccatum, sufficit voluntarium indirectum, aut in causa; ergo illud etiam tempore subsequenti contrahitur. Consequentia probatur. Tum quia jam adest sufficiens voluntarium, videlicet indirectum, aut in causa. Tum quia tunc completur sive consummatur peccatum actualis v.g. omissionis Missæ, aut homicidii veneno causati. Tum tandem, quia alioquin non esset necesse confiteri tales actus externos, aut omissiones ex priori data causa necessario subsecutas, & in se non liberas; quod videtur absurdum, & contra Decretum Alexandri VII. ejusque Propositionem 25. Resp. negando consequentiam. Ad ejus primam probationem dicitur, adesse quidem sufficiens voluntarium, ut peccatum formaliter contrahatur pro tempore appositionis causæ, sive impedimenti, utpote quę fuit in libera hominis potestate: non autem pro tempore subsequenti, si tunc revera (uti supponit Conclusio) adfuit impotentia ponendi actum præceptum, vel impediendi actum prohibitum. Ad alteram probationem claritatis gratia distinguitur assumptum: completur, sive consummatur tunc peccatum, actualis v.g. omissionis Missæ, vel homicidii veneno causati, duntaxat physice, sive in genere entis, conceditur; completur etiam moraliter, sive in genere moris, negatur: eo quod tunc omissio actus præcepti vel eventus actus prohibiti, non amplius subsit libertati ac potestati hominis, sicque secundum se non sit capax malitiæ moralis. Ad ultimam probationem respondetur, in tali casu per se loquendo satis quidem esse, si in Confessione sufficienter explicetur ejusmodi libera positio causæ, sive impedimenti, utpote quæ sola supponitur fuisse in libertate, sive potestate hominis: per accidens tamen, sive quia alioquin non sufficienter explicaretur illa libera positio causæ, aut impedimenti, sive ob annexam Censuram, vel reservationem actus opere externo consummati, etiam quandoque requiri, ut explicetur ipsemet actus externus. Porro Decretum Alexandri VII. loquitur de peccato externo, quod tempore actualis commissionis suberat potestati, ac libertati hominis, ut suo loco (a) dicetur.

25. CONCL. II. Nihilominus ad incurrendas pœnas, vel inhabilitates, quæ sive jure Ecclesiastico, sive Civili, in perpetrantes certa crimina sunt statutæ, regulariter loquendo non sufficit sola appositio causę talis criminis, sed requiritur, ut tale crimen opere externo consummetur. Ita Doctores communiter. Sic v.g. si quis alteri machinetur mortem veneno porrecto, quamvis mortaliter peccet, non tamen incurrit irregularitatem, si alterius mors actualis non subsequatur. Similiter qui conatur percutere Clericum, si ipsum, utpote aufugientem,

non

non percusserit actualiter, non incurrit excommunicationem latam in percussores Clericorum; & idem sit in aliis similibus. Ratio horum generalis est: quia leges pœnales sunt stricte interpretandæ, simulque earum verba debent intelligi cum effectu, *arg. cap. Hæc autem verba, de pœnit. dist.* 1. juncta Glossa *ibidem*: nam sola voluntas, seu conatus non solet per Leges humanas puniri sine effectu, nisi secus ipsamet Lege exprimatur; prout exprimitur loquendo de crimine læsæ Majestatis, *leg. Quisquis C. ad legem Juliam Majestatis*; & notat communis Theologorum, & Canonistarum.

QUÆSTIO IV.

An Violentia, Metus, & Concupiscentia causent Involuntarium.

SUMMARIUM.

26 *Involuntariam aliud simpliciter, aliud secundum quid.*
27 *Violentia causat involuntarium simpliciter.*
28 *Metus non causat involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid.*
29 *Pro nullo metu debet quis peccare.*
(b) Tract. 2. q. 3.
30 *Pacta, contractus, &c. metu initi, regulariter valent.*
(c) De hoc Tract. 8. Dist. 1. n. 8. & seq.
31 *Metus gravis, seu cadens in constantem virum, & levis, quid?*
32 *Concupiscentia antecedens minuit voluntarium.*
33 *Non item Concupiscentia consequens.*
34 *Peccatum ex infirmitate, ignorantia, & malitia.*
Passio potest omnino tollere voluntarium.

26. ADvertendum quod Involuntarium dividatur in Involuntarium simpliciter, & in Involuntarium duntaxat secundum quid. *Involuntarium simpliciter* dicitur illud quod voluntas simpliciter & absolute, seu independenter ab omni conditione non vult, atque omnino respuit. *Involuntarium secundum quid* dicitur illud, quod quidem aliquo modo est involuntarium, simul tamen ratione alicujus additæ conditionis est voluntarium: sic projectio mercium in mari tempore periculi naufragii, est involuntaria secundum quid, quia naufragus non libenter illas projicit, imo libentius servaret, si posset absque periculo vitæ; nihilominus tamen in tali necessitate constitutus vult eas projicere ad servandam vitam. Unde patet, Involuntarium secundum quid semper habere adjunctum aliquid de Voluntario. Hoc prænotato sit

27. CONCL. I. Violentia causat Involuntarium simpliciter. Ita certa, & communis Doctorum. Ratio est: quia violentum dicitur illud, quod fit contra naturam, atque intrinsecam inclinationem rei, cui tribuitur. Sic v.g. patitur homo violentiam, quando vi detinetur in loco, unde libenter exiret, aut quando membra ipsius externa contra suam voluntatem ab aliquo alio moventur. Hinc si Tyrannus cujuspiam manus violenter moveret ad sacrificandum Idolo thus, talis non peccaret; nam ejusmodi actio foret ipsi simpliciter involuntaria.

28. CONCL. II. Metus non causat involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid, ac proinde id, quod metu fit, est simpliciter & absolute voluntarium; involuntarium autem tantum secundum quid. Ita D. Thomas 1. 2. *q.* 6. *ar.* 6. & consentiunt non solum omnes Theologi, sed etiam Juristæ. Sic projectio mercium in mare est simpliciter voluntaria tempore tempestatis propter timorem naufragii, cujus speratur esse impeditiva, non obstante, quod ipsa secundum quid, ideſt, prout consideratur secundum se, atque extra hunc casum necessitatis, sit involuntaria. Hinc etiam, qui metu mortis sacrificat Idolo, aut aliud malum perpetrat, coram Deo reus est peccati, quia adest sufficiens voluntarium, & propter nullum malum evitandum licitum est committere peccatum. Et hinc Juristæ dicere solent; *Coacta voluntas est voluntas arg. cap. Merito* 15. *q.* 1. & habet Glossa *ibidem*.

29. Cæterum licet *pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*, ut dicitur *c. Sacris, De iis, quæ vi metusve causa, &c.* eo quod peccatum sit omnium malorum gravissimum propter offensam Dei, utpote infiniti Boni, quam continet: nihilominus Leges humanæ positivæ quandoque cessant obligare in casu magni periculi, seu damni, quod rationabiliter timetur secuturum, prout patet in præcepto Ecclesiastico jejunii, quod non obligat cum probabili periculo, seu metu secuturæ infirmitatis, de quo alibi. (b)

30. Ex data Conclusione ulterius sequitur, quod Pacta, Contractus, Transactiones, Renuntiationes, & consimiles actus, quamvis fiant ex metu gravi atque injuste incusso, regulariter sint validi tam pro Foro externo,

quam conscientiæ, prout post Glossam *c. Super hoc vers. Resignationis de Renunciat.* tenet Enricus Pirhing. *tit. De iis, quæ vi metusve causa fiunt n.* 10. & Sanchez *lib.* 4. *de Matrim. disp.* 8. *n.* 4. & communior aliorum, paucis exceptis, quia videlicet, quod ex metu fit, simpliciter est voluntarium. Verum tamen est, quod ea, quæ per metum gravem atque injuste incussum fiunt, ita suadente æquitate, sint per sententiam Judicis rescindenda, unde *c.* 2. *eod.* inquit Pontifex. *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Quinimo dantur aliqui Contractus, ut Matrimonium, Sponsalia, Professio Religiosa, &c. qui ob metum gravem, & injuste incussum, (c) ipso jure irriti sunt, ratione quorum notanter dictum fuit, *regulariter loquendo*.

31. Porro metus gravis (qui etiam dicitur *Metus cadens in constantem virum*) ille est, quem vir constans, & fortis, prudenter & rationabiliter concipit. Et ad hujusmodi metum, secundum Doctorem Subtilem *in* 4. *dist.* 29. *q. un.* & alios communiter duæ requiruntur conditiones. Prima est, quod malum, de quo est metus, sit grave; hujus autem mali gravitas attendi debet ex natura mali in se, ut est v. g. mors, captivitas, carcer, mutilatio enormis, stuprum, & ejusmodi, non autem ex vana & non fundata æstimatione patientis, seu metuentis, qui posset alioquin levissimum malum tanquam grave apprehendere. Secunda conditio ad malum grave requisita est, quod ejusmodi grave malum certo immineat; hoc est, ut non levi æstimatione, sed certitudinaliter, saltem certitudine sufficienti in actibus humanis, judicetur eventurum. Quod si alterutra harum conditionum deficiat, censebitur metus levis.

32. CONCL. III. Concupiscentia, prout est passio, seu motus appetitus sensitivi prosequentis bonum delectabile, aut fugientis malum, cujusmodi sunt amor, desiderium, spes, gaudium, ira: hujusmodi, inquam, Concupiscentia, seu passio, si sit antecedens, semper minuit voluntarium, seu volibilitatem actus, ad quem impellit: & consequenter minuit etiam virtutis meritum, aut culpæ reatum. Ita *D.* Thomas 1. 2. *q.* 77. *art.* 5. & 6. & communis Theologorum. Ratio primæ partis est: quia per Concupiscentiam, seu passionem antecedentem intelligitur ea, quæ in appetitu sensitivo naturaliter exurgens omnem voluntatis deliberationem prævenit, eamque trahit, seu inclinat atque excitat, ad eliciendum actum amoris, iræ, &c. Atqui talia minuunt voluntarium; cum illud voluntati magis sit voluntarium, ad quod ipsa semetipsam movet, quam id, ad quod voluntas ab aliquo alio movetur, & quasi impellitur.

33. Dicitur notanter *Concupiscentia seu passio antecedens*. Nam secus est dicendum de concupiscentia seu passione consequenti, quam videlicet quis voluntate propria excitat in appetitu suo sensitivo, ut inde promptius in objectum feratur, puta si quis in se excitet magnum desiderium vini, ut intemperantius ac delectabilius bibere possit; aut e contra, loquendo de operibus virtuosis, si quis in se excitet magnum misericordiæ erga pauperes affectum, quo magis impellatur ad subveniendum pauperibus, & hujusmodi. Nam loquendo de tali passione consequenti nostram voluntatem, fatentur omnes, eam non solum non minuere, sed etiam augere voluntarium. Ratio est; quia ex magnitudine affectus voluntatis provenit, ut in appetitu sensitivo similis affectus excitetur.

34. Confirmantur hactenus dicta ex illa communi Theologorum doctrina, qua juxta triplicem radicem suam, peccatum distinguunt in peccatum ex infirmitate, ex malitia, & ex ignorantia. Et addunt DD. peccatum ex mera malitia gravius esse, quam peccatum ex infirmitate: atqui peccans ex infirmitate, peccat occasionaliter ex inclinatione Concupiscentiæ antecedentis, seu appetitus sensitivi, cui voluntas nata est condelectari, ergo.

Notant etiam DD. posse accidere, quod quandoque passio omnino tollat voluntarium, quia potest dari passio aliqua vehementissima, quæ aufert judicium rationis, prout nonnunquam contingit ex melancholia, vel alia causa naturali, imo interdum aliqui propter iram, vel amorem inordinatum insaniunt: atqui sine usu ac judicio rationis non consistit libertas, neque ratio voluntarii liberi: ergo. Verum regulariter hoc non contingit, sed habent locum dicta in Conclusione.

QUÆSTIO V.

Quotuplex sit Ignorantia, & an causet Involuntarium.

SUMMARIUM.

35 *Ignorantia quid?*

36 *Quæ ignorant homines, sunt in duplici differentia.*

37 *Igno-*

37 *Ignorantia varie dividitur.*
Ignorantia simplicis privationis, & pravæ dispositionis.
38 *Ignorantia juris, & facti.*
39 *Ignorantia antecedens, concomitans, & consequens.*
40 *Ignorantia invincibilis, & vincibilis, atque*
41 *Ignorantia crassa, & affectata, quæ?*
42 *Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter.*
43 *Concomitans facit non voluntarium.*
44 *Consequens causat voluntarium, saltem indirecte & in sua causa.*
45 *Regula generalis prædictorum.*

35. ADvertendum, quod Ignorantia proprie dicta differat a simplici negatione scientiæ, talis enim negatio scientiæ datur etiam in lapide. Ignorantia vero importat privationem illius scientiæ, quam quis posset habere; unde solum earum rerum proprie dicimur habere Ignorantiam, quas pro tali statu ac tempore scire possemus, & non scimus.

36. Porro ea, quæ ignorant homines, sunt in duplici differentia. Aliqua enim tenetur quis scire, prout omnes tenentur communiter scire principaliores Articulos Fidei, & universaliora Juris præcepta; singuli autem ea quæ ad proprium cujusque statum, vel officium spectant. Quædam vero sunt, quæ licet quis scire possit, non tamen tenetur ea scire: uti sunt pleræque doctrinæ Philosophicæ, Geometricæ, Arithmeticæ, &c. His prænotatis sit

37. CONCL. I. Ignorantia proprie dicta, seu quæ importat privationem talium rerum, quarum notitiam quis habere potest, varie dividitur. Ita communis; idque patet inductione. Siquidem omissis aliis divisionibus, scitu minus utilibus, Ignorantia dividitur in primis in Ignorantiam simplicis privationis, & in Ignorantiam pravæ dispositionis. *Ignorantia simplicis privationis* est carentia scientiæ, seu cognitionis alicujus, cujus quis fuisset capax pro tali tempore, & statu: ut si quis adultus, & rationis compos, nesciat ea, quæ scire potuisset. *Ignorantia pravæ dispositionis* est positiva deceptio, & contrarius veritati error: & talis v.g. datur in Judæis, Hæreticis, & Paganis, qui non solum alicujus veritatis, præsertim supernaturalis, cognitionem non habent, sed insuper erronee judicant rem aliter esse, ac revera est.

38. Ignorantiæ alia celebris divisio est, in Ignorantiam juris, & facti. *Ignorantia juris* est, cum quis ignorat legem, seu aliquid esse prohibitum aut præceptum, v.g. si quis nesciat, die Veneris esse prohibitam comestionem carnis; aut si quis nesciat, percussioni Clerici esse annexam excommunicationem, tunc talis dicitur habere Ignorantiam juris. *Ignorantia facti* est, si quis ignoret factum ipsum esse prohibitum, quod tamen revera illicitum est, ac prohibitum; ut si quis occidat hominem, putans esse feram; talis enim ignorat, hic & nunc a se fieri actum prohibitum, nempe homicidium, non obstante, quod alioquin sciat, homicidium esse prohibitum. Idem accidit, si quis nesciat carnem esse, quam comedit die Jejunii, vel si non recogitet, esse diem Jejunii. Et hoc ultimum exemplum ideo hic apponitur, quia oblivio, & inconsideratio, etiam nomine Ignorantiæ comprehenditur.

39. Rursus Ignorantia dividitur in antecedentem, concomitantem & consequentem. *Ignorantia antecedens* est illa, quæ antecedit omnem voluntatem, non solum explicitam, sed etiam implicitam; ac proinde nullo modo voluntaria est, nec directe, nec indirecte. *Ignorantia concomitans* est ea, quæ concomitanter se habet ad actum voluntatis nostræ; idest, quando ignorantia habetur de eo quod agitur, tamen etiamsi sciretur, nihilominus ageretur: sic fieret cum quis vellet quidem occidere hostem, sed ignorans eum occidit, putans, se occidere feram. Tandem *Ignorantia consequens* dicitur illa, quæ consequitur aliquo modo voluntatem nostram vel explicitam, vel saltem implicitam, directam, vel indirectam, & hinc Ignorantia consequens censetur esse voluntaria, imo etiam culpabilis, si versetur circa rem scitu necessariam.

40. Ignorantia ulterius dividitur in vincibilem, & invincibilem. *Ignorantia invincibilis* dicitur ea, quæ diligentia humana impediri non potuit: seu (ut alii loquuntur) quæ morali diligentia superari ac tolli nequivit, eo quod nunquam in mentem venerit dubitare, aut cogitare de oppositio; vel etiamsi in mentem venit, tamen adhibita diligenti inquisitione ignorantia illa depelli, & veritatis cognitio acquiri non potuit; & hujusmodi Ignorantia invincibilis re ipsa est Ignorantia antecedens, de qua proxime dictum. *Ignorantia vincibilis* ea est, quæ morali diligentia superari ac tolli, & opposita scientia acquiri potuisset, ac debuisset, & hujus-

hujusmodi Ignorantia vincibilis in re coincidit cum Ignorantia consequente.

41. Rursus ignorantia vincibilis, seu consequens, juxta quod consequitur voluntatem nostram vel directe, dum scilicet quis data opera vult ignorare, vel indirecte, quatenus non curat scire ea, quæ scire deberet, dividitur in affectatam, & in crassam seu supinam. *Ignorantia crassa, seu supina* dicitur illa, qua quis non curat scire ea, quæ communiter homines sui status, & conditionis sciunt. *Ignorantia affectata* vocatur ea, cum quis data opera vult ignorare, & non inquirere veritatem, sive ob discendi tædium ac pigritiam, sive ut ratione talis ignorantiæ circa legis obligationem habitæ, vel excusationem aliquam mereatur a transgressione legis, vel liberius ac sine remorsu conscientiæ peccare possit. Juxta quod de talibus Job *cap.* 21. legitur: *Qui dixerunt Deo: recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Psal. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret.*

42. CONCL. II. Ignorantia antecedens, seu invincibilis, causat involuntarium simpliciter. Ita communis Doctorum. Ratio est, quia hujusmodi ignorantia nec directe, nec indirecte est voluntaria, imo opus ex illa procedens non fieret, si ignorantia illa non adesset. Patet hoc in eo, qui occidit hominem, putans esse feram; nam is nullatenus hominem occideret, si talis ignorantia non adesset. Et hinc factum ex tali ignorantia, cum homini nullo modo sit voluntarium, non imputatur ad peccatum.

43. CONCL. III. Ignorantia concomitans non quidem causat positive involuntarium; facit tamen non voluntarium. Ita Doctores passim. Ratio est: quia positive involuntarium dicit aliquid voluntati displicens: atqui occisio sui inimici, quem quis occidit, putans esse feram, non displicet voluntati, imo occidisset nihilominus, si sciviſſet, eum esse suum inimicum; ergo nec est ipsi involuntarium. Quia vero nihil est volitum, quin præcognitum, hinc Ignorantia concomitans reddit talem occisionem non voluntariam.

44. CONCL. IV. Ignorantia consequens seu vincibilis, sive affectata illa sit, sive crassa & supina, non causat involuntarium, sed voluntarium, saltem indirecte, in sua causa, ac proinde factum ex tali Ignorantia vincibili, seu consequente procedens, est simpliciter voluntarium, saltem indirecte. Ita rursum communis Theologorum. Ratio est: quia ipsamet Ignorantia vincibilis, seu consequens, est simpliciter voluntaria, vel directe, si est affectata, vel saltem indirecte, si est crassa & supina, ut patet ex earum explicationibus supra allatis; ergo etiam factum ex tali Ignorantia non est involuntarium, imo simpliciter voluntarium, saltem indirecte, sive in sua causa.

45. Cæterum pro complemento hactenus dictorum, Nota generaliter, dum dictum est, factum ex ignorantia esse involuntarium, sive simpliciter, sive secundum quid: illud intelligendum esse de objecto secundum eam rationem tantum, secundum quam ipsum fuit ignoratum, non autem in quantum ipsum fuit cognitum, ut advertunt omnes Doctores. Hinc si quis occidens alterum, sciat quidem ipsum esse hominem, nesciat tamen esse Patrem suum, vel Sacerdotem: factum ex tali Ignorantia erit quidem involuntarium operanti, in quantum est Parricidium, vel Sacrilegium: non vero, in quantum est Homicidium: & sic loquendo de similibus.

DISTINCTIO II.

De natura Actus Humani, seu Moralis, & variis ipsum concernentibus.

QUÆSTIO V.

Quid sit Actus Humanus, seu Moralis.

SUMMARIUM.

1 *Actus humanus, & Actus hominis, differunt.*
2 *Actus humanus hic sumitur pro morali, licet alioquin differant.*
3 *Actus humanus seu moralis, quid?*
4 *Quomodo debeat fieri ad regulam nostrorum actuum.*
5 *Regula morum alia remota, alia proxima.*

1. ADvertendum I. Quod recepto Theologorum stylo non sit idem *Actus Humanus, & Actus Hominis*: omnis enim actio ab homine quomodocumque elicita, etiamsi sit mere naturalis, ut nutritio, augmentatio, &c. aut facta absque advertentia seu deliberatione, ut dum quis pedem aut manum movet, vel barbam fricat aliis intentus, potest dici actus seu *Actio hominis*: *Actus* autem *humani* proprie dicuntur actiones illę, quæ ex voluntate deliberata procedunt. Hinc Doctor Subtilis 2. *dist.* 41. *q. un.* optime eos appellavit *Actus non humanos*, qui procedunt ex sola imaginatione, & non ex libero arbitrio impellente.

2. Advertendum II. Quod in proposito Actus humanus communiter solet a Doctoribus sumi pro Actu morali, & cum eo converti, non obstante, quod in rigore loquendo latius patere videatur Actus humanus, quam moralis: si quidem actus illi, quos non raro eliciunt pueri, libere quidem, sed ante cognitionem boni, & mali moralis, virtutis nimirum ac vitii (ut dum apprehensione, & cognitione solius commodi, vel incommodi naturalis, deliberate eligunt unum objectum præ alio, v.g. saccarum præ sale) possunt quidem dici *Actus humani*; sed non in rigore loquendo *Actus morales*. Verum his non obstantibus, ac restringendo & sumendo Actum humanum prout coincidit cum morali, sit

3. CONCL. I. *Actus humanus* seu moralis ut sic, bene definitur quod sit Actus voluntatis liber, elicitus cum advertentia rationis ad aliquam regulam nostrorum actuum in ordine ad ultimum finem nostrum. Hæc conclusio in re est communis: & probatur declarando singulas ejus particulas. Dicitur in primis: *Actus voluntatis liber*: quia ad Actum humanum seu moralem omnino requiritur quod sit liber, id est, quod libere procedat a voluntate ex delectu operante; libertas enim actus est fundamentum totius generis moris, & per consequens boni vel mali moralis, etiam quoad malitiam venialem. Et additur; *elicitus cum advertentia rationis*; quia Actus moralis non solum debet procedere a voluntate quomodocunque, sed operante cum advertentia rationis, ita videlicet, ut ratio seu intellectus advertat, quid agatur. Et defectu hujus conditionis actus illi, qui procedunt ex sola imaginatione, utpote inadvertenter fricare barbam, &c. non sunt proprie loquendo morales, eo quod non eliciantur cum advertentia rationis.

4. Dicitur ulterius; *ad aliquam Regulam nostrorum actuum*. Quod intelligendum de Regula, vel præcipiente, vel consulente, vel permittente, vel prohibente, ut sic sub Actu morali generaliter sumpto comprehendamus non solum actus morales bonos, qui nobis sunt præcepti, vel saltem sub consilio propositi, sed etiam indifferentes nobis permissos (de quibus infra *Quæst.* 5.) atque insuper actus moraliter malos, seu peccaminosos, qui per Regulam nostrorum actuum nobis sunt prohibiti. Et defectu hujus conditionis, a ratione Actus moralis excluduntur illi, qui eliciuntur a pueris ante usum rationis. Additur tandem, *in ordine ad ultimum Finem nostrum*, ad quem per actus nostros moraliter bonos accedimus, per malos vero ab eodem recedimus.

5. Quæres autem, quænam sit illa Regula morum, a qua per accessum, vel recessum derivatur moralitas in Actus humanos? Resp. cum D. Thoma 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 4. & communi Theologorum, ejusmodi Regulam esse duplicem, remotam videlicet, & proximam. *Regula morum*, seu actionum nostrarum

rum moralium *remota*, est Lex extrinseca nobis præscribens, quidnam secundum rectam rationem sit agendum, vel fugiendum: de qua in Tractatu II. qui est *De Legibus*, dicetur. *Regula proxima* actionum nostrarum (quam Doctor Subtilis *Quodlib.* 18. appellat *Regulam intrinsecam*) est ipsummet dictamen rectæ rationis, seu conscientiæ nostræ, proxime nobis dictans, quidnam sit conforme vel difforme legi extrinsecæ, ac proinde bonum vel malum, faciendum vel omittendum. Et de hac proxima Regula morum fusius agetur in sequenti Distinctione, quæ erit *De Conscientia*.

QUÆSTIO II.

Unde Actus humani desumant suam bonitatem, vel malitiam moralem.

SUMMARIUM.

6 *Actus voluntatis alii eliciti, alii imperati.*

7 *Bonitas naturalis, & moralis in actibus nostris, quæ?*

8 *Bonum triplex, delectabile, utile, & honestum.*

9 *Bonitas vel malitia Actus moralis ex triplici capite desumitur.*

10 *Bonitas vel malitia ex objecto desumpta, est primaria, & essentialis actui; alia est accidentalis, & secundaria.*

11 *Circunstantiæ quandoque tribuunt actui primam speciem bonitatis, vel malitiæ moralis.*

12 *Sola bonitas intentionis non sufficit ad tollendam malitiam medii pravi.*

13 *Oculus simplex quis?*

14 Intentio judicat omne, *quomodo intelligendum?*

15 *Nunquam licitum est facere malum culpæ cum ordinatione ad bonum.*

16 *Culpa vacat, eligere ex duobus id, quod minus malum de se foret, si unum necessario eligendum sit.*

17 *Nova instantia, & notabilis solutio ipsius.*

6. ADvertendum I. Quod Actus voluntatis alii sunt eliciti, alii imperati. *Actus voluntatis eliciti* dicuntur illi, qui ab ipsamet voluntate eliciuntur, seu immediate producuntur: uti sunt actus volitionis, nolitionis ac hujusmodi. *Actus imperati* voluntatis sunt illi, qui ex imperio ipsius voluntatis producuntur, uti si voluntas imperet potentiæ loco motivæ, ut pergat in Ecclesiam, talis ambulatio ex imperio voluntatis procedens dicitur Actus voluntatis imperatus, & idem dicendum de Actibus ipsius intellectus, aut aliarum potentiarum, ex imperio voluntatis procedentibus. Imo notant Doctores, voluntatem etiam sibi ipsi posse imperare actus; v. g. detestationem de peccato commisso; ut proinde sint aliqui Actus a voluntate eliciti, & simul ab eadem imperati. Unde autem tales actus voluntatis, sive eliciti, sive imperati, suam desumant bonitatem, vel malitiam moralem, quæstio remanet.

7. Advertendum II. Quod in actibus nostris duplex Bonitas considerari possit, una naturalis, alia moralis. *Bonitas naturalis* consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ in entitate actus naturaliter requiruntur: sic v.g. cantus bene consonans, ac juxta regulas Musices factus, dicitur naturaliter bonus, quamvis forsan sit lascivus, & moraliter malus. *Bonitas moralis* consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ actui humano secundum rectam rationem convenire debent. E contra vero *malitia moralis* consistit in defectu omnium, vel saltem alicujus, eorum, quæ actui humano secundum rectam rationem convenire debent, si quidem, ut post D. Dionysium *lib. de Divinis nominibus, cap.* 4. notant Doctores, *Bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu*.

8. Advertendum III. Quod Bonum communiter triplex assignetur, videlicet Bonum utile, Bonum delectabile, ac Bonum honestum. Ex his *Bonum delectabile* dicitur illud, quod operanti affert delectabilitatem, ut est cibus, vel potus. *Bonum utile* vero, quod affert utilitatem: ut sunt divitiæ Mundi. Et certum est, in hujusmodi duplici bono non consistere bonitatem moralem actus humani, cum sæpius id, quod nobis utile, aut delectabile accidit, sit lege Divina prohibitum; ut patet in furto, quod furanti affert utilitatem, ac innumeris aliis. Tandem *Bonum honestum* idem est, ac moraliter bonum: estque illud, quod est secundum rectam rationem, id est, quod est conforme dictamini rectæ rationis, seu conscientiæ nostræ proponentis nobis, quidnam sit consentaneum legi extrinsecæ, sive Divinæ, sive humanæ, ac proinde moraliter bonum vel malum, prosequendum vel fugiendum, &c.

Et

Et prosequendo hujusmodi bonum honestum, dicitur quis bene seu virtuose operari, ac propterea esse dignus laude atque præmio: qui vero secus agit; dicitur male seu vitiose agere, atque esse dignus vituperio & supplicio. His prænotatis sit

9. CONCL. I. Bonitas, vel malitia Actus moralis, ex triplici capite desumitur, videlicet ex objecto, ex fine extrinseco, qui dicitur *Finis operantis*, & denique ex aliis circumstantiis. Ita Doctor Subtilis *in 2. dist.* 40. estque in re communis Theologorum. Quæ quidem Conclusio sic intelligenda est, quod ad bonitatem Actus moralis, sive humani, debeat concurrere & bonitas objecti, & bonitas finis extrinseci, & bonitas omnium circumstantiarum, ita videlicet, ut in nullo horum sit aliqua turpitudo moralis; ad malitiam autem Actus humani sufficiat malitia uniuscujusque prædictorum trium. Ratio est; quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu, ut jam supra dictum est *n.* 7.

10. CONCL. II. Bonitas, vel malitia Actus moralis, ex objecto desumpta, est primaria & essentialis actui in genere moris spectato; desumpta vero ex circumstantiis qua talibus (sub his etiam comprehendendo finem extrinsecum, seu intentionem operantis) est accidentalis & secundaria. Ita Scotus *Quæst.* 4. *Prologi*: cum suis, & aliis Theologis pluribus. Declaratur Conclusio exemplis: Sic furtum in genere moris spectatum sumit suam primariam malitiam ab objecto, seu re aliena, eo quod repugnet dari furtum, si res ablata non sit aliena: ac proinde talis malitia ex objecto desumpta, dicitur furto in genere moris spectato esse essentialis. Quod si vero quis furetur ea simul intentione, ut possit fornicari, aut gulæ indulgere, tunc hæc malitia ex prava illa intentione, seu fine extrinseco desumpta, erit furto accidentalis, quia potest adesse vel abesse, salva furti malitia essentiali, eritque simul secundaria, utpote cum jam aliam malitiam furto essentialem supponat.

11. Dicitur notanter in posteriori parte Conclusionis, *desumpta vero ex circumstantiis qua talibus*. Fatendum quippe est, circumstantiam quandoque tribuere actui etiam primam, atque essentialem bonitatis, vel malitiæ speciem: in eo tamen casu ipsæ desinunt esse circumstantiæ in genere moris respectu talis actus (non obstante, quod maneant ejusdem circumstantiæ in esse naturæ) sed induunt rationem objecti, prout recte notat Doctor Subtilis *loc. cit.* Sic fit, dum quis actionem ex se indifferentem, puta studium, elicit ad honorem DEI; vel actionem bonam ob finem pravum, dando v.g. eleemosynam ob vanam gloriam: in his enim casibus ejusmodi finis extrinsecus, seu intentio bona aut mala, confert actui primam omnino speciem bonitatis vel malitiæ, utpote cum nullam aliam priorem, seu præexistentem supponat. Studium quippe ex se est opus indifferens, bonitas vero eleemosynæ ob illum pravum finem vanæ gloriæ corrumpitur & cessat in tali actu.

12. CONCL. III. Sola intentio bona, seu bonitas finis extrinseci, diminuit quidem malitiam medii pravi, ipsa tamen non sufficit ad malitiam medii pravi omnino tollendam; imo potius totum opus est simpliciter malum. Ita communis. Sic v. g. mendacium officiosum non definit esse mendacium, eo quod per illud necessitati proximi subveniatur: quinimo, ut inquit D. Aug. *lib. contra mendacium, c.* 31. *etiam ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio*. Similiter: si quis furetur animo dandi ex re furtiva eleemosynam, non per hoc excusatur a malitia furti, non obstante, quod ejus malitia per hoc aliqualiter minuatur, si quidem, ut habetur *Rom. c.* 3. non sunt facienda mala, ut veniant bona. Ratio horum generalis est: quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu; ergo si medium est malum, integra actio vitiabitur, atque evadet mala.

13. Objicitur nihilominus contra hanc secundam Conclusionem. Matth. cap. 6. dixit Christus Dominus: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*: ubi per oculum denotatur intentio, secundum SS. Patres, & Doctores passim: ergo si intentio, seu finis bonus est, totum etiam opus erit bonum. Resp. negando consequentiam: quia, ut bene notat D. Bernardus *lib. de Præcepto & dispensatione* (ubi hoc dubium ex professo tractat) non est oculus simplex, nisi cum recta intentione etiam opus sit rectum: etenim, ut intentio sit bona, non solum finis bonus intendi debet, sed etiam bene, id est, sine admixtione pravæ circumstantiæ, aut medii mali.

14. Objicitur ulterius. Juxta illud tritissimum axioma, *Intentio judicat omnes*; ergo si quis bona intentione proximo subveniendi facit mendacium officiosum, vel leve furtum, non videtur peccare. Probatur consequentia ex S. Augustino, *in Præfatione ad Psal.*

Psalm. 31. sic dicente: *Non, valde attendas, quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat*: ergo. Resp. negando consequentiam; nam axioma illud intelligi debet juxta proxime dicta a S. Bernardo: neque enim intentio est bona, nisi finis bonus intendatur & simul bene, id est, sine admixtione pravæ circumstantiæ, aut medii mali. Ad S. Augustinum dicitur, eundem velle duntaxat, quod ad operis honestatem requiratur; ut agens aspiciat ad bonum virtutis, illud attendendo, atque volendo, & non opus ex se bonum, atque ante oculos humanos excellens, faciat ob pravum finem vanæ gloriæ, aut hujusmodi, ne alioquin justum quidem faciat, sed non juste. Neutiquam autem vult S. Augustinus *l. c.* ex sola bonitate finis desumi bonitatem actus moralis, cum bonum debeat esse ex integra causa, malum vero sit ex quolibet defectu. Hinc, ut legitur 1. *Reg. c.* 15. Saul Rex plurimum reprehensus fuit, eo quod quædam spolia ex cæde Amalec contra Dei præceptum reservaverit, licet id fecerit ob honestum finem, nempe ut ex iisdem spoliis Deo in signum gratitudinis sacrificaret, atque hostias offerret.

15. Objicitur tertio. Ex duobus malis minus est eligendum, *can. Duo mala, & cap. Nervi dist.* 13. ergo, si v.g. mendacium occurrat dicendum, ut vitentur graviora facinora, illud erit licitum. Resp. negando consequentiam: nam quamvis ex duobus malis minus sit eligendum, quando eorum alterum necessario est faciendum, ut patet quotidie in Civilibus, nec non & Physicis, ubi Chirurgi secant infirmo manum, ut vitam ejus servent: nunquam tamen est faciendum aliquod malum culpæ cum ordinatione ad aliquem finem bonum. Siquidem malum culpæ est gravius omni malo pœnæ, ac proinde nunquam licite potest eligi pro quocunque malo pœnæ vitando: unde, ut inquit Apostolus ad Rom. 3. *Eorum damnatio justa est, qui dicunt faciamus malum, ut eveniant bona.*

16. Urgebis. Ergo saltem minus malum culpæ potest licite eligi ad fugiendum majus malum culpæ. Resp. negando sequelam vel potius suppositum ejus: nam si tanta occurrat necessitas, ut ex duobus, quorum alioquin quodlibet esset peccatum, necessario unum mihi sit eligendum, debebit quidem eligi, id quod cæteroquin minus foret; illud tamen revera tunc non habebit rationem peccati, sed vacabit omni culpa; prout cum D. Augustino *l. contra mendacium cap.* 18. notat communis Theologorum. Sic quando die Dominico debebo vel omittere auditionem Missæ, vel domi relinquere infirmum solitarium cum periculo vitæ ejus, eo quod non habeam alium, qui interea decumbenti inserviat; tunc teneor eligere omissionem Missæ (nam minus obligat præceptum Ecclesiasticum de Missa audienda, quam præceptum naturale de subveniendo proximo extreme indigenti) quamvis ipsa in tali casu mihi ad culpam nullatenus imputetur.

17. Instabis. Ergo pariter, si possum meo mendacio impedire graviora alterius peccata, potero licite mentiri, neque mentiendo peccabo; quia ex duobus malis minus eligerem. Resp. negando sequelam: aliud enim est, ex duobus malis, quorum unum necessario est eligendum, minus eligere, juxta dicta *num. praced.* aliud vero facere malum culpæ (nam mentiri est intrinsece malum) cum ordinatione ad vitandum majus peccatum alterius, quod alter libere, non vero necessario, commissurus putatur, de quo *num.* 15. Et gravius longe mihi malum est, proprio peccato me coinquinare, quam sine culpa mea alterius peccatum permittere, forte non futurum. Et certe (ut optime S. Augustinus, *lib. contra mendacium cap.* 9. solvens hoc dubium notavit) si hanc peccatis aperimus viam, ut commitamus minora, ne alii commitant majora, lato limite, imo nullo limite, cuncta intrabunt atque regnabunt, dum profecto & furtis nostris stupra cavebuntur aliena, &c. & non solum minora pro majoribus, sed etiam (loquendo de maximis peccatis) pauciora peccata pro pluribus licita esse invenientur, quod absit.

QUÆSTIO IV.

Quomodo malitia, & præsertim bonitas debeat esse volita, ut eam Actus Humanus desumat ex objecto & circumstantiis.

SUMMARIUM.

18 *Ad malitiam actus contrahendam non est necesse, ut ea sit directe volita &c.*

19 *Corollarium notabile.*

20 *Ad bonitatem moralem actus ex objecto desumendum requiritur, ut hæc sit directe volita.*

21 *Licet necesse non sit, ut ea appetatur tanquam objectum formale motivum.*

22 *Ut actus bonitatem moralem desumat ex fine extrinseco, & circumstantiis, quid requiratur?*

23 *Quid*

23 *Quid observandum circa objecta indifferentia?*
24 *Sufficit cognosci & amari honestatem implicite.*
25 *Bona intentio nostris actionibus præfigenda, cur?*
26 *Commendatur bona intentio mane facta & an sufficiat.*
29 *Sufficit ad meritum intentio virtualis, & qua ea sit?*

18. CONCL. I. Ad hoc, ut Actus moralis desumat suam malitiam ex objecto aut circumstantiis, non requiritur, ut malitia ipsius sit directe volita, & intenta, sed sufficit advertere aliquo modo, actum esse malum. Unde ad contrahendam malitiam sufficit quodcumque voluntarium, sive directum, sive indirectum, ac virtuale. Ita omnes Doctores, & ratio est; quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu, prout post D. Dionysium *cit. lib. de Divinis Nomin. c.* 4. sentit communis Doctorum.

19. Infertur proinde, quamvis operans directe malitiam nolit, ipsique turpitudo actus displiceat, nihilominus hoc ipso, quod actum illum facit, cui adjunctam esse malitiam advertit, eum peccare. Ratio est, quia licet displiceat malitia, non tamen displicet efficaciter; ac proin ipsa malitia saltem indirecte, & in sua causa, (seu ut alii loquuntur) interpretative est ipsi voluntaria, quod sufficit ad malitiam actus. Et hoc quidem est certum, in eoque conveniunt Doctores passim: major autem difficultas est de bonitate actus, & quomodo ea debeat esse volita, ut ipsam actus desumat ex objecto & circumstantiis.

20. CONCL. II. Ut actus desumat bonitatem moralem ex objecto, non sufficit voluntarium indirectum seu interpretativum honestatis, sed requiritur, ut hæc sit prægnita, & directe volita: unde si quis faciat objective bonum, seu honestum, nulla habita ratione honestatis ipsius, is non facit actum moraliter bonum, & honestum; puta si quis faciat actum justitiæ in contractibus humanis ex intentione solius lucri, vel reddat alteri quod suum est ex solo metu humano, neutiquam curando, quod hoc sit honestum, Deoque placitum, is non facit actum moraliter bonum & honestum: licet enim talis justum facere dici possit, non tamen juste. Ita Doctor Subtilis *Quodlib.* 18. estque communis aliorum, paucis exceptis.

21. CONCL. III. Nihilominus ad contrahendam bonitatem ex objecto non est necesse, ut honestas ejus appetatur tanquam objectum formale motivum, seu ratio formaliter appetendi; satis quippe est, eam cognosci simulque intendi, etiam si talis honestas non ametur propter se, nec sit ratio motiva actus, sed aliqua alia bonitas, dummodo nulla apponatur mala intentio, aut alia prava circumstantia. Ita Bart. Mastrius *in* 2. *sent. disp.* 5. *nu.* 193. estque communior Doctorum. Sic enim, qui dat (forte jussu Confessarii) eleemosynam in satisfactionem suorum peccatorum, non solum elicit actum Pœnitentiæ, sed etiam actum Misericordiæ, non obstante, quod in tali casu motivum formale eliciendi actum illum eleemosynæ sit honestas Pœnitentiæ. Et hoc procedit de bonitate ex objecto desumpta, & cui nulla prava circumstantia admiscetur.

22. CONCL. IV. Loquendo tamen de fine extrinseco, & nonnullis circumstantiis aliis, debet quandoque honestas amari propter seipsam, seu formaliter intendi, ut actus illam honestatem contrahat. Ita Scot. *Quodlib.* 18. §. *de primo*. Mastrius *cit. disp.* 5. *num.* 199. & videtur communis inter DD. Probatur, simulque declaratur Conclusio: nam in primis bonitas finis operantis (qui dicitur *Finis extrinsecus*) est omnino extrinseca, & accidentalis actui; ergo si ipsa non sit ratio motiva agendi, actuique ex intentione agentis data opera non conjungatur, nequaquam poterit actus eam finis extrinseci honestatem participare. Sic v.g. quia jejunium ultra honestatem Temperantiæ, quæ ipsi ex objecto competit, potest ex intentione bona, seu fine extrinseco operantis aliam quoque accidentalem honestatem participare (nimirum Pœnitentiæ, si fiat in satisfactionem peccatorum; Religionis, si fiat ob cultum Dei) ut jejunium etiam hujusmodi honestates participet, necesse est, quod hæ per se intendantur ab operante; & idem sit in similibus.

23. Deinde etiam in objectis indifferentibus, ut actus honestatem cujuspiam virtutis participet ex fine extrinseco, seu bona intentione operantis, necesse est, operantem moveri ab honestate illius finis extrinseci seu virtutis. Sic, ut actus comestionis, studii, dormitionis &c. qui ex se indifferens est, acquirat bonitatem Obedientiæ erga Deum, volentem, quod tempore congruo moderate comedamus, dormiamus, studeamus, aut alia ejusmodi opera exerceamus, necesse est, ut hujusmodi honestas virtutis Obedientiæ erga Deum intendatur, & propter se appetatur; alioquin enim actus ille nullam bonita-

tatem virtutis Obedientiæ contrahet, sed remanebit in sua indifferentia. Idem dicendum de aliis similibus.

24. CONCL. V. Veruntamen dicta in præmissis conclusionibus, ubi habetur, quod honestas debeat cognosci, & amari, aut etiam per se intendi, non sic intelligenda sunt, quasi exigatur reflexio cognitionis, vel volitionis circa honestatem objecti, aut circumstantiarum; sufficit enim modo aliquo implicito, atque æquivalenti cognosci, & appeti honestatem illam apprehendendo v.g. objectum ut laudabile, ut dignum præmio, ut placitum Deo, ut commendatum à viris probis; vel in speciali, ut opus Justitiæ, Charitatis, Obedientiæ, &c. sicque illud volendo. Hinc Christus Matth. c. 10. inquit: *Quicumque potum dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine Discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.*

25. Quæres, quid sit sentiendum de bona intentione nostris operibus præfigenda? Resp. I. Cur Libri Ascetici adeo commendent bonam intentionem, ratio desumitur ex dictis, ne videlicet alioquin justum quidem operemur, sed non juste: simulque negligamus innumeras occasiones bene agendi, atque promerendi augmentum gratiæ & gloriæ cœlestis, quas continuo habere possumus constituti in statu gratiæ, dummodo ex bona intentione, puta Amoris Dei, aliarumque Virtutum supernaturalium, eliciamus actiones nostras, sive ex objecto bonas, sive indifferentes.

26. Ubi quidem in primis commendatur propositum initio diei conceptum, ob Dei Amorem omnia agendi ad ipsius perennem gloriam: sed quia hujusmodi intentio generalis non videtur posse virtualiter permanere, atque influere in omnes actiones totius diei; hinc eam interdum renovandam, atque peculiaribus actionibus nostris præfigendam monet Jeremias Drexelius *l. 1. Aurifis, c. 5. §. 4.* citans D. Th. aliosque. Et hæc etiam fuit expressa mens D. Bonav. *l. 4. dist. 41. art. 5. q. 3. ad 6.* ubi ad hoc, ut actio aliqua sit meritoria, requirit talem relationem ad Deum, *non qua quis in generali refert ad Deum omnia opera diei, vel anni, sed qua quis refert aliquod opus ad Deum, ita quod opus sequens directum habeat ad opus primum ordinationem, & consequentiam*, cujusmodi relationem in Deum alii appellant *Intentionem virtualem*. Concordat D. Subtilis *2. dist. 41. q. un.* ubi ait: *Non videtur minor relatio* (in Deum) *sufficere ad meritum, quam relatio virtualis.*

27. Resp. II. Nihilominus sufficere ad meritum intentionem, seu relationem virtualem in Deum, fatentur tum citati, tum alii Doctores. Dicitur autem Intentio virtualis, quæ licet actu jam præterierit, manet tamen in virtute sua: & talis tunc censetur haberi, quando operans virtute actualis intentionis prius habitæ facit omnia, quæ facit, tanquam ex radice, ita quod illa intentio actualis fuerit principium ordinatum ad omnes illos actus sequentes. Exemplum hujus, propositio nostro accommodatissimum, ponit Scotus *4. d. 6. q. 6.* ubi ait. *Hoc modo intendens ire ad sanctum Jacobum, ex intentione hujus finis ordinat multa alia necessaria ad illum finem; exequens autem illa ordinata, non semper cogitat de sancto Jacobo, nec de reverentia ejus. Dico tamen, quod semper meretur, quia vel habet intentionem eorum, quæ sunt ad finem illum, cujus est illa prima intentio, vel habet actus aliquos sequentes ex illis intentionibus*, in quibus proinde virtualiter continuatur illa prima intentio eundi ad sanctum Jacobum, non obstante, quod interveniant aliqui actus distrahentes. Similia habet sanctus Bonaventura *l. c.* hinc inferens *de viris Religiosis, qui in principio ex charitate devoverunt portare Religionis onus: quidquid enim* (inquit) *faciunt, quod ad suæ Religionis observantiam spectat, ex prima intentione est eis meritorium ad salutem, nisi forte* (quod absit) *contraria intentio superveniat: in aliis autem, quæ ad Religionem non spectant, secus est, quia illa intentio non se extendit ad aliam.* Hinc quoad similia erit renovanda intentio, ne maneant in sua indifferentia, & absque merito: quamvis admodum sit consultum, meritorium, Deoque gratum, eandem etiam quoad reliquos actus iterare, tum ad debitum Deo servitium eo exquisitius ferventiusque præstandum, tum ad augendos inter nos virtutum actus, & participandam multiplicem bonitatem extrinsecam.

QUÆSTIO IV.

De bonitate, vel malitia Actus externi.

SUMMARIUM.

28 *Bonitas, vel malitia moralis, per se primo inest actui voluntatis interno.*

29 *Actus externus, saltem occasionaliter, addit bonitatem, &c. interno.*

30 *Habet*

30 *Habet etiam distinctam bonitatem, vel malitiam moralem ab interno.*
31 *Hoc amplius probatur.*
32 *Voluntas reputatur pro facto, quomodo?*
33 *Exemplum Viduæ, mittentis duo minuta in munera Dei, declaratur.*
34 *Actus interior & exterior, an sint duo peccata?*
35 *Id amplius declaratur.*

28. CONCL. I. Bonitas, aut malitia Actus moralis, per se primo inest actui voluntatis interno atque elicito, in aliis autem actibus exterioribus, ac imperatis, uti sunt actus intellectus, atque actus potentiarum sensitivarum, & membrorum exteriorum, nonnisi secundario & participative, id est, dependenter ab actu interiori voluntatis, reperitur bonitas, vel malitia moralis. Ita Doctor noster 2. *d.* 42. *q.* 2. & alii. Ratio est, quia causa prima eliciendi actum liberum, sicque operandi bonum, aut peccandi, est voluntas; ergo etiam bonitas actus, vel malitia peccati, primario erit in actu voluntatis, in actibus autem aliarum potentiarum solum secundario, & dependenter ab actu voluntatis, ejusque libertate.

29. CONCL. II. Actus externus, regulariter loquendo, addit aliquid bonitatis vel malitiæ actui interiori, saltem causaliter, vel occasionaliter. Hæc Conclusio sic prolata, est certa inter Theologos. Ratio est: quia dum ponitur Actus exterior, occasione ejus regulariter loquendo intenditur, aut diutius continuatur interior; ergo vera est Conclusio, quod nimirum occasione actus exterioris & causaliter, regulariter addatur nova bonitas vel malitia actui interno, utpote qui occasione Actus externi solet intendi, vel diutius continuari. Et hoc ipsum docet experientia: sic qui re ipsa Martyrium patitur, regulariter loquendo plus meretur, quam qui illud solummodo efficaciter exoptat; dum enim re ipsa patitur Martyrium, occasione exterioris passionis elicit plures novos intensiores actus internos voluntatis, quibus Martyrium ob Dei amorem acceptat, & tolerat. Similiter, dum quis actu ipso fornicatur, hic actus exterior reddit utique affectum internum fornicandi intensiorem, quam antea fuerat; ut taceantur aliæ pravæ cupiditates, occasione talis actus externi pravi in homine subsequentes. Et hoc quidem est certum, & a Doctoribus communiter concessum: an autem ipsemet Actus exterior secundum se addat specialem bonitatem, vel malitiam actui interno, inter Theologos plurimum celebris est quæstio, ad quam breviter respondendo, sit

30. CONCL. III. Actus exterior habet etiam bonitatem, vel malitiam moralem propriam, distinctam ab ea, quam habet actus interior voluntatis elicitus, ac proinde simpliciter loquendo, actus exterior superaddit specialem bonitatem, vel malitiam actui interiori. Ita Doctor Subtilis *quodlib.* 18. cum omnibus suis, quamvis multi alii Theologi teneant oppositum. Probatur Conclusio in primis auctoritate D. Augustini *l.* 13. *de Trinit. cap.* 5. dicentis: *Mala voluntate vel sola, quilibet miser efficitur, sed miserior potestate, quia desiderium malæ voluntatis impletur.* Hinc Glossa *super illud Exodi* 20. *Non mœchaberis*, inquit, *Qui opus adjicit voluntati, iniquitatem addit iniquitati.* Probatur eadem Conclusio ratione: Si actus externus non superadderet specialem malitiam actui interno malo, sequeretur actum externum non esse necessario confitendum; sufficeret enim solum actum internum efficacem occidendi v.g. vel adulterandi, confiteri: consequens est absurdum, & contra Decretum Alexandri VII. Ann. 1665. sequentem inter alias propositionem ordine 25. damnantis: *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens, Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.* Probatur sequela quia juxta sententiam oppositam actus externus, v.g. fornicationis non habet specialem malitiam ab interiori; ergo hoc solo explicato in Confessione, jam tota malitia sui peccati explicaretur: & consequenter cum hoc dici nequeat, erit admittenda Conclusio.

31. Confirmatur Conclusio. Tum quia Deus ipsemet specialibus præceptis prohibere dignatus est actum internum, & externum peccati, ut patet ex eo quod Sexto præcepto Decalogi expresse prohibuerit adulterium, & Nono pravam concupiscentiam, seu voluntatem adulterandi: ergo aliam agnovit malitiam in actu externo, quam interno, alioquin frustra multiplicarentur ejusmodi præcepta. Tum quia plures Leges, tam Canonicæ, quam Civiles, puniunt actus externos, non tamen internos (non obstante, quod in Foro externo legitime probentur, puta per propriam confessionem) ut patet in excommunicatione annexa hæresi formali externæ, non internæ; aut percussioni actuali Clerici, non autem voluntati hunc percutiendi, ac hujusmodi. Tum quia actus externi sunt vere

liber, haud obstante, quod libertatem participent a voluntate, ejusque imperio; ergo etiam sunt boni vel mali; prout substant imperio voluntatis, & quidem distincta bonitate vel malitia, non minus, ac habent diversam libertatem. Nam, ut subtiliter argumentatur Scotus *loc.cit.* voluntas utrique actui distinctam & propriam communicat libertatem, dum actui interno communicat libertatem ut eliciens, qui proin est immediate voluntarius; exteriori vero communicat libertatem ut imperans, qui proinde (ne quoad propositum dicatur se habere sicut instrumentum inanimatum manu artificis motum) est saltem participative liber, ac mediate voluntarius.

32. Objicitur tamen contra hanc Conclusionem, afferendo plures SS. Patrum Auctoritates, ac præsertim illam D. Bernardi, *Epist.* 77. dicentis: *Legimus, qui viderit mulierem ad concupiscendum, jam mœchatus est in corde suo. Quid planius, quod voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas.* Hæc ille: Resp. Sensum talium locutionum esse, quod voluntas pro facto reputetur quoad culpam & reatum in malo, non vero quoad quantitatem culpæ: uterque enim peccat mortaliter, tam adulterans, quam concupiscens adulterium, sed ille gravius, utpote iniquitatem addens iniquitati.

33. Quod si quis instet juxta illum commune adagium, *Voluntas pro facto reputatur, ubi facultas operis deest*: unde etiam Christus Lucæ *cap.* 22. Viduam pauperem, quæ misit duo minuta in gazophylacium Templi, prætulit aliis, qui multa miserunt; ergo. Resp. dictum illud, *Voluntas pro facto reputatur, &c.* verum esse quantum ad sufficientiam ad salutem, præmiumque substantiale in cœlis consequendum; non vero, quantum ad præmis excellentiam, majoremque actus bonitatem. Nec urget exemplum Viduæ pauperis, cum in illo casu cætera non fuerint paria; nam Vidua illa pauper misit duo minuta ex majori fervore & charitate, quam cæteri, qui plus mittebant: hi enim, ut Christus Dominus ibi attestatur, ex abundanti sibi, miserunt in munera Dei, illa vero omnem victum suum, quem habuit, misit.

34. Quæres; an actus interior, & exterior sint unum, vel duo peccata? Resp. Quantum attinet ad praxin, sufficit in Confessione explicare actum externum deliberate perpetratum, v. g. se furatum esse toties summam gravem; hoc ipso enim indicatur etiam interna voluntas furandi, a qua derivatur malitia peccati in actum externum. Non autem sufficit ei, qui actum internum, sive propositum peccandi opere externo complevit, solum actum internum explicare, sed tenetur etiam explicare actum externum propter dicta *n.* 30. Et hæc est certa, atque omnimode tenenda, præsertim post Decretum Alexandri VII. ibidem allegatum. Nec obstat quod circumstantiæ peccatorum aggravantes, juxta multos Doctores, non sint necessario explicandæ in Confessione; Respondetur enim, peccatum externum etiam specie morali differre ab interno; cum prima & generica peccatorum divisio sit in peccata cordis, oris, & operis: unde & aliud moraliter est, voluntas occidendi hominem; & aliud, actualis occisio hominis.

35. Num autem actus exterior & interior sint unum vel duo peccata, eo quod habeant duplicem malitiam distinctam, est quæstio magis Theologica, & speculativa. Potest tamen breviter dici, quod licet actus exterior, & interior sint duo peccata partialia, quatenus uterq; actus in se ipso formaliter consideratus habet propriam suam malitiam; nihilominus tamen sint unum peccatum totale, quatenus sunt ad invicem subordinati, & naturaliter connexi: nam actus exterior naturaliter subordinatur interiori, a quo pendet in suo esse, & vicissim actus interior pendet ab exteriori, tanquam ab objecto, & ultimo suo complemento.

QUÆSTIO V.

An detur Actus Indifferens?

SUMMARIUM.

36 *Actus indifferens, quid?*
37 *Certum est, dari actus indifferentes ob defectum deliberationis.*
38 *Dantur insuper actus humani indifferentes.*
39 *An homo teneatur omnem actum dirigere in finem honestum?*

36. ADvertendum, quod per *Actum indifferentem* in proposito intelligatur ille, qui nec bonus est, nec malus in genere moris; ac proin neque speciali laude & præmio dignus, neque vituperio, aut supplicio. Unde Actus indifferens mediat inter actum moraliter bonum, & inter actum moraliter malum, seu peccaminosum.

37. CON-

37. CONCL. I. Certum est, plures dari actus etiam in individuo, qui nec boni sunt, nec mali propter inadvertentiam, & defectum actualis deliberationis, ac proinde hac ratione indifferentes; uti sunt ex inadvertentia & imaginatione quadam movere manum, fricare barbam, levare festucam, &c. & præsertim innumeri tales dantur in pueris. Et tales Actus indifferentes dari, admittit pariter Doctor Angelicus 1. 2. *quæst.* 18. *art.* 9. de iis autem non esse quæstionem inter Theologos, notat Scotus *in* 2. *dist.* 41. *ante solutionem argumentorum*, cum defectu deliberationis non sint Actus humani, sed extra genus moris. Igitur loquendo de Actibus humanis libere, & cum advertentia rationis elicitis, sit

38. CONCL. II. Dantur insuper Actus humani indifferentes, qui nec boni, nec mali sunt in genere moris, etiamsi libere & cum advertentia rationis eliciantur. Ita Doctor subtilis *cit. dist.* 41. *art.* 1. *q.* 3. Alensis, & quamplures Theologi, quamvis etiam non pauci oppositum teneant. Probatur Conclusio in primis auctoritate S. Hieronymi *Epist.* 89. *ad S. Augustinum* sic scribentis: *Bonum est continentia, malum luxuria: inter utrumque indifferens est ambulare, manibus capitis purgamenta projicere, sputis rheumata jacere; hoc nec bonum, nec malum est: sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Hæc ille. Confirmatur. Quia nulla datur obligatio referendi quemcunque actum in finem honestum: ergo potest dari Actus indifferens. Probatur assumptum; tum quia nullibi legitur talis obligatio, simulque ea admodum foret dura & difficilis naturæ humanæ, ejusque fragilitati, propter innumera hujus vitæ impedimenta, occupationes, atque distractiones. Tum quia alioquin actus ex objecto indifferentes, & in bonum finem non relati, utputa moderate comedere, ambulare, purgamenta e naribus projicere, &c. non facta alia bona intentione, forent hoc ipso mali, & peccata saltem venialia, ac proinde essent materia sufficiens Sacramenti Pœnitentiæ, & Confessionis: hoc autem est contra praxim prudentum Confessariorum, & communem sensum Fidelium, ergo.

39. Objicitur tamen asserendo præcipuum fundamentum adversæ sententiæ. Tenetur homo quemcunque actum ex deliberatione procedentem dirigere in finem honestum; ergo nequit dari Actus indifferens, sed erit vel bonus, si dirigatur in finem honestum, vel malus si non dirigatur. Probatur antecedens, quia tenemur diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima nostra, *Matth.* 22. cum concordantiis: atqui hoc præceptum non observat is qui scienter ac deliberate exercet actum indifferentem absq; ulteriori relatione in Deum; ergo. Resp. Neg. antecedens: id namque videtur esse contra communem sensum hominum; vix enim ullus est, qui quando lavat faciem, aut expuit, aliaque similia opera ex se indifferentia exercet, cogitet, se teneri ad apponendum semper bonum finem, non obstante, quod valde consultum, simulque meritorium & laudabilissimum sit ipsum apponere. Ad probationem antecedentis dicitur, præcepto diligendi Deum super omnia, in hac vita satisfieri certis actibus positivis supernaturalibus, & abstinentia ab actibus dilectioni Dei oppositis, simulque observatione mandatorum Dei juxta illud Salvatoris Joan. 14. *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.*

QUÆSTIO VI.

Quid requiratur, ut actus Humani boni sint meritorii vitæ æternæ?

SUMMARIUM.

40 *Meritum; quid?*
41 *Meritum de condigno, & meritum de congruo quid?*
42 *Ad Meritum de condigno, ex parte operantis requiritur Status viæ, & Status gratiæ.*
43 *Status viæ, & Status gratiæ quid?*
44 *Sancti in cœlis sibi nihil amplius merentur, nec Damnati demerentur.*
45 *Requiri Statum gratiæ ad meritum de condigno, probatur.*
(a) *Corollarium.*
46 *Opera bona viva, mortificata, & mortua declarantur.*
47 *Opera bona mortua, seu in statu peccati mortalis facta ad quid prosint?*
48 *Corollarium.*

40. ADvertendum I. Meritum, ut sic bene definiri, dicendo: *Meritum est actus laudabilis, exigens aliquo modo collationem præmii.* Dicitur *actus laudabilis*: quia per actus peccaminosos non meremur præmium, sed potius supplicium. Simulque

per hoc indicatur, quod actus meritorius debeat esse liber, & moraliter bonus; nam per ea, quæ naturaliter, & necessario eveniunt, nec laudem meremur, nec vituperium.

41. Advertendum II. Meritum ut sic communiter dividi a Theologis in Meritum de condigno, quod proprie & absolute meritum dicitur; & in Meritum de congruo, quod dicitur Meritum secundum quid duntaxat, & cum addito ly, *de congruo*. *Meritum de condigno*, generatim illud est, quod habet condignitatem & æqualitatem cum præmio: in quo sensu loquendo de Merito de condigno vitæ æternæ, dicitur Sapient. 3. *Quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se*. Apocal. 3. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt*, & alibi. *Meritum de congruo* illud dicitur, cui licet desit talis condignitas & æqualitas, adhuc tamen congruum est, ut ex liberalitate remunerantis conferatur ipsi aliquod præmium. Et juxta hæc potest Actus moraliter bonus dividi in Actum meritorium de condigno, & de congruo; quod ut clarius intelligatur, sit

42. CONCL. I. Ad Meritum de condigno vitæ æternæ, præter bonitatem moralem ipsius actus requiritur insuper ex parte operantis Status viæ, & Status gratiæ sanctificantis, ac proinde ad actum bonum de condigno meritorium vitæ æternæ, hæc duo requiruntur necessario. Ita certa, & communis Theologorum.

43. Ubi sciendum, quod per *Statum viæ* intelligatur decursus vitæ præsentis, juxta phrasim Sacræ Scripturæ, quæ præsentem vitam appellat peregrinationem 2. *Corinth.* 5. ibi: *Quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino*; & alibi. Per *Statum gratiæ* vero intelligitur status gratiæ habitualis, seu sanctificantis, ideſt, quod quis sit constitutus in gratia sanctificante, per quam homo de facto fit amicus Dei, ejusque filius adoptivus, & dignus vita æterna. Et in tali Statu gratiæ de facto nullus est, quicunque habet peccatum mortale, sive originale, sive actuale nondum remissum; nam gratia habitualis, & peccatum de facto repugnant, sicut lux & tenebræ. Hoc prænotato probatur prima pars Conclusionis, quod nempe Status viæ requiratur ad Meritum de condigno vitæ æternæ. Sic enim 2. *Corinth.* 6. dicitur: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. Et Joan. 9. *Venit nox* (ideſt, mors) *quando nemo potest operari*; intellige, meritorie.

44. Infertur proinde, quod Sancti in cœlis defectu hujus conditionis (id est, quia non amplius sunt viatores) per intensissimos actus amoris Dei nihil amplius sibi mereantur; quamvis possint pro nobis intercedere, suaque intercessione quidpiam nobis impetrare a Domino Deo. Similiter Animæ in purgatorio nihil amplius merentur in ordine ad augmentum gratiæ, & gloriæ cœlestis, per tolerantiam suarum pœnarum; quamvis satisfacere, seu potius satis pati possint pro suis peccatis. Et e contra Damnati in inferno, licet continuo blasphement Deum, non promerentur novum supplicium (eo quod amplius non sint viatores) sed pro peccatis in hac vita commissis duntaxat æternaliter torquentur.

45. Altera pars Conclusionis, quod nempe ad Meritum de condigno requiratur Status gratiæ, est etiam certa inter Catholicos. Ratio est: quia propter impedimentum peccati mortalis nullus potest de condigno mereri vitam æternam; peccatori enim non debetur vita, sed mors juxta illud Rom. 6. *Stipendia peccati mors*. Accedit, quod quis per peccatum mortale constituatur inimicus Dei, ac proinde hoc ipso sit indignus amicitia, donisque ipsius, præsertim supernaturalibus. Hinc sequitur, quod peccator, quamdiu perstitit in statu peccati mortalis, per eleemosynas, & alia opera bona tunc temporis peracta, nullum promereatur augmentum gloriæ cœlestis, neque aliud donum supernaturale de condigno: quamvis non idcirco ejusmodi bona opera sint prorsus inutilia, propter dicenda in secunda Conclusione.

46. Et conformiter dictis Opera moraliter bona a Theologis communiter dividuntur in Opera mortua, mortificata, & viva. *Opera bona viva*, sunt opera moraliter bona in statu gratiæ facta, quæque per nullum peccatum mortale subsequens mortificantur. *Opera mortificata*, sunt opera moraliter bona, quæ quidem fuerunt facta in statu gratiæ, adhuc tamen per peccatum mortale subsequens mortificantur; ideſt, impediuntur, ne habeant suum valorem promerendi vitam æternam stante ejusmodi peccato mortali. Cæterum si homo per veram pœnitentiam denuo justificetur, tunc hujusmodi merita bonorum operum per peccatum mortale mortificatorum iterum in hominis justificatione reviviscunt, ideſt, recuperant suum pristinum valorem promerendi vitam æternam in cœlis. *Opera bona mortua* dicuntur ea, quæ fiunt in statu peccati mortalis; peccatum.

tum enim mortale est mors animæ. Et talia nunquam reviviscunt in ordine ad meritum vitæ æternæ quondam in cœlis consequendum, eo quod illud, quod nunquam antea vixit, nequeat imposterum revivisce re.

47. CONCL. II. His tamen non obstantibus, Opera bona in statu peccati mortalis facta non sunt penitus inutilia, nec idcirco ab homine intermittenda. Ita omnes Doctores Catholici. Ratio est, quia in primis hujusmodi Opera bona sunt meritoria, saltem de congruo, quarundam gratiarum actualium, seu auxiliorum supernaturalium, quibus ejusmodi homo facilius perducitur, atque excitatur ad agendam veram pœnitentiam de peccatis, ut sic justificetur, & in statum gratiæ restituatur. Deinde solent ejusmodi homines per Dei misericordiam præservari a nonnullis periculis labendi in peccata graviora; aut clementer protegi, ne toties labantur, & sic in altera vita gravius puniri non mereantur. Tertio hujusmodi homines sensim assuefiunt exercitio bonorum operum; ac deinde facilius de peccatis commissis agunt pœnitentiam, & postmodum in statum gratiæ restituti constantius persistunt in continuandis, agendisque aliis bonis operibus.

48. Et hujusmodi effectus bonorum operum licet in statu peccati mortalis peractorum, certe non sunt modici; quamvis omnibus viribus cuique sit elaborandum, ut Divina gratia adjuvante vel nunquam labatur in peccatum mortale, vel si per fragilitatem humanam ceciderit, citius per veram pœnitentiam resurgat, sicque bona opera sua evadant meritoria de condigno augmenti gratiæ sanctificantis, & vitæ æternæ, cum sempiterno fructu in Cœlis quondam recipiendo.

DISTINCTIO III.

De Conscientia ut Regula actuum Humanorum.

QUÆSTIO I.

De natura, & divisione Conscientiæ ut sic, ubi & de Conscientia recta, seu certa.

SUMMARIUM.

1 *Conscientia unde sic dicta?*
(a) Dist. 2. num. 5.
Remorsus conscientiæ & Testimonium ejus quid?
2 *Conscientia quid?*
3 *Dividitur in quinque membra.*
4 *Conscientia recta quid?*
5 *Veritas duplex, speculativa & practica.*
6 *Conscientia recta duplex.*
7 *Quomodo differat a probabili?*
8 *Quanta sit obligatio Conscientiæ rectæ?*

1. CONscientia, quæ est regula proxima actionum humanarum, juxta dicta superius, (a) sumitur hic pro judicio practico intellectus proponente quidpiam hominis ut bonum vel malum moraliter, ac pro inde prosequendum vel fugiendum: ipse enim actus intellectus practici, quo judicat aliquid esse bonum, vel malum, aut indifferens in genere moris, vocatur *Conscientia*. Dicitur autem *Conscientia*, quasi *Cordis scientia*, ut advertit D. Bernardus *lib. de Conscientia c.* 8. Et partim se extendit ad opera nostra præterita, ea vel acculando tanquam male facta, & dicitur *Remorsus Conscientiæ*, vel commendando tanquam bene facta & appellatur ab Apostolo 2. Corinth. 1. *Testimonium Conscientiæ nostræ*: partim vero respicit opera instantia seu futura dictando, quæ agenda sint tanquam bona seu honesta, quæque omittenda tanquam turpia seu inhonesta, & dicitur alio nomine *Dictamen rectæ rationis*.

2. CONCL. I. *Conscientia* est actus intellectus practici, judicantis aliquid hic & nunc agendum esse vel fuisse & tanquam bonum, honestum; aut fugiendum esse, vel fuisse tanquam turpe & inhonestum. Laym. *l. 1. tr. 1. c.* 2. quæ definitio in re est communis, quamvis Conscientia quandoque etiam accipiatur pro habitu intellectus, idest, pro habituali dictamine intellectus, quo cognoscitur hic & nunc operationem faciendam esse bonam, aut malam moraliter.

3. CONCL. II. Conscientia hactenus explicata communiter dividitur in quinque membra, scilicet in Conscientiam rectam, erroneam seu falsam, dubiam, probabilem seu opinativam, & scrupulosam. Ratio hujus divisionis est, quia Conscientia nihil aliud est, nisi judicium practicum intellectus dictans, quid hic & nunc a nobis sit agendum, vel non agendum, juxta regulas morum extrinsecas: atqui intellectus sic judicando, quandoque est certus in suo judicio, & dicitur *Conscientia recta*, seu certa: aliquando errat, & dicitur *Conscientia erronea*: quandoque probabiliter judicat, & vocatur *Conscientia probabilis*, seu opinativa: interdum vero dubitat, ac neutri parti determinatum præbet assensum, & est *Conscientia dubia*: & tandem quandoque scrupulis agitatur, & dicitur *Conscientia scrupulosa*. Loquendo nunc de altera parte Quæstionis, sit

4. CONCL. III. *Conscientia recta*, seu (ut alii loquuntur) certa & vera, recte definitur, quod sit dictamen verum intellectus, dictans absque ulla formidine de opposito, quod faciendum est, esse bonum vel malum. Ita in re communis. Et quidem, si hujusmodi dictamen practicum intellectus sit rectum, ac verum tam speculativa, quam practica veritate, tunc hujusmodi Conscientia dicitur omnimode recta, seu vera. Si autem sit rectum, seu verum veritate duntaxat practica, non autem speculativa, tunc hujusmodi Conscientia dicitur solum practice vera: quæ divisio Conscientiæ rectæ ut intelligatur,

5. Notandum, quod *Veritas speculativa* sit veritas simpliciter & absolute sumpta, prout objectum est in re: & hoc modo illud duntaxat judicium intellectus est verum, quod est conforme objecto, ut se habet a parte rei, id est, quod ita judicat de objecto, prout ipsum revera se habet a parte rei. *Veritas practica* dicitur illa, quæ fundatur in prudenti, ac firma existimatione rei, ex gravibus motivis orta.

6. Hinc infertur, quod *Conscientia tam practice, quam speculative recta*, sit dictamen intellectus, dictans absque ulla formidine de oppositio, aliquid hic & nunc esse honestum, ac proinde prosequendum, quod revera a parte rei honestum est: prout fit in innumeris actibus bonis atque honestis, qui ut tales proponuntur ab intellectu voluntati, atque revera a parte rei sunt honesti. *Conscientia solum practice recta*, est dictamen verum veritate duntaxat practica, id est, desumptum ex prudentibus motivis, dictans absque ulla formidine de oppositio, hoc esse honestum & faciendum, quod tamen revera a parte rei non est tale. Exemplum hujus habemus Genes. c. 29. cum Jacob Patriarcha optima fide, & conscientia recta, ad Liam accessit, ita secum discurrens: *Honestum est accedere ad propriam uxorem: hæc est mea uxor* (uti prudenter arbitrari debebat Jacob, cum non nisi temere de mala fide Labani, supponentis sibi pro Rachele Liam, suspicari potuisset) *ergo honestum est ad hanc accedere:* quod tamen a parte rei non erat, cum Lia pro tunc non fuerit ejus legitima uxor, sed Rachel.

7. Porro cum in definitione Conscientiæ rectæ additur, *absque ulla formidine de oppositio*, per hanc particulam Conscientia recta seu certa differt a Conscientia probabili, utpote quæ non habetur sine ulla formidine de oppositio: prout ex dicendis infra *q.* 4. patebit.

8. Quæres, quanta sit obligatio Conscientiæ rectæ seu certæ, quidpiam præcipientis, aut prohibentis? Resp. certum esse, Conscientiam rectam seu certam adeo obligare homines, ut is delinquat atque peccet, nisi illam in operando sequatur, quando præscribit aliquid ut faciendum vel fugiendum sub præcepto, & non tantum sub consilio. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia voluntas peccat, si in operatione non sequatur suam regulam proximam; atqui Conscientia, præsertim recta, est regula proxima voluntatis operantis, seu actionum ejus; ergo peccat voluntas, nisi Conscientiam recte præcipientem, aut prohibentem, in operando sequatur. Dicitur autem in responsione, *& non tantum sub consilio*. Quia si Conscientia recta quidpiam duntaxat proponat agendum per modum consilii, non autem præcepti, sicuti non obligamur sub peccato ad adimplenda consilia (quamvis eadem sequi sit melius, & consultius) ita nec sub peccato tenemur sequi Conscientiam rectam, quidpiam sub consilio duntaxat proponentem; ut certum est.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De Conſcientia erronea, ejuſque obligatione.

SUMMARIUM.

9 *Conſcientia erronea, quid?*
10 *Conſcientia practice duntaxat recta an ſit erronea?*
11 *Conſcientia erronea invincibilis, & vincibilis, quid?*
(b) Diſt. 1. q. 5. n. 40.
12 *Conſcientia erronea quæcunque obligat negative, &c.*
13 *Corollaria ex dictis.*
14 *Actio debet eſſe libera, ut quis peccet agendo contra Conſcientiam erroneam.*
15 *Ad hanc non ſufficit ſolus ſcrupulus.*
16 *Conſcientia invincibiliter errans obligat, etiam poſitive.*
17 *Corollarium.*
18 *Conſcientia vincibiliter errans obligat, ut eam deponamus, &c.*
19 *Alioquin peccabit operans, quamcunque partem elegerit.*
20 *Solvitur inſtantia.*
21 *Conſcientia erronea, quomodo ſit deponenda?*
22 *Notabilis objectio; & quomodo Lex Divina nullum reddat perplexum.*
23 *Quid agendum, quando utraque contradictionis pars putatur eſſe peccatum?*
24 *Quid, ſi quis neſciat diſcernere, ubi ſit minus malum?*

9. CONCL. I. *Conſcientia erronea* eſt illa, quæ dictat aliquid eſſe faciendum, vel non faciendum, quod revera tale non eſt, abſque fundamento probabili. Et dicitur, *abſque fundamento probabili*, ad differentiam Conſcientiæ probabilis, quæ quandoque etiam dictat aliquid eſſe honeſtum ſeu licitum, quod a parte rei eſt inhoneſtum ac illicitum; & tamen, quia id colligit ex motivis probabilibus, non dicitur Conſcientia erronea, ſed probabilis.

10. Si quæratur, an Conſcientia practice duntaxat recta, poſſit dici erronea, necne? Reſp. cum Maſtrio *diſp. 1. Theolog. Moral. n. 14.* hanc eſſe quæſtionem de nomine; nam hujuſmodi Conſcientia poteſt dici & recta, & erronea, ſub diverſo tamen reſpectu. Recta quidem reſpectu voluntatis, quia prudenter eam dirigit, quantum ſatis eſt, ut ipſa non peccet, & hæc dicitur *rectitudo practica*. At reſpectu objecti poteſt dici erronea, quia re ipſa errat circa objectum putans eſſe honeſtum, quod tamen a parte rei tale non eſt.

11. CONCL. II. Conſcientia erronea dividitur in invincibilem, & vincibilem. Ita communis. *Conſcientia erronea invincibilis* eſt, cujus error adhibita diligentia morali vinci, ſeu vitari non potuit; ideoque nec voluntarius eſt, nec ad culpam imputatur; talis fuit in Jacob Patriarcha accedente ad Liam. *Conſcientia erronea vincibilis* eſt, cujus error, moraliter loquendo vitari potuit, & debuit, ac proinde indirecte voluntarius, atque culpabilis exiſtit. Unde colligitur hanc diviſionem Conſcientiæ erroneæ in invincibilem ac vincibilem, multum coincidere cum diviſione ignorantiæ in invincibilem & vincibilem, de qua ſuperius: (b) etenim prior procedit ex ignorantia invincibili, poſterior autem ex vincibili.

12. CONCL. III. Conſcientia erronea quæcunque, ſive vincibilis ſit, ſive invincibilis, præcipiens aliquid ut agendum vel fugiendum, obligat negative, ne videlicet contra eam operemur; ac proinde operari contra ejuſmodi Conſcientiam erroneam nondum depoſitam, ſemper eſt peccatum. Ita certa, & communis Theologorum. Nam juxta illud Rom. 14. *Omne, quod non eſt ex fide* (id eſt ex dictamine conſcientiæ) *peccatum eſt*. Et, ut inquit Innocentius III. *cap. Litteras de Reſtit. ſpoliat. Quidquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam*. Accedit ratio: quia voluntas operans contra Conſcientiam erroneam, vere conſentit in malum, habetque ſufficientem affectum ad peccatum, quod apprehendit: Nec obſtat, quod Conſcientia illa fit erronea. Nam hoc ipſo, quod error ejus non cognoſcatur, agere contra ipſam eſt peccatum: ita enim Conſcientia illa proponit in apprehenſione operantis, objectum eſſe faciendum aut fugiendum, ac ſi re ipſa ſic ſe haberet.

13. Ex dictis infertur, quod putans eſſe jejunium de præcepto, quando non eſt, peccet contra Temperantiam, ſi non jejunet, niſi Conſcientiam ſuam erroneam, melius inveſtigando veritatem, deponat. Similiter, ſi quis erronee putet mentiri officioſe in tali caſu eſſe peccatum mortale, ac nihilominus mentiatur, peccat mortaliter, quamvis cæteroquin tale mendacium ſit ſolum veniale. Inſuper ſequitur, quod operans contra Conſcientiam erroneam, ſive vincibilem, ſive invincibilem, peccat in ea ſpecie peccati,

& contra illam virtutem, sicuti intellectus falso judicat: v.g. in prædictis duobus casibus prior peccat contra virtutem Temperantiæ, alter in specie mendacii mortalis. Item si quis erronee existimet, se peccaturum mortaliter; operando contra hanc Conscientiam erroneam, peccabit mortaliter; si venialiter, venialiter: quod, si Conscientia dictet peccatum in genere, non descendendo ad aliquam speciem ejus, erit peccatum in genere, & ad nullam particularem peccati speciem pertinebit. Siquidem tota malitiæ hujus ratio consistit in hoc, quod quis operetur contra dictamen suæ Conscientiæ; ergo talis & tanta erit malitia, qualem & quantam Conscientia dictat.

14. Notandum tamen cum Sanch. *l. 1. in Decalogum 11. n. 3.* & aliis, ad hoc, ut quis contra Conscientiam erroneam agendo peccet, necessarium esse, ut actio ipsius sit libera. Hinc si quis in carcere v.g. constitutus existimet, se peccare Missam non audiendo, non ideo peccat; similiter non delinquit scrupulosus, cum involuntarias suas passiones, aut in oratione distractiones, peccata esse arbitratur. Ratio est clara: quia ad omne peccatum requiritur libertas.

15. Adde etiam cum Navaro *in Manuali, Præludio 9. n. 9.* & Doctoribus communiter, quod ad hujusmodi Conscientiam erroneam inducendam non sufficiat solus scrupulus in genere, vel in particulari. Hinc si quis faciat opus licitum, quod credit et licere, non peccat, licet angatur scrupulo aliquo in contrarium: quia scrupulosus, quamvis aliquo modo angatur, ac vereatur hic latere peccatum, non tamen determinate sic judicat, imo potius oppositum credit esse verum. Quod si tandem Conscientia erronea sit duntaxat consulens, vel permittens, sicut non est peccatum agere contra consilium, ita nec foret peccatum agere contra istam conscientiam.

16. CONCL. IV. Conscientia invincibiliter errans, præcipiens aliquid ut agendum aut fugiendum, non solum obligat negative, ne scilicet contra eam operemur, juxta proxime dicta; sed obligat etiam positive, ut ipsam sequamur, ut proinde quis peccet nisi dictamen illius in operando sequatur. Ita Scotus 2. *in Reportatis, dist. 39.* Maistrius *dis. 1. Teol. Moral. num. 19.* & communis Theologorum. Ratio est: quia ex quo Conscientia est invincibiliter errans, taliter, ut nulla morali diligentia vinci ac deponi possit, ita ipsa se habet in prudenti ac inculpabili æstimatione operantis, ac si esset simpliciter, & absolute recta: ergo tenetur quis eam sequi, non minus, ac Conscientiam rectam seu certam.

17. Infertur proinde, quod si quis mentiatur ad liberandum proximum, e periculo vitæ, ob Conscientiam invincibiliter errantem, putans, se ex misericordia ad id teneri, is actum bonum faciat: & si non mentiatur, peccet contra virtutem Misericordiæ. Dicitur notanter, *ob Conscientiam invincibiliter errantem putans, &c.* nam si Conscientia illa erronea fuisset vincibilis, aliud esset dicendum, juxta Conclusionem sequentem.

18. CONCL. V. E contra Conscientia vincibiliter duntaxat errans, proponens aliquid ut præceptum, quod revera prohibitum est, aut e contra, non solum non obligat positive, ut eam sequamur, sed neque licite ipsam sequi possumus; obligat tamen, ut eam deponamus. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia ex una parte agere contra Conscientiam erroneam, est peccatum, ut patet ex dictis *n. 12.* ex altera vero parte Conscientia talis erronea, utpote vincibilis, non excusat a peccato; ergo qui eam sequitur, revera peccat, & qui contra eam necdum depositam operatur, etiam peccat.

19. Superest proinde, quod quis obligetur ad deponendam Conscientiam suam erroneam vincibilem. Et hæc quidem obligatio tanta est, ut in ejusmodi casu, stante tali Conscientia erronea vincibili, quamcunque tandem partem quis elegerit, sit peccaturus: nam si facit id, quod revera a lege præceptum est, operabitur contra Conscientiam suam oppositum dictantem; sin minus, sed sequatur dictamen Conscientiæ suæ, peccabit contra legem, a qua non absolvitur per errorem suæ Conscientiæ, utpote mere vincibilem & culpabilem.

20. Nec dicas, posse hominem in tali occasione constitui, ut non possit suam Conscientiam vincibiliter errantem deponere; prout v.g. contingeret, si alius non adsit, a quo possit consilium petere, reique veritatem edisscere, ipse vero semetipsum adjuvare non valeat. Resp. enim cum Mastrio *disp. 2. Theol. Mor. num. 34.* & aliis, in hujusmodi casibus Conscientiam illam revera reddi invincibilem, siquidem qui illam habet, non potest hic & nunc eam superare atque deponere, ac proinde sequendo illam non peccabit, prout dictum est *n. 16.* loquendo de conscientia invincibiliter errante.

21. Quod

21. Quod si quis quærat, quomodo Conscientia erronea sit deponenda? Resp. Quando Conscientia erronea est vincibilis, eam facile deponi posse; dummodo quis debitam adhibeat diligentiam in investigando rei veritatem, illudque attentius consideret, in quo se falli suspicatur, discurrendo ex primis principiis practicis ad suum errorem agnoscendum. Idem & quidem facilius fieri potest, adhibendo consilium prudentioris, juxta illud Prov. 13. *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Et Eccles. 32. *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Cæterum Conscientia erronea invincibilis, hoc ipso, quod sit invincibilis, moraliter deponi nequit: nam ad libitum, & sine ulla ratione, non nisi temere deponeretur.

22. Objicies contra IV. & V. Conclusionem simul. Lex Divina nullum reddit perplexum: atqui hoc fieret, si Conscientia erronea sive vincibilis, sive invincibilis, semper obligaret negative, ne scilicet voluntas contra ipsam agat; ergo Conscientia erronea non sic obligat. Major est certa & ab omnibus concessa: quia Lex Divina nunquam facit, quod homo necessario peccet, ita ut peccatum evadere non possit; nam hoc ipso jam non committeretur peccatum defectu libertatis. Minor vero probatur: potest enim quis ex Conscientia erronea existimare, utramque partem contradictionis esse peccatum; prout fieret si quis die Festo assistens moribundo existimaret, esse peccatum mortale, tali die omittere auditionem sacri, ac vicissim esse peccatum mortale in tali extrema necessitate deserere moribundum; ergo. Ad hanc objectionem satis notabilem, & quæ varie proponi, atque urgeri potest, Resp. concessa majori, negando minorem, ejusque probationis consequentiam; nam si ejusmodi conscientia erronea sit vincibilis, tenetur homo eandem deponere juxta proxime dicta, & tunc alterutrum eligere, quod judicat hic & nunc esse faciendum; videlicet (loquendo de præmisso casu) audire Missam, si adsint alii, qui commode possint moribundo assistere, atque inservire: vel, si hi non adsint, omittere Missam, & moribundo assistere, ob rationes mox dicendas.

23. Quod si vero Conscientia erronea sit invincibilis, & talis, quam deponere quis nequeat discurrendo per prima principia practica, vel petendo consilium a Doctoribus; tunc tenetur homo in ejusmodi casu constitutus eligere illud, quod sibi minus malum apparet, & hoc faciendo non peccabit, *arg. c. Duo mala dist. 13. &c. juravit David 22. q. 4.* At vero, si eligat illud, quod gravius peccatum esse judicaverit, peccati reus erit; ut communiter notant Doctores. Ratio est: quia omne peccatum non ex necessitate, sed ex libertate admittitur, ergo cum hic & nunc (juxta datam hypothesim) necessario sit unum eligendum ab homine, non libertate, sed necessitate eligit minus, sicque non peccat: peccaret autem eligendo majus, quia potest excessum malitiæ ejus vitare eligendo id, quod sibi minus peccatum apparet.

24. Si autem in casu constitutus discernere, atque judicare ex perplexitate, aut alia causa non possit, quodnam illorum sit minus malum sive peccatum, sed in utroque actu parem apprehendat malitiam, homo ille non peccabit, quidquid egerit ex utroque, quia nemo peccat necessitate. Exemplum hujus proxime præmissum est. Aliud cum Layman *l. 1. tr. 1. c. 4. num. 4.* addi potest de Parocho: nam si Parochus ad Ecclesiam Festo die veniens, sacrificaturus pro populo, recordetur se jejunum non esse, nec alius Sacerdos tunc accersiri possit, qui celebret (in quo casu Parochus videtur perplexus; si enim celebrem, cogitat ipse, peccabo adversus reverentiam Sacramenti, propter legem Ecclesiæ; si autem non celebrem, peccabo contra legem Charitatis, propter scandalum populi) profecto in tali casu, si scandalum aliter evitari non potest, ut supponitur, Parochus celebrare deberet; cum lex Ecclesiastica cedat majori legi Charitatis naturalis: si tamen hanc ipsam veritatem præ inopinata perturbatione perspicere nequeat, nec alium habeat a quo edoceatur, non peccabit Parochus, licet Sacrificio abstineat cum scandalo populi.

QUÆSTIO III.

De Conscientia dubia, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

25 *Conscientia dubia, quid?*
26 *Dividitur varie juxta variam Dubii divisionem.*
Dubium speculativum, & Conscientia speculative dubia, quid?
27 *Dubium practicum, & Conscientia practice dubia, quid?*
28 *Dubium practicum duplex, generale.*

Et particulare, seu practice practicum.
29 *Dubium positivum, & negativum, ac Conscientia positive, & negative dubia, quid?*
30 *Cum Conscientia practice dubia illicitum est operari.*
31 *Et operans cum ea peccat pro qualitate dubii.*
32 *Loquendo tamen de dubio proprie practico.*
33 *Cum conscientia solum speculative dubia, seu practice deposita, non est illicitum operari.*
34 *Declaratur hoc exemplis.*
35 *In dubiis tutior pars est eligenda, quomodo?*
36 *Corollaria practica.*

25. CONCL. I. Per *Conscientiam dubiam* intelligitur ea, quæ neutri parti determinatum præstat assensum, sed anceps manet inter utramque, v.g. an sit hoc licitum, vel non licitum; peccatum, necne? Unde Dubium in præsenti accipitur proprie, nempe pro eo, quod contingit, quando intellectus inter duas partes oppositas hæret suspensus, adeo quod neutri determinatum præbeat assensum.

26. CONCL. II. Conscientia dubia varie dividitur, juxta variam scilicet Dubii divisionem. Hinc, quia Dubium in primis dividitur in practicum, & speculativum; etiam Conscientia dubia communiter dividitur in Conscientiam practice dubiam, & speculative dubiam. *Dubium speculativum* dicitur illud, quando dubitatur de aliquo, non quærendo directe de praxi, seu actione humana, num ea licita sit necne, sed de quodam alio, an ita se habeat, necne; v.g. si dubito utrum Baptismus collatus in nomine Christi tantum, sit validus; utrum tali die sit jejunium, necne; utrum fundus, quem possideo, vere sit meus; utrum votum castitatis emiserim; utrum matrimonium, quod contraxi, sit validum; utrum bellum, in quo milito sit justum, &c. Hæc enim omnia, & alia his similia, spectant ad Dubium speculativum, quia in ipsis directe ac immediate non quæritur de praxi, seu actione humana, an ea sit licita necne; sed de quodam alio, ut patet; non obstante, quod ex tali Dubio speculativo multa postea dubia practica oriri possint. Et juxta hoc *Conscientia speculative dubia* est intelligenda, quod nempe sit ea, quæ dubitat de aliquo, non tamen quærendo directe ac immediate de praxi, seu actione humana, utrum ea licita sit necne, sed de aliquo alio; ut fit in allatis exemplis.

27. *Dubium practicum* est, quando dubitatur de operatione; id est, Practicum dubium dicitur illud, in quo directe quæritur de ipsa praxi, seu actione humana, num ea in talibus circumstantiis sit licita, necne: v.g. an hodie tenear jejunare, an sim obligatus hac die audire Missam, vel confiteri? an tenear restituere fundum, quem habeo, &c. Et huic Dubio practico correspondet *Conscientia practice dubia*; estque illa, quæ dubitat immediate de praxi, seu actione humana, utrum ea licita sit, necne, prout fit in allatis exemplis, & aliis hujusmodi.

28. Dubium practicum subdividitur a nonnullis Theologis in generale, & particulare. *Dubium practicum generale*, seu universale, dicitur illud, quando dubitatur in genere, an hæc, vel illa actio sit licita; v.g. an per se loquendo liceat ad beneficium Ecclesiasticum eligere minus dignum relicto digniore? an liceat die Festo bellare, piscari, pingere, &c. *Dubium practicum particulare*, quod proprie practicum seu practice practicum appellatur, censetur illud, quando in particulari dubitatur, utrum hic & nunc licita sit talis actio, necne; v.g. an hodie excuser a jejunio ob certas circumstantias, nempe ob aliqualem infirmitatem, iter, labores susceptos, &c. Et juxta hoc etiam Conscientia practice dubia subdividi potest.

29. Dubium ulterius a Theologis subdividitur in positivum, & negativum. *Dubium positivum* tunc contingit quando quis habet pro utraque parte judicium probabile, quod aliquid sit, & etiam quod non sit. Et juxta hoc tunc dicitur *Conscientia* nostra *positive dubia*, quando pro utraque parte occurrunt rationes æque probabiles, adeo ut intellectus in neutram partem judicium suum inclinet, sed videns rei difficultatem, ac rationes utrinque pugnantes, in suo judicio maneat suspensus. *Dubium negativum* est, quando quis pro neutra parte habet rationes probabiles, & sic remanet suspensus neque affirmando, neque negando, quod talis actus sit licitus, aut illicitus. Et hoc modo etiam *Conscientia negativa dubia* est explicanda.

30. CONCL. III. Cum Conscientia vere practice dubia semper est illicitum operari; id est, semper est peccatum operari stante Conscientia vere ac proprie practice dubia, qua nempe quis dubitat, an in particulari illud sit peccatum, necne, quod operatur. Ita Scotus *Quæst. 2. Prolegi, in fine, & in 4. dist. 30. quæst. 1. § Dico ergo*; estque communis Doctorum. Ratio est: quia qui operatur

tur cum Dubio proprie practico, seu (ut alii loquuntur) practice practico, manifeste se exponit periculo peccandi; ergo etiam peccat, juxta illud Eccl. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Confirmatur Conclusio ex illo Rom. 18. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*: atqui illud, quod fit cum Conscientia practice dubia, non est ex fide, id est, ex dictamine Conscientiæ; ergo est peccatum.

31. CONCL. IV. Operans cum Conscientia practice dubia, peccat pro qualitate dubii, & in ea specie peccati, de qua dubitat: ita ut si dubitet, an peccet mortaliter, agendo mortaliter peccet; si venialiter, peccet venialiter; si dubitet, an in specie furti delinquat, operando malitiam furti contrahat, & sic loquendo de aliis. Ita rursum Scotus *loc. cit.* & communiter Doctores. Ratio est quia operans cum tali dubio practico exponit se periculo transgrediendi præceptum tale vel tale, & peccandi in ea specie peccati, de qua dubitat; ergo etiam malitiam ejus contrahit. Probatur Consequentia, quia juxta illud allegatum, *Qui amat periculum, peribit in illo*: atqui talis exponit se periculo peccandi in tali specie peccati; ergo operando cum tali periculo perit in ipso, id est, peccat in tali specie peccati. Et hoc Doctores passim extendunt ad casum, quo cuipiam in confuso proponitur aliquod opus peccaminosum a Conscientia, sub dubio tamen, an sit mortale vel veniale: nam exequens tale opus stante illo dubio practico (sermo est de dubio proprie practico, & non de simplici anxietate, vel scrupulo) peccat mortaliter; quia operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi mortaliter. Concordant in simili dicta superius *num.* 13. de Conscientia erronea.

32. Additur notanter, *sermo est de dubio proprie practico, &c.* Nam dicta in hac utraque Conclusione, intelligenda sunt de vero & proprie dicto dubio practico; id est, de tali quo quis vere ac in particulari dubitat, an hoc vel illud sit peccatum mortale vel veniale; ita quod habeat verum judicium suspensum, neque illud deponat. Nam si quis non vere dubitet, sed solum patiatur quosdam timores, anxietates, aut scrupulos, qui sæpe etiam hominem nolentem affligunt, non peccabit operando contra illos, præsertim si hoc faciat ex ratione aliqua probabili, vel sequendo consilium Confessarii, aut aliorum doctorum; prout magis dicetur infra *quæst.* 5. agendo de Conscientia scrupulosa.

33. CONCL. V. Nihilominus operari cum Conscientia solum speculative dubia, non semper est peccatum: etenim si tale dubium ex rationabili fundamento practice deponatur, peccatum non est facere aliquid vel omittere cum dubio speculativo. Ita Doctor noster *in* 4. *dist.* 30. *q.* 1. estque rursum communis DD. Ratio est: quia regula nostrarum actionum non est notitia speculativa, quæ in sola objecti veritate cognoscenda consistit, sed practica, quæ omnium circumstantiarum qualitatem, & conditionem perpendit: atqui objectum, quod secundum se & speculative consideratum apparet dubium, accedentibus certis circumstantiis, potest reddi practice certum, quod liceat; ergo.

34. Declaratur Conclusio exemplis. Sic in primis, si quis dubitet speculative, an res, quam possidet, sit sua nec ne, non obstante ejusmodi dubio speculativo, potest practice judicare, sibi de facto licitum esse rem illam retinere, eo quod in dubio melior sit conditio possidentis: sicque licite, & absque peccato rem illam retinebit. Similiter Sacerdos ægrotus, qui considerata qualitate morbi sui speculative dubitat, an sibi liceat a Divini Officii recitatione abstinere, accedente Medici, vel Confessarii consilio practice est certus, id sibi licere: unde deposito practice illo dubio suo, non peccabit omittendo Divinum Officium. Insuper miles, si speculative dubitet de justitia belli, potest hoc dubium practice deponere; atque ad mandatum sui Principis vel Ducis in eo militare, eo quod in dubiis standum sit judicio Superiorum, simulque sibi a suo Principe hic & nunc pugna præcipiatur: & taliter deponens dubium suum speculativum, non peccabit militando. Idem dicendum de innumeris aliis casibus.

35. Quæres, quomodo sit intelligendum illud commune dictum, *In dubiis tutior pars est eligenda*, prout desumitur ex jure Canonico *cap. Juvenis de Sponsalib. & c. ad audientiam de Homicidio*, & alibi. Resp. I. Per hoc axioma non intendi, quod in omni materia, omnique dubio, etiam mere speculativo, semper sit eligenda tutior pars; nam dubium speculativum potest ex rationabili fundamento practice deponi, sicque cessat dubium, quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Sylv. *verf. Opinio q.* 1. Quinimo in certis materiis possumus etiam eligere partem minus tutam relicta tutiore, prout ex professo dicetur *Quæst. sequenti*. Resp. II. cum Ludov. Engel, *tit. de Voto num.* 3. & aliis, hanc regulam plerumque

rumque esse tantum de consilio, & non de præcepto, nisi quis in dubio practico perseveret, neque ad ejus depositionem sese resolvere possit; tunc enim non licet agere cum tali Conscientia practice dubia, sed debet eligi pars tutior, juxta dicta *n.* 30. & 31. Alii respondent, dictum illud procedere in dubio negativo, ac proprie dicto, quando nimirum neutra parte adsunt ullæ rationes, vel saltem non sufficientes, cur unam præ altera amplecti debeamus; secus autem esse in dubiis positivis, quando utrinque sunt rationes probabiles. Et hac ratione pro nunc potest responderi ad citatos textus Juris: nam exactior illorum Capitulorum explicatio spectat ad interpretes Juris Canonici.

36. Ex hactenus dictis infertur, si quis dubitat, utrum aliqua actio sit peccatum; necne, videt autem, omittendo talem actionem, nullatenus se peccaturum, quod is teneatur perseverante tali dubio abstinere ab illa actione; alioquin enim peccaret. Quod si vero Conscientia dubia existat de utraque contradictionis parte, ita ut quis dubitet, an ipsa actio sit peccatum, aut potius ejus omissio; tunc tutior pars sic debet eligi, quod dubitans adhibeat diligentiam, quam potest, ad dubium prudenter deponendum, petendo videlicet consilium a doctoribus, vel ex se discurrendo, Deumque rogando, ut se dignetur illuminare: hoc enim est tutius, utpote cum in depositione talis Conscientiæ dubiæ nullum subsit periculum peccandi, bene tamen in executione, aut omissione actus durante tali dubio. Si autem adhibitis præfatis mediis pro neutra parte possit quis dubium deponere, eligat illam partem, in qua minus mali sibi apparet; quia hæc censebitur tutior in tali casu, juxta illud commune dictum (& habetur can. *Duo mala*, & can. *Nervi d.* 13.) *Ex duobus malis minus est eligendum*, & tunc aliquis non peccabit eligendo minus malum.

QUÆSTIO IV.

De Conscientia probabili, & an ipsam liceat sequi possimus.

37. PRæsens Quæstio est una ex utilissimis, imo & nobilissimis, quæ occurrunt in Tractatu de Actibus Humanis: quia vero ipsa ob sui nobilitatem, simulque copiam materiarum, longiori indiget discussione, ne ejus prolixitas pariat confusionem, expedit, ut eam in Paragraphos dividamus.

§. I.

Quid sit Conscientia, & Opinio probabilis.

SUMMARIUM.

38 *Conscientia probabilis, quid?*
39 *Est cum formidine de opposito.*
40 *Diversitas sententiarum in dijudicando, quæ Opinio sit probabilis.*
41 *Opinio probabilis, quæ?*
42 *Opinio probabilis probabilitate intrinseca, vel extrinseca, quid?*
43 *Est alia magis, alia minus probabilis, & tuta.*
44 *Per Probabilitatem quantumvis tenuem, quid intelligatur?*
45 *Sententia Raymundi Lumbier.*
46 *Sententia Joannis de Cardenas.*

38. CONCL. I. *Conscientia probabilis*, quæ etiam *opinativa* dicitur, est judicium practicum intellectus, quo quis ex gravi, licet non penitus certo fundamento, assentit & adhæret uni parti determinate, sed cum formidine de opposito. Ita in re communis. Differt in primis a Conscientia *certa* seu recta, quod hæc relinquat intellectum certum de una parte contradictionis; non autem Conscientia probabilis, utpote quæ habetur cum formidine de opposito. Differt etiam a Conscientia *dubia*, utpote quæ neutri parti determinatum præbet assensum, sed manet anceps ac suspensa intra utramque contradictionis partem; non sic Conscientia probabilis, utpote quæ determinate assentit uni parti ex fundamento probabili, licet cum formidine de opposito.

39. Dicitur notanter, *licet cum formidine de opposito*: nam cum illud fundamentum non sit omnino evidens, sed probabile tantum, potest ipsi subesse falsum. Cæterum per hanc formidinem de oppositio tollitur quidem firmitas assensus, non autem ejus determinatio; adhuc enim intellectus determinate assentit uni parti, & quidem ex gravi fundamento, licet non adeo firmiter, prout fit in Conscientia recta. Quod si vero intellectus in re morali formet judicium circa honestatem, malitiam, aut indifferentiam actus, vel objecti, duntaxat ex levi, vel etiam nullo fundamento, ea non erit Conscientia probabilis, sed improbabilis & temeraria.

40. Quantum attinet ad alteram partem

Quæ-

Quæſtionis, neceſſario prorſus præmittendam, eo quod Conſcientia probabilis ſequatur ad Opinionem probabilem, ſicut aſſenſus Concluſionis ad aſſenſum Præmiſſarum: quænam *in ſpecie* Opinio cenſeri debeat probabilis, prout ſecernitur ab improbabili, hoc opus, hic labor eſt: quot enim capita, tot ſententiæ, & qui alicujus opinionis aſſertor eſt, illi veram probabilitatem aſſignat. Quinimo jamjam cruda illa quorundam aſſertio cæpit in auribus prurire, quod unius aut alterius Auctoris dictum fundet Opinionem probabilem. Sed quoniam hæc doctrina periculoſa ſane fuit, non immerito eandem Sedes Apoſtolica rejiciendam cenſuit, dum Alexander VII. inter alias Propoſitiones etiam hanc, ordine 27. damnavit. *Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet, rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tanquam improbabilem.* Hac itaque propoſitione dimiſſa, ſit

41. CONCL. II. *Opinio probabilis* generatim illa cenſetur, quæ gravi nititur fundamento, licet non penitus certo, ſimulque nullam contra ſe habet rationem convincentem. Ita communior modus loquendi Doctorum: neque diſſentit Ariſtoteles 1. *Top. cap.* 1. ubi ait: *Probabilia ſunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus; vel ſapientibus omnibus, vel plurimis.* Præſertim autem ad hoc, ut Opinio cenſeri poſſit probabilis, requiritur, quod non ſit contra Sacram Scripturam, Definitionem Sanctæ Matris Eccleſiæ, Traditiones Sanctorum Patrum, aut unanimem Doctorum conſenſum: nam Opinio in aliquo horum deficiens, non tam Opinio cenſeri debet, quam Hæreſis, vel Error, aut Temeritas.

42. Cæterum quia grave illud fundamentum cui Opinio probabilis innititur, duplex eſſe poteſt, intrinſecum videlicet, atque ex ipſa rei natura, effectibus & circumſtantiis ipſius deſumptum: & extrinſecum, nempe ex magna Doctorum eam tenentium auctoritate depromptum: hinc dupliciter poterit Opinio quædam operanti eſſe probabilis, ſcilicet vel probabilitate intrinſeca, vel probabilitate ſaltem extrinſeca. *Opinio probabilis probabilitate intrinſeca* dicitur illa, cujus probabilitas habetur ex ratione; id eſt, ex principiis intrinſecis talis propoſitionis, qualia ſunt cauſæ, vel effectus ipſius, aut definitio, vel circumſtantiæ, aut quid ſimile. *Opinio probabilis probabilitate extrinſeca* cenſetur ea, quæ habetur ab authoritate; id eſt, a gravitate, atque prudentia Doctorum eam tenentium: qualis potiſſimum habet locum reſpectu Idiotarum, & hominum minus peritorum, qui rationes intrinſecas examinare, atque de ipſis judicium ferre non poſſunt, quibus proinde ad prudenter & rationabiliter, ſicque ad probabiliter operandum, ſufficit, ſi a Viro docto, prudenti, pioque intelligant, hoc ſibi licere. Quinimo etiam apud Virum doctum quandoque auctoritatem alicujus Doctoris valde periti, & timoratæ conſcientiæ, majoris eſſe ponderis, quam eſſet ratio aliqua veriſimilis cæteroquin ad probabilitatem ſufficiens, inter alios notat Sanchez *lib. 1. in Decalog. c. 9. n. 8.* cum authoritas tanti Doctoris, & qui rem mature examinaſſe, probeque intelligere cenſetur, non ſit leve fundamentum.

43. Inſuper quia fundamentum illud, cui innititur Opinio probabilis, poteſt eſſe majus & minus, ſeu magis minuſque grave, hinc ſequitur, inter Opiniones probabiles, dari latitudinem: Ex his enim alia eſt probabilior, quæ videlicet firmiori fulcitur fundamento, efficacioribuſque firmatur rationibus; alia minus probabilis, quæ licet habeat fundamentum ad probabilitatem ſufficiens, non tamen tam firmum, ut altera Opinio. Tutior autem Opinio dicitur ea, in qua minus periculum peccandi reperitur: & poteſt bene accidere, quod Opinio aliqua ſit tutior, non tamen probabilior, imo minus probabilis. Exemplum ſit in ea Quæſtione, an ſurripiens rem proximi in extrema neceſſitate, teneatur ad reſtitutionem, ſi ad pinguiorem fortunam pervenerit: nam in hoc caſu tutius erit reſtituere, quia reſtituendo nequit committi peccatum: nihilominus oppoſita ſententia, negans obligationem reſtituendi, eſt probabilior, eo quod jure poſſi in extrema neceſſitate ſint omnia communia.

44. Quæres, quid intelligatur per *Probabilitatem quantumvis tenuem*, de qua loquitur Propoſitio noviſſime damnata ab Innocentio XI. eſtque ordin. 3. & ſic ſonat: *Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, conſiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.* Reſp. 1. Hæc Propoſitio damnatur a Pontifice, *ſicut jacet*, prout in principio ſui Decreti monet idem Pontifex: unde cum primis rejecta eſt ſententia, quæ indefinite, atque in omni caſu & materia, licitam eſſe ſequelam Opinionis probabilis aſſerit.

45. Reſp. II. Quænam ſit Opinio tenuiter pro-

probabilis, atque in citato Decreto damnata, variant Doctores. Et quidem Raymundus Lumbier *tom. 3. Summæ, a num.* 1737. distinguit duplex genus Opinionum probabilium, eo quod aliæ sint certo probabiles, & aliæ sint probabiliter probabiles; & addit, per Opiniones tenuiter probabiles in citato Decreto intelligi eas, quæ solum sunt probabiliter probabiles: id ipsum sentit Emmanuel de Filguera *in Lucerna Decretali, in exposit. 3. Propos. Innocentii XI.* Et hi Authores per Opinionem certo probabilem volunt intelligi eam, quæ est intrinseca ex fundamentis, quibus innititur, vel ex Doctoribus, si existat extrinseca, qui eam tuentur, imo & ex contrariis eam probabilem vocantibus: unde talis Opinio certitudinem tribuit sive eam sequenti, sive consulenti, quod sit probabilis. Probabilitas probabiliter talis duntaxat desumitur communiter ex paucis Doctoribus eam Opinioni tribuentibus, sed ab aliis plerumque probabilis non censetur: & addunt, quod ejusmodi Opinioni probabiliter tali nefas sit adhærere, quia ex ea nequit aliquis prudenter certum dictamen concipere ad operandum, sed tantum dubium.

46. E contra Joannes Cardenas, *in Crisi Theologica, ad Propositionem III. Innocentii XI. c. 5. num.* 34. ait; quod opinio tenuiter probabilis, quæque in dicto Decreto damnatur, non sit ea, quæ est probabiliter probabilis (qui enim formatjudicium probabile de probabilitate Opinionis, non habet dubium practicum de illa, sed potius judicium reflexum certum) sed illa, quæ quamvis habeat probabilitatem apparentem, plures tamen Viri sapientes dubitant de ejus probabilitate. Sive ea (inquit) censetur opinio tenuiter probabilis, de cujus probabilitate merito dubitatur: unde Opinio tenuis probabilitatis in idem recidit, ac Opinio dubiæ probabilitatis; quando autem dubitatur de probabilitate, intervenit dubium practicum, in quo tutior pars est amplectenda. Plura de his citatus Cardenas: nobis in progressu non est sermo de Opinionibus tenuiter duntaxat probabilibus.

§. II.

An sit licitum sequi Sententiam probabilem etiam in concursu probabilioris & tutioris?

SUMMARIUM.

47 *Quæstiones aliæ versantes circa honestatem actus, aliæ circa Materiam facti quæ?*
48 *Notabile discrimen inter utrasque.*
49 *Quod amplius declaratur.*
50 *Licitum est, in rebus moralibus sese conformare conscientiæ vere probabili.*
51 *Frustra post factum inquiritur sententia probabilis.*
52 *Ex propositionibus æque probabilibus, & circa honestatem actus versantibus, potest eligi qualibet pro libitu.*
53 *Imo Opinio vere quidem, sed minus probabilis, relicta probabiliori & tutiori.*
54 *Quamvis id non semper expediat. Neque locum habeat quoad propositiones de Fide.*
(c) Tr. 4. Dist. 2. n. 30.
55 *Confessarius debet se conformare opinioni pœnitentis vere probabili.*
56 *Præmissa doctrina non habet locum in quæstionibus circa materiam facti versantibus.*

47. ADvertendum, quod quantum ad propositum, aliæ Quæstiones versentur circa honestatem actus, quæ solet vocari *Materia juris*; & aliæ circa naturam, conditionem, seu validitatem actus, quæ dici solet *Materia facti*, ut notat Mastrius *2. Sent. disp. 5. num.* 142. *& in Theolog. Mor. disp. 1. num. 74. Quæstiones circa honestatem actus versantes* dicuntur illæ, in quibus quæritur, an hæc vel illa actio sit licita & honesta, ita ut absque peccato fieri possit: puta, an vir sexagenarius teneatur ad jejunium Ecclesiasticum? an Clericus voluntarie distractus sub recitatione Horarum Canonicarum, satisfaciat? an in die Festo licitum sit pingere? ac hujusmodi. *Quæstiones versantes circa validitatem, naturam, seu conditionem actus*, hoc est, circa Materiam facti, censentur illæ, in quibus de aliquo horum quæritur: puta, utrum Baptismus aqua rosacea collatus sit validus? utrum hæc, vel illa medicina sit infirmo profutura? an hæc pars litigantium in Judicio habeat justam causam? in quarum prima quæritur de validitate actus sive Baptismi

ptismi, in secunda de natura seu virtute medicinæ, & in tertia de conditione causæ.

48. Est autem inter Quæstiones prioris & posterioris generis, notabile discrimen: siquidem honestas actus proxime dependet totaliter a prudenti judicio operantis, cui si actus est conformis, hoc ipso bonus est ac honestus; si difformis, malus. Ratio est: quia Conscientia est proxima regula actionum humanarum, per quam voluntati, quæ de se est potentia cæca, dictatur, quid sit agendum vel fugiendum: unde fit, quod si actus est conformis Conscientiæ practice rectæ, licet forsan invincibiliter erranti, adhuc talis actus non sit formaliter peccatum, neque imputetur ad culpam.

49. Secus est de Quæstionibus posterioris generis, seu quæ versantur circa Materiam facti: etenim actus non desumit suam naturam, conditionem, aut validitatem ex judicio nostri intellectus, quantumvis prudenti, sed vel ex natura sua intrinseca, vel ex ordinatione aut institutione extrinseca alterius. Sic enim medicina, si a parte rei & ex intrinseca natura sua non est proficua, sed nociva, nil proderit infirmo, imo ipsum occidet, non obstante judicio probabili Medici, existimantis eam profuturam. Similiter causa litigantis in Judicio non est justa ex eo, quia eam Judex probabiliter censet justam, sed quia ipsa a parte rei, & secundum Legum ordinationem talis est. Sic pariter Baptismus aqua rosacea collatus non valebit ob probabile judicium Ministri, arbitrantis ipsum valiturum, si revera talis non est ex institutione Christi. Et hinc non mirandum, quod diverso modo de his, ac de prioribus in progressu simus locuturi: nam sequendo Sententiam probabilem circa honestatem actus, nullum incurritur periculum alicujus peccati, vel alterius damni; secus accidit in materia facti, ubi ex sequela Opinionis minus probabilis relicta probabiliori ac tutiori, incurritur magnum periculum nocumenti in bonis animæ, corporis, aut fortunæ, proximo inferendi, si forsan a parte rei Opinio illa non subsisteret. His prænotatis, sit

50. CONCL. I. Potest homo in rebus moralibus, & actionibus humanis, licite se conformare Conscientiæ seu Opinioni vere probabili. Hæc Conclusio sic absolute prolata, ac præscindendo a quacunque probabilitate Opinionis oppositæ, est ferme omnium Theologorum, imo & Jurisperitorum, prout fatetur Prosper Fagnanus *in cap. Ne innitaris, num. 45. de constitut.* quamvis ipse postmodum contrariam sententiam teneat. Ratio est: quia ut aliquis licite & honeste operetur, sufficit, quod quis regulam rectæ rationis sequatur: sed hoc fit sequendo sententiam vere probabilem; hæc etenim non ex levi, sed gravi fundamento authoritatis, vel rationis concipitur: ergo. Confirmatur; quia, cum in moralibus haberi semper non possit omnimoda certitudo per evidentiam, consequenter sufficit certitudo ex probabilibus desumpta, alioquin enim vix quidquam recte ageretur, propter incertitudinem rerum practicarum. Hinc Alexander Papa VIII. die 7. Decembri, 1690. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 3. non immerito damnavit: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*

51. Objicies tamen: Judicium probabile propter formidinem, quam habet intrinsecus infixam, non est certum; ergo neque potest habere moralem certitudinem, & consequenter neque esse regula recta nostrarum actionum. Resp. antecedens esse verum speculative, non autem practice; prout in simili dictum est supra *n. 33. & seq.* de Dubio speculativo, & practico; hinc taliter distincto antecedente, negatur consequentia. Solum hic vitandus quorundam abusus, qui post actum jam perpetratum ad medendum remorsibus Conscientiæ suæ studeant casibus, ut inveniant fundamenta & opiniones Doctorum probabiles, quæ suo desiderio faveant. Hoc enim (ut loquitur Herincx *disput. 4. de conscientia, q. 3. n. 25.*) plane est medicinam sperare post mortem: nam attendendum est dictamen Conscientiæ antecedens, quod direxerit operationem, non aliud subsequens, ut pote quod actum jam præteritum practice nequaquam dirigit.

52. CONCL. II. Insuper, quando duæ occurrunt Opiniones æque probabiles circa honestatem actus versantes, licitum erit eligere eam, quam quis maluerit. Ita communior Doctorum, præsertim Theologorum, contra Fagnanum *l. c. n. 121. & seqq.* Ratio desumitur tum ex dictis *n. 50.* Tum ex eo, quia quando utraque opinio est æque probabilis (non enim repugnat, quod intellectus humanus ex diversis principiis, atque rationibus hinc inde applicatis, judicet utramque contradictionis partem æque probabilem) non est major ratio, cur quis unam potius sequi teneatur, quam alteram; ergo liberum erit eligere, quam maluerit. Nec obstat, quod alterutra contradictionis pars a

parte

parte rei sit falsa. Quia hoc ipso, quod ejus falsitas determinate non cognoscatur, neque moraliter cognosci possit, ea etiam per errorem electa non violaretur formaliter præceptum aliquod, etsi materialiter contra illud ageretur; quod stante ejusmodi Conscientia vere probabili, culpa vacat ob rationes dictas.

53. CONCL. III. Loquendo de actibus quantum ad eorum honestatem spectatis, etiam in concursu probabilioris & tutioris, licite potest eligi opinio vere quidem, sed minus probabilis, minusque tuta; quamvis hoc non semper expediat. Ita communior Theologorum, præsertim Recentiorum, etsi Canonistæ, atqui non pauci alii teneant contrarium. Ratio est. Tum quia, qui juxta Opinionem vere probabilem operatur, non temere, sed prudenter operatur; ergo non peccat, cum honestas actus proxime dependeat a prudenti judicio operantis. Tum quia loquendo de actibus quantum ad eorum honestatem spectatis, qui se conformat dictamini Conscientiæ vere probabilis, non exponit se ulli periculo inferendi aliquod nocumentum, sive sibi, sive proximo, ex dictis *n.* 48. *& seqq.* Tum quia Summi quoque Pontifices quandoque secuti sunt Opinionem probabilem, relicta probabiliori, ac tutiori, prout inter alios refert Bernardus Sannig. *tom. 1. Schola Theologica, tr. 7. dist. 5. q. 3. nu. 7.* recte *num.* 4. præmittens, hanc Sententiam non esse revocatam per novissimum Decretum Innocentii XI. 2. Martii 1679. emanatum. Et hoc ipsum patet ex verbis citati Decreti, partim quia circa initium ipsius Pontifex expresse declarat, se damnare propositiones ibi contentas, *sicut jacent*: partim quia prima & tertia propositio, quæ ad propositum præ cæteris faciunt, loquuntur generatim, atque etiam in Sacramentis, vel de Opinionibus, *quantumvis tenuis probabilitatis*, quales absit defendere, ut supra *num.* 40. *& seqq.* notatur.

54. Additur notanter in Conclusione, *quamvis id non semper expediat*. Tum quia non omnia, quæ licent, semper expediunt, juxta illud D. Apostoli 1. Cor. 6. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*. Tum quia, ut Doctor Subtilis *in* 3. *dist.* 25. *quæst.* 1. §. *sed hic occurrunt*, recte monet. *In moralibus quando sunt altercationes de aliquo peccato, quando primo est mortale, ut si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet, tutius est non procedere sic, nec sic, sed expectare, quousque veritas pateat.* Hæc ille, per ly *tutius est*, hanc partem optime consulens, sed eam sub obligationis vinculo non concludens. Adde etiam, quod præmissa Conclusio locum habere non possit quoad propositiones circa Mysteria Fide Divina credenda formatas. Ratio hujus est, quia Conclusio solum loquitur de propositionibus vere probabilibus: atqui circa Mysteria, quæ Fide Divina credenda sunt, propositio falsa in concursu alterius, jam cognitæ ut probabilioris, nunquam potest habere rationem propositionis vere probabilis; prout infra suo loco (c) dicetur.

55. CONCL. IV. Confessarius tenetur conformare se quoad Judicium Sacramentale opinioni pœnitentis, si ejus opinio vere probabilis sit, etiam contra propriam opinionem; & consequenter, si pœnitens bona fide sequatur sententiam, quæ a probatis Auctoribus tanquam tuta & probabilis defenditur, Confessarius vero eam speculative improbabilem censeat, tenetur is, deposito, ac relicto proprio judicio, beneficium absolutionis eidem impendere. Ita Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 9. n. 27. & seq.* & communior Doctorum, & favet Scotus 4. *d.* 15. *q.* 1. §. *ex hoc dico*, volens, hoc observandum a Confessario in imponenda pœnitentia. Ratio est, quia audita Sacramentali Confessione, non potest Confessarius negare absolutionem pœnitenti rite dispositio, nullumque peccati obicem ponenti: atqui pœnitens sequendo opinionem vere probabilem non peccat, ac proinde (nisi aliud obstet) recte est dispositus; ergo non potest ipsi absolutio denegari. Hinc Laym. *lib.* 1. *tr.* 1. *cap.* 3. *num.* 10. sic loquitur: *Reprehendenda est quorundam Confessariorum consuetudo, qui veriti pœnitentem contra propriam Sententiam absolvere, eundem ad alium Confessarium ablegant, qui oppositam opinionem probabilem tenet; si enim ille alter absolvere potest, cum non & tu possis? aut cur tua speculativa persuasio pœnitenti obesse debeat?*

56. CONCL. V. Etsi in Quæstionibus de honestate actus præmissa doctrina locum habeat, aliter tamen est discurrendum loquendo de Materia facti, & quantum attinet ad Quæstiones de natura, conditione, aut valore actus, prout inter alia suadet diversitas utriusque supra *num.* 48. & 49. insinuata. Dicendum proinde cum communissima, & receptissima Doctorum sententia (quidquid unus, vel alter frustra reclamet) in Materia facti non esse licitum, sequi Sententiam minus probabilem minusque tutam in concursu probabilioris ac tutioris. Ratio est: quia nemo

nemo potest extra casum necessitatis tuto, ac licite sese exponere gravi periculo inferendi magnum damnum proximo: atqui in Materia facti sequens opinionem minus probabilem in concursu probabilioris, ac tutioris, exponeret se gravi periculo inferendi magnum damnum proximo, & quidem extra casum necessitatis, utpote cum juxta hypothesin tali periculo facile possit occurrere eligendo opinionem probabiliorem & tutiorem; ergo id non licet. Major patet ex præcepto Charitatis de diligendo proximo, sicut se ipsum. Minor probatur inductione. Sic enim Sacerdos in administratione Sacramentorum adhibens materiam vel formam dubiam, minusque probabilem & tutam, cum possit adhibere certam aut tutiorem, exponeret sine ulla prorsus necessitate non solum periculo invaliditatis ipsum Sacramentum, sed etiam recipientem periculo non habendi fructum Sacramenti, cum dispendio æternæ salutis, si forte sua Sententia minus probabilis a parte rei falsa esset. Similiter Medicus adhibendo medicamina minus tuta, probabilioribus ac tutioribus, quæ posset adhibere, relictis, ponit infirmum in periculo perdendæ sanitatis, aut etiam vitæ, cum irreparabili damno. Item Judex, adjudicans causam parti minus probabilem sententiam habenti in Jure, exponeret se periculo inferendi grave damnum in bonis fortunæ alteri parti litigantium probabiliorem sententiam habenti. Siquidem ad evitanda ista damna proximo impendentia, nihil prorsus juvat probabile judicium operantis.

§. III.

Inferuntur corollaria de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, Advocato.

SUMMARIUM.

57 *Tres aureæ Regulæ Scoti a Ministro Sacramentorum observandæ.*
58 *Non licet sequi Opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore.*
59 *Dictæ Regulæ Scoti etiam observandæ a Medico, & Judice.*
60 *Quid observandum a Medico in curando infirmo.*
61 *Quid agendum Judici in judicando.*
62 *Præsertim quando litigantes habent pro se Opiniones æque probabiles.*
63 *Quid dicendum de Advocatis.*
64 *Quædam obligationes Advocatorum.*
65 *Solvuntur objectiones.*
66 *In Medicina, & Jure, quomodo dentur Opiniones probabiles.*
67 *Differentia inter Judicem, & Advocatum, atque officium utriusque.*
68 *Bellum inferre, & litem judicialiter movere, differunt.*

57. QUantum igitur attinet in primis ad Ministrum Sacramentorum, sunt eidem observandæ, ac præ oculis jugiter habendæ, tres illæ aureæ Regulæ, quas Doctor Subtilis *in 4. dist. 3. q. 2. §. Tertio de forma Ver. Circa istum* adducit, & sequuntur alii communiter. Prima est. *Si possibilitas adest, via tutissima est eligenda.* Secunda: *Si non adest possibilitas, via tutissima proxima est tenenda.* Tertia est ista: *Cessante impossibilitate caute est supplendum, quod impossibilitas prohibebat.* Unde Baptismus v.g. in materia vel forma dubia collatus, denuo sub conditione iterandus est, ut dicitur in Jure Canonico, *c. De quibus, de Baptismo.*

58. Unde jure merito novissime ab Innocentio XI. damnata est, & tanquam scandalosa, & in praxi perniciosa prohibita sequens Propositio, ordine 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.* Hæc, inquam, Propositio est damnata: ac proinde hactenus dicta, præsertim circa materiam Sacramentorum, magis confirmantur.

59. Licet autem supradictas tres Regulas Doctor noster ex professo tradiderit observandas circa Sacramentorum materiam, & formam ab eorum Ministro, seu spirituali Medico animæ; oportet nihilominus easdem (servata tamen proportione) etiam observari a vero Medico in curandis ægritudinibus hominis, atque etiam a Judice in ferendis sententiis.

60. Quantum igitur attinet ad Medicum, notant communiter Doctores, Medicum in curando infirmo debere sequi sententias certas, si adsint, relictis incertis ac dubiis. Hinc, ut notat Layman. *loc. cit. n. 15.* citans plures alios, etsi probabilis opinio sit, medicamentum infirmo profuturum esse, non ideo sequitur probabile esse, quod liceat Medico, tale medicamentum dubium adhibere: quin

potius, cum agatur de periculo corporis, securior via est eligenda. Quare Medici, & Chirurgi, debent sequi sententias certas & securas, si suppetant, rejectis incertis ac dubiis; graviterque peccat Medicus, si experiendi tantum causa inexplorata medicamenta, certis dimissis, infirmo adhibeat, ejusque sanitatem & vitam hac ratione gravi periculo exponat. Quod si certa curatio non occurrat, tenetur Medicus sectari ea, quæ probabiliora judicat, posthabitis opinionibus minus probabilibus. Si vero nulla medicamenta suppetant, nisi dubia & periculosa, tunc prudenter examinandum erit, hinc quidem vis ac periculum morbi, illinc vero tam spes sanandi, quam timor & periculum nocendi: & quidem si medicus intelligat, certo moriturum infirmum, nisi medicamentum adhibeatur, non carens quidem periculo accelerandæ mortis, junctum tamen cum probabili spe conferendæ sanitatis, adhibere poterit.

61. Quantum tandem attinet ad Judicem, etiam communiter notant Doctores, quod Judex teneatur judicare secundum sententiam, quæ inspectis allegationibus & probationibus probabilior est, Jurique conformior: nam Judicis officium est, partibus litigantibus sententiam dicere secundum merita causæ. Unde cavenda est doctrina nonnullorum Theologorum, olim volentium, si circa propositam controversiam contrariæ sint opiniones probabiles de jure, posse Judicem relicta probabiliore judicare secundum alteram minus probabilem. Quinimo hæc sententia modo est expresse rejecta ab Innocentio XI. qui damnavit sequentem, ordine 2. Propositionem: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.*

62. Similiter cavenda est illa nonnullorum Theologorum sententia, qui volebant, quando utraque opinio est æque probabilis, integrum esse Judici, quam maluerit opinionem eligere, & secundum eam judicare, imo cessante scandalo nunc secundum unam, nunc secundum aliam. Cavendum, inquam, est ab hujusmodi sententia: quis enim non videat, ab æquitate alienum esse, si duo æquale jus habent, Judicem, quem oportet esse Juris Interpretem, Justitiæque Administrum, uni eorum totum adjudicare, alteri abjudicare? Unde non immerito Alexander VII. inter alias etiam sequentem, ordine 26. Propositionem damnavit. *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius pra alio.* Igitur in tali casu, si post causæ accuratam discussionem neutra litigantium pars, inspectis allegatis, de facto, aut de jure superare videatur, debebit Judex vel arbitros partium consensu statuere, vel compositionem suadere, imo etiam imperare, si casus nimium sit intricatus, causaque diutius jam protracta; vel denique cuilibet dimidium juris, aut rei, de qua lis est, adjudicare.

63. Quæres, An id quod proxime de Judice dictum est, similiter de Advocato sit sentiendum? Resp. negative, prout tenet communior Doctorum, præter Fagn. *l. c. n.* 381. 387. *ac seq.* & quosdam alios. Ratio est: quia Advocati officium non est definire, sive jus dicere inter partes contendentes, sed uni parti litigantium assistere, atque patrocinium afferre: cum igitur, quotiescunque causa dubia seu controversa est, permittatur parti litem cum adversario contestari, atque propositis juribus & rationibus suis sententiam Judicis dirimentis exspectare; consequenter, si Advocatus causam clientuli non manifeste iniquam, sed probabilem judicet, licite ejus patrocinium suscipit, etsi causam adversarii probabiliorem & facilius obtinendam arbitretur. Imo fieri potest, atque nonnunquam solet, ut pars illa, quæ a principio minus probabilis apparebat, in progressu litis probabilior evadat.

64. Notant tamen Doctores, quod Advocatus, causam dubiam suscipiens, ad aliqua sit obligatus. Et primo quidem, ut ante omnia diligenter inspiciat causæ sibi propositæ æquitatem, aut probabilitatem; & si injustam comperiat, nullo modo ejus patrocinium suscipiat. Ratio est: quia alioquin peccaret cooperando ad malum. Secundo, post diligentem totius causæ considerationem sincere aperiat clienti, quantam probabilitatem, vel spem obtinendæ victoriæ habeat: alioquin enim, si falsa opinione, aut spe inani victoriæ clientem detineat, ac sumptibus frustra faciendis involvat, ad compensationem damni ei obligatur. Tertio, ut Advocatus, qui causæ dubiæ patrocinium suscipit, paratus sit quamprimum desistere, & clienti suo significare, si in progressu litis ejus iniquitatem manifeste deprehenderit: non tamen, ut notat D. Thom. 2. 2. *q.* 71. *ar.* 1. debet eam prodere, ut scilicet, aliam partem juvet, vel secreta suæ causæ alteri parti revelet, sed debet causam deserere, vel eum, cujus causam agit, inducere ad ce-

den-

dendum, vel ad componendum ſine adverſarii damno.

65. Objicies I. contra hactenus dicta. Ad prudenter operandum ſufficit certitudo moralis; non enim tenemur ſemper habere ſummam rei certitudinem, ſed ſufficit moralis; atqui ſimiliter Sacerdos, Medicus, & Judex habent certitudinem moralem, quod non peccent, nullumque damnum proximo inferant, eo ipſo, quod pro ſe habeant ſententiam vere probabilem; ergo. Reſp. negando minorem, loquendo de caſu, quo ejuſmodi Opinio probabilis circa Materiam facti habetur in concurſu probabilioris, ac tutioris. Tunc enim Medicus v.g. non eſt moraliter certus de procuranda ſanitate infirmi, ſi neglecto tutiori ac probabiliori pharmaco, quod hic & nunc adhibere poſſet, adhibet aliud minus tutum, minuſque probabile: neque etiam habet pro ſe ſententiam vere probabilem, quod id licite facere poſſit, tum ob grave periculum nocumenti infirmo inferendi, tum ob communem ſententiam Doctorum id licite fieri negantium.

66. Dices. Si hoc eſt verum, ergo in Medicina, in Jure, in Sacramentorum adminiſtratione nulla dabitur Opinio probabilis; quia nemini unquam licebit eis uti: atqui hoc eſt abſurdum; ergo. Reſp. ejuſmodi Opiniones in concurſu alterius Opinionis probabilioris, ac tutioris, dici ſolum probabiles ſpeculative, non autem practice. Ratio eſt: quia non poſſumus ex ipſis formare judicium practicum, quod dictet, hic & nunc eſſe licitum, abſque ulla neceſſitate omittere viam certam, vel ſaltem tutiorem, & eligere cum gravi periculo damni proximo inferendi aliam minus certam, minuſque tutam. Interim tamen ſpeculative etiam in Medicina, Jure, & Sacramentorum adminiſtratione, dantur Opiniones probabiles, quas licebit & expediet ſequi in caſu neceſſitatis, & quando Opinio probabilior hic & nunc practicari nequit, juxta tres illas aureas Regulas ſupra *n.* 57. ex Doctore Subtili allatas.

67. Objicies II. contra dicta *n.* 63. Judex tenetur ex officio ferre ſententiam pro parte probabiliori; ergo & Advocatus poterit ſolum defendere cauſam magis probabilem: alioquin enim defendendo cauſam minus probabilem, induceret Judicem, ad aliquid iniquum, nempe ad ferendam ſententiam, quam is licite ferre non poſſet. Reſp. negando conſequentiam, & paritatem; quia Judicis officium eſt definire, ac jus dicere inter partes litigantes; ſicque cauſa rite prius diſcuſſa, tenetur ex officio pro parte probabiliori ſtare, ſententiamque ferre. Secus dicendum de Advocato, cujus officium non eſt definire, atque jus inter partes dicere: ſed tantum parti uni aſſiſtere, atque (ſub poſitis jam cautelis) patrocinium ferre, donec lis per definitivam Judicis ſententiam fuerit deciſa. Neque idcirco Advocatus cenſetur inducere Judicem ad aliquid iniquum: nam ſolum conatur oſtendere, partem ſui clientuli (prout nonnumquam in progreſſu litis apparet) eſſe veriorem, ſive probabiliorem; non autem vult, ut ſtante minori probabilitate talis cauſæ, pro ea feratur ſententia difinitiva.

68. Urgebis. Cujus cauſa exiſtit minus probabilis, non poteſt alteri bellum inferre; ergo neque litem judicialem ipſi movere, & conſequenter neque Advocatus tali cauſæ patrocinari. Reſp. negando conſequentiam, & paritatem. Siquidem per litem judicialiter motam fit ſolum inquiſitio veritatis, utri parti revera plus juris competat, ſimulque hujus deciſio relinquitur Judici, cujus eſt, utriuſque partis fundamenta penitus expendere, ac poſtea litem ſententia diffinitiva decidere. E contra illatio belli, eſt ipſamet ſententiæ executio; unde ſupponit, ſententiam eſſe latam, vel ſaltem debere ferri in favorem ejus, qui bellum infert: cujus autem jus eſt minus probabile, non debet ſententia pro illo, ſed potius contra illum ferri, ac proinde is alteri bellum licite inferre non poteſt.

QUÆSTIO V.

De Conſcientia ſcrupuloſa, ejuſque ſignis, & remediis contra ſcrupulos.

SUMMARIUM.

69 *Conſcientia ſcrupuloſa, & ſcrupulus, quid?*
70 *Signa Conſcientiæ ſcrupuloſæ, quæ?*
71 *Quæ ſit origo Scrupulorum?*
72 *An ſit licitum operari contra Conſcientiam ſcrupuloſam?*
73 *Solvitur objectio ſcrupuloſorum.*
74 *Alia Scrupuloſorum inſtantia diluitur.*
75 *Explicantur quædam authoritates.*
76 *Diſcrimen inter Timoratos timore Dei, & inter Scrupuloſos, quale?*
77 *Mala ſcrupuloſorum.*

78 *Remedia contra scrupulos, qualia?*
79 *Consilium pro scrupulosis, qui sua conscientiæ curam habent.*
80 *Quid de nimium scrupulosis circa peccata præterita, & parum sollicitis circa futura?*

69. *Conscientia scrupulosa* dicitur talis a *Scrupulis*. Porro *Scrupulus* est inanis apprehensio, & hinc ortus timor atque anxietas, alicubi esse peccatum, ubi revera non est. Unde *Conscientia scrupulosa* importat inanem apprehensionem ex frivolis ortam rationibus, qua quis suspicatur aliquid esse peccatum, quod non est.

70. Signa autem scrupulosæ Conscientiæ sunt potissimum sequentia. I. Pertinacia judicii, qua scrupulosi homines Doctoris, aut sui Confessarii consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt & fatigant, & tamen nullius judicio stant, nisi suo. II. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo incostantia, v. g. In Horis Canonicis aliquando decies mutant judicium, num hunc vel illum Versiculum dixerint, imo nonnunquam contra proprium judicium, quod tale quid agere non sit peccatum, adhuc sunt inquieti, timentque, ne forte peccent, vel peccaverint. III. Perturbate agere, & cœco quodam modo in externis actionibus procedere, & hoc quidem malum ex prioribus descendit. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, & contram sapientium, imo & contra proprium judicium esse inquietum. His accedit ultimum Conscientiæ scrupulosæ signum, si nempe Confessarius judicat, talem esse scrupulosum, juxta hactenus dicta. In particulari autem signa Scrupuli, hic & nunc præsentis, sunt sequentia duo: in primis, si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. Deinde si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento. Ita discurrit inter alios Hermannus Busenbaum. *in Medulla Theol. Mor. lib. 1. tr. 1. cap. 3.*

71. Quæritur I. Quæ sit origo Conscientiæ scrupulosæ, & Scrupulorum? Resp. cum Doctoribus passim, origines & causas Scrupulorum esse potissimum sequentes. I. Est ignorantia: qui enim ignorantes sunt, quibusvis facile moventur, ac decipiuntur. II. Cerebri, & imaginationis debilitas. III. Complexio frigida, & melanchonica. IV. Immoderatus, & indiscretus fervor. V. Nimius timor servilis; hic enim animam tremulam, & trepidantem facit. VI. Consuetudo, seu conversatio cum Scrupulosis. VII. Tentatio diabolica. Et tandem VIII. causa Scrupulorum est permissio Dei, qui quandoque singulari sua providentia superbiam nostram a Scrupulis depasci permittit, vel in fornace Scrupulorum nos purgat, nostramque fidelitatem probat.

72. Quæritur II. An sit licitum operari contra Conscientiam scrupulosam? Resp. cum communi Doctorum, affirmative. Ratio est clara: quia Conscientia scrupulosa nititur solum levibus atque frivolis rationibus, ac proinde ejus judicium est imperfectum atque imprudens; ergo licite ac laudabiliter ipsi resistitur.

73. Nec dicatur I. cum Scrupulosis, Juxta illud commune dictum: *In dubiis tutior pars est eligenda*, ergo. Resp. enim, axioma illud loqui de Dubio proprie dicto, non autem de mero ac inani Scrupulo, qui importat inanem suspicionem ex levibus causis ortam, qua quis putat esse peccatum, quod revera non est. Porro quomodo vulgatum hoc axioma sit intelligendum, habetur superius *n.* 35.

74. Nec dicatur II. Ad licite operandum necessario requiritur judicium intellectus saltem probabile de honestate operis: atqui stante Scrupulo deest tale judicium intellectus: ergo eo stante non est licitum operari contra scrupulum. Resp. quippe negando minorem: nam Scrupulus verus, quantumcumque urgeat, minime tollit assensum partis contrariæ, seu judicium intellectus de ipso: quod si vero tollat determinatum assensum alterius partis, jam non erit amplius Scrupulus, sed verum Dubium, ut recte notat Sanch. *lib. 1. Decalog. c. 10. n. 80.* ac proinde cum ipso procedendum foret juxta dicta superius *Quæst. 3.* Unde cum Conscientia scrupulosa facile transire possit in conscientiam vincibiliter erroneam, vel dubiam, colligere licet, quam miser & periculosus sit status hominis vere scrupulosi.

75. Nec dicatur III. Secundum illud D. Gregorii, ac refertur can. 4. dist. 5. *Bonarum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non est.* Et illud Prov. 28. *Beatus homo, qui semper est pavidus*, & alibi; ergo bene fit, si quis est scrupulosus. Resp. enim negando consequentiam hujusmodi siquidem authoritates loquuntur de Conscientia timorata vera, & rationabili; non autem de Conscientia inaniter scrupulosa, & plurimum cor affligente. Sed occasione hujus.

76.

76. Quæritur ulterius, quale ſit diſcrimen inter Timoratos timore Dei, & inter Scrupuloſos? Reſp. cum Petro Marchantio *tom. 1. Tribunalis, tract. 5. tit. 6. quæſt. 2.* & aliis, plures paſſim aſſignari differentias; cæteris tamen clarior eſt ea, quæ deſumitur ab effectibus. Effectus enim Timoris Dei in timoratis, ſunt puritas & firmitas cordis, vigilantia & ſollicitudo ſine anxietate, apprehenſio mali ſine turbatione, pœnitentia cum ſpe & amore conſervandæ juſtitiæ, & injuſtitiæ vindicandæ propter Deum omnis juſtitiæ Fontem. Hinc Timorati timore Divino, ob amorem Dei, atque obſervantiam mandatorum ipſius, etiam verbum otioſum refugiunt; ſimulque imperturbati, ſtabiles & conſtantes incedunt viam mandatorum Dei, & cum cordis tranquillitate cuſtodiæ ſuæ invigilant, atque abſque turbatione ad Deum ſuſpirant.

77. E contra vero res ſe habet in Scrupuloſis: primo enim timor Scrupuloſorum plenus eſt impuritate, atque inconſtantia mentis. Deinde tantum abeſt, ut Scrupuloſi in ſollicitudinem alacrem ac vigilantiam cordis exeant, ut potius in anxietatem, puſillanimitatem, tepiditatem, ac tædium omnis boni devolvantur, ſimulque apprehenſio mali ſit in ipſis cum turbatione totius hominis, ita ut nec ſeipſos capiant, imo quodam mentis delirio fatiſcant. Omittuntur alia plura diſcrimina, & mala Conſcientiæ ſcrupuloſæ.

78. Quæritur ultimo: Quænam ſint remedia contra ſcrupulos? Reſp. In primis ſaluberrimum contra ſcrupulos remedium eſſe, ſcrupulos contemnere: cum enim hi ex frivolis concipiantur rationibus, hinc tali inanitate perpenſa, jure merito contemnuntur, & licite contra eos quis operatur. Quia tamen Scrupuloſus non ſemper ſemetipſum juvare poteſt, tunc alterum utiliſſimum remedium eſt, ut Scrupuloſus depoſito proprio judicio, & non obſtantibus ſuis rationibus, per omnia ſe ſubmittat judicio ac verbo pii ac prudentis Viri, aut Confeſſarii; cum manifeſtum ſit, Deum non plus exigere a tali perſona afflicta. Confeſſarius autem ante omnia videat, quæ ſit cauſa ſcrupulorum, eamque cognitam laboret amovere. Præterea ſit is in ſuis reſponſionibus reſolutus, & ne ſcrupulus ſcrupulo inducatur, abſtinendum eſt a multis diſcurſibus & probationibus, cum in illis ipſis frequenter non deſit ſcrupuloſis talibus materia novorum ſcrupulorum. Quare urgeat Confeſſarius ſcrupuloſum, ut ſimpliciter ſuis dictis credat: alias certe vix juvari poterit. Et hæc ſunt duo remedia præcipua contra ſcrupulos, quamvis plura a Doctoribus afferantur.

79. Cæteris tamen dimiſſis, conſulit Vaſq. *1. 2. diſp. 67. cap. 2.* loquendo de illis Scrupuloſis, qui ſimul conſcientiæ ſuæ curam habent, quod Confeſſarius, ſi ſemel cognoſcat talem ſcrupulis agitari, ei tale conſilium præbeat, ſuadeatque, ut nihil putet eſſe mortale, niſi quod manifeſte & abſque formidine videatur ipſi eſſe mortale. Imo vero interdum poteſt aliquis adeo eſſe ſcrupuloſus, ut, niſi jurare poſſit, illud eſſe mortale, credere non debeat mortale eſſe.

80. Difficilius remedium adhibetur illis Scrupuloſis, qui ſunt nimium ſcrupuloſi circa præterita peccata, de futuris autem parum ſunt ſolliciti. Præcipuum autem remedium pro talibus eſſe ſolet, ut frequenter ad Sacramentum Confeſſionis accedant, ſicque cautiores efficiantur in cavendis futuris peccatis; de cætero autem remediis ſupra dictis utantur. Porro ſi aliqui vere judicentur ſcrupuloſi, etiamſi non ſint adeo cauti in evitandis futuris peccatis, non eſt cum illis ita ſevere agendum, ſicut cum illis, qui ſcrupuloſi non ſunt: quamvis ſimul attendere debeant Scrupuloſi, ne manifeſte declinent ad alterum extremum, & prætextu ſcrupulorum evitandorum nimiam ſibi licentiam uſurpent, & interdum pro ſcrupulis vera, & manifeſte recta conſcientiæ dictamina contemnant, magnas trabes feſtucas reputent, & quaſi pulices camelos deglutiant. Unde in hiſce ſcrupulis curandis Confeſſarius magna conſideratione ſtatus Pœnitentis, prudentia, atque diſcretione procedere debet.

TRACTATUS II.
DE LEGIBUS.

1. SIcuti Conſcientia eſt actuum humanorum regula, proxima tamen ſeu intrinſeca; ita & Lex eſt eorundem extrinſeca ſeu remota regula, cui, ut actiones noſtræ morales recte fiant, conformandæ ſunt. Quare Tractatus de Legibus ad Theologiam Moralem ex profeſſo pertinere dignoſcitur: nam quamvis Juriſconſulti Leges pertractent, id equidem faciunt diverſa plane ratione, videlicet in ordine ad Forum externum, pacemque Reipublicæ, ac Juſtitiam politicam procurandam, & conſervandam; cum tamen Theologi de Legibus agant, quatenus ſunt regulæ extrinſecæ ſeu remotæ actionum humanarum, quidnam nobis ſit agendum aut fugiendum, præceptum vel prohibitum, oſtendentes, quatenus ſic hominem ſibi obſequentem ad Finem ultimum, quo tendit, æternamque ſalutem dirigant, atque perducant.

DISTINCTIO I.
De Natura Legum.

QUÆSTIO I.

De Natura Legum?

Quid, & quotuplex ſit Lex.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis.*
2 *Lex unde ſic dicatur?*
3 *Varia legis nomina. Et an lex differat a jure.*
4 *Lex, quid?*
5 *Varia legis diviſiones.*
6 *Lex naturalis,*
7 *Et poſitiva, quid, & quomodo differant?*
8 *Lex poſitiva Divina, duplex.*
9 *Lex poſitiva humana, quotuplex? Jus Gentium.*
10 *Jus Civile.*
11 *Leges Eccleſiaſticæ, ſeu Canonicæ.*

2. UT a nominis etymologia ordiamur, *Lex* dicitur a *legendo*, eo quod leges ſolebant olim in publicis tabulis ſcribi, populo legendæ proponi, ut ſentit Iſidorus *lib. 2. Etymol. c. 10.* Sive *Lex* dicitur a *ligando*, eo quod homines legibus ligentur, ſeu obligentur ad aliquid præſtandum, vel omittendum, ut inter alios vult Doctor noſter 4. *d.* 15. *q.* 2. *art.* 1.

3. Solet autem Lex variis aliis nominibus appellari. Aliquando enim *Jus* vocatur, eo quod definiat ac præſcribat, quod juſtum eſt: Sic dicimus Jus Naturale, Jus Divinum, Jus Civile, ac Eccleſiaſticum: quamvis ſtrictius loquendo inter legem, & jus, detur nonnulla differentia: quia, ut dicitur *cap. Jus generale diſtinct.* 1. *Jus generale nomen eſt, lex autem juris eſt ſpecies.* Aliquando Lex dicitur *Statutum*, eo quod ſit ſtabilis atque firma. Quandoque etiam dicitur *Conſtitutio*, quia illam præcedere ſolet plurium conſilium, & conſenſus quidpiam conſtituentium, ſeu ſimul ſtatuentium. Quamvis vero Legis nomen late ſumptum quamcunque regulam, ſeu agendorum normam ſignificet; quo ſenſu

etiam

etiam regulæ Grammaticæ & aliarum artium, solent vocari Leges: proprie tamen loquendo, & quantum ad propositum, Lex aliud non est, quam regula quædam actionum humanarum, secundum quam vel ad bene agendum dirigimur, vel a male agendo retrahimur, ut sic in genere moris bene ac honeste agere inveniamur. Et taliter agendo de Lege, sit

4. CONCL. I. Lex est recta agendorum ratio, a publica potestate communitati denuntiata, cum voluntate eam perpetuo obligandi, ad aliquid agendum, vel omittendum. Ita in re Doctores communiter, quamvis alii aliis verbis legem describendo utantur; prout Herincx *disp. 1. de Legibus q. 1.* ait: Lex nihil est aliud, quam regula ab eo, qui potestatem habet, ordinata, obligans creaturam rationalem ut illi se conformet: hujusmodi definitiones in re conveniunt, earumq; particulæ magis patebunt ex dicendis.

5. CONCL. II. Lex ut sic immediate dividitur in naturalem, & positivam: ex quibus Lex positiva subdividitur in Divinam, & humanam; & Divina iterum dividitur in Novam, & Veterem; humana vero in Jus Gentium, Ecclesiasticum, & Civile.

6. *Lex naturalis* (quam alii *Jus naturale* appellant) dicitur ea, quæ non ex libera alicujus Legislatoris voluntate imposita est, sed congenita nobis cum ipsa natura, & ab hac profluens. Porro hujusmodi Legem naturalem dari in nobis, est de fide certum: sic enim lumen naturæ nobis dictat, non esse furandum, non occidendum, non falsum testimonium dicendum, & hujusmodi. Hinc D. Paulus *Rom. cap. 2.* inquit, *Gentes, quæ legem non habent* (scriptam videlicet) *naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Et infra: *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*; & alibi.

7. *Lex positiva* (sive *Jus positivum*) est, & dicitur illa, quæ ex libera Dei, vel hominis voluntate pendet. Et dicitur, *Lex positiva*, quia a Superiore non ex quasi necessitate, ac intrinseca exigentia objecti, sed libere & contingenter ponitur. Differt autem a Lege naturali, quod hæc sit invariabilis, illa vero variabilis. Deinde, quod Lex positiva ex libera Legislatoris voluntate procedat; non item Lex naturalis, utpote quæ ex intrinseca exigentia objecti provenit. Insuper differunt in eo, quod illa, quæ jure naturæ sunt prohibita, ideo prohibita sint, quia in se mala: quæ autem Jure positivo prohibentur, ideo sunt mala, quia prohibita sic enim comestio pomi vetiti in paradiso ideo fuit mala & peccaminosa, quia prohibita erat a Deo.

8. *Lex positiva Divina* est, quæ a Deo Opt. Max. in tempore lata, & condita est. Et hæc subdividitur in Legem veterem, quam pro tempore veteris Testamenti Deus ipse condidit, de multis disponendo, quæ ad Jus naturale non spectant; ut fuerunt lex Circumcisionis, lex Agni Paschalis, & plurimæ aliæ leges circa Cæremonialia, & Judicialia veteris Testamenti. Et in Legem novam seu Evangelicam, quam Christus Dominus, Deus simulque homo instituit, atque in novo Testamento observare mandavit; prout amplius patet ex Sacra Scriptura.

9. Lex positiva humana est, quæ immediate fertur ab homine. Unde & *Jus Humanum* dicitur; & subdividitur in Jus Gentium, Jus Civile, & Jus Ecclesiasticum. *Jus Gentium* est lex humana, quam omnes populi, & variæ gentes inter se servare debent: ut est consuetudo recipiendi Legatos sub lege immunitatis ac securitatis, libertas commerciorum inter gentes non inimicas, jus belli fundatum in potestate illa, quam una Respublica vel monarchia suprema habet ad puniendam, vindicandam, atque reparandam injuriam sibi ab altera illatam: hæc enim, & alia hujusmodi, cum sint plurimum consona Legi naturali, omnium populorum consensu sunt recepta & constituta; ac proinde dicuntur esse de Jure Gentium.

10. *Jus Civile*, seu *Lex Civilis* dicitur ea, quæ ad civium politicam gubernationem, atque ad temporalia jura tuenda, ipsamque Rempublicam in pace & justitia conservandam ordinatur. Unde hujusmodi Leges Civiles circa ordinanda bona temporalia præcipue versantur; & quia non omnium Nationum iidem sunt sensus & inclinationes (nam & *diversitatem corporum, diversitas sæpe sequitur animorum, c. Quia diversitatem de Concess. Prab.*) hinc non est unum idemque Jus Civile apud omnes gentes, sed variatur pro varietate locorum, temporum, personarum, aliarumque circumstantiarum. Et tales Leges Civiles sunt, quæ in Jure Civili continentur: item eæ, quæ dicuntur *Leges municipales*, quas quælibet Civitas sibi constituit.

11. *Leges* tandem *Ecclesiasticæ*, quæ alio nomine *Leges Canonicæ* appellantur, sunt illæ, quæ pro recta gubernatione Ecclesiæ, atque ad spiritualem animarum profectum, vel a Summo Pontifice, vel ab aliis Prælatis

atque Magistratibus Ecclesiasticis legitime conduntur. Et tales sunt, quæ tum in Jure Canonico continentur, tum a Conciliis Generalibus, Provincialibus, Synodalibus, aut etiam ab Ordinariis locorum legitima authoritate feruntur.

QUÆSTIO II.

De conditionibus legis, ejusque differentia a simplici Præcepto.

SUMMARIUM.

12 *Legis encomia.*
Legis conditiones generatim, quæ?
13 *Lex debet esse recta agendorum ratio.*
14 *Ad eam requiritur authoritas in Legislatore.*
15 *Ejusque legitima promulgatio.*
16 *Et ut feratur cum voluntate obligandi subditos.*
17 *Lex quomodo debeat esse perpetua?*
18 *Lex quomodo differat a simplici Præcepto?*
19 *Alia differentia utriusque.*

12. CUm optima sit lex, si recte feratur, atque custodiatur, utpote quæ pravam concupiscentiam hominum, seu (ut loquitur Gregorius IX. in Proœmio Decretalium) *effrænatam cupiditatem sui prodigam, pacis amulam, matrem litium, matrem jurgiorum reprimere satagit*: hinc summe necessarium est ejusdem conditiones rite cognoscere. Et quidem Isidorus, relatus *can. 2. d. 4.* easdem paucis complectitur, dicendo. *Erit autem lex honesta, justa, possibilis secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.* Hæc ille. Brevius tamen omnes necessariæ Legis conditiones continentur in ejus definitione *num.* 4. allata, ubi dicitur. Lex est recta agendorum ratio, a publica potestate communitati denunciata, cum voluntate eam perpetuo obligandi, &c.

13. I. Igitur ad Legem requiritur, ut sit *recta agendorum ratio*, sive, ut ait citatus Isidorus, quod sit honesta, justa, possibilis, &c. Siquidem lex injusta non est absolute dicenda *Lex*, sed solum cum addito, *Lex iniqua*: & si constet, eam esse talem, non tenentur eidem subditi obedire. Unde de hujusmodi lege injusta hic non agitur, sed tantum de justa.

14. II. Ad rationem Legis requiritur legitima authoritas legem ferendi in Legislatore; quæ conditio indicatur in suprapositæ definitione per ly, *a publica potestate*. Porro hujusmodi potestatem condendi leges, & quidem universim, habet Deus ter Opt. Max. Deinde loquendo de legibus positivis humanis, easdem potest ferre Summus Pontifex in materia spirituali, & concernente animarum salutem, rectamque Ecclesiæ gubernationem pro toto Orbe Christiano: quia ipsi, tanquam suo in terris Vicario, commisit Christus Dominus in B. Petro Apostolo omnium suarum Ovium curam, ut habet *Matth. 36. & Jo. 21.* Quin etiam alii Prælati Ecclesiastici inferiores, ut Episcopi, possunt leges quasdam ferre, quæ tamen solum adstringunt proprii Territorii subditos. Similiter Imperator pro toto Imperio Romano, Rex pro suo Regno, aliique Principes ac Magistratus sæculares pro suis subditis leges ferre possunt, juxta quod propria cujusque Potestas ac jurisdictio se extendit.

15. III. Ad rationem legis requiritur legitima ejusdem promulgatio; quæ conditio in data definitione legis denotatur per ly, *communitati denunciata*, id est, promulgata. Siquidem, ut habet receptum inter Jurisconsultos dictum ex cap. 1. dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur*. Verum de hac Legum promulgatione agetur ex professo *Quæstione sequenti*.

16. IV. Requiritur, ut Lex a superiore feratur *cum voluntate obligandi*; id est, quod Legislator velit communitati quidpiam præcipere, eamque ad observantiam legis obligare: nam si Princeps tantum quidpiam consulat, aut a subditis fieri libenter se videre declaret, non autem clare jubeat & præcipiat, lex non erit, sed consilium, aut beneplacitum Principis.

17. Tandem additur in allata definitione Legis ly, *perpetuo obligandi*. Per quam particulam denotatur, quod lex debeat esse perpetua, id est, lata cum voluntate subditos perpetuo obligandi. Ubi tamen perpetuitas legis non accipitur pro æternitate non habente principium, nec finem (alioquin nulla daretur lex positiva) sed accipitur pro duratione indefinita, quatenus lex debet ferri non pro uno duntaxat die, vel anno, sed cum voluntate subditos perpetuo obligandi. Intellige, quantum est ex prima intentione Legislatoris, & nisi lex postmodum legitime revocetur.

18. Quæres, quomodo Lex differat a sim-

simplici Præcepto ? Resp. differre in pluribus. Nam in primis præceptum simplex proxime ac immediate fertur in personas singulares, earumque ossibus adhæret, quocunque terrarum discesserint: Lex vero censetur immediate afficere locum, seu territorium Legislatoris, atque hinc in subditos ibidem existentes transire. Et idcirco fit, quod leges territorii non obligent cives absentes; e contra tamen præcepta superiorum, v.g. Prælatorum Regularium, obligent subditos, ubicunque existant: cum eis competat jurisdictio in subditos, non ratione loci, sed per se, ac ratione personæ, propter Votum Obedientiæ.

19. Deinde Præceptum tendit ad personas singulares, cum quibus plerumque extinguitur, nec transit ad successores; quale est, si pater quidpiam præcipiat filio, Abbas Religioso, Princeps huic vel illi subdito: Lex vero imponitur toti Communitati, & loquitur non tantum ad præsentes, sed etiam ad futuros; nam *Lex est commune præceptum*. L. 1. ff. de Legibus. Insuper Præceptum exspirat morte præcipientis, & absque nova revocatione cessat cessante vita aut officio præcipientis; Lex autem, & Statutum durat etiam post mortem Legislatoris, semperque vim suam habet, donec revocetur, aut per contrariam consuetudinem legitime abrogetur. Siquidem Leges ex natura sua sunt perpetuæ, non autem Præcepta simplicia, seu quæ non feruntur per modum constitutionis generalis.

QUÆSTIO III.

De Promulgatione ad Legem requisita.

SUMMARIUM.

20 *Ut lex obliget in conscientia, requiritur ejus promulgatio.*
21 *Leges, an interdum extendantur ad præterita?*
Et Regulæ Cancellariæ nondum publicatæ obligent?
Quid de Constitutione Sixtina irritante matrimonia Eunuchorum de facto contracta?
22 *Solutio Præmissorum.*
23 *Scriptura non est de substantia Legis.*
24 *Leges Imperatorum, qualem requirant promulgationem?*
25 *Quid de Statutis inferiorum Principum?*
26 *Lex Pontificia Romæ promulgata, an illico obliget pro toto Mundo?*
27 *Fundamenta sententiæ affirmativæ.*
28 *Corollarium pro hac sententia.*
29 *Fundamenta sententiæ negativæ, ab authoritate,*
30 *Et ratione.*
31 *Confirmatur hæc sententia.*
32 *In praxi quid observandum?*

20. CONCL. I. Ut Lex in Conscientia, & quod ad culpam vel pœnam obliget, certum est, requiri ejus publicationem, seu promulgationem. Ita communis, ac præsertim Doctor Subtilis 4. *d.* 3. *q.* 4. *ar.* 2. ubi ex hoc infert, præceptum de recipiendo Baptismo in Lege Evangelica incepisse Hierosolymis primum in die Pentecostes, quando ibidem per Apostolos post receptum Spiritum Sanctum solemniter promulgatum fuit. Ratio est: quia Lex est communis vivendi regula, sive commune præceptum; ergo omnino publicari debet, ut ab omnibus observari, & quilibet secundum eam suas actiones instituere possit, prout lege jubente tenetur, & e contra transgressor legis juxta demeritum puniri valeat. Nam alioquin ignorantia merito excusaret subditum ab observantia legis: *Cur enim* (inquit Imperator Auth. *Ut factæ novæ constitutiones Collat.* 5.) *culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint constitutiones?*

21. Nec obstat, quod quandoque leges ad præterita etiam negotia extendantur, prout innuitur in Jure Canonico, *cap. ult. de Constitut.* ibi: *Cum leges & constitutiones futuris certum sit dare formam negotiis, non ad præterita facta trahi; nisi nominatim in eis de præteritis caveatur*: in quo proin postremo casu videntur leges obligare pro tempore, quo necdum fuerunt publicatæ. Confirmari potest hæc instantia ex *Regulis Cancellariæ Apostolicæ*, quas singuli Summi Pontifices a principio sui Regiminis circa Causas Beneficiales, & Judiciales facere, vel a suis Prædecessoribus factas renovare, augere, vel minuere solent; atque *etiam* (ita sonat earundem Præfatio) *ex tunc licet nondum publicatas, & suo tempore duraturas, observari volunt*. Quinimo Sixtus V. in Constitutione, *Cum frequenter* (& habetur tom. 2. Bullarii Romani, *Constitut.* 59. *dicti Pontif.*) damnavit conjugia per Eunuchos, & Spadones non solum contrahenda, sed etiam de facto jam contracta, eaque nulla & invalida declaravit; & consequenter Lex Pontificia videtur extendi posse etiam ad acta præterita, & obligare ante publicationem.

22. Resp.

22. Resp. enim cum Lud. Engel, *tit. de Prab. num. 19.* & aliis, hasce & consimiles leges, in quibus nominatim sic cavetur, partim obligare quoad nullitatem actus in contrarium gesti, non vero quoad culpam, aut pœnam; de qua posteriori obligatione duntaxat in proposito est sermo. Partim eas obligare in tantum, quod Judex circa talia negotia etiamnum pendentia (id est, nondum sententiabiliter decisa) teneatur ferre sententiam conformiter tali legi de novo conditæ: prout per quoscunque Judices fieri jubetur cit. Constitutione Sixti V. §. 3. atque circa prædictas Regulas in Cancellaria Apostolica observari debet.

23. Fatendum tamen, quod ad obligationem legis sufficiat quævis promulgatio, sive dein ea fiat per scripturam in publico loco affixam, sive voce præconis: siquidem scripturam ad substantiam legis non requiri, sed voce etiam, aliove signo eam communicari ac denunciari posse, fatentur Doctores. Nec obstat textus *can. 3. Dist. 1.* ibi: *Lex est constitutio scripta.* Quia hoc dicitur partim ex eo, quia plerumque lex in scripturam redigi solet, ut perpetua ejus memoria habeatur, perpetuisque temporibus inviolata perseveret: partim ad differentiam Juris consuetudinarii, quod dicitur *Jus non scriptum*, prout habetur §. *Const. Inst. de Jure naturali, gentium, & Civili.*

24. CONCL. II. Leges Civiles a supremo Principe Imperii (puta, ab Imperatore) propluribus Provinciis latæ, ut subditos obligent, requiritur earundem promulgatio in singulis respective Provinciis, & si sint latæ absque alia temporis determinatione, non obligant, nisi primum post duos menses a tempore promulgationis legis. Ita Theologi, & Jurisconsulti communiter. Ratio est: quia ita expresse constitutum est in Jure Civili, atque approbatum praxi & consuetudine Sacri Romani Imperii: siquidem in Auth. *Ut facta nova constitutiones, &c. Collat. 5.* Rubrica Tituli absolute sic loquitur: *Ut facta nova Constitutiones post insinuationem earum post duos menses valeant.*

25. Solum nota cum Doctoribus passim, hanc Imperatoriam Constitutionem non habere locum in Statutis inferiorum Principum, vel Civitatum; quippe quorum jurisdictio est angustior. Unde per se loquendo, & nisi aliud in ipsamet Lege præscribatur, aut de longa consuetudine fuerit observatum, Statuta inferiorum Principum sufficienter promulgantur unica solemni publicatione facta in Curia, aut præcipua Civitate: & tunc si certum tempus expressum non habeant, obligant scientem statim, ignorantes autem post tempus arbitrarium, quo rationabiliter potest præsumi de ipsorum notitia, & quod post tale tempus non debuisset Constitutionem ignorare.

26. CONCL. III. Etsi communior Doctorum sententia sit, quod Lex Pontificia, simul ac Romæ in Curia, aliisque locis consuetis solemniter fuerit promulgata, quantum est ex se, sive in actu primo, ubique terrarum vim obligandi habeat; opposita tamen sententia, requirens ad obligationem earum saltem pro Foro interno, seu conscientiæ promulgationem Constitutionum Pontificiarum in singulis Diœcesibus vel Provinciis, non est improbabilis. Hæc Conclusio ex proposito sic ponitur ob magnam sententiarum, atque rationum varietatem, & plurimas inde deducendas consequentias, quæ melius relinquuntur judicio Superiorum; utpote quibus in dubio subditi obedire tenentur.

27. Ratio prioris, & communioris sententiæ, quod nimirum sola promulgatio Constitutionum Pontificiarum Romæ facta sufficiat ad earum obligationem, desumitur in primis ex Jure Canonico, *c. 1. de Postul. Prælat.* ubi dicitur, quod *solum sufficit, ut ad constitutionis Pontificiæ observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publice promulgatam*: atqui hoc jam fit, si Bulla Pontificia Romæ promulgetur, & de tali promulgatione cuipiam certo constet; ergo. Confirmatur hæc sententia ex praxi, & stylo Curiæ Romanæ: siquidem in Curia Romana totius Orbis lites deciduntur juxta Constitutiones Pontificias Romæ publicatas, etiamsi alibi promulgatæ non sint: hoc autem non videretur justum esse, & æquitati consentaneum, si dictæ Constitutiones non obligarent ubique, haud obstante, quod in aliis Provinciis non sint publicatæ. Accedit, quod Urbanus VIII. in Bulla, *In eminenti* (quæ habetur tom. 5. Bullarii Romani, *Constitut. 288. dict. Pont.*) §. 12. expresse declaraverit ad obligationem illius Bullæ sufficere solam publicationem Romæ factam, nec aliam in Regnis, Provinciis, vel Civitatibus requiri: ergo a pari idem dicendum de cæteris.

28. Ex hac sententia, quam sequitur communior Doctorum, ac præsertim Layman *l. 1. tr. 4. c. 2. n. 4.* infert citatus Author, quod Lex Pontificia, simul ac Romæ publicata est, quantum est ex parte sui, ac in actu primo, omnem obligandi vim habeat pro to-

toto Orbe Christiano: cur autem quod actum secundum (id est ut re ipsa aliquis constringatur) non statim omnes obliget, id ait non provenire ex defectu legis, aut promulgationis, sed ex defectu alicujus conditionis accidentalis; puta quia eam aliqui ignorant. Et ita communiter discurrunt Doctores hujus primæ sententiæ.

29. Altera vero pars Conclusionis, continens sententiam Doctorum, asserentium, non sufficere solam promulgationem Romæ factam, probatur in primis ab authoritate: siquidem ita sentiunt Navarrus *c.* 23. *Manuali n.* 44. Medina 1. 2. *q.* 90. *art.* 4. & insuper pro hac sententia Azorius *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 3. *quæst.* 3. (sed postea secutus priorem sententiam) citat Abbatem, Antonium Butrium, Imolam, Lignanum, Zabarellam, Felinum, Sotum, & alios. Eandem sententiam novissime secutus est Petrus Marchantius *tom.* 2. *Tribunalis, tr.* 1. *tit.* 8. *quæst.* 5. ipsamque ex professo docet Bernardus Sannig. *tom.* 3. *Theologiæ tract. de Legibus, dist.* 3. *quæst.* 6. atque probabilem censet Pirhing. *tit. de Const. num.* 31. & sequitur Ludov. Engel *tit. de Const. n.* 67. ubi etiam respondere conatur ad *c.* 1. *de Postulat. Prælat.* pro favore prioris sententiæ supra *n.* 27. allegatum.

30. Fundamentum hujus posterioris sententiæ est: quia Pontifices volunt jus Civile servari, ubicumque Jure Canonico nihil est specialiter constitutum, juxta illud *c.* 1. De novi operis nuntiatione: *Sicut Leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur*: atqui circa modum promulgandi Leges Ecclesiasticas, in Jure Canonico nihil habetur clare constitutum; ergo erit recurrendum ad Jus Civile, quod ad Legum obligationem requirit, ut promulgentur in singulis Provinciis, juxta dicta *n.* 24. Confirmatur: quia ipsimet Summi Pontifices de facto in quibusdam Legibus requirunt, & mandant publicationem fieri in singuli provinciis & Diœcesibus, ut patet ex *c. cum infirmitas, de pœn. & remiss.* & Bulla Urbani VIII. quæ incipit, *Pastoralis* (& habetur tom. 4. Bullarii Romani, *Const.* 62. *dicti Pontif.*) & alibi; sed frustra hoc fieri videretur, si generaliter, & absque alia speciali declaratione (quod additur propter Bullam *num.* 27. citatam) Romanus Pontifex per legem Romæ promulgatam illico totum Mundum obligare intenderet, etiam pro Foro conscientiæ; ergo.

31. Confirmatur secundo: quia, ut eleganter discurrit Sannig. *loc. cit.* ipsamet lex Christi Domini non fuit sufficienter Jerosolymis in ipso die Pentecostes pro toto orbe promulgata, uti omnes concedunt; ergo neque lex Pontificia Romæ duntaxat promulgata. Consequentia tenet, nisi detur disparitas. Unde (infert citatus Author) ex hac sententia patet, quomodo multæ Bullæ Pontificiæ in variis Regnis, & Provinciis, non obligent de facto, eo quod ab Ordinariis locorum, aut ex negligentia, aut aliis de causis gravibus, v. g. ob laicam potestatem, vel defectum finis legis, non fuerint debite promulgatæ in suis Diœcesibus, juxta Paparum voluntatem & mandatum; contra quas longa consuetudo populi contraria invaluit, & vim contrariæ legis tandem obtinuit. Hactenus ille.

32. Quantum ad praxin attinet, in hac sententiarum, & rationum varietate, subditis standum in primis erit judicio superiorum suorum; nam his in dubio obedire tenentur. Deinde attendenda est praxis, & consuetudo locorum, utpote quæ est tantæ efficaciæ, ut non tantum Jus dubium interpretari possit (nam *consuetudo est optima legum interpres*, c. Cum dilectus de Consuetud. & *L.* 36. *ff. de legibus*) sed etiam legi cæteroquin manifestæ debito tempore derogare, *cap. ult. de Consuetud.*

QUÆSTIO IV.

De Acceptatione Legum.

SUMMARIUM.

33 *Legem acceptari, & usu recipi, quid?*
34 *Ad legem, an requiratur acceptatio populi?*
35 *Leges firmantur, cum moribus utentium comprobantur, quomodo?*
36 *Si lex justa est, tenetur eam populus acceptare.*
37 *Nisi habeat justam causam non acceptandi, & quid tunc agendum?*
38 *Quid de singularibus quoad praxin?*
39 *Peccant non recipientes, neque observantes justam legem, donec usu contrario abrogata sit.*
40 *Cur multæ Bullæ Pontificiæ in variis Regionibus non obligent?*

33. ADvertendum, quod Lex post promulgationem debite factam tunc cen-

censeatur acceptari, quando Communitas eam approbat verbo, scripto, aut alio signo, vel quando ipsam in casu occurrente observat. Deinde dum Communitas legem observat, dicitur *Lex* etiam esse *usu recepta*. Hoc prænotato sit

34. CONCL. I. Ad naturam, & intrinsecam constitutionem legis humanæ non requiritur acceptatio populi, quamvis per acceptationem & usum lex accidentaliter perficiatur, seu confirmetur. Ita communior Doctorum, hoc intelligentium tum de lege Imperatoria, tum Pontificia. Ratio est: quia supremo Principi, utputa Summo Pontifici, aut Imperatori, neque voluntas, neque potestas deest subditos obligandi ad observantiam suæ legis. Non quidem voluntas, uti supponitur; eo, quod velit condere novam legem. Neque deest potestas: quia Summo Pontifici in rebus spiritualem Ecclesiæ gubernationem concernentibus, tenentur obedire omnes Christiani, tanquam Pastori universali, Christique in terris Vicario. In Imperatorem vero populus Lege aurea omnem potestatem contulit. *L. 1. ff. de Const. Principum.*

35. Nec obstat illud Gratiani can 3. dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium comprobantur.* Resp. enim, in primis textum hunc aperte stare pro Conclusione, dum concedit, leges jam institui per legitimam promulgationem, ac proinde ante earum acceptationem. Resp. ulterius, illud, quod subjungitur, *Firmantur, cum moribus utentium comprobantur*, non de firmitate intrinseca, & substantiali intelligendum esse, utpote quam leges jam ante earum acceptationem habent; sed de quadam extrinseca duntaxat & accidentali firmitate, quatenus leges moribus utentium comprobatæ, non facile amplius per contrariam legem, vel consuetudinem abrogantur. Sive (ut loquitur Fagnanus *in c. Treguas n. 49. de Tregu.*) leges ex moribus utentium accipiunt firmitatem stabilitatis, non autem firmitatem authoritatis.

36. CONCL. II. Si lex juxta est, tenetur eam populus acceptare sub peccato: nisi habeat justam causam non acceptandi. Ita communis Doctorum, paucis exceptis, quorum tamen sententia novissime ab Alexandro VII. rejecta est, dum ab ipso inter alias Propositiones etiam sequens ordine 28. damnata fuit: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.*

37. Dicitur in Conclusione, *nisi habeat justam causam non acceptandi.* Nam quando subest rationabilis causa a Principe verisimiliter ignorata, secus erit dicendum. Idem dic, quando ex circumstantiis contraria Principis voluntas satis colligitur; prout v. g. præsumi posse videtur in lege valde difficili, nimiumque dura & gravi, quod Princeps non intendat ab initio absolute obligare; sed solum tentare populi sensum, & quomodo is tali legi sese accommodet, ut juxta eum valeat postmodum Princeps legem vel plene confirmare, vel relaxare, ac moderari. Interea tamen populus in tali casu non potest simpliciter rejicere legem, sed debet ad Principem recurrere per remedium supplicationis pro sublatione legis; qua stante supplicatione, licitum est populo, suspendere obligationem legis; prout in simili habetur *c. Si quando de Rescriptis*, & notat Sannig. *dist. 3. de Legib. q. 7. n. 4.* post Rodriquez, Bonacinam, & alios.

38. Addit Layman *lib. 1. tr. 4. c. 3. num. 3.* quamvis Lex Pontificia spectata sua natura, quantum est de se, seu in actu primo, mox habeat vim obligandi subditos in toto Mundo: tamen quod attinet ad praxin, peccati damnandos non esse, neque puniendos singulos e Communitate, si legem Pontificiam in sua Diœcesi neque promulgatam, neque usu receptam, ipsi quoque non observent; de quo plura citatus Author.

39. CONCL. III. Etsi primi, qui legem Pontificiam, vel Diœcesanam rite latam, & sufficienter promulgatam non receperunt, neque observarunt, peccaverint, nisi justam causam habuerint non acceptandi, successores tamen eorum illam non observando amplius non peccant. Ita Pirhing. *tit. de Const. n. 42.* & alii. Ratio est: quia, postquam talis Lex longo tempore in Diœcesi non est unquam recepta, neque observata, existimare possunt successores, illam per non usum, ac vi contrariæ consuetudinis jam præscriptæ abrogatam esse.

40. Et ex his patet (inquit Herincx *disp. 3. de Legib. num. 117.*) quomodo multæ Leges, ac Bullæ Pontificiæ, in variis Regionibus non obligent; videlicet, quia vel in iis neque publicatæ, neque acceptatæ fuerunt; vel quia defectu publicationis, & acceptationis, esto ab initio culpabili, tandem in perfectam desuetudinem desierunt. Illud autem plerumque oritur ex eo, quod Ordinarii frequenter advertant, aut existiment, ac sæpe non sine fundamento, Leges varias

non

non congruere publicæ utilitati suarum Diœcesium ob inveteratas, & rationabiles earundem consuetudines, genium plebis, defectum finis legis v.g. quia lata fuit ob pericula & defectus, qui ibidem generatim non grassantur, imo vix noscuntur. Interdum etiam Ordinarii ob potestatem Laicam non possunt exequi pro libitu suo mandata Apostolica, donec tandem tractu temporis eadem abeant in desuetudinem.

QUÆSTIO V.

Quænam opera, & an etiam actus interni, per Legem humanam possint præcipi, vel prohiberi.

SUMMARIUM.

41 *Lege humana quanam generatim præcipi possint?*
42 *Corollaria.*
43 *Consilia Evangelica, an possint præcipi?*
44 *Materia legis prohibitoriæ, quæ?*
45 *Potest idem actus pluribus legibus præcipi.*
46 *Actus interni nequeunt lege humana præcipi.*
47 *Per se & directe.*
48 *Bene tamen indirecte & concomitanter.*
49 *Ratio ulterior Conclusionis.*
50 *Solutio objectionum.*
51 *Lege humana nunquam potest præcipi inhonestum, bene tamen permitti.*

41. CONCL. I. Lege humana, sive Ecclesiastica, sive Civili, possunt præcipi non solum opera Justitiæ, sed etiam aliarum virtutum; dummodo non sint nimis ardua, atque difficilia. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia Legislator potest ejusmodi actiones præcipere, quæ sunt utiles bono communi; aut prohibere, si earum omissio Communitati expedire videatur: atqui non sola opera Justitiæ, sed etiam actus aliarum virtutum, expediunt quandoque bono communi; ergo.

42. Sic in primis Lege Ecclesiastica præcipiuntur opera virtutis Temperantiæ, & Religionis, indicendo certorum dierum jejunium, ac præcipiendo devotam Missæ auditionem diebus Festivis, & hujusmodi; ut sic populus Christianus ad veri Dei cultum excitetur, atque in bonis operibus exercendis amplius confirmetur. Deinde ob eandem rationem possunt lege humana præcipi, aut prohiberi, actiones cæteroquin ex natura sua indifferentes: prout prohibetur Christianis deferre arma ad Infideles, item labor servilis diebus Festivis, & hujusmodi.

43. Dicitur notanter in Conclusione, *dummodo non sint nimis ardua, atque difficilia*: siquidem lex debet esse possibilis, & secundum naturam hominum, id est, humanæ conditioni accommodata. Et hinc Ecclesia non potest absolute præcipere actus consiliorum Evangelicorum, nimirum perpetuæ Castitatis, Paupertatis, atque Obedientiæ Religiosæ: hæc enim, licet ex post facto recte præcipiantur illis, qui ad eorum observantiam se prius per votum solemne Professionis religiosæ voluntarie obligarunt, utpote qui virtute sui voti ad observantiam ipsorum jam obligantur; juxta Psalm. 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro*, & alibi: universaliter tamen, & ante spontaneam obligationem rationabiliter præcipi non possunt.

44. CONCL. II. Insuper Legis prohibitoriæ materia sunt omnia illa, quæ justitiæ, aliisque virtutibus, quarum observatio Reipublicæ utilis est, simulque facilis, contrariantur. Ratio est: quia leges feruntur in bonum Communitatis; ergo juste prohibentur ea, quæ bono communi contrariantur.

45. CONCL. III. Potest idem actus pluribus legibus, & pluribus titulis præcipi, aut prohiberi: puta Lege naturali, divina, ac humana simul. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia nihil impedit, quo minus idem actus pro meliori juris Divini, aut naturalis observatione, vel declaratione Jure insuper humano prohibeatur. Sic enim furtum, aut homicidium voluntarium, non solum Jure naturali ac Divino, sed etiam Lege humana tum Ecclesiastica, tum Civili, sub gravissimis pœnis prohibetur; e contra vero honor debitus parentibus, aliisque legitimis Superioribus, deferri mandatur.

46. CONCL. IV. Actus mere interni non possunt ulla Lege humana, sive Civili, sive Ecclesiastica, per se ac directe præcipi. Ita communior, & probabilior Doctorum. Ratio est: quia solus Deus est secretorum cognitor, & judex; atque, ut dicitur Ptal. 7. *Scrutans corda, & renes Deus*. Hinc etiam 1. *Regnum* 16. habetur: *Homo videt ea, quæ parent; Deus autem intuetur cor*. Confirmatur Conclusio. Siquidem *Ecclesia non judicat de occultis*, ut dicitur *cap. Sicut tuis de Simonia* & alibi. Et hac de causa Hæresis, aut Simonia, vel Usura mere mentalis, quamvis co-

coram Deo sint ex genere suo gravia peccata, nihilominus pœnas Juris non incurrunt; prout communiter docent tum Theologi, tum Canonistæ. Imo est vulgatum inter Jurisconsultos dictum, & habetur *can. Cogitationis de Pœn. distinct. 1. Cogitationis pœnam nemo patitur*: intellige, ab homine, bene tamen a Deo, ut explicat Glossa ibidem.

47. Notanter autem dictum est in Conclusione, *actus mere interni per se, & directe non possunt præcipi lege humana*: nam per accidens, & concomitanter bene possunt sic præcipi, ut mox dicetur. Hinc sit

48. CONCL. V. Prædictis tamen non obstantibus, possunt actus aliqui interni Lege humana præcipi, vel prohiberi per accidens, seu indirecte & concomitanter, quatenus requiruntur ad moralem substantiam actuum externorum. Ita communior, & probabilior Doctorum. Sic quippe Ecclesia præcipit diebus Festivis devotam auditionem Missæ, atque confessionem Sacramentalem saltem semel in anno peragendam, ad quam utique illinc requiritur interior attentio, hinc autem dolor de peccatis. Similiter, cum legitimus Superior Sacerdoti præcipit, ut Missam celebret, eamque pro tali intentione applicet, vel Sacramentum Baptismi, aut Pœnitentiæ administret; consequenter etiam per accidens, seu indirecte & concomitanter præcipit, ut habeat internam intentionem sacrificandi, Missamque applicandi, aut baptizandi, vel a peccatis pœnitentem absolvendi: utpote cum sine ea tales actus valide elici, atque moraliter subsistere non possint.

49. Ratio ulterior Conclusionis est: quia leges & præcepta homini imponuntur, ut ea humano modo impleat, non brutorum more; ergo sicuti opus præceptum violari non potest, nisi per actum, vel omissionem humanam ac liberam, ita neque impleri: unde si quis ebrius, vel dormiens, die Festo Missæ interfit, non satisfacit præcepto, quia ipsam non audit actu humano ac morali. Accedit, quod in prædictis casibus actus illi exteriores sine ullo actu interiori, attentione scilicet vel intentione, forent mera simulatio Deo & hominibus execrabilis.

50. Et hac ratione, nimirum rite distinguendo, & concedendo, quod Ecclesia possit quidem præcipere actus internos indirecte, & concomitanter ut conjunctos externis, non vero per se & directe; solvuntur plures objectiones, & instantiæ, quæ in præsenti materia fieri possunt.

51. CONCL. VI. Quamvis Lege humana nunquam possit præcipi aliquid injustum, ac inhonestum, seu peccaminosum, nihilominus aliquando licite permittuntur quædam injusta, atque inhonesta ad evitationem majoris mali, non quidem approbando minus malum tanquam licitum, sed dissimulando ejus pœnam. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis patet ex ipsa definitione Legis; alioquin enim ipsa foret iniqua, sicque non obligaret. Ratio vero secundæ partis est, quia quando utrumque malum omni diligentia possibili per legem evitari non potest, locum habet illud vulgatum, *Ex duobus malis minus est eligendum*; non quidem approbando minus malum, sed quatenus utrumque impediri amplius non potest, minus eligendo tanquam medium ad evitandum majus malum.

DISTINCTIO II.

De Obligatione legum.

QUÆSTIO I.

De Obligatione Legis Veteris, ejusque cessatione.

SUMMARIUM.

1 *Præcepta veteris Legis alia moralia.*
(a) Ut dicetur n. 11.
Alia cæremonialia.
Et alia judicialia.
2 *Unde dicta divisio desumatur?*
3 *Lex vetus obligabat solos Judæos per se loquendo.*
4 *An etiam obligarit Gentiles?*
5 *Ea cessavit introducta Lege Evangelica.*
6 *Circumcisio, & alia cæremonialia Legis veteris de facto sunt illicita.*
7 *Sed post Christi mortem per aliquod tempus fuerunt licita.*
8 *Et quamdiu?*
9 *Præcepta judicialia Legis veteris, quomodo sint evacuata?*

10 *Dif-*

10 *Differentia inter cæremonialia, & judicialia Legis veteris.*
11 *Præcepta moralia ipſius obligant de facto, & quare?*
(b) Ut dictum n. 5. & ſeq.

1. ADvertendum cum communi Theologorum, quod præcepta veteris Legis, ſeu Moſaicæ, fuerint in triplici differentia. Alia ſiquidem fuerunt *Præcepta moralia*, quæ ad morum diſciplinam ſpectabant: qualia ſunt, *non occides*, *non mœchaberis*, & hujuſmodi, quæ etiamnum remanſerunt, & obligant, non quatenus Leges veteris Teſtamenti, ſed quatenus ſunt Juris Naturalis. (a) Alia fuerunt *Præcepta cæremonialia*, quæ ad cultum Dei pertinebant, ac præſcribebant, quomodo, & quibus cæremoniis in veteri Teſtamento Deus fuerit colendus, ut ſic populus Judaicus, ad idololatriam propenſus, ab eadem retraheretur: ut Circumciſio, varii ritus Sacrificiorum, eſus Agni Paſchalis, & plura hujuſmodi, quæ paſſim in veteri Teſtamento, ac præſertim in libris Moyſis reperiuntur. Et tandem alia fuerunt *Præcepta judicialia*, quibus conſtituebatur rectus ordo populi tum inter ſe tum quoad communitatem, atque in exercendis judiciis obſervandus: hujuſmodi enim præcepta fuerunt veluti quædam juſtæ, inter homines illos obſervandæ, determinationes, ad quas Judices populi Iſraelitici in deciſionibus occurrentium litium, atque cauſarum, attendere debuerunt.

2. Porro hæc triplex præceptorum veteris Legis diviſio clare habetur *Deuteron. c. 6.* ubi dicitur; *Hæc ſunt præcepta, & cæremonia, atque judicia*; qualia alibi ſæpius leguntur. Hinc D. Apoſtolus *Rom. 7.* loquens de Lege veteri, vocat illam *Mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*. *Sanctum* quidem quoad præcepta cæremonialia, ut quibus homo peculiariter ordinatur ad Deum, ejuſque cultum exequendum. *Juſtum*, propter præcepta judicialia, quibus homo proxime ordinatur ad proximum, ut præbeat unicuique, quod ſuum eſt. *Bonum* tandem propter præcepta moralia, quæ per ſe continent bonitatem atque honeſtatem, & ordinant hominem potiſſimum ad ſe ipſum. Hoc prænotato ſit

3. CONCL. I. Lex vetus per ſe loquendo obligabat ſolos Judæos. Ita Herincx *diſp. 2. de Legibus, quæſt. 2. num. 15.* eſtque communis Theologorum. Ratio eſt: quia ad Judæos ſolos Lex illa dirigebatur, illiſque ſolis fuit promulgata, ut conſtat ex Sacra Scriptura paſſim: atqui lex non obligat niſi eos, ad quos dirigitur, & quibus injungitur; ergo.

4. Dicitur, *per ſe loquendo*. Quia imprimis liberum fuit aliis Nationibus, legem Moſaicam aſſumere, eamque profiteri per ſuſceptam Circumciſionem; hæc enim erat janua Legis veteris, eo ferme modo, quo de facto Baptiſmus eſt janua Legis Evangelicæ, ejuſque Sacramentorum. Deinde quamvis præcepta moralia non obligaverint Gentiles, in quantum erant per poſitivam Dei juſſionem in lege Moſaica mediante Decalogo renovata; nihilominus etiam Gentiles tenebantur ejuſmodi præcepta moralia obſervare, in quantum erant Juris naturæ.

5. CONCL. II. Lex vetus, ejuſque obligatio ceſſavit introducta Lege Evangelica. Iſta concluſio eſt de fide; & habetur *Actor. c. 15.* ubi a ſanctis Apoſtolis in Concilio Jeroſolymitano congregatis, ex inſtinctu Spiritus Sancti decretum fuit, atque promulgatum, non amplius obligare Circumciſionem, aliaque Legalia veteris ſeu Moſaicæ Legis. Idem patet ex tota Epiſtola D. Pauli ad Galatas, & alibi. Unde in Jure Canonico, *c. Majores de Baptiſmo*, habetur: *Abſit, ut in illam damnatam hæreſim incidamus, quæ perperam affirmabat, Legem cum Evangelio, & Circumciſionem cum Baptiſmo ſervandam.*

6. CONCL. III. Circumciſio, & alia Præcepta cæremonialia veteris Legis, de facto in Lege Evangelica non ſolum penitus obligare ceſſerunt, ſed inſuper eorum obſervatio eſt prohibita, illicita, & Mortifera, ſeu mortem animæ afferens. Ita omnes Catholici; & patet ex allatis auctoritatibus, de quibus *n. prec.* Accedit ratio, quia omnes cæremoniæ illæ fuerunt umbra & figura futurorum juxta illud 1. Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant eis*: fuerunt enim Cæremonialia principaliter inſtituta ad præfiguranda Chriſti Myſteria ut futura, ejuſq; tanquam Meſſiæ in Lege promiſſi adventum; ergo cum ejuſmodi adventus, aliaque olim præfigurata Myſteria Chriſti jam fuerint completa, oportuit, ut & illæ cæremoniæ ceſſarent, ne alioquin ſignificando aliquid ut futurum, quod tamen revera jam eſt factum, falſum ſignificarent.

7. Fatendum tamen eſt cum D. Auguſtino *Epiſt. 9. & 10. ad S. Hieronymum*, & Theologis communiter, quod uſus atque obſervatio Legalium, ſeu Cæremonialium veteris Legis, etiam poſt Chriſti mortem, atque promulgationem Evangelii, fuerit ad aliquod tempus licitum; modo in eis non collocaretur

ulla

nulla spes salutis, neque ea observarentur ut signa præfigurativa futurorum. Ratio est: quia ipsimet Apostoli sæpius observarunt Legalia post Evangelium jam promulgatum; ergo eorum observatio fuit ad tempus licita, & non illico mortifera. Antecedens patet: sic enim *Actorum cap.* 16. Paulus legitur circumcidisse Timotheum; & *Actorum cap.* 21. idem S. Apostolus, de consilio Seniorum, purificatus ascendit in Templum. Congruentiam hujus optimam addit D. Augustinus *loc. cit.* ut videlicet Synagoga sepeliretur cum honore, simulque Judæorum scandalum omne evitaretur; sicque ipsi facilius possent ad Fidem Christi converti, dum advertebant suas cæremonias, utpote pro tempore veteris Legis bonas, sanctas, atque a Deo præceptas, non ita subito abrogari, atque contemni, sicuti ritus Gentilium.

7. Cæterum successu temporis, postquam veritas Evangelii magis, magisque mundo illuxit, umbra Legis tandem omnino evanuit; adeo ut jam *Actorum cap.* 15. appelletur *Hæresis Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes, quia oportet circumcidi, & præcipere quoque servare legem Moysi.* Unde patet, jam illo tempore non amplius obligasse legem Moysis. Quo autem tempore ea cœperit esse illicita, ejusque observatio mortifera, variant Theologi; cum illud ex sacra Scriptura clare non constet, & post dictum Concilium Jerosolymitanum adhuc D. Paulus circumciderit Timotheum, atque ipse purificatus ascenderit in Templum, ut proxime dictum. Sunt, qui Legalium usum volunt fuisse licitum usque ad viginti quinque annos circiter post Christi Passionem, nonnulli ultra: quamvis certum videatur, quod ante mortem S. Ignatii Martyris, ac tertii post S. Petrum Ecclesiæ Antiochenæ Episcopi, res ista jam fuerit per Ecclesiam decisa, ut notat Bernardus Sannig. *Dist. 2. de Legibus q. 3. n. 9.*

9. CONCL. IV. Præcepta judicialia veteris Legis per adventum ac mortem Christi, atque prædicationem Evangelii, fuerunt quidem evacuata, ita ut desinerent vi illius Legis obligare; nihilominus ob naturalem æquitatem potest eorum aliquorum observatio etiam nunc per Prælatos Ecclesiæ præcipi. Ita D. Thomas 1. 2. *q.* 103. *art.* 3. & alii communiter.

10. Unde est differentia inter Præcepta cæremonialia, & judicialia Legis veteris. Nam cæremonialia adeo sunt evacuata, ut non solum sint mortua, sive nullius amplius obligationis, aut utilitatis; sed etiam mortifera, ita ut illicitum sit ea observare tempore Legis Evangelicæ. Judicialia vero, etsi non obligent tempore Legis gratiæ vi veteris Legis, imo nec observari possint ex obligatione ipsius: tamen ob eorundem convenientiam, & æquitatem naturalem, possunt etiam de facto absque peccato observari, imo de novo præcipi per eos, quorum est condere leges; prout hoc in nonnullis eorum fieri, patet inductione. Sic imprimis de facto solvuntur Decimæ Parochis, aliisque Ecclesiæ Ministris, quia jure naturali, simulque Divino, debetur necessaria sustentatio Ecclesiæ Ministris, juxta illud Salvatoris, Matthæi c. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* Et 1. Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus?* & alibi. Similiter, quamvis mulier post partum statim possit ingredi Ecclesiam, nec teneatur abstinere per certos dies secundum Legem Mosaicam; si tamen puerperæ ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, earum devotio admittitur in Jure Canonico *c. un. de Purificatione post partum.* Idem patet in pluribus similibus passim occurrentibus.

11. CONCL. V. Præcepta moralia etiamnum obligant, non quidem vi veteris Legis, sed quatenus sunt Juris naturalis, aut in Lege Evangelica per Christum denuo renovata. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis est: quia Lex vetus per Christi adventum, & mortem, fuit evacuata; (b) ergo vi ipsius præcepta moralia amplius non obligant. Ratio vero secundæ partis est: quia omnia Præcepta moralia veteris Legis reducuntur tum ad geminum Præceptum Dilectionis Dei & proximi, tum ad præcepta Decalogi: hæc autem obligant de Jure naturali, simulque sunt per Christum renovata, ut habetur *Math. c.* 19. *Marci* 10. *& Luca* 18. ergo.

QUÆSTIO II.

De Obligatione Legis novæ, seu Evangelicæ, ejusque perfectione.

SUMMARIUM.

12 *Lex nova, quibus nominibus appelletur?*

13 *Lex Evangelica a Christo lata est pro toto Mundo, & obligat etiam Judæos ac Gentiles.*

14 *Obligavit tamen primum post sui promulgationem.*

15 *Lex nova excedit veterem multis modis.*

I. Quia est facilior veteri.

16 *Sol-*

16 *Solvitur objectio.*

(c) Juxta dicta quæſt. præc.

17 *II. Quia nunc conferuntur efficaciora auxilia gratia.*

(d) De hoc infra Tract. 14. Diſt. 1. n. 12. & ſeqq.

18 *III. Quia lex Evangelica per Filium Dei promulgata eſt, &c.*

12. ADvertendum, quod Lex nova variis nominibus appelletur. Et primo quidem dicitur *Lex Evangelica*, eo quod in quatuor Evangeliis, vel potius in quatuor libris unius Evangelii contineatur regiſtrata. Secundo dicitur *Lex nova*, vel in comparatione Legis veteris ſeu Moſaicæ, vel quia totum hominem per gratiam renovat. Tertio dicitur *Lex libertatis*, Jacob. c. 2. Item *Lex fidei*, Rom. c. 3. Et tandem *Lex gratiæ*, eo quod non ſolum gratiam multo copioſiorem conferat virtute Sacramentorum, ac in veteri Lege contigit; ſed inſuper contineat, & afferat omnis gratiæ Authorem Chriſtum Jeſus. His prænotatis ſit

13. CONCL. I. Lex Evangelica a Chriſto Domino condita eſt, & lata pro toto Mundo; adeoque ad eam, atque ad ſuſcipiendum Baptiſmum obligantur etiam Judæi, & Gentiles. Ita omnes Theologi. Prima pars, quod nempe Chriſtus ſit author Legis Evangelicæ, deſumitur ex illo *Iſaiæ 33.* ubi de Meſſia venturo, ſeu Chriſto Domino prophetice prædicatur: *Dominus judex noſter, Dominus Legifer noſter.* Unde & in Evangelio paſſim, ac præſertim *Joan. c. 14.* Chriſtus de ſuis legibus ait: *Mandata mea ſervate.* Altera pars, quod nempe Chriſtus Legem Evangelicam tulerit non pro uno duntaxat populo, ſed pro univerſo Mundo, ipſemet expreſſit *Matth. cap. ult.* præcipiens Apoſtolis: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti: docentes eos ſervare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Et Marci cap. ultim. *Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Accedit ratio: quia Chriſtus fuit Redemptor totius Mundi: ergo & Legislator, condendo pro omnibus Leges, per quas ad ſanctificationem, vitamque æternam pervenirent.

14. CONCL. II. Nihilominus Lex Evangelica poſt factam ſui inſtitutionem non ſtatim obligavit omnes, ſed primum, quando ſolemniter fuit promulgata. Et hæc quidem promulgatio Jeroſolymis contigit in die Pentecoſtes, qua Apoſtoli accepto prius Spiritu ſancto cœperunt ſolemniter prædicare Baptiſmum, ejuſque obligationem, dicentes: *Pœnitentiam agite, & baptizetur uniuſquiſque veſtrum; Actorum cap. 2.* In cæteris vero locis poſt menſem, vel annum, aut plures annos incepit dicta obligatio, prout nimirum variis populis Evangelium Chriſti ſerius, aut citius ſolemniter, & Deo per miracula doctrinam Evangelicam confirmante promulgabatur. Ita Doctor Subtilis *4. d. 5. q. 4.* cum aliis. Ratio hujus patet ex dictis *Diſt. prac. q. 2. & 3.* ubi generatim dictum eſt, ad cujuſque Legis obligationem requiri, quod ſolemniter promulgetur.

15. CONCL. III. Lex nova ad veterem comparata, multis modis excedit in dignitate ſeu perfectione. Ita omnes Catholici; idque patet inductione, aſſignando ſpeciales Legis Evangelicæ prærogativas præ veteri ſeu Moſaica. Nam I. Lex Moſaica fuit gravior multo Lege Evangelica. Hinc D. Petrus *Actor c. 15.* dixit de Lege veteri: *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus?* Non quod Lex vetus abſolute fuerit obſervatu impoſſibilis (Deus enim non præcipit impoſſibilia) ſed quia obſervatu fuit admodum difficilis: quæ quidem difficultas oriebatur ex nimia præceptorum tum cæremonialium, tum judicialium numeroſitate, quorum aliqua ſatis erant difficilia. E contra de Lege Evangelica ait Chriſtus, *Matth. cap. 11. Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.*

16. Nec obſtat, quod Chriſtus *Matth. c. 5.* multa ſuperaddiderit Decalogo, dum v.g. ad illud præceptum, *non occides*, addidit, *non iraſci*, & hujuſmodi. Reſp. enim cum D. Auguſtino *l. 19. contra Fauſtum*, negando aſſumptum: Chriſtus enim nil ſuperaddidit, ſed tantum explicavit melius Decalogum, reprobando expoſitionem antiquorum Phariſæorum. Adde, quod in Lege Evangelica ceſſarit obligatio cæremonialium & judicialium veteris Legis, etſi non moralium. (c)

17. II. In Lege Evangelica conferuntur efficaciora, & copioſiora auxilia gratiæ ad ferendum onus Legis, juſtitiamque operandam, quam in Lege Moſaica. Ratio eſt: quia in Lege Evangelica omnia ſeptem Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato digne ſuſcipientibus; in Lege Moſaica vero ſola Circumciſio conferebat gratiam (d) & quidem reſpectu gratiæ Baptiſmalis admodum parvam. Inſuper in Lege Evangeli-

ca, eo quod merita Christi jam sint actu exhibita, Spiritus Sanctus abunde datur credentibus; in Mosaica vero, quia merita Christi tunc solum erant prævisa, atque in futurum exhibenda, etiam mensura gratiæ dabatur modica.

18. III. Lex Evangelica est dignior veteri: quia quamvis utramque Legem Deus condiderit, nihilominus Mosaicam promulgavit per ministerium Angelorum, Evangelicam vero per Filium suum unigenitum. Excedit præterea, & differt in materia: nam Mysteria Sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis, & Redemptionis nostræ in Lege veteri fuerunt multum occultata, aut solum præfigurata; quæ tamen in Lege Evangelica sunt revelata, & clarius manifestata, aut jam actu exhibita. Omittuntur plures aliæ similes legis Evangelicæ prærogativæ præ veteri seu Mosaica.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Legum humanarum, & an obligent cum periculo vitæ?

SUMMARIUM.

19 *Potestas legislativa alia Ecclesiastica, alia Civilis; & quomodo differant?*
(e) Dist. præc. n. 9. & 14.
20 *Leges humanæ tum Ecclesiasticæ tum Civiles, obligant in Conscientia, & sub peccato.*
21 *Solvitur objectio.*
22 *Id verum regulariter loquendo.*
23 *Lex humana obligat cum aperto vitæ periculo, quando ejus observatio est necessaria ad bonum publicum conservandum.*
24 *Vel quando ejus violatio cederet in contemptum Fidei, aut Ecclesiasticæ potestatis.*
(f) Vide Tract. 7. dist. 1. num. 49. & 50.
25 *Extra dictos duos casus non obligat cum periculo vitæ, vel gravis incommodi.*
26 *Corollarium generale.*
27 *Aliud de infirmo, itinerante, &c.*
28 *Quid liceat excommunicato, vel irregulari occulto, ad vitandam infamiam?*

19. SUpponendum hic conformiter superius (e) dictis, quod Lex, ac potestas legislativa humana, alia sit Ecclesiastica, alia Civilis. Differunt autem inter se varie. I. Ratione originis: quia potestas legislativa Ecclesiastica proxime, ac immediate provenit a Deo; prout patet ex verbis Christi Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cœlorum*. Et Joan. 21. *Pasce oves meas*. Item Actorum 20. *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*. E contra vero potestas legislativa civilis immediate provenit ab hominibus, utpote cum populus per Legem aurearn contulerit in Regem, atque Imperatorem, totam suam potestatem. *L. 1. ff. de Constitut. Principum*; quamvis & hæc saltem mediate sit a Deo, juxta illud Rom. 13. *Non est potestas, nisi a Deo*. II. Differunt ratione objecti, & finis: siquidem potestas legislativa Ecclesiastica per se, & directe, versatur circa res spirituales, ad salutem animarum, & consequendam vitam æternam ordinatas. Civilis vero potestas per se, ac directe, seu immediate, tantum respicit commoditatem, & tranquillam gubernationem Reipublicæ; quamvis mediate, ac per accidens, etiam salutem animarum respicere possit, in quantum vitia prohibet, ac punit. Unde sequitur, quod hæ duę potestates, Civilis nempe & Ecclesiastica, propriis officiis, ac dignitatibus discretæ sint; quamvis Ecclesiastica ob excellentiam objecti, & finis sui, tanto præstet Civili, quanto quæ sunt spiritualia, præstant corporalibus. His prænotatis sit

20. CONCL. I. Leges humanæ justæ, ac legitime promulgatæ non solum Ecclesiasticæ, sed etiam Civiles, regulariter loquendo obligant in conscientia, ita ut earum transgressio in materia gravi sit peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia juxta quartum Præceptum Decalogi tenemur obedire, non solum parentibus, sed etiam legitimis Superioribus nostris, justa præcipientibus. Accedit illud Apostoli, *Rom. 13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*: Et mox infra: *Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*; id est, non solum metu pœnarum, sed etiam, ne peccetis.

21. Quod si quis objiciat: Potestas Civilis non potest infligere pœnam mortis æternæ; ergo neque sub ea, sive sub peccato mortali reatum pœnæ æternæ inducente, quidpiam præcipere. Probatur consequentia: quia ejusdem est, sub pœna quidpiam præcipere, & pœnam transgressoribus inferre posse, ne

alio-

alioquin lex sit inutilis. Resp. Negando consequentiam, cum sua probatione: nam ad hoc, ut potestas Civilis quidpiam in conscientia obligans præcipere valeat, sufficit potestas legislativa, quam habet a Deo, qui jussit legitimis Superioribus justa præcipientibus esse obediendum. Nec idcirco lex illa erit inutilis: nam pœnam mortis æternæ, transgressoribus impœnitentibus statutam, sufficit, quod Dominus Deus justus Judex infligat; utpote cujus mandatum simul violatur, & a quo etiam, saltem mediate, provenit potestas legislativa Civilis, juxta citatum illud *Rom. 13. Non est potestas, nisi a Deo: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

22. Dicitur notanter in Conclusione, *regulariter loquendo.* Siquidem non omnes Leges humanas obligare in conscientia, patebit ex dicendis *Quæst. seq.* ubi ostendetur, dari leges aliquas mere pœnales, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam subeundam.

23. CONCL. II. Quando legis observatio est moraliter necessaria ad publicum bonum conservandum, tunc Lex humana potest obligare cum aperto vitæ periculo. Ita Herincx *disp. 3. de Legibus, quæst.* 13. estque communis. Ratio est: quia conservatio boni communis, omnino est præferenda bono vitæ privati hominis: ergo in tali casu necessitatis potest Superior, cui ex officio incumbit providere bono communi, obligare subditum ad observantiam legis cum periculo vitæ. Sic imprimis communiter admittitur, teneri militem tempore periculoso permanere in statione sua cum aperto mortis discrimine. Similiter tempore pestis tenetur Parochus, tum vi officii sui, tum præsertim accedente speciali præcepto Episcopi, permanere in suo loco ad excipiendas pestiferorum Confessiones, non obstante manifesto vitæ periculo. Idem accidere potest in aliis similibus casibus.

24. CONCL. III. Quando violatio Legis humanæ cederet in contemptum Fidei, aut Ecclesiasticæ legis vel potestatis, tunc est lex servanda etiam cum periculo vitæ. Ita cit. Herincx cum omnibus Catholicis Doctoribus. Sic si quis ab Hæreticis captus, urgeatur ad comedendum carnes tempore Quadragesimæ in contemptum Ecclesiasticæ legis, illique Hæretici minitentur mortem, nisi carnes comedat; potius ei moriendum foret, quam ut in talibus circumstantiis carnes comederet. Ratio est: quia violatio legis Ecclesiasticæ in talibus circumstantiis cederet in contemptum Fidei Catholicæ, potestatisque Ecclesiasticæ, & comedens carnes ad talem Hæreticorum instantiam, eorum sectam exterius profiteretur, ac metu mortis ipso opere contemneret potestatem Ecclesiæ: hoc autem nullo modo licet, sed est intrinsece malum. Unde tali potius esset subeunda mors: quam si quis ex præfata causa oppeteret, revera foret Martyr; (f) cum moreretur ob confessionem Fidei Catholicæ, qua credimus, Ecclesiam a Christo accepisse potestatem certas leges Fidelibus imponendi.

25. CONCL. IV. Extra præfatos casus Lex humana, sive Civilis, sive Ecclesiastica, non obligat cum periculo mortis, aut alterius gravis damni. Ita Doctores communiter. Hinc *cap. 4. de reg. juris*, dicitur: *Quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum.* Accedit ratio: quia lex debet esse secundum naturam hominum; id est, conditioni humanæ accommodata; id autem non fieret, si leges humanæ semper obligarent cum periculo vitæ, etiam extra casus supra memoratos; ergo. Hinc

26. Infertur I. Quia duo memorati casus sunt rari, communiter non obligare Leges humanas cum periculo vitæ, amissionis membrorum, famæ, notabilis boni temporalis, perturbationis pacis, aut alterius similis gravis mali, quod considerata qualitate legis prudenter judicatur tale.

27. Infertur II. Eum non peccare, qui pressus gravi infirmitate corporis, de consilio Medicorum comedit carnes diebus jejunii; aut qui gravi labore corporali fatigatus, vel ex prolixo itinere fessus, utitur secunda refectione: quia cum tanto incommodo corporali non obligat lex jejunii Ecclesiastici. Idem dicendum de iis, qui diebus Festivis remanent domi ad ejus custodiam, nec audiunt Missam in locis, ubi unica Missa celebratur. Innumera similia exempla passim occurrunt.

28. Infertur III. Excommunicatum occultum licite se gerere tanquam non excommunicatum, in quantum hoc est necessarium ad vitandam infamiæ notam, aut similis mali periculum; adeoque si non habet, a quo absolvi possit, non teneri abstinere a Divinis, vel (prævia tamen contritione) Sacramentorum administratione, aut ab eligendo, & hujusmodi, si absque periculo infamiæ, aut alterius gravis mali abstinere non possit. Similiter irregularis tactus ob culpam occul-

occultam, potest celebrare, ordines suscipere, &c. si tam cito nequeat obtinere dispensationem, & absque gravi nota, vel damno, non possit diutius abstinere. Et ita de multis aliis est discurrendum, ac notat cit. Herincx cum communi.

QUÆSTIO IV.

De Legibus Pœnalibus, earumque obligatione.

SUMMARIUM.

29 *Lex humana moralis, & pœnalis, quid?*
30 *Dantur leges aliquæ mere pœnales.*
31 *Solvitur objectio.*
32 *Quod lex aliqua sit mere pœnalis, pendet ex intentione Legislatoris.*
33 *Dicta intentio Legislatoris, unde desumenda?*
34 *Ad subeundam pœnam ferendæ sententiæ, non tenetur Reus ante sententiam judicis condemnatoriam.*
35 *Pœna ipso jure inflicta, seu latæ sententiæ, & pœna ferendæ sententiæ, quæ?*
36 *Et quando pœna censeatur esse latæ, vel ferendæ sententiæ?*
37 *Alia hujus regula.*
38 *Verba illa*, Sit excommunicatus, anathema, &c. *an contineant pœnam latæ sententiæ?*
39 *Pœna latæ sententiæ, si non requirunt executionem externam, statim habent locum in conscientia.*
40 *Secus, quando pœna illa requirit executionem externam, &c.*
41 *Corollarium de Beneficiario.*
42 *Disparitas utriusque casus.*
43 *Instantia de inhabilitate ad Beneficia, & an hæc postulet sententiam judicis?*
44 *Quid dicendum de pœnis corporis afflictivis.*
45 *Corollaria notabilia.*

29. ADvertendum, quod Lex humana, præter alias sui divisiones, communiter dividatur in moralem, seu absolute obligatoriam, & in legem pœnalem. *Lex moralis*, seu absolute obligatoria dicitur illa, quæ mores solum dirigit, obligando ad actum aliquem eliciendum, vel omittendum, nullam vero pœnam transgressoribus expresse imponit: unde tunc pœna Judicis arbitrio imponi debet. *Lex pœnalis* e contra dicitur illa, qua aliquid præcipitur, vel prohibetur, sub certa pœna transgressoribus constituta: cujusmodi pœna potest esse multiplex, nimirum vel spiritualis, ut Excommunicatio, Suspensio, &c. vel temporalis, ut confiscatio bonorum; vel etiam corporalis, ut incarceratio, mutilatio, fustigatio, &c. Porro Lex pœnalis rursum dividitur in mere pœnalem, & mixtam. *Lex mixta* dicitur, quę ad actum sub culpa præstandum, simulque ad certam pœnam transgressores obligat: & dicitur *Lex mixta*, quia est mixta ex morali, & pœnali. *Leges mere pœnales* appellantur eæ, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam: & tales dari mox dicetur. Hinc sit

30. CONCL. I. Dantur Leges aliquæ purè pœnales, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam transgressoribus impositam. Ita communis Doctorum, & novissime sequitur Christophor. Haunoldus *tom. 1. de Justitia & jure, tract. 1. cap. 1. controvers. 5.* quamvis Sanchez *lib. 6. in Decalogum, cap. 4. num. 12.* velit ejusmodi ordinationes ad solam pœnam obligantes, non esse proprie leges. Ratio Conclusionis est: quia lex non obligat ultra mentem legislatoris. Unde in simili notant Doctores, quos citat & sequitur Layman *l. 1. tract. 4. cap. 14. num. 2.* quod legislator circa materiam cæteroquin gravem possit obligare solum sub veniali; nam actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, *arg. cap. ult. de præbendis*. Hinc dantur quædam Religiosorum Ordinum Statuta, quæ ad culpam, seu sub peccato non obligant, sed tantum ad pœnam a Superioribus infligendam. Similiter ad culpam non obligant nonnullæ Constitutiones Politicæ, circa eos actus, qui nec Juri Divino, nec naturali adversantur, eorum tamen intermissio confert ad tranquillum Reipublicæ statum; v.g. Ne quis noctu sine lumine ambulet. Ne certum vestium ornatum portet, & hujusmodi.

31. Nec dicas. Ubi nulla intervenit culpa, ibi etiam juste non potest a Superiore infligi pœna; nam pœna est noxæ vindicta, ergo. Resp. enim negando consequentiam: quia licet in transgressione legis mere pœnalis nulla interveniat culpa Theologica, seu quæ sit peccatum coram Deo; nihilominus intervenit culpa Politica, importans defectum contra laudabilem Reipublicæ, aut Ordinis Religiosi constitutionem, bonamque politiam, quæ proinde culpa merito castigatur competenti pœna.

32. CONCL. II. Quod Lex aliqua sit mere pœnalis, non bene desumitur ex sola pœnæ adjectione; sed id dependet ex intentione legis-

legislatoris, quæ tum ex verbis legis, tum ex ſubjecta materia, aliiſque circumſtantiis, prudenti judicio deſumenda eſt. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 108. *art.* 4. & alii communiter. Ratio eſt: quia in primis adjectio pœnæ ſpiritualis, v. g. Excommunicationis, Suſpenſionis, & hujuſmodi, potius indicat, legiſlatorem voluiſſe obligare ſub culpa; cum tales pœnæ nonniſi ob culpam, ſeu peccatum infligi ſoleant. Deinde loquendo etiam de pœna temporali, per ejus adjectionem magis augetur virtus obligatoria legis, quam minuitur: unde ſequitur, quod, quænam leges ſint mere pœnales, recte non deſumatur ex adjectione pœnæ, ſed hoc pendeat ex intentione legislatoris, utpote a qua leges ſuam vim obligandi habent.

33. Cæterum ejuſmodi intentio legislatoris, ſi non clare habetur ex verbis legis, prudenti judicio tum ex ſubjecta materia, tum ex aliis circumſtantiis deſumenda erit: neque enim circa hoc certa, & generalis regula dari poteſt. Huc etiam multum juvat conſuetudo, utpote quæ eſt optima legum interpres: ſiquidem per conſuetudinem ex lege pœnali mixta poſſe fieri pure pœnalem, ac ceſſante reatu conſcientiæ manere ſolam pœnam Fori externi, obſervat Suarez *lib.* 1. *de Legibus*, *cap.* 19. *num.* 11. & Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 24. *num.* 12. & ſequitur Ludov. Engel, *tit. de Conſuetud. num.* 17. Qui addunt, id fortaſſe contingere in Legibus Civilibus imponentibus exactiones, aut prohibentibus venari, vel ligna ſcindere, ſive aliquid ex Regno extrahere: licet enim in principio directivæ fuerint, nihilominus poterunt uſu fieri mere pœnales, & quaſi naturam mutare, quia non aliter ſunt receptæ.

34. CONCL. III. Quotieſcunque Lex pœnalis imponit pœnam primum a Judice infligendam, ſeu pœnam ferendæ ſententiæ, certum eſt, non obligari Reum ad ſubeundam, vel ſolvendam pœnam ante ſententiam Judicis condemnatoriam. Ita communis. Neque enim Reus ad amplius tenetur, quam lex ipſa imponit: hæc autem ſolum imponit, ut Reus pœnæ adjudicetur: quod ſpectat potius ad Judicem, quam ipſummet Reum. Hinc infertur, quando Reus per legem excommunicandus, vel officio, aut Beneficio privandus decernitur (quæ formula continet duntaxat pœnam ferendæ ſententiæ) quod is ante latam a Judice ſententiam poſſit valide, ac licite ſe gerere tanquam non excommunicatum, & non privatum; ſicque exercere omnes actus ſui officii, aut Beneficii: quia revera ante ſententiam Judicis necdum incurrit ejuſmodi pœnam, quamvis commiſerit crimen, ob quod excommunicandus, vel officio, aut Beneficio privandus eſt per Judicem. Sed illico pro hujus & ſequentium Concluſionum intelligentia

35. Quæres, quid ſit pœna ipſo jure inflicta, ſive latæ ſententiæ; & unde dignoſcatur, pœnam eſſe ferendæ ſententiæ, vel potius ipſo jure latam? Reſp. I. Pœna ipſo jure inflicta, ſeu latæ ſententiæ, dicitur illa, quæ poſito delicto ſtatim vi legis irrogatur: ut ſi in lege pœnali dicatur, *qui tale delictum commiſerit, ſit ipſo facto excommunicatus, officio aut beneficio privatus, &c.* Pœna primum per Judicem juxta præſcriptum legis infligenda vocatur illa, quam legislator comminatur delinquenti, nondum autem imponit, ſed primum per ſententiam Judicis imponendam ſtatuit: ut ſi dicatur, *qui tale delictum commiſerit, privetur officio, excommunicetur, &c.* Et hæc alio nomine dicitur *Pœna ferendæ ſententiæ:* prior autem vocatur ſub aliis terminis, *Pœna latæ ſententiæ.*

36. Reſp. II. Pœna cenſetur lata ipſo jure, ſeu eſſe latæ ſententiæ, quoties in lege pœnali adhibentur hujuſmodi verba: *Ipſo facto, Ipſo jure, Mox, Ex tunc, &c. ſit excommunicatus, ſuſpenſus, vel privatus.* Inſuper eſt pœna latæ ſententiæ, ſi legislator ſibi, vel legi ſuæ adſcribat ſententiam, dicendo v. g. *Authoritate noſtra, Virtute hujus legis, Ipſo jure, ſubjaceat tali pœnæ, &c.* Addit Herincx *diſp.* 5. *de Legibus*, *n.* 7. idem eſſe dicendum, ſi lex utatur ſolo verbo indicativi modi, præſentis, aut præteriti temporis, v. g. *Excommunicamus, Suſpendimus, Excommunicationem ſe noverit incuriſſe, Sciat ſe eſſe excommunicatum*, & hujuſmodi.

37. Reſp. III. Si lex utatur verbis imperativi modi, quæ non afficiunt immediate ipſam pœnam, ſed vel reatum pœnæ, dicendo, *qui hoc fecerit, reatum talis pœnæ incurrat, Fiat reus talis pœnæ*, vel ipſam actionem Judicis, dicendo, *Excommunicetur, Suſpendatur, Privetur ſuo officio, aut beneficio, Eſto excommunicandus, privandus, &c.* Hujuſmodi, inquam, formulæ ſolum continent ſententiam ferendam, ſeu pœnam infligendam a Judice. Ratio eſt: quia de tali pœna ferendæ ſententiæ poſſunt ejuſmodi verba commode explicari: ergo etiam debent ſic explicari: ſiquidem *in pœnis benignior eſt interpretatio facienda, juxta Regulam* 49. *Juris in* 6. cum concordantiis.

38. Resp. IV. Num illa verba, *Sit excommunicatus, suspensus, privatus officio, Sit anathema* & hujusmodi, nullo alio addito contineant pœnam latæ sententiæ, necne, variant Doctores. Affirmant non pauci, eo quod ejusmodi verba imperativi modi afficiant immediate ipsammet pœnam. Oppositum nihilominus tenet Navarrus *c.* 27. *Manualis num.* 12. ubi ait, quod hujusmodi verba, *Sit excommunicatus*, non denotent sententiam latam, sed ferendam, nisi cum alia Jura id declarant. Probat hoc Navarrus varie; & imprimis authoritate Glossæ *cap.* 2. *Vers. Sequestratus, de Foro competent.* Deinde, quia verbum *sit* est futuri temporis, & potest commode explicari per ly, *Fiat excommunicatus, &c.* unde per illud non fertur sententia ipso jure, nisi aliquid aliud addatur, *ipso jure, ipso facto sit excommunicatus, &c.* Tandem, quia stante dubio, mitior pars in pœnis est eligenda: atqui præfata verba sunt dubia, in patet allatis rationibus, atque ipsa Doctorum varietate sentiendi; ergo,

39. CONCL. V. Loquendo nunc de pœnis latæ sententiæ, si pœna ipso jure imposita aliam executionem externam non requirat, statim ut factum illud, cui talis pœna ipso jure annexa est, committitur, habet ipsa locum in conscientia. Ita Ludov. Engel, *tit. de Constitut. n.* 43. estque communior Doctorum. Et tales sunt pœna Excommunicationis latæ sententiæ, & aliæ Censuræ Ecclesiasticæ, item Irregularitates, impedimenta matrimonii, & hujusmodi: nam tales pœnas, si sint latæ sententiæ, ipso facto, & ante omnem sententiam judicis incurri, recepta praxis & usus declaravit.

40. CONCL. VI. Si vero pœnæ ipso jure illatæ etiam externam executionem requirant (veluti est amissio dominii, confiscatio bonorum, privatio Beneficii aut officii Ecclesiastici, &c. ipso jure statuta) tunc ulterius ad obligationem in conscientia producendam requiritur sententia declaratoria Judicis super crimine admisso, nisi lex in specie addat clausulam, *alia etiam declaratione non secuta*. Ita Engel *loc. cit. n.* 43. Laymann. *l.* 1. *tract.* 4. *cap.* 15. *num.* 6. citans alios, & tenent Doctores passim. Desumitur hoc ex *c. Cum secundum de Hæreticis in* 6. ubi bona Hæreticorum ipso jure confiscantur, & tamen ipsi non illico in conscientia obligantur bona sua tradere fisco: quin etiam dictæ confiscationis executio, seu bonorum occupatio, prohibetur fieri ante sententiam declaratoriam Judicis Ecclesiastici super crimine hæresis admisso; ergo idem dicendum est de aliis similibus pœnis externam executionem requirentibus; *cum de similibus idem judicium sit habendum, c. Inter corporalia. De Transl. Episcop.*

41. Ex hac Conclusione infertur cum Bonacina *disp.* 1. *de Legibus, quæst.* 1. *punct.* 7. §. 2. *nu.* 11. & aliis, quod Beneficiarius possit retinere Beneficium suum Ecclesiasticum, donec declaretur per sententiam Judicis, tale delictum ab ipso esse commissum, propter quod privatus sit ipso jure suo Beneficio: nisi forte in lege habeatur expressum, pœnam impositam statim in Foro conscientiæ subeundam esse, seu illico deberi ante ullam Judicis declarationem super crimine admisso.

42. Quod si quæres disparitatem, cur pœnæ latæ sententiæ, sed executionem externam non requirentes, incurrantur ipso facto admissi criminis ante omnem sententiam Judicis, non vero aliæ requirentes externam executionem? Resp. Doctores hanc disparitatis rationem dare; quia priores sunt pœnæ privativæ, quæ non indigent actione, sed duntaxat cessatione; posteriores autem sunt pœnæ positivæ, atque indigentes reali actione, seu executione. Cum igitur naturæ humanæ foret admodum grave, quin & contrarium, quod quis delinquens teneatur in semetipso exequi pœnam positivam, sicque esse sui ipsius & accusator, & judex, & executor; ejusmodi leges non censentur obligare in conscientia ante sententiam judicis, nisi in eis exprimatur.

43. Fateor, quod Sanchez *l.* 9. *de matrimonio, disp.* 30. *n.* 1. *&* 2. hanc responsionem impugnet; eo quod inhabilitas ad Beneficia Ecclesiastica, & ad ferendum suffragium, sint pœnæ duntaxat privativæ, & tamen postulent sententiam Judicis, prout volunt Sotus, Navarrus, Molina, & Ledesma, quos citat. Verum hæc doctrina non caret difficultate: nam inhabilitatem ad electionem activam, & passivam, incurri ante omnem sententiam Judicis, censent inter alios Suarez *lib.* 5. *de legibus, c.* 9. Engel *loc. cit.* & Layman *lib.* 1. *Tract.* 4. *c.* 15. *n.* 5.

44. CONCL. VII. Tandem loquendo de pœnis corporis afflictivis, tenetur quidem Reus per se ipsum exequi pœnam aliquam honestam, & non nimis acerbam, postquam per sententiam Judicis ad ipsam fuit condemnatus; puta, quod pergat in carcerem, subeat abstinentiam aliquam, vel moderate seipsum flagellet, prout moris est in quibusdam Religionibus; nihilominus nequit Reus obligari,

gari, ut graviores pœnas corporis, utpote mortis, mutilationis, &c. directe in semetipso exequatur, sed solum, ut ipsas per ministros Justitiæ illatas patienter sustineat. Ita communis.

45. Unde passim notant Doctores, quod damnatus ad bibendum venenum, parere non teneatur; quod damnatus ad mortem inedia perferendam, possit licite comedere cibos sibi clam allatos; quinimo quod damnatus ad mortem, vel mutilationem, possit etiam post sententiam Judicis fugere, si via effugiendi pateat. Ita Herincx *disp. 5. de Legibus q. 3.* Engel *uti supra n. 44.* Layman *l. c. n. 7. & seq.* qui tamen recte addunt, quod damnatus ad furcam, vel gladium, debeat collum præbere, aut scalam ascendere, &c. nam hoc non est directe mortem inferre, sed inferendam sustinere, & per accidens solum ac indirecte ad eam cooperari.

DISTINCTIO III.

De Subjecto Obligationis Legum.

QUÆSTIO I.

Quinam obligentur Legibus Pontificiis, aliisque Ecclesiasticis?

SUMMARIUM.

1 *Omnes fideles obligantur legibus Pontificiis pro toto orbe latis.*
2 *Iisdem obligantur etiam hæretici.*
3 *Solvitur instantia.*
4 *Corollarium.*
5 *Judæi tamen, & Pagani, non obligantur legibus Ecclesiasticis.*
6 *Corollaria.*
7 *Limitatio.*
8 *Alia limitatio.*
9 *Leges inferiorum Prælatorum obligant olum subditos proprii territorii.*
10 *Religiosi exempti, an teneantur Legibus per Ordinarios locorum editis?*
11 *Idipsum amplius declaratur.*

1. CONCL. I. Legibus Summi Pontificis in materia spirituali, & salutem animarum, rectamque Ecclesiæ gubernationem concernente, pro toto Orbe Christiano legitime latis, obligantur omnes Christi Fideles. Ita Catholici unanimiter. Ratio est: quia Christus Dominus Divo Petro, ejusque legitimis Successoribus Romanis Pontificibus, omnium suarum Ovium curam demandavit, *Joan. 21.* trina vice eidem præcipiens: *Pasce oves meas.* Accedit illa generalis promissio eidem facta, Matth. cap. 16. *Tibi dabo claves Regni cœlorum & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis*: nam sub ista generali promissione continetur etiam potestas condendi justas leges, ut sic Oves Christi securius pascantur.

2. CONCL. II. Etiam Hæretici obligantur Legibus Pontificiis pro toto Orbe Christiano latis. Ita communis Theologorum, adeo ut Lugo *disp. de Pœnitentia, sect. 7. n. 147.* absurdissimum esse dicat, si quis negaret, Hæreticos obligari Legibus Ecclesiasticis jejunii, abstinentiæ a carnibus, Censuris contra eos latis, & hujusmodi. Ratio est: quia Hæretici per Baptismum jam sunt ingressi Ecclesiam, ejusque membra effecti; ergo obligantur legibus ejusdem. Et certe, si ipsi non obligarentur Legibus Ecclesiasticis, frustra tot leges pœnales in Jure Canonico, aliisque Constitutionibus Ecclesiasticis, contra Hæreticos fuissent latæ.

3. Nec obstat, quod Hæretici resistant Ecclesiæ, Summoque Pontifici, ac legibus ipsius. Resp. enim, hoc neutiquam eos excusare; cum ex suo delicto, atque perfidia, nemo debeat reportare commodum, puta exemptionem a legibus. Quinimo Hæretici pertinaciter non obtemperantes legibus (quibus tamen de jure tenentur obedire) eo amplius peccant; *Cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam*, ut dicitur *in cap. ult. de Consuet.* Hinc in forma Resp. distinguendo antecedens: Hæretici de facto resistunt legibus Ecclesiæ, conceditur; de jure ipsis resistunt, ita ut bene in hoc agant, negatur antecedens & consequentia.

4. Ex hac conclusione infertur cum Gobath *tract. 9. Theologiæ Experiment. num. 49. & seqq.* & communi aliorum, quandoquidem Hæretici subsint Legibus Ecclesiasticis quod eorum matrimonia contracta cum impedimento dirimente vi Juris Ecclesiastici,

v. g. in tertio aut quarto gradu consanguinitatis, vel affinitatis, sint nulla & invalida: unde sequitur, quod si ad veram Fidem Catholicam convertantur, impetrata prius legitima dispensatione, horum matrimonia sint renovanda.

5. CONCL. III. Judæi, Saraceni, atque Pagani, item Catechumeni necdum baptizati, non obligantur Legibus Ecclesiasticis. Ita communior, contra Innocentium, Hostiensem, & Fagnanum *c. Canonum statuta, n. 64. de Constit.* Ratio Conclusionis est: quia tales per Baptismi januam necdum sunt ingressi Ecclesiam, cui proinde subjecti non sunt. Hinc in Jure Canonico *c. Gaudemus de Divortiis*, expresse dicitur, quod Infideles & Pagani, *Constitutionibus Canonicis non arctantur: quid enim ad nos secundum Apostolum* (1. Corinth. 4.) *de his, qui foris sunt, judicare?*

6. Infertur proinde, tales valide contrahere matrimonium cum impedimento dirimente Jure duntaxat Ecclesiastico: ut si contrahant in secundo, tertio, vel quarto gradu consanguinitatis, aut affinitatis, & hujusmodi. Infertur ulterius, Infideles non baptizatos, atque Catechumenos, non obligari lege Ecclesiastica de jejunando, aut habenda abstinentia carnium certis diebus ab Ecclesia præscriptis, & aliis hujusmodi: siquidem tales necdum per Baptismum ingressi sunt Ecclesiam, proinde ejus legibus non subjiciuntur.

7 Limita tamen hoc primo, nisi hujusmodi Leges Ecclesiasticæ contineant Jus naturale, vel Divinum; utputa de non blasphemando, non furando, & hujusmodi: nam ad talium legum observantiam obligantur etiam Judæi, aliique Infideles, non quidem vi Legis Ecclesiasticæ, sed vi Juris naturalis, aut Divini.

8. Limita secundo, nisi Judæi, aliive Infideles subsint Ecclesiæ in temporalibus; prout fit Romæ, & in nonnullis aliis locis: tunc enim ii tenentur obedire Papæ, aut alii Prælato Ecclesiastico quoad ea, quæ eorum statum concernunt, non minus, ac tenerentur obedire legibus alterius Principis temporalis, si in ejus territorio morarentur.

9. CONCL. IV. Leges inferiorum Prælatorum Ecclesiasticorum solum adstringunt subditos proprii sui Territorii: & sic Leges, seu Constitutiones in Concilio Provinciali editæ obligant duntaxat subditos intra talem Provinciam existentes; Statuta vero Episcoporum obligant tantum subditos propriæ Diœcesis, dum intra ipsam existunt; & sic loquendo de aliis. Ita communis Doctorum, Ratio est: quia ad obligationem legis necessaria est jurisdictio: atqui hæc deficit, si alter non sit subditus legislatoris, aut extra ipsius Territorium existat; ergo. Hinc *cap. ult. de Constit. in 6.* decernitur, quod si Episcopus per speciale Statutum sub pœna excommunicationis quidpiam prohibuerit, v. g. furtum, ejusmodi Statutum non obliget suos Diœcesanos extra ipsius Diœcesin actu existentes, ac proinde hi, si extra illam Diœcesin delinquant, v. g. furtum committant, non incurrant excommunicationem. Siquidem *Extra territorium jus dicenti impune non paretur*, prout ibidem subjungitur.

10. Quæres, an Religiosi auctoritate Apostolica ab Ordinariis locorum exempti, teneantur eorum legibus, seu Statutis? Resp. I. Teneri in omnibus casibus, qui in Jure sunt expressi. Sic in Concilio Trid. *sess. 25. cap. 12. de Regularibus*, habetur statutum, ut Censuræ, & interdicta ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, a Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atque observentur. Item, ut Dies Festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus serventur. Tacentur alii similes casus, utpote quorum notitia specialiter Religiosis incumbit.

11. Resp. II. Quamvis in aliis casibus Religiosi exempti de jure non teneantur ad observantiam Statutorum Episcopalium, utpote a quorum jurisdictione specialiter sunt exempti, nihilominus ratione scandali evitandi quandoque tenentur Regulares exempti etiam ad observandas alias Constitutiones Synodales, & Statuta Episcopalia, dummodo Statui Religioso non repugnent, simulque spectent ad communem observantiam, ac devotionem totius populi; prout recte observat Sanchz *l. 4. in Decalog. c. 15. n. 21.* Vasquez, & alii. Hinc quando Lege Diœcesana præcipiuntur jejunia, populus valde scandalizabitur, si viderit talia jejunia non observari a Religiosis illis, quos, utpote vitæ austerioris professores, judicat ad hoc magis obligatos: unde revera ratione talis scandali evitandi, tunc Jure naturæ tenebuntur Regulares exempti ad talia jejunia observanda.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An Clerici obligentur Legibus Civilibus, ac Legislator teneatur propriis?

SUMMARIUM.

12 *In Legibus vis obligandi directiva, & coactiva, quid?*
13 *Leges & statuta Laicorum non extenduntur ad Ecclesias, & Clericos, nisi approbentur ab Ecclesia.*
14 *Eisdem tamen quandoque obligantur Clerici quoad vim directivam.*
15 *Corollarium.*
Non vero quoad vim coactivam.
16 *Legibus a Republica latis tenentur singuli ex illa.*
17 *Princeps supremus tenetur propriis legibus vi directiva, non coactiva.*
18 *Corollarium de Papa, an obligetur præceptis totius Ecclesiæ?*
19 *Declaratur conclusio.*

12. ADvertendum, quod in Legibus duplex vis obligandi distingui soleat, una directiva, alia coactiva. Ille dicitur a lege obligari vi directiva ad quidpiam agendum, vel omittendum, qui in conscientia, & sub peccato tenetur servare talem legem: unde hujusmodi obligatio est sub culpa, sive dein dicta obligatio proveniat ex vi ipsiusmet legis, prout leges solent obligare subditos, sive aliunde, puta ex naturali æquitate, & dictamine rectæ rationis. Ille vero dicitur a lege obligari vi coactiva, qui tenetur ad observantiam ejus ex vi ipsius legis, aut potestatis legislativę, ita ut sit legi subjectus, & si eam non observaverit, subjaceat pœnis per legem taxatis, aut per legislatorem infligendis: unde hæc obligatio respicit pœnam transgressoribus incumbentem. His prænotatis, sit

13. CONCL. I. Leges civiles, seu Statuta Laicorum, non extenduntur ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas, earumque bona, nisi ab Ecclesia approbentur. Hæc Conclusio habetur expresse in Jure Canonico variis in locis, ac præsertim *cap. 7. & 10. tit. de Constitut.* Accedit ratio: quia Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ, (uti sunt Clerici, atque Regulares) earumque bona, sunt exempta a jurisdictione Principum sæcularium: atqui lex non obligat eos, in quos legislator non habet jurisdictionem; ergo.

14. CONCL. II. His tamen non obstantibus, si Leges Civiles expresse non disponant de Ecclesiis, Clericis, eorumque bonis, sed ob publicam utilitatem communiter quidpiam statuant, neque repugnent Statui Clericali, aut Immunitati Ecclesiasticæ, eisdem etiam obligantur Clerici quoad vim directivam, licet non quoad vim coactivam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia, quamvis talis obligatio erga Clericos directe non possit provenire ex legibus Civilibus, ob defectum jurisdictionis in Clericos; ea tamen partim provenit ex naturali æquitate (nam *turpis est omnis pars suo universo non congruens, c. Quæ contra distinct. 8.*) simulque ad vitandum scandalum aliorum, atque ad conservandam unitatem & pacem Reipublicæ; partim vero dicta obligatio provenit ex auctoritate Ecclesiæ. Nam, ut dicitur cap. 1. *De novi operis nunciat. Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur:* illis videlicet, quæ communem concernunt Reipublicæ utilitatem, neque sacris Canonibus, aut Immunitati Ecclesiasticæ repugnant.

15. Infertur proinde, quod Leges Civiles pretia rerum taxantes, vel mercium evectionem extra Provinciam prohibentes, aut certum modum ædificandi præscribentes, & hujusmodi, etiam obligent Personas Ecclesiasticas, saltem quoad vim directivam (alioquin enim magna in Republica oriretur deformitas, & confusio) quamvis non quoad vim coactivam, ita scilicet, ut Clerici subjaceant pœnis per leges Civiles statutis, aut per Judices sæculares puniri valeant; cum sint exempti ab eorum jurisdictione. Unde Clerici, si fuerint transgressores talium legum, oblata querela deferendi sunt ad judices seu Prælatos suos Ecclesiasticos, ab eisque perpensa gravitate materiæ, & scandali suborti, pœna condigna affici debent, sive statuta per legem Civilem, sive alia mitiore; prout notat Rodericus *tom. 1. qq. Regul. q. 66. art. 2. reg. 9.* Laymam *l. 1. tr. 4. cap. 13. num. 4.* & alii.

17. CONCL. III. Quantum nunc attinet ad alteram partem Quæstionis, & loquendo imprimis de talibus Legibus, quæ ab aliqua Republica, vel tota Communitate conduntur, nullum dubium est, quin iisdem singuli ex tali Communitate obligentur: Sic quippe legibus a Magistratu latis, tenentur singuli Consiliarii; & Statutis per Canonicos capitulariter constitutis, obligantur singuli Canonici in particulari. Ratio est clara: quia singuli

guli Canonici, vel Consiliarii, sunt subditi respectu totius Capituli, vel Magistratus; ergo & obligantur legibus ipsius.

17. CONCL. IV. Loquendo vero de Legibus ab aliquo supremo Principe latis, & quidem de talibus, quæ Principem æque ac subditos decent, Princeps seu Legislator, cessante rationabili causa excusante, tenetur etiam propriis legibus vi directiva, non tamen vi coactiva. Ita communior Doctorum. Ratio primæ partis, loquentis de vi directiva, est: Quia alioquin subditi ex libera transgressione propriæ Legis per Legislatorem facta facile scandalizarentur. Simulque jure de talibus dici posset illud Salvatoris, Matth. 23. *Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* Hinc illud Catonis dictum: *Patere legem, quam tu ipse tuleris, c. Cum omnes, de Constitut.* Altera pars, quod Legislator non teneatur suis legibus vi coactiva, probatur ex eo: quia, ut quis teneatur legibus vi coactiva, debet posse cogi per superiorem ad earum observantiam; & si ipsas non observaverit, puniri: atqui Princeps supremus, seu Legislator non recognoscit superiorem in terris, a quo possit cogi, vel puniri, a se ipso autem nemo proprie cogitur; ergo.

18. Infertur proinde, quod Papa non obligetur vi coactiva præcepto audiendi Missam, vel jejunandi diebus statutis; quia non habet superiorem in terris, a quo cogi possit ad talium legum Ecclesiasticarum observantiam, & ob earum transgressionem puniri; a semetipso autem nemo proprie cogitur. Nihilominus tenetur Papa propriis legibus statum suum æq; ac alios decentibus, vi directiva, adeo ut peccaret, cessante rationabili causa excusante, non observando ejusmodi leges Ecclesiasticas, a se vel suis antecessoribus latas. Et idem dicendum de Imperatore respectu legum Imperialium æque personam Imperatoris decentium, & aliis hujusmodi.

19. Dicitur notanter in Conclusione, *loquendo de talibus legibus, quæ Principem æque ac subditos decent.* Siquidem certum est, Principem atque Legislatorem iis legibus nullatenus obligari, quæ ad subditos directe feruntur, & in Principem proprie non cadunt: quales leges sunt, ne quis in civitate arma ferat, ne vestibus auro intextis utatur, ut quilibet tributa aliasque exactiones diligenter solvat, & alia plura hujusmodi: nam patet, tales leges Principi non convenire, neque ipsum astringere.

QUÆSTIO III.

An Peregrini obligentur Legibus, & Consuetudinibus locorum, per quæ transeunt?

SUMMARIUM.

20 *Peregrini tenentur legibus totius Ecclesiæ ubique locorum.*

21 *Tenentur etiam legibus particularibus locorum, cum primum ibi domicilium figunt.*

22 *Si mora in aliquo loco sit longior, tenetur peregrinus ad ejus leges.*

23 *Advenæ & peregrini quoad contractus tenentur legibus locorum.*

24 *Corollaria.*

25 *An Advenæ & Peregrini teneantur aliis particularium locorum, variant Doctores. Sententia tamen affirmativa est probabilior.*

26 *Hujus multiplex probatio.*
(a) Dist. 1. n. 18.

27 *Quid dicendum de legibus universalis Ecclesiæ, quando ipsæ alibi, sed non in propria patria obligant?*

28 *Corollarium de incolis regni Castellæ. Aliud de Germanis existentibus in Italia.*

29 *Contraria nonnullorum sententia refertur.*

30 *Quid e contra dicendum de legibus, quæ vigent in patria, sed non in loco, ubi quis hospitatur.*

20. CElebris, & plurimum practica Quæstio est præsens, unde exactius declaranda propter quotidianorum casuum emergentias. Et quidem, ut certa ab incertis separentur, certum imprimis est, legibus communibus totius Ecclesiæ ubique locorum teneri Peregrinos, & Advenas Christianos; cum semper subsint jurisdictioni Ecclesiæ, ubicunque existant. Sic quilibet peregrinus tenetur ad jejunia Quadragesimæ & Vigiliarum; atque ad audiendam Missam diebus Dominicis, Festivisque; quia hæc sunt de præcepto totius Ecclesiæ.

21. Certum insuper est, illum, qui migrat aliorsum fixurus ibidem domicilium, mox teneri legibus illius loci, cum primum incipit ibidem degere: nam ex tunc incipit esse incola illius loci. Sic constituens domicilium in Civitate Frisingensi, mox tenetur ad servanda omnia Festa particularia hujus loci,

loci, quæ sunt de præcepto, quamvis primum heri vel nudius tertius advenerit.

22. Præterea si mora in aliquo loco sit longior, utputa per hebdomadam, vel saltem per mensem, ratione cujusdam negotii expediendi, usus communis docet, tales Peregrinos teneri sese accommodare legibus & consuetudinibus loci, observando scilicet Festa vel jejunia de præcepto illius loci. Ratio est: tum quia hoc exigit quies Reipublicæ, quæ alias ex diversis hominum moribus perturbaretur. Tum quia habitatores ad tempus longius in aliquo loco acquirunt ibidem quasi domicilium; nam quasi domicilium dicitur locus, ubi quis per longius tempus moram trahit, absque tamen animo ibidem perpetuo consistendi. Quæstio igitur remanet solum de Advenis & Peregrinis, qui vel per talem locum transeunt, vel ibidem pro brevi duntaxat tempore morantur absque animo figendi domicilium, vel quasi domicilium; & de his loquendo sit

23. CONCL. I. Advenæ & Peregrini quoad contractus obligantur legibus locorum, per quæ transeunt, atque ibidem contrahunt. Hæc Conclusio est certa, & communis Doctorum; ac patet tum ex consuetudine & communi sensu populorum, tum ex *c. ult. de Foro competenti*, ubi dicitur, quod *ratione contractus forum quis sortitur*; atqui forum sortiri, & legibus loci astringi, a pari procedunt. Similia habentur in Jure civili: unde loquendo de legibus contractuum, præsens Quæstio non habet difficultatem.

24. Sic in primis tenentur Peregrini servare formam contractuum in tali loco præscriptam. Similiter obligantur ad pretium ibidem taxatum, in emptione rerum persolvendum. Insuper ab iisdem Advenis, seu Peregrinis, debet solvi vectigal alicui contractui juste appositum; quia est onus contractus ibidem celebrati: & idem dicendum de similibus.

25. CONCL. II. Quamvis multi Doctores probabiliter teneant, Peregrinos & Advenas non astringi peculiaribus legibus atque consuetudinibus particularium locorum, per quæ transeunt, vel in quibus brevi duntaxat tempore per modum hospitii reperiuntur, cessante tamen scandalo, & quando eæ non obligant in proprio suo domicilio; prout sub datis limitationibus docet Sanch. *l. 3. de Matrim. disp.* 18. & rursum *lib. 1. in Decal. cap.* 12. *num.* 38. citans Sylvestrum, Tolerum, Rosellam, Azorium, plurescque alios, quibus postea accesserunt Sannig. *dist. 3. de Legib. quæst.* 8. *num.* 9. Tannerus, Bonacina, Diana, & Layman *l. 1. tract. 4. cap.* 12. *n.* 4. inde inferens, quod Peregrinus veniens Augustam die S. Udalrici, qui eo loco Festus est, non teneatur (per se loquendo, & seclusoscandalo) Missam audire, & a servilibus operibus abstinere, licet totum diem ibi mansurus sit. Nihilominus opposita sententia, quæ ejusmodi obligationem admittit, est communior, simulque probabilior, eamque tenet Abbas *in cap. Consilium num. 6. de Observat. jejunior.* id probans ex textu illius Capituli. Hostiensis, Suarez, Vasquez, Navarrus, Ledesma, Covarruvias, Henriquez, Palaus, Lezana, Herincx, & Mastrius *disp. 2. Theol. Mor. num.* 119. pro hac sententia citans quamplures alios.

26. Ratio hujus posterioris sententiæ desumitur imprimis ex Jure Canonico, *can. Illa. dist.* 12. ubi ex S. Augustino, *Epist.* 118. refertur sententia D. Ambrosii, dicentis: *Cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum Mediolani sum, non jejuno: sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Ubi Glossa Vers. Societate, ait; *quod quilibet tenetur vivere secundum consuetudinem illorum, inter quos versatur, c. quæ contra dist.* 8. *&c. quisquis. dist.* 41. *Unde versus:*

Si fueris Romæ, Romano vivito more:
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

Accedit ratio: quia leges immediate censentur afficere locum, seu territorium legislatoris, atque hinc in subditos ibidem existentes transire, ut dictum superius (a) & notat Layman *l. c. cap.* 11. *n.* 1. *&* 2. post Suarez, & alios; ergo hoc ipso, quod Peregrinus reperitur in tali loco, tenetur legibus particularibus illius, ac censetur subditus domini illius territorii. Unde secundum omnes Advena, non servans leges peculiares alicujus loci, potest a legislatore, ac Judice illius loci propter talium legum transgressionem puniri; & consequenter ad eas obligatur.

27. CONCL. III. Loquendo nunc de Legibus universalis Ecclesiæ, Advenæ & Peregrini, licet in loco diu moraturi non sint, sed tantum transeant, obligantur communibus legibus & consuetudinibus totius Ecclesiæ ibidem vigentibus, quamvis hæ in ipsorum patria ex speciali privilegio, aut consuetudine non observentur, neque obligent. Hæc Conclusio a fortiori procedit propter dicta *num. praced.* estque communis inter Doctores, paucis exceptis. Ratio ulterior est:

quia

quia Jus commune universos ex natura sua obligat; & si alicubi ratione specialis privilegii, vel consuetudinis contrariæ non obliget, id videtur esse privilegium locale, seu loco cohærens, non autem personale, seu sequens personam, quocunque jerit. Accedit, quod tales consuetudines a Jure communi exorbitent: sed quæ a Jure communi exorbitant, sunt restringenda, juxta *reg.* 28. *Juris in 6.* cum concordantiis.

28. Infertur proinde cum Doctoribus passim, quod Castellanus (id est, incola regni Castellæ in Hispaniis, ubi de antiqua consuetudine licitum est, diebus Sabbatinis comedere extremitates, & intestina animalium) dum per alienas regiones peregrinatur, peccet vescendo extremitatibus ac intestinis illorum animalium diebus Sabbati. Similiter Germani, dum tempore Quadragesimæ, vel aliis diebus jejunalibus morantur in Italia, tenentur abstinere a lacticiniis, juxta consuetudinem universalis Ecclesiæ ibidem etiamnum vigentem, non obstante, quod in Germania licitus sit esus lacticiniorum (id est, lactis, butyri, casei, & ovorum) diebus jejunalibus. Et idem dicendum de aliis similibus.

29. Cæterum quamvis hæc sententia sit valde communis, simulque tutior & probabilior, ac proinde ordinarie in praxi tenenda, maxime ut evitetur occasio omnis scandali: nihilominus non desunt Doctores aliqui oppositum tenentes cum Sanchez *l. 3. de Matrimonio, disp.* 18. *num.* 7. quorum sententiam non omnino improbabilem censet Layman *cit. cap.* 12. *nu.* 3. dummodo absit omne periculum scandali. Unde propter authoritatem talium virorum Doctorum (inquit Ludov. Engel, *tit. de Constitut. num.* 30.) non auderem semper alicujus gravis peccati damnare eum, qui contrarium teneret seu practicaret, præsertim accedente aliqua rationabili causa, v.g. conservandæ valetudinis, & remoto scandalo: ut si Germanus tempore Quadragesimæ in Italia privatim comederet ova, caseum, & alia lacticinia. Hæc ille.

30. CONCL. IV. E contra vero Advenæ, & Peregrini non tenentur præceptis Juris communis, etiam in sua patria vigentibus, si hæc non sint in usu in loco, ubi per modum hospitii reperiuntur, aut morantur. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia quilibet potest se accommodare rationabilibus consuetudinibus locorum, in quibus existit. Hinc infertur, quod Germanus, si per regnum Castellæ in Hispaniis existens transeat, possit ibidem diebus Sabbatinis licite vesci extremitatibus & intestinis animalium, quibus ibidem vesci licitum est. Similiter Itali, dum hospitantur, aut morantur in Germania, licite diebus jejunalibus comedunt lacticinia, non obstante, quod hæc in Italia sint gravissime prohibita: & sic loquendo de aliis. Ratio hujus ulterior est: quia nemo tenetur ad patriæ consuetudines, dum ab ea abest; imo in hujusmodi casibus valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui morantur in tali loco.

QUÆSTIO IV.

Resolvuntur varia quæsita quoad Peregrinos.

SUMMARIUM.

31 *Occasio movendi sequentes quæstiones.*
32 *Discrepantia inter Calendarium novum, & antiquum.*
33 *An extra Parochiam, ubi est Festum, Parochiani possint alibi laborare?*
34 *An etiam exire ad alibi laborandum?*
35 *An talis mane exiens teneatur prius Missam audire?*
36 *Negativa est valde probabilis.*
37 *Quando teneamur prævenire audiendo Missam?*
38 *An discedens loco, ubi non est jejunium, perventurus tamen ad locum, ubi est jejunium, possit comedere carnes?*
39 *Utrum teneatur absolvere jejunium Quadragesimale, qui pervenit ad locum, ubi illud jam est absolutum?*
40 *Cessante fraude, negativa respondetur.*
41 *Quid, si in fraudem jejunii inde discedat?*
42 *An e contra, qui jejunium jam peregit, teneatur rursus jejunare?*

31. ADvertendum, multa esse Festa particularia locorum, quæ in una Diœcesi vel Parochia obligant sub præcepto, in alia vero non obligant. Sic Festum S. Vvolfangi in Diœcesi Ratisbonensi, die 31. Octobris, est de præcepto, non vero in vicina Diœcesi Frisingensi: unde in ipsa civitate Landishutana licitum est hac die opera servilia exercere, cum pertineat ad Diœcesin Frisingensem, non vero in suburbiis ultra Isaram, quia spectant ad Diœcesin Ratisbonensem. Et alia quam plura exempla passim habentur in confinibus duarum Diœcesium,

sium, in ordine ad Festa particularia dictarum Diœcesium.

32. Hoc idem contingit quoad Festa & jejunia totius Ecclesiæ in illis locis, in quorum uno Calendarium Romanum novum, in altero vero vetus observatur: nam quamvis hæc duo Calendaria conveniant quoad dies Dominicos, nihilominus quoad Festa immobilia, una cum jejuniis præviis discrepant decem diebus, quoad Quadragesimam vero, ac Festa mobilia Paschatis, & Pentecostes, &c. quandoque concordant, quandoque pluribus hebdomatibus discrepant. Unde plures casus formari possunt de iis, qui ab uno loco ad alium transeunt, an & quomodo teneantur ad hujusmodi Festa, vel jejunia de præcepto observanda. Hoc prænotato

33. Quæritur I. An, quando est Festum in una Parochia, in altera autem Parochia vicina non est, possint subditi Parochiæ, in qua est Festum de præcepto, extra limites suæ Parochiæ laborare? Resp. affirmative, prout tenet Lessius *lib. 4. de just. & jur. cap. 2. num. 55.* Navarrus *cap. 13. Manualis, num. 5.* & alii. Ratio est: quia Statuta, & consuetudines locales, sunt veluti loco affixæ; unde non ligant talia Festa Parochianos, dum existunt extra districtum Parochiæ.

34. Quinimo Navarrus *loc. cit.* asserit, posse rationabiliter teneri, eos qui in Festi Vigilia, vel etiam ipsomet Festo, a suo proprio loco in alium laborandi gratia exeunt, ubi Festum illud non observatur, juxta rigorem Juris non peccare. Rationem dat: quia non laborant in loco, ubi est dies Festus. Accedit, quod tales videantur uti jure suo. Verumtamen communiter homines magis timorati in tali casu solent servare diem Festum, quamvis si ab aliquibus sententia Navarri practicaretur, non esset ipsis formandus scrupulus peccati; præsertim, si prius ante suum egressum audiant Missam, ut vult citatus Navarrus.

35. Quæritur II. An talis exiens e loco, ubi est Festum de præcepto, teneatur audire ibidem Missam, si eodem die perveniat ad locum, ubi non est dies Festus? Affirmat Navarrus *cit. num. 5.* eo quod dies Festus, ubi aliquem deprehendit, obliget eum ad sui observantiam.

36. Communior tamen, & valde probabilis sententia est, talem non teneri ad Sacrum in priori loco audiendum, dummodo eodem mane sit venturus extra limites illius loci, ubi agitur dies Festus. Ratio est: quia quando præcipitur auditio Missæ, subintelligitur tacita conditio, si toto illo tempore, quo Missæ celebrantur, quis manserit in loco diei Festi, & consequenter subditus præcepto: talis autem adhuc mane est extra fines illius Parochiæ Festum de præcepto celebrantis, prout supponitur: ergo.

37. Neque tenetur talis prævenire, audiendo Missam ante suum discessum: quia tunc solum tenemur prævenire, quando manente vi præcepti, seu nostra subjectione, videmus nos postea fore impediendos; ut cum quis manens in loco, ubi viget præceptum diei Festi, videt se horis posterioribus impeditum iri negotiorum causa, tenetur prius audire Missam. Secus est, quando intra tempus implendi præceptum definit esse subditus alicujus loci particularis, & reperitur extra limites illius; prout argumentatur Lessius *loc cit. n. 56.*

38. Quæritur III. An, qui mane discedit ex oppido, ubi non est jejunium, possit comedere carnes, quamvis vespere, vel meridie sit venturus ad locum, ubi est jejunium de præcepto? Resp. Affirmative, eo quod in priori loco constitutus, nondum teneatur lege jejunii posterioris loci. Non tamen e contra potest quis in loco domicilii, ubi est jejunium, vesci carnibus, si inde mane discedat, perventurus ad locum, ubi non est jejunium. Ratio est: quia tenetur legibus proprii domicilii, quamdiu in eo reperitur.

39. Quæritur IV. Utrum is, qui durante Quadragesima negotiorum causa e loco proprii domicilii recedit, ac venit in locum, ubi ob discrepationem novi & veteris Calendarii Quadragesima jam est peracta, teneatur eandem ibi perficere, & tamdiu abstinere a carnibus, atque jejunare, donec compleatur tota Quadragesima? Ratio dubitandi est: quia præceptum jejunii Quadragesimalis est generale; ergo obligat ubique, & ubique impleri debet. Et hujusmodi sententia affirmativa utique est magis pia, tutior, ac proinde Catholicis omnibus in praxi suadenda.

40. Nihilominus oppositum videtur probabilius; si loquamur de iis, qui non in fraudem jejunii, sed bona fide, v. g. negotiorum causa, ab uno loco in alium commigrarunt, præsertim cum valde difficile sit, in convictu humano seorsim ab aliis servare jejunium, & cæteris omnibus a lege jejunii

lo-

solutis, ac Festa Paschalia cum gaudio celebrantibus, adhuc jejunare, & Quadragesimam continuare, prout tenet Lessius ibidem *n.* 59. & Bonacina *disp.* 1. *de Legibus*, *qu.* 3. *punct.* 6. *nu.* 64. cum aliis. Ratio generalis est: quia potest quis sese moribus eorum, quibuscum vivit, accommodare juxta illud vulgatum, & superius jam adductum:

Si fueris Romæ, Romano vivito more:
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

41. Dicitur notanter, *si loquamur de iis, qui non in fraudem jejunii &c.* Siquidem, ut dicitur *c. Sedes*, & *c. Ex tenore de Rescript. fraus, & dolus alicui patrocinari non debet*: unde non careret scrupulo peccati gravioris, si civis Landishutanus die 31. Octobris exiret ad suburbana civitatis ultra Isaram, eo solum animo, ut ibi posset vesci carnibus (siquidem in Diœcesi Ratisbonensi, ob solemnitatem S. Vvolfangi, principalis Patroni, hac die non est jejunium Vigiliæ omnium Sanctorum, sed illud pridie anticipatur) quia hoc fieret in fraudem legis, ac jejunii Vigiliæ omnium Sanctorum totam Ecclesiam obligantis: quidquid cum nonnullis aliis contradicat Bonacina *l. c.* ea ratione permotus, quod talis videatur uti jure suo.

42. Quæritur V. Utrum e contra is, qui explevit jejunium Quadragesimæ, vel aliud, si venerit ad locum, ubi illud necdum est peractum (prout sæpe fit itinerantibus ratione novi Calendarii non ubique recepti) teneatur ibidem rursum a carnibus abstinere, atque jejunare? Resp. cum Lessio *n.* 52. & aliis, talem non teneri: quia præceptum illud jam implevit: Ecclesia vero neminem obligat ad duplex jejunium. Cavendum tamen, ne alii inde scandalizentur. Et hoc idem dicendum est de celebratione Festorum, ac similibus aliis.

QUÆSTIO V.

Qua intentione, quibusque actibus satisfiat præceptis Legum?

SUMMARIUM.

43 *Intentio duplex hic distinguenda.*
44 *Ut impleatur præceptum, requiritur intentio faciendi opus.*
45 *Non tamen intentio satisfaciendi præcepto.*
46 *Corollaria.*
47 *Oportet tamen mutare animum.*
48 *Potest quandoque adimpleri præceptum per actum ex circumstantia malum.*
49 *Solvitur objectio.*
50 *Nisi modus sit de intrinseca ratione actus præcepti.*
51 *Potest quandoque uno actu satisfieri pluribus præceptis.*
52 *Fallit hoc in debitis justitiæ.*
53 *Quid de Pœnitentia Sacramentali?*
54 *An eodem tempore per plures actus possit satisfieri pluribus præceptis?*
55 *Corollarium.*

43. QUantum ad primam Quæstionis partem attinet, advertendum est, quod in executione operis præcepti possimus duplicem habere intentionem; unam præstandi opus, quod præcipitur; alteram satisfaciendi præcepto per tale opus. Hoc prænotato Quæstio remanet, quænam ex his intentionibus requiratur ad satisfaciendum præceptis, seu legibus.

44. CONCL. I. Ut præceptum adimpleatur, requiritur ad minimum intentio faciendi opus, quod præcipitur; sic v. g. ut quis satisfaciat præcepto Divini Officii persolvendi, requiritur intentio recitandi Horas Canonicas, seu orandi, & non sufficit earum recitatio facta solo animo studendi, vel discendi. Ita Sanchz *lib.* 1. *Decal. c.* 13. *n.* 2. Bonacina *disp.* 1. *de Legibus*, *q.* 1. *punct.* 10. *n.* 2. & alii. Ratio est: quia opera præcepta debent præstari modo humano, non præstantur autem humano modo, nisi adsit voluntas, & intentio eadem præstandi: sic enim recitatio Horarum Canonicarum facta recreationis, aut studii causa, proprie non est oratio. Idem dicendum de eo, qui negotiorum causa, vel animo meditandi intrat in templum, nihil cogitans de Missa audienda, quæ interim celebratur; nam non censetur eam audivisse, cum defuerit animus ipsam audiendi.

45. CONCL. II. Nihilominus ad satisfaciendum præcepto non requiritur intentio satisfaciendi præcepto, sed sufficit intentio præstandi opus, quod præcipitur. Ita cit. Sanchez *nu.* 9. Suarez, Herincx *disp.* 3. *de Legib. n.* 80. & alii. Ratio est: quia lex humana tantum præcipit voluntariam operis executionem, non autem quasi reflexam implendi præcepti intentionem.

46. Infertur proinde, quod si quis die Festo Missam reverenter audiat, non recordatus, esse diem Festum, is jam satisfaciat præcepto, ex communi Doctorum sententia. Quinimo, licet Missam die Festo attente

te audiens, habeat expressam intentionem tunc non satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, sed aliam postea Missam audiendi, adhuc is satisfacit, ita, ut non teneatur postmodum aliam audire, prout notant cit. Authores, & Layman *cit. tract. 2. cap. 4. n. 7.* Suarez, & alii; quamvis nonnulli contrarium sentiant. Et eadem ratio est de Horis Canonicis: quod scrupulosis notandum est, qui cum videntur sibi interorandum distracti, Officium, vel partem Officii recitant cum proposito postea repetendi: neque enim tales tenentur repetere Officium, præsertim si eorum distractio fuit involuntaria.

47. Fatendum tamen est, si quis in tali voluntate non satisfaciendi præcepto permanserit, eum peccaturum ratione pravæ suæ intentionis; quam proinde tenetur deponere, animumque mutare. Similiter si quis in falsa persuasione maneat, quasi præcepto non satisfecerit, peccabit ratione suæ conscientiæ erroneæ, nisi vel animum mutet, aut errorem deponat, vel aliam Missam audiat, sive Horas Canonicas repetat; & idem dicendum de similibus aliis.

48. CONCL. III. Potest quandoque adimpleri præceptum per actum ex aliqua circumstantia malum. Ita Bonacina *loc. cit. punct. 9. nu. 1.* Suarez, Sanchez, & alii. Ratio est: quia talis adimplet substantiam præcepti; ergo etiam satisfacit præcepto, quamvis peccet pro ratione pravi finis, aut circumstantiæ malæ. Idem probatur exemplis, ac inductione: sic enim, qui jejunat ob vanam gloriam, aut ex affectu avaritiæ, ut parcat sumptibus, jam satisfacit præcepto jejunii Ecclesiastici, cum abstineat ab esu carnium, & multiplici refectione. Similiter Sacerdos, qui Missam celebrat in statu peccati mortalis, satisfacit & suæ obligationi, & præcepto audiendi Missam die Festivo, non obstante, quod graviſſime peccet: siquidem ponendo actum præceptum jam adimplet quis id, quod injungebatur, & consequenter satisfacit etiam præcepto.

49. Nec obstat, quod talis non adimpleat modum ac finem præcepti, qui est honorare Deum per actum præceptum. Resp. enim, hoc neutiquam obstare: quia modus non cadit sub præcepto, dummodo non sit de intrinseca ratione actus præcepti. Et hoc idem dicendum de fine, juxta illud commune dictum Theologorum: *Finis præcepti non cadit sub præcepto.*

50. Additur tamen, *nisi modus sit de intrinseca ratione actus præcepti*: nam quando modus est de intrinseca ratione actus præcepti, nequit adimpleri præceptum non adimpleto modo. Sic sacrilege confitens, non satisfacit præcepto Paschalis Confessionis; quia ad Sacramentum Pœnitentiæ, tanquam partes ipsius, necessario debent concurrere contritio, & confessio omnium peccatorum. Similiter, si quis dormiens die Festo assistat Missæ, neutiquam satisfacit præcepto Ecclesiæ; quia ad devotam Missæ auditionem requiritur, ut quis assistat modo humano, seu cum advertentia rationis, quod in dormiente non fit. Idem accidit in similibus casibus.

51. CONCL. IV. Possumus uno, eodemque actu pluribus præceptis satisfacere, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Ita Sanchez *loc. cit. cap. 14. nu. 5.* Herincx *num. 85.* & alii. Patet hoc ex quotidiana praxi: sic enim, qui obligatur ad recitandas Horas Canonicas ratione Ordinis sacri, simulque Beneficii Ecclesiastici, satisfacit una recitatione. Similiter quando Dominica, ac dies Festus de præcepto, incidunt in eundem diem, non tenetur quis audire duas Missas. Insuper qui vovit jejunare die Veneris, satisfacit unico jejunio, quamvis in eundem diem incidant Quatuor anni Tempora, vel Vigilia alicujus Sancti. Et hoc ipsum generaliter contingit in illis casibus, quando obligatio plurium præceptorum cadit super eandem materiam.

52. Dicitur notanter, *nisi aliud colligatur ex mente præcipientis.* Sic enim in primis non possumus unica solutione satisfacere pluribus obligationibus, seu debitis Justitiæ: nam qui debet alteri ex duplici obligatione bis centum florenos, non satisfacit, si semel dat centum. Ratio est: quia in debitis Justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem unum centum esse æquale debitis plurium centum. Secus est in debitis legalibus, utpote in quibus attenditur mens & intentio legislatoris, quæ sæpius ferri potest in unum idemque opus.

53. Similiter, si cuipiam pro pœnitentia Sacramentali injungantur tria Rosaria, is non satisfacit recitando unicum Rosarium; quia circa hoc clara est intentio, & mens Confessarii præcipientis. Quinimo si Confessarius pro pœnitentia injungat auditionem Missæ, censetur (nisi oppositum aliunde colligatur) velle obligare ad aliam auditionem Missæ ab ea, quam quis die Festo audire tenetur: secus, si imponat quotidianam auditionem Missæ, nam tunc satisfaceret pœnitens

nitens unica in Festis audita; quia hæc præsumitur fuisse intentio Confessarii, nisi is aliud expressisset.

54. CONCL. V. Insuper possumus eodem tempore per diversos actus satisfacere pluribus præceptis, quoties unus actus non impedit alium. Ita Sanchez, Bonacina, & alii passim. Ratio est: quia ille præcepto satisfacit, qui facit id, quod præceptum est: sed quoties unus actus non impedit alium, possumus eodem tempore facere, quod pluribus præceptis est injunctum, ergo.

55. Sic qui tempore Missæ recitat Horas Canonicas, satisfacit præcepto Missæ audiendæ ratione diei Festi, utpote quam devote audit sub ea recitando Horas Canonicas; simulque præcepto Officii Divini, utpote quod devote recitat, sicque eodem tempore præstat diversos actus, quorum unus non impedit alterum. Et hæc limitatio idcirco additur, quia si unus actus exercitium alterius impediret, clarum est, non posse eodem tempore per diversos actus pluribus præceptis satisfieri.

DISTINCTIO IV.

De Interpretatione, Dispensatione, ac Revocatione Legum.

QUÆSTIO I.

De Interpretatione Legum, ubi & de Epicheja.

SUMMARIUM.

1. *Interpretatio, quid?*
2. *Interpretatio legum duplex, authentica, & doctrinalis.*
3. *Hæc potius menti Legislatoris, quam verbis convenire debet.*
4. *Mens Legislatoris unde præcipue cognoscatur?*
5. *Verba generalia generaliter intelligenda, quomodo?*
6. *Lex pœnalis, & odiosa, stricte interpretanda.*
7. *Unde verba ejus accipienda cum effectu. Limitatur in crimine læsæ Majestatis, &c.*
8. *Leges favorabiles ample sunt interpretandæ. Nomine Clericorum, & Populi, qui comprehendantur?*
9. *Epicheja; quid?*
10. *Et quomodo differat ab interpretatione legis?*
11. *Habet quandoque locum.*

1. INterpretatio aliud non est, quam verbi vel sententiæ per aliud clarius explicatio: unde tunc fit Interpretatio legis, quando ipsa per alia verba clariora explicatur.

2. Cæterum *Interpretatio legum* generatim duplex est, una *necessaria, seu authentica*, cui nempe necessario est acquiescendum: & talis est illa, quam Princeps seu Legislator, aut ejus successor, in suis legibus dedit. De hac interpretatione intelligendum est illud, quod habetur *L. 11. C. de legibus*, juncto Summario ibidem: *Ejus est legem interpretari, cujus est condere.* Et *c. Inter alia de Sent. Excommunicat.* ibi: *Ut unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat.* Alia *Interpretatio legis* dicitur *doctrinalis*, scholastica, seu magisterialis: & talem possunt, ac solent dare Doctores, atque Authores diversorum Librorum, quæ tamen probabilitatem duntaxat affert, non necessitatem: unde huic necessario inhærendum non est, nisi sit communis Doctorum consensus, ac alia meliora Juris fundamenta non suppetant. Porro ut hujusmodi Interpretatio doctrinalis melius fiat, pro ea rite ordinanda communiter solent dari quædam regulæ. Hinc sit

3. CONCL. I. Interpretatio legum potius menti legislatoris, quam verbis convenire debet. Ita Doctores communiter: nam, ut dicitur *L. Scire. ff. de Legibus*. *Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem.* Et *Regul. 88. Juris in 6. Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.*

4. Cæterum mens legislatoris ex ratione in lege posita præcipue cognoscitur. Hinc *c. Intelligentia de verb. significat.* dicitur: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.* Unde illud vulgatum: *Ratio legis est anima legis.*

4. CONCL. II. Verba generalia legis ge-

ne-

neraliter sunt accipienda: sive, Jus generaliter & indistincte loquens, generaliter & indistincte est intelligendum, nisi per aliud distinguatur. Ita rursum Doctores communiter. Hinc illud receptissimum: *Ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus*, prout loquitur Summarium, *l. De pretio, ff. de Publiciana in rem actione.* Intellige, nisi jus illud per aliud distinguatur (quæ limitatio notanter in Conclusione additur) nam secus est dicendum, quando una lex generalis per aliam specialem aut per rationis, ac circumstantiarum diversitatem distinguitur.

6. CONCL. III. Lex pœnalis, & omnis alia odiosa, in dubio stricte interpretanda est; nec facile extendenda ultra casum & personas expressas. Ita unanimis Doctorum: siquidem juxta reg. 15. *Juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari.* Et *Reg. 40. eod. In pœnis benignior est interpretatio facienda.* Dicitur notanter, *in dubio stricte interpretanda est &c.* Quia si verba legis pœnalis, aut alterius odiosæ, ejusque mens adeo clara sint, ut salva ratione recti sermonis non possint aliam interpretationem habere, lex erit observanda, non obstante, quod odiosa & durior appareat: prout inter alia desumitur ex *l. Prospexit ff. Qui & a quibus manumissio.* Ibi: *Quod quidem perquam durum est; sed ita lex scripta est.*

7. Ex hac Conclusione inferunt Doctores, quod verba legis pœnalis intelligi debeant cum effectu arg. c. *Hæc autem verba de pœnit. distinct.* 1. ibi: *Hæc autem verba cum effectu accipimus.* Sic Excommunicationem in percussores Clericorum latam non incurrit, qui Clericum voluit percutere, sed non potuit, quia voluntas, seu conatus, non punitur sine effectu. Excipe tamen crimen læsæ Majestatis, *l. Quisquis, C. ad legem Juliam Majestatis*, & nonnulla alia crimina in Jure specialiter expressa: siquidem quoad talia etiam ipsi conatui, seu voluntati in opus exterius prodeunti, a Legibus Civilibus, & sacris Canonibus, certæ pœnæ fuerunt decretæ, non obstante, quod ea crimina non fuerint opere externo completa; idque factum est ob summam perniciem, quam Reipublicæ inferre solent.

8. CONCL. IV. Leges favorabiles ample sunt interpretandæ: sive, in materia favorabili verba accipi debent secundum amplam suam significationem. Siquidem juxta citatam *reg. 15. juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari.* Intellige, nisi aliud exprimatur, vel appareat ex verbis legis, seu dispositionis. Sic in materia odiosa nomine Clericorum non comprehenduntur Episcopi, *cap. quia periculosum de Sentent. excomm. in 6.* Neque Canonici, aut alii in dignitate Ecclesiastica constituti, *arg. cap. Sedes de Rescriptis in 6.* Neque Religiosi, *arg. Clem. 1. De sepulcris neglig. Prælat.* cum concordantiis: bene tamen in materia favorabili. Similiter sub nomine Populi in materia pœnali non comprehenditur Clerus, ac proinde interdicto populo non censetur interdictus Clerus, nisi secus fuerit expressum, *c. Si sententia de Sent. excomm. in 6.* tamen in materia favorabili nomen Populi comprehendit non tantum Sæculares, sed etiam Clericos, ac Regulares. Idem dicendum de aliis similibus. Quantum nunc attinet ad alteram Quæstionis partem,

9. Quæres, quid sit Epicheja? Respond. *Epicheja* est benigna legis interpretatio secundum æquum & bonum, declarans, casum aliquem particularem ex mente legislatoris ob suas circumstantias speciales sub lege universaliter lata non esse comprehensum. *Nam in omnibus causis potior debet esse ratio æquitatis, quam stricti juris, l. Placuit. C. de Judiciis.*

10. Differt autem Epicheja ab Interpretatione legis. Siquidem per hanc interpretamur verba legis, quando sunt obscura & ambigua: per Epichejam vero interpretamur mentem legislatoris, ubi constat de universali verborum sensu, dubitatur autem de mente legislatoris, utrum nempe is talem casum particularem ob certas circumstantias voluerit, vel potuerit comprehendere sub generali locutione legis.

11. Et quidem quandoque esse locum Epichejæ in casu aliquo particulari ob certas circumstantias concurrentes, communiter tenent Doctores. Ratio est: quia de iis, quæ forte uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur, *l. 4. & duabus seqq. ff. de Legibus.* Etenim legislator in lege ferenda communem spectat utilitatem, ac proinde ad id præsertim attendit, quod ut plurimum accidere solet: sed possunt aliqui casus particulares occurrere, & quandoque fortuito, in quibus lex illa generaliter lata deficiat, ita quidem, ut non solum non obliget, sed neque licite servari possit; unde ipsa est tunc corrigenda per Epichejam. Sic enim, si lege Civili cautum sit, ne tempore hostili portæ civitatis aperiantur, nihilominus ex per Epichejam possunt

ac debent aperiri, si cives hostium impetum fugientes in civitatem se recipere volunt: & idem in plurimis aliis.

QUÆSTIO II.

De dispensatione Legum, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

12 *Dispensatio, quid?*
13 *Papa dispensat in omni lege Ecclesiastica, non vero Divina.*
14 *Potest tamen legem Divinam interpretari.*
15 *Legislator, ejusque successor, dispensat in propria lege.*
16 *Inferior nequit dispensare in lege superioris, nisi in certis casibus, &c.*
17 *Corollarium.*
18 *Dispensatio a legislatore concessa sine causa, est valida,*
19 *Sed non licita.*
20 *An etiam peccet utens tali dispensatione?*
21 *Irrita est dispensatio concessa sine justa causa ab inferiore in lege superioris.*
22 *Corollaria.*
23 *Dispensatio subreptitie obtenta non valet.*
24 *In dispensationibus clausula, si preces veritate nitantur, vel exprimitur, vel subintelligitur.*
25 *Quomodo Papa censeatur dispensare in votis, juramentis, &c. cum tamen hæc obligent jure Divino?*
26 *Responsio verior.*

(b) Tr. 6. Dist. 2. n. 23.

12. CONCL. I. *Dispensatio* est juris communis relaxatio facta cum causæ cognitione ab eo, qui jus habet dispensandi. Ita Glossa *c. Requiritis* 1. *q.* 7. & Doctores communiter

13. CONCL. II. Papa potest dispensare in omni Jure Ecclesiastico, non autem in Lege Divina. Ita omnes Theologi. Ratio est: quia imprimis legislator, vel ejus successor, potest dispensare in propria lege; siquidem ejusdem est ligare, & solvere. E contra vero inferior non potest tollere, aut relaxare legem superioris: atqui Papa, utpote homo, est inferior respectu Dei, ut patet. Et hinc Papa nequit dispensare in præceptis Decalogi, ut v.g. furtum sit licitum, aut perjurium, & hujusmodi.

14. Quo tamen non obstante interdum in Lege Divina positiva habet locum interpretatio, quod ea ob certas circumstantias hic & nunc per se ipsum obligare cesset: quo modo Judæi interpretati sunt, præceptum Divinum de Sabbato custodiendo non obligare, sed eis licitum esse pugnare, si ipsis die Sabbati pugna inferatur ab hostibus, ne alioquin citius disperdantur a terra; ut legitur 1. *Machab. c.* 2. *vers.* 41.

15. CONCL. III. Quilibet Legislator, aut ipsius Superior, vel Successor in jurisdictione, potest cum suis subditis in lege propria dispensare. Ita communis. Ratio est: quia obligatio legis humanæ inducitur per voluntatem legitimi Superioris præcipientis: ergo etiam per ipsius voluntatem potest auferri: nam *Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur, cap.* 1. *de Reg. Juris*.

16. CONCL. IV. Inferior non potest dispensare in lege Superioris, nisi in certis casibus ex permissione Juris, aut delegatione Superioris sibi facta, vel expresso privilegio, aut legitima consuetudine, ejusmodi potestatem dispensandi obtinuerit. Ita certa, & communis: quia *lex Superioris per inferiorem tolli non potest*; ut dicitur in *Clem. Ne Romani de Election.*

17. Infertur proinde, quod Episcopus in Jure communi, aut Lege Pontificia nequeat dispensare, nisi hujusmodi potestas dispensandi sibi competat ex permissione Juris communis, vel delegatione Summi Pontificis, sive ex privilegio, aut longæva consuetudine. Quod notanter additur: quia ex hujusmodi capitibus possunt Episcopi ex causa rationabili dispensare circa observationem Festorum, ac jejuniorum totius Ecclesiæ, & quoad plura alia, puta circa levia, vel circa ea, quæ frequenter occurrunt, aut quando est necessitas & periculum in mora, ac præterea recursus ad Summum Pontificem difficilis, &c.

18. CONCL. V. Dispensatio in lege humana, si concedatur sine Justa causa a Legislatore, vel ipsius Successore, aut Superiore, valida est, sed non licita. Ita Herincx *disp.* 4. *de Leg. q.* 1. *n.* 14. Bonacina *disp.* 1. *de Leg. q.* 2. *punct.* 3. Sanchez, Filliucius, aliique communiter, contra Vasquez, & nonnullos alios, qui ejusmodi dispensationem ajunt esse invalidam. Ratio primæ Partis est: quia obligatio legis pendet a voluntate legislatoris; ergo si ipse vult aliquem, etiam sine justa causa, eximere ab obligatione legis, valebit ejusmodi dispensatio, seu exemptio.

19. A-

19. Altera vero pars ex eo patet. Tum quia ejusmodi dispensatio non caret periculo scandali: tum quia dispensans sine causa, imprudenter utitur sua potestate, & temere eximit partem ab ordine totius corporis, nam *turpis est omnis pars suo universo non congruens c. Qua contra dist. 8.*

20. Addunt multi Doctores, quod non solum peccet legislator sine justa causa in propria lege dispensans, sed etiam qui talem dispensationem postulat, aut eadem utitur: quamvis, an tale peccatum sit ex genere suo mortale, vel duntaxat veniale, iidem postmodum inter se varient; & plures velint per se loquendo, ac secluso scandalo, id esse duntaxat peccatum veniale. Sed verius est, utentem tali dispensatione (sub data limitatione) nullatenus peccare: quia per eam, utpote validam, jam est exemptus a lege, simulque talis habet legitimam causam sese cæteris non conformandi, videlicet dispensationem, prout notat cit. Herincx *num.* 15. allegans Rodriquez, Navarrum & alios.

21. CONCL. VI. Quod si vero Inferior sine justa causa dispenset in lege Superioris, v. g. Episcopus in Lege Pontificia, irrita est dispensatio. Ita communis. Ratio est: quia Inferior non habet potestatem dispensandi in Lege Superioris, nisi quatenus ipsi a Superiore concessa est facultas dispensandi; atqui non est verisimile, Superiorem velle concedere Inferiori potestatem dispensandi sine justa causa; cum hoc esset in præjudicium boni communis, simulque talis facultas adversaretur fini legis.

22. Infertur proinde I. Eum, cum quo Inferior dispensavit absque justa causa in lege superioris, non posse uti dispensatione: nam dispensatio est invalida, & consequenter ille, cum quo fuit dispensatum, non est exemptus ab obligatione legis.

23. Infertur II. Etiam invalidam fore dispensationem a Summo Pontifice, vel ejus Delegato impetratam in Votis, ac Juramentis, si ejusmodi dispensatio impetrata fuit per subreptionem; id est, narrata falsa causa, aut tacita veritate necessario exprimenda. Ratio est: tum quia hic non intervenit justa causa dispensandi, eo quod causa illa non subsistat: tum quia Deus Ecclesiæ Prælatis contulit ejusmodi potestatem dispensandi in ædificationem, & non in destructionem, 2. *Corinth. cap.* 13. *vers.* 10. Atqui hoc fieret, si ipsi absque ulla causa possent in Votis, Juramentis, & hujusmodi dispensare; nam id non tam foret dispensare quam dissipare.

24. Et hac de causa, si Summus Pontifex cum aliquo dispenset ad factam præviam ejus supplicationem, solent communiter hujusmodi clausulæ in litteris dispensationis addi: *Si ita est, Si preces veritate nitantur.* Quinimo licet tales clausulæ expresse non apponantur, semper tamen tacite intelliguntur; prout clare habetur decisum *cap.* 2. *de Rescriptis*. Et hæc servata proportione sunt intelligenda de aliis dispensationibus, quæ quandoque impetrantur ab inferioribus Prælatis Ecclesiæ, vel Legatis Summi Pontificis, aut (pro Foro conscientiæ) a confessariis tempore Jubilæi, sive aliis habentibus potestatem dispensandi.

25. Quæres, quomodo sit intelligendum, Papam posse dispensare ex gravi causa in Votis, Juramentis, Matrimonio rato, & hujusmodi, cum tamen obligatio Voti, ac Juramenti sit de Jure Divino, prout & Matrimonium Jure Divino est indissolubile; Papa autem in Jure Divino nequeat dispensare, justa dicta. Resp. in solutione hujus instantiæ Doctores variare. Nam in primis dicunt aliqui, quos sequitur Fagnanus *in c. Dudum n.* 24. *de Elect.* in hujusmodi casibus Papam proprie non dispensare, sed tantum declarare, seu interpretari, Jus Divinum ob aliquam necessitatem gravem, aut aliam circumstantiam, in illo speciali casu non obligare, prout in simili *n.* 14. est de Judæis interpretantibus præceptum Divinum quoad observationem Sabbati. Verum hæc sententia ex eo non placet: quia in dispensatione Votorum requiritur potestas jurisdictionis, ut constat ex praxi: atqui hæc non requireretur, si tantum interveniret interpretatio Juris Divini, cum hæc solum requirat prudentiam, cujus est actus; idemque liquet ex allato exemplo de Judæis, dictum præceptum Divinum absque alia jurisdictione interpretantibus.

26. Alio modo respondet Sanchez *l.* 2. *de Matrim. disp.* 24. *num.* 5. & *lib.* 8. *disp.* 6. *n.* 6. cum aliis, docens, quod duplex sit Jus naturale Divinum: aliud absolutum: ut de non fornicando, non mentiendo; & in hoc Pontifex nullo modo dispenset. Aliud fundatum in actu, vel contractu humano, ut Votum, Matrimonium ratum; & in hoc potest dispensare. Sed tunc non proprie dispensat Papa in Jure Divino, tollendo hujus obliga-

tionem (Jus enim Divinum est, ut qui Votum habet, id impleat, & hoc semper manet) sed dispensat tollendo obligationis fundamentum, quatenus Papa loco Dei remittit jus, vi Voti v. g. Deo acquisitum; quo facto evanescit Juris Divini circa illud Votum obligatio. Et hoc amplius declarat Herincx *disp. 1. de Legibus quæst. 6. num.* 54. Quia (inquit) in dispensatione Votorum tantum concurrit remissio partis, cui facta est promissio: Deus enim per suum in terris Vicarium remittit, seu condonat jus sibi ex promissione acquisitum: facta autem partis remissione cessat Voti, seu talis promissionis obligatio; quemadmodum etiam alia promissio, sive contractus civilis, non obstante, quod Jure naturæ obliget ad sui impletionem, dissolvitur, atque obligare cessat parte jus suum remittente. Concordant dicenda inferius (b) explicando conditiones in omni Juramento, & Voto, tacite subintellectas, quorum tertia est hæc, *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum* (vel Votum factum) *est, obligationem remittat*: hoc enim facto cessabit illius obligatio, cum quilibet suo juri renunciare valeat. Porro praxis impetrandi dispensationes quoad Vota, vel etiam quoad impedimenta Matrimonii reperietur in suis propriis locis, nimirum *Tract. 6. dist. 3. quæst. 5.* & *Tract. 14. d. 15.*

QUÆSTIO III.

De Revocatione Legum.

SUMMARIUM.

27 *Abrogatio, Derogatio, & Irritatio legis quid, & quomodo differant?*
28 *Leges semel latæ possunt justis de causis revocari.*
29 *Quæ sint ejusmodi justa causa?*
30 *Nova lex generaliter lata tollit priorem contrariam.*
31 *Nisi prior sit specialiter loquens.*
32 *An tollat consuetudines, vel statuta particularia locorum?*
33 *An, & quando cessante causa legis, cesset ipsa lex?*
34 *Declaratur & limitatur data responsio.*

27. NOtandum, quod hæc tria inter se differant, videlicet Abrogatio legis, Derogatio legis, & Irritatio legis. *Abrogatio* quippe *legis* fit, quando lex totaliter cassatur, & tollitur. *Derogatio legis* e contra est, cum ex parte solum tollitur, quatenus legislator unum, vel alterum legis articulum mutat, aut a generali constitutione certos casus speciales excipit, juxta quod *l. Derogatur, ff. de Verb. signif.* dicitur: *Derogatur legi, cum pars detrahitur; abrogatur legi, cum prorsus tollitur.* Tandem *Irritatio legis* fit, quando lex ab inferiori Magistratu constituta, auctoritate Superioris rescinditur, seu irrita & nullius roboris esse declaratur: ut si leges ab Episcopo latę auctoritate Summi Pontificis annullentur, seu irritentur.

28. CONCL. I. Leges semel latæ possunt denuo justis de causis revocari, idque potest fieri tum per ipsum legislatorem, tum per ejus successorem. Ita omnes Doctores, atque constat ex praxi: sic enim multæ leges antiquiores tam in Jure Civili, quam Canonico reperiuntur, quæ fuerunt revocatæ per alias posteriores; ut taceamus alias Constitutiones tum Pontificias, tum Imperiales, quæ justis de causis per Successores fuerunt revocatæ.

29. Dicitur, *justis de causis*. Quia nonnisi gravi de causa leges, legitima auctoritate conditæ, sunt immutandæ, siquidem novitates plerumque querelas, & discordias pariunt; ac proinde, uti *L. 3. ff. de Constitut. Princip.* notatur, *in rebus novis constituendis evidens esse utilitas debet; ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est*. Porro justæ causæ mutandi legem sunt, si experientia teste constet, legem aliquam, quæ a principio sperabatur futura utilis, non expedire Reipublicæ: aut si quidem a principio fuerat utilis, postmodum mutatis rerum circumstantiis desinat esse utilis, & communitati conveniens. Leges enim debent juxta exigentiam locorum, temporum, & conditionem personarum constitui: unde juxta horum diversitatem nonnunquam variæ eduntur leges, atque etiam priores temperantur, supplentur, & corriguntur per posteriores. Hinc illud vulgatum Canonistarum dictum: *Concorda tempora, & concordabis jura, arg. c. Si peccaverit, 2. q. 1.* juncta Glossa *c. Si Ecclesia. Vers. Temporibus 23. q. 4.*

30. CONCL. II. Nova lex, seu Constitutio generalis Principis, tollit legem priorem contrariam, etiamsi de ipsa non faciat mentionem. Ita habetur expressum in Jure Canonico *c. 1. de Constitut. in 6.* Accedit ratio: quia Princeps non censetur ignorare legem communem priorem; ergo, dum novam

tam ſtatuit contrariam, aliam ipſo facto revocare dignoſcitur.

31. Cæterum hæc Concluſio intelligenda eſt de lege priori generaliter lata. Nam in primis lex prior ſpecialiter loquens non tollitur per legem poſteriorem generaliter loquentem, ſed hæc per illam diſtinguitur: ſic v.g. leges generales de teſtamentis editæ, non comprehendunt teſtamenta ad pias cauſas, aut teſtamenta militum, vel alia privilegiata, quia de his habentur ſpeciales leges: idem dicendum de aliis hujuſmodi.

32. Inſuper ab hac generali doctrina ſunt excipiendæ rationabiles conſuetudines, & particularia Statuta locorum: ſiquidem per legem generaliter latam non cenſetur Papa, vel alius legislator, velle derogare particularibus locorum vel perſonarum Statutis, aut conſuetudinibus rationabilibus, neque eadem revocare, niſi id exprimat. Ita enim habetur expreſſe deciſum *cit. cap. 1. de Conſtitut. in 6.* Quia talia particularia Statuta, & conſuetudines locorum, cenſetur Legislator probabiliter ignorare, unde non videtur velle quidpiam ſtatuere de ipſis, niſi id exprimat. Dicitur notanter, *niſi id exprimat*: nam ſi legislator exprimat, velle ſe derogare etiam particularibus locorum conſuetudinibus, aut Statutis, revera etiam iſtis derogatur. Id autem fit per hujuſmodi clauſulas in lege appoſitas, *Nulla obſtante conſuetudine contraria*: ſive, *non obſtantibus quibuſcunque conſtitutionibus locorum*, aut hujuſmodi.

33. Quæres, an ceſſante cauſa legis, lex quoque ipſa ceſſare videatur? Reſp. Ceſſante cauſa motiva ſeu finali legis adæquata, ſive in totum, & reſpectu totius communitatis, ceſſat etiam obligatio legis, etiamſi non adſit aliud decretum, aut revocatio Principis. Ita Doctores communiter. Ratio eſt: quia *ceſſante cauſa, ceſſat effectus*, prout habetur *c. Cum ceſſante, de Appellat.* Accedit, quod lex non obliget ultra mentem legislatoris: atqui legislator non præſumitur velle obligare ad obſervantiam legis, quando ceſſat cauſa motiva legis adæquata, ſeu in totum, ac reſpectu totius communitatis, quia tunc ceſſaret finis legis; ergo.

34. Dicitur, *ceſſante cauſa motiva adæquata, ſive in totum.* Quia ſi ob plures cauſas motivas lex condita ſit, & una cauſa ceſſet manentibus cæteris, non ceſſat obligatio legis. Sic v.g. ceſſante una cauſa, propter quam impoſita ſunt tributa, non illico ceſſat obligatio ſolvendi tributa, ſi aliæ cauſæ eorum perſeverent. Et additur, *& reſpectu totius communitatis*: Quia ſecus eſt dicendum, ſi cauſa legis ceſſet ſolummodo reſpectu particularis perſonæ, ſeu in caſu particulari. Ratio eſt: quia lex non reſpicit ſingulares tantummodo perſonas, ſed totam communitatem; ergo adhuc manet ejus obligatio, non obſtante, quod cauſa ipſius reſpectu particularis perſonæ, vel cauſæ ceſſarit. Quinimo, quando dubitatur, utrum cauſa legis ceſſaverit in totum, & reſpectu totius communitatis, ac per conſequens, an ceſſaverit obligatio legis, necne, præſumendum erit in favorem legis, & quod adhuc obliget; ſiquidem in dubio melior eſt conditio poſſidentis: atqui in caſu lex poſſidet, cum conſtet legem latam eſſe, & dubitetur de ipſius ſublatione; ergo.

QUÆSTIO IV.

Quomodo Leges tollantur per contrariam Conſuetudinem?

SUMMARIUM.

35 *Conſuetudo ſumitur dupliciter.*
36 *Conſuetudo triplex, præter legem, ſecundum legem, & contra legem.*
37 *Lex humana poteſt tolli per conſuetudinem contrariam, rationabilem tamen & legitime præſcriptam.*
38 *Quæ conſuetudo cenſeatur rationabilis?*
39 *Solvitur inſtantia.*
40 *Conſuetudo, quomodo dicatur legitime præſcripta?*
41 *Per conſuetudinem contrariam decennio abrogatur Lex Civilis.*
42 *An decennium pariter ſufficiat ad tollendam legem Canonicam?*
43 *Probatur ſententia affirmativa.*
(c) Diſt. 1. q. 4. per totum.
44 *Solvuntur objectiones.*

35. Conſuetudo aliis verbis dicitur *Jus non ſcriptum*, ad differentiam legum, ſeu Conſtitutionum, quæ appellantur *Jus ſcriptum*. Porro generatim Conſuetudo dupliciter ſumitur; primo pro ipſo uſu, ſeu frequentatis actibus alicujus communitatis, & a nonnullis appellatur *Conſuetudo facti*: ſecundo pro ipſomet jure, quod tandem ex ejuſmodi diuturno uſu, & frequentatis actibus naſcitur. Et hoc poſte-

riori modo *Consuetudo* aliud non est, quam jus quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur: in qua acceptione sermo nunc est de Consuetudine.

36. Consuetudo generatim sumpta dividitur tripliciter, nempe in eam, quæ est præter legem, secundum legem, & contra legem. *Consuetudo præter legem* (quæ & *juris constitutiva* dicitur) est illa, quæ reperitur in casibus a jure non decisis: unde hujus Consuetudinis vis est, constituere jus novum, ubi nulla lex posita fuit. Ubi tamen ab initio, vel saltem in continuatione requiritur intentio per hos actus inducendi obligationem: in dubio autem probabilius præsumi poterit, hos actus potius ex devotione, quam ex intentione inducendi obligationem processisse; quia libertas est in possessione, neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo sufficienter constet. Suarez hic *l. 7. cap. 15. num. 13. Consuetudo secundum legem* est, quæ legem jam præexistentem supponit, eamque vel deducit in usum, vel si ambigua est, interpretatur: & de hac loquitur illud commune dictum, *Consuetudo est optima legum interpres, c. Cum dilectus de Consuetud. & L. 3. ff. de Legibus*. Tandem *Consuetudo contra legem* (quæ & *Desuetudo*, seu *consuetudo legi contraria* dicitur) est illa, qua lex vel usu nunquam recepta fuit, vel jam recepta usu contrario denuo tollitur, & abrogatur; & de hac præcipue sermo est in proposito.

37. CONCL. I. Lex humana potest tolli per consuetudinem contrariam, dummodo ea sit rationabilis, ac legitime præscripta. Ita omnes Doctores, & habetur expresse *cap. ult. de Consuetudine*, cum concordantiis. Dicitur notanter, *lex humana*: siquidem contra legem naturalem, ac Divinam, nulla currit consuetudo, quæ potius dicenda esset corruptela; quinimo *tanto graviora sunt peccata, quanto diutius infelicem animum detinent alligatam*, ut *cit. cap. ult.* notatur. Hinc prava consuetudo pejerandi, blasphemandi, vel fornicandi, nunquam potest tollere legem Divinam de non pejerando, blasphemando, aut fornicando.

38. CONCL. II. Ea consuetudo generatim loquendo censetur rationabilis, quæ nec Juri naturali, aut Divino adversatur, neque Jure Canonico reprobatur, neque peccandi licentiam aut occasionem præbet, neque alia ratione communi utilitati perniciosa est: quæ vero in aliquo horum deficit, censetur irrationabilis, & consequenter nunquam potest induci per actus legi contrarios. Ita Layman *lib. 1. tract. 4. cap. 24.* & alii.

39. Nec dicas; Omnis lex debet esse rationabilis, & justa; ergo hoc ipso quælibet consuetudo legi contraria erit irrationabilis, atque injusta. Respond. enim negando consequentiam: quia nihil impedit, quod lex secundum unam rationem, & in ordine ad certum finem seu respectum fuerit rationabilis, simulque consuetudo eidem contraria secundum aliam rationem, ac sub diverso respectu ac fine, etiam sit rationabilis: sic enim duæ contrariæ leges solent pariter esse rationabiles, prout videre est in mutatione, seu revocatione legum.

40. CONCL. III. Consuetudo dicitur legitime præscripta in tantum, quatenus tempore a legibus definito est continuata. Ita communis. Ratio est: quia consuetudo legitime præscripta idem est, ac usus longævus, seu longa consuetudo, prout patet ex *cap. Cum consuetudinis*, & *cap. ult. de Consuet.* cum concordantiis. Quod ut magis intelligatur,

41. Queres, quantum temporis requiratur, & sufficiat, ut consuetudo censeatur legitime præscripta, ita ut legem aboleat? Resp. I. Ad consuetudinem contra legem Civilem Principe ignorante inducendam requiritur, & sufficit decennium. Ita communis. Ratio est: quia consuetudo, ut deroget legi Civili, debet esse longa, quæ & sufficit, *arg. L. 1. C. Quæ sit longa consuetudo:* atqui per longam consuetudinem intelligitur illa, quæ decennio duravit; nam decennium in Jure vocatur longum tempus, *l. Super longi. C. de Præscript.* ibi: *super longi temporis præscriptione, quæ ex decem annis introducitur.*

42. Resp. II. Loquendo de legibus Ecclesiasticis, seu Canonicis, quamvis multi Doctores distinguendum censeant inter legem receptam, & nunquam receptam, & hanc quidem decennio per contrariam consuetudinem tolli concedant, ad illam autem tollendam requiri quadraginta annos, asserant: ut volunt Ludov. Engel. *tit. de Consuetud. num. 15.* Layman *lib. 1. tract. 4. cap. 3. nu. 4.* Navarrus, Zoesium, & alii plures: Nihilominus probabilius videtur, Jurique conformius, non esse opus memorata distinctione, sed generaliter ad abrogandam quamcunque legem Ecclesiasticam vi contrariæ consuetudinis, rationabilis tamen, sufficere decennium. Ita Lessius *lib. 2. de just. & ju-*

re,

re, cap. 6. num. 46. Pirhing *tit. de Conſuet. num. 39.* Chriſtoph. Haunold. *tract. 1. cap. 3. Controv. 2. num. 130.* Sannig. *diſt. 4. de Legibus, quæſt. 1. n. 5.* & innuit Herincx *diſp. 3. de Legibus, q. 16. n. 217.*

43. Ratio hujus poſterioris ſententiæ eſt: quia ubi Jus non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus: ſed Jus nullibi diſtinguit inter legem Canonicam uſu receptam, & non receptam; ergo. Deinde cum acceptatio populi non requiratur ad intrinſecam conſtitutionem legis humanæ, ut dictum eſt ſuperius, (c) parum refert, num lex Pontificia fit aliquando recepta, nec ne; cum utraque jam habeat ſuam intrinſecam, & ſubſtantialem firmitatem ac robur obligandi. Confirmatur eadem ſententia: quia non eſt inducenda diſcrepantia inter Jus Civile & Canonicum, ubi non habetur expreſſa diſpoſitio Juris in contrarium *arg. cap. 1. De novi operis nuntiat.* atqui ad abrogandam legem Civilem per contrariam conſuetudinem ſufficit decennium; ut dictum *n. 41.* & in Jure Canonico quoad hoc non reperitur expreſſa diſpoſitio in contrarium; ergo.

44. Nec obſtat, quod *cap. Auditis, de Præſcript.* & *cap. Cum Eccleſia de Cauſa poſſeſſ.* & alibi, ad præſcribendum contra bona, & jura Eccleſiaſtica requiratur ſpatium quadraginta annorum. Reſp. enim, ibi ſermonem eſſe de præſcriptione contra bona immobilia Eccleſiarum, atque earum jura, utpote quæ ſunt inſtar bonorum immobilium; prout deſumitur ex ipſomet textu: non autem de præſcriptione contra leges Eccleſiaſticas, ſive Pontificias. Alioquin enim, cum contra Romanam Eccleſiam non currat, niſi ſola centenaria præſcriptio, *cap. Cum. vobis de Præſcript.* & alibi, leges Papales non niſi centenaria præſcriptione, ſeu conſuetudine in contrarium abrogari poſſent; quod eſt contra communem Doctorum.

TRACTATUS III.
DE PECCATIS.

1. POsteaquam visum est de Actibus Humanis generatim, nec non & de Conscientia, utpote Regula proxima eorundem, simulque de Legibus, quæ sunt Regula remota atque extrinseca ipsorum: merito subjungitur præsens Tractatus de Peccatis, utpote quæ fiunt per recessum a memoratis actionum nostrarum Regulis, ipsaque Lege Divina. Nam, ut inquit D. Ambrosius *lib. de Paradiso, cap.* 8. *Quid est peccatum, nisi prævaricatio legis Divinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum?* Prout idipsum uberius declarabitur in progressu.

DISTINCTIO I.
De Diversitate, & Distinctione Peccatorum.

QUÆSTIO I.

Qua ratione Peccatum dividatur?

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis.*
2 *Peccatum generalissime.*
Peccatum artis, & naturæ.
3 *Peccatum animi, quid?*
4 *Peccatum ut sic dividitur.*
5 *I. Ratione diversæ originis, in peccatum originale, &*
6 *Peccatum personale, quid?*
7 *II. Ratione objectorum, in peccata carnalia, &*
8 *Peccata spiritualia, quæ?*
9 *Avaritia cur numeretur inter peccata spiritualia?*
10 *III. Ratione legis violatæ, dividitur peccatum in peccatum commissionis, & omissionis, quid?*
11 *Præceptum aliud affirmativum, & aliud negativum; & quomodo differant?*
12 *IV. Ratione diversæ radicis, dividitur peccatum in peccatum ex ignorantia.*
(a) Ut dictum tract. 1. distinct. 1. n. 42.
13 *Peccatum ex passione, seu infirmitate, &*
14 *Peccatum ex malitia, quid?*
15 *Peccatum actuale, & habituale.*

2. NOn loquimur hic de peccato generalissime sumpto, ac prout non solum reperitur in anima seu moribus, sed etiam in arte & natura: in qua acceptione generalissima Peccatum definitur a S. Augustino. *lib.* 2. *De consensu Evangelistarum, c.* 4. dicendo: *Peccatum est trangressio legis.* In hoc enim sensu etiam artifex dicitur peccare, quando errat in opere suo, illud non faciendo juxta regulas artis; & vocatur *Peccatum artis:* sicuti & natura tunc dicitur peccare in suis effectibus, quando producit monstra; & appellatur *Peccatum naturæ.* In proposito non est sermo de peccato artis, vel naturæ; sed solum de peccato animi, seu in actibus moralibus commisso.

3. CONCL. I. Peccatum animi generatim aliud non est, quam aliquid denominans naturam intellectualem Deo displicentem, inducensque in anima reatum alicujus pœnæ; prout amplius explicabitur in sequentibus.

4. CONCL. II. Peccatum ut sic varie divi-

dividitur. Patet hoc inductione. Nam I. Ratione diversæ originis, dividitur Peccatum in originale, & personale: ex quibus personale subdividitur in actuale, & habituale; quorum utrumque denuo subdividitur in mortale, & veniale.

5. *Peccatum originale* dicitur illud, quod trahitur a primo parente nostro Adamo per carnalem propagationem: siquidem juxta illud Apostoli Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Quod de peccato originali est accipiendum, prout communiter docent SS. Patres, & Theologi, ipsumque Concilium Trident. *Sess. 5. in Decreto de peccato originali.*

6. *Peccatum personale* est illud, quod a propria cujusque voluntate contrahitur, atque a propria (ut ita dicam) cujusque persona committitur; unde & *Personale* appellatur. Et tale est quodlibet peccatum a nobis commissum, solo originali excepto, utpote quod voluntate propria non commisimus, sed a primo parente nostro Adamo commissum per naturalem propagationem ab eo derivatam contraximus. Quidnam autem sit peccatum actuale & habituale, mortale & veniale, dicetur infra fusius in propriis Quæstionibus.

7. II. Ratione objectorum, circa quæ versantur peccata, & a quibus actiones desumunt suam specificationem, dividuntur peccata in carnalia, & spiritualia, juxta illud Apost. 2. *Corinth. c. 7. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus*, & alibi. Porro *Peccata carnalia* sunt ea, quæ in concupiscentia carnis, seu in inordinata delectatione carnali consistunt: qualia sunt Gula, & Luxuria, & diversæ peccatorum species ad hæc duo peccata reducibiles.

8. *Peccata spiritualia* dicuntur ea, quæ in concupiscentia seu inordinata delectatione spirituali perficiuntur, & consummantur, qualia sunt Superbia, inanis Gloria, & hujusmodi. Immo D. Gregorius *l. 31. Moral. cap. 31.* inquit, quod Capitalium Vitiorum quinque sint spiritualia, videlicet Superbia, Invidia, Ira, Avaritia, & Accidia: duo vero carnalia, videlicet Gula seu ventris ingluvies, & Luxuria.

9. Nec obstat, quod Avaritia versetur circa objectum corporale, nempe circa pecunias; ac proinde non videatur esse Peccatum spirituale. Respond. enim cum D. Thoma 1. 2. *q. 72. art. 2.* quamvis res, in qua delectatur avarus, corporale quoddam sit, & quantum ad hoc connumerari possit Peccatis carnalibus; quia tamen ipsa delectatio non pertinet ad carnem, sed ad spiritum, ideo S. Gregorius dixit, Avaritiam esse Peccatum spirituale: nam finis peccatorum carnalium est delectatio carnis.

10. III Ratione legis violatæ, Peccatum ut sic dividitur in peccatum commissionis & omissionis. Per *Peccatum commissionis* intelligitur id, quod fit contra præceptum negativum, seu contra legem quidpiam fieri prohibentem: ut est Adulterium, Homicidium & hujusmodi; nam pugnant contra illa Præcepta Decalogi, *non mœchaberis, non occides, &c. Peccatum omissionis* e contra dicitur illud, quo violatur præceptum affirmativum, sive lex quidpiam fieri præcipiens: ut est omissio Missæ die Festo; & hujusmodi. Unde patet, quod peccatum commissionis opponatur præcepto negativo, peccatum vero omissionis præcepto affirmativo; ac proinde, quod hæc peccati divisio desumatur a lege, quæ violatur. Pro cujus clariori intellectu,

11. Notandum, quod lex, seu præceptum aliud sit affirmativum, aliud negativum. *Præceptum affirmativum* est, quo præcipitur, ut fiat aliquid certo tempore: quale est illud Decalogi, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Item illud, *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Porro *Præceptum negativum* est, quo prohibetur aliquid, ne fiat; ut illud, *non mœchaberis, non occides, &c.* Est autem inter hujusmodi præcepta, seu leges, notabile discrimen: nam Præceptum affirmativum obligat quidem semper, sed non pro semper; id est, obligat non pro omni, sed pro certo tantum & determinato tempore: sic enim non omni tempore, sed solum die Festivo tenemur audire Missam: item tenemur honorare parentes, tempore opportuno ipsis deferendo honorem, eisque succurrendo in necessitate constitutis. E contra Præceptum negativum obligat semper & pro semper, seu pro omni tempore: quia nullo prorsus tempore licitum est mœchari, aut absque legitima authoritate occidere hominem.

12. Ratione diversæ radicis, ex qua procedit, dividitur peccatum in peccatum ex ignorantia, ex passione, ac ex malitia. *Peccatum ex ignorantia* dicitur illud, quod ex ignorantia vincibili procedit. Dicitur, *ex ignorantia vincibili*: quia quod ex ignorantia invincibili fit, omnino involuntarium censetur, ac proinde peccatum non est. (a)

13. *Pec-*

13. *Peccatum ex passione*, seu infirmitate est, quod ex gravi motione appetitus sensitivi originem ducit, trahentis voluntatem ad consensum: quale est, si quis gravi tentatione victus tandem succumbit peccato. Et tale dicitur etiam *peccatum ex infirmitate*, eo quod ex infirmitate conditionis humanæ proveniat; cum naturale sit voluntati, ut condelectetur motibus appetitus sensitivi, ob fomitem peccati ex peccato originali derelictum.

14. Tandem *peccatum ex malitia* est, quod absque ignorantia, vel passione quadam præcedente, committitur ex plena libertate, seu prava voluntate operantis, juxta illud Job *cap. 34. Qui quasi de industria recesserunt a Deo.* Et hujusmodi peccatum ex mera malitia commissum (cæteris paribus) est gravius, quam peccatum ex passione.

15. Inter alias autem peccati divisiones celebris est illa, qua peccatum dividitur in actuale, & habituale; circa quam quia plura occurrunt dicenda; hinc ea duabus sequentibus Quæstionibus expedietur, prius tamen agendo de peccato actuali, & postea de habituali.

QUÆSTIO II.

Quid sit peccatum actuale, & quæ ejus causa?

SUMMARIUM.

16 *Peccatum actuale, quid?*
17 *Et quomodo definiatur?*
18 *Solvitur objectio.*
19 *In peccato actuali duo consideranda, materiale scilicet & formale, quid?*
20 *Peccatum actuale formaliter non consistit in positivo, sed privativo.*
21 *Alia ratio Conclusionis.*
22 *Solvitur instantia.*
23 *Deus non est causa, & author peccati.*
24 *Deus concurrit ad materiale peccati, non tamen ad ejus formale.*
25 *Deus, quomodo dicatur hominem indurare, excæcare, &c.*
26 *Alii modi, quibus dicitur Deus hominem indurare, excæcare, &c.*
27 *Causa propria & interna peccati est sola voluntas creata.*
28 *Dantur etiam causa externa peccati, quæ?*
29 *Alia circa peccatum actuale remissive.*

16. PEr Peccatum actuale intelligitur actualis transgressio legis Divinæ: unde tunc committitur peccatum actuale, quando actualiter violatur lex Divina, sive deinde id contingat eliciendo actum a lege prohibitum, sive omittendo præceptum. Tale peccatum actuale v.g. fit, dum quis actu mentitur, vel actu occidit hominem, aut actualiter omittit auditionem Missæ die Festo. Et de hoc loquendo sit

17. CONCL. I. *Peccatum actuale* bene definitur cum D. Augustino *lib. 22. contra Faustum. cap. 27.* dicendo: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.* Dicitur primo, *dictum, factum, vel concupitum*, ad indicandum triplex peccatum, videlicet cogitationis, oris, & operis. Dicitur ulterius, *contra legem Dei:* nam quamvis etiam detur transgressio legis humanæ, sive Ecclesiasticæ, sive Civilis; hæc tamen non aliter est peccatum, nisi quia est contra legem Dei, volentis ac præcipientis, ut nostris legitimis Superioribus quidpiam juste præcipientibus obediamus, prout patet ex quarto Præcepto Decalogi, & alibi sæpe.

18. Si dicas objiciendo contra hanc Conclusionem: allata definitio non convenit peccato actuali omissionis; ergo non est bona. Probatur antecedens; quia omissio actus præcepti, v.g. auditionis Missæ die Festo, nec est dictum, nec factum, nec concupitum contra legem Dei, sed potius libera omnium trium omissio; ergo. Resp. negando antecedens, ejusque probationis consequentiam: quia enim *affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus*, ut communiter notant Doctores; hinc allata definitione sub ly, *dictum, factum, &c.* etiam horum negationes intelliguntur, id est, *non dictum, non factum contra legem Dei.*

19. Pro resolutione sequentis Conclusionis notandum breviter, quod in peccato actuali commissionis duo considerari possint, materiale scilicet & formale. *Materiale peccati* (quod alii *Substratum peccati* appellant) est ipsemet actus positivus hominis, quo perpetratur peccatum. *Formale* vero *peccati*, est privatio, seu carentia rectitudinis debitæ inesse illi actui, quæ nempe rectitudo, seu conformitas ad legem Divinam, deberet hic & nunc inesse actui humano, & non inest: & in hac carentia rectitudinis debitæ actui, consistit ratio formalis peccati, seu peccatum

tum formaliter sumptum. Sic in peccato homicidii, materiale, seu substratum hujus peccati, est extensio manus, ac elevatio gladii erga hominem occidendum: formale vero, est privatio debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quatenus illa elevatio manus, percussioque fit contra prohibitionem legis Divinæ, volentis, ne homo injuste occidatur; ac proinde actus ille caret sua debita rectitudine, seu conformitate ad legem Dei, quam habere debet quilibet actus humanus. Et hoc idem fit in aliis peccatis actualibus commissionis, ac suo modo etiam in peccatis omissionis, quo prænotato sit

20. CONCL. II. Peccatum actuale formaliter acceptum non consistit in positivo, sed privativo; id est, in carentia seu privatione debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam. Ita Doctor subtilis 2. *dist. quæst.* 1. cum suis (excepto Pontio) D. Bonaventura 2. *dist.* 37. *art.* 2. *quæst.* 1. Alensi, & pluribus aliis, contra non paucos Theologos oppositum tenentes. Conclusio hæc sequitur in primis ex præcedenti Notando. Accedit authoritas D. Augustini, qui super illud Joannis, *cap.* 1. *Sine ipso factum est nihil*: per *Nihil* intelligit peccatum, atque ait: *Manifestum est, quia peccatum nihil est*: ergo hoc nequit consistere in positivo. Probatur deinde Conclusio ratione: quia si peccatum formaliter consisteret in positivo, sequeretur, quod Deus per se & directe esset causa peccati: sed consequens est falsum; ergo. Probatur sequela: Quia omne ens positivum per se & immediate efficitur a Deo, utpote sine cujus immediato concursu nulla causa secunda potest operari, aut aliquid efficere, ut magis ostendi solet in Philosophia.

21. Confirmatur hoc ex definitione peccati supra ex D. Augustino relata: nam in ea ly *dictum*, *factum*, *concupitum*, denotat materiale peccati; ly *contra legem Dei*, denotat formale peccati: atqui esse contra legem Dei, importat aliquid privativum, videlicet carentiam debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quæ deberet inesse actui humano, & non inest; ergo.

22. Nec dicas: Homicidium, Blasphemia, & hujusmodi, sunt peccatum, ut patet: sed Homicidium, Blasphemia, &c. consistunt in positivo, ergo peccatum consistit in positivo. Resp. enim distinguendo minorem; sed Homicidium, Blasphemia, consistunt in positivo, si sumantur pro materiali, seu substrato peccati, concedatur; si sumantur pro formali, negatur minor, & consequentia. Sic enim consistunt in privativo, nempe in privatione debitæ rectitudinis, seu conformatis ad legem Divinam, quæ deberet inesse actui, & non inest: & hinc Homicidium in bello justo, vel authoritate publica erga malefactores factum, non est peccatum, eo quod hic non interveniat illa privatio conformitatis ad legem; quamvis quoad cætera in justa, & injusta hominis occisione, sint omnia æqualia. Verum de hoc plura in Theologia speculativa.

23. CONCL. III. Quamvis peccatum aliquam causam habeat (eo saltem modo, quo privationes dicuntur habere causam) Deus tamen non est causa, & author peccati. Hæc Conclusio est de Fide certa, contra nonnullos Hæreticos. Ratio in primis est: quia peccatum, cum sit malum omnium maximum, quia est aversio a Deo tanquam ultimo Fine, repugnat infinitæ Sapientiæ, Justitiæ, & bonitati Dei; unde is peccatum gravissime, & sub interminatione æternæ damnationis prohibuit. Accedunt clarissima Sacræ Scripturæ testimonia, *ut Psal.* 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es*, Sapient. 14. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus*, & alibi sæpe.

24. Nec obstat I. Quod Deus concurrat physice, ac immediate, ad substratum & materiale peccati, puta ad elevationem manus in actu homicidii. Resp. enim: licet Deus, tanquam causa prima & universalis concurrat positive ad substratum seu materiale peccati, ut omnes fatentur; non tamen concurrit ad ipsius actus defectum, id est, ad privationem debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, in qua privatione consistit ratio formalis peccati. Hanc enim Deus solum permittit, quatenus hominem a rectæ rationis regula libere deviantem non impedit, ne tollat ejus libertatem; ac proinde vi pacti sui generalis de sinendo causas secundas motus suos agere, permittit de facto hominem agere, quidquid vult, quem tamen, si peccaverit, nec pœnituerit, suo tempore severissime est judicaturus, ac puniturus.

25. Nec obstat II. Quod Deus in S. Scriptura quandoque legatur hominem indurare, excæcare, & hujusmodi: *ut Exod.* 7. *Ego indurabo cor Pharaonis*, Isaiæ 6. *Excæca cor populi hujus*, & alibi. Resp. enim cum communi Theologorum, hujusmodi S. Scripturæ loca non esse intelligenda de actione positiva, ita quod Deus immittat errores, aut duritiam in cor peccatoris, ut explicant nonnulli Hæretici (hoc enim repugnat citatis, & alus

aliis pluribus Sacræ Scripturæ testimoniis) sed ea in primis quoad Deum esse intelligenda permissive, sive quatenus is justo suo judicio permittit peccata: Deus enim, partim ut salva remaneat homini peccatori sua libertas, partim ut nonnunquam uno peccato libere ab aliquo eliciendo puniat aliud, partim ut homines justi per malos quandoq; exerceantur, partim ob alia sua inperscrutabilia judicia, permittit homines male agere, occasione cujus hi subinde in peccatis magis indurantur, atque ad bonum faciendum excæcantur.

26. Deinde dicitur Deus hominem indurare, excæcare, &c. subtrahendo specialiora gratiæ actualis auxilia. Deus enim justo judicio, ac in pœnam præsertim priorum peccatorum, subtrahit homini in peccatis inveterato, non quidem omnia, sed solum specialia & uberiora gratiæ actualis auxilia; sine quibus ille posset quidem bene agere, prævidetur tamen a Deo non bene operaturus, idque ob propriam suam malitiam, & perversam voluntatem. Ulterius alio modo dicitur Deus excæcare hominem, occasionaliter videlicet, sive inscrutabili suo judicio aliquid ponendo, vel removendo, ex cujus positione, vel remotione, sumit homo ex propria malitia occasionem peccandi: ut quando respiciens ad munera Abel, præbuit occasionem Cain ad æmulationem, ipsumque fratricidium (nam hoc posse Deum facere, non quidem ex primaria intentione peccati, sed aliis de causis, certum est; cum etiam homo in certis casibus licite possit aliquid facere, vel omittere, non obstante, quod prævideat proximum inde accepturum occasionem peccandi) vel quando patienter & longanimiter fert iniquitates, qua patientia abutentes peccatores sumunt majorem peccandi licentiam, sicque dantur in reprobum sensum.

27. CONCL. IV. Causa propria, & interior peccati, est sola voluntas creata, deficiens a recta regula morum in operationibus liberis. Ita certa omnium. Ratio est: quia voluntas libera est debitrix, ut omnem actum suum, sive elicitum, sive imperatum, eliciat conformiter legi Divinæ; ergo hoc non faciendo peccat, sicque est causa propria peccati.

28. Dicitur notanter, *causa propria, & interior peccati*. Nam dantur etiam causæ exteriores peccati, ex quibus in primis est Diabolus, qui incitando, & tentando homines, est causa moralis inductiva peccati. Accedunt Mundi & Carnis illecebræ, ut patet: immo nonnunquam unus homo est alteri causa peccati; præterea etiam potentiæ exteriores sunt sæpe voluntati causa, seu potius occasio peccati. Adhuc tamen hæc omnia non sufficiunt ad peccatum, nisi voluntas libere consentiat, & alioquin potius præbent homini justo atque in certamine constanti, ansam victoriæ, meritique, & augmenti gratiæ & gloriæ cœlestis.

29. Alia plura, quæ concernunt Peccatum actuale, partim colligi possunt ex dictis supra *Tract. 1. Dist. 2.* partim amplius patebunt ex dicendis, præsertim ubi agetur de *Peccato mortali & veniali*.

QUÆSTIO III.

De Peccato Habituali.

SUMMARIUM.

30 *Post actum peccati remanet aliquid in homine, unde is denominatur peccator,*
31 *Quod in S. Scriptura dicitur,* Macula.
32 *Peccatum habituale quid?*
33 *Illud qua tale non addit novam malitiam.*
34 *Tamen per accidens, seu ratione alterius præcepti, quod violatur, quandoque novum peccatum committitur.*
35 *Post transactum actum peccati mortalis plura eveniunt in homine; quæ?*
36 *Reatus pœnæ, & reatus culpæ, quid? Sententia Scotistarum.*
37 *Hæc sententia nulli subjacet censuræ.*
38 *Solvitur objectio.*
Peccatum habituale cur potius consistat in reatu culpæ, quam privatione gratiæ?

30. CErtum est apud omnes, & indubitatum, post actum peccati physice jam præteritum, adhuc hominem manere peccatorem; atque adeo aliquid in eo relinqui, per quod in esse peccatoris constituitur, & a quo denominatur peccator, quousque per veram pœnitentiam consequatur remissionem ipsius. Patet hoc ex S. Scriptura passim, ut ex illo *Luca 7. Mulier, quæ erat in civitate peccatrix. Matth. 9. Publicani, & peccatores venientes discumbebant cum Jesu. Rom. 5. Cum adhuc peccatores essemus*, & alibi passim.

31. Hoc autem, a quo post transactum actum peccati denominatur quis peccator, vocatur in S. Scriptura *Macula*; ut Jere-

miæ

mix 2. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua.* Et Josue c. 22. *Usque in præsentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet.* Et Ecclesiastici 31. *Qui inventus est sine macula*, & alibi. Unde homo postmodum a tali Macula per peccatum contracta, dicitur maculatus, pollutus, immundus, coinquinatus, & abominabilis coram Deo, ut sæpissime legitur in S. Litteris, a qua proinde Macula Regius Psaltes petivit ablui, & mundari, dum Psal. 50. oravit, dicens: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me.* His prænotatis sit

32. CONCL. I. Peccatum habituale nihil aliud est, quam peccatum actuale, cujus commissio physice jam præteriit, moraliter tamen permanet. Ita in re Doctores omnes, prout bene notat Mastrius 2. *disp. 6. n.* 261. licet postmodum multum discrepent in assignando, quidnam sit illud, ratione cujus peccatum physice jam transactum censeatur adhuc moraliter permanere, & durare, quousque per veram pœnitentiam retractetur & deleatur.

33. CONCL. II. Peccatum habituale qua tale non addit novam malitiam supra illam, quæ fuit admissa in instanti commissionis actualis peccati, quæque moraliter permanere dicitur. Ita rursum omnes Theologi, nemine discrepante. Hinc fit, quod propter peccatum habituale præcise, non mereatur homo majorem pœnam, ac supplicium, quantumcunque illud duret, quam fuerit promeritus in illo instanti ac momento, in quo actualiter peccavit.

34. Dicitur notanter, *præcise propter peccatum habituale*. Quia si occurrat tempus, quo urget Præceptum eliciendæ contritionis, amoris Dei, aut receptionis alicujus Sacramenti, & tunc homo negligat mediante contritione, aut digna Sacramenti receptione sese restituere in statum gratiæ, atque expellere peccatum habituale mortale; jam committet is novum peccatum mortale propter violationem hujus præcepti, ac proinde absque subio erit dignus majori pœna. Verum hoc contingit non vi ipsius peccati habitualis qua talis, ac præcise sumpti, sed per accidens ratione alterius occurrentis præcepti, quod de novo violatur. Et hoc idem dicendum de eo, qui de peccato suo præterito habet novam complacentiam; siquidem per hanc committitur novum peccatum actuale. Cæterum novo peccato actuali non superveniente, sola permanentia peccati habitualis non auget malitiam actus peccaminosi præteriti, neque pœnam ipsi correspondentem.

35. CONCL. III. Post transactum actum peccati mortalis plura eveniunt in homine, peccante mortaliter. Primo enim is labitur in iram, atque inimicitiam Dei, cui æque *odio sunt impius, & impietas ejus*, ut dicitur *Sap.* 14. Secundo, privatur homo per peccatum mortale gratia habituali, seu sanctificante: siquidem de facto gratia & peccatum sunt incompossibilia, eo ferme modo, quo lux & tenebræ. Tertio, remanet in homine reatus, id est, obligatio quædam ad pœnam ex actu peccaminoso præterito contracta: statim enim, ac homo peccat, obligatur is ad pœnam peccato suo correspondentem, quousque pœna illa soluta fuerit, ac remissa.

36. Porro Reatus iste dupliciter potest considerari: primo, prout talis obligatio ad pœnam dicit ordinem ad Deum, qui propter peccatum commissum decernit homini pœnam, suo peccato correspondentem: & talis reatus, seu obligatio ad pœnam, dicitur *Reatus pœnæ*. Secundo, prout ejusmodi obligatio ad pœnam respicit ipsum peccatum actuale præteritum, utpote ex quo proxime contrahitur, illudque immediate consequitur: & talis Reatus, seu obligatio ad pœnam, prout respicit & proxime consequitur ad ipsum actum peccati præcedentis, dicitur proprio nomine *Reatus culpæ*. Et in hoc reatu culpæ, juxta Doctorem Subtilem 4. *dist.* 14. *q.* 1. & Scotistas, consistit formaliter Peccatum habituale; id est, ratione hujus Reatus culpæ censetur in homine peccatore moraliter remanere peccatum suum actuale physice jam præteritum, donec per veram pœnitentiam expietur, ipsaque gratia sanctificans recuperetur.

37. Dices: B. Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Ex omnibus* (estque confirmata a Gregorio XIII. & Urbano VIII. in hujus Constitutione 289. quæ incipit, *In eminenti*, ac refertur tomo V. Bullarii Romani) inter alias Propositiones Michaelis Baii damnavit hanc, ordine 54. *In peccato duo sunt, actus, & reatus: transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.* Atqui hæc videtur esse ipsissima sententia ex Scoto nunc relata; ergo. Resp. negando minorem: siquidem Bajus ille asserebat, transeunte actu peccati in peccatore nihil manere, nisi reatum, sive obligationem; sicque volebat,

in

in ipso etiam non remanere privationem gratiæ sanctificantis, prout liquet ex ejus Propositione tum relata, tum 41. in qua negavit, justificationem hominis fieri per gratiam infusam. E contra Scotus, & Scotistæ unanimiter fatentur, remanere in peccatoribus ejusmodi privationem gratiæ sanctificantis. Tacentur plures aliæ disparitates, quæ legentibus citatam Bullam facile patebunt, in qua simul §. 3. expresse notatur, quod Propositiones illæ *in proprio verborum sensu, ab assertoribus intento*, damnentur.

38. Urgebis. Ergo peccatum habituale potius consistit in privatione gratiæ sanctificantis, quam in Reatu culpæ. Probatur sequela. Peccatum habituale in eo formaliter consistit, quod tollitur in justificatione: sed in justificatione tollitur ipsa privatio gratiæ, ergo. Resp. negando antecedens, ejusque probationis majorem claritatis gratia distinguendo: Peccatum habituale in eo formaliter consistit, quod per se primo tollitur in justificatione, conceditur: quod per se secundo duntaxat tollitur, negatur major: sicque distincta minori negatur consequentia. Nam quod per se primo tollitur in justificatione, sunt peccata physice præterita, & moraliter adhuc permanentia: censentur autem moraliter permanere propter privationem gratiæ. Et hoc amplius ex eo ostenditur: tum quia hac ratione peccata venialia habitualiter permanent; id est, non propter privationem gratiæ (hanc enim non inducunt) sed propter correspondentem Reatum culpæ. Tum quia alioquin omnia peccata mortalia habitualia forent ejusdem rationis, ac speciei: non minus ac privatio gratiæ est æqualis, ac ejusdem speciei, in omnibus peccatoribus peccato mortali obnoxiis. Uberior de hoc disputatio relinquitur Theologiæ Speculativæ.

QUÆSTIO IV.

Unde desumenda sit Distinctio specifica moralis Peccatorum?

SUMMARIUM.

39 *Cur non sit sermo de distinctione specifica physica peccatorum?*

40 *Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis, unde desumatur?*

41 *Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis desumitur per ordinem ad diversas specie virtutes,*

42 *Vel rectitudines, quarum sunt formaliter privationes.*

43 *Ex sola diversitate præceptorum non semper recte infertur diversitas specifica peccatorum.*

44 *Quando ex diversitate præceptorum possit colligi diversitas specifica peccatorum?*

45 *Saltem ab extrinseco.*

46 *Unicum est peccatum, non jejunare die, quo duplex occurrit jejunium Ecclesiasticum.*

47 *Secus, si ad alterum quis teneatur ex voto.*

48 *Violatio Castitatis in Religioso professo, vel Clerico in Sacris, continent duplicem specie malitiam. Non vero novam, si Religiosus sit simul in Sacris.*

49 *Si votum & juramentum super eadem re factum violetur, est duplex specie malitia.*

Quid, si violetur votum sapius renovatum?

39. UT ex Titulo Quæstionis patet, in proposito non est sermo de distinctione specifica physica peccatorum, id est, de illa, qua peccata secundum suum esse materiale ab invicem distinguuntur (quæ distinctio desumitur ab objectis, cum generaliter actus distinguantur per objecta) sed de Distinctione specifica morali. Ratio est: quia hic loquimur de distinctione specifica peccatorum in ordine ad Confessionem Sacramentalem, utpote cum juxta Concilium Trid. *Sess.* 14. *cap.* 5. & *can.* 7. & Theologos unanimiter, teneantur Fideles in Confessione peccata sua explicare non solum quoad numerum; sed etiam quoad speciem, ac circumstantias peccati speciem mutantes: ad hoc autem parum refert scire distinctionem, aut unitatem physicam peccatorum. Sic enim occisio Laici, & Clerici, sunt quidem physice loquendo ejusdem speciei, non tamen moraliter, utpote cum occisio Clerici superaddat specialem malitiam Sacrilegii: e contra vero furtum bovis, & furtum centum florenorum, physice loquendo, distinguuntur specie, eo quod habeant objecta specie diversa; & tamen moraliter sunt peccata, & furta ejusdem speciei. Igitur loquendo de distinctione specifica morali peccatorum, ac in ordine ad Confessionem Sacramentalem, sit

40. CONCL. I. Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis, recte desumitur ex actibus debitis, quorum sunt omissiones; atque ideo omissiones illæ sunt peccata spe-

specie distincta, quæ privant actibus debitis secundum speciem moraliter distinctis. Ita communiter Doctores. Sic v. g. omissio Missæ die Festo audiendæ, distinguitur specie ab omissione largitionis eleemosynæ in casu præcepto, quia ipsa Missæ auditio, atque elargitio eleemosynæ, sunt actus debiti specie distincti. E contra omissio Missæ in die Dominico, & omissio Missæ in die Festo, non distinguuntur specie moraliter, quia neque actus præceptus auditionis Missæ in prædictis diebus distinguitur specie. Et in hoc conveniunt omnes: major autem difficultas est de peccatis commissionis, & unde desumenda sit eorum Distinctio specifica moralis; de quibus loquendo sit

41. CONCL. II. Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis, desumitur recte per ordinem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines, quarum formaliter sunt privationes. Ita Doctor noster 2. *dist.* 37. *q.* 1. cum suis, & aliis, qui tenent, peccatum actuale formaliter consistere in privativo. Ratio est: quia universaliter privationes sumunt suam specificationem ab oppositis formis; sic enim cæcitas, & tenebræ distinguuntur specie ab invicem, eo quod oppositæ formæ, nempe lux & visus, specie distinguantur: ergo cum peccatum commissionis formaliter consistat in privativo, juxta dicta *n.* 20. ejusdem Distinctio specifica recte desumitur in ordine ad diversas specie virtutes, vel rectitudines, quarum est privatio.

42. Dicitur notanter sub disjunctione, *per ordinem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines*. Nam ad distinctionem specificam moralem peccatorum sufficit, ut vel diversis specie virtutibus opponantur, ut furtum & fornicatio, quorum prius oppositum est virtuti Justitiæ, alterum virtuti Castitatis; vel saltem eidem virtuti secundum aliam, & aliam specie rectitudinem, ut Avaritia & prodigalitas, quæ specie differunt, non obstante, quod opponantur eidem virtuti Liberalitatis: quia licet Liberalitas sit unica virtus formaliter & adæquate, includit tamen duplicem rectitudinem per respectum ad duo extrema, id est, duplex rationis dictamen, quorum uno prohibetur excessus, cui opponitur prodigalitas, & altero defectus, cui opponitur avaritia.

43. CONCL. III. Ex sola diversitate præceptorum non semper recte, ac sufficienter colligitur ab extrinseco diversitas specifica peccatorum. Ita communis. Ratio est; quia fieri potest, & sæpe contingit, quod eadem res, & ex eodem motivo formali, tam præcepto Divino quam humano, Ecclesiastico, & Civili præcipiatur, aut prohibeatur; sic enim furtum prohibetur tum Jure naturali, ac Divino, tum humano, Ecclesiastico, & Civili: atqui ob hanc solam præceptorum diversitatem furtum simplex non contrahit plures specie malitias, ut omnes fatentur; ergo. Additur tamen in Conclusione, *non semper recte colligitur*, propter mox dicenda: hinc sit

44. CONCL. IV. Tunc solum ex diversitate præceptorum potest ab extrinseco colligi diversitas specifica peccatorum, quando præcepta illa sunt formaliter diversa; id est, quando sub diversis motivis formalibus, ad diversas virtutes, aut rectitudines spectantibus, quidpiam præcipiunt, vel prohibent; ut v.g. quia datur præceptum Divinum prohibens furtum simpliciter ex motivo Justitiæ, & simul aliud præceptum Ecclesiasticum prohibens furtum in loco sacro ex motivo Religionis; hinc malitia furti in loco sacro commissi, distinguitur specie a malitia simplicis furti: & qui furatur in loco sacro, duplicem committit malitiam specie distinctam, injustitiæ scilicet, & sacrilegii. Et idem fit in aliis similibus, quæ prohibentur diversis præceptis ex motivo diversarum virtutum, vel rectitudinum.

45. Dicitur notanter in Conclusione, *colligi potest ab extrinseco*. Nam supposita etiam ejusmodi lege formaliter diversa, adhuc peccata illa specificantur intrinsece penes diversas illas virtutes, aut rectitudines, ex quarum motivo quidpiam est præceptum, vel prohibitum, & quarum peccata illa sunt privationes: ex diversitate præceptorum vero dicta Distinctio solum colligitur ab extrinseco.

46. Ex dictis deducitur I. cum Vasquez t. 2. *disp.* 98. *cap.* 3. & aliis passim, non esse plura specie vel numero distincta peccata, in Confessione necessario explicanda, cum quis non jejunat in aliqua Vigilia incidente in Quadragesimam, aut Quatuor anni Tempora. Item si quis non audiat Missam die Dominico, in quem simul incidit Festum alicujus Sancti. Ratio est; quia jejunium, quamvis in dicto casu bis vel ter præcipiatur ab Ecclesia, adhuc tamen semper præcipitur ex eodem motivo virtutis Temperantiæ: unde quamvis detur duplex causa, seu duplex titulus malitiæ, nempe duplex præceptum Ecclesiæ, adhuc erit unica malitia, unum-

nnumque peccatum. Idem dicendum de altero exemplo, ubi auditio Missæ præcipitur in utroque casu ex motivo virtutis Religionis.

47. Deducitur II. cum eodem Vasquez, & aliis, secus esse dicendum de eo, qui Feria sexta tenetur jejunare ex voto: is enim, si Feria sexta, in quam simul incidit jejunium Ecclesiasticum Vigiliæ, aut Quatuor Temporum, violet jejunium, peccabit duplici peccato, scilicet & contra virtutem Temperantiæ impositæ ratione præcepti Ecclesiastici, & contra virtutem Religionis ratione voti.

48. Deducitur III. Quod violatio Castitatis in Religioso professo, vel Clerico in sacris Ordinibus constituto, duplicem habeat malitiam specie distinctam, ac necessario in Confessione explicandam: nimirum Luxuriæ contra Temperantiam, seu Castitatem; & Sacrilegii, contra Religionem: quia motiva harum virtutum sunt specie distincta. E contra Religiosus professus, simulque in Sacris constitutus, non peccat nova specie malitiæ propter duplex votum violatum, nempe votum Castitatis religiosæ, & votum Castitatis sacro Ordini annexum: quia hæc vota non sunt distinctæ speciei; sola autem præceptorum diversitas non facit malitias specie distinctas, nisi etiam sint contra diversas specie virtutes, vel rectitudines. Unde sufficit, quod talis in Confessione dicat, se commisisse fornicationem contra votum Castitatis, uti post Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 17. n. 27.* Bonacinam, & communiorem aliorum, contra Ledesmam, notat Mastrius *disp. 14. Theol. Mor. num. 32.*

49. Secus foret, si votum, & juramentum, super eadem re factum violetur; quia tunc erit diversa specie malitia, necessario in confessione explicanda. Sanchez ibidem *n. 26.* Etsi enim tam votum, quam juramentum pertineant ad virtutem Religionis, adhuc tamen spectant ad ipsam sub diversa ratione, atque rectitudine: votum quidem, ob fidem datam Deo servandam; juramentum vero, ne Deus in testem falso adducatur. Quod si vero violetur votum, sæpius, aut etiam millies renovatum, committitur unicum nihilominus peccatum: quia omnia ea vota eodem modo ad unam Religionis virtutem pertinent; simulque repetitio illa voti habet se, sicut repetitum ejusdem rei ab eodem Superiore præceptum. Et conformiter dictis resolvi poterunt innumeri casus.

QUÆSTIO II.

Unde desumatur Distinctio numerica moralis Peccatorum?

SUMMARIUM.

50 *Ratio ordinis Quæstionum.*
Actus peccaminosi physice distincti, non semper distinguuntur moraliter.
51 *Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus peccaminosi moraliter interrupti.*
52 *Quandonam censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi? Id fit I. per voluntatem contrariam.*
53 *II. Per cessationem voluntariam ab actu.*
54 *III. Juxta quosdam etiam per cessationem involuntariam & naturalem. Sed hæc sententia videtur limitanda.*
55 *Peccata interna, quæ solo animo perficiuntur, multiplicantur numero, quoties actus ipsi renovantur.*
56 *Peccata, quæ opere externo perficiuntur, quando multiplicentur numero?*
57 *Unico actu occidens decem homines committit unum numero peccatum.*
58 *Secus, si id fiat pluribus actibus externis distinctis.*
Ampliatio dictorum ad alios casus.
59 *Quid dicendum de actibus pravis incompletis v. g. proxime præcedentibus, vel sequentibus fornicationem,*
60 *Vel occisionem inimici.*
61 *Quid de sæpius percutiente, blasphemante, contumelias iterante, in eodem commotionis impetu?*

50. CUm Juxta Sacrum Concilium Trid. *Sess. 41. cap. 5. & can. 7.* & omnes Catholicos, in Sacramento Pœnitentiæ confiteri teneamur omnia, & singula peccata mortalia, tam quoad speciem, & circumstantias peccati speciem mutantes, quam quoad numerum, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habetur: post explicatum modum dignoscendi Distinctionem specificam moralem, merito subjungitur præsens Quæstio de distinctione numerica morali peccatorum. Et additur, *de Distinctione numerica morali.* Siquidem physice loquendo concedunt omnes, quod multiplicentur peccata numero juxta numericam multiplicationem actuum physicorum peccaminosorum, quod tamen moraliter loquendo

non

non semper fit: quia multi quandoque actus peccaminosi physice distincti, constituunt unum duntaxat numero peccatum moraliter loquendo; ut patet in eo, qui cogitat occidere suum inimicum, ac ea intentione quærit equum, præparat arma, accingit se itineri, ponit hosti insidias, & tandem ipsum actu occidit: hic enim multos quidem habet actus illicitos physice distinctos, moraliter tamen non nisi unum numero peccatum committit, ut patebit ex dicendis. Hoc prænotato sit

51. CONCL. I. Loquendo de multiplicatione seu distinctione numerica peccatorum, tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis pravi moraliter interrupti, ac repetiti. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia nullum est peccatum, nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberate procedit; ergo tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis pravi moraliter interrupti, ac repetiti. Sed mox

52. Quæritur, quandonam censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi? Respond. cum Mastrio *disp. 15. Theol. Moral. num. 66.* & communi Doctorum. Toties censentur actus voluntatis moraliter interrumpi, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseverant; id est, quoties nullus effectus assignari potest, in quo virtualiter prior ejusmodi actus permanere censeatur. Id autem pluribus modis accidere solet. Et primo quidem actus peccaminosus moraliter interrumpitur (ita ut nec formaliter, nec virtualiter permanere censeatur) per voluntatem contrariam; prout fatentur omnes. Sic enim actus prior omnino revocatur, & per consequens etiam formaliter interrumpitur: prout fit, si quis de priore actu peccaminoso agit pœnitentiam, aut dolet ipsum se perpetrasse.

53. Secundo interrumpitur moraliter actus pravus per cessationem ab actu illo voluntariam, & liberam: ut si quis semel suum in procurando peccato quamvis irritum conatum peregit, & postmodum tædio, vel lassitudine victus ab illo conatu pravo desistit sine proposito ulterius progrediendi, jam prior ille actus censetur moraliter interruptus; prout D. Petrus intra breve tempus hac de causa ter Christum negasse dignoscitur. Ratio est: quia talis censetur actum illum interpretative revocare, hoc ipso, quod ab illo actu pravo cesset sine proposito ulterius pergendi.

54. Tertio, non pauci Doctores, inter quos est Vasquez 1. 2. *disp. 75. cap. 3.* tenent, etiam per cessationem involuntariam & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia, actum peccaminosum moraliter interrumpi. Sed hæc sententia patitur plures instantias, ac proinde nonnulli id relinquendum censent judicio prudentum: quia non in omnibus peccatis requiritur, ac sufficit eadem unio, vel continuatio ad unitatem numericam moralem ipsorum: aut saltem dicta sententia procedit solum in peccatis internis, quæ sola mente consummantur, ut est peccatum odii, hæresis, & hujusmodi; non autem in peccatis, quæ opere externo perficiuntur, prout amplius patebit ex sequentibus: unde sit

55. CONCL. II. Peccata interna, quæ solo animo perficiuntur, ut Hæresis, Odium Dei vel proximi, Delectatio venerea morosa, & hujusmodi, toties multiplicantur numero, quoties actus ipse internus peccati renovatur. Ita communis; & ratio est: quia quilibet talis actus internus in se est perfectus, & consummatus; simulque posterior actus nullam habet dependentiam vel connexionem cum priori. Ex qua doctrina Layman *lib. 1. tr. 3. cap. 3. n. 3.* infert, fieri posse, quod idem homo mille peccata Odii, vel internæ Infidelitatis uno die committat. Quamvis plerumque impossibile sit, internorum horum actuum, seu peccatorum numerum inire; ideoque satis sit in Confessione moram temporis explicare, v. g. dicendo: *Integro anno perstiti in inimicitia & sæpe, cum inimici memoria occurrit, actus odii exercui, ferme in singulos dies, vel singulas hebdomadas*: hinc enim prudens Confessarius jam poterit formare judicium de statu pœnitentis.

56. CONCL. III. Peccata, quæ opere externo perficiuntur, toties numero multiplicantur, quoties actus ipsi exteriores peccatum illud consummantes repetuntur. Ita Doctores communiter. Sic, qui plures homines successive occidit, plura committit homicidia numero distincta. Similiter si quis sæpius fornicetur, quamvis eadem nocte, plura committit peccata fornicationis numero distincta, atque in Confessionali explicanda. Ratio est: quia interveniunt duo actus mali, quorum unus ad alterum non ordinatur, nullamque cum ipso habet connexionem: eo quod quilibet eorum in se sit completus, & consummatus actus

57. Dicitur notanter I. *Plures homines suc-*

successive occidit. Nam si quis unico actu decem, vel plures homines occidat, vel occidere velit, v. g. explosione tormenti bellici, vel stratagemate, unum numero peccatum committit, gravius tamen: uti tenent Suarez *part. 3. tom. 4. disp. 22. sect. 5. num. 33.* Marchantius *tom. 1. Tribunalis, tract. 3. tit. 4. quæst. 2. concl. 2.* Navarrus, Layman, & alii, contra Azorium *part. 1. lib. 2. Institut. Moral. cap. 4. quæst. 2.* Ratio est: quia hujusmodi distinctio numerica objectorum, ut puta plurium hominum, est tantum materialis, cum actus, aut intentio occidendi, respiciat illa omnia per modum unius objecti formalis, totalis & adæquati. Quamvis enim cæteroquin singula illa objecta possent actui dare completam malitiam, tamen ut conjunguntur, atque ab actu per modum unius respiciuntur, conferunt actui simul unam completam malitiam, majorem tamen; quam etiam quidam Doctores volunt esse in Confessione exprimendam.

58. Quod si vero contingat, non uno eodemque actu, sed pluribus actibus externis ab invicem distinctis, decem homines successive occidi, tunc erunt decem peccata Homicidii numero distincta, propter rationem positam in Conclusione. Et quod hic dicitur de Homicidio, pariter intelligendum de aliis peccatis opere externo consummatis, utputa de Furtis, Blasphemiis, Detractionibus, & hujusmodi: nam auferens eodem actu res pluribus proprias, aut simul detrahens pluribus, vel blasphemans omnes Sanctos, committit unum numero peccatum; secus, si id fiat pluribus actibus externis ab invicem distinctis.

59. Dicitur II. *Actus exteriores peccatum consummantes, seu completi.* Nam aliter dicendum de quibusdam actibus incompletis, qui solent esse vel via ad actum pravum consummandum, vel ipsum comitari, aut ejusdem esse complementum: uti respectu peccati Fornicationis solent esse delectatio inordinata circa tale peccatum, aspectus, verba obscœna, tactus impudici, & hujusmodi, quæ vel ipsum opus pravum proxime præcedunt, vel comitantur, aut veluti consuetæ appendices mox sequuntur, ac explicato in Confessione ipso pravo opere satis intelliguntur, & unum quodammodo cum ipso opere censentur.

60. Sic pariter, si quis volens occidere inimicum suum, etiam aliquot dierum itinere distantem (prout exemplificat Tannerus *tom. 2. disp. 4. quæst. 2. n. 61.* citans Navarrum, Valentiam, & alios) accipit arma, insidet equo, vocat socios jam paratos ad occidendum, facit iter longum, ac interim animum occidendi sæpius repetit, & somnum vel alia negotia interponit, tandem vero ponit insidias, & actu occidit; censetur moraliter loquendo unum peccatum Homicidii consummati perpetrare, eo tamen gravius, cæteris paribus, quo diutius in tam pravo proposito perseveravit. Ratio est: quia prior prava voluntas in actione itineris, & aliis externis actibus ad finem illum ordinatis moraliter continuatur, & virtualiter perseverat, & quamvis actus physice multiplicentur, non tamen moraliter. Sicuti ergo, quæ plura sunt in genere entis, una domus sunt; ita actus illi in genere entis distincti, sunt unum quid in genere moris, scilicet unum peccatum opere externo consummatum; cum ad hoc illi omnes ordinentur, tanquam actus incompleti ad completum.

61. His addes cum Doctoribus communiter, quod is, qui eodem commotionis impetu, eademque pugna vel contentione, alterum sæpius percussit, vel contumelia repetita affecit, aut iterato blasphemavit; semel tantum peccasse censeatur, saltem in ordine ad Confessionem Sacramentalem: censetur enim moraliter loquendo esse unicus actus, propter ordinem unitatis moralis, quem actus illi repetiti inter se habent. Secus dicendum, si per intervalla ad verberandum quis proximum aggreditur, convitiatur, aut Deum blasphemat.

DI-

DISTINCTIO II.

De Peccato mortali, & veniali.

QUÆSTIO I.

De natura, conditionibus, & signis Peccati mortalis, ac venialis.

SUMMARIUM.

1 *Peccatum mortale, quid?*
2 *Peccatum veniale, quid?*
3 *Peccatum mortale, & veniale, in nonnullis conveniunt.*
4 *In pluribus tamen differunt.*
5 *Ad quodcunque peccatum actuale tres requiruntur conditiones.*
I. Ut sit voluntarium.
6 *II. Ut sit liberum.*
7 *III. Ut advertatur malitia peccati.*
8 *Ad peccatum mortale requiruntur alia tria, quæ?*
9 *Ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena intellectus.*
10 *Quænam censeatur perfecta advertentia & sufficiens ad peccatum mortale?*
11 *Et quænam imperfecta, seu semiplena?*
12 *Signa, quibus in dubio discerni possit consensus perfectus ab imperfecto.*
Regula I. Regula II. Regula III. Regula IV.

1. CONCL. I. Per *Peccatum mortale* illud intelligitur, quod ita Deum offendit, ut in animam inducat privationem gratiæ sanctificantis, & amicitiæ Divinæ (quæ privatio est mors animæ) & si quis in ea finaliter decedit, puniatur etiam pœna æterna, quæ est mors secunda. Et de hoc dicitur Sapient. 16. *Homo per malitiam occidit animam suam.* Et Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Qua de causa recte peccatum istud appellatur *mortale*.

2. *Peccatum veniale*, e contra illud dicitur, quod licet Deum offendat, non tamen ita graviter, ut amicitiam cum Deo destruat, & inducat æternæ pœnæ reatum. Et dicitur *veniale* a venia, eo quod facilius veniam consequatur, & aliquo modo venia dignum sit. De hoc intelligitur illud Prov. 24. *Septies enim cadet justus.* Et Jacob. c. 3. *In multis offendimus omnes*, & hujusmodi.

3. CONCL. II. Peccatum mortale, ac veniale, in nonnullis conveniunt, in pluribus tamen differunt. Et quidem conveniunt, in primis ex eo: quia non solum peccatum mortale, sed etiam veniale, est actus moraliter malus, Deo displicens, Ipsumque offendens, ac proinde dignus supplicio sibi correspondente. Insuper conveniunt: quia non solum peccatum mortale, sed etiam veniale nequit eligi ad promovendam honestatem alterius finis; cum juxta illud Apostoli *Rom.* 3. non sint facienda mala, ut eveniant bona. Tertio conveniunt: quia utrumque peccatum est actus humanus moraliter malus, ac proinde requirens voluntarium, atque libertatem sufficientem. Insuper utrumque peccatum a sola creatura rationali, non autem a Deo, vel brutis elici potest. Sunt & nonnulla alia, in quibus peccatum veniale ac mortale conveniunt, quæ hic omittuntur.

4. E contra vero differunt hæc duo: nam peccatum veniale longe facilius potest consequi remissionem, quam mortale; unde jure merito illud vocatur veniale a venia. Deinde, peccatum veniale non tollit vitam animæ, sive gratiam sanctificantem; neque excludit hominem ab amicitia Dei, neque privat ipsum in perpetuum visione Dei, ac æterna beatitudine: bene tamen peccatum mortale. Tertio, peccatum mortale virtualiter ac moraliter magis amat creaturam, quam Deum; nam peccans mortaliter constituit sibi ultimum finem in creatura, saltem virtualiter, ac interpretative, quatenus per peccatum mortale convertitur ad creaturam, bene cognoscens, quod per illam conversionem amittat conjunctionem cum Deo, & ab eo tanquam ultimo Fine suo separetur: secus fit in peccato veniali. Alia discrimina inter utrumque peccatum patebunt ex sequentibus Conclusionibus.

5. CONCL. III. Ad contrahendum quodcunque peccatum actuale, sive mortale, sive veniale, tres requiruntur conditiones. Prima est, ut sit voluntarium, id est, ut fiat a voluntate consentiente. Et defectu hujus conditionis nullus actus est peccatum, qui non est voluntarius; sive is sit internus vel occultus, ut cogitationes contra Fidem,

cogitationes blasphemiæ, motus carnis, etiamsi fiant usque ad effusionem seminis, dummodo non sint voluntarii; sive externus ac violentus, ut si cuipiam reluctanti manus elevetur a Tyranno ad thus Idolo incendendum, vel si stuprum virgini per vim inferatur. Hæc enim, & alia hujusmodi, si sint homini prorsus involuntaria, ejusque voluntas in talia nullatenus consentiat, peccata non sunt, imo potius occasio victoriæ, & augmenti meriti supernaturalis. Unde D. Augustinus, *lib. De vera Religione, c.* 14. ait: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

6. Altera conditio, ad contrahendum quodlibet peccatum requisita, est, ut sit liberum; id est, ut sit in potestate voluntatis illud facere, vel non facere. Et defectu hujus conditionis excusantur a peccato motus primo primi iræ, concupiscentiæ, ac sensualitatis, qui præveniunt advertentiam & libertatem nostram; item alii motus vehementissimi, quibus usus rationis perturbatur, aut qui nobis dormientibus accidunt, vel contingunt omnino contra renitentiam nostræ voluntatis.

7. Tertia conditio est, ut advertatur malitia peccati. Et defectu hujus conditionis excusatur a peccato, qui aliquo die non jejunat, nihil cogitans de jejunio in tali die; item qui lapidem projicit fortuito, non videns periculum aliquod lædendi transeuntes; item qui celebrat contractum usurarium, non advertens ipsum esse talem. Cæterum hæc tria perfectius debent concurrere ad peccatum mortale, quam veniale; ut mox amplius dicetur.

8. CONCL. IV. Tria insuper ad peccatum mortale requiruntur, quorum si unum desit, jam non amplius sit peccatum mortale, sed ad summum veniale. Primo enim, ex parte intellectus requiritur plena advertentia, & deliberatio. Secundo, ex parte voluntatis requiritur perfectus consensus. Et tertio, ad peccatum mortale requiritur gravitas materiæ. Ita Doctores omnes; idque importat ipsa gravitas peccati mortalis, utpote digni æterna damnatione.

9. CONCL. V. Quamvis advertentia ad peccatum mortale requisita debeat esse plena, & perfecta, per firmum judicium intellectus de malitia actus, vel saltem de periculo ipsius, ut dictum est; nihilominus ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena, seu imperfecta notitia, per imperfectum & semiplenum judicium de malitia actus, vel periculo ipsius. Ita rursum communis. Ratio discriminis inter peccatum mortale, & veniale, est, quod hoc sit levis duntaxat offensa Dei, nec separans hominem ab amicitia ipsius, sicuti peccatum mortale; ergo etiam sufficit minor advertentia, ac deliberatio, ad contrahendum peccatum veniale, quam mortale. Sed occasione hujus,

10. Quæritur I. Quænam censeatur esse perfecta advertentia, & sufficiens ad peccatum mortale? Resp. I. Nullum est peccatum mortale in consensu voluntatis, nisi cogitatio aliqua præcesserit (& quidem cogitatio expressa, quam vocant actualem) malitiæ moralis, vel periculi, vel saltem expressa aliqua dubitatio. Ratio est: quia si nihil horum præcesserit, censetur adfuisse naturalis inconsiderantia & oblivio malitiæ actus. Et hinc communiter Doctores eum excusant a peccato, qui in die jejunii comedit carnes, nihil cogitans de præcepto seu die jejunii: & idem de aliis similibus dicendum.

11. Resp. II. cum Sanchez *disp. 1. in Decalogum, c.* 1. *n.* 10. & aliis, quod tunc plena deliberatio adsit, quando ratio perfecte animadvertit objectum malum quoad circumstantias, quibus moveri potest ad illud excutiendum: semiplena autem & imperfecta, cum quis ita animadvertit, aut animadvertere potest quadam præsenti cogitatione, ut possit quidem excutere malum illud, sed non tam facile, eo quod nondum plene cernat, in quonam, vel quali motu hæreat: prout solet accidere semidormientibus, seu illis, qui nondum plene a somno excitati, pollutionis sibi contingentis malitiam advertunt.

12. Quæritur II. Quomodo, quibusve ex signis in dubio discernere possimus, an quis habuerit consensum perfectum, & sufficientem ad peccatum mortale, vel imperfectum dumtaxat, qui non sufficit ad mortale? Resp. cum Mastrio *disp. 13. Theol. Mor. n.* 13. Bonacina, Reginaldo, & aliis, id ex sequentibus regulis dignosci posse. I. Si homo advertens ad peccatum ita se cognoscit esse animo dispositum, ut quamvis illud facile committere posset, non committeret; tunc ut plurimum signum est, atque judicandum, non adfuisse consensum deliberatum, & sufficientem ad mortale. II. Si dubitans sit vir adeo bonæ & timoratæ conscientiæ, ut peccatis dissentire soleat; in dubio ut plurimum judicandum est, eum non habuisse plenam advertentiam, & perfectum consensum: licet aliquam in repellendis tentationibus negli-

negligentiam admiserit. Secus est dicendum de eo, qui frequenter tentationibus succumbere consuevit; hic enim in dubio putandus est consensisse perfecte. Ratio discriminis est: quia cum prior summo odio peccatum mortale prosequatur, si in illud plene, deliberate, ac perfecte consensisset, facile discerneret: e contra vero, cum posterior illud parvi faciat, si minime consensisset, nullum in ipso suboriretur dubium. III. Quando quis dubitat, an aliquid fecerit in somno, an in vigilia, seu dum esset sui compos, vel potius dum ebrietate aut phrenesi correptus fuit, non leve signum est, fecisse seu voluisse sine plena advertentia & consensu: nam quæ cum plena advertentia & consensu fiunt, facillime cognoscuntur facta fuisse ratione plene advertente; cum rationis usus liberam permittat homini de suis actionibus cognitionem, nisi forte mora temporis aliquam induxerit oblivionem. Aliam, & ordine IV. regulam addit Sanchez *lib.* 1. *Decalog. c.* 1. *num.* 18. dicens: Quando motus pravus tempore fere imperceptibili insurgit, & paulo post quamprimum in mentem venit eum adversari rationi, voluntas ipsum expellere curat, est signum, aut nullius, aut imperfecti consensus præstiti.

QUÆSTIO II.

Quibus de causis Peccatum ex genere mortale, fiat per accidens veniale, & e contra?

SUMMARIUM.

13 *Peccatum veniale triplex est, videlicet Veniale ex genere suo.*
Ex parvitate materiæ, & ex imperfectione actus.
(b) Juxta dicta num. 8.
14 *Peccatum mortale, duplex, Aliud tale ex genere suo.*
Aliud ex accidenti.
15 *Peccatum genere mortale tribus modis potest fieri veniale per accidens.*
16 *Peccatum veniale quomodo generatim fiat mortale per accidens?*
17 *Istud fit I. ratione conscientiæ erroneæ, vel dubiæ.*
18 *II. Ratione finis mortalis adjuncti.*
Et quomodo hoc intelligendum?
19 *III. Ratione contemptus;*
Et quomodo fiat transgressio legis ex contemptu?
20 *Corollaria.*
21 *IV. Ratione nimis affectus, volentis transgredi præceptum sub mortali obligans.*
22 *V. Ratione gravis scandali.*
(c) Tract. 4. Dist. 7. quæst. 2.
23 *Addunt aliqui periculum proximum incidendi in mortale.*
34 *Periculum proximum peccandi mortaliter quod?*
(d) Tract. 14. Dist. 8. q. 3.

13. CONCL. I. Peccatum veniale triplex est; aliud enim est veniale ex suo genere & objecto, aliud ex parvitate materiæ, & aliud ex imperfectione actus. Ita communis. *Peccatum ex genere suo veniale* dicitur illud, quod versatur circa objectum, quod per se, & absolute spectatum, est materia offensæ levis: ut cogitatio vana, verbum otiosum, mendacium jocosum, risus immoderatus, & hujusmodi. Ratio est: quia talia ex objecto non habent gravem cum recta ratione, ac lege Dei repugnantiam. *Peccatum veniale ex parvitate materiæ* dicitur illud, quod licet ex genere suo esset mortale, v.g. furtum, ob levitatem tamen materiæ est veniale: ut est furtum unius oboli, aut alterius rei levis. Tandem *Peccatum veniale ex imperfectione actus* dicitur, quod sit veniale ex defectu perfectæ deliberationis, quamvis ex objecto foret mortale. Siquidem ad peccatum mortale requiritur plena deliberatio, ac perfectus consensus (b) unde si talis non adsit, actus ex genere suo mortalis per accidens redditur venialis: uti sunt subiti, ac non plene deliberati motus odii, invidiæ, luxuriæ, superbiæ, & hujusmodi.

14. CONCL. II. Peccatum mortale duplex est, aliud quidem mortale ex genere suo, aliud vero mortale ex accidente. Ita rursum communis Doctorum. Porro *Peccatum mortale ex genere suo* dicitur illud, quod per se graviter lædit charitatem Dei, vel proximi, aut nos ipsos: & talia peccata ex genere suo mortalia sunt omnia, quæ fiunt contra Virtutes Theologicas; item ferme omnia, quæ fiunt contra Præcepta Decalogi, dummodo excipias Mendacium jocosum, una cum similibus, nam illud ex genere suo non est mortale, quamvis sit contra octavum Præceptum Decalogi. *Peccatum mortale ex accidente* dicitur, cum actus aliquis cæteroquin venialis, aut etiam ex genere suo indifferens, fit per accidens mortalis, quod, quomodo contingat, patebit ex dicendis. Hinc ulterius fit

15. CONCL. III. Peccatum ex genere suo Mortale, potest fieri veniale per accidens tribus de causis. I. Si ex parte intellectus non adsit perfecta advertentia malitiæ: prout fit, siquis ex imperfecta advertentia rationis gravem vindictam proximo appetat. II. Ex parte voluntatis, si nempe non adsit perfectus consensus voluntatis: cujus signa sunt, siquis valde timide, ac suspense, processisse se meminit; vel si semidormiens fuit non plene sui compos, judicetque se id non fuisse facturum, si plene vigilasset, & hujusmodi, de quibus dictum *n.* 12. Tandem III. Peccatum mortale potest per accidens fieri veniale ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti; prout Furtum, quod ex genere suo est mortale, ratione parvitatis materiæ potest fieri veniale. Ratio horum omnium patex ex dictis supra *n.* 8. estque certa, & communis inter Theologos.

16. CONCL. IV. Peccatum ex genere suo veniale, potest per accidens fieri mortale variis etiam modis; qui tamen omnes hac universali regula comprehenduntur; quod tunc *Peccatum ex genere veniale fiat per accidens mortale, quando supervenit aliqua circumstantia transferens illud ad speciem peccati mortalis.* Ita certa, & communis Doctorum; & mox explicabitur seq. Concl. unde fit

17. CONCL. V. Quinque præsertim de causis, seu modis peccatum ex genere veniale, fit per accidens mortale. I. Ratione conscientiæ erroneæ, vel dubiæ, quando videlicet committitur practice dubitando, vel erroneæ credendo, se facere peccatum mortale. Ratio hujus patet ex dictis *Tract. 1. dist. 3. quæst. 2. & 3.*

18. II. Peccatum ex genere veniale, fit per accidens mortale ratione finis mortalis adjuncti, id est, quando intentio est mortalis: ut, si quis faciat mendacium jocosum, ut fœminam inducat ad fornicationem. Ratio est: quia, cum finis mortalis intendatur, jam committitur peccatum mortale ratione hujus pravi finis. Cæterum hoc non ita accipiendum est, quasi tunc duplex peccatum committatur, unum mendacii mortalis, & alterum fornicationis desideratæ, ac utrumque in Confessione sit necessario explicandum; satis enim est, illud malum desiderium, utpote ex quo tota malitia mortalis in id veniale derivatur, fateri in Confessione, prout notat Sanchez *l. 1. in Decalog. cap. 5. num. 7.* Nam secluſa malitia finis mortalis, mendacium illud manet veniale, quod non est necessario confitendum: licet optimum sit, illud quoque fateri. Et idem dicendum de similibus.

19. III. Peccatum veniale, per accidens fit mortale ratione contemptus; id est, si transgressio aliqua, vel inobedientia de se venialis, committitur ex formali contemptu Legis, vel Legislatoris: hoc enim est peccatum superbiæ consummatæ, ac formalis inobedientia; & licet materia legis obligantis sub veniali sit levis, contemptus tamen legis est gravis. Circa hoc notandum cum Doctore Angelico 2. 2. *quæst.* 186. *art.* 9. & aliis communiter, quod tunc aliquis transgrediatur præceptum ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel Regulæ sui Ordinis, & ex hoc procedit ad faciendum aliquid contra legem, seu Regulam: id est, contemptus formalis tunc fit, quando contemptus præcepti est causa illius peccati committendi, atque ideo quis præceptum violat, quia ipsi, aut Superiori præcipienti subjici non vult. Quare contemptus formaliter, & directe tendit contra legis, ac Legislatoris superioritatem; atque idcirco ex veniali reddit peccatum mortale.

20. Infertur proinde I. Quod peccare ex contemptu importet duo, nempe actum peccandi, & causam ejus: requiritur enim, ut quis peccet ex contemptu præcepti, id est, ideo, quia præceptum est. Infertur II. cum cit. D. Thoma, & aliis passim, quando quis propter aliquam causam particularem, v. g. ex concupiscentia, vel ira, inducitur ad aliquid faciendum contra legem, vel Regulam, quod is non peccet ex contemptu, sed ex aliqua alia causa, v. g. ex ira, concupiscentia, vel prava consuetudine. Imo sola prava consuetudo peccandi non illico arguit contemptum legis: quamvis frequentia peccati dispositive inducat ad contemptum, juxta illud Prov. 18. *Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.*

21. IV. Peccatum veniale, per accidens fit mortale ratione nimii affectus; id est, quando in veniali constituitur ultimus finis. Cæterum ad hoc non satis est, quod committens veniale feratur nimis intenso affectu in objectum ejus; sed tunc illud evenit, quando quis eo affectu committit peccatum ex genere veniale, ut vellet illud committere etiam transgrediendo præceptum sub mortali obligans. Sic fit, si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, lusum, verba otiosa, & hujusmodi, ut malit die Festo omittere

Sa-

Sacrum, quam illis privari. Item ſi quis committat veniale cum ea animi præparatione, ut quamvis eſſet mortale peccatum, adhuc illud perpetraret. Hic tamen affectus non tantum habitualis, ſed etiam actualis eſſe debet, ut peccatum contrahatur: quia ad culpam non imputatur id, ad quod committendum habitus tantum eſt paratus.

22. V. Veniale tranſit in mortale ratione gravis ſcandali, quod peccator ſecuturum prævidit, aut prævidere potuit, ac debuit: ut ſi ex tali peccato veniali præbeas alteri directam occaſionem blaſphemandi, quia in tali caſu peccato veniali quidpiam ſuperadditur graviter charitati proximi repugnans. Sed de hoc plura alibi (c) agendo de ſcandalo.

23. Addunt aliqui, quod veniale, vel etiam opus indifferens, tranſeat in mortale ratione periculi proximi in mortale incidendi: quando nimirum quis ſine ſufficienti cautela, aut neceſſitate aliquid facit, per quod in peccatum mortale labitur, vel in proximum periculum peccandi mortaliter.

24. Porro periculum proximum peccandi mortaliter illud eſſe cenſetur, quod ex ſuo genere frequenter homines ſimilis conditionis in peccatum mortale inducit; vel ſi experimento conſtet, in hoc homine talem effectum habere, ut nunquam, vel ferme nunquam ea occaſione utatur ſine novo peccato. Gob. *tr.* 7. *Theol. Exper. n.* 525. *& ſeq.* ac alii. Et illud quidam Authores moraliter determinant, hoc modo: Si quis, inquiunt, exiſtens in ejuſmodi occaſione decem vicibus, ſepties, aut ultra in peccatum cadat, eſt occaſio proxima; unde in Confeſſione explicanda eſt ſpecies peccati, cujus periculo ſe expoſuit, quia eodem peccati genere peccavit, juxta illud Eccleſiaſtici 3. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Verum de hoc alibi. (d)

QUÆSTIO II.

Quibus modis remittantur peccata venialia? ubi & de Sacramentalibus.

SUMMARIUM.

25 *Hic non agitur de remiſſione peccati mortalis.*

(c) Tract. 14. Diſt. 2. q. 2. & 3. ac Diſt. 6. q. 3.

26 *Peccata venialia multis remediis extra Sacramentum Pœnitentiæ expiari poſſunt.*

27 *I. Per contritionem.*

28 *II. In homine juſto etiam per attritionem de illis conceptam.*

29 *III. Per actum aliarum virtutum, qui æque placeat Deo, &c.*

30 *IV. Per omnia Sacramenta novæ legis rite ſuſcepta.*

31 *Sacramentalia vero non remittunt venialia per ſe ac immediate.*

32 *Sed remote ſolum, ac mediate.*

33 *Sacramentalia, quid, & quot ſint?*

34 *Inter ea numeratur oratio quotidiana Fidelium.*

35 *Aſperſio Aquæ benedictæ, &c.*

36 *Manducatio panis benedicti.*

37 *Confeſſio generalis.*

38 *Largitio eleemoſynæ.*

39 *Et benedictio Epiſcopi, vel Abbatis conſecrati.*

25. UT ex titulo Quæſtionis patet, non loquimur hic de peccato mortali: nam quæ diſpoſitio ad ejuſdem remiſſionem requiratur, & quibus modis virtute contritionis perfectæ, aut dignæ receptionis Sacramentorum illud remittatur, dicetur ſuo loco. (e) Sed loquendo de peccatis venialibus ſit

26. CONCL. I. Certum eſt, quod peccata venialia non ſint materia neceſſaria Sacramenti Pœnitentiæ, ac proinde aliis etiam modis extra illud poſſint remitti. Ita omnes Catholici; & patet ex Concilio Trid. *Seſſ.* 14. *cap.* 5. ubi dicitur: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraque omnem præſumptionem in Confeſſione dicantur, quod piorum hominum uſus demonſtrat; taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſunt*. Hæc Concilium: ubi bene notandum ly *multiſque aliis remediis expiari poſſunt*.

27. CONCL. II. Extra Sacramentum delentur peccata venialia in primis per Contritionem; & quidem omnia, quorum diſplicentiam continet, ſeu de quibus in genere ſaltem habetur Contritio. Ita communis Doctorum: Siquidem Contritio perfecta ſufficit ad tollenda peccata mortalia; ergo multo magis ad venialia, ſi de illis habeatur. Solum hic adde cum Suarez *p.* 3. *tract.* 4. *diſp.* 11. *ſect.* 3. *num.* 7. & aliis, quod licet quæcunque Contritio, etiam remiſſa, ſufficiat ad tollendam omnem culpam eorum peccatorum

venialium, de quibus habetur, non tamen semper sufficiat ad tollendam omnem pœnam eis correspondentem: ad hoc enim requiritur major satisfactio pœnalis, nisi suppleatur per intensiores actus Virtutum.

28. CONCL. III. Peccata venialia extra Sacramenta, delentur in homine justo etiam per Attritionem de eisdem conceptam. Ita Suarez *loc. cit. num.* 11. Mast. ius *disput.* 21. *Theolog. Moral. num.* 82. Tannerus, aliique, contra Vasquez, & quosdam Recentiores, in homine justo ad deletionem peccati venialis extra Sacramentum requirentes Contritionem formalem, vel saltem virtualem. Ratio autem nostræ Conclusionis est: quia peccata venialia non sunt tam gravis offensa Dei, sicuti mortalia; ergo etiam minor sufficit satisfactio pro eorundem remissione, quam pro remissione peccatorum mortalium.

29. CONCL. IV. Etiam per actus aliarum Virtutum, qui æque placent Deo, ac veniale displicuit, delentur peccata venialia hominis justi, si actus illi virtuosi eliciantur in ordine ad deletionem peccati venialis, aut saltem a Deo ad talem finem acceptentur. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 21. *q.* 1. §. *In ista quæstione.* Mastrius *loc. cit. num.* 83. & alii. Ratio desumitur in primis ex illa Salvatoris promissione, Lucæ cap. 6. *Dimittite, & dimittemini.* Et similis promissio etiam de aliarum actibus Virtutum, ac præsertim Misericordiæ, passim habetur in scriptura sacra. Accedit Concilium Trid. *loc. cit.* ubi ait, peccata venialia multis aliis remediis expiari posse.

30. CONCL. V. Peccata venialia remittuntur ex opere operato per omnia Sacramenta novæ legis cum debita dispositione suscepta, dummodo ad ea nullus formalis, vel virtualis vigeat affectus. Ita Mastrius ibidem *n.* 85. cum communi SS. Patrum, & Doctorum. Ratio est: quia omnia Sacramenta novæ Legis sunt instituta a Christo Domino ad sanctificandas animas nostras ex opere operato, seu ex virtute Dominicæ Passionis, atque conferendam digne suscipientibus remissionem peccatorum.

31. CONCL. VI. Sacramentalia vero, qualia sunt Aspersio Aquæ benedictæ, Manducatio panis benedicti, &c. non habent vim remittendi venialia ex se atque immediate, sed remote solum & mediate, quatenus propter fidem, & preces, atque suffragia Ecclesiæ, quæ in benedictione Aquæ lustralis, & hujusmodi, orat, ut res illæ benedictæ conferant ad salutem mentis & corporis devote recipientium, impetrant nobis a Deo auxilia gratiæ prævenientis atque excitantis nos ad eliciendos actus bonos Pœnitentiæ, vel aliarum virtutum, per se sufficientes ad remissionem peccatorum venialium; simulque, quia ejusmodi Sacramentalia propter Ecclesiæ preces juvant ad impetranda nobis alia Dei beneficia, v. g. dæmonis compressionem, præservationem a peccandi periculis, & corporis sanitatem. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 21. *q.* 2. D. Thomas, & communior Theologorum, contra Azorium *part.* 1. *Instit. Mor. lib.* 4. *cap.* 11. *qu.* 4. & quosdam alios. Ratio quoad primam partem est: quia hujusmodi Sacramentalia non habent talem virtutem remittendi venialia ex institutione Christi, utpote de qua nullibi constat, sicuti de virtute Sacramentorum; Ecclesia vero ex se hanc virtutem eisdem dare nequit.

32. Secunda vero pars, quod Sacramentalia saltem remote (modo in Conclusione explicato) remittant venialia, probatur ex eo: quia Deus non finit Ecclesiæ preces omninò esse irritas, & inanes. Quamvis interim negari non possit, hunc effectum remissionis peccatorum venialium non esse omnino infallibilem, & hoc præcipue propter exiguam fidem, ac devotionem recipientis, aut ejus indispositionem: alioquin certe aspersio Aquæ benedictæ dormienti facta, conferret ipsi effectum remissionis peccatorum venialium, quod nemo dicet. Sed occasione hujus,

33. Quæres, quid sint Sacramentalia? Resp. *Sacramentalia* nihil aliud sunt, quam res sacræ, seu actiones aut remedia quædam ab Ecclesia instituta, quibus solet attribui effectus remissionis peccatorum venialium, modo proxime declarato. Communiter autem hujusmodi Sacramentalia enumerantur sex, ad quæ cætera reducuntur, & continentur sequenti versiculo,

Orans, tinctus, edens, Confessus, dans, benedicens.

34. Per ly *Orans*, denotatur quotidiana Oratio Fidelium, ac præsertim *Pater noster*; de quo dicitur *c. De quotidianis de pœnit., dist.* 3. *De quotidianis, brevioribus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit; eorum est enim dicere, Pater noster, qui es in cœlis, &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata.* Huc reducitur Tunsio pectoris.

36. Per ly *Tinctus*, significatur aspersio Aquæ

Aquæ benedictæ, de qua *c. Aquam de Consecr. dist. 3.* sic legitur: *nam si cinis vitulæ sanguine aspersus populum sanctificabat, & mundabat; multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat.* Huc reducitur Unctio cæremonialis in Regem, & similes Unctiones: item impositio Cineris benedicti.

36. Per ly *Edens*, intelligunt aliqui dignam Sacrosanctæ Eucharistiæ, imo cujuslibet Sacramenti susceptionem. Verum hoc non tam videtur spectare ad Sacramentalia, quam ad ipsa Sacramenta: & hinc alii per ly *Edens*, intelligunt devotam manducationem Panis benedicti, & hujusmodi.

37. Per ly *Confessus*, communiter intelligitur Confessio generalis, quæ in hunc finem ab Ecclesia est instituta, ut dicatur in principio Missæ, atque sub Prima, & Completorio.

38. Per ly *Dans*, denotatur elargitio Eleemosynæ, juxta illud Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato liberat.* Daniel. *c. 4. Peccata tua eleemosynis redime*, & alibi. Huc reducuntur alia Opera Misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia.

39. Tandem per ly *Benedicens*, designatur Benedictio Episcopi, vel Abbatis consecrati, alios benedicentis; prout explicat Bonacina *tom. 1. disp. 5. quæst. 6. sect. 2. punct. 2.* citans plures alios, & tenet Glossa in Proœmio Sixti Decretalium, *V. Benedictionem*, ubi inquit: *Per benedictionem Prælati devote susceptam venialia remittuntur*: atque ad hoc allegat *c. Dictum est*, & *c. Maledicam* & *c. Intra 1. q. 1.* quamvis non adeo clare id habeant.

DISTINCTIO III.

De Septem Peccatis Capitalibus.

QUÆSTIO I.

De Superbia, & variis eam concernentibus.

SUMMARIUM.

1 *Peccata capitalia sunt septem, & cur sic appellentur?*
2 *Superbia, quid?*
3 *Superbia si sit consummata, est peccatum mortale.*
4 *Secus, si sit imperfecta.*
5 *Plures sunt filiæ Superbiæ, quæ?*
6 *Vana gloria, quid?*
7 *Et quale peccatum?*
8 *Præsumptio quid, & quale peccatum?*
9 *Ambitio, quid, & quale peccatum?*
10 *Superbia, cur dicatur vitium capitale?*
11 *Quænam sint remedia contra Superbiam?*

1. SUpponitur cum D. Gregorio *l. 31. Mor. c. 31.* & communi Doctorum, septem esse Peccata Capitalia: quæ sunt, Superbia, Avaritia, Luxuria, Invidia, Ira, Gula, & Acedia. Et hæc dicuntur *Capitalia*, quoniam ab his alia peccata oriuntur, & instar capitis, quod influit in membra, ipsa infinunt in alia peccata, ut inquit D. Gregorius *loc. cit.* Siquidem ex his septem Capitalibus vitiis frequentius cætera peccata oriuntur, secundum rationem causæ finalis, licet nonnulla ex aliis causis interdum oriantur. Et quia Superbia vitiorum omnium mater est, ac regina (*in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio*, Tob. 4.) de ea merito ante alia Peccata capitalia tractatur.

2. CONCL. I. *Superbia* est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ super alios. Mastrius *disp. 15. Theol. Mor. n. 17.* Dicitur *excellentia super alios*. Nam Superbia proprie dicta involvit affectum immoderatum excellentiæ suæ relatæ ad alios, quibus aliquis præesse cupit, aut antecellere: prout desumitur ex ipso nomine superbiæ: etenim *superbire* sic dicitur a *super*, & *ire*, quia nempe superbus super alios, & supra suam mensuram ire vult. In quo sensu D. Augustinus *l. 14. de Civitate Dei, cap. 3.* ait: *Quid est superbire, nisi perversa celsitudinis appetitus?* Nec obstat, quod idem S. Augustinus *l. c. cap. 13.* asserat, quod sibi placens immoderate, sit superbus. Nam hoc recte a Doctore nostro ibidem explicatur de superbia large dicta (quam alio nomine *Philautiam* vocant) cum superbia proprie accepta involvat relationem excellentiæ super alios, ut dictum.

3. CONCL. II. Superbia est peccatum mortale, si sit consummata & perfecta; id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, Su-

pe-

perioribus, eorumque legibus subjici nolit. Ita certa, & communis Doctorum. Quinimo ejusmodi superbia consummata, est peccatorum omnium gravissimum: talisque præcipue datur in diabolo, ac pessimis hominibus; estque radix omnium peccatorum, prout declarabitur *n.* 10.

4. Dicitur notanter, *si sit consummata & perfecta*. Siquidem imperfecta tantum superbia, qua quis non renuens iis subjici, quibus debet, in suo duntaxat affectu sese magnificat, est tantum veniale peccatum, ut docent passim Doctores: quia sine Dei, & aliorum despectu, sese plus justo efferre, non est adeo gravis inordinatio. Et quamvis superbia ex genere suo sit peccatum mortale, nihilominus aliqui motus ipsius propter imperfectionem actus, aut alias circumstantias, possunt esse veniales: foret tamen gravis inordinatio, adeoque peccatum mortale, si fieret cum notabili aliorum contemptu, vel cum complacentia in aliorum abjectione.

5. CONCL. II. Etsi plures soleant assignari Filiæ superbiæ, ut Inobedientia, Jactantia, Hypocrisis, Contentio, Pertinacia, Discordia, Curiositas, tres tamen sunt præcipuæ, videlicet Vana gloria, Præsumptio & Ambitio: quæ ideo dicuntur Filiæ superbiæ, quatenus ab ea originantur. Mastrius *disp.* 15. *Theol. Moral. num.* 138. cum aliis.

6. CONCL. III. *Vana gloria*, quæ est una ex præcipuis Filiabus superbiæ, est cupiditas inanis gloriæ. Ratio est: quia vanus gloriosus vult propriæ manifestationem excellentiæ, sive veræ, sive fictæ; unde appetitus excellentiæ movet ad inanem gloriam, & sic oritur ex superbia, tanquam infelix soboles ipsius.

7. Porro vana gloria est peccatum per se, seu ex genere suo tantum veniale, ut docet D. Thomas 2.2. *q.* 132. *art.* 2. eo quod hoc vitium ex genere suo, & secundum se spectatum, nec Deo, nec proximo, gravem inferat injuriam. Hinc concionari v. g. vel alias actiones sacras facere ob vanam gloriam est tantum veniale peccatum. Quo tamen non obstante, vana gloria sæpe fit peccatum mortale per accidens: idque vel ratione materiæ, si nimirum gloriatio sit de re mortaliter mala; quia approbatio operis pravi, eadem cum illo speciem habet; vel ratione notabilis damni proximo illati; ut si quis prorumpat in gravem ejusdem contumeliam, qualis fuit jactantia Pharisæi, *Luc.* 18. dicentis, *Non sum sicut cæteri hominum; raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus*, aut hujusmodi.

8. CONCL. IV. *Præsumptio* est appetitus aggrediendi aliquid supra vires: cum enim homo vult dicere, vel facere aliquid supra id, quod potest, dicitur *Præsumptuosus*. Est autem præsumptio communiter, ac ex genere suo, peccatum veniale: fit autem per accidens mortale, si gravis injuria Deo, aut damnum proximo inferatur: v.g. si quis præsumat jurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri, officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia suscipere; aut si quis aliquid præsumit cum periculo probabili gravis damni proprii corporalis, vel spiritualis incurrendi, absque justa causa.

9. CONCL. V. *Ambitio*, quæ est una ex præcipuis Filiabus superbiæ, est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti: ut si ambias Beneficium, vel Officium, quo es indignus. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua honor inordinate petitur; vel ratione medii mortalis, per quod honor quæritur: vel ratione gravis damni, quod proximo infertur. Quod si vero moderate honor appetatur ob honestum finem, nullum erit peccatum, sed actus Magnanimitatis.

10. Quæres, cur Superbia dicatur esse vitium Capitale? Resp. id intelligendum esse potissimum de superbia completa, quæ omnem humilitatem & subjectionem excludit: ut cum quis in tantum sese extollit, ut nolit legi Divinæ, ac legitimorum Superiorum, esse subjectus. Hæc autem non tantum est vitium Capitale, sed etiam regina & mater omnium vitiorum, juxta D. Gregorium *lib.* 31. *Moral. c.* 31. idque tum propter universalem ejus influentiam, quam habet in omnia vitia: tum quia ex eo, quod quis renuat esse subjectus legi Divinæ, ac legitimorum Superiorum, aperitur porta latissima omnibus peccatis, legumque transgressionibus. Hinc Ecclesiastici 10. dicitur: *Initium omnis peccati est superbia; qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.*

11. Quæres ulterius, quænam sint remedia contra Superbiam? Resp. cum communi Doctorum, eadem esse remedia superbiæ, quæ Humilitatis adjumenta, de quibus fuse Libri Ascetici. Tria tamen præcipue sunt remedia contra superbiam a Doctore Angelico 2.2. *q.* 162. *art.* 6. *ad* 1. assignata, ad quæ cætera reduci possunt. Primum, est

consi-

consideratio propriæ infirmitatis; juxta illud *Ecclesiastici* 10. *Quid superbit terra & cinis?* Secundum, est consideratio magnitudinis Divinæ, secundum illud *Job* 15. *Quid tumet contra Deum spiritus tuus?* Tertium, est consideratio imperfectionis propriorum bonorum, de quibus homo superbit; juxta illud *Isaiæ* 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.* Et Isaiæ 64. *Quasi pannus menstruata universa justitia nostra.*

QUÆSTIO II.

De Avaritia, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

12 *Avaritia, quid?*
13 *Avaritia, quale sit peccatum?*
14 *Ipsa rectissime numeratur inter Peccata capitalia, cur?*
15 *Filiæ Avaritiæ sunt septem, nempe, Obduratio cordis. Inquietudo mentis.*
16 *Violentia. Fallacia. Perjurium. Fraus, & Proditio.*

12. CONCL. I. *Avaritia* est immoderatus appetitus habendi pecunias, sive possessiones. Ita in re communis. Dicitur, *immoderatus appetitus*: nam si ipse sit ordinatus, qualis fuit in Abraham, Jacob, & multis aliis, pecunias & possessiones copiosas ob debitum finem habentibus, peccatum non erit; juxta illud *Psalm.* 61. *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Et additur, *habendi pecunias, sive possessiones:* quia circa has, tanquam objectum suum, versatur Avaritia. Quod si vero fiat sermo de immoderata cupiditate habendi voluptates, mundanam excellentiam, aut aliud ejusmodi bonum creatum; non erit proprie Avaritia, & prout hæc est speciale vitium.

13. CONCL. II. Avaritia, prout adversatur Justitiæ, est ex genere suo peccatum mortale; quamvis per accidens possit fieri veniale propter imperfectionem actus, aut levitatem materiæ, sicut de furto dici solet. Prout vero Avaritia opponitur liberalitati, est peccatum ex genere suo veniale; nisi in tantum crescat amor divitiarum, ut præferatur Charitati Dei, aut proximi, volens potius transgredi præceptum sub mortali obligans, quam largiri suas pecunias, dando v.g. eleemosynam pauperi in extrema necessitate constituto. Ita D. Thomas 2.2.q.118. *art.* 4. & alii passim.

14. CONCL. III. Avaritia rectissime numeratur inter Vitia Capitalia. Ratio est: quia ex Avaritia, velut ex fonte & radice, multa alia peccata oriuntur; prout patet ex septem Filiabus ejus mox enarrandis. Hinc 1. *Timoth.* 6. dicitur: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Sic etiam *Ecclesiastici* 10. dicitur. *Nihil est iniquius, quam amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet.* Unde *ad Coloss.* 3. Avaritia appellatur *Simulacrorum servitus*, qualia passim habentur in Scriptura sacra.

15. CONCL. IV. Filiæ Avaritiæ sunt septem, ac recte recensentur a Div. Gregorio *cit. lib.* 31. *Moral. cap.* 31. dum ait: *de avaritia proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.* Ratio est: quia Avaritia excedit in duobus, videlicet in retinendo, & in acquirendo. Ut excedit in retinendo, parit *Obdurationem cordis*, claudens viscera sua ad preces pauperis. Ut vero excedit in acquirendo, sic in affectu parit *inquietudinem mentis*, seu supervacuas curas, queis avarus, semper in crastinum sollicitus, superflue agitatur: nam, ut dicit *Ecclesiastes cap.* 5. *Avarus non implebitur pecunia.*

16. Porro in effectu inducit Avaritia ad alias quinque Filias. Nam interdum impellit, ut vim proximo quis inferat, aliena rapiendo; uti faciunt fures & raptores: & sic committitur *Violentia*. Interdum inducit ad committendum dolum, ut fit in contractibus illicitis, vel licitis male exercitis. Qui dolus si committatur simplici verbo, erit *Fallacia*: si additum fuerit juramentum, erit *Perjurium*. At si dolus committatur in opere, vel id fiet circa rem aliquam, & erit *Fraus*, vel contra personam, & dicetur *Proditio*. Et sic in omnibus sunt septem Filiæ Avaritiæ.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Luxuria, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

17 *Luxuria, quid, & quale peccatum? Ejus species, quæ?* (a) Tract. 9. Dist. 4. per totum.
18 *Luxuria recte numeratur inter vitia capitalia.*
19 *Ejus filiæ sunt octo, nimirum:*
20 *Cæcitas mentis.*
21 *Præcipitatio.*
22 *Inconsiderantia.*
23 *Inconstantia.*
24 *Amor sui, & Odium Dei.*
25 *Affectus præsentis sæculi, &*
26 *Horror futuri sæculi.*

17. CONCL. I. *Luxuria* est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et hoc peccatum est ex genere suo mortale, ac inter vitia Intemperantiæ vel maxime exprobrabile. Ejus septem species recte numerantur, videlicet Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam; quamvis nonnulli omittant unam, videlicet Sacrilegium. Verum de Luxuria, ejusque speciebus, alibi. (a)

18. CONCL. II. Luxuria recte connumeratur inter septem Vitia Capitalia. Ratio est: quia multa alia ex illa oriuntur, tum propter vehementiam delectationis venereæ, tum propter connaturalitatem hujusmodi concupiscentiæ; unde ex ejus appetitu procedit homo ad multa vitia perpetranda, prout nimium quantum probat misera experientia.

19. CONCL. III. Filiæ Luxuriæ post S. Gregorium *cit. lib. 31. Moral. cap 3.* & communem Doctorum, convenienter numerantur octo; nempe Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsiderantia, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentis sæculi, & Horror futuri sæculi. Harum priores quatuor se tenent ex parte intellectus, ejusque vires atque operationes valde deordinant; aliæ quatuor se habent ex parte voluntatis, ipsiusque deordinant operationes.

20. *Cæcitas mentis*, quæ est prima Luxuriæ Filia, facit, quod luxuriosus non apprehendat bonum & malum, ut sunt. Hinc Danielis *cap. 13.* de tali dicitur: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum.* Videmus proinde, tales homines bona sua cum Filio Prodigo, de quo Lucæ *cap. 15.* dissipare vivendo luxuriose, & honorem parvi pendere, ac multa alia sibi inconvenientia facere. Et hoc exprimunt Pictores pingendo subinde Libidinem in forma puelli, velatos oculos habentis.

21. *Præcipitatio* impedit actum intellectus seu rationis, qui est consilium de his, quæ agenda sunt propter finem. Nam qui cæco amore agitantur, absque consilio præcipitanter operantur, sibique de rebus agendis consulere nequeunt, ut eas dirigant ad debitum finem: & hinc sæpe in varia mala labuntur, propter consilii defectum.

22. *Inconsiderantia* est tertia Luxuriæ Filia, quia per Luxuriam impeditur, ac deordinatur rectum rationis judicium de agendis: qui enim hac pice maculantur, inconsiderate agunt, quæ proprium statum & personam dedecent. Hinc Danielis *cap. 13.* legitur de Senibus luxuriosis: *Everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.*

23. *Inconstantia* facit, quod quis ex affectu voluptatum venerearum a piis propositis facile deficiat. Nam homo ex impetu concupiscentiæ impeditur, ne exequatur id, quod recta ratio faciendum esse dictavit; unde in omnibus suis decretis inconstans apparet: estque hujusmodi peccator, difficilis curationis.

24. *Amor sui*, ac vicissim *Odium Dei*, dicuntur Filiæ Luxuriæ, eo quod luxuriosus homo ob voluptates seipsum faciat finem suarum actionum, non Deum; imo lascivus solet a rebus Divinis abhorrere, atque ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice. Unde patet, hæc duo deordinare voluntatem, ejusque actum, quoad appetitum finis, ne scilicet debitum Finem ultimum, qui est solus Deus, prosequatur.

25. *Affectus præsentis sæculi*, & vicissim *Horror futuri sæculi*, sunt etiam Filiæ Luxuriæ: amor enim voluptatum carnalium ita animum luxuriosi afficit, ut subinde etiam Beatitudini æternæ paratus foret renuntiare, si præsentibus frui jugiter permitteretur. Et hinc oritur

26. *Horror futuri sæculi.* Quia luxuriosus, dum nimis carnalibus delectationibus detinetur, contemnit & taedidit spirituales: & quia nimia detentio & perseverantia in delectationibus carnalibus hinc animum capti-

vat-

vavit, illinc vero contemplatio gravitatis peccati cum terrore inferni cor affligit; mox ſequitur Horror futuri ſæculi, in tantum, quod homo quandoque prolabatur in deſperationem. Ecce in quot laqueos incidunt qui in hoc turpiſſimo vitio habituantur.

QUÆSTIO IV.

De Invidia, ejuſque Filiabus.

SUMMARIUM.

27 *Invidia, quid?*
Invidus proprie, quid?
28 *Corollaria.*
29 *Invidia, quale peccatum?*
30 *Invidia recte connumeratur inter vitia capitalia.*
31 *Ejus filiæ ſunt quinque, nimirum: Suſurratio, Detractio, Exultatio in adverſis proximi, Afflictio in proſperis ejus, & Odium.*

27. CONCL. I. *Invidia* eſt triſtitia de bono proximi, prout proprium malum æſtimatur, & diminutivum proprii boni, ſeu propriæ gloriæ ac excellentiæ. Hoc enim vitium eſt præcipue de bonis, in quibus eſt gloria & honor; eſtque ad illos tantum, quibus homo vult ſe æquare, vel præferre, non autem reſpectu multum diſtantium; cum nullus plebejus, v.g. homo, niſi inſanus, ſtudeat ſe æquare, vel præferre in gloria Regi, aut alteri multum excellentiori. Porro per Invidiam volumus, & deſideramus, alium carere tali bono, quia per illud nos excellit. Unde proprie *Invidus* dicitur, qui triſtatur de bono alterius, putans inde propriam excellentiam diminui.

28. Infertur proinde, quod triſtari de bono alterius, non quia ipſe tale bonum habet, ſed quia nos tale bonum non habemus, non ſpectet ad peccatum Invidiæ: nam hæc triſtitia proprie eſt zelus, & æmulatio; & ſi ſit de bonis honeſtis, eſt laudabilis, juxta illud 1. *Corinth.* 12. *Æmulamini charismata meliora.* Infertur ulterius, ſi quis triſtetur de bono alterius, in quantum imminet ſibi exinde periculum cujuſpiam nocumenti (ut puta ſi quis triſtetur de exaltatione ſui inimici, timens, ne ab ipſo poſtea lædatur) quod talis triſtitia non ſit invidia, ſed magis effectus timoris; ut notat D. Thomas 2, 2. *q.* 30. *a.* 1. & ſequuntur alii.

29. CONCL. II. Invidia eſt peccatum mortale ex genere ſuo, contrarium Charitati: quia Charitas gaudet de bono proximi: Invidia vero triſtatur de bono proximi. Poteſt nihilominus Invidia fieri peccatum veniale, tum ob imperfectionem conſenſus, & non plenam advertentiam: tum ob materiæ levitatem, uti pueris contingere conſuevit, qui de levibus aliorum puerorum bonis triſtitiam capere ſolent.

30. CONCL. III. Invidiæ peccatum recte inter vitia Capitalia numeratur a S. Gregorio *ſæpe cit. lib.* 31. *Moral. c.* 31. & communi Theologorum. Siquidem ex ipſa Invidia, tanquam ex capite, multa alia peccata originem ducunt, uti patet ex quinque Filiabus ejus mox enarrandis: ac merito tum a ſacra Scriptura, tum a SS. Patribus graviſſime perſtringitur.

31. CONCL. IV. Filiæ Invidiæ recte a S. Gregorio *l.c.* aſſignantur quinque; quæ ſunt, Odium, Suſurratio, Detractio, Exultatio in adverſis proximi, & Afflictio in proſperis ejus. Invidus namque, dum de bono proximi triſtatur, putans, inde ſuam excellentiam diminui, ob hanc triſtitiam tollendam movetur ad deſiderandum, quod proximus illo bono careat: unde incipit ſuo conatu gloriam alterius diminuere; idque vel occulte, & tunc ſequitur *Suſurratio*, vel manifeſte, & tunc ſequitur *Detractio*. Quod ſi conſequatur ſuam intentionem, gaudet de illius adverſitate: ſi vero non poteſt, affligitur de ipſius proſperitate: & ſi hæc triſtitia duret, poſtea generat *Odium*. De hoc peccato dicitur ſup. *c. Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum.*

QUÆSTIO V.

De Ira, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

32 *Ira, quid? eſt bona, ſi modum non excedat; Et Satellitium rationis.*
33 *Ira inordinata, quale peccatum?*
34 *Filiæ iræ ſunt ſex, nempe:*
35 *Indignatio.*
36 *Tumor mentis.*
37 *Clamor.*
38 *Contumelia.*
(b) Tr. 9. diſt. 6. q. 2. per totum.
39 *Blaſphemia.*
(c) Tr. 5. diſt. 3. q. 5. per totum.
40 *Rixa.*

32. CON-

32. CONCL. I. *Ira*, prout est unum ex peccatis Capitalibus, est inordinatus appetitus vindictæ. Dicitur, *inordinatus*: nam si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum. Quinimo Ira, si præscriptum rationis modum non excedat, bona est; & habet in homine eum locum, quem miles in Republica: nec immerito dicitur *Satellitium rationis*, de qua intelligendum illud Psal. 4. *Irascimini, & nolite peccare*. Sic fit, si vindicta appetatur debito modo, puta exigente Justitia per ministros Justitiæ. Similiter peccatum non est, si Superiores debito cum moderamine irascuntur culpis Subditorum, eosque puniunt.

33. Quod si Ira modum a ratione præscriptum non servet, adeoque sit inordinata, jam erit peccatum. Et quidem, si Ira modum a ratione præscriptum excedat ex parte objecti, expetendo scilicet injustam vindictam, v.g. ob causam non legitimam, aut majorem vindictam quam oportet, vel absque debita auctoritate Superioris exequendam, est ex genere suo peccatum mortale: quamvis per accidens ob imperfectionem actus, vel levitatem vindictæ appetitæ, possit fieri veniale. Et de tali Ira, præsertim tendente ad vindictam mortis, intelligitur illud Salvatoris, Matth. 5. *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Si vero Ira non servet præscriptum a ratione modum duntaxat ex parte ipsius motus, tunc erit ex genere suo peccatum veniale: quamvis per accidens possit fieri mortale, ut puta ratione affectus adjuncti, quo quis paratus existit aliquid facere, quod est peccatum mortale.

34. CONCL. II. Filiæ Iræ communiter a Doctoribus cum cit. D. Gregorio *lib. 31. Mor. c. 31.* sex assignantur, quæ sunt, Indignatio, Tumor mentis, Clamor, Contumelia, Blasphemia, Rixæ.

35. *Indignatio* est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet, se indigne ab alio tractari. Est communiter veniale peccatum; imo si ex justo rationis judicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, vel contemptum personæ gravem.

36. *Tumor mentis* est, quo quis morose excogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit. Quale sit peccatum, judicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur accedente sufficienti deliberatione.

37. *Clamor* est, cum iratus extollit vocem multa inordinate & confuse effutiens. Est communiter peccatum veniale, nisi aliud addatur, ut puta blasphemia, vel contumelia, aut hujusmodi.

38. *Contumelia* est dictum, vel factum injuriosum, quo quis proximo præsenti palam aliquod malum objicit, aut ejus honorem & existimationem palam violat. Est ex genere suo peccatum mortale, nisi levitas materiæ, aut imperfectio actus excuset; de qua amplius alibi. (b)

39. *Blasphemia* fit, cum jactamus convitia in Deum, aut Sanctos: estque peccatum mortale, nisi inadvertentia, aut indeliberatio excuset. De hac etiam ex professo alibi. (c)

40. *Rixæ* tandem, si modum graviter non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes.

QUÆSTIO VI.

De Gula, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

41 *Gula, quid?*
Committitur quinque modis.
42 *Gula ut sic dividitur in comessationem, & Ebrietatem.*
43 *Est de se, ac ex genere suo, peccatum veniale.*
44 *Nihilominus per accidens fit mortale in pluribus casibus.*
(f) Dist. 2. num. 21.
45 *Ebrietas, quid?*
46 *Differentia inter dormientem, & ebrium.*
47 *Ebrietas plena est ex genere suo peccatum mortale.*
48 *Signa plenæ ebrietatis, quæ?*
49 *Quando censeatur ebrietas voluntaria, sicque peccatum mortale?*
50 *Inebriare se causa recuperandæ sanitatis, vel tuendæ vitæ, non est peccatum.*
51 *Comedentes, & bibentes ob solam voluptatem, an peccent?*
52 *Gula est peccatum capitale, cujus quinque sunt filiæ, nimirum*
53 *Hebetudo mentis.*
54 *Immoderata lætitia.*
55 *Multiloquium.*
56 *Scurrilitas, & quomodo hæc differat a stultiloquio,*
Et Mutiloquio?
57 *Et Spurcitia, seu Immunditia.*

41. CON-

41. CONCL. I. *Gula* est inordinatus appetitus cibi, & potus. Ita in re communis. Sive, ut aliqui loquuntur, *Gula* est vitium in appetitione, & usu cibi, & potus, debitum modum excedens, delectationis gratia. Hoc autem fieri potest quinque modis, sequenti versiculo comprehensis.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose. Præpropere edit quis, quando tempore jejunii ante horam comedendi sit comestio. *Laute*, quando quis cibos nimis exquisitos, ac delicatos, vult comedere. *Nimis*, quando plus justo comeditur. *Ardenter*, si voraciter quis comedat. *Studiose*, dum quis quærit cibos nimis accurate præparatos.

42. CONCL. II. Gula opponitur virtuti Temperantiæ, & Sobrietatis; atque ut sic dividitur in Comessationem & ebrietatem, tanquam in duas species, quarum illa in inordinato appetitu seu excessu ciborum, hæc vero in excessu potus committitur. De his dicitur ad Galat. 5. *Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, &c. ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

43. CONCL. III. Tametsi vitium Gulæ inter Peccata Capitalia recte numeretur, eo quod plurium aliorum origo esse soleat; nihilominus per se loquendo, atque ex genere suo, ea est peccatum veniale. Ita Sylvester *VV. Gula n.* 2. allegans mentem D. Thomæ pluribus in locis, Mastrius *disp.* 15. *Th. Mor. n.* 146. Reginaldus *lib.* 15. *n.* 64. & alii. Ratio est: quia Gula præcise sumpta, & secluſis malitiis contra alias Virtutes pugnantibus, non repugnat graviter Charitati Dei, vel proximi. Unde si quis edat ante tempus, si nimis exquisita, si plus justo, si nimis voraciter ad modum canum, vel nimis exquisite præparata (qui sunt quinque modi peccandi vitio Gulæ) per se loquendo non peccat mortaliter.

34. Nihilominus per accidens, & ob adjunctam malitiam aliis Virtutibus repugnantem, variis modis Gula fit peccatum mortale, atque juxta allegatam sententiam D. Apostoli *ad Galat.* 4. inducit amissionem vitæ æternæ. Idque in primis accidit ratione perversæ voluntatis, quando scilicet in tali delectatione Gulæ constituitur finis ultimus, juxta quod de similibus legitur ad Philip. 3. *Quorum Deus venter est*: hac enim ratione generaliter ex peccato veniali fieri per accidens mortale, jam supra (f) dictum est. Sic fit, quando homo adeo inhæret delectationibus ciborum & potus, ut ob eas paratus sit legem Dei graviter violare: puta, si quis ob id furetur, vel contractus faciat iniquos; si violet jejunia Ecclesiæ diebus prohibitis vescendo carnibus, vel sæpius comedendo; si non solvat creditoribus, ut opipare victitet, ac hujusmodi. Deinde Gula fit mortale peccatum ratione gravis nocumenti, si id homo corpori suo advertenter adfert. Idem accidere potest in aliis similibus casibus, ac præsertim in Ebrietate, quæ est altera species Gulæ ut sic, & contradistincta a Comessatione; de qua proinde loquendo, sit

45. CONCL. IV. *Ebrietas* est excessus in potu inebriante, causa voluptatis, donec usus rationis adimatur. Ita in re Doctores communiter. Dicitur, *donec usus rationis adimatur*. Siquidem malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis tantum ob voluptatem, aut ingluviem, advertenter se privet usu rationis: & quidem violenter, ac modo innaturali rationem perturbando, seque privando proxima potestate utendi ratione ad omnem subitam necessitatem.

46. Et hoc ultimum notanter additur, ad excludendum somnum: nam etiam dormiens privatus existit usu rationis, sed modo naturali ab auctore naturæ instituto, ad virium naturalium conservationem. Simulque dormiens non simpliciter existit privatus usu rationis: quia excitatus a somno, quocunque tandem tempore, mox habet proximam potestatem utendi ratione ad omnem necessitatem: hoc autem secus fit in plene, ac perfecte ebrio, uti patet.

47. CONCL. V. Ebrietas plena & perfecta, qua prædicto modo usus rationis plene sopitur, est ex genere suo peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia censetur gravis difformitas, magnumque malum, abjecta rationis potestate ad brutorum stoliditatem voluptatis causa ultro se abjicere. Unde ebrietas inter opera carnis, quæ excludunt a regno Cœlorum, merito connumeratur, *cit. c.* 5. *ad Galatas*.

48. Dicitur, *Ebrietas plena & perfecta*. Nam si quis post potum adhuc discernere possit inter bonum & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur; nondum est plena ebrietas, ideoque tantum peccatum veniale; quamvis ex gravioribus, si deliberate sit commissum. Lessius *l.* 4. *de just.*

juſtit. & jure c. 3. n. 30. Bonacina *diſp. ult. in Decalogum qu. 1. punct. 1. n. 4.* & alii; qui ſimul pro ſigno ebrietatis ponunt ſi quis temulentus non advertit, quid agat, & bonum a malo non diſcernat; adeoque ſequenti die non meminerit, quid pridie fecerit, dixerit, aut qua ratione domum venerit; &c. cum alias talium rite meminiſſe ſoleat.

49. Cæterum allata Concluſio intelligenda eſt, dummodo ejuſmodi ebrietas ſit voluntaria. Et hoc fit, quando quis ebrietatem intendit directe, vel ſaltem indirecte, nempe tantum bibendo, quantum poteſt, non curans, an ſequatur ebrietas, nec ne; vel quando quis advertit ſe inebriandum, ſi pergat potare, & nihilominus non deſiſtit. Quod ſi quis non præviderit periculum ebrietatis (prout accidit in ebrietate Noe, *Gen. 9.*) & ignorans fortitudinem potus, vino circumventus fuit, aut in auram exiens vento turbatus, nec hoc prævidit, culpa vacat, ſaltem mortali.

50. Inſuper Concluſio poſita duntaxat procedit, ſi ebrietas fiat cauſa voluptatis. Nam non eſſe peccatum, inebriare ſe ex præſcripto Medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit in caſu quopiam extraordinario, tenent Sylveſter, Cajetanus, Toletus, Layman, & alii. Siquidem malitia ebrietatis in eo conſiſtit, quod quis ſine juſta & gravi cauſa, tantum ob voluptatem, adeo ſe ingurgitet, donec uſu rationis privetur, ut notat Maſtrius *diſp. 15. Theol. Mor. n. 147.* In caſu autem poſito adeſt juſta cauſa reparandæ ſanitatis. Et ob eandem rationem non eſſe peccatum, ſi quis cogatur bibere intento enſe, alioquin interficiendus, tenent Leſſius, Azorius, Reginaldus, & alii.

51. Quæres incidentaliter, an comedentes, & bibentes ob ſolam voluptatem captandam, peccent venialiter? Ad hoc olim multi Doctores reſponderunt negative: verum eorum ſententia amplius teneri non poteſt, cum ſit noviſſime rejecta ab Innoc. XI. qui inter alias etiam ſequentem Propoſitionem, ordine 8. damnavit: *Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini: quia licite poteſt appetitus naturalibus ſuis actibus frui.* Ubi tamen bene notandum ly *ob ſolam voluptatem:* nam ſi quidem ſentiatur voluptas, verumtamen ob hanc ſolam quis non comedat, vel bibat, ſed ad conſervandam valetudinem, aut reſtaurandas vires, peccatum nullum committitur; cum hic ſit finis a natura intentus moderatæ comeſtionis.

52. CONCL. VI. Gula merito inter Peccata Capitalia connumeratur; eo quod ſit mater plurium vitiorum, prout nimium probat, (pro dolor!) ipſa experientia: præcipue autem, teſte S. Gregorio *cit. c. 31.* quinque infelices gignit Filias, quæ ſunt, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

53. *Hebetudo mentis*, ſeu Stupiditas conſiſtit in eo, quod non poſſit quis orare, aut alia hujuſmodi præſtare. Hæc fit mortalis tunc, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo, voluntarie redditur ineptus ad intelligenda vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria; vel ad quæ ex officio, aut alias ſub gravi peccato quis tenetur.

54. *Immoderata*, ſeu inepta *lætitia*, hoc loco non quamvis inordinatam denotat lætitiam, qualis omne peccatum comitari ſolet; ſed eam præcipue, quæ movet ad cantiones obſcœnas, actus turpes, ſaltus vel choreas inhoneſtas, &c. Et hujuſmodi immoderata lætitia fit mortale peccatum, quando eſt inductiva ad conſenſum aut delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur.

55. Per *Multiloquium* peccatur juxta illud *Pr. 10. In multiloquio non deerit peccatum.* Et quidem tunc peccat quis mortaliter per Multiloquium, quando illo utitur in gravem irreverentiam Dei, aut in tantum eo delectatur, ut paratus ſit illud præferre impletioni alicujus præcepti ſub culpa mortali obligantis: alioquin vero, ac ex genere ſuo, eſt peccatum veniale.

56. *Scurrilitas* idem eſt, ac jocularitas quædam, proveniens ex defectu rationis, quæ ſicut non poteſt cohibere verba, ita non poteſt cohibere exteriores geſtus. De hac, ſicut & de Stultiloquio, fit mentio *Epheſ. c. 5.* ubi etiam Scurrilitas aperte ſecernitur a Stultiloquio, dum dicitur: *Aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent.* Differt autem Scurrilitas a Stultiloquio, quod Scurrilitas dicat quandam inhoneſtatem in verbis & geſtibus, v.g. Scurrilia dicere, canere, vel alia hujuſmodi ad riſum excitandum agere. *Multiloquium* vero conſiſtit in ſuperfluitate verborum: quæ ſi proferantur abſque recta ratione, ſeu judicio intellectus, *Stultiloquium* erit. Porro Scurrilitas per ſe, & ſecluſo ſcandalo, eſt peccatum veniale: foret tamen mortale, ſi fieret cauſa delectationis venereæ.

57. *Spurcitia* tandem ſeu *Immunditia*, attenditur ſecundum inordinatam emiſſionem quarumcumque ſuperfluitatum, ſpecialiter vero quantum ad emiſſionem ſeminis: & hæc ſi voluntaria ſit, eſt peccatum mortale. Tantum

tum autem cibi vel potus capere, ut vomitus ſequatur, ſi uſus rationis non adimatur, per ſe loquendo non videtur peccatum mortale; ut notat communior, & probabilior Doctorum.

QUÆSTIO VII.

De Acedia, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

58 *Acedia, quid?*
59 *Acedia dupliciter accipitur.*
I. Generaliter.
60 *II. Specialiter; & qualem peccatum ſit?*
61 *Acedia recte ponitur inter vitia capitalia.*
62 *Acedia filiæ ſunt ſex, nempe*
63 *Malitia*
64 *Rancor*
65 *Puſillanimitas*
66 *Deſperatio*
67 *Torpor, &*
68 *Evagatio mentis. Huc ſpectat Curioſitas, Verboſitas, & Inquietudo.*

58. CONCL. I. Acedia generatim denotat incuriam, negligentiam, & pigritiam quandam, in propoſito autem, & prout eſt ſeptimum peccatum Capitale, *Acedia* eſt faſtidium rerum ſpiritualium. Unde directe repugnat effectui Charitatis, qui eſt, gaudere de bono ſpirituali.

59. Porro Acedia ſumitur dupliciter; Primo generaliter, pro omni tædio, & torpore animi, bona facere negligentis: & hoc modo Acedia non habet rationem ſpecialem vitii, quia omne vitium refugit ſpirituale bonum virtutis oppoſitæ; ut patet in luxurioſo, & guloſo, quorum prior triſtatur de bono Continentiæ, poſterior de bono Abſtinentiæ, illudque refugit, prout eſt laborioſum, aut corpori moleſtum, vel delectationis ejus impeditivum.

60. Secundum Acedia ſumitur ſpecialiter, ſeu prout eſt ſpecialiter vitium: & conſiſtit in triſtitia de bono Divino, de quo alioquin Charitas gaudet: & hoc modo Acedia ex ſe, ac ex genere ſuo, eſt peccatum mortale, quia directe repugnat Charitati Dei. Priori autem modo, ſeu generaliter ſumpta Acedia, tunc demum eſt peccatum mortale, cum propter eam committitur opus prohibitum, vel omittitur opus præceptum ſub mortali.

61. CONCL. II. Acedia, prout eſt triſtitia de ſpirituali bono Divino, ac ſpeciale vitium, recte a S. Gregorio *lib. 31. Moral. c. 31.* inter vitia capitalia numeratur, utpote cum plura alia vitia oriantur ex ea ſecundum rationem cauſæ finalis. Nam ſicut homines multa operantur propter delectationem, tum ut ipſam conſequantur, tum quia ex ejus impetu ad aliquid agendum permoventur: ita etiam propter triſtitiam multa operantur, vel ut ipſam evitent, vel quia ejus pondere in aliqua mala agenda prorumpunt.

62. CONCL. III. Filiæ Acediæ merito ſex enumerantur a S. Gregorio *loc. cit.* & aliis, quæ ſunt Malitia, Rancor, Puſillanimitas, Deſperatio, Torpor circa præcepta, ac Evagatio mentis circa ipſa.

63. *Malitia* non ſumitur hic, prout eſt genus omnium vitiorum, ſed accipitur ſpecialiter pro ea malitia, qua quis odio habet bona ſpiritualia, & vellet ea non eſſe: aut quia ipſum pœnitet bene feciſſe, vel impleviſſe id, ad quod tenebatur: aut qua contemnit Dei beneficia, v.g. deſiderando, ſe non fuiſſe natum, aut non agnoviſſe Chriſtum, &c. Eſt autem malitia ſic ſumpta ex genere ſuo mortale peccatum.

64. *Rancor* etiam non accipitur hic communiter pro odio; ſed pro quadam indignatione contra eos, qui ad ſpiritualia bona inducunt.

65. *Puſillanimitas* eſt reſpectu conſiliorum, qua nimirum homo Divina conſilia, quæ perfectionis ſunt, exequi non audet ex mero animi timore: ut puta, ſi quis a jejuniis, Religione, & hujuſmodi virtutum actibus ſe ſubtrahit, ex timore deficiendi. Et hæc ex genere ſuo eſt veniale peccatum, niſi ratione voti, aut alia de cauſa quis ſit obligatus ad talia bona opera exequenda.

66. *Deſperatio*, intellige, conſequendæ æternæ beatitudinis, eſt peccatum mortale, quando cum conſenſu rationis pleno fit, ut eſt certum.

67. *Torpor* eſt circa præcepta, quando ſcilicet homo negligit & omittit facere ea, quæ ſunt ex præcepto facienda. Alii vero per Torporem intelligunt eum, cum bona opera non fiunt cum debito fervore.

68. Tandem *Evagatio mentis* eſt, qua quis in exercitio operum ſpiritualium evagatur circa illicita, aut ſaltem impertinentia. Et hæc ſi fiat per cogitationem, diffundentem ſe ad cognitionem impertinentium, dicitur *Curioſitas*; ſi vero per locutionem, dicitur *Verboſitas*: & ſi per inquietudinem corporis, quando ſcilicet aliquis per inordinatos membrorum motus vagacitatem indicat mentis, tunc dicitur *Inquietudo*.

TRACTATUS IV.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

1. JUstitia Christiana generatim duo involvit, fugam scilicet peccatorum, & actionem bonorum operum; juxta quod dicitur Psalm. 36. *Declina a malo, & fac bonum*. Et Isaiæ c. 1. *Quiescite agere perverse, discite bene facere*. Quia igitur præcedente Tractatu visum est de Peccatis, supereſt, ut perspecta peccatorum malitia, Virtutum excellentia, decor, & natura declaretur; atque earum in primis, quæ cæteras antecellunt, uti sunt Virtutes Theologicæ, sic dictæ, quia DEUM pro suo immediato objecto respiciunt. Porro Tractatus de Virtutibus Theologicis celebris est, atque ob sui utilitatem, simul ac necessitatem, non solum in Theologia speculativa, sed etiam Morali communiter examinatur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Theologicis generatim.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit tum Virtus ut sic, tum Theologica?

SUMMARIUM.

1 *Justitia Christiana involvit duo, qua?*
2 *Virtutis nomen varie accipitur. Et quomodo in proposito?*
3 *Virtus, quid?*
4 *Sumitur magis proprie pro habitu.*
5 *Virtus ut sic tripliciter dividitur.*
6 *Virtutes intellectuales, & morales, quid?*
7 *Virtutes infusæ & acquisitæ dantur, & quid sint?*
8 *Virtus Theologica, quid?*
9 *Virtutes Theologicæ quomodo differant a Moralibus?*
10 *Religio, quomodo respiciat Deum?*
11 *Tres tantum sunt Virtutes Theologicæ.*

2. PRo clariori resolutione præmittendum, quod nomen Virtutis latissime spectatum varias habeat significationes. Et in primis quandoque Virtus accipitur pro quacunque perfectione, præsertim ea, quæ in vi seu facultate operandi consistit.

ſiſtit. Sic Pſal. 32. dicitur: *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Sic e contra membra languida hominis, dicuntur eſſe deſtituta omni virtute ſua. Deinde nomen Virtutis ſumitur nonnunquam pro effectu ſeu opere, quod per excellentem vim operativam attingitur, ſeu efficitur: ſic *Marci c. 6.* dicitur de Chriſto: *Non poterat ibi virtutem ullam facere.* Sed hæ Virtutis acceptiones noſtro propoſito parum deſerviunt. Tertio igitur, & magis ad propoſitum, Virtus accipi ſolet, vel pro actu, ſive operatione moraliter bona; ut eſt actus Fidei, Spei, & Charitatis Divinæ, actus humilitatis, patientiæ, & hujuſmodi: in quo ſenſu D. Auguſtinus *l. 2. De libero arbitrio, c. 19.* dixit: *Virtutem eſſe bonum uſum liberi arbitrii.* Vel pro habitu, ſeu facilitate & promptitudine quadam, inclinante ad ejuſmodi bonam operationem: & hæc poſterior eſt magis propria Virtutis acceptio, de qua loquendo ſit

3. CONCL. I. *Virtus* generatim ſumpta, eſt habitus perficiens ſubſtantiam intellectualem, & ad bonam operationem inclinans. Ita in re communis Doctorum. Unde & Ariſtoteles 2. *Ethic. c. 6.* dixit, quod Virtus hominis aliud non ſit, quam habitus, ex quo & bonus homo ipſe efficitur, & bonum ejus opus; ſive, ut verbis ejuſdem utamur, *virtus eſt, qua facit habentem, & opus ejus bonum.* Et in hoc ſenſu Virtus opponitur vitio; nam vitium reddit habentem malum, & opus ejus malum.

4. Dicitur I. *Habitus*. Quamvis enim Virtus quandoque ſumatur pro ipſomet actu virtuoſo, ut proxime dictum eſt; communius tamen, & magis proprie, accipitur pro habitu, ad eliciendos ejuſmodi actus bonos inclinante; neque enim illico ſolet dici virtuoſus, temperans, vel manſuetus, &c. qui unum vel alterum actum virtutis temperantiæ, vel manſuetudinis elicuit; ſed qui ex actibus illis jam frequentatis acquiſivit habitum, ſive promptitudinem quandam ſic operandi. Dicitur II. *Perficiens ſubſtantiam intellectualem*: quia virtus proprie accepta non datur in brutis, aut rebus inanimatis, ſed in homine duntaxat, & Angelis, perfectiſſime autem in DEO. Dicitur III. *& ad bonam operationem inclinans*: quia ſicut generaliter habitus inclinant ad actus ſibi correſpondentes prompte atque faciliter eliciendos, ita & Virtus jam habituata, ſeu radicata in homine.

5. CONCL. II. Virtus generatim dividitur tripliciter, nimirum ex parte ſubjecti in Virtutes intellectuales & morales, ex diverſitate cauſæ efficientis in infuſas & acquiſitas, & ex diverſitate objecti in Theologicas & Morales. Ita communis: idque probatur inductione.

6. In primis enim *virtutes intellectuales* ſunt eæ, quæ intellectum, in quo ſubjectantur, perficiunt: & tales juxta Ariſtotelem *6. Ethic. c. 3.* ſunt quinque, videlicet Intellectus, Scientia, Sapientia, Ars, & Prudentia; nam hæ ſpectant ad intellectum, in eoque ſubjectantur: quibus addi poteſt Fides infuſa & Theologica, quam Philoſophus ignoravit. Verum de his (dempta Prudentia, & Fide, de quibus infra ſuo loco) melius agitur in Philoſophia. *Virtutes morales*, prout contra diſtinguntur ab intellectualibus, dicuntur, quæ ſubjectantur in appetitu rationali (hoc eſt, in voluntate) & verſantur circa dirigendos mores, atque juxta dictamen rectæ rationis moderantur & dirigunt affectus animi noſtri. Et hujuſmodi Virtus moralis tum ab Ariſtotele 2. *Ethic. c. 6.* & Doctore noſtro *3. d. 36. q. un. §. dicitur*, tum ab aliis paſſim, definitur dicendo, *Virtus eſt habitus electivus in mediocritate conſiſtens, quoad nos determinata ratione, prout definierit ſapiens.*

7. Deinde dari Virtutes infuſas, & acquiſitas, patet ex eo: quia cum Virtutes nobis a natura non inſint, imo de facto, ac poſt lapſum primi parentis noſtri Adæ, cogitationes hominum potius intentæ ſint ad malum ab adoleſcentia ſua; hinc duæ generatim ſunt cauſæ effectivæ Virtutum, videlicet Deus per infuſionem earum, & proprium exercitium hominis, quo quilibet ſibi comparat quoſdam habitus virtuoſos. Proinde & juxta hoc duplex principium effectivum, Virtutes ut ſic recte dividuntur in infuſas, & acquiſitas. Et quidem *Virtutes infuſæ* dicuntur eæ, quæ nobis a Deo immediate infunduntur, ut ſunt habitus Fidei, Spei, & Charitatis, qui etiam parvulis in Sacramento Baptiſmatis divinitus infunduntur; ut taceantur eæ virtutes, quæ Angelis, & primis noſtris Parentibus in ſua creatione a Deo infuſæ fuerunt. *Virtutes acquiſitæ* e contra ſunt, quæ noſtra induſtria, noſtriſque frequentatis actibus comparantur, ſeu acquiruntur: ut ſunt habitus Temperantiæ, Manſuetudinis, & hujuſmodi; nam ut inquiunt Philoſophi, *ex frequentatis actibus fit habitus.* Cæterum de tertio membro datæ diviſionis in Virtutes

Theologicas, & Morales, mox amplius dicetur hinc sit

8. CONCL. III. *Virtus Theologica* ut sic recte describitur, dicendo: Virtus Theologica est virtus a Deo infusa, cujus principalis actus tendit in Deum tanquam objectum immediatum. Ita in re Doctores communiter. Dicitur in primis, *Virtus a Deo infusa:* nam virtutes Theologicæ, prout sumuntur pro habitu, infunduntur homini a Deo in Sacramento Baptismi. Et additur, *cujus principalis actus tendit in Deum*; quia non est necesse, ut omnis ejus actus immediate tendat in Deum; nam actus ille, quo quis credit propter revelationem Divinam, Mundum esse creatum in tempore, canem Tobiæ in hujus adventu movisse caudam suam, *Tob. c.* 11. est quidem actus Fidei, non tamen tendit in Deum immediate. Sufficit proinde ad rationem Virtutis Theologicæ, quod actus ejus principalis sic immediate tendat in Deum, utpote in quem credimus, quem consequi speramus, quem super omnia amamus.

9. Cæterum per illa verba, *tanquam objectum immediatum*, assignatur differentia Virtutum Theologicarum a Moralibus, proveniens ex diversitate objecti. Siquidem Virtutes Theologicæ habent pro suo immediato objecto Deum, in quem earum actus principalis tendit tanquam in objectum terminativum *Quod*: secus autem fit in Virtutibus Moralibus, puta in Religione, Temperantia, Misericordia, & aliis hujusmodi: nam hæ pro suo immediato objecto non habent Deum, sed vel cultum Deo exhibendum, vel passiones moderandas, aut miseriam indigentium sublevandam, &c. Quamvis & hæ saltem mediate ac remote tendant in Deum, propter quem tales actus boni eliciuntur.

10. Si dicas: Religio etiam immediate respicit Deum, utpote cui defert cultum debitum, Eumque honorare satagit: ergo. Resp. claritatis gratia distinguendo antecedens: Religio respicit Deum ut objectum immediatum, ac terminativum *Quod*: negatur; ut objectum *Cui*: conceditur antecedens; sed negatur consequentia. Quia Virtutes Theologicæ respiciunt Deum ut objectum *Quod*, & quidem principaliter (nam actus principalis earum est, credere, Deum esse, sperare Deum consequi in æterna beatitudine, Deum super omnia amare) religio vero pro objecto *Quod* respicit cultum Deo deferendum, ipsum vero Deum respicit duntaxat ut objectum *Cui*, cui videlicet cultum illum deferre laborat.

11. CONCL. IV. Tres tantum dantur Virtutes Theologicæ, videlicet Fides, Spes, & Charitas, & non plures. Ita omnes Theologi; nam prædictis tribus duntaxat convenit definitio Virtutis Theologicæ proxime allata. Hinc & Apostolus 1. *Corinth.* 13. has tres tantum enumerat, dicens: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.* Et Concilium Trid. *Sess. 6. c. 6.* de his tribus solummodo mentionem facit, dum inquit: *Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.* Quo tamen non obstante quælibet harum Virtutum Theologicarum distinguitur in habitualem, & actualem; per hanc intelligendo actuale exercitium, sive actum ipsum Fidei, Spei, vel Charitatis; per illam vero habitum istarum Virtutum divinitus nobis infusum.

QUÆSTIO II.

De perfectione, & cessatione Virtutum Theologicarum, & an habeant medium?

SUMMARIUM.

12 *Virtutes Theologicæ sunt perfectiores Moralibus.*
13 *Inter Theologicas quæ sit perfectior?*
14 *Charitas amittitur per omne peccatum mortale, non fides & Spes.*
15 *Hæ tamen tunc informes sunt, non vivæ.*
16 *In Beatis manet Charitas, non fides, & Spes.*
17 *Virtutes consistunt in medio, vel formaliter, vel tantum materialiter.*
18 *Et habent medium vel ex parte objecti, vel solum ex parte actus.*
19 *Virtutes Theologicæ, an, & quomodo habeant medium?*

12. CONCL. I. Virtutes Theologicæ sunt perfectiores omnibus Virtutibus Moralibus. Ita communis: nam Theologicæ habent perfectius objectum, videlicet ipsummet Deum.

13. CONCL. II. Inter ipsasmet Virtutes Theologicas omnium excellentissima est Charitas, deinde Spes; non obstante quod ordine generationis Fides præcedat Spem, & hæc Charitatem. Ita communis omnium, cum Doctore Angelico 1. 2. *qu. 62. art. 4.* & desumitur ex illo 1. *Corinth.* 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc*

hæc: major autem horum est charitas. Accedit ratio: quia Charitas nos perfectius conjungit Deo, quam Fides, & Spes. Imo Charitas est mater omnium Virtutum, ac sine ea cæteræ Virtutes non sunt meritoriæ, nec prosunt de condigno ad vitam æternam, juxta illud Apostoli 1. *Corinth.* 13. *Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

14. CONCL. III. Charitas amittitur quidem per quodlibet peccatum mortale, non tamen semper Fides & Spes. Ita omnes Theologi. Nam Charitas de facto est incompossibilis cum quolibet peccato mortali, ac per illud demeritorie destruitur: habitus vero infusus Fidei amittitur per oppositum actum Infidelitatis, & Spes per actum Desperationis.

15. CONCL. IV. Fides & Spes, quando in peccatoribus reperiuntur sine Charitate, non obstante, quod in propria sua specie sint perfectæ, nihilominus sunt informes, non vivæ, ac imperfectæ in tantum, quia non perducunt ad beatitudinem. Ita Doctor Subtilis 3. *dist.* 36. §. *de tertio.* Idque desumitur tum ex verbis Apostoli 1. *Corinth.* 13. proxime relatis, tum ex illo *ad Galat.* 5. ubi dicitur: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.* Et in hoc sensu D. Augustinus *lib.* 14. *de Civitate Dei, c.* 9. ait *Sic igitur fides est quidem sine charitate, sed non perfecta virtus.*

16. CONCL. V. In Patria, seu in Statu gloriæ cœlestis, non remanet in Beatis Fides & Spes, bene tamen Charitas. Ita omnes Doctores. Probatur hoc in primis de Fide: quia Fides est solum de illis rebus, quæ non videntur; unde D. Augustinus *Serm.* 27. *De verbis Apostoli*, ait; *Quid est Fides? Credere, quod non vides.* Atqui Beati vident Deum semper, ac intuitive; ergo non possunt amplius in Deum credere. Confirmatur: quia, ut inquit Apostolus 1. *Corinth.* 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, &c. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.* Probatur idem de Spe; quia, ut ait Apostolus *Rom.* 8. *Spes, quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?* Atqui Sancti in cœlis vident id, quod est objectum Spei, scilicet Deum, Eoque perfecte fruuntur; ergo amplius non sperant. Quod autem in Beatis maneat Charitas, certum est, juxta illud 1. *Corinth.* 13. *Charitas nunquam excidit.* Unde Sancti in cœlis perfectissime amant Deum.

17. Quantum attinet ad posteriorem partem Quæstionis, est præmittendum, quod Virtutes varie possint intelligi consistere in medio, videlicet formaliter & secundum se, vel duntaxat materialiter. *Formaliter*, & secundum se, *virtus consistit in medio*, quando ipsemet habitus virtutis inter duos extremos habitus vitiosos sibi oppositos versatur: prout Liberalitas mediat inter avaritiam, & Prodigalitatem; nam quodlibet horum vitiorum extreme opponitur Liberalitati: Avaritia quidem per defectum, sumptus etiam necessarios non faciendo: Prodigalitas vero per excessum, expendendo bona sua in sumptus non necessarios. *Materialiter* dicitur *virtus consistere in medio*, quando ex una quidem parte contingit formaliter peccari contra illam virtutem; ex altera vero parte non sic, sed solum, per oppositionem ad aliam virtutem ob certas rationes & circumstantias: sic Temperantia mediat inter Intemperantiam in cibo & potu, & inter Inediam: nam Inedia, per quam quis voluntarie se interficit, formaliter non opponitur Temperantiæ, sed Charitati erga seipsum.

18. Alio adhuc modo Virtutes possunt intelligi, habere medium, nempe vel ex parte objecti, vel solum ex parte actus. Priori modo contingit, Virtutes habere medium, quando objectum actus virtuosi ita requirit medium, ut neque certam mensuram ejus excedere, neque ab eadem deficere possit; sic fit in Virtute Temperantiæ, quæ salvatur in mediocritate cibi & potus sumendi, ita ut neque plus, neque minus sumatur, quam exigit natura juxta præscriptum rectæ rationis. Posteriori modo Virtus intelligitur habere medium, quando virtus non petit certum modum ex parte objecti observandum, bene tamen in actibus circa illud versantibus, ne scilicet alio modo, quam oportet, exerceantur: sic Amor Dei consistit in medio; nam non potest excedere ex parte objecti (Deus enim est dignus omni amore) bene tamen ex parte actus, volendo scilicet amorem Dei elicere illicito modo, v.g. occidendo seipsum.

19. CONCL. VI. Virtutes Theologicæ habent quidem suo modo medium, quod possunt, ac debent observare; non tamen habent medium ex parte objecti sui formalis, sed solum ex parte actus, sive exercitii earum.

Ita communis; idque suadetur ex illo vulgato dicto: *Virtus consistit in medio*. Hinc *Isaiæ cap. 38.* dicitur: *Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis neque ad dexteram* (scilicet per excessum) *neque ad sinistram* (nempe per defectum) qualia etiam habentur *Deuter. 5. & Prov. 4.* Et D. Apostolus *Rom. 12.* generatim præcipit, *Non plus sapere, quam oportet sapere*. Accedit ratio: quia in exercitio Virtutum Theologicarum potest dari non solum defectus, prout fit in omissione talium actuum tempore urgentis præcepti (ut taceamus vitia extreme opposita per defectum, nempe Infidelitatem, Desperationem, & Odium DEI) sed etiam excessus, si actus illi fiant modo indiscreto, *& plus quam oportet, sapere* volendo; prout fieret, seipsum ob amorem DEI putativum interficiendo, aut eidem immolando filium suum, prout olim fecerunt Gentiles.

DISTINCTIO II.

De Fide.

QUÆSTIO I.

Quid sit Fides, & quod objectum ejus?

SUMMARIUM.

1 *Fidei nomen varie accipitur.*
2 *Aliæ Fidei acceptiones.*
3 *Fides supernaturalis actualis.*
4 *Et habitualis, quid?*
5 *Objectum materiale Fidei, quod?*
6 *Objectum Fidei complexum, & incomplexum, quid?*
7 *Corollaria.*
(a) Dist. 3. q. 5.
8 *Objectum formale Fidei, est veracitas Dei.*
9 *Plebeji, quomodo credant ob propositionem Concionatoris?*
10 Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas, *quomodo intelligendum?*

1. STylo receptissimo inter Virtutes Theologicas primo loco ponitur Fides, non quod ea sit dignior cæteris, sed quia, ut inquit Concilium Trid. *Sess. 6. c. 8. Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis*: quod intelligendum de Fide supernaturali, & Theologica. Siquidem generatim Fidei nomen varie sumitur, quandoque pro fidelitate seu veritate in servandis promissis: in quo sensu is dicitur servare fidem, qui stat suis promissis. Deinde pro conscientia, seu dictamine ejus: sic accipitur *Rom. 14. Omne quod non est ex fide* (id est, quod est contra dictamen conscientiæ) *peccatum est*. Quomodo etiam in Jure dicitur quis bonæ fidei possessor, qui bona conscientia quidpiam possidet, credens illud esse suum. Tertio, Fides quandoque sumitur pro fiducia consequendi rem desideratam, aut promissam; prout accipitur *Matth. 14. modicæ fidei, quare dubitasti?* Et Jacobi *cap. 1. Postulet autem in fide nihil hæsitans*. Quamvis hunc locum multi Doctores non absque fundamento accipiant de ipso actu Fidei Theologicæ, seu assensu credulitatis Divinarum promissionum, cujus effectus est prædicta fiducia, juxta illud Marci *c. 11. Omnia, quæcunque petitis, credite, quia accipietis*.

2. Rursus aliquando Fides accipitur pro objecto fidei, juxta illud Symboli S. Athanasii: *Hæc est fides Catholica*, id est, articuli Fidei Catholicæ, seu objecta materialia ejus. Ultimo tandem, & proprie, ac quantum ad propositum, accipitur Fides pro Virtute intellectuali, & quidem Theologica, qua creditur aliquid propter authoritatem DEI illud revelantis. Et dicitur, *propter authoritatem DEI*: non enim hic loquimur de Fide humana, qua aliquid creditur propter authoritatem hominum illud affirmantium: sed sermo est solummodo de Fide Divina, de qua Apostolus *ad Heb. 10.* dicit: *Justus ex fide vivit*. His prænotatis sit

3. CONCL. I. *Fides supernaturalis actualis* est actus supernaturalis, quo quis assentitur alicui propositioni ex eo, quia Deus ipsam revelavit. Ita in re communis. Siquidem motivum Fidei actualis est veracitas Dei, quidpiam nobis revelantis: nam quia Deus, qui nec fallere potest, nec falli, hoc aut illud hominibus revelare dignatus est, hinc Fide Divina credimus, illud esse verum.

4. CONCL. II. *Fides supernaturalis habitualis*

tualis eſt virtus divinitus nobis infuſa, & donum Dei, quo firmiter aſſentimur iis omnibus, quæ a Deo nobis revelata ſunt, quatenus ſunt revelata. Ita communis Doctorum. Neque enim differt hæc definitio ab ea, quam affert S. Paulus Apoſtolus *ad Heb.* 11. dicens: *Eſt autem fides, ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.* Nam ly *argumentum non apparentium*, indicat totam naturam Fidei in data definitione clarius explicatam: *argumentum* enim idem eſt, ac firma adhæſio intellectus: ly *non apparentium*, *&c.* denotat, quod talis firma & infallibilis adhæſio intellectus nitatur certitudine revelationis Divinæ, factæ de iis, quæ quidem nondum videmus, ſperamus tamen conſequi in cœlis. Unde additur, *ſperandarum ſubſtantia rerum*: quibus verbis partim nobis indicatur primarium objectum Fidei, qui eſt Deus, quemque pie vivendo in cœlis conſequi ſperamus: partim vero manifeſtatur quædam Fidei proprietas, utpote quæ debet eſſe certa & infallibilis, unde appellatur *ſubſtantia*: ſimulque eſt fulcrum ſpei Chriſtianæ, nam quæ ſperamus, fide Divina fiunt nobis certa.

5. CONCL. III. Objectum materiale primarium incomplexum Fidei, eſt ſolus Deus; quamvis omnes aliæ a Deo nobis revelatæ propoſitiones ſpectent ad objectum materiale, minus tamen principale, & complexum fidei Divinæ. Ita rurſum Theologi communiter. Ratio primæ partis eſt: quia, ut inquit D. Auguſtinus *lib. 4. de Civitate Dei. c. 20. Fidei præcipuum officium eſt, ut credatur in verum Deum.* Accedit, quod inter omnia credibilia omnium maximum, atque præſtantiſſimum ſit ipſemet Deus; utpote qui eſt Ens infinitum, & ſumme bonum, & ad cujus cognitionem omnia cætera credibilia referuntur: atqui hoc intelligitur per objectum primarium materiale Fidei; ergo. Hinc in Symbolo Apoſtolorum mox a principio dicitur: *Credo in Deum, &c.* & poſtmodum proclariori ejus cognitione cæteri Articuli ſubjunguntur.

6. Altera pars ex eo patet: quia per objectum materiale Fidei intelligitur illud, quod eſt credendum fide Divina, præſertim quando per authoritatem Eccleſiæ nobis conſtat de tali revelatione a Deo facta; ergo etiam omne iſtud ſpectat ad objectum materiale. Et additur, *complexum*: nam per *Objectum Fidei complexum* intelligitur tota propoſitio objectiva divinitus revelata, cui aſſentimur mediante actu Fidei: per *incomplexum* vero intelligitur ſubjectum, & prædicatum talis propoſitionis divinitus revelatæ.

7. Infertur proinde, quod ad objectum materiale Fidei ſpectet in primis Deus, ejuſque exiſtentia, & Myſterium SS. Trinitatis. Deinde creatio Mundi, & redemptio generis humani per Chriſtum facta. Inſuper quidquid in S. Scriptura, ſeu Libris Canonicis continetur: nam quamvis eorum aliqua parum videantur ad Dei cognitionem facere, ut, quod canis Tobiæ caudam moverit, quod Saul quæſierit aſinas, & hujuſmodi; nihilominus quia & hæc a Spiritu S. in Sacris Litteris nobis ſunt revelata, pertinent ad objectum materiale, minus tamen principale Fidei, ſuntque credenda propter authoritatem Divinæ veritatis, ac revelationis. Inſuper ſpectant ad objectum materiale Fidei ea, quæ ex Traditione Apoſtolica nobis Eccleſia proponit credenda, ut dicetur inferius. (a)

8. CONCL. IV. Objectum formale & motivum Fidei ſupernaturalis, eſt prima & infallibilis veracitas Dei, ſeu veritas ejus in revelando. Ita Doctor Subtilis *Quæſt. 1. Prologi*, cum Scotiſtis, & multis aliis. Ratio eſt: quia ideo credimus fide Divina articulis Fidei, quia Deus eos nobis revelavit; & ideo credimus Deo revelanti, quia eſt prima veracitas: ergo veracitas Dei revelantis eſt ratio motiva fidei Divinæ, & conſequenter ejus objectum formale.

9. Nec dicas: Plurimi de plebe credunt articulis Fidei, non ex motivo veritatis Dei revelantis, ſed ob propoſitionem Concionatoris, vel Eccleſiæ Catholicæ: atqui hi eliciunt veros actus fidei Divinæ; ergo. Reſpondetur enim, diſtinguendo majorem: credunt articulis Fidei, ob ſolam propoſitionem Concionatoris, aut Eccleſiæ, negatur; credunt ob hanc, & ſimul implicite apprehenſam revelationem veraciſſimam Dei, conceditur major; & eodem modo diſtincta minori, negatur conſequentia. Siquidem dum homines ſimpliciores credunt articulis fidei, ſibi per Concionatores atque Eccleſiam propoſitis, ſimul apprehendunt, id a Deo fuiſſe revelatum, ob cujus infallibilem veracitatem credunt auditis, ac propoſitis ſibi per Eccleſiam & Concionatores. Nam, ut dicitur *Rom. 10. Fides ex auditu, auditus autem per Verbum Chriſti.* Et *1. Theſſ. 2. Quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere verbum Dei.* Occaſione cujus proinde

10. Quæritur, quomodo sit intelligendum illud dictum S. Augustini *l. contra epist. Fundamenti, cap. 6. Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesia commoveret authoritas.* Unde est communis praxis Fidelium, qui credunt, quidquid sancta mater Ecclesia credendum proponit? Resp. hoc ex eo fieri, non quod Ecclesiæ authoritas sit objectum formale Fidei, seu ratio motiva credendi (hæc enim est sola veracitas Dei, quidpiam revelantis) sed quia Ecclesiæ authoritas est ratio nobis proponens, seu ostendens objecta credendi. Nam per Ecclesiam proponuntur, ac exhibentur nobis illi Articuli, qui sunt credendi; atque per ipsam sive libri Canonici Sacræ Scripturæ, sive Traditiones Apostolicæ determinantur, atque declarantur, quod sint a Deo revelati, & a Spiritu Sancto dictati, vel a Christo oretenus Apostolis traditi, atque per Apostolos posteris: sicque fit, quod hi potius, quam alii per Hæreticos, vel apocryphos libros jactitati, propter infallibilem veracitatem Dei Fide Divina sint a Fidelibus credendi. Quia igitur Spiritus Sanctus in negotio tanti momenti non sinit Ecclesiam, dilectam suam Sponsam, errare, securissime, & absque ullo erroris periculo creduntur propter Dei veracitatem, & fide Divina omnia ea, quæcunque Ecclesia nobis sic credenda proponit. Et hoc innuunt citata S. Augustini verba: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia commoveret authoritas;* prout clare indicat ly *commoveret*.

QUÆSTIO II.

Quænam puncta Fidei sint necessario explicite credenda?

SUMMARIUM.

11 *Credere explicite, & implicite, quid? Fides explicita, & implicita, qua?*
12 *Salus animæ, prima, & ultimata. Necessitas medii & necessitas præcepti, quid?*
13 *Fides tum habitualis, tum actualis, quomodo necessaria ad salutem?*
14 *Infantibus & perpetuo amentibus, non est necessaria fides actualis.*
15 *Necessitas explicite credendi aliquos Articulos non est æqualis respectu omnium.*
16 *Fides explicita de existentia Dei, & ut Remuneratoris, requiritur necessitate medii.*
17 *Idem affirmant multi de Mysterio SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi.*
18 *Notabilis objectio solvitur.*
19 *Dicta solutio propugnatur, & objectio retorquetur.*
20 *Cognitio, & fides ex puris naturalibus non juvat ad justificationem.*
21 *Aliud est, explicite credere; aliud, explicite scire Articulos fidei.*
22 *Non pauci tenent oppositam sententiam.*
23 *Quanam teneantur Fideles explicite credere necessitate præcepti.*
24 *Doctrina notabilis quoad hoc.*

11. ADvertendum cum communi Doctorum, dupliciter nos posse credere Articulos Fidei, nimirum explicite, & implicite. *Credere explicite* idem est, quod distincte & in particulari credere aliquod Mysterium Fidei, puta, quod Deus sit unus in essentia, & in personis trinus; quod Christus pro nobis sit passus, &c. Unde *Fides explicita* dicitur, per quam res divinitus revelata, in se, & sub propria ratione creditur; ut fit in allatis exemplis. *Implicite* vero *credere* idem est, ac alicui propositioni Fidei assentiri confuse, in communi seu universali, quatenus virtualiter continetur in alia propositione, quam distincte credimus; ut si quis credat, quid quid sancta Mater Ecclesia credendum proponit; talis enim implicite credit omnes Articulos Fidei. Hinc *Fides implicita* appellatur, per quam credimus res in universali, seu prout in aliqua alia propositione continentur.

12. Notandum ulterius, quod duplex possit intelligi necessitas Fidei ad salutem animę (sive primam, quæ est gratia sanctificans; sive ultimatam, quæ est æterna gloria, seu visio beatifica in Cœlis) una medii seu finis, alia præcepti. *Necessitas medii*, seu finis, dicitur illa, qua quidpiam ita est necessarium ad finem, puta ad salutem animę consequendam, ut sine eo, quamvis inculpabiliter omittatur, finis, v. g. animæ salus, obtineri non possit: sic in statu Evangelii Baptismus est necessarius ad vitam æternam, quia sine eo, etiam ex ignorantia invincibili, aut impotentia physica non suscepto, salus æterna obtineri non potest, uti patet in parvulis in utero materno decedentibus. *Necessitas præcepti* dicitur ea, qua quidpiam sub obligatione præcepti necessario præstandum est ad consequendam salutem æternam, eo quod alioquin quis transgrediendo præceptum mortaliter peccaret, nisi excuset ignorantia

vel

vel impotentia. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Neceſſitatem medii*, *& præcepti ſimul*: prout de facto adultis hominibus neceſſarius eſt Baptiſmus ad ſalutem, caſu quo poſſint eum in re ſuſcipere. His prænotatis ſit

13. CONCL. I. Fides non ſolum habitualis, ſed actualis, ſeu accepta pro ipſo actu credendi aliquod ſupernaturale objectum, fuit omnibus, uſum rationis habentibus, pro quocunque Statu neceſſaria ad gratiam, & æternam gloriam conſequendam, & quidem neceſſitate medii ſeu finis: adeo, ut ea prætermiſſa ſalus animæ obtineri nunquam potuerit, nec poſſit, etiamſi inculpabiliter ſeu ex ignorantia invincibili non habeatur. Ita communis Theologorum, & patet ex illo ad *Heb.* 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Quæ verba non ſolum de Fide habituali, quam ſolam ſuſcipiunt parvuli in Sacramento Baptiſmi, ſed etiam de Fide actuali quorundam Myſteriorum quandoque ab adultis habenda, communiter intelliguntur a Doctoribus; idque ex ſe ipſis ſatis indicant. Hinc Innocentius XI. merito inter alias propoſitiones ſequentem, ordine 16. damnavit: *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe.*

14. Dicitur notanter, *omnibus hominibus uſum rationis habentibus*. Quia infantibus, ac perpetuo amentibus, non eſt neceſſaria Fides actualis, ſed ſufficit habitualis, id eſt, habitus Fidei ſupernaturalis in Sacramento Baptiſmatis infuſus. Unde Concilium Trid. *Seſſ. 7. can. 13. de Baptiſmo*, ait: *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, ſuſcepto Baptiſmo inter fideles computandos non eſſe: ac propterea præſtare, omitti eorum Baptiſma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in ſola Eccleſia, anathema ſit.*

15. CONCL. II. Licet omnes Fideles teneantur explicite credere aliquos Articulos Fidei, hæc tamen neceſſitas non eſt æqualis reſpectu omnium. Ita Scotus 3. *diſt.* 25. *qu.* 1. & alii. Ratio eſt: quia Majores Eccleſiæ, ut Prælati, & præſertim Epiſcopi, tenentur habere fidem magis explicitam Myſteriorum Fidei Catholicæ, utpote qui ſubditos ſuos ex officio inſtruere tenentur de rebus Fidei. Minores vero, præſertim rudiores & ſimpliciores, de neceſſitate non tenentur omnes & ſingulos Articulos explicite & diſtincte credere, ſed ſufficit, principaliores credere explicite (quinam autem hi ſint, mox dicetur) cæteros vero credere implicite, ſeu in generali, credendo, quidquid Eccleſia credendum proponit.

16. CONCL. III. Fides explicita de exiſtentia veri Dei, & quod is ſit juſtus remunerator, decernens præmia juſtis, & improbis ſupplicia, omnibus adultis, uſumque rationis habentibus, eſt neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medii. Ita communis Doctorum, & deſumitur ex citatis illis verbis Apoſtoli, *Heb.* 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Hinc Innoc. XI. merito inter alias ſequentem, ordine 22. Propoſitionem damnavit: *Non niſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita Remuneratoris.*

17. CONCL. IV. Inſuper multi Doctores volunt, neceſſario eſſe explicite credendum neceſſitate medii Myſterium SS. Trinitatis, nec non Myſterium Incarnationis, nempe Filium Dei eſſe pro nobis incarnatum, Chriſtumque eſſe verum Deum & hominem. Ita ſentit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 2. num. 8. & ſeqq.* citans pro hac ſententia D. Thomam, Gabrielem, Molinam, Valentiam; idemque tenent Maſtrius, Sannig, Filliucius, Baſſæus, aliique plures. Rationem dant: quia hæc duo Myſteria ſunt fundamentum totius noſtræ Salutis. Nam in nomine SS. Trinitatis confertur Baptiſmus, ſine quo nemo poteſt ſalvari: per Chriſtum vero ſumus ſalvati, atque redempti, ipſeque ſimul eſt verus Deus, verique Dei Filius, per quem creati ſumus.

18. Nec obſtat (inquiunt) quod multi Gentiles, quin & adulti prius in infantia baptizati, v.g. pueri in ſylvis enutriti, & paulo poſt acquiſitos annos diſcretionis morientes, aut muti & ſurdi a nativitate, invincibiliter ignorent hæc Myſteria, utpote nunquam ſibi propoſita. Reſp. enim, tales non damnari propter peccatum Infidelitatis, ſed vel propter peccatum originale, vel propter alia peccata contra Legem Naturæ commiſſa. Quod ſi vero quis eorum jam baptizatus, nunquam mortaliter peccaverit, ad Divinam providentiam pertinet, ut vel ſpeciali lumine ſupernaturali interius illuſtretur, vel ab aliquo alio hæc Fidei Myſteria eidem proponantur, ut explicite credere poſſit; prout in ſimili factum legitur Eunucho Reginæ Candacis *Actor. c. 8.* & Cornelio Centurioni, *Actor. 10.*

19. Neque hæc reſponſio cuipiam rara, vel voluntarie data videatur. Siquidem al-

lata

lata instantia non solum urget contra sententiam admittentem, quod explicite credendum sit necessitate medii Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis Dominicæ; sed ea etiam solvenda est ab omnibus Theologis, utpote qui juxta novissimum Decretum Innocentii XI. *n.* 16. allegatum, admittere tenentur, quod Fides explicita *unius Dei ut Remuneratoris* sit necessaria ad salutem necessitate medii. Nam pariter quæritur, quomodo explicite possit credere in Deum ut Remuneratorem, sicque salvari mutus & surdus a nativitate, aut puer jam baptizatus, sed post acquisitos annos discretionis illico moriens, qui de æterna retributione, atque de Deo ut Remuneratore, invincibiliter nihil unquam audivit; imo (loquendo de illo surdo) neque audire potuit?

20. Nec juvat dicere, talia lumine naturali posse cognosci. Nam (si non detur responsio proxime allata) contra est: quia vel Deum ut Remuneratorem non licet naturali ratione cognoscere, vel si hoc fieri possit (prout naturaliter potest cognosci, atque demonstrari existentia Dei) tamen istud non sufficit ad salutem, juxta cit. Decretum Innocentii XI. in quo pariter sequens, ordine 23. Propositio, damnata legitur: *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit*. Et merito hæc propositio est damnata: nam, ut loquitur Concilium Trid. *Sess. 6. cap. 8. Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis*: atqui hujusmodi initium, fundamentum & radix, nequit haberi ex puris naturalibus, quidquid olim contradixerint Pelagiani, & Semipelagiani hæretici, ergo.

21. Addunt tamen Auctores hujus sententiæ, quod aliud sit, *explicite credere* Articulos Fidei; & aliud, *explicite scire*, ita ut quis interrogatus possit rationem reddere de prædictis Mysteriis Fidei: primum enim necessarium est necessitate medii, non secundum. Insuper (inquiunt) sufficit, hujusmodi Articulos & Mysteria Fidei, cognoscere saltem secundum substantiam: imo si quis tam hebes sit, ac obtusus ingenio, ut non possit hos omnes Articulos capere secundum substantiam, sufficit, si saltem assensum præbuerit hujusmodi Articulis ad salutem necessariis, eosque crediderit, dum sibi proponebantur a Parocho, vel alio. Quia sic jam tales explicite credunt, licet non explicite sciant illos, ita ut interrogati possint apte respondere, & rationem reddere: hoc enim posterius non est necessarium ad salutem necessitate medii: sed solum necessitate præcepti, a qua tamen rudes excusantur ratione suæ impotentiæ. Bassæus *Vers. Fides I. num.* 11. cum aliis.

22. Dicitur notanter in Conclusione, *num.* 17. data, *Insuper multi Doctores volunt, &c.* Nam oppositam sententiam, videlicet hæc duo mysteria Fidei non esse necessario credenda necessitate medii; sed duntaxat necessitate præcepti, etiam non pauci tenent; ut Lugo *disp. 12. de Fide, num. 91. & seqq.* citans Medinam, Vegam, Suarez, Turrianum, plurosque alios; eamque non minus probabilem censet Layman *lib. 2. tr. 1. cap. 8.* & Herincx *disp. 7. de Fide, num.* 49. Ratio horum est; quia necessitas illa medii post prædicationem Evangelii neque habetur clare ex S. Scriptura, neque ex traditione Petrum, neque ex ratione; nam tam rationes, quam testimonia S. Scripturæ, atque Sanctorum Patrum, commode intelliguntur de necessitate præcepti, non medii.

23. CONCL. V. Omnes Fideles, postquam ad rationis usum pervenerunt, tenentur necessitate præcepti explicite credere, & saltem quoad substantiam seu crasso modo scire Mysteria contenta in Symbolo Apostolorum, Orationem Dominicam, Sacramenta maxime necessaria, ut Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; reliqua vero tunc, quando quis ea recepturus est, ut v.g. Matrimonium initurus; item Præcepta Decalogi. Ita Doctores communiter. Qua de causa omnes ejusmodi Articuli, & materiæ, dicuntur *Prima Fidei rudimenta*, quæ in Catechesibus & Concionibus publice circumferuntur in Ecclesia, & omnibus proponuntur tanquam explicite credenda, & scienda.

24. Hoc tamen intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset: nam ista hæc necessitas, talia explicite credendi & sciendi, est præcepti duntaxat: unde potest excusare impotentia, aut invincibilis ignorantia, non minus, ac in aliis præceptis. Quod notandum pro hominibus agrestibus, & hebetibus: quamvis & hi pro viribus sint instruendi, ut præter primaria Fidei Mysteria sciant saltem ea, quæ ad dignam Sacramentorum receptionem ab ipsis peragendam, & status sui conditionem observandam, requiruntur. Certe Innocentius XI. anno 1679. sequentem inter alias Propositionem ordine 64. damnavit: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei*,

dei, & etiamſi per negligentiam, etiam culpabilem neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Noſtri Jeſu Chriſti. Hactenus Propoſitio damnata.

QUÆSTIO II.

Quo tempore obligentur Fideles ad eliciendum actum Fidei?

SUMMARIUM.

25 *Præceptum fidei affirmativum, & negativum, quid?*
26 *Obligatio eliciendi actum fidei, Spei, &c. alia per ſe & directe, alia per accidens.*
27 *Datur præceptum Divinum per ſe obligans quandoque ad actum fidei.*
28 *Non ſufficit actum fidei tantummodo ſemel in vita elicere.*
29 *Primum tempus, quo præceptum fidei obligat.*
30 *Quando in fidelibus adultis cenſeatur vera fides ſufficienter propoſita?*
(b) De hoc inferius Diſt. 3. num. 55. & ſeqq.
31 *Circa myſteria fidei non licet ſequi opinionem minus probabilem relicta probabiliore; & cur?*
32 *Quando pueri baptizati teneantur elicere actum fidei?*
33 *Secundum tempus, quo præceptum fidei per ſe obligat.*
34 *Tertium tempus dicta obligationis. Diverſa Doctorum ſententia circa tempus, quo in vita decurſu tenemur elicere actum fidei.*
36 *Quartum tempus, quo per accidens & indirecte obligamur ad actum fidei.*
37 *Qualis Confeſſio tunc ſufficiat?*
38 *Quintum tempus, quo obligat præceptum fidei, eſt articulus mortis.*
Moribundi ad actus Virtutum Theologicarum maxime excitandi.

25. COnveniunt Doctores, præceptum Fidei duplex eſſe, unum affirmativum, aliud negativum. *Præceptum fidei affirmativum* importat, ut ea omnia, quæ a Deo ſunt revelata, atque ut talia nobis per Eccleſiam propoſita, credamus. *Negativum* eſt, ut Fidem nunquam negemus, neque diſſentiamus rebus Fidei, nec etiam erroneis dogmatibus Divinæ veritati contrariis ab Eccleſia reprobatis fidem præſtemus. Quia igitur certum eſt inter Doctores, quod præcepta negativa obligent ſemper & pro ſemper; hinc in nullo prorſus caſu, aut tempore, licitum eſt Fidem negare, aut falſum credere. E contra vero, quia præcepta affirmativa obligant quidem ſemper, ſed non pro ſemper (id eſt, obligant ſolum pro determinato tempore; ac in certis caſibus & circumſtantiis) hinc Quæſtio remanet, quandonam iſtud affirmativum Fidei præceptum obliget, ſive quonam tempore quis teneatur ad eliciendum actum Fidei, & quidem internum; nam de Confeſſione externa Fidei dicetur *Quæſt. ſeq.*

26. Cæterum duplex conſiderari poteſt obligatio eliciendi actum internum Fidei (quod ſervata proportione pariter dicendum de obligatione eliciendi actum Spei, Charitatis, &c.) una per ſe & directe; altera vero indirecte & per accidens. Prior obligatio tunc cenſetur adeſſe, quando præceptum affirmativum Fidei (Spei, vel Charitatis, &c.) ex ſe ipſo, atque immediate obligat, ita ut omittens tunc actum Fidei, contra hanc virtutem directe peccet. Indirecte ſeu per accidens dicitur obligare præceptum affirmativum Fidei, quando talis obligatio provenit ratione alterius præcepti obligatorii, quod obſervari non poteſt abſque actu Fidei: ut quando actus Fidei eſt medium neceſſarium ad implendum præceptum alterius virtutis, quod ſervari nequit, niſi præcedat actus Fidei.

27. CONCL. I. Datur præceptum divinum per ſe obligans ad eliciendum quandoque actum internum Fidei. Ita communis Theologorum; atque deſumitur ex S. Scriptura paſſim, ut *ex cap. 16. Marci, num. 29. allegando*, & *cap. 1. ad Rom. Juſtus autem ex fide vivit. Ad Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: credere enim oportet, &c.* cum concordantiis. Hinc merito Alexander VII. hanc inter alias, ordine primam Propoſitionem, damnavit: *Homo nullo unquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

28. CONCL. II. Præceptum Divinum de eliciendo actu fidei per vitæ decurſum ſæpius obligat, nec ſufficit actum Fidei tantummodo ſemel in vita elicere. Ita certa, & communis: atque præter textus S. Scripturæ proxime citatos, probatur ex illo *1. Corinth. 16. Vigilate, ſtate in fide.* Ex *1. Petri 5. Cui* (diabolo) *reſiſtite fortes in fide.* Nam hujuſmodi vigilantia, reſiſtentia, & ſtatio in Fide,

de, non salvatur proprie in solo habitu, sed dicit actuale exercitium, simulque persistentiam in ea cum frequentatione actuum. Hinc rectissime Innocentius XI. damnavit sequentem, ordine 17. Propositionem, *Satis est, actum fidei semel in vita elicere*. Item hanc, ordine 65. *Sufficit illa Mysteria semel credidisse*; ubi sermo est de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi. Verum descendendo magis ad particularia tempora dictæ obligationis, sit

29. CONCL. III. Primum tempus, quo præceptum Fidei obligat, illud est, quando Fides cuipiam primitus sufficienter proponitur; tunc enim præceptum hoc per se obligat ad eliciendum actum credendi. Ita communis; & colligitur ex illo Salvatoris, *Marci cap. 16. Euntes in Mundum universum, pradicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*. Quæ postrema verba gravem obligationem denotant, cum nemo, nisi ob peccatum mortale, condemnetur. Sed occasione hujus

30. Quæres, quandonam censeatur cuipiam vera fides sufficienter proposita? Resp. I. Loquendo de adultis infidelibus, tunc Fides censetur ipsis sufficienter proposita, ita ut non temere aut imprudenter, sed prudenter credant, & non credendo peccent contra præceptum Fidei, quando rationibus, signis sive notis, aut etiam miraculis, aliisque probationibus, accedente præsertim interiori lumine supernaturali, ita illis credibilia proponuntur Mysteria Fidei, ut recta ratio eisdem dictet, nostram Fidem esse veram, & contrariam Sectam esse falsam; juxta quod dicitur *Psalm. 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. (b) Et merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 4. Propositionem damnavit: *Abinfidelitate excusabitur Infidelis non credens, ductus opinione minus probabili*.

31. Neque obstat, quod in aliis materiis moralibus quandoque liceat sequi opinionem minus probabilem. Disparitas enim est: quia in talibus non semper potest, adhibita etiam quacunque diligentia, certitudo, atque veritas ipsa deprehendi; bene tamen circa Mysteria de Fide credenda. Unde cognoscens ex memoratis motivis, suam opinionem circa credenda de Fide minus probabilem existere, aut accedente interiori lumine supernaturali tenetur probabiliorem, tutioremque partem sequi, & credere; aut consulendo doctiores, & Divinum auxilium ferventius implorando, veritatem Fidei Catholicæ amplius investigare. Quod si vero vel ex superbia, vel ex inordinato terrenorum affectu, aut negligentia aliunde culpabili id facere intermiserit, jam hoc ipso ignorantia veræ Fidei erit vincibilis, atque culpabilis. Neque opinio illa, veritati Fidei contraria, respectu talis hominis potest revera dici probabilis, eo quod sit destituta gravi fundamento: cum contra eam stet, seu militet ratio convincens, ex infallibili veracitate Dei revelantis deprompta, quam talis, cognita præsertim majori probabilitate assertionis Catholicæ, magis investigare & potuisset, & debuisset; ac nihilominus hoc culpabiliter facere neglexit, haud obstante, quod istud cognoverit esse negotium gravissimum, & tangens totam æternitatem.

32. Resp. II. Loquendo de pueris inter Fideles educatis, tunc illi tenentur vi hujus præcepti elicere actum Fidei, quando rationis usum consecuti Mysteria Fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere sit necessarium ad salutem. Unde si tunc non eliciant actum Fidei, peccant contra istud præceptum, nisi forte per inadvertentiam excusentur, aut actus Fidei notabiliter non differatur. Et hoc ultimum idcirco additur: quia ejusmodi obligatio non est accipienda pro metaphysico instanti, sed morali; ita videlicet, ut in re tanti momenti non fiat notabilis mora, arbitrio viri prudentis. Sanchez *l. 2. in Decal. cap. 1. n. 3. & seqq.* Herincx *disp. 7. de fide, q. 6. n. 76.* & alii.

33. CONCL. IV. Alterum tempus, quo præceptum Fidei per se obligat, tunc est, quando urget gravis tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit: tunc enim tempus est resistendi contrariis actibus Fidei, seque in vera Fide muniendi. Idem dicendum, quando imminet periculum abnegandæ Fidei ex horrore tormentorum; idque ob rationem datam. Item, quando instat præceptum exterius confitendi Fidem: hanc enim debite ac veraciter confiteri non possumus, nisi interior Fidei assensus accedat. Herincx *num. 77.* Sanchez, Bassæus *V. Fides I. n. 16.* & alii.

34. CONCL. V. Insuper per vitæ decursum aliis quandoque temporibus urget præceptum eliciendi actum internum Fidei. Ita communis; atque desumitur ex dictis *Concl. I. & II.* Veruntamen in assignando determinato tempore hujus obligationis, multum

tum variant Authores: nam aliqui ſtatuunt tempus unius anni; ut Sanchez *loc. cit. num.* 3. poſt Ledeſmam. Alii aſſignant Feſta ſolemniora, in quibus celebrantur aliqua Myſteria Fidei: tunc enim dicunt, teneri nos virtute hujus præcepti elicere actum Fidei circa talia Myſteria. Quidam vero non improbabiliter aſſerunt, ſingulis diebus Dominicis adeſſe talem obligationem credendi; quorum ſententiæ favet Doctor ſubtilis 3. *diſt.* 9. *quæſt. nu.* §. *de ſecundo*, dicens, *quod Dominicis diebus ſaltem videatur adoratio aliqua neceſſario exhibenda Deo*. Et tandem nonnulli cenſent, hoc committendum cujuſque arbitrio, dummodo actus internus credendi non nimium differatur; eo quod tempus hujus obligationis nullibi clare determinatum reperiatur.

35. Pro praxi tamen advertendum, quod quamvis Fideles ſæpius in vita teneantur elicere actum internum Fidei, ut dictum eſt; nihilominus ipſi ob hoc non debeant reddi anxii & perplexi, quaſi non ſemper ſatisfeciſſent. Nam in primis plerumque excuſantur ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ hujus obligationis, eoque magis, quod neque Doctores conveniant in determinatione temporis, quo urget dicta obligatio, contra quam proinde rarius peccatur. Deinde practice loquendo ejuſmodi obligationi cenſetur ſatisfieri per actus Fidei, qui concurrunt in exercitio aliorum Actuum bonorum, utputa Spei, Charitatis Dei, Pœnitentiæ, Orationis, devotæ recitationis Symboli, formatione ſigni Crucis, auditione Miſſæ, ac hujuſmodi. Herincx *loc. cit. n.* 77. Sannig. *diſt.* 1. *de Fide q.* 21. *n.* 3. & alii.

36. CONCL. VI. Ulterius per accidens & indirecte obligatur quis ad internum actum Fidei eliciendum, quotieſcunque adeſt obligatio exercendi actum alterius virtutis præſupponentis actum Fidei. Ita certa, & communis. Ratio clara eſt: quia ſi quis obligetur ad exercitium alterius virtutis, hoc ipſo obligatur ad ponenda media ipſius, atque omne illud, ſine quo nequit haberi exercitium actus præcepti. Sic qui in certis circumſtantiis tenetur Contritionem elicere, tenetur pariter actum Fidei habere; non enim poteſt quis propter Deum offenſum conteri de peccatis, niſi credat & Deum eſſe, & Ipſum pœnitentibus peccata remittere. Idem ſervata proportione dicendum in caſu, quo quis obligatur elicere actum Spei, vel Charitatis, aut Religionis &c. cum & hi præſupponant actum Fidei.

37. Dicitur in concluſione, *per accidens & indirecte*. Siquidem hæc Concluſio loquitur de illis caſibus, in quibus præceptum Fidei non obligat per ſe & directe, ſed duntaxat per accidens, quatenus homo aliunde tenetur elicere actum certæ virtutis, quem elicere nequit abſque præſuppoſito actu Fidei. Et hinc, qui in tali caſu non elicit actum illius alterius virtutis, v.g. non convertitur ad Deum per veram contritionem, ſatisfacit in Confeſſione, dicendo, *Se non elicuiſſe talem actum virtutis*, v. g. Contritionis, *cum elicere teneretur*: nam præceptum Fidei tunc per ſe non obligabat. Baſſæus *V. Fides l. n.* 15. & alii.

38. CONCL. VII. Quintum & ultimum tempus, quo obligat hoc præceptum, eſt articulus mortis. Ita communis. Ratio eſt: quia tunc magis tenetur homo ſeſe munire adverſus tentationes diaboli, ſeque conjungere Deo, tanquam ultimo Fini, per actum Fidei, quæ eſt primum, & omnium reliquarum virtutum fundamentum, ac radix noſtræ juſtificationis. Et hinc præſertim moribundi excitandi ſunt ad eliciendos actus Fidei, aliarumque virtutum Theologicarum, nec non & Contritionis, prout paſſim monent Ritualia Diœceſana, aliique libri: idque tum ex eo, ut per exercitium harum præſtantiſſimarum virtutum homo moriturus ſeſe amplius conjungat Deo, tanquam ultimo Fini; tum quia hujuſmodi actus ſunt valde meritorii, atque ad depellendas, ſuperandaſque tentationes diabolicas, tunc fortius urgentes, efficaciſſimi: tum quia præceptum Divinum de exercendis harum virtutum actibus maxime tunc obligare dignoſcitur.

QUÆSTIO IV.

Quæ ſit obligatio exterius confitendi, & profitendi Fidem?

SUMMARIUM.

39 *Actus Fidei, item confeſſio & profeſſio Fidei, quomodo differant?*

40 *Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe.*

41 *Etiam externa Fidei confeſſio quandoque eſt de præcepto.*

42 *Duplex neceſſitas externæ confeſſionis Fidei.*

43 *Quando obligemur ad externam Fidei confeſſionem?*

44 *Caſus, in quibus neceſſe eſt Fidem occultare modo licito.*

45 *Varii modi Fidem licite occultandi. Quando licet eam occultare tacendo, vel non?*

46 *Quando Fides possit, vel non possit, occultari fugiendo*

47 *Licitum est eam occultare signis ex se indifferentibus.*

48 *Nisi ea accipiantur in contemptum Fidei, &c.*

49 *Et si sint instituta ad profitendam falsam Religionem.*

50 *Quid, si talia fiant per locum, aut in Comœdiis?*

51 *Vestibus infidelium quando sit licitum uti?*

52 *Et quando non?*

39. NOtandum, quod assensus seu actus Fidei corde fiat, confessio autem Fidei præstetur ore; juxta illud Apostoli ad *Rom. c.* 10. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Sicut autem exterior confessio Fidei fit verbis, ita professio fit factis, aut rebus externis, v. g. vestibus, vel aliis in signum illius assumptis.

40. CONCL. I. Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe. Ita est de fide, atque in Concilio Romano sub S. Cornelio Papa definitum contra hæresim Elcesaitarum dicentium, posse instante persecutione negari Fidem exterius, dummodo ea corde retineatur. Sed Catholica veritas aperte desumitur ex verbis Christi, *Matth.* 10. *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Item 2. *Timoth. cap.* 2. *Si negaverimus eum, & ille negabit nos*, & alibi. Hoc ipsum confirmat exemplum tot millium SS. Martyrum, qui mori maluerunt, quam Fidem exterius negare.

41. CONCL. II. Etiam externa Fidei confessio pro aliquo tempore est de præcepto. Ita rursum omnes Catholici. Patet hoc ex illis verbis Christi, *Matth.* 10. *Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*; & alibi.

42. Dicitur notanter, *pro aliquo tempore*. Duplex enim est necessitas externæ confessionis Fidei in præmissis duabus Conclusionibus insinuata: Una negativa, scilicet Fidem exterius non negandi: & hæc, cum in præcepto negativo fundetur, obligat semper & pro semper; nunquam enim licitum est, Fidem exterius negare, licet corde retineatur, juxta dicta *num.* 40. Altera est affirmativa, videlicet Fidem exterius confitendi, sive verbis, sive factis: & hæc necessitas, quia fundatur in præcepto affirmativo, obligat quidem semper, non tamen pro semper, sed pro aliquo determinato duntaxat tempore. Quale autem sit hoc tempus, per sequentes Conclusiones restat declarandum: hinc sit.

43. CONCL. III. Tunc obligamur ad externam Fidei confessionem, quando per ejus omissionem subtraheretur honor debitus Deo, aut utilitas proximis impendenda. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2. 2. *q.* 3. *ar.* 2. Unde si quis de Fide interrogatus taceret, & ex hoc crederetur, quod Fides non esset vera, aut alii per ejus taciturnitatem averterentur a Fide, peccatum fieret: nam in hujusmodi casibus obligat præceptum confitendi Fidem, cum omissio talis confessionis foret contra honorem Dei, vel utilitatem proximi.

44. Secus est, quando spectatis omnibus circumstantiis nulla honori Divino injuria infertur, neque imminet detrimentum proximo, imo potius timetur turbatio Infidelium suboritura absque alia utilitate Fidei, aut Fidelium: nam tunc non obligat præceptum affirmativum Fidei exterius confitendæ (etsi hanc negare nunquam liceat) neque est laudabile, in tali casu Fidem publice confiteri, imo necesse tunc est, eam occultare modo licito. Unde ait Christus *Matth.* 7. *Nolite Sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conversi dirumpant vos.* Ita recte observat Doctor Angelicus *loc. cit. ad* 3. & alii passim.

45. CONCL. IV. Extra casum, quo propter honorem Dei, vel proximorum utilitatem urget præceptum affirmativum Fidei exterius confitendæ, licite Fides occultatur variis modis. Et I. quidem tacendo, vel interrogantem, si fuerit privata persona, ratione quadam congruenti eludendo. Additur notanter, *si fuerit privata persona*: nam interrogatus de sua Fide ab eo, qui publica authoritate fungitur, aut a Judice, tenetur ex præcepto affirmativo Fidei eam confiteri, etiamsi ex illa Fidei confessione sibi mors impendeat: quia tunc redundat ingens honor Dei, & Fidei nostræ. Nec obstat, quod sit secutura perturbatio Infidelium: hæc enim ob tantam utilitatem honoris Divini, Fideique Christianæ, tunc est contemnenda. Hinc Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem; ordine 16. damnavit; *Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum, per se non damno.*

16. II.

46. II. Poteſt licite Fides occultari fugiendo. Siquidem licitum eſt homini Chriſtiano, tempore perſecutionis fugere, vel ſeſe occultare, ne cogatur de rebus Fidei reſpondere, ſicque poſſit periculum vitæ evadere: unde dixit Salvator, *Matth. 23. cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam.* Accedit ratio: quia ſic fugiens non ſignificat, ſe non eſſe Chriſtianum, vel ſe negare Fidem; ſed potius indicat contrarium, ſcilicet ſe nolle Fidem Chriſti negare, ac malle fugiendo periculum eam negandi evitare. Poteſt tamen contingere, quod hujuſmodi fuga ob aliquas ſpeciales circumſtantias reddatur illicita, ſi nimirum ex tali fuga redundet periculum in honorem Dei, aut proximorum ſalutem, quod ſua præſentia evitaretur: ut ſi Epiſcopus, vel Parochus tempore perſecutionis fugiat, cum tunc maxime illius opera & auxilio ſubditi indigeant; tenentur enim ex officio ſubditis ſuis conſulere in neceſſariis ad ſalutem. Unde Chriſtus *Joan. c. 10.* ait; *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis; mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit.*

47. III. Licitum eſt occultare Fidem ſignis, quæ ex ſe ſunt indifferentia; non vero illis, quæ ad profitendam falſam Religionem inſtituta ſunt. Ita Maſtrius *diſp. 10. Theol. Moral. num. 12.* & communis aliorum. Sic, ut alii taceantur, S. Sebaſtianus in Aula Diocletiani licite occultavit Fidem ſub chlamyde militari, ut Chriſtianos commodius adjuvare valeret. Similiter ſecluſo ſcandalo non eſt illicitum ingredi Templa hæreticorum, vel eorum Conciones audire curioſitatis gratia, cum talis ingreſſus de ſe ſit indifferens. Item tranſiens per loca Infidelium, vel hæreticorum, poteſt diebus jejunii veſci carnibus metu mortis, carceris, vel amiſſionis bonorum, alioquin ſi deprehenderetur, incurrendæ: quia etiam eſus carnium ex ſe eſt indifferens, neque abſtinentia illa eſt introducta ab Eccleſia ad diſcernendos Catholicos ab hæreticis, nec urget præceptum jejunii Eccleſiaſtici cum tanto periculo mortis, aut hujuſmodi. Et idem dicendum de ſimilibus.

48. Hæc tamen intellige, niſi Princeps infidelis, aut hæreticus talia præciperet in contemptum Fidei, vel ad profitendam falſam Sectam ſuam: quia tunc talia non licerent, cum cederent in contemptum Fidei, aut legis Eccleſiaſticæ; unde potius cuidam moriendum eſſet, quam comedere carnes, diebus prohibitis in contemptum Fidei, vel Eccleſiæ Catholicæ appoſitas. Similiter non liceret illis diebus comedere carnes ab Infidelibus, vel hæreticis appoſitas ad explorandum, an quis ſit Catholicus, ſi inde ſequeretur notabilis Divini honoris diminutio, vel proximi ſcandalum; juſta dicta *nu. 43.* atque docet cum aliis citatus Maſtrius *n. 43.* Unde Apoſtolus 1. *Corinth. 8.* ait: *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.*

49. Additur notanter *n. 47. non vero illis, quæ ad profitendam falſam Religionem inſtituta ſunt.* Sic enim non eſt licitum, imo foret peccatum contra præceptum negativum Fidei, ſacrificare Idolis, vel coram illis genua flectere, aut imaginem inanium deorum ad collum geſtare, vel alias cæremonias, ſeu actiones facere, quæ ex ſua natura proteſtativæ ſunt falſæ Religionis, etiamſi quis talia ficte faceret. Ratio eſt: quia tales actiones cultum ſuperſtitioſum intrinſece continent, ſuntque ex ſua natura falſæ Religionis proteſtativæ; unde neque metu mortis licet eum cultum exterius exhibere, quantumvis animo ficto.

50. Excipe, niſi id fiat per modum joci, aut repræſentationis, prout in Comœdiis fieri ſolet: hæc enim non eſt illicita, cum non ſit falſæ fidei proteſtatio, ſed potius repræſentatio illius per modum irriſionis, idque aſpicientibus abunde pateat, uti ſupponitur.

51. Quæres an licitum ſit Fideli, per Provinciam Infidelium tranſeunti, illorum veſtibus uti ad occultandam Fidem cauſa mortis vitandæ? Reſp. Solutionem patere ex hactenus dictis: nam licitum eſt deferre habitum Infidelium, qui ab iſtis portatur ſine ullo Religionis intuitu, ſed ſolum varius eſt pro diverſitate Nationum, & Provinciarum; prout paſſim in Anglia, atque aliis hæreticis Provinciis, eorum veſtibus utuntur Catholici. Idem etiam quandoque fit in Turcicis Regnis.

52. Secus foret dicendum, neque liceret uti talibus Infidelium veſtibus, ſi eſſent per ipſorum Principes inſtitutæ ut ſignum ad eorum Sectam profitendam: nam tunc, qui talibus veſtibus ad profeſſionem falſæ Religionis deputatis uteretur, hoc ipſo talem Sectam vel Religionem exterius profiteretur, quod eſt contra præceptum negativum Fidei de non profitenda falſa Religione, neque neganda exterius vera Fide, ut dictum *n. 40.*

DISTINCTIO III.

De Ecclesia, Libris Canonicis, & Traditionibus.

QUÆSTIO I.

De Vera Christi Ecclesia.

SUMMARIUM.

1 *Ecclesia, quid?*
Dividitur in Triumphantem, Purgantem, & Militantem.
2 *Ecclesia Militans sumitur dupliciter.*
Synagoga, quæ?
3 *Vera Christi Ecclesia in terris est visibilis.*
4 *Solvitur objectio hæreticorum.*
5 *Vera Ecclesia Caput invisibile est Christus, Visibile Summus Pontifex;*
6 *Nec tamen Ecclesia est biceps.*
7 *Vera Ecclesia Christi non potest errare in articulis Fidei, neque deficere.*
8 *Extra eam nemo salvatur.*
9 *Quid dicendum de Cathecumenis?*

1. NOmine Ecclesiæ, quantum ad propositum, communiter a Doctoribus Catholicis intelligitur certus hominum cætus, ad veram Dei cognitionem & cultum, veramque Religionis societatem divinitus evocatus. Et Ecclesia sub hac ratione generaliter sumpta, dividitur in *Ecclesiam Triumphantem*, quæ Beatos in cœlis complectitur: *Purgantem*, quæ continet Animas Purgatorii: & *Militantem*, quæ Fideles in præsenti vita etiamnum cum hostibus humani generis militantes comprehendit. Nihilominus adhuc triplex hæc Ecclesia propter unitatem capitis sui, quod est Christus Dominus, censetur unica tantum Ecclesia, tres ejusmodi diversas partes in se continens; juxta quod dicitur in Symbolo: *Credo in unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam.*

2. Cæterum in præsenti potissimum sermo est de Ecclesia Militante. Et hæc rursus dupliciter sumitur; primo late, seu universaliter pro cœtu omnium Fidelium ab initio mundi usque ad finem ejus existentium: quomodo loquitur S. Gregorius Papa Homil. 19. in Evang. *Universalis Ecclesia, ab Abel justo usque ad ultimum Electum, qui in fine mundi nasciturus est.* Deinde, & quidem frequentius, Ecclesia sumitur pro cœtu, seu congregatione omnium Christi Fidem atque doctrinam profitentium, quæ sub uno & summo post Christum Capite & Pastore in terris gubernatur. Et hoc modo sumimus Ecclesiam in proposito: nam Ecclesia Dei, prout erat sub veteri Testamento, seu tempore Legis Mosaicæ, proprio nomine *Synagoga* appellatur; juxta quod ait Breviarium Romanum, *die 8. Maii*, de S. Michaele Archangelo: *Eum ut olim Synagoga Judæorum, sic nunc custodem & patronum Dei veneratur Ecclesia.*

3. CONCL. I. De fide est, veram Christi Ecclesiam in terris esse visibilem, cujus quidem Caput primarium, sed pro nunc invisibile, est Christus Dominus; post ejus vero discessum Caput visibile totius Ecclesiæ Militantis est Romanus Pontifex, Christi in terris Vicarius. Ita omnes Catholici; quamvis hæretici hoc visibile Caput Ecclesiæ communiter negent, ac multifarie impugnent, perpetuoque odio prosequantur, cum videant, ab eodem suas hæreses palam confundi, condemnari, & profligari. Prior pars hujus Conclusionis, videlicet veram Christi Ecclesiam in terris esse visibilem, probatur ex S. Scriptura contra Hæreticos. Et in primis illo Salvatoris *Matth. 18. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Similiter S. Paulus ait, *Actor. c. 20. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.* Et *1. Timoth. 3.* inquit idem Apostolus: *Hæc tibi scribo, ut scias, quomodo oporteat te in Domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi.* Atqui nemo potest dicere Ecclesiæ, neque scire, num alter eam audiverit; neque etiam potest quis regere Ecclesiam Dei, nisi ea sit visibilis, & sciatur, quæ sit illa Ecclesia, ergo.

4. Nec obstat, quod objiciunt hæretici: Quidquid fide credimus, non est visibile: sed Ecclesiam fide credimus, juxta illud Symbo-

li-

li Apostolici, *Credo in sanctam Ecclesiam Catholicam*; ergo ea non est visibilis. Resp. enim, in primis retorquendo argumentum: nam Christus *Joan.* 20. dixit. *Quia vidisti me Thoma, credidisti*; ergo in sano sensu, quod videmus credere possumus, dum videlicet aliud videmus, & aliud credimus, prout fit in proposito. Resp. itaque secundo, majorem esse veram duntaxat in hoc sensu, quod sub ea ratione, qua aliquid videtur, id sub fidem non cadat; quamvis bene possit credi sub alia ratione, sub qua non videtur, ut probat exemplum S. Thomæ Apostoli. Sic in proposito Ecclesia est visibilis, in quantum videntur homines eam constituentes, & auditur professio Fidei, ac cernuntur sacræ Cæremoniæ: quod autem isthæc constituant veram Christi Ecclesiam hoc non videtur, sed creditur, Deo id multipliciter attestante.

5. Altera pars Conclusionis, quod hujus veræ Ecclesiæ Caput primarium sit Christus, nemo Christianorum est, qui neget; id siquidem expressissime docet Apostolus *ad Ephes. cap.* 5. dicens: *Christus est caput Ecclesiæ*. Et rursum Ephes. cap. 1. *Et ipsum* (Christum) *dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius*; videlicet Corpus mysticum, cujus ipse est Caput mysticum, & quidem ob suam supremam excellentiam, atque Divinitatem, primarium, & principale. Ultima tandem pars, quæ est contra hæreticos, probatur ex eo; quia quamvis Christus in cœlis existens maneat adhuc Caput Ecclesiæ invisibile, quatenus eandem adhuc gubernat, & regit, fovetque per internum influxum gratiarum supernaturalium: non tamen manet Caput visibile Ecclesiæ Militantis, utpote quam non amplius per semetipsum gubernat modo visibili (prout olim fecerat in vita sua) cum nec amplius eidem Ecclesiæ Militanti sit visibiliter præsens. Unde ne Ecclesia sua visibilis careret Capite visibili, sanctum Petrum, atque ejus legitimos successores, Summos videlicet Pontifices, constituit Caput Ecclesiæ visibile, suumque in terris Vicarium, dicens eidem Petro post resurrectionem suam trina vice, *Joan.* 20. *Pasce agnos meos, Pasce oves meas*. Idipsum patet ex aliis Sacræ Scripturæ locis, prout amplius ostendunt Controversistæ.

6. Nec dicas, hinc sequi, quod Ecclesia sit biceps, & consequenter monstrosa. Negatur enim sequela. Quia Christus est Caput Ecclesiæ primarium, atque invisibile; S. Petrus vero, ejusque legitimi Successores, sunt Caput Ecclesiæ duntaxat secundarium, & vicarium, visibile tamen, quod est primario subordinatum. Unde non sequitur, quod Ecclesia sit biceps; sicuti neque Regnum quodcunque temporale censetur biceps, quod in absentia sui Regis gubernatur per Prorege, utpote qui plene subordinatur Regi, ipsiusque vices duntaxat gerit, ac ejus nomine cuncta gubernat.

7. CONCL. II. Vera ac visibilis Ecclesia ex speciali promissione Christi, & assistentia Spiritus sancti, non potest errare in Articulis Fidei, neque omnino deficere. Ita omnes Catholici, quamvis hæc Conclusio intelligenda sit non de aliqua parte Ecclesiæ (nam certum est, aliquam partem Ecclesiæ, id est, nonnullos Christianos, imo & aliquas partes Orbis Christiani errare posse, & reipsa quandoque erasse) sed de tota & universali Ecclesia. Conclusio sic explicata probatur ex illo Salvatoris, *Matth.* 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Item Matt.* 28 promisit Christus Ecclesiæ perpetuam suam assistentiam, dicens: *Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*. Et *Joan. c.* 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Et* 1. *Timoth.* 3. vocatur *Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*. Atqui si Ecclesia universalis in Fide aliquando erraret, aut omnino deficeret, jam prævalerent adversus eam portæ inferi, neque ipsa esset columna & firmamentum veritatis, neque aliæ dictæ Christi promissiones verificarentur; ergo.

8. CONCL. III. Extra veram Christi Ecclesiam nemo potest salvari. Ita certum, estque decisum in Concilio Generali, seu Lateranensi sub Innocentio III. atque refertur *cap. Firmiter de Summa Trinitate*, ubi dicitur: *Una vero est Fidelium universalis Ecclesia extra quam nullus omnino salvatur*. Idque SS. Patres passim declarant exemplo Arcæ Noe, extra quam regnante diluvio nullus hominum mortem evaserat; ac præsertim S. Hieronymus in Epistola ad Damasum Papam (& habetur *c. Quoniam vetusto* 24. *q.* 1.) ubi Cathedram S. Petri, seu Ecclesiam Catholicam Arcæ Noe comparans, subjungit: *Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio*.

9. Nec obstat, quod juxta D. Ambrosium, aliosque Sanctos Patres & Theologos, Catechumeni possint salvari, & multi salventur, qui tamen per Baptismum necdum sunt ingressi Ecclesiam Dei. Resp. enim cum Sannig. *Distinct. 3. de Fide, q.* 1. *nu.* 6. & aliis, allatam Conclusionem esse intelligendam sic, quod nemo possit salvari ex-

tra Ecclesiam, id est, qui nec re, nec voto est in Ecclesia: Catechumeni autem, licet per januam Baptismi actu recepti necdum sint ingressi Ecclesiam, nihilominus voto jam sunt in Ecclesia. Et hoc sufficit ad salutem, non minus, ac Baptismus in voto susceptus; mediante quo si desit occasio recipiendi Sacramentum Baptismi, posse hominem salvari, patet ex Concilio Trid. *sess. 6. c. 4.* ac pluribus locis Juris Canonici, & præsertim ex *c. Veniens de Præsbyt. non baptizato*, ibi: *Cum quis non solum per Sacramentum fidei, sed per fidem etiam Sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi.*

QUÆSTIO II.

Quænam sint notæ veræ Ecclesiæ Christi?

SUMMARIUM.

10 *Ratio præsentis Quæstionis.*
11 *Notæ Ecclesiæ a modernis hæreticis assignatæ rejiciuntur.*
12 *Veræ notæ Ecclesiæ Christi sunt quatuor, nempe,*
13 *Quod sit Una.*
14 *Sancta.*
15 *Catholica.*
16 *Et Apostolica.*
17 *Hæ quatuor notæ conveniunt soli Romanæ Ecclesiæ.*
18 *Ea est Una, & nulla alia Secta.*
19 *Ea est Sancta.*
20 *Ea est Catholica, non vero ulla Secta hæreticorum.*
21 *Eadem est Apostolica.*
22 *Methodus brevissima reducendi hæreticos ad Fidem Catholicam.*

10. SCiendum, quod ab initio nascentis Ecclesiæ jam diversæ fuerint exortæ sectæ & hæreses, quarum quælibet prætendebat, apud se veram consistere Ecclesiam, hocque signis, seu notis ac symbolis quibusdam ostendere conabantur. Ut igitur vera Ecclesia deprehendi, & a falsis sectis dignoscit valeat, consulto recurrendum est ad veras Ecclesiæ notas.

11. Hæretici nostri temporis satis communiter duas assignant Ecclesiæ notas, videlicet veram & inconcussam prædicationem Evangelii, & sincerum usum Sacramentorum. Verum hæc sententia communiter rejicitur a Catholicis: siquidem notæ veræ Ecclesiæ debent ipsa esse notiores (generatim enim notæ debent esse notiores ea re, cujus sunt notæ, quia alias non essent notæ, sed ignotæ) simulque aliis sectis seu Ecclesiis falsis non communes, ut patet; alioquin enim non sufficienter discernerent veram Ecclesiam a falsa. Atque ita accidit prædictis duabus notis: nam quælibet hæreticorum Secta, tum Ariana, Sabelliana, tum Lutherana, Calviniana, Zuvingliana, & Anabaptistica &c. hactenus semper jactitavit, & adhuc jactitat, apud se esse veram prædicationem Evangelii, usumque sincerum Sacramentorum (quod ipsum cumprimis, atque veraciter de se affirmat S. Mater Ecclesia Catholica) hinc prædicta duo non possunt esse signa, symbola, notæque veræ Ecclesiæ Christi, ac proinde aliæ erunt investigandæ. Unde sit

12. CONCL. I. Veræ notæ Ecclesiæ Christi principaliter sunt quatuor, videlicet quod ea sit una, Sancta, Catholica, & Apostolica. Ita omnes Catholici. Siquidem hæ quatuor notæ partim habentur in Symbolo Apostolorum, ubi dicitur, *Credo in Sanctam Ecclesiam Catholicam:* partim in Symbolo Nyceno & Constantinopolitano, in quo aliæ duæ clarius sunt expressæ, vel additæ; videlicet, quod sit *Una* (quæ particula tamen in Symbolo Apostolico sufficienter jam continetur, dicendo in singulari, *Sanctam Ecclesiam*) & *Apostolica*, dicendo: Credimus unam, Sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Et hoc quidem Symbolum, utpote in Concilio Generali Constantinopolitano Anno Domini 381. receptum, approbatur, & in SS. Missæ Sacrificio ferme quotidie recitatur a tota Ecclesia universali, imo neque ab hæreticis nostri temporis negatur; unde restant solum prædictæ quatuor notæ explicandæ.

13. Prima igitur Ecclesiæ nota est, quod sit Una. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis*, 1. *Cor.* 14. Cæterum hæc Ecclesiæ unitas consistit imprimis in unitate Capitis, quatenus omnes in Ecclesia existentes idem agnoscunt Caput, tum invisibile, sive Christum Dei Filium; tum visibile, sive Summum Pontificem, Christi in terris Vicarium. Deinde in unitate & concordia doctrinæ, juxta illud *Hebr.* 13. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* Et rursum in unitate cultus Divini, & ritus Sacramentorum, quatenus idem apud omnes Sacrificium offeratur, æqualitas in cultu Divino observetur, atque eadem Sacramenta & cum iisdem cæremoniis

niis diſpenſentur. Et hanc trinam principalem unitatem, in vera Eccleſia Chriſti obſervandam, inſinuat D. Apoſtolus, ex inſtinctu Spiritus Sancti, ſcribens ad *Epheſ. c. 4. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.*

14. Secunda veræ Eccleſiæ nota eſt, quod ſit Sancta: juxta quod loquitur Apoſtolus, *Epheſ. 5.* vocans *Eccleſiam gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujuſmodi, ſed ut ſit Sancta & immaculata.* Dicitur autem Eccleſia, quantum ad propoſitum, præcipue ex eo *Sancta*: quia profeſſio ejus & doctrina eſt ſancta, nihilque continens contra rectam rationem, bonoſque mores, juxta illud *Pſalm. 38. Lex Domini, immaculata convertens animas, teſtimonium Domini fidele &c. Juſtitiæ Domini recta.* Inſuper Eccleſia dicitur *Sancta*, quia a Viris Sanctiſſimis propagata ſemper fuit, & in ea plurimi eximiæ Sanctitatis Viri per cuncta ſemper ſæcula floruerunt, & floreant.

15. Tertia Eccleſiæ nota eſt, quod ſit Catholica, id eſt, univerſalis. Et quidem vera Eccleſia dicitur univerſalis ſeu Catholica, inprimis quoad locum, quatenus toto Orbe terrarum diffuſa eſt, *juxta illud Marci 16. Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Et *Actorum cap. 1. Eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ.* Deinde vera Chriſti Eccleſia dicitur univerſalis, etiam ratione temporis, quia ſemper durabit, & nunquam deficiet, juxta illud *Matth. 16. Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Et *Matth. ult. Et ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*; & conſequenter etiam ſemper manebunt Rectores Eccleſiæ, ſicque & ipſa Eccleſia perſeverabit uſque ad Conſummationem ſæculi, Finemque Mundi.

16. Quarta tandem veræ Eccleſiæ nota eſt, quod ſit Apoſtolica. Porro vera Eccleſia Chriſti dicitur *Apoſtolica*, tum quia in Apoſtolis initium habuit, ab eiſque per univerſum Orbem propagata eſt: Tum præſertim, quantum ad propoſitum, quia in ea datur continua ſucceſſio Epiſcoporum ab Apoſtolis deducta uſque ad moderna tempora: qualem continuam, & non interruptam ſucceſſionem Epiſcoporum ab Apoſtolis uſque ad nos, nulla alia Congregatio habet præter Romanam Catholicam Eccleſiam. Hinc S. Auguſtinus, *contra Epiſt. Manichæi, c. 4.* inquit, *In Catholica Eccleſia tenet me ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, qui paſcendas oves ſuas poſt Reſurrectionem Dominus commendavit, uſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum.* Quænam autem ſit hæc ſucceſſio Sacerdotum, idem S. Auguſtinus *Epiſt. 165. ad Generoſum*, declarat dicens: *Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens* (numerat omnes Romanos Pontifices uſque ad ſua tempora) *Siricio Anaſtaſius: in hoc ordine ſucceſſionis nullus Donatiſta*) Lutheranus) *Epiſcopus invenitur.* Idem paſſim obſervant alii ſancti Patres, hac continuata ſucceſſione Epiſcoporum, tanquam efficaciſſimo argumento, ad oſtendendam contra hæreticos veram Eccleſiam utentes.

17. CONCL. II. Hæ quatuor veræ Eccleſiæ Chriſti notæ conveniunt S. Romanæ Eccleſiæ, & nulli alii Sectæ. Hæc Concluſio eſt rurſus omnium Catholicorum; & quia plurimum ab ipſa dependet, oportet eam breviter per ſingulas partes probare.

18. Primo igitur S. Mater Eccleſia Romana (quam hæretici ex contemptu, & odio in Summum Pontificem, appellant *Papiſticam*) eſt *Una*: quia præter Chriſtum, Caput inviſibile veræ Eccleſiæ, agnoſcit unum Caput viſibile in terris, Papam videlicet legitimum Petri Succeſſorem, Chriſtique in terris Vicarium: quod nulla alia Secta facit. Habet & unitatem atque concordiam veræ doctrinæ, cultus Divini, uſus Sacramentorum, ejuſdemq; incruenti Sacrificii Miſſæ, per totum quaquaverſum Orbem terrarum. Hoc autem nulli Sectæ hæreticorum competit; cum neque habeant unitatem capitis viſibilis in terris, neque conveniant in unitate doctrinæ, uſuque & numero Sacramentorum, ut palam eſt cuilibet terras hæreticorum vel parum peragranti. Certe plerique eorum, qui ab hæreticis ad Catholicos, atque in gremium S. Matris Eccleſiæ redeunt, pro motivo ſuæ converſionis allegare ſolent diſcordiam ſuorum, concordiamque Catholicorum in doctrina Fidei, cultuque Divino. Huc quadrat illud S. Hieronymi *Epiſc. 58. ad Damaſum*, ubi ait: *Hinc in tres partes ſciſſa Eccleſia ad ſe rapere me feſtinat, &c. ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus* (Lutherus, Calvinus, Zuvinglius &c.) *tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret*: Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes.

19. Secundo Eccleſia Romana eſt *Sancta*, tum propter Sanctitatem doctrinæ, quam perpetuo tradit, docens præcepta Dei eſſe obſervanda, &c. ubi econtra Lutheranı,

rani, aliique Sectatores asserunt, ea esse observatu impossibilia, & plura hujusmodi. Tum propter Viros Sanctissimos, a quibus propagata, agnita, defensa, & propugnata semper fuit, puta SS. Apostolos, Sanctos Ecclesiæ Doctores, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, Gregorium, Bernardum, Thomam Aquinatem, Bonaventuram, aliosque plurimos Viros Sanctitate vitæ conspicuos, qui tempore Apostolorum usque nunc in Ecclesia Romana semper floruerunt, & adhuc florent, de quibus extant integri Librorum Tomi: adeo, ut solus Ordo Seraphicus a tempore Lutheri numeret circiter quadraginta solemniter Canonizatos & Beatificatos; & quasi innumeros alios vitæ Sanctitate, miraculisque conspicuos; ut taceamus cæteras Religiones, totamque Ecclesiam Catholicam. Ubi e contra Lutherani, aliique hujus temporis Sectarii, neque unum e suis Sanctum, sive vitæ Sanctitate & miraculorum gloria conspicuum, assignare valent.

20. Tertio S. Romanam Ecclesiam esse *Catholicam*, id est, toto Orbe terrarum nobis cognito diffusam, clarum est: cum non solum in Europa, imo & in Asia, & Africa, in medio gentis perversæ Mahumeticæ, atque in ipsa America longe lateque diffundatur. E contra Sectarii, sive Lutherani, sive Calvinistæ, aut Anabaptistæ, &c. non nisi in parva Germaniæ parte concluſi tenentur; aut si aliqui eorum propter negotiationes, & lucra mundana, in Indiis Orientalibus, vel Occidentalibus de facto existant, in comparatione ad Catholicos modicum sane locum occupant. Accedit, ipsos hæreticos extreme inter se distare, & quamlibet eorum Classem damnare alteram, veluti in fide aberrantem, ut proinde facta supputatione singulæ eorum Sectæ non nisi minimum locum obtineant. Unde hoc intelligentes ipsimet hæretici nomen Catholicorum appropriate attribuunt Romano Catholicis. Quod ipsum jam suo tempore factum, recte notavit D. Augustinus *lib. de vera Religione, c. 7.* dicens: *Tenenda est nobis Christiana Religio, & ejus Ecclesia communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis: velint enim nolintve ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quam Catholicam vocant; non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo Orbe nuncupatur.* Hactenus, & ad propositum efficacissimæ, D. Augustinus.

21. Quarto, Sanctam Romanam Ecclesiam esse *Apostolicam*, sive in ea dari continuam Successionem Episcoporum ab Apostolis usque ad nos, patet vel maxime in continua & nunquam interrupta successione Romanorum Pontificum, a quibus alii Episcopi per totum terrarum Orbem semper fuerunt creati, & destinati. Quod rursum neque Lutheranæ, neque Calvinianæ, aut alii Sectæ convenit, ut patet, cum ante Lutheri tempora nullum appareat vestigium talis successionis; imo omnes Episcopatus modo ab hæreticis occupati, antehac fuerint sanctæ Romanæ Ecclesiæ subjecti, & incorporati.

22. CONCL. III. Methodus brevissima atque efficacissima, errantes animas, & hæretica pravitate seductas reducendi ad Fidem Catholicam, est clare proponere atque explicare eisdem præmissas quatuor notas veræ Ecclesiæ Christi. Ita controversistæ. Et ratio est: quia datur solum una Ecclesia Christi, non plures; ut constat ex Symbolo Apostolorum, in quo in singulari dicitur, *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam.* Simulque illa vera Ecclesia Christi est infallibilis in suis dogmatibus, neque potest errare in Fide, idque ob infallibilem Christi promissionem, ut dictum *num. 7.* ac proinde, quidquid ea proponit esse Fide Divina credendum, absque ullo erroris periculo credere oportet, ob veracitatem Dei talia revelantis, nobisque per Ecclesiam suam proponentis. Cum igitur ex supra dictis quatuor Ecclesiæ notis pateat, Ecclesiam Romanam Catholicam esse veram Christi Ecclesiam, utpote cui soli competunt quatuor illæ notæ, non autem Sectæ Lutheri, Calvini, aut alii, jam ipsa in dogmatibus Fidei est infallibilis; & consequenter cum ea rite creditur Purgatorium, numerus septenarius Sacramentorum, Missæ Sacrificium: & sic discurrendo de cæteris Fidei Mysteriis.

QUÆSTIO III.

De Sacra Scriptura, seu Libris Canonicis.

SUMMARIUM.

23 *Libri Canonici seu S. Scripturæ, qui?*
24 *Numerus eorum in Ecclesia Catholica est antiquissimus.*
25 *Solvitur objectio.*
26 *Hunc vel illum librum esse Canonicum; unde constet?*

(a) Supra num. 6.

27 *Di-*

27 *Declaratur amplius Conclusio.*
28 *Vulgata vetus Editio S. Scripturæ est authentica.*
29 *An in hac qualibet minima vocula sit de fide?*
30 *Verior opinio.*
31 *Solvuntur objectiones.*
32 *Lectio S. Scripturæ in lingua vulgari, juste est interdicta.*
33 *Quid in Germania quoad hoc?*

23. CONCL. I. Numerus Librorum S. Scripturæ, qui & *Libri Canonici* appellantur, ille est, quem ponit Sacrum atque Oecumenicum Concilium Trident. *sess.* 4. ubi Libros Canonicos ex unanimi totius Ecclesiæ consensu, & antiquissimorum Conciliorum vestigiis inhærendo, recenset, eosque veluti a Spiritu Sancto dictatos recipit ac veneratur, dum inter alia sic habet. *Sunt vero infrascripti, Testamenti veteris, quinque Libri Moysis, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Neemias, Tobias, Judith, Hesther, Job, Psalterium Davidi cum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Mickeas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & secundus. Novi Testamenti, quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem, Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti: quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos. Petri Apostoli duæ, Joannis Apostoli tres, Jacobi Apostoli una, Judæ Apostoli una, & Apocalypsis Joannis Apostoli. Siquis autem Libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, pro Sacris & Canonicis non susceperit, anathema sit.* Hactenus verbatim Concil. Trid.

24. Unde patet, Librum tertium & quartum Esdræ, simulque librum tertium Machabæorum non esse ex Libris Canonicis, quamvis in Bibliis communiter apponantur, ne penitus pereant. Cæterum prædictus numerus Librorum Canonicorum Sacræ Scripturæ non est novus, quinimo est antiquissimus in Ecclesia Catholica, & receptissimus. Sic quippe S. Augustinus *l.* 2. *de Doctrina Christiana, cap.* 8. omnes & singulos præfatos Libros inter Canonicos reponit, atque enumerat. Similiter omnes illi Libri inter Canonicos recepti sunt in Concilio Carthaginensi (anno 397. celebrato) *c.* 37. item in Concilio Romano primo sub Gelasio Papa *anno* 494. celebrato, atque in aliis subsequentibus Conciliis, & præsertim in Florentino in Decreto Unionis.

25. Nec obstat, quod olim de Libro Tobiæ, Judith, & quibusdam aliis fuerit controversia inter Catholicos Doctores, eosque quidam S. Patres excluserint e numero librorum Canonicorum. Resp. enim, id contigisse ante definitionem Ecclesiæ, quando re adhuc dubia, & necdum per Ecclesiam definita, utraque pars probabiliter amplecti, & teneri poterat: prout fieri solet in aliis materiis necdum ab Ecclesia definitis, & adhuc inter Catholicos Doctores controversis. At post definitionem Ecclesiæ nullus Sanctus Pater, aut alius vere Catholicus, ullum ex præfatis Libris Canonicis rejecit.

26. CONCL. II. Hunc vel illum Librum esse Canonicum, & habere authoritatem S. Scripturæ a Deo dictatæ, aliunde nobis non constat, quam ex Traditione Majorum, & definitione Ecclesiæ. Ita omnes Catholici. Siquidem Ecclesiam in rebus Fidei ob specialem assistentiam Spiritus Sancti errare non posse, jam (a) dictum est: ergo quidquid ipsa Fidelibus credendum, & tanquam Librum a Spiritu Sancto dictatum esse proponit, pro tali indubie recipiendum est. Accedit, quod plura Evangelia sub nomine diversorum Apostolorum, ut Thomæ, Thaddæi, Andreæ, Bartholomæi, Barnabæ &c. fuerint conscripta, de quibus fit mentio *cap. Sancta Romana distinct.* 15. ergo necessaria fuit authoritas Ecclesiæ, quæ insistendo continuæ Traditioni ab Apostolis haustæ, atque a Spiritu Sancto peculiariter directæ, hujusmodi noxias & apocryphas scripturas a veris discerneret, verumque Evangelium a Deo dictatum Fidelibus credendum proponeret. Et hinc rectissime S. Augustinus *l. contra Epistolam Manichæi cap.* 5. palam protestatur, dicens: *Ego vero non crederem Evangelio, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas.* Et rursus ibidem ait: *Evangelium Nazarænorum non admittam, quia non admittitur ab Ecclesia.*

27. Verissimum quidem est, potuisse Deum pluribus aliis modis veram Fidem, verbum-

que ſuum, ſeu S. Scripturam manifeſtare hominibus, puta per ſemetipſum immediate, vel per Angelos &c. Veruntamen ſicut olim Saulum (id eſt, Paulum Apoſtolum) & Cornelium Centurionem, & Eunuchum Reginæ Candacis, non per ſe, aut Angelos ſuos, in vera Fide erudire voluit, ſed per homines, videlicet per Ananiam, Petrum Apoſtolum, & Philippum, ut legitur in Actibus Apoſtolorum, *c.* 8. 9. *&* 10. Ita etiam ordinarium medium agnoſcendi veram Scripturam Sacram aliud eſſe noluit, quam authoritatem Eccleſiæ Catholicæ, utpote quæ teſte ipſomet Spiritu Sancto 1. *Timoth. 3. eſt columna & firmamentum veritatis.* Hinc jam a primordiis ſuis, orta circa obſervantiam Legalium diſſenſione, S. Mater Eccleſia, in Spiritu Sancto ex Apoſtolis, aliiſque Fidelibus legitime congregata, *Actor. cap.* 15. determinavit, Gentiles ad Fidem Chriſti converſos non obligari lege Moſaica.

28. CONCL. III. Sacra Scriptura, in vulgata veteri Editione contenta, vere eſt authentica. Ita noviſſime declaravit, & propter antiquiſſimum Eccleſiæ uſum obſervari ſtatuit Concilium Trident. *Seſſ.* 5. *in Decreto de Editione Librorum*, his verbis. *Inſuper eadem Sacroſancta Synodus ſtatuit, & declarat, ut hæc ipſa vetus & vulgata Editio, quæ longo tot ſæculorum uſu in ipſa Eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, & expoſitionibus pro authentica habeatur, & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præſumat.* Hæc Concil.

29. Num autem quælibet minima vocula, & particula Editionis vulgatæ, ſit de fide, variant Doctores. Affirmant Franciſcus Turrianus 2. 2. *diſp.* 22. *dub.* 4. & quidam alii. Tum quia idem Concilium Trid. *cit. Seſſ.* 4. ait: *Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueverunt, & in veteri vulgata Editione habentur, pro ſacris & Canonicis non ſuſceperit, anathema ſit:* atqui etiam omnes voculæ ſunt partes. Tum quia alioquin tota Editio vulgata nutabit, ſi in ea quidpiam non canonicum, & quod non eſt de Fide, contineri dicatur: nam, ut inquit D. Auguſtinus, *Epiſt.* 9. ad Hieronymum, *ſacra Scriptura, quæ ad fidem poſteris edita, eſt admiſſa auctoritate mendacii tota dubia nutat, & fluctuat.*

30. Oppoſitam nihilominus ſententiam plures alii Theologi, & Controverſiſtæ tenent, ut Bellarminus *lib.* 2. *de verbo Dei, c.* 22. Bernardinus Vetvveis *in Speculo veræ Eccleſiæ, l.* 2. *c.* 6. *art.* 4. *n.* 3. Tannerus *tom.* 3. *d.* 1. *de fide, q.* 5. *n.* 79. Burghaber *Controvorſ.* 4. *n.* 16. citans alios. Aſſerunt enim, quamvis Editio vulgata pro authentica ab omnibus habenda ſit, utpote quoad fieri potuit, pura & emendata, nihilque continens, quod ſit contra Fidem Catholicam, & bonos mores; nihilominus eam necdum ita ab omnibus mendis purgatam eſſe, quin adhuc emendari poſſit, aut aliquibus in locis, ubi jam olim ejuſdem lectiones variabant, locus eſſe valeat diſceptationi, & aliqua alia lectio ei, quæ in vulgata Editione poſita eſt, ſubinde præferri. Ratio eſſe poteſt: quia hoc ipſum videtur inſinuare Præfatio Bibliis vulgatæ Editionis præfixa, dum ait: *Quam quidem* (Editionem vulgatam) *ſicut omnibus numeris abſolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile eſt, ita cæteris omnibus quæ ad hunc uſque diem prodierunt, emendatiorem purioremque eſſe minime dubitandum.* Et infra: *In hac tamen pervulgata lectione, ſicut nonnulla conſulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, conſulto immutata relicta ſunt.*

31. Nec obſtat Concilium Trid. *loc. cit.* Quia loquitur de partibus, ut puta Capitulis, atque integris Libris, quorum nonnullos Hæretici, contra quos præcipue agit Concilium, rejecerunt; non autem de voculis, ſeu particulis. Idque ex eo amplius patet, quod primum poſt dictum Decretum Concilii Trident. Editio vulgata per Theologos a Sede Apoſtolica ad hoc deſtinatos fuerit reviſa, & in nonnullis emendata. Dictum autem D. Auguſtini procedit admiſſo ſemel in quapiam Scriptura mendacio, quale nefas eſt admittere in Editione vulgata Bibliorum.

32. CONCL. IV. Lectio Sacræ Scripturæ in lingua vulgari ſine Epiſcopi, aut Inquiſitoris licentia juſte fuit interdicta. Et hæc quidem prohibitio habetur in *Indice Librorum Prohibitorum Regula* 4. Ratio hujus prohibitionis ibidem affertur: quia experimento manifeſtum eſt, ſi Sacra Biblia vulgari lingua paſſim ſine diſcrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri. Siquidem S. Scriptura, ob altitudinem Myſteriorum ſupernaturalium, de quibus tractat, ac plurimas locutiones Propheticas, & allegoricas &c. non tam intellectu facilis & clara eſt, ut a quovis, etiam cæteroquin indocto homine, vel mulierecula, ſtatim poſſit recte intelligi, prout præſumptuoſe jactitant Hæretici moderni. Sed de hoc plura *Quæſt. ſeq.*

33. Notat tamen Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 15. *n.* 8. Quod hæc prohibitio non legendi Sa-

Sacra Biblia vulgari idiomate, in hisce Regionibus nostris recepta non sit. Nam, ut inquit Nicolaus Serarius, *non puniuntur, sed laudantur, qui in Germania nostra, nullâ diserte petitâ facultate, Biblia vulgata Eckii, vel Dietenbergii legunt.* Versio autem Germanica Lutheri, & aliorum hæreticorum, prorsus interdicta est, utpote pestifera, ob multas admixtas depravationes, & falsas interpretationes.

QUÆSTIO IV.

De multiplici Sensu, Obscuritate, atque Interpretatione Sacræ Scripturæ.

SUMMARIUM.

34 *Sensus S. Scripturæ duplex, litteralis & mysticus.*
35 *Sensus litteralis alius proprius, alius improprius.*
36 *Sensus mysticus quis?*
37 *Et multiplex, ut Sensus Allegoricus, Anagogicus, & Tropologicus seu Moralis.*
38 *Universim quatuor sensus S. Scripturæ,*
39 *Et in singulis excellebant singuli Ecclesiæ Doctores.*
40 *Quid sensus Accommodatitius S. Scripturæ?*
41 *S. Scriptura sapius est obscura.*
42 *Ipsamet S. Scriptura hoc testatur.*
43 *Interpretatio canonica S. Scripturæ pertinet ad Ecclesiam.*
44 *Doctrinaliter eam interpretari, quibus conveniat?*

34. CONCL. I. Generatim, ac prima sui divisione, Sensus sacræ Scripturæ alius est litteralis, alius spiritualis seu mysticus. Ita communis. Et quidem *Sensus litteralis* est, quem verba ipsa immediate significant: prout v. g. hoc nomen *Jerusalem* significat civitatem Palestinæ, ac plurimæ historiæ in S. Scriptura contentæ litteraliter significant res olim gestas.

35. Porro Sensus iste litteralis S. Scripturæ subdividitur in proprium, & in improprium seu figuratum. *Proprius est*, quem verba in propria sua significatione usurpata immediate significant: prout fit, dum dicitur David esse Rex, Jerusalem capta, &c. *Sensus improprius, seu figuratus* est, quem verba improprie seu figurate accepta significant: puta quem habent per quandam Metaphoram, Metonymiam, Catachresin, aut aliam Figuram Rhetoricam: quales locutiones figuratæ in S. Scriptura sunt satis frequentes, ac præsertim in Prophetis, imo & alibi. Sic Christus Dominus noster dicitur Leo, Petra, Lapis angularis, Agnus, Vitis, &c. per similitudinem quandam, ac metaphoram, non per proprietatem. Sic etiam Deus, qui tamen est purissimus Spiritus, dicitur habere manus, quatenus est Omnipotens; videre oculis, quatenus est Omniscius; habere pedes, quia est ubique; irasci, pœnitere, ac hujusmodi, ob diversos effectus suos.

36. *Sensus mysticus, seu spiritualis* S. Scripturæ, est ille, qui non significatur per verba immediate, sed mediate solum, quatenus significatur per res illas, quas verba immediate significant. Sic historia Agni Paschalis, *Exodi c.* 12. relata, litteraliter significat ritum Agni Paschalis a Judæis olim immolandi; spiritualiter vero seu mystice significat Christum pro salute totius Mundi in ara Crucis postmodum immolatum: idem videre est in aliis innumeris.

37. Cæterum Sensus spiritualis, seu mysticus S. Scripturæ, rursum dividitur in Allegoricum, Anagogicum, & Tropologicum seu Moralem, juxta numerum videlicet trium Virtutum Theologicarum, quibus hi tres Sensus mystici S. Scripturæ correspondent. Siquidem *Sensus Allegoricus* correspondet Fidei, & tunc habetur, quando verba S. Scripturæ præter sensum litteralem, quem habent, significant aliquid pertinens ad Fidem. *Sensus Anagogicus* correspondet Spei; habeturque, quando verba præter sensum litteralem, quem continent, significant aliquid pertinens ad vitam æternam, quam speramus. *Sensus* tandem *Tropologicus seu Moralis*, correspondet Charitati, & habetur, quando præter sensum litteralem verborum significatur aliquid pertinens ad instructionem morum, seu opera Charitatis exercenda.

38. Et conformiter dictis communiter a Doctoribus dicuntur esse quatuor Sensus S. Scripturæ, videlicet Litteralis, Allegoricus, Anagogicus, & Tropologicus seu Moralis, de quibus extant sequentes duo versiculi.

Littera gesta docet: quid credas, Allegoria: Moralis, quid agas: quo tendas, Anagogia.

Et hi quatuor Sensus commode ostenduntur in nomine *Jerusalem*: nam hæc vox Litteraliter significat urbem Palestinæ, Allegorice Ecclesiam Militantem, Anagogice Ecclesiam Triumphantem, & Tropologice seu Moraliter quamcunque Animam fidelem. Idem sensus vel omnes vel saltem aliqui,

reperiuntur in Cæremoniis veteris Legis, Vasibus Sanctuarii, & aliis hujusmodi, quæ proinde varie exponuntur a Sanctis Patribus, & Doctoribus Ecclesiasticis.

39. Notandum quoque est a Viris doctis, juxta hos quatuor Sensus S. Scripturæ quatuor dari præcipuos Doctores Ecclesiæ, videlicet S. Hieronymum, S. Ambrosium, S. Augustinum, S. Gregorium Papam, & singulos in singulis S. Scripturæ sensibus principaliter excelluisse, Hieronymum in Litterali, Ambrosium in Allegorico, Augustinum in Anagogico, & Gregorium in Morali.

40. Tacetur hic sensus Accommodatitius S. Scripturæ, quo videlicet dicta de uno, postmodum accommodantur alteri, ac de eo dicuntur: si quidem iste proprie non est verus aliquis S. Scripturæ sensus, sed potius traductio verborum S. Scripturæ a suo sensu ad alium, ab Authore Deo non intentum. Nihilominus hic modus applicandi, seu accommodandi S. Scripturam, si cætera concurrant, malus non est, imo practicatur ab Ecclesia Catholica passim in Breviario, & Missali Romano, dum dicta de Abraham, Noe, & aliis Sanctis veteris Testamenti, accommodantur ad diversos Sanctos novi Testamenti. Idem Sensus Accommodatitius a SS. Patribus frequenter adhibetur in suis Libris, ac Homiliis, idemque in Concionibus frequens est ac utilissimus; nam verba S. Scripturæ miram quandam gravitatem & energiam præseferunt, ita ut ad persuadendum sint accommodatissima. Cavendum tamen, ne quavis occasione verba S. Scripturæ accommodentur, seu applicentur ad profana, scurrilia, fabulosa, & hujusmodi: id enim nefas est, atque etiam in Concilio Trid. *sess.* 4. graviter prohibitum.

41. CONCL. II. Sacra Scriptura sæpius est obscura, neque est tam perspicua, aperta, & intellectu facilis cuivis, etiam indocto homini vel mulieribus, quin indigeat vera & genuina interpretatione. Ita omnes Catholici Doctores contra Hæreticos. Ratio est: quia S. Scriptura tractat de summis & altissimis Fidei Mysteriis, rebusque supernaturalibus, nempe de SS. Trinitate, Incarnatione Filii Dei, Sacramentis, Prædestinatione, & aliis hujusmodi captum humanum, nisi Fides adjuvet, longe superantibus. Insuper sacra Scriptura continet plurimas locutiones allegoricas, & figuratas; imo non pauca, quæ prima fronte videntur contraria; verba etiam ambigua, ac phrases Hebraicas. Atqui talia non illico possunt patere hominibus idiotis & indoctis, multo minus quibusvis mulierculis: alioquin certe SS. Patres, atque Ecclesiæ Doctores, frustra tantum temporis consumpsissent in studio, & intelligentia S. Scripturæ.

42. Confirmatur. Ipsamet sacra Scriptura testatur, quædam in ea reperiri obscura, & intellectu difficilia, quæ proinde indigent vera interpretatione. Hinc quippe Christus, incipiens a Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur duobus Discipulis, euntibus in Emmaus, Scripturas, quæ de ipso erant, *Luc.* 24. Similiter Christus Dominus post suam glorioſam Resurrectionem *aperuit illis* (id est, Discipulis suis) *Sensum, ut intelligerent Scripturas*, *Luc. c.* 24. Atqui hoc non fuisset necesse, imo frustraneum, post tot prædicationes integro triennio ex ore Christi jam auditas, si sacra Scriptura esset ex se prorsus clara, & cuilibet aperta, ut præsumptuose jactitant Hæretici. Accedit, quod ipsemet Spiritus sanctus per os D. Petri expresse testificetur, in S. Scriptura, & præsertim in Epistolis D. Pauli, esse quædam intellectu difficilia: sic enim habetur 2. *Petri c.* 3. *In quibus* (nempe Epistolis D. Pauli) *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inhabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* Hæc ibi.

43. CONCL. III. Interpretatio canonica & infallibilis S. Scripturæ, verique sensus illius, ad Ecclesiam pertinet. Ita omnes Catholici; habeturque expresse in Concilio Trid. *sess.* 4. hisce verbis: *Quem* (sensum S. Scripturæ) *tenuit, & tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum Sanctarum.* Unde dicitur *Matth.* 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

44. CONCL. IV. Interpretari S. Scripturam etiam doctrinaliter, non cuilibet convenit, sed Viris duntaxat doctis & idoneis, ac præsertim iis, quibus id ex officio incumbit, ut puta Ecclesiæ Doctoribus, Episcopis, & hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia alioquin adesset manifestum periculum errandi in interpretatione S. Scripturæ, si hanc indocti passim & præsumptuose attentarent. Accedit, quod Deus in Ecclesia sua voluerit observari hyerarchiam, & subordinationem subditorum erga Superiores, atque esse ordinem inter Doctores & discipulos, inter Pastores & oves, ut alii doceant, alii discant, alii Scripturam interpretentur, alii alia officia exerceant. Unde

Ephes.

Ephes. 4. dicitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum.* Et 1. *Corinth.* 12. *Nunquid omnes interpretantur?* Quasi diceret, *non*; sed illi solum, quibus id ex officio incumbit, quique a Deo ad hoc electi sunt.

QUÆSTIO V.

De Traditionibus.

SUMMARIUM.

45 *Traditio, quid?*
46 *Est triplex, nempe Traditio Divina, Apostolica, Et Ecclesiastica.*
47 *Traditiones Divinæ sunt admittendæ.*
48 *Ipsæ sunt ejusdem infallibilitatis ac Verbum Dei scriptum.*
49 *Regula dignoscendi Traditiones Divinas.*

45. *Traditionis* nomine intelligitur in proposito doctrina quædam ad Religionem spectans, quæ tamen expresse in sacra Scriptura non habetur, neque ex illa clare deducitur; sive dein hujusmodi doctrina in libris SS. Patrum scripta reperiatur, sive non.

46. Dividitur autem Traditio in Divinam, Apostolicam, & Ecclesiasticam. *Traditio Divina* (quæ & *Verbum Dei non scriptum* appellatur) ea est, quam Apostoli immediate a Spiritu sancto dictatam, vel ex ore Christi acceperunt, quæque ab Apostolis promulgata, & continua successione in Ecclesia Catholica conservata, & quasi de manu in manum ad nostra usque tempora tradita fuit: qualis traditio potissimum habetur circa materiam & formam Sacramentorum, & alia hujusmodi in Ecclesia Catholica perpetuo custodita, quæ tamen in S. Scriptura expresse non habentur. *Traditio Apostolica* solet nonnunquam confundi cum Divina, eo quod hæc ab Apostolis promulgata fuerit: proprie autem Traditio Apostolica vocatur ea, quæ ab Apostolis instituta est cum assistentia Spiritus sancti, nec tamen in sacra Scriptura reperitur expressa; ut est jejunium Ecclesiasticum, certis temporibus ab Apostolis institutum. *Traditio* tandem *Ecclesiastica* dicitur, consuetudo quædam antiqua ab Episcopis, vel populo fideli in Ecclesiam introducta. In præsenti sermo est præcipue de Traditionibus Divinis, seu Verbo Dei non scripto.

47. CONCL. I. Præter S. Scripturam sunt admittendæ, & observandæ quædam Traditiones, seu Verbum Dei non scriptum. Ita omnes Catholici; estque novissime definitum in Concilio Trident. *sess.* 4. *in Decreto de Canonicis Scripturis.* Idem communiter probatur ex sacra Scriptura, 2. *Thess.* 2. ubi Apostolus præcipit, dicens: *Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis; sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* In quem locum S. Chrysostomus ita scribit: *Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris: eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista.* Eodem modo passim loquuntur alii Sancti Patres.

48. CONCL. II. Traditiones Divinæ sunt ejusdem infallibilitatis & authoritatis, cujus est ipsum Verbum Dei scriptum. Ita rursum omnes Catholici. Unde Tridentinum Concilium *cit. sess.* 4. sic ait: *Sacrosancta Synodus Traditiones tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, & veneratur.* Accedit ratio: quia Verbum Dei, sive scriptum, sive non scriptum, eamdem vim atque infallibilitatem habet; cum non solum in scriptis, sed & in verbis suis, Deus semper sit infallibilis.

49. CONCL. III. Regula dignoscendi Traditiones Divinas ab Apostolicis, vel Ecclesiasticis, ex eo habetur, si Ecclesia ipsa judicet, hanc vel illam Traditionem esse Divinam: quod quidem patere potest vel ex definitione Ecclesiæ facta in Concilio Generali, aut per Summum Pontificem loquentem (ut ajunt) ex Cathedra, vel si unanimis consensus SS. Patrum, & Doctorum id testetur.

QUÆSTIO IV.

Quænam sit totius Fidei Resolutio.

SUMMARIUM.

50 *Resolvere Fidem, quid?*
51 *Resolutio Fidei a priori, fit in primam veracitatem Dei nobis revelantis.*
(b) Dist. 2. quæst. 1. n. 8.
52 *An resolvatur ultimate in Deitatem?*
53 *Instantia de circulo proponitur:*
54 *Et solvitur.*
55 *Motiva credibilitatis Fidei, quæ?*

56 *Fi-*

56 *Fides non resolvitur in motiva humana.*
57 *Actus Fidei non est merus actus intellectus;*
Sed ad ipsum requiritur pia affectio voluntatis.
58 *Propositio damnata refertur, ac refutatur.*
59 *Alia duæ propositiones damnatæ quoad propositum.*

50. ADvertendum, quod *Resolvere Fidem* aliud non sit, quam ordine retrogrado ea, quibus ad actum Fidei pervenimus, relegendo investigare principium seu motivum primum, cui totius Fidei certitudo innititur. Quando enim interroganti redditur ultima ratio nos movens ad actum Fidei, & ad quem nulla alia nos movit, tunc Fides nostra ultimo resolvi dicitur; ac proinde ibidem standum est, ne detur processus in infinitum. Hoc prænotato sit

51. CONCL. I. Loquendo de Resolutione Fidei in objectum suum formale, sic Fides Divina a priori & ultimate resolvitur in primam veritatem, seu veracitatem Dei nobis revelantis. Ita Doctor noster 3. *dist.* 33. estque communis Theologorum. Ratio est: quia objectum formale, & motivum Fidei supernaturalis, est prima & infallibilis veracitas Dei, seu veritas ipsius in revelando, ut dictum superius (b) & consequenter in eam Fides Divina a priori ac ultimate resolvitur. Unde si quæras, cur credam Mysterium SS. Trinitatis? Resp. Quia Deus hoc revelavit. Si rursus quæras, cur credam Deo revelanti? Resp. Quia Deus est prima Veritas, quæ nec fallere potest, nec falli. Et hic datur ſtatus in assignanda ratione Fidei supernaturalis, & a priori.

52. Si dicas: Deus est prima veritas in revelando ratione Deitatis; ergo Fides ultimate resolvitur in Deitatem, utpote ratione cujus competit Deo infallibilis veracitas. Resp. negando consequentiam: etsi enim veracitas resolvatur in Deitatem tanquam in rationem essendi, non tamen resolvitur in eam tanquam in rationem formalem credendi: hæc enim potius sistit in ipsa veracitate, quia Fides non attendit, unde ista veracitas Deo competat. Herincx *disp.* 2. *de Fide*, *q.* 3. *n.* 11. Vel dic cum aliis, distinguendo consequens: ergo Fides ultimate resolvitur in Deitatem materialiter, sive in sensu reali, conceditur; formaliter, seu tanquam in rationem formalem credendi, negatur consequentia.

53. Neque dicas, prius datam responsionem non sufficere, cum ulterius quæri possit, cur credam, hoc Mysterium SS. Trinitatis Deum revelasse? Neque respondere juvat (inquies) quia in sancto Evangelio sic scriptum habetur: nam urgetur quærendo, cur potius credam Evangelio S. Matthæi &c. quam Evangelio Nicodemi, vel Nazarenorum, vel hujusmodi? Quod si cum S. Augustino *l. contra Epistolam Manichæi*, *c.* 5. dicam, Evangelio S. Matthæi credo; quia me Catholicæ Ecclesiæ illud amplectentis, atque a Deo revelatum esse attestantis, & veluti Fide Divina credendum proponentis, commovet authoritas, non sic Evangelio Nicodemi, vel Nazaræorum, aut aliis ejusmodi scripturis, cum non sic ab Ecclesia admittantur; Rursum urgebis, quærendo, cur credam Ecclesiæ? Et si hujus infallibilem authoritatem ex S. Evangelio probare quis conetur, replicabis, hic committi circulum vitiosum, probando S. Scripturam per authoritatem Ecclesiæ, & hujus authoritatem vicissim probando per S. Scripturam.

54. Ad hanc instantiam, quæ in quacunque sententia urget, Respondetur negando assumptum, vel potius suppositum totius discursus: nam dum quæritur, cur credam, Deum hoc revelasse, non amplius petitur ratio a priori, seu causa formalis & motiva credendi Mysterium a Deo revelatum: sed petitur ratio a posteriori, seu quoad nos, ipsius revelationis factæ. Porro hæc duo, ut patet ex terminis, sunt valde diversa; & primum quidem spectat ad Motivum formale Fidei, posterius vero ad Motiva credibilitatis Fidei. Quod ut melius intelligatur, sit

55. CONCL. II. *Motiva credibilitatis Fidei* dicuntur ea, propter quæ moraliter fit evidens, quod Mysteria nostræ Fidei sint a Deo revelata, & consequenter propter infallibilem ejus veracitatem credibilia; juxta quod *Psalm.* 92. dicitur: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Porro hujusmodi Motiva Doctor noster Subtilis *q.* 2. *Prologi*, §. *Contra omnes istos*, *& seq.* ad octo capita apte reducit, quæ sunt; Prænunciatio Prophetica, Scripturarum concordia, Authoritas scribentium, Diligentia recipientium, Rationabilitas contentorum, Irrationabilitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, & Miraculorum claritas. Et propter hujusmodi Motiva credibilitatis, Mysteria Fidei fiunt evidenter credibilia, hoc est, evidenter digna, quod credantur esse

a Deo

a Deo revelata, prout tradit Eccleſia Catholica.

56. Nec dicas: Omnia iſta Motiva ſunt humana, nobiſque innoteſcunt mera fide humana, ut puta per libros, narrationem Seniorum, prædicationem Parochorum, vel dictamen rationis naturalis: atqui Fides Divina reſolvitur in talia motiva; ergo ſequitur, eam reſolvi in mera motiva humana, quod eſt abſurdum. Reſp. enim, quidquid ſit de majori, negando minorem: quia ipſa Fides Divina non reſolvitur in talia Motiva, tanquam rationem formalem & ultimatam credendi, ſed judicium duntaxat credibilitatis objecti Fidei. Nam quia Deus regulariter non loquitur immediate nobis ſingulis; hinc aſſenſus Fidei ſupernaturalis ordinarie non fit, niſi prævia fide humana, qua quis prius credit ſuo Prædicatori, vel Eccleſiæ (quam per ſupra dictas Notas, veram eſſe Eccleſiam Chriſti agnovit) proponenti Myſteria Fidei, atque teſtificanti, ea eſſe a Deo revelata, juxta illud *Rom.* 10. *Fides ex auditu*. Hoc autem ſemel ſuppoſito, intellectus fidelis ac perſuaſus, talia eſſe a Deo revelata, totum ſe convertit in ipſius Dei veracitatem, ac propter iſtam unice per actum Fidei ſupernaturalis aſſentitur Myſteriis veræ Fidei.

57. Hoc ipſum amplius declaratur ex eo: quia actus Fidei ſupernaturalis non eſt merus actus intellectus, ſed ad eum etiam prærequiritur actus voluntatis, imperantis aſſenſum Fidei propter infallibilem veracitatem Dei revelantis. Siquidem actus Fidei Theologicæ ſunt liberi (alioquin enim meritorii non eſſent) ac proinde non præciſe conſiſtunt in actibus intellectus, quæ eſt potentia naturalis: ſed inſuper ad eos requiritur pia affectio ſupernaturalis voluntatis, qua iſthæc, propoſitis ſibi Myſteriis divinitus revelatis, ipſiſque Motivis credibilitatis Fidei, libere cooperando Divinæ gratiæ excitanti, & adjuvanti, propter infallibilem veracitatem Dei revelantis firmiſſime aſſentitur ejuſmodi Myſteriis, credendo vera eſſe, quæ Deus nobis revelare dignatus eſt. Quod ipſum apertius docet Concilium Tridentinum *Seſſ. 6. c. 6.* ibi: *Diſponuntur autem ad ipſam juſtitiam, dum excitati gratia Divina & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes, vera eſſe, quæ divinitus revelata, & promiſſa ſunt*. Et hinc fit, quod audita eadem veræ Fidei prædicatione quidam credant, alii non: quia nimirum illi gratiæ Divinæ excitanti, & adjuvanti libere cooperantes, ſuo intellectui imperant, ſimulque eliciunt actum Fidei ſupernaturalis, non vero cæteri.

58. Huc facit noviſſimum Decretum Innocentii XI. inter alias Propoſitiones ſequentem, ordine 19. damnantis: *Voluntas non poteſt efficere, ut aſſenſus Fidei in ſeipſo ſit magis firmus, quam mereantur pondus rationum ad aſſenſum impellentium*. Et merito hæc Propoſitio damnatur: ſiquidem intellectus ex vi objecti propoſiti non neceſſitatur ad aſſenſum, niſi ubi adeſt evidentia veri; atqui in objectis Fidei non adeſt evidentia veri (nam *Fides, eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium*, *Heb.* 11.) ergo ex vi ſolius objecti, intellectus nunquam neceſſitatur ad aſſenſum Fidei, & conſequenter ad hunc determinari debet per imperium voluntatis: quale imperium poteſt eſſe firmius, quam ſint pondera rationum, propter infallibilem Dei revelantis veracitatem.

59. Quantum ad præſentem de Fide materiam, ſunt inſuper cavendæ aliæ duæ Propoſitiones, itidem ab Innocentio XI. damnatæ. Earum prior, ordine 20. ſic ſonat: *Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habebat ſupernaturalem*. Altera vero, ordine 21. ita docuit: *Aſſenſus Fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem, ſtat cum notitia ſolam probabili revelationis; imo cum formidine, qua quis formidet, ne non ſit locutus Deus*. Ambæ Propoſitiones, *ſicut jacent*, damnatæ ſunt, ac proinde vitandæ.

DI-

DISTINCTIO IV.

De Vitiis Fidei oppositis.

QUÆSTIO I.

Quotuplex, & quam grave peccatum sit Infidelitas?

SUMMARIUM.

1 *Infidelitas alia positiva, alia negativa.*
2 *Culpabilis, & inculpabilis.*
3 *Infidelitas pure negativa, & privativa, quid?*
4 *Species infidelitatis generatim sunt tres, nempe Paganismus, Judaismus, & Hæresis.*
5 *Pagani, qui? Judæi, & Hæretici, qui?*
6 *Quæ Infidelitas sit cæteris gravior?*
7 *Infidelitas, an sit peccatum?*
8 *Et quale?*

1. INfidelitas hic sumitur, prout est opposita Fidei Theologicæ. Et hæc generatim est duplex: una positiva, qua aliquid creditur contrarium Fidei; qualis est in Hæreticis, Judæis, ac Ethnicis adultis. Altera negativa, quæ est absentia, vel carentia Fidei; qualis habetur ab ignorantibus Mysteria veræ Fidei.

2. Utraque Infidelitas subdividitur in culpabilem & inculpabilem: nam potest quis non tantum vincibiliter & culpabiliter ignorare Mysteria Fidei, aut credere erroneum in Fide; sed quandoque etiam invincibiliter, credendo erronee aliquid a Deo esse revelatum, quod tamen tale non est, imo a parte rei existit falsum atque erroneum.

3. Porro ignorantia invincibilis Mysteriorum Fidei, seu carentia involuntaria Fidei, vocatur a Theologis *infidelitas pure negativa*, qualis datur in iis, qui nihil unquam de Fide audierant, sive sint parvuli, sive adulti. Ignorantia autem vincibilis, & voluntaria Mysteriorum Fidei, appellatur *privativa*; nec aliud est, quam carentia Fidei in eo, qui cum posset, & deberet Fidem habere audiendo prædicationem Evangelii, id negligit: quo modo solum in adultis reperiri potest, estque ex genere suo peccatum mortale. His prænotatis sit

4. CONCL. I. Species Infidelitatis generatim sunt tres, videlicet Paganismus, Judaismus, & Hæresis. Ita Theologi communiter, cum D. Thoma 2. 2. q. 10. 4. 5. Unde & Ecclesia Catholica in die Parasceves pro istis tribus tantum generibus Infidelium, nempe pro Hæreticis, Judæis, & Paganis, singillatim orare consuevit. Accedit ratio: quia aut Infidelitas adversatur veræ Fidei nullo modo susceptæ, & est *Paganismus*: aut adversatur Fidei, susceptæ solum in figuris, & umbra veteris Legis, nempe in Circumcisione, aliisque cæremoniis Legis Mosaicæ, & est *Judaismus*: aut adversatur Fidei in se formaliter susceptæ, & est *Hæresis*; vel si quis ad Paganismum, sive Judaismum deficiat, appellatur proprio nomine *Apostasia a fide*: quo modo Julianus Imperator, a Christianis ad Ethnicos deficiens, dicitur *Julianus Apostata*.

5. Igitur *Pagani* sunt, qui sentiunt contraria Fidei Christianæ, quam nullo modo profitentur: ut sunt Idolatræ colentes plures deos, aut idola sua: item Turcæ, qui licet unum Deum profiteantur, cœli terræque Conditorem, negant tamen & SS. Trinitatem & Christum, neque alias veritates fidei admittunt, ut a Christo revelatas, vel quatenus ad Fidem Christianam pertinent; sed quatenus a Mahometh Pseudopropheta eas acceperunt. *Judæi* dicuntur, qui etiamnum legem Mosaicam ad litteram observant, circumcidendo se, ac alia Legalia (quæ fuerunt umbra futurorum, per Christum jam completorum) superstitiose custodiendo, totumque novum Testamentum negando, sperantes Christum quam primum venturum, utpote quem necdum venisse pertinaciter credunt. *Hæretici* tandem vocantur, qui post receptum Sacramentum Baptismi pertinaciter sentiunt, seu errant contra aliquam veritatem Fidei Catholicæ: duo siquidem ad hæresin formaliter sumptam requiruntur, videlicet & error in intellectu contra aliquam veritatem Fidei, & pertinacia in voluntate, ut magis dicetur *Quæst. seq.*

6. CONCL. II. Quamquam extensive, seu ratione errorum materialium cum Fide pugnantium, gravior sit Infidelitas Pagano-

norum, quod Judæorum; & dein gravior Judæorum, quam Hæreticorum: nihilominus intensive, seu loquendo quantum ad rationem culpæ, gravior est Infidelitas Hæreticorum quam Judæorum, & horum quam Paganorum. Ita Doctor Angelicus 2.2. *q.* 10. *art.*6. & Theologi communiter. Ratio primæ partis est: quia Gentiles, seu Pagani, in pluribus articulis errant contra Fidem, quam Judæi: & hi in pluribus, quam Hæretici, ut patet: quia Paganismus negat omnia divinitus revelata: Judaismus ea solum, quæ sunt novi Testamenti: Hæresis autem aliqua horum. Atqui per Infidelitatem extensive graviorem intelligitur ea, quæ pluribus Fidei articulis opponitur seu quæ in pluribus errat contra veram Fidem; ergo. Altera pars desumitur ex *Epist. 2. S. Petri, c.* 2. ubi de Hæreticis, seu relapsis a Fide, dicitur: *Facta sunt eis posteriora pejora prioribus: melius enim erat illis, non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti.*

7. CONCL. III. Etsi Infidelitas mere negativa, qualis reperitur in iis, quibus vera Fides nunquam fuit annuntiata, sicque hanc inculpabiliter ignorant, proprie non sit peccatum, sed potius pœna peccati originalis: Infidelitas tamen positiva voluntaria est gravissimum peccatum. Ratio primæ partis desumitur ex defectu voluntarii ad peccatum requisiti: unde Christus *Joan.* 15. ait: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent*, videlicet Infidelitatis. Altera vero pars Conclusionis, nempe Infidelitatem positivam esse gravissimum peccatum, habetur ex S. Scriptura passim, ut Marci ult. *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Item *Joan.* 3. *Qui non credit, jam judicatus est*; & alibi.

8. Cæterum hoc peccatum incredulitatis, seu Infidelitatis positivæ gravius est, quando est directe volitum per voluntatem repugnantem auditui Fidei, vel etiam audita, Fidemque contemnendo. Unde ex genere suo, ac per se loquendo, Infidelitas est gravius peccatum omnibus illis, quæ contrariantur Virtutibus moralibus, puta furto, adulterio, homicidio, & hujusmodi: quamvis per accidens, nempe propter imperfectionem actus, possit interdum Infidelitas esse minus grave peccatum.

QUÆSTIO II.

Quid requiratur ad formalem & perfectam Hæresin?

SUMMARIUM.

9 *Hæresis unde sic dicatur?*
10 *Et quid sit?*
11 *Ad hæresin formaliter sumptam requiritur & error in intellectu.*
12 *Corollarium.*
13 *Et pertinacia in voluntate.*
14 *Hinc errans contra Fidem, sed paratus credere, quod credit Ecclesia, non est hæreticus.*
Cautela Scriptorum Catholicorum.
15 *Quid, si aliquis ignoret, opinionem suam adversari sensui Ecclesiæ?*
(a) Juxta dicta Dist. 2. n. 30.
16 *Pertinacia ad hæresin requisita, in quo consistat?*
17 *Corollarium.*
18 *Hæretici formales, &*
19 *Hæretici materiales, qui?*
20 *Dubitans de Fide peccat peccato hæresis.*
21 *Dummodo excipiatur natus inter hæreticos, donec sufficienter instruatur.*
22 *Quid dicendum de involuntariis cogitationibus hæreticis.*
23 *Dubitans in Fide, an incurrat excommunicationem?*

9. ETsi præsens Quæstio procedat de omnibus tribus Infidelitatis speciebus, specialiter tamen moveri solet de Hæresi, utpote magis obvie: quamvis quæ de hac dicuntur, suo modo locum habeant in aliis Infidelitatibus. Porro Hæresis est nomen græcum, & dicitur sic ab electione, atque ex usu Scriptorum Ecclesiasticorum plerumque accipitur in malam partem, nempe pro ea electione, qua ex arbitrio nostro contra doctrinam Christi, & sensum S. Matris Ecclesiæ eligimus nobis, quid credere velimus.

10. CONCL. I. *Hæresis* est error voluntarius, quem quis pertinaciter tenet contra aliquam veritatem Fidei Christianæ, quam suscepit seu professus est. Ita in re communis Doctorum, & magis patebit ex dicendis. Solum nota, ad Hæresin requiri, ut quis Fidem Christi aliquando susceperit per Sacramentum Baptismi, vel alias eandem publice professus sit; alioquin enim error contra Fidem esset Paganismus, vel Judaismus.

Cate-

Catechumeni tamen, id est, in Christum credentes, sed nondum baptizati, si post susceptam Christi Fidem ad hæreticos deficiant, coram Deo vere sunt Hæretici, licet non subjaceant pœnis ab Ecclesia contra Hæreticos latis, eo quod per Baptismum necdum sint ingressi in Ecclesiam. Pirhing *tit. de Hæretic. n. 3.* & alii.

11. CONCL. II. Ad Hæresin formaliter sumptam duo in simul requiruntur, nimirum & error in intellectu, & pertinacia in voluntate. Ita communis. Et quidem requiri errorem in intellectu, patet: quia Hæresis est species Infidelitatis; hæc autem importat errorem in intellectu contra veram Fidem.

12. Inferunt proinde Doctores, quod si quis metu mortis, seu pœnarum neget exterius Fidem, aut aliquid Fidei contrarium affirmet, absque tamen interiori mentis assensu (id est, non credendo id, quod ore profert) quamvis graviter peccet contra præceptum profitendi exterius Fidem, vere tamen & proprie coram Deo, & in Foro conscientiæ non sit hæreticus: quia Hæresis essentialiter consistit in interno judicio erroneo intellectus contra veram Fidem, quale hic non adesse supponitur. Additur notanter, *coram Deo, & in Foro conscientiæ*. Siquidem in Foro externo Ecclesiæ talis censetur hæreticus, atque ut hæreticus per Inquisitores hæreticæ pravitatis merito punitur: nam *Ecclesia non judicat de occultis, c. Erubescant. dist. 32. & c. Sicut tuis de Simonia.*

13. Quod autem simul ad formalem & perfectam Hæresin requiratur pertinacia in voluntate, fatentur passim Doctores. Unde D. Augustinus *Epist. 162.* ac refertur *can. Dixit Apostolus. 24. q. 3.* sic ait: *Qui sententiam suam quamvis falsam, atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia sua præsumptionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum convenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Hæc ibi.

14. Inferunt rursum Doctores, quod errans contra Fidem, simul tamen judicio Ecclesiæ sese submittens, paratus credere, quod ipsam credere intellexerit, non sit hæreticus, quia in suo errore non est pertinax. Idque desumitur ex Jure Canonico, *c. Damnamus, de Summa Trinitate:* ubi hac de causa Joachim Abbas non censetur hæreticus, non obstantes, quod docuerit sententiam hæreticam ibidem damnatam: quia videlicet scripta sua submisit judicio Sedis Apostolicæ, sicque non fuit pertinax, ac proinde neque hæreticus, sed erraticus, ut loquitur Fagnanus *ad cit. c. Damnamus, n. 26.* Et hac de causa Scriptores Catholici caute in principio, vel fine librorum suorum, solent apponere protestationem, qua omnia sua dicta & scripta judicio & correctioni Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ subjiciunt: per hoc siquidem evitant periculum hæreticæ pravitatis, etsi forsan in eorum scriptis, per inadvertentiam irrepens doctrina ab Ecclesia damnata reperiretur. Fagnanus *loc. cit. n. 23.*

15. Quinimo addunt Doctores, quos citat, & sequitur Pirhing *tit. de Hæreticis, num. 2.* quod si quis ignoret, etiam ex ignorantia mortaliter culpabili & crassa opinionem suam adversari doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ, jam non sit proprie hæreticus, neque Ecclesiasticis Hæreticorum pœnis obnoxius. Rationem dant: quia deest pertinacia, quæ requirit scientiam, quod contrarium teneatur ab universali Ecclesia Christi. Accedit, quod peccatum hæresis non sit peccatum ignorantiæ, sed peccatum infidelitatis positivæ: ad hanc autem requiritur, ut mysteria Fidei cuipiam sufficienter proponantur (a).

16. CONCL. III. Pertinacia ad Hæresin formalem requisita non consistit in hoc, quod quis errorem suum acriter & mordicus diu retineat, & pertinaciter tueatur: sed in eo consistit dicta pertinacia, quod quis suum contra Fidem errorem retineat, postquam contrarium est ipsi sufficienter propositum, sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi Ecclesia, cui judicium suum vult præferre. Ita Mastrius *disp. 10. Theolog. Moral. num. 24.* estque in re communis. Ratio est: quia quilibet in rebus credendis tenetur se subjicere regulis ab Ecclesia præfixis, utpote quæ est *columna & firmamentum veritatis. 1. Timoth. 3.* Igitur, si quis hoc non fecerit, jam plus nimio & inordinate adhæret errori suo, atque ideo pertinax in eo censeri debet.

17. Infertur proinde, quod ad hanc pertinaciam non requiratur major mora temporis, quam quæ requiritur ad hoc, ut cum plena advertentia possit quis judicare de veritate Fidei sufficienter sibi proposita, & nihilominus suo velit judicio adhærere.

Multo

Multo minus requiritur prima, vel secunda correctio; quamvis hæc possit conducere ad plene cognoscendam latentem pertinaciam contra veritatem Fidei.

18. CONCL. IV. Recte proinde Hæretici dividuntur in formales, & in materiales tantum. *Formales Hæretici* dicuntur illi, qui cum pertinacia eligunt, vel sequuntur sententiam hæreticam contra definitionem Ecclesiæ; sive id fiat lucri temporalis gratia, sive intuitu vanæ gloriæ, vel odii, aut vindictæ. Et de his loquitur S. Augustinus *lib. de Fide Catholica*, atque refertur *c. Firmissime, de Hæretic. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum, vel schismaticum, cum diabolo & angelis ejus, æterni ignis incendio participandam, nisi ante finem vitæ, Catholicæ fuerit incorporatus, & redintegratus Ecclesiæ.* Hæc ille.

19. *Hæretici materiales* (qui tamen juxta S. Augustinum *n.* 13. relatum, *nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*) dicuntur illi, qui non ex malo animo aut pertinacia, sed ex simplicitate, aut defectu debitæ informationis errant circa Fidem. Et horum multi sunt in vulgo Hæreticorum: nam defectu pertinaciæ nemo est hæreticus formaliter, qui paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit veram Christi Ecclesiam contrarium tenere, vel ita dispositus est saltem habitualiter, ut a suo errore discederet, si sciret eum esse veræ Fidei contrarium. Mastrius *loc. cit.* & alii.

20. Quæres, an dubitans de Fide sufficienter sibi proposita committat Hæresin? Resp. I. Qui circa Fidei articulum, seu propositionem aliquam sufficienter sibi propositam deliberate dubitat, peccat peccato hæresis; cum virtualiter judicet, ejusmodi articulum Fidei habere incertam veritatem. Hinc Stephanus Papa, relatus *c.* 1. *de Hæreticis*, ait: *Dubius in fide, infidelis est*, sive hæreticus.

21. Dicitur notanter, *circa articulum Fidei sufficienter sibi propositum*. Nam, ut cum aliis notat Layman *lib. 2. tract.* 1. *c.* 13. *n.* 5. hinc excipiendi sunt illi, qui inter hæreticos nati & educati, Catholicam Religionem ignorant: his enim dubitare interim licet, donec instruantur, & argumenta seu motiva credibilitatis Fidei nostræ sufficienter & recte apprehendant. Ratio est: Quia talis dubitatio in istis non est conjuncta cum pertinacia, imo eam ordinant ad penetranda melius fundamenta Fidei Catholicæ: exemplo Beroensium, qui audita prædicatione S. Pauli *susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent*, ut legitur in Actibus Apostolorum *c.* 17.

22. Additur etiam, *deliberate dubitat*: alioquin enim ob defectum voluntarii peccatum non incurritur. Et hinc annotandum est, eximendum fore scrupulum iis, qui de Fide Catholica dubitare se putant, eo quod hæreticæ, aut blasphemæ cogitationes ipsis occurrere soleant: cum enim has serio detestentur, & nunquam (uti supponitur) in animum venire exoptent, insuper protestationem faciant eis nunquam consentiendi, non possunt culpæ imputari; sed magis merendi apud DEUM occasionem præbent.

23. Resp. II. An dubitans de Fide, suamque dubitationem signo exteriori sufficienter manifestans præter peccatum mortale insuper incurrat excommunicationem ipso jure latam in Hæreticos, major est difficultas. Affirmant plerique in casu, quando quis deliberate dubitat, suamque dubitationem signo externo sufficienter prodit: idque afferunt propter rationes *n.* 20. allatas. Negat Tannerus *tom. 3. disp.* 1. *quæst.* 8. *num.* 109. post Sa, eo quod talis hæresin plane consummatam & perfectam non habeat. Idem probabile censet Lud. Engel *in Collegio Juris Canonis, tit. de Hæreticis num.* 2. cum aliis.

QUÆSTIO III.

De conditionibus ad incurrendam excommunicationem ob Hæresin latam requisitis, ejusque absolutione.

SUMMARIUM.

24 *Inter alias hæreticorum pœnas prima est excommunicatio.*

25 *Ad excommunicationem ob hæresin incurrendam quatuor conditiones requiruntur.*

I. 26. *II.* 27. *III.* 28. *Et IV. Conditio.*

29 *De Jure communi nequeunt Episcopi absolvere ab hæresi.*

30 *Solvitur instantia.*

31 *Tamen in Germania solent habere specialem licentiam absolvendi ab ea.*

32 *In mortis articulo potest quilibet Sacerdos absolvere ab hæresi, & aliis casibus &c.*

33 *An*

33 *An tunc simplex Sacerdos possit absolvere præsente proprio Confessario?*
34 *Quis sit modus recipiendi hæreticos resipiscentes?*
35 *In praxi quid dicendum de absolutione eorum, qui sunt hæretici materialiter,*
(b) Ut dictum n. 25.
Aut etiam formaliter?
(c) Ut dictum n. 31.

24. INter varias Hæreticorum pœnas, jure tum Canonico tum Civili contra eosdem latas, de quibus fusius agunt Juris consulti, maxima, & prima est excommunicatio major: quam non quidem ipso Jure Divino, sed antiquissimo Jure Ecclesiastico incurrunt. Et licet olim hæc excommunicatio non fuerit latæ sententiæ, postmodum tamen & ipso jure incurrebatur tanquam censura latæ sententiæ, & defacto est reservata Summo Pontifici per Bullam Cœnæ Domini, sic dictam, quia quotannis a Summo Pontifice promulgari solet in die Cœnæ Domini. His prænotatis sit

25. CONCL. I. Ad excommunicationem ob Hæresin incurrendam sequentes quatuor conditiones requiruntur. Prima est, ut quis sit hæreticus formalis: nam hæretici materiales duntaxat, sicuti juxta S. Augustinum superius relatum inter hæreticos deputandi non sunt, ita neque excommunicationem in hæreticos formales latam incurrunt. Hinc tales a proprio Parocho possunt Sacramentaliter absolvi, quamvis aliquarum Ecclesiarum consuetudo exigat, ut tales etiam materiales hæretici mittantur ad eos, qui ab hæresi potestatem absolvendi habent. Layman ibidem *c.* 13. *n.* 4. Pirhing. *tit. de Hæreticis*, *n.* 16. & alii.

26. Secunda conditio ad incurrendam dictam excommunicationem requisita est, ut quis hæresim internam signis externis manifestet: siquidem ob solam hæresim mente conceptam non incurri excommunicationem, eo quod Ecclesia non puniat actum mere internum, passim fatentur Theologi; ac proinde ab eadem possunt absolvere quivis expositi Confessarii. Sufficit autem ad incurrendam excommunicationem propter hæresin, quod hæc sufficienter exprimatur signo exteriori quamvis occultissimo, ac nullo prorsus alio teste præsente. Dicitur tamen, *sufficienter exprimatur*, propter sequentes conditiones.

27. Tertia itaque conditio est, ut actio externa, per quam hæresis interna manifestatur, sit mortaliter peccaminosa. Unde excommunicatus non est, qui hæresim animo conceptam alteri manifestat consilii petendi causa, vel ut ab eo melius instruatur: nam hujusmodi manifestatio non est mala seu peccaminosa, quinimo actus bonus, qui ab Ecclesia puniri non potest.

28. Quarta tandem conditio est, ut aliquis hæresim suam exterius manifestet animo eam asserendi, seu profitendi. Ratio est: quia excommunicatio lata est propter externum peccatum hæresis, quale non est nisi illud, quod ab interna hæresi informatur, dum quis eam exterius asserere, vel astruere intendit. Hinc si quis lapsus interne in hæresin Lutheri, carnes comedat die ab Ecclesia interdicto ex mera voracitate seu gula, excommunicationem non incurrit, quia comedere carnes, ex se est res indifferens; ipsas vero manducare die jejunii, est peccatum gulæ, ob violatam legem Ecclesiasticam, ex motivo Temperantiæ latam. Quod si vero per talem carnium comestionem velit suam hæresin internam exterius manifestare (quod ipsum ex aliis circumstantiis, puta loci, temporis &c. determinandum erit) tunc excommunicationem in Hæreticos latam incurrit: quia hæresim interiorem sufficienter opere externo manifestat.

29. CONCL. II. Quamvis de Jure communi non possint Episcopi, multo minus alii inferiores, absolvere ab excommunicatione propter hæresin contracta extra mortis articulum, seu periculum, ac secluso privilegio speciali; nihilominus tale privilegium in partibus Germaniæ habent plerique Episcopi, possuntque talem potestatem quibusdam aliis viris idoneis communicare. Prima pars, licet ob textum Concilii Trid. *Sess.* 24. *c.* 6. *de Reformat.* a nonnullis Doctoribus fuerit olim in dubium revocata, desumitur ex terminis Bullæ Cœnæ Domini, in qua inter alia sic dicitur; *Caterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit.*

30. Nec obstat, quod hæc verba per quosdam Authores explicata fuerint de absolutione ab hæresi duntaxat publica. Resp. enim eorum sententiam amplius sustineri non posse, ob decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 3. damnantis: *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis,*

resis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, Anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Em. Cardinalium visa & tolerata est. Hactenus Propositio damnata.

31. Altera vero pars patet ex praxi: siquidem, ut testatur Gobat *tract. 7 Theol. Exper. nu. 371.* plerique Episcopi Germaniæ inter alias complures facultates Spirituales, ad reiteratam supplicationem, a Sede Apostolica de quinquennio in quinquennium obtinere solent specialem licentiam absolvendi ab hæresi, quam & quibusdam aliis viris idoneis valeant communicare. Unde in casu emergente talis licentia (si aliunde a Sede Apostolica specialiter non habeatur) erit petenda a Reverendissimo Domino Ordinario loci, vel ejus in Spiritualibus Vicario Generali.

32. CONCL. III. In mortis articulo, vel etiam probabili periculo, possunt quilibet Confessarii (imo & Sacerdotes quicunque) absolvere ab hæresi, atque annexa excommunicatione, omnibusque aliis casibus Papæ reservatis quoslibet pœnitentes; dummodo de stando Ecclesiæ mandatis & satisfaciendo cautionem, si opus fuerit, idoneam præstiterint. Ita communis Doctorum: idque patet tum ex relatis verbis Bullæ Cœnæ Domini, ubi articulus mortis expresse excipitur: tum ex Concilio Trid. *Sess. 14. cap. 7.* ubi sic habetur: *Verumtamen pie admodum in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes, a quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt.* Ita Concilium Tridentinum, admodum provide pro salute animarum sic disponens. Ex quibus verbis S. Concilii tam amplis docet unanimis Doctorum, quod quilibet etiam simplex Sacerdos, imo & Sacerdos degradatus, excommunicatus, irregularis, apostata, possit in mortis articulo absolvere, si non adsit proprius Confessarius, Parochus, vel Episcopus.

33. Num autem præsente proprio Confessario, puta Episcopo, vel Parocho, possit simplex Sacerdos absolvere in mortis articulo, variant Doctores. Negant multi, eo quod prædicta facultas absolvendi solum videatur tunc concessa simplici Sacerdoti ob extremam moribundi necessitatem: quæ jam cessat, si adsit proprius Episcopus, vel Confessarius, aut Parochus. Et hæc sententia in praxi merito est observanda, ne ob defectum praxis, atque uberioris scientiæ contingat error per simplicem Sacerdotem cum periculo salutis æternæ morituri. Nihilominus secluso tali periculo posse tunc simplicem Sacerdotem absolvere, non obstante præsentia proprii Parochi vel Confessarii, probabile censent multi alii Doctores, eo quod Concilium Tridentinum *loc. cit.* loquatur indistincte, quod nulla sit reservatio in mortis articulo: atqui *ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, l. de pretio. ff. de Publiciana in rem action.*

34. Quæres, quis sit modus recipiendi Hæreticos resipiscentes? Resp. I. Eos, qui a secta Lutheri, Calvini, vel alia recedere volunt, antequam ad professionem Fidei, atque ad Sacram Confessionem admittantur, in primis sufficienter esse instruendos in necessariis Fidei Catholicæ. Alioquin enim multi ficte accedent ob timorem Magistratus sæcularis, aliamve causam, nec diu in Fide Catholica permanebunt, sed facile in suos errores hæreticos relabentur; unde multa incommoda oriri poterunt. II. Hæreticus resipiscens debet abjurare hæresin suam, prout ordinatur in Jure Canonico, *c. Si qui voluerint, &c. Saluberrimum 1. q. 7.* Et hæc abjuratio communiter sit coram Sacerdote & testibus, faciendo publicam Professionem Fidei, prout præscribitur in Ritualibus Diœcesanis, aliisque Libris de hac materia tractantibus. Tandem III. peracta ista Professione Fidei, post præviam sufficientem instructionem perficienda, resipiscens ab hæresi admittitur ad Sacramentum Pœnitentiæ, & Communionis.

35. Porro si talis reperiatur solum fuisse materialiter hæreticus, aut ex quacunque causa non incurrisse sententiam excommunicationis latam in hæreticos, poterit is absolvi a quolibet Confessario approbato. Siquidem Summus Pontifex ordinarie nullum peccatum sibi reservat, nisi propter annexam excommunicationem sibi reservatam: unde sublata ista excommunicatione, vel ob ignorantiam, aut aliam causam non contracta, potest quilibet Confessarius ab hæresi quoad culpam absolvere. In praxi tamen attendere oportet consuetudinem locorum, juxta quam tales etiam materiales hæretici mittuntur ad eos, qui potestatem absolvendi ab hæresi habent. (b) Quod si vero quis fuerit hæreticus formaliter, neque Confessarius potestatem absolvendi ab excommunicatione propter hære-

sin contracta habeat, tunc vel mittat pœnitentem ad eum, qui simili potestate pollet, vel ipsemet hanc licentiam per speciales supplices litteras ab Episcopo loci, seu ipsius Vicario Generali obtinere satagat: nam in hisce partibus ferme omnes Episcopi specialem habent facultatem absolvendi ab hæresi, quam etiam aliis Viris qualificatis delegare possunt. (c)

QUÆSTIO IV.

De Apostasia, Lectione Librorum prohibitorum, & Disputatione cum Hæreticis.

SUMMARIUM.

36 *Apostasia a Fide, quid?*
37 *Apostasia a Religione, Vel Conventu,*
38 *Apostasia ab Ordine, quid?*
39 *Lectio Librorum perversorum, præsertim hæreticorum, recte prohibita.*
40 *Duplex circa eam prohibitio Ecclesiæ, una contenta in Bulla Cœnæ;*
41 *Sed excusat parvitas materiæ, & qua talis sit?*
42 *Altera in Indice librorum prohibitorum.*
43 *Disputare de rebus Fidei, quando licitum?*
44 *Laicis prohibitum est sic disputare.*
45 *Tertium Requisitum &c.*
46 *Catholicis an liceat comitari funera hæreticorum?*

36. CONCL. I. *Apostasia a Fide*, est totalis discessio a Fide Christiana. Ita communis. Unde tunc proprie committitur Apostasia a Fide, cum quis non tantum in parte susceptam Fidem Christianam deserit, sed in totum; puta deficiendo ad Paganismum, prout fecit Julianus Apostata, vel ad Judaismum. Fatendum tamen, quod communiter enim a Fide Catholica transiens ad Hæreticos, dicatur apostatare; sed hæc locutio non est tam propria.

37. Dicitur, *Apostasia a Fide*. Nam præter hanc est adhuc duplex Apostasia, videlicet a Religione, & ab Ordine. *Apostasia a Religione*, est criminosa & mortifera recessio ab Instituto Ordinis Religiosi sine animo revertendi. Et recte apponitur, *criminosa recessio*: nam qui cum licentia Prælati egreditur, v. g. transiens ad arctiorem Religionem, vel ejectus a Religione, aut secundum Canones ad Episcopalem Dignitatem promotus, Apostata non est. Additur etiam, *sine animo revertendi*: nam si quis ad tempus vagaretur sine licentia Prælati, fugitivus potius censeretur spectato Jure Communi, quam Apostata; licet juxta particulares quarumdam Religionum Constitutiones etiam hi nomine Apostatarum quandoque comprehendantur, eorumque pœnis subjaceant; ut de Ordine FF. Minorum observat Sanctorus de Melfi *in Statuta Generalia, cap. 2. Statuto 62.* Huc reducitur *Apostasia a Conventu, vel habitu*; & fit, quando aliquis Religiosus sine licentia Prælati recedit a Conventu, vel omnino habitum Regularem dimittit.

38. *Apostasia ab Ordine* dicitur, cum quis in sacris Ordinibus constitutus, puta Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos, ad statum conjugii, vel laicalis conversationis, dimisso habitu Clericali, propria temeritate se transfert. Pœnæ talium Apostatarum præter peccatum mortale, quod incurrunt, plures sunt in Jure Canonico statutæ, de quibus alii.

39. CONCL. II. Lectio Librorum perversorum, præsertim hæreticorum, quando ex ea aliquod morale periculum subversionis imminet, est indubie Jure Divino naturali prohibita: hinc quia ejusmodi periculum frequenter imminet, absolute loquendo, recte S. Mater Ecclesia lectionem Librorum perversorum, præsertim hæreticorum, prohibuit. Nam, ut dicitur 2. *Timoth. cap. 2. Sermo eorum ut cancer serpit*: unde est merito vitandus, atque per modum justæ cautelæ pie admodum Ecclesia Catholica Fideles ab hujusmodi venenosis scriptis avertit.

40. CONCL. III. Circa Lectionem Librorum prohibitorum duplex de facto est considerandа prohibitio Ecclesiæ. Una est contenta in Bulla Cœnæ Domini, in qua excommunicantur, excommunicatione Papæ reservata, Hæreticorum libros hæresin continentes, vel de Religione tractantes, sine authoritate Sedis Apostolicæ scienter legentes, retinentes, imprimentes, vel quomodolibet defendentes.

41. Cæterum hoc intelligendum est, nisi excuset parvitas materiæ; ut est una pagina, etiam libri in folio impressi. Pirhing. *tit. de Hæreticis, n. 20.* citans alios. Imo plures Doctores censent, dictam excommunicationem non incurri ab eo, qui secluso alio subversionis periculo legit Epistolam, Concionem, aliamque brevem scripturam, etiam impressam, alicujus hæretici, atque hæresin continentem: quia verba Bullæ Cœnæ in rigore

rigore intellecta loquuntur de libris; prædictæ autem scripturæ non censentur vulgariter nomine libri, prout observat Herincx *disp. 9. de Fide*, *q.* 8. *n.* 86. Sanchez *l.* 2. *de Decalog. c.* 50. *n.* 29. Ideoque Catholici his in locis non faciunt sibi scrupulum, si secluso alio periculo legant Epistolam, vel Concionem quandam hæreticam, quam interdum ab amicis hæreticis accipiunt: quamvis, quia facile venenum latentis hæresis potest inficere corda incauta, Parochis & Confessariis merito sit invigilandum, ut talia evitentur.

42. Altera Ecclesiæ prohibitio circa Lectionem librorum, ob errores vel errorum suspicionem prohibitorum, continetur in Indice Librorum prohibitorum, qui jussu S. Concilii Tridentini, & authoritate SS. Pontificum editus est, & continet plures regulas. Et quidem virtute dicti Indicis Librorum prohibitorum, ubi is receptus est, incurrunt excommunicationem, non tamen reservatam Papæ, qui legunt libros ob errores vel errorum suspicionem prohibitos. Dicitur, *ubi is receptus est*: nam Indicem librorum prohibitorum quoad secundam Classem non esse in Germania receptum, asserunt multi Authores, ac præsertim Layman *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 15. *n.* 8.

43. CONCL. IV. Etsi licitum sit Viris doctis, & quandoque necessarium, justam ob causam de rebus Fidei cum Infidelibus disputare, id tamen non nisi debitis cum circumstantiis est faciendum. Ita communis. Et quidem prima pars patet exemplo Christi, qui disputavit cum Pharisæis, *Joan. c.* 8. & alibi. Similiter S. Stephanus disputasse legitur cum Judæis *Actor.* 6. Paulus cum Judæis & Græcis, *Actor.* 9. quod ipsum SS. Patres contra hæreticos sæpius feciss dignoscuntur. Altera vero pars probatur inductione: in primis enim ad id ex parte disputantis requiritur congrua scientia; quia viris indoctis de Fide disputare non licet, ob periculum multos errores proferendi, cum jactura & dedecore Fidei Catholicæ, atque scandalo audientium.

44. Secundo requiritur ex parte disputantis, ne eidem sit inhibita disputatio legi aliqua positiva humana. Sic quippe in Jure Canonico, *cap.* 2. *de Hæret. in* 6. sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ, prohibetur laicis, *publice vel privatim de Fide Catholica disputare*. Notat tamen Herincx *disp.* 9. *de Fide*, *quæst. n.* 34. post Coninch, & alios, præmissam legem seu prohibitionem vel non esse usu receptam, vel usu contrario abrogatam in terris, in quibus Hæretici cum Catholicis permixti vivunt: quia passim ibidem cum hæreticis in privatis colloquiis disputant laici, & sæpe id necessarium est pro avertendo pusillorum scandalo, præsertim ubi propter persecutiones hæreticorum Clerici non tolerantur.

45. Tertio requiritur finis honestus, videlicet defensio veræ Fidei, errorum confutatio, confirmatio Fidelium, Infidelium conversio, aut infirmorum confortatio. Item, ut ex tali disputatione sperare liceat utilitatem quandam & fructum: sive in eo, cum quo fit disputatio, sive in audientibus: alioquin enim disputatio foret inutilis, aut ob pravum finem penitus illicita.

46. Quæres, an liceat Catholicis comitari funera Hæreticorum ad sepulturam? Resp. hic opus esse distinctione. Et quidem in locis, ubi prohibitum est Catholicis conversari cum Hæreticis sub pœna excommunicationis, palam est, non licere eorum funera comitari: alioquin enim quis ageret contra justam, gravemque prohibitionem. E contra vero in illis locis, ubi Catholici promiscue vivunt cum Hæreticis, & quotidie sine alia prohibitione cum eisdem conversantur, licitum est Catholicis comitari funera Hæreticorum, si præcise spectetur sepultura. Ratio est: tum quia hic cessat omne scandalum, simulque nulla est prohibitio in contrarium, uti supponitur: Tum quia sepelire mortuos, secundum se est opus bonum Misericordiæ corporalis: Tum tandem, ut notat Layman *l.* 1. *tr.* 5. *part.* 2. *c.* 4. *circa finem*, talis comitatus, cognationis vel necessitudinis gratia præstitus, potius spectat ad communionem politicam, non autem est approbatio hæresis.

DISTINCTIO V.

De Spe, atque oppositis Vitiis.

QUÆSTIO I.

De Spe Theologica, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

1 *Spei variæ acceptiones.*
2 *Spes Theologica, quid?*
3 *Spes actualis.*
4 *Objectum materiale primarium Spei, est Deus.*
(a) Ut dictum Tract. 4. Dist. 1. n. 8. & seq.
5 *Ad objectum materiale secundarium Spei, quæ spectent?*
6 *Objectum formale Spei Theologicæ, quod?*
7 *Solvitur instantia.*
Amor Dei duplex, amicitiæ scilicet, & Concupiscentiæ.
8 *Spes Divina est infallibilis, quomodo?*
9 *Præceptum Spei aliud negativum, aliud affirmativum.*
10 *Affirmativum, quando obliget per accidens?*
(b) Dist. 2. q. 3. n. 36. & 37.
11 *Et quando obliget per se directe?*
(c) cit. Dist. 2. q. 3. per totum.

1. OMissis aliis Spei acceptionibus, huc minus attinentibus, Spei nomen aliquando sumitur pro ipsa re sperata, juxta illud D. Apostoli ad Titum 2. *Expectantes beatam spem*. Quandoque pro aliquo, in quo speratur. seu spes nostra ponitur, prout accipitur *Psal. 90. Tu es Domine spes mea*. Magis tamen ad propositum, sumitur Spes pro habitu, vel actu quodam voluntatis, exspectantis bonum futurum, arduum item ac difficile. Quod si bonum illud sit naturale, ita ut viribus naturæ acquiri possit, erit spes humana: si vero supernaturale, ut bonum gratiæ & gloriæ cœlestis, ad quod consequendum opus est auxilio Dei, dicetur Spes Theologica seu Divina. Et de hac loquendo sit

2. CONCL. I. *Spes Theologica* est virtus divinitus infusa, qua desideramus consequi Bonum infinitum, ex gratia & meritis in patriâ adipiscendum. Ita desumitur ex Doctore nostro *3. dist. 26. q. un.* Nec in re differt ab illa vulgata definitione, qua dicitur: *Spes est virtus divinitus infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis, & æternæ vitæ bona exspectantur*: nam nostræ salutis, & æternæ vitæ bona, primario & principaliter consistunt in consecutione infiniti Boni, qui est Deus Ter Opt. Max. ejusque visione & fruitione beatifica, quam non nisi ex gratia Divina, & accedentibus meritis nostris consequimur.

3. Cæterum Spes Theologica actualis est actus supernaturalis, quo desideratur Bonum infinitum, Deus: nam desiderare idem est in re, ac sperare æternam beatitudinem, ut notat Sannig *tom. 4. dist. 4. qu. 1. num. 7.* Porro per Spem divinam, veluti anchoram fortissimam, firmantur Viatores ad obtinendum æternum beatitudinis Bonum in Cœlis, quod prius fide perceperunt: unde non immerito a Magistro Sententiarum (id est, Petro Lombardo) *3. dist. 26.* appellatur *Spes, certa expectatio futuræ beatitudinis, ex Dei gratia, & meritis præcedentibus: sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.*

4. CONCL. II. Objectum materiale primarium, seu principale Spei Theologicæ est Deus, seu consecutio Boni infiniti, consistens in visione & fruitione beatifica Dei. Ita in re communis. Siquidem illud Spe Divina primario ac immediate speramus, seu consequi desideramus, quod nos perfecte beatificat: atqui hoc non præstat, nisi Deus Ter Opt. Max. quatenus eodem in cœlis cum Sanctis suis beatifice fruimur. Accedit, quod si Deus non esset objectum immediatum Spei supernaturalis, Spes non esset virtus Theologica; siquidem ad virtutem Theologicam requiritur, ut actus principalis ipsius tendat in Deum tanquam objectum immediatum. (a)

5. CONCL. III. Ad objectum materiale, & secundarium Spei Theologicæ spectant omnia bona, tam ordinis supernaturalis, ut auxilia Divina, gratia sanctificans, condonatio peccatorum, ac hujusmodi; quam ordinis naturalis, quæ aliquo modo remo-

te

te conducunt ad attingendum objectum principale Spei, ut puta panis quotidianus, &c. Ita communis. Siquidem ea omnia possunt ordinari ut media, vel proxima, vel saltem remota, ad attingendum objectum principale Spei, id est, Dominum Deum in æterna gloria beatifice possidendum.

6. CONCL. IV. Objectum formale Spei Theologicæ est ipsamet bonitas Dei, quatenus nobis bonus est. Ita Doctor Subtilis 3. *dist.* 27. *quæst. un.* Tannerus *tom.* 3. *disp.* 2. *quæst.* 1. *num.* 14. citans D. Thomam, Suarez, & alios; Herincx *disp.* 10. *de Spe, quæst.* 1. *num.* 11. Sannig, & alii; quamvis nonnulli dissentiant, & præsertim illi, qui tenent, quod objectum formale Spei, seu motivum sperandi, sit summa & infinita Dei promittentis Fidelitas, qui, quod promisit, potest præstare, quia omnipotens est; vult præstare, quia benignissimus est & certissimo præstiturus est, quia fidelissimus est: ut proinde (inquiunt) sicuti objectum formale Fidei Theologicæ est infallibilis Veracitas, & Charitatis infinita Bonitas Dei, sic & Spei objectum formale sit summa ejusdem Fidelitas in servandis promissis. Sed quidquid sit de hac Sententia, captu cæteroquin faciliori, ratio Conclusionis est: quia illud est objectum formale Spei, quod proprie movet ad appetitum, seu desiderium objecti materialis: sed talis ratio motiva est bonitas Dei, ut nobis bonus est, seu commodum affert; ergo. Minor ex eo patet: quia voluntas nihil appetit, nisi sub ratione boni.

7. Nec obstat, quod Deus sub ratione Boni sit objectum formale Charitatis. Resp. enim, adhuc disparitatem esse; quia Deus est objectum Charitatis, ut est infinite bonus in se, seu ut est summum Bonum propter se diligibile amore amicitiæ: Spei vero est Deus objectum formale, ut est bonus nobis, & diligibilis amore concupiscentiæ. Duplex quippe a Theologis solet distingui amor Dei: unus amicitiæ, sive (ut alii loquuntur) benevolentiæ, quo bona Deo volumus, quatenus ipsi sunt bona. Alter concupiscentiæ, quo Deo bona volumus, quatenus nobis sunt bona: ut si Deum amamus, quia est nobis benignus, misericors, &c. Additur notanter, *nobis*: quia si Deus amatur, quatenus in se est bonus, misericors, infinite perfectus &c. erit amor amicitiæ, qui est proprius Charitatis Theologicæ: amor autem concupiscentiæ est proprius Spei Theologicæ, & imperfectior priori. Solum adde cum Herincx *loc. cit. n.* 10. quod promissio Divina sit conditio requisita, ut possimus convenienter sperare; non autem ratio formalis, & motiva Spei Theologicæ.

8. CONCL. V. Etsi Spes Divina absolute loquendo sit infallibilis, & certa, juxta illud *Rom.* 5. *Spes autem non confundit*, & alibi: nihilominus per accidens, & ex parte nostra, ea potest esse incerta & fallax. Ita Filliucius *tract.* 22. *nu.* 248. & alii. Ratio est: quia Spes consequendi vitam æternam supponit etiam nostram cooperationem, & merita: atqui de his non habemus certitudinem; nam, ut dicitur *Eccles. cap.* 9. *Sunt justi, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit.* Et hinc fit, quod ex parte nostra Spes sit incerta, imo quandoque vana & fallax, ob defectum nostræ cooperationis; quamvis in seipsa propter infallibilem promissionem Dei sit certissima, dummodo aliunde nihil deficiat.

9. CONCL. VI. Certum est, extare præceptum Spei Divinæ, idque aliud est negativum, quo tenemur nunquam desperare, neque præsumere, ac proinde obligat semper, & pro semper: aliud affirmativum, quo aliquoties per vitæ decursum tenemur elicere actum Spei. Hinc quippe Psal. 4. dicitur: *Sperate in Domino.* Et ad Titum *cap.* 2. *Sobrie, juste, & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem.* Et similia in S. Scriptura passim occurrunt; unde merito Alexander VII. hanc inter alias, ordine 1. Propositionem damnavit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Hæc Propositio est damnata.

10. CONCL. VII. Præceptum affirmativum Spei per accidens seu indirecte obligat, quoties obligat aliquod aliud præceptum, quod observari nequit absque actu Spei Divinæ, saltem virtuali. Sic fit, quando urget præceptum agendi pœnitentiam de peccatis; nam veram pœnitentiam non potest quis agere, nisi saltem virtualiter speret, sese veniam suorum peccatorum consecuturum ex meritis Christi, Deique misericordia; prout in simili dictum est superius (b) de præcepto affirmativo Fidei.

11. CONCL. VIII. Præceptum affirmativum Spei per se, & directe obligat in primis circa initium vitæ, quando videlicet quis sufficienter instructus de rebus Fidei, se se ad Deum convertere tenetur; juxta illud *Heb.* 11. *Accedentem ad Deum credere oportet*, quia

quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Alterum tempus est finis vitæ, quando homo in extremo constitutus maxime in Deum sperare tenetur, tum ob tentationes eo tempore ingruentes, tum etiam, quia tunc potissimum eo debemus intentionem dirigere, quo migrandum est, nempe ad Deum in æterna beatitudine æternaliter consequendum. Obligat insuper quandoque præceptum affirmativum Spei Divinæ sub decursu vitæ nostræ: veruntamen hujusmodi obligationi sufficienter satisfit per actus Spei, qui concurrunt in exercitio aliarum virtutum: prout in simili dictum est supra (c) fusius declarando, quo tempore teneantur Fideles elicere actum Fidei Theologicæ, quæ (servata tamen proportione) huc erunt applicanda.

QUÆSTIO II.

De Vitiis Spei oppositis, Desperatione scilicet, ac Præsumptione.

SUMMARIUM.

12 *Spei per defectum opponitur Desperatio, per excessum Præsumptio.*
(d) Ut dictum Dist. 1. num. 7. & seqq.
13 *Desperatio, in quo consistat?*
14 *Quale sit peccatum?*
15 *Quid agendum circa personas afflictas?*
16 *Peccata in Spiritum S. quæ?*
Inter ea cur numeretur Desperatio?
17 *Hæc potest consistere cum & sine actu infidelitatis.*
Desperatio, quid?
18 *Præsumptio, quid?*
19 *Potest committi dupliciter.*

12. CUm quælibet virtus suo modo consistat in medio (d) hinc contra eam contingit peccari partim per defectum, partim per excessum. Idipsum videre licet in Spe Theologica, utpote cui per defectum opponitur Desperatio, per excessum autem Præsumptio; non quidem, ac si nimium possimus in Deo sperare (Deus enim est infinite bonus, omnipotens, fidelis, misericors &c. ac proinde ex parte objecti sui formalis non potest fieri excessus contra Spem Theologicam) sed solum, quatenus ex parte actus, seu exercitii Spei Theologicæ, potest fieri excessus, in quantum actus Spei exercetur modo indebito. Siquidem Spes Theologica includit judicium, & desiderium consequendi æternam beatitudinem modo debito, id est, ex meritis Christi, & accedente propria cooperatione: Desperatio e contra involvit judicium de ea nunquam consequenda: Præsumptio vero includit judicium, ac desiderium consequendi æternam beatitudinem modo aliquo indebito, v. g. per solam fidem, vel ex puris naturalibus, aut vivendo scelerate, ut amplius in progressu declarabitur. Hinc sit

13. CONCL. I. Desperatio opponitur virtuti Spei per defectum, & committitur, cum quis desperat, sese remissionem peccatorum, & gloriam æternam esse consecuturum, atque ideo omnem conatum eandem consequendi intermittit. Duo siquidem in Desperatione interveniunt; primo judicium intellectus, quo quis judicat, sibi nimis arduum, & impossibile esse consequi beatitudinem. Secundo fuga voluntatis, qua quis refugit salutem tanquam obtineri impossibilem, atque ideo ab ejus procuratione ob difficultatem mediorum apprehensam desistit. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. n.* 40. & alii: quamvis bene notet Herincx *disp.* 10. *n.* 50. quod Desperatio proprie sit in ipsa voluntate, & actu ipsius, quo quis non vult amplius prosequi beatitudinem, aut media ad eam consequendam opportuna adhibere; judicium vero illud, quo quis putat, se non amplius obtenturum beatitudinem, potius sit aliquid prævium, atque inducens ad Desperationem, non autem proprie Desperatio.

14. CONCL. II. Desperatio ex genere suo est peccatum mortale, atque inter cætera maxime periculosum. Ratio est clara: quia Desperatio directe opponitur Spei Theologicæ: & quia avertit hominem ab ultimo Fine suo, seu cœlesti beatitudine, simulque media omnia ad hanc consequendam abjicit, quis neget, eam esse maxime periculosum peccatum? Unde Isidorus *lib.* 2. *de Summo Bono, c.* 14. ait: *Perpetrare flagitium, mors animæ est; desperare autem, descendere in infernum.*

15. Hoc tamen intelligendum est de vera, & voluntaria Desperatione: nam quandoque accidunt tentationes violentæ, afflictiones graves, & inconsolabiles mœstitiæ, quibus interdum animæ cruciantur, ita ut omni Spe destitutæ videantur. De his autem non procedunt hactenus dicta, quia sunt potius timores, & angustiæ excitatæ a diabolo,

bolo, vel ex turbatione quadam, aut etiam complexione melancholica provenientes, abſque vero & deliberato conſenſu voluntatis. Super his tamen prudenter invigilare debent Confeſſarii, hujuſmodi afflictas perſonas in Domino paterne conſolando, eiſque oſtendendo, quod talia culpa vacent, quamdiu voluntas eiſdem non conſentiat; ac proinde eaſdem adhortando, ut agnita propria infirmitate, atque demeritis, ſeſe projiciant in ſinum bonitatis & miſericordiæ Dei, meritaque Salutiferæ Paſſionis Jeſu Chriſti Domini noſtri: ſimulque non obſtantibus quibuſcunque afflictionibus, & mæſtitiis bonum operari minime deſiſtant.

16. CONCL. III. Deſperatio recte connumeratur inter peccata in Spiritum ſanctum, quæ communiter cum Magiſtro Sententiarum 2. *diſt.* 43. & D. Thoma 2. 2. *q.* 14. *art.* 2. ſex enumerantur; videlicet Deſperatio, Præſumptio, Impœnitentia, Obſtinatio, Impugnatio veritatis agnitæ, & fraternæ gratiæ Invidentia. Ita Doctores communiter: nam Deſperatio ipſam Dei oblatam munificentiam, & gratiam, quæ Spiritui ſancto, ceu Fonti omnium bonorum, tribui peculiariter ſolet, ex malitia contemptim abjicit; juxta quod impii dixerunt, *Jeremiæ* 18. *Deſperavimus: poſt cogitationes enim noſtras ibimus, & unuſquiſque pravitatem cordis ſui mali faciemus.*

17. CONCL. IV. Deſperatio poteſt conſiſtere ſine actu Infidelitatis, quamvis non raro habeat annexam Infidelitatem. Ita Maſtrius *loc. cit. n.* 34. cum aliis. Ratio primæ partis eſt: quia poteſt quis actum Deſperationis elicere, quamvis non ſentiat aliquid contra Fidem; ut ſi quis credat quidem, Deum eſſe juſtum ac miſericordem; deſperet tamen ex eo, quia judicat ſalutem ſibi eſſe impoſſibilem ob ſuam pronitatem ad peccandum, & contrarietatem, quam in ſe experitur ad bene agendum. Altera pars ex eo liquet: quia Deſperatio facile excæcat intellectum, ut quis credat, Deum non eſſe infinite bonum, ac miſericordem. Unde Cain ob Abel occiſum a Deo correptus, deſperans, Deique miſericordiam negans ait: *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear. Gen.* 4. Et in hoc poſteriori ſenſu Magiſter Sententiarum *l. c.* definit Deſperationem, dicendo: *Deſperatio eſt, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æſtimans ſuam malitiam Divinæ bonitatis magnitudinem excedere.*

18. Quantum nunc attinet ad Præſumptionem, quæ eſt alterum peccatum Spei Divinæ oppoſitum per exceſſum, ea recte definitur, dicendo: *Præſumptio eſt Spes obtinendi a Deo gratiam & gloriam æternam inordinate*; id eſt, aliter quam Deus obtinendam ſtatuit. Et hujuſmodi Præſumptionem eſſe peccatum ex genere ſuo mortale, atque unum ex ſex peccatis in Spiritum ſanctum, conveniunt Doctores.

19. Dupliciter autem peccatum Præſumptionis committi poteſt. Primo, cum quis præſumit, ſe Divinam gratiam, aut æternam gloriam ex ſeipſo, & propriis naturæ ſuæ viribus adipiſci poſſe: quo modo Pelagiani, antiqui hæretici, & a D. Auguſtino acerrime impugnati, præſumebant, ſe propriis viribus ſine ſupernaturali auxilio Dei omnia præcepta ſervare, & æternam beatitudinem mereri. Secundo contingit Præſumptio, quando contra quis præſumit, ſe ſola Dei miſericordia ac liberalitate, Chriſtique meritis, abſque propria pœnitentia, & cooperatione per bona opera, beatitudinem, vitamque æternam conſecuturum. Et talis erat Præſumptio Lutheranorum, aliorumque quorundam Hæreticorum, qui per ſolam fidem in Chriſtum abſque aliis bonis operibus ſperarunt beatitudinem adipiſci, quam S. Concilium Trid. *Seſſ. 6. c. 9.* appellat *inanem hæreticorum fiduciam*, & in progreſſu pluribus refutat.

DISTINCTIO VI.

De Charitate, ejusque Obligatione.

QUÆSTIO I.

Quid sit Charitas, & quæ ejus obligatio?

SUMMARIUM.

1 *Charitas & amor, generatim quid?*
2 *Charitas, ut virtus Theologica, quid, & quod objectum ejus?*
(a) Juxta dicta Dist. 5. n. 7.
3 *Deus quomodo appelletur Charitas?*
4 *Præceptum de diligendo Deum, partim affirmativum, partim negativum.*
5 *Et satisfit diligendo Deum super omnia appretiative.*
6 *Deum super omnia amare intensive, & appretiative, quid?*
7 *Probatio Conclusionis.*
8 *Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium.*
9 *Quo determinato tempore illud obliget?*
(b) Dist. 2. q. 3. per totum.
Tres propositiones quoad hoc damnatæ.
10 *Tria sunt diligenda, Deus, nos ipsi, & proximus.*
11 *Præceptum diligendi proximum, quantum, & unde oriatur?*
12 *Et non satisfit per solos actus externos.*
13 *Debemus etiam diligere corpus nostrum.*
14 *An creaturæ irrationales ex Charitate sint diligendæ?*

1. CHaritatis nomen generatim quidem significat idem, ac amor seu dilectio; plerumque tamen tum in S. Scriptura, tum a SS. Patribus sumitur in bonam partem, nempe pro amore boni honesti, seu bona voluntate: Amor autem indifferenter in bonam & malam partem accipitur, nempe vel pro amore Dei, vel Mundi, & pro amore tum honesto, tum illicito, & carnali. In præsenti igitur loquimur de Charitate, prout est tertia virtus Theologica, & omnium aliarum virtutum præstantissima, de qua Apostolus 1. *Corinth.* 13. inquit: *Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria hæc: major autem horum est charitas.*

2. CONCL. I. Charitas est virtus divinitus infusa, qua diligitur Deus propter se super omnia, & proximus propter Deum. Ita in re communis. Porro objectum materiale primarium Charitatis est Deus: objectum vero secundarium ipsius est proximus noster, & omnia alia honeste amabilia, seu quæ possunt ad gloriam Dei, sicque propter ipsum amari: nam *universa propter semetipsum operatus est Dominus. Prov. c. 16.* Objectum formale Charitatis Dei, est ipsamet infinita Dei bonitas, qua ipse in se bonus est, & amabilis amore amicitiæ; (a) ob hanc quippe bonitatem, veluti propter rationem formalem, atque motivam, Deus tanquam infinitum Bonum, est amandus super omnia.

3. Dices. 1. *Joan. c. 4.* dicitur *l. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet*; ergo Charitas non est virtus aliqua infusa. Resp. negando consequentiam: etenim textus allegatus in primis est intelligendus causaliter, eo modo, quo Deus dicitur spes nostra, patientia nostra, justitia nostra, & hujusmodi, prout passim legitur in S. Scriptura. Deinde Deus dicitur esse Charitas, eo quod sit essentialiter Charitas increata; unde etiam Spiritus sanctus appropriate dicitur *Amor*. Hoc tamen non obstante adhuc in hominibus justis datur Charitas creata, qua ipsi super omnia diligunt Deum propter se, seu infinitam bonitatem suam, & proximum propter Deum.

4. CONCL. II. Extat Præceptum de diligendo Deum super omnia; idque partim est negativum, ne videlicet Deum odio habeamus, aut aliquid agamus, quod dissolvat amicitiam nostram cum Deo, peccando videlicet mortaliter; partim affirmativum, ut observemus mandata ejus. Ita unanimis Fidelium, & patet ex plurimis S. Scripturæ locis. Sic enim *Deut. 6.* & *Matth. 22.* legitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est maximum, & primum mandatum.* Item *Joan. 14. Qui habet mandata mea & servat ea, ille est, qui diligit me.* Et similia plura occurrunt passim. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 1.

Pro-

Propositionem damnavit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

5. CONCL. III. Præcepto diligendi Deum super omnia, seu ex toto corde, satisfit diligendo efficaciter Deum super omnia appretiative. Ita communior Doctorum, paucis exceptis, qui volunt adesse obligationem diligendi Deum super omnia etiam intensive. Cæterum ut hæc Conclusio melius intelligatur,

6. Notandum cum Scoto. *3. dist. 27. q. un.* §. *Quantum ad illum*, & aliis, dupliciter posse Deum super omnia amari, videlicet intensive, & appretiative. Tunc Deus dicitur *super omnia amari intensive*, quando actus amoris Dei est intensior, ac vehementior omni alio amore. Tunc vero dicitur Deus *amari super omnia appretiative*, quando Deus magis æstimatur, quam omnes creaturæ; ita ut his omnibus præferatur, & nullius creaturæ timore, aut amore, velit quis Deum offendere. Sic Christus *Matth.* 10. ait: *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Et Paulus *Rom.* 8. *Nulla creatura poterit nos separare a charitate Dei.* Potest autem facile contingere, ut quis magis intensive unum diligat, & simul aliud magis appretiative: sic enim mater magis intensive diligit filium parvulum, sed magis appretiative filium adultum, qui gubernat rem domesticam; quia hunc magis æstimat præ illo, quamvis alterum juniorem teneriori affectu amoris prosequatur. Hæc terminorum explicatione præmissa,

7. Probatur Conclusio. Nam sensus præcepti de diligendo Deo ex toto corde, &c. est, ut Deum diligamus super omnia, ita ut nullius creaturæ amore velimus ejus præcepta transgredi, ipsumque mortaliter peccando offendere. Sic quippe 1. *Joan.* 2. dicitur: *Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est.* Accedit, quod de facto nobis constare vix possit, quisnam actus amoris sit intensior altero, quinimo plerumque parentes solent multum intense amare filios, & conjuges sese mutuo; ergo, si magis intensive tenerentur amare Deum, forent in perpetuo periculo transgrediendi hoc præceptum; quod non est dicendum. Sufficit igitur, amare Deum appretiative super omnia, quatenus plus æstimatur Deus cæteris omnibus, adeo ut nullius creaturæ amore velit quis Deum offendere.

8. CONCL. IV. Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium, ita ut actus amoris Dei non multo tempore omittatur. Desumitur hoc ex magnitudine hujus præcepti, de quo Salvator ait, *Matth.* 22. *Hoc est maximum, & primum mandatum*: & consequenter per vitæ decursum sæpius obligat.

9. Quo autem determinato tempore currat ejusmodi obligatio, variant Doctores, quamvis conveniant passim in hoc, quod censeant obligare I. Circa initium usus rationis. II. Circa finem vitæ. III. Quando quis gravi urgetur tentatione, præsertim odii Dei cum periculo consensus, nisi ad Deum per actum amoris convertatur. IV. Tota vita sæpius, ita videlicet, ut non multo tempore differendus sit actus dilectionis Dei, eo ferme modo, quo superius (b) determinatum est tempus, quo Fideles tenentur elicere actum Fidei Theologicæ. Hinc conformiter dictis ibidem *num.* 33. Doctor Subtilis 3. *dist. 27. q. un.* §. *quantum ad secundum*, dubitative tamen, innuit, hoc præceptum urgere singulis diebus Dominicis, dum ait: *Quando autem sit hoc* (ut quis teneatur habere actum dilectionis Dei) *forte determinavit hoc illud præceptum divinum: Sanctifica Sabbatum*, &c. *& Ecclesia specificavit quantum ad Missam audiendam in die dominico, de consecr. dist. 2. cap. Missas.* Hæc ille. Solum nota, sequentes Propositiones esse vitandas, ut pote quas damnavit Innocentius XI. quarum prima, ordine. 5. sic habet: *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, comdemnare non audemus.* Altera, ordine 6. talis est. *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* Ultima, ordine 7. ita sonat: *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.* Omnes hæ tres Propositiones sunt damnatæ, *sicut jacent*; & merito, ut probant authoritates S. Scripturæ *n.* 4. & 8. allegatæ.

10. CONCL. V. Ex Charitate generatim tria nobis sunt diligenda, videlicet Deus, Nosmetipsi, & Proximus. Patet hoc ex illo *Mat.* 10. *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum, sicut teipsum*: nam hoc ipso, quod mandatur, ut quis diligat proximum, sicut se ipsum, dilectio sui ipsius non tantum innuitur (quamvis, cum hæc a natura satis dictetur, quinimo homini congenita existat, expressiori præcepto opus non fuerit) sed insuper ipsa præfertur dilectioni proximi.

11. Cæ-

11. Cæterum in allato S. Scripturæ textu ly *sicut* denotat similitudinem, non æqualitatem, prout accipitur *Matth.* 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est*, & alibi sæpe. Hinc non jubemur diligere proximum, quantum nos, sed sicut nos; hoc est, primo loco post Deum nos ipsos, deinde ad normam, & exemplar nostræ dilectionis, proximum. Charitas enim inclinat potius in bonum sui subjecti, quam alicujus extranei, idque ob majorem conjunctionem; nam potior est unitas, quam unio. Verum ipsa dilectio proximi necessario sequitur ex præcepto diligendi Deum, prout notat Doctor Subtilis 3. *dist.* 37. *q. un.* §. *contra*: nam amans perfecte Deum, hoc ipso debet velle, quod & proximus amet Deum: quia proximus est quoddam bonum extrinsecum Dei, cujus gloria augetur per hoc, quod proximus ipsum amet, eique serviat. Unde ad Charitatem spectat, hæc & similia bona desiderare proximo propter Deum (quod etiam dicendum de bonis proximi corporalibus, aliisque externis, quatenus considerantur ut cedentia ad gloriam Dei) quia ad eandem virtutem pertinet intentio finis & electio mediorum. Herincx *part.* 3. *disp.* 11. *q.* 4. & alii.

12. CONCL. VI. Præcepto diligendi proximum (quando videlicet illud obligat in occasionibus sublevandæ necessitatis, aut deponendi odium, vel hujusmodi) non satisfit per solos actus externos, sed adest obligatio diligendi ipsum etiam per actus internos & formales Dilectionis. Desumitur hoc ex pluribus S. Scripturæ testimoniis: ut ex illo *Matth.* 22. & *Luc.* 10. *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*. Item 1. *Joan.* 4. *Charissimi, si Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere*; ubi in sequentibus plura quoad hoc. Unde Apostolus *Rom. cap.* 12. vult, ut sit *dilectio sine simulatione*: atqui ea, quæ exhiberetur actu exteriori, sed absque ullo actu interno dilectionis, non esset sine simulatione, ergo. Et hinc Innocentius XI. sequentes duas Propositiones damnavit, quarum prior, ordine 10. sic sonat: *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*. Altera vero, ordine 11. est talis: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Et merito utraque est damnata: nam diligere, toties in S. Scriptura præceptum quoad proximum, importat etiam actum internum & formalem, suo tempore prodeuntem in opus externum, juxta illud 1. *Joan.* 3. *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate*, cum concordantiis.

13. Addunt quoad præmissa Doctores cum S. Augustino *lib.* 1. *de Doctrina Christiana, cap.* 23. etiam corpus proprium ex charitate esse diligendum, eo quod possit participare æternam beatitudinem, postquam fuerit reunitum animæ post generalem Resurrectionem. Verum hoc membrum sufficienter jam includitur sub dilectione sui ipsius. Neque huic dilectioni corporis repugnat moderata & rationabilis castigatio carnis: quinimo cum ejusmodi discreta carnis mortificatio sit medium consequendi æternam cum anima felicitatem, ea spectat ad verum corporis amorem, sicut ad amorem filii disciplina debita a dilectissimis parentibus imposita.

14. Quæres, an etiam creaturæ irrationales ex Charitate sint diligendæ? Resp. cum D. Thoma 2. 2. *q.* 25. *art.* 3. & aliis passim, quamvis ex charitate possimus diligere creaturas irrationales, sicut bona, quæ aliis ex charitate dilectis volumus, quatenus scilicet ex charitate volumus eas conservari ad honorem Dei, & utilitatem nostram, vel proximorum; juxta quod *Exodi* 23. præcepit Deus: *Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo*: Nihilominus creaturæ irrationales non sunt amandæ secundum se, quasi ipsis propter semetipsas, & absque respectu ad honorem Dei, vel utilitatem nostram, aut proximorum, velimus bonum: quia charitas fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, cujus creatura irrationalis capax non est: neque etiam est ea proximus noster, ac proinde præceptum Dilectionis ad ipsam non extenditur.

QUÆSTIO II.

De Dilectione Inimicorum.

SUMMARIUM.

15 *Datur speciale præceptum de diligendis inimicis.*

16 *Vi illius tenemur inimicis exhibere generalia signa dilectionis.*

17 *Vindicta quibus interdicta?*

18 *Exempla de Dilectione inimicorum.*

19 *Tenemur deponere odium, & internum rancorem erga inimicum:*
(c) Ut dictum n. 17.

20 *Eique veniam roganti, remittere injuriam.*

Non

Non item ſatisfactionem, vel damnum illatum.
21 *Specialia ſigna dilectionis, an Exhibenda inimicis?*
22 *Corollaria.*
23 *Limitatur allata doctrina.*
24 *Licitum tamen eſt, odiſſe peccatum inimici;*
25 *Atque de ejus punitione lætari.*

15. CONCL. I. Certum eſt, dari ſpeciale præceptum Charitatis de inimicis diligendis. Ita omnes Catholici: ſic enim expreſſe præcepit Chriſtus Dominus, *Matth. 5. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos.* Et hoc non eſſe conſilium duntaxat, ſed verum præceptum, eſt communis, & concors omnium Theologorum ſententia, prout notat Maſtrius *diſp. 10. Theol. Mor. n. 53.* Accedit illud *Levit. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo; non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ.* Et *Proverb. 23. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitierit da ei bibere.* Item *ad Rom. cap. 12. Nulli malum pro malo reddentes &c.* Cæterum quæſtio potiſſimum remanet, ad quænam ſe extendat iſthoc præceptum Charitatis de diligendis inimicis: unde ſit

16. CONCL. II. Ex ſpeciali præcepto Charitatis ſunt inimicis exhibenda generalia ſigna dilectionis, quæ communiter omnibus ejuſdem ſtatus & conditionis hominibus præſtare ſolemus. Ita communis. Ratio eſt: quia talis negatio generalis ſigni dilectionis, ſeu excluſio ab eo, vindictæ cupiditatem indicat, quę privatis eſt interdicta, juxta cit. textum, *non quæras ultionem*, & alibi.

17. Dicitur notanter, *quæ privatis eſt interdicta.* Nam alia ratio eſt in Parente, Prælato, aliiſque Superioribus, qui ſubditos in ſe peccantes a communibus beneficiis, aut amoris indiciis, correctionis gratia aliquamdiu poſſunt excludere; quamvis ſi alter ſit emendatus, & ſufficienter correctus, ejuſmodi communia amoris indicia rurſum ſint exhibenda. Sic pater offenſus filio, poteſt in locum pœnæ eidem negare reconciliationem; imo a domo ad tempus excludere, donec reſipiſcat, aut convenientem pœnam luiſſe cenſeatur, exemplo Regis David, qui diu a facie ſua excluſit Abſalon filium ſuum, 2. *Reg.* 14.

18. Ex præmiſſa Concluſione infertur primo cum Doctoribus paſſim, inimicum non eſſe excludendum a generali dilectione proximorum. Unde ſi quis communiter oret pro omnibus, excluſo inimico, peccat: quamvis enim ad orandum nullo præcepto teneatur, tamen eo ipſo, quo pro omnibus orat, nequit tuta conſcientia inimicum excipere. Similiter qui omnibus pauperibus accurrentibus eleemoſynam diſtribuit, peccat eam negando uni pauperi ſuo inimico. Idem multi extendunt ad caſum, quo quis pluribus ſimul occurrens, ſalutat omnes præter inimicum: quia in tali eventu videtur negare ſignum univerſale Charitatis, & videtur adeſſe notabilis contemptus, aut ſcandalum. Veruntamen etſi frequenter id accidat, nihilominus Baſſæus *V. Charitas, nu. 14.* cum aliis Authoribus, notat, bene ponderandam eſſe magnitudinem ſcandali, & intentionem perſonæ: ſi enim vel nullum, vel parvum ſit ſcandalum, idque fiat non ex odio, ſed in ſignificationem gravaminis accepti, ut alter deinceps caveat offenſam inferre, non videtur peccatum ſaltem mortale incurri.

19. Infertur II. Quemlibet obligari ad deponendum odium, atque internum rancorem erga inimicum, qui comitatur appetitum vindictæ: idque tum per textus S. Scripturæ *n. 15.* allegatos, tum ex illo *Matth. 6.* ubi Chriſtus nos in hunc modum orare præcepit: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Hinc idem Servator noſter *Matth. 18.* dixit: *Sic & Pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Et hac ipſa de cauſa tenetur quis etiam cavere a ſignis quibuſdam propinquis, quæ gerunt probabilem ſuſpicionem rancoris: ut cum quis nunquam vult loqui injurianti; vel cum ei obviat, divertit, vel torvo vultu reſpicit, & hujuſmodi: nam ex talibus ſignis patet inimicitia, ſimulque oportet etiam *ab omni ſpecie mali abſtinere. 1. Theſſal. 5.* Hoc tamen limita, niſi ejuſmodi ſigna exteriora amicitiæ ad tempus negentur in juſtam punitionem, quam comitatur zelus juſtitiæ (c) vel niſi negentur ex eo, quia alioquin timetur inimicus in ſua malitia futurus obſtinatior, aut provocandus ad aliud malum inferendum, ſive aliud inconveniens inde oriturum prævideatur. Angelus *V. Diligere*, & alii.

20. Infertur III. Quod proximo veniam ſincere roganti teneamur remittere injuriam. Hinc quippe Chriſtus *Luc. 17.* præcepit, dicens: *Si peccaverit in te frater tuus, & pœnitentiam egerit, dimitte illi, & ſi ſepties in diem peccа-*

caverit in te, & ſepties in die converſus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi, cum concordantiis. Non tamen idcirco ab offenſo neceſſario remittenda eſt ſatisfactio pro injuria, vel damno ſibi illato: quinimo injuriam, vel damnum paſſus, poteſt petere debitam ſatisfactionem; & ſi alter hanc ultro præſtare nolit, etiam via Juris, intentando videlicet Actionem injuriarum, vel petendo reſtitutionem, ſeu recompenſationem damnorum illatorum, coram competenti Judicem juſtam ſatisfactionem poſtulare. Ratio hujus eſt: tum quia licitum eſt cuilibet, jus ſuum in Judicio proſequi (dummodo hoc fiat ſecluſo omni pravo affectu, atque animo ſeſe vindicandi) hinc enim conſtituuntur Judices, tanquam publici Miniſtri juſtitiæ: Tum quia aliud eſt malevolentia, aliud offenſa, vel damnum illatum: illam quidem nunquam licitum eſt fovere, bene tamen pro hac debitam petere ſatisfactionem, vel damni dati recompenſationem.

21. CONCL. III. Specialia ſigna, & argumenta Dilectionis, inimicis exhibere, vel eoſdem peculiari benevolentia & dilectione proſequi, conſilium eſt, non præceptum. Ita communis. Ratio eſt: quia non tenemur inimicos magis diligere, quam alios proximos. Nihilominus conſilii, & majoris perfectionis eſt, ita ſeſe propter Deum ſuperare, ut etiam ſingularem benevolentiam inimicis impendamus, exemplo Chriſti Domini, qui pro ſuis crucifixoribus oravit.

22. Infertur proinde cum Laymano *lib. 2. tract. 4. cap. 10.* & aliis, inimicum ægrotum inviſere, mæſtum ſolari, hoſpitio recipere, obviam factum ſalutare, familiariter cum eo agere, ac hujuſmodi, per ſe loquendo, atque extra caſum neceſſitatis, aut ſcandali, non eſſe de præcepto: quia hæc ſunt ſpecialia amoris ſigna, quæ inimicis nemo tenetur exhibere; quamvis talibus ſpecialibus benevolentiæ ſignis exhibitis inimicos diligere, ſit opus Miſericordiæ ſpiritualis, & valde meritorium.

23. Additur notanter, *per ſe loquendo &c.* Nam ſecus eſt, ſi cæteroquin ſequatur ſcandalum, aut inimicus in neceſſitate poſitus ejuſmodi benevolentia, vel auxilio ſpecialiter indigeat. Siquidem imprimis quilibet tenetur ſcandalum, & ruinam proximi vitare, quoties poteſt abſque gravi ſuo detrimento. Unde peccat, ſi quis negando ſpecialia ſigna amoris, quæ antea præſtare ſolebat, majus erga ſe hominis odium, vel iram concitet. Idem dicendum, ſi ſperet, ſalutatione inimici, vel ſimili benevolentiæ ſigno, animum ejus ſibi, ac Deo facile reconciliandum, & nihilominus ejuſmodi ſigna ſubtrahat. Layman *loc. cit.* Deinde ſi inimicus ſit in caſu neceſſitatis conſtitutus, urget illud, quod habetur *Prover. cap. 25.* & *Rom. 10. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.* Hinc obſervant Doctores, quod quilibet ſemper debeat animo paratus eſſe, ſpeciatim ſubvenire inimico, cum is graviter indiguerit, & alter commode potuerit.

24. CONCL. IV. Licitum tamen eſt & honeſtum, in peccatoribus & inimicis odiſſe atque deteſtari peccatum, illudque per emendationem vellere, & optare, ut a Deo, aut a Superioribus puniatur. Ita Scotus *3. diſt. 30. q. un.* Maſtrius *diſp. 10. Theol. Mor. num. 55.* & alii. Ratio eſt: quia ſic non habetur odio perſona inimici, quæ ad imaginem Dei formata eſt, & capax exiſtit æternæ beatitudinis, ſed potius ejus peccatum, quod tolli, & corrigi, atque puniri volumus. Unde & regius Pſaltes, *Pſalm. 108.* exoptat, dicens: *Deficiant peccatores a terra, & iniqui, ita ut non ſint*; id eſt, efficiatur, ne amplius ſint peccatores.

25. Et hac ratione per Judices, ac publicos juſtitiæ Miniſtros, rectiſſime peccatores puniuntur, imo & pro communi Reipublicæ tranquillitate, aut exigente juſtitia, ultimo quandoque ſupplicio afficiuntur. Atque eadem ratione licitum eſt, & ejuſmodi malefactorum punitione lætari, quatenus nimirum per eam tollitur malum peccati, & publicum Reipublicæ incommodum; & e contra triſtari, ſi videmus peccatores proſperari. Aliud enim eſt, peccatum in proximo odiſſe, ejuſque punitionem, & correctionem optare: aliud vero, perſonam proximi odio habere, quæ ad imaginem Dei facta eſt, atque æternæ gloriæ capax exiſtit. Illud licitum eſt atque bonum, non autem iſtud.

QUÆSTIO III.

De multiplicibus actibus Charitatis.

SUMMARIUM.

26 *Actus Charitatis, qui?*
27 *Dilectio.*
Beneficentia.
28 *Gaudium.*

29 *Pax,*

29 *Pax*, &
30 *Misericordia, quid?*
Hujus vitia oppositæ.
31 *Opera Misericordiæ corporalia.*
32 *Et spiritualia, quæ?*
33 *Ex iis duo præcipue examinantur a Theologis.*

26. CONCL. I. Plures sunt actus, vel potius effectus Charitatis, videlicet Dilectio, Beneficentia, Gaudium, Pax, & Misericordia; hujusque rursum alia sunt opera corporalia, & alia spiritualia. Ita communis, & patet inductione.

27. Primus igitur, ac præcipuus Charitatis actus internus, est *Dilectio*, qua alteri per charitatem volumus bonum. Porro huic interno actui Charitatis, quatenus tendit ad proximum nostrum, respondet actus aliquis externus, qui dicitur *Beneficentia*, estque veluti executio ipsius dilectionis internæ: siquidem per Beneficentiam proximo re ipsa bonum tribuimus, quod ei volumus, ex interno Charitatis affectu, sive dilectione. Hinc 1. *Joan. c. 3.* dicitur: *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate;* id est, tum animo, tum externa exhibitione.

28. *Gaudium* non tam virtus est, quam effectus virtutis, seu ipsius Charitatis; nec aliud est, quam quies animi in bono præsenti, & possesso. Nam dum Deum ex Charitate diligimus, mox lætamur de ipsius bonis, ut puta de infinitis perfectionibus Divinis, de exaltatione Nominis sui, conversione Gentium, ac hujusmodi: ac similiter, si proximum veraciter diligimus, gaudemus de bonis ipsius, videlicet de conversione ejus a peccatis, de profectu in virtutibus, imo & de bonis aliis tum spiritualibus, tum temporalibus.

29. *Pax* similiter est actus, seu potius effectus Charitatis, juxta illud Apost. *ad Galat. 5. Fructus autem spiritus sunt charitas* (id est, actus dilectionis internæ) *gaudium, pax* &c. Et *Psal. 119. Pax multa diligentibus legem tuam.* Porro Pax secundum D. Augustinum *l. 13. de Civit. Dei c. 13.* est *tranquillitas ordinis*. Consistit autem in hoc, quod nostra voluntas Divinæ voluntati cohæreat, ad eamque reliquas interiores appetitiones accommodet. Item in eo, quod nostra voluntas cum proximi voluntate concordet in iis, quæ ad ejus salutem, æternamque beatitudinem pertinent.

30. *Misericordia* est virtus proxime ex Charitate trahens originem, eaque inter virtutes proximum respicientes tenet principatum. Definitur autem a S. Augustino *l. 9. de Civit. Dei, c. 5.* quod sit *aliena miseria in corde nostro compassio, qua si possimus, subvenire compellimur*. Duo quippe Misericordia complectitur, videlicet dolorem illum, qui ex alieni mali consideratione nascitur: & actum virtutis, quo si possumus, alienæ miseriæ subvenire conamur; quod fit per opera Misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia. Huic virtuti Misericordiæ per excessum opponitur nimia cordis mollities, seu nimia indulgentia: per defectum vero cordis durities, atque crudelitas.

31. CONCL. II. Opera Misericordiæ recte dividuntur in corporalia, & spiritualia. Ita communis. Et quidem corporalia (sic dicta, quia ad corpus referuntur, & circa illud exhibentur) sunt septem; videlicet, Esurientes pascere, sitientibus potum dare, nudos operire, captivos redimere, ægrotos visitare, peregrinos hospitio suscipere, mortuos sepelire. De quibus omnibus fit mentio *Matth. c. 25.* atque extant plurimi alii textus S. Scripturæ passim occurrentes, & loquitur ille vulgatus versiculus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

32. Opera Misericordiæ spiritualia, seu quæ ad animum referuntur, sunt itidem septem: videlicet, Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus recte consulere, pro salute proximi orare, consolari mœstos, improborum injurias patienter ferre, aliorum offensam remittere. Et de his loquitur alter vulgatus versiculus, sub ly *consule* etiam *docere* complectens, dum habet:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

33. Cæterum dimissis aliis actibus Charitatis, utpote de quibus minor est difficultas, Theologi potissimum bina opera Misericordiæ examinare solent, videlicet largitionem Eleemosynæ, per quam pleraque opera Misericordiæ corporalia exercentur, & correctionem fraternam: unde de his, eorumque obligatione, speciales Quæstiones instituentur.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De Præcepto dandi Eleemosynam.

SUMMARIUM.

34 *Eleemosyna quid?*
35 *Eleemosyna quandoque est de Præcepto.*
36 *Ad obligationem dandi Eleemosynam duo concurrere debent; quæ?*
37 *Corollarium.*
38 *Necessitas proximi triplex, extrema, gravis, & communis.*
39 *Bona superflua naturæ, & Superflua statui, quæ?*
40 *Tempore necessitatis extremæ proximi, danda est Eleemosyna de superfluis naturæ sub præcepto.*
41 *Limitat ut hæc doctrina.*
42 *De superfluis naturæ, & statui, dandæ est Eleemosyna etiam gravem necessitatem patientibus.*
43 *In necessitate communi tenetur quis de bonis superfluis naturæ, & statui dare Eleemosynam sub veniali.*
44 *Nisi subsit ratio negandi, & quæ?*

34. ADvertendum, quod *Eleemosyna* generalissime accepta communiter definiatur, quod sit alienæ miseriæ sublevatio. Et hoc modo Eleemosyna tam late patet, quam late sese extendunt miseriæ, quibus creatura rationalis est subjecta, sicque Eleemosyna complectitur sub se omnia opera Misericordiæ, tam corporalia, quam spiritualia. Magis tamen ad propositum, Eleemosyna accipitur pro opere Misericordiæ corporali; estque opus, quo aliquid ex compassione propter Deum indigenti datur. Unde Eleemosyna est actus externus virtutis Misericordiæ, quatenus procedit ex motivo sublevandi miseriam proximi: quamvis etiam esse possit actus Charitatis, si fiat ob amorem Dei.

35. CONCL. I. Eleemosyna quandoque est in præcepto, tenemurque sub peccato mortali aliquando per Eleemosynam succurrere proximo. Ita omnes Catholici. Patet id ex S. Scriptura, ut Ecclesiastici 4. *Eleemosynam pauperis ne defraudes.* Item Luc. 21. *Veruntamen quod superest, date Eleemosynam*, & alibi. Et quidem Eleemosynam corporalem non tantum sub consilio, sed quandoque cadere sub præcepto, patet ex illo Matt. 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum*; *esurivi enim, & non dedistis mihi manducare &c.* Siquidem nullus damnatur ob omissionem consilii, sed solum ob violationem præcepti.

36. CONCL. II. Ad incurrendam obligationem dandi Eleemosynam duo concurrere debent, videlicet quod & accipiens in necessitate constitutus sit, & dans habeat bona superflua, unde dare possit Eleemosynam. Ita Doctores passim. Idque desumitur ex S. Scriptura clare, ut ex illo 1. Joan. 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo Charitas Dei manet in eo?* Et consequenter, ut propter negatam Eleemosynam perdatur Charitas Dei, seu gratia sanctificans, requiritur, ut frater seu proximus noster habeat necessitatem, simulque nos habeamus substantiam, seu media sufficientia eum juvandi. Idem patet *ex cit. verbis* Matt. 25. *Esurivi enim, & non dedistis mihi &c.*

37. Infertur proinde, si quis non habeat, unde det Eleemosynam, eundem contra hoc præceptum non peccaturum: quia ad impossibile nemo obligatur. Similiter si quis habeat quidem bona plurima, sed non adsit, qui habeat veram necessitatem, non tenebitur præcepto dandi Eleemosynam. Sed mox restat difficultas, quæ necessitas proximi inducat obligationem dandi eidem Eleemosynam, & quis censeatur habere bona superflua, ita ut obligetur de ipsis dare Eleemosynam, suppositа sibique patefacta vero necessitate proximi.

38. Pro resolutione hujus Quæstionis necessario est præmittendum, quod triplex possit intelligi necessitas proximi. Una extrema, cui si non succurratur, proximi vita certo, vel probabiliter periclitabitur. Altera necessitas dicitur gravis, cui si non subveniatur, proximus vitam ægre & difficulter conservabit. Tertia necessitas est communis, & ordinaria, qualis est eorum, qui ostiatim mendicare solent.

39. Deinde etiam dupliciter potest quis intelligi, habere superflua bona. Primo quidem superflua naturæ: qualia censentur ea, quæ non sunt necessaria ad vitam suam suorumque sustentandam, sive deinde requirantur ad honestam conservationem status sui, sive non. Secundo superflua statui personæ: qualia bona censentur ea, quæ etiam non sunt necessaria ad conditionem, seu statum personæ conservandum. Et hæc distinctio ostenditur a contrario sensu: nam, ut ex termi-

minis patet, neceſſaria ad naturam dicuntur, quæ requiruntur præciſe ad vitam conſervandam. Neceſſaria ad ſtatum vero, quę ad ſuum, ſuorumque ſtatum conſervandum requiruntur. Nunc ſit

40. CONCL. III. Tempore neceſſitatis extremæ, vel quaſi extremæ proximi, Eleemoſyna eſt danda ſub præcepto de ſuperfluis naturæ ſeu vitæ, quamvis ſint neceſſaria ſtatui perſonæ; maxime ſi id fieri poſſit ſine gravi diſpendio proprii ſtatus. Ita communis, & certiſſimum aſſerit Joannes Cardenas, *ad Propoſit.* 12. *Innocentii XI. num.* 9. Et hoc quidem clare deſumitur ex hactenus citatis, aliiſque pluribus textibus Sacræ Scripturæ. Accedit ratio: quia ordine Charitatis per ſe loquendo, præferenda eſt vita proximi decentię ſtatus noſtri. Hinc S. Ambroſius, relatus *c. Paſce diſt.* 86. ſic ait: *Paſce fame morientem: quiſquis enim paſcendo hominem ſervare poteras, ſi non paviſti, occidiſti.*

41. Dicitur, *maxime ſi id fieri poſſit ſine gravi diſpendio proprii ſtatus.* Quia in primis ceſſat hæc obligatio, quando quis non poteſt ſuccurrere proximo, niſi cum plena everſione ſui ſtatus: tum quia Charitas non obligat reſpectu proximi cum detrimento proprio reſpective gravi: tum etiam, quia utilius eſt Reipublicæ Nobilem retinere ſtatum ſuum, quam quod privatus pauper vitam, alioquin ad breve tempus duraturam, non tam cito finiat, prout argumentatur Herincx *diſp.* 12. *qu.* 3. *num.* 46. Deinde, nemo tenetur pauperi magnam dare quantitatem pecuniæ ad emendam exquiſitiſſimam medicinam ipſi neceſſariam, ſed ſufficit adhibere media communia. Layman *l.* 2. *tract.* 3. *c.* 6. *n.* 3. Sa *Verſ. Eleemoſyna n.* 4. & alii. Inſuper ceſſat iſthæc obligatio, ſi tibi conſtet, quod ab alio juvandus ſit pauper; nam tunc is non cenſetur eſſe in extrema neceſſitate.

42. CONCL. IV. Loquendo nunc de bonis ſuperfluis & naturæ, & ſtatui perſonæ, conveniunt Doctores, ex eiſdem dandam eſſe Eleemoſynam non ſolum patientibus extremam, ſed etiam gravem duntaxat neceſſitatem. Hinc, ut omittantur citati Sacræ Scripturæ textus, S. Ambroſius *l.* 1. *Officiorum, cap.* 31. ait: *Grandis culpa eſt, ſi ſciente te fidelis egeat: ſi ſcias, eum fame laborare, erumnam pati, præſertim ſi mendicare erubeſcat.* Quibus poſtremis verbis eos indicat, qui honeſtis parentibus nati ſæpe graviore paupertate premuntur, dum publice mendicare erubeſcunt. Et quia in nonnullorum ſententia vix amplius dabatur ſuperfluum ſtatui, ſicque præſens præceptum, dandi Eleemoſynam graviter indigentibus de ſuperfluis ſtatui, plurimum enervabatur, jure meritiſſimo Innocentius XI. inter alias ſequentem, ordine 12. Propoſitionem damnavit: *Vis in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus ſuperfluum ſtatui. Et ita vix aliquis tenetur ad Eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.*

43. CONCL. V. Tandem loquendo de neceſſitate communi, utrum ex bonis ſuperfluis naturæ, & ſtatui perſonæ, ſit ſub præcepto, vel tantum de conſilio danda Eleemoſyna pauperibus communem neceſſitatem patientibus, variant Doctores. Verum communior & probabilior ſententia ait, adeſſe obligationem ſaltem ſub veniali: cum quilibet ex præcepto Charitatis teneatur ſubvenire proximo neceſſitatem patienti, ſi facile poſſit.

44. Intellige, niſi adſit ratio aliqua negandi: quia tunc nulla omnino culpa foret, negare Eleemoſynam. Porro ejuſmodi juſta cauſa negandi Eleemoſynam pauperibus rogantibus, inter alias cenſetur ea, ſi dives propoſitum habeat aliis pauperibus dandi, vel loco aut tempore opportuniori, ſive pauperibus magis indigentibus. Quod ſi vero abundans divitiis omnes prorſus pauperes a ſe repellat, in malo plane ſtatu verſari videtur, utpote cum divite Epulone omni Charitate Dei & proximi exutus, atque inordinato nimium amore divitiarum affectus, cum Chriſtus dicat Matth. 6. *Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ.* Layman *loc. cit. n.* 5. & alii.

QUÆSTIO V.

De Correctione fraterna.

SUMMARIUM.

45 *Correctio proximi duplex, Judicialis, & Fraterna.*

46 *De Correctione fraterna habetur ſpeciale præceptum.*

47 *Quod ex genere ſuo obligat ſub mortali.*

48 *Quatuor conditiones requiruntur, ut hoc præceptum obliget; quæ?*

49 *Hoc præceptum obligat omnes, magis tamen Superiores, quam ſubditos.*

50 *Et hi varius contra illud mortaliter peccant.*

51 *In*

51 *In correctione fraterna servandus est ordo a Christo præscriptus.*

52 *Casus, in quibus non est necesse præmittere monitionem secretam.*

53 *Aliter corripiendus inferior, aliter æqualis, aliter Superior; quomodo?*

54 *Prælati Ecclesiæ in Concionibus non taxandi.*

45. ADvertendum, quod Correctio proximi delinquentis duplex sit, una judicialis, altera fraterna. *Judicialis* dicitur illa, quæ fit a Potestate publica in bonum commune, id est, quando adhibetur remedium peccatis delinquentium a publicis Justitiæ ministris, secundum quod ea redundant in detrimentum boni communis. Et talis correctio est actus Justitiæ vindicativæ: verum de ipsa in proposito non est sermo. *Correctio fraterna* dicitur ea, quæ adhibet remedium peccato, in quantum est quoddam malum ipsius delinquentis. Et hęc est actus Misericordiæ spiritualis, quo per convenientem sermonem proximum a malo peccati avertere, & ad bonum honestum adducere conamur, juxta illud *Psal.* 140. *Corripiet me justus, & increpabit me.* De qua loquendo sit

46. CONCL. I. De Correctione fraterna habetur speciale præceptum, juxta illud Salvatoris *Matth.* 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*, & alibi. Quinimo hoc præceptum non solum est Divinum positivum, sed etiam naturale, quo membra ejusdem corporis se mutuo juvare tenentur; unde dicitur 1. *Corinth.* 12. *Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* Et generaliter in lege Evangelica nullum præceptum Divinum continetur, quod non sit Juris naturalis, præter præcepta de Sacramentis, & de Fide. D. Thomas 1. 2. *q.* 108. *art.* 1. & 2. & alii.

47. CONCL. II. Præceptum hoc ex genere suo obligat sub mortali. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Mor. n.* 67. cum communi. Ratio est: qui Correctio fraterna fit ad lucrandum fratrem amissum per peccatum mortale, juxta cit. textum *Matth.* 18. *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*; & consequenter hoc præceptum est de materia gravi. Accedit, quod præceptum Eleemosynæ corporalis obliget quandoque sub mortali; ergo multo magis Correctio fraterna, utpote Eleemosyna spiritualis, per quam subvenitur necessitati spirituali proximi.

48. Intellige tamen cum Bassæo, *tom.* 1. *V. Correptio fraterna. n.* 7. & aliis, quod hoc præceptum obliget, non quidem semper & pro semper (cum sit præceptum affirmativum) sed duntaxat pro aliquo tempore, seu concurrentibus certis conditionibus. Inter has autem conditiones prima est, ut moraliter certus sim de peccato proximi; alias enim non nisi temerarie agerem, ipsum corripiendo. Secundo, ut sit spes fructus, saltem probabilis: nam si nulla adsit spes fructus ex nostra correptione secuturi, sed magis appareat periculum secuturæ deteriorationis, aut aliorum malorum, ea erit omittenda, aut differenda in aliud tempus opportunius. Tertia conditio est, ut correptio commode fieri possit. Et quarta, ut non adsit magis idoneus ad corripiendum, qui possit, ac velit hoc onus subire.

49. CONCL. III. Etsi hoc præceptum Correctionis fraternæ generatim omnes obliget, tam subditos, quam Superiores; strictius tamen obligat Prælatos & Superiores, quibus aliorum cura incumbit. Ita Mastrius *loc. cit. nu.* 68. cum communi. Ratio primæ partis (quæ tamen intelligenda est concurrentibus præfatis quatuor conditionibus) patet ex illis generalibus verbis Christi, *Matth.* 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Altera vero pars ex eo probatur: quia subditi tantum ex Charitate tenentur corrigere proximum: Superiores vero non solum ex Charitate, sed simul etiam ex Justitia, ac vi officii sui.

50. Quinimo in hominibus vulgaribus, qui non habent tantam authoritatem, neque tantam prudentiam ad corripiendum proximum, hoc præceptum non tam frequenter occurrit. Unde præceptum istud est ample accipiendum, nec facile credendum, timoratos homines mortaliter contra illud peccare, præsertim si non fuerint Superiores. Imo etiam concurrentibus supra dictis quatuor conditionibus fieri potest, ut tantum peccetur venialiter, si nempe omittatur correptio ex quadam pusillanimitate, verecundia, timore aut tepiditate, qua quis reputat se minus idoneum ad faciendam correctionem, vel non existimat, se tam stricte obligari ad eam faciendam.

51. CONCL. IV. In Correctione fraterna servandus est ordo, quem Christus explicando obligationem Legis Naturalis præscripsit *Matt.* 18. illis verbis: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum* &c. *Si autem te non audierit, adhibe*

adhibe tecum adhuc unum vel duos testes: ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Ratio hujus saluberrimæ constitutionis est: ut sic consulatur famæ proximi; & fraterna correctio fiat modo, quo potest, secretiori, ac peccatum ipsius absque causa non manifestetur.

52. Cæterum hoc ipsum intelligendum est regulariter loquendo, & concurrentibus certis conditionibus: unde in pluribus casibus necessarium non est, servare hunc ordinem, imo interdum non expedit eundem observare. Et ita in primis accidit, quando peccatum proximi est publicum: hinc quippe dicitur 1. *Timoth.* 5. *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Quod intelligitur de peccatis publicis: nam, ut loquitur S. Augustinus, *c. Quia aliquando.* §. *Hæc ergo, de pœnitent. dist.* 1. relatus, *Publica noxa publico eget remedio.* Secundo, si ex prima admonitione secreto facienda non speretur aliquis fructus, quin potius timeantur lites, odia, dissensiones inde orituræ, aut quod delinquens suum peccatum sit confirmaturus, cessat obligatio eam faciendi: siquidem ad inutile, vel nocivum, nemo obligatur: simulque deficiente fine adæquato legis (qualis in proposito est emendatio fratris, ejusque spiritualis profectus) cessat ipsa lex. Tertio, si peccatum proximi, quamvis occultum, sciatur adhuc futurum, simulque vergat in perniciem Communitatis, ut est proditio patriæ, dissæminatio hæresum, aut hujusmodi. Nam cum talibus peccatis communiter privata monitione satis certo, & efficaciter, consultum esse non videatur; imo potius perversi homines, dum se deprehendendos vident, callidius suam nequitiam occultare soleant, cessat præviæ secretæ monitionis obligatio: quia juxta ordinem Charitatis, spectatis omnibus circumstantiis, major est habenda ratio boni communis, quam privatæ famæ delinquentis.

53. CONCL. V. Nihilominus urgente præfato præcepto aliter corripiendus est inferior, aliter æqualis, & aliter Superior. Ita certa, & communis Doctorum, & patet clare ex S. Scriptura. Siquidem inferior plerumque prius increpandus, & postea mansuete hortandus est, monente Apostolo *Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Æqualis vero amice commonendus est, juxta illud 2. *Thessal.* 2. *Nolite quasi inimicum reputare, sed corripite ut fratrem.* Superior denique humiliter potius rogandus est, quam redarguendus, secundum quod dicitur 1. *Timoth.* 3. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.*

54. Præcipue tamen cavendum, ne Prælati Ecclesiæ in publicis Concionibus taxentur coram plebecula: ex hoc enim nullus fructus sperari potest, quin potius timenda est mentis amaricatio, plebis offensio & scandalum, ac vilipensio Prælatorum. Hinc merito in Clem. 1. de Privileg. *Religiosis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibetur, ne in Sermonibus suis Ecclesiarum Prælatis detrahant.* Et S. Hyeronimus *Epist.* 4. *ad Rusticum*, relatus *can. Si clericatus.* 16. *q.* 1. optimum omnibus relinquens exemplum, ait: *Non est humilitatis meæ, neque mensuræ judicare de Clericis, & de ministris Ecclesiarum suis strum quidpiam dicere: habeant illi ordinem, & gradum suum.*

DISTINCTIO VII.

De Vitiis Charitati oppositis.

QUÆSTIO I.

De Odio Dei, & Proximi.

SUMMARIUM.

1 *Deus secundum se nequit odio haberi, sed solum quoad effectus suos.*
2 *Odium Proximi, duplex, personæ seu Odium inimicitiæ, & qualitatis seu odium abominationis.*
3 *Odium Dei, quale peccatum?*
4 *Odium Proximi est ex genere suo mortale.*
5 *Potest per accidens fieri veniale.*
6 *Odium inimicitiæ semper illicitum, non sic odium abominationis.*
(a) Ut dictum dist. 6. n. 25.
7 *Corollaria de odio inimicitiæ, seu personæ;*
8 *Et de Odio qualitatis personæ, quod vocant abominationis.*
9 *Optare sibi mortem a Deo, quando non sit peccatum?*
10 *Cavenda quoad propositum quædam Propositiones damnatæ.*
11 *Ratio damnationis refertur.*
12 *Aliæ Propositiones damnatæ.*
13 *Maledictio, quale peccatum sit?*
14 *Et cui virtuti repugnet?*
15 *De invidia, Acedia, remissive.*
(b) Tract. 3. dist. 3. q. 4. & 7. per totum.

1. ADvertendum, quod Deus dupliciter considerari possit: primo secundum se, ut est summum, ac infinitum Bonum; & sic a nullo potest Deus odio haberi: nam ubi nulla est ratio mali, ibi nullus potest esse actus odii. Deinde potest Deus considerari quoad effectus suos, quatenus scilicet punit peccatores, leges ac præcepta carni contraria posuit, immittit calamitates hujus sæculi diversas, & tandem transgressores mandatorum suorum æternaliter cruciat in inferno: & hoc pacto dæmones, & nonnulli perversi homines, Deum odio prosequuntur.

2. Advertendum ulterius, quod odium proximi duplex esse possit. Unum dicitur *Odium personæ*, quo personæ cujpiam nobis displicenti malum volumus, quatenus ipsi malum est: & hoc alio nomine dicitur *Odium inimicitiæ*. Alterum appellatur *Odium qualitatis*, quo personam aversamur duntaxat secundum malum ipsi adjacens, quod nobis vel aliis contrarium est, non autem secundum seipsam & hoc vocant *Odium abominationis*. Layman *l. 2. q. 3. c. 8. n. 1.* & alii.

3. CONCL. I. Odium Dei est peccatum gravissimum Charitati oppositum, neque illud ob parvitatem materiæ potest fieri veniale. Ita Bonacina *disp. 3. de Præceptis Decalogi, q. 4. punct. ult.* & alii. Ratio est: quia quodlibet odium in Deum repugnat summæ ejus Bonitati.

4. CONCL. II. Odium proximi ex genere suo est peccatum mortale, oppositum Charitati. Ita communis. Ratio est: quia sicuti virtute Charitatis Deum & proximum diligimus, ita actibus Charitati oppositis homo Deum & proximum detestatur; ergo & odium proximi est ex genere suo peccatum mortale, cum opponatur excellentissimæ virtuti Charitatis.

5. Dicitur, *ex genere suo*. Siquidem odium proximi potest fieri veniale, tum ob imperfectum animi consensum, seu indeliberationem actus (quod etiam in odio Dei locum habet) tum ob parvitatem materiæ: ut si quis leve malum alicui optet, aut si levem aliquam displicentiam seu modicam aversionem habeat erga proximum: hic enim non peccat mortaliter. Idem dicendum etiam, si quis fastidium, indignationem, & quandam modicam aversionem concipiat erga eos, qui nobis spiritualia consulunt, puta erga Concionatores, Confessarios, &c.

6. CONCL. III. Etsi interdum licitum sit, hominibus malis, sive peccatoribus, ex odio abominationis, seu ob qualitates pravas ipsis adjunctas, optare malum, v.g. ut fur Reipublicæ noxius suspendatur; non quidem hoc optando, quatenus malum ipsius est, sed quatenus boni rationem habet, atque inde majora mala impediuntur (a) nihilominus odium inimicitiæ, quo personam proximi odio habemus, Charitati semper adversatur, ut dictum *Concl. præced.* Hinc

7. In-

7. Infertur I. Eum graviter peccare contra Charitatem, qui alicui magnum malum exoptat ex displicentia personæ, seu quatenus absolute ipsi malum est, non vero ob bonum ipsius vel alterius. Idem de eo dicendum, cui persona alterius tanquam infesta & odiosa displicet, sicque ipsam non esse desiderat, aut aliud grave malum ex animo precatur. Et hoc ipsum procedit de illo, qui gaudet de gravi malo proximi, quia ipsi malum est. Ratio est clara: quia hæc pertinent ad odium personæ, quod vocant *Odium inimicitiæ*.

8. Infertur II. Secus esse dicendum de eo, qui gaudet de malo alicujus, vel tristatur de ipsius bono ex honesto motivo. Sic quippe a peccato mortali excusatur, qui de alicujus infirmitate, vel morte lætatur, eo quod sic non possit amplius nocere Communitati, aut sibi esse occasio peccandi. Similiter non peccat, qui tristatur, dignitates conferri indignis, impios exaltari, sicque habere ansam amplius nocendi probis hominibus: quia hæc spectant ad odium qualitatis personæ, quod alio nomine *Odium abominationis* appellant. Quinimo Bonacina *loc. cit. num.* 7. hoc extendit ad matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod non habeat, unde eas vel ob deformitatem, vel ob inopiam, honestis nuptiis tradat.

9. Insuper passim Doctores a peccato excusant eos, qui cum debita resignatione in Divinam voluntatem, atque patientia (secus, si fiat ex impatientia, aut desperatione) sibi a Deo mortem exoptant ad subterfugiendas multiplices miserias hujus sæculi. Et multo magis id dicendum, si tale desiderium concipiatur ex metu Deum offendendi peccato mortali, aut ex desiderio ipsum æternaliter videndi in æterna beatitudine: nam tale desiderium passim a Libris Ascetici commendatur tanquam bonum, laudabile, Deoque placens, juxta illud Apostoli, Philipp. 1. *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*.

10. Ne autem in præsenti materia laxentur habenæ malitiis hominum ob indiscretas, imo scandalosas quorundam illationes, merito huic malo Sedes Apostolica providendum censuit, dum Innocentius XI. Anno 1679. sequentes Propositiones, *sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas* (ita sonat censura) *esse damnandas, & prohibendas statuit, & decrevit*. Una, & ordine 13. sic sonat: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia persona, sed ob aliquod temporale emolumentum*. Ita Propositio damnata.

11. Ratio hujus damnationis est: quia quamvis ordinate, & salva Charitate fieri valeat, quod quis sive ob bonum spirituale ipsius, vel alterius, aut propter bonum commune Reipublicæ, vel etiam ad evitandum ingens malum temporale, optet alteri mortem, vel aliquod temporale incommodum, prout notat tum Doctor Angelicus 2.2. *q.* 76. *art.* 1. & 3. *dist.* 10. *art.* 1. tum Doctor Subtilis 3. *dist.* 30. *q. un.* (sic enim principalis intentio non fertur ad malum, sed ad bonum spirituale ipsius, vel alterius, vel ad bonum Communitatis, & ut alter nocere desinat) nihilominus illicitum est, & Charitati repugnans, optare mortem proximo ob bonum temporale non necessarium, aut quodcunque etiam modicum: quia tale bonum censetur esse levioris momenti facta comparatione cum vita hominis; ut recte notat Joan. Cardenas *in Crisi Theologica ad cit. Propositionem* 13. *Innocentii XI. cap.* 3.

12. Altera, & ordine 14. Propositio damnata, sic sonat: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem, ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas*. Similiter & sequens Propositio, ordine 15. merito est damnata: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*. Hæ proinde Propositiones, tanquam damnatæ, erunt cavendæ; idque ob rationes *num. prec.* allatas, quæ fortius urgent in proposito, ob amorem a filiis specialiter debitum parentibus.

13. Quæres, quale peccatum sit maledictio, qua alicui homini malum imprecamur, v. g. ut fulmine, laqueo pereat, diabolus eum rapiat, &c. Resp. I. Certum est, maledicere alicui serio, & ex animo esse ex genere suo peccatum mortale, quamvis ex inconsideratione actus, vel levitate materiæ, aut si non fiat serio, sed potius ad ostendendam suam displicentiam, vel indignationem, possit esse veniale: puta, si parens filio, hera ancillæ malum imprecetur, non ex animo, ut ita eveniat, simulque id fiat absque notabili honoris imminutione, uti post alios exemplificat Layman *loc. cit. cap.* 8. *num.* 8.

14. Resp. II. Proximo sine justa causa se-

rio maledicere, seu malum optare, Charitati repugnat, & ad peccatum Odii pertinet; interdum etiam Justitiæ repugnat, & ad Contumeliam spectat. Ita communis. Exemplum prioris est: si quis cuipiam absenti ex animo maledicat: nam hoc soli Charitati contrariatur. Exemplum posterioris est: si quis serio maledicat præsenti, ac in faciem ipsius, hoc enim insuper continet Contumeliam, quia lædit honorem Proximi.

15. Solent hoc loco Doctores agere pariter de Invidia, & Acedia, utpote quæ etiam sunt peccata mortalia Charitati repugnantia. Verum de istis jam dictum superius (b) explicando septem Peccata Capitalia, inter quæ & hæc duo connumerantur.

QUÆSTIO II.

De Scandalo.

SUMMARIUM.

16 *Scandalum, quid?*
17 *Scandalum activum seu datum, quid? Est adhuc duplex.*
18 *Scandalum passivum generatim. Scandalum acceptum. Subdividitur in Scandalum pusillorum, & Pharisaicum.*
19 *Peccatum speciale Scandali, quando committatur?*
20 *Non semper est peccatum mortale.*
21 *Scandalum activum quando, & quale peccatum sit?*
22 *Idipsum amplius ostenditur.*
23 *Causa justa faciendi aliquid indifferens, quo alter creditur abusurus, quæ?*
24 *Vitanda tamen Propositio damnata.*
25 *Scandalum mere passivum interdum permitti potest, interdum non.*
26 *Quando non possit permitti? Et quando possit?*
27 *An ex causa licitum sit, petere ab alio talia, quæ non sine peccato præstiturus existimatur? Exempla, in quibus id licet.*
28 *Quid dicendum de Scandalo Pusillorum, & Pharisæorum?*

16. CONCL. I. Scandalum recte definitur, dicendo: *Scandalum* est dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ita communis. Dicitur, *dictum, vel factum*; quia externa tantum actio (subintellige quoque omissionem ejus) potest habere rationem Scandali, non autem sola cogitatio interna. Et additur, *minus rectum*; quia non solum actio mala, sed quæ tantum habet speciem mali, potest habere rationem Scandali, si alteri occasionem peccandi præbitura sit.

17. CONCL. II. Ejusmodi Scandalum dividitur in activum, & passivum. *Scandalum activum*, quod & datum appellant, est illud, cui proxime data definitio convenit, & de quo ex professo loquimur. Et hoc rursus duplex est: nam Scandalum activum aliud est proprium, seu per se tale, dum scilicet quis expressa intentione dat alteri occasionem peccandi, hortando, inducendo, vel faciendo aliquid, quod per se est inductivum ad peccatum, & hoc dicitur *Peccatum speciale Scandali*. Aliud est improprie activum: ut fit, si quis ejusmodi actionem exerceat, quæ suapte natura apta est alteri occasionem peccati præbere, etsi hoc non intendat: ut si quis die jejunii carnes comedat coram talibus personis, quæ spectatis circumstantiis possunt inde accipere occasionem violandi præceptum Ecclesiæ, vel Fidei jacturam faciendi.

18. *Scandalum passivum* generatim est ipsa spiritualis ruina proximi, in quam quis labitur occasione ab alterius dicto, vel facto accepta. In proposito tamen passivum accipitur, prout contradistinguitur ab activo, atque alio nomine dicitur *Scandalum acceptum*, seu *Scandalum mere passivum*: estque illud, cum & præter intentionem operantis, & præter naturam, seu conditionem operis, alter ex eo peccandi occasionem accipit. Et hoc subdividi potest in *Scandalum pusillorum*, quod ex hominis ignorantia, vel fragilitate provenit; & in *Scandalum Pharisæorum*, quod ex mera malitia alterius ortum habet: prout olim Pharisæi, propria malitia, & invidia erga Christum excæcati, ex optimis ejus actionibus, miraculis, & doctrinis scandalizati sunt, a quibus proinde *Scandalum Pharisaicum* appellatur.

19. CONCL. III. Peccatum speciale Scandali committitur, quoties quis dat, seu dare intendit alteri occasionem ruinæ spiritualis, ea nempe intentione aliquid dicendo, vel faciendo, ut ille peccet: & talis, qui alium inducit ad peccatum intendens illius damnum spirituale, peccat duplici peccato, videlicet peccato speciali Scandali, quod opponitur Charitati, & Correctioni fraternæ; simulque eo peccato, quod ab altero committitur, seu ad quod induxit alterum

rum. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia, qui ex intentione est causa peccati alterius, hoc ipso vult illud peccatum, & consequenter etiam ipsius est reus, & non solius peccati Scandali. Hinc talis non satisfacit in Confessione, dicendo, se alterum ad peccatum induxisse, sed tenetur insuper exprimere speciem peccati, ad quod induxit, utpote vel directe, vel saltem indirecte & in sua causa voliti.

20. Advertendum tamen, non semper esse peccatum mortale, licet quis expresse intendat ruinam proximi: quia si hoc sit duntaxat peccatum veniale, ut puta levis indignatio, ad quam quis proximum inducere intendit, erit tantum peccatum veniale. Ratio est: quia quantitas culpæ peccati Scandali ex solo proximi damno desiderato pensanda est. Basæus *V. Scandalum num. 6.*

21. CONCL. IV. Scandalum activum ex suo genere est peccatum mortale, quoties quis tenetur impedire occasionem peccati proximi, abstinendo ab opere illo, quod est occasio Scandali, & non abstinet, sive deinde intendat ruinam proximi, sive non. Ita communis; & ratio clara est: quia (ut supponitur) tenetur impedire occasionem peccati proximi, & non impedit: unde locum habet illud Salvatoris, *Matth. 18. Væ homini illi, per quem scandalum venit.* Additur notanter, *quoties tenetur impedire abstinendo &c. & non abstinet:* quia non semper tenetur quis abstinere, ut amplius declarabitur in sequentibus.

22. CONCL. V. Licet is, qui absque sufficienti & justa causa facit opus indifferens (idem a potiori dicendum de opere ex se malo, seu peccaminoso) quo credit alios abusuros ad peccatum, censeatur cooperari peccato alieno, dando Scandalum activum, & consequenter peccet: nihilominus si quis aliquid ex se indifferens faciat justa intercedente causa, non peccat, quamvis ex eo alterum videat sumpturum occasionem peccandi, dummodo hoc nullatenus intendat. Ita Doctores passim. Ratio primæ partis est: quia quilibet tenetur, quantum commode potest, præcavere, atque impedire peccatum proximi; aliter enim faciendo censetur illud indirecte, sive in sua causa velle. Altera vero pars patet ex eo, quia talis non censetur cooperari, neque velle peccatum alterius, sed jure suo utendo illud duntaxat permittere.

23. Porro justa causa faciendi aliquid indifferens, quamvis eo credatur alter abusurus, non solum est grave damnum, quod quis pateretur abstinendo a tali opere, verum etiam quævis alia causa, quæ judicio viri prudentis justa censetur. Nam non semper æqualis causa erit proportionata ad excusandam ministrationem indifferentium, cuipiam abusuro factam: sed quandoque major, vel minor requiritur causa, prout & illa indifferentia remotius, aut propinquius ad illum abusum propinquant; vel etiam gravior, aut minus gravis est obligatio illius virtutis, cui peccatum illud proximi hac occasione committendum opponitur, uti notat Sanchez *lib. 1. in Decalogum, cap. 7. num. 12.* cum aliis. Sic vendens ornamenta, vel fucos, quibus mulier jam parata abutetur, excusari potest a peccato mortali, si ipso non vendente alter venderet: quia vendere talia ex se est indifferens, ac remote solum dat ansam peccato, simulque subest proportionata causa vendendi; nam alioquin mercatori sequeretur damnum notabile, cum negando talia passim amitteret emptores. Et ob eandem causam excusari possunt caupones vinum præbentes illis, qui timentur se inebriaturi; vel præbentes cœnam eis, qui eandem in die jejunii petunt; item & famuli parantes mensam, aut mensæ inservientes, vel cibos coquentes: quia hi non concurrunt ad potationem, vel comestionem, ut est inebriatio, vel fractio jejunii, sed ut est quid deserviens ad refectionem, quod non est intrinsece malum, sed indifferens.

24. E contra vero Innocentius XI. jure sequentem Propositionem, ordine 15. damnavit: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem deservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis damni, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Et merito hæc Propositio damnata, sicque vitanda est: eo quod actiones illæ admodum propinque ad peccatum accedant, imo ad id cooperentur, dum quis eas scienter exercet.

25. CONCL. VI. Scandalum mere passivum, seu acceptum ex nostra operatione, quæ neque in se, neque in specie externa illicita est, interdum permitti potest, interdum non. Ita Layman *l. 2. tract. 3. cap. 13. nu. 8.* cum aliis communiter. Ratio est: quia præceptum impediendi spiritualem ruinam proximi non permittendo scandalum

passivum, est præceptum affirmativum : hoc autem non semper obligat, sed concurrentibus certis conditionibus.

26. Itaque scandalum mere passivum permitti non potest, sed debet impediri quotiescunque nulla ratio necessitatis, vel utilitatis propriæ, aut alienæ cogit nos quidpiam agere, ex quo putamus alterum fore scandalizandum, seu sumpturum occasionem peccandi : quia lex Charitatis nos obligat impedire peccata proximi, non minus, ac alia ejus damna, si facile possumus. E contra vero ob causam necessitatis, vel utilitatis, potest permitti Scandalum mere passivum ; ac proinde, si urget necessitas, vel utilitas, licite aliquid cæteroquin non malum fit a nobis, quamvis ex inde alii sumant Scandalum, seu occasionem peccandi. Exempla nonnulla patent ex dictis *n.* 23.

27. Quinimo fas est ob justam causam necessitatis, seu utilitatis, petere ab altero talia, quæ recte & sine peccato fieri possunt (notanter hoc additur, quia nunquam licet inducere alterum ad agendum id, quod sine peccato fieri nequit) tametsi alter male, & non sine peccato hoc præstiturus existimetur. Sic licite ab usurario in casu indigentiæ petitur mutuum ; quamvis ille sciatur usuras exacturus, & sic peccaturus. Similiter, si id necessitas postulet, possum ab Infideli juramentum exigere, licet sciam ipsum juraturum per falsos deos. Insuper Parochianus potest a Parocho concubinario exigere, & recipere Sacramenta, quamvis timeat, hunc nonnisi cum peccato ministraturum. Ratio est : quia talia opera possunt licite præstari ; nam potest Sacerdos præmissa, si velit, Confessione, vel saltem Contritione, absque ullo peccato ministrare Sacramenta, alter jurare per Deum verum, si hunc agnoscere velit, aut dare gratis mutuum : unde quia habeo justam causam exigendi, non peccabo talia exigendo, ac permittendo eorum peccata.

28. CONCL. VII. Major tamen causa requiritur, ut permittatur Scandalum passivum ex infirmitate, aut ignorantia, quod vocant *Scandalum pusillorum*, quam requiratur ad permissionem Scandali Pharisaici, seu ex malitia. Ita communis. Unde notant Doctores, Scandali Pharisaici nullam plerumque habendam esse rationem : si autem prævideatur Scandalum ex ignorantia, vel fragilitate secuturum, plerumque esse condescendendum, aut præmittendam debitam instructionem, vel admonitionem.

QUÆSTIO III.

De Discordia, Contentione, & Schismate.

SUMMARIUM.

29 *Discordia, quid?*
30 *Contentio, quid?*
31 *Contentio, quale peccatum?*
32 *Schisma, quid?*
33 *Et quale peccatum?*
34 *Schisma aliud purum, aliud conjunctum cum hæresi.*
35 & 36 *Quid faciendum tempore Schismatis, quando electi sunt duo Pontifices?*
37 & 38 *Optima practica pro tali tempore.*

29. CONCL. I. *Discordia* est dissensio voluntatum circa bonum, quod ex charitate velle debemus. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 37. *art.* 1. & alii. Sicut enim concordia & pax consistit in consensione voluntatum, ita discordia in earum dissensione. De hac utraque extat vulgatum illud proverbium : *Concordia res parvæ crescunt, Discordia magnæ dilabuntur.* Dicitur in data definitione, *dissensio voluntatum circa bonum* : nam discordia circa malum non est vitiosa, sed laudabilis. Et additur, *quod ex Charitate velle debemus* : non enim est peccatum Discordiæ, dissentire in bono, quod facere ex Charitate non tenemur, v.g. si socium rogantem, ut cum eo Religionem ingrediaris, aut peregrineris, sequi recuses.

30. CONCL. II. *Contentio* est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Ita Layman *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 11. cum aliis. Et hæc dupliciter fieri potest : nimirum vel ex intentione formali, quando scilicet quis agnitam veritatem impugnat : vel ex intentione virtuali, si quis doctrinam impugnet non curans, sive ea sit vera, sive falsa.

31. Cæterum Contentio, seu veritatis impugnatio, est ex genere suo peccatum mortale (quamvis ob imperfectionem actus, vel parvitatem materiæ possit esse veniale) quia opponitur Charitati, & paci. Unde Apostolus *ad Galat.* 5. inter opera carnis, quæ excludunt a regno Cœlorum, enumerat *Contentiones*. Hoc tamen intellige de tali veritatis impugnatione, quæ serio fit : nam si a Scholasticis exercitii causa, aut ad explorandam alterius doctrinam, fiat cum debitis circumstantiis, ea solet esse laudabilis.

32. CON-

32. CONCL. III. *Schisma* est illicita divisio, per inobedientiam ab unitate Ecclesiæ facta. Ita in re communis. Et sensus est, quod peccatum Schismatis committatur, quando quis sese segregat ab unitate Ecclesiæ, prout ea est Corpus mysticum, ex diversorum statuum Fidelibus, tanquam membris inter se, & cum uno Capite Christo, ejusque in terris Vicario connexis compositum.

33. Schisma opponitur Charitati, qua tenemur diligere Corpus mysticum Ecclesiæ, ejusque Caput Visibile, Christique in terris Vicarium Romanum Pontificem. Unde D. Augustinus *lib. 1. de Serm. Domini, cap. 5.* ait: *Ubi Charitas non est, non potest esse justitia, quam charitatem si Schismatici haberent, non dilaniarent Corpus Christi, quod est Ecclesia.*

34. CONCL. IV. Schisma subdividitur in purum, & conjunctum cum hæresi. *Schisma purum* non opponitur Fidei, sed Charitati duntaxat & paci: ut si quis ex mera malitia abstraheret se ab obedientia veri Romani Pontificis, & alteri adhæreret. *Schisma conjunctum cum hæresi* dicitur, quando insuper negatur aliqua propositio Fidei, ut puta Primatus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, aut hujusmodi. Et quidem Schisma plerumque tandem transit in hæresin, prout notatur *can. Inter hæresin 24. q. 3.* ibi: *Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest: caterum nullum schisma non aliquam sibi confingit hæresin, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.*

35. Quæres, quid faciendum sit tempore Schismatis, quando electi sunt duo Summi Pontifices? Resp. I. Si sit unus certus Papa, de quo prudenter dubitari non potest, ei erit adhærendum: & qui alteri favent, sunt Schismatici.

36. Resp. II. Si vero in tali casu legitimus Papa sit dubius, ita ut non possit prudenter cognosci, nulli est adhærendum. Ita Sanchez *disp. 12. de Schismate, sect. 1. nn. 11.* Cajetanus, Sylvester, Bassæus, & alii. Ratio est: quia revera tunc nemo ex istis duobus habet verum jus in Ecclesia acquisitum. Accedit, quod temerarium sit, ac periculosum, dubia habere pro certis.

37. Itaque unusquisque tunc se gerat, ut unum Ecclesiæ membrum, & Christo Capiti adhæreat, dubios ejus Vicarios habens pro dubiis, paratus uni certo adhærere, quando Ecclesiæ provisum fuerit de certo: quod si contrarium fiat, Schisma fovetur, & hac ex parte peccari potest. Interea vero Christiana Plebs satisfaciet adhærendo suis Episcopis, Parochis, & Doctoribus Catholicis, semper prompta adhærere illi Papæ, quem Ecclesia tanquam legitimum receperit. Et hæc sententia Suarezii est tutior, & in praxi tenenda.

38. Nihilominus Sayrus *in Thesauro lib. 3. cap. 5. num. 22.* & Trullench aroitrantur, quod quamdiu causa est dubia, & duo vel plures contendunt de Papatu, ac se pro summis Pontificibus gerunt, nec per Concilium Generale res est determinata, tam ipsi, quam sequaces eorum a peccato excusentur; dummodo parati sint ad determinationem Concilii Papatu se abdicare, & ejusdem Concilii determinationi, ac Decreto acquiescere. Cæterum prior Suarezii sententia tutior est, & merito tenenda. Bassæus *tom. 2. V. Schisma, num. 5.* & alii.

QUÆSTIO IV.

De Bello, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

39 *Ratio Ordinis.*
40 *Bellum, quid, & quomodo differat a seditione, & rixa?*
41 *Bellum ex natura sua licitum est, si debitas conditiones habeat.*
42 *Tres ad Bellum justum conditiones requiruntur, quæ?*
43 *Potest dari Bellum ex utraque parte justum formaliter, non autem materialiter.*
44 *Subditi in dubio de justitia belli, possunt parere Principi.*
45 *Quid dicendum de extraneis,*
46 *Vel paratis sequi quodcunque Bellum?*
47 *In Bello justo licite occiduntur nocentes.*
48 *Quid de Innocentibus?*
49 *In Bello justo, cui acquirantur bona hostium?*
50 *Quid de injusto?*

39. SOlent hoc loco passim Doctores agere de Bello, sive quod per ipsum Charitas plurimum lædatur, præsertim si est injustum; sive quia finis Belli pax est, & securitas, *arg. c. Noli 23. q.*

1. ibi: *Bellum geritur, ut pax acquiratur*. De quo proinde loquendo sit

40. CONCL. I. *Bellum* est conflictus armorum, authoritate Principis Superiorem non recognoscentis indictus. Ita communis. Differt autem a Seditione, & Rixa, quod Bellum sit multitudinis contra extraneos: *Seditio* multitudinis contra multitudinem ejusdem communitatis: *Rixa* vero paucorum, vel singulorum, contra paucos vel singulos.

41. CONCL. II. Bellum, si debitis conditionibus vestitum sit, ex natura sua licitum est. Patet hoc ex innumeris S. Scripturæ locis. Idque intelligendum est, sive Bellum sit mere defensivum, utpote quia Jure naturæ licitum est, vim vi repellere: sive etiam offensivum, quo sumitur publica vindicta de gravibus injuriis, si aliunde congrua satisfactio obtineri nequeat.

42. CONCL. III. Ad Bellum justum tres præsertim requiruntur conditiones, videlicet authoritas legitima Principis Superiorem non recognoscentis, justa causa, & recta intentio. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2. 2. *qu.* 40. *art.* 4. Et quidem, si prima vel secunda conditio desit, Bellum non solum Charitati, sed etiam Justitiæ contrarium est cum onere restituendi damna illata: si autem deficiat sola tertia conditio, id est, intentio recta, non est contrarium Justitiæ, sed soli Charitati. Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. n.* 107. & alii.

43. CONCL. IV. Potest Bellum ex utraque parte esse justum formaliter, non tamen materialiter. Ita cit. Mastrius *num.* 109. cum communi. Et quidem Bellum non posse ex utraque parte esse justum materialiter, seu a parte rei, ac per se loquendo, patet ex eo: quia realiter & a parte rei, soli uni parti potest competere jus. Cæterum quia sæpe ob ignorantiam, vel diversarum opinionum probabilitatem, hoc jus ignoratur, hinc per accidens seu formaliter accidere potest, Bellum ex utraque parte esse justum; prout simile quid sæpe numero contingit in causis civilibus, sive forensibus.

44. CONCL. V. Subditi in dubio de justitia Belli, pro Principe ad Bellum eos vocante præsumere, eique parere, & militare possunt. Ita Layman *l.* 2. *tract.* 3. *cap.* 12. *nu.* 8. cum aliis. Ratio est: quia in dubio quisque tenetur obedire Principi, vel Superiori suo. Sufficit proinde, ut talibus subditis (idem dic de militibus conductitiis, si illis postea Bellum imperetur, de cujus justitia dubitant) manifeste non constet de injustitia Belli.

45. Cæterum milites extranei, atque voluntarii, vocati ad Bellum, justitiæ causam magis examinare tenentur; & si de justitia Belli dubitent, ita ut in neutram partem prudenter assentiantur, plerumque militare non possunt; quia nulla cogente, aut excusante obediendi necessitate, exponunt se periculo gravissimæ injuriæ inferendæ. Dicitur, *plerumque*: nam siquidem causa bellandi speculative appareat dubia, simul tamen præsumptio sit, Principem cum Consiliariis causam illam prius diligenter examinasse, bonaque fide ad Bellum procedere, damnari non debent milites, etiam extranei, si eidem, deposito practice suo dubio, pro stipendio serviant. Layman *loc. cit.* cum aliis.

46. Illud vero apud omnes in confesso est, milites, qui parati sunt sequi quemcunque ad Bellum vocantem, sive justum sit, sive injustum, dummodo stipendium præbeat, versari in malo statu, & nisi propositum mutent, a Confessario absolvi non posse. Layman ibidem, Bassæus *V. Bellum n.* 9. & alii.

47. CONCL. VI. In Bello justo licite occiduntur omnes nocentes ac rebelles, non solum in ipso pugnæ congressu, sed etiam post partam victoriam, si eorum mors ad vindicandam injuriam, & pacem atque securitatem firmandam, necessaria videatur: nisi forte sub promissione vitæ sese dederint; tunc enim pactum erit servandum. Ita Mastrius *loc. cit.* cum communi. Additur tamen, *nisi forte sub promissione &c.* Nam, ut dicitur *c. Noli 23. q. 1. Fides, quando promittitur, etiam hosti servanda est.*

48. Porro Innocentes (quales de Jure naturæ sunt pueri, ac mulieres; de Jure vero Ecclesiastico Religiosi, Clerici, peregrini, homines simplices ac rustici, idque secundum juris præsumptionem, quamdiu contrarium de ipsis non ostenditur, *arg. c. Innovamus de Tregua & pace.*) Innocentes, inquam, per se atque ex intentione in Bello occidere nunquam licitum est: per accidens tamen, ac præter intentionem aliquando possunt occidi, ut puta si Bellum geri, vel victoria obtineri nequit, nisi innocentes una cum nocentibus, quibus permixti sunt, simul occidan-

cidantur; prout accidit in arcium eversione, urbium expugnatione, &c. Nam tunc ratio boni communis præponderat privato.

49. CONCL. VII. In Bello justo bona mobilia ab hostibus capta Jure Gentium fiunt occupantis; quod verum est, nisi consuetudo, vel leges particulares locorum contrarium statuant: Bona autem immobilia fiunt Principis, vel Reipublicæ justum Bellum indicentis. Ita communis; & patet ex §. *Item ea, Inst. de Rerum divisione*, ibi, *Ea, quæ ex hostibus capimus, Jure Gentium statim nostra fiunt*. Concordat textus *l. Si quid bello. ff. de Captivis*, juncta Glossa ibidem, recte hoc de rebus mobilibus intelligente. Quod si tamen alicubi vigeat lex particularis, vel consuetudo, ut tota præda in communi reponatur, & singulis æqualiter dividatur, juxta illud Davidis Regis effatum, 1. *Reg.* 30. *Æqua pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter dividet*; tunc ea omnimodis erit observanda.

50. Dicitur notanter, *in Bello justo*. Nam capta hostibus in bello injusto, omnia sunt obnoxia restitutioni, ut dictum *n.* 42. Plura de Bello dicere non juvat, si verum est illud Poetæ.

Nulla salus Bello: pacem deposcimus omnes.

TRA-

TRACTATUS V.

DE RELIGIONE, ET VITIIS OPPOSITIS.

1. PRæsens de Religione Tractatus, & cuivis Catholico perutilis, & Confeſsariis ſcitu admodum eſt neceſſarius: cum enim ad Religionis virtutem pertineat, uni Deo debitam exhibere reverentiam & cultum, eademque inter alias virtutes Morales ſit excellentiſſima, utpote proximius ad Deum accedens in quantum operatur ea, quæ directe & immediate ordinantur in honorem Divinum; hinc patet, quam utilis ſit cuilibet tantæ virtutis exactior notitia, ad perfectiorem illius exercitationem apprime conducens.

DISTINCTIO I.

De Virtute Religionis, & variis ejus Actibus.

QUÆSTIO I.

De natura, objecto, & præſtantia virtutis Religionis.

SUMMARIUM.

1 *Utilitas præſentis Tractatus.*
2 *Religio, unde ſit dicta?*
3 *Sumitur tripliciter.*
4 *Religio, quid?*
5 *Cultus & Honor differunt; quomodo?*
6 *Objectum Religionis quale?*
(a) Ut dictum Tr. 4. Diſt. 1. n. 8. & 10.
7 *Religio inter virtutes Morales præſtantiſſima.*
8 *A Religione poſſunt imperari actus virtutum Theologicarum, & aliarum omnium.*

2. NOmen *Religionis* a *religando* dictum eſt, eo quod nos Omnipotenti Deo religet, ſeu aſtringat, juxta illud D. Auguſtini, *lib. De vera Relig.* circa finem: *Religet nos Religio uni Omnipotenti Deo.* Quamvis alii aliam hujus nominis derivationem aſſignent, dum volunt, Religionem dici *a relegendo*, quod ea, quæ ad cultum Divinum pertinent, ſæpius ſint animo relegenda, ſeu revolvenda: vel tandem a *reeligendo*, quod per eam Deum, quem per peccatum rejecimus, rurſum eligamus, ſeu reeligamus.

3. Tripliciter autem ſumitur Religio. I. Pro virtute, qua debitum Deo cultum exhibemus. II. Pro formula cultus Divini omnibus communi, per quam mancipantur homines obſequio divino, quantum præciſe neceſſarium eſt ad ſalutem conſequendam: ſic dicitur Religio Chriſtiana, & Religio Catholica. III. Pro Statu Religioſo; nec aliud eſt, quam Fidelium ad Chriſtianæ Charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ, ſtabilis in communi vivendi modus; in quo ſenſu dicitur *Religio Seraphica*, *Religio S. Dominici*, &c. & ejus Profeſſores dicuntur *Religioſi*, & quando-

que

que *Regulares*, a speciali Regula, quam profitentur. In proposito sumitur Religio in prima dumtaxat acceptione, seu quatenus est virtus, prout inscriptio præsentis Distinctionis, & Quæstionis, satis indicat, ibi: *De Virtute Religionis*.

4. CONCL. I. *Religio* est virtus moralis, inclinans ad debitum cultum Deo tanquam primo rerum omnium Principio exhibendum. Ita Lactantius *lib. 4. Divin. Instit. c. 28.* estque in re communis. Dicitur, *Virtus*; quæ particula stat loco generis. Et additur, *Moralis*, ad differentiam Virtutum Theologicarum, a quibus distinguitur.

5. Dicitur ulterius, *ad debitum cultum* &c. Ubi per cultum intelligitur honor, non quidem quomodocunque, sed cum quadam animi submissione exhibitus *Deo, tanquam primo rerum omnium Principio*, prout denotant verba sequentia. Nam hujusmodi submissionem honor in genere non includit; quia honor exhibetur non solum Superioribus, sed etiam æqualibus, imo & inferioribus, juxta illud Apostoli *Rom. 12. Honore invicem prævenientes*. Honor quippe generatim nihil aliud est, quam testimonium excellentiæ alterius; Cultus autem ulterius addit submissionem unius ad alium: unde Deus honorat quidem Sanctos, non vero colit. Nos vero per virtutem Religionis non solum absolute seu nude honoramus Deum, ipsius protestando excellentiam; sed etiam colimus, protestando supremam ejus excellentiam, nostramque ad ipsum submissionem, tanquam ad primum rerum omnium Principium: utpote cum omnia producat, conservet, atque gubernet infinita Sapientia, Bonitate, atque Potentia sua.

6. CONCL. II. Objectum materiale atque immediatum Religionis, sive *Objectum Quod* (ut loquuntur Theologi) non est DEUS, sed ipsemet debitus cultus Deo exhibendus; quamvis virtus Religionis remote quodammodo, & indirecte, etiam Deum respiciat pro objecto, nempe pro *Objecto Cui*: id est, quem attingit per actus suos tanquam finem, seu cui debitum cultum exhibere studet. Ita Lessius *lib. 2. de just. & jure, cap. 36. dubitat. 2.* Herincx *disp. 1. de Religione, quæst. 1.* estque in re communis. Ratio est: quia per hoc Religio differt a tribus Virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, quod hæ immediate respiciant Deum, tanquam *Objectum Quod* saltem primarium; ideoque immediate nos conjungant Deo. Econtra vero Religio respicit immediate cultum Deo exhibendum, tanquam *Objectum Quod*, ipsum vero Deum tanquam *Objectum Cui*, seu mediante cultu, qui ei exhibetur. (a) Porro Objectum formale Religionis vel est ipsa Divina Excellentia, vel debitum in ea fundatum, indeque consurgens honestas colendi Deum.

7. CONCL. III. Etsi Virtutes Theologicæ sint præstantiores Religione, eo quod immediate attingant Deum, tamen inter Virtutes Morales Religio est omnium præstantissima. Ita Doctores communiter cum D. Thoma *2. 2. q. 81. art. 6.* Ratio est: quia excellentia virtutum desumitur ex præstantia objecti, ac modi illud attingendi: atqui Religio post Virtutes Theologicas (utpote quæ pro objecto immediato habent ipsummet Deum) habet objectum præstantissimum, videlicet debitum cultum Deo exhibendum, simulque magis de propinquo accedit ad Deum, tanquam ultimum Finem nostrum; ergo. Minor probatur inductione; nam Misericordia v. g. respicit pro objecto miseriam Proximi sublevandam, justitia jus suum cuilibet reddendum, & sic loquendo de cæteris; At Religio respicit pro objecto cultum Deo exhibendum, sicque propinquius attingit Deum.

8. CONCL. IV. Nihilominus actus virtutum tum Theologicarum, tum aliarum omnium, possunt a virtute Religionis imperari, sicque aliquo modo ad hanc spectare. Ita Herincx *loc. cit. n. 3.* Bassæus *tom. 1. V. Religio 7. num. 5.* & alii; Ratio est: quia omnes actus aliarum Virtutum possunt assumi ut medium colendi Deum, atque supremam ejus excellentiam profitendi. Sic D. Augustinus *c. 3. Enchiridii* ait, quod *Deus colitur Fide, Spe, & Charitate*. Similiter D. Jacobus *in sua Canonica cap. 1.* ait: *Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo*. Hoc quippe verificatur ex eo, quatenus ex motivo colendi Deum, nostramque erga eum submissionem profitendi, tales Virtutum actus elicimus; qui proinde a virtute Religionis imperantur, seu causantur. Nisi dicere velis cum Lessio *loc. cit. n. 12.* Religionem & Cultum interdum sumi generatim pro omni Virtutis officio, quo ordinamur ad Deum, sicque accipi in citato S. Scripturæ textu.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De variis actibus virtutis Religionis.

SUMMARIUM.

9 *Religio generatim, & proprie accepta.*
10 *Actus Religionis universim quot?*
11 *Alii sunt interni, alii externi.*
12 *Devotio, ut est specialis actus Religionis, quid?*
13 *Devotionis largior acceptio.*
14 *Devotionis causa.*
15 *Sacrificium proprie, quid?*
(a) Tract. 14. Dist. 5. per totum.
(b) Ut dictum Quæst. præc. n. 5.
16 *Sacrificium sumitur quandoque large.*
17 *Oblatio late, & proprie accepta, quid?*
(c) Plura de his Tract. 11. Dist. 4. n. 9. & seqq.
18 *Primitiæ, quid?*
19 *Decimæ, quid.*
(d) Tract. 11. Dist. 4. q. 1. & seqq.
20 *Adjuratio, quid?*
21 *Fit duobus modis.*
22 *Laus Dei.*

9. ADvertendum, quod quamvis Religio interdum sumatur generatim pro omni actu virtuoso, quo ad Deum ordinamur, eique obedire & placere studemus (nam & hoc modo servire Deo, sieque nostram erga Deum subjectionem profiteri satagimus) proprie tamen illi sint actus virtutis Religionis, atque ab ea proxime eliciantur, qui peculiariter continent nostram erga Deum subjectionem, seu quibus proprie significamus Divinam Excellentiam, & nostram erga Deum submissionem. Et de his loquendo, sit

10. CONCL. I. Actus Religionis universim sunt undecim, videlicet Adoratio, Oratio, Devotio, Sacrificium, Oblatio, Primitiæ, Decimæ, Votum, Juramentum, Adjuratio, & Laus Dei. Ita Doctor Angelicus 1. 2. q. 82. *& seqq.* cum communi, & patebunt singula magis ex dicendis.

11. CONCL. II. Ex hujusmodi actibus Religionis, alii sunt interni, alii externi. Horum priores sunt, qui sola mente interius perficiuntur; ut sunt Devotio, & Oratio: datur enim & Oratio mentalis, ac proinde hæc non necessario in opus externum prodit. Posteriores sunt, qui in opus externum prodeunt; ut sunt Sacrificium, Oblationes, præstatio Primitiarum, vel Decimarum, & hujusmodi. Et de his omnibus singillatim agendo, sit

12. CONCL. III. *Devotio*, ut est specialis actus Religionis, nihil aliud est, quam interna quædam sui ipsius ad cultum Divinum oblatio, seu traditio; & recte describitur, dicendo: Devotio est actus voluntatis hominis, offerentis seipsum Deo ad serviendum. Ita communis: nam *Devotio* dicitur a *devovendo*, seu se ad alicujus servitium totaliter obstringendo. Unde & olim apud Gentiles *Devoti* dicebantur, qui seipsos Idolis devovebant in mortem.

13. Dicitur notanter, *Devotio, ut est specialis actus Religionis*. Siquidem Devotio quandoque sumitur non pro actu peculiari, sed pro ipsa pia affectione, seu promptitudine ad facienda ea, quæ sunt Cultus Divini; ut sunt Orationes, Laudes Dei, Sacrificium, &c. Qua ratione illi, qui prompte & ferventer talia affectant, & superatis vani timoris, tergiversationis, & aliarum perturbationum difficultatibus, cum gaudio spirituali similia præstant, dicuntur *Devoti*: & merito, quia ostendunt se Divino cultui & servitio esse totaliter addictos, & mancipatos. Hinc etiam nonnunquam illi, qui in sæculo vivunt sub obedientia & directione alicujus Patris Spiritualis, *Devoti* appellantur, utpote specialius Dei servitio dedicati.

14. Porro Devotionis hujus causa principalis est Spiritus Sanctus, intellectum illuminans, & voluntatem accendens: quamvis ex parte nostra plurimum ea foveatur ex attenta & frequenti consideratione Divinarum Perfectionum, Beneficiorum Creationis, Conservationis, Gubernationis, ac præsertim Redemptionis per Christum factæ, atque vicissim propriæ nostræ indigentiæ & miseriæ. Nam ex harum pia ruminatione oritur in nobis humilitas, & pia affectio totaliter nos Divino cultui & servitio mancipandi; sicque immiscent se diversi actus aliarum Virtutum, præsertim Theologicarum.

15. CONCL. IV. *Sacrificium* proprie acceptum, ac prout est actus distinctus a cæteris actibus Religionis, est oblatio externa rei permanentis Deo exhibita, qua significatur supremum Dominium atque excellentia Dei, & subjectio sacrificantis ad ipsum, mediante aliqua ipsius rei oblatæ de-

strue-

structione, seu immutatione. Ita in re communis. Dicitur, *Oblatio externa*. Quia Sacrificium proprie dictum est actus Religionis, & quidem externus, consistens in externa alicujus rei oblatione: prout in Veteri Lege factum legimus in immolatione boum, arietum, vitulorum, hircorum, Agni Paschalis, atque in effusione diversorum libaminum. Sed hæc omnia Sacrificia de facto in Lege Evangelica coadunata sunt in uno tremendo, & incruento Missæ Sacrificio: de quo tamen plura suo loco (a). Dicitur ulterius, *qua significatur supremum Dominium Dei, & subjectio sacrificantis ad ipsum*. Siquidem in hoc consistit ratio virtutis Religionis, quod Deo debitum exhibeamus cultum cum nostra erga ipsum submissione (b).

16. Additur vero, *Sacrificium proprie acceptum, & prout est actus distinctus a cæteris actibus Religionis*. Siquidem large ac improprie loquendo, Sacrificium quandoque accipitur pro quolibet opere bono, quod instar Sacrificii Deum placat, & conciliat: quo modo Contritio, Eleemosyna, imo & quodvis opus justitiæ, non raro in S. Scriptura Sacrificium vocatur, ut *Psalm.* 50. *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus*. *Psalm.* 4. *Sacrificate sacrificium justitiæ*. Et *Psalm.* 49. *Sacrificium Laudis honorificabit me*, & alibi. Verum in hisce textibus Sacrificium non accipitur proprie, ac prout est actus specialis Religionis, sed improprie, atque large pro quolibet actu bono in Deum relato.

17. CONCL. V. *Oblationis* nomen dupliciter sumitur. I. Late seu generice, pro omni videlicet re ad cultum Divinum oblata, seu data: quo modo quaslibet oblationes ad Dei cultum factas, & ipsas quoque Primitias atque Decimas comprehendit. II. Proprie, ac prout est specialis actus Religionis: sicque Oblatio accipitur pro spontaneis illis oblationibus seu donis, quæ Fideles ob Dei cultum atque honorem ad Altare deferre solent: quales oblationes ad Templum, & Arcam Dei, olim plurimas factas esse, constat ex S. Scriptura passim; talesque etiam de facto tum sub Missarum Solemniis, tum alias crebro fieri videmus (c).

18. CONCL. VI. *Primitiæ* vocantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, & arborum, Deo, ut Largitori omnium bonorum in signum gratitudinis, nostræque subjectionis oblati. Unde patet, oblationem Primitiarum esse specialem actum virtutis Religionis, & quidem externum; cum non nisi per actualem primorum fructuum ad Dei cultum oblationem fiat. Cæterum in animalibus *Primitiæ* proprio nomine appellantur *Primogenita*.

19. CONCL. VII. *Decimæ* recte definiuntur, quod sint pars decima omnium fructuum juste acquisitorum, Deo in recognitionem universalis sui Dominii debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis, & desumitur ex *can. Decimas Deo 16. quæst. 7.* & *c. Tua nobis de Decimis*, ibi: *Decimæ, quas Deus in signum universalis Dominii, sibi reddi præcepit, suas esse decimas & primitias asseverans*, cum concordantiis. Verum de Decimis, quin & Oblationibus ac Primitiis, ex professo alibi (d).

20. CONCL. VIII. *Adjuratio* est rei sacræ contestatio ad permovendum alterum. Ita communis. Sic 1. *Thessal. 5. ult.* Apostolus petit, dicendo: *Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola hæc*. Item *Matth. 26.* Princeps Sacerdotum adjuravit Christum, dicendo: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus*, & alibi. Igitur Adjuratio debite facta est actus Religionis; quia per Divini Nominis invocationem, vel alterius rei sacræ reverentiam adjurando alterum, boni quidpiam ab eo obtinere contendimus; estque Deo gratissimum, si reverentia & amore sui quispiam adjuranti obsequatur, prout & Christus illico Principi Sacerdotum sese adjuranti obsecutus fuit; dicendo manifeste veritatem, de qua interrogabatur.

21. Duobus autem modis Adjuratio fieri potest, videlicet præcipiendo, & deprecando. Exemplum prioris habetur in citatis verbis Apostoli 1. *Thessal. cap. ult.* Et hoc modo etiam adjurantur dæmones in Exorcismis Ecclesiæ, eisdem imperando, & hac Divini Nominis, atque rerum cælestium contestatione, terrorem incutiendo. Exemplum posterioris habetur in precibus Ecclesiæ, per Christi adjurationem supplicantis exaudiri, dum in earum fine subjungere solet: *Per Dominum nostrum Jesum Christum* &c. vel absolute, *Per Christum Dominum nostrum*. Item & in Litaniis deprecari Deum, *Per crucem & passionem*, *Per mortem & sepulturam* Christi Domini, ac hujusmodi.

22. CONCL. IX. cum Laus præconium importet, ac proprie sit populi de aliquo recta loquentis, prout explicat Calepinus: quid sit Laus Dei, notum erit omnibus Laudes divinas in Ecclesia quotidie & audien-

dientibus, & personantibus; juxta illud *Apoc. 19. Laudem dicite Deo nostro omnes Sancti ejus, & qui timetis Deum, pusilli & magni.* Et *Psal. 33. Semper laus ejus in ore meo.* Quamvis Laus Dei, dum fit a nobis Viatoribus, ferme semper Orationi misceatur, sicque ad hanc reduci possit, ut notat Lessius *Lib. 2. cap. 37. n. 1.*

QUÆSTIO III.

De Adoratione Deo debita.

SUMMARIUM.

23 *Adoratio, quid?*
24 *Adoratio mere civilis, seu politica;*
Et Sacra seu Religiosa.
25 *Hujus tres sunt species, nimirum Latria.*
Hyperdulia.
Et Dulia.
26 *Adorationis objectum duplex, materiale & formale.*
27 *Deo debetur Cultus Latriæ.*
28 *Tres personæ Divinæ sunt una Adoratione adorandæ, quomodo?*
29 *Christus adoratur Cultu Latriæ.*
30 *SS. Eucharistia Sacramentum est adorandum Cultu Latriæ.*

23. EXplicatis præcedenti Quæstione nonnullis actibus virtutis Religionis, qui minori discussione indigere videbantur, pergendum ad reliquos (Juramento, & Voto ad specialem Tractatum reservato) figillatim explicandos. Et primo loco occurrit Adoratio, utpote præstantissimus Religionis actus, per quem veneremur supremam Dei Majestatem, nosque illi quanta possumus corporis & animæ demissione subjicimus. Siquidem, ut inquit S. Damascenus *Orat. 1. de Imaginibus: Adoratio est submissionis nota;* id est, Adoratio est actus, quo quis alteri se submittit in recognitionem suæ excellentiæ.

24. Quia vero varia sunt excellentiarum genera, hinc pariter diversæ distinguuntur Adorationum species. Et quidem imprimis datur Adoratio mere Civilis, seu politica; qualis exhiberi solet Regibus, Principibusque, propter excellentiam sui status, seu potestatis humanæ, quam præ aliis habent: quomodo passim in Sacra Scriptura leguntur quidam adorasse suos Reges; ut David 1. *Reg. 20. Adoravit tertio* Jonatham, *cadens pronus in terram.* Verum de Adoratione mere Civili in proposito non agitur, sed solum de Adoratione sacra sive religiosa, quæ cuipiam exhibetur ob excellentiam suam sacram & supernaturalem. Et de hac loquendo, sit

25. CONCL. I. Adorationis sacræ seu Religiosæ tres sunt species, videlicet Latria, Hyperdulia, & Dulia. Ita communis Catholicorum. *Latria* juxta receptum Theologorum sensum, significat supremam & singularem illam Adorationem, quæ soli Deo propter summam atque infinitam suam excellentiam debetur: unde taliter describi solet: Adoratio Latriæ est actus Religionis, quo quis alteri (scilicet Deo) sese submittit tanquam habenti supremam supra se excellentiam. Per *Hyperduliam* intelligitur Adoratio, seu cultus ille, qui exhibetur creaturæ cuipiam propter singularissimam suam excellentiam: & talis competit Beatissimæ Mariæ Virgini, propter excellentiam Maternitatis Dei, ac specialissimam Sanctitatem, aliaque excellentissima dona sua. Per *Duliam* vero communiter intelligitur cultus ille, qui debetur Sanctis propter supernaturalem excellentiam suæ sanctitatis & gloriæ, quam habent in Cœlis.

26. Et notandum est, quod objectum Adorationis sit duplex, formale scilicet & materiale. *Objectum formale* Adorationis est ratio ipsa, propter quam aliquid adoratur; cujusmodi ratio adorandi semper est dignitas, & excellentia reperta in persona, quæ adoratur. *Objectum materiale* est ipsamet res seu persona adorata, in qua reperitur ejusmodi excellentia. Sic cum Christum Dominum adoramus cultu Latriæ, ipsemet Christus est objectum materiale Adorationis; Divinitas vero Christi, ejusque suprema excellentia, est objectum formale ipsius.

27. CONCL. II. Deo, totique Sanctissimæ Trinitati, ac cuilibet Personæ Divinæ, debetur cultus Latriæ. Ita certa, & indubitata omnium Catholicorum: cum quælibet Persona Divina sit Deus; Deo autem propter supremam suam in omnes excellentiam deberi cultum Latriæ, patet ex ipsa hujus ordinis explicatione jam posita.

28. CONCL. III. Tres personæ Divinæ una Adoratione sunt adorandæ; non quidem sic hoc intelligendo, quasi una non possit distincte ab aliis adorari, sed sic, quod aliæ duæ explicite non excludantur. Ita communis

munis Theologorum, ac præsertim Mastrius *disp. 11. Theol. Mor. n.* 18. Ratio prioris partis est: quia una est essentia, excellentia, Divinitas atque Majestas omnium trium Personarum Divinarum, & per consequens una Adoratio debetur omnibus. Altera pars patet: quia sicut unam Divinam Personam possumus distincte concipere ab alia, ita & adorare, modo alteram explicite non excludamus. Unde in Litaniis nunc Patrem, nunc Filium, nunc Spiritum Sanctum invocamus; & pleræque Orationes Ecclesiæ diriguntur modo ad Patrem, modo ad Filium, modo ad Spiritum sanctum, quamvis interim cæteræ Personæ explicite non excludantur. Impium enim, ac nefarium esset, alias excludere explicite; quia licet tres sint Personæ SS. Trinitatis, una tamen omnium est Essentia, Divinitas, atque Majestas. Hinc dum unam Personam SS. Trinitatis adoramus, ac invocamus, semper implicite ad alias duas, ceu unum Deum, nostra dirigitur adoratio, atque invocatio.

29. CONCL. IV. Christus est adorandus Adoratione Latriæ. Est de Fide. Ratio est: quia Christus non solum est homo, sed etiam verus Deus, cui utique debetur cultus Latriæ. Nec obstat, quod Christus simul includat naturam humanam, quæ non videtur posse adorari cultu Latriæ. Resp. enim, hinc solum sequi, quod natura humana non spectet ad objectum formale Adorationis, sive quod non sit ratio formalis adorandi Christum, utpote quæ est Divinitas ejus: non autem, quod non spectet ad objectum materiale, seu *Quod* Adorationis, ut loquuntur Theologi. Nam, quia juxta Symbolum S. Athanasii, licet Christus sit *Deus & homo, non duo tamen, sed unus est Christus*, etiam unica Adoratione Latriæ is adoratur: in qua tamen ratio formalis & motiva adorandi est Divinitas ejus; objectum vero materiale seu *objectum Quod*, ac terminus adæquatus hujus Adorationis, est unus ac totus Christus, verus Deus, verusque homo.

30. CONCL. V. Etiam Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum est adorandum cultu Latriæ. Ita omnes Catholici, estque novissime definitum in Concilio Tridentino *Sess.* 13. *c.* 5. & *can.* 6. ibi; *Si quis dixerit, in sancto Eucharistia Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu Latriæ, etiam externo adorandum*, &c. *vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus Adoratores esse idolatras, anathema sit.* Ratio est, quia in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento adest, realiterque continetur Christus Dominus, verus Deus, cultu Latriæ dignissimus.

QUÆSTIO IV.

De cultu Sanctorum, Sacrarum Reliquiarum, atque Imaginum.

SUMMARIUM.

31 *Adoratio absoluta, & respectiva, quid?*
32 *Sancti in cœlis adorantur cultu Dulia, & B. V. Maria cultu Hyperdulia absoluto.*
33 *Hic cultus est sacer.*
34 *SS. Reliquiæ, & Imagines, quomodo venerentur?*
35 *Verba notabilia Conc. Trid. circa cultum SS. Imaginum.*
36 *Imagines possunt dupliciter considerari, quomodo?*
37 *Objectio Hæreticorum contra Imagines diluitur.*
38 *Homines Sancti necdum Canonizati non possunt cultu publico honorari, bene tamen privato.*
39 *Cultus publicus, & privatus, quis?*
40 *Corollaria de cultu privato.*
41 *Corollaria de cultu publico.*
42 *Limitatio prædictorum.*
Forma Canonizationis, quæ nunc est, olim non requirebatur.
43 *Decretum Urbani VIII. circa Imagines Sanctorum necdum Beatificatorum.*
44 *Declaratio dicti Decreti.*

31. ADvertendum, quod Adoratio alia sit absoluta, alia respectiva. Absoluta convenit rei intellectuali, quæ per se honorabilis, atque adorabilis est: sic Deus, ac Christus cultu Latriæ absoluto est adorandus. Unde *Adoratio Absoluta* illa est, qua quis colitur ob perfectionem, atque excellentiam sibi intrinsecam. *Adoratio respectiva* vero, qua quis adoratur seu colitur propter excellentiam alterius, quam repræsentat, aut in ordine ad eam consideratur: unde hæc convenit rebus etiam ratione carentibus, ut puta sacris Imaginibus, quæ non propter se, sed propter alium, quem repræsentant, honorantur. His notatis sit

32. CONCL. I. Sancti cum Christo in cœlis regnantes, adorantur seu coluntur cultu

cultu Duliæ absoluto, propter excellentiam suæ sanctitatis & gloriæ: Beatissima Virgo MARIA vero cultu Hyperduliæ, tum ob perfectissimam atque excellentissimam ejus præ cunctis puris creaturis Sanctitatem & gloriam; tum ob singularissimam dignitatem Maternitatis DEI, qua vere nominatur, & est Mater DEi & Christi. Ita omnes Catholici.

33. Et nota, hujusmodi Adorationem seu cultum Sanctorum (qui duo termini apud Theologos inter se confunduntur; quamvis inter rudiores, ac præsertim in publicis Concionibus lingua germanica habitis, ly *Adorare*, cultum Latriæ Deo debitum, & ly *colere* seu *venerari*, cultum Sanctorum denotare soleat) esse cultum sacrum & religiosum; quia objectum ejus formale, nempe excellentia Sanctitatis, gratiæ, & gloriæ, propter quam Sanctos, tanquam Dei amicos veneramur, est aliquid sacrum & supernaturale. Unde sequitur, cultum Sanctis cum Christo in cœlo regnantibus exhibitum, specie distingui a cultu mere civili & politico, qui hominibus, v.g. Regibus, Principibus &c. propter dignitatem sui status, vel potestatem humanam dari solet.

34. CONCL. II. Sacræ Reliquiæ, & Imagines Sanctorum, venerantur cultu Duliæ respectivo; Imagines autem Beatissimæ MARIÆ Virginis cultu Hyperduliæ respectivo; ac tandem Imagines Dei & Christi, item & Sacra Crux Christi, cultu Latriæ respectivo. Ita rursum Catholici omnes. Et quidem loquendo de sacris Reliquiis Sanctorum, in Concilio Trident. *Sess. 25. in Decreto de Invocatione Sanctorum &c.* sic habetur statutum: *Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus Sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a Fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur.* Hæc Concilium, exinde oppositum affirmantes denuo condemnans, prout jam pridem eos damnavit Ecclesia.

35. Loquendo nunc de cultu Sacrarum Imaginum, quas tum memoriæ gratia, atque ad recolenda Christi & Sanctorum gesta, tum ad impertiendum eisdem honorem debitum atque veneracionem retinendas esse, Fides Catholica, atque perpetua Traditio Ecclesiæ docet, sunt in primis bene notanda verba S. Concilii Trident. *loc. cit.* sic statuentis: *Imagines porro Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem & reverentiam impertiendam: non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colenda; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in Imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant: sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad Prototypa, quæ illæ repræsentant, ita ut per Imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur, id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicenæ Synodi decretis contra Imaginum oppugnatores est sancitum.* Hæc Concilium; cui modo loquendi ubique nos oportet insistere.

36. Ulterius quoad hunc Sacrarum Imaginum cultum advertendum est cum Filliucio *tract. 23. de Religione, cap. 1. n. 27.* & aliis, dupliciter Imagines considerari, ac venerari posse. Primo, quatenus sunt res quædam sacræ, spectantes ad usum Pietatis, & Religionis; quod est, considerare Imagines materialiter. Deinde, quatenus sunt, Imagines, ac repræsentativæ Prototypi, quod est considerare Imagines formaliter. Si ergo considerentur Imagines primo modo, honorandæ sunt tantum ut res quædam sacræ; prout etiam vestes spectantes ad usum Pietatis & Religionis, in veneratione habentur; si secundo modo, honorandæ sunt sicuti Prototypa, cultu tamen respectivo. Circa quod ultimum extat communissimum inter Doctores dictum, quod si Prototypon adoretur adoratione Latriæ absoluta, Imago ejus adoranda sit adoratione Latriæ respectiva; si autem Prototypon adoratur adoratione Hyperduliæ, vel Duliæ absoluta, Imago ejusdem adoretur adoratione Hyperduliæ, vel Duliæ respectiva.

37. Nec dicatur cum Hæreticis: *Exodi cap. 20.* habetur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ in cœlo desuper* &c. ergo usus Imaginum est illicitus. Resp. enim negando consequentiam: nam loco citato, & in aliis hujusmodi S. Scripturæ locis, non prohibentur Imagines absolute, vel quodcunque sculptile, sed solum, ut non fiant ad adorandum ea. Unde *loc. cit.* mox subjungitur: *Non adorabis ea, neque coles;* eo videlicet modo, sive cultu

cultu Divino, quo Gentiles adorabant communiter ſua Idola, deoſque alienos. Et certe, ſi Imaginum, aut cujuſcunque ſculpturæ uſus fuiſſet dictis verbis abſolute prohibitus, Salomon peſſime egiſſet, quod in Templo Jeroſolymitano poſuerit duos Cherubim, 3. *Reg.* 6. Imo & Deus præcepiſſet contraria, dum Moyſi, *Num. cap.* 21. præcepit, ut faceret Serpentem æneum: quod abſit dicere.

38. CONCL. III. Homines vitæ Sanctitate, vel Martyrii fama inſignes, quamdiu a Summo Pontifice vel Eccleſia, in numerum Sanctorum necdum ſunt relati, non poſſunt cultu publico & ſolemni honorari, bene tamen cultu privato. Ita Bellarminus *l.* 1. *de Sanctis, cap.* 10. Sanchez *l.* 2. *in Decalog. cap.* 43. *nu.* 3. *& ſeq.* & alii communiter. Idque deſumitur ex *cap.* 1. *& ult. de Reliquiis & venerat. Sanct.* ubi prohibetur, aliquem publice venerari pro Sancto abſque authoritate Romanæ Eccleſiæ, ſicque a ſenſu contrario privatus honor permittitur.

39. Porro per *Cultum privatum* intelligitur ille, qui non exhibetur tanquam inſtitutus ab Eccleſia, neque nomine Eccleſiæ, ſed fit ex peculiari devotione colentis; ſive deinde talis cultus fiat privatim, ſive publice videntibus aliis. *Cultus* autem *publicus*, ſeu ſolemnis, non ideo dicitur talis, quod coram aliis exhibeatur, ſed quia defertur nomine Eccleſiæ, & tanquam ab ea inſtitutus.

40. Hinc ſequitur I. Imaginem Sancti nondum Canonizati, neque Beatificati, poſſe in domibus noſtri depingi & retineri, licere pedes vel manus talium Sanctorum deoſculari, ipſorum veſtes accipere, Reliquias aſſervare, in eorum honorem jejunare, preces ad Deum fundere, &c. ſive alii hoc videant, ſive non, dummodo abſit ſcandalum. Ratio eſt: quia hujuſmodi cultus eſt privatus, & non fit nomine Eccleſiæ.

41. Sequitur. II. Non poſſe Epiſcopum in honorem Sancti necdum Canonizati diem Feſtum inſtituere: quia cultus publicus, qualis eſt celebratio Feſti Sanctorum nondum Canonizatorum, reſervatus eſt Summo Pontifici, *cit. cap.* 1. *de Reliq. & venerat. Sanctorum*. Item non licet privatim, aut publice, in Litaniis vel Officio Divino, invocare Sanctum nondum Canonizatum: quia Litaniæ, & Divinum Officium, ſunt cultus, qui Sanctis exhibetur tanquam inſtitutus ab Eccleſia, & nomine totius Eccleſiæ. Sanchez *loc. cit. nu.* 5. Bonacina *diſp.* 3. *in Decalogum q.* 1. *num.* 2. cum aliis. Idem dicendum de SS. Miſſæ Sacrificio, ob eandem rationem: unde ſi a Fidelibus petatur celebratio Miſſæ in honorem alicujus Sancti necdum Canonizati, oportet celebrare Miſſam de Feſto vel Feria occurrente, & non propriam Miſſam, acceptam de Communi cum memoria, & invocatione talis Sancti. Inſuper non licet necdum Canonizati Reliquias publice venerandas proponere, ſive in Proceſſionibus circumferre, aut Altaria vel Templa ipſis dedicare: hujuſmodi quippe cultus pariter cenſetur publicus, ac proprius eorum, qui ab Eccleſia in Sanctorum numerum ſunt relati.

42. Veruntamen hoc intelligendum eſt, niſi vel ſpeciali indulto Apoſtolico proviſum fuerit: quomodo patet aliunde, non raro hactenus pro certis locis unum vel alterum prædictum, imo & ipſam celebrationem Divini officii de nonnullis Sanctis conceſſam eſſe, abſque alia ſolemni eorum Canonizatione, vel Beatificatione. Vel niſi per antiquam Traditionem, aut univerſalem Eccleſiæ conſenſum, de cujuſpiam Sanctitate conſtet: Nam hujuſmodi approbatio æquivalet Canonizationi, & antiquitus non requirebatur forma Canonizationis, quæ nunc in uſu eſt. Bonacina *cit. n.* 2. Sanchez *n.* 11. Suarez, & alii, & concordant dicenda *n. ſeq. in fine*.

43. CONCL. IV. Imaginibus Defunctorum, qui cum bona Sanctitatis fama deceſſerunt, non poſſunt apponi Aureolæ, ſive Radii, neque ipſæ in Oratoriis, aut locis publicis exponi, donec a Sede Apoſtolica Beati declarentur; & ſi quæ appoſitæ ſunt, omnino amoveri debent. Ita Angelus Landuſca *in Theatro Regularium*, *V. Beatificatio*, *num.* 2. idque patet ex Decreto Urbani VIII. quod incipit, *Sanctiſſimus* (& habetur tomo 4. Bullarii Romani, *Conſt.* 39. *dicti Pontificis*) atque ex alia ſpeciali ejuſdem Conſtitutione, quæ incipit, *Cœleſtis Hieruſalem* (ac refertur in cit. Bullario, *Conſt.* 134. *dicti Pont.*) ubi præfatus Pontifex, volens occurrere abuſibus, qui irrepſerunt in colendis quibuſdam cum Sanctitatis, aut Martyrii fama vel opinione defunctis, & necdum Canonizationis, vel Beatificationis honore ab Apoſtolica Sede inſignitis, ſub gravibus pœnis prohibuit, ne ejuſmodi hominum cum Sanctitatis,

seu Martyrii fama (quantacunque illa sit) defunctorum Imagines cum laureolis, radiis seu splendoribus in Oratoriis, Ecclesiis, aliisque locis publicis aut privatis apponantur; neve eorum gesta, miracula, revelationes, seu quæcunque beneficia, tanquam eorum intercessionibus a Deo accepta, sine recognitione & approbatione Ordinarii in libris enarrentur; & ne ad eorum sepulchra Tabellæ, atque Imagines ex cera, argento, aliave materia confectæ, vel lampades appendantur. Ubi tamen illico subjungens Summus Pontifex declarat, quod per supra scripta præjudicare in aliquo nolit, neque intendat iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum Virorumque Sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii coluntur.

44. Quia vero postmodum occasione dicti Decreti a quibusdam revocabatur in dubium, an Tabellas & Imagines, quas imposterum offerri contigerit, recipere, & antea oblatas conservare liceret? Eadem Sanctitas sua, quæ tantummodo voluit occurrere abusibus, qui irrepere videbantur, in alio Decreto (& refertur in cit. Bullario, ad finem præallegatæ *Const.* 39. nec non & in *cit. Constit.* 134.) declaravit, quod suæ intentionis nunquam fuerit prohibere oblationem, receptionemque Tabellarum & Imaginum hujusmodi; ita ut approbantibus Ordinariis in secreto aliquo, seorsum ab Ecclesia, loco custodiri, ibidemque jam amota collocari, & asservari possint, ut si quando Dominus talium Virorum merita Beatificationis, seu Canonizationis honore in terris decorare voluerit, extent hujusmodi Sanctitatis qualescunque probationes, Apostolicæ Sedis judicio tunc examinandæ.

QUÆSTIO V.

De Oratione, & Conditionibus ad ipsam requisitis.

SUMMARIUM.

45 *Oratio varie accipitur.*
46 *Oratio propriissime accepta, quid?*
47 *Oratio mentalis.*
Vocalis.
Publica, &
Privata, qua?
48 *Oratio aliqua est præcepta.*
49 *Quibus temporibus urgeat præceptum Orationis?*
50 *Quæ bona recte per orationem postulentur a Deo?*
51 *Oratio debite facta habet infallibilem effectum.*
52 *Sed quatuor ad hoc requiruntur conditiones.*
53 *I. Ut oratio fiat pro seipso.*
54 *II. Ut petantur necessaria ad salutem.*
55 *III. Ut Oratio sit pia.*
(e) Ut dictum Tract. 1. dist. 2. n. 42. & 45.
56 *IV. Ut fiat perseveranter.*
57 *Causa, cur multi petant, nec accipiant, qua?*
58 *Preces nostræ debite factæ, nunquam sunt irritæ etiam pro bonis temporalibus.*
59 *Cautela petentium bona temporalia.*

45. ORatio quandoque sumitur large, videlicet pro quacunque actione bona, atque ex pia intentione procedente: in qua acceptione videtur intelligendum illud Lucæ 18. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* In quem textum Ven. Beda ait: *Semper orat, qui semper secundum Deum operatur.* Deinde sumitur Oratio magis proprie, nimirum pro quovis animi pio motu erga Deum: hoc modo capitur a S. Damasceno *lib. 3. de fide, cap. 24.* dicente, quod *Oratio sit ascensus mentis in Deum;* & sic comprehendit sub se etiam illos pios motus intellectus & voluntatis, quibus Deum laudamus, benedicimus, atque pro acceptis beneficiis gratias agimus. Propriissime tandem Oratio sumitur pro petitione, seu postulatione alicujus boni ad Deum facta; cujusmodi petitionem ipsum ly *Orare*, ex primæva sua institutione importat.

46. CONCL. I. *Oratio* propriissime accepta, est rationabilis alicujus boni a Deo postulatio: sive, est decentium a DEO petitio. Ita in re communis. Tria siquidem in oratione spectari possunt. I. Desiderium nostrum, quo bonum aliquod nobis, aliisve conferri, vel malum averti cupimus. II. Hujus desiderii practica quædam explicatio, qua Deum conamur inducere ac promovere, ut id præstet, pro quo rogamus. III. Collatio boni desiderati; qualis sit a Deo. Ipsa vero essentia orationis consistit in secundo actu, nimirum in explicatione desiderii nostri per modum deprecationis, seu petitionis.

47. CONCL. II. Oratio recte dividitur in

in mentalem & vocalem, ac rursus in publicam & privatam. Ita communis. *Oratio mentalis* est, quæ non voce, sed mente formatur; exercendo videlicet interiores animæ potentias circa Deum, & Mysteria potissimum Fidei, cum interna & familiari ad Deum collocutione, variisque piis affectibus voluntatis: prout fit in Meditatione; de qua D. Augustinus *l. de Spiritu & anima, cap. 70.* ait: *Meditatio parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio vero perficit orationem.* Cæterum *Oratio vocalis* est, quæ formatur distinctis verbis ad extra prolatis, exprimentibus pium internum desiderium nostrum ad Deum. Additur notanter, *exprimentibus pium internum desiderium.* Nam hæc sine ulla attentione atque interiori affectu prolata, parum prodest, quin potius iram Dei provocat, juxta illud vulgatum,

Si mens non orat, in vanum lingua laborat.

Et tales merito reprehenduntur illis verbis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Isaiæ 29. & Matth. 15. Oratio publica* dicitur, quæ nomine totius Fidelis populi per Ministros Ecclesiæ Deo offertur, ut fit in Missa, & Horis Canonicis: & talis necessario debet etiam esse vocalis. *Oratio privata* est, quam singuli privati quocumque decenti modo peragunt: de qua loquitur Apostolus 1. *Timoth. 2. Volo ergo viros orare in omni loco*, &c.

48. CONCL. III. Oratio aliqua est præcepta a Deo, & adultis usum rationis habentibus necessaria ad salutem. Ita communis; & patet ex S. Scriptura, orationem passim nobis inculcante: ut *Coloss. 4. Orationi instate, vigilantes in ea.* Item 1. *Thess. alt. Sine intermissione orate*, & alibi. Accedit ratio: quia auxilia Divinæ gratiæ, sine quibus homo nequit consequi salutem, communiter a Deo non conferuntur, nisi ad humiles preces nostras, juxta illud *Matth. 7 Petite, & dabitur vobis.*

49. Porro tempora necessario orandi, seu quibus urget præceptum Orationis, apte determinantur a Sannig. *tr. de Relig. dist. 1. q. 5.* & aliis: ut primo sit necessitas orandi ad Deum tempore obligationis, quo peccator tenetur se reponere in statum gratiæ. Deinde tempore gravis tentationis, quæ alio congruenti remedio repelli nequit. Rursus tempore manifesti periculi mortis, quam constitutus in illo subire debet. Quarto tempore gravis pressuræ Reipublicæ, aut Proximi, quæ sola oratione aboleri potest. Et tandem, quotiescunque aliquod auxilium Divinum speciale necessarium est ad salutem spiritualem, vel corporalem. Atque, ut taceantur particulares obligationes Clericorum, aut Beneficiariorum ad persolvendum Horas Canonicas, vel Confitentium ad implendam Pœnitentiam injunctam; haud desunt Doctores, non excusantes a peccato veniali eos, qui mane ac vesperi orare negligunt, tum Deo gratias debitas referendo pro receptis præterita die aut nocte beneficiis, tum ejus auxilium implorando pro evitandis instantibus periculis. Cæteri vero satis communiter fatentur, Orationem non posse intermitti ad longum tempus, ut puta ad mensem, vel, ut aliqui volunt, ad octo dies. Herincx *disp. 1. de Relig. q. 3. n. 9.* & concordant dicta superius *tr. 4. dist. 2. q. 3.*

50. CONCL. IV. Non modo bona spiritualia, sed etiam temporalia, a Deo recte postulantur; ita tamen, ut bona temporalia, v. gr. sanitas, longitudo vitæ, officia, divitiæ, &c. non omnino absolute, sed solum sub conditione, quatenus ad bonum salutaremque usum, atque ad vitam æternam consequendam prosunt, neque saluti animæ obsunt, recte a Deo postulentur. Ita communis; & constat ex Oratione Dominica, in qua juxta Christi institutionem bona tum spiritualia, tum temporalia, postulantur. Quod autem bona temporalia non absolute, sed duntaxat ut conducentia ad vitam æternam, recte postulentur a Deo per orationem, patet ex eo: quia non raro ejusmodi bona sunt homini occasio ruinæ spiritualis, ac protrahunt in peccatum; unde in hujusmodi circumstantiis, Deo optime præcognitis, male eadem absolute peterentur.

51. CONCL. V. Oratio, si fiat cum debitis conditionibus, indubitatam, atque ex Christi promissione infallibilem habet efficaciam. Ita Sannig *loc. cit. n. 6.* Laym. *l. 4. tr. 1. c. 1.* & Theologi communiter cum D. Thoma *2. 2. q. 83. art. 15. ad 2.* Habetur hoc clare ex S. Scriptura, ac Christi promissione, dicentis, *Matth. 7. Petite, & dabitur vobis.* Item *Luc. 11. Omnis, qui petit, accipit.* Et rursum *Joan. 16. Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Atqui promissio Christi est infallibilis; ergo.

52. CONCL. VI. Conditiones, quibus concurrentibus semper aliquis impetrat, quod petit, quatuor sunt: ut videlicet quis

pro se petat necessaria ad salutem, pie, & perseveranter. Ita Doctor Angelicus *loc. cit.* & alii. Et hæ quatuor conditiones continentur in præallegatis Salvatoris verbis, *Joan. 16.* Nam ly *dabit vobis*, primam conditionem; ly *si quid*, secundam; ly *in nomine meo*, tertiam; ac tandem ly *petieritis*, quartam satis demonstrat.

53. Prima itaque conditio est, ut *Oratio fiat pro seipso*, non pro aliis, juxta doctrinam S. Augustini, *tr. 102. in Joannem*, dicentis: *Exaudiuntur omnes pro seipsis, non autem pro omnibus; unde non simpliciter dictum est, Dabit; sed, Dabit vobis.* Nam etsi pro aliis quoque ex charitate orare possimus, ac debeamus, juxta illud *Jacobi 5. Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet oratio justi assidua*: Ideo tamen difficilior impetratio censetur esse pro altero, quam pro seipso: quia, ut Deus conferat gratiam, seu donum, quod petitur, debet homo esse dispositus ad recipiendum: quæ dispositio non est in libera potestate orantis, si pro alio oret; bene tamen, quando orat pro se ipso. Quod si persona altera, pro qua oratur, sit debite dispositа, etiam orationem factam pro ipsa, cæterisque vestitam conditionibus, comprehendi sub dicta Christi promissione, merito censet Layman *l. c. n. 10.*

54. Altera conditio est, ut *petantur necessaria ad salutem.* Nam, ut discurrit D. Augustinus *loc. cit. Non petitur in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis.* Et infra: *Quidquid autem aliud petitur, nihil petitur: non quia nulla omnino res est, sed quia in tanta rei comparatione, quidquid aliud concupiscitur, nihil est.*

55. Tertia conditio est, ut *Oratio sit pia*; videlicet actus virtutis Religionis, per quem homo se Deo, tanquam supremo Domino, subjicit. Ad hoc autem multum conducit humilitas orantis, plena fides seu fiducia in Deum, opera Misericordiæ, &c. juxta varios, & passim obvios textus S. Scripturæ. Ut vero is, qui orat, sit in statu gratiæ constitutus, tametsi ad impetrationem orationis, stantibus supra dictis conditionibus, absolute non requiratur; ut patet ex oratione Publicani a Deo exauditi, cum dixit *Luc. 18. Deus propitius esto mihi peccatori*: requiritur tamen status gratiæ ad meritum de condigno vitæ æternæ, atque augmenti gratiæ sanctificantis. (e)

56. Quarta est, ut *perseveranter oremus*: id est, non statim desistamus ab oratione, si nos non exaudiri arbitremur; sed iterato, sæpius, & instanter petamus, secundum illud *Luc. 18. Quoniam oportet semper orare, & non deficere.* Et *Coloss. 4. Orationi instate.* Etenim ut S. Augustinus *serm. 5. de Verb. Domini, c. 5.* monet, ideo Deus tardius nonnunquam dat, quæ petimus, ut tandem ferventius & perseverantius orantes, plus etiam impetremus, ac petimus. Quædam etiam non negantur, sed ut congruo tempore dentur, differuntur.

57. Ex dictis patet ad communem multorum hominum querelam, qui orant, & non accipiunt. Causa quippe est, cur multi non obtineant, quod petunt: quia nimirum conditiones præscriptas non observant; ac præsertim bona temporalia petendo, eadem non ad debitum finem, sive salutem animæ suæ referunt; juxta illud *Jacobi 4. Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Unde D. Basilius *Serm. De orando Deum*, inquit: *Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leviter, vel non conferenda tibi, vel destitisti.*

58. Imo dum cæteroquin debite rogamus pro bonis temporalibus, v.g. moderatis divitiis, sanitate, &c. quas nobis non expedire nescimus, non idcirco irritæ erunt preces istæ: tum quia, si fiant in statu gratiæ, sunt meritoriæ gloriæ cœlestis, & augmenti gratiæ: tum quia in tali casu ordinarie loco ejusmodi bonorum temporalium, v.g. sanitatis, divitiarum, quæ Deus novit nobis magis fore nociva, sicque misericorditer negat, solet Deus debite rogantibus conferre alia bona temporalia, vel saltem spiritualia specialium auxilio rum gratiæ, magis profutura ad consequendam vitam æternam. Audiatur Jeremias Drexelius *l. 5. Heliotropii, c. 2.* dicens: *Certissimum est, nullas preces cum debita voluntatis resignatione factas esse irritas, nullas omnino: aut enim quod petitur, aut melius quid impetrabitur.* Et S. Isidorus in Sententiis: *Creberrime non exaudit Deus ad voluntatem, sed exaudit ad salutem.*

59. Quod si vere absque [illegible]bita in Divinam voluntatem resignatione [illegible]um & *obstinate, quidpiam a Deo extorquere contendamus, verendum, ne quod ut optimus Pater negavit, ut rigidus Judex permittat in nostrum malum.* Ac proinde, *in omnibus omnino precibus illud Domini pro clausula usurpandum; Verumtamen non mea, o Deus, sed tua voluntas fiat*, prout devotissime monet citatus Drexelius.

DISTINCTIO II.

De Vitiis Religioni oppositis per excessum.

QUÆSTIO I.

Quid sit Superstitio, & quæ species ejus?

SUMMARIUM.

1 *Religio consistit in medio. Quæ vitia eidem opponantur?*
2 *Superstitio, quid?*
3 *Contra Religionem quomodo possit peccari per excessum?*
(a) Conformiter dictis Tr. 4. Dist. 1. n. 19.
4 *Superstitionis duæ sunt species.*
5 *Una ratione rei cultæ, quæ coli non deberet; & quomodo hæc subdividatur?*
6 *Altera ratione Cultus incongrui; ejusque subdivisio.*
7 *Cultus falsus quis, & quomodo accidat?*
8 *Et quale peccatum?*
9 *Cultus superfluus, quis?*
10 *Et quale peccatum?*

1. SIcut in cæteris Virtutibus, ita & in Religione vendicat sibi locum illud vulgatum: *Virtus consistit in medio*. Unde Poeta canit: *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra, citraque nequit consistere virtus*. Igitur contra Religionem potest peccari, tum per excessum, & nomine generico dicitur *superstitio*; tum per defectum, & vocatur *Irreligiositas*. Utraque harum varias sub se species complectitur. Et quidem sub Irreligiositate continentur ea vitia, quæ pertinent ad contemptum seu irreverentiam Dei, ac rerum sacrarum, cujusmodi sunt Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, perjurium, ac Violatio Voti; de quibus singillatim dicetur, tum in sequenti Distinctione, tum alibi propriis in locis. Superstitio continet sub se Idololatriam, Divinationem, vanam Observantiam, & Magiam, una cum aliis adhuc duabus Superstitionis speciebus, quæ contingunt ex parte cultus indebiti; de quibus omnibus in præsenti Distinctione, ordiendo a Superstitione, ejusque speciebus in genere sit

2. CONCL. I. Superstitio in genere est falsa religio, seu vitiosus cultus veri aut falsi Numinis; ac recte definitur, dicendo: *Superstitio* est vitium Religioni oppositum secundum excessum, quo quis Divinum cultum vel illi exhibet, cui non debet; vel eo modo, quo non debet. Ita in re communis. Etsi enim vel maxime Superstitio committatur in cultu falsorum deorum, tamen etiam in cultu veri Dei hoc vitium accidere potest: prout patet in Judæis de facto Legalia veteris Legis observantibus, & in Hæreticis, qui olim aquam pro vino, vel sanguinem infantum in Eucharistia offerebant, qui idcirco non Religiosi, sed Superstitiosi nuncupandi sunt, quamvis vero Deo talia præstiterint. Itaque Superstitio utrumque complectitur, & cultum falsorum Deorum, & excessum in cultu veri Dei.

3. Neque dicas: Deus est dignus omni laude, cultu ac reverentia; ergo non potest dari excessus in ejus cultu, neque peccari contra virtutem Religionis per excessum. Resp. enim (a) concesso antecedente, distinguendo consequens: ergo non potest dari excessus ex parte objecti virtutis Religionis, id est, respectu Majestatis Divinæ, utpote, quæ dignissima est omni honore & cultu, conceditur: non potest dari excessus ex parte modi incongrui, aut cultus indebiti ratione rei cultæ, negatur consequentia. Sicut enim v. g. Amor Dei ex parte objecti non habet medium, imo eo perfectior est, quo intensius fertur in Deum, utpote objectum infinite amabile; habet tamen medium ex parte actus, quia potest dari excessus in ejus exercitio, si nimirum modo illicito Dei Amorem elicere velimus nos v. g. interficiendo: ita & Religio ex parte objecti, quod est Divina Majestas, medium non habet, neque patitur excessum; bene tamen ex parte actus, uti fit, si verum Deum falso, aut indebito cultu colamus, vel loco veri Dei falsum Numen adoremus.

4. CONCL. II. Duæ sunt species superstitionis, in quas ipsa immediate dividitur, nempe Superstitio ratione rei cultæ, quæ coli non deberet; & Superstitio ratione cultus incongrui, dum modo indebito seu non convenienti verus Deus colitur.

communis, & patet ex proxime dictis. Porro utraque hæc Superstitionis species rursum subdividitur; & hinc sit

5. CONCL. III. Superstitio ratione rei cultæ, quæ coli non deberet, sive Superstitio ratione cultus falsi Numinis, subdividitur in Idololatriam, Divinationem, Observantiam superstitiosam, & Magiam. Ita Herincx *disp. 7. de Religione, n. 3.* & communior; quamvis Filliucius *tom. 2. tract. 5. nu. 4.* addat pro quinta specie Maleficium: alii vero ad vanam seu superstitiosam Observantiam referant Magiam, & Maleficium; ac proinde tres duntaxat Superstitionis species ex parte rei cultæ, quæ coli non deberet, assignent. Ratio Conclusionis est: quia vel diabolus honoratur ut numen; & est Idololatria: vel colitur, ut aliquid occultum revelet; & est Divinatio: vel, ut dirigat in operando; & sic est Superstitio vanarum Observationum, aut Magia, ad quam reducitur Maleficium, prout amplius patebit ex dicendis.

6. CONCL. IV. Superstitio ratione cultus incongrui, subdividitur in Superstitionem cultus falsi, & Superstitionem cultus superflui. Ita D. Thomas *2. 2. q. 93. art. 1. & 2.* cum communi: & patet inductione. Siquidem

7. *Cultus falsus*, seu mendax dicitur, vel quia habet fallam significationem: ut si quis de facto coleret Deum cæremoniis Judaicis, quæ significant Christum venturum. Vel quia imitatur quis falso verum cultum: ut si quis falsis Miraculis veram doctrinam Christianam confirmare velit, aut proponat fallas Reliquias: item si quis mutet materiam, vel formam Sacramentorum, animo colendi Deum, prout faciunt Hæretici nostri temporis in Cœna sua committentes Superstitionem falsi cultus; non enim Christi institutum, sed suas inventiones pertinaciter sequuntur. Insuper ejusmodi cultus potest esse falsus, ac mendax, falsitate ex parte ipsius colentis se tenente: ut dum quis Deum colit tanquam publicus ab Ecclesia constitutus Minister, cum commissionem seu potestatem nullam habeat, vel talem non habeat; puta si quis Sacrificium offerat, cum Sacerdos non sit, cujus exemplum habemus in Saule, *1. Reg. 13.*

8. Et quidem certum est, quod hujusmodi Superstitio, atque omnes isti superstitiosi, falsique cultus, sint ex genere suo peccatum mortale. Tum quia gravis inde irreverentia Deo infertur: Tum quia sunt falsitates perniciosæ, atque nonnunquam nascuntur ex infidelitate ac hæresi; uti fit in Ritibus superstitiosis Judæorum, & Hæreticorum: Tum tandem, quia prædicatione falsorum Miraculorum, nec non & fallarum Reliquiarum suppositione, obfuscatur fides verorum, minorque reverentia & cultus eisdem exhibetur: & hinc eos qui prædicant falsa Miracula, vel incerta, excommunicari refert Navarrus *Cap. 77. Manualis, num. 111.* idque desumitur *ex Constitut. 21.* Leonis X. *Supernæ Majestatis*, & habetur *tom. 1.* Bullarii Romani.

9. *Cultus superfluus* econtra dicitur ille, quando præter morem Ecclesiæ ponitur Religio in quibusdam circumstantiis, vel rebus, in quibus non est ponenda: ut si quis Deum colere aggrediatur illis ritibus, modo, seu Cæremoniis, quæ neque ad ipsius Dei gloriam, neque ad spiritus excitandi devotionem inserviunt, aut quæ sunt contra statuta, vel consuetudinem Ecclesiæ: uti foret in Missa sæpius dicere Alleluja, plures Cruces facere, quam sit præscriptum, in eam tot vel taliter dispositas candelas, & non plures adhibere, audire Missam a Sacerdote, qui nominatur Joannes, aut hujusmodi.

10. Cæterum Cultus iste superfluus, seu tales ritus superstitiosi, secluso scandalo & Ecclesiæ contemptu, sunt ordinarie tantum peccata venialia, ut docent Cajetanus, Lessius, Layman, Navarrus, Toletus, & alii. Quod intelligendum, nisi esset cultus non tantum vanus, sed etiam turpis, aut alias graviter in eodem excederetur: nam tunc incurri peccatum mortale pro gravitate materiæ certum est.

QUÆSTIO II.

De Idololatria.

SUMMARIUM.

11 *Idololatria, quid?*
12 *Est peccatum gravissimum.*
13 *Idololatria metaphorice accipitur pro omni peccato mortali.*
14 *Hic sumitur proprie, nec tamen comprehendit Cultum Sanctorum.*
(b) Dist. præc. Quæst. 4. per totum.

11. CONCL. I. *Idololatria*, quæ est prima Superstitionis species, & ex suo genere peccatum mortale gravissimum, re-

recte describitur, quod sit Servitus, quæ soli Deo debetur, exhibita alicui creaturæ. Ita in re communis. Dicitur, *Servitus*: quia per Idololatriam Idololatræ serviunt Idolis, cultum Latriæ, soli Deo debitum, illis impendendo; juxta quod dicit Apostolus *Rom.* 1. *Servierunt creaturæ potius, quam Creatori.*

12. Quod autem Idololatria sit peccatum mortale gravissimum, patet ex eo: quia Idololatra per Idololatriæ peccatum, honorem Divinum, ipsamque Divinitatem, quantum in se est, transfert in creaturam; teste Apostolo *Rom.* 1. *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis imaginis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium*; & alibi. Unde sicut in Republica gravissimum censeretur crimen læsæ Majestatis, honorem Regium, ipsamque Regiam Majestatem in alium, quam legitimum Principem, ex plena scientia, quantum in se est, transferre; ita & in proposito gravissimum crimen est læsæ Majestatis Divinæ, gloriam Dei in creaturam, seu idolum transferre.

13. Notandum tamen, quod nomen Idololatriæ dupliciter accipiatur. Primo quidem proprie pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Deinde metaphorice, pro omni peccato mortali, quo quis mortifere inhæret creaturæ: quo modo *ad Phil. c.* 5. Avaritia vocatur *Idolorum servitus*. Et in hoc sensu S. Hyeronimus *in c.* 2. *Amos*, ait: *Avarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciva mulier, quæ cum sit in deliciis, mortua est, adorat venereas voluptates*. Et merito omne peccatum mortale sub nomine Idololatriæ metaphorice sumptæ denotatur, cum peccator per peccatum mortale voluntarie recedens a Deo, ut creaturæ adhæreat, censeatur pluris facere creaturam, quam Deum; ac proinde illam habere loco Dei, hæcque ipsi esse instar Idoli.

14. Sed hoc loco Idololatria proprie sumitur pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Nec tamen idcirco cultus Sanctorum cum Christo in cælis regnantium, aut Sacrarum Imaginum, erit Idololatria: nam illos non honoramus ut deos, sed ut Amicos Dei, cohæredes Christi, nostrosque apud Deum intercessores; Imagines autem cultu duntaxat veneramur respectivo, ut jam dictum superius. (b)

QUÆSTIO III.

De Divinatione, variisque ejus speciebus, & gravitate.

SUMMARIUM.

15 *Divinatio, quid?*
16 *Contingit dupliciter.*
17 *Divinationis per expressam dæmonis invocationem, varii modi; qui?*
Ea est gravissimum peccatum, nec admittit parvitatem materiæ.
18 *Divinatio per tacitam dæmonis invocationem quæ?*
19 *Ejus plures sunt species, I. Astrologia judiciaria.*
Sed naturalis est licita.
20 *II. Physiognomia.*
Metoposcopia, & Chiromantia.
Verum naturalis licita est.
21 *III. Observantia somniorum.*
22 *Et quale peccatum sit?*
23 *Unde dignosci possit, somnium esse a Deo, vel potius a dæmone?*
24 *IV. Hujus Divinationis species est Augurium.*
25 *Et V. Sortilegium.*
Sortes divisoriæ, &
Sortes consultoriæ sunt licitæ.
Sortes divinatoriæ sunt illicitæ.
26 *Solvitur instantia ex nonnullis exemplis adducta.*
27 *Divinatio qualibet est peccatum mortale.* (c) Supra num. 17.
28 *Dummodo serio & firma fide fiat, alias secus.*

15. CONCL. I. *Divinatio* (prout de ea hic loquimur, estque species Superstitionis) est inquisitio de aliquo occulto, ope vel disciplina dæmonis facta. Quo modo Divinatio passim accipitur in S. Scriptura, in qua soli illi vocantur *Divini*, qui ope dæmonis divinant, seu futura aut incerta revelare nituntur. Etsi enim dæmones non possint certo cognoscere futura, circa quæ potissimum versatur Divinatio (quamvis latius accepta etiam ad aliorum occultorum, v. g. thesaurorum absconditorum inquisitionem, ope dæmonis factam, se extendat) longe tamen plura dæmones de rebus futuris, aliisque occultis cognoscere possunt, quam homines

16. CONCL. II. Divinatio dupliciter

contingit, nimirum vel per expressam dœmonis invocationem, vel per implicitam. Ita certa & communis. Ex his ulterius

17. Prima Divinationis species, seu in qua diabolus expresse invocatur, multis modis contingit, prout nimirum diabolus diversimode consulitur, aut consultus respondet. Aliquando enim apud veteres Gentiles consulebatur per sacrificia animalium, & diabolus respondebat per signa quædam apparentia in extis animalium, & vocatur *Haruspicium*. Aliquando consulebatur per preces coram Idolis profusas, & solebat dæmon respondere per Idola; & dicitur *Oraculum*. Aliquando consulebatur in Pythonicis, vel Pytonissis, quos ipse possederat: quandoque id accidit per varias adjurationes, figuras, unctiones, specula, aliaque signa per diabolum instituta, & media detestanda, quæ Dominus DEUS passim in S. Scriptura execratur. Et hanc Divinationis speciem, in qua diabolus expresse invocatur, esse gravissimum peccatum mortale, certum est, & indubitatum; eo quod importet consortium, & societatem cum dæmone perpetuo & infensissimo hoste veri Dei. Et hac de causa recte notant Doctores, ut Bonacina *disp. 3. in Decalogum, q. 5. punct. 3. n. 17.* Herincx *cit. disp. 7. n. 16.* & alii, non dari parvitatem materiæ a mortali excusantem, si Divinatio serio fiat.

18. Altera Divinationis species, seu quæ continet tacitam & implicitam dæmonis invocationem, fit, cum quis notitiam alicujus rei ex signo aliquo consequi serio confidit, quam illud naturaliter nullo modo indicare potest. Tunc enim Divinator talem notitiam a dœmone tacite desiderare convincitur, cum certum sit, ejusmodi signa vanitatis a DEO instituta non esse.

19. Hujusmodi Divinationis, quæ fit per pactum implicitum, plures species recenset D. Thomas *1. 2. q. 95. art. 3. & seqq.* quem sequuntur alii. Prima est Divinatio per Astra; Vocaturque *Astrologia judiciaria*, quæ ex aspectu, situ, & motibus astrorum, eventus a libero arbitrio pendentes prædicit, vel præteritos aut præsentes occultos effectus revelat: v. g. Platonem tale conjugium celebraturum, esse authorem hujus furti, moriturum ruina suarum ædium, &c. Dicitur notanter, *eventus a libero arbitrio pendentes*, &c. Nam per hoc nullatenus reprobatur Astrologia naturalis, qua situs & motus astrorum observantur, atque ex iis colliguntur effectus pure naturales: ut eclipses, pluviæ, siccitates, morbi animalium, pestes, salubritates, &c. Hæc enim omnino licita est, & humano generi perquam utilis.

20. Secunda hujus Divinationis species est *Physiognomia*, per quam ex corporis, puta vultus, manuum &c. lineamentis libere contingentes eventus, aut prospera vel adversa prædicuntur. Ejus partes sunt *Metoposcopia*, & *Chiromantia*: quarum prior ex facie hominis, frontisque inspectione; altera vero ex manuum lineamentis, quid cui eventurum sit divinat, seu prædicit: ut solent facere Cingari. Dicitur rursum, *libera contingentes eventus*: datur enim etiam Physiognomia, Metoposcopia, & Chiromantia naturalis, per quam ex corporis & membrorum habitudine ac proportione vultus item ac manuum lineamentis, de corporis valetudine ac temperamento, consequenter de hominis etiam ingenio, atque animi propensione, nec non & de superventuris morbis, morte, vel fanitate, prædictio aliqua vel conjectura licite fieri potest. Lessius *lib. 2. cap. 43. n. 55.* Delrius *lib. 4. cap. 3. q. 4.* Sanchez, Layman, & alij.

21. Tertia dictæ Divinationis species fit per somnia. Et quidem tunc *Observantia somniorum* est illicita, & cum dæmonis pacto saltem implicito conjuncta, cum ex illis vane ac temere fit conjectatio de effectu libere eventuro, aut mere casuali vel fortuito. Talis Observantia somniorum multum apud Ethnicos fuit usitata, & a S. Scriptura graviter reprehensa; ut *Levit. c. 21. Non augurabimini, neque observabitis somnia* & alibi. Unde & *2. Paralip. 33.* graviter taxatur Manasses, quia *observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat*. Cum enim somnia pleraque naturaliter contingant, atque alia & alia juxta diversam corporis constitutionem, ac temperamentum, aut præcedentes animi affectiones, aliasque causas naturales proveniant: nequit ex iisdem capi prænotio de eventibus liberis, nisi vel a Deo, vel a diabolo immittantur: ergo quoties non dignoscuntur esse a Deo, si quis ex eisdem divinet, subijcit se disciplinæ diaboli.

22. Ex his sequitur, quod Divinatio ex observatione somniorum sit ex genere suo peccatum mortale. Per accidens nihilominus potest Observantia somniorum quandoque esse venialis: ut puta ratione simplicitatis, dum homo rudis ea putat esse a Deo vel quia solum tenuiter credit eisdem.

Quod

Quod ſi ſomnia putentur provenire ex cauſis naturalibus, licitum eſt ex iiſdem capere conjecturas de ejuſmodi cauſis, v. g. de valetudine, vel conſtitutione corporis, ac hujuſmodi. Somnia autem divinitus immiſſa, certum eſt eſſe ſequenda; qualia leguntur habuiſſe Joſeph Pro-Rex Ægypti, *Geneſ. c.* 37. S. Joſephus, Sponſus Beatæ MARIÆ Virginis, *Matth.* 1. Tres Magi, *Matth.* 2. aliique plures; juxta quod *Num.* 12. Deus dixerat: *Si fuerit Propheta inter vos, per ſomnium loquar ad eum.*

23. Quæres, unde dignoſci poſſit, ſomnium eſſe a Deo, vel potius a dæmone? Reſp. Inter ſomnium Divinum & diabolicum communiter diſcernunt Viri ſancti & Doctores, tum ex materia fineque ejus, utrum ad rem bonam & honeſtam, an vero ad turpem impellat: tum ex interna ſomniantis, atque ex ſomno excitati affectione; ut eſt illuſtratio, & conſolatio animi, inſolita promptitudo ad Dei obſequium, & hujuſmodi. Nam talia a ſomnio Divino cauſantur; e contra vero, ſomnia diabolica vel ad malum inclinant, vel animum perturbant & ad Dei obſequium tardiorem reddunt, ipſumque intellectum obnubilare ſolent.

24. Quarta Divinationis ſpecies fit per avium, piſcium, aut aliorum animalium obſervationem, & dicitur *Augurium*. Hæc futuros liberos eventus, vel caſus mere fortuitos, enuntiat e volucrum volatu, aut cantu, vel ex piſcium motu, animalium occurſu, voce & ſimilibus; ac prohibetur a S. Litteris ſæpius, præſertim locis *num.* 22. allegatis. Quo tamen non obſtante ex avium volatu, piſcium in mari occurſu &c. poſſunt naturaliter colligi pluviæ, ſerenitates, tempeſtates, & hujuſmodi effectus naturales, quos animalia citius præſentiunt, quam homines.

25. Quinta ſpecies Divinationis eſt per ſortes (& dicitur *Sortilegium*) quæ eventus futuros, vel veritatis occultæ manifeſtationem, explorat per ſortes. Eſt autem triplex genus ſortium, nempe diviſorium, conſultorium, & divinatorium. *Sortes diviſoriæ* ſunt, quæ applicantur ad dividendas hæreditates, ad litem dirimendam, ad honeſtum luſum &c. & hæ per ſe malæ non ſunt, ſed ſæpe bonæ ac utiles, juxta illud *Proverb.* 18. *Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat.* Porro *Sortes conſultoriæ* ſunt, quibus a Deo poſtulatur occultæ veritatis manifeſtatio, vel conſilii directio: iſtæ etiam non ſunt prohibitæ, ſi Dei juſſu & inſtinctu fiant; de quibus dicitur *Proverb.* 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed a Domino temperantur.* Tandem *Sortes divinatoriæ* ſunt, quibus abſconditæ veritatis notitia vel conſilii directio, non a Deo, & conſequenter a dæmone expreſſe, vel tacite, imploratur. Et hæ ſuperſtitioſæ, illicitæ atque prohibitæ ſunt, prout habetur *can. Sortes* 26. *q.* 5. cum concordantiis: quia continent expreſſam, vel tacitam dæmonis invocationem. Unde merito *cap.* 1. *&* 2. *tit. de Sortilegiis*, ſub gravibus pœnis prohibetur, ne per ſortes inquiratur author furti, vel quid imposterum futurum ſit: & ſimiliter *cap. ult. eod. tit.* generaliter ſortium uſus in Electionibus ad Beneficia Eccleſiaſtica damnatur.

26. Nec obſtat, quod peccatum Achor ſorte deprehenſum legatur *Joſue* 7. & Jonas ſorte deprehenſus fuerit, *Jonæ cap.* 1. Item Jonathas mel deguſtans, 1. *Reg.* 15. imo & Saul miſſis ſortibus in univerſas Tribus Iſrael electus in Regem, 1. *Reg.* 10. & hujuſmodi. Reſp. enim, quod talia ex ſpeciali juſſu, aut inſtinctu Dei facta creduntur: non tamen idcirco *ſortibus indifferenter eſt credendum; cum privilegia ſingulorum non poſſint legem facere communem*, ut dicitur *c. Non ſtatim*, &c. *Non exemplo* 26. *q.* 2.

27. CONCL. III. Divinatio, & quælibet prædictarum ſpecies, eſt ex genere ſuo peccatum mortale, ſive fiat cum expreſſa, ſive cum tacita dæmonis invocatione. Ita communis; & patet ex dictis (*c*) quia Divinatio importat conſortium, & ſervitutem cum dæmone, perpetuo Dei hoſte; ac ipſum homo tacite honorat, ejuſque diſciplinæ ſeſe ſubjicit, ab eodem occulta vel futura edocendus.

28. Hoc tamen intelligendum, ſi Divinatio ſerio fiat, & cum firma fide. Quod ſi vero joci cauſa quis oſtendat, ſe velle futura divinare, interim credens, totum eſſe futile & inane, communiter Doctores cenſent, talem non incidere in culpam gravem; cum ſit potius quædam vanitas quam ſuperſtitio, ut ait Bonacina *diſp.* 3. *in Decalog. q.* 5. *p.* 3. *num.* 18. & 19. Ubi etiam ſomnia, ſortes &c. a mortali excuſat, ſi quis per ſimplicitatem (quod in mulierculis facilius locum habet) illis fidem præſtet: ut quando ex ruditate putat, a Deo eſſe, vel tenuiter credit. Hoc modo multæ vanæ, atque inutiles obſervationes, v. g. ex ſternutatione, vulturis occurſu, corrigiæ ruptione, & hujuſmodi vanitates, excuſari poſſunt a culpa mortali: quia non firma fides, ſed vana tantum formido eis tribuitur.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

De vana Observantia, ejusque speciebus, & gravitate.

SUMMARIUM.

29 *Vana Observantia, quid?*
30 *Et quomodo distinguatur a Divinatione?*
31 *Ejus tres sunt species; quæ?*
32 *Ars notoria, quid?*
33 *Observantia sanitatum, quid?*
34 *Et quo pacto hæc cognosci possit?*
35 *Observantia eventuum, quid?*
Et quomodo a Divinatione differat?
36 *Vana Observantia, omnesque species ejus, sunt peccatum mortale.*
37 *Nisi excuset ignorantia &c.*
38 *Licitum tamen est, gestare Agnos Dei, Cruces, &c.*
39 *Consuetudines aliquid faciendi, vel omittendi certis Festis, an damnanda?*
40 *Quid in dubio, num effectus excedat vires causæ naturalis?*
41 *Pyrotestatio quando excusset?*

29. CONCL. I. *Vana Observantia* est Superstitio, qua adhibentur media inutilia ad aliquid præstandum, vel impediendum, ad quod a Deo vel natura nullam virtutem habent: uti contingit, quando quis mediis inutilibus contendit acquirere bona temporalia, sanitatem, vel scientiam; aut quando aliquibus verbis intendit alligare dæmonem, eumque includere in annulo, vase; aut cum quis mittit chirographum animalibus noxiis, vel eis litem movet, ut illa expellat; aut cum quis certis schedulis, vel verbis, a globorum ictibus immunem sese reddere satagit, & hujusmodi. Ita Doctores communiter.

30. Cæterum dicta vana Observantia distinguitur a Divinatione, quod hæc circa speculativam occultorum, aut futurorum effectuum cognitionem versetur; illa vero ad opus aliquod præstandum, vel impediendum tendat, utputa ad obtinendam corporis sanitatem, thesauri absconditi inventionem, & quidem per pactum aliquod cum dæmone, ut dictum est.

31. CONCL. II. Vanæ Observantiæ tres sunt species, nempe *Ars notoria*, *Observantia sanitatum*, & *Observantia eventuum*; ad quas species cæteræ sunt revocandæ, sive cum expressa, sive cum tacita, seu implicita dæmonis invocatione fiant. Ita rursum communis; idque amplius patebit ex dicendis discurrendo de singulis. Unde sit

32. CONCL. III. *Ars notoria* est, cum per precationes quasdam verborum ignotorum, inspectiones certarum figurarum, & alia hujusmodi media prorsus inutilia, exspectatur scientia infusa quarundam rerum absque alio labore. Hac arte utuntur Anabaptistæ, dum sumpto poculo suæ Cœnæ in instanti aliquando scripturarum antea omnino ignotarum scientiam consequuntur, dæmone indubie eam suggerente, vel per os ipsorum loquente, ipsosque sic dementante, ut S. Scripturas se intelligere putent.

33. CONCL. IV. *Observantia sanitatum* est superstitio, qua adhibentur media inania & inutilia ad sanandos morbos hominum, vel brutorum: ut contingit, dum ad sanitatis conservationem, recuperationem, vulnerum Sanationem, dolorum mitigationem, ab hostibus globorumque ictibus protectionem, atque immunitatem, & hujusmodi, adhibentur verba, signa & cæremoniæ, quæ nec ex Divina institutione, nec a natura ad id vires ullas habent. Ita passim Doct. Sed quia res quam plures habent varias virtutes naturales, non raro hominibus ignotas, hinc

34. Quæres, quo pacto dignosci possit hæc species vanæ Observantiæ? Resp. cum Filliucio *tom. 2. disp. 24. c. 6. n. 158. & 159.* & aliis, id potissimum ex sequentibus circumstantiis agnosci posse. I. Si adhibeantur verba ignota, aut characteres ignoti: talia enim implicite referuntur ad dæmonem ea instituentem, atque intelligentem. II. Si inserantur aliqua falsa, Apocrypha, aut minus certa; ut quod Christus habuerit febres, spasmum, &c. III. Si causa applicetur improportionata ad effectum, vel in loco valde distanti a passo. Idem dicendum de iis, qui adhibent verba, signa, cæremonias, imagines astronomicas, & similia, ad obtinendam sanitatem, ad quam tamen procurandam nullam ex se vim habent: unde necesse est, quod hanc habeant aliunde; non quidem a bonis Angelis, vel a Deo, cum id legitime non constet, imo per Prælatos Ecclesiæ prohibeatur, atque per Theologos & Concionatores concorditer negetur; ergo eam haberi ab arte diabolica, præsumendum est. Et ex his regulis innumeri casus in praxi possunt resolvi, quorum plurimos refert Gobat *tract. 11. Theol. Experimentalis, parte 4. de Superstitionibus.*

35. CON-

35. CONCL. V. *Observantia eventuum*, quæ est tertia species vanæ Observantiæ, contingit, quando fortuito aliquid accidit vel occurrit, ex quo homo sibi, vel alteri aliquid prosperi, aut adversi conjectat, indeque suas actiones moderatur; ut si v. g. egredienti domum occurrat lepus; aut is picam pictitantem audiat, & inde malum sibi augurium præsagiens, domum revertatur. Hæc vanæ Observantiæ species Divinationi, *Quæst. præced.* explicatæ, valde affinis est: differt tamen ab ea per hoc, quod in ista vana Observantia principaliter intendatur directio operationum, & quidem ex signis fortuito occurrentibus, aut incidentibus; in Divinatione autem signa ex proposito quærantur, & adhibeantur, & quidem ea principaliter intentione, ut notitia acquiratur futurorum, aut occultorum.

36. CONCL. VI. Hactenus explicata vana observantia, & singulæ tres ejus species ex genere suo sunt peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est clara: quia continent, ut expressam, aut saltem implicitam societatem, pactumque cum dæmone, ejusque auxilii invocationem, utpote a quo vel scientiæ infusio, vel curatio morborum aut operum nostrorum directio expectatur.

37. Addunt tamen Bonacina *cit. disp. 3. q. 5. p. 4.* Lessius, Valentia, Sanchez, Herincx, aliique communiter, homines simplices sæpius a peccato mortali excusari ratione ignorantiæ, aut bonæ fidei; quia nihil mali in his contineri putant: cum ab hujusmodi hominibus non tam facile semper illud apprehendatur. Insuper tradit Filliucius *disp. 24. n. 161.* etiam peccatum tantum veniale committi, si id fiat ex intentione dandi operam ejusmodi vanitatibus, non tanquam efficacibus, sed ex quadam levitate: ut si quis semel annulum moveri sinat super filum, idque joco faciat, & ad experiendum effectum causa curiositatis.

38. CONCL. VII. Nihilominus licitum est, gestare Agnos Dei, Evangelium S. Joannis, Cruces benedictas, & hujusmodi res spirituales atque sacratas, ad sanitatem recuperandam, vel contra maleficia præservandam, similesque effectus consequendos. Ita D. Augustinus *tract. 7. in Joannem*, & tenent Catholici unanimiter: dummodo talia debita cum reverentia atque fiducia in Deum gestentur, & nulla conditio superstitiosa superveniat propter adjunctam spem in modo scribendi, portandi, appendendi, aut alia loci vel temporis inani observatione, ad Divinum cultum, reverentiamque, minime pertinente.

39. Utrum autem damnandæ, vel excusandæ sint quædam consuetudines, quibus nonnulli aliquid facere, vel omittere solent certis diebus festivis, distinguendum est. Si enim hæc faciant, ut se magis excitent ad precandum propter diem Sancto dedicatum, vel propter affectum, quem specialiter habent erga Sanctum, a quo opem & auxilium sperant, non committitur Superstitionis peccatum, saltem secluso scandalo, & alia prava intentione. Item non est superstitiosum, notare tempora, vel dies, quibus major vel minor influxus Cœlorum reperitur, seu quæ aptiora v. g. sunt ad certas herbas medicinales colligendas, atque ad scindenda ligna, vel ad evitandam rerum corruptionem, &c. Hoc enim non excedit vires naturæ, atque quotidiana experientia comprobatur.

40. Tandem, quando rationabiliter dubitatur, an effectus sit a causa naturali (multa enim sunt secreta naturæ, virtutesque arcanæ doctissimorum etiam quandoque virorum ingenia subterfugientes) Quando, inquam, rationabiliter dubitatur, an hujusmodi effectus excedat vires causæ naturalis, præsumendum est, provenire a causa naturali. Bonacina *cit. q. 5. punct. n. 9.* citans Lessium, Suarez, Sanchez, Layman, & alios. Ratio est: tum quia dubium explicandum est in mitiorem partem: tum quia multæ res naturales admirabili præfulgent virtute, plerisque etiam viris doctis incognita.

41. Quamobrem excusandi sunt illi, qui hujusmodi res, de quarum virtute naturali dubitatur, ad expellendum morbum adhibere intendunt, dummodo protestationem præmittant, nolle se effectum consequi, si aliqua subsit virtus ex quocunque pacto diabolico, & superstitioso. Secus dicendum, quando palam est, effectum excedere vires causæ naturalis; ac proinde certo, vel fere certo constat, actum hujusmodi esse superstitiosum, seu rem vanam, & inutilem esse ad talem effectum: tunc enim subest malitia Superstitionis, cum adhibeatur medium inutile ad illum effectum. Neque in tali casu, ubi constat certo de inefficacia mediorum, prodest protestatio, cum sit contraria facto: nisi forte id fiat alia intentione, nempe ad convincendum & confundendum dæmonem, non ad experiendum effectum.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De Magia, & Maleficio, aliisque huc attinentibus.

SUMMARIUM.

42 *Magia naturalis, quid?*
Est periculosa.
43 *Magia superstitiosa, quid?*
44 *Duplex ejus finis.*
Magia proprie.
Maleficium, vel Veneficium; quid?
45 *Magia, & Veneficium est peccatum mortale, & habet annexa multa alia peccata.*
46 *Remedia Maleficiorum alia Moralia.*
47 *Alia naturalia.*
48 *Et alia supernaturalia, qua?*
49 *Licitum est tollere signa Magica, ut diabolus nocere desinat.*
50 *Dummodo id fiat absque novo Maleficio.*
51 *Solvitur instantia.*
(c) Tr. 4. dist. 7. n. 27.
52 *Quid agendum Confessario cum Malefico pœnitente?*
53 *Maleficus pœnitens non tenetur curare sibi chyrographum a dæmone restitui.*
Bene tamen rumpere aliud, si quod penes se habet.
54 *Alia tunc a Confessario observanda.*
55 *Quid agendum circa bona Malefico per diabolum data?*
56 *Quomodo is muniendus contra relapsum?*

42. SCiendum, quod Magia communiter duplex distinguatur, una naturalis, & altera superstitiosa, seu diabolica. *Magia naturalis* est ratio quædam operandi mira, per causas naturales absque dæmonis opera. Hanc Magiam, etsi de se mala non sit, tamen ut periculosam, & sensim ad superstitiones manuducentem, passim censent Doctores esse cavendam: quia ingenia humana rebus curiosis & inutilibus implicat, Magisque semper curiosa reddit, & successive ad Magiam superstitiosam inducit. Unde merito Lessius *lib. 2. de just. & jure, c. 44 n. 1.* omnes libros, qui Magiam naturalem tradunt, suspectos habendos esse, & tamquam periculosos, præsertim juventuti, vitandos asserit.

43. *Magia superstitiosa* (quam alii *Diabolicam* appellant, & de qua solum hic agitur) est ratio quædam operandi mira per signa ope dæmonum: sicut enim Magia naturalis utitur causis naturalibus, ita Magia superstitiosa utitur nonnullis signis, quibus ex pacto quodam allicitur dæmon, ut faciat id, quod Magus vult.

44. Porro Magia superstitiosa duplex est, seu potius duplicem habet finem. Primus finis ejus est propria ostentatio, aliudve commodum suum, aut alienum: sic communi nomine vocatur *Magia*: nam Magia proprie est ratio quædam operandi mira ope dæmonum. Alter finis ipsius, est noxa alicui inferenda; & proprio nomine dicitur *Maleficium*, vel *Veneficium*. Maleficium quidem, si noxa inferatur incantationibus, seu carminibus, characteribus, aliisve hujusmodi signis, ex pacto cum dæmone inito. Veneficium vero, quando malis pharmacis, sive venenis id fit; quamvis non nunquam etiam Incantatores appellentur Venefici.

45. CONCL. I. Magia, sicut & Veneficium ac Maleficium, ex genere suo est peccatum mortale, utpote continens expressam vel tacitam dæmonis invocationem, ac proinde societatem & benevolentiam erga illum. Ita omnes Doctores. Quinimo Magia ordinarie multa alia peccata annexa habet; ut sunt hæresis, abnegatio Dei & Sanctorum, idololatria, blasphemia in Deum & Sanctos, profanatio & abusus rerum sacrarum, maxime Sacrosancti Eucharistiæ Sacramenti, luxuria, & nefariæ cum dæmone commixtiones, &c. Ea insuper inferre solet maxima damna in bonis temporalibus proximorum, homicidia præsertim infantium, mortes animalium, vastationes segetum, & hujusmodi. Ex quibus, aliisque similibus effectibus, colligere licet immanitatem hujus criminis, merito juxta Leges etiam Civiles ignibus plectendi. Sed occasione præmissorum

46. Quæres I. Quænam remedia adversus Maleficia sint adhibenda? Resp. Remedia Maleficiorum quædam sunt naturalia, quædam supernaturalia, & quædam moralia. Horum postrema sunt ea, quæ pertinent ad pactum cum dæmone dissolvendum, quando ex pacto nocet: quod fit amovendo signa Magica, ad quorum præsentiam diabolus nocumentum infert; de quo mox plura *n. 49. & seqq.*

47. Naturalia remedia Maleficiorum plerumque parvam vim habent, quia diabolus facile omnem illorum actionem eludit, si velit, & a Deo permittatur. Bonum tamen est,

est, illa ab initio experiri, juxta præscriptum Medicorum, seu quæ ipsi magis congrua judicabunt.

48. Supernaturalia, seu spiritualia, atque Ecclesiastica remedia Maleficiorum sunt optima, & horum decem numerantur cum Lessio *cit. cap.* 44. *num.* 28. Bonacina, Reginaldo, & aliis. I. Magna fides & fiducia in Deum, seu Divinam protectionem. II. Susceptio Baptismi, si quis nondum est baptizatus. Vel III. loquendo de baptizatis, Confessio Sacramentalis peccatorum: sæpe enim ob peccata permittitur diabolo potestas in hominem, quibus per veram pœnitentiam, vitæque emendationem deletis, hæc quoque evanescit. IV. Sumptio Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti. V. Exorcismi Ecclesiæ, quorum maximam esse vim probat praxis, atque ordinatio Ecclesiæ, cujus nomine fiunt, ipsaque quotidiana experientia. VI. Aqua benedicta: hæc enim habet vim ex precibus Ecclesiæ ad avertendas dæmonis infestationes. VII. Reliquiæ Sanctorum, Agnus Dei, Cerei sacri, Panis, & Sal benedictum, & similes res ab Ecclesia benedictæ, ob præallegatam rationem. VIII. Signum S. Crucis, cujus vis maxima est contra omnes diaboli machinationes. IX. Invocatio Sanctissimi Nominis JESU, B. MARIÆ Virginis, Sancti Angeli Custodis, & aliorum Sanctorum. X. Oratio, præsertim conjuncta jejunio, ut patet ex verbis Christi, *Matth.* 17.

49. Quæres II. An liceat tollere signa Magica, v. g. ligaturas, nodos, volumina capillorum &c. eo fine, ut diabolus nocere desinat? Resp. I. Certum est, & fatentur omnes, si nullum novum adhibeatur Maleficium, hujusmodi signa licite posse tolli; idque tum in contemptum diaboli, atque Magicæ superstitionis; tum in odium facinoris, quo Maleficus ea posuit veluti tesseram sui pacti cum dæmone. Ratio clara est: quia sic solummodo evertuntur opera diaboli, ejusque atque Malefici impietas execratur. Et hoc quidem licitum est facere etiam ea intentione, ut dæmon nocere desinat: quia ejusmodi amotio signorum (secluso novo Maleficio) non est invocatio dæmonis ex natura rei, sed potius eversio prioris pacti per Maleficum cum Cacodæmone iniri; & destructio operum diaboli. Et in hoc sensu loquitur Doctor Subtilis 4. *dist.* 34. *quæst. un.* dicens, quod ridiculum sit quærere, *an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum; non enim* (inquit) *solum licet, sed est meritorium, destruere opera diaboli.*

50. Resp. II. Nihilominus non licet tollere Maleficium, vel signa Magica per novum Maleficium; neque hoc a Malefico scienter petere, quamvis hic sese paratum offerat. Ita certa & communis. Ratio est: quia adhibitio novi Maleficii est intrinsece mala, cum sit usus artis Magicæ, & tacita vel expressa dæmonis invocatio ad aliquem effectum obtinendum; ac proinde nullo modo bene fieri potest, neque peti, neque ut id fiat, assensus præberi, juxta illud Apostoli *Rom.* 1. *Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

51. Nec dicas: Licitum est petere pecuniam ad usuram ab usurario parato dare; item exigere juramentum ab eo, qui paratus est per falsos deos jurare: ergo etiam licitum erit, alterius, qui ad id paratus est, incantatione & Maleficio uti ad amovenda a nobis vel aliis Maleficia. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Ratio disparitatis est: quia id, quod in dictis casibus petitur, nempe pecunia mutua, vel juramentum, ex se malum non est, & bene fieri potest, si velit is, a quo petitur, ut dictum superius (c). Secus est in nostro casu, ubi Maleficium (juxta Hypothesin) non nisi per novum Maleficium tolli potest.

52. Quæres III. Quid agendum Confessario cum Malefico pœnitente? Resp. cum Bonacina *disp.* 3. *in Decalogum, quæst.* 5. *punct.* 5. *n.* 11. Sanchez *l.* 2. *in Decalog. cap.* 40. *n.* 52. & aliis, ante omnia inquirendum esse, an Maleficus inierit pactum cum dæmone: id siquidem tenetur Maleficus in primis dissolvere. Videtur autem ejusmodi pactum sufficienter dissolvi per veram ac sinceram de suis peccatis actam pœnitentiam, ex puro corde peccata detestando, ac dæmoni renuntiando, & toto affectu DEI Misericordiam implorando.

53. Non tamen necesse est, ut Maleficus pœnitens curet sibi chyrographum a dæmone restitui: quia per veram pœnitentiam sufficienter recedit a pacto. Sanchez *cit. cap.* 40. *num.* 53. Suarez, Candidus Brognollus, & alii. Quod si vero ipsemet Maleficus apud se habeat chyrographum, vel ejus exemplar (regulariter enim, ut notat Candidus Brognollus Bergomensis, *in Manuali Exorcistarum, part.* 1. *c.* 2. *art.* 3. §. 10. cum aliquis homo Deo abrenuntiat, ac dæmoni se devovet, solent duo fieri chyrogra-

grapha, vel si quis scribere nesciat, alia duo signa confici, quorum unum apud dæmonem conservatur, alterum apud Magum, vel Maleficum) tunc is tenetur alterum, quod penes se habet, perfringere, aut ipsimet Confessario tradere: idque partim in detestationem criminis; partim, ut exterius testetur internam, ac perfectam dæmoni abrenuntiationem, sinceramque in Deum conversionem. Alioquin enim, si hujusmodi externum signum, quod penes se habet, nollet Maleficus destruere, adhuc eo ipso pergeret internum voluntatis actum in dæmonis obsequium profiteri.

54. Secundo debet Confessarius inquirere a Malefico, an commiserit illa enormia peccata superius *n.* 45. recensita, vel alia hujusmodi: quibus intellectis, debito modo procedat, prout cæteroquin necesse est ad Confessionem Sacramentalem.

55. Tertio, si aliquid ope diaboli Maleficus acquisitum haberet, quod cujusdam tertiæ personæ esse cognosceret (puta, quia huic a diabolo sublatum, & Maleficio traditum fuit, prout sæpe contingit,) illud domino suo erit modo competenti restituendum, sicuti in rebus furto ablatis fieri debet. Si vero aliunde, ut puta ex occultis thesauris, aut ex rebus in mari totaliter deperditis, eam rem diabolus habuerit, Magoque tradiderit; ex eadem personis illis Magus satisfacere tenebitur, quibus fortasse damna in rebus suis familiaribus, aut animalibus intulit. Et hoc idem dicendum, si Magus haberet aliunde, unde damna illata resarcire posset; nam restitutio rerum injuste ablatarum, & aliorum damnorum illatorum recompensatio, erit necessario facienda, nisi impotentia excuset, prout aliunde constat.

56. Quarto, ne Maleficus pœnitens iterum seducatur, & ad vomitum redeat, simulque ut is a dæmoniacis divexationibus, non raro redituris, magis magisque præservetur, eundem Confessarius muniat remediis spiritualibus, nimirum Agnis Dei, aut aliis rebus consecratis ipsi communicatis; simulque eum exhortetur ad crebro eliciendos actus Virtutum Theologicarum, atque ad meditationem Dominicæ Passionis, detestationemque suorum gravissimorum peccatorum, nec non & aliarum Virtutum exercitium, præsertim vero ad frequentiorem Sacramenti Pœnitentiæ, atque Eucharistiæ receptionem. Quin etiam poterit quandoque Confessarius adhibere Exorcismos convenientes, quales pro hujusmodi hominibus tum in Ritualibus Diœcesanis, tum in aliis Benedictionum Libellis passim reperiuntur.

DISTINCTIO III.

De Vitiis Religioni oppositis per defectum.

QUÆSTIO I.

De Tentatione Dei.

SUMMARIUM.

1 *Irreligiositas, quid, & qua vitia sub se contineat?*
2 *Tentatio, alia probationis: Alia seductionis.*
3 *Tentatio Dei, quid?*
4 *Est duplex, expressa & interpretativa.*
5 *Tentatio Dei ex genere suo est peccatum mortale.*
6 *Purgationes vulgares sunt prohibitæ.*
7 *Solvitur instantia.*
8 *Tentatio Dei per accidens potest esse venialis.*

1. UT patet ex dictis *Dist. præced. n.* 1. alia Vitia opponuntur Religioni per excessum, alia per defectum. Visis itaque hactenus prioribus, pergendum ad posteriora, quorum omnium genus est *Irreligiositas*, quæ est defectus cultus Deo debiti. Porro sub Irreligiositate, tanquam species sub suo genere, continentur Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, Perjurium, atque violatio Voti; de quorum quatuor prioribus in præsenti Distinctione, de aliis duobus in sequenti Tractatu dicetur.

tur. Et quidem, ordiendo a materia præsentis Quæstionis,

2. Tentatio generatim est dictum, vel factum, ad capiendum de aliquo experimentum, ut sciatur, quantæ sit potentiæ, prudentiæ, scientiæ, & hujusmodi. Et hæc dicitur *Tentatio probationis*, seu experimenti: quo modo Deus dicitur tentasse Abraham, Job, Tobiam, & alios Sanctos, dum immissis adversitatibus eorum obedientiam, patientiam, atque in aliis virtutibus constantiam experiri voluit. Est & alia, quæ dicitur *Tentatio seductionis*, seu inductionis ad peccatum: quo modo diabolus tentat homines, dum eos ad malum seu peccatum incitat. In proposito sumitur Tentatio priori modo, & quidem in malam partem, quatenus nimirum homo inique tentat Deum, volens aliquam ejus perfectionem experiri: de qua loquendo, sit.

3. CONCL. I. *Tentatio Dei* est actus Religioni oppositus, quo quis absque justa causa dicit, aut facit aliquid, ad capiendum experimentum de Divina quapiam perfectione, utputa de Potentia, Sapientia, Justitia, aliisve Dei Attributis. Ita Herincx *disp.* 8. *de Relig. q.* 1. Lessius, estque in re communis. Dicitur *actus Religioni oppositus:* quia est quædam Dei irreverentia, velle de perfectionibus ejus experimentum sumere absque justa causa, & relictis mediis ordinariis a Deo institutis. Et additur, *absque justa causa:* quia si talis adsit, non erit Tentatio: ut si fiat ex Divino instinctu, vel si quis habeat Donum miraculorum, aut sanitatum, vel si honor DEI, atque defensio Religionis postulet aliquod opus, ad quod tale experimentum est necessarium. Porro per *experimentum Divinæ perfectionis*, intelligitur omne extraordinarium opus, vel auxilium Dei supra communem rerum ordinem præstandum, quo Divina Potentia, Sapientia, Justitia &c. quasi experientia ipsa cognoscatur.

4. CONCL. II. Tentatio Dei potest fieri dupliciter, expresse scilicet, vel interpretative. Ita communis. Et quidem *Tentatio Dei expressa* tunc accidit, quando aliquid fit directe ea intentione, ut experimentum capiatur de quadam Dei perfectione; ut si te projicias in puteum, experturus, an Deus te sinat submergi, vel an possit te salvare. *Interpretativa tentatio Dei* contingit, quando quis non intendit explicite tale experimentum de Divina perfectione, facit tamen aliquid ob finem alium, quod ex se requirit extraordinarium Dei auxilium, illudque temere expectat: ut si quis tota Quadragesima velit cibo & potu abstinere ad Christi exemplum, persuasus, Deum vires præbiturum (nisi id fieret ex speciali instinctu Divino) aut si alicui alteri periculo absque necessitate se committat, a quo sine extraordinario auxilio Dei, quod temere expectat, liberari nequit. Huc etiam pertinent Purgationes vulgares, de quibus *num.* 6.

5. CONCL. III. Tentatio Dei, prout fit absque justa causa, regulariter loquendo, atque ex suo genere, est peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est: tum quia adversatur excellentissimæ inter Morales Virtuti Religionis, & consequenter ex suo genere est peccatum mortale: Tum quia vel tentando Deum quis est incredulus, aut dubius de aliqua ipsius perfectione, & consequenter præter malitiam Infidelitatis irrogat Deo gravissimam injuriam; prout fecerunt olim perfidi Judæi, de quibus dicitur *Psal.* 77. *Tentaverunt Deum in cordibus suis, dicentes: Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam in deserto?* vel tentans petit a Deo auxilium extraordinarium sine justa causa, quod arguit gravem audaciam, sicque irreverentiam erga Majestatem Divinam, quæ Ter sancte, simulque humiliter ac reverentialiter est tractanda: atque insuper est istud contra sapientissimam Dei ordinationem, qua voluit servari ordinem naturalem, neque absque necessitate eundem invertendum statuit. Unde Christus dæmoni, præcipitium e Templi pinnaculo, unde tamen per scalas descendere poterat, suggerenti respondit, *Matth.* 4. *Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.*

6. Hinc mortaliter peccaminosa est omnis illa Tentatio, qua tentans Deum, absque alia necessitate committit se aperto periculo vitæ; utputa projiciendo se in ignem, aut præcipitando ex turri, interim putans, Deum esse ipsum salvaturum. Huc etiam spectant *Purgationes vulgares* (sic dictæ, quod nullo jure, sed *populari inventione*, & *fabricante sunt omnino fictæ invidia*, *c. Mennam* 2. *q.* 5.) quales olim fieri consueverant ferventis sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactu, & hujusmodi, in quibus expectabatur incolumitas a Deo extraordinarie præstanda innocenti; quæ merito reprobantur a Jure Canonico *cit. c. Mennam*, &

& *c. Omnibus* & *c. Consuluisti* 2. *q.* 5. Item Purgationes, quæ duello fiunt, in quo expectatur, ut Deus tueatur partem innocentem; quod itidem damnatur *can. Monomachiam.* 2. *q.* 5. & *cap.* 1. *ac seqq. de Purgat. vulgari*; & in Concilio Trid. *Sess.* 25. *cap.* 29. *de Reform.*

7. Nec obstat, quod DEUS olim videatur quandoque hujusmodi Purgationibus miraculo favisse. Resp. enim, id factum esse vel ob simplicitatem illius sæculi, atque antequam tales Purgationes fuerunt publice ab Ecclesia damnatæ: vel quia innocentes suspecti ad eas adhibendas cogebantur. Lessius *l.* 2. *c.* 15. *n.* 4. Quandoque tamen effectus non respondebat, de quo refertur insigne exemplum *c.* 2. *de Purg. vulgari.*

8. Dicitur nihilominus in Conclusione, *regulariter loquendo*, ad denotandum, quod Tentatio Dei aliquando per accidens possit esse peccatum veniale. Et hoc contingit vel ratione inconsiderationis, aut ignorantiæ non crassæ; vel ratione parvitatis materiæ, aut periculi; ut quando quis levi morbo affectus, vane sperat sanitatem a Deo relictis mediis ordinariis. Bonacina *cit. disp.* 3. *q.* 9. *n.* 6. & alii.

QUÆSTIO II.

De Sacrilegio, & quale sit peccatum?

SUMMARIUM.

9 *Sacrilegium, quid?*
10 *Ejus tres sunt species.*
11 *I. Qua violatur Persona sacra.*
12 *II. Qua locus sacer.*
13 *Et III. Qua alia Res sacra violantur. Huc spectat abusus sententiarum S. Scripturæ.*
14 *Sacrilegium est ex genere suo peccatum mortale.*
15 *Clerici, & Religiosi, a quibus abstinere teneantur ratione Voti Castitatis?*
16 *Sacrilegium per accidens fit quandoque peccatum veniale.*
17 *Non omne peccatum a Persona sacra commissum, est sacrilegium.*

9. *Sacrilegium*, quod a *sacris legendis*, id est, furfurandis sic dicitur, proprie accipitur pro violatione, seu indigna tractatione rei sacræ; sive pro injuria ac irreverentia illa, quæ infertur Deo per indignam tractationem rerum sacrarum. Et de hac loquendo fit

10. CONCL. I. Sacrilegiorum universim tres sunt species: aut enim Sacrilegium fit contra Personam sacram, aut contra Locum sacrum, aut contra Rem sacram. Ita Doctores communiter; & ratio est: quia generatim etiam tria sunt genera rerum sacrarum, videlicet personæ, loca, & res aliæ ad Divinum cultum ordinatæ.

11. Porro ad primam Sacrilegii speciem, qua violatur Persona sacra, pertinet percussio Clerici; fornicatio Ordine sacro initiati, sive Religiosi, aut Religiosæ, & cujuslibet Votum Castitatis habentis. Huc addunt Doctores pertractionem personarum Ecclesiasticarum ad Tribunal sæculare, earundem incarcerationem, & hujusmodi, utpote quibus indigne tractantur personæ Deo sacratæ.

12. Ad secundam speciem Sacrilegii pertinent omnia, quæ fiunt contra sanctitatem Loci sacri: ut sunt destructio malitiosa Loci sacri, eversio Altarium, injuriosa effusio sanguinis, vel seminis humani in Loco sacro; item, si confugientes ad Locum sacrum, tanquam ad Asylum, per vim inde extrahantur, & hujusmodi.

13. Ad tertiam Sacrilegii speciem pertinent ea peccata, quibus aliæ Res sacræ temerantur, seu injuriose tractantur. Dicuntur autem Res sacræ in primis Sacramenta; deinde Vasa sacra, vestesque benedictæ, Reliquiæ Sanctorum, Dei ac Sanctorum Imagines; & deinde ea omnia, quæ adhibitis certis precibus, ac Ritibus Ecclesiasticis sunt consecrata, & pertinent ad cultum Divinum, atque ministerium Ecclesiasticum. Insuper ad hanc tertiam Sacrilegii speciem spectat abusio sententiarum sacræ Scripturæ ad superstitiones, ad stabiliendas hæreses, ad amatoria, fabulosa, vana, scurrilia, adulationes, detractiones, libellos famosos, & hujusmodi: quam quidem temeritatem graviter inhibuit Concilium Trid. *sess.* 4. *in Decreto de Editione, & usu sacrorum Librorum*; atque omnes hujus generis homines, seu violatores, ac temeratores verbi Dei, juris & arbitrii pœnis, per Episcopos coerceri præcepit.

14. CONCL. II. Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale. Ita communis: nam opponitur excellentissimæ inter Morales virtuti Religionis. Sic quippe certum est, esse peccatum mortale, quando Sacri-

le-

legium fit in contemptum Rei sacræ, prout solent facere Hæretici, cum Vasa sacra, Imagines Dei ac Sanctorum, & hujusmodi profanant, & vastant. Similiter constat, committi peccatum mortale Sacrilegii, quando fit aliquid voluntarie ac deliberate in materia gravi, quod habet peculiarem repugnantiam cum sanctitate Rei sacræ: ut est percussio Clerici, item peccatum carnis cum persona Deo sacrata, vel ab eadem persona sacra commissum &c. Quia talia notabiliter contraveniunt sanctitati Rei sacræ, eique gravem inferunt irreverentiam.

15. Ubi sciendum, quod Religiosi professi aut Clerici in sacris constituti, ratione Voti Castitatis teneantur abstinere ab omni deliberata venerea delectatione, actuque tum interno, tum externo, qui est contra Castitatem: uti sunt non solum fornicatio, aut alius actus venereus, sed etiam turpes cogitationes, delectationes morosæ, aspectus impudici, vel tactus obscœni &c. Unde quidquid in sæcularibus extra conjugium est aliquo modo peccatum contra Castitatem, id in Religiosis, & Clericis memoratis etiam est Sacrilegium ratione Voti; adeoque habet duplicem malitiam: ita tamen, ut malitia Sacrilegii sit mortalis in iis actibus, in quibus malitia libidinis est mortalis; venialis vero, in quibus illa est venialis, prout non raro contingit ratione imperfecti voluntarii. Lessius *lib. 2. cap. 4. n. 78.* Sylvester, Layman, & alii.

16. CONCL. III. Nihilominus per accidens quandoque Sacrilegium potest fieri peccatum veniale. Ita communis. Sic in primis accidit, quando irreverentia Rei sacræ illata, est duntaxat levis, prout fieri potest in aliquali inhonoratione, aut dilaceratione Imaginum secluso contemptu, in levi abusu sacrarum Vestium ad profanos usus, in allegatione cujusdam sacræ Sententiæ ad jocum, & idem dicendum de aliis hujusmodi levioribus irreverentiis erga Res sacras, quæ non excedunt peccatum veniale, secluso contemptu, propter parvitatem materiæ, seu irreverentiæ commissæ. Similiter erit peccatum veniale tantum, & quandoque nullum, si irreverentia aliqua fiat Rei sacræ ex inadvertentia, indeliberatione, aut ignorantia non crassa, vel invincibili: hæc enim a peccato mortali excusat in omni materia.

17. Tandem notandum cum Herincx *disp. 8. de Relig. quæst. 2. n. 12.* & aliis, non omne peccatum a Persona sacra, vel in Personam sacram commissum, esse Sacrilegium proprie & formaliter; sed illud tantum, quod directe committitur contra sanctitatem Personæ. Hinc inebriatio, superbia, mendacium, ac hujusmodi, si committantur a Persona sacra, non sunt sacrilegia. Similiter neque ira erga Personam sacram habita, citra corporalis injuriæ illationem, est Sacrilegium: cum talia directe non repugnent ejus sanctitati, bene tamen percussio corporalis ipsius.

QUÆSTIO III.

De Simonia.

SUMMARIUM.

18 *Simonia unde sic dicta?*
19 *Ea est species Sacrilegii.*
20 *Simonia definitio declaratur.*
21 *Simonia quam grave peccatum?*
22 *Est triplex.*
23 *Simonia mentalis, quid?*
24 *Simonia conventionalis, quid? Alia pure conventionalis, & alia mixta.*
25 *Simonia confidentialis declaratur.*
26 *Simonia realis.*
27 *Si quid gratis detur, ac recipiatur, non fit Simonia.*
28 *Simonia non est, intuitu spiritualium functionum dare, aut recipere aliquid per modum stipendii.*
29 *An de hujusmodi stipendio licitum sit pacisci?*
30 *Idipsum magis declaratur.*
31 *Simonia non est dare quid ad redimendam injustam vexam circa spiritualia.*
32 *Fallit Conclusio in Beneficiis Ecclesiasticis, si quis necdum habet jus in re.*
33 *Licitum est, dare vel recipere pretium pro labore per accidens conjuncto cum sacro Ministerio.*
34 *Non item pro labore intrinseco, sive per se conjuncto cum ipso.*

18. SImonia a Simone Mago nomen, atque in Lege Evangelica originem traxit, non obstante, quod jam in Lege veteri a Balaam *Num. cap. 22.* & a Giezi *lib. 4. Regum, cap. 5.* & a nonnullis aliis, hoc peccatum legatur commissum. Dicitur nihilominus *Simonia* a *Simone* Mago, qui, cum vidisset, quod per manuum impositionem ab

Apostolis daretur Spiritus Sanctus (ut legitur in Actibus Apostolorum *c.* 8.) obtulit eis pecuniam, dicens: *Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.* Cui S. Petrus Apostolus respondit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.*

19. Est igitur Simonia species Sacrilegii: cum vendere rem sacram, seu spiritualem pretio temporali, sit contra reverentiam Deo in rebus sacris debitam: simulque violet ipsius rei sacræ sanctitatem, quæ cum gratiose nobis a Deo concedatur in nostram, proximorumque salutem, atque insuper tantæ sit dignitatis, ut sit pretio inæstimabilis, ac proinde dignis debeat dari gratis, juxta illud Salvatoris, *Matth.* 10. *Gratis accepistis, gratis date*: Nihilominus æstimato pretio venditur, aut emitur, rebusque temporalibus æquiparata, humanis contractibus subjicitur.

20. CONCL. I. *Simonia* est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, pretio temporali. Ita Glossa *in Rubricam, tit. de Simonia;* estque definitio hæc communiter recepta inter Doctores, & patebit ex ejus declaratione. Dicitur I. *Studiosa voluntas;* id est, actus deliberatus voluntatis: & hæc particula stat loco generis; reliqua adduntur per modum differentiæ. Dicitur II. *Emendi, vel vendendi;* sub qua particula comprehenduntur omnes Contractus, & pacta onerosa, in quibus datur pretium temporale, vel ejus æstimatio pro spirituali, sive id fiat per veram emptionem aut venditionem, sive per aliquam permutationem, aut alium hujusmodi Contractum onerosum. Dicitur III. *Pretio temporali*: sub qua particula comprehenditur non solum omnis pecunia, sed etiam quidquid pecunia est æstimabile; ut est munus a lingua, munus a manu, & munus ab obsequio. Hinc in Jure Canonico *c. Sunt nonnulli* 1. *q.* 1. reprobatur, veluti simoniacum, *Munus ab obsequio, Munus a manu, & Munus a lingua.* Et *can. Salvator.* 1. *q.* 3. dicitur: *Quisquis igitur res Ecclesiasticas non ad hoc, ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra, munere linguæ, vel indebiti obsequii, vel pecunia largitur, vel adipiscitur, simoniacus est;* cum concordantiis.

21. CONCL. II. Simonia ex genere suo est peccatum mortale. Ita certa omnium, & patet ex supra citatis verbis D. Petri, *Actor.* 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Unde passim SS. Canones graviter reprehendunt Simoniam, appellantes eam *Execrabile vitium, turpissimum lucrum, piaculare flagitium, simoniacam pestem, hæresin simoniacam, ad cujus comparationem omnia crimina quasi pro nihilo reputantur*: ubi videre est *cap. Reperiuntur;* & *cap. Quicunque, ac seqq.* 1. *quæst.* 1. & *cap. Patet* 1. *quæst.* 7. & *cap. Per tuas de simonia*, & alibi. Ex quibus verbis facile patet gravitas hujus criminis.

22. CONCL. III. Simonia recte dividitur in mentalem, conventionalem, & realem. Ita communis, & patebit ex earum explicatione. Itaque

23. *Simonia mentalis* est internum propositum, quo quis, dum confert alteri spirituale, intendit eum obligare ad reddendum temporale, vel e contra, sine ullo pacto exteriori expresso vel tacito: ut si quis det alicui centum aureos, aut eidem inserviat cum intentione ipsum obligandi, ut in mercedem sibi conferat Beneficium Ecclesiasticum, & hoc postea sibi conferatur, quamvis nullum pactum exterius circa hoc intervenerit. Unde per Simoniam mentalem non intelligitur hic merum propositum committendi Simoniam (quamvis & hoc jam sit peccatum) sed intelligitur ea Simonia, quæ quidem aliquem actum externum habet, v. g. dationem pecuniæ, malitia tamen ejus non se prodit exterius, sed in sola mente manet, eo quod nullum pactum externum interveniat.

24. *Simonia conventionalis* est, quando non solum est internum propositum obligandi, sed etiam proceditur ad externam conventionem, seu pactum expresse aut tacite factum, dandi sive recipiendi rem spiritualem pro temporali, absque tamen executione, saltem utrinque facta. Additur notanter, *saltem utrinque facta*: nam alia est *simonia pure conventionalis*, quæ videlicet ex neutra parte est completa: ut si quidem pactum fuerit initium conferendi Beneficium Ecclesiasticum pro certa pecunia, adhuc tamen neque Beneficium collatum, neque pecunia soluta est. Alia vero est *simonia conventionalis mixta*, quæ nimirum est completa solum ex parte unius, sive dando pretium nondum collato Beneficio, sive e contra.

25. Simoniæ Conventionalis species quædam est *simonia*, quæ dicitur *Confidentialis*, qua quis cuipiam Beneficium Ecclesiasti-

ſiaſticum procurat, eligendo, præſentando, reſignando, confirmando, aut alia ratione cum certa confidentia, ſeu pacto inito, ut is, qui Beneficium accepturus eſt, illud ipſum ſibi procuranti, vel alteri, ut puta fratri aut nepoti ſuo, cum fructibus, aut aliqua eorum portione ſuo tempore cedat. Et adverſus hanc Simoniacæ pravitatis ſpeciem, quam *Confidentialem, ſeu Beneficiorum confidentiam* appellant, eo quod circa ſola Beneficia Eccleſiaſtica contingat, & per quam ex illicita beneficentia quandoque illa aſſervabantur perſonis pro tempore inhabilibus, vel etiam nondum natis, edidit Pius IV. ſeveriſſimam Bullam, quæ incipit, *Romanum Pontificem* (habeturque *tom.* 2. Bullarii Romani, *Conſtit.* 85. *dicti Pont.*) in qua ſub graviſſimis pœnis ipſam prohibuit, eamque prohibitionem innovavit S. Pius V. in ſua Conſtitutione 84. *intolerabilis*.

26. Tandem *Simonia realis* eſt, quando pactio ex utraque parte impleta eſt, ſaltem inchoate: ut ſi collatio Beneficii facta eſt, & viciſſim pretium ſolutum, aut ſaltem pars pretii data pro eo.

27. CONCL. IV. Etſi certum ſit, committi Simoniam, ſi pretium temporale exigatur pro adminiſtratione Sacramentorum, ſepultura Eccleſiaſtica, confirmatione electionum, inſtallatione in Beneficiis, ac hujuſmodi; nihilominus ſi quid gratis detur, ac recipiatur, Simonia non committitur. Ita communis. Et quidem prior pars ſequitur ex dictis *num.* 20. Unde in Jure Canonico *tit. de Simonia*, *c. Non ſatis*, & *cap Cum in Eccleſia*. & *cap. Ad Apoſtolicam*, & alibi, graviſſime reprehenduntur, ac prohibentur pravæ conſuetudines exigendi pro ſimilibus ſacris functionibus pretium temporale; quamvis laudabiles conſuetudines erga ſanctam Eccleſiam pia Fidelium devotione introductæ, ſponte aliquid dandi Eccleſiæ Miniſtris talia ſpiritualia miniſtrantibus, obſervari præcipiantur. Et per hoc patet altera pars Concluſionis, quæ amplius habetur *can. ſicut Epiſcopum*. 1. *q.* 2. & alibi.

28. CONCL. V. Inſuper Simonia non eſt, ſi intuitu ſpiritualium functionum, ut puta adminiſtrationis Sacramentorum, Concionum, Miſſarum celebrandarum, ac hujuſmodi, datur aut recipitur aliquid per modum ſtipendii, hoc eſt, pro juſta & congrua ſuſtentatione Miniſtri Eccleſiaſtici. Eſt certa, atque communis; & patet ex communi ſenſu, & praxi quotidiana fidelium. Ratio eſt: quia unuſquiſque meretur ſuſtentari ab illo, in cujus licito miniſterio occupatur. Unde dicit Chriſtus Dominus *Matth.* 10. *Dignus eſt operarius cibo ſuo*. Et Apoſt. 1. *Corinth.* 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Quaſi diceret: id magnum non eſt, ſed debitum: prout ex contextu patet. Quinimo ex hujuſmodi textibus inferunt Doctores, quod eis, qui miniſtrant populo ſpiritualia, debeatur ſuſtentatio ex Juſtitia, ſicut operario merces ſive cibus: unde appellatur *Stipendium ſuſtentationis*, quia vere debitum ut ſtipendium, juxta illud 1. *Cor.* 9. *Quis militat ſuis ſtipendiis?*

29. Addunt non pauci, quos ſequitur Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult.* §. 2. *n.* 15. etiam licitum eſſe Miniſtris Eccleſiaſticis, quantum eſt ex natura rei, de hujuſmodi ſtipendio congruo ſuſtentationis ob ſpiritualia miniſteria perſolvendo paciſci. Ratio eſt: Tum quia quilibet poteſt paciſci de eo, quod ſibi Jure naturæ debetur: Tum quia Clerici ſic paciſcentes non exigunt aliquid tanquam pretium ſpiritualis miniſterii (hoc enim, tanquam majus omni pretio temporali, gratis exhibent, & alioquin manifeſtam committerent Simoniam) ſed ejuſmodi miniſterium ſacrum gratis exhibentes, requirunt duntaxat congruam a populo ſuſtentationem; atque ad majorem hujus ſecuritatem paciſcuntur de certa ejus quantitate, ubi hæc Superiorum authoritate, vel conſuetudine nondum eſt determinata; vel ſi eſt determinata, ut integre præſtetur.

30. Notanter hic additur, *Id eſſe licitum, quantum eſt ex natura rei*. Siquidem ſpectato Jure communi antiquo fuiſſe Simoniam, ſaltem Juris humani Eccleſiaſtici, ſic paciſci, cenſet Leſſius *lib.* 2. *de juſt. & jure*, *cap. num.* 49. id probans ex *cap. ult. de Pactis*, & aliis textibus Juris Canonici: quibus tamen per contrariam conſuetudinem in quibuſdam rebus, & functionibus, ait eſſe derogatum. Deinde ubi ſtipendium functionis a Prælatis, vel conſuetudine eſt determinatum, non poteſt illud excedi ſine injuſtitia. Tandem qui ſic paciſcuntur, cavere debent, ne habeant intentionem paciſcendi de pretio officii ſpiritualis, ſed tantum de congrua ſuſtentatione: caveant etiam, ne imperiti ex tali pacto offendantur, & ſcandalizentur; qui proinde monendi ſunt, pecuniam non pro ipſa actione ſacra, ſed pro neceſſaria ſolum ſuſtentatione poſtulari.

31. CONCL. VI. Non est Simonia, dare pecuniam solum ad dirimendam vexam circa spiritualia, quam quis injuste patitur. Ita communior Doctorum, contra Innocentium; idque desumitur tum ex *c. Quæsitum. 1. q. 3.* tum ex *c. Dilectus*, juncta Glossa *ibid. de Simonia*, ubi talis redemptio injustæ vexæ refertur, nec tamen reprehenditur, imo potius approbatur. Accedit ratio: quia dans pecuniam ex tali causa, non dat ipsam pro re spirituali, & tanquam pretium ipsius; sed dat ipsam pro tollenda vexa, seu auferendo iniquo gravamine, atque ad removendum impedimentum pravæ voluntatis alterius. Sic v. g. licitum est, saltem urgente casu necessitatis, aut alterius gravis pericali, dare pecuniam ratione Sacramentorum administrandorum illi Clerico, qui non vult ea ministrare gratis: non quidem ut pretium Sacramentorum (hoc enim est intrinsece malum, atque simoniacum, & in nullo prorsus casu licitum) sed tanquam medium ad removendum impedimentum pravæ voluntatis, seu avaritiæ alterius, atque ut is peccato injustæ vexationis abducatur, & ad officium suum rite præstandum inducatur.

32. Cæterum hæc Conclusio patitur limitationem in Beneficiis Ecclesiasticis: in his quippe non est licitum, quin potius simoniacum, dare pecuniam pro redimenda vexa, quando offerens pecuniam necdum habet jus in re, sive jus quæsitum in Beneficio. Desumitur autem hæc limitatio ex *cap. Matthæus. de Simonia*; ubi electus a majori parte, aliis tamen contradicentibus, si his det, aut dari consentiat pecuniam, ut a contradictione desistant, ac ipse postea confirmetur, censetur Simoniacus, & obligatus ad resignandum Beneficium. Ratio est: quia sic daretur pecunia ad consequendum libere jus spirituale, prout discurrit Abbas Panormitanus *super cit. cap. Matthæus. de Simonia*, clare distinguens, quod pro jure quærendo non sit licitum dare pecuniam etiam ad redimendam vexam, ob textum & rationem allegatam: sed quando jus cuipiam jam est quæsitum, & vexatur quis in eo, bene dari possit pecunia pro redimenda vexatione, per textus & rationes *num. prac.* adductas; quia tunc non amplius sterneretur via per pecuniam ad Beneficium Ecclesiasticum. Hoc ipsum tradit Layman *cit. §. 2. num. 22. & seqq.* citans alios, & Ludov. Engel *tit. de Simonia*, *num. 31.* ubi etiam resolvit, quod lite beneficiali pendente absque labe Simoniæ non possit fieri transactio (secus dicendum de compositione amicabili) ut adversarius accepta pecunia a lite desistat, per textum clarum *cap. Constitutus. & cap. Super eo de Transactionibus.*

33. CONCL. VII. Loquendo de corporali labore, defatigatione, atque molestia in sacris Ministeriis, utputa in celebrationibus Missarum, administrationibus Sacramentorum, aut Consecrationibus Ecclesiarum &c. occurrente, & an pro eodem licitum sit dare, vel recipere pretium, distinguendum est. Et quidem conveniunt Doctores, pro labore aut obligatione, quæ sacro Ministerio per accidens conjuncta est, licite aliquid dari, & accipi ut pretium: prout fit, quando Sacerdos iter longum conficere debet ad celebrandam in certa Ecclesia Missam, vel administrandum Sacramentum: aut quando Capellanus obligare se debet ad persistendum in suis spiritualibus functionibus toto anno, præsertim tempore pestis, & hujusmodi. Ratio est: quia talis labor, aut obligatio ex se est pretio æstimabilis, & per accidens solum hic & nunc annectitur spirituali Ministerio.

34. Secus dicendum de labore intrinseco, seu qui per se ac necessario conjunctus est cum sacro Ministerio: nam pro tali simoniacum est dare, vel recipere pretium, *arg. c. Si quis objecerit. 1. qu. 3. & c. Ad nostram, de Simonia*, ubi generaliter *mandatur, quatenus pro ministerio Ecclesiastico exercendo nullatenus pecunia exigatur.* Quo tamen non obstante potest aliquid dari, ac recipi per modum justi stipendii, seu ad honestam sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, ut dictum *numer. 28.* Et hoc solum volunt nonnulli antiquiores Authores, qui videntur oppositum tenuisse: nam commode explicantur, quod loquantur de justo stipendio, Ministris Ecclesiæ in gratiam Fidelium laborantibus debito ad ipsorum sustentationem, non autem de pretio laboris spiritualis. Layman *lib. 4. tract. 10. §. 4. num. 41.* & alii.

QUÆSTIO IV.

Solvuntur alia Dubia circa Simoniam, ejusque pœnas.

SUMMARIUM.

35 *Simonia alia Juris Divini, alia Juris Ecclesiastici.*

36 *Exem-*

36 *Exempla Simoniæ Juris Ecclesiastici.*
37 *Papa an possit involvi crimine Simoniæ?*
38 *Pretium simoniacum, quid, & quotuplex?*
39 *Munus a manu, a lingua, & ab obsequio, quid?*
40 *Ad Simoniam requiritur pactum, quale?*
41 *Corollaria.*
42 *Solvitur instantia de obligatione Antidorali.*
43 *Simoniacum est, dare temporale tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale.*
Propositio damnata refertur.
44 *Per gratuitam compensationem, quid intelligatur in ipsa?*
45 *Aliæ propositiones quoad propositum cavendæ.*
46 *Unde colligendum, an quid detur vel accipiatur ex pacto simoniaco, nec ne?*
47 *Pœnæ contra Simoniacos in Jure statutæ.*
Eas non inducit Simonia mentalis.
48 *Neque conventionalis*
Excepta Confidentiali.
49 *Quid, si simonia conventionalis postmodum hinc inde compleatur?*
50 *Simonia Realis inducit pœnas Juris, quando fit in ingressu Religionis, Ordine, vel Beneficio.*
Beneficium simoniace recipienti, quid agendum?
51 *Dispensatio super Beneficio simoniace recepto, a quo possit dari?*
Et qualiter sit obtinenda?
52 *Non autem ante sententiam judicis, si committitur in aliis casibus.*

35. QUæritur I. An Simonia alia sit Juris Divini, alia Juris Ecclesiastici? Resp. affirmative, cum Glossa communiter recepta *c. Ex parte l. 1. V. dimittere, de Offic. delegat.*: ubi ait quod *quædam sunt prohibita, quia simoniaca; ut vendere Sacramenta &c. Et quædam simoniaca, quia prohibita; & sunt illa, quæ per constitutionem Ecclesiæ facta sunt simoniaca.*

36. Exemplum Simoniæ Juris duntaxat Ecclesiastici, est in primis permutatio præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum; quæ si fiat pacto interveniente, ac propria authoritate, sine interventu Episcopi, prohibetur tanquam simoniaca, *c. Quæsitum, de Rerum permutat.* & alibi: cum tamen permutare unam rem spiritualem cum alia spirituali (ut sunt duo Beneficia) ex natura sua non sit simoniacum. Aliud exemplum habetur *can. Placuit, 1. q. 1.* ubi pro modico balsamo, quod benedictum pro Sacramento Baptismi, datur per Ecclesias, prohibetur exigi tremissis, tanquam speciem habens Simoniæ. Similiter *c. Non satis*, & *c. Ea, qua de Simonia*, cavetur, ut pro Chrismatis, & Olei receptione, nulla cujusquam pretii exactio attententur. Atqui hanc non esse Simoniam Juris Divini, sed duntaxat Ecclesiastici, patet ex eo: quia oleum, vel balsamum illud, quod benedicitur, secundum se est pretio æstimabile, sicque pro eo pretium recipi, Jure divino aut naturali non prohibetur; ergo prohibitio illa, ob speciem Simoniæ, fit solo Jure Ecclesiastico.

37. Hinc infertur, quod Papa quidem possit involvi crimine Simoniæ, quæ est Juris divini, vendendo v. g. Sacramenta, quia & Papa est subjectus Legi divinæ: nihilominus in ipso non habeat locum Simonia Juris duntaxat Ecclesiastici, qualis reperitur in iis, quæ sunt simoniaca, quia prohibita; ut notat Fagnanus *c. Cum pridem, num. 55. de Pactis*: Zoesius *tit. de Simonia, n. 26.* & communis. Siquidem Summus Pontifex *secundum plenitudinem potestatis de jure potest supra jus dispensare, c. Proposuit de Concess. præbenda.* Simulque antecessor *successorem suum quomodolibet non obligavit; cum non habeat imperium par in parem*, prout notatur in *c. Exiit. §. Caterum de Verb. signific. in 6.* cum concordantiis.

38. Quæritur II. Quid, & quotuplex sit pretium simoniacum? Resp. cum communi: *Pretium simoniacum* est aliquid temporale datum pro spirituali. Et hoc in Jure Canonico vocatur *Munus*; non quidem, prout munus significat donum gratuitum, sed prout importat onus seu debitum ex obligatione. Cæterum hujusmodi Munus est triplex, videlicet Munus a manu, Munus a lingua, & Munus ab obsequio, prout patet ex dictis, & textibus *n. 20.* allegatis.

39. Per *Munus a manu* intelligitur non solum pecunia, sed etiam omnis res temporalis pretio æstimabilis, *c. Totum 1. q. 3.* Per *Munus a lingua* intelliguntur laudes, preces, seu recomendationes apud Principem v. g. vel populum, ex pacto interponendæ pro eo, qui Beneficium vel rem spiritualem cuipiam contulit, vel collaturus est: sic enim res spiritualis pacto interposito datur pro illa recomendatione, & e contra, cum tamen ejusmodi recomendandi obligatio sit quid temporale, ac pretio æstimabile. Lessius *l. 2. cap. 35. dub.*

bit. 20. & alii. Et hac de causa, si detur aliquid temporale Officialibus pro præbendo duntaxat aditu, vel Mediatori seu Intercessori pro labore illo, quem in se suscipit in semel vel sæpius adeundo collatorem Beneficii, aut ratione alicujus imminentis damni, v.g. periculi disgratiæ, non committi Simoniam, censent Navarrus *cap.* 23. *Manualis*, *n.* 106. & Layman *loc. cit. n.* 65. quia videlicet talia sunt pretio æstimabilia. Secus foret, si pro ipso Beneficio conferendo, vel impetrando, daretur, aut reciperetur pecunia, ut patet. Tandem per *Munus ab obsequio* intelliguntur servitia seu obsequia temporalia cuipiam præstita, seu præstanda sub pacto, seu obligatione Beneficii Ecclesiastici collati, seu conferendi, & e contra.

40. Quæritur III. Quid censendum de pacto simoniaco? Resp. 1. Certum est, ad rationem Simoniæ requiri pactum expressum vel tacitum, dandi rem spiritualem pro temporali, aut e contra; ita videlicet, ut dans temporale intendat alterum obligare ad reddendum spirituale, & e contra. Quamvis idcirco non negetur, posse dari Simoniam ex parte unius duntaxat; prout patet in Simone Mago, qui solus, non autem D. Petrus, incurrit Simoniam. Idem accidere solet in Simonia mentali.

41. Infertur proinde, si quis det honorarium alteri ad captandam duntaxat ejus benevolentiam, vel conciliandam amicitiam, ut postea sui memor ex benignitate conferat Beneficium, vel aliam rem spiritualem, non committi Simoniam: quia deest pactum, & totum hinc inde gratis datur. Idem dicendum, si quis inserviat Episcopo gratis ad consequendam ejus benevolentiam, vel ut is suam scientiam atque dexteritatem perspectam habeat, sicque citius alliciatur ad conferendum sibi Beneficium; deest enim pariter omne pactum, uti supponitur. Lessius *loc. cit.* Layman *cit. cap. ult.* §. 2. & 3. & alii, post Glossam *c. Cum essent V. Promiserat de Simonia.*

42. Nec obstat, quod ex talibus obsequiis, atque honorariis, oriatur obligatio quædam Antidoralis, id est, talis, qua dans obligat alterum naturaliter ad remunerandum ex virtute gratitudinis. Resp. enim cum Navarro *c.* 23. *Manualis*, *num.* 106. Lessio, & aliis, hoc non obstare: quia ad Simoniam requiritur obligatio ex Justitia, sive, ut ex pacto, expresso vel tacito, detur temporale pro spirituali. At obligatio Antidoralis, seu remuneratoria, solum est ex decentia & honestate, & procedit ex liberalitate; simulque ex se non determinatur ad reddendam rem spiritualem, cum alia ratione remunerando, possit eidem satisfieri, nec proprie est obligatio.

43. Resp. II. Nihilominus dare temporale tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, Simoniacum est. Ratio est. Tum quia, quando temporale assumitur ut motivum ejusmodi, jam æquivalenter oblatio illa est emptio, & res temporalis est pretium: simulque per temporale paratur via ad spirituale obtinendum, prout fecit Simon Magus, sponte offerendo pecuniam ad consequendam potestatem spiritualem; cui proinde dixit S. Petrus *Actor.* 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Tum quia hic intervenit pactum, si non explicitum, saltem implicitum, dum ideo datur temporale, ut alter moveatur, seu tacite obligetur ad reddendum spirituale; quæ est ipsissima Simonia mentalis, quamdiu intentio ista alterum sic tacite obligandi, atque movendi, aliunde exterius se non prodit. Hinc merito Innocentius XI. inter alias sequentem, ordine 45. Propositionem damnavit sicut jacet: *Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.*

44. Ubi circa posteriora hujus damnatæ Propositionis verba notandum cum Joanne Cardenas, *in Crisi Theologica, ad dictam Propositionem* 45. *num.* 37. *& seqq.* quod per gratuitam compensationem intelligatur ea, quæ fit cum pacto, seu interveniente obligatione dandi aliquid titulo gratitudinis: ut si Patronus conferat Clerico Beneficium cum pacto, ut se gratum exhibeat, & ex gratitudine det ipsi aliquam pecuniam (prout esse licitum paciscendo de dando ex gratitudine dono temporali pro spirituali, & e contra, olim fuit opinio quorundam.) Nam qui sic exigit titulo gratitudinis aliquid temporale, excedit limites obligationis Antidoralis, utpote quæ non determinat aliquid temporale, sed potest aliunde impleri; prout bene notat cit. Cardenas *num.* 46. & jam dictum est supra *n.* 42.

45. Quoad præsentem materiam cavendæ sunt insuper aliæ duæ Propositiones, quarum prior, ordine 22. ab Alexandro VII. damnata fuit, & sic sonat: *Non est contra ju-*

sti-

ſtitiam, Beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia Eccleſiaſtica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur. Alia vero, illico ſequens ſupra memoratam Propoſitionem 55. ab Innocentio XI. condemnatam, ſic habet: *Et id quoque locum habet, etiam ſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; imo etiam ſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis ſic, ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.* Hæc utraque propoſitio merito eſt condemnata, ut ſatis patet ex hactenus dictis.

46. Reſp. III. An aliquid detur, vel recipiatur ex pacto ſimoniaco, vel potius ex alio juſto titulo, pro Foro interno ſeu conſcientiæ facile dijudicatur, utpote in quo propria cujuſque intentio ſeu mens inſpicitur: ſiquidem bona intentio ponit rem extra vitium; mala vero parit Simoniam, ad minimum mentalem. Zoeſius *tit. de Simonia, n.* 55. Loquendo vero pro Foro externo, in dubio ex circumſtantiis id erit dijudicandum; & quantum ad hoc, *tria ſunt maxime attendenda, perſona ſcilicet dantis & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus*, uti notatur *c. Etſi quæſtiones, de Simonia.*

47. Quæritur IV. Quænam pœnæ in Jure ſint contra Simoniacos ſtatutæ? Reſp. I. Diverſæ quidem ſunt pœnæ in Jure ſtatutæ, etiam ipſo facto incurrendæ per Simoniacos, prout habetur in *Extravag. Sane*, & *Extravag. Cum deteſtabile, de Simonia* (nam, ut ibidem notat Pontifex, *plures pœnarum gravitas, quam Dei timor arcere ſolet a vetitis*) nihilominus nulla Simonia duntaxat mentalis inducit ejuſmodi pœnas. Ita communis; & deſumitur *ex cap. ult. de Simonia*, ibi: *Pro Simonia, qua nullo pacto, ſed affectu animi præcedante delinquitur, ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori.*

48. Reſp. II. Inſuper Simonia pure conventionalis non inducit ipſo facto pœnas a Jure ſtatutas: nam Canones ſtatuunt pœnas in eos, qui *quomodolibet dando, vel reſipiendo, Simoniam commiſerint, Extrav. Cum deteſtabile, juncta Extrav. Sane eod.* Idem probabilius dicendum de Simonia conventionali mixta (dummodo hinc excipiatur ea, quæ appellatur *Confidentialis*, ſeu *Confidentia beneficiorum*, propter ſpecialem Bullam S. Pii V. *Intollerabilis*, de qua *nu.* 25.) ut notat Navarrus *cap.* 23. *Manualis, n.* 104. Zoeſius, Engel, Leſſius, Covarruvias, & communior. Ratio eſt: quia nullibi in Jure habentur tales pœnæ clare expreſſæ contra Simoniam conventionalem, etiam mixtam: ſtante autem dubio, *in pœnis benignior eſt interpretatio facienda*, juxta reg. 49. Juris in 6. cum concordantiis.

49. Fatendum tamen, quod tum Simoniæ conventionalis, tum etiam mentalis, ſit grave peccatum. Quinimo ſi Simonia conventionalis poſtmodum ex parte utriuſque compleatur, in totum vel in partem, hinc dando pretium vel partem ejus, illinc vero rem ſpiritualem, v. g. Beneficium Eccleſiaſticum, etiam incurruntur pœnæ ipſo Jure ſtatutæ contra Simoniacos, ac retrotrahuntur ad tempus pactionis præteritæ, juxta ſtylum antiquum Curiæ Romanæ. Navarrus *cit. n.* 104. Leſſius *l.* 2. *c.* 36. *n.* 117. & alii.

50. Reſp. III. Simonia realis, quæ committitur in ingreſſu Religionis, in Ordine (id eſt, in ſuſceptione, vel collatione Sacramenti Ordinis) vel in Beneficio Eccleſiaſtico, inducit ipſo facto pœnas a Jure ſtatutas. Ita communis, & habetur clare *in cit. Extrav. Sane*, & *Extravag. Cum deteſtabile, de Simonia*: ubi committentes hujuſmodi Simoniam realem, ipſo facto excommunicantur, aliiſque pœnis ſubjiciuntur, quæ ibidem enumerantur. Et præſertim *cit. Extrav. Cum deteſtabile*, circa committentes Simoniam in Beneficiis Eccleſiaſticis ſtatuitur, quod non ſolum ipſo facto incurrant excommunicationem Summo Pontifici reſervatam, ſed inſuper talis collatio, ſive proviſio irrita ſit, nullumque jus tribuat; adeo, *ut nec inde faciat aliquis fructus ſuos; ſed ad illorum omnium, quæ percepit, reſtitutionem ſub animæ ſuæ periculo ſit adſtrictus.*

Quia igitur omnis collatio Beneficii, quam ſimoniaca contingit labe fieri, viribus omnino caret, atque exinde jus cuipiam nullatenus acquiritur, juxta *cit. Extravag. Cum deteſtabile*: hinc ille, qui Beneficium ſimoniace recepit, tenetur (ceſſante legitima diſpenſatione) Beneficio taliter acquiſito renunciare. Angelus *V. Renunciatio n.* 13. Sylveſter *V. Simonia qu.* 13. §. *Octavum* & alii. Non tamen debet talis dimittere poſſeſſionem Beneficii, quam de facto habet, abſque licentia legitimi Superioris: ſed abſtineat a perceptione fructuum; excepta ſtricta neceſſitate vitæ, & quærat quam cito poterit, reſignare, uti notat Angelus *num.* 13.

51. Additur vero, *ceſſante legitima di-*

spensatione. Nam in primis, qui Beneficium simplex per simoniam, ab aliis commissam ignoranter recipit, neque eandem simoniam ratam habuit, & postmodum cognita rei veritate Beneficium illud resignat, potest per Episcopum dispensari ad Beneficium illud retinendum, *arg. cap. penult. de Election*. Secus, si sit Prælatura, Dignitas, vel Beneficium curatum; quia circa majora cautius est agendum; sicque Episcopus quoad ista non potest dispensare. Glossa *fin.* & Barbosa *ad cit. cap. penult. nu.* 4. Pirhing. *tit. de electione, n. 9. & seqq.* & alii. Quod si ipsemet Beneficiarius commisit simoniam, aut eam ab aliis commissam ratam habuit, nequit Episcopus cum eo dispensare ad retinendum Beneficium ita simoniace acquisitum, sed solus Papa, *arg. cit. Extravag. Dum detestabile*.

Deinde loquendo de Foro conscientiæ, & quando simonia est occulta, poterit adiri Summus Pontifex, vel potius Major Pœnitentiarius ipsius; & exposito rite per litteras crimine simoniæ (tacito tamen nomine Rei, prout in impetratione dispensationis super occultis impedimentis matrimonii fieri solet, juxta inferius dicenda *Tract. XIV. dist.* 14. *n.* 170. & 172.) supplicari Eidem, ut præter absolutionem ab excommunicatione, de opportuno dispensationis, seu habilitationis remedio supplicanti providere dignetur, vi cujus idem supplicans pro Foro conscientiæ impostetarum valet tale Beneficium retinere, ejusque fructus percipere, & hactenus perceptos retinere. Allegatis in hunc finem veris, & rationabilibus causis, ut puta periculo scandali, aut infamiæ, quæ ex dimissione Beneficii oriri posset, vel paupertate Beneficiarii &c.

52. Dicitur notanter n. 50. *qua committitur in ingressu Religionis, Ordine, vel Beneficio Ecclesiastico*. Siquidem nulla alia Simonia, etiam realis, inducit pœnas juris ipso facto, & ante Sententiam Judicis, nisi in tribus duntaxat enumeratis casibus; prout observant Lessius *n.* 130. Pirrh. *de Simonia, n.* 15. Navarrus, aliique communiter. Quare si quis committat Simoniam in administratione aliorum Sacramentorum, quam Ordinis, vel in Consecrationibus, Benedictionibus, Dispensationibus, aut hujusmodi, graviter quidem peccabit, non tamen ipso facto incurret pœnam excommunicationis, suspensionis, vel inhabilitatis alicujus. Ratio est: quia nullibi in Jure exprimitur pœna ipso facto incurrenda, præter tres Simoniæ species proxime enumeratas, quamvis *c. quid. quid 1. q.* 1. qui committit Simoniam in Baptismo, vel collatione Chrismatis, dicatur *competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus*: atque etiam *c. Qui alium & c. Ea sicut & c. Ea quæ de Simon.* convicti de Simonia jubeantur deponi: nam hæc verba non indicant pœnam latæ, sed duntaxat ferendæ sententiæ.

QUÆSTIO V.

De Blasphemia.

SUMMARIUM.

53 *Blasphemia vi nominis quid?*
54 *Ejus definitio.*
Qua declaratur.
55 *Datur Blasphemia in Deum & Sanctos.*
56 *Blasphemia dividitur in hæreticalem, & non hæreticalem.*
57 *Estque ex genere suo peccatum mortale. Nec admittit parvitatem materiæ.*
58 & 59 *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*
60 *Ex ira dicere*: Corpus Dei, Chrisma, Sacramenta, *&c. quale peccatum?*
61 *Quid de nonnullis aliis verbis.*
62 *An omnes blasphemiæ sint ejusdem speciei?*
63 *Quid de blasphemia in Deum, & Sanctos?*
64 *Sententia opposita non caret sua probabilitate.*

53. BLasphemia est nomen græcum, & juxta nominis etymologiam idem est, ac *Nocens dictum*, unde & Maledictioni, Convitio, atque Contumeliæ convenire potest: communiter tamen sumitur pro verbo contumelioso in Deum. Et hoc annotavit D. Augustinus, *lib. 2. de moribus Manichæorum, c.* 11. dicens: *Est autem Blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque jam vulgo Blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere; de hominibus namque dubitari potest, Deus autem sine controversia bonus est*. Hæc ille. Et de tali Blasphemia loquendo sit

54. CONCL. I. *Blasphemia* est contumeliosa in Deum locutio: sive (ut alii loquuntur) Blasphemia est verbum maledictionis, convitii, sive contumeliæ in Deum. Ita in re communis. Unde patet, quod Blasphemia immediate opponatur Laudi Dei.

Di-

Dicitur, *locutio contumeliosa*. Quia Blasphemia consistit præcipue in verbis irreverentibus, injuriosis & Divinum Nomen seu honorem lædentibus, etsi aliquando etiam committatur ipsis factis; utputa si Deus contumelioso signo vilipendatur; ut expuendo in cœlum, aut hujusmodi. Datur insuper Blasphemia cordis, seu interna, non minus ac dari solet Laus interna Dei: circa quam nihilominus bene attendendum est, num adfuerit plena advertentia & consensus, vel potius duntaxat sint cogitationes blasphemiæ incidentales, & involuntariæ: hæ enim peccatum non sunt, aut saltem non grave, defectu voluntarii, plenæque deliberationis.

55. Dicitur ulterius, *contumeliosa in Deum*. Quia, ut notat D. Dh. 2. 2. *q.* 53. *art.* 1. Blasphemia est peccatum, quo quis ex pravo cordis affectu de excellentia Divinæ Bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid, quod ipsi proprium est, vel aliquid imponendo, quod ei minime convenit. Cæterum per hoc non negatur, dari etiam Blasphemiam in Beatissimam Virginem Mariam, aliosque Sanctos; etenim, sicuti Deus laudatur & honoratur in suis Sanctis, horumque gloria redundat in Deum; sic etiam Blasphemia erga Divam Virginem, & Sanctos, redundat in ipsum Deum.

56. CONCL. II. Blasphemia inter alias divisiones suas præcipue dividitur in hæreticalem, & non hæreticalem, seu simplicem. *Blasphemia hæreticalis* est illa, quæ Articulis Fidei directe opponitur: seu, qua aliquid asseritur Fidei contrarium per verbum indicativi modi: ut si quis dicat: *Deus est crudelis, injustus, mendax, infidus, qui res hominum non curat*; vel si quis dicat: *o Deum injustum!* aut, *Abnego Deum*, &c. *Blasphemia simplex*, seu *non hæreticalis* dicitur, quæ Articulis Fidei directe non opponitur, sed aliquid vituperabile per modum detestationis, & quasi imprecationis, in Deum profert: ut si quis Deo maledicat, aut optet, non esse Deum.

57. CONCL. III. Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale; estque lethalis culpa, quoties cum perfecta advertentia verba Blasphemiæ proferuntur. Ita communis: siquidem Blasphemia gravem infert Deo injuriam. Quinimo notant Doctores, Blasphemiam ratione parvitatis materiæ non posse fieri peccatum veniale (in ipsa enim non datur parvitas materiæ, cum omnis Blasphemia gravem injuriam Deo inferre videatur) sed tantum ex indeliberatione, & inadvertentia actus, posse quandoque Blasphemiam fieri veniale peccatum.

58. Circa quod bene notanda est doctrina, quam tradit Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. quod *peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda*. Hæc quippe doctrina etiam locum habet in verbis Blasphemiam sonantibus, vel non sonantibus; quibuscunque enim verbis utaris, non eris reus Blasphemiæ in Foro Dei, si absit omnis tam indirecta seu virtualis, quam directa seu formalis intentio inhonorandi Deum; & econtra coram Deo judicaberis Blasphemus, etiamsi sanctissimis verbis inhonores ex intentione Creatorem tuum. In Foro autem externo præsumitur quis eo sensu locutus, quem verba ex communi usu loquendi indicant. Unde D. Gregorius *lib.* 26. *Moral. c.* 7. relatus *can. Humanæ* 22. *q.* 5. sic inquit: *Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: Divina vero judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur*. Hinc

59. Infertur I. Si quis verba Blasphemiæ proferat, animo nec actualiter, nec virtualiter advertente, puta in ebrietate, non esse Blasphemiam proprie dictam, sed tantum materialem. Additur notanter, *animo nec actualiter, nec virtualiter advertente*: quia licet non possit esse malitia peccati Blasphemiæ, nisi homo actualiter vel virtualiter intelligat, seu advertat ad verba, quæ ore profert; sufficit tamen ad hoc indirecta, & virtualis attentio, & intentio. Unde si quis scienter ac serio loquatur verba, quæ vel ex propria significatione, vel ex modo proferendi, aliisve circumstantiis Divini honoris diminutionem continent, quamvis homo eam directe non intendat, adhuc tamen committit Blasphemiam: sicut a parí ad peccatum detractionis, vel contumeliæ erga hominem, non requiritur formale nocendi propositum, sed sufficit virtuale. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 6. *nu.* 2. 6. & 7. ac alii.

60 Infertur II. cum Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. Laymano, Cajetano, Navarro, & aliis, non esse proprie Blasphemiam, quando quis in ira, vel rixa cum aliquo, enuntiat quidpiam de Deo, quod verum est; utputa ex indignatione dicendo; *Corpus Dei, Chrisma, Sacramenta*, &c. Quia etsi

irre-

irreverenter dicantur, non tamen proferuntur per modum contumeliæ, vel injuriæ Deo irrogatæ, nec aliquid falsum Deo tribuunt, sicque plerumque non sunt peccata mortalia: dummodo affectus ille indignationis, & iræ non tendat in Deum, sed tantum contra hominem, vel jumentum, cui aliquis irascitur; quod ex modo dicendi, aliisque circumstantiis, erit dignoscendum. Verum hoc non obstante, ejusmodi verba sacra temere & irreverenter proferre in ira, est peccatum cujusdam Irreligiositatis, sed tantum veniale, ut ajunt Sanchez, Cajetanus, Armilla, & alii: quamvis ob scandalum, vel periculum formaliter blasphemandi, mortale fieri possit, ideoque homines a tali Irreligiositate, & apparente Blasphemia merito abterrendi sint.

61. Hoc autem intellige, si ejusmodi verba secundum se divini honoris diminutionem nullam exprimant: nam si verba talia, aut tali modo proferantur, ut contumeliam Dei, aut Sacramentorum significent, videlic. *Dolia plena Sacramentorum, Triremes plenæ Sacramentorum, ut te Dei Chrisma ignominia afficiat* (ut exemplificat, & docet Layman *l. c. n.* 12. & post eum Gobat. *tract.* 1. *Theol. Experim. nu.* 739. cum aliis) censeri debent Blasphemiæ, dummodo homo attenderit ad vilipensionem Dei, aut rei sacræ, quæ talibus verbis exprimitur. Sæpe autem homines ejusmodi verba blasphema proferunt inadvertenter, & materialiter tantum, non attendendo, quid significent: tum vero excusantur a peccato mortali, dummodo interim conentur perversam ejusmodi consuetudinem deponere.

62. Quæres, an omnia peccata Blasphemiæ sint ejusdem speciei? Resp. I. Blasphemia hæreticalis specie distinguitur a simplici Blasphemia. Ita certa, & communis. Ratio est: quia illa opponitur etiam Fidei, hæc autem Religioni tantum; quæ duæ virtutes sunt specie diversæ.

63. Resp. II. Probabilius est, etiam Blasphemiam in Deum, & Blasphemiam in Sanctos, specie distingui. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 46. post Caspensem, & alios, contra Sanchez *cit. c.* 33. *n.* 38. Cajetanum, Bonacinam, Azorium, aliosque. Ratio datæ responsionis est: quia cultus Deo debitus est Latriæ; cultus vero Beatissimæ Virgini Mariæ, & Sanctis debitus, est Hyperduliæ, vel Duliæ: atqui hi cultus specie differunt; ergo etiam Blasphemia in Deum, & Blasphemia in Sanctos, specie differunt, cum opponantur ejusmodi diverso cultui, Deo & Sanctis debito.

64. Cæterum quia oppositæ sententiæ, asserens Blasphemias in Deum & Sanctos esse ejusdem speciei, eo quod opponantur eidem virtuti Religionis, quæ tribuit cultum Deo, & Sanctis propter DEUM (non obstante, quod hic cultus sit diversus ab illo) multorum Doctorum existit, neque caret sua probabilitate: hinc ipsa nonnunquam Confessariis deservire poterit, præsertim quoad Pœnitentes, hanc diversitatem ultro non exprimentes.

TRA-

TRACTATUS VI.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTO.

1. INter alios Religionis actus connumerari Juramentum & Votum, ſuperius (a) jam dictum eſt: verum de ipſis merito ſeorſim agitur, tum ob copioſiorem quam continent materiam, ſpecialeſque difficultates; tum majoris claritatis gratia. Quia vero Horæ Canonicæ comprehenduntur ſub Oratione, uno ex primariis actibus virtutis Religionis, prius de eiſdem ſub propria diſtinctione dicendum erit.

DISTINCTIO I.

De Horis Canonicis.

QUÆSTIO I.

Quid ſint, & quo Jure obligent Horæ Canonicæ?

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
(a) Tract. 5. diſt. 1. n. 10.
2 *Horæ Canonicæ, quæ? Dicuntur Officium Eccleſiaſticum, & Divinum.*
3 *Officium Eccleſiaſticum, Nocturnum, & Diurnum, quid? Laudes an poſſint ſeparari a Matutino?*
4 *Officium totum conſtat ſeptem Horis Canonicis. Myſtica ratio hujus ſeptenarii numeri.*
5 *Uſus Horarum Canonicarum jam a tempore Apoſtolorum.*
6 *Eas non primitus inſtituit S. Gelaſius I.*
7 *Obligatio recitandi Horas Canonicas non eſt Juris Divini, ſed Eccleſiaſtici.*
8 *Solvitur objectio.*
9 *Nova inſtantia de Clericis Beneficiariis proponitur.*
10 *Ea diluitur, oſtendendo, quod etiam Clerici Beneficiarii ſolo Jure Eccleſiaſtico teneantur ad Horas.*

2. CONCL. I. Nomine *Horarum Canonicarum* intelliguntur eæ preces vocales, quæ ex præcepto Sacrorum Canonum ab Eccleſiaſticis perſonis nomine Eccleſiæ DEO perſolvuntur. Et hujuſmodi Horæ Canonicæ continentur in Breviario, atque alio nomine appellantur *Officium Eccleſiaſticum*, item *Officium Divinum*: de quo Seraphicus Doctor S. Bonaventura, *in Speculo Novit. part. 1. cap. 16.* veriſſime dixit: *Nemo Dei ſe æſtimet ſervum, ſi Dei potiſſimam negligat ſervitutem, quæ appropriato vocabulo Dei ſervitium* (Officium Divinum) *nuncupatur.*

3. Porro totum Officium Eccleſiaſticum dividitur in Diurnum, & Nocturnum; ſicuti colligitur ex Jure Canonico, *cap. Dolentes, de Celebrat. Miſſarum*, ibi: *Diſtricte præcipientes in virtute obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum pariter & diurnum, quatenus eis Deus dederit, ſtudioſe celebrent pariter & devote.* Ubi per *Nocturnum Officium* intelligitur id, quod de nocte dici conſuevit, & vulgo *Matutinum* nuncupatur, cui juxta morem Eccleſiæ Romanæ *Laudes* adjunguntur, etſi hæ olim in multis Eccleſiis fuerint a Matutino, intempeſta nocte (uti nunc multi Religioſi Ordines etiamnum faciunt) perſoluto ſeparatæ; quemadmodum & de facto in nocte Nativitatis

Do-

Domini fieri solet. Ad cujus imitationem, inquit Layman *l. 4. tract. 1. cap. 2.* cum aliis, neque hodie quidquam obstat, quo minus in privata Oratione preces Nocturnæ a Laudibus separentur; quamvis in publico Choro cujusque Ecclesiæ consuetudo sit servanda. Per *Officium Diurnum* e contra intelliguntur cæteræ Horæ Canonicæ, quæ de die sunt persolvendæ.

4. Hoc totum Officium Divinum communiter septem partibus, seu Horis Canonicis constare dicitur; juxta illud Psalmistæ, *Psalm. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius numerus* (subjungit Concilium Agathense, relatum *c. 1. de Celebrat. Miss.*) *a nobis impletur: si Matutini, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorii tempore nostræ servitutis officia persolvamus: nam de Nocturnis vigiliis idem ipse Propheta* ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Hæc ibi. Accedit etiam Mystica ratio hujus septenarii numeri Horarum Canonicarum: septem quippe sunt dona Spiritus Sancti, septem diebus completa fuit creatio mundi, septem sunt Mundi ætates, septem petitiones Orationis Dominicæ, septem Psalmi Pœnitentiales, ac præsertim septem præcipua Dominicæ Passionis Mysteria, in quorum proinde commemorationem septem Horæ Canonicæ recitantur, juxta illos vulgatos versiculos, a Glossa *cap. 2. de Celebrat. Miss.* relatos:

Hæc sunt, septenis propter quæ psallimus Horis.
Matutina *ligat Christum, qui crimina purgat.*
Prima *replet sputis: causam dat* Tertia *mortis.*
Sexta *Cruci nectit: latus ejus* Nona *bipertit.*
Vespera *deponit: tumulo* Completa *reponit.*

5. CONCL. II. Usus Officii Divini, ac recitatio Horarum Canonicarum, est antiquissimus in Ecclesia, & jam a tempore Apostolorum inchoatus, atque celebratus. Ita Doctores communiter, & colligitur ex illo *Actorum 3. Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam*. Et *Act. 16. Media nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum*. Item *Actor. 10. Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam*. Accedit illud Clementis Papæ I. *l. 8. Constit. Apostol. can. 34.* sic dicentis: *Precationes facite mane, hora tertia, sexta, & nona, & vespere, atque ad Galli cantum*.

6. Nec obstat, quod aliqui asserant, a Gelasio I. vel S. Gregorio Magno Horas Canonicas cœpisse. Id siquidem non recte dici, patet ex proxime allatis authoritatibus tum S. Scripturæ, tum S. Clementis Papæ I. qui S. Petri Apostoli Discipulus extitit. Fortassis tamen (inquit Azorius *tom. 1. l. 10. cap. 1.* & Filliucius) Gelasius Papa legem publicam constituit, qua Clerici preces Canonicas septies in die persolvere cogerentur, ita ut, quod antea usu & consuetudine antiqua servabatur, lege deinde lata fuerit confirmatum, ac perpetuo in Ecclesia servari præceptum: eo ferme modo, quo S. Callistus Papa I. constituit Quatuor anni Tempora, quibus jejunium ex Apostolica traditione acceptum, ab omnibus servaretur; ut habetur in ejusdem Festo, *die 14. Octob.* ac refertur *can. 1. d. 76.* Certe S. Gregorius Magnus Ecclesiasticum Officium auxisse legitur in sua Vita, & per consequens illud primitus non instituit, sed antea jam institutum augmentavit.

7. CONCL. III. Obligatio recitandi septem Horas Canonicas non est Juris Divini, sed solum Ecclesiastici. Ita Sannig. *d. 2. de Horis Canonicis, nu. 5.* Azorius, & alii, contra Abbatem *in cap. 1. de Celebr. Miss.* & alios nonnullos, volentes esse Juris Divini. Ratio est: quia nullibi habetur expressum præceptum Divinum recitandi septem Horas Canonicas in S. Scriptura; sed hic mos primum ab Apostolis, tanquam Ecclesiæ Prælatis, ac Rectoribus incepit, qui postmodum a Successoribus Romanis Pontificibus expressius fuit præceptus.

8. Nec dicas cum opposita sententia: *Ps. 118.* dixit Regius Psaltes: *Septies in die laudem dixi tibi*; ergo hoc est Juris Divini. Resp. enim negando consequentiam: nam hinc quidem factum Regis Davidis habetur, non autem aliquod jus constituitur: alioquin non tantum Clerici, sed vel maxime Reges obligarentur ad recitandum septem Horas Canonicas; quod nemo dixerit. Verum quidem est, quod Ecclesia hoc Davidico exemplo cœlitus instructa, ad imitationem ipsius legem sanciverit, ut Clerici septem Horas Canonicas persolverent, inde tamen non sequitur, id esse Juris Divini; nisi velimus Jus Divinum nimis late sumere pro omni eo, quod habetur in S. Litteris, ac ex eis derivatur: quo modo authores oppositæ sententiæ videntur

impræ-

impræsentiarum Jus Divinum accipere, latius tamen quam par est.

9. Urgebis autem: Clerici sunt in sortem Domini vocati, atque ideo *Clerici* dicti, ut habetur *can. Duo sunt 12. q. 1.* Item Clerici percipiunt Decimas, proventus Ecclesiasticos, redditus annuos Beneficiorum, aliasque eleemosynas a Laicis, ut pro ipsis Deum precentur: ergo Jure Divino, quin & naturali, tenentur ad recitandas Horas Canonicas. Probatur consequentia, quia qui de Altari vivit, Altari inservire tenetur: atque, ut dicitur *cap. ult. de Rescriptis in 6. Beneficium Ecclesiasticum datur propter officium*: simulque lex Justitiæ, vel saltem Gratitudinis postulat, ut Clerici pro Fundatoribus atque Benefactoribus, quorum eleemosyna sustentantur, Deum precentur. Ob has, aliasque similes rationes, loquendo de Clericis Beneficiariis, multi Authores, nominatim Abbas *cap. 1. de Celebrat. Missarum*, Navarrus *cap. 7. de Oratione, n. 3.* Zabarella, Rosella, Tabienna, Armilla, aliique sentiunt, hujusmodi Clericos Beneficiarios etiam Jure Divino, imo & naturali, urgente nimirum lege Justitiæ, & non tantum Jure Ecclesiastico, teneri ad recitandas Horas Canonicas. Hoc tamen non obstante sit

10. CONCL. IV. Etiam Clerici Beneficiarii solo Ecclesiæ præcepto tenentur ad recitandas septem Horas Canonicas. Ita Sylvester *verſ. Hora quæſt. 8. dicto 9.* Azorius *l. 10. cap. 4. quæſt. 13.* & alii. Ratio est: quia etsi Clericus Beneficiarius debeat servire Ecclesiæ, atque pro benefactoribus, ipsisque Fundatoribus de Jure naturali, id est, lege Justitiæ, & Gratitudinis, Deum deprecari: inde tamen continuo non sequitur, hoc fieri debere recitando septem Horas Canonicas. Ratio hujus est: quia dantur alia servitia spiritualia Clericis Beneficiariis præscripta, queis Ecclesiæ servire debent, possetque dictæ obligationi naturali abunde satisfieri, si qualescunque preces ad Deum pro benefactoribus, atque Fundatoribus Beneficiorum persolverent; ergo obligatio determinate recitandi septem Horas Canonicas, non est de Jure naturali ac Divino, & consequenter solum de Jure Ecclesiastico. Et per hoc patet ad rationes oppositæ sententiæ, quæ solum probant, aliqua servitia Ecclesiastica, precesque a Clericis Beneficiariis esse persolvendas Jure naturali; non autem determinate septem Horas Canonicas, nisi accedente primum præcepto Ecclesiastico.

QUÆSTIO II.

Quinam teneantur recitare Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

11 *Tria genera hominum, de quibus procedit Quæstio.*

12 *Clerici in Sacris constituti tenentur recitare Horas Canonicas.*

13 *Subdiaconus tenetur eas dicere jam primo die quo ordinatur, & quas?*

14 *Clerici in Sacris, etsi sint excommunicati, suspensi &c. tenentur recitare Horas.*

15 *Excommunicati tamen non debent dicere,* Dominus vobiscum.

16 *Clerici non Beneficiarii Minoristæ non tenentur ad Horas.*

17 *Sola Professio Religiosa non inducit obligationem recitandi Horas.*

18 *Religiosi quinam, & unde teneantur recitare Horas Canonicas?*

19 *Novitii, an sub culpa teneantur recitare Horas?*

20 *Quid de Societate JESU, & nonnullis Monasteriis Monialium?*

21 *Quanta sit obligatio Religiosorum persolvendi Horas Canonicas in Choro?*

22 *Quid de Religioso Clerico, ad statum Laicalem translato?*

23 *Quid de Clerico Professo, sed ejecto ex Monasterio?*

24 *Clerici Beneficiarii, qui?*

(b) Tract. 11. dist. 1. quæst. 1.

25 *Clerici Beneficiarii obligantur ad Horas Canonicas.*

26 *Quibusdam tamen exceptis.*

11. TRia sunt genera hominum, de quibus præsens Quæstio movetur: nam alii sunt Clerici non beneficiarii, alii Beneficiarii, & alii Religiosi: & hi sive sint suspensi, excommunicati, degradati, aut Religiosi ex Ordine ejecti, sive non. De quibus omnibus per sequentes Conclusiones singillatim dicendum.

12. CONCL. I. Clerici omnes in Ordinibus sacris constituti, licet nullum Beneficium Ecclesiasticum habeant, ad recitandas Horas canonicas sub culpa mortali sunt obligati. Ita omnes Doctores: id-

que

que loquendo de Sacerdotibus clare habetur in Jure Canonico, *c. Presbyter* & *c. Dolentes de Celebrat. Missarum.* Loquendo autem de Diaconis, & Subdiaconis, utpote de quibus citati Canones expresse non loquuntur, dicta obligatio fundatur, atque desumitur ex generali ac immemoriali consuetudine Ecclesiæ; nam consuetudo legitime præscripta habet vim legis, simulque ea est *optima legum interpres*, *c. Cum dilectus, de Consuet.*

13. Et notandum cum communi Doctorum, quod initiatus sacro Subdiaconatus Ordine teneatur jam primo die, quo Ordinem istum sacrum recepit, Officium Divinum persolvere: quamvis primo illo die nondum teneatur totum illius diei Officium dicere, sed obligetur solum ad eas Horas Canonicas recitandas, quæ correspondent tempori illius diei, quo ordinatus fuit, sicque obligationem recitandi contraxit, puta, ut incipiat a Sexta vel Nona, si illo tempore fuit ordinatus in Subdiaconum. Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 6. num. 3.* & communis. Notant insuper Doctores, talem non satisfacere præcepto, suæque obligationi, si reciter Horas illas Canonicas ante Ordinationem suam in subdiaconum: quia (inquiunt) pro illo priori tempore necdum currit præceptum recitandi Horas, & consequenter tunc nondum potuit illi præcepto satisfieri.

14. CONCL. II. Ejusmodi Clericus non liberatur hac obligatione recitandi Horas, etiamsi sit excommunicatus, suspensus, depositus, aut degradatus. Ita communis. Ratio est. Tum quia per excommunicationem v.g. non tollitur Ordo sacer, utpote cujus character indelebiliter inhæret animæ, & consequenter neque tollitur obligatio recitandi divinum Officium eidem annexa. Tum quia nemo debet ex propria culpa, & iniquitate, commodum reportare; prout fieret, si quis excommunicatus, aut ob propriam culpam degradatus, liberaretur ab obligatione dicendi Horas Canonicas.

15. Observat etiam Bonacina *tom. 1. disp. 1. de Horis Canon. q. 2. punct. 3. n. 3.* Clericum degradatum, aut excommunicatum, non posse, dum recitat Divinum Officium, dicere, *Dominus vobiscum*; sed debere loco illius dicere, *Domine exaudi*; quia hæc est functio Ordinis, & communicatio quædam in Officiis Divinis, quæ non est licita excommunicatis. Imo Suarez, & Navarrus, relati a Bonacina *tom. 1. disp. 2. de Excommunicatione, q. 2. punct. 3. §. 2. num. 6.* cum quibusdam volunt, excommunicatum incurrere irregularitatem, dicendo, etiam privatim, *Dominus vobiscum.* Sed hoc non videtur admittendum: quia parvitas materiæ sicut excusat a mortali peccato, ita & ab irregularitate, quæ oritur ex delicto, & imposita est ob peccatum mortale. Bonacina *loc. cit.* Herinquez, Filliucius, & alii.

16. CONCL. III. Clerici non Beneficiarii, neque Religionem professi, constituti solum in quatuor Ordinibus minoribus, non obligantur recitare Horas Canonicas. Ita unanimis Doctorum: idque patet ex communi Ecclesiæ consuetudine, quæ est optima legum interpres; simulque ex eo, quia ejusmodi obligatio nullibi reperitur in Jure expressa.

17. Quantum attinet ad alterum genus hominum, nempe Religiosorum, sciendum est, ex vi solius Religiosæ Professionis non sequi obligationem dicendi Horas Canonicas; ut inter alios bene notat Reginaldus *lib. 18. cap. 11. num. 137.* Patet hoc tum ex eo: quia Professio ipsa Religionis ordinarie obligat tantum ad tria vota essentialia, Paupertatis nimirum, Castitatis, & Obedientiæ, servanda secundum Regulam. Tum quia dantur Religiones non deputatæ ad Chorum, sed quæ institutæ sunt præcipue ad exercenda corporalia Misericordiæ opera in Hospitalibus, vel ad Militiam adversus Infideles, vel ad aliquas actiones spirituales: imo & in Religionibus Choro addictis dantur Laici, seu Conversi professi, quos constat non teneri ad recitationem Horarum Canonicarum. Hinc videndum, quinam Religiosi, & ex quo fundamento teneantur recitare Horas Canonicas.

18. CONCL. IV. Religiosi omnes, ac singuli (exceptis Novitiis, & Laicis conversis) qui profitentur Religionem Choro addictam, tenentur sub mortali ad persolvendum Divinum Officium, tametsi ad nullum Ordinem sacrum sint promoti; idque vel ratione propriæ Regulæ (ut FF. Minorum Clerici professi, quibus etiam ante receptionem Ordinum sacrorum *cap. 3. Regulæ* præcipitur, ut faciant Divinum Officium secundum ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ) vel saltem vi generalis consuetudinis, quæ in omnibus Religionibus Choro addictis cum tanta obligatione acceptata est. Ita Doctores communiter, paucis exceptis,

ceptis, quos allegat, & rejicit Layman *loc. cit. n.* 1. & 2. Ratio est: quia consuetudo habet vim legis; estque dicta consuetudo in Religionibus Choro addictis passim recepta.

19. Dicitur notanter I. *Exceptis Novitiis, & Laicis professis*: siquidem Laici Choro addicti non sunt. Novitios autem Clericos, Chorumque frequentantes, etsi Paludanus affirmare videatur, teneri persolvere Officium Divinum, eo quod ex eleemosynis vivant, & gaudeant privilegiis Clericorum; communis tamen opinio censet, eos non teneri, prout observat Azorius *loc. cit. cap. 6.* & Bonacina *disp. 1. de Horis Canon. q. 2. pun. 2. n. 1.* Ratio est: quia ex quo necdum sunt Religionem professi, sed libere possunt exire, ad onera Religionis non tenentur sub obligatione. Adde, de Novitiis non currere consuetudinem necessario dicendi divinum Officium. Unde Novitii in favorabilibus quidem veniunt nomine Religiosorum, non vero in odiosis.

20. Dicitur II. *Vi generalis consuetudinis.* Hæc enim potissimum est ratio, cur Religiosi Professi Choro addicti jam ante receptum Subdiaconatum teneantur recitare Horas Canonicas. Unde si hæc consuetudo in aliqua Religione non viget (sicut dicitur esse in Societate JESU, habente circa hoc specialem Constitutionem Pauli III. *Regimini militantis Ecclesiæ.* §. 12. & habetur *tom. 1. Bullarii Romani. Const. 25. dicti Pontific.*) non erit talis obligatio ante promotionem ad Ordines sacros. Et hac ipsa de causa multa Monasteria Monialium, quæ hactenus consueverunt recitare duntaxat Cursum, seu Officium parvum B. Mariæ Virginis, non obligantur ad recitandas Horas Canonicas.

21. CONCL. V. Etsi Communitas Religiosi Ordinis Choro addicti ex generali consuetudine teneatur statutis temporibus Horas Canonicas in Choro persolvere; eaque obligatio, quæ procul dubio gravis est, atque sub mortali obligans, in primis Prælato incumbat, ut curam adhibeat, ne in sua Ecclesia cantus Horarum Canonicarum debitis temporibus intermittatur, ad singulos tamen reliquos hæc obligatio in particulari non descendit: quare peccati mortalis damnari non debet, qui cæteris in Choro rite canentibus, ob pigritiam abest. Ita communis. Ratio est: quia talis quidem dignus est pœna a suo Prælato juxta Ordinis Constitutiones infligenda, nulla tamen consuetudine introducta est tam gravis obligatio, seu singulos obligans sub peccato mortali. Quod si quis justo impedimento detentus absit, ut puta ratione Concionum, vel Confessionum excipiendarum, certum est, eum nullatenus peccaturum, si Horas privatim persolvat.

22. CONCL. VI. Religiosus Clericus professus, necdum sacris Ordinibus initiatus, qui Superioris authoritate ad statum Laicalem Conversorum translatus est, a recitando Divino Officio liber est. Ita communis. Ratio est: quia mutavit statum, cui talis obligatio annexa est,

23. Num autem idem dicendum sit de ejusmodi Religioso nondum sacris Ordinibus initiato, si fuit ejectus ex Monasterio, variant Doctores. Et quidem Azorius *cit. lib. 10. cap. 6. quæst. 6.* post Navarrum *c. 7. de Oratione num. 20.* probabilius censet, talem ejectum Religiosum adhuc obligari ad recitandas Horas Canonicas, eo quod etiamnum sit Religiosus, suoque vitio contigerit, ut e Monasterio ejiceretur: simulque æquum non censeatur, ut quis ex suo delicto commodum reportet. Eum nihilominus ab ejusmodi obligatione liberum pronuntiat Herincx *tract. 4. de Religione disp. 2. n. 6.* post Bonacinam, & alios: quia (inquit) per sententiam remotus est a statu, in quo erat consuetudo obligans, & translatus ad statum, in quo non reperitur ista obligatio & consuetudo.

24. Quantum attinet ad tertium genus hominum, scilicet Beneficiarios, notandum, per Clericos beneficiarios intelligi eos, qui habent Beneficium aliquod Ecclesiasticum, sive deinde sint insigniti Ordine aliquo sacro, sive non. Nomine autem Ecclesiastici Beneficii, intelligitur jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod officium spirituale personæ Ecclesiasticæ authoritate Ecclesiæ constitutum; prout amplius suo loco (b) explicabitur. Et de hujusmodi Beneficiariis loquendo, sit

25. CONCL. VII. Clerici Beneficium Ecclesiasticum possidentes, etiamsi nullo sacro Ordine sint insigniti, obligantur ad Horas Canonicas recitandas. Ita certa, & communis: & patet tum ex *cap. Dilectus*, supra *num. 3.* relato, tum ex aliis Summorum Pontificum Constitutionibus: siquidem *Beneficium datur propter officium, cap. ult. de Rept. in 6.*

26. Excipiuntur tamen quædam Beneficia,

cia, v. g. Præpositurae, Personatus, &c. quibus ex speciali sua institutione solum annexa est obligatio recitandi Officium parvum B. M. Virginis, aut quid aliud simile. Excipitur etiam is, qui titulum quidem Beneficii obtinet, sed per eum non stat, quominus defacto aliquos fructus percipere queat, sive per se, sive per alios, aut in aliis substitutis: talis quippe ex communi Doctorum sententia non tenetur ad Horas Canonicas recitandas; nemo enim suis stipendiis militare cogitur, & qui Altari deserviunt, de Altari participant. 1. *Corint.* 9. Herincx *part.* 3. *tract.* 2. *disp.* 7. *n.* 58. Navarrus *cap.* 7. *de Orat. num.* 28. Layman *cit. n.* 3. *& seq.* & alii.

QUÆSTIO III.

Quanta sit obligatio recitandi Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

27 *Obligati ad Horas, & eas in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter omittentes, peccant mortaliter.*

28 *Quænam censeatur pars notabilis, sufficiens ad peccatum mortale?*
(c) Relato Superius n. 3. & 4.

29 *Quot peccata mortalia committat omittens Officium totius diei?*

30 *An peccet duplici peccato omittens Officium ad quod tenetur ratione Ordinis sacri simul & Beneficii?*

31 *Beneficiarii omittentes Horas tenentur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis.*

32 *Idque post sex menses adepti Beneficii, ac Jure Ecclesiastico.*
Rata neglecti Officii, quomodo taxanda?

33 *An tunc etiam restituendi fructus percepti ratione aliarum obligationum?*

34 *Vitanda circa hoc quadam propositiones damnatæ.*

35 *Officium Defunctorum, & Litaniæ majores, &c. an extra Chorum sub præcepto dicenda?*

36 *Affirmativa est tenenda.*

37 *Solvitur ratio dubitandi.*

27. CONCL. I. Omnes hactenus enumerati, atque ad dicendas Horas Canonicas obligati, peccant mortaliter, si eas vel in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter, seu absque rationabili causa excusante, dicere omittant. Ita certa, & communis. Ratio est: quia est præceptum grave, & quidem in materia gravi, spectante ad virtutem Religionis, non minus, ac præceptum audiendi Missam diebus Festivis; ergo etiam transgressio talis præceptis est peccatum ex genere suo mortale. Sed occasione hujus Conclusionis

28. Quæritur I. Quænam sit censenda pars notabilis, cujus omissio constituat peccatum mortale? Resp. Quamvis non parum varient circa hoc Doctores, uti videre est apud Reginaldum *lib.* 18. *cap.* 11. *n.* 143. *& seq.* dum Navarrus tertiam Partem unius Horæ sufficere, Rosella vero totius Officii unius diei omissionem requiri ad constituendum peccatum mortale, asserat: sed ambo improbabiliter; Cummunior tamen Doctorum opinio (paucis dissentientibus, aut Vesperas Sabbati Sancti ob sui brevitatem excipientibus, apud Gobat *tract.* 5. *Theol. Experim. num.* 608. & 609.) videtur tenere, voluntariam omissionem cujuscunque Horæ Canonicæ sufficere ad peccatum mortale: idque etiam Doctores intelligunt de uno Nocturno Matutini, utpote æquivalente uni Horæ minori. Fundatur hæc satis communis recepta sententia, in *cap.* 1. *& c. Dolentes, de Celebrar. Missar.* (c) ubi omnes septem horæ significantur, ac nominatim quotidie recitari præcipiuntur: unde deducitur, unam Horam omissam censeri partem notabilem.

29. Quæritur II. Quot peccata mortalia committat omittens integrum Officium unius diei? Lessius *lib.* 2. *de just. & jure: c.* 37. *n.* 53. putat, tot numero peccata committi, quot sunt Horæ; eo quod singulæ sint distincta Officia, distinctis temporibus ex præcepto Ecclesiæ persolvenda. Sed melius Herincx *disp.* 2. *de Hor. can. q.* 1. *n.* 8. Gobat *loc. cit. n.* 617. Bonacina *disp.* 1. *q.* 5. *punct.* 1. *n.* 6. Navarrus, & alii respondent, esse unicum peccatum, gravius tamen. Ratio est: quia omittitur unicum tantum integrum Officium unius diei, cujus singulæ Horæ sunt pars; ergo etiam sit unicum duntaxat peccatum externum consummatum omissionis.

30. Quæritur III. An peccet duplici peccato, qui omittit officium Divinum, ad quod recitandum tenetur ratione Ordinis sacri, simul & beneficii? Affirmant Bonacina *loc. cit. n.* 7. Lessius *n.* 52. Sanchez,

Sua-

Suarez, & alii, & sequitur Sannig *cit. dist. 2. qu. 1. numer. 16.* Rationem afferunt: quia talis Clericus Beneficiarius in Sacris constitutus peccat & contra virtutem Religionis, cujus intuitu obligatur ratione Ordinis sacri, & contra Justitiam ratione Beneficii. Sed Herincx *loc. cit. num. 9.* cum Diana *part. 1. tract. 12. de Horis Canon. resol. 5.* & aliis, probabilius negat, commiti duo peccata, etsi duobus vel pluribus titulis quispiam ad Horas Canonicas recitandas obligetur. Ratio est: quia Clericus Beneficiarius omittens Horas non peccat contra Justitiam, sed tantum contra Religionem, ac præceptum Ecclesiæ, quæ istam obligationem Beneficiariis imposuit; prout nec tenetur Jure naturæ ad restitutionem fructuum, sed tantum ex præcepto Ecclesiæ post primos sex menses, ut mox amplius dicetur. Et per hoc solvitur fundamentum oppositæ sententiæ.

31. CONCL. II. Præter reatum culpæ lethalis, si Beneficiarii Horas Canonicas culpabiliter, seu cessante legitimo impedimento intermittant, post sex menses a Beneficio obtento obligantur ad fructuum perceptorum restitutionem pro rata omissionis. Ita certa, & communis omnium; & habetur expresse statutum in Generali Concilio Lateranensi, sub Leone X. *Sess. 9.* quam Constitutionem innovavit, magisque explicavit S. Pius V. Constitut. 135. quæ incipit, *Ex proximo* (ac refertur *tom. 2. Bullarii Romani*) ubi imprimis Pontifex sic loquitur: *Ex proximo Lateranensi Concilio ea salubris sanctio emanavit, ut quicunque habens Beneficium Ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, Divinum Officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis Officii, & temporis, suos non faciat, sed eos tanquam injuste perceptos, in fabricas ipsorum Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur.* Hæc ibi.

32. Ex quibus verbis colligitur primo, hanc obligationem restituendi fructus Beneficii pro rata neglecti Officii, incipere duntaxat post primos sex menses a tempore adepti Beneficii computandos (nam exceptio illa, *si post sex menses*, firmat regulam in oppositum) quamvis ille, qui primis sex mensibus, cessante legitimo impedimento, Officium non dixerit, grave peccatum intelligatur admisisse, prout subdit Pontifex ibidem. Colligitur ulterius, hujusmodi obligationem restituendi fructus esse Juris duntaxat Ecclesiastici: tum quia ortum habet ex salubri sanctione Concilii Lateranensis: tum quia, si esset Juris naturalis, aut Divini, pariter pro primis sex mensibus dicta obligatio procederet. Ut autem intelligatur, cujusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda, idem Pontifex in citata sua Constitutione declarando statuit: *Ut qui Horas omnes Canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii, vel beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero Matutinum tantum, dimidiam; qui ceteras omnes Horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittat.* Hæc Pontifex.

33. Cæterum quoad memoratam obligationem restituendi notandum est, quod quamvis Azorius *cit. cap. 14. q. 5.* ob tam generalem S. Pii V. loquendi modum & Constitutionem teneat, quod Beneficiarius omnes sui Beneficii fructus, etiam illos, quos propter alias obligationes, utputa Conciones, Sacramentorum administrationem, Missæ celebrationem &c. si simul est Parochus, sibi comparaverat, pro rata neglecti Divini Officii restituere teneatur; oppositum tamen, nempe tuta conscientia posse eam fructuum partem retineri, quam ejus labor, quo alioquin inservivit Ecclesiæ, promeruit, cum multis aliis Authoribus a se allegatis, probabile, & in praxi tutum censet Layman *lib. 4. tract. 2. c. 5. n. 1. & 2.* & Sa *Verf. Beneficium num. 58.* quorum posterior proinde subjungit, quod sufficiat Parocho restituere quintam partem, Canonico quartam, aliis Beneficiariis tertiam. Sed melius Layman attendendum censet ad aliorum quantitatem officiorum, quæ quandoque plura, quandoque pauciora sunt; ac proinde hoc erit prudentis, & timorati Viri arbitrio dijudicandum.

34. Circa hoc tamen notanda, & vitanda erit gemina Propositio, novissime ab Alexandro VII. condemnata, quarum prior, ordine 20. sic sonat: *Restitutio a S. Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.* Altera, ordine 33. sic habet: *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas ante Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.* Utraque, inquam, hæc Propositio est damnata, ac prorsus evitanda.

35. Quæres, an Officium Defunctorum in die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum, item Litaniæ majores in festo S. Marci, ac tribus diebus Rogationum, privatim sint a præfatis Clericis, Religiosis, ac Beneficiariis de præcepto recitandæ? Ratio dubitandi est: quia S. Pius V. in Bulla, *Quod a nobis*, Breviario præfixa ab obligatione recitandi extra Chorum diebus in Rubricis præscriptis, eximit Officium B. MARIÆ Virginis, & Defunctorum, item septem Psalmos Pœnitentiales, & Graduales. Et quidem Diana *part.* 1. *resol.* 42. *de Horis Canonicis*, loquendo de Litaniis, post paucos alios a se allegatos, probabile censet, non teneri eos privatim recitare Litanias in diebus Rogationum, qui non intersunt Processionibus.

36. Resp. tamen cum Herincx *disp.* 2. *q.* 2. *num.* 14. Gobat *tract.* 5. *Theolog. Experim. n.* 614. Gavanto *p.* 2. *sect.* 7. *cap.* 13. allegante Suarium, & sequitur Bonacina *tract.* 23. *cap.* 7. *num.* 243. Officium Defunctorum in Die Commemorationis Animarum, ac Litanias præfatis diebus, etiam privatim recitandas esse ex præcepto. Ratio est: quia officium Defunctorum censetur esse pars officii diei Animarum, cui idcirco in Calendario, & Martyrologio, tribuitur nomen Commemorationis Defunctorum: Litaniæ autem ut præfatis diebus privatim dicantur ab iis, qui non intersunt Processionibus, expresse præscribunt Rubricæ. Neque Litanias commemorat, & excipit S. Pius V. in prælegata Bulla, quæ tamen jam olim præceptæ fuerunt *c. Rogationes, de consecr. dist.* 3. Accedit communis sensus Doctorum, & praxis Fidelium, optima Legum interpres.

37. Et per hoc patet ad rationem in oppositum. Siquidem S. Pius V. de Litaniis nullam facit mentionem, ac proinde obligationem easdem privatim dicendi non tollit. Et dum obligationem recitandi privatim, seu extra Chorum, Officium Defunctorum in citata Bulla sustulit, loquitur de diebus Ferialibus, quels illud Officium aliquoties per annum dicendum esse, volunt Rubricæ; non autem sub hac generali abrogatione, seu deobligatione, comprehenditur Dies Commemorationis Defunctorum, cum sit pars Officii illius Diei. Atque ex his inferunt Doctores, Beneficiarium talia cessante justo impedimento non recitantem, teneri ad restitutionem fructuum pro rata partis omissæ.

QUÆSTIO IV.

Quænam intentio, & attentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum?

SUMMARIUM.

38 *Quid sit, studiose & devote celebrare officium Divinum?*

39 *Attentio circa orationem vocalem triplex, ad verba, ad sensum, ad finem Orationis.*

40 *Requiritur intentio orandi.*

(d) De hoc tract. 2. dist. 3. n. 44.

41 *Sufficit tamen ad satisfaciendum intentio virtualis.*

42 *Qualibet attentio, tam ad verba, ad sensum, quam ad Deum sufficit.*

43 *Voluntarie distractus absque ulla interiori attentione, non videtur satisfacere. Opposita quorundam opinio refertur.*

44 *Ratio Conclusionis.*

45 *Solvitur objectio.*

(e) Conformiter dictis tract. 2. Dist. 11. n. 46. 48. & seq.

46 *Leviter duntaxat distractus satisfacit. Et facile est satisfacere.*

47 *Quid, si distractio non sit plene voluntaria; Vel omnino involuntaria?*

48 *Remedia ad repellendas distractiones opportuniora, quæ?*

38. Est hic recolendum ex dictis *quæst.* 1. *num.* 3. quod in *c. Dolentes, de Celebrat. Missar.* præcipiatur, ut Divinum Officium *studiose celebretur pariter & devote*. Ubi Glossa notat, *Studiose* quantum ad officium oris, verba non syncopate pronuntiando. Et *devote* quantum ad officium cordis juxta illud Apostoli, *Ephes.* 5. *Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino*: unde Glossa *c. Cantantes, dist.* 92. hosce vulgatos versiculos refert:

Non vox, sed votum; non musica chorduła, sed cor;
Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.

Igitur ad devotionem, seu officium cordis, requiritur tum intentio, tum attentio, de qua alii duo versiculi sic canunt:

Dirige cor sursum: bene profer: respice sensum;
Inque Choro ne sis corpore, mente foris.

39. Advertendum quoque cum D. Tho-

ma

ma 2. 2. *q.* 83. *art.* 13. & communi Doctorum, quod attentio triplex ſit, quæ orationi vocali poteſt adhiberi: una ad verba, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis proferendis erret. Secunda ad ſenſum verborum, qua attenditur, quid verba ſignificent: & hanc habere nequeunt ignari illius idiomatis, in quo recitatur Divinum Officium, v.g. Moniales ignorantes linguam latinam; quamvis poſſint habere primam & tertiam attentionem, ſicque omnino ſatisfacere. Et tertia ad finem orationis, qua nempe attenditur ad Deum ceu terminum noſtræ orationis, & ad rem, pro qua oratur: quæ eſt omnium optima, atque etiam ab idiotis, linguæque, in qua Divinum Officium recitatur, ignaris haberi poteſt. Prima harum attentionum, ut ait Filliucius, dicitur materialis, ſecunda litteralis, & tertia ſpiritualis.

40. CONCL. I. Certum eſt, intentionem aliquam orandi, ſeu recitandi Horas Canonicas neceſſariam eſſe: alias hujuſmodi recitatio non eſſet actus humanus, honeſtus ac devotus, neque proprie oratio. Unde ſi quis legeret Horas Canonicas in ſomnio, ſub quo nonnulli loqui ſolent, vel recreationis aut ſtudii cauſa, talis non impleret præceptum, quia non haberet intentionem orandi. (d)

41. CONCL. II. Ad orandum, & ſatisfaciendum præcepto, ſufficit intentio virtualis ac implicita, neque requiritur neceſſario intentio expreſſa & formalis. Ita Navarrus *cap.* 13. *de Oratione n.* 16. *& ſeq.* Filliucius *tract.* 23. *cap.* 2. *num.* 91. & Doctores communiter. Ratio eſt: quia ejuſmodi intentio virtualis, ac implicita, ſufficit ad actum moralem. Talis intentio v.g. eſt in eo, qui habet voluntatem ſatisfaciendi ſuæ obligationi, vel dicendi Horas Canonicas, ut debet. Imo ſufficere ajunt, animo deliberato capere Breviarium, ire ad Eccleſiam ſeu Chorum, ita ut interrogatus vere reſponderet, ſe id facere ad recitandum Horas, vel ſatisfaciendum ſuæ obligationi. Et hoc confirmatur ex dictis ſupra *tract.* 2. *diſt.* 3. *quæſt.* 5. *numer.* 45. *& ſeqq.* ubi oſtenſum eſt, ad ſatisfaciendum præcepto non requiri ſpecialem intentionem ſatisfaciendi (dummodo non habeatur intentio contraria) ſed ſufficere intentionem præſtandi opus, quod præceptum eſt, ut puta ſtudioſe pariter & devote recitandi divinum officium.

42. CONCL. III. Loquendo nunc de attentione: ſufficit quidem ad ſatisfaciendum præcepto recitandi Horas Canonicas, quælibet trium ſupra enumeratarum attentionum, videlicet ad verba, ad ſenſum, & ad Deum vel finem Orationis: tamen ſecunda attentio eſt præſtantior quam prima; & tertia, quam ſecunda. Ita poſt D. Thomam *loc. cit.* communis Doctorum. Notat tamen Navarrus *cap.* 28. *de Orat. num.* 28. id quod de tertia attentione ad Deum dicitur, eſſe intelligendum, dummodo interim, quantum neceſſe eſt, attendatur, ne orans erret in verbis, dicendo aliud vel aliter, quam quod, vel quomodo præceptum eſt.

43. CONCL. IV. Qui voluntarie, ſeu ſua ſponte diſtrahitur, & toto animo in alia per cogitationem diſperſo, atque adeo abſque ulla prædictarum trium interiori attentione Horas Canonicas perſolvit, non videtur ſatisfacere præcepto. Ita communior, probabilior, & ſecurior Doctorum ſententia, quam tenent Azorius *c.* 12. *quæſt.* 6. Bonacina *diſp.* 1. *quæſt.* 3. *punct.* 2. §. 2. Maſtrius *diſp.* 2. *Theol. Moral. numer.* 92. Sannig *quæſt.* 2. *num.* 11. Herincx, Navarrus, Leſſius, Suarez, Reginaldus, Layman, aliique plures: quamvis non deſint oppoſitum tenentes, quos citat, & ſequitur Diana *part.* 1. *tract.* 12. *reſol.* 2. qui volunt, interiorem attentionem ad Horas Canonicas non requiri, ſed ſufficere exteriorem; ut videlicet eas recitans, exterius reverenter aſſiſtat, nec ſeſe occupet in aliquo negotio incompatibili cum attentione interiori, ut puta confabulando, ſcribendo, jocando &c. hancque ſolam exteriorem attentionem (inquiunt) præcipi in ſæpe *cit. c. Dolentes, de Celebr. Miſſarum*, non autem interiorem.

44. Probatur tamen Concluſio. Quia *cit. c. Dolentes*, præcipitur, ut Officium Divinum devote recitetur: atqui devotio eſt actus internus, ergo. Confirmatur. Oratio non ſubſiſtit ſine omni interiori attentione, neque eſt actus Religionis, ſed potius ſimulatio quædam devotionis aut orationis, quam merito Chriſtus reprehendit, *Matth.* 13. dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me*; ergo ſolam exteriorem orationem ſine ulla prorſus interiori attentione non potuit Eccleſia præcipere, & conſequenter ea ſola non ſufficit ad ſatisfaciendum præcepto.

45. Nec dicas, Eccleſia non poteſt præ-

cipere actum internum; ergo neque attentionem internam in Horis Canonicis. Resp. enim (e) quamvis Ecclesia non possit per se ac directe præcipere actum mere internum, ac seorsim sumptum; potest tamen Ecclesia ipsum compræcipere, seu indirecte & concomitanter præcipere una cum actu externo, quando ad ejus rationem, seu moralem substantiam, actus interior requiritur. Prout in proposito attentio interior requiritur ad rationem orationis, cum hæc sine ulla attentione interiori potius esset simulatio orationis, ut dictum: Ecclesia vero non præcipit simulationem orationis, sed orationem devotam.

46. Dicitur notanter in Conclusione, *voluntarie, seu sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem dispersa &c.* Nam in primis, si quis Horas Canonicas animo duntaxat leviter distracto persolvat, juxta communem & certam Doctorum sententiam mortaliter non peccat, & satisfacit præcepto. Et certe, cum sola attentio ad verba sufficiat, facile est, præcepto Ecclesiæ in hac re satisfacere, ut bene notat Lessius *lib. 2. de just. & jure cap. 37. n. 69. & 70.* Ubi etiam addit, si quis cum hac attentione, saltem confusa ad Deum, vel ad verba, posset simul ad alia attendere (sicut illi, qui ternas simul, vel plures epistolas dictant) quod talis satisfaceret præcepto Ecclesiæ, nec peccaret mortaliter, juxta Navarrum *cap. 13. num. 23.* quamvis peccaret venialiter ob irreverentiam admissam.

47. Deinde si distractio non sit plene voluntaria, vel contingat solum ex imperfecta animi deliberatione, rursus certum est satisfieri præcepto, nec committi peccatum mortale; quamvis ob negligentiam in repellendis distractionibus commissam quandoque peccatum veniale contrahatur. Quod si autem distractio omnino fuerit indeliberata, atque involuntaria, & patienter tolerata, homine quod in se est faciente; tunc ejusmodi distractiones, quibus homo invitus abripitur ex humana fragilitate, nequaquam ei ad ullum peccatum imputabuntur: imo sunt non raro homini devoto materia patientiæ, mediumque, quo Deus animas nostras a superbia, vanæque gloriæ inquinamentis tutari, propugnareque solet.

48. Quæres, quænam sint remedia ad repellendas animi distractiones opportuniora? Respond. esse potissimum sequentia. Primum est, æstimatio magna de Divino Officio; oratione siquidem Deum alloquimur, quia teste S. Damasceno *l. 3. de fide cap. 24. Oratio est ascensus mentis in Deum;* simulque Breviarium plenum est pulcherrimis Virtutum affectibus, utilissimisque petitionibus ab ipso Spiritu Sancto dictatis. Secundum renovatio attentionis per certa intervalla, maxime ad versum *Gloria Patri &c.* procurata. Tertium, accurata sensuum custodia, quæ est mater & conservatrix devotionis. Quartum, præsentia Dei, & Sanctorum, memoriæ firmiter, ab initio maxime orationis, per devotam præparationem impressa. Et tandem remedium ultimum, est obligationis nostræ, & officii consideratio, si videlicet quis perpendat, se ideo ab Ecclesia ordinatum, ut Dei obsequio laudibusque se totum impendat, & quasi Legatus necessitates Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fideliumque petitiones Deo proponat, & commendet.

QUÆSTIO V.

De Integritate, Continuatione, Ordine & Qualitate, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

49 *Septem requisita ad debitam Horarum Canonicarum recitationem.*

50 *Contra Integritatem Officii Divini, qui peccent?*
Et quomodo?

51 *Satisfacit, qui recitat cum socio non obligato.*

52 *Quid de occupatis in pulsandis Organis, ponendis libris &c.*

53 *Continuatio Horarum etiam requiritur.*

54 *Nisi excuset justa causa; qualis?*

55 *Alioquin peccatur venialiter.*

56 *Ordo insuper requiritur, & qualis?*

57 *Causa licite invertendi ordinem Horarum.*

58 *Qualitas in Divino Officio, qua servanda?*
Quo Breviario utendum?

59 *Recitans Horas ex Breviario alieno, an peccet mortaliter?*

60 *Non commutandum Officium unius diei in aliud; alioquin peccatur, & quomodo?*

61 *Quid, si aliud Officium sit æquivalens, aut interveniat causa?*

62 *Ut puta error, aut inconsiderantia.*

63 *Corollarium.*

64 *Quid*

64 *Quid agendum, si quis hodie legit Officium aut Lectiones diei crastinæ?*

65 *Aut omisit hodie recitare de Festo occurrente?*

49. AD studiosam, & devotam Horarum Canonicarum recitationem, juxta Doctores communiter, septem requiruntur, nempe Attentio (sub qua & Intentio recitandi comprehenditur) Integritas, Continuatio, Ordo, Qualitas, Locus, & tempus accommodatum. Et quia de Attentione ad recitationem Horarum Canonicarum requisita jam dictum *quæst. præc.* hinc de aliis sex requisitis, pro majori hujus materiæ quotidie occurrentis intelligentia, singillatim dicetur in hac, & sequenti Quæstione. Quantum igitur in primis attinet ad Integritatem Divini Officii, seu Horarum Canonicarum, sit

50. CONCL. I. Contra Integritatem Officii Divini (præter eos, qui illud vel ex toto, vel quoad partem notabilem penitus omittunt) peccant, qui Horas Canonicas recitant verba mutilando, syncopando, deglutiendo, si id scienter fiat: secus, si id vel vitio linguæ, vel consuetudine quadam inveterata, & quodammodo in naturam conversa, accidat. Ita communis; & colligitur ex *c. Dolentes, de Celebrat. Missarum*, & *Clem.* 1. *eod.* ubi taliter verba syncopantes, merito reprehenduntur. Ordinariæ tamen preces, quæ ita recitantur, non sunt necessario repetendæ: nam etsi non nihil ea in re peccetur, legis tamen substantia servatur, atque regulariter parvitas materiæ excusat: nisi sit defectus omnino gravis, tunc enim secus foret dicendum.

51. CONCL. II. Satisfacit præcepto Ecclesiæ, qui Horas Canonicas recitat alternis versibus cum socio libero ac minime ad eas recitandas obligato. Ita communis, & patet ex praxi quotidiana: nihil enim refert, an socius sit præcepto adstrictus, nec ne; cum adhuc totum Officium Divinum studiose pariter ac devote persolvatur.

52. CONCL. III. Illi, qui inter publicam Horarum Canonicarum recitationem ex officio, vel Superioris jussu occupantur in pulsandis Organis, vel ponendis libris, aut thurificandis Altaribus (unde non raro fit, ut aliquam partem Divini Officii nec proferant, nec audiant) satisfaciunt obligationi recitandi, quamvis talem partem non dicant per seipsos. Ita Reginaldus *lib.* 18. *n.* 160. & alii. Ratio est: quia cum illi ad celebritatem Divini Officii occupentur in tali servitio, totus Chorus supplet pro ipsis, ita ut satis dicere existimentur, dum ministrant dicentibus.

53. CONCL. IV. Quantum attinet ad Continuationem Horarum Canonicarum, ea insuper ad studiosam Divini Officii recitationem requiritur, ut nempe illud non interrumpatur cessante justa causa. Ita communis: alioquin enim nonnulla committeretur irreverentia, si absque ulla prorsus causa interrumperetur Divinum Officium.

54. Dicitur notanter, *absque ulla prorsus causa:* nam si causa justa interrumpendi recitationem Divini Officii interveniat, nullum ne quidem veniale peccatum committitur. Et tales causæ variæ esse possunt: utputa, si Superior psallentem avocet, vel occurrat necessarium exercitium Charitatis proximo exhibendum; item si interponantur aliqui pii affectus meditationis, devotionisque internæ; vel si quid facias ad tollendam distractionem; aut si quid interius te inquietum facit, ideoque breviter id in charta annotes, vel si in Confessionali expectes pœnitentes; quorum aliqui, dum interim recitas Horas, accedunt, & hujusmodi.

55. Quod si autem absque ulla rationabili causa interrumpatur Officium Divinum, præsertim loquendo, vel agendo aliena a recitatione, aut profana, peccati venialis culpa non evitatur; uti colligitur ex sæpe *cit. c. Dolentes*. Peccatum vero mortale non erit, quantacunque fiat interruptio, dummodo omnes Horæ absolvantur intra eundem diem: siquidem adhuc adimpletur substantia præcepti; simulque singulæ partes habent suum pondus, atque significationem; suntque per se quædam preces, & laudes Divinæ.

56. CONCL. V. Quod ad Ordinem attinet, etiam ordo in recitatione Horarum Canonicarum requiritur, nempe ut non invertatur ordo earum inter se, dicendo v.g. Sextam ante Primam, vel Tertiam; sed recitentur eo ordine, qui ex præscripto Ecclesiæ in Breviario ponitur. Ita rursum omnes Doctores.

57. Cæterum hæc conditio leviter duntaxat obligat, potestque facile justa causa intervenire, saltem in Officio privato, Horas transponendi: ut si quis ab amico, vel

Superiore, invitatur ad recitandum secum Primam, cum necdum recitaverit Matutinum, potest hoc postea recitare. Idem accedens ad Chorum potest cum Choro pergere, & Horas necdum lectas, vel ex oblivione dilatas postea dicere. Similiter serius intrans Chorum, parte Horæ jam inchoata, potest cum Choro pergere, & post expletum Officium partem illam supplere; prout passim tradunt, atque exemplificant Doctores.

58. CONCL. VI. Quod ad qualitatem attinet, qualitas in Divino Officio attenditur in primis ex eo, quod recitetur Breviarium approbatum ab Ecclesia, quale est solum Breviarium Romanum novum jussu S. Pii V. editum: illis tamen Ordinibus, Monasteriis, locisque exceptis, quos, ab ipsa prima institutione a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ, vel ipsa institutio ducentis annis correctionem Breviarii novi, factam anno 1568. per S. Pium V. antecessit, aliis certis Breviariis usos fuisse constiterit; quibus inveteratum illud jus dicendi, & psallendi suum Officium, præfatus Pontifex non ademit. Ita Bulla dicti Pontificis Breviario Romano præfixa.

59. Quæres autem, an recitans Horas Canonicas ex Breviario alieno, sed approbato, consuetudine ducentorum annorum, peccet mortaliter? Affirmant multi, negat Sylvester *V. Hora, quæst.* 12. Melius tamen dicitur cum Reginaldo *lib.* 18. *num.* 170. non esse peccatum, si id fiat uno vel altero die justa de causa, v. g. juvando in recitando infirmum, aut Prælatum defessum, vel ob repentinam necessitatem studendi, ac hujusmodi.

60. CONCL. VII. Qualitas Officii Divini ulterius attenditur penes hoc, ut recitetur Breviarium Romanum non commutando Officium unius diei cum altero. Unde peccat mortaliter, qui data opera, recitat aliud Officium notabiliter brevius, quam sit Officium cadens & ordinatum pro tali die. Ita Sannig. *dist. 2. de Horis Can. quæst. 3. num.* 3. Herincx *disp. 2. de Horis Can. q. 3. num.* 18. cum communi. Ratio est: quia alioquin citra peccatum mortale posset quotidie recitari Officium Paschale; quod est contra communem Doctorum, & Decretum Alexandri VII. qui anno 1666. inter alias propositiones etiam sequentem, ordine 34. damnavit: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto*. Accedit alia ratio: quia hoc modo omittitur magna & notabilis pars Officii diei, & quidem contra ordinationem Ecclesiæ sine justa causa; ergo est peccatum mortale.

61. Dicitur, *qui data opera, & sine justa causa, recitat aliud Officium notabiliter brevius, peccat mortaliter*. Nam secus dicendum est, si quis aliud Officium recitet æquivalens Officio occurrenti, vel si ex inadvertentia, aut ob aliam rationabilem causam recitet etiam aliqualiter minus. Ratio est; quia talis partim satisfacit substantiæ præcepti recitando septem Horas Canonicas; partim non censetur Ecclesiam notabiliter defraudare, aut saltem non advertenter ac deliberate; ergo. Hinc

62. Infertur I. Si quis Officium vel ex toto, vel ex parte, per errorem aut inconsiderantiam mutavit, recitando aliud, eum non teneri ad repetitionem Horarum jam lectarum; etsi eas repetere ad servandam debitam qualitatem Officii Divini, utique sit laudabilius. Ratio est: quia is præcepto Ecclesiæ jam satisfecit: neque Ecclesia præsumitur velle ad duo Officia astringere, eum præsertim, qui sine culpa est.

63. Infertur II. cum Herincx *loc. cit. num.* 19. Lugone, Tamburino, aliisque, quos refert, & sequitur Gobat *tract. 5. Theol. Experim. num.* 642. quando incepisti per inadvertentiam recitare Officium non præscriptum, & recitato jam Matutino primum advertis errorem, si nolis ab initio repetere, posse te pergere corrigendo ex tunc errorem, ac recitando Officium præscriptum illius diei quoad reliquas Horas: quidquid contradicat Caramuel *in Theolog. Regul. disp.* 110. ubi asserit, te fore obligatum ad pergendum in tuo errore, ne alioquin confiles tale Officium, quale non reperitur in toto Breviario.

64. Quæres, si quis hodie legisset Officium crastinum, aut Lectiones Scripturæ diei crastinæ assignatas, ex inadvertentia, quid erit crastina die recitandum? Resp. cum Lugone *lib. 5. Responsi. Moral. dub.* 8. Herincx *loc. cit. n.* 20. Sannig. *q. 3. nu.* 5. & aliis, recitandum rursus esse officium crastinum. Ratio est: quia pro tali die est præceptum obligans de persolvendo isto officio, cui heri, cum tempus præcepti necdum curreret, non fuit satisfactum. Fateor, quod Gobat *loc. cit. num.* 640. nonnullos Doctores, ac rationes, in oppositum adducat; verum & ipse potius huic sententiæ insistendum existimat.

65. Quod si quis per errorem, vel oblivio-

vionem, omiſit hodie recitare de Feſto novem Lectionum Sancti occurrentis, illud vel eo anno penitus ipſi erit omittendum, ut probabilius cenſet Gobat *loc. cit. nu.* 638. vel poterit prima die non impedita recitari, ut alii exiſtimant.

QUÆSTIO VI.

De Loco & Tempore, quibus perſolvendæ ſunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

66 *Ratio Ordinis.*
67 *Extra Chorum, ubi poſſit recitari Officium Divinum?*
68 *Canonici tenentur recitare Officium in Choro.*
69 *Niſi adſit neceſſitas, conſuetudo, vel inſtitutio ſpecialis.*
70 *Quo tempore recitanda Hora in & extra Chorum?*
71 *Matutinum & Laudes poſſunt pridie veſperi recitari.*
Sed circa horam variant Doctores.
72 *Horæ Minores, ac Veſperæ quo tempore recitandæ?*
73 *Quid de Veſperis in Quadrageſima?*
74 *An ſatisfaciat incipiens Officium ante mediam noctem diei ſequentis?*
Nequit unica recitatione pro duobus diebus ſatisfieri.
75 *An ſit peccatum mortale, celebrare Miſſam ante dictum Matutinum.*

66. EXplicatis prioribus quinque conditionibus, ad ſtudioſam & devotam recitationem Officii Divini requiſitis, nempe Attentione, Integritate, Continuatione, Ordine, & qualitate, pergendum ad alias duas, nimirum ad Locum & Tempus, quo illud recitari poſſit, ac debeat. Hinc ſit

67. CONCL. I. Quantum attinet ad Locum, illi, qui ad Chorum deputati non ſunt, poſſunt ubique Officium Divinum recitare, dummodo non recitent in loco indecenti, aut ubi attentio impediri poſſit. Ita communis; & ratio eſt clara: quia nullum Jus reperitur, quo quis Choro non obligatus, teneatur Divinum Officium in certo loco recitare. Unde ſatisfacit præcepto, ſive Officium recitetur ſtando, ſive ſedendo, ſive ambulando, ſive domi, ſive in vinea, &c. Dummodo recitetur ſtudioſe pariter ac devote (modo hactenus explicato) ſimulque non in loco indecenti; hoc enim eſſet contra debitam reverentiam.

68. CONCL. II. Canonici tenentur recitare Divinum Officium in ſua Eccleſia, juxta inſtitutionem Beneficii; niſi alio cogat neceſſitas, aut permittat longæva conſuetudo, vel Fundatoris inſtitutio. Ita communis. Ratio eſt: quia Canonici tenentur ſatisfacere intentioni Fundatorum; ſimulque *in Cl. 1. de Celebr. Miſſ.* injungitur Canonicis onus canendi Horas Canonicas in Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis. Accedit, quod *Beneficium detur propter officium*, atque ut inſerviatur Eccleſiæ, *cap. ult. de Reſcript. in 6.*

69. Additur notanter, *niſi alio cogat neceſſitas, aut permittat conſuetudo &c.* Nam in primis neceſſitas non habet legem: unde *c. 4. de Reg. juris* dicitur: *Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum*: ut ſi quis ſit infirmus, aut juſta de cauſa abſens. Inſuper conſuetudo cujuslibet Eccleſiæ, atque Fundatoris inſtitutio, circa hoc bene ſunt attendendæ; ac juxta eas major vel minor obligatio Canonicorum aſſiſtendi Choro colligenda. Quomodo autem Religioſi ſint Choro adſtricti, dictum eſt ſupra *n.* 21.

70. CONCL. III. Loquendo tandem de tempore, in publico officio chori ſervanda eſt conſuetudo recepta cujuslibet Eccleſiæ: in privata vero recitatione Horarum Canonicarum, etſi laudatiſſimum ſit ſingulas Horas ſuis temporibus orare, nihilominus ad vitandum peccatum mortale ſufficit, ut recitentur eo intervallo, quod eſt inter medium noctis præcedentis & ſequentis. Ita omnes Doctores. Unde qui intra hoc tempus recitat, ſatisfacit ſubſtantiæ præcepti, nec peccat mortaliter, etiamſi omnes Horas abſolvat mane poſt mediam noctem, aut primum Veſperi ante aliam mediam noctem: quamvis ſit peccatum veniale, ſi id fiat abſque cauſa rationabili, aut alias Horæ ultra debitum tempus ſine cauſa differantur.

71. CONCL. IV. Nihilominus ex recepta Eccleſiæ conſuetudine licitum eſt recitare Matutinum, & Laudes ſequentis diei, pridie ad veſperam, nempe poſt tempus Veſperarum & Completorii circa horam quartam promeridianam. Ita communis: nam conſuetudo derogat rigori Juris poſitivi, *cap. ult. de Conſuetud.* eſtque optima legum interpres. Imo Gobat *tract. 1. Theol. Experim.*

rim. n. 670. allegat plures Doctores, qui docent, quod is non peccet mortaliter, qui incipit statim hora secunda post meridiem. Et licet citatus Author id solum admittat justa causa urgente, ut si v.g. forent excipiendæ Confessiones ab hora tertia usque ad cœnam; alii vero, ac præsertim Escobar *tract. 6. Exam. 6. num.* 60. talem damnent peccati mortalis: idem tamen Escobar culpæ venialis duntaxat reum censet inchoantem citra justam causam media tertia; nullius qui tertia.

72. Cæterum Horæ Minores non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem diei occurrentis: possunt tamen omnes usque ad Vesperas exclusive ob causam honestam vel utilem, v.g. ob majorem devotionem, majorem commoditatem studendi, ob iter inchoandum, vel alias hujusmodi causas, recitari mane. Ut autem Vesperæ possint mane dici extra tempus Quadragesimæ, requiritur paulo major causa, ut tenet cit. Gobat *n.* 682. asserens, eum peccaturum venialiter, qui ante meridiem recitat Vesperas, & Completorium absque rationabili causa.

73. Porro Rubrica illa Breviarii, quæ in Quadragesima vult Vesperas dici ante prandium, solum Chorum obligat; uti notat Tobias Lohner *Instruct. 2. part. 4. §. 10. quæst. 3.* post Gobat *loc. cit. n.* 688. dicentem, fas quidem esse in Quadragesima, Vesperas dicere ante prandium private, at non esse necesse.

74. Quæres, an præceptum recitandi adimpleat is, qui incipit hodiernum Officium recitare paulo ante mediam noctem diei sequentis, ut puta media duodecima, si idipsum absque interruptione prosequatur post mediam noctem? Affirmat Leander *Quæst. Moral. part. 1. & in ora. 6. tract. 8. disp. quæst.* 109. Ratio esse potest: quia præceptum celebrandi Missam inter auroram & meridiem, servatur incipiendo Missam paulo ante meridiem, etsi pars ejus absolvatur primum post meridiem, uti tenent Doctores passim; ergo a pari idem dicendum in proposito. Cæterum Gobat *loc. cit. n.* 686. hanc Leandri sententiam ex professo rejicit, utpote repugnantem communi judicio & praxi omnium Superiorum, Confessariorum, & aliorum Doctorum. Illud certum est, quod quis noctu recitans totum Officium, non possit pro duobus diebus satisfacere: nam Alexander VII. sequentem propositionem, ordine 35. jure damnavit: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.* Hinc tenendum oppositum.

75. Quæres ulterior, an sit peccatum mortale, celebrare Missam ante recitatum Matutinum? Respond. negative, cum Lessio *l. 2. de just. & jure. c. 37. num* 81. quidquid pro, & contra disputent Doctores apud Barbosam *par. 2. de Off. & Pot. Episc. alleg. 24. n.* 15. ubi viginti Authores citat, dicentes, esse peccatum mortale, sine rationabili causa celebrare Missam nondum dicto matutino; & triginta octo alios, qui negant, id esse peccatum mortale. Ratio horum est: quia nihil in Jure de hoc præceptum reperitur, neque consuetudo contraria sub tam gravi obligatione est recepta. Nec obstant Rubricæ Missalis, *Tit. De præparat. Sacerd. celebraturi*, ubi dicunt Missam esse celebrandam *saltem Matutino cum laudibus absoluto*. Nam cum nullum verbum præcepti contineant, tam gravem obligationem non censentur inducere. Imo Gobat *loc. cit. nu. 667.* etsi velit, non esse absque causa rationabili practicandam mitiorem sententiam, eo quod recitatio Matutini sit optima præparatio ad Sacrum, ne venialem quidem culpam per se loquendo hic intervenire censet.

QUÆSTIO VII.

De causis excusantibus a recitatione Horarum Canonicarum.

SUMMARIUM.

76 *Oblivio inculpata excusat a recitatione Horarum.*
Quid in dubio de recitatione?
77 *Gravis infirmitas etiam excusat.*
Quid in dubio?
78 *Aut si infirmitas est levior?*
79 *An prævidens impedimentum futurum, teneatur prævenire recitando Horas?*
80 *An morbi causa impeditus, teneatur audire alium recitantem?*
81 *Occupatio gravis etiam excusare potest; qua?*
82 *Impotentia quoque excusat.*
(c) Tr. 1. Dist. 1. n. 20. & seq.
83 *An qui non potest recitare totum Officium, teneatur recitare partem, quam potest?*
84 *An qui solus recitare nequit, teneatur adhibere socium?*

85 Le-

85 *Legitima diſpenſatio etiam excuſat a recitatione Horarum.*

(d) Conformiter dictis n. 7. & ſeq.

86 *Item & metus gravis.*

(e) Tr. 2. Diſt. 2. n. 25. & ſeq.

87 *An qui non poteſt per ſeipſum, teneatur recitare per alium?*

88 *An quis Officium omiſſum teneatur recompenſare alio die?*

89 *Et an Beneficiarius ſupplens alio die, liberetur ab onere reſtituendi fructus?*

90 *Quid, ſi ille Beneficiarius ſit pauper?*

91 *An Beneficiarius ex juſta cauſa non recitans, teneatur reſtituere fructus?*

76. CONCL. I. Prima cauſa excuſans ab Officio Divino, eſt naturalis, ſeu inculpata oblivio recitandi unam, vel plures Horas: unde qui ex oblivione inculpabili eas omittit, non peccat. Ita certa, & communis. Notat tamen Herincx *diſp. 2. de Horis Canon. n. 46.* quod, ſi quis advertat, id ſibi frequenter contingere, dum ſtatis temporibus non perſolvit, omni culpa non vacet: tenebitur enim poſtmodum meliorem circa hoc attentionem habere. Si vero dubitet, an recitaverit, ſtat poſſeſſio pro præcepto. Secus eſt, ſi certus de recitatione Horæ, dubitet de Pſalmo aliquo in Hora, certo recitata inclulo: tunc enim præſumitur Pſalmum illum cum reliqua materia cohærenter eſſe recitatum, quamquam ob naturalem inadvertentiam, uti ſæpe fit, memoriam ſubterfugiat.

77. CONCL. II. Altera cauſa excuſans ab Officio Canonico, eſt gravis infirmitas; id eſt, talis, ut ſine magna difficultate, vel corporis periculo, Horariæ preces recitari non poſſe videantur. Ita rurſum communis, & deſumitur ex *c. Clericus victum diſt. 91.* In dubio tamen aut Confeſſarius erit conſulendus, vel prudentis & probi Medici judicio acquieſcendum; tametſi enim Medicus (ſicut & Confeſſarius) in lege recitandi Horas Canonicas vel etiam jejunii, diſpenſare nequeat; poteſt tamen infirmum dubio liberare, atque ſecundum præſentes circumſtantias declarare, juſtam excuſationis cauſam ipſum hic & nunc habere.

78. Dicitur notanter in concluſione; *gravis infirmitas*, &c. Siquidem communiter notant Doctores, nonnullas eſſe corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere non liberant: vel quia ſunt leviores, quales ſere ſunt capitis, pectoris, aut ſtomachi dolores, ut exemplificat Azorius *cit. lib. 10. cap. 13.* vel quia ad tempus tantum juſtam excuſationem afferunt, qualis ſolet eſſe febris quartana, aut tertiana levis non multum vexans, quæ proin communiter non excuſat ægrotum a recitando Officio, quia plerumque tempus a morbo liberum relinquit, quod ad orandum eligi poſſit, ſaltem anteponendo vel poſtponendo, ut notant Abbas, Innocentius, Layman.

79. Et quamvis nonnulli apud Gobat *tract. 5. Theol. Experim. n. 711.* negare videantur, quod teneatur quis prævenire tempus, ſi ſciat, poſtmodum ſe impediendum ex impedimento involuntario (ſecus juxta omnes, ſi quis ſponte poneret tale impedimentum) quia v. g. paroxiſmus febrilis impediet tempus Veſperarum: nihilominus timorati quique non facile intermittent Officium Divinum, ſi poterunt prævenire. Quinimo juxta communiorem, & probabiliorem ſententiam, ad hoc tenentur; cum obbligatio recitandi Divinum Officium ſit annexa ſubſtantialiter toti diei, & accidentaliter ſolum determinatis horis ipſius.

80. Quæres, an qui morbi cauſa Divinum Officium perſolvere nequit, teneatur ſaltem alium audire illud recitantem? Affirmant nonnulli, ejuſmodi ægrotum debere alium recitantem audire, quoties commode poſſit audire, & non recitare. Conſtans tamen eſt aliorum opinio, ægrotum ea lege minime teneri, neque enim ullus exſtat Canon, quo id præcipitur; neque ratio, quæ id convincit. Azorius *loco cit. quæſt. 3* Navarrus, & alii.

81. CONCL. III. Inſuper gravis & repentina occupatio, quæ ſine ſcandalo, aut notabili detrimento proprio, vel alieno omitti aut differri nequit, cum ea autem Officii Divini recitatio moraliter loquendo conſiſtere nequit, excuſat a recitatione Horarum Canonicarum. Ita Layman, Navarrus, aliique paſſim. Exempla ſunt: ſi populi tumultus ſubito exortus ſedandus ſit: ſi in Sacra v. g. Hebdomada non ſolum Confeſſiones magno pœnitentium concurſu Sacerdoti excipiendæ ſint, ſed etiam Conciones ad populum eidem habendæ, &c. Quando tamen tali caſu preces Horariæ intra eundem diem naturalem ſine magna difficultate anteponi, vel poſtponi poſſunt, id fieri debebit; prout notant ibidem Auctores.

82. CON-

82. CONCL. IV. Impotentia quoque, qualis est in cæco, aut in eo, qui Breviarium in itinere amisit, neque aliud acquirere potest, excusat ab obligatione sæpe dictæ recitationis. Ratio est: quia *nemo potest ad impossibile obligari, c. 6. de Reg. Juris in 6.* Verum nihilominus est, eum, qui sponte Breviarium v.g. in mare projicit, unde pluribus diebus Horas recitare non possit, peccaturum mortaliter per talem Breviarii projectionem. Ratio est clara: quia per ejus abjectionem voluntariam (si non urgeat aliqua necessitas illud abjiciendi) per se & proxime impedimentum voluntarie apponit, quominus possit sequentibus diebus divinum officium persolvere, cujus proinde omissio eidem in causa censetur fuisse voluntaria, ut alibi (c) dictum.

83. Quæres autem occasione hujus, & præcedentis Conclusionis, an infirmus, vel alias legitime impeditus, qui non potest totum officium recitare, teneatur saltem partem recitare, quam potest? Negarunt olim non pauci Doctores; eorum tamen sententia amplius sustineri nequit, cum Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem ordine 54. damnaverit: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Hac igitur relicta propositione respondetur, affirmativam sententiam esse tenendam: unde si indubitatum sit, te integram aliquam Horam, puta Tertiam vel Vesperas, commode recitare posse, licet alias horas non possis, teneris illam recitare. Ita Layman *loc. cit. n.* 2. Suarez *l.* 4. *de Horis cap.* 28. Mastrius *disp.* 14. *Theol. Moral. n.* 57. fuitque hæc sententia ante Decretum Innocentii XI. jam inter Doctores communior & probabilior, eo quod quælibet Hora per se sit Canonica oratio, a reliquis Officii partibus distincta.

84. An autem, qui Horas Canonicas ob supervenientem cæcitatem, aut aliud impedimentum, recitare solus non potest, sed cum socio, teneatur eum sibi adsciscere, variant Doctores. Et quidem nonnulli affirmant, negant vero Lessius, Herinquez, & alii, quos allegat Bonacina *disp. 1. q. 6. punct. 2. n.* 8. Cæteri respondent sub distinctione, & affirmant, illum duntaxat teneri adhibere socium, qui vel antea consueverat adhibere, vel potest ipsum commode habere: alias vero non teneri, etiamsi consulendum ei sit, ut sibi ad tam pium opus socium, quoad potest, procuret.

85. CONCL. V. Præter causas hactenus enumeratas, & magis frequentes, insuper excusat legitima dispensatio. Ita Doctores passim. Et in primis dispensationem Summi Pontificis, etiam sine causa concessam, excusare a recitatione Divini Officii, concedunt omnes illi, quicunque (d) Horas Canonicas Jure duntaxat humano Ecclesiastico præceptas esse asserunt. Negant autem Abbas *cap. 1. de Celebrat. Missar.* & alii, qui volunt jure divino teneri Clericos ad septem Horas Canonicas; quamvis (subjungit Abbas) quia ista determinatio, seu distinctio Officii divini, est de jure positivo, licite Papa dispensare valeat circa ejus mutationem. An autem, & quomodo etiam Episcopus, vel Superior Regularis, possit cum suis subditis ex causa gravi & justa dispensare circa recitationem Officii Divini, fusius explicant Doctores.

86. CONCL. VI. Tandem a recitatione Horarum Canonicarum potest excusare metus gravis: sicut accidit in casu, quando Clericus transiturus est per latrones, vel loca Hæreticorum, aut infidelium, cum periculo gravi, ita ut si deprehenderetur, in certum ac evidens vitæ periculum aut alia gravia incommoda deveniret. Ita communis; & ratio clara est: quia cum tanto periculo leges Ecclesiasticæ non obligant, prout alibi (e) dictum.

87. Pro complemento hujus materiæ, Quæres I. An qui per se ipsum non potest ex justa causa recitare Horas, teneatur eas recitare per alium? Resp. cum Doctoribus communiter, negative: quia ex nullo jure constat talis obligatio recitandi per alium, si quis per se ipsum non potest. Accedit, quod obligatio recitandi Divinum Officium sit personalis, cui proinde per alium satisfieri nequit. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias damnavit Propositionem, ordine 21. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitat.*

88. Quæres II. Num talis teneatur Officium omissum alio die recompensare? Resp. iterum negative. Ratio est: quia onus persolvendi Officium est affixum diei; obligatio autem affixa diei transit cum ipso die, nec potest eidem altero die satisfieri: prout in simili sine justa causa negligens audire Missam die Festo, non satisfacit præcepto Ecclesiæ, si Missam audiat sequenti die feriali.

89. Sunt

89. Sunt quidem aliqui Doctores, nempe Filliucius *tract.* 23. *cap.* 10. *nu.* 307. Major, Paludanus, Ledeſma, Molfeſius, aliique, quos refert Bonacina *quæſt.* 5. *punct.* 2. *nu.* 5. aſſerentes, Beneficiarium, qui alio die ſupplet defectum, omiſſione Divini Officii commiſſum, liberari ab onere reſtitutionis: quorum ratio eſt; quia talis rependit æquale recitando alio die, ſicque facit reſtitutionem in ſpiritualibus. Oppoſita tamen ſententia, quam tenet Caramuel *reſol.* 24. & communior aliorum, quamque probabiliorem cenſet Bonacina ibidem, negat, talem liberari ab onere reſtitutionis fructuum pro rata omiſſionis Breviarii. Ratio eſt: quia obſtat præceptum Concilii Lateranenſis ſub Leone X. & Conſtitutio S. Pii V. injungentis reſtitutionem fructuum pro rata omiſſionis Officii, utpote *quos non fecit ſuos*, ut loquitur Pontifex in Conſtitutione *n.* 31. allegata; ergo tenetur hoſce reſtituere, tanquam non ſuos.

90. Illud tamen recte admonet Navarrus *cap.* 7. *de Hor. Canon. n.* 34. ac ſequitur Layman *l.* 4. *tract.* 4. *cap.* 5. *num.* 1. cum aliis: ſi ipſemet Beneficiarius pauper ſit, fructus reſtituendos pro rata omiſſionis Divini Officii, eidem per modum eleemoſynæ applicari poſſe. Tamen conſultum erit in hoc caſu, ſi Confeſſarius aliam ſimilem ſatisfactionem imperet, puta ut oret, vel ſacrificet pro defuncto Fundatore; aut, ſi malit, Officium neglectum ſuppleat: & ſic fructus pro rata neglecti Officii eidem per modum eleemoſynæ applicari ſinantur.

91. Quæres ultimo, an Beneficiarius, qui ex juſta cauſa omittit recitare Horas Canonicas, teneatur reſtituere fructus Beneficii pro rata omiſſionis. Reſp. negative; idque conſtat ex citata Conſtitutione S. Pii V. qua Beneficiarii non recitantes Horas poſt primos ſex menſes *ceſſante legitimo impedimento* obligantur ad reſtitutionem fructuum; ergo, qui ob legitimum impedimentum non recitant, hoc ipſo nihil tenentur reſtituere: nam *exceptio firmat regulam in oppoſitum*, juxta vulgatum Canoniſtarum dictum, atque deſumitur ex *leg. Quæſitum.* §. *denique. ff. De fundo inſtructo*, juncta Gloſſa *verſ. Non poteſt non videri.*

DISTINCTIO II.

De Juramento.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Juramentum?

SUMMARIUM.

1 *Juramentum debite factum eſt bonum. Et quomodo?*
2 *Juramentum, quid?*
3 *Ejus diviſiones.*
4 *Juramentum aſſertorium, & promiſſorium.*
5 *Juramentum ſimplex, & ſolemne.*
6 *Juramentum per ſimplicem Dei conteſtationem, & per execrationem.*
7 *Juramentum an ſit*, Per fidem meam &c.
8 *Quid pro Foro externo?*
9 *Alia jurandi formula examinantur.*
10 *In illis intentio loquentis ſpectanda.*
11 *An hoc ſupra meum juramentum ſit juramentum?*

1. NOmine *Juramenti* in propoſito intelligitur actus Religionis, quo quis Deum in teſtem adhibet ad confirmationem eorum, quæ affirmat, vel promittit; eaque ratione profitetur, Divinam veritatem eſſe indefectibilem. Neque enim Juramentum debite factum ex ſe eſt malum, ſed potius actus Religionis: unde *Deut.* 6. dicitur: *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius jurabis.* Sed hoc intelligendum eſt de Juramento debite facto, ſive quando juratur in veritate, judicio, atque juſtitia, prout requiritur *Jerem. cap.* 4. & *quæſt. ſeq.* amplius dicetur. Quia Juramentum non eſt de genere eorum bonorum, quæ per ſe bona ſunt, & frequentanda; ut eſt Oratio, Eleemoſyna, & hujuſmodi; ſed quæ bona ſunt duntaxat ſuppoſita neceſſitate, ſeu cauſa rationabili. Et de tali loquendo, ſit

2. CONCL. I. *Juramentum* recte definitur, dicendo: Juramentum eſt invocatio Divini Nominis in teſtimonium alicujus rei.

rei. Ita D. Augustinus, *de Ser. Dom. in monte, cap.* 17. & alii. Ratio est: quia finis immediatus usus Juramenti est confirmatio rei dubiæ, seu controversæ; juxta illud *Hebr. cap. 6. Omnis controversia finis ad confirmationem est juramentum:* quo videlicet aliquid affirmamus, vel promittimus sub obtestatione Divini Numinis, ejusque testimonii invocatione.

3. CONCL. II. Inter varias Juramenti divisiones præcipua est illa, qua Juramentum dividitur in assertorium, & promissorium. Ita Scotus 3. *dist.* 39. *quæst. unic.* & alii communiter. Ratio est: quia aut Juramentum fit ad fidem veritatis narratæ adstruendam illi, qui audit; aut fit ad promissionem firmandam, qua alteri vel sponte, vel ex ejus impulsu quidpiam promittimus: Atqui prius Juramentum est assertorium, posterius promissorium, ergo. Itaque

4. *Juramentum assertorium* est, quo simpliciter sine alia promissione aliquid affirmamus, vel negamus. *Juramentum promissorium* dicitur, quod ad confirmationem promissionis, pollicitationis, aut alterius contractus, seu pacti corroborationem adjicitur. Et ad hoc Juramentum promissorium (ut notat Engel *tit. de Jurejurando num.* 6.) duplex requiritur veritas: una intentionis, seu veritas dicti, qua jurans verum existimat esse id, de quo jurat: Et altera executionis, seu veritas facti, qua quis in animo habet servare illud, quod promittit, suoque tempore servat.

5. CONCL. III. Juramentum tum assertorium, tum promissorium ulterius dividitur in simplex, & solemne. *Simplex* dicitur omne illud, quod solemne non est. *Solemne Juramentum* est, quod per certam verborum formulam, vel corporalem alicujus rei v.g. Sancti Evangelii attactum, perficitur coram Superiore, ut majorem auctoritatem æstimationemque habeat: quale potissimum solet fieri in Judiciis, in professione Fidei, fidelitatis, in homagiis, & hujusmodi.

6. Rursus Juramentum aliud est per simplicem Dei contestationem, aliud vero per execrationem (quod & *Juramentum execratorium* appellatur) & fit, cum jurans sibi ipsi, vel alteri sibi charo, mali quidpiam a Deo falsitatis vindice imprecatur, nisi verum sit, quod asserit, aut promittit. Porro *Juramentum per simplicem contestationem Dei* censetur omne id, quod fit absque tali execratione. Sed occasione præmissorum

7. Quæres I. An Juramentum censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem Sacerdotalem, vel Nobilitatis suæ, aliquid affirmet, vel promittat? Resp. cum Engel *tit. de Jure jur. n.* 3. Lessio *lib.* 2. *de just. & jur. c.* 42. *n.* 4. & aliis, hujusmodi interpositionem fidei factam hac formula, *per fidem meam, fide boni Sacerdotis*, & hujusmodi non continere Juramentum proprie dictum. Ratio est: quia per illa verba Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantum indicat, se omnino deliberatum, ac memorem fidei, conscientiæ, & status sui loqui. Quod si tamen aliquis per Fidem Christianam seu Catholicam, aut per S. Evangelium rem promitteret, sive confirmaret, pro Juramento haberi deberet: quia censeretur Authorem Fidei in testem statuere.

8. Notant tamen Doctores, hujusmodi interpositionem fidei, quam faciunt Ecclesiastici sub honore Sacerdotali aut Religionis, item Personæ Illustres sub honore suæ Dignitatis, Nobilitatis, &c. in Foro externo Juramenti loco acceptari, maxime in causis minoribus, in quibus non decet Ecclesiasticos jurare. Quinimo Reges, & Principes non facile aliorum more jurare solent, sed loco Juramenti, in fide, seu per fidem Principis promittere. Layman *lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 2. *num.* 3.

9. Quæres II. Quid sentiendum de aliis quibusdam jurandi formulis? Resp. In primis certum est, hanc esse veram eamque expressam Juramenti formam: *Juro per Deum: Per Deum ita est: Deum testem invoco: Deus mihi testis esto.* Quia hujusmodi formulæ expressam invocationem Divini testimonii in se continent: unde si adsit animus seu intentio jurandi, certum est, habere rationem juramenti.

10. Quod si quis per simplicem assertionem hujusmodi verba proferat: *coram Deo hæc dico: Deus scit, me verum dicere: Deus videt, ita esse, &c.* non erit juramentum: quia juramentum debet in se continere non meram assertionem, sed etiam invocationem Divini testimonii, saltem virtualem. Verum in his, & aliis hujusmodi jurandi formulis, spectanda est vel maxime intentio loquentis: qua de causa hujusmodi dicta quandoque ut juramenta usurpantur; ut videre est apud S. Paulum 1. *ad Timoth.* 5. *Testificor coram Deo. Ad Galat.* 1. *Coram Deo,*

quia

quia non mentior. Ad Rom. 2. Testis mihi est Deus: quibus verbis Apostolus juraſſe exiſtimatur. E contra multi jurant ex ira, qui non intendunt proprie jurare, ſed potius imprecari malum, vel patefacere iram, ut obſervat Leſſius *cap. 42. num. 7.* Unde & huc applicandum illud jam citatum dictum D. Thomæ 2. 2. *q. 73. art. 2. Peccata verborum maxime ſunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

11. Quæres III. Utrum iſthæc formula, *Volo dictum meum eſſe juramentum* (vulgo, *fide ſupra meum Juramentum*) veram Juramenti rationem habeat? Reſp. I. In foro externo, ſeu judiciali, talia verba prolata ad petitionem Judicis exigentis, ut quis juratus annuat, cenſentur juramentum. Layman *l. c. n. 2.* poſt Sanchez *l. 3. in Decalog. c. 2. n. 4.* Reſp. II. Verba illa, *ſupra meum Juramentum*, vulgari ſermone plerumque Juramentum continent, ſi deliberate proferuntur. Ratio eſt: quia ad jurandum ſatis eſt, velle verba uſurpare in ſenſu a jurantibus communiter uſurpato: atqui hæc formula, juxta conſuetudinem Germanorum, pro juramento uſurpari ſolet: ergo tale præſumendum eſt, niſi de alia uſurpantis intentione conſtet.

QUÆSTIO II.

De conditionibus ad Juramentum requiſitis.

SUMMARIUM.

12 *Tres juramenti comites, Veritas, Judicium, & Juſtitia.*
13 *Quale peccatum, ſi deſit judicium in Juramento?*
14 *Conſuetudo incaute jurandi, quale peccatum?*
15 *Quid de conſuetudine jurandi ſine juſta cauſa?*
16 *Juſtitia, quomodo requiratur ad Juramentum?*
17 *Juramentum promiſſorium ſine animo exequendi, eſt perjurium.*
18 *Si fiat circa rem malam, quale peccatum?*
19 *Juramentum de re illicita non obligat.*
20 *Item, ſi fiat Juramentum de faciendo opere indifferenti.*
21 *Corollaria.*
22 *Alia notabilia Corollaria.*
23 *In omni Juramento, & voto, quatuor conditiones ſubintelliguntur; quæ?*
24 *Conditiones, quæ tacite ſeu de Jure inſunt, non faciunt actum conditionatum.*
25 *Juramentum promiſſorium de re bona obligat.*
26 *Quid ſi fiat de opere minus bono?*
27 *Veritas etiam requiritur in juramento.*
28 *Perjurium, quid?*
Eſt Peccatum mortale.
29 *In perjurio non datur parvitas materiæ.*
30 *Poteſt fieri veniale ex defectu voluntarii, ac deliberationis.*
Peccata verborum maxime ſunt ex intentione dicentis dijudicanda.

12. CONCL. I. Certum eſt, atque ab omnibus conceſſum, ut Juramentum ſit licitum, & opus bonum, actuſque virtutis Religionis, tres requiri conditiones, tanquam comites ejus, nempe Veritatem, Judicium, & Juſtitiam; juxta illud *Jerem. 4. Jurabis, vivit Dominus, in veritate, judicio, & juſtitia.* Veritas in eo conſiſtit, ut veraciſſimi Numinis teſtimonium non adducatur in teſtimonium falſi, ſeu mendacii. Juſtitia conſiſtit in eo, ut æquiſſimi Numinis teſtimonium non adducatur in confirmationem dicti, aut rei iniquæ, & peccato obnoxiæ. Judicium, ſeu judicii diſcretio in eo, ut cum prudenti intellectus conſideratione, ac pia & reverenti voluntatis affectione, non ſine neceſſitate, aut magna utilitate juretur.

13. CONCL. II. Quantum attinet ad ultimam Juramenti conditionem, quæ eſt *judicium*, conveniunt Doctores, ſi deſit duntaxat judicium (id eſt, ſi ſine juſta cauſa, & imprudenter juretur, quod verum eſt) ordinarie non eſſe, niſi peccatum veniale. Ratio eſt: quia tunc non latet gravis irreverentia: cum Deus adhuc adducatur in teſtimonium rei veræ, licet ſine juſta cauſa, & ſic imprudenter. Verum occaſione hujus

14. Quæres, quale peccatum ſit conſuetudo incaute jurandi? Reſp. I. Conſuetudo jurandi indiſcriminatim verum & falſum, etiam cum advertentia, quamdiu voluntaria eſt, conſtituit hominem in ſtatu peccati mortalis. Ita Herincx *part. 3. diſp. 6. q. 2. num. 15.* & alii. Ratio eſt: quia ex vi illius conſuetudinis, eſt homo in maximo periculo perjurii committendi; juxta quod *Eccleſiaſtici c. 23.* dicitur: *vir multum juransimplebitur iniquitate*. Additur tamen, *quamdiu voluntaria eſt*: quia ſi homini dicta conſuetudo efficaciter diſpliceat, vi illius diſpliceatiæ,

& pro-

& propositi eam deponendi, interrumpitur consuetudo.

15. Resp. II. Si consuetudo sit tantum jurandi sine justa causa, & imprudenter, ea quidem non constituit hominem in statu damnationis, est tamen omnino dissuadenda. Ratio est. Tum quia sine justa causa jurare, ad minus est peccatum veniale. Tum quia Juramentum a Christo citra necessitatem prorsus reprehenditur, *Matth. 5. Ego autem dico vobis, non jurare omnino &c. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Intellige, si non subsit justa causa, seu necessitas jurandi. Unde *Ecclesiastici* 23. dicitur: *Juration non assuescat os tuum, multi enim casus in illa*, cum concordantiis.

16. CONCL. III. Quantum attinet ad alteram Juramenti conditionem, quæ est *Justitia* (id est, ut res, de qua juratur, sit res honesta, justa, nulloque peccato obnoxia) multiplici opus est distinctione. Et quidem imprimis distinguendum inter Juramentum assertorium, & promissorium; atque loquendo de Juramento assertorio, facto circa rem injustam, vel peccatum alterius, illud regulariter est peccatum duntaxat veniale, si veritas subsit. Herincx *loc. cit. n.* 13. & communis. Dicitur, *regulariter:* quia videtur mortale, si Juramentum assumatur ut instrumentum peccati, puta, si per Juramentum confirmetur gravis detractio infamatoria Proximi: econtra vero, si quis in Judicio legitime interrogatus, sub Juramento testificetur de peccato Rei, nullum erit peccatum. Quod si vero Juramentum sit promissorium, ad dijudicandam ejus malitiam, vel etiam obligationem, multipliciter rursus erit distinguendum, præsertim an opus illud, super quod cadit Juramentum promissorium, sit bonum, indifferens, vel malum; atque, an adfuerit ex parte jurantis sufficiens deliberatio, simulque animus id exequendi, nec ne. Hinc sit

17. CONCL. IV. Quandocunque Juramentum promissorium deliberate fit, sive super re bona, sive mala, aut indifferenti, sine animo exequendi, committitur perjurium. Ita communis. Quia Deus deliberate (secus, si id fiat ex inadvertentia) adducitur in testimonium rei falsæ; in quo formaliter consistit malitia perjurii.

18. CONCL. V. Si Juramentum promissorium deliberate fiat circa rem malam animo illud exequendi; jam ratione illius affectus interni pravi erit peccatum mortale, vel veniale, pro pravitate operis exequendi; simulque Juramentum, quatenus est testificatio Dei super re illicita facienda, habebit distinctam malitiam, pro gravitate operis exequendi, nisi forte inadvertentia excuset. Ita Lessius *cit. c. 42. num.* 18. & alii.

19. CONCL. VI. Juramentum de re illicita præstitum nullam parit obligationem. Ita communis, *arg. cap. Quanto, de Jurejurando*, ubi dicitur, quod *Juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis.* Et Reg. 58. Juris in *6. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum Juramentum.* Hinc jurans, quod nolit inimico ignoscere, nullum proximo auxilium facere, & hujusmodi, ex tali juramento non obligatur: quia, ut dictum, juramentum non potest esse vinculum iniquitatis.

20. CONCL. VII. Ex Juramento de faciendo opere indifferenti nulla quoque oritur obligatio; utputa si quis juret, festucam se levaturum, se barbam fricaturum &c. Ita communis. Ratio est: quia hujusmodi actiones non sunt fructuosæ, quin potius impeditivæ majoris boni. Veruntamen hoc intelligendum est, nisi alia causa, ex qua actiones cæteroquin indifferentes honestatem virtutis acquirant, adjiciatur: ut v. g. si jures, te ædem alicujus non ingressurum, cum tali meretrice non locuturum &c. causa vitandi peccati, jam ob hanc additam causam actio illa, vel potius omissio actionis, erit capax obligationis Juramenti, quamdiu periculum illud durat.

21. Ex his patet resolutio illorum casuum quotidianorum, nempe de Patre jurante, se graves pœnas repetiturum a filio: de Hera jurante, se non servaturam diutius hanc, aut illam ancillam; de Fratre, vel Condiscipulo, se apud patrem vel magistrum accusaturum esse suum fratrem, vel condiscipulum; de Mercatore, se hanc mercem non viliori pretio venditurum, vel non majori empturum; de Aulico, se non priorem sessurum, non priorem ingressurum, &c. Nam imprimis, si tales serio jurant, nec tamen habent intentionem exequendi id, de quo faciendo jurant, delinquunt mortaliter, juxta dicta *num.* 17. & amplius notat Gobat *tract. 11. Theol. Experim. num.* 258. quia tunc in tali Juramento deest veritas, atque Deus adducitur in testem falsitatis.

22. Nihilominus, ut idem Gobat notat, raro

raro hujuſmodi homines peccant mortaliter non faciendo poſtmodum, id quod ſerio jurarunt ſe facturos: ut quando Pater videt, filium alia ratione emendatum, vel maternis lamentis domum impletum iri, ſi cædatur filius albæ gallinæ, ac proinde minas remittat; quod etiam de cæteris dicendum. Ratio eſt: quia vel hujuſmodi Juramenta non fiunt ex motivo Virtutis, ſed ut frequenter contingere ſolet, ex impatientia, & propoſito vindictæ, ac proinde non obligant, cum ſint facta de re mala, nempe propter vindictam, aut iram ſuam complendam. Vel, & quidem non raro, fiunt de re indifferenti, v. g. non prius ſedere, intrare, &c. Vel inutili: ut ſi corrigendus jam aliunde emendatus ſit, neque correctione amplius indigeat. Vel non gravi; ut ſi pater juravit, ſe caſtigaturum puerum ita promeritum, & poſtea ſine cauſa omittat; prout exemplificat Layman *cit. tract. 3. cap. 14. num. 6.* Aut certe ſolet frequenter intervenire una ſaltem ex quatuor illis conditionibus, quæ ſubintelliguntur in omni Juramento promiſſorio. Hinc ſit

23. CONCL. VIII. In quolibet Juramento promiſſorio (imo & Voto) quamvis abſolute facto, tacitæ quædam conditiones ſubintelliguntur. Ita deſumitur ex *cap. Quemadmodum* juncta Gloſſa, *verſ. Conditio de Jurejur.* & notat Abbas ibidem *nu. 8.* Piringh. *tit. De Jurejur. num. 119.* & communis. I. Conditio eſt, *Si potero*: quia ad impoſſibile nemo obligatur. II. *Salvo jure*, & *authoritate Superioris*: quæ conditio deſumitur tum ex *c. Ad noſtram. 21. de Jurejur.* tum ex *c. Non eſt de Voto.* Ibi: *Non eſt voti dicendus tranſgreſſor, qui quod vovit, authoritate Sedis Apoſtolicæ diſtulit adimplere.* III. conditio eſt: *Niſi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum eſt, obligationem remittat*, ſive expreſſe, ſive tacite: quia quilibet poteſt cedere juri ſuo, illudque remittere. Et tandem IV. eſt; *Dummodo res in eodem ſtatu permanſerit*; id eſt, notabilem mutationem non accipiat: quia notabilis mutatio quaſi aliud objectum facit, ad quod veriſimili præſumptione, jurantis, & promittentis intentio ſe non extendit.

24. Nec dicas: Juramentum ſub conditione conceptum, eſt conditionale, ergo ſi in omni Juramento (imo & Voto) tacite inſunt prædictæ conditiones, illud omne erit conditionale, & conſequenter nullum abſolutum; quod eſt contra communem Doctorum. Reſp. enim diſtinguendo antecedens; Juramentum ſub conditione extrinſeca conceptum (ut puta, Juro me hoc facturum, ſi navis ex India advenerit, ſi Petrus erit Romam iturus, &c.) eſt conditionale, conceditur: Juramentum ſub conditione, quæ tacite ſeu de jure ineſt, conceptum, eſt conditionale, negatur antecedens, & conſequentia. Nam generaliter conditiones, quæ tacite ſeu de jure inſunt, non faciunt actum conditionatum, *arg. L. 3. ff. de Legatis I. & L. Conditiones ff. de Condition. & demonſtrat.* ibi: *Conditiones, quæ tacite ineſſe videntur, non faciunt legata conditionalia*, cum concordantiis.

25. CONCL. IX. Juramenta promiſſoria, quæ cedunt tum in honorem Dei, tum ad bonum tertii, Eccleſiæ aut Communitatis, fiuntque circa materiam honeſtam, pariunt obligationem. Ita communis. Et merito quoad hoc traditur hæc generalis regula, ex *c. Si verb. & c. Cum contingat. de Jurejurando*, deſumpta: *Omne juramentum editum in alterius utilitatem ſervandum eſt, ſi ſine peccato, ſeu ſalutis diſpendio ſervari poteſt.* Ratio eſt: quia talia Juramenta involvunt reverentiam Divini Numinis, ſimulque ſunt honeſta; ergo ex motivo Religionis pariunt obligationem ea adimplendi. Subintellige, niſi excuſet una ex proxime dictis quatuor conditionibus, in omni Juramento promiſſorio tacite ſubintellectis.

26. CONCL. X. Juramentum conceptum de opere minus bono, & cujus oppoſitum eſt melius, non obligat, niſi ſit factum in favorem tertii. Ita Doctores paſſim. Ratio eſt: quia in ſimili, hac ipſa de cauſa Votum de opere minus bono editum non obligat, aut ſaltem ipſius voventis, ſive jurantis arbitratu, poteſt commutari in melius opus: puta, ſi voviſti Deo, te uxorem ducturum, potes abſque alia diſpenſatione Religionem ingredi, aut in ſæculo perpetuam Caſtitatem ſervare; cum hoc ſit opus melius. Similiter ſi voviſti (idem dicendum, ſi juraſti) te hac hora oraturum, poſtea vero intelligas, gratius Deo futurum, ſi ægroto aſſiſtas, opemque feras: non teneris Juramento aut Voto, cum in talibus circumſtantiis non ſit de meliori bono, ſed præcedat auxilium infirmo præſtandum. Additur notanter in Concluſione, *niſi ſit factum in favorem alterius.* Tunc enim obligabit Juramentum, niſi illud alter remittat: quia in promiſſione facta homini, aut Juramento in ejus favorem præſtito ſpectatur, quid illi gratius ſit; in promiſſione vero

vero facta Deo, quid melius. Layman *l. 4. tr. 3. c. 6. n. 6.* & alii.

27. CONCL. XI. Quantum attinet ad tertiam Juramenti conditionem, quæ est *Veritas* (& consistit in eo, ut Dei Veracissimi test monium non adducatur in confirmationem falsi, aut mendacii) certum est, eandem requiri ad Juramentum licitum; eaque deficiente committi Perjurium, quod ex genere suo est peccatum mortale.

28. Porro *Perjurium* proprie dictum, est Juramentum falsum, quo quis aliquid sub obtestatione Divini Numinis confirmat esse verum, quod tamen credit esse falsum: vel e contra, ait esse falsum, quod putat esse verum. Vel brevius; *Perjurium* est juramentum de falso in opinione jurantis. Ita Mastrius *dis. 11. Theol. Moral. n. 58.* & alii. Additur, *in opinione jurantis*: quia quamvis, quod quis jurat esse verum vel falsum, sit tale a parte rei, si tamen jurans putaret non esse tale, nihilominus pejeraret; quia deliberate Deum in testem rei, juxta suam opinionem falsæ adduceret. Infertur proinde, omne Perjurium cum deliberatione factum, esse peccatum mortale: quia revera est gravis irreverentia Deo illata, ipsum deliberate adducere in testem mendacii. Et hoc idem dicendum, si quis dubitaret de veritate rei: nam exponeret se manifesto periculo adducendi Deum in testem falsitatis, ac proinde peccaret.

29. Nec obstat, quod materia sit levis, aut exigui momenti. Adhuc enim intervenit tota Perjurii malitia, in hoc consistens, quod Dei Veracissimi testimonium in confirmationem falsitatis, & mendacii adducatur. Inferunt proinde Doctores communiter, in perjurio non dari parvitatem materiæ, quæ ipsum a mortali excuset, ob rationem prædictam: quia nimirum in quolibet Perjurio, deliberate & advertenter facto, tota hujus peccati malitia reperitur. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnavit: *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

30. Additur notanter; *deliberate & advertenter facto.* Quia, ut notat Doctor noster *3. dist. 39. q. un.* estque communis, Perjurium sine deliberatione factum, non est peccatum mortale, cum generaliter ad omnem actum humanum, ac præsertim ad peccatum mortale, requiratur voluntarium, ac sufficiens deliberatio. Unde quamvis nunquam ratione parvitatis materiæ, adhuc tamen ratione defectus voluntarii, aut sufficientis deliberationis, quandoque homines a peccato mortali contingit excusari: dum videlicet proferunt verba, ex se quidem juramentum falsum sonantia, sed sine intentione actuali, vel virtuali, Deum in testem falsitatis adducendi: aut quia id faciunt non cum plena deliberatione; siquidem, ut notat sæpe citatus D. Thomas *2. 2. q. 73. art. 2. Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

QUÆSTIO III.

Solvuntur diversa Dubia, Juramentum concernentia.

SUMMARIUM.

31 *Violatio juramenti promissorii, quale peccatum?*
32 *Quid, si res sub juramento promissa sit levis?*
33 & 34 *An liceat juramentum exigere a juraturo falsum?*
35 *Præsertim in judicio.*
36 *Aut a juraturo per falsos Deos, vel Machometem?*
37 *Vel a juraturo bona fide contra veritatem?*
38 *An liceat jurare cum restrictione mentali?*
39 *Vel æquivoce?*
40 *Quid, si injuste quis cogatur ad jurandum?*
41 *Juramentum, quis possit irritare, dispensare, commutare, &c.*

(a) Dist. seq. Quæst. 4.

31. QUæritur I. Utrum violatio juramenti promissorii, præsertim in re prava, sit peccatum mortale? Resp. I. Si promissio Juramento firmata, sit rei notabilis seu gravis, violatio ejus erit peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia, ut jam dictum *n. 4.* ad Juramentum promissorium requiritur duplex veritas; una intentionis, seu veritas dicti, qua quis ab initio debet habere intentionem servandi id, quod promittit: & altera executionis, seu veritas facti, qua suo tempore servandum est id, quod sub juramenti religione quis promisit. Itaque si quis cessante justo impedimento, ac nulla subsistente conditione tacita ex quatuor illis *n. 23.* assignatis, atque in omni Juramento promissorio tacite subintellectis, non impleat id, quod se facturum sub Juramento pro-

promiſit, jurans, quantum in ſe eſt, facit, ut Deus falſum teſtatus ſit

32. Reſp. II. Num autem idem dicendum ſit, ſi materia ſub Juramento promiſſa ſit levis, ac parvi momenti, variant Doctores. Et quidem affirmativam ob reverentiam Divini Numinis obſervare, procul dubio laudabiliſſimum eſt, atque omnimodis conſulendum. Negativam tamen ſententiam, id eſt, peccatum mortale tunc non committi, tenent Reginaldus *lib. 18. nu. 97.* Suarez, Sanchez, Sotus, pluresque alii. Ratio deſumitur ex dictis *nu. 23.* ubi diximus, plures conditiones dari, quæ excuſent jurantem ab obligatione implendi Juramentum promiſſorium, quarum una eſt: *Si is, in cujus gratiam juratur, id remittat.* Atqui nullus cenſetur facile, & rationabiliter, velle obligare ſub gravi culpa ad præſtandam materiam levem, quam quis promiſit ſibi ſub juramento; ergo non erit peccatum mortale, materiam levem ſub juramento promiſſam non adimplere: idque tum ob tacitam remiſſionem alterius, in cujus favorem juratur; tum ob levitatem materiæ, utpote quæ in ſimili etiam in votis excuſat.

33. Quæritur II. An liceat Juramentum exigere ab eo, quem quis ſcit falſo juraturum, aut juraturum per falſos deos, vel per Machometem Pſeudoprophetam? Reſp. I. Si quis exigat juramentum ab aliquo, quem neſcit juraturum falſo, non peccat. Ita communis, & ratio clara eſt: quia ignorantia ipſum excuſat, præſertim accedente bona fide, qua ſperat, alterum reverentia Numinis non auſurum falſo jurare. Id tamen abſque juſta cauſa non eſt faciendum: quia ſicuti peccatum eſt, ſaltem veniale, abſque neceſſitate verum jurare, ita etiam alterum abſque neceſſitate ad juramentum adigere, juxta illud Salvatoris, *Matth. 5. Quod amplius eſt, a malo eſt.*

34. Reſp. II. Cum Doctore Angelico *2. 2. q. 98. art.* & aliis, fas non eſſe, niſi juſta cauſa ſubſit, exigere Juramentum ab eo, qui ſcitur pejeraturus. Ratio eſt: quia inducere aliquem ad peccatum mortale, puta ad perjurium in caſu noſtro, eſt peccatum mortale; tenemur enim, quantum in nobis eſt, tantam Dei injuriam, & proximi peccatum evitare.

35. Dicitur notanter, *abſque juſta cauſa.* Nam in primis Judex, ſi tanquam perſona publica ſecundum ordinem juris exigat a litigante Juramentum, non peccat, ſive ſciat eum falſo juraturum, ſive non. Tum quia facit id, ad quod ex officio tenetur, petente præſertim parte adverſa: tum quia Judex non debet ſequi privatam ſcientiam, ſed præſcriptum Juris, adhibendo ea, quibus ſolet elici veritas; alioquin daret juſtam cauſam ſcandali. Quando tamen Judex id commode poteſt declinare, debet, ut notat inter alios Leſſius *lib. 2. cap. 42. n. 59.* plures cauſas ſubjungens.

36. Inſuper, ubi juſta ratio ad damnum, vel injuriam cavendam ſuppetit, etiam in contractibus, & aliis cauſis, poteſt quis exigere Juramentum ab eo, qui per falſos deos, aut Machometem Pſeudoprophetam noſcitur juraturus; non quidem, ut determinate juret tali modo, ſed abſolute & in genere: ſicuti poſt D. Auguſtinum, *Epiſt. 154. ad Publicolam*, notant Doctores communiter. Sic Laban, iniens fœdus cum Jacob, juravit per Deum Abraham, & Deum Nachor, *Gen. 31.* Idipſum eſt quotidianum apud Mercatores cum Infidelibus contrahentes. Id tamen ſine juſta cauſa exigere non licet: neque etiam permiſſum eſt, aliquem inducere ad hoc determinate, quod per falſos deos juret, quia cooperaretur peccato alterius.

37. Quæritur III. An liceat exigere Juramentum ab eo, qui bona fide jurabit contra veritatem, id eſt, firmiter ſibi perſuadens eſſe verum, de quo jurat, quod tamen a parte rei eſt falſum? Reſp. negative, prout notat Herincx *diſp. 6. de Religione, n. 36.* cum Doctoribus communiter, contra paucos alios. Ratio eſt: quia reſpectu petentis eſt inductio ad falſitatem teſtificandam, & jurandam; quod eſt intrinſece malum.

38. Quæritur IV. An liceat æquivoce, vel cum reſtrictione mentali jurare? Reſp. I. Hic in primis cavendæ ſunt Propoſitiones illæ, quas Innocentius XI. *ſicut jacent, ut minimum tanquam ſcandaloſas & in praxi perniciosas*, merito damnavit; quarum prior, ordine 25. ſic habet: *cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.* Altera, ordine 26. eſt hæc: *Si quis, vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocunque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.* Tertia, ordine 27. & itidem damnata, taliter ſonat. *Cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem,*

res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa. Quarta, ordine 48. est illa: *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Ita Propositiones damnatæ.

39. Resp. II. Quando quis se sponte offert ad jurandum, vel si legitime ad hoc compellitur, v. g. per Judicem juridice interrogantem, peccat mortaliter, si alieno sensu juret. Ita communis: & patet tum ex Propositionibus proxime relatis, ac damnatis; tum ex eo, quia si juridice interrogatus, æquivoce, atque in alio sensu jurare posset, facile perverteretur Judicium. Accedit, quod juridice interrogatus teneatur obedire judici, sicque jurare in sensu ab eodem intento; ergo jurans æquivoce, vel cum restrictione mentali, committeret perjurium.

40. Resp. III. Nihilominus, quando aliquis injuste cogitur ad Juramentum, non peccat jurans amphibologice, si justa ita jurandi causa subsit ad veritatem aliquam dissimulandam. Ita cit. Lessius *n.* 47. Layman. *l.* 4. *tract.* 3. *cap.* 14. *n.* 7. & alii. Atqui hanc doctrinam non contineri sub censura Propositionum damnatarum supra allegatarum, satis indicat Joan. Cardenas *in Crisi Theol. ad dictas Propositiones, præsertim n.* 77. Ratio est: quia amphibologicæ locutionis unus sensus verus est; ergo secundum illum, postulante tali necessitate, locutio illa potest Juramento confirmari: cum enim injuste quis cogatur ad Juramentum, non tenetur loqui ad mentem alterius.

41. Quæritur V. & ultimo, quis possit irritare, dispensare, relaxare, aut commutare Juramentum promissorium? Resp. de hoc inferius (a) fore dicendum, agendo de Voto. Nam qui potest Votum relaxare, dispensare, irritare, vel commutare, poterit etiam Juramentum promissorium soli Deo factum: quia Votum, & Juramentum pium, in Jure & apud Doctores æquiparantur quoad vinculum, & ambo similem erga solum Deum ex virtute Religionis obligationem continent; ideoque dispositum de uno, censeri etiam debet dispositum de altero. Sanchez *l.* 8. *de Matrim. disp.* 7. *nn.* 18. Layman *l.* 4. *tract.* 3. *cap.* 11. cum communiori, contra Navarrum, & paucos alios.

DISTINCTIO III.

De Voto.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Votum?

SUMMARIUM.

1 *Votum, quid?*
2 *Promissio, quid? & quomodo differat a simplici proposito?*
3 *An Promissio solo animo concepta obliget?*
4 *Deliberatio requiritur ad votum; & quanta?*
5 *Votum fit soli Deo.*
6 *Promissio etiam hominibus fieri potest. Votum est de meliori bono.*
7 *Matrimonium, an sit materia apta Voti?*
8 *Voti divisiones variæ. Votum simplex, & Votum solemne; quid?*
9 *Differentia Voti solemnis a simplici.*
10 *Votum personale, reale, & mixtum.*
11 *Votum absolutum, & conditionatum.*

1. CONCL. I. *Votum* est promissio deliberate facta DEO de meliori bono. Ita communis. Dicitur I. *promissio*: Quia ad votum non sufficit nudum & simplex propositum, aliquid melius agendi vel faciendi; sed ulterius requiritur promissio cum vera voluntate sese obligandi, ut habetur *cap. litterarum de Voto.*

2. Cæterum *Promissio* est deliberata, & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re bona & possibili. Et differt per hoc a *simplici Proposito*, quod Promissio inducat obligationem faciendi id, quod promittitur: Propositum autem, licet sit firmum ac deliberatum, ex se talem obligationem non inducit. Mastrius *disp.* 4. *Theolog. Moral. n.* 26. cum aliis. Hinc Promissio Deo facta de bono

bono meliori, coincidit cum Voto: & potest fieri non solum oretenus, sed etiam per solum actum locutionis interioris, dummodo fiat deliberate, & cum animo sese obligandi.

3. Nec obstat, quod in promissione homini facta secus fiat, neque sufficiat sola interior promissio, nisi hæc verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter manifestetur, atque a promissario acceptetur. Resp. enim, disparitatem esse: quia, ut dicitur 1. *Reg.* 16. *homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* Unde promissio Deo facta, licet animo tantum interno, mox a Deo cordium nostrorum inspectore videtur, & acceptatur; sicque illico obligat, dummodo sit deliberate concepta. Secus fit in Promissione homini facta: nam hæc neque cognosci potest ab homine, cui fit, neque ab ipso acceptari, quousque verbis vel aliis signis exterioribus sufficienter exprimatur.

4. Dicitur II. in allata definitione Voti, *deliberate*. Quia promissio subita, & inconsiderata, non sufficit ad rationem Voti: siquidem Votum est lex aliqua privata, qua quis Deo se obligat; nemo autem se obligare vere censetur, nisi plenam habeat deliberationem ejus, quod facit. Unde Vota infantium, ob defectum sufficientis usus rationis, non tenent; neque etiam obligat Votum per semiplenam duntaxat deliberationem editam: imo tanta, & talis requiritur deliberatio ad validitatem Voti, quanta requiritur ad peccatum mortale committendum. Herincx *disp.* 4. *de Voto, qu.* 1. *nu.* 1. & alii passim.

5. Dicitur III. *Deo facta*. Quia, cum Votum proprie sit actus Religionis, & Latriæ, soli Deo fieri debet. Quare dum aliquid vovemus Sanctis, sensus est, illud vovere Deo, Sanctis nostri emissi Voti futuris testibus; vel id Deo voveri in honorem Sanctorum: quo modo etiam Templa, & Altaria ædificamus Deo in honorem Sanctorum; nam in Sanctis ipsum Deum coli, ac venerari, fatentur omnes Catholici. Circa quod D. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 5. *ad* 3. observat, quod Votum soli Deo fiat, sed Promissio possit fieri homini: qualis Promissio de re bona homini facta, puta, Sanctis in Cœlo, Prælatis Ordinum, &c. potest cadere sub Voto, in quantum homo vovet Deo, se impleturum, quod Sanctis vel Prælatis promittit.

6. Dicitur IV. *De meliori bono*. Quia ad Votum duæ ulterius requiruntur conditiones: una est, ut illud, quod vovemus, sit opus bonum, sive deinde jam aliunde sit præceptum, sive non. Altera, ut bonum illud melius sit, quam ejus oppositum; id est, ut ex se non sit impeditivum alterius operis excellentioris, & perfectioris.

7. Hinc matrimonium, regulariter loquendo, non est apta materia Voti: quia melior est virginitas matrimonio; unde ipsa semper potest eligi, ac licite conservari, non obstante Voto de ineundo matrimonio. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam matrimonium etiam potest cadere sub Voto, quando per matrimonium ob speciales circumstantias potest procurari majus bonum, prout fieret, si vovens frequenti periculo peccatis carnis obnoxius, voveat matrimonialem statum, tanquam remedium suæ incontinentiæ, citius assumere. *Melius est enim nubere, quam uri*, ut inquit Apostolus 1. *Corinth.* 7.

8. CONCL. II. Plures sunt divisiones Voti; ex quibus tamen præcipua est illa, qua Votum dividitur in simplex, & solemne. Ita communis; & patebit explicando singulas divisiones ejus. Igitur, quantum attinet ad præmissam divisionem, *Votum simplex* consistit in nuda & simplici promissione Deo facta sine alia solemnitate. *Votum solemne* dicitur illud, quod solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis, aut per Professionem Religionis ab Ecclesia approbatę: ut dicitur *cap. un. de Voto in* 6. Et tale Votum solemne, est Votum perpetuæ Castitatis Ordinibus sacris annexum: quo pariter spectant tria Vota substantialia Religionum, nimirum Obedientiæ, Paupertatis, ac perpetuæ Castitatis, & si quæ alia sunt Vota Religionum approbatarum.

9. Unde non ex eo Votum solemne differt a Voto simplici, quod hoc sit factum privatim, illud publice; cum econtra possit accidere: sed ex eo, quod Votum solemne solemnizetur per susceptionem Ordinis sacri, vel professionem Religiosam, ratione cujus aliquis magis se ponit in potestate Ecclesiæ, quantum ad materiam Voti. Hoc quippe non fit in Voto simplici, cum ob id Ecclesia non accipiat majorem potestatem in sic voventem, sicut vi Voti solemnis accipit in Clericos in Sacris constitutos, ac in Religiosos solemniter professos; qua de causa hos de matrimonium ex post facto contrahendum illegitimavit Ecclesia, non autem contrahentes

cum simplici voto Castitatis, sed istos reliquit Divino judicio. Scotus 4. *dist.* 38. *q.un.* & alii.

10. Votum ulterius dividitur in personale, & reale. *Personale* est, quo Deo promittitur aliqua actio ipsius personæ voventis: ut cum quis vovet peregrinationem, jejunium, orationem, aut hujusmodi. *Votum reale* est, quo res aliqua Deo promittitur, ut puta largitio eleemosynæ, aut alia res externa pretio æstimabilis. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Votum mixtum*; estque illud, quod ex utroque participat: ut si quis voveat peregrinationem ad D. Virginem Lauretanam, ibique elargiri certam eleemosynam ad Ecclesiæ illius utilitatem, vel hujusmodi.

11. Votum dividitur rursus in absolutum, & conditionatum. *Absolutum* est, quod independenter ab omni conditione emittitur. *Conditionatum* vero, quod fit sub conditione, ac proinde non impleta conditione illa nullam obligationem inducit: ut si quis voveat peregrinationem, si a tali morbo convalescat, si suus filius sit sanitatem recuperaturus; nam non secuta convalescentia, aut sanitate filii, ad implendum Votum non tenetur. Et idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO II.

Quæ sit Obligatio Voti?

SUMMARIUM.

12 *Transgressio Voti est mortalis ex genere.*
13 *Per accidens potest esse venialis.*
14 *In juramento falso non excusat levitas materiæ; secus in Voto violato, cur?*
(b) Justa dicta dist. præc. n. 27. & 29.
15 *Dubius de emissione Voti, non tenetur.*
16 *Solvitur instantia.*
(c) Tr. 1. dist. 3. n. 30. & 35.
17 *Certus de Voto, sed dubitans de intentione se obligandi, tenetur.*
18 *Votum sine temporis determinatione quando obliget?*
19 *Voti obligatio est personalis.*
20 *Dummodo excipiantur Vota realia.*
21 *Quid de votis Communitatum?*
22 *Factum alienum si voveatur, quomodo explicandum?*
23 *Vovens tenetur implere Votum per seipsum.*
24 *Et impeditus non tenetur substituere alium.*

12. CONCL. I. Transgressio Voti ex genere suo est peccatum mortale. Ita communis. Ratio est: quia Votum tendit ad Fidelitatem Deo ex virtute Religioni præstandam. Unde dicitur *Ecclesiastici* 5. *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcunque voveris, redde: multoque melius est non vovere, quam post Votum promissa non reddere.*

31. CONCL. II. Nihilominus ob levitatem materiæ transgressio Voti quandoque efficitur venialis. Ita pariter communis. Quia Votum est quasi privata lex, quam sibi quis imponit: atqui in legibus excusare parvitatem materiæ a culpa mortali, aliunde liquet. Sic qui singulis diebus vovit dicere tria *Pater & Ave*, & postmodum quandoque, secluso contemptu, omittit recitare, non peccat mortaliter, ob levitatem materiæ. Similiter si quis vovit recitare Rosarium in honorem B. MARIÆ Virginis, & postmodum omittit dicere pauca aliquot *Ave*, pari ratione non peccat mortaliter. Idem dicendum de similibus.

14. Nec dicas: Jurans falsum, etiamsi res sit parva, peccat mortaliter; ergo. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia in omni perjurio, etiam circa rem levem deliberate commisso, intervenit tota malitia perjurii, dum Deus adducitur in testem falsitatis. (b) Secus est in Voto circa materiam levem violato, ubi proinde excusat levitas materiæ, non minus, ac in furto. Accedit, quod quamvis in Juramento assertorio levitas materiæ non excuset a peccato mortali, si quis deliberate falsum juret, ob rationem præmissam: nihilominus violatio Juramenti promissorii, si materia sub Juramento promissa sit levis, a pluribus Doctoribus excusatur a culpa mortali, prout dictum *dist. prac. n.* 32.

15. CONCL. III. Qui dubitat, num Votum emiserit, nec ne, non obligatur Voto: & idem dicendum, si dubitet, fuerit ne Votum, vel duntaxat Propositum; præsumitur enim non fuisse Votum. Ita Engel *tit. de Voto, num.* 1. Reginaldus *lib.* 18. *numer.* 279. & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia *in dubio melior est conditio possidentis*, juxta *Reg.* 65. *Juris in* 6. Talis autem dubitans, est in possessione suæ libertatis.

16. Nec obstat illa communis regula, quod *in dubiis tutior pars sit tenenda. c. Juvenis, de Sponsalibus*, cum concordantiis.

Resp.

Resp. enim, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, non de præcepto. Vel quando est de præcepto, loquitur præcipue de dubio practico, ad cujus depositionem quis se reflectere non potest: quia stante dubio practico, non licet contra conscientiam practice dubiam operari, ut jam suo loco (e) dictum.

17. CONCL. IV. E contra si quis certus sit de Voto, dubitet autem, an habuerit intentionem se obligandi, aut sufficientem deliberationem, tenetur Voto. Ita Sanchez *l.* 1. *de Matrim. disp.* 9. Sannig *dist.* 4. *de Relig. q.* 2. *n.* 6. & alii. Ratio est: quia tunc Votum stat in possessione, ac proinde obligat: præsumitur enim, Votum esse editum juxta naturam Voti, id est, cum animo obligandi se, ac sufficienti deliberatione, quandoquidem de oppositio post sufficientem disquisitionem constare nequeat.

18. CONCL. V. Votum sine temporis determinatione editum executioni mandari debet, cum primum commode potest. Ita communis. Et desumitur ex *cap.* 23. *Deuter.* ibi: *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur in peccatum.*

19. CONCL. VI. Obligatio Voti est personalis, ita ut solum voventem, & non aliam personam obliget; dummodo excipiantur Vota realia. Ita Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 3. *n.* 6. & 10. cum communi. Ratio desumitur ex illo *Psalm.* 65. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Accedit ratio: quia obligatio Voti ex propriæ voluntatis consensu nasci debet, cum sit quasi privata quædam lex; ergo non alium, quam ipsum voventem, aut consentientem obligat. Additur hic notanter, *aut consentientem*: quia si quis in se sponte suscipiat obligationem exequendi alterius Votum, tenetur: nam tunc non ex aliena, sed ex propria voluntate obligatur, quia obligationem alterius in se sponte suscipit.

20. Dicitur in Conclusione, *dummodo excipiantur Vota realia*: siquidem horum Votorum obligatio transit ad hæredes, *arg. c. Ex parte de Censibus*, & fatentur passim Doctores. Ratio est: quia Vota realia obligant voventem, non quomodocunque, sed quatenus est dominus rei promissæ: ergo sicut dominium rei illius, ita & obligatio, vi emissi Voti realis eidem annexa, transit ad hæredem: nam hoc ipso, quod quis hæreditatem adit, censetur contractum iniisse ad solvenda omnia defuncti debita, & vota realia. Hinc Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 15. *n.* 25. ait, hæredem obligari ad solvenda defuncti Vota realia, non vi Voti (nam & hoc solum voventem afficere potest) sed vi contractus memorati.

21. Ex data Conclusione, ac præsertim priori parte ipsius, infertur I. cum Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 3. *num.* 6. citante Suarezium, Vasquez & Sanchez: quod si Communitas aliqua certum Votum ediderit, quotannis v.g. peregrinationem instituendi, Posteri eorum non obligentur ex virtute Religionis, seu vi Voti, in quod ipsi non consenserunt: quamvis interdum ratione pacti vel statuti, aut longæ consuetudinis ab Ordinario loci tacite vel expresse approbatæ, subsit obligatio ejusmodi votum observandi, prout amplius explicat Sanchez *cit. c.* 15. *n.* 16. & *seqq.*

22. Infertur II. Quod factum alienum voveri non possit, v. g. alium jejunaturum, Religionem ingressurum, &c. Ne autem irrita omnino sit ejusmodi Voti promissio, non raro usurpata, ita explicari debet, quod animus voventis fuerit, obligare se ad curandum, quantum in ipso est, ut alter promissum adimpleat: sic enim non alienum, sed potius proprium factum promittitur. Unde liberi non obligantur Voto parentum offerentium eos Religioni, nisi ex debito quodam honestatis, aut nisi intelligentes consentiant, vel postea ratificent: alioquin jure contradicere possunt, eo quod Religionis ingressus liber esse debeat. *c. præsens.* 20. *q.* 3.

23. Infertur III. Quod vovens teneatur Votum personale per se ipsum implere, & non liberetur, si per alium impleat, v.g. qui vovit, se jejunaturum, vel peregrinaturum &c. non satisfacit, si alium roget, ut loco sui jejunet, peregrinetur, &c. Ratio est: quia vovens factum proprium promisit; ergo ad illud ipsemet obligatur. Ex quo

24. Infertur ulterius, quo si quis Votum suum personale ipsemet implere non possit, non teneatur alium rogare, vel substituere, qui impleat. Ratio est: quia actus se non extendit ultra intentionem agentis, *arg. cap. ult. de Prabendis* cum concordantiis: atqui intentio voventis fuit (uti supponitur) se facturum, v.g. se oraturum, jejunaturum, peregrinaturum &c. ergo ipse solus obligatur; & consequenter, si id præstare non possit, cessat obligatio Voti, nec tene-

tur illud per alium implere, nisi etiam ad hoc sese obligare intenderit. Quamquam substituere alium in casu justi impedimenti, procul dubio sit laudabile.

QUÆSTIO III.

De Cessatione, commutatione, & Irritatione Votorum.

SUMMARIUM.

25 *Obligatio Voti quatuor modis desinere potest.*
26 *Cessante causa finali cessat Votum.*
27 *Cessat etiam Votum ob mutationem materiæ.*
28 *Clausula in omni Voto subintellecta.*
(d) Dist. præc. n. 23.
29 *Votum conditionale cessat non impleta conditione.*
30 *Quid de Votis temporalibus, vel affixis certo tempori?*
31 *Votorum Commutatio propria auctoritate potest fieri in melius.*
32 *Limitatur hoc.*
33 *In Professionem Religiosam omnia Vota commutantur.*
34 *Quid de Commutatione Voti in opus æquale?*
35 *Vota a quibus irritari possint?*
36 *Corollaria.*
(e) Dist. præc. n. 23.
37 *Limitatio circa potestatem irritandi Vota.*
38 *Impuberum Vota omnia possunt irritari a parentibus.*
Pubertas quando incipiat?
39 *Prælati an, & qua Vota Religiosorum irritare possint?*
40 *Quid de Votis liberorum puberum, & servorum?*
41 *Et quid de Votis Conjugum?*
Ratio generalis dictorum.

25. ADvertendum cum Doctoribus communiter quatuor potissimum modis obligationem Voti desinere posse. I. Per Cessationem; cum nempe Votum ex se ipso cessat obligare, absque alia commutatione, irritatione, vel dispensatione; quod variis ex causis contingere potest, uti mox dicetur. II. Per Commutationem. III. Per Irritationem Voti, auctoritate Superioris factam. IV. Per legitimam Dispensationem; quæ contingit tunc, quando legitima Superioris auctoritate, ex causa rationabili, cum vovente super Voto dispensatur. De quibus tribus prioribus per sequentes Conclusiones plura, de Dispensatione vero subsequenti Quæstione.

26. CONCL. I. Quantum in primis attinet ad Cessationem Votorum, cessante causa finali ac principali Voti, cessat quoque obligatio ejus: v.g. si vovisti te peregrinaturum pro impetranda valetudine filii, is vero ante peractam peregrinationem moriatur, liberatus es a Voto. Ita Suarez *lib. 4. de Voto c. 18.* & alii.

27. CONCL. II. Cessat insuper obligatio voti ob mutationem materiæ, si videlicet ea fiat impossibilis, illicita, indifferens, aut majoris boni impeditiva. Ratio est: quia in ejusmodi casu neque Votum incipere potuisset, cum hoc debeat esse de re possibili, licita, bona, & majoris boni non impeditiva. Idem dicendum in casu, si postea tam notabilis rerum mutatio accidat, vel specialis & inopinatus casus occurrat, ut rationabiliter præsumi possit, voventis intentionem ad ejusmodi eventum, aut casum specialem, se non extendisse. Ratio est: quia actus non se extendit ultra intentionem agentis. Accedit, quod lex positiva in ejusmodi casibus per epichejam solet admittere benignam interpretationem; ergo idem dicendum de Voto, utpote quæ est lex quædam privata, quam ipsemet vovens sibi imposuit.

28. Quinimo in omni Voto tacite subintelligitur isthæc conditio: *Si res in eodem statu permanserit*; prout a pari supra (d) de Juramento dictum est. Sic qui vovit peregrinationem longam, vel magnam eleemosynam; superveniente gravi morbo, aut inopinata depauperatione, non tenetur Voto. Similiter sicut ægritudo v. g. excusat a præcepto jejunii Ecclesiastici, ita etiam sufficit ad excusandum ab observatione jejunii, Voto promissi: & idem de similibus.

29. CONCL. III. Votum conditionatum cessat obligare, si non impleatur conditio apposita: sic qui vovit peregrinationem, si sanitatem filio, vel aliud beneficium obtineat, hoc non obtento ad Votum non tenetur. Ratio est: quia generaliter conditio apposita suspendit actum, eaque non eveniente nihil debetur; cum non fuerit animus se obligandi, nisi in eventum ipsius conditionis.

39. CONCL. IV. Qui votum temporale emi-

emisit, v. g. Votum Castitatis ad biennium, elapso biennio liber est a Voto. Idem est de Voto, affixo certo tempori, puta, jejunandi diebus Sabbathinis in honorem B. MARIÆ Virginis: nam si intermisit eo die jejunium, sive culpabiliter, sive sine culpa, amplius alio die non tenetur jejunium illud peragere. Ita Doctores communiter, ac præsertim Herincx *part. 3. Theologiæ. disp. 4. de Voto quæst. 4.* Neque enim vovens voluit se obligare, nisi pro tali determinato tempore.

31. CONCL. V. Quantum attinet ad Votorum Commutationem, vovens proprio arbitrio potest Votum suum commutare in id, quod spectatis omnibus manifeste melius, seu præstantius est. Ita communior Doctorum apud Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 49.* & Layman *cit. tract. 4. cap. 8. num. 19.* Et desumitur ex Jure Canonico *cap. Pervenit de Jurejurando.* ubi: *Non enim propositum aut promissum infringit, qui in melius illud commutat.*

32. Hoc tamen intelligendum, si opus sit manifeste melius: nam in dubio stat possessio pro obligatione Voti ad rem promissam, quæ proinde mutari non potest sine Superioris authoritate. Excipi etiam debent Vota Summo Pontifici reservata: qualia sunt quinque, videlicet Votum perpetuæ Castitatis, Religionis, Peregrinationis Romanæ seu ad limina Apostolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compostellam, & Peregrinationis in Terram Sanctam. Siquidem horum commutationem ipsemet Papa sibi propriam reservavit, ac proinde in alia, etiam manifeste præstantiora opera (sola Professione Religiosa excepta) sine Summi Pontificis authoritate commutari nequeunt.

33. Dicitur, *sola Professione Religiosa excepta.* Nam in Votum Religiosæ Professionis possunt commutari omnia Vota antecedentia, tam realia, quam personalia, etiam Summo Pontifici reservata; prout habetur *c. Scriptura de Voto* ubi dicitur: *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam nescitur Religionis observantiam commutare.*

34. CONCL. VI. Commutatio Voti in aliud opus æquale, proprio voventis arbitrio fieri non potest, sed opus est auctoritate Prælati, puta Papæ, vel Episcopi, aut ejus, qui ab his habet commissionem seu potestatem delegatam. Ita Sanchez *l. 4. Decal. cap. 49. num. 13.* Layman *num. 19.* Sannig *dist. 4. de Voto. quæst. 4. n. 3.* & communior contra quosdam alios, qui putant, per quemlibet Confessarium posse Votum commutari in opus æquale. Ratio Conclusionis est: quia commutatio Voti est actus jurisdictionis, *arg. cap. 1. de Voto;* ergo ea non competit Confessario, nisi habeat potestatem delegatam, sed solis Prælatis. Nec obstat, quod quilibet possit Votum suum commutare in id, quod est manifeste melius, absque alia jurisdictione. Resp. enim, id fieri ex eo, partim quia promissio rei minoris abunde solvitur in præstatione rei majoris: partim quia is, cui fit Votum (nempe Deus) consentit in solutione melioris, *arg. cit. c. Scripturæ de Voto.*

35. CONCL. VII. Quantum attinet ad Irritationem Votorum, Vota facta de re in alterius potestate constituta irritantur, si hic contradicat, & opus promissum absolute nolit fieri. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 88. art. 8.* & Doctores communiter. Idque intellige, quod ad hujusmodi Irritationis validitatem nulla alia requiratur causa, præter ipsam Superioris voluntatem. Ratio est: quia, ut Votum obliget, præter alia requiritur, quod persona vovens sit sui juris quoad illud, quod Voto promittitur: neque enim potest quis per promissionem sese firmiter obligare ad id, quod non est in sua potestate, sed in potestate alterius.

36. Hinc *Numer. cap. 30.* mandatur, quod si mulier, quæ vel est in domo patris, atque in ætate adhuc puellari, vel maritum habuerit, quidpiam voverit, & sic se Juramento constrinxerit, si pater aut maritus ejus contradixerit, tam vota, quam Juramenta ejus irrita sint, nec eam obligent, eo quod pater, aut maritus contradixerit. Et hoc idem dicendum est de aliis hujusmodi personis, quæ non sunt omnimode in sua potestate, sed sub potestate alterius, atque ideo non habent liberam facultatem vovendi, ut sunt Religiosi, servi, filii familias, &c. Hi tamen vovendo non peccant, quia in eorum Votis subintelligitur tacita conditio: *Si placuerit Superioribus meis, voveo, hoc vel illud me facturum,* ut dictum superius (e)

37. CONCL. VIII. Nihilominus allata doctrina, seu Conclusio proxima, intelligenda est de iis duntaxat Votorum materiis, in quibus præfatæ personæ vovent non sunt sui juris, sed subjectæ potestati alterius: nam Vota quoad alias materias facta, in

quibus dictæ personæ non subjiciuntur alterius potestati, valida sunt, neque irritari possunt. Estque satis communis inter Doctores: quia tunc cessat ratio in priori Conclusione allata, nempe subjectio respectu alterius; ob quam duntaxat datur potestas irritandi Vota. Res tota magis patebit exemplis, atque inductione: itaque

38. I. Conveniunt Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 9. omnia Vota impuberum, sive personalia, sive realia, irritari posse, a patre, Tutore, aut aliis personis, quarum potestati subsunt: idque accidit tum ob defectum rationis, quem impuberes patiuntur: tum quia sunt naturaliter sub cura parentum, vel Tutorum, qui eis loco parentum sunt. Porro in masculis ad pubertatem requiruntur quatuordecim anni completi, in fœminis vero duodecim anni completi: antea vero censentur impuberes. Nec obstat, quod quandoque ante dictam ætatem cuipiam adveniat judicii maturitas, aut quis etiam Votum ingrediendæ Religionis emiserit. Adhuc enim irritari possunt talia Vota ab impubere edita, ut docet Sanchez *lib.* 4. *Decal. c.* 35. *nu.* 11. Layman *loc. cit. c.* 7. *n.* 10. & alii, eo quod Jura quoad hoc non distinguant.

39. II. Conveniunt Doctores, id, quod proxime dictum est de impubere, videlicet omnia Vota ejus irritari posse a patre, pariter intelligendum esse de Religiosis professis; utpote qui per Votum Obedientiæ penitus abnegarunt propriam voluntatem, neque amplius habent velle & nolle. Excipe tamen Votum Religionis arctioris ingrediendæ, utpote ad quam transitus eisdem Religiosis a Jure conceditur, *c. Licet. de Regularibus*. Simulque ea Vota, quæ ipsamet Ordinis constitutio efflagitat; nam talia non posse a Prælatis irritari, palam est.

40. III. Loquendo de Votis liberorum puberum adhuc in patria potestate existentium, quidquid pauci contradicant, satis etiam inter Doctores convenit, quod pater non possit omnia vota liberorum puberum irritare, sed ea tantum, quæ patriæ potestati præjudicium afferunt: puta, quæ liberam & expeditam familiæ gubernationem impediunt, vel filium aut filiam nimis abstrahunt ab obedientia & cura paterna, & hujusmodi: nam in his solum filius puber est subjectus patri. Et eadem ratione Vota servorum, sive mancipiorum, illa tantum a dominis irritari possunt, quæ, & quatenus servitutis obligationi officiunt.

41. IV. Conveniunt passim Doctores, quod maritus non possit omnia Vota uxoris irritare, sed ea tantum quæ, & quatenus juri suo, quod habet ad conjugii usum, & familiæ gubernationem, præjudicium afferre possunt. Prout vicissim etiam uxor ea solummodo Vota mariti rescindere, atque irritare potest, quæ derogant juri suo, quod habet in corpus mariti: v. g. ne abstinentia immoderata affligatur, & hujusmodi. Ratio horum omnium generalis est ea, quæ affertur in utraque præmissa Conclusione: quia Vota possunt irritari a Superiore in his tantum, in quibus alter ipsi subjicitur: atqui filii familias, servi, uxor &c. non subjiciuntur parentibus, dominis, marito, &c. quoad omnia, sed tantum quod aliqua, ipsorum statum concernentia, de quibus passim, & fusius Authores; ergo.

QUÆSTIO IV.

De Potestate dispensandi in Votis.

SUMMARIUM.

42 *Datur in Ecclesia Dei potestas dispensandi in Votis.*

43 *Hæc potestas residet generaliter pro toto Orbe in Papa.*
Quibus aliis ea competat? remissive.

44 *Quam potestatem dispensandi in Votis habeant Confessarii Ordinum Mendicantium?*

45 *Vota Summo Pontifici reservata, quæ?*

46 *Ea sunt stricte interpretanda.*
Quid de Voto Castitatis non perpetuæ, vel non integræ?
Item de Voto conditionato;
Ac penali.

47 *Limitatio quoad Confessarios Mendicantium.*

48 *Possunt Mendicantes dispensare ad petendum debitum cum conjugibus incestuosis, & contrahentibus cum Voto Castitatis; & qui?*

49 *Dispensatio in Votis, ut sit valida, requirit causam.*

50 *Causæ justæ dispensandi in Votis, quæ?*
(f) Juxta dicta n. 4.
(g) Ut dictum n. 27. & seqq.

51 *An prædicta habeant locum in Votis in favorem tertii emissis?*

52 *Qui*

52 *Qui poteſt diſpenſare in Votis, an idem poſſit in Juramentis?*
(h) Diſt. præc. n. 41.
53 *Quid de Regularibus Mendicantibus.*

42. CONCL. I. Certum eſt inter Catholicos, dari poteſtatem in Eccleſia Dei diſpenſandi ſuper Votis, ipſi a Chriſto conceſſam. Patet hoc tum ex perpetua praxi, & traditione Eccleſiæ; tum ex illa generali poteſtate, D. Petro, ac egitimis ejus Succeſſoribus, a Chriſto conceſſa *Matth.* 16. & 18. *Tibi dabo claves Regni cœlorum* &c. *Et quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis*. Nam ly *quodcunque ſolveris*, etiam Diſpenſationem, ſeu ſolutionem a Voto, & Juramento, complectitur. Quomodo autem diſpenſatio in Votis, & Juramentis fieri poſſit, non obſtante, quod eorum obligatio ſit de Jure Divino, dictum eſt ſupra *tract.* 2. *diſt.* 5. *nu.* 25. & 26.

43. CONCL. II. Ejuſmodi poteſtas diſpenſandi in Votis, primario, ac generaliter pro toto Orbe, ex Jure Divino reſidet in Summo Pontifice, tanquam legitimo Petri Succeſſore, Chriſtique in terris Vicario: ut patet ex citato S. Scripturæ textu, ſpecialiter de D. Petro, ac legitimis ejus Succeſſoribus loquente. Quibus aliis autem, ſive Jure ordinario, ſive ex delegata poteſtate, aut privilegiis a Summo Pontifice ſibi conceſſis, id competat, quilibet in particulari, conſiderato ſuo ſtatu, melius dignoſcere poterit. Nihilominus loquendo de Seraphici Ordinis privilegiis, ſit

44. CONCL. III. Confeſſarii Ordinum Mendicantium, & qui participant in eorum privilegiis, habent poteſtatem delegatam diſpenſandi in omnibus Votis (ſimulque commutandi omnia Vota, etiam jurata, ex extenſione Gregorii Papæ XII.) in quibus de jure ordinario diſpenſare poſſunt Epiſcopi. Ita Herincx *diſp.* 4. *Voto. q.* 6. *nu.* 66. id ex plurium Summorum Pontificum Conceſſionibus copioſe demonſtrans. Quamvis enim Innocentius VIII. hinc exceperit Vota peregrinationis ultra duas dietas: tamen ex conceſſione aliorum Pontificum, ac nominatim Eugenii IV. Pauli III. & Gregorii XIII. dicta reſtrictio eſt ſublata; ut patet ex Compendio Privilegiorum Mendicantium, *verſ. Votum in Capucini Annotatione*, & Emman. Rodericio *Tom.* 1. *quæſt. Regul. quæſt.* 63. *art.* 3. & 4.

45. Dicitur notanter, *in quibus de jure ordinario diſpenſare poſſunt Epiſcopi*. Siquidem Epiſcopi, etſi jure ordinario poſſint diſpenſare in omnibus aliis Votis, non tamen in iis (extra caſum neceſſitatis, & impedimenti recurſus ad Summum Pontificem) quæ ſunt Papæ ſpecialiter reſervata. Et quidem ejuſmodi Vota Summo Pontifici reſervata regulariter ſunt quinque, ſcilicet Votum Caſtitatis perpetuæ (ſubintellige, & integræ) Votum Religionis ab Eccleſia approbatæ, Votum Peregrinationis Romam ad limina Apoſtolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compoſtella, & Peregrinationis in Terram Sanctam. Unde in his neque Confeſſarii Ordinum Mendicantium diſpenſare poſſunt, utpote quæ ſummo Pontifici ſpecialiter reſervantur, & in Regularium privilegiis communiter excipiuntur.

46. Porro hæ exceptiones, cum juri ordinario Epiſcoporum præjudicent, ceu odioſæ, ſunt ſtrictæ interpretationis, ac proinde in propria verborum ſignificatione accipiendæ. Unde Epiſcopi jure ordinario (conſequenter Confeſſarii Ordinum Mendicantium, & Communicantium in privilegiis eorum, rite approbati, ex delegata poteſtate ſibi a Summis Pontificibus conceſſa) poſſunt diſpenſare in Voto Caſtitatis non perpetuæ, ſed ad certum duntaxat tempus promiſſæ, v.g. ad annum, vel decennium. Item in Voto Caſtitatis non integræ, v.g. non fornicandi, non nubendi, non petendi debitum, ſervandi virginitatem duntaxat, quæ per unicum lapſum carnis irrecuperabiliter amittitur, ſitque poſtmodum obſervatu impoſſibilis: ſecus, ſi vovens virginitatem intendiſſet per talia verba ſeſe obligare ad Caſtitatem abſolutam: nam Deus intuetur cor; ſicque votum hoc, utpote Caſtitatis abſolutæ ac perpetuæ, foret indiſpenſabile per Papa inferiorem. Item poſſunt ſupra dicti diſpenſare in Voto conditionato, ante conditionem impletam; ut ſi voveat quis Religionem, aut Caſtitatem perpetuam, ſi ex morbo convaleſcat, poterunt diſpenſare in voto, antequam hæc conditio impleatur: ſecus, ſi votum impleta conditione omnino purificetur, ut habet Herincx *cit. diſp.* 4. *quæſt.* 6. *nu.* 62. eſtque probabilior, quamvis Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. diſp.* 10. *numer.* 13. & Diana *part.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 25. cum nonnullis aliis aſſerant, etiam poſt impletam conditionem poſſe Epiſcopum diſpenſare. Item poſſunt

præ-

p ædicti dispensari a supradictis in voto pœnali, v.g. si fornicatus fuero, voveo me ingressurum Religionem, sive ante (ut est communior sententia) sive post eventum peccati, atque incursam pœnam; prout sentit cit. Sanchez *n. 7. & 8.* citans non paucos alios Auctores.

47. Notanter autem hactenus dictum, *in quibus de jure ordinario possunt Episcopi dispensare*: ut excipiantur illi casus, in quibus competit Episcopis facultas dispensandi, etiam in votis Papæ reservatis, ratione necessitatis extraordinariæ, & quando est impedimentum adeundi summum Pontificem. In istis enim casibus, ut docet Layman *cap. 8. n. 16.* citans alios, nequeunt Confessarii Ordinum Mendicantium, vel Communicantium in privilegiis eorundem, dispensare, sed opus est recursu ad Episcopum, quamvis nonnullis, ab Herincx relatis *loc. cit. n. 69.* prædicta limitatio non placeat.

48. CONCL. IV. Insuper ex speciali concessione S. Pii V. vivæ vocis oraculo facta, quin & iterata concessione Eugenii IV. Congregationi S. Benedicti tum Cassinensi, tum Vallisoletanæ facta, nec non facultate Julii II. eidem Congregationi Valisoletanæ impertita (ac referuntur singillatim a Petro de Murga *tom. 2. Disquit. Mor. disq. 1. dub. 13. §. 6. num. 121. & seqq.* & Ant. Quintanadvenas *tract. 9. Singular. 2. 3. & 4.*) possunt Confessarii Mendicantium dispensare ad petendum debitum cum iis conjugibus, qui contraxerunt Matrimonium cum Voto simplici castitatis antea emisso: item & cum incestuosis conjugibus, qui contracto Matrimonio cum alterius conjugis consanguinea intra secundum gradum adulterium perpetrarunt: si tamen tales Confessarii sint viri docti, atque ad hoc a suo Provinciali deputentur. Et hæc quidem deputatio est necessaria juxta tenorem concessionis, & praxin, prout notat Herincx *cit. disp. 4. nu. 68.* Et Portel *in Dubiis Regularium, vers. Confessor. num. 23.* ubi bene addit, quod ejusmodi licentia cuipiam Confessario ab uno Provinciali facta, non expiret amoto Provinciali ab officio; eo quod illa facultas non detur a Provinciali, sed ad commissionem sive deputationem ipsius a Papa, cujus gratia jam facta non expirat morte concedentis. Sunt quidem nonnulli Authores, qui præmissam Provincialis deputationem non requiri asserunt, quos refert, & sequitur Antonius a Spiritu S. Carmelita. *In Directorio Regularium, part. 1. tract. 2. disp. 1. sect. 2. §. 3. num. 112.* & Diana *par. 2. tract. 1. resol. 14. & part. 5. tract. 13. resol. 46.* ubi hoc ipsum non improbabile censet, licet in priori loco oppositam sententiam sequatur. Verum tenor concessionis S. Pii V. quam refert Rodericus *tom. 1. q. Regul. quæst. 63. art. 1 & 2.* expresse requirit, quod ejusmodi dispensatio in Foro conscientiæ ad petendum debitum fiat *ex commissione Provincialis.*

49. CONCL. V. Dispensatio in votis, ut sit valida, requirit causam justam dispensandi. Ratio est: quia potestas dispensandi in jure Superioris, nempe ipsius Dei, Prælatis Ecclesiæ *data est in ædificationem, & non in destructionem*: ut dicit Apostolus *2. Corinth. 13. v. 10.* Id autem non esset, si possent dispensare absolute absque ulla causa.

50. Porro causæ justæ dispensandi in Votis oriuntur ex variis motivis. I. Ex imperfectione actus, si absque prudente & perfecta deliberatione, in ira, metu, mœrore, vel tenera ætate &c. Votum factum sit, *arg. cap. 2. de Voto:* quamvis ob imperfectionem actus, & defectum sufficientis deliberationis quandoque Votum penitus non obliget. (f) II. Ex materia Voti, si nimirum voventi, spectata corporis constitutione, naturæ fragilitate, &c. Votum ipsius majoris ruinæ periculum pariturum videatur: adeoque spectatis omnibus dispensatio ad spiritualem ejus utilitatem (quæ præcipue hic consideranda est) cessura videatur. III. Ob difficultatem exequendi Votum postea supervenientem, vel ante non prævisam; quamvis interdum, si hæc gravis & manifesta sit, obligatio Voti per se sine dispensatione cesset. (g) IV. Ob necessitatem, vel magnam utilitatem Reipublicæ, aut familiæ: ut si quis longas peregrinationes vovisset, cum præstaret ipsum familiæ, vel Reipublicæ regendæ interesse, aut hujusmodi. Unde bene Innocentius III. relatus *cap. Magnæ, de Voto*; ait: quod in materia dispensationis Votorum hæc tria semper consideranda sint, videlicet, *quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum utilitatem.*

51. Quæres, num prædicta etiam locum habeant in Votis in favorem tertii emissis, ut puta in Voto dandi eleemosynam certæ personæ indigenti, aut certæ Ecclesiæ; ita ut ejusmodi Votum adhuc possit commutari,

mutari, vel dispensari ab habentibus facultatem commutandi, vel dispensandi Vota? Resp. esse distinguendum. Nam si ejusmodi personæ pauperi, vel Ecclesiæ, per acceptationem, ab ipso vel Rectore Ecclesiæ, aliove administratore factam, jus acquisitum jam fuit, tunc amplius absque ejusdem consensu commutationi, vel dispensationi locus non est: quia privilegia commutandi, vel dispensandi in Votis, intelliguntur esse concessa sine præjudicio atque injuria tertii. Secus dicendum de ejusmodi Votis spectatis ante factam illam acceptationem: quia enim tertio tunc necdum aliquod jus, actio, aut petitio competit, Vota in alicujus certæ personæ pauperis, aut Ecclesiæ commodum & favorem edita, per dispensationem vel commutationem tolli posse, communior est sententia. Ita Lud. Miranda *tom.* 1. *Manual. Prælat. quæst.* 48. *art.* 4. Layman *tract.* 4. *de Voto*, *c.* 8. *n.* 21. Sylvester, & alii.

52. Tandem pro fine hujus materiæ, & conformiter dictis supra (h) notandum, quod qui habet potestatem dispensandi, seu commutandi Vota, censeatur similiter habere facultatem dispensandi, seu commutandi Juramenta. Ratio desumitur ex dictis ibidem: quia Votum, & Juramentum promissorium Deo factum, æquiparantur quoad vinculum; ideoque dispositum de uno censeri etiam debet dispositum de altero. Et quidem inter omnes convenit, eos, qui ratione muneris sui ordinariam habent potestatem commutandi, vel dispensandi Vota (ut sunt Episcopi, cæterique quasi Episcopalem jurisdictionem ordinariam habentes) posse eadem quoque authoritate respectu sibi subjectorum Vota jurejurando confirmata commutare, vel dispensare.

53. Cæterum loquendo de Regularibus Mendicantibus, & Communicantibus in eorum privilegiis, qui quoad sæculares pœnitentes habent potestatem solum delegatam dispensandi, vel commutandi Vota (exceptis quinque votis Sedis Apostolicæ specialiter reservatis) variant Doctores, an dicti Religiosi similiter habeant potestatem dispensandi, vel commutandi Juramenta. Siquidem Azorius *part.* 1. *lib.* 11. *cap.* 19. *q.* 2. cum quibusdam aliis, sententiam negativam tenet. Nihilominus partem affirmativam, videlicet Religiosos Mendicantes posse dispensare, vel commutare etiam Juramenta, tenent plures alii Doctores, quos citat & sequitur Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 2. *num.* 18. Sannig. *dist.* 6. *de Juram. q.* 3. *n.* 8. Lessius *lib.* 2. *de just. & jure*, *c.* 42. *nu.* 59. & alii: nam militat æque pro illis superius allata ratio. Accedit extensio Gregorii XIII. juxta quam possunt regulares Mendicantes commutare Vota etiam jurata, dummodo commutatio non fiat in præjudicium tertii, prout habetur in Compendio Privilegiorum, *vers. Votum in Capucini Annotatione.*

QUÆSTIO V.

Quomodo practice impetrari possit Dispensatio in Votis?

SUMMARIUM.

54 *Ponitur casus conformis materiæ.*
55 *Indaget Confessarius I. An Puella vere Votum emiserit?*
56 *Indaget II. An fuerit Votum perpetuæ Castitatis?*
57 *III. An fuerit absolutum, vel conditionatum?*
58 *IV. In qua ætate fuerit emissum?*
59 *V. Indaget, an quoad dispensationem non sit periculum in mora?*
60 *Norma Supplicationis faciendæ.*
61 *Norma Responsionis ad supplicam.*
62 *Quidnam debeat notare Executor Dispensationis circa Confessionem Mensruam injungendam?*
63 *Quidnam observandum circa alia pietatis opera injungenda?*
64 *Qualis adhuc Instructio danda ab Executore tali dispensato?*
65 *Qualiter dispensatus sit absolvendus?*
66 *Qualiter practice sit procedendum, ut dispensetur in Voto Religionis?*
67 *Ponitur Supplica circa Votum Religionis.*
68 *Rescriptum ad priorem Supplicam.*
69 *Qualiter dispensetur cum talibus, si non adsit periculum incontinentiæ?*

54. POnamus Casum in Voto Castitatis; nimirum quod quædam puella soluta voverit perpetuam Castitatem, modo autem suis orbata Parentibus sit in eo statu, ubi variis exponitur periculis incontinentiæ; quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quæritur, quomodo practice res sit instituenda?

55. Respondeo: Confessarium prudenter & recte agere quoad praxim, si indaget I. Num talis puella vere emiserit Votum, inten-

intendendo se obligare sub culpa, vel solummodo firmum elicuerit propositum quoddam servandi Castitatem, eo ferme modo, quo homines in Confessionali sibi sæpius firmissime proponunt vitare deinceps peccata confessa; non tamen exinde vovent. Quod si puella dicat, se tantum fecisse propositum, aut saltem prudenter dubitet, num fuerit propositum, vel verum Votum, neutiquam obligabitur; quoniam libertas est in possessione. Quando vero judicat, se voluisse pro tunc obstringere Voto, ulterius

56. Indaget II. Quomodo ergo voverit: nimirum an hoc Votum fuerit perpetuæ & integrę Castitatis: nam (uti jam dictum *præced. quæst. numer.* 44. *& seqq.*) in Votis *non nubendi*, *servandæ Virginitatis*, aut *Castitatis perfectæ* quidem sed non *perpetuæ*, poterunt denuo dispensare Confessarii privilegiati: ubi tamen in similibus semper notent præfati, ne hoc faciant sine causa; alias enim erit invalida dispensatio. Item ne facile dispensent ex integro, sed subjungant v. g. Confessionem singulis mensibus biennio faciendam &c. Item addant in Votis perpetuis, etsi non perfectis, v. g. in Voto non nubendi &c. opus saltem leve perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria *Pater noster*, *& Ave Maria*. Vide Sporer *part.* 3. *Theol. Moral. cap.* 3. *sect.* 4. *n.* 128. Quod si vero talis emiserit Votum integræ & perpetuæ Castitatis

57. Indaget III. An hoc Votum fuerit absolutum, vel conditionatum: Etenim in conditionato adhuc posset Confessarius privilegiatus dispensare saltem ante adventum conditionis, de quo pariter jam facta est mentio superius *n.* 46. Quando vero foret absolutum

58. Indaget IV. Qua ætate emiserit hoc votum; etenim ante annos pubertatis (N. B. Masculi dicuntur impuberes, usquedum annum decimum quartum, fæmellæ vero, usquedum duodecimum compleverunt) emissa Vota, & postmodum in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutore Pupilli, & quidem ordinarie sine ulla causa gravi, cum voluntas horum in voluntate Patris aut sui Tutoris existat. Vide meum Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. tit.* 34. *n.* 12. *&* 15. Si autem promisisset, aut de novo ratificasset adepta jam pubertate

59. Indaget, & attendat V. Num forsan non adsit urgens necessitas dispensandi, simulque periculum in mora, quo casu posset dispensare juxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; alias vero erit scribendum Romam ad sacram Pœnitentiariam, illas Litteras vel per tertium, puta, per Generalem Procuratorem Ordinis, aut per aliquem Agentem Romanum, vel immediate per postam ordinariam dirigendo Romam ad Majorem Pœnitentiarium cum sequenti superscriptione: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario &c.*

60. Porro in dicta Epistola veridicam quoque specificet causam, ob quam Orator, seu Oratrix supplicat dispensari, v. g. in nostro præcedenti casu posset sic formari:

N. *Puella soluta emisit Votum Castitatis perpetuæ, sed cum adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ* (si alia foret causa petendi dispensationem, eadem inferatur) *humillime supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi, quam gratiam studebis pro possibili precibus suis demereri. Dignetur autem Eminentia Vestra rescribere ad N. N. in Diœcesi N. oppido N.* Hic ponatur una cum expressione Diœcesis & oppidi nomen & cognomen illius, ad quem Litteræ dispensatoriæ debent dirigi v. g. ad Confessarium, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipsius supplicantis, puta, in præsenti casu illius puellæ solutæ: nam in Pœnitentiaria similia omittuntur.

61. Ad factam supplicationem solet ordinarie, accommodando ad præsentem casum responderi in forma sequenti:

Si Periculum.

Sacra Pœnitentiaria tibi Confessario a Latrice præsentium electo, concedit facultatem, ipsi Latrici præfatum votum ad effectum nubendi tantum, Authoritate Apostolica dispensando, commutandi in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera per te injungenda, inter quæ sint etiam aliqua pietatis, quæ quotidie facere teneatur, ut ea adimplens memor sit semper obligationis, qua, emisso voto, adstringebatur, prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris, in foro conscientiæ, & Sacramentali Confessione tantum. Imo, quod si viro, cui conjungetur, supervixerit, Castitatem servet, ut prius obligata, &, si unquam extra matrimonium fornicata fuerit,

aut

ut mortuo viro alteri nupserit absque nova dispensatione, sciat se contra votum Castitatis facere, & debitum conjugale exigere non posse. Et ita eam moneas &c.

62. Circa præsentem Ordinariam formulam Dispensationis Executor per has Litteras deputatus notet I. Sequentem clausulam: *Dispensando commutes in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentia opera præfata injungenda &c. inter quæ sint etiam aliæ pietatis, quæ quotidie facere teneatur.* Ex qua deducitur, tria debere dispensando injungi: I. Sacramentalem Confessionem quolibet mense, vel si ob negotia, aut alias graves rationes id fieri non posset, etiam licitum foret (quidquid demum nonnulli contradicant) eandem ad bimestre, vel trimestre extendere, præsertim si clausula sic habeat: *Singulis mensibus, vel quoties tibi videbitur.* Aut saltem si ad finem hujus specificationis addat: *prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris &c.*

63. Cæterum ista Confessio menstrua probabilius & tutius juxta Sanchez, Palao, ac Syrum Placentinum &c. debet esse supererogatoria, sicque aliunde v. g. ob Pœnitentiam medicinalem a Confessario tibi injunctam &c. non debita. II. Debent imponi etiam alia opera, puta, medium Rosarium intra octiduum semel recitandum &c. vel respectu divitum opus misericordiæ qualibet septimana semel &c. vel Lectio spiritualis, aut aliqualis mortificatio in cibo vel potu &c. vel oratio pro Defunctis præsertim quoad pauperes, quæ apud eosdem loco eleemosynæ corporalis poterit succedere &c. prout secundum DEUM & animæ salutem, Statum, Sexum, & ætatem pœnitentis expedire videbitur &c. III. Debent præterea adjungi adhuc aliqua opera quotidiana, puta, singulis diebus de mane & de nocte unum *Ave Maria* &c.

64. Notet Executor hujus Dispensationis I. Quod præterea Pœnitentem oporteat instruere in sequentibus. I. Quod hæc opera pietatis quotidiana injungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habebat. II. Quod commutatio, quæ datur ad posse contrahere matrimonium, ad nihil inserviat, quousque ipsum matrimonium contrahatur, & si carnaliter peccaret ante talem contractum, contra votum delinqueret: unde nec tenetur implere pœnitentias impositas, nisi a die contracti & consummati matrimonii. III. Quod commutatio, quæ datur, non solum valeat ad posse contrahere matrimonium, sed etiam ad posse reddere & exigere debitum conjugale. IV. Quod hæc commutatio valeat solum ad contrahendum & consummandum semel matrimonium, unde mortuo viro, cum quo modo intendit contrahere, alium ducere non potest sine nova dispensatione, cum statim Obligatio voti reviviscat, sicut erat a principio. V. Quod, si durante matrimonio extra illius usum sibi licitum, alium actum carnis peccaminosum fecerit, contra Votum peccet, & teneatur hanc circumstantiam aperire in Confessione.

65. Notet III. Quod post hanc instructionem talis pœnitens imposita prius pœnitentia pro peccatis etiam aliis in Confessione detectis, absolvatur in forma Ecclesiæ consueta a censuris, & peccatis per ista verba: *Dominus noster JESUS Christus te absolvat &c.* Deinde *ego te absolvo a peccatis tuis &c.* quibus subjungat: *item Auctoritate Apostolica specialiter mihi delegata tibi votum Castitatis, quod emisisti ad effectum, ut matrimonium contrahere, ac debitum conjugale reddere, & exigere licite valeas, in opera tibi præscripta dispensando commuto in Nomine Patris &c. Passio Domini Nostri &c.* Et licet ista formula expressa non sit omnino de essentia dispensationis, attamen saltem est valde congrua.

66. Quæres, quomodo practice procedendum, ut dispensetur cum aliquo in Voto Religionis? Exempli gratia formemus hunc casum, quod quis voverit ingredi certam Religionem, postea tamen seductus in juventute nomen dederit militiæ, modo autem exauctoratus, ac stimulis carnis agitatus cupiat nubere, quomodo ergo instruenda Supplica?

67. Respondeo, præmissis, & cum grano salis applicatis prioribus indagationibus de voto simplici Castitatis, taliter Supplica poterit instrui:

N. Pro nunc miles exauctoratus, antea studiosus votum fecit in humanioribus scholis, ut Juvenis annorum NN. quod ingredi velit certam aliquam Religionem assumendo ibi Statum Clericalem; quia tamen de facto tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob mores militares depravatos se minus capacem judicat ad servitia talis Religionis, præsertim etiam, quia species illa ad studia ut plurimum evanuerunt, hinc humillime supplicat

eat pro commutatione hujus Voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit perpetuus ad Deum pro sua Sanctitate interceſſor.

68. Adhanc Supplicam Reſcriptum Romanum ſimilis erit plerumque formulæ.

Pro parte Latoris nobis oblata petitio continebat, quod ipſe ut Juvenis annorum &c. ingreſſum in certam Religionem ſimpliciter voverit, aſſumendi ibidem Statum Clericalem. Cum autem, ſicut eadem petitio ſubjungebat, tum ob ſtimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob depravatos mores militares ſe minus capacem judicet ad ſervitia Religionis, hinc pro conſcientia ſua quiete cupit votum hujuſmodi ad effectum contrahendi matrimonium, in alia pœnitentia & pietatis opera per Sedem Apoſtolicam commutari. Quare ſupplicari fecit humiliter, ſibi ſuper id de opportuno remedio miſericorditer provideri. Nos igitur, qui Pœnitentiaria D. Papæ curam gerimus, ejuſmodi ſupplicationibus inclinati, Auctoritate Apoſtolica ſpecialiter nobis commiſſa diſcretioni tuæ committimus quatenus ſi ita eſſe per diligentem Oratoris examinationem, ac poſt monita & conſilia opportuna illi præſtita inveneris, eundem a mutatione propoſiti abſolvas hac vice in forma Eccleſiæ conſueta, injuncta ei pœnitentia ſalutari, ſibique votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitime contrahere poſſit, in frequentiam Sacramentalis Confeſſionis peccatorum ſuorum ſingulis ſcilicet menſibus ſemel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentia opera perpetua, inter quæ ſint etiam aliqua Religionis, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens meminiſſe ſemper poſſit obligationis, qua hujuſmodi voto adſtringebatur, prout ipſius animæ ſaluti expedire judicaveris, diſpenſando commutes in foro Conſcientiæ & Sacramentali Confeſſione tantum. Datum Romæ &c.

69. Quod ſi non adeſt apud diſpenſandum verum periculum incontinentiæ, ſed peteretur diſpenſatio ob alias cauſas v. g. ratione profectæ ætatis, quæ videretur ſufferendis Religionis oneribus impar, in eo caſu, ordinarie loquendo, non ſolet dari diſpenſatio abſolute, & ad effectum nubendi, ſed reſtrictive & cum clauſula: *Dummodo calibem vitam ducat*, vel: *ad effectum remanendi in ſæculo in vita calibe.*

Qua clauſula ſtante talis etiam in ſæculo remanens nequit vi hujus diſpenſationis contrahere matrimonium.

TRA-

TRACTATUS VII.

DE JUSTITIA ET JURE, CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

POst explicatas Virtutes Theologicas, atque Religionem, utpote inter Virtutes Morales præstantissimam, ipsa materiarum connexio submministrat Tractatum de Virtutibus Cardinalibus, ac præsertim de Justitia & Jure; utpote de qua occurrunt Difficultates specialiores, atque ob earum præstantiam scitu admodum necessariæ; adeo, ut materia de Justitia & Jure, ob sui excellentiam, simul & necessitatem, non solum in Theologia Morali, verum & speculativa fusius atque ex professo tractari consueverit. Nec immerito: si quidem & Spiritus Sanctus, tantæ Virtutis necessitatem generi humano inculcaturus, per os Sapientis in ipso exordio Libri Sapientiæ exclamat, dicens: *Diligite Justitiam, qui Judicatis terram*. De qua proinde, unica distinctione de cæteris Virtutibus Cardinalibus præmissa, præsens Tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUÆSTIO I.

De Prudentia, ejusque partibus.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis, ac præstantia hujus Tractatus.*
2 *Virtutes Cardinales, quot? Et cur sic dicta?*
3 *Prudentiæ encomia.*
4 *Prudentia, quid?*
5 *An sit unicus habitus?*
6 *Partes subjectivæ, potentiales, & integrales Prudentiæ, Justitiæ, &c. quid?*
7 *Partes subjectivæ Prudentiæ sunt quinque, nimirum Monastica,*
8 *Oeconomica, Politica, seu Civilis, Legislativa, & Militaris.*
9 *Partes potentiales Prudentiæ tres: Eubulia, Synesis, & Gnome. Epicheja, quid?*
(a) Ut dictum Tract. 2. Dist. 4. n. 9. & seq.
10 *Partes integrales Prudentiæ sunt octo; quæ?*

2. COnveniunt Doctores, quatuor esse Virtutes Cardinales, videlicet Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem; de quibus legitur *Sapient. c. 8. Sobrietatem enim & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Ubi per sobrietatem Temperantia, & per virtutem Fortitudo designatur. Idcirco autem hæ quatuor dicuntur *Virtutes Cardinales*, quia sunt tanquam aliarum Virtutum fontes & cardines:

nes: nam quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur.

3. Inter has autem primum locum sibi vindicat Prudentia: quæ licet secundum essentiam suam sit Virtus Intellectualis, adhuc tamen inter Morales merito connumeratur, eo quod actionum nostrarum moralium sit directiva. Qua de causa pluribus passim ea encomiis cohonestatur: Prudentia etenim, sive discretio, a S. P. N. Francisco (teste S. Bonaventura *cap. 5. legenda*) recte vocatur *Auriga virtutum*: ipsa siquidem est lux agendorum, ars recte vivendi, voluntatis oculus, cæterarum virtutum dux, fons, & norma, sine qua nulla potest consistere. Nam, ut inquit S. Bernardus *Serm. 40. super Cantica*; *Tolle discretionem* (Prudentiam) *& virtus vitium erit*. Unde & in Jure Canonico *c. Præsentium. 1. quæst. 6.* & *c. Custos. de Offic. Custod.* legitur, quod Prudentia, sive *Discretio mater est omnium virtutum*.

4. CONCL. I. Prudentia est recta agendorum ratio: sive est virtus, quæ secundum honesti rationem quid agendum, quidve fugiendum sit, homini proponit. Ita in re communis: nam inquit S. Basilius *Hom. 12. ad Populum*: *Prudentia est recta eorum, quæ agenda vel non agenda sunt, cognitio*.

5. Quia tamen diversa sunt specie agibilia moralia, per Prudentiam in particulari dijudicanda; hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tot dantur habitus partiales Prudentiæ specie distincti, quot sunt virtutes specie diversæ in voluntate, respicientes diversa agibilia moralia, quæ a Prudentia in particulari dijudicandâ, & dirigenda sunt. Quamvis omnes illi habitus partiales constituant unum totalem habitum prudentiæ in viro prudente: unum, inquam, non specie, sed genere; prout cum Doctore Subtili *3. dist. 36. quæst. un. §. de alia*, notant Scotistæ communiter contra nonnullos alios.

6. Pro intelligentia sequentium est præmittendum, quod partes Prudentiæ (idem est de Justitia, Temperantia, & Fortitudine dicendum) aliæ dicantur subjectivæ, aliæ potentiales, aliæ integrales. *Partes subjectivæ* sunt species, seu inferiora, in quas ejusmodi virtus subdividitur. Nomine *Partium Potentialium* intelliguntur virtutes, Prudentiæ v. g. affines, ad quam proinde ratione magnæ suæ cognationis reducuntur, eique annecti solent. *Partes integrales* tandem vocantur eæ, quæ ad perfectum actum prudentiæ concurrere debent: unde hæ non ex eo dicuntur integrantes, quasi virtutem ipsam integrent & componant, quemamdmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis; sed quod ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ut dictum.

7. CONCL. II. Partes subjectivæ, seu species sub Prudentia tanquam sub genere contentæ, sunt quinque, videlicet Monastica, Oeconomica, Politica, Legislativa, & Militaris. Ita D. Thomas 2. 2. q. 47. & alii. Ratio est: quia *Prudentia* generatim alia est *Monastica* (quam & *Personalem* appellant) estque ea, qua quisque sibi & propriæ suæ directioni prospicit; & alia *Gubernativa*, quæ aliorum prospicit directioni. Atqui Gubernativa ulterius apte subdividitur in quatuor enumeratas posteriores species: quælibet enim earum prospicit directioni aliorum, sed diversimode: ergo in omnibus erunt quinque.

8. Cæterum *Prudentia œconomica* est, quæ totius familiæ honestam institutionem tuetur, & gubernat, ejus bonum duntaxat attendens. *Prudentia Politica*, *seu civilis* est, qua quis recte novit administrare Rempublicam, legumque observantiam procurare: hæc enim spectat bonum commune Civitatis, seu Reipublicæ, sicut œconomica familiæ. *Prudentia legislativa* est, quæ quis novit idoneas leges condere: & hæc vel maxime necessaria est Legislatoribus. Tandem *Prudentia militaris* est, qua recte administratur militia: & hæc requiritur in militibus, & amplius in belli Ducibus, ut militia recte administrata bonum commune strenue defendatur.

9. CONCL. III. Partes potentiales prudentiæ tres communiter assignantur cum D. Thoma *loc. cit. q. 51.* videlicet Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* (latine bona consultatio) est habitus recte inclinans ad consultandum, seu ad excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latine est, sensate discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis, idque juxta regulas communes. *Gnome* est habitus recte judicandi ex principiis quibusdam altioribus præter ordinarias leges, sive contra tenorem verborum legis: prout fit per Epichejam, quæ est benigna legis interpretatio secundum æquum & justum,

qua-

quaque nonnunquam determinantur, seu practicanda judicantur aliqua contra verba legis, etsi non contra mentem legis; eo quod ejusmodi casum ob speciales circumstantias non censeatur Legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (a) Notat tamen Herincx *disp. 1. de Prudentia. quæst. 1. nu. 15.* quod Synesis & Gnome revera sint ipsamet Prudentia, eamque integrent, uti diversi habitus circa diversas conclusiones integrant unam scientiam totalem.

10. CONCL. IV. Partes integrantes, sive integrales Prudentiæ, a S. Thoma *loc. cit. quæst.* 48. & aliis, octo numerantur. I. *Memoria præteritorum:* nam hæc magnam opem affert ad recte formandas deliberationes de fine, ac mediis ad finem assumendis; quia ex ea nascitur experientia, optima rerum magistra. II. *Intellectio*, id est, cognitio primorum principiorum practicorum. III. *Docilitas*; qua quis facilitatur ad prompte acquiescendum monitis prudentium, quibus recte instituitur. IV. *Solertia*; qua operans disponitur ad facilem, & subitam mediorum excogitationem. V. *Ratio*; qua quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio simili, atque applicandum principia generalia ad particulares conclusiones. VI. *Circumspectio*; per hanc quippe habilitatur homo ad recte expendendas omnes circumstantias actionis moralis. VII. *Prudentia*; qua recte expenduntur futura agibilia moralia, veluti jam connexa cum præsentibus. VIII. *Cautio*; qua instruitur operans, qualiter declinare debeat impedimenta occurrentia, & ne sub specie boni voluntas applicetur malis. Sciendum tamen, quod prædictæ octo non eodem modo censeantur partes integrantes Prudentiæ: nam quinque priores eatenus dicuntur tales, in quantum prærequiruntur ut conditiones previæ ad actum, seu executionem Prudentiæ; sed tres posteriores, quatenus sunt aliqui actus Prudentiæ, ut notat Sannig. *dist. 2. de Prud. quæst. 1. n. 12.*

QUÆSTIO II.

De Vitiis Prudentiæ oppositis.

SUMMARIUM.

11 *Prudentiæ quæ vitia opponantur?*
12 *Per defectum contra Prudentiam peccatur Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia.*
13 *Per excessum contra eam peccatur sex modis.*
14 *Prudentia carnis, quæ?*
15 *Astutia, quid?*
16 *Dolus, &*
17 *Fraus, quid?*
18 *Sollicitudo temporalium, quæ?*
19 *Non prohibetur moderata sollicitudo temporalium.*
20 *Sollicitudo futurorum, quæ?*

11. CONCL. I. Licet omne peccatum opponatur Prudentiæ, eo quod sit contra rectum ejus dictamen: magis tamen directe, ac generatim loquendo opponitur Prudentiæ hinc per defectum Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi excessum, Prudentia falsa sive fucata. Ita communis; & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minus, ac aliæ Virtutes morales; ergo potest contra eam peccari non solum per defectum, sed etiam per excessum, seu quasi excessum. Unde inquit Apostolus *Rom. 12. Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

12. CONCL. II. Per defectum, sivè Imprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentiæ quadrupliciter, videlicet Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia. Et quidem *Præcipitatione* peccatur contra Prudentiam, dum quis proposito aliquo fine statim opus aggreditur, non præmissa sufficienti deliberatione de totius negotii qualitate, de mediis illud exequendi, deque cavendis impedimentis. *Inconsideratione* peccatur contra ipsam, dum temere judicatur, & concluditur de ipso opere exequendo, non præmissa diligenti rerum ac circumstantiarum inspectione. *Inconstantia* vero contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam semel deliberatis, ac recte judicatis, sine ulla, vel certe sine sufficienti causa mutat judicium suum. Et tandem contra eandem Prudentiam peccatur *Negligentia*, quæ est omissio diligentiæ requisitæ in actu intellectus ad excitandam & dirigendam voluntatem, ac vires externas, ut exequantur illud opus, quod faciendum esse, judicatum est.

13. CONCL. III. Per excessum, aut quasi excessum, seu potius quadam falsa seu fucata specie Prudentiæ, peccatur contra eam sex modis, videlicet Prudentia carnis, Astutia, Dolo, Fraude, Sollicitudine temporalium, & Sollicitudine futurorum. Ita communis.

14. *Prudentia carnis* ea dicitur, qua quis novit excogitare idonea media ad opera carnis complenda: qualia sunt fornicatio, immunditia, gula, ira, & cætera hujusmodi, quæ recenset Apostolus *Galat.* 5. Et hæc Prudentia carnis, qua quis vivit secundum carnem, id est, secundum instinctus, commoditates ac motus naturæ corruptæ, opponitur Prudentiæ spiritus, quæ novit excogitare idonea media ad opera spiritus seu virtutum perficienda. De qua utraque legitur *Rom. c. 8. Prudentia carnis mors est; Prudentia autem spiritus vita & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo,*

15. *Astutia* sumitur hic in malam partem, nempe pro notitia pravorum mediorum ad fallendum proximum idoneorum, cum affectu id opere exequendi. Et hæc continet artem simulandi, & dissimulandi, estque species quædam Prudentiæ carnis: illi etenim maxime videntur esse potentes secundum carnem, qui modos norunt occultos fallendi proximum, & sic obtinendi bona temporalia. Porro Astutiæ vitium alio nomine dicitur *Cordis duplicitas*, de qua *Ecclesiastici* 2. dicitur: *Væ duplici corde, & labiis sceleratis, & manibus male facientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis.*

16. *Dolus* est actus externus, seu executio ipsius Astutiæ; & habet præcipue locum in materia Justitiæ, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quod sit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

17. *Fraus* ferme idem est, quod dolus; differt tamen ex eo a Dolo, quod Fraus fiat per facta; ut cum mensura est minor justo, vel cum moneta est adulterina, & hujusmodi. Unde Fraus est quid minus commune, quam Dolus.

18. *Sollicitudo temporalium* est nimia mentis occupatio in conquirendis, & conservandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc vitio includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia, timor & anxietas in iis conquirendis vel conservandis, simulque nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et hanc inordinatam temporalium Sollicitudinem, veluti valde perniciosam animæ, passim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maxime Christus Dominus *Matth. 6.* dicens: *Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini*; & alibi.

19. Cæterum prædictis verbis prohibetur solum inordinata temporalium Sollicitudo, id est, ea, quæ est conjuncta cum nimio affectu temporalium, nimiaque mentis occupatione, & anxietate in iis conquirendis, & conservandis. Siquidem moderata sollicitudo & provisio temporalium, quæ fit absque nimio ad eadem affectu, cordisque anxietate, non solum non est prohibita, sed etiam commendatur, *Prov. 6.* ibi: *Vade ad formicam, o piger.* Et *Prov.* 10. *Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem æstate stertit, filius confusionis.* Huc facit illa generalis maledictio toti humano generi data *Gen. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo.*

20. Tandem *Sollicitudo futurorum* est species quædam Sollicitudinis temporalium; & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maxime ut vitæ necessaria habeantur, quæ est conjuncta cum cordis anxietate & parva fiducia Divinæ Providentiæ: ut cum quis plus justo sollicitus est de victu, vestitu, aliisque rebus necessariis in futurum annum, mensem, vel diem.

QUÆSTIO III.

De Justitia, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

21 *De his remissive.*

21. MAteria præsentis quæstionis commodius examinabitur inferius *dist. seq. quæst.* 1. *&* 2.

QUÆSTIO IV.

De Temperantia, & annexis Virtutibus.

SUMMARIUM.

22 *Temperantia, quid?*
Sumitur etiam large.
23 *Ejus partes subjectivæ sunt tres.*
Abstinentia.
(b) Tr. 3. Dist. 3. quæst. 6.
Sobrietas, &
(c) Cit. quæst. 6. n. 45. & seq.
24 *Castitas.*
(d) Tr. 9. Dist. quæst. 1. & seq.
Pudicitia, & Continentia reduenntur ad Castitatem.

25 *Par-*

25 *Partes potentiales Temperantiæ; quæ?*
26 *Manſuetudo.*
27 *Clementia.*
28 *Studioſitas.*
29 *Humilitas,* &
(e) Tr. 3. Diſt. 3. quæſt.
30 *Modeſtia quid, & quæ vitia ei opponantur?*
31 *Eutrapelia, quid?*
32 *Temperantiæ partes integrantes ſunt Verecundia, & Honeſtas.*

22. CONCL. I. *Temperantia* eſt Virtus refrænans inordinatos appetitus & concupiſcentias corporis, præſertim circa guſtum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *præſertim circa guſtum & tactum*: quia Temperantia proprie dicta proxime verſatur in moderandis voluptatibus guſtus & tactus, quæ ſolent oriri ex eſculentis, poculentis, & venereis. Unde nemo proprie judicatur intemperans, qui immodice delectatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis, aut cantibus cæteroquin honeſtis, vel in odoriferis, & hujuſmodi; ſed talis proprie dicitur curioſus, ambitioſus, vel alio ejuſmodi nomine notatur. Verum hoc intelligendum de temperantia proprie dicta: nam ſi ea ſumatur generaliter & large, ſic *Temperantia* eſt virtus, quæ refrænat affectum hominis ab iis, quæ ipſum quomodocunque contra præſcriptum rationis alliciunt.

23. CONCL. II. Temperantiæ proprie acceptæ tres potiſſimum ſunt partes ſubjectivæ, ſeu ſpecies, videlicet Abſtinentia, Sobrietas, & Caſtitas; quamvis nonnulli addant Pudicitiam. *Abſtinentia* eſt virtus, quæ ſecundum rectam rationem moderatur appetitum, uſumque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adverſatur *Gula*, quæ eſt inordinatus appetitus, vel uſus ciborum, voluptatis cauſa: ſed de hac jam alibi. (b) *Sobrietas* eſt virtus, quæ ſecundum rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, uſumque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adverſatur *Ebrietas*, quæ eſt exceſſus in potu inebriante voluptatis cauſa factus, donec uſus rationis ſopiatur: de qua pariter jam dictum. (c)

24. *Caſtitas* tandem eſt virtus, quæ moderatur inordinatum appetitum, uſumque venereorum: & hæc triplex eſt, nempe Virginalis, Vidualis, & Conjugalis; de qua, ſicut & de oppoſitis vitiis, ex profeſſo alibi. (d) *Pudicitia* eſt moderantia circa oſcula illicita, tactuſque impudicos, & ſimiles laſcivias, aſpectuſque venereos; & dicitur *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in uſu illorum intervenire ſolet, conformis exiſtit. Quia tamen cenſetur una eademque virtus circa prævia, & circa principale: hinc Pudicitia commode reducitur ad Caſtitatem. Idem dicendum de *Continentia*, quæ eſt virtus refrænans motus concupiſcentiæ carnalis contra rectam rationem inſurgentes: quinimo hæc in re eſt ipſa Caſtitas.

25. CONCL. III. Ad Temperantiam plures aliæ reducuntur virtutes, quæ & partes potentiales ipſius appellantur ratione magnæ ſuæ affinitatis, quam cum temperantia habent; videlicet Manſuetudo, Clementia, Studioſitas, Humilitas, Modeſtia, Eutrapelia.

26. *Manſuetudo* eſt virtus temperans irrationabiles paſſiones iræ, juxta menſuram rectæ rationis. Et dicitur, *juxta menſuram rectæ rationis*: nam contra eam poteſt peccari tum ſecundum exceſſum per peccatum iracundiæ; tum ſecundum defectum per iræ vacuitatem, ſcilicet non increpando, caſtigando, & vindicando malum, ubi & ſicut oportet.

27. *Clementia* magnam cum Manſuetudine gerit affinitatem, nec aliud eſt, quam lenitas ſuperioris adverſus inferiorem in conſtituendis pœnis. Huic per exceſſum adverſatur *Crudelitas*: per defectum vero *nimia*, ſeu indiſcreta *lenitas*.

28. *Studioſitas* eſt virtus, inordinatam ſciendi cupiditatem temperans: nam omnis homo naturaliter ſcire deſiderat. Eidem ſecundum exceſſum opponitur *Curioſitas*, quæ eſt ſuperflua cognoſcendi, aut diſcendi cura, quamque prohibitam legimus *Eccleſiaſtici c. 3. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris; & in pluribus operibus ejus* (Dei) *ne fueris curioſus*. Secundum defectum adverſatur eidem *Negligentia*; quæ eſt voluntaria omiſſio eorum addiſcendorum, quorum cognitio ad cujuſque ſtatum vel officium ſpectat.

29. *Humilitas* eſt virtus temperans inordinatum appetitum tendendi ad excelſa. Sive, ut eam S. Bernardus *tract. de 12. gradibus humilitatis*, definit: *Humilitas eſt virtus, qua homo veriſſima ſui agnitione ſibi ipſi vileſcit*. Huic ſecundum exceſſum contrariatur *Superbia*, de qua jam alibi: (e) & ſecundum defectum *nimia Abjectio ſui*.

30. *Modeſtia* eſt virtus moderans exteriores corporis actiones juxta præſcriptum re-

ctæ rationis: estque alia Modestia, quæ servatur in verbis; alia, quæ in factis; & alia, quæ in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, conviviorum, atque suppellectilis, juxta proprii cujusque status mensuram observatur. Modestiæ secundum excessum opponitur *Petulantia*, & *insolentia*: secundum defectum vero *morum Ruditas*.

31. Tandem *Eutrapelia* est virtus, in recreationibus honestis, atque ad animi & corporis refocillationem susceptis, rectum rationis moderamen servans: nam excessus in eisdem, sicut & nimius defectus, in vitio sunt.

32. CONCL. IV. Partes integrantes Temperantiæ sunt Verecundia, & Honestas. *Verecundia* quandoque accipitur pro passione, sicque importat dolorem, vel timorem, consurgentem ex consideratione alicujus facti inferentis dedecus: sed accepta pro habitu vel actu virtuoso, *Verecundia* est virtus, a turpibus & inhonestis cupiditatibus retrahens. *Honestas* viciissim est virtus, inclinans ad decorem in abstinentia inhonestarum voluptatum resplendentem.

QUÆSTIO V.

De fortitudine, ejusque partibus & oppositis Vitiis.

SUMMARIUM.

33 *Ratio ordinis.*
Fortitudo large, quid?
34 *Fortitudo proprie, quid?*
Vir fortis, quis?
35 *Fortitudinis partes potentiales, quæ?*
36 *Magnanimitas, Confidentia, Patientia, & Perseverantia, quid?*
37 *Fortitudini opponitur Timiditas, Stupiditas animi,*
38 *Audacia, & Ignavia animi.*

33. POstquam de Temperantia, quæ turpia refugit, & abstinet ab illicitis voluptatibus, dictum est; restat agendum de fortitudine, quæ honesta aggreditur, & animi dolorem fortiter sustinet: eo præsertim, quod & ipsa occupetur in moderandis passionibus animi, ne mentem ab honesto avocent, atque illis præsertim, quæ pertinet ad fugam corporalem malorum. Potest equidem Fortitudo in largiori sensu accipi pro firmitate animi in bono honesto, qualis in cujuslibet virtutis actione reperitur: verum in hac acceptione ea non est virtus a cæteris distincta, sed potius conditio ad omnem virtutem requisita. Proprie igitur loquendo de Fortitudine, sit

34. CONCL. I. *Fortitudo* est virtus, quæ voluntatem inclinat ad labores perferendos, & justa pericula aggredienda. Ita in re communis. Siquidem hæc virtus mediocritatem tenet inter Timiditatem & Audaciam, juxta illud Aristotelis 3. *Eth. c. 6.* dicentis, quod ea sit *Mediocritas circa metum & audaciam.* Nam Fortitudinis virtus consistit in perpessione justorum laborum, quos fugit Timiditas, & in aggressione justorum periculorum; ubi Audacia in quælibet pericula proruit, sive justa sint & honesta, sive non. Unde *Vir fortis* est, qui honestatis causa nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & sicuti ratio dictat; nunc vero ingruentia mala timet, aut sustinet, quæ & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur *Hebr. 11. Fortes facti sunt in bello.*

35. CONCL. II. Partes Fortitudinis potentiales (nam subjectivas non habet, quia hæc virtus versatur circa materiam valde specialem, quæ plures virtutum species constituere nequit) sunt præsertim Magnanimitas, Confidentia sive Securitas, Patientia, & Perseverantia: quæ quia sunt multum affines ipsi Fortitudini, recte partes potentiales ipsius dicuntur.

36. *Magnanimitas* est virtus, ad opera magna & heroica in omni virtutum genere inclinans. *Confidentia* (quam alii *Securitatem* appellant) est quietatio voluntatis orta ex fiducia, qua quis rationabiliter confidit, se malum imminens superaturum. *Patientia* est virtus, quæ in adversis rebus animi mœrorem temperat, ac mala præsentia æquanimiter tolerat. Et tandem *Perseverantia* est virtus, consistens in eo, quod quis in bene cœptis pergat, eaque usque ad finem continuet; juxta quod *Matth. cap. 10.* Salvator ait: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

37. CONCL. III. Fortitudini, quæ hinc timorem, illinc nimiam fiduciam sive audaciam moderatur, per excessum & defectum utriusque opponuntur varia vitia. In primis enim per excessum timoris, opponitur ipsi *Timiditas*, qua fit, ut mala imminentia nimium formidentur, & non aggrediantur; etiam dum recta ratio dictat aggressionem eorum. Per defectum vero timoris opponi-

tur

tur eidem *Stupiditas animi*, qua quis ob animi ſtuporem nulla mala ſeu pericula formidat, etiam quando eadem formidare, & cavere ſecundum rectam rationem deberet.

38. Deinde per exceſſum fiduciæ, opponitur Fortitudini *Audacia*, ſeu temeritas in aggrediendis periculis, quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum vero fiduciæ, opponitur Fortitudini aliud vitium, & dicitur *Ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando, & quomodo aggredi, vel ſuſtinere oporteret.

QUÆSTIO VI.

Quæ requirantur ad Martyrium.

SUMMARIUM.

39 *Martyrium excellentiſſimus actus Fortitudinis.*
40 *Martyrium, quid?*
41 *Ad illud in adultis quæ requirantur?*
42 *Quid ſufficiat in parvulis?*
43 *Hæretici propter ſectam ſuam occiſi, non ſunt Martyres.*
44 *Ad Martyrium in adultis requiritur ejus acceptatio.*
45 *Quid, ſi dormiens occidatur in odium fidei?*
46 *Milites pugnantes contra Infideles, an ſint Martyres?*
47 *Quid, ſi pugnent intentione defendendi fidem?*
48 *Exercent actum valde meritorium.*
Sententiæ notabiles circa hoc.
(f) Vide dicenda in ſimili nu. 55. & 57.
49 *Morientes pro defenſione cujuslibet virtutis ſupernaturalis, ſunt vere Martyres.*
50 *Exempla hujus.*
51 *Quid, ſi Tyrannus alios pratextus fingat?*
52 *Ad Martyrium requiritur, ut mors inferatur; quomodo?*
53 *Miſſi in carcerem, vel exilium, propter fidem, an, & quando ſint Martyres?*
54 *Martyres deſiderio, an ſint proprie Martyres?*
55 *Pulchra ſententiæ circa Martyrium ſine ſanguine.*
Quæ explicantur.
56 *Morientes in pia cauſa v. g. ſervitio peſtiferorum, an ſint Martyres?*
57 *Senſus fidelium antiquitus circa hoc.*
58 *Ad Martyrium requiritur vel ſtatus gratiæ, vel diſpoſitio ad eam.*
59 *Ejuſmodi debita diſpoſitio, qua?*
Reiffenſtuel Theol. Moral.
60 *Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.*

39. FOrtitudinis virtus vel maxime elucescit occurrentibus malis ſeu periculis repentinis, iiſque maximis, ut puta quæ mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrium eſſe excellentiſſimum fortitudinis actum; Nam Martyres propter teſtimonium Chriſti, ſervandumque bonum veritatis Fidei, ipſam vitam profundere non perhorreſcunt *Martyr* enim græce, latine *teſtis* eſt: unde *Martyres Chriſti* dicuntur quaſi teſtes ipſius, ſive veritatis, quæ per Chriſtum nobis innoteſcit. Agendo igitur de Martyrio, ſit

40. CONCL. I. *Martyrium* eſt tolerantia voluntaria mortis ex odio veræ Fidei, vel alterius Virtutis Chriſtianæ inflictæ. Patebit hoc amplius ex declaratione conditionum ad Martyrium requiſitarum: unde ſit

41. CONCL. II. Ad verum Martyrium, tanquam excellentiſſimum actum virtutis Fortitudinis, requiritur in adultis ex parte intellectus vera Fides; ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Chriſti, vel pro defenſione alterius Virtutis ſupernaturalis. Ita communis.

42. Dicitur I. *Requiritur in Adultis*. Nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere poſſunt, datur Martyrium abſque actu propriæ voluntatis; quando occiduntur odio Fidei: ut patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Chriſtum occiſi, rite ab Eccleſia coluntur tanquam Martyres. Ratio eſt: quia licet nullum poſſint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidem, adhuc tamen re ipſa propter fidem perdunt animam ſuam: ergo eam rurſus in cœlis invenient, juxta generalem promiſſionem Chriſti, *Matth.* 10. *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.* Quinimo ex ſpeciali privilegio Chriſti, occiſio propter cauſam Fidei eſt parvulis inſtar Baptiſmi: unde ſalvantur, etiamſi in utero materno occidantur propter Chriſtum, utpote proprio ſanguine baptizati.

43. Dicitur II. *Requiritur ad Martyrium ex parte intellectus vera fides*: quia ut dicitur *Hebr. cap.* 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*. Unde Hæretici, ſi occidantur propter ſectam ſuam hæreticam, quam profitentur, Martyres non ſunt: nam, ut S. Auguſtinus *in Pſalm.* 24. ait, *Martyrem non pœna, ſed cauſa facit: pœna enim communis eſt latroni & Martyri, hæretico & Catholico, ſed cauſa diſpar.*

44. Dicitur III. *Deinde ex parte voluntatis*

pia voluntas tolerandi mortem pro fide Christi. Siquidem ad Martyrium in adultis omnino requiritur, ut mors voluntarie acceptetur propter Fidei veritatem tuendam: nam sicut ad Baptismum fluminis, ita & ad Martyrium, seu Baptismum sanguinis, requiritur consensus, sive prævia acceptatio illius.

45. Hinc si quis adultus in odium Fidei Christianæ dormiens occidatur, cum antea de morte propter Fidem inferenda nihil omnino cogitasset, sicque eam nullatenus acceptaverit, non est proprie censendus Martyr, prout notat Lessius *lib. 3. de just. & jure, c. 3. n. 25.* & Layman *lib. 3. sect. n. 4.* citans Suarezium. Secus foret, si quis ob Fidem in vincula conjectus, statuisset secum, mori potius, quam Fidem negare: nam si talis postea in odium Fidei dormiens interficiatur, verus Martyr erit; cum in simili etiam ille Baptismi Sacramentum suscipiat in somnis, qui illud antea desideraverat.

46. Quæres, an milites, qui in bello pro defensione veræ Fidei contra Infideles suscepto pugnantes occiduntur, sint Martyres? Resp. I. Certum est, si ejusmodi milites intentionem suam non referant ad causam Fidei, vel aliud motivum supernaturale, sed ad alium finem, ut puta honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum Reipublicæ, eos occumbendo in tali bello neutiquam effici Martyres: cum non moriantur propter Christum, aut in testimonium alicujus virtutis supernaturalis a Deo revelatæ, sed ob finem mere humanum.

47. Resp. II. Suppositа pia intentione defendendi veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsoque statu gratiæ, milites in tali bello pugnantes exercent actum valde meritorium: si tamen pugnando occidantur, proprie Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes, non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent; quinimo hanc hostibus inferrent, nisi ab ipsis vincerentur. Insuper ipsi non præseferunt mansuetudinem Christi, cujus Passio est exemplar veri Martyrii, quique, *cum pateretur, non comminabatur. 1. Petri 2.* Lessius *loc. cit. n. 36.* Layman, & alii. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ decedentes in actuali pugna nunquam consuevit colere pro Martyribus.

48. Prior autem pars ex eo patet: quia milites illi, cæteroquin in statu gratiæ constituti, & ex tali optima intentione pugnantes, publicum Deo, veræque Fidei testimonium perhibent, hujusque augmentum atque propagationem totis viribus promovere satagunt, atque pro ejusdem defensione mortem saltem indirecte acceptant, dum periculo ipsius manifesto sese exponere non perhorrescunt. Huc faciunt verba illa Gregorii Papæ IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes, & consolatoria morientium in hac pissima intentione, quæ referuntur *c. Omni timore 23. q. 8.* ibi: *Omni timore, ac terrore depositо contra inimicos sanctæ Fidei, & adversarios omnium Religionum agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate Fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est, & ideo ab eo præmium cœleste consequetur.* Idipsum S. Joannes a Capistrano, suis Crucesignatis contra Turcas, infensissimos Christiani Nominis hostes, prope Belgradum fortiter pugnaturis, affectuose proponebat, illis (apud Vuaddingum ad Ann. 1456.) verbis: *O quam felices, qui in hac pugna Christi moriuntur; quia statim ab Angelis cum sanctis Martyribus, qui pro Fide mortui sunt, coronabuntur.* (f)

49. Dicitur IV. *Vel pro defensione alicujus veræ Virtutis supernaturalis*: nam non solum, qui propter Confessionem Fidei, sed etiam, qui pro defensione aliarum Virtutum supernaturalium moriuntur, Martyrii palmam consequuntur. Generaliter enim loquendo omnia Virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, sunt quædam Fidei protestationes: quia dum quis potius vult mori, quam Deum peccato quopiam offendere, ipso facto protestatur, Deum esse Summum Bonum, ac omnibus aliis bonis creatis præferendum; quod est articulus Fidei Christianæ.

50. Infertur proinde, quod omnium Virtutum supernaturalium opera possint esse causa Martyrii. Sic enim S. Joannes Baptista est Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam libere ac impavide prædicabat, fuit occisus. Similiter multæ Sanctæ Virgines sunt Martyres, eo quod fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic enim S. Thomas Episcopus Cantuariensis est Martyr, quia pro Catholica Ecclesia, ejusque Immunitate defendenda mortuus est; idem dicendum de plurimis aliis.

51. Et notandum, quod si quis ob prædictas causas occidatur, vere sit Martyr, licet Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judæi sub prætextu violatæ Legis Mosaicæ, & quod se Regem fecisset, Christum

Do-

Dominum veluti malefactorem occiderunt, qui tamen Martyr fuit; imo Dux, & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non raro occidebantur Martyres, vere quidem in odium Fidei, sed sub prætextu perversionis Reipublicæ: quibus similia postmodum plurimis aliis SS. Martyribus falso imposita fuerunt.

42. CONCL. III. Ad Martyrium insuper requiritur, quod mors inferatur, ita ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est perfectissimum, & completum genus Martyrii) vel saltem posita fuerit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitus impediatur. Ita communis, & sequitur Herincx *disp. 8. de Baptismo, quæst. 1.* Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, eo quod missus fuerit in ferventis olei dolium: & eadem ratione tres Pueri in fornacem Babylonicam missi, Martyres censentur, quia pro cultu unius veri Dei lethalem cruciatum (etsi postea divinitus impeditum) fornacis ardentis subire non exhorruerunt.

53. Infertur proinde I. Quod proprie & perfecte Martyres non sint, qui in vincula conjecti, vel in exilium acti, aut omnibus bonis suis spoliati, multa pro Fide Christi patiuntur, nisi forte secundum quod ex his mors sequitur; prout notat D. Thomas 2. 2. *q. 125. art. 2.* Nam talia de se non sunt illativa mortis: quinimo consueverunt homines omnia hujusmodi subire, & gravissimos etiam corporis dolores sustinere, ut vitam conservent. Quod si vero ex præmissis ipsa mors sequatur, Martyrium perficitur: ut patet exemplo SS. Martyrum & Pontificum Marcelli, Joannis, Silverii, Martini, Pontiani, quos in carcerem, vel exilium missos, atque ibi ærumnis confectos, Ecclesia pro Martyribus veneratur.

54. Infertur II. Quod Martyres solo desiderio non sint proprie Martyres: non obstante, quod amorosissimo ejusmodi desiderio maximum in cœlis cumulum meritorum consequantur; ac, etiamsi affectus Martyrii ad effectum non deducatur, nihilominus ipsa sola eorum voluntas *Deo Judice coronetur, c. Numquid Cain. de pœnit. dist. 1.* Quia videlicet re ipsa non sustinent mortem propter Confessionem veræ Fidei, neque causam proximam illius.

55. Nec obstat id, quod de S. Martino Turonensi Episcopo, canit Ecclesia: *O sanctissima anima, quam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen Martyrii non amisit.* Quo faciunt plures aliæ SS. Patrum sententiæ: ut illa S. Hieronymi, in Epitaphio Paulæ, circa finem: *Non solum effusio sanguinis in Confessione reputatur, sed devota quoque mentis servitus immaculata, quotidianum est Martyrium.* Accedit D. Augustinus *Serm. 250. de Tempore*, ibi: *Christianis quotidiana Martyria deesse non possunt. Sicut enim Castitas, & veritas, & justitia, Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur, persecutor est. Qui & in aliis defendere, & in se custodire voluerit, Martyr erit.* Item S. Bernardus *Sententia brevior. Parcitas in ubertate, largitas in paupertate, Castitas in juventute, Martyrium est sine sanguine.* Et concordant plures similes SS. Patrum sententiæ. Respondetur enim, hujusmodi authoritates loqui de Martyrio, non proprie, sed per quandam similitudinem; ut explicat D. Thomas 2. 2. *quæst. 125. art. 4. ad 1.* Unde idem D. Augustinus *lib. de sancta virginitate*, præfert Martyrium perpetuæ Virginitati. Martyrium enim inter omnes actus virtuosos maxime monstrat perfectionem Charitatis, juxta illud Salvatoris, *Joan. 15. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

56. Infertur III. Quod morientes in causa pia, v. g. vitam prostituentes ob amorem Dei in servitio pestiferorum, proprie non sint Martyres, eo quod mors eisdem non inferatur odio Fidei Christianæ, vel alicujus Virtutis supernaturalis. Martyrium enim est testimonium externum, quod Christo, vel ejus doctrinæ præbetur per hoc, quod quis mortem pro ea voluntarie subeat; quod non fit, nisi adsit, qui mortem inferat, ut Christum vel ejus doctrinam nobis auferat. In quo sensu loquitur ille vulgatus, Martyrum patientiam commendans versiculus: *Actio displicuit, Passio grata fuit*: per actionem denotans crudelitatem Tyrannorum mortem inferentium, per passionem vero patientiam SS. Martyrum.

57. Fatendum tamen, quod olim eos, *qui cum pestis saevissima grassaretur Alexandriæ, morbo laborantibus ministrantes libentissime mortem oppetiere, velut Martyres religiosa fidelium fides venerari consuevit*: ut legitur in Martyrologio Romano, *ad diem 28. Februarii.* Quod quidem factum fuit propter excellentiam operis adeo heroici, atque eximiæ Charitatis, Christo in suis membris (Fidelibus nimirum) exhibitæ. Quamvis simul notanter ibidem addatur ly *velut Martyres*; ad insinuandum, quod proprie

loquendo, & in toto rigore, tales non sint Martyres.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuipiam prosit ad salutem, requiritur insuper status gratiæ, vel saltem legitima dispositio ad gratiam, juxta illud Apostoli 1. *Corinth.* 13. *Et si tradidero corpus meum, ita ut ardeat, Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quibus verbis excluduntur illi, qui nec Charitatem habent, nec ad eam sunt dispositi: ut sunt Schismatici, Hæretici, aut alii peccatis mortiferis affectu inhærentes; prout inter alios observat Herincx *disp.* 8. *de Baptismo. q.* 3. *n.* 24.

59. Porro dispositio debita ad Martyrium in peccatoribus, non solum est contritio perfecta, sed etiam attritio, ut innuit D. Thomas *part.* 3. *quæst.* 78. *art.* 1. dicens: *Passio pro Christo susceptæ obtinet vim Baptismi:* ad hujus enim fructum consequendum sufficit in peccatoribus attritio. Concordat Scotus 4. *d.* 14. *q.* 1. §. *ex his*, ac sequuntur Lessius, Mastrius, Herincx, & alii.

60. Atque de hujusmodi Martyribus verificatur illud D. Augustini, *Serm.* 17. *de verbis Apostoli*, & refertur *cap. Cum Martha*, §. *tertio loco, de Celeb. Missar. Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod intellige, dummodo de ejusmodi Martyrio propter Christum perpesso legitime constet.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.

QUÆSTIO I.

Quid sit Justitia, & quæ Virtutes eidem annexæ?

SUMMARIUM.

1 *Justitia varia acceptiones.*
2 *Ejus acceptio magis propria.*
3 *Justitia proprie sumpta, quid?*
4 *Reddit alteri jus & quale?*
5 *Debitum legale, & Debitum morale, quid?*
6 *Virtutes Justitiæ annexæ, quæ?*
(a) Tr. 1. Dist. 1. per totum.
7 *Pietas varie accipitur.*
8 *Observantia, quid?*
9 *Justitia proprie dicta, an detur inter patrem & filium, dominum, & servum?*
10 *Gratitudo quid?*
Ejus officia quinque.
11 *Veritas, quid?*
Mendacium triplex, jocosum, officiosum, & perniciosum.
12 *Amicitia, & Affabilitas, quid?*
Et quomodo differant?
Adulatio, & Morositas, quid?

1. JUstitiæ nomen varie sumitur: & in primis Justitia communissime, ac secundum rationem suam generalissimam aliud non est, quam *rectitudo voluntatis propter se servata*, ut post D. Anselmum, *de veritate. c.* 13. loquitur Scotus 4. *dist.* 46. *q.* Et hoc modo Justitia in se continet Virtutes omnes, atque in S. Scriptura non raro sic accipitur; ut *Matthæi* 5. *Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam.* Et alibi. Deinde sumitur Justitia pro ipsamet rectitudine actus: in quo sensu bona opera exercentes, dicuntur operari justitiam, juxta illud *ad Hebr.* 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam.* Sed de Justitia taliter accepta hic non est sermo.

2. Ulterius igitur, & magis ad propositum, Justitia sumitur pro habitu, seu virtute inclinante voluntatem ad reddendum alteri debitum suum, qualecunque illud sit: juxta quod loquitur Apostolus *ad Rom.* 14. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal cui; timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Unde Justitia sic accepta, comprehendit sub se omnes eas virtutes, quæ respiciunt alterum in ordine ad reddendum ipsi quoddam debitum; cujusmodi Virtutes recensentur *num.* 6. *& seqq.* Ultimo tandem Justitia sumitur stricte & proprie; quomodo respicit debitum legale, ac jus proprie dictum, reddendum alteri. Et in hac ultima acceptione loquendo de Justitia, sit

3. CONCL. I. *Justitia* stricte & proprie sumpta bene definitur cum Ulpiano *l. Justitia, ff. de Justitia & Jure*, taliter: *Justitia est constans, & perpetua voluntas, jus suum unicuique tribuens.* Quæ definitio communiter est recepta, & sensum facit: Justitia est virtus, inclinans, & firmans voluntatem ad per-

perpetuo tribuendum jus suum unicuique. Dicitur, *constans & perpetua voluntas:* quæ particula stat loco generis: Commune est enim omni virtuti, quod sit constans & perpetua voluntas; id est, firmus habitus voluntatis, inclinans ipsam non ad unum duntaxat diem, vel annum, sed quantum est ex natura talis habitus, perpetuo circa proprium objectum recte operandi.

4. Additur, *jus suum unicuique tribuens;* sive, ut alii legunt, *jus suum cuique tribuendi:* quæ particula stat loco differentiæ, per quam Justitia differt a cæteris Virtutibus tanquam per proprium objectum, quod est jus suum cuique tribuere. Dum autem dicitur, *jus suum*, id intelligendum est de jure proprie dicto, seu debito legali; non autem de jure large sumpto, ac debito morali tantum. Et per hoc differt Justitia proprie dicta, & hic definita, ab Observantia, Pietate, & aliis hujusmodi Virtutibus, quæ licet alterum respiciant, non tamen reddunt ipsi debitum aliquod legale, seu jus proprie dictum, sed morale solum; ac proinde non sunt Justitia proprie dicta

5. Porro *Debitum legale* (quod est debitum stricte, & proprie dictum) illud est, ad quod reddendum, & quidem quoad æqualitatem, quis lege astringitur. Et additur, *quoad æqualitatem*: quia dum redditur, seu solvitur debitum legale, servatur Justitia proprie dicta, ad quam inter alia requiritur æqualitas dati & accepti; ita scilicet, ut si debeam centum, reddam centum, vel quid æquivalens: & si non posset fieri talis æqualitas, hoc ipso jam non posset esse lex de debito illo totaliter reddendo, utpote cui nunquam posset satisfieri, sicque non interveniret debitum legale. *Debitum morale* e contra dicitur illud, ad quod alteri reddendum obligatur quis solum moraliter, ac honestate virtutis: id est, quod vel est altioris ordinis, & ita magnum, ut non possit ei reddi ad æqualitatem, ac proinde solum obligat ad satisfaciendum ipsi pro viribus, seu quantum est moraliter possibile; vel ita parvum, ut non inducat obligationem legalem & strictam, sed moralem duntaxat, quæ ex quadam honestate virtutis procedit; prout fit in Virtutibus Justitiæ annexis, de quibus sit

6. CONCL. II. Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes ejus potentiales, dicuntur omnes illæ, in quibus intervenit quidem aliquod debitum ad alterum, illud tamen non est legale, sed duntaxat morale: eo quod sit (uti proxime explicatum) adeo magnum, ut non possit illi satisfieri ad æqualitatem; aut ita parvum, ut non inducat veram obligationem legalem & strictam, sed duntaxat ex quadam honestate virtutis procedentem. Prioris generis sunt Religio, Pietas, Observantia, & Obedientia, quæ est pars Observantiæ. Posterioris generis est Gratitudo, Veritas, Amicitia, Affabilitas, & si quæ sunt aliæ hujusmodi Virtutes, in quibus est solum debitum morale ad alterum. Ita communis post D. Thom. 2. 2. *qu.* 10. Nam sola illa virtus, quæ respicit debitum legale, ac jus proprie dictum alteri reddendum, censetur Justitia proprie dicta; cæteræ vero, quæ respiciunt quidem debitum alteri reddendum, sed duntaxat morale, hoc ipso deviant a ratione perfectæ Justitiæ: tamen, quia respiciunt aliquod debitum erga proximum, censentur Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes illius potentiales, uti sunt enumeratæ. Et quidem de *Religione* jam dictum est suo loco. (a)

7. *Pietas* quandoque sumitur pro studio internæ devotionis, & sinceri affectus erga Deum, & proximum: in quo sensu 1. *Tom.* 4. dicitur: *Exerce teipsum ad pietatem.* Et infra: *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ;* & alibi. Quandoque Pietas accipitur pro Misericordia, seu benigno affectu erga alios, præsertim filios nostra ope indigentes: qua ratione Pietas passim in S. Scriptura Deo attribuitur, ut *Ecclesiastici* 2. *Quoniam pius, & misericors est Deus*, & alibi. In proposito tamen pietas sumitur pro speciali virtute, qua debitum cultum exhibemus parentibus, tanquam vitæ & educationis nostræ post Deum authoribus.

8. *Observantia* est virtus, qua debitus cultus defertur Superioribus, tanquam gubernationis nostræ authoribus. Sicuti enim pietas colit parentes, eo quod sint nobis post Deum auctores vitæ, atque educationis nostræ; ita Observantia defert cultum Superioribus, quia sunt authores nostræ gubernationis. Ad hanc reducitur *Obedientia*, quæ, quatenus est specialis virtus, ideo aliquid facit, quia præceptum est. Et prædictæ tres virtutes, nempe Religio, Pietas, & Observantia respiciunt debitum adeo magnum ad alterum, ut non possit eidem satisfieri ad æqualitatem: unde versiculi illi,

Dignas Cælitibus, Genitoribus, atque Magistris
Pro merito grates reddere nemo potest.

9. Sed

9. Sed occasione dictorum, Quæres incidentaliter, an inter patrem & filium, dominum & servum (id est, mancipium) possit intercedere Justitia proprie dicta? Resp. negative, loquendo de istis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales. Ita Aristoteles 5. *Ethic. c. 6.* Scotus *cit. dist. 16. q. 1.* & alii. Ratio est: quia ad Justitiam proprie dictam requiritur jurium alteritas, id est, jurium Distinctio: atqui hæc non habetur inter patrem & filium, inter dominum & servum qua tales; cum filius & servus non sint sui juris respectu patris, ac domini; ergo. Additur tamen: *loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales.* Quod enim filius ut filius debet patri, debet ei lege Pietatis, non Justitiæ. Si vero ipsi spectentur, ut sunt distincti homines, atque in multis rebus sui juris, ac diversa jura habentes, sic inter eos potest esse Justitia, & injuria: ut si filius sit emancipatus, vel habeat bona castrensia, aut quasi castrensia, & hæc ipsi a patre contra fas auferantur: item si dominus servum occidat, vel mutilet; nam in vita, membrisque conservandis, servus non subest domino, sed est sui juris.

10. Quantum attinet ad Virtutes posterioris generis, itidem Justitiæ annexas, *Gratitudo* est virtus, qua iis, qui de nobis bene meriti sunt, non solum gratias agimus, sed etiam cum possumus, referimus. Ejus officia sunt quinque, videlicet beneficii accepti æstimatio, ejus benigna acceptio, gratiarum actio, grata commemoratio, & tandem repensio.

11. *Veritas*, sive *Veracitas* est virtus, qua nos proximis tales dictis & factis exhibemus, quales re ipsa sumus. Huic opponitur *Mendacium*; estque locutio contra mentem, cum scilicet aliud loquimur exterius, aliud interius sentimus. Et dividitur communiter ratione finis, & effectus in jocosum, officiosum, & pernicio sum. *Mendacium jocosum* est, quod fit causa voluptatis absque alterius nocumento. *Officiosum*, quod fit causa utilitatis, simulque nemini nocet: & horum utrumque est peccatum ex genere veniale. *Perniciosum* est, quo alicui injuste nocetur, sive alteri prosit, sive non. Et hoc genere suo est peccatum mortale, atque gravissime passim in S. Scriptura perstringitur; quamvis per accidens, atque ob levitatem materiæ, seu nocumenti illati, possit esse veniale.

12. *Amicitia* est virtus, qua aliqui mutuam apertamque inter se benevolentiam gerunt, seque invicem bonis affici volunt honestatis gratia, & non solum jucunditatis. *Affabilitas* est virtus, quæ procurat, ut conversatio nostra in communi hominum consuetudine sit grata, & talis, qualem esse decet spectata conditione nostra, & eorum, quibuscum agimus, aliisque circumstantiis. Differt ab Amicitia; quod hæc inter notos duntaxat, Affabilitas vero inter quosvis, etiam ignotos, locum habeat: item, quod Affabilitas in sermone, & vitæ consuetudine versetur; Amicitia potissimum in affectu. Contra affabilitatem delinquitur tum per excessum, seu nimio placendi studio, dum quis in omnibus se accommodat aliis, omnia probat, omnia laudat: & hoc, si fiat propriæ utilitatis causa, erit *Adulatio*; si solum, ut quis placeat, is *Blandus* appellatur. Tum per defectum, estque *Morositas*, qua quis proximo in congressibus nonnullam molestiam ac tedium affert, dum parum curat se accommodare, sed asper est, & pronus ad contradicendum.

QUÆSTIO II.

De divisione Justitiæ in Commutativam, & Distributivam.

SUMMARIUM.

13 *Justitia dividitur in Commutativam, & Distributivam.*
14 *Justitia Commutativa, qua?*
15 *Qualem servet æqualitatem?*
16 *Justitia distributiva, qua?*
17 *Hæc servat proportionem Geometricam, illa Arithmeticam.*
18 *Proportio Arithmetica, & Geometrica, qua?*
19 *Utraque Justitia dividitur in pramiativam, & punitivam.*
20 *Justitia objectum, quale?*

13. Celebris est hæc divisio Justitiæ in commutativam & distributivam, ab Aristotele 5. *Ethic. c. 2.* assignata, & communiter recepta. Earum utraque est Justitia proprie dicta, observans debitum legale, & reddens alteri, quod suum est, ad æqualitatem, sed cum discrimine: nam una servat æqualitatem Arithmeticam, al-

tera

tera tantum Geometricam, prout amplius declarabitur.

14. CONCL. I. *Justitia commutativa* dicitur illa, quæ versatur in commutationibus rerum, pactis, & contractibus faciendis. Et hæc tunc observatur, quando fit commutatio rerum secundum æqualitatem dati & accepti: id est, considerando solum valorem rerum sine ullo respectu ad personas, ut videlicet tanti valeat, moraliter saltem, res reddenda, quanti valet accepta, qualescunque tandem sint personæ, sive nobiles, sive ignobiles. Sic fit, quando quis debet alteri centum, & ipsi reddit centum, vel aliquid illis centum æquivalens. Idem accidit in rerum venditionibus, si tanti res vendatur, quanti moraliter saltem, & juxta communem hominum æstimationem, hic & nunc valet.

15. Et additur, *moraliter saltem*. Nam dicta æqualitas non semper debet esse omnino exacta & metaphysica, sed sufficit moralis, quæ habetur juxta prudentem hominum æstimationem, prout inter alios notat Mastrius 3. *Sentent. disp.* 3. *num.* 150. Patet hoc manifeste in rerum emptionibus, & venditionibus, in quibus exacta & Metaphysica illa æqualitas attingi semper non potest, sed solum moralis: sic enim equus, aut quodcunque aliud animal vivens, æstimato pretio justa venditur & emitur, non obstante, quod aurum totius Mundi non æquivaleat entitati unius equi, cum omne vivens simpliciter nobilius sit non vivente; quia in tali venditione & emptione saltem intervenit æqualitas moralis, taxanda juxta prudentem æstimationem hominum, atque exigentiam & utilitatem humani convictus; propter quem hæc utiliora, ac proinde magis cara, illa vero minus utilia, sicque minus cara esse censentur.

16. CONCL. II. *Justitia distributiva* e contra illa est, quæ commoda & onera communia, ut puta officia, beneficia, communes exactiones, tributa &c. distribuit inter partes Communitatis cum proportione Geometrica ad singulorum merita, vel status conditionem. Ita in re communis. Talis Justitia distributiva debet observari, quando honores vel præmia distribuuntur juxta cujuslibet meritum, & proportionem status, dando scilicet majora magis de Republica meritis, aut in majore dignitate constitutis; & minora aliis juxta cujusque meritum, statusque conditionem. Idem fit in impositione communium onerum: nam plura (cæteris paribus) debet contribuere ad communes Reipublicæ necessitates, qui majora habet bona seu prædia; minus vero, qui minora bona seu prædia possidet.

17. CONCL. III. Justitia commutativa & distributiva varie differunt, præcipue vero in hoc, quod Justitia distributiva servet proportionem sive æqualitatem Geometricam, commutativa Arithmeticam. Ita Scotus 5. *dist.* 46. *q.* 1. dicens: quod in *distributiva requiratur æqualitas proportionis, non quantitatis; in commutativa secundum aliquos æqualitas quantitatis, non tamen proportionis.* Mastrius *disp.* 3. *Theol. Moral. n.* 2. & alii. Ratio est: quia finis intrinsecus Justitiæ commutativæ est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum, v.g. centum reddendo pro centum: Justitiæ vero distributivæ finis intrinsecus est, constituere æqualitatem inter proportionem & proportionem, ut nimirum talis sit proportio inter res & onera, quæ distribuuntur, qualis est proportio inter conditiones personarum, quibus fit distributio.

18. Porro per *æqualitatem*, seu *proportionem Arithmeticam*, intelligitur vera æqualitas rei ad rem, ut puta centum ad centum, aut alterius justi pretii ad rem emptam, sine ullo habito respectu ad personas. Per *proportionem Geometricam* vero intelligitur ea, qua singulis tribuitur id, quod debent habere, cum inæqualitate tamen, juxta scilicet inæqualitatem ipsarum personarum, & cum proportione ad statum atque conditionem singulorum. Unde sequitur & alia differentia: nam in Justitia distributiva, atque proportione Geometrica, habetur respectus ad personas, earumque qualitates; prout patet in exemplis *n.* 16. adductis: secus fit in justitia commutativa, & proportione Arithmetica, ubi sine ullo personarum respectu res ipsæ (id est, data & recepta) inter se comparantur.

19. CONCL. IV. Utraque hæc Justitia, scilicet tam commutativa, quam distributiva, dividitur ulterius in præmiativam, quæ pro meritis reddit præmia; & in punitivam, seu vindicativam, quæ pro delictis reddit supplicia. Ita Doctores communiter, & probatur inductione. Quia in primis Justitia distributiva tunc est præmiativa, quando honores, officia, & hujusmodi, in præmium præstitorum beneficiorum distribuit, inæqualiter tamen juxta inæqualitatem ac proportionem status & conditio-

ditionis singulorum, dando scilicet plus personis in majore dignitate constitutis, & minus in minore dignitate constitutis, prout communiter fieri solet. Tunc vero Justitia distributiva est punitiva, quando nocentes, ut par est, suppliciis afficit, habita tamen ratione dignitatis, seu status personarum; sic adulterium v.g. in privatis personis alicubi pro prima vice punitur, statuendo ipsas cum publico despectu ante fores Ecclesiæ; in personis autem dignioribus mulcta pecuniaria. Et simile quid in multis aliis pœnis infligendis observari solet. Deinde, quod dicta divisio conveniat Justitiæ commutativæ, patet ex eo: quia hæc tunc censetur esse præmiativa, quando distribuuntur æqualiter præmia juxta æqualitem meritorum, nulla habita ratione conditionis, dignitatis & status personarum, quibus fit illa distributio. Est etiam punitiva, quando æqualia pro delictis supplicia inferuntur: sic enim commutando, pro meritis redduntur præmia æqualia, pro delictis vero supplicia. Mastrius *in 3. disp. 7. n. 177.* post Scotum 4. *disp. 36. q. un.* §. *hic primo*, & alios.

20. Quæres, quodnam sit objectum Justitiæ proprie dictæ? Resp. cum communi, objectum ejus esse jus proprie dictum, seu jus alteri obstrictum. Ratio est: quia illud est objectum formale virtutis, ad quod virtus principaliter ordinatur: atqui Justitia proprie dicta principaliter ordinatur ad hoc jus constituendum, alterique reddendum, ut patet ex ejus definitione *n. 3.* data: ergo. Restat proinde de hoc jure agendum.

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit Jus? Ubi & de Actione reali, & personali.

SUMMARIUM.

21 *Juris variæ acceptiones.*
(c) Ut dictum Tract. 2. dist. 1. n. 3. & seqq.
22 *Jus, ut est objectum justitiæ, quid?*
23 *Dividitur in Jus ad rem; &*
24 *Jus in re; quid?*
25 *Jus in re, & Jus ad rem, quomodo differant?*
26 *Actio; quid?*
(d) De hac infra Tr. 9. Dist. 5. n. 177. & 118.
27 *Dividitur in Actionem realem, & personalem.*
28 *Realis, seu Actio in rem, &*
29 *Personalis, seu Actio in personam, quid?*

21. ADvertendum, quod Jus varias habeat acceptiones. Quandoque enim Jus accipitur pro facultate aliquid agendi legitime, & inculpate: quomodo dici solet, aliquem uti jure suo, dum id agit, quod licite agere potest. Interdum pro sententia Judicis, ut *cap. ult. de Constit. in 6.* ibi: *Extra territorium Jus dicenti impune non paretur.* Aliquando pro ipsa Juris, seu Legum scientia; quo modo Studiosi, qui Jus Civile aut Canonicum audiunt, dicuntur Juri operam dare. Sumitur præterea nomen Juris, ut idem est ac Lex: quo pacto illud dividi solet in Jus naturale & positivum, in Jus Divinum & humanum, & hoc rursum in Jus Canonicum & Civile. (c) Tandem, & quantum ad propositum, jus accipitur, prout est objectum Justitiæ: de quo loquendo, sit

22. CONCL. I. *Jus* est facultas seu potestas legitima, quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquid faciendum, ita ut ab illius rei obtentione, seu retentione, vel ab illa actione facienda licite impediri non possit. Ita Mastrius *disp. 3. Theol. Mor. num. 2.* Sive, ut alii brevius loquuntur, *Jus* est facultas utendi re pro libitu citra injuriam alterius.

23. CONCL. II. Jus taliter acceptum præcipue dividitur in Jus ad rem, & Jus in re. Ita communis; & habetur *cap. ult. de Conceff. Præb. in 6.* ibi: *in quibus Beneficiis jus non esset quæsitum in re, licet ad rem.* Porro *Jus ad rem* dicitur, quo ipsa res nondum est affecta seu obligata, sed habetur tantum Jus in ordine ad acquirendam possessionem & dominium illius rei, antequam hæc actu possideatur. Sive, ut alii loquuntur, *Jus ad rem* (quod etiam *Jus personale* vocatur) illud est, quod non tribuit actionem in rem ipsam, sed tantum in personam, se ab illius rei consecutione impedientem. Et tale Jus est, quod alicui competit per donationem, emptionem, aliosque hujusmodi contractus erga rem sibi donatam, venditam &c. antequam illius rei traditio sibi fiat: si enim res illa alteri vendatur, ac re ipsa tradatur, manebit ipsi, nec poteris tu eam vendicare, aut in judicio repetere, quia, res illa nondum erat tua facta ante actualem traditionem, sed tan-

cantum habes actionem personalem in eum, qui te fraudavit. Tale enim Jus ad rem est illud, quod quis consequitur per electionem, postulationem, aut præsentationem ad Beneficium Ecclesiasticum; item per institutionem in hæredem ante aditionem hæreditatis, & hujusmodi.

24. *Jus in re* e contra dicitur illud, quod rem ipsam sibi devinctam & obligatam habet: sive, quod habetur in re aliqua, cujus possessio & dominium actu jam cuipiam est comparatum. Aut magis juridice loquendo, *Jus in re* dicitur illud, quod tribuit actionem in rem ipsam, seu actionem realem, quæ dicitur *Rei vendicatio*, sive (ut alii loquuntur) *Rei vindicatio*, de qua mox plura. Et tale Jus in re est illud, quod habetur per emptionem, & alios contractus, secuta rei traditione; item quod acquiritur in Beneficio Ecclesiastico per actualem ejus collationem, sive investituram, ac hujusmodi.

25. Est autem notabile discrimen inter Jus in re, & Jus ad rem. Siquidem Jus in re ita facit rem propriam illius, qui habet tale Jus respectu ipsius rei, ut in quocunque loco hæc sit, & ad cujuscunque manus deveniat, is habeat facultatem, ubicunque eam reperit, recipiendi, & a quocunque repetendi, & quisquis eam receperit, ex Justitia teneatur ipsam restituere. Sic v. g. si equus Petri fuit furto ablatus, poterit eum Petrus repetere, ubicunque invenerit; non obstante, quod alius equum bona fide emerit: quia talis equus est Petro obstrictus, & ipse respectu hujus equi habet jus in re; omnis autem res transit cum suo onere, quo est affecta. Cæterum Jus ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed titulum duntaxat justum, & Jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium. Ex quo fit, quod si quis impediatur a consecutione talis rei, respectu cujus sibi competit Jus ad rem, non possit rem ipsam vindicare, atque in judicio repetere, sed duntaxat actionem personalem instituere adversus eum, qui ipsum impedit, vel impedivit ab illius rei consecutione. Hoc ut melius intelligatur,

26. Quæres, quid sit actio generatim, simulque Actio realis, & personalis? Resp. I. *Actio* generatim aliud non est, quam *Jus persequendi in judicio, quod sibi debetur*. Ita habetur §. 1. *Inst. de Actionibus*, estque communis. Dicitur, *in judicio*: quia nemo sibi ipsi Jus dicere potest, neque quod sibi debetur, privata occupare authoritate, cum ideirco constituti sint Magistratus; dummodo excipiatur casus, in quo locus est occultæ compensationi (d) aut quando est periculum in mora, prout a fure in furto deprehenso quilibet repetere potest rem furtivam.

27. Resp. II. Actio ut sic recte dividitur in Actionem realem, & personalem. Ita communis; & habetur clare §. *Omnium*, *Inst. de Action.* ibi: *Omnium autem actionum summa divisio in duo genera deducitur: aut enim in rem sunt, aut in personam. Nam agit unusquisque aut cum eo, qui ei obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo casu prodita sunt actiones in personam, per quas intendit adversarium ei dare, aut facere oportere, & aliis quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus est, movet tamen ei de aliqua re controversiam: quo casu prodita actiones in rem sunt, veluti si rem corporalem possideat quis, quam Titius suam esse affirmet, possessor autem dominum ejus se esse dicat; nam si Titius suam esse intendat, in rem actio est.* Hæc ibi. Et sciendum, quod actiones in rem, alio nomine in Jure appellentur *Vendicationes*; & Actiones in personam, dicantur *Conditiones*, ut habetur §. *Appellamus*, *Instit. de Action.*

28. Resp. III. *Actio realis* (quæ & *Actio in rem* appellatur) ea est, quæ adhæret rei, ipsamque insequitur; adeo, ut in cujuscunque possessionem res nobis obligata devenerit, ab eodem reposci, & vendicari possit; & si probaverimus, rem esse nostram, etiam in Judicio necesse habeat possessor eam nobis restituere. Ita habetur tum *cit.* §. *Omnium*, *Inst. de Action.* tum *l. Officium ff. de Rei vendicatione*; estque communis. Porro, ut dictum, hujusmodi Actio in rem appellatur etiam *Rei vendicatio*: nam *Vendicare rem*, sive (ut Moderni passim loquuntur) *Vindicare*, idem est, ac rem sibi appropriare, & dicere esse suam, & per hoc intendere, ut sententia judiciali res illa declaretur esse sua, ejusque dominium sibi applicetur.

29. *Actio personalis*, seu *Actio in personam*, est illa, quæ proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo, vel delicto. Et dicitur, *personalis*: quia quamvis hæc actio sit in ordine ad aliquid recuperandum ab adversario, quod tibi fieri vel dari ab eo petis; nihilominus actio illa ita cohæret personæ, ut ipsa contra alium, qui rem illam forte detinet, institui non possit. Sic v.g. si mutuo dedisti Cajo centum florenos, quos ille Titio donavit, & tradidit, in hoc casu actio duntaxat personalis contra Cajum, nulla vero contra Titium tibi competit.

DI-

DISTINCTIO III.

De Speciebus Juris in re.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Dominium.

SUMMARIUM.

1 *Juris in re species, quæ?*
2 *Dominium communissime, quid? Dominium Divinum, & humanum.*
3 *Dominium humanum aliud jurisdictionis, aliud proprietatis.*
4 *Dominium proprietatis, perfectum, &*
5 *Imperfectum.*
Hoc subdividitur in Dominium directum, & Dominium utile.
6 *Alia de Dominio remissive.*

1. JUris in re variæ sunt species, quarum aliquæ rem ipsam, aliæ usum rei respiciunt. Et quidem prioris generis est *Dominium*; quo quis de re sua potest facere quod vult, dando, vendendo, commutando &c. & si impediatur, potest in Judicio experiri, prout *num.* 4. declarabitur. Accedit *Possessio*, quæ (si est justa, simulque pacifica) Dominio addit, quod in tali jure non impediatur. Et tandem *Proprietas*, quæ insuper dicit, quod quis in tali jure parem non habeat. Posterioris generis, sive Juris in usu rei, duæ sunt species, videlicet *Ususfructus* & *usus juris*: de quibus in progressu breviter. Incipiendo igitur a Dominio, ejusque divisionibus, sit

2. CONCL. I. *Dominium* communissime sumptum aliud non est, quam facultas disponendi de re tanquam sibi subjecta. Sic quippe juxta communem apprehensionem Dominium habere censetur, qui aliquid habet, de quo jure proprio, seu citra alterius ordinationem, disponere pro nutu possit; quod idcirco dicitur esse suum. Atque in hac tam generali acceptione, illud cum primis subdividitur in *Dominium Divinum*; quale competit Deo per essentiam in omnes creaturas: & in *Dominium humanum*, quod convenit homini per participationem, seu potestatem sibi a Deo collatam in alias creaturas; juxta illud *Gen.* 1. *Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus quæ moventur super terram.* Et de hoc Dominio humano, quod & *Politicum* appellant, agitur in proposito.

3. CONCL. II. Dominium humanum, seu politicum, aliud est Dominium jurisdictionis, & aliud Dominium proprietatis; quorum quodlibet denuo subdividitur. Ita communis, & patet inductione. Et quidem *Dominium jurisdictionis*, est potestas gubernandi suos subditos, id est, illis aliquid præcipiendi, vel prohibendi, ac illos judicandi, puniendi, vel præmiandi: hi quinque enim sunt actus gubernandi. Porro Dominium jurisdictionis subdividitur in sæculare; quale est Imperatoribus, Regibus, Ducibus, &c. respectu populorum sibi subditorum in negotiis sæcularibus: & in Ecclesiasticum, quale est in Summo Pontifice, Episcopis, aliisque Prælatis Ecclesiasticis, qui habent subditos in spiritualibus. *Dominium proprietatis* e contra est Jus disponendi de re sua pro libitu, nisi lege prohibeatur: de quo potissimum loquendo, sit

4. CONCL. III. Dominium proprietatis aliud est perfectum, aliud imperfectum. Ita rursum communis. *Dominium proprietatis perfectum* (quod & *plenum* dicitur) communiter solet definiri, dicendo: *Dominium est jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur.* Dicitur, *jus*: quæ particula stat loco generis. Dicitur, *perfecte disponendi de re*: quæ particula stat loco differentiæ, simulque denotat, hic definiri Dominium perfectum seu plenum, virtute cujus potest quis perfecte disponere de re sua, eaque uti pro suo arbitratu, ipsam vel servando, vel vendendo, donando, commutando, vel etiam destruendo, *nisi lege prohibeatur*. Et hoc ultimum idcirco additur: quia licet Dominium ex natura sua tale sit, ut tribuat potestatem disponendi de re sua pro libitu, tamen interdum lege prohibente fit, ut hæc potestas non possit exire in actum. Sic pupillus prohibetur alie-

nare

nare rem ſuam, cum tamen ſit verus dominus: ſimiliter quandoque lege prohibente non licet vendere res ſuas externis Nationibus, eo quod ſit prohibita talium mercium extractio e Provincia; quibus ſimilia contingunt paſſim in aliis caſibus.

5. *Dominium proprietatis imperfectum* (cui pariter convenit proxime data Dominii definitio, dummodo in ea omittatur ly *perfecte*) vel habet tantum proprietatem rei abſque emolumentis ſeu fructibus: vel e contra emolumentum abſque proprietate: & juxta hoc ſubdividitur in directum, ac utile. *Dominium directum* continet ſolam rei proprietatem: unde habens hujuſmodi Dominium dici ſolet *Proprietarius*, id eſt, habens talis rei proprietatem. Et tale Dominium directum habet Princeps in Feudis, Dominus in prædio ad Emphyteuſin dato, & omnis ille, qui dicitur dominus cujuſpiam rei: cujus Uſusfructus alteri conceſſus eſt. *Dominium utile* duntaxat, continet ſolam rei utilitatem, ſeu emolumentum: & tale eſt, quod habet Feudatarius, Emphyteuta, Uſufructuarius &c. reſpectu illius rei, quam ab alio accepit in Feudum, Emphyteuſin, vel cujus habet Uſumfructum.

6. Cæterum de Dominio hactenus explicato, & quibus competat, quibuſque modis acquiratur, plures occurrunt difficultates; de quibus in ſequentibus Diſtinctionibus dicetur, poſtquam in præſenti cæterarum ſpecierum Juris natura fuerit explicata.

QUÆSTIO II.

Quid ſit Uſusfructus?

SUMMARIUM.

7 *Uſusfructus, quid?*
Jus utendi, & Jus fruendi, quomodo differant?
8 *Fructus rei, quid?*
9 *Uſufructuarius, quis?*
10 *Uſufructuarius ad quid teneatur?*
11 *Tenetur recte colere rem Uſufructuariam.*
Et in ea modicas expenſas facere.

7. CONCL. I. *Uſusfructus* recte definitur, dicendo: *Uſusfructus eſt jus alienis rebus utendi, fruendi, ſalva rerum ſubſtantia.* Ita habetur *L. 1. ff. de Uſufructu & §. 1. Inſtit. eod.* eſtque communis. Et quidem in hac definitione ly *Jus*, ſtat loco generis; reliqua ponuntur loco differentiæ. Dicitur deinde, *utendi*; & mox additur ly *fruendi*, id eſt, percipiendi fructus rei: tum ut indicetur effectus illius juris, quod tribuitur cuipiam per Uſumfructum, qui eſt legitima poteſtas utendi & fruendi re aliena, ſalva tamen ejus ſubſtantia. Tum quia *Jus utendi*, & *Jus fruendi* re aliena, valde differunt: nam is, qui habet ſolum Jus utendi re aliqua, gaudet nudo duntaxat uſu illius, ita ut quamvis poſſit re illa uti pro ſuis neceſſitatibus, ex ea tamen fructus non percipiat. Sic qui habet Jus utendi equa alterius, poteſt quidem ea uti ad ſuas neceſſitates; fructus tamen ejus, id eſt, equæ partus non erit ſuus, ſed domini proprietarii equæ. E contra Jus fruendi tribuit cuipiam hujuſmodi jus, ſeu poteſtatem percipiendi fructus rei alienæ: quale Jus utendi & fruendi ſimul, importat Uſusfructus, ut ex ipſo nomine patet; ac proinde Uſusfructus eſt pinguior uſu juris.

8. Porro *fructus rei* dicitur, quidquid ſalva rei ſubſtantia ex re illa eſt perceptibile. Sic cenſetur eſſe fructus in grege ovium, aliorumque animalium, lac, lana, fœtus; in fundo fœnum, ſegetes, fructus arborum, virgulta, arboreſque cæduæ, ita ut ſuccidi poſſint (non vero fructiferæ) lapides in lapicidinis; in domo locatio, & his ſimilia: prout habetur *L. 10. & ſeqq. de Uſufructu.*

9. Dicitur ulterius in definitione Uſusfructus, *re aliena*: Ut excludatur jus utendi & fruendi, quod quiſque habet in re ſua, cujus plenum obtinet Dominium: quia talis non dicitur Uſufructuarius, non obſtante, quod utatur re illa, ejuſque fructus percipiat; ſed dicitur Dominus illius rei, quod eſt quid majus. Tandem additur, *ſalva rei ſubſtantia*: quia Uſufructuarius (id eſt, ille, qui habet Uſumfructum rei alienæ) tenetur rem illam, ex qua fructus percipit, integram Proprietario ſervare.

10. Quæres, ad quid teneatur Uſufructuarius? Reſp. Uſufructuario in primis incumbit ſolvere impenſas, quæ ratione fructuum percipiendorum fieri debent. Tenetur inſuper Uſufructuarius ad præſtandas collectas, tributa, & ſimiles præſtationes reales, quæ pro re fructuaria debentur; prout habetur deciſum *l. Hactenus. ff. de Uſufructu*. Nam *Qui ſentit onus, ſentire debet*

debet commodum, & e contra, juxta Regulam 50. Juris in 6.

11. Tenetur rursum Usufructuarius rem illam, cujus habet Usumfructum, recte colere, eaque quasi bonus pater familias uti; prout liquet ex ipsa definitione Ususfructus, dum dicitur esse jus utendi & fruendi *salva rei substantia*. Hinc inferunt Doctores idque desumunt ex *cit. l. Hactenus. ff. eod.* quod, qui habet Usumfructum fundi, teneatur in locum arborum demortuarum novas subserere, juxta arbitrium boni viri; & qui habet Usumfructum ædium, teneatur saltem modicas expensas facere ad sarta tecta conservanda. Dicitur, *modicas expensas:* nam ad magnas non tenetur ipsemet Usufructuarius, sed Proprietarius rei, nisi forsan aliter inter eos conventum fuerit. Omittuntur nonnulla alia, obligationem Usufructuarii, ipsumque Usumfructum concernentia, cum sit materia magis Juridica, & plurimum pendeat ex particularibus pactis, & conventionibus cum Domino proprietario initis.

QUÆSTIO III.

De Usu juris, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

12 *Usus facti, & Usus juris.*
13 *Usus juris, quid?*
14 *Et quomodo differat ab Usufructu?*
15 *Usuario, quæ jura competant, necne?*
16 *Habenti Usum domus quid liceat?*
17 *Minus juris est in Usu, quam usufructu.*

12. ADvertendum, quod Usus dupliciter sumi possit. I. Pro ipso actu utendi re alterius, sive pro actuali usu licito rei alienæ; & dici solet *usus facti*, seu *nudus usus rei*: qualis est actualis equitatio ex permissione proprii Domini facta in equo alieno, vel actualis inhabitatio domus alienæ, & hujusmodi. II. Accipitur Usus pro ipsomet jure utendi re aliena, v.g. pro jure illo, quod quis ratione præviæ solutionis habet equitandi tali equo, vel inhabitandi domum alienam; & vocari solet *usus juris:* de quo loquendo, sit

13. CONCL. I. *Usus juris* recte solet definiri, dicendo: Usus est jus utendi tantum re aliena, salva ejus substantia. Ita Doctores communiter. Dicitur *jus utendi:* quia hic definitur Usus juris, non autem Usus facti tantum; de hoc enim, cum nihil juris præbeat utentibus, minus solliciti fuerunt Doctores. Ejus tamen mentio fit *c. Exiit. §. Nec quisquam, de verbor. signif. in 6.* ubi Pontifex sic loquitur: *Qui, inquam, usus non juris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in utendo præbet utentibus, nihil juris.*

14. Dicitur ulterius, *utendi tantum*: Per quam particulam Usus juris differt ab usufructu, cum quo in cæteris particulis omnino convenit: siquidem minus juris est in Usu, quam in Usufructu; & cui Usus alicujus rei competit, vel in testamento relictus est, uti quidem ea re potest, frui vero non potest.

15. Infertur proinde, quod Usuarius, id est, is, cui Usus alienæ rei, v. g. horti, est concessus, possit quidem in ipso horto deambulare, ac poma, olera, & reliqua quæ ibi nascuntur, ad suum, suæque familiæ, & hospitum victum accipere, *l. plenum. ff. de Usu & habitatione;* non possit tamen omnes fructus recipere, eosque suo arbitratu vendere, seu alienare; sicuti posset, si haberet Usumfructum horti. Item, si cui in testamento legetur Usus jumentorum, vel gregis ovium aut vaccarum, non potest percipere pecorum fœtus, vel lanam (hæc enim in fructu magis, quam in Usu numerantur) neque lac, nisi in modica quantitate, & quatenus ad victum quotidianum opus est: potest autem bovibus, vel jumentis uti ad arandum, aut agrum stercorandum, & ad omne aliud ministerium, ad quod boves apti sunt; prout expresse habetur decisum *cit. l. Plenum ff. de Usu & habitat. & §. 1. Inst. eod.* cum concordantiis.

16. Similiter, cui Usus domus, seu inhabitatio ejus relicta fuit in testamento, aut aliunde competit de jure, potest quidem non solum in propria persona, sed etiam cum sua familia in ipsa habitare, imo & inquilinum secum recipere, aut aliquos hospites: non tamen potest domum alteri locare, neque inhabitationem ejus alicui concedere sine se, neque Usum hujusmodi vendere; prout similiter decisum habetur *l. Cui usus, & seqq. ff. de usu & habitatione.*

17. Ex quibus patet, minus esse juris in Usu, quam in Usufructu: nam prædicta omnia (dempta venditione Ususfructus) competunt Usufructuario, non autem Usuario tantum. Cæterum illis ipsis modis, quibus

bus Ususfructus constituitur, vel finitur, etiam nudus Usus constitui, atque definere soleat. *cit* §. 1. *Institut. de Usu & habitatione*, de quibus plura Juris Consulti.

QUÆSTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Possessio, & quæ ejus privilegia?

SUMMARIUM.

18 *Possessio, unde sic dicta? Varie accipitur.*
19 *Ejus divisio.*
20 *Possessio facti, seu naturalis tantum, & Possessor bonæ, & malæ fidei.*
21 *Possessio juris & facti simul, quid?*
22 *Possessionis definitio explicatur. Res incorporales proprie non possidentur. Res corporales, & incorporales, quæ?*
23 *Depositarius non possidet, cur?*
24 *Possessionis privilegia plura.*
25 *Enumerantur præcipua.* (a) Dist. 6. n. 5. & seqq.
26 *Possessor, si spolietur, ante omnia restitui debet. Possessor invasus potest vim vi repellere.*

18. POssessio sic dicitur a pedibus, & sonat idem quasi *pedum positio*, prout notatur *l.* 1. *ff. De acquirenda vel amitten. possess.* nam per pedum positionem super bona immobilia, utputa super agrum, vel domum, solet acquiri Possessio. Tribuitur autem hoc nomen interdum ipsis rebus possessis; ut *Psalm.* 77. *Tradidit possessionem eorum igni.* Et *Matth.* 19. *Erat enim habens multas possessiones*, & alibi. Verum hoc loco Possessio accipitur pro actu, vel jure possidendi, a quo denominatur quis possessor. Et notanter sub disjunctione dictum est, *pro actu, vel jure possidendi:* hæc enim duo non sunt idem, & quamvis possint in simul conjungi (uti fit in Possessione juris & facti simul) adhuc tamen ab invicem separari valent, prout accidit in Possessione facti tantum. Hinc sit

19. CONCL. I. Possessio ut sic dividitur in Possessionem juris tantum, facti tantum, & in Possessionem juris & facti simul. Ita in re communis; & patet inductione. Siquidem *Possessio juris tantum* (quæ alio nomine appellatur *Possessio civilis*) est ipsum met jus possidendi rem, solo animo retentum: & habetur, quando quis rem suam ipso facto non amplius possidet, nihilominus de jure, sed solo animo, ejus possessionem retinet, & continuat. Hoc modo civiliter, seu de jure possidet, qui abest quidem a rebus suis, adhuc autem animo eas possidet, seu occupat, eo quod non discesserit inde animo relinquendæ possessionis, sed postea reversurus.

20. *Possessio facti tantum* (quam & *naturalem tantum* appellant) est solus actus possidendi sine jure: & talem duntaxat possessionem habet possessor rei alienæ, eo quod jure possidendi sit destitutus. Ubi simul advertendum, quod si possessor rei alienæ possideat eam ut suam bona fide (id est, si ipse habeatur pro domino, ac ipsemet bona fide credat, se esse dominum hujus rei, revera tamen non sit, sed ad alium pertineat rei illius dominium) tuno dicatur is *Possessor bonæ fidei*, atque ejusmodi rem bona fide possidere: Si quis vero rem alienam mala fide possideat, bene sciens, eam rem non esse suam, prout fur possidet rem furtivam, dicitur is *Possessor malæ fidei.*

21. Tandem *Possessio juris & facti simul* (quæ etiam *civilis & naturalis simul* est) vocatur ea, quæ includit simul utrumque, id est, tam jus, quam actum possidendi. Et talis Possessio competit cuilibet domino, rem suam per corporalem insistentiam possidenti; id est, qui in re, quam de jure possidet, vel in aliqua parte ejus præsens existit, aut saltem res possessa est in conspectu ejus, ut ipsam videat, vel partem ejus: nam quodlibet horum sufficit ad possessionem facti, seu naturalem continuandam, sive dein tale quid fiat per se, sive per alium suo nomine. Et de hac loquendo, ulterius sit

22. CONCL. II. *Possessio* est rei corporalis detentio, corporis, & animi, & juris adminiculo. Ita Glossa communiter recepta *L.* 1. *ff. De acquirenda vel amitt. possess.* Dicitur, *detentio rei:* quia ad hoc, ut quis rem actu possideat, necesse est, eam aliquo modo detinere, seu occupare, vel per se, vel per alium, qui suo nomine eam detinet: hoc enim essentialiter requiritur ad possessionem juris & facti simul, de qua procedit data definitio. Et additur, *rei corporalis*: nam res incorporales proprie non possidentur, sed dicuntur quasi possideri, *arg. c. Cum Ecclesia, de Causa Possess.* Ubi Pontifex possessionem juris spiritualis eligendi, appellat *quasi possessionem*, juncta *L. Sequitur*,

§. *si viam de ff. de Usucap.* Porro *Res corporales* sunt eæ, quæ ex sui natura tangi possunt; veluti ager, vestis, equus, aurum, & hujusmodi. *Res incorporales* vero, quæ tangi non possunt: ut sunt ea, quæ consistunt in jure, v. g. jus eligendi, jus patronatus, jus ad hæreditatem, Ususfructus, & alia hujusmodi jura.

23. Dicitur ulterius, *corporis, & animi adminiculo.* Quia ad Possessionem unum sine altero non sufficit, sed requiritur, ut quis rem corporaliter apprehendat, seu detineat, simulque ut eam detineat tanquam suam, sicque animo possidendi, & non solum nomine alterius ipsam habeat. Hinc Depositarius (id est ille, qui rem alterius apud se depositam retinet) non dicitur possidere depositum, quia non detinet illud animo possidendi, ac retinendi sibi. Additur vero, *& juris adminiculo:* quæ particula sonat idem, ac *jure non refragante*, sive, ut habeatur possessio illa non contra jus & fas; nam data definitio convenit Possessioni juris & facti simul. Et per hoc excluditur Possessio manifeste injusta: qua v. g. fur, aut alius rei alienæ invasor, possidet rem alienam: siquidem talis non habet possessionem juris & facti simul, quia non detinet rem illam juris adminiculo, sed contra jus & fas; quamvis habeat possessionem facti, seu naturalem.

24. Quæres, quidnam privilegii conferat Possessio? Resp. plura sane privilegia, & commoda afferre Possessionem: adeo quidem, ut quando a duabus partibus litigantibus de proprietate alicujus rei controversia coram Judice agitatur, plerumque, & ferme semper, existat ingens contentio de ipsa Possessione; uti notatur §. *Retinendæ, Instit. de Interdictis.*

25. Et primo quidem in tali casu, si videlicet oboriatur controversia inter quosdam de rei proprietate, sive dominio, & adhibita diligenti inquisitione maneat adhuc dubium, cujusnam res illa sit; tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adjudicabitur causa, juxta *Reg. 65. Juris in 6. in pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* Deinde Possessio parit in judicio præsumptionem dominii: unde in prædicto casu possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam repetit; & quidem, si hic non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit, sed alter remanebit in possessione, etiamsi revera res ejus non sit; prout expresse habetur *cit.* §. *Retinendæ, Instit. de Interdictis.* Ulterius Possessio, si sit bonæ fidei, suo tempore parit præscriptionem; id est, facit, ut res, quæ prius revera non erat tua, elapso tempore a Jure definito fiat tua, ita ut non amplius tenearis eam domino, postea primum ipsam repetenti, restituere; de quo plura inferius (a) agendo de Præscriptione.

26. His accedit, quod si Possessor privata alicujus violentia de Possessione rerum suarum exturbetur, aut ea clam spolietur, ante omnia debeat fieri restitutio spoliati; non obstante, quod occupator alleget titulum, velitque probare, rem illam esse suam. Generaliter enim restitutio spoliati ante omnia fieri debet, *c. In litteris, & seqq. de Restitut. spoliat.* Nec potest cogi spoliatus (dummodo probaverit, se per adversarium violenter, aut clam, possessione rei suæ spoliatum fuisse) ad alios causæ articulos respondere, donec sibi restitutio spolii facta sit: & tunc primum pars adversa, si quidpiam proponere voluerit, audiri debet, *arg. c. 1. & c. Conquerente, eod.* cum concordantiis. Tandem Possessor ab altero invasus potest vim vi repellere, remque suam defendere, etiam armis, si ita opus fuerit: aut jam expulsus, possessionem suam repetere, dummodo id statim sive in continenti fiat, *c. Olim de Restitut. spoliatorum & l. Idem est, ff. de Vi, & vi armata.*

DISPU-

DISTINCTIO IV.

De Objecto, & Subjecto capaci Dominii.

QUÆSTIO I.

Quænam cadant sub objectum Dominii.

SUMMARIUM.

1 *De cujus Dominio hic agatur?*
2 *Sub Dominium hominis cadunt res inferiores corporeæ.*
Et quid de superioribus?
3 *Unus homo potest cadere sub Dominium alterius, quomodo?*
4 *Homo non habet dominium vitæ suæ.*
5 *Solvitur instantia.*
(b) De hoc amplius Tract. 9. Dist. 3. n. 10. & seqq.
6 *Dans nomen militiæ non vendit vitam suam.*
7 *Homo est dominus propriæ famæ.*
8 *Non tamen sine causa potest tantum bonum prodigere.*

1. NOn est sermo in proposito de Dominio Dei, quod esse supremum atque perfectissimum in omnes creaturas, de fide est. Neque agitur hic de Dominio Angelorum, sed duntaxat de Dominio hominis, investigando, quænam cadant sub perfectum Dominium hominis, id est, quænam sint illæ res, in quas homo potest habere Dominium perfectum.

2. CONCL. I. Omnes res corporeæ inferiores, ut puta agri, montes, flumina, plantæ, bestiæ, metalla &c. cadunt sub Dominium hominis. Ita communis; & patet ex illo *Gen. cap. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram*; & alibi. Dicitur notanter, *res corporeæ inferiores &c.* Siquidem rerum superiorum, quales sunt Angeli, & corpora cœlestia, homo non dicitur proprie habere Dominium; bene tamen quorundam effectuum ab ipsis profectorum, ut luminis, caloris &c. nam hinc certa jura proveniunt, ut puta jus prospectus, & hujusmodi, quæ alio nomine appellantur *Servitutes*, de quibus Jurisperiti.

3. CONCL. II. Potest unus homo cadere sub Dominium alterius, & hic in ipsum habere non solum Dominium jurisdictionis, sed aliquo modo etiam proprietatis. Ita rursum communis. Prima Pars de Dominio jurisdictionis est clara: sic enim Pater in filium, Dominus in servos, Rex aut Imperator in subditos suos, habet dominium jurisdictionis. Altera pars, quod etiam aliquo modo unus homo habeat Dominium proprietatis in alium, patet in mancipiis, seu servis proprie dictis, quorum olim frequens erat usus, & poterant a dominis ad libitum vendi. Additur tamen, *aliquo modo*; quia dominus non habet tale Dominium in servum, seu mancipium proprie dictum, ut possit ipsum pro libitu & absque ulla causa occidere, sicut potest jumentum suum interficere; nam hoc est contra illud Præceptum Decalogi, lumine naturæ notum, *Non occides.*

4. CONCL. III. Homo non habet Dominium vitæ suæ, sed istud penes solum Deum remanet: unde homo est quidem procurator, custos, & quasi usuarius vitæ suæ, non autem dominus. Patet hoc ex illo *Sapientiæ 16. Tu es Dominus, qui vitæ & mortis habes potestatem.* Accedit ratio; quia alioquin, si homo esset dominus vitæ suæ, posset licite se privare vita, ac seipsum interficere: hoc autem est falsum & contra citatum illud, *Non occides*; ergo. Cæterum licet homo non sit dominus vitæ suæ, est tamen ejusdem procurator, & custos, atque usuarius, ita ut habeat jus ea fruendi, eamque defendendi contra injustos invasores, ac vim vi repellendi: atque idcirco, qui privata authoritate, ac sine justa causa aufert vitam proximo, vel eam aliqua ratione violat & diminuit, facit ipsi injuriam.

5. Si dicas: Potest homo licite uti vita sua cum periculo mortis, v. g. assistendo pestiferis cum periculo contagionis, vel occurrendo hostibus primo loco in acie belli; ergo habet dominium vitæ suæ. Resp. negando consequentiam: quamvis enim homo in quibusdam casibus habeat facultatem utendi vita sua cum probabili periculo mortis, non tamen habet potestatem, ut vitam

directe ac per se possit destruere, sed solum per accidens & ind recte, quatenus justa de causa potest quidpiam agere, cui videt annexum esse periculum vitæ suæ. (b) Dominium autem includit facultatem utendi re quapiam pro libitu, per se quoque ac directe ejus substantiam destruendo, si placuerit.

6. Quod si urgeas: Potest homo vitam suam alteri vendere, prout fit, dum quis dat nomen militiæ: ergo. Resp. negando assumptum: falsissimum quippe est, eos, qui dant nomen malitiæ, vendere vitam suam pro pretio ipsis tunc soluto; cum solummodo vendant ministerium, seipsos paratos offerendo ad sustinendos quoscunque labores atque onera militiæ, etiam cum vitæ periculo, imo, si opus fuerit, usque ad effusionem sanguinis.

7. CONCL. IV. Homo vere quidem est dominus propriæ famæ, & honoris; adhuc tamen sine causa tantum bonum prodigere, & licite negligere non potest. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 73. *art.* 4. ubi docet, in cujusque arbitrio esse, pati detrimentum suæ famæ, nisi vergat hoc in periculum aliorum. Maltrius *disp.* 3. *Theol. Mor. num.* 34. Lessius, & alii. Ratio est: quia homo post vitam a Deo acceptam, comparat sibi primum bonam famam; ergo non est ratio, cur, non sit dominus ejus, sicut est aliarum rerum, quas proprio labore acquirit. Et hinc multi Sancti propriam famam, & honorem positive spreverunt, ut per virtutem Humilitatis vitam æternam tutius consequerentur. Sic D. Augustinus scripsit Libros Confessionum, & S. P. N. Franciscus e publico loco suos defectus denuntiavit: quod idem in simili factum est ab aliis pluribus Sanctis.

8. Cæterum non esse licitum, sine causa tantum bonum propriæ famæ & honoris prodigere, patet ex illo *Ecclesiastici* 41. *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde D. Augustinus *lib. De bono viduitatis, cap.* 22. & refertur *c. Non sunt audiendi*, 11. *q.* 3. sic inquit: *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Et idem *in Serm. de communi vita Clericorum*, relatus *c. Nolo*, 12. *q.* 1. ait: *Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est.*

QUÆSTIO II.

De Peculio Filiifamilias, nec non & Bonis Uxoris.

SUMMARIUM.

9 *Peculium, unde sic dictum?*
10 *Peculium Filiifamilias castrense,*
11 *Quasi castrense,*
12 *Profectitium, &*
13 *Adventitium, quid?*
14 *Bona dotalia, & paraphernalia uxoris, quæ?*
15 *Dotis proprietas manet penes uxorem.*
16 *Excepto uno, vel altero casu.*
17 *Quid de Bonis paraphernalibus uxoris?*
18 *Corollaria.*
19 *Quomodo peccet uxor, accipiens ex bonis mariti?*

(c) Tr. 9. Dist. 5. n. 28. & seqq.

9. *Peculium*, ut habetur *l. Depositio, ff. de Peculio, dictum est, quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum.* Et quantum attinet ad primam partem Quæstionis, Peculium Filiifamilias communiter quadruplex assignatur, videlicet castrense, quasi castrense, profectitium, & adventitium.

10. *Peculium castrense* dicitur illud, quod Filiusfamilias acquirit in castris, non acquisiturus aliunde: & hujusmodi bona, quæ ipse acquirit, dum militat in castris, dicuntur *Bona castrensia.*

11. *Peculium quasi castrense* est, quod Filiifamilias, qui sunt Magistri artium liberalium, Medici, Clerici, vel Advocati, de publico acquirunt, & si quis Filius familias habeat talia bona, dicitur is habere *Bona quasi castrensia*, seu *Peculium quasi castrense.* Porro bona hujusmodi sive castrensia, sive quasi castrensia, pleno jure, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum semper ad filios pertinebant, & adhuc pertinent; prout fatentur Juristæ, & Theologi unanimiter.

12. *Peculium profectitium* dicitur, quod de rebus paternis proficiscitur, & filius in ipsis negotiando lucratur. Et hoc totum, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, patri acquiritur; ut habet communis Doctorum.

13. Tandem *Peculium adventitium* dicitur omne illud, quod Filiofamilias advenit ex alia causa, quam ex enumeratis: ut puta, quod advenit seu acquiritur ipsi per testamentum

ab

ab avo, vel avia, vel aliquo alio factum, aut ex prospera fortuna, vel hujusmodi. Et horum bonorum adventitiorum usumfructum habet pater, quamdiu Filius est sub sua potestate: dominium autem eorum remanet filio. Et per hoc patet ad primam partem Quæstionis de peculio, sive Dominio Filiorumfamilias.

14. Quantum attinet ad alteram quæstionis partem, seu ad Bona Uxoris, est notandum, alia esse bona Uxoris dotalia, alia paraphernalia. *Bona dotalia* aliud non sunt, quam dos, quæ ab uxore, vel ab alio ejus nomine, datur marito ad onera Matrimonii sustinenda, nimirum ad alendam uxorem, liberos, familiam &c. Hæc enim cura præcipue incumbit marito. *Bona paraphernalia* uxoris e contra dicuntur res illæ, quas uxor præter dotem, quam marito pro oneribus Matrimonii dedit, simul attulit, sibique reservavit. Hoc prænotato, sit

15. CONCL. I. Quamvis uxori remaneat proprietas dotis marito allatæ (excepto uno vel altero casu) nihilominus plena bonorum dotalium administratio, & ususfructus ad maritum attinet; idque tum ad alendam uxorem atque familiam, utpote quæ cura specialiter incumbit marito, tum ad alia onera matrimonii subeunda. Ita communis, estque clare decisum *l. 2. & l. Dotis fructus, ff. de jure dotium*, cum concordantius. Imo dotis proprietas ita remanet penes uxorem, ut pro ea sint ipsi tacite hypothecata omnia bona mariti, donec sibi dos restituatur, *text. cl. l. In rebus, C. de Jure dotium*. Quare soluto matrimonio per mortem viri, præfertur uxor in repetenda dote omnibus aliis personalibus creditoribus, etiam tempore prioribus, & hypothecam habentibus. Quin etiam durante Matrimonio, si maritus ad inopiam vergit, ita ut periculum sit, ne dotem aggrediatur, & absumat, fas est uxori eam repetere: *arg. cit. l. In rebus, Cod. eod.* & amplius declarat Layman *l. 3. tract. 4. cap. 13. n. 7.*

16. Dicitur notanter in Conclusione, *excepto uno, vel altero casu*: nam duo præcipue dantur casus, in quibus Dominium dotis plene ad maritum transit, sed cum obligatione tantundem soluto matrimonio restituendi. Primus est, si dos consistat in numerata pecunia, vel aliis rebus usu consumptibilibus, *arg. l. Res in dotem, ff. de Jure dotium*. Secundus est, si res dotales usu non consumptibiles, ut puta fundus, domus &c. æstimata dentur, non quidem eo solo animo, ut sciatur earum valor, si forte deperditæ vel diminutæ fuerint culpa mariti, sed ita æstimatæ, ut æstimatio faciat venditionem & emptionem: nam tunc maritus acquirit Dominium ipsarum, & summæ pecuniariæ taxatæ velut pretii debitor efficitur, ac (nisi secus conventum fuerit,) soluto Matrimonio potest retinere rem, & offerre pecuniam taxatam, *text. clar. l. Quoties, C. de Jure dotium*. Est autem inter dotem, quæ transit in Dominium mariti, & quæ non transit, hoc notabile discrimen, quod in casu, quo dos transit in Dominium mariti, rerum dotalium periculum ad maritum spectet, *arg. cit. l. Res in dotem, ff. eod.* quod alioquin ad uxorem, tanquam dominam earum rerum, pertineret: quia quælibet res domino suo stat aut cadit, melioratur vel perit. Verum de dote plura Jurisperiti.

17. CONCL. II. Quantum est de jure Cæsareo, uxor in Bona paraphernalia non solum proprietatem, sed etiam plenum dominium atque administrationem habet, ita ut maritus ea nolente nequaquam hujusmodi bonis sese immiscere possit; quamvis bonum atque consultum sit mulieri, quæ seipsam committit marito, res etiam suas pari arbitrio gubernari. Ita habetur expresse in Jure Civili *l. Hac lege, C. de Pactis conventis*, estque communis. Additur tamen, *quantum est de Jure Cæsareo*: quia in aliquibus locis, præsertim extra Romanum Imperium existentibus, servantur aliæ Leges, non vero Jus commune Cæsareum; prout nominatim de Belgio testatur Herincx *disp. 1. de Contractibus num. 55.*

18. Ex dictis infertur, virum graviter peccare, consumendo, ac dilapidando Bona paraphernalia uxoris sine ejus licentia; utpote cum rem alienam absumat. Quinimo etiamsi marito committatur Bonorum paraphernalium administratio, adhuc tamen is gravem admittit injustitiam, si prædicta Bona in potationes, Venerem, aliisque prodigas aut turpes alienationes expendit. Gobat *tr. 5. Qui varii, c. 24. n. 4. & seq.*

19. Infertur ulterius, etiam uxorem graviter peccare, & quidem mortaliter, si summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ad ipsum pertinet, eo rationabiliter invito, accipiat: quia accipit illud, cujus dominium, vel certe administratio ad ipsam non pertinet, sed ad maritum, qui exinde cogetur providere familiæ. Additur notanter, *summam notabilem*: quia

non peccat mortifere, si quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus, aliisque circumstantiis non sit notabilis; imo in hujusmodi furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis. Verum de hoc, & quando uxor peccet, vel non peccet, furripiendo ex bonis communibus, plura inferius (c) agendo de Furto.

QUÆSTIO III.

De Bonis, & Dominio Clericorum Beneficiariorum.

SUMMARIUM.

20 *Bona Clericorum quadruplicia, nempe*
21 *Bona patrimonialia,*
22 *Bona quasi patrimonialia seu industrialia,*
23 *Bona mere Ecclesiastica, &*
24 *Bona parsimonialia Clericorum.*
25 *Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium bonorum patrimonialium.*
26 *Imo & quasi patrimonialium seu industrialium.*
27 *Corollaria.*
28 *Possunt etiam pro libitu disponere de bonis parsimonialibus.*
29 *Bonorum mere Ecclesiasticorum acquirunt quidem dominium, sed cum onere superflua in pias causas erogandi.*
30 *Quod procedit de facto.*
Divisio bonorum Ecclesiasticorum, quando sit facta?
31 *Rationes, probantes dictum dominium Clericorum.*
32 *Rationes ostendentes obligationem erogandi superflua in pias causas.*
33 *Quo jure Beneficiarii teneantur superflua in pias causas erogare?*
Referuntur diversa sententia.
(a) Tr. 4. Dist. 6. quæst. 4.
34 *Sententia probabilior.*
35 *Dicta obligatio est personalis Clericorum.*
36 *Corollarium.*
37 *Solvitur instantia.*
(b) Dist. 3. n. 4.
38 *Quantitas sufficiens ad peccatum mortale ratione bonorum Ecclesiasticorum male expensorum, quæ?*
39 *Et quomodo computanda?*
40 *Objectiones notabiles solvuntur.*
41 *Bona Ecclesiastica, quomodo dicantur res Dei?*
42 *Item res seu patrimonia pauperum?*
43 *Clerici, in quo sensu dicantur Dispensatores &c. bonorum Ecclesiæ?*
44 *An Clerici testari possint? remissive.*

20. CElebris est hæc Quæstio, tractans de Dominio Clericorum Beneficiariorum, id est, eorum, qui habent Beneficium Ecclesiasticum, sive curatum, sive non curatum. Pro cujus resolutione notandum, quod Bona Clericorum quadruplicia distingui soleant, videlicet bona patrimonialia, quasi patrimonialia seu industrialia, mere Ecclesiastica, & tandem parsimonialia.

21. *Bona patrimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericis obveniunt hæreditate, donatione, arte, aliave profana causa, qua solent & Laici acquirere.

22. *Bona quasi patrimonialia, seu industrialia*, sunt, quæ a Clericis acquiruntur ex industria spirituali, sive ex extraordinariis functionibus Ecclesiasticis absque Beneficio: veluti celebratione Missarum votivarum, Concionibus, Confessionibus audiendis, Cantu Ecclesiastico, agendo Capellanum, ac hujusmodi. Et recte cum Navarro, *tr. de Redditibus Ecclesiasticis, monit.* 19. Bona quasi patrimonialia Clericorum dicuntur ea omnia, *quæ sunt quæsita ratione Clericalis Ordinis, vel officii, alia ratione, quam juris recipiendi fructus beneficiales.*

23. *Bona mere Ecclesiastica* sunt illa, quæ a Clericis acquiruntur ratione alicujus Beneficii Ecclesiastici, quod habent: qualia bona sunt ea, quæ acquiruntur intuitu Episcopatus, Canonicatus, Parochiæ, aut alterius Beneficii Ecclesiastici; uti sunt ordinarii reditus eorum, decimæ, fundationes, fructus agrorum, aliarumque rerum ad Beneficium ipsum seu Ecclesiam pertinentium.

24. *Bona* tandem *parsimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericus aliquis ex reditibus Ecclesiasticis de congrua sustentatione parcius, quam honeste potuisset, vivendo, sibi subtraxit. His prænotatis, sit

25. CONCL. I. Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium bonorum suorum patrimonialium, unde de istis libere donare, aut alio modo disponere possunt, imo etiam testari, seu testamentum facere. Ita communis, & habetur clarissime, *cap. Quia nos, & c. Relatum, 12. de Testament.* ibi: *Cæterum quæ Clericis ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt,*

veſtiunt, diſtribuantur pro arbitrio decedentis. Accedit ratio: quia Clerici ſæculares nullo modo abdicarunt dominium Bonorum ſuorum, ſicuti abdicare ſolent Religioſi.

26. CONCL. II. Etiam de bonis quaſi patrimonialibus, ſeu induſtrialibus, Clerici ſæculares libere diſponere poſſunt, imo etiam teſtari. Ita Leſſius *lib. 2. cap. 4. n. 37.* Navarrus, Covarruvias, & alii communiter, paucis exceptis. Ratio eſt: quia ejuſmodi bona præſtantur a fidelibus abſque ullo onere expreſſo, vel tacito, dandi ſuperflua pauperibus (quale tamen onus bona Beneficiorum habent annexum) ſed dantur eis veluti ſtipendium ſuæ ſuſtentationis, & tanquam merces laborum ſuorum, atque operum perſonalium ſpiritualium ſibi præſtitorum. Unde talia non immerito æquiparantur bonis Clericorum patrimonialibus; Nam *dignus eſt operarius mercede ſua. Luc. cap. 10.*

27. Ex dictis infertur cum cit. Leſſio, & aliis, quod Clerici non magis ex bonis quaſi patrimonialibus teneantur in pios uſus expendere, quam ex bonis patrimonialibus: nam amborum bonorum habent plenum dominium, ac liberam adminiſtrationem. Infertur ulterius, quod ſi Clerici de his vivant, vel expendant in pias cauſas, tantundem accipere poſſint de bonis Eccleſiaſticis, & de eo diſponere ad libitum, ſicut de bonis patrimonialibus: quia cum habeant jus vivendi ex Beneficio Eccleſiaſtico, non tenentur vivere ex aliis ſuis bonis; unde ſi de his vivant, poſſunt uti compenſatione.

28. CONCL. III. Inſuper de bonis parſimonialibus, quæ Clerici de congrua ſuſtentatione, parcius vivendo, ſibi ex reditibus, ſive bonis Eccleſiaſticis ſubtraxerunt, poſſunt iidem Clerici pro libitu diſponere. Ita Covarr. *c. 7. de teſtam. n. 9.* Leſſius *n. 39.* Engel *tit. de teſtam. n. 7.* & alii fatis communiter, contra Abbatem, & nonnullos alios. Ratio eſt: quia hujuſmodi pars fructuum Eccleſiaſticorum eſt juſta merces eorum, qui Eccleſiæ ſerviunt: hinc redeunt fundamenta prioris Concluſionis. Major difficultas eſt de cæteris bonis, ſeu reditibus mere Eccleſiaſticis, quæ congruæ ſuſtentationi ſuperfluunt; de quibus loquendo, ſit

29. CONCL. IV. Clerici Beneficiarii acquirunt defacto verum Dominium hujuſmodi bonorum Eccleſiaſticorum; id tamen habent cum onere, ſuperflua in pauperes, aliaſque pias cauſas erogandi. Ita quoad primam partem probabilior, ſimulque communior Doctorum, præſertim modernorum, quamvis ſit contra Navarrum *tract. de Redditibus, quæſt. 1. monit. 21. & ſeq.* Sannig. *diſtinct. 5. de Juſtit. & jure. q. 4.* & multos alios tum Theologos, tum Canoniſtas, præcipue antiquiores, quos refert Leſſius *lib. 2. c. 4. num. 41.* quique volunt, Clericos non eſſe Dominos illius portionis ſuperfluæ, ſed ſolum Oeconomos, & Diſpenſatores, adeo ut ex juſtitia teneantur eam erogare in pias cauſas: & ſi ſecus egerint, teneantur ad reſtitutionem Eccleſiæ, pauperibus, vel aliis piis cauſis faciendam ex aliis bonis, quæ pleno jure obtinent, puta ex patrimonialibus, induſtrialibus, vel parſimonialibus. Et hæc quidem ſententia non caret ſua probabilitate, ſimulque veluti tutior in praxi merito tenenda.

30. Nihilominus data Concluſio eſt probabilior, & inter modernos communior: quæ tamen ſolum procedit *de facto*, hoc eſt, pro tempore poſt diviſionem bonorum Eccleſiaſticorum, per Simplicium Papam circa annum Domini 470. factam. Siquidem tunc creſcente multitudine Clericorum, variſque ſubortis incommodis, dictus Pontifex bona Eccleſiaſtica in quatuor partes diviſit, quarum prima tribuebatur Epiſcopo, ſecunda Clericis, tertia pauperibus, & quarta fabricis Eccleſiaſticis: fuitque iſthæc diviſio per Gelaſium Papam confirmata, ut habetur *c. de Redditibus.* & *c. Conceſſo*, & *c. Quatuor*, 12. *q.* 2. Porro ante factam ejuſmodi diviſionem bonorum Eccleſiaſticorum (quorum altera parte Clericis attributa, ſimul fuerunt erecta Beneficia Eccleſiaſtica) omnes oblationes atque reditus erant bona communia, ſingulis prout quiſque opus habebat diſtribuenda; & vivebant Clerici in communi, ſicut modo Religioſi.

31. Probatur nunc prima pars Concluſionis taliter explicata, ex Jure Canonico. Nam *c. unde Clericis non reſident: in 6.* dicitur, quod Clerici, qui extra caſus a Jure conceſſos non interſunt Divinis Officiis, *ſi de diſtributionibus ipſis quidquam receperint, rerum ſic receptarum dominium non acquirant*: ergo ſupponitur, quod alii Clerici Beneficiarii, qui interſunt Divinis Officiis, acquirant dominium ſuorum reddituum Eccleſiaſticorum, atque diſtributionum quotidianarum; alioquin fruſtra privarentur non intereſſentes tali dominio. Deinde Concilium

Later. sub Leon. X. & S. Pius V. in sua constit. quæ incipit: *Ea proximo*, (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani, Const. 135. dicti Pontificis*) statuunt, atque declarant, quod Clerici Beneficiarii, pro rata omissionis Horarum Canonicarum, *fructus non faciant suos*; ergo cæteri recitantes, censentur fructus facere suos: nam argumentum a sensu contrario, in Jure reputatur fortissimum. Et hoc ipsum clarius ostendit Concilium Trid. *sess. 24. c. 12. de Reformat.* ubi vult, quod Clericus, in casu ibidem expresso delinquens, *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam prabendæ, ac residentiæ fecit suos*. Ubi ponderandum ly *quos ratione prabendæ, ac residentiæ fecit suos*. Accedit ratio: quia Clerici sæculares Beneficiarii de facto capaces sunt dominii; ergo, cum tot Jura illud ipsis concedere videantur super reditus Ecclesiasticos, non est hoc eisdem denegandum.

32. Altera pars conclusionis, quod Clerici tale dominium habeant cum onere, superflua in pauperes aliasque pias causas erogandi, est communis Doctorum sententia; de qua testantur Lessius *loc. cit. nu. 47.* Herincx *disp. 4. de Just. & jure num. 130.* asserens, apud Doctores communiter esse indubitatum, Clericos graviter esse obligatos ad superflua expendenda in pias causas. Lugo *disp. 4. de just. & jure sect. 2. nu. 1.* dicens, quod communis est omnium Doctorum sententia, adesse talem obligationem, ac alii. Et hoc desumitur in primis ex *can. 39. & 75. Apostolorum*, atque ex pluribus textibus Juris Canonici: ut ex *c. quia tua, 12. q. 1.* ibi: *Omne, quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est*, &c. Et c. *Res Ecclesiæ 11. q. 1.* & alibi. Hinc S. Urbanus Papa (atque refertur in Breviario Romano, die Festo ipsius, 25. Maii) de bonis Ecclesiæ attributis scripsit his verbis: *Ipsa res Fidelium, qua Domino offeruntur, non debent in alios usus, quam Ecclesiasticos, & Christianorum fratrum, & indigentium converti: quia vota sunt Fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimoniæ pauperum*. Concordat Concilium Trid. *Sess. 25. cap. 1. de Reform.* ubi *Omnino eis* (Episcopis, aliisque Beneficia habentibus) *interdicit, ne ex reditibus Ecclesiasticis consanguineos, familiaresve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, qua Dei sunt, consanguineis donent: sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant*. Ita Tridentium.

33. Quo autem Jure hujusmodi obligatio erogandi superflua in pias causas incumbat Beneficiariis, variant Doctores. Et quidem, quotquot cum Navarro negant, Clericos acquirere dominium talium bonorum mere Ecclesiasticorum superfluorum, consequenter inferre solent, eos Jure naturali, ac Divino, ex motivo virtutis Justitiæ teneri talia in pias causas expendere; ne alioquin alienum rapere, aut male expendere convincantur. Alii vero, qui tale dominium Clericis admittunt, iterum in diversas abeunt sententias. In primis enim nonnulli volunt cum Laymano *lib. 4. tract. 2. cap. 3. num. 3.* eos nihilominus ex virtute Justitiæ obligari. Aliqui cum Lessio *lib. 2. cap. 4. num. 47.* & Soto, arbitrantur, eam obligationem procedere solum ex præcepto positivo Ecclesiæ, passim in SS. Canonibus inculcato: cui sententiæ favet Herincx *loc. cit. num. 135.* Quidam cum Fagnano *in c. Si quis sane num. 1. & seqq. de Peculio Clericor.* asserunt, Beneficiarios teneri ex lege Charitatis redditus superfluos in pauperes erogare. Sed hanc sententiam reliqui admittunt duntaxat in casu, quo adsunt pauperes in extrema, vel gravi necessitate constituti: nam tunc equidem tenentur Clerici (imo & Sæculares) eidem de superfluis subvenire ex præcepto Charitatis, non vero extra talem casum necessitatis, ut alibi (a) dictum.

34. Alii tandem, & quidem probabilius, asserunt cum cit. Lugone, *num 26. & seqq.* dictam obligationem oriri ex virtute Religionis, & qualitate ipsorum bonorum, quæ sunt Res Dei, atque ex primæva Fundatorum intentione, per Ecclesiam ipsumque Beneficiarium in institutione, vel receptione Beneficii Ecclesiastici acceptata, & cultui Divino specialiter deputata, ut proinde non nisi pie & religiose expendi debeant. Ratio est: quia hujusmodi bona sunt specialiter oblata, & destinata ad cultum Divinum, unde & dicuntur *Res Dei, Vota Fidelium*, &c. eaque bona recipiunt Clerici Beneficiarii ab Ecclesia sub ista obligatione (hoc est, tanquam *Vota Fidelium, & Res Dei*, &c.) per textus proxime allegatos: ergo hoc ipso tenentur Clerici ex motivo Religionis, ab Ecclesia & Fundatoribus intento superflua in cultum Divinum, piasque causas expendere; atque aliter expendendo peccabunt contra virtutem Religionis, non minus, ac hæres non adimplens vota realia defuncti. Nam & hujusmodi vota supposita tamen defuncti voluntate, atque adita hæreditate, obligant hæredem ex

viz-

virtute Religionis, cujusmodi obligatio est de jure naturali & Divino.

35. Notant tamen Doctores cum Lessio *lib. 4. c. 19. nn. 48.* quod hujusmodi obligatio sit personalis Clericorum: hinc alii ab his accipientes, non amplius hoc jure tenentur. Nam quamvis Beneficiarius ille res mere Ecclesiasticas superfluas male in causas profanas expenderit, necnon & peccaverit; valida tamen fuit dispositio ejus, cum habuerit dominium illorum bonorum, licet cum onere personali superflua in pias causas expendendi.

36. Ex dictis infertur cum D. Thoma *Quodlibeto 6. art. 12.* quod Clerici talia bona, seu redditus mere Ecclesiasticos superfluos, in causas profanas impendentes, obligentur quidem ad agendam pœnitentiam, non vero ad faciendam restitutionem. Ratio est: quia cum peccent, si male expendant bona mere Ecclesiastica in res profanas, hinc tenentur agere pœnitentiam de hoc suo peccato: restituere vero nihil tenentur, cum habuerint dominium talium bonorum.

37. Nec dicas: Si Clerici Beneficiarii habent dominium talium bonorum, ergo hoc ipso libere de eis disponunt; sicque non peccant illa expendendo etiam in causas profanas. Resp. enim negando consequentiam: quia, ut jam supra (b) dictum, *Dominium est jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur.* In proposito autem Clericis Beneficiariis prohibitum est, tales redditus Ecclesiasticos in causas profanas expendere; & quidem non solum Jure Canonico pluribus in locis, verum etiam Jure naturali & Divino, dum ex motivo virtutis Religionis jubentur bona Divino cultui specialiter destinata, Deoque oblata, non nisi ad dictum finem causasque pias expendere.

38. Veruntamen circa hoc advertendum, quod notabilis summa, sufficiens ad constituendum peccatum mortale ratione superfluorum bonorum Ecclesiasticorum in causas profanas expensorum, vocetur ea, non quæ furto sublata sufficeret ad peccatum mortale, sed quæ censeri potest pars aliquo modo notabilis respectu ipsorum reddituum superfluorum Beneficiarii; prout observat Lugo *loco cit. n.* 42. Herincx *n.* 134. Molina, Coninch, & alii. Ratio diversitatis est: quia Clerici habent dominium illorum bonorum, non sic fur in re furtiva. Deinde hic non versamur in materia Justitiæ, sicuti accidit in furto: cum obligatio dandi superflua in pias causas, oriatur ex motivo duntaxat Religionis; sicque satis sit ad vitandam gravem culpam, eadem taliter expendere, ut si non mathematice, saltem moraliter quis ipsa pie & religiose expendisse dici possit: quod salvatur, quamdiu notabilis dictorum reddituum pars male non impenditur.

39. Insuper præter detracta bona patrimonialia, industrialia, & parsimonialia, hic habenda est ratio personæ Clerici, & aliarum circumstantiarum. Nam quæ respectu inferioris Beneficiarii possent censeri superflua, non sunt talia respectu alterius in altiori gradu constituti; & quæ cæteroquin male impensa dici possent, concurrentibus certis circumstantiis talia non sunt: unde hæc prudenti, simulque pio judicio, discernenda veniunt.

40. Objicies majoris claritatis gratia cum Navarro, & aliis, contra primam partem datæ Conclusionis. In *c. Quia juxta, 16. q. 1.* dicitur: *Juxta Sanctorum Patrum traditionem novimus, res Ecclesiæ vota esse Fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum.* Insuper D. Augustinus, relatus *c. Si peccatum 12. q. 1.* & rursus *c. Quod autem 16. q. 7.* loquens de bonis Ecclesiæ, inquit: *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus*: cum pluribus concordantiis: ergo si bona Ecclesiæ sunt res Dei, & patrimonia pauperum, & ipsi Clerici duntaxat eorum Dispensatores, & quodammodo Procuratores, non Proprietarii, hoc ipso non habent dominium ipsorum. Resp. negando consequentiam, & explicando dictas, atque alias consimiles authoritates.

41. In primis enim bona Ecclesiastica dicuntur *Res Dei*, quatenus cultui Divino specialiter sunt dedicata, & oblata a Fidelibus: non autem, quasi dominium eorum præcise maneat penes Deum. Cum certum sit, eorum dominium transire in Ecclesiam, juxta illud *c. Nulli, 12. q. 2. Omne, quod Domino consecratur, sanctum sanctorum Domino est, & ad jus pertinet Sacerdotum.*

42. Deinde hujusmodi bona dicuntur *Res, seu patrimonia pauperum:* tum ex eo, quia collata fuerunt ad honestam sustentationem ministrorum Ecclesiæ, qui ante erectionem Beneficiorum, & divisionem bonorum Ecclesiasticorum (de qua *num. 30.*) vere pauperes erant, & nihil proprii in particulari

lari habebant. Tum etiam ea dicuntur bona sive patrimonia pauperum, non proprie & quoad dominium seu proprietatem, sed quoad debitum seu obligationem erogandi eadem pauperibus, in quantum necessariam & decentem sustentationem excedunt; prout explicat Fagnanus *c. Si quis sane n. 4. & 5. de Peculio Clericorum*. Et quidem ejusmodi obligatio etiamnum habetur, non quidem ex debito Justitiæ, sed Religionis.

43. Tandem Clerici dicuntur Dispensatores, & quodammodo Procuratores bonorum Ecclesiæ, alludendo ad tempora primitivæ Ecclesiæ, atque ante erectionem Beneficiorum, & divisionem bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam primum factam: nam antea Clerici erant pauperes, nihilque in particulari possidebant, sed eis per Episcopos bona Ecclesiæ, aliunde a Fidelibus oblata, opportune dividebantur, prout habetur *c. Episcopus, & c. Præcipimus*, 12. *q.* 1. & alibi. Quod si nonnullæ authoritates reperiantur, quæ videntur loqui de tempore post factam prædictam divisionem, eæ intelligendæ sunt de bonis ipsis duntaxat Ecclesiæ addictis, ut puta agris, vineis, aliisque possessionibus (nam horum Clerici Beneficiarii etiam de facto sunt solum Administratores) non vero loquuntur de ipsorum reditibus: imo horum dominium acquirunt Clerici, sed cum onere superflua in pauperes erogandi, ut supra ostensum.

44. Num autem Clerici de bonis suis testari valeant, commodius dicetur *Tr. seqq. Distinct. 3.* agendo de Testamentis *Quæst. 5.* ubi præsens materia amplius declaratur.

QUÆSTIO IV.

De Dominio Religiosorum.

SUMMARIUM.

45. *Religiosi solemniter professi sunt incapaces dominii rerum temporalium.*
46. *Quid de Novitiis, ac emittentibus Vota simplicia in Societate Jesu?*
47. *Habent Religiosi quasi dominium bonorum spiritualium.*
48. *Qui Religiosi habeant dominium rerum temporalium in communi?*
49. *Dominium istud non est omnino liberum.*

(c) Tr. 7. Dist. 3. Quæst. 4. n. 38. & seqq.

45. CONCL. I. Religiosi solemniter professi sunt in particulari penitus incapaces omnis dominii, ac juris rerum temporalium, ita ut nemo eorum quidquam suo nomine, seu tanquam proprium possit tenere. Ita certa, & communis omnium. Patet hoc in primis ex *c. Cum ad Monasterium, de Statu Monachorum*, ubi: *Nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monachorum dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam dare*. & alibi concordat Concilium Trid. *Sess. 25. c. 2. de Regularibus*, plura circa hoc iterans.

46. Dicitur, *Religiosi solemniter professi*: quia Novitii retinent dominium bonorum suorum. Quinimo etiam illi, qui in Societate JESU finito biennio probationis emittunt tria Vota substantialia, sed simplicia solum, Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ, adhuc retinent dominium bonorum suorum per aliquod tempus a Superioribus præscribendum, quo faciant abdicationem bonorum suorum; quamvis interim eo dominio licite uti non possint sine consensu Superiorum propter Votum simplex Paupertatis: prout patet ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, 1584. edita, habeturque tom. 2. Bullari Romani, *Constit. 87. dicti Pontificis*.

47. Additur etiam in Conclusione, *bonorum temporalium*: quia jurium, & bonorum spiritualium, possunt Religiosi habere dominium, vel quasi dominium. Unde simplex Religiosus retinet jus honoris, ac famæ suæ, juxta D. Thomam 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. *ad* 4. Item jus eligendi, præsentandi, confirmandi, absolvendi, suscipiendi, alimenta de bonis communibus Monasterii, ac hujusmodi; adeo, ut etiam possit agere nomine proprio super hujusmodi juribus in ordine ad spiritualia bona sibi competentibus, casu quo negarentur: nam per Votum Paupertatis Religiosi non renunciant bonis spiritualibus, nec juribus prædictis, sed tantum temporalibus, sive bonis exterioribus. Miranda *tom. 1. Manualis Prælat. Quæst. 28. art. 1. in fin.*

48. CONCL. II. Religiosi professi cujuscunque Ordinis (excepto Ordine FF. Minorum de Observantia, & Capuccinorum) possunt in communi habere dominium bonorum temporalium, ita ut hæc eorumdem Congregationes, Monasteria seu Domus, ve-

vero dominio possideant. Ita rursum certa, & communis; atque habetur expressum, & novissime concessum in Concilio Trid. *Sess. 25. c. 3. de Regularibus.*

49. CONCL. III. Nihilominus Dominium istud Religiosorum in communi, atque Monasteriorum, non est omnino liberum & independens, sicuti est dominium Secularium. Ita certa, & communis. Ratio est: quia Sæculares possunt libere disponere de rebus suis; dominium vero Religiosorum in communi habet annexum onus, ut non possit Monasterium alienare bona immobilia, vel etiam mobilia pretiosa, nisi ex justa causa, & servatis debitis Juris solemnitatibus, atque assensu Summi Pontificis (quamvis in Germania, & quibusdam locis remotis, de consuetudine, atque ob locorum distantiam, & difficultatem adeundi Summum Pontificem, sufficiat assensus Episcopi, ut notat Ludov. Engel *tit. De rebus Ecclesiæ non alienandis, nu. 15.*) Quod si secus fiat, alienatio nulla est & irrita, atque non solum alienans bona Ecclesiastica, sed etiam sic alienata suscipiens, incurrit pœnam excommunicationis, juxta Extravag. *Ambitiosa, tit. De rebus Ecclesiæ non alienandis.* Cæterum an Religiosi possint concedere testamentum, vel facere donationem mortis causa, dicetur infra (c) suo loco. Alia vero melius ex specialibus singulorum Ordinum Regulis, & Constitutionibus patebunt.

DISTINCTIO V.

De Acquisitione Dominii.

QUÆSTIO I.

De modis generatim acquirendi rerum Dominium, Bonisque incertis, ac Thesauris inventis.

SUMMARIUM.

1 *Res corporales aliæ, quæ carent domino;*
2 *Aliæ, quæ habent dominum, certum vel incertum.*
3 *Quibus modis generatim acquiratur rerum dominium?*
(a) De hoc Dist. seq. per totam.
(b) De hoc agetur Tr. 8. per totum.
4 *Quid de modo acquirendi rerum dominium Jure belli?*
(c) Tr. 4. Dist. 7. Quæst. 4.
5 *Res, quæ nullius sunt, Jure naturæ fiunt primo occupantis.*
Limitatur hoc.
6 *Bona incerta, quæ? & ad quid teneatur earum inventor?*
7 *An Dominus amittat rerum deperditarum possessionem?*
Ac Dominium?
8 *An ab inventore retineri possint post diligentem inquisitionem domini?*
Refertur aliorum sententia.
9 *Thesaurus, quid?*
10 *Thesaurus inventus cujus sit?*
11 *Quid dicendum spectato Jure Civili?*
12 *Quid, si thesaurus inveniatur in alieno fundo, vel arte magica?*
13 *An licitum sit emere fundum, in quo scitur latere thesaurum?*

1. ADvertendum, quod res corporales, quæ sub dominio proprietatis cadere possunt, generatim sint duplicis generis. Quædam enim etiamnum nullius sunt, sed carent proprio domino: ut sunt gemmæ in litore maris, pisces maris, volucres cœli, & alia hujusmodi, quæ necdum in dominium cujuspiam devenerunt. Et horum dominium potissimum acquiritur Occupatione; id est, talia fiunt regulariter primo occupantis.

2. Aliæ vero res corporeæ sunt, quæ habent dominum. Et hæ rursum distinguuntur in eas, quæ habent certum dominum: uti sunt bona Petri, bona Pauli, &c. Et in eas, quæ habent dominum incertum, id est talem, de quo ignoratur, quis ille sit; ut si invenio rem perditam ab altero, & nescio, quis ille sit. Et hæc alio nomine solent dici *Bona incerta.*

3. CONCL. I. Tribus præsertim modis generatim rerum corporalium dominium acquiri solet. I. Jure naturali, seu Gentium: & hoc fit multipliciter, nimirum Occupatione, Nativitate, Alluvione, Specificatione, Accessione, Confusione, Commixtione, Ædificatione, Plantatione, Fructuum perceptione, & Traditione; de quibus

bus plura in progressu. II. Solet acquiri rerum dominium Jure Civili, atque Canonico; idque contingit potissimum mediante Præscriptione, atque Usucapione, utpote quæ ad magis conservandam pacificam hominum conversationem, præcludendasque infinitas lites, per leges tum Civiles, tum Ecclesiasticas, fuit introducta & constituta. (a) III. Acquiritur rerum dominium privata hominum voluntate, dum per varias conventiones, pacta & contractus, homines dominium rerum sibi antea propriarum, in alios transferunt. (b)

4. His addi posset modus acquirendi rerum dominium Jure belli (intellige) justi. Verum modus iste potest comprehendi sub primo, quo acquiritur rerum dominium Jure Gentium, & commode reducitur ad Occupationem: quamvis enim hæc potissimum habeat locum in iis rebus, quæ antea nullius sunt, ac proinde Jure Gentium fiunt primo occupantis, tanquam potioris; tamen ad Occupationem etiam reduci possunt capta ab hostibus, eo quod & hæc, si sint mobilia, regulariter fiant primo occupantis: ut alibi dictum (c)

5. CONCL. II. Res illæ, quæ nullius sunt, Jure naturæ ac Gentium fiunt primo occupantis, nisi lege aliqua humana earum dominium cuipiam alteri applicetur. Ita communis; habeturque expressum §. *Feræ, Instit. de rerum divisione*, ibi: *Feræ igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo, & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, Jure Gentium statim illius esse incipiunt: quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.*

Additur notanter in Conclusione, *nisi lege aliqua humana earum dominium cuipiam alteri applicetur*. Nam tunc esset standum dispositioni talis legis communis, utpote justæ, atque authoritate publica in bonum Communitatis latæ: prout fit in bonis vacantibus, id est, in bonis morientium sine hærede; hujusmodi enim bona, quamvis dominium amplius non habeant, non fiunt primo occupantis, sed ex dispositione Juris applicantur Fisco.

6. CONCL. III. Bona incerta (id est, ea quæ quidem dominum habent, sed ignoratur quis ille sit; uti sunt bona casu amissa, & ab altero inventa, aut quæ periculo naufragii projecta fuerunt in mare, & postmodum ad litus evaserunt.) Hujusmodi, in quam, bona incerta quisquis repererit, obligatur ea restituere veris dominis, si eos dignoscere possit, teneturque ad dominos illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere. Ita Doctores communiter post D. Augustinum *l.* 50. *Homiliarum*, *Hom.* 9. & refertur, *c. Si quid*, 14. *q.* 5. ibi: *Si quid inveniſti, & non reddidiſti, rapuiſti: quantum potuiſti, feciſti.* Ratio est: quia ille, qui ejusmodi res amisit, earum dominus esse non desinit: atqui unaquæque res debet reddi domino suo; ergo.

7. Nec obstat, quod rerum mobilium deperditarum, ita ut ignoremus ubi sint, illico amittamus possessionem, *arg. l. Si id quod ff. de Acquir. poſſeſſ.* ibi: *Si id quod poſſidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus ubi ſit, deſinimus poſſidere.* Resp. enim primo: hoc non procedere, si adhuc adhibemus diligentem inquisitionem ad recuperandam ejusmodi rem amissam: nam quamdiu intendimus, quærimus, & sollicitamus, ut inveniatur, nec dum penitus perdita est possessio ipsius; sed retinetur adhuc civilis possessio, cum spe recuperandi etiam naturalem, uti notavit Zasius *ad cit. l. Si id quod, n.* 5. *& n.* 8.

Resp. Secundo: quamvis rerum deperditarum, ita ut post frustra adhibitam diligentem inquisitionem ignoremus, ubi sint, amittamus possessionem, non tamen idcirco perdimus ipsarum dominium, siquidem facilius amittitur rerum possessio, quam dominium: *l. Si quis vi, ff. de acquir. poſſeſſ.* cum similibus. Quia igitur dominium rei deperditæ remanet adhuc penes priorem dominum, hinc oritur obligatio eandem restituendi vero domino, si inveniatur: & quorundam contraria persuasio merito reprobatur a D. Hieronymo *in lib. Levit.* ac refertur *c. Multi*, 14. *q.* 2. illis verbis: *Multi ſine peccato putant eſſe, ſi alienum, quod invenerint, teneant, & dicunt; Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Diſcant ergo peccatum hoc eſſe ſimile rapinæ, ſi quis inventa non reddat.*

8. CONCL. IV. Quod si post diligentem inquisitionem factam dominus talium rerum incertarum, v. g. amissarum, & ab alio inventarum, amplius dignosci non possit, juxta communem magisque piam sententiam eæ erunt pauperibus erogandæ, aut in alios pios usus insumendæ; quamvis non desint Doctores, probabiliter asserentes, quod res illæ inventæ licite ab inventore retineri possint, si post diligentem inquisitionem factam dominus illarum non compareat. Ratio primæ partis est: quia si res ipsæmet do-

mi

mino amplius restitui non possunt, saltem restitui & applicari debent iis, quibus velle dominus præsumitur, ut applicentur: atqui tales sunt pauperes, & aliæ piæ causæ; nam quilibet rationabiliter velle præsumitur, res suas applicari pauperibus, aut aliis piis causis, ad remedium animæ suæ, si eas alia ratione acquirere nequeat.

Altera nihilominus pars Conclusionis probatur authoritate Doctorum satis gravium, qui eam probabilem censent; inter quos sunt Lessius *l. 2. c. 14. n. 48.* Layman *l. 3. tract. 1. c. 5. n. 24.* Herincx *disp. n. de Just. & jure. q. 7. n. 149.* Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. n. 52.* Sotus, Petrus Navarrus, Ledesma, Medina, & alii: Siquidem nullo (inquiunt) claro Jure naturali, aut Ecclesiastico, prohibetur inventor ejusmodi bona inventa retinere. Quinimo videtur Communitas hominum in talem retentionem tacite consentire: Siquidem hac ratione compensari solent fortuita rerum amissarum damna, & qui hodie amisit, cras casualiter inveniendo rem alterius, cujus dominus post adhibitam debitam diligentiam investigari nequit, rursus resarcire poterit jacturam rei suæ antea deperditæ.

9. CONCL. V. *Thesaurus est vetus quadam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Ita definitur Thesaurus *l. Nunquam ff. De acquirendo rerum dominio*; & sequuntur Doctores communiter. Dicitur, *depositio pecuniæ*: ubi sub nomine pecuniæ intelliguntur quævis opes mobiles, puta gemmæ, vasa, catenæ, nummi aurei & argentei. Et additur, *vetus*: quia si non sit vetus, adeo quod amplius non extet memoria ejus, non censebitur thesaurus proprie dictus.

10. CONCL. VI. Spectato Jure naturali, & Gentium, Thesaurus proprie dictus transit in dominium inventoris, utpote primo occupantis; spectato tamen Jure communi Civili opus est distinctione. Ita Lessius *l. 2. c. 5. n. 5.* Layman *loc. cit. n. 33.* & alii. Ratio primæ partis est: quia, quæ nullius sunt, Jure naturali & Gentium fiunt primi occupantis: atqui Thesaurus proprie dictus nullius est, cum jam dominum non habeat; ergo. Nec obstat, quod forsan ex signis possit cognosci, a quorum Majoribus fuerit reconditus. Respond. enim, hoc nihil referre; quia quod definit tanto tempore possideri, cessavit pariter esse in dominio cujusquam. Et huic parti favet textus cit. l. *Numquam ff. de acquirendo rerum dominio*; ubi post datam Thesauri definitionem illico subjungitur; *Sic enim fit ejus, qui invenerit, quod non alterius sit.* Verum Glossa ibidem hoc intelligit, quando quis in suo fundo Thesaurum invenit; alias vero dicendum censet, prout habetur *L. 1. C. de Thesauris, l. 10. & §. thesaurus, Instit. de rerum division.* quæ est altera pars nostræ Conclusionis. Pro cujus intelligentia sit

11. CONCL. VII. Spectato Jure Civili, Thesaurus in proprio fundo inventus totus est inventoris: si vero in alieno fundo, non data ad hoc opera, sed fortuito Thesaurum quis invenerit, utpote arando terram, vel alio quocunque casu, dimidium erit domini fundi, & dimidium inventoris. Ita expresse habetur in Jure Civili *cit. L. 1. C. de Thesauris l. 10. & §. Thesaurus, Instit. de Rerum divisione.* Et quidem, cum hæc constitutio pœnalis non sit, sed secundum æquitatem naturalem lata, ac definitiva proprietatis rerum, videtur obligare in conscientia ante Judicis sententiam; prout notant Lessius, & Layman *l. c.* post Covarruviam, Cajetanum, Navarrum, & alios, & concordant proxime dicta *n. 6.*

12. CONCL. VIII. Quod si quis data opera in alieno fundo Thesaurum scrutetur, atque inveniat sine consensu domini, totum fundi domino reddere compellendus est, atque ulterius puniendus: si autem Thesaurus arte magica, quamvis in proprio fundo, repertus fuerit, tunc totus Fisco adjudicabitur per sententiam Judicis, idque sit in pœnam criminis. Ita habetur *cit. L. 1. C. de Thesauris. lib. 10.* & sequuntur Doctores communiter. Quamvis Herincx *loc. cit. n. 148.* recte notet, quod hæc dispositio Juris, utpote pœnalis, non obliget ante sententiam Judicis, ad instar aliarum pœnarum.

13. CONCL. IX. Qui scit alicubi Thesaurum latere, & emit locum, antequam effodiat, nullam facit venditori injuriam, & sit dominus totius Thesauri postmodum eruti. Ita desumitur ex *l. a Tutore ff. de Rei vendicat.* & tenent Lessius, Herincx *n. 149.* aliique passim. Ratio est: quia eruit postea Thesaurum ex proprio fundo, nec tenebatur priori domino indicare ipsum, immo neque hic fuit in ejus dominio. Huc quadrat Parabola a Christo allata de Margarita pretiosa, inventa in agro, quem idcirco quis emisse legitur *Matt. c. 13.*

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De venatione & Piscatione, ac variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

14 *Possunt Principes venationem, & piscationem interdicere.*

15 *Solvitur instantia.*
Jus Naturæ aliud præceptivum, aliud permissivum.

16 *Qui contra justam prohibitionem venatur, peccat, teneturque damnum compensare.*

17 *Quando censeatur gravis obligatio damni compensandi?*

18 *Is tamen acquirit dominium Feræ captæ.*

19 *Solvitur instantia.*
Duplex jus in proposito considerari potest.

20 *Quid de animalibus domesticis, vel in certo loco conclusis?*

21 *An fera laqueo intricata sit eximentis, vel laqueum ponentis?*

14. CONCL. I. Non obstante, quod feræ sylvestres sub nullius dominio existant, ac proinde spectato Jure Gentium fiant primo occupantis, *arg.* §. *Feræ*, *Instit. de Rerum divis.* adhuc tamen possunt Principes venationem, piscationem, & captionem hujusmodi animalium ex rationabili causa aliis interdicere. Ita Covarruvias *part.* 2. *in reg. Peccatum*, §. 8. Lessius *cit. cap.* 5. *n.* 33. *& seqq.* & alii satis communiter, quamvis non defuerint oppositum tenentes, quos referunt iidem Authores. Conclusio desumitur in primis ex receptissima praxi, qua in plerisque Regnis, ac Provinciis, Principes talem faciunt prohibitionem. Accedit ratio: quia populus potest cedere juri suo; unde cum Principibus convenientem suo Fastigio apparatum, atque honestas pro sua Dignitate recreationes populus concedere teneatur, consuetudine hoc jus Principibus concessum esse, dicendum est. Idipsum suadetur ex eo: quia quilibet potest alium prohibere, ne in suo fundo venationem, aucupium, vel piscationem exerceat; ergo & Princeps pro suo territorio. Antecedens patet ex *l. Item si fundi, ff. de Usufructu*, ubi dicitur, *Aucupiorum quoque & venationum redditum ad fructuarium pertinere*. Et §. *Feræ*, *Instit. de Rer. divis. Plane qui alienum fundum ingreditur venandi, aut aucupandi gratia, potest a domino, si is præviderit, prohiberi ne ingrediatur.*

15. Nec dicas: Jure Naturæ & Gentium licitum est animalia libera capere; atqui Princeps non potest tollere Jus naturæ: ergo. Resp. enim, venationem esse Jure Naturæ licitam eatenus solum, quatenus ipsa non est prohibita Jure Naturæ, sicuti furtum; non autem sic, quasi ejus prohibitio ob rationabiles causas certis personis facta, sit contra Jus naturæ. Hinc sic explicata majori, distinguitur minor; Princeps non potest tollere Jus naturæ præceptivum, id est, illud, quo quidpiam Juræ Naturæ præcipitur, aut prohibetur, conceditur; non potest tollere Jus Naturæ negativum, seu permissivum tantum, & quoad unum vel alterum objectum determinatum, præsertim accedentibus justis causis, negatur minor, & consequentia. Quia multa sunt Jure Naturæ permissa & licita, quæ tamen justis de causis Jure humano postmodum prohibentur; alioquin certe nec esus carnium posset pro certis diebus ab Ecclesia interdici, cum sit Jure Naturæ licitus, id est, non prohibitus hoc jure.

16. CONCL. II. Qui stante tali prohibitione, in loco publico, seu per industriam humanam non concluso venatur, vel in publicis lacubus seu fluminibus piscatur, aut aucupio volucres capit, peccat contra justam prohibitionem, atque virtutem Justitiæ, & obligatur ad compensationem damni illati; quamvis acquirat dominium feræ captæ, atque ad istius restitutionem non teneatur. Ita Sannig. *dist. 2. de Justitia*, *qu. 2. n. 14.* Lessius *l. c. n. 43.* Tannerus *tom. 3. disp. 4. q. 6. n. 355.* & alii. Ratio primæ partis desumitur ex dictis *num. 14.* nam talis non solum agit contra justam prohibitionem, sicque ratione commissæ inobedientiæ puniri meretur; sed etiam violat jus venandi, piscandi, in tali loco alteri competens.

17. Num autem in particulari casu isthæc obligatio restituendi, sive compensandi damnum illatum, sit gravis, nec ne, dijudicandum erit ex qualitate injuriæ, vel læsionis juris venandi, piscandi, &c. Principi, vel Reipublicæ competentis: item ex gravitate damni illati, ut puta si animalia capta sint magni pretii, & multa, adeo ut soboles ferina notabiliter extinguatur, vel si ob frequentiam venationis feræ sint redditæ fugaces &c. de quibus plura citatus Lessius, Tannerus, Lugo *disp. 6. de just. & ju-*

jure sect. 7. & alii arbitrantes, quod unam alteramve feram capere non censeatur notabiliter damnosum, ita ut attingat culpam mortalem.

18. Altera pars Conclusionis ex eo probatur: quia talis fera sylvestris, vel avis, etiamnum gaudet naturali sua libertate, ac proinde necdum est sub dominio Principis, aut domini fundi, sed est nullius; ergo transit in dominium primo occupantis, qualis in proposito censetur is, qui cepit eam. Ex quo protinus sequitur, quod is non teneatur restituere feram captam, utpote quæ antea nullius erat, & per capturam facta est sua.

19. Si dicas, hanc Conclusionem sibi ipsi contradicere, dum nunc admittit, feram sylvestrem transire in dominium capientis, veluti primo occupantis; & tamen in priori parte asserit, talem peccare contra virtutem Justitiæ, ac teneri ad restitutionem: Resp. negando illatum: nam quantum ad propositum, ac stante præfata prohibitione venandi, piscandi &c. duplex jus considerari potest. Primo quidem, ipsum jus venandi, piscandi &c. in tali loco; & hoc, stante ejusmodi justa prohibitione, competit Principi, vel Domino territoriali, læditurque per venationem, vel piscationem ipso invito ab altero factam. Secundo, jus in ipsam feram; & hoc non competit Principi, vel Domino territoriali, sicque per capturam feræ sylvestris, seu gaudentis sua naturali libertate, non lædit. Unde fit, quod ratione prioris juris læsi teneatur is, qui venatur vel piscatur in loco publico prohibito, ad competentem restitutionem, seu recompensationem damni illati: ratione alterius vero, utpote revera in feram non habiti, ad nihil teneatur.

20. Dicitur notanter in Conclusione: *in loco publico, seu non concluso.* Nam præsens Conclusio solum intelligenda est de iis animalibus, quæ necdum sunt mansuefacta, neque capta, atque in certo loco inclusa. Secus enim dicendum foret de animalibus natura mansuetis & domesticis, uti sunt gallinæ, anates domesticæ, oves, boves, porci, & hujusmodi; quæ proinde, si protestatem dominorum longius aberrando evaserint, capere non licet, vel si ab aliquo capiantur, sunt dominis restituenda: alioquin furtum committeretur. §. *Gallinarum, Instit. de Rerum divis.* Similiter licitum non est capere feras natura sylvestres, sed certo in loco jam conclusas, v. g. in hortis, vel in nemoribus muro circumdatis, aut pisces ex piscinis &c. Talia enim animalia jam non amplius gaudent sua naturali libertate, sed cum per industriam humanam contineantur sub tali certa custodia, existunt sub Dominio ejus, qui est dominus illius horti, nemoris, piscinæ &c.

21. Quæres, cui competat dominium feræ laqueo intricatæ, aut piscis nassa conclusi, si eximatur ab alio, quam ponente laqueum, vel nassam? Resp. hic variare Doctores: nam aliqui dominium adjudicant ejusmodi feras eximenti, *arg. l. In laqueum. ff. De acquir. rerum dominio;* ubi Summarium sic habet: *Quod in laqueum meum incidit, non est meum, nisi manualiter capiatur*: nonnulli autem videntur tenere oppositum. Verum rectius distinguitur cum Sannig. *cit. dist. 6. quæst. 2. n. 1. & 2.* Tannero *loc. cit. n. 356.* & aliis: quia vel fera, aut pisces inextricabiliter concludebatur laqueo, sive nassa; vel ita duntaxat, ut diu luctando sese adhuc expediret. Si primum, fit tendentis laqueum, vel ponentis nassam: quia nihil interest, an manu, vel instrumento quis feram apprehendat. Si secundum, fit eximentis illam feram, utpote quæ adhuc, antequam eximeretur, censebatur habere naturalem libertatem. Et hoc totum videtur velle textus *cit. l. In laqueum*, si bene perpendatur.

QUÆSTIO III.

De aliis modis acquirendi rerum Dominium jure Gentium.

SUMMARIUM.

22 *Inter modos acquirendi rerum dominium, est Nativitas.*
23 *Alluvio, & quando?*
24 *Specificatio,*
25 *Accessio,*
26 *Confusio, & commixtio; & quomodo differant?*
27 *Regula pro Confusione materiarum.*
28 *Alia regula pro commixtione specierum.*
29 *Specialis regula pro commixtione nummerum.*
30 *Cur nummi post Commixtionem fiant accipientis, non alia res?*
31 *Ædificatio, quomodo sit modus acquirendi rerum dominium?*
32 *Item Plantatio,*
33 *Fructuum perceptio, &*

34 *Traditio.*
35 *Solvitur instantia.*

22. SEcundus modus acquirendi rerum dominium jure Gentium, est *Nativitas*; per quam nostra fiunt, quæ ex animalibus nostro dominio subjectis nascuntur; uti habetur §. *Item ea Instit. de Rerum divisione.* Unde cui competit dominium, vel saltem ususfructus pecudum, ut puta ovium, equorum, vaccarum, & hujusmodi, etiam agnorum, hinnulorum, & vitulorum ex ipsis natorum dominium acquirit.

23. Tertius modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Alluvio.* Porro *Alluvio* est Incrementum latens, quo flumen tuo fundo paulatim aliquid adjicit, & adeo latenter, ut vis notari queat, quantum quovis momento accedat. Et quod per hujusmodi Alluvionem agro tuo flumen adjicit, Jure Gentium tibi acquiritur. Quod si vero vis fluminis non latenter, sed aperte partem de prædio tuo detraxerit, & vicini prædio appulerit, palam est, eam tuam permanere; prout clarissime habetur §. *Præterea, Instit. eod.*

24. Quartus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Specificatio*: per quam intelligitur formatio, seu introductio formæ, vel quasi formæ in alienam materiam, vel partim alienam, partim propriam. Sic qui bona fide, & nomine proprio, ex sua & aliena lana vestimentum confecit, hac ratione ejus dominus efficitur, quamvis domino lanæ alienæ sit restituendus valor ipsius lanæ. Verum hic modus acquirendi rerum dominium nonnullas habet limitationes, de quibus §. *Cum ex aliena, Institut. de Rerum divisione.*

25. Quintus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Accessio*; cum videlicet quid ornatus causa alteri rei accedit seu adjicitur: tunc enim, licet hoc pretiosius fit, quam id cui adjicitur, Accessionis jure acquiritur domino rei illius, cui adjectio facta est. Sic si vesti tuæ intexatur purpura aliena, purpura vesti cedit, prout dicitur *loc. cit.* §. *Si tamen.* Addunt autem circa hoc Doctores limitationem, nisi purpura facile, atque sine læsione vestimenti posset eximi: tunc enim purpura illa esset separanda, suoque domino in specie petenti reddenda; alioquin autem sufficit pretium ejus reddere.

26. Sextus modus acquirendi rerum dominium jure Gentium, est *Confusio.* Cui accedit Septimus, qui est *Commixtio*: & hæc differt a Confusione penes hoc, quod in Commixtione corpora separata inter se quoad substantiam remaneant, prout fit in commixtione duorum frumentorum inter se; in Confusione vero corpora in unum coeant, prout fit in permixtione mei & tui vini per errorem, aut industriam, in eodem dolio facta.

27. Porro de his duobus modis in Jure §. *Si duorum, & §. quod si frumentum, Instit. de Rerum divis.* sequentes regulæ ponuntur. Prima, loquens de Confusione, talis est. Quando utriusque voluntate confunduntur materiæ duorum dominorum, veluti si vina sua confuderint, aut ex vino & melle mulsum fecerint, totum corpus inde resultans utriusque commune est: idem dicendum, licet non voluntate amborum dominorum, sed fortuito, illa confusio facta fuerit.

28. Altera regula, loquens de Commixtione, sic habet. Quando species duorum dominorum, utputa frumenta, ex utriusque voluntate commiscentur, efficiuntur communes: quia ex consensu utriusque singula v. g. grana, quæ cujusque propria fuerant, mutuo communicantur. Quod si casu ea commixtio facta fuerit, aut unus miscuerit sine alterius consensu, non fit aliquid commune: quia singula corpora in sua substantia durant, ac proinde non magis isto casu fit commune frumentum, quam grex intelligitur esse communis, si pecora unius mixta fuerint pecoribus alterius. Unde tunc arbitrio judicis æstimandum erit, quale cujusque frumentum fuerit; vel (juxta Glossam ibidem) ut cuilibet tantum frumentum restituatur, quantum fuit suum, quando non apparet, quodnam fuerit suum.

29. Speciale quid habetur in pecunia, sive nummis, *l. Si alieni, ff. de Solutionibus*, ibi: *Si alieni nummi, inscio vel invito domino, soluti sunt, manent ejus, cujus fuerant* (& sic ante aliam mixtionem, post quam discerni nequeant, non fiunt accipientis.) *Sed si mixti aliis sunt, ita ut discerni non possint, ejus fieri, qui accepit, in libris Cassii scriptum est, ita ut furti actio domino cum eo, qui dedisset, competeret.* Et hoc est speciale in nummis, ut hi commixti propriis nummis, ita ut amplius discerni nequeant, transeant in dominium accipientis, sive bona, sive mala fide, v. g. a fure, emente a mercatore pannum, dati fuerint: sic tamen, quod domino competat actio furti contra dantem, puta contra furem, qui illam pecuniam abstu-

lit,

lit, & mercatori dedit. Quinimo & ipse fur, facta semel commixtione pecuniæ furtivæ cum propria, acquirit illius dominium, sed duntaxat imperfectum, hoc est, cum obligatione tantundem restituendi, quantum furto abstulit.

30. Porro in assignanda disparitate inter commixtos nummos, & grana frumenti, & quod illi transeant in dominium accipientis post commixtionem, non grana sine mutua utriusque domini voluntate commixta, laborant Doctores. Congruentia tamen esse potest: tum quia majus periculum est in nummis, utpote præ cæteris rebus furto expositis, ac ne eorum dominium semper maneat incertum: tum quia nummi a publica æstimatione suum habent valorem, atque statim, ut expenduntur & commiscentur, intelliguntur consumpti; non sic grana frumenti aliis permixta.

31. Octavus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Ædificatio*. De hac §. *Cum in suo*, *Instit. de Rerum divis.* statuitur primo, quod si quis in suo solo seu fundo domum ex aliena materia bona fide ædificaverit, ipse fiat dominus ædificii: quia omne, quod solo inædificatur, solo cedit. Veruntamen dominus materiæ, quamvis eam stante ædificio vendicare non possit, potest tamen petere satisfactionem pro materia; & si aliqua de causa dirutum sit ædificium, atque ipse materiæ æstimationem necdum acceperit, potest hanc vendicare in specie. Deinde decernitur ibidem, quod si quis vicissim in alieno solo scienter ex sua materia domum ædificat, non solum tunc ædificium solo cedat, atque illius fiat domus, cujus est solum; sed insuper ædificans amittat proprietatem materiæ; ita ut diruto ædificio eam vendicare non possit: quia sic temere ædificando, sua voluntate materia illa censetur esse alienata; videtur enim donasse, quod nullo jure urgente concedit. Verum hoc iterum habet suas limitationes, de quibus Juris consulti.

32. Nonus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Plantatio*: de qua §. *Si Titus*, *Instit. eod.* habetur, quod si quis alienam plantam in suo solo posuerit, ipsius erit; & e converso, si quis suam plantam in alieno solo posuerit, v. g. in solo Titii, erit alterius, nempe Titii; dummodo radices egerit (nam antequam planta radices egit, ipsius permanet, cujus fuerat antea.) Quia sicut ædificia, ita multo magis plantæ & arbores solo cedunt; utpote cum a terra sustententur, capiantque inde alimentum, vitam & incrementum suum; atque hinc Jure Gentium fiunt illius, cujus est solum. Æstimationem tamen plantæ, atque impensi laboris mercedem repetere potest, qui in alieno solo plantas posuit, vel frumenta consevit, dummodo id bona fide factum sit; prout ibidem §. *seq.* subjungitur, atque in simili dictum est *n. prec.* de ædificante in alieno fundo.

33. Decimus modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Fructuum perceptio*. Porro de hoc modo sic habetur §. *Si quis a non domino*, *Instit. de Rerum divis.* *Si quis a non domino, quem dominum esse credebat, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliave qualibet justa causa æque bona fide acceperit, naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, ejus esse pro cultura & cura. Et ideo si postea dominus supervenerit, & fundum vendicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. Si vero, qui alienum fundum sciens possederit, non idem concessum est: itaque cum fundo etiam fructus, qui consumpti sunt, cogitur restituere.* Hæc ibi. Ex quibus patet, quod bonæ fidei possessor Jure Gentium fructus faciat suos, nec eos consumptos teneatur restituere vero domino, si is postmodum comparuerit, & fundum evicerit: etsi secus sit de malæ fidei possessore, nam is etiam fructus perceptos cogitur restituere.

34. Ultimus tandem modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, est *Traditio*; de qua §. *Per traditionem*, *Instit. eod.* dicitur sic: *Per traditionem quoque jure naturali res nobis acquiruntur; nihil enim tam conveniens est naturali æquitati, quam voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi: & ideo cujuscunque generis sit corporalis res, tradi potest, & a domino tradita alienatur.* Hæc ibi.

35. Nec obstat, quod Traditio fiat privata voluntate hominum, rem suam in alios transferentium; ac proinde male videri possit, quod Traditio connumeretur inter modos acquirendi rerum dominium Jure Gentium. Resp. enim negando sequelam: quia, quamvis Traditio fiat privata voluntate hominis, rem suam alteri tradentis, huic tamen Traditioni Jure Gentium, atque naturali, convenit potestas transferendi rerum dominium in alios. Sicut a pari, quamvis Occupatio rei sub nullius dominio existentis fiat industria humana, atque voluntate privata cujuspiam rem illam suo labore occupare satagentis; jus tamen, seu potestas transferendi rerum dominium in primo occupantem, convenit Occupationi

tioni, ex Jure naturæ, atque Gentium, & non solum ex constitutione quadam humana (prout id convenit Præscriptioni, juxta dicenda *Distinctione sequenti*) atque ideo sicut Occupatio, ita & Traditio, merito connumeratur inter modos acquirendi rerum dominium Jure Gentium.

DISTINCTIO VI.

De Præscriptione & Usucapione.

QUÆSTIO I.

Cur Lex Præscriptionis seu Usucapionis sit introducta, & an valeat in Foro Conscientiæ?

SUMMARIUM.

1 *Præscriptio, quomodo sumatur?*
2 *Præscriptio, & Usucapio, quid?*
3 *An differant?*
4 *Jus Præscriptionis, quo Jure sit introductum?*
5 *Habet locum etiam in Foro Conscientiæ.*
6 *Id amplius ostenditur.*
7 *Nemo debet locupletari cum alterius jactura, quomodo?*

1. PRæscriptio sumitur in proposito pro acquisitione dominii, atque elisione juris alterius, absque ejus consensu ex sola legis dispositione tempore legibus definito. Et de Præscriptione hoc modo sumpta merito impræsentiarum agitur, ut intellectis hactenus diversis modis acquirendi rerum dominium Jure Gentium, etiam percipiatur modus acquirendi rerum dominium Jure Civili, & Canonico.

2. CONCL. I. *Præscriptio* est acquisitio dominii rei alienæ, per possessionem ejus certo temporis spatio legibus definito bona fide continuatam. Ita in re communis; & concordat hæc definitio cum illa, quæ *L. 3. ff. de Usucap.* habetur, ibi: *Usucapio est acquisitio, vel adjectio dominii, per continuationem possessionis temporis lege definiti.* Ubi tamen per ly *acquisitio dominii*, etiam subintelligitur elisio juris alterius, utpote per quam similiter acquiritur jus aliquod, quod antea alteri competebat: cæteræ autem particulæ patebunt ex decursu.

3. Porro licet inter Præscriptionem & Usucapionem nonnullas Doctores differentias assignare conentur, de facto tamen ex recepto modo loquendi plerumque inter se confunduntur: nisi quod Usucapio proprie tantum rebus corporalibus conveniat, at vero Præscriptio generaliorem habeat significationem, & rebus tam corporalibus, quam incorporalibus competat. Verum quidem est, quod Præscriptio triennalis (qualis datur inter res mobiles) frequentiori usu in Jure dicatur Usucapio; ex quo proinde nonnulli cum Glossa *L. 3. ff. de Usucap.* deducunt aliam differentiam inter Usucapionem & Præscriptionem, quod nimirum illa proprie sit rerum mobilium, hæc immobilium: quam differentiam etiam Doctor Subtilis 4. *dist.* 14. *q.* 2. §. *de secundo*, supponere videtur, ibi: *Ex hoc dico, quod Præscriptio in immobilibus, & Usucapio in mobilibus* &c. Sed hæc differentia non semper attenditur: nam in Jure Usucapio quandoque etiam ad res immobiles refertur, & e contra Præscriptio ad res mobiles; prout fit §. 1. *Instit. de Usucap.* & alibi: unde parum, & ferme nihil ab invicem differunt; ratione cujus Doctores eodem modo de utrisque discurrunt.

4. CONCL. II. Jus Præscriptionis seu Usucapionis introductum est Jure humano positivo, tum Civili, tum Ecclesiastico, ob publicam utilitatem & quietem, ne incerta essent semper rerum dominia, & infinitæ orirentur lites circa earum proprietatem. Ita habetur *l. 1. ff. de Usucap.* estque communis. Ratio est: quia non illico sequitur, *rem istam emi, vel alter mihi donavit, legavit &c. ergo est mea.* Nam si ille, qui mihi eam tradidit, dominus non fuit, neque me dominum facere potuit, juxta *Reg. 79. Juris in 6. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* Proinde, nisi Lex ob diuturnam possessionem bona fide habitam, & justo titulo comparatam, illius rei dominium expresse mihi attribueret, nunquam de hoc securus forem: nam semper timere possem, ne quis superveniat, illius rei, tanquam ante plurimos annos sibi vel suis parentibus injuste ablatæ, dominium sibi vendicans.

5. CONCL. III. Translatio dominii facta

cta auctoritate Legis per præscriptionem, atque Usucapionem justa est; simulque per eam transfertur rerum dominium nedum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ; adeo quidem, ut si præscriptio cujusdam rei legitime sit completa, postmodum talis non amplius teneatur ad restitutionem rei jam præscriptæ, etiamsi postea certo cognoscat, rem fuisse alienam. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia juste potest transferri rerum dominium per Legem communem justam, & legitime promulgatam; ergo idem dicendum de lege Præscriptionis.

6. Confirmatur. Quia Lex Præscriptionis ex una parte est plurimum utilis ac proficua Reipublicæ, & quieti communi; imo etiam necessaria ad rescindendas infinitas lites; ex altera vero parte per eam nemini infertur injuria: nam sicut hodie a Sempronio præscribitur contra Titium, huicque rem suam certo temporis spatio repetere negligenti, ejusdem dominium vi Præscriptionis adimitur; Ita vi ejusdem Præscriptionis potest Titius alio tempore quidquam præscribere contra Sempronium, vel quemcunque alium, qui negligit rem suam debito tempore repetere. Adde, quod talis sibi, ac propriæ negligentiæ, quam Jura ob bonum publicum merito castigant, culpam imputare debeat, si tanto tempore negligat rem suam repetere, quantum Jura requirunt ad Præscriptionem.

7. Dices: Juxta illud lumine naturæ notum, *Nemo debet locupletari cum alterius jactura:* sed hoc fit in Præscriptione, ergo. Resp. majorem esse intelligendam de injusta locupletatione: qualis esset, si quis in emptione, aliisve contractibus proximum circumveniret, atque deciperet, sicque cum ejus jactura locupletaretur injuste. Non autem dictum illud est intelligendum de justa locupletatione; qualis est ea, quæ fit in bello justo, & in legitima Præscriptione per authoritatem Legis, ex publica & justa causa transferentis dominium unius in alium, atque in similibus aliis casibus.

QUÆSTIO II.

Quæ Conditiones requirantur ad Præscriptionem?

SUMMARIUM.

2 *Ad Præscriptionem quæ conditiones requirantur?*
9 *Ad eam requiritur Possessio.*
10 *Bona fides.*
11 *Et an cum dubio possit Præscriptio inchoari?*
12 *Vel continuari?*
13 *Justus Titulus.*
14 *Tituli nomine quid intelligatur?*
(a) Ut dictum n. 5. & seqq.
15 *Titulus, quando requiratur ad præscriptionem?*
16 *Et quod res sit apta præscribi.*
17 *Dupliciter dicuntur res non posse præscribi.*
18 *Vel quia ordinario tempore non usucapiuntur.*
19 *Vel quia nullo modo præscribi possunt.*

8. CONCL. I. Ad Præscriptionem legitimam quatuor requiruntur conditiones. I. Possessio rei legitimo tempore a Jure definito continuata. II. Bona fides. III. Justus Titulus. IV. Ut res illa sit apta præscribi. Ita in re communis: & quamvis nonnulli enumerent quinque, tamen ipsi primam conditionem hic assignatam dividunt in duas, easque omnes sequentibus versiculis comprehendunt:

Non usucapies, nisi sint tibi talia quinque:
Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque justus.
Possideas justa, completo tempore legis.

9. Prima itaque conditio ad Præscriptionem necessaria, est *Possessio legitimo tempore a jure definito continuata.* Siquidem, ut habet *Reg. 3. Juris in 6. Sine possessione præscriptio non procedit:* quia Præscriptio fundatur super possessione; ubi autem fundamentum non est, superædificari non potest. Porro hujusmodi possessio debet tempore a Jure definito continuari; de quo tempore, & quantum illud sit, dicetur *Quæst. seq.*

10. Secunda conditio ad Præscriptionem requisita, est *bona fides.* Nam, ut inquit *Reg. 2. Juris in 6. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, & alibi Porro *bona fides* in proposito aliud non est, quam conscientia seu credulitas, qua quis prudenter sibi persuadet, rem esse suam. Dicitur, *prudenter*: quia si ex ignorantia crassa, vel inordinata cupiditate, illa persuasio procedat, non erit fides bona.

11. Quæres, an dubitans, utrum res sit sua vel aliena, censeatur habere bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, ac proinde stante tali dubio possit Præscribere? Resp. I. Si dubium adfuit ab initio, non

potest ita dubitans inchoare Præscriptionem, quamdiu manet illa dubitatio. Ita communis. Ratio est: quia dubitans, an res sit sua vel alterius, injuste agit sibi eam arrogando; cum non sit melior sua conditio, quam alterius, qui eam prius possederat, sed e contra; ergo jam non censetur habere bonam fidem.

12. Resp. II. Quando dubium supervenit ei, qui bona fide cœpit possidere, non obstat illud Præscriptioni continuandæ, neque interrumpit possessionem, dummodo interim possessor moralem diligentiam adhibeat in investiganda veritate rei. Ita communior, & probabilior Doctorum, paucis exceptis. Ratio est: quia in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* ergo si is, qui incipit dubitare, jam prius bona fide possederit rem, melior est ejus conditio, quam alterius non possidentis. Unde patet disparitas inter hunc, & priorem casum: simulque sequitur, quod quidem stante tali dubio non possit quis inchoare possessionem rei (cum non sit melior sua conditio, quam alterius) bene tamen possessionem prius jam bona fide cœptam continuare, non obstante dubio postmodum superveniente, dummodo non intermittat adhibere moralem diligentiam in investiganda veritate rei.

13. Tertia conditio ad Præscriptionem requisita, est *justus Titulus*: non quidem verus, atque a parte rei subsistens (nam hic una cum traditione, atque possessione, rei dominium transfert, ut amplius Præscriptione opus non sit) sed saltem rationabiliter præsumptus, sive putativus Titulus, qui justo errore putatur intervenisse, quamvis revera non intervenerit.

14. Porro *Tituli* nomine in proposito intelligitur, causa ex se habilis ad transferendum dominium, vel usucapiendi conditionem præbens; uti sunt donatio, emptio, transactio, hæreditas, legatum, & hujusmodi. Siquidem per tales modos, si tradens fuit dominus rei alteri traditæ, transfertur dominium rei in ipsum: si vero non erat dominus, idque a recipiente ignoretur, saltem usucapiendi seu præscribendi conditionem præstat. Unde si talis postmodum bona fide possessionem dictæ rei legitimo tempore continuet, sicque præscriptionem illius compleat, non tenebitur amplius eam restituere vero domino, etiamsi postea error deprehendantur, ac manifestum fiat, rem illam a principio fuisse alterius, neque potuisse sibi ab eo, a quo acceperat, tradi titulo donationis, vel emptionis, &c. (a)

15. Notandum vero circa hanc tertiam conditionem, quod Titulus non necessario requiratur in omni præscriptione (contrarium enim patebit ex dicendis *nu. 21. & 22.*) sed tunc præcipue, quando jus commune contrarium est præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, prout notatur *cap. 1. de Præscript. in 6.* Si enim tunc non possit allegari Titulus, censebitur quis rem possidere mala fide; nisi allegetur præscriptio temporis immemorialis, quæ est instar tituli, imo quo non potest allegari melior Titulus de toto mundo, ut loquitur Fagnanus *cap. cum Apostolica, num. 6 De his, quæ fiunt a Prælatis*. Insuper requiritur Titulus ad hoc, ut præscriptio compleatur, seu absolvatur tempore breviori, atque ordinario, de quo amplius *cit. num. 21. & 22.*

16. Quarta, & ultima conditio ad Præscriptionem requisita, est, ut *res sit apta præscribi*: id est, ut sit talis, in qua per legem, aut specialem rationem non prohibetur fieri Præscriptio, utpote quæ jure humano duntaxat est introducta, ne rerum dominia diutius essent in incerto.

17. Ubi tamen notandum cum Lessio *lib. 1. c. 6. dubitat. 15.* quod quædam in Jure dicantur non posse præscribi, seu usucapi, quia ordinario tempore non usucapiuntur; quædam vero, quia nullo modo præscribi possunt.

18. Prioris generis sunt res furtivæ, ac res vi possessæ, de quibus §. *Furtiva Instit. de Usucap.* dicitur: *Furtivæ res, & quæ vi possessæ sunt, non possunt usucapi*. Nam quamvis hæ ab ipso fure, vel raptore nunquam possint præscribi, defectu bonæ fidei, simulque etiam a tertio aliquo, qui eas bona fide a fure accepit, non præscribantur tempore ordinario, eo quod res furtivæ sint vitiosæ: nihilominus ipsæ ab illo tertio bonæ fidei possessore præscribuntur tempore longissimo, seu post triginta annos, prout Doctores communiter tenent, & probant ex *l. Sicut in rem, C. de præscript. 30. vel 40. annorum*. Similiter §. *Res fisci, Instit. de Usucap.* habetur, quod *res fisci usucapi non potest*, & tamen bona fisco jam incorporata præscribuntur annis quadraginta, *l. Omnes, C. de Præscript. 30. vel 40. annorum*.

19. Posterioris generis, quæ scilicet ex

eo

eo in Jure dicuntur non posse præscribi, quia nullo modo nulloque tempore præscribi possunt, sunt in primis res publicæ, id est, publicis usibus deputatæ; ut forum, pons, portus, via publica, & alia hujusmodi. Deinde homo liber nullo tempore præscribi potest. Insuper Laici non possunt præscribere Jura Spiritualia, v. g. Jus decimarum; Jus conferendi Beneficia Ecclesiastica, & hujusmodi: cum talia nec possidere possint, *c. Causam de Præscript.* estque communis Doctorum. Secus est dicendum de Jure patronatus, nam hujus Laici non sunt incapaces.

QUÆSTIO III.

Quantum temporis requiratur ad Usucapionem seu Præscriptionem complendam?

SUMMARIUM.

20 *Res mobiles, & immobiles, quæ?*
21 *Res mobiles privatorum, quo tempore præscribantur.*
(a) Juxta dicta n. 18.
22 *Et quo bona immobilia privatorum?*
23 *Præsentes, aut Absentes, qui dicantur?*
24 *Quid de partim præsente, partim absente?*
25 *Bona immobilia contra Ecclesiam &c. quo tempore præscribantur?*
(b) Quæst. 1. n. 4.
26 *Specialia quoad hoc privilegia quorundam Monasteriorum, & Ordinum.*
27 *Quo tempore res mobiles Ecclesiarum, vel Monasteriorum præscribantur?*
28 *Ad præscriptionem requiritur etiam possessio continua.*
29 *Præscriptio interrumpitur tum naturaliter,*
30 *Tum civiliter.*

20. ADvertendum, quod quantum ad propositum, sit distinguendum inter res mobiles, & immobiles. *Mobiles* sunt, quæ loco moveri possunt: ut pecunia, vestis, navis, animalia, &c. *Immobiles* vero, quæ loco moveri non possunt: ut prædia, domus, agri, & hujusmodi. Porro nomine immobilium, hic etiam comprehenduntur jura, & actiones ad immobilia (notanter dicitur, *actiones ad immobilia*: nam actiones ad mobilia, v. g. actio ad debitum certæ pecuniæ, dicitur res mobilis, sicut ipsa pecunia) atque insuper nomine immobilium intelliguntur Beneficia, census, redditus, jus patronatus, ususfructus, servitutes prædiorum, & similia. Hæc enim omnia fixa manent, & instar immobilium afferunt fructum suum & commoditatem.

21. CONCL. I. Res mobiles privatorum cum titulo, & bona fide, præscribuntur triennio: sine titulo autem requiritur spatium triginta annorum. Ita communis. Et quidem prima pars expresse habetur *L. un. C. de Usucap. transformanda, & §. 1. de Instit. de Usucap.* ubi præmissa mentione de titulo, & bona fide, subjungitur: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium usucapiantur.* Verum hinc excipiendæ sunt res furtivæ, & vi possessæ. (a) Altera pars, quæ itidem est communis, desumitur ex *l. Sicut in rem, C. de Præscrip. 30. vel 40. ann.* Et disparitas est: quia spectata naturali æquitate, ipsaque legum dispositione, minus tempus requiritur, & sufficit, ad præscribendam rem cum titulo, quam sine titulo; non obstante, quod utrobique requiratur bona fides, sine qua nulla prorsus præscriptio locum habet.

22. CONCL. II. Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, requiritur spatium decem annorum inter præsentes, & viginti annorum inter absentes: sine titulo autem utrobique requiritur tempus triginta annorum. Ita rursum communis Doctorum, Et quidem prior pars habetur expresse *c. §. 1. Instit. de Usucap.* cum concordantiis. Altera vero desumitur ex *cit. l. Sicut in rem, C. de præscrip. 30. vel 40. annorum.*

23. Cæterum *Præsentes* in proposito dicuntur illi, qui in eadem Provincia commorantur: *Absentes*, qui in diversis Provinciis habitant, sive deinde res in eadem Provincia sita sit, sive alibi. Quinimo Lugo *disp. 7. de just. & jure, n. 67.* post alios notat, illud, quod dictum est de diversis Provinciis, de facto habere locum in diversis Territoriis habentibus proprium suum Gubernatorem, qui soli Principi, vel Senatui subest. Juxta quam proinde sententiam illi dicuntur esse præsentes, qui in eodem Territorio habitant: absentes vero, qui in diversis Territoriis commorantur.

24. Addunt Juris Consulti juxta *Authent. Quod si quis, C. de Præscript. longi temporis*: quod si quis partim absens sit, partim præsens, tempus absentiæ duplicari debeat, ita ut supra decennium tot anni adjiciantur, quot annis ex decennio fuit absens. Unde

si quis per octo annos præsens fuerit, deinde per duos absens, hi duo absentiæ anni erunt duplicandi, & adhuc duo addendi; atque ita hæc præscriptio ante duodecim annos non complebitur.

25. CONCL. III. Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam, Monasterium, vel Hospitale, aut contra alias pias causas, requiruntur quadraginta anni: excepta tamen Ecclesia Romana, contra quam ac ejus jura currit sola centenaria præscriptio; exceptis etiam nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, qui speciali privilegio sunt muniti, ita ut majori, quam quadraginta annorum, præscriptione gaudeant. Ita rursum certa, & communis Doctorum: & clare constat tum ex *Auth. Quas actiones, C. de Sacrosanctis Ecclesiis*, tum ex *cap. De quarta*, & *c. Ad aures*, & *c. Ad audientiam de Præscript.* & alibi sæpe. Nec mirandum, quod in allatis hactenus Conclusionibus præcipue adducantur authoritates Juris, non autem rationes: siquidem Præscriptio fundatur in solo Jure humano, tum Civili, tum Canonico, ut jam supra (c) dictum.

26. Porro quod additum est in Conclusione de nonnullis Monasteriis, ac ordinibus Religiosis, est notandum cum Lessio *lib. 2. cap. 6. dubitat. 7.* Engel, Molina, & aliis, quod Monasteria quædam, & Ordines specialiter sint privilegiati, ut majori, quam quadraginta annorum præscriptione gaudeant; ita videlicet, ut minoris temporis præscriptio contra eos non valeat. Sic enim Eugenius IV. de plenitudine potestatis concessit Ordini S. Benedicti, ut res immobiles non nisi annis sexaginta possint contra ipsum præscribi: & idem concessit Julius II. Congregationi S. Salvatoris. Quinimo Ordini Cistercensium, nec non & Ordinibus Mendicantium, primum in Hispania, & deinde per communicationem in Superiori Germania, a diversis Pontificibus concessam esse centenariam præscriptionem, docet post Arnoldum Rath, & alios, Ludovicus Engel in Collegio Juris Canonici *tit. de Præscriptione, n. 33.*

27. Dicitur notanter in Conclusione: *ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam &c.* Nam, utrum res mobiles ad Ecclesiam, vel Monasteria pertinentes, usucapiantur triennali possessione, prout *nu. 21.* dictum est de rebus mobilibus privatorum; vel an gaudeant præscriptione quadraginta annorum, variant Doctores. Et quidem res Ecclesiasticas mobiles triennali possessione usucapi, affirmant Lessius *loc. cit. n. 23.* Layman, Valensis, Pirhing, aliique plures; idque probant ex *Authent. Quas Actiones, C. de SS. Ecclesiis.* E contra vero easdem pariter gaudere præscriptione quadraginta annorum æquius esse putant Abbas Panormitanus *cap. 1. De in integrum restitut.* & Hostiensis, eo quod jus Canonicum, concedens Ecclesiis, aliisque piis locis præscriptionem quadraginta annorum, inter res mobiles & immobiles non distinguat, & proinde nec nos distinguere debeamus. Et hanc posteriorem sententiam, præsertim circa bona Ecclesiastica mobilia pretiosa absque debitis solemnitatibus alienata, recipiendam censet Engel *loc. cit. n. 28.*

28. CONCL. IV. Præter tempus prædictum requiritur insuper ad Præscriptionem, quod possessio fuerit continua, & non interrupta. Ita communis. Nam Jura inter alias conditiones ad præscriptionem requirunt, quod ejusmodi possessio fuerit continua, ut patet ex definitione ipsius *num. 2.* allata: quando autem ipsa interrumpitur, hoc ipso continua non est.

29. Duplex autem est interruptio Præscriptionis, una naturalis, altera civilis, ut notat Glossa communiter recepta in *c. Illud de Præscr. Naturaliter interrumpitur Præscriptio*, quando aliquid incipit deficere ex his, quæ necessario requiruntur ad præscriptionem: ut si successu temporis superveniat mala fides, seu certa notitia rei alienæ; aut si quis amittat possessionem rei tam naturalem, quam civilem, non obstante, quod id fiat per injuriam alterius.

30. *Civiliter interrumpitur Præscriptio*, quando manentibus naturalibus præscriptionis interpellatur possidens per actum aliquem juridicum, qui ex legum dispositione talem interruptionem inducit; ut puta per contestationem litis, vel etiam per oblationem Libelli, ac citationem Rei, prout desumitur ex *L. 2. & 3. C. de Annali exceptione.* Si tamen Actor succubuerit in lite, vel litem sponte deseruerit, aut si animo tantum interrumpendi præscriptionem litem moverit (quod ex circumstantiis, juxta prudens arbitrium Judicis, colligendum erit) non interrumpitur præscriptio. Glossa *c. Placuit, §. potest. 16. q. 3.* Pirhing *tit. de Præscript. n. 134.* Lessius *n. 49.* & alii.

TRA-

TRACTATUS VIII.

DE CONTRACTIBUS.

INter alios modos acquirendi rerum dominium recte connumerantur Contractus, ſic dicti, *quia* (ut inquit Doctor Subtilis 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 2. §. *De ſecundo*) *ibi ſimul trahuntur voluntates Partium ; trahitur enim iſte, ad transferendum in illum a commodo, quod expectat ab illo, vel quod expectat transferendum in ſe*. Et de Contractibus procedit illud vulgatum Doctorum : *Quod a principio eſt voluntatis, ex poſt facto fit neceſſitatis* ; id eſt, poſt contractum ſemel rite celebratum : *arg. l. Sicut. Cod. de Action. & obligat.* Unde haud immerito de contractibus, utpote quorum obbligatio non ſolum pro Foro externo, verum etiam in Foro conſcientiæ atque interno locum habet, impræſentiarum agitur.

DISTINCTIO I.

De Contractibus in genere.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex ſit Contractus?

SUMMARIUM.

1 *Contractus, unde ſic dicti?*
2 *Contractus accipitur large, & ſtricte.*
3 *Contractus large, ſeu pactum, quid?*
4 *Requirit neceſſario plurium conſenſum in idem.*
5 *Et quidem reciprocum.*
6 *Promiſſio, antequam ſit acceptata, non obligat.*
7 *Diſcrimen inter promiſſionem Deo, & homini factam.*
8 *Contractus proprie, quid?*
9 *Solvitur objectio.*
10 *Contractus explicitus, & implicitus ſeu interpretativus, ac quaſi Contractus, quid?*
11 *Contractus lucrativus ſeu gratuitus, & oneroſus, quid?*
12 *Contractus abſolutus, & conditionatus, quid?*

(a) Tr. 6. Diſt. 2. n. 24.

2. COntractus dupliciter accipitur, large & ſtricte. *Contractus large* acceptus coincidit cum pacto generatim ſumpto ; quo modo omnem prorſus contractum, ſive gratuitum, ſive oneroſum ſub ſe compre-

hendit. *Contractus stricte* acceptus sub se complectitur solum contractum onerosum, seu reciprocum, qui nempe ex utraque parte pacisicentium, seu contrahentium parit obligationem. Hoc ipsum ut una cum annexis clarius intelligatur, sit

3. CONCL. I. *Contractus large* acceptus, seu *Pactum* generatim sumptum, *est duorum, vel plurium in idem placitum, & consensus*. Ita *L. 1. ff. de Pactis*. Scotus 4. *dist. 46. q. 1. §. Ad solutionem*, & alii.

4. Dicitur: *duorum, vel plurium placitum, & consensus*. Nam, ut recte *cit. L. 1.* notatur, nullus est Contractus, nullaque obligatio, quæ non habeat duorum vel plurium consensum, seu conventionem in idem; id est, plurium in unum, unamque sententiam consensum in ordine ad aliquid dandum, faciendum, vel non faciendum. Unde si unus quidpiam donavit aut promisit, alter vero id non acceptavit, aut recusavit, jam non fuit contractus, neque oritur inde aliqua obligatio.

5. Necesse insuper est, ut talis duorum consensus sit reciprocus, id est, inter se mutuo factus: quia ad contractum non sufficit, ut quovis modo duo in idem consentiant, sed requiritur, ut consensus suos in se mutuo dirigant. Hinc Donatio & Promissio, etiamsi a duobus communi consensu fiat respectu unius tertii, antequam sit acceptata ab illo tertio, ejusque consensus reciprocus accedat, non habet rationem contractus seu pacti, sed primum post ejusdem acceptationem.

6. Quinimo ex hoc generatim infertur, quod nulla Promissio seu Pollicitatio, antequam sit acceptata, pariat quandam obligationem, ne quidem naturalem, aut in Foro Conscientiæ. Unde si alteri promisisti, aut donasti quidpiam interius solummodo, non obligaris. Idem dicendum, quando tu signo externo tuam promissionem vel donationem manifestasti, alter vero eam necdum intellexit, aut non acceptavit: siquidem in neutro casu fuit contractus, ob defectum reciproci consensus, & consequenter nulla obligatio inde subsecuta.

7. Et hinc discrimen est inter Votum, seu Promissionem Deo factam, & Promissionem homini factam: illa quippe, licet interno tantum animo concepta sit, illico a Deo cordium inspectore cognoscitur, & acceptatur; hæc vero, nisi externo signo manifestata, & Promissario indicata fuerit, ab eo neque cognosci, neque acceptari potest: nam *homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16.* Et hinc plures Doctores, de pacto inter homines existente loquentes, asserunt, quod Pactum sit *duorum reciprocus in idem consensus, signo sensibili expressus*: nam aliter homines nequeunt consensum alterius cognoscere, & acceptare.

8. CONCL. II. *Contractus proprie*, ac in rigore, accipitur pro pacto reciproco oneroso, quod ex utraque parte pacisicentium seu contrahentium obligationem parit. Unde recte definitur *l. Labeo, ff. de Verb. signif.* dicendo: *Contractus est ultro citroque obligatio*; id est, duorum vel plurium in idem consensus, ultro citroque obligationem pariens: qualis est Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & hujusmodi, ubi venditor est obligatus ad dandam mercem, emptor vero ad refundendum pretium &c.

9. Nec dicas: inter patrem, & filium, subditum & Superiorem, &c. datur mutua, sive ultro citroque obligatio, non tamen contractus: ergo data contractus definitio non est bona. Resp. enim, distinguendo antecedens: inter patrem & filium, subditum & Superiorem &c. datur mutua obligatio, orta ex Justitia commutativa, negatur; orta ex aliis Virtutibus, ut puta ex Pietate, Observantia, & hujusmodi, conceditur antecedens, sed negatur consequentia. Nam contractus est ultro citroque obligatio, quæ oritur ex motivo Justitiæ commutativæ post mutuum contrahentium consensum.

10. CONCL. III. Contractus variæ sunt divisiones. Et quidem is primo dividitur in explicitum & implicitum. *Contractus explicitus*, seu formalis est, qui fit expressa partium conventione; & hic proprie dicitur *Contractus*. *Implicitus*, seu *interpretativus* est, qui fit implicite solum, & absque ulla expressa pactione: qualis est Tutela (id est, quando quis in se suscipit officium Tutoris) & quodvis aliud Officium. Quia enim aliquod Officium suscipit, eo ipso sese obligat erga alterum, & alter obligatur erga ipsum, juxta leges & consuetudines, circa tale Officium receptas, neque requiritur alia conventio expressa: & hic dicitur *quasi Contractus*.

11. Deinde Contractus in communi dividitur in lucrativum, & onerosum. *Contractus lucrativus* (quem & *gratuitum* appellant) est, in quo nihil rependitur: ut Promissio, Donatio, Commodatum, &c.

Hinc

Huc referri poſſunt Teſtamentum, & Legatum, quæ ſunt donationes quædam in diem. *Contractus oneroſus eſt*, in quo aliquid loco ejus, quod datur, reddi debet, vel præſtari: ut fit in Emptione, Locatione, & hujuſmodi.

12. Tertio Contractus dividitur in *abſolutum*, & *conditionatum*. Ille eſt, qui fit independenter a quacunque conditione: hic vero, qui fit dependenter ab aliqua conditione extrinſeca; v. g. dono tibi meum equum, ſi eris promovendus ad tale officium, vel ſi navis ex Indiis advenerit. Porro valor Contractus conditionati pendet ab eventu, ſeu veritate conditionis adjectæ, eaque non exiſtente, ſeu non impleta, nullam inducit obligationem: idque defectu conſenſus, eo quod quis non aliter contrahere intenderit, niſi ſub eventu talis conditionis extrinſecæ. Et additur, *conditionis extrinſecæ*: nam conditiones, quæ tacite de jure inſunt, v. g. *ſi potero, ſi alter non reſiliat a contractu, &c.* non reddunt contractum conditionatum, prout in ſimili de Juramento ſuperius (a) dictum eſt.

QUÆSTIO II.

Qualis conſenſus requiratur ad valorem Contractuum?

SUMMARIUM.

13 *Ad conſenſum pro valore Contractuum requiruntur quatuor conditiones.*

14 *Error circa ſubſtantiam reddit contractum nullum.*

15 *Secus, quando contingit ſolum circa qualitatem.*

16 *Metus gravis ab intrinſeco provenions, non invalidat contractum.*

17 *Idem eſt de metu ab extrinſeco, ſed juſte incuſſo.*

18 *Contractus ex metu gravi injuſte incuſſo celebrati.*

19 *Aliqui ſunt ipſo jure invalidi, alii per ſententiam Judicis reſcindendi.*

(b) Tr. 1. Diſt. 1. n. 27. & 29.

20 *Contraria quorundam opinio.*

(c) Tr. 1. Diſt. 1. n. 29.

13. CONCL. I. Ad valorem Contractuum omnino requiritur mutuus, & reciprocus contrahentium conſenſus, ut patet ex ipſa definitione Contractus n. 8. allata. Porro ad talem conſenſum quatuor communiter requiruntur conditiones. I. Ut conſenſus ſit liber: de quo plura in ſequentibus Concluſionibus. II. Ut conſenſus ſit ſerius, ſeu promiſſorius; id eſt, fiat cum voluntate ſerio contrahendi, in qua jam involvitur animus ſe obligandi juxta naturam contractus celebrati. Ratio hujus conditionis eſt: quia conſenſus ſimulatus revera conſenſus non eſt, ſed tantum fingitur; ſine conſenſu autem contractus validus non eſt. Unde infertur, quod ficte contrahens re ipſa ex tali contractu non obligetur, utpote qui Jure naturæ irritus eſt, & nullus: peccat tamen juxta gravitatem materiæ, qui proximum ſua fictione injuſte decipit; unde & tenetur eidem ad recompenſationem damni, ſi quod fortaſſe fuit ſubſecutum ob ſuam fictionem. III. Ut conſenſus internus aliquo ſigno externo ſit expreſſus: alioquin enim alter contrahentium non poſſet cognoſcere, neque acceptare conſenſum præſtitum; ſine tali autem acceptatione contractus non obligat. IV. Ut talis conſenſus acceptetur ab altero, cum quo fit contractus, ob rationem paulo ante poſitam.

14. CONCL. II. Quando in altero contrahentium contingit error circa ſubſtantiam rei, Contractus Jure naturæ eſt irritus; v.g. dum emitur aurichalcum pro auro, vitrum pro gemma, & hujuſmodi; aut dum e contra venditur, & donatur gemma pro vitro; &c. Ita omnes Doctores. Ratio eſt: quia tunc deeſt conſenſus ſubſtantialis, *cum nullus ſit errantis conſenſus*, ut dicitur *leg. Non idcirco, Cod. de Juris & facti ignorantia*, & alibi; nam emens intendit emere aurum vel gemmam, non vero aurichalcum vel vitrum: ſine conſenſu autem contractus eſt nullus; ergo. Infertur proinde, quod, dum quis gemmam vendidit, æſtimans eſſe cryſtalli fragmentum, emptor re comperta ad reſtitutionem gemmæ teneatur, aut ad juſtum ei pretium perſolvendum, prout de novo inter ipſos conventum fuerit: quia prior emptio fuit nulla, & irrita. Leſſius *l. 2. c. 17. n. 27.* cum communi.

15. Dicitur notanter in Concluſione: *quando contingit error circa ſubſtantiam*. Nam ſi error contingit ſolum circa qualitatem accidentalem, contractus eſt validus: modo error, vel dolus non dederit cauſam contractui; neque qualitas illa fuerit in pactum deducta per modum conditionis. Ratio eſt: quia talis vere conſenſit in emptionem iſtius rei, ſeu ſubſtantiæ ejus, abſque

metu

metu & fraude. Deinde error ille (prout supponitur) non dedit causam contractui; neque qualitas illa fuit deducta in pactum ut conditio: nam alioquin hac deficiente corrueret contractus, ob dicta *nu.* 12. simulque quantum attinet ad prius, errantis nullus foret consensus.

16. CONCL. III. Metus gravis ab intrinseco proveniens (hoc est, non incussus a causa libera, sed naturali, prout est metus mortis imminentis ob morbum, naufragium, bestias, &c.) non invalidat Contractum. Ita rursum certa, & communis, atque desumitur ex *c. Sicut nobis, de Regularibus*, ubi Votum Religionis, emissum a constituto in lethali infirmitate, censetur validum; ergo si Vota, & hujusmodi, ex metu facta tempore naufragii, vel infirmitate lethali, valida sunt, & obligant ad sui impletionem, ut omnes fatentur, idem dicendum erit de Contractibus.

17. CONCL. IV. Similiter metus ab extrinseco proveniens, juste tamen incussus, Contractum non invalidat. Ita pariter unanimis Doctorum. Ratio est: quia talis metus juste incussus, non infert cuipiam injuriam. Hinc validum est Matrimonium metu justæ Excommunicationis contractum. Similiter qui promisit aliquid, ne accusetur de crimine, de quo jure poterat accusari, tenetur stare promissis, non obstante, quod promiserit ob metum accusationis: idem dicendum de similibus.

18. CONCL. V. Loquendo tamen de metu gravi ab extrinseco proveniente, simulque injuste incussio, omnes Contractus ex hujusmodi gravi metu ad extorquendum consensum injuste incusso celebrati, vel sunt ipso jure invalidi, vel saltem per sententiam Judicis rescindendi. Ita communis Doctorum, atque desumitur ex Jure Canonico *c. Abbas* & *c. Ad audientiam, De iis quæ vi metusve causa fiunt*, ubi generales hæ regulæ dantur: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Item: *Quæ vi metusque causa fiunt, carere debent robore firmitatis.*

19. Probatur eadem Conclusio, simulque sub disjunctione loquens declaratur per inductionem. Nam in primis dantur aliqui contractus, qui si ex ejusmodi metu celebrantur, ipso jure invalidi existunt; cum in eis requiratur plena libertas. Sic quippe Matrimonium, & sponsalia, item promissio dotis, veluti accessoriæ ad Matrimonium, nec non & Professio Religiosa, & quædam his similia, quæ enumerat Glossa magna, *cap. 2. De iis quæ vi metusve causa &c.* si fiant ex metu gravi, & injuste incusso, sunt ipso jure invalida. Alii vero Contractus, quamvis ob metum gravem ab extrinseco injuste illatum ordinarie non reddantur ipso jure invalidi (nam, ut loquuntur Juristæ, *Coacta voluntas est voluntas*) nihilominus suadente æquitate per sententiam Judicis rescindendi sunt, ut jam superius (b) dictum.

20. Quinimo non desunt Doctores, quos refert Sanchez *l. 4. de Matr. disp. 8. n. 2.* inter quos sunt Sotus, & Molina, ac sequitur Mastrius *disp. 4. Theol. Moral. n. 23.* qui volunt, quoslibet Contractus metu gravi initos ipso jure irritos & invalidos esse, aut saltem, ut vult Herincx *disp. 1. de Contractibus, quæst. 3. numer. 46.* esse irritabiles arbitrio metum passi, vel per Judicem pro Foro externo. Cæterum hactenus dicta intelligenda solum sunt de metu gravi, seu cadente in constantem virum, non autem de metu levi; prout habetur *c. Cum dilectus, De iis quæ vi metusve causa &c.* Quinam autem censeatur esse metus gravis, superius (c) dictum est.

QUÆSTIO III.

Quinam contrahere possint?

SUMMARIUM.

21 *Ætates hominis, sunt Infantia, Pueritia, Adolescentia, Juventus, vel virilis ætas, Senectus, & Decrepitas.*

22 *Infans, Impubes, Minor, seu Minorennis, Major, seu Majorennis.*

23 *Pupillus, quis?*
Pupillus pubertati, vel infantiæ proximus, quis?

24 *Generatim, qui possint contrahere?*

25 *An & Religiosi?*
(d) Tr. 7. Dist. 3. Quæst. 2. per totum.

26 *Utrum Pupillus, vel Minorennis?*

27 *Corollarium de Pupillo emente sine Tutoris consensu.*

28 *Vel ludendo perdente.*

29 *An Minorennis, vel Pupillus tunc obligetur naturaliter?*

30 *Quid de pupillo infantiæ proximo?*

31 *Quid, si contrahant cum consensu Tutoris, vel Curatoris?*

32 *Differentia inter Tutorem, & Curatorem.*

33 *Obli-*

33 *Obligatio civilis & naturalis: ac obligati civiliter, & naturaliter, qui?*
34 *Obligationis naturalis effectus, qui?*

21. ADvertendum, quod quamvis Doctores varie distinguant ætates hominis, dum alii plures, alii pauciores assignant, prout refert Fagnanus *c. Cum sit, n. 14. de Conversi. Conjugat.* communior tamen sit sententia Glossæ *in Proœmio Libri sexti Decretalium V. Perfectus*, quæ sex tantum ætates, seu status hominis assignat. Prima est *Infantia*, quæ durat usque ad septimum annum completum. Secunda est *Pueritia*, quæ in fœminis durat usque ad duodecimum, in masculis vero usque ad decimum quartum annum completum. Tertia est *Adolescentia*, durans usque ad vigesimum quintum completum. Quarta est *Juventus*, vel *virilis ætas*, durans usque ad quinquagesimum annum; quamvis alii juventutem, & ætatem virilem dividant, & hanc ab anno quadragesimo, vel saltem quinquagesimo, usque ad quinquagesimum nonum computent. Quinta est *Senectus*, quæ exinde usque ad annum septuagesimum protenditur. Sexta est *Senium*, seu *Decrepitas*, quæ abinde continuatur usque ad mortem.

22. Advertendum ulterius, quod juxta præmissas vitæ humanæ ætates varia nomina sortitur homo. Atque, ut omittatur nomen Juvenis, Viri, Senis, & hujusmodi, quæ ad propositum minus attinent, in primis homo dicitur *Infans*, qui est minor septem annis completis. Exinde vero, quia pubertas in masculis expleto decimo quarto anno, in fœminis autem expleto anno duodecimo mox incipit; hinc masculi ante expletum decimum quartum annum dicuntur *Impuberes*, eoque expleto *Puberes*: fœminæ autem ante duodecimum expletum *Impuberes*, postea vero *Puberes* & *Minorennes*. Porro *Minor*, seu *Minorennis* dicitur pubes usque ad vigesimum quintum annum expletum, & quidem expletum de momento in momentum: postea tales vocantur *Majores*, seu *Majorennes*.

23. Rursum *Pupillus* dicitur, qui cum adhuc impubes sit, desinit esse in potestate patris, vel per mortem ejus, vel per emancipationem: & hic vel est pubertati proximus, vel infantiæ proximus, prout magis accedit ad pubertatem, vel infantiam. *Pupillus pubertati proximus*, si masculus est, dicitur ille, qui habet ætatis decem annos cum dimidio; si fœmina, quæ habet novem annos cum dimidio: ante hoc autem tempus dicitur *Pupillus infantiæ proximus*, si est supra septennium; vel Infans, si est infra septennium. His ce terminis prænotatis, sit

24. CONCL. I. Generatim loquendo omnes, & soli illi contrahere possunt, qui habent liberam bonorum administrationem. Ita omnes Doctores. Cæterum inter eos, qui non habent liberam bonorum administrationem, in primis sunt infantes, amentes, aut alias usu rationis carentes: tales enim, licet sint capaces dominii, non tamen usus vel liberæ administrationis ejus ob defectum rationis; unde nec contrahere possunt.

25. Similiter Religiosi solemniter professi, cum nullius rei dominium habeant ob votum Paupertatis, consequenter nequeunt legitime disponere de bonis Monasterii, neque contrahere sine consensu Prælati. Prælati vero & constituti ab eo Administratores bonorum communium, possunt quidem contrahere, sed in multis casibus non, nisi dependenter a consensu Capituli seu Communitatis, & ad usus determinatos duntaxat. Huc addi possent filii familias, & uxores: verum de ipsis jam dictum superius. (d)

26. CONCL. II. Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis, potest quidem sine authoritate Tutoris, vel Curatoris, contrahere in suum commodum, non tamen in suum incommodum seu præjudicium, ita ut civiliter obligetur. Ita communis; & habetur expressum §. 2. *Instit. de Authorit. Tutor.* ibi: *Si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria tutoris authoritas; quod si aliis promittant pupilli, necessaria est tutoris authoritas: namque placuit, meliorem quidem suam conditionem licere eis facere etiam sine tutoris authoritate, deteriorem vero non aliter quam cum tutoris authoritate.* Unde, ut ait Glossa ibidem, *Contractus claudicat quandoque*.

27. Infertur proinde, quod celebrato emptionis contractu Pupillus, sine Tutoris consensu emens, non possit actione civili compelli invitus ad standum contractui, & solvendum pretium emptionis: ipse tamen Pupillus, si contractui stare velit, potest actione civili cogere venditorem ad tradendam sibi mercem pro constituto pretio. In quo proinde casu claudicat contractus, ut dictum.

28. Insuper infertur cum Laymano *lib. 3. tract. 4. cap. 9. nu. 10.* & aliis, quod si Pupillus, vel Minor habens Curatorem (secus dicendum, si hic Curatorem non habeat) quidpiam ludendo perdidit, aut alio contractu promisit, ad solvere non teneatur, sed possit se exceptione Legis Civilis defendere, nisi

nisi Minor se soluturum juraſſet. Quod si vero Pupillus, vel Minor ſolvit creditori, poteſt is tuta conſcientia rem retinere, donec ab eo reputetur per Beneficium legis talem repetitionem concedentis; cum hic ſaltem obligatio naturalis interveniat, quæ ex Jure Gentium per conſenſum oritur.

29. Dicitur notanter: *cum hinc ſaltem obligatio naturalis interveniat*. Nam etſi Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis, non obligetur civiliter, ſi contrahat ſine Tutoris vel Curatoris authoritate, nihilominus obligatur naturaliter, ac in Foro conſcientiæ: quamvis hujuſmodi obligatio naturalis ſit aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis non compellentis Pupillum ad ſolutionem, elidi poteſt; adeo, ut neque in Foro conſcientiæ ſolvere teneatur, niſi quatenus locupletior factus eſt; prout obſervat Leſſius *l. 2. c. 17. n. 61.* Sanchez *l. 6. de Matr. diſp. 38. n. 21.* Layman *n. 7.* Sannig. *diſt. 11. de Juſtitia. quæſt. 3. n. 9.* & Communior Doctorum, etſi nonnulli diſſentiant. Ratio autem, cur oriatur obligatio naturalis, donec per exceptionem Legis elidatur, illa eſt: quia hic vere intervenit conſenſus Pupilli, vel Minorennis: atqui ex conſenſu oritur obligatio naturalis *l. Stichum, §. naturalis ff. de Solution.* ergo.

30. Intellige, dummodo Pupillus ſit pubertati proximus: nam cum Pupillus infantiæ proximus vix ullum intellectum habeat, ideo Jura omnem ex parte ejus obligationem tollunt, de quo pro in Pupillo intelligendus ex textus *l. Pupillus, ff. de Action. & obligat.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur*, cum concordantiis.

31. CONCL. III. Pupillus, & multo magis Minorennis, cum conſenſu & authoritate Tutoris, vel Curatoris, poteſt valide contrahere, & ſic contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter. Ita communis; & habetur *l. Impuberes, ff. de authoritate & conſenſu tutorum*. Verum occaſione dictorum

32. Quæres, quæ ſit differentia inter Tutorem, & Curatorem? Reſp. eos differre potiſſimum in ſequentibus. Siquidem Tutor datur uſque ad tempus pubertatis, ad tuendam præcipue perſonam Pupilli, ſecundario autem ad bona ejus adminiſtranda, ſecuta vero pubertate Tutela finitur: Curator autem pueris, & puellis puberibus, datur uſque ad vigeſimum quintum annum, potiſſimum, ut bonis eorum præſit, ſeu adminiſtrator exiſtat. Deinde Tutor impuberi, etiam invito, dandus eſt: ſed Curator puberi non datur, ſi eſt invitus; & tunc pubes per ſe ipſum valide contrahere poteſt, & contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter; niſi in caſu, quo graviter læſus eſt, eidem ſubveniatur per beneficium reſtitutionis in integrum, juxta dicenda *Quæſt. ſeqq.*

33. Quæres ulterius, quid ſit obligari civiliter, & naturaliter? Reſp. *Obligatio civilis* dicitur ea, quæ aut legibus conſtituta, aut certo Jure Civili comprobata eſt. *Obligatio naturalis* vera, quæ ex Jure Gentium per conſenſum oritur. Hinc ille dicitur *obligari civiliter*, qui in Foro externo, ac Civili conveniri poteſt. *Naturaliter* vero *obligatur*, qui ex Jure Gentium obligatus exiſtit; ac proinde ſaltem in foro conſcientiæ tenetur, niſi beneficio Legis Civilis, ſeu per receſſionem actus ope Judicis factam, a tali obligatione naturali liberetur.

34. Porro obligationis naturalis plures ſunt effectus: quorum primus, iſque præcipuus eſt quod creditori jus tribuat accipiendi, ac retinendi, ſi, quod naturaliter ipſi debitum eſt, nulla oppoſita exceptione ſolvatur: & hic eſt effectus principalis, & inſeparabilis ab obligatione naturali. Secundus obligationis naturalis effectus eſt, quod impediat debiti ſoluti receptionem. Tertius, quod tribuat cuipiam jus exceptionis, & compenſationis. Et quartus, quod in obligatione naturali poſſit accedere fidejuſſor. Verum hi tres poſteriores effectus obligationis naturalis quandoque ex diſpoſitione Juris communis ſeparantur, ac præſertim in Pupillis, & minoribus, ſi ſine Tutoris vel Curatoris conſenſu ſeſe cuipiam obligent. Layman *l. 3. tr. 4. c. 9. n. 9.* & alii.

QUÆSTIO IV.

De Reſtitutione in integrum, & quibus competat?

SUMMARIUM.

35 *Reſtituere in integrum, quid?*
36 *Beneficium reſtitutionis, in quibus caſibus concedatur?*
37 *Conceditur omnibus ætate minoribus.*
38 *Excipiuntur aliqui caſus.*
39 *Beneficium reſtitutionis in integrum competit Eccleſiis &c.*

40 *De-*

40 *Debet peti intra quadriennium.*
41 *Quadriennium hoc quando incipiat?*
42 *Præsertim si Prælatus Ecclesiæ male alienans, diutius vixit.*
43 *Beneficium restitutionis in integrum, quibus aliis competat?*

35. *Restituere in integrum* idem est, ac reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem, *arg. L. 1. C. De sententiam passis*. Nam ob æquitatem naturalem, ac Jure communi sic disponente, Judex certis hominibus in contractu, vel alia actione graviter læsis, aut deceptis, cognita causa subvenit restituendo eos in integrum: sic enim Minorennis, videns in aliquo contractu se graviter fuisse læsum, si petat intra debitum tempus, ut reponatur in eo statu, in quo fuit ante læsionem, Judex beneficio restitutionis in integrum eidem subvenit, ipsumque ponit in suo pristino statu.

36. Conceditur autem hoc beneficium restitutionis tunc solum, quando læsio est notabilis: nam si læsio sit duntaxat modica, tunc extraordinarium hoc auxilium tribuere non convenit, ut dicitur *l. Scio ff. De in integrum restitut.* & alibi. Siquidem juxta illud tritum axioma: *De minimis non curat Prætor*. Vel, ut Glossa *cit. l. V. Summam* loquitur: *De minimis non curandum*. Insuper beneficium restitutionis in integrum, utpote quod est remedium extraordinarium, non conceditur, si aliud remedium suppetat contractum revocandi *text. clar. l. In causa ff. de Minoribus*. His prænotatis, sit

37. CONCL. I. Beneficium restitutionis in integrum conceditur omnibus ætate minoribus (id est, qui vigesimum quintum ætatis annum necdum compleverunt) si ex contractu, vel quasi contractu, graviter prudentum judicio læsi sunt. Ita habetur *L. 1. & seqq. ff. de Minoribus viginti quinque annis*. Ratio hujus constitutionis est: quia fragile est, & infirmum hujus ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorumque insidiis expositum; unde istud extraordinarium auxilium eisdem Prætor pollicitus est, prout ibidem loquitur textus. Et quidem hæc Conclusio intelligenda est, quanvis ejusmodi contractus fuerit institutus cum Patris, vel Curatoris consensu, imo etiam Judicis decreto interveniente: adhuc enim beneficio restitutionis locus erit *L. 2. C. si Tutor vel curator interverierit*, cum concordantiis.

38. Excipiuntur tamen aliqui casus a data regula. I. Si talis post expletum vigesimum quintum ætatis annum factus major, ratificet ea, quæ in minori ætate cum Tutoris, vel Curatoris consensu egit: tunc enim beneficium restitutionis petendæ perdit, *L. 1. & 2. C. si major factus &c.* II. Si minor pubertate jam adepta contractum a se initum juramento sponte facto confirmavit. *l. Sacramenta puberum, C. si adversus venditionem &c.* Omittuntur nonnullæ aliæ limitationes minus ad propositum attinentes.

39. CONCL. II. Beneficium restitutionis in integrum competit insuper Ecclesiis, aliisque locis piis. Ita habetur clare Jure Canonico *tit. De in integrum restitut.* per plura Capitula: siquidem Ecclesia fungitur jure minoris. Quod si vero personæ Ecclesiasticæ in propriis juribus, aut bonis suis patrimonialibus, aliisve privatis lædantur, non competit eis beneficium restitutionis: quia cessat tunc communis favor Ecclesiæ.

40. CONCL. III. Ad petendam restitutionem in integrum ex quacunque causa, hodie conceditur continuum quadriennium. Ita habetur expresse *L. ult. C. de Temporibus in integrum restitutionis*, & tenent Doctores communiter.

41. Circa quod notandum, quod quadriennium istud in restitutione Minorum inchoetur primum ab ætate legitima, seu a primo die exacti vigesimi quinti anni, cessante tamen alio impedimento. In restitutione vero Ecclesiæ, aliorumque piorum locorum, incipit dictum quadriennium a tempore factæ læsionis; sicuti constat ex *c. Ecclesia de Restit. in integrum in 6.*

42. Intellige: *nisi prævaricationis, vel fraudis manifestæ, probetur super hoc interviisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quæ Superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum*; prout limitatur *cit. c. Ecclesia*. Ubi proinde Glossa *V. Causa* & Fagnanus *c. Requisivit. n. 15. de restit. in integrum*, post Abbatem, & alios inferunt, posse concedi Ecclesiæ beneficium restitutionis etiam post quadriennium, si Prælatus male alienans (hoc est, cum gravi damno Ecclesiæ) tanto tempore vixit: nam hoc quadriennium non currit, quamdiu vivit Prælatus, qui male alienavit, *arg. c. si sacerdotes, 16. q. 3.* Ratio hujus esse videtur: quia Prælatus ille non facile revocabit factum suum; & sic Ecclesia, quantum ad propositum, tunc censetur carere legitimo defen-

fensore, ut proinde justa causa subsit eandem restituendi post quadriennium.

53. Pro complemento hujus quæstionis sciendum, quod Respublica quoque jure Minorum gaudeat, adeoque auxilium restitutionis implorare possit, *L. 4. C. Quibus ex causis majores &c.* ubi dicitur: *Respublica æquiparatur minori, & ideo habet beneficium restitutionis in integrum.* Idque extendunt Doctores primo ad Principem, tanquam caput Reipublicæ. Deinde ad Universitatem Studiosorum, cum in ea non pauci, imo plerique minorennes reperiantur. Tertio, ad Vicos communitatem habentes. Tandem idem beneficium quandoque conceditur rudibus: ut rusticis, mulieribus, &c. prout amplius declarant Canonistæ.

DISTINCTIO II.

De Contractibus Gratuitis.

QUÆSTIO I.

De Promissione, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Promissio, quid?*
3 *Quomodo differat a proposito?*
4 *Propositum non servare, an sit peccatum?*
5 *Promissionis quanta sit obligatio?*
6 *Loquendo de Promissione proprie dicta.*
7 *Excusantur multæ promissiones a mortali, cur?*
(a) Dist. 1. n. 13.
8 9 10 11 12 *Promissio variis modis obligare desinit.*
(b) Tr. 6. dist. 2. n. 23.

1. PRæmissis illis, quæ concernunt Contractus in genere, pergendum ad explicandos Contractus in specie, ordiendo a Contractibus gratuitis seu lucrativis, qui ex una solum parte obligationem inducunt, sive, in quibus nihil rependitur: ut est Promissio, Donatio, Commodatum, Precarium, & Depositum. Et quidem incipiendo a Promissione, sit

2. CONCL. I. *Promissio* est spontanea & deliberata fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona, & possibili. Ita in re communis. Et hujusmodi Promissio tunc fit, quando quis sponte, & liberaliter, atque animo sese obligandi, pollicetur alteri quidpiam dare, vel facere, quod honeste potest. Dicitur primo, quod Promissio sit *de re quapiam bona*: siquidem, ut habet *regula 69. Juris in 6. In malis promissis fidem non expedit observare*. Idque intelligendum, etiamsi Promissio sit juramento firmata; nam *non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Reg. 58. Juris in 6.* Et additur, *& possibili*: quia *nemo potest ad impossibile obligari*, juxta *Reg. 6. eod.*

3. Dicitur ulterius, *obligatio fidei*: per quod Promissio differt a proposito. Nam Promissio est actus, quo quis se alteri obligat ad aliquid dandum, vel faciendum, juxta proxime dicta, & explicatur per verbum, *Promitto me facturum, aut daturum hoc, vel illud.* E contra propositum, licet sit firmum ac deliberatum, ex se nullam inducit obligationem: concipitur enim sine actuali obligatione, ac explicatur per verbum, *faciam, dabo* &c. sed non intenditur obligatio.

4. Infertur proinde, quod si quis Propositum utcunque firmum non servaverit, peccati propterea reus non sit, cum nulla se obligatione constrinxerit; ut puta si quis proposuit jejunare, dare eleemosynam, aut certas preces persolvere. Intellige, nisi quis aliunde sit obligatus ad tale quid faciendum; aut nisi id fiat ex inordinata passione, gravi socordia, vel negligentia. Quinimo Layman *lib. 3. n. 16.* post Lessium *l. 3. cap. 2. num. 46.* in tali inordinata bonorum Propositorum mutatione agnoscit peccatum inconstantiæ, ex genere suo veniale; cum sit quædam inordinatio mentis, quod bene consultatum, judicatum, & acceptatum est, leviter & sine ulla rationabili causa derelinquere.

5. CONCL. II. Promissio proprie dicta, si sit legitime facta, & ab altero acceptata, ex genere suo obligat ex Justitia, & sub peccato mortali; nisi rei promissæ parvitas excuset. Ita Doctores communiter. Unde illud vulgatum dictum; *Omne promissum cadit in*

in debitum arg. c. Qualiter, de Pactis, ibi : *Studiose agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur*, & alibi. Ratio est: quia promittere proprie loquendo, non est utcunque verum dicere, sed simul astringere alteri fidem suam.

6. Dicitur, *Promissio proprie dicta*: Siquidem præsens Conclusio solum procedit, si quis vere promittat animo se obligandi: nam si absque animo obligandi se, facta sit promissio, non tenetur vi illius quis adimplere promissum, eo quod revera non fuerit promissio proprie dicta, cum deficiat voluntas se obligandi.

7. Et hinc infert Sanchez *l. 1. de Matr. disp. 5. num. 25.* quod plurimæ promissiones excusari possint a mortali: quia per eas non intendunt homines se obligare præcise, sed ex quadam benevola honestate; vel ignorant tantam ex simplici promissione consurgere obligationem, existimantes, solum se obligari ad suum tuendum honorem. Unde in proverbium abiit, *Verba urbanitatis minime obligare*. Hæc ille. Veruntamen hoc intelligendum, secluso alio damno proximi: alioquin haberent locum dicta superius (a) de cæteris ficte contrahentibus.

8. CONCL. III. Promissio valida variis modis obligare desinit. Ita communis; idque patet inductione. Et I. Cessat Promissio obligare propter condonationem Promissarii, potentis condonare: nam quilibet suo juri renuntiare potest. II. Cessat obligare Promissio per mutationem objecti, si videlicet res promissa fiat interim impossibilis, illicita per leges, damnosa vel inutilis Promissario, in cujus utilitatem, commodum & gratiam facta est promissio.

9. III. Cessat obligare Promissio propter supervenientem sine culpa talem mutationem status rerum, ut judicio prudentum (quod ex qualitate rei promissæ, & ipsarum personarum, formandum est) censeatur Promissor talem eventum non voluisse comprehendere: siquidem ultra ejus intentionem non obligat promissio. Sic fieret, si quis pauperi promisit centum florenos, & postmodum ipsemet promittens in paupertatem incidat, adeoque iis ad honeste sustentandum se, suamque familiam indigeat. Item si quis puellæ promisit Matrimonium, quæ postmodum fit pauper, multum deformis, aut ab alio corrumpitur, & hujusmodi; prout in simili superius (b) dictum est, agendo de Juramento.

10. IV. Cessat promissio obligare propter ingratitudinem Promissarii (id est, illius, cui facta est promissio) hæc enim non tantum obligationem promissionis tollit, sed insuper, si sit gravis, donationem facit revocabilem, *cap. ult. de Donationibus*.

11. V. Cessat talis obligatio Promissionis per compensationem, dum videlicet duo sibi invicem quidpiam promiserunt, & alter non vult stare promissis: tunc enim neque prior manet obligatus ad standum suo promisso.

12. VI. Cessat obligare Promissio ob non subsistentiam causæ principalis: ut si cuipiam intuitu paupertatis quidpiam promisisti, quem postea comperis revera non esse pauperem. Idem dicendum, si intuitu præstationis beneficii facta erat promissio remuneratoria, & tamen illud beneficium præstitum non est, sed falso ita existimatum.

QUÆSTIO II.

De Donatione, & variis ipsam attinentibus.

SUMMARIUM.

13 *Donatio, quid?*
14 *Dividitur in mere gratuitam, & remuneratoriam.*
15 *Donatio mortis causa, quæ?*
16 *Potest semper revocari, sicut & Testamentum.*
17 *Donatio inter vivos, qua, & an revocari possit?*
18 *Hæc ante acceptationem non obligat.*
19 *Censetur acceptari a presente, & tacente.*
20 *An possit acceptari pro alio, aut pro determinata Ecclesia?*
21 *Donatio ante actualem rei traditionem non dat jus in re.*
22 *Donatio ultra 500. Solidos non valet quoad excessum.*
23 *Per Solidum intelligitur Aureus.*
24 *Declaratur Conclusio.*
25 *Excipitur donatio ad pias causas.*
26 *Et nonnulla alia donationes.*

13. CONCL. I. *Donatio*, quæ juxta nominis etymologiam idem est, ac *doni datio*, bene describitur cum Scoto 4. *dist. 15. q. 2.* quod sit datio rei mere liberalis. Sive, ut alii loquuntur, *Donatio* est translatio dominii alicujus rei per actum mere liberalem in alium facta: & hæc proprie appellatur Donatio.

14. CON-

14. CONCL. II. Donatio dividitur multipliciter. Et in primis dividitur ipsa in *Donationem mere gratuitam*, cui proxime data definitio convenit: & in *Donationem remuneratoriam*, quæ fit intuitu alicujus accepti beneficii. Deinde in *Donationem absolutam*, seu puram, & in eam, quæ fit sub conditionem aliqua; v.g. dono tibi hunc agrum, si Romam perrexeris. Præcipua tamen divisio est illa, qua ipsa dividitur in Donationem inter vivos, & in Donationem mortis causa.

15. *Donatio mortis causa* dicitur ea, quæ fit propter mortis suspicionem: cum nempe quis ita donat, ut si quid humanitus sei contigisset, haberet is, qui accepit; sin autem supervixisset, is, qui donavit, reciperet. Quod posterius etiam dicendum, si eum donationis pœnituisset, aut si prior decessisset ille, cui causa mortis donatum est, prout habetur §. 1. *Instit. de Donationibus*.

16. Infertur proinde, quod hæc Donatio mortis causa, sicut & testamentum, ac quodlibet Legatum, quocunque tempore revocari possit usque ad mortem. Neque ad hanc revocationem requiritur alia causa præter liberam voluntatem donantis, vel testantis: siquidem cum talis donatio fiat causa mortis, ac sub conditione, *Si moriar*: antea semper licet pœnitere. Unde est illud vulgatum axioma inter Juristas: *Ambulatoria est voluntas hominis usque ad vitæ supremum exitum. l. Quod si. ff. De adimendis legatis*. Sed de Donationibus mortis causa, plura *Dist. seq. per totam* agendo de Testamentis.

17. *Donatio inter vivos* est, quæ fit sine ulla mortis suspicione ex mera liberalitate, & ea mente, ut res donata fiat statim accipientis. *arg. L. 1. ff. de Donatione*. Unde hujusmodi Donatio semel perfecta, temere revocari non potest. Dicitur, *temere revocari non potest*: nam ob certas causas, veluti ob ingratitudinem Donatarii (si nempe impias manus in Donatorem injecerit, aut ei graves injurias, seu grave rerum suarum damnum, aut vitæ periculum inferre præsumpserit) Donatio inter vivos per ipsum Donatorem revocari potest, non tamen per ejus hæredem, si ipse Donator tacuit; prout expresse habetur *cap. ult. de Donationibus*, & alibi. Et de hac Donatione inter vivos ex professo hic agitur.

18. CONCL. III. Donatio ante acceptationem non parit ullam obligationem, potestque libere revocari, etiamsi quis absolute se obligare voluerit. Patet hoc ex dictis *Dist. prac. num. 4. & 6.* Nam nullus est contractus, nullumque pactum, donec adsit consensus reciprocus duorum.

19. Notandum tamen cum Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 6. n. 11.* & communiori Doctorum, paucis exceptis, quod Donatio præsenti & tacenti facta, jam censeatur ab eo esse acceptata: quia in favorabilibus, *Qui tacet, consentire videtur*: juxta *Regulam 43. Juris in 6.* Imo si Donatio fiat ipsimet Deo, vel ad ejus honorem cuipiam Sancto, valet ea irrevocabiliter, nec opus est ulteriori acceptatione; cum Deus illico acceptet donationem ad honorem suum factam.

20. Notandum ulterius, quamvis pro alio Promissionem, aut Donationem, nemo possit regulariter loquendo acceptare absque speciali ejus mandato, seu commissione, id tamen fallere in nonnullis casibus. Siquidem primo, si donatio fiat determinatæ Ecclesiæ, vel alicui alteri causæ piæ, potest ea a quolibet etiam homine privato acceptari, dummodo verba ad ipsum dirigantur. Et notanter hoc ultimum additur: quia si verba nullo modo, neque expresse, neque implicite ad ipsum diriguntur, is non poterit acceptare Promissionem, vel Donationem pro alio; prout ex communi docet Covarruvias *in c. Quamvis de Pactis, in 6. part. 2. §. 4. n. 13.* & Lessius *lib. 2. cap. 18. num. 49.* Nam si verba ad eum nullatenus diriguntur, non intervenit reciprocus consensus; qualis tamen requiritur ad omne pactum, omnemque Promissionem, atque Donationem. Deinde in quibusdam casibus, dummodo verba dirigantur ad ipsum præsentem, potest Pater vel Mater Donationem acceptare pro Filio, Tutor pro Pupillo, Curator pro Minore, Filius familias pro Patre, Servus pro Domino, Monachus pro Monasterio, & alii hujusmodi.

21. CONCL. IV. Donatio mere verbalis ante actualem rei traditionem non dat jus in re, sed ad rem duntaxat. Ita communis. Quia, ut dicitur *l. Traditionibus C. de Pactis*, ibi: *Traditionibus, & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis acquiruntur*. Unde licet acceptes donationem verbalem, qua tibi Cajus donat equum absentem, non per hoc acquiris jus in re, ac dominium equi ante traditionem: & hinc, si interea Cajus donet, aut vendat equum alteri, eique tradat, is dominium equi acquirit, tu autem

rem habes actionem perſonalem in Cajum pro injuria tibi facta ratione juris ad rem, quod vi donationis habebas in equo.

22. CONCL. V. Donatio inter vivos ultra quingentos Solidos Jure communi Cæſareo eſt invalida, niſi accedat inſinuatio apud Judicem; ſed quoad exceſſum duntaxat ipſa non valet, ſimulque certis adhuc caſibus exceptis. Ita communis, & habetur expreſſe deciſum *L. penult. de Donationibus*, & alibi. Et hoc quidem rationabiliter eſt conſtitutum, ut obvietur fraudibus nonnullorum: ſimulque, ne cives cæteroquin locupletes, per exceſſivas donationes temere factas ad paupertatem redigantur.

23. Porro per quingentos Solidos hodie communiter intelliguntur quingenti Aurei, ſeu Ducati, qui faciant mille Imperiales noſtrates: nam in Jure Aureus accipitur pro Solido, ita ut ſeptuaginta duo Solidi, ſeu Aurei, faciant unam libram auri, prout ſentit Gloſſa §. *fin. Inſtitut. de pœna temere litigantium*. Unde ſi quis ultra quingentos tales Solidos velit donare inter vivos, opus eſt, ut Actis publicis intervenientibus talem donationem inſinuet apud Magiſtratum, & judicis authoritas accedat; alioquin ipſa quoad exceſſum non valebit.

24. Dicitur, *quoad exceſſum non valebit*: nempe quoad illam quantitatem ſummæ, quæ excedit quingentos Solidos. Siquidem quoad ſummam quingentorum Solidorum donatio illa valebit, *l. Sancimus, C. de Donationibus*. Accedit ratio: quia, ut habet *Regula 37. Juris in 6. Utile non debet per inutile vitiari*: quod communiter intelligitur, quando utile ab inutili ſeparari poteſt, prout ſit in propoſito.

25. Additur in Concluſione: *ſimulque certis adhuc caſibus exceptis*. Nam ſunt nonnulli caſus, in quibus ſuſtinetur Donatio ultra quingentos Solidos. Sic enim primo valet donatio in quacunque quantitate, etiam ſine inſinuatione apud Judicem, ſi facta eſt Eccleſiæ, vel ad alias cauſas pias: quia Jus Civile pietatis opera impedire, vel retrimere non poteſt; cum Chriſti Conſilium ſit *Matth. 19. Vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*. Dummodo tamen Donatio non ſit inofficioſa, id eſt, talis, quæ liberis Legitimam Jure naturæ a parentibus debitam adimat; aut quæ viciſſim a liberis inde ferete facta ſubtrahat parentibus media ad ſuſtentationem neceſſaria: nam talem donationem Chriſtus quoque reprobat *Matt. cap. 15.*

26. Deinde valet Donatio etiam ultra quingentos Solidos facta a Principe, vel Principi a privato. Rurſum valet ejuſmodi Donatio, quæ fit militibus a belli Ducibus ex propriis bonis mobilibus vel hoſtium ſpoliis. Inſuper valet Donatio, quæ fit ob cauſam; ut puta ad militiam, aut nuptias, ad redimendos captivos, ad ædium deſtructarum reparationem. Ita valet Donatio remuneratoria beneficiorum, ac obſequiorum præſtitorum, prout habetur *l. Sancimus*, & *l. Si quis pro redemptione, C. de Donationibus*, & alibi.

QUÆSTIO III.

Quid ſit Commodatum, Precarium, & Depoſitum?

SUMMARIUM.

27 *Commodatum, quid?*
28 *Quomodo differat a Locatione,*
29 *Pignore, & Depoſito, ac Mutuo?*
30 *Precarium, quid?*
31 *Depoſitum, quid?*
32 *Depoſitarius re depoſita utens ſine licentia, peccat.*
33 *Limitatur Concluſio.*

27. CONCL. I. *Commodatum eſt alicujus rei ad aliquem ſpecialem uſum gratuito facta conceſſio*. Ita Gloſſa *cap. un. verſ. Commodatum de Commodato*, eſtque in re communis. Ubi tamen notandum, quod hic Commodatum definiatur, prout ſumitur pro contractu: ſubinde enim Commodatum accipitur etiam pro ipſa re commodata. Et quidem is, qui rem ſuam alteri commodat, dicitur *Commodator*, ſeu *Commodans*; qui vero accipit rem ab alio ſibi commodatam, appellatur *Commodatarius*, & idem dicendum de Depoſitario, Mutuatario, & hujuſmodi terminis.

28. Dicitur in primis in data definitione, *alicujus rei*: Intellige ſive ea immobilis ſit, ut puta domus, aut ſtabulum: ſive mobilis, præſertim quæ uſu non conſumitur, licet minuatur ſeu atteratur; ut equus, veſtis, vaſa &c. hæc enim omnia commodari poſſunt, *l. 1. ff. Commodati*. Et additur, *gratuito facta conceſſio*: in hoc ſiquidem differt Commodatum a Locatione: nam res tunc proprie intelligitur commodata, ſi nulla mercede accepta eo pacto utenda traditur; alioquin mercede interveniente locatus

usus rei videtur. *Gratuitum enim Commodatum esse debet*, uti notatur §. *Item* 15. *Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio*.

29. Dicitur ulterius, *ad usum*: In hoc quippe Commodatum differt a Pignore, & Deposito, quorum usus non conceditur: nam si creditor Pignore, vel Depositarius re deposita, domino invito utatur, furtum committit. §. *Furtum autem, Instit. de obligationibus, quæ ex delicto &c.* Deinde per hoc differt Commodatum a Mutuo, utpote in quo rei datæ dominium transfertur; in Commodato vero solus usus, dominio aut possessione penes Commodantem remanente. Additur vero, *ad aliquem specialem usum*: Non enim licitum est uti re commodata ad alium usum, quam ad quem concessa est, *arg. cap. un. de Commodato*, ibi: *nisi post usum expletum, cujus gratia res fuerat commodata*, & alibi.

30. CONCL. II. *Precarium est, quod precibus petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur*. Ita habetur *L. 1. ff. de precario*, estque communis. Unde Precarium ferme convenit cum Commodato, cum utrumque gratis fiat; differt tamen a Commodato in hoc, quod Commodatum fiat ad certum tempus, vel certum usum, ita ut antea res commodata a domino repeti non possit, eo autem finito restituenda sit, quamvis non repetatur; *cum dies statuta pro domino interpellet, cap. ult. de Locato*, & alibi. E contra Precarium quocunque tempore revocari potest: nam qui precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit, *cit. L. 1. ff. de Precario*. Intellige, dummodo non statim revocetur sine cogente necessitate: ne frustra & illusorie concessum videatur, ac beneficium alicui præstitum, ipsi damnosum existat.

31. CONCL. III. *Depositum est, quod custodiendum alicui datur*. Ita habetur *L. 1. ff. Depositi*. Et quidem Depositum regulariter fit gratia solius deponentis; & nulla mercede data vel promissa: alioquin si pro custodia rei detur merces, jam hoc casu Depositum transibit in contractum Locationis & Conductionis; cum Depositarius accipiens mercedem, censeatur operas suas ad rem custodiendam alteri locasse: ut dicitur *cit. L. 1. §. si vestimenta, ff. Depositi*.

32. CONCL. IV. Si Depositarius re deposita sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia utatur, aut ipsam alienet, peccat, & furtum committere censetur. Ita habetur *l. Si saculum, ff. Depositi*, & §. *Furtum autem, Instit. de Obligationibus, quæ ex delicto nascuntur*, cum concordantiis. Ratio est: quia usus rei non est ipsi concessus, sed tantum res ipsa, ut eam custodiat.

33. Additur tamen, *sine expressa, vel rationabiliter præsumpta domini licentia*. Siquidem quando Depositarius bona fide existimat, domino id non displicere, si utatur re deposita, jam non peccabit utendo, nec furti actione tenebitur; idque multo magis dicendum, si dominus expressam utendi licentiam concesserit. Addit Lessius *lib. 2. cap. 27. n. 5.* quando Depositum est res usu consumptibilis, v. g. triticum, vinum &c. & Depositarius certus est, se, quando Depositum repetetur, paratum habiturum aliud ejusdem mensuræ & bonitatis, tunc non fore peccatum, saltem mortiferum, uti Depositio, & illud alienare: quia nullum incommodum taliter irrogatur deponenti, unde is rationabiliter censetur non esse invitus.

QUÆSTIO IV.

Ex qua culpa teneatur Commodatarius, Depositarius, & hujusmodi, si res commodata, deposita &c. apud ipsum pereat.

SUMMARIUM.

34 *Culpa aliter accipitur apud Juristas quam Theologos, quomodo?*

35 *Culpa juridica seu civilis; casus, & Dolus quid?*

36 *Culpa juridica triplex. Lata, quæ æquiparatur Dolo, Levis, & levissima, quæ?*

37 *Commodatarius, aut Depositarius non tenetur de casu fortuito.*

38 *Nisi aliter fuerit conventum.*

39 *Aut is fuerit in mora reddendi.*

40 *Et nisi casus sua culpa acciderit.*

41 *Spectando Jus naturale, quinam teneatur de damno dato in re alterius?*

42 *Secundum Leges humanas, tenetur Commodatarius de Culpa levissima; Depositarius solum de dolo: cur?*

43 44 45 *Tres Regulæ, quantum ad propositum.*

46 *An datæ Regulæ obligent in conscientia ante sententiam Judicis?*

47 *Loquendo de damno ex culpa levi, vel levissima in contractibus dato, communior affirmat.*

48 *Ve-*

48 *Verum ſententia negativa non eſt improbabilis.*

49 *Quid ſi dubitetur, an culpa tua damnum acciderit?*

50 *Depoſitarius, vel Commodatarius, an poſſit ſalvare res proprias omiſſis alienis, ſi non poteſt utraſque?*

51 *An ſalvando alienas pretioſiores, poſſit petere compenſationem?*

34. ADvertendum quoad propoſitum, quod culpa aliter accipiatur apud Juriſtas, aliter apud Theologos: ſiquidem apud Theologos culpa idem eſt, ac peccatum, ſive id mortale ſit, ſive veniale. Apud Juriſperitos vero culpa idem eſt, ac omiſſio alicujus diligentiæ, unde ſequitur quodpiam damnum proximo. Et poteſt facile contingere, quod hujuſmodi culpa juridica ſeu civilis ſit homini involuntaria, & omni peccato coram Deo vacet: veluti ſi ex naturali oblivione librum tibi commodatum in publico loco reliquiſti, unde ſequitur ejus amiſſio, culpam juridicam commiſiſti, quamvis coram Deo nihil peccaveris, ob hujuſmodi naturalem inadvertentiam.

35. Differt autem Culpa hujuſmodi a Caſu, & Dolo: nam culpa quæcunque civilis poteſt caveri diligentia hominis, cum ſit omiſſio illius diligentiæ, quam homines diligentes, vel ſaltem diligentiſſimi talis ſtatus, & conditionis, adhibere ſolent. Caſus autem eſt rei inopinatæ eventus, qui neque a diligentiſſimo prævideri, & caveri poteſt: ſic caſu fortuito fiunt, quæ contingunt per bellum, furtum latronum, terræmotum, gelu, grandinem, fulmina, & his ſimilia. Dolus vero dicitur omnis calliditas, fallacia, & machinatio ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibita, *L.* 1 *ff. De dolo malo.*

33. Porro culpa juridica, ſeu civilis, communiter dividitur in culpam latam, levem, & leviſſimam. *Culpa lata* eſt omiſſio ejus diligentiæ & circumſpectionis, quam paſſim homines ejuſdem conditionis adhibere ſolent: qualis foret, ſi quis librum commodatum relinqueret foris ante oſtium, qui proinde perditur. Et talis culpa lata, licet dolus proprie non ſit, tamen in Jure æquiparatur dolo, *L.* 1. *ff. Si menſor falſum &c.* ibi: *Lata culpa plane dolo comparabitur.* cum concordantiis. *Culpa levis* eſt omiſſio ejus diligentiæ, & circumſpectionis, quam ſolent homines diligentiores illius conditionis, vel artis adhibere: & talis culpa foret illius, qui librum ſibi commodatum intra cubiculum relinqueret, oſtio tamen aperto; nam homines diligentiores ſolent claudere januam. *Culpa* tandem *leviſſima* eſt omiſſio ejus diligentiæ, quam diligentiſſimi & prudentiſſimi adhibent: qualis foret ejus, qui librum ſibi commodatum intra cubiculum relinquens clauſit quidem oſtium, ſed non tentavit manu, an illud bene ſit obſeratum: prout haſce culpas exemplificat Navarrus *c.* 17. *Manualis*, *nu.* 178. & alii. His prænotatis, ſit

37. CONCL. II. Si res apud Commodatarium, aut Depoſitarium fortuito caſu pereat, ad nullam ipſe reſtitutionem tenetur (nam quælibet res domino ſuo perit) niſi aliter expreſſe ſit conventum, aut ipſe fuerit in mora reddendi, vel niſi ex ſua culpa fuerit data occaſio tali caſui fortuito. Ita Doctores communiter, & habetur expreſſum in Jure Canonico *cap. un. de Commodato*, ibi: *Cum gratia ſui tantum quis commodatum accepit, de leviſſima etiam culpa tenetur: licet caſus fortuitus (niſi acciderit culpæ ſuæ, vel intervenerit pactum, ſeu in mora fuiſſet) ſibi non debeat imputari.* Hæc ibi.

38. Additur notanter I. *Niſi aliter expreſſe ſit conventum:* nam ſi pactum intervenit de præſtando ſeu reſarciendo damno, quomodocunque res pereat, tenebitur quis etiam de caſu fortuito, eo quod periculum rei in ſe ſuſceperit, ſeque obligaverit ad quodcunque damnum reſarciendum: ſiquidem *contractus ex conventione legem accipiunt. Reg.* 84. *Juris in 6.*

39. Additur II. *Niſi fuerit in mora reddendi*: Quia ſi quis tardaverit reddere domino Commodatum poſt expletum ejus uſum, vel Depoſitum, poſtquam illud dominus repetivit, ſicque fuerit in mora reddendi, tenebitur etiam de caſu fortuito: nam *mora ſua cuilibet eſt nociva*, *Reg.* 25. *Juris in 6.* Intellige, niſi res eodem modo fuiſſet peritura apud dominum; quia tunc non cenſeretur domino fuiſſe cauſa damni, ſicque non obligaretur ad recompenſationem damni. Leſſius *lib.* 4. *cap.* 7. *nu.* 38. & alii.

40. Additur III. *Niſi caſus fortuitus ſua culpa acciderit*: prout fieret, ſi vas argenteum, tibi pro convivio in civitate celebrando commodatum, tecum accepiſti peregre profectus, ſicque illud in naufragio, vel prædonum incurſu perdidiſti: nam tunc teneris de hoc caſu fortuito, utpote qui tua culpa accidit, quia commodatum ſine li-

centia commodantis foras extulisti. Et hæ tres limitationes expresse habentur *in cit. cap. un. de Commodato*.

41. CONCL. II. Sistendo intra limites Juris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamsi sit apud ipsum ex contractu, nisi ob dolum aut culpam latam; sive, nisi res illa pereat apud ipsum ex tanta sua negligentia seu culpa, quæ sit peccatum mortale. Ita Lessius *l. c. n. 38.* cum aliis. Notanter dicitur: *sistendo intra limites Juris naturalis*, propter sequentem Conclusionem: unde sit

42. CONCL. III. Spectando tamen leges humanas, aliter de hoc est discurrendum. Siquidem, loquendo de Commodato, *cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur*, ut habetur *cit. cap. un. de Commodato*, cum concordantiis. E contra vero Depositarius ordinarie tenetur solum præstare dolum, & culpam latam, *arg. l. 1. C. Depositi*, ibi: *Qui depositum accepit, dolum solum & latam culpam præstare debuit*, & tenent Doctores communiter. Ratio diversitatis inter Commodatarium, & Depositarium est: quia Depositum regulariter fit gratia solius deponentis, ut illud ipsi secure asservetur: Commodatum vero gratia solius Commodatarii, cujus necessitati atque indigentiæ per rem commodatam quis subvenit: atqui naturalis æquitas postulat, ut major adhibeatur diligentia in custodienda re aliena, quam quis gratis ad solam suam utilitatem accepit, quam si eam accepisset ob alterius duntaxat gratiam & utilitatem; ergo.

43. Porro ut tota hæc materia clarius præ oculis habeatur, en tibi tres Regulas, quas Doctores passim assignant, atque desumunt ex variis textibus utriusque Juris. I. Regula est: In contractibus, qui celebrantur gratia dantis tantum (prout regulariter loquendo fit in Deposito) præstatur dolus, & culpa lata solum: exceptis tamen quibusdam contractibus, nempe Tutelæ, Mandati, & Negotiorum gestorum, in quibus ob specialem rationem etiam præstatur culpa levis, ut dicitur *l. Contractus, ff. de Reg. Juris*, & amplius explicant Juristæ.

44. II. Si contractus fiat gratia recipientis tantum (prout regulariter fit in Commodato) tunc præstatur non solum dolus & culpa lata, sed etiam culpa levis atque levissima, *arg. cit. c. un. de Commodato*. Excipe Precarium, in quo, quia totaliter ex liberalitate concedentis descendit, atque ab libitum ejus quolibet tempore revocari potest, nonnisi dolus & culpa lata præstatur, *text. clar. l. Quæsitum*, §. *Eum quoque, ff. de precario*.

45. III. Quod si vero contractus fiat gratia utriusque (prout contingit in Pignore, quod datur & gratia Creditoris, ut ei fiat assecuratio rei creditæ; & gratia Debitoris, ut ei sub assecuratione pignoris quidpiam mutuo concedatur) tunc præstatur dolus & culpa lata, simulque culpa levis, non autem levissima, *arg. l. Si ut certo*, §. *Nunc videndum est, ff. Commodati*, & tenent Doctores communiter. Verum occasione præmissorum

46. Quæres I. An datæ Regulæ, seu leges, obligent in conscientia ante sententiam Judicis ad reparationem damni, ex culpa duntaxat levi, & levissima dati? Et notanter additur, *ex culpa duntaxat levi, vel levissima*: nam si detur damnum ex dolo, vel culpa lata (qualis, ut dictum, dolo æquiparatur) certum est, adesse obligationem in conscientia restarciendi damnum tertio illatum in contractibus, non minus, ac extra illos.

47. Resp. Quamvis probabilior, & communior sit sententia, dictas leges statuentes obligationem restituendi ratione damni, ob culpam levem, vel levissimam in contractibus dati, obligare in conscientia, & ante sententiam Judicis; nihilominus opposita sententia, negans talem obligationem in conscientia, saltem antequam ab altera parte exigatur, vel etiam ante sententiam Judicis, non est improbabilis, præsertim loquendo de damno ex culpa levissima dato. Ita Lugo *disp. 8. de justit. & jure, sect. 8. n. 105.* Lessius *lib. 2. cap. 7. num. 43.* & in simili Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 37. n. 4.* citans alios. Ratio prioris partis est: quia ejusmodi obligatio non tam descendere videtur ex pacto, quam ex natura contractus, prout argumentatur Navarrus *c. 17. Manualis n. 184.* contra Sotum: nam hoc ipso, quod quis ineat talem contractum, censetur se obligare ad præstandam eam diligentiam, quam leges & natura talis contractus requirunt.

48. Altera pars, quæ negat talem obligationem in conscientia, saltem antequam exigatur reparatio damni a parte adversa, vel etiam ante sententiam Judicis ex eo suadetur; quia prædictæ leges contractuum non videntur cum tanto rigore in Foro conscientiæ receptæ: nemo enim est, qui pigno-

pignori, vel rei conductæ, aut etiam commodatæ putat se majorem custodiam debere ex Justitia, ac pro Foro conscientiæ, quam dominus ipse adhibere solet. Accedit, quod potius censeatur esse casus fortuitus, saltem pro Foro conscientiæ, si ob culpam levissimam, quæ propter naturalem oblivionem & inadvertentiam accidere potest, periit res aliena tibi commodata, absque ulla tua culpa Theologica.

49. Quæres II. Quid juris, quando dubium existit, an culpa tua damnum acciderit? Resp. Quando depositarius, vel Commodatarius rationabiliter dubitat, an Depositum vel Commodatum sua culpa perierit, necne, satis convenit inter Doctores, quod is non teneatur in conscientia ad aliquam restitutionem: tum quia in dubio non præsumitur delictum: tum etiam, quia in dubio melior est conditio possidentis. In Foro tamen externo, si res Depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, *arg. cap. 1. de Deposito*, ibi: *Bona fides abesse præsumitur, si rebus tuis salvis existentibus, depositas amisisti*: juncta *l. Quod Nerva, ff. Depositi*, cum concordantiis. Quod ultimum intelligendum est, nisi Depositarius probet, Depositum casu periisse, vel non potuisse simul cum rebus suis, imminente v.g. incendio, salvari: tum enim cessaret præsumptio doli.

50. Quæres III. Utrum Depositarius vel Commodatarius possit subvenire propriis rebus, vel potius teneatur salvare res depositas vel commodatas, si utraque ob casum fortuitum, ut puta ob exortum improvisum incendium, aut irruptionem hostium, salvare nequeat? Resp. Hic opus esse distinctione: nam si res tuæ sint pretiosiores aliis depositis, vel commodatis, fatentur omnes, quod possis præferre tuas pretiosiores aliis minus pretiosis, si ambas salvare nequeas; maxime cum quilibet magis teneatur diligere se, quam alium, Abbas *cap. 2. de Deposito*, & alii. Quod si vero res depositæ, vel commodatæ, sint pretiosiores tuis, teneris eas præferre rebus tuis vilioribus, easque salvare tuis minoris momenti relictis: quia hoc suadet Prudentia, & æquitas naturalis.

51. Notat tamen Lessius *lib. 2. cap. 27. num. 28.* & Layman *l. 3. tract. 4. cap. 7. num. 7.* quod si Depositarius, vel Conductor, aliena propriis præferendo, passus fuerit jacturam, is possit petere compensationem damni sibi emergentis, eo quod nulli officium suum debeat esse damnosum. Secus est in Commodatario: nam cum in hujus solius gratiam Commodatum sit factum, tenetur is Commodantem servare indemnem, etiam diligentissime custodiendo res sibi commodatas.

DISTINCTIO III.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1 *Testamentum, quid?*
2 *Dividitur in solemne, & minus solemne, seu privilegiatum,*
3 *Paganum, & militare. Testamentum scriptum, seu clausum, & Testamentum nuncupativum, quid?*
4 *Hoc a Notario solet redigi in scripturam, cur?*
5 *Ad Testamentum solemne scriptum requiruntur plura. I. Haredis institutio.*
6 *II. Septem Testes.*
7 *III. Ut Testes sint legitimi; & qui sint tales?*
8 *IV. Ut Testes sint rogati.*
9 *V. Subscriptio, & subsignatio Testamenti.*
10 *VI. Unitas contextus &c.*
11 *Ad Testamentum nuncupativum, quæ requirantur?*

1. CONCL. I. *Testamentum* juxta nominis etymologiam idem est, ac *testatio mentis*; & recte definitur *L. 1. ff. de Testamentis*, dicendo: *Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod post mortem nostram fieri voluerimus*. Quamvis enim aliqui majoris claritatis gratia addere soleant ly *cum directa haredis institutione*; tum

ad exprimendam differentiam Testamenti a Codicillo, & aliis ultimis Voluntatibus; tum quia institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti: nihilominus Jurisconsulti hanc particulam subintelligi volunt sub ly *justa sententia*, id est, legitima, sive Juri consona, & habens omnes solemnitates Juris, inter quas est directa hæredis institutio.

2. CONCL. II. Testamentum varie dividitur, & in primis aliud est perfectum seu solemne, cui quadrat proxime data definitio: aliud minus solemne seu privilegiatum, quod etsi careat solemnitatibus a Jure communi cæteroquin requisitis, tamen ex privilegio valet: ut est Testamentum ad pias causas, testamentum inter liberos conditum, Testamentum militare, aut factum tempore pestis, vel coram Principe, sive apud Acta Judicis, de quibus infra *Quæst. 3.*

3. Rursus testamentum dividitur in paganum, & militare: hoc fit a militibus in castris, illud domi in pace. Testamentum paganum, ac solemne, dividitur ulterius in scriptum seu clausum, & in nuncupativum. *Testamentum scriptum*, seu *clausum* sic dicitur, quod scripto fiat servata debita forma Juris: & hujusmodi Testamentum scriptum, seu clausum, præcipue tunc fit, quando Testator latere vult id, quod in Testamento continetur; prout notatur *l. Hac consultissima, C. de Testamen.* Porro *Testamentum nuncupativum* (vulgo, *testamentum quod oretenus pronunciatur*) dicitur illud, quo Testator non interveniente scriptura coram testibus ad hoc convocatis nuncupat, seu oretenus exprimit nomen hæredis, quidque aliud de suis bonis post mortem fieri velit.

4. Notat tamen Layman *lib. 3. tract. 5. 1. 3. n. 3.* cum aliis, quod hodie nuncupatio talis coram testibus facta, plerumque a Notario publico soleat in scripturam redigi: non quidem ad substantiam actus servandam, sed ad meliorem rei gestæ comprobationem, ac Testamenti securitatem: quia fieri potest, ut testes interim moriantur, vel inhabiles reddantur, quo minus coram Judice voluntatem Defuncti declarare valeant, quorum defectum abunde supplet publicum instrumentum Notarii.

5. CONCL. III. Ad testamentum solemne scriptum, seu clausum, sequentia requiruntur. I. Hæredis institutio; siquidem *institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius testamenti, §. Ante hæredis. Instit. de Legatis*; ac proinde spectat ad ejus substantiam: & *alioquin inutile est testamentum, in quo nemo hæres instituitur*, ut dicitur §. *In primis. Instit. de Fideicommissar. hæredit.* cum concordantiis. Et per hanc conditionem præcipue differt Testamentum a Codicillo, & aliis ultimis Voluntatibus, eo quod in Testamento fiat directa hæredis institutio, non item in Codicillo.

6. II. Requiruntur septem testes. Et quidem loquendo de Foro externo, ac quantum est de Jure Civili, numerus septenarius testium non tantum est de forma probatoria, sed etiam de substantia Testamenti; adeo quidem, ut si unus deficiat, Testamentum Jure Civili corruat, *arg. l. Si unus, Cod. de Testamentis*, ibi: *Si unus de septem testibus defuerit, deficit testamentum*. Covarruvias *cap. 10. de Testam. num. 14.* Bartolus, Jason, & alii.

7. III. Requiritur, ut hujusmodi testes sint legitimi; id est, tales, qui de Jure non prohibentur esse testes in Testamento. Et isti, quantum est de Jure Civili, ac loquendo de Testamento ad causas profanas, debent esse homines liberi, masculi, puberes, & nonnullis aliis qualitatibus præditi, de quibus fit mentio §. *Testes*, & *6. Pater, Instit. de Testam.* Hinc in tali Testamento nequit testis esse femina, neque pupillus, neque servus seu mancipium, neque furiosus, neque prodigus declaratus, neque infamis, neque surdus & cæcus. Imo etiam Monachus nequit esse testis, nisi accedente licentia Superioris sui. Insuper in ejusmodi testamento testes esse non possunt, qui sub potestate Testatoris sunt, aut qui in illo Testamento hæredes instituuntur (bene tamen ii, quibus duntaxat aliquid legatur) nec qui existunt in potestate hæredum: *Reprobatum est enim hac in re domesticum testimonium*, ut habetur *cit. §. Pater, Instit. de Testamentis.*

8. IV. Requiritur, quod testes sint rogati, ut sic excludatur omnis suspicio, ac subornatio. Rogare autem in proposito nihil aliud est, quam testes certiorare, quare sint huc convocati: unde non sufficerent Testes fortuiti, vel transeuntes duntaxat, nisi etiam dicto modo rogarentur seu certiorarentur.

9. V. Requiritur subscriptio, & subsignatio hujusmodi testium. Nam in testamento scripto necesse est, ut testibus præsentibus Testator suum esse Testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse Testator

in

in primis coram teſtibus ſua manu in reliqua parte ſubſcripſerit: quo facto etiam teſtes uno eademque die, ac tempore ſubſcribere, & ſigillis ſuis Teſtamentum conſignare debent. Quod ſi vero Teſtator litteras ignoret, vel ob infirmitatem, aut aliam quamcunque cauſam, ſubſcribere nequeat, tunc octavus ſubſcriptor pro eo adhibendus eſt, prout expreſſe ſtatuitur *cit. l. Hac conſultiſſima, C. de Teſtamentis.*

10. VI. Requiritur unitas contextus; quod nempe hæc omnia fiant uno eodemque continuo, & non interrupto tempore, abſque alterius negotii interpoſitione, aut dilatione; niſi forſan ob neceſſaria naturæ aliud fieri deberet, idque leve foret. Tandem etiam requiritur, quod teſtes omnes ſimul præſentes ſint, ipſumque teſtatorem videant, & audiant: prout omnes haſce Teſtamenti ſolemnis ſcripti conditiones uberius explicant Juriſperiti.

11. CONCL. IV. Ad Teſtamentum nuncupativum ferme eædem requiruntur conditiones, quæ ad Teſtamentum ſcriptum; dummodo demantur ſcriptura Teſtamenti, & ſubſcriptio, ac ſubſignatio teſtium, loco quorum requiritur, ut teſtator coram ſeptem teſtibus ſimul præſentibus (ut ſupra) nuncupet, ſeu oratenus exprimat nomen hæredis, quidque aliud de bonis ſuis poſt mortem fieri velit. Patet hoc ex *cit. l. Hac conſultiſſima.* §. *Per nuncupationem, C. de Teſt.* & §. *Sed hæc quidem, Inſtit. eod.*

QUÆSTIO VII.

An Teſtamentum non privilegiatum in Foro conſcientiæ validum ſit, ſi ei deſint ſolemnitates Juris Civilis?

SUMMARIUM.

12 *Rationes aſſerentium, tale Teſtamentum in Foro conſcientiæ eſſe invalidum.*

13 *Fundamenta oppoſitæ ſententiæ, ſeu quod tale Teſtamentum validum ſit.*

14 *Corollarium hujus ſententiæ.*

15 *Tertia ſententia media, aſſerens,*

16 *Ejuſmodi Teſtamentum in foro conſcientiæ validum ante ſententiam Judicis.*

(c) Juxta dicta Diſt. 1. n. 34.

17 *Invalidum, quatenus reſcindi debet per ſententiam Judicis.*

18 *Solvuntur rationes prima ſententiæ.*

(d) Diſt. 1. n. 34.

19 *Satisfit rationibus ſecundæ extremæ ſententiæ.*

12. CIrca reſolutionem hujus celebris Quæſtioni practicæ admodum variant Doctores, & generatim in tres diverſas abeunt ſententias. Prima eſt Covarruviæ *c.* 10. *de Teſtament. num.* 12. *&* 19. Herincx *diſp.* 2. *quæſt.* 4. *de Teſtament. nu.* 60. Vaſquezii, & quorundam aliorum, qui docent, hujuſmodi Teſtamentum etiam in Foro conſcientiæ invalidum eſſe; ut proinde hæres in tali Teſtamento inſtitutus, & Legatari (id eſt, ii, quibus aliquid in Teſtamento illo eſt legatum) teneantur ad reſtitutionem, hæredibus ab inteſtato venientibus faciendam, omnium eorum, quæ ex tali Teſtamentum acceperunt. Rationem dant: Tum quia jus civile hujuſmodi Teſtamentum vult haberi pro infecto; illudque ait fine dubio nullum eſſe; ut patet ex *cit. l. Hac conſultiſſima C. de Teſtam.* ibi: *Ex imperfecto teſtamento voluntatem tenere defuncti, niſi inter ſolos liberos a parentibus utriuſque ſexus habeatur, non volumus,* juncta *leg. Si unus, Cod. eod.* Tum quia, ſi talia Teſtamenta in Foro conſcientiæ eſſent valida, inique judices facerent ea infringendo, imo foverent apertam injuſtitiam, dum hæredibus ab inteſtato adjudicant bona defuncti, quæ aliis hæredibus in Teſtamento relicta ſunt.

13. Secunda ſententia eſt Leſſii *lib.* 2. *de juſt. & jure, cap.* 19. *dubit.* 3. *num.* 12. Sannig. *diſp.* 12. *de juſt. quæſt.* 3. *num.* 9. Maſtrii *diſp.* 2. *Theol. Moral. num.* 52. & plurium aliorum. Et hæc ſententia immediate tenet oppoſitum priori, dum docet, tale Teſtamentum in foro conſcientiæ validum eſſe, & licite retineri, quod ex tali Teſtamento poſſidetur, ſive titulo hæreditatis ſive ligati. Idque probari ſolet tum authoritate plurium Theologorum, hanc ſententiam tenentium: tum ex eo, quia Leges irritantes Teſtamenta debitis ſolemnitatibus deſtituta, fundantur in præſumptione fraudis, §. 1. *Inſtit. de Teſtam.* ergo ubi fraus abeſt, etiam ipſæ leges ceſſant obligare; cum præſumptio cedat veritati. Et hinc *l. Quæſtionum, Cod. de fideicommiſſis*, confilio hæredis jurata absque alia ſolemnitate ſufficit, ut is teneatur ſolvere Fidei commiſſum, nec auditur volens ſe tueri ex minus ſolemni voluntate. Et ſimile quid habetur *lege Non dubium, C. de Teſtamentis*, ubi approbatio hæredis facit,

cit, ut is teneatur solvere Legata, & Fideicommissa, ex inutili Testamento relicta.

14. Ex qua sententia proinde infert citatus Lessius *n. 21. & seqq.* hæredem ab intestato, si sciat voluntatem Defuncti, teneri restituere hæreditatem, & solvere Legata illis, quibus Testamento minus solemni debentur. Item infert, quod si hæres ab intestato retineat hæreditatem & Legata, possint illi, quibus aliquid per tale testamentum fuit relictum, uti occulta compensatione; cum revera res illæ sint ipsorum.

15. Tertia tandem sententia, quam præ cæteris probabilem, & in praxi expeditam, ac tutam censet Layman *l. 1. tract. 4. cap. 17.* & tenet Dominicus Sotus cum nonnullis aliis, est media inter duas præmissas sententias; quæ docet, ejusmodi Testamentum quadam ratione esse validum, & quadam invalidum. Validum quidem, antequam per sententiam Judicis irritetur, seu irritum declaretur. Invalidum vero, quatenus ejusmodi Testamentum minus solemne potest, imo & debet, per sententiam Judicis irritum declarari, ac rescindi, si lis super eo mota fuerit, & ad Judicium sæculare deferatur.

16. Ratio hujus tertiæ sententiæ, quæ præ cæteris placet, utpote probabilior, desumitur ex eo: quia in primis hanc videntur convincere fundamenta præmissæ utriusque extremæ sententiæ, utpote quarum prior habet locum post sententiam Judicis, posterior vero ante sententiam Judicis. Confirmatur: & ulterius prima pars, qua dicitur, tale Testamentum carens solemnitatibus Juris Civilis esse validum pro Foro conscientiæ ante sententiam Judicis, probatur ex eo: quia in tali Testamento saltem adest obligatio naturalis, donec exceptione Legis Civilis elidatur: atqui obligatio naturalis sufficit ad transferendum dominium; (c) ergo Testamentum illud transfert dominium, sicque est validum, donec per sententiam Judicis irritetur. Unde infertur, quod hæres in Testamento minus solemni institutus possit rem sibi relictam juste retinere, donec ab ipso per sententiam Judicis repetatur.

17. Secunda pars tertiæ sententiæ, qua dicitur, tale Testamentum minus solemne in tantum esse invalidum, quatenus debet rescindi per sententiam Judicis, probatur ex eo: Quia Testamentum imperfectum est invalidum secundum Jus Civile: atqui Judex debet Judicare secundum Leges, ac Jus Civile, ergo. Accedit quod lex, ac sententia Judicis secundum leges judicantis, si est justa in Foro externo, sit etiam justa in Foro conscientiæ, nisi fundetur in falsa præsumptione; prout allegatis pluribus Authoribus docet Sanchez *l. 1. in Decal. c. 10. n. 11.* & Layman *l. c. n. 8.* ergo etiam sententia Judicis, quæ secundum Leges Civiles irritat Testamentum minus solemne, erit justa; & consequenter Testamentum illud post sententiam Judicis invalidum, etiam in Foro conscientiæ.

18. Quod si contra hanc sententiam objiciantur, atque urgeantur fundamenta utriusque extremæ sententiæ; Resp. in primis ad textus *n. 12.* allegatos, Leges Cæsareas Testamentis minus solemnibus resistere tantum civiliter, non autem naturaliter. Porro effectus obligationis naturalis præcipuus est ille, quod cuipiam jus tribuat accipiendi, & retinendi illud, quod naturaliter sibi debetur, si id nulla opposita exceptione solvatur, prout jam dictum superius. (d) Quia vero obligatio naturalis duplex est; una omnino efficax, altera aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis elidi potest, ut advertit cit. Layman *c. 9. n. 9.* hinc dicendum, Testamenta minus solemnia, habere obligationem naturalem duntaxat aliquo modo inefficacem; quæ proinde per exceptionem ex beneficio Legis, ac secutam sententiam Judicis elidi potest.

19. Resp. deinde ad fundamenta alterius sententiæ *n. 13.* allata. Ad primum distinguitur antecedens: Leges illæ fundantur in præsumptione fraudis universalis, conceditur; in præsumptione fraudis particularis, negatur. Unde quia adhuc subest præsumptio fraudis universalis, hoc est, talis præsumptio, quæ generatim de fraudibus circa Testamenta ob avaritiam hominum facile contingentibus concipitur, Jure ad præcavendum eisdem fraudibus sic disponente, rite per sententiam judicis Testamenta minus perfecta rescindi possunt. Ad alterum dicitur, illud esse speciale: quia hæres jurato confitens, hanc fuisse voluntatem Defuncti, aut approbans Legata ex inutili Testamento relicta, hoc ipso censetur voluntatem Defuncti agnovisse, & ratam habere: sicque noluit Jus Civile, obligationem naturalem talis ultimæ voluntatis per sententiam Judicis rescindi.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Teſtamentis ad pias cauſas, aliiſque privilegiatis.

SUMMARIUM.

20 *Teſtamenta privilegiata, quæ? Teſtamentum ad pias cauſas, quod?*
21 *Ad hoc quænam requirantur, & ſufficiant?*
22 *Duo Teſtes in Teſtamento ad pias cauſas non ſunt de forma ſubſtantiali, ſed probatoria.*
23 *Hinc ſcriptum manu Teſtatoris, valet abſque alio Teſte.*
24 *Idem, ſi hæredi certo conſtet de diſpoſitione ejus ad pias cauſas.*
25 *Quid juris, ſi moriturus cœpit facere Teſtamentum, & non abſolvit?*
(c) Num. 21. & 22.
26 *Solvitur inſtantia.*
27 *An credendum Parocho, vel Confeſſario circa Legata pia a defuncto relicta?*
28 *Cautela circa hoc obſervanda.*
29 *Confeſſarii non facile intereſſe debent confectioni Teſtamenti &c.*
30 *Teſtamentum inter liberos eſt privilegiatum.*
31 *Teſtamentum militare eſt privilegiatum, quomodo, & quando?*
32 *Teſtamentum ad Acta, eſt privilegiatum.*
33 *Quid liceat hominibus ruſticis?*
34 *Quid juris de Teſtamento tempore peſtis?*
35 *Limitatio notabilis ſupradictorum.*

20. *Teſtamenta privilegiata* dicuntur ea, in quibus vel nulla Juris Civilis ſolemnitas, vel non tam plena & perfecta, ſicut in aliis, requiritur. Et inter hujuſmodi Teſtamenta privilegiata primum ſibi locum vindicant Teſtamenta ad pias cauſas. Forro *Teſtamentum ad pias cauſas* dicitur illud, in quo hæres inſtituitur pia cauſa, ut Eccleſia, Monaſterium, pauperes: ſive, quod principaliter & directe fit ob Dei, & Sanctorum honorem, atque animæ ſuæ ſalutem; v. g. quod pro Eccleſiis, aliiſque piis locis, vel in captivorum redemptionem, pauperum aut Religioſorum ſuſtentationem, in mortuorum ſuffragia, & alia hujuſmodi pietatis opera factum eſt.

21. CONCL. I. Ut Teſtamentum ad pias cauſas ſit validum in Foro tum interno, tum etiam externo, non requiruntur neceſſario ſeptem teſtes, aut aliæ ſolemnitates Juris Civilis, ſed ſufficiunt ea, quæ ſunt de Jure Naturæ, & Gentium; nimirum, ut ſit poteſtas in diſponente, capacitas in eo, in cujus favorem diſponitur, & libertas in diſpoſitione, ſimulque adſint duo teſtes. Ita Covarruvias *cap.* 11. *de Teſtam. n.* 1. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 19. *dubit.* 2. eſtque communis. Sic enim clare deciſum habetur *cap. Relatum*, 12. *de Teſtam.* Unde cum hæc materia ſit ſpiritualis, tenendum eſt Jus canonicum in utroque Foro videlicet tam Eccleſiaſtico, quam Civili, atque etiam in Terris Romani Imperii: quod ipſum confirmat praxis communiter recepta.

22. CONCL. II. Prædicti duo teſtes in Teſtamento ad cauſas pias non ſunt de forma ſubſtantiali, ſed tantum de probatoria; adeoque ejuſmodi Teſtamentum validum eſt, etiamſi duo teſtes non fuerint adhibiti, dummodo aliunde conſtet de mente Teſtatoris, ſua bona ad pias cauſas relinquentis. Ita Fagnanus 2. *Relatum*, *nu.* 5. *& ſeqq. de Teſtam.* Covarruvias *l. c. n.* 12. Leſſius *num.* 7. Layman *l.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. eſtque nunc communis Doctorum. Ratio eſt: quia in Teſtamentis ad pias cauſas non procedunt Leges Civiles, ob defectum juriſdictionis: in Jure Canonico autem nullibi habetur Decretum irritans ejuſmodi Teſtamenta, ſine duobus Teſtibus facta ad cauſas pias; dummodo aliunde certo conſtet de mente Teſtatoris, ut puta per propriam ejus ſcripturam, vel ſi hæres ipſemet ex ore Teſtatoris audivit ultimam illius voluntatem, ſive certum Legatum relictum ad cauſas pias. Accedit: quod in ſimili Teſtamentum inter liberos, ſive ſcriptum, ſive ſubſcriptum manu Teſtatoris, valeat quoad liberos abſque alio teſte, *leg. Hac conſultiſſima*, §. *Ex imperfecto*, *Codice de Teſtam.* juncta Auth. ſeq. Et conformiter dictis,

23. Infertur I. Validum eſſe Teſtamentum & quamcunque ultimam Voluntatem ad cauſas pias manu Teſtatoris ſcriptam, vel ſubſcriptam, etiamſi nullus Teſtis adhibitus fuerit; modo ſufficienter conſtet, eſſe Teſtatoris ſcripturam. Quia, ut dictum, interventus teſtium non requiritur ad ſubſtantiam Teſtamenti facti ad pias cauſas, licet ſæpe duo vel tres teſtes requirantur ad probationem, ſi aliud probationis genus haberi non poſſit; ergo, dum ſufficienter conſtat, hanc eſſe Teſtatoris ſcripturam, atque ultimam e-

jus

jus voluntatem, valebit ad pias causas absque aliis testibus.

24. Infertur II. S. hæredi certo constet, voluntatem Testatoris fuisse, ut aliquid in pias causas expendatur, eundem in Foro conscientiæ obligatum esse ad satisfaciendum, esto in Foro externo id nequaquam probari possit. Ratio est: quia ultra probationem opus non est, quando de veritate constat. Layman ibidem *n.* 5. & sequitur ex dictis.

25. CONCL. III. Si moriturus cœpit facere Testamentum, vel Codicillum, & morte præventus non absolvit, licet secundum alia irritum sit, valet tamen quoad Legata pia, quæ in sua illa imperfecta dispositione jam expresserat. Ita Abbas Panormit. *cap. 1. de Successione ab intestato*, Covarruvias *cap. 11. de Testam. nu.* 14. Barbosa, Layman *v. 6.* & alii. Ratio prioris partis habetur *l. Si is, qui, ff. de Testamentis*, ubi dicitur, *magis cepisse talem testamentum facere, quam fecisse*. Verum hoc ipsum patitur quandam limitationem, & valet tale Testamentum, si nomen hæredis jam est expressum: licet secus sit, si quis volens plures hæredes instituere, unius nomen expresserit, & non alterius, ut *l. c.* dicitur, & amplius explicant Juristæ. Ratio secundæ partis est: quia dispositio Juris Civilis quoad Legata ad causas pias non valet, ob rationes proxime (e) dictas.

26. Neque obstat, quod talis Testator adhuc potuerit immutare dispositionem suam. Resp. enim, quamvis id fieri potuisset, tamen re ipsa illud factum non esse: unde cum Testator actu nullam mutationem significaverit, naturali pariter, & Canonico Jure debent talia pia Legata firma permanere: eo præsertim, quod sint pro remedio animæ Testatoris jam defuncti.

27. Quæres, an credendum sit Parocho, vel Confessario, qui post mortem Parochiani, vel confitentis sui, producit schedulam continentem Legata quædam ad pias causas, quam hominem illum, antequam discederet, scripsisse, vel dictasse asseverat; & num talis dispositio pro ultima legitima voluntate haberi debeat? Resp. I. Si manus Testatoris agnoscitur, vel duobus testibus probari potest, tunc pia ejus voluntas omnimodis est executioni mandanda: cujus ratio patet ex dictis, *n.* 21. & 23.

28. Resp. II. Si ipsemet Parochus, vel Confessarius Legata annotavit, non creditur illi sine alio teste. Ratio est: quia juxta illud Salvatoris *Matth.* 18. & *Luc.* 17. *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum*. Unde illud commune dictum, *Vox unius, vox nullius, arg. c. Licet & c. In omni*, & *c. Veniens de Testibus*, juncta *l. jurisjurandi, C. eod.* Hinc monendi sunt Parochi, aliique Confessarii, ut ultimas ejusmodi dispositiones ad pias causas non suscipiant, nisi advocatis duobus saltem testibus, masculis, aut fœminis; quamquam etiam unus cum Parocho sufficere poterit, uti notat Layman ibidem.

29. Recte tamen citatus auctor *cap. 5. n.* 20. advertit, ad hoc, ut Confessarii, præsertim Religiosi, majore spiritus libertate, & fructu, hominum animas juvare possint, plerumque non expedire, quod confectioni testamentorum ipsi intersint, aut Testatori in particulari suadeant, quibus hæreditas vel Legata relinqui debeant, præsertim propriis Ecclesiis aut Conventibus, sed expediat ferme in genere tantum pias dispositiones commendare: nisi testator consilium petens dirigendus sit, ipsique explicandum, quidnam consideratis omnibus honestius, & ad animæ suæ salutem utilius, Deoque gratius existimetur.

30. CONCL. IV. Quantum ad alia Testamenta privilegiata attinet, secundum inter ea locum obtinet Testamentum inter liberos; id est, illud, quod a patre, matre, aliove utriusque sexus ascendente inter liberos conditum est: valet enim, licet sit imperfectum, & Juris solemnitate destitutum, ut puta quia non interfuerunt septem testes, vel non rogati, aut non masculi &c. dummodo adhuc voluntas Testatoris sufficienter sit declarata. Ita omnes Doctores: estque expressum *l. Hac consultissima*, §. *Ex imperfecto, C. de Testam.* cujus verba *n.* 12. relata sunt.

31. Tertium locum inter privilegiata tenet Testamentum militis, quod in bellica expeditione constitutus condidit: nam milites ejusmodi habent privilegium, ut testari valeant, quomodo possunt, ac volunt. Et ideo, quod in vagina, vel clypeo, aut in pulvere inscripserint gladio, suo ipso tempore, quo in prælio vitæ sortem derelinquunt, habetur pro testamento valido, *text. clar. l. Milites, C. de Testament. militis*, & §. 1. *& seq. Instit. eod.* Intellige, dummodo de hac eorum voluntate ultima legitime constet, aut ea per duos testes probari possit. Verum hæc doctrina procedit duntaxat de militibus, dum actu sunt in castris, seu in actuali expeditione bellica: nam domi existentes tenentur testari juxta leges communes, *l. Ne quidem*,

dem C. eod. Testamentum tamen, quod in castris fecerunt, non jure communi, sed juxta privilegium militare, post missionem honestam sibi factam, intra annum tantum valet *l. Ex testamento, C. de Testament. milit.* & §. *Sed hactenus, Institut. eod.*

32. Quartum locum inter privilegiata tenet Testamentum coram supremo Principe factum, vel eidem per oblatas preces insinuatum, atque ad Acta (ut loquuntur) publica repositum: valet enim absque solemnitate testium; dummodo per subsequens Testamentum non revocetur, neque alius error intervenerit præter defectum testium *l. Omnium C. de Testament.* Siquidem Princeps superat omnes solemnitates testium, ac subscriptionum, ejusque præsentia facit cessare omnem fraudem: simulque apud Acta, neo non coram Judice, semper præsumitur adesse multitudo hominum.

33. Quinto hominibus rusticis concessum est *l. ult. C. de Testam.* ut in locis, in quibus est raritas Litteratorum, non teneantur attendere ad Legum subtilitates, sed possint testari secundum eorum consuetudinem: ita tamen, ut adhibeantur septem testes, si ibi reperiantur; sin autem in eo loco minime inventi fuerint septem testes, sufficiant quinque, non autem pauciores.

34. De Testamento tempore pestis condito dubitant, & variant Doctores, utrum valeat cum minori numero testium, quam septem. Verum alicubi constitutiones municipales, ac præsertim Bavaricæ, expresse declarant, valere ejusmodi Testamentum coram quinque testibus factum a quocunque, in loco, qui ob pestis vehementiam est bannizatus: vel si locus necdum quidem sit bannizatus, Testator tamen actu est peste infectus.

35. Tandem notandum, quod hactenus dicta locum duntaxat habeant loquendo secundum Jus commune Cæsareum, & seclusis specialibus locorum consuetudinibus, statutis, & aliorum Regnorum legibus. Nam in Terris temporali jurisdictioni Papæ, seu Ecclesiæ subjectis, sufficit facere Testamentum secundum formam Juris Canonici, id est, coram Parocho, & duobus aut tribus testibus *c. Cum esses, de Testam.* Siquidem, ut habetur *Matth.* 18. *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.* Sic etiam Venetiis, & Viennæ in Austria, duos testes sufficere ajunt: ut taceantur specialia quorundam locorum privilegia, statuta, & consuetudines, vi quarum nonnullæ solemnitates ibidem in Testamentis remissæ sunt.

QUÆSTIO I.

An omnes, præsertim Religiosi, eorumque Novitii, testari possint?

SUMMARIUM.

36 *Possunt omnes homines testari, nisi Jure prohibeantur.*
37 *Quales Jure prohibeantur testari?*
38 *Religiosi solemniter professi, nequeunt facere Testamentum.*
39 *Secus de emittentibus Vota simplicia in Societate JESU.*
40 *Excipiuntur Religiosi, habentes a Papa facultatem testandi; Et Ordines militares.*
41 *An Religiosi possint facere donationem mortis causa?*
42 *Novitii Religionum libere testantur.*
43 *Testamenta Novitiorum, an subsint Decreto Concilii Tridentini?*
44 *Sententia negativa; unde valent, quocunque tempore fiant.*

36. CONCL. I. Omnibus hominibus libera facultas est de bonis suis testandi, nisi Jure prohibeantur. Ita certa & communis. *Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut suprema voluntatis (postquam jam aliud velle non possunt) liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium,* ut dicitur *L. 1. C. de Sacrosanctis Ecclesiis.*

37. Additur tamen limitatio, *Nisi Jure prohibeantur;* Nam imprimis aliqui prohibentur Jure naturali facere Testamentum, eo quod careant usu rationis: uti sunt infantes; item furiosi & amentes nisi pro tempore, quo habent lucida intervalla, *l. Furiosum, C. Qui testamenta facere possunt.* Deinde alii testari prohibentur Jure positivo: ut filii, ac filiæ adhuc sub paterna potestate existentes; nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia. Item impuberes: prodigi a Judice declarati, quibus nempe bonorum administratio est interdicta: surdi & muti simul a natura: Rei criminis læsæ Majestatis, vel proditionis Patriæ, & nonnulli alii, qui referuntur tum §. 1. *ac seqq. Instit. Quibus non est permissum facere testamentum,* tum aliis in locis utriusque Juris. Verum ceteris dimissis, quantum attinet ad Theologiam Mora-

Moralem, Quæstio præcipua est de Regularibus, nec non & Clericis Beneficiariis.

38. CONCL. II. Prælati Religiosorum Ordinum, aliique Regulares solemniter professi, non possunt condere Testamentum, & factum ab ipsis est irritum, paucis duntaxat casibus exceptis. Ita certa, & communis; atque habetur clarissime *c. quia ingredientibus, 19. q. 3.* juncta *Authent. Ingressi, C. de sacrosanctis Ecclesiis*, & alibi. Ratio est: quia Religiosi propter solemne votum Paupertatis nihil possident proprium, de quo testari possint; cum omnia sint Monasterii.

39. Dicitur notanter in Conclusione, *Regulares solemniter professi*: Siquidem præter Novitios, de quibus infra, etiam illi, qui in Societate Jesu, finito biennio Probationis, duntaxat tria Vota substantialia simplicia emiserunt, adhuc retinent dominium bonorum suorum, possuntque postmodum licite ac valide, accedente licentia suorum Superiorum, de eisdem testari; prout habetur ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, & refertur *tom. 2. Bullarii Romani, Const. 89. dicti Pontificis*.

40. Dicitur ulterius, *paucis duntaxat casibus exceptis*: nam hinc excipiuntur illi Religiosi, quibus a Summo Pontifice concessa est facultas testandi: qualis non raro dari solet iis, qui extra Claustrum obtinent Beneficium Ecclesiasticum, præsertim Episcopatum, aut Cardinalatum. Deinde excipiuntur Religiosi ordinum Militarium, qui, cum non voveant tam rigidam Paupertatem, sed bona sua retineant, possunt saltem cum licentia Superioris de bonis, & reditibus suis, Testamentum facere, Pirhing. *tit. de Testam. num. 49.* Nisi dicere velis, hanc testandi facultatem seu jure seu consuetudine, concessam esse Religiosis ordinum Militarium.

41. Addit Sanchez *l. 6. in Decalogum, cap. 8. n. 11.* citans quosdam alios, & sequitur Layman *l. 3. tr. 5. c. 3. n. 4.* valde probabile esse, quod Religiosus cum Prælati licentia (qui tamen hanc ante mortem Religiosi semper revocare valet) possit etiam mortis causa donationem facere. Idipsum, dummodo res sit modica, admittit Pirhing *l. c. n. 48.* quia si res modica sit, cum Prælatus licentiam dare possit donandi inter vivos, cur non etiam mortis causa?

42. CONCL. III. Novitii Religionum libere possunt de bonis suis testari. Ita communis; atque habetur *c. Si qua mulier, 19. quæst. 3.* Ratio est: quia Novitii sunt sui Juris, ac bonorum suorum domini, libera exeundi potestate prædíti. Verum occasione hujus

43. Quæres, an valeat Testamentum, vel alia quæcunque renunciatio, aut obligatio facta a Novitio ante duos menses a sua Professione, aut etiam ante ingressum Religionis? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Trid. *sess. 21. c. 16. de Regularibus*, ubi statuit in hunc modum: *Nulla quoque renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ pie valeat, nisi cum licentia Episcopi, vel ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem &c. aliter vero facta, sit irrita, & nullius effectus &c.* Hæc ibi. Et ista quidem procedere de obligationibus, variisque donationibus durante Novitiatu per Novitios factis, certum est. Utrum autem loquantur etiam de Testamentis, quæri potest.

44. Resp. breviter: Testamenta, Codicilli, & Donationes mortis causa, sub hoc Decreto Concilii Tridentini non comprehenduntur; unde valent, quocunque tempore fiant, etiam ante ingressum Novitii in Religionem. Ita Barbosa *in Collectaneis, ad cit. cap. 16. Concilii Tridentini, num. 14.* citans plurimos alios Doctores, unico solo oppositum tenente. Quinimo Fagnanus *in c. quia ingredientibus, num. 17. de Testam.* refert: quod Sacra Congregatio consulta, an Decretum dicti *c. 16.* loquens de renunciatione, locum habeat in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus, censuit non habere locum. Accedit ratio: quia, ut notat Miranda *in Manuali Prælatorum tom. 1. q. 33. art. 4.* mens Concilii Trident. solum fuit, eas renunciationes prohibere, per quas Novitii depauperantur, ita ut postea egestate & inopia compulsi, cogantur profiteri inviti: hoc autem non contingit in Testamentis, & ultimis voluntatibus, cum ante professionem semper libere revocari possint; ergo.

QUÆSTIO V.

An Clerici Sæculares Beneficiarii valeant testari?

SUMMARIUM.

45 *Clerici sæculares libere testantur de bonis patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus.*

(f) Tr. 7. Dist. 4. quæst. 3. n. 25. 26. & 28.

46 *Secus*

46 *Secus de Bonis mere Eccleſiaſticis, ſpectato Jure communi.*

47 *De his tamen ante mortem elargiri poſſunt;*

48 *Ac de ſpeciali facultate Summi Pontificis teſtari.*

49 *Conſuetudine acquiri poteſt facultas teſtandi ad cauſas pias.*

50 *An etiam facultas libere teſtandi ad cauſas profanas? Sententia negativa.*

(g) Tr. 7. Diſt. 4. q. 3. n. 32.

51 *Sententia affirmativa.*

52 *Sententia media, juxta quam*

53 *Conſuetudine poteſt acquiri facultas, ut Clerici de Bonis mere Eccleſiaſticis valide teſtentur ad cauſas profanas;*

54 *Non vero licite.*

(h) Tr. 7. Diſt. 4. q. 3. n. 32. & 34.

55 *Reſpondetur ad inſtantias ſecundæ ſententiæ.*

(i) Tr. 2. Diſt. 4. n. 25. & 26.

56 *Conſuetudo teſtandi Clericorum, quæ?*

57 *Et quomodo intelligenda, ſi teſtentur ad cauſas profanas?*

58 *Reſponſio ad fundamenta primæ ſententiæ?*

45. CONCL. I. Clerici ſæculares, ſive Beneficiarii, ſive non Beneficiarii, poſſunt libere teſtari, etiam ad cauſas profanas, de Bonis ſuis patrimonialibus, & quaſi patrimonialibus, ſive induſtrialibus, quæ ſuo labore atque induſtria comparârunt: nec non & de bonis parſimonialibus, quæ parcius vivendo de congrua ſuſtentatione ſibi ſubtraxerunt ex proventibus ſuorum Beneficiorum Eccleſiaſticorum. Concluſio hæc ſequitur ex jam ſupra dictis de Dominio Clericorum, ac probatur iiſdem authoritatibus Juris, & rationibus, quæ ibidem (g) allegatæ ſunt; eſtque ſatis communis inter Doctores.

46. CONCL. II. Loquendo vero de bonis mere Eccleſiaſticis, ſpectato Jure communi, Clerici Beneficiarii non poſſunt de iiſdem teſtari, vel diſponere mortis cauſa, etiam ad pias cauſas; ſed ea debent relinquere Eccleſiæ, quæ in talibus bonis ſuccedit. Hæc Concluſio habetur clariſſime *c. Ad hæc, de Teſtament.* ibi: *Clerici de mobilibus, quæ per Eccleſiam ſunt adepti, de jure teſtari non poſſunt.* Idemque tam de immobilibus, quam mobilibus eſſe intelligendum, declaratur *c. Relatum*, 12. *eod.* cum concordantiis. Idque merito per SS. Canones ſtatutum fuit, ut Beneficiarii promptiores redderentur ad bona Eccleſiaſtica ſuperflua majori cum merito in vivis eroganda in pias cauſas, ſcientes, nullam ſibi poteſtatem ſupereſſe de eiſdem poſt mortem diſponendi; prout notavit Navarrus, & cum ipſo Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 3. n. 6.* Porro quod ſpectato Jure communi talia bona penes Eccleſiam remanere debeant, patet ex *c. Cum in officiis, de Teſtament.* junctо *cit. cap. Relatum.*

47. Dicitur notanter I. *Non poſſunt diſponere mortis cauſa:* Siquidem Clerici, dum ſunt in vivis, optimo jure, magnoque cum merito, reditus Eccleſiaſticos ſuperfluos in pauperes, aliaſque pias cauſas erogant. Deinde poſſunt de talibus iidem Clerici, dum ſunt in ultima ægritudine conſtituti, tam Pauperibus, locisque Religioſis, quam etiam ſuis inſervitoribus quidpiam elargiri; prout expreſſe habetur *cit. cap. Relatum*, 12. *de Teſtament.* ibi: *Conſuetudinis tamen eſt non improbandæ, ut de his* (bonis mobilibus per Eccleſiam acquiſitis) *pauperibus, & Religioſis locis, & illis, qui viventi ſervierant, ſive conſanguinei ſint, ſive alii, aliqua juxta ſervitii meritum, conferantur.*

48. Dicitur II. *Spectato Jure communi:* Nam ſecus eſt, ſi quiſpiam facultatem de talibus bonis teſtandi obtinuerit a ſummo Pontifice, qui eam concedere poteſt, & de facto ſæpe conceſſit. Quinimo Paulus V. in ſua Conſtitutione, quæ incipit, *In eminenti*, die 6. Aprilis, 1606. edita (& refertur *tom. 3. Bullarii Romani Conſtit.* 18. *dicti Pont.*) omnibus & ſingulis Curialibus, in ipſa Urbe, & intra decem milliaria (non tamen extra debitam Reſidentiam) decedentibus, conceſſit liberam facultatem teſtandi de quibuſvis reditibus Eccleſiaſticis, etiam decimalibus Beneficiorum, ac etiam in favorem conſanguineorum ſuorum, & quod hi eiſdem ab inteſtato ſuccedant; prout amplius videre eſt *in cit. Conſtitutione.*

49. Deinde Doctores communiter admittunt, conſuetudine pariter poſſe induci facultatem teſtandi ad pias cauſas. Siquidem Clerici ſolo jure Canonico prohibentur condere Teſtamentum: atqui Juri Canonico per longævam & rationabilem conſuetudinem derogari poteſt; ergo. Unde in locis, ubi viget talis conſuetudo teſtandi, Clericus Beneficiarius valide & licite teſtabitur ad pias cauſas.

50. Utrum autem conſuetudine induci poſſit facultas de bonis mere Eccleſiaſticis teſtandi ad cauſas etiam profanas, major difficultas eſt. Et quidem talem conſuetudi-

dinem, ceu corruptelam, ac foventem peccatum rejiciunt Tannerus *tom. 3. disp. 4. q. 6. n. 249.* Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 3. n. 7.* Pirhingh *tit. de Testament. n. 42.* Ludov. Engel *part. 4. Manualis Paroch. q. 4. nu. 26.* Navarrus, & alii. Ratio eorum est: quia consuetudo, quæ Legi naturali & Divinæ repugnat, non valet, *arg. cap. ult. de Consuet.* & potius est dicenda *pernicioſa corruptela*, *c. Mala Conſuetudo, dist. 5.* Atqui talis censetur esse præsens consuetudo, quia, ut dictum superius (g) omnes Doctores fatentur, Beneficiarios mortaliter peccare, si reditus mere Ecclesiasticos notabiliter in causas profanas expendant; sicque consuetudo hoc permittens, erit nutritiva peccati.

51. E contra Augustinus Barbosa *l. 3. Juris Ecclesiastici universi, cap. 17. n. 67. & 68.* putat consuetudine induci posse, quod Clerici de talibus fructibus Beneficiorum suorum in usus non pios licite testari possint: citatque inter alios primo loco pro hac sententia Covarruviam (sed male, ut ex hujus verbis *num. seqq.* referendis liquet) quam probare nititur ex eo: Tum quia Papa nonnunquam solet dare licentiam testandi de hujusmodi bonis: sed quæ sunt acquisibilia privilegio, sunt pariter acquisibilia consuetudine: Tum quia neque Romani Pontifices nostris temporibus, neque Jura hactenus istam consuetudinem improbarunt: quod utique (ait) fecissent, si intellexissent, consuetudinem hanc animas illaqueare, & Clericos sic disponentes in peccato mori.

52. Tertia, & inter utramque præfatam media, cæterisque probabilior sententia tenet, ejusmodi consuetudinem validam quidem esse, adeo ut & Judex relicta hæredibus institutis adjudicando, & ipsi hæredes recipiendo, in conscientia tuti sint; non tamen licitam, sed Clericos ad profana de bonis mere Ecclesiasticis disponentes peccare. Ita Lessius *lib. 2. de just. & jure, cap. 19. num. 44.* Zoesius *tit. de Testam. n. 7.* Covarruvias *cap. 7. de Testament. n. 23.* plurèsque alii ab his relati. Et notandum, quod, quamvis Covarruvias *cit. num. 23. & seqq.* ad longum probare nitatur ejusmodi consuetudinem esse validam: idem nihilominus *loco cit. ad finem, num. 27.* expresse moneat, disputationem suam eo animo, præsertim a Clericis recipi debere: *ut sit illis satis, culpa mortalis criminis esse eos infectos, si male præter usum necessarium, & pias largitiones, illos* (reditus superfluos) *distribuere non vereantur.*

53. Et quidem, quod ejusmodi consuetudo sit valida, probatur ex eo: Quia Clerici de talibus bonis valide, quamvis non licite, disponunt in vita ad causas profanas; ergo idem & post mortem fieri potest accedente ejusmodi longæva consuetudine. Probatur consequentia: Tum quia solo Jure Ecclesiastico Clerici de talibus testari prohibentur: atqui Juri Ecclesiastico per consuetudinem contrariam derogari potest: Tum quia consuetudo illa valide testandi non est irrationabilis, immo (ut notat Zoesius ibidem) fundatur in publica Reipublicæ tranquillitate, quæ alias sæpe turbaretur, si ejusmodi Testamenta non tenerent. Nam cum Clerici libere testentur de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, & parsimonialibus, ut dictum *num. 45.* & habet recepta Doctorum sententia; ab eisdem vero post mortem illorum Clericorum, bona mere Ecclesiastica superflua absque litigio cum hæredibus instituendo discerni vix possint: hinc consuetudo illa deservire poterit ad præscindendas innumeras lites cum hæredibus talium Clericorum cæteroquin multipliciter instituendas, sicque ad publicam Reipublicæ pacem.

54. Cæterum quod Clerici de bonis mere Ecclesiasticis ad profana disponentes peccent, sequitur ex jam supra dictis (h) cum ipsi Jure non solum Ecclesiastico, sed etiam supposita, & per Beneficium acceptata Ecclesiæ & Fundatorum intentione ex virtute Religionis, adeoque Jure naturali & Divino, teneantur reditus superfluos in causas pias erogare: atqui contra Jus naturale ac Divinum nulla valet consuetudo. Accedit: quia, ut argumentantur Lessius, & Layman, omnes Doctores fatentur, Beneficiarios graviter peccare, si Ecclesiasticos proventus superfluos in usus profanos expendant in vivis; ergo multo magis, si de eisdem taliter testentur: nam semper minus concessum fuit Clericis Beneficiariis, de talibus bonis condere Testamentum, quam disponere inter vivos.

55. Nec urget instantia Barbosæ, nempe quod Papa quandoque concedat licentiam libere testandi de talibus bonis. Nam in primis hujusmodi licentia est strictæ interpretationis, utpote a jure communi exorbitans, sicque non extendenda ad alios casus non expressos, *arg. cap. 1. de Filiis Presbyt. in 6.* Deinde dictum illud, *acquisibilia pri-*

privilegio sunt etiam acquisibilia consuetudine, non esse universaliter verum, præsertim si consuetudo illa sit irrationabilis, aut de Jure reprobata, notant Fagnanus *in c. Cum contingat, n. 8. & 11. de Foro competenti*, & Layman *l. 1. tract. 4. cap. 24. n. 9.* & alii passim. Insuper, *Cum Beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem pertinere*, ut habetur *cap. Licet, de Prabend. in 6.* non mirum, quod ipse circa eorundem bona possit gravibus de causis aliud ordinare, qui circa ipsa etiam Vota, & Juramenta (non obstante, quod suppositа semel voventis, vel jurantis intentione, obligent ex virtute Religionis, Jureque naturali ac Divino) justis intervenientibus causis dispensare potest, modo alibi (i) jam declarato.

56. Dum autem allegatur consuetudo, simulque convenientia Summi Pontificis, Resp. opponendo illud vulgatum dictum *c. Cum jam dudum, de Prabendis: Multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debent tolerari.* Deinde de ejusmodi consuetudine sufficienter constare non videtur: nam Clerici majorem suæ conscientiæ, profectusque spiritualis curam gerentes, passim testantur (in locis, ubi viget testandi consuetudo) ad pias causas, immo nonnulli eorum, præsertim Episcopi, specialem petunt a Summo Pontefice licentiam testandi.

57. Alii vero, dum testantur ad causas profanas, ad eas disponunt de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus, magno labore per vitæ decursum acquisitis, & de quibus possunt libere disponere; simulque in Funeralia, Missas, eleemosynasque (sub his etiam computando Legata pauperibus consanguineis relicta) tantum relinquere solent, donec suæ conscientiæ obligationi satisfactum rationabiliter judicent: immo ut hoc eo securius fiat, in nonnullis Diœcesibus, ubi consuetudo facultatem testandi Clericis tribuit, etiam Ordinarii loci expressus consensus desuper requiritur. Quod si unus, vel alter (quod non facile præsumendum) secus egerit, inde non illico colligi poterit consuetudo testandi de bonis mere Ecclesiasticis ad causas profanas, cum hæc non nisi a majore parte Communitatis introduci valeat.

58. Ad fundamenta prioris extremæ sententiæ *num.* 50. adductæ, in eo consistentis, quod si Clerici taliter testando peccent, hoc ipso consuetudo illa sit invalida, cum foveat peccatum: Resp. negando consequentiam, cum sua probatione: quia, ut recte notat citatus Zoesius, hominis est hoc vitium, non rei, aut consuetudinis: unde abusus licentiæ, quam Clerici ex longæva consuetudine acquisierunt ad testandum, potestque rectissime practicari testando ad pias causas, non ponit juris iniquitatem. Et patet hoc in simili: nam Clerici in vita valide de talibus bonis mere Ecclesiasticis disponunt ad causas profanas, neque tamen hæc licentia censetur fovere peccatum ex eo, quod illicite id faciant. Idque non alia de causa, nisi quia vitium hoc non vi dictæ licentiæ, sed ex ejus duntaxat abusu proficiscitur.

QUÆSTIO VI.

De Codicillis, Legatis, & Fideicommissis.

SUMMARIUM.

59 *Codicillus, quid?*
60 *Et quomodo fieri possit?* (k) Quæst. 3. numer. 21. & seqq.
61 *Codicilli, ad quid inserviant?*
62 *Clausula Codicillaris quomodo apponatur?*
63 *Et multiplex ejus effectus.*
64 *Legatum, quid?*
65 *In Testamento minus solemni ad causas pias, valent Legata profana.*
66 *Corruente Testamento minus solemni ad causas profanas, non corruunt Legata pia.*
67 *Solvitur instantia.*
68 *Fidei commissum exæquatur Legato.*

59. *Codicillus* dicitur quasi *parvus Codex*; & in proposito aliud non est, quam ultima cujuspiam voluntas absque hæredis institutione. Unde Codicillus est quasi imperfectum Testamentum: tum quia non requirit solemnitates Testamenti: tum quia Codicillo hæreditas directe dari non potest, nec etiam auferri.

60. Porro Codicillus fieri potest sive in scriptis, sive etiam nuncupative, seu oretenus; ad ejus tamen valorem requiruntur, & sufficiunt quinque testes, sive masculi sive fœminæ: qui etiam se subscribere debent, si Codicillus fiat in scriptis, quamvis sigilla apponere non sit necesse, *L. ult. Cod.*

de

de Codicillis. Et hoc intelligendum, si fiat ad causas profanas: nam Codicillus ad causas pias factus, non requirit tantas solemnitates, prout in simili de Testamentis ad pias causas superius (k) dictum est.

61. Inserviunt autem Codicilli præcipue ad Legata, & Fideicommissa, atque Donationes mortis causa faciendas, utpote quæ per Codicillum fieri possunt. Juvant etiam ad Testamentum declarandum, atque immutandum salva hæredis institutione, eique addendum. Quinimo quando Testamentum habet insertam clausulam Codicillarem, si ipsum ob defectum alicujus solemnitatis non potest valere ut Testamentum, valebit tamen ut Codicillus.

62. Et quidem frequenter Testatores in suis Testamentis apponere solent clausulam Codicillarem, idque vel expresse, dicendo: *Si hæc dispositio mea non valet vi testamenti, volo, ut valeat vi codicilli.* Vel tacite, ac virtualiter, dicendo: *Si hæc dispositio non valet ut testamentum, valeat modo, quo secundum Jura potest, meliori.*

63. Neque inaniter isthæc clausula Codicillaris apponitur, utpote cujus effectus non sunt exigui. Siquidem ejusmodi Testamentum, si vel ab initio habeat defectum, vel eum ex postfacto acquirat, ita ut non possit valere per modum testamenti solemnis, valebit saltem per modum Codicilli, dummodo adfuerint Testes sufficientes ad Codicillum. Unde quamvis in tali Testamento minus solemni institutio hæredis irrita sit, ac proinde hæres ab intestato succedat: tamen tenetur is hujusmodi Testamentum quoad omnia alia adimplere, solvendo scilicet Legata, Fideicommissa, & hujusmodi. Sunt & alii effectus clausulæ Codicillaris, verum de iis Jurisperiti.

64. CONCL. II. *Legatum est donatio quædam a defuncto relicta, ab hærede præstanda.* Ita habetur §. 1. *Institut. de Legatis*. Dicitur, *donatio quædam*: quæ particula fiat loco generis. Additur deinde, *ab hærede præstanda*: per quod differt Legatum a Donatione mortis causa, quæ non necessario fit ab hærede, cum possit fieri, ac plerumque fiat ab ipsomet donante, quamvis ante mortem ipsius non confirmetur, sed revocari possit.

65. Quæres, an Testamentum minus solemne ad causas pias factum, valeat etiam quoad Legata profana; & e contra corruente Testamento profano, corruant pariter Legata pia inserta? Resp. I. Testamentum minus solemniter factum principaliter ad pias causas, valet etiam quoad Legata profana in eo contenta. Ita Covarruvias *cap. 11. de Testam. n. 2.* Lessius *l. 2. cap. 19. num. 9.* Engel *tit. de Testam. n. 19.* & communis, paucis exceptis. Ratio est: quia *accessorium naturam sequi congruit principalis, reg. 46. Juris in 6.* atqui Testamentum valet in dato casu; ergo & Legata eidem inserta, cum sint quid accessorium, quamvis cæteroquin profana.

66. Resp. II. E contra vero Testamento ad causas profanas corruente ob defectum solemnitatum, non idcirco corruunt inserta Legata pia, sed valent. Ita cit. Covarruvias *n. 4.* Lessius *nu. 9.* Engel, & alii; idque merito tenendum favore causæ piæ (*nam summam esse rationem, qua pro religione facit*, habetur *l. Sunt personæ, ff. de Religiosis & sumptibus funerum*) simulque ob remedium animæ Defuncti.

67. Neque urget allata regula, *Accessorium &c.* Nam inter alias limitationes ea non procedit, quando in accessorio reperitur specialis ratio, quæ non reperitur in principali, propter quam illud corruente principali sustineatur: prout in proposito est favor religionis, atque remedium animæ Defuncti.

68. CONCL. III. *Fideicommissum* dicitur illud relictum, quod fidei committitur hæredis, ab eo dandum alicui alteri. Sic fit, cum Testator dicit: Hæres, fidei tuæ committo, ut post aditam hæreditatem ex ea tantam, aut tantam partem, vel hoc aut illud prædium, huic consignes: idque vel statim, vel post mortem tuam, &c. Porro hæres sic Fideicommisso gravatus, appellatur *Fideicommissarius*. Quoad alia vero de Fideicommissis eodem ferme modo est discurrendum, sicuti de Legatis; nam, ut *L. 1. ff. de Legatis* habetur: *per omnia exæquata sunt legata Fideicommissis.*

QUÆSTIO VII.

De Institutione Hæredum, Falcidia, Trebellianica, & Successionibus ab intestato.

SUMMARIUM.

69 *Hæres necessarius, & non necessarius, qui?*

70 *Hæredis institutio est fundamentum totius Testamenti.*

71 *Quid*

71 *Qui possint instituí Hæredes?*
72 *Quid de FF. Minoribus de Observantia, & Capuccinis?*
73 *Hæredibus necessariis debet relinqui Legitima, & quomodo?*
74 *Legitima portio, quæ?*
75 *Ea non habet locum in Regnis, Ducatibus &c.*
76 *Hæredi non necessario instituto, quantum relinquendum?*
77 *Falcidia, quid? & unde sic dicta?*
78 *Trebellianica, quid?*
79 *An sit obligatio faciendi Testamentum?*
80 *Hæredes ab intestato, qui? & quando succedant?*
81 *Ordines succedentium ab intestato, qui?*
82 *Fiscus, an computandus inter ordines succedendi ab intestato?*
83 *Formulæ faciendi quodcunque Testamentum practice.*

69. ADvertendum, quod hæres alius sit necessarius, alius non necessarius. *Hæres necessarius* dicitur, quem Testator in portione legitima instituere cogitur, nisi justam exhæredandi causam habeat. Tales hæredes necessarii sunt Descendentes in linea recta, nempe Filii, Filiæque, Nepotes, Pronepotes, ex legitimo Matrimonio procreati. His autem deficientibus hæredes necessarii sunt Ascendentes in linea recta, nempe Pater, Mater, Avus, Avia; ita tamen, ut, si adsint Descendentes seu Liberi, nihil de jure debeatur Ascendentibus pro legitima, *text. clar. Auth. de Hæredibus ab intestato*, §. 2. *Collat.* 9. *Hæredes non necessarii*, sunt reliqui omnes præter enumeratos; sive, qui Testatori non sunt conjuncti in linea recta. Unde sequitur, quod Frater aut Soror de jure non sit obligatus ad instituendum pro hærede suos Fratres, aut Sorores, eorumve Filios, neque ad relinquendum eisdem legitimam: quod a fortiori extendes ad cæteros Consanguineos, vel Affines. Hoc prænotato, sit

70. CONCL. I. Institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti. Ita habetur in Jure Civili variis in locis; ut §. *Ante hæredis*, *Instit. de Legatis*, & *l. Proxime*, *ff. De iis, quæ in testam. debentur*, & alibi. Hinc non valet Testamentum, præsertim ad causas profanas (nam de Testamentis ad causas pias, utpote in quibus sufficiunt solemnitates Juris naturalis, Lessius *l.* 1. *de Just. & jure*, *c.* 19. *n.* 8. citans Julium Clarum, tenet oppositum) in quo nemo hæres instituitur; quamvis secus sit dicendum de Codicillo.

71. CONCL. II. Omnes homines, non tantum singuli ac privati, sed etiam Communitates, Monasteria & Collegia, hæredes instituí possunt, nisi specialiter a jure prohibeantur. Ita communis.

72. Porro præter alios, qui de Jure communi ob certas causas, vel delicta, prohibentur hæredes instituí, de quibus Juristæ, vi suæ Regulæ, ac Professionis, non possunt instituí hæredes in testamento Fratres Minores de Observantia, atque Capucini, adeo ut nec eorum Monasteria in communi valeant instituí; prout declaravit Clemens V. *in Cl. Exivi*, *de Verborum significationibus*. Quo tamen non obstante, consideratis eorum necessitatibus, certisque moderaminibus observatis, potest eisdem quidpiam in Testamento relinqui per modum Legati, uti declaravit Nicolaus III. *c. Exit. de Verb. signif. in 6.* Dummodo non dimittatur eis valor ipsius hæreditatis, vel tanta ejus pars quasi sub modo & forma Legati, quod præsumi posset, hoc in fraudem fieri; prout limitat cit. Clemens V.

73. CONCL. III. Hæredibus necessariis debet in Testamento relinqui portio legitima, & quidem titulo honorabili institutionis, sive jure hæreditario, atque sine ullo appositio gravamine: adeo quidem, ut alioquin talia gravamina habeantur pro non appositis; vel hæredibus necessariis competat actio ad petendum complementum legitimæ, si in minori quantitate, quam legitima portione, hæredes instituantur; vel ad omnino rescindendum Testamentum, si nulla appositia juxta causa exhæredandi penitus fuerunt præteriti, ac nihil ipsis Jure institutionis relictum. Ita habetur tum in Jure civili, *Auth. Ut cum de appellatione*, §. *Aliud quoque*, *Collat.* 8. cum concordantiis, quas citat Layman *lib.* 3. *tract.* 5. *c.* 5. *n.* 11. tum in Jure Canonico *c. Raynutius*, *de testam.* ubi dicitur, quod *Legitima portio est debita jure naturæ.*

74. Circa quod notandum, quod legitima portio Descendentium sit triens (id est, tertia pars totius hæreditatis) si non sint plures Liberi, quam quatuor: semis autem (seu media pars totius substantiæ) si sint plures Liberi, quam quatuor. Loquendo vero de Ascendentibus, legitima Ascendentium semper est triens, sive tertia pars totius hæreditatis. Ubi per hanc intelligitur tota ea substantia, quæ solutis omnibus debitis

atque funeralibus pro Defuncto peragendis, post mortem Testatoris remanet.

75. Veruntamen ea, quæ nunc dicta sunt de portione legitima Liberis danda, locum dumtaxat habent in bonis privatis, non item in Regnis, Ducatibus, & Comitatibus Magnatum: talia enim bona in plerisque Provinciis ad Primogenitum pertinent, assignata tamen aliis Liberis sufficienti sustentatione, pro conservanda dignitate status & familiæ suæ.

76. CONCL. IV. Quod si in Testamento instituatur hæres non necessarius, debet ei saltem quarta pars totius hæreditatis seu substantiæ libera remanere, ut sic onera hæreditaria sustinere valeat: alioquin si tam multa a Testatore facta sint legata, vel donationes mortis causa, ut hæredi non remaneat quarta pars totius hæreditatis, licebit eidem detrahere Falcidiam; aut si gravetur tam magnis multisque Fideicommissis, ut eidem non remaneat quarta pars hæreditatis libera, detrahet Trebellianicam. Ita habetur in Jure Civili variis in locis, ut *l. 1. & seqq. ff. ad Legem Falcidiam*, *& toto tit. ff. ad S.C. Trebellianum*, cum concordantiis.

77. Porro per *Falcidiam* intelligitur quarta pars omnium bonorum, quæ aderant tempore mortis Testatoris, deducto tamen prius ære alieno, atque expensis funerum, quam licet detrahere hæredibus institutis (servata tamen proportione) a singulis legatis, si tam multa sunt legata, ut dicta quarta pars eisdem non remaneat libera, donec ista compleatur. Et hujusmodi quarta pars appellatur *Falcidia*, a suo authore *Falcidio* Tribuno plebis, qui primus legem tulit (quæ exinde nomen habet *Lex Falcidia* nuncupatur) ut quarta pars semper superesset ac remaneret hæredibus in Testamento institutis.

78. *Trebellianica* ferme coincidit cum Falcidia, nisi quod hæc respiciat Legata, illa vero Fideicommissa, a quibus detrahitur. Siquidem Trebellianica detrahitur a Fideicommissis, si tam multa, vel gravia facta sint a Testatore, ut hæredibus non remaneat quarta pars omnium bonorum, post debitorum, ac funeralium solutionem restantium libera, & absque ullo onere, donec dicta quarta pars remaneat libera hæredibus institutis. Et dicitur *Trebellianica*, a suo authore *Trebellio* Consule, a quo Senatus Consultum Trebellianum prodiit, hoc ipsum disponens.

79. Quæres, an sit obligatio aliqua faciendi Testamentum? Resp. breviter, neminem quidem in Foro conscientiæ per se obligatum esse ad condendum Testamentum, sed interdum per accidens talem adesse obligationem, ne alioquin lites, aut alia incommoda oriantur. Layman *lib. 3. tr. 5. cap. 3. n. 10.* & alii.

80. CONCL. V. Quando nullum omnino factum est Testamentum, aut illud ex quodam defectu irritum fuit, & cassatum, tunc tali Defuncto succedunt Hæredes ab intestato; id est, illi, qui secundum Jura succedunt, quando nullum factum est testamentum. Ita communis, & patet ex utroque Jure.

81. Diversi autem sunt ordines Succedentium ab intestato, quorum prior semper posteriorem excludit. Primus est Descendentium, seu Liberorum. Quod si vero unus ex Liberis defunctus sit, & reliquerit Nepotes, tunc hi personam patris repræsentant, & in ejus locum succedunt; ac proinde in divisione hæreditatis cum Patruo suo, aut filiis ejus succedunt non in capita, sed in stirpes, §. *Cum filius*, *Inst. de hæreditatibus quæ ab intestato &c.* & alibi. Secundus ordo est Ascendentium, seu Parentum (cum quibus tamen simul vocantur, seu ad hæreditatem admittuntur, fratres, & sorores duplicis vinculi, hoc est, ex eodem patre, & matre cum defuncto geniti: *Authent. De hæredibus ab intestato Collat. 9.*) &, amplius non extantibus Parentibus, Avorum. Tertius est Collateralium, id est, Fratrum Sororumque; & hisce deficientibus, aliorum Consanguineorum propinquorum. Et quartus, Conjugum inter se.

82. Tandem his omnibus deficientibus succedit Fiscus: quamvis nonnulli merito non computent Fiscum inter ordines succedendi ab intestato, eo quod cæteris deficientibus capiat bona, non jure successionis hæreditariæ, sed potius jure Regalium, tanquam vacantia. Sed de hoc plura Juristæ.

APPENDIX.

Quomodo practice fiat aliquod Testamentum.

83. Formula hæc mutatis mutandis poterit deservire ad quodcunque Testamentum, sive ad causas profanas, sive ad pias factum, estque sequentis tenoris.

IN Nomine Sanctissimæ, & Individuæ Trinitatis &c. *Serio revolvens animo, Licet*

hominibus infallibiliter statutum esse semel mori, seriaque mente recogitans, diem æque incertum esse, ac horam mortis, liberrima voluntate, & plene capax rationis de bonis meis ultimum dispositionem, seu testamentum feci, ut sequitur.

In primis, *& ante omnia animam meam offero Creatori suo omnipotenti Deo, humillime, & instantissime rogando, ut per infinitam suam misericordiam, per merita, & Passionem Domini Nostri Jesu Christi eamdem pretioso sanguine redemptam haredem facere velit Regni Cælestis.*

Secundo. *Quoniam corpus humanum a limo terræ formatum pulvis est, & ab anima separatum in pulverem revertetur; hinc etiam corpus illud consigno terræ, volendo, ut illud terræ mandetur absque speciali pompa, conformiter tamen meo statui apud N. N.* (hic specificetur locus sepulturæ, maxime si eligatur aliqua sepultura extraordinaria) *ordinando præterea, ut celebretur in bonum animæ meæ dies Depositionis* &c. NB. additur, an desideret etiam diem septimum, & trigesimum, vel aliud officium; Item, quot Missas quolibet ex his diebus: posset quoque denominare stipendium pro qualibet Missa.

Postmodum sequuntur Legata pia, & profana, si quæ inferere intendit, prout hic aliqua apponuntur: Exempli gratia

Tertio. *Specialiter lego trecentos florenos pro sexcentis Missis in bonum animæ meæ celebrandis, medium florenum determinando pro qualibet Missa.* NB. Si quos specialiter velit, qui suas Missas legant, nominet eosdem.

Quarto. *Sorori meæ pro memoria, & in aliqualem recognitionem benevolentiæ mihi sæpius exhibitæ lego octo, quos habeo, annulos aureos.*

Quinto. *Confraternitati N. dentur centum floreni per modum Legati.* Et tali modo possunt subjungi adhuc plura alia. Quod si vero nulla alia superfint, ponatur

Sexto. *Cum agnoscam, ante omnia ad valorem Testamenti tanquam fundamentum ejusdem requiri institutionem hæredis; hinc pro universali honorum meorum harede honorabili titulo institutionis denomino & instituo N.* Hic specificatur hæres, & si placet, adjicitur certa conditio, uod de adjectione conditionum videre poteris meum Jus Canonicum in 3. *Decr. de Testam.* §. 13. *n.* 437. *& seqq.*

Ultimo. *Tandem, ut hæc mea ultima voluntas eo citius optatum finem obtineat, pro Executore ejusdem denomino N.* (hic exprimit illum, quem vult habere specialem Executorem, alias vero, si nolet assumere specialem, hoc punctum non foret necessarium) *eique viginti florenos* (si tamen aliquid Executori dare velit) *in aliqualem recognitionem laboris in se suscipiendi assigno. Et ita demum; reservata mihi libera potestate mutandi, augendi, minuendi, addendi &c. finio, uti incepi, hoc meum testamentum in Nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis, quod pro majori labore propria manu scripsi, & Sigillo meo munivi.*

Volo autem, ut si hæc mea ultima dispositio non valeret tanquam testamentum, saltem valeat tanquam Codicillus, aut Donatio mortis causa, vel alio quocunque modo meliori, quo de Jure, Statuto, vel consuetudine valere potest. Actum die
Mense Anno

NB. Annotatur locus, dies, Mensis, & annus, quibus conditum est testamentum, atque se subscribit testator, aliaque observantur, quæ tam hic, quam in Jure Canonico fusius adduxi.

DISTINCTIO IV.

De Contractibus Onerosis.

QUÆSTIO I.

De Mutuo, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Mutuum dupliciter accipitur.*
3 *Mutuum ut Contractus, quid?*
4 *Declaratur ejus definitio.*
5 *In Mutuo dominium rei transfertur in Mutuatarium.*
6 *Qui possint Mutuum dare, vel accipere?*
7 *Civitas, Ecclesia, Monasterium &c. quando obligentur ex Mutuo?*
8 *Filiifamilias mutuo accipientes sine consensu parentum, juvantur S. C. Macedoniano.*
9 *Limitatur hoc in pluribus casibus.*

1. POst Contractus gratuitos, nec non & Testamenta, agendum restat de Contractibus onerosis, qui magis proprie sunt Contractus, ut pote reciprocam hinc inde obligationem continentes. Agitur autem in primis de Mutuo, eo quod Mutuum sit unica veluti sedes Usurarum, quarum notitia necessaria est ad omnes propemodum Contractus sequentes, ne in illis usuræ vitium admisceatur. Et quidem

2. *Mutuum* sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quę mutuo traditur, interdum vero ipsum contractum Mutui: & in hac posteriori acceptione sermo est in præsenti de Mutuo.

3. CONCL. I. *Mutuum*, ut sumitur pro ipso contractu seu mutuatione, rectè describitur, dicendo: Mutuum est traditio rei, numero, pondere, vel mensura constantis, facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut similis in specie & bonitate restituatur. Ita desumitur ex *l. Mutuum, ff. Si certum petatur*, & tradit Lessius *l. 2. de just. & jure cap. 10. n. 7.*

4. Dicitur, *traditio rei*: quia mutuum perficitur traditione, & ante actualem rei mutuatæ traditionem non censetur esse Mutuum. Et additur, rei *numero, ponderè vel mensura constantis*: quia in hujusmodi rebus fieri solet Mutuum, ut in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro. Dicitur ulterius, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis*: quia *mutuum* dicitur, quasi *ex meo tuum*; ita enim a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Et additur, *cum obligatione, ut similis in specie restituatur*; si enim reddenda sit res alterius speciei, non erit Mutuum, sed Permutatio, prout fieret, si pro vino mihi dares frumentum. Quod si vero eadem numero res foret restituenda, etiam non esset Mutuum, sed Commodatum, vel Depositum, prout notatur *c. 1. leg. mutuum, ff. Si certum petatur*, & alibi.

5. CONCL. II. In mutuo rei datæ dominium transfertur in Mutuatarium; unde si res mutuata pereat, quocunque tandem casu, aut infortunio, eadem perit Mutuatario. Ita *cit. l. mutuum, ff. Si certum petatur*: estque communis. Ratio est: quia quælibet res domino suo perit: atqui in mutuo datum de meo fit tuum, ut ipsum nomen significat; ergo transfertur dominium rei in eum, qui rem mutuo accipit, qui dicitur *mutuatarius*.

6. CONCL. III. Omnes, qui contrahere possunt, etiam mutuum dare, & accipere possunt. Ita communis, & patet ex terminis: quia contrahere ut sic tanquam genus, complectitur sub se omnes Contractus, & consequenter etiam mutuum. Solum duo valde notabilia quoad propositum sunt addenda: itaque

7. Notandum in primis occasione dictorum, quod Civitas, Ecclesia, Monasteria, aliaque pia loca, ex mutuo, quod eorum Rectores vel Administratores susceperunt, tunc solum obligentur, si Creditor probaverit, pecuniam in Civitatis, vel Ecclesiæ, aut aliorum piorum locorum utilitatem fuisse conversam: alias enim soli Administratores conveniri poterunt, non vero Civitas, vel Ecclesia. Ita Lud. Engel *tit. de Pactis n. 43.* idque desumitur ex *l. Civitas, ff. si certum petatur*, juncto *cap. 1. de solutionibus*, cum concordantiis.

8. Notandum ulterius, de Filiisfamilias pecu-

peculiariter eſſe conſtitutum in jure Civili per Senatus conſultum Macedonianum, quod ſi filii, ſine conſenſu parentum pecuniam mutuo acceperint, neque ipſi, neque parentes ipſorum teneantur eam ſolvere, ſed poſſint contra excipere per dictum Senatus Conſultum Macedoniarum. Et hoc privilegium factum eſt non tam in favorem filiorum, quam parentum, quorum vitæ filii inſidiabantur, ut hæreditate paterna potiti debita contracta ſolverent; quod quidem privilegium habet locum etiam in Foro interno, ſeu Conſcientiæ. Leſſius *lib. 2. c. 20. n. 8.* Herincx *diſp. 3. de Contractibus n. 5.* Sanchez, & alii.

9. Limitatur hoc I. Niſi filius habeat bona Caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia; nam tunc ipſe ex his tenetur ſolvere, nec poteſt uti exceptione S. C. Macedoniani. Limitatur II. Quando filius publice putabatur eſſe ſui juris. Limitatur III. Si filiusfamilias mutuo accepit non pecuniam, ſed rem alienam, ut triticum, vinum, & ſimilia: nam lex ſolum loquitur de Mutuo pecuniario. Limitatur IV. Si pecunia verſa ſit in commodum parentum; aut hi ſoliti fuerint pecuniam a filiis acceptam ſolvere. Limitatur V. Si pater debuiſſet eam ſecundum rectam rationem ſuppeditare: ut ſi filius abſens cauſa Studiorum accipiat Mutuum neceſſarium, ut vivat, vel libros emat, &c. nam hujuſmodi expenſas ſecundum rectam rationem tenentur parentes facere. Limitatur VI. Si filius juravit ſe ſoluturum: nam tunc non poterit uti exceptione S. C. Macedoniani, ſed tenebitur ſolvere, quando commode poterit: quia omne juramentum ſervandum eſt, quod ſine peccato obſervari poteſt.

QUÆSTIO II.

Quid ſit Uſura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIUM.

10 *Uſura varie accipitur.*
11 *Uſura, quid?*
12 *Nomine lucri uſurarii, quid intelligatur?*
13 *Id debet provenire vi Mutui.*
14 *Uſura expreſſa, & Uſura palliata, ſeu virtualis, quid?*
15 *Uſura ſunt prohibitæ Jure cum humano, tum Divino.*
16 *Solvitur parabola Patrisfamilias. Reinffeſtuel. Theol. Moral.*
17 *Deus, an conceſſerit Judæis exercere Uſuras?*
18 *Alia reſponſio, & melior.*
19 *Uſura etiam Jure naturali illicita eſt.*
20 *Solvitur inſtantia.*
21 *Diſparitas magna inter Contractum Locationis, & Mutui.*
22 *Uſurarius non comparat dominium rei uſurariæ.*
23 *Quid de pecunia uſuraria?*
(a) Tract. 7. Diſt. 5. n. 28. & 29.
24 *Pœna Uſurariorum.*

10. USura varie accipitur. Primo quidem, prout idem eſt, ac uſus. Deinde pro commodo, ſive fructu ex rei uſu proveniente; prout Cicero *l. de Senectute*, ait: *Terra nunquam ſine uſura reddit, quod accepit.* Denique ſumitur Uſura, ut idem eſt, ac lucrum ex mutuo; & alio nomine *Fœnus* dicitur: & in hoc ſenſu procedit præſens Quæſtio de Uſura. Quę adhuc dupliciter accipi poteſt, nempe vel pro ipſo lucro uſurario, prout dicitur quis ſolvere Uſuras: vel pro pacto, de lucro temporali ſupra ſortem reddendo præciſe ratione mutui.

11. CONCL. I. *Uſura* eſt lucrum immediate ex mutuo proveniens. Ita communis Doctorum, quamvis Uſura hic ſumatur pro ipſo lucro uſurario. Quod ſi vero Uſura accipiatur pro contractu uſurario, tunc *uſura* aliud non eſt, quam Mutuatio cum pacto expreſſo, vel implicito recipiendi aliquid ſupra ſortem ratione mutui.

12. Dicitur, *uſura eſt lucrum:* Ubi nomine lucri intelligitur quodlibet tempore, ac pretio æſtimabile, quod ultra ſortem mutuo datam accipitur, quaſi ratione mutui ex obligatione debitum ſit; ſive deinde illud ſit pecunia, ſive frumentum, vel alia res pretio æſtimabilis, aut etiam obligatio civilis quidpiam ex Pacto ſeu debito ſibi præſtandi ratione mutui, v. g. rurſum ſibi mutuandi, apud ſe emendi merces, ſibi vendendi, aut operas ſuas locandi, & hujuſmodi. Uno verbo: *Lucrum uſurarium* eſt, quidquid temporale, ac pretio æſtimabile ultra ſortem mutuo datam accipitur, quaſi ratione mutui ex obligatione, ſeu pacto expreſſo, vel tacito, debitum ſit; ut notat D. Thom. 2. 1. *q. 78. art. 2.* communiter receptus, & deſumitur ex *c. Si fœneraveris, & ſeqq. 14. q. 4.*

13. Dicitur ulterius *immediate*; id eſt, ex vi pacti mutuationis. Si enim Mutuatarius propria ſponte aliquid tribuat, aut viciſſim

obsequium mutuanti præstare velit ex mera benevolentia, liberalitate, sive gratitudine; aut ex spe alliciendi mutuantem ad continuandum mutuum, non erit Usura, dummodo illud non exigatur tanquam debitum. Additur tandem *ex mutuo proveniens*: quia Mutuum est unica veluti sedes Usuræ, *c.* 1. *& seqq.* 14. *q.* 3. Unde si quis lucrum acquirat ex Locatione, Conductione, & similibus Contractibus, Usura non committitur, quia tale lucrum non provenit ex Mutuo. Ut autem censeatur lucrum ex vi mutui provenire, requiritur, ut vel expresse vel tacite Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuationis obligare ad hujusmodi lucrum præstandum ultra sortem principalem.

14. CONCL. II. Usura recte dividitur in expressam, & tacitam seu palliatam. Ita communis; & patet explicando terminos. Et quidem *Usura expressa* dicitur, quando expresse exigitur pretium pro mutuo: ut si quis dat mutuos centum florenos eo pacto, ut post annum reddantur sibi centum, & tot vel tot ultra. *Usura palliata*, tacita, seu virtualis est, quæ committitur in contractu Mutui, non formalis, & expressi, sed alterius contractus nomine, ac specie, velut pallio occultati: ut si mercator ob solam dilationem solutionis pretii (secus, si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis &c.) merces multo carius vendat; nam hoc in re aliud non est, quam emptori mutuam dare pecuniam, post aliquod tempus cum auctario recipiendam; quod reprobatur *c. In civitate, de Usuris*. Aliud exemplum Usuræ palliatæ habetur in contractu Mohatræ, de quo *n.* 26. *&* 27.

15. CONCL. III. Usuræ non tantum Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino sunt prohibitæ. Ita unanimis Catholicorum Doctorum; & habetur aperte in Jure Canonico, quod non solum usuras sub gravissimis pœnis prohibet, sed etiam *c. Super eo, de Usuris*, expresse dicit, quod *Usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur*. Quinimo pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, veluti hæreticus est puniendus; *Clem. un. de Usuris*. Porro, quod Usuræ etiam Jure Divino sint prohibitæ, clare desumitur ex S. Scriptura. Nam *Levitici c.* 25. dicitur: *Ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti*. Et infra: *pecuniam tuam non dabis ei ad usuram*. Item *Ezechielis cap.* 18. Propheta inter peccatores numerat *ad usuram dantem, & amplius accipientem*. Et *Luca* 6. ait Christus: *Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes*, & alibi.

16. Dices I. Christus in parabola Patrisfamilias peregre proficiscentis, ut habetur *Luca* 19. servis suis talenta dedit ad negotiandum, & servo nequam, recondenti pecuniam in sudario, exprobravit, eumque gravissime puniri præcepit, quod pecuniam suam non dederit nummulariis, hac addita causa: *Et ego veniens cum usuris exegissem eam*; ergo non est intrinsece malum, aut lege Divina prohibitum, accipere Usuras pro pecunia mutuata. Resp. negando consequentiam: quia, ut communiter respondent Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q.* 87. *art.* 1. Usura ibi metaphorice sumitur pro augmento & supercrescentia bonorum spiritualium, seu pro bona applicatione talentorum naturalium nobis a Deo concessorum: hanc enim a nobis Deus exigit, volens, ut de die in diem in bono proficiamus; siquidem in via Dei non proficere, deficere est.

17. Urgebis: Deus olim Judæis concessit Usuras exercere *Deuter.* 23. dicens: *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno*; ergo Usuræ non sunt intrinsece malæ, neque prohibitæ. Respondent aliqui cum D. Thoma *loc. cit.* Judæis fuisse olim concessum exercere Usuras erga alienigenas, non tanquam licitum, sed permissive ad evitandum majus malum, ne scilicet a suis fratribus Usuras acciperent; cum fuerint multum avaritiæ dediti.

18. Alii vero dicunt, & quidem melius, Judæis fuisse licitum exercere Usuras erga Gentiles, eo modo, quo eisdem concessum fuit *Exod.* 12. ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis, & aureis, ac vestibus sibi commodatis; quatenus nempe Deus, qui est universorum Dominus, dedit Judæis dominium in bona Ægyptiorum injuste se gravantium, ac in alia bona Gentilium, utpote hostium suorum, quos proinde juste poterant spoliare rebus suis, & has ratione Mutui dati sibi acquirere, utpote jure dominii a Deo sibi concessi jam suas. Unde sicut Judæi, spoliando Ægyptum, non commiserunt furtum; ita nec commiserunt Usuram, accipiendo fœnus pro mutuo ab Infidelibus: cum utrobique acceperint id, quod suum erat authoritate Divina.

19. CONCL. IV. Usura etiam Jure naturali illicita est, & prohibita. Ita Doctores Catholici communiter. Ratio est: quia accipiendo Usuram pro rebus usu consumptibi-

ptibilibus, puta, pro vino, oleo, pecunia &c. mutuo datis, vel venditur id, quod non est suum, vel eadem res bis venditur: atqui utrumque est injustum, & Juri naturali repugnans, cum in contractibus humanis requiratur æqualitas dati & accepti; ergo. Major declaratur: quia mutuans alteri centum florenos, vel centum modios tritici, transfert dominium pecuniæ vel tritici in alium, ac tantundem suo tempore recepturus est; & sic est æqualitas. Si autem post annum ultra hanc sortem exigat quinquaginta alios florenos, aut sibi restitui vult eandem rem bis; vel vendit, quod amplius non est suum, cum dominium Mutui transierit in Mutuatarium. Atqui utrumque horum repugnat Juri naturali; ergo.

20. Nec potest dici, quod pro usu sortis, v.g. pecuniæ, vel tritici, possit peti lucrum, prout fit in Locatione. Nam contra est. Usus, seu utilitas rei, pertinet ad dominum: sed Mutuatarius est dominus rei mutuatæ, ut patet ex dictis; ergo ad Mutuatarium pertinet etiam usus rei mutuatæ, & non ad mutuantem: & consequenter hic ratione usus concessi non potest licite & juste quidpiam exigere ultra sortem principalem, cum usus rei non amplius sit suus.

21. Neque obstat adductum exemplum de contractu Locationis, cum sit maxima disparitas inter contractum Mutui, & Locationis. Nam in hoc contractu Locator manet dominus rei locatæ, & consequenter utilitas ex re sua a Conductore percepta etiam ipsum respicere debet: secus fit in Mutuo, ubi ex meo tuum fit. Præterea Locatio est talium rerum, quæ permanentes usum & utilitatem afferunt: pecunia autem ex sua natura sterilis est; unde maxime præter naturam est, ut in fœnore nummus nummum pariat.

Sed dices: Remutuare, est pretio æstimabile; ergo etiam mutuare: & consequenter licite pro hoc exigitur aliquod ultra sortem. Antecedens probatur. Mutuare cum pacto remutuandi, est usurarium, ut dicitur *n.* 12. *&* *n.* 25. sed non esset usurarium, nisi istud esset quid pretio æstimabile; ergo. Resp. distinguendo antecedens: Remutuare, est pretio æstimabile pro parte remutuantis; quasi iste pro actu remutuationis a se factæ (etiam secluso damno emergente, & lucro cessante &c.) hic te possit pecuniam exigere, negatur. Remutuare, est pretio æstimabile pro parte recipientis, sive habentis alterum sibi ex pacto prævio obligatum ad remutuandum suo tempore, conceditur quidem antecedens cum sua probatione, sed negatur consequentia.

22. CONCL. V. Usurarius non comparat dominium rei per Usuram acceptæ. Ita communis. Ratio est: quia deest titulus, sive justa causa usuras accipiendi: atqui sine titulo rerum dominia non transferuntur; ergo.

23. Hoc tamen intelligendum, nisi pecunia usuraria cum aliis juste acquisitis permixta fuerit, ut amplius discerni non possit: nam tunc per accidens, seu jure permixtionis efficeretur sua, *arg. l. Si alieni, ff. de Solutionibus*: qua de causa etiam pecunia furtiva, alteri pecuniæ propriæ permixta efficitur recipientis, ut alibi (a) dictum. Veruntamen hoc dominium est duntaxat imperfectum, & cum obligatione tantundem restituendi, quantum quis per furtum vel usuras acquisivit, non obstante dicta commixtione.

24. CONCL. VI. Pœnæ Usurariorum variæ sunt in Jure statutæ. I. Notorie Usurarius est ipso Jure infamis, *c. Infames, 3. quæst. 7.* II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris, id est, sumptionem sacræ Eucharistiæ, neque ejus oblationes accipiendæ sunt, neque ipse mortuus Ecclesiasticæ Sepulturæ tradi debet. III. Testamentum, & quævis alia ultima voluntas Usurarii manifesti, ipso jure irrita est, nisi ante mortem restituerit, quæ per usuras acquisivit, vel de eorum restitutione idoneam cautionem, per pignora videlicet, aut Fidejussores, dederit; prout habetur *c. In omnibus, de Usuris, juncto c. 2. eod. in 6.*

QUÆSTIO III.

An Pactum remutuandi &c. Contractus Mohatra, & Montes Pietatis contineant Usuram?

SUMMARIUM.

25 *An sit Usura, mutuare cum Pacto remutuandi &c.*
26 *Contractus Mohatra, quis?*
27 *Est illicitus.*
28 *Montes Pietatis, qui? eorumque origo.*
29 *Ratio movendi difficultatem.*
30 *Contradictio nonnullorum.*
31 *Montes Pietatis sunt liciti, & pii.*

25. QUæritur I. Utrum sit usura, mutuare cum pacto, atque obligatione, ut mihi vicissim remutues, aut certum officium conferas; vel, ut ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas, & hujusmodi? Resp. si talia dentur solummodo ex titulo remunerationis, aut si quis det mutuo ob speratam hujusmodi remunerationem, secluso alio pacto, non est usura: secus dicendum, si ejusmodi obligatio remunerandi, officium conferendi, vel apud se merces emendi &c. in pactum deducatur; idque tanquam debitum exigatur. Patet hoc ex dictis *Quæst. prec. n.* 12. estque communis Doctorum. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 42. Propositionem damnavit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur, tanquam ex justitia debitum.* Hæc, inquam, Propositio est falsa & damnata.

26. Quæritur II. An Contractus Mohatra sit illicitus, ac usurarius, nec ne? Ubi per contractum *Mohatra* dictum intelligitur ille, qui sic celebratur: Petit quis mutuos centum florenos a mercatore, & mercator non vult pecuniam mutuare, sed paratus est illi vendere merces credito, sed summo pretio, v. gr. centum quinque florenis, ut eas vendat numerata pecunia, cui voluerit; & ille res sic emptas denuo offert mercatori, qui easdem emit, vel potius redimit pecunia numerata, pretio tamen medio, vel infimo, v. g. centum florenis, aut nonaginta quinque. Ita contractum Mohatræ explicat Lessius *lib. 2. c. 21. n. 130.* & concordat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 40. ex damnatis ab Innocentio XI.* quamvis addat, quod in eo emantur credito merces summo pretio, cum pacto tamen retrovendendi infimo pretio pecunia numerata.

27. Resp. Talem contractum esse illicitum. Ita novissime declaravit Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40. condemnando: *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.* Ratio est: quia talis Contractus continet usuram mentalem, vel palliatam; nam hujusmodi venditio & emptio cum pacto redimendi, præsumitur tantum ficta venditio & emptio, in effectu autem est mutuum cum lucro ex fœnore.

28. Quæritur III. Utrum Montes Pietatis sint usurarii, nec ne? Ubi sciendum: Montes Pietatis in Italia, & aliis pluribus locis esse usitatos, & dici Æraria publice constituta, ut ad ea indigentes quasi ad montem refugium habeant, ne magis ab Usurariis præsertim Judæis, opprimantur. Cum enim per Judæorum immoderatas usuras (ut pote qui pro singulis florenis mutuo datis solent unum circiter crucigerum per singulas hebdomadas exigere, sicque lucrum usurarium per anni decursum ferme exæquet sortem principalem) pauperes plurimum fuerint pressi; plures successive celeberrimi Concionatores ex Ordine Fratrum Minorum, ut B. Jacobus de Marchia, Bernardinus de Feltro, aliique Viri doctrina & sanctitate celebres, ejusmodi Montes Pietatis publicis suis Concionibus construi, atque instrui fecerunt: ea primum lege, ut sub sufficienti cautione pignoris præstiti ex ejusmodi Montibus gratis mutuum pauperibus indigentibus daretur.

29. Quia vero ministri talium Montium Pietatis non potuerunt gratis laborare, atque ex ipsis Montibus sustentari congrue non poterant (nam alioquin Summa capitalis brevi defecisset) hinc postmodum pro eorum ministrorum sustentatione, & rerum ad Montes Pietatis pertinentium necessaria conservatione, sine ipsius Montis Pietatis lucro, seu augmento, moderatum aliquid & necessarium (puta, per annum duo, tres, quatuor, aut quinque floreni in centum) a Mutuatariis præstari, & exigi cœptum fuit. Si autem intra tempus præfinitum Mutuatarii non solvissent debitum, tunc pignus vendebatur, & detracta sorte, exiguoque illo adjecto, residuum de æstimatione pignoris debitori restituebatur.

30. Contradixerunt multi hujusmodi Montibus Pietatis tanquam usurariis, eo quod ultra sortem principalem quidpiam exigeretur: unde controversia ista ad Sedem Apostolicam iterato fuit devoluta. Verum hujusmodi Montes Pietatis per diversos successive Summos Pontifices, ac tandem in Concilio Lateranensi, Sessione 10. per Leonem X. fuerunt solemniter approbati tanquam liciti, & omni specie mali carentes, ut patet ex ejusdem Bulla, *Cum inter nonnullos*, in dicto Concilio edita. Hinc

31. Resp. Montes Pietatis liciti sunt, & pii, non obstante, quod in debitam ministrorum sustentationem, atque ad Montis necessariam conservationem, modicum quid ultra sortem principalem exigatur. Patet hoc

hoc ex definitione citati Concilii Generalis Lateranenſis, & approbatione Leonis X. aliorumque Summorum Pontificum. Accedit ratio, quia quamvis in hujuſmodi Montibus Pietatis aliquid detur ultra ſortem, id tamen non exigitur, neque datur tanquam lucrum ex Mutuo, ſed pro ſumptibus neceſſariis ad Montis conſervationem, & pro ſtipendio miniſtrorum, qui Montem adminiſtrant, & ſemper parati eſſe debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, cuſtodiendaque, & conficiendos libros rationum, cæteraque neceſſaria præſtanda. Nam quia *dignus eſt operarius mercede ſua*, ut inquit Chriſtus *Luc.* 10. jure tales a mutuatariis ſuſtentari merentur, in quorum gratiam laborant, & inſerviunt Monti Pietatis.

QUÆSTIO IV.

An aliqui Tituli excuſent ab Uſura?

SUMMARIUM.

32 *Ratione lucri ceſſantis, damni emergentis &c. an in Mutuo poſſit quid exigi?*
33 *Corollarium de lucro ceſſante, &*
34 *Damno emergente.*
35 *Limitatio præmiſſorum.*
36 *Recipi aliquid ultra ſortem tanquam* Intereſſe, *quid?*
37 *Corollarium de periculo amittendi ſortem, aut eam difficulter recuperandi.*
38 *An in mutuo poſſit paciſci de pœna ſolvenda &c.*
39 *Pœnam nemo poteſt imponere, niſi Superior; quomodo?*
40 *Pro ſola carentia pecuniæ nihil poteſt exigi.*
41 *Solvitur objectio.*
42 *Minus eſt, actionem habere, quam rem; quomodo?*
43 *An authoritate principum ſupremorum poſſit in Mutuo aliquid exigi ultra ſortem?*
44 *Poteſt lege Uſuris ſtatui modus; non tamen ea reddi licita.*
45 *Jure Civili an approbentur Uſuræ?*
46 *Quid cenſendum de praxi Romani Imperii, exigentis quinque pro centum?*
47 *Aliorum opinio refertur.*
48 *Alii juſti tituli, hanc praxin excuſantes.*
I. Ob contractum Societatis.
II. Ob contractum Cenſus.
Regula practica circa juſtitiam contractuum.

32. QUæritur I. An liceat aliquid in Mutuo ultra ſortem exigere ratione lucri ceſſantis, damni emergentis, vel periculi ſortis principalis amittendæ, ac hujuſmodi? Reſp. affirmative, prout tenent Leſſius *lib. 2. cap. 20. dubit. 12. & ſeq.* Layman, & alii ſatis communiter, paucis exceptis. Ratio eſt: quia ſpes lucri, qua ſe privat Mutuator in gratiam Mutuatarii, eſt prætio æſtimabilis (& idem dicendum de damno emergente, ac periculo amittendæ ſortis principalis, & hujuſmodi) ergo licite aliquid ratione ipſius exigi poteſt, ac talis compenſatio in pactum deduci. Hinc

33. Infertur I. Quod liceat aliquid ultra ſortem accipere ratione lucri ceſſantis, ſi videlicet Mutuatori ex eo, quod alteri mutuum det, lucrum abſcedat: Veluti ſi mercator det mutuos centum florenos, ex quibus alioquin fuiſſet negotiaturus, cum ſpe, intra certum tempus lucrandi quinque alios florenos, poteſt iſtos a Mutuatario ultra ſortem exigere; quia non dicitur petere Uſuras, ſed potius Intereſſe, & ne ipſe mercator ratione mutui dati ex lucro ſibi ceſſante damnum patiatur.

34. Infertur II. Etiam ratione damni emergentis poſſe aliquid exigi ultra ſortem tanquam Intereſſe, ſi Mutuatoris revera interſit non mutuare: ut ſi mutuam des pecuniam, quam deſtinaveras ad emendum frumentum tempore abundantiæ, & poſtea pretio majori illud emere cogaris. Siquidem compenſatio talis damni, Mutuatori emergentis, merito in pactum deducitur; cum nemo cum ſuo damno regulariter mutuare teneatur, & ſoleat.

35. Verum notant Doctores, illud intelligendum eſſe, dummodo mutuum vere ſit cauſa talis damni emergentis, vel (loquendo de priori Corollario) lucri ceſſantis: neque plus exigatur ratione illius lucri ceſſantis, vel emergentis damni, niſi quantum arbitrio boni viri, ſpectatis omnibus cauſis atque circumſtantiis, illud æſtimetur: nam plus exigens, licet proprie non committat Uſuram, eo, quod illud non exigat vi Mutui, tamen admittit injuſtitiam, pretium exceſſivum exigendo ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis. Leſſius *lib. 2. cap. 20. n. 96.* Pirhing *tit. de Uſuris, num. 40.* & alii.

36. Sciendum inſuper, illud, quod in ejuſmodi caſu exigitur ultra ſortem, ſive Summam capitalem, non accipi veluti Uſuram (hoc eſt, vi mutui) ſed tanquam *Intereſſe*.

Aliud

Aliud siquidem est, mutuum; aliud lucrum cessans, vel damnum emergens occasione mutui dati: unde quamvis mutuum debeat dari gratis, sicque pro mutuo secundum se præcise spectato nihil supra sortem exigi possit; adhuc tamen mutuans potest aliquid exigere, ut lucrum inde sibi cessans, vel damnum emergens compensentur: *Ne dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse, arg. c. Pervenit, de Fidejussoribus*. Et hoc in jure vocatur *Interesse*, prout notat Glossa *c. Quoniam*, 14. *q.* 4. atque desumitur ex *l. Si commissa, ff. Rem ratam habere*, ibi: *In tantum competit, in quantum mea interfuit, id est quantum mihi abest, quantumque lucrari potui*, cum concordantiis.

37. Infertur III. Similiter ob probabile periculum amittendi sortem principalem, cui Mutuator se exponit mutuans homini non satis noto, vel non industrio, aut pluribus debitis obstricto, vel dubiæ fidei; item ratione difficultatum, aut expensarum, quæ in recuperanda sorte principali metuuntur, licite aliquid ultra sortem exigi. Ratio est: quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem easdem acquirendi, est quid pretio æstimabile; cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, aut res suas periculo exponere. Deinde Usura non fit, nisi exigendo aliquid ultra sortem vi mutui: atqui hoc non fit in casibus præmissis; ergo.

38. Quæritur II. Utrum in Mutuo sit licitum pacisci, quod si Mutuatarius statuto tempore non solverit mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem principalem? Resp. affirmative, cum Scoto 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. §. *de Secundo*, & aliis passim. Ratio est: Tum quia talis pœna imponitur, atque exigitur ad hoc, ut Mutuatarius hac ratione quasi constringatur ad sortem principalem statuto tempore reddendam, & ne culpa sua impune fallat: Tum quia ea non solvitur præcise vi mutui, sed ob moram, sive culpam solvendi mutuum: siquidem debitor, qui est in mora culpabili, peccat contra Justitiam, retinendo alienum invito domino; ac proinde is juste punitur pœna conventionali.

39. Dices: Nemo potest alteri pœnam imponere, nisi Superior; ergo. Resp. distinguendo assumptum. Nemo potest pœnam legalem, atque judicialem imponere nisi Superior, concedituri; nemo, nisi Superior, potest imponere pœnam conventionalem, negatur. Hæc siquidem ex pacto, & mutuo pacisicentium consensu, atque conventione proficiscitur, juxta quod *Reg. 86. Juris in 6.* dicitur: *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, cum concordantiis: prior autem vel ab ipsamet lege, vel ab authoritate Superioris, v.g. Judicis descendit, & ad eam potest obligari etiam invitus, sed non nisi per Superiorem.

40. Quæritur III. An pro sola carentia pecuniæ possit in Mutuo quidpiam exigi? Resp. negative. Siquidem carentia illa pecuniæ ad aliquod tempus, est intrinseca & essentialis mutuo; ergo sicuti pro mutuo, ita & pro illa carentia, nihil licite exigitur. Hinc Alexander VII. Anno 1666. jure condemnavit hanc, ordine 42. Propositionem: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Nam falsitas hujus Propositionis patet ex proxime allata ratione. Similiter merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 41. Propositionem damnavit: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Ita sonat propositio damnata.

41. Nec urget, quod pecunia præsens, seu numerata videatur pretiosior numeranda. Resp. enim, hoc non accidere ratione pecuniæ secundum se præcise spectatæ, sed quatenus præsens pecunia est utilis ad negotiandum, lucrumque quærendum &c. Alioquin considerando pecuniam secundum se præcise, atque independenter a lucro cessante, & secluso omni damno emergente, periculoque amittendi sortem principalem, & difficultate istam recuperandi, tantundem est, pecuniam jacere in propria, vel alterius cista. Quinimo securius pro parte mutuantis manebit pecunia illa apud Mutuatarium, ut, si furto, aut alio casu inopinato pereat, damnum mutuatario emergat, non mutuanti; qui eam postea statuto tempore absque alia difficultate (uti supponitur) integram recipiet.

42. Neque etiam obstat *Reg. minus* 105. *ff. de Regulis Juris*, ibi: *Minus est actionem habere, quam rem*. Nam, ut recte notat Glossa ibidem, id procedit ratione dubii eventus, executionis, & sententiæ incertæ, nec non & difficultatis in prosequenda actione intervenientis: alioquin enim secluss similibus periculis, & incommodis, locum habet

Reg.

Reg. Qui actionem, 15. *ff. eod.* asserens: *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

43. Quæritur IV. An auctoritate Principum supremorum, vel consuetudine Provinciarum, possit in Mutuo quidpiam exigi ultra sortem? Ratio dubitandi est, quia in primis Jure Civili videtur hoc concedi, ut *l. Placuit, ff. de Usuris*, ibi: *Placuit, licitas usuras posse peti*, juncta *l. Eos qui Cod. eod.* cum concordantiis. Deinde id convincere videtur praxis totius Romani Imperii, post Recessum Deputatorum Imperii Spiræ, Anno 1600. celebratum, & a Rudolpho II. confirmatum, quinque pro centum mutuo datis annuatim recipiens. Tandem Princeps supremus ob dominium altum potest per commune Statutum, seu Legem, aut etiam Rescriptum, ex causa justa & publica transferre dominium rerum quarundam ab uno in alterum, ut patet in Præscriptione; ergo idem potest fieri in moderatis Usuris.

44. Resp. I. Quamvis valeat lex, quæ ad vitandum majus malum statuat certum modum Usuris, ne videlicet Usurarii sub aliquo prætextu lucri cessantis, vel damni emergentis &c. nimium a debitoribus extorqueant: nulla tamen lege, vel consuetudine Provinciarum, possunt Usuræ reddi licitæ Prima pars est communis Doctorum, eamque tradit Engel *tit. de Usuris, nu.* 10. hic enim Usuræ non approbantur, ut licitæ, sed permittuntur duntaxat, ac nimius excessus earum cohibetur. Altera pars sequitur ex dictis *n.* 5. *& seq.* quia usuræ sunt prohibitæ Jure divino & naturali, cui nulla lege positiva, vel contraria consuetudine derogari potest, *arg. cap. ult. de Consuetudine.*

45. Ad rationes dubitandi, & in primis ad textus Juris Civilis dicitur, de mente Juris Civilis varias esse Doctorum sententias: nam nonnulli volunt, Jure Civili esse quidem permissas Usuras, in quantum eas non punit, ad evitanda majora mala seu peccata; non tamen approbari tanquam licitas: prout simile quid contingit in publicis lupanaribus, & quibusdam aliis. Alii Jus Civile explicant de Usuris (ut vocant) compensatoriis, quidpiam ultra sortem exigentibus ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius justi Tituli: non vero de Usuris lucrativis, hoc est, de iis, in quibus exigitur lucrum vi mutui ultra sortem principalem. Quod si vero Leges Civiles permitterent Usuras hasce lucrativas, dicendum, eas, ceu foventes peccatum, esse correctas Jure Canonico *Clem. un. de Usuris.*

46. Ad Recessum Spirensem, & praxin Germaniæ, respondet Engel *l. c. num.* 20. post Henricum Canisium *de Usuris, cap.* 1. *n.* 9. jure Imperii quinque pro centum permitti ex præsumptione lucri cessantis, damni emergentis, aut alterius justi Tituli; unde communiter Summa illa dicitur peti, & accipi per modum *Interesse*. Ac proinde, si pecunia revera fuisset otiosa apud mutuantem, & nihil interfit eam mutuo dari, volunt plerique (inquit Engel) talem non fore immunem ab Usura in Foro conscientiæ, ubi non ex præsumptione, sed ex veritate proceditur.

47. Dicitur notanter, *volunt plerique*: Nam propter ultimam rationem dubitandi *n.* 43. allatam, conantur aliqui hanc consuetudinem ab Usura excusare, eo quod excessus ille non recipiatur præcise vi mutui (hoc enim repugnat Juri naturali, ac Divino) sed ob auctoritatem supremi Principis, seu Reipublicæ, propter publicam utilitatem ob dominium altum validantis tale pactum. Ita Christoph. Hunoldus *tom. 3. de just. & jure tract. 9. cap. 3. §. 8.* citans Sa *V. Contractus, n.* 4. & Tannerum *tom. 3. disp. 4. quæst. 7. dub. 3. num. 79.*

48. Additur etiam *nu. 46. aut alterius justi tituli*: Siquidem præter lucrum cessans, aut damnum emergens, possunt intervenire nonnulli alii justi tituli, annuatim accipiendi quinque, v.g. pro centum, ac præsertim sequentes. I. Ob contractum Societatis sive expressum, sive saltem implicitum, ac lege publica, vel consuetudine patria constitutum, in quo unus pecuniam, alter vero industriam confert: nam justum est, ut si alius mediante mea pecunia negotietur, lucrumque honestum acquirat, virtute talis contractus Societatis mihi partem lucri attribuat; Engel *tit. de Usuris §. 3. num.* 11. Hoc ipsum plures Doctores concedunt etiam de illo contractu Societatis, quo quis salva sorte principali ac potestate dissolvendi pro libitu contractum ipsum, dat mercatori pecuniam, ut is instituta negotiatione, sive lucrum inde capiat, sive damnum patiatur, in annos singulos teneatur certum quid solvere, v.g. quinque pro centum; ita tamen, ut soluto illo modico alter velit, debeatque semper esse contentus, non considerato majori lucro, si quod inde mercatori advenerit. Layman *l. 3. tract. 4. cap. 18. n.* 11. post Hostiensem, Navarrum, Covar-

Covarruviam, & alios. II. Ob contractum Census, si debitæ conditiones concurrant, annuam pensionem juste exigi, amplius patebit ex proxime dicendis *Quæst. 6. per totum*.

Et quidem passim fatentur Doctores, contractum in aliqua Regione usitatum, & a Viris etiam probis atque honestis celebrari solitum, non facile condemnandum esse iniquitatis; simulque ex parte rudiorum sufficere, si implicite intendant justum talem Titulum, unde consuetudo illa ortum habuit; aut velint contrahere modo, quo de jure possunt, meliori. Quod si quis autem ex mutuata pecunia sua lucrum quærat præcise vi Mutui, id nulla ratione potest a peccato excusari, cum repugnet Juri naturali, ac Divino.

QUÆSTIO V.

De Pignore, & Hypotheca; ubi de Antichrisi, & Pacto Legis Commissoriæ.

SUMMARIUM.

49 *Pignus unde sic dictum?*
c. Quæst. I. num. 2.
Quomodo differat ab Hypotheca?
50 *Pactum Antichriseos, quid?*
51 *Est regulariter illicitum.*
52 *Nisi interveniat alius justus titulus.*
53 *Pactum Legis Commissoriæ, quid?*
54 *In Pignoribus an valeat?*

49. Pignus *appellatur a pugno, quia res, quæ pignori dantur, manu* (seu pugno) *traduntur: unde etiam quidam putant, pignus proprie rei mobilis esse;* prout notatur *l. Plebis ff. de Verb. signif.* Porro Pignus accipitur vel pro re ipsa in Pignus data, vel pro contractu, ac resultante inde obligatione Pignoris, ut in simili dictum superius de mutuo. (c) Differt autem Pignus ab Hypotheca, quod pignus proprie dictum sit rei mobilis, creditori a debitore traditæ, ad præstandum securitatem de solvendo debito, vel adimplendo promisso: Hypotheca vero sit rei immobilis; ut si alteri in securitatem solvendi debiti hypothecetur ager, domus, vel hujusmodi res immobilis. De cætero Pignus, & Hypotheca, pari ferme passu ambulant: & quod dicitur de uno, servata proportione intelligendum est de altero. Quinimo allata quoque differentia non semper observatur; nam Pignus quandoque attribuitur rei etiam immobili, quæ traditur creditori, *arg. l. 2. ff. de Religiosis & sumptibus funerum*, ibi: *Qui pignoridedit agrum* Circa quod

50. Quæritur I. An pactum Antichriseos sit licitum, nec ne? Ubi sciendum est, Antichrisin esse pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti & fructus ejus lucrari possit, donec debitum sibi restitutum sit. Quo prænotato

51. Resp. Cum communi, Pactum Antichriseos regulariter esse illicitum, ac usurarium. Ratio est; quia alioquin creditor ultra pecuniam, quam mutuo dedit, aliquid lucrabitur causa solius Mutui, quæ est Usura; siquidem in tali casu creditor lucraretur fructus ex Pignore. Hinc in Jure Canonico c. *Cum contra, de Pignoribus*, habetur, quod *secundum Canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari*. Hinc etiam *cap. 1. & 2. de Usuris*, dicitur, quod sit *usura, lucri facere fructus rei pignoratæ*.

52. Dicitur *regulariter:* nam possunt quandoque alii justi Tituli intervenire, ut liceat fructus ex Pignore lucrari. Primus est: si fructus ex pignore, vel Hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ in Jure Census, super eadem Hypotheca secundum morem Patriæ constituti, exigi potest. Secundus est: si creditor fundum, qui Pignori destinatus erat, certo pretio emat, cum pacto revendendi; nam tunc creditor fit verus dominus illius fundi, quamvis ipsum revendere teneatur, quando alter vult pretium principale refundere. His addi poterunt casus illi, in quibus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, licitum est aliquid in mutuo ultra sortem principalem exigere. Item & nonnulli alii casus, de quibus Canonistæ.

53. Quæritur II. An in Pignoribus licitum sit pactum Legis Commissoriæ? Ubi notandum, quod Pactum legis Commissoriæ dicatur illud, quo creditor cum debitore convenit, ut si intra certum tempus non fuerit debitum solutum, Pignus pleno jure acquiratur creditori.

54. Resp. cum communi Doctorum, hujusmodi pactum Legis Commissoriæ in Pignoribus non valere, sed veluti usurarium reprobari; & quidem tam a Jure Canonico *c. Significante, de Pignoribus*, quam a Jure Civili, *l. ult. C. de Pactis Pignorum*; Ratio est; quia pignus ordinarie plus valet, quam ipsum de-

debitum ; unde ejusmodi Pactum vere est usurarium . Debet proinde in tali casu Pignus vendi , ac pretium sortem principalem excedens ipsi debitori restitui : sicuti observatur in Montibus Pietatis , si debitum tempore definito non solvatur . Nonnulla alia , quæ de Pignoribus dicenda forent , potius ad Juris Interpretes examinanda pertinent , quam ad Theologiam Moralem .

QUÆSTIO VI.

De censibus , & an sint liciti ?

SUMMARIUM.

55 *Census quid ?*
56 *Censuarius , & Censualista ; quis ?*
57 *Census divisiones .*
58 *Census reservativus , quis , & an liceat ? Census consignativus .*
59 *Census realis , & Personalis , quis ?*
60 *Census perpetuus , redimibilis , & irredimibilis , Census temporalis , & Census vitalitius , quid ?*
61 *Censum consignativum esse licitum , ostenditur authoritate .*
62 *Ratione idipsum probatur .*
63 64 65 *Conditiones Juræ naturæ requisitæ ad Censum licitum .*
66 *Aliæ conditiones ad Censum jure Ecclesiastico requisitæ .*
67 *Quoad has tamen attendenda locorum consuetudo .*
68 *Census personalis , an licitus ?*
69 *Solvitur objectio contra Census .*
70 71 *Inter Censum & Mutuum differentia multiplex .*

55. CONCL. I. Dimissis variis aliis acceptionibus , *census* in proposito idem est , ac jus contractu aliquo constitutum percipiendi annuam pensionem ex re , vel persona alterius . Ita in re communis . Nam , quamvis interdum ipsa pensio vocetur Census , proprie tamen loquendo Census non est ipsa pensio , sed jus eam exigendi . Et hinc , si per contractum Censualem quis vendat Censum , non vendit pecuniam , aut fructus annuos , sed jus quoddam , ratione cujus emptor Census potest annuatim exigere certam pecuniam , aut fructus ex re alterius .

56. Porro venditor Census (id est , ille , qui accepta certa pecuniæ quantitate supponit rem suam Censui , seseque obligando ad solvendam annuatim certam pensionem ex ea) dicitur *Censuarius* . Qui vero pretium dedit , sicque Censum , seu jus percipiendi pensionem annuam ex re alterius emit , vocatur *Censualista* .

57. CONCL. II. Census varie dividitur : & primo quidem in reservativum , & consignativum ; deinde in realem , & personalem , in perpetuum , ac temporalem , & hujusmodi . Ita communis .

58. *Census reservativus* dicitur , cum quis rem suam pleno jure dominii (id est , tam quoad dominium directum , quam quoad utile) transfert in alium donando , legando , vendendo , aut permutando , servata sibi annua pensione ex re illa præstanda . Et hunc esse licitum , desumitur ex *L. ult. C. de Rerum permutat.* & patet exemplo Josephi , Ægypti Proregis , qui Ægyptiis dedit Terras , prius titulo Permutationis pro tritico subjectas dominio Pharaonis , sub annuo censu Pharaoni præstando , *Genes. c. 7. Census consignativus* dicitur , quando quis super bonis suis , quorum dominium directum , ac utile retinet , vel etiam super persona sua alteri jus pensionis annuæ consignat . Et potest hic Census alteri constitui mediante contractu Donationis , Venditionis , vel Permutationis , aut alio consimili ; quamvis hic potissimum sit sermo de Censu , qui Emptione constituitur .

59. *Census consignativus* subdividitur in realem , ac personalem . *Realis* est , qui fundatur super re , v. g. superdomo , agro , vinea tua ; & ideo comitatur rem , ad quemcunque possessorem perveniat , donec Census redimatur . *Census personalis est* , qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad aliam rem , ex qua pensio sit solvenda ; quamvis interdum securitatis gratia fundus aliquis Hypothecæ supponatur , ut ex eo præstetur pensio , si hæc a persona debitrice nequeat obtineri .

60. Insuper ratione temporis futuri dividitur Census in perpetuum , & temporalem . Perpetuus autem subdividitur in redimibilem , qui videlicet restituto per venditorem pretio potest redimi : & in irredimibilem , qui amplius redimi nequit . Temporalis etiam subdividitur in eum , qui extenditur ad certum tempus , v.g. ad triginta , vel 50. annos : & in eum , qui extenditur ad tempus incertum , ut puta ad vitam unius hominis

vel

vel duorum; & hic *Census* proprio nomine dicitur *vitalitius*.

61. CONCL. III. Census consignativus realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitius, est licitus, ac neutiquam usurarius, si eo pretio fuerit emptus, quod vel lex taxavit, vel loci consuetudo approbavit. Ita omnes Doctores; & constat ex *Extrav. Martini V. & Calisti III.* quarum utraque habetur in Jure Canonico, inter Extravagantes communes, *tit. De Empto & vendit.* ubi ex professo definitur, ejusmodi contractus Censuales, seu Census emptos, in quorum reditibus, ac fructibus, pleræque Monasteriorum, Hospitalium, Ecclesiarum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum fundationes, atque proventus dignoscebantur consistere, *esse licitos, Jurique conformes; & vendentes eosdem, ad ipsorum solutionem censuum, & redituum juxta dictorum contractuum tenores efficaciter teneri.*

62. Accedit ratio: quia Usura non committitur, præterquam in Mutuo, *arg. can. Si fœneraveris 14. q. 3.* & patet ex ipsa definitione Usuræ *n.* 11. allata: atqui in Censu non intervenit Mutuum, sed verus contractus venditionis & emptionis; nam Censuarius vendit sub certa pecunia ipsi Censualistæ jus percipiendi fructus aliquos ex agro, prædio &c. ergo. Confirmatur: quia Census est veluti pars quædam Ususfructus; nam continet jus percipiendi partem fructuum sive annuorum reddituum, quod jus est hic & nunc certa pecunia comparatum, non minus ac donatione, vel titulo legati comparari potest.

63. CONCL. IV. Nihilominus, ut contractus Censualis sit licitus ac justus, Jure naturæ requiruntur sequentes conditiones. Prima est: ut Census constituatur in re frugifera; ut est ager, domus, & hujusmodi. Nam vi census venditur jus percipiendi fructus alicujus rei, & consequenter hæc debet esse frugifera.

64. Secunda conditio, Jure naturæ requisita ad contractum Censualem, est: ut justo pretio Census vendatur, & ematur. Hæc enim conditio ex natura rei requiritur ad quamcunque venditionem, & emptionem. Censetur autem justum pretium, quod vel lege, vel consuetudine, aut saltem iis deficientibus, arbitrio proborum & prudentum virorum taxatum est: quale in Imperio communiter censetur esse centum pro quinque annuatim præstandis.

65. Tertia conditio est: quod si res censui subjecta pro parte, aut ex toto pereat, vel in perpetuum (secus, si ad modicum tempus cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum) infrugifera reddatur, etiam census ipse pro rata, seu juxta commensurationem, pro parte, aut ex toto pereat. Siquidem censualista habet jus ad fructus rei, seu est dominus hujus juris: quælibet autem res domino suo fructificat, aut perit. Hinc in casu fortuito si domus censui subjecta pereat absque culpa censuarii, perit census. Secus, si pereat v. g. incendio ex culpa censuarii: nam tunc is vel debet refundere pretium census, vel hunc super alia re immobili constituere; ut post Lessium *lib. 2. cap. 23. n. 88.* notat Pirhing. *tit. de usuris n. 80.* pluribus hanc conditionem explicans.

66. Præter has Jure naturæ ad census requisitas conditiones, sunt nonnullæ aliæ, quæ vel in duabus Extravag. Martini V. & Calisti III. indicantur, vel in Bulla S. Pii V. quæ incipit: *Cum onus Apostolicæ*, super censibus edita (ac refertur *tom. 2. Bullarii Romani constit. 79. dicti Pont.*) de novo requiruntur: ut, quod census non nisi super re frugifera immobili, vel quæ pro immobili habetur, constituatur: quod census imposterum non nisi redimibiles constitui possint: quod pretium census ab invito repeti non possit, præterquam si censuarius denuntiaverit, se traditione pretii velle censum extinguere: quod census augeri, vel novus super eadem re constitui non possit, & hujusmodi.

67. Verum hæ conditiones hic omittuntur tum brevitatis gratia, tum quia quoad eas attendenda est locorum consuetudo; cum nonnullis earum, utpote mero Jure humano Ecclesiastico requisitis, per contrariam consuetudinem derogari possit. Et certe Bullam citatam S. Pii V. non esse ubique receptam, ut in Belgio, Gallia, Germania &c. censet Lessius *cit. cap. 22. dubitat. 23.* in quibus proinde locis non forent usurarii census illi, qui aliter constituti sunt, ac in Bulla S. Pii V. præscribitur.

68. CONCL. V. Etiam census personalis est licitus, quantum est spectata natura rei. Ita Lessius *loc. cit. nu. 18.* Layman, & communior Doctorum, quamvis nonnulli teneant oppositum. Ratio est: quia & hic solummodo venditur jus annuatim percipiendi aliquid ex lucris, quæ Censuarius sua industria acquirit; ergo redit ratio superius allata. Additur vero, *quantum est ex natura*

tura rei: Siquidem juxta citatam Bullam S. Pii V. secundum quam Census non nisi in re immobili frugifera constitui potest, secus esset dicendum.

69. Objicies generatim contra omnes census. In venditione aut emptione Censuum intervenit Mutuum virtuale, seu quasi Mutuum: ergo & Usura palliata. Antecedens probatur: nam in re idem est, emere pro 1000. florenis Censum annuum 50. florenorum, ac mutuos dare 1000. florenos sub lucro 50. florenorum per singulos annos recipiendo; cum utrobique Summa capitalis salva maneat. Resp. negando assumptum, cum sua Probatione: multiplex enim est differentia inter Censum, & Mutuum. Prima est: quia in Censu emitur jus percipiendi certos fructus ex re, vel persona alterius: in Mutuo, utpote quod gratis fit, nullum tale jus emitur.

70. Secunda differentia inter Censum, & Mutuum est: quia Mutuatarius cogitur similem in specie, ac bonitate rem mutuatam, seu sortem reddere, imo ad eam reddendam vi Mutui se obligat: secus fit in Censu, ubi Censuarius vi hujus contractus (secluso pacto redimendi ad arbitrium emptoris, utpote prohibito per Bullam S. Pii V. aut nisi censuarius velit sponte Censum redimere) non tenetur reddere sortem, sed duntaxat annuam pensionem.

71. Tertia differentia est: quia in Mutuo sub Usuris, obligatio principalis est ad sortem reddendam, & accessoria ad usuras: in contractu autem censuali principalis obligatio est ad reddendam pensionem annuam, nulla ad sortem, nisi quis velit Censum redimere. Tandem nullus justus titulus potest assignari recipiendi aliquid ultra sortem vi Mutui, ut patet ex dictis *num.* 19. *& seqq.* secus fit in Censu juxta proxime dicta.

QUÆSTIO VII.

Quid, & quotuplex sit Cambium, & an licitum?

SUMMARIUM.

72 *Cambium, quid?*
73 *Et quomodo differat a Mutuo?*
74 *Campsor, & Campsarius, quis?*
75 *Cambium reale, & siccum.*
76 *Cambium minutum, & Cambium locale, seu per litteras, quid?*
77 *In Cambio minuto licite aliquid accipit Campsor.*
78 *Tituli in eo plus accipiendi, quam dandi.*
79 *An pecuniam auream alteri solvendam, liceat nuntio prius permutare, retento lucro?*
80 *Limitatur solutio.*
81 *Etiam in Cambio locali licite Campsor aliquid lucratur.*
82 *Titulus accipiendi plus in Cambio locali.*
83 *Alii Tituli.*
84 *Cambium siccum est illicitum, ac usurarium.*
85 *Quid de conditionibus cambio reali præscriptis?*

72. CONCL. I. Cambium generatim idem est, quod permutatio: sed ex usu vulgato, & quantum attinet ad propositum, accipitur pro permutatione numismatum; soletque communiter definiri, dicendo: *Cambium* est permutatio pecuniæ pro pecunia, & vulgo dicitur, *Cambium*.

73. Differt autem Cambium a Mutuo, quod contractus Mutui unica pecuniæ traditione perficiatur, quæ reddi debet post temporis intervallum: Cambium vero, cum sit quædam species Permutationis, *do, ut des*, non ante perfectum censetur, quam utrinque pecuniarum traditio facta sit. Deinde Cambium semper fit ob aliquam diversitatem pecuniarum ultro citroque dandarum, cujus diversitatis ratio in Mutuo non habetur.

74. Porro ille, a quo petitur pecunia permutanda, dici solet *Campsor*: alter vero, ad cujus petitionem pecunia ipsi commutatur, *Campsarius* appellatur.

75. CONCL. II. Cambium dividitur in reale, & siccum. Ita communis. *Cambium reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua jure aliquid lucri capi potest. *Cambium siccum* vocatur, quod non est verum Cambium, sed fingitur esse, eo quod imaginem quadam Cambii præseferat: ut, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Et dicitur, *siccum*, quia caret humore, seu justo titulo ad pariendum lucrum. Unde hujusmodi cambia sicca, tanquam usuraria, damnavit S. Pius V. in Bulla de Cambiis edita, quæ incipit: *In eam pro nostro* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani, Constit.* 118. *dicti Pontif.*) quamvis cæteroquin urea appellet *Cambiorum usum legitimum, & quem necessitas, publica-*

blicaque utilitas induxit: quod de Cambiis realibus, riteque usurpatis intelligendum.

76. CONCL. III. Cambium reale subdividitur in minutum, & locale. *Cambium minutum*, est permutatio numismatum diversæ rationis, & speciei: ut si major pecunia, ut puta Ducatus, cum minore, vetus cum nova, patria cum externa, aurea cum argentea, argentea cum cuprea, vetita cum legitima permutetur. Et dicitur, *Cambium minutum*: quia in eo frequentius pecuniæ grandiores cum minutioribus commutantur, v.g. Ducatus, vel Talerus cum sestertiis, aut crucigeris. *Cambium locale* est illud, in quo pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco. Dicitur etiam *Cambium per litteras*, quia plerumque litteræ dantur, quibus mandatur correspondenti, ut in illo altero loco pecuniam solvat.

77. CONCL. IV. In cambio minuto licite aliquid, lege definitum, accipit Campsor a Campsario supra valorem nummi permutati. Ita omnes Doctores. Siquidem, ut bene notat S. Pius V. in Bulla proxime citata, hujusmodi Cambiorum usum necessitas, publicaque utilitas induxit: alioquin enim advenæ, & peregrini, in terris alienis vix possent aliquid emere, cum non eadem moneta ubique sit in usu; ac proinde non usualem oportet commutare pro usuali, mediante isthoc Cambio minuto.

78. Porro titulus in Cambio minuto accipiendi plus, quam dandi, est multiplex. Primus est locatio operæ & obsequii, quod Campsor præstat congregando omnis generis pecunias, quæ permutari petentibus possint, atque paratum se præbendo ad easdem commutandas secundum Campsariorum voluntatem. Alter titulus est lucri, vel commodi cessantis: nam sæpe accidit, ut unum genus monetæ plures, easque pretio æstimabiles commoditates habeat, quam alterum. Tertius est labor numerandi pecuniam. Plures similes titulos refert Lessius *l. 2. c. 23. dubit. 2.*

79. Quæres, an si famulo, vel nuntio tradam centum Ducatos in auro, ut solvat meo creditori, non curans, qua specie id fiat, & ille Ducatos illos prius commutet pro moneta argentea cum lucro, eamque postmodum solvat creditori, retento lucro, licite id fiat, vel potius teneatur talis ad restitutionem illius lucri? Resp. talem non teneri ad restitutionem lucri. Ita Lessius *loc. cit. n. 7.* & alii. Ratio est: quia illud lucrum est fructus industriæ, proveniens ex negotiatione pecuniaria, famuli industria & periculo facta; ac proinde nec domino pecuniæ debetur, nec etiam suo creditori, utpote cui integre per aliam pecuniam satisfit.

80. Dicitur notanter in casu posito, *non curans, qua specie id fiat*: Nam si mens domini erat, ut illam pecuniæ speciem, ut puta centum Ducatos in auro, famulus suo creditori traderet, eo quod cuperet illi gratificare, vel dare occasionem lucri, tunc peccaret famulus, commutando pecuniam illam in aliam speciem cum lucro: quia ageret contra justam domini intentionem. Unde si exinde alteri sequatur damnum, tenebitur ad restitutionem, seu recompensationem illius.

81. CONCL. V. Etiam in Cambio locali licite potest aliquid a Campsore lucrari, idque variis ex titulis: sic v.g. si Campsor Monachii accipiat a Campsario 100. florenos, datis eidem litteris, ut Romæ a suo correspondente accipiat tantum 95. vel quid simile, cum detractione alterius justi, & consueti Campsorum lucri sive auctarii, licite id fit. Ita Doctores communiter: & patet ex citata Bulla S. Pii V. Siquidem hunc Cambiorum usum necessitas, & publica utilitas induxit; ne videlicet in terras remotas abituri, summo cum incommodo, quin & periculo, magnum pecuniæ pondus semper secum portare cogantur.

82. Cæterum causa, seu justus titulus plus accipiendi, quam postea dandi, in primis est accessorius Contractus locatæ operæ ad pecuniam formaliter, vel virtualiter transferendam in locum, quo Campsarius vult. Si enim Monachio Romam usque centum florenos transferre deberes, multum laborem, periculumque subiturus esses; hoc autem onere te liberat Campsor, cum in se recipiat obligationem numerandi tibi Romæ condictam pecuniam cum magna tua commoditate: atqui tale obsequium est pretio æstimabile, ut patet; Ergo. Et ex hoc fit, ut quo longius distat locus, ad quem Cambium instituitur, & quo periculosior via, eo majus auctarium exigi possit, & soleat.

83. Secundus titulus, quo lucrari potest Campsor in hoc locali Cambio, est assecuratio, ac præstatio periculi. Siquidem Campsor accipiens hic pecuniam alio trajiciendam, non solum suscipit onus transferendi pecuniam illam, sed etiam periculum, ut si pe-

ſi pereat, non danti, ſed ipſi Campſori pereat: atqui præſtare tale periculum trajectionis, atque aſſecurationem, eſt pretio æſtimabile, ut conſtat; ergo. Accedunt alii tituli, ac præſertim illi, qui in ſimili de Cambio minuto procedunt, ac *n.* 78. referuntur.

84. CONCL. VI. Cambium ſiccum eſt illicitum, ac uſurarium. Ita declaravit S. Pius V. in citata Bulla de Cambiis, quæ incipit, In eam pro noſtro. Et talia ſunt illa, in quibus ex intentione contrahentium poſt aliquod tempus cum lucro fit ſolutio in eodem loco, eo quod alter alibi pecuniam non habeat, ut jam *n.* 75. explicatum.

85. Tandem ſciendum, quod S. Pius V. in citata Bulla quaſdam conditiones in Cambiis realibus obſervandas præſcripſerit; verum notat Leſſius *cit. cap.* 23. *num.* 93. quod eædem paucis in locis, & forte nullibi (ſaltem quoad omnes conditiones) ſint uſu receptæ.

QUÆSTIO VIII.

De Emptione, & Venditione.

SUMMARIUM.

86 *Emptio, & Venditio, quid?*
87 *Pretium rerum duplex, legitimum & vulgare.*
88 *Pretium legitimum conſiſtit in indiviſibili.*
89 *Pretium vulgare triplex, ſummum, medium, & infimum.*
90 *Pretii vulgaris juſtitia unde deſumenda?*
91 *Corollarium.*
92 *Cauſa mutandi pretia rerum.*
93 *Corollaria.*
94 *Ratione Officii mercandi poteſt res pluris vendi.*
95 *Pro Foro Conſcientiæ qualibet læſio in Emptione & Venditione reſarcienda.*
96 *Secus pro Foro externo.*
97 *Aut ſi læſio ſit modica.*
98 *Aut aliud ex circumſtantiis colligatur.*
99 *Rei tanti valet, quanti vendi poteſt, quomodo?*
100 *Invitus regulariter cogi non poteſt ad vendendum.*
101 *Fallit in caſu publicæ neceſſitatis,*
102 *Atque in publicum favorem.*

86. CONCL. I. *Emptio* eſt pactio pretii pro merce: *Venditio* e contra eſt pactio mercis pro pretio. Ita communis, & deſumitur ex §. *Inſt. de Empt.* Tria ſiquidem ad ſubſtantiam Emptionis & Venditionis requiruntur. Primo res, quæ veneat, ſive ea nunc exiſtat, ut equus, vacca; ſive ſit futura, ut fructus naſcituri; item jura & actiones: nam hæc omnia nomine mercis, ſeu rei venalis, intelliguntur. Secundo requiritur pretium; nam ſine pretio Venditio nulla eſt: debetque ſimul pretium in numerata pecunia conſiſtere; alioquin enim non venditio & Emptio, ſed rerum Permutatio foret. Tandem ad Venditionem & Emptionem requiritur pactio; id eſt, ut in rem vendendam, & pretium pro ea præſtandum, venditor & emptor conſentiant.

87. CONCL. II. Pretium rerum generatim eſt duplex; unum legitimum, quod ſcilicet a Magiſtratu eſt taxatum; alterum vulgare, quod ex valore rei plurium judicio dependet. Ita rurſum communis.

88. CONCL. III. Ex his pretium legitimum conſiſtit in indiviſibili, nec licet illud præterire. Ratio eſt: quia hoc eſt cenſendum verum rei pretium, quod a Magiſtratu definitum eſt, ne excedatur; ſimulque judicium Magiſtratus, qui authoritate publica, & boni communis intuitu, tale pretium conſtituit, eſt præferendum judicio populari. Intellige, dummodo mutatis circumſtantiis copiæ, inopiæ, & ſimilibus, Magiſtratus non ſit notabiliter negligens in pretio legitimo mutando; nam alioquin lex cenſeretur iniqua, & poſſet res vendi pretio vulgari. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 14. & alii.

89. Pretium vulgare e contra non conſiſtit in indiviſibili, ſed habet quandam latitudinem. Hinc fit, ut pretium vulgare juxta Doctores communiter ſit triplex, videlicet ſummum, medium, & infimum. Siquidem pretium vulgare plurimum pendet ab æſtimatione & affectu hominum, qui ſubinde variis de rebus varie judicant, & quod aliqui æſtimant novem florenis, alii æſtimant decem, alii undecim.

90. CONCL. IV. Loquendo de pretio rerum vulgari, generatim juſtum mercis pretium eſt, quod loci conſuetudo approbat ſecundum communem hominum eſtimationem; quæ quidem æſtimatio deſumitur ex abundantia vel penuria illius mercis, atque ordinaria acquirendi facilitate aut difficultate, utilitate vel uſu, aliiſque hujuſmodi circumſtantiis. Ita in re communis. Hinc

91. Inferunt Doctores, quos citat, & ſequitur Layman *l.* 3. *tract.* 5. *c.* 17. *n.* 9. eum nihil contra Juſtitiam peccare, qui frumentum pretio conſueto vendit, conſcius

brevi tempore superventuram frumenti copiam, vel hostium incursionem, aut hujusmodi, si hæ causæ minuendi pretii publice ignorentur. Ratio est: quia rerum pretia non ex privata unius, aut alterius hominis notitia vel affectione, sed ex communi hominum æstimatione ac sensu accipienda sunt. Idem de similibus dicendum.

92. CONCL. V. Variæ sunt causæ, ob quas rerum venalium pretia augeri, vel minui solent. Ita communis. Sic enim passim penuria mercium, multitudo emptorum, & paucitas vendentium, auget rerum pretia: ac e contra mercium abundantia, multitudo vendentium, & paucitas emptorum minuit pretia. Hinc in transitu alicujus Principis cum magno comitatu, rerum pretia accrescere solent; in fine autem Nundinarum, dilapsis emptoribus, merces vilius emuntur: idem fit tempore pestis, & post partam ab hostibus victoriam.

93. Similiter merces, quæ sub hasta venduntur, minoris æstimari solent, quam quæ in propria Officina quæruntur, & rogantur. Item merces, quæ per partes venduntur, carius distrahuntur ob majorem molestiam, minusque lucrum, quam quæ in magna quantitate. Sic etiam ob singularem affectionem, aut commoditatem, quam venditor ex re vendita habet, eaque in gratiam emptoris se spoliat, potest res carius vendi: & e contra, si emptori commodum non sit emere, sed a venditore rogetur, ob hanc circumstantiam aliquantulum minuitur pretium mercis.

94. Tandem, ut taceantur plures alii tituli variandi pretia rerum, licitum est rem pluris vendere ratione officii mercandi. Sic enim mercatores possunt paulo pluris vendere, quam ab aliis vendi soleat, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ratio est: quia pretio est æstimabile, quod illi ex officio curas, laboresque in rebus conquirendis, conservandis, & distrahendis assidue impendant, & quidem cum periculo, ne aliquæ merces tractu temporis ipsis pereant.

95. CONCL. VI. In Foro conscientiæ omnis Venditio & Emptio, in qua latitudo justi pretii exceditur, est iniqua, & lædens alterum tenetur ad restitutionem; nisi læsio sit valde modica, aut liberalis datio vel remissio ejus, qui deceptus fuit, saltem præsumpta accesserit. Ita D. Augustinus *lib. 13. de Trinit. c. 3.* estque communis Doctorum: id enim exigit Justitia commutativa, quæ in contractibus vult servari æqualitatem.

96. Dicitur: *in Foro conscientiæ:* Quia in Foro externo, ob multitudinem litium evitandam non succurritur alicui, nisi supra dimidium justi pretii deceptus fuerit; nam tunc primum conceditur Actio venditori contra emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest justo pretio, suppleat; prout habetur *l. Rem majoris C. De rescindenda vendit.* juncto *c. Cum dilecti*, & *c. Cum causa, de Emptione.*

97. Dicitur ulterius, *nisi læsio sit valde modica:* nam tunc non tenetur quis ad restitutionem, ob levitatem materiæ. Quinimo, quia durum est inter homines, in contractibus semper observare exactissimam justitiam; simulque modus commutantium quasi fundatus sit supra illud Legis naturæ: *Quod tibi vis fieri, hoc alteri facias:* hinc Doctor subtilis 4. *d.* 15. *q.* 2. *ar.* 2. notat, ferme omnem contractum concomitari aliquam donationem; & mox subjungit, *satis probabile esse, quod quando contrahentes sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi remittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa justitia requisita.* Et hanc doctrinam communiter recipiunt Doctores, ac ex ea Layman *l. c. n.* 6. format hanc Regulam: *In dubio est æstimandum, quod contrahentes invicem remittere & condonare velint, si in contractu inæqualitas modica, & non admodum notabilis accidat.*

98. Secus est dicendum, si est notabilis inæqualitas: tunc enim non est præsumenda donatio, vel remissio, nisi ex circumstantiis de liberali donatione, aut ultronea remissione, possit sumi conjectura: ut si emptor cognatus sit venditoris, & alias bene facere solitus; aut si læsio facile potuit deprehendi, & hujusmodi.

99. Quæres, quomodo intelligendum sit illud commune dictum: *Res tanti valet, quanti vendi potest?* Et illud, quod habetur *l. in causæ cognitione, ff. de Minoribus*, ubi dicitur; *in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire?* Resp. cum communi, hujusmodi dicta intelligenda esse de circumventione intra limites justi pretii, seu justæ æstimationis, quia justitia pretii non consistit in indivisibili.

100. Quæres ulterius, an quis invitus cogi possit ad vendendum rem suam? Resp. cum communi, id regulariter loquendo fieri non posse. Ratio est: quia quilibet est dominus rei suæ, sicque de ea disponere potest pro libitu, vel eam retinere, prout sibi placuerit.

101. Di-

101. Dicitur, *regulariter loquendo:* nam ſunt excipiendi aliqui caſus, in quibus etiam invitus cogitur vendere rem ſuam. Primo quidem, in caſu publicæ neceſſitatis; ſic enim, ſi publica urgeat neceſſitas, v. g. tempore inopiæ frumenti, aut aliorum victualium ad uſum quotidianum requiſitorum, poſſunt juſto per Magiſtratum taxato pretio ſubditi cogi ad vendendum ejuſmodi res pro ſublevanda publica neceſſitate.

102. Secundo, ob publicum etiam favorem cogitur quis vendere rem ſuam: ſic quippe, ſi domus v. g. vel fundus privatæ perſonæ neceſſarius ſit ad conſtructionem, vel ampliationem Civitatis, vel viæ publicæ, aut Principis Palatii, ſive Templi, Monaſterii, Collegii, vel etiam Hoſpitalis, cogitur quis ejuſmodi domum, vel fundum taliter neceſſarium, juſto pretio vendere. Siquidem in hujuſmodi caſibus favor publicæ utilitatis, vel neceſſitatis, præponderare debet privatis commodis. Layman *l. 3. tr. 4. c. 17. §. 5. n. 4.* & alia.

QUÆSTIO IX.

De Ludo, & Sponſionibus.

SUMMARIUM.

103 *Ludus dupliciter accipitur.*
104 *Ludi Contractus, an licitus?*
105 106 107 *Tres conditiones ad juſtitiam Ludi requiſitæ.*
108 *Ludere principaliter propter lucrum, an ſit peccatum?*
109 *Alia reſponſio.*
110 *Luſus alearum eſt Clericis, & Religioſis prohibitus.*
111 *Per Luſum alearum quid intelligatur?*
112 *Luſus alearum etiam Laicis de Jure prohibetur.*
113 *Qui lucratur Ludo prohibito, an teneatur ad reſtitutionem?*
114 *Sponſio, quid?*
115 *Certus de veritate, nequit Sponſionem inire.*
116 *Niſi poſtmodum incipiat dubitare,*
117 *Aut proteſtetur alteri,*
118 *Velut juramentum, vel votum, non amplius ludendi:*
119 *Sed quale?*
120 *Violatio talis juramenti, quale peccatum?*
121 *Hoc amplius declaratur.*

103. QUantum ad primum attinet, Ludus dupliciter accipitur. I. Pro dictis vel factis, ad oblectationem animi deſtinatis. II. Pro contractu, quo ludentes inter ſe paciſcuntur, ut victori cedat, quod uterque depoſuit. Et in iſto poſteriori ſenſu hic de Lege agitur.

104. CONCL. I. Ludi contractus Jure naturæ eſt licitus, dummodo debitæ conditiones adſint. Ita communis. Ratio eſt: quia ſicut in poteſtate cujuslibet eſt, rem ſuam alteri donare abſolute, ita etiam in alterum transferre ſub quapiam conditione, ſive ea fortuita ſit, ſive ex intentione pendeat. Quinimo ſi Ludus debito modo inſtituatur, erit actus duarum virtutum, Juſtitiæ videlicet, ac Eutrapeliæ: ſimulque utilis eſſe poteſt ad evitandum otium, & quæ inde conſequuntur mala. Layman *l. c. c. 21. n. 1.* & alii.

105. CONCL. II. Tres potiſſimum conditiones requiruntur ad juſtitiam contractus Ludi. Primo, ut ludentes habeant liberam diſpoſitionem rei, quam in Ludum deponunt. Hinc quando alter ludentium non poteſt rem depoſitam alienare, Ut Religioſus invito Prælato (ſecus, accedente ejus conſenſu) & Filiusfamilias non habens bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, neque alia a patre ſibi conceſſa ad animi oblectationem, ſeu liberam adminiſtrationem; tunc is neque Ludo quidquam acquirere, neque perdere poteſt: unde ſi lucretur, tenetur ad reſtitutionem; ſicut & ille, qui ab eo lucratus eſt. Leſſius *l. 2. de juſt. & jur. c. 86. n. 32.* Layman *n. 5.* & alii.

106. Secunda conditio ad juſtitiam contractus Ludi requiſita, eſt, ut alter alterum per injuriam, ut puta minis, fraude vel convitiis, ad Ludum non pertraxerit: alioquin enim, ſi ille ſic pertractus perdat, alter eſt ei cauſa damni per injuriam, ac proinde tenetur ipſi ad reſtitutionem; ut docet Leſſius *n. 7.* Cajetanus, Covarruvias, Sotus, & communior aliorum: etſi quidam non improbabiliter oppoſitum teneant, eo quod talis ſimpliciter voluntarie luſerit, & ſolum ſecundum quid involuntarie.

107. Tertia conditio juſtitiæ Ludi eſt, ut ludentes non utantur fraudibus contra leges Ludi; alioquin tenentur ad reſtitutionem ejus, quod ſic lucrati ſunt. Porro leges Ludi ſunt, quas ipſi ludentes communi conſenſu inter ſe ſtatuerunt, aut ſi nihil ſpeciale ſtatuerint, quæ eo loco communi conſuetudine ſunt receptæ. Nihilominus aſtutiæ illæ, quæ vel communi conſuetudine receptæ ſunt, vel in quas expreſſe aut tacite ludentes

dentes consentiunt, sunt licitæ: ut si quis, advertens se lucraturum, provocat adversarium ad duplum deponendum; aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat: quilibet enim suas duntaxat partes agit.

108. CONCL. III. An ludere principaliter propter lucrum, sit peccatum, & quale, variant Doctores. Non desunt, qui id grave peccatum reputent, ut Gabriel, Abulensis, aliique, quos pro hac sententia refert Lugo *disp. 31. de just. & jure sect. 1. nu. 3.* Fundamentum eorum est: quia sic desideratur, & intenditur principaliter damnum proximi; quod pugnat contra illud decimum Præceptum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui*. Verum hæc sententia passim relinquitur: tum quia contra dictum Præceptum duntaxat est, desiderare rem proximi modo illicito, v. g. cupiendo eam acquirere per furta, rapinas, vel dolos; non autem modo licito, volendo, ut ea res fiat tua per justum contractum, ut puta per emptionem, donationem, Ludum &c. Tum quia alioquin lucrum nullatenus intendi posset, ne quidem ut finis minus principalis; quod est contra communem sensum hominum.

109. Alii itaque multi volunt, ludere principaliter propter lucrum, esse peccatum saltem veniale. Ita Navarrus *c. 20. Manualis, n. 7. & 8.* Azorius, & alii. Ratio eorum est: tum quia finis Ludi est recreatio licita, non autem lucrum; tum quia Ludus cum illa intentione factus, continet avaritiam. Cæterum quia desiderium lucri, nisi nimium sit, non semper continet avaritiam, cum possit lucrum honeste appeti, & procurari; hinc Lugo *cit. sect. 1. nu. 5.* ait, quod quando debitæ circumstantiæ concurrerent, non sit, cur damnetur peccati venialis, qui propter lucrum principaliter ludit.

110. CONCL. IV. Nihilominus Clericis, & Religiosis, Jure Canonico prohibitus est Lusus alearum. Ita habetur *can. 42. & 43. Apostolorum:* ac refertur *can. 1. d. 35.* ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens aut desinat, aut Communione privetur: similiter etiam Laicus.* Concordat textus *cap. Clerici, de vita & honest. Cleric.* ibi: *Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Et Concilium Trid. *Sess. 22. cap. 1. de Reformat.* ubi omnes antiquos Canones quoad hoc innovavit.

111. Porro nomine Lusus alearum in Jure significantur omnes illi Ludi, qui magis fortuna, quam arte & industria ludentium reguntur. Et licet Doctores advertant, textus Juris allegatos loqui de iis, qui non semel vel bis, aut ad breve tempus recreationis gratia, & in modica quantitate luserint; sed de iis, qui ejusmodi Ludo prohibito deserviunt, id est, crebro, & per longum tempus ludunt: nihilominus plerique notant, Religiosos adhuc magis Lusum alearum dedecere, simulque ab ipsis propter Statum perfectiorem, & scandalum, posse gravius in hoc genere delinqui.

112. CONCL. V. Lusus alearum etiam Laicis est de Jure prohibitus. Patet hoc tum ex *cit. cap. 1. dist. 35.* tum ex *l. Alearum C. de Religiosis & sumptibus funerum*, ubi alearum usus generaliter prohibetur, adeo *ut nulli liceat in publicis, vel privatis domibus, vel locis ludere, neque inspicere: & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab iis, qui dederunt &c.* Hæc ibi; Cujus quidem saluberrimæ constitutionis (quæ utinam ubique terrarum esset in vigore) ratio ibidem redditur: quia quidam sic ludentes proprias perdiderunt substantias, & consequenter blasphemare, id est, Deo maledicere conantur.

113. CONCL. VI. Utrum is, qui Ludo prohibito aliquid est lucratus, teneatur ad illius restitutionem, variant Doctores. Affirmant D. Thomas *in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 4.* Richardus, & alii. Communior tamen sententia tenet, acquisita Ludo prohibito posse retineri, neque necessario in Foro conscientiæ restituenda, donec per sententiam Judicis restitui jubeantur. Ita Covarruvias *in cap. Peccatum, de Reg. Jur. in 6. §. 4. n. 1.* Lessius *cit. cap. 26. n. 17.* Sannig, & alii. Ratio est: quia contractus Ludi Jure naturæ habet vim transferendi rerum dominium: Jus autem tum civile, tum Canonicum, etsi prohibeat Ludum alearum, nullibi tamen prohibet translationem dominii, neque irritum reddit contractum Ludi, sed solum concedit perdenti repetitionem in Judicio, adeo ut per sententiam Judicis recuperari debeat amissum; prout desumitur ex citatis supra *n. 112.* textibus Juris. Unde infertur, non sufficere, ut repetitio privatim fiat; aut etiam, ut fiat in Judicio, nisi sequatur condemnatio, qua victor

victor jubeatur restituere: de hac enim loquitur Jus *l. c.* ac proinde ante secutam condemnationem Judicis victor nihil tenetur restituere. Lessius *n.* 19. Layman *cit. cap.* 21. *n.* 2. & alii,

114. CONCL. VII. Quantum ad alteram partem Quæstionis attinet, *Sponsio* est contractus, in quo duo aut plures de veritate vel eventu alicujus rei contendentes, sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem sit assecutus. Ita in re communis. Et quidem Sponsionis contractus est Ludo valde affinis; ac proinde, quæ de Ludo dicuntur, possunt servata proportione ad hunc contractum applicari.

115. Quæres autem, an certus de eventu, vel veritate rei, possit nihilominus Sponsionem inire, atque inde lucrum accipere? Resp. regulariter loquendo non posse. Ratio est: quia tunc vel error dat causam contractui; neque enim quispiam censetur velle spondere cum eo, qui habet certitudinem rei; vel saltem non servatur æqualitas, cum hic, utpote certus, nulli periculo perdendi sese exponat, bene tamen alter.

116. Dicitur, *regulariter loquendo*: Nam in primis ille, qui a principio certus videbatur de veritate rei, quam sustinebat, si postea altero pertinaciter contradicente, ac spondere volente, incipiat formidare, & dubitare, advertens, jam alias contigisse, ut deceptus fuerit etiam in iis, quæ sibi prius certa apparebant; poterit tunc licite lucrari, propter aliquale illud periculum, cui in sua existimatione se exposuit. Ita Lugo *cit. disp.* 31. *n.* 71. Molina, & alii.

117. Deinde si habens certitudinem protestetur alteri, se esse certum, nec velle, nec posse spondere, eo quod nulli periculo se exponat, & tamen ille alius concedat, velitque spondere, non obstante certitudine illa, multi Doctores volunt, Sponsionem acceptari, lucrumque retineri posse. Rationem dant: quia tunc nulla intervenit fraus, aut injuria, sibique debet alter imputare suam temeritatem. Sunt tamen alii Doctores, qui id negant; eo quod tunc non servetur æqualitas, quæ requiritur ad contractum Sponsionis, ut utrique aliquale periculum subeat, possitque & vincere, & vinci. Lugo ibidem *n.* 27. & alii. In praxi expeditius erit, sequi dicta *num. præc.*

118. Quæres, quid sentiendum de juramento, & Voto non amplius ludendi, vel spondendi? Resp. I. Quamvis Ludus secundum se sit res indifferens, & quæ potest bene vel male fieri, nihilominus Votum, vel Juramentum de abstinendo a Ludo, validum est. Ita Sanchez *lib.* 3. *in Decalogum*, *c.* 18. *n.* 1. Lugo *loc. cit. n.* 2. contra paucos alios, qui putarunt, votum vel juramentum de abstinendo a quolibet Ludo, etiam licito, esse invalidum, eo quod Ludus licitus, sit actus virtutis Eutrapeliæ. Probatur autem conclusio a simili: Quia valet votum & juramentum, abstinendi a Matrimonio, quod tamen res bona est, & Sacramentum, ergo multo magis abstinendi a delectatione Ludi, ut quis Deo amplius vacare possit, vitareque peccata non raro inter ludendum fieri solita: nam hæc voluntas est de meliori bono.

119. Hoc tamen intelligendum est de Voto, vel Juramento deliberate facto, atque ad bonum finem ordinato: alioquin enim, sicut generaliter votum, vel juramentum de re indifferenti, atque in Dei honorem nullatenus conducente non valet, ita & in proposito fieret.

120. Resp. II. Quando violatio talis Juramenti, vel Voti, sit grave vel leve peccatum, desumendum est ex intentione jurantis, vel voventis. Ratio est: quia Votum, & Juramentum, est quædam privata lex, quam quis sibi ipsi propter Deum imponit; ergo eatenus aliquis obligabitur, quatenus intendebat sese obligare. Unde vovens, vel jurans deliberate, quod velit abstinere ab omni Lusu, sive illicito, sive licito, sive in magna, sive in modica quantitate, tenebitur abstinere ab omni; secus si vovit, vel juravit solum abstinentiam ab illicito, vel Lusu magnæ quantitatis.

121. Resp. III. Quando non constat de expressa jurantis, vel voventis intentione, tunc ea ex ipsius fine desumenda erit. Ita Sanchez *loc. cit. n.* 3. idque declaratur inductione. Sic in primis, quando finis jurantis fuit, privare se temporali hac delectatione, ut peccata sua punire, Deoque magis servire valeat, si non constat de alia ejus intentione, censetur sub hoc juramento omni Lusui, sive magnæ, sive parvæ quantitatis renunciasse; & tunc, an fractio sit mortalis, vel venialis, dijudicandum est ex duratione Ludi. Quod si finis jurantis, vel voventis, fuit vitare jactpram pecuniæ, ipsamque prodigalitatem, tunc ex quantitate pecuniæ Ludo expositæ pensanda erit quantitas culpæ; imo si tunc ludatur in levi duntaxat quantitate, nullum erit peccatum.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, UBI ET DE RESTITUTIONE.

1. *Decalogi* nomine intelliguntur decem Præcepta illa, quæ olim miniſterio Angelorum in duabus Tabulis lapideis deſcripta, & per manus Moyſis Populo Iſraelitico tradita, & promulgata fuerunt, prout legitur *cap.* 20. *Exodi*, & *cap.* 5. *Deuteronomii*, ac alibi. Eorum priora tria Deum immediate reſpiciunt, dicunturque *Præcepta primæ Tabulæ*: ſeptem poſteriora Proximum ſpectant, & vocantur *Præcepta ſecundæ Tabulæ*. Quæ quidem Decalogi Præcepta tum ex naturali lumine generi humano indita, tum rurſus a Chriſto Domino, utpote ſupremo Legislatore, non ſolum innovata, ſed etiam magis explicata & ampliata fuerunt, prout Evangelicæ Legis major perfectio poſtulabat; uti habetur *cap.* 5. & *cap.* 19. *Matthæi*, & alibi. De his ergo Decalogi Præceptis, ſimulque occaſione quinti, & trium ſequentium Præceptorum, *de Reſtitutione* ratione Homicidii, Stupri, Furti, ac Detractionis facienda (aliis pluribus materiis ad propria loca remiſſis) in præſenti Tractatu dicetur. Faveat ille, qui dixit *Matth.* 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*.

DI-

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

QUÆSTIO I.

Quid generatim censendum sit de Præcepti Decalogi, eorumque obligatione?

SUMMARIUM.

1 *Decalogi præcepta, quæ? Dividuntur in Præcepta primæ, & secundæ Tabulæ.*
2 *Excellentia Præceptorum Decalogi.*
3 *Ea sunt de Jure naturali.*
4 *Atque obligant pro quocunque statu.*
5 *Solvitur instantia de sanctificando die Sabbati.*
6 *Alia instantia de Idololatria.*
7 *Causa dispositiva ad Idololatriam, quæ? Ejusdem causa consummativa.*
8 *Omnia præcepta moralia reducuntur ad Præcepta Decalogi.*
9 *Mandatum de diligendo Deo, & Proximo, an reducatur ad Decalogum?*
10 *Quomodo ad id reducantur Præcepta circa ceremonias veteris legis, & ritus Sacramentorum, Legesque cæteræ?*
11 *Violatio omnium Præceptorum Decalogi est ex genere suo mortalis.*
12 *Per accidens tamen potest esse venialis.* (a) Ut dictum Tract. 3. Dist. 2. n. 8. & 15.
13 *Notabilis differentia inter ipsa Præcepta Decalogi.*
14 *Utrum Deus possit dispensare in Præceptis Decalogi?*
15 *Exempla talis dispensationis.*
16 *Solvitur objectio, ostendendo, ibi interveniſſe veram dispensationem.*

2. RÆcte notavit D. Augustinus *Quæst.* 140. *super Exodum*, Decalogum, in quo Divinæ Legis præcepta continentur, esse omnium Legum Epitomen absolutissimam: Summamque omnium eorum, quæ homini Christiano agenda sunt, in eodem expressam esse fatetur Concilium Colonienſe *in Enchiridio Christianæ institutionis*. Unde si Præcepta ipsius bene intelligantur, sufficient ad omnes actus humanos, tum interiores, tum exteriores, rectè ordinandos; cum omnia præcepta moralia reducantur aliqua ratione ad Præcepta Decalogi. Hinc sit

3. CONCL. I. Præcepta Decalogi sunt de Jure naturali, atque obligant pro quocunque Statu. Ita communis; & ratio est: quia Præcepta Decalogi sunt de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit, & quorum contrarium videtur repugnare rationi. Hinc *Rom. c. 2.* dicitur: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: ejusmodi legem* (id est, scriptam) *non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*

4. Proinde Præcepta Decalogi quocunque tempore obligabant, etiam antequam promulgabantur a Moyse, sive jam in statu Legis Naturæ; atque obligant de facto in statu Legis Evangelicæ, eo quod lumine naturali notum sit, non esse furandum, non blasphemandum, non mentiendum, ac hujusmodi. Quamvis, ut magis memoria tenerentur, ac frequentius in cogitatione versarentur, convenienter postmodum ea fuerint scripta, & a Moyse promulgata, atque a Christo amplius declarata.

5. Si dicas: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, cum ex traditione Apostolorum pro Sabbato colamus Diem Dominicam; ergo hoc præceptum non est de Jure naturali. Resp. distinguendo antecedens. Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, quatenus est ceremoniale veteris legis, conceditur; quatenus est morale, negatur antecedens, & consequentia. Siquidem præceptum de Sabbato sanctificando partim est morale, partim ceremoniale. Morale quidem, quatenus præcipitur, quod homo aliquo tempore vacet rebus Divinis, & sic est de Jure naturali, atque etiamnum obligat, juxta illud *Psalm. 45. Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Ceremoniale vero, quatenus in Lege veteri pro tali cultu determinaba-

tur Dies Sabbatinus, & sic de facto non obligat.

6. Quod si urgeas: Si Præcepta Decalogi sunt lumine naturali nota, quomodo igitur ante Christi adventum Idololatria ferme totum Orbem occupavit, quæ tamen est contra primum Præceptum Decalogi? Resp. Existentiam veri Dei, huncque esse colendum, homines lumine naturali cognoverunt, aut saltem, dummodo voluissent, neque propria malitia excæcati fuissent, ex creaturis hujus Mundi cognoscere potuissent, prout aperte testatur D. Apostolus *Rom. 1. Invisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt &c.*

7. Porro causa dispositiva ad Idololatriam partim fuit inordinatum desiderium præsentiæ mortuorum, quibus erigebant statuas, ut in his velut præsentes cernerentur, qui mortui fuerant: partim tyrannis, ob quam Belus (qui est Nemrod, de quo legitur *Genes. 10.*) a filio suo Nino, Assyriorum Rege, jubebat in erecta sibi statua coli, ut non mortuus, sed deus esse videretur, de quo execrando cultu Beel, nec non & tyrannide diversorum Regum, subditos ad Idololatriam provocantium, toties in S. Scriptura fit mentio. His accessit successu temporis convalescens iniqua consuetudo, qua tantus error pro lege custodiebatur; prout uberius habetur *Sapient. c. 14.* Tandem, Deo ob malitiam hominum permittente, alia causa (quam *consummativam Idololatriæ causam* appellat Doctor Angelicus *2. 2. q. 94. art. 41.*) accessit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, dando in Idolis responsa, & aliqua, quæ mirabilia videbantur, faciendo.

8. CONCL. II. Omnia præcepta moralia possunt aliqua ratione ad Præcepta Decalogi reduci. Ita D. Augustinus *l. De decem Chordis.* Mastrius *disp. 11. Theol. Mor. n. 3.* & communis; idque patet inductione. Siquidem tria prima Decalogi Præcepta ordinant hominem ad Deum, septem vero posteriora ad Proximum; ex quibus priora tria complectuntur aliquo modo, quæcunque ad Dei cultum pertinent, atque explicari solent in Tractatu *De Religione, De Fide, Spe, & Charitate*, & alibi. Porro sub honore Parentibus exhibendo etiam continentur reverentia, sustentatio, obedientia, & alia hujusmodi, tam ipsis, quam cæteris legitimis Superioribus præstanda, & e contra horum obligatio erga sibi subjectos: per sequentia vero sex Præcepta prohibentur omnia nocumenta, quæ possunt proximis inferri in bonis animæ, corporis, fortunæ, & famæ, prout amplius patebit ex dicendis.

9. Objicies I. Mandatum de diligendo Deo, & Proximo, non reducitur ad præcepta Decalogi, sed potius hæc reducuntur ad illud, *Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet, & Prophetæ*; ergo. Resp. negando antecedens: licet enim Præcepta Decalogi ad illa duo mandata Dilectionis Dei, & Proximi, reduci possint, tanquam ad prima principia practica moralia (continentur enim præcepta Decalogi in ipsis, tanquam Conclusiones in præmissis) nihilominus vicissim etiam illa duo mandata reducuntur ad præcepta Decalogi, atque in istis continentur tanquam Præmissæ in Conclusionibus, in quibus per partes explicantur.

10. Objicies II. Si omnia Præcepta moralia continentur aliquo modo in præceptis Decalogi; ergo superfluunt innumeræ aliæ leges, tum Divinæ, tum Humanæ, Civiles, sive Ecclesiasticæ. Resp. negando consequentiam. Siquidem, ut taceantur plurimæ Leges ceremoniales veteris Legis, nec non & Præcepta Legis Evangelicæ circa ritus Sacramentorum, quæ non sunt Jure naturali cognita, sed pendent a libera voluntate Dei, neque aliter ad Decalogum reduci possunt, nisi quatenus Jure naturali docemur, Deum esse colendum Ceremoniis sacris a se ordinatis; atque supposita Divina institutione, ac revelatione, Fide instituimur, hosce sacros ritus Sacramentorum a Deo præceptos esse: Ut, inquam, hujusmodi leges, taceantur, omnes aliæ Leges aliquo modo reduci possunt ad præcepta Decalogi, utpote quæ explicant, atque ad casus speciales juxta rerum, temporum, locorum, personarum, aliarumque circumstantiarum exigentiam applicant, eorumque determinant obligationem: alioquin, si lex aliqua pugnaret contra præceptum Decalogi, eo ipso foret injusta.

11. CONCL. III. Omnium & singulorum præceptorum Decalogi violatio, ex genere suo est peccatum mortale, quamvis per ac-

accidens non raro a mortali excuſet tum parvitas materiæ, ubi dari poteſt (non enim ſemper, ac in omnibus dari poteſt, ut patet in Juramento falſo, in blaſphemia, & nonnullis aliis) tum defectus deliberationis, aut plenæ advertentiæ: Ita communis. Prior pars patet: quia omnia Præcepta Decalogi verſantur circa talem materiam, cujus violatio graviter repugnat Dilectioni Dei, vel Proximi, aut alteri virtuti; niſi excipere placeat Mendacium jocoſum, & officioſum, cujus utriuſque prohibitio ad octavum præceptum Decalogi, cæteroquin ex genere ſub mortali obligans, reducitur.

12. Altera pars liquet ex eo, quia generaliter ad peccatum mortale requiritur plena advertentia rationis, ac deliberatio voluntatis; alioquin, ſi eſt ſemiplena, ſeu imperfecte ſolum, ex peccato de genere ſuo mortali, fit per accidens peccatum veniale, (a) quo modo & perjurium, ſi fit ex aliqua inadvertentia, poteſt reddi veniale.

13. CONCL. IV. Inter Præcepta Decalogi eſt notabilis differentia, quod aliqua eorum ſimpliciter loquendo, obligent, poſitis quibuſcunque circumſtantiis; quædam vero non ſimpliciter & abſolute obligent, ſed ſub certis ac determinatis ſolum circumſtantiis. Ita Maſtrius *loc. cit. n. 6.* & alii, ac probatur inductione. Nam in primis præcepta illa, quibus prohibetur Odium Dei, Idololatria, Perjurium, Blaſphemia, Mendacium, & alii tales actus intrinſece mali, ſemper obligant poſitis quibuſcunque circumſtantiis; ita ut actus oppoſiti in nullo prorſus caſu reddantur liciti, etiamſi quis poſſet vitam ſuam ſalvare, aut totum mundum redimere. E contra vero præceptum non furandi, non occidendi, & quædam ſimilia, obligant ſolum ſub certis circumſtantiis; ut puta ne quis furripiat rem alienam domino rationabiliter invito, ne proximus indebite occidatur &c. Et quidem manentibus talibus circumſtantiis ſemper obligant: ſi vero mutentur, non obligant: unde in extrema neceſſitate licite quis furripit rem proximi, ſicuti & in bello juſto licita ſunt ſpolia hoſtium; ſimiliter malefactores, & hoſtes in bello juſto, recte occiduntur.

14. Ex his patet reſponſio ad illam quæſtionem inter Theologos agitatam, utrum Deus poſſit diſpenſare in Præceptis Decalogi? Reſp. enim, quamvis Nominales affirment, Deum poſſe diſpenſare in omnibus præceptis Decalogi, Thomiſtæ vero id abſolute negent: nihilominus cum Doctore ſubtili 3. *diſt.* 37. *q. un.* mediam ſententiam eſſe tenendam, & dicendum, quod in illis Præceptis Decalogi, quæ ſunt de Jure naturali ſtricte ſumpto (ut eſt præceptum non blaſphemandi, non pejerandi &c.) Deus non poſſit diſpenſare; bene tamen diſpenſare valeat in aliis, quæ non ſunt de Lege naturali ſtricte, ſed ſolum large accepta, ut eſt præceptum non occidendi, non furandi &c. Quæ eatenus dicuntur eſſe de lege Naturæ, quatenus regulariter loquendo, ac ſeclusis ſpecialibus circumſtantiis, ſunt conſona primis principiis, & concluſionibus Legis Naturæ.

15. Porro in hiſce poſterioribus poſſe Deum diſpenſare, ita videlicet, ut accedente Divina authoritate licitum evadat, quod alioquin illicitum foret, probatur ex S. Scriptura. Sic quippe Deus diſpenſavit cum Abrahamo, ut potuerit filium ſuum innocentem Iſaac occidere, aut ſaltem voluntatem efficacem occidendi habere. Similiter diſpenſavit cum Hebræis exeuntibus de Ægypto, ut licite potuerint optima quæque vaſa ejus, aurea & argentea, ſibi mutuo data, auferre. Item diſpenſavit cum iiſdem Judæis in Polygamia, ſeu ſimultanea pluralitate uxorum, in Libello repudii, & nonnullis aliis hujuſmodi.

16. Si dicas: in prædictis caſibus non interveniſſe veram diſpenſationem quoad præcepta Decalogi, ſed tantum eſſe factam mutationem materiæ Præcepti, aut poſitionem alicujus circumſtantiæ, ſub qua Leges illæ Juris naturalis non amplius obligabant: nam (inquies) præceptum non occidendi, aut non furandi &c. ſolum prohibet furtum, vel homicidium indebite factum; quale non eſt, ſi id fiat ex conceſſione, vel mandato Dei, qui habet ſupremum in res noſtras, vitamque dominium: Reſp. hoc parum urgere: nam diſpenſatio tunc accidit, quando ab habente legitimam facultatem fit relaxatio Juris communis: Atqui talis relaxatio Juris communis fit in caſibus poſitis: quia accedente mandato Dei poterat Abraham licite velle occidere Iſaac innocentem, quod alioquin non potuiſſet: & ſimiliter ex conceſſione Divina licite potuerunt Judæi auferre bona Ægyptiorum (non obſtante, quod furtum proprie non admiſerint) quæ alioquin ſine peccato auferre non potuiſſent; ergo tunc facta eſt vera diſpenſatio. Et certe, ſi hinc nulla interveniebat diſpenſatio proprie dicta, ſed ſola mutatio materiæ præcepti,

cepti, sequitur, nullam omnino dari proprie dispensationem, sed omnes prorsus dispensationes esse meram legis cessationem, ortam ex mutatione materiæ, & circumstantiarum: nam superveniente dispensationis legitimè circumstantia, cessat semper ac ubique obligatio legis respectu dispensati.

QUÆSTIO II.

Quænam sub Primo, & Secundo Præcepto Decalogi contineantur?

SUMMARIUM.

17 *Divisio Præceptorum Decalogi juxta quosdam.*
18 *Communior eorum divisio, hujusque ratio.*
19 *Præceptum primum Decalogi, quale?*
20 *Et quæ præcipiat, ac prohibeat?*
21 *De his remissive.*
(b) Tract. 4. & 5. per totum.
22 *Præceptum secundum Decalogi, quod & quale?*
23 *Quænam eodem prohibeantur, & præcipiantur?*
24 *De his remissive.*
(c) Tr. 6. Dist. 2. & 3. per totum.
(d) Nempe Tr. 5. per totum & Tr. 6. Dist. 1.

17. ADvertendum, quod non desint SS. Patres, qui distinguendo præcepta Decalogi inter se, ponunt quatuor Præcepta pertinentia ad Deum, & sex pertinentia ad Proximum; qui proinde Præceptum de *Non concupisces &c.* ad unicum revocant; primum autem, vel secundum Præceptum dividunt in duo; prout faciunt S. Eusichius, & S. Hieronymus, atque Origenes, relati a D. Thoma 1. 2. *q.* 100. *art.* 5.

18. Communior tamen, & magis recepta est divisio Præceptorum Decalogi, quam ponit D. Augustinus *Quæst. 71. in Exodum*, ut sint tria Præcepta primæ Tabulæ pertinentia ad Deum, & septem Præcepta secundæ Tabulæ pertinentia ad Proximum. Ratio hujus communis divisionis est: quia ea, quæ ad Deum pertinent, convenienter ad tria Præcepta reducuntur. Deinde, cum concupiscentia uxoris Proximi spectet ad concupiscentiam carnis, & concupiscentia bonorum temporalium Proximi pertineat ad concupiscentiam oculorum; recte D. Augustinus duo de his Præcepta distinxit, juxta illam generalem divisionem peccatorum 1. *Joan.* 2. assignatam, ibi: *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Hac igitur præceptorum Decalogi divisione retenta, quam posuit D. Augustinus, sit

19. CONCL. I. Primum Præceptum Decalogi ita sonat: *Ego sum Dominus Deus tuus &c. Non habebis deos alienos coram me*, uti legitur *Exod. c.* 26. Et hoc præceptum partim est affirmativum, partim negativum; ex una enim parte aliquid præcipit, & ex altera aliquid prohibet, prout observat Catechismus Romanus *part.* 3. *cap.* 2. Estque sensus Præcepti: *Me verum Deum cole, & diis alienis cultum non adhibebis.*

20. Et quidem, quatenus hoc Præceptum est affirmativum, seu quatenus quidpiam agendum præcipit, versatur illud circa actus virtutis Religionis; mandatque, uni Deo verum cultum, venerationemque debitam esse adhibendam; atque insuper ad hoc Præceptum revocantur, quæcunque pertinent ad tres Virtutes Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem, utpote quibus immediate attingimus Deum, tanquam objectum, atque ultimum Finem nostrum. Quatenus vero præceptum illud est negativum, prohibetur per illud non solum Idololatria, atque omnis superstitio, sed etiam Infidelitas, Desperatio, atque Odium Dei, omneque aliud hujusmodi peccatum.

21. Quia igitur de Religione, ejusque diversis actionibus, atque oppositis vitiis, nec non & de Fide, Spe, & Charitate, in propriis Tractatibus jam actum est, (b) alia circa primum Præceptum Decalogi hoc loco dicenda non superfunt: unde ad secundum pergendo, sit

22. CONCL. II. Secundum Præceptum Decalogi *c.* 20. *Exod.* his verbis exprimitur: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et similiter hoc præceptum, etsi verbis negativis comprehendatur, partim est affirmativum, partim negativum: nam dum prohibet assumere Nomen Domini in vanum, vel falso jurando, vel aliter Sacrosanctum Dei Nomen vane atque irreverenter usurpando, polluendo, aut contemnendo; simul præcipit, debitam Divino Nomini reverentiam, atque honorem exhibendum esse.

23. Itaque in primis hoc secundo præcepto Decalogi prohibetur, ne Divinissimum Nomen quoquo modo vane seu irreverenter assumatur, aut falso jurando, aut Nomen Dei

in

in leviſſimis rebus temere ad teſtimonium adducendo, aut hoc Sanctiſſimum Nomen blaſphemando, maledicendo, ſive convitiis inſectando, aut etiam Vota male reddendo, & hujuſmodi. Deinde præcipitur debitus honor Divino Nomini impendendus, ac reverentialis ejuſdem invocatio; ſimulque, ut in Nomine iſto juremus in veritate, juſtitia, & judicio, juxta illud *Jeremiæ* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Quibus addere oportet nuncupationem Votorum, & debitam eorum præſtationem, prout Pſalmiſta ait: *Pſalm.* 75. *Vovete, & reddite Domino Deo veſtro.*

24. Cæterum, quia tum de Juramento, ejuſque conditionibus, atque oppoſito vitio Perjurii, tum de Voto, ejuſque obligatione, atque ceſſatione, abunde jam ſuperius (c) dictum eſt; reliqua vero, reverentialem Divini Nominis aſſumptionem concernentia, comprehendantur in Tractatu de Religione, (d) non oportet eadem hoc loco repetere.

QUÆSTIO III.

De Tertio Præcepto Decalogi, ejuſque obligatione.

SUMMARIUM.

25 *Præceptum tertium Decalogi, quale? Et ratio Ordinis.*

26 *Præceptum hoc partim eſt morale, partim ceremoniale.*

27 *Quatenus morale, obligat de facto. Non vero, quatenus ceremoniale.*

(e) Ut dictum Tr. 2. d. 2. q. 1.

28 *Pro Sabbato ſubſtituta eſt Dies Dominica.*

29 *Idem Præceptum eſt & affirmativum, & negativum.*

(f) Tr. 10. d. 1. per totum.

25. TErtium Decalogi Præceptum his verbis expreſſum habetur *Exodi c.* 20 *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices.* Et quidem iſtud ordine pulcherrimo ſubjungitur duobus primis: nam quia ex Lege Naturæ debemus Deo Fidelitatem, Reverentiam, & Famulatum, ipſumque tum corde, tum ore, tum opere honorare; hinc in primo Decalogi præcepto inſtruimur quoad interiorem cultum, Fidelitatemque Deo exhibendam, quæ conſiſtit in agnitione, cultuque unius veri Dei, & falſorum deorum reprobatione: in ſecundo docemur, Reverentiam Deo, ac Divino Nomini impertiri, ejuſque Nomen verbis pravis in vanum non uſurpare: & nunc in tertio Præcepto inſtruimur debitum Deo Famulatum in gratiarum actionem, pro perceptis beneficiis Creationis, Redemptionis, aliiſque innumeris, devote præſtare; quod fit diem Sabbati ſanctificando, modo explicando. Hinc ſit

26. CONCL. I. Tertium iſtud Præceptum partim eſt morale, & partim ceremoniale. Ita communis, eſtque breviter jam dictum ſuperius *n.* 5. Et quidem hoc Præceptum cenſetur eſſe morale, atque ex ipſa Lege naturali deſcedens, quatenus per id abſolute præcipitur, ut homo ſepoſitis temporalibus negotiis aliquod vitæ ſuæ temporis ſpatium Divino cultui impendat, religioniſque exercitiis vacet: ad hoc enim tenetur homo ex inſtinctu ipſius naturæ. Ceremoniale vero eſt, quatenus hoc tempus colendi Deum juxta Legem Moſaicam debebat eſſe dies Sabbati.

27. Priori modo, ſeu quatenus eſt morale, Præceptum hoc omnes ſemper & eodem modo obligavit, & obligat: cum ab ipſa Lege naturali derivetur obligatio, ut quandoque Deum veneremur, colamuſque ob beneficium Creationis, Conſervationis, aliaque innumera beneficia: idque partim in ipſum credendo, ſperando, eumque ſuper omnia diligendo, partim eundem diverſis Religionis actibus humiliter colendo. Cæterum poſteriori modo, ſeu quatenus eſt unum ex Præceptis Ceremonialibus Legis Moſaicæ, cum poſt Chriſti adventum, atque inducta Lege Evangelica, omnia Præcepta Ceremonialia veteris Legis exſpiraverint, (e) utpote quæ fuerunt umbra futurorum per Chriſtum jam impletorum, ſicque de facto ſuperſtitioſe obſervarentur ob falſam eorundem ſignificationem: hinc etiam iſtud tertium Præceptum Decalogi, quatenus ceremoniale eſt, obligare ceſſavit.

28. Unde per ſanctos Apoſtolos loco diei Sabbati, ex inſtinctu Spiritus Sancti, ſubſtitutus fuit in memoriam Dominicæ Reſurrectionis Dies Dominicus; de quo jam fit mentio *c.* 1. *Apocalypſis*, ibi: *Fui in ſpiritu in Dominica die*: & loco aliarum Solemnitatum Judaicarum, ut explicat D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 103. *art. ad* 3. alii ſucceſſive dies feſti per Sanctam Matrem Eccleſiam inſtituti ſunt, atque determinati, ut in illis ſpeciali ratione Deo debitus cultus

per

per pia Religionis exercitia impendantur.

29. CONCL. II. Tertium hoc Præceptum Decalogi partim est affirmativum, partim negativum. Ita communis. Idque desumitur inter alia ex illo *Exodi cap. 16. Requies Sabbati sanctificata est Domino &c. Maneat unusquisque apud semetipsum*, id est (ut explicat Doctor Subtilis 3. *dist. 27. quæst. un. §. quantum ad secundum*) *recolligendo se, & ascendendo ad Deum suum* per actus virtuosos. *Et Ecclesia specificavit quantum ad Missam audiendam in die Dominico, de consecr. dist. 2. cap. Missas.* Unde quatenus hoc Præcepto injungitur exercitium actuum virtuosorum, censetur esse affirmativum: quatenus vero prohibentur opera servilia, atque Judicium mortis & sanguinis, omnisque strepitus Forensis *cap. 1. & seq. de Feriis*, hac ratione Præceptum hoc est negativum. Verum de his ex professo inferius (f) agendo de Præceptis Ecclesiæ.

DISTINCTIO II.

De quarto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quæ sit obligatio Filiorum erga Parentes?

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis quarti præcepti.*
2 *Honor Parentum, tria comprehendit.*
3 *Et sunt actus Pietatis.*
(a) Ut dictum Tr. 7. dist. 2. n. 6. & 7.
4 *Reverentia Parentibus debita, in quo consistat?*
5 *Contra eam qualiter peccetur.*
6 *Amor Parentibus debetur.*
7 *Non tamen hi sunt præferendi Deo.*
8 *Obedientia Parentibus præstanda, & in quibus?*
9 *Filius an possit ingredi Religionem invitis Parentibus?*
10 *Quid, si Parentes sint in gravi necessitate?*
11 *An Filius teneatur egredi ob extremam Parentum necessitatem?*

1. POstquam Supremus Legislator in Præceptis primæ Tabulæ compendiosa, simulque ordinatissima serie tradidisset ea, quæ Divinum Cultum, Honorem, atque Amorem respiciunt: declaraturus in altera, eaque secunda Tabula, quæ ad Dilectionem proximi pertinent, sapientissime primo loco ponere dignatus est Præceptum de honore Parentibus impendendo, utpote qui post ipsummet DEUM sunt particulare principium nostrum, *Exodi cap. 20.* dicens: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Et addidit: *Ut sis longævus super terram.* Ad quæ Verba Æternæ Veritatis respiciens D. Paulus *Ad Ephes. 6.* subjungit: *Quod est mandatum primum in promissione.*

2. Cæterum, ut notat Catechismus Romanus, & unanimis Doctorum, nomine honoris Parentibus exhibendi tria præcipue significantur, videlicet Reverentia, Amor, & Obedientia. Addunt nonnulli sustentationem Parentibus indigentibus submini-strandam: verum hæc commode reducitur ad amorem eisdem impendendum.

3. Notandum autem, quod prædicta tria sint actus propriæ virtutis, quæ *Pietas* dicitur; estque specialis virtus sub Justitia contenta, tanquam pars potentialis ipsius: (a) cum enim ad rationem Justitiæ pertineat, reddere cuique debitum suum, etiam Pietas qua Parentibus debitum amorem, honorem, atque obedientiam præstamus, merito sub ipsa contineri censetur. Neque enim hic sumitur pietas pro studio internæ devotionis, ac sinceri affectus erga Deum & proximum, quomodo passim accipitur in S. Scriptura, ut 1. *Timoth. 4. Exerce se ipsum ad pietatem*, & alibi. Sed sumitur hic Pietas pro illa speciali virtute, qua colimus Parentes, tanquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctores, debitam ipsis reverentiam, amorem, & obedientiam præstando.

4. CONCL. I. Quantum attinet ad reverentiam, ex virtute Pietatis tenemur exhibere cultum, & reverentiam parentibus, non solum externam, quæ præstatur signis & officiis externis, ut puta ipsis assurgendo, famulando, honorifice de illis loquendo &c. sed etiam internam, quæ consistit tum in positivo actu recognitionis superioritatis, bene-

benevolentiæ, æstimationis, & cujusdam timoris filialis: tum in fuga vilipensionis, malevolentiæ, rancoris, contemptus interni, ac hujusmodi pravorum affectuum. Ita Herincx *disp. 10. de Religione, quæst. 1. n. 2.* Bonacina *p. 2. disp. 6. q. un. pun. 2.* & alii.

5. Hinc qui verbo, gestu, aliove signo exteriori gravem, juxta morem Regionis, ac communem hominum æstimationem, Parentibus inferunt irreverentiam, peccant mortaliter, juxta quod *Exodi cap. 21.* dicitur: *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Et *Deut. 27. Maledictus, qui non honorat Patrem suum, & Matrem.* Quinimo notant Doctores communiter, injuriam, quæ alicui hominibus illata mediocris foret, posse esse gravem, si Parentibus inferatur. Sic, prout exemplificat Bonacina *loc. cit.* & Basæus *V. Filius n. 4.* graviter peccant filii, qui Parentes animo deliberato ad notabilem provocant iracundiam verbis contumeliosis. Item & ille mortaliter peccat, qui parentem percutit, etiamsi hæc percussio cæteroquin levis foret. Idem dicendum censet, si Filius cum sufficienti deliberatione manum ad percutiendum elevet: hæc enim communi hominum sensu gravis in Parentes injuria, & irreverentia reputatur. Verum ista intelligenda sunt per se loquendo, ac nisi indeliberatio actus a mortali excuset.

6. CONCL. II. Quantum attinet ad Amorem, quo filii tenentur suos Parentes prosequi, obligatio hæc certa est. Nam cum quilibet Jure Naturæ teneatur diligere Proximum suum, quanto magis proprios Parentes utpote sibi conjunctissimos, & amplius præcæteris proximos, cum ab ipsis vitam, & esse suum post Deum acceperit?

7. Parentes tamen idcirco non sunt præferendi Deo, neque magis præ ipso diligendi, juxta illud Salvatoris *Matth. 10. Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Et *Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & Matrem &c. non potest meus esse discipulus.* Non quod re ipsa, & absolute odio haberi debeant Parentes, sed comparative & respective ad Deum: tum quia Deus magis appretiative diligendus est: tum etiam, quia si Parentes quidpiam mali, seu illiciti præcipiant, quodque esset contra legem Dei, eisdem non est obediendum, juxta illud *Act. 4. Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.* Hinc S. Gregorius Papa *Hom. 37. in Evangelia*; ad propositum sic loquitur: *Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, ut uxorem, & eos, qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, & quos proximos novimus, diligamus, & quos adversarios in via Dei patimur, odiendo, & fugiendo nesciamus.*

8. CONCL. III. Tandem quantum ad Obedientiam, certum quoque est, Filios teneri obedire Parentibus quidpiam legitime præcipientibus. Unde & Apostolus *ad Ephes. 6.* ait. *Filii, obedite parentibus vestris in Domino*, cum pluribus concordantiis. Et quidem tenentur ipsis obedire in iis, quæ spectant ad bonos mores, vel ad domus gubernationem, ita ut, si obedire recusent in materia gravi, & magni momenti, peccent mortaliter; idque multo magis dicendum, si id ex contemptu, aut animi obstinatione faciant. In rebus autem pravis, seu quæ sine peccato fieri nequeunt, obedire non tenentur juxta dicta *num. præced.* Verum occasione dictorum

9. Quæres: an Filius possit ingredi religionem invitis Parentibus? Resp. cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 189. art. 6.* & Doctoribus communiter: Si parentes non sint constituti in gravi necessitate, ita ut Filiorum obsequio multum indigeant, possunt Filii Religionem intrare etiam contra præceptum Parentum. Ratio est: quia in statu eligendo Filius est sui Juris, ac proinde post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt Divini obsequii. Insuper magis est obediendum vocanti Deo, quam parentibus carnalibus. Unde Christus *Matth. 8.* reprehendit Discipulum, qui nolebat eum statim sequi intuitu paternæ sepulturæ. Et S. Hieronymus *in Epist. ad Heliodorum*, quem refert D. Thomas 2. 2. *quæst. 101. art. 4.* ibi: *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum Crucis evola: genus summum pietatis est, in hac re fuisse crudelem.*

10. Dicitur notanter, *si parentes non sint constituti in gravi necessitate.* Etenim si Parentes in tanta necessitate constituti existant, quod ipsis commode aliter, quam per obsequium Filiorum subveniri non possit, non licet Filiis prætermisso parentum obsequio Religionem ingredi, sed debent eis remanendo in sæculo subvenire; idque tum Jure naturali, tum Divino, de honorandis Parentibus: dummodo remanendo in sæculo possint subvenire tali necessitati Parentum, & ingrediendo non possint. Ita Doctor

ctor Angelicus *cit. quæst.* 189. *art.* 6. & *q.* 101. *art.* 4. estque communis. Unde inter alias conditiones recipiendorum in Ordinem Seraphicum numeratur & hæc, quod non relinquant Parentes in seculo in gravi necessitate constitutos. Siquidem & Christus Dominus *Matth.* 15. graviter redarguit Pharisæos, qui intuitu Religionis, & muneris Deo per filios oblati honorem, id est, sustentationem Parentibus debitam subtrahebant.

11. Quinimo si Filius jam ingressus sit religionem, in eaque Professionem emiserit, Parentes autem ejus in extremam necessitatem ex casu aliquo devolvantur; tenebitur Filius, admonito prius suo Superiore, ac nisi mediante hujus vigilantia Monasterium sive Religio, æque bene succurrere possit, ac velit, egredi ad subveniendum extremæ suorum Parentum necessitati, dummodo verisimile sit, quod egrediens possit ipsis subvenire: ad hoc siquidem obligat Filium ipsa Lex Naturalis, & Divina. Si autem necessitas parentum sit tantum gravis, non tenetur egredi, tenetur tamen salva sui Prælati obedientia, & suæ Religionis statu, pium studium adhibere, qualiter suis Parentibus succurrat, aut per alios subveniatur.

QUÆSTIO II.

De Obligatione Parentum erga Filios?

SUMMARIUM.

12 *Parentum obligatio erga liberos.*
13 *Tria generatim debent Parentes liberis.*
14 *Alimentatio necessaria, quid involvat?*
15 *Mater primo triennio tenetur alere prolem, postea pater.*
16 *Limitatur hoc.*
17 *Parentes debent thesaurizare filiis, quomodo?*
18 *Parentes tenentur instruere liberos in necessariis ad salutem.*
19 *Tenentur liberis relinquere libertatem circa electionem status.*
Excommunicantur, qui cogunt mulierem ad ingressum Monasterii.

12. SIcut Filii erga Parentes, sic etiam Parentes erga Filios ad aliqua charitatis officia obligantur. Et nomine parentum intelliguntur non tantum ipsi Genitores, sed etiam Avus, Proavus, aliique Ascendentes. Nec refert, quod hoc Præceptum Decalogi de sola Filiorum obligatione loquatur. Nam, quia reciprocam obligationem ipse naturalis instinctus, & affectio Parentum erga liberos satis inculcat, necesse non fuit, speciali præcepto eandem explicare juxta communem adagium: *Per naturam sensualitatis amor potius descendit, quam ascendit.*

13. CONCL. I. Ex hoc Parentum amore erga Filios tria potissimum Parentes illis debent. Primum, est alimentatio necessaria. Secundum, instructio in Fide, Religione, & bonis moribus. Tertium, cura, studium, & diligentia, ut in certo vitæ statu, pro conditione personæ Liberi collocentur. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Mor. n.* 94. *& seq.* & communis aliorum.

14. Tenentur itaque in primis Parentes gravi obligatione juris naturalis, curare conservationem, & educationem Liberorum suorum; hoc est subministrare alimenta, & alia vitæ necessaria, puta, victum, vestitum, habitationem, & tempore adversæ valetudinis competentes medicinas, & hujusmodi. Hoc tamen intelligendum est, quamdiu Filii illis indigent, nec sibi ipsis providere possunt.

15. Et quidem ad Matrem proprie spectat, alere Filios, & Filias usque ad finem tertii anni; simulque lactare Filios per se, vel per bonam nutricem, quando justa de causa per se non potest. Post triennium vero Liberorum educatio usque ad emancipationem pertinet ad patrem, ut dicitur *l. Nec filium, C. de Patria potestate.* Unde illi vulgati versiculi.

Mater alit puerum primum, primoque minorem:
Majorem vero pascere patris erit.

16. Hoc tamen limitandum primo, nisi Mater dives sit, & Pater pauper: tunc enim etiam post triennium spectabit ad Matrem, alere Filium. Limitandum ulterius, nisi Pater ex infidelitate conversus ad veram Fidem, Matre in infidelitate permanente, petat Filium etiam triennio minorem sibi assignari, ut eum ad veram Fidem perducat: quia tunc id erit faciendum, prout habetur *c.* 2. *de Conversione Infidelium*, juncta Glossa ibidem. Idque merito statutum est in favorem Fidei Christianæ: *nam summam esse rationem, quæ pro religione facit*, habetur *l sunt personæ, ff. de Religiosis & sumpt. funerum.*

17. Huc accedit obligatio, qua Pater tenetur providere Filiis in futurum, quantum hon-

honeſte poteſt, habita ratione circumſtantiarum particularium: ita ut ſi poſſit, vel relinquat illis ſufficientem hæreditatem ad vitæ ſuſtentationem, & conditionem ſtatus: vel certe ea ratione dirigat, ut ipſimet addiſcendo aliquam artem, aut ſcientiam, poſſint ſibi ipſis providere de neceſſariis. Et hoc innuunt illa verba Apoſtoli 2. *Corinth.* 12. *Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed Parentes filiis.* Nam Filii per accidens duntaxat, hoc eſt, propter ſupervenientem eorum neceſſitatem, tenentur ſuccurrere Parentibus; e contra vero Parentibus per ſe convenit, ut ſubveniant Filiis; & propter hoc non ſolum ad horam debent eis ſubvenire, ſed ad totam ſuam vitam, quod eſt *theſaurizare*, ut optime notat Doctor Angelicus 2. 2. *quæſt.* 101. *art.* 2. *ad* 2. Hinc inferunt Filliucius *tract.* 28. *part.* 2. *num.* 28. Bonacina *cit. diſp.* 6. *punct.* 3. & alii, Parentes illos graviter peccare, qui diligentiam ſaltem mediocrem non adhibent, ut bona acquirant, quibus Filii alantur, & hæreditatem habeant juxta ſui ſtatus conditionem: vel ſi bona dilapidando, impotentes ſeſe reddant ad liberos honeſte ſecundum ſtatum ſuum educandos, & dotandos.

18. Quantum ad alteram Parentum obligationem, tenentur ii ſub gravi obligatione inſtruere Liberos per ſe, vel per alios, in neceſſariis ad ſalutem. Unde procurare tenentur, ut rudimenta Fidei addiſcant, ſcilicet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apoſtolorum, Præcepta Decalogi, & Eccleſiæ, neceſſariam doctrinam de Sacramentis, & alia hujuſmodi. Debent inſuper illos verbis & exemplis, addita etiam, ſi opus fuerit, charitativa correctione, & paterna caſtigatione, ad bonos mores, ac vitam Chriſtianam inducere, & a peccatorum occaſionibus avertere. Et quidem graviter peccant Parentes, ſi in talibus fuerint notabiliter negligentes; cum a tali eorum inſtructione plurimum pendeat ſalus Liberorum, & bona horum converſatio per vitæ decurſum: nam, ut *Proverb. cap.* 22. legitur: *Adoleſcens juxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.*

19. Tertio tenentur Parentes Liberis relinquere libertatem circa electionem ſtatus, ita ut eum eligere ſinant, ad quem ipſos a Deo vocari cognoverint. Unde graviter peccant Parentes, ſi abſque juſta cauſa Filios impediant, ne Religionem ingrediantur; aut e contra, ſi eos invitos dolis, vel minis ad ingreſſum Religionis cogant. Quinimo Concilium Trident. *Seſſ.* 25. *de Regularibus*, *cap.* 18. excommunicat omnes, & ſingulas perſonas, quæ quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut quamcunque aliam mulierem invitam, præterquam in caſibus a Jure expreſſis, ad ingrediendum Monaſterium.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Subditorum erga Superiores, & e contra.

SUMMARIUM.

20 *Parentum nomine, qui omnes hic comprehendantur?*
21 *De Obligatione Subditorum erga Superiores.*
22 *Præſertim erga Prælatos Eccleſiæ.*
23 *Superiorum obligatio erga Subditos, qua?*

20. ETſi nomine parentum, quos in honore habendos eſſe ſtatuitur hoc quarto Præcepto Decalogi, præcipue intelligantur ii, qui eos ſecundum carnem genuerunt: nihilominus hoc nomine, ſimul ac præſenti Præcepto, omnia ea perſonarum genera comprehenduntur, quæ quandam in nos ſuperioritatem habent, & ad ſequentia quatuor capita communiter reducuntur. Primum eſt Parentum, qui ſecundum carnem nos genuerunt. Alterum eſt Superiorum, poteſtatem ſpiritualem in nos habentium: ut ſunt Epiſcopi, Curati, Paſtores &c. Tertium eſt Superiorum, poteſtatem in nos ſæcularem habentium: quales ſunt Reges, Principes, Duces, & Domini. Quartum eſt aliorum, qui aliquam ſuper nos poteſtatem habent: quales ſunt Magiſtri, Tutores, & hujuſmodi. Hinc

21. Infertur I. Quod ea, quæ de officiis & obligationibus filiorum erga Parentes, & parentum erga filios, hactenus dicta ſunt, ſervata debita proportione etiam intelligi debeant de officiis & obligationibus Pupillorum erga Tutores, & alios parentum vicem gerentes: item de officiis & obligationibus ſervorum, ſubditorum, & quorumcunque inferiorum erga Dominos, aut Superiores ſuos, & e contra. Maſtrius *cit. diſp.* 11. *n.* 98. Navarrus, Bonacina, Toletus, & alii paſſim; idque ex *c.* 6. *ad Epheſios* & *c.* 3. *ad Titum*, & aliis pluribus S. Scripturæ locis ſatis obviis clare liquet.

22. Infertur II. Quod Chriſtiani omnes teneanten-

neantur sub gravi culpa obedire summo Pontifici, utpote Christi in Terris Vicario, in rebus ad fidem, & Christianam disciplinam pertinentibus. Similiter, quod Diœcesani Episcopis, Parochiani Parochis, Servi Dominis, Subditi Superioribus, & populi Principibus suis, obligentur præstare obedientiam in his, in quibus respective ipsis subsunt; eisque reverentiam, & amorem specialem, aliaque officia, quotiescunque recta ratio & prudentia id postulat, exhibere.

23. Infertur III. Quod vicissim etiam omnes superiores teneantur ad diligenter gerendam sibi Subditorum curam, tum in temporalibus, tum in spiritualibus, prout cujusque officium & conditio postulat. Ratio est: quia ejusmodi superiores sunt caput Subditorum, ideoque tenentur quodam modo, servata tamen proportione, ad eadem, ad quæ parentes erga filios. Totam hanc superiorum erga subditos, horumque erga Superiores obligationem, paucis complectitur Apostolus *ad Hebræos cap. 13.* scribens; *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant*, QUASI RATIONEM PRO ANIMABUS VESTUIS REDDITURI.

DISTINCTIO III.

De quinto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam quinto Præcepto Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Hoc Præcepto prohibetur quodcunque homicidium, simulque*
3 *Damnum injustum corporis: Mutilatio enormis & non enormis;*
4 *Quin etiam interior voluntas deliberata occidendi, vel injuste ladendi proximum.*
5 *Intellectus verborum Christi, Matth. 5.*
6 *Tres gradus ad homicidium.*
7 *Quæ alia hoc quinto Præcepto prohibeantur?*
(c) Tr. 3. dist. 3. q. 5. Tr. 9. d. 6. q. 2. & 3.
8 *Quomodo intelligendum*, Cogitationis pœnam nemo patitur?

1. AGgredimur nunc ea præcepta Decalogi secundæ Tabulæ, quæ sunt negativa, seu quibus expresse prohibetur, quodcunque jus proximi violare, aut ipsum in bonis suis injuste lædere. Quia vero inter alia bona hominis primum locum obtinet vita, merito in hoc quinto præcepto Decalogi per illa verba, *Exodi 20. Non occides*, severissime a Deo interdicitur homicidium, ac quæcunque injusta læsio corporalis proximi. Hinc sit

2. CONCL. I. Hoc quinto præcepto Decalogi prohibetur quodcunque homicidium injuste illatum, tam proximi, quam sui ipsius. Ita certa, & communis, ac habetur expresse *c. Si non licet, 23. q. 5.* atque patet ex illis generalibus verbis, *Non occides*. Et quidem hoc præcepto non solum homicidium opere consummatum, quod est ultimum damnum in corpore, videlicet mors, sed etiam quodcunque aliud damnum injustum in corpore citra mortem inferri prohibetur.

3. Porro hujusmodi damnum injustum in corpore citra mortem, aliud est irremediabile, ut mutilatio: aliud remediabile, ut vulneratio, aut alia læsio curabilis. Rursus mutilatio alia est enormis, quæ impedit ex toto actum aliquem humanum, qui competeret homini secundum illam partem amputatam; prout contingit in amputatione manus dexteræ: Alia non enormis, id est, non impediens actum humanum: ut amputatio digiti, vel alicujus partis digiti. Scotus 4. *dist. 15. q. 3. §. de secundo*, & alii.

4. CONCL. II. Quinto isto præcepto Decalogi non tantum prohibetur homicidium exterius, sicut intelligebat populus carnalis Judæorum in Veteri Testamento, qui solum reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipsa Lege mosaica: sed etiam secundum verum intellectum, atque authenticam declarationem Supremi Legislatoris, prohibetur interior deliberata voluntas occidendi, vel lædendi proximum ex iracundia. Ita siquidem Christus Dominus *Matth. c. 5.* docuisse legitur: *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: Qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem*

tem dico vobis: quia omnis, qui iratcitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Quibus verbis manifeste Christus rejicit errorem Judæorum, putantium, quod solum homicidium exterius hoc Præcepto prohibeatur, dum etiam iram, seu quemlibet injustum vindictæ appetitum prohibitum esse ostendit.

5. Ubi pro clariori dictorum verborum, & sententiæ severioris intelligentia, advertendum est cum S. Thoma 2.2. *q.* 158. *art.* 3. *ad* 2. quod ibidem Dominus loquatur de illo motu iræ, in quo quis appetit Proximi occisionem, aut quamcunque gravem læsionem: nam talis appetitus, si consensus rationis plene ac perfecte supervenit, est peccatum mortale; quod ipse contextus verborum satis indicat.

6. Advertendum ulterius cum Lessio *lib.* 4. *de just. & jur. cap.* 4. *n.* 26. & aliis, quod Salvator noster dictis verbis explicaverit tres gradus ad homicidium. Primus, est ira interna optans mortem Proximi. Secundus, eadem ira prorumpens in contumeliam, sed leviorem, qui indicatur per ly *raca*, quod juxta D. Augustinum est interjectio spernentis, & adversantis. Tertius, eadem ira erumpens in contumeliam gravem, & manifestam, qualis indicatur per ly *fatue*.

7. CONCL. III. Insuper hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcunque convitium, aut probrosum & injuriosum verbum ex ira, vel appetitu vindictæ prolatum in Proximum; item & quilibet iræ motus, præscriptum a ratione modum excedens; similiter etiam injustus vindictæ appetitus, etiamsi neque actu, neque ullo verbo, aut signo exteriori prodatur. Ita Doctores Catholici passim, & patet ex præallegatis verbis Christi Domini. Sed de his alibi. (a)

8. Nec dicas: juxta *L.* 18. *ff. de Pœnis*, & refertur *can. Cognitionis, de pœnit. dist.* 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur*. Resp. enim cum Glossa ibidem communiter recepta, id intelligendum esse coram hominibus; nam cum homo non scrutetur cogitationes, neque percipiat secreta cordium, bene verificatur, quod cogitationis pœnam nemo patiatur ab hominibus. Secus est in ordine ad Deum, qui *scrutatur corda, & renes. Psal.* 7. unde coram Deo cogitatio prava ac deliberata incurrit culpam, & meretur pœnam,

juxta omnes, & patet ex nono, & decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO II.

Quodnam Homicidium sit prohibitum?

SUMMARIUM.

9 *Seipsum directe occidere non licet, absque Divina revelatione.*
10 *Facta quorundam Sanctorum, excusantur.*
11 *Indirecte se occidere ex justa causa, non est illicitum. Hujus exempla.*
12 *Et ratio.*
13 *Non tenemur vitam servare, nisi mediis ordinariis.*
14 *Quid de Religiosis?*
15 *Auctoritate publica possunt occidi malefactores.*
16 *Auctoritate etiam privata potest occidi iniquus aggressor pro tuenda vita &c.*
17 *Servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ.*
Hoc declaratur.
18 *Corollaria.*
19 *Idem licitum pro defendenda pudicitia,*
20 *Si ea aliter defendi nequeat.*
21 *Num liceat pugnis repercutere?*
22 *An liceat occidere furem ob defensionem suarum facultatum, vel honoris?*
23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. *Propositiones diversæ circa hoc damnatæ, & cavendæ.*
30 *Item aliæ Propositiones.*

(b) Partim infra Quæst. seq. n. 37. partim supra Tract. 4. dist. 7. n. 10. & 12.

9. CONCL. I. Absque Divina auctoritate, seu revelatione, non est licitum seipsum directe, atque ex intentione occidere, ad cavendum tandem quodcunque malum. Ita habetur *c. Si non licet* 25. *quæst.* 5. estque certum. Probatur autem partim ex generali prohibitione hujus quinti Præcepti Decalogi; partim ex eo: quia homo non habet jus & auctoritatem in propriam vitam, cum non sit dominus absolutus vitæ suæ (hic enim est solus Deus) sed dumtaxat custos & usuarius, quatenus jus habet custodiendi vitam suam & membra contra quemcunque iniquum aggressorem, eisque utendi ad Dei laudem.

10. Dicitur notanter, *absque Divina auctoritate, seu revelatione:* Tum propter exemplum S. Apolloniæ Virginis, & Martyris, semetipsam in rogum sibi præparatum conjicientis: tum aliorum quorundam Martyrum, ac præsertim Fœminarum, quæ seipsas morti tradiderunt, ne pudicitiam amitterent: id enim fecisse creduntur ex Divina inspiratione, prout eas excusat S. Augustinus *lib. 1. de Civitate Dei c. 20.* & concordat textus *c. si non licet, 23. q. 5.*

11. CONCL. II. Licitum tamen est, justa de causa aliquid facere, vel omittere, unde certo scitur præter intentionem nostram mors secutura; sicque seipsum indirecte occidere. Ita Scotus *4. dist. 14. q. 3. §. de secundo*, & communis aliorum. Probatur Conclusio inductione. Sic enim miles potest, imo & tenetur, non deserere stationem suam, etsi moraliter certus sit sese occidendum ab hostibus. Similiter tempore pestis potest quis inservire infectis peste, etsi putet se pariter inficiendum. Potest item quis injicere ignem in pulverem tormentariam ad evertendam turrim hostilem, licet certum sit momento sese dissipandum: prout exemplificat Lessius *lib. 2. de just. & jure c. 9. dub. 6. n. 27. & seq.* plura similia exempla adducens.

12. Ratio horum generalis est: quia in talibus circumstantiis proprie quis seipsum non interimit, sed ruina turris, vel impetus ignis; aut pestis &c. Neque talis seipsum interimere intendit, sed bono communi consulere, hosti busque Reipublicæ vires nocendi subtrahere. Hinc *lib. 1. Machabæorum c. 6.* laudatur Eleazarus, quod ad liberandum Populum suum interfecerit elephantem hostilem, cujus casu videbat se opprimendum; sicut & postmodum oppressus est, proprioque triumpho sepultus.

13. Similiter nemo tenetur vitam servare, nisi mediis ordinariis, & communibus; Unde Gobat *tract. 5. Quinarii cap. 1. n. 35.* post Victoriam, & alios tradit, non teneri quempiam ad locum etiam propinquum migrare ob salubriorem auram, neque bibere vinum, quamvis medicus dicat, ejus potu vitam ad decennium prolongatum iri; nisi forte ab ejus longæ vitate penderet salus Reipublicæ.

14. Et infra *n. 60. & seq.* subjungit, quod nullus Religiosus teneatur a suo Superiore petere potum, victum, aut vestitum diversum ab iis, quæ sunt in ejus Conventu, Monasterio, Collegio usitata: quamvis non peccet, si ratione infirmitatis formidatæ peculiarem potum petat rogando; secus, si petat efflagitando tanquam debitum. Huc facit S. Bernardus, *Serm. 30. in Cantica*, ubi graphice describit Religiosum, plus quam oportet, suæ valetudini studentem, ac proin inter alia queritantem: *Legumina ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aqua non sustinet pectus, pisces de stagno, aut de lutosa aqua, mea penitus complexioni non congruunt &c.* Subdit autem inter alia Sanctus Pater: *Puta te, quaso, Monachum esse, non Medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione.*

15. CONCL. III. Licita est occisio alterius, quando fit auctoritate publica per Justitiam punitivam ob patrata scelera. Ita communis; & patet tum ex illo *Exod. 22. Maleficos non patieris vivere:* Tum idem probatur ratione: quia sceleratorum hominum punitio prorsus necessaria est ad vitam hominum politicam, & quietam: alioquin scelera invalescerent, & probi præ malitia atque infestationibus impiorum non possent secure vivere.

16. CONCL. IV. Etiam auctoritate privata licitum est occidere iniquum invasorem & aggressorem, ob defensionem vitæ suæ, & integritatem membrorum; dummodo id fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita rursum communis. Ratio est: quia Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, sicque iniquum aggressorem, qui tibi vitam eripere conatur, prævenias, & occidas, si aliter mortem evadere nequis. Unde *c. Significasti de Homicidio* dicitur: *vim vi repellere omnes leges, & omnia Jura permittunt.*

17. Sed mox pro confirmatione secundæ partis Conclusionis ibidem subjungitur: *Tamen id debet fieri non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam;* hoc est, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Porro moderamen inculpatæ tutelæ in homicidio tunc censetur adhiberi, quando quis occidit solum, quia revera in conscientia, & sine dolo ac fraude putat, se non posse evadere, nisi occidat.

18. Hinc infertur, quod si quis cum levi percussione potest se ab aggressore defendere, tunc eum licite occidere non possit. Item, qui absque alio suo incommodo potest fugere, aut clamare, & implorare auxilium, tenetur ad id. Similiter si is, qui te invasit, jam fugiat, vel desistat nocere, ita ut amplius non sit metuendus, non tibi licet eum persequi, & occidere: quia talis occisio non esset amplius in defensionem vitæ,

sed

ſed in vindictam accepti vulneris; niſi forte periculum adeſſet novæ invaſionis, & quod alter regrediens te denuo ſit aggreſſurus. Semper enim ad futurum malum eſt reſpiciendum, ad quod tumtaxat vitandum juſta defenſio conceditur; non autem ad præteritum, cujus non eſt defenſio, ſed vindicta.

19. CONCL. V. Etiam pro defendenda pudicitia licitum eſt occidere invaſorem, ſeu eum, qui tentat aliquam perſonam violare, ſi aliud remedium pudicitiam defendendi non ſuppetat. Ita Leſſius *lib. 2. cap. 9. dubit. 12.* & alii. Ratio eſt: quia pudicitia eſt bonum ſummæ æſtimationis, ac pretioſior multis opibus. Simulque in tali caſu adeſt periculum peccati, ne videlicet perſona violanda ob carnis fragilitatem tandem conſentiat.

20. Verum data Concluſio intelligenda eſt, quando pudicitia, vel etiam integritas carnis, aliter defendi non poteſt: nam quando aliter periculum illud effugere potes, non licet tibi injuſtum aggreſſorem occidere, aut vulnerare; cum non amplius obſervaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

21. Num autem liceat pugnis eum repercutere, præſertim quando fœmina, vel juvenis ſollicitatur, ſive contrectatur, aut oſculum accipit ab aliquo laſcivo: exiſtimat Lugo *diſp. 10. de juſtit. & jure ſect. 10. n. 196.* non eſſe in hoc ſcrupuloſe agendum, ſed id licite fieri poſſe; imo & aliquando expedire, non ſolis verbis aſperioribus, ſed manibus quoque puritatem animi, & conſtantiam graviter oſtendere.

22. CONCL. VI. Etſi Doctores aſſerant, licitum eſſe occidere furem in defenſionem ſuarum facultatum, ſi is ſit fur nocturnus: aut ſi ſit fur diurnus, telo tamen ſe defendat, ut habetur *l. Sed & ſi, ff. Ad Legem Aquiliam*; & tenet Covarruv. *in Clem. Si furioſus part. 3. §. un. n. 6.* ac Leſſius *loc. cit. dubit. 11.* cum aliis: dummodo ipſæ facultates ſint magni momenti, nec ſit ſpes illas recuperandi: Etſi inſuper multi affirment Doctores, quos allegat, & ſequitur Tannerus *tom. 3. diſp. 4. quæſt. 8. n. 73.* fas eſſe pro defenſione honoris aggreſſorem injuſtum occidere, ſi nec aliter defendi, nec facile recuperari læſus honor poſſit: Tamen ne via patens homicidiis aperiatur, ſequentes Propoſitiones, partim ab Alexandro VII. & partim ab Innocentio XI. damnatæ, merito erunt obſervandæ, atque omnino eis evitandæ.

23. Hinc ſciendum, quod Alexander VII. in ſpeciali Decreto, *die 24. Septemb.* 1665. emanato, inter alias plures Propoſitiones, etiam ſequentes damnaverit. Prima (in Decreto, ordine 17.) ſic habet: *Eſt licitum Religioſo, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de ſe, vel de ſua Religione ſpargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit; uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel ejus Religioni publice, vel coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.*

24. Secunda (ordine 18.) *Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.*

25. Tertia (ordine 10.) *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.*

26. Quarta, quæ una cum ſequentibus damnata eſt ab Innocentio Papa XI. in Decreto, 1679. *die 2. Martii* edito (eſtque in Decreto, ordine 30.) ſic ſe habet: *fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat, & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis fugiat.*

27. Quinta (ordine 31.) *Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.*

28. Sexta (ordine 32.) *Non ſolum licitum eſt defendere defenſione occiſiva, quæ actu poſſidemus, ſed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus.*

29. Septima (ordine 33.) *Licitum eſt tam hæredi, quam legatario contra injuſte impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter* (id eſt, defenſione occiſiva) *defendere: ſicut & jus habenti in Cathedram, vel Prebendam, contra eorum poſſeſſionem injuſte impedientem.*

30. His addi poterit Propoſitio 13. 14. 15. item 34. & 35. in eodem Decreto Innocentii XI. damnata: ſed earum quælibet jam alibi (b) refertur. Hæ igitur omnes Propoſitiones, utpote latam homicidiis portam aperientes, & ſingulæ ipſarum, tanquam icandaloſæ, & in praxi perniciofæ, merito a ſumma Sede damnatæ ſunt, adjuncta graviſſima prohibitione, ne defendantur, aut ad praxin deducantur. Proinde nonnulli Libri in poſterum caute legendi, & ſi in eiſdem hujuſmodi occurrerint ſententiæ, oportebit ab iis cavere.

QUÆSTIO III.

De Homicidiis ſpecialem malitiam continentibus.

SUMMARIUM.

31 *Homicidium ſimplex, & qualificatum.*
32 *Occiſio Parentum, Conſanguineorum &c. ſuperaddit ſpecialem malitiam.*
33 *Quid de abortu?*
Et an illum procurans, fiat irregularis?
34 *Fœtus, quomodo animetur?*
35 *Contra procurantes abortum rigida Bulla Sixti V. Moderata tamen per Gregorium XIV. & quomodo?*
36 *Pœna procurantium abortum fœtus animati.*
37 *Gemina propoſitio circa materiam abortus damnata.*
38 *Proditio Patriæ, & machinatio contra Principem, eſt ſpeciale peccatum.*
39 *Homicidium ſacrilegum, quod?*
40 *Ejus duplex ſpecies.*
(c) Ut dictum Tr. 5. Diſt. 3. nu. 12.
41 *Homicidium quandoque aggravatur ex modo occidendi.*
(d) De hoc Tract. 12. Diſt. 2. n. 36. 37. & 39.
(e) Vide Tract. 3. diſt. 1. n. 41. & ſeqq.
42 *Duellum, quid, & quam graviter prohibitum?*
43 *Quando poſſit acceptari tempore belli?*
44 *Quid in caſu mortis alioquin inferendæ?*
45 *Duella ſpecialiter damnata.*

31. ADvertendum, quod Homicidium generatim aliud ſit ſimplex, aliud qualificatum. Hujus poſterioris generis eſt occiſio parentum, aut perſonarum propinquarum; & vulgo *Parricidium* appellatur. Item Homicidium ſacrilegum, proditorium, & ſi quod eſt aliud, ſpecialem malitiæ qualitatem ſive circumſtantiam includens, quæ non reperitur in ſimplici homicidio. His prænotatis, ſit

32. CONCL. I. Homicidium, quo occiditur aliqua perſona ſanguinis cognatione, vel affinitate conjuncta, ſuperaddit ſpecialem malitiam in Confeſſione explicandam: ut ſi quis occidat aliquem ex ſuis parentibus, vel fratrem, ſororem, nepotem, aut alium cognatum, vel affinem. Ita certa, & communis. Hujuſmodi enim Homicidia ſunt Parricidia, & ſpecie diſtincta ab aliis homicidiis; quia ſunt non ſolum contra Juſtitiam Proximis conſervandam, ſed etiam contra Pietatem, qua honorare debemus parentes, & (ſuo modo præ cæteris) perſonas nobis carnis propinquitate, vel affinitate conjunctas.

33. Huc accedit, ſi parens deliberate abortum fœtus animati procurat: nam non ſolum ſimplex Homicidium, ſed & Parricidium committit, ut notant communiter Doctores. Quod ſi vero quis malitioſe impediat, ne fœtus humanus concipiatur; aut per pocula, alioſve illicitos modos, fœtus necdum animati abortum procuret; peccat is quidem graviter, & mortaliter, non tamen vere homicidium, ſed quaſi Homicidium committit, *arg. c. Quod vero, & c. Moyſes*, 32. q. 2. junctо *c. Si aliquis de Homicidio*, ubi de tali dicitur, *quod ut homicida teneatur*. Hinc, licet procurans abortum fœtus animati fiat irregularis, cum ſit vere & proprie Homicida: ſecus tamen eſt dicendum, ſi fœtus necdum fuit animatus, *text. clar. c. Sicut ex litterarum, de Homicidio*.

34. Cæterum animatio fœtus, poſt organizationem embryonis, ſolet in maſculis accidere die 34. a conceptione, & aliquando citius, vel tardius; in fœminis die 42. & aliquando citius, aut tardius; prout poſt Hypocratem notat Leſſius *lib. 2. de juſt. & jure c. 9. n. 65.* & Lugo *diſp. 10. ſect. 6. num. 133.* Fatendum tamen, quod non pauci poſt Gloſſam *Clem. un. verſ. Simul unitas, de Summa Trinit.* arbitrentur, animationem maſculi 40. & fœminæ 80. die e conceptione fieri: econtra vero nonnulli, atque inter eos quidam præclari Medici aſſerant, animam rationalem ordinarie ſtatim infundi circa ſeptimum a conceptione diem; quæ proinde, ut Themiſtius *in 1. de Anim. c. 22.* loquitur, *ipſa ſibi efformat, & præparat domicilium, non efformatum ante & præparatum ſubit*. Verum, quidquid ſit de hoc, priorem ſententiam, ut pote benigniorem, & communi perſuaſioni conformem, Forum etiam externum ſequi ſolet quoad pœnam homicidii ordinariam.

35. His adde cum Barboſa *part. 3. de off. & pot. Epiſc. allegat. 51. n. 136. & ſeqq.* quod contra procurantes abortum, conſultantes, & quocunque modo conſentientes, Sixtus V. Anno 1588. ediderit rigidam Bullam, quæ incipit: *effrenatam*, ac refertur *tom. 2. Bullarii Romani. Conſt. 87. ipſius*. Eam tamen moderatus eſt Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apoſtolica*, 1591. edita (& habetur *to. 2. Bullar. Rom. Conſt. 8. dicti*

Pont.

Pont. ubi hic pœnas procurantium abortum fœtus inanimati, vel præbentium mulieri venena sterilitatis, reduxit ad terminos Juris communis; juxta quod tales puniendi sunt ut homicidæ, *c. Si aliquis, de Homicidio*: non tamen fiunt irregulares, *cap. Sicut ex litterarum, eod.* Pœnas vero eorum, qui abortum fœtus animati procurant, eatenus moderatus est, ut a peccato, & excommunicatione, quam juxta Bullam Sixtinam tales incurrunt Summo Pontifici reservatam, quilibet Confessarius, ad hos casus per Ordinarium loci specialiter deputatus, absolvere possit.

36. Sequitur proinde, quod procurans abortum fœtus animati de facto fiat excommunicatus; quamvis hæc excommunicatio non amplius sit reservata Papæ, ut dictum. Deinde sequitur, quod non sint sublatæ aliæ pœnæ in cit. Bulla Sixti V. contra procurantes abortum constitutæ: uti sunt pœnæ in utroque Jure homicidis constitutæ; ac si tales fuerint Clerici, cujusvis Privilegii Clericalis, Dignitatis, Beneficiique Ecclesiastici privatio, atque inhabilitas ad talia imposterum consequenda; item pœna Degradationis, ac traditionis Curiæ sæculari &c. Nam de hisce pœnis, earumque moderamine, nihil disposuit Gregorius XIV. & consequenter eas in suo vigore reliquit, prout amplius patet ex citatis Bullis, ac Barbosa ibidem.

37. Insuper cavenda erit, quantum ad Propositum, duplex Propositio, novissime ab Innocentio XI. condemnata; quarum prior, ordine 34. latam procurationi abortus viam aperuit, dicendo; *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* Altera, ordine 35. & malitiam prioris amplius extendens, ita sonat: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.* Et hæc quidem Propositio manifeste refellitur ex S. Scriptura: nam legitur *Jerem. c. 1. Antequam exires de vulva, sanctificavi te. Et Luc. 1. Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.* Et *Gen. 25. Dedit Dominus conceptum Rebeccæ, sed collidebantur in utero ejus parvuli.*

Talia quippe, ac præsertim sanctificatio non possunt convenire, nisi enti animato, ac supposito rationali. Prior vero Propositio merito reprobatur: quia abortus, etiam fœtus inanimati, est gravius peccatum pollutione, cum procuratio abortus opponatur proximius generationi: atqui non licet procurare pollutionem, etiam ad vitandam mortem; ergo multo minus abortum.

38. CONCL. II. Parricidialibus Homicidiis addi potest Proditio Patriæ, aut si ei vis inferatur: item machinatio contra Regem, sive Principem Patriæ. Hæc enim sunt specialia peccata contra pietatem erga Patriam, ac in Jure reputantur crimina læsæ Majestatis, & gravissimis pœnis merito subjiciuntur.

39. CONCL. III. Datur ulterius homicidium sacrilegum, & sacrilega percussio, qua peccatur contra specialem virtutem Religionis, per quam debemus honorem, & reverentiam personis, locis, aliisque rebus Deo sacratis. Ita communis.

40. Porro hujusmodi Homicidium, & percussio sacrilega, habet duas species. Una est, qua occiditur, vel percutitur injuriose aliqua persona Ecclesiastica, id est, Clericus, vel Religiosus: & tales Clericorum percussores ipso facto incurrunt excommunicationem latam *Can. Si quis suadente, 17. q. 4.* Altera Homicidii sacrilegi species est, qua occiditur, vel percutitur quis usque ad sanguinis effusionem, in loco sacro; violatur enim tunc locus sacer, & consequenter committitur sacrilegium. (c)

41. CONCL. IV. Insuper aggravatur Homicidium voluntarium ex modo occidendi: ut si quis occidat Proximum proditorie (hoc est, vel sub specie amicitiæ; vel saltem securum, nihilque mali prævidentem, v. g. veneno, a tergo, de nocte, vel per insidias &c.) aut si per assassinium Homicidium fiat, dum quis data pecunia conducit occisorem, aut illa accepta conductus occidit. Et quidem hujusmodi circumstantiam esse in Confessione explicandam, censet Azor. *p. 3. l. 2. c. 18. §. fin.* eo quod specialem deformitatem contineat, quia adimit alteri jus naturale sese defendendi: unde utrumque, scilicet tam Homicidium proditorium, quam Assassinium, non gaudet Immunitate Ecclesiastica, (d) atque alias a Legibus gravissime punitur. Verum Mastrius *disp. 11. Theol. Moral. n. 119.* arbitratur, pœnas statutas contra Homicidium qualificatum, v. g. proditorium, non ostendere differentiam specificam a non qualificato: nam distinctio specifica peccatorum desumitur per oppositionem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines. (e)

42. Quæres, quid censendum sit de Duello? Resp. *Duellum* (quod alio nomine, a Græcis derivato, *Monomachia* dicitur) est pugna singularis ex condicto. Et hoc quidem, si fiat privata authoritate (vix uno, vel altero casu excepto) Jure tum Civili, tum Canonico, sub gravissimis pœnis prohibetur. Sic, ut aliæ plures Duellantium pœnæ taceantur, in Concilio Trident. *Sess. 25. cap. 19. de Reform.* pœna excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, perpetuæque infamiæ, decreta est in committentes Duellum, eorumque Patrinos: simulque statuitur, ut si in ipso conflictu decesserint, perpetua careant Ecclesiastica Sepultura: addita etiam pœna excommunicationis in spectatores, & consilium in causa Duelli dantes, ipsorumque locorum Dominos, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint. Ratio tam rigidæ Constitutionis ibidem additur: Quia *detestabilis duellorum usus fabricante diabolo est introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur*. Siquidem in actuali Duello decedentes recta in infernum descendunt: cum moriantur in statu actualis peccati mortalis, de quo vix habent spatium pœnitendi.

43. Notanter tamen additur, Duellum esse illicitum, *vix uno, vel altero casu excepto*. Nam in primis tempore belli, quando hostis exercitui Duellum offert, licite illud acceptatur, dum necessarium videtur ad avertendam totius exercitus ignominiam, animosque hostium debilitandos, & suorum confirmandos, exemplo Davidis, qui hac de causa singulare certamen cum superbo Goliath iniisse legitur. 1. *Reg. cap.* 17. Idem dicendum, si communi partium consensu totum bellum, cæteroquin nonnisi copioso sanguine terminandum, ad duorum, vel paucorum certamen revocetur: nam tunc hujusmodi Duellum loco justi belli succedit. Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 30.* & alii passim.

44. Alius casus est, quando provocatus ad Duellum videt se injuste occidendum a provocante, nisi Duellum acceptet; nam, si aliud remedium non suppetat sese a morte liberandi, licite potest acceptare; quia hoc nihil aliud est, quam tueri vitam suam. Azorius *cit. lib. 2. c. 5.* Mastrius *disp. 11. n. 113.* & alii.

45. Verumtamen litis privatæ terminandæ causa non est licitum acceptare Duellum, *cap. 2. & seqq. de Purgatione vulgari*. Insuper cavenda erit illa quorundam opinio, quam merito inter alias Propositiones, ordine 1. damnavit Alexander VII. & sic sonat: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat*.

QUÆSTIO IV.

De Restitutione ratione injusti Homicidii, vel Mutilationis.

SUMMARIUM.

46 *De quo Homicidio sit sermo?*
47 *Ratione vitæ Proximo injuste ablatæ quid teneatur Homicida restituere?*
48 *An hac obligatio procedat solum ex naturali æquitate?*
49 *Vel ex justitia?*
50 *Omnia damna ex occisione alterius secuta, resarciri debent &c.*
51 *Corollarium.*
52 *Quid de restitutione ob Mutilationem?*
53 *An pro dolore ex vulnere, ipsaque cicatrice, sit aliquid restituendum? Fundamenta negativæ sententiæ.*
54 *Opposita sententia probabilior.*

46. UT ex titulo Quæstionis patet, sermo hic est de Homicidio injusto, atque illicita mutilatione: nam certum est, quod alterum occidens in bello justo, vel ob necessariam sui defensionem, ad nullam teneatur restitutionem; quod pariter dicendum, si quis alterum penitus involuntarie, aut omnino casualiter occidat. Verum loquendo de homicidio injusto atque voluntario, fatentur omnes, homicidam teneri ad restitutionem damni illati, utpote cum Homicidium sit actus multum damnificans proximum: non tamen conveniunt Doctores, de quo damno teneatur ad restitutionem. Pro cujus resolutione, sit

47. CONCL. I. Ratione vitæ Proximo injuste ablatæ, tenetur homicida vel ex justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali æquitate, pro anima occisi, quem non constat esse mortuum in peccato mortali, orationibus, eleemosynis, aliisque piis operibus Deo satisfacere, ac præsertim Sacrosanctum Missæ Sacrificium pro refrigerio animæ ejus offerendum curare: quod proinde poterit ipsi convenienter pro aliqua parte Satisfactionis Sacramentalis in Con-

Confessione injungi. Hæc Conclusio sic prolata, est in re communis: nam damnificans alterum adeo graviter in vita, debet refarcire damnum illatum modo, quo poterit, meliori. Idipsum confirmant dicenda *n.* 49.

48. Additur in Conclusione notanter sub disjunctione, *vel ex Justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali æquitate.* Nam circa fundamentum hujus obligationis, adest nonnulla concertatio speculativa inter Theologos. Et quidem Lugo *disp.* 11. *de just. & jure, sect.* 1. Lessius, Vasquez, aliique plures volunt, dictam obligationem procedere dumtaxat ex naturali quadam æquitate, non autem ex motivo Justitiæ: cum vita hominis non sit pretio æstimabilis, neque possit eidem adæquate, seu ad æqualitatem satisfieri.

49. Econtra vero, quod homicida teneatur etiam ex Justitia ad aliquam restitutionem faciendam pro vita ipsius occisi, satis ostendit Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 2. *ad* 1. ubi solvens hanc instantiam, præmissis aliis, sic infert: *Et ideo, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est.* Idipsum expresse tenet Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *q.* 3. §. *de secundo.* Tum quia pro vitæ ablatione regulariter est statuta Lex talionis; scilicet, ut homicida moriatur, sicque reddatur vita pro vita. Tum quia, si talis redditio non fiat, tenetur quis ad aliam restitutionem æquivalentem vitæ, quam abstulit, sicut potest esse æquivalentia in talibus, hoc est, faciendam saltem in spiritualibus: nam hoc exigit Justitia. Et per illud simul patet ad rationem oppositæ sententiæ.

50. CONCL. II. Omnia damna ex occisione alterius secuta, etiam in Foro conscientiæ, & ante Judicis sententiam, sunt refarcienda pro possibili ab eo, qui injuste alterum occidit. Ita Scotus *loc. cit.* & communis Doctorum. Ratio clara est: quia injustus damnificator tenetur ex Justitia ad reparandum damnum injuste illatum, etiam in Foro conscientiæ. Hinc

51. Infertur, expensas pro curatione occisi, dum is non statim mortuus fuit, per homicidam esse solvendas: atque insuper hæredibus ejus omnia damna lucri cessantis (id est, omnia emolumenta, quæ occisus ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter ipsis lucraturus fuisset, detractis tamen iis, quæ ipsemet vivens consumpsisset) esse compensanda, & restituenda. Et idem dicendum de aliis similibus; quæ tamen omnia prudentis arbitrio in casibus particularibus sunt æstimanda.

52. CONCL. III. Loquendo de restitutione ob mutilationem Proximi, & alia damna corporis, communiter ea fieri debet per compensationem pecuniariam: quæ quidem restitutio non solum debet correspondere expensis factis in curatione, sed etiam damno, quod quis incurrit per mutilationem pro toto tempore futuro, quo usurus fuisset membro abscisso. Hinc in Jure Canonico *cap.* 1. *de Injuriis & damno dato*, juxta illud *Exod. cap.* 21. sic statuitur: *Si rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, qui percusserit, operas ejus, & impensas in Medicos restituat.* Hæc ibi. Sed occasione horum

53. Quæres: cum læsio, tristitia, & dolor ex vulnere, aut carentia membri resultans, ipsaque cicatrix, sit vere damnum corporale injuste Proximo illatum, an vulnerans, vel mutilans idcirco etiam pro his obligetur ad aliquam restitutionem? Resp. Resolutionem hujus pendere ex proxime dictis *Conclusione prima*. Nam Authores illi, qui homicidam pro vita hominis ad nullam restitutionem faciendam ex Justitia teneri censent, consequenter in proposito idem docent. Et huic sententiæ favet textus *L. ult. ff. de his, qui dejecerunt &c.* ubi legitur: *cum liberum hominis corpus læsum fuerit, Judex computet mercedes Medicis præstitas, cateraque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operas, quibus caruit, & carituras est ob id, quod inutilis factus est: cicatricum autem, & deformitatis nulla sit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Hæc ibi.

54. Hæc sententia probabilis est, tum ob allegatum textum Juris Civilis, additamque rationem; tum ob multiplicem Authoritatem. Opposita tamen sententia est probabilior, ac fundamentis Doctoris tum Angelici, tum Subtilis *n.* 46. relatis, conformiter. Nam allegatus textus Juris præcipue loquitur pro Foro externo, in quo negatur Actio pro cicatricibus; id est, nulli conceditur, Actionem instituere ad petendum aliquid in Foro externo pro cicatricibus, aut vita hominis: siquidem de iis, quæ spectant ad Forum conscientiæ, Jus Civile minus fuit solicitum, si cæteroquin provideatur pacificæ & bonæ Rei-

publicæ gubernationi. Unde Leſſius *lib. 2. de juſt. & jure cap. 9. dubit. 11.* non obſtante, quod priorem ſententiam amplexus ſit, tandem *n. 145.* fatetur, pro damno vitæ, & pro injuria deberi ſatisfactionem quandam ſignis doloris, & petitione veniæ; imo interdum, ſaltem ex Charitate, & naturali æquitate, adeſſe obligationem ad aliquam pecuniariam ſatisfactionem, præſertim ſi hæredes ſint pauperes.

DISTINCTIO IV.

De Sexto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Caſtitate, & oppoſito vitio Luxuriæ, ac utriuſque ſpeciebus.

SUMMARIUM.

1 *Quæ hoc Præcepto prohibeantur, & cur hic agatur de Caſtitate?*
2 *Caſtitas, quid?*
(a) Conformiter dictis Tract. 7. diſt. 2. num. 24.
3 *Caſtitas, alia perfecta, alia imperfecta.*
4 *Caſtitas adhuc triplex.*
5 *Conjugalis, vidualis, & virginalis, quæ cæteris eſt perfectior.*
6 *Virginitas, quid, & quæ importet?*
7 *Quid de Virgine vim paſſa?*
8 *Luxuria, quid?*
(b) Ut dictum Tract. 4. diſt. 3. q. 3.
9 *Luxuriæ ſpecies, quæ?*
10 *An omnes diſtinguantur in genere Luxuriæ?*
(c) Tract. 5. Diſt. 3. n. 11. 14. & 15.

1. SExto Decalogi Præcepto, quod *Exod. cap. 20.* proponitur his verbis: *Non mœchaberis*, non ſolum prohibetur Adulterium, quod proprie *Mœchia* dicitur, verum etiam univerſaliter omnis illicitus concubitus, & inordinatus actus in materia venerea. Antequam autem fœditas, malitiaque hujus vitii explicetur, cum contraria juxta ſe poſita magis eluceſcant, operæ pretium fore viſum eſt, ipſius Caſtitatis naturam, excellentiamque declarare; quam admiratus Sapiens exclamando dixit: *Sap. 4. O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate! Immortalis eſt enim memoria illius: quoniam apud Deum nota eſt, & apud homines.*

2. CONCL. I. Caſtitas eſt ſpecies Temperantiæ, quæ moderatur inordinatum appetitum, uſumque venereorum. Ita communis. (a) Sicut enim Abſtinentia, & Sobrietas moderantur inordinatum appetitum & uſum in eſculentis, & poculentis, ita Caſtitas moderatur inordinatum appetitum venereorum.

3. CONCL. II. Caſtitas generatim alia eſt perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* eſt, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis, quam illicitis, perpetuo abſtinere proponit: unde hæc etiam affectum nuptiarum excludit. *Imperfecta* vero eſt, quæ ad tempus dumtaxat id proponit, vel ſolum intendit ab illicitis abſtinere, ſed licitis moderate uti, prout fit in Matrimonio.

4. Deinde Caſtitas communiter dividitur in Conjugalem, Vidualem, ac Virginalem. Et de hiſce tribus Caſtitatis ſpeciebus mentionem faciens D. Auguſtinus *lib. de viduitate*, inquit: bona eſt pudicitia conjugalis, melior vidualis, & optima virginalis. Item D. Hieronymus *cap. 13. in Matthæum*, & *lib. 1. contra Jovinianum*, ac alii, fructum centeſimum aſſignant Virginibus; ſexageſimum Viduis; & trigeſimum honeſtis, piiſque Conjugibus.

5. *Caſtitas conjugalis* eſt prædicta Caſtitas imperfecta, quæ delectationes tactus circa res venereas moderatur in conjugatis, ut debito, & licito dumtaxat modo admittantur: videlicet cauſa prolis, aut vitandæ incontinentiæ, vel reddendi debitum; & hoc temporibus, ac locis congruis, modo naturali, non autem explendæ libidinis gratia. *Caſtitas vidualis* eſt, ſi poſt obitum alterius conjugis ſervatur perfecta Caſtitas. Tandem *Caſtitas virginalis* eſt ipſamet Virginitas: & hæc eſt abſolute perfecta Caſtitas, & omnium perfectiſſima; prout oſtendit D. Apoſtolus 2. *Corinth. 7.* eſtque unanimis SS. Patrum ſententia, ac noviſſime definitum in Concilio Trid. *Seſſ. 24. can. 10.* ibi: *Si quis dixerit, ſtatum conjugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis, vel cœlibatus & non eſſe*

esse melius, ac beatius manere in virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit. Concordant dicta *n. præced.*

6. Porro Virginitas describitur a S. Augustino *lib. de S. Virginitate cap.* 13. quod *sit in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.* Duo enim dicit Virginitas, integritatem videlicet corporis, in tantum, ut nunquam in perpetuum consentiatur in carnis corruptionem; ac insuper propositum observandi integritatem illam in perpetuum. Unde vere Virgines non sunt parvuli, quantumvis carne integri, quia hujusmodi propositum non habent: neque adulti volentes aliquando nubere, eo quod propositum perpetuo servandi Virginitatem non habeant: nec etiam illi, qui mentaliter consentiunt in rem veneream sine opere subsecuto, ob rationem proxime dictam. Verum in his Virginitas amissa adhuc recuperabilis est per pœnitentiam, ut habet Summa Angelica *V. Virginitas*, & Sylvester *ibidem n.* 2. & alii. Quamvis Lessius *lib.* 4. *c.* 2. *nu.* 113. arbitretur, in talibus non manere virtutem Virginitatis, eo quod hæc dicat propositum perpetuo abstinendi a venereis; licet adhuc vulgo dicantur *Virgines*, quia manet corporis integritas, adeoque status ille, qui communiter vocatur Virginitas.

7. Additur, notanter, *in tantum, ut nunquam consentiatur in carnis corruptionem*; qualis fit per fornicationem, aut pollutionem voluntariam &c. Etenim nihil obest Virginitati, si claustra pudoris violenter infringantur per involuntariam pollutionem, aut passivam oppressionem Virginis, si desit consensus hujus in ipsam. Quinimo tunc locum habet illud S. Luciæ Virginis & Martyris dictum ad Paschasium Præfectum: *Si invitam jusseris violari, Castitas mihi duplicabitur ad coronam.*

8. CONCL. III. Castitati opponitur luxuria, quæ est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et istud cæteroquin turpissimum vitium, est unum ex septem peccatis Capitalibus (b) de quo recte Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 151. *a.* 4. *ad* 3. dicit, quod inter cætera Intemperantiæ vitia, præcipue sint exprobrabilia peccata venerea.

9. CONCL. IV. Species Luxuriæ sunt septem, videlicet simplex Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam: quorum ultimum subdividitur in mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, ac indebitum concumbendi modum. Ita Mastrius *disp.* 15. *Theol. Mor. num.* 141. Sannig. *dist.* 2. *de Temperantia quæst.* 3. *n.* 4. & alii: quamvis nonnulli omittant Sacrilegium; id est, Sacrilegum concubitum a persona, vel cum persona per votum simplex, vel solemne Castitatis, aut susceptionem ordinis Sacri Deo sacrata, commissum.

10. Notat tamen Herincx *disp.* 2. *de Temperantia, quæst.* 3. *n.* 19. quod proprie sola Fornicatio, & Vitium contra naturam, specie distinguantur in genere Luxuriæ. Nam cætera, quantum ad malitiam Luxuriæ, conveniunt cum Fornicatione, cui singula superaddunt specialem malitiam extra genus Luxuriæ: Adulterium quidem malitiam Injustitiæ, Incestus malitiam contra Pietatem, Stuprum malitiam violentiæ &c. In proposito de singulis (dempto Sacrilegio, de quo jam alibi (c) dictum) specialiter loquendo, sit

QUÆSTIO II.

De Fornicatione, Adulterio, & Stupro.

SUMMARIUM.

11 *Fornicatio, quid, & quam grave peccatum?*
12 *Fornicatio est intrinsece mala.*
13 *Concubinatus, quid, & quanta ejus malitia?*
14 *Fornicatio cum Sponsa alterius, an addat specialem malitiam?*
15 *Peccatum carnale fidelis cum infideli, an habeat malitiam specie distinctam?*
16 *Adulterium, quid, & quot modis contingat?*
17 *Adulterii quanta malitia, & qua ejus pœna?*
18 *Adulterium est gravius Fornicatione, etiam consentiente altero conjuge.*
19 *Stuprum variis modis accipitur.*
20 *Stuprum propriissime, quid, & qua pœna ejus?*

11. CONCL. I. *Simplex fornicatio* est peccatum Luxuriæ, quo solutus cum soluta per carnalem commixtionem peccat. Ita communis. Et quidem Fornicationem esse peccatum mortale, de Fide est, & habetur ex illo *ad Ephes.* 5. *Omnis fornicator, aut immundus non habet hereditatem in regno Christi, & Dei; & ad Galat.* 5. *Manifesta*

sunt

sunt autem opera carnis, quæ sunt immunditia, impudicitia, luxuria &c. & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur; & alibi.

12. Quinimo Fornicatio non solum est peccatum mortale ex prohibitione legis Divinæ, sed etiam est intrinsece mala, ipsique rectæ rationi dissona. Hinc quippe D. Apostolus 2. *Corinth.* 6. pluribus rationibus demonstrat malitiam ejus: implicat autem, quod malitia cujuspiam probetur argumentis petitis a ratione, nisi ejusmodi malitia sit dissona rationi. Accedit, quod vagus concubitus, sive fornicarius, sit contra bonum prolis: nam ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, a qua nutritur, sed multo magis cura patris, a quo est instruendus, & defendendus, atque in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus: ac proinde contra naturam hominis est, quod utatur vago concubitu, utpote per quem tollitur certitudo prolis respectu patris, & econtra; prout optime argumentatur Doctor Angelicus 2.2. *quæst.* 154. *art.* 2. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 47. propositionem damnavit: *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

13. Ad hanc Luxuriæ speciem reducitur *Concubinatus*: qui est Fornicatio continuata cum certa aliqua persona soluta, & cohabitatio cum illa. Estque peccatum grave, ac periculosum, eo quod hominem in continuo statu peccati mortalis detineat; quia Concubinarius, quamdiu Concubinam retinet, in continuo proposito, saltem virtuali, peccandi permanet: ut proinde de ejusmodi homine Concubinario dici possit illud *Job*, *cap.* 15. *Bibit, quasi aquam, iniquitatem.* Unde Doctores communiter docent, Concubinarium, sicut & Meretricem, absolvi ordinarie non debere, nisi dimissa prius concubina, eaque e domo ejecta; alioquin enim non adesset in ipso firmum propositum emendationis, cum vellet perseverare in occasione proxima peccandi.

14. Quæres: an Fornicatio cum sponsa alterius de futuro, addat specialem malitiam? Affirmant multi Doctores, sponsalia addere Fornicationi sponsi, aut saltem sponsæ, novam malitiam injustitiæ specie distinctam, & in Confessione necessario explicandam. Econtra alii negant, & quidem probabilius, ut docet Mastrius *disp.* 11. *Theol. Mor. n.* 119. Ratio hujus posterioris sententiæ est, quia per sponsalia de futuro nondum sponsus acquisivit jus in corpus sponsæ; hoc enim jus consequitur solum per matrimonium de præsenti.

15. Quæres ulterius: an peccatum carnale personæ Fidelis cum Infideli, v. g. Judæa vel Turcissa, sit Fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, & in Confessione necessario aperiendam? Affirmat hoc posterius Sanchez *lib.* 7. *de Matr. disp.* 5. cum nonnullis aliis, eo quod speciali ratione conjugium Fidelis cum Infideli fuerit prohibitum per Ecclesiam, videlicet ob motivum Religionis; & quia talia conjugia sunt damnosa tum Fideli, tum bonæ educationi prolis: atqui hæc eadem ratio militat in accessu fornicario; ergo. Negant econtra Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 29. Tamburinus, Diana, Filliucius, & alii; tum quia nullo Jure probatur, malitiam illam esse specie distinctam: tum quia in Matrimonio est longe major conjunctio, quam in accessu fornicario; ergo non valet assumpta paritas.

16. CONCL. II. *Adulterium* est peccatum Luxuriæ, quo violatur fides conjugalis, & fit accessus ad alienum torum. Contingit vero Adulterium tribus modis. I. Quando solutus miscetur carnaliter cum conjugata. II. Quando conjugatus cum soluta. III. Quando conjugatus cum conjugata. Et quidem primis duobus modis committitur Adulterium simplex; tertio autem modo duplex, necessario proinde in Confessione aperiendum; quia tunc duæ injuriæ committuntur in utriusque conjugem innocentem, ac fidem duplicem conjugalem, duplexque Sacramentum Matrimonii.

17. Porro Adulterium esse peccatum mortale, certum est; unde specialiter hoc sexto Decalogi præcepto dicitur: *Non mœchaberis*. Quinimo tanta ejus est malitia, ut ei secundum Leges Civiles pœna capitis statuatur. *l. Quamvis 30. C. ad leg. Jul. de Adulteriis* ibi: *Sacrileges nuptiarum gladio puniri oportet*: juncto §. *Item Lex Julia, Instit. de Publicis Judiciis*. Quamvis Doctores velint, hanc pœnam non competere, nisi pro Adulterio duplicato, sive formato (quale est, quod committitur a personis utrinque conjugatis) vel sæpius repetito, id est, de quo jam semel punitus est Reus: atque etiam hæc pœna in fœminis ob sexus fragilitatem mitigata fuerit. *Auth. sed hodie, C. Ad*

Leg.

Leg. Jul. de Adult. ubi inter alia statuitur, quod *hodie adultera verberata in Monasterium mittatur*.

18. Insuper certum est, Adulterium esse gravius peccatum simplici Fornicatione, quia præter communem Luxuriæ malitiam, quæ etiam datur in Fornicatione, continet novam & specialem injustitiam, atque injuriam, quæ infertur conjugi innocenti, cujus jus in corpus suæ consortis violatur, simulque Status ac Sacramento Matrimonii. Et hoc intellige, etiamsi alter conjux consentiat in ejusmodi turpem actum; adhuc enim ob injuriam fidei conjugali, & Sacramento Matrimonii irrogatam, est Adulterium, & continet specialem malitiam. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 50. Propositionem merito damnavit: *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.*

19. CONCL. III. Stuprum tribus modis sumitur. Primo, pro omni concubitu legibus prohibito. Sic non tantum defloratio virginis, sed etiam Adulterium, Incestus, & Sodomia, Stuprum dicitur. Quomodo Stuprum in Jure Civili quandoque sumitur; ut *l. Inter Libros. ff. ad legem Jul. de adulteriis*, ibi: *Lex Julia stuprum, & adulterium promiscue appellat.* Et *l. Stuprum. ff. eod.* ibi: *Adulterium in nupta admittitur, stuprum in vidua, vel virgine, vel puero;* cum concordantiis. Deinde & magis stricte Stuprum sumitur pro illicita defloratione Virginis sub cura parentum existentis, ut loquitur D. Thomas 3. 2. *quæst.* 154. *art.* 6.

20. Tertio tandem, ac propriissime, Stuprum sumitur pro violenta virginis corruptione. Unde Stupratores, & corruptores Virginum, proprie dicuntur illi, qui vim inferunt. Et sic propria ratio Stupri consistit in hoc, quod Virginitati, seu claustro virginali vis inferatur: quare supra Fornicationem addit injuriam gravem in puellam, cui per vim integritas corporis (quæ maxime æstimari solet, ac debet) adimitur. Sic Stuprum est gravissimum peccatum: quod etiam juxta Jus commune Cæsareum pœna mortis plectitur, sive illa persona, cui vis illata est, sit Virgo, sive corrupta, puta maritata, aut vidua, §. *Sin autem. Instit. de publicis Judiciis*, & alibi: licet adhuc gravius puniatur in Virgine, ob defloration em.

QUÆSTIO III.

De obligatione Restitutionis ratione Stupri, & Adulterii.

SUMMARIUM.

21 *Qui virginem consentientem defloravit, an teneatur ei ad restitutionem?*
22 *Vel saltem parentibus ejus?*
23 *Quid pro Foro externo?*
24 *Quid, si vi, vel fraude quis usum corporis a virgine extorsit?*
25 *Limitatio hujus solutionis.*
26 *Qui sub promissione Matrimonii, etiam ficta, aliquam defloravit, tenetur eam ducere.*
27 *Limitatur hoc.*
28 *Partu non secuto, an conjux adulterans teneatur quid restituere?*
29 *Secuto partu tenetur Adultera damnum resarcire, quibus?*
30 *Quibus modis id fieri possit?*
31 *Non tenetur Adultera crimen suum revelare.*
32 *Nec filius tenetur credere matri, asserenti, se esse spurium.*
33 *Quid dicendum de Adultero?*
34 *Quando, & quomodo ipse teneatur ad restitutionem?*

(a) Ut dictum superius Dist. 2. n. 44.

21. CONCL. I. Qui Virginem consentientem defloravit absque vi, vel fraude, aut promissione Matrimonii, corruptor in Foro conscientiæ ad nihil ei tenetur; quidquid sit de Juris humani dispositione, quæ ante sententiam Judicis non obligat. Ita Lessius *lib. 2. cap. 10. dubit. 1. & 2.* Mastrius *disp. 9. Theol. Mor. n. 57.* & alii, Ratio est: quia volenti non fit injuria, juxta *Reg. 27. Juris in 6.* ibi: *Scienti & consentienti, non fit injuria, neque dolus.* Quinimo tunc non committitur proprie Stuprum, cum absit vis: licet in sensu largiori Stuprum appellari possit.

22. Et quamvis aliqui Doctores velint, in tali casu corruptorem teneri aliquid restituere parentibus, vel iis, sub quorum cura est puella defl orata; eo quod & his videatur injuria, damnumque aliquod irrogatum; cum hac de causa cogantur augere dotem ad inveniendas filiæ æque competentes nuptias, ac si violata numquam fuisset; Alii tamen ma-

magis communiter, & probabiliter, id negant, ut notat citatus Mastrius *num.* 58. Idque tum ob rationem prædictam; tum quia puella habet liberum usum sui corporis; potestque absque parentum, vel curatorum injuria, nubere ad libitum, etiam minus æquali; ergo neque puella eis injuriam facit, neque defloretor, de puellæ ipsius consensu apponens impedimentum meliorum nuptiarum.

23. Dicitur in Conclusione, *in Foro conscientiæ*: Nam in Foro externo virgo defloreta semper præsumitur seducta, nisi contrarium probetur, Lugo *disp.* 12. *de just. & jure num.* 3. Et hinc defloretor obligatur ad restitutionem illam, quam Jura imponunt iis, qui Virginem seduxerunt; de quibus in Jure canonico *cap.* 1. *de adulteriis*, sic statuitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum illa, dotabit eam, & habebit uxorem. Si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Cæterum ante sententiam Judicis corruptor ad hoc non tenetur, si absque vi, vel fraude, virginem sponte consentientem defloravit.

24. CONCL. II. Nihilominus, qui vi, aut fraude usum corporis a Virgine extorsit, etsi absque promissione Matrimonii, tenetur eam vel Matrimonio sibi copulare, vel damnum aliunde reparare. Ita Lessius *loc. cit. nu.* 10. Mastrius *n.* 59. Navarrus, & alii. Ratio est: quia tunc damnum per injuriam illatum est, ergo debet resarciri: hoc autem fit vel Matrimonio, vel damni æstimatione; ergo ad alterutrum horum tenetur, & quidem in Foro conscientiæ, atque ante sententiam Judicis.

25. Hoc tamen intelligendum est cum c. Lessio *n.* 15. & aliis, nisi puella talis postea æque commodis potita sit nuptiis, ita ut nihil detrimenti acceperit: quia in tali casu defloretor non obligabitur eidem quidquam necessario restituere, cum damnum nullum re ipsa sit secutum, præter ipsam pudicitiæ defloretionem, quæ irreparabilis est, & pretio non æstimanda. Et hoc plerumque contingit, quando defloratio virginis est occulta, nec coram hominibus manifestata.

26. CONCL. III. Qui promisit conjugium, & ea spe seu conditione usum corporis impetravit, tenetur eam ducere, etiamsi ficte promisisset. Ita citati Authores. Ratio est: quia vel sincere promisit corruptor Matrimonium, & tunc tenebitur vi promissionis; nam omne promissum cadit in debitum; vel ficte, & tunc tenebitur ratione injustæ deceptionis, atque subsecutæ læsionis.

27. Excipe, nisi defloretor talia signa dederit, quibus fœmina sufficienter agnoscere potuit, promissioni subesse dolum, aut ipsam conditionis, seu status inæqualitatem agnoscens, facile suspicari potuit, illum simulate solum nuptias promittere, ut ea frueretur. Ratio hujus limitationis est: quia in tali casu ipsa non præsumitur decepta, sed fingere deceptionem, ac ex mera sua voluntate consensisse in actum turpem; unde corruptor in foro conscientiæ ad nihil ei tenetur, juxta dicta *n.* 12. & notat citatus Mastrius *n.* 62. cum aliis.

28. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restitutionis ex adulterio provenientem: etsi Adulterium sit peccatum gravissimum, & contra Justitiam, eo quod adulterans privet conjugem innocentem jure suo, quod habet in corpus ipsius: si tamen partus, aut aliud damnum non sit secutum, non tenetur conjux adulterans pro hac injuria, conjugi innocenti illata, ad aliquam compensationem pecuniariam; sed sufficit satisfactio per signa doloris, aut veniæ petitionem ab offenso, si eidem Adulterium conjugis innotescat. Quod si injuria talis sit penitus occulta, hæc satisfactio locum non habet, sed sufficit seria pœnitentia, & satisfactio coram DEO. Ita communis.

29. CONCL. V. Quod si partus sit secutus, tenetur Adultera, quantum fieri potest sine famæ dispendio, & vitæ periculo, procurare, ne legitimi hæredes, ac alter conjux innocens, ratione hujus suppositæ illegitimæ prolis aliquod damnum patiantur. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. & communis aliorum. Ratio clara: quia per educationem prolis adulterinæ minuitur substantia legitimorum filiorum, alteriusque conjugis innocentis: & si proles adulterina supervivat, atque cum legitimis filiis hæreditatem adire velit, multum illis rursus de sua portione detrahetur. Atqui horum omnium damnorum causa, est conjux injuste supponens partum adulterinum: ergo ipsa ex Justitia tenetur laborare, ut hæc damna legitimis hæredibus non obveniant; aut, si eventura sunt, in alio resarciantur, sicque fiat debita restitutio, seu recompensatio damnorum illatorum.

30. Quæres autem, quomodo hujusmodi restitutio, seu damnorum illatorum compensatio,

fatio, fieri possit? Resp. a Doctoribus, & præsertim Scoto *l. c.* varios assignari modos, quorum principaliores sunt sequentes. I. Si conjux adultera habeat bona paraphernalia, debet, quantum Jura permittunt, eadem relinquere legitimis filiis in compensationem damnorum illatorum, quod idem facere poterit ex dote sua. II. Tenetur diligentiam adhibere, ut ex labore suo lucrum capiat, sicque bona filiorum legitimorum pro compensatione damnorum illatorum adaugere valeat. III. Debet solitos sumptus imminuere, quantum commode potest spectata conditione status, valetudinis &c. ob eundem finem. Porro si Adultera prudenter dubitet, v. g. ob vicinitatem Copulæ Mariti, num proles sit spuria, vel legitima, juxta La Croix *lib. 3. Theol. Mor. part. 2. n. 335.* excusabitur ab hoc onere Restitutionis: quia in dubio præsumitur pro Matrimonio, cui Proles tanquam favor adjudicatur: uti Teste eodem Auctore cum Tamburino sentit communis.

31. CONCL. VI. Nihilominus Adultera non tenetur se prodere, aut crimen suum revelare ullo modo, neque in mortis articulo, neque per Confessarium; sed tenetur solum aliis modis jam enumeratis laborare, quantum potest, ut hæreditas relinquatur veris hæredibus, aut in alio compensetur. Ita communis. Ratio est: quia talis revelatio non potest fieri sine jactura famæ, atque honoris, imo nec facile fieret sine periculo vitæ, aut aliorum incommodorum: atqui cum jactura famæ nemo tenetur restituere bona fortunæ, utpote quæ sunt ordinis inferioris: ergo.

32. Accedit, quod talis revelatio plerumque sit inutilis, cum filius non teneatur credere matri suæ, asserenti, se esse spurium: tum ob præsumptionem, ac publicam opinionem, qua censetur esse legitimus filius, & natus ex Matrimonio: tum ob possessionem, in qua existit, nec proinde ex ea ejici potest, donec convincatur. Quinimo nonnulli Doctores, quos citat Fagnanus *c. Cum esses, n. 130. de Testamentis*; & sequitur Menochius *De Arbitrariis Judicum lib. 2. Cent. I. n. 28.* fatuum reputant filium, si credat matri, asserenti, eum ex Adulterio esse genitum.

33. CONCL. VII. Loquendo nunc de Adultero, non tenetur is facile credere mulieri adulteræ, dicenti prolem natam esse suam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia potest probabiliter, & prudenter præsumere, fœminam potius ex marito suo concepisse, nisi de oppositio constet; ut puta quia maritus abfuit, vel concurrant aliæ conjecturæ.

34. Quod si vero Adulter cognoscat, prolem esse suam, vel certe nullam habeat justam causam dubitandi, tenetur & ipse ad restitutionem pro sua parte. Et quidem in primis obligatur restituere, seu compensare ea, quæ impensa sunt in alimenta prolis a tertio anno ætatis, & deinceps: nam educatio prolis primo quidem triennio ad matrem pertinet, sequentibus autem annis ad patrem. (a) Deinde ejusmodi Adulter tenetur una cum Adultera resarcire damnum, quod legitimis filiis ex illegitimi successione obventurum est, etiamsi suo consilio non fuisset auctor suppositionis. Ratio est: quia Adulter iniquo facto suo una cum matre est causa damnorum filiis legitimis illatorum: ergo una cum ipsa tenetur ad restitutionem: eo præsertim, quia iniquo suo facto matrem coegit, pro conservanda sua fama prolem adulterinam supponere. Lessius *lib. 2. de just. & jure c. 10. dub. 6.* cum communiori; quamvis quoad hoc ultimum Sotus, Henriquez, & nonnulli alii oppositum teneant, loquendo de Adultero, qui non dedit Adulteræ consilium suppositionis.

QUÆSTIO IV.

De Incestu, & Raptu.

SUMMARIUM.

35 *Incestus quid?*
36 *Superaddit luxuriæ specialem malitiam. Et ad quot gradus extendatur?*
37 *Incestus inter diversos gradus, an specie distinguantur?*
38 *Sententia probabilior.*
39 *Raptus, quid?*
40 *Ad Raptum tria requiruntur, quæ?*
41 *Qua ejus malitia?*
42 *Quæ pœna in Raptores constituta?*

35. CONCL. I. *Incestus* est peccatum Luxuriæ cum consanguinea, vel affine, intra gradus jure prohibitos commissum. Ita in re communis.

36. Porro Incestus est peccatum mortale, superaddens Luxuriæ specialem malitiam; & quidem eo graviorem, quo gradus consanguinitatis, vel affinitatis inter peccantes est propinquior. Ratio est: quia est contra reverentiam juri sanguinis debitam, ipsam-

ipsamque virtutem Pietatis. Unde ex instinctu naturali apud omnes Gentes damnatur concubitus cum consanguineis in linea ascendente, vel descendente, imo etiam in linea collaterali intra certos gradus: quamvis Jure Ecclesiastico extensa sit postmodum talis prohibitio usque ad quartum gradum consanguinitatis, & affinitatis ex copula licita, seu conjugali consurgentis; vel si affinitas consurgat ex copula illicita, sive fornicaria, usque ad secundum gradum inclusive ex nova Constitutione Concilii Trid. *Sess. 24. de Reform. matrim. cap. 4.*

37. Quæres. an Incestus inter diversos consanguinitatis, vel affinitatis gradus commissi, distinguantur specie; ad. o, ut ipse gradus consanguinitatis, vel affinitatis sit necessario in confessione explicandus? Resp. cum Mastrio *d sp. 11. Theol. Mor. n. 122.* tres esse diversas Doctorum sententias. Nam Navarrus, Valentia, Vasquez, & quidam alii volunt, omnes illos gradus specie distingui. Econtra Tamburinus, Cajetanus, Sotus, & Thomistæ passim volunt, omnes illos gradus, & Incestus in iisdem commissos, esse ejusdem speciei. Rationem dant: quia in iis omnibus peccatur contra eandem Pietatis virtutem, & reverentiam juri sanguinis debitam; & consequenter in iis omnibus reperitur una specie deformitas, licet intra eandem speciem modo gravior, modo levior, juxta majorem, vel minorem graduum distantiam. Et hæc sententia tunc præcipue deservire poterit, quando pœnitens non potest explicare gradum Incestus, quin Confessarius veniat in notitiam complicis.

38. Tertia sententia est media, videturque probabilior, ac in praxi communiter tenenda. Hæc in primis admittit, quod Incestus cum consanguinea specie differat ab Incestu cum affine in eodem gradu: ista enim vincula specie differunt. Lessius *lib. de just. & jure cap. 3. n. 79.* Deinde eadem sententia docet, Incestum commissum cum consanguinea in linea recta, ut puta cum matre, vel a via specie distingui ab Incestu cum aliqua, in linea collaterali commisso, v. g. cum sorore, vel consobrina; nam nullo unquam casu licuit congressus cum consanguinea in linea ascendente, secus in collaterali. Tandem dicta sententia docet, etiam Incestum in primo gradu consanguinitatis lineæ lateralis, respectu remotiorum esse specie distinctum: quem proinde, sicut & primum gradum affinitatis, plerique Doctores in Confessione exprimendum putant. Ratio horum est: quia longe alia reverentia debita est matri, quam sorori; & consequenter immanior censetur esse Incestus cum matre commissus: prout hoc ipsum natura dictat, a tali contra plus, quam ab alio abhorrens. Idem dicendum respectu sororis in ordine ad alios remotiores gradus.

39. CONCL. II. *Raptus* hoc loco proprie dicitur, cum persona aliqua invita, vel resistentibus ejus parentibus, aut illis, sub quorum cura est, adducitur per vim ad libidinem explendam, vel ad Matrimonium contrahendum. Ita desumitur ex *c. Lex illa, 36. q. 1.* & *c. si quis virginem, 36. q. 2.* juncto Concilio Trid. *Sess. 24. de Reformat. Matr. c. 6.*

40. Colligitur proinde, ad Raptum proprie dictum tria requiri. I. Abductio personæ raptæ a domo sua, vel paterna, ejusque in aliena detentio: unde Raptus non committitur ab eo, qui Virginem in domo paterna repertam ibidem violat, aut vi opprimit, sed id potius erit Stuprum. II. Requiritur, ut abductio illa fiat causa libidinis, vel Matrimonii contrahendi: in quo casu Raptus est impedimentum dirimens Matrimonii, ex Constitutione nova Concilii Tridentini *cit. c. 6.* III. Requiritur vis illata: unde, quando nulla vis infertur fœminæ, sed ipsa sponte consentit, & insciis parentibus cum amasio discedit, proprie Raptus non est, sed fuga voluntaria.

41. Raptus igitur inter species Luxuriæ merito reponitur, ratione intentionis pertinentis ad Luxuriam; quia nempe libidinis causa fit. Quamvis simul aliam malitiam contra Justitiam includat, qua vis infertur vel puellæ, vel parentibus, aut curatoribus ejus.

42. Unde merito graves pœnæ utroque Jure in Raptores sunt constitutæ; videlicet de Jure Civili pœna capitis *l. un. C. de Raptu virginum*: de Jure Canonico autem publica pœnitentia, & ut Raptor sine spe conjugii maneat. *c. Raptor*, & *c. Statutum 27. q. 2.* His novissime Concilium Trid. *Sess. 24. de Reform. Matr. c. 6.* alias pœnas addidit; videlicet pœnam excommunicationis a Raptore, & omnibus illi consilium, auxilium, aut favorem præbentibus, ipso jure incurrendam, perpetuæque infamiæ; & quod inter Raptorem, & Raptam, quamdiu hæc in potestate Raptoris manserit, nullum possit consistere Matrimonium.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De prima specie Peccati contra naturam, quæ est Mollities.

SUMMARIUM.

43 *Peccatum contra naturam, quid, & qua species ejus?*
44 *Mollities seu Immunditia, quid? & quale peccatum?*
45 *Mollities est intrinsece mala, & in nullo casu licita.*
46 *Non licet Medicis, media applicare infirmis ad eam procurandam.*
47 *Quid de aliis pharmacis?*
48 *Solutio notabilis instantiæ.*
49 *Omnes pollutiones sunt ejusdem speciei.*
50 *Per accidens tamen eis conjungi possunt aliæ species malitiæ.*
51 *Pollutio indirecte voluntaria est peccatum mortale.*
52 *Quid, si non fuerit prævisus talis effectus ex posita causa secuturus.*
53 *Aliæ limitationes.*
(b) Tract. 1. Dist. 2. n. 12. & 13.
54 *Qualiter peccaminosus sit effectus pollutionis, si causa est tantum venialiter mala?*
55 *Quid de pollutione in somno orta?*
56 *An sit licitum desiderare pollutionem?*
57 *Aut simplici affectu de ea naturaliter secuta gaudere?*
58 *Distillatio, quomodo differat a pollutione.*
59 *An hactenus dicta habeant locum in Distillatione?*

43. PEccatum *contra naturam*, quod est vitium inter cæteras Luxuriæ species gravissimum, est actus Luxuriæ, ex quo non potest sequi humana generatio: sive, quo pervertitur ordo a natura præscriptus, ita ut conceptio fieri nequeat. Porro hujusmodi vitium dividitur in quatuor species, videlicet in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, & indebitum concumbendi modum, de quibus sigillatim in hac, & sequenti Quæstione.

44. CONCL. I. *Mollities*, quæ alio nomine ab Apostolo 2. *Corinth.* 12. & *ad Gal.* 5. vocatur *Immunditia*, est peccatum contra naturam, per quod voluntarie Pollutio quæritur extra concubitum. Hæc est peccatum mortale, quando perfecte voluntaria existit, cum sit contra ordinem naturæ, & generationis; atque excludit a regno Dei, juxta illud: *Corinth. 6. Molles regnum Dei non possidebunt.* Et *c. 5. ad Galat. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt Fornicatio, Immunditia, Impudicitia, Luxuria, &c. Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum DEI non consequentur.*

45. CONCL. II. Mollities est intrinsece mala, adeo ut nunquam quovis prætextu, etiam sedandæ tentationis (nam hoc est succumbere) vel tuendæ sanitatis causa, licitum sit procurare Pollutionem; neque Medicus possit præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet. Ita communis. Nam voluntaria illa emissio seminis humani est contra primarium finem, ob quem a natura est institutum. Et si semel licitum esset, ex tali prætextu procurare Pollutionem, ob naturalem delectabilitatem, & passim prætensum ejusmodi motivum, via latissima huic fœditati aperiretur, *immutando naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam, ad Rom. c. 1.* cum maxima jactura generationis humanæ. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 49. Propositionem damnavit: *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde si DEUS eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria.*

46. Et hinc, quantum attinet ad alteram partem Conclusionis, media huc præcise tendentia suadere, vel applicare infirmis, gravissime prohibetur Medicis *c. Cum infirmitas, §. fin. de Pœnit. & remission.* ibi: *Cæterum cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ convertatur.*

47. Dicitur notanter in Conclusione, *præbere medicinam eo fine ut naturam ad eam concitet*; Nam dare pharmaca, quibus semen in sanguinem, vel alium humorem resolvatur, culpa vacat: ut notant Bonacina *tom. 1. q. 4. de Matr. punct. 10. n. 12.* Sanchez, & alii. Deinde, licet forte semen, si corporis sanitati officere cœperit, detrahi possit medicamento cathartico (eo modo, quo bilis, pituita, & melancholia absque libidinis sensu) tamen non potest pelli actu & impetu, quem natura fecit illi proprium, neque hoc fine a Medicis pharmacum præscribi: quia hic solius prolis causa a natura institutus est, & alioquin procuraretur pollutio. Lessius *lib. 4. c. 3. n. 96.*

48. Nec

38. Nec obstat, quod licita sit emissio sanguinis, imo & amputatio manus ad vitæ conservationem. Resp. enim negando paritatem. Quia semen est institutum ad propagationem speciei, unde nec ejus usus aliter licitus, nisi ob dictum finem in legitimo Matrimonio: at sanguis, manus &c. sunt ordinata ad conservationem, & functiones individui: unde non mirum, quod ob ejus conservationem expelli, vel resecari possint, cum bonum totius præferendum sit bono partis. Accedit, quod in illius emissione subsit delectatio naturaliter consurgens, inductiva ad mala in Conclusione allata, secus in emissione sanguinis, aut amputatione manus.

49. CONCL. III. Omnes Pollutiones secundum se spectatæ sunt ejusdem speciei. Ita Azorius *part. 3. lib. 3. c. 21.* Bonacina *loc. cit. n. 15.* & alii: Ratio est: quia habent eandem deformitatem, & contrarietatem cum recta ratione.

50. Dicitur, *secundum se spectata*: Quia per accidens possunt conjungi aliæ malitiæ specie distinctæ: nam si polluit se persona voto Castitatis obstricta, additur nova malitia Sacrilegii: si conjugatus, nova malitia contra Castitatem conjugalem, bonumque Matrimonii: si cum imaginatione, seu desiderio peccandi cum hac, vel illa persona soluta, conjugata, voto Castitatis obstricta &c. alia specie distincta turpitudo, juxta qualitatem personæ illicite concupitæ. Et hoc ipsum erit dicendum, si istud peccatum extra concubitum committatur a pluribus personis, una adjuvante alteram; nam etiam tunc exprimenda in Confessione erit qualitas personæ complicis, utpote cujus peccato quis cooperatur, vel eam ad hoc induxit.

51. CONCL. IV. Pollutio indirecte voluntaria, hoc est, illa, quæ prævidetur secutura ex positione alicujus causæ, quæ evitari posset, ac deberet, pariter est peccatum mortale, saltem si ipsa causa in genere Luxuriæ sit graviter peccaminosa, atque ex se multum excitativa talis effectus. Ita sub his terminis communis. Sic fit, quando quis prævisa ejusmodi fœditate secutura vacat libidinosis, seu ex venerea delectatione provenientibus osculis, tactibus, amplexibus, & aliis hujusmodi, quæ sunt causa propinqua pollutionis, & ex natura sua talis turpitudinis excitativa. Ratio est: quia in talem causam consentiens, hoc ipso in effectum inde connaturaliter secuturum consentire convincitur.

52. Dicitur in Conclusione, *quæ prævidetur secutura*. Nam si operans nullo modo advertit ad periculum secuturi effectus pravi, tunc ejusmodi effectus, utputa pollutio, neque in se, neque in sua causa censetur voluntarius, utpote nullo modo prævisus.

53. Et additur, *ex positione causæ, quæ evitari possit, ac debeat*: Nam quando ejusmodi actio cæteroquin licita est, & necessaria, vel utilis, ac proinde non adest obligatio eam vitandi, effectus inde sequens, etiam prævisus, secluso alio consensu, non imputatur ad culpam, prout jam superius (b) dictum fuit. Et hinc licitum est sumere medicinam ad expellendos varios alios corporis noxios humores ordinatam, etsi per accidens, citra complacentiam veneream, exinde sequatur, vel hanc expulsionem comitetur pollutio. Item Parochus, imo & alius Confessarius, ex officio non obligatus, potest excipere Confessiones: Chyrurgus, vel Medicus tangere partes fœminæ indigentis cura, aut studere rebus medicis, ac hujusmodi, non obstante prævisо periculo pollutionis secuturæ, dummodo hanc minime intendat, neque in eam libidinose consentiat. Similiter expertus, se pollui ex equitatione absque periculo proximo Consensus, non tenetur pedester incedere. Ratio generalis est: quia talia vel fiunt ex officio, aut Charitate erga proximum, vel saltem sunt utilia operanti, & cæteroquin honesta & licita, neque causa per se, ac suapte natura proxima talis fœditatis. Sanchez *lib. 9. de Matr. dist. 45. n. 7. & seq.* Azorius *c. c. 23. q. 4. & 5.* Lessius, Bonacina, & communis.

54. Quæres I. An si causa pollutionis sit tantum venialiter mala, hoc non obstante, effectus exinde secutus censeatur mortaliter peccaminosus? e. g. ponamus, quod pollutio sequatur ex semideliberata complacentia, vel ex curioso aspectu faciei alicujus fœminæ solutæ, quæritur, an talis pollutio sit mortaliter peccaminosa? Ad hoc quæsitum ex Lessio, & Sanchez noster Patritius Sporer *part. 4. Theolog. Sacrament. sect. 5. §. 6.* respondet tripliciter. I. Si causa in genere luxuriæ non tantum venialiter, sed etiam mortaliter mala foret, atque ex sua natura proxime inducens ad similem fœditatem, tunc effectus secutus, nempe pollutio, haud dubio foret mortaliter peccaminosus, prout jam supra Conclusione IV. fuit insinuatum. II. Si causa illa in genere Luxuriæ est tantum peccatum veniale, etiam graves motus, vel ipsa pollutio exinde secuta, minime tamen,

in-

intenta, & secluso semper periculo consensus in illam, erit duntaxat venialiter mala. Ratio est: quia, cum tunc pollutio non sit volita in se, sed tantum in sua causa, in tantum mala erit, in quantum mala est ipsa causa, & consequenter si causa fuerit tantummodo venialiter mala, pariter effectus imputabitur tantum venialiter malus. III. Quando causa, ex qua sequitur pollutio, non est peccatum in genere Luxuriæ, quippe natura sua non ordinata ad rem veneream, etsi mortaliter peccaminosa in alio genere, exinde tamen effectus pollutionis non erit mortaliter peccaminosus, si in illa pollutione non habeatur libidinosa complacentia, & pariter excludatur periculum proximum consensus. Ratio est: quia tunc illa causa non videtur per se, ac proxime, sed tantum per accidens, ac leviter & remote influere in similem effectum. Atque ex his responsionibus (inquit P. Sporer) tolluntur plurimi scrupuli, & solvuntur innumeri casus. Licet cæteroquin casta mens etiam talia studeat amovere ex abominatione hujus fœditatis.

55. Quæres II. An liceat pollutionem involuntarie, v. g. in somno ortam permittere, secludendo omnem affectum ad eandem, ac cæteroquin se habendo negative? Ad hoc quæsitum denuo respondet P. Sporer, uti sequitur: quando motus Venereus, ac ipsa decisio seminis accidit in somno, sed emissio, seu effluxio fit postea in vigilia, & multo magis si ipsa emissio seminis jam incipit in somnis, & partim adhuc fit in vigilia, secluso consensu in illam, nullum fit peccatum, juxta Gerson, Sanchez, Tamburinum. Ratio est: quia, uti supponitur, pollutio incepit involuntarie, continuatio autem effusionis seminis est solum effectus naturalis causæ præcedentis, quæ hic & nunc impediri amplius vix potest, & consequenter nec quis tenetur: vel enim conatus ille reprimendi nihil operabitur, vel retento contra naturæ impetum extra suam sedem semine, corpus supra modum gravabitur, & periculo infirmitatum exponetur. Cavendum tamen vel maxime, ne vigilans non tantum permittat, sed etiam positivo conatu promoveat, vel compleat, quod utique non liceret citra grave peccatum, si vere deliberate fieret; nam in eo casu aliquoties non tam perfectum, quam imperfectum voluntarium intervenire, experientia patet. Tutissime aget taliter evigilans, si saltem circa similem fœditatem simplicem displicentiam eliciat, ac se B. Virgini immaculate conceptæ, aut suo Angelo tutelari commendet, ejusdem implorando assistentiam, ne consentiat positive.

56. Quæres III. An licitum sit desiderare, vel delectari de pollutione naturaliter secuta? Resp. I. Illicitum est, eam desiderare, vel de ipsa jam secuta gaudere ob delectationem; neque ullo modo fas est, ipsam procurare, aut ad eam active cooperari, vel quidpiam facere eo fine, ut eveniat. Ita omnes Doctores: nam consensus in eam, cooperatio, vel intentio, jam foret peccatum mortale.

57. Resp. II. Nihilominus simplici affectu, & sine ulla procuratione, ob finem honestum, v. g. sedandæ tentationis, vel sanitatis ergo, desiderare, ut pollutio naturaliter eveniat, aut de ea naturaliter secuta gaudere, multi Doctores non illicitum censent; ut Lessius *cit. c. 30. n. 105.* Navarrus *c. 16. Man. n. 6.* Laym. *l. 3. sect. 4. n. 17.* & alii. Qui tamen recte addunt ejusmodi simplex desiderium, vel gaudium, indicare imperfectum Castitatis affectum: nam Viri perfecti ob amorem puritatis, & timorem consentiendi in carnalem delectationem, vel maxime abhorrent ab omni, quamvis naturaliter eveniente, carnis impuritate.

58. Quæres ulterius, an quæ hactenus dicta sunt de pollutione, etiam locum habeant in Distillatione? Ubi notandum ex Gersone *part. 2. tract. de pollut.* D. Thoma, Sanchez, & aliis, quod e corpore humano per meatus membrorum pudendorum præter urinam, verumque semen, procedat humor quodammodo medius, qui potest vocari salivalis, vel sputalis. Et hic quidem ab humore seminali non ita facile secernitur, propter similitudinem coloris, infectionem, carnisque commotionem, quæ aliquando ipsum comitatur: differt tamen præ cæteris in hoc, quod facilius fluat, nec cum tanta carnis commotione, sicuti seminalis, & quandoque imperceptibiliter, ac sine ulla carnis commotione. Hoc prænotato

59. Resp. Quando Distillatio accidit absque ulla carnis commotione, de ea non est curandum, cum sit veluti quidam sudor fluens: secus est, quando ipsa fit cum magna carnis commotione. Ita Sanchez *cit. disp. 45. n. 2. & n. 31.* Bonacina *punct. 10. n. 13.* & alii. Ratio posterioris partis est; quia ejusmodi commotio spirituum est no-

tabiliter turpis, & veluti inchoata Pollutio; ergo si est voluntaria, etiam Distillatio erit mortalis ob ejusmodi delectationem veneream. De hac proinde erunt applicanda hactenus dicta, non vero de ea, quæ contingit absque commotione carnali.

QUÆSTIO VI.

De cæteris speciebus Peccati contra naturam.

SUMMARIUM.

60 *Bestialitas, quid?*
61 *Non variatur specie ob diversitatem bestiarum.*
62 *Concubitus cum dæmone, quale peccatum?*
63 *Sodomia, quid?*
64 *Sodomitarum pœna.*
(c) Juxta dicta Tr. 2. Dist. 2. n. 40. & seqq.
65 *Indebitum concumbendi modus, quid?*
66 *Quale peccatum præposterus coitus inter conjuges?*
67 *Peccata contra naturam distinguuntur specie.*
68 *Solvitur objectio.*
69 *Plures Luxuriæ species concurrunt quandoque in eodem actu.*

60. CONCL. I. *Bestialitas*, quæ est secunda species peccati contra naturam, tunc committitur, quando concumbit quis cum re animata non ejusdem speciei cum homine. Hoc peccatum est gravissimum, atque in Foro etiam Sæculari pœna mortis, & combustionis merito punitur.

61. Cæterum istud peccatum contra naturam non variatur specie ex eo, quod committatur cum animalibus specie distinctis, ut puta ove, equa, cane &c. Omnia enim conveniunt in hac una ratione, quod non sint ejusdem speciei cum homine: malitia autem Bestialitatis consistit in hoc, quod non servetur eadem species, & natura. Filliucius *tr. 30. cap. 8. n. 161.* & alii communiter.

62. Quæres: an concubitus cum dæmone sit species Bestialitatis? Resp. cum citat. Filliucio, & aliis, peccatum cum dæmone assumente formam hominis, maris, vel fœminæ, aut alicujus belluæ, semper dici peccatum Bestialitatis (quia etiam dæmon est diversæ speciei ab homine) sed ultra hanc peccati malitiam etiam superaddere vitium Irreligiositatis, & Superstitionis ob societatem cum dæmone habitam in illo actu venereo. Addendum etiam cum citato Authore *n. 162.* quantum est ex parte affectus, talia peccata posse esse diversæ speciei: nam si quis cum dæmone coeat in forma mulieris affectu fornicario, adulterino, vel incestuoso, erit præter peccatum Bestialitatis, & Superstitionis, etiam peccatum Fornicationis, Adulterii, vel Incestus, ratione illius pravi affectus, atque voluntatis, quam habet.

63. CONCL. II. *Sodomia* est peccatum contra naturam, quo ex affectu ad indebitum sexum vir concumbit cum viro, vel fœmina cum fœmina. Ita D. Thomas *2. 2. q. 154. ar. 11.* & alii.

64. Hoc peccatum est gravissimum, atque in cœlum clamans, *Gen. 19.* ob quod Sodoma & Gomorrha, cum finitimis civitatibus, cœlesti igne vindice conflagrarunt. Hinc Jure quoque Civili tanti sceleris Rei igne concremantur: at Jure Canonico olim Laici excommunicabantur, Clerici vero deponebantur, & in Monasterium detrudebantur. Nunc vero, quod attinet ad Clericos, juxta Bullam S. Pii V. quæ incipit. *Horrendum illud scelus* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani Constit. 72. dicti Pont.*) Clerici Sodomitæ ipso jure sunt privati privilegio Clericorum, & dignitate, Officio, & Beneficio Ecclesiastico; quamvis, quia hæc Constitutio est pœnalis, atque requirens executionem externam, ea primum in Conscientia obliget post sententiam Judicis declaratoriam. (c)

65. CONCL. III. Ultima species peccati contra naturam, sive *Indebitus concumbendi modus*, est peccatum contra naturam, per quod vir concumbit cum fœmina modo indebito, ita ut impediatur generatio. Ita Filliucius *loc. cit. n. 156.* & alii.

66. Dicitur notanter, *ita ut impediatur generatio*: nam alioquin in rigore non erit peccatum contra naturam, cum ei non conveniat definitio *num. 43.* data. Hinc secluso hoc, ac etiam periculo impediendi generationem, præposterus coitus inter conjuges peccatum mortale non est: ordinarie tamen est peccatum veniale, & quidem grave in suo genere, nisi aliqua necessitas excuset, ut puta quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio propter pinguedinem aliter fieri non patitur.

Et

Et hinc conjuges sic congredientes extra casum necessitatis, graviter reprehendendi sunt ob periculum impediendæ generationis. Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. nu.* 135. Filliucius, Bonacina, & alii. Verum occasione prædictorum

67. Quæritur I. An prædicta quatuor peccata contra naturam distinguantur specie in genere moris? Resp. affirmative, cum Mastrio *loc. cit. n.* 137. *ac seqq.* & communi. Ratio est: quia licet opponantur eidem virtuti Castitatis, tamen ipsi opponuntur secundum diversam speciem rectitudinem. Et hinc diversam difformitatem, atque dissonantiam tum recta ratione continet Bestialitas, & Sodomia, quam simplex Pollutio.

68. Nec obstat, quod omnia hæc sint peccata contra naturam. Resp. enim, peccatum contra naturam esse genus respectu dictarum quatuor specierum; alioquin enim, nisi intercederet ejusmodi distinctio specifica in genere moris, sequeretur, quod, si quis semel habuisset Pollutionem, semel commisisset Bestialitatem, & semel Sodomiam, satisfaceret in confessione, dicendo: *Ter peccavi contra naturam:* quod est contra communem sensum Doctorum. Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnantis: *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.*

69. Quæritur II. An plures Luxuriæ species, necessario in Confessione explicandæ, quandoque in eodem actu concurrant? Resp. cum Scoto *Quodlib.* 18. §. *de primo*, & Doctoribus communiter, affirmative. Sic enim peccatum carnis, a Clerico in Sacris constituto, vel alio habente votum Castitatis, cum consanguinea sua conjugata commissum una cum effusione seminis præter reatum Adulterii continet malitiam specie distinctam Sacrilegii, atque Incestus, & peccati contra naturam. Item contingere potest in desideriis illicitis, & carnalibus: sic quippe voto Castitatis obstrictus, ac seipsum voluntarie pollutus cum imaginatione, atque affectu ad personam conjugatam sibi consanguineam, præter malitiam peccati contra naturam, & Sacrilegii, etiam ob pravam illam concupiscentiam internam, desideriumque carnale, contrahit malitiam Incestus, atque Adulterii, necessario in Confessione aperiendam, utpote circumstantiam speciem mutantem: & idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO VII.

De impudicitia, hoo est, de osculis, tactibus, aspectibusque impudicis, & an detur levitas materiæ in re venerea?

SUMMARIUM.

70 *Impudicitia est circa oscula, tactus &c. venereos.*
71 *Oscula, tactus &c. impudici, quale peccatum inter solutos?*
Præparatoria Stupri, quæ?
72 *Quid de osculis, & amplexibus causa amicitiæ?*
73 *Vel tactibus joco, aut levitate habitis?*
74 *Sive ex causa justa, v. g. medendi, factis?*
An fœmina teneatur tale genus medendi admittere?
75 *Quid de fricatione pudendorum?*
76 *Tactus, & aspectus impudici inter conjuges, an, & quale peccatum?*
77 *Num liceant inter Sponsos de futuro?*
78 *Aut tactus in partibus honestis, causa delectationis sensitivæ?*
79 *Tactus impudici inter personas ejusdem sexus, quale peccatum?*
80 *In tactibus libidinosis explicanda circumstantia personarum complicum.*
81 *Aspectus, verba, & cantus turpes inter solutos, quale peccatum?*
82 *Quid si fiant ex levitate, curiositate, &c.*
83 *Discrimen inter tactum, & visum.*
84 *Aspectus curiosi, præsertim fixi, quam periculosi?*
85 *Levitas materiæ in re venerea, an detur? I. Sententia.*
86 *II. Sententia.*
87 *III. Sententia, merito tenenda ex authoritate.*
88 *Et ratione.*
89 *Solvuntur rationes primæ.*
90 *Et secundæ sententiæ.*

70. ADvertendum, quod Impudicitia sit circa oscula, tactus, & alios actus circumstantes actum venereum, prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 1. *ad* 5. de hac loquitur Apostolus *ad Galat.* 5. *Ma-*

vicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Quæ dico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Quod ut melius intelligatur sit

71. CONCL. I. Certum est, quod oscula, tactus & amplexus impudici, id est, habiti causa delectationis venereæ, & sensibilis ex commotione spirituum generationi deservientium consurgentis, inter personas solutas sint peccata mortalia. Ita Sanchez *lib. 9. de Matrim. disp. 46. num. 7.* & communis aliorum; idque patet ex cit. textu D. Pauli *ad Galat. 5.* cum concordantiis. Ratio est: quia ejusmodi oscula, tactus, & amplexus impudici, suapte natura ordinantur ad copulam carnalem, ad eamque proxime disponunt, ob vehementem corporis, spirituumque generationi deservientium commotionem, & hoc ipso sunt pollutio aliqua inchoata; ergo. Hinc Glossa *in l. Quod ait, ff. Ad legem Juliam de Adulteriis*, præparatoria Stupri refert his verbis:

Visus, colloquium, tactus, post oscula factum.

Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40. damnantis: *Est probabilis opinio quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulteriovis, & pollutionis.*

72. Dicitur notanter in Conclusione, *impudici, id est, habiti causa delectationis venereæ:* Nam si oscula, vel amplexus fiant causa amicitiæ, secundum morem patriæ, communiter excusantur a peccato: quia oscula, vel tactus de se non sunt intrinsece mali, sed indifferentes: simulque hic fiunt ex honesto fine, nimirum in signum mutuæ benevolentiæ, pacis, debiti obsequii. Nec obstat, quod inde consurgat quandoque motus inordinatus sensualitatis: dummodo eidem non præbeatur deliberatus assensus, nec habeatur libidinosa complacentia; nam alioquin ejusmodi prava complacentia utique foret peccaminosa.

73. Deinde si tactus, amplexus, vel oscula, solum habeantur ex joco, vel quadam animi levitate, aut alia consimili ratione, non vero causa delectationis venereæ, per se loquendo non excedunt culpam venialem. Layman *lib. 3. sect. 4. 2. 10.* citans communem Doctorum. Quamvis recte idem post Sanchez *l. c. num. 11.* hinc excipiat tactus valde turpes & impudicos, ut puta partium vicinarum venereis, vel ipsarum venerearum: nam hi ultimi, si absque necessitate, vel utilitate (quod additur propter dicenda numero sequenti) fiant etiam ex joco, vel levitate inter personas diversi sexus in prædictis partibus inhonestis immediate (secus si obiter tantum supra vestes) non excusantur a peccato mortali, cum ex natura rei similes tactus ad delectationem veneream propinque tendant, eamque valde excitent inter personas diversi sexus, nisi forsan ætas infantilis a gravitate peccati eximat, prout exinde Sanchez, Sporer, & Jacobus Marcantius eximunt a gravi peccato, non item a veniali, ancillas puellos vestientes, lavantes, eorumque pudenda ex curiositate per breve temporis spatium, secluso consensu, vel complacentia turpi tangentes: nam licet etiam istæ mortaliter peccare possint, si id morose seu mora longiori faciant ob morale periculum consensus libidinosi: si tamen brevi temporis spatio contingat, non solet similis tactus ex sua natura tendere propinque ad delectationem veneream, eamque valde excitare.

74. Rursum si tactus etiam inter personas adultas diversi sexus in partibus inhonestis fiat causa medendi, aut alia necessaria, vel justa, secluso alio pravo affectu, nullum est peccatum: cum talis contactus, utpote ex Charitate ordinatus, vel ex alio justo motivo procedens, sit consentaneus rectæ rationi. Notat tamen Lessius *cit. lib. 4. c. 3. num. 60.* post Navarrum *cap. Si cui nu. 13. de pœnit. dist. 1.* quod mulier, præsertim virgo, non teneatur tale genus medicandi in partibus secretioribus admittere: tum quia mens casta tali curatione, non minus, quam a morbo abhorret: tum quia nemo tenetur admittere id, cui est conjunctum periculum motus pravi, aut delectationis carnalis.

75. Ex eadem causa necessitatis excusatur tactus, seu fricatio propriorum pudendorum ad sedandum pruritum, in illis partibus quandoque vehementius consurgentem. Imo Layman *cit. sect. 4. n. 13.* post Sanchez, & Petrus Marchantius *in Resolutionibus, ad tomum 3. Tribunalis additis, Casu 3.* post Sancium, & Villalobum existimant, non esse peccati damnandum, qui ejusmodi molestissimum pruritum fricatione sedare conatur, quamvis cum periculo pollutionis, dummodo non subsit periculum consensus in istam.

76. Additur insuper in Conclusione, *in-*

inter personas solutas: In primis enim conveniunt Doctores, conjugibus ejusmodi tactus esse licitos, si ad copulam conjugalem referantur, utpote ad quam licite se excitant. Deinde tactus, oscula, & aspectus ejusmodi inter conjuges, si fiant causa solius voluptatis, sunt quidem culpabiles, sed non mortaliter, etiamsi capiantur ob delectationem, absque intentione copulæ conjugalis: quia Matrimonium eos honestat, ac defectus debiti finis non est mortalis. Intellige, dummodo absit periculum pollutionis: nam alioquin juxta Bonacinam *tom. 1. quæst. 4. de Matrim. pun. 9. num. 6.* Lessium, Layman, Mastrium &c. a mortali non excusarentur, nisi adesset alia justa causa similes tactus admittendi, qualis foret juxta Sanchez *lib. 9. disp. 49. n. 37.* Perez *disp. 47.* ac Dianam *part. 6. tract. 6. Resol. 27.* manifestatio & conservatio mutui amoris, præsertim ex parte reddentis, ubi admissio talium tactuum ex fine simili foret licita, etsi subinde præter intentionem sequatur pollutio, de quo vide fusius Sporer *part. 4. Theol. Sacrament. cap. 8. sect. 3. §. 4. n. 500.*

77. Num autem inter Sponsos de futuro liceant tactus, & oscula, alia difficultas est. Et quidem tactus impudicos inter Sponsos non excusaria mortali passim fatentur Doctores, eo quod hi proxime disponant ad copulam, quæ non est illis licita. Quod si oscula, & amplexus de se non sint impudici, simulque fiant absque fine venereæ delectationis, sed intuitu honesti amoris, benevolentiæ, aut necessitudinis, culpa vacant. Navarr. *cap. 14. Manual. nu. 9.* & sequitur ex dictis *n. 72.*

78. Verum loquendo de hujusmodi tactibus, qui post Sponsalia absoluta fiunt causa delectationis sensitivæ in partibus cæteroquin honestis, variant Doctores. Et quidem Navarrus *l. c. n. 12.* Layman *n. 11.* Cajetanus, Sa, pluresque alii, eos excusant a mortali, dummodo non subsit periculum pollutionis, vel consensus in actum turpem: quia (inquiunt) Sponsalia sunt initium, seu prævia dispositio Matrimonii, & sic hos actus reddunt licitos, si absit periculum pollutionis, vel ulterioris consensus: quamvis ejusmodi periculum, aut ipsos tactus impudicos, præsertim si Sponsi soli absque arbitris conversantur, spectata fragilitate humana raro abesse, ultro fateantur. Oppositum tenent Henriquez, Rebellus, & quidam alii, quorum sententiam tutiorem, & probabiliorem censet Bonacina *loc. cit. n. 6.* & Mastrius *disp. 11. n. 142.* Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia hæc delectatio a natura instituta est ut prævia dispositio ad copulam; & consequenter, cum hæc inter Sponsos de futuro illicita sit, idem censendum de illa. Accedunt dicta superius *num. 71.* ac præcipue Decretum Alexandri VII. ibidem citatum.

79. CONCL. II. Tactus impudici seu venerei inter personas ejusdem sexus, sunt graviora peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus. Ita Layman *cit. sect. 4. n. 13.* Et ratio est: quia ejusmodi tactus venerei ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, vel etiam sodomiæ, quod gravius est simplici fornicatione. Dixi notanter, *Tactus venerei*, id est, facti ex motivo lascivo; nam si a personis ejusdem sexus exercerentur tales tactus tantummodo ex levitate animi, vel joco, dum v. g. simul natant, aut balneant, Sanch. *lib. 9. disp. 46. n. 22.* excusat a mortali peccato, quod Silvius apud Sporer censet, admitti posse, si leviter, & quasi per transennam fierent: tunc enim non solent ordinarie excitare propinque ad venerem: alias secus. Denique se ipsum tangere ex sola curiositate, vel levitate, secluſa mala intentione, vel turpi consensu, aut periculo, limites peccati venialis non excederet; cum minor videatur indecentia in corpore proprio, quam alieno, & talis tactus in proprio corpore ordinarie non adeo excitet ad venerem, quam in corpore alieno: Ubi tamen caute utantur hac doctrina illi Juvenes, qui alias peccato mollitiei sunt dediti, ne mentiatur iniquitas sibi.

80. Porro circa hactenus dicta ulterius quoque contra quosdam Neotericos notandum est cum Sanchez *lib. 9. de Matrimon. disp. 46. n. 17.* quod, quando tactus libidinosi juxta dicta sunt peccatum mortale, necessario in Confessione fatenda sit circumstantia personæ tum agentis, tum patientis, v. g. an fuerit conjugata, consanguinea, Voto obstricta &c. Nam hujusmodi tactus sunt ejusdem malitiæ mortalis, cujus est actus consummatus copulæ, ad quam suapte natura referuntur. Hoc ipsum ex professo tradit Azorius *part. 3. lib. 3. c. 26. q. 5.* allegans communem.

81 CONCL. III. Aspectus, turpiloquium, turpes cantilenæ, ac hujusmodi, si causa delectationis venereæ inter personas so-

ſonas ſolutas fiant, ſunt peccata mortalia. Ita Layman *n.* 13. cum communi: nam ipſamet delectatio venerea talibus prohibita eſt; ergo & illud omne, quod fit cauſa illius venereæ delectationis. Hinc Salvator *Matth.* 5. inquit: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.*

82. Dicitur, *ſi cauſa delectationis venereæ*: Nam ſi fiant ex quadam levitate, curioſitate, aut ob voluptatem, quæ præciſe ex ipſa narratione capitur, vel alium hujuſmodi vanum finem, non vero ob delectationem veneream, communiter venialia cenſentur, per ſe loquendo, etſi ratione ſcandali, vel periculi proximi labendi in gravius peccatum, mortalia eſſe poſſint. Sanchez *cit. diſp.* 46. *n.* 34. *& ſeqq.* Leſſius *lib.* 5. *de juſt. & jur. c.* 3. *n.* 63. & alii. Quod ſi talia fiant inter ipſoſmet conjuges, patet ex dictis *n.* 76. an, & quale ſit peccatum.

83. CONCL. IV. Nihilominus datur aliquod diſcrimen inter tactum, & viſum, in eo conſiſtens, quod tactus, amplexus, & oſcula, magis propinque tendant ad concubitum; adeoque delectatio ſenſibilis inde conſurgens frequentius ſit venerea & mortalis, atque ad eam Luxuriæ ſpeciem reducatur, in qua eſſet, ſi coitus ſequeretur, & propterea in Confeſſione exprimi debeat circumſtantia perſonæ tactæ. E contra viſus, ſive aſpectus mulieris, quin & alloquium illius, propinque non tendit ad concubitum, poteſtque ex pluribus titulis licite fieri; puta, ob debitam urbanitatem, aut ad ſe cognoſcendum poſtea, ſi iterum convenerint, vel ad reprehendendam illius vanitatem, vel eam de rebus honeſtis commonendam. Quinimo ſi ejuſmodi aſpectus fiat ob ſolam curioſitatem, tantummodo erit peccatum veniale, niſi ſerio & deliberate contingat in partibus denudatis omnino obſcœnis perſonæ diverſi ſexus, ubi a peccato gravi haud eximeretur talis curioſus aſpectus, quando fortaſſis ætas adhuc infantilis non excuſaret.

84. Fatendum tamen, quod tales aſpectus curioſi, præſertim fixi & diuturni, ſint valde periculoſi, & innumeri ex illis fuerint perducti ad lapſum. Nam exinde naturaliter conſurgit commotio ſpirituum generationi inſervientium, & in membris rebellio, & in affectu complacentia; quin & ipſemet diabolus ſeſe immiſcere ſolet, faciendo, ut ſpecies viſa aſſidue obverſetur phantaſiæ, quæ ſenſim affectum allicit, & naturam commovet. Hinc non immerito *Eccleſiaſtici cap.* 31. dicitur: *Nequius oculo quid creatum eſt?* Et Regius Pſaltes precatur *Pſal.* 118. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.* E contra 2. *Petri* 2. ſcelerati quidam memorantur, *oculos habentes plenos adulterii, & inceſſabilis delicti.* Unde & Daniel Senibilli, caſtam Suſannam deperienti, improperavit: *Species decepit te, & concupiſcentia ſubvertit cor tuum. Dan.* 13.

85. Quæres: an detur levitas materiæ in re venerea? Reſp. In reſolutione hujus Quæſtionis variare Doctores. Affirmant nonnulli, quos citat Baſſæus *verſ. Peccatum I. n.* 7. pro hac ſententia allegans Sanchez, Navarrum, Sancium, Vaſquez, Sotum, & quoſdam alios. Rationem dant; quia non videtur ratio, cur in aliis materiis communiter poſſit dari levitas materiæ, & non in propoſito. Deinde, quis credat (inquiunt) quod quis non poſſit ex levi & ſenſuali curioſitate aſpicere fœminam tranſeuntem, vel ejus manum aut pedem premere, digitos intorquere, &c. quin ulterius velit progredi?

86. Alii diſtinguunt inter materiam luxuriæ, & veneream: nam luxuria (ajunt) late patet ad omnem culpam, pertinentem maxime ad ſenſum tactus: ſed res venerea, quam proprie vocamus libidinoſam, reſtringitur ad culpas pertinentes ad generationem. Atque hæc delectatio venerea oritur in, vel circa partes genitales ob commotionem, vel alterationem ſpirituum generationi ſervientium. Qua diſtinctione ſuppoſita aſſerit hæc ſententia in materia luxuriæ poſſe dari parvitatem materiæ: ut ſi fiat tactus levis ex joco, vel curioſitate; vel quando matres, aut nutrices magna cum ſuavitate tangunt, vel oſculantur pueros tenellos &c. Negat vero, dari parvitatem materiæ in re venerea: nam eo ipſo, quod venerea eſt, pariter eſt inchoatio copulæ, aut pollutionis, quæ inter ſolutos ſemper eſt peccatum mortale, dummodo ſit perfecte voluntaria. Maſtrius *diſp.* 11. *n.* 145. poſt Tamburinum *l.* 7. *c.* 8. §. 1. & quidam alii.

87. Tertia, & cæteris probabilior, ſimulque communior ſententia aſſerit, quamvis in materia venerea poſſit dari, & ſæpe numero detur, peccatum veniale ratione imperfecti conſenſus, vel ob defectum plenæ advertentiæ & deliberationis, ut eſt certum, atque indubitatum; eo quod in

hac

hac pugna quotidiana facillime contingat aliqua negligentia in repellendis turpibus motibus, vel etiam imperfecta complacentia, ſufficiens ad peccatum veniale: nihilominus ait, in re tam lubrica ex ſola parvitate materiæ non dari peccatum veniale, modo cæteroquin adſit deliberata advertentia, & voluntarium ſufficiens ad peccatum mortale conſtituendum. Ita Sanchez *l. 5. in Decalogum, cap. 6. num. 12.* ubi priorem ſententiam ſuam revocat, ſimulque aſſerit, a Summis Pontificibus Clemente VII. & Paulo V. hanc poſteriorem ſententiam eſſe approbatam. Concordat noviſſimum Decretum Alexandri VII. *n. 71.* jam citatum, in quo damnatur ſequens Propoſitio, ordine 40. *Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.*

88. Accedit ratio: quia omnis delectatio venerea eſt inchoatio quædam pollutionis: atqui omnis talis inchoatio, cæteroquin ſufficienter deliberata & voluntaria, eſt peccatum mortale; ergo. Major deſumitur ex Galeno *lib. 14. de uſu partium, c. 9. & 10.* ubi ait, quod delectatio venerea ſit, quæ in carne conſurgit ex motu humoris ſeroſi, qualis eſt ſubſtantia ſeminis incaleſcentis per commotionem ſpirituum generationi ſubſervientium.

89. Ad rationes contrariæ ſententiæ *n. 85.* adductæ, atque ad primam earum dicitur, etiam in materia Blaſphemiæ, Perjurii, & quibuſdam aliis non dari peccatum veniale ex ſola parvitate materiæ: unde non mirum, quod idem dicatur de materia, ſeu delectatione venerea, cæteroquin plene deliberata & eo modo voluntaria, prout ad grave peccatum conſtituendum conformiter dictis requiritur. Ad alteram dicitur, eadem non raro excuſati a mortali, eo quod non ob delectationem veneream, ſed potius ex joco, levitate, aut alio conſimili vano fine fiant: alias foret ſecus dicendum.

90. Ad ſecundam ſententiam, ejuſque fundamenta reſpondetur eodem modo: nam, quidquid ſit de data diſtinctione inter materiam luxuriæ, & veneream (quæ pro ſolutione hujus difficultatis minus eſt neceſſaria) ad tactus ex ſe non impudicos, atque ex joco, levitate, vel curioſitate factos, jam patet ex dictis. Oſcula vero materna, vel Nutricum, inde merito excuſantur, quia non ob delectationem veneream (nam hæc plene voluntaria, non vacaret culpa gravi) ſed ex materno, caſtoque amore erga proprias proles, aut ætatem tenellam, innocentemque, proficiſci ſolent: quia igitur oſcula, juxta conſuetudinem patriæ ex motivo amicitiæ facta, communiter excuſantur a peccato; non mirum, etiam oſcula materna, vel Nutricum, ad blandiendum tenellæ ætati exhibita, pariformiter excuſanda fore.

DISTINCTIO VII.

De Septimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Furtum, & quæ quantitas ad Furtum mortale ſufficiat?

SUMMARIUM.

1 *Septimum præceptum, quale?*
2 *Furtum, quid?*
3 *Tria ad Furtum concurrunt, quæ? Plagium, quid?*
(a) Diſt. 4. n. 39. & ſeqq.
4 *Furtum non fit, ſi dominus non eſt rationabiliter invitus.*
(b) De hoc infra n. 10. & 13.
5 *Furtum, quale peccatum?*
6 *Quæ quantitas ſufficiat ad Furtum mortale?*
7 *Ea definienda tum ex quantitate rei ablatæ, tum ex circumſtantiis &c.*
8 *Taxatio ejus juxta varios ſtatus hominum.*
9 *Alius modus taxandi juxta victum unius diei.*
10 *In extrema neceſſitate licitum eſt aliena furripere.*
11 *Niſi detinens ſit in pari neceſſitate.*
12 *Magis debet quis diligere ſe, quam Proximum, quomodo?*

13 *Objectio notabilis, & an tunc sit licitum furari?*
14 *An idem possit fieri in gravi necessitate?*

1. SEptimum Præceptum Decalogi per modum negationis traditur *Exodi cap.* 20. illis verbis: *Non furtum facies*: eoque non tantum prohibetur Furtum, sed etiam quæcunque injusta rei alienæ contrectatio, aut damnificatio, quæ multiplicibus modis accidere potest. Insuper virtute ejusdem Præcepti præcipitur restitutio rei alienæ; quia, sicut præceptum affirmativum includit virtualiter negativum (prout præceptum de diligendo Proximo involvit aliud, ne Proximum injuste lædamus) ita e contra præceptum negativum de non furando includit affirmativum, ut injuste ablatum restituamus; juxta quod post S. Augustinum dicitur *Reg.* 4. *Juris in 6. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum*. Nunc quantum attinet ad Furtum, sit

2. CONCL. I. *Furtum* est occulta acceptio rei alienæ, domino rationabiliter invito. Ita in re communis Theologorum. Concordat textus *L.* 1. *ff. de Furtis*, ibi: *Furtum est contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi causa, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve.*

3. Tria siquidem ad rationem Furti concurrunt. I. Quod sit contra Justitiam; nam Furtum aufert alienum domino rationabiliter invito. II. Quod aliquis rem ab altero possessam auferat, sive contrectet lucri faciendi causa: nam Furtum proprie est rerum mobilium, non vero immobilium vel incorporalium, quæ contrectari, sive ab uno loco in alium moveri nequeunt. Deinde per hoc differt Furtum ab injusta Damnificatione, utpote in qua destruitur res aliena, nihil autem auferitur lucri faciendi causa. Tandem per hoc differt Furtum ab Adulterio, & Homicidio, quæ sunt peccata contra personam: item a Plagio, seu crimine Plagiatus (quod committitur ab eo, qui hominem liberum, v. g. uxorem, vel prolem alterius aufert ad vendendum, aut retinendum in mancipium) simulque a Raptu, de quo jam supra. (a) III. Requiritur ad Furtum, ut res aliena occulte auferatur: nam per hoc differt Furtum a Rapina, quæ est occupatio rei alienæ cum violentia; nimirum dum sciente domino, & vim patiente, aufertur ipsi invito suum.

4. Additur notanter in Conclusione, & prima conditione Furti, *domino rationabiliter invito*: nam qui ab amente, ebrio, vel furioso gladium aufert, ne ille aliquem percutiat, Furtum non committit: etsi enim alter sit invitus, non tamen est invitus rationabiliter. Similiter, qui in extrema necessitate constitutus ab alio aufert, quod sibi ad vitæ sustentationem est necessarium, furari non dicitur: tum quia non aufert alienum, eo quod in extrema necessitate Jure naturæ sint omnia communia: tum quia hac ipsa de causa alter non est rationabiliter invitus. (b)

5. CONCL. II. Furtum ex genere suo est peccatum mortale, licet quandoque parvitas rei Furto ablatæ excusat a mortali. Ita communis: idque patet ex *dict. c.* 20. *Exodi*, *Non furtum facies*. Item ex illo 1. *Corint.* 6. *Neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt*. Quod autem parvitas materiæ excusat a mortali, patet de furante unicum obolum, vel hujusmodi

6. Quænam autem quantitas sufficiat ad constituendum peccatum mortale Furti, tot propemodum sunt sententiæ, quot capita. Cujus diversitatis ratio est, quia malitia & gravitas Furti provenit ex damno, quod Proximo injuste infertur: non autem omnes patiuntur æquale damnum ex jactura ejusdem quantitatis, ac rei. Siquidem majus censetur damnum ex re ablata tempore annonæ, minus tempore abundantiæ: majus, si auferatur pauperi, minus, si diviti: majus, si auferatur pecunia in loco, ubi modica reperitur, sicque exigua pecuniæ quantitate potest vita sustentari; minus, ubi argentum est in abundantia &c. hinc sit

7. CONCL. III. Quantitas Furti ad peccatum mortale sufficiens non potest una certa absolute taxari quantitate, sed ea prudentum arbitrio definienda est, non solum ex quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ per Furtum læsæ, temporis, locorum, & hujusmodi. Hæc sententia est communior Doctorum, & patet ex proxime dictis: quia, quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius non censetur tale, sed potius modicum, & parvi momenti. Similiter, quod tempore annonæ est quid magnum, tempore ubertatis censetur parvum &c. Hinc bene considerandæ sunt prudenti judicio omnes circumstantiæ.

8. Juxta hanc sententiam potest probabiliter dici cum Lessio *l.* 2. *cap.* 12. *n.* 20. *& seqq.*

& seqq. quod respectu omnium, etiam Regis, & hominis prædivitis, unus Aureus (vulgo apud nostrates, unus Ducatus) videatur quid notabile. Deinde respectu mediocriter divitum quatuor Regales (*Regalis* Italice *Julius*, valet decem circiter Crucigeros, aut tres Paceos nostrates, ut indicat Lugo *disp. 16. de just. & jur. num. 20.* Lessius autem *loc. cit. nu. 30.* quatuor Regales appellat unum florenum: alii parum plus, vel minus, valere tales monetas æstimant.) Quatuor, inquam, Regales, vel unus florenus respectu mediocriter divitum censetur quid notabile, juxta Petrum Navarrum, & alios. Tertio, respectu Mechanicorum quantitas notabilis censentur duo Regales, vel aliquid ultra. Quarto, respectu Pauperis sufficiet unus Regalis, vel etiam dimidius.

9. Alii vero, atque inter eos Sannig *dist. 10. de just. quæst. 1. num. 7.* Layman *lib. 3. tract. part. 1. nu. 3.* probabiliter censent, eam esse notabilem Furti quantitatem, ac peccati mortalis materiam, quæ ad victum unius diei sufficit illi homini, cui injuria Furti infertur. Veluti si a Mercatore valde divite furetis duos, vel tres nostrates florenos; a Cive mediocriter divite duodecim, vel quindecim Paceos; ab Operario tres, vel quatuor Paceos; a Mendico paucos nummos, quibus uno die utcunque se aluisset: nam auferre cuipiam victum unius diei, non immerito quid notabile reputatur. Duo autem, vel tres Ducati, a quocunque tandem auferantur, etiam Rege potentissimo, peccatum mortale constituunt, juxta communem.

10. Quæres, utrum in extrema, vel etiam gravi necessitate, licitum sit aliena occulte sibi furripere? Resp. I. In extrema necessitate id licitum est pro vitæ suæ conservatione, nisi & ipse detinens sit in pari necessitate. Ita Scotus 4. *dist. 15. q. 2. ad 5.* & alii. Siquidem in articulo extremæ necessitatis omnia sunt communia: non quidem hoc ita intelligendo, quasi per extremam necessitatem statim transferatur dominium omnium rerum in habentem eam; sed quia quoad jus utendi in ordine ad conservationem vitæ, omnia tunc sunt communia. Hinc *c. Exiit §. Nec quidquam de Verb. signif. in 6.* dicitur: *Nec jure poli in extrema necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturæ via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur; cum ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

11. Additur notanter: *nisi & ipse detinens sit in pari necessitate*: Tunc enim hoc non liceret, prout bene notat Doctor Subtilis *l. c.* Ratio est: quia tunc duplici jure res illa detinenti debetur. Primo, propter æqualem extremam necessitatem: Secundo, propter dominium, possessionemque rei, a qua nunquam cecidit.

12. Neque hisce obstat, quod quis magis debeat diligere se, quam Proximum. Resp. enim, id intelligendum esse de dilectione ordinata: talis autem non foret, si quis magis vellet conservationem injustam vitæ suæ, quam conservationem justam vitæ Proximi. Unde non obstante dilectione sui ipsius, magis debet latro sustinere suspendium, quam occidere suspendentem, ut evadat.

13. Urgebis autem contra principalem responsionem. Innocentius XI. in Decreto 1679. die 2. Martii emanato, inter alias Propositiones damnavit etiam hanc, ordine *36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*; ergo data responsio non videtur posse subsistere. Resp. negando consequentiam: nam, ut habetur in Præfatione dicti Decreti, Propositiones illæ, *Sicut jacent*, sunt damnatæ. Unde merito cavenda erit ista: *Permissum est, furari in gravi necessitate*. Deinde allata nostra responsio solum dicit, tunc licitum esse, rem alterius furripere pro vitæ suæ conservatione; non autem asserit, permissum esse, furari in extrema necessitate: nam hac stante, nequit dominus esse rationabiliter invitus, cum jure poli omnia sint communia pro necessario usu ad vitam conservandam. Et quia Furtum est occulta acceptio rei domino rationabiliter invito, proprie loquendo implicat in terminis, Furtum committi, & dominum non esse rationabiliter invitum; aut, si hic sit rationabiliter invitus, ejusmodi Furtum esse licitum.

14. Resp. II. In gravi duntaxat necessitate non est licitum furari, neque furripere rem Proximi. Ita conformiter Doctori Subtili *l. c.* Mastrius *disp. 9. Theol. Mor. n. 21.* appellans hanc sententiam communiorem & veriorem, quamvis nonnulli apud Lugo *disp. 16. de just. & jur. num. 153.* oppositam sententiam probabilem censuerint. Desumitur hoc in primis ex allegato Decreto Innocentii XI. Accedit ratio: tum quia sola extrema necessitas facit, ut omnia sint communia, non vero gravis; Tum quia

per

per oppositam sententiam datur ansa non solum pauperibus, verum & aliis in gravi necessitate constitutis, passim occulte alienum surripiendi, imo verius furandi, ut sic evadere possint publicam ignominiam, status sui amissionem, vitæ abbreviationem &c. Unde plurimum Respublica perturbaretur, eo quod tales necessitates crebrius occurrere soleant.

QUÆSTIO II.

De minutis, ac Domesticorum Furtis.

SUMMARIUM.

15 *Modicum furans animo furandi plura, si posset, peccat mortaliter.*
16 *An teneatur ad restitutionem?*
17 *Quomodo peccet, qui per Furta minuta intendit ditescere?*
18 *Declaratur amplius.*
19 *Solvitur notabilis instantia.*
20 *Furantes minuta tenentur restituere, quomodo?*
21 *Ad Furtum mortale in minutis, requiritur major quantitas, & qualis?*
22 *Per Furta domestica potest graviter delinqui.*
23 *An ex iis nascatur Actio Furti?*
24 *Quid quoad Furta famulorum, aut mercenariorum?*
25 *Ad grave Furtum Domesticorum requiritur major quantitas.*
26 *Quid de Furto filiifamilias?*
27 *Præsertim operantis in obsequium patris?*
28 *Uxor surripiendo potest graviter peccare.*
29 *Qua quantitas ad hoc requiratur?*
30 *Quid si absumat in bonum familiæ?*
31 *Aut maritus non sit invitus &c.*
32 *Quid de Bonis paraphernis uxoris?* (c) Tr. 7. Dist. 4. q. 2. n. 17.
33 *Uxor potest facere donationes, ac eleemosynas, quas?*
34 *Impensas necessarias pro sustentatione familiæ.*
35 *Aut aversione gravis damni.*
36 *Quid si maritus sit dissipator bonorum communium?*
37 *Ad Furtum grave famulorum major requiritur quantitas.*
38 *Hæc unde colligenda?*
39 *Propositio damnata, & ratio damnationis ejus.*
40 *Quid in casu manifestæ injustitiæ?*

15. CONCL. I. Si quis modicum quid auferat, animo tamen & voluntate plura auferendi, si posset, certum est, quod peccet mortaliter. Ratio est clara: quia talis habet pravam voluntatem, & affectum furandi quantitatem notabilem, si posset: atqui sola voluntas prava jam sufficit apud Deum pro peccato gravi; ergo. Unde notat Layman *l. c. n. 3.* si pœnitens confiteatur, modicum quid sese furatum, eum quandoque a Confessario esse examinandum, an non habuerit animum plura surripiendi, si adfuisset occasio.

16. Cæterum talis fur, non obstante pravo affectu interiori quantitatem notabilem furandi, si posset, non incurreret sententiam excommunicationis alicubi latam in eos, qui rem notabilem furantur: neque tenebitur sub mortali (bene tamen sub veniali, si possit) ad illius modici restitutionem.

17. CONCL. II. Qui per Furta minuta intendit ditescere, & conquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortaliter illa prava intentione, & quovis externo Furto minuto ex vi illius intentionis deliberate procedente. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia talis intendit accipere rem alienam magni momenti, invito Domino; simulque singula externa furta procedunt ex intentione mortifera furandi sensim quantitatem notabilem. Unde de similibus dicitur *Prov. 11. Statera dolosa abominabilis est apud Deum.* Et *Deut. 25. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus &c. Abominatur enim Deus eum, qui facit hoc.*

18. Notat tamen Lessius *cit. cap. 12. n. 48.* in singulis hujusmodi Furtis minutis non committi novum peccatum mortale, sed continuari jam cœptum: omnes enim istæ acceptiones, & detentiones acceptorum, censentur una continua executio illius pravæ intentionis.

19. Nec obstat dictis in Conclusione, quod talis a pluribus successive minuta surripiens, nemini faciat, neque facere intendat notabilem injuriam; ac proinde non videatur peccare mortaliter. Resp. enim: etsi nemo in particulari sentiat grave detrimentum, tamen respectu Communitatis hoc est magnum incommodum, & valde repugnans societati humanæ; atque in omni Republica bene instituta adeo exosum, ut gravibus pœnis passim puniri soleat: sicque tanquam res admodum noxia societati humanæ, merito sub peccato mortali prohibita censetur.

20. Ex

20. Ex his infertur, quod sic furantes minuta, ut puta fraudantes pondera, mensuras &c. teneantur ad restitutionem iis, a quibus acceperunt, quantum possunt: v. g. in simili occasione Furta minuta commissa dominis minutim supplendo; aut, si ii ignorentur, vel amplius conveniri non possint, talia pauperibus erogando, prout in simili dicitur *c. Cum tu, de Usuris*. Et merito Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 38. damnavit: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furta, quantumcunque sit magna summa totalis*.

21. CONCL. III. Non eadem quantitas, quæ simul accepta sufficeret ad Furtum grave, sufficit ad hoc, quando per plura fortuita Furta minuta ad eam pervenitur, sed requiritur major quantitas. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia domini non ita facile sunt inviti in his furtis interpolatis & fortuitis; taliaque minus ægre ferre solent, quam si eadem quantitas simul ac semel auferatur. Unde Lessius *l. c. n.* 46. inquit: Si mortifere peccat, & ad restitutionem is tenetur, qui ab eodem homine aufert decem simul, requirentur quindecim, vel sexdecim, aut etiam viginti, ut quis sub mortali teneatur restituere ablatum per furta minuta fortuita, præsertim si longis intervallis facta sint.

22. Quæres nunc quoad alteram partem Quæstionis, quid sentiendum sit de Furtis Domesticorum, id est, uxoris, filiorum, famulorum &c. Resp. I. Certum est, eos posse peccare mortaliter peccato gravis Furti, si rationabiliter, & graviter invito patrefamilias, notabile aliquid surripiant. Patet hoc ex illo generali Præcepto Decalogi: *Non furtum facies*.

23. Solum hic notandum est, etsi tales in Foro conscientiæ vere sint fures, adhuc tamen contra eos in foro externo non dari propriam Actionem furti pœnalem, & famosam. Et quidem inter conjuges vere posse dari Furtum, adeo ut ejusmodi res tanquam furtiva usucapi non possit, quamvis ob honorem Matrimonii cesset inter eos *actio furti*, nec vocetur *Furtum*, sed meliori nomine *Amotio*, & inde sequens *Actio rerum amotarum*, clare habetur *L. 1. & seqq. ff. de Actione rerum amotarum*. Similiter si filius, vel servus, surripiat patri vel domino, Furtum committi, & rem effici furtivam, non autem inde nasci Actionem furti, textus clt §. *Hi qui Instit. de Actionibus, quæ ex delicto &c.* Cum non magis cum his, quos in potestate habemus, quam nobiscum ipsi agere possimus.

24. Tandem, quod alia Furta domestica, videlicet commissa a famulis, aut mercenariis nobiscum degentibus, si leviora fuerint, publice vindicanda non sint, ac proinde non pariant Actionem furti, patet ex *l. Respiciendum ff. de Pœnis*. Unde si per talia Furta læsis, postmodum fiat debita satisfactio mediante restitutione ablatorum, cessat in Foro externo omnis Actio pœnalis & famosa. Quod si hoc non fiat, ac proinde paterfamilias a domesticis, vel eorum familiaribus, nequeat rem ablatam recuperare; tunc is etiam Judicis auxilium implorare poterit, quo hi ad restitutionem compellantur. Quinimo si eorum Furta sint immodica, vel nimis multiplicata, etiam pœna corporali puniri solent; prout post Julium Clarum *l. 5. Sentent. §. Furtum n.* 22. notat Layman *cit. cap. 1. n. 4.*

25. Resp. II. Certum videtur, ad furtum grave Domesticorum non sufficere eandem quantitatem, quæ ad grave furtum hominis externi sufficeret. Ita Lugo *disp. 16. de just. & jur. sect. 4. 61.* & alii communiter. Ratio est: quia respectu Domesticorum non ita facile invitus est paterfamilias, sicut adversus extraneos, ut patet ex communi sensu hominum.

26. Et quidem de filiisfamilias loquendo, parentes non raro magis sunt inviti quoad modum, quam quoad substantiam. Et fortasse (ut inquit Lugo *l. c. n. 76.*) displicet usus ipse in tali, vel tali materia; non tamen volunt semper graviter obligare filium ad culpam lethalem in ea acceptione, & multo minus ad restitutionem, postquam pecunia consumpta est.

27. Adde ex eodem Lugone *n.* 77. & aliis, quando quis in commodum & obsequium patris ultra suum debitum operatur, & lucratur, posse in mercedem sui laboris & obsequii (nisi aliunde præstetur) aliquid accipere. Sed ne laxentur habenæ filiis ad Furta domestica, illud bene notandum est, quod dicitur *Prov.* 28. *Qui subtrahit aliquid a patre suo, vel a matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est*.

29. Uxorem quod attinet, ea quidem graviter peccat, & quidem mortaliter, si Summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ad ipsum pertinet, utpote qui ex ipsis tenetur providere familiæ, ipso rationabiliter invito accipiat.

In

In hisce tamen casibus multa sunt observanda.

29. I. In hujusmodi Furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis: hæc autem quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus & cæteris, dijudicanda est, num sit notabilis, & excedens notabiliter consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis, nec ne.

30. II. Si uxor absumat in bonum familiæ, in quod maritus ipse erat absumpturus, ipsa non obligatur ad quidquam restituendum; prout inter alios notat Gobat. *tract. 5. Quinarii, c. 22. n. 28.* Ratio est: quia nullo damno reali, & æstimabili, afficit hoc modo maritum; esto, afficeret eum injuria, usurpando sibi ipsius officium, atque administrationem bonorum communium.

31. III. Si maritus ipse aut omnino inviteus non sit, sed rogatus facile concederet, aut si irrationabiliter solum invitus, non peccat uxor aliquid ex ejusdem bonis furripiendo. Ratio est clara: quia aut maritus invitus non est, aut certe non rationabiliter invitus, uti supponitur; ergo uxor jam hoc ipso non committit Furtum in tali casu, prout liquet ex ipsa definitione Furti, de qua *n. 2. & seqq.*

32. IV. Potest insuper uxor libere donare ex bonis suis paraphernis, spectato Jure communi Cæsareo, ac nisi aliter inter virum & ipsam fuerit conventum, *l. Hac lege C. de Pactis conventis.* Verum de hoc jam alibi. (c)

33. V. Potest etiam uxor ex bonis communibus facere donationes, & eleemosynas secundum consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis. Quod si vir vetet, videtur vetare excessum: alioquin foret irrationabiliter contrarius, seu invitus: siquidem uxor non est mancipium viri, sed socia, habens etiam quandam auctoritatem administrationis, etsi viro subjectam, ne quid inordinate fiat; unde nequit ei maritus omnes donationes, etiam moderatas, & rationabiles prohibere.

34. VI. Insuper potest uxor in suas, liberorum, totiusque familiæ necessitates, atque adeo in victum, vestitum, medicinas, accipere, & convertere tantum, quantum teneretur maritus; posito, quod hic præ avaritia, vel ignorantia non subministret talia necessaria.

35. VII. Potest ulterius uxor eas alienationes facere, quas necessarias rationabiliter judicat ad avertendum a marito grave damnum; sive temporale, v. g. morbum, mortem, carcerem, si præ avaritia vel ignorantia id negligat maritus, sicuti fecisse Abigail, ad perpetuam ejus laudem legitur 1. *Reg. 25.* sive spirituale, largiendo eleemosynas, ne Deus ipsum ob flagitia puniat, sed misericorditer convertat. Sic enim utilissime gerit uxor negotium mariti, cujus damnum etiam redundaret in ipsammet uxorem; ac proinde is nequit rationabiliter esse invitus.

36. Addit Lessius *lib. 2. c. 12. n. 87.* & Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 13. n. 7.* Quando maritus est dissipator bonorum communium patrimonii in potationes, largas donationes, vel mulieres, non prohiberi uxorem, si ita opus esse videatur, occulta compensatione uti (eo quod vir tali modo faciat injuriam uxori) aliquid de bonis mariti subtrahendo: dummodo caveat, ne soluto matrimonio, propter ignorantiam factæ occultæ compensationis, restitutio dotis ipsi denuo fiat.

37. Quantum attinet ad famulos & famulas, certum quoque est, plus requiri in iis ad Furtum grave, quam in extraneis. Ratio est: quia domini sciunt, attenta fragilitate humana non posse, moraliter loquendo, ita ab iis administrari res domesticas sibi commissas, quin aliquid, præsertim in esculentis, & poculentis, adhæreat manibus contrectantium: sicut, qui conducit operarios in vineam, supponit pro certo, uvas ab ipsis comedendas usque ad libitum & saturitatem, nec posse bovi trituranti os alligari.

38. Porro, quænam quantitas sufficiat ad peccatum mortale in famulis & ancillis, a multis pendet circumstantiis, ac præsertim a liberalitate & tenacitate dominorum; quorum aliqui liberaliores sunt, nec volunt erga famulos juris rigorem exercere, sed humana & communi fidelitate contenti esse, dummodo cæteroquin sua munia exacte præstent.

39. Ne autem hujusmodi famulis laxentur habenæ ad Furta domestica, Innocent. XI. hanc inter alias, ordine 37. Propositionem damnavit: *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis furripere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario suo.* Et merito dicta Propositio, *sicut jacet, ut minimum tanquam scandalosa, & in praxi perniciosa*, damnata fuit, quia erat inductiva famulorum ad plurima Furta: eo præsertim, quod judicium de insufficientia salarii relinquebat ipsis famulis, qui stante quocunque dubio, ob naturalem erga seipsos affe-

affectum, facile pro se judicarent; cum tamen nemo possit esse judex in propria causa. Accedit, quod iniquum sit, patremfamilias, qui est in possessione suorum bonorum, superveniente dubio de sufficientia salarii, per occultam surreptionem a dicta suorum bonorum possessione deturbare, contra illud vulgatum: *In pari causa melior est conditio possidentis, arg. c. In pari de reg. juris in 6.*

40. Quod si vero luce meridiana clarius sit, herum committere injustitiam, vel minuendo salarium ex justitia debitum, vel non solvendo mercedem pacto promissam, tunc dictæ propositionis damnatio locum non habet: & poterit famulus in judicio petere æqualitatem mercedis sibi debitæ; aut, si ex aliqua causa id obtinere nequeat, extrajudicialiter sibi occulte compensare. Jo: Cardena *in Crisi Theologica ad Propositionem 37. Innocentii XI. n. 38. & seq.*

QUÆSTIO III.

De Cooperantibus ad Furtum, vel injustam Damnificationem.

SUMMARIUM.

41 *Damnificatio injusta dupliciter fit.*
42 *Novem genera cooperandi ad Furtum, vel Damnificationem.*
(c) De hoc Quæst. seqq. n. 60. & seqq.
43 *Jussio, &*
44 *Consilium, quos denotet?*
45 *Quando consulens teneatur ad restitutionem?*
46 *Objectio notabilis.*
47 *Regula 62. Juris in 6. declaratur.*
48 *Consensus, quid importet?*
49 *Et quando censeatur efficax?*
50 *Palpo, quis, & quando teneatur ad restitutionem?*
51 *Recursus, quid, & quomodo fiat?*
52 *Participans, dupliciter fit.*
(e) Adde dicta Tract. 4. Dist. 7. Quæst. 2. n. 23. & 24.
53 *Mutus,*
54 *Non obstans, &*
55 *Non manifestans, qui?*
56 *Et quomodo peccent, ac restituere teneantur?*

41. CErtum est, quod contra septimum Præceptum Decalogi non tantum delinquatur per Furtum, aut Rapinam, injuste aliena furripiendo, aut violenter rapiendo; sed etiam per quamcunque injustam Damnificationem proximi in bonis fortunæ. Dupliciter autem hoc potest contingere: Primo immediate, seu per seipsum id exequendo; ut si quis per seipsum furetur, aut rapiat violenter rem proximi, vel ipsius bona damnificet. Secundo mediate cooperando ad tale Furtum, Rapinam, vel Damnificationem; ut mandando, consulendo, vel alio simili modo.

42. Cæterum horum modorum cooperandi ad furtum, vel Damnificationem alterius, novem sunt genera, quæ non solum incurrunt reatum peccati cooperando ad talem injustum opus, sed etiam obligantur ad restitutionem in solidum (d) & hisce communibus versiculis apte comprehenduntur:

Quilibet in solidum reddat prius injuriato.
Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, non obstans, non manifestans.

Quorum priores sex modi positive cooperantur ad Furtum, vel damnum injustum inferendum; tres autem posteriores negative, id est, omittendo id, quod ex officio, atque justitia facere tenebantur. Omnes autem hasce personas, prædictis versiculis comprehensas, oportet breviter declarare. Itaque

43. De *Jussione* in primis loquendo, hoc nomine ille significatur, qui ita jubet, ut alterius animum ad Furtum, vel Damnificationem injustam inferendam moveat: ut si pater filio, dominus servo, aut aliis personis, sibi subditis, jubeat Furtum, aut Rapinam facere, vel aliud damnum Proximo inferre. Talis secundum omnes non solum peccat jubendo opus pravum; sed etiam censetur causa damni illati per eum, qui ejus jussa sequendo damnum intulit; & consequenter etiam tenetur ad restitutionem injuste ablatorum, sive compensationem damnificatorum.

44. De *Consilio* nunc loquendo, sub Consilio, seu consulente comprehenduntur ii, qui sub pravo consilio permovent alterum ad aliquod malum, damnum, sive maleficium, proximis injuste inferendum. Huc pertinent adhortationes, preces, atque promissiones, ut alter excitetur efficaciter ad damnum injustum inferendum. Et tales non solum peccant mortaliter, si fraude, vel culpa lata (ut vocant Theologi) iniquum consilium dederint, ex quo grave damnum proximo subsecutum est, sed etiam tenentur ad restitutionem.

45. In-

45. Intellige, si altero pravum consilium suum sequente, grave damnum re ipsa sequatur: nam, si secus fiat, id est, si alter pravum consilium non sequatur, ac proinde consulens non fuerit efficaciter causa damni alicujus etsi graviter peccaverit ratione pravi affectus interioris, datique mali consilii, non tamen quidpiam tenetur restituere; eo quod altero meliora consilia sequente, nullum inde damnum cuipiam actualiter evenerit.

46. Dices: Nullus tenetur sequi consilium, quinimo explorare ac deliberare debet apud semetipsum, an illud sibi expediat, necne *l. 2. ff. Mandati*; ergo non videtur, quod Consulens unquam possit incurrere obligationem restituendi. Accedit *Reg. 62. Juris in 6.* ibi: *nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*, cum concordantiis. Resp. I. retorquendo argumentum: ergo cum allata Regula Juris loquatur de consilio non fraudulento, secus erit dicendum de fraudulento; nam exceptio firmat regulam in oppositum.

47. Resp. II. Argumentum, atque citatam Regulam, procedere de consilio dato circa contractus, vel quasi contractus: nam si ex tali consilio, tamen non fraudulento, alteri illud exequenti, eveniat damnum, Consulens ei ad nihil tenetur, ob rationes dictas. Secus est de consilio dato circa maleficia, vel quasi, v.g. committendi Furtum, Homicidium; si enim ex tali consilio fuit damnum cuipiam tertio efficaciter secutum, tunc in solidum tenetur Consulens, non quidem illi, cui consilium dedit (quia is scire debebat, id sibi non expedire) sed alteri, contra quem consilium dedit, quemque suo consilio efficaciter damnificavit. Glossa *ad c. Reg. 62. Juris in 6.*

48. Quoad *Consensum* adverte, quod nomine Consensus in proposito intelligatur efficax approbatio, aut suffragium ad malum inferendum: veluti, si aliquis e Magistratu, Consilio vel Capitulo, præstet suffragium, & consentum ad inferendum bellum injustum, vel quodcumque damnum iniquum.

49. Et dicitur notanter, *efficax approbatio, aut suffragium*; id est, tale, a quo pendet, ut res fiat, ita ut ex ejusdem efficaci influxu damnum injustum re ipsa subsequatur. Nam si a consensu tuo non pendeat, ut malum inferatur, nec ne, eo quod auctoritatem nullam habeas, vel absque tuo consensu jam alii æque fuerint parati ad damnum inferendum, non censeris causa damni efficax: ac proinde, licet juxta gravitatem excessus poteris peccasse mortaliter ob pravam voluntatem, qua consentiebas ad malum; nihilominus ad restitutionem, seu damni recompensationem non teneberis, quia per te re ipsa nullum efficaciter damnum illatum est. Et ex hoc innumeri casus possunt resolvi.

50. Quoad *Palponem* sciendum, quod nomine Palponis, seu Palpantis, intelligatur adulator laudans damnificantem, aut scelus patraturum commendans, sic quod ex hoc alter moveatur ad damnificandum. Huc pertinet exprobratio ignaviæ, quod quis, v.g. injuriam acceptam nolit ulcisci, ac hujusmodi. Et talis non solum peccat juxta gravitatem materiæ, pravæque intentionis; sed etiam tenetur ad recompensationem gravis damni illati, quando ex tali adulatione, laudatione, aut exprobratione ignaviæ, alter efficaciter excitatur, atque impellitur ad maleficium perpetrandum. Ratio est clara: quia talis Palpo est causa efficax damni illati, nam sine tali palpatione (uti supponitur) damnum alter non intulisset.

51. Per *Recursum* intelligitur hic, quicunque refugium, aut securitatem, vel quodlibet receptaculum præbet malefactori, ex quo is movetur ad inferendum damnum. Et hæc assecuratio potest fieri vel receptando personam, vel rem ablatam, aut ejus instrumenta occultando, aliisque similibus modis, quibus alter animatur, atque efficaciter movetur ad inferendum proximo malum, vel omittendam debitam restitutionem.

52. Quoad *Participantem* est notandum, dupliciter aliquem posse esse participem, seu participantem damni illati. I. Quia participat de re injuste ablata, ut puta quia est particeps prædæ, & hac ratione præter peccatum, quod incurrit, tenetur ad restitutionem pro ea parte, quæ ipsi obvenit. II. Si quis participet in ipsa actione mala, & injusta; ut si quis adjuvet furem ad Furtum perpetrandum, v.g. scalas apponendo, vel ipsas fure ascendente sustinendo, excubias agendo, prædam asportando, aut similes actiones exercendo, quæ in talibus circumstantiis proxime juvant ad peccatum. Addatur; *Quæ in talibus circumstantiis proxime juvant ad peccatum*: nam secus dicendum, si opus illud de se indifferens sit, simulque proxime non juvet ad peccatum alterius, neque fiat ad cooperandum inferenti injustum damnum, sed ob alium rationabilem finem, v.g. ad reddendum licitum obsequium jure cuipiam debitum. (c)

53. Quod

53. Quod attinet ad reliqua tria, nempe ly *Mutus*, *non obstans*, *Non manifestans*, quibus indicantur negative concurrentes ad Furtum, aut aliam injustam Damnificationem: in primis per *Mutum* intelligitur ille, qui id, ad quod ex officio tenebatur, omittit præcipere, si erat Superior; consulere, si Consultor; clamare, aut strepitum facere, si erat Custos rei, ad damnum impedriendum.

54. *Non obstans* dicitur, qui omittit opem vel operam, qua poterat damnum impedire, & quam ex officio tenebatur navare: ut Princeps, Magistratus, Præpositi viarum, & similes.

55. *Non manifestans* denotat eum, qui cum ex officio teneatur, omittit manifestare malefactorem; idque sive ante factum, quando damnum erat impediendum; sive post factum, quando id est restarciendum: ut Custos rei alienæ custodiendæ deputatus.

56. Et quidem certum est, quod tales peccent juxta gravitatem suæ negligentiæ, damnique inde sequentis: utpote cum ex officio teneantur impedire damnum, simulque illud impedire commode possint, uti supponitur. Quinimo tales etiam suo modo tenentur ad restitutionem ratione damni ex sua taciturnitate, vel non resistentia proximo emergentis, prout amplius patebit ex dicendis *quæst. seqq.* Hinc sit

QUÆSTIO IV.

De Restitutione, atque ordine in ipsa servando, circa bona Fortunæ.

SUMMARIUM.

57 *Restitutio, quid?*
58 *Est necessaria ad salutem.*
59 *Duæ generatim sunt radices seu causæ restitutionis, quæ?*
60 *Obligatio restituendi in solidum, quid?*
61 *Qui omnes teneantur restituere ratione injustæ acceptionis, vel Damnificationis?*
(f) Ut sæpius dictum Quæst. præc.
62 *Causa totius damni tenetur restituere totum, causa partis partem.*
63 *Quid de tribus modis negative cooperantibus?*
64 *Quo ordine singuli teneantur ad restitutionem?*
Per ordinem, quid intelligatur?
65 *Detinens rem alienam primo loco tenetur.*
66 *Quis ordo in Restitutione ob Damnificationem injustam?*
67 *Si res furtiva casu pereat apud furem, adhuc is restituere tenetur.*
68 *Nisi similiter periisset apud dominum.*
69 *Restitutio, cui facienda?*
70 *I. Regula quoad hoc.*
71 *II. Regula.*
72 *III. Regula.*
73 *Restitutio, quando facienda?*
74 *Quid in casu impedimenti temporalis?*

57. QUæritur I. Quid sit Restitutio, & ex quibus causis oriatur? Resp. I. *Restitutio* (sic dicta, quasi *rei* in statum pristinum *statutio*) quantum ad propositum, est actus Justitiæ, quo fit rei alienæ redditio, vel damni injuste illati compensatio. Ita in re communis.

58. Porro Restitutionem esse ad salutem necessariam de præcepto, patet ex illo Decalogi: *Non furtum facies*. Quia ejusdem rationis est, furari, & detinere rem alienam invito rationabiliter domino, dum reddi potest. Hinc S. Augustinus *Epist.* 54. ac refertur *c. Si res aliena 14. q. 6.* ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittit. peccatum, nisi restituatur male ablatum. Sed ut dixi, cum restitui potest.* Hæc ille.

59. Resp. II. Duæ generatim circa bona Fortunæ, sive res temporales exteriores, sunt radices, seu causæ Restitutionis: una ex parte rei acceptæ, seu possessæ, quæ domino suo reddi debet; altera ex parte injustæ acceptionis, sive damnificationis. Ratione prioris capitis tenetur quis restituere rem depositam, vel commodatam, ac hujusmodi, quando postulatur a domino, vel tempus præstitutum elapsum est. Ratione posterioris capitis non solum tenetur fur restituere vero domino rem furtivam, sed etiam injuste proximum damnificans, recompensare damnum illatum, & quidem in solidum, juxta Doctores communiter, & patet ex versiculis *n.* 42. relatis. Sed occasione horum

60. Quæritur II. Quid sit Obligatio restituendi in solidum? Resp. cum communi: Per *Obligationem restituendi in solidum* intelligitur illa, qua quis efficaciter ad furtum, vel damnum cooperans, obligatur ad restituendum seu solvendum totum, si alii, sive prin-

principales, sive cooperantes, non solverint. Quod si unus eorum prius illi, qui passus est damnum, restituat, cæteri liberantur a debito Restitutionis in comparatione ad ipsum damnificatum (alioquin enim idem damnum sæpius eidem deberet refarciri, quod non exigit Justitia) adhuc tamen iidem tenebuntur pro rata portionis, quæ eos contingit, partem suam refundere illi, qui damnificato totum damnum prior compensavit, atque restituit. Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. §. *De quarto*, & alii.

61. Quæritur III. Quinam ratione injustæ acceptionis, vel Damnificationis bonorum Fortunæ, teneantur restituere? Resp. I. Omnes illi tenentur ad Restitutionem in solidum, qui sua jussione, consilio, consensu, vel alio ex prædictis novem modis fuerunt causa efficax damni injuste illati. Ita communis; idque desumitur tum ex illo D. Apostoli *Rom.* 1. *Non solum qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*: Tum ex *c. Notum sit* 2. *q.* 1. ubi dicitur, quod *facientem, & cõsentientem par pœna constringit*: Tum tandem ex eo; quia omnes illi supponuntur fuisse causa efficax damni illius; nam, si vel talis jussio, aut consilium pravum non fuit in opus deductum, altero meliora consilia sequente; vel saltem non fuit causa efficax damni, utpote independenter a tali consilio illati, nulla ex parte eorum oritur obligatio Restitutionis. (f) Unde ille vulgatus versiculus, supra jam relatus, & loquens de omnibus prædictis novem damnificantium generibus, sic de illis pronuntiat:

Quilibet in solidum reddat prius injuriato.

Et hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 39. Propositionem damnavit: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem.*

62. Resp. II. Cum Lessio *l.* 2. *c.* 13. *n.* 32. & aliis, quod ad priores quinque modos attinet, nempe *Consulens, Mandans, Consentiens, Laudans, & Receptans* (de sexto modo, nempe de *Participante*, jam dictum est *n.* 50.) tenentur ii ad reparationem totius damni in solidum, si totius damni illati causa fuerunt; vel partis, si partis tantum illati damni causa extiterunt. Hinc sequitur, quod si volenti furari decem, efficaciter jussisti, suasisti &c. ut acciperet alios decem, tenearis tantum ad decem: si vero is efficaciter non intenderat quidpiam furari, ad tuum autem consilium furetur viginti, illo non restituente, teneberis totos viginti restituere, eo quod causa efficax fueris totius damni per Furtum illati: & sic de similibus discurrendum.

63. Resp. III. Quod ad cæteros tres modos attinet, qui negative cooperantur ad damnum proximi tanquam *Mutus, Non obstans, Non manifestans*: isti tunc solum obligantur, dum ex officio tenentur ad impediendum proximi damnum, idque ex culpa gravi non impediunt. Lessius ibidem *n.* 69. *& seqq.* cum communi. Additur notanter, *dum ex officio tenentur*: nam qui non obligatur ad impediendum damnum proximi ex officio, licet teneatur ex Charitate, ac proinde non impediendo peccet, non tamen tenetur damnum refarcire; cum violatio Charitatis non inducat necessitatem Restitutionis, sed solum violatio obligationis Justitiæ, juxta Doctores passim.

64. Quæritur IV. Quo ordine teneantur prædicti ad Restitutionem faciendam? Ubi per *Ordinem* non intelligitur prioritas temporis: omnes enim suo modo, & nisi aliunde excusentur, obligantur statim facere Restitutionem post Furtum, vel damnum Proximo injuste illatum, quamprimum fieri potest; cum præceptum non retinendi rem alienam injuste, & consequenter restituendi, sit negativum, ficque obliget semper & pro semper. Unde per *Ordinem* intelligitur hic prioritas quoad gravitatem criminis, & obligationis.

65. Resp. I. Si aliquid proximo injuste est ablatum, primo loco, & ante omnes tenetur is restituere, ad quem res furtiva pervenit. Ratio clara est: quia talis obligatur ratione rei alienæ apud ipsum existentis, quæ obligatio est summa; nam quælibet res transit cum suo onere: simulque res aliena, quamdiu extat in specie, per se debetur, semperque clamat, ut dici solet. Quod si is rem jam consumpserit, neque habeat aliunde, unde restituat, tunc altero loco tenetur Jubens, tertio Executor, & postmodum alii, ut in simili mox dicetur.

66. Resp. II. Si vero nihil ablatum est, sed tantummodo damnum Proximo injuste illatum; primo loco tenetur is damnum refarcire, qui coegit, vel fraude induxit, aut alteri imperavit damnum illud inferre, cui alter non fuit ausus contradicere: ut si Dux belli injusti imperet militi, ut occidat, incendat, spoliet. Idem dicendum de eo, qui suo nomine procuravit fieri maleficium, seu injustam Damnificationem. Ratio utriusque partis est: quia talis causa est primaria,

mo-

movens cæteras, ac proinde tenetur ante alias ad Restitutionem. Imo ob hanc rationem notant Doctores, quod si talis restituat, aliæ concausæ secundariæ non teneantur eidem quidquam refundere. Secundo loco tenetur Executor, in quantum fuit executor Furti, vel damni injuste illati. Tertio loco tenentur cæteri, qui consilium ad illud dederunt, qui consenserunt, laudaverunt, aut recursum vel obsequium præstiterunt.

67. Quæritur V. Utrum, si res furtiva pereat apud furem, is adhuc teneatur ad Restitutionem? Resp. Si res furtiva, vel alias injuste parta, casu pereat, nihilominus is, qui abstulit, tenetur ad Restitutionem pretii; nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum. Prior pars est D. Thomæ 2. 2. *q.* 62. *art.* 6. & communis Doctorum. Ratio est: tum quia Restitutio ad hoc ordinatur, ut illi, qui per actionem injuriosam minus habet, suppleatur: tum quia Restitutio generatim oritur, vel ratione rei alienæ, vel ratione injustæ acceptionis, sive Damnificationis; atqui hæc in proposito intervenit; ergo.

68. Additur, *nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum:* ut puta inundatione aquarum, vel justa incursione hostium, aut hujusmodi. Nam tunc non teneri furem, aut iniquum rei alienæ occupatorem ad Restitutionem, censent Covarruvias *part.* 2. *in c. Peccatum*, §. 9. *n.* 1. Lessius *l.* 2. *c.* 12. *num.* 92. Sylvester, & alii, contra quosdam oppositum tenentes: quia si res certo apud dominum æque peritura fuisset (secus, si de hoc sit dubium) nullum notabile detrimentum eidem accidit, eo quod perierit apud furem, vel iniquum illum detentorem, & non potius penes ipsum dominum.

69. Quæritur VI. Cui facienda sit Restitutio? Resp. cum Doctore Subtilli 4. *dist.* 15. *q.* 2. & communi aliorum, ponendo quasdam regulas generales, quæ desumuntur ex Jure Canonico *c. Cum tu, de Usuris*, ubi circa restitutionem usurarum (& eadem ratio est de aliis male ablatis) habetur statutum. *Quod ii, qui usuras extorserunt, cogendi sunt eas his, a quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere; vel his non superstitibus, pauperibus erogare; dummodo in facultatibus habeant, ut iis eas possint restituere: cum juxta verbum Beati Augustini, non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ulla pœna multari; cum eos nota paupertatis evidenter excu-*

set. Hæc Pontifex *loc. cit.* Unde ista applicando ad nostrum propositum, fit

70. Regula I. Restitutio est facienda ipsi damnificato, si possibile est: id est, si, qui damnum intulit, novit eum, & habeat ipsum præsentem, vel eidem mittere possit absque majori incommodo, quam illud, quod mittendum est, esset utile ipsi, cui mittitur.

71. Regula II. Si non sit possibile Restitutionem ipsi damnificato facere, quia ipse mortuus est, aut absens, restituendum erit ejus hæredibus, seu propinquis. Nam Lege Naturæ præsumitur, quod damnificatus in casu tali impotentiæ potius velit Restitutionem fieri suis hæredibus, seu propinquis, utpote quibus Jure naturali magis conjunctus est, quam aliis extraneis.

72. Regula III. Si neutrum horum fieri potest, vel quia tam ipse, quam ejus propinqui nesciuntur, aut jam mortui sunt, vel quia majores sumptus essent ponendi in mittendo, quam illud valeat illi, cui mitti deberet; restituendum erit pauperibus vice illius.

73. Quæritur VII. Quando facienda sit Restitutio? Resp. Restitutio regulariter loquendo, & nisi adsit alia causa rationabiliter excusans, statim facienda est, quamprimum commode fieri potest. Ita communis, & ratio est: quia *restituere* est actus præcepti negativi, quo tenemur non detinere alienum domino rationabiliter invito; ac proinde obligat semper, & pro semper. Unde sicuti tenemur ab alio quocunque actu peccati mortalis cessare statim, ita etiam ab injusta detentione rei alienæ.

74. Dicitur, *domino rationabiliter invito*: Nam si esset impedimentum ad tempus legitime excusans Proximum a facienda Restitutione, ipse, cui res injuste ablata est, vel non erit invitus, vel saltem non rationabiliter, quod alter differat Restitutionem exteriorem ad aliquod tempus opportunius. Unde talis, supposita voluntate restituendi, quamprimum poterit, non peccat Restitutionem differendo. Verum de hoc inferius. *Quæst.* 6.

QUÆSTIO V.

Ex qua culpa oriatur obligatio Restitutionis ratione damni dati.

SUMMARIUM.

75 *Damnificatio, quid?*
76 *Ea variis modis accidere potest.*
(g) Vide de his Tr. 8. Dist. 2. n. 34. 35. & 36.
77 *Si nulla culpa intervenit, ob damnum datum nemo regulariter restituere tenetur.*
78 *Quid, si infans, aut furiosus damnum intulit?*
79 *Aut adhibita fuit omnis cautela, ne damnum sequatur?*
80 *Quid, si animal damnum intulit?*
(h) Tr. 8. Dist. 2. n. 37. & 38.
81 *Dolo, vel fraude damnum inferens, ad quid teneatur?*
82 *Quid, si quis dolo aut fraude alium impedivit a consecutione alicujus boni?*
83 *Quid, si hoc accidit absque vi, dolo aut fraude?*
84 *Corollarium.*
85 *Aptissima declaratio præmissarum conclusionum.*
86 *Inferens damnum extra officium & contractum, ex qua culpa teneatur restituere?*
87 *An tunc sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis?*
88 *Per culpam Theologicam, quando censeatur damnum illatum?*
89 *Ex sola culpa civili levi, aut levissima, non oritur obligatio restituendi pro Foro conscientiæ.*
90 *Secus pro Foro externo.*
91 *Ratio diversitatis.*
92 *Ac notabilis instantia solutio.*
93 *Qua sit obligatio restituendi ob damnum in officio datum?*
94 *Corollaria.*
95 *Limitatio circa profitentes extraordinariam diligentiam.*
96 *De obligatione restituendi ex contractu, remissive.*
(i) Tr. 8. Dist. 2. q. 4. per totum.

75. PRæsens Quæstio potissimum procedit de Damnificatione non lucrosa, sive damno dato absque eo, quod aliquid commodi, seu lucri, exinde perveniat ad damnificantem: atque definiri solet, quod sit jactura data in bonis externis Proximi, absque eorum usurpatione. Et per hoc ejusmodi injusta Damnificatio differt, saltem materialiter, a Furto & Rapina, aliisque iniquis usurpationibus; eo quod fur, vel iniquus invasor rem alienam sibi vendicet, atque inde lucrum capturus in usum suum accipiat; secus fit in damno dato, ut puta si quis ædes vel segetes Proximi incendat, ejus animalia interficiat &c.

76. Cæterum hujusmodi Damnificatio in rebus externis Proximi, primum dupliciter potest accidere: videlicet uno modo, destruendo illi id, quod actualiter, aut virtualiter habet, v. g. domum incendendo, animalia ejus in tenera ætate occidendo, recentes arborum plantationes eradicando &c. Altero modo, impediendo eum, ne aliquod bonum consequatur, ad quod adipiscendum spem concepit. Deinde id fieri potest cum, vel sine culpa aliqua Theologica, aut Civili, sive lata, levi, sive levissima. (g) Et tandem damnificatio illa contingere potest extra officium, & contractum; aut in officio, seu interveniente aliquo contractu, v. g. Commodati, Depositi &c. Et de his omnibus modis per ordinem restat dicendum.

77. CONCL. I. Regulariter loquendo, & in Foro tum externo, tum conscientiæ, nemo tenetur ad Restitutionem ob damnum alteri subsecutum vel illatum, si nulla culpa Theologica, aut Juridica intervenit. Ita in re communis. Sic nemo tenetur de damno dato rebus hostilibus in bello justo, vel illato ad se defendendum cum moderamine inculpatæ tutelæ, aut quod dat Judex exequendo munus suum in puniendis Reis, & hujusmodi, prout aliunde liquet.

78. Deinde hoc idem dicendum, si casu fortuito, atque sine omni culpa Theologica, & Civili, damnum datum fuit: ut si infans, vel furiosus, qui est incapax culpæ, damnum intulit, *cap. Illud relatum, 15. q. 1. & l. Sed & si ff. ad Legem Aquiliam*: nam quia tales doli capaces non sunt, damnum ab eisdem illatum reputatur inter casus fortuitos, nisi culpa alicujus alterius præcesserit.

79. Tandem generaliter, si quis aliquid operetur, v.g. in loco deserto emittat sagit-

gittam, adhibita omni diligentia, ne cuipiam damnum eveniat, & tamen non obſtante omni ſua cautela, nihilominus alteri damnum ſequatur, non tenetur reſtituere: quia aberat omnis culpa ex parte ejus. Unde *cap. ult. de Injuriis & damno dato*, Pontifex ſic ait: *Sane, licet qui occaſionem damni dat, damnum videatur dediſſe: ſecus eſt tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omiſit.*

80. Additur notanter in Concluſione, *regulariter loquendo:* Fallit enim hoc, ſi animal tuum abſque alia culpa tua damnum intulit, ut puta percutiendo, vel occidendo animal proximi, aut ſegetes depaſcendo: teneberis enim damnum illatum reſarcire, niſi tali obligatione teipſum eximere velis, tradendo animal vivum, quod damnum intulit, pro occiſo, aut pro damno per illud illato *cit. cap. ult. de Injur. & damno dato* juncta *L. 1. ff. Si quadrupes pauperiem &c.* Inſuper, ſi res apud aliquem ſit ex contractu, v.g. Commodati, atque expreſſe de hoc conventum fuerit, tenebitur is etiam de caſu fortuito; prout alibi (h) dictum.

81. CONCL. II. Qui dolo vel fraude damnum dedit, certum eſt, quod peccet mortaliter, atque ſub gravi culpa ad Reſtitutionem teneatur, ſi quantitas rei damnificatæ ad quantitatem notabilem aſcendat: imo talis injuſte damnum inferens rem alienam deſtruendo, vel deteriorando, tenetur reſtituere non ſolum damni dati valorem, ſed etiam lucrum ceſſans, ac quodlibet aliud damnum ex illa injuſta læſione cauſatum. Ita communis. Nam lex Juſtitiæ, quæ læditur, horum omnium recompenſationem exigit, ut injuſte damnificato ſatisfiat.

82. CONCL. III. Loquendo de bonis primum conſequendis, ſi quis directe (hoc eſt, intentione damnificandi Proximum) eundem metu injuſte incuſſo, fraude vel dolo, impedit a conſecutione alicujus boni, v. g. Officii ſive Beneficii, ſibi ex juſtitia necdum debiti, ſed ſolum ex liberalitate alterius conferendi: tenetur quidem eidem ad aliquam reſtitutionem, non tamen obligatur ipſi reſtituere totum illud bonum, neque valorem eidem æquivalentem, ſed aliquam duntaxat portionem, pro ratione illius ſpei conſequendi dictum bonum. Ita Scotus 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 2. *ad ultimum principale*, Cavellus *in Scholio ibidem*, & alii. Ratio prioris partis eſt: quia, licet alter jus necdum habuerit ad rem, quam alius ex mera liberalitate collaturus fuiſſet; jus tamen habuit, ne per media illicita & injuſta, videlicet per vim ſeu metum injuſte incuſſum, fraudem aut dolum, ab ejuſdem conſecutione impediatur; unde ſi quis eum taliter injuſte impediat, tenetur ipſi ad recompenſam pro ratione valoris ſpei, qua ſperabatur illius boni conſecutio. Altera pars ex eo patet; quia multum intereſt inter habere, & prope eſſe; ergo.

83. CONCL. IV. Quod ſi quis impediat alterum a conſecutione alicujus boni ſine vi, metu, fraude, aut dolo, idque fiat non ex animo nocendi Proximo, qui impeditur, ſed ex intentione proprii commodi, vel alterius amici, ad nullam tenetur Reſtitutionem. Ita cum Doctore noſtro *loc. cit.* Maſtrius *diſp. 9. Theol. Mor. n. 35.* & alii.

84. Hinc ſi quis ſciat, teſtatorem velle Legatum aliis relinquere, & precibus ab illo obtineat, ut voluntatem ſuam mutet, & potius ſibi aut ſuo conſanguineo relinquat, nulla hinc conſurgit obligatio reſtituendi: quia hoc totum fit ſine ulla fraude, dolo, metu, aut alia injuſtitia, ſimulque quilibet habet jus procurandi ſibi bonum, ſervatis circumſtantiis juſtis & honeſtis.

85. Hoc ipſum Doctor Subtilis *l. c.* paucis verbis, ſimulque aptiſſimo exemplo, amplius declarat, dicens: *Si quis tantummodo propriæ utilitati intendebat providere, & ſic procurat ſibi, & ex conſequenti alius præter intentionem illius damnificatur, iſte ad nihil tenetur illi: quia licet unicuique ſibi ipſi providere, alio neglecto. Confirmatur hoc per illud l. 1. §. Idem ajunt, ff. de aqua pluviali arcend. Si præſcindo venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi ſibi, tenetur ad reſtitutionem damni. Sed ſi hoc facio ſine fraude, intendens conſulere propriæ utilitati, ut quia mihi eſt utile facere murum, qui non poteſt convenienter fundari ſine præciſione illarum venarum, non damnifico alium: quia jus habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo. Et ff. de regul. jur. Nemo damnum facit, niſi qui illud facit, quod facere jus non habet. Iſte autem habet jus procurandi ſibi beneficium ſervatis circumſtantiis juſtis, & honeſtis.* Hæc Scotus.

86. CONCL. V. Qui nec ex officio, nec ex contractu obligatus eſt ad alterius damnum præcavendum, pro Foro conſcientiæ ſolum tenetur ad Reſtitutionem damni, ſi noceat ex culpa Theologica, non autem ob culpam mere Civilem levem, vel leviſſi-

mam. Prior pars est communis inter Doctores, quamvis iidem postmodum in hoc dissentiant, utrum ad inducendam obligationem gravem restituendi in Foro conscientiæ, sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis.

87. Et quidem sufficere culpam Theologicam venialem, probabilius censet Layman *lib. 3. tract. 3. part. 1. cap. 6. num. 4.* eo quod altera radix obligationis restituendi, sit injusta acceptio, sive læsio: sed qui per venialem injuriam damnum infert, revera alterum injuste lædit; ergo. Oppositum nihilominus tenet Lessius *l. 2. cap. 7. n. 29.* post Sotum, & alios, idemque probabile censet cit. Layman: nam, quando duntaxat culpa venialis intercessit, v. g. ob imperfectam animi considerationem, actus ille in genere moris, atque injuriæ non est perfectus: atqui actus in genere moris, & injuriæ imperfectus, ut puta elicitus cum imperfecta advertentia rationis, non potest esse causa obligationis gravis atque perfectæ in eodem genere, pro Foro conscientiæ; ergo. Addit tamen idem Lessius, quod, quando damnum illatum grave est, ordinarie loquendo culpa, sive negligentia, qua commissum est, censeatur mortalis, nisi aliunde constet non esse.

88. Cæterum per culpam Theologicam, & peccatum proprie dictum, tunc censetur quis damnum intulisse, quando vel ex directo nocendi proposito, absque justa causa damnum intulit; vel quando perspecto damni inferendi periculo, actione aliqua non abstinuit, cum potuisset, ac debuisset abstinere; vel quando damnum inferri non impedivit, cum potuisset, atque ad hoc ex Justitia tenebatur, prout desumitur ex *c. ult. de injuriis & damno dato.*

89. Altera pars Conclusionis est cit. Lessii *n. 24.* Lugonis *disp. 8. de just. & jure, sect. 3. & 4.* ac aliorum. Ratio est: quia nemo tenetur in suis actionibus majorem diligentiam adhibere, ad hoc, ut non censeatur alterum injuste lædere, quam communiter homines ejusdem professionis in talibus præstare solent, ne sibi, vel aliis noceant: sed qui admittit culpam civilem levem (idem a fortiori dicendum de culpa levissima) omittit diligentiam, quam communiter homines talis conditionis non adhibent; hi enim communiter non solent esse diligentiores, aut diligentissimi; ergo. Unde fit, quod ejusmodi damnum potius censeatur casuale & fortuitum, quam ipsi voluntarium, saltem in Foro conscientiæ.

90. Dicitur notanter, *in Foro conscientiæ*: Nam secus est dicendum in Foro externo: qui enim ex negligentia mere civili, sive ea sit culpa levis, sive levissima, damnum intulit, in Foro externo per actionem ex lege Aquilia de damno dato, ad integram ejus recompensationem compelli potest; prout habetur *cit. cap. ult. de Injuriis & damno dato*, ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hoc imperitia tua sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.* Concordat Jus Civile *L. 2. & seqq. ff. ad Legem Aquil.* & alibi.

91. Verum hæ Leges, ceu nimis rigidæ, & in Foro animæ vix practicabiles, in hoc cum tanto rigore non videntur receptæ: ac proinde in Foro conscientiæ, ante condemnationem Judicis, ad nihilum obligatus esse censetur, qui absque culpa Theologica, sive peccato injustitiæ, per culpam civilem duntaxat æstimatam, fuit causa cujuspiam damni subsecuti, nullo præcedente contractu. Siquidem fini dictarum Legum, nec non & boni communis emolumento abunde satisfit, sufficienterque providetur, eo quod prædictæ personæ in Foro externo, & post sententiam Judicis etiam in Foro conscientiæ, ad damnum resarciendum obligentur.

92. Dices: Si talis non tenetur in conscientia ante sententiam Judicis, ergo neque post ipsam tenebitur, quin potius ejusmodi sententia erit injusta. Resp. negando consequentiam: nam cum ejusmodi Leges, volentes resarciri damnum etiam ex culpa levi, atque levissima datum, justissimis de causis, atque intuitu totius boni communis latæ fuerint; partim, ut quilibet amplius invigilet, ne sua vel suorum culpa damnum aliquod Proximis inferatur, sicque pax communis, & publica civium quies, atque indemnitas bonorum suorum conservetur; partim, ut præcaveatur innumeris fraudibus, & malitiis hominum, quæ in Foro externo sunt difficilioris probationis; sententia Judicis conformiter dictis Legibus lata merito etiam in Foro conscientiæ obligat, non obstante, quod ante eam necdum adfuerit talis obligatio resarciendi damnum ex culpa mere Civili levi, vel levissi-

vissima, & sine omni culpa Theologica illatum.

93. CONCL. IV. Loquendo de obligatione restituendi ex damno in officio dato, nemo tenetur in Foro conscientiæ ad reparandum damnum ex culpa duntaxat levi, aut levissima in officio commissa, sed duntaxat ex culpa lata, quæ Theologice sit gravis & mortalis. Ita Lessius *l. 2. cap. 7. n. 31.* & alii. Ratio est, quæ supra: nemo enim tenetur in officio suo esse diligentior, doctior, ac prudentior, quam ejusmodi homines passim esse solent.

94. Infertur proinde, quod Magistratus, Medicus, Advocatus, Architectus, & ejusmodi Officiales, in Foro conscientiæ immunes sint a culpa atque obligatione restituendi, si eam habeant, adhibeantque doctrinam, prudentiam, ac diligentiam, quæ passim aliis ejusmodi officii communis est. Unde si contingat, Advocatum cadere a causa, eo quod non præstiterit, quod doctissimus & diligentissimus præstitisset, fecit tamen bona fide, quod solent diligentes & docti in similibus præstare, non tenetur ad aliquam Restitutionem. Idem dicendum de Medico, Architecto, Magistratu, & aliis hujusmodi.

95. Excipe tamen, nisi quis ad extraordinariam diligentiam sese obligasset, profitendo se diligentiorem ac peritiorem aliis & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad se pertraxisset. Tunc enim tenetur ex culpa levi, & levissima, secundum quantitatem culpæ: quia eo ipso summa diligentia, saltem implicite, deducta fuit in pactum.

96. Tandem quæ sit obligatio restituendi ex Contractu, v. g. Commodati, Depositi &c. superius (1) in proprio loco dictum est.

QUÆSTIO VI.

De causis excusantibus a Restitutione, vel omnino, vel ad tempus.

SUMMARIUM.

97 *Causæ excusantes a Restitutione, variæ.*
98 *I. Impotentia, seu inopia debitoris.*
99 *Per hanc suspenditur, non autem extinguitur obligatio restituendi.*
100 *Limitatur in casu extremæ necessitatis.*
101 *Nisi quis alienum ante eam accepisset.*
102 *Aut res ablata post eam adhuc extaret.*
103 *Gravis necessitas dat facultatem differendi restitutionem.*
104 *Regulæ duæ circa hoc.*
105 *Quid, si creditor sit in pari necessitate?* (k Vide dicta superius n. 10. & seqq.
106 *Quid, si quis statum suum acquisivit injuste v. g. per rapinas, usuras &c.*
107 *II. Periculum infamiæ, vitæ vel membrorum.*
108 *Quid, si possit fieri Restitutio per alium?*
109 *Cautela circa hoc servanda, & quid juris, si alter defraudet?*
110 *III. Conditio creditoris.*
111 *Quæ conditiones ad eam requirantur?*
112 *Sufficit quandoque remissio rationabiliter præsumpta.*
113 *Regula circa hoc.*
114 *Aliud notabile.*
115 *IV. Si res restituenda, sit creditori nocitura.*
116 *V. Præscriptio.* (1) Ut dictum Tr. 7. Dist. 6. n. 5. & seqq.
117 *VI. Compensatio.*
118 *Conditiones ad occultam compensationem, ut sit licita, requisitæ.*
119 *VII. Cessio bonorum, & quid juris hac tribuat?*
120 *Aliæ causæ excusantes a Restitutione generatim.*
121 *VIII. Ignorantia, quod res sit aliena.*
122 *Et hac alia facti, alia juris.*
123 *IX. Dubium, & quando?*
124 *Tacentur aliæ.*

97. CAusas excusantes a Restitutione plures adducunt Doctores, adeo ut Lessius *l. 2. de just. & jure, cap. 16. n. 1.* post Jo: Medinam enumeret duodecim, Gregorius a Valentia quindecim, & Reginaldus *l. 1. c. 13. n. 250.* sexdecim adducat. Earum principaliores sunt, quæ sequuntur.

98. Prima causa excusans a Restitutione, est *Impotentia*, seu inopia debitoris. Hæc ab omnibus Doctoribus admittitur, & ratio clara est: quia ad impossibile nemo tenetur. Unde D. Augustinus, relatus *can. Si res aliena, 14. q. 1.* notanter ait: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet, unde restituat. Huic certe non possumus dicere: Redde, quod abstulisti.* Hæc S. Augustinus.

99. Circa quod notandum I. cum com-

muni, per dictam Impotentiam, seu inopiam debitoris, suspendi quidem obligationem restituendi, non autem penitus extingui. Unde excusat non omnino, sed duntaxat ad tempus, quamdiu videlicet durat illa impotentia: nam quando quis est impotens, pro tunc quidem non tenetur, cum restituere non possit: tenebitur tamen postea, si ad pinguiorem fortunam pervenerit, prout habetur *cap. Odoardus, de Solut.*

100. Excipitur tamen is, qui in extrema necessitate quidpiam accepit, atque consumpsit; ut puta panem, vel aliud quidpiam ad victum, vitamque conservandam necessarium: talis enim, juxta satis communem Doctorum, non tenetur restituere, etiamsi postmodum perveniat ad pinguiorem fortunam. Ratio est: quia in extrema necessitate sunt omnia communia; ergo accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate constitutus, re ipsa alienum non consumpsit, sed id, quod sibi cum altero tunc erat commune: & consequenter ea necessitate transacta, ad nihil tenetur alteri ex Justitia.

101. Dicitur notanter, *accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate:* Nam si quis alienum accepit ante illam extremam necessitatem, non liberatur ab obligatione deinceps, postquam devenerit ad pinguiorem fortunam, reddendi æquale: quia ista obligatio ortum habuit ab illa injusta acceptione, quæ per supervenientem extremam necessitatem non est extincta, sed sopita. Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. *ad* 5.

102. Deinde, si res ablata non fuerit consumpta in ipsa necessitate, sed post eam adhuc extet, tenetur quis eam reddere. Unde accipiens equum alterius, ut manus inimicorum evadat, vitamque salvet, cessante hoc periculo tenetur equum restituere: nam ad illam necessitatem sublevandam non fuit necessarius ipsemet equus, sed solum usus ejus, & consequenter cum res adhuc extet in specie, oportet eam reddere; quia extrema necessitas non tribuit jus ad amplius, nisi quantum opus est ad eam superandam. Lessius *l.* 2. *c.* 16. *n.* 3. & communis.

103. Notandum II. conformiter Scoto *cit. qu.* 2. §. *de quinto scilicet &c.* paucis hanc materiam subtiliter pertractanti, quem alii communiter sequuntur, quod necessitas non solum extrema, quando, si debitor restituat, fame v. g. periturus est, sed etiam gravis, quando, si restituat, vitam difficulter sustinebit, vel statu suo juste, & non per rapinam, vel usuras, neque per alia media illicita acquisito excidet, facultatem præbeat saltem differendi Restitutionem, aut paulatim & per partes restituendi. Ratio est: quia quilibet rationabiliter (subdit Scotus) *debet magis velle, quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quam modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.* Hæc ille.

104. Notandum III. Quod ad propositum nostrum, & conformiter Doctori Subtili *l. c.* duæ passim a Doctoribus ponantur regulæ generales, quas refert Layman *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 12. *n.* 1. Prima est: *Nemo tenetur restituere cum suo notabiliter majore detrimento, quam sit creditoris commodum.* Secunda: *Quotiescunque dominus, sive creditor rationabiliter contentus esse debet, ut restitutio differatur, potest differri, quamvis ille invitus sit.*

105. Cæterum prædicta doctrina, asserens, necessitatem gravem in sensu explicato excusare a Restitutione, quasdam patitur limitationes. Et primo quidem ea intelligenda est, nisi creditor sit in pari necessitate: quia tunc tenebitur quis ei restituere, juxta communiorem sententiam. Ratio est: quia in pari necessitate, & causa, potior est conditio creditoris, quam debitoris: multoque magis melior debet esse conditio innocentis, quam nocentis, si debita ex delicto sunt contracta. Excipiunt quidem nonnulli extremam necessitatem, in qua (inquiunt) melior est conditio possidentis, cum omnia tunc sint communia. Sed de hoc ipso Doctor noster ibidem, & quidam alii non immerito dubitant, ob rationes allatas; quæ fortius urgent, quando & ipse creditor rem adhuc, saltem civiliter possidet. (k)

106. Limitatur ulterius data doctrina, dummodo quis statum illum juste, & non per rapinas, vel usuras, neque per alia media illicita acquisiverit. Quia, si quis rapinis, usuris, aut similibus fraudibus ad aliquem honorabilem statum pervenisset, teneretur etiam cum ejus amissione statim restituere. Ratio est: tum quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent, c. Sedes, & c. ex tenore, de Rescriptis*: Tum quia hoc non est tam statum suum amittere, quam alienum dimittere, & ad suum reverti. Veruntamen hoc ipsum intelligendum est, nisi debitor

ille

ille paſſim habeatur vir probus & honeſtus, ita ut non poſſit ſubito ſtatum ſuum mutare, niſi de ſuis fraudibus ſe infamet: tunc enim ſenſim poteſt reſtituere; quia periculum infamiæ excuſaret, ne ſtatim teneretur, ut mox dicetur. Siquidem

107. Secunda cauſa excuſans a Reſtitutione, eſt *Periculum infamiæ*, & multo magis *vitæ*, vel *membrorum*: nam ob tale periculum poſſe differri Reſtitutionem, donec ejuſmodi periculum ceſſet, paſſim tenent Doctores. Ratio eſt: quia bona ordinis inferioris, non ſunt neceſſario reſtituenda cum detrimento bonorum ordinis ſuperioris. Hinc enim communiter docetur utpote fundatum in ratione naturali, quod magis diligenda ſint bona animæ, quam corporis; deinde magis bona corporis, quam famæ; & tandem magis bona famæ, quam fortunæ, juxta illud *Prov. 22. Melius eſt nomen bonum, quam divitiæ multæ*, cum concordantiis.

108. Circa hoc tamen recte obſervat D. Thomas *2. 2. q. 62. art. 6. ad 2.* & ſequuntur alii, quod, qui non poteſt per ſeipſum reſtituere abſque detrimento famæ, vel corporis (v.g. rem clam reponendo in loco debito ac ſecuro, ut ad dominum perveniat) poſſit autem ſic reſtituere per aliam perſonam ſecretam & fidelem, ut puta per ſuum Confeſſarium, id faciendum eſt. Ratio eſt: quia, ſi hoc modo poterit fieri Reſtitutio abſque periculo famæ (atque etiam vitæ, & membrorum) ex una parte ceſſant rationes differendi reſtitutionem; ex altera vero parte urget præceptum reſtituendi, quamprimum fieri poterit.

109. Cæterum monet Navarrus *cap. 17. Manual. n. 67.* poſt S. Antoninum, caute hoc eſſe practicandum; & conſultum fore, quod per illam perſonam intermediam petatur ſyngrapha a creditore, in qua is confiteatur, ſe accepiſſe tantam ſummam per N. pro ſolutione ejus, quo talius (ſine hujus nominis expreſſione) ſibi debebat, eaque ſchedula poſtmodum debitori, ſive pœnitenti clam reddatur. Ratio hujus cautelæ eſt: quia, ſi quis in genere debeat quidpiam reſtituere, v. g. decem florenos, vel etiam aliquid injuſte acquiſitum in ſpecie, ut puta torquem auream furto ſublatam; idque committat perſonæ intermediæ, quam fidelem exiſtimavit, v. g. Confeſſario, ad reſtituendum, ſed ea defraudet, vel aufugiat, non ceſſabit obligatio primi debitoris. Leſſius *c. cap. 16. dubit. 7.* Layman *num. 9.* & communior aliorum. Nam ſi res fuit indeterminate debita, v. g. pecunia decem florenorum, ea, ſi caſu pereat, perit domino ſuo, qui in propoſito eſt debitor. Quod ſi vero debeatur res quæpiam in ſpecie, quæ fuerat injuſte acquiſita (ſecus, ſi juſte fuiſſe obtenta, ut puta inventa) tunc interceſſit culpa; ſicque, qui rem ejuſmodi ſurripuit, tenetur de caſu ejus fortuito, eo quod apud dominum non ita periiſſet.

110. Tertia cauſa excuſans a Reſtitutione, eſt *Condonatio creditoris*. Hæc, ſi fiat cum debitis conditionibus, excuſat a Reſtitutione, juxta omnes. Ratio eſt: quia, cum creditor ſit dominus ſuæ rei, poteſt is cedere juri ſuo, illudque debitori remittere, & donare, quo facto expirat obligatio Reſtitutionis.

111. Dicitur, *Si fiat cum debitis conditionibus*: nam ad hoc ex communi ſententia requiruntur ſequentes tres conditiones. Prima eſt, ut hæc remiſſio, ſeu Condonatio, ſit omnino libera, hoc eſt, non extorta metu gravi, vel fraude. Secunda, ut is poſſit condonare. Tertia, ut talis Condonatio non ſit a Jure prohibita, ſive quod Jus non reſiſtat Condonationi.

112. Circa hoc punctum advertit Lugo *diſp. 21. de juſt. & jure, ſect. 4. n. 52.* quod, ſicut ſufficit remiſſio creditoris expreſſa, ſic etiam poſſit ejuſdem remiſſio, & voluntas rationabiliter præſumpta, excuſare debitorem a Reſtitutione, vel ſaltem a ſtatim faciendam. Hinc ibidem *num. 53.* advertit poſt Molinam, excuſari poſſe a peccato mortali aliquando domeſticos, qui aliqua ſurripiunt, invito quidem domino quoad modum ſurripiendi occulte, & ſine licentia, non tamen quoad ſubſtantiam rei acceptæ; quia, licet dominus ſit invitus circa talem acceptionem, poſtquam res conſumpta eſt, aliquando non eſt invitus quoad retentionem.

113. Unde regula generalis colligi poteſt (ſubdit idem Lugo) ad excuſandos plures pœnitentes a Reſtitutione, quando ſcilicet putant, quod ſi per ſe, vel per alios, manifeſtarent domino ſuum debitum, ipſe liberaliter condonaret, & nollet obligare ad Reſtitutionem: jam enim datur voluntas præſumpta domini ſufficiens, ut retentio non fiat invito domino quoad ſubſtantiam rei.

114. Advertit ulterius citatus Author *n. 54.* communem ſatis eſſe ſententiam, quæ

dicit, non esse Furtum grave, quando aliquis accipit rem non petitam, quam si petiisset, dominus dedisset. Quod alii extendunt etiam ad eum casum, quando domino displicet modus ille accipiendi sine licentia, dum tamen non displiceat substantia; pro quo utroque asserto plures ab ipso allegantur Doctores. Veruntamen hi passim notant, allatam doctrinam non habere locum, quando dominus non concederet rem ad illum usum: ut si dominus concederet quidem aliquid libenter ad comedendum, tu autem accipias ad vendendum, ad quod dominus etiam rogatus non concederet.

115. Quarta causa excusans a Restitutione, est, *Si res restituenda, sit creditori nocitura*. Tunc enim ejus Restitutionem esse differendam ex motivo Charitatis, nec statim fieri debere, donec periculum talis nocumenti cessaverit, fatentur omnes Doctores. Solet hoc vulgari exemplo declarari: Si quis v. g. apud alterum arma, vel gladium suum deposuit, & postmodum factus insanus eadem repetit, ut aliquem occidat, vel lædat; in tali casu Depositarius non tenetur mox gladium restituere, sed oportet ejus Restitutionem differre.

116. Quinta causa est *Præscriptio*. Hæc enim, postquam bona fide, ac tempore a legibus definito, aliisque debitis concurrentibus conditionibus jam absoluta est, non solum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ vim habet excusandi debitorem a Restitutione; adeo, ut licet postmodum certo constet, rem fuisse alterius, eam amplius restituere non teneatur. (1)

117. Sexta causa excusans a Restitutione, est *Compensatio*: si videlicet quis abstulit quidpiam ab eo, qui tantundem sibi tenebatur solvere. Veruntamen sciendum, quod hujusmodi occulta Compensatio in Foro conscientiæ non sit licita, nisi concurrentibus sequentibus conditionibus.

118. I. Ut debitum sit certum; id est, ut moraliter constet, rem esse tuam, aut tibi ex Justitia deberi: nam in dubio melior est conditio possidentis, sicque non licet mediante occulta Compensatione alterum privare sua possessione. Insuper non licet uti occulta Compensatione, si res illa non est debita ex justitia, sed solum ex gratitudine: nam hæc non inducit stricte & proprie dictum debitum. II. Ut non possis rem illam alia ratione recuperare, vel saltem non absque notabili molestia, aut expensis, vel amissione favoris aut benevolentiæ, sive jactura honoris: ut si debitum quidem sit certum, sed tibi desint probationes; tunc enim locus erit occultæ Compensationi. III. Ut non fiat Compensatio in re alterius, sed in re ipsius debitoris: nam Compensatio non aliunde, sed ex bonis debitoris fieri debet; alioquin tertius injuste gravaretur. IV. Ut in Compensatione non plus accipiatur, quam debetur: alioquin excessus ille foret contra Justitiam, sicque in conscientia restituendus. V. Ut absit periculum scandali, ne videlicet Compensatio alicui imputetur tanquam Furtum; item, ut absit periculum infamiæ, ne talis deprehensus tanquam fur habeatur, & puniatur; nam Judices solent tales Compensationes punire ut furta, præsertim si debitum non possit liquido probari. Bonacina *tom. 2. disp. 1. de Restitut. quæst. ult. punct. 2. nu. 10. & seqq.* Lessius *lib. 2. cap. 11. nu. 57.* & alii.

119. Septima causa a quibusdam assignatur *cessio bonorum*, qua debitor ea relinquit creditoribus. Veruntamen recte inter alios notat Navarrus *cap. 17. Manual. n. 86.* quod, quamvis Cessio bonorum in Foro externo excuset quoad debita ex contractibus orta, ne debitor propter ea possit conjici in carcerem *arg. l. 1. C. Qui bonis cedere &c.* & quoad nonnullos aliis effectus: nihilominus in Foro conscientiæ non magis excuset Cessio bonorum, quam necessitas sine Cessione excusaret. Unde post Cessionem sunt cedenti suæ artis instrumenta, & aliqua ad victum judicio boni viri necessaria relinquenda, *l. Qui bonis, ff. de Cessione bonorum*, quæ tamen etiam sine Cessione retineri possunt, cum nemo pro facienda Restitutione teneatur se spoliare necessariis vitæ, ita ut mendicare cogatur.

120. Præter has principaliores causas, quæ excusant ab obligatione Restitutionis, vel omnino, vel ad tempus, dum constat, certam alioquin adesse obligationem restituendi, dantur variæ aliæ, quæ in tantum excusant, quatenus vel non constat, hic & nunc adesse obligationem restituendi; ut fit, quando ignoratur, vel rationabiliter dubitatur, num res, quam quis possidet, sit aliena, nec ne: Vel quia ob varias circumstantias fit, quod revera obligatio restituendi hic & nunc non incurratur: ut, si quis accipiat alienum in extrema necessitate, vel si quis inferat damnum hostibus, ex eisdemque prædam agat in bello justo, &

alia

alia hujusmodi plura, quæ ex propriis locis erunt desumenda. Itaque loquendo solum de prioribus,

121. Octava causa excusans a Restitutione, est *Ignorantia probabilis, vel invincibilis juris, aut facti, quod res sit aliena*. Nam talis ignorantia excusat a peccato, ergo etiam a Restitutione. Porro, quantum ad propositum

122. *Ignorantia probabilis, vel invincibilis facti*, est illa, qua quis probabiliter, vel ex errore invincibili existimat, rem esse suam, quæ revera non est sua: prout fieret, si quis bona fide rem alienam per hæreditatem acquisivit. *Ignorantia juris* est, qua ignoratur, quid sit juris: quando v. g. jus est obscurum, & controversum de aliquo contractu, num sit licitus, nec ne; vel quando quis consulit Viros doctos super obligatione restituendi, qui respondent nullam adesse obligationem, cum tamen revera a parte rei subsit, tunc enim sequens eorum responsum ignorantia juris laboraret.

123. Nona causa excusans a Restitutione, est *Dubium*, quod possidens post adhibitam sufficientem diligentiam in investigando, num res sit sua vel alterius, adhuc habet: siquidem in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. 65. Jur. in 6.* Proinde talis vi hujus rationis licite potest retinere rem, quamdiu dubitat, num res illa sit sua, vel alterius. Et hoc ipsum extendere oportet ad dubium circa injustam Damnificationem subortum: unde Lessius *lib. 2. c. 13. nu. 38.* asserit, communem ferme Doctorum sententiam esse, si quis solum dubitet, an causa damni fuerit, v. g. an alios suo consilio, vel laude efficaciter permoverit ad damnum inferendum, nec ne, talem non teneri ad Restitutionem: cum in dubio melior sit conditio possidentis.

124. Plures aliæ causæ, veluti excusantes ab obligatione restituendi adducuntur a Doctoribus, ut dictum *num. 97.* sed præmissæ sunt principaliores: cæteræ vero vel minus ad praxin conducunt, vel rarius occurrunt, quas proinde huc adducere non est necesse.

DISTINCTIO VI.

De Octavo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Detractione, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

1 *Octavo Decalogi Præcepto quæ prohibeantur?*
2 *Honor, & fama differunt; quomodo?*
3 *Detractio, quid?*
4 *Detractio quibus modis fieri possit?*
5 *Ejus gravitas.*
(a) Conformiter dictis Tract. 3. Dist. 2. n. 15.
6 *Detractio formalis, & materialis, quid?*
7 8 9 10 *Casus aliqui, in quibus licitum est manifestare crimen, vel defectus Proximi.*
(b) Tr. 4. Dist. 6. q. 5.
(c) Ut dictum c. Dist. 6. n. 52.
Ratio horum generalis.
11 *Crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum.*
12 *Solvitur objectio.*
13 *Utrum audita referens absque asseveratione, & sub dubio, peccet mortaliter?*
14 *Idcirco est rara fides &c.*
15 *Tamen periculosum est talia referre, & quale id peccatum?*
16 *An, qui detractorem audit, peccet mortaliter?*
17 *Quid, si ei detractio non placeat, tamen non resistit?*
18 *Quid, si commode resistere nequeat?*
19 *Detractori quomodo resistatur?*

1. Octavum Præceptum Decalogi *Exodi c. 20.* & *Deuter. cap. 5.* hisce verbis comprehenditur: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Eoque juxta communem Doctorum sententiam prohibetur omnis injustitia & injuria, quæ Proximo verbis inferri potest: ut sunt, Detractio, Contumelia, Convitium, Irrisio, Susurratio, Mendacium, & hujusmodi, quæ sub falso Testimonio contra Proximum tanquam sub principaliori comprehenduntur, ut notat D. Thomas *2. 2. q. 122. ar. 6.* De quibus proinde breviter in hac Distinctio-

ctione tractandum erit, incipiendo a Detractione: cujus natura ut exactius intelligatur,

2. Advertendum est, quod quamvis Honor, & Fama quandoque sumantur pro eodem, revera tamen differant. Nam *Fama bona* est communis opinio virtutis, sapientiæ, & rerum præclare gestarum alterius; *Honor* autem est testimonium excellentiæ alterius. Item Fama consistit in interiore opinione, & dum exit in opus externum, dicitur Laus, vel (loquendo de mala fama) Vituperatio. Honor vero consistit in externa significatione nostræ existimationis de excellentia alterius; unde supponit opinionem excellentiæ ipsius, & intentionem exterius per aliquod signum eam testificandi: quod si deesset ejusmodi opinio excellentiæ, atque intentio exterius eam testandi, potius foret illusio, quam honor. Hoc prænotato, sit

3. CONCL. I. Detractio est alienę famæ occulta & injusta læsio, seu denigratio. Ita in re communis. Duo quippe requiruntur ad Detractionem. Primo, ut aliquid dicatur, quod alterius famam & existimationem, quam possidet in animo Proximi, extinguere, aut minuere valeat. Deinde, ut fiat occulte, saltem juxta intentionem dicentis: si quis enim in præsentia alicujus, famæ ejusdem detrahere intendat, jam non erit simplex detractio, quæ directe lædit famam, sed Contumelia honorem alterius in coram violans.

4. CONCL. II. Detractio potest fieri dupliciter, directe videlicet, & indirecte. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 73. *ar.* 1. *ad* 3. & alii. Directe quidem fit Detractio quatuor modis. I. Imponendo crimen falsum. II. Amplificando, seu exaggerando crimen verum. III. Pandendo crimen occultum. IV. Sinistre interpretando opus bonum alterius, dum scilicet quis coram aliis factum alterius sinistre interpretatur. Indirecte etiam contingit Detractio quatuor modis. I. Negando recte facta, vel dotes alterius. II. Ea extenuando. III. Tacendo bona alterius eo loco, & tempore, quo tuum silentium alii interpretantur tacitam vituperationem. IV. Simulate, & frigide laudando; ut quando quis simulat, se velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum.

5. CONCL. III. Detractio ex genere suo est peccatum mortale contra Justitiam, gravius quidem furto, sed levius homicidio. Ita Doctores communiter; & ratio est: quia lædit Proximum in bono plurimum gravi, quodque præstantius est pecunia, juxta illud *Prov.* 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.* Item *Ecclesiastici* 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde & Poeta canit:

Omnia si perdas, famam servare memento.

Dicitur notanter in Conclusione, *ex genere suo*: Siquidem Detractio sæpe est peccatum duntaxat veniale, vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actus. (a)

6. CONCL. IV. Detractio recte dividitur in formalem, & materialem. Ita communis. Et quidem *Detractio formalis* est, quæ fit ex intentione, & proposito, alienam famam denigrandi: quæ utique est peccatum mortale, si quis graviter famam Proximi lædere intendat. *Detractio materialis* est, quando quis expresse non intendit lædere famam Proximi, sed ex quadam loquacitate narrat peccata, vel defectus ipsius, unde læditur bona fama ejus. Cæterum circa hoc posterius membrum est notandum, quod licet Detractio materialis tam perfectum voluntarium non habeat, sicut formalis, ac proinde frequenter ob actus imperfectionem a peccato mortali excusetur; adhuc tamen sit peccatum mortale, si id, quod advertenter narratur, famam Proximi graviter lædat. Ratio est: quia, etsi expresse quis non intendat lædere famam Proximi, adhuc tamen implicite & in sua causa hoc intendit, dum vult illud, unde per se gravis læsio sequitur.

7. Quæritur I. An in nullo casu licitum sit, manifestare occultum crimen, vel defectus proximi? Resp. dari aliquos casus, in quibus id fieri potest absque vitio Detractionis. Sic in primis Detractio non est, si quis servato modo correctionis fraternæ patefaciat testibus, vel Superiori crimen fratris, ut emendetur; de quo jam supra. (b)

8. Deinde licitum est, manifestare crimen alterius occultum ad impediendum notabile damnum Proximo impendens, sive temporale, sive spirituale, quando id ad hoc necessarium est. (c) Hinc si novi, Titium esse furem, possum monere eos, quibuscum habitat, ut sibi caveant; & sic de similibus.

9. Insuper, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione suscipienda, possunt justa impedimenta, etsi cæteroquin occulta, manifestari, si ex illis notabile incommodum merito timeri possit.

10. Si-

10. Similiter licitum est, ejus, qui fictis virtutibus famam sibi paravit, simulationem aperire, si ea vergat in alicujus detrimentum: ut si quis simulet se peritum Advocatum, Medicum, Confessarium, Pharmacopolam &c. & constet mihi, non esse talem. Lessius *l. 2. c. 11. dub. 9.* & alii. Ratio horum omnium generalis est: quia nemo habet jus tuendæ famæ suæ cum tanto damno, Proximis injuste obventuro: ergo in præmissis casibus non committitur Detractio, utpote quæ est alienæ famæ injusta læsio, qualis ibi non intervenit.

11. Cæterum hactenus dicta intellige de crimine, aut defectu cæteroquin vero, licet occulto. Nam crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum, & in materia gravi mortale: falsitatem enim proponere, in nullo casu licitum existit; cum mendacium sit intrinsece malum, & si fit in materia gravi, peccatum mortale. Unde non immerito Innocentius XI. sequentes duas damnavit Propositiones, quarum prior, ordine 43. sic habet: *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam falso crimine elidere?* Altera, ordine 44. taliter sonat: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non est probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia.*

12. Nec dicas: Æque prohibitum est, detrahere proximo manifestando crimen grave occultum illius, ac imponendo illi crimen falsum; ergo si hoc non licet, neque illud licitum erit etiam pro impediendo gravi damno nostro, Reipublicæ, aut aliorum. Resp. enim negando suppositum: nam manifestare crimen verum, sed occultum Proximi, ex justa causa, ut puta ad impediendum grave damnum nobis, Reipublicæ, aut tertio impendens, quodque alia ratione impediri nequit, non est detrahere, ut dictum *n. 8. 9. & 10.* At imponere grave crimen falsum, vel est mendacium grave, & lethale; vel etiam est contra justitiam, prout post D. Thomam *2. 2. q. 69. art. 2.* notat Jo: Cardenas ad dictas Propositiones Innocentii XI. *c. 3. & 4.*

13. Quæres II. Utrum audita, vel alia quælibet referens absque asseveratione, & sub dubio, peccet mortaliter, & teneatur ad Restitutionem? Hanc Quæstionem ex professo tractat, & subtiliter resolvit Scotus *4. d. 15. q. 4. art. 1.* quem sequitur Layman *l. 3. tract. 3. part. 2. c. 3. n. 7.* cum aliis.

14. Et quidem in primis respondet Doctor noster; si quis non imponit in publico crimen alteri, sed murmurat, vel indiscrete loquitur, vel alicui coram multis narrat, tamen non tanquam sibi certum, sed sic se audivisse &c. quod idcirco rara fides sit: quia multi multa loquuntur. Et ideo dicens, se tantum audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam majorem certitudinem, quam ex communi relatione, non aufert alteri ex natura actus bonam famam: quia si audientes firmiter credant, illud, de quo sermo est, esse criminosum, id ex eorum levitate accidit, quia, *Qui credit cito, levis corde est. Eccles. c. 10.*

15. Addit deinde Doctor Subtilis *l. c.* cum a scandalo pusillorum oporteat cavere, & multi sint tales pusilli, leves ad credendum mala de Proximis; ideo periculosum esse, eis talia audita ex relatu referre. Quod si vero hoc fiat animo malo, lædendi scilicet alterius famam, non est facile excusare, quin fit contra Charitatem, & per consequens peccatum mortale. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est dicere, quod exeat genus peccati venialis: quia lingua in lubrico posita est; & *Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir. Jacobi cap. 3.*

16. Quæres III. An, qui detractorem audit, peccet mortaliter, & ad Restitutionem teneatur? Resp. I. Qui audit detractiones absque resistentia, videtur detractori consentire: unde fit particeps peccati ejus: & siquidem ipsum inducat, vel excitet ad detrahendum, aut placeat ei Detractio propter odium illius, cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahens, imo quandoque magis. Ita D. Thomas *2. 2. q. 73. ar. 4.* cum communi. Unde D. Bernardus *l. 2. de Consideratione*, sub finem, ait: *Detrahere & detrahentem audire, quid horum detestabilius sit, non facile dixerim.* Ratio est: quia talis non solum peccato alieno, id est, Detractioni, consentit, in eoque sibi complacet, sed & quandoque ad ipsum inducit; unde si ita inducit, gravius peccat quam detractor ipse.

17. Resp. II. Si non placeat ei Detractionis peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multo minus, quam detrahens, & plerumque venialiter, licet quandoque etiam peccatum mortale esse possit. Ita Doctor Angelicus *l. c.* cum aliis.

18. Sed

18. Sed hoc intelligendum est, dummodo quis absque incommodo possit Detractionem impedire: nam si commode detrahentem corrigere non possit, Detractionem impedire non tenetur, sicque nullatenus peccat; quia Charitas cum gravi incommodo non obligat, prout passim notant Doctores. Hinc sequitur, quod is, qui sibi grave damnum timet corrigendo, ut puta injurias, aut verbera; vel rationabilem habet verecundiam, eo quod sit filius, aut famulus detrahentis, vel nullius auctoritatis respectu illius, non teneatur ei resistere, aut ipsum corrigere. Idem dicendum, si probabiliter existimat, suam monitionem nihil profuturam.

19. Cæterum resistitur detractori, vel redarguendo ipsum modestis verbis, ut puta, quod quis peccet detrahendo fratri; vel discursum interrumpendo, aut si fieri potest, aliorsum divertendo; vel saltem ostendendo per tristitiam faciei, quod sibi displiceat Detractio: quia, ut dicitur *Prover. 35. Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.*

QUÆSTIO II.

De Contumelia.

SUMMARIUM.

20 *Contumelia, quid?*
21 *Ea tribus modis accidit, quibus?*
22 *Est ex genere peccatum mortale.*
23 *Per accidens tamen potest fieri veniale.*
24 *Leve convitium quando fieri possit sine omni peccato?*
25 *Alii tales casus.*

20. CONCL. I. *Contumelia a contemnendo* dicta est, estque injuria, qua alicujus præsentis honor & existimatio palam violatur. Ita in re communis. Differt autem Contumelia a Detractione, quod hæc directe famam lædat, Contumelia honorem. Detractio insuper fit occulte, & in absentia, sicuti furtum: Contumelia vero fit palam, & in faciem, ut rapina; aut clam quidem, sed ea intentione, ut veniat ad notitiam ejus in quem conjicitur: prout contingit per Scripturas, ac Libellos famosos.

21. CONCL. II. Contumelia tribus modis accidit, verbo, scripto, & facto. Et quidem sub Contumelia, quæ fit verbo, comprehenditur Convitium, Improperium, & Maledictum. Contumelia, quæ scripto fit, animo infamandi, *Libellus famosus* in Jure appellatur. Ad Contumeliam tandem quæ facto fit, v.g. honoratum Virum verberando, domi includendo, pertinet Irrisio, & subsannatio.

22. CONCL. III. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. Ita Doctores unanimiter, & patet ex illo Salvatoris *Matth. 5. Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Nam, ut inter alios explicat hunc locum Cornelius a Lapide, sub ly *Fatue* hic intelliguntur reliqua convitiorum, dirarum, calumniarum, probrorum, & imprecationum genera: quæ sunt peccata mortalia, si valde Proximum dehonorent, aut ex animo graviter nocendi cupido proferantur.

23. Dicitur, *ex genere suo:* Siquidem verbum contumelioſum per accidens potest fieri veniale, tum ob defectum voluntarii, ac indeliberationem actus; tum ob levitatem materiæ, si nimirum Contumelia vel in se ipsa levis sit, vel saltem cum habitudine ad personam, cui infertur, vel a qua infertur. Nam eadem Contumelia, quæ erga dominum, patrem, virum gravem & honoratum prolata, foret peccatum mortale; erga subditum, fœminam, vel puerum, veniale esse potest. Similiter viro gravi ac honorato dicere, *Fatue*, est gravis Contumelia; vili vero & stupido, qui revera est fatuus, erit levis.

24. Imo notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q.* 72. *ar.* 2. joci causa, & ad convenientem animi recreationem, non vero ad dehonorationem Proximi, dicere aliquod leve convitium, aut leves alicui defectus objicere, posse pertinere ad Eutrapeliam, ac fieri sine omni peccato: dummodo debitæ circumstantiæ adhibeantur, nec periculum adsit Proximum contristandi, vel ad iram commovendi. Alioquin enim stante tali periculo dicere Proximo convitium, repugnaret Charitati.

25. Insuper justæ objurgationis, correctionis, ac disciplinæ causa, parentes licite filios suos, magistri discipulos, domini servos durius per verba convitii seu contumeliæ pungunt, castigant, & increpant; dummodo moderate ad justam correctionem id fiat. Sic quippe Christus Dominus Petrum vocavit *Satanam Matt.* 15. Et Paulus *ad Galatas cap.* 3. vocat eos *insensatos*: rursumque Christus duos discipulos, euntes in Emmaus, vocavit *stultos & tardos corde*. Cujus rationem dat Doctor Angelicus *l. c.* Quia sicut

lici-

licitum est, aliquem verberare & flagellare virgis, causa disciplinæ, ita etiam verbis. Tamen, ut bene idem cum S. Augustino *lib. 2. de Sermone Domini in Monte, c. 30.* observat, raro, & non nisi ex magna necessitate, hujusmodi objurgationes sunt adhibendæ.

QUÆSTIO III.

De Convitio, Improperio, Maledicto, Irrisione, Susurratione, ac Libello famoso.

SUMMARIUM.

26 *Convitium, quid, & quomodo differat a Contumelia?*
27 *Improperium, quid?*
28 *Maledictum, sive Maledictio, quid?*
29 *Unde ejus malitia dimetienda?*
(d) Adde dicta Tract. 4. Dist. 7. n. 13. & 14.
30 *Irrisio, seu Derisio, ac Subsannatio, quid?*
31 *Susurratio, ejusque gravitas, qua?*
32 *Libellus famosus, & quæ ejus pœna?*

26. QUantum ad *Convitium* attinet, Convitium sæpe confunditur cum Contumelia: stricte tamen loquendo differt ab ipsa per hoc, quod per verba contumeliosa cuipiam repræsentetur, atque exprobretur defectus culpæ, v.g. quod sit fur, adulter, dæmonium habens; per Convitium vero exprobretur defectus pœnæ, vel naturæ. Unde si quis alicui injuriose objiciat, eum esse cœcum, Convitium quidem dicit, sed non Contumeliam infert, stricte loquendo: si vero ipsi dicat, quod sit fur, non solum Convitium, sed etiam Contumeliam infert. Verum, ut jam dictum est, Convitium, & Contumelia non raro sumuntur pro eodem.

27. *Improperium* exprobrat proximo defectum minorationis, seu indigentiæ. Et tunc proprie fit, quando aliquis injuriose alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei necessitatem patienti; de quo dicitur *Ecclesiastici 26. Exigua dabit, & multa improperabit.*

28. *Maledictum*, seu *Maledictio*, quandoque sumitur pro dictione cujuslibet convitii, & mali in Proximum, & in hac acceptione tam ampla in proposito non sumitur. Proprie tamen illud accipiendo, ac prout est speciale vitium, *Maledictum* est imprecatio mali pœnæ facta alicui: ut si cuipiam quis imprecetur diabolum, fulgura, vel alia hujusmodi mala.

29. Hujus peccati malitia, potissimum dimetienda est ex advertentia, deliberatione, animoque proferentis: nam si ex inconsideratione, vel sine pravo animo, proferantur ex ira subito talia verba Maledictionis, non illico censendum est, committi peccatum mortale; nisi id fiat deliberate, & pravo animo, juxta sæpe jam allatam doctrinam S. Thomæ 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. quod *peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.* (d)

30. *Irrisio*, seu *Derisio*, significat risum cum alterius contemptu: unde incendit erubescentiam, seu confusionem derisi. Et per hoc Irrisio differt ab aliis linguæ vitiis: atque continet interdum culpam levem, nonnunquam graviorem, aliquando etiam letalem, pro contemptu & dignitate illius personæ, cui irridetur, & magnitudine turpitudinis ad jocum arreptæ. Huc pertinet *Subsannatio*, quæ contingit gestibus derisoriis; ut naso contracto, vel rugato, & hujusmodi: qualia multa contigerunt Christo Domino in sua Passione, præsertim tempore Coronationis spineæ *Matth.* 26.

31. *Susurratio* est peccatum linguæ, dum quis occulte de Proximo male loquendo, odium ejus, ac dissensionem animorum molitur: nam finis Susurrationis, est discordiarum inter amicos disseminatio. De gravitate hujus vitii linguæ differens Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 74. ait: quod quanto amicitia præstat famæ, tanto Susurratio, per quam amicitia tollitur, sit gravius peccatum Detractione; cum peccatum in Proximum tanto sit gravius, quanto per ipsum majus nocumentum Proximo infertur; intellige, ex genere suo, ac cæteris paribus. Hinc *Ecclesiastici* 28. dicitur: *Susurro, & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem &c.* Et enarratis multis aliis gravissimis ejus malis, subditur: *Qui respicit illam, non habebit requiem, neque habebit amicum, in quo requiescat.*

32. *Libellus famosus* est scriptura, quæ infamiam alicujus continet nondum publicatam, ut edatur, & publica fiat. Pœna componentis, seu projicientis Libellum famosum (quam etiam incurrit, qui Libellum famosum invenit, & non scindit, sed manifestat

ſtat aliis) de Jure Civili eſt pœna capitis *l. un. C. de Famoſis libellis*, & alibi. Quod intelligendum eſt, quando Libellus continet aliquid grave, quod ſi infamatus commiſiſſet, dignus eſſet morte. Ex quo patet gravitas Libelli famoſi.

QUÆSTIO IV.

Quibus modis Fama, vel Honor injuſte ablatus reſarciri poſſit, ac debeat?

SUMMARIUM.

33 *Falſum crimen ſcienter imponens, quomodo reſtituat?*

34 *Crimen verum, ſed occultum revelans, quomodo reſtituere poſſit?*

35 *Injuſte infamans tenetur ad damnorum in Bonis temporalibus illatorum recompenſam.*

36 *Honor injuſte ablatus, quomodo reſarciri valeat?*

37 *Quando tunc requiratur veniæ petitio, nec ne?*

33. CONCL. I. Si quis falſum crimen ſcienter Proximo impoſuit, oportet, ut reſtituat famam retrahendo verbum ſuum apud eos, quibus dixerat, & ad quos infamia criminis pervenit. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 4. & communis. Ratio eſt: quia hoc exigit Juſtitia in reddendo Proximo, quod ſuum eſt; quæ alias non ſervaretur. Interdum tamen ſatis erit, ſi infamator dicat, ſe fuiſſe deceptum, aliter rem ſeſe intellexiſſe &c. dummodo per hoc famæ Proximi ſufficienter caveatur.

34. CONCL. II. Si Detractio committitur revelando verum crimen, ſed occultum, non ſervato ordine Juris, talis Detractor non quidem tenetur retractare verbum ſuum, dicendo, ſe eſſe mentitum, aut falſum dixiſſe &c. (quia hoc faciendo mentiretur, quod nulla de cauſa eſt licitum, multo minus præceptum) nihilominus tenetur is alio licito modo facere reſtitutionem, dicendo v.g. *Non credatis, eum eſſe talem, male enim dixi, aut fatue dixi &c.* Hæc enim vera ſunt: nam talis male, & fatue dixit, dum peccatum occultum Proximi in publico propalavit, non ſervato ordine Juris. Ita Doctor noſter *l. c.* & alii.

35. CONCL. III. Qui alterum injuſte infamavit, ita ut ex infamia alteri aſperſa ſecutum ſit damnum in bonis temporalibus, tenetur etiam damni illati compenſationem facere. Ita Leſſius *lib. 2. c. 11. dub. 19.* cum aliis. Ratio eſt: quia ejuſmodi infamatio eſt actio injurioſa: atqui omne damnum, quod Proximo infertur per actionem injurioſam, eſt reſtituendum; ergo. Hinc ſi quis injuſta ſua infamatione cauſa fuit, quod alter Officio, vel Dignitate ſua privatus fuerit, aut illud non aſſecutus, tenetur pro poſſibili tale damnum recompenſare, reſtituendo, quantum valebat illud Officium &c. vel ſpes illud obtinendi, boni viri arbitrio, prout uberius declaratum eſt ſupra *dist.* 5. *n.* 81. 82. *& ſeq.*

36. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem reſtituendi honorem, per Contumeliam, & alia peccata linguæ injuſte ablatum, poteſt id duplici modo reſarciri, uno modo per externam aliquam obſequii exhibitionem, & declarationem abſque ulla expreſſa petitione veniæ: alio modo condonatione, quæ vel ſponte fit ab inhonorato, vel prævia humili veniæ petitione per inhonorantem facta. Ita Maſtrius *diſp.* 8. *Theol. Mor. n.* 70. cum aliis.

37. Cæterum, an ſufficiat primo duntaxat modo reſtituere honorem, vel inſuper requiratur expreſſa veniæ petitio, non poteſt abſolute decidi, ſed id ex gravitate injuriæ, & conditione perſonæ offenſę, aliiſque circumſtantiis prudentis viri judicio definiendum eſt. Siquidem, ſi Superiores, vel Prælati, aliquando inferiores vel plebejos contumelia afficiant, non decet veniam ab iſtis petere, ne frangatur regendi authoritas: ſed ſufficit, ſi benigne eos tractent, ac ſignis vel factis oſtendant, ſe illos non deſpicere. E contra vero, ſi injuria adeo gravis ſit, & a ſubdito Superiori, vel a plebejo cuipiam Nobili, aut alii Viro multum honorato, quem forſan fuſte percuſſit, illata, ita ut alio modo compenſari non poſſit talis injuria, niſi veniam petendo, & inhonoratus aliam ſatisfactionem ſuſcipere nolit, niſi veniæ petitionem, tunc offendens tenetur illam petere. Alioquin autem, quando aliter, quam per veniæ petitionem, honor reſtitui poteſt, nemo ad veniam petendam cogendus eſt: ſed ad eum modum, qui eſt in conſuetudine, atque a prudentibus ſufficiens judicatur. Maſtrius *loc. cit.* & alii.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De Cauſis excuſantibus a Reſtitutione Famæ, & Honoris.

SUMMARIUM.

38 *Variæ cauſæ excuſantes a Reſtitutione famæ, aut Honoris.*
39 *Regulæ tres circa hoc obſervandæ.*
40 *I. Cauſa excuſans a Reſtitutione Famæ, ſi infamia non eſt ſecuta.*
41 *II. Si verbum, alioquin infamans, jam abiit in oblivionem.*
42 *III. Si Fama aliunde recuperata fuit.*
43 *IV. Si crimen occultum, alia ratione publicum evaſerit.*
44 *V. Si Reſtitutio Famæ facta ſit impoſſibilis.*
45 *VI. Si ea nequeat fieri abſque periculo vitæ.*
46 *VII. Vel non ſine amiſſione Famæ majoris momenti.*
47 *VIII. Cauſa excuſans, eſt juſta condonatio.*
48 *IX. Compenſatio juſta.*
49 50 51 52 53 54 55 *Adhuc plures aliæ cauſæ excuſantes.*
(e) Juxa dicta n. 14.

38. VArias cauſas paſſim enumerant Theologi, propter quas ceſſat obligatio reſtituendi Famam, aut Honorem, ut videre eſt apud Lugonem *diſp. 15. de juſt. & jure, ſect. 2.* Leſſium *lib. 2. c. 11. dub. 26.* Maſtrium *diſp. 8. Theol. Mor. n. 71. & ſeqq.* Reginaldum *l. 10. c. 23.* & alios paſſim. Verum antequam hæ enumerentur,

39. Advertendum generaliter, certum eſſe ex communi Theologorum ſententia, ad hoc, ut Fama per detractionem læſa (idem ſervata proportione dicendum de Honore) ſit reſtituenda, haſce tres conditiones concurrere debere. I. Ut Fama Proximo re ipſa ſit ablata. II. Ut ſit injuſte ablata. III. Ut non fuerit aliunde jam recuperata. Ex defectu harum conditionum, aut ſaltem unius vel alterius earundem, diverſæ oriuntur cauſæ excuſantes a Reſtitutione Famæ & honoris; quamvis etiam ex aliis capitibus nonnullæ ſuboriantur.

40. Prima igitur cauſa, excuſans a reſtitutione Famæ, eſt: Si revera ex cujuſpiam oblocutione nulla fuit infamia ſecuta: quia nimirum, vel infamator nullius erat fidei (quod ſæpe accidit) ac proinde ejus dictis audientes fidem non adhibuerunt; vel quia illi, apud quos infamavit, jam ſciebant crimen illud, vel ſaltem (ut loquitur Leſſius) jam ſciebant ſimilia, ita ut infamia non fuerit notabiliter aucta. Ratio eſt clara: quia, quod re ipſa ablatum non eſt, hoc ipſo reſtitui non debet.

41. Secunda cauſa a Reſtitutione Famæ excuſans, eſt: Si id, quod contra bonam famam alterius quis locutus eſt, jam in oblivionem abiiſſe prudenter exiſtimatur. Ita rurſum communis; & ratio eſt: quia in tali caſu fama jam cenſetur recuperata, vel certe damnum illatum omnino evanuiſſe. Imo velle ſe retractare coram illis, apud quos alter diffamatus fuit infamia jam in oblivionem abeunte, non tam eſſet famam reſtituere, quam rurſus infamare: ſic enim revocaretur in memoriam crimen illud, quod ab eorum memoria jam exciderat; unde plus nocumenti ſequeretur, quam utilitatis Proximo.

42. Tertia cauſa eſt: Si Fama ablata, jam fuit recuperata per aliam viam. Hæc enim eſt una ex conditionibus ad obligationem reſtitutionis famæ requiſitis, ut conſtat ex ſupra dictis. Id autem fieri poteſt vel virorum gravium teſtimonio, vel ſi infamia vitæ probitate penitus ſit abſterſa, aut alio conſimili modo.

43. Quarta eſt: ſi crimen occultum, quod aliquibus revelaſti illicito modo, ac injuſto (nam ſi licite, ac juſta de cauſa id factum eſt, nulla ſubeſt obligatio reſtitutionis) alia ratione fiat publicum, ceſſat obligatio reſtitutionis. Ratio eſt: quia talis, poſtquam crimen ſuum publicatum fuit, amiſit jus ad famam, ita ut nemo ex juſtitia teneatur amplius priorem exiſtimationem de illo retinere; & conſequenter neque tu teneris ei ex Juſtitia famam reſtituere, poſtquam tale crimen aliunde publicatum eſt.

44. Quinta cauſa excuſans eſt: Si Famæ Reſtitutio facta ſit impoſſibilis. Ratio eſt manifeſta: quia ad impoſſibile nemo tenetur.

45. Sexta eſt: Si Reſtitutio Famæ non poſſit fieri ſine periculo vitæ. Ratio eſt: quia generatim nemo tenetur reſtituere bona ordinis inferioris cum detrimento bonorum ordinis ſuperioris: vita autem eſt bonum altioris & ſuperioris ordinis, quam ſit fama. Hoc tamen intelligendum eſt, niſi & alteri ex tali infamia damnum æquale, vel etiam majus emergat in bonis ordinis ſuperioris, nem-

nempe in spiritualibus, aut vita corporali: tunc enim secus foret dicendum, & adesset obligatio restituendi.

46. Septima est: Si non possit fieri restitutio sine amissione Famæ, quæ sit longe majoris momenti: ut si Prælatus, vel Vir illustris infamavit plebejum, non tenetur cum jactura sui nominis, aut notabili detrimento proprii honoris revocare; sed sufficit, ut illum laudet in eo genere virtutis, ubi sic infamavit, vel alio meliori modo famam restituat, quo sine jactura propriæ famæ id facere poterit. Ratio est: quia ille plebejus non potest cum ratione exigere, ut talis Prælatus, Reipublicæ adeo utilis, famam suam tanti momenti amittat; sed debet esse contentus laude, humanitate, aut etiam aliqua pecuniaria compensatione, judicio prudentum facienda.

47. Octava, est justa condonatio: intellige, quæ ab eo facta est, cujus infamia non redundat in alios. Ratio est: quia homo est dominus propriæ famæ, & honoris; ergo, si infamatio ipsum solum tangat, nec redundet in alios (secus foret, si infamia redundaret in alios) potest cedere juri Restitutionis famæ, ejusque obligationem alteri condonare, præsertim propter Deum, aut alium finem honestum.

48. Nona, est justa compensatio: ut si ab eo, quem infamasti, pari modo sis infamatus. Hoc tamen intelligendum, non quod talis vicissim possit alterum licite infamare (hæc enim foret manifesta vindicta, quam nemo privata authoritate potest facere; simulque, ut dicitur 1. *Petri* 3. debemus esse *non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*) sed solum, quod talis alium injuste infamans, a quo antea injuste fuerat infamatus, non teneatur ei ad restitutionem, si alter sibi restituere nolit; cum possit uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest.

49. Decima est: Si bona fide persuasus, esse verum & publicum, narrasti aliquid, & Proximum diffamasti, nec possis sine propria infamia, vel magno damno fortunarum restituere, non teneris famam cum tali tuo incommodo restituere. Ratio est: quia tale damnum absque tua culpa intulisti, hoc ipso, quod id bona fide narraveris. Porro causæ hactenus enumeratæ sunt principaliores, quamvis nonnullæ aliæ ab Authoribus referantur: siquidem ulterius, ut notat Reginaldus *l. c. sect.* 2. atque

50. Undecimo cessat obligatio Restitutionis Famæ, vel Honoris, quando ex tali Restitutione imminet periculum peccati mortalis, vel gravis scandali alterius. Ratio est: quia res ordinis inferioris non sunt restituendæ cum jactura rerum ordinis superioris: atqui bona animæ procul dubio sunt bona ordinis altioris, quam bona famæ; ergo. Verum Casus hic vix habet locum, nisi forte persona infamans fuerit omnino magnæ Authoritatis, ita ut ex ejus peccato manifestato timeatur merito scandalum aliorum.

51. Duodecimo. Quando is, qui alterum infamavit, fecit id propter ipsius bonum spirituale: ut quando peccatum ejus retulit Prælato, aut alteri, qui poterat illum juvare, nec vellet obesse. Sed talis revera alterum injuste non diffamavit; unde nec mirum quod ad restitutionem non teneatur.

52. Decimo tertio. Cum id, quod aliis dixi, erat indifferens, & poterat tam in bonam, quam in malam partem accipi, sed qui audierunt, interpretati sunt in malam partem. Ratio est: quia id ex audientium malitia contingit, nam cæteroquin verba & facta in partem meliorem sunt interpretanda, juxta legem Charitatis de diligendo Proximo.

53. Decimo quarto. Quando quis solum narravit audita, & dixit, se audivisse, nihil addendo, ex quo faceret credulitatem. Nam talibus dictis rara fides adhibetur, & si adhibeatur, id potius ex audientium levitate contingit: quia *qui cito credit, levis est corde*, *Ecclesiastici* 19. (e)

54. Decimo quinto. Quando quis ita narrat crimen alterius, ut simul narret pœnitentiam, quam egit. Hoc tamen monet Reginaldus procedere tantum, quando talis narratio gloriam Dei concernit: prout S. Thomæ Apostoli incredulitas, S. Petri trina negatio, & aliorum quorundam crimina, simulque pœnitentia, crebro recensentur ad Fidelium ædificationem.

55. Decimo sexto. Quando quis alterum infamat tantum in occasione remota, & per accidens: ut si quis jocans cum aliquo, illi crimen objiciat, quod putat, non esse ab ipso commissum, & ipse vociferando, atque indignando conqueratur vehementius, ex quo alii suspicantur, aut credunt, eum esse talis criminis reum.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De judicio temerario, Suspicione, & Dubitatione.

SUMMARIUM.

56 *Hæc tria differunt. Dubitatio.*
57 *Suspicio, &*
58 *Judicium, quid?*
59 *Suspicari vel judicare de Proximo ob sufficientia improbitatis indicia, per se peccatum non est.*
60 *Tutius tamen est, animam ab hoc cohibere.*
61 *Conclusio declaratur.*
62 *Judicium temerarium est peccatum ex genere suo mortale.*
63 *Idque ulterius probatur.*
64 *Temere de Proximo malum suspicari per se est veniale.*
65 *Per accidens tamen potest fieri mortale.*
66 *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, & qualiter.*
67 *Idipsum amplius declaratur.*

56. CONtra octavum Præceptum Decalogi etiam contingit peccari per judicium temerarium, ac siniſtram Suſpicionem de Proximo: Nam & hæc pertinent ad falſum teſtimonium, ſi non ore, ſaltem corde contra Proximum prolatum. Ubi prænotandum, quod hæc tria, videlicet, Dubitatio, Suſpicio, & Judicium inter ſe differant. *Dubitatio* quippe non eſt verus aſſenſus, ſed veluti Suſpenſio animi in neutram partem ſeſe determinantis, ac veluti in ancipiti hærentis.

57. *Suſpicio* eſt aſſenſus debilis, junctus cum dubitatione de oppoſito, & hæc poſtmodum ſubdividitur in ſuſpicionem levem, gravem & violentam: quarum prior valde debilem aſſenſum, multum vero dubitationis continet; altera e contra, quæ & *Suſpicio vehemens* appellatur, plus habet aſſenſus, & parum dubitationis. *Suſpicio violenta* tandem (quæ *in cap. ex litteris* 12. *de Præſumpt.* appellatur *violenta & certa ſuſpicio*) idem eſt, ac præſumptio violenta; qualis propemodum omnem excludit dubitationem, & fidem integram atque credulitatem ex conjecturis, ſeu indiciis hauſtam producit. Navarr. *in Can. ſi quis n.* 8. *& 9. dc pœn. diſt.* 7. Layman *lib.* 3. *ſect.* 5. *tract.* 3. *p.* 2. *c.* 2. *n.* 1. citans alios.

58. *Judicium* eſt firma animi ſententia, ſeu aſſenſus. Atque iſtud aliquando eſt prudens, ſi nimirum comitatur ſufficientibus indiciis ſeu conjecturis ad generandum firmum aſſenſum de alterius probitate, vel improbitate. Aliquando eſt imprudens, ſeu *temerarium judicium*, nempe quod ejuſmodi ſufficientibus indiciis non innititur. Atque hoc ipſum ſervata proportione dicendum de Suſpicione, & Dubitatione, quarum utraque vel eſt prudens, vel temeraria, ſi innititur, vel non innititur ſufficientibus ad rationabiliter dubitandum, vel ſuſpicandum, indiciis. Quibus prænotatis ſit.

59. CONCL. I. Suſpicari, vel judicare de Proximo, ubi ſufficientia improbitatis indicia ſe produnt, per ſe loquendo nullum eſt peccatum. Ita Navarr. *in Commentario in Rubric. de Judiciis, n.* 47. Azor. *part... lib.* 3. *c.* 11. *q.* 3. Laym. *loc. cit. n.* 4. & communis, Ratio eſt: quia in tali caſu, ubi ſufficientia adſunt improbitatis indicia, Proximus amiſit jus bonæ ſuæ exiſtimationis reſpectu illius, cui crimen eſt cognitum ex illis ſufficientibus ſignis; unde iſte taliter ſuſpicando, vel etiam judicando, neque peccat contra charitatem proximi, neque contra juſtitiam. Idipſum patet *ex Can. Quod ſuſpecti*, 3. *q.* 5. & *c. Suſpicionis*, 39. *de Offic. delegat.* cum ſimilibus; ubi licite ac juſte ob legitima indicia nunc Judices, nunc Teſtes, aliique poſſunt recuſari. Quod etiam de peccato Proximi licitum ſit judicare, ubi adſunt ſufficentia ejus indicia, patet vel ex ipſa praxi publicorum Judiciorum, atque Magiſtratuum, qui ex Officio tenentur judicare de peccatis ſubditorum.

60. Fatendum tamen, quod extra caſum neceſſitatis, vel utilitatis, tutius ſit, animum a ſuſpicionibus, & indiciis circa peccata aliena penitus cohibere: idque ob periculum errandi, cum facile contingere poſſit, ut decipiamur circa ſufficientiam indiciorum, & ubi etiam talia adſunt, adhuc dubitari poſſit de operantis intentione, quæ ſoli Deo nota exiſtit.

61. Dicitur in Concluſione, *ob ſufficientia indicia*: Nam, ſi quis concipiat majorem, quam indicia promereantur ſuſpicionem, peccat, non quidem quia ſuſpicatur; ſed quia plus, quam cauſa ſuſpicandi exigit, ſuſpicatur. Navarrus *cit. n.* 47. Et additur, *per ſe loquendo*: Siquidem per accidens pluribus ex cauſis poteſt reddi illicitum tale judicium, vel Suſpicio: ut ſi quis exinde concipiat grave odium erga Proximum, & hujuſmodi.

62. CONCL. II. Judicium temerarium de proximo in materia gravi deliberate conceptum, est peccatum ex genere suo mortale. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 60. *art.* 3. illud inter alia probans ex illo 1. *Cor.* 4. *Nolite ante tempus judicare*, ubi Glossa, desumpta ex S. August. *tract.* 90. *in Joan.* Subdit: *Et si ergo Suspiciones omnino vitare non possumus, quia homines sumus, judicia tamen, id est diffinitivas firmasque sententias continere debemus.* Idipsum docet Layman *ubi supra num.* 5. Angelus *in Summa vers. Judicium. n.* 17. & alii communiter. Ratio est: quia hoc repugnat præcepto Charitatis Proximi, quo tenemur diligere proximum tanquam nosmetipsos; ac proinde non temere, & sine sufficiente judicio, de ejus improbitate judicare, sed actus ejus in partem meliorem interpretari, sicut vellemus nobismetipsis fieri. Idipsum repugnat virtuti Justitiæ: nam quisque habet jus ad bonam existimationem sui, donec per sufficientia signa demonstretur malus: ergo temere, seu absque sufficienti indicio, firmam de ipsis improbitate concipere sententiam, eumque in corde suo condemnare, repugnat virtuti Justitiæ; sicque est peccatum ex genere suo mortale.

63. Unde ad indicandam hujus vitii, seu judicii temerarii gravitatem, Christus *Matth.* 7. & *Luca* 6. dicere dignatus est: *Nolite judicare, & non judicabimini: Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Nam ibidem Sermonem esse de judicio temerario, patet ex sequentibus verbis: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui &c.* ponderando ly *Festucam*. Item *Jac. c.* 4. *Qui detrahit Fratri, aut qui judicat fratrem, detrahit legi, & judicat legem*, cum similibus. Hinc in jure Canonico *cap. Estote misericordes &c. de Reg. Jur. dicitur*: *Hoc loco nihil aliud nobis præcepti existimo, nisi ut facta, quæ dubia sunt, quo animo fiunt, in meliorem partem interpretemur.*

64. CONCL. III. Temere de proximo suo malum suspicari, per se loquendo est peccatum dumtaxat veniale, idque multo magis de temeraria dubitatione est dicendum. Ita D. Thomas *cit. quæst.* 60. *art.* 3. Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis. num.* 18. *& seq.* Angelus *Vers. Præsumptio.* Layman *cit. c.* 2. *n.* 6. & alii. Ratio est: quia ex una parte per solam suspicionem; utpote consistentem in debili assensu, & conjunctam cum dubitatione, ac multo magis per meram dubitationem, bona fama atque æstimatio Proximi graviter non lædi-tur, ex altera vero parte, quod quis ex levibus judiciis dubitare incipiat de bonitate fratris, procedit ex fragilitate humana, sicque ex genere suo peccatum veniale involvit.

65. Additur notanter, *per se loquendo*: Quia per accidens bene potest suspicio fieri peccatum mortale: ut si quis ex sinistra suspicione erga proximum animo retenta, concipiat grave odium, vel contemptum ipsius, aut ejusmodi temeraria suspicio in opus externum prodeat; utputa, proximi famæ detrahendo, vel in electione, aut promotione ad dignitates alium minus dignum, vel penitus indignum ipsi præferendo, & hujusmodi.

66. Quære: qualiter sit intelligendum dictum illud: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*: prout habetur *in cit. cap. Estote misericordes, de Reg. Jur.* ac tradit D. August. *lib.* 2. *de Serm. Dom. in Monte, cap.* 16. estque communis. Resp. I. Loquendo de vero dubio, seu existentibus sufficientibus argumentis ad dubitandum de probitate Proximi, Regula illa non est intelligenda *affirmative*. quasi nihilominus Proximum teneamur existimare innocentem (nemo etiam obligatur ad exponendum se periculo erroris, quale in tali casu immineret) sed debet accipi *negative*: ita videlicet, ut quamdiu res est dubia, sententia non feratur in deteriorem partem. Hac enim ratione evitatur quodlibet periculum erroris, simulque nulla proximo infertur injuria: unde & in foro externo, quamdiu reus de crimine convictus non est, absolvitur; non quidem affirmando, crimen ab eo commissum non esse, sed solum pronuntiando, crimen contra ipsum legitime probatum non fuisse. Lessius *lib.* 2. *de Just. & jure, c.* 19. *dub.* 4. Layman. *ubi supra, n.* 7. & alii.

67. Resp. II. Alter dictæ Regulæ sensus est, quod facta dubia, quæ possunt referri in bonam & malam partem, debeant semper interpretari in bonam partem. Ita desumitur *ex Can. in Script. dist.* 66. ac notat Glos. *in Can. Absit* 11. *q.* 4. *vers. Sinistrum* Abb. *in c. Estote misericordes, n.* 5. *de Reg. jur.* & communis. Ratio est: quia ex tali interpretatione in partem meliorem nullum imminet periculum inferendi injuriam Proximo, bene tamen, si fieret interpretatio in partem pejorem. Accedit, quod idipsum suadeat Dilectio proximi, ac præceptum Divinum de non judicando.

DI-

DISTINCTIO VII.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Nono, & Decimo Præcepto Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1 *Nonum, & decimum Præceptum Decalogi, quod? Mala prava concupiſcentia.*
2 *Præſertim voluptatum carnalium, & divitiarum.*
3 *Quid generatim de pravis concupiſcentiis?*
4 *Fomes peccati hoc duplici Præcepto non prohibetur.*
5 *Motus concupiſcentiæ, quando ſint peccatum?*
6 *Nono Præcepto Decalogi, quæ prohibeantur?*
7 *Contra decimum Præceptum, qui peccent?*

1. UTrumque hoc Decalogi Præceptum, peccata cordis, pravamque concupiſcentiam expreſſius inhibens, *Exodi* 20. & clarius *Deuteronom. cap.* 5. ſequentibus verbis proponitur: *Non concupiſces uxorem proximi tui.* Et rurſus: *Non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, & univerſa, quæ illius ſunt.* Et merito: nam, quanta mala ex inordinata concupiſcentia cordis oriantur, S. Jacobus in ſua Canonica *c.* 4. ex inſtinctu Spiritus Sancti, compendioſe declarat illis verbis: *Unde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris? Et* 1. *Joan.* 2. *Quoniam omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæ non ex Patre eſt; ſed ex mundo.* Ad hanc igitur edomandam concupiſcentiam hoc duplici Præcepto Deus jubet: *Non concupiſces.*

2. Quia vero vel maxime prava concupiſcentia voluptatum carnalium, & divitiarum, generi humano nociva eſt, atque periculoſa, utpote ad quam homines naturaliter magis ſunt proclives. Hinc Æterna Sapientia utramque ſpeciali Præcepto explicite atque expreſſe prohibendam cenſuit, non obſtante, quod implicite atque indirecte jam in ſexto, atque ſeptimo Decalogi Præcepto prohibeatur.

3. Inſuper, quia juxta illud 1. *Reg.* 16. *Homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor;* hoc duplici Præcepto pariter innuitur, omnes alias internas concupiſcentias pravas, & voluntarias delectationes, animique propoſita contra alia Præcepta Divina prohiberi. Juxta quod Chriſtus Dominus *Matth.* 15. expreſſius declarare dignatus eſt, dicendo: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, falſa teſtimonia; & hæc coinquinant hominem.* Ut autem clarius intelligatur intentio hujus duplicis Præcepti Decalogi, ſit.

4. CONCL. I. Hoc duplici Præcepto Decalogi non prohibetur concupiſcentia illa, quæ ex peccato originali reſidua eſt, & communiter *Fomes peccati* appellatur. Ita omnes Catholici, ac noviſſime Concilium Trident. *Seſſ.* 5. ubi ait: *Manere autem in Baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem, hæc Sancta Synodus fatetur, & ſentit: quæ cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, ſed utiliter per Chriſti gratiam repugnantibus, non valet.* Accedit ratio: quia ejuſmodi motus appetitus ſenſitivi neque in noſtra ſunt poteſtate & libertate, ac proinde fruſtra prohiberentur; neque ſunt peccatum, quamdiu ipſis voluntas non conſentit. Siquidem, ut ait D. Auguſtinus *lib. de vera Religione, c.* 14. *Uſque adeo peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi voluntarium non ſit.*

5. CONCL. II. Tunc motus concupiſcentiæ in appetitu ſenſitivo ſunt peccatum, ac contra hæc ultima Præcepta Decalogi, quando accedit conſenſus voluntatis. Ita omnes Catholici. Et quidém, ſi conſenſus voluntatis ſit perfectus, ac plene deliberatus, in materia cæteroquin gravi committitur peccatum mortale; ſi vero ſolum imperfectus, ac non plene deliberatus, erit dumtaxat peccatum veniale. Et hoc poſterius pariter dicendum, ſi verſetur circa materiam levem, puta, quando quis vult furari unum obolum.

6. CONCL. III. Nono Præcepto Decalogi ſpecialiter prohibetur Delectatio moroſa,

atque illicitum Desiderium in materia venerea; de quibus ex professo in sequenti questione. Quinimo eisdem peccatis corde, seu cognitione deliberata perpetratis, peccatur contra hoc Præceptum, quibus, si opere perpetrantur, peccatur contra Præceptum sextum; juxta quod dicit Salvator. *Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo.* Addit Navarrus *c. 19. Moral. num. 1.* quod etiam peccet contra hoc præceptum mortaliter, qui deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alia persona, quamvis ipse non sic amet, quia talis consentit peccato mortali suo, vel alieno.

7. CONCL. IV. Contra decimum, ac ultimum Præceptum Decalogi, peccant illi, qui nimia aviditate divitias expetunt, & modis pravis, atque illicitis artibus, opes augere concupiscunt: ut illi, qui ludis immoderate abutuntur: deinde mercatores, qui rerum penuriam, & annonæ caritatem expetunt: item milites, qui bellum desiderant, ut illis suppetat facultas furandi, ac hujusmodi. Ita Catechismus Romanus, & Doctores passim. Quantum autem hujusmodi prava, & inordinata desideria, noxia sint, si fiant, & habeantur animo deliberato, deducitur ex illis verbis Apostoli 1. *Timoth. 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Hæc ibi.

QUÆSTIO II.

De Delectationibus morosis, & Desideriis illicitis.

SUMMARIUM.

8 *Delectatio morosa generatim, quid?*
9 *Unde sic dicatur?*
10 *Desiderium illicitum, quid, & quomodo differat a Delectatione morosa.*
11 *Delectationes morosæ venereæ, & Desideria venerea, quid,*
12 *Et quale peccatum?*
13 *Cogitationis peccatum pertinet ad speciem, ad quam peccatum operis.*
14 *Peccatum Cogitationis, an contrahat speciales malitias circumstantiarum actus externi?*
15 *Negatur hoc quoad Delectationes morosas.*
16 *Affirmatur quoad Desideria illicita.*
17 *Disparitas inter hæc.*
18 *An quis peccet, tempore jejunii morose se delectando in esu carnium.*

8. ADvertendum, quod *Declaratio morosa* generatim sit simplex & deliberata complacentia, quam voluntas capit ex cogitatione rei illicitæ sine intentione ipsa in opus deducendi: ut si quis contentus sit sola Delectatione cogitationis interioris, v.g. complacendo sibi de occasione inimici, aut copula carnali absque operis intentione.

9. Porro hujusmodi *Delectatio* dicitur *morosa*, non ratione temporis, quo quis ejusmodi cogitationi illicitæ immoratur (potest enim brevissimo tempore peccari per Delectationem morosam, dummodo adsit perfecta advertentia, & consensus voluntatis) sed ratione negligentiæ, ignaviæ, & moræ ipsius voluntatis, quæ advertens malitiam suæ cogitationis nihilominus perseverat morose in ipsa, ac sibi in ea complacet, cum ipsam expellere deberet.

10. E contra vero *Desiderium illicitum* est actus, & motus efficax voluntatis, quo appetit, & fertur in objectum prohibitum: id est, quo voluntas vult, ac desiderat actum peccaminosum ipso opere perpetrare, si adesset facultas. Unde Desiderium illicitum per hoc differt a Delectatione morosa, quod Delectationes morosæ ferantur in objectum ut aliquo modo præsens, sine intentione progrediendi ad ipsam operis executionem: Desideria autem ferantur in objectum, seu in rem desideratam ut absentem (Desiderium enim est de bono absente, ut inquit Aristoteles) simulque tendant in executionem operis, si adsit facultas. Hanc generalem doctrinam ad propositum applicando, fit.

11. CONCL. I. *Delectationes morosæ venereæ* sunt illæ, quæ ex rebus obscenis cogitatione, vel imaginatione apprehensis cum pleno, & deliberato voluntatis consensu percipiuntur, quamvis nulla subsit voluntas rem illam turpem, v.g. actum fornicationis, opere complendi. E contra *Desideria illicita venerea* sunt illa, per quæ quis ipsum actum obscœnum opere externo perficere desiderat; utputa, dum quis cupit virginem

nem defiorare, sive deinde media opportuna ad id opere perficiendum inquirat, sive non, dummodo id deliberate desideret facere, si facultas adesset. Ita in re communis.

12. Et quidem tam Delectationem, quam Desiderium illicitum in materia venerea, esse peccatum mortale, si adsit perfecta deliberatio, & consensus voluntatis, certum est inter Doctores; & patet tum ex nono Præcepto Decalogi, tum ex cit. illo Salvatoris *Matth. 5. Qui vidit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo*. Ut tamen aliæ nonnullæ difficultates breviter explicentur, hinc

13. Quæritur I. An cogitationis peccatum pertineat ad eandem speciem, ad quam peccatum operis? Resp. affirmative, cum Lessio *lib. 4. de just. & jure, n. 122.* & communi aliorum. Ratio est: quia in consensu Delectationis est tacita approbatio operis. Hinc Delectatio ex cogitatione fornicationis concepta, pertinet ad speciem fornicationis; & quæ ex cogitatione peccati contra naturam, pertinet ad speciem peccati contra naturam: quæ vero ex imaginaria occisione inimici, spectat ad speciem homicidii; & quæ ex phantasia indebitæ excellentiæ concipitur, ad speciem superbiæ. & quoad hoc conveniunt Doctores passim.

14. Quæritur II. An, si actus exterior ob speciales circumstantias speciem peccati mutantes, plures in se continet malitias, eas omnes contrahat peccatum cogitationis? Resp. cum communiori Doctorum, hic esse distinguendum inter Delectationes morosas, ac Desideria illicita.

15. Et quidem, si quis simpliciter ac præcise se oblectet cogitatione morosa peccati carnalis cum muliere, quæ ipsi est consanguinea, vel Deo per votum sacra, aut conjugata, eo quod sit pulchra, ac proinde objectum Delectationis venereæ, non vero, quatenus est conjugata &c. is committit unum simplex peccatum mortale internæ Delectationis venereæ morosæ contra virtutem Temperantiæ, & Castitatis. Ita Layman *l. 1. tract. 2. c. 6. n. 15.* Lessius *loc. cit. n. 123.* & plures alii, quos allegant, quamvis nonnulli contradicant.

16. Secus est dicendum de Desiderio illicito, quo quis desiderat, vel proponit fornicari, aut peccare carnaliter cum tali fœmina, quam alterius uxorem, personam sacram, vel consanguineam esse non ignorat: nam tunc ejusmodi circumstantia pravo Desiderio, seu proposito, specialem addit malitiam peccati.

17. Ratio diversitatis inter hunc, & priorem casum est: quia Desideria illicita tendent in ipsam actionem externam, eandem desiderando perficere, si possent, ergo & eandem cum ipsa actione externa habent malitiam. Delectationes vero morosæ sistunt præcise in complacentia carnali (juxta casum positum) sequestrantes reliquam malitiam, quæ in actione reperitur ratione circumstantiæ conjugii, voti, vel consanguinitatis annexa.

18. Si dicas: Ergo pariter quis peccabit tempore jejunii Quadragesimalis delectando se morose in cogitatione esus carnium; cum de hac, & de delectatione morosa venerea, videatur esse eadem ratio. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia Delectatio morosa venerea versatur circa objectum ex se intrinsece malum, causatque notabiliter inordinatam corporis commotionem, ac libidinosam pruriginem, quæ disponit ad pollutionem; unde & ipsa illicita est, ac Lege naturali prohibita. Secus est de simplici imaginatione esus carnium tempore jejunii, secluso voluntate, sive consensu contra præceptum pro tali tempore vescendi carnibus prohibitis: siquidem pro illo tempore esus carnium non Jure Naturæ, sed sola lege positiva Ecclesiastica prohibitus est: simulque prohibetur sola actio externa esus carnium, necnon & voluntas comedendi ipsas tempore vetito; non autem inhibetur ipsa interior delectatio circa esum ipsarum, secluso alia prava voluntate carnes comedendi tempore vetito. Verum quidem est, in hujusmodi cogitationibus sæpe contingere peccatum veniale, dum superflua in ipsis quæritur Delectatio.

TRACTATUS X.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

1. POst Præcepta Decalogi, quibus inter alia debitam legitimis Superioribus reverentiam, obedientiamque præstare, divinitus edocemur, receptiſſima methodo agitur de Præceptis Eccleſiæ; cujus Prælatos Æterna Veritas adeo honorandos cenſuit, ut de eiſdem in perſona ſuorum Diſcipulorum, tunc præſentium, pronuntiare dignata fuerit, *Lucæ cap.* 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Et rurſum *Matth. cap.* 18. *Si non audierit eos, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*.

DISTINCTIO I.

De Primo, & Secundo Præcepto Eccleſiæ, ſive de Feſtis.

QUÆSTIO I.

Quænam generatim Primo, & Secundo Præcepto Eccleſiæ injungantur.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis.*
2 *Præcepta Eccleſiæ generalia, quinque. Tenor primi, & ſecundi.*
3 *Præceptum de celebratione Feſtorum, partim affirmativum, & partim negativum eſt.*
4 *Dies Feſti quando inchoandi?*
5 *An in ipſis fideles præter Miſſam, teneantur ad alia pia opera?*
6 *Præſertim ad audiendam Concionem?*
7 *Solvitur inſtantia. Fideles monendi, ut accedant propriam Parochiam.*
8 *Datur in Eccleſia poteſtas inſtituendi Feſta.*
9 *Feſta ab Epiſcopis præcepta, etiam a Regularibus ſervanda.*

2. PRæcipua Præcepta Eccleſiæ, & cuivis Chriſtiano ſcitu, atque obſervatu neceſſaria, communiter quinque numerantur, non obſtante, quod plurima alia Præcepta Eccleſiaſtica, particulares hominum Status concernentia, & in Sacris Canonibus expreſſa reperiantur. Ex illis autem quinque præcipuis, ſimulque generalibus Eccleſiæ Præceptis; primum communiter ſequentibus verbis proponitur: *Statutos Eccleſiæ dies Feſtos celebrato*: de quo fit mentio frequenter in Jure Canonico, ut *6. Nullus, & ſeqq.* 15. *q.* 4. & *can.* 1. *& ſeqq. de conſecr. diſt.* 3. Necnon & toto *Titul. de Feriis*. Secundum Præceptum Eccleſiæ, & priori connexum, ſequentibus verbis complecti ſolet: *Sacrum Miſſæ Officium diebus Feſtis reverenter audito*: de quo habetur *can. Miſſas, de conſec. diſt.* 1. Et de his ſingillatim in progreſſu.

3. CONCL. I. Præceptum Eccleſiaſticum de celebratione Feſtorum, partim eſt affirmativum, partim negativum. Ita Herincx *part.* 5. *diſt.* 3. *de Feſtis, nu.* 8. eſtque communis. Nam quatenus illud eſt affirmativum;

tivum; præcipitur devota Miſſæ auditio omnibus diebus Feſtivis: quatenus vero eſt negativum præcipitur abſtinentia ab operibus ſervilibus, & nonnullis aliis, de quibus fit ſermo *cap.* 1. *de Feriis*, ubi Pontifex *omnes dies Dominicos* (idem dicendum de Feſtivis) *a veſpera in veſperam cum omni veneratione decernit obſervari, & ab omni illicito opere abſtinere: ut in eis mercatum minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec Sacramenta (niſi pro pace, vel alia neceſſitate) præſtentur.* Hæc ibi: etſi poſtmodum *cap. ult. de Feriis*, recte hoc limitetur, *niſi neceſſitas urgeat, vel pietas ſuadeat.*

4. CONCL. II. Quamvis in Jure Canonico, *cit. cap.* 1. *de Feriis*, dicatur, quod dies Feſti incipere debeant a veſperis præcedentis diei, vel durare uſque ad veſperas diei ſequentis, idque in Officio divino, ſeu recitatione Horarum Canonicarum etiamnum obſervetur: tamen, quantum attinet ad abſtinentiam ab operibus ſervilibus, aliiſque ſupra enumeratis, rationabili & antiquæ locorum conſuetudini ſtandum eſt. Ita expreſſe habetur *cap. Quoniam, de Feriis*. Idem patet ex *c. ult. de Conſuetud.* ubi generaliter dicitur, quod conſuetudo rationabilis, & legitimæ præſcripta, deroget Juri poſitivo humano. Hinc ex uſu Romanæ Eccleſiæ, qui per totam ferme Europam invaluit, ſolent incipere Feſta a media nocte, & terminari in ſequenti media nocte. *arg. l. More Romano, ff. de Feriis.* quamvis, ſi alia alicubi ſit conſuetudo, ea recte obſervetur.

5. CONCL. III. Etſi ſaluberrimum ſit, ſummeque omnibus ſuadendum, ut Fideles ad majorem dierum Feſtorum venerationem, debitaſque Deo pro innumeris receptis beneficiis grates rependendas, præter devotam auditionem Miſſæ, aliis quoque pietatis operibus vacent, ac præſertim Concioni attente interſint; ſpeciali tamen Præcepto Eccleſiaſtico ad id non obligantur. Ita Maſtrius *diſp.* 11. *Theol. Mor. n.* 81. Azorius *part.* 1. *lib.* 7. *c.* 3. *quæſt.* 7. Herincx *loc. cit. n.* 9. & alii. Nullibi enim tale præceptum aperte habetur.

6. Nec obſtat Concilium Trid. *Seſſ.* 24. *cap.* 4. *de Reform.* ibi *Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri, unumquemque Parochia ſuæ intereſſe, ubi commode id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei.* Nam, quamvis nonnulli Doctores, quos citat Barboſa *in Collect. ad cit. cap.* 3. *Concilii Trid. nu.* 15. inde inferant, atque ex ly *teneri unumquemque* deducant ejuſmodi obligationem intereſſendi Concioni Parochi; tamen Concilium non loquitur de rigoroſa obligatione Juris poſitivi. Et hoc deſumitur tum ex ly *Moneat Epiſcopus*, quod patet non involvere præceptum: tum ex addita clauſula, *Ubi commode fieri poteſt:* tum ex communi ſenſu Fidelium, qui a tempore citati Concilii Tridentini tam gravem obligationem in dictis verbis non agnoverunt.

7. Nec dictis obſtant illa verba, *unumquemque teneri:* Nam in primis hæc verba, etiam in toto rigore accepta, non loquuntur de obligatione abſoluta, ſed ſolum ſuppoſita commoditate. Deinde ea commode intelliguntur de obligatione audiendi verbum Dei, non quæ procedit ex Jure aliquo Eccleſiaſtico, ſed quæ procedere ſolet ex lege Charitatis, qua quiſque tenetur habere curam animæ ſuæ, ſibique providere de ſcientia neceſſaria ad ſalutem, & obſervantiam mandatorum Dei; atque adhibere non ſolum media ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem, ſeu etiam utilia, inter quæ connumeratur devota Concionum auditio. Et merito monendi ſunt Fideles ad accedendam propriam Parochiam, utpote in qua denunciari ſolent dies Feſti, atque occurrentia jejunia, & alia de præcepto obſervanda; quamvis cæteroquin ſufficiat, Concionem extra Parochiam ſuam audire. Barboſa *loc. cit.* poſt Suarez, Herincx, & alii.

8. CONCL. IV. Eſſe poteſtatem in Eccleſiam inſtituendi Feſta de præcepto, de fide eſt: atque patet ex perpetua traditione, & uſu Eccleſiæ, a temporibus Apoſtolorum uſque nunc continuato. Quinimo etiam Epiſcopi reſpectu ſuarum Diœceſium cum conſenſu Cleri, & ſaltem tacito Populi, poſſunt inſtituere quædam Feſta; prout habetur *cap. ult. de Feriis*, & alibi.

9. CONCL. V. Dies Feſti ab Epiſcopis in ſua Diœceſi præcepti, ſervari debent ab omnibus, etiam exemptis, ac Regularibus. Ita expreſſe ſtatuitur in Concilio Trident. *Seſſ.* 25. *cap.* 12. *de Regularibus*, ibi: *Dies etiam Feſti, quos in Diœceſi ſua ſervandos idem Epiſcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, ſerventur.*

QUÆSTIO II.

Quæ opera diebus Feſtis prohibita ſint?

SUMMARIUM.

30 *Opera corporis & animæ, ſeu corporalia & liberalia, quæ?*
31 *Opera corporalia ſervilia ſeu Machanica, & Opera non ſervilia, quæ?*
32 *Diebus Feſtis non prohibentur Opera animæ, nec pietatis, aut neceſſitatis.*
33 *Opera non ſervilia quæ prohibeantur?* (a) De hoc Quæſt. ſeq. n. 27. & ſeqq.
34 *Opera ſervilia Feſtis diebus prohibita.*
35 *Diebus Feſtis Chriſtianorum non tam ſtricte obligant, ut olim Judæorum.*
36 *Venari, & piſcari, an ſit prohibitum die Feſto?*
37 *An tunc liceat ſcribere, etiam ob lucrum?*
38 *Pingere, num licitum?*
39 *Quid dicendum de Typographis?*
40 *Itineratio an licita die Feſto?*
41 *Qui actus Judicii Forenſis diebus Feſtis prohibeantur? Judicii tres partes.*
42 *Quomodo liceant ob neceſſitatem, vel pietatem?*
43 *Quæ liceat Advocato, vel Doctori, diebus Feſtis?*
44 *Opera ſervilia per notabilem diei Feſti partem exercere eſt mortale peccatum.*
45 *Quænam cenſeatur pars notabilis?*
46 *Quæ alia circa hoc conſideranda?*

30. ADvertendum, *Opera* noſtra alia eſſe *corporis, ſeu corporalia*, quæ nimirum per corporis exercitationem peraguntur: alia eſſe *Opera animæ*, qualia ſunt legere, ſcribere, docere, diſputare, concionari, conſulere, & ſimilia; quæ idcirco Opera animæ dicuntur, quia ab anima præcipue procedunt, & ad animum excolendum ſpectant: atque alio nomine *Opera liberalia* vocantur.

31. Rurſum Opera corporalia alia ex genere ſuo ſunt ſervilia, alia non item. *Opera ſervilia* dicuntur, quæ ex ſe habent quemdam famulatum, & ſolum ab iis communiter exercentur, qui alii inſerviunt: ut opus arandi, fabricandi, ſeminandi, ſuendi, & alia hujuſmodi Opera mæchanica, quæ ſervis proprie conveniunt, etiamſi per liberos nonnunquam exerceantur. Et hæc appellantur etiam *machanica*, eo quod per Artes mæchanicas dirigantur: atque diſtinguuntur ab operibus liberalibus, quod hæc non habeant effectum materialem, vel corporeum; aut ſi habent, is principaliter ordinetur ad animum excitandum, vel inſtruendum: e contra vero Opera mæchanica poſt ſe relinquunt effectus corporeos, atque in commodum corporis proxime tendentes. *Opera* ex genere ſuo *non ſervilia* viciſſim dicuntur illa, quæ proprie non conveniunt ſervis, ſed omnibus communia ſunt, tam dominis, quam ſervis: ut iter facere, ſaltare, digladiari, & hujuſmodi.

32. CONCL. I. Diebus Dominicis, Feſtiſque, non ſunt prohibita opera animæ, neque opera pietatis aut neceſſitatis. Ita communis; & patet ex *cap. 1. & ult. de Feriis, num. 3.* allegatis. Adde cum Navaro *c. 13. Manual. n. 5.* & aliis (quidquid nonnulli contradicant) hujuſmodi opera, quæ diebus Feſtis fieri conceduntur, non ſolum gravis, ſed etiam ob pecuniam atque recipiendi mercedem, licite peragi poſſe: ſiquidem intentio, atque propoſitum lucrandi, non facit opus ſervile, aut illicitum, quod ex ſe non eſt tale.

33. CONCL. II. Opera non ſervilia quædam diebus Dominicis ac Feſtivis ſunt conceſſa, quædam non. Patet hoc ex *cit. cap. 1. de Feriis* ubi dictis diebus prohibetur fieri *Mercatum*, ſive mercatura: item *Placitum*, cujus nomine venit quælibet lis, jurgium, ſeu cauſa Forenſis, quæ in Judicio agitur: item & *Præſtatio Sacramenti*, hoc eſt, juramenti judicialis; adeoque neque teſtes tunc recipere, aut examinare licet, utpote qui prius jurare debent, niſi ſuadente pietate, aut urgente neceſſitate. (a) non obſtante, quod talia neutiquam ſint opera ſervilia, quinimo a dominis communiter præſtentur. Porro reliqua opera non ſervilia, demptis ennumeratis, non ſunt illicita diebus Feſtis.

34. CONCL. III. Opera ſervilia diebus Dominicis, Feſtiviſque, ſunt prohibita: unde qui talia dictis diebus per notabilem partem (de qua *n.* 25.) ſine juſta cauſa excuſante exercet, peccat mortaliter. Ita communis; & patet ex *cit. cap. 1. de Feriis*, atque recepta conſuetudine Eccleſiæ, & communi ſenſu Fidelium. Concordat illud *Levitici c. 23. Omne opus ſervile non facietis in eo*: nam hoc præceptum, utpote judiciale, ac ex parte morale, Eccleſia innovavit.

35. Recte tamen notant Doctores cum D. Tho-

D. Thoma 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. quod dies Festi Christianorum, ut pote post cessationem Legalium veteris Legis Jure dumtaxat Ecclesiastico introducti, non ita stricte obligent sicuti olim obligabat Præceptum divinum de observando Sabbato. Unde multa nobis permittuntur diebus Dominicis, Festivisque, ut ignem succendere, cibos coquere, iter facere, & hujusmodi, quæ in Sabbatis antiquæ Legis non licebant, *Exodi cap.* 35. & *cap.* 16. & alibi. Simulque circa prohibita in nostris Festivitatibus, facilior est dispensatio, quam olim in Sabbato. Navarrus *c.* 13. *Manual. n.* 2. Azorius, & alii. Verum occasione præmissorum occurrunt plura dubia. Hinc

16. Quæritur I. An venari, & piscari, sit opus servile, ac prohibitum in die Festo? Resp. Venari, & piscari, ex se, ac nisi addantur opera servilia, non censentur prohibita, si fiant dumtaxat recreationis causa cum non sint servilia, sed potius liberalia, & communia servis & dominis. Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *q. un. pun.* 2. *n.* 23. Azorius, & alii. Dicitur notanter, *nisi addantur opera servilia*: nam fatendum, quod venatio & piscatio non liceat, quando est conjuncta cum aliis operibus servilibus; prout accidere solet in venationibus clamorosis cum canibus, & apparatu institutis, nec non & in operosis multique laboris, & piscatoriæ Tribui quasi propriis piscationibus: quales proinde in Jure *c. Licet de Feriis*, dumtaxat conceduntur tempore necessitatis, seu propter occursum lucri transeuntis, eo quod tales pisces raro, & certis dumtaxat temporibus apparere soleant, ut Halecia, & hujusmodi.

17. Quæritur II. An scribere, si fiat ob lucrum, sit opus servile, & consequenter die Festo prohibitum? Resp. Cum scribere sit opus mentis, & locutio quædam permanens, ordinata ad instructionem mentis propriæ, vel alienæ; idcirco ex se censetur opus liberale, nec fit servile ob id, quod fiat ob lucrum. Ita Navarrus *loc. cit. nu.* 5. & alii. Ratio est: quia Ecclesia non prohibuit operari in die Festo propter mercedem, nisi in quantum prohibuit totum opus; ergo cum scribere die Festo non prohibeatur, neque prohibitum est scribere propter mercedem. Idem juxta probabiliorem sententiam est dicendum de transcriptione, quæ a Notariis & Scribis fit ex officio, & pacta mercede: siquidem transcribere non est aliud, quam scribere; ergo si hoc de se est licitum die Festo, erit & illud.

18. Quæritur III. Utrum pingere diebus Festis sit prohibitum? Resp. Hic varias esse Doctorum sententias, quæ sequenti modo videntur posse concordari. Et quidem plerique fatentur, non esse illicitum, ob solam voluptatem, aut recreationis causa quasdam delineationes facere: quod ipsum videtur suadere communis sensus hominum. Deinde Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 2. *n.* 3. post Medinam, & Lopez, probabile censet, quod pingere in aliqua tabella, sine apparatu & magno labore, opus servile non sit, ideoque nec prohibitum die Festo per se loquendo: quia talis pictio, perinde ac scriptio, consistit in ducendis lineis, ac figuris; & consequenter idem dicendum de tali pictione sine apparatu, simulque seclusa scandalo facta, quod de scriptione. Tandem extra præfatas limitationes die Festo pingere, communis sententia Doctorum negat esse licitum: quia (inquiunt) pingere per se loquendo, est opus servile, cum soleat fieri ab iis, qui aliis inserviunt, uti argumentatur Bonacina *l. c. n.* 25. citans alios; simulque est mæchanicum, cum respiciat opus sensibile & externum artefactum, principaliter non ordinatum ad instruendum animum; licet pictores contendant, suam artem esse unam ex liberalibus. Mastrius *disp.* 11. *n.* 24. Herincx, & alii.

19. Quæritur IV. Quid dicendum de Typographis? Resp. I. Certum est, quod actualis impressio foliorum sit opus servile, ac proinde prohibitum. Num autem artificiosa illa ordinatio, seu compositio characterum, sit opus servile, nec ne, major est difficultas, eo quod ipsa videatur æquipollere scriptioni. Nihilominus Herincx *disp.* 3. *de Festis*, *quæst.* 2. *num.* 15. & Bassæus *V. Festum* II. *nu.* 8. citans communem, contra Dianam *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 62. & Layman, etiam compositionem characterum inter opera servilia, & mæchanica connumerat: cum per se non ordinetur ad locutionem, & expressionem mentis, sicuti transcriptio, sed sit præparatio materiæ, & fabricatio instrumenti mæchanici ad opus mæchanicum, scilicet ad ipsam impressionem. Verum Typographi ordinantes characteres in ea persuasione sunt, quod post rem Divinam licite compensare possint ea, quæ præcedentibus diebus neglexerunt, ut inquit Layman *loc. cit. n.* 3.

20. Quæritur V. An itineratio sit opus servile? Resp. cum communi, itinerationem non esse opus servile, nec per se prohibitam die-

diebus Feſtis: quia potius cenſetur eſſe opus naturale, ordinatum ad corporis conſervationem, & ad negotia ubique exercenda. Verum hoc intelligendum eſt, niſi itinerationi addantur circumſtantiæ annexæ operibus ſervilibus: ut ſi magno cum labore imponenda ſint jumentis vel curribus onera, quæ ducantur, vel ſi animalia onuſta, aut currus onuſti, de uno loco ad alium deferantur. Hinc cit. Layman *n.* 5. cum aliis infert, quod tale iter die Feſto inchoare conceſſum non ſit, quamvis inchoatum continuare liceat, ſi commode abrumpi non poſſit.

21. Quæritur VI. Quinam actus judicii Forenſis diebus feſtis ab Eccleſia prohibeantur, extra caſum neceſſitatis & pietatis, per textus *n.* 3. relatos, cum concordantiis? Reſp. In primis hæc prohibitio generatim procedit de omnibus cauſis, ſeu litibus tum criminalibus, tum civilibus, utpote quæ omnes fieri ſolent cum ſtrepitu Forenſi, ſeu Judiciali proceſſu. Deinde eadem prohibitio intelligenda eſt de omnibus partibus judicii, quæ ad tres revocantur. Prima, eſt inchoatio cauſæ per Rei citationem; quippe quæ eſt baſis, & fundamentum Judicii. Secunda, eſt proceſſus; & fit per cauſæ cognitionem, examinatis & juratis teſtibus, exhibitiſque inſtrumentis. Tertia, eſt per ſententiæ prolationem, ejuſque executionem. Et omnes tales actiones (*niſi neceſſitas urgeat, vel pietas ſuadeat*) non ſolum diebus Feſtivis prohibitæ ſunt, ſed etiam ipſo jure nullæ, & irritæ; adeo quidem, *ut conſentientibus etiam partibus, nec proceſſus habitus teneat, nec ſententia, quam contingit hujuſmodi diebus promulgari*; prout habetur *c. ult. de Feriis*.

22. Additur vero, *niſi neceſſitas urgeat, vel pietas ſuadeat*: nam tunc ſecus eſt dicendum: Et quidem ſatis magnæ neceſſitatis ratio eſt, ſi alio tempore teſtes vocari, aut Judex adiri non poſſit, ſaltem ſine jactura diurnæ mercedis, qua pauperes maxime ſolent indigere, ut notant Tannerus *tom. 3. diſp. 5. n. 9.* Navarrus *c. 13. Man. n. 13.* & alii. Quas ob cauſas excuſantur in aliquibus locis Judices ruſticorum, diebus Feſtis jus dicentes, aut ſententiam promulgantes, quando aliis diebus ruſticani homines adeſſe, vel commode abſque jactura mercedis diurnæ vocari nequeunt: quod ipſum conſuetudo aliquarum Regionum comprobat. Idem dicendum de cauſis, quæ celeritatem requirunt, eo quod alioquin res peritura ſit: vel ſi latro de fuga ſuſpectus, die Feſto poſſit capi, & incarcerari.

23. Non tamen idcirco prohibetur; quia Advocatus poſſit die Feſto dare operam ſtudiis cauſa litium, ſcribere, quibus ſtuduit, informare Judicem ſcripto, agere privatim de lite cum Procuratore, & referre cauſam apud Judicem, ut ea cognita commodius ferat ſententiam. Similiter licitum eſt Doctori, conficere conſilia diebus Feſtis; & Civibus ad conſilia convenire, & eligere ad officia. Inſuper poſſunt die Feſto confici teſtamenta, ſcripturæ, donationes, renuntiationes, & hujuſmodi. Ratio horum omnium eſt: quia talia ſunt opera animæ, & non ſunt opera ſervilia, neque comprehenduntur in proceſſu judiciario.

24. CONCL. IV. Opera ſervilia, vel alia prohibita, diebus Dominicis, aut Feſtivis, per notabilem diei partem exercere abſque legitima cauſa excuſante, eſt peccatum mortale. Ita communis: quia violaretur Præceptum Eccleſiaſticum in materia gravi, pertinente ad virtutem religionis. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 52. Propoſitionem damnavit: *Præceptum ſervandi Feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus*.

25. Verum, quantum temporis requiratur, ut quis cenſeatur notabili parte diei laborare, ſicque peccare mortaliter, non conveniunt Doctores, prout videre eſt apud Filliucium *tract. 37. c. 11.* & alios. Nam aliqui unam integram horam cenſent eſſe partem notabilem, ſicque materiam peccati mortalis: alii e contra tres horas requirunt, quas ex viginti quatuor horis diei cenſent partem notabilem. Communior tamen, cæteriſque probabilior ſententia, eſt media, quæ laborem ſervilem duarum horarum plus minus requirit, & ſufficere ait ad notabilem diei partem, atque peccatum mortale conſtituendum.

26. Recte tamen monet citatus Filliucius conſiderandam ſimul eſſe qualitatem operis atque laboris, & an nulla concurrat neceſſitas. Nam ſi labor ſit levior, aut aliqua neceſſitas concurrat, facile etiam quis diutius laborans excuſabitur a culpa mortali: quod proinde prudentis viri judicio demetiendum erit. Hinc non facile pauperes fœmineæ, vel ancillæ, peccati mortalis damnandæ ſunt, quæ diebus feſtivis aliquot horas inſumunt nendo, vel veſtes ſuas aut ſuarum prolium reſarciendo, ſive ad fugandum otium, atque inutilia colloquia, ſive ob paupertatem, & quia diebus ferialibus deſtituuntur tempore ad talia peragenda opportuno.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quæ cauſæ excuſent exercentes Opera prohibita diebus Feſtis.

SUMMARIUM.

27 *Quæ generatim cauſæ excuſent exercentes opera prohibita?*
28 *Neceſſitas quando ſic excuſet?*
29 *Corollarium circa bonum vitæ.*
(b) Ut dictum Tract. 2. diſt. 2. n. 25. & ſeq.
30 *Aliud circa bona fortunæ.*
31 *Sartores quando excuſentur perficientes die Feſto veſtes? Quid de præparatione panni?*
32 *Alia Corrollaria.*
33 *Molere die Feſto, an liceat?*
34 *Occurſus lucri tranſeuntis, an excuſet?*
35 *Conſuetudo, quid circa hoc valeat?*

27. CONCL. I. Etſi plures cauſæ referri ſoleant, quæ excuſare poſſunt exercentes opera prohibita diebus Feſtis, eæ tamen commode reducuntur ad neceſſitatem, & pietatem. Ita deſumitur ex *c. ult. de Feriis*, ubi prohibentur diebus Feſtis opera illicita, *niſi neceſſitas urgeat, vel pietas ſuadeat*. Siquidem neceſſitas non habet legem. *c. Quod non eſt, de Reg. Juris.* ibi: *Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum.* Pietas etiam excuſat exercentes erga pauperes, vel miſerabiles perſonas, opera Miſericordiæ; vel præſtantes ea, quæ ad Divinum cultum pertinent: *nam ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit*, textus eſt *l. Sunt perſonæ, ff. de Religioſis & ſumpt. funer.* Hinc verſus illi:

Non recto ſervat legalia Sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

28. CONCL. II. Tunc cenſetur adeſſe neceſſitas exercendi opera cætoroquin die feſto prohibita, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis, ſive proprii, ſive alieni, aut bonorum temporalium, ſive propriorum, ſive alienorum. Ita Reginaldus *lib. 19. n. 50.* Navarrus, aliique; quamvis, utrum hic & nunc ejuſmodi notabile damnum ſit metuendum, prudentis viri arbitrio dijudicandum ſit. Res exemplis fiet clarior.

29. Sic inprimis laborantes die Feſto excuſat neceſſitas imminens propriæ conſervationis, vel ſuſtentationis ſuæ vitæ, aut familiæ? quia lex Eccleſiaſtica non obligat cum tanto gravamine Fidelium. (b) Hac ratione excuſantur pauperes, qui niſi die Feſto laborent, nequeunt ſe ſuſtentare, & hujuſmodi.

30. Deinde neceſſitas, ſeu imminens notabile damnum in bonis fortunæ excuſat coquentes calcem, aut vitrum die Feſto: quia hoc genus operis inchoatum non poteſt intermitti abſque notabili damno. Similiter excuſantur agricolæ tempore meſſis laborantes, ne ſegetes amittant ob pluviam: in quo tamen caſu, ad cavendum ſcandalum, conſultius eſt, adhibere conſilium Parochi, ac petere diſpenſationem, vel licentiam.

31. Ob eandem rationem excuſantur in multis caſibus ſartores, perficientes veſtes die Feſto: utputa ſi illæ debeant inſervire pro ejuſmodi Feſto; vel ſi ſint veſtes ſponſi ſeu ſponſæ, proxime nuptias celebrantium; aut veſtes lugubres, vel eorum, qui iis indigent ad ſervandam decentiam ſtatus. Idem cenſet Baſſæus *V. Feſtum III. n. 1.* ſi ſartores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehenſiones, ac injurias ex eo, quod non perfecerint veſtes ante Feſtum. Præparatio autem veſtium, quæ fit per ſciſſuram & præparationem panni die Feſto, ex eo excuſari poteſt, quia non eſt labor ſervilis; cum proprie competat Magiſtris, nec habeat adjunctum magnum laborem.

32. Huc accedit neceſſitas Reipublicæ, utpote cui magis ſubveniendum eſt, quam privatæ. Sic excuſantur milites jacientes aggeres die Feſto, vel alia ſervilia opera peragentes pro defenſione patriæ. Item neceſſitas Proximi, nam ob hanc licitum eſt die Feſtivo laborare ad extinguendum incendium in domo Proximi, & Chirurgo ad ſublevandum infirmum, & hujuſmodi.

33. Quæres. An liceat die Feſto molere triticum, quando molendinum agitatur aqua vel vento? Reſpondet Baſſæus *l. c.* affirmative, atque pro hac ſententia allegat Bonacinam, Rodriquez, & alios: quia (inquit) tunc, aut nullus, aut exiguus labor intervenit. Verum ſecluſa neceſſitate, aut ſpeciali alicujus loci conſuetudine, hoc paſſim admittendum non eſt; idque, tum ratione ſcandali vitandi, tum quia in molendinis non modicus ſimul labor ſervilis intervenit. Unde Bonacina *tom. 2. diſp. 5. q. un. pun. 3. n. 9.* ait, ſi tales molitores notabilem temporis partem in his inſumant, eos non excuſari; niſi id faciant ex neceſſitate, v. g. ob multitudinem concurrentium ad molendinum, qui-

quibus ſatisfacere nequeunt diebus feriatis.

34. Inſuper cauſis excuſantibus exercentes opera prohibita die Feſto, communiter addunt Doctores occurſum lucri tranſeuntis, ideſt illius, quod amplius acquiri non poterit, niſi diebus Feſtivis talia opera fiant. Et hoc probatur ex Jure Canonico *c. Licet. de Feriis*: ubi Eccleſia, tanquam pia Mater ex hac ratione diebus Feſtivis (præterquam in majoribus anni Solemnitatibus) indulget piſcationem halecum, quæ certo dumtaxat anni tempore tranſire ſolent. Unde ob paritatem rationis idem de piſcatione aliorum piſcium, certo tantum anni tempore occurrentium, & de aliis hujuſmodi rebus temporalibus, quæ cum tempore pereunt, niſi Feſtis diebus acquirantur, paſſim tradunt Doctores.

35. Tandem ſimilia opera diebus Feſtivis præſtari ſolita excuſat legitima conſuetudo, ſive generalis, ſive ſpecialis quorundam locorum, quæ ſcitur, & toleratur a Prælatis Eccleſiaſticis. Ratio eſt: quia prohibitio talium operum die Feſto fuit introducta ſolo Jure Eccleſiaſtico; ergo nihil obſtat, eam tolli rationabili & legitime præſcripta conſuetudine contraria: cum generaliter hujuſmodi conſuetudo deroget Juri poſitivo humano *c. ult. de Conſuet.* Sic in pluribus locis Piſtores conſueverunt pinſere panem, & Cereviſiarii incipere praxaturam cereviſiæ a veſperis diei Feſti: Mercatores etiam in Nundinis ſolent per aliquam diei partem exercere publicum mercatum.

QUÆSTIO IV.

Quæ ſit obligatio audiendi Miſſam diebus Feſtis?

SUMMARIUM.

36 *Extat præceptum de Miſſa reverenter audienda diebus Feſtis.*

37 *Peccat mortaliter negligens notabilem ejus partem; & qua ſit talis?*

38 *Audire Miſſam, in quo conſiſtat?*

39 *Explicatur hoc amplius.*
(c) Tract. 6. Diſt. 1. q. 4.

40 *An ſatisfaciat, qui ſimul duas Miſſa partes audit plurium Celebrantium?*

41 *Vel ſaltem ſucceſſive?*

42 *Auditio Miſſa num præferenda Concioni?*

43 *Alia quæſita, remiſſive.*

36. CONCL. I. Extat grave Præceptum Eccleſiaſticum, reverenter audiendi Miſſam diebus Dominicis, Feſtiviſque. Patet hoc ex *can. Miſſam de conſecr. diſt. 1.* Et licet ibidem ſoli Sæculares nominentur, tamen ex communi conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres, ſub dicto Præcepto etiam comprehenduntur Clerici, & Sacerdotes non celebrantes, quamvis hi, ſi dictis diebus celebrent, hoc ipſo, & quidem eminenter, Miſſam audire cenſeantur. Idipſum liquet ex *can. Omnes fideles de conſec. diſt. 1.*

37. CONCL. II. Peccat mortaliter, qui notabilem Miſſæ partem dictis diebus culpabiliter audire prætermittit. Ita omnes Catholici, & patet ex proxime dictis. Et quidem notabilis pars, eſt dimidia vel tertia pars, ſecundum omnes Doctores: aut totum Miſſæ principium una cum Epiſtola, & Evangelio, ut plures volunt; non autem, ſi ab initio Evangelii uſque ad finem quis Miſſam audiat, etiamſi reliquum, nempe initium Miſſæ cum Epiſtola prætermiſit. Addunt multi Doctores, ut Laym. *lib. 4. tract. 7. c. 3. n. 3.* Gobat. *tract. 5. Theol. Exper. n. 135.* Suarez, Rodriquez, Azorius, & quidam alii, etiam ab eo evadi peccatum mortale, qui venit primum poſt Evangelium modo permaneat uſque ad finem ultimi Evangelii incluſive; quia audiendo ultimum Evangelium, videtur compenſare primum Evangelium neglectum.

38. CONCL. III. Audire Miſſam, non eſt verba Miſſæ intelligere, utpote quod plebei non poſſunt; nec audire Sacrificantem quod ſurdi nequeunt; neque videre eundem, quod cæci fruſtra deſiderant: ſed miſſam devote audire, eſt eſſe præſentem Miſſæ, & vacare Deo, ſive corpore adeſſe, & mente attendere ad Sacrificium. Ita communis.

39. Unde ad auditionem Miſſæ requiritur ſimul & devota, & corporalis præſentia. Porro devotio iſta ad Miſſæ auditionem requiſita, explicanda eſt conformiter neceſſariæ intentioni, & attentioni, ad recitationem Horarum Canonicarum requiſitæ, de qua alibi. (c) Corporalis præſentia conſiſtit in hoc, quod quis ſuo corpore præſens ſit in eo loco, in quo fit Sacrum; idque vel phyſice, ut ſi intra Capellam vel Eccleſiam ubi Miſſa celebratur, præſens adſit; vel ſaltem moraliter, prout illi Miſſam audire cenſentur, qui animo Miſſam audiendi ſtant, aut flectunt ante januam illius Eccleſiæ, quam præ hominum multitudine ingredi

gredi non valent, vel qui introspiciunt per fenestram.

40. Quæres: an satisfaciat Præcepto Ecclesiæ, qui audit partem posteriorem unius Missæ, v.g. ab Elevatione ad finem, & deinde priorem alterius Missæ usque ad Elevationem, vel e contra; aut si quis a duobus Celebrantibus, quorum unus Missam incipit, alter ab Elevatione pergit, simul audiat utramque? Resp. I. Si quis non successive, sed simul audiat tales partes Missæ a duobus Sacerdotibus simul celebrantibus, talis non satisfacit Præcepto. Ita defacto indubitate tenendum est, & quoad hoc punctum nonnulli libri caute legendi. Siquidem Innocentius XI. hanc inter alias Propositionem, ordine 53. damnavit, & doceri, atque practicari prohibuit: *satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis Celebrantibus audit.*

41. Resp. II. Nihilominus multi Doctores probabile censent mortaliter non delinqui ab eo, qui successive audit duas medietates Missæ a diversis Sacerdotibus dictas: quamvis veniale peccatum, & in suo genere grave, committatur per hoc, nisi quis legitime impeditus fuerit, quo minus integram ejusdem Sacerdotis Missam audiret. Ita Layman *lib. 4. tract. 7. c. 3. n. 4.* Gobat *l. c. n. 143.* Navarrus, & nonnulli alii, quos citant, contra non paucos oppositum tenentes. Ratio esse potest: quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat; simulque ordo partium inter se non videtur pertinere ad substantiam præcepti: sic enim in simili satisfacit præcepto Ecclesiæ Clericus, qui prius recitat Laudes, quam Matutinum. Hæc sententia necdum est condemnata: unde etiam Jo: Cardenas *in Crisi Theol. ad Propositionem 53. Innocentii XI. c. 7.* eam censet probabilem, dummodo imposterum per Sedem Apostolicam oppositum non declaretur.

42. CONCL. III. Auditio Missæ per se loquendo præferenda est sacræ Concioni, si utraque audiri non possit. Ita communis: nam audire Missam diebus Dominicis, Festivisque, est de Præcepto, non item audire Concionem, per se, & ordinarie loquendo: atqui opus consilii non est præferendum operi debito ex Præcepto. Dicitur, *per se loquendo*: nam per accidens, & in casu extraordinario, fieri potest, ut Concio præferatur auditioni Missæ; si nimirum urgeat necessitas addiscendi necessaria Fidei, hæcque commode nequeant alias addisci; vel si exemplum unius necessarium sit ad inducendos cæteros pro audienda Concione &c. Bonacina *disp. 5. de Prac. Decal. q. 2. punct. 2. n. 28.* & alii.

43. Posset hoc loco Quæstio moveri de peregrinis, & advenis, an teneantur ad Festa particularia locorum, per quæ transeunt, ibique abstinere a servilibus, & Missam audire; item an quis de loco, ubi est Festum, possit omissa etiam Missa ad laborandum exire in alium locum propinquum, ubi id non celebratur. Verum de hoc; atque attinentibus materiis, ex professo jam dictum est *tract. 2. dist. 3. q. 3. & 4.* Ibi videatur.

QUÆSTIO V.

Quæ causæ excusent a Præcepto audiendi Missam?

SUMMARIUM.

44 *Generatim a Missa audienda excusat impotentia physica, & moralis.*
(d) Tract. 2. dist. 2. n. 25. & seqq.
45 *Impotentia physica declaratur.*
46 *Impotentia moralis contingit variis modis.*
47 *I. Ob periculum boni animæ.*
48 *II. Ob periculum corporis.*
49 *Distantia loci, an etiam excuset?*
50 *In praxi quid circa hoc observandum?*
51 *III. Ob periculum famæ & honoris.*
52 *IV. Ob periculum bonorum fortunæ.*
53 *Excusantur aliqui ex titulo pietatis.*
54 *Et officii.*
55 *An impediti audire Missam, teneantur domi orare?*
(e) Ut dictum Tract. 4. dist. 2. nu. 28. & seqq. & dist. 5. num. 9. & seqq. & dist. 6. num. 9. & Tract. 5. dist. 1. num. 49.

44. CONCL. I. Quamvis plures communiter assignari soleant causæ, ob quas quis excusari possit ab obligatione audiendi Missam die Festo, eæ tamen commode reducuntur ad impotentiam, tum physicam, tum moralem. Hæc Conclusio supponit ex dictis (d) alibi, quod leges Ecclesiasticæ in casu impotentiæ non obligent; idque, quantum ad propositum, clarius habetur *c. ult. de Feriis*, ibi: *Nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Quo supposito.

45. Probatur Conclusio inductione. Et quidem ob impotentiam physicam (quæ est im-

impotentia ſimpliciter) excuſantur, qui detinentur in carceribus, in quibus Miſſa non celebratur. Item, qui tam gravi morbo decumbunt, ut Miſſæ intereſſe non poſſint. Similiter, qui longum iter faciunt non invenientes locum, ubi Miſſam audiant: ut ſit in terris infidelium, & in mari. Et idem de aliis ſimilibus.

46. Deinde ob impotentiam moralem, plures adhuc excuſari poſſunt. Nam impotentia moralis cenſetur tunc contingere, cum nequit audiri Miſſa abſque jactura boni notabilis æſtimationis, aut non niſi cum magna difficultate, vel labore: quæ poſtea in caſibus particularibus arbitrio viri prudentis dijudicanda erunt. Quia igitur generatim ſunt quatuor bonorum genera, ſcilicet bona animæ, corporis, famæ ſeu honoris, atque fortunæ: hinc circa ea omnia hujuſmodi impotentia moralis accidere poteſt.

47. Hinc inprimis ob impotentiam moralem circa bonum animæ occurrentem, excuſatur quis ab audienda Miſſa ſi nequit adire templum ſine periculo labendi in peccatum: ut ſi quis tempore perſecutionis timeat periculum abnegandæ Fidei, ſi a perſecutoribus comprehendatur; aut ſi virgo prævideat periculum ſtupri in via ſibi inferendi, & hujuſmodi.

48. Deinde propter periculum imminens corpori excuſatur quis, ſi ex probabili conjectura, & non ſola vana imaginatione ductus timeat, ne in via aut in ipſo Templo vitam amittat, utputa ob ſicarios, ob aeris intemperiem, vel infectionem &c. Item ſi timeat jacturam ſanitatis, aut reincidentiam in morbum; vel adſit periculum notabiliter retardandi convaleſcentiam, ſi ipſe Sacrum audiat in Templo: uti quandoque contingit laborantibus febri, & aliis hujuſmodi morbis, in quibus ſtandum eſt judicio, viri prudentis, ac præſertim Medici.

49. Quæres: an diſtantia loci excuſet ab auditione Miſſæ? Reſp. Quandoquidem diſtantia loci ad Templum non modicam ſæpe cauſet corporalem incommoditatem ſenibus, claudis, labore pridiano valde feſſis &c. proinde ex hoc capite tales nonnunquam contingit excuſari, præſertim accedente tempeſtate nivali, aut nimboſa. Ita communis.

50. Etſi vero non poſſit abſolute determinari certa diſtantia, quæ ſit neceſſaria, ſimulque ſufficiens, pro omnibus & ſingulis hominibus excuſandis; quandoquidem homines ſint adeo diverſæ complexionis, & alii robuſti, alii imbecilliores, aliqui etiam divites, qui curriculo ad Eccleſiam vehi poſſunt, ſimulque tempeſtatis nimboſæ atque hyemalis habenda ſit ratio &c. Nihilominus loquendo de hominibus mediocriter valentibus, & peculiarem excuſationem non habentibus, quidam Doctores apud Gobat *tract. 3. Theol. Exper. n.* 486. ſufficere aſſerunt pro excuſatione peditis diſtantiam unius bonæ horæ, vel quinque horæ quadrantes: alii vere majorem exigunt diſtantiam, vel ſpectandam loci conſuetudinem ajunt, aut hoc abſolute judicio prudentum relinquunt expenſis circumſtantiis diſcernendum. Certe plerique ſibi ducerent religioni, ſi ceſſante alia cauſa omitterent Miſſæ auditionem ob diſtantiam unius horæ; & punirentur illi, qui deprehenderentur fere ſemper a re Divina abeſſe ſolum, qui diſtant ſeſqui hora a Templo. Quamquam nullus prudens Confeſſarius movebit his ſcrupulum, etſi iterato tales maneant domi; cum variæ aliæ circumſtantiæ non raro concurrant iter tam longum aggravantes, ut merito detur locus excuſationi.

51. Rurſus propter periculum famæ, & honoris, quidam excuſari poſſunt. Sic communiter Doctores excuſant illum, qui non habet veſtem decentem, ita ut nequeat ſine dedecore, aut gravi deriſione, ſeu notabili pudore, comparere in publico. Similiter excuſant puellam cæteroquin honeſtam quæ putatur caſta, & tamen geſtat uterum, ne videlicet publice confundantur; & hujuſmodi. Si tamen tales poſſint primæ Miſſæ in tenebris ſine probro intereſſe, obligantur ad eam audiendam, niſi aliud excuſet.

52. Tandem ob periculum bonorum fortunæ excuſantur ii, quibus imminet damnum in fortunis, ſi pro Miſſa audienda velint ire ad Eccleſiam: quod intelligit Gobat *loc. cit. n.* 491. non tantum de damno notabili, ſed etiam de metu mali mediocris bonorum. Sic famuli excuſantur, qui domi remanent ad ejus cuſtodiam, vel ob furtum aut incendium avertendum &c.

53. His omnibus accedit titulus pietatis officii ſeu obedientiæ; quamvis & hæc ad impotentiam moralem reduci poſſint. Sic ex titulo pietatis, ſeu Charitatis Proximi, excuſatur ab audienda Miſſa, qui inſervit ægro, cui præſentia inſervientis eſt neceſſaria, ita ut ab ipſo recedere non poſſit: nam majus eſt vinculum Præcepti Charitatis Proximi, quam Præceptum Miſſæ audiendæ; cum illud Jure naturæ, hoc autem Jure dumtaxat poſitivo Eccleſiaſtico obli-

obliget. Idem in ſimilibus caſibus dicendum de matre, vel nutrice quæ infantes deſerere non poſſunt, dum non habent alium eiſdem aſſiſtentem.

54. Ex titulo officii excuſantur excubitores ad portas, valla, turres; itemque cuſtodes pecorum, & hujuſmodi. Qui tamen tenentur mutare vices, quando ſunt plures, & poteſt a paucioribus cuſtodia convenienter peragi, fiuntque ſucceſſive plura Sacra. Et hactenus dicta ad alios conſimiles caſus ſunt extendenda, atque juxta exigentiam rerum applicanda.

55. Porro in caſu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Miſſam die Feſto, conſilium omnino ſalutare eſt, domi per aliquod tempus vacare orationi; id tamen non eſſe in præcepto, docent Navarrus *cap.* 21. *Manual. num.* 7. Reginaldus *lib.* 19. *num.* 19. Henrinex *part.* 4. *diſp.* 8. *de Sacrificio Miſſæ num.* 223. & 224. ſolvens contraria, & alii; cum talis oratio domi peragenda, minime comprehendatur ſub nomine Miſſæ, ſimulque finis præcepti non cadat ſub præcepto. Nihilominus oppoſita ſententia, quam nonnulli tenent, in praxi pro poſſibili hominibus conſulenda eſt, ut, cum Jure naturali teneamur Deum quibuſdam tum virtutum Theologicarum, tum Religionis actibus quandoque per vitæ decurſum revereri, (e) huic obligationi eo melius ſatisfiat. In quem proinde finem D. Auguſtinus *Serm.* 251. *de Temporib.* optime loquitur, atque eum, qui non poteſt cum cæteris Sacro intereſſe, exhortatur, *ut ſaltem in domo ſua oret, & non negligat Deo ſolvere votum, ac reddere penſum ſervitutis.*

DISTINCTIO II.

De Tertio Præcepto Eccleſiæ, ſive de Jejunio.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Jejunium, & quæ ejus requiſita?

SUMMARIUM.

1 *Tertium Eccleſiæ Præceptum, quid?*
2 *Jejunium generaliter acceptum, &*
3 *Jejunium ſpecialiter, quid?*
4 *Jejunium naturale, requiſitum ad ſumptionem Euchariſtiæ, quid?*
Et quando violetur?
5 *Jejunium Eccleſiaſticum, quid?*
6 *Hoc non frangitur per potum?*
7 *Cautela circa hauſtum interdiu factum.*
8 *Ad Jejunium Eccleſiaſticum, tria requiruntur.*
9 *Delectus ciborum, in quo conſiſtat?*
10 *Circa lacticinia eſt attendenda conſuetudo locorum.*
11 *Abſtinentia plurium refectionum, quid importet?*
12 *Certa refectionis hora, quæ?*

1. TErtium Eccleſiæ Præceptum communiter ſequentibus verbis comprehenditur: *Jejunia certis diebus, temporibuſque indicta ſervato*: Concordat Canon 68. Apoſtolorum, de jejuniis Eccleſiſticis obſervandis expreſſe ſtatuens: & textus *c. Quadrageſima de conſec. diſt.* 5. *cum ſeq. can.*

2. Cæterum Iejunii nomen quandoque ſumitur generaliter, pro abſtinentia a vitiis & peccatis; in qua acceptione D. Auguſtinus *tract.* 17. *in Joannem* relatus *c. Jejunium, de conſec. diſt.* 5. ait: *Jejunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſæculi, quod eſt perfectum jejunium.* Et D. Baſilius *Homil.* 1. *de Jejunio. Verum Jejunium eſt, ab omnibus vitiis eſſe alienum.* In propoſito non accipitur Jejunii nomen tam generaliter, ſed magis proprie, ac ſpecialiter pro abſtinentia a cibo & potu.

3. Jejunium, prout ſumitur ſpecialiter, ac proprie pro abſtinentia a cibo & potu, rurſum duplex eſt, naturale ſcilicet, & Eccleſiaſticum.

4. *Jejunium naturale* eſt abſtinentia a qualibet re ſumpta per modum cibi, aut potus, vel etiam per modum medicinæ. Et tale Jejunium de præcepto Eccleſiaſtico requiritur ad ſumptionem SS. Euchariſtiæ Sacramenti: unde Rubricæ Miſſalis Tit. *de Defectibus diſpoſitionis corporis*, ſic loquuntur: *Si quis non eſt jejunus poſt mediam noctem, etiam poſt ſum-*

ſumptionem ſolius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non poteſt communicare, nec celebrare. Ubi tamen mox ſubjungitur in hæc verba: *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, ſed per modum ſalivæ. Idem dicendum, ſi lavando, deglutiatur ſtilla aquæ præter intentionem.* Hæc ibi. Verum de Jejunio naturali ex profeſſo hic non agitur: ſed de Jejunio Eccleſiaſtico; de quo loquendo, ſit.

5. CONCL. I. *Jejunium Eccleſiaſticum* eſt voluntaria abſtinentia a cibo juxta præſcriptum Eccleſiæ. Ita in re communis. Dicitur, *voluntaria abſtinentia*: quia Jejunium eſt actus virtutis Temperantiæ, & conſequenter debet eſſe actus liber, & voluntarius. Hinc, qui invitus omnino abſtinet a cibo, quia nimirum eo caret, potius eſurire, quam jejunare cenſetur.

6. Dicitur ulterius, *a cibo*: quia potus, quamvis ſit vinum, non ſolvit Jejunium Eccleſiaſticum. Nec obſtat, quod quis ſæpius de die bibat non ſolum ad ſedandam ſitim (quæ cum ſit vehementior, & crebrius accidat hominibus præ fame, noluit Eccleſia, utpote pia Mater, potum prohibere) verum etiam ad ſedandam aliqualiter famem. Reſp. enim, adhuc non ſolvi Jejunium, quia ſub præcepto Eccleſiaſtico Jejunii non prohibetur intentio, ſed ſolum externa cibi refectio, quæ fit contra præſcriptum Eccleſiæ.

7. Addunt Doctores, ad hauſtum interdiu factum, etiam modicum panis, vel amygdalas paucas accipi poſſe, ne hauſtus ille noceat. Interim tamen cavendus, quantum ad hoc, exceſſus, ne repetitis ſæpius buccellis ad magnam tandem quantitatem deveniatur: nam Alexander VII. ſequentem inter alias, ordine 29. Propoſitionem damnavit: *In die jejunii, qui ſæpius modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.* Ab hoc proinde cavendum.

8. CONCL. II. Ad Jejunium Eccleſiaſticum tria requiruntur, videlicet Abſtinentia ciborum certi generis, Abſtinentia plurium refectionum, & certa hora refectionis. Ita rurſum communis Doctorum; & patet ex perpetuo uſu, atque praxi Eccleſiæ, & illico quoad ſingula declarabitur.

9. Quantum igitur attinet ad primum, nempe ad *Abſtinentiam a certis cibis*; ſive, ut loquitur Concilium Trident. *Seſſ. 25. c. 21. Delectum ciborum*: imprimis diebus Jejunii abſtinendum eſt a carne; deinde etiam a lacticinis, videlicet a lacte, caſeo, & ovis, prout habetur *can. Denique diſt. 4.* ibi: *Par autem eſt, ut quibus diebus a carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam carnis trahunt originem, jejunemus, a lacte videlicet, caſeo, & ovis.* Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 32. Propoſitionem damnantis: *Non eſt evidens, quod conſuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadrageſima obliget.*

10. Verum his non obſtantibus, quantum attinet ad lacticinia, attendenda eſt conſuetudo tum generalis, tum particularis locorum: utpotequæ partim eſt optima legum interpres, partim etiam, ſicut de novo poteſt legem inducere, ita & priori derogare. Unde imprimis in Feriis ſextis, & Sabbatis per annum, quando aliud jejunium de præcepto non occurrit, ubique locorum permittuntur lacticinia, etſi eſus carnium ſit prohibitus. Deinde in quibuſdam locis ova atque lacticinia ſolum prohibentur tempore Quadrageſimæ, & extra illud non ſunt vetita; alicubi vero diebus jejunii etiam extra Quadrageſimam non permittuntur, ut notat Navarrus *capit. 21. Manual. num. 15.* Tandem in Germania ex antiqua conſuetudine videmus permiſſa ova, & lacticinia, omnibus jejuniis totius anni; idque factum creditur ob defectum olei, atque aliorum ciborum Quadrageſimalium, qui alibi abundare ſolent.

11. Quoad ſecundum, videlicet quoad *Abſtinentiam plurium refectionum*, eſt ſciendum, quod ad Jejunium requiratur, ut in die (ſive intra ſpatium unius diei naturalis, a media nocte uſque ad aliam mediam noctem computandum *arg. l. More Romano ff. de Feriis*) nonniſi unica refectio, ſeu comeſtio fiat: prout fatentur unanimiter Doctores, & patet ex perpetua atque univerſali Eccleſiæ conſuetudine. Verum tamen eſt, quod Eccleſia his poſterioribus ſæculis ob corporum infirmitatem, quæ Mundo ſeneſcente ſemper magis augetur, & aliis rationabilibus de cauſis, ex longeva conſuetudine & tacito conſenſu indulſerit, ut præter dictam unam comeſtionem modicum aliquid cibi ſero per modum collatiunculæ ſumatur. Dicitur notanter, *modicum aliquid cibi*: quia qui notabiliter excederet, procul dubio jejunium frangeret. Sed de hoc amplius *n. 23. & ſeqq.*

12. Tertia tandem Jejunii conditio, quæ

eſt

eſt *certa refectionis hora*, hoc importat, ut unica illa refectio non prandii, ſed cœnæ rationem obtineat : unde & Breviarium Romanum in Benedictione Menſæ præſcribit, quod, quando ſemel comeditur (puta diebus Jejunii) omnes preces dicantur ut in Cœna. Et quidem hæc unica refectio prioribus ſæculis tempore Quadrageſimali uſque ad veſperam prorogari debebat, uti patet *ex Can. Solent de conſec. diſt.* 1. Aliis vero diebus jejunalibus differebatur uſque ad horam nonam quæ eſt tertia poſt meridiem, uti teſtatur D. Bernardus *Serm. de Quadrageſima*. Cæterum hiſce poſterioribus ſæculis, quibus ob corporum infirmitatem conceſſa fuit collatiuncula veſpertina, pariter ob eandem cauſam uſu receptum eſt, ut refectio illa unica fiat circa meridiem, & veſperæ in Choro tempore Quadrageſimæ dicantur mane ante comeſtionem, ut ſic primævæ conſuetudinis Eccleſiæ memoria retineatur. Sed quia de iſtis tribus Jejunii Eccleſiaſtici conditionibus ſpeciales occurrunt difficultates, hinc ſit.

QUÆSTIO II.

Solvuntur varia dubia circa tres Jejunii conditiones.

SUMMARIUM.

13 *Diſpenſatus circa eſum carnium, an poſſit bis comedere?*
14 *Sententia negativa multorum.*
(a) Tract. 6. Diſt. 1. n. 83.
15 *Affirmativa probabilior.*
16 *Jejunium Eccleſiaſticum an violet, replens ventrem Quadrageſimalibus?*
Ratio dubitandi.
17 *Reſolutio Quæſtionis.*
18 *Solvuntur contraria.*
19 *Sæpius in die Jejunii comedens carnes, peccat toties, quoties comedit; Et quidem mortaliter, niſi excuſet levitas materiæ; quæ?*
20 *Quid, ſi ſæpius quis comedat cibos licitos?*
21 *Solvuntur inſtantia.*
22 *Differentia inter præceptum de non comedenda carne, & non ſumenda ſecunda refectione.*
23 *Collatio veſpertina, an permiſſa?*
24 *Quantum cibi in ea ſumere liceat?*
25 *I. Sententia, certas uncias admittens.*
Unica, quid?
26 *II. Sententia, id determinandum cenſens pro varietate circumſtantiarum.*
27 *Vel admittens quartam partem juſtæ cœnæ.*
28 *III. Sententia, ad conſuetudinem locorum recurrens.*
29 *In Collatione an etiam qualitas ciborum ſit attendenda?*
30 *I. Sententia.*
31 *II. Sententia.*
32 *In praxi attendenda eſt recepta locorum Conſuetudo.*
33 *Quale peccatum ſit anticipare tempus Comeſtionis?*
34 *Quid ſi juxta cauſa ſubſit?*
35 *An ſit peccatum ſumpta mane Collatione diferre prandium ad veſperam?*

13. QUæritur I. Circa primam Jejunii conditionem, an diſpenſatus circa eſum carnium, cenſeatur diſpenſatus ad non jejunandum, ita ut poſſit ſæpius in die comedere? Reſp. cum Maſtrio *diſp. 12. Theol. Mor. n. 6.* diverſas quoad hoc dubium eſſe Doctorum ſententias.

14. Et quidem negativam ſententiam non pauci tenent, ut Graffeus, Petraza, aliique plures; quam ſententiam amplectuntur etiam Leſſius, Reginaldus, Cajetanus, Navarrus, & multi alii, loquendo de caſu illo, quo quis diſpenſatus eſt in eſu carnium non ratione debilitatis naturæ, ſed quia a piſcibus abhorret, aut hi ejuſdem temperamento nocere ſolent. Rationem dant : quia præceptum Eccleſiæ, quando non poteſt ſervari in totum, nihilominus in parte, quæ ſervari poteſt, ſervandum eſt *arg. cap. Cum dilecti, de Dolo & contumac.* Idem ſuadetur per ſimile; nam qui non poteſt recitare totum Breviarium, poteſt tamen recitare partem, tenetur ad recitandam partem, prout alibi (a) dictum. Sic etiam, qui eſt diſpenſatus in duplici refectione, non idcirco eſt diſpenſatus in eſu carnium. Confirmatur : quia, quando quis eſt diſpenſatus in eſu carnium, non ratione ſuæ debilitatis, ſed quia a cibis jejunalibus abhorret, nulla ſubeſt cauſa, cur gemina comeſtio concedatur; ergo ſaltem tunc ea erit illicita : nam diſpenſatio ſine cauſa non valet.

15. Affirmativa nihilominus ſententia eſt probabilior, atque inter Doctores communior, quam tenent Toletus, Diana, Tamburinus, Azorius, Filliucius, & Maſtrius,

strius, citans plures alios. Ratio est: quia abstinentia ab esu carnium est de substantia Jejunii Ecclesiastici; ergo qui dispensatus est quoad comestionem carnium, eo ipso est dispensatus a jejunio, & consequenter poterit bis vel sæpius comedere; cum sublata substantia jejunii, censeatur solutus a lege Jejunii. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ, quæ solum urgent in illis casibus, in quibus præceptum Ecclesiasticum potest servari quoad suam substantiam saltem ex parte, licet non ex toto: quod non fit, neque concessa comestione carnium fieri potest in jejunio Ecclesiastico.

16. Quæritur II. Quantum attinet ad alteram conditionem Jejunii, an semel tantum in die Jejunii comedens, sed tot cibis Quadragesimalibus ventrem replens, ut nullam carnis affictionem sentiat, quinimo gulæ indulgeat, violet Jejunium Ecclesiasticum? Ratio dubitandi est: tum quia Jejunium Ecclesiasticum est actus Temperantiæ: atqui talis actus temperantiæ in proposito non intervenit, ob excessum illum, qui degenerat in gulam, vel etiam ebrietatem. Tum quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat: atqui talis una excessiva comestio potest æquivalere duabus vel tribus aliis comestionibus, per quas utique frangeretur Jejunium Ecclesiasticum. Tacentur aliæ rationes, quas ponit Covarruvias *lib. 4. variar. Resolut. cap. 20. n. 11.*

17. Resp. cum Reginaldo *lib. 4. cap. 14. num. 163.* Cajetano, Medina, & aliis, quamvis talis perdat meritum Jejunii in totum, vel in partem, simulque peccet juxta qualitatem excessus (etiam mortaliter, si excessus tam magnus sit, qui in non jejunantibus culpam mortalem induceret:) nihilominus is non judicabitur ab Ecclesia transgressor jejunii, neque ex eo capite punietur a Deo, sed ex alio, quia videlicet peccavit peccato gulæ: aut, si excessit in nimio potu, peccato ebrietatis. Ratio est: quia talis non agit contra substantiam Jejunii Ecclesiastici; nam Ecclesia solum præcipit abstinentiam a carnibus, & a secunda refectione, atque ut ante certum tempus non fiat refectio; quæ omnia in casu posito observantur.

18. Ad rationes dubitandi, & earum primam dicitur, Jejunium Ecclesiasticum dici actum Temperantiæ, non quod Ecclesia illum præcipiat ut modificatum omnibus conditionibus virtutis Temperantiæ, sed ut modificatum ad minimum saltem tribus jam enumeratis. Neque obstat, quod Ecclesia præcipiens jejunium, intenderit corporum nostrorum castigationem. Resp. enim, hoc parum urgere: quia finis præcepti non cadit sub præcepto, ita videlicet, ut finis ipse præceptus esse censeatur. Deinde ejusmodi castigatio intervenit in proposito saltem per hoc, quod fiat abstinentia a carnibus, atque secunda refectione: aliæ vero mortificationes sunt quidem saluberrimæ, atque a SS. Patribus passim commendatæ, eæ tamen non cadunt sub speciali præcepto jejunii Ecclesiastici, ut dictum. Ad Alteram instantiam negatur minor: etsi enim unica illa comestio possit æquipollere pluribus quoad quantitatem ciborum sumptorum, non tamen pluribus æquipollere quoad multitudinem refectionum; quia semper manet unica refectio.

19. Quæritur III. An qui sæpius comedit in die jejunii, toties peccet, quot sunt comestiones? Resp. I. Quando in die Jejunii comeduntur cibi vetiti, utputa carnes, toties peccatur contra præceptum Jejunii, quoties distinctis comestionibus manducantur tales cibi. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia in præcepto Jejunii duo includuntur, quorum unum est simpliciter negativum, scilicet non comedantur cibi vetiti, alterum vero affirmativum, nempe ut quis unica refectione, & quidem non nisi tempore debito sumenda, contentus sit: atqui per quamcunque carnium comestionem semper violatur præceptum Jejunii, quatenus est negativum; ergo etiam toties peccatur, & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ. Et hoc ultimum idcirco additur, quia negari non potest, in proposito dari posse peccatum veniale ob levitatem materiæ: quod si de cibis vetitis comedatur dumtaxat modicum quid, puta in quantitate unius unciæ, vel (ut aliqui volunt) duarum unciarum.

20. Resp. II. Qui vero sæpius in die comedit cibos cæteroquin licitos, peccat solum per secundam comestionem contra præceptum Jejunii, non vero per tertiam, vel alias subsequentes. Ita Mastrius *loc. cit. n. 9.* cum comuniori & probabiliori Doctorum, contra Medinam, & paucos alios. Ratio est: quia præceptum Jejunii non obligat ad impossibile: atqui posita jam secunda comestione, quamvis culpabili, impossibile est, ut quis unica tantum refectione contentus sit; ergo ad hoc amplius non obligat; & consequenter fit peccatum contra legem Jejunii in secunda tantum refectione, non autem in

aliis

aliis sequentibus. Dicitur, *contra legem Jejunii*: nam per subsequentes potest quis peccare contra Temperantiam, licet non contra præceptum Jejunii.

21. Nec dicas: Præceptum Jejunii est de unica tantum refectione; atqui toties quis agit contra hoc præceptum, quoties ultra unicam refectionem comedit interpolatis vicibus; ergo etiam toties peccat. Resp. negando minorem: quia post secundam illicitam comestionem præceptum Jejunii de unica tantum refectione, seu potius, ut quis una dumtaxat refectione contentus sit, amplius servari non potest, sicque quoad hoc cessat ejus obligatio.

22. Nec obstat, quod quis sæpius comedendo carnes in die Jejunii, sæpius peccet; sicque a pari etiam plures sumendo refectiones videatur sæpius peccare. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia præceptum de non comedenda carne est simpliciter negativum, obligans semper & pro semper in die Jejunii, potestque post primam comestionem carnis adhuc pro reliqua diei Jejunalis parte servari. Præceptum vero de sumenda una solum refectione, non obstante, quod etiam prima fronte videatur negativum, nihilominus re melius considerata est affirmativum, obligans, ut jejunans sit unica comestione contentus; & hoc post secundam comestionem est observatu impossibile.

25. Quæritur IV. Quid censendum de Collatione vespertina? Resp. I. Collatio vespertina, quæ prioribus sæculis ignorabatur, posterioribus hisce sæculis ob corporum infirmitatem, quæ Mundo scenescente semper magis magisque augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex generali consuetudine, & tacito consensu Ecclesiæ, in modica quantitate permissa est, ac licita. Ita communis. Et hanc Doctores non *refectionem*, sed *refectiunculam* dumtaxat, per quam jejunium non solvitur, appellandam censuerunt, utpote in parva solum quantitate sumendam.

24 Resp. II. Quantum cibi in tali refectiuncula, seu Collatione, licitum sit sumere, non tam facile est determinare; & forsan aliquibus de hoc disputantibus illud D. Hieronymi dictum quadrat, quod refertur *can. Gloria 12. q. 2. Plenus venter facile de jejuniis disputat*. Referam igitur præcipuas, & probabiliores sententias Doctorum, saltem in huc convenientium, quod refectiuncula illa (ut ipsum nomen demonstrat) debeat esse modica, ne transeat in cœnam vel semicœnam.

27. Et quidem Filliucius *tract. 17. cap. 2. n. 32.* ait, in hac refectiuncula quatuor, quinque, vel ad summum sex uncias sumi posse, ut volunt (inquit) plerique ex Recentioribus. Unde ultra sex uncias (*Uncia* est duodecima pars assis, sive unius libræ: sed libra aromataria est major quatuor unciis, & continet triginta duas semiuncias) inciperet refectiuncula deficere a debita mensura, & accedere ad peccatum levius vel gravius, juxta qualitatem excessus.

26. Deinde alii asserunt, non posse taxari, seu determinari certam pro omnibus jejunantibus quantitatem cibi pro Collatione vespertina, sed eam variam esse posse pro varietate tum personarum; uti videre est in provectioribus ætate, infirmis, nobilibus personis, qui pluribus epulis & delicatioribus assueti sunt; tum locorum; uti accidit in frigidis Regionibus, ubi major Collatio conceditur, quam in calidis: tum exercitii, & laboris, in quo quis occupatus est, vel defatigatus. Nam quia hujusmodi labor quandoque totaliter excusat a Jejunio, pariter existente aliqua rationabili causa, v.g. laboris, studii, aut hujusmodi, aliquid ultra consuetum sumi potest in Collatione.

27. Quod si regulam quandam generalem etiam circa hoc petas, respondet Reginaldus *lib. 3. n. 185.* & post eum Layman *lib. 4. tract. 8. c. 1. nu. 9.* ordinarie loquendo, & nisi aliqua causa justa excuset, v.g. laboris, infirmitatis &c. non esse notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ jejunanti spectata sua complexione sufficerent ad ordinatam cœnam: alioquin enim quis semicœnaret.

28. Alii vero, ut Bonacina *punct. 3. de Jejunio nu. 2.* citans Toletum, & alios, asserunt, hanc regulam esse desumendam ex consuetudine in singulis Regionibus recepta: nam refectiuncula ista est per consuetudinem introducta; ergo sumi potest juxta limites receptæ consuetudinis. Cavendum tamen, ne tanta cibi quantitas sumatur, ob quam Collatio transeat in cœnam, vel quasi cœnam.

29. Resp. III. Utrum in refectiuncula illa non tantum quantitas, sed & qualitas ciborum sit attendenda, rursum diversæ sunt sententiæ; in praxi tamen tum recepta locorum consuetudo, tum aliæ circumstantiæ erunt attendendæ.

30. Prima pars de diversitate sententiarum

inter Doctores, ex eo patet: quia plerique Doctores pro Collatione ſolum admittunt leviuſcula ciborum genera, quæ parum nutriant, & potius ad ſitim extinguendam deſerviant: ut ſunt herbæ, poma, uva, & hujuſmodi fructus arborum, nec non & aliqua ex ſaccharo confecta. His tamen ex communi uſu, vel in defectum fructuum, vel ne hi ſoli noceant, panem addi poſſe concedunt, non obſtante, quod panis plurimum nutriat, famemque depellat: cibos autem, qui communiter inter fercula apponuntur, ac juſcula cocta ex pane, & hujuſmodi, niſi adſit alia cauſa excuſans, cenſent eſſe prohibita. Ita Filliucius, Azorius, & alii, quorum ſententia communiori uſu videtur eſſe recepta.

31. E contra Bonacina *loc. cit.* & quidam alii volunt, in dicta refectiuncula non tam ſtricte prohiberi cibi qualitatem, ſicuti interdicitur quantitas: unde dictus Author admittit, poſſe licite ſumi juſculum, modo non ſit de cibis prohibitis, comedi piſciculum, aut exiguam partem piſcis majoris, imo plures res in eadem Collatione deguſtari poſſe, dummodo cibi quantitas non excedatur, neque Collatio tranſeat in cœnam, nec aliud præceptum obſtet. Et hæc quoad diverſitatem ſententiarum.

32. Altera pars datæ reſponſionis, videlicet in hoc attendendam eſſe receptam conſuetudinem locorum, ex eo patet: quia refectiuncula illa eſt introducta per conſuetudinem, ergo juxta hujus limites poterit ſumi. Sic in partibus hiſce Septentrionalibus paſſim pro Collatione admittitur caſeus una cum ovis frigidis, quamvis hi cibi præ cæteris nutriant, atque in aliis terris prohibeantur. Quod autem de juſculis calidis addit Bonacina, id conſuetudo hactenus recepta non videtur admittere, niſi in caſu debilioris complexionis, vel alia juſta cauſa interveniente: prout forſan inter Perſonas nobiliores delicatioribus aſſuetas, aut ſtudiis gravioribus defatigatas, quandoque fieri ſolet.

33. Quæritur V. Circa tertiam Jejunii conditionem, an ſit peccatum mortale, notabiliter anticipare tempus ordinarium comeſtionis in die Jejunii, v. g. per unam, vel alteram horam? Reſp. Non deſunt equidem Doctores, qui putant, hoc eſſe peccatum mortale, ſi abſque juſta cauſa fiat; pro qua ſententia citatur Navarrus *cap.* 21. *Manualis num.* 27. Covarruvias, Cajetanus, & nonnulli alii: dicendum tamen cum communiori, & probabiliori Doctorum, id non eſſe peccatum mortale, ſed veniale ſolum, ſi fiat abſque juſta cauſa. Ratio eſt: quia non violatur ſubſtantia præcepti Jejunii, ſed tantum circumſtantia quædam accidentalis. Leſſius *lib.* 5. *de juſt. & jur. cap.* 2. *num.* 13. & alii.

34. Dicitur, *ſed veniale tantum, ſi fiat abſque juſta cauſa*: quia tunc fit aliqua inordinatio. Quod ſi vero juſta cauſa ſubſit, utputa ſi iter ſit ineundum, ſi hoſpites dimittendi, aut hujuſmodi, nullum erit peccatum, ne quidem veniale.

35. Quæritur VI. Utrum ſimiliter ille peccet, qui mane ſumit Collationem cæteroquin ſumi ſolitam, & prandium uſque ad veſperas vel noctem differt? Reſpondet Bonacina *loc. cit. n.* 6. & Layman *nu.* 10. cum aliis communiter, id continuare peccatum veniale, ſi fiat abſque cauſa, eo quod pervertatur recepta conſuetudo; nullum, ſi juſta cauſa interveniat, v. g. copia negotiorum, non permittentium ſumptionem prandii in meridie, vel periculum infirmitatis &c. Verum Maſtrius *cit. diſp.* 12. *n.* 8. Reginaldus *lib.* 4. *n.* 186. Azorius, & quidam alii, probabile eſſe cenſent, talem (dummodo ſumat refectiunculam hora conſueta prandii, & non prius, niſi adſit alia juſta cauſa) nec venialiter peccare, licet ſine ſpeciali cauſa differat prandium ad noctem. Rationem dant: quia talis modus neque ex toto, neque ex parte, ſolvit ſubſtantiam Jejunii, quinimo hic modus jejunandi magis conducit ad corporis afflictionem, unde & olim in Eccleſia primitiva refectio ſumebatur ad veſperam.

QUÆSTIO III.

Quæ ſit obligatio Jejunii?

SUMMARIUM.

36 *Jejunia ſolo jure Eccleſiaſtico inſtituta ſunt.*

37 *Jejunium Quadrageſimale ab Apoſtolis inſtitutum.*

38 *Quid de quatuor anni Temporibus?*

39 *Violare jejunium Eccleſiaſticum, eſt peccatum mortale.*

40 *Omnes Chriſtiani tenentur illud ſervare.*

41 *Sed primum completo vigeſimo primo ætatis anno.*

42 *Quid*

42 *Quid de ultimo die vigeſimi primi anni?*
43 *Adoleſcentibus, vel infantibus, an liceat veſci carnibus?*
44 *Adoleſcentes poſſunt obligari ad jejunium ex aliis cauſis.*
45 *Obligatio Jejunii Eccleſiaſtici eſt perſonalis,*
46 *Et certis diebus affixa.*
47 *Quid de Jejunio ex voto, vel propœnitentia injuncto?*
48 *Solvens Judicium ex duplici præcepto Eccleſiæ obligatus, committit unicum peccatum.*
(b) Vide Tract. 3. diſt. 1. n. 41. & ſeqq.
49 *Quid, ſi quis ad illud tenebatur ex Voto, ac præcepto Eccleſiæ?*
(c) Ut dictum Tract. 3. diſt. 1. n. 47.
50 *Statuens per totam Quadrageſimam non jejunare, vel non jejunans, quot peccata committat?*
(d) Tract. 3. Diſt. 1. n. 57.
51 *Peccant contra Præceptum Jejunii, qui alios ad id violandum inducunt.*
52 *Caupo apponens carnem hoſpitibus, an peccet?*
53 *An poſſit eis miniſtrare cœnam?*
54 *Jejunium quomodo obliget peregrinos, & advenas? remiſſive.*

36. CONCL. I. Omnia Jejunia ſolo jure humano, ſeu ex Præcepto Eccleſiæ inſtituta ſunt, quamvis Jejunium Quadrageſimale, nec non Jejunia Quatuor anni Temporum ex Apoſtolica traditione deſcendant. Ita communis. Ratio eſt: quia ſi Jejunia eſſent Juris Divini, ſive a Chriſto Domino inſtituta, non potuiſſet tanta variatio circa ea intervenire, quantam ex conſuetudine variis locis & temporibus patet eſſe inductam; ſiquidem contra Jus Divinum non valet conſuetudo, *cap. ult. de Conſuetudine.*

37. Cæterum ſub Jure humano Eccleſiaſtico comprehenduntur ordinationes Apoſtolorum, quas ipſi ut Rectores Eccleſiarum fecerunt. Et quidem Jejunium Quadrageſimale, ad exemplum Chriſti Domini per quadraginta dies jejunantis, ab Apoſtolis fuiſſe inſtitutum, patet ex Canone 68. Apoſtolorum: unde D. Leo *Serm. 6. de Quadrageſima*, ait: *Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum jejuniis impleatur.* Et hoc ipſum alii SS. Patres paſſim docent. Verum quidem eſt, quod S. Ambroſius *Serm. 25.* aſſerat, *inductam eſſe Quadrageſimam a Domino.* Et hujuſmodi dictum ex eo ſolvitur, quia Apoſtoli ad Chriſti imitationem, & ex Divino inſtinctu, illud Jejunium perceperunt.

38. Porro Quatuor anni Tempora inſtituit S. Callixtus Papa I. quibus Jejunium ex Apoſtolica traditione acceptum ab omnibus ſervaretur; ut habetur in Breviario Romano, & Lectionibus Feſti ejuſdem *die 14. Octobris*: reliqua vero Jejunia ſucceſſive per Eccleſiam fuerunt inſtituta.

39. CONCL. II. Hoc præceptum Jejunii ita obligat, ut ſi abſque juſta cauſa violetur, committatur peccatum mortale. Ita communis, & certa Doctorum, paucis exceptis, & a Leſſio *loc. cit. n. 32.* relatis, qui volebant, tunc ſolum peccari mortaliter, quando ex conſuetudine aut contemptu violatur. Sed horum ſententiam rejecit Alexander VII. inter alias etiam ſequentem, ordine 23. Propoſitionem damnando: *Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult ſe ſubjicere præcepto.* Accedit ratio: quia generaliter Leges Eccleſiaſticæ in materia gravi, qualis eſt hæc, obligant ſub mortali. Et hinc olim violatores Jejunii jubebantur excommunicari. *cit. Can. 68. Apoſtolorum*, atqui excommunicatio non incurritur, niſi ob peccatum mortale.

40. CONCL. III. Omnes Chriſtiani completo vigeſimo primo ætatis anno tenentur ſervare Jejunium diebus ab Eccleſia præſcriptis, niſi juſta aliqua cauſa excuſentur. Ita certa, & communis Doctorum; idque patet ex praxi, & communi ſenſu Fidelium.

41. Additur notanter, *completo vigeſimo primo ætatis anno*: Quia: cum adoleſcentes ante completum tertium ſeptennium frequentiore & abundantiore cibo indigeant ratione augmentationis, ſeu ob creſcentem ætatem, & caloris abundantiam, noluit Eccleſia obligationem jejunandi eiſdem imponere ante completum vigeſimum primum ætatis annum; ut tenet D. Thomas 2. 2. q. 157. *art. 4. ad 2.* & communis Doctorum, ac probat recepta conſuetudo.

42. Et hoc adeo verum eſt, ut etiam is, qui explet annum vigeſimum primum in die Jejunii, ante horam ejus ultimam completam necdum teneatur jejunare; ſed ea tranſacta tenetur, dummodo poſſit, nec antea receperit plures refectiones: quia tunc jam currit tempus præcepti Eccleſiaſtici, non vero prius. Bonacina *loc. cit. punct. ult.*

§. 7. & alii. Adhuc tamen conveniens est, ut adolescentes etiam priori tempore sese ad jejunandum exerceant, & assuescant, plus, minus, secundum modum ætatis suæ.

43. Cæterum data doctrina de adolescentibus, intelligenda est, quantum ad præceptum Jejunii, quoad unicam refectionem: nam a carnibus, aliisque cibis prohibitis, & ipsi abstinere tenentur. Infantibus tamen nondum præditis usu rationis, utpote cum præcepti Ecclesiastici capaces non sint, infra primum septennium tales cibos dare licitum est: nisi consuetudine in contrarium existente, id scandalosum foret. Reginaldus *lib. 4. n. 208.* & alii.

44. Deinde posita Conclusio loquitur solum de Jejuniis Ecclesiasticis: quia adolescentes ante vigesimum primum annum possunt quandoque ex aliis causis obligari ad Jejunium. Nam imprimis possunt teneri ad Jejunia ex Voto: prout Professi Regulam FF. Minorum, jam ante completum vigesimum primum annum tenentur servare Jejunia suæ Regulæ, cum per Professionem dictæ Regulæ vi Voti ab ipsis emissi, suo juri cesserint. Similiter tales adolescentes tenentur ad Jejunia pro Sacramentali pœnitentia imposita.

45. CONCL. IV. Obligatio Jejunii ab Ecclesia indicti est personalis, unde nequit illud per alium persolvi. Ita communis. Ratio est: quia finis Jejunii Ecclesiastici est, moderate affligere corpus, carnemque propriam edomare, juxta quod Ecclesia canit in Præfatione Missæ Quadragesimalis: *Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas &c.*

46. CONCL. V. Obligatio Jejunii Ecclesiastici est certis, ac determinatis ab Ecclesia diebus affixa; atque ideo ille, qui tali die jejunare non potest, aut etiam culpabiliter illud violat, non tenetur loco ipsius alio die jejunare. Ita rursum communis; idque patet a simili in præcepto audiendi Missam diebus Festivis, atque in obligatione Sacerdotum recitandi Breviarium, quæ pariter diei affixa est, & cum die transit.

47. Dicitur, *obligatio jejunii Ecclesiastici*: Nam loquendo de Jejunio debito ex Voto, est attendenda ipsius voventis intentio: unde qui vovit bis in hebdomada jejunare, dies autem certos non determinavit, potest, quibus voluerit, jejunare, & non jejunans hac die hebdomadæ, tenetur alia jejunare: quia sic, & non aliter, sibi obligationem mediante suo voto imposuit. Qui vero vovit singulis sextis Feriis jejunare, tenetur hisce determinatis diebus jejunare. Sic pariter discurrendum de Jejunio cuipiam imposito a Confessario pro pœnitentia Sacramentali: quamvis, si secus non exprimatur, Confessarius non censeatur ita alligare jejunium certæ diei, ut si tunc non servetur, aut ob impedimentum servari nequeat, pœnitens sit liber a Jejunio illo imposterum servando, ne Sacramentum Pœnitentiæ remaneat incompletum ob defectum Satisfactionis, quæ est pars integralis ipsius.

48. CONCL. VI. Qui solvit jejunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus, v. g. Vigiliæ & Quatuor Temporum, seu Vigiliæ & Quadragesimæ, unicum numero peccatum committit. Ita communis. Ratio est: quia, licet talis ex duplici titulo obligetur, utrumque tamen præceptum jejunii Ecclesiastici obligat ex eodem motivo virtutis Temperantiæ: atqui peccata non multiplicantur numero ex multiplicitate præceptorum, quando eandem virtutem respiciunt. Unde in simili omittens auditionem Missæ die Dominico, in quem incidit Festum de præcepto, non peccat duplici peccato (b)

49. Additur notanter in Conclusione, *ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus*; dum videlicet omnia Jejunia Ecclesiastica ex eodem motivo formali virtutis Temperantiæ injunguntur: Nam secus dicendum, si quis obligetur ad jejunium ex duplici præcepto, quod procedit ex motivo diversarum virtutum; utputa quando quis tenetur jejunare ex Voto, sicque ex motivo formali virtutis Religionis; simulque ex motivo Temperantiæ, ratione concurrentis præceptis Jejunii Ecclesiastici: nam violans hujusmodi Jejunium, duplici specie peccati peccabit, nimirum & contra Temperantiam, & contra virtutem Religionis. (c)

50. CONCL. VIII. Si quis cessante causa rationabili excusante deliberate statuit, per totam Quadragesimam nunquam jejunare, ratione hujus pravæ voluntatis unum numero peccatum committit, gravius tamen: quod si vero postmodum hæc voluntas executioni mandetur, tot committuntur peccata numero distincta omissionis externæ Jejunii, quot sunt dies jejunales. Ita Filliuc. *tract. 27. cap. 5. n. 87.* & concordant superius (d) dicta. Ratio primæ partis est: quia dum quis statuit, non jejunare per totam Quadragesimam, actus hic respicit omnia illa Jejunia per modum unius objecti adæqua-

ti non autem fertur voluntas distincte super singulos dies Quadragesimæ. Altera pars ex eo probatur: quia obligatio Jejunii est singulis Quadragesimæ diebus (Dominicis dumtaxat exceptis) affixa; ergo & singulis illis diebus tenetur quis jejunare, & dum non jejunat, committit consummatam omissionem externam jejunii præcepti.

51. CONCL. VIII. Peccant insuper contra hoc præceptum Jejunii, qui alios ad jejunium violandum scienter inducunt. Ita communis. Quia tunc tales censentur aliis cooperari in fractione Jejunii: est enim regula generalis, quod non solum peccet, qui præceptum transgreditur, sed etiam, qui causa est, ut illud alii transgrediantur absque legitima causa. Hinc peccant Patresfamilias & Oeconomi, qui subditis suis præbent cibos vetitos, quibus jejunium solvant: quinimo non solum non debent tales cibos ministrare, sed etiam monere, & curare ex lege Charitatis, ut subditi cessante justa causa excusante Jejunium servent. Non tamen tenentur ipsos cogere ad servanda jejunia; nimis enim rigorosum, & durum id esset. Filliucius *ibid. n.* 91.

52. CONCL. IX. Caupo, si adventantibus cibos vetitos, utputa carnes, apponat in locis Catholicis, graviter peccat, nisi urgeat necessitas, aut hospes habeat facultatem eas comedendi. Patet hoc ex priori Conclusione. Additur, *in locis Catholicis*: nam in locis Hæreticorum, ubi communiter non observantur jejunia, non esset illicitum carnes apponere; dummodo tamen hospites ipsas petant, vel non posset Caupo recusare sine suo gravi incommodo, quia v.g. ab hospitibus ad aliud hospitium perrecturis deferendus, vel a Magistratu puniendus foret.

53. Quantum ad cœnam attinet, si quidem constet, hospites non teneri ad jejunium, clarum est, eam posse ministrari. Verum quando constat eos teneri, tunc si Caupo potest sine suo incommodo negare cœnam, tenetur: quia quilibet lege Charitatis obligatur impedire offensionem Dei, quantum commode potest. Si vero sine incommodo negare nequeat, utputa quia hospites alio discessuri, & ibidem cœnaturi essent, aut gravius Deum offensuri blasphemando, vel maledicendo, tunc Caupo non peccat petentibus ministrando. In dubio autem, an hospites teneantur jejunare, & cœnam petant, præsumi potest eos excusari, sicque cœnam porrigi. Filliucius *loc. cit. n.* 92. 93. & alii.

54. Circa obligationem Jejunii variæ hoc loco possent formari Quæstiones quoad peregrinos & advenas, an quomodo obligentur ad Jejunia particularia locorum, per quæ transeunt, & universalia totius Ecclesiæ. Verum de his copiose jam dictum *Tract. 2. Dist. 3. Quæst. 3. & 4.* Ibi videatur.

QUÆSTIO IV.

Quæ causæ a Jejunio excusent?

SUMMARIUM.

55 *Sensus Quæstionis, & quid de esu carnium?*
56 *Generatim tres causæ excusant a Jejunio, impotentia, Pietas, Necessitas, seu labor.*
57 *Ratione impotentiæ excusantur. I. Physice impotentes.*
58 *II. Moraliter impotentes, ut infirmi &c.*
59 *Alioquin carentes somno necessario, vel vertiginem patientes.*
60 *Mulieres gravidæ, aut lactantes, Adolescentes, Pauperes,*
61 *Et Senes.*
62 *Sexagenarii, an omnes excusentur?*
63 *Resolutio.*
64 *Quid de fœminis quinquagenariis?*
65 *Ratione Pietatis, qui excusentur a Jejunio?*
66 *Declaratur idipsum.*
67 *Corollaria.*
68 *Ratione Necessitatis, sive Laboris corporalis, qui excusentur?*
69 *Limitatio quoad labores aliquorum exiguos.*
70 *Itinerantes, an, & quando excusentur a jejunio?*
71 *Quid, si iter non sit necessarium?*
72 *Bona fide non jejunans, haud peccat:*
73 *Secus, si quis dubitet, an habeat justam causam non jejunandi.*
74 *Dispensatio legitima excusat a jejunio.*
75 *Et quæ ad eam requirantur.*
76 *Episcopi possunt dispensare in jejunio. Item Prælati Regulares cum suis.*
77 *Parochi an dispensare valeant cum Parochianis?*
78 *Causa habitus allatæ, an excusent a jejunio ex Voto debito?*
79 *Quid, si constet de alia voventis intentione.*
80 *Exemplum de FF. Minoribus.*

55. ADvertendum, quod præſens Quæſtio præcipue loquatur de cauſis ab obſervatione Jeiunii excuſantibus, quatenus per præceptum Jejunii unica dumtaxat comeſtio permittitur, non vero, quatenus eſus carnium prohibetur: ſiquidem comeſtio carnium multo difficilius, nec niſi ratione gravioris neceſſitatis conceditur. Et hæc quidem ſi evidens ſit ac urgens, neque commode Superior adiri poſſit, licitum erit manducare carnes, & alios cibos vetitos, etiam abſque ulla diſpenſatione: quod ſi tanta neceſſitas non urgeat, aut de ea evidenter non conſtet, diſpenſatione Superioris opus erit, juxta Doctores paſſim.

56. CONCL. I. Quamvis cauſæ juſtæ, quibus Fideles ab obligatione Jejunii excuſentur, multiplices eſſe poſſint; eæ tamen commode ad tria capita revocantur, nempe ad Impotentiam, Pietatem, & Neceſſitatem. Ita Reginaldus *lib. 4. n. 204.* quamvis nonnulli loco tertii membri ponant laborem. Ratio eſt: quia, quando per obſervantiam præcepti Jejunii læderetur bonum corporis, excuſat Impotentia; quando bonum animæ ſeu ſpiritus, excuſat Pietas; & quando læderetur ſubſtantia externa, excuſat Neceſſitas, ſeu Labor ad bona externa ſive acquirenda, ſive conſervanda neceſſarius.

57. CONCL. II. Ratione Impotentiæ excuſantur illi, qui ſine gravi aliquo incommodo, vel notabili damno, jejunare non poſſunt. Ita communis. Siquidem per Impotentiam non intelligitur tantummodo impotentia phyſica, quæ tunc contingit, quando quis non poteſt abſolute jejunare; ſed etiam impotentia moralis, quæ accidit, quando quis abſque notabili damno jejunare nequit.

58. Sic primo ratione impotentiæ moralis excuſantur a jejunio infirmi, & convaleſcentes, etiamſi infirmitatem propria culpa contraxerint: nam quantum ad propoſitum, non eſt attendenda culpa præterita, ob quam infirmitas contracta eſt; ſed ipſa præſens impotentia, ob quam quis jejunare nequit, ſed indiget multiplici refectione.

59. Inſuper ob dictam rationem excuſari poſſunt, qui aliquid cibi noctu capiunt, ne neceſſario ſomno careant; aut quidpiam comeduntad evitandam capitis vertiginem, vel membrorum tremorem, aut hujuſmodi. Tum quia tale quid potius ſumitur per modum medicinæ: tum quia Eccleſia non cenſetur obligare cum tanto detrimento corporali. Bonacina *punct. ult. de Jejunio n. 2.* & alii.

60. Deinde hac de cauſa excuſantur mulieres gravidæ, aut lactantes, utpote quibus tum pro ſe, tum pro ſuo fœtu, opus eſt copioſiore cibo. Inſuper excuſantur adoleſcentes ante vigeſimum primum ætatis annum completum, juxta dicta *num.* 41. & 42. Rurſum excuſantur pauperes, qui propter paupertatem alimento carent ſufficienti ad unam congruam refectionem in die Jejunii ſumendam: quinimo ſi alium cibum invenire non poſſunt, hi etiam carnes ſibi datas licite comedunt; nam Eccleſiæ præceptum non obligat ſub tam gravi incommodo.

61. Tandem Jejunio excuſantur Senes: nam ſenectus ipſa eſt morbus, & quidem incurabilis, atque indigens moderato & frequentiori cibo. Et quidem certum eſt de Senibus ſeptagenariis, quia ut plurimum ſunt infirmi, atque egent crebriori moderata refectione: non enim poſſunt ſemel totum alimentum naturæ ſufficiens ſumere, cum id ob caloris naturalis defectum, qui ſenectutem comitatur, concoquere non valerent.

62. Quinimo multi Doctores, quos citat, & ſequitur Sanchez *lib. 7. de Matrimon. diſput. 52. num. 17.* & Maſtrius *loc. citat. num. 20.* eximunt quoſcunque Sexagenarios a Jejunio: quia (inquiunt) ſenum ſanitas non eſt firma & conſtans, ſed fallax & incerta, mediaque inter morbum & ſanitatem perfectam, atque ex levi momento in morbum decidit; unde *ſenibus ſimili ratione iis, qui ex morbo convaleſcunt, in victu eſſe curandum*, notat Galenus *lib. 5. de Sanitate tuenda.*

63. Verum Leſſius *lib. 4. c. 2. n. 41.* Layman *lib. 4. tract. 8. cap. 3. num. 2.* Bonacina *num. 4.* & alii ab ipſis relati, hoc quidem ordinarie procedere ajunt, eo quod illa ætas pluribus ſubjacere ſoleat incommodis, & natura tunc facile tum inedia, tum repletione graviter lædatur, & præcipitetur: nihilominus tenent, Sexagenarios non eſſe abſolute eximendos a Jejunio, dum conſtat non eſſe debiles, aut infirmos, ſed ſine damno jeiunare poſſunt. In dubio autem, an ſint robuſti & habiles ad jejunandum, fatentur omnes, ejuſmodi Senes non teneri jejunare: quia ſtante tali dubio, exponerent ſe periculo gravis incommodi.

64. Ad-

64. Addit citatus Sanchez, sententiam aliquorum, qui fœminas quinquagenarias ob fragilitatem sexus sui censent a Jejunio excusari, sicut viros sexagenarios, esse opinionem probabilem speculative loquendo, sed in praxi non tutam. Et revera, nisi alia corporis debilitas accedat, aut constet, talem personam viribus jam defecisse, eadem in praxi sequenda non est; imo ipsam omnino improbabilem censet Layman *c. n.* 2. §. *illud*.

65. CONCL. III. Ratione Pietatis excusantur a Jejunio, quicunque operibus præstantioribus, ac majoris momenti incumbunt, quæ una cum jejunio absque gravi incommodo perficere nequeunt; ut sunt opera Misericordiæ, tum corporalis, tum spiritualis; item opera Religionis, ut concionari, docere, Sacramenta administrare, ac hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia labor mentis, ipsiusque ingenii, etiam redundat in corpus, illud affligendo, atque extenuando. Deinde Ecclesia suo præcepto intendit promovere fideles ad opus bonum, non autem retrahere a meliori bono, seu operibus præstantioribus; ut sunt opera enumerata, & hujusmodi. Et hoc verum est, sive deinde opera illa gratis exhibeantur, sive ob mercedem.

66. Dicitur in Conclusione, *quæ absque gravi incommodo perficere nequeunt*. Nam secus dicendum, si opera illa sint facile compatibilia cum Jejunio: quod quidem in praxi dijudicandum erit juxta arbitrium viri prudentis, spectata talium operum qualitate, & attenta ipsius operantis complexione. Porro in dubio melius erit ad tollendos omnes scrupulos, ut Superior cum talibus dispenset: quia circa hoc regula certa & universalis assignari non potest, nisi quod lex Jejunii Ecclesiastici non obliget cum magna difficultate, res tota magis declaratur exemplis.

67. Sic excusantur Concionatores, qui prædicant integra Quadragesima, quia valde laborant: secus, si tantum semel prædicent, nisi multum debilitentur. Similiter Lectores, Confessarii, imo & Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii hujusmodi, qui in suo munere sunt assidui, atque cum magna mentis & ingenii occupatione per totum diem studiis, lectionibus, & compositionibus intenti existunt, adeo ut suum officium agere nequeant cum Jejunio, excusantur abeo: secus, si studium &c. sit leve. Et ita loquendo de aliis similibus.

68. CONCL. IV. Ratione necessitatis, sive laboris corporalis, excusantur a Jejunio, quotquot labore suo victitant, cum quo jejunium commode consistere non potest, quales sunt Agricolæ, & ferme Mechanici omnes. Neo refert, utrum sint pauperes, vel divites: quia hoc ipso quod, ex officio laborant, excusantur a Jejunio, si re ipsa laborem subeant; prout declarasse Eugenium IV. post alios refert Lessius *cit. c.* 2. *n.* 43. Accedit ratio: tum quia Ecclesia diebus jejunalibus nulli prohibet consueta servitia, & labores subire. Tum quia labor corporalis, si gravis sit & ferme continuus, valde corpus defatigat, ejusque vires extenuat, adeo ut laborantibus opus sit frequentiori cibo pro restauratione virium.

69. Dicitur, *& ferme Mechanici omnes*: Quia communiter excipiuntur pictores, quorum opus est ingenii potius, quam virium: item Sculptores, Sartores, & Barbitonsores, quorum labor, cum sit exiguus, per se loquendo non excusat a Jeiunio. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 30. Propositionem damnavit: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio*. Veruntamen in casibus particularibus attendendum, an non tales quandoque excusentur ex aliis titulis; utputa ratione paupertatis, si non habent alimentum sufficiens pro una competenti refectione; vel alicujus debilitatis adjunctæ, aut hujusmodi.

70. Ob eandem causam ordinarie excusantur a Jejunio itinerantes, præsertim pedites, si suscipiant longum iter, puta iter totius diei, vel iter quindecim, viginti, aut duodeviginti milliarum Italicorum, prout exemplificat Bonacina *nu.* 11. & Azorius *part.* 1. *lib.* 7. *c.* 17. *qu.* 9. hic enim censetur gravis labor intervenire. Secus dicendum, regulariter loquendo, de iis, qui equitando, vel curru vehendo, tale iter perficiunt: nam hoc genus itineris non ita defatigat. Unde & Alexander VII. sequentem inter alias Propositionem, ordine 31. damnavit: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant*. Quod si vero iter longius sit, aut probabile periculum subsit superventuræ debilitatis ob nimiam

cor-

corporis agitationem, etiam equitantes, vel curru vecti a lege Jejunii excuſabuntur. Et hiſce curru, aut equo iter agentibus, annumerandi videntur ii, qui per aquam ratibus, aut navibus vecti, itinera ſua neceſſaria perficiunt: nam ex una parte tales aqua vecti, non ita defatigari ſolent, ſicuti pedibus incedentes, ex altera vero parte etiam aquei humores multum moleſtant, atque extenuant corpus humanum, ejuſque vires debilitant. Quamquam in caſibus particularibus hoc ipſum penſata viæ diuturnitate, ac temporis, complexioniſque conditione, aliiſque circumſtantiis, pio proborum virorum judicio ſit dimetiendum.

71. Cæterum allatam doctrinam de itinerantibus non pauci Doctores intelligendam cenſent de itinere neceſſario, & quod commode differri non poteſt: unde & allata Propoſitio damnata habet annexam clauſulam illam: *Etiamſi iter neceſſarium non ſit*. Et quamvis Azorius *l. c.* aſſerat, eum, qui ludendo valde eſt defatigatus, adeo ut cibo ulteriori indigeat, tuto Jejunium ſolvere: mox tamen addit, ſi in fraudem legis ſe adeo quis ludendo defatigaverit, peccatum committi per hoc, quod abſque neceſſitate detur cauſa frangendi ex laſſitudine jejunium, licet ea jam data non amplius peccetur in ſolvendo jejunio.

72. CONCL. V. Qui Jejunium non ſervat, bona fide putans, ſe juſtam non jejunandi cauſam habere, non peccat, quamvis re ipſa non ſit juſta, & ſufficiens cauſa illa. Ita Reginaldus *l. c. n.* 222. Bonacina *punct. ult. n.* 20. & alii. Ratio eſt; quia bona fides eum excuſat.

73. Secus dicendum de eo, qui dubitat, an habeat juſtam cauſam non jejunandi: is enim tenetur jejunare. Ratio eſt: quia in dubio judicandum eſt pro poſſidente: ſed poſſeſſio ſtat pro lege Jejunii; ergo ſtante dubio Jejunium eſt obſervandum. Intellige, niſi a Superiore diſpenſetur cum ipſo in Jejunio, vel niſi is dubium practice deponat conſilio Confeſſarii, ſeu alterius viri probi & prudentis, aut alia ratione.

74. CONCL. VI. Supra recenſitis cauſis a Jejunio excuſantibus addi poteſt alia cauſa, magis tamen extrinſeca, videlicet legitima Superioris diſpenſatio. Ita omnes Doctores; & patet ex ipſa Eccleſiæ, non raro diſpenſantis, conſuetudine. Advertendum tamen quod diſpenſatione opus non ſit, quando neceſſitas eſt evidens, ſed ſolum, quando ea eſt dubia; idque ſive ad eſum carnium, ſive ad ſecundam tantum refectionem.

75. Porro, ut ejuſmodi diſpenſatio ſit valida & licita, requiritur cauſa rationabilis; id eſt, talis, quæ quidem ſufficiens videtur; adhuc tamen de ejus ſufficientia ad excuſandum a jejunio dubitatur, ideoque ad Superiorem recurritur, ut ipſius authoritate ſuppleatur, ſi quid deeſſet. Et quidem minor cauſa, eaque privata ſufficit, ut cum uno vel altero in lege Jejunii per authoritatem Superioris diſpenſetur, major vero, eaque publica, ut cum integra Communitate diſpenſari valeat.

76. Cæterum ejuſmodi Superior, habens legitimam facultatem diſpenſandi in lege Jejunii cum ſuis ſubditis, eſt Epiſcopus, aut Prælatus reſpectu ſuorum Religioſorum. Ratio eſt: quia ad Epiſcopum pertinet diſpenſatio Juris communis in illis caſibus, qui frequenter accidunt; idque tum ex præſumpta, & interpretativa voluntate Summi Pontificis, utpote ad quem ob caſuum frequentiam difficilis foret acceſſus pro obtinenda ſemper cirea Jejunium diſpenſatione; tum ex longeva conſuetudine, ac præſcriptione: alioquin certe Fidelium Communitati non eſſet ſufficienter proviſum. Et hæc eadem ratio militat de Prælatis Regularibus reſpectu ſuorum Religioſorum, utpote *in quos Eccleſiaſticam, & quaſi Epiſcopalem juriſdictionem obtinent*, ut dicitur *c. Abbates de Privileg. in 6.*

77. Addunt Doctores, etiam Parochos ex cauſa rationabili poſſe cum particularibus Parochianis diſpenſare in lege jejunii; etſi enim Parochi (imo & Epiſcopi) non habeant poteſtatem ſupra Jus commune, quo præceptum eſt jejunium, tamen ſive ex tacito conſenſu Pontificis, ſive ex longæva conſuetudine, & præſcriptione, eiſdem acquiſita eſt juriſdictio, & facultas iſta diſpenſandi. Et hoc quidem paſſim fatentur Doctores in caſibus illis, quando Epiſcopus eſt abſens, Imo etiam præſente Epiſcopo, utpote ad quem gravioribus negotiis implicatum non tam facilis patet aditus, præſertim hominibus vilioribus, ad obtinendam diſpenſationem, poſſe Parochum cum aliquibus in caſu particulari, atque ex juſta cauſa diſpenſare in lege jejunii, probabilius cenſet Maſtrius *l. c. n.* 26. cum aliis, quos allegat.

78. Quæres; an cauſæ, quæ juxta dicta excuſent a Jejunio Eccleſiaſtico, pariter excuſent a Jejunio ex Voto debito? Reſp. Affirmative, dummodo non conſtet de alia voventis intentione. Ita Sanchez *lib.* 4. *in Decal.*

Val. c. 11. n. 54. Bonacina *c. punct. ult. n. 4.* & alii. Ratio eſt: quia Votum eſt lex privata, quam ſibi quiſque ſponte imponit; ergo ſi non conſtet de alia voventis intentione, eſt interpretandum juxta diſpoſitionem aliarum legum circa eandem materiam, & conſequenter eædam cauſæ utrobique excuſabunt.

79. Additur notanter, *dummodo non conſtet de alia voventis intentione:* Alioquin enim hæc erunt attendenda: nam ſicut quis vovendo ſponte ſibi legem imponit, ita ſtrictiorem, ſi voluerit, imponere valebit. Sic poteſt adoleſcens ex Voto obligari ad Jejunium ante vigeſimum primum ætatis annum, ut dictum *n.* 44.

80. Deinde loquendo de FF. Minoribus, ex vi Regulæ ipſorum major requiritur neceſſitas, ut jejunare non teneantur, in jejuniis Regulæ, quam in jejunii Eccleſiæ; nam ad excuſandum in jejuniis Eccleſiæ, non requiritur niſi probabilis neceſſitas; ſed in jejuniis Regulæ requiritur manifeſta, ut patet ex *c. 3. Regula* ibi: *Tempore vero manifeſtæ neceſſitatis non teneantur Fratres jejunio corporali:* ac notat Petrus Marchantius *ibid. q. 3.* & alii Expoſitores, quidquid nonnulli contradicant.

DISTINCTIO III.

De quarto, & quinto Præcepto Eccleſiæ, ſive de Annua Confeſſione, & Communione Paſchali.

QUÆSTIO I.

Quid ſit, & quo Jure, ac quando obliget Confeſſio Sacramentalis?

SUMMARIUM.

1 *Quartum Eccleſiæ Præceptum quale?*
2 *Confeſſio Sacramentalis, quid?*
3 *Ea jure Divino neceſſaria eſt omnibus peccatum mortale committentibus poſt Baptiſmum.*
4 *Probatur hoc ulterius.*
5 *Præceptum Confeſſionis non ſtatim obligat poſt peccatum mortale.*
6 *Quid, ſi ſubſit periculum oblivionis peccatorum?*
7 *Conſultiſſimum eſt illico poſt Peccatum agere pœnitentiam; cur?*
(a) Ut dictum Tract. 1. Diſt. 2. n. 46.
8 *Peccator non diu moraliter evitat novum peccatum.*
9 *Præceptum Confeſſionis obligat in mortis articulo vel periculo.*
10 *Corollaria.*
11 *Jure Divino obligat etiam quandoque extra mortis articulum.*
12 *Hinc merito Eccleſia præcipit Confeſſionem annuam.*

1. QUartum Eccleſiæ Præceptum ſequentibus verbis comprehenditur: *Peccata tua Sacerdoti proprio annis ſingulis confitere.* De quo in Concilio Generali Lateranenſi, ſeu Innocentio III. celebrato, & refertur *c. Omnis utriuſque ſexus, de Panitentiis & remiſſionibus*, ſic ſtatutum habetur: *Omnis utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua peccata ſaltem ſemel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti: & injunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere:* Quod præceptum Eccleſiaſticum ut clarius intelligatur, nonnulla præmittenda videntur: hinc ſit.

1. CONCL. I. *Confeſſio Sacramentalis* eſt accuſatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ita in re communis. Et quidem ly *accuſatio*, ſtat loco generis, reliqua ponuntur loco differentiæ. Porro per ly *ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium*, deputatur finis, ob quem fieri debet Confeſſio Sacramentalis, qui eſt conſecutio veniæ, ac remiſſio peccatorum obtinenda virtute Clavium; id eſt, virtute Sacramentalis abſolutionis, a Sacerdote legitimam juriſdictionem habente ſuper confitentem prolatæ. Juxta quod Chriſtus *Joan.* 20. dixit Apoſtolis, eorumque legitimis Succeſſoribus; *Accipite Spiritum Sanctum, quorum,*

tum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.

3. CONCL. II. Confeſſio Sacramentalis eſt a Chriſto Domino inſtituta, & omnibus conſcientiam peccati mortalis poſt Baptiſmum commiſſi habentibus jure Divino neceſſaria. Ita omnes Catholici, eſtque noviſſime definitum in Concilio Trident. *Seſſ.* 14. *Can.* 6. ibi: *Si quis negaverit, Confeſſionem Sacramentalem vel inſtitutam, vel ad ſalutem neceſſariam eſſe jure Divino; aut dixerit, modum ſecrete confitendi ſoli Sacerdoti, quem Eccleſia Catholica ab initio ſemper obſervavit, & obſervat, alienum eſſe ab inſtitutione & mandato Chriſti, & inventum eſſe humanum, anathema ſit.* Et *cit. Seſſ.* 14. *c.* 5. ſic habetur: *Ex inſtitutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, univerſa Eccleſia ſemper intellexit, inſtitutam etiam eſſe a Domino integram peccatorum Confeſſionem, & omnibus poſt Baptiſmum lapſis jure Divino neceſſariam exiſtere.*

4. Eadem Catholica Veritas præter continuam traditionem, atque perpetuum ſenſum Eccleſiæ, deſumitur ex citatis verbis Chriſti *Joan.* 20. *Quorum remiſeritis peccata.* Siquidem, ut argumentatur Doctor Subtilis 4. *diſt.* 17. *q. un.* & declarat Concilium Trident. *c.* 5. per dicta verba Chriſtus conſtituit Apoſtolos, eorumque Succeſſores Sacerdotes, ſuos Vicarios, tanquam Judices habentes poteſtatem remittendi & retinendi peccata, in quæ Chriſti Fideles ceciderint. Patet autem, Sacerdotes judicium hoc incognita cauſa exercere non poſſe, neque ſervare æquitatem in imponendis pœnis pro ipſis peccatis, ſi in genere dumtaxat, & non etiam in ſpecie, ac ſingillatim oporteret pœnitentes ſua peccata confiteri.

5. CONCL. III. Dictum præceptum Confeſſionis Sacramentalis non ſtatim obligat, cum quis in peccatum mortale lapſus eſt. Ita communis, intelligendo tamen hoc ſalvis iis quæ in ſequentibus concluſionibus dicentur. Ratio eſt: quia præceptum Confeſſionis eſt affirmativum, quod obligat non pro ſemper, ſed ſolum pro determinato tempore.

6. Neque obſtat, quod niſi quis illico confiteatur, incidat in periculum obliviſcendi peccatorum commiſſorum. Reſp. enim cum Layman *lib.* 5. *tract.* 5. *c.* 5. *n.* 4. & aliis, adhuc ejuſmodi peccatori oblivioſo non incumbere obligationem illico confitendi, vel peccata ſua ſcriptis anotandi, cum nullo jure id expreſſum reperiatur. Quinimo non tenemur confiteri niſi ea peccata, quorum poſt diligentem diſcuſſionem habemus conſcientiam, ut fatetur Concilium Trid. *Seſſ.* 14. *c.* 5. & *Can.* 7. Quo facto, licet quorundam habeatur inculpata oblivio; adhuc eadem virtute Sacramenti remittuntur ſaltem indirecte.

7. Interim tamen conſultiſſimum eſt, omnibuſque vel maxime ſuadendum, poſt admiſſum peccatum mortale quam citiſſime per veram contritionem ad Deum converti, imo etiam data opportunitate ad Sacramentum Pœnitentiæ per doloroſam peccati Confeſſionem properare. Idque tum ad citius conſequendam gratiam, atque amicitiam Divinam, evitandumque periculum damnationis æternæ: tum ut opera noſtra bona (quæ, ſi fiant in ſtatu peccati mortalis, ſunt mortua, (a) neque meritoria augmenti gratiæ cæleſtis) hac ratione coram Deo meritoria evadant.

8. Accedit alia ratio: quia moraliter loquendo, & regulariter, nemo conſtitutus in peccato mortali diu obſervat totam legem ac evitat novum peccatum mortale; nam ut, dicitur *Pſalm.* 41. *Abyſſus abyſſum invocat.* Et S. Gregorius *lib.* 1. *Homil.* 11. *in Ezechielem*, ait: *Peccatum quod per pœnitentiam non deletur, mox ſuo pondere in aliud trahit.*

9. CONCL. IV. Dictum præceptum Divinum de facienda Confeſſione Sacramentali vel maxime obligat in articulo mortis, nec non & in probabili periculo ipſius. Ita communis. Ratio eſt: quia non eſt aſſignabile aliud tempus, in quo hoc præceptum Divinum potius obliget, quam in mortis articulo a quo pendet tota æternitas. Accedit: quia ſi tunc hoc præceptum non adimpleatur, id amplius ſecuta morte adimpleri non poterit.

10. Et conformiter dictis inferunt Doctores, quod non ſolum in infirmitate lethali teneatur quis ad Confeſſionem Sacramentalem, ſed etiam in quolibet probabili periculo mortis; id eſt, tunc, quando quis aggreditur actus arduos, in quibus veriſimile eſt, quod mors immineat: ut in bello mortali, in naufragio, & hujuſmodi, prout exemplificat Scotus *c. diſt.* 17. §. *de ſecundo.* His addunt Summiſtæ fœminas primo parturientes, & quæ alias maximam in partu difficultatem expertæ ſunt: ſiquidem de hujuſmodi probabili periculo mortis æquæ militant rationes proxime allatæ. Et per hoc patet altera pars Concluſionis.

11. CONCL. V. Etiam quandoque per vitæ decurſum, atque extra articulum mortis, præceptum divinum Confeſſionis Sacramentalis

talis obligat omnes Fideles, conscientiam peccati mortalis habentes: quod præceptum ut a Populo Christiano generalius observaretur, optime Ecclesia in Concilio Lateranensi (*n.* 1. relato) præcepit, ut Fideles singulis annis saltem semel confiteantur. Ita præter communem Theologorum, docet Concilium Trid. *sess.* 14. *c.* 5. Ubi refellens inanem eorum calumniam, qui Confessionem a Divino mandato alienam, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse docere non verebantur, loquitur in hæc verba: *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod Jure Divino necessarium & institutum esse intellexerat; sed ut præceptum Confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.*

12. Ex quo clare sequitur, quod Ecclesia semper intellexerit, præceptum Confessionis quandoque extra mortis periculum obligare Jure Divino: quamvis, cum tempus illud non fuerit determinatum a Christo Domino, Ecclesia pie salubriterque, atque cum ingenti animarum fructu statuerit, ut præceptum illud ab omnibus Fidelibus impleatur singulis saltem annis; sicque tempus implendi præceptum istud Divinum determinavit.

QUÆSTIO II.

Quomodo Præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obliget?

SUMMARIUM.

13 *Præceptum annuæ Confessionis, quos obliget? An sit præcepta Confessio venialium.*
14 *Quid agendum habendi sola venialia?*
15 *Confessio communiter fit in Paschate, etsi sufficeret semel in anno confiteri.*
(b) Ac refertur supra n. 1.
16 *Solvitur instantia.*
(c) Tract. 14. dist. 2. q. 3. Concl. 3.
17 *In Paschate non confessus tenetur confiteri per annum.*
18 *Quid de confesso sola venialia, si postea peccet mortaliter?*
19 *Annus, quomodo sit computandus?*
20 *Præcepto Ecclesiastico non satisfit per Confessionem scienter invalidam.*
21 *Pueri quando teneantur ad Confessionem?*
22 *Circa pueros in praxi quid observandum.*
23 *Præsertim a Confessario?*
24 *Alia a Confessario observanda.*

13. CONCL. I. Præceptum Ecclesiastici cum annuæ Confessionis obligat omnes Fideles conscientiam peccati mortalis habentes, eosque solos. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia Ecclesia non præcipit Confessionem peccatorum dumtaxat venialium. Tum quia hæc multis aliis remediis expiari possunt, ut fatetur Concilium Trid. *c. sess.* 14. *c.* 5. Tum quia præceptum istud Ecclesiasticum, est determinatio præcepti Divini: atqui hoc est de peccatis dumtaxat mortalibus; ergo & illud.

14. Notant tamen Doctores, ex consuetudine Ecclesiarum, atque ad avertendum scandalum, receptum esse, ut Fideles omnes ante Communionem Paschalem Sacerdoti proprio se sistant, & si mortaliter nunquam se peccasse asseverent, super ea re Confessarii judicio se subjiciant. Quinimo in praxi utilissimum erit, etiam sola venialia confiteri, propter uberes ex Sacramento Pœnitentiæ fructus provenientes.

15. CONCL. II. Quamvis ad satisfaciendum præcepto Ecclesiastico sufficiat semel in anno confiteri, nihilominus isthæc Confessio communiter in Paschate fieri, atque Communioni Paschati præmitti solet. Ita communior, & probabilior Doctorum, nonnullis exceptis, qui volunt, præceptum Confessionis per se obligare in Paschate, & non tantum per accidens ratione Communionis Paschalis. Prior pars desumitur ex Concilio Lateranensi *c. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remiss.* (b) ubi plus non requiritur, quam ut *omnis fidelis omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur*: quæ verba, nisi quis vim inferat, intelliguntur de toto tempore a principio usque ad finem anni, prout argumentatur Lugo *disp.* 15. *de Sacr. Pœnit. sect.* 8. *n.* 157.

16. Nec obstat communis consuetudo confitendi in Paschate, & quod tunc in plerisque locis soleat exigi testimonium Confessionis Paschalis; simulque, quod in *Extrav. vices illius, de Tregua & pace* dicatur: *De jure tenetur Parochianus saltem in Paschate proprio confiteri Sacerdoti.* Resp. enim, hoc totum fieri per accidens, & ratione Communionis Paschalis; sive, quia tunc urget præceptum sumendi Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, cujus dignæ perceptioni, habita copia Confessarii, præmittenda est confessio Sacra-

cramentalis, nec ſufficit ſola Contritio de commiſſo peccato mortali; prout declaravit Concilium Trid. *Seſſ. 13. c. 7.* & amplius ſuo loco (c) dicetur. Et per hoc patet altera pars Concluſionis.

17. Infertur proinde, quod ſi quis ſive culpabiliter, ſive ob legitimum impedimentum, in Paſchate non eſt confeſſus, is poſtmodum per anni decurſum confiteri teneatur: quia toto anno urget hoc præceptum, neque illud eſt affixum tempori Paſchali, ita ut cum illo tranſeat, ſicut tranſit obligatio audiendi Miſſam die Feſto.

18. Infertur ſecundo, quod is, qui Tempore Paſchali confeſſus eſt ſola venialia, teneatur adhuc confiteri mortale, tunc invincibiliter omiſſum. Quin etiam obſervat Lugo *loc. cit. n. 126.* quod ſi quis per totum annum frequenter confiteatur ſola venialia, quæ habet, & circa finem anni peccet mortaliter, obligetur hoc præcepto ad confitendum eodem adhuc anno illud peccatum mortale. Siquidem Eccleſia præcepit dumtaxat Confeſſionem mortalium ſemel in anno peragendam, qualem in caſu quis necdum feciſſe ſupponitur.

19. Quæres autem: quomodo annus iſte ſit computandus? Reſp. duos dicendi modos cæteris eſſe probabiliores. Primus eſt eorum Theologorum, qui putant, annum eſſe computandum a die primo Januarii, & deinceps uſque ad initium ſequentis anni; cum iſto die communiter cenſeatur novus annus incipere, & prior deſinere. Secundus dicendi modus eſt illorum, qui aſſerunt, annum computandum eſſe a Paſchate in Paſcha, intelligendo per Paſcha omnes illos dies, in quibus poteſt impleri præceptum Communionis Paſchalis. Et huic computationi conſonat praxis, atque communior ſenſus Fidelium, arbitrantium, ſe dicto præcepto Eccleſiaſtico ſatisfeciſſe, poſtquam Paſchali Tempore confeſſi ſunt: quamvis etiam pro tunc, juxta computum prioris ſententiæ, ſemel in anno confeſſi intelligantur. Unde patet, quod præſens quæſtio in praxi parum urgeat.

20. CONCL. III. Præcepto Eccleſiaſtico annuæ Confeſſionis non ſatisfit per Confeſſionem ſacrilegam, & ſcienter invalidam. Ita nunc pro certo tenendum nam oppoſitam quorundam ſententiam rejecit Alexander VII. dum ſequentem inter alias Propoſitionem; ordine 14. condemnavit: *Qui facit Confeſſionem voluntarie nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.* Accedit ratio. Tum quia, qui voluntarie facit Confeſſionem invalidam, revera non recipit Sacramentum Pœnitentiæ cum ad hoc neceſſario requiratur vera, integra, & doloroſa Confeſſio. Tum quia Chriſtus, & Eccleſia, præcepit talem Confeſſionem; quæ conducibilis eſt ad conſequendam remiſſionem peccatorum virtute Sacramenti Pœnitentiæ: atqui talis non eſt Confeſſio voluntarie nulla, & ſacrilega; ergo.

21. Quæres quandonam teneantur Pueri ad Confeſſionem annuam? Reſp. Eos teneri poſtquam ad annos diſcretionis pervenerunt, ſemelque in peccatum mortale lapſi ſunt. Ratio eſt clara: quia nullum eſt præceptum; ne quidem Eccleſiaſticum, confitendi ſola venialia.

22. Interim tamen, cum parentibus, vel præceptoribus, de primo peccato mortali puerorum conſtare nequeat, omnino conſultum eſt, atque in praxi neceſſarium, ipſos tempeſtive de neceſſariis ad Confeſſionem requiſitis inſtruere, atque poſt aſſecutos annos diſcretionis ad Confeſſionem mittere, ut eidem paulatim aſſueſcant, atque (ſi opus fuerit) præcepto Eccleſiaſtico ſatisfaciant.

23. Confeſſarius autem, utrum hujuſmodi Pueri, vel Puellæ ſint capaces abſolutionis, dijudicare debebit; non quidem ex ſola ætate, num videlicet ſeptennium impleverint (quamvis poſt illam ætatem de uſu rationis præſumptio eſſe ſoleat *arg. c. Litteras de Deſponſat. impub.*) ſed multo magis ex ingenii, atque educationis qualitate: multi enim poſt eam ætatem primum, aliqui vero citius conſequuntur ſufficientem uſum rationis, ut non ſolum peccati venialis, ſed etiam mortalis capaces exiſtant.

24. Inſuper, poſtquam Confeſſarius circumſtantiis conſideratis judicavit, Puerum vere ac deliberate peccaſſe, ſive mortaliter, ſive ſaltem venialiter, conſiderare debebit; utrum ille de peccato doleat; & quidem ex motivo non mere humano, utputa; quia a patre caſtigatus fuit, ſed ex motivo ſupernaturali per fidem cognito, videlicet propter offenſam Dei, metum pœnæ æternæ, aut Purgatorii, vel turpitudinem peccati. Sunt enim aliqui adeo natura vagi, ut licet ſatis diſpoſiti fuerint ad peccatum, non tamen diſpoſiti ſint ad dolorem ſupernaturalem eliciendum: qui proinde vel prius per Confeſſarium diſponendi ſunt, vel ſi id tam cito fieri nequeat, eiſdem, dummodo necdum mortaliter peccaverint, oratio quaſi loco pœnitentiæ imponatur, & benedictio (nondum vero abſolutio) Cruce ſuper eos formata impertiatur. Quod ſi vero omnibus conſi-

de-

deratis adhuc dubium remaneat de Pueri capacitate, tunc absolutio dari poterit sub conditione: *Si es capax, ego te absolvo &c.* Imo talis in mortis articulo sic absolvi debebit. Layman *lib. 5. tract. 5. c. 5. n. 7.* & alii.

QUÆSTIO III.

An, & quæ sit Obligatio Juris tum Divini, tum Ecclesiastici, sumendi Eucharistiam?

SUMMARIUM.

25 *Quintum Ecclesiæ Præceptum, quod?*
26 *Jure Divino tenentur fideles sumere SS. Eucharistiam, & quidem sæpius.*
27 *Tempus hujus obligationis determinavit Ecclesia, præcipiendo Communionem Paschalem.*
28 *Huic præcepto non satisfit per Communionem sacrilegam.*
(d) Tract. 2. Dist. 1. n. 48. & seqq.
29 *Corollarium.*
30 *Ad S. Communionem requiritur jejunium naturale.*
31 32 33 *Istud jejunium declaratur per Rubricas Missalis.*
34 *In periculo mortis potest sumi Eucharistia a non jejunio.*
35 *Et sæpius per modum viatici.*
36 *An, qui mane communicavit sanus, teneatur, vel possit communicari per modum Viatici.*

25. QUintum Ecclesiæ præceptum hisce verbis exprimi solet: *sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschæ sumito.* Et hoc præceptum Ecclesiasticum habetur in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, atque refertur *cit. c. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remiss.* ibi: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistia Sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin, & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.* Hæc ibi: Quod, ut melius intelligatur, præmittendo nonnulla de præcepto Juris Divini, sit.

26. CONCL. I. Extat præceptum divinum, obligans omnes Fideles adultos, sumendi SS. Eucharistiam, non tantum in articulo mortis per modum Viatici, sed etiam ante illud periculum, & quidem sæpius in vita. Ita communis; atque desumitur ex verbis Christi, *Joan. 6. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* cum concordantiis. Accedit ratio: quia Eucharistiæ Sacramentum a Christo Domino institutum fuit per modum alimenti spiritualis; ergo non minus, atque alimentum corporale, sæpius in vita sumendum est ad reficiendas vires animæ.

27. CONCL. II. Etsi præceptum Divinum sæpius per vitæ decursum per se obliget Fideles adultos ad sumendam SS. Eucharistiam nihilominus ejusmodi tempora non possunt generatim determinari, sed definienda sunt prudenti judicio, ita tamen, ut Sacra Communio non nimium differatur: unde, ut huic præcepto Divino generaliter, atque majori cum fructu animarum satisfiat, Sancta Mater Ecclesia pie admodum præcepit, ut Fideles post annos discretionis ad minus in Paschate Sacramentum Eucharistiæ reverenter suscipiant. Ita communis; & patet ex Concilio Lateranensi *n.* 25. allegato.

28. CONCL. III. Huic præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis non satisfit per indignam hujus sanctissimi Sacramenti susceptionem. Ita defacto indubitanter tenendum, quidquid nonnulli olim in contrarium scripserint. Siquidem novissime Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 55. damnavit: *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.* Et merito: quia Ecclesia in citato Concilio Generali præcepit, ut fideles suscipiant *reverenter* in Paschate Eucharistiæ Sacramentum: atqui hoc non fit per sacrilegam Communionem; ergo. Accedit, quod Ecclesia saltem indirecte, & concomitanter possit præcipere actus internos, prout suo loco (d) jam dictum.

29. Et hinc indigne communicans in Paschate, non solum peccat gravissime contra præceptum Divinum, sacrilege istud SS. Sacramentum sumendo; sed etiam contra præceptum Ecclesiasticum, non reverenter suscipiendo Communionem Paschalem, ac proinde tenetur iterum, & digne communicare.

30. CONCL. IV. Ad recipiendum digne Sacramentum Eucharistiæ, extra mortis articulum, Jure Ecclesiastico requiritur, ut quis a media nocte illius diei sit jejunus jejunio naturali. Ita communis; & habetur

c. Su-

c. Sacramenta de Conſec. diſt. 1. & c. Nihil 7. q. 1. cum concordantiis.

31. Porro in praxi, quantum ad propoſitum, bene notanda ſunt verba Rubricarum Miſſalis Romani. *Tit. 9. De defectibus diſpoſitionis Corporis.* Ita ſtatuentium: *Si quis non eſt jejunus poſt mediam noctem, etiam poſt ſumptionem ſolius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non poteſt communicare, nec celebrare.*

32. *Si autem ante mediam noctem cibum, aut potum ſumpſerit, etiamſi poſtmodum non dormierit, nec ſit digeſtus, non peccat: ſed ob perturbationem mentis, ex qua devotio tollitur, conſulitur aliquando abſtinendum.*

33. *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem; Cum non transglutiantur per modum cibi, ſed per modum ſalivæ. Idem dicendum ſi lavando os deglutiatur ſtilla aquæ præter intentionem.* Hactenus Rubricæ.

34. CONCL. V. Nihilominus in articulo mortis, cum tunc urgeat vel maxime præceptum Divinum ſumendi Euchariſtiam, poteſt etiam non jejuno hoc Sacramentum porrigi per modum Viatici. Ita communis Doctorum, extendentium hoc pariter ob probabile periculum mortis; & conſtat ex praxi, & conſuetudine Eccleſiæ.

35. Addunt Doctores, quod qui in ejuſmodi articulo mortis Sacram Synaxin recepit perſeverante morbo, atque eodem periculo, poſſit iterum atque ſæpius communicari per modum Viatici: quia moriturus valde indiget hoc alimento animæ ad vincendas tentationes tunc temporis magis occurrentes, & ſuperanda pericula peccandi.

36. Num autem moribundus, qui mane communicaverat ſanus, debeat, vel poſſit eodem adhuc die ſumere Euchariſtiam per modum Viatici, variant Doctores; prout videre eſt apud Gobat *tract. 4. Theol. Exper. n. 174. & ſeq.* Qui poſtmodum recte negat, exiſtentem in tali caſu obligari ad denuo communicandum eodem die. Deinde aſſerit, probabilius eſſe, quod ne quidem liceat: etſi nihilominus probabile ſit, quod liceat.

QUÆSTIO IV.

Varia Quæſita circa ſumptionem Sacramenti Euchariſtiæ ſolvuntur?

SUMMARIUM.

37 *An, qui Communionem Paſchalem non peregit, teneatur eam compenſare?*
38 *Sententia affirmativa eſt probabilior.*
39 *Ubi peragenda Communio Paſchalis?*
40 *Quid de Peregrinis, vagis &c.*
41 *Sacerdotes, an tempore Paſchali debeant communicare in propria Parochia?*
42 *Parvuli ante uſum rationis non tenentur communicare.*
43 *Quando obligentur pueri ad Communionem Paſchalem? Praxis circa hoc.*
44 *Mutis & ſurdis a nativitate, qua Sacramenta poſſint miniſtrari?*
45 *An etiam Sacramentum Euchariſtiæ?*
46 *Energumenis, & epilepticis, an poſſit Euchariſtia miniſtrari?*
47 *Quæ ſint pœnæ non communicantium in Paſchate?*
48 *An aliquando poſſit differri Communio ultra tempus Paſchale.*
49 *Quid, ſi quis prævideat impedimentum communicandi tempore Paſchali?*

37. QUæritur I. An, qui Communionem Paſchalem culpabiliter, vel juſto impedimento detentus non peregit, teneatur eandem proxime compenſare? Ratio dubitandi deſumitur ex Concilio Lateranenſi &c. *c. Omnis utriuſque ſexus n. 25.* relato, ubi præcipitur *ſuſcipi Euchariſtiæ Sacramentum in Paſcha*: ac proinde videtur hoc præceptum eſſe affixum ipſi Tempori Paſchali, non minus, ac præcepta Feſtorum, Jejuniorum, atque Horarum Canonicarum, ſunt affixa certis diebus; ergo ſicuti hæc illis diebus culpabiliter, vel inculpabiliter omiſſa, non neceſſario compenſanda ſunt aliis diebus, ita & de præcepto Eccleſiaſtico Communionis Paſchalis videtur dicendum. Et ita ſentiunt non pauci Doctores, uti videre eſt apud Lugonem *diſp. 16. de Euchariſtia ſect. 4.* Aliqui vero diſtinguunt inter Communionem Paſchalem culpabiliter omiſſam, vel inculpabiliter; & hanc quidem compenſandam cenſent, non illam.

38. Verum affirmativa ſententia, aſſerens indiſtincte; Communionem Paſchalem poſt-

poſtmodum eo anno compenſandam eſſe, communior & probabilior eſt, quam tenet Lugo *loc. cit.* Maſtrius *diſp. 12. Theol. Moral. num. 54.* Sannig *diſt. 4. de Euchariſtia quæſt. 31. num. 15.* Layman, Gobat, Sylveſter, & alii. Ratio eſt: quia hoc præceptum non eſt preciſe affixum Temporî Paſchali. ſicuti præceptum jejunandi, vel audiendi Miſſam tali diei. Siquidem præceptum Communionis Paſchalis non eſt ſimpliciter unum (prout fit in aliis allatis) ſed continet virtualiter duo præcepta; unum Communionis, ſaltem ſemel in anno peragendæ, ut ſatisfiat præcepto Divino ſumendi Euchariſtiam; alterum communicandi in Paſchate, ob venerationem hujus Solemnitatis: ergo, quamvis expiret hoc præceptum quoad ſecundum lapſum Temporis Paſchalis, non tamen quoad primum. Et per hoc patet ad rationem dubitandi *n. prac.* allatam.

39. Quæritur II. Ubinam Communio Paſchalis ſit peragenda? Reſponſ. eam peragendam in propria Eccleſia Parochiali; niſi adſit expreſſus, vel tacitus, aut ſaltem rationabiliter præſumptus conſenſus proprii Parochi, vel ejus Superioris, ad alibi communicandum. Ita Herincx *diſp. 6. num. 39. de Euchariſtia.* Rodriquez, & alii: idque deſumitur ex *cit. c. Omnis utriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ.* juncta communi praxi Eccleſiæ, & conſenſu Doctorum. Unde ſic ejuſmodi licentia alibi communicans, juxta Bonacinam *diſp. 4. de Sacramentis, quæſt. 7. punct. 2. nu. 7.* Paulum, & alios, non ſatisfacit præcepto. Verum rigor iſte procedit, quando ne quidem tacitus, aut ſaltem rationabiliter præſumptus conſenſus proprii Parochi, vel ejus Superioris adeſt: nam quando talis perſonæ qualitas, tempus, vel aliæ cauſæ concurrunt, ut arbitrio prudentis viri credatur fore contentus Parochus, ſi quis alibi communicet, ſatisfiet præcepto Eccleſiaſtico; nec erit peccatum mortale, recipere Euchariſtiam extra propriam Parochiam; quia tunc non miniſtraretur ſine juriſdictione, cum adeſſet ſaltem tacita proprii Parochi licentia, Baſſæus *in Supplemento, verſ. Communio, n. 3.*

40. Excipiuntur etiam Peregrini, Vagi, & illi, qui extra propriam Parochiam tunc exiſtentes, ad ipſam commode accedere nequeunt: nam tales poſſunt Tempore Paſchali in Parochia, in qua degunt, Euchariſtiam ſumere, imo & in Eccleſiis Regularium, Baſſæus *verſ. Communio Sacram. nu. 11.* & alii. Idem communiter tenent Doctores de ſervis Religioſorum, qui degunt in Monaſteriis, vel aliis locis a cura Parochorum exemptis.

41. Inſuper Sacerdotes ſatisfaciunt integre præcepto Eccleſiæ, ubicunque tandem celebrent Tempore Paſchali: ſecus, ſi communicent more Laicorum. Diſparitas eſt: quia præceptum ſumendi Sacram Synaxin in propria Parochia, ex recepta conſuetudine extenditur ad eos, qui Euchariſtiam ab alio ſumunt, volendo, ut Oves a Paſtore proprio paſcantur: non vero ad illos, qui celebrando ſeipſos communicant. Bonacina *cit. diſp. 4. q. 7. punct. 2. n. 7.* Gobat *loc. cit. n. 74.* & alii.

42. Quæritur III. An, & quando Pueri teneantur præcepto Communionis Paſchalis? Reſp. I. Certum eſt parvulos uſu rationis carentes, nulla obligari neceſſitate ad Sacramentalem Communionem. Ita declarat Concilium Trid. *Seſſ. 21. cap. 4.* bene ſubjungens: *Neque ideo tamen damnanda eſt Antiquitas, ſi eum morem in quibuſdam locis aliquando ſervavit.* Ratio eſt. Tum quia parvuli ſunt incapaces præcepti. Tum quia ipſi non norunt debita cum reverentia hoc Sanctiſſimum Sacramentum ſuſcipere: qua de cauſa mos ille Antiquitatis miniſtrandi parvulis Euchariſtiam, poſtmodum authoritate Eccleſiæ ſublatus fuit.

43. Reſp. II. Tunc Pueri obligantur præcepto Eccleſiaſtico Communionis Paſchalis, quando *ad annos diſcretionis pervenerunt*; prout loquitur Concilium Lateranenſe *n. 25.* relatum. Cæterum, quando cenſendus ſit puer attigiſſe annos diſcretionis, ex actionibus rationalibus ipſius, cæteriſque circumſtantiis, prudenti judicio parentum, & vel maxime Confeſſariorum, diſcernendum eſt; cum alii citius, alii tardius ſufficientem rationis uſum, & ſpiritualium rerum intelligentiam aſſequantur. Praxis autem obtinuit, ut octennes & novennes non compellantur ad Sacram Synaxin; atque inſuper Gobat *tract. 4. Theol. Exper. n. 88.* poſt Suarez, & alios, notat, poſſe differri Communionem Paſchalem in unum alterumve annum, poſtquam puer eſt ſatis intelligens rerum ad illam rite obeundam ſpectantium.

44. Quæritur IV. Utrum mutis & ſurdis a nativitate ſit porrigendum Euchariſtiæ

Sacramentum, non minus, ac alia Sacramenta? Et additur, *non minus, ac alia Sacramenta*: Nam certum eſt, poſſe ejuſmodi ſurdo & muto, ſi cæteroquin non appareat indiſpoſitus, miniſtrari Sacramentum Baptiſmi & Confirmationis, atque in articulo mortis extremam Unctionem. Deinde poteſt ipſi miniſtrari Sacramentum Pœnitentiæ, dummodo is, in quantum valet, ſignis ac nutibus peccata ſua confiteatur: nam in caſu tantæ impotentiæ ſufficere Confeſſionem per ſigna & nutus, paſſim fatentur Doctores. Inſuper cum ad Matrimonium contrahendum non requirantur certa verba, ſed ſufficiat ſolus conſenſus contrahentium exterius expreſſius, poteſt mutus & ſurdus, ſi velit, atque inveniat aliquam volentem, matrimonium contrahere: *Cum, quod verbis non poteſt, ſignis valeat declarare*, ut habetur *cap. Cum apud de Sponſal.* Sanchez *lib. 1. de Matrim. diſp. 8. num. 12.* & alii. Verum de Sacramento Euchariſtiæ loquendo.

45. Reſp. Poteſt ejuſmodi ſurdo & muto etiam miniſtrari Sacramentum Euchariſtiæ, præſertim tempore Paſchali, atque in articulo mortis; dummodo aliunde non appareat indiſpoſitus. Ita Abbas Panormitanus *in cap. Cum apud, de Sponſalibus*, Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 4. num. 5.* & alii. Quinimo, ſi diſcretio talium ſit maturior & perfectior, poſſe ipſis SS. Euchariſtiam ſæpius miniſtrari, utputa in Feſtis ſolemnioribus, cenſet Herincx *cit. diſp. 6. quæſt. 2. num. 16.* Ratio eſt: quia tales muti & ſurdi ita quandoque ſunt perſpicacis & acuti ingenii, ut multa explicatu difficilia ex ſignis & nutibus facile percipiant, & viciſſim manifeſtent; ergo viſa aliorum Fidelium ad Sacram Synaxin accedentium devotione, facile diſtinguere valent Cibum iſtum Angelicum a profano, accedente ſimul interiori illuſtratione Spiritus Sancti: & conſequenter, ſtantibus præmiſſis, poterit ipſis, utpote viatoribus, miniſtrari *Panis Angelorum, Factus cibus Viatorum.*

46. Porro quæ hactenus dicta ſunt de mutis & ſurdis, longe magis locum habent in Energumenis (hoc eſt, a dœmone obſeſſis) epilepticis, & aliis infirmis, qui proinde non ſolum in Paſchate, ac mortis articulo, verum & aliis temporibus rite communicantur; dummodo Sacram Euchariſtiam abſque irreverentia ſumere poſſint, & cæteroquin indiſpoſiti non appareant.

47. Quæritur V. Quænam ſint pœnæ non communicantium in Paſchate? Reſp. Tales & vivi ingreſſu Eccleſiæ arcendi ſunt, & mortui Eccleſiaſtica Sepultura privandi. Ita enim ſtatuitur in Concilio Lateranenſi, & *cap. Omnis utriuſque ſexus, de Pœnitent. & remiſſion. n. 45.* relato: quamvis hæ pœnæ non ipſo jure incurrantur, ſed primum per ſententiam Judicis infligendæ ſint, prout colligitur ex contextu illorum verborum, & tenet communis.

48. Quæritur VI. An aliquando licite poſſit differri Sacra Communio ultra tempus Paſchale? Reſp. Id fieri poſſe ob aliquam rationabilem cauſam, atque accedente conſilio proprii Sacerdotis; prout patet ex verbis Concilii Lateranenſis, *cit. num. 25.* relatis. Cæterum per proprium Sacerdotem, de cujus conſilio poſſit differri Communio Paſchalis, non ſolum intelligitur proprius Parochus, aut ejus Superior, ſed etiam Confeſſarius, qui eo tempore Confeſſionem pœnitentis excipere poteſt: cenſetur enim ad hoc a propriis animarum Paſtoribus eo ipſo delegatus, quod poteſtatem acceperit Confeſſiones excipiendi. Herincx *loc. cit. n. 38.*

49. Et conformiter dictis reſponderi poterit ad illud dubium, an prævidens ſibi futurum impedimentum communicandi Tempore Paſchali, teneatur prævenire, & prius communicare? Etſi enim quoad hoc ſint diverſæ Doctorum ſententiæ, quorum aliqui negant, alii vero affirmant, adeſſe talem obligationem præveniendi, nihilominus dicendum, quod tunc de licentia proprii Sacerdotis differenda ſit Communio ultra tempus Paſchale, juxta citat. Concilium Lateranenſe. Niſi forte prævideatur impedimentum duraturum per totum annum; tunc enim oportebit prævenire. Lugo *cit. diſp. 16. num. 74. & ſeqq.*

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quid ſit ſentiendum de Communione frequenti, & quotidiana?

SUMMARIUM.

50 *Communio quotidiana nullo jure præcepta eſt.*
51 *Solvitur inſtantia.*
52 *Frequens & quotidiana Communio, per ſe loquendo commendatur.*
53 *Quid ſpectatis variis hujus vitæ impedimentis?*
Notabilis ſententia D. Auguſtini.
54 *An ea Laicis negotiatoribus, & conjugatis permittenda?*
55 *Quid obſervandum circa Moniales?*
56 *Frequens Confeſſio, & communio, an ſit nota Prædeſtinationis?*

50. CONCL. I. Communio quotidiana nullo Jure Divino, aut Eccleſiaſtico, præcepta exiſtit. Ita communis; idque noviſſime declaravit Decretum S. Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, *circa Communionem Quotidianam 1679. die 12. Februarii editum*, quod incipit, *Cum ad aures*, eſtque approbatum ab Innocentio Papa XI. Ratio eſt: quia juxta *c. Omnis utriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ.* defacto ſufficit, communicare ſaltem in Paſchate; non obſtante, quod olim Laici tribus ſaltem temporibus in anno, nempe in Natali Domini, Paſchate, & Pentecoſte, communicare debuerint, *arg. cap. Etſi non frequentius;* & *cap. Seculares de conſecr. diſt. 2.*

51. Nec obſtat illud S. Anacleti Papæ *cap. Peracta de conſecr. diſt. 2. Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus.* Reſp. enim cum Gloſſa ibidem, hoc intelligendum eſſe de Sacerdotibus, qui conficiunt ſeu conſecrant, idque patet tum ex Summario ibidem, tum ex ſequentibus Capitulis. Porro loquendo de cæteris, non adeſſe talem obligationem, clare deſumitur ex Concilio Trident. *Seſſ. 22. cap. 6.* ubi nihil præcipiens, ſed quaſi humanam infirmitatem ſecum reputaret: quid cuperet tantum indicans, inquit: *Optaret quidem Sacroſancta Synodus, ut in ſingulis Miſſis Fideles aſtantes non ſolum ſpirituali affectu, ſed Sacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent, quo ad eos Sanctiſſimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret.*

52. CONCL. II. Frequens, quin & quotidiana Communio, per ſe loquendo, & quantum ex parte hujus Sanctiſſimi Sacramenti, utiliſſima eſt, atque a Sanctis Patribus ſemper commendata. Hinc S. Ambroſius *lib. 5. de Sacramentis cap. 4.* ac refertur *can. Non iſte, de conſecr. diſt. 2.* ſic loquitur: *Iſte panis quotidianus eſt: accipe quotidie, quod quotidie tibi profit. Sic vive, ut quotidie mereariſ accipere*, cum concordantiis. Unde Concilium Trident. *ſeſſ. 13. cap. 8.* Fideles exhortatur ad frequentem Communionem, & eam Fidei conſtantiam, animique devotionem ac pietatem, *ut Panem illum ſuperſubſtantialem frequenter ſuſcipere poſſint.*

53. Dicitur: *per ſe loquendo*: Nam per accidens, & ſpectatis diverſis vitæ hujus impedimentis, ac diſtractionibus (ut taceatur remorſus peccati gravioris) communius fieri ſolet, quod Laici ſæculares ad Sacram Communionem ea, qua par eſt, reverentia, & animæ ſuæ fructu, quotidie ſumendam, minus videantur diſpoſiti. Proinde in hoc ſenſu S. Auguſtinus; relatus *can. Quotidie, de conſecr. diſt. 2.* ſic ait: *Quotidie Euchariſtiæ Communionem percipere nec laudo, nec vituperο, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum ſuadeo, & exhortor: ſi tamen mens ſine peccandi affectu ſit.*

54. CONCL. III. Quod ad Sæculares negotiatores attinet, frequens ad Sacram Alimoniam acceſſus, Confeſſariorum, ſecreta cordis explorantium, judicio relinquendus eſt, qui ex conſcientiarum puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem progreſſu Laicis, negotiatoribus, & Conjugatis, quod proſpicient eorum ſaluti profuturum, id illis præſcribere debebunt: quamvis Conjugati ſerio admonendi ſint, ob Sacratiſſimam Euchariſtiæ reverentiam amplius continentiæ vacandum, puriorique mente ad Cœleſtium Epularum Communionem eſſe conveniendum. Ita citatum Decretum Sacræ Congregationis. Ubi idcirco ſubjungitur, quod Paſtoribus incumbat, non aliquos a frequentiori, aut quotidiana Sacræ Communionis perceptione deterrere, vel accedentes repellere; ſed operam dare, ut unuſquiſque digne pro devotionis, & præparationis modo, rarius aut crebrius Dominici Corporis ſuavitatem deguſtet; & quod Epiſcopi, in quorum

Diœceſibus viget hujuſmodi devotio erga Sanctiſſimum Sacramentum, pro illa gratias Deo agere, eamque adhibito prudentiæ temperamento, ſublata tamen omnis irreverentiæ, & ſcandali ſuſpicione, alere debeant.

55. CONCL. IV. Moniales, quotidie Sacram Communionem petentes, admonendæ erunt, ut in diebus ex earum Ordinis Inſtituto præſcriptis communicent: ſi quæ vero puritate mentis eniteant, & fervore ſpiritus ita incaluerint, ut dignæ frequentiori & quotidiana Sanctiſſimi Sacramenti perceptione videri poſſint, id illis a Superioribus permittatur. Ita verbatim citatum Decretum, quod tum alibi, tum apud Jo: Cardenas *in Criſi Theologica ad propoſitiones ab Innocentio XI. damnatas*, circa finem legi poterit.

56. Pro coronide ſciendum; quod Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 56. Propoſitionem, *ſicut jacet*, merito condemnavit: *Frequens Confeſſio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, eſt nota Prædeſtinationis*. Quamvis enim frequens Sacramentorum Confeſſionis, & Communionis, debita cum reverentia & devotione receptorum uſus, recte connumeretur inter notas Prædeſtinationis (id eſt, inter ea ſigna, ex quibus probabiliter ſive conjecturaliter colligi valet, aliquem conſecuturum eſſe æternam Beatitudinem) prout oſtendit, atque pluribus SS. Patrum auctoritatibus firmat Hieremias Drexelius *Signo 3. Zodiaci*: id tamen in gentiliter viventibus locum habere nequit. Quia tales, hoc ipſo, quod vivant gentiliter, accedunt indiſpoſite, & Sacramenta illa recipiunt ſacrilege: atqui abſurdiſſimum eſt dicere, frequentem ſacrilegam Sacramentorum receptionem eſſe notam Prædeſtinationis; cum eo amplius Divina oſtendatur Majeſtas, quo frequentius ejuſmodi reiterantur Sacrilegia.

TRACTATUS XI.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS, JURE PATRONATUS, ET DECIMIS.

1. PRæsentium materiarum Tractatus ex professo quidem ad Jus Canonicum spectare videtur, ubi sub propriis Titulis tum de Ecclesiasticis Beneficiis, ac Jure Patronatus, tum de Decimis, uberius agi consuevit. Veruntamen, quia circa præmissa plures occurrere solent materiæ practicæ, & Forum Conscientiæ respicientes, merito etiam in Theologia Morali discutiuntur, ne culpabilis eorum ignorantia multorum peccatorum origo sit, & fomentum.

DISTINCTIO I.

De Beneficiis Ecclesiasticis, eorumque Collatione.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Beneficium Ecclesiasticum?

SUMMARIUM.

1 *Præsens materia, cur hic tractetur?*
2 *Beneficium generatim, quid? Quommodo in proposito sumatur?*
3 *Beneficium Ecclesiasticum, quid?*
4 *Tria in eo distinguuntur.*
5 *Quomodo sit jus perpetuum?*
6 *Ejus Laicus est incapax.*
7 *Debet constitui authoritate Ecclesiæ.*
8 *Beneficia Ecclesiastica majora, & minora,*
9 *Regularia, & Sacularia,*
10 *Curata, & non curata, quæ?*
11 *Beneficia electiva, Patronata, & Collativa, seu libera, quæ?*
12 *Beneficia patrimonialia, & non patrimonialia?*
13 *Manualia, seu revocabilia, & non manualia, quæ?*
14 *Dignitas, Personatus, & Officium, an differant?*
15 *Stricte quid sit Dignitas,*
16 *Personatus, &*
17 *Officium?*

2. BEneficium generatim sumptum aliud non est, quam benevola actio tribuens gaudium capientibus: quo modo comprehendit quodlibet Beneficium, tam Laicale, quam Ecclesiasticum. In proposito sermo est de solis Beneficiis Ecclesiasticis, quæ authoritate Ecclesiæ sunt instituta, atque conferri solent Clericis propter officia spiritualia, & honestam eorundem sustentationem, ne alioquin in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare, vel negotiari cogantur; simulque, ut adimpleatur illud Apostoli 1. *Corint. 9. Qui altari deserviunt, cum altari participant.*

3. CONCL. I. *Beneficium Ecclesiasticum*, est

jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod officium spirituale, personæ Ecclesiasticæ authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita in re Doctores communiter.

4. Tria siquidem in Beneficio Ecclesiastico distinguuntur. Primum, est *officium aliquod spirituale*, utputa obligatio recitandi Horas Canonicas, deserviendi alicui Ecclesiæ, administrandi Sacramenta, celebrandi certas Missas &c. Et hoc est omnino spirituale, non tamen est beneficium, sed fundamentum & causa beneficii Ecclesiastici; nam *propter Officium datur Beneficium cap. ult. de Rescriptis in 6.* Secundum, est *jus percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis*; & hoc jus proprie dicitur Beneficium; estque spirituale, quia oritur ex spirituali officio. Tertium, sunt ipsi *fructus percipiendi ex bonis Ecclesiasticis*, id est, ex bonis Deo dicatis, atque Ecclesiæ donatis: Et hi sunt quid temporale, liciteque venduntur absque labe Simoniæ, prout patet in fructibus Decimarum.

5. Additur in data definitione, *jus perpetuum*: Quia de natura Beneficii Ecclesiastici est, ut institutum perpetuo duret, & non conferatur ad certum dumtaxat tempus, sed regulariter ad totam vitam Beneficiarii; adeoque Beneficiarius in eo intituletur, seu investiatur, *arg. c. Sanctorum dist. 70.* ibi: *In qua Ecclesia quilibet titulatus est, in ea perpetuo perseveret.*

6. Et subjungitur, *personæ Ecclesiasticæ*: quia Laicus est incapax Beneficii Ecclesiastici: ante omne enim Beneficium requiritur prævius Clericatus, seu prima saltem Tonsura, adeo ut sine eo quis ad beneficium possidendum sit inhabilis; nam generaliter Laici spiritualia possidere non possunt. *c. Causam de Præscript.* & alibi.

7. Dicitur ultimo, *authoritate Ecclesiæ constitutum*: Quia Beneficia non nisi authoritate Ecclesiæ instituì, seu erigi possunt: Unde si quis certas Missas, vel etiam Anniversarium, in perpetuum fundaverit, nisi simul approbatio Episcopi accesserit, non erit Beneficium, sed tantum pia donatio, vel Legatum pium. Barbosa *lib. 3. Juris Ecclesiast. univ. c. 4. n. 17.* Engel, & alii.

8. CONCL. II. Beneficia Ecclesiastica varie dividuntur. Ita omnes, & patet inductione. Imprimis enim *Beneficia* alia sunt *Majora*; ut Papatus, Patriarchatus, Cardinalatus, Archiepiscopatus, Episcopatus: quibus addunt Abbatiam; nam Abbates in suos *quasi Episcopalem jurisdictionem* obtinent *c. Abbates de Privileg. in 6.* Et hæc communi nomine Beneficii, ac nisi secus exprimatur; comprehendi non solent, cum sint *Calumnia Dignitatum*; prout appellantur *cap. Venerabilis de Præb.* Alia dicuntur *Beneficia Minora*; ut sunt cætera prædictis inferiora.

9. Deinde *Beneficia* alia sunt *Regularia*, alia *Sæcularia*. Illa sunt, quæ solis Regularibus competunt, aut pro ipsis tantum instituta fuerunt: ut Abbatia, Prioratus &c. *Sæcularia* e contra censentur, quæ sunt addita, seu debita sæcularibus Clericis; id est, illis, qui nullam Regulam ex Ordinibus ab Ecclesia approbatis sunt professi, sed in sæculo existentes serviunt Deo sub Statu Clericali. Et de hac divisione loquitur illud receptum Canonistarum: *Sæcularia Beneficia sæcularibus, & regularia regularibus sunt conferenda, c. Cum ad nostram, & c. Officii, de Electione*, juncto Concilio Trid. *Sess. 14. de Ref. c. 10.* Intellige, nisi causa necessitatis exigente, deque consensu Superiorum, aliud fieri expediat.

10. Rursum alia sunt *Beneficia curata*, quæ videlicet curam animarum habent annexam: qualia habent Parochi &c. Alia dicuntur *Beneficia non curata*, seu quibus nulla ejusmodi animarum cura est annexa: & in dubio Beneficium censetur non curatum, ac proinde asserenti curatum, incumbit hujus probatio.

11. Insuper Beneficia Ecclesiastica juxta triplicem modum, quo communiter conferri solent, dividuntur in collativa seu libera, in patronata, & in electiva. *Beneficia electiva* vocantur, quæ conferuntur per electionem legitime celebratam, atque a Superiore confirmatam. *Patronata*, quæ ad Patroni prævium præsentationem, & subsecutam institutionem a Prælato factam conferuntur. Seu brevius: *Patronata* sunt, quæ subsunt Juri Patronatus. Tandem *Beneficia collativa*, seu *libera* appellantur, quæ per liberam Superioris collationem sine prævia Capituli electione, vel alterius præsentatione conferuntur.

12. Beneficia ulterius dividuntur in patrimonialia; & non patrimonialia. *Patrimonialia* dicuntur, non quod patrimonii naturam seu rationem habeant (nam successiones in Beneficiis Ecclesiasticis semper iniquæ, detestabiles, & Sacris Canonibus inimicæ reputantur, *cap. Accepimus, de Pactis*, & *cap. ad extirpandas successiones, de filiis*

bis Presbyt.) sed quia juxta Fundatoris institutionem non possunt conferri, nisi Clericis ex tali patria, loco, vel Parochia oriundis. *Beneficia non patrimonialia* vicissim sunt, quæ cuilibet digno, undecunque oriundo, conferri valent.

13. *Beneficia* tandem alia dicuntur *manualia*, alia *non manualia*. Prioris generis sunt ea, quæ ad nutum conferentis avocari possunt; & propterea etiam appellantur *Beneficia revocabilia*. Sed hæc non sunt proprie dicta Beneficia, cum de se non sint perpetua. *Beneficia non manualia* e contra sunt, quæ semel collata amplius adimi non possunt, nisi certis de causis a Jure expressis.

14. Quæres, quid sit Dignitas, Personatus, & Officium, & an differant? Resp. I. Hujusmodi vocabula quandoque sumuntur pro synonimis, prout liquet ex *c. Cum accessissent, de Constitut.* ubi idem Primicerius primo appellatur *Personatus*, deinde *Dignitas*, & tandem *Officium*. Unde in horum vocabulorum usu attendendam esse locorum consuetudinem, passim notant Doctores, ut Vallensis *tit. de Prabendis, n.* 7. Pirhing *eod. n.* 10. & alii.

15. Resp. II. Stricte loquendo prædicti termini inter se differunt: nam *Dignitas*, est præcedentia cum jurisdictione; *Personatus* vero, præcedentia sine jurisdictione. Unde ea Beneficia censentur Dignitates, quæ habent annexam præeminentiam, atque administrationem rerum Ecclesiasticarum cum imperio, & jurisdictione; & quidem (ut notat Sylvester *verſ. Dignitas num.* 1.) in Foro externo contentioso: ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia. Fatendum tamen, Dignitatem etiam oriri posse ex institutione: ut si in institutione Beneficii cautum fuerit, quod sit Dignitas. Item ex consuetudine: nam si de consuetudine Ecclesiæ aliqua reputetur Dignitas, licet de Jure non sit talis, tamen Dignitas censeri debet.

16. *Personatus*, proprie accipiendo hunc terminum, est præcedentia sine jurisdictione: qualem habere censetur ille, qui præ cæteris Canonicis sui ordinis locum magis honorificum in Choro, in Capitulo, in Processionibus, & hujusmodi, obtinet. Unde Beneficium illud, cui talis præeminentia sedis, & præcedentiæ absque jurisdictione annexa est, dicitur esse *Personatus*.

17. *Officium* tandem est administratio rerum Ecclesiasticarum sine alia speciali præcedentia, vel jurisdictione; qualem administrationem habent Sacrista, Custos, Thesaurarius, & hujusmodi.

QUÆSTIO II.

De Collatione Beneficiorum.

SUMMARIUM.

18 *Beneficia, quibus modis conferri solent?*
19 *Alii modi eadem obtinendi.*
20 *Per Electionem, quomodo valide acquirantur?*
21 *Major pars eligentium, quæ Vota majora, quæ sint?*
22 *Sanior pars eligentium, quæ?*
23 *Per Præsentationem, quomodo acquirantur Beneficia?*
(a) Dist. 3. per totum.
24 *Institutio, quid?*
25 *Institutio triplex, videlicet Autherizabilis,*
26 *Collativa, seu Verbalis, &*
27 *Institutio corporalis, seu realis.*
28 *Investitura, installatio &c. quid? & quam sit necessaria?*
29 *Per liberam collationem conferri Beneficium, & Collatio Beneficii, quid?*

18. CONCL. I. Beneficia Ecclesiastica tribus potissimum modis obtineri, conferrique solent; videlicet per Electionem, Præsentationem, & liberam Collationem. Ita communis; atque desumitur ex illa vulgata divisione Beneficiorum in electiva, patronata, & collativa, de quibus *n.* 11. jam dictum est.

19. Dicitur notanter, *tribus potissimum modis*; Nam, quamvis hi tres sint communiores, & præcipue usitati modi, quibus Beneficia Ecclesiastica obtineri, conferrique solent, ea nihilominus etiam nonnullis aliis modis acquiri possunt; utputa per Postulationem, per Traslationem Episcoporum ab uno Episcopatu ad alium, item per permutationem, & Resignationem in favorem tertii cum secuta collatione. De quibus partim in progressu, partim uberius in Jure Canonico per diversos Titulos tractatur.

20. CONCL. II. Ut per Electionem valide acquiratur, & conferatur Beneficium Ecclesiasticum, necesse est, quod ea sit canonice celebrata, & facta majori atque saniori parte Capituli, sive eorum, quibus jus eligendi competit. Ita desumitur ex

c. Quia propter, & *cap. in Geneſi*, *de Electione*, & aliis locis Juris Canonici; ubi dicitur, quod electio non valeat, niſi vel omnes, vel major & ſanior pars Capituli, conſenſerit in electum.

21. Circa quod notandum; quod *major pars* cenſeatur ea, ubi eſt major numerus eligentium reſpectu totius Capituli præſentis. De jure enim non ſufficit (quidquid ſit de ſpeciali quorundam locorum conſuetudine contraria, de qua Engel *tit. de Election. num. 37.* poſt Zypæum) habere majora, ſeu plura vota comparatione alterius minoris partis, *cap. Eccleſia lib. 1. de Election.* ſed requiruntur majora vota reſpectu totius Capituli præſentis; ita ut, ſi ſint duodecim Vocales, requirantur ſaltem ſeptem vota, *arg. cap. Cumana*, *de Election.* & *cap. Si cui*, *eod. in 6.* Sufficit autem quicunque exceſſus ultra medietatem, etiamſi foret unius medii voti, v. g. ſi eſſent tredecim Vocales, ſeptem vota jam ſufficerent.

22. Porro *pars ſanior* cenſetur ea, quæ eſt juſtior, & majori ratione nititur & authoritate. Gloſſa *in cit. c. In Geneſi*, ſive, ut alii loquuntur, *pars ſanior* dicitur, quæ conſtat Viris dignitate, ætate, ac tempore officii, nec non & prudentia, pietateque magis conſpicuis. Verum ſi nihil opponatur, nec non & in dubio, major pars numero præſumitur etiam ſanior, *c. Eccleſia 57. de Elect.* ibi *Cum ubi major numerus eſt, zelus melius præſumatur*; cum concordantiis.

23. CONCL. III. Per Præſentationem conferuntur, atque obtinentur Beneficia Eccleſiaſtica, quando ad præſentationem Patroni, & inſtitutionem ſubſecutam, factam a Prælato, ea conferuntur. Ita in re communis. Dicitur, *ad præſentationem Patroni*; id eſt, illius, qui habet jus præſentandi Clericum idoneum ad tale Beneficium: & id proprio nomine appellatur *Jus patronatus*, de quo inferius (a) ex profeſſo dicetur.

24. Additur, *& inſtitutionem ſubſecutam, factam a Prælato*: Siquidem *Inſtitutio*, eſt conceſſio Beneficii ad præſentationem Patroni facta: & tam ipſa, quam præſentatio, pertinet ad Jus patronatus. Beneficium namque Juris patronatus non dicitur proprie conferri, cum Ordinarius non eligat perſonam providendam; ſed proprie Ordinarius dicitur inſtituere, Patronus vero præſentare, Barboſa *lib. 3. Juris Eccleſiaſt. univ. cap. 13. n. 4.*

25. Cæterum allata particula intelligenda eſt de Inſtitutione collativa. Nam, ut notat Fagnanus *in c. Cum Eccleſia*, *num. 28. & ſeqq. de Cauſa poſſeſſ. & propriet.* tres a SS. Canonibus aſſignantur ſpecies Inſtitutionis. Prima dicitur *Inſtitutio authorizabilis*: nec aliud eſt, quam approbatio ad curam animarum, *arg. c. Cum ſatis*, *de Officio Archidiac.* ubi Summarium ſic habet: *Archidiaconus ſine mandato Epiſcopi non committit curam animarum, id eſt, non habet inſtitutionem authorizabilem.*

26. Altera vocatur *Inſtitutio collativa* (quam alii *verbalem* appellant) eſtque ea, per quam titulus Beneficii confertur: ut ſi Epiſcopus, vel alius ordinarius Collator, præſentato ad Beneficium, vel verbis expreſſis, vel per litteras impertiatur confirmationem. Et hæc omnibus ad Beneficium Eccleſiaſticum præſentatis adeo eſt neceſſaria, ut ſi propria authoritate Beneficium occupent, fructus illius colligant, aut ſimilem quid facere præſumant, eo ipſo jus ex præſentatione ſibi quæſitum amittant. *arg. c. Avaritiæ*, *de Elect. in 6.* & poſt Garciam *de Beneficiis*, *p. 11. c. 12. n. 217.* tradit Engel *tit. de Inſtit. n. 2.*

27. Tertia tandem dicitur *Inſtitutio corporalis*, ſive (ut alii loquuntur) *realis*: neque aliud eſt, quam miſſio in poſſeſſionem Beneficii, quando nempe datur cuipiam actualis poſſeſſio ipſius. De hac fit mentio *cap. Ad hæc de Offic. Archidiaconi*. Ibi: *Inſtitutio corporalis, tam ſuper Beneficiis, quam etiam Dignitatibus ad ipſum*, (Archidiaconum) *debeat pertinere.*

28. Et hæc Inſtitutio corporalis alio nomine vocatur *Inveſtitura*, *Inſtallatio*, *Miſſio in actualem poſſeſſionem*. Neque enim quoad titulum inſtitutus, poſſeſſionem etiam vacuam Beneficii propria authoritate, & ſine licentia, ſive introductione Superioris, apprehendere debet: alioquin pœna ſaltem arbitraria per Prælatum puniendus erit. Covarruvias *lib. 3. variar. Reſolut. cap. 16. n. 7. & ſeqq.* Engel. *tit. de Inſtitut. n. 4.* & alii. Præſertim, ſi alicujus Eccleſiæ conſuetudo ſpecialis, vel ſtatutum id exigat, prout limitat Layman *in cap. Noſti*, *num. 5. de Elect.* Alioquin enim illum, qui habet jus in re, ſive titulum canonicum Beneficii, poſſe propria authoritate vacantem ejuſdem poſſeſſionem apprehendere abſque alio Superioris, vel Judicis decreto, cenſet Pirhing, *tit. de Præbendis num. 55.* citans alios.

29. CON-

29. CONCL. IV. Per liberam Collationem confertur, & obtinetur Beneficium Ecclesiasticum, quando illud solo jure Prælati libere, absque prævia Capitulari electione, vel præsentatione, confertur. Ita communis. Unde Barbosa *l. c. n. 3.* ait, quod *Collatio Beneficii* sit a Superiore gratuito facta concessio. Et hæc alio nomine vocatur *Provisio*: quia is, cui est facta collatio, dicitur de Beneficio provisus, aut Beneficium de persona ejus provisum.

QUÆSTIO III.

Quinam Beneficia libere conferre possint?

SUMMARIUM.

30 *Papa habet potestatem conferendi Beneficia totius Mundi.*
31 *Solet ea conferre tribus modis, videlicet,*
32 *Jure præventionis.*
33 *Jure devolutionis.*
34 *Collatio Beneficii ab Episcopo devolvitur ad Capitulum. Limitatur hoc.*
35 *Et Jure concursus, quomodo?*
36 *Quid Juris, si idem Beneficium a Papa, & inferiore, duobus conferatur?*
37 *Episcopus est ordinarius Collator Beneficiorum suæ diœcesis.*
Habet super his intentionem fundatam.
38 *Collatio Ecclesiarum Parochialium per Concursum, qua?*
39 *Forma dicti Concursus.*
40 *Quid censendum de Primis precibus Imperatoris?*
41 *Non debent esse secundæ.*
42 *In quibus Beneficiis non habeant locum.*

30. CONCL. I. Papa de Jure communi habet potestatem conferendi omnia Beneficia Ecclesiastica totius Mundi. Ita unanimis Catholicorum; & habetur expressum in Jure Canonico variis in locis, ut *c. 2. de Præb. in 6. &c. Si Papa de Privil. in 6. & Clem. un. Ut lite pendente &c.* ibi: *Ad quam* (Romanum Pontificem) *Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum plena & libera dispositio, ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere.* Unde receptum dictum est, quod Papa habeat concurrentem jurisdictionem cum omnibus Ecclesiæ Prælatis: quinimo ipse est *Ordinarius Ordinariorum.*

31. CONCL. II. Tribus præcipue modis Papa solet Beneficia conferre, videlicet jure præventionis, jure concursus, & jure devolutionis. Ita Rebuffus *in Praxi tit. de Devolutionibus* §. 46. & alii; idque ostenditur inductione.

32. In primis *Jure præventionis* id fit, quando Romanus Pontifex cuipiam confert gratiam exspectativam ad Beneficium primo vacaturum, *arg. c. Dudum & c. Licet Ecclesiarum de Præbend. in 6.* cum concordantiis. Et hoc est speciale in Summo Pontifice, neque alteri concessum, quod Beneficium, seu Præbendam nondum vacantem certæ personæ promittere, & jus ad illud dare queat. *arg. cap. Nulla de Concessione Præbendæ.* Idque adeo verum est, quod etiam promissio Beneficii vacaturi per Prælatum Papa inferiorem facta nihil valeat, nullamque inducat obligationem *c. Relatum & c. Ex tenore eod.* Ubi hujusmodi promissiones Beneficii vacaturi, etiam scriptis datæ, non tenere dicuntur; cum sint attentatæ contra dispositionem Concilii Lateranensis.

33. Deinde *Jure devolutionis* Beneficia Ecclesiastica conferuntur a Papa, quando propter negligentiam conferendi, vel moram eligendi ab inferioribus Ecclesiæ Prælatis commissam, talis potestas conferendi ab inferioribus devolvitur ad Summum Pontificem. Quia enim Ecclesiæ Cathedrales, & Regulares ultra tres menses vacare, seu Prælato carere non debent *text. cler. c. Ne pro defectu de Election.* alia vero Beneficia intra semestre; seu sex menses conferenda sunt *cap. Nulla de Concessione Præbendæ.* Hinc, si ordinarii Electores aliquem intra præfatum tempus eligere, aut ei Beneficium conferre negligant, vel eligant, seu conferant illud indigno, jus eligendi vel conferendi Beneficium plerumque devolvitur ad proximum Superiorem, ac eo etiam negligente, gradatim ad Summum Pontificem *c. Quamquam de Elect. in 6. & cit. c. Nulla de Concess. Præb.*

34. Veruntamen in hoc posteriori loco habetur specialis limitatio, dum statuitur, quod quando ad Episcopum spectat collatio Beneficii, & ipse ultra debitum tempus conferre distulit, tunc non ad Superiorem sive Metropolitanum, sed ad Capitulum devolvatur collatio illius Beneficii. Idque merito statutum fuit propter communionem, quæ est inter Episcopum, & Capitulum suum Cathedrale: quamquam hoc ipsum procedat dumtaxat in Beneficiis, quæ

quæ pertinent ad Episcopum jure proprio; non autem in devolutis ad Episcopum propter negligentiam, vel delictum inferioris Collatoris, ut observat Abbas *in cit. c. Nulla de Conceſſ. Prab.* citans alios.

35. Tandem *Jure concurſus* Papa conferre potest Beneficia Ecclesiastica, eo quod ipse cum quolibet ordinario Collatore concurrat in potestate & jurisdictione. Nam quamvis Papa potestatem conferendi Beneficia Ordinariis contulerit, sibi tamen majorem reservavit, *c. Dudum de Prab. in 6.*

36. Unde de plenitudine potestatis potest Summus Pontifex quælibet totius Mundi Beneficia Ecclesiastica conferre, etiam nulla intervenientе negligentia inferorum Collatorum ordinariorum: & tunc inter Papam & reliquos inferiores Collatores datur locus præventioni, ita ut qui prior contulit, ejus collatio rata sit. Quod si idem Beneficium a Papa uni, & ab Ordinario alteri collatum sit eadem die, nec appareat, quæ collatio fuerit prius facta, erit potior conditio possidentis: si vero neuter possideat, præfertur is, cui Papa, vel ejus Legatus, contulit Beneficium *tex. clar. Si a ſede de Prab. in 6.*

37. CONCL. III. Post Papam ordinarius Collator Beneficiorum in sua Diœcesi est Episcopus. Patet hoc ex *c. Nullus omnino 16. q. 7.* & *c. Cum ex injuncto* §. *fin. de Hæreticis*, ibi; *Ad cujus* (Episcopi) *officium tam inſtitutio, quam deſtitutio Sacerdotum noſcitur pertinere.* Hinc Abbas *in cit. c. Cum ex injuncto n. 2.* ait, quod Episcopus fundatam intentionem habeat super institutione, ac destitutione Sacerdotum, in Beneficiis suæ Diœcesis: &, si alius sibi vendicat, probare debeat, Jure speciali id sibi competere; quia de Jure communi ista pertinent ad Episcopum. Unde de his inferioribus Collatoribus impræsentiarum non est necesse agere; cum potius specialia jura, quæ nonnullis inferioribus Collatoribus competunt, inspicienda veniant.

38. Quæres, quid censendum de Collatione Parochialium Ecclesiarum per Concursum. Resp. De hoc ex professo agit in Concilio Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 18.* Cum enim maxime expediat animarum saluti, eas a dignis & idoneis Parochis gubernari: hinc Concilium ibidem saluberrime decrevit, ut vacante Ecclesia Parochiali, interim, si opus fuerit, idoneus in ea Vicarius cum congrua fructuum portionis assignatione constituatur, donec ipsi de Rectore provideatur. Exinde voluit, ejusmodi Parochias non arbitrio Episcopi, sed per Concursum esse conferendas.

39. Porro forma concursus hæc assignatur, ut vacante Ecclesia Parochiali intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo præscribendum, aliquot Clerici, ad Ecclesiam regendam idonei, coram deputandis Examinatoribus nominentur; vel, si ita pro Regionis more videatur magis expedire, per edictum etiam publicum ad talem Parochiam aspirantes vocentur, & comparentes examinentur per Examinatores in Synodo Diœcesano deputatos: & qui peracto examine idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, aliisque rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis, Episcopo denuntientur. Ex quibus deinde Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit; ipsique, & non alii, Parochia conferatur, prout amplius habet Concilium Trid. *loc. cit.* Verum ab hoc Concursu sunt eximendæ nonnullæ Parochiæ, de quibus infra *Dist. 3. n. 41. & 42.*

40. Quæres ulterius, quid sit censendum de primis Precibus Imperatoris? Resp. Romanus Pontifex Imperatori recens electo, & a Papa confirmato, id postulanti, per speciales litteras concedere solet pro Ecclesiis Germaniæ singulare privilegium, virtute cujus in qualibet Ecclesia semel personam idoneam, sibi gratam & acceptam, ordinario Collatori nominare possit, qui ad Beneficium vacans, dummodo cæteroquin sit idoneus, omnino recipi debeat. Et hujusmodi nominatio per Romanorum Imperatorem facta dicitur proprio nomine, *Prima Preces Imperatoris.*

41. Cæterum prædictæ Preces Imperatoris sunt intelligendæ, dummodo idem Collator non nisi semel, id est, pro unico tantum Beneficio gravetur: nam alioquin non primæ, sed secundæ Preces censerentur. Gravasse autem tunc censetur, si Preces ad effectum pervenerint, atque supplicans actu Beneficium illud obtinuerit: nam si hic Precibus renunciaverit, vel ex quocunque alio impedimento Beneficium illud non obtinuerit, nihil prohibet, quin Imperator novas preces pro alio ad eundem Collatorem dirigere valeat.

42. Ab his tamen primis Precibus excipiuntur Dignitates Pontificiales, & primæ post illas; ut Præposituræ, vel Decanatus: item Prælaturæ, primæque dignitates in Monasteriis, & Ecclesiis Collegiatis. Excipiuntur etiam Beneficia, quæ pertinent

ad

ad Jus patronatus Laicorum: nam huic Pontifex nunquam censetur derogare, nisi id exprimat. Insuper primæ præces Imperatoris locum non habent, nisi ordinarius Collator ad minus quatuor Beneficia conferre possit: nam si unum dumtaxat, vel alterum conferendum habeat, non tenetur ejusmodi Preces admittere. Quinimo hæc clausula, *Dummodo ipsi Collatores, & Collatrices, saltem quatuor Beneficia conferre habeant:* Litteris Pontificiis, Cæsareæ Majestati dictam facultatem concedentibus, inseri solet; ne alioquin facile contingat, ut quis toto vitæ suæ tempore impediatur ab usu juris liberæ suæ Collationis. Engel *tit. de Prab. n.* 70. Vvagnereck *c. Is cui* §. 2. *eod. in 6.*

QUÆSTIO IV.

Quibus conferenda sint Beneficia? ubi & de Conditionibus ex parte eorum requisitis.

SUMMARIUM.

43 *Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis conferenda.*
44 *Ea dignioribus in conscientia conferri debent.*
45 *Mens Concil. Trid. circa hoc. Et Decretum Innocent. XI.*
46 *Conclusio procedit de omnibus Beneficiis curatis.*
47 *Quid de Beneficiis simplicibus.*
48 *Patrimonialibus, & Patronatis?*
(b) Ut infra dicetur Dist. 3. n. 44. & seqq.
49 *Ecclesia magis utilis, quis?*
50 *Dignus respectu Beneficii, & dignior, quis?*
51 *Unde desumenda major dignitas?*
52 *Indignus, quis?*
53 *Conditiones, ut quis sit dignus ad Beneficium.*
54 *I. Thorus legitimus.*
55 *II. Status Clericalis.*
56 *III. Ætas legitima. Et qua sit talis?*
57 *IV. Calibatus.*
58 *V. Absentia censura, atque irregularitatis.*
59 *Quid de excommunicato excommunicatione minori?*
60 *VI. Probitas morum. VII. Scientia debita. VIII. Habilitas corporis.*
61 *IX. Intentio status Ecclesiastici.*
62 *X. Carentia Beneficii incompatibilis.*
(c) Juxta dicenda Dist. 2. n. 19. & seqq.
63 *Electio indigni est ipso jure irrita.*
64 *Valet tamen electio digni omisso digniore*

43. CONCL. I. Certum est, Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis, atque idoneis, conferenda esse. Ita communis: nam rectæ rationi adversatur, assumere ad officium spirituale personam idoneam. Hinc *c. Grave nimis de Prab.* dicitur: *Grave nimis est, & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Prælati; cum possint viros idoneos ad Ecclesiastica Beneficia promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur: carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis: unde quanta Ecclesiis damna proveniant, nemo sanæ mentis ignorat &c.*

44. CONCL. II. Electores, Patroni, & collatores Beneficiorum, præsertim curatorum, quantum in ipsis est, sive in ipsorum libera dispositione, tenentur in conscientia ad præferendum inter dignos digniorem, sed quem magis Ecclesiæ utilem ipsi judicaverint. Ita post D. Thomam 2. 2. *q.* 63. *art.* 2. & *q.* 185. *art.* 5. Doctores passim; adeo, ut Lugo *disp.* 35. *de just. & jure sect.* 2. *n.* 10. hanc sententiam appellet communissimam. Desumitur hoc ex *c. Metropolitano dist.* 64. volente, quod *optimus ordinetur*. Concordat textus *c. Licet* 8. *qu.* 1. ibi: *Qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium* & alibi. Accedit ratio: quia dispensationes spiritualium principaliter ordinantur ad utilitatem communem, juxta illud 1. *Corinth.* 12. *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem:* atqui communis isthæc utilitas non observatur, quando in dispensatione spiritualium, seu promotione ad Beneficia Ecclesiastica, illi, qui sunt simpliciter minus boni, præferuntur melioribus; ergo

45. Hinc Concilium Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de Reform.* expresse ait: *Alienis peccatis communicantes mortaliter peccant, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent.* Quorum verborum sensum, cæteroquin admodum clarum, cum nonnulli Authores sinistra interpretatione perverterint, Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 47. Propositionem damnavit: *Cum dixit Concilium Tridentinum, vos alienis peccatis communicantes mor-*

mortaliter peccant, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent. Quorum verborum sensum, cæteroquin admodum clarum, cum nonnulli Authores sinistra interpretatione perverterint, Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 47. Propositionem damnavit: *Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.* Hactenus Propositio damnata.

46. Dicitur notanter in Conclusione, *Beneficiorum, præsertim curatorum.* Eam enim post citatum Decretum Innocentii XI. procedere non solum de Episcopatibus, de quibus ex professo loquebatur Concilium Tridentinum; sed etiam de omnibus illis, qui habent jurisdictionem quasi Episcopalem, sive sint Abbates, sive Vicarii, aut Priores nullius Diœcesis, sive Prælati Regulares, ob identitatem rationis; quin etiam de illis, qui eliguntur ad Beneficia Parochialia: ad longum deducit Jo. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 47. Innocentii XI.*

47. Notat tamen citatus Author *n. 2.* neque Concilium Trid. *Sess. 23. c. 1. de Reform.* neque Propositionem allegatam Innocentii XI. agere de Beneficiis simplicibus, & nullam animarum curam habentibus: nam Concilium expresse agit de Pastoribus Ecclesiarum; Propositio vero citata agit contra eos, qui Concilium perperam interpretabantur. Hinc non pauci Doctores apud Lugonem *loc. cit. n. 10.* oppositum tenent de Beneficiis simplicibus: & quod in his non sit peccatum mortale, prætermittere digniorem, dummodo vere dignus & idoneus instituatur, censet Layman *lib. 4. tract. 2. c. 15. n. 8.* post Sotum, Lessium, & alios: siquidem Ecclesia pleramqne non magnum inde detrimentum patitur.

48. Additur in Conclusione, *quantum in ipsis est*: Nam in Beneficiis patrimonialibus, sive quæ ex primæva Fundatione, statuto vel consuetudine, certo personarum generi, v.g. talis Familiæ, Patriæ &c. conferenda sunt, id observari debet, dummodo adsint idonei, qui ex tali genere instituti possint; non obstante, quod alii meliores, sed extranei, præsto sint. Deinde, quando Patronus, præsertim Laicus, præsentat Clericum dignum ad Beneficium, tenetur eum Episcopus instituere (d) haud obstante, quod judicet aliquem alium fore digniorem. Siquidem hic est favor specialis, & privilegium, ratione Fundationis Patrono concessum, ut quem voluerit, præsentare valeat; dummodo is cæteroquin idoneus sit, ac dignus. Quinimo ex hoc fundamento probabiliter tradunt nonnulli Authores, quos citat, & sequitur Layman *l. c. cap. 15. n. 7.* Patronum Laicum plerumque satisfacere obligationi suæ, si præsentet dignum, ac idoneum, adeo ut periculum non sit, Ecclesiam ex illius provisione damnum accepturam: quamvis secus dicendum sit de Prælatis, & Patronis Ecclesiasticis, utpote quibus ex officio incumbit, Ecclesiæ quam optime providere.

49. Dicitur ultimo, *seu quem magis Ecclesiæ utilem judicaverint*: Quia non tenetur quis assumere simpliciter meliorem, sed meliorem quoad regimen Ecclesiæ; qui scilicet possit Ecclesiam & instruere, & defendere, & pacifice gubernare, prout loquitur Doctor Angelicus *cit. q. 185. art. 3.* Unde & Concilium Trid. *l. c.* notanter monet, eos a Promotoribus esse promovendos ad Ecclesias, *quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint.* Hinc pro dictorum intelligentia.

50. Notandum, quod *Dignus* respectu Beneficii Ecclesiastici dicatur omnis ille, qui habet sufficientiam, omnesque qualitates a Jure requisitas ad ejus ministerium. *Dignior* vero, qui comparatione aliorum majorem sufficientiam, aptitudinemque ad administrandum habere dignoscitur. Et quidem isthæc major sufficientia, dignitasque, non præcise mensuranda est ex majori doctrina, vel majori probitate, aut nobilitate; sed conjunctim ex omnibus animæ & corporis dotibus, ipsaque aptitudine ad regendum, adeo ut Ecclesiæ, sive Prælaturæ, cui præficitur, utilior fore credatur.

51. Et notanter hoc additur. Nam major isthæc dignitas est desumenda per comparationem ad bonum commune: contingit autem quandoque, quod ille, qui est, minus sanctus, & minus sciens, possit magis conferre ad bonum commune, propter potentiam, vel industriam sæcularem, vel propter aliquid hujusmodi; uti notat D. Thomas *cit. q. 63. art. 2.*

52. Tandem *Indignus* censetur, cui deest aliqua ex qualitatibus ad ministerium Beneficia-

ficiale Jure requisitis. Quod ultimum, ut melius pateat, sit

53. CONCL. III. Ad hoc, ut quis sit dignus sive idoneus ad Beneficium Ecclesiasticum, plures requiruntur conditiones; videlicet Thorus legitimus, Clericatus, Ætas conveniens, Cœlibatus, Absentia Censuræ atque irregularitatis, Probitas morum, scientia debita, Habilitas corporis, Intentio Status Ecclesiastici, & Carentia alterius Beneficii incompatibilis. Ita Lessius *lib. 2. c. 34. dub. 17. & seq.* omnes has conditiones ad longum explicans, & alii passim.

54. Itaque ad obtinendum Beneficium Ecclesiasticum requiritur. I. *Thorus legitimus*; hoc est, quod quis ex legitimo Matrimonio procreatus fuerit. Illegitimus enim cujuscunque Beneficii incapax est, nisi cum eo dispensetur.

55. II. *Status Clericalis*; id est, ut quis saltem prima Tonsura initiatus sit. Nam alias quilibet, & ad quodlibet Beneficium inhabilis existit; adeo quidem, ut non sufficiat post illud jam acquisitum tonsurari *c. Ex litteris de Transaction.* Quinimo si Beneficium ex sua institutione requirat certum ordinem, quicunque illo Ordine caret, hoc ipso inhabilis censetur ad ejusmodi Beneficium: nisi forsan dictum Ordinem intra tempus a jure præscriptum obtinere valeat; prout adeptus Ecclesiam Parochialem satisfacit, si *infra annum a sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad Sacerdotium promoveri. c. Licet Canon. de Elect. in 6.*

56. III. *Ætas legitima*, nisi cum aliquo dispensetur *c. Cum in cunctis de Elect.* Porro pro quocunque Beneficio ad minimum requiritur ætas quatuordecim annorum inchoatorum, prout novissime statuit Concilium Trid. *sess. 23. c. 6. de Ref.* ibi: *Nullus ante decimum quartum annum Beneficium possit obtinere.* Deinde ad Dignitates, vel Personatus, quibus animarum cura nulla subest, requiruntur viginti duo anni saltem inchoati, juxta Concilium Trid. *sess. 24. cap. 12. de Ref.* Verum ad Beneficium Parochiale requiruntur anni viginti quinque ad minus inchoati, *cit. c. Licet canon. de Elect. in 6.* ibi: *Decernentes, collationes de Parochialibus Ecclesiis, his, non attigerint vigesimum quintum annum, de cætero faciendas viribus omnino carere.* Tandem ad Episcopatum requiritur ætas triginta annorum, *cit. c. Cum in cunctis de Elect.*

57. IV. *Calibatus*; hoc est, ut quis non sit Matrimonio ligatus. Siquidem quælibet collatio Beneficii facta ei, qui Matrimonio junctus est, invalida existit: nisi forsan quis consentiente conjuge Castitatem voverit perpetuam, nec bigamus existat, *cap. Sane 2. de Clericis conjugatis*. Quinimo, si Clericus in minoribus Ordinibus constitutus habeat Beneficium, & postea contrahat Matrimonium, illud ipso jure perdit *arg. c. 1. & cap. Quoad a te eod.* & cum communi Doctorum tradit Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 42. n. 1.*

58. V. *Absentia Censuræ atque Irregularitatis*; hoc est, ut quis non sit detentus ullo Juris impedimento, ut puta Irregularitate, Excommunicatione, aut alia Censura Ecclesiastica. Collatio siquidem Beneficii nulla est, ipsoque jure irrita, si fiat excommunicato excommunicatione majori, vel suspenso, aut interdicto; prout patet *ex c. Postulatis, de Clerico excommunicat.* & *cap. Cum dilectus de Consuetud.* & *cap. 1. de Postulat. Prælat.* cum concordantiis.

59. Additur notanter, *excommunicato excommunicatione majori*: Quia, si Beneficium conferatur excommunicato excommunicatione minori collationem non esse ipso jure irritam, sed irritandam *arg. c. Si celebrat. de Clerico excommun.* censet Lessius *l. c. n. 116.* quamvis nonnulli oppositum teneant.

60. VI. *Probitas morum*. Et VII. *Scientia debita*. Et VIII. *Habilitas corporis*. Hoc est, ut quis bonis moribus, & scientia commendabilis existat, *cap. Cum in cunctis de electione.* & alibi; simulque ea corporis aptitudine præditus sit, ut decenter officium suum præstare valeat.

61. IX. *Intentio Status Ecclesiastici*. Si enim quis accipiat beneficium Ecclesiasticum eo dumtaxat animo, ut ex ejus fructibus sustentari valeat, donec Studia sua absolverit, vel divitem uxorem repererit, intentione postea Beneficium deserendi, peccat mortaliter, nec potest tuta conscientia illud retinere. Lessius *l. c. dub. 26. n. 132.* allegans communem. Nihilominus satis est, ut quis sincero animo, bonaque fide proponat Statum Ecclesiasticum retinere, neque ab eo resilire, nisi justa causa supervenerit: quia non est mens Ecclesiæ, per Beneficium ita firmiter astringere Clericum ad Statum Ecclesiasticum, ut nulla de causa, licet adhuc sit constitutus in Ordinibus minoribus, possit eum deserere ineundo Matrimonium.

62. X. *Carentia alterius Beneficii incompatibilis*, justa inferius dicenda *Dist. 2. Quæst. 2.* Cæterum hoc non ita intelligendum est, quasi

quasi Collatio secundi Beneficii incompatibilis at nulla: quinimo ea est valida, sed adepta illius pacifica possessione vacat primum; prout declarasse Sac. Congregationem Cardinalium Concilii Trid. Interpretum, refert Fagnanus *Super inordinata num. 9. de Prab.* Quod si vero Beneficiarius utrumque retinere perrexerit, utroque privatus existit ipso jure. (c)

63. CONCL. IV. Electio indigni, seu carentis aliqua ex qualitatibus ad ministerium Beneficiale jure requisitis irrita est, ac nullius roboris: valet tamen electio de digno celebrata omisso digniori. Prior pars patet ex pluribus a textibus Juris Canonici, in explicatione singularum qualitatum hactenus adductis. Concordat Concilium Trid. *sess. 22. c. 4. de Reform.* ibi: *Nec aliis imposterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem, & cæteras habilitates integre habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio.*

64. Altera pars est Zoesii *tit. de Elect. n. 45.* Engel *eod. n. 47.* & aliorum. Ratio est: quia Ecclesia nullibi rejicit, neque irritat electionem de digno celebratam omisso digniore (bene tamen electionem indigni) idque ob bonum pacis: alioquin enim omnes propemodum electiones essent in discrimine ac daretur locus infinitis litibus, si ea dumtaxat de causa posset electio impugnari, aut irritari, quod non fuerit electus dignior. Nec obstat, quod scienter eligentes dignum omisso digniori peccent. Nam *multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, ut dicitur *c. Ad Apostolicam de Regularibus.*

QUÆSTIO V.

Quæ sint obligationes Beneficiariorum?

SUMMARIUM.

65 *Obligatio Beneficiariorum multiplex.*
66 *Una, est Horarum Canonicarum recitatio.*
(d) Tract. 6. Dist. 1. n. 24. 31. & seqq.
67 *Alia, est Residentia personalis.*
68 *Episcopi & Pastores tenentur residere Jure Divino.*
69 *Alii vero Beneficiarii Jure Ecclesiastico.*
70 *De consuetudine excipiuntur beneficia simplicia.*
71 *Solvitur instantia.*
72 *Quibus de causis liceat abesse a Beneficio?*
73 *Episcopus quando, & quamdiu possit abesse?*
74 *Item & Canonici?*
75 *Quid de Parochis?*
76 *An hi possint abesse sine alia licentia per duos menses? Affirmant aliqui.*
77 *Melius alii negant.*
78 *Quid in casu subitæ necessitatis?*
79 *Vel in absentia ultra duos menses?*
80 *Solvitur instantia.*

65. CONCL. I. Obligatio Beneficiariorum multiplex esse potest, pro qualitate scilicet Beneficiorum, atque Fundationum diversitate. Patet hoc: tum quia in una Fundatione plura Missarum onera Beneficiario imponuntur, quam in altera. Tum quia nonnulli eorum quandoque ad Chorum alligati existunt, non vero alii. Tacentur aliæ speciales obligationes, quæ quibusdam Beneficiis vi primævæ suæ Fundationis impositæ sunt, non aliis: unde tenor Litterarum Fundationis vel maxime inspiciendus, & exacte observandus erit.

66. CONCL. II. Una principalis Beneficiariorum omnium, etiam necdum in sacris Ordinibus constitutorum obligatio, est recitatio quotidiana Horarum Canonicarum. Ita communis, & patet ex jam superius (d) dictis.

67. CONCL. III. Alia obligatio Clericis Beneficiariis incumbens, est Residentia personalis. Patet hoc tum ex Concilio Trident. *sess. 23. de reform. c. 1.* tum ex Jure Canonico *toto tit. de Clericis residentibus.*

68. CONCL. IV. Episcopi, & Pastores quibus cura animarum commissa est, tenentur ad ejusmodi Residentiam personalem de Jure naturali, & Divino. Ita Lessius *lib. 2. de just. & jure c. 34. dub. 29.* Herinex *disp. 7. de just. & jure q. 4.* Vallensis: & alii; idque satis aperte supponitur in Concilio Trid. *cit. c. 1.* ibi: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, &c. Quæ omnia nequaquam ab iis præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Quibus verbis insinuatur ratio Conclusionis: siquidem sedulorum Pastorum est gregi suo invigilare, eique assistere, quod fit per Residentiam personalem, non autem Mercenariorum more eundem deserere.

69. CONCL. V. Etiam reliqui Beneficiarii, curam animarum non habentes spectato Jure communi Ecclesiastico, tenentur resi-

dere

dere in loco Beneficii, ſive Dignitatem annexam habeant, *arg. c. 1. & ſeq. de Clericis non reſid.* ſive aliud obtineant ſimplex Beneficium, quantumvis tenue ac modicum; prout deſumitur ex *cap. Conquerente & c. Inter quatuor eod.*

70. Dicitur notanter, *ſpectato Jure communi Eccleſiaſtico:* Nam imprimis hujuſmodi obligatio non deſcendit ex Jure naturali & Divino, ſed vel ex primæva Fundatorum intentione, vel ſaltem ex Sacris Canonibus jam allegatis. Deinde loquendo de Beneficiis ſimplicibus, ex generali conſuetudine totius Eccleſiæ eadem perſonalem Reſidentiam non amplius requirunt. ideoque poteſt Beneficiarius per Subſtitutum illis deſervire, niſi fundator diſertis verbis oppoſitum expreſſerit. Fagnanus *c. Cum omnes n. 14. de Conſtit.* Vallenſis, Engel, & alii.

71. Quod ſi contra datas Concluſiones objicias: Juxta Regulam 68. Juris in 6. *Poteſt quis per alium, quod poteſt facere per ſeipſum*, cum concordantiis: ergo non tantum habens Beneficium ſimplex, ſed & quilibet alius poteſt deſervire per ſubſtitutum. Reſp. negando conſequentiam: nam allata Regula fallit, ſeu patitur exceptionem, quando electa eſt induſtria & opera perſonæ; prout ipſa in collatione Beneficii ſemper electa intelligitur, *arg. c. Is cui de Offic. Judicis delegati in 6.* Simulque, ut taceatur ſpecialis diſpoſitio Juris quoad hoc, contra rectam rationem eſt, ut non obſtante, quod Beneficium detur propter officium, unus habeat Beneficium, ejuſque emolumentum, & alter præſtet onus, atque officium: niſi major aliqua ratio cogat Clericum a ſuo Beneficio ad tempus abeſſe, eique interim per alium idoneum Subſtitutum deſervire.

72. CONCL. VI. Nihilominus juſta de cauſa quandoque licitum eſt abeſſe a loco Beneficii. Ita Concilium Trid. *cit. ſeſſ. 23. de Ref. c. 1.* ubi inquit: *Chriſtiana charitas urgens neceſſitas, debita obedientia, ac evidens Eccleſiæ, vel Reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquam abeſſe poſtulant, & exigunt.* Recte tamen ibidem ſubditur, quod quando tales, qui beneficium Eccleſiaſticum curam animarum annexam habens obtinent, abeſſe contigerit, debeat cauſa legitimæ abſentiæ per Epiſcopum eſſe cognita, & approbata: ſimulque ipſi teneantur, Vicarium idoneum, ab ipſo Ordinario approbandum, cum debita mercedis aſſignatione relinquere; ut quantum fieri poterit, ex ipſorum Paſtorum abſentia Oves concreditæ nullum damnum accipiant.

73. CONCL. VII. Epiſcopus extra tempus Adventus, Quadrageſimæ, ac ſolemniora Feſta, poteſt abeſſe ab Eccleſia ſua per duos, vel ad ſummum tres menſes, ſive continue, ſive interruptim, ſine alia Superioris approbatione, etiam cauſa dumtaxat relaxandi animum. Ita colligitur ex cit. Concilio Trid. & notat Barboſa *ibidem in Collectaneis n. 15. & 16.* & aliis, quos citat. Ratio hujus affertur a Concilio Trid. ibi: *Quoniam, qui aliquantiſper tantum abſunt, ex veterum Canonum ſententia non videntur abeſſe; quia ſtatim reverſuri ſunt.*

74. CONCL. VIII. Canonici Eccleſiarum Cathedralium, & Collegiatarum, poſſunt a ſuis Eccleſiis quolibet anno per tres menſes abeſſe; niſi ubi propriis Eccleſiarum conſtitutionibus longius ſervitii tempus requiritur. Ita Concilium Trid. *ſeſſ. 24. c. 12. de Reform.* & Barboſa *ibi in Collectaneis n. 64.* cum aliis. Intellige, dummodo non omnes Canonici ſimul abſint, ſed tot ſemper remaneant, ut ſervitium Eccleſiæ poſſit peragi: quia Concilium non indulſit tres menſes abſentiæ toti Capitulo, ſed Canonicis, ſcilicet ſingulis per vices. Fagnanus *in c. Licet n. 55. de Præb.*

75. CONCL. IX. Parochi vel maxime reſidere tenentur propter periculum, ne in ipſorum abſentia quidam e Parochianis ſine Sacramentis decedant, aut in aliis ſpiritualibus auxiliis detrimentum patiantur. Nihilominus quia circa Parochos quoque non raro occurrunt cauſæ aliquantiſper aliorſim diſcedendi, provide idem Sac. Oecumenicum Concilium *cit. c. 1.* ſtatuit in hæc verba: *Eadem omnia, etiam quoad culpam amiſſionem fructuum, & pœnas de Curatis inferioribus, & aliis quibuſcunque, qui Beneficium aliquod Eccleſiaſticum, curam animarum habens, obtinent, Sacroſancta Synodus declarat, & decernit; ita tamen, ut quandoque eos, cauſa prius per Epiſcopum cognita, & probata, abeſſe contingerit, Vicarium idoneum, ab ipſo Ordinario approbandum, cum debita mercedis aſſignatione relinquant. Diſcedendi autem licentiam in ſcriptis, gratiſque concedendam, ultra bimeſtre tempus, niſi ex gravi cauſa, non obtineant.* Hæc Concilium: occaſione quorum.

76. Quæritur, an Parochus per dictos duos menſes poſſit abeſſe ſine alia licentia Epiſcopi? Affirmant Navarrus *c. 25. Manualis, n. 121.* Azorius *part. 2. lib. 7. c. 4. q. 10.* Bonacina & quidam alii. Rationem dant: tum quia ante Concilium id licebat, *arg. c. Præ-*

ſen-

sentium & c. Si quis in Clero 7. q. 1. ubi per duos menses, vel saltem per tres hebdomadas poterat Sacerdos a sua Ecclesia abesse, atqui a Jure antiquo non est recedendum sine novo Jure expresso *l. Præcipimus C. de Appel.* Tum quia Episcopo, qui tamen magis tenetur residere, id expresse permittitur a cit. Concilio.

77. Opposita sententia asserit, Parochos ne quidem primo bimestri posse abesse sine licentia Episcopi. Ita Barbosa *in Collectaneis ad cit. cap.* 1. Concilii Trid. *num.* 67. post Lessium *lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 159. Vasquez, & plures alios. Et subdit Barbosa *num.* 68. quod Garzias, & Armendar. decisum referant, non posse Parochum per hebdomadam abesse non petita, vel non obtenta licentia, etiam relicto idoneo Vicario per Ordinarium approbato. Et hæc sententia est conformior verbis Concilii Tridentini proxime relatis, ut patet, quamvis simul attendi debeat praxis singularum Diœcesium, & an rigor iste sit ibidem receptus. *Credo tamen* (inquit cit. Lessius) *non esse usu receptum.*

78. Illud certum est, quod quando subita necessitas occurrit, qua nequit Parochus Episcopum adire, fas sit eidem ad breve tempus abesse absque expressa Episcopi licentia (nam subita necessitas, cum gravis sit, non patitur dilationem, neque moram) dummodo relicto idoneo Vicario bene provideatur, ne in sua absentia Grex sibi commissus spirituale damnum patiatur.

79. Insuper certum est, si per longius tempus, utputa ultra duos menses, Parochus sive conjunctim, sive divisim, a sua Parochia abesse velit, requiri causam graviorem atque expressam licentiam Episcopi; prout clare indicat cit. Concilium Trident. juncto *c. Licet canon. §. fin. de elect.* ubi dicitur, quod super Residentia personali Parochi facienda *potest Ordinarius ipsius gratiam dispensationis ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposcit.*

80. Nec obstat, quod Parochus Jure naturali teneatur ad Residentiam personalem: Resp. enim, id intelligendum secluſa justa causa & cessante legitima dispensatione. Verum de Residentia Beneficiariorum, & pœnis non residentium, plura Canonistæ *Tit. De Clericis non residentibus &c.*

DISTINCTIO II.

De Incompatibilitate, Renunciatione, & Permutatione Beneficiorum.

QUÆSTIO I.

Quæ Beneficia sint incompatibilia, vel compatibilia?

SUMMARIUM.

1 *Mala ex pluralitate Beneficiorum simul retentorum obvenientia.*
2 *Ea quandoque possunt abesse. Et dantur Beneficia compatibilia.*
3 *Incompatibilitas Beneficiorum ex duplici capite oritur.*
4 *Si unum sufficit ad honestam sustentationem, non licet plura habere.*
5 *Quod Beneficium censeatur sufficiens ad congruam sustentationem?*
6 *Beneficia de se compatibilia, quæ?*
7 *Beneficia simplicia ultra duo nequeunt haberi.*
8 *Alia Beneficia compatibilia, recensentur.*
9 *Beneficia de se incompatibilia, quæ?*
10 *Beneficia uniformia sub eodem tecto, quæ?*
11 *Corollarium de duobus Capellanis ejusdem Ecclesiæ.*
12 *Beneficium simplex potest adjungi alteri, tenues redditus habenti.*

1. QUanta mala oriri soleant in Ecclesia Dei, dum nonnulli plura obtinent Beneficia Ecclesiastica, paucis comprehendit Pontifex *c. quia in tantum de Prab.* dicens quod *multitudo Prabendarum canonibus inimica, dissolutionis materiam & evagationis inducit, certumque continent periculum animarum.* Eadem mala amplius deplorat Pontifex *in Extrav. Execrabilis de Prab.* eo quod execrabilis quorundam ambitio, & improbitas importuna, plura a Romanis Pontificibus non tam obtinere, quam extorquere plerumque noscuntur Beneficia: adeo, ut (præter alia incommoda, quæ ibidem recensentur) multi alii litterati, probique Viri a con-

conſecutione competentium Beneficiorum impediantur, cultus Divinus minuatur, hoſpitalitas in ipſis Beneficiis debita non ſervetur, atque Eccleſiarum detrahatur commodis & honori, quæ carentes Defenſorum auxilio in juribus ſuis, & libertatibus multipliciter collabuntur.

2. Quia vero talia incommoda atque inordinationes, quandoque certis concurrentibus circumſtantiis abeſſe poſſunt; hinc non ſequitur, univerſim illicitum eſſe, plura ſimul habere beneficia. Quinimo eorum quædam eſſe compatibilia, ſatis indicat textus *in cap. Gratia, de Reſcriptis in 6.* ibi: *Si talia ſint beneficia, quæ ſimul nequeant de jure teneri.* Et idem manifeſte ſupponit Concilium Trid. *Seſſ. 7. cap. 4. de Reform.* ibi: *Plura curata, aut alias incompatibilia Beneficia*: nam hujuſmodi limitatio fruſtra apponeretur, niſi aliqua extarent Beneficia compatibilia. Hinc Quæſtio remanet, unde oriatur, & quæ ſit incompatibilitas Beneficiorum Eccleſiaſticorum.

3. CONCL. I. Incompatibilitas Beneficiorum Eccleſiaſticorum generatim ex duplici capite oritur; videlicet, ſi aut ipſa Beneficiorum inſtitutio non permittat, ut plura ab eodem adminiſtrentur; aut ſi unum eorum ad honeſtam Beneficiarii ſuſtentationem ſufficiat. Ita communis, ut patebit ex dicendis. Et quidem, quantum attinet ad priorem partem, ſeu Beneficia de ſe incompatibilia, ex profeſſo de ipſis dicetur *n. 9. & ſeqq.*

4. Quod autem ceſſante juſta diſpenſatione ſit illicitum, plura Beneficia, licet cæteroquin compatibilia, ſimul retinere, ſi unum ipſorum ad honeſtam Clerici ſuſtentationem ſufficiat, tenet Gloſſa communiter recepta *in cap. Dudum 54. ℣. Retinere de Elect.* ubi ait: *Nota, quod qui habet plura beneficia, quorum alterum per ſe ſufficeret, non poteſt ſine mortali peccato retinere aliud.* Idem ad longum propugnat Abbas *in c. Extirpanda §. Qui vero num. 34. & ſeqq. de Præb.* & Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 8. num. 2.* citans plures alios. Deſumitur hoc ex *c. Sanctorum diſt. 80. & cap. Conquerente de Clericis non reſident.* & *cap. Cum teneamur, de Præb.* cum concordantiis. Accedit Concilium Trident. *Seſſ. 24. cap. 17. de Refor.* ibi: *Cum Eccleſiaſticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat Clericorum &c. ſtatuit, ut in poſterum unum tantum Beneficium Eccleſiaſticum ſingulis conferatur: quod quidem ſi ad vitam ejus, cui confertur, hone-*

ſte ſuſtentandam non ſuffeiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens, dummodo utrumque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferre: & conſequenter a ſenſu contrario, & quia exceptio firmat regulam in oppoſitum, quando unum Beneficium ſufficit ad honeſtam Clerici ſuſtentationem, alterum conferri, & retineri non poteſt. Confirmatur: quia repugnat rationi naturali, ut quis plura ſimul non neceſſaria Beneficia occupando, defraudet alios Clericos a conſecutione competentium Præbendarum, deturque anſa incommodis *n. 1.* enumeratis, niſi juſta cauſa interveniente, atque accedente legitima diſpenſatione id cohoneſtetur.

5. Quæres autem, quodnam Beneficium cenſeatur ſufficiens ad congruam Beneficiarii ſuſtentationem? Reſp. Illud Beneficium cenſetur taliter ſufficiens, ex quo Clericus pro ſtatus ſui conditione, & ſe, & familiam ſuam honeſte valet ſuſtentare. Adde cum Vallenſi: *tit. de Conceſſ. Præbend. §. 4. nu. 10.* & aliis, parentes, fratres, & conſanguineos egentes: nam & hos poteſt Clericus ex redditibus Eccleſiaſticis honeſte ſuſtentare, non autem augere: prout tum ex Can. 39. Apoſtolorum, tum ex Concilio Trident. *Seſſ. 25. cap. 5. de Reform.* deſumitur. Inſuper circa hoc Gloſſa *in cap. Conquerente, ℣. Sufficientia, de Clericis non reſid.* obſervat, atque ex utroque Jure oſtendit, quod oporteat, quantum ad propoſitum, conſiderare plura alia, utpote nobilitatem, ſcientiamque, quia tales Perſonæ ſunt amplioribus redditibus honorandæ, *cap. de multa, §. fin. de Præbend.* Item, quod etiam hoſpitalitas, ipſaque jura Epiſcopalia perſolvenda attendi debeant: nam Clerici & hoſpitalitatem tenere, & jura Epiſcopalia perſolvere, & inſuper congruam ſuæ perſonæ, familiæque ſuſtentationem habere debent, *cap. de Monachis de Præbend.* cum concordantiis. Et hinc, quodnam Beneficium dicatur ſufficiens ad congruam ſuſtentationem, arbitrio Judicis relinqui paulo plus, vel minus æſtimandum, conſideratis conſiderandis, qualitate ſcilicet perſonarum, locorum & temporum, reſolvit Barboſa *lib. 3. Jur. Eccl. univ. c. 13. n. 183.* citans plures alios.

6. CONCL. II. *Beneficia de ſe compatibilia* ſunt ea, quæ vel ex Jure communi, vel ex conſuetudine, Statuto, aut Fundatione ſimul obtineri, ac retineri poſſunt. Talia ſunt imprimis Beneficia ſimplicia non

requirentia personalem residentiam, vel quorum unum requirit residentiam, alterum vero non; nam in his facilius admittitur pluralitas, si ita necesse sit ad honestam Clerici sustentationem; prout colligitur ex Concilio Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 17.*

7. Cæterum Barbosa *loc. cit. n. 180. & 182.* refert, Sac. Cardinalium Congregationem declarasse, quod Episcopus non possit plura Beneficia simplicia ultra duo uni conferre, usque ad sufficientem ejus sustentationem, absque Apostolica dispensatione. Et si de facto conferat tertium, collatio illius sit quidem valida, attamen quando istud est sufficiens pro congrua sustentatione Clerici, vacent ambo Beneficia priora; sin minus, vacet primum.

8. Deinde Beneficia compatibilia censentur, quæ in diversis Ecclesiis sunt, & nullam, vel saltem non incompatibilem residentiam exigunt. Layman *cit. cap. 8. n. 7.* & alii. Insuper Beneficia de se compatibilia in eadem Ecclesia dicuntur, quæ difformia sunt, v.g. Præpositura & Canonicatus: qualia proinde, cum utrisque simul satisfieri possit, etiam in simul (si ita necesse sit ad congruam Clerici sustentationem) retineri possunt. *arg. cap. 1. de consuetud. in 6.* Nisi alicujus Ecclesiæ speciale Statutum, vel consuetudo repugnet.

9. CONCL. III. *Beneficia de se incompatibilia* (id est, abstrahendo ab eo, quod unum eorum ad honestam Beneficiarii sustentationem sufficiat) sunt ea, quæ vel Jure naturali, vel Jure communi Ecclesiastico, aut ex consuetudine, Statuto, seu Fundatione, continuam residentiam personalem postulant: ut sunt duo Episcopatus, duæ Abbatiæ, duæ Parochiæ, duæ perpetuæ Vicariæ, & cætera curata Beneficia. Item duæ Dignitates, Personatus, aut duo Officia personalem residentiam requirentia, *arg. c. Ad hæc, & c. Præterea, & c. Cum non ignores, & c. De multa, de Præb.*

10. Similiter Beneficia uniformia sub eodem tecto, censentur incompatibilia: ut sunt duo Canonicatus in eadem Ecclesia. Cæterum per *Beneficia uniformia sub eodem tecto* intelliguntur ea, quæ in eadem Ecclesia ad eundem finem instituta sunt, adeoque habent idem prorsus onus & officium eodem tempore persolvendum: uti contingit in duobus Canonicatibus ejusdem Ecclesiæ.

11. Hinc infertur, quod duæ Capellaniæ in duobus Altaribus ejusdem Ecclesiæ, fundatæ cum onere, ut in uno Altari bis, in altero ter, distinctis diebus in eadem Ecclesia celebretur, non sint Beneficia uniformia, ac proinde de se compatibilia. Quia licet uno nomine generali Capellaniæ appellentur, cum tamen habeant distincta onera, seu officia in diversis Altaribus peragenda, re ipsa non sunt uniformia, sed difformia Beneficia, quæ proinde eidem conferri, & (dummodo primum eorum ad honestam Clerici sustentationem non sufficiat, neque constitutio, aut consuetudo particularis repugnet) simul retineri possunt.

12. Unde & Concilium Trid. *Sess. 24. c. 13. de Reform.* statuit, quod si Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, aut Beneficia Parochialia, ob temporum injuriam redditus tam tenues habeant, ut non sufficiant sustentationi decenti pro dignitate, ac qualitate personæ, & loci, authoritate Episcopi liceat adjungere simplex Beneficium, donec melius provisum fuerit.

QUÆSTIO II.

Quæ sint pœnæ recipientium plura Beneficia incompatibilia?

SUMMARIUM.

13 *Illicitum est, plura simul obtinere Beneficia incompatibilia.*
14 *Citra dispensationem Pontificiam.*
15 *Triplex causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum.*
16 *I. Necessitas Ecclesiæ.*
17 *II. Utilitas Ecclesiæ.*
18 *III. Evidens meritorum prærogativa.*
19 *Plura incompatibilia Beneficia recipiens, ipso jure privatus est priori.*
20 *Intellige de facto.*
21 *Et post receptionem, seu possessionem secundi.*
22 *Fallit si quis fructus secundi Beneficii necdum percipiat.*
23 *Dicta privatio de facto incurritur ipso jure.*
24 *Et quomodo intelligenda?*
25 *Solvitur notabilis instantia.*
26 *Quid, si quis primum cum secundo retinere contenderit?*
27 *In quibus casibus plura simul Beneficia haberi possint?*

13. CON-

13. CONCL. I. Quandocunque vel alterum Beneficium sufficit ad honestam Clerici sustentationem, vel ipsamet Beneficia de se sunt incompatibilia, illicitum est, sicque peccaminosum, plura simul obtinere citra dispensationem Pontificiam. Ita communis. Et quidem, quantum ad primum membrum attinet, patet illud ex *c. Ad hæc de Præbend.* ibi: *Illud est omni rationi contrarium, ut unus Clericus in una, vel diversis Ecclesiis, plures Dignitates, Personatus obtineat &c.* Huc accedunt textus, & mala ex pluralitate Beneficiorum provenientia, de quibus *n.* 1.

14. Altera pars, loquens de dispensatione Pontificia, ex eo probatur: quia habere plura Beneficia, non est intrinsece malum, sicuti mentiri, blasphemare &c. sed quamvis habeat quandam mali speciem, ea tamen concurrentibus certis causis cohonestari potest.

15. Porro ejusmodi justa causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum, triplex a Doctoribus recenseri solet; videlicet necessitas Ecclesiæ; utilitas Ecclesiæ; & evidens meritorum prærogativa, *arg. c. Tali 1. q. 7.* ibi. *Nisi forte eos aut maxima Ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet, vel evidens meritorum prærogativa commendet.*

16. Et quidem ob necessitatem Ecclesiæ possunt quandoque plura Beneficia, etiam ultra congruam Clerici sustentationem conferri, si desint alii idonei Ministri, utputa in locis Hæreticorum, in quibus est defectus Clericorum.

17. Deinde ob utilitatem Ecclesiæ id accidere potest, quando unus solus, licet absens, magis putatur Ecclesiæ profuturus sua auctoritate, potentia, doctrina, & prudentia, quam alius præsens, vel plures alii: qua de causa filiis Principum conferuntur interdum plures Episcopatus, etiam ante ætatem, ut Ecclesiæ contra Hæreticos potentius defendantur. Pirhing. *tit. de prab. n.* 191. & *alii.*

18. Tandem de evidenti meritorum prærogativa habetur textus clarus *c. De multa* §. *fin. de prab.* ibi: *Nullus plures Dignitates, aut Personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum. Circa sublimes namen, & litteratas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.*

19. CONCL. II. Quicunque de facto plura incompatibilia Beneficia, sive curata, sive alias incompatibilia, simul recipere, ac retinere præsumpserit, per receptionem secundi mox priori Beneficio est ipso jure privatus; & is, ad quem spectat prioris Collatio, libere illud confert; statim atque institutus secundum recepit. Ita habetur *cit. cap. De multa, de prabend.* juncta *Extravagant. Execrabilis*, §. *Qui vero, eodem*. Accedit Concilium Tridentinum *Sess. 7. de Reformat. cap.* 4. quod prædicta Jura innovavit, & (cum illa loquerentur duntaxat de Dignitatibus, Personatibus, seu Officiis, aut aliis Beneficiis curam animarum habentibus annexam) ad alia Beneficia, etiam quomodolibet incompatibilia extendit; prout notat Fagnanus *in cit. cap. De multa n.* 3. allegans decisionem Rotæ, Garziam affirmantem, ita esse indubitanter tenendum, & alios.

20. Dicitur notanter in Conclusione, *Quicunque de facto*: Quia firmo est de tempore moderno post Concilium Tridentinum: nam antehac variæ successive emanarunt Constitutiones Pontificiæ, ut videre est *cap. Referente de præbend.* & *cap. Quia nonnulli, de Cleric. non resid.* & *cit. cap. de multa*, atque *Extrav. Execrabilis*. Verum moderno tempore post Concilium Tridentinum procedit Conclusio, adeo ut hujus Decretum Fagnanus *loc. cit. n.* 5. ex quadam Cardinalium declaratione extendat ad plura Beneficia simplicia, si personalem residentiam requirant, aut primum ad congruam Clerici sustentationem sit sufficiens: nam & talia secundum Canones sunt incompatibilia.

21. Additur vero, *per receptionem secundi*: Siquidem sola assecuratio de altero Beneficio consequendo non sufficit ad inducendam dictam pœnam privationis, sed requiritur actualis receptio, atque possessio secundi Beneficii: hoc enim importatur per ly *receptionem*, id est, corporalem adeptionem, ut explicat cit. Fagnanus *num.* 9. & tenet Glossa *in cap. De multa, de prabend.* Accedit ratio: quia in jure *verba accipienda sunt cum effectu, cap. Relatum de Cler. non resid.* & alibi.

22. Quinimo ob hanc rationem similiter non censetur vacare primum Beneficium per adeptionem secundi Beneficii, cujus fructus ex causa etiamnum alius percipit; prout clare decisum habetur *c. Si tibi concesso de Prab. in* 6. Rationem hujus ulteriorem dat Glossa *ibidem* ℣. *Vacare*, quia talis non est adeptus plene; licet enim Be-

neficium habeat, fructus tamen non habet : & alioquin talis cogeretur mendicare, cum fructus ex secundo Beneficio non haberet, primo autem privatus existeret.

23. Dicitur ulterius in Conclusione, *priori Beneficio est ipso jure privatus*: Siquidem, ut hæc privatio modernis temporibus incurratur, non amplius opus est sententia Judicis eam infligentis, ut olim *c. Quia nonnulli, de Cler. non resid.* sed de facto inducitur ipso jure; prout liquet ex *cit. c. De multa, de præb.* juncto Concilio Trid. *sess. 7. de Reform. c. 4.*

24. Cæterum hæc Beneficii privatio intelligenda est quoad titulum, seu jus illud retinendi, non quoad possessionem : nam possessione Beneficii ejusmodi Clericus privari non potest, nisi causa cognita; prout desumitur ex *cap. Licet Episcopus, de præb. in 6.*

25. Si dicas : Privatio Beneficii, & ipsum Beneficium nequeunt simul stare, cum privative opponantur; ergo si Clericus ille ipso jure privatus est Beneficio, repugnat, quod adhuc ejus possessionem retineat. Resp. distinguendo antecedens : privatio Beneficii quoad titulum & possessionem simul, nequit stare cum beneficio, conceditur : privatio Beneficii quoad titulum dumtaxat, nequit stare cum Beneficio, seu possessione ejus, negatur antecedens, & consequentia. Nam, ut notat Lessius *lib. 2. de just. & jure cap. 29. num. 64.* leges illæ, quibus additur, quod delinquens ipso facto sit privatus officio & beneficio, privant titulo, seu jure ad Beneficium, quatenus ipso facto quis amittit jus ad illud; nondum autem ejus possessione, nisi post sententiam Judicis.

26. CONCL. III. Insuper si quis prius Beneficium una cum secundo forte retinere contenderit, etiam secundo privatus existit. Ita habetur *cit. cap. De multa*, juncto Concilio Tridentino *Sess. 7. cap. 4. de Reform.* & tradit Fagnanus *cit. cap. De multa n. 6. & 8.* dicens, hanc pœnam ipso jure incurri. Ubi ulterius addit, quamvis Glossa super illam dictionem, *contenderit*, asserat, ad hoc, ut quis secundo etiam Beneficio ipso facto privatus existat, requiri, quod quis utrumque in Jure contentiose retinere voluerit usque ad litis contestationem : contrariam tamen aliorum sententiam, qui volunt, ex sola retentione primi Beneficii cum secundo jam induci dictam privationem utriusque Beneficii, etiamsi quando quis incipit conveniri, velit prius dimittere, esse tenendam; eo præsertim, quia Concilium Trident. *loc. cit.* hanc pœnam jure ipso imponit illi, qui ejusmodi Beneficia incompatibilia *recipere, & simul retinere præsumpserit.*

27. Quæres : an in nullo prorsus casu possit quis simul habere plura Beneficia? Resp. Hoc in nonnullis casibus accidere posse. Et primo quidem per legitimam dispensationem; de qua superius *nu. 15. & seqq.* Deinde id accidit sine dispensatione, quoties ipsa Beneficia non sunt incompatibilia : prout fit in Beneficiis simplicibus, quorum singula ad honestam sustentationem Clerici non sufficiunt. Tertio, si Ecclesia Cathedralis, vel Parochialis, aut Dignitas ob tenuitatem fructuum non sufficiat congruæ sustentationi Rectoris sui, potest simul cum ea uniri, vel obtineri Beneficium simplex non requirens residentiam, juxta Concilium Tridentinum *Sess. 24. de Reformat. cap. 15. & 17.* Insuper ob eandem Ecclesiarum paupertatem possunt Episcopi, tanquam Sedis Apostolicæ Delegati, uniones perpetuas Beneficiorum facere, & ista postmodum simul ab eodem possideri, prout concessit idem Tridentinum *Sess. 21. de Reformat. cap. 5.* Tandem ob præfatam causam quandoque Dignitati, vel Canonicatui accessorie annexa est Ecclesia Parochialis, quæ per idoneum Vicarium administrari, ac simul cum Canonicatu retineri potest, *tex. clar. cap. Extirpanda, §. Qui vero, de præb.*

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit Renuntiatio Beneficiorum, & ex quibus causis fieri possit?

SUMMARIUM.

28 *Renuntiatio Beneficii, quid?*
29 *Non valet, nisi fiat coram legitimo Superiore.*
30 *Quilibet potest suo jure renuntiare, & quomodo?*
31 *Renuntiatio Beneficii tacita,*
32 *Et expressa.*

33 *Renunciatio pura & conditionalis, quæ?*
34 *Ad renunciationem requiritur justa causa.*
35 *Sex causæ resignandi Episcopatum.*
36 *Alia pro Renunciatione Beneficiorum.*

28. CONCL. I. *Renunciatio* est spontanea Beneficii Ecclesiastici dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Ita in re communis.

29. Dicitur, *facta coram legitimo Superiore*: Siquidem Beneficia Ecclesiastica non nisi in manibus Ordinarii, hoc est, ipsius authoritate interveniente resignari debent, *c. Si quis vero, & c. Si quis Presbyt. 7. q. 1.* Et aliter facta resignatio non est valida: atque dimittens Beneficium sine licentia sui Prælati, potest compelli ad illud reassumendum, etiam per Censuras Ecclesiasticas *c. Non oportet 7. q. 1. & c. Admonet de Renunciat.* cum concordantiis.

30. Nec dicas: Quilibet potest suo juri renunciare, *c. S. diligenti, de Foro compet.* ergo & Beneficiarius Beneficio, etiam sine licentia sui Superioris. Negatur enim consequentia: nam regula illa est intelligenda, dummodo id fiat sine præjudicio alterius. Atqui post acceptationem Beneficii, & confirmationem, manet Clericus Ecclesiæ suæ alligatus, quæ pateretur detrimentum, si quilibet ipsorum pro libitu ei renunciare, & veniente lupo, id est, instante tribulatione, instar Mercenarii aufugere, Ovesque sibi concreditas derelinquere valeret.

31. CONCL. II. Renunciatio Beneficii Ecclesiastici alia est tacita, alia expressa. Ita communis, ac patet inductione. Et quidem *Renunciatio tacita* dicitur ea, quæ fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispensatione Juris eam importante. Nam qui facit id, quo posito ex ipsius Juris constitutione Beneficium amittitur, seu retineri nequit, eidem tacite, seu ipso facto renunciare censetur. Sic fit, dum Beneficiarius in minoribus constitutus, contrahit Matrimonium: quia tunc Beneficium Ecclesiasticum ipso jure vacat, *arg. cap. 1. & 3. de Cler. conjug.* Idem dicendum de eo, qui Religionem solemniter professus est, *c. Beneficium, de Regularibus in 6.* & hujusmodi.

32. *Renunciatio expressa* Beneficii Ecclesiastici illa est, quæ fit verbis expressis, aut scriptis, voluntatem renunciandi aperte declarantibus, coram legitimo Superiore eam acceptante. Cæterum

33. Renunciatio expressa subdividitur in puram, seu simplicem, & absolutam; & in conditionalem. *Renunciatio pura* seu *absoluta* est, quæ fit sine adiectione ullius conditionis, modi, vel pacti. *Conditionalis* vero, quæ fit sub certa conditione, pacto, vel modo; ut si fiat Renunciatio Beneficii ex causa permutationis, vel si quis illud resignet in favorem tertii, puta, ut Beneficium conferatur Cajo consanguineo suo, & non aliter intendat resignare; quod appellant *Resignare in favorem tertii*, seu sub clausula, *Non aliter*. Insuper Renunciatio conditionalis censetur ea, in qua resignans reservat sibi fructus, vel pensionem ex beneficio: de quibus singillatim in progressu.

34. CONCL. III. Ad Renunciationem Beneficii requiritur justa, & legitima causa, alioquin Superior eam admittere non tenetur, neque debet. Ita communis. Ratio est: quia si quilibet pro suo arbitratu posset Beneficium relinquere, talis libertas in maximum Ecclesiæ detrimentum cederet, aufugientibus passim per renunciationem Pastoribus, si viderent lupum venientem, seu tribulationem instantem.

35. CONCL. IV. Sex sunt causæ, ob quas Episcopus post sui confirmationem potest petere, & Papa solet concedere licentiam cedendi, seu resignandi Episcopatum. Patet hoc ex *c. Nisi cum pridem, de Renunc.* ubi sequentes sex causæ enumerantur. I. *Conscientia criminis*: non quidem cujuscunque, sed illius duntaxat, quod post actam pœnitentiam impedit executionem Officii. II. *Imbecillitas corporis*, per quam quis impotens redditur ad exequendum Officium Pastorale. III. *Defectus scientiæ*, etiam competentis. IV. *Malitia plebis*, ob quam interdum cogitur Prælatus ab ipsius regimine declinare. V. *Grave scandalum*, quod aliter sedari non potest. VI. *Irregularitas personæ*; de quibus versiculi ibidem in Summario allegati.

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

36. CONCL. V. Renunciationes Beneficiorum inferiorum solent admitti tum ex prædictis, tum etiam aliis levioribus causis. Ita Pirhing *tit. de Renunciat. num. 54.* post Azorium, & alios. Sic in Curia Ro-

mana solet de facto admitti Renunciatio Beneficii inferioris, præsertim simplicis, quando resignans multo tempore servivit in Ecclesia: vel quando is resignat, ut Beneficium dimissum alteri conferatur, in cujus gratiam illud Clericus dimittit; dummodo in Sacris constituto, & resignanti, aliunde sit provisum, unde honeste sese alere possit. Concordat Bulla S. Pii V. quæ incipit, *Quanta Ecclesia* (& habetur tom. 2. Bullarii Romani *Constitut.* 58. *dicti Pontific.*) in qua plures causæ, ob quas inferiores Beneficiarii resignare valeant, referuntur: veluti si resignantes sint senio confecti, valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati; seu quia eos ad aliud Beneficium contigerit promoveri; vel si sint Religionem ingressuri, aut Matrimonium contracturi, si statim postea id re ipsa exequantur; quique ob capitales inimicitias nequeunt, vel non audent in loco Beneficii residere securi: dummodo resignaturis, & sacro Ordini mancipatis, aliunde sit provisum, quo possint commode sustentari.

QUÆSTIO IV.

An sit licita Resignatio Beneficii in favorem tertii, vel reservata annua Pensione?

SUMMARIUM.

37 *Resignatio in favorem tertii, an sit licita?*

38 *Quid, si quis simpliciter resignet, & certam personam solum recommendet?*

39 *An tunc Episcopus teneatur, vel possit huic conferre?*

40 *Resignare Beneficium reservata pensione, an liceat?*

41 *Pensio, quid?*

42 *Id regulariter illicitum.*

43 *Tamen ex justa causa potest Episcopus constituere pensionem in Beneficio, & resignans pro ea sibi constituenda supplicare.*

37. CONCL. I. Resignationes in favorem tertii, seu cum clausula, *Non aliter*, ob speciem Simoniæ, quam habent, juxta Stylum Curiæ non possunt fieri, nisi in manus Summi Pontificis. Ita Lessius *lib. 2. de just. & jur. cap. 35. dub. 14.* post Navarrum, Rebuffum, & alios; ac sequitur Engel *tit. de Renunciat. num. 8.* citans communem omnium doctrinam, & in praxi observatam. Ratio est: quia Resignationes beneficiorum in favorem tertii, speciem quandam præseferunt hæreditariæ successionis; quam Sacri Canones semper detestantur, volentes, ut Beneficia Ecclesiastica secundum merita personarum, & quidem dignioribus, conferantur. Accedit, quod ejusmodi Resignatio cum clausula, *Non aliter*, fr fiat in manus Episcopi, aut alterius Papa inferioris, vel contineat Simoniam juris Ecclesiastici, ut multi volunt, vel saltem speciem talis Simoniæ: *Cum in spiritualibus omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, cap. ult. de Pactis*, juncto *c. Quæsitum de Rerum permut.* ibi: *Pactio præmissa circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ.*

38. CONCL. II. Si quis tamen simpliciter resignet, & per modum recommendationis potius, quam rigorosæ obligationis, Episcopo certam aliquam personam nominet, non est jure prohibitum, quin Episcopus possit personæ recommendatæ, si ea cæteroquin idonea fuerit, ejusque qualitas mereatur, Beneficium illud conferre. Ita Zoesius *tit. de Simonia n. 72.* Covarruvias *lib. 1. var. resol. cap. 5. n. 5.* & Engel *loc. cit. n. 8.* Idque desumitur ex *c. Cum universorum de Rerum permut.* & *cap. Ex parte N. de Offic. Jud. deleg.* ubi similes Resignationes leguntur, nec tamen ex hoc capite reprobantur, quamvis ex aliis rationibus non tenuerint.

39. Notandum tamen cum citatis Auctoribus, quod facta ejusmodi resignatione pure ac simpliciter in manus Episcopi, haud obstante, quod preces pro aliquo oblatæ fuerint, Episcopus non sit adstrictus, ut huic conferat Beneficium, neque injuriam faciat nominato, si alteri conferat. Ratio est: quia, cum Renunciatio in favorem tertii sit Jure prohibita, simulque Resignatio Beneficii debeat fieri pure; hoc ipso non potest illi nominato jus quodpiam fuisse acquisitum (nam sola precum interpositio tale jus non tribuit) & consequenter neque injuria per denegatam collationem eidem irrogabitur. Attamen non peccabit Episcopus, si conferat Beneficium nominato, pro quo preces sunt oblatæ, dummodo aliud canonicum impedimentum non obstet, & personæ qualitas id mereatur, ut dictum *num. præced.*

40. CONCL. III. Resignare Beneficium

Ec-

Ecclesiasticum reservata annua Pensione, coram Episcopo, vel alio collatore Papa inferiore, regulariter loquendo non licet. Ita communis.

41. Ubi notandum, quod per *Pensionem* in proposito intelligatur jus percipiendi partem fructuum ex Beneficio alieno, authoritate Superioris cuipiam justa de causa constitutum: ut si authoritate Episcopi assignetur Parocho, ob senectutem v. g. resignanti, certa pars reddituum illius Beneficii, ab ejus successore ipsi persolvendorum ad honestam vitæ suæ sustentationem. Hoc prænotato.

42. Conclusio probatur ex eo: quia Beneficia Ecclesiastica sunt conferenda sine diminutione; id est, sine novi oneris impositione, aut aliqua fructuum detractione; prout habetur toto Titulo, *Ut Beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur*: atqui hoc non fit, quando constituitur cuipiam pensio in Beneficio; ergo.

43. Additur in Conclusione, *regulariter loquendo*: Nam ex justa & rationabili causa potest non solum Summus Pontifex, sed etiam Episcopus, Pensionem in Beneficio constituere: utputa quia resignans est ætate decrepitus, vel infirmus, ut sic ex Pensione habeat, unde honeste sustentetur; vel quando pro bono pacis fit Resignatio Beneficii litigiosi, & hujusmodi. Barbosa *part. 3. de offic. & potest. Episcop. allegat. 85. num. 3.* Engel *tit. de Renunciat. num. 10.* & alii. Hoc ipsum desumitur ex *cap. Nisi essent de prab.* ubi legitur quædam provisio, seu pensio quadraginta librarum, resignanti pro bono pacis per Judices facta, & per Papam tolerata; ergo pariter nihil obstat, quin pure ac simpliciter resignanti Episcopus ex ejusmodi justa causa possit pensionem aliquam constituere. Quinimo pro ea sibi constituenda potest ipsemet resignans, ut securior sit, Episcopo ante Resignationem supplicare, *arg. cap. Tua nos de Simonia*, ibi: *Rogans humiliter.*

QUÆSTIO V.

An, & quomodo possit fieri permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum?

SUMMARIUM.

44 *Permutatio Beneficiorum propria authoritate fieri nequit.*
45 *Secus, accedente authoritate Superioris.*
46 *Solvitur instantia.*
47 *Forma & modus permutandi Beneficia, qualis?*
48 *In permutatione Beneficiorum, an pro habente pinguiores proventus possit suppleri pretium?*
49 *Affirmant aliqui.*
50 *Opposita sententia est probabilior, ac merito tenenda.*
51 *Nequeunt permutari proventus sine Beneficio.*
52 *Solvuntur rationes prioris sententiæ.*
53 *Potest tunc Episcopus pensionem constituere in pinguiori Beneficio.*

44. CONCL. I. Etsi illicita sit, quin etiam accedente pactione Simoniaca, permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum privata authoritate facta; atque insuper Beneficia Ecclesiastica perdant, qui ea propria authoritate commutant: nihilominus licita est resignatio beneficiorum causa permutationis inter personas Ecclesiasticas idoneas, authoritate legitimi Superioris interveniente. Ita certa, & communis; patentque singula ex diversis textibus Juris. Et quidem prima pars habetur *c. Quæsitum de Rerum permut.* ibi: *Generaliter teneas; quod commutationes prabendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ*; cum concordantiis. Deinde, quod perdant sua Beneficia, qui eadem propria authoritate permutant, textus est clarus in *cap. Cum olim eod.*

45. Altera pars Conclusionis, quod videlicet legitima Superioris authoritate interveniente, licita sit resignatio Beneficiorum causa permutationis, habetur *cit. cap. Quæsitum, de Rerum permut.* juncta *Clement. un. eod.* Ubi insuper additur, quod si quæ Beneficia ex causa permutationis ab aliquibus resignata fuerint, ea aliis, quam ipsis per-

mutare volentibus conferri nequeant; alioquin Collatio nullius sit firmitatis.

46. Nec obstat textus *c. Majoribus de prabend.* ibi: *Divisionem prabendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.* Resp. enim cum Glossa ibidem, id intelligendum *sine authoritate Superioris*: Superior enim, si expedire viderit, poterit admittere resignationem causa permutationis factam, per textus *num. prac.* allegatos; etsi ejusmodi permutatio propria authoritate neutiquam fieri possit. Et hoc modo concordantur jura juribus.

47. CONCL. II. Forma, & modus permutandi Beneficia, est: ut ea Clerici resignent in manus Ordinarii, exprimentes, quod id causa permutationis faciant; ita tamen, quod prius accesserit consensus eorum, qui jus conferendi, eligendi, vel præsentandi habent. Quo casu arbitrari debebit Ordinarius, num admittenda sit, resignatio, nec ne: & si admittendam censuerit, nulli alteri, sed præcise ipsis causa permutationis resignantibus, Beneficia illa conferre poterit, ac debebit; & collatio aliis facta non tenebit. Ita habetur *cit. Clem. unic. de Rerum permut.*

48. Quæres, an in permutatione Præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum quoad titulum, quorum unum pinguiores habet proventus, absque labe Simoniæ possit suppleri pretium pro minus valente? Ratio dubitandi est: quia, quando duæ Ecclesiæ jure proprietatis una cum suis possessionibus invicem permutantur, potest pro alterius Ecclesiæ possessionibus pretium suppleri: dummodo adhibeatur cautela in Jure Canonico *c. Ad quæstiones, de Rerum permut.* insinuata: hoc est, dummodo id fiat, non unicum duntaxat contractum instituendo (alioquin enim pretium refundi videretur etiam pro ipsamet Ecclesia, quod sapit Simoniam) sed faciendo duos contractus, quorum uno ad invicem gratis Ecclesiæ, altero autem possessiones earum cum refusione certæ pecuniæ permutantur: ergo idem videtur posse fieri in proposito.

49. Resp. in solutione hujus dubii variare Doctores. Et quidem affirmant Angelus, & Sylvester, ℣. *Permutatio 2. q. 6.* post Abbatem, *c. Ad quæstiones, n. 3. de Rerum permut.* Eandem sententiam ex professo tradit Lessius *lib. 2. cap. 35. num. 101.* allegans Sotum, & Cajetanum. Probant imprimis hanc sententiam ex *cit. c. Ad quæstiones eod.* ob paritatem rationis. Addit Lessius, hanc compensationem exigi posse, non pro excessu, qui remanet annexus ipsi titulo Beneficii; sed pro incommodo temporali, quod quis subit sese spoliando majoribus illis proventibus, aut spe ipsorum. Sed quidquid sit de probabilitate hujus opinionis.

50. Opposita sententia non solum est probabilior, sed jure merito tenenda; prout eam tenent Covarruvias *lib. 1. var. res. c. 5. n. 9.* Navarrus *cap. 23. Manualis, nu. 100. §. Tertio* Layman *lib. 4. Tract. 10. c. ult. n. 54.* citans insuper Suarez, & Vasquez, Engel *tit. de rerum permut. num. 4.* post Barbosam, Vallensis, & alii. Ratio hujus sententiæ, simul & disparitatis inter permutationem duarum Ecclesiarum una cum suis possessionibus quoad proprietatem, & inter permutationem duorum Beneficiorum quoad titulum una cum suis proventibus, hæc est: quia in priori casu duæ possunt intervenire, atque interveniunt permutationes, sibi invicem non permixtæ: una videlicet Ecclesiarum, altera possessionum, juxta *cit. cap. Ad quæstiones eod.* E contra in altero casu una duntaxat potest intervenire permutatio, sic nequit adhiberi consimilis cautela.

51. Probatur hoc ultimum: quia Beneficiarius non est dominus possessionum, v.g. agrorum, aut prædiorum beneficii (sicque has distincto contractu permutare nequit) sed ex iis tantum percipit redditus, ut quid accessorium ad ipsum Beneficium. Deinde Beneficiarius etiam non habet jus, & dominium reddituum futuro primum tempore obventurorum, sed eos primum acquisiturus est sub conditione Beneficii retinendi, atque officii debiti præstandi; ergo antecedenter eosdem permutare nequit. Tandem permutatio illorum reddituum, cum sint quid accessorium ad Beneficium, simulque primum acquirendi sub conditione Beneficii retinendi, hoc ipso nequit separari a permutatione Beneficii, sicut fit in permutatione Ecclesiæ, suarumque possessionum quoad proprietatem.

52. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ. Nam ad primum negatur consequentia, & paritas inter permutationem Ecclesiarum una cum possessionibus, & permutationem Beneficiorum una cum redditibus: quia ibi possunt institui duo contractus permutationis, non hic, ut proxime explicatum. Ad alterum dicitur, redditus futuros Beneficii, ac spem ipsorum con-

consequendorum, habere necessariam dependentiam, & connexionem cum beneficio; cum sint accessorium hujus: unde urget illud *can. Si quis objecerit* 1. *q.* 3. ibi: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

53. Cæterum his non obstantibus, potest authoritate Episcopi in hujusmodi casu constitui Pensio in pinguiori Beneficio, præstanda alteri Beneficiario, qui illud ob utilitatem Ecclesiarum pro minus pingui relinquit. Engel *l. c. n.* 4. post Navarrum *de Simonia Consil.* 43. *n.* 4.

DISTINCTIO III.

De Jure Patronatus.

QUÆSTIO I.

Quid sit Jus patronatus, & quomodo acquiratur?

SUMMARIUM.

1 *Jus patronatus, quid?*
2 *Tribus potissimum modis acquiritur.*
3 *Quis censeatur Ecclesiam fundasse,*
4 *Ædificasse, ac*
5 *Dotasse?*
6 *Acquiritur Jus patronatus etiam præscriptione,*
7 *Ac privilegio, & quomodo?*
8 *Legitime acquisitum transit ad hæredes.*
9 *Hi succedunt non in capita, sed in stirpes.*
10 *Jus patronatus ab uno in alium transfertur 4. modis, nimirum.*
11 *Successione, Donatione,*
12 *Permutatione,*
13 *Venditione universitatis?*
14 *Tamen id per se vendi nequit.*
15 *Jus patronatus procedit ex gratia, & privilegio Ecclesiæ.*
16 *Hodie tamen non gratia censetur, sed jus.*
17 *Ejus etiam Laici, nec fœminæ, sunt capaces.*
18 *Solvitur objectio.*

1. CONCL. I. *Jus patronatus*, quantum ad propositum, est jus nominandi, seu præsentandi Clericum idoneum, promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Ita in re communis. Dicitur primo, *jus nominandi, seu præsentandi*: nam ista duo hic ferme sumuntur pro eodem, quamvis cæteroquin nominatio latius pateat, quam præsentatio. Et additur, *ad Beneficium Ecclesiasticum vacans*: tum ad magis explicandam naturam illius Juris patronatus, de quo agitur in proposito; nam Jus patronatus nonnullas in Jure acceptiones habet: tum quia, sicut institutio, ita & præsentatio ad Beneficium non vacans, irrita est *arg. c. Illud de Jure patron.* Reliquæ particulæ patebunt ex dicendis.

2. CONCL. II. Tribus potissimum modis acquiritur Jus patronatus respectu Beneficii Ecclesiastici, nimirum ex fundatione, ædificatione, & dotatione. Ita Glossa communiter recepta *in cap. Pia mentis* 16. *qu.* 7. & concordat Concilium Trid. *sess.* 14. *c.* 12. *de Reform.* Unde versiculus ille a cit. Glossa relatus.

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

3. *Fundasse* dicitur, qui fundum, seu terræ solum dedit, in quo Ecclesia constructa retur.

4. *Ædificasse* dicitur, qui Ecclesiam suis sumptibus construxit, *arg. c. Monasterium* 16. *q.* 7. cum concordantiis. Quod si Ecclesia solum reparetur, seu reficiatur, Jus patronatus non acquiritur, nisi ipsa fuerit penitus destructa. Si vero funditus destructa fuit, & de consensu Episcopi aliquis eam reædificet, licet forsan de eadem materia, verius est, hunc acquirere Jus patronatus, ac priorem dominum non amplius remanere Patronum; prout tenet, ac probat Glossa *in c. Quoniam* ℣. *Fundatores de Jure patr.*

5. Tandem *Dotasse* dicitur, qui Ecclesiæ annuos reditus sufficientes assignavit. Porro qui Ecclesiam ædificat, hoc ipso videtur etiam se obligare ad dotandum, si nemo alius dotet: siquidem Ecclesia sine dote consecrari non debet *c. Nemo Ecclesiam de cons. dist.* 1. & *c. Cum sicut de Consec. Eccl.* juncta Glossa magna ibidem, dicente: *Qui fundat Ecclesiam, tenetur dotem assignare eidem*: subintellige, nisi alius dotare velit.

6. Dicitur notanter in Conclusione, *tribus potissimum modis*: Nam quamvis enumerati tres sint principaliores, nihilominus aliis quo-

quoque modis Jus patronatus acquiri poteſt; videlicet præſcriptione, ac privilegio. Et quidem contra Eccleſiam ab initio liberam de facto non præſcribitur Jus patronatus, niſi tempore immemorabili: quod ipſum tamen legitime probari debet, juxta præſcriptum Concilii Trid. *ſeſſ. 26. c. 9. de Reform.* Verum contra Eccleſiam non liberam, ſed patronatam, ſeu potius contra ejus Patronum, præſcribitur Jus patronatus ſpatio quadraginta annorum. Vallenſis *tit. de Jure patron.* §. 1. & alii.

7. Cæterum ex privilegio poteſt acquiri Jus patronatus, quando ejuſmodi privilegium cuipiam de Eccleſia, vel Chriſtiana Republica bene merito, a Summo Pontifice conceditur, etiamſi Eccleſiam illam non fundaverit, neque exſtruxerit, neque dotaverit. At vero Epiſcopus loci, aliique Prælati Papa inferiores, talo privilegium concedere non poſſunt *text. clar. c. 2. de Rebus Eccleſiæ non alien. in 6.* juncto Concilio Trid. *loc. cit.*

8. CONCL. III. Jus patronatus ſemel legitime acquiſitum, tranſit etiam ad hæredes, niſi aliud ex prima Juris patronatus conſtitutione appareat. Ita communis. Notanter additur, *niſi aliud ex prima &c.* Siquidem in poteſtate Fundatoris eſt, an velit omnino remittere Jus patronatus, vel ſibi tantum aut Familiæ ſuæ, vel etiam hæredibus extraneis reſervare. Engel *cit. de Jure patr. n.* 15. & alii.

9. Notandum tamen, quod ſucceſſio hæredum in Jure patronatus non fiat *in capita*, ſed *in ſtirpes*. Unde, ſi plures ſint ſimul Patroni, atque ex iis unus mortuus fuerit relictis tribus v.g. hæredibus, iſti tres hæredes unum tantum votum in præſentando habent; adeoque vel debebunt conſpirare in unius Clerici præſentationem, vel inter ſe antea convenire, ut alternis vicibus præſentent. *Clem. 2. de Jure patr.*

10. CONCL. IV. Generatim quatuor modis ab uno in alium transfertur Jus patronatus, videlicet ſucceſſione, donatione, permutatione, & venditione univerſitatis. Ita communis. Hinc illi verſus a Gloſſa *in cap. Ex inſinuatione de Jure patr.* relati.

Jura patronatus tranſire facit novus hæres,
Res permutata, donatio, venditioque.

11. Et quidem (ut taceatur *ſucceſſio*, de qua *Concl. præc.*) Jus patronatus transfertur ab uno in alium *donatione*, *arg. c. Illud & cap. Nullius eod.* Verumtamen in donatione Juris patronatus, ſi fiat de Laico in Laicum, neceſſario debet intervenire conſenſus Epiſcopi, prout deſumitur ex citatis locis: ſecus dicendum, ſi donatio Juris patronatus fiat per Laicum loco Eccleſiaſtico *c. un. eod. in 6.* Similiter non requiri conſenſum Epiſcopi, ſi unus Patronus alteri Compatrono jus ſuum cedat, donet, aut remittat, cum aliis tenet Barboſa *part. 3. de offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 71. arg. Clem. 2. de Jure patr.*

12. *Permutatione* quoque transfertur Jus patronatus ab uno ad alium *arg. c. Nemini regum 16. q. 3.* Cæterum, ſi talis permutatio fiat in Laicum, requiritur conſenſus Epiſcopi: ſecus, ſi fiat in Eccleſiam. Barboſa *l. c. n.* 31.

13. Tandem transfertur Jus patronatus *per venditionem univerſitatis*, cui illud inſeparabiliter adhæret; utputa per venditionem Caſtri, ſive Comitatus, habentis annexum Jus patronatus *arg. c. Cum ſaculum de Jure patr.* & alibi.

14. Dicitur notanter, *per venditionem univerſitatis*; id eſt, omnium eorum bonorum, ac jurium, quibus annexum eſt. Nam Jus patronatus, cum ſit quid ſpirituale, aut ſpirituali annexum, per ſe vendi non poteſt abſque labe Simoniæ *c. De jure eod.* ibi; *Cum inconveniens ſit vendi jus patronatus, quod eſt ſpirituali annexum*: juncto *c. Praterea de Tranſact.* Imo etiam bona ipſa non poſſunt carius vendi propter annexum Jus patronatus; idque ob allegatam rationem, & notat Barboſa ibidem *n.* 34.

15. CONCL. V. Jus patronatus ex ſola gratia, permiſſione, atque privilegio Eccleſiæ procedit: quatenus nimirum ex benignitate ejuſdem per ſacros Canones illud fundatoribus, Ædificatoribus, & Dotatoribus Eccleſiarum, per modum cujuſdam remunerationis conceſſum eſt, ut hac ratione Laici, aliique Fideles magis provocarentur ad fundandas, extruendas, dotandaſque Eccleſias. Ita Fagnanus *in c. Quoniam n. 4. & ſeqq. de Jure patr.* & alii communiter. Idipſum deſumitur ex *c. Quoniam* ibi: *Poteſtate* (præſentandi) *in qua eos Eccleſia hucuſque ſuſtinuit*, juncto *c. Si quis Epiſcoporum 16. q. 5.* ibi: *Ædificatori Epiſcopo hac gratia reſervetur.* Siquidem de Jure antiquiori Laici in Eccleſiis per eos ædificatis, vel dotatis, nullum habebant Jus patronatus, ſed ſtatim Eccleſiæ ipſæ cum Sacerdotibus ſuis ad ordinationem pertinebant Epiſcoporum; prout liquet ex *cap. Noverint 10. quæſt. 1.* & *c. Pia mentis 16. quæſt. 7.*

16. Fatendum nihilominus, quod quamvis ſpe-

ſpectato Jure antiquo jus patronatus, ejuſque conceſſio fuerit gratioſa, ut dictum; hodie tamen, cum per jura nova ſit redactum in Corpus juris, amplius non dicitur gratia, ſed juſtitia, & jus commune. Fagnanus *l. c. n.* 12. Idque patet ex *c. Nobis de Jure patron.* cum concordantiis: ubi conſtructori Eccleſiæ, vel Capellæ, jus patronatus expreſſe tribuitur.

17. CONCL. VI. Non tantum Clerici, ſed etiam Laici, tam maſculi, quam fœminæ, ſunt capaces Juris patronatus. Ita communis. Et quidem de Laicis habetur expreſſus textus *c. Cum autem de Jure patr.* ibi: *Si laicus fuerit, cui jus competit præſentandi*, & alibi. De fœminis pariter fit mentio *c. Ex litteris eod.* ibi: *Poſtmodum Abbatiſſa prædicti Monaſterii alium præſentavit eidem ad Eccleſiam ſuprascriptam. Et cap. ult. de Conceſſ. Prab.* dicitur de quadam Comitiſſa, quod in quibuſdam *Beneficiis Eccleſiarum jus habet patronatus.*

18. Dices: Laici ſunt incapaces juris ſpiritualis *arg. c. Decernimus, de Judiciis*, & clarius *c. Tua de Decimis* ibi: *Cum laicis nulla ſit de ſpiritualibus concedendi, vel diſponendi facultas*, juncto *c. Cauſam de Præſcr.* Atque jus patronatus eſt quid ſpirituale, vel ſaltem ſpirituali annexum; ergo ejuſdem Laicus eſt incapax, ac præſertim fœmina. Reſp. cum Gloſſa *c. Quarto de Judiciis*, majorem eſſe veram loquendo de juribus mere ſpiritualibus: ſecus de iis, quæ non ſunt quid mere ſpirituale, ſed duntaxat ei annexum; prout Laici poſſunt poſſidere jus funerandi. In propoſito autem jus patronatus non eſt quid mere ac proprie ſpirituale, ſed *ſpirituali annexum*, ut loquitur textus *c. De jure patr.* ibi: *Jus patronatus, quod eſt ſpirituali annexum.* Accedit, quod hoc jus competat Laicis ex ſpeciali conceſſione, ac privilegio Eccleſiæ.

QUÆSTIO II.

Quotuplex ſit Jus patronatus, & quomodo Eccleſiaſticum differat a Laicali.

SUMMARIUM.

19 *Jus patronatus varie dividitur.*
20 *Jus patronatus hæreditarium, ac familiare,*
21 *Activum, & paſſivum,*
22 *Perſonale, ac reale, quid?*
23 *Ejus præcipua diviſio eſt in*
24 *Jus patronatus Eccleſiaſticum, &*
25 *Laicale, & quid?*
26 *Jus patronatus mixtum, quid?*
27 *Et quomodo reguletur?*
28 *Jus patronatus Eccleſiaſticum, & laicale differunt,*
I. In tempore Patronis ad præſentandum conceſſo.
29 *Et qua circa hoc notanda?*
30 *II. Patronus Eccleſiaſticus nequit variare, ſicut Laicus.*
31 *Ratio diſparitatis.*
32 *Quid juris, ſi plures a Patrono laico præſententur?*
(a) Adde dicta Tract. XI. Diſt. 1. n. 63. & 64.
33 *III. Si Eccleſiaſticus Præſentet indignum, perdit jus præſentandi: ſecus in Laico.*
34 *IV. Legatus a latere non poteſt conferre Beneficia juris patronatus laici.*
35 *Huic Papa non derogat, niſi id exprimat.*
36 *Quid de Beneficio Juris patronatus mixti?*
37 *Magis dignum trahit ad ſe minus dignum, quomodo?*
38 *In mixtis non ſemper attenditur dignius, quando?*
39 *V. Papa per ſimplicem conceſſionem &c. derogat Juri patronatus Eccleſiaſtico, non laico.*
40 *Limitatur hoc poſterius*
41 *VI. Jus patronatus Eccleſiaſticum, & laicale differunt quoad Concurſum.*
42 *A Concurſu, qua alia Parochia excepta?*

19. CONCL. I. Jus patronatus varie dividitur, videlicet in hæreditarium & familiare; in activum, & paſſivum; in perſonale, ac reale. Ita communis, & probatur inductione.

20. *Jus patronatus hæreditarium* dicitur, quod tranſit ad quoſcunque hæredes, etiam extraneos. *Jus patronatus familiare*, ſeu *gentilitium* e contra eſt, in quo tantum ſuccedunt illi, qui ſunt de ſanguine, & Familia Fundatoris: quæ diviſio patet ex dictis *n.* 8.

21. *Jus patronatus activum* vocatur, quando Patronus poteſt præſentare ad Beneficium: & de hoc impræſentiarum agitur. *Jus patronatus paſſivum* eſt, quando certi ex aliqua Familia (dummodo idonei adſint) excluſis

clusis extraneis debent ad Beneficium præsentari, & admitti: prout accidit in Beneficiis patrimonialibus, de quibus supra *dist. 1. n. 12.*

22. *Jus patronatus personale* est, quod cohæret personæ Fundatoris, vel ejus hæredi, ubicunque locorum existat. *Reale* vero quod cohæret certo loco, utputa Castro, Prædio, Monasterio, ac hujusmodi: & hoc transit ad quemcunque talis loci possessorem.

23. CONCL. II. Nihilominus præcipua divisio juris patronatus est in Ecclesiasticum, & Laicale. Ita communis, atque desumitur ex *c. Cum autem de jure patr.* cum concordantiis.

24. *Jus patronatus Ecclesiasticum* est, quod personæ Ecclesiasticæ competit ratione Ecclesiæ, vel Dignitatis, aut Beneficii Ecclesiastici. Et tale censetur etiam esse illud jus patronatus, quod primitus fuit laicale, postea vero a Laico fuit concessum Ecclesiæ, Capitulo, Monasterio, vel cuipiam Beneficio: nam quia illud vi talis donationis jam competit Ecclesiæ, imposterum censebitur Ecclesiasticum, & non laicale; ut habetur *c. un. de Jure patr. in 6.*

25. *Jus patronatus laicale* dicitur, quod alicui sive Laico, sive Clerico, competit ratione proprii patrimonii, vel successionis paternæ, aut alterius tituli sæcularis; non vero ratione Ecclesiæ, aut Beneficii Ecclesiastici, *arg. c. Cum dilectus* juncta Glossa ℣. *Tanquam laicus eod.*

26. His additur communiter tertium membrum, scilicet *Jus patronatus mixtum;* estque illud, quod partim nomine Ecclesiæ ad Clericum, & partim ex alio titulo ad ipsum, vel ad Laicum spectat, ac proinde est mixtum ex utroque: quale est, si Ecclesia fundavit ex suis bonis aliam Ecclesiam, eamque Laicus dotavit, vel e contra.

27. Porro hujusmodi juri patronatus mixto illud est speciale, quod reguletur in particularibus casibus vel ut Ecclesiasticum, vel ut laicale, prout exigit qualitas casus magis privilegiata, magisque favens Patronatui. Glossa *cap. 1. ℣. Ecclesiasticus de Jure patron. in 6.* Covarruvias *Practic. q. c. 36. n. 5.* & Fagnanus *c. Cum propter n. 26. & seqq. de Jure patr.* cum communi. Ratio est: quia, si non privilegiatus in materia individua, sive inseparabili, concurrat cum privilegiato, illius privilegio utitur, *arg. l. si communem ff. Quemadmodum servitutes ammittantur &c.* Ubi hoc conceditur habenti rem communem cum pupillo. Quinimo generaliter in individuis privilegium uni ex sociis concessum, porrigitur ad omnes, juxta Glossam *fin. l. 1. c. de diversis Rescriptis*, ac pluribus exemplificat Fagnanus *l. c. n. 53. & seqq.*

28. CONCL. III. Inter jus patronatus Ecclesiasticum, & Laicale multiplex datur discrimen. Nam imprimis (præter discrimen, quod sumitur ex utriusque definitione) differunt, quod Patronus Ecclesiasticus habeat sex menses ad præsentandum, Laicus vero quatuor tantum, *c. Eam te, & c. Cum propter, de Jure patr.* & clarissime *c. un. eod. in 6.* Quod si vero Jus patronatus sit mixtum, & unus Patronus est Ecclesiasticus, alter Laicus, omnes ratione communionis habent semestre, nam propter communionem, non privilegiatum sortitur naturam privilegiati, juxta dicta *n. prec.*

29. Cæterum illud tempus sex, vel quatuor mensium, incipit currere non a die vacationis Beneficii, sed a die notitiæ dictæ vacationis, quam habent, vel considerata temporis, ac locorum distantia, habere præsumuntur Patroni; prout in simili dicitur *c. Quia diversitatem, de Concess. Prab.* Quod si hoc elapsum fuit, & Patronus, sive Ecclesiasticus, sive Laicus, nullum præsentavit ad beneficium vacans, vel quia neglexit, vel plures cum sint Patroni, lis de Jure patronatus inter eos orta est, & prius necdum decisa: statim elapso illo tempore pro ea vice devolvitur collatio Beneficii ad eum, ad quem spectat institutio, *arg. c. cum propter, & c. Eam te de Jure patr.* Et merito: ne propter negligentiam, vel discordiam Patronorum, Ecclesia diutius destituta Rectore, patiatur dispendium aliquod.

30. Secundo differunt: quia si Patronus Ecclesiasticus idoneum præsentavit, non potest amplius variare, seu alium præsentare: quod si fecerit, nihilominus præfertur ille, qui primo est præsentatus, *text. clar. c. Cum autem eod.* E contra Patronus laicus præsentato uno, vel pluribus, potest adhuc variare, ac intra quadrimestre alium præsentare; non quidem privative, seu ex toto recedendo a priori; sed accumulative, seu adjungendo secundum primo, *arg. c. Cum autem & c. Pastoralis de Jure patr. & Clem. Plures, eod.* ac tenet Fagnanus *cit. c. Cum autem n. 6.* cum communi.

31. Cur autem laicis Patronis permissum sit variare in præsentando, non item Ecclesiasticis, multiplex solet dari ratio. Placet præ cæteris ea, quam affert Pirhing *tit. de*

Jure

Jure patr. num. 103. & 104. quia præsentatio Patroni Ecclesiastici, utpote nomine Ecclesiæ facta, habet vim Electionis, ut post Innocentium, & Abbatem, passim tenent Doctores; ergo sicuti eligentes publicato scrutinio variare non possunt *c. Publicato de Election.* ita nec Clerici præsentantes. Accedit, quod hi nomine, & jure Ecclesiæ tales actus quasi ex officio exerceant: ideoque cum officio suo semel functi sunt, acquiescere debent; prout in simili dicitur de collatione, *c. Si tibi absenti, de Præb. in 6.* Secus est de Patrono laico: nam is suo proprio jure, & nomine præsentat. Accedit ulterius; quod Patronus laicus sit minus expertus circa Ecclesiastica, quam Clericus, utpote qui debet esse magis discretus, & amplius scire Jura: simulque, quod Laicus habeat minus tempus ad præsentandum, quam Clericus. Unde non mirum, quod ille possit variare; & quia gravatur minori temporis spatio, relevetur in isto.

32. Porro si duo simul, aut successivis temporibus a Patrono laico sint comulative præsentati, tenetur ex iisdem Episcopus præeligere digniorem: adeo, ut non sit locus gratificationi, sed peccet contra justitiam eligendo minus dignum, quamvis post factum sustineatur electio de digno, omisso digniori, nec liceat posthabito appellare, ut litium occasiones amputentur. Fagnanus *l. c. n.* 28. & *seq.* citans alios; & desumitur ex *c. Constitutis de Appell.* juncto *c. Pastoralis de Jure patr.* (a) Quod si vero ambo præsentati videantur æque idonei, vel sit dubium, quisnam ex iis sit dignior, tunc illud judicio Episcopi relictum est, *text. clar. cap. Cum autem eod.* Estque stante pari dignitate locus gratificationi, adeo ut Episcopus possit eligere, quem maluerit, juxta Glossam ibidem ℣. *Judicio* & alios.

33. Tertio differunt Jus patronatus Ecclesiasticum, & laicale: quia si Patronus Ecclesiasticus scienter præsentet indignum, ipso jure privatus est ea vice potestate præsentandi, & ad proximum Superiorem, ad quem spectat institutio, devolvitur libera collatio Beneficii. Secus est in Patrono laico: nam licet is præsentet indignum, non est privatus jure præsentandi pro ea vice, sed jubendus est alium præsentare, *arg. c. Cum vos de Officio Judicis ordin.* juncta Glossa *ibidem* ℣. *Minus idonea.* Ratio hujus est eadem, quæ *n.* 31. allata fuit.

34. Quarto differunt: quia Legatus a latere Summi Pontificis potest conferre Beneficium Juris patronatus Ecclesiastici absque consensu, & præsentatione Patroni Ecclesiastici: secus est de Beneficio Juris patronatus laici; nam hoc absque consensu Patroni nequit conferre; *arg. c. Cum dilectus de Jure patr.* & amplius explicat Glossa *Ibidem* ℣. *quempiam præsentare.*

35. Quinimo generaliter Papa non censetur velle derogare Juri patronatus Laicorum nisi hoc exprimat. Fagnanus *c. quoniam nu.* 10. *de Jure patr.* post Glossam proxime citatam, & alios. Accedit ratio: quia Laici acquirunt Jus patronatus ratione proprii patrimonii, quando fundarunt, ædificarunt, vel dotarunt Ecclesiam; unde non est æquum, ut jure inde quæsito facile priventur, sicque retrahantur ab aliis piis fundationibus: secus est in Patrono Ecclesiastico, cui jus hoc competit non ob proprium patrimonium, sed ratione Ecclesiæ.

36. Et ob eandem rationem Legatus nequit conferre Beneficium Juris patronatus mixti (id est, partim ad Clericum nomine Ecclesiæ, & partim ad Laicum spectantis) ne ex societate cum Clerico Patronus laicus in re individua præjudicium, & incommodum sentiat, contra *Reg. 22. Juris in 6. Non debet aliquis alterius odio pragravari*, & Doctores passim. Quinimo, quia non privilegiatum propter communionem sortitur naturam privilegiati, privilegium Patrono laico competens, ne ipso invito possit Legatus Beneficium conferre, etiam Patrono Ecclesiastico communicatur, juxta dicta *n.* 27.

37. Nec obstat illud commune dictum: *Magis dignum trahit ad se minus dignum, arg. l. Quæ religiosis, ff. de Rei vendicatione*; atqui Jus patronatus Ecclesiasticum est magis dignum, quam laicale; ergo. Resp. enim cum communi, dictum illud procedere tantum quoad commoda, & privilegia; non vero quoad damna, & odia, & pœnas.

38. Quod si urgeas. Hermaphroditus æstimatur fœminei sexus, quando hic prævalet in ipso, *l. Quæritur, ff. de Statu hominum*, & tamen sexus virilis est dignior, & magis prodest: ergo in mixtis non semper attenditur, quod dignus est, magisque prodest, sed quod est potentius. Resp. distinguendo consequens: ergo in mixtis naturalibus non semper attenditur, quod dignius est, conceditur: in mixtis, quæ sunt talia Juris ministerio, negatur. Nam in his jus fingit, illud esse potentius & dignius, quod magis prodest, & jus alterius non lædit. Fagnanus *l. c. n.* 56.

39. Quæ-

39. Quinto differunt, quod simplici concessione, unione, aut reservatione alicujus Beneficii per Papam facta, derogetur Juri patronatus Ecclesiastico, non vero laico; nisi expressa, & specialis mentio fiat de hoc. Pirhing *de Jure patr. nu.* 133. estque communis aliorum. Ratio est: quia quamvis Papa posset etiam Juri patronatus laicorum Fundatorum derogare, utpote cum hoc ipsis Fundatoribus ex gratia sit concessum ab Ecclesia, non tamen huic adeo facile derogare solet; partim, ne domini sæculares a piis fundationibus retrahantur, si passim eorum juribus derogetur; partim, quia Prælati Ecclesiarum sicuti plus juris habent in bona Ecclesiastica quam laicalia, ita etiam in Patronatus Ecclesiasticos, utpote ex Ecclesiasticis bonis originem trahentes, quam in Patronatus laicales. Concordant dicta *n.* 34. & 35.

40. Notant tamen Doctores, hanc doctrinam in quarta, & quinta differentia allatam habere locum duntaxat in Jure patronatus Laicis competente ex fundatione, ædificatione, vel dotatione; non vero in eo, quod convenit ipsis ex speciali gratia, privilegio, vel præscriptione. Cum enim in his deficiant rationes proxime allatæ, eisdem censetur sufficienter derogatum per clausulam generalem, *Ad cujuscunque patroni præsentationem pertineat.*

41. Ultimo differunt Jus patronatus Ecclesiasticum, & Laicale, quoad Concursum: nam hic quoad Parochiales Ecclesias, etiamsi sint Juris patronatus Ecclesiastici, præmittendus est, juxta Concilium Trident. *sess.* 24. *c.* 18. *de Reform.* Secus est de Parochiis, quæ spectant ad Jus patronatus Laicorum: nam tunc non est locus Concursui, sed is solus examinari debet, quem Patronus Laicus præsentavit; &, si dignus reperiatur, institui.

42. Notat tamen Engel *tit. de Præb. n.* 67. per Bullam S. Pii V. *Ad exequendum* (& habetur tom. 2. Bullarii Romani, *Const.* 47. *dicti Pont.*) a præfato Concursu esse exceptas Parochias Monasteriis, vel aliis Ecclesiis incorporatas, in quibus non proprie Parochus, sed Vicarius ponendus est.

QUÆSTIO III.

De jure præsentandi, aliisque juribus Patrono competentibus.

SUMMARIUM.

43 *Patrono quatuor jura competunt, quæ?*
44 *Jus præsentandi, quomodo competat Patrono?*
45 *Beneficium sine consensu Patroni regulariter nequit conferri.*
46 *Fallit hoc in certis casibus.*
47 *Collatio Beneficii sine consensu Patroni non est ipso jure irrita, sed irritanda.*
48 *Patronus nequit se ipsum præsentare.*
49 *Prælatus tamen potest Patrono conferre Beneficium.*
50 *Possunt plures Patroni unum ex se ipsis præsentare.*
51 *Patronus potest præsentare suos filios, vel consanguineos.*
52 *Quid juris, si plures sint Patroni, & discordent in præsentando?*
53 *Præsertim si duo præsententur ab eis in pari numero?*
54 *Patrono debetur honor, & qualis?*
55 *Patrono competit jus defendendi Ecclesiam.*
56 *Quæ Patrono non liceant?*
57 *Patrono egenti succurrendum ab Ecclesia.*
58 *Et quomodo?*

43. CONCL. I. Patrono sive Ecclesiastico, sive laico præcipue quatuor jura competunt in Beneficio Ecclesiastico, respectu cujus habet Jus patronatus; videlicet jus præsentandi, præcedendi, defendendi Ecclesiam, atque ut ex bonis Ecclesiæ eidem indigenti modeste succurratur. Ita habetur *c. Nobis de Jure patr.* & complectitur Glossa ibidem hisce versiculis:

Patrono debetur honos, onus, utilitasque:
Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.

44. CONCL. II. Jus præsentandi Clericum idoneum ad Beneficium Ecclesiasticum, sive simplex, sive curatum, postquam vacaverit, adeo competit Patrono, ut Episcopus, vel is, ad quem spectat institutio, teneatur eundem cæteroquin habilem admittere, atq; in dicto Beneficio instituere. Ita de-

deſumitur ex *cit. c. Nobis de Jure patr.* Dicitur, *Clericum idoneum*: Nam ſi hic ſit indignus, Patronus laicus tenetur alium præſentare: Patronus vero Eccleſiaſticus pro ea vice privatur jure præſentandi, ut dictum *num. 33.*

45. CONCL. III. Beneficium Eccleſiaſticum ſine conſenſu, & voluntate Patroni, regulariter loquendo conferri nequit: & ſi de facto collatum ſit alteri, quam illi, quem Patronus præſentavit, poteſt ad inſtantiam ejus collatio annullari, ipſoque inſtante debebit is, qui ſine ſuo conſenſu inſtitutus fuit, amoveri. Ita ſtatuitur *c. Ex inſinuatione de Jure patr.* juncto *c. Decernimus 16. q. 7.*

46. Dicitur, *regulariter loquendo*: Nam hinc imprimis excipitur caſus, ſi Patronus intra debitum tempus a jure definitum neminem præſentavit: tunc enim pro ea vice devolvitur collatio Beneficii ad eum, ad quem cæteroquin pertinet inſtitutio *c. Cum propter & c. Eam te de Jure patr.* Deinde valet collatio, ſi Summus Pontifex de plenitudine poteſtatis conferat Beneficium, derogando expreſſe Juri patronatus, ut jam dictum *n.* 39. Idem accidit, quando Patroni in præſentando diſcordant, & præſentatus a majori eorum parte non poteſt ſine ſcandalo inſtitui: tunc enim Epiſcopus ordinabit Eccleſiam, ſicut melius eam ſecundum Deum viderit ordinandam *c. Quoniam eod.*

47. Dicitur ulterius in Concluſione, *poteſt ad inſtantiam ejus collatio annullari:* Siquidem collatio Beneficii extra dictos caſus abſque Patroni præſentatione facta, non eſt ipſo jure nulla & irrita, ſed tantum poteſt per Patronum contradicentem irritari; ſi nempe is alium præſentet, aut expreſſe contradicat. Unde ſi terminus Patrono competens poſt collationem per Epiſcopum factam fuerit elapſus; non reclamante, nec contradicente Patrono, manet collatio omnino firma. Barboſa *part. 3. de offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 72. n.* 171. citans plures alios.

48. CONCL. IV. Patronus, quamvis ſit Clericus, & cæteroquin idoneus, ſe ipſum ad Beneficium Eccleſiaſticum præſentare non poteſt. Ita communis; & patet ex *c. Per noſtras de Jure patr.* Ratio eſt: quia præſentatio ſui ipſius ſapit vitium ambitionis. Concordat illud D. Gregorii Papæ, ac refertur *c. In ſcripturis 8. q. 1. Sicut locus regiminis deſiderantibus negandus eſt, ita fugientibus offerendus. Et ſicut ſcriptum eſt*: *Nec quiſquam ſibi ſumit honorem, ſed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Heb. 5.*

49. Cæterum ſi Prælatus, ad quem ſpectat inſtitutio, motu proprio vocet Clericum Patronum, eique conferat Beneficium vacans in quo dictus Clericus habet Jus patronatus, valebit collatio, quia tunc Patronus non cenſetur præſentare ſe ipſum, aut Beneficio ſeſe ingerere; ſed Beneficium ſibi oblatum acceptare, adeoque in collationem ejus ſibi factam conſentire. Pirhing *tit. de Jure patr. n. 9.* Imo poſſet hoc caſu Patronus Clericus procedere per viam deprecationis & ſupplicationis, ac rogare Epiſcopum, ut ſibi conferre velit illud Beneficium; atque exinde poterit Ordinarius illum gratificando admittere. Barboſa *lib. 3. Juris Eccleſiaſtici univ. c. 12. n. 199.* Abbas *in c. Per noſtras, de Jure patr.* & alii.

50. Inſuper ſi plures ſint Patroni, poſſunt illi ex ſe ipſis unum Clericum Compatronum nominare, & præſentare: nam quamvis Clericus Patronus non poſſit præſentare ſe ipſum, poteſt tamen præſentationi de ſe per Compatronos factæ conſentire. Gloſſa *in c. Conſuluit eod.* Barboſa *part. 3. de Offic. & poteſt. Epiſc. alleg. 72. n. 91.* & alii.

51. CONCL. V. Nihilominus non eſt prohibitum Patrono, ad Beneficium præſentare filios ſuos, aut alios conſanguineos. Ita Engel *tit. de Jure patr. n. 3.* cum communiori. Et merito: tum, ne hi ſint deterioris conditionis, quam alii, quorum parentes nullum fundarunt Beneficium: tum, ne ipſummet jus patronatus, quod in favorem Fundatoris, ejuſque hæredum introductum eſt, in ipſorum odium retorqueatur contra *Reg. 61. juris in 6. Quod ob gratiam alicujus conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum* cum concordantiis.

52. CONCL. VI. Si plures ſint Patroni ejuſdem Eccleſiæ, vel Beneficii, & hi in præſentando diſcordent, aliis hunc, aliis alium præſentantibus, præfertur is, qui majoribus juvatur meritis, & plurium approbatur aſſenſu; modo id ſine ſcandalo fieri poſſit. Ita habetur *c. quoniam de Jure patr.* eſtque communis. Et quidem in tali caſu ſufficit præſentatio facta a majori parte reſpectu minorum partium, dummodo præſentatus cæteroquin ſit idoneus: veluti ſi ex ſex Patronis duo præſentent Titium, unus Sempronium, & tres Cajum, hi tres prævalent, ac præfertur Cajus *arg. cit. c. quoniam* & notat ibidem Fagnanus *n.* 131. cum aliis. Additur vero, *modo id ſine ſcandalo fieri poſſit*, propter dicta *n.* 46.

53. CONCL. VII. Si autem duo ſint præſen-

sentati a pluribus Patronis in pari numero, si vel ex duobus Patronis unus præsentavit unum, & alter alterum, nemini eorum acquiritur jus petendi institutionem. Ita Fagnanus *in cap. Cum autem nu. 23. eod.* & alii. Ratio est clara; quia ad hoc, ut præsentatus acquirat jus ad Beneficium, & consequenter jus petendi institutionem, requiritur, quod Præsentatio sit facta a majori parte Patronorum *arg. cit. cap. Quoniam de Jure patr.* ibi: *Si forte in plures partes fundatorum se vota diviserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur & approbatur assensu.*

54. CONCL. VIII. Præter jus præsentandi, ulterius Patrono Ecclesiæ debetur honor. Ita communis; & patet *ex cap. Nobis de Jure patr.* ibi: *Pro fundatione quoque Ecclesiæ honor processionis fundatori servatur.* Porro honor Patrono debitus consistit in præcedentia Processionis, quatenus in Litaniis, ac aliis publicis Processionibus debetur ipsi locus dignior præ aliis Laicis. Item quod in Ecclesia sua patronata debeat honorari per præcedentiam honorabilioris sedis, & dignioris loci, atque anterioritatem in suscipienda Pace, thurificatione, & aliis consimilibus casibus. Barbosa *lib. 3. Juris Eccl. univ. c. 12. n. 214.* cum aliis.

55. CONCL. IX. Insuper competit Patrono jus, seu potius onus defendendi Ecclesiam. Ita habetur *capit. Filiis 16. q. 7.* Unde Patroni munus est, ut curam & inspectionem habeat quoad Ecclesiam & ejus bona ne male alienentur, aut dilapidentur; & si quid in detrimentum Ecclesiæ fieri deprehenderit, neque Beneficiarius honesta monitione præmissa desistere velit, id Episcopo denuntiet, prout ibidem dicitur. Item ipsius munus est, ut Ecclesiam intra & extra Judicium defendat, *tanquam ejus patronus & Advocatus*: hoc quippe nomine ipse appellatur in *c. Præterea & c. Cum autem & c. Nobis de Jure pat.* & alibi.

56. Non tamen debet Patronus veram aliquam jurisdictionem in Beneficiarium usurpare; neque in iis, quæ ad Sacramentorum administrationem pertinent, ullatenus sese ingerere; neque visitationi ornamentorum Ecclesiæ, aut bonorum stabilium seu fabricarum proventibus se immiscere (nisi id Patrono ex primæva institutione, ac fundatione competat) sed Episcopi ipsi hæc faciant, juxta Concilium Trid. *sess. 24. de Reform. c. 3. circa finem.*

57. CONCL. X. Tandem Patrono convenit, ut, *si ad inopiam vergat, ab Ecclesia illi modeste succurratur.* Ita his verbis habetur *cit. c. Nobis de Jure patr.* junctо *c. Contra* & *c. Cuicunque 16. q. 7.*

58. Dicitur notanter, *modeste succurratur*, id est, habito respectu ad facultates Ecclesiæ, & ad qualitatem personæ, ut bene explicat & probat Glossa ibidem. Hinc Barbosa *lib. 3. Jur. Ecclesiastic. univers. cap. 12. nu. 217.* notat, quod tunc primum Ecclesia teneatur dare alimenta Patrono pauperi, quando supereſt ultra id, quod necessarium est ad cultum Dei, atque Ministrorum alimenta. In quo casu sunt præstanda Patrono alimenta in domo propria, non autem in ipsa Ecclesia: & quidem non solum pro se, sed etiam pro uxore, filiis, atque familia: ac insuper alimenta integra, id est, cibus, potus, vestis, lectus, & alia omnia, quæ sub alimentorum nomine continentur, dummodo (ut dictum) Ecclesiæ suppetant facultates.

DI-

DISTINCTIO IV.

De Decimis.

QUÆSTIO IV.

Quid sint Decimæ, Primitiæ, & Oblationes?

SUMMARIUM.

1 *Decima, quid?*
2 *Decimarum solutio est actus Religionis, & Justitiæ.*
3 *Qui fraudant Decimas, quomodo peccent? Jubentur excommunicari.*
4 *Excommunicatio hæc non est latæ sententiæ.*
5 *Bona dantium, & mala non dantium Decimas.*
6 *Primitiæ, quid? Primogenita, quid, & quomodo differant a Decimis?*
7 *An extet præceptum offerendi Primitias?*
8 *Præsertim in lege Evangelica?*
9 *Oblationes, quid?*
10 *Oblationis nomen dupliciter accipitur.*
11 *Oblationes, an sint de Præcepto faciendæ?*
12 *Quid si Ministri Ecclesiæ indigeant?*
13 *Vel id habeat consuetudo loci?*

1. CONCL. I. *Decimæ* sunt pars decima omnium fructuum juste acquisitorum, Deo in recognitionem sui dominii universalis debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis; & desumitur hæc definitio ex *cap. Tua nobis, de Decimis*, ibi: *Decimæ, quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi præcepit, suas esse Decimas & primitias asseverans:* juncto *c. Decimas Deo 16. quæst. 7.* & *c. Ex transmisso, de Decimis*, cum concordantiis.

2. Unde colligitur, quod solutio Decimarum, quatenus solvuntur a Fidelibus ob Dei cultum, atque in signum supremi ejus dominii in omnes res, & quod ab ipso bona cuncta proveniant, sit actus virtutis Religionis: quatenus vero spectatur, prout est debita Ecclesiæ Ministris, nobis spiritualia præbentibus, sit actus Justitiæ.

3. Hinc illi, qui fraudant Decimas, peccant & contra virtutem Justitiæ, & contra virtutem Religionis; crimenque committunt *Sacrilegii, cap. Decimas quas 16. qu. 7.* Insuper fraudantes Decimas, tum in *cap. Omnes decimæ 16. qu. 1.* & *c. Tua nobis de Decimis*, tum in Concilio Trid. *Sess. 25. c. 12. de Reform.* excommunicari jubentur, ibi: *Cum decimarum solutio debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt &c. Qui vero eas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur: nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Hactenus Concilium.

4. Cæterum hæc Excommunicatio non est latæ, sed primum ferendæ sententiæ; prout desumitur ex ly *excommunicentur*. Imo præmittendam esse trinam monitionem, antequam infligatur, recte cum aliis notat Barbosa *in Collectaneis ad cit. locum Concilii Trident. n. 5.* & favet textus *c. Omnes decimæ 16. q. 7.*

5. Insuper, quod justo Dei judicio frequenter in rebus temporalibus damna patiantur, qui Decimas dare negligunt; & e contra, qui Decimas diligenter dant, non solum sanitatem corporis, sed etiam cum temporali fructu bona Cœlestia promereantur &c. urgentissimis SS. Augustini, & Hieronymi authoritatibus comprobatur *c. Revertimini*, & *cap. Decimæ tributa 16. q. 1.* Ubi D. Augustinus *Serm. 219. de Tempore*, inter alia sic loquens refertur: *Cum Decimas dando & terrena, & Cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritia duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima Consuetudo, ut si tu illi Decimam non dederis, tu ad Decimam revoceris. Dabis impio militi, quod non vis dare Sacerdoti.*

6. CONCL. II. *Primitiæ* appellantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, arborumque, Deo ut Largitori omnium bonorum in signum gratitudinis oblati. Ita desumitur ex *c. 18. Numer.* ibi: *Universa frugum initia* (id est, Primitias) *quæ gignit humus.* Additur notanter, *quæ gignit humus*; nam in animalibus, recepto stylo S. Scripturæ, vocantur *Primogenita*. Unde patet discrimen inter Primitias, & Decimas: nam hæ sunt decima pars omnium fructuum juste acquisitorum; illæ vero, fructus

primi arborum, agrorumque, & hujusmodi.

6. Quæres: An extet præceptum aliquod offerendi Primitias? Resp. I. In Lege Mosaica extabat præceptum offerendi Primitias; uti patet ex *cap. 26. Deut.* ibi; *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit &c.* Item *Exod.* 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum*, & alibi. Quia vero Cæremonialia, & judicialia veteris Legis per Christi mortem, atque prædicationem Evangelii, evacuata fuerunt: remanet Quæstio loquendo pro statu Legis Evangelicæ, ad quam

8. Resp. II. Olim quidem ex præcepto Juris Ecclesiastici aderat ejusmodi obligatio solvendi Primitias: prout colligitur ex *cap. Prater dist. 32.* & *c. Decimas 16. q. 7.* ac notat Glossa *in cap. 1. ℣. In primitiis, de Decimis*. Hodie tamen ejusmodi obligatio solvendi Primitias in plerisque locis per contrariam consuetudinem sublata est. Ita Pirhing *tit. de Decimis n. 172.* Suarez, Azorius, & alii passim.

9. CONCL. III. *Oblationum* nomen, quantum ad propositum, accipitur pro illis oblationibus seu donis, quæ Fideles ad Altare offerunt inter Missarum solemnia. Ita desumitur ex *c. Antiquus 10. q. 1.* & *ea. Omnis Christianus de Consecr. dist. 1,*

10. Additur notanter, *quantum ad propositum*: Siquidem Obligationis nomen interdum late accipitur pro omni eo, quod offertur Ecclesiæ, sive id fiat in vita, sive in morte, sive quid mobile, sive immobile, *arg. cap. Videntes 12. q. 1.* ibi: *Ipsa res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur*. Quinimo oblationis nomen adeo large acceptum, ipsas quoque Decimas & Primitias complectitur; verum stricte, & habito præsertim respectu ad communem modum loquendi, dicitur Oblatio, quod offertur Sacerdoti in Missa. Abbas *c. Causa de verb. signif.*

11. Quæres, an homines ad faciendas hujusmodi Oblationes teneantur? Resp. I. De ratione hujusmodi Oblationum est, quod voluntarie offerantur; juxta illud *Exodi 25. Ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas*. Et hinc regulariter loquendo istæ Oblationes non sunt de præcepto, nisi in certis casibus. Ita D. Thomas *2. 2. q. 86. art. 1.* Abbas *ad Rubric. tit. de Parochis* & alii.

12. Additur notanter, *nisi in certis casibus*. Etenim, si Ministri Ecclesiæ indigeant, neque habeant aliunde, unde sustententur, tenentur Parochiani Jure naturali, & Divino, ad Oblationes Presbyteris indigentibus faciendas: nam ex quo Sacerdos impendit spiritualia, debet consequi temporalia: *Dignus enim est operarius cibo suo, Matth. 10.* Unde quamvis Sacerdos ob hoc non debeat subtrahere spiritualia, tamen Superior debet Parochianos compellere ad præstandas has Oblationes juris remediis. Abbas *loc. cit.* Covarruvias *lib. 1. var. resol. c. 17. n. 3.* & alii.

13. Deinde tenentur Parochiani ad faciendas Oblationes, ubi hoc habet consuetudo. Siquidem in multis locis consueverunt Parochiani, præsertim diebus Dominicis & aliis præcipuis Festis, facere ejusmodi Oblationes, juxta *Can. Omnis Christianus de Consec. dist. 1.* Atqui Fideles tenentur, possuntque cogi ad observandas laudabiles consuetudines, *c. ad Apostolicam de Simon.* & amplius de Oblationibus ostendit Hostiensis *in Summa tit. de Parochis §. In tertia*. Et quidem hisce casibus adhuc oblatio remanet quodammodo voluntaria, saltem quoad quantitatem, vel speciem rei oblatæ.

QUÆSTIO II.

Quo jure, & ex quibus rebus solvendæ sint Decimæ?

SUMMARIUM.

14 *Decimæ, an debeantur Jure Divino?*
15 *Præsertim in Lege Evangelica?*
16 *Quomodo ipsa dicantur deberi constitutione Divina?*
17 *Solvitur instantia contra Decimas.*
(a) Vide dicta Tract. 2. Dist. 1. num. 9. & 10.
18 *Decimæ ex quibus rebus debeantur?*
19 *Declaratur hoc.*
(b) Ut dicetur Quæst. 4. per totum.
20 *Decimarum divisio.*
21 *Decimæ prædiales, Personales, & Mixtæ, quæ?*
22 *Decimæ prædiales, & Personales, quomodo, & quibus solvendæ?*

14. CONCL. I. Decimæ secundum substantiam spectatæ, quatenus videlicet sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ, ad ipsorum sustentationem

nem requisitum, debentur ipsis Jure naturali, ac Divino: quatenus vero spectantur secundum quotam, sive determinationem suam (id est, quod debeat dari ipsamet pars decima fructuum) tempore Legis Mosaicæ debebantur Jure Divino positivo; tempore vero Legis Evangelicæ Jure duntaxat Ecclesiastico, licet antiquissimo, utpote ab Apostolis derivato. Ita Doctor Angelicus 2.2.*q.* 87: *art.* 1. & alii passim, paucis exceptis. Ratio primæ partis desumitur ex cit. verbis Christi. *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo*; cum concordantiis. Altera vero pars, loquens de Lege Mosaica, patet ex *c.* 27. *Levit.* & aliis pluribus locis.

15. Tandem ultima pars, seu quod in Lege Evangelica debeantur Decimæ secundum quotam spectatæ Jure Ecclesiastico, patet tum ex plurimis textibus Juris Canonici jam allegatis, vel in progressu allegandis: Tum ex eo: quia, si Decimæ simpliciter essent Juris Divini, non possent earum obligatio tolli per privilegium Summi Pontificis, aut contrariam consuetudinem: atqui hoc fieri posse, patebit ex dicendis *Q. IV.*

16. Nec dicas. In Jure Canonico *c. Parochianos de Decimis*, expresse dicitur: *Decimæ non ab homine, sed ab ipso Deo sunt institutæ:* junctо c. Tua eod. ibi: *Decimæ divina constitutione debentur*, ergo non solum Jure Ecclesiastico. Resp. enim, hujusmodi authoritates vel accipiendas esse de Decimis secundum suam substantiam spectatis, & quatenus sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ. Vel dicendum, quod velint, Decimas Jure Divino deberi, non directe ac immediate pro statu Legis Evangelicæ; sed solum remote ac occasionaliter, quatenus ad imitationem Legis Divinæ, pro veteri Testamento statutæ, ad necessariam Ministrorum Ecclesiæ sustentationem, per Constitutionem Ecclesiasticam sunt denuo constitutæ.

17. Quod si dicas, Cæremonialia veteris Legis jam sunt evacuata, & de facto illicita observata, *2. Majores de Baptismo*. Resp. cum Doctore Angelico *loc. cit.* Præceptum de solutione Decimarum non fuisse cæremoniale, sed partim morale, partim judiciale. Et quatenus morale, fuit inditum a Lege naturali, atque a Christo in Lege Evangelica renovatum, *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo*, cum concordantiis. Quatenus vero judiciale erat, nempe secundum quotam, seu quoad determinationem decimæ partis, est renovatum auctoritate Ecclesiæ: sicque illud de facto obligat ex vi novi præcepti Ecclesiastici. (a)

18. CONCL. II. Spectato Jure communi debentur Decimæ ex omnibus, quæ licite acquiruntur. Ita habetur *c. Ex transmissa, de Decimis*, ibi: *Fidelis homo de omnibus, quæ licite potest acquirere, Decimas erogare tenetur*; & alibi. Dicitur, *quæ licite acquiruntur*; nam de acquisitis per furta, simoniam, usuras, opus meretricium, ac hujusmodi Decimæ non debentur; imo nec possunt recipi, ne Clerici censeantur approbare peccatum alterius, ut notat Glossa *ibidem*. ℣. *licite*. Hinc c. Non est putanda 1. *q.* 1. notanter dicitur; *Honora Dominum de tuis justis laboribus*.

19. Additur autem, *spectato Jure communi*. Siquidem variis ex causis hæc obligatio solvendi Decimas, utpote ex Jure Ecclesiastico proveniens, tolli potest, & aliquis (b) a præstatione Decimarum eximi, vel ex parte, vel etiam in totum: dummodo Ministri Ecclesiæ aliunde congruam habeant sustentationem, utputa ex sufficientibus reditibus Fundationis Ecclesiæ, Oblationibus, aut Legatis piis.

27. CONCL. III. Decimæ dividuntur in prædiales, personales, & mixtas. Ita communis. Siquidem, quantum est de Jure communi, debentur Decimæ *de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de ipsa etiam militia, de venatione, & de omnibus bonis*; prout his ipsis verbis habetur *c. Non est de Decimis*, cum concordantiis. Itaque

21. *Decimæ prædiales* sunt, quæ persolvuntur ex prædiorum, aut arborum fructibus, obventionibus molendinorum, vel ædium locatarum, & hujusmodi. *Personales* dicuntur, quæ ex rebus, quas quisque sibi industria & opera sua acquirit, persolvuntur; v. g. ex lucro honestæ negotiationis, venationis, militiæ, &c. *Decimæ mixtæ* vocantur illæ, quæ partim prædiales, partim personales sunt: cujusmodi sunt, quæ debentur ex fructibus pecorum, veluti ex fœtu, lana, lacte, &c.

22. Porro Decimæ prædiales differunt a personalibus, quod illæ statim, atque collectæ sunt, solvi debeant: & quidem integræ absque deductione impensarum, quæ fieri solent in colendis prædiis vel agris, & colligendis fructibus, *arg. c. Cum sint homines*, & *c. Tua nobis*, & *c. Pastoralis eodem*. E contra Decimæ personales solvuntur deductis prius ex pensis, ut pote cum residuum

duntaxat censeatur esse fructus, seu lucrum, *cit. c. Pastoralis*. Insuper Decimæ prædiales sunt solvendæ Parocho, in cujus Parochia fructus crescunt, & colliguntur, quamvis colonus alibi habitet: Personales autem solvuntur Ecclesiæ, seu Parocho, in cujus Parochia quis audit Divina, & percipit Sacramenta Ecclesiastica, nisi consuetudine, conventione, aut privilegio aliud fieri oporteat *c. Cum sint homines de Decimis*.

QUÆSTIO III.

Quibus solvendæ sint Decimæ?

SUMMARIUM.

23 *Antiquitus Decimæ solvebantur Ecclesiæ, per Episcopos Clericis distribuendæ.*
(c) Ut dictum Tract. 7. dist. 4. n. 30.
24 *Tunc soli Episcopi erant Parochi; secus de facto.*
25 *Decimæ prædiales spectant ad Ecclesiam Parochialem.*
26 *Et habet super iis Parochus fundatam intentionem.*
27 *Episcopo de Jure communi debetur quarta pars Decimarum.*
28 *Quid de Decimis nullius certæ Parochiæ.*
29 *Limitantur prædicta.*
30 *Laici mere seculares sunt incapaces juris Decimarum.*
31 *Secus de Laicis conversis, sive Regularibus.*
32 *Laicis potest competere jus percipiendi fructus Decimarum, ut quid temporale sunt.*
33 *Interveniente justo contractu emptionis, conductionis &c.*
34 *An etiam per modum Feudi?*

23. QUæstio præsens procedit præcipue pro moderno statu, quo facta supponitur divisio bonorum Ecclesiasticorum in quatuor partes (c) ipsarumque distinctio Parochiarum: nam antea Decimæ debebantur Ecclesiæ, sive cœtui Clericorum in communi; & præstabantur Episcopis cujuslibet Diœcesis, qui eas inter Clerum & Ministros suæ Ecclesiæ, pro cujuslibet meritis & necessitate, juste fideliterque distribuere tenebantur, *arg. c. Episcopus*, & *c. Præcipimus* 12. *q.* 1. junctis *c. Decimas* 16. *q.* 7. cum concordantiis.

24. Siquidem Episcopi soli pro illo tempore erant Parochi, quibus totius plebis Diœcesanæ cura imminebat: cæteri autem Presbyteri, veluti ipsorum Coadjutores, ad nutum eorundem Episcoporum modo in hac, modo in illa parte Diœcesis Pastorale Officium exercebant, *arg. cap. In novo dist.* 21. & notat Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiastic. univ. cap.* 26. §. 2. *n.* 4. Postmodum vero, facta illa redituum Ecclesiasticorum divisione, Parochiæ singulæ singulis Presbyteris fuerunt constitutæ, singulisque Parochiis propria territoria per suos terminos assignata, in quibus cuilibet Presbytero tota suæ Parochiæ cura remaneret, prout habetur *c. Ecclesias* 13. *q.* 1. Et de hoc tempore, sive post divisionem bonorum Ecclesiasticorum & Parochiarum distinctionem loquendo, sit

25. CONCL. I. De Jure communi Decimæ prædiales spectant ad Ecclesiam Parochialem, suntque persolvendæ Rectoribus illarum Ecclesiarum Parochialium, intra quarum fines prædia illa sita sunt. Ita communis; & habetur clare *c. Cum contingat de Decimis* ibi: *Cum perceptio Decimarum ad Parochiales Ecclesias de jure communi pertineat*. Concordat textus *c. Cum in tua eod.* ibi: *Alioquin Parochialibus Ecclesiis exolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum*.

39. Et hoc adeo verum est, quod Parochus loci habeat pro se fundatam in jure intentionem super omnibus Decimis intra limites suæ Parochiæ existentibus; ita ut præsumatur, Decimas ad ipsum pertinere, nisi adversarius, quicunque ille sit, oppositum ostenderit *arg. cap. A nobis eod.* Proinde propter istam juris assistentiam, Parochus non tenetur aliter probare, Decimas sibi competere, sed contrarium asserenti incumbit onus probandi, cum contra hunc militet Juris præsumptio, *arg. cap.* 1. *de Præscript. in* 6. ac notat Barbosa *loc. cit. c.* 26. §. 2. *n.* 8. cum aliis.

27. CONCL. II. Nihilominus post factam Parochiarum divisionem non prorsus excluditur Episcopus loci a perceptione Decimarum prædialium. Nam imprimis spectato Jure communi debetur ei, tanquam Superiori, & Ordinario omnium Fidelium suæ Diœcesis Pastori, quarta pars Decimarum totius Episcopatus; prout liquet ex *cap. Conquerente de Offic. Ordinarii*, ubi Pontifex inter jura Episcopalia recenset *quartam decimationum*: junctis *c. De quarta de Præscript.* & concordantiis. Hinc Fagnanus *c. Cum contingat num.* 13. *de Decimis*, cum aliis

aliis notat, quod Epiſcopus ſuper quartam Decimarum habeat intentionem fundatam.

28. Deinde, quando Decimæ non ſunt in certa Parochia (veluti, ſi prædia ſint multum diſtantia, & non incluſa in limitibus alicujus Parochiæ; vel ſi novalia fiant in nemoribus remotis, & extra limites Eccleſiarum Parochialium, tunc Epiſcopus fundat intentionem ſuper eas; adeo, ut *ipſas ſecundam diſcretionem a Deo ſibi datam, alii Eccleſiæ deputare, vel ad opus ſuum poterit retinere*, prout habetur *cap. Quoniam de Decimis*. Notat tamen ibidem Abbas, quod, ſi certum ſit, ejuſmodi prædia, vel novalia includi in aliqua vicinarum Parochiarum, ſed ignoretur, quænam illa ſit; tunc Decimæ non debeantur Epiſcopo, ſed ſint dividendæ inter illas Parochias.

29. Additur notanter *n.* 27. *ſpectato jure communi*. Nam per hactenus dicta non negatur, quin aliquo jure ſpeciali poſſit Epiſcopus tale jus amittere: utputa ſi appareat de contraria conſuetudine: illa enim ſervari debet, cum in transferendo jus Decimarum ab una Eccleſia in aliam, plurimum valeat conſuetudo. Idem erit, ſi conſtet de compoſitione, vel appareat de quodam privilegio, aut intervenerit præſcriptio ſpecialis. Fagnanus *ib. n.* 18. *& 19.*

30. CONCL. III. Laicis mere ſæcularibus nullo modo competere, & concedi poteſt jus Decimarum, quatenus ſpirituale eſt; adeoque nec ipſæ Decimæ, prout ſunt fructus Eccleſiaſtici. Ita Pirhing *tit. de Decimis, num.* 135. & communis aliorum. Patet hoc ex *c. Decimas, quas in uſum 16. q. 7.* ubi Laici Decimas poſſidere prohibentur, & oppoſitum facientes dicuntur *ſacrilegii crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere*. Idem deſumitur ex *c. Ad hæc*, & *c. Quamvis de Decimis*, cum concordantiis. Ratio etiam eſt: quia Laici non poſſunt poſſidere ſpiritualia, multo minus ſpiritualia officia miniſtrare Fidelibus.

31. Additur vero, *Laicis mere ſæcularibus*; ſive, ut loquitur Pontifex *in cit. cap. Quamvis eod. Laicis in ſæculo remanentibus*. Siquidem Laici converſi, etſi nullo Clericali Ordine ſint inſigniti, capaces ſunt juris ſpiritualis: quia non ſunt meri Laici, ſed inter Religioſos numerantur, propter tria Vota ſubſtantialia Religionis ab ipſis edita; ideoque Clericorum juribus, & privilegiis gaudent, cujuſmodi ſunt Hoſpitalarii, Profeſſi Ordinum Militarium, Equites Melitenſes, & Teutonici Ordinis, *arg. c. Cum & plantare de privilegiis*. Unde talibus poſſunt concedi Eccleſiæ, & Decimæ; argumento a contrario deſumpto, cum non ſint *Laici in ſæculo remanentes*: ita tamen, ut tales Religioſi Laici non per ſeipſos (hoc enim defectu Ordinis exequi nequeunt) ſed per Clericos idoneos Eccleſias regant, & adminiſtrent. Abbas *c. Quamvis n. 3. de Decimis*, & alii.

32. CONCL. IV. Nihilominus poteſt Laicis concedi, & competere jus percipiendi fructus Decimarum, quatenus intelligitur abſtractus a titulo & jure ſpirituali, & quid temporale exiſtit; videlicet jus præciſe percipiendi decimam partem fructuum: non quidem titulo proprio, ſed vel nomine Clericorum, ad quos pertinent, interveniente juſto contractu: vel nomine Eccleſiæ, & cauſa temporalis ſtipendii, pro obſequio ipſi Eccleſiæ per eos præſtito. Ita Gloſſa in *c. Quamvis* ℣. *Conceſſerit de Decimis*; ubi ait, quod *fructus Decimarum bene poſſent concedi Laico ex cauſa ad tempus vitæ ſuæ*. Zoeſius *eod. num.* 45. Pirhing *num.* 138. & alii. Idque probatur inductione.

33. Sic enim jus percipiendi fructus Decimarum ſive Decimas materialiter ſpectatas pro ſola utilitate fructuum percipiendorum, præciſa a ſpirituali jure & titulo, poteſt a Laicis obtineri interveniente juſto contractu emptionis, & conductionis; quia, ut habetur *c. Veſtra de Locato*: fructus Decimarum poſſunt dari ad firmam (hoc eſt, pro cenſu annuo aliis concedi) & libere locari illis, cum quibus Eccleſiæ conditio ſit melior; dummodo hujuſmodi locatio ad feudum, vel alienationem perpetuam non extendatur. Et talis locatio, quin & venditio fructuum decimalium ad unum, vel plures annos, paſſim fit: nam Decimæ ſic ſpectatæ, ſunt quid mere temporale.

34. Deindæ decimæ taliter ſpectatæ ante Concilium Lateranenſe, ſub Alexandro III. 1179. celebratum, potuerunt Laicis in feudum per Epiſcopos diſpenſative concedi, ut Eccleſias ab hæreticis, & aliis oppreſſoribus defenderent. Et quamvis hæc poteſtas in dicto Concilio Epiſcopis adempta fuerit, tamen Decimæ prius perpetuo Laicis in feudum conceſſæ penes Vaſallos Laicos remanſerunt, *arg. c. Cum Apoſtolica de his, quæ fiunt a Prælatis &c.* & *c. Statuto* §. *Sane de Decimis in 6.*

QUÆSTIO IV.

Quibus modis eximatur quis a præstatione Decimarum?

SUMMARIUM.

35 *Variis modis potest quis eximi a præstatione Decimarum.*
36 *I. Privilegio, & quali?*
37 *II. Per Consuetudinem; & quomodo hoc intelligendum?*
38 *Corollaria.*
39 *III. Præscriptione.*
40 *Solvitur instantia.*
41 *Quo tempore immunitas a solvendis Decimis præscribatur? Declaratur cap. 1. de præscript. in 6.*
(e) Ut dictum Tract. 7. Dist. 6. n. 15.
42 *IV. Compositione; ac remissione.*
43 *V. Gravi paupertate; & quomodo?*

35. CONCL. I. Variis modis accidere potest, ut quis eximatur a præstatione Decimarum; videlicet privilegio, consuetudine, præscriptione legitima, compositione, remissione, imo & ob gravem paupertatem eorum, qui solutis Decimis non habent necessaria ad se, suosque alendos. Ita Doctores passim; atque desumitur ex diversis textibus Juris, mox singillatim referendis: unde sit.

36. CONCL. II. A præstatione Decimarum potest quis eximi privilegio, non quidem alicujus Principis territorialis laici, aut Episcopi loci, sed privilegio Summi Pontificis. Ita Vallensis *tit. de Decimis* §. 8. & alii. Prima pars habetur, *Tua*, & *cap. Dudum de Decimis*. Ubi dicitur, neque Imperiali, neque Regali concessione, quempiam a solutione Decimarum eximi, utpote quæ Divina constitutione debentur, & sunt tributa egentium animarum. Altera pars ex eo patet: quia Episcopus nequit dispensare in Jure communi: nam *lex superioris per inferiorem tolli non potest. Clem. Ne Romani de Elect.* Verum privilegio Pontificio id fieri posse, patet ex *c. Suggestum*, & *c. Ex parte, & seqq. de Decimis*: ubi plura hujusmodi privilegia Cistercienfibus, aliisque concessa referuntur.

37. CONCL. III. Per consuetudinem alicubi legitime introductam similiter potest induci exemptio a præstatione quarundam Decimarum; dummodo adhuc ex aliis Decimis, vel reditibus, tantum super sit, quod sufficiat justæ Sacerdotum sustentationi. Ita Covarruvias *lib. 1. var. Resolut. cap. 17. n. 8.* & alii. Ratio est, quia Decimæ solo Jure Ecclesiastico debentur Clericis secundum quotam; sed secundum substantiam, sive ut sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ, debentur Jure naturali, & Divino; atqui huic Juri nequit derogari per contrariam consuetudinem, bene tamen priori, *cap. ult. de consuetud.*

38. Hinc valet consuetudo, ut ex quibusdam fructibus, vel bonis, præsertim minutis, v. g. oleribus, fabis, rapis, & similibus, alicubi non solvantur Decimæ, aut saltem non integræ: ideoque Jura, dicentia, quod Decimæ sint solvendæ integræ, intelligenda sunt de integritate solvi solita. Similiter valet consuetudo, ut Clerici nullas solvant Decimas, aut Laici non solvant personales: quinimo Decimas personales, seu ex lucro industriæ, hac ætate nostra ferme in toto orbe Christiano de consuetudine legitimæ præscripta non solvi, notat Navarrus *c. 21. Manual. n. 31.* Usumque in hac Decimarum materia valde variari, ita tamen, ut adhuc Clericis supersit honesta sustentatio, passim observant Doctores.

39. CONCL. IV. Insuper præscriptione rite absoluta poterit immunitas a solvendis Decimis obtineri per privatas, seu particulares personas, sive Ecclesiasticas, sive Laicales. Ita Covarruvias *loc. cit. n. 10.* Pirhing *tit. de Decimis n. 129.* & alii. Ratio est: quia, ut dictum, Decimæ debentur Jure duntaxat Ecclesiastico; ergo nihil obstat, quin per contrarium usum legitime præscriptum abrogari possint, & sic immunitas ab eisdem solvendis præscribi; dummodo aliunde habeant Ecclesiæ Ministri congruam sustentationem.

40. Nec dicas: Laicus non potest præscribere jus percipiendi Decimas; ergo neque jus retinendi Decimas, id est, immunitatem ab eis solvendis. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia jus percipiendi Decimas est spirituale, cujus Laicus est incapax; jus autem immunitatis, seu exemptionis a Decimis solvendis, non est spirituale: hoc etenim tantum est quædam libertas, & commoditas temporalis integre percipiendi fructus suos, & in nullo titulo spirituali fundatur, ac radicatur.

41. Cæterum immunitas a solvendis Decimis

cimis bona fide, & cum titulo, præscribitur spatio quadraginta annorum: sine titulo autem, tempore duntaxat immemoriali, prout notant citati Authores. Et hoc desumitur ex *cap. 1. de Præscript. in 6.* ubi generaliter decernitur, quod quando Jus commune resistit præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, non sufficiat bona fides, sed insuper requiratur titulus, qui possessori causam tribuat possidendi, nisi allegetur, probeturque præscriptio temporis immemorialis: atqui Jus commune resistit præscribenti immunitatem a solvendis Decimis; ergo. Accedit ratio: quia *possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, juxta *Reg. v. Juris in 6.* atqui possidens immunitatem solvendi Decimas (cum huic Jus commune resistat, cujus ignorantia non excusat) præsumitur habere malam fidem; nisi alleget titulum saltem coloratum, qui det justam causam possidendi, sicque bonam fidem ex parte possessoris inducat; vel nisi probet possessionem temporis immemorialis, quæ est instar tituli, imo qua non potest allegari melior titulus de toto Mundo (e) ergo.

42. CONCL. V. Compositione, ac remissione, potest etiam cuipiam competere immunitas a solvendis Decimis. Ita Vallensis *tit. de Decimis*, §. 8. *n.* 5. cum communi. Idque desumitur ex *c. Ex multiplici de Decimis*, junctо *c. Statuimus de Transactionibus.* ubi ejusmodi compositio facta approbatur. Idem de remissione liquet ex *c. Quia circa, de Privilegiis*. Ubi pariter quorundam Decimarum facta remissio, per Papam comprobatur.

43. CONCL. VI. Tandem gravis paupertas, sive tanta, ut solutis Decimis quis non habeat necessaria ad se suosque sustentandos, excusat interim a solutione Decimarum, donec melior fortuna advenerit. Ita Layman *lib. 4. Tract. 6. cap. 2. nu.* 8. Abbas, Suarez, & alii. Ratio est: quia ob necessitatem tam gravem, generaliter potest differri solutio debiti. Quinimo, si quis tempore Decimarum solvendarum fuerit constitutus in extrema necessitate, prorsus liberatur obligatione eas persolvendi: cum tunc omnia sint communia, & sic ipse consumpserit, quod suum erat. Verum, qui gravem solum necessitatem patitur, is liberatur non simpliciter, sed donec melior fortuna aspiret.

TRACTATUS XII.

DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA, ET INDULGENTIIS.

1. QUia præſens materia omnibus Clericis ſcitu valde neceſſaria exiſtit, ne, quæ proprium ſtatum, & Eccleſiæ ſibi concreditæ jura concernunt, culpabiliter ignorent: ea juxta methodum a pluribus Authoribus obſervatam, in Theologia Morali merito pertractatur. Idipſum, dimiſſis difficilioribus ad Jus Canonicum Quæſtionibus, breviter præſtabit præſens Tractatus; ita tamen, ut ad finem ejuſdem ſimul agatur de Indulgentiis.

DISTINCTIO I.

De Immunitate Eccleſiaſtica ut ſic, ejuſque Speciebus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Immunitas Eccleſiaſtica, & quo jure conſtituta?

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Munus tripliciter accipitur. Immunitatis ethymon.*
3 *Immunitas Eccleſiaſtica, quid?*
4 *Eſt triplex. Localis, Realis, & Perſonalis.*
5 *Certum eſt Immunitatem Eccleſiaſticam eſſe de Jure Divino quoad ea, quæ vere ſunt ſpiritualia.*
6 *Immunitas Eccleſiaſtica etiam quoad alia eſt aliqua ratione de Jure Divino.*
7 *Quæ ratione hoc fiat, variant Doctores. I. Sententia.*
(a) Tract. 11. Diſt. 4. n. 6.
8 *II. Jurique conformiter ſententia.*
9 *Inſtantia contra hanc ſolvitur.*
(b) Tract. 11. Diſt. 4. n. 14. & ſeqq.

2. IMmunitas ſic dicitur a *munere*. Munus enim tripliciter accipitur. I. Pro dono: ſic munera dari, mittive dicuntur. II. Pro officio: unde Munera militaria, Munera civilia, qualia ſolent eſſe conjuncta cum honore. III. Pro obligatione, ſeu functione cuipiam impoſita: quo modo & *Municeps*, quaſi communium onerum, ſeu *munerum particeps* dicitur. Et *Muneri* ſic accepto opponitur *Immunitas*, quæ eſt exemptio, ſive liberatio ab ejuſmodi obligationibus, & oneribus. Hæc ad propoſitum applicando, ſit

3. CONCL. I. *Immunitas Eccleſiaſtica* eſt exemptio, ſive jus, quo Eccleſiæ, res, & perſonæ Eccleſiaſticæ, a publicis muneribus ſeu oneribus ſæcularibus liberæ ſunt. Ita Doctores paſſim, & patebunt ſingula ex dicendis.

4. CONCL. II. Ejuſmodi Immunitas recte dividitur in localem, realem, & perſonalem. Ita communis. Et quidem *Immunitas localis* eſt, quæ convenit Eccleſiis, aliiſque locis Eccleſiaſticis. *Realis*, quæ competit rebus Eccleſiaſticis; id eſt, bonis ad Eccleſiam, vel perſonas Eccleſiaſticas per-

pertinentibus. *Perſonalis tandem*, quæ debetur perſonis Eccleſiaſticis.

6. CONCL. III. Certum eſt, quod Clerici, Eccleſiæ, earumque bona, ſi ſpectentur quoad ea, quæ vere & proprie ſpiritualia ſunt, Jure Divino ſunt exempta a juriſdictione & poteſtate ſæculari. Ita Covarruvias *Tract. Quæſtion. cap.* 31. *num.* 2. *Concluſ.* 1. Barboſa *lib.* 1. *Juris Eccl. univ. cap.* 39. §. 2. *num.* 6. & communis aliorum. Exemplificatur hoc de Sacramentis, quorum cognitio ad ſolum judicem Eccleſiaſticum pertinet; adeo quidem, ut juxta Concilium Trid. *Seſſ.* 24. *canon.* 12. *Si quis dixerit, Cauſas matrimoniales non ſpectare ad Judices Eccleſiaſticos, anathema ſit.* Idem accidit in Donis ſupernaturalibus ſpiritualibus, in Beneficiis Eccleſiaſticis, in rebus ſacris, & aliis ſimilibus, ad quorum deciſionem ſupernaturalis cognitio requiritur. Ratio eſt: quia ſuper his nullam omnino poteſtatem a DEO acceperunt Principes ſæculares (his quippe tota poteſtas ſua immediate a Republica communicatur) ſed ad talia dijudicanda per Chriſtum ſupernaturaliter inſtituta fuit poteſtas Eccleſiaſtica, & tradita D. Petro, *Joan.* 21. ibi: *Paſce oves meas;* ejuſque legitimis Succeſſoribus, ac per hos cæteris Eccleſiæ Prælatis.

6. CONCL. IV. Etiam quantum ad alia prorſus concedendum eſt, quod immunitas Eccleſiaſtica, ſeu exemptio Clericorum, Eccleſiarum, rerumque Eccleſiaſticarum, aliqua ratione ſit de jure Divino. Deſumitur hoc ex diverſis textibus Juris, dictam immunitatem eſſe juris Divini clare atteſtantibus. Loquendo enim de perſonali exemptione Clericorum, eam haberi de jure Divino, patet ex *cap. Si Imperator diſt.* 96. & *cap. Sylveſter* & *cap. Relatum* 11. *q.* 1. cum concordantiis. Deinde generatim loquendo de exemptione, ſeu immunitate Eccleſiarum, habetur textus clariſſimus *cap. Quamquam de Cenſibus in* 6. ibi: *Cum igitur Eccleſia, Eccleſiaſticaque perſonæ, ac res ipſarum, non ſolum jure humano, quin & Divino, a ſecularium perſonarum exactionibus ſint immunes.* Et ibidem Gloſſa ℣. *Divino*, probat hoc ex *Geneſ. cap.* 47. Ubi Pharão Rex Ægypti terram Sacerdotum fecit immunem & liberam, ne tenerentur cum aliis quintam partem fructuum ſolvere Regibus. Unde & in veteri Lege Sacerdotes & Levitæ, erant exempti a juriſdictione ſæculari aliarum Tribuum, & obligatione ſolvendi tributa. His accedit Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 25. *cap.* 20. *de reform.* ubi ait, *Eccleſiæ, & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis ſanctionibus conſtitutam.* Concordat *cap. Nimis, de Jurejurando*, junctis variis Conciliis.

7. Dicitur notanter in Concluſione *aliqua ratione ſit de Jure Divino.* Siquidem in hoc amplius declarando variant Doctores. Et quidem non pauci volunt, ejuſmodi exemptionem non eſſe de jure divino obligante, ſed ſolum a Lege humana, ſeu per privilegia in Corpore utriuſque juris clauſa: dici tamen quadam ratione eſſe de Jure Divino, ſcilicet originaliter & initiative, quatenus Legi naturali valde conformis eſt; atque a veteri Lege Divina originem duxit; prout in ſimili ſuperius (a) dictum eſt, Decimas Divina conſtitutione deberi. Et hujus ſententiæ ſunt Covarruvias *loc. cit. num.* 2. *Concl.* 3. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. & jure, cap.* 33. *num.* 30. Molina, Garzias, & plures alii, quos citat Barboſa *cit.* §. 2. *n.* 1.

8. Alii e contra probabilius, Jurique conformius eſſe cenſent, Clericos etiam in temporalibus Jure Divino a Civili Poteſtate exemptos eſſe; prout fortiter urgent textus *num.* 6. relati, atque tenet Gloſſa *cap. Si Imperator diſt.* 96. & *cap. Quamquam de Cenſib. in* 6. Abbas *cap. Eccleſia S. Maria num.* 6. *de Conſtitut.* Barboſa *cit. cap.* 39. §. 3. *num.* 5. & rurſus §. 5. *num.* 3. pro hac ſententia allegans deciſionem Rotæ, & plurimos Doctores; Layman *lib.* 4. *tract.* 9. *cap.* 8. *num.* 1. Engel *rit. de Immunit. Eccleſ. num.* 23. aliique communius; quibus noviſſime acceſſit Proſper Fagnanus *capit. Eccleſia S. Maria n.* 10. *de Conſtit.* aſſerens, quod *crebrior graviſſimorum interpretum ſententia eſt, eam exemptionem eſſe de Jure Divino.*

9. Neque obſtat allata inſtantia de Decimis; nam Decimas etiam hodie eſſe Juris Divini, quatenus requiruntur ad neceſſariam Miniſtrorum Eccleſiæ ſuſtentationem ſuperius (b) jam dictum eſt. Verum de hoc plura Canoniſtæ.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

In quibus conſiſtat Immunitas localis, ſive Eccleſiarum.

SUMMARIUM.

10 *Immunitas localis conſiſtit in duobus; & quibus?*
11 *Judicia ſæcularia prohibentur fieri in Eccleſiis, vel Cæmeteriis, ſub nullitate actus.*
12 *Secus dicendum de Judiciis Eccleſiaſticis.*
13 *Solvitur inſtantia. Quid magis deceat?*
14 *In Eccleſiis, ac Cæmeteriis, facere contractus &c. non licet.*
15 *Sed ſi fiant, non ſunt irriti.*
16 *Quid de venditione candelarum?*
17 *Ibidem prohibentur fieri Concilia ſæcularia, Confabulationes, &c.*
18 *Comædiæ profanæ.*
19 *Comeſtiones, vel accubitus, &c.*
20 *Muſica impura, omneſque actiones ſæculares.*
21 *Quid de Diſputationibus?*
22 *Violentia Eccleſiis non eſt inferenda. Pœna contra facientium.*

10. CONCL. I. Immunitas localis (quam alii appellant *Immunitatem Eccleſiarum*, ſub his etiam comprehendendo Cæmeteria, & alia loca Religioſa) conſiſtit in duobus, videlicet, ut actus profani, & ſæculares ab Eccleſiis arceantur: deinde, ut malefactores ad Eccleſias confugientes, ibidem in vita & membris protegantur, neque violenter inde extrahi poſſint. Et quidem de hoc poſteriori fuſius dicetur *Diſt. ſequenti*; quantum vero ad prius attinet, ſit

11. CONCL. II. Imprimis in Eccleſiis, earumque Cæmeteriis, prohibitum eſt, exercere Judicia ſæcularia; adeo quidem, ut totus Proceſſus judicialis, & ſententia ſuper cauſa ſæculari ibidem lata, ipſo jure irrita, & nullius roboris exſtat. Ita expreſſe ſtatuitur *c. Decet §. fin. de Immun. Eccleſ. in 6.* ac tenent Doctores communiter. Et hoc quidem procedit non ſolum de cauſis criminalibus, ſed etiam de civilibus, quæ ad Forum ſæculare pertinent; uti patet ex textu. Maxime tamen Immunitati Eccleſiarum repugnat, atque *abſurdum eſt, & crudele, ſi judicium ſanguinis ibi exerceatur, ubi eſt tutela refugii conſtituta*, ubi dicitur *c. Cum Eccleſiæ de Immun. Eccleſ.* Ubi proinde, præter nullitatem proceſſus, etiam ſub pœna excommunicationis prohibetur agitare cauſas ſanguinis in Eccleſia, vel Cæmeterio.

12. Dicitur notanter, *Judicia ſæcularia*. Siquidem Eccleſiaſtica Judicia ibidem valide, & licite tractari poſſunt, *arg. c. Qua fronte de Appell.* & docet Gloſſa communiter recepta *cit. c. Decet* ℣. *Sæcularium de Immunit. Eccleſ. in 6.*

13. Nec dicas. Judicia Eccleſiaſtica prohibentur exerceri in loco ſacro. Reſp. enim negando conſequentiam & paritatem: nam æque, imo plus decet, ut Clerici in Forenſibus actibus non occupentur diebus Feſtivis ac Laici. At loquendo de loco, Eccleſia præſumere potuit, Judicia Eccleſiaſtica cum minori ſtrepitu, minorique tempore expedienda fore, quam ſæcularia: ſimulque Judicem Eccleſiaſticum majorem curam adhibiturum, ut omnia ſine irreverentia loci ſacri fiant. Fatendum tamen, magis decens eſſe, ut etiam Eccleſiaſtica Judicia non in Eccleſia, quæ domus eſt orationis, non jurgiorum, ſed in Palatio Epiſcopali, aut alio competenti loco fiant. Pirhing *tit. de Immun. Eccleſ. n. 7.*

14. CONCL. III. Inſuper prohibitum eſt in Eccleſiis, eorumque Cæmeteriis, facere contractus, vel negotiationes, aut nundinas inſtituere. Ita communis; & habetur *cit. cap. Decet. de Immun. Eccleſ. in 6.* ibi: *Ceſſent in Eccleſiis, eorumque Cæmeteriis negotiationes, ac fori cujuſcunque tumultus.* Idque merito ſtatutum eſt ad exemplum Chriſti Domini, qui ingreſſus in Templum Dei, *ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit, & dicit eis: ſcriptum eſt, Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Matth. 21.*

15. Licet autem contractus in Eccleſiis facere ſit prohibitum, iidem nihilominus de facto initi valent: nam nullo jure irritantur, ſicut *cit. c. Cum Eccleſia de Immun. Eccleſ.* ceſſantur Judicia ſæcularia. Simulque iſthæc Conſtitutio, cum ſit pœnalis, non eſt extendenda ad contractus, & notat Gloſſa paſſim recepta *cit. c. Decet* ℣. *Proceſſus.*

16. Cæterum in Templis vendere candelas, ſi id fiat ad Fidelium devotionem promovendam, non eſt illicitum. Azorius *part. 2. lib. 9. c. 9. q. 5.* Angelus, & alii. Nam prohibetur quidem omnis negotiatio, vel con-

contractus, qui fit lucri gratia, aut Divina Officia perturbat, vel impedit: hoc tamen non accidit in venditione candelarum causa promovendæ devotionis Fidelium.

17. CONCL. IV. Ulterius in Ecclesiis prohibentur fieri *Concilia*, *Conciones*, *& publica Parlamenta* (intellige, quando talia fiunt de rebus mere temporalibus, & sæcularibus; nam Concilia, & Conventus de rebus Ecclesiasticis, aut ad pietatem spectantibus, recte ibidem instituuntur). Item *confabulationes qualibet*, *& quacumque alia quæ Divinum possunt turbare Officium*, *aut oculos Divinæ Majestatis offendere*. Ita his ipsis verbis habetur *cit. c. Licet eod. in 6.*

18. Deinde Comædiæ profanæ, ac ludi Theatrales, penitus in Ecclesiis fieri prohibentur; non obstante quacunque consuetudine contraria, quæ potius corruptela dicenda est, *c. Cum decorem*, *de Vita & honest. Cler.* Quamvis pia & honesta spectacula ibidem exhiberi valeant. Pirhing *l. c. nu.* 4. post Sylvestrum, & alios.

19. Item *non oportet in Basilicis, seu Ecclesiis agapem facere, & intus manducare, vel accubitus facere*, *c. Non oportet*, *dist.* 42. Neque inter Ecclesiam possunt supellectilia reponi; nisi id necesse sit propter hostiles incursus, aut alias necessitates, quibus tamen cessantibus ad pristina loca reportari debent. *arg. c. Oratorium dist.* 42. & tradit Azorius *l. c. q.* 8.

20. Tandem novissime Concil. Trid. *sess.* 22. *in Decreto de observandis & evitandis in celebratione Missæ*, statuit, ut Ordinarii locorum *ab Ecclesiis musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur, item sæculares omnes actiones, vana, atque adeo profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant; ut Domus Dei vere domus orationis esse videatur, ut dici possit.*

21. Quæres; an licitum sit, Disputationes in Ecclesiis habere? Resp. affirmative: quia scientia est donum Dei, & res sancta. *arg. L. 1. ff. de Variis & extraord. cognition.* ibi: *Et quidem res sanctissima, civilis sapientia.* Abbas *c. Cum Ecclesia de Immun. Eccles.* Azorius *loc. cit. quæst.* 4. Pirhing *nu.* 11. & alii.

22. CONCL. V. Ad Immunitatem Ecclesiarum pertinet etiam, ne quis ei violentiam inferat, infringendo earundem fores, vel ipsas spoliando suis bonis, aut hujusmodi quidpiam attentando. Patet hoc ex *c. Omnes* 23. *c. Quisquis* 17. *q.* 4. cum concordantiis; ubi tales judicantur sacrilegi. Quinimo Ecclesiarum Dei violatores, sive cum effractione spoliantes Ecclesias, ipso jure excommunicati sunt *arg. c. Canonica* 11. *qu.* 3. & *c. Sicut* 17. *q.* 4. & *c. Conquesti de Sent. excom.* juncto Glossa *ibidem*, *V. excommunicatos nuncietis.*

QUÆSTIO III.

De Immunitate reali, & personali.

SUMMARIUM.

23 *Immunitas realis, & personalis, in quo consistat?*

24 *Bona Ecclesiarum, & personarum Ecclesiasticarum, sunt triplicis generis. I.*

(c) Conformiter dictis num. 6. & seqq.

25 *II. ac 26. III. Declaratur.*

27 *Bona Clericorum patrimonialia, an gaudeant Immunitate?*

(d) Ut dictum n. 6. & seqq.

28 *Quid de bonis Feudalibus?*

29 *Aut si fundator in bonis Ecclesiæ reservavit sibi certam pensionem?*

30 *Quid loquendo de oneribus antiquis.*

31 *An etiam novis, sive postea imponendis?*

32 *Laici non possunt etiam in communibus necessitatibus, novas collectas Ecclesiis, & Clericis imponere?*

33 *An possint præstari absque ulla exactione Laicorum?*

34 *Quæ conditiones requirantur, ut Ecclesiæ & Clerici in communibus necessitatibus contribuere teneantur.*

23. CONCL. I. Immunitas rerum & personarum Ecclesiasticarum (quam alias *realem*, & *Personalem* appellant) generatim consistit in hoc, quod res, atque personæ Ecclesiasticæ, a jurisdictione sæcularium Magistratuum, eorumque exactionibus, & oneribus immunes sint, & liberæ. Ita omnes Theologi, Canonistæ, & Juris consulti Catholici; estque definitum in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. *c.* 19. & refertur *c. Non minus de Immunit. Eccles.* ubi etiam Laici collectas Clericis, vel Ecclesiis imponentes, aut jurisdictionem ipsorum usurpantes, si moniti non desistant, una cum fautoribus suis ipso facto excom-

communicantur. Concordat Concilium Generale ſub Innocentio III. *c.* 46. relatum in *c. Adverſus eod.* juncto *c. quia nonnulli eod. in* 6. & *Clem. un. eod.* cum concordantiis.

24. Hæc Concluſio ut melius intelligatur ſciendum, quod bona Eccleſiarum, & Eccleſiaſticarum perſonarum, triplicis generis diſtingui poſſint. Primi generis ſunt ipſemet Eccleſiæ materiales, una cum Cæmeteriis; item vaſa ſacra, veſtes, & quæcunque conſecrata, ſive benedicta ſunt, tanquam Divini Cultus inſtrumenta. Et de his certum eſt, atque ab omnibus (c) conceſſum ea Jure Divino eſſe exempta a juriſdictione, & quibuſcunque exactionibus Magiſtratuum ſæcularium, nullam enim temporalem utilitatem habent, quæ in æſtimationem venire poſſit; utpote cum ad Divini Cultus miniſterium ſpecialiter dedicata, nullis aliis humanis uſibus applicari poſſint, juxta *Reg.* 51. *Juris in* 6. *Semel Deo dedicatum, non eſt ad uſus humanos ulterius transferendum.*

25. Alterum genus complectitur bona Eccleſiarum tum immobilia, tum mobilia, quæ ſive a Fundatoribus, ſive ab aliis Fidelibus, ad honorem Dei oblata ſeu donata fuerunt, ut per Prælatos Ecoleſiarum in pios uſus, utputa in ornatum Eccleſiæ, ac Miniſtrorum ejus ſive pauperum ſuſtentationem convertantur. Et de hiſce bonis procedere dictam Decretalem, *Non minus*, cum concordantiis, conveniunt pariter Doctores, eo quod ſint Deo oblata, atque ad cultum ipſius ſpecialiter deſtinata; ſicque non niſi in pios uſus convertenda (quod ſecus foret, ſi per exactiones Sæcularium gravarentur, atque diminuerentur) cum ſint res Dei, & *Sanctum Sanctorum Domino*, *cap. Nulli* 12. *q.* 2. & alibi.

26. Tertium bonorum genus eſt eorum, quæ ad Eccleſiam, aut Perſonas Eccleſiaſticas, pervenerunt aliis titulis, ſive cauſis: utputa emptione, hæreditate, arte, labore manuali, aut alio quopiam titulo temporali. Et de his, præcipue vero de bonis patrimonialibus Clericorum, poſſet nonnulla moveri difficultas: ſit tamen

27. CONCL. II. Non ſolum bona Eccleſiæ quocunque juſto titulo acquiſita, ſed etiam bona patrimonialia Clericorum, gaudent Immunitate ab extraordinariis collectis, & juriſdictione ſæculari, atq; potiuntur privilegio Fori. Ita communis Doctorum, uti teſtatur Barboſa *lib.* 1. *Juris Eccleſ. univ. c.* 39. §. 5. *n.* 6. Layman *lib.* 4. *tract.* 9. *c.* 6. *n.* 9. Pirhing *tit. de immun. Eccleſ. n.* 62. Engel *nu.* 24. cum aliis. Et hoc aperte deſumitur ex Juribus *n.* 6. allegatis, utpote quæ de rebus Eccleſiæ, & Eccleſiaſticarum perſonarum, indiſtincte, atque pariformiter loquuntur. Accedit ratio: quia *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis*, juxta *Reg.* 62. *Juris in* 6. cum concordantiis. Simulque magis dignum trahit ad ſe minus dignum *arg. c. Quod in dubiis de Conſec. Eccl.* Atqui dicta bona ſunt quid acceſſorium ad perſonas Eccleſiaſticas, ſimulque hæ multo digniores illis; ergo. Quinimo Magiſtratus ſæcularis nihil poſſet ſtatuere circa ejuſmodi bona patrimonialia Clericorum, niſi obligando ſimul ipſamet eorum perſonas: ſed has gaudere Immunitate Eccleſiaſtica, fatentur omnes Catholici. (d) Et hæ rationes a pari, vel etiam a fortiori, militant de bonis Eccleſiarum tertii generis: nam, ut dicitur *l. Quæ religioſis ff. de Rei vendic. Quæ religioſis adhærent, religioſa ſunt.*

28. Limitatur hactenus allata doctrina in nonnullis caſibus. Et I. quidem in bonis Feudalibus: nam hæc non pleno jure tranſeunt in Clericum, aut Eccleſiam, ſed dominus directus, qui eadem conceſſit, præter dominium ipſorum directum certas ſibi conditiones & jura reſervat; quæ proinde a Clericis, atque Eccleſiis, erunt obſervanda. Unde pariter, ſi Eccleſia, vel Clericus, a ſæculari domino, v.g. Imperatore Feudum habeat, ac ſuper jure Feudi quæſtio inter Clericum & Laicum emerſerit, ea non per judicem Eccleſiaſticum, ſed per dominum Feudi erit terminanda, prout deciſum habetur *c. ex tranſmiſſa & c. Verum de Foro competenti.* Hinc reſpectu ſæcularis Feudi Eccleſia, vel Clericus, non gaudet privilegio Fori, ſed tenetur coram ſæculari domino Feudi judicium ſubire; & convenitur coram eo in actionibus tam realibus, quam perſonalibus Feudum concernentibus.

29. Limitatur II. Si Fundator, ſeu Patronus, v.g. Princeps territorialis in ipſo Fundationis limine ſibi certam penſionem, ſive annuos reditus, in bonis Eccleſiæ attributis reſervaſſet, atque ipſos Epiſcopus ante conſecrationem Eccleſiæ eidem conſtituiſſet *arg. c. Præterea de Jure patron.* Ubi Patronis permittitur in Eccleſiis *antiquos & moderatos reditus a locorum Epiſcopis inſtitutos exigere.* Poſtquam autem Eccleſia jam ædificata, dotata, & conſecrata eſt, novi cenſus eidem imponi non poſſunt, nec veteres augeri *c. Prohibemus eod.* cum concordantiis. Quod ſi ſecus fiat, illud irritum erit.

30. Li-

30. Limitatur III. Quoad onera antiqua, ſeu quæ rebus, antequam ad Eccleſiam quocunque titulo deveniſſent, prius jam impoſita fuerunt: nam quælibet res tranſit cum ſuo onere, *arg. c. Ex litte. de Pignoribus*, & alibi. Hinc Eccleſia, vel Clericus tenetur ad hujuſmodi onera antiqua præſtanda, dummodo ea ſint vera, & realia, id eſt, ipſis fundis ſen bonis infixa, perpetua, certa, & determinata, *arg. c.* 1. juncta Gloſſa ℣. *Senioribus de Cenſibus*. Et in hoc ſenſu procedit textus *c. ſi tributum* 11. *q.* 1. ibi: *Agri Eccleſiæ ſolvunt tributum:* Et illud *c. Tributum* 23. *q.* 8. *Quia de exterioribus Eccleſiæ, quod conſtitutum antiquitus eſt, pro pace & quiete, qua nos tueri, & defenſare debent, Imperatoribus perſolvendum eſt.*

31. Dicitur, *quoad onera antiqua*; ſive, ut Canone proxime relato dicitur, *quod conſtitutum antiquitus eſt*. Nam loquendo de oneribus novis, ſeu quæ imponuntur bonis Eccleſiarum, vel perſonarum Eccleſiaſticarum eo tempore, quo bona illa jam ſpectabant ad Eccleſias vel perſonas Eccleſiaſticas, ab ejuſmodi oneribus hæ prorſus immunes ſunt, per textus *n.* 6. allegatos. Et quamvis Bartolus *in l. Reſcripto* §. *fin. n.* 5. *de Minoribus* teneat, Principes Laicos poſſe efficere tributaria, & affecta omnia prædia eorum Territorii, ita ut cum exinde ad Eccleſias pervenerint, obnoxia ſint collectis poſtea imponendis: tamen ejus cautelam eſſe falſam, & contra immunitatem Eccleſiæ, & ab omnibus communiter reprobatam, ait Fagnanus *in c. Non minus n.* 11. *de Immun. Eccleſ.* poſt Baldum, & Rotam, quos citat.

32. CONCL. III. Etiam in communibus neceſſitatibus, & utilitatibus Reipublicæ, prohibitum eſt Laicis ſub pœna excommunicationis, novas exactiones ſeu collectas Eccleſiis, aut Clericis imponere. Ita hodie clariſſime habetur in Bulla Cœnæ Domini, ubi §. 18. imponentes collectas Eccleſiis, vel perſonis Eccleſiaſticis, ipſo facto excommunicantur. Idipſum jam ante hac prohibitum fuerat in Concilio Lateranenſi, ſub Alexandro III. ac refertur *c. Non minus de Immun. Eccl.* ubi contra oppoſitum attentantes, ſic ſtatutum legitur: *Quocirca ſub anathematis diſtrictione fieri de cætero talia prohibemus: niſi Epiſcopus, & Clerus tantam neceſſitatem, vel utilitatem aſpexerint, ut abſque ulla exactione ad relevandas communes utilitates, vel neceſſitates, ubi Laicorum non ſuppetunt Facultates ſubſidias per Eccleſias exiſtiment conferenda.* Hæc ibi.

33. Dicitur, *abſque ulla exactione*. Nam iſtud abſque ulla exactione, ac ſponte per Eccleſias, ex arbitrio Epiſcopi, qui dictam neceſſitatem inſpicere debebat, olim conferendum erat; ita ut ea *Laici humiliter & devote reciperent cum gratiarum actione*, prout declaratum fuit in Concilio Generali ſub Innocen. III. & refertur *c. Adverſus eod.* Ubi tamen judicium ſuper his denuo adimitur Epiſcopis, atque præcipitur, ut *propter imprudentiam quorundam, Romanus Pontifex prius conſulatur: cujus intereſt communibus utilitatibus providere.*

34. CONCL. IV. Ut in caſu communium neceſſitatum, vel utilitatum Eccleſiæ, & Clerici contribuere debeant, plures requiruntur conditiones, ex allegatis textibus juris deſumptæ. I. Ut neceſſitas, vel utilitas ſit publica. II. Ut Epiſcopus, & Clerus ſuper hoc deliberent. III. Ut dicta neceſſitas, vel utilitas, ſit communis, tam Laicorum, quam Clericorum. IV. Ut ad eas relevandas non ſufficiant Facultates Laicorum. V. Ut contributio ab Eccleſiaſticis fiant ſponte, & ſine aliqua exactione ſeu compulſione Laicali: unde talis contributio, ſeu collecta, non debet imponi authoritate Magiſtratus ſæcularis, ſed Eccleſiaſtici; ſimulque ad eam ſolvendam Clerici non ſunt compellendi per Judicem ſæcularem, ſed per Eccleſiaſticum. VI. Ut, niſi periculum in mora fuerit, deſuper Romanus Pontifex conſulatur. Ita deſumitur ex *cit. c. Non minus & c. Adverſus de Immun. Eccl.* juncta *Clem. un. eod. in* 6. prout fuſius explicat Fagnanus *c. Non minus n.* 22. *& ſeqq.* ac tenent alii Canoniſtæ.

DISTINCTIO II.

De Jure Asylorum.

QUÆSTIO I.

Quo jure, quibusque locis competat Privilegium Asyli?

SUMMARIUM.

(a) Dist. 1. n. 8.
1 *Immunitas localis, in quibus consistat?*
2 *Privilegium Asyli non est Juris Divini, sed humani.*
3 *Solvitur instantia.*
(b) De hoc Tract. 2. Dist. 2. q. 1.
4 *Circa jus Asyli magnam vim habet consuetudo.*
5 *Privilegio Asyli gaudent omnes Ecclesia, Etiam interdicta, vel polluta.*
6 *Item Cameteria, Sacristia, turres, atque atria Ecclesiarum.*
7 *Notabilis instantia solvitur.*
Ecclesia aliter sumitur in materia Immunitatis, quam violationis.
8 *An gaudeat Immunitate tenens januam Ecclesia, vel ejus parietem?*
9 *Immunitate an gaudeat spatium 30. vel 40. passuum circa Ecclesiam?*
10 *Monasteria, Hospitalia, Oratoria &c. gaudent Immunitate; & qua?*
11 *Rei cur potius confugiant ad Monasteria, quam alia loca sacra.*
12 *Confugiens ad Sacerdotem SS. Eucharistiam portantem, gaudet Immunitate.*
13 *Solvitur instantia.*
Et hoc amplius extenditur.
14 *Quid de Reo Eucharistiam sumente?*
Vel fugiente ad Sacerdotem S. Oleum portantem?

1. IMmunitas localis, ut jam superius (a) dictum, consistit in duobus: videlicet, ut actus profani & sæculares arceantur ab Ecclesiis; & ut malefactores ad eas, aliaque pia loca confugientes, in vita & membris protegantur, neque inde violenter extrahantur. Siquidem tum per Leges Civiles, tum sacros Canones, speciale privilegium Ecclesiis, aliisque piis locis, ob majorem eorum reverentiam, concessum est, ut delinquentes, qui ad illas tanquam ad Asylum confugiunt, per vim extrahi non possint. Et de hoc loquendo, sit

2. CONCL. I. Privilegium Immunitatis, seu Asyli Ecclesiastici, non est Juris naturalis, aut Divini, sed humani duntaxat, Civilis ac Ecclesiastici. Ita Covarruvias *lib. 2. variar. Resol. c. 20. n. 2.* Pirhing *tit. de Immun. Eccl. n. 15.* & communior aliorum. Idque desumitur ex *c. inter alia de Immunitate Ecclesiarum* ibi: *Juxta sacrorum statuta Canonum, & traditiones Legum Civilium, fugiens ad Ecclesiam &c.* Accedit ratio: quia licet jure naturali, ac Divino Deus sit colendus, & reverentia Locis sacris exhibenda; non tamen inde necessario infertur, hoc fieri debere, Immunitatem Reis ad Ecclesiam confugientibus præstando: partim quia etiam crimina esse coercenda jure naturali, ac Divino statuitur: partim quia reverentia Locis sacris jure Divino, & naturali debita, satis observaretur per hoc, quod actus profani & sæculares inde arceantur.

3. Nec obstat, quod jam in Lege veteri Deus præceperit Civitates refugii esse constituendas, *Exodi 21. n. 35. & Deut. 19.* simulque etiam Gentiles ex instinctu naturæ aliqua Loca designaverint, quæ vocabantur *Asyla*; atque ipsum Concilium Trid. *sess. 25. c. 20. de Reform.* asserat, *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam.* Resp. enim, Leges veteris Testamenti, quæ morales non fuerunt, sed tantum cæremoniales, aut judiciales, per adventum Christi exspirasse. (b) Unde Jus Asyli jam non habetur veteris legis obligatione, sed solum ad quandam ipsius similitudinem, & secundum congruam juris naturalis æquitatem (quam etiam Gentiles agnoverunt) de facto per sacros Canones, ac Leges Imperatorias, Ecclesiis aliisque Locis sacris concessum fuit. Nec obstat Concilium Trid. *l. c.* Nam, ut concordentur jura juribus, loquendo de immunitate Asyli, plus non vult, quam Asyla ad imitationem veteris Legis, atque instinctu Divino, acceptaque a Deo authoritate, per Canonicas Sanctiones constitutam esse.

4. In-

4. Infertur proinde cum Barbosa *l. 2. Juris Eccl. univ. c. 3. n. 81.* Engel. *tit. de Immun. Eccl. n. 9.* Covarruvias, & aliis, quod circa hanc Immunitatem Ecclesiasticam, seu jus Asyli, habeat magnam vim consuetudo, ac propterea ad eam multis in casibus judices recurrere debeant. Nam, quia hæc Immunitas non est Juris naturalis, aut Divini, sed humani duntaxat, consequenter contrariam consuetudinem admittit, *arg. c. ult. de Consuetud.*

5. CONCL. II. Privilegio Asyli gaudent omnes Ecclesiæ, sive consecratæ, sive nondum consecratæ, dummodo authoritate Episcopi benedictæ fuerint, aut alia ratione, ut puta erectione Crucis, ad publicum Missæ Sacrificii usum deputatæ; prout liquet ex *c. Ecclesia de Immun. Eccl.* Idque procedit, etiamsi Ecclesia illa sit interdicta, vel polluta, & necdum reconciliata: quia tales Censuræ, aut impedimenta Juris, utpote pœnalia & odiosa, non oportet extendere ultra casus a Jure expressos. Pirhing. *l. c. n. 3.* Sylvester, & alii.

6. Præterea jure Asyli gaudent Cæmeteria, una cum fabricis ad Templi structuram attinentibus; ut est Sacristia, Turris, Atrium, Porticus, atque Ambitus: quia hæc omnia vel spectant ad Ecclesiæ fabricam, vel ei sunt annexa. Quinimo Cæmeterium authoritate Episcopi designatum, & sacratum, obtinet privilegium Immunitatis, etiamsi sit separatum ab Ecclesia. Barbosa. *l. c. n. 63. & seqq.*

7. Nec dicas. Si super tectum Templi, aut in ejus Turri, vel Sacristia, sive subtus Ecclesiam in caverna committitur injuriosa humani sanguinis, vel seminis effusio, non polluitur Ecclesia; ut notat Glossa communiter recepta *in c. un. de Consecr. Eccl. in 6.* ergo neque gaudent isthæc loca jure Asyli. Negatur enim consequentia: nam quando agitur de violatione, sive pollutione Ecclesiæ, nomen Ecclesiæ stricte accipiendum est pro solo spatio, sive ambitu interiore; eo quod materia hæc sit quasi pœnalis, & odiosa. E contra dum sermo est de privilegio Asyli, quod est favorabile & gratiosum, nomen Ecclesiæ accipiendum est late; quo sensu omnia ei annexa, & cohærentia: nam *odia restringi, & favores convenit ampliari*, juxta *Reg.* 15. *Juris in 6.*

8. Huc facit *c. Si quis contumax 17. qu. 4.* ubi puniri jubetur, qui fugientem *de atrio Ecclesiæ, vel de porticibus quolibet modo Ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit.* Quinimo hac ipsa de causa gaudet Immunitate, nec potest violenter abstrahi, qui clausam Ecclesiam reperiens, ejus januam vel seram apprehendit; quia jam censetur existere in Loco sacro. Barbosa *ibid. n. 65.* Bonacina *disp. 2. de Bulla Cœnæ, q. 3. punct. 16. n. 19.* & alii. Et hoc extendunt non pauci Doctores ad illum, qui parietem Ecclesiæ exteriorem tangit: nam privilegia Immunitatis sunt amplianda; simulque talis censetur adhærere Loco sacro. Diana *part. 3. tract. 1. resol. 73.* post Aloysium Riccium, & Bonacina *disp. 3. in Decal. q. 3. punct. 4. n. 5.* citans plures alios; quamvis non desint oppositum tenentes quoad hoc posterius.

9. Insuper dicta Immunitas non tantum Ecclesiis, sed etiam spatio quadraginta passum circa majorem sive matricem Ecclesiam & spatio triginta passum circa minores Ecclesias, concessum legitur *c. sicut antiquitus & c. Definivit 17. q. 4.* Verum hoc non habere locum quoad Ecclesias intra Castella, sive muros Civitatum constructas, desumitur ex *c. Quisquis 17. q. 4.* ibi: *Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione*; & post Archidiaconum notat Covarruvias *l. 2. var. resol. c. 20. n. 5.* Cum quo etiam notant plerique Doctores, istam Immunitatis ad quadraginta, vel triginta passus extensionem, de consuetudine vix alicubi observari: quamvis Fagnanus *c. Ecclesia num. 20. de Immun. Eccl.* referat, quod S. Congregatio Cardinalium indistincte servari jusserit Immunitatem per circuitum dictorum passuum, saltem in Cathedralibus & Collegiatis Ecclesiis.

10. CONCL. III. Insuper Monasteria, seu Domus Religiosorum, & eorum horti, areæ, & quæcunque intra Monasteriorum sepa continentur; nec non Hospitalia, aut Oratoria auctoritate Episcopi constituta (secus, si Oratoria non sint constructa authoritate Episcopi) atque omnia alia Loca, religioni aut pietati destinata, dummodo eadem auctoritate Episcopi fundata fuerint, gaudent privilegio Asyli. Ita Barbosa *loc. cit. n. 67. & seqq.* Fagnanus *cit. c. Ecclesia n. 23. & seqq.* & alii; Idque patet tum ex *l. Pateant C. De his, qui ad Ecclesias confugiunt*: tum ex *c. Id constituimus 17. q. 4.* cum concordantiis; ac præsertim ex Bulla Gregorii XIV. quæ incipit; *Cum alias 1591.* desuper emanata, ibi: *Monasteriis, Domibus, locisque sacris, aut religiosis.*

11. Nec dicas. Si omnia hujusmodi Lo-

ca religioſa gaudent Immunitate Eccleſiaſtica, cur ergo communiter Rei confugiunt ad Monaſteria, non vero ad Eccleſias, quarum tanta eſt multitudo? Reſp. Id præcipue fieri ob majorem Aſyli amplitudinem & commoditatem, quæ habetur potius intra ſepta Monaſteriorum, quam in Eccleſiis, vel aliis Locis religioſis; quamvis revera & hæc gaudeant privilegio Immunitatis, ſeu jure Aſyli Eccleſiaſtici.

12. CONCL. IV. Reus confugiens ad Sacerdotem, manibus Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum portantem extra Eccleſiam, gaudet jure Aſyli. Ita Abbas Panormit. *c. ſane de Celebr. Miſſar.* Engel *tit. de Immun. Eccleſ. n.* 12. Barboſa *cit. c. 3. n. 69.* allegans pro hac ſententia plurimos Doctores; quamvis Covarruvias *n. 6.* non nihil de hoc dubitet. Ratio eſt: quia Sanctiſſimum Corpus Chriſti eſt longe dignius, quam Eccleſia materialis: ſimulque ipſis Eccleſiis conceditur hoc privilegium propter Corpus Chriſti; ergo multo magis huic, ſive Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento: nam *Propter quod unumquodque tale, & illud magis tale.*

13. Nec obſtat, quod de hoc non habeatur textus clarus in Jure. Siquidem præſens materia eſt favorabilis, ſicque extendenda; & alioquin privilegium extenditur ad caſum non expreſſum, quando ex mente Privilegiantis poteſt ille caſus comprehendi. Et hac de cauſa iſtud intelligunt Doctores non ſolum in caſu, quo quis Sacerdotem, vel haſtam Baldachini apprehenderit, ſed etiam, ſi ſe perſonis aſſociantibus Sanctiſſimum Sacramentum immiſcuerit: quia omnes illæ cum Sacerdote Sanctiſſimum deferente unam Eccleſiam conſtituunt, quibus proinde favor iſte conceſſus intelligitur.

14. Neque hinc ſequitur, quod etiam captivus ſumens Euchariſtiam gaudeat Immunitate. Siquidem privilegium Aſyli conceditur fugientibus ad Eccleſiam, vel Euchariſtiam: captivus autem non poteſt ad eam fugere, bene tamen Sanctiſſimo Sacramento ut Viatico, & ſpirituali Cibo animæ reſici. Multo minus confugiens ad Sacerdotem, ſacrum oleum ad infirmos deportantem, gaudebit immunitate: cum huic neque Jus faveat, neque paritas, ſive ratio faciendæ extenſionis. Barboſa *ibid.* cum aliis.

QUÆSTIO II.

Quæ perſonæ gaudeant jure Aſyli Eccleſiaſtici?

SUMMARIUM.

15 *Rei ad Aſyla fugientes, varii.*
16 *Fideles Laici Rei, an omnes gaudeant Immunitate.*
17 *An etiam debitores pecuniarii, vulgo Falliti?*
18 *Quid, ſi hi cum bonis ſuis fugiant ad Eccleſiam?*
19 *Clerici, & Religioſi delinquentes, an Immunitate gaudeant?*
Sententia affirmativa eſt probabilior.
20 *Declaratur Concluſio.*
Fallit in pœnis mere Eccleſiaſticis, quæ potius Correctionem ſapiunt.
21 *Judæi, & pagani, an gaudeant Immunitate?*
22 *Sententia probabilior.*
23 *Hæretici ob crimen hæreſis privantur Immunitate.*
24 *An ea pariter privati exiſtant ob alia crimina?*
25 *Sententia negativa, hujuſque fundamenta.*

15. REorum ad loca ſacra, tanquam Aſyla fugientium, alii poſſunt eſſe Fideles; alii Infideles: & illorum quidam Laici, quidam Clerici, vel Religioſi, iſtorum alii Pagani, aut Judæi, alii Hæretici: & denique ii vel gravitate delictorum, vel ære alieno oppreſſi. Et de omnibus his procedit præſens Quæſtio.

16. CONCL. I. Certum eſt, omnes Fideles laicos delinquentes, & ad loca ſacra confugientes, gaudere jure Eccleſiaſtici Aſyli, dummodo non admiſerint crimina ſpecialiter excepta. Patet hoc ex *c. Si quis contumax 17. q. 4.* & *c. Inter alia de Immun. Eccleſia* cum concordantiis, ac præſertim ex cit. Bulla Gregorii XIV. *Cum alias.* Et hoc intellige, etiamſi hi ſint excommunicati, vel interdicti: nam Cenſura non privat immunitate, cum hujuſmodi pœna nullibi ſit jure expreſſa; ſimulque Cenſuræ ſint medicinales, non mortales, *arg. c. 1. de Sent. Excommunic. in 6.* Pirhing *loc. cit. num.* 32. poſt Covarruviam *cit. cap.* 20. *numer.* 11. & alios.

17. CONCL. II. Fideles debitores pecu-

tuniarii, qui solvendo non sunt (vulgo, Falliti) confugientes ad Ecclesiam, gaudent Immunitate. Ita Abbas *cap. Inter alia num. 22. de Immunit. Eccles.* Barbosa *cit. lib. 2. Juris Ecclesiast. univ. cap. 3. numer. 46. & 47.* Covarruvias *num. 14.* & alii magno numero ab ipsis relati, quamvis non desint quidam oppositum tenentes. Ratio est: tum quia in favorabilibus, Reorum nomine veniunt debitores; Reus enim dicitur, cui movetur quæstio, id est, intentatur actio, sive civilis, sive criminalis. *cap. Forus de Verb. signific.* Tum quia Bulla Gregoriana §. 2. expresse facit mentionem de *fraudulentis Decoctoribus*; ita tamen, ut revocet quæcunque privilegia, & indulta ipsos extrahendi. Tum tandem, quia *cap. Inter alia de Immunit. Eccles.* generaliter prohibetur extrahi de Ecclesia invitus; adeo, ut etiam servus, ob timorem Domini ad Ecclesiam confugiens, non sit restituendus, nisi de impunitate sua dominus ejus Clericis juramentum præstiterit.

18. Cæterum si fraudulentus debitor in creditorum præjudicium una cum rebus & bonis alienis ad Ecclesiam se recipiat, tunc de licentia Episcopi ejusmodi bona sunt consignanda Judici sæculari ad effectum, ut veris dominis reddantur. Barbosa *citat. num. 47.* Diana *part. 6. tract. 1. resol. 17.* & alii. Nec obstat *cap. Definivit 17. quæst. 4.* ubi prohibetur quidpiam *damni, seu spolii residentibus in loco sancto inferri.* Nam loquitur textus de bonis propriis Rei, non autem alienis, & in quorum detentione idem delinqueret.

19. CONCL. III. An Clerici, & Religiosi, in Asylis tuti sint etiam contra proprios Judices Ecclesiasticos (nam contra Judices sæculares defenduntur aliunde, videlicet per privilegium Fori) ita ut ab illis extrahi extra casus jure exceptos non possint: multum controvertunt Doctores, aliis affirmantibus, cæteris vero negativam sententiam tenentibus; uti videre est apud Fagnanum *c. Inter alia nu. 70. & seqq. de Immun. Eccles.* Barbosa *lib. 2. Juris Ecclesiast. univ. c. 3. n. 137.* Sed merito uterque horum affirmativam sententiam amplectitur, veluti probabiliorem, & magis communem; nam Canones generaliter loquuntur, non distinguendo inter Clericum & Laicum, ac proinde generaliter de omnibus sunt intelligendi. Demue privilegium Asyli, hoc est, ut nullus violenter inde extrahi valeat, principaliter concessum est ipsi Ecclesiæ, sive loco sacro, idque propter reverentiam ejus. *arg. c. Reum.* & *c. Frater. 17. q. 4.* cum concordantiis: ergo suffragatur cuilibet, sive Clerico, sive Laico, nisi sit de specialiter exceptis. Accedit, quod Clerici non debeant esse deterioris conditionis, quam Laici; simulque nullibi hoc privilegium eis ademptum reperiatur.

20. Cæterum data resolutio procedit quoad crimina graviora, & correspondentes ipsis pœnas judiciales enormes, quæ limites disciplinæ Ecclesiasticæ, ac Regularis correctionis excedunt: non vero quoad pœnas correctivas omnino necessarias pro conservatione status Ecclesiastici, ac Regularis. Infertur proinde, quod Clericus perpetrans homicidium extra locum sacrum (quod additur, quia alioquin hoc delictum foret unum de exceptis) & confugiens ad Ecclesiam, gaudeat Immunitate; adeo, quod non possit inde violenter extrahi, & tradi Curiæ sæculari, vel mitti ad triremes.

Secus est de delictis levioribus aut pœnis mere Ecclesiasticis, quæ potius correctionem sapiunt, quam vindictam publicam. Sic enim Religiosi delinquentes possunt secundum eorum instituta per Superiorem in Monasterio coerceri, verberari, & in carcerem detrudi, imo si opus fuerit, etiam de Monasterio expelli, neutiquam suffragante ipsis Immunitate loci: prout patet experientia, ipsaque Religionum consuetudine, quæ est optima legum interpres: & tenent Doctores passim. Similiter potest Episcopus Clericum, in flagranti crimine in loco sacro deprehensum, suis carceribus mancipare ad correctionem, absque violatione Immunitatis Ecclesiasticæ. Tum quia hic non agitur de amissione vitæ, vel membrorum *arg. c. Inter alia de Immun. Eccles.* Tum quia alioquin disrumperetur nervus Ecclesiasticæ disciplinæ, contra *cap. Cum inter de Consuetud.*

21. CONCL. IV. Quantum ad Judæos, & Paganos, multi censent, eos ad Ecclesiam confugientes gaudere Immunitate Ecclesiastica; eo quod privilegium istud fuerit concessum loco sacro, ob ejus reverentiam; atque ipsum, tanquam Ecclesiis favorabile, sit ampliandum, simulque Canones illud concedentes, loquantur generaliter & indistincte: prout inter plures alios vult, & argumentatur Fagnanus *loc. cit. num. 59. & seqq.* & Diana *part. 6. tract. 1. resol. 23.* Et pro hac sententia Barbosa *citat. cap. 3. num. 44.* allegat Declarationem Sacr.

Congregationis Controverſiis Jurisdictionalibus propoſitæ, Anno 1631. factam: de qua ſi legitime conſtabit, dicta ſententia omnino tenenda erit.

22. Cæterum inſiſtendo Juri communi probabilius videtur, eos non gaudere Immunitate, niſi ſincero corde parati-ſint veram Fidem amplecti; ut tradit Abbas *c. Inter alia nu. 6. de Immunit. Eccleſ.* Covarruv. *num.* 11. Pirhing *tit. Immun. Eccleſ. nu. 39.* Layman *lib.* 4. *tract. 9. cap. 3. nu.* 12. Bonac. *diſp. 3. in Decalog. quæſt. 7. punct. 6. §. 5. nu. 3.* & alii quamplures. Ratio eſt: tum quia ita habetur deciſum in Jure Civili *lib.* 1. *C. de his, qui ad Eccleſias confugiunt*; quæ lex non reperitur in Jure Canonico correcta, imo potius approbata *cit. c. Inter alia*, ibi: *Juxta ſacrorum ſtatuta Canonum, & traditiones Legum Civilium.* Tum quia indignus eſt, ut ab Eccleſia defendatur, qui Eccleſiam contemnit. *arg. cap. ultim. de Immunitat. Eccleſ.* Sic autem Eccleſiam contemnunt Infideles, nolentes veram Fidem amplecti, ipſamque Eccleſiam per Baptiſmum ingredi. Tum tandem, quia Canones Immunitatis privilegium locale concedentes Eccleſiis, intelligendi ſunt ſecundum materiam ſubjectam, hoc eſt, de perſonis Eccleſiaſticæ juriſdictioni ſubjectis, ſive de fidelibus: Siquidem iſtorum curam & gubernationem gerit Eccleſia, non Judæorum, aut Paganorum, de quibus dicit Apoſtolus 1. *Corinth.* 5. *Quid mihi de iis, qui foris ſunt, judicare?* Et per hoc patere poteſt reſponſio ad rationes in oppoſitum.

23. CONCL. V. Certum eſt, quod Hæretici ob crimen hæreſis priventur Immunitate Eccleſiaſtica. Siquidem in Bulla Gregoriana expreſſe excipiuntur *Hereſis Rei*: idque merito propter enormitatem hujus criminis, ad Eccleſiæ ſubverſionem ſpecialiter tendentis.

24. Cæterum an Hæretici propter ſolum crimen hæreſis, vel (ubi publice tolerantur, v. g. in Germania) etiam propter alia crimina, utputa homicidium, furtum, &c. Immunitate priventur, rurſus variant Doctores. Eos privari, affirmat Covarruvias *cit. c. 20. nu.* 11. cum quibuſdam aliis: tum quia Hæretici, tanquam Eccleſiæ hoſtes & proditores, omni ejus favore indigni ſunt. Tum quia tales revera ſunt *Hæreſis Rei*, non obſtante, quod propter hoc crimen non inquirantur: atqui hæreſis Rei generaliter, & abſolute exeluduntur a privilegio Immunitatis per Bullam Gregorianam: ergo.

25. Oppoſitam nihilominus ſententiam non pauci Doctores ſequuntur, ut Sylveſter *verſ. Immunitas III. quæſt.* 3. Zoeſius *tit. de Immunit. Eccleſ. num.* 16. Pirhing *n.* 40. Engel *nu.* 19. & alii. Rationem dant: quia in Hæretico propter homicidium, vel aliud crimen ad Eccleſiam confugiente, hæreſis ſe habet per accidens; neque enim is fugit ad Eccleſiam propter hæreſin, ſed propter aliud delictum. Accedit, quod Hæreticus per Baptiſmum jam ſit ingreſſus Eccleſiam, ejuſque legibus obligetur; ergo pariter favoribus localibus, ſive Immunitate Eccleſiis ob earum reverentiam conceſſa, frui poterit. Et hoc vel maxime tunc, quando is a pertinacia & errore recedens, per veram pœnitentiam Eccleſiæ reconciliatus fuit: ſicque dignus effectus, ut illius favore & protectione, perinde ac alii Fideles, per Immunitatem defendatur, prout limitat Bonacina *cit. §. 5. n. 2.*

QUÆSTIO III.

Quæ crimina non gaudeant Immunitate Eccleſiaſtica?

SUMMARIUM.

26 *Omnia crimina gaudent Immunitate, niſi ſint ſpecialiter excepta. Corollarium.*
27 *Solvitur inſtantia.*
28 *Septem crimina non gaudent Immunitate.*
29 *I. Publici latrones, viarumque graſſatores. Et qui ſint tales?*
30 *Corollarium de furibus, & aliis.*
31 *II. Depopulatores agrorum, & qui?*
32 *III. Committentes homicidia, vel mutilationes, in Eccleſiis, earumve Cameteriis.*
33 *Quando cenſeatur homicidium committi in Eccleſia?*
34 *Exiſtens in Eccleſia, & occidens aliquem extra eam, an gaudeat Immunitate?*
35 *An Immunitas amittatur ob alia crimina commiſſa in Eccleſia?*
36 *IV. Proditorie hominem occidens.*
37 *Homicidium proditorium, quod?*
38 *Quid de procurante abortum fœtus animati?*
39 *V. Aſſaſſinii Rei. Aſſaſſinium quid?*
40 *VI. Rei hæreſis, ac VII. Rei criminis læſæ Majeſtatis in perſonam Principis.*
41 *Corollaria.*

26. CON-

26. CONCL. I. omnia crimina gaudent Immunitate Ecclesiastica, quæ de Jure non reperiuntur specialiter excepta. Ita communis; & habetur expressum *cap. Inter alia de Immunit. Ecclesiast.* ibi: *Fugiens ad Ecclesiam, quantumcunque gravia maleficia perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus &c. Nisi publicus latro fuerit, vel depopulator agrorum &c.* Unde adulteri, raptores virginum, fabricatores falsæ monetæ, condemnati ad triremes, & hujusmodi gaudent immunitate; cum de Jure Canonico specialiter non excipiantur.

27. Nec obstat, quod spectato Jure Civili ab Immunitate excipiantur homicidæ quicunque, adulteri, raptores virginum, *Auth. De Mandatis Princip. §. Sed neque. Collat. 3.* Resp. enim, quod in materia Immunitatis, utpote mere Ecclesiastica, non sit attendendum Jus Civile, sed Canonicum, & quidem in omni foro, quando est discrepantia inter utrumque.

28. CONCL. II. Septem sunt crimina, quæ non gaudent Immunitate Ecclesiastica: quæ licet in Jure Canonico paulo aliis verbis contineantur, tamen in Bulla Gregorii XIV. *Cum alias* (& habetur Tomo 2. Bullarii Romani, *Constit. 7. dicti Pontificis*) referuntur sequentibus verbis §. 3. *Ut Laicis ad Ecclesias, Locaque sacra & religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve Cæmeteriis committere non verentur, aut qui proditorie proximum suum occiderint, aut Assassinii, vel hæresis, aut læsa Majestatis in personam ipsiusmet Principis Rei Immunitas Ecclesiastica non suffragetur.* Hæc ibi.

29. CONCL. III. Primo itaque Immunitate non gaudent *publici Latrones, viarumque Grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur*, uti loquitur Bulla Gregoriana, & concordat textus *c. Inter alia de Immunit. Eccles.* Et hoc est Primum crimen exceptum; nam Latrones, & viarum Grassatores parum differunt, nisi quod Latronis nomine illi tantum venire videantur, qui publicas vias obsidentes, solent aggredi, & despoliare viatores cæde interveniente; Grassatores autem viarum id faciant absque cæde hominis; & utroque casu crimen est exceptum. Tales censentur Piyratæ; & qui publicas obsident vias, vel arcem habent, aut castrum, & inde erumpere solent ad despoliandum homines prætereuntes.

30. Infertur proinde, Fures recipi Asylo. *Fures* enim vocantur, qui occulte, & sine armis furantur: qui autem violenter aggrediuntur, sive cum armis, sive absque armis, *Latrones*, prout habetur *Auth. Sed novo C. de Servis fugitivis*. Similiter is gaudet Immunitate, qui quidem in via publica hominis deprædationem attentavit, sed non perfecit: quia in pœnalibus & odiosis, præsertim quæ cedunt in præjudicium Ecclesiæ actus debent esse perfecti, & consummati.

14. CONCL. IV. *Depopulatores agrorum* dicuntur, qui segetes in agris deprædantur, comburunt, aut destruunt, vel agros alienos vastant: & hi non gaudent jure Asyli. Addit Barbosa *loc. cit. num.* 87. cum aliis, quod inspectata Bulla Gregoriana, utpote absolute loquente, hoc procedat de Depopulatoribus agrorum sive diurnis, sive nocturnis; quamvis attento Jure communi solus nocturnus excludatur, *cap. Inter alia de Immun. Ecclesiast.* ibi: *Vel nocturnus depopulator agrorum.*

32. CONCL. V. Qui homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve Cæmeteriis committere non verentur, illis pariter non suffragatur Immunitas Ecclesiastica; prout liquet ex allegatis verbis Bullæ Gregorianæ. Concordat *cap. ult. de Immunit. Ecclesiast.* ubi & hujus exceptionis ratio redditur, illis verbis: *Cum in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem: mandamus, tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo se faciunt indignos.* Et hoc procedit etiam in illo casu, quo quis in una Ecclesia delinquit, & postea fugit ad aliam, cum enim una sit per totum Orbem Ecclesia universalis, qui offendit unam Ecclesiam particularem, censetur omnes offendisse; ac proinde nullibi gaudet immunitate.

33. Censetur autem homicidium, aut mutilatio in Ecclesia committi, non solum tunc, quando uterque intra Ecclesiam existit; sed etiam, quando quis extra Ecclesiam existens, sclopo, vel jaculo mutilat, vel occidit existentem intra Ecclesiam: nam talis revera occidit, vel mutilat alte:

rum in Ecclesia. Et hoc idem dicendum, si quis lethaliter vulneravit existentem in Ecclesia, sed vulneratus extra eam obiit; quia delictum censetur commissum in Ecclesia, Bonacina *tom. 2. qu. 7. punct. 6. §. 2. nu. 5.* & alii.

34. Num autem viciſſim, ſi quis intra Eccleſiam exiſtens, ſclopo, vel telo interficiat, ſive mutilet exiſtentem extra Eccleſiam, privetur Immunitate, variant Doctores. Negant Bonacina *loc. cit. numer. 3.* Novarius, & quidam alii; eo quod talis proprie loquendo non in ipſa Eccleſia, ſed ex Eccleſia occidat, vel mutilet: ſimulque in hac materia, utpote odioſa & pœnali, non ſit facienda extenſio ab inchoatione homicidii ad homicidium ipſum. Affirmativa tamen ſententia, videlicet talem privari Immunitate, eſt communior; quam tenet Abbas *cap. ult. num. 2. de Immunit. Eccleſ.* Pirhing *eodem numer. 25.* Barboſa *cit. c. 3. numer. 3.* citans plurimos alios, Tum quia tale homicidium, quamvis conſummetur extra Eccleſiam, nihilominus in ipſa inchoatur, ſive principiatur: Tum quia talis infert injuriam loco ſacro, abutens ipſo ad cædem, vel mutilationem injuſtam faciendam.

35. Quæres: an quis privetur privilegio Immunitatis non ſolum propter homicidium, vel mutilationem, ſed etiam propter alia crimina commiſſa in Eccleſia, v. g. propter furtum, adulterium, hujuſmodi gravia delicta, quibus infertur ſpecialis inreverentia loco ſacro? Reſp. Spectata Bulla Gregoriana negative. Siquidem Pontifex in ſæpe citata Bulla §. 2. expreſſe declarat, delinquentes in nullis aliis caſibus, præterquam in ſua Bulla expreſſis, poſſe ab Eccleſiis extrahi; ſimulque prohibet fieri extenſionem ad caſus in ea non expreſſos, *etiam ex paritate, identitate, aut majoritate rationis.* Barboſa *cit. cap. 3. numer. 10. 5.* Bonacina *loc. cit. n. 11.* & alii poſt dictam Bullam ſcribentes; quamvis ante ipſam non pauci oppoſitum tenuerint.

36. CONCL. IV. inſuper, qui proditorie hominem occiderit, non gaudet Immunitate. Patet hoc ex allegata Bulla Gregoriana, ibi: *Qui proditorie proximum ſuum occiderint.* Cæterum *Homicidium proditorium* vel maxime tunc committitur, quando quis aliud verbis, & aliud mente gerit, atque ſub ſpecie amicitiæ Proximum interficit; prout fecit Joab duobus Principibus militiæ, Abner, & Amaſæ, quos ſub ſpecie oſculi præbendi occidit. *2. Reg. cap. 3. & 20.*

37. Deinde generalius loquendo, *homicidium proditorium* cenſetur, quando vel ſub ſpecie amicitiæ (ut dictum) vel ſaltem nulla præcedente inimicitia, aut ſi præceſſit, eadem per reconciliationem ſublata, ſecurus, & nihil mali prævidens occiditur, v. g. ferro, veneno, a tergo, de nocte, vel per inſidias &c. Siquidem Homicidii proditorii malitia in eo conſiſtit, quod occidatur compos rationis, qui hic & nunc impotens eſt ad præcavendum.

38. Dicitur, *compos rationis.* Nam, utrum procurans abortum fœtus animati, ſecuto effectu, cenſeatur homicida proditorius, ac privetur Immunitate, eſt nova difficultas. Sed Bonacina *cit. punct. 6. §. 3. nu. 8.* probabilius eſſe cenſet, talem non privari: cum infans non occidatur per inſidias ac doloſe, eo quod dolus in infantem, utpote rationis impotentem, non poſſit committi: namdolus eſt machinatio ad decipiendum, ſeu fallendum proximum adhibita.

39. CONCL. VII. Aſſaſſinii Rei non gaudent immunitate, ut expreſſe tradit citata Bulla Gregoriana. Porro *Aſſaſſinii* crimen trahit Originem, & nomen, a quibuſdam Infidelibus, qui Aſſaſſinii vocabantur, & accepta pecunia occidebant Fideles, quos aliqui volebant occidi; uti notatur per Gloſſam magnam *cap. 1. de Homicidio in 6.* Itaque Aſſaſſinii Rei ſunt tum illi, qui occiſorem promiſſo pretio conducunt, tum qui operas ſuas ad occidendum locant. Et hi omnes, utpote criminis Aſſaſſinii Rei, ſecuto effectu non gaudent Immunitate.

40. CONCL. VIII. Præter crimen hæreſis (de quo jam ſupra *numer. 23. & ſeq.*) privantur Immunitate Eccleſiaſtica Rei criminis læſæ Majeſtatis in perſonam ipſiuſmet Principis commiſſi. Ita cit. Bulla Gregorii XIV.

41. Dicitur, *in perſonam ipſiuſmet Principis.* Nam ſecus dicendum de offendentibus Statuam Principis, vel cudentibus falſam monetam; non obſtante, quod & tales de Jure Civili cenſeantur Rei læſæ Majeſtatis. Addunt Doctores, eum, qui offendit, ſive occidit filios Principis, aut ejus Conſiliarios, vel Legatos, etſi reus exiſtat criminis læſæ Majeſtatis, nihilominus gaudere immunitate; eo quod crimen

non

non committatur in perſonam ipſiuſmet Principis. Bonacina *cit. q.* 8. *punct.* 6. §. 6. *n.* 3. & 4. Diana *part.* 6. *tract.* 1. *reſol.* 18. & alii, paucis exceptis, qui ex eo oppoſitum tenent, quod Conſiliarii, & Senatores cenſeantur eſſe *pars corporis ipſius Principis. I. Quiſquis. C. ad Legem Juliam Majeſtatis.*

QUÆSTIO IV.

De commodis Immunitatis Eccleſiaſticæ, pœniſque eam violantium, ac modo extrahendi Reos criminum exceptorum.

SUMMARIUM.

42 *Commoda Reorum ad Aſyla fugientium. I. Reus nequit inde extrahi &c.*
43 *Quid, ſi exeat ſponte? Aut fictis promiſſis inductus?*
44 *II. Reus nequit condemnari ad mortem, vel pœnam corporalem.*
45 *III. Non poſſunt ei prohiberi neceſſaria victus, & veſtitus.*
Poteſt tamen cuſtodiri, ne aufugiat.
46 *IV. Fugiens ad Eccleſiam, eſt recipiendus.*
Unde ſuſtentari debeat?
47 *V. Non poteſt ſpoliari rebus ſuis; & quando?*
48 *Violatio Immunitatis, quale peccatum?*
49 *Ejus violatores incurrunt Excommunicationem.*
50 *Et alias pœnas.*
51 *Obſervanda circa extractionem Reorum jure Aſyli non gaudentium.*
52 *Hi nequeunt abſque licentia Epiſcopi extrahi.*
53 *Limitatur hoc.*
54 *Atque amplius declaratur.*
55 *Alia notanda.*

42. CONCL. I. Privilegia Aſylorum, ſeu commoda Reorum ad Eccleſias confugientium, varia ſunt. Nam I. Reus in Loco ſacro nequit capi, aut vinculis conſtringi, multo minus per vim, ſeu invitus, ex eo extrahi; prout habetur *c. Definivit. 17. q.* 4. ibi: *Nullus audeat confugientes ad Eccleſiam, vel reſidentes inde abſtrahere, aut quodcunque nocibilitatis, vel damni, ſeu ſpolii reſidentibus in loco ſancto inferre.* Concordat *c. Inter alia, de Immun. Eccleſ.* ibi: *Non eſt violenter ab Eccleſia extrahendus*; eſtque unanimis Doctorum.

43. Quod ſi vero Reus ſponte egrediatur (prout licite poteſt, etiam Rectoribus Eccleſiarum invitis) Immunitas non violatur: quia nulla Eccleſiæ fit injuria, neque Reus inde violenter extrahitur. Secus dicendum, ſi Reus ad Aſylum deſerendum verbis doloſis, aut ficta promiſſione Judicis impunitatem promittentis, inductus fuerit, ac poſtea capiatur: quia dolus hac in parte pro vi habetur. Pirhing *tit. de Immunitat. Eccleſ. num.* 42. poſt Azorium, Suarez, & Layman. Unde, qui verbis doloſis circumventus, atque præſtita a Judice ſecuritate, & impunitate Principis, inductus exiit ex Aſylo, is Eccleſiæ reſtituendus erit, aut Judex tenebitur ei ſervare fidem promiſſam de impunitate vitæ, & membrorum. Barboſa *l. c. n.* 105. & alii.

44. II. Reus, quamdiu eſt in Eccleſia, non poteſt per ſententiam Judicis ad mortem, vel aliam pœnam corporalem condemnari: prout deſumitur ex *c. Reum* 17. *q.* 4. & *c. Inter alia, de Immunit. Eccleſ.* ibi: *Nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam, ſed Rectores Eccleſiarum ſibi obtinere debent membra & vitam: ſuper hoc tamen, quod iniquè fecit, eſtque alias legitimè puniendus:* videlicet pecunialiter, vel alia ſatisfactione præter pœnam corporalem, ut explicat Gloſſa *verſ. Puniendus*, & ſequitur Abbas ibidem, allegans communem Doctorum. Addit Pirhing *n.* 47. & Layman *loc. cit. c.* 3. *n.* 13. poſt Suarez, talem neque pœna ſervitutis, neque exilii, neque triremium mulctari poſſe; eo quod hæ pœnæ ſint valde graves, atque corporalibus æquiparentur, imo eorum quaſdam excedant.

45. III. Nequit prohiberi, quo minus ad Reum neceſſarius victus, & veſtitus deferatur, *text. clar. l. Præſenti. C. de his, qui ad Eccleſias confugiunt*: ibi: *Nec aliquando patimur, in ipſis Eccleſiis reverendis ita quemquo detineri, atque conſtringi, ut ei aliquid victualium rerum, aut veſtis negetur, & requies.* Et merito ita ſtatutum eſt: nam impedire Reo neceſſarium victum, foret aperta coactio, quia ipſe vel fame perire, vel exeundo ſe tradere cogeretur. Nihilominus prohibitum non eſt, ponere cuſtodias circa Eccleſiam, ne Reus libere aufugiat; vel, ut capi poſſit, ſi ſponte exierit, aut fugam attentaverit. Layman ibidem cum communi.

46. IV. Rei ad Eccleſias confugientes recipiendi ſunt, neque inde repelli poſſunt, aut excludi. Nam Clerici, ac præſertim Rectores Eccleſiarum, tenentur tueri

jura Eccleſiæ, ipſiuſque Immunitatem; ergo hoc ipſo non poſſunt Reos ad eam confugientes excludere. Quinimo, ſi profugus non habeat bona propria, unde ſuſtentetur (nam ſi hæc adſint, ex ipſis ei alimenta præſtari debent) neque etiam a conſanguineis, vel aliis neceſſaria vitæ habere poſſit; hæc per Eccleſiam, utpote cujus tutelæ, & protectioni ſeſe commiſit, eidem velut pauperi præſtanda erunt: ne alioquin inedia, & neceſſariorum inopia urgente, invitus abire, & ſæculari Poteſtati ſeſe tradere cogatur. Abbas *cit. c. Inter alia. de Immunit. Eccleſ.* Sylveſter *verſ. Immunitas. III.* 2. 5. & alii. Qui tamen addunt, debere ejuſmodi Reum, ſi poſſit, in commodum Eccleſiæ laborare: tum, ne immunitas ipſi ſit occaſio otiandi: tum, ut labore recompenſet alimenta ſibi præſtita.

47. V. Reus ad Eccleſiam fugiens nequit ſpoliari rebus, boniſque ſuis, quæ ſecum attulit in eam *arg. cap. Definivit.* 27. *q.* 4. Intellige hoc de rebus propriis Rei, non autem alienis, ſive alteri obligatis, & in quorum detentione idem delinqueret, ut dictum *n.* 18. Inſuper, ſi Reus arma prohibita ſecum detulit, ea poterunt ipſi etiam intra Eccleſiam auferri: delinquit enim is, qui fert arma legibus prohibita. Covarruvias *cit.* 20. *n.* 18. Layman *nu.* 3. & alii.

48. CONCL. II. Per violationem Immunitatis Eccleſiaſticæ, ſive violentam Reorum ex Aſylis Eccleſiaſticis extractionem, committitur graviſſimum Sacrilegii peccatum. Patet hoc ex *Minor.* & *c. Frater* 17. *q.* 4. ibi: *Qui admittere ſacrilegium non dubitaverit*, & alibi. Accedit ratio: quia violenta talis extractio repugnat ſanctitati, & reverentiæ Locis ſacris debitæ. Hinc S. Auguſtinus *Ser.* 5. *de Dedic. Eccleſ.* ejuſmodi extractionem appellat, gravem injuriam Religionis, & Divinitatis offenſam.

49. CONCL. III. Præter alias pœnas in Jure ſtatutas, violator Immunitatis Eccleſiaſticæ olim excommunicari jubebatur, *c. Sicut antiquitus*, 37. *q.* 4. cum concordantiis; quæ tamen continebant excommunicationem non latæ, ſed primum ferendæ ſententiæ. Verum hodie, ſive ſpectata Bulla Gregoriana, dicta excommunicatio eſt latæ ſententiæ; prout liquet ex verbis ejuſdem Bullæ, §. 8. ibi: *quod ſi quis quacunque dignitate, & authoritate præditus, contra hujus noſtræ Conſtitutionis tenorem attentare præſumpſerit, declaramus, eum ipſo facto cenſuras, & pœnas eaſdem incurrere.* Bonacina *tom.* 2. *diſp.* 3. *qu.* 7. *punct.* 8. *num.* 3. & alii.

50. Dicitur notanter, *præter alias pœnas*. Nam plures pœnas in iſtos Sacrilegos Jure ſtatutæ ſunt. Et quidem de Jure Civili, tales cenſentur Rei criminis læſæ Majeſtatis *text. clar. L.* 2. *C. De his, qui ad Eccleſiam confugiunt*. Imo & ultimo ſupplicio affici jubentur, *l. Præſenti C. eod.* quamvis hæc pœna non videatur amplius eſſe in uſu. Inſuper ipſi de Jure Canonico, præter pœnitentiam publicam ab Epiſcopo injungendam, incurrunt pœnam pecuniariam nongentorum ſolidorum, *c. Si quis contumax.* 17. *q.* 4. vel certe triginta librarum examinati argenti puriſſimi, *c. Quiſquis inventus ead.* 27. *qu.* 4. pro qualitate delicti, & delinquentium conditione, Judicis arbitrio variandam, & Eccleſiæ læſæ applicandam pro ſatisfactione.

51. Quæres, quid obſervandum circa extractionem Reorum, privilegio Aſyli non gaudentium? Reſp. De facto quoad hoc eſt obſervanda Conſtitutio Gregorii XIV. quæ §. 3. & 4. exacte tradit formam extrahendi Reos ex Aſylo Eccleſiaſtico ob commiſſa crimina excepta. Et primo mandat Pontifex omnibus Eccleſiæ Prælatis, ut eos, qui aliquod ex criminibus ibidem exceptis *judicio ſuo commiſiſſe videbuntur, quando a Curia ſæculari fuerint requiſiti, Miniſtris, & Officialibus Curiæ ſæcularis abſque irregularitatis nota, aut alicujus cenſuræ Eccleſiaſticæ incurſu, tradi, & conſignari curent.* Quibus verbis clare innuitur, de facto non eſſe opus prævia cautione, vel juramento, de impunitate vitæ & membrorum, Reo criminis excepti prius obtinenda: quidquid olim ſecus fuerit, *c. Reum.* & *c. Id conſtituimus*, 17. *q.* 4.

52. Deinde, ne Curiæ ſæcularis Miniſtri abutantur facultate, ſive de Jure communi, ſive per ſpecialia privilegia olim ſibi conceſſa, per ſe, & propria authoritate extrahendi ejuſmodi Reos; Pontifex dictam facultatem revocat, atque decernit, *ut Curia ſæcularis, ejuſque Judices & Officiales, ab Eccleſiis, Monaſteriis, Lociſque ſacris prædictis, Laicum aliquem, ut præfertur, delinquentem in nullo ex caſibus ſupra dictis ſine expreſſa licentia Epiſcopi, vel ejus Officialis, & cum interventu perſonæ Eccleſiaſtica ab eo authoritatem habentis*, &c. *capere, extrahere, aut incarcerare non poſſint.*

53. Subdit tamen Pontifex unicam limitationem, ejuſque cautelam, dicens: *Niſi*

eo

eo caſu, quo ipſe Epiſcopus, & dicta Perſona Eccleſiaſtica requiſita, illos in delictis ſuperius expreſſis culpabiles tradere, aut captura & incarcerationi intervenire, & aſſiſtere recuſaverint; tuncque reverentia Eccleſiæ, & locis ſacris debita memores, prædictos delinquentes, minori, quo id fieri poterit, cum ſcandalo & tumultu, extrahere curent. Hæc Pontifex.

54. Et hanc quidem, videlicet extractionem Rei abſque expreſſa Epiſcopi licentia per Judices ſæculares fieri non poſſe, quantumvis de qualitate criminis excepti certo conſtet, poſt dictam Conſtitutionem Gregorianam communiter tenetur (licet Authores hanc antecedentes oppoſitum docuerint) & clare deſumitur ex allegatis ejus verbis, utpote generaliter & infinite loquentibus. Quod ſi vero ſuper qualitate criminis dubium emerſerit, ejus cognitio (deducto prius Reo ad carceres Curiæ Eccleſiaſticæ, ibique debite cuſtodito) ad ſolum Judicem Eccleſiaſticum, id eſt, Epiſcopum, ſeu ab eo Deputatum pertinet: tum quia hæc res eſt Eccleſiaſtica, adeo ut ejus violatores ſacrilegium committant. Tum præſertim: quia noviſſime ſic declaravit Gregorius XIV. in ſæpe cit. Bulla. §. 5. ibi: *Niſi cognitio prius per Epiſcopum, ſeu ab eo deputatum, an ipſi vere crimina ſuperius expreſſa commiſerint.* Barboſa *lib. 2. Juris Eccleſiaſt. univerſ. cap. 3. num.* 117. & alii.

55. His addendum cum eodem Barboſa *n.* 168. & aliis, quod non poſſit Epiſcopus Delinquentes Curiæ Sæculari tradere, niſi prius ſibi de excepto delicto perpetrato conſtiterit plene, certe, & concludenter; non autem per indicia, & præſumptive duntaxat. Item, quod Epiſcopus non teneatur ſtare Proceſſui facto a Laica Poteſtate: nam quod hæc aliqualem cognitionem per viam facti, pro informatione, an crimini commiſſo ſit annexa qualitas impeditiva juris Aſyli, poſſit inſtituere, haud negatur. Et tandem, quod ſi dubium fuerit inter Doctores, an delictum gaudeat Immunitate Eccleſiaſtica, nec ne, debeat Judex Eccleſiaſticus pro Reo judicare; nam Immunitas hæc, utpote ob reverentiam & favorem Eccleſiarum, aliorumque Locorum ſacrorum principaliter conceſſa, cenſetur eſſe materia favorabilis; ſimulque in dubio potius Reo favendum eſt, *juxta Reg.* 11. *Juris in 6.* cum concordantiis.

DISTINCTIO III.

De Indulgentiis.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Theſaurus Eccleſiæ?

SUMMARIUM.

1 *Indulgentiæ variæ acceptiones.*
2 *Quomodo ſumatur in propoſito.*
3 *Theſaurus Eccleſiæ, datur, & quid ſit?*
4 *Is declaratur ex verbis, Extrav.* Unigenitus.
5 *Conſtat ex meritis ac ſatisfactionibus Chriſti, & Sanctorum.*
6 *Solvitur inſtantia*
7 *Ubi is repoſitus maneat?*
8 *Theſaurus Eccleſiæ dupliciter conſideratur.*
9 *Quomodo diſpenſetur?*
10 *Præſertim ut includit ſatisfactiones Sanctorum.*

1. INdulgentiæ nomen, quod a verbo *indulgeo* derivatur, quandoque accipitur pro lenitate, ſeu condeſcendentia; ut 1. *Cor. 7. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium.* Alio modo ſumitur pro remiſſione; ut *Iſaiæ cap. 61. Prædicare captivis indulgentiam.* Quæ verba apud S. Lucam *cap.* 4. referuntur taliter; *Prædicare captivis remiſſionem*: ut pronde Indulgentia quandoque ſumatur pro remiſſione.

2. Hanc utramque ſignificationem Theologi conjungunt, & Indulgentiam vocant remiſſionem pœnæ temporalis, ex condonatis peccatorum culpis ſæpe remanentis, quæ ſit ex cauſa juſta & rationabili, per diſpenſationem Theſauri Eccleſiæ. Hujus autem nomine aliud non intelligitur, quam Theſaurus ſpiritualis ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum, qui applicari poſſit reis alicujus pœnæ temporalis, poſt peccata quoad culpam in Sacramento Pœnitentiæ

jam dimissa non raro restantis. Et de hoc loquendo, sit

3. CONCL. I. Datur in Ecclesia ejusmodi Thesaurus spiritualis, ex meritis Christi, & satisfactionibus Sanctorum constitutus, qui nunquam exhauriri, sed per legitimam Indulgentiarum concessionem dispensari potest. Ita omnes Catholici; atque patet tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ: tum ex mox alleganda Extravag. *Unigenitus*, tum ex Concilio Trident. *Sess. 25. in Decreto de Indulgentiis*, cujus verba *n. 25.* referuntur. Fundatur insuper hæc Catholica Veritas in illo Symboli Apostolici Articulo: *Credo Sanctorum Communionem*. Nam Corpus mysticum Ecclesiæ non solum Christo, tanquam capite constat, sed etiam Sanctis, tanquam nobilissimis membris, juxta illud *Rom. cap. 12. Multi unum Corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra*. Atqui in corpore sano caput, & reliqua membra, habent talem communicationem ad invicem, ut quod uni superfluit, alteri communicetur; ergo idem dicendum de Corpore Christi mystico, quod est Ecclesia.

4. Porro pro vera intelligentia hujus Thesauri Ecclesiæ juvat adducere verba *cit. Extravag. Unigenitus*. Quæ in Jure Canonico habetur inter Extravagantes Communes, *tit. de Panitent. & remissione*, ubi præmissa prærogativa meritorum, atque satisfactionum Unigeniti Filii DEI JESU Christi, sic loquitur Pontifex Clemens IV. *Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis, aut superflua, tanta effusionis miseratio redderetur, thesaurum Militanti Ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater, ut sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiæ participes sunt effecti. Quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per Beatum Petrum, Cali Clavigerum, ejusque Successores suos in terris Vicarios commisit Fidelibus salubriter dispensandum, & propriis & rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ tam generaliter, quam specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent) vere pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum. Ad cujus quidem thesauri cumulum, Beatæ Dei Genitricis, omnium Electorum a primo Justo usque ad ultimum merita, adminiculum præstare noscuntur: de cujus comsumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi (ut prædictum est) merita, quam pro eo, quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum*. Hactenus Pontifex in cit. Extravagant. *Unigenitus*.

5. Ex his proinde sequitur, quod Thesaurus Ecclesiæ constet imprimis ex meritis & satisfactionibus Christi, quarum valor cum sit infinitus, Thesaurus hic exhauriri nunquam poterit. Sequitur ulterius, quod ex dignatione Divina ad constituendum dictum Thesaurum, ejusque cumulum accedant, atque adminiculum præstent merita Beatissimæ Virginis MARIÆ, omniumque Sanctorum: Idque tum propter valorem generalissimum, qui in omni opere bono reperitur, atque universali Ecclesiæ obvenit: Tum ex eo, quia plurimi Sancti uberiora opera bona & satisfactoria peregerunt plusque passi sunt, quam opus fuerit pro remissione pœnæ temporalis eorum peccatis debitæ, ut patet in D. Virgine MARIA, nullius macula peccati unquam contaminata, S. Joanne Baptista, jam sanctificato in utero materno; item in SS. Apostolis, atque innumeris SS. Martyribus, Confessoribus, Virginibus, aliisque Sanctis. Unde, ne alioquin ejusmodi merita, sive satisfactiones Sanctorum, quoad vim satisfactoriam a Deo irremunerata remaneant; simulque, in corpore mystico Ecclesiæ perfecta servetur *Communio Sanctorum*, & quod uni ejusdem membro superabundat, alteri communicetur, prout alioquin in corpore sano fieri assolet, congruum fuit, ut ex Divina dignatione, ac non obstante infinitate meritorum Christi, etiam merita, sive satisfactiones Sanctorum, ad constituendum istum spiritualem Thesaurum Ecclesiæ assumerentur.

6. Hinc si objicias. Satisfactiones Christi repositæ in Thesauro Ecclesiæ, sunt infinitæ; ergo non est opus, ut ad eas accedant satisfactiones Sanctorum. Resp. distinguendo consequens: ergo hoc non est simpliciter, & absolute necessarium, conceditur: neque hoc est congruum, ac Divinæ Providentiæ, Justitiæ, & Munificentiæ consentaneum, negatur. Siquidem merita seu satisfactiones Sanctorum reponuntur in Thesauro Ecclesiæ, non quasi satisfactiones Christi per se non sufficerent, sed (ut jam dictum) ex dignatione Divina, ne alioquin ipsæ quoad vim satisfactoriam maneant irremuneratæ: simulque quia hoc

ipsum

ipsum per quam glorioſum exiſtit Chriſto Domino, a quo omne bonum Sanctorum promanat; ipſiſque Sanctis, in quibus Chriſtus ſicut Caput in ſuis membris honoratur, per honorificum; magiſque per hoc elucescit perfecta unio Sanctorum cum Chriſto Capite ſuo.

7. Dices: Si datur talis Theſaurus Eccleſiæ, conſtans ex ſatisfactionibus Chriſti & Sanctorum, ubinam locorum is reperietur? Reſp. Hanc eſſe ſatis lepidam inſtantiam: nam cum Theſaurus iſte ſit mere ſpiritualis, ac moralis, utpote conflatus ex ſatisfactionibus Chriſti & Sanctorum, quæ ſunt quid ſpirituale ac morale, utique is in nullo loco materiale hujus mundi repoſitus jacet. Ille igitur exiſtit duntaxat in mente Divina, in quantum ante oculos Dei merita, & ſatisfactiones ſuperabundantes Chriſti & Sanctorum nondum oblivioni ſunt traditæ; ſed vivunt etiamnum, uſque dum aliis indigentibus Eccleſiæ membris opportune communicentur, ſicque quantum fieri poteſt, debitum ipſis præmium remiſſionis pœnæ temporalis reddatur.

8. Quæres: quot modis diſpenſetur Theſaurus Eccleſiæ? Ubi notandum, quod Theſaurus Eccleſiæ poſſit dupliciter conſiderari. I. Ut conſtat ex meritis Chriſti II. Ut conſtat ex meritis Chriſti & Sanctorum ſimul, juxta proxime dicta. Hoc prænotato

3. Reſp. I. Conſiderando Theſaurum Eccleſiæ, prout conſtat ex meritis Chriſti, ſic ipſe diſpenſatur, nobiſque applicatur variis modis, videlicet per Sacramenta, per Miſſæ Sacrificium, perque alia pia opera Fidelium, ipſaſque Indulgentias. Ratio eſt: quia quotieſcunque aliqua culpa, vel pœna nobis remittitur, aut aliquod gratiæ auxilium præſtatur, ſemper Theſaurus meritorum Chriſti nobis applicatur, & diſtribuitur; eo quod hujuſmodi beneficia nobis non conferantur, niſi intuitu atque virtute meritorum & Paſſionis Chriſti.

10. Reſp. II. Spectando Theſaurum Eccleſiæ, prout non ſolum ex meritis Chriſti, ſed etiam ex ſatisfactionibus Sanctorum conſtare intelligitur, ſic ipſe duntaxat per Indulgentias diſpenſatur. Ita Suarez *par. 3. tom. 4. diſp. 51. ſect. 4.* & Maſtrius *diſp. 23. Theol. Moral. num. 9.* cum communi. Ratio eſt: quia Sacramenta, Miſſæque Sacrificium habent ſuam dignitatem, atque valorem ex opere operato, duntaxat ex meritis & paſſione Chriſti, qui ſolus, utpote Redemptor noſter, promeruit nobis facultatem, per bona opera conſequendi gratiam vitamque æternam; ac proinde per hoc nobis non applicantur merita ſive ſatisfactiones Sanctorum, bene tamen per Indulgentias. Et de his loquendo, ſit

QUÆSTIO II.

Quid, & quotuplex ſit Indulgentia?

SUMMARIUM.

11 *Indulgentia, quid?*
12 *Hæ non tollunt culpam; ſed panam peccatorum.*
13 *Earum effectus.*
(a) Modo uberius declarando n. 38. 41. & 42.
14 *Indulgentiarum diviſio. Plenaria, ſeu totales, quid?*
15 *Indulgentia plena, plenior, & pleniſſima, non differunt quoad remiſſionem pœnæ?*
16 *Bene tamen quoad aliquas facultates.*
17 *Indulgentiæ non plenariæ, ſeu partiales, quæ?*
18 *Indulgentiæ certorum annorum.*
19 *Aut dierum, quomodo intelligendæ?*
20 *Quadragena, ſeu Quarena, Septena, & Carena, quid?*
21 *Hæ male negliguntur.*
22 *Indulgentia perſonalis,*
23 *Localis, &*
24 *Realis, quid?*

11. CONCL. I. *Indulgentia*, quantum ad propoſitum, eſt Remiſſio pœnæ temporalis peccatis actualibus, quoad culpam jam remiſſis, coram Deo adhuc debitæ, ab habente poteſtatem facta per applicationem ſufficientis & condignæ ſolutionis ex communi Theſauro Eccleſiæ. Hæc definitio in re eſt communis Theologorum, & patebit ex declaratione ipſius.

12. Dicitur, *remiſſio pœnæ temporalis*, Quia Indulgentiæ non valent ad remiſſionem culpæ, neque mortalis, neque venialis; ſed ſolum ad remiſſionem pœnæ temporalis; quæ poſt culpam jam remiſſam non raro reſtat luenda, prout omnes Theologi fatentur. Accedit ratio: quia peccatum mortale non poteſt tolli, niſi per infuſionem gratiæ ſanctificantis, hæc autem

non

non confertur per Indulgentias, sed solum per Sacramenta, in re, vel voto rite susceptа. Et quamvis peccata venialia multis remediis expiari possint, ut docet Concilium Trid. *Sess.* 14. *c.* 5. nihilominus ipsa quoad culpam non dimittuntur per Indulgentias: nam hæ supplent locum satisfactionis peragendæ post culpam jam remissam, & consequenter hanc non remittunt, sed virtute boni motus interioris, aut recepti Sacramenti prius jam ablatam supponunt.

13. Unde Indulgentiæ valent duntaxat ad tollendam, per modum condignæ solutionis, pœnam peccatis, quoad culpam jam remissis non raro adhuc debitam, seu restantem: ac proinde effectus earum solummodo est, tollere pœnam peccatis debitam per applicationem sufficientis solutionis ex thesauro Ecclesiæ (a) non vero ipsammet culpam peccatorum. Cæteræ particulæ datæ definitionis patebunt ex dicendis in progressu.

14. CONCL. II. Indulgentiarum variæ sunt divisiones. Ita communis, idque patet inductione. Imprimis enim Indulgentiæ quoad quantitatem pœnæ, quæ remittitur, dividuntur in plenarias, & non plenarias. *Indulgentia plenaria*, seu totales sunt, quibus remittitur tota pœna temporalis, peccatis quoad culpam jam remissis debita.

15. Ubi sciendum, quod aliqui distinguunt inter Indulgentiam plenam, pleniorem, & plenissimam: cujus distinctionis fundamentum desumunt ex *Extravag. Antiquorum de Pœnit. & remiss.* ubi Pontifex pro Anno Jubilæi *non solum plenam, & pleniorem, imo plenissimam omnium concedit veniam peccatorum.* Sed revera quoad effectum remissionis pœnæ temporalis, nullum inter eas apparet discrimen; cum non solum Indulgentia plenissima, sed etiam plenior, & plena, in rite dispositis conferat omnium veniam peccatorum, sive pœnarum pro peccatis quoad culpam prius remissis debitarum. Neque per illum loquendi modum Pontifex aliud intendit, quam concedere *Indulgentiam adeo plenam, prout Clavium potestas se extendit*; sicuti Papam interpretatum fuisse in Consistorio, testatur Glossa ibidem *verf. Plenissimam.*

16. Nihilominus quoad specialia privilegia, & annexas facultates, potest cum Marchiantio *Tom. 3. Tribunalis, tract. 5. tit. 2. q. 3.* Mastrio *cit. disp.* 21. *n.* 21. & quibusdam aliis, sequens inter dictas Indulgentias notari discrimen: ut *Indulgentia* dicatur *plena* seu *plenaria*, quando tota pœna, post culpam adhunc in Foro seu judicio Dei debita, per applicationem Thesauri Ecclesiæ remittitur. *Plenior*, quando potestate extraordinaria absolvendi a Casibus reservatis superadditur. *Plenissima*, quando ultra hæc, etiam dispensationes in Votis, & hujusmodi vinculis conceduntur: prout fieri solet in Jubilæo (de quo procedit *c. Extravag. Antiquorum*) ac Indulgentiis in forma jubilæi datis.

17. Porro *Indulgentia non plenaria*, seu partiales dicuntur illæ, quæ solum sunt remissivæ partis pœnæ temporalis, peccatis quoad culpam jam remissis debitæ: ut sunt Indulgentiæ certorum annorum, aut dierum: item Indulgentiæ illæ, quæ dicuntur *Quadragena*, *Septena*, *Carena*; aut quando remittitur tertia, vel quarta peccatorum.

18. Quod, si quæras, quid intelligatur per indulgentias mille, vel centum annorum aut dierum, item per Quadragenam &c. Resp. I. Sensus hujusmodi Indulgentiarum non est, quod totidem dies, vel anni pœnæ Purgatorii remittantur; cum dentur Indulgentiæ nonnullæ decem millium annorum, nec tamen verisimile sit Purgatorium, quod post diem extremi judicii mox cessabit, adhuc decem millibus annorum duraturum. Unde

19. Resp. II. Sensus illius locutionis, ac hujusmodi Indulgentiarum est, quod per talis Indulgentiæ collationem tanta pœna cuipiam remittatur, quanta remitteretur virtute illius pœnitentiæ, quæ secundum formam juris, & consuetudinem Ecclesiæ olim statuebatur, si ipsa tot diebus, vel annis in hoc mundo perageretur. Quæ vero, & quanta ea sit, optime novit, ac determinavit Dominus Deus. Et conformiter dictis,

20. Resp. II. *Quadragena*, seu *Quarena*, est Indulgentia quadraginta dierum; idest relaxatio tantæ pœnæ, quanta fuisset redempta per pœnitentiam quadraginta dierum, olim ab Ecclesia pro certis peccatis statutam. Porro *Septena*, est Indulgentia septem annorum; seu relaxatio tantæ pœnæ, quanta fuisset remissa ob pœnitentiam septem annorum. *Carena* vero, est Indulgentia utramque prædictam complectens: Ita, ut sit remissio tantæ pœnæ, quanta fuisset redempta per pœnitentiam quadraginta dierum in pane & aqua peractam, & per aliam pœnitentiam septem annorum subsequentem. Tannerus *tom. 4. disputat. 6.*

du-

dubit. 8. *num.* 99. & alii magis communiter.

21. Quia igitur ejusmodi pœnitentiæ, olim ab Apostolis, sacrisque Canonibus sancitæ, admodum graves extiterunt, per quas proinde multum expiari poterat de pœna temporali peccatis debita: hinc merito Gobat. *tract.* 2. *Quinarii cap.* 3. *n.* 286. observat, eos pessime sibi consulere, qui ad solas Indulgentias plenarias attendunt, neglectis dierum, vel annorum Indulgentiis, quas tamen sæpissime, sive pro se, sive etiam pro Defunctis, intra modicum temporis spatium lucrari possent.

22. CONCL. III. Ulterius Indulgentia ratione subjecti, cui conceditur, dividitur in personalem, localem, & realem. *Indulgentia personalis* est, quæ directe conceditur alicui personæ determinatæ, vel toti Religioni, aut Communitati: quales plures concessæ sunt Religiosis, & variis Confraternitatibus.

23. *Indulgentia localis* est, quæ alicui pio loco conceditur ad ejus devotionem augendam, in ordine ad personas in tali loco orantes, aut alia præscripta opera ibidem peragentes: quales sunt illæ, quæ conceduntur devote visitantibus hanc vel illam Ecclesiam, ibique orantibus. Et hujusmodi Indulgentiæ dicuntur locales, non quod ipsi loco secundum se concedantur (solus enim homo est capax Indulgentiarum, non vero Ecclesia materialis, utpote quæ est res inanimata) sed quia Fidelibus in tali loco devote orantibus conceduntur.

24. *Indulgentia realis* est, quæ conceditur rebus mobilibus, utputa Granis, Numismatibus, imaginibus, Rosariis, aut hujusmodi, in ordine ad homines. Et hæc Indulgentia pari passu ambulat cum locali, dempto eo, quod localis Indulgentia, loco sive devote ipsum visitantibus; realis autem rei mobili, sive eam devote penes se habentibus, atque opera ad Indulgentiæ consecutionem præscripta peragentibus concedatur.

QUÆSTIO III.

De Potestate concedendi Indulgentias, & Conditionibus ad earum valorem requisitis.

SUMMARIUM.

25 *Datur in Ecclesia potestas concedendi Indulgentias.*
26 *Idem probatur ex S. Scriptura.*
27 *Papa potest Indulgentias conferre omnibus Christi Fidelibus.*
28 *Episcopi, quas conferre valeant de Jure communi?*
29 *Quid de aliis Prælatis inferioribus?*
30 *Ad Indulgentias validas 4. conditiones requiruntur:*
I. Authoritas legitima concedendi.
31 *II. Causa justa.*
32 *Et quæ talis sit?*
33 *III. Status gratiæ ex parte recipientis.*
34 *IV. Executio operis præscripti.*
35 *Indulgentia tantum valent, quantum sonant, &c.*

25. CONCL. I. Datur in Ecclesia Potestas divinitus collata D. Petro, ejusque legitimis Successoribus, concedendi indulgentias, & per earum concessionem dispensandi Thesaurum Ecclesiæ. Ita certa omnium Catholicorum, estque de Fide, & patet tum ex *cit. Extravag. Unigenitus*, tum ex Concilio Trid. *Sess.* 25. *in Decreto de Indulgentiis*. Ubi sic loquitur: *Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesia concessa sit; atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: Sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem & sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit: eosque anathemate damnat qui aut inutiles esse asserunt, aut eos concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.* Hactenus Concilium.

26. Eadem Catholica Veritas desumitur ex illis verbis Christi *Matth.* 16. *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. ---- Et tibi dabo claves Regni Cœlorum: & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in Cœlis.* Quæ promissio, *solvendi quodcunque*, cum sit amplissima & generalis, extenditur ad omnia vincula solvenda,

venda, quæ possunt homines impedire a consecutione salutis æternæ: unde cum inter hæc vincula etiam connumeretur vinculum reatus pœnæ temporalis, retardans hominem ab ingressu Regni Cœlestis, etiam potestatem solvendi hoc vinculum per opportunam dispensationem Thesauri Ecclesiæ, seu Indulgentiarum concessionem, Christus S. Petro, ejusque legitimis successoribus impertivit.

27. CONCL. II. Summus Pontifex potestate a Christo accepta, neque Jure Divino, & primario ac principaliter sibi competente, potest ex rationabili causa Indulgentias, sive generales, sive particulares, omnibus Christi Fidelibus dispensare. Ita omnes Catholici: & desumitur ex *cit. Extravag. Unigenitus*, tum ex dictis *n. præc.* Accedit Ratio: quia potestas dispensandi bona communia primario penes Principem residet: atqui Summus Pontifex est Princeps, & caput visibile totius Ecclesiæ; ergo.

28. CONCL. III. Episcopi possunt jure communi concedere Indulgentias unius anni pro die Dedicationis Ecclesiæ: at vero pro Anniversario Dedicationis ejus, & in aliis casibus ob justam causam, duntaxat quadraginta dierum Indulgentias. Ita habetur expressum *c. Cum ex eo de Pœnit. & remiss.* juncto *c. ult. eod. in 6.* Hinc infert Laymanus *lib. 5. tract. 7. cap. 4. n. 2.* quod, si Episcopus ultra limites potestatis suæ Indulgentiam concedit, ea omni jure sit irrita quoad excessum. Dicitur, *quoad excessum*: valet enim nihilominus Indulgentia illa usque ad terminum potestatis Episcopalis: quia *Utile non debet per inutile vitiari*, juxta *Reg. 37. Juris in 6.* ac tenet Glossa *V. Non obtinent*, *cit. cap. ult.*

29. CONCL. IV. Nullus Prælatus Episcopo inferior, neque Provinciales, aut Generales Ordinum, possunt Jure communi atque Ordinario Indulgentias concedere. Ita communis; & habetur clare decisum *c. Accedentibus de Excessibus Prælat.* Dicitur *Jure communi & Ordinario*; id est, nisi forsan quisquam eorum speciali concessione, aut commissione per Summum Pontificem sibi facta, quasdam Indulgentias (ut quandoque fieri solet) concedere valeat: nam tunc Indulgentiæ conceduntur ex delegatione, seu commissione Summi Pontificis, cujus limites bene erunt observandi.

30. CONCL. V. Ad hoc, ut Indulgentiæ sint ratæ, & validæ, requiruntur quatuor conditiones: duæ quidem ex parte concedentis, nimirum authoritas legitima, & justa causa concedendi Indulgentias: & duæ ex parte suscipientis videlicet status gratiæ, ac executio operis injuncti. Ita Bellarminus *lib. I. de Indulgentiis c. 11.* & communis: Et quidem de auctoritate legitima concedendi Indulgentias, per præcedentes Conclusiones, & textus Juris allegatos patet.

31. Deinde ad valorem Indulgentiarum requiri causam justam, ita quidem, quod concedens Indulgentiam sine causa justa non solum peccet, sed etiam indulgentia ipsa sit invalida, conceditur passim ab omnibus. Ratio est: quia Papa non est dominus Thesauri Ecclesiæ, sed dispensator; juxta illud 1. *Corinth. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Dispensator autem non potest sine justa causa, & ad libitum suum, de rebus domini disponere; alias enim potius dissipator bonorum domini sui foret, quam dispensator.

32. Porro causa justa dispensandi Indulgentias, non est sola utilitas, quam Indulgentiæ afferunt personis illis, quibus conceduntur: sed præterea requiritur alia causa finalis extrinseca, quæ Pontificem moveat ad Indulgentias prudenter dispensandas: qualis præsertim est ea, quæ redundat in Ecclesiæ utilitatem, bonum commune, ac Dei & Sanctorum gloriam. Atque hoc inter alia desumitur ex praxi: quia Pontifices non solent facile concedere Indulgentias, nisi in Festivitatibus Dei & Sanctorum, ut sic Fideles magis ad eorum honorem prosequendum excitentur. Item in publicis Ecclesiæ, vel cujusdam Provinciæ Catholicæ necessitatibus, ad quas sublevandas conceduntur vel Jubilæa per totum Mundum, vel Indulgentiæ personales pugnantibus contra Turcas. Imo ordinarie conceduntur Indulgentiæ, sub onere orandi pro exaltatione Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fidei Catholicæ propagatione, hæresum atque schismatum extirpatione, Principum Christianorum concordia, & hujusmodi.

33. Tertio, ex parte recipientis Indulgentiam, certum est, quod requiratur status gratiæ: quia homo existens in peccato mortali, non est capax Indulgentiæ, utpote cum per hanc sola pœna temporalis peccato quoad culpam jam remissio debita remittatur. Quamvis autem nonnulli velint, requiri statum gratiæ etiam tunc, quando opera prolucrandis Indulgentiis præscripta perficiuntur, atque hoc ipsum in praxi merito sit observandum, præmittendo vel Confessionem,

vel

vel ſaltem perfectam Contritionem: nihilominus communior, & probabilior eſt Doctorum ſententia, ſufficere ad lucrandam Indulgentiam, quod homo ſit in ſtatu gratiæ pro eo inſtanti, quo ultimum opus præſcriptum perficitur, atque Indulgentia conſummatur, & ejus effectus eſt percipiendus. Lugo *diſp.* 27. *de Pœnit. n.* 83. Maſtrius *n.* 61. Herincx *diſp.* 4. *de Satisfactione*, *q.* 11. *n.* 77. & alii.

34. Quarto tandem ad conſequendum fructum Indulgentiæ, requiritur ex parte lucrantis executio operis præſcripti. Ratio eſt: quia Papa concedit Indulgentiam ſub conditione hujus, vel illius operis exequendi; ergo, ſi opus non perficitur, neque Indulgentia obtinetur.

34. Omnes hæ quatuor conditiones apte continentur in illo vulgato Theologorum dicto: *Indulgentia tantum valet, quantum ſonat, Clave non errante, & Chriſto non reprobante*, Id eſt: *Clave non errante*, ob defectum legitimæ poteſtatis, aut juſtæ cauſæ conferendi Indulgentias: *& Chriſto non reprobante*, ob indiſpoſitionem recipientis, qui vel non eſt in ſtatu gratiæ, vel ſaltem opera præſcripta non rite peragit.

QUÆSTIO IV.

De Subjecto Indulgentiarum capaci, & quomodo proſint Defunctis?

SUMMARIUM.

36 *Beati in cælis, damnati, & infantes, non ſunt capaces Indulgentiarum.*
37 *Bene tamen Baptizati viventes adulti.*
38 *Hæ ipſis applicantur per modum abſolutionis, habentis annexam ſolutionem, &c.*
39 *Catechumeni, an ſint Indulgentiarum capaces?*
40 *Quid de ipſis pie defunctis?*
41 *Anima Purgatorii ſunt capaces Indulgentiarum, ſed per modum Suffragii?*
42 *Indulgentia aliter conferuntur vivis, aliter Defunctis.*
Clauſula, per modum Suffragii, *quid denotet?*
43 *Indulgentia, an certo proſint illis Defunctis, quibus applicantur?*
Rationes ſententiæ negativæ.
44 *Affirmativa eſt probabilior.*
45 *Fundamenta ejus.*
46 *Solvuntur rationes in oppoſitum.*
47 *Cur diverſæ Indulgentiæ pro eadem Anima applicentur?*

36. CONCL. I. Neque Beati in Cœlis, neque damnati in inferno, neque infantes, aut perpetuo amentes, ſunt capaces Indulgentiarum. Ita omnes Doctores. Ratio clara eſt: quia Indulgentia eſt remiſſio pœnæ temporalis ex peccatis actualibus quoad culpam jam remiſſis coram Deo adhuc debitæ. Atqui Sancti in cœlis non habent talem pœnam etiamnum reſtantem (quia illuc *non intrabit aliquod coinquinatum*, *Apoc.* 21.) Damnati vero ſunt in ſtatu diſgratiæ, atque ultimo termino damnationis æternæ: infantes autem, & perpetuo amentes nullum commiſerunt peccatum actuale.

37. CONCL. II. Loquendo de adultis etiamnum viventibus, omnes baptizati, atque in ſtatu gratiæ conſtituti, & opera injuncta peragentes ſunt capaces Indulgentiarum, per quas ipſis pœna temporalis, peccatis eorum quoad culpam jam dimiſſis adhuc debita, remittitur non per modum ſimplicis ſolutionis, neque per modum meræ abſolutionis, ſed per modum abſolutionis ſecum habentis annexam ſolutionem ex communi Theſauro Eccleſiæ. Ita Herincx *loc. c. qu.* 6. *nu.* 55. Maſtrius *diſp.* 23. *Theol. Moral. nu.* 10. Bellarminus *lib.* 1. *de Indulgentiis*, *cap.* 5. Suarez, & alii. Prior pars patet ex dictis *num.* 33. *& ſeqq.*

38. Altera pars probatur ex eo: quia per Indulgentias hinc diſpenſatur ſpiritualis Theſaurus Eccleſiæ, ſicque intervenit ſolutio; illinc vero in diſpenſante requiritur juriſdictio, qua poſſit alterum ſolvere, & conſequenter ſimul intervenit abſolutio. Unde Pontifex *c. Quod autem de Pœnit. & remiſſ.* loquens de Indulgentiis, ſic ait: *Cum à non ſuo Judice ligari nullus valeat, vel abſolvi: remiſſiones prædictas prodeſſe illis tantummodo arbitramur, quibus ut proſint, proprii Judices ſpecialiter indulſerunt.* Nota ly *vel abſolvi*; & ly *proprii Judices*.

39. CONCL. III. Adulti necdum baptizati, proprio tamen actu contritionis, ſive Baptiſmo flaminis juſtificati, v. g. Cathecumeni etiamnum viatores, non videntur eſſe capaces Indulgentiarum. Ita Maſtrius *loc. c. nu.* 55. cum communi & probabiliori Theologorum. Ratio eſt: quia tales per januam Baptiſmi, actu recepti, nondum ſunt ingreſſi Eccleſiam, neque adhuc ejus juriſdictio-

ctioni subjecti: atqui Indulgentiæ viventibus non prosunt, nisi subditis, *arg. cit. cap. Quod autem de Pœnit. & remiss.* Idipsum probat praxis, & consuetudo Ecclesiæ, quæ hactenus non nisi Fidelibus, hoc est, jam Baptismi Charactere insignitis, consuevit Indulgentias concedere.

40. Additur notanter, *Cathecumeni etiamnum viatores*. Nam loquendo de ipsis in statu gratiæ jam defunctis, satis probabile est, prodesse eis Indulgentias per modum Suffragii: quia Defunctis conceduntur Indulgentiæ non per modum absolutionis judiciariæ, sicuti vivis; sed per modum Suffragii, prout illico amplius declarabitur: hinc sit

41. CONCL. IV. Animæ Fidelium in gratia defunctorum, & ob restantem pœnam temporalem suis peccatis debitam in Purgatorio existentium, sunt capaces Indulgentiarum; quamvis hæ eisdem non applicentur per modum absolutionis (sicuti fit respectu viventium) sed per modum suffragii; habentis simul annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ. Prima pars est certa, & patet ex receptissima praxi Ecclesiæ, atque communi sensu Fidelium; ac desumitur ex illo Articulo Symboli Apostolici: *Credo Sanctorum communionem*. Ratio posterioris partis est: quia Summus Pontifex, Christi in terris Vicarius, non habet jurisdictionem in Defunctos, sicuti in Fideles viventes; non enim Christus, *Matth. 16.* promisit D. Petro, ejusque legitimis Successoribus, potestatem absolute solvendi quodcunque, sed cum limitatione: *Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*.

42. Et hinc fit, quod Romanus Pontifex, sive per se, sive per alios, quibus id commiserit, Fidelibus etiamnum viventibus conferat Indulgentias vi Clavium, ac per modum absolutionis, simul tamen habentis annexam solutionem ex Thesauro Ecclesiæ, ut jam dictum. Verum defunctis non sic confert Indulgentias per modum absolutionis judiciariæ, sed duntaxat *per modum Suffragii*, habentis tamen annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ; quatenus offeruntur Deo Patri infinita Christi merita, & satisfactiones Sanctorum, per modum condigni pretii pro liberatione Fidelium Animarum e Pœnis Purgatorii, additis precibus, ut eadem pro harum liberatione misericordissime acceptare velit. Et hoc denotat clausula illa communiter inserta Brevibus Apostolicis, concedentibus Indulgentias pro Defunctis *per modum Suffragii*, prout communior Doctorum explicat; quamvis nonnulli aliam ejus explicationem afferant, uti videre est apud Filliucium *tom. 1. tract. 8. cap. 8. n. 204. & seqq.* Verum occasione prædictorum.

43. Quæres: an Indulgentiæ pro Defunctis, certo & infallibiliter illis prosint, quibus applicantur? Non desunt, qui hoc negent. Siquidem effectus Indulgentiarum pro Defunctis dependet ex liberali acceptatione Dei: atqui credibile est, quod Deus facilius acceptet Indulgentias applicatas pro iis Defunctis, qui ex hac vita decesserunt magis digni tali gratia, utputa quia in vivis fuerunt magis solliciti in acquisitione Indulgentiarum, & oratione pro Defunctis. Nam, ut in simili de Missæ Sacrificio, orationibus, atque eleemosinis, inquit D. Augustinus *lib. de cura pro mortuis cap. ult.* & refertur *c. Non æstimemus 13. q. 2. Non pro quibus fiunt, omnibus prosunt; sed his tantum, quibus, dum vivunt, comparatur, ut prosint*. Et his similia habet idem S. Augustinus, relatus *c. Tempus 13. q. 2.* Idipsum videtur suadere praxis Ecclesiæ, ac sensus piorum Fidelium, sæpius applicantium Indulgentias pro una eademque anima Purgatorii, Et pro hac sententia citantur Durandus, Cajetanus, Canus, Corduba, & quidam alii. Verum his non obstantibus.

44. Resp. Indulgentiæ rite acquisitæ, & pro determinata anima ex intentione Summi Pontificis applicatæ, secundum ordinariam Dei legem certo ac infallibiliter prosunt eidem; ita, ut anima illa de Thesauro Ecclesiæ per modum Suffragii sibi applicato, juvetur vel ad totalem remissionem pœnæ, & liberationem e purgatorio, si Indulgentia fuit plenaria; vel partialem, si hæc erat partialis. Ita Rodericus *Tom. 2. qq. reg. q. 97. art. 3.* Gobat *Tract. 4. Quinarii n. 483. & seqq.* Filliucius *loc. cit. nu. 205.* atque Mastrius *disp. 24. Theol. Moral. num. 47.* asserens, hanc esse communiorem & probabiliorem sententiam.

45. Desumitur data responsio ex modo loquendi Summorum Pontificum, qui in Brevibus Altarium privilegiatorum concedere solent, *ut quicunque Sacerdos*, servatis servandis, ac diebus in Brevi specificatis, *Missam Defunctorum pro anima cujuscumque fidelium Defunctorum, ad præfatum Altare celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiæ per modum Suffragii Indulgentiam consequatur; ita Domini nostri &c. Suffragantibus meritis, Purgatoriis pœnis liberetur*. Ubi ponderandum

dum ly *pro Anima cujuscunque*, ac ly *Anima ipsa &c.* nam hujusmodi locutio promittit liberationem Animæ determinatæ e Purgatorio. Accedit ratio, quia ex una parte, quælibet anima Purgatorii est capax Indulgentiarum; cum existat in statu gratiæ; sitque DEO conjuncta per charitatem: ex altera parte Deus non solet sinere, ut preces Ecclesiæ sint irritæ; simulque Communio Sanctorum sese extendit etiam ad Ecclesiam purgantem, sive Fideles in gratia sanctificante decedentes, atque existentes in Purgatorio.

46. Nec obstant rationes prioris sententiæ. Ad primam siquidem negatur consequentia: etsi enim credibile sit, Deum non solum alia Ecclesiæ Suffragia, utputa Missæ Sacrificia, orationes, eleemosinas, & jejunia, sed etiam Indulgentias generaliter pro Defunctis applicatas, facilius admittere pro illis, qui in vita fuere studiosi Indulgentiarum, ac fer ventius memores piarum Animarum; id tamen de Indulgentiis pro hac determinata anima applicatis (secundum Legem Dei ordinariam) non videtur dicendum. Ad D. Augustinum potest responderi eodem modo; nisi dicere velis, Sanctum Doctorem ita locutum fuisse ad excludendum valde malos, sive decedentes in statu peccati mortalis, qui dum vixerunt, ob statum suum peccaminosum non promeruerunt, ut Indulgentiæ, atque Suffragia Fidelium sibi post mortem prodessent.

47. Ad ultimum dicitur, diversas Indulgentias pro una eademque anima merito applicari: tum quia non constat, an Indulgentia pro tali defuncto hic & nunc ritu obtenta sit, & nulla ex conditionibus ad ejus validitatem requisitis defuerit, v. g. justa causa concedendi tales Indulgentias, celebratio numeri Missarum pro valore Altaris privilegiati præscriptarum &c. Tum quia ignoratur, utrum non ob peculiarem causam Deus voluerit respectu talis Animæ exceptionem quandam facere a lege sua ordinaria, ipsique pro nunc, juxta inscrutabilia judicia sua, negare fructuum Indulgentiarum sibi applicatarum. Tum tandem, quia allata nostra responsio est quidem probabilior, atque communior inter Theologos, sed non omnino certa; ac proinde merito pro iisdem Animabus reiterantur Suffragia, Missæ Sacrificia, atque Indulgentiæ. *Melius enim superexerunt ista eis, quibus non obsunt, quam eis deerunt, quibus prosunt*, ut loquitur D. Augustinus, relatus *cit. c. Non æstimemus 13. qu. 7.*

QUÆSTIO II.

Varia Dubia circa Indulgentias breviter solvuntur.

SUMMARIUM.

48 *Ad lucrandas Indulgentias, an sit necessaria Confessio?*
49 *Et quando?*
50 *Quid si quis habeat sola peccata venialia?*
(b) Ut dictum Tract. 10. Dist. 3. n. 13.
51 *Unica Confessio, & Communio, an sufficiat pro pluribus Indulgentiis?*
52 *Quanto tempore possit præcedere?*
53 *An eodem opere, v. g. oratione, possint obtineri plures Indulgentiæ?*
54 *Sententia negativa probatur.*
55 *Sed limitatur.*
56 *An eadem Indulgentia possit sæpius obtineri repetito opere.*
57 *Decretum Sac. Congregationis circa hoc.*
58 *Praxis Fidelium.*
59 *Omittens levem partem operis injuncti, an lucretur Indulgentiam?*
60 *Hæc levitas quomodo mensuranda?*
61 *Non valens intrare Ecclesiam, an foris lucretur Indulgentias?*
62 *Quid de Indulgentia concessa visitantibus quinque Altaria?*
63 *An, si alicui Festo est annexa Indulgentia, translato Festo, etiam transferatur.*
64 *An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid speciale?*
65 *Quomodo ibidem intelligendi sint termini:* toties quoties?
66 *Quomodo Indulgentiæ cessent?*

48. QUæritur I. Utrum ad lucrandas Indulgentias semper sit necessaria Confessio Sacramentalis? Resp. I. Si in Concessione Indulgentiarum non expresse præscribatur Confessio, certum est, eam non requiri actualiter; sufficere, ut Indulgentiam lucraturus existat in statu gratiæ, aut præmittat contritionem perfectam de peccato mortali, si quod habuerit.

49. Resp. II. Quando Confessio in forma Indulgentiarum præscribitur, utputa si dicatur, *præmissa, aut facta Confessione*; & lucraturus Indulgentiam habet peccatum mortale, non sufficit sola contritio, sed requiritur actualis Confessio ad ejus consecutio-

tionem. Ita satis communis Theologorum; quia Confessio actualis censetur esse conditio necessario requisita per Breve indulgentiarum ad earum effectum, seu consecutionem.

50. Resp. III. Quando Confessio quidem in forma Indulgentiæ præscribitur, tamen Indulgentiam lucraturus nullum habet peccatum mortale, sed sola venialia, licet tutius & consultius sit, facere Confessionem de solis venialibus; nihilominus satis probabile est, tunc non requiri Confessionem actualem, nisi in forma Indulgentiæ expresse requiratur confessio etiam de solis venialibus. Ita Suarez *dis. 52. sect. 3. n. 5.* Herincx *cit. disp. 4. n. 80.* & alii passim. Ratio est: quia, etiamsi Confessio requiratur, id intelligendum est, quando pœnitens habet conscientiam peccati mortalis: nam confessio peccatorum simpliciter prolata, intelligitur in SS. Canonibus de Confessione mortalium; prout in simili patet ex præcepto annuæ Confessionis, ad quam (b) nemo obligatur, nisi habeat remorsum peccati mortalis. Accedit, quod Confessio videatur tantum exigi præsuppositive, seu tanquam certius medium acquirendi gratiam justificationis; vel tanquam necessaria ad Communionem in habentibus peccatum mortale, quæ simul frequenter præscribitur.

51. II. An unica Confessio, & Communio sufficiat ad lucrandas plures indulgentias eodem die diversis Ecclesiis concessas? Resp. Affirmative; estque certa, & communis Doctorum sententia. Imo hoc idem dicendum erit, quamvis secunda Indulgentia non eadem die, sed sequenti (dummodo quis perseveret in statu gratiæ, ut recte limitat Bassæus *V. Indulgentiam nu. 2.*) vel intra debitam distantiam occurrat. Lugo *disput. 27. de Panit. sect. 6. num. 93.* & alii. Quia Confessio, & Communio, non videntur exigi directe, sed solum præsuppositive, ad majorem dispositionem subjecti ob finem intentum, ut proxime dictum.

52. Porro, quantum se extendat ly *vel intra debitam distantiam*, non omnino conveniunt Doctores. Et quidem, ut taceantur dies pauciores, Portel. *in Dubiis Regular. V. Indulgentia 11. num. 5.* post Comitolum, & Bonagratia Habsensis *in Summula Quæstionum Regularium. V. Indulgentia nu. 225.* post Basseum extendit hoc ad quatuor dies, dummodo quis de novo mortaliter non peccaverit. Deinde Gobat *tract. 3. Quinarii n. 181.* censet, non solum allatam doctrinam procedere, quando sequenti die occurrit altera Indulgentia, sed insuper arbitratur, quod si quis primo die Augusti susceperit Sacramentum Confessionis, & Communionis possit die sexta ejusdem mensis absque nova Confessione & Communione lucrari Indulgentiam, quæ omnibus confessis, & communicatis, illo die proponitur; eo quod hic vere possit dici esse confessus, & communicatus.

53. Quæritur III. An eodem opere, v. g. unica oratione, possit quis lucrari plures Indulgentias diversis viis concessas? Ut si quis eodem die plures Indulgentias diversis Granis benedictis concessas lucrari intendat, quarum aliquam pro se, alias pro Defunctis applicare velit, an is teneatur ad hunc finem consequendum opera præscripta, v. g. preces, iterare? Et quidem de Confessione, & Sacra Communione, jam patet ex proxime dictis: verum de aliis operibus ad Indulgentiarum consecutionem præscriptis loquendo.

54. Resp. Eodem opere non possunt diversæ Indulgentiæ lucrari, nisi forsan illæ essent per modum unius. Ita Lugo *loc. cit. n. 90. & seqq.* post Suarez, & alios, Mastrius *n. 65.* Herincx *n. 82.* & alii. Ratio est: quia ad singulas illas Indulgentias requiritur causa propria, & diversa; simulque oratio directe præscribitur pro singulis Indulgentiis, & consequenter oportet eam reiterare.

55. Additur tamen, *nisi forsan illæ concessæ essent per modum unius:* ut cum visitanti Ecclesiam, talem conceduntur Indulgentiæ omnium Ecclesiarum Urbis. Tunc enim per unicum actum, seu unam visitationem, possunt omnes Indulgentiæ illæ lucrari; prout satis indicat ipsamet formula talis concessionis.

56. Quæritur IV. An possit obtineri sæpius eadem Indulgentia repetito opere injuncto: ut si visitantibus talem Ecclesiam concedatur Indulgentia, & quis eam ter visitet, an toties lucretur indulgentiam? Resp. I. Si ejusmodi Indulgentia sit concessa in perpetuum, & opus injunctum repetatur distinctis diebus, toties acquiritur Indulgentia, quoties illud persolvitur. Ita certa, & communis; nam id satis convincit formula dictæ concessionis.

57. Resp. II. Quod si Indulgentia conceditur pro certo duntaxat die, & opus pium sæpius intra eundem diem repetatur, non nisi semel Indulgentia plenaria eodem die

lu-

lucrari poteſt. Hæc reſponſio eſt quidem contra non paucos anteriores Auctores (quorum ſententia circa Indulgentias non plenarias necdum videtur rejecta) ſed de facto indubitanter tenenda, ob Decretum Sac. Congregationis circa Indulgentias editum, ac per Innocentium XI. die 7. Martii 1678. approbatum, & inviolate ſervari juſſum, ubi §. fin. declaratur: *Semel duntaxat in die Plenariam Indulgentiam in certos dies Eccleſiam viſitantibus conceſſam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.* Ita ſonat Decretum.

58. Nec obſtat pia praxis Fidelium, ſæpius intra eandem diem opus præſcriptum, v. g. orationem, aut Eccleſiæ viſitationem peragentium. Nam hoc fit ad certius & ſecurius lucrandam Indulgentiam Plenariam: ſi enim quis prima vice opera præſcripta defectuoſe peregiſſet: adeo ut Indulgentiam per ea non fuerit meritus, lucrabitur ipſam, ſi eadem opera iterum, & ſine defectu, intra debitum tempus obeat. Gobat *Tract.* 4. *Quinarii, n.* 203. poſt Bonacinam.

59. Quæritur V. An prætermittens levem partem operis injuncti, conſequatur Indulgentiæ effectum: ut ſi ad conſequendam Indulgentiam ſit injunctum Roſarium, vel jejunium, & quis vel de die aliquid modicum deguſtet, vel e Roſario unum aut alterum *Ave* omittat? Reſp. Etſi res hæc non nihil ſit dubia, eo quod Indulgentia ſolum, ac indiviſibiliter concedatur pro toto opere; adhuc tamen probabilius eſt, non impediri effectum Indulgentiæ ex omiſſione partis, quæ tum in ſe, tum reſpectu operis injuncti levis exiſtit. Ita Maſtrius *loc. cit. num.* 69. Gobat *ibidem n.* 190. *& ſeqq.* Suarez, Bonacina, & alii. Ratio deſumitur ex illa generali regula: *Parum pro nihilo reputatur.* Simulque, quia poſita etiam levis partis omiſſione, adhuc opus injunctum ſimpliciter præſtatur.

60. Additur notanter, *quatum in ſe, tum reſpectu operis injuncti levis exiſtit.* Nam ejuſmodi pars non tantum abſolute, ſed etiam reſpective debet eſſe minima: unde non lucratur indulgentias, recitantibus tria, vel quinque *Pater & Ave* conceſſas, qui unum omittit; hæc enim omiſſio, licet ſecundum ſe ſit levis, tamen reſpectu talis operis cenſetur eſſe notabilis. Quod ſi vero quis omittat partem notabilem, ille neque totum fructum Indulgentiæ, neque partem ipſius conſequitur. Lugo *citat. diſp.* 27. *num.* 88. Gobat *num.* 188. *&* 189. & alii.

61. Quæritur VI. Utrum non valens intrare Eccleſiam, ſive ob multitudinem hominum, ſive quia eam clauſam reperit, poſſit lucrari Indulgentias, viſitantibus talem Eccleſiam conceſſas, orando ante fores, vel in Cæmeterio ipſius? Reſp. affirmative: nam talis cenſetur moraliter Eccleſiam viſitare, & in ipſa orare; ſimulque in favorabilibus, nomine Eccleſiæ etiam Cæmeterium comprehenditur.

62. Secus dicendum de Indulgentia conceſſa viſitantibus quinque Altaria: licet enim exiſtens, atque orans in Cæmeterio, dicatur moraliter viſitare Eccleſiam: non tamen cenſetur moraliter viſitare hoc, vel illud Altare. Itaque ad viſitanda Altaria oportet ingredi ipſam Eccleſiam, atque eadem vel motu locali devote inviſere, vel ſaltem in loco ac ſitu exiſtere, unde ſeſe convertendo ad quodlibet eorum, ſicque orando, moraliter cenſeri poſſit, unumquodque ipſorum viſitaſſe; nam motus localis ad hoc ſimpliciter neceſſarius non eſt. Lugo *cit. diſp.* 27. *num.* 98. Maſtrius *loc. cit. n.* 23. & alii.

63. Quæres VII. Utrum, ſi alicui Feſto eſt annexa Indulgentia, traslato Feſto etiam transferatur ipſa Indulgentia? Ad hoc Dubium poſt recens Decretum S. Congregationis reſpondet noviſſime Noſter Felix Poteſt. in Examine Confeſſionis *part.* 1. *tom.* 4. *capit.* 7. *numer.* 3739. Quando eſt Feſtum Fori, ſeu tale, in quo populus abſtinet a ſervilibus, illudque præciſe transfertur, quoad Chorum & recitationem Officii, tunc non transferri Indulgentias; ſecus vero eſſe dicendum, ſi Feſtum illud etiam transferatur quoad forum, modo talis translatio non fiat voluntate, ſed juxta Rubricas & Ritum Eccleſiæ. Ratio deſumitur ex mente Summi Pontificis, ideo, teſte S. Pio V. in Bulla 34. ad talia Feſta Fori Indulgentiam concedentis, ut eadem ſit ad uſum, & devotionem populi. Populus autem non attendit multum ad ipſum Officium, ſed ad id, quod eſt publicum, nempe ad Feſti ſolemnitatem quoad Forum. Ex quo fit, quod translato Feſto non ſolum quoad officium, ſed etiam juxta Rubricas quoad Forum, pariter transferatur Indulgentia, non vero transferatur Indulgentia, ſi Feſtum Fori transferatur præciſe quoad officium. Reſpondeo II. Si Feſtum aliquod non eſt Feſtum Fori, ſeu

seu tale, in quo debet abstineri a servilibus, tunc locum habet Decretum Sacræ Congregationis Rit. editum 10. Junii 1690. Estque talis Tenoris: *Translato Festo, in cujus die conceditur Indulgentia, non transfertur etiam Indulgentia, nisi ex concessione speciali.* Dicitur notanter, *nisi ex Concessione speciali*, quale indultum ab Innocentio X. teste La Croix obtinuit Societas JESU circa Festum Sancti Francisci Xaverii, si incidat in Dominicam primam Adventus, ubi non solum Officium, sed pariter indulgentia transfertur in diem Lunæ proxime sequentem. Quod indultum novissime confirmavit Clemens XI. 24. Novembris 1702.

64. Quæres VIII. An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid speciale præter communes alias indulgentias, & quidnam? Respondeo, præterquam quod hæc indulgentia originem trahit ab ipso Christo Domino, adhuc sequentia habet specialia. I. Loquendo de ipsa Ecclesia Portiunculæ, seu Sanctæ Mariæ Angelorum prope Assisium, ibidem Fideles singulis diebus, si dictam Ecclesiam visitant, possunt lucrari Indulgentias Plenarias. Ita novissime, & clarissimis terminis concessit Innocentius XII. in suo Brevi *Redemptoris & Domini Nostri &c.* edito die 8. Augusti 1695. vide nostrum Patrem Felicem Potestam *part.* 1. *Exam. Confess. tom.* 4. *cap.* 8. *numer.* 3797.

Secundo. In Ecclesia Sanctæ Mariæ Angelorum prope Assisium dictæ indulgentiæ in anno sancto non suspenduntur; ex Brevi Innocentii X. 5. Julii 1650. Clementis X. 12. Novemb. 1674. & Innocentii XII. 21. Augusti 1699. vide dicenda infra. Tertio. Extendendo gratias ad alias Ecclesias totius Ordinis Seraphici per totum orbem diffusi, certum & extra ullam est controversiam, quod in dictis Ecclesiis omnibus Christi Fidelibus sint a summis Pontificibus in Festo Portiunculæ concessæ indulgentiæ plenariæ, atque hoc in perpetuum 2. Augusti a primis vesperis usque ad occasum Solis. Quarto. An Fideles frequentantes eo tempore dictas Ecclesias, toties, quoties accedunt, lucrentur indulgentias plenarias, prout est communis persuasio, teste P. Felice Potesta *loc. cit.* etiam Romæ non solum apud simplices, verum etiam apud viros doctos & Primates, exinde diem istum continuis visitationibus insumentes, magna erat suo tempore controversia, quæ ex eo crevit, quia Innocentius XI. in Brevi inferius allegando, & Romæ die 7. Martii 1678. edito statuit, semel duntaxat in die plenariam indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam lucrifieri. Cum autem Summus Pontifex in citato loco videatur loqui de Indulgentiis ordinariis; indulgentia autem Portiunculæ sit extraordinaria, utpote ortum habens a Christo Redemptore, & exinde semper a Summis Pontificibus specialibus favoribus condecorata, S. Congregatio Cardinalium Concil. Trident. Interpretum die 17. Julii 1700. sustulit hanc controversiam, ac respondit: *Servandum esse solitum*, posseque consequenter FF. Minores, uti antea, ita etiam deinceps licite populo persuadere, easdem indulgentias lucrifieri illo die toties, quoties. Quinto. Indulgentia Portiunculæ potest per modum suffragii applicari etiam Defunctis. Ita concessit Innocentius XI. in suo Brevi: *Alias Fel. record. &c.* Edito die 22. Januarii 1687. uti videndum apud P. Augustinum Matthæucium in suo officiali curiæ Regularis *vers.* indulgentia *n.* 16.

65. Quæres IX. Posito, Indulgentias Portiunculæ lucrifieri posse toties, quoties, quomodo hi termini sint intelligendi? Respondeo, meo quidem judicio esse singulis vicibus interpolandam aliquam moram: interea tamen pro consolatione Fidelium pono verba formalia P. Felicis Potestæ *loc. cit. num.* 3803. *& seqq.* ubi sic ait: *Plures tenent, esse intelligendum, ut visitationes pro eodem die sint, sive moraliter interruptæ, sive continuatæ, quia favores sunt ampliandi. Alii docent, visitationes debere esse moraliter interruptas, ut inter unam & aliam visitationem, aliquod mediet opus & interpolatio. Afferunt exemplum in humanis: si quis enim postquam Principem invisit, statim, & per plures vices absque interpolatione ad invisendum rediret, tales visitationes plus saperent risus, aut stomachi, quam prudentiæ. Si, quid sentiam, scire cupis, dico secundum modum plus sapere prudentiæ humanæ; Primum plus pietatis, ac simplicitatis. Scio tamen cum S. Job c.* 10. *Dei non esse oculos carneos, nec sicut videt homo illum videre.* Ita ille.

66. Quæres ultimo, quomodo Indulgentiæ semel concessæ iterum cessent? Resp. In primis, si tales Indulgentiæ fuerunt ad certum tempus limitatæ, vel sub certa conditione concessæ, tempore isto elapso, vel conditione deficiente, etiam cessant indul-

gen-

gentiæ. Secundo. Si indulgentiæ ſunt certo loco affixæ, eo deſtructo, pariter ceſſant. Quod, ſi talis locus v.g. Templum paulatim per partes deſtruatur, & per partes iterum reædificetur, non ceſſabunt indulgentiæ. Etenim in ſimili caſu videtur perdurare adhuc eadem moraliter Eccleſia, ob quam rationem juxta La Croix pariter non indiget nova conſecratione. Tertio. Si indulgentiæ ſint datæ ad certas res v. g. ad Roſaria, Medallias &c. iis deperditis, vel moraliter deſtructis, etiam deperditur indulgentia v.g. ſi frangatur una pars tranſverſa Crucis Terræ ſanctæ, illa indulgentia ceſſat, cum ex hac fractione moraliter deſierit forma Crucis. Et licet aliqui cum Gobat. velint defendere, ſi talis res v. g. Crux iterum redintegretur, manere indulgentias, mihi tamen cum pluribus aliis videtur non manere eaſdem, quoniam poſita ſemel fractura, jam non cenſetur amplius moraliter eodem numero Crux, etſi poſtea redintegretur, ſicuti deſtructa ſimul & ſemel Eccleſia, non cenſetur manere eadem, etſi ex prioribus a potiori materialibus reædificetur. Quarto demum ceſſant indulgentiæ per expreſſam concedentis, vel ejuſdem Succeſſoris revocationem.

QUÆSTIO VI.

Quæ Indulgentiæ per Paulum V. revocatæ, ac de novo Regularibus conceſsæ fuerint?

SUMMARIUM.

67 *Paulus V. revocavit Indulgentias Regularibus conceſſas.*
68 *Et quas generatim.*
69 *Corollaria circa non revocatas.*
70 *Indulgentiæ indubitatæ, ac per Paulum V. de novo conceſſæ Regularibus. I. II. III.*
71 *IV. V. VI.*
72 *VII.* (c) Supra 57. citatum.
73 *VIII. IX. X.*
74 *XI. XII. XIII.*

67. ADvertendum, quod Paulus V. per ſpecialem Bullam, quæ incipit, *Romanus Pontifex*, *die* 23. *Maii* 1606. editam (eſtque in Bullario Romano, tom. 3. ac inter ejus Conſtitutiones ordine 21.) ob varia dubia, incertitudinem & confuſionem earum, *omnes & ſingulas Indulgentias quibuſcumque Ordinibus, & Inſtitutis Regularibus hujuſmodi, etiam mendicantibus, & quibuslibet perſonis Regularibus conceſſas, perpetuo revocaverit*; atque ipſarum loco novas conceſserit. Quia vero nonnulli poſtmodum audebant aſserere, priores Indulgentias eſſe denuo renovatas, Alexander VII. ad iſtum errorem ſubmovendum, inter alias Propoſitiones etiam ſequentem, ordine 37. damnavit: *Indulgentiæ conceſſæ Regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie ſunt revalidatæ.* His præſuppoſitis, ſit

68. CONCL. I. Generatim loquendo, per Bullam Pauli V. revocatæ ſunt illæ ſolæ Indulgentiæ, quæ directæ ac principaliter conceſsæ fuerunt ipſis Religioſis, ac Monialibus. Ita Gobat. *loc. cit. numer.* 546. Bonagratia Habſenſis *in Summula Quæſtionum Regularium verſ. Indulgentia numer.* 221. & alii. Siquidem Paulus V. ibidem aſserit, a ſe revocari *Indulgentias quibuſcumque Ordinibus, & Inſtitutis, & perſonis Regularibus conceſſas*: quæ verba, cum ſint correctiva Jurium antiquorum, ſunt ſtricte intelligenda, videlicet de illis ſolis, quæ ipſis Ordinibus, & perſonis Regularibus conceſsæ fuerunt: ut v.g. quoties FF. Minores celebrant, vel communicant, Indulgentiam plenariam conſequantur, ſi id fecerint in die Dominico, aut Feſtis Domini, vel B. MARIÆ Virginis, aut quoties Religioſi dicerent Pſalmum *Miſerere*, & hujuſmodi.

69. Colligitur proinde, quod per dictam Bullam non ſint revocatæ Indulgentiæ, quæ promiſcue concedebantur Religioſis & Sæcularibus. Neque illæ, quæ conceſſæ ſunt univerſis Chriſti Fidelibus, viſitantibus in certis Feſtivitatibus Eccleſias Regularium; cum hi non debeant eſse deterioris conditionis, quam alii Fideles. Neque eæ, quæ conceſsæ fuerunt Sæcularibus, utputa parentibus, cognatis, intuitu Religioſorum; aut ipſis Religioſis pro Animabus Purgatorii, ac hujuſmodi: nam tales non fuerunt directe conceſſæ ipſis Regularibus.

70. CONCL. II. Indulgentiæ indubitatæ, ac per Paulum V. de novo conceſsæ omnibus perſonis Regularibus quorumvis Ordinum, ſunt ſequentes. I. Habitum Regularem a legitimis Superioribus cauſa profitendi in eo ſuſcipientibus, & vere pœnitentibus, confeſſis, ac Sacra Communione refectis, Indulgentia plenaria. II. Profeſſionem (ut ſupra) emittentibus,

Indulgentia Plenaria. III. Cuilibet Religioſo intra Clauſtra ſui Monaſterii viventi, qui in Feſto principali ſui Ordinis confeſſus, & Sacra Communione refectus fuerit, aut Miſſam celebrans pro Chriſtianorum Principum concordia, hæreſum extirpatione, Romani Pontificis ſalute, ac Sanctæ Matris Eccleſiæ exaltatione, pias ad DEUM preces effuderit, Indulgentia Plenaria.

71. IV. In cujuslibet vero mortis articulo, ſi pariter vere pœnitens & confeſſus, & Sacra Communione refectus, vel ſi id facere nequiverit, ſaltem contritus, nomen JESU ore, ſi potuerit, ſin autem, corde devote invocaverit, Indulgentia Plenaria. V. Qui primam Miſſam canonice promotus, & confeſſus celebrabit, vel confeſſus & communicatus eidem Miſſæ interfuerit, aut ipſo die Miſſam ſimiliter celebrabit, Indulgentia Plenaria. VI. Spiritualia Exercitia per decem dies facientibus, Indulgentia Plenaria. Ubi tamen ſciendum, quod noviſſime Alexander VII. in Bulla, *Cum ſicut* (& habetur *tom. 5. Bullarii Romani, Conſtit. 68. dicti Pont.*) hujuſmodi Indulgentias Plenarias conceſſerit FF. Minoribus, qui per octiduum vacaverint Exercitiis ſpiritualibus.

72. VII. Religioſi intra Clauſtra viventes, qui ſuam Eccleſiam devote viſitaverint, & ut præfertur, oraverint, conſequuntur eaſdem Indulgentias, quas viſitantes Eccleſias Urbis, & extra eam diebus Stationum conſequuntur, in omnibus diebus perinde ac ſi ipſas Urbis Eccleſias perſonaliter viſitarent. Circa hoc autem notandum eſt Decretum Sacræ Congregationis (c) quæ *Indulgentias Stationum Urbis, quæ a Romanis Pontificibus ſingulari quodam beneficio vel communicata ſunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis; Ordinibus, aut perſonis, diebus tantum Stationum in Miſſali Romano deſcriptis ſuffragari poſſe declarat.* Ita Decretum.

73. Omnibus Religioſis intra Clauſtra viventibus, qui quinquies Orationem Dominicam & Salutationem Angelicam ante Altare eorum Eccleſiæ dixerint, in quolibet die quinque annos, & totidem Quadragenas. IX. Eaſdem Indulgentias lucrantur exiſtentes extra Clauſtra de licentia ſuorum Superiorum tanquam Prædicatores & Lectores, ſi dictas preces ante quodlibet Altare dixerint. X. Religioſi, qui per menſem integrum ſingulis diebus ſpatio mediæ horæ orationem mentalem fecerint, ac confeſſi, & Sacra Communione ultima Dominica menſis refecti fuerint, lucrantur ſexaginta annos, & totidem Quadragenas.

74. XI. Qui vero contrito corde & pœnitentes eorum culpas & peccata, ac imperfectiones in Capitulis culparum accuſabunt, & ſpiritualiter communicabunt, & exercitium virtutum facient, tres annos, & totidem Quadragenas. XII. Miſſiones ad Terras Infidelium acceptantibus, &c. Indulgentia Plenaria. XIII. Orationibus quadraginta Horarum per Superiores Ordinum indictis in Viſitationibus Generalibus, qui ſpatio duarum horarum interfuerint, &c. Indulgentia Plenaria. Patent hæc omnia ex citata Bulla Pauli V. unde deſumpta ſunt.

QUÆSTIO VII.

Quæ Indulgentiæ ab Innocentio XI. declaratæ ſint apocryphæ?

SUMMARIUM.

75 *De Indulgentiis ab Innocent. XI. declaratis tanquam apocryphis.*

75. DElatæ ſæpius fuere ad Sacram Congregationem Indulgentiis, ſacriſque Reliquiis præpoſitam, Indulgentiæ quædam confictæ, & omnino falſæ, quæ per diverſas Orbis Chriſtiani partes circumferuntur; Aliæ vero examinandæ, quæ adhibito ſtudio inventæ ſunt, vel Apocryphæ, vel a Romanis Pontificibus revocatæ, vel nullæ, quod datum eis tempus præteriiſſet: quarum quidem plurimæ, cum non facilem cognitionem habeant Chriſti fideles, harum rerum minus peritos fallunt, qui ſpe Indulgentiæ, remiſſioniſque peccatorum ſuorum conſequendæ fruſtrantur. Quam ob rem eadem Sacra Congregatio vehementer cupiens huic malo magis in dies ſerpenti occurrere, animarum profectui, & Indulgentiarum dignitati conſulere, plures illarum ſingulari diligentia colligi, & in indicem referri curavit.

Tales imprimis ſunt illæ, uti aſſerunt, conceſſæ a Joanne II. & Sixto IV. recitantibus orationem Charitatis JESU Chriſti Domini noſtri: Precor te piiſſime Domine &c. ab Urbano II. Eccleſiæ S. MARIÆ:

ut

ut vulgo dici ſolet, Compagnolæ, & Sanctæ Victoriæ, ab Eugenio III. Revelationi de Plaga in humero JESU Chriſti, facta S. Bernardo, ab Innocentio III. Archi-Confraternitati, & Ordini Redemptionis, a Bonifacio IX. viſitantibus Capellam Sancti Nicolai de Tolentino in ejus die Feſto, a Joanne XXII. oſculantibus menſuram plantæ pedis B. Mariæ Virginis, ab Alexandro VI. Immagini B. Mariæ, vulgo dictæ, Laghetti, a Leone X. geſtantibus funiculum S. Franciſci, primum in urbe impreſſæ, & deinde Mediolani Anno *1665.* (ſuas tamen habent, & veras Confratres Archi-Confraternitatis Cordigerorum Sancti Franciſci) recitantibus ſalutationem Angelicam ad pulſum horologii, & Imagini Conceptionis Mariæ Virginis Immaculatæ in circulo depictæ, cujus pedibus Luna ſubjecta eſt, a Pio IV. vel Pio V. Principi Senarum, a Clemente VIII. dicentibus orationem: O Magnum Myſterium &c. & Eccleſiæ Sanctæ Mariæ, quam vocant Montis Serrati, Avenione impreſſæ, tum aliæ pro animabus Chriſti Fidelium defunctorum, impreſſæ Madriti 20. Julii 1606. a Paulo V. cantantibus Hymnum: Te Matrem Dei Laudamus, Te Mariam Virginem confitemur, &c. vel ſi die Sabbati intererint, dum idem canitur, & Coronis, Roſariis, Imaginibus, & Numiſmatibus, quæ Medallias appellant, ab eo benedictis, Federico Cardinali Borromæo ſupplicante Anno 1611. dum Eccleſia Romæ in honorem Sancti Caroli ædificaretur, & ab eodem Paulo, & Gregorio XV. dicentibus: Sia lodato il Santiſſimo Sagramento, Laus Sanctiſſimo Sacramento, ab Urbano VIII. in honorem ejuſdem Sacramenti precibus Cardinalis Magalotti, & Sacerdotibus, celebrata Miſſa dicentibus: Ave Filia Dei Patris, Ave Mater Dei Filii &c. a Clemente X. recitantibus mane, meridie, ac Veſpere conſuetam Antiphonam: Angelus Domini &c. & in fine: Deo gratias, & Mariæ. Ac demum aliæ a nonnullis Romanis Pontificibus tributæ, ut ajunt, Coronæ Myſteriorum Paſſionis Domini noſtri JESU Criſti, prece Magni Ducis Etruriæ.

Talis indulgentia Sodalitatis S. Nicolai, qua repetita quinquies Oratione Dominica, & Salutatione Angelica, unam liberari animam quolibet die a purgatorii pœnis affirmant. Tales aliæ Veneſii Confraternitatis Sanctorum Sebaſtiani, & Rochi, & Romæ Societatis S. Bernardi ad Columnam Trajani. Tales demum aliæ Cruce ſignatorum S. Euſtorgii Mediolani, Arimini, & Bononiæ.

Ejus generis ſunt & illæ conceſſæ, ut ajunt, Capellæ Roſarii in Eccleſia S. Antonii de Rovigo, ſeu Rodigii, vel Eccleſiæ Sanctiſſimæ Trinitatis Bergomi, aut S. Petri Montis Todoni die Feſto Inventionis Sanctiſſimæ Crucis, vel geſtantibus funiculum S. Franciſci de Paula, vel celebrantibus Miſſas S. Auguſtini, aut alias quinque in honorem quinque Feſtivitatum B. V. vel recitantibus Officium S. Franciſcæ Romanæ, aut Antiph. o Paſſio magna &c. in memoriam Paſſionis JESU, aut Roſarium S. Annę (quod Congregatio Sacr. Rituum non probat) aut orationem, quæ impreſſa cum Imagine Sanctæ Annæ circumferri ſolet: Ave gratia plena &c. (quæ oratio prohibetur) aut Officium Conceptionis B. V. Immaculatæ, quod aſſerunt a Paulo V. probatum fuiſſe, aut Orationem: Deus, qui nobis in Sancta Syndone &c. (excipitur Indulgentia centum dierum Anno 1671. conceſſa precibus Ducis Sabaudiæ ad annos 25. cunctis in illius ditione degentibus) aut aliam: Ave filia Dei &c. poſt Communionem recitandam, vel aliquo conſpicuo ſigno venerantibus Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramenti nomen. Indulgentiæ rurſus octoginta millium annorum veteri de tabula exſcriptæ, quam in Baſilica Lateranenſi aſſervari affirmant, pro dicentibus Orationem illam vere piam: Deus, qui pro redemptione mundi, &c. Tum quæ impreſſæ fuerint Papiæ Anno 1670. ſub hoc titulo, Sommario dell' Indulgenze conceſſe dalla Santità di Noſtro Signor Papa Leone Decimo all' Immagine della Concezione della Glorioſa Vergine Maria, vel Piſauri ſub nomine Beatæ Joannæ Anno 1608. evulgatæ, vel Barlettę, ſeu Baruli a recitantibus quaſdam non ſane malas Orationes lucrandæ, vel Parmæ a viſitantibus per Quadrageſimæ dies Eccleſias Tertii Ordinis Sancti Franciſci, vel Piſtorii, & Vaſtallæ a recitantibus orationem: Ave Sanctiſſima Maria Mater Dei, Regina Cœli, &c. & aliæ in peculiari impreſſo libro deſcriptæ, quibus frui dicunt devotos Seraphicos, & Benefactores.

His annumerandæ ſunt quæ crucibus Caravacenſibus tributæ dicuntur, vel Coro-

næ, sive stellario Conceptionis Virginis Immaculatæ, quod ex duodecim globulis precariis constat, vel granis, crucibus, & Coronis Aloysiæ ab Ascensione Hispanię Monialis Ordinis Sanctæ Claræ, vel mensuræ Altitudinis JESU Christi Domini nostri, vel Imagini, aut mensuræ vulneris lateri ejus inflicti, vel orationi, ut ajunt, in sepulchro Domini nostri repertæ, & Indulgentiæ, ut ajunt, innixæ revelationi factæ Sanctis Brigittæ, Mechtildi, & Elisabeth, vel Beatæ Joannæ de Cruce, & concessæ, ut asserunt, granis, quæ aliquod ex tribus granis tetigerint extantibus penes Romanum Pontificem, Hispaniarum Regem, & Ministrum Generalem Fratrum Minorum observantiæ S. Francisci.

Omnes vero, & singulas jam dictas Indulgentias Sacr. Congregatio partim esse confictas, & plene falsas declarat, partim Apocryphas, vel ex alio capite nullas, quæ nemini suffragari possunt, easque in futurum nullo in loco ut veras publicari, & ucrandas Christi fidelibus proponi vetat: oliaque, & libros, ubi sic proponuntur, eu asseruntur, omnino præcipit aboleri, nisi prædictæ Indulgentiæ fuerint diligenter expunctæ; nec ideo tamen vult, alias, quas hoc Decretum non continet, pro veris, & legitimis taciteque probatis haberi.

Ac demum omnes Indulgentias concessas ante Decretum Clementis VIII. latum die 9. Januarii 1597. Coronis, Rosariis, seu Calculis, Crucibus & Imaginibus sacris, vel ante Breve Pauli V. quod incipit: Romanus Pontifex &c. editum 23. Maii, Anno 1606. personis Regularibus quarumcunque Religionum & Ordinum, etiam Mendicantium, vel ante Constitutionem 115. Clementis VIII. cujus initium: quæcunque &c. & 68. Pauli V. incipientem: Quæ salubriter &c. habitas per aggregationem, vel aliam communicationem ab Archi-Confraternitate ulla, Ordine, Congregatione, Societate etiam JESU, Capitulo, vel cœtu quocunque, vel ab eorum Officialibus, Superioribus, aliisque personis, vel persona, etiamsi earum, vel ejus mentio specialis, & individua facienda esset, nisi fuerint deinde Romani Pontificis Authoritate innovatæ, aut confirmatæ, nullius etiam roboris & momenti pariter declarat.

Porro Summaria Indulgentiarum pro Congregationibus Doctrinę Christianę, confraternitatibus Sanctissimæ Trinitatis, & Redemptionis captivorum, nominis Dei, Rosarii, B. Mariæ de Mercede, & Redemptionis captivorum, Beatæ Mariæ de Monte Carmelo, Cincturæ Sancti Augustini, & Sanctæ Monicæ, nisi ab eadem Congregatione recognita, non permittuntur.

Indulgentias vero stationum urbis, quæ a Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, ordinibus, aut personis, diebus tantum stationum in Missali Romano descriptis, suffragari posse declarat: semel autem duntaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.

De quibus relatione facta per Secretarium ad Sanctissimum, cuncta sanctitas sua probavit, & inviolate servari jussit. Datum Romæ, die 7. Martii, 1678.

Aloysius Cardinal. Homodæus.

Loco † Sigilli.

Michael Angelus Riccius Secret.

QUÆSTIO VIII.

Quænam Indulgentiæ post novam reformationem soleant de facto ordinarie concedi Romæ Ecclesiis, vel Altaribus, & quomodo practice petantur? Ubi etiam de notabilioribus quibusdam Clausulis, quæ nonnullis Brevibus apponi solent.

SUMMARIUM.

76 *De Indulgentiis, quæ de facto solent ordinarie ad instantiam concedi Ecclesiis. Item quæ Altaribus privilegiatis?*

77 78 *Quomodo intelligenda sit Clausula*: Dummodo alia similis &c.

79 *De clausula*: Dummodo septem Missæ &c.

80 *An non detur Altare privilegiatum cum minori numero Missarum?*

81 *Quo tempore incipiat Concessio Altaris privilegiati, aut alterius Indulgentiæ?*

82 *Quomodo practice petenda pro Ecclesia aliqua Indulgentia?*

83 *Qualiter petenda pro Altari privilegiato quoad omnes Defunctos?*

84 *Quomodo pro Confraternitate?*

85 *Quomodo pro Altari privilegiato alicujus Confraternitatis.*

86 *An*

86 *An pro expeditione Brevium indulgentiarum aliquid debeat expendi?*

76. ETſi Summi Pontifices alii ſoleant Conceſſiones indulgentiarum ampliare, alii vero, ne ipſa multitudo contemptum, vel negligentiam pariat, reſtringere, ſicque ob variationem circumſtantiarum nequeat adduci uniformis quoad conceſſionem indulgentiarum pro perpetuis temporibus obſervantia; juvat tamen pro aliqua ſaltem directione in medium afferre, qualiter ſoleat poſt novam indulgentiarum reformationem ordinarie (& niſi ſummus Pontifex alicui ſpecialem faciat gratiam) modernus ſanctiſſimus Clemens XI. feliciter regnans concedere Indulgentias, prout hanc ipſam informationem Romæ noviſſime accepimus a noſtro Procuratore Generali Curiæ Romanæ.

FORMULA NOVA.

Qualiter de facto concedantur Indulgentiæ pro Eccleſiis, aut Altaribus privilegiatis, ſi Romæ petantur.

§. I.

77. *INdulgentia quadraginta horarum in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis, Parochialibus, Conventuum Regularium, virorum tantum, & Confraternitatum, ſemel tantum in anno, & ad ſeptennium: in Italia continuatarum, ultra montes interpolatarum noctis tempore. In aliis Eccleſiis, ut ſupra non qualificatis, ac ſignanter in Eccleſiis Monialium, & Conſervatoriorum non concedantur.*

Nota 1. Quod per Conſervatoria fœminarum intelligantur certa Loca a fœminis electa, ut ibidem Deo ſerviant &c.

Nota 2. Non eſſe mirandum, quod hic, & alibi excludantur Eccleſiæ Monialium, quoniam ipſis præter Indulgentias ſui Ordinis conceduntur ſpeciales inferius. Quinimo in Bavaria vidi etiam in nonnullis Monaſteriis Monialium inſtitui comprecationem quadraginta horarum; ubi tamen, ut deſuper Romæ impetrent Indulgentias per gratiam extraordinariam, indigent Patrono ſpeciali.

§. II.

INdulgentia Novena Nativitatis Domini Noſtri JESU Chriſti concedatur pro Eccleſiis ut ſupra qualificatis, tantummodo per Septennium.

Indulgentia Feriarum ſextarum Menſis Martii, vel Quadrageſima pro Eccleſiis, ut ſupra qualificatis, tantummodo ad Septennium.

Indulgentia plenaria ad Septennium in Eccleſiis ſæcularibus, cum ſuis ſolitis reſtrictivis pro titulari, vel in uno anni die feſtivo alicujus Sancti, in Martyrologio Romano deſcriptis, vel una Dominica in anno, vel pro Dedicatione earundem Eccleſiarum.

§. III.

In Eccleſiis Regularibus Virorum, & Monialium.

PRo Eccleſiis Regularium (quæ nimirum alias jam habent Indulgentias Ordinis) *conceditur plenaria ad Septennium ſine reſtrictivo: pro titulari tantum.* Nec hoc mirum, cum dictæ Eccleſiæ pluribus aliis Indulgentiis Ordinis decoratæ ſint, uti noſtræ in Feſtis S. Catharinæ Bonon. S. Paſchalis, S. Bernardini, S. Antonii de Padua, S. Bonaventuræ, S. Claræ, S. Ludovici Epiſcopi, S. P. Franciſci, S. Petri de Alcantara, S. Jo: de Capiſtrano, & S. Didaci &c.

Indulgentia plenaria ad Septennium in Eccleſiis Regularium, ſub titulo B. Mariæ Virginis pro una ex Feſtivitatibus ejuſdem B. Mariæ Virginis cum Clauſula: dummodo, præter ea, quæ ſunt Ordinis &c.

§. IV.

In omnibus Eccleſiis, exceptis Monialium, & Conſervatoriorum.

INdulgentia ſeptem Altarium duodecim vicibus in anno, ad Septennium.

Litaniæ B. M. V. ſemel in hebdomada ad Septennium.

§. V.

In omnibus Metropolitanis, & Cathedralibus.

DUæ plenariæ in anno cum ſolitis reſtrictivis ad Septennium.

§. VI.

Pro Monialibus intra clauſtra.

PRater Indulgentias Ordinis &c.
Indulgentiæ plenariæ in quatuor anni Feſtis, per Moniales eligendis, & ab Ordinario approbandis, ad ſeptennium.
Lytaniæ B. M. V. ſemel in hebdomada ad ſeptennium.
Septem Altaria duodecim vicibus in anno ad inſtar ſeptem Altarium Baſilicæ S. Petri de Urbe ad ſeptennium.
Septem Eccleſiæ de Urbe ter in anno ad ſeptennium.
Scala ſancta ad inſtar &c. ad ſeptennium.
Novenæ Nativitatis Domini Noſtri Jeſu Chriſti, ad ſeptennium.
Indulgentia plenaria in articulo mortis pro Monialibus nunc viventibus.

§. VII.

Extra Clauſtra.

PRo titulari tantum.
Et in Eccleſiis ſub titulo B. M. V. pro una ex ſeptem Feſtivitatibus ejuſdem B. M. V. cum Clauſula: Dummodo prater ea, quæ ſunt Ordinis &c.

Taceo hic, quod Eccleſiæ Monialium ſæpius ex ſpeciali gratia ſoleant incorporari Lateranenſi, vel alteri Eccleſiæ, ex qua pariter pro ſe, quin etiam ſæpe pro aliis præſertim conſanguineis acquirere poſſunt magnas indulgentias.

§. VIII.

Pro Hoſpitali.

INdulgentia plenaria in articulo mortis pro morientibus in Hoſpitali, ad ſeptennium.

§. IX.

Pro Miſſionibus.

INdulgentia plenaria ad inſtantiam Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum. Ad ſeptennium.

§. X.

In Regno Poloniæ.

UNa plenaria, & alia ſeptem annorum, ac totidem Quadragenarum cum ſolitis reſtrictivis in Parochialibus & Collegiatis Eccleſiis, ad Decennium.

§. XI.

Altaria privilegiata in genere.

IN omnibus Eccleſiis conceditur Altare privilegiatum (exceptis tamen Monialium, niſi ſint Parochiæ) ſemel in hebdomade cum octava mortuorum, ſeu Commemorationis omnium Fidelium, & cum numero ſeptem Miſſarum. Bis autem in hebdomade cum numero quatuordecim Miſſarum, ad ſeptennium.

Nota denuo, quod, etſi Moniales hic excludantur, nihilominus in ſequenti numero earum Eccleſiæ ſaltem quoad ſe, & conſanguineos Altari privilegiato condecorentur. Itaque.

§. XII.

Pro Monialibus.

ALtare privilegiatum ſemel in hebdomade ſine numero Miſſarum pro anima cujuſcumque Monialis, earumque Conſanguineorum, & affinium primi, ac ſecundi gradus, nec non Monaſterii Benefactorum. Ad ſeptennium.

Ex quo patet, quod Privilegium Monialium ex parte ſit majus præcedenti, cum non reſtringatur ad numerum Miſſarum: partim vero minus: quia limitatur ad certas perſonas, ut ad Moniales, & certos Conſanguineos, & Benefactores tantum.

Quod ſi Monialium Eccleſiæ ſint ſimul Parochiæ, conceditur Altare privilegiatum, etiam pro anima cujuſcumque Chriſti Fidelis ſemel in hebdomade, cum numero ſeptem Miſſarum, Ad ſeptennium.

§. XIII.

Pro qualibet Confraternitate.

ALtare privilegiatum ſemel in hebdomade ſine numero Miſſarum: aſt tantum pro ani-

animabus Confratrum & ſororum. Ad Septennium.

Ex quo patet, quod ſi in aliqua Eccleſia Parochiali, vel alia ſint tantum duo, ad ſummum tres Sacerdotes, & nequeant ob defectum numeri Miſſarum obtinere Romæ Altare privilegiatum abſolutum pro omnibus Chriſti Fidelibus, conſultum ſit, ut ibi inſtituant Confraternitatem, vel incorporentur alicui Archi-Confraternitati, ex quo ſaltem obtinere poterunt Altare privilegiatum pro fratribus & ſororibus abſque eo, quod requiratur aliquis certus numerus Miſſarum.

§. XIV.

Pro Hoſpitali.

Altare privilegiatum pro morientibus in Hoſpitali ſine numero Miſſarum. Ad ſeptennium.

§. XV.

In Polonia.

Altaria privilegiata ſemel in hebdomade cum numero trium Miſſarum, & bis in hebdomade cum numero trium Miſſarum. Ad decennium.

Quæres I. Quomodo in Brevibus Indulgentiarum intelligenda ſit illa clauſula: *Dummodo in Eccleſia alia ſimilis Indulgentia conceſſa non ſit, quæ adhuc duret.* Vel etiam altera: *volumus autem, ut ſi alia Indulgentia in dicta Eccleſia perpetuo, vel ad tempus nondum elapſum duratura, conceſſa ſit, præſentes ſint nulla.* Reſpondeo, tam noſtrum Franciſcum Diaz in Directorio trium Ordinum fol. 315. quam Claudium La Croix S. J. *lib. 6. Theologia Moral. part. 2. n. 1379.* aſſerre Decretum Innocent. XI. declarantis hanc clauſulam, ut ſequitur.

Cum a S. Congregatione Indulgentiis, ſacriſque Reliquiis Præpoſita Cameracenſis Archi Epiſcopus quæſiviſſet, quæ vis & ſententia clauſulæ (quæ hodie Brevibus Indulgentiarum apponi ſolet.) Volumus autem, ut ſi alias Chriſti Fidelibus dictam Eccleſiam qualibet anni die viſitantibus, alia Indulgentia perpetua, vel ad tempus nondum elapſum duratura, conceſſa fuerit, præſentes litteræ nullæ ſint. *S. Congregatio, re diligentius, examinata, Clauſulam ſic explicandam cenſuit, ſi videbitur Sanctiſſimo Domino Noſtro. Ea minime contineri Altaria privilegiata pro Defunctis, neque Indulgentias, aut certo perſonarum genere conceſſas, ut Confraternitati, Regularibus, & Capitulo, aut certum pium opus in ipſa Eccleſia peragentibus, ut Lytanias, aliaſve hujuſmodi preces recitantibus, ac iis, qui Chriſtiana doctrina erudiuntur, vel alios erudiunt, & qui Sanctiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti expoſitioni cum oratione quadraginta horarum interſunt, neque ſtationum Urbis & ſeptem Altarium Indulgentias inſtar ſeptem Altarium Baſilicæ Vaticanæ conceſſas, neque demum, quæ pro unica vice conceduntur. Cæterum, ſi alia Indulgentia ſive plenaria, ſive non plenaria, in perpetuum, vel ad tempus tum ab eodem, tum ab alio Romano Pontifice, generatim Chriſti Fidelibus, Eccleſiam vel aliquod ejus Altare ſeu Capellam viſitantibus eodem anni die vel diverſo conceſſa fuerit, de qua non fiat in litteris Apoſtolicis mentio, has litteras, ob adjectam Clauſulam eſſe prorſus irritas, ac nullas.* Datum die 23. Junii 1679. *De his autem facta relatione ad Sanctiſſimum Dominum Noſtrum die 19. Martii 1677. ſententiam Congregationis approbavit: Affixum & publicatum &c.*

79. Quæres II. Quomodo circa Altaria privilegiata intelligenda ſit illa clauſula: *Dummodo in ea ſeptem Miſſa quotidie celebrentur?* Reſpondet ex P. Gobat Matthæucius in ſuo officiali Curiæ Regularis, *V. Indulgent. n. 28.* ſenſum eſſe, dummodo *ſoleant celebrari;* adeo ut conditio non deficiat, ſi aliquando caſu & fortuito contingat non tot celebrari, præſertim quia dictio *quotidie* non videtur ſumi grammaticaliter, ſed moraliter. Ex quo etiam Gobat apud citatum Authorem putat propterea Indulgentiam non corruere, ſi quandoque aliqua juſta cauſa vel neceſſitate, aut infirmitate, vel ob hoſtium incurſum uno die, vel etiam menſe non celebrentur ſeptem Miſſæ, dummodo tamen alias regulariter ſic ſoleant celebrari.

80. Quæres III. An pro impetrando Altari privilegiato non poſſit obtineri reſtrictior numerus Miſſarum? Reſp. Præter Altaria Confraternitatum (de quibus jam antea) etiam quoad alia poſſe obtineri Privilegium, ſi ſupplicetur, ſaltem cum minori numero, nimirum quinque Miſſarum; quinimo, quotieſcunque aliqua ſpecialis adeſſet circumſtantia, v. g. ſi Eccleſia ſit undequaque ab Hæreticis circumdata, vel ſi ob vicinarum aliarum Eccleſiarum carentiam tot eſſent onera Miſſarum, ut piis Fidelium deſideriis & intentioni alias ſatisfieri nequi-

nequiret &c. restringeretur numerus etiam ad quatuor Missas. Ita modernus stylus Curiæ.

81. Quæres IV. Quando in Bulla Concessionis habetur dari gratiam ad Septennium, v.g. quo tempore hoc Septennium incipiat? Respondeo, valde multos Authores antecedenter defendisse hoc septennium incipere non a die gratiæ Romæ concessæ, sed a die publicationis, & approbationis ab Episcopo, cum Papa videatur velle concedere Septennium utile, quod utile utique non incipit ante approbationem & publicationem Episcopi. Hoc tamen non obstante hodie observandum est Decretum Sac. Congregationis Indulgentiarum novissime editum sequentis tenoris:

Discusso dubio in Sac. Congreg. Indulgentiis & sacris Reliquiis præposita: An attentis verbis, quæ in Brevibus Indulgentiarum apponi solent, præsentibus ad Septennium tantum valituris, Septennii initium a die publicationis Brevis desumendum sit. Eadem S. Congregatio die 18. *Maii* 1711. *declaravit, non a die publicationis, sed a die datæ Brevis Septennii tempus incipere. Et facta relatione SS. Domino Nostro per me infra scriptum Secretarium die* 20. *ejusdem Mensis, Sanctitas Sua Congregationis sententiam approbavit.*

I. M. Card. Gabriellius Præf.

Raphael Cosmas de Hieronymis Secretarius.

Romæ. Typis Cameræ Apostolicæ 1711.

82. Quæritur V. Quomodo practice petatur Indulgentia pro Ecclesia aliqua? Respondeo loquendo de Ecclesia debere I. exprimi patrocinium, seu titulum Ecclesiæ. II. Num ea sit sæcularium, vel Regularium & qualium. III. Diœcesis, ac Locus, in quo illa Ecclesia existit. IV. Demum dies, pro quo Indulgentiæ desiderantur, v.g. taliter instruendo supplicam:

Humillime petitur Indulgentia Plenaria ad Septennium pro Ecclesia Parochiali (si sit Regularis, declarat etiam Ordinem) *Divi Petri* (suppositio nimirum, quod hic sit dies Patrocinii) *Civitatis N. Diœcesis N. ac pro ipso festo SS. Apostolorum Petri, & Pauli.* Si alium dem eligas pro Indulgentiis, eundem specifica conformiter instructioni superius datæ.

83. Quæres VI. Qualiter practice petendum sit pro omnibus Christi Fidelibus Altare privilegiatum? Respondeo: Modus petendi Altare privilegiatum est ferme idem cum præcedenti, v. g. loquendo de priori Ecclesia Parochiali suppositio, quod in aliquo ejusdem Altari petatur Privilegium, Supplica sic instrui potest:

Petitur humillime Altare privilegiatum ad Septennium pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. atque in ea sito Altari summo (si aliud eligatur, specificetur) *pro qualibet Fer. VI.* vel *pro Feria una septimanæ ab Ordinario Loci specificanda.* Quod, si desideraret restrictionem numeri Missarum, deberet pariter id exprimi.

84. Quæres VII. Quomodo, si in aliqua Ecclesia desideretur Confraternitas de novo erigenda, similis erectio practice petenda sit una cum Indulgentiis? Ante resolutionem nota: Quod aliud sit petere erectionem Confraternitatis; & aliud aggregari alicui Archi-Confraternitati. Aggregare enim competit Archi-Confraternitatibus; non autem Confraternitatibus; & hinc, si petitur institutio Confraternitatis in aliqua Ecclesia, debet supplicari in Curia Romana; quod si autem petatur Ecclesia aliqua aggregari alicui Archi-Confraternitati, v. g. sacrii Rosarii, vel Chordæ S.P. Francisci &c. talem aggregationem ex specialibus Privilegiis, & cum conditionibus in Bulla Clementis VIII. *Quæcumque a Sede* sub die 24. Dec. 1604. editam præscriptis etiam possunt concedere Generales Ordinum. Hoc notato.

Resp. Quando petitur primo erigi aliqua Confraternitas in certa Ecclesia (ponamus adhuc in Exemplo Ecclesiam Parochialem S. Petri) tunc supplicatio Romam dirigenda taliter instrui potest.

Petitur humillime Breve pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. & in ea erigenda Confraternitate N. (hic nominatur, qualis sit Confraternitas) *Festum Principale rogatur determinari N.* Hic specificetur quale Festum Principale hujus Confraternitatis petatur: etenim advertendum, quod in Brevi simili, quale solet non tantum ad septennium extendi, sed ad stylo Curiæ esse perpetuum, in Festo Principali concedatur Indulgentia plenaria, uti pariter pro die ingressus, & in articulo mortis; pro quatuor autem Festis minus Principalibus plerumque ab Ordinario determinandis Indulgentiæ septem annorum dantur.

85. Quæres VIII. Qualiter practice petatur

tur Altare privilegiatum pro Confratribus, sororibus alicujus Confraternitatis? Ante Respons. Nota ex dictis, quod tale privilegiatum Altare detur, absque eo, quod certus numerus Missarum requiratur; & hinc (inquit La Croix *lib.* 4. *Theol. Moral. part.* 3. *num.* 931.) sufficeret etsi hebdomadatim unica tantum Missa dicatur, dummodo celebretur illa die, qua determinatur Privilegium. H. N.

Respondeo; Altare Privilegiatum *pro Confratribus, & sororibus* eodem ferme modo petitur, ac *pro omnibus fidelibus Defunctis*, excepto, quod in petitione hujus Brevis exprimi quoque debeat Titulus Confraternitatis, v. g. taliter.

Petitur humillime Altare privilegiatum pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. & in eo sito Altari Confraternitatis N. pro feria N. (hic specificetur dies, vel si determinatus non petatur, ponatur sic) pro una Feria cujusvis septimanæ ad arbitrium Confratrum eligenda de consensu Ordinarii.

86. Quæres ultimo. An pro Brevibus Indulgentiarum supra memoratis debeat expendi certa taxa pecuniaria? Resp. si excipias institutionem Confraternitatis de novo in aliqua Ecclesia, omnia reliqua expediuntur gratis pro Deo & scriptura, excepto, quod agenti præter honorarium (si aliquod gratis vis offerre, ad quod tamen non obligaris, & attende, ne in hoc ignarus styli Curiæ ab aliquo decipiaris) Ratione Agentiæ &c. uti vocant, absque memoriali viginti Bajoci; cum memoriali autem quinquaginta Bajoci dentur, qui quinquaginta Bajoci nostra moneta conficiunt circiter unum florenum. Vide de hoc la Croix *loc. c.* Dixi notanter: *Si excipias institutionem Confraternitatis &c.* Nam quoad hanc est certa Taxa novem circiter florenorum.

QUÆSTIO IX.

De Jubilæo, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

87 *Annus Jubilæus in Lege veteri, quis, & unde sic dictus?*
88 *Annus Jubilæus in Ecclesia Catholica, quando celebretur.*
Vocatur etiam Annus Sanctus.
89 *In Anno Sancto suspenduntur aliæ Indulgentiæ.*
90 *Jubilæum Anni Sancti extendi solet ad Diœceses id solicitantes.*
91 *Indulgentia in forma Jubilæi, extra Annum S. qua ratione concedatur?*
92 *Jubilæum, quid?*
93 *Quæ facultates in Jubilæo concedantur?*
94 *Jura tempore Jubilæi præscribi solita, quæ?*
95 *In Anno Sancto non suspenduntur Indulgentiæ Altarium Privilegiatorum.*
96 *An tunc suspendantur Indulgentiæ pro mortis articulo?*
97 *Non suspenditur Indulgentia Ecclesiæ Portiunculæ concessa.*
98 *An suspendantur Indulgentiæ partiales?*
99 *Præsertim concessæ ab Episcopo?*
100 *Ad Jubilæum requiritur executio operum præscriptorum?*
101 *Et quidem perfecta.*
102 *Quid, si omittatur pars levis?*
103 *Opera debet quis exequi per se ipsum.*
104 *Quid, si detur eleemosyna per famulum?*
105 *Opera illa peragenda tempore præfixo.*
106 *Et non ante tempus duarum hebdomadarum.*
107 *An lethaliter decumbens possit alibi lucrari Jubilæum Romæ publicatum?*
108 *Tria jejunia sunt statutis diebus peragenda.*
109 *Commutatio operum præscriptorum tempore Jubilæi, quomodo fieri possit.*
110 *Atque intra eamdem hebdomadam.*
An etiam reliqua opera intra eandem hebdomadam fieri debeant.
111 *Opera illa possunt fieri in diversis locis.*
112 *Idque exemplificatur.*
113 *Itinerantes post suum reditum possunt lucrari Jubilæum.*

87. PRo meliori sequentium intelligentia est prænotandum, quod olim in Lege veteri seu Mosaica, Hebræorum populus clangentibus tubis excitabatur ad recolendum annum quinquagesimum ingressus Filiorum Israel in Terram promissionis, qui & *Jubilæus* dicebatur, a voce Hebræa *Jobel*, quæ buccinam significabat, ut vult Lyranus *in cap.* 25. *Levitic.* quamvis alii alias Jubilæi derivationes ponant, uti videre est apud Navarrum *Tom.* 3. *de Commentar. de Jubilæo & Indulgentiis, notab.* 1. Et quidem in hoc anno quinquagesimo, qui Hebræis erat

erat Jubilæus, sive Annus remissionis, debita gratis remittebantur, possessioneſque ad pristinos dominos absque pretio revertabantur, ac præter nonnulla alia servi libertate donabatur, prout patet ex *Levit. cap. 25. num. cap. ult.* & aliis Sacræ Scripturæ locis.

88. Quia igitur Christus Dominus non venit solvere legem, sed spiritualiter adimplere, hinc ad similitudinem antiqui Ritus utpote futurorum præfigurativi, in Ecclesia Catholica dudum jam altiori quadam ratione institutus fuit *Annus Jubilæus*, sive remissionis, & gaudii spiritualis, concedendo videlicet Fidelibus, Basilicas de Urbe devote visitantibus, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam, seu Indulgentiam: qua de causa annus ille per antonomasiam *Annus Sanctus* appellatur. Et quidem juxta morem antea jam in Ecclesia vigentem, de quo Navarrus *loc. cit. notab. 1. n. 11. & notab. 7. n. 4.* Bonifacius VIII. *in Extravag.* Antiquorum *de Panit. & remiss. inter communes*, ejusmodi Jubilæum concessit pro quolibet centesimo anno. Verum ob brevitatem vitæ humanæ, atque ut quamplures tanti Thesauri participes fieri mererentur, terminus iste per Clementem IV. imprimis reductus fuit ad annum quinquagesimum, ut habetur *in Extravag.* Unigenitus *eod.* & postea per Paulum II. ad annum vigesimum quintum, *Extravag.* Quemadmodum *eod. inter communes.*

89. Ut autem Christianæ Nationes ex omnibus Orbis partibus eo amplius in Fidei & Religionis unitate congregarentur, eodemque pietatis ac devotionis spiritu Basilicas de Urbe, quo maximo fieri posset concursu, durante Jubilæo visitarent, & frequentarent: hinc eodem Anno Sancto quæcunque aliæ Indulgentiæ solent suspendi; idque per specialem Bullam desuper expeditam: cujus exemplar refert Georgius Gobat *Tract. 3. Quinarii, circa initium.*

90. Verum quia non omnes pro lucrando Jubilæo Romam personaliter accedere possunt; hinc Summi Pontifices pro sua pietate solent Jubilæum Anni Sancti extendere anno sequenti ad alios Episcopatus. Istud tamen non faciunt Motu proprio, sed duntaxat ad instantiam vel Nunciorum Apostolicorum, vel Episcoporum pro suis respective Provinciis, aut Diœcesibus ferventissime sollicitantium. Gobat *cit. Tract. 3. Quinarii, n. 489.*

91. Insuper extra Annum Sanctum consueverunt Summi Pontifices, tum post suam quisque Coronationem, tum quando Ecclesia Catholica gravibus necessitatibus atque angustiis premitur, concedere per universum Orbem Christianum Indulgentiam plenissimam, seu in forma Jubilæi: ita tamen, quod eo tempore non fiat suspensio cæterarum Indulgentiarum (cessat enim tunc allata *nu. 93.* ratio hasce suspendendi, unde etiam nulla apponitur Bulla cæterarum Indulgentiarum suspensiva, prout fit in Anno Sancto) concedantur tamen facultates absolvendi a reservatis, & commutandi vota, prout amplius ex dicendis patebit. His prænotatis sit

92. CONCL. I. *Jubilæum* est Indulgentia plenaria a Summo Pontifice concessa visitantibus certas Ecclesias, & præscripta pia opera peragentibus, una cum concessione certarum facultatum in Brevi Apostolico expressarum. Ita in re communis. Et ratio est: tum quia omne Jubilæum est Indulgentia plenaria, licet non e contra: Tum quia quoad effectum remissionis pœnæ temporalis, non differt Jubilæum a cæteris Indulgentiis plenariis, cum hæ omnes in rite dispositis conferant omnium veniam peccatorum, quoad culpam jam remissorum, ut dictum *n. 15.* differt tamen ab his quoad superadditas ipsi speciales gratias, seu facultates, in Brevi Apostolico expressas.

93. Et quidem ordinarie loquendo, atque extra Annum Sanctum conceditur Jubilæum lucraturis, ac præscripta opera peragentibus, ut possint sibi eligere Confessarium a locorum Ordinariis approbatum, qui habeat facultatem absolvendi eos pro foro conscientiæ a quibusvis casibus reservatis, atque Censuris; etiam in Bulla Cœnæ Domini contentis, & insuper vota quæcunque (Religionis, & Castitatis perpetuæ exceptis) in alia pia opera commutandi. Aliquando tamen una, vel altera harum facultatum non conceditur, ut notat Gobat *c. Tract. 3. Quinarii, num. 2.* sed id ex tenore Brevis Apostolici, Jubilæum indicentis, desumendum erit, sicut & quænam pia opera pro lucrando Jubilæo sint peragenda.

94. Etenim in Anno Sancto, præter Confessionem Sacramentalem, & Communionem, sufficit certo dierum numero quatuor Urbis Ecclesias devote visitare, ibique pias ad Deum preces effundere, juxta formam præscriptam: quale quid etiam accidere solet in extensione Anni Sancti ad alias

Diœ-

Diœceſes facta. Quod ſi vero ad avertendas graves Eccleſiæ neceſſitates extraordinarium Jubilæum publicetur, ſolet communiter exigi, ut Fideles extra Urbem exiſtentes prima, vel ſecunda hebdomada indicti Jubilæi, Eccleſiam, vel Eccleſias, ab Ordinariis locorum aſſignandas viſitent, ibique juxta præſcriptam intentionem Deum exorent, ac feria quarta, ſexta, & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis jejunent, pariterque peccata ſua confiteantur, & ſacra Communione reficiantur, & eleemoſynas pro arbitrio ſuo faciant: quamvis ſimul concedi ſoleat, ut ſi quis ex cauſa infirmitatis, vel alterius juſti impedimenti, unum, vel alterum prædictorum operum præſtare nequiverint, id Confeſſarii in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare valeant; prout amplius liquet ex contextu Litterarum Apoſtolicarum Jubilæum indicentium.

95. CONCL. II. Quamvis Anno Sancto, ac Jubilæo in Urbe durante, ſuſpendi ſoleant tantiſper omnes & ſingulæ Indulgentiæ, etiam perpetuæ, per quoſcunque Romanos Pontifices conceſſæ, ut dictum *n.* 93. nihilominus tunc non intelliguntur ſuſpenſæ indulgentiæ Altarium Privilegiatorum pro Defunctis, neque aliæ conceſſæ eodem modo pro Defunctis. Ita Gavantus *in addit. ad Manuale Epiſcoporum*, *V. Indulgentia*, & alii: atque ita fuiſſe declaratum tum ab Innocentio X. tum noviſſime a Clemente X. refert Gobat *cit. Tract. 3. Quinarii*, *n.* 45. & 48. *append. I. Litt. A. & ſeqq.* quamvis in hac poſteriori declaratione addatur, quod illæ Indulgentiæ ſuſpenſæ habeantur, quas poſſunt ſibi lucrari vivi, ut eas poſſint concedere animabus Purgatorii per modum Suffragii.

96. Major difficultas eſt de Indulgentiis conceſſis pro articulo mortis. Et quidem has etiam ſuſpendi in Anno Sancto, cenſet Layman *lib. 5. tract. 7. cap. 8. an. 2.* Tannerus, & quidam alii: nam Breve ſuſpenſivum Indulgentiarum loquitur indiſtincte, imo Sixtus IV. *in Extravag.* Quemadmodum, *de Panit. & remiſſ. inter communes*, expreſſe ſuſpendit omnes Indulgentias in vita, ſeu in mortis articulo conceſſas. Oppoſitum nihilominus, videlicet Indulgentias pro mortis articulo tunc non cenſeri ſuſpenſas, tenet Gavantus *loc. cit.* Lezana *Tom. 3. ſumma V. Jubilæum numer. 5.* Bonacina *diſp. 6. de Indulgentiis q. 1. punct. 8. num. 2.* & alii, qui referuntur, quod ita Urbanus VIII. declaraverit, ejuſque declaratio Romæ publicata fuerit a Vice Regente Pœnitentiariæ: atque hoc ipſum declaraſſe Innocentium X. refert Gobat *cit. num. 45.* accedit ratio: tum quia reſpectu agonizantium ceſſat ratio ſuſpendendi Indulgentias, videlicet concurſus ad Baſilicas Urbis: tum quia Succeſſores Pontifices in ſuis Bullis omittunt clauſulam illam, *ſeu in mortis articulo conceſſas*, olim a Sixto IV. inſertam; ſicque aliud nunc velle videntur: alioquin enim, ſi voluiſſent, idem expreſſiſſent. *arg. c. Inter corporalia de Tranſlat. Epiſcop.*

97. Inſuper, quod non ſit mentis, & intentionis ſuæ, ſub generali Indulgentiarum ſuſpenſione comprehendere, neque in verbo Romani Pontificis comprehenſam eſſe Indulgentiam Eccleſiæ Portiunculæ prope Aſſiſium die 2. Auguſti conceſſam, declaravit Clemens VIII. Urbanus VIII. & Innocentius X. ut refert Lantuſca *in theatro Regularium. V. Indulgentia n. 6.* declarationem dicti Innocentii X. per extenſum allegans. Tacentur Indulgentiæ conceſſæ Baſilicis & Eccleſiis Romanæ Urbis, & nonnullæ aliæ, quas pariter in Anno Sancto non ſuſpendi, fuſius oſtendit Gobat *cit. Tract. 3. Quinarii n. 40. & ſeqq.*

98. Inſuper, cum Sixtus IV. in *cit. Extravag. Quemadmodum*, pro Anno Sancto tantum ſuſpendat Indulgentias Plenarias, hinc non ſuſpendi tunc Indulgentias partiales, tradunt plerique Doctores: Nam dictio illa, *plenarias*, firmat regulam in oppoſitum de partialibus. Et licet in recentioribus Bullis non amplius addatur ly *plenarias*, adhuc non ſuſpendi tunc partiales Indulgentias probabile cenſet Gobat *loc. cit. n. 47.* etſi hæc doctrina non careat difficultate, eo quod Pontifex indiſtincte ſuſpendat *omnes & ſingulas* Indulgentias.

99. Illud certius eſt, ac probatur ex ratione proxime allata, quod, cum Pontifex Anno Sancto ſolummodo ſuſpendat Indulgentias, quæ ſunt conceſſæ a Romanis Pontificibus, idcirco non intelligantur ſuſpenſæ Indulgentiæ ab inferioribus conceſſæ, ut ſunt Indulgentiæ 40. dierum, quas poteſt concedere Epiſcopus.

100. CONCL. III. Ad obtinendum Jubilæum requiritur ex parte lucrantis executio operum præſcriptorum: & quamvis optandum ſit, atque pie allaborandum, ut homo ſaltem præmiſſa vera contritione ſit in ſtatu gratiæ toto illo tempore, quo ſingula opera præſtat; tamen probabilius eſt, ſufficere

ad

ad conſequendam indulgentiam Jubilæi, quod ultimum opus perficiatur in ſtatu gratiæ. Hæc concluſio ſequitur ex dictis *n. 33. & 34.*

101. Et quidem opera præſcripta ita perfecte ſunt adimplenda, ut ſi aliquod ipſorum vel penitus, vel ſaltem quoad partem notabilem omittatur, ſive id fiat ex ignorantia ſeu oblivione, ſive etiam ex impotentia (ſecluſa commutatione in aliud pium opus a Confeſſario facta) non obtineatur quidquam de Indulgentia Jubilæi. S. Thomas 4. *diſt. 20. q. 3.* Gobat *cit. tract. 2. n. 61.* & alii communiter. Siquidem Papa concedit hanc Indulgentiam ſub conditione executionis operum præſcriptorum, dando ſimul facultatem, ut eadem in caſu juſti impedimenti poſſit per Confeſſarium in alia pietatis opera commutari: atqui non impleta conditione nemo conſequitur id, quod ſub conditione datur; quia deeſt animus concedentis.

102. Additur notanter, *vel ſaltem quoad partem notabilem.* Quia, etſi res dubia ſit, utrum prætermittens levem partem operis injuncti conſequatur fructum Indulgentiæ, v. g. ſi quis ſub die præſcripti jejunii aliquid modicum deguſtet; quod tamen non ſufficit ad fractionem totalem jejunii: vel ſi quis ex injuncto Roſario omittat unum vel alterum Ave Maria, & hujuſmodi: etſi, inquam, res ſit non nihil dubia, tamen probabilius eſt, quod etiam hic parum pro nihilo reputetur, ac proinde omittens ejuſmodi minimam partem, non excidat fructu Jubilæi, aut alterius indulgentiæ: nam adhuc opus injunctum ſimpliciter impletur. v. g. ſervatur jejunium quoad Subſtantiam, recitatur Roſarium &c. Suarez *diſp. 52. de Indulgentiis ſect. 5. n. 3.* Bonacina *cit. diſp. 6. q. 1. punct. 5. n. 51.* & concordant dicta ſuperius *num. 59. & 60.*

103. Porro lucraturus Jubilæum debet opera præſcripta per ſemetipſum exequi, utputa jejunando (etiamſi necdum attigerit vigeſimum ſecundum annum ætatis) Eccleſias viſitando &c. Siquidem Pontifex in Bulla Jubilæi exigit induſtriam perſonæ, ſive actus perſonales lucraturi Jubilæum, veluti conditionem & diſpoſitionem ipſius ad iſtud digne & fructuoſe conſequendum.

104. Nec obſtat, quod quis per famulum ſuum poſſit dare eleemoſynam. Nam talis hoc ipſo, quod det de propriis, adhuc cenſetur moraliter & proprie dare eleemoſynam, licet interveniente miniſterio ſui famuli. Et nota, quod in tali caſu nihil præjudicetur domino quoad valorem Indulgentiæ, ſi famulus ille ſit conſtitutus in peccato mortali: bene tamen, ſi famulus non det eleemoſynam pauperibus, ſed eam ſibi fraudulenter retineat; quia tunc revera deficeret conditio datæ eleemoſynæ.

105. CONCL. IV. Inſuper ad conſecutionem Jubilæi requiritur, quod opera præſcripta peragantur tempore in Bulla præfixo. Ratio patet ex dictis; quia nimirum nemo lucratur Jubilæum, niſi ſervatis conditionibus, ſub quibus conceditur. Quia igitur in Jubilæis, quæ ob gravem Eccleſiæ neceſſitatem extraordinarie concedi ſolent, communiter habetur inſerta clauſula illa, quod opera præſcripta peragi debeant *prima vel ſecunda hebdomada*, ab Ordinariis Locorum, vel eorum Vicariis &c. indicenda; item quod *Feria quarta, ſexta & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis ab eiſdem deputandis* jejunium ſervetur, Hinc

106. Infertur primo, quod non lucretur Jubilæum, qui incipit opera præſcripta facere ante tempus duarum hebdomadarum taliter ab Ordinario indictarum; quia deficit conditio debiti temporis. Lugo *diſp. 27. de Sacramento Pœnitentiæ. ſect. 7. n. 117.* Navarrus *Conſil. 1. de Conſtitut. n. 9.* & alii.

107. Verum in caſu urgentis periculi (utputa, ſi quis lethaliter decumbat) & accedente commutatione hujus conditionis in aliud pium opus per Confeſſarium facta, poſſe Jubilæum Romæ jam publicatum obtineri alibi, cenſet Filliuccius *tract. 1. de Sacramentis n. 267.* citans pro ſe multos graves Doctores, ſed tacito nomine, ejuſque doctrinam ſecure in praxi obſervari ex cauſa, ſentit Gobat *cit. tract. 3. nu. 64.* Ratio eſt; quia in Bulla Jubilæorum extraordinariorum expreſſe concedi ſolet, quod Confeſſarius ex cauſa legitimi impedimenti, ratione cujus pœnitentes opera pro lucrando jubilæo præſcripta vel eorum aliquod præſtare nequeunt, *in illa pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare poſſit, eaque injungere, quæ ipſi pœnitentes efficere poterunt*, prout communiter loquuntur Bullæ Pontificiæ Jubilæum extraordinarium indicentes. Ergo poſt publicatum Romæ Jubilæum, pro toto orbe Chriſtiano conceſſum, hoc ipſo Pontifex concedere, atque indulgere cenſetur, quod Confeſſarius circa conſtitutos in articulo mortis poſſit uti facultate commutandi opera, & conditiones præſcriptas, eaque pro lucrando Jubilæo injungere, quæ ipſi pœnitentes ante obitum

ſuum

suum adhuc efficere poterunt. Quod enim majus impedimentum, quam instans mortis Articulus? Et quis credat, ab hac largissima facultate, circa juste impeditos Confessariis expresse concessa, voluisse Papam sapientissimum Patrem, & Pastorem omnium Fidelium, excludere solos agonizantes, eo quod tempus Jubilæi in propria Diœcesi deputatum necdum advenerit.

108. Infertur ulterius, quod ille non lucretur Jubilæum, qui aliis diebus, ac in Bulla præscribuntur, jejunat: utputa, si quis loco jejunii Sabbatini jejunet Feria quinta: nam talis non peragit jejunium tempore præscripto, sicque agit contra formam, nisi forte ex causa rationabili interveniat commutatio hujus conditionis per Confessarium facta in aliud pietatis opus, juxta proxime dicta.

109. Ubi breviter notandum, quod, si tempore Jubilæi, conceditur Confessariis facultas commutandi opera præscripta, requiratur ad hoc rationabilis causa; nempe, quod pœnitentes præ infirmitate, paupertate, necessario laboritio, vel alio justo impedimento, dicta opera, vel eorum aliquod præstare nequeant, vel saltem non absque gravi difficultate: requiritur enim, ac sufficit, vel physica, vel saltem moralis impotentia. Deinde commutatio illa debet fieri in alia opera æquivalentia: alioquin enim non foret mera commutatio, sed partialis dispensatio. Layman *c. 8. de Indulgentiis n. 12.* Gobat. *tr. 3. Quinarii n. 109.* citans alios. Attendendum tamen est circa hoc ad statum pœnitentis, ejusque qualitates, & vires: nam commutatio præfata debet fieri, juxta prudens arbitrium Confessarii, in talia opera, *quæ ipsi pœnitentes efficere poterunt*, prout loqui solent Bullæ Jubilæorum. Dicta quippe æqualitas operum non præcise spectanda est ex ipsa specifica operis præstantia, seu pœnalitate, sed ex fine per Pontificem in largitione Jubilæi intento. Unde ægrotis loco jejunii injungi poterit vel largitio copiosioris eleemosynæ, si possunt, vel aliquarum precum recitatio: sicut & pauperibus, nullam penitus eleemosynam dare valentibus, oratio, aut iterata Ecclesiarum visitatio, & hujusmodi. Atque ista operum commutatio non solum intra ipsam Confessionem (prout communiter fieri solet, estque consultius) sed etiam extra eam, potest per Confessarium a pœnitentibus electum exerceri: dummodo fiat, saltem inchoative, intra duas hebdomadas pro Jubilæo designatas; prout amplius tradit Gobat. *cit. Tract. n. 110. & 111.* cum aliis.

110. Insuper non potitur Jubilæo, qui (cessante memorata rationabili commutatione) diebus cæteroquin debitis jejunat prima hebdomada semel, & alia hebdomada bis: debent enim omnia tria jejunia diebus statutis intra unam eandemque hebdomadam peragi, prout requirunt Bullæ Pontificiæ illis verbis; *Ac feria quarta, sexta, & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis ab eisdem deputandis jejunaverit*. Nam dictio illa alternativa, *alterius ex duabus*, satis indicat, tria illa jejunia debere conjungi, ac fieri intra unam eandemque hebdomadam: idque eo magis, quia Pontifex hac intentione jejunium indicit, ut caro maceretur; ad hunc autem finem plus deserviunt jejunia magis unita, quam interpolata per integram hebdomadam: Lugo *cit. disp. 27. n. 105.* Gobat. *tract. 3. Quinarii num. 212.* cum aliis, contra Bonacinam *cit. punct. 5. n. 34.*

Cæterum, an etiam reliqua opera, pro consequendo Jubilæo præscripta, debeant fieri intra unam eandemque hebdomadam, non adeo conveniunt Doctores. Affirmat Lugo *l. c. n. 105.* Herinquez, vel Busembaum, Sanctarelus, & alii, qui id probare conantur ex verbis Bullæ Jubilei. Negat Bonacina *cit. punct. 5. nu. 34.* Diana *part. 5. tract. 12. resol. 12.* & alii, quorum sententiam esse probabiliorem, eo quod verba Bullæ Jubilæi hoc non convincant de aliis operibus præter tria jejunia, censet Gobat. *loc. cit. n. 72.* quamvis prior sententia utique sit tutior, ac proin in praxi merito tenenda, & consulenda.

111. CONCL. V. Opera præscripta tempore Jubilæi possunt impleri in diversis locis, utputa visitando Ecclesias in loco domicilii, & alibi jejunando, confitendo &c. Ita Lugo, *ubi supra n. 123.* Sannig *lib. 5. Decretal. tit. de Pœnit. & remiss. cap. 2. num. 16.* & alii. Ratio est: tum quia favor Jubilæi non est localis, sed personalis tum quia nullibi in Bullis requiritur identitas loci, sed duntaxat visitatio Ecclesiarum designatarum, ac devota præstatio operum præscriptorum.

112. Infertur proinde, quod, qui tempore promulgati Jubilæi cæpit aliqua opera præscripta perficere, v. g. visitando Ecclesias, possit in itinere reliqua opera peragere. Insuper, si quis a principio promulgati in sua patria Jubilæi non erat præsens, sed primum Feria quinta advenerit, potu-

rit

rit is jejunio Feriæ quartæ alibi peracto, vel hoc ex juſta cauſa in aliud pietatis opus per Confeſsarium commutato, reliqua opera in patria proſequi.

113. Quinimo, ſi malit, poterit talis in itinere conſtitutus ſequenti hebdomada jejunium præſcriptum una cum cæteris operibus peragere; haud obſtante, quod tempus Jubilæi in ſua patria jam effluxerit. Ratio eſt: quia in Bulla Jubilæi facultas univerſalis conceditur navigantibus, aut iter agentibus, ut cum primum ad ſua ſeſe domicilia receperint, poſſint opera præſcripta peragere, ſicque Jubilæum lucrari: atque in hunc finem, ut omnia cum majori quiete, ac devotione perfici valeant, conceditur eiſdem ſpatium duarum hebdomadarum non minus, ac cæteris.

QUÆSTIO X.

De Facultate abſolvendi a reſervatis tempore Jubilæi.

SUMMARIUM.

114 *Tempore Jubilæi ſolet Confeſſariis concedi poteſtas abſolvendi a reſervatis.*
115 *Et commutandi vota.*
116 *Jubilæum non poſſe bis obtineri, eſt probabilius.*
117 *Nec etiam in duobus locis.*
118 *Quamvis non deſint oppoſitum tenentes.*
119 *Valida eſt abſolutio a reſervatis, obtenta in Jubilæo ab habente animum adimplendi opera præſcripta, licet poſtea hæc non peragat.*
120 *Secus, ſi non habuiſſet animum ea implendi.*
121 *Utrum abſolutus a reſervatis peccet mortaliter, ſi poſtea non præſtet opera Jubilæi?*
122 *Virtute Jubilæi, poteſt quis abſolvi a reſervatis oblitis eo jam peracto.*
123 *Hoc ipſum tenent aliqui de commutatione votorum.*
124 *Alii vero negant.*
125 *Probabilius eſt, in Jubilæo concedi facultatem abſolvendi ab Hæreſi, niſi excipiatur.*
126 *Idque probatur multipliciter.*
127 *Et confirmatur.*
128 *Solvitur ratio oppoſita ſententia.*
129 *Reſpondetur ad Declarationes SS. Pontificum.*
130 *Excepta Hæreſi non cenſentur excepti caſus Hæreſin ſapientes.*

114. PRo majori intelligentia ſequentium eſt notandum, quod tempore Jubilæi præter Indulgentias plenarias, omnibus Fidelibus opera præſcripta rite peragentibus conceſsas, duplex communiter poteſtas reſpectu eorum concedi ſoleat Confeſsariis, quos ipſi ex approbatis ab Ordinariis locorum elegerint. Prima eſt, quod hi poſſint eos pro ea vice, & in foro conſcientiæ tantum, abſolvere ab omnibus cenſuris, & peccatis, etiam a reſervatis tum a locorum Ordinariis, tum a Summo Pontifice, ac etiam contentis in Bulla Cœnæ Domini: dummodo non ſint publice denunciati, incidiſſe in aliquam ſententiam ſeu cenſuram excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti; nam tales expreſſe in Bulla excipiuntur, niſi infra tempus celebrationis Jubilæi ſatisfecerint. Solet etiam interdum expreſſe excipi crimen hæreſis, ut videre eſt in Jubilæo Innocentii X. anno 1648. die 11. Martii publicato, quod refert Gobat. circa initium *Tract. 3. Quinarii.*

115. Altera facultas, conceſsa Confeſsariis, eſt, quod poſſint quæcunque vota ipſorum (Religionis, & Caſtitatis exceptis) in alia pia, & ſalutaria opera commutare. Ubi nomine *Caſtitatis* intelligitur Caſtitas perpetua, & integra, ut in ſimili dictum eſt ſupra *Tract. 6. diſt. 4. num. 45. & 46.* Non tamen ſolet concedi ulla facultas diſpenſandi ſuper aliqua irregularitate quomodocunque contracta, prout amplius ex verbis Bullæ cujuslibet Jubilæi patere poterit; nam illa nonnunquam alterantur. His prænotatis, pro ſolutione præcipuorum dubiorum, circa materiam præſentis quæſtionis occurrentium, ſit

116. CONCL. I. Probabilius eſt, quod Jubilæum ad duas hebdomadas extenſum non poſſit bis obtineri; ac proinde, qui intuitu ejus abſolutus eſt a reſervatis hebdomada priori, non poſſit denuo hebdomada ſequenti reiteratis operibus abſolvi a reſervatis, in quæ noviter incidit. Ita Lugo *diſp. 27. de ſacr. Panit. n. 121.* citans Suarez, Sanchez, & alios. Filliucius *n. 261.* aſſerens, ita fuiſſe declaratum a Sacra Congregatione Concilii, anno 1620. & rurſus *num. 278.* ubi refert, ita reſpondiſſe Clementem VIII. ac noviſſime Sannig *loc. citat. num. 15.* Fundatur hæc ſententia præter allatas jam Declarationes, in eo: quia Indulgentia tantum valet, quantum ſonat Bulla; atqui Bullæ Jubilæorum utuntur clauſula disjunctiva. *Qui prima, vel ſecunda hebdomada:* & infra

Ad-

Alterius ex duabus hebdomadis: ergo non nisi disjunctive poterit Jubilæum obtineri prima, vel secunda hebdomada, & consequenter non bis, seu copulative in utraque.

117. Atque hinc ulterius infertur, quod, si quis in uno loco, v.g. Salisburgi, lucratus est Jubilæum ibi prius publicatum, & postea veniat Frisingam, ubi serius idem Jubilæum publicatur; non possit secundo idem Jubilæum lucrari, & absolvi a reservatis: quia, licet locus sit diversus, Jubilæum tamen est idem. Lugo *l. c. n.* 12.

118. Additur notanter in Conclusione, *probabilius est*. Quia non desunt Doctores, qui affirmant, posse Jubilæum sæpius, atque in utraque hebdomada obtineri, si opera præscripta repetantur, eo quod Beneficium Principis sit latissime interpretandum, quando non tendit in præjudicium tertii. Henriquez *lib. 7. de Indulgentiis c. 11. n. 1.* & novissime Gobat. *tract. 3. Quinarii n. 92. & seqq.* citans plures alios ac proinde *n. 256.* inferens, quod prima hebdomada absolutus a censuris, si reincidat in illas, possit secunda hebdomada denuo absolvi repetitis operibus: quorum sententiam Lugo *c. n.* 122. probabilem censet, etsi nostram appellet probabiliorem.

119. CONCL. II. Valida est absolutio illius, qui animo adimplendi omnia requisita pro lucrando Jubilæo, die Lunæ alterius hebdomadæ confessus est peccata reservata, & ab eis, atque annexis censuris, etiam Papæ reservatis, obtinuit absolutionem pro foro conscientiæ, licet postmodum opera præscripta implere negligat. Ita Zerola *part. 2. Praxis Episcopalis vers. Absolutio q.* 11. Lugo *disp. 20. de Sacram. Pœnit. n.* 100. Sanchez *lib. 4. in Decalog. c. 54. n. 42.* Bonacina *disp. 5. de Sacr. Pœniten. quæst. 7. punct. 5. §. 5. nu. 16.* citans insuper Suarez, Vasquez, & alios: quamvis nonnulli velint, in tali casu censuras, earumque reservationem redire. Ratio Conclusionis est: quia absolutio ejusmodi fuit data omnino absolute, non autem sub conditione de futuro; ergo semel habita, simpliciter tenet. Accedit, quod pœnitens cum intentione peragendi omnia requisita confessus, rite fuerit dispositus pro recipienda absolutione ab omnibus peccatis, & censuris etiam reservatis virtute Jubilæi, quod lucrari vere intendebat; nam in ordine ad istud obtinendum Papa concessit facultatem absolvendi a reservatis.

120. Additur notanter, *qui animo adimplendi omnia &c.* Nam deficiente intentione adimplendi opera ad Jubilæum requisita ex parte confitentis, deficit quoque facultas absolvendi a reservatis ex parte Confessarii, cum ipsam Pontifex solum concesserit in ordine ad consequendum Jubilæum, ac proinde defectu potestatis absolutio illa nunquam fuerit valida. Lugo, Bonacina, *ubi supra*, cum aliis.

121. Variant autem Doctores, utrum in priori casu pœnitens graviter peccet, si postquam tempore Jubilæi obtinuit absolutionem a reservatis, mutato animo non præstet opera præscripta, sicque Jubilæum lucrari negligat. Et quidem Suarez *disp. 31. de Pœnit. sect. 4. num. 5.* arbitratur, talem graviter peccaturum. E contra Sanchez *loc. cit. n. 54.* Lugo, Bonacina, *ubi supra*, Gobat. *cit. tract. 3. n. 262.* & alii, probabilius esse censent, talem non peccaturum mortaliter: nam, ex quo bona fide petiit, & accepit absolutionem a reservatis, non appareat sufficiens fundamentum inducendi obligationem sub mortali ad præstanda cætera opera; cum nulli gravem injuriam inferat, sibique potissimum noceat non lucrando Jubilæum, ad quod nulla lege sub mortali obligatur.

122. CONCL. III. Qui confessus est tempore Jubilæi animo illud lucrandi, atque ex oblivione omisit confiteri peccatum reservatum, vel censuratum, potest peracto Jubilæo ejus absolutionem obtinere a simplici Confessario. Ita Lugo *cit. disp. 20. num. 99.* Filliucius *tract. 8. cap. 10. de Jubilæo, num. 279.* Sannig. *loc. cit. nu. 17.* Suarez, & alii. Ratio est: quia per absolutionem tempore Jubilæi generaliter & absolute datam, jam censetur ablata reservatio pro oblitis, & consequenter postea ab his potest absolvere simplex Confessarius.

123. Et hoc ipsum non pauci Doctores extendunt etiam ad commutationem votorum, ita ut ille, qui præstitit opera pro consequendo Jubilæo præscripta, possit transacto etiam tempore Jubilæi votorum antea factorum commutationem petere, atque obtinere a quovis Confessario. Ratio esse potest: quia, qui semel lucratus est Jubilæum, acquisivit jus ad obtinendas omnes gratias Jubilæi, etiam pro tempore sequenti, si eas pro tunc petere fuit oblitus, & consequenter, sicut postea potest obtinere absolutionem a reservatis, ita & commutationem votorum. Ita Sanchez *l. 4. in Decalog. cap. 54. nu. 39.* Lessius *lib. 2.*

de just. & jur. cap. 40. *n.* 109. Gobat. *l. c. n.* 243. citans plures alios.

124. Fatendum tamen, quod Suarez *l. 6. de voto cap.* 16. *n.* 14. Bonacina *disp.* 4. *in Decalogum, q.* 2. *punct.* 7. §. 3. *nu.* 14. & quidam alii, negent, commutationem votorum fieri posse post peractum tempus Jubilæi, nisi hæc pro tunc jam fuerit inchoata, sicque perpetuata jurisdictio delegata Confessarii, dicendo v.g. *Commuto tua vota in ea opera, quæ postmodum ero designaturus.* Alioquin vero (inquiunt) transacto tempore Jubilæi, expirat jurisdictio Confessarii. Neque enim est paritas inter absolutionem a reservatis, & commutationem votorum: nam illa jam absolute, & sine aliqua conditione, facta fuit ipso tempore Jubilæi; non sic commutatio votorum, nisi in casu jam excepto.

125. CONCL. IV. Quando in Bulla Jubilæi datur Confessariis facultas absolvendi pro Foro conscientiæ ab omnibus censuris, & peccatis, *quantumvis gravibus & enormibus, etiam in litteris die Cœnæ Domini legi solitis, & alias quomodocunque reservatis*; probabilius est, etiam concedi facultatem absolvendi ab Hæresi, nisi hæc expresse excipiatur. Ita Filliucius *cit. tract.* 8. *cap.* 10. *n.* 265. asserens, ita fuisse responsum in Sacra Pœnitentiaria 1617. occasione Jubilæi tunc promulgati. Zerola *p.* 2. *Praxis Episc. verf. Absolutio q.* 8. *concl.* 4. citans Scotum *dist.* 22. *q.* 2. *art.* 3. Corduba, *in Summ. quæst.* 8. Fagundez, Lugo, Azorius, pluresque alii, ac novissime Gobat. *cit. Tract.* 3. *Quinarii, n.* 248. *& ibi in Appendicula*; quamvis etiam multi teneant oppositum, ut videre est apud Barbosam *part.* 2. *de Offic. & potest. Episcop. alleg.* 40. *n.* 31.

126. Ratio Conclusionis est: quia verba generalia generaliter sunt intelligenda; simulque negari nequit, quin Hæresis connumeretur inter casus Bullæ Cœnæ Domini. Deinde causa motiva, ob quam Pontifex per Bullam Jubilæi solet confessariis concedere amplissimam illam facultatem absolvendi, solet assignari ista; quia videlicet Sanctissimus Dominus Papa *cupit omnes Christi Fideles participes fieri hujus pretiosissimi Thesauri*, seu Jubilæi: atqui etiam lapsus in Hæresin, & de hac vere pœnitens, & contritus pertinet ad Christi Fideles: cur igitur is solus de mente Pontificis non poterit particeps fieri tanti Thesauri, nisi expresse excipiatur? Notum quippe est, quod beneficium Principis, nulli tertio præjudicans, sit largissime interpretandum, ut *c. Olim de Verb. signif.* & quod favores sint ampliandi, non restringendi, juxta *Reg.* 15. *Juris in* 6. cum similibus.

127. Accedit, quod, si Papa a tam generali & favorabili concessione velit esse exceptum crimen Hæresis, soleat illud expresse excipere, prout sæpius factum esse, ostendit Gobat. *ubi supra*: ergo, quando illud expresse non excipit, censetur per verba tam generalia, atque intuitu Jubilæi, velle dare Confessariis potestatem absolvendi etiam a crimine hæresis pro Foro Conscientiæ, *arg. c. quia circa de Privileg.* ibi: *Cum nihil exceperit & potuerat excepisse*; sicut jam fecerant alii Pontifices, quando hoc crimen voluerunt esse exceptum.

128. Nec obstat ratio Doctorum oppositæ sententiæ, sese fundantium in gravitate, & rigorosa reservatione Hæresis: unde (inquiunt) hoc crimen non venit in generali concessione absolvendi, cum sit speciali nota dignum, juxta *Reg.* 81. *Juris in* 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*. Nam contra est: quia sit licet opinio multorum Doctorum, non venire in generali concessione Casuum Bullæ Cœnæ crimen Hæresis, propter ejus enormitatem; tamen id nullo jure probatur, & alioquin Viri etiam doctissimi contrarium sentiunt; quod & in usum, & praxin, reducitur Romæ in sacra Pœnitentiaria, ut inquit Filliucius *loc. cit.* atque intrepide, singulariter a Confessariis Septentrionalibus, ubi impune grassantur Hæreses, in usum deduci posse, notat Gobat. *cit. n.* 249. *circa finem*. Accedit, quod, si vera esset oppositæ sententia, non nisi superflue, & nugatorie quidam Pontifices expresse crimen Hæresis excepissent, utpote quod per se, & aliunde jam fuisset sufficienter exceptum.

129. Afferuntur quidem in favorem oppositæ sententiæ nonnullæ Declarationes SS. Pontificum, uti videre est apud Barbosam *cit. n.* 31. Verum respondet Diana *part.* 1. *tract.* 5. *resolut.* 1. post Fagundez, quod de illis non constet authentice. Certe Responsio Sacræ Pœnitentiariæ, per Filliucium adducta, stat in oppositum. Quod si revera tales declarationes Pontificiæ emanarint, non erit locus dandus nostræ sententiæ: nisi dici possit, quod dictæ Declarationes emanarint a Pontificibus circa proprias suas Bullas, aut, quod ipsæ restringantur intra limites Hispaniæ, aliorumque locorum, ubi

viget

viget Officium S. Inquisitionis, ad cujus instantiam dictæ Declarationes emanarunt, ut patet ex verbis Decreti a Diana, *ubi supra*, relati.

130. His addendum cum Diana *part.* 4. *resol.* 140. Gobat. *loc. cit. nu.* 250. & aliis, quod, licet quandoque in Bulla Jubilæi expresse excipiatur Hæresis a generali facultate absolvendi, non idcirco censeantur excepti alii casus Hæresin sapientes: ut est lectio, ac retentio librorum hæreticorum una cum cæteris casibus in primo Articulo Bullæ Cœnæ contentis. Nam talia delicta non possunt cum verborum proprietate dici Hæresis.

QUÆSTIO XI.

De Suffragiis.

SUMMARIUM.

131 *Suffragium dupliciter sumitur.*
132 *Suffragia fidelium sunt triplicis generis.*
(d) Tract. 14. Dist. 5. per totum.
133 *De fide est, dari inter fideles communicationem bonorum operum.*
134 *Possunt fideles justi se invicem juvare per Suffragia &c.*
135 *Solvitur instantia.*
136 *Ut Suffragium alteri prosit, tria ex parte offerentis requiruntur. 1. Status gratiæ.*
137 *II. Intentio offerendi pro alio.*
138 *III. Opus de se satisfactorium.*
139 *Qua requirantur ex parte ejus, pro quo offertur.*
140 *Declaratur.*
141 *Suffragia pro aliis oblata, adhuc prosunt offerenti.*
142 *Is nihil perdit, quin potius lucratur.*
143 *Prælati Regulares, quid concedant per Litteras Fraternitatis, seu Suffragia Ordinis?*
144 *Hæc possunt communicare Benefactoribus.*
145 *Prodest talis communicatio.*
I. Per modum meriti de congruo.
146 *II. Per modum impetrationis.*
147 *III. Per modum satisfactionis.*
148 *Indulgentiæ plenariæ pro talibus post mortem applicabiles.*
149 *Solvitur instantia.*
150 *Differentia inter concessionem Indulgentiarum, & Suffragiorum Ordinis.*

131. SUffragium, quod a *suffragari* (hoc est, assistere, vel auxilium præbere) derivatur, dupliciter accipitur. I. Pro voto, quale in electionibus ad Officia, & Dignitates dari solet: sed hæc acceptio ad propositum non servit. II. Pro auxilio, quod alteri præbetur: & hoc modo dicuntur Fideles mutuis sese Suffragiis juvare, quando precibus ad Deum fusis, aliisque piis operibus sese mutuo juvare satagunt.

132. Porro hujusmodi Suffragia, quibus unus Fidelis alterum juvare potest, generatim sunt triplicis generis, videlicet Sacrosanctum Missæ Sacrificium, indulgentiæ & propriæ actiones bonæ ac satisfactoriæ; ut orationes, jejunia, & hujusmodi, quibus Fideles sese invicem juvare possunt. Fideles autem, quibus ejusmodi Suffragia applicari possunt, duplicis generis existunt, nempe Viatores, sive existentes in Ecclesia Militante; & mortui in Purgatorio, sive qui sunt in Ecclesia Purgante: nam Sancti in cœlis nullo indigent Suffragio, damnati vero ejusdem sunt incapaces. Quia igitur de Indulgentiis hactenus jam dictum, & de SS. Missæ Sacrificio (d) alibi dicetur, ex professo nunc de tertio Suffragiorum genere agendum restat.

133. CONCL. I. De fide certum est, dari aliquam inter Fideles bonorum operum communicationem, quibus ipsi sese mutuo juvare, ac sibi invicem suffragari possunt. Patet hoc ex illo Articulo Symboli Apostolorum: *Credo Sanctorum Communionem*. Hujus quippe Articuli, juxta omnes Theologos, sensus est, quod detur in Ecclesia communio bonorum operum inter homines justos, quibus se invicem juvare possunt: nam homines justi sunt membra unius corporis mystici Ecclesiæ sub uno Capite Christo, *Rom.* 12. & *Ephes.* 4. ergo sicut in corpore sano unum membrum potest ferre auxilium alteri indigenti, ita & in Corpore mystico Ecclesiæ. Hinc *ad Rom. cap.* 15. ait Apostolus: *Obsecro vos fratres, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum*. Et *Jacobi* 5. *Orate pro invicem, ut salvemini: multum enim valet oratio justi assidua*, & alibi.

134. CONCL. II. Possunt insuper Fideles justi se invicem juvare per Suffragia ad satisfaciendum pro pœna temporali. Ita certa, & communis Catholicorum, contra Hæreticos; atque hoc ipsum a Catechismo Romano S. Pii V. *in fine de Sacramento Pœnitentiæ*, deducitur ex citato Ar-

ticulo Symboli Apostolorum de *Communione Sanctorum*.

135. Nec obstat illud *ad Galat. 6. Unusquisque onus suum portabit*. Et 2. *Corinth. 5. Ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit*. Respond. enim, hujusmodi textus Sacræ Scripturæ loqui de retributione finali post hanc vitam: & sensus eorum est, quod in extremo judicio nullus puniatur pro peccatis alterius, neque præmiandus sit propter bona opera aliorum, sed quilibet pro propriis gestis duntaxat. Per hoc tamen non negatur, quin unus de facto possit satisfacere pro pœna temporali post culpam peccatorum dimissam aliis adhuc restante, sicque ipsos, sive viventes, sive mortuos in Purgatorio, juvare suis Suffragiis.

136. CONCL. III. Ut Suffragium habeat suum effectum, très ex parte offerentis requiruntur conditiones. I. Status gratiæ: nam existens in statu peccati mortalis, indignus est remissione culpæ & pœnæ, sicque non potest pro altero offerre opera satisfactoria ex opere operantis, ac nomine proprio: etsi secus sit de Missæ sacrificio, quod habet effectum suum ex opere operato; nec non de precibus, in persona Ecclesiæ a Sacerdote in Missa, & Divino Officio persolutis, quæ non obstante malitia Ministri habent suum effectum, quatenus dicuntur nomine Ecclesiæ.

137. II. Requiritur, ut offerens habeat intentionem offerendi pro altero opus suum, eique Suffragium applicandi. Et hæc quidem applicatio debet antecedere opus bonum, non subsequi: alioquin vel applicabitur ipsi operanti, si indiget ejusmodi satisfactione; vel si is non indiget, nec, dum operatur, applicavit alteri, quoad fructum satisfactorium reponitur in Thesauro Ecclesiæ. Sufficit tamen applicatio habitualis, hoc est, præterita & nondum revocata. Mastrius *disp. 23. Theol. Mor. n. 74.* & alii.

138. III. Ut ejusmodi opus ex se sit satisfactorium, hoc est, habeat valorem & pretium ad solvendum debitum illius, pro quo offertur. Et talia opera generatim sunt tria, videlicet Oratio, Jejunium, & Eleemosyna; sub quibus omnes aliæ operationes pœnales comprehenduntur.

139. CONCL. IV. Ut Suffragium quoad vim satisfactoriam habeat suum effectum, etiam ex parte illius, pro quo offertur, tres requiruntur conditiones. I. Quod indigeat Suffragio. II. Quod sit in statu gratiæ. III. Quod peccata, pro quibus satisfactio exhibetur, jam sint remissa quoad culpam. Ita communis. Siquidem pœna non remittitur, nisi prius peccatum quoad culpam fuerit dimissum.

140. Additur, *quoad vim satisfactoriam*. Nam quoad vim impetratoriam potest Suffragium prodesse etiam existentibus in peccato mortali, eisdem de congruo promerendo, atque impetrando specialia gratiæ auxilia, quibus interius illuminati citius ad pœnitentiam convertantur, atque a variis tum animæ, tum corporis periculis præserventur &c.

141. CONCL. V. Suffragia pro aliis oblata non redduntur inutilia offerenti, quin potius adhuc multipliciter ei profunt. Ita communis; & patet inductione. Siquidem primo ejusmodi opus bonum prodest ipsi operanti in ratione meriti: seu quatenus homo justus per illud de condigno promeretur augmentum gratiæ sanctificantis, & gloriæ cœlestis: nam hoc semper manet operanti, & nequit alteri donari. Deinde ultra hoc meritum operis peracti, eidem remanens, accedit novum meritum ratione ipsius actus Charitatis, quo quis per applicationem boni operis a se peragendi vult suo Proximo subvenire. Insuper tale Suffragium prodest offerenti quoad valorem specialissimum illius boni operis, utpote quem non potest licite alteri applicare.

142. Ex quibus proinde liquet, offerentem Deo sua bona opera ex motivo Charitatis, & Misericordiæ spiritualis pro aliis, præsertim pro Animabus in Purgatorio, parum exinde perdere, quin potius lucrari: eo præsertim, quia Æterna Veritas dicere dignata fuit, *Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Atque ipsamet Animæ Purgatorii, tanti Beneficii neutiquam immemores, sive adhuc in statu Purgationis (ut nonnulli volunt) sive saltem in statu adeptæ Cœlestis Beatitudinis, Deum pro suis benefactoribus exorare ferventius studebunt.

143. Quæres, quid concedant Prælati Regulares, dum quosdam Sæculares præsertim Benefactores, admittunt ad communionem specialem operum & Suffragiorum Ordinis, sive Religiosorum sibi subditorum? De hoc ex professo agunt Emman. Rodericus *tom. 1. qq. reg. quæst. 3. art. 2. & seqq.* Miranda *tom. 2. Manual. Prælat. q. 50. art. 3.* Suarez *p. 3. tom. 4. disp. 55. sect. 5.* Lugo *disp. 7.*

disp. 7. de Pæn. sect. 8. Baſſæus *verſ. Suffragium n. 1.* Sorbus *verſ. Indulgentia quoad ſæculares quarto, in Annot.* & alii.

144. Et ſciendum, quod Urbanus V. prout refertur in Monumentis Ordinis, & Compendio Privilegiorum *verſ. Indulgentia quoad ſæculares quarto, n. 6.* conceſſerit, *ut Generales & Provinciales totius Ordinis Minorum poſſint communicare Suffragia, Indulgentias, orationes & bona ſpiritualia benefactoribus Ordinis*: idque fieri communiter ſolet concedendo eis *Litteras*, quas vocant, *Fraternitatis*, ſive *Suffragia Ordinis*. Notant vero citati Auctores, hanc conceſſionem, qua gaudent etiam alii Ordines habentes communicationem Privilegiorum, nihil continere, quod Jure communi non ſit conceſſum: nam de Jure communi jam poteſt quilibet Prælatus bona & merita ſuorum Subditorum communicare, & applicare Benefactoribus ſuis. Hoc prænotato,

145. Reſp. Hujuſmodi communicatio bonorum operum Ordinis, prodeſt hominibus ad eam per Prælatum admiſſis, multipliciter. In primis quidem indirecte, per modum cujuſdam meriti de congruo: quia, ex quo quis efficitur membrum, ac ſocius talis Religionis, congruum eſt, ut ob merita ejuſdem Religionis Deus ſpeciali auxilio & protectione foveat, atque cuſtodiat perſonas ipſi conjunctas, etiamſi ad hunc finem merita illa non referantur. Sic propter decem juſtos, ſi ibi inventi fuiſſent, pepercisſet Dominus Sodomæ, & Gomorrhæ, ac finitimis Civitatibus, *Gen.* 18. Rodericus *l. c. art. 3.* Suarez, Lugo, & alii.

146. Deinde dicta admiſſio prodeſt illis perſonis etiam directe, per modum impetrationis. Tum quia, cæteris paribus, efficacior eſt oratio juſti facta pro perſona ſibi conjuncta, quam pro extranea; tum quia tales perſonæ fiunt directe participes omnium Orationum, Miſſarum, aliorumque Suffragiorum, quæ generaliter fieri ſolent pro ipſa Religione, ac membris ejus. Unde bona opera talis Religionis poſſunt de congruo mereri (juxta dicta *n.* 80. & 85.) atque impetrare, ut Deus Confœderatis illis ſpecialia gratiæ auxilia conferat, quibus a vitiis avocentur, interius illuminentur, atque animentur ad profectum in virtutibus, inſuper præſerventur a peccatis, a morte, & ab aliis malis tum ſpiritualibus, tum corporalibus. Ita c. Auctores, & alii.

147. Ulterius juvat illa unio, atque communicatio bonorum operum Confœderatis (dummodo habeant conditiones *n.* 79. aſſignatas) ad aliquem fructum ſatisfactionis conſequendum. Tum quia in Communitatibus Ordinum Religioſorum, præter quamplures Miſſas præſertim Conventuales, peraguntur plurimæ preces, pia exercitia, & bona opera pœnalia, atque ſatisfactoria, quæ generaliter applicantur pro Fratribus, Benefactoribus, ipſiſque Confœderatis, tam vivis, quam defunctis. Tum quia ſatisfactiones illæ, quæ piis Religioſis ſuperabundant, vi talis communicationis applicantur cæteris.

148. Addit Baſſæus *loc. c. num.* 2. quod pro animabus habentium prædictas Litteras Participationis poſſint Religioſi illius Monaſterii, cujus olim fuerant Benefactores, celebrare Miſſam, quæ eas liberet a pœnis Purgatorii; idque ex conceſſione Clementis VIII. Fratribus Minimis facta, & communicantibus cum eis, quæ refertur *Tom. 2. Privilegiorum ejuſdem Ordinis, Conſtit. 10. dicti Clementis.*

149. Objicies contra dicta. Si Prælati Regulares poſſent Benefactoribus applicare bona opera ſubditorum, præſertim quoad vim ſatisfactoriam, hoc ipſo concederent Indulgentias: atqui hoc dici nequit, ergo. Reſp. negando conſequent. Nam multiplex eſt differentia inter conceſſionem Indulgentiarum, & Suffragiorum.

150. Primo ſiquidem Indulgentiæ conceduntur ex communi Theſauro Eccleſiæ, ac virtute Clavium; non ſic Suffragia. In illis diſpenſantur etiam ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum, ex operibus olim jam peractis: in his ſola pia opera Subditorum adhuc viventium, primum peragenda. Ulterius de illarum infinitate, ac ſufficientia conſtat, ſecus de bonis operibus alicujus Communitatis religioſæ. Tandem hæc Benefactoribus proſunt, atque virtute Suffragiorum Ordinis communicantur non ſolum quoad vim ſatisfactoriam, ſed etiam impetratoriam, ac de congruo meritoriam: e contra Indulgentiæ proſunt quoad ſolam vim ſatisfactoriam. Et ob tam multiplicem differentiam fit, quod ſuſpenſis Indulgentiis non ſuſpendatur iſthæc communio Suffragiorum Ordinis. Rodericus *loc. c. art. 7.* pluribus iſthæc ſuffragia declarans, & alii.

TRACTATUS XIII.

DE CENSURIS, AC IRREGULARITATE, ALIISQUE POENIS CANONICIS.

1. TRactatus de Cenſuris Eccleſiaſticis valde utilis eſt, ſcituque neceſſarius omnibus, qui ſive in Foro Pœnitentiæ, ſive exteriori Eccleſiaſtico judicant; eo quod ipſæ partim ſint Pœnæ medicinales. *Cap.* 1. *de Sentent. excom. in 6.* partim pertineant ad *Nervum Eccleſiaſticæ diſciplinæ* nunquam diſrumpendum. *c. Cum inter. de Conſuetud.* Quia vero Cenſuræ ſub Pœnis Canonicis, tanquam ſpecies ſub genere continentur, breviter etiam de his agendum, ita tamen, ut materia Irregularitatum exactius declaretur.

DISTINCTIO I.

De Cenſuris, & Pœnis Canonicis in genere.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex ſit Cenſura Eccleſiaſtica?

SUMMARIUM.

1 *Utilitas hujus Tractatus.*
2 *Cenſura generatim.*
3 *Cenſura Eccleſiaſtica, quid?*
4 *Eſt pœna ſpiritualis.*
5 *Ac medicinalis.*
6 *Declarantur aliæ ejus particulæ.*
(a) Juxta dicenda Diſt. 3. n. 24. & ſeqq.
7 *Cenſura Eccleſiaſticæ, quot?*

2. CEnſura apud Romanos ſignificabat tum Officium Cenſoris, tum ſententiam ejuſdem Cenſoris, mores corrigentis, aut pœnam decernentis. Unde occaſione hujus poſterioris acceptionis factum eſt, quod cenſura ſignificet correctionem quandam, & punitionem, juxta illud *Juvenalis, Satyra 2. de Laronia* canentis: *Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.* In propoſito tamen nomine Cenſuræ intelligimus ſolam Eccleſiaſticam; de qua loquendo, ſit

3. CONCL. I. *Cenſura Eccleſiaſtica* eſt pœna ſpiritualis, ac medicinalis, pro culpa inflicta, privans uſu alioquorum ſpiritualium bonorum, per Eccleſiaſticam poteſtatem impoſita, ut Fidelis a contumacia deſiſtat. Ita in re communis, & patebit explicando ſingulas particulas.

4. Dicitur, *pœna ſpiritualis.* Tum ad differentiam pœnarum corporalium: ſi quidem Cenſuræ Eccleſiaſticæ non verſantur principaliter circa privationem bonorum temporalium, aut afflictionem corporis: quamvis per accidens, & ſecundario, nonnunquam hæc ſequatur ex illa. Tum quia pœna ſpiritualis latius patet, quam cenſura: unde hæc particula ſtat loco generis, cætera vero habent rationem differentiæ.

5. Dicitur ulterius, *ac medicinalis.* Quia Cenſura Eccleſiaſtica proprie non eſt pœna vindicativa ſceleris jam patrati, ſed potius eſt pœna medicinalis, intendens futuram correctionem delinquentis contumacis. *arg. c.* 1. *de ſent. excomm. in 6.* ibi: *Cum medicinalis ſit excommunicatio, non mortalis, diſci-*

ſciplinans non eradicans; dum tamen is, in quem lata fuerit, non contemnat.

6. Additur, *pro culpa inflicta*. Quia Cenſuræ Eccleſiaſticæ non infliguntur, niſi ob culpam; per quod differunt ab irregularitate, quæ quandoque incurritur abſque ulla culpa, ex mero defectu aliquo. (a) Et additur rurſum, *privans uſu aliquorum bonorum ſpiritualium*: qualia ſunt adminiſtratio, vel receptio Sacramentorum, Suffragia Eccleſiæ, Sacrificium Miſſæ, ac hujuſmodi. Dicitur tandem, *per Eccleſiaſticam poteſtatem impoſita*: quia poteſtas ferendi Cenſuras convenit ſoli Eccleſiæ, cui dicta poteſtas competit Jure Divino; prout habetur *Matt. cap.* 16. & 18. quamvis inſtitutio, atque ipſa impoſitio Cenſurarum, ſit de Jure humano Eccleſiaſtico.

7. CONCL. II. Cenſuræ Eccleſiaſticę ſunt tantum tres, videlicet Excommunicatio, Suſpenſio, & Interdictum: Ita omnes Doctores; & habetur clare *c. Quarenti de Verb. ſignif.* ubi Pontifex interrogatus, quid per Cenſuram Eccleſiaſticam debeat intelligi? *Reſpondet, quod per eam non ſolum interdicti, ſed ſuſpenſionis, ac excommunicationis ſententia valeat intelligi.* Unde patet, has tres eſſe Cenſuras Eccleſiaſticas, & quidem ſolas.

QUÆSTIO II.

Ob quam cauſam Cenſuræ ferri poſſint?

SUMMARIUM.

8 *Excommunicatio, aut alia Cenſura, fertur ob ſolum peccatum mortale.*
9 *Dempta Excommunicatione minori.*
10 *Ac ſuſpenſione levi.*
11 *Peccatum illud debet eſſe externum.* (c) Tract. 2. Diſt. 1. n. 46. & Tr. 4. Diſt. 4. n. 26.
12 *Ac in ſuo genere completum.*
13 *Et quod habeat annexam contumaciam, ſive inobedientiam delinquentis.*
14 *Quomodo etiam ob alias cauſas, quis excommunicari poſſit?*
15 *Qualis contumacia requiratur & ſufficiat?*
16 *Corollarium.*
17 *Cenſura proprie non infligitur ob peccatum mere præteritum.*
18 *An poſſit imponi Suſpenſio v. gr. per modum pœnæ?*
19 *Cenſura ipſo Jure decreta non requirit aliam monitionem; Bene tamen, ſi ea feratur ab homine.*
20 *Cenſura, an poſſit infligi ob peccatum alterius? Affirmatur de interdicto;*
21 *Negatur de Excommunicatione. Tota Communitas non debet excommunicari, quomodo?*
22 *Diſparitas inter Interdictum, & Excommunicationem. Excommunicatio pœna graviſſima.*
23 *Probatur reſponſio ex Jure.*
24 *An, ſi excommunicetur tota Communitas, teneat Excommunicatio?*
25 *Suſpenſio non incurritur, niſi ob propriam culpam.*
26 *Diſparitas inter hanc, & Interdictum.*

8. CONCL. I. Ob ſolum peccatum mortale, externum, & in ſuo genere completum, poteſt infligi Excommunicatio major, vel alia Cenſura Eccleſiaſtica gravis. Ita Doctores paſſim. Ratio primæ partis eſt: quia pœna, ut ſit juſta, debet commenſurari culpæ, ſive eam non excedere: Excommunicatio major autem eſt graviſſima pœna; ergo etiam gravem, ſeu mortalem culpam requirit.

9. Dicitur notanter, *Excommunicatio major*. Siquidem, ut notat Reginaldus *lib. 32. n.* 147. cum communi, Excommunicatio minor poteſt imponi non ſolum ob peccatum mortale, ſed etiam ob veniale, nempe ob communicationem cum excommunicato vitando in alloquio, menſa, aliiſque commerciis humanis, in quibus non reperitur notabilis irreverentia Dei, vel læſio ſui, aut Proximi. Et ratio eſt: quia effectus Excommunicationis minoris non eſt adeo gravis, cum privet ſolum participatione, ſeu receptione Sacramentorum, quæ non quovis tempore eſt neceſſaria.

10. Et additur, *vel alia cenſura Eccleſiaſtica gravis*. Siquidem nihil prohibet, quin propter levem, ſive venialem culpam, quandoque imponatur ſuſpenſio levis, v.g. ſuſpenſio ab uno actu electionis, aut Miſſa celebranda per unum vel alterum diem; prout notat Pirhing *tit. de ſentent. excomm. n.* 207. Layman *lib. 1. tract. 5. part. 3. n.* 2. Suarez, Navarrus, & alii.

11. Altera pars Concluſionis, quod ob ſolum peccatum externum incurratur Cenſura, ex eo ſuadetur: quia Eccleſia non judicat de occultis. Et hinc alibi (c) jam dictum eſt cum communi, licet hæretici ipſo jure incurrant excommunicationem; nihilominus eum, qui hæreſin ſolo animo fovet, excommunicationem non incurrere,

priusquam verbo vel opere externo eam sufficienter manifestarit.

12. Ultimæ tandem partis, quod peccatum in suo genere debeat esse completum, ratio est: quia leges pœnales sunt stricte interpretandæ. *c. Odia de Reg. Jur. in 6.* Simulque earum verba accipienda cum effectu *arg. c. Hæc autem verba de Ign. dist. 1.* Hinc, qui conatus fuit percutere Clericum, sed erravit, aut impeditus fuit, non incurrit pœnam excommunicationis latam in Percussores Clericorum. Similiter, quamvis dicta excommunicatio sit statuta etiam in mandantes, vel consulentes percussionem Clericorum, ea tamen ab ipsis non incurritur, nisi percussio Clerici actualiter sit secuta: & idem dicendum de similibus.

13. CONCL. II. Non ob quodlibet peccatum mortale potest ferri Excommunicatio, aut alia proprie dicta Censura Ecclesiastica: sed requiritur ulterius, ut peccatum illud habeat annexam inobedientiam, & contumaciam delinquentis, per quam Reus Ecclesiæ monentis, ac præcipientis authoritatem spernere censeatur. Ita Navarrus *c. 27. Man. n. 8.* Sannig *dist. 1. de Censuris q. 3. n. 12.* Abbas, & alii. Et hoc colligitur ex S. Scriptura: nam *Matth. 18.* dicitur; *Si Ecclesiam non audierit* (id est, si ei obediens non fuerit) *sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*; id est, tanquam exclusus ex gremio Ecclesiæ. Idem desumitur ex definitione Censuræ ut sic, qua dicitur, Censuram esse infligendam, ut Fidelis a contumacia desistat; & hinc censura Ecclesiastica censetur esse pœna medicinalis.

14. Nec dictis obstat, quod quis non solum ob contumaciam, sed ob alias quoque causas excommunicari possit, prout desumitur ex *c. Qua fronte de Appell.* ibi: *Sane si quis pro contumacia, vel alia qualibet causa, interdicto vel excommunicatione tenetur astrictus.* Resp. quippe cum Abb. *ad cit. c. n. 10.* ad excommunicationem semper requiri contumaciam, quæ sit causa immediata excommunicationis, sive præcesserit delictum, sive non. Et hoc ultimum idcirco additur, quia potest *in aliquem interdici, vel excommunicationis sententia proferri pro contumacia tantum, quia scilicet citatus stare noluit juri, tex. clar. c. Ex parte, §. 1. de verb. sign.* Quod si vero aliud delictum præcesserit, ac proinde excommunicationis sententia proferatur non tantum propter contumaciam, sed etiam pro illa causa alia, sive pro delicto; tunc istud erit causa excommunicationis non immediata, sed mediata.

15. Nihilominus id, quod dicitur, ad incurrendam Censuram requiri ex parte delinquentis contumaciam, non sic intelligendum est, quasi requiratur contumacia, atque contemptus formalis: sufficit enim inobedientia generalis, & contemptus interpretativus; in hoc consistens, quod quis sciens, quidpiam ab Ecclesia esse prohibitum sub Censura, nihilominus illud facere non vereatur. Unde

16. Infertur I. Excommunicationem, aut aliam Censuram, nunquam incurri ob peccatum solo Jure naturali, aut Divino prohibitum; nam ulterius requiritur præceptum Ecclesiæ, sub Censura quidpiam præcipientis, aut prohibentis, quod a Reo transgressore contumaciter spernatur.

17. Infertur II. Censuram proprie dictam non esse infligendam ob peccatum mere præteritum; id est, quod penitus cessavit, & nullam præsentem inobedientiam ac contumaciam adjunctam habet. Ratio est: Tum quia Reus alioquin non posset dici contumax: tum quia Censura proprie dicta, non est solum pœna seu vindicta, sed simul medicina, ut Fidelis a contumacia desistat; ergo, cum inobedientia & contumacia non respiciat præterita, quæ jam non sunt in potestate hominis, propter solum peccatum præteritum, nequit Censura proprie dicta infligi.

18. Dicitur notanter, *Censura proprie dicta.* Quia propter peccatum præteritum potest quidem imponi pœna, v. g. privatio Officii, vel Beneficii, imo & Suspensio ferri potest ob culpam mere præteritam, atque per modum pœnæ, ut notat Abbas *in cap. Reprehensibilis nu. 3. de Appell.* & Layman *cit. tract. 5. p. 3. c. 3. n. 3.* Verum hujusmodi Suspensio, seu pœna, non est Censura proprie dicta; cum non inferatur per modum medicinæ ad avertendum hominem a peccato: sed est mera pœna spiritualis, vindicativa peccati jam facti; cum tantum imponatur in pœnam admissi sceleris. Bassæus *verf. Censura n. 15.* & alii passim.

19. CONCL. III. Quamvis, si ipso jure decreta est Censura latæ sententiæ, alia monitio necessaria non sit (quia tunc Lex, seu commune præceptum semper monet, ac proinde alia trina admonitione prævia opus non est, *arg. c. Reprehensibilis de Appell.*) Nihilominus, quando Censura fertur ab homine, ea nunquam infligenda est, nisi trina & legitima monitione prævia, cum intervallo dierum aliquot, saltem duorum aut trium,

ut

ut cenſurandus habeat ſufficiens tempus ad exhibendam emendationem, vel præſtandam ſatisfactionem, aut proponendam ſuam defenſionem, alioquin non ſolum injuſta, ſed etiam irrita foret Cenſura: licet aliquando, ſi neceſſitas facti id ſuadeat, poſſit una etiam admonitio peremptoria ſufficere. Ita habetur expreſſe *c. Statuimus*, & *c. Conſtitutionem de Sentent. excommun. in 6.* cum concordantiis; eſtque communis Doctorum.

20. Quæres, an poſſit infligi Cenſura Eccleſiaſtica ob peccatum alterius? Reſp. I. Loquendo de interdicto, ſententiam affirmativam eſſe tenendam. Sic quippe propter peccatum Regis poteſt interdici totum Regnum, *arg. c. Non eſt vobis de Sponſalibus*. Et pro peccatis Epiſcopi terra ipſi ſubjecta, *c. Sane §. 2. de Officio delegati*. Et propter delictum Domini, vel Rectoris, Civitas, *c. ſi ſententia, de ſent. excommun. in 6.* Et Monaſterium ob peccatum Prælati contumacis, *cap. Cum dilectus de Religioſis domibus*, ac notat Fagnanus *cap. Reſponſio, nu. 42. de ſentent. excommun.* Et ſic quandoque puniuntur aliqui, qui non peccaverunt, vel potius in ſuis Subditis Superiores, ut publica coercitione confuſi citius reſipiſcant, atque a ſua deſiſtant contumacia: præſertim, cum pœna Interdicti non tam multis bonis privet, ſicut excommunicatio major.

21. Reſp. II. Excommunicatio major ob peccatum alienum non incurritur: ac proinde, ne innocentes cum nocentibus pœna adeo gravi involvantur, ſimul & collective excommunicari non debet tota aliqua Communitas, ſive Collegium, aut Civitas; quamvis ſinguli, adeoque etiam omnes diſtributive, qui de tali Communitate nocentes reperiuntur, excommunicari valeant. Ita D. Thomas *part. 3. Supplem. q. 22. art. 5.* Tannerus *tom. 4. diſ. 6. q. 10. dub. 3. num. 42.* Layman, Pirhing, & alii communiter. Ratio eſt: quia Excommunicatio major non eſt infligenda, niſi propter peccatum mortale, peccatum vero cum conſiſtat in actu, non eſt Communitatis, ſed ſingularium perſonarum. Accedit, quod in Communitate plerumque ſoleant eſſe aliqui innoxii, & non conſentientes peccato aliorum: atqui æquum non eſt, ut condemnetur juſtus cum impio, præſertim pœna tam gravi, qualis eſt Excommunicatio major.

22. Nec obſtat, quod ſecus fiat in Interdicto. Negatur enim paritas: ſiquidem Interdictum non eſt tam gravis pœna, neque tam multis privat bonis, ſicuti Excommunicatio major: hæc enim eſt ſeparatio non ſolum a Divinis, ſed etiam a communione Fidelium, atque ideo pœna graviſſima; ſive, ut loquitur D. Auguſtinus, relatus cap. Corrigantur 24. quæſt. 3. *quæ pœna in Eccleſia nulla major eſt*. Quare ad hanc deveniendum non eſt, niſi magna adhibita circumſpectione, & poſt quam præviis monitionibus, ac plerumque aliis levioribus pœnis & Cenſuris, nihil obtineri potuit; ut recte monet Concilium Tridentinum *Seſſ. 25. cap. 3. de Reformat.* juncto *can. Ecce autem 24. q. 3.* Quinimo, cum ipſa ſit medicinalis, neque tunc ad eam deveniendum eſt, niſi appareat ſpes aliqua fructus, vel ad ipſum Reum emendandum, vel ſaltem ad bonum publicum promovendum. Layman *loc. cit. part. 2. c. 1. n. 6.*

23. Cæterum, quod unus non ſit excommunicandus propter peccatum alterius, ut puta filius pro delicto parentis, ad longum reſolvit D. Auguſtinus *Epiſt. 75. ad Auxilium Epiſcopum*, ac refertur *cap. ſi habes 24. q. 3.* Quod autem tota Communitas aliqua (intellige, ſimul & collective; ſecus, diſtributive, dummodo omnes ſint Rei) excommunicanda non ſit, ſtatuitur *c. Romana de Sentent. excommun. in 6.* ibi: *In Univerſitatem, vel Collegium proferri excommunicationis ſententiam, penitus prohibemus, volentes animarum periculum evitare, quod exinde ſequi poſſet; cum nonnunquam contingeret, innoxios hujuſmodi ſententia irretiri: ſed in illos duntaxat de Collegio, vel Univerſitate, quos culpabiles eſſe conſtiterit, promulgetur.*

24. Utrum autem, ſi dictis non obſtantibus excommunicetur tota Communitas, ſententia excommunicationis valida ſit, nec ne, ad longum diſputat Fagnanus *cap. Reſponſio, num. 88. de Sentent. excommun.* Et quamvis non pauci Doctores cenſeant, ipſam eſſe invalidam, ponderando dictionem illam, *penitus prohibemus*: nihilominus idem Fagnanus *nu. 102.* tenet contrarium, afferens cum Gloſſa *in cit. cap. Romana. V. penitus*, & aliis, quod ſi ſententia excommunicationis lata ſit in Communitatem, non obſtante, quod fuerit illicite lata, & hac ratione injuſta, adhuc bene teneat, & liget ſingulos de tali Communitate doli capaces. Tum, quia Pontifex prohibuit quidem ejuſmodi ferri ſententiam, ſed hanc non irritavit. Tum quia, ut dicitur c. ad Apoſtolicam de Regularibus, *Multa fieri prohibentur, quæ ſi facta fuerint, obtinent roboris*

coris firmitatem. Accedit, quod *ſententia Paſtoris, ſive juſta, ſive injuſta fuerit, timenda ſit*, c. Sententia. 11. q. 3.

25. Reſp. III. Suſpenſio ſtricte accepta non incurritur, niſi ob culpam propriam. Ita Navarrus *cap. 27. Manual. n.* 165. Layman *lib. 1. tract. 5. part. 3. cap. 3. nu. 1.* Suarez, & alii. Ratio eſt: quia Suſpenſio eſt proprie dicta pœna, quippe directe cuipiam adimens uſum Eccleſiaſticæ poteſtatis: atqui pœna talis non incurritur ſine culpa propria; Quinimo *peccata ſuos authores tenere debent*, prout habetur *c. Quæſivit de his quæ fiunt a majori part. Capit*.

26. Nec urget, ſi fiat inſtantia de interdicto. Nam neque interdictum perſonale ſolet incurri, niſi ob peccatum proprium. Et quamvis interdictum locale etiam aſtringat innocentes, id tamen fit duntaxat indirecte, ac quamdiu ſunt in loco interdicto: nam extra illum poſſunt intereſſe Divinis, atque ſi moriantur, in Loco ſacro ſepeliri. E contra ſuſpenſus nullibi poteſt exercere uſum poteſtatis Eccleſiaſticæ.

QUÆSTIO III.

An ignorantia, metus, vel aliud quidpiam excuſet ab incurrenda Cenſura?

SUMMARIUM.

27 *Regula generalis circa hoc.*
28 *Ignorantia facti excuſat a Cenſura.*
29 *Ignorantia juris etiam excuſat a Cenſura, dummodo non ſit craſſa.*
30 *Corollarium.*
31 *Ruſtici, & homines ſimplices, ſæpius per hoc excuſantur a Cenſuris.*
32 *Metus gravis excuſat a Cenſuris.*
(b) Juxta dictum Tract. 2. Diſt. 2. n. 25. & ſeqq.
33 *Etiamſi actus Jure naturæ prohibitus exiſtat.*
34 *Excommunicatio, aut alia Cenſura ſit invalida:*
35 *I. Ob defectum Juriſdictionis; & hoc dupliciter.*
36 *Per appellationem, quando impediatur effectus Cenſuræ?*
37 *II. Ob defectum ſubſtantialis ordinis Judicii.*
38 *III. Ob defectum juſtæ cauſæ, & hoc tripliciter.*
39 *Cenſura lata contra innocentem, qui in Judicio probatur nocens; an ſit ſervanda?*
40 *Quid de Clerico innocente, & ſecundum publicas probationes excommunicato?*
41 *Forma abſolvendi a Cenſuris, quæ?*
42 *Suſpenſio, & Interdictum, quandoque non indigent abſolutione.*
43 *Abſolutio a Cenſuris, an poſſit dari extra Confeſſionem, aut abſenti.*

27. SUpponendum pro regula generali, cum juxta dicta *n.* 8. *ac ſeqq.* & Doctores paſſim, ad incurrendam Cenſuram Eccleſiaſticam requiratur culpa mortalis, & talis, qualis ibidem eſt deſcripta: quotieſcunque aliquis per ignorantiam, inadvertentiam, vel animi paſſionem, aut parvitatem materiæ excuſatur a peccato mortali, eum etiam ab excommunicatione majori, gravi Suſpenſione, atque Interdicto perſonali fore excuſandum. Hoc prænotato, quantum attinet ad ſtatum propoſitæ Quæſtionis, ſit

28. CONCL. I. Ignorantia facti, qua quis ignorat, factum ſuum eſſe tale, quod ſub Cenſura prohibitum excuſat eſt, ab ipſa Cenſura: hinc, ſi quis v.g. percutiat Clericum, quem putat eſſe Laicum, adeoque invincibiliter ignorat eſſe Clericum, excuſatur ab excommunicatione. Ita communis; & habetur *c. ſi vero de ſent. excom.* ibi: *Si vero aliquis in Clericum nutrientem comam manus injecerit violentas, propter hoc non debet excommunicatione notari; dummodo ipſum Clericum eſſe ignoraverit*. Imo in tali caſu ſufficit ad evitandam Cenſuram ignorantia probabilis, ut explicat Gloſſa ibidem.

29. CONCL. II. Ignorantia invincibilis, vel probabilis Juris Eccleſiaſtici, præcipientis, vel prohibentis, quidpiam ſub Cenſura; imo & ſola ignorantia ipſius Cenſuræ, dummodo non ſit craſſa, ſeu ſupina, excuſat a Cenſura incurrenda. Ita Doctores communiter; & habetur clare ex *c. 2. de Conſtit. in 6.* ubi dicitur: *Ut animarum periculis obvietur, ſententiis per ſtatuta quorumcunque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes; dum tamen eorum ignorantia craſſa non fuerit, aut ſupina*. Quæ deciſio cum ſit favorabilis, multumque rationabilis, non tantum in Statutis Epiſcoporum, ſed etiam Conſtitutionibus Pontificiis locum habet; nam etiam Papa eſt Ordinarius, & quidem *Ordinarius Ordinariorum*.

30. Infertur proinde, quod, licet quis ſciat,

ſciat, opus aliquod eſſe prohibitum, vel præceptum, ſive legi naturali, aut Divinæ, ſive Eccleſiaſticæ; ſi tamen invincibiliter, aut probabiliter ignoret, ipſi eſſe annexam excommunicationem, aut aliam Cenſuram Eccleſiaſticam, hanc ipſe non incurrat. Patet hoc tum ex citato textu Juris Canonici; tum ratio hujus ulterior eſt: quia ad incurrendam Cenſuram requiritur contumacia, & virtualis quidam contemptus, quo quis recuſat obedire Legi, ſub tali pœna, ſeu Cenſura quidpiam præcipienti: atqui is, qui ignorat illam pœnam, ſeu cenſuram, jam non eſt taliter contumax; ergo.

31. Infertur ulterius, Ruſticos, alioſque homines ſimplices, ſæpius ex hoc fundamento excuſari ab incurrenda cenſura excommunicationis; eo quod eam eſſe hic & nunc latam, rariſſime ſciant, imo vix audierint aliquid de excommunicatione: Dummodo excipias excommunicationem in percuſſores Clericorum latam, & vix alicui ignotam, atque alias Cenſuras communiores, vel publice denunciatas.

32. CONCL. III. Qui ex gravi metu mortis, mutilationis, infamiæ, aut hujuſmodi tranſgreditur legem Eccleſiaſticam ſub pœna Cenſuræ impoſitam, is non incurrit annexam Cenſuram. Ita Pirhing. *tit. de Sent. excomm nu.* 47. Suarez, & alii. Ratio eſt: quia leges Eccleſiaſticæ regulariter non obligant cum tanta ſeveritate, ſeu periculo vitæ, aut membrorum: (b) Atqui lex Cenſuram imponens, eſt Eccleſiaſtica; ergo.

33. Nec obſtat, quod talis non tantum contra legem Eccleſiaſticam, ſed etiam contra Naturalem, ac Divinam operetur, ac proinde peccet: ut ſi quis gravi metu mortis adactus, Matrimonium contrahat, & conſummet cum conſanguinea, vel Moniali. Reſp. enim, quamvis talis peccet contra legem Divinam & Naturalem, eo quod Matrimonium ſit irritum, ſimulque propter nullum metum ſit faciendum peccatum; adhuc tamen eum non incurrere excommunicationem, quæ ipſo jure lata eſt contra taliter contrahentes. *Clem. un. de Conſang. & affin.* Nam hæc Jure duntaxat Eccleſiaſtico, quale in caſu tanti metus non obligat, ſtatuta eſt: inceſtus autem prohibetur Jure naturali & Divino, quod ex nullo metu licitum eſt tranſgredi.

34. CONCL. IV. Inſuper ex triplici capite, poteſt excommunicatio, aut alia Cenſura Eccleſiaſtica reddi invalida, ita ut nullum producat effectum: videlicet ob defectum juriſdictionis, ob defectum ſubſtantialis ordinis Judicii, & ob defectum juſtæ cauſæ. Ita Pirhing. *l. c. n.* 40. & alii communiter. Et quidem

35. I. Cenſura ab homine lata redditur invalida, adeo ut non obliget, ob defectum Juriſdictionis in ferente: ut ſi imponens Cenſuram, vel ſimpliciter careat Juriſdictione eam imponendi, vel ipſam habeat impeditam per excommunicationem, aut ſuſpenſionem. Nam *excommunicatus*, vel ſuſpenſus ab officio, *alium excommunicare non poteſt*. c. Audivimus 24. *q.* 1. juncta Gloſſa ibidem.

36. Idem dicendum, ſi Prælatus habeat juriſdictionem ſuſpenſam per appellationem legitime ab alio interpoſitam ante ſententiam abſolute latam; ut ſi is ferat ſententiam contra Sempronium, quod niſi intra tot v. g. dies ſatisfecerit, noverit ſe eſſe excommunicatum; atque interim Sempronius appellet, & ad diem ſtatutum non ſatisfaciat; nam ipſe Cenſuram ejuſmodi non incurrit, eo quod per legitimam appellationem, ante eventum conditionis interpoſitam, impediatur effectus Cenſuræ ſub conditione latæ, vel ulterius poſtea primum infligendæ, prout habetur *c. Præterea*, 40. *de Appell.* Secus foret, ſi appellatio primum fieret poſt latam ſententiam Cenſuræ in aliquem; nam hujus effectus per appellationem ſubſequentem non impeditur, neque ſuſpenditur, *text. clar. c. Is cui de Senten. excomm. in 6.*

37. II. Cenſura excommunicationis, aut alia, redditur invalida, & nullius roboris, ob defectum ſubſtantialis ordinis Judicii; ut ſi Judex Cenſuram laturus nullam omnino nec unicam quidem, præmittat admonitionem; vel ſi omittatur citatio Rei, iſque ad ſui defenſionem non admittatur; aut ſi legitima probatio cauſæ, ob quam Cenſura fertur, deſit. Pirhing *loc. cit.* Suarez, & alii.

38. III. Cenſura eſt invalida ob defectum Juſtæ cauſæ, ſi nimirum ob nullam, aut omnino levem, & non commenſuratam culpam feratur. Porro juſtitia cauſæ rurſum tripliciter poteſt deficere. Primo, ſi nec reipſa, nec ſecundum allegata & approbata crimen ſubſit, ut ſi quis excommunicetur, quod pauperi eleemoſynam tribuerit, vel non fecerit id, quod agere, illicitum & pravum erat, aut hujuſmodi. Cenſura ſic lata haud dubie invalida eſt, cum contineat *errorem intolerabilem*, ut Jura loquuntur *c. Per tuas de Sent. excomm.* & *c. Venerabilibus*

§. *Po-*

§. *Potest. eod. in 6.* Deinde potest justitia causæ deesse, quando crimen, ob quod Censura fertur, fuit quidem a parte rei commissum, sed de eo Reus nec est legitime convictus, nec confessus: sic enim causa subsistit solum secundum se, non autem in ordine ad Judicium, seu Forum externum; & consequenter sententia Censuræ, ob id inflictæ, est nulla. Tandem potest deficere causa, si a parte rei causa seu crimen non subsistat, tamen juridice contra Reum probetur; tunc enim non adest vera causa ferendi Censuram, bene tamen præsumpta; cum Reus reipsa sit innocens, qui tamen juridice probatus est nocens. Verum de hoc ultimo casu loquendo, & pro vera ejus intelligentia, sit

39. CONCL. V. Censura lata contra innocentem, qui secundum allegata & probata in Judicio censetur nocens, etsi reipsa, & in Foro conscientiæ, non privet eum communibus Ecclesiæ Suffragiis, aliisque spiritualibus commodis ac facultatibus (revera enim Censura talis ob defectum causæ est nulla) tamen in Foro externo, atque in facie Ecclesiæ, debet servari, donec vel ab ea quis fuerit absolutus, vel innocentia ipsius atque error Censuræ, publice innotuerit. Ita Covarruvias *in c. Alma mater part.* 1. §. 7. *n.* 5. Navarrus *cap.* 27. *Manual. n.* 3. Pirhing *n.* 41. & alii. Sic quippe habetur *c. Si quis a prōprio* 11. *q.* 3. Et S. Gregorius, relatus *can.* 1. *eod. caus.* 11. *q.* 3. ait: *Sententia Pastoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda est.* Accedit ratio: quia hoc necesse est ad publicam utilitatem atque disciplinam, ipsamque Judicis ex officio secundum allegata & probata judicantis authoritatem tuendam; cui bono communi merito bonum privatum postponi debet. Et certe alioquin malevolis lata porta aperiretur, quaslibet Censuras contemnendi; cum dicere possent, se coram Deo esse innocentes, quamvis in Foro externo per falsa allegata & probata sint damnati nocentes.

40. Infertur proinde, quod si Clericus innocens, sed secundum publicas probationes a Judice excommunicatus, actum sui Ordinis postea exerceat, is non contrahat irregularitatem; quia revera excommunicatio fuit nulla. Si tamen in Judicio ipse hac de re accusetur, & convincatur, tanquam irregularis a Judice condemnari potest: cum enim in Foro externo censeatur excommunicatus, consequenter etiam irregularis declarari debet, si in tali excommunicatione celebrasse demonstretur. Quod si vero talis monitus desistere nolit, tunc de novo vere excommunicari, propter suam inobedientiam & contumaciam, atque apparentem contemptum Ecclesiasticæ potestatis.

41. Quæres, quænam sit forma absolvendi a Censuris? Resp. Nulla determinata forma verborum requiritur ad tollendas Censuras, sed sufficit, ut quibuscunque verbis voluntas absolventis sufficienter significetur. Solet tamen communiter hujusmodi forma observari: *Absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi* N. (exprimendo causam ipsius) *& restituo te sanctis Sacramentis, & communioni Fidelium, in Nomine Patris, &c.* A Suspensione tantum: *Ego te absolvo a vinculo suspensionis, quam incurristi propter* N. (exprimitur causa) *& restituo te executioni Ordinum, in Nomine Patris &c.* Quando vero Censura est dubia, servetur hæc, vel similis forma: *Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, & tu indiges, in Nomine Patris &c.*

42. Quinimo si Suspensio fuit lata ad determinatum duntaxat tempus, v.g. ad unum, aut duos annos, vel usque ad positionem certæ conditionis, v. g. dicendo, *Sis suspensus, donec feceris:* tunc elapso illo tempore, vel adimpleta conditione, utputa præstita satisfactione, per se ipsam cessat Suspensio, neque opus est alia formula absolutionis, sive sententia restitutionis, *arg. c. Quia sæpe, de Election. in 6.* juncta Glossa *ibidem V. Donec.* Idem dicendum de interdicto taliter lato. Layman *cit. tract. 5. part. 4. cap. 5. n.* 1. Cæterum extra hosce casus necesse est, adhiberi veram absolutionem a Censuris, ab habente legitimam facultatem absolvendi datam; prout, alias rationes tacendo, clare patet ex Decreto Alexandri VII. inter alias Propositiones sequentem, ordine 44. condemnantis: *Quoad Forum conscientiæ Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censuræ.*

43. Tandem sciendum, quod absolutio a Censuris ab habente potestatem ordinariam, possit dari etiam extra Confessionem Sacramentalem, imo & absenti, ac invito. Dicitur: *ab habente potestatem ordinariam*: nam habens potestatem delegatam ad absolvendum a Censuris, debet absolvere juxta tenorem suæ delegationis, ejusque formam exacte observare. Sannig. Dist. 1. de Censuris, q. 6. & alii.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Pœna Canonica? ubi & de Depositione, Degradatione, & Infamia.

SUMMARIUM.

44 *Pœna Canonica latius patet, quam Censura.*
45 *Pœna Canonica, quid?*
46 *Irregularitas quomodo habeat rationem pœnæ?*
47 *Declaratur ulterius data definitio.*
48 *Pœnæ Canonicæ sunt septem.*
49 *Depositio, &*
50 *Degradatio; quid?*
51 *Et quomodo privent Clericali munere?*
52 *Degradatio privat etiam omni Clericali privilegio.*
53 *Utraque infligitur primum a Judice.*
54 *Forma Degradationis.*
55 *Infamia, quid?*
56 *Alia juris, alia facti.*
57 *Infamia Juris, ob quæ crimina contrahatur?*
58 *Enarrantur potiora.*
59 *Quomodo tollatur?*

44. ADvertendum, quod Pœna Canonica latius pateat, quam Censura Ecclesiastica: Siquidem Pœna Canonica respectu Censuræ Ecclesiasticæ se habet, sicut genus respectu speciei; omnis enim censura Ecclesiastica est etiam Pœna Canonica, non autem e contra. Hoc prænotato, sit

45. CONCL. I. Pœna Canonica est *pœna inflicta per Canones, vel secundum Canones, prohibens vel arcens punitum ab aliquo gradu Ecclesiastico, qui alias sibi liceret.* Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 25. *q.* 1. estque in re communis.

46. Dicitur, *pœna.* Quæ particula sumitur late, prout non tantum comprehendit pœnam proprie dictam, seu quæ procedit ex culpa, sed etiam irregularitatem absque ulla culpa mortali quandoque provenientem; hæc enim habet rationem pœnæ saltem large & improprie dictæ, in quantum est malum, ac pœnale homini cupienti ordinari, habere ejusmodi impedimentum. Additur autem *inflicta per Canones, vel secundum Canones*, quia quædam pœnæ Canonicæ infliguntur ipso jure per Canones, quædam vero per sententiam Judicis secundum Canones; alioquin enim ejusmodi sententia Judicialis non esset justa, nisi infligeretur secundum Canones.

47. Dicitur ulterius, *prohibens, vel arcens punitum ab aliquo gradu Ecclesiastico.* Quia pœnæ Canonicæ a potiori prohibent hominem a susceptione, vel executione Ordinum: & licet quædam earum, ut Excommunicatio, ac Interdictum, privent ulterius quibusdam aliis bonis spiritualibus, hoc tamen satis denotatur per appositum ly, *Arcere.* Et additur, *qui alias sibi liceret:* si enim alioquin talis gradus, vel actus Ecclesiasticus, cuipiam non liceret, jam non esset ipsi pœna, eo privari. Hinc quippe non est pœna Laico, vel mulieri, quod non possit celebrare Missam, eo quod talis actus aliunde sibi non competat; bene tamen Sacerdoti id foret pœnale.

48. CONCL. II. Pœnæ Canonicæ sunt septem, videlicet Depositio, Degradatio, Infamia, Irregularitas, Excommunicatio, Suspensio, & Interdictum. Ita Scotus *loc. cit.* & alii; atque patebit ex diversis textibus Juris Canonici in progressu citandis.

49. *Depositio* est privatio perpetua Clericalis muneris, per canonicam sententiam cum debita solemnitate prolatam.

50. *Degradatio*, quæ plurimum convenit cum Depositione, est privatio perpetua Clericalis muneris, & privilegii, facta post canonicam sententiam, adjuncta reali actione & cæremonia per canones instituta. Additur, *quæ plurimum convenit cum Depositione;* adeo ut a nonnullis pro una pœna computetur, *arg. c. Degradatio de Pœnis in 6.* ibi: *Verbalis degradatio, seu depositio, ab ordinibus:* Et notat Fagnanus *c. Qualiter, §. 2. n. 76. de Accusat.* Nihilominus est notabilis differentia inter ipsas: Nam Degradatio fit actione reali, & simul includit privationem privilegii Clericalis; quæ duo in Depositione verbali non habentur, prout patebit ex declaratione utriusque definitionis.

51. Dicitur I. In utraque data definitione, *privatio perpetua Clericalis muneris.* Quia tam Depositio, quam Degradatio, privat in perpetuum, ac sine spe remissionis, omni munere Clericali; id est, omnibus Beneficiis Ecclesiasticis, necnon & licentia exercendi actum cujuscunque Ordinis. Non tamen privatur quis Charactere Ordinis, quia hic est indelebilis; neque potestate valide consecrandi (si fuerit Sacerdos) quia

& hæc potestas est simpliciter inimpedibilis: neque facultate absolvendi pro mortis articulo moribundum, quia tunc nulla est reservatio Casuum. Insuper Depositus, aut Degradatus, non liberatur ab onere recitandi Breviarium, aut servandi perpetuam Castitatem: ne alioquin ex suo peccato commodum reportet.

52. Dicitur II. In definitione Degradationis; *& privilegii:* quæ particula in definitione Depositionis est omissa. Siquidem per Degradationem (non tamen per solam Depositionem verbalem) privatur quis tum privilegio Fori, tum etiam privilegio Canonis. Privilegio quidem Fori, in quantum ejicitur a Foro Ecclesiastico, & traditur Foro seu Curiæ sæculari; ita, ut deinde fit constitutus sub jurisdictione Magistratus sæcularis, a quo proinde, quasi esset Laicus, poterit capi, incarcerari, ac juxta Leges Civiles de commissis criminibus puniri: quamvis, dum Clericus degradatus propter sua crimina traditur Curiæ sæculari, efficaciter pro eo debeat Ecclesia intercedere, ut citra mortis periculum quoad eum sententia moderetur, *cap. Novimus de Verb. significat.* Privatur insuper Degradatus privilegio Canonis, ita ut ejusdem invasor, aut percussor, quamvis injustus, non incurrat Excommunicationem latam in percussores Clericorum.

53. Dicitur III. In utraque definitione, *post canonicam sententiam cum debita solemnitate factam.* Tum quia neutra earum infligitur ipso jure, sed quælibet a Judice, seu per sententiam Canonicam debet infligi. Tum quia tam ad depositionem, quam ad Degradationem, requiritur certa solemnitas a Jure præscripta, quæ refertur in *c. Degradatio de pœnis in 6.*

54. Dicitur tandem in definitione Degradationis, *adjuncta reali actione.* Quia, ut habetur *cit. c. Degradatio de Pœnis in 6.* Clericus degradandus, vestibus sacris indutus, & habens instrumenta illa in manibus, quæ spectant ad Ordinem suum, ad Episcopum adduci debet; ab eoque ordine retrogrado (id est, incipiendo ab illo vestimento quod ultima vice in sua Ordinatione acceperat, usque ad primum, quod datur in collatione primæ Tonsuræ) omnibus suis vestibus, & ornamentis sacris, cum certis verbis exuitur; ac tandem caput illius raditur, vel tondetur, ne Tonsuræ, vel Clericatus vestigium in eo remaneat: & hisce peractis, Degradatus primum traditur Curiæ sæculari. Hæc omnia tamen non reperiuntur in simplici Depositione: nam hæc fit per solam sententiam in criminosos canonice latam, neque privat omni privilegio Clericali, aut Fori. Abbas *c. Tua de Pœnis.* ubi insuper notat, quod isthæc Depositio alio nomine dicatur *Degradatio verbalis. c. Degradatio, eod. in 6.*

55. Quantum attinet ad *Infamiam*, quæ est tertia Pœna Canonica. Advertendum, quod infamia idem sit, ac privatio seu diminutio bonæ famæ, sive, ut alii loquuntur. *arg. l. Cognitionum ff. De variis & extraord. cognition. Infamia est læsa dignitatis status, vita ac moribus reprobatus.*

56. Duplex autem communiter assignatur Infamia, videlicet *Infamia juris*, & *Infamia facti.* Hæc posterior accidit, quando quis tale aliquid perpetrat, propter quod ejus bona existimatio apud probos & honestos viros læditur, licet jure aliquo expresso non notetur infamia. *Infamia juris* est, quæ ipso jure infligitur, seu decernitur in certa crimina committentes. Idque adhuc fit dupliciter, nempe dum vel ipso facto Infamia contrahitur, vel primum per sententiam Judicis secundum juris declarationem decernitur.

57. Quæres: ob quæ crimina contrahatur Infamia juris? Resp. I. Regula generalis est, Jure Canonico omnes eos censeri infames, quicunque Jure Civili habentur infames, nisi infamiam Jure Civili introductam Canones speciatim sustulerint. Prior pars habetur clare ex *c. Omnes 6. quæst.* 1. ubi Hadrianus Papa inquit: *Omnes vero infames esse dicimus, quos Leges sæculi infames appellant.* Concordat *c. Infames 6. quæst.* 1. ibi: *Infames esse dicimus omnes, quos Ecclesiastica, vel sæculi leges infames pronuntiant.* Altera vero pars probatur ex *cap. ult. de Secundis nuptiis;* ubi infamia Jure Civili, *L. 1. C. de Secundis nuptiis*, decreta mulieri intra annum luctus nubenti, fuit sublata.

58. Resp. II. Quænam personæ censeantur Jure canonico infames, refertur *cit. c. Infames 6. quæst.* 1. Et sunt fures sacrilegi, incestuosi, homicidæ, perjuri, raptores, malefici, venefici, adulteri, de bellis publicis fugientes, criminibus capitalibus irretiti, sepulchrorum violatores, & alii hujusmodi ibidem enumerati. Et de talibus loquitur *Reg.* 87. *Juris in 6. Infamibus porta non pateant dignitatum.*

59. Cæterum Infamia Canonica, quando orta

orta est ex crimine occulto, tollitur per pœnitentiam: secus, quando ortum habet ex crimine manifesto; ut post Glossam *cap. Illi qui. 6. q. 1.* notat Fagnanus *in cap. Vestra. num. 37. de Cohabit. Cler.* Unde Infamiam juris ex crimine manifesto subortam authoritative tollere, seu abolere, spectat ad Principem, sive ad SS. Pontificem, tanquam Conditorem Juris Canonici *arg. cap. Cum te. de Sententia & re judicata*, & notat idem Fagnanus *cap. Vergentius, n. 27. de Hæreticis.*

DISTINCTIO II.

De Excommunicatione, Suspensione, & Interdicto.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Excommunicatio?

SUMMARIUM.

1 *Excommunicatio vi nominis, quid?*
2 *Excommunicatio, & Anathema, an differant?*
3 *Datur in Ecclesia potestas ferendi Excommunicationem, aliasque Censuras.*
4 *D. Paulus potestate excommunicandi aliquoties usus fuit.*
5 *Excommunicatio, quid?*
6 *Dividitur in majorem & minorem. Absolute posita denotat majorem.*
7 *Excommunicatio minor, quid?*
8 *Ejus effectus, quis?*
9 *Excommunicatio major, qua?*

1. EXcommunicatio juxta nominis Ethymologiam idem est, ac *extra communionem separatio.* Sed in proposito sumitur ipsa pro censura Ecclesiastica, per quam homo Christianus a communione Ecclesiæ separatur. Dicitur etiam alio nomine *Anathema:* nam anathema græce, significat separationem alicujus a reliquis partibus, & quidem frequentius, prout ejusmodi separatio fit ab Ecclesia, tanquam alicujus execrandi & maledicti; prout hæreses, & hæretici, aliique peccatores incorrigibiles, ab Ecclesia anathematizantur.

2. Interim licet Excommunicatio, & Anathema, essentialiter non differant (utraque enim importat separationem alicujus ab Ecclesiæ communione) differunt tamen quoad solemnitatem: nam excommunicatio quandoque incurritur ipso jure, quandoque profertur per Sententiam Judicis in scriptis comprehensam: Anathema vero cum certis cæremoniis, *c. Debent 11. quæst. 3.* præscriptis, ad terrorem cæterorum peragitur. Siquidem debent duodecim Presbyteri Episcopum circumstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas post latam Anathematis sententiam in terram projiciunt, & pedibus conculcant: cui solemnitati aliæ quoque maledictiones, & execrationes verbales addi solent. Hinc *c. Cum non ab homine, de Judic.* Clericus depositus incorrigibilis primum excommunicari, deinde vero crescente contumacia Anathematis mucrone feriri jubetur.

3. CONCL. I. Datur in Ecclesia Catholica potestas ferendi Excommunicationem, ac alias censuras Ecclesiasticas, Jure Divino eidem concessa. Ita omnes Catholici; atque desumitur tum ex perpetua praxi, & sensu Ecclesiæ; tum ex illo generali dicto Salvatoris, *Matth. c. 26. Et tibi dabo claves regni Cælorum: Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cælis.* Et *Matt. c. 18. Dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

4. Et tali potestate jam usus fuit D. Paulus Apostolus, dum *1. Corinth. 5.* quempiam Satanæ tradidit, hoc est, excommunicavit, seu ex consortio Fidelium ejecit; prout ipsemet Apostolus ibidem indicat dicens: *Et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.* In quem locum D. Augustinus relatus *c. Omnis 11. q. 3.* ait: *Omnis Christianus, qui a Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? Scilicet, quia extra Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus. Unde illos, quos tunc Apostolus Satanæ esse traditos prædicat, excommunicatos a se esse demonstrat.* Quinimo Scotus *4. dist. 19. q. un. De quinto*, notat, in

in Epistolis D. Pauli legi, quod ipse tribus vicibus excommunicaverit, nempe *1. Cor.* 5. ut jam dictum. Et *1. Timoth.* 1. ibi: *Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.* Et *Galat.* 1. *si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.*

5. CONCL. II. *Excommunicatio* est censura Ecclesiastica, qua homo Christianus a communione Fidelium separatur. Ita Doctor Subtilis *loc. cit.* §. *De quinto*, ubi ait: *Excommunicatio simpliciter, quæ est sola major, est exclusio alicujus a communione fidelium: non quidem exclusio corporalis, qua fit in incarceratione, vel exclusione ab aliis, sed excludendo per prohibitionem, ne communicet cum aliis, nec alii cum eo*: estque in re communis. Dicitur, *Censura Ecclesiastica*: quæ particula stat loco generis, nam reliqua stant loco differentiæ. Et additur, *qua homo Christianus separatur a communione fidelium.* Tum quia Ethnici, & nunquam baptizati, nequeunt excommunicari; cum necdum re ipsa in Ecclesiam fuerint ingressi per Baptismum. Tum quia per hanc particulam Excommunicatio differt ab aliis censuris Ecclesiasticis, ut magis patebit ex dicendis.

6. CONCL. III. Excommunicatio ut sic ex parte boni, quo privat hominem, proprie ac principaliter dividitur in majorem, ac minorem; eo quod possit quis a communione Fidelium separari vel ex parte solum, vel ex toto: quamvis si nomen *Excommunicationis* absolute ponatur, nec aliud exprimatur, illud sit intelligendum de Excommunicatione majori. Ita Scotus *l. c.* estque communis; & habetur *c. Si quem de sentent. excommunicationis*, ubi dicitur: *si quem sub hac forma verborum, illum excommunico, vel simili, a Judice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantum minori, qua a perceptione sacramentorum, sed etiam majori excommunicatione, qua a communione fidelium separat, esse ligatum.*

7. CONCL. IV. *Excommunicatio minor* est censura Ecclesiastica, privans hominem perceptione Sacramentorum. Ita habetur ex *cit. cap. si quem de sent. excommunicat.* junctо *cap. si celebr. de Clerico excommun. &c.* Ubi de excommunicato excommunicatione minori dicitur, quod *non videatur a collatione, sed participatione sacramentorum (qua in sola consistit perceptione) remotus.*

8. Unde infertur, quod proprius & adæquatus Excommunicationis minoris effectus sit, privare hominem solo usu passivo seu receptione Sacramentorum Ecclesiæ; ac proinde ipsa tantum separet secundum quid a communione Fidelium, videlicet quoad solam Sacramentorum participationem, sive receptionem. Per quod ea differt ab Excommunicatione majori, quæ longe plures, eosque gravissimos effectus habet, uti patebit ex *Quæst. seq.*

9. CONCL. V. *Excommunicatio major*, quæ est simpliciter Excommunicatio, bene definitur, quod sit censura Ecclesiastica, qua quis a communione Fidelium simpliciter separatur. Ita desumitur tum ex Doctore Subtili *loc. cit.* tum ex *cit. c. si quem, de sent. excommun.* Quamvis enim ibidem non apponatur ly *simpliciter*: tamen textum illum loqui de separatione totali (id est, quæ fit tum per privationem Sacramentorum Ecclesiæ, tam recipiendorum, quam administrandorum, tum etiam per privationem communium Suffragiorum Ecclesiæ, nec non & convictus Civilis, seu exterioris communionis Fidelium) communiter intelligunt Doctores, prout mox amplius explicabitur. Hinc sit

QUÆSTIO II.

Qui sint effectus Excommunicationis majoris?

SUMMARIUM.

10 *Communio Fidelium, triplex. Pure interna.*
(a) Vide dicta Tract. 12. Dist. 3. Quæst. 7. per totum.
11 *Pure externa.*
12 *Et media, seu mixta.*
13 *Ecclesia non privat excommunicatum communione Fidelium mere interna.*
14 *Neque privatis orationibus Fidelium:*
(b) De hoc amplius n. 17.
15 *Bene tamen communione Fidelium tam media, quam pure externa.*
16 *I. Excommunicationis majoris effectus est privatio communium Ecclesiæ Suffragiorum. Hæc quæ sint?*
17 *Corollarium notabile.*
18 *Privatio communionis Sacramentorum, activæ, & passivæ.*
19 *Nisi justa causa excuset, & quæ?*
(c) Tr. 2. Dist. 2. n. 25. & 28.
20 *III. Privatio usus Divinorum Officiorum. Divina officia, quæ?*

21 *IV.*

21 *IV. Privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ.*
22 *Quid juris, ſi excommunicatus in Loco ſacro ſepeliatur?*
23 *An hic effectus de facto locum habeat in omnibus excommunicatis.*
(d) Tr. 14. Diſt. 5. n. 126.
24 *Omnino impœnitens, non eſt ſepeliendus in Loco ſacro.*
25 *Major difficultas de excommunicato non vitando, & pœnitente.*
26 *Solutio.*
27 *V. Incapacitas ad Beneficium Eccleſiaſticum.*
28 *VI. Nullitas Reſcripti Apoſtolici ab excommunicato impetrati.*
Abſolutio ad cautelam a Cenſuris.
29 *VII. Privatio omnis juriſdictionis ſpiritualis.*
30 *Quid, ſi excommunicatus non erat vitandus.*
(e) De quo num. 26. & 36.
31 *VIII. Privatio communionis Forenſis. Limitatur in Reo.*
32 *Atque excommunicato non vitando.*
33 *IX. Inſordeſcens per annum in excommunicatione ſit ſuſpectus de hæreſi.*
34 *X. Privatio omnis Civilis communionis.*
Hoc procedit de excommunicato non tolerato, ſed vitando.

10. NOtandum hic cum D. Bonaventura 4. *diſt.* 18. *art.* 1. *quæſt.* 1. & aliis, quod triplex ſit Communio Fidelium, nempe pure interna, pure externa, & media ſeu mixta. *Communicatio, ſeu Communio Fidelium pure interna* conſiſtit in Fide & Charitate, per quam Fideles inter ſe, & cum Chriſto Capite ſuo myſtice copulantur: & ratione hujus unionis, ſeu communionis, poteſt unus Fidelis impetrare alteri de congruo ſpecialia beneficia, eique ſi cæteroquin capax eſt, applicare proprias ſatisfactiones; juxta quod teſtatur David Pſalm. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te.* Concordat illud Symboli Apoſtolici: *Credo Sanctorum Communionem.* (a)

11. *Communio Fidelium pure externa*, eſt mere politica, conſiſtens in Fidelium convictu, colloquio, aliiſque commerciis. Et hæc olim prohibita fuit exhiberi excommunicatis excommunicatione majori: verum hodie poſt Concilium Conſtantienſe, circa annum Domini 1414. celebratum, per conſtitutionem Martini V. quæ incipit, *Ad evitanda*, generaliter ejuſmodi prohibitio ſublata eſt, exceptis duobus caſibus, videlicet nominatim excommunicatis ac denuntiatis, & notoriis Clericorum percuſſoribus.

12. Tandem *Communio Fidelium media, ſeu mixta* eſt, quæ in exterioribus actionibus, ſeu cæremoniis Eccleſiaſticis conſiſtens interiorem ac ſpiritualem fructum ex propria inſtitutione continet. Quo ſpectat in primis uſus tam activus quam paſſivus Sacramentorum; id eſt, adminiſtratio, & perceptio eorum: deinde communia Eccleſiæ Suffragia, quæ in Sacrificio Miſſæ, aliiſque publicis Officiis, utputa in Horis Canonicis, in Benedictionibus Cinerum, Palmarum, & hujuſmodi, pro univerſa Eccleſia ad Deum funduntur. Huc adde ſatisfactiones Chriſti & Sanctorum, quæ ex communi Theſauro Eccleſiæ per Indulgentias Fidelibus applicantur. His prænotatis, ſit

13. CONCL. I. Certum eſt, quod Eccleſia per Excommunicationem neque velit, neque poſſit quempiam privare communione Fidelium mere interna, quæ eſt per Fidem & Charitatem. Ratio eſt: quia talibus Virtutibus nemo poteſt privari invitus, & abſque propria culpa mortali: imo vera Fides & Spes poteſt etiam manere in peccatoribus, ipſiſque excommunicatis, ſi contra haſce Virtutes propria voluntate non delinquant. Porro Charitas non tollitur per excommunicationem, ſed ſupponitur jam ſublata per peccatum mortale prævium; cum non niſi ob peccatum mortale excommunicatio major infligatur: & poteſt contingere, ut homo, priuſquam ab excommunicatione abſolvatur, per contritionem perfectam redierit in gratiam & amicitiam Dei. Layman *lib.* 1. *tract.* 5. *part.* 2. *cap.* 1. *nu.* 3. & alii.

14. CONCL. II. Inſuper certum eſt, quod Eccleſia excommunicatum non privet fructu orationum & ſatisfactionum, quas alii Fideles proprio nomine, ac privata intentione ipſi applicant. Ratio eſt: quia hujuſmodi bona opera ſunt ipſius operantis propria; ergo ſpectant ad liberam ejus applicationem, non vero ad diſpenſationem Eccleſiæ. Unde nemo prohibetur pro excommunicatis privatim Deum orare (b)

15. CONCL. III. Excommunicatio major privat excommunicatum communione Fidelium tam media, quam etiam pure externa, ſeu mere politica. Ita communis. Ratio eſt: quia non excedit poteſtatem Eccleſiæ, privare hominem criminoſum, & contumacem, communibus Eccleſiæ

Suffragiis, utpote ſuo nomine factis, ac uſu Sacramentorum, vel eidem interdicere externam converſationem & convictum Fidelium. Quomodo autem id intelligendum ſit, patebit inductione, explicando pleroſque effectus Excommunicationis majoris.

16. Primus itaque effectus Excommunicationis majoris eſt, privare hominem communibus Eccleſiæ Suffragiis, ita ut excommunicato non proſint, neque ea nomine Eccleſiæ poſſint pro ipſo offerri. Porro hujuſmodi communia Eccleſiæ Suffragia commode ad tria capita reducuntur: quæ ſunt in primis SS. Miſſæ Sacrificium; nam illud nomine totius Eccleſiæ offertur. Deinde Indulgentiæ, utpote quæ proveniunt ex communi Theſauro Eccleſiæ. Tandem huc pertinent Orationes publicæ, aliæque actiones ſacræ, quæ a Miniſtris Eccleſiæ, in quantum tales ſunt, ac nomine ipſius Eccleſiæ peraguntur: quales ſunt Horæ Canonicæ, Benedictio ſolemnis Aquæ benedictæ, Candelarum, Palmarum, Conſecratio Eccleſiæ vel Altaris, Officium Defunctorum, & hujuſmodi.

17. Infertur proinde cum Navarro *c. 27. Manualis, num. 36.* & aliis, peccare eos mortaliter, qui orant pro excommunicato oratione publica, aut qui cum eo communicant in Oratione publica, ſeu nomine totius Eccleſiæ facta. Verum hoc intelligendum eſt de excommunicato non tolerato, ſed vitando, uti obſervat cit. Navarrus. Intelligendum ulterius id eſt de Oratione publica, ſeu nomine totius Eccleſiæ facta; nam orationes privatæ, ſub quibus comprehenditur *Memento* in Miſſa, a Sacerdote mentaliter orando factum, item & jejunia, aliaque pia opera, quæ non fiunt nomine Eccleſiæ, neque ab ejus Miniſtris qua talibus, ſed proprio cujuslibet nomine, ac ex privata devotione, non prohibentur fieri pro extommunicatis, juxta dicta *n.* 14. Inſuper Feria ſexta Paraſceves, quo die Chriſtus in Cruce pro ſuis inimicis oravit, etiam Eccleſia publice & ſolemniter orat pro Hæreticis ac Schiſmaticis, qui tamen ſunt excommunicati. Item licitum eſt, ſolemniter orare pro extirpatione hæreſum; & ſic indirecte pro ipſis Hæreticis, ut a Deo convertantur, & hujuſmodi.

18. Secundus effectus Excommunicationis majoris eſt, privare hominem communione Sacramentorum, tam activa, quam paſſiva; ita, ut excommunicatus licite, & abſque peccato mortali, non poſſit ullum Sacramentum recipere, vel adminiſtrare? Et hoc intelligendum eſt non ſolum de excommunicato adhuc impœnitente, utpote qui ratione ſui peccati mortalis prohibetur Sacramenta ſuſcipere, vel adminiſtrare; ſed etiam de eo, qui per perfectam contritionem jam rediit in gratiam Dei. Siquidem talis non poteſt licite, & abſque peccato mortali (niſi excuſet juſta cauſa) ullum Sacramentum recipere, vel adminiſtrare, donec fuerit abſolutus a ſua excommunicatione: ageret enim contra præceptum Eccleſiæ, & expreſſam illius prohibitionem in materia gravi.

19. Additur notanter, *niſi excuſet juſta cauſa*: qualis foret ignorantia invincibilis, neceſſitas adminiſtrandi Sacramentum ob metum mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, ac hujuſmodi. Nam ſi quis excommunicatus, ignorans invincibiliter, ſe eſſe excommunicatum, adminiſtrat vel recipit Sacramenta, certum eſt, quod non peccet mortaliter, ratione ignorantiæ ſuæ invincibilis. Similiter, ſi quis excommunicatus occultus, ſibi tamen conſcius excommunicationis, urgente gravi neceſſitate Sacramenta adminiſtret, vel recipiat, v.g. ad vitandam mortem, aut ſcandalum, vel gravem jacturam, non peccabit; dummodo in ejuſmodi caſu, quo non poteſt prius obtinere abſolutionem ab excommunicatione, perfectam contritionem præmittat receptioni, vel adminiſtrationi Sacramentorum. Ratio eſt: quia Lex Eccleſiaſtica, qualis eſt de privatione participationis Sacramentorum, tum activæ tum paſſivæ, cum tanto rigore non obligat; prout ſupra (c) jam dictum.

20. Tertius effectus Excommunicationis majoris, eſt privatio uſus Divinorum Officiorum: Ita, ut excommunicatus Miſſæ, aliiſque Divinis Officiis (excepta Concione) non poſſit licite, & abſque gravi peccato intereſſe. Ubi nomine Divinorum Officiorum intelligitur non ſolum Miſſa, ſed & cantus Horarum Canonicarum, publica Oratio, Proceſſio, Benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera Ordini Clericali annexa, *excepta Concione*: hanc enim etiam excommunicato non tolerato licet audire, ut ſic magis & citius ad pœnitentiam excitetur, *c. Reſponſo de Sntent. excommun.*

21. Quartus effectus Excommunicationis majoris, eſt privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ. Nam certum eſt, corpus excommunicati

non

non posse sepeliri in Loco sacro, seu destinato Sepulturæ Fidelium; prout expresse habetur *cap. Sacris de Sepulturis*, allegata ea ratione, quia *quibus non communicavimus vivis, nec debemus communicare defunctis*. Quinimo hac de causa ibidem præcipitur, ut ossa excommunicatorum sepulta in Cæmeterio Ecclesiastico, si possint discerni ab aliis ossibus non excommunicatorum, debeant exhumari, & inde amoveri: secus est, si amplius discerni non possunt.

22. Quod si qui scienter, ac temerarie præsumpserint excommunicatum sepelire in Loco sacro, incurrunt & ipsi excommunicationem ipso facto, ut dicitur *Clem. 1. de Sepulturis*. Simulque ante exhumationem ejus, si ossa excommunicati discerni valeant ab aliis, non possunt in illo loco Fideles sepeliri, neque ibidem Divina Officia celebrari; & post exhumationem (idem dicendum, si corpus excommunicati ibi relictum fuit, eo quod ab ossibus Fidelium discerni non potuerit) debet locus reconciliari, *cap. Consuluisti de Consecrat. Eccles.* Si quidem per sepulturam excommunicati Locus sacer fuit pollutus, & ad Divina celebranda, Fideliumque sepulturam factus incapax. Herincx *disp. 6. de Censuris q. 2. n. 30.* & alii.

23. Dubitant vero Doctores, an prædictus effectus de facto post Concilium Constantiense locum habeat in solis excommunicatis vitandis, an vero generaliter in omnibus? Ratio dubitandi est: quia in excommunicatis non vitandis videtur cessare ratio ex Jure Canonico superius allata, *quibus non communicavimus vivis, non debemus communicare dejunctis*. Nam excommunicatis non vitandis defacto communicamus in vita; & consequenter videtur, eis etiam defacto posse nos communicare defunctis in sepulchro. Et quidem per sepulturam excommunicati tolerati non violari locum sacrum, ob rationem allegatam, ultro (d) conceditur: num autem talis in loco sacro licite sepeliatur, major difficultas est; ad quam

24. Resp. I. Certum est, quod quando alicujus excommunicatio est publica, & ipse fuit mortuus omnino impœnitens, talis non sit sepeliendus in loco sacro. Ratio est: quia, cum excommunicatio major non feratur, nisi ob peccatum mortale, qui in ea moritur absque ullo pœnitentiæ signo, censetur notorie mori in statu peccati mortalis, sicque esse indignus sepultura Ecclesiastica. Et hac de causa Hæretici in sua hæresi decedentes non sepeliuntur in loco sacro, etsi in vivis non fuerint vitandi.

25. Resp. II. Utrum excommunicatus, qui ante mortem dedit vera signa pœnitentiæ, possit absque obtenta prius absolutione mortuus sepeliri in Loco sacro post Concilium Constantiense, si vitandus non fuit, variant Doctores. Et quidem Navarrus *c. 27. Manual. n. 36.* & Layman *lib. 1. tract. 5. part. 2. c. 4. n. 9.* post Henriquez, putant, talem posse sepeliri in loco sacro, quando eum pie mortuum esse præsumi potest.

26. Oppositum tamen videtur probabilius, atque tenendum cum Lud. Engel. *tit. de Sepulturis n. 19.* Herincx *loc. cit. n. 31.* Zoesio, & aliis, quando excommunicatio est publica: quia tunc excommunicatus prius erit absolvendus, saltem post mortem, verberato, juxta Ritum præscriptum in Rituali Romano, ejus corpore, antequam sepeliatur in loco sacro: quæ quidem absolutio eo duntaxat tendit, ut hujusmodi defunctus restituatur communioni Fidelium quoad publica Ecclesiæ Suffragia (quæ proinde imposterum pro ipso celebrari, atque offerri poterunt) ipsamque sepulturam Ecclesiasticam. Ratio fundamentalis hujus sententiæ est: quia Bulla Martini V. in Concilio Constantiensi edita, quæ incipit. *Ad evitanda*, in fine expresse protestatur, quod *per hoc non intendit, excommunicatos in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari*; ergo publice excommunicati, sicut olim, *cap. A nobis de Sentent. excommun.* ita & nunc privati existunt sepultura Ecclesiastica, donec absolvantur, non obstante, quod contriti decesserint. Quod si vero excommunicatio sit occulta, & non nisi uni vel alteri cognita, non est ipsi neganda sepultura Ecclesiastica: nam ejus privatio, cum sit publica, requirit etiam publicam causam, ne alias, qui publice bonus habetur, hac via infametur.

27. Quintus effectus Excommunicationis majoris, est incapacitas, seu inhabilitas ad quodlibet Ecclesiasticum Beneficium accipiendum. Hinc præsentatio, vel electio alicujus excommunicati, item & institutio, ac confirmatio ipsius in Beneficio, sunt ipso jure irrita; prout habetur *cap. Postulasti de Clerico excommun. vel deposito*, ibi: *Cum excommunicatis communicari non debeat, Clericis excommunicationis vinculo innodatis Ecclesiastica Beneficia conferri non possunt; nec*

illi valent ea licite retinere, nisi forsitan cum eis fuerit misericorditer dispensatum; cum ea non fuerint Canonice consecuti, cum concordantiis. Idque Covarruvias in *c. Alma mater part. 1. §. 7. n. 3.* Lessius *lib. 2. cap. 34. n. 117.* Laym. *n. 7.* & communior aliorum, contra Navarrum, extendunt ad eum casum, quo excommunicatus, etiam toleratus, ignoravit suam excommunicationem: nam licet ignorantia excommunicationis (dummodo ea probabilis fuerit, & non crassa vel supina) juvet ad effugiendam irregularitatem, aliasque poenas Juris latas contra excommunicatos, quidpiam sibi prohibitum agentes, non tamen sufficit ad habilitandum hominem in ordine ad ea, ad quæ per excommunicationem factus fuit inhabilis.

28. Sextus effectus Excommunicationis majoris est, quod Rescriptum Sedis Apostolicæ ab excommunicato impetratum, sit ipso jure nullum, ac irritum *tex. clar. c. 1. de Rescriptis in 6.* Unde hac de causa hodie de stylo Curiæ Romanæ, plerisque Rescriptis (id est, Litteris Pontificiis quidpiam ad alicujus consultationem, vel relationem respondentibus, aut ad ejus supplicationem concedentibus) præsertim impetratis a Regularibus, solet inseri Absolutio ad cautelam a Censuris, in ordine ad effectum illius Rescripti certius consequendum. Inde enim fit, quod post talem a Censuris absolutionem, datam ad cautelam, postmodum ex hoc capite, quod impetrator illius Rescripti tempore impetrationis fuerit constitutus in excommunicatione, illud nequeat impugnari.

29. Septimus effectus Excommunicationis est: quia excommunicatus privatur omni usu, sive exercitio jurisdictionis spiritualis, ut proinde omnia acta invalida sint. Hinc excommunicatus nequit alium excommunicare *cap. Audivimus 24. quæst. 1.* Neque potest conferre Beneficia *arg. c. un. Ne sede vacante &c. in 6.* Nec valide eligere *c. Cum dilectus & c. Cum inter 16. de elect.* ubi electio a suspensis celebrata, censetur irrita: omnis autem excommunicatus, hoc ipso est suspensus ab Officio & Beneficio.

30. Verumtamen istud intelligendum est de excommunicatis non toleratis, seu de vitandis. Siquidem acta excommunicati tolerati valida sunt, quamdiu per oppositam exceptionem non repelluntur; prout notat Navarrus *c. 27. Manual. n. 21.* id probans ex *cap. Ad probandum de Sent. & re judicat.* Pirhing *tit. de Sent. excomm. nu. 18.* Layman *cit. part. 2. n. 13.* Lessius, & alii. Unde excommunicatus toleratus potest excommunicare, & Beneficia conferre, & eligere, & præsentare, aliaque hujusmodi jurisdictionalia valide exercere, nisi a parte adversa contra eum tanquam minus idoneum excipiatur. Accedit ratio: quia ex una parte tales excommunicati tolerantur, & consequenter sustinentur etiam eorum acta (nisi opponatur exceptio) ne alioquin plura incommoda, & inconvenientia oriantur, quæ Concilium Constantiense (e) sublata voluit; ex altera vero parte dictum Concilium ipsos excommunicatos nullatenus in aliquo relevare, vel eis quomodolibet suffragari voluit; ergo sicut antehac, ita & nunc, saltem opposita exceptione, eorum acta sunt invalida.

31. Octavus est: quia Excommunicatio privat etiam communione Forensi, id est, impedit, quo minus excommunicatus possit esse Judex, Tabellio, Advocatus, Actor, Testis &c. etiam in causis civilibus. Hoc tamen non obstante potest excommunicatus stare in Judicio ut Reus; id est, potest in Judicio conveniri, ibique accusari, & citari: ne alioquin, si accusari, & quocunque alio modo in Judicio conveniri non posset, videretur de sua malitia commodum reportare, *c. Intelleximus de Judiciis.*

32. Quinimo & prior pars de facto solum procedit de excommunicatis vitandis, seu non toleratis: nam si tolerati sunt, recurrunt dicta *n. 30.* Et quamvis Judex teneatur excommunicatos non toleratos repellere ab agendo, patrocinando, & testificando, ne ipse atque alii illicite eis communicent, *cap. Decernimus de Sent. excomm. in 6.* juncta Glossa ibidem: si tamen ii sunt tolerati, non tenetur Judex eos repellere (etsi possit, dummodo excommunicatio sit notoria) donec pars altera desuper excipiat, ipsamque excommunicationem, si necdum est notoria, intra octo dies aperte demonstret *arg. c. 1. de Except. in 6.* Layman *ibid. n. 14.* & alii.

33. Nonus effectus est, quod, si quis in Excommunicatione per annum continuum insorduerit, hoc est, pertinaciter perstiterit, is fiat suspectus de hæresi: quia videtur contemnere potestatem Ecclesiæ, cujus Claves atque Excommunicationem non timet. Unde contra talem, *tanquam de hæresi suspectum, procedi potest*, ut habetur in Concilio Trident. *sess. 25. cap. 3. de Reform.*

Et ſi quis propter ſuſpicionem hæreſis, aut alterius criminis conjuncti cum contumacia (ut quia legitime citatus non comparuit) excommunicatus fuit, atque in tali excommunicatione per annum perſeveravit, cenſetur is etiam convictus de illo crimine *arg. c. Excommunicamus* §. *Qui autem de Hæreticis*, & cum communi tradit Covarruvias *in c. Alma mater* §. 7. *n.* 16. fuſius hanc pœnam deducens.

34. Tandem, ut omittantur quidam alii Excommunicationis effectus minus notabiles, de quibus Cuvarruvias *cit.* §. 7. Laym. *lib.* 1. *tract.* 8. *part.* 2. *cap.* 2. & alii. Excommunicatio major privat excommunicatum omni Civili, ſeu politica communicatione Fidelium: adeo, quod non ſolum ipſi excommunicato ſit interdicta quælibet Civilis converſatio, ſive communicatio politica cum Fidelibus; ſed etiam viciſſim aliis Fidelibus prohibitum ſit, ne excommunicati hominis ſocietatem admittere, aut eidem communicare valeant. Alioquin enim, ſi alii Fideles ſcienter, & extra caſus a Jure conceſſos, communicarent excommunicato (quod tamen de facto intelligendum eſt de excommunicato non tolerato, ſeu de vitando) non ſolum peccarent, ſed etiam ipſimet incurrerent Excommunicationem minorem. Quod, ut melius intelligatur, ſit

QUÆSTIO III.

Quinam Excommunicati, & in quibus caſibus ſint vitandi?

SUMMARIUM.

35 *Excommunicati alii tolerati, alii vitandi?*
36 *Excommunicati, qui de facto ſint vitandi?*
37 *Notorius percuſſor Clerici, quis?*
38 *Caſus, in quibus non licet communicare excommunicatis.*
39 *Os.*
40 *Orare.*
41 *Vale.*
42 *Communio.*
43 *Menſa, quid importet?*
44 *Communicans excommunicato vitando peccat*
45 *Atque incurrit excommunicationem*
46 *Et qualem?*
47 *Cauſa ab hoc excuſantes?*
48 *Utile.*
49 *Lex.*
50 *Humile.*
51 *Res ignorata.*
52 *Neceſſe, quid denotet?*

35. PRæſens Quæſtio procedit ſolum de excommunicatis excommunicatione majori: nam excommunicati excommunicatione minori duntaxat, nunquam fuerunt vitandi; utpote quæ ſolum *ſeparat excommunicatum a perceptione Sacramentorum. c. Si quem de Sentent. Excommunic.* Cæterum de prioribus loquendo, de facto communiter diſtinguunt Doctores, ac dicunt, quod excommunicati alii ſint tolerati, quos cæteri Fideles vitare non tenentur: alii non tolerati, ſed vitandi, quos nimirum alii Fideles tenentur evitare, niſi & ipſi excommunicationem minorem incurrere velint.

36. CONCL. I. Etſi olim omnes omnino excommunicati excommunicatione majori fuerint vitandi, publici quidem publice, occulti vero occulte: hodie tamen poſt Concilium Conſtantienſe, circa annum Domini 1414. celebratum, ex moderatione Martini V. nulli excommunicati ſunt vitandi, niſi ſint ſpecialiter & nominatim denuntiati, vel niſi ſint notorii percuſſores Clericorum. Ita Herincx *diſp.* 6. *de Cenſuris*, *q.* 2. *n.* 22. eſtque Doctorum modernorum communis ſententia. Prima pars patet ex Jure Canonico *c. Cum non ab homine de Sent. excommun.* cum concordantiis. Altera pars conſtat ex verbis Conſtitutionis Martini V. in Concilio Conſtantienſi editæ, quæ incipit, *Ad evitanda*, & inter alios refertur a Sylveſtro, ℣. *Excommunicatio* 5. *num.* 7. Unde jam more Eccleſiæ receptiſſimum eſt, ut non vitemus, niſi duas illas excommunicatorum ſpecies, quas prædictum Concilium vitari juſſit; & ſunt excommunicati nominatim denuntiati, deinde notorii percuſſores Clericorum.

37. Notandum vero, quantum attinet ad percuſſionem Clerici, quod tunc cenſeatur quis eſſe *Notorius percuſſor Clerici*, quando factum adeo notorie conſtat, *ut non poſſit aliqua tergiverſatione celari, nec aliquo juris ſuffragio excuſari*, prout loquitur Pontifex *in cit. Bulla*. Unde ſi percuſſio Clerici eſt adhuc occulta, vel factum ipſum poteſt probabiliter excuſari, v. g. ſi percuſſor dicat, ſe percuſſiſſe Clericum ex joco, aut inadvertenter, vel neſciendo eſſe Clericum, talis

percussor Clerici etiam manifestus, non erit vitandus. Herincx *ibid.* cum aliis.

38. CONCL. II. Prohibitum est communicare cum excommunicatis vitandis in iis casibus, qui hoc vulgato carmine comprehenduntur;

Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur.

39. Ubi per ly *Os*, intelligitur confabulatio, seu collocutio cum excommunicato, etiamsi fiat per litteras, vel internuncium, aut alia signa. Similiter ratione hujus particulæ intelliguntur prohibita oscula, amplexus, & alia hujusmodi signa amicitiæ, nec non & receptio munerum. Bonacina *tom. 1. disp. 2. de Excom. punct. 6. §. 2.* & alii.

40. Per ly *Orare*, prohibetur communio in Sacris, sive in Orationibus, eo quod non liceat orare simul cum excommunicatis vitandis, neque coram eis Missam celebrare. Quinimo, si excommunicatus vitandus ingrediatur Ecclesiam, ut Missam audiat, monendus erit, ut exeat: quod si nominatim monitus exire noluerit, novam excommunicationem Papæ reservatam incurrit, juxta *Clem. 2. de sent. excommun.* ac potest per vim expelli. Si vero hoc fieri nequeat erunt omittenda Divina officia, atque ipsamet Missa; dummodo necdum fuerit inchoatus Canon, aut (ut aliqui volunt) Consecratio: tunc enim oportebit pergere usque ad Sumptionem, ne Sacrificium Missæ maneat incompletum; sed peracta Sumptione Calicis Sacerdos debet discedere, ac reliqua peragere in Sacristia, vel omittere, si talis locus non adsit. Verum alii astantes debebunt illico in tali casu exire ex Ecclesia, excepto Ministro Altaris; alioquin enim peccarent participando in Divinis cum excommunicato vitando. Bonacina *loc. cit. punct. 3. §. 1. n. 3.* Herincx *disp. 6. de Censuris, q. 6. n. 28.* Sannig. *dist. 2. de Excommun. q. 2. n. 8.* & alii.

41. Per ly *Vale*, prohibetur omnis salutatio honorifica, etiam gestu facta. Notant tamen Doctores, licitum esse, prius salutantem resalutare; eo, quod sit quædam debiti solutio, quæ etiam debetur inimicis.

42. Per ly *Communio*, prohibetur quælibet societas, quæ fit communicando cum excommunicatis vitandis in habitatione, contractibus, aut exercitio: unde non licet inire contractus cum excommunicato vitando, vel idem opus facere cum eo, aut hujusmodi.

43. Tandem per ly *Mensa*, prohibetur communicatio in cibo, & potu: ut quando unus alterum invitat ad mensam, & cum ipso manducat; etiamsi talis manducatio fiat eo modo, quo aliqui communem & socialem vitam agentes, simul comeduntur: uti fieri solet in Seminariis, aut Refectoriis Religiosorum.

44. CONCL. III. Quicunque absque rationabili causa excusante scienter communicat excommunicato non tolerato, sed vitando, non solum peccat, sed etiam ipsemet incurrit Excommunicationem, saltem minorem, imo quandoque & majorem. Ita communis Doctorum. Et quidem prima pars patet ex eo; quia talis agit contra rationabilem Ecclesiæ prohibitionem, qua vetantur cæteri Fideles communicare cum excommunicato vitando, ut eo citius resipiscat, & ad pœnitentiam, atque condignam læsis satisfactionem præstandam compellatur. Estque tale peccatum pro gravitate excessus quandoque mortale, præsertim si fiat ejusmodi communicatio in publicis Officiis Divinis: quandoque autem veniale; prout communicando in rebus civilibus, & actionibus humanis, ut plurimum peccari tantummodo venialiter, idque ob levitatem materiæ, notat Filliucius *tract. 13. cap. 3. num. 44.* Navarrus *cap. 17. Manual. num. 29.* Bonacina *l. c. punct. 6. n. 5.* & alii.

45. Altera pars patet ex Jure Canonico variis in locis, ac præsertim ex *c. Excommunicato. 11. q. 3.* ubi dicitur: *Nullus cum excommunicatis in oratione, aut cibo & potu, aut osculo communicet, aut Ave eis dicat: quia quicunque in his, vel aliis prohibitis, scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subjacebit.* Hæc ibi, quibus similia habentur alibi.

46. Dicitur in Conclusione, *Excommunicationem saltem minorem, imo quandoque & majorem.* Quia plerumque ejusmodi Excommunicatio est duntaxat minor, & nulli reservata, qualis ob peccatum quoque veniale contrahi potest; nisi quis cum excommunicato scienter in crimine communicet criminoso; id est, quando quis cooperatur crimini, vel contumeliæ, propter quam lata fuit excommunicatio, eidem consilium, favorem aut auxilium impendendo. Tunc enim non solum peccatur mortaliter, verum etiam incurritur excommunicatio major, & quidem reservata, si alterius excommunicatio reservata fuit: cum *facientem, & consentientem pari pœna constringat,*

prout

prout ſtatuitur in *c. Nuper* & *c. Quod in dubiis, de ſent. excomm.* cum concordantiis.

47. CONCL. IV. Sunt tamen aliquæ cauſæ, excuſantes ab omni cenſura & culpa eos, qui communicant cum excommunicato vitando, quæ referuntur *can. Quoniam multos* 11. *q.* 3. & ſequenti verſiculo communiter continentur.

Utile, Lex, Humiles, Res ignorata, Neceſſe.

48. Per ly *Utiles*, denotatur utilitas tum ſpiritualis, tum corporalis, ſive ipſius excommunicati, ſive communicantis cum eo, vel alterius. Unde licitum eſt, tam verbo, quam facto, excommunicatum hortari ad reſipiſcentiam & converſionem: licitum quoque eſt, ab excommunicato petere conſilium pro ſe vel aliis, quando non adeſt alius, qui poſſit æque utiliter conſulere: poteſt iuſuper ab ipſo exigi debitum, imo & ipſe excommunicatus poteſt privatim (ſecus in Judicio, quia ibi non admitteretur) petere ſuum debitum ab aliis.

49. Per ly *Lex*, intelligitur Matrimonium, ratione cujus poteſt uxor marito excommunicato, etiam denuntiato, communicare quoad thorum & cohabitationem, atque in colloquiis familiaribus, in pertinentibus ad gubernationem domus, & in aliis omnibus obſequiis, quæ præſtabat uxor ante mariti excommunicationem.

50. Per ly *Humiles*, denotantur ſubjecti, ut ſunt liberi, ſervi, ancillæ, & mancipia, atque ruſtici ſervientes, de quibus omnibus fit mentio *cit. c. Quoniam multos* 11. *q.* 3.

51. Per ly *Res ignorata*, datur intelligi quælibet ignorantia, qua quis ignoranter communicat excommunicato, ſive ea ſit ignorantia juris, ſive facti, dummodo non ſit affectata.

52. Tandem per ly *Neceſſe*, intelligitur quæcunque notabilis neceſſitas, ſive ſe teneat ex parte excommunicati vitandi, ſive ex parte communicantis cum eo, aut alterius: ſitque vel neceſſitas animæ, vel corporis, vel famæ, aut fortunæ. Hinc excommunicatus poteſt recipi hoſpitio, poteſt ei dari eleemoſyna, & viciſſim ab eodem peti, & accipi, quando quis indiget: poteſt etiam cum eo communicari in eo loco, ubi adhuc eſt bonæ famæ, ſi alioquin eſſet infamandus, & hujuſmodi.

QUÆSTIO IV.

De nonnullis Excommunicationibus in particulari.

SUMMARIUM.

53 *Excommunicationes latæ, & ferendæ ſententiæ, quæ?*
(d) Tract. 2. Diſt. 2. n. 35. 36. & ſeqq.
54 *Aliæ reſervatæ, aliæ non reſervatæ.*
55 *Bulla Cœnæ Domini, quæ?*
56 *Excommunicationes, & caſus in ea contenti breviter enumerantur.*
57 *Pœna abſolventium a Caſibus Bullæ Cœnæ.*
58 *Excommunicatio in percuſſores Clericorum lata, declaratur.*
59 *Injectio manuum violenta, quæ?*
60 *Quid, ſi Clericus ſit conſentiens?*
61 *Alii modi violentæ manuum injectionis.*
62 *Quid de eam mandantibus, conſulentibus, ratihabentibus?*
63 *Clerici, & Monachi nomine, qui hic intelligantur?*
64 Odia reſtringi, & favores convenit ampliari. *Declaratur.*
65 *Ratio difficultatis.*
66 *Regula I.*
67 *Regula II.*
68 *Canon*, Si quis Suadente, *an ſit favorabilis, nec ne.*
69 *Qualis percuſſio requiratur ad incurrendam dictam Excommunicationem?*
70 *Caſus, in quibus ea non incurritur.*
71 *Aliæ Excommunicationes, remiſſive.*
72 *An poſſit quis ſapius excommunicari?*
73 *Solvitur inſtantia.*
74 *Corollarium.*
75 *Solvitur alia inſtantia.*

53. NOtandum, quod *Excommunicationes*, aliæ ſint *latæ ſententiæ*, aliæ primum *ferendæ ſententiæ*. Priores ſunt, quæ ipſo jure imponuntur, & poſito delicto mox incurruntur: ut ſi in lege dicatur, *Qui tale delictum commiſerit, ſit ipſo facto excommunicatus*, aut hujuſmodi. *Excommunicationes ferendæ ſententiæ* dicuntur eæ, quas Legislator comminatur delinquenti, ſuntque primum per ſententiam Judicis imponendæ: ut ſi dicatur, *Qui tale crimen commiſerit, excommunicetur*, vel hujuſmodi; prout amplius ſupra (d) jam dictum.

54. Notandum ulterius, quod Excom-

municationes aliæ sint reservatæ, aliæ non reservatæ. *Excommunicationes reservatæ* dicuntur, quarum absolutionem Superior (nempe Papa, Episcopus, vel Prælatus Excommunicationem ferens) sibi reservavit: unde ab his nemo potest absolvere, nisi ipsemet ille Prælatus, aut illius Superior vel qui commissionem absolvendi ab eisdem accepit. *Excommunicationes non reservatæ* e contra sunt, quarum absolutionem sibi Superior non retinuit: unde a talibus quilibet approbatus Confessarius absolvere potest, idque ex citata commissione Superioris *arg. c. Nuper de sent. excommun.* His prænotatis, loquendo de nonnullis Excommunicationibus in particulari, sit

55. CONCL. I. Inter Excommunicationes latæ sententiæ, & Summo Pontifici reservatæ, imprimis sunt Casus Bullæ Cœnæ Domini; quæ Bulla ideo sic dicta annis singulis in Die Cœnæ Domini publicari solet, ac renovari. Ejus exmplar tum in Ritualibus Diœcesanis, tum etiam in Bullario Romano, atque aliis libris passim reperitur, estque Bulla satis longa.

56. Porro Excommunicationes in Bulla Cœnæ Domini in diversas personas feruntur. I. Excommunicantur hæretici, Apostatæ a Fide, receptores, fautores, & defensores Hæreticorum, legentes eorum libros de Religione tractantes, imprimentes, defendentes, & Schismatici. II. Appellantes a sententiis, & mandatis Summi Pontificis ad futurum Concilium Generale. III. Pyratæ, seu Latrunculi maritimi, eorumque fautores &c. IV. Rapientes bona naufragantium Christianorum, ubivis terrarum. V. Imponentes nova Pedagia, seu Gabellas, præter habentes authoritatem ad hoc: ut sunt Imperator, Reges, & Principes absoluti in terris suis. VI. Falsificantes Litteras Apostolicas. VII. Deferentes arma, & alia usui bellico idonea ad Saracenos, Turcas, & alios Christiani nominis hostes, vel Hæreticos expresse & nominatim a Sede Apostolica declaratos. VIII. Impedientes eos, qui victualia, aut alia necessaria Romam vehunt. IX. Afficientes injuriis eos, qui accedunt ad Sedem Apostolicam. X. Vexantes Romipetas. XI. Offendentes Cardinales, & Ecclesiæ Prælatos. XII. Offendentes eos, qui ad Romanam Curiam accedunt pro negotiis, negotiorumque gestores. XIII. Appellantes a gravamine, vel futura executione Litterarum Apostolicarum, ad Laicam Potestatem. XIV. Officiales, & alii, qui causas Ecclesiasticas avocant a Judicibus Ecclesiasticis. XV. Judices sæculares, qui personas Ecclesiasticas ad sua Tribunalia trahunt. XVI. Impedientes Prælatos, ne jurisdictione sua Ecclesiastica utantur. XVII. Usurpantes jurisdictionem Sedis Apostolicæ, aliarumque Ecclesiarum, seu fructus, reditus, & proventus earum. XVIII. Imponentes Decimas, vel alia onera Personis Ecclesiasticis. XIX. Judices sæculares, qui in causis capitalibus Clericorum sese interponunt. XX. Occupantes bona & Terras Ecclesiæ Romanæ, & supremam Jurisdictionem in illis usurpantes.

57. Tandem circa finem citatæ Bullæ Cœnæ Domini addit Pontifex: *Quod si forte aliqui contra tenorem præsentium, talibus excommunicatione & anathemate laqueatis, vel eorum alicui, absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis sententia innodamus.* Circa quæ verba recte notat Navarrus *cap. 27. Manual. n. 74.* (ubi a *num. 55. & deinceps*, explicat Bullam Cœnæ Domini) quod hæc excommunicatio, ejusque absolutio non sit reservata Papæ, cum talis reservatio ex littera non pateat. Deinde, quod hanc excommunicationem non incurrat ille Confessarius, qui oblivione, incogitantia, vel ignorantia non crassa absolvit: quia refertur in eos, qui absolutionis beneficium impendere *de facto* (de jure enim talis absolutio non tenet, ob defectum jurisdictionis, cum obstet reservatio) *præsumpserint*: hoc est, scienter ac deliberate, non obstante isthac Constitutione, attentaverint. De horum quippe numero non est, qui absolvit per oblivionem, incogitantiam, aut ignorantiam non crassam.

58. CONCL. II. Inter alias plurimas Excommunicationes, tum reservatas, tum non reservatas, quæ partim in Jure Canonico, partim in diversis Constitutionibus Apostolicis continentur, cæteris frequentior, atque ideo scitu magis necessaria est illa, quæ ipso Jure est lata contra percussores Clericorum. De hac *c. Si quis suadente diabolo 17. q. 4.* sic habetur statutum ab Innocentio Papa II. in Concilio Lateranensi: *Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat &c.* Concordat *Clem. Si quis suadente de Pœn.* Circa quam Excommunicationem

59. Notandum I. Per manus violentas, Cle-

Clerico, aut Monacho injectas, intelligi quamcunque actionem corporalem injurioſam, quæ eſt mortaliter peccaminoſa, & violenter illata perſonæ Clerici, aut Monachi, vel rebus ipſius corpori adhærentibus. Unde hujuſmodi excommunicationem incurrit, qui Clericum vel Monachum occidit, mutilat, vulnerat, vel percutit, ſive id fiat manu aut pede, gladio vel baculo.

60. Quinimo hoc ipſum procedit, etiamſi hujuſmodi injurioſa percuſſio, ſive manuum injectio, fiat in Clericum conſentientem, atque ſubjicientem corpus ſuum certis percuſſionibus, quamvis hoc fiat in ſatisfactionem cujuſpiam præcedentis injuriæ a Clerico alteri illatæ. Nam etſi talis percuſſio non eſset violenta, utpote exercita in conſentientem; adhuc tamen ea foret injurioſa, atque redundans in opprobrium Status Clericalis, cujus favori privatorum pacto renuntiari non poteſt; prout expreſſe cavetur *c. Contingit 36. de ſentent. excommunicat.* juncto *c. ſi diligenti de Foro compet.*

61. Inſuper ille cenſetur injeciſse manus violentas, atque ipſo Jure incurrere memoratam excommunicationem latæ ſententiæ, qui Clericum injurioſe (licet abſque alia læſione corporali) detinet in cuſtodia publica vel privata, aut eum detrudit in vincula *c. Nuper de ſentent. excommunicat.* Item, qui ſputum aut pulverem in faciem ejus projicit, veſtimenta ipſi adhærentia dilacerat, aut violenter detinet, & hujuſmodi. Secus eſt, ſi detineantur, dilacerentur, aut percutiantur veſtimenta Clerico non adhærentia; utputa ſi Clericus fugiens amittat pileum, & alter pileum ex ira dilaceret, aut verberet.

62. Ulterius, licet ex textu citati Canonis comprehendantur ſoli phyſice offendentes Clericum vel Monachum, tamen ex aliis Canonibus extenditur hæc Excommunicatio etiam ad mandantes, conſulentes, auxiliumve præbentes ad percuſſionem Clerici, dummodo effectus ſit ſecutus *c. Quanta de ſentent. Excommunicat.* Nam *facientes & conſentientes pari pœna plectendi ſunt*: ut ibidem dicitur; idque clarius habetur *Clem. ſi quis ſuadente de pœnis.* Item ad eos, qui ratam habent offenſionem Clerici ſuo nomine factam. *text. clar. cap. Cum quis 22. de ſentent. excommun. in 6.* Quia, ut ait *Reg. 10. Juris in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non eſt dubium comparari.*

63. Notandum II. Quod nomine *Clerici*, hic intelligantur omnes ſaltem prima Tonſura inſigniti, dummodo Privilegio Canonis privati non exiſtant. Nomine autem *Monachi*, hic intelliguntur omnes omnino Religioſi & Religioſæ, ſive viri, ſive Moniales ſint, eorumque Converſi & Converſæ, imo etiam Novitii & Novitiæ. His addit Herincx *diſp. 6. de Cenſuris quæſt. 2. num. 59.* Canoniſas ſæculares (vulgo *Die Stifft. Fraulein*) quamdiu Præbendam retinent, & in habitu Eccleſiaſtico patenter a ſæcularis fœminis diſtinctivo, incedunt. Item gaudent hoc privilegio Canonis Tertiarii, & Tertiariæ Ordinis S. Dominici, & S. P. N. Franciſci, qui aſſumpto habitu Monachali ſe mancipaverunt obſequio alicujus approbatæ Religionis ſub obedientia Superioris. Secus dicendum de Eremitis illis, qui ſub nulla Regula & obedientia Superiorum vivunt, ſed ſunt vagi, & nullam ſpecialem Eccleſiaſticam obligationem habent.

64. Si dicas: Juxta *Reg. 15. Juris in 6. Odia reſtringi, & favores convenit ampliari*: Atqui *Can. ſi quis ſuadente 17. q. 4.* verſatur in materia odioſa videlicet excommunicationis ipſo facto incurrendæ; ergo non debet extendi ad omnes dictas perſonas; ſed reſtringi ad ſolos Clericos & Monachos, utpote de quibus duntaxat Canon citatus expreſſe loquitur. Reſp. cum Abbate *c. Non dubium de ſentent. excommun.* diſtinguendo min. Atqui Canon ille verſatur in materia odioſa ex parte percutientis, tranſeat (nam & hoc in dubium verti poſſet, *cum excommunicatio ſit medicinalis c. 1. eod. in 6.*) verſatur in materia odioſa ex parte Clericorum, Statuſque Clericalis, negatur min. Sic enim is continet favorem, cum privilegium Canonis ſit conceſſum non tam in favorem Clerici ordinati, quam in favorem Ordinis Clericalis, ut dicitur *cap. Contingit 36. de ſentent. excommunicat.* ac proinde merito extendendum. Hæc reſponſio, ut melius intelligatur,

65. Advertendum, quod plerumque, dum uni quidpiam favorabiliter conceditur, id alteri adimatur, ac proinde, quod uni eſt favor, id alteri ſoleat eſse odium. Ad dignoſcendum igitur, quænam materia ſit favorabilis, & quænam odioſa, Doctores apud Covarruviam *lib. 1. var. reſol. c. 11. n. 5.* & Sanchez *de Matrim. diſp. 1. nu. 4.* ſequentes aſſignant Regulas.

66. I. Quoties favor & odium diſtingui, atque ab invicem ſeparari poſſunt, favor ut favor, & odium ut odium aſſumi debet: ac proinde ejuſmodi Conſtitutio, qua parte

eſt

est favorabilis, debet late explicari, & qua parte est odiosa, debet censeri strictæ interpretationis.

67. II. Quando Constitutio partim est favorabilis, partim odiosa, simulque favor ab odio separari nequit, tum ut dignoscatur, an sit favorabilis nec ne, attendere oportet ad principalem intentionem disponentis. Et si quidem principaliter in favorem alicujus statuta sit, constitutio censetur omnino favorabilis, non obstante, quod in aliquod damnum, sive odium tertii redundet. Si autem principale intentum Constitutionis tendit in alicujus odium, seu pœnam, Constitutio censetur simpliciter odiosa, estque stricte interpretanda, haud obstante, quod simul cedat in aliqualem favorem tertii: siquidem ex primario suo fine mensuranda, & dijudicanda est ipsamet dispositio.

68. Hoc ad propositum applicando, cum Canon, *si quis suadente 17. quæst. 4.* principaliter latus fuerit in favorem Status Clericalis & Monachalis, eo quod in ejus opprobrium & damnum cedat, injuste ab illis verberari, atque iniquis vexationibus corporalibus malevolorum passim obnoxios esse Clericos & Monachos, cæteroquin inermes: hac ratione Constitutio illa censetur favorabilis, ac proinde extenditur etiam ad Conversos, Novitios, & alias personas enumeratas. At vero respectu ipsius criminis, seu injuriæ censetur odiosa, & stricte interpretanda: unde non sufficit solus conatus, aut sola injuria verbalis, sed requiritur vera læsio corporalis, sive injectio manuum injuriosa. Unde ulterius.

69. Notandum III. Quod ad incurrendam hanc Excommunicationem requiratur injuriosa percussio, & quæ spectatis circumstantiis sit peccatum mortale. Unde ab hac Excommunicatione excusatur primo, qui tam leviter, aut ex joco, vel ex subita cholera percutit Clericum, ut vel ratione parvitatis materiæ, vel ratione inadvertentiæ, seu indeliberationis, non peccet mortaliter; prout *cap. 1. de Sentent. excommunic.* habetur, atque inter alia exemplificatur de impubere Clericum percutiente.

70. Deinde excusatur, qui percutit Clericum causa correctionis & disciplinæ, habens ad hoc legitimam facultatem. Ut si Magister Clericum Scolarem correctionis causa percutiat, *citat. cap. 1. de Sentent. excommunic.* Vel si Prælatus subditum percutiat causa disciplinæ: quia talis correctio non potest censeri violenta manuum injectio. Insuper excusatur, qui Clericum vim sibi inferentem, aut sua bona auferentem, percutit cum moderamine inculpatæ tutelæ: nam *vim vi repellere, omnes leges omniaque jura permittunt*, uti notatur *cap. si vero 3. de sentent. excommunicat.* Rursum excusatur ab excommunicatione, qui percutit Clericum, quem invincibiliter nescit esse Clericum, *cit. cap. si vero*. Item ille, qui Clericum contempto Clericali habitu tyrannidi, & enormitatibus, se inverecunde immiscentem captivat, percutit, aut occidit, *c. Cum non ab homine*, & *c. Perpendimus eod.* Idem accidit in aliis nonnullis casibus, rarioribus tamen, de quibus Authores.

71. CONCL. III. Plurimæ aliæ Excommunicationes, tum reservatæ, tum non reservatæ, habentur in Jure Canonico, & aliis Constitutionibus Ecclesiasticis passim, quas omnes ob sui multitudinem enumerare difficile foret: in casu tamen emergentiæ de iisdem consulantur Libri de hac materia copiosius tractantes.

72. Quæres, an quis sæpius possit excommunicari? Resp. affirmative, *arg. c. Cum pro causa de sent. excomm.* & notat Glossa *un. in cap. Engeltrudam 3. q. 4.*

73. Nec obstat, quod ejectus ex Ecclesia, non possit amplius ejici, sicut & occisus nequit iterum occidi. Resp. enim cum citat. Glossa, excommunicationem habere duos effectus, unum ejiciendi extra Ecclesiam, & alterum detinendi extra. Et licet excommunicatio posterior non possit consequi primum effectum in jam excommunicato, bene tamen secundum.

74. Infertur proinde conformiter dictis, quod ligatus pluribus excommunicationibus possit absolvi ab una, & non ab altera; & qui vere vult absolvi ab omnibus, omnem causam, pro qua, vel quibus fuit excommunicatus, debeat exprimere, *arg. cit. c. Cum pro causa de sentent. excommunic.* juncta Glossa *ibidem, verf. Tanquam excommunicatum*.

75. Nec obstat, quod unum peccatum non dimittatur sine altero, *arg. cap. Majores*, §. *Sed adhuc de Baptismo*, ibi. *Dominus, qui totum hominem salvum fecit in Sabbato, opus imperfectionis non novit; & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit.* Resp. quippe cum Fagnano *in citat. capit. Majores n. 62.* disparitatem esse, quia absolutio a peccatis est actus Divinus, qui non debet esse absque perfectione: secus est de absolutione ab excommunicatione, quæ est actus hu-

humanus Eccleſiæ, utpote per quam introducta eſt excommunicatio.

QUÆSTIO V.

De Suſpenſione, & variis ipſam attinentibus.

SUMMARIUM.

76 *Suſpenſio, quid?*
77 *Differt a Depoſitione, & Degradatione.*
78 *Suſpenſio lata, & ferenda ſententiæ.*
(e) Vide dicta Tract. 2. Diſt. 2. n. 35. 36. & ſeqq.
79 *Suſpenſio ab officio, & Beneficio.*
80 *Totalis, & partialis, quid?*
81 *Suſpenſio ab officio non includit Suſpenſionem a Beneficio, nec e contra.*
82 *Per ſe loquendo.*
83 *Idem dic de Suſpenſione ab Ordine, & juriſdictione.*
84 *Suſpenſio abſolute lata cenſetur totalis.*
85 *Corollarium.*
86 *Secus, ſi ſuſpenſio feratur determinate.*
87 *Suſpenſus, ſi exerceat actum ſibi prohibitum, an fiat irregularis?*
88 *Qui ſuſpenſionem poſſint incurrere?*
89 *Solvitur inſtantia.*

76. CONCL. I. *Suſpenſio* eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua prohibetur ſeu arcetur Miniſter Eccleſiæ ab aliquo actu Eccleſiaſtico alias ſibi competente, & hoc ad tempus. Ita Doctor Subtilis 4. *diſt.* 25. *q.* 1. eſtque in re communis. Dicitur, *quæ Miniſter Eccleſiæ*, id eſt, Clericus: quia Suſpenſio eſt cenſura propria Clericorum, & quæ Laicis non competit, quamvis Excommunicatio, & Interdictum ſint cenſuræ Clericis & Laicis communes. Dicitur ulterius, *arcetur ab aliquo actu Eccleſiaſtico*: quia hic eſt proprius & adæquatus effectus ſuſpenſionis, ſcilicet privare Clericum exercitio actus Eccleſiaſtici cæteroquin ſibi competentis, ut non poſſit illum licite, & abſque peccato exercere. Et per hoc differt Suſpenſio a cæteris cenſuris, quæ plures alios & diſtinctos effectus habent, ut patet ex ſingularum explicatione.

77. Additur tandem, *& hoc ad tempus*. Per quod Suſpenſio differt a depoſitione, ac Degradatione, quæ privant miniſterio actuum Eccleſiaſticorum in perpetuum, & abſque ſpe reſtitutionis.

78. CONCL. II. Suſpenſio varie dividitur. Ita omnes, & patet inductione. Nam imprimis *ſuſpenſio* alia eſt *lata ſententiæ*, quę ſcilicet ipſo Jure infligitur delinquenti: alia *ferendæ ſententiæ*, quæ primum per ſententiam Judicis ob commiſſum delictum infligitur. (e)

79. Deinde ipſa dividitur in Suſpenſionem ab officio, & a Beneficio: *ſuſpenſio ab officio* eſt, qua Clerico interdicitur executio ſuorum Ordinum, aut aliarum functionum, quæ ipſi ratione Ordinis, aut muneris Clericalis competunt: *ſuſpenſio a beneficio* dicitur, qua fructus ſui Beneficii Eccleſiaſtici Clericus percipere prohibetur; prout amplius declarabitur in Concluſionibus.

80. Ex his utraque *ſuſpenſio* ſubdividitur in totalem, & partialem. *Totalis* eſt, qua quis ab omni prorſus officio Eccleſiaſtico, vel a perceptione omnium omnino fructuum Beneficialium ſuſpenditur, ſeu arcetur. *Partialis* eſt, qua vel unus ſpecialis actus officii Eccleſiaſtici Clerico prohibetur: ut ſi Sacerdos ab exceptione Confeſſionum, aut Epiſcopus a collatione Ordinum ſuſpendatur; nam talis poteſt alios actus Ordinis ſibi competentes exercere, utputa celebrare Miſſam, & hujuſmodi. Vel (loquendo de Suſpenſione partiali a Beneficio) ſi Clerico Beneficiario certa duntaxat pars fructuum Beneficialium ſubtrahatur, v.g. tertia, vel quarta ſolummodo pars eorum.

81. CONCL. III. Cenſura Suſpenſionis eſt ſtrictæ interpretationis, ac proinde Suſpenſio ab officio, per ſe non includit Suſpenſionem a Beneficio, nec e contra. Ita Ludov. Engel *tit. de ſentent. excommunic. n.* 75. Navarrus *cap.* 27. *Manual. n.* 160. & alii. Ratio eſt: quia Suſpenſio eſt pœna, ob commiſſum delictum inflicta: atqui pœnæ ſunt ſtrictę interpretationis; nam *odia reſtringi, & favores convenit ampliari*, juxta *Reg.* 15. *Juris in* 6. ſimulque *in pœnis benignior eſt interpretatio facienda*. *Reg.* 48. *Juris in* 6. Ex quibus mox ſequitur, Suſpenſionem ab officio non includere per ſe loquendo ſuſpenſionem a beneficio, nec e contra: habent enim diverſos effectus, & ab invicem ſeparabiles.

82. Dicitur, *per ſe loquendo*. Nam, ſi Suſpenſio ab officio ſit perpetua, & in effectu Depoſitio, tunc taliter ſuſpenſus per ſen-

ten-

tentiam Judicis, merito etiam privandus erit beneficio: dum Beneficium detur propter officium; quod tamen in perpetuum ſuſpenſus, amplius exercere non poteſt. Intellige, dummodo ipſi ſuſpenſo præſtentur alimenta ab Eccleſia, ne in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare cogatur.

83. CONCL. IV. Similiter ſuſpenſus ab Ordine, non cenſetur ſuſpenſus a juriſdictione Eccleſiaſtica, nec e contra. Ita cit. Engel *n. 76.* eſtque communis Doctorum. Ratio patet ex proxime dictis: quia ſuſpenſio eſt ſtrictæ interpretationis, ac proinde non extendenda ultra verborum proprietatem. Hinc Epiſcopus ſuſpenſus ab Ordine, licet Confeſſiones audire non poſſit, alteri tamen poteſtatem abſolvendi, ſeu Confeſſiones audiendi delegare non prohibetur: nam hoc ſpectat ad poteſtatem juriſdictionis, illud ad poteſtatem Ordinis.

84. CONCL. V. Nihilominus, ſi abſolute & ſine limitatione Suſpenſio imponatur, neque ex adjunctis limitatio aliqua colligi poſſit, cenſetur ea eſſe ſimpliciter totalis. Ita Herincx *diſp. 6. de Cenſuris nu. 63.* Layman, & communis. Ratio eſt: quia ex vi ſermonis, propoſitio indefinita æquivalet univerſali; ſimulque tunc non eſt ratio, cur potius Suſpenſio de uno, quam de altero lata intelligatur.

85. Infertur proinde, quod ſuſpenſus abſolute ſine ulla determinatione, intelligatur ſuſpenſus tam ab officio, quam a Beneficio. Infertur ulterius, quod ſimpliciter & abſolute ſuſpenſus ab officio, cenſeatur ſuſpenſus tam ab Ordine, quam juriſdictione: quia officium includit utrumque, nec eſt major ratio de uno, quam de altero.

86. Dicitur, *ſi abſolute & ſine limitatione &c.* Nam ſi Suſpenſio feratur determinate ad certam materiam, ut puta ſuper certum actum Ordinis vel juriſdictionis non exercendum, fatentur omnes, eam ultra ejuſmodi actum non eſſe extendendam: cum pœnæ non ſint extendendæ ultra verborum proprietatem. Sic ſuſpenſus a Confeſſionibus audiendis, poteſt celebrare Miſſam, officium Diaconi ſolemniter exercere, ac hujuſmodi.

87. CONCL. VI. Suſpenſus ab officio, ſi actum ſibi interdictum culpabiliter exerceat, contrahit Irregularitatem, *c. 1. de ſent. & re judicat. in 6.* At vero ſuſpenſus a Beneficio, ſi eidem ſe ingerat, & fructus percipiat, non efficitur irregularis, perdit tamen Beneficium ipſo jure, *arg. cap. Cupientes, §. Caterum de Elect. in 6.* Engel *loc. cit. num. 78.* Pirhing *de Sentent. excommunicat. nu. 209.* & alii.

88. CONCL. VII. Omnes, & ſoli Clerici, præter Papam, Suſpenſionis Cenſuram incurrere poſſunt. Ita Layman *lib. 1. tract. 5. part. 3. cap. 1.* contra Herinquez, qui exiſtimat, etiam in Abbatiſſam Suſpenſionis cenſuram cadere poſſe. Patet Concluſio ex definitione Suſpenſionis *num. 76. & ſeqq.* explicata.

89. Nec urget inſtantia de Abbatiſſa. Nam ipſa ſolum ſuſpendi poteſt ab officio ſuæ Oeconomiæ, ejuſque actibus; non vero ab actu aliquo Eccleſiaſtico, cum ſit incapax omnis Ordinis.

QUÆSTIO VI.

Quid, & quotuplex ſit Interdictum, & qualis effectus ipſius?

SUMMARIUM.

90 *Interdictum, quid?*
91 *Quomodo differat ab Excommunicatione, & ſuſpenſione?*
92 *Interdictum locale.*
Generale, & Particulare, quid?
93 *Interdicta Civitate Cenſentur interdicta Suburbia &c.*
94 *Quid ſi Eccleſia ſit interdicta? Contigua quid?*
95 *Interdictum perſonale.*
96 *Et mixtum, quid?*
97 *Interdicto Clero, vel Populo, qui cenſeantur interdicti?*
98 *Interdicti triplex effectus.*
99 *I. Privatio participationis quorundam Sacramentorum.*
100 *Et quorum?*
101 *Quid de Baptiſmo, Confirmatione. Et confectione Chriſmatis?*
102 *Item de Pœnitentia, & Euchariſtia?*
103 *II. Prohibitio Divinorum Officiorum; & quorum?*
(f) Conformiter dictis ſupra, n. 20.
104 *Limitatur hoc.*
105 *III. Privatio ſepulturæ Eccleſiaſtica.*
106 *Declaratur hic effectus.*
107 *Caſus practici circa hoc.*
108 *Ceſſatio a Divinis, quid?*

90. CONCL. I. *Interdictum* recte definitur dicendo: Interdictum eſt Cenſura Eccleſiaſtica, per quam prohibetur participatio certorum Sacramentorum, Divi-

no-

norum Officiorum, atque ſepulturæ Eccleſiaſticæ. Ita in re communis.

91. Differt autem interdictum ab Excommunicatione, quod hæc multo gravior exiſtat, utpote removens Fidelem non ſolum a participatione Sacramentorum, ſed etiam a communibus Suffragiis Eccleſiæ, ipſaque communione Fidelium. Item Excommunicatio non fertur in loca, aut integras Civitates. Secus accidit in interdicto locali. Differt etiam interdictum a Suſpenſione: nam hæc fertur in ſolas perſonas Eccleſiaſticas; Interdictum vero etiam in Laicas ferri poteſt. Omittuntur aliæ differentiæ.

92. CONCL. II. Interdictum dividitur in locale, perſonale, ac mixtum. Ita omnes Doctores, & patet inductione. Siquidem *Interdictum locale* dicitur illud, quod directe fertur in locum, quatenus in ipſo interdicuntur, ſeu prohibentur fieri Divina Officia, & hujuſmodi. Et iſtud ſubdividitur in generale, & particulare. *Interdictum locale generale* eſt, quo interdicitur locus, varia ſub ſe loca complectens, v.g. Regnum, Provincia, Civitas. *Interdictum locale particulare* dicitur, quo interdicitur particularis aliqua Eccleſia. Porro interdictum locale indirecte tantum afficit perſonas, dum ſcilicet ſunt in tali loco, vel Eccleſia: unde ſi ejuſmodi perſonæ alibi exiſtant, poſſunt ibidem Officiis Divinis intereſſe, Sacramenta recipere, atque in Loco ſacro ſepeliri.

93. Et quidem loquendo de interdicto locali, ſciendum ex *cap. ſi civitas de ſentent. excommunicat. in 6.* quod interdicta Civitate, Caſtro, aut Villa, etiam Suburbia, & continentia ædificia ipſorum intelligantur interdicta: ne cæteroquin interdicti ſententia vilipendatur, ſi poſſent in prædictorum Suburbiis Divina celebrari; cum incolæ ad eadem abſque labore excurrentes, interdicti vim paſſim eluderent.

94. Et ob eandem rationem, ſi Eccleſia interdicto ſubjecta exiſtat, neque in Capellis ejus Divina celebrari, neque in Cæmeterio eidem Eccleſiæ contiguo ſepeliri poterit: ſecus, ſi eidem Eccleſiæ contigua non ſint, prout ſubjungitur *cit. c. ſi civitas, de ſentent. excommunic. in 6.* Porro *contigua* dicuntur ea, quorum extrema invicem ſe contingunt, utait Gloſſa ibidem: ſive, ut alii loquuntur, quando inter parietem Eccleſiæ ipſamque Capellam, vel Cæmeterium nihil aliud interponitur.

94. *Interdictum perſonale* eſt, quod immediate & directe fertur in perſonam; per quod videlicet certa perſona arcetur a participatione quorundam Sacramentorum, Divinorum Officiorum, ac ſepulturæ Eccleſiaſticæ in quocunque loco. Unde hujuſmodi interdictum ſequitur perſonam, quocunque ierit, ſicut umbra comitatur corpus, & lepra leproſum, *arg. cap. ſi ſententia* §. *Cum vero de ſentent. excommunicat. in 6.* Ubi additur, quod ſi populus alicujus terræ interdicto notetur, ſingulares perſonæ interdici cenſeantur, ne alioquin ſententia effectu careat.

96. Tandem *Interdictum mixtum* dicitur illud, quo locus, ac perſonæ ſimul interdicuntur: ut ſi interdicatur Civitas, & omnes incolæ ejus. Unde interdictum mixtum includit locale, & perſonale ſimul.

97. Cæterum quoad interdictum perſonale eſt notandum, quod, ſi ſententia interdicti proferatur in Clerum, non cenſeatur interdictus Populus, nec e contra interdicto Populo, cenſeatur Clerus interdictus, *text. clar. cit. cap. ſi ſententia de ſentent. excommunic. in 6.* Unde uno ipſorum interdicto alius licite admittitur ad Divina: ſiquidem in materia pœnali, & odioſa, qualis eſt hæc, verba ſunt ſtricte interpretanda, juxta *reg. 15. Juris in 6. Odia reſtringi, & favores convenit ampliari.* Et *reg. 26. eod. in pœnis benignior eſt interpretatio facienda.* Addunt Doctores, quod ſive Clerus, ſive Populus alicujus loci interdicatur, non comprehendantur Religioſi utriuſque ſexus niſi exprimantur: nam etſi in materia favorabili nomine Cleri contineantur etiam religioſi utriuſque ſexus, ſecus tamen eſt in materia odioſa, idque per textus proxime allegatos, juncta *Clem. 1. de ſupplenda neglig. Pral.* ubi iſta pronuntur tanquam diverſa; & concordantiis.

98. CONCL. III. Triplex eſt effectus Interdicti, videlicet privatio participationis quorundam Sacramentorum, prohibitio Divinorum Officiorum, & tandem privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ. Ita Doctores communiter; & patet non ſolum ex definitione interdicti ſuperius poſita, ſed etiam ex diverſis textibus Juris Canonici in progreſſu allegandis.

99. Quantum attinet ad primum effectum interdicti, notandum, quod privatio participationis quorundam Sacramentorum ſit intelligenda de participatione talium Sacramentorum tam activa, quam paſſiva; ita ut illa nec licite poſſint adminiſtrari, nec licite recipi tempore interdicti, aut a perſona interdicta.

100. Et

100. Et dicitur notanter, *quorundam Sacramentorum*. Nam tempore Interdicti localis, ſive illud ſit generale, ſive particulare, non prohibetur adminiſtratio, & receptio omnium Sacramentorum, ſed aliquorum duntaxat; videlicet Sacramenti Extremæ Unctionis, Ordinis, Euchariſtiæ extra articulum mortis, ac etiam Benedictio nuptialis: quamvis juxta ſatis probabilem ſententiam Matrimonium ſine Benedictione nuptiali licite poſſit contrahi.

101. Sciendum proinde, quod Sacramentum Baptiſmi, & Confirmationis licite poſſit conferri, & recipi ab interdictis, ac etiam in loco interdicto, ut habetur *cap. Reſponſo de ſentent. excommunicat. & cap. Quoniam. & cap. Alma Mater eod. in 6.* Siquidem Baptiſmus eſt Sacramentum ſumme neceſſarium ad ſalutem: Confirmatio autem eſt quaſi complementum Baptiſmi, cum detur ad confirmandam, & fortiter profitendam Fidem Chriſtianam in Baptiſmo ſuſceptam. Et ob hoc *cit. cap. Quoniam eod. in 6.* habetur, quod tempore Interdicti Chriſma in die Cenę Domini confici queat: quia vetus Chriſma non debet eſſe uſui: & conceſſo principali cenſetur conceſſum acceſſorium, nempe confectio Chriſmatis pro adminiſtratione dictorum Sacramentorum requiſiti.

102. Similiter Sacramentum Pœnitentiæ poteſt tempore Interdicti, non ſolum morientibus, ſed etiam ſanis (dummodo non fuerint excommunicati, nec ſint in cauſa culpabili, ob quam latum eſt interdictum) licite adminiſtrari, *cit. cap. Alma Mater de ſentent. excommunicat. in 6.* eo quod & iſtud Sacramentum ſit valde neceſſarium propter pronitatem, quam habent homines ad peccandum. Sacramentum vero Euchariſtiæ non niſi in mortis articulo (vel probabili periculo mortis) miniſtrari poteſt, *arg. cap. quod in te de Pœnit. & remiſſ.*

103. Secundus effectus Interdicti, qui eſt prohibitio Divinorum Officiorum, hoc involvit, quod tempore Interdicti intelligatur eſſe prohibita celebratio, & auditio Divinorum Officiorum. Porro nomine *Divinorum Officiorum* comprehenditur non ſolum SS. Miſſæ Sacrificium, ſed & (f) omnis publica ſolemnis Oratio, quæ ab Eccleſia inſtituta eſt, quod a Clericis ad Dei laudem exerceatur: cujuſmodi ſunt ſolemnes Benedictiones Aquæ Benedictæ, Cinerum, Palmarum, & Candelarum, quæ nomine, & authoritate Eccleſiæ a Sacerdotibus fiunt: Item Horæ Canonicæ, ſi publice leguntur: quod ultimum idcirco additur, quia privatim tenentur clerici, ad Horarum Canonicarum recitationem obligati, eas recitare non obſtante Interdicto locali, vel perſonali.

104. Nihilominus hæc tam ampla Divinorum Officiorum prohibitio poſtmodum limitata fuit in *cit. cap. Alma mater*. Ubi dicitur, quod quando Civitas, vel locus alius Interdicto ſubjacet, ſingulis diebus in Eccleſiis & Monaſteriis Miſſæ celebrentur, & alia dicantur Divina Officia ſicut prius, ſubmiſſa tamen voce, januis clauſis, excommunicatis & interdictis (intellige, niſi habeant ſpeciale privilegium, nec dederint cauſam Interdicti) excluſis, & campanis non pulſatis. In Feſtivitatibus vero Natalis Domini, Paſchæ, ac Pentecoſtes, & Aſſumptionis Virginis Glorioſæ, campanæ pulſentur, & januis apertis alta voce Divina Officia ſolemniter celebrentur, excommunicatis tamen prorſus excluſis, ſed interdictis admiſſis.

105. Tertius effectus Interdicti, eſt privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ. Et hic effectus intelligendus eſt, ut in Loco ſacro interdicto nullus poſſit ſepeliri, niſi habeat privilegium: quale datur (ut alii privilegiati taceantur) omnibus Clericis, qui tempore Interdicti generalis illud ſervaverunt, ad hoc, ut cum ſilentio poſſint ſepeliri in Loco ſacro, *text. clar. cap. Quod in te de Pœnit. & remiſſ.*

106. Nihilominus tempore Interdicti localis generalis (ſecus in perſonali, vel ſi alicujus terræ populus interdicto notetur; nam etiam tunc ſingulares perſonæ cenſentur interdictæ, *cap. ſi ſententia de ſentent. excommunicat. in 6.*) poſſunt homines illius loci, qui perſonaliter interdicti non ſunt, extra illum locum efferri, & alio loco non interdicto ſepeliri, imo & ibidem intereſſe Divinis, *cit. c. ſi ſententia*.

107. Inſuper ſi quis ſepultus fuerit extra locum ſacrum tempore Interdicti, ceſſante Interdicto in locum ſacrum eſt transferendus, ſi id commode fieri poteſt; ut poſt Gloſſam *in cap. A nobis 28. de ſent. excommunicat.* ℣. *Forma* notat Navarrus *cap. 27. Manual. num. 176.* Quod ſi vero contingat, contra prohibitionem Juris aliquem interdictum ſepeliri in Loco ſacro, non erit is extrahendus: quia hoc non habetur Jure ſtatutum. Gloſſa cit. & Engel *loc. cit. num. 96.* Nec obſtat, quod ſecus ſit dicendum de excommunicatis; quippe qui, in loco ſacro ſepulti, debent exhumari, *cap. Sacris de ſepult.* Nam

hæc

hæc pœna non est extendenda ad alium casum Jure non expressum: simulque Excommunicatio privat communione Fidelium, non vero Interdictum.

108. Quæres, quid sit Cessatio a Divinis? Resp. cum communi. *Cessatio a Divinis* (quę & *Suspensio Organorum*, id est, laudis Divinæ dicitur) est Ecclesiastica prohibitio, ob quam Clerici cessare debent in certo loco a Divinorum Officiorum celebratione, & Sacramentorum administratione; nisi quatenus eam necessitas postulat.

109. Porro Cessatio a Divinis non debet indici, nisi ob gravem injuriam Deo & Ecclesiæ illatam, ut injuriantes resipiscant, & quod deliquerunt, emendent: suntque in ejus indictione plura observanda, quæ in jure Canonico *cap. si Canonici* & *c. Quamvis de offic. Ordinarii in 6.* fusæ præscribuntur.

110. Differt autem multipliciter Cessatio a Divinis ab Interdicto. Nam I. Cessatio a Divinis non est censura, sicut interdictum. II. Violans cessationem a Divinis, licet graviter peccet, non fit irregularis: bene tamen violans Interdictum. III. Cessatio a Divinis nunquam afficit personas, sed locum tantum: unde extra illum libere possunt Divina audiri a quolibet, vel celebrari: Interdictum vero quandoque est personale, & afficit personas. IV. Sepultura in loco sacro tempore Cessationis a Divinis, juxta probabiliorem sententiam, omnibus est concessa, dummodo fiat sine Officio funebri: secus est in Interdicto. Omittuntur aliæ differentiæ.

DISTINCTIO III.

De Irregularitate.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Irregularitas? ubi varia ipsam attinentia.

SUMMARIUM.

1 *Irregularitas, unde sic dicta.*
(a) Ut dictum Dist. 1. n. 45.
2 *Irregularitas, quid?*
Declaratur amplius.
3 *Dividitur in Irregularitatem ex delicto, & ex defectu.*
4 *Et quomodo hæ differant?*
5 *Irregularitas non est Censura; Cur?*
6 *Violans Irregularitatem non fit denuo irregularis; secus in Censuris.*
7 *Irregularitas non incurritur, nisi Jure exprimatur.*
8 *Ea non ab homine: sed solo Jure imponi potest, & quo?*
9 *An omnes solo Jure Ecclesiastico constitutæ sint?*

1. QUia irregularitas inter alias causas contrahitur ob violationem Censuræ Ecclesiasticæ, merito de ipsa tractatur post censuras jam explicatas. Cæterum *Irregularitatis* nomen derivatur a ly *irregulare*, quod significat aliquid inter regulam non contentum; sive non secundum regulam existens. Verum in proposito Irregularitas magis stricte sumitur, ac prout ipsa est una ex septem Pœnis Canonicis, arcens hominem a susceptione, vel executione Ordinum: & dicitur Pœna Canonica, saltem large sumendo nomen pœnæ. (a)

2. CONCL. I. *Irregularitas* est impedimentum Canonicum impediens susceptionem Ordinum Ecclesiasticorum, eorumque administrationem. Ita in re communis. Ratio est: quia præcipuus Irregularitatis effectus est impedire Ordinum susceptionem, aut susceptorum usum. Ubi tamen est sciendum, quod ly *Ordo* in data definitione large sumatur, prout etiam primam Tonsuram includit: siquidem irregularis prohibetur primam quoque Tonsuram suscipere. Advertendum ulterius, quamvis Irregularitas impediat susceptionem Ordinum, ac susceptorum usum, non tamen ita impedire, ut si Ordo a viro baptizato in irregularitate constituto suscipiatur, sit nullus ac irritus: adhuc enim Ordo valide suscipitur, quamvis illicite. Similiter, si Sacerdos irregularis præsumat celebrare Missam, valide celebrabit, etsi illicite.

3. CONCL. II. Irregularitas ut sic dividitur in Irregularitatem ex delicto, & in irregularitatem ex defectu. Ita communis. Ratio est: quia irregularitas non aliter dividitur, nisi propter causam, ob quam fertur;

tur: Unde quia Irregularitas quandoque contrahitur ob aliquod delictum, quandoque vero sine prævio delicto ex mero defectu naturali, aut inculpabili; recte ea dividitur in irregularitatem ex delicto, & in Irregularitatem ex defectu ortam.

4. Porro inter has duas irregularitates est hoc notabile discrimen, quod irregularitas orta ex defectu, sæpius tollatur sublato defectu; irregularitas vero orta ex delicto semper maneat, donec legitime in ea dispensetur.

5. CONCL. III. Irregularitas non est censura Ecclesiastica, imo in pluribus differt ab ea. Ita Doctores unanimiter & patet inductione. In primis enim irregularitas proprie non est pœna, sed potius inhabilitas quædam ad Ordines suscipiendos, vel exercendos; etenim pœna proprie dicta supponit culpam, sed irregularitas quandoque contrahitur ex mero defectu naturali, absque ulla culpa. Et quamvis detur irregularitas orta ex delicto, seu quæ in pœnam delicti imponitur; ea tamen primario non imponitur per modum pœnæ medicinalis, sed impedimenti Canonici: e contra censuræ Ecclesiasticæ imponuntur ut pœnæ medicinales.

6. Deinde violans censuram Ecclesiasticam administrando Sacramenta, vel celebrando, incurrit irregularitatem; at vero irregularis celebrans, vel administrans Sacramenta ante obtentam dispensationem, etsi peccet mortifere, non tamen incurrit novam irregularitatem, prout notat Navarrus *cap.* 27. *Manualis num.* 194. cum aliis satis communiter. Ratio est: quia prius Jure exprimitur, non autem posterius: atqui Irregularitas nunquam incurritur, nisi id Jure exprimatur; ut mox dicetur; ergo. Hinc sit

7. CONCL. IV. Irregularitas non incurritur, nisi ea in Jure sit specialiter expressa. Ita Scotus 4. *dist.* 7. *q.* 5. & clare desumitur ex *cap. Is qui de sent. excommunicat. in 6.* ubi dicitur: *Licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen (cum id non sit expressum in jure) laqueum non incurrit.* Quinimo ex hoc textu recte infertur, quod defectus ille, ob quem irregularitas incurritur, debeat esse specifice nominatus in Jure, neque ab uno ad alium casum, ob similem vel majorem rationem, extensio fieri possit: siquidem odiosa, & pœnalia, sunt restringenda potius, non extendenda. Hinc Fagnanus *c. si quis Presbyter. num.* 5. *de Cleric. excomm.* inquit: *Qui dicit aliquem irregularem debet dare casum juris.*

8. CONCL. V. Irregularitates non ab homine per sententiam (id est, non per sententiam Judicis) sed solo Jure, & quidem Jure duntaxat universali Pontificio, non autem Episcopali, imponi possunt. Ita Laym. *lib.* 1. *tract.* 5. *part.* 5. *cap.* 1. *nu.* 5. & alii. Ratio est: quia irregularitas principaliter imponitur per modum Canonici impedimenti, ob decentiam ac reverentiam sacro Altaris ministerio debitam: atqui convenit, ut talia sint perpetua, totique Ecclesiæ communia, sicuti & Altaris ministerium, ejusque reverentia est communis Ecclesiæ universali; ergo. Accedit, quod nullibi in Jure concessum sit Episcopis, novas Irregularitates constituere, quamvis subditos transgressores & contumaces possint punire pœna Excommunicationis, Suspensionis, ac interdicti.

9. Cæterum non obstante, quod omnis irregularitas Jure duntaxat humano Ecclesiastico constituta sit; negari tamen non potest, multas irregularitates Jure Ecclesiastico constitutas, ex Lege veteri, & naturali originem traxisse. Siquidem plereque, sive ob naturalem indecentiam, sive ad exemplum veteris Legis Divinæ, atque occasione illius, sunt statutæ: prout patet in irregularitate ex homicidio, seu defectu perfectæ lenitatis proveniente, quam Ecclesia constituit, eo quod David Rex fuerit impeditus ab ædificatione Templi, ob multum sanguinem effusum, 2. *Reg. cap.* 7.

QUÆSTIO II.

De Irregularitatibus ex delicto provenientibus.

SUMMARIUM.

10 *Irregularitas ex delicto, oritur ex Baptismo reiterato. Secus fit in Confirmatione.*

11 *Aut si Baptismus sub conditione reiteretur.*

12 *Oritur quoque ex violatione censuræ.*

13 *Dummodo ministerium sit proprium Ordinis.*

14 *Quid, si peragantur ea, quæ sunt jurisdictionis?*
(b) Adde dicta Dist. 2. n. 87.

15 *Irregularitas oritur ob indebitam susceptionem Ordinum; idque varie.*

16 *Excommunicatio minor non sufficit ad irregularitatem inducendam &c.*

17 *Quid*

17 *Quid de ordinato per saltum, vel ante legitimam ætatem &c.*
18 *Hæretici, Schismatici, eorumque fautores &c. sunt irregulares.*
19 *Crimina inducentia infamiam juris, inducunt irregularitatem.*
20 *Quid si crimina illa sint occulta?*
21 *Solvitur instantia.*
22 *Quid, si postea crimen illud fiat publicum?*
23 *Ex homicidio occulto oritur Irregularitas, & cur?*

10. CONCL. I. Irregularitas ex delicto oritur in primis ob Baptismum serio & scienter iteratum, tam ex parte rebaptizantis, quam rebaptizati. Ita Doctor noster 4. *dist.* 6. *qu.* 8. atque desumitur ex *cap. Ex litterarum de Apostatis* & *c. Qui in quadibet* 1. *q.* 7. & alibi. Secus est dicendum de Sacramento Confirmationis; nam, ut notat Doctor Subtilis 4. *dist.* 7. *q.* 5. cum communiori, ejusmodi Irregularitatem non incurrunt scienter reiterantes, vel iterato suscipientes Sacramentum Confirmationis: quia Irregularitas non incurritur, nisi in casibus a Jure expressis, *c. Is qui de Sentent. excomm. in* 6. estque proxime dictum *num.* 7. Atqui nullibi Jure reperitur expressa Irregularitas contra reiterantes Sacramentum Confirmationis; ergo.

11. Adde ulterius cum Layman *cap.* 2. *de Irregularitate n.* 1. non contrahi Irregularitatem, si rebaptizatio fiat sub conditione; quamvis temere, & non præmissa debita inquisitione, utrum Baptismus antea fuerit collatus, id fiat. Ratio est: quia leges pœnales intelligi debent cum effectu; qui autem baptizatum sub conditione baptizat *Si baptizatus non es, ego te baptizo &c.* is revera non baptizat; quia appositia conditio de præterito, aut præsenti, si non subsit, semper annullat, & impedit actum; ergo. Et ob eandem causam, qui metu v.g. adactus, animo simulato exterius rebaptizat, non fit irregularis, cum non habeat animum baptizandi.

12. CONCL. II. Oritur insuper Irregularitas ex violatione Censuræ Ecclesiasticæ; si nimirum ea innodatus, actum aliquem Ordinis solemniter exerceat. Ita habetur in Jure Canonico, toto *tit. De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante*, & alibi. Hinc Clericus fit irregularis, si exerceat actum proprium Ordinis constituatus in Excommunicatione majori, vel suspensus ab Ordine, vel ligatus Interdicto personali, aut in loco interdicto.

13. Requiritur autem ad incurrendam hanc Irregularitatem, ut ministerium, quod Clericus in Censura exercet, sit proprium Ordinis; seu tale, ut ab alio, qui talem Ordinem non habet, exerceri non possit. Unde Clerici in minoribus vix possunt ex hac causa Irregularitatem contrahere: siquidem consuetudo ferme obtinuit, ut eorum ministeria a Laicis etiam solemniter obeantur. Layman *loc. cit. c.* 3. *n.* 4. Navarrus *cap.* 27. *Manual. n.* 242. & 244. hoc ipsum docens de eo, qui cantat Epistolam sub Missa, sed sine Manipulo.

14. Insuper Clerici excommunicati, vel suspensi, non fiunt irregulares, si ea duntaxat paragant, quamvis illicite, quæ sunt officia solius jurisdictionis, non autem Ordinis. Ut si Episcopus tali Censura ligatus excommunicet, vel ab excommunicatione absolvat, omissa tamen solemnitate precum & Stolæ. Item, si Parochus assistat Matrimonio, sed non benedicat Nuptias, & ita loquendo de aliis actibus, qui sunt solius jurisdictionis, non vero Ordinis: tales enim non violant Censuram Ecclesiasticam exercendo in ea actum Ordinis sibi prohibiti, cum talem revera non exerceant. (b)

15. CONCL. III. Ob indebitam susceptionem Sacramenti Ordinis variis de causis incurritur Irregularitas. Ita omnes Doctores, & probatur inductione. Sic quippe fit irregularis, qui sciens, aut scire debens se excommunicatum esse excommunicatione majori, aut interdictum, vel suspensum a susceptione Ordinum, ordinatur; prout ex variis textibus Juris probat Navarrus *c.* 27. *Manual. n.* 241.

16. Et dicitur notanter, *Excommunicatione majori.* Quia Excommunicatio minor, quamvis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad Irregularitatem inducendam *cap. Si celebrat. de Clerico excomm. ministrante.* Deinde, qui ab Episcopo excommunicato, suspenso, interdicto, Simoniaco, Schismatico, Hæretico, aut Depositio, vel Degradato ordinatur, fit irregularis, quamvis characterem Ordinis suscipiat, *arg. cap. Quod quidam* & *c. Statuimus decretum* 1. *q.* 1. ac notat cit. Navarrus. Accedit *c. Ordinationes* 9. *q.* & *cap.* 1. 1. *ac* 2. *de Schismaticis* ubi irritæ censentur hujusmodi ordinationes (non quidem quantum ad valorem Sacramenti, sed quantum ad executionem ordinis) nisi legitime cum aliquo fuerit dispensatum.

tum. Siquidem diſpenſatio proprie habet locum reſpectu irregularitatis, non autem reſpectu Suſpenſionis, utpote quæ ſolet tolli per abſolutionem, non per diſpenſationem: ac proinde hic non intervenit mera Suſpenſio, uti quidam aſſerere videntur, ſed etiam Irregularitas.

17. Porro qui Ordine ſacro ordinatur ante legitimam ætatem, vel extra tempus legitimum, aut abſque Litteris Dimiſſorialibus; item, qui per ſaltum ordinatur, accipiendo videlicet majorem Ordinem ante minorem, non eſt quidem irregularis (nullibi enim ejuſmodi irregularitas reperitur in Jure expreſſa) bene tamen ipſo jure ſuſpenſus: ſi autem, antequam abſolvatur a Suſpenſione, ejuſmodi Ordinem exerceat, fit irregularis. Navarrus *loc. cit. num.* 241. & 242. id ex variis textibus Juris probans: *tit. de Clerico per ſaltum promoto n.* 2. & alii.

18. CONCL. IV. Etiam Hæretici, Apoſtatæ a Fide, Schiſmatici, eorumque fautores ac receptatores (id eſt, qui favent Hæreticis, vel Schiſmaticis formaliter ſumptis, ſeu qua tales ſunt) irregulares exiſtunt. Ita habetur *c. quicunque de Hæreticis in* 6. & *c. ſaluberrimum* 1. *quæſt.* 7. cum concordantiis: quamvis ad hanc Irregularitatem incurrendam requiratur hæreſis externa, ſive ſigno quodam exteriori ſufficienter manifeſtata.

19. CONCL. V. Crimina inducentia Infamiam juris etiam inducunt Irregularitatem. Ita habetur *c. Infames quæſt.* 1. ubi, cum dictum fuiſſet, fures, ſacrilegos, inceſtuoſos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, adulteros, & alios ibidem enumeratos, de jure infames eſſe, ſubdit textus: *Hi omnes, inquam, nec ad ſacros gradus debent admitti.* Et merito: quia puros & immaculatos, non autem ſceleſtos atque infames, convenit in ſortem Domini, & ſacrum ejus Miniſterium cooptari.

20. Circa hoc tamen notandum, quod Clerici criminoſi, atque delictorum de Jure Infamiam inducentium ſibi conſcii, ante actam veram pœnitentiam non debeant Ordines ſuſcipere, aut in jam ſuſceptis miniſtrare, v.g. celebrando Miſſam, non præmiſſa Confeſſione Sacramentali, eo quod perdiderint teſtimonium bonæ conſcientiæ, ſicque non abſque novo peccato mortali id facerent. Nihilominus, ſi ejuſmodi crimina (excepto homicidio) ſint etiamnum occulta, tales poſt actam veram pœnitentiam prohiberi non debent, quo minus, ſi velint, in ſuſceptis Ordinibus miniſtrent, aut ad ſuperiores Ordines aſcendant; prout habetur *c. Ex tenore, & cap. ult. de Temporibus Ordinationum*, & tradit Pirhing. *ibidem num.* 15. *& ſeqq.* ac Navarrus *cap.* 27. *Manual. num.* 248. & alii. Et hinc inferes generaliter, quod ob crimina occulta non incurratur Irregularitas ratione Infamiæ; quidquid nonnulli in contrarium dixerint, male (ut loquitur Navarrus) injicientes magnos ſcrupulos Eccleſiaſticis, qui ejuſmodi crimina in occulto commiſerunt.

21. Nec obſtat, quod certis criminibus, utputa perjurio, inceſtui, adulterio, &c. infamia ipſo jure annexa ſit. Reſp. enim, id procedere de talibus criminibus, quando publica ſunt: ſecus, quamdiu illa ſunt occulta. Nam quia Infamia conſiſtit in diminutione bonæ famæ, ſicut hæc ſine publica rerum notitia comparari nequit, ita nec infamia incurri ob crimen mere occultum.

22. Quod ſi vero poſtea crimen publicum fiat, utputa per propriam Confeſſionem, vel alias legitimas probationes in judicio factas, ſtatim abſque alia Judicis ſententia oritur Infamia, utpote ipſo jam jure ſtatuta pro tali crimine; & ſic exinde incurritur Irregularitas. Unde Layman *cap.* 4. *de Irregularitate nu.* 8. ait, quod commiſſo ejuſmodi crimine, etiamnum occulto, contrahatur Infamia fundamentaliter, atque in radice; accedente autem ejus publicatione efficiatur Infamia formaliter, inducens Irregularitatem ipſo facto, donec abolita infamia legitime cum aliquo fuerit diſpenſatum.

23. Additur notanter *num.* 20. *excepto homicidio.* Iſtud enim, quantumvis ſit occultum, inducit Irregularitatem, ut habetur *cit. cap. ult. de Tempor. ordinat.* juncto Concilio Trid. *Seſſ.* 24. *de Regular. cap.* 6. cum concordantiis. Quamvis hoc non ratione contractæ Infamiæ, hanc enim non parit crimen occultum, modo declarato; ſed ex ſpeciali Juris conſtitutione accidere videatur. Qua ratione pariter in occulto violans Cenſuram Eccleſiaſticam, aut ſcienter Baptiſmum reiterans, Irregularitatem contrahit. Nam talibus delictis ſecundum ſe, ac præciſa infamia, Jus ipſum ſtatuit Irregularitatem.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Irregularitatibus ex defectu.

SUMMARIUM.

24 *Irregularitas ex defectu varie contingit.*
25 *Ex defectu animi sunt irregulares Amentes.*
26 *Omnino insci.*
27 *Neophyti, & qui sint tales?*
28 *Ex defectu corporis, qui censeantur irregulares?*
29 *Quid de carente oculo, aut visu ejus?*
30 *Præsertim oculi sinistri?*
31 *Quid de Leproso, paralytico, phrenetico, &c.*
32 *Habente sex digitos, gibboso, & claudo?*
33 *Ex defectu Natalium, qui sint Irregulares?*
34 *Illegitime natus legitimatur per subsequens Matrimonium parentum.*
35 *Quid, si illegitimi religionem intrent?*
36 *Ex defectu ætatis, &*
37 *Ex defectu libertatis oritur irregularitas, & in quibus?*
38 *Ex defectu Sacramenti etiam ea oritur.*
39 *Et cur?*
40 *Bigamia triplex, nimirum Vera,*
41 *Interpretativa, &*
42 *Similitudinaria, quid?*
43 *Non fit irregularis, qui cum pluribus fornicatur.*

24. CUm Irregularitas duplex sit, una ex delicto, altera ex defectu; explicata priori, multiplici titulo proveniente; pergendum ad Irregularitatem ex defectu, quæ etiam multipliciter consurgit. Nam ipsa provenit I. Ex defectu animi. II. Ex defectu corporis. III. Ex defectu Natalium. IV. Ex defectu ætatis, & libertatis. V. Ex defectu Sacramenti, sive ex Bigamia. Et tandem VI. Ex defectu lenitatis; id est, ex homicidio, etiam licite patrato, de quo *quæst. seq.* Nunc priores Irregularitates ex defectu provenientes prosequendo, sit

25. CONCL. I. Ex defectu animi censentur vel maxime irregulares, qui penitus carent usu rationis; quales sunt amentes. Et hi non solum Jure humano sunt irregulares, sed etiam Jure Divino ac naturali sunt inepti ad suscipiendos Ordines; Quamvis recipiant Characterem, si ordinentur. Idem sit in infantibus.

26. Insuper defectus omnimodæ scientiæ facit hominem irregularem. Siquidem naturale lumen dictat, non esse admittendos ad aliquod munus eos, qui nesciunt illud munus exercere. Interim hæc Irregularitas de se, & absque alia dispensatione tollitur sublata causa, seu ignorantia per acquisitam debitam scientiam.

27. Rursum Neophyti sunt irregulares. *arg. can.* 1. *dist.* 28. Idque *ne in superbiam elati, incidant in laqueum diaboli*, ut monet Apostolus 1. *Timoth.* 3. Dicitur autem *Neophytus*, qui ex lege Judaica, Machometica, vel Ethnica nuper conversus ad Fidem Christianam, suscipit Baptismum in ætate adulta.

28. CONCL. II. Corpore vitiati, qui videlicet non possunt absolute obire Ordinis ministeria, vel non sine aliorum horrore, sunt irregulares. Ita desumitur ex *c. Illiteratus, dist.* 36. & *c. Presbyterum de Clerico ægrotante*; cum concordantiis. Unde irregularis est, cui brachium, vel manus deest, aut reddita est manca. Item qui caret digitis dexteræ manus, quibus formatur signum Crucis; aut si deficiat pollex.

29. Insuper censetur irregularis, cui oculus erutus est, ut dicitur *c. si Evangelica, dist.* 55. ibi: *Nam illi, cui erutus est oculus, non possunt secundum Canones, Sacerdotii jura concedi*: siquidem hujusmodi carentia organi oculi, notabilem parit deformitatem. Secus est dicendum de eo, qui caret solo lumine, aut visu dextri oculi, modo habeat utrumque oculum integrum: vel qui habet visum ac intuitum brevem, aut non videt fine perspiciliis: quia hujusmodi vitium non inducit notabilem deformitatem.

30. Utrum autem, qui caret visu oculi sinistri, quem Stylus Romanus *oculum Canonis* appellat, eo quod necesse sit videre eo, ut quis Canonem Missæ sine indecora & nimia faciei conversione legere possit, sit irregularis, variant Doctores. Nam talis a quibusdam absolute censetur irregularis: alii tamen id limitandum æstimant, si absque notabili deformitate seu indecentia canonem legere nequeat, aut defectus ille cum alia gravi fœditate faciei, seu oculorum, sit conjunctus; prout notat Navarrus *c.* 27. *Manual. n.* 199. & Barbosa *part.* 3. *de offic. & potest. Episc. alleg.* 42. *n.* 31. cum pluribus aliis, quos citat. In dubio autem standum erit judicio Ordinarii.

31. Insuper ex hoc capite irregularis est leprosus, paralyticus, phreneticus, arreptitius, morbo caduco laborans. Veruntamen

si tales integre convaluisse videantur, ac jam ante ordinati erant, possunt admitti ad Celebrationem. Sacerdos quoque, si morbo caduco laborans, raro cadat, & etiam sputa ore non evomat, privatim celebrare potest, adjuncto ei socio Sacerdote, qui Missam prosequi possit, si alter deficiat. Layman *cap. 7. de Irregularitate, n. 2. & seqq.* citans alios.

32. Porro irregularis non est, qui sex digitos in manu habet: neque qui uno digito ex minoribus caret: neque gibbosus, nisi gibbositas conjuncta sit cum nimia deformitate, aut debilitate. Nec etiam claudus censetur irregularis, nisi sit magna gressus deformitas, ita ut baculo, vel pede ligneo niti debeat; quod indecorum foret in Altaris ministerio. In dubio autem, an corporis defectus sit notabilis, ut irregularitatem inducat, necne, ad ordinarium Prælatum pertinet judicium. Barbosa *cit. all.* 42. Layman *l. c. n. 6.*

33. CONCL. III. Ex defectu Natalium censentur irregulares, qui sunt illegitime nati; sive deinde illi sint nati a parentibus, inter quos tempore conceptionis, vel saltem nativitatis, poterat consistere Matrimonium; sive sint spurii, id est, nati a parentibus, inter quos tempore conceptionis, ac etiam nativitatis non potuit consistere Matrimonium. Ita habetur *c. 1. & 2. de Filiis Presbyterorum*, & alibi. Ratio est: quia talis irregularitas Jure Canonico est introducta, partim in detestationem sceleris paterni; partim ob turpitudinis notam, quam filius ex tali nativitate, juxta communem hominum æstimationem, contrahere censetur; partim quia timetur, ne filius paternæ incontinentiæ imitator existat.

34. Ubi tamen notandum, quod illegitime natus, per subsequens Matrimonium inter parentes contractum legitimetur, si, dum suscipiebatur, inter parentes nullum suberat impedimentum dirimens, *cap. Conquestus & c. Tanta. Qui filii sint legitimi, & §. fin instit. de Nuptiis.* Etenim fictione Juris, seu ex benignitate Legum, Matrimonium subsequens quasi retrotrahitur ad tempus conceptionis, vel nativitatis, in ordine ad hunc effectum legitimationis: qui etiam locum habet in successionibus hæreditariis, & officiis, tam sæcularibus quam Ecclesiasticis, necnon & in Ordinibus, atque Dignitatibus: quia Matrimonium omnia præcedentia purgat, prout probat Glossa *cit. c. Tanta vers. Legitimi.*

35. Notandum ulterius, quod illegitimi, si religionem ingrediantur, possint post emissam professionem ad Ordines promoveri, *cap. 1. de Fliis Prebyterorum.* Non tamen possunt tales ad Prælaturas Ordinis eligi, ut ibidem dicitur, nisi cum ipsis fuerit dispensatum.

36. CONCL. IV. Defectus legitimæ ætatis requisitæ ad Ordines, inducit irregularitatem, quamdiu durat defectus. Ita desumitur *ex c. ult. de Temporibus Ordinationum*, cum concordantiis. Dicitur notanter, *quamdiu durat defectus*: siquidem Irregularitas ex defectu ætatis proveniens, cessat adveniente termino legitimæ ætatis, absque ulla alia dispensatione.

37. CONCL. V. Ex defectu libertatis inducitur irregularitas in pluribus. Primo quidem in mancipiis proprie dictis, *c. De servorum, & cap. Consuluit de servis non ordinandis.* Nec non & in Servis adscriptitiis, atque originariis, qui certæ glebæ, seu prædio colendo sunt perpetuo obligati; atque ideo sine consensu dominorum ordinari non possunt, *can. Generalis & can. Admittuntur dist.* 54. Insuper & in Conjugatis: nam conjugati non admittuntur ad Ordines, sine licentia uxoris Votum continentiæ emittentis, *c. Uxoratus de Converſ. conjugat.* His accedunt obligati ad ratiocinia (hoc est, Procuratores, Actores, Executores; seu Curatores pupillorum, & hujusmodi) nam hi ordinari non possunt, nisi deposito onere, atque reddita ratione: *Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Ecclesia infamabitur*, ut dicitur *cap. un. de Obligatis ad ratiocinia.*

38. CONCL. VI. Ex defectu Sacramenti, sive ex Bigamia, oritur Irregularitas. Ita habetur in Jure Canonico, *Tit. de Bigamis non ordinandis.* Et quidem hujusmodi irregularitas Bigamiæ annexa, procedit ex traditione Apostolica; ut colligitur ex illo *1. Corinth. 2. Oportet Episcopum unius uxoris esse virum.* Et infra: *Diaconi sint Unius uxoris viri.* Intellige; non quod debeant esse uxorati, sed quod non debeant habuisse plures uxores.

39. Porro hæc irregularitas dicitur oriri *ex defectu Sacramenti.* Siquidem Matrimonium consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, per carnis assumptionem, juxta illud Apostoli ad Ephes. *cap. 5. Sacramentorum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & Ecclesia.* Hæc autem significatio deficit in Matrimonio cum secunda uxore, vel cum vidua, aut corrupta con-

contracto; cum non sit conjunctio unius cum una, eaque virgine, sicuti Filius Dei copulavit sibi Ecclesiam unam, & ab alio non assumptam.

40. Triplex communiter a Doctoribus assignatur Bigamia, scilicet vera, interpretativa, & similitudinaria: & harum quælibet inducit Irregularitatem, ut constat ex toto *tit. de Bigamis non ordinand.* Porro *Bigamia vera* est, quando quis valide contraxit Matrimonium cum duabus, illudque consummavit. Et additur, *illudque consummavit*: nam ex solo Matrimonio rato cum secunda inito non consurgit Bigamia, nisi illud sit etiam consummatum, *c. ult. dist.* 34. & *c. Debitum de Bigamis non ordinand.*

41. *Bigamia interpretativa* est, quæ contrahitur ab eo, qui quadam Juris interpretatione censetur habuisse duas uxores, etsi vere illas non habuerit: ut si quis duxerit viduam, quæ prius Matrimonium consummaverat, vel si quis ducat ab alio corruptam, vel si cognoscat propriam uxorem post adulterium ab ipsa commissum, aut hujusmodi. De quibus extant diversi textus Juris Canonici, ut *cap. Maritum dist.* 33. & *c. si cujus* & *c. si Laici dist.* 34. & alibi.

42. Tandem *Bigamia similitudinaria* est, quæ contrahitur ex attentatione & consummatione Matrimonii, quamvis invalidi, post Votum solemne Castitatis emissum in Religione approbata, vel post receptionem Sacrorum Ordinum. Tales enim aliquo modo similes sunt contrahentibus duplex Matrimonium, quatenus post connubium spirituale cum Christo initum, ab eo recedentes, attentant Matrimonium carnale contrahere, & consummare: sicque incurrunt Bigamiam similitudinariam, *arg. c. Quotquot* & *c. Monacho* 27. *q.* 1.

43. Advertendum tamen, nullam in Jure impositam esse Irregularitatem viris, qui extra Matrimonium constituti cum pluribus fornicantur, aut plures habent concubinas. Item Presbyterum, qui plures habuit concubinas, ex eo non esse bigamum, neque irregularem, expresse decisum habetur *c. Quia circa, de Bigamis non ordinand.* Siquidem hic non intervenit defectus Sacramenti, cum nullum præcesserit Matrimonium, significans conjunctionem Christi cum Ecclesia.

QUÆSTIO IV.

De Irregularitate ex homicidio, vel mutilatione.

SUMMARIUM.

44 *Irregularitas ex homicidio dupliciter contingit.*
45 *Causa eam statuendi.*
46 *Injuste mutilans, vel occidens, fit irregularis.*
47 *Dummodo sit baptizatus.*
48 *Ac secuto effectu.*
(c) Vide Tract. 9. Dist. 3. num. 33. & seqq.
49 *Mutilatio, quid?*
50 *Per membrum, quid intelligatur? Corollarium.*
51 *Mandans, vel cooperans ad injustam occisionem &c. fit irregularis.*
52 *Quid, si plures aliquem aggrediantur?*
53 *Homicidium casuale, an inducat Irregularitatem?*
54 *Saltem, si fuit indirecte, aut in causa voluntarium?*
55 *Quid, si quis dedit operam rei licitæ?*
56 *Vel illicitæ, sine debita diligentia, ne sequatur Homicidium.*
57 *Irregularitas etiam oritur ex homicidio publica authoritate facto.*
58 *Corollarium de cooperantibus.*
59 *Qualis requiratur cooperatio?*
60 *Clericus injuriam passus, an possit conqueri coram Judice &c.*
61 *Quid de Confessario comitante Reum ad supplicium?*
62 *In bello justo, qui fiant irregulares?*
63 *Quid, si bellum sit mere defensivum, aut injustum?*
64 *Occidens ob necessariam vitæ defensionem non est irregularis.*
65 *Quid, si ob defensionem rerum suarum? Refertur aliorum opinio. Ac rejicitur.*
66 *Aut in bello mere defensivo ad tuendam Patriam?*
67 *Et quid de Clericis.*

44. QUia Irregularitas ex homicidio quandoque provenit ex delicto, quandoque vero ex defectu, hinc expediens videbatur, specialem de ipsa instituere Quæstionem. Et quidem, si contingit homicidium, aut mutilatio injuste, tunc oritur irregula-

gularitas ex delicto. Quando autem contrahitur Irregularitas ex homicidio, aut mutilatione juſta, qualis fit a Judice Reum ob delicta condemnante, aliiſque Juſtitiæ Miniſtris in cauſa ſanguinis miniſtrantibus, vel militibus, in bello juſto occidentibus, tunc ea dicitur, *Irregularitas ex defectu perfectæ lenitatis.*

45. Porro cauſa, cur SS. Canones hanc Irregularitatem ſtatuerunt, eſt hæc: quia indecens videtur, ut qui alienum ſanguinem fuderit, Chriſti mitiſſimi, proprium Sanguinem pro nobis effundentis, perſonam in Altari repræſentet, ac ejus nomine Hoſtiam immaculatam & incruentam Deo Patri offerat. Unde & in veteri Lege DEUS noluit ſibi ædificari Templum a Rege Davide, eo quod multum ſanguinem fudiſſet, non obſtante, quod id factum fuerit in bello juſto, ſimulque David cæteroquin extiterit ſanctiſſimus, ac Vir ſecundum cor Dei. His prænotatis, & agendo prius de homicidio injuſto, ſit

46. CONCL. I. Clericus, aut quicunque alius homo baptizatus, injuſte mutilans, vel occidens hominem, ſecuto effectu, eſt irregularis. Ita habetur expreſſum in Jure Canonico, *toto tit. de homicidio*, cum concordantiis, eſtque communis.

47. Dicitur notanter, *Homo baptizatus*. Quia ad incurrendam irregularitatem requiritur inter alia, ut occidens, aut mutilans, ſit baptizatus; nam jura loquuntur tantum de mutilantibus, & occidentibus poſt ſuſceptum Baptiſmum *cap. ſi quis viduam diſt.* 50. & *cap. ſi quis poſt Baptiſmum diſt.* 51. Accedit ratio: quia Infideles, ſeu necdum baptizati, Conſtitutionibus Canonicis non arctantur, *c. Gaudemus de Divortiis.*

47. Additur autem, *ſecuto effectu*. Quia ad incurrendam irregularitatem non ſufficit ſola intentio mutilandi vel occidendi, ſed requiritur actualis occiſio vel mutilatio hominis, ſive deinde illa ſit occiſio ſeu mutilatio hominis infidelis, ſive fidelis, excommunicati, banniti, aut alterius hominis: nam Jura hinc loquuntur generaliter, illinc vero ſunt accipienda cum effectu. Cæterum dicta procedunt, ſive ejuſmodi occiſio aut mutilatio fuerit publica, ſive occulta *cap. ult. de Temporibus ordinat.* & alibi. Hinc etiam fit irregularis, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali (ſecus, ſi animatus non ſit) *c. ſicut de Homicidio.* (c)

49. Quæres: quid in propoſito intelligatur per mutilationem? Reſp. Per mutilationem intelligitur communiter alicujus membri abſciſſio. Unde non ſufficit ad irregularitatem, ſi quis tantum vulneraverit Proximum, aut eidem membrum reddiderit inutile; ut ſi quis excæcaverit hominem ſolo viſu privando, non autem oculum eruendo: quia non eſt mutilatio.

50. Inſuper per *Membrum* intelligi debet corporis pars aliqua principalis, peculiarem in corpore functionem habens: ut manus, pes, oculus, auris, ac hujuſmodi. Hinc inferunt Doctores, eum non fieri irregularem, qui in rixa præſcindit alteri digitum, ungues, barbam, capillos, aut excutit dentem, vel hujuſmodi: quia talia non ſunt proprie membra, & digitus v.g. eſt tantum pars & officium membri. Covarruvias *part. 3. Clem. ſi furioſus n.* 8. Barboſa *part. 2. de offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 42. *n.* 11. & alii.

51. CONCL. II. Etiam incurrunt irregularitatem, quicunque injuſtam occiſionem vel mutilationem hominis mandant, aut ad illam favorem vel auxilium præſtant, dummodo effectus actualiter fuerit ſubſecutus. Ita communis; & habetur *c. ſi quis viduam, diſt.* 50. & *c. ſicut dignum, de Homicidio* & alibi. Nam facientes & conſentientes par pœna conſtringit.

52. Infertur proinde, quod quando plures communi conſilio aliquem aggrediuntur, omnes fiant irregulares, etſi unicus occidat, vel mutilet: quia præbent auxilium, atque moralem influxum ad occiſionem, vel ſeſe animando, vel impediendo, ne alter ſe defendere poſſit, aut aliter cooperando. Dicitur notanter; *quando plures communi conſilio &c.* Nam ſi extra commune conſilium, aut conſenſum, plures inflixerint alteri vulnera, ſolus ille fit irregularis, quem conſtat inflixiſſe vulnus lethale. Si tamen diſcerni nequeat, ex cujus ictu alter occubuerit, omnes debent ſe gerere, tanquam irregulares *c. ſignificaſti, de homicidio.*

53. CONCL. III. Quamvis ob homicidium mere caſuale, ac fortuitum, non incurratur Irregularitas; ſi tamen illud fuit indirecte ſaltem, aut in cauſa voluntarium, Irregularitas contrahitur. Ita Doctores paſſim, propter textus Juris ſatis claros. Et quidem prior pars habetur expreſſe *cap. 9. & 12. ac ſeqq. de Homicidio.* Sic quippe, ut ibidem dicitur, irregularis non eſt, qui equum laſcivientem fræno coercuit, aut ipſum calcaribus ſtimulavit, unde equus excuſſo ſeſſore profugiens, in via occidit infantem. Similiter non incurrit irregularitatem, qui-

qui ex alto dejiciens lignum, prius ſollicite circumſpexit, an nemo inferius adeſſet, ſicque neminem videns, lignum projecit, & puerum fortuito ibi exiſtentem, neque antea viſum, interfecit. Accedit *Clem. un. de homicidio*, ubi dicitur: *Si furioſus, aut infans, ſeu dormiens hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit:* quia nempe tale homicidium non eſt voluntarium, ſed potius caſuale ac fortuitum.

54. Altera pars habetur ex *c. Presbyterum* & *c. Continebatur, de Homicid.* ubi dicitur, quod homicidium imputetur ei, iſque fiat irregularis, qui dedit operam rei licitæ, vel illicitæ, ſi non adhibuit omnem diligentiam, quam debuit, ne ſequeretur occiſio hominis: ſic enim homicidium cenſetur ſaltem indirecte voluntarium. Similiter *c. De catero, eod.* dicitur, quod dans cauſam homicidio, fiat irregularis: qualia etiam alibi habentur.

55. Circa hoc tamen notabilem diſtinctionam affert Layman *lib. 3. tract. 3. part. 3. c. 10. n. 4.* poſt alios, docens, quod ſi quis dedit operam rei licitæ, ac per ſe honeſtæ, ſed debitam non adhibuit diligentiam, ne mors aut mutilatio hominis ſequeretur, requiratur culpa lata, atque mortalis, ad contrahendam Irregularitatem ex tali homicidio, vel mutilatione ſolum indirecte voluntaria. Sic v. g. Medicus, aut Chyrurgus, volens ſanare infirmum, ſi ipſum per imperitiam aut incuriam interficiat, non fit irregularis, niſi hujuſmodi culpa fuerit lata, atque peccatum mortale. Idem dicendum de Infirmario, qui infirmum Charitatis gratia in lectulo movet, ut ei cibum miniſtret, aut quietius cubet: nam is non fit irregularis, etſi mortem paululum acceleraſſe videatur.

56. E contra vero, ſi quis dedit operam rei illicitæ, ſicque ob non adhibitam debitam diligentiam, homicidii, vel ſaltem mutilationis cauſa extitit, videtur ſufficere culpa venialis ad Irregularitatem contrahendam. Exemplum habetur in Clerico venatore cervorum, aut aprorum, ſi ipſos jaculando, non omnem adhibuit diligentiam, ne homicidium ſequatur; nam Clericis venatio eſt ſpecialiter interdicta, *cap. 1. & 2. de Cleric. venat.* Idem dicendum de Clerico impudice jocante, vel ſaltante cum muliere gravida, unde abortus prolis animatæ contingit; prout refertur caſus *c. Aut, de Homicidio.* Quamvis non deſint Auctores, qui volunt, ejuſmodi Canones pertinere tantum ad Forum externum, in quo præſumptio fieri ſolet culpæ latæ, ſi quis dedit operam rei illicitæ, atque exinde mors, vel hominis mutilatio fuit ſubſecuta.

57. CONCL. IV. Irregularitas inſuper contrahitur ex homicidio, vel hominis mutilatione, publica authoritate facta, etiam ſi nulla omnino culpa intervenerit, ſed id fiat ex officio. Ita communis, & habetur *c. ſi quis vidnam diſt. 50.* & *c. aliquantos diſt. 51.* cum concordantiis ibidem a Gloſſa relatis. Siquidem tunc Irregularitas accidit ob defectum perfectæ lenitatis: & indecens eſt, ut ille, qui voluntarie ſanguinem humanum fudit, Chriſti manſuetiſſimi perſonam in Altari repræſentet, ut jam dictum *n. 45.*

58. Hinc Judex, Aſſeſſor, Accuſator, Denuntiator, Teſtis, Tabellio, Satellites, Lictores, & quotquot alii cooperantur ad cauſam ſanguinis, dummodo mors vel mutilatio actualiter fuerit ſubſecuta, irregularitatem incurrunt, ob defectum perfectæ lenitatis; atque oſtendit ex variis textibus Juris Gloſſa citata.

59. Intellige cum Gloſſa *in cap. De catero, de Homicid.* communiter recepta, dummodo cooperatio ad mortem, ſeu mutilationem, aliquo modo notabilis ſit, & non admodum remota, vel per accidens. Hinc Opifices irregulares non ſunt, qui pro furibus ſuſpendendis furcam ædificarunt, vel funes aut ſcalas confecerunt: quamvis ſecus dicendum ſit de iis, qui funes ad ſuſpendium deferunt, aut ſcalam applicant. Hi enim cenſentur cauſa propinqua, illi remota. Layman *l. c. c. 7. n. 2.*

60. Similiter, ſi Clericus in ſuis rebus, aut ſuorum vel Eccleſiæ bonis injuriam paſſus eſt, poteſt is de ſuis malefactoribus abſque pœna Irregularitatis conqueri coram Judice ſæculari, eoſque denunciare Magiſtratui etiam de iis criminibus, quibus ſtatuta eſt pœna ſanguinis: dummodo expreſſe proteſtetur, quod ad vindictam ſeu pœnam ſanguinis id non faciat, ſed petat emendam ſibi fieri; prout expreſſum habetur *c. Poſtulaſti, de Homicidio*, & amplius *c. Prælatis, eod. in 6.* Quia (ut dicitur ibidem) *Alioquin daretur pleriſque malefactoribus materia trucidandi eoſdem* (Clericos) *aut ipſorum bona libere deprædandi.*

61. Inſuper citatus Layman poſt Sotum, ridet ſcrupulum alicujus Confeſſarii, qui reum ad ſupplicium comitatus, quod aſſumit, in quo vehebatur, pupugiſſet, irregularem ſe æſtimabat, quaſi mortem hominis

acceleraſſet. Idem eſt ſi Confeſſarius hortetur Reum, ut in via procedat; nam parum pro nihilo reputatur. Secus foret, ſi cooperatio, vel acceleratio mortis notabiliter facta ſit; nam tunc fatentur omnes, contrahi Irregularitatem.

62. CONCL. V. Quicunque in bello offenſivo juſto hominem propriis manibus mutilant, vel occidunt, fiunt irregulares. Ita communis; & habetur *cap. Petitio de Homicid.* & *c. Quicunque, ac ſeqq. 23. q. 8.* Etſi enim Clerici poſſint hortari ad pugnandum in bello juſto, propria tamen perſona pugnare non debent, *cap. Ex multa §. fin. de Voto*, & alibi.

63. Dicitur notanter, *in bello offenſivo*: nam quid juris ſit de pugnantibus in bello mere defenſivo, dicitur *num. 66.* Et additur, *juſto hominem propriis manibus &c.* Siquidem in bello injuſto, quicunque auxilium aliquod attulerunt, quamvis propriis manibus neminem occiderint, nec mutilaverint, ſecuta unius hominis mutilatione, aut occiſione, fiunt omnes irregulares, *arg. c. Sicut de Homicid.* E contra in bello offenſivo juſto illi duntaxat redduntur irregulares, qui propria manu occidunt, vel mutilant, non vero alii, v.g. hortantes ad pugnam, Conſiliarii, vel præbentes arma, ſive ſubſidium: cum hoc non exprimatur in Jure. Herincx *diſp. 6. de Cenſuris n.* 148.

64. CONCL. VI. Qui ob neceſſariam vitæ, vel corporis ſui defenſionem, hominem mutilat, vel occidit, Irregularitatem non incurrit. Ita habetur *Clem. un. de Homicidio*, ibi: *Nullam irregularitatem incurrit, qui mortem aliter vitare non valens, ſuum occidit, vel mutilat invaſorem.* Accedit ratio: quia Irregularitas non incurritur, niſi ex homicidio ſpontaneo: atque illud, quod ad neceſſariam ſuam defenſionem fit, non omnino ſponte, ſed cogente Legis naturalis neceſſitate perpetratur; ergo.

65. Dicitur notanter, *qui ob neceſſariam vitæ, vel corporis defenſionem.* Nam ſi quis moderamen inculpatæ tutelæ excedat, certum eſt, eum incurrere Irregularitatem; utpote qui mortem aliter evadere potuiſſet. Deinde ſi quis furem, aut alium iniquum aggreſſorem occidat, vel mutilet ob defenſionem rerum ſuarum, etiam talis contrahit irregularitatem; prout notat Gloſſa *cap. 2. ℣. Non deponatur de Homicid.* & Abbas *ibid. n.* 4. Navarrus *c. 27. Manual. n.* 213. aſſerens, Gloſſam illam fere ab omnibus receptam, ac falſe diſputat Covarruvias *part. 3. Clem. ſi furioſus §. un. n. 6.* id probans ex *cit. c. 3.* & *c. Suſcepimus, eod.* eſtque communior Doctorum, nonnullis tamen exceptis. Ratio eſt: quia ad Irregularitatem ex defectu perfectæ lenitatis non requiritur culpa, ſed ſufficit ſpontanea hominis occiſio, vel mutilatio. Accedit, quod SS. Canones excipiant ſolummodo caſum, ſi quis mortem aliter vitare non valens, ſuum occidit, vel mutilat invaſorem: atqui talis non fuit in periculo vitæ, ſed duntaxat bonorum ſuorum; ergo de Jure non excipitur ab Irregularitate ob perpetratum homicidium.

Additur nihilominus, *nonnullis tamen exceptis.* Quia non deſunt Doctores, volentes, quod *Irregularitas ex defectu lenitatis* incurratur tantummodo ex homicidio publica authoritate facto, & cooperatione ad illud: e contra vero ex homicidio privato contrahatur ſolum *Irregularitas ex delicto*; ac proinde, ubi homicidium privatum eſt inculpabile, & ſine delicto, non oriatur irregularitas, cum hæc nullo Jure expreſſa reperiatur, ut probare conantur ex ſolutione textuum Juris in contrarium allegatorum. Ex quo concludunt, homicidium factum ad neceſſariam defenſionem bonorum temporalium magni momenti, non inducere irregularitatem, hoc ipſo, quod fiat abſque omni delicto; cum res ſuas defendere, & vim vi repellere, cuilibet a natura ſit permiſſum, *leg. 1. §. vim vi ff. De vi armat.* & *cap. Olim cauſam 12. de Reſtitut. ſpoliat.* cum ſimilibus: prout tenet Suarez *diſp. 46. de Cenſuris ſect. 2. num. 4.* Filliucius *tract. 20. num. 150. & ſeqq.* Leſſius *lib. 2. de juſt. & jur. cap. 9. dub. 11. num. 73.* Caſtro Palao *diſp. 6. de Cenſur. punct. 15. §. 8. nu. 7.* Alphonſus de Caſtro, Petrus Navarrus, Coninch, & alii ab ipſis citati.

Verum a priori ſententia, quam etiam poſteriores Authores, ac præſertim Filliucius & Suarez, fatentur eſſe communem, non videtur recedendum. Tum quia Jus inter homicidium publica, vel privata authoritate factum, quantum ad incurrendam irregularitatem, nullibi diſtinguit: quinimo ſi hæc diſtinctio aliquando a Jure fuiſſet intenta, & approbata, ſuperflue poſtmodum laboraſſet Concilium Generale Viennenſe, relatum *cit. Clem. un. de Homicid.* dum præter homicidium mere caſuale (quod jam exceptum fuerat *cap. Hi, qui arbores diſt. 50.* & *cap. Dilectus cum ſeqq. de Homicid.*) ſpecificavit alios caſus particulares, in quibus ex occiſione, vel mutilatione hominis non incurri-

curritur irregularitas; si nempe furiosus, infans, vel dormiens hominem mutilet, vel occidat; aut si mortem aliter vitare non valens, suum occidat, seu mutilet invasorem: nam omnia hæc ad homicidium privata authoritate, & absque culpa perpetratum, spectare dignoscuntur. Tum quia etiam in homicidio, ob defensionem rerum suarum inculpate facto, intervenire defectum lenitatis, & perfectæ repræsentationis mansuetudinis Christi, negari non potest: simulque patet, necessitatem tuendæ propriæ vitæ esse strictissimam, longeque graviorem præ necessitate tuendi bona temporalia, quæ sunt ordinis multo inferioris, ac *res viles & transitoriæ* merito appellantur *cap. suscepimus de Homicidio*. Unde mirum non sit, quod casus ille fuerit exceptus ab incursione irregularitatis, non item iste: & si in hoc Conditor Canonis idem fieri voluisset, potuisset & hunc expressisse, prout in simili argumentatur Pontifex *cap. Inter corporalia de Translat. Episcop.* Tum tandem, quia ita observat Stylus Curiæ Romanæ, qui jus facere dignoscitur, & de quo testatur ipsemet Filliucius *loc. cit. num.* 149. citans Navarrum *cap.* 15. *Manual. num.* 5. Sicut & in *cap. significasti de Homicid.* Presbyter Ecclesiæ censetur irregularis, eo quod lethaliter percusserit maleficum, Eucharistiam cum Altarium ornamentis, & libris Ecclesiasticis auferentem.

66. CONCL. VII. Tandem, si quis in bello mere defensivo, ad Patriam a violenta hostium aggressione liberandam, ex obligatione Charitatis, aut Pietatis pugnet, hostemque meræ defensionis causa mutilet, vel occidat, non incurrit Irregularitatem. Item Pirhing. *tit. de Homicidio, num.* 115. Herincx *cit. n.* 149. Suarez, & alii. Ratio est: Tum quia bonum commune est præstantius privato. Tum quia in tali casu etiam propria vita periclitatur: simulque vim vi repellere, omnia Jura permittunt.

67. Cæterum loquendo de Clericis, Doctores admittunt hoc duntaxat in casu inevitabilis necessitatis, & quando per solos Laicos Ecclesia, vel Patria, sufficienter defendi non potest. Alioquin autem Clericus pugnans etiam contra inimicos Nominis Christiani, si quendam interficiat, censetur irregularis, *c. Petitio de Homicid.* Nam specialiter *Clericatus officium eos reddit inhabiles ad pugnandum*, ut dicitur *cap. Ex multa §. fin. de Vita*, junctis *c. Clerici. & seqq.* 23. *q.* 8. Et arma Clericorum sunt lacrymæ, *arg. c. si vult dist.* 30. *& c. Convenientior* 23. *q.* 8. cum concordantiis.

QUÆSTIO V.

Quis possit dispensare in Irregularitatibus?

SUMMARIUM.

68 *Irregularitas tollitur per dispensationem.*
69 *Causa ejus perdurante.*
70 *Papa dispensat in omni irregularitate.*
71 *Episcopi, in quibus irregularitatibus dispensent?*
72 *Quid de Capitulo, Sede vacante?*
73 *Prælati Regulares, in qua irregularitate dispensent cum suis Subditis?*
74 *Quid de superioribus Localibus?*
75 *Limitatio præmissorum.*
76 *Forma dispensandi super irregularitate.*
77 *Ad quem debeat dirigi supplica pro impetranda dispensatione circa Irregularitatem?*

68. NOtandum, quod Irregularitas tollatur per dispensationem, non autem per absolutionem, prout tenet communis Doctorum. Siquidem absolutio est actus justitiæ, in quo terminatur causa, & judicium; dispensatio autem est exemptio quædam a lege communi: Atqui Irregularitas est mera inhabilitas ad Ordines tum suscipiendos, tum exercendos, & contrahitur quandoque absque ullo delicto; & consequenter in eam proprie cadit dispensatio, non autem absolutio.

69. Et hoc insuper intelligendum est, causa Irregularitatis perdurante: alioquin enim cessante causa Irregularitatis ex defectu, cessat etiam per se ipsam Irregularitas, neque opus est alia dispensatione. Sic, qui est Irregularis ex defectu legitimæ ætatis, litteraturæ, aut infirmitatis, adveniente legitima ætate, vel scientia, aut cessante infirmitate sua, potest ordinari, aut Ordines susceptos exercere, absque ulla alia dispensatione. Hoc prænotato, sit

70. CONCL. I. Summus Pontifex habet potestatem ordinariam, & universalem, dispensandi in omni Irregularitate. Ita omnes Doctores Catholici. Ratio est quia omnis irregularitas est de Jure duntaxat humano Ecclesiastico; atqui Papa de plenitudine potestatis ha-

habet facultatem dispensandi supra omne Jus Ecclesiasticum *arg. cap. Proposuit de concessione Prabenda* ibi: *Qui secundum plenitudinem potestatis, de jure possumus supra Jus dispensare*; ergo.

71. CONCL. II. Episcopi possunt dispensare in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad Forum contentiosum. Ita novissime eisdem concessum est in Concilio Trident. *sess. 24. de reformat. cap. 6.* ubi dicitur: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, qua oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad Forum contentiosum, dispensare.* Et hanc quidem facultatem dispensandi, eum sit defacto jure ordinario annexa muneri Episcopali, posse Episcopum committere alteri, recte observant Doctores.

72. Addit Barbosa *in Collectaneis ad citat. locum Concilii Trident. num. 4.* citans plures alios Authores, etiam Capitulum Sede vacante habere præfatam facultatem dispensandi, a Concilio Trident. *loc. cit.* concessam Episcopis.

73. CONCL. III. Prælati Regulares possunt cum suis Subditis, ex specialibus privilegiis, dispensare in omni ferme irregularitate: excepta illa, quæ orta est ex homicidio voluntario, bigamia, & mutilatione. Ita Generalibus, & Provincialibus Ordinum Mendicantium, & Communicantium in privilegiis eorum, concessisse Sixtum IV. refertur in Compendio Privilegiorum Fratrum Minorum V. *Dispensatio. num. 9. & 12.* ac tradit Herincx *disp. 6. de Censuris Ecclesiasticis numer. 192.* & alii.

74. Eandem facultatem dictus Sixtus IV. concessit etiam Prioribus conventualibus Ordinis Prædicatorum, & eorum Vicariis; prout habetur in Bulla, *Regiminis universalis. §. 4.* (ac refertur *Tom. 1. Bullarii Romani, Constitut. 7.* dicti Pontificis) & vulgo *Mare Magnum Prædicatorum* appellatur. Unde merito inferunt Authores, quod etiam Prælati, seu Superiores Locales Regularium, communicationem Privilegiorum habentium; atque eorum vicem gerentes, possint cum suis Subditis, etiam hospitibus ac Novitiis, dispensare in irregularitatibus, ut supra; dummodo hæ per Regulam, Statuta, vel alias, non sint specialiter reservatæ Prælato superiori. Bernard. Sannig. *tom. 3. Theolog. Scotist. Tract. De Censuris dist. quæst. ult.* Pelizzarius *tom. 2. Manual. Prælator. Tract. 9. cap. 13. n. 102.* & rursus *num. 136.* ubi hoc speciatim docet de irregularitate proveniente ex eo, quod quis Censura Ecclesiastica irretitus celebraverit Divina; & alii Canonistæ Regulares passim.

75. Additur in data Conclusione notanter, *in omni ferme Irregularitate, excepta illa, qua &c.* Nam imprimis irregularitas contracta ratione homicidii voluntarii, bigamiæ, & mutilationis membrorum, expresse excipitur a Sixto IV. tum *loc. cit.* tum in alia Bulla, *Regimini universalis* (itidem relata *tom. 1. Bullar. Rom. Constit. 6.* dict. Pontificis, ac *Mare Magnum FF. Minorum* nuncupata) in qua Generali, ac Provincialibus Ministris ejusdem Ordinis FF. Minorum, ipsorumque Vicariis pro tempore existentibus, supradictam facultatem dispensandi cum suis Subditis concessit. Deinde hinc excipi debet irregularitas ex defectu animi proveniens: ut si quis amens, furiosus, aut patiens defectum necessariæ scientiæ: item ea, quæ oritur ex defectu corporis, ætatis, aut hujusmodi. Nam in talibus, quamdiu durant ejusmodi defectus, non posse dispensare Prælatos Regulares, est certum, ac extra controversiam. Idem respectu Prælatorum Localium dicendum de illis irregularitatibus, quarum dispensatio expresse reservata fuit Prælato superiori.

76. Pro fine hujus Quæstionis sciendum, quod pro impertienda dispensatione super irregularitatibus, nulla sit præscripta certa forma verborum, sed sufficiat quæcunque: dummodo significet, irregularitatem auferri. Communiter autem usurpatur ista forma; *Dispenso tecum super irregularitate, quam contraxisti ob celebrationem Divinorum in statu excommunicationis*, v. g. aut ob hanc, vel illam causam (exprimendo hujusmodi causam). Quod, si dubium sit, an quis irregularitatem incurrerit, additur: *Si forte eam incurristi*.

77. Quæres adhuc finaliter, ad quem nam Supplica dirigi debeat, si petatur dispensatio ab irregularitate ob homicidium sive ex delicto, sive ex defectu proveniens? Ante Resp. Nota I. ex dictis, circa irregularitatem ratione homicidii, sive ex delicto, sive ex defectu provenientem, non posse dispensare Episcopos, aut Prælatos Regulares.

Nota II. Delictum homicidii posse esse publi-

blicum, vel occultum; ubi occultum hic dicitur illud, quod a nemine, vel a tam paucis ſcitur, ut neque ſit famoſum, neque manifeſtum, neque notorium facti, vel Juris. H. N.

Reſp. I. Si delictum hoc ſit adhuc occultum, poteſt circa irregularitatem diſpenſare ſacra Pœnitentiaria, ſive ea diſpenſatio petatur quoad Ordines recipiendos, ſive quoad jam ſuſceptos exercendos, modo præter delictum occultum adſit valde gravis cauſa diſpenſandi, & Orator abſque ſcandalo & periculo manifeſtandi alias delicti a promotione ad Ordines, vel ab exercitio eorum abſtinere nequeat. Ita noſter Tiburtius Navarrus, Innocentii VI. Pœnitentiarius in ſua Manuductione ad Praxin.

Reſp. II. Si delictum ſit publicum, aut irregularitas proveniat ex defectu, recurrendum erit ad Datariam, atque ibidem debebit dari certa Taxa pecuniaria pro qualitate, & gravitate delicti aut defectus &c. ubi inſuper adverte; quod diſpenſatus ad Ordines, non illico exinde cenſeatur diſpenſatus quoad Beneficium.

TRACTATUS XIV.

DE SACRAMENTIS.

1. EXcellentiam Sacramentorum Legis Evangelicæ paucis ſacroſanctum Oecumenicum Concilium Tridentinum complectitur, dum *Seſſ. 7. in Proœmio*, veriſſime atteſtatur, quod per ea *omnis vera juſtitia vel incipit, vel cæpta augetur, vel amiſſa reparatur*. Hæc etenim ſeptem Sacramenta, ſeptem illæ ſunt Columnæ, quas Æterna Sapientia de Cœlo deſcendens, & formam noſtræ humanitatis ſuſcipiens excidit, ut ſuper eas Domum Eccleſiæ ſuæ firmiſſimam conſtrueret: juxta illud *Prov. 9. Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem*. Hæc inſuper ſunt ſeptem illa Candelabra aurea, *Apoc. 1.* quibus mediantibus ad Fideles Divinæ gratiæ lux diffunditur. Et rurſus hæc ſunt ſeptem illæ ſtellæ, quas *cit. cap. 1. Apoc.* Filius Hominis, id eſt, Servator noſter JESUS Chriſtus in dextera miſericordiæ ſuæ, ac infinitæ Pietatis, ad illuſtrandam Eccleſiam ſuam habuiſſe legitur. De his ergo ſeptem Sanctiſſimis Eccleſiæ Sacramentis, tum in genere, tum in ſpecie, in præſenti Tractatu plane utiliſſimo, ſcituque vel maxime neceſſario, Deo adjuvante tractabitur, ad infinitam & perennem Ejuſdem laudem.

DISTINCTIO I.

De Natura Sacramentorum in genere.

QUÆSTIO I.

Quid, & quot ſint Sacramenta novæ Legis?

SUMMARIUM.

1 *Excellentia Sacramentorum novæ Legis?*
2 *Sacramenti variæ acceptiones.*
3 *Sacramentum in propoſito, quid?*
4 *Cur ſit ſignum ſenſibile,*
5 *Ac efficaciter ſignificans gratiam?*
6 *Per effectum gratuitum, quid intelligatur?*
7 *Alia particula definitionis Sacramenti.*
8 *Sacramenta novæ Legis ſunt ſeptem.*
9 *Et omnia a Chriſto inſtituta.*
10 *Septem Ordines conſtituunt unum Sacramentum, & quo modo?*
11 *Inſtantia hæreticorum ſolvitur.*
12 *An in Lege Moſaica, & ſtatu Legis Naturæ, fuerit verum Sacramentum?*
13 *Declarantur Authoritates, quæ id negare videntur.*
Circumciſio, quomodo dicatur non contuliſſe gratiam?
14 *Remedium contra peccatum originale, quale antiquitus?*

2. ADvertendum, quod variæ sunt Sacramenti acceptiones: cum enim *Sacramentum a sacro* derivetur, in primis Sacramentum sumitur a Juristis pro juramento, eo quod sit sacra quædam & religiosa affirmatio, *can. Qui Sacramento. 22. quæst.* 4. & alibi. Deinde in S. Scriptura Sacramentum sumitur quandoque pro Mysterio, seu re arcana; ut *Sapient.* 2. *Nescierunt Sacramentum Dei. Daniel* 2. *Mihi Sacramentum hoc revelatum est*: & alibi. Tertio & magis ad propositum, sumitur Sacramentum pro Cæremonia sacra, seu hominem sacrante.

3. CONCL. I. *Sacramentum*, prout in proposito accipitur, est signum sensibile, gratiam Dei, vel effectum ejus gratuitum, ex institutione Divina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 1. *q.* 2. cum suis. Neque re ipsa differt allata Sacramenti definitio ab aliis, quarum plures afferre solent Theologi Catholici; ut est illa Catechismi Romani: *Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram justificationem institutum*. Veruntamen definitio Scoti naturam Sacramenti clarius exprimit.

4. Dicitur I. *signum visibile*, seu *sensibile*: id est, externum, & in materia sensibili institutum. Nam, ut Sacramentum institueretur in tali signo sensibili, admodum congruum erat pro hoc statu; juxta illud D. Chrysostomi. *H mil.* 60. *ad Populum*: *si incorporeus esses, incorporea dedisset ipse tibi dona: sed quia corpori conjuncta est anima tua, ideo rebus sensibilibus tibi intelligenda tradit.*

5. Dicitur II. *Efficaciter significans gratiam Dei*. Quia Sacramentum non est quomodocunque signum ipsius gratiæ divinæ, quæ confertur homini rite illud suscipienti; sed est signum efficax, seu *efficaciter significans*: quia gratiam illam, quam significat, etiam causat in homine ex opere operato, quatenus ex Divina institutione, ac virtute meritorum Christi infallibiliter confert gratiam homini digne suscipienti Sacramentum.

6. Additur in definitione a Scoto allata, *vel effectum Dei gratuitum*, majori claritatis gratia, & propter SS. Eucharistiæ Sacramentum, quod consistit *in facto esse*, ac primo & immediate significat verum Corpus, & sanguinem Christi realiter sub Sacramento Eucharistiæ contentum: quod Christi Corpus, ut pote ex gratuita Dei voluntate ibidem existens, dicitur *effectus Dei gratuitus*. Quamvis postea idem Sacramentum etiam gratiam sanctificantem digne sumentibus conferat ex opere operato.

7. Dicitur II. *Ex institutione Divina*. Quia Sacramenta totam vim suam efficaciter significandi, id est, causandi gratiam in digne recipientibus, habent ex institutione Divina, non autem ex natura sua intrinseca. Et additur, *ordinatum ad salutem hominis viatoris*: ut insinuetur finis ille, propter quem Deus voluit instituere Sacramenta, qui est salus æterna hominis viatoris.

8. CONCL. II. Sacramenta Novæ legis sunt septem, & nec plura, nec pauciora. Ita de Fide tenendum; ac præter perpetuam traditionem, sensumque Ecclesiæ, fuit definitum tum in Concilio Florentino, tum in Tridentino *sess.* 7. *can.* 1. his verbis: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ Legis non fuisse omnia a JESU Christo Domino nostro instituta; aut esse plura, vel pauciora quam septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere, & proprie Sacramentum: anathema sit.*

9. CONCL. III. Certum insuper est, ac de Fide, omnia Sacramenta novæ Legis esse a Christo Domino instituta. Patet hoc ex allegato textu S. Concilii Tridentini. Hinc S. Ambrosius *lib.* 4. *de Sacramentis. capit.* 4. ait: *Auctor Sacramentorum quis est, nisi Dominus JESUS? De Cælo ista Sacramenta venerunt.*

10. Objicies breviter contra dicta. Septem sunt Ordines, & quilibet eorum est Sacramentum; ergo computatis sex aliis Sacramentis, plura sunt Sacramenta, quam septem. Resp. negando consequentiam: quia omnes septem Ordines constituunt in simul unum Sacramentum Ordinis. Idque fit tum unitate ordinationis, seu finis, in quantum omnes ordinantur ad unum Sacerdotium, ac ratione hujus recipiuntur: tum unitate generis proximi, quatenus omnes, & singuli Ordines in particulari, conveniunt in ratione Sacramenti Ordinis ut sic, tanquam in genere proximo. Et hinc omnes septem Ordines sub eodem nomine Sacramenti Ordinis hic comprehenduntur.

11. Objicitur ulterius ab Hæreticis: Nullibi habetur in S. Scriptura, quod dentur septem Sacramenta: ergo ea non dantur. Resp. I. Neque in S. Scriptura ullibi dicitur, quod dentur duo, vel tria tantum Sacramenta, ut volunt Hæretici; ergo vel unilitat allata ratio contra ipsosmet Hæreticos,

ticos, vel nihil probat. Resp. II. Negando consequentiam: quoniam hic Septenarius Sacramentorum numerus constat, tum ex perpetua traditione Ecclesiæ, definitione Conciliorum, unanimique SS. Patrum consensu; tum etiam satis bene deducitur ex diversis S. Scripturæ locis, ut suo loco de singulis Sacramentis in specie agendo patebit.

12. Quæres, an etiam in Lege Mosaica, ac statu Legis Naturæ, fuerit verum Sacramentum, conferens gratiam ex opere operato, atque in parvulis delens peccatum originale? Resp. affirmative; prout tenet Scotus 4. *dist.* 1. *q.* 6. Nam, ut inquit D. Augustinus *lib.* 2. *De Nuptiis & concupiscentia*, c. 11. ac refertur c. Ex quo de consecr. dist. 4. *Ex quo instituta est Circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum justitiæ fidei) ad significationem purgationis valebat & parvulis originalis veteriseque peccati: sicut & Baptismus ex illa valere capit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.* Hoc ipsum, & quidem extendendo ad statum Legis Naturæ, tradit idem D. Augustinus *lib.* 5. *contra Julianum*, *cap.* 11. ubi huic objicienti, quod in Lege Naturæ nondum fuerit Baptismus, respondet: *De Baptismate verum dicis: nec ideo tamen credendum est, ante datam Circumcisionem famulos Dei, quando quidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo Sacramento ejus opitulatos fuisse parvulis suis, quamvis quod illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit.* Concordant textus *c. Majores*, §. *Caute tamen: de Baptismo* ibi: *Originalis culpa remittebatur per Circumcisionis mysterium, & damnationis periculum evitabatur.* Atqui hoc non fit sine infusione gratiæ sanctificantis: non enim de Lege Dei ordinaria remittitur peccatum mortale, sive actuale, sive originale, sine infusione justificantis gratiæ; quia de facto non datur status medius inter filium Regni, & Gehennæ.

13. Nec obstat, quod aliqui SS. Patres, ac præsertim Concilium Florentinum *in Decreto Unionis*, videantur oppositum tenuisse. Resp. enim, SS. Patres, & Concilia, dum negant, Sacramenta veteris Legis contulisse gratiam ex opere operato, loqui de Sacramentis improprie dictis: qualia fuerunt plurima Cæremonialia illius Legis, veluti Purgationes a tactu morticini per aquam expiationis, Purgationes a lepra, Aspersio sanguinis hircorum & vitulorum ad emundationem carnis, ac hujusmodi. Hæc enim non conferebant gratiam ex opere operato, sed solum ex opere operantis, quatenus pro tempore Legis veteris fiebant in Charitate, atque ex obedientia Deo præstanda.

Quod si aliqui SS. Patres dicant, etiam Circumcisionem non contulisse gratiam, loquuntur ipsi comparative ad gratiam Baptismalem: nam Circumcisio non contulit gratiam ut dispositionem immediatam ad cœlum, sicut Baptismus; prout declaravit Pontifex *cit. cap. Majores*, *de Baptismo*, ibi: *Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per Circumcisionis mysterium, & damnationis periculum evitabatur; non tamen perveniebatur ad Regnum cœlorum, quod usque ad mortem Christi fuit omnibus observatum: Sed per Sacramentum Baptismi Christi Sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad Regnum cœlorum pervenitur.*

14. Ex his patet, quod in Lege veteri, quæ incepit ab Abraham, aut (ut alii volunt) a Moyse, & duravit usque ad Christum Dominum, ejusmodi Sacramentum, & Remedium contra peccatum originale parvulorum, fuerit Circumcisio: quæ etiam conferebat gratiam aliquam ex opere operato, quamvis respectu Baptismi parvam admodum, & quæ non fuit immediata dispositio ad Gloriam Cœlestem, eo quod fluxerit tempore, quo pretium nostræ Redemptionis per Passionem Christi actu exhibitam nondum fuerat persolutum. Cæterum in Lege Naturæ, quæ durabat ab Adam usque ad Abraham, vel Moysem, ejusmodi Remedium (quod etiam tempore Legis Mosaicæ adhibebatur fœmellis) consistebat in aliquo actu externo, qui fuit veluti exterior Professio Fidei in Messiam venturum: quamquam incertum sit quale illud in specie fuerit remedium, aut cæremonia.

QUÆSTIO II.

De Materia, & Forma Sacramentorum.

SUMMARIUM.

15 *Sacramenta tribus perficiuntur, quibus?*

16 *Sacramenta consistunt in usu, seu* in fieri, *præter Eucharistiam.*

17 *Hæc est Sacramentum permanens, ac veluti* in facto esse *consistit.*

18 *Materia Sacramentorum remota, & proxima, quid?*

19 *Forma*

29 *Forma Sacramentorum, qua?*
20 *Utraque a Chriſto fuit determinata quoad ſubſtantiam;*
21 *Vel in ſpecie infima, ſaltem in genere.*
22 *Mutatio ſubſtantialis irritat Sacramentum; non item accidentalis.*
23 *Et qua talis ſit?*
24 *Exempla utriuſque mutationis circa materiam.*
25 *Et circa formam.*
26 *Requiritur ſimultas inter materiam & formam Sacramentorum; & qualis?*
27 *Hac magis declaratur in 4. Sacramentis.*
28 *Quid de ſententia minorem ſimultatem requirente?*
(a) Vide Tract. 1. Diſt. 3. num. 57. & 58.
29 *Eadem ſimultas oſtenditur in Sacramento Euchariſtiæ, Pœnitentiæ, &*
30 *Matrimonii.*

15. SAcramenta novæ Legis, ut proxime dictum, ſunt ſignum ſenſibile; idque præcipue ſit ex eo, quod omnia novæ Legis Sacramenta conſtent, ſeu perficiantur ex materia, & forma ſenſibili. Siquidem, ut Concilium Florentinum *in Decreto Unionis*, poſt enumerata ſeptem novæ Legis Sacramenta confitetur; *Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & perſona Miniſtri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia: quorum ſi unum deſit, non perficitur Sacramentum.* Unde in præſenti Quæſtione de Materia, & Forma Sacramentorum in genere, & in ſubſequenti de Intentione Miniſtri dicetur: quæ ut melius intelligantur,

16. Advertendum I. Quod omnia novæ Legis Sacramenta conſiſtant in uſu, & *in fieri*, excepto ſolo ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, quod eſt Sacramentum permanens, ac veluti *in facto eſſe* conſiſtit. In prioribus enim idem eſt Sacramentum, ac perceptio Sacramenti: ſic enim Sacramentum Baptiſmi, eſt ipſamet perceptio Baptiſmi; nec permanet aliquid, quod eſt Sacramentum, ceſſante tali uſu, ſeu receptione ejus. Nam poſt collationem Baptiſmi manet quidem in baptizato gratia Sacramentalis, & Character; hi tamen non ſunt Sacramentum, ſed effectus duntaxat ipſius Sacramenti Baptiſmi: & idem ſit in aliis Sacramentis conſiſtentibus in uſu, ſeu *in fieri*.

17. Aliter dicendum de SS. Euchariſtiæ Sacramento, quod habet rationem permanentis, ac veluti *in facto eſſe* conſiſtit. Siquidem ſub ſpeciebus panis & vini conſecratis Chriſtus permanenter nobiſcum eſſe voluit, ſemperque ſub eiſdem realiter præſens continetur, uſque dum corrumpantur; atque idcirco tum in publicis proceſſionibus, tum ad infirmos, ſumma cum reverentia circumfertur. Unde Euchariſtia eſt Sacramentum etiam ante uſum, ſeu actualem ejus perceptionem: quippe in termino prolationis formæ conſecrationis jam incipit eſſe ſignum ſenſibile, ex inſtitutione Divina efficaciter ſignificans effectum Dei gratuitum, ſcilicet Corpus & Sanguinem Chriſti realiter contineri ſub ſpeciebus conſecratis; quamvis poſtmodum digne hoc SS. Sacramentum ſuſcipientibus etiam gratia habitualis, ſeu Sanctificans, ex opere operato conferatur.

18. Advertendum II. Quod duplex ſit materia Sacramentorum conſiſtentium in uſu, ſeu fieri, remota ſcilicet, & proxima. *Remota materia Sacramentorum* eſt res ſenſibilis requiſita ad confectionem Sacramenti: *Proxima* vero, eſt ipſamet debita applicatio hujus materiæ remotæ. Sic in Baptiſmo materia remota eſt aqua naturalis, ſeu elementaris: ablutio vero, per quam debito modo applicatur aqua naturalis baptizando, eſt materia proxima Baptiſmi. Et idem dicendum de Sacramento Ordinis, & aliis, prout in progreſſu magis patebit.

19. Advertendum III. Quod forma Sacramentorum ſint verba, quæ Miniſter in adminiſtratione Sacramenti ex inſtitutione Divina profert. Sic Forma Sacramenti Baptiſmi ſunt verba illa, a baptizante proferenda: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Et eodem modo diſcurrendum de aliis verbis in adminiſtratione ſingulorum Sacramentorum neceſſario proferendis.

20. CONCL. I. Materia, & forma omnium Sacramentorum novæ Legis, fuit a Chriſto Domino determinata quoad ſubſtantiam; non tamen ejuſmodi determinatio in omnibus æqualiter facta. Prima pars eſt communis Theologorum. Siquidem Chriſtus Dominus omnia iſthæc Sacramenta inſtituit: ergo etiam determinare debuit eorum materiam, & formam, ſaltem quoad ſubſtantiam.

21. Altera pars eſt Suarez *part. 3. tom. 3. diſp. 1. ſect. 3.* Maſtrii 4. *diſt. 4. nu. 89. & 45.*

ac aliorum. Ratio est: quia in quibusdam Sacramentis res, seu materia, fuit a Christo Domino determinata in quadam specie infima, ut aqua naturalis in Baptismo, & oleum olivarum in Extrema Unctione: in quibusdam vero solum in genere; ut in Sacramento Ordinis. Prout hoc desumitur ex praxi primitivæ Ecclesiæ, quæ ante scriptionem Sacri Evangelii, atque Epistolarum Canonicarum, non potuit Diaconis & Subdiaconis in eorum Ordinatione tradere Librum Evangeliorum, ac Epistolarum: simulque ex praxi Ecclesiæ Græcæ & Latinæ, quarum quælibet valide conficit Sacramentum Ordinis, licet non conveniant in signo sensibili, seu materia Ordinandis porrigenda quoad speciem; sed solum in genere, quatenus quolibet eorum significatur certa potestas in Ecclesia conferri ordinato. Simile quid contingit in Sacramento Eucharistiæ, pro cujus consecratione sufficit quicunque panis triticeus, sive azimus, sive fermentatus; ac vinum de vite, cujuscunque sit speciei: item in Sacramento Pœnitentiæ, cujus materia remota sunt peccata actualia post Baptismum commissa, tum mortalia, tum venialia, hujus vel illius speciei.

22. CONCL. I. Quælibet mutatio substantialis facta in materia, vel forma Sacramentorum, irritat Sacramentum; non item mutatio solum accidentalis. Ita certa, & communis Catholicorum. Et patet hoc ex praxi Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, quarum utraque juxta determinationem Concilii Florentini valide conficit Sacramenta; quamvis in eorum collatione nonnihil varient, sive in materia, sive in forma: nam variatio illa non est substantialis, sed solum accidentalis, ut magis in progressu patebit.

23. Quæres: quænam mutatio sit censenda substantialis, & quænam accidentalis? Resp. Mutatio substantialis tunc fieri censetur, quando secundum prudens judicium non manet amplius eadem res in substantia, quam Christus determinavit pro materia Sacramenti: vel loquendo de forma, quando non manet in verbis eadem significatio; ita ut illa mutatio, quæ destruit sensum verborum a Christo institutum, sit substantialis; quæ vero non destruit, censeatur accidentalis.

24. Declaratur allata doctrina exemplis. Sic valet Baptismus, sive adhibeatur aqua putealis, sive pluvialis, dulcis aut amara, vel marina, sive consecrata (qualis extra casum necessitatis adhiberi debet) sive non consecrata: quia quælibet harum adhuc quoad substantiam est aqua naturalis, seu elementaris, quæ ex Christi institutione est materia necessaria Baptismi. Non autem valet Baptismus in vino, lacrymis, aut sputo collatus: quia talia quoad substantiam non sunt aqua naturalis, sive elementaris. De illis autem liquoribus, de quibus dubium est, utrum adhuc retineant substantiam aquæ naturalis, nec ne (ut est tenue lixivium, aqua illa, in qua carnes sunt decoctæ &c.) similiter dubium est, an sint materia sufficiens Sacramenti Baptismi. Et idem, servata tamen proportione, dicendum de materia aliorum Sacramentorum.

25. Similiter loquendo de forma Sacramentorum, si in forma Baptismi v.g. pro ly *baptizo* dicatur *abluo*; vel si omittatur pronomen *Ego*, aut si transponantur solummodo verba, manente tamen adhuc eadem significatione, vel si subtrahatur aliqua syllaba syncopando ex humana inconsideratione, sive propter impedimentum linguæ, aut ob imperitiam loquentis, ita tamen, ut adhuc audiens satis possit intelligere sensum & intentionem loquentis: tunc ejusmodi mutatio formæ Baptismi solum censebitur esse accidentalis, ac proinde Baptismus valere: & ita discurrendo de aliis Sacramentis. Aliud dicendum foret de tali mutatione, per quam sensus verborum formæ variatur; ut si in forma Baptismi omittatur ly *In nomine Patris*; aut si dicatur cum Ariano, *Ego te baptizo in nomine Patris Majoris &c.* Hæc enim mutatio, vel additio, repugnat verbis principalibus formæ, sicque est substantialis; ac proinde per eam non conficitur Sacramentum. Et eodem modo discurrendum est de cæteris Sacramentis.

26. CONCL. III. Ad valorem Sacramentorum requiritur insuper aliqua simultas inter eorum materiam & formam: hæc tamen simultas non necessario debet esse physica, vel mathematica (id est, talis, ut simul ac toto eodem tempore, quo v. g. profertur forma baptismi, continuetur ablutio baptizandi) sed sufficit moralis, id est, talis simultas, ut secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cujuslibet Sacramenti, una pars alteram afficiat. Ita Scotus 4. *dist. 6. quæst. 3.* ubi ait: *quod inter materiam, & formam Sacramentorum talis simultas requiratur, qualis requiritur in actibus humanis. noluit enim Christus nos obligare ad tam subtilem simultatem, quam vix posset homo percipere, vel servare.* Idem in re tenet

commu-

communis Doctorum: nam cum Sacramentum sit compositum morale, requiritur, & sufficit talis simultas, sive unio inter materiam & formam, ut unum moraliter, ac secundum communem hominum æstimationem censeatur afficere alterum, spectata natura cujuslibet Sacramenti.

27. Additur, *spectata natura cujuslibet Sacramenti*. Nam cum Sacramenta ex diversis actibus humanis constent, quorum aliqui majorem, alii minorem simultatem ex sua natura postulant; eadem diversitas etiam in Sacramentis observari debebit, juxta naturam & varietatem illarum operationum, quibus Sacramenta constant. Hoc ipsum melius patebit inductione. Sic in Baptismo, Confirmatione, Extrema Unctione, ac Ordine, requiritur, & sufficit talis simultas, ut unum non finiatur complere ante inceptionem alterius; ac proinde applicatio materiæ, & prolatio formæ, quoad aliquam partem se contingant, ut sic Minister, dum verba profert, moraliter etiam censeatur abluere, inungere &c. Hinc in Baptismo requiritur tanta simultas, ut antequam una pars finiatur, altera incipiat; id est, ut antequam finiatur ablutio baptizandi, incipiat baptizans proferre formam Baptismi, & e contra, antequam is finiat formam Baptismi, jam incipiat ablutionem. Et idem servata proportione de Confirmatione, Extrema Unctione, ac Ordine dicendum est, atque in praxi semper observandum.

28. Nec obstat, quod nonnulli Doctores sentiant, ad valorem horum Sacramentorum non requiri tantam simultatem; adeoque valdum adhuc fore Sacramentum Baptismi, si statim post ablutionem jam finitam verba formæ proferantur, vel e contra: quia (inquiunt) adhuc talis intervenit simultas, ut juxta prudens judicium verba illa censeantur afficere ablutionem Baptismalem: Respond. enim, quidquid sit de probabilitate hujus sententiæ speculative loquendo, in praxi doctrinam superius traditam esse observandam: siquidem in administratione Sacramentorum tutior semper pars est sequenda, ne Sacramentum absque necessitate exponatur periculo invaliditatis. Unde & Innocentius XI. inter alias sequentem, ordine 1. damnavit Propositionem: *Non est illicitum, in Sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, &c.* (a)

29. Cæterum in aliis tribus Sacramentis multo major, vel minor, inter materiam & formam requiritur simultas, prout natura cujusque, juxta Christi institutionem, ac prudens judicium exigit. Et quidem loquendo de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, ad ejus confectionem omnino requiritur, ut toto eo tempore, quo verba Consecrationis proferuntur, materia sit præsens: hanc enim ut præsentem significant pronomina demonstrativa *Hoc*, & *Hic*. E contra in Sacramento Pœnitentiæ multo major distantia admitti potest inter accusationem Pœnitentis, & absolutionem Sacerdotis: Siquidem hoc Sacramentum peragitur per modum Judicii; in Judicio autem accusatio præsupponitur absolutioni, nec requiritur, ut sententia Judicis cum accusatione ipsius Rei sit tempore conjuncta.

30. Tandem in Sacramento Matrimonii potest consensus unius conjugis post consensum alterius tamdiu sequi, quamdiu hic moraliter permanere censetur; sicut accidere solet in aliis contractibus. Imo potest hoc Sacramentum, cum perficiatur per modum contractus, etiam inter absentes, ac per Procuratorem ad hoc specialiter deputatum rite celebrari, ut habetur *c. Accedens de Procurat.* junctis *c. ult. eod. in 6.*

QUÆSTIO III.

Quænam Intentio ex parte Ministri, ac Recipientis, requiratur ad valorem Sacramentorum.

SUMMARIUM.

31 *Ratio ordinis.*
32 *Solus homo viator est Minister Sacramentorum. Quid de nonnullis Historiis?*
33 *Aliqua Sacramenta, requirunt Ministrum consecratum, alia non; & quæ?*
(a) Tract. 14. Dist. 3. n. 46. & Dist. 12. num. 55.
34 *Intentio triplex, Actualis, Virtualis, &*
35 *Habitualis, quæ?*
36 *Qualis requiratur ex parte Ministris?*
37 *Quid observandum pro praxi?*
38 *Intentio actualis* in actu exercito, & in actu signato; *Declaratur.*
39 *Intentio ex parte recipientis, an requiratur?*
40 *Et qua sufficiat in adultis?*
41 *Disparitas quoad hoc inter Ministrum, & recipientem.*

31. CUm ex Concilio Florentino *n.* 15. relato constet, quod *Sacramenta tribus perficiantur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia:* explicata materia, & forma Sacramentorum, in præcedenti Quæstione, restat, ut de Ministro atque intentione ex parte ipsius, simul ac ex parte recipientis Sacramentum requisita, nunc agatur.

32. CONCL. I. Defacto, ac de Lege Dei ordinaria, solus homo viator est legitimus Sacramentorum Minister. Ita communis: & desumitur ex illo 1. *Cor.* 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Item ex illo *Matth. ultim.* ubi Christus solis hominibus viatoribus loquens, dixit: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* & alibi. Quod si quandoque in Sacris Historiis legatur, Sacramentum aliquod ab Angelis fuisse ministratum, id factum est ex speciali ordinatione Divina, ac privilegio extraordinario.

33. CONCL. II. Ex Sacramentis aliqua requirunt Ministrum consecratum, alia etiam possunt a Ministro non consecrato perfici. Ita communis, & patet inductione. Siquidem Ministrum consecratum requirunt omnia, præter Sacramentum Baptismi, & Matrimonii. Baptismus enim in casu necessitatis a quocunque homine, sive masculo, sive fœmina conferri potest: Matrimonium vero non nisi a personis solutis, inter se contrahentibus, perficitur. Porro Eucharistia, & Pœnitentia, & Extrema Unctio, requirunt Ministrum initiatum Sacro Ordine Presbyteratus. Tandem ordinarius Minister Sacramenti Confirmationis, sicut & Ordinis, est solus Episcopus, non autem simplex Sacerdos: quidquid sit, an ex speciali concessione SS. Pontificis secus fieri possit, de quo suo loco. (a)

34. CONCL. II. Intentio, quantum ad propositum, recte dividitur in actualem, virtualem, & habitualem. Ita communis. Et quidem *Intentio actualis* tunc habetur in administratione Sacramentorum, quando quis actu cogitat, & vult, seu intendit conficere Sacramentum, dum illud conficit. *Intentio virtualis* ea dicitur, quæ licet actu præterierit, adhuc tamen manet in virtute sua: & talis tunc censetur haberi, quando operans virtute actualis intentionis prius habitæ facit omnia, quæ facit, tanquam ex radice; ita, quod intentio illa actualis præhabita, fuerit principium ordinatum ad omnes actus subsequentes. Declaratur exemplo: habuit quis v. g. intentionem actualem celebrandi Missam, atque ex hac voluntate induit se sacris Vestibus, & vadit ad Altare; dum celebrat autem, fit distractus, & ex distractione non considerat actualiter actum, quem exequitur: iste celebrans sic distractus dicitur celebrare cum intentione virtuali, quia virtute intentionis prius actualiter habitæ celebrandi Missam, facit omnes illos actus concernentes Missæ celebrationem.

35. Tandem *Intentio habitualis* aliud non est, quam intentio mere præterita, & non retractata per actum contrarium, quæ tamen non amplius influit in effectum: ut, si quis semel intendat suscipere Sacramentum Baptismi, vel Confirmationis, & hanc intentionem suam non amplius retractet; is dicitur habere intentionem habitualem suscipiendi tale Sacramentum, etiam dum dormit, imo & post integrum annum, ac ultra, dummodo hanc intentionem interim non revocaverit.

36 CONCL. IV. Intentio, quæ ex parte Ministri conficientis Sacramentum requiritur, debet esse vel actualis, vel saltem virtualis; sola autem habitualis non sufficit. Ita Doctor noster 4. *dist.* 6. *q.* 6. estque communis Theologorum. Ratio est: quia intentio ad Sacramentum conficiendum requisita, debet esse causa Sacramenti: talis autem non est sola intentio habitualis, bene tamen actualis, vel virtualis, in sensu superius explicato; quia hæc utraque influit in actum, estque causa ipsius, non vero sola intentio habitualis.

37. Cæterum, licet intentio virtualis ex parte Ministri ad confectionem Sacramentorum sufficiat, ut tenent Theologi communiter, (nam intentionem actualem semper habere, & nunquam sub administratione Sacramentorum, & præsertim Sacramenti pœnitentiæ in concursu Confitentium, mente distrahi, moraliter foret impossibile, cum & ipse Regius Psaltes conqueratur *Psalm.* 29. *Cor meum dereliquit me*: Adhuc tamen Minister Sacramentorum studiose debet curare, ut quantum patitur humana fragilitas, ipse etiam intentionem actualem adhibeat: hæc enim actualis intentio est longe perfectior virtuali, & consequenter magis meritoria.

38. Notandum tamen cum Cajetano *part.* 3. *q.* 64. *art.* 8. quamvis studiose debeat Minister operam dare, ut etiam actualiter intenten-

tendat conficere Sacramentum (ut proxime dictum) hoc non eſſe intelligendum *in actu ſignato*, ſed *in actu exercito*. Non enim ſtudendum eſt, ut habeamus hoc in mente actualiter, *Ego intendo conficere Sacramentum*; ſed ſtudendum eſt, ut actualiter mens noſtra ad ea, quæ ſunt v.g. Conſecrationis, attendat, utputa ad prolationem diſtinctam formæ, ad reverentem contrectationem materiæ, ad futuram tunc ineffabilem præſentiam Divinæ gratiæ in Sacramento, vel etiam ipſius Chriſti quoad Euchariſtiam: hoc enim eſt celebrare cum actuali intentione *in actu exercito*. Ita Cajetanus. Et iſtam diſtinctionem actualis intentionis *in actu exercito*, & *in actu* (ut vocant) *ſignato*, etiam Aretinus 4. *diſt. 6. quæſt. 6.* & Suarez, cum aliis agnoſcunt, poteſtque deſervire pro remedio vane nonnunquam ſcrupuloſorum.

39. CONCL. V. Loquendo de intentione ex parte ipſius ſuſcipientis Sacramentum, in infantibus, ac perpetuo amentibus, nulla requiritur intentio propria recipiendi Sacramentum, v. g. Baptiſmum: in aliis tamen, nempe in adultis uſum rationis habentibus, omnino requiritur aliqua intentio, ita ut ipſis invitis ac repugnantibus non poſſit valide conferri Sacramentum. Ita deciſum habetur *c. Majores de Baptiſmo*; ubi in primis, quantum ad parvulos, dicitur: *Originale peccatum, quod ſine conſenſu contrahitur, ſine conſenſu per vim remittitur Sacramenti*. Deinde ibidem §. *Sed adhuc, & ſeq.* altera pars Concluſionis expreſſe deciditur: quæ proin eſt certa, & communis Theologorum. Et hinc in Rituali Romano Pauli V. prohibetur, baptizare amentem, qui cum aliquando habuerit uſum rationis, priuſquam incidit in amentiam, nunquam oſtendit voluntatem recipiendi Baptiſmum.

40. CONCL. VI. Nihilominus in adultis ad valide recipiendum Sacramentum ſufficit quælibet intentio ex tribus ſupra enumeratis, ſcilicet tam actualis, & virtualis, quam etiam ſola intentio habitualis: unde ad ſuſceptionem Sacramenti non requiritur, ut quis, dum ſuſcipit Sacramentum, actu intendat, vel paulo ante intenderit illud ſuſcipere; ſed ſufficit, ut aliquando intenderit, & hanc ſuam intentionem per actum contrarium necdum revocaverit. Ita rurſum communis; & habetur *cit. cap. Majores* §. *fin. de Baptiſmo*. Ratio eſt: quia intentio ex parte ſuſcipientis, ſolum requiritur ut diſpoſitio, ſeu conditio, per quam ſuſcipiens intelligitur non repugnare Sacramento; non autem requiritur ut principium actionis Sacramentalis, ſicut requiritur ex parte Miniſtri conficientis Sacramentum. Hinc ſi

41. Objicias. Ex parte Miniſtri, ſeu conficientis Sacramentum, non ſufficit ſola intentio habitualis ad valorem Sacramenti; ergo hæc neque ſufficit in ſuſcipiente. Reſpond. negando conſequentiam, & paritatem. Diſparitas deſumitur in primis ex ipſa Chriſti inſtitutione, quæ nobis innoteſcit ex perpetua traditione Eccleſiæ, atque unanimi Doctorum conſenſu. Deinde ex eo, quia utique plus requiritur ad agendum, quam ad patiendum, ſeu recipiendum: atqui in propoſito Miniſter eſt agens, & habet ſe active in adminiſtratione Sacramentorum, quoniam ipſe v.g. baptizat, recipiens vero habet ſe paſſive, ipſe enim eſt, qui baptizatur, confirmatur &c.

QUÆSTIO IV.

Quænam ex parte Miniſtri requirantur ad legitimam Sacramentorum adminiſtrationem?

SUMMARIUM.

42 *Qua generatim requirantur ad Sacramentorum adminiſtrationem?*
43 *Improbitas Miniſtri ea non invalidat.*
44 *Ad Sacramenta licite miniſtranda requiritur ſtatus gratiæ.*
45 *Quid de Miniſtro non conſecrato?*
46 *Vel in caſu neceſſitatis &c.*
47 *Corollarium de duobus Sacerdotibus ſibi mutuo confitentibus.*
48 *Graviter peccat celebrans in peccato mortali, ſed gravius, qui ſimulat ſe conſecrare.*
49 *Quot peccata committat Sacerdos, plures communicans in ſtatu malo?*
50 *Sententia rigida quorundam.*
51 *Plures ſimul communicans, committit unum numero peccatum, ſed gravius.*
52 *Sententia negans, talem peccare mortaliter, Rejicitur.*
53 *Quid de Sacerdote, plurium Confeſſiones audiente in peccato mortali?*
54 *Sacramenta, an poſſint peti ab indigno Miniſtro?*
55 *Præſertim excommunicato vitando.*
56 *Quid de Miniſtro indigno tolerato?*

57 *Et eo, qui non tenetur ex officio ministrare Sacramenta?*

58. *An peccet graviter, qui alias functiones sacras exercet in statu malo?*

42. CONCL. I. Generatim ad legitimam, simulque meritoriam Sacramentorum, Ministrum consecratum requirentium, administrationem, ex parte ipsius requiritur potestas, vitæ probitas, debita intentio conficiendi Sacramentum, & observantia Rituum Ecclesiasticorum. Ita communis; patebit ex dicendis.

43. CONCL. II. Nihilominus infidelitas, seu improbitas Ministri, si cætera requisita adsint, neutiquam invalidat Sacramentum. Ita omnes Catholici, estque novissime definitum in Concilio Trid. *Sess. 7. can.* 12. his verbis: *Si quis dixerit, Ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere Sacramentum: anathema sit.*

44. CONCL. III. Etsi Minister in peccato mortali existens valide administret Sacramenta, ut dictum; nihilominus ad ea licite, & sine peccato mortali administranda, requiritur in Ministro consecrato status gratiæ. Ita communis. Nam hoc ipso, quod Sacramenta sint instituta a Christo ad nostram sanctificationem, & Minister ad eorum dispensationem specialiter sit consecratus, oritur obligatio ad illa administranda in gratia: siquidem sancta sunt sancte tractanda. Hinc *Levit. c.* 21. dicitur: *Sacerdotes incensum Domini, & panes Dei sui offerunt; & ideo sancti erunt.* Et *Isaiæ* 52. *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Et S. Augustinus, relatus *c. Omnia* 1. *q.* 1. inquit: *Omnia Sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus.*

45. Dicitur notanter, *in Ministro consecrato.* Quia Laicus, vel etiam Paganus, baptizans in casu necessitatis, non tenetur sub novo peccato mortali esse in statu gratiæ: cum tales non sint Ministri consecrati, sicut sunt Sacerdotes, qui virtute Sacramenti Ordinis accipiunt potestatem solemniter baptizandi &c. specialemque gratiam ad talia Sacramenta rite administranda obtinent. Sannig. *dist.* 1. *de Sacramentis q.* 14. *n.* 8. cum communi.

46. Limitant passim Doctores allatam doctrinam, *nisi adsint casus extremæ necessitatis, vel impossibilitatis.* Quia, si quis v. g. debeat administrare Sacramentum Baptismi puero agonizanti, poterit illud etiam peccato mortali irretitus administrare, si non possit tam cito elicere contritionem de peccato commisso: siquidem concurrentibus duobus præceptis incompossibilibus, illud magis obligat, cujus transgressio magis nocet. In praxi tamen hæc limitatio rarius poterit habere locum, nisi forsan in Ministro ob casus inopinati emergentiam perplexo, aut perturbato, vel ratione inadvertentiæ: nam alioquin contritio de peccatis admissis poterit brevissimo tempore, & quasi unico momento præmitti, & concipi a Ministro, si voluerit.

47. Hinc inferunt Doctores, si duo Sacerdotes velint sibi invicem confiteri, & ambo sint in peccato mortali constituti, eum, qui primo loco alterius excipit Confessionem, teneri antea præmittere Contritionem perfectam: quia alioquin administraret Sacramentum Pœnitentiæ in peccato mortali. In altero autem, qui primo loco confitetur, sufficeret attritio cum Confessione Sacramentali.

48 CONCL. IV. Etsi graviter peccet, grandeque sacrilegium committat, qui in statu peccati mortalis constitutus, scienter celebrat SS. Missæ Sacrificium; adhuc tamen gravius peccat is, qui peractis cæteris simulat se consecrare, & non consecrat. Ita declaravit Innoc. III. *c. De homine de celebr. Missar.* ubi refertur casus de quodam incauto Presbytero, qui propter conscientiam peccati mortalis, in quo se constitutum novit, nec tamen Missarum solemnia ob urgentem necessitatem intermittere potuit; peractis cæteris cæremoniis, sed omissis verbis Consecrationis, Missam celebrare se finxit. Rationem dat Pontifex, *quod alter sacrilege celebrans, in solius misericordis Dei manum incidat: iste vero* (ficte celebrans) *non solum Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decipit, se astringat.* Idem servata proportione dicendum de aliis Sacramentis. Et merito Innoc. XI. sequentem, ordine 29. Propositionem damnavit: *Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.* Nam, cum hujusmodi simulatio contineat etiam irreverentiam respectu Sacramentorum, ex nullo metu, quantumvis gravi, poterit licita reddi: cum irreverentia rebus sacris, sanctissimisque Sacramentis illata, sit intrinsece mala.

49. Quæritur I. An Sacerdos plures communicans, vel plurium Confessiones excipiens in statu peccati mortalis, tot peccata numero distincta committat, quot Sacramenta

adm-

ta administrat? Ratio dubitandi, atque affirmativam tenendi, est: quia interveniunt tot actus externi completi, quot fiunt indignæ administrationes Sacramentorum; ergo & tot peccata numero distincta.

50. Et quidem non desunt Doctores, qui hoc ultro concedunt, ob rationem dictam; & præsertim, qui id admittunt de Confessario audiente plurium Confessiones in statu malo; siquidem hujus judicium Sacramentale finitur, ac variatur in singulis Confessionibus auditis. Imo Bonacina *disp. 1. de Sacrament. in genere, q. 3. punct. 2. n. 15.* post Coninch. & alios, hoc concedit etiam de eo, qui communicat alios in peccato mortali: ait enim talem toties peccare, quoties Hostias distribuit; cum sint plures Sacramenti distributiones, & plures actiones terminatæ & completæ, etiamsi fiant successive: Istis tamen non obstantibus,

51. Resp. I. Sacerdos in peccato mortali plures simul communicans, sive præbens eisdem SS. Eucharistiæ Sacramentum, est reus unius duntaxat peccati mortalis, licet gravioris. Ita Marchantius *tom. 3. Tribunalis, Tract. 3. tit. 4. quæst. 2. concl. 2.* Filliucius *tract. 1. num. 87.* Henriquez, & probabile censet Tannerus *tom. 2. disp. 2. n. 56.* Ratio est: quia totus ille actus communicandi habet se per modum unius Convivii Spiritualis, & ipsamet administratio Sacramenti censetur moraliter unum Ministerium sacrum ex pluribus quasi actibus partialibus constitutum; unde & Christus Dominus in ultima Cœna Apostolis dicebat per modum unius Ministerii: *Accipite, & comedite ex hoc omnes.*

52. Quinimo Vasquez *3. part. disp. 135. cap. 3. num. 39.* existimat, & favet Mastrius *disp. 16. Theol. Moral. num. 42.* citans alios, Sacerdotem, qui in statu peccati mortalis Fidelibus Eucharistiam distribuit, nec quidem mortaliter peccare; eo quod tunc is non conficiat, neque recipiat Sacramentum, sed jam antea confectum duntaxat dispenset. Verum, quidquid sit de probabilitate hujus sententiæ, oppositum, sive talem peccare mortaliter, videtur probabilius. Tum quia communicans alios, vere ministrat Sacramentum. Tum quia Apostolus *1. Timoth. 3.* etiam Diaconos, olim Calicem consecratum Fidelibus dispensantes, voluit esse *habentes Mysterium fidei in conscientia pura.* Ict hinc *c. Scisciantibus 15. quæst. 8.* de malis Sacerdotibus, alios communicantibus dicitur: *Quoniam mali bona administrando, se tantummodo ludunt;* & consequenter peccant.

53. Resp. II. Sacerdos, qui se una vice ad audiendas Confessiones exposuit, quamvis centum pœnitentes successive se præsentent, ab eoque in statu peccati mortalis absolvantur, probabiliter unum duntaxat peccatum committit. Ita Marchantius *loc. cit.* Ratio est: quia & talis Confessarius Ministerium, seu actionem naturæ suæ communem omnibus accedere volentibus exercet, quam explicamus per verbum, *pro tribunali sedere, Judicium facere &c.* Et per hoc patet ad rationem dubitandi: quia hoc spirituale Ministerium non est completum per singulas absolutiones Sacramentales. Dicitur notanter *una vice:* si enim quis pluribus vicibus inter se moraliter distinctis se exponeret ad Confessionale, vel alios communicaret, sicuti censeretur multiplicare Ministeria, ita fierent numero distincta peccata.

54. Queritur II. An possint licite peti Sacramenta a Ministro indigno? Ubi per *indignum Ministrum* intelligitur is, qui est in notorio peccato mortali constitutus, quamvis habeat potestatem Sacramenta conferendi, sive dein sit excommunicatus, sive non. Et dicitur, *in notorio peccati mortali.* Nam, si peccatum alicujus non sit publicum, certum est, quod quis ab eo possit petere Sacramenta; cum possit, ac debeat præsumere, ipsum non esse indignum: quia nemo præsumitur esse malus, nisi probetur malus. Hoc prænotato,

55. Resp. I. Si Minister est excommunicatus, & vitandus (quales de facto solum sunt nominatim excommunicati & denunciati, ac notorii percussores Clericorum) non est licitum, ab eo petere Sacramenta, nisi in casu necessitatis. Ratio est: quia alioquin communicaret quis in Divinis cum excommunicato vitando; quod illicitum est extra casum necessitatis.

56. Resp. II. Loquendo de Ministro tolerato, licitum est non tantum in casu necessitatis, sed etiam extra casum necessitatis, ac ob spiritualem profectum animæ suæ petere, ac recipere Sacramenta a Ministro, cui ex officio Sacramenta administrare incumbit; quamvis ille malus sit, ac in peccato mortali constitutus. Ita Mastrius *disp. 16. Theol. Moral. n. 51.* cum communi. Desumitur hoc ex *c. Scisciantibus 15. q. 8.* ubi dicitur, quod de manu Sacerdotis, quamdiu ab Ecclesia toleratur, licite Sacramenta sumantur. Accedit ratio: quia subditus, utputa Parochia-

rochianus habet jus petendi, & accipiendi Sacramenta a suo Parocho; neque tale jus is amittere censetur ob sui Parochi malitiam: præsertim cum is, dummodo velit, possit se prius vel per Confessionem, vel saltem per Contritionem, restituere in statum gratiæ.

57. Et hoc idem dicendum de eo, qui est expositus ad ministranda Sacramenta, quamvis ex officio eadem administrare non teneatur: nam is, sit in statu peccati mortalis (quod tamen non facile præsumendum) sibi soli nocet.

58. Quæritur III. An peccet graviter, qui alias functiones Ordinum exercet cum conscientia peccati mortalis: ut si Lector Lectionem, Subdiaconus Epistolam, vel Evangelium Diaconus, in tali statu solemniter cantet; aut si Sacerdos Aquam Lustralem benedicat, SS. Eucharistiam de uno loco in alium transferat, vel Matrimonio assistat; seu Episcopus benedicat sacras vestes, consecret Ecclesias, vel alia hujusmodi præstet? Resp. negative: quia tales actiones neque sunt Sacramenta, neque immediate ordinantur ad sanctificationem animæ. Bonac. *cit. punct.* 2. §. 1. Mastrius *n.* 42. & alii, paucis exceptis.

DISTINCTIO II.

De effectibus, ac Necessitate Sacramentorum.

QUÆSTIO I.

An, & quomodo Sacramenta conferant gratiam?

SUMMARIUM.

1 *Effectus Sacramentorum duplex, Gratia, & Character.*
2 *Gratia actualis, &*
3 *Gratia habitualis, seu sanctificans, quid?*
4 *Gratia Sacramentalis, quæ? Gratiam conferri ex opere operantis, & ex opere operato, quid?*
5 *Omnia Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato non ponentibus obicem.*
6 *Hanc causant non physice, sed moraliter.*
7 *Ratio Conclusionis.*
8 *Sacramenta præter gratiam habitualem, conferunt etiam actualem.*
9 *Declaratur inductione de Baptismo.*
10 *Confirmatione,*
11 *Eucharistia,*
12 *Pœnitentia,*
13 *Extrema Unctione.*
14 *Ordine, &*
15 *Matrimonio.*

1. Post explicatam naturam, atque essentiam Sacramentorum novæ Legis, progrediendum est ad eorundem effectus declarandos (agendo simul de debita dispositione, ad consequendum effectum gratiæ Sacramentalis requisita) nec non explicandam singulorum Sacramentorum necessitatem. Et quidem, quantum ad primum attinet, duplex communiter statuitur effectus Sacramentorum, Gratia videlicet, & Character. Horum prior per omnia Sacramenta digne recipientibus ex opere operato confertur: posterior vero non nisi per Baptismum, Confirmationem, & Ordinem: prout amplius in progressu dicetur, incipiendo a gratia Sacramentali, utpote principaliori Sacramentorum effectu.

2. Advertendum, quod gratia supernaturalis generatim dividatur in actualem, & habitualem. *Gratia actualis* est aliquod actuale auxilium Dei, quo ipse hominem ad bene agendum, & ad salutem suam procurandam admonere, & quantum est de se, promovere solet: cujusmodi gratia actualis, ad instar luminis partim illuminantis, partim calefacientis, duo complectitur, videlicet internam illustrationem intellectus, piamque motionem voluntatis, qua quis a Deo illuminatur ad cognoscendum id, quod est agendum vel fugiendum, & aliqualiter interius instigatur, & commovetur ad illud agendum vel fugiendum. Et tales gratiæ actuales (quæ alio nomine *Auxilia Dei actualia* vocantur) sunt innumeræ bonæ inspirationes, piæque voluntatis affectiones, sæpius nobis liberaliter & misericorditer a Domino Deo immissæ.

3. *Gratia habitualis* est habitus gratiæ sanctificantis, per quam homo formaliter sanctus, justus, Deoque gratus redditur, etiam dum libere nihil operatur. Et hæc dicitur etiam *Gratia justificans*, seu *sanctificans*: quia est unica formalis causa justificationis impii, uti docet Concil. Trid. *sess.* 6.

6. 7.

c. 7. Atque expellit formaliter ab homine omne peccatum mortale, cum quo de facto eſt incompoſſibilis: ſimulque conſtituit hominem eſſe Filium Dei adoptivum, ac hæredem vitæ æternæ, ſi in ea finaliter decedat ſeu moriatur.

4. Cæterum omnis ea gratia, quæ virtute Sacramentorum confertur homini ex opere operato, dicitur *Gratia Sacramentalis*, ſive deinde illa ſit gratia quædam actualis; ſive habitualis. Dicitur, *ex opere operato*: nam quando homini datur gratia propter propria ſua merita, devotionem, actuſque virtuoſos, dicitur talis gratia conferri ipſi *ex opere operantis*. Ea vero gratia, quæ virtute Sacramentorum homini rite diſpoſito ultra gratiam ſuæ devotioni, actibuſque virtuoſis correſpondentem, ex meritis Chriſti confertur, dicitur conferri *ex opere operato*: qui modus ex opere operato conferendi gratiam digne, ſeu abſque obice peccati mortalis recipientibus Sacramentum, eſt proprius Sacramentorum. Et dicitur, *ex opere operato*: quia ob infallibilem promiſſionem Divinam ea gratia confertur ex meritis Chriſti, ac virtute Paſſionis ſuæ, quæ jam ſunt *opus operatum*. His ſuppoſitis, ſit

5. CONCL. I. Omnia novæ Legis Sacramenta conferunt ex opere operato gratiam digne ſumentibus, ſeu non ponentibus obicem. Ita de Fide; eſtque non ſolum in Symbolo Niceno decretum per illa verba, *Confiteor unum Baptiſma in remiſſionem peccatorum*; ſed etiam noviſſime clarius, & loquendo generatim de omnibus Sacramentis, definitum in Concilio Tridentino *ſeſſ. 7. can. 6.* his verbis: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ Legis non continere gratiam, quam ſignificant; aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre &c. anathema ſit.*

6. CONCL. II. Sacramenta gratiam illam, quam conferunt ex opere operato, non cauſant phyſice, ſed moraliter; id eſt, cauſant gratiam in tantum, quatenus ex Divina inſtitutione, & pacto, quod in eorundem inſtitutione Chriſtus inivit cum genere humano, ſunt ſignum infallibile, Deum efficaciter movens ad producendam gratiam, quam ſignificant, intuitu meritorum ac paſſionis Chriſti, in animabus digne ſuſcipientium Sacramentum. Ita Scotus 4. *diſt.* 1. *q.* 4. & 5. cum Scotiſtis, ac plures alii Theologi; quamvis nonnulli oppoſitum teneant, aſſerentes, Sacramenta gratiam etiam phyſice cauſare, quod poſtmodum diverſimode explicant.

7. Probatur Concluſio ex eo: quia Sacramenta qua talia, ſunt quid morale; ergo etiam erunt cauſæ duntaxat morales, & non phyſicæ, ipſius gratiæ. Antecedens patet: quia Sacramenta dependent ſolum ex inſtitutione Chriſti, a qua, & meritis ejuſdem Chriſti Domini, totam ſuam vim, atque efficaciam cauſandi habent. Conſequentia probatur; quia modus operandi ſequitur modum eſſendi, eique conformatur; ergo, cum Sacramenta qua talia, ſint quid morale, etiam erunt tantum cauſæ morales ipſius gratiæ: eatenus videlicet, quatenus ex inſtitutione Chriſti, ac virtute meritorum ejus, ſunt ſignum efficax, atque infallibiliter movens Deum ad cauſandam gratiam in rite ſuſcipientibus Sacramentum. Accedit, quod omnes authoritates SS. Patrum, & Conciliorum, aſſerentium, quod Sacramenta cauſent gratiam, optime ſalventur per cauſalitatem eorum moralem.

8. CONCL. III. Per Sacramenta novæ Legis digne recipientibus non tantum confertur gratia habitualis, ſeu ſanctificans; ſed præter eam, etiam virtute Sacramentorum, præſtantur hominibus alia ſpecialia gratiæ actualis auxilia, opportuna ad conſequendos proprios fines ſingulorum Sacramentorum. Ita Theologi communiter. Ratio eſt: quia ſingula Sacramenta ſunt a Deo inſtituta ob ſpeciales ſuos fines; ergo etiam oportet, ut conferant ſpecialia auxilia gratiæ actualis, quibus homo juvetur ad fines illos conſequendos.

9. Hinc, quia per Baptiſmum ſpiritualiter regeneramur, ac in Chriſto vivere, ejuſdemque Fidem profiteri incipimus: poſtmodum per alia Sacramenta juvamur ad hanc vitam ſpiritualem conſervandam, & ad ſuperandas varias difficultates in eo occurrentes; prout declarabitur diſcurrendo de ſingulis Sacramentis.

10. Sic per Confirmationem, per quam roboramur & confortamur ad fortiter confitendam Fidem in Baptiſmo ſuſceptam, præter gratiam habitualem, digne ſumentibus conferuntur tempore opportuno ſpecialia gratiæ actualis auxilia ad conſtanter in Fide perſeverandum, & quidem majora, quam conferuntur virtute ſolius Baptiſmi.

11. Similiter per Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, quod eſt cibus ſpiritualis animæ, conferuntur ſpecialia ſubſidia actualis gratiæ pro conſervatione vitæ noſtræ ſpiritualis; non minus, ac cibus cor-

poralis vitam alit, & conservat corporalem. Unde juvat hoc Sanctissimum Sacramentum ad refrænandas inordinatas passiones, utputa iræ, invidiæ, luxuriæ, &c. præbendo multas particulares gratias auxiliantes, quibus debilitatur, atque moderatur prava inclinatio ad peccatum: simulque idem Augustissimum Sacramentum confert complura auxilia excitantia, & concomitantia gratiarum actualium, ad exercenda opera vitæ spiritualis, & diversarum virtutum; sicut cibus corporalis præbet vires ad exercendos actus vitales corporis.

12. Sicuti autem in vita corporali necesse est habere remedium contra morbum, ut si quis in morbum inciderit, sanetur: Ita in vita nostra spirituali tale remedium, & quidem multo fortius est Sacramentum Pœnitentiæ, quo non solum morbi, sed & ipsa mors animæ curatur, dum virtute ejus a morte spirituali, per peccatum mortale inducta, resurgimus.

13. Sequitur Extrema Unctio, præter augmentum gratiæ habitualis conferens homini digne recipienti specialia auxilia, quibus infirmus juvetur ad fortius resistendum tentationibus in extremo vitæ articulo occurrentibus: simulque is in sua infirmitate allevietur, quantum prodest saluti animæ suæ; juxta illud: *Jacobi c. 5. Ungentes eum oleo in Nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.*

14. Per Sacramentum Ordinis, quod respicit totam Ecclesiam in suo statu Hierarchico conservandam, atque ut sua singulis ministeria ad legitimum gubernamentum hujus Ecclesiasticæ Reipublicæ destinentur; conferuntur Ordinato pariter quædam specialia auxilia, ad digne adimplenda Ministeria sacra cuilibet Ordini annexa.

15. Tandem per Matrimonium, quo fit legitima propagatio generis humani ad Dei cultum, & conservationem Ecclesiasticæ Reipublicæ; ut id honeste ac decenter fiat, dantur Conjugibus Christianis specialia gratiæ auxilia ad pie degendam vitam conjugalem ac sustinenda ejus onera, prolemque recte ac devote educandam. Cæterum hujusmodi specialia gratiæ auxilia, plura vel pauciora, conferuntur digne susscipientibus Sacramentum juxta majorem, vel minorem eorundem dispositionem, ac capacitatem, ut amplius dicetur *quæst. seq. n. 25.*

QUÆSTIO II.

An omnia Sacramenta conferant primam gratiam, æqualem in inæqualiter dispositis?

SUMMARIUM.

16 *Sacramenta mortuorum, &*
17 *Sacramenta vivorum, quæ?*
18 *Gratia habitualis seu sanctificans, prima & secunda, quæ?*
19 *Baptismus & Pœnitentia, per se conferunt primam gratiam:*
20 *Per accidens quandoque secundam.*
21 *Alia quoque Sacramenta per se conferunt secundam.*
22 *Corollarium.*
23 *Et per accidens quandoque primam gratiam.*
24 *Cur hoc fiat per accidens?*
25 *Sacramenta conferunt majorem gratiam magis disposito.*
26 *Etiam ex opere operato.*

16. ADvertendum, quod Sacramenta communiter dividantur in Sacramenta vivorum, & mortuorum. *Sacramenta mortuorum* sunt duo, videlicet Baptismus, ac Pœnitentia: quæ duo ideo sic dicuntur, quia per se (id est, ex vi primariæ institutionis suæ) sunt instituta ad conferendam primam gratiam; seu ad præbendam vitam spiritualem iis, qui per peccatum mortale spiritualiter fuerunt mortui, quæ non confertur nisi mediante gratia sanctificante.

17. *Sacramenta vivorum* sunt alia quinque: quæ ideo sic appellantur, quia per se loquendo supponunt animam susscipientis jam esse constitutam in gratia sanctificante, quæ est vita animæ. Unde, ut quis rite susscipiat unum horum Sacramentorum, requiritur, quod sit in statu gratiæ (saltem quantum bona fide, ac inspecta propria sua conscientia existimat) quod non requiritur ad Sacramenta mortuorum: hæc enim ab existente in peccato mortali, præmissa sola attritione, rite ac fructuose recipiuntur. Quod ut clarius intelligatur,

18. Advertendum ulterius, quod gratia habitualis, seu sanctificans (de qua *num. 3.* jam dictum) communiter dividatur in primam & secundam. *Gratia habitualis prima* aliud non est, quam illa prima gratia sanctificans, quam homo in primo suæ justificationis

nis instanti acquirit, ac per quam formaliter ab eo expellitur peccatum mortale. *Gratia secunda* dicitur omne augmentum gratiæ sanctificantis: unde omnis illa gratia habitualis dicitur esse gratia secunda, quæ infunditur homini jam prius justificato, ac habenti in se aliquem gradum gratiæ. Sic dum peccator per Pœnitentiam justificatur, illa gratia habitualis, quam is in primo suæ justificationis instanti acquirit, dicitur *gratia prima*: omnis autem gratia posterior, quam virtute bonorum operum subsequentium, vel Sacramentorum digne receptorum, ulterius acquirit, dicitur *gratia secunda*; eo quod sit augmentum prioris, ac secundo primum loco acquiratur. His prænotatis, sit

19. CONCL. I. Baptismus, & Pœnitentia, quæ dicuntur *Sacramenta mortuorum*, per se, ac ex vi suæ primariæ institutionis, conferunt primam gratiam sanctificantem; quamvis, si hæc jam præfuerit in anima, per accidens conferant solum augmentum gratiæ. Ita communis Theologorum. Ratio primæ partis est: quia Baptismus primario, & principaliter, est institutus a Christo Domino in ordine ad remissionem peccati originalis; Sacramentum autem Pœnitentiæ in ordine ad remissionem peccati mortalis post Baptismum commissi: atqui talium peccatorum remissio non fit absque infusione primæ gratiæ sanctificantis; ergo dicta Sacramenta per se conferunt primam gratiam.

20. Altera pars ex eo patet: quia prædicta Sacramenta digne recepta conferunt suscipientibus ex opere operato gratiam sanctificantem; ergo si recipiens jam prius est justificatus, non possunt primam, sed duntaxat secundam gratiam conferre, hoc est, augmentum primæ gratiæ sanctificantis tribuere.

21. CONCL. II. Reliqua quinque novæ Legis Sacramenta, videlicet Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium, per se, ac ex vi suæ primariæ institutionis, non conferunt primam gratiam, sed principaliter instituta sunt ad conferendam secundam gratiam, sive augmentum ejus. Ita communis. Hac enim de causa ea appellantur Sacramenta vivorum, ac præsupponunt vitam animæ, quæ habetur per inexistentem gratiam sanctificantem.

22. Hinc sequitur, quod, si quis scienter in peccato mortali existens, accedat ad unum illorum quinque Sacramentorum cum tola attritione cognita: ipse non solum per susceptionem talium Sacramentorum non justificetur, neque recipiat primam gratiam (quod tamen fieret virtute Sacramenti Baptismi in necdum baptizatis, & Pœnitentiæ in relapsis post Baptismum, prævia attritione recepti) sed potius de novo gravissime peccet, atque committat peccatum Sacrilegii.

23. CONCL. III. Nihilominus prædicta quinque Sacramenta vivorum per accidens quandoque possunt conferre primam gratiam. Ita communis Theologorum, dempto Sacramento Eucharistiæ, de quo, cum sit institutum per modum cibi & potus, qui mortuis non prodest, nonnulli Theologi tenent oppositum. Declaratur in primis Conclusio. Sic etenim, si quis bona fide existimet, se esse in statu gratiæ, cum tamen revera habeat occultum peccatum mortale, cujus non recordatur, & cum sola attritione accedat ad unum Sacramentum vivorum, illudque recipiat, talis vi Sacramenti justificatur, ac recipit primam gratiam; saltem per accidens. Probatur hoc, simulque posita Conclusio. Quia juxta Conc. Trid. *sess. 7. can. 6. & 7.* omnia Sacramenta novæ Legis habent vim conferendi gratiam non ponentibus obicem: atqui talis homo bona fide accedens, & cum attritione de commissis suis peccatis, jam non ponit obicem; ergo. Minor patet in Sacramento Baptismi, & Pœnitentiæ: simulque ex eo, quia ob suam bonam fidem nullius peccati mortalis sibi conscius est; ergo recipiet gratiam vi Sacramenti: Hæc autem, cum nulla prior insserit, non secunda, sed prima gratia sanctificans erit.

24. Dicitur notanter in Conclusione *per accidens quandoque &c.* Siquidem ab hisce Sacramentis vivorum, in casu posito, per accidens tantum confertur prima illa gratia sanctificans, eo quod ipsa per se & primario a Christo Domino non sint instituta ad primam gratiam conferendam; sed solum hanc conferre possint in casu extraordinario, & accedente bona fide suscipientis, putantis se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit ob occultum peccatum mortale: quod totum fit per accidens.

25. CONCL. IV. Sacramenta ejusdem rationis conferunt majorem gratiam magis dispositio, quam alteri minus dispositio: & quidem major illa gratia confertur magis dispositio partim ex opere operantis, ac virtute illius boni motus interioris, quo facta est major ejusmodi dispositio; partim vi Sacramenti, atque

atque ex opere operato. Prima pars est certa, ac extra controversiam: nam utiq; major illa dispositio ac præparatio promeretur majorem gratiam ex opere operantis; cum hoc ipsum generaliter fiat in omnibus piis actibus justorum.

26. Alteram partem Conclusionis, quod etiam vi Sacramenti, sicque ex opere operato, conferatur major aliqua gratia magis disposito, ait Suarezius *part. 3. tom. 3. disp. 8. sect. 5. Concl. 3.* esse communem Theologorum sententiam; & colligitur ex Concilio Trident. *sess. 6. c. 7.* dicente, quod in justificatione, quæ fit in Baptismo, *Justitiam recipiat unusquisque suam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis, prout vult & secundum cujusque dispositionem & cooperationem*; ergo, si Sacramenta conferunt gratiam secundum propriam cujusque dispositionem, & cooperationem, conferunt majorem magis disposito, quam minus disposito. Accedit ratio desumpta ex congruentiis. Siquidem videtur spectare ad suavem Dei providentiam, ac sapientiam, justissimamque distributionem, ut melius disposito virtute Sacramentorum major conferatur gratia: simulque fuit hoc expediens, ut homines excitarentur ad recipienda cum majori devotione, ac reverentia, propter spem majoris fructus spiritualis.

QUÆSTIO III.

Qualis requiratur dispositio ad fructuose recipienda Sacramenta, & præsertim SS. Eucharistiam?

SUMMARIUM.

27 *Ad Sacramenta mortuorum recipienda, sufficit attritio de peccato mortali.*
28 *Pro Sacramentis vivorum requiritur status gratiæ.*
29 *Corollarium.*
30 *Ad dignam Eucharistiæ receptionem debet præmitti Confessio de peccato mortali.*
31 *Textus notabilis Concilii Trident. circa hoc.*
32 *Mandatum ejus celebrantibus injunctum* quamprimum confitendi.
33 *Hoc ly* Quamprimum confiteatur, *Quid importet?*
34 *Quandoque obligat ad statim confitendum.*
35 *Alioquin extenditur ad triduum.*
36 *Quid, si quis jam confessus, oblitus fuit peccati mortalis?*
37 *Solvitur instantia.*
38 *Limitatur hoc in casu necessitatis.*
39 *Quid, si non adsit necessitas celebrandi &c.*
40 *Copia Confessarii, quando deesse censeatur?*
41 *Quid, si is distet?*
42 *Dicto præcepto confitendi quamprimum, an teneatur Laicus?*
43 *An Sacerdos indigne celebrans?*

27. CONCL. I. Ad recipienda Sacramenta mortuorum, nempe Baptismi & Pœnitentiæ, requiritur in adultis, conscientiam peccatis mortalis habentibus, contritio, vel saltem attritio. Ita communis Theologorum: atque desumitur ex Concilio Trid. *sect. 14. c. 4.* ubi dicitur: *Docet præterea sancta synodus, etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum* (Pœnitentiæ) *actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero Contritionem imperfectam, qua attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccati excludat cum spe veniæ, declarat, donum DEI esse &c. Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad DEI gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.* Hactenus Concilium.

28. CONCL. II. Ad recipienda rite & fructuose Sacramenta vivorum, qualia sunt alia quinque, requiritur per se loquendo status gratiæ. Patet hoc totum ex dictis *q. prac. n. 21. & 22.*

29. Unde, si quis sit sibi conscius peccati mortalis, & velit suscipere Sacramentum Confirmationis, Extremæ Unctionis, Ordinis, vel Matrimonii, tenetur is prius vel per actum contritionis perfectæ, vel per præmissam Confessionem, ac susceptum saltem cum attritione Sacramentum Pœnitentiæ, se in statum gratiæ restituere. Et quidem ob majorem difficultatem in elicienda perfecta contritione communiter solet præmitti, atque ut præmittatur, suaderi Confessio Sacramentalis, quamvis in dictis quatuor Sacramentis jam sufficeret Contritio perfecta

fecta. Verum loquendo de Eucharistia, sit

30. CONCL. III. Ad dignam Augustissimi Eucharistiæ Sacramenti susceptionem, quando quis sibi conscius est alicujus peccati mortalis, omnino requiritur, ut præmittatur Confessio Sacramentalis de tali peccato mortali habita copia Confessarii, nec sufficit Contritio. Ita communis; atque desumitur ex verbis Apostoli, 1. *Corinth.* 11. ubi de suscepturis hoc SS. Sacramentum, ait: *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans Corpus Domini.*

31. Idipsum expresse declarat Concilium Trid. *sess.* 13. *c.* 7. *& can.* 10. Verba ejus in *cit. c.* 7. sunt sequentia, ac bene notanda. *Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum: Probet se ipsum homo. Ecclesiastica autem Consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullius sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hac Sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris: quod si necessitate urgente, Sacerdos absque pravia Confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.* Hactenus Concilium.

32. Notent hoc bene Sacerdotes, quotidie vel saltem sæpius per hebdomadam celebraturi: simulque sciant, cum circa ultima citati Concilii verba, *quamprimum confiteatur*, diversæ inter Theologos fuissent subortæ sententiæ, atque interpretationes, Alexandrum VII. sequentes quas Propositiones damnasse. Prima, & ordine 38. sic habet: *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.* Secunda, & ordine 39. sic sonat: *Illa particula, quamprimum, intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.* Verum occasione præmissorum.

33. Quæres, quid per ly *quamprimum confiteatur*, in citatis verbis Concilii Tridentini intelligatur? Resp. I. Quantum ad dictam clausulam explicandam, olim variæ extiterunt sententiæ: nam nonnulli eam explicarunt in sensu aperte enervante vim præcepti, prout liquet ex relatis duabus Propositionibus damnatis: alii e contra mandatum illud intellexerunt in toto rigore, quasi statim post Missam teneatur Sacerdos celebrans, si possit, confiteri. Et hæc posterior sententia utique in praxi saluberrime practicatur, ut sic conscientiæ, & puritati Sacerdotum celebrantium amplius consulatur; eo præsertim, quia Rubricæ Missalis, *tit. De defectibus dispositionis animæ*, sic habent: *si quis autem in casu necessitatis non habens copiam Confessoris, in peccato mortali absque contritione celebret, graviter peccat. Secus, si conteratur: debet tamen, cum primum poterit, confiteri.* Verum hic rigor, etsi in specialibus circumstantiis sit observandus, non tamen semper sub præcepti districtione obligare videtur, sed opus est distinctione. Hinc

34. Resp. II. Quando hodie post Missæ Sacrificium præmissa contritione, ut supra, peractum, occurrit copia Confessarii, & non sit certum, an sequenti die, quo rursum celebrare teneberis, sis habiturus copiam Confessarii, teneris hodie confiteri. Ita Lugo *disp.* 15. *de Eucharist. sect.* 7. *n.* 162. Herincx *disp.* 6. *de Eucharist. q.* 6. *n.* 81. recte hoc extendens ad casum, quando sequenti triduo non putatur adfutura occasio confitendi, & alii. Ratio est: quia neglecta isthac copia confitendi, vel daretur nova causa iterum celebrandi sine Confessione, vel non confitendi *quamprimum*. Atqui horum utrumque directe est contra finem, atque intentum Concilii Tridentini; ergo.

35. Resp. III. Seclusis prædictis & aliis specialibus circumstantiis, ac si quis interea non est denuo celebraturus, sive communicaturus, memorato præcepto Ecclesiastico Concilii Tridentini satisfacere videtur, qui intra triduum confitetur. Ita Herincx ibidem, asserens, cit. ly *quamprimum confiteatur*, hoc modo communius explicari; Lugo, Sannig, & alii. Ratio est: quia hujusmodi dictio est moraliter, & civili modo intelligenda: neque ly *quamprimum*, aliud importare videtur, quam ly *illico*, quod in Jure (nisi secus subjecta materia expostulet) ad triduum extenditur, *arg. l. Cum specialis. C. de Judiciis*, ibi: *Illico autem, id est, intra triduum proximum sine ulla dilatione.* Et L. ult. C. de Errore Advocat ibi: *Palam ex continenti, id est, triduo proximo*, cum concordantiis.

36. Quæritur II. Quid juris, quando quis jam semel confessus est, sed inculpabiliter oblitus alicujus peccati mortalis? Resp. Per se loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis, quæ ipsum excusare possunt, talis obli-

obligatur confiteri peccatum mortale necdum in Confessione depositum, antequam communicet, vel celebret. Ita Reginaldus *lib. 25. num. 105.* Herincx *loc. cit. num. 75.* & Lugo *nn. 151.* addens, talem, si est Sacerdos celebrans in casu necessitatis prævia Contritione, etiam comprehendi sub præcepto Concilii Tridentini ad *quamprimum* postea confitendum: quamvis nonnulli apud Henriquex *l. 8. cap. 46.* teneant oppositum, eo quod talis jam sit justificatus per Confessionem præviam; quorum sententiam speculative loquendo non esse improbabilem, censet etiam Joan. Bosco *part. 2. Theol. Sacrament. disp. 4. sect. 10. concl. 7.* Ratio autem nostræ responsionis est: quia præceptum præmittendæ Confessionis ante Communionem, non obligat ad quomodocunque confitendum; sed simpliciter ad confitenda omnia peccata mortalia, quorum quis sibi conscius est.

37. Nec obstat, quod talis vi Sacramenti Pœnitentiæ jam sit justificatus, eique saltem indirecte remissum peccatum mortale, ob ignorantiam invincibilem, aut inculpatam oblivionem non confessum. Respond. enim, omnia peccata mortalia, quorum quis sibi conscius est, ante Sacram Communionem directe subjicienda esse clavibus Ecclesiæ, habita copia Confessarii; prout indicat Concilium Tridentinum *loc. cit.* allegans verba Apostoli 1. *Corinth.* 11. Ex quibus communior Doctorum infert, hoc esse præceptum Juris Divini, & non tantum Ecclesiastici: unde non sufficit sola absolutio indirecta. Et revera, si quis pro prima vice posset in dicto casu communicare, vel etiam celebrare, posset etiam pro secunda & tertia vice, imo toties, quoties vellet, idipsum facere absque nova prævia Confessione, donec incidat in novum peccatum mortale: quod plane repugnat communi sensui Fidelium.

38. Dicitur notanter *nu. 36. per se loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis.* Nam si quis non amplius habeat copiam Confessarii, urgeatque necessitas celebrandi, vel communicandi; aut si quis jam ad linteum communicantium positus recordetur peccati mortalis, quod oblitus erat confiteri, nec inde sine nota vel scandalo gravi amplius recedere possit, talis non peccat communicando. Et hoc, etiamsi non eliciat de novo Contritionem: quia peccatum illud jam est remissum, saltem indirecte, vi præviæ Confessionis bona fide peractæ; simulque talis a facienda nova Confessione excusatur ob defectum Confessarii.

39. Quod si vero vel non desit copia Confessarii, vel saltem non urgeat necessitas celebrandi, aut communicandi, stante conscientia peccati mortalis necdum confessi, abstinendum erit a celebratione, vel Communione, donec præmittatur Confessio; ut notat Scotus 4. *dist. 9. q. un.* Navarrus *c. 21. Manual. c. 49.* & communis.

40. Censetur autem deesse copia Confessarii, quando vel absolute deest, cui possit Confessio fieri: vel quando is ex malitia, aut alio capite non vult, vel non potest audire Confessionem; aut quia caret jurisdictione; vel etiam, quando pœnitens rationabiliter timet sibi grave detrimentum, ut puta revelationem Sigilli, vel aliud notabile damnum a Confessario inferendum, & hujusmodi.

41. Quantum autem Confessarius debeat distare, ut censeatur ejus esse defectus, non potest certa regula statui, sed id desumendum est a variis circumstantiis, prudenti judicio ponderandis. Generatim, duntaxat dici potest, tunc deesse copiam Confessarii, quando ob infirmitatem, difficultatem itineris, brevitatem temporis, vel alia occurrentia negotia, aut hujusmodi, sine gravi incommodo, hic & nunc haberi non potest. Ita Lugo *n. 82. & seqq.* Herincx *n. 8.* Reginaldus *n. 109.* & alii.

42. Quæritur III. An hoc præcepto confitendi *quamprimum* teneatur Laicus, qui in casu necessitatis communicavit sine Confessione, sed cum contritione? Resp. negative. Ratio est: quia præceptum confitendi *quamprimum* Sacerdotibus, ut supra, celebrantibus incumbens, non est Juris Divini (nam præceptum Divinum non obligat ad confitendum post Communionem, sed ante eam, dummodo habeatur occasio confitendi) sed est præceptum mere Ecclesiasticum jure novo Concilii Trident. Celebrantibus impositum; atqui Concilium Trid. nullam facit mentionem Laicorum, sed duntaxat Sacerdotum celebrantium; ergo ejus præceptum non est extendendum ad laicos. Ita Bonacina *disp. 2. de Eucharistia q. 7. punct. 1. nu. 37. & 40.* hoc etiam extendens ad Sacerdotem in casu necessitatis more Laicorum communicantem, cum Tridentinum loquatur solum de Sacerdotibus: Suarez, Reginaldus, aliique; quamvis non desint oppositum tenentes.

43. Quæritur IV. Utrum Sacerdos malitiose

tioſe celebrans in ſtatu peccati mortalis, teneatur vi præfati præcepti ad confitendum quamprimum: Reſp. negative: ham hic non celebravit urgente neceſſitate, atque præmiſſa contritione (de quo caſu loquitur Concilium Trid.) ſed ex malitia; ac proinde celebrando, jam graviſſime peccavit. Bonacina *ibid. n.* 30.

QUÆSTIO IV.

De Charactere; ubi & de Sacramentis cum Fictione ſuſceptis.

SUMMARIUM.

44 *Ratio Ordinis.*
45 *Character, quid?*
46 *Tria Sacramenta imprimunt Characterem:*
47 *Et cur hæc,*
48 *Videlicet Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo,*
49 *Et non alia imprimant Characterem?*
50 *Character nec morte deletur.*
51 *Corollarium notabile.*
52 *Fictio in propoſito, quid?*
53 *Fictio negativa, & poſitiva, quæ?*
54 *Baptiſmus ficte ſuſceptus, recedente fictione confert effectum:*
55 *Similiter Confirmatio, & Ordo.*
56 *Quid de aliis quatuor Sacramentis?*
57 *Præſertim cum fictione negativa receptis?*

44. POſt explicatum principalem Sacramentorum effectum, qui eſt Gratia, pergendum ad alterum ipſorum effectum minus principalem, qui eſt Character. De quo loquendo, ſit

45. CONCL. I. *Character*, quantum ad propoſitum, eſt ſignum ſpirituale, impreſſum a Deo animæ ſuſcipientis Sacramentum non iterabile. Ita Scotus. 4. *diſt. 6. quæſt. 9.* eſtque in re communis. Ejus frequens mentio eſt apud SS. Patres, ac etiam in S. Scriptura; ut 2. *Corinth.* 1. *Qui unxit nos Deus, qui & ſignavit nos.* Et *Epheſ.* 1. *In quo ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto.*

46. CONCL. II. Tria ſunt Sacramenta, quibus talis Character indelebilis imprimitur, videlicet Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo: quæ proinde Sacramenta iterari non poſſunt. Ita de Fide; habeturque definitum in Concilio Florentino, in Decreto Unionis, ac noviſſime in Trident. *Seſſ. 7. can. 9.* his verbis: *Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, unde ea iterari non poſſunt: anathema ſit.*

47. Cur autem hæc tria Sacramenta imprimant Characterem, & non alia quatuor, cauſa primaria eſt voluntas DEI, ac Chriſti ita inſtituentis; quæ nobis ſufficienter conſtat ex perpetua traditione, atque authoritate Eccleſiæ. Accedit congruentia, quam Doctor Subtilis 4. *diſt. 6. quæſt.* 10. deſumit ex Politia humana, in qua diverſi Miniſtri, in familia cujuſpiam magni Principis conſtituti, diverſis, certiſque Inſigniis notantur, quibus eorum munus dignoſcatur, atque ipſi inter ſe aſſimilentur, & ab aliis diſtinguantur: unde congruum fuit, ut ſimile quid fieret in Aula Summi Regis Chriſti JESU.

48. Hinc, quia per Baptiſmum aſſumitur quis in Familiam, ſeu Eccleſiam Chriſti, ejuſque Servus incipit eſſe; accipit is in anima ſua Characterem, quo denotatur eſſe Servus Chriſti, & convenit cum reliquis Chriſtianis, differt autem ab Ethnicis, & Judæis. Idem contingit in Confirmatione, qua quis inungitur in Militem Chriſti ad fortiter defendendam, & confitendam Fidem ejus: atque in Sacramento Ordinis, quo quis deputatur in Ducem, ac unum ex Magiſtratu Familiæ Chriſti, ſeu Diſpenſatorem Myſteriorum DEI.

49. Quia vero per reliqua Sacramenta non deputatur homo ad ſpeciale munus in Eccleſia, ſeu Familia Chriſti peragendum (ſicut neque id accidit in Familia terreni Regis, ex eo, quod quis comedat & bibat, aut ipſi offenſo reconcilietur: vel a morbis curetur, aut per generationem perſonas in ejus Familia multiplicet) hinc congruum fuit, ut reliqua quatuor Sacramenta Characterem non imprimerent.

50. CONCL. III. Character, qui per prædicta tria Sacramenta imprimitur, ita eſt ſignum indelebile impreſſum animæ ſuſcipientis, ut neque in morte hominis deleatur. Ita communis. Ratio eſt: quia alioquin a SS. Conciliis Generalibus non poſſet dici abſolute eſſe *Signum indelebile*. Hinc

51. Infertur, quod Character Sacramentalis remaneat in animabus Beatorum in cœlis exiſtentium, & quidem ad majorem eorundem gloriam, ſaltem accidentalem. Quinimo remanet quoque in animabus Damnatorum, quamvis ad majorem ipſorum confuſionem. Infertur ulterius, ſi quis rite baptizatus, confirmatus, aut Ordine v. g.

Sacerdotali initiatus moriatur, atque miraculoſe a mortuis reſuſcitetur, eundem non poſſe amplius licite, aut valide baptizari, confirmari, aut denuo in Sacerdotem ordinari: remanet enim in ejuſdem anima Character indelebiliter, unde nec dicta Sacramenta amplius reiterari poſſunt. Sed occaſione dictorum, & quoad alteram partem Quæſtionis,

52. Quæres: utrum Sacramenta, præſertim imprimentia Characterem, & ficte ſuſcepta, recedente Fictione conferant ſuum effectum gratiæ? Ubi notandum, quod *Fictio* hic non accipiatur pro defectu interioris intentionis ſuſcipiendi Sacramentum: ut ſi quis ſimulate accedens, permitteret ſe exterius aqua ablui, interius autem nollet ſuſcipere Baptiſmum. Certum quippe eſt, tale Sacramentum invalide ſuſcipi, ob defectum intentionis, ac proinde Baptiſmum ſic ſuſceptum nec imprimere Characterem, nec unquam poſtea habere effectum gratiæ ex opere operato conſequendæ. Igitur in propoſito, juxta receptam phraſin Theologorum, *Fictio* accipitur pro indiſpoſitione recipientis, effectum Sacramenti impediente, dum cæteroquin Sacramentum eſt validum. Nam etiam ille, qui ſuſcipit Baptiſmum v. g. cum vera intentione, ſed ſine debita diſpoſitione, committit quandam Fictionem, dum exterius oſtendit, ſe recipere Sacramentum cum legitima diſpoſitione, qua tamen interius caret. Unde de tali verificatur illud *Sapient. 2. Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.*

53. Porro hujuſmodi *Fictio*, ſeu indiſpoſitio recipientis, atque obex impediens effectum Sacramenti, adhuc duplex eſſe poteſt. Una *negativa*, & abſque peccato: ut dum quis ad Sacramentum accedit indiſpoſitus, hoc tamen invincibiliter ignorat, atque ideo in ejus receptione non peccat. Alia *poſitiva*, & cum peccato: ut cum quis ſcienter recipit Sacramentum indiſpoſite, ſicque illud recipiendo peccat. Hoc prænotato,

54. Reſp. I. Baptiſmus ficte ſuſceptus, recedente per veram pœnitentiam Fictione confert effectum ſuum; ac proinde effectus gratiæ ſanctificantis, ſi propter obicem peccati mortalis, vel indiſpoſitionem ſuſcipientis, tempore ſuſcepti Baptiſmi impeditus fuit, remoto obice poſtmodum conferetur. Ita communis Theologorum; citque expreſſa ſententia D. Auguſtini *lib. 1. de Baptiſmo cap. 12.* ac refertur *can. Tunc valere de conſecr. diſt. 4.* ubi ait. *Tunc valere incipit ad ſalutem Baptiſmus, cum illa fictio veraci confeſſione receſſerit, qua corde in malitia, vel ſacrilegio perſeverante, peccatorum abolitionem non ſinebat fieri.*

55. Reſp. II. Etiam Confirmatio, & Ordo, veluti Sacramenta Characterem imprimentia, & irreiterabilia, ſi ficte ſeu indiſpoſite recepta ſint, conferunt effectum gratiæ Sacramentalis recedente Fictione. Ita communior, & probabilior Doctorum, quamvis non deſint oppoſitum tenentes. Ratio eſt: quia non videtur eſſe major ratio de Baptiſmo, ac de hiſce duobus Sacramentis: utpote cum quodlibet horum imprimat Characterem, ſitque amplius irreiterabile; & alioquin recipiens, teneretur carere effectu ipſorum in perpetuum. Accedit, quod Confirmatio ſit veluti perfectio, & conſummatio Baptiſmi, *arg. cap. De his de conſecr. diſt. 5.*

56. Reſp. III. Alia quatuor Sacramenta, ſi cum Fictione poſitiva, novoque peccato ſacrilege recipiantur, recedente Fictione non conferunt effectum ſuum gratiæ ſanctificantis. Diſparitas inter iſthæc, & priora, eſt: quia hæc Sacramenta non imprimunt Characterem, poſſuntque iterari, ac ſæpius recipi; ſicque eorum effectus alio tempore acquiri. Quinimo ſpecialiter loquendo de SS. Euchariſtiæ Sacramento, dicitur *1. Cor. 11. Qui manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit.*

57. Additur, *cum fictione poſitiva*. Nam, ſi recipiatur Sacramentum cum Fictione negativa (hoc eſt, prætermittendo debitam diſpoſitionem inculpabiliter, & ſine peccato, v. g. ex caſu inopinato, aut inadvertentia, nullam præmittendo attritionem) multi Doctores ſunt, arbitrantes, hujuſmodi Sacramenta conferre effectum ſuum recedente per veram diſpoſitionem Fictione: cum hoc videatur conformius infinitæ Bonitati Divinæ. Bonac. *diſp. 1. de Sacramentis q. 6. punct. 3.* Suarez, Cajetanus, & alii; quamvis hoc ipſum a non paucis vel negetur, vel in dubium revocetur.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

An, & quomodo singula Sacramenta sint necessaria ad salutem?

SUMMARIUM.

(b) Tract. 4. Dist. 2. n. 12.

58 *Necessitas medii, & necessitas præcepti, quid?*

59 *Baptismus est necessarius necessitate medii, & præcepti.*

60 *Loquendo de Baptismo in re, vel saltem in voto.*

61 *Baptismus fluminis,*

62 *Baptismus flaminis, &*

63 *Baptismus sanguinis, quid?*

64 *Martyrium supplet vicem Baptismi. Et confert gratiam ex opere operato.*

(c) Tract. 7. Dist. 1. quæst. 6. per totum.

65 *Sacramentum Pœnitentiæ, quomodo sit necessarium?*

66 *Et quibus?*

(d) Ut dictum Tract. 10. Dist. 3. n. 13. & 14.

67 *Eucharistia, quomodo necessaria?*

(e) Tract. 10. Dist. 3. q. 3.

68 *Confirmatio, & Extrema Unctio, an necessaria?*

69 *Per accidens quandoque obligant.*

70 *Quid observandum in praxi?*

71 *Sacramentum Ordinis, & Matrimonii, an sit necessarium?*

58. EST hic recolendum ex jam alibi (b) dictis, quod, quantum ad salutem animæ consequendam, communiter duplex a Theologis distinguatur necessitas, una medii, altera præcepti. *Necessitas medii* illa dicitur, qua quidpiam ita est necessarium ad consequendum finem, v. g. æternam salutem, ut sine eo non possit ullatenus finis obtineri: sic gratia sanctificans est necessaria respectu vitæ æternæ; item & Baptismus in statu Legis Evangelicæ, quia de facto sine ipso, etiamsi ex ignorantia, vel impotentia, aut inculpabili oblivione prætermittatur, salus æterna non obtinetur. *Necessitas præcepti* ea est, qua aliquid sub obligatione cujuspiam præcepti necessario præstandum est ad salutem consequendam, eo quod alias quis mortaliter peccaret, sicque æternam salutem amitteret; quamvis, si ex ignorantia, vel impotentia, aut oblivione inculpabili id forte prætermittatur, non impediat æternæ Vitæ consecutionem: sic necessaria est ad salutem observantia mandatorum.

59. CONCL. I. Baptismus in statu Legis Evangelicæ non solum est necessarius ad salute necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii. Ita certa, & communis Theologorum. Et quidem necessitate medii Baptismus est necessarius respectu omnium hominum, etiam parvulorum: quia nullus sine ipso potest vitam æternam consequi, licet ex ignorantia invincibili non baptizetur, prout contingit in parvulis, sine Baptismo, cum solo peccato originali, in utero materno decedentibus. Necessitate vero præcepti Baptismus est necessarius solum respectu adultorum, non autem parvulorum; nam adulti tantum sunt præcepti capaces, ac proinde peccant, si oblata opportunitate negligant recipere Baptismum. Secus est de parvulis: qui proinde, si moriuntur sine Baptismo, non damnantur propter transgressionem Legis de recipiendo Baptismo, sed solum propter culpam originalem, quæ defectu Baptismi non fuit in ipsis deleta.

60. CONCL. II. Nihilominus ea, quæ dicta fuerunt de necessitate Baptismi, sunt intelligenda de Baptismo in re, vel saltem in voto suscepto. Ita omnes Catholici; & constat ex definitione Ecclesiæ, ac unanimi SS. Patrum consensu. Sic enim *c. Baptismi vicem de consecr. dist. 4. & cap. Apostolicam de Presbyt. non baptizato*, dicitur, quod, quando deest possibilitas recipiendi Baptismum in re, possit homo salvari per baptismum in voto susceptum. Idem habetur in Concilio Trid. *sess. 6. c. 3.* ubi illa sententia Salvatoris, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*, *Joan. 3.* explicatur de Sacramento Baptismi in re, vel in voto suscepto.

61. Unde celebris est illa divisio Baptismi apud SS. Patres, & Theologos in Baptismum fluminis, flaminis, & sanguinis. *Baptismus fluminis* est Sacramentum Baptismi re ipsa susceptum, seu in aqua cum debita verborum forma collatum. Et hic Baptismus est primum Sacramentum novæ Legis, & fundamentum aliorum Sacramentorum; adeo ut eo non suscepto cætera Sacramenta valide & fructuose non recipiantur. Hinc si quis non actu Baptizatus in aqua, ordinaretur in Sacerdotem, invalida foret talis Ordinatio; non obstante, quod is forsan per Baptismum flaminis (qui Sacramentum non est, etsi in

casu

casu necessitatis suppleat vicem Baptismi, quantum opus est ad consequendam gratiam justificantem, & vitam æternam) antea fuisset justificatus: ac proinde deprehenso errore, talis foret in aqua baptizandus, & rursum ordinandus; prout expresse habetur *cit. c. Apostolicam. De Presbyt. non baptiz.* Nam Baptismus fluminis, qui solus ex dicto triplici Baptismo Sacramentum est, cæterorum Sacramentorum janua existit.

62. *Baptismus flaminis* aliud non est, quam contritio perfecta hominis includens propositum servandi omnia præcepta, & consequenter etiam votum recipiendi Baptismum aquę, seu Sacramentum Baptismi in re necdum receptum. Porro, quod Baptismus flaminis suppleat Sacramentum Baptismi, quantum ad effectum gratiæ sanctificantis, atque remissionem peccatorum, vitamque æternam consequendam, si desit occasio recipiendi Sacramentum Baptismi in re; patet non solum ex definitione Ecclesiæ & communi SS. Patrum consensu, sed insuper desumitur ex illis S. Scripturæ locis, in quibus promittitur justificatio, & peccatorum remissio, hominibus vere pœnitentibus. Sic quippe dicitur *Ezech. cap. 18. si egerit pœnitentiam impius, vita vivet; & non morietur*, cum concordantiis.

63. *Baptismus sanguinis* aliud non est, quam Martyrium supplens defectum Baptismi aquæ. Et additur; *supplens defectum Baptismi aquæ*: quia, si quis jam baptizatus Martyrium sustineat (vel habeat contritionem perfectam) is proprie non habet Baptismum sanguinis, & flaminis; cum non possit amplius includere votum recipiendi Baptismum aquæ, eo quod istud Sacramentum sit irreiterabile.

64. Cæterum, quod Martyrium suppleat defectum Sacramenti Baptismi, quando deest possibilitas hoc recipiendi, patet ex illa generali promissione Christi, *Matth. 10. Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam*, & alibi. Imo hoc adeo verum est, ut Martyrium etiam in parvulis (qui tamen proprium actum, quo Martyrium propter Christum acceptent, habere non possunt) suppleat vicem Baptismi: nam ipso opere perdunt animam suam propter Christum, atque ad instar innocentium Martyrum, ab Herode occisorum, præconium Christi non loquendo, sed moriendo confitentur. Ex quo fundamento communior opinio Theologorum docet, quod Martyrium conferat gratiam ex opere operato; cum ex speciali privilegio Christi, ejusque meritis justificet parvulos, qui proprium actum bonum habere nequeunt. Plura de Martyrio, suo loco (c) videantur. Nunc ulterius loquendo de cæteris Sacramentis, sit

65. CONCL. III. Sacramentum Pœnitentiæ in re, vel saltem in voto, necessarium est ad salutem necessitate medii, ac etiam præcepti, omnibus adultis post receptum Sacramentum Baptismi in peccatum mortale relapsis. Patet hoc inter alia ex Concilio Tridentino *sess. 14. c. 2.* ubi sic habetur: *Est autem hoc Sacramentum Pœnitentia lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus.*

66. Dicitur notanter, *adultis post receptum Sacramentum Baptismi in peccatum mortale lapsis.* Siquidem iis, qui justitiam in Baptismo susceptam constanter tuentur, non est necessario opus hoc Sacramento, ut Concilium Tridentinum *loc. cit. c. 1.* fatetur. Et hoc adeo verum est, ut si quis nullius peccati mortalis sibi conscius sit, is neque ad Confessionem annuam obligetur. (d) Quamvis utique cuilibet, etiam nullius peccati mortalis sibi conscio, summe consulendum sit, in dicto casu hujus Sacramenti sese participem efficere, sola venialia cum debito dolore confitendo; quod probi plerique, ob multiplices fructus Sacramenti Pœnitentiæ, sæpius per annum facere non intermittunt.

67. CONCL. IV. Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum adultis est necessarium necessitate præcepti. Ratio est clara: quia extat præceptum, ut quandoque ab adultis, præsertim tempore Paschali, atque in mortis articulo, hoc Sacramentum reverenter digneque recipiatur, prout amplius ostensum suo loco. (e)

68. CONCL. V. Licet nullum extet præceptum de recipiendo Sacramento confirmationis, aut Extremæ Unctionis in mortis articulo, ac proinde hæc duo Sacramenta per se, ac simpliciter loquendo, non sint necessaria ad salutem, neque necessitate medii, neque præcepti: adhuc tamen necessarium est, ut non contemnantur. Ita Scotus 4. *dist. 7. q. 2.* D. Bonaventura, & Theologi communiter. Nullibi enim reperitur præceptum clarum de receptione horum Sacramentorum, seclusa contemptu. Et hoc additur ex eo, quia alioquin ratione contemptus peccatum committeretur, ut si quis ex eo omitteret horum Sacramentorum receptionem, quia ipsa parvi æstimaret.

69. D:-

69. Deinde certum eſt, ex dictorum Sacramentorum omiſſione poſſe graviter delinqui per accidens, ſeu ratione ſcandali: ut ſi quis ea recipere negligat in talibus circumſtantiis, unde alii graviter ſcandalizentur. Eadem obligatio per accidens occurrere poſſet ob alias circumſtantias: ut ſi ponatur caſus, quo ingruentes tentationes aliter vinci non poſſent, niſi receptione hujus, vel illius Sacramenti: quamvis hic caſus rarius accidere poſſe videatur, cum communiter ſufficientes reſiſtendi vires per Orationes, Confeſſionem, & alia remedia ſpiritualia obtineri valeant.

70. In praxi igitur ſerius admonendi ſunt Fideles, ne hujuſmodi Sacramentum negligant ſuſcipere, præſertim oblata majori opportunitate illud recipiendi: tum ne ſe privent maximo fructu, virtute Sacramenti conſequendo: tum ne illud contemnere videantur. *Judicaretur enim contemptus, ſi omnimoda opportunitate oblata non ſuſciperetur*, inquit Doctor Subtilis *cit. qu.* 2. ſolvens inſtantiam ex *cap. Omnes fideles de Conſecrat. diſt.* 5. adductam.

71. CONCL. VI. Sacramentum Ordinis, atque Matrimonii, non eſt neceſſarium ſingulis, ſed tantum toti Eccleſiæ. Hæc Concluſio ex eo patet: quia neque ſinguli in particulari obligantur eſſe Sacerdotes, neque ſinguli tenentur nubere; quamvis, ſi nulli prorſus fierent Sacerdotes, aut nulli Matrimonium inirent, illinc Eccleſiaſtica Hierarchia, hinc autem legitima propagatio populi Chriſtiani brevi eſſet interitura.

DISTINCTIO III.

De Baptiſmo, & Confirmatione.

QUÆSTIO I.

Quid ſit Baptiſmus, & quo tempore inſtitutus, quæque ejus obligatio?

SUMMARIUM.

1 *Hic ſermo eſt tantum de Baptiſmo fluminis;*
Qui eſt janua Sacramentorum.
2 *Baptiſmus, quid?*
3 *Fuit inſtitutus a Chriſto ante ſuam Paſſionem.*
4 *Solvitur inſtantia.*
5 *Num inſtitutus tempore Chriſti a Joanne Baptizati?*
6 *Vel poſtea primum tempore opportuno?*
7 *Ad Baptiſmum ſuſcipiendum tenentur omnes homines.*
8 *Infidelium filii, an poſſint baptizari invitis parentibus?*
9 *Præſertim licite?*
10 *Caſus, in quibus hoc licitum eſt.*

1. IN præſenti ſermo non eſt de Baptiſmo flaminis, neque de Baptiſmo ſanguinis, ſed duntaxat de Baptiſmo fluminis: utpote qui ſolus abſolute dicitur Baptiſmus, eſtque unicus, juxta illud *Epheſ.* 4. *Unus Dominus, una fides, unum Baptiſma.* Quique ſolus eſt Sacramentum, quinimo janua & *Fundamentum omnium Sacramentorum, ante cujus ſuſceptionem non ſuſcipitur aliud Sacramentum*, ut dicitur in *c. Veniens de Presbyt. non baptizato.* Dummodo excipiatur Sacramentum Euchariſtiæ: nam non baptizatus accipit verum Corpus Chriſti, ſi ei miniſtretur Euchariſtia, prout ibidem notatur: quamvis illud fructuoſe non recipiat.

2. CONCL. I. *Baptiſmus* eſt Sacramentum ablutionis animæ a peccato, conſiſtens in ablutione hominis aliqualiter conſentientis, facta in aqua ab alio abluente, & in certis verbis ſimul ab eodem abluente cum debita intentione prolatis. Ita Scotus 4. *diſt.* 3. *q.* 1. Neque hæc definitio in re differt ab ea, quam tradit Catechiſmus Romanus, dicendo: *Baptiſmus eſt Sacramentum regenerationis per lavacrum aquæ in verbo vitæ*: quamvis prior definitio naturam Sacramenti Baptiſmi clarius explicet, utpote continens omnia ad ipſum requiſita.

3. CONCL. II. Baptiſmus, qui eſt janua reliquorum Sacramentorum novæ Legis, fuit a Chriſto Domino inſtitutus, & quidem ante ſuam paſſionem & mortem. Prima pars eſt de Fide, & conſtat ex dictis *diſt.* 1. *num.* 7. & 9. Altera pars ex eo probatur: tum quia Baptiſmus eſt janua cæterorum Sacramentorum, ſicque ante Sacramentum Ordinis, in ultima Cœna Diſcipulis collati, ipſiuſque Euchariſtiæ, inſtitui debuit. Tum

quia Christus, vel potius ejus Discipuli, jam leguntur baptizasse *Joan. 3. & 4.* & consequenter illo tempore Baptismus Christi jam fuit institutus; cum non sit credibile, Apostolos alium Baptismum contulisse, quam Christi.

4. Nec obstat, quod Christus primum post suam gloriosam Resurrectionem dixerit Apostolis, *Matth. 28. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Resp. enim, tunc quidem Apostolis esse datum generale mandatum prædicandi Baptismum ubique terrarum; non tamen illo primum tempore fuisse institutum Baptismum.

5. Cæterum, quo determinato tempore Christus instituerit Baptismum, variant Doctores. Et quidem D. Thomas *3. p. q. 66. art. 2.* cum suis, & multis aliis, censet, Baptismum, in quantum Sacramentum est, fuisse institutum a Christo eo tempore, quo ipse a Joanne in Jordane Baptizatus fuit. Et potest hæc sententia suaderi ex eo: quia tunc Christus tactu suæ mundissimæ carnis consecravit fluenta Jordanis, atque aquam naturalem pro materia Baptismi dedicavit. Insuper eodem tempore tota SS. Trinitas, in cujus nomine confertur hoc Sacramentum, simul apparere dignata est: dum Pater Cœlestis de cœlo loquebatur, *Hic est Filius meus dilectus*; Filius baptizabatur; & super eum Spiritus Sanctus in columbæ specie apparebat.

6. Verum hæc sententia nonnullas patitur instantias. Tum quia Christus, dum baptizabatur, non suscepit Sacramentum Baptismi, sed Baptismum Joannis duntaxat, qui Sacramentum non erat. Tum quia Christus eo tempore necdum prædicavit, neque Discipulos habuit, & consequenter non videtur tunc instituisse Sacramentum Baptismi; haud obstante, quod ex tunc consecraverit aquas Jordanis, imo & quamcunque aquam naturalem, ut esset materia apta Baptismi a se instituendi. Atque ideo Scotus *4. dist. 3. quæst. 4.* & Scotistæ passim, probabilius esse censent, Sacramentum Baptismi non pro tunc, quando Christus baptizabatur a Joanne, sed paulo post institutum fuisse tempore opportuno, tamen ante illud tempus, quo Discipuli ejus baptizarunt; quamvis de tempore illo determinato ex S. Scriptura clare non constet.

7. CONCL. III. Ad Baptismum suscipiendum in statu Legis Evangelicæ, post sufficientem ejus promulgationem tenentur omnes homines: unde etiam Judæi, ac Pagani, obligantur præcepto recipiendi Baptismum. Ita Scotus *4. d. 3. qu. 4.* D. Thomas *part. 3. qu. 68. art. 1.* & Theologi communiter. Ratio est: quia omnes homines, etiam Pagani, atque Judæi, obligantur ad procurandam propriam salutem æternam; ergo etiam tenentur ad id, sine quo salutem consequi non possunt: atqui sine Baptismo nequeunt consequi salutem æternam; juxta illud Salvatoris, *Joan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

8. Quæres: utrum Infidelium filii invitis parentibus suis baptizari possint? Resp. Eos quidem valide baptizari; tamen ordinarie non esse licitum, invitis parentibus Infidelibus eorum infantes baptizare. Ita Doctor Angelicus *loc. cit. art. 10.* aliique communiter. Ratio primæ partis est: quia ad valorem Baptismi ex parte infantium non requiritur propria dispositio *c. Majores de Baptismo*. Neque obstat ipsis parentum contradictio: quia infantes non baptizantur in fide suorum parentum, sed in fide totius Ecclesiæ, ac secundum voluntatem Christi.

9. Altera pars ex eo probatur; quia filii Infidelium ante usum rationis secundum Jus naturale sunt sub cura parentum; & ideo contra justitiam naturalem esset, si tales pueri invitis parentibus baptizarentur. Accedit, quod periculosum sit, tales filios Infidelium baptizare; quia de facili ad Infidelitatem redibunt, propter affectum ad parentes, eorumque exemplum: unde neque Ecclesia hactenus consuevit filios Infidelium invitis eorum parentibus baptizare.

10. Dicitur notanter *num. 8. Id ordinarie non esse licitum*. Nam hinc excipiuntur aliqui casus. I. Si infans constitutus sit in articulo mortis: nam tunc cessat periculum subversionis, ac proinde potest baptizari etiam insciis, vel invitis parentibus; dummodo hoc fieri valeat absque gravioribus incommodis. Idem dicendum, si filii Infidelium sint perpetuo amentes. II. Si infans ab Infidelibus parentibus sit separatus, nec ipsis amplius possit, aut saltem non debeat restitui: nam tunc baptizandus est. III. Si unus e parentibus consentiat, altero dissentiente: quia tunc ob favorem Religionis, salutemque prolis, præfertur voluntas consentientis in Baptismum, veluti justior. IV. Si proles ad usum rationis pervenerit, aut saltem perveniisse ex quibusdam indiciis colligi possit, baptizarique velit: etenim

in

in iis, quæ concernunt ſalutem animæ, homo non dependet a parentibus.

QUÆSTIO II.

Quæ ſit materia Baptiſmi, qualiſque requiratur ablutio baptizandi?

SUMMARIUM.

11 *Materia Baptiſmi remota, & proxima, quæ?*
12 *Aqua Baptiſmalis de præcepto Eccleſiæ debet eſſe benedicta.*
13 *Ad valorem Baptiſmi requiritur vera ablutio.*
14 *Corollarium.*
15 *Aliud Corollarium.*
16 *Ablutio Baptiſmalis poteſt fieri immerſione, effuſione, vel aſperſione.*
17 *An trina effuſio adhibenda?*
18 *In Baptiſmo, quæ pars corporis ſit abluenda?*
(a) Juxta dict. Tr. 1. Diſt. 3. num. 57. & 58.
19 *Corollarium.*
20 *Quid agendum, ſi ablutio facta eſt in parte dubia?*
21 *Puer projectus in flumen cum intentione ipſum baptizandi, an baptizetur?*

11. CONCL. I. Materia Baptiſmi duplex eſt, remota ſcilicet, & proxima. Ita omnes Doctores. Et quidem materia ejus remota, eſt aqua naturalis, ſeu elementaris; prout non ſolum in Concilio Florentino, ac Tridentino definitum fuit; ſed etiam conſtat ex pluribus S. Scripturæ locis; ut ex illo *Joan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto &c.* Idem *Act. c. 8. Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* & alibi. Materia proxima Baptiſmi, eſt ipſa ablutio facta in aqua naturali.

12. CONCL. II. Licet ad valorem Sacramenti Baptiſmi ſufficiat quælibet aqua, quæ quoad ſubſtantiam eſt naturalis; ex præcepto tamen Eccleſiaſtico ea debet eſſe certo ritu benedicta. Ita certa, & communis. Cæterum ejuſmodi ſolemnis benedictio Fontis, ſeu Aquæ Baptiſmalis, peragitur Sabbato Sancto ante Dominicam Reſurrectionis, ac Vigilia Pentecoſtes, prout habetur in Miſſali Romano. Unde peccaret ille (& quidem juxta Toletum, mortaliter) qui extra caſum neceſſitatis uteretur ad Baptiſmum aqua non ſic benedicta *arg. Clem. unde Baptiſmo.*

13. CONCL. III. Ad valorem Sacramenti Baptiſmi requiritur aliqua vera ablutio, nec ſufficit ſimplex applicatio aquæ ad corpus abſque ullo motu ſucceſſivo, ſeu fluxu ipſius aquæ: ſufficit autem quælibet aquæ quantitas, dummodo ſit tanta, quæ poſſit ſucceſſive contingere corpus quoad aliquam partem ſufficientem ipſius. Ita communis. Ratio eſt: quia materia proxima Baptiſmi non eſt nuda aqua, ſed ablutio per aquam facta; atqui vere nemo dicitur ablui, niſi aqua ſucceſſive ab una parte corporis perveniat ad alteram: ergo.

14. Infertur proinde, quod ille non valide baptizaret, qui digito per aquam naturalem madefacto attingeret duntaxat corpus baptizandi, abſque ullo tractu, vel motu ipſius: ſecus foret, ſi per motum aquæ, vel digiti madefacti, ablueretur pars ſufficiens corporis baptizandi. Hinc non immerito approbant Doctores caſum illum, quo fœmina infantem moribundum baptizavit madefacto aqua digito, ac ducendo Crucem per frontem infantis, ſimulque legitimam formam pronuntiando: hic enim vera, & ſufficiens interveniebat ablutio.

15. Infertur ulterius, eum pariter non valide baptizaturum, qui aſpergit alterum aqua naturali in tam modica quantitate, quod omnes guttæ perſiſtant immotæ, ac nullo modo per corpus fluant. Revera enim in tali caſu nulla interveniret ablutio hominis baptizandi: quia ad veram ablutionem omnino requiritur aliqua motio, ſeu fluxus aquæ abluentis; ut patet ex ſignificatione vocis, ac communi modo concipiendi hominum.

16. CONCL. IV. Ablutio baptiſmalis poteſt fieri vel immerſione, ſi baptizandus immergatur in aquam; vel effuſione, ut ſi aqua fundatur ſuper corpus baptizandi; vel aſperſione, ut ſi baptizandus aſpergatur aqua, in quantitate tamen ſufficienti, ut actu fluat per ſufficientem partem corporis. Ita rurſum Doctores communiter. Et quidem certum eſt, ablutionem quolibet horum trium modorum peractam ſufficere ad valorem Baptiſmi, licet ſecunda, quæ fit per effuſionem, hodie communiter obſervari ſoleat.

17. Quamvis autem ad valorem Baptiſmi ſufficiat unica ablutio Baptiſmalis, neque neceſſario requiratur trina effuſio aquæ: nihilominus in praxi communiter trina effuſio adhibenda eſt, juxta præſcriptum vete-

rum Canonum, *c. Postquam & seqq. de consecr. dist.* 4. ac Ritualium Diœcesanorum, quibus extra casum necessitatis debet Minister sese conformare.

18. Notanter autem in hac, & præcedenti Conclusione dictum est, *dummodo aqua fluat per sufficientem partem corporis baptizandi*. Etsi enim non sit necesse ad valorem Baptismi, ut totum corpus abluatur, sed sufficiat, si abluatur quædam pars ipsius sufficiens; variant tamen Doctores in assignando, quænam pars sit sufficiens. Et quamvis non desint Authores, qui velint, absolute loquendo validum esse baptismum abluta quacunque etiam minima corporis parte: id tamen communior opinio vel negat, vel saltem incertum putat. Hinc in praxi semper tutior pars, quantum fieri poterit, est eligenda, ne Sacramentum homini tantopere necessarium, sine causa exponatur periculo invaliditatis, vel dubietatis. (a)

19. Infertur proinde, quod si Baptismus possit fieri in capite, in illo sit merito conferendus: quia caput est præcipua pars hominis, in qua principales sensus vigent, & a qua maxime totus homo potest denominari: unde caput est certissima, & sufficientissima pars pro collatione Baptismi. Quod si hoc commode fieri non possit, tunc in casu necessitatis, utputa propter periculum mortis, in quo versatur infans nondum perfecte natus, semper facienda est ablutio in alia parte principaliori, quantum fieri potest.

20. Si vero pars illa sit minus principalis, ac proinde dubia (qualis secundum Scotum 4. *dist.* 4. *q.* 3. non solum est digitus, sed etiam manus, pes, ac hujusmodi) tunc si infans evadat periculum, ac perfecte nascatur, iterum baptizandus est sub conditione; prout notatur *c. De quibus de Baptismo*, atque in Ritualibus Diœcesanis Parochi plenius informantur. Insuper sciendum, quod si parvulus cum Baptismo dubio moriatur, is sepeliendus sit in terra benedicta: quia ad hanc jus acquisivit ob probabilitatem sui Baptismi.

21. CONCL. V. Dubium sane, num puer, cum intentione ipsum baptizandi, projectus de ponte in fluvium vel fontem, ubi submergendus est, sit valide baptizatus: quamvis non desint Doctores, asserentes, talem Baptismum valere (inter quos sunt Suarez, Vasquez, Layman, & plures alii Recentiores) attamen rationabiliter, & magis probabiliter, negatur cum Doctore Subtili 4. *dist.* 5. *q.* 3. Ratio hujus sententiæ negative est: quia in tali casu deest ablutio requisita ad valorem Sacramenti Baptismi. Etsi enim videatur hic intervenire immersio pueri in aquam, ea tamen non tam est immersio, quam submersio pueri in fontem, vel fluvium præcipitati; cum ex natura sua tendat ad mortem parvulo inferendam. Unde nec is ablui dicendus est, sed potius submergi: nam ablutio hominis debet fieri salva vita ipsius, saltem quantum est de se, atque ex natura ipsius ablutionis.

QUÆSTIO III.

De Forma Sacramenti Baptismi.

SUMMARIUM.

22 *Forma Baptismi, qua?*
23 *Qua forma utantur Graci?*
24 *Tria in forma Baptismi exprimenda.*
25 *In ea debet exprimi & Unitas, & Trinitas Personarum.*
26 *Quid, si ly* In nomine, *ter repetatur.*
27 *Baptismus in nomine Christi, de facto non valet.*
28 *An olim validus fuerit?*
29 *Qua forma sit adhibenda in Baptismo dubio?*
30 *Forma Baptismi,* In nomine Patris &c. *an sufficiat?*

22. CONCL. I. Vera, & legitima forma Sacramenti Baptismi, est hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ita Fides Catholica. Et hæc forma, quæ in tota Ecclesia Latina semper fuit observata, atque etiamnum observatur, desumitur ex illis verbis Christi, *Matth.* 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & spiritus sancti.*

23. Verum quidem est, quod in Ecclesia Græca jam a tempore Apostolorum, atque ex eorum ordinatione, ex instinctu Spiritus Sancti, ob gravissimas causas facta (ac præcipue ad tollendum errorem, & Schisma Græcorum, de quo fit mentio 1. *Cor.* 1.) observetur paululum alia forma Baptismi, nempe hæc: *Baptizetur servus JESU Christi in nomine Patris, &c.* Quæ forma pariter certa est, ac sufficiens, & a Græcis de præcepto observanda; tamen re ipsa non differt a priori: nam quod verbo activo, *Ego te baptizo*, dicunt Latini; hoc idem verbo passivo, *Baptizetur servus JESU Christi*, si-

gni-

significant Græci. Sed impostetum ex professo erit sermo de forma Baptismi, aliisque Ritibus Sacramentorum in Ecclesia Latina usitatis.

24. CONCL. II. In forma Baptismi necessario necessitate Sacramenti (ita nempe, quod alioquin eo non expresso nullum fieret Sacramentum) debent exprimi sequentia tria. I. Persona, quæ baptizatur, quod fit per ly *Te*. II. Actio baptizandi, quod fit per ly *baptizo*. III. Invocatio SS. Trinitatis, quod fit per ly *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Desumitur hoc totum ex forma Baptismi, a Christo præscripta *cit. cap. 28. Matthæi*. Unde declaravit Alexander Papa III. & habetur c. 1. de Baptismo: *Si quis puerum ter in aqua immiserit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen; & non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti, Amen: non est puer baptizatus*. Hæc ibi.

25. CONCL. III. Ob eandem rationem, sive institutionem Christi, *Matth. cap. 28.* nobis indicatam, requiritur, ut in forma Baptismi necessario necessitate Sacramenti exprimatur non solum Trinitas Personarum, sed etiam Naturæ Unitas, quæ significatur per ly *In nomine*. Unde infertur cum Suarezio *disp. 21. sect. 3.* & aliis, hanc formam, *Ego te baptizo in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, esse insufficientem ad valorem Sacramenti Baptismi: quia in ipsa fit substantialis mutatio.

26. Aliter dicendum est de hac forma, *Ego te baptizo in nomine Patris, & in nomine Filii, & in nomine Spiritus sancti*. Hæc enim valet; quia licet ly *in nomine*, ter repetatur, non tamen significat pluralitatem Naturæ Divinæ, sicut ly *in nominibus*: prout a pari absque pluralitate Divinæ Naturæ dicitur, *Deus Pater, & Deus Filius, & Deus Spiritus sanctus*; quamvis dici non possit, *Dii Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*.

27. CONCL. IV. Baptismus de facto collatus in nomine Christi tantum, nec est validus, nec licitus. Ita Herincx *disp. 5. de Baptismo, q. 4. n. 45.* & alii: idque desumitur ex *c. Multi sunt de consecr. dist. 4.* ubi rejicitur Baptismus *in nomine solummodo Christi* collatus. Atque hoc ipsum videtur tenere communis praxis, & sensus Fidelium; quamvis Sannig *dist. 2. de Baptismo, q. 9. n. 6.* dubitet, ac indecisum relinquat, num de facto valeat baptismus in nomine Christi collatus.

28. Dicitur notanter in Conclusione, *de facto*. Nam in primitiva Ecclesia Baptismus in nomine Christi tantum collatus, ex speciali dispensatione Divina, & Apostolis revelata, videtur fuisse validus, ac licitus; uti tenent Scotus 4. *dist. 3. quæst. 2.* D. Thom. S. Bonav. & communior Theologorum, paucis exceptis. Et hoc factum fuisse creditur ex speciali dispensatione Divina ad glorificandum magis SS. Nomen Jesu, tempore primitivæ Ecclesiæ Judæis, atque Gentilibus summe exosum. Idque desumitur ex S. Scriptura: nam *Actorum c. 2.* S. Petrus, repletus Spiritu sancto, præcepit, dicens: *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi*. Item *Actor. c. 8.* dicitur: *In nomine Jesu baptizabantur viri, ac mulieres*. Et *c. 10. Jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi*. Hinc etiam Nicolaus Papa I. ut refertur *can. A quodam Judæo de consecr. dist. 4.* dicit, eos, *qui in nomine SS. Trinitatis, vel tantum in Christi nomine, sicut in actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt*, non esse denuo baptizandos.

29. Quæres, quænam forma sit adhibenda, si probabiliter dubitatur, an quis sit baptizatus? Resp. Hoc patere ex Jure Canonico, *c. 2. de Baptismo*, ubi sic habetur: *De quibus dubium est, an Baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non te baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Hæc ibi. Quamvis nonnulla Ritualia Diœcesana priorem partem omittant, dicendo tantum in tali casu; *Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, &c.*

30. Quæres ulterius, an Sacerdos ille valide baptizaverit, qui ignarus Linguę Latinæ, hac forma usus est: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu sancta*. Respondet Zacharias Papa (& habetur *can. Retulerunt de consecr. dist. 4.* affirmative, his verbis: *Si ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut hæresin, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut supra, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur*: & consequenter sic baptizati, censentur valide baptizati, eo quod non contigerit error substantialis in forma, sed duntaxat error Latinitatis ob imperitiam baptizantis.

QUÆSTIO IV.

De Ministro, & quibusdam aliis Baptismum concernentibus.

SUMMARIUM.

31 *Minister Baptismi potest esse quilibet homo.*
32 *In casu necessitatis, quid observandum?*
33 *Extra necessitatem, cui competat baptizare?*
34 *An Diaconus, vel Subdiaconus possit solemniter baptizare?*
35 *An valeat Baptismus, uno materia, & altero formam adhibente?*
36 *Observanda a Ministro Baptismi.*
37 *Quid agendum de Monstris?*
38 *Pœnæ reiterantium Baptismum.*
39 *Quid de rebaptizante sub conditione?* (b) Ut dictum Tr. 13. Dist. 3. n. 11.
40 *Patrini in Baptismo, qui?*

31. CONCL. I. Quilibet homo ratione præditus potest esse Minister Baptismi, ita ut Sacramentum valeat: ac proinde validus est Baptismus, etiamsi conferatur a Pagano, vel Heretico, aut a muliere, vel Ministro malo, dummodo omnia alia necessaria adhibeantur. Ita Scotus 4. *dist.* 5. *q.* 1. cum communi: & habetur decisum *can. Romanos & seqq. de consecr. dist.* 4. juncto *c. Firmiter de Summa Trinit.* & Concilio Florentino in Decreto Unionis.

32. In praxi tamen observandum est, ut in casu etiam necessitatis Sacerdos præsens præferatur Diacono, & Diaconus Subdiacono, ac Clericus alius Laico, & vir fœminæ: nisi pudoris gratia deceat, fœminam potius, modi baptizandi gnaram, quam virum baptizare infantem in mortis periculo constitutum, ac nondum plene natum; vel nisi melius fœmina, ut puta obstetrix examinata, & approbata, sciat formam & modum Baptismi: prout passim solent monere Ritualia Diœcesana.

33. CONCL. II. Nihilominus extra casum necessitatis baptizans, cui id jure, vel ex officio non competit, peccat. Ita communis. Et hoc quidem esse peccatum mortale, docent Suarez, Navarrus, Scotus, aliique, quos citat & sequitur Layman *lib.* 5. *tract.* 2. *c.* 7. quia SS. Canones, ob honorem Sacramenti Baptismi, severe præcipiunt, ut sacerdos extra casum necessitatis solemniter baptizet. *Clem. un. de Baptismo.* Quia nimo munus baptizandi ex officio competit soli proprio Sacerdoti, seu Parocho, nisi is alicui alteri licentiam baptizandi concedat.

34. CONCL. III. Ex Episcopi, vel proprii Sacerdotis commissione, ob rationabilem causam facta, non solum alius Sacerdos, sed etiam Diaconus solemniter baptizare potest; non autem Subdiaconus, vel alius Clericus inferior, poterit solemniter baptizare ex tali commissione. Ita desumitur ex *c. Diaconus dist.* 93. juncta Glossa *ibidem* ℣. *Necessitas* & tradit Layman *loc. cit. num.* 3. citans alios.

35. CONCL. IV. Non valet Baptismus a pluribus collatus, uno eorum adhibente materiam, & altero proferente formam; dum scilicet unus aquam affundit, & alter verba formæ Baptismi profert. Ita Scotus 4. *dist.* 6. *quæst.* 2. D. Thomas *part.* 3. *q.* 67. *art.* 7. & alii. Ratio est. Tum quia hoc est contra Christi institutionem; ut patet ex praxi Ecclesiæ, & communi sensu Doctorum. Tum quia in tali casu, significatio formæ esset falsa: nam alter dicendo, *Ego te Baptizo &c.* cum non ipse, sed alius baptizaret, falsum enuntiaret.

36. CONCL. V. Minister Baptismi extra casum necessitatis, ac solemniter baptizans, diligenter proprium Rituale Diœcesanum revideat, atque exacte observet, quæ in eo præscribuntur observanda circa Baptismum, sive parvulorum, sive adultorum, singulasque Cæremonias ibidem ad longum descriptas. Hæc Conclusio certa est; nam quilibet Minister Sacramentorum tenetur observare laudabiles Ritus suæ Ecclesiæ. Ceterum, quia ea, quæ circa Cæremonias Baptismi conferendi describuntur in Ritualibus Diœcesanis, sunt longiora, simulque in aliquibus variant, hoc loco omittuntur. Solum pro complemento hujus materiæ,

37. Quæres I. Quid agendum sit de Monstris? Resp. Monstrum, quod humanam speciem non præsefert, baptizari non debet. Quod si vero dubium sit, an sit homo nec ne, baptizetur sub hac conditione: *Si tu es homo, ego te Baptizo in nomine Patris &c.* Si autem Monstrum habeat plura capita, vel plura pectora, signum erit, quod totidem habeat corda, & animas; ac proinde, quod sint homines distincti: unde eo casu singuli eorum sunt seorsim baptizandi, unicuique dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris &c.*

38. Quæres II. Quænam sint pœnæ reiteran-

terantium Baptiſmum? Reſp. I. Graviſſimum Sacrilegium committitur ab eo, qui ſciens & prudens abſolute rebaptizat hominem, quem conſtat valide fuiſſe baptizatum: ſimulque talis temere rebaptizans incurrit ipſo facto Irregularitatem. Ita communis; & colligitur ex *c. 2. de Apoſtatis & reiterantibus Baptiſmum.*

39. Addit Tannerus *tom. 4. diſp. 4. q. 2. n.* 109. & 120. poſt Scotum, Suarez, & Vaſquez, non multo levius peccaturum eum, qui quempiam, de quo nullum eſt morale dubium, quin vere baptizatus ſit, denuo etiam ſub conditione rebaptizat; quamvis talis ſub conditione ſolum temere rebaptizans non incurrat Irregularitatem. (b)

40. Quæres III. Quid ſentiendum de Patrinis? Reſp. Quod in Sacramento Baptiſmi unus tantum Patrinus, ſive vir ſive mulier, vel ad ſummum unus & una, baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant; inter quos & baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem ſpiritualis cognatio contrahitur. Ita expreſſe ſtatuit Concilium Trident. *Seſſ. 24. c. 2. de Reformat. Matrim.* junctо *cap. Non plures de Conſecr. diſt. 4. & c. Quod autem 30. q. 4.*

QUÆSTIO V.

De Sacramento Confirmationis.

SUMMARIUM.

41 *Confirmationis dignitas.*
42 *Sacramentum Confirmationis, quid?*
43 *Materia ejus remota, & proxima: Et forma, quæ?*
44 *Fuit a Chriſto inſtitutum in ultima Cœna.*
45 *Epiſcopus eſt ordinarius Miniſter ipſius.*
46 *An & ſimplex Sacerdos ex commiſſione Papæ?*
47 *Generale præceptum de recipienda Confirmatione non extat.*
(c) Juxta dicta Diſt. 2. n. 86. & ſeqq.
48 *Prima Tonſura initiandi, debent prius eſſe confirmati.*
49 *An peccetur mortaliter, ſi ſecus fiat?*
50 *Qua ætate hoc Sacramentum recipiendum?*
51 *Ad id qualis diſpoſitio in adultis requiratur?*
(d) Videantur dicta Diſt. 2. n. 28. & 29.
52 *Non poteſt reiterari.*
(e) Diſt. 2. Quæſt. 4. per totum.
53 *Sed reiterans non fit irregularis.*
(f) Vide Tract. 13. Diſt. 3. n. 10.
54 *In Confirmatione debet intervenire Patrinus.*
55 *Et alius a Patrino in Baptiſmo.*

41. QUandoquidem Confirmatio eſt veluti perfectio, & conſummatio Baptiſmi, adeo ut ſine ea quis non inveniatur plenus Chriſtianus, *arg. c. Omnes fideles de Conſ. diſt. 5.* Merito poſt Sacramentum Baptiſmi agitur de confirmatione, per quam Spiritus ſanctus infunditur, gratia Baptiſmalis roboratur, & cor fidele ad patientiam & conſtantiam dilatatur.

42. CONCL. I. *Sacramentum Confirmationis*, eſt unctio hominis viatoris, facta in fronte, in figura Crucis cum Chriſmate ſanctificato, & hoc a Miniſtro idoneo, ſimul debita verba proferente, ſignificans efficaciter ex inſtitutione Divina unctionem animæ per gratiam roborantem, ad confitendum cum fiducia fidem Chriſti. Ita Scotus 4. *diſt. 7. q. 1.* Vel, ſi placet, brevius: *Confirmatio* eſt Sacramentum novæ Legis, quod baptizatis confertur per ſacri Chriſmatis in fronte inunctionem.

43. CONCL. II. Materia remota confirmationis, eſt Chriſma compoſitum ex oleo olivarum & balſamo, ac ſpecialiter benedictum ab Epiſcopo. Materia vero proxima ipſius, eſt unctio facta in fronte, in figura Crucis, cum Chriſmate ſanctificato. Porro forma ipſius eſt talis: *Signo te ſigno Crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ita communis; & habetur expreſſum in Concilio Florentino in Decreto Unionis.

44. CONCL. III. Sacramentum Confirmationis a Chriſto inſtitutum fuit, & quidem veriſimilius in ultima Cœna. Prior pars eſt de Fide, & patet ex dictis ſupra *diſt. 1. n. 8. & 9.* Altera pars ex eo ſuadetur: quia Chriſtus Dominus in ultima Cœna Apoſtolos circa hoc Sacramentum inſtruxit, eoſque docuit Chriſma conficere, prout deſumitur ex authoritate S. Fabiani Papæ, *Epiſt. 2. c. 1. ad Orientales*: ubi ait: *In illa die Dominus Chriſtus Jeſus, poſtquam cœnavit cum Diſcipulis ſuis, & lavit eorum pedes, ſicut a ſanctis Apoſtolis Prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt, Chriſma conficere docuit.*

45. CONCL. IV. Ordinarius hujus Sacramenti Miniſter eſt ſolus Epiſcopus. Ita omnes Theologi; ac præter Concilium Florent. *loc. cit.* fuit noviſſime definitum in Concilio Trident. *Seſſ. 7. can. 3. de Confirmatione*, his verbis; *Si quis dixerit, ſancta Con-*

firmationis ordinarium Ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem Sacerdotem, anathema sit.

46. Dicitur, *Confirmationis ordinarium Ministrum*. Nam ex speciali commissione summi Pontificis, posse etiam simplicem Sacerdotem conferre Sacramentum Confirmationis, passim fatentur Doctores; idque desumitur ex *c. Pervenit dist. 95.* ubi S. Gregorius Magnus concessit Sacerdotibus in Sardinia hoc Sacramentum in absentia, atque defectu Episcoporum, ministrare. Idem desumitur ex Concilio Florentino *in Decreto unionis*, ubi cum dictum esset, quod ordinarius Minister hujus Sacramenti sit Episcopus, subjungitur: *Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & urgente admodum causa, simplicem Sacerdotem Chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.* In quo casu, ut observat Sannig. *dist. 3. De Sacramentis q. 3. n. 14.* dicta facultas conferendi istud Sacramentum convenit simplici Sacerdoti, remote quidem ac inchoative ratione Ordinis Sacerdotalis, proxime autem ratione dispensationis Papalis, reducentis quasi potestatem remotam in actum.

47. CONCL. V. Quamvis nullum extet generale præceptum de recipiendo Sacramento Confirmationis, neque hoc sit simpliciter necessarium ad salutem, licet necesse sit, ut non contemnatur (c) adhuc tamen Parochis incumbit, suos Parochianos sedulo admonere, ne hoc Sacramentum Confirmationis nimium differant, vel omnino suscipere negligant; sicque priventur fructu virtute hujus Sacramenti digne recipientibus ex opere operato conferendo. Ita communis, atque hoc ipsum optime solent monere Ritualia Diœcesana.

48. CONCL. VI. Nihilominus ex præcepto Ecclesiastico speciali debet is, qui ad Ordines, aut primam Tonsuram admittendus est, esse confirmatus. Patet hoc ex Concilio Trid. *Sess. 23. c. 5. De Reform.* ubi dicitur: *Primæ Tonsuræ non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint.*

49. Num autem peccet mortaliter, qui suscipit Ordines ante Confirmationem, variant Doctores. Affirmant Bonacina *disp. 8. de Sacramentis q. un. punct. 5. n. 10.* Toletus, & quidam alii: eo quod talis agat contra præceptum Concilii. Communior tamen sententia peccatum mortale, secluso contemptu, in hoc non agnoscit: cum Concilium nihil præcipiat ordinandis, sed ipsi Episcopo ordinanti, ne videlicet tales prima Tonsura initiet. Barbosa *ad cit. c. Concil. Trident. num. 2.* citans plurimos Doctores. Imo Layman. *lib. 5. tract. 3. cap. 5. num. 4.* cum quibusdam aliis, etiam respectu Episcopi ordinantis non agnoscit grave præceptum, sed admonitionem ejus, quod congrue fieri debeat: quamvis, si secus fiat, peccetur venialiter.

50. CONCL. VII. Quantum attinet ad ætatem recipientium hoc Sacramentum, observanda potissimum erit laudabilis cujusque Diœcesis consuetudo, atque instructio propriorum Ritualium Diœcesanorum: quamvis enim non semper expectari debeant anni discretionis in pueris, aut puellis, ad hujus Sacramenti susceptionem; expedit tamen, non facile ante septennium illos ad id suscipiendum adduci, prout sapientissime monet Catechismus Romanus, jussu S. Pii V. editus.

51. CONCL. VIII. Qui adulta jam ætate Confirmationem recipere volunt, requiritur, ut ad hujus Sacramenti gratiam, effectusque digne consequendos, præter Fidem, ac pietatem, etiam de peccatis suis ex animo doleant. Qua in re elaborandum est Parochis, ut tales prius ad Confessionem Sacramentalem, atque ad alia pietatis officia suscipienda excitent, & inducant. (d)

52. CONCL. IX. Certum est, hoc Sacramentum propter impressum characterem, non posse sæpius sumi, sive reiterari, idque nec licite, nec valide: ut proinde non solum ille mortaliter peccet, qui scienter præsumit hoc Sacramentum reiterare: sed etiam tale Sacramentum secunda vice collatum, prorsus nullum sit, ac irritum. Patet hoc ex Concilio Tridentino *sess. 7. can. 9.* & dictum est superius. (e)

53. CONCL. X. Nihilominus Sacramentum Confirmationis temere reiterans, non fit irregularis. Ita Scotus 4. *dist. 6. quæst. 5.* & communior aliorum. Ratio est: quia nullibi in Jure reperitur expressa talis Irregularitas: atqui Irregularitas non incurritur, nisi in casibus a Jure expressis, ut habetur *c. Is qui de Sententia excommunicat. in 6.* Nec obstat, quod scienter reiterans Baptismum fiat Irregularis. Resp. enim, disparitatem esse: quia hæc Irregularitas est in Jure expressa, non vero illa: & alioquin ob similitudinem rationis pœnæ non facile sunt extendendæ. (f)

54. CONCL. XI. In Sacramento Confirma-

mationis debet intervenire Patrinus, qui teneat confirmandum. Ita perpetua praxis Ecclesiæ, & constat tum ex *c. Pervenit 30. quæst. 1.* tum ex Concilio Trident. *Sess. 24. de Reform. Matrim cap. 2.* ubi additur, quod in posterum *cognatio spiritualis, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur.*

55. Sciendum insuper, quod non debeat idem esse Patrinus in confirmatione, qui fuerat in Baptismo: idque propter consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, nisi cogat necessitas; prout habetur *c. In Cath. de consec. dist. 4.*

DISTINCTIO IV.

De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.

QUÆSTIO I.

De Natura, Institutione, ac Unitate Sacramenti Eucharistiæ.

SUMMARIUM.

1 *Eucharistia vi nominis, quid?*
2 *Eucharistia Sacramentum, quid?*
3 *Quando institutum a Christo?*
4 *Est excellentissimum.*
5 *Eucharistia est simpliciter unum Sacramentum.*
(a) Ut dictum supra Dist. 1. n. 8.
6 *Est unum unitate integritatis, non indivisibilitatis.*
7 *Multiplicatur numero juxta multiplicationem specierum consecratarum.*

1. *Eucharistia* a Græcis derivatur, & latine significat idem, ac *Bona gratia*, item *Gratiarum actio*. Et idcirco præsens SS. Sacramentum non immerito dicitur *Eucharistia*, eo quod sit signum sensibile Christi Domini, qui est fons & origo totius gratiæ, sub ipso realiter contenti. Dequo proinde loquendo ad perennem Christi JESU laudem, atque in debitam institutionis hujus saluberrimi Sacramenti Gratiarum actionem, sit

2. CONCL. I. *Eucharistia* est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi, veraciter contenti sub speciebus panis & vini, post consecrationem factam a Sacerdote sub verbis certis cum debita intentione prolatis, ex institutione Divina veraciter significans, Corpus Christi & Sanguinem sub eis realiter contineri. Ita Doctor subtilis 4. *dist.* 8. *qu.* 1. Cujus definitionis bonitas ex eo patet: quia naturam hujus sanctissimi Sacramenti clare explicat. Vel si placet, brevius: *Eucharistia* est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi, veraciter contenti sub speciebus panis & vini consecratis.

3. CONCL. II. Eucharistiæ Sacramentum est institutum a Christo Domino in ultima Cœna. Ita communis; & aperte habetur *Matth. cap. 25. Marci 14. Luca 22.* & *1. Corinth. 11.*

4. CONCL. III. Eucharistiæ Sacramentum inter omnia Excellentissimum est, atque augustissimum. Patet hoc ex eo: quia realiter sub se continet Christum Dominum verum Deum ac hominem, omnisque gratiæ Fontem atque originem. Hinc non immerito Doctor Angelicus *Opuscul. 57.* illud appellat *Miraculorum a Christo patratorum maximum.* Alia encomia de hoc sanctissimo, & nunquam satis digne laudando Sacramento, habentur passim in Libris Asceticis.

5. CONCL. IV. Non obstante, quod in Venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus separatione facta, totus Christus contineatur, ut Fides docet: adhuc tamen Eucharistia simpliciter, & absolute, dicenda est unum Sacramentum; non quidem unitate indivisibilitatis seu simplicitatis, sed unum unitate integritatis atque perfectionis. Ita Doctor Subtilis 4. *dist. 8. q.* 1. cum omnibus suis, estque in re communis. Ratio est: quia alioquin simpliciter, & absolute, possent dici esse octo novæ Legis Sacramenta; quod est falsum, & erroneum in Fide, ac contra definitionem Concil. Trid. *Sess. 7. can.* 1. (a)

6. Quod autem hoc Sacramentum sit duntaxat unum unitate integritatis, non autem unitate indivisibilitatis, patet ex eo: quia hoc Sacramentum habet duas partes, ex quibus integratur, videlicet species panis, & species vini cum propriis signatis, nimirum Corpore & Sanguine Christi; ergo

jam

jam non est unum unitate indivisibilitatis (cum possit dividi in duas partes) sed tantum unum unitate integritatis, quatenus ambæ partes integrant & perficiunt unum totale Sacramentum Eucharistiæ. Accedit optima hujus congruentia: quia Sacramentum Eucharistiæ est a Christo institutum per modum spiritualis Convivii, ad significandam completam nutritionem spiritualem animæ: convivium autem non nisi ex duobus, cibo videlicet & potu, unam totalem refectionem constituentibus perficitur, nec tamen idcirco duplex convivium appellatur.

7. CONCL. V. Nihilominus Eucharistia non est unum, idemque numero Sacramentum in toto terrarum orbe, sed multiplicatur numero juxta multiplicationem ac pluralitatem numericam specierum consecratarum. Ita Mastrius 4. *disp. 3. num. 63. & seqq.* ac Scotistæ passim, contra nonnullos alios. Ratio est: quia Sacramentum Eucharistiæ non est solum Corpus & Sanguis Christi (quod utique est unum, idemque numero) sed ipsæ species consecratæ, quatenus sunt signum sensibile Corporis & Sanguinis Christi realiter sub ipsis contenti, sunt Sacramentum Eucharistiæ: atqui species panis, & vini consecratæ, multiplicantur numero; ergo etiam numero multiplicatur ipsum Sacramentum Eucharistiæ, utpote in dictis speciebus consecratis consistens. Verum de hoc plura in Theologia Speculativa.

QUÆSTIO II.

De Materia Sacramenti Eucharistiæ; ubi præcipue de Pane.

SUMMARIUM.

8 *Materia & Forma Eucharistiæ, quæ communiter dicatur? Instantia contra hoc.*
9 *Explicatur communis ille modus loquendi.*
10 *Materia Consecrationis Eucharistiæ, quæ?*
11 *Panis triticeus, &*
12 *Triticum, quid?*
13 *Quid de Siligine?*
14 *Panis ex hordeo, avena, amygdalis, vel saccaro &c. an sit materia Consecrationis?*
15 *Panis triticeus, ut possit consecrari, quomodo conficiendus?*
16 *An requiratur azimus, vel fermentatus?*
17 *Quid de Græcis inter Latinos peregrinantibus?*

8. ADvertendum, quod communiter *Materia* Sacramenti Eucharistiæ dicatur esse *panis triticeus, ac vinum de vite*: *Forma* autem ipsius dicantur esse *verba Salvatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum*, prout loquitur Concilium Florentinum in Decreto Unionis. Nihilominus hic loquendi modus nonnullam patitur instantiam, ac proinde est in recto sensu intelligendus: cum enim sanctissimum hoc Sacramentum sit permanens, & in facto consistens; verba autem cito transeant post sui prolationem; ipsaque substantia panis & vini, mox in instanti peractæ consecrationis, convertatur realiter in Corpus & Sanguinem Christi: patet, quod neutra earum possit esse stricte loquendo materia & forma Sacramenti Eucharistiæ, utpote cum hoc Sacramentum in facto esse consistat, atque permaneat, illis non amplius existentibus.

9. Cæterum propter communem loquendi modum tum SS. Patrum, tum Conciliorum, omnino in aliquo bono & recto sensu concedendum est, quod panis & vinum sint materia, verba autem Consecrationis sint forma hujus Sacramenti; idque varie potest intelligi. Primo causative, quatenus ex pane & vino, tanquam ex materia debita, per legitimam formæ Consecrationis pronuntiationem conficitur hoc Sacramentum. Secundo, quatenus sunt materia & forma Eucharistiæ, ut in fieri consideratur, hoc est, ipsius Consecrationis Eucharistiæ: unde & panis, ac vinum, solet dici a Theologis *materia ex qua*, id est, talis materia, ex qua conficitur Eucharistia: quomodo etiam verba Consecrationis dicuntur forma Eucharistiæ, in quantum per ea, veluti per formam, conficitur hoc sanctissimum Sacramentum. Et in hoc sensu sumendo materiam & formam Eucharistiæ, in præsenti ac subsequenti Quæstione dicitur de Materia, ex qua conficiendum est istud Sacramentum; de forma vero tractabitur *Quæst. V.*

10. CONCL. I. Materia Consecrationis Eucharistiæ est panis triticeus, ac vinum de vite. Ita omnes Catholici: idque constat tum ex facto Christi, in prædictis materiis tempore ultimæ Cœnæ conficientis hoc Sacramentum; tum ex variis Conciliis, præsertim autem ex Florentino in Decreto Unio-

Unionis, ubi ait: *Tertium est Eucharistiæ Sacramentum, cujus materia panis triticeus, & vinum de vite.* Accedit congruentia optima: quia hæc duo sunt aptissima ad integram refectionem animæ significandam; simulque solus panis triticeus, absolute dicitur panis, & communiter adhiberi solet ad reficiendas vires corporis.

11. Quæres autem, quid intelligatur per panem triticeum, seu qualis esse debeat, vel sufficere possit pro materia Consecrationis? Resp. I. Generaliter loquendo, ac in praxi, illud frumenti genus adhibendum est pro materia Consecrationis Eucharistiæ, quod in quavis regione a peritis certo censetur esse Triticum: quale apud nos indubitate est illud frumenti genus, quod vulgo vocatur *Vvaizen*.

12. Resp. II. Absolute loquendo, & quantum sufficit ad valorem Consecrationis, per Triticum hic intelligere possumus omne illud frumentum, ex quo potest fieri panis usitatus; id est, talis, qui simpliciter, & sine addito vocatur panis, & communiter inter homines pro refectione virium adhiberi solet. Unde nomine Tritici, etiam intelligitur Siligo nostra (*Korn; oder Roc-Ken*) & quidquid in frumentorum genere melius est hac nostrate Siligine ad panem conficiendum, ut zea (vulgo, *ein Kern*, vel *Dunc KelKorn*) & hujusmodi.

13. Cæterum licet a plerisque admittatur, Siligineam farinam (*Roc Konmehl*) sufficere ad valorem Sacramenti, attamen peccaret, qui adhiberet eam præ Triticea, vel alia æquivalenti: decet enim candidam esse materiam Eucharistiæ, qualis non est Siliginea, quamvis ex ea panis communiter inter homines usitatus confici soleat.

14. Excluditur ergo a ratione materiæ sufficientis ad Consecrationem Eucharistiæ, panis ex hordeo, & avena; prout notant Bonacina *disp. 2. de Eucharistia q. 2. punct. 1.* Lugo, Herincx, Sannig, & alii communiter, contra Gabrielem, & Cajetanum. Siquidem panis ex hordeo, vel avena, non dicitur absolute panis, sed solum cum addito, *panis hordeaceus, avenaceus*: neque talis panis communiter usitatus est inter homines ad restaurandas vires, licet a pauperibus, atque egestate laborantibus, nonnunquam adhibeatur ad pellendam mortem. Insuper insufficiens ad Consecrationem est panis ex leguminibus, amygdalis, saccaro, & aliis hujusmodi rebus confectus; cum pariter non sit panis triticeus, nec simpliciter appelletur Panis, sed solum cum limitatione, *panis amygdalinus &c.* Atque hinc Rubricæ Missalis, *tit. de defectu panis num. 1.* recte observant: *Si panis non sit triticeus, vel si triticeus, admixtus sit granis alterius generis in tanta quantitate, ut non maneat panis triticeus, vel sit alioqui corruptus, non conficitur Sacramentum.*

15. CONCL. II. Ut panis triticeus sit materia apta Consecrationis, debet ipse confectus esse ex aqua naturali, atque igne decoctus: unde panis ex aqua rosacea confectus, item panis ex oleo, lacte, butyro coagulatus &c. aut materia cruda panis, quæ dicitur pasta (vulgo *ein Taig*) non est materia sufficiens Consecrationis. Ita communior Theologorum, contra Cajetanum, qui affirmat, panem ex aqua rosacea confectum esse materiam sufficientem Consecrationis: & hinc Rubricæ Missalis *loc. cit. num. 2.* Panem confectum ex aqua rosacea, vel alterius distillationis, vocant materiam dubiam Consecrationis. Ratio Conclusionis est: quia panis communis, & usitatus inter homines, solet fieri duntaxat ex farina triticea, & aqua naturali, simulque massa farinacea ex oleo, vel butyro coagulata, potius est placenta, quam panis.

16. CONCL. III. Quamvis ad valorem Eucharistiæ quilibet panis triticeus, sive azimus, sive fermentatus sufficiat; loquendo tamen de necessitate præcepti, tenentur Latini consecrare in pane azimo, & Græci in fermentato. Ita communis, estque definitum in Concilio Florentino.

17. Fatendum tamen, si Græci inter Latinos peregrinentur, posse & ipsos, si cubi propriam Ecclesiam propriis institutis permissu Superiorum viventem non habent, in azimo celebrare, atque Ecclesiæ Latinæ, in qua peregrinantur, se conformare; quamvis ad hoc per se loquendo non teneantur, sed licite nihilominus Ecclesiæ suæ ritum & consuetudinem retinere possint: & idem vicissim dicendum de Latinis inter Græcos peregrinantibus. Ratio hujus, inter Theologos, satis receptæ sententiæ, est: quia quilibet peregrinus potest se licite conformare particularibus Institutis cujusque Ecclesiæ, per quam transit, licet per se loquendo (id est, secluso contemptu, & scandalo) ad id non teneatur.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Vino, seu materia Consecrationis Calicis.

SUMMARIUM.

18 *Vinum, ut sit materia Consecrationis, quale?*
19 *Uva non potest consecrari.*
20 *Nec acetum, vinum adustum, aut lacryma vitis.*
21 *Neque vinum ex pomis &c.*
22 *Quid de vino miraculoso?*
23 *Aut si vino admisceatur alius liquor?*
24 *Vinum in pane imbibitum nequit consecrari.*
25 *Vinum congelatum valide consecratur,*
26 *Sed non licite.*
27 *Quid agendum, si vinum, vel S. Sanguis congeletur?*
28 *Varii defectus circa vinum.*

18. CONCL. I. Per *vinum de vite*, quod est materia apta Consecrationis Calicis, intelligitur illud, quod de uvis maturis expressum est, qualiscunque tandem speciei vel coloris existat, dummodo sit verum vinum de uvis maturis expressum. Ita certa, & unanimis omnium Catholicorum.

19. Dicitur I. *Vinum de uvis expressum.* Quamdiu enim liquor vini adhuc intra uvam est inclusus, magis habet rationem comestibilis, quam potabilis: ac proinde uva, seu vinum intra uvam, non est materia apta Consecrationis, ut omnes fatentur.

20. Dicitur II. *De uvis maturis.* Nam, si uvæ sint penitus immaturæ, sicut liquor ex illis expressus non est verum vinum, sed potius acetum, ita nec potest esse materia sufficiens Consecrationis. Et ob eandem rationem etiam alii liquores, qui non habent rationem vini, consecrari nequeunt: ut sunt lacrymæ vitis, acetum, vinum adustum; non obstante, quod tales liquores de vite proveniant, nam revera non sunt vinum, sed alius quidam liquor.

21. Similiter vinum ex pomis, malogranatis, ac hujusmodi expressum, consecrari nequit: cum non sit vinum de vite, id est, de uvis expressum; licet vinum appelletur, eo quod colorem vini referat, & ad modum vini conficiatur.

22. Aliter tamen dicendum est de vino miraculoso, quale fuit illud in Cana Galilææ, a Christo ex aqua productum: nam ejusmodi vinum foret materia apta Consecrationis, cum in substantia sit ejusdem rationis & speciei cum Vino de vite expresso, quod sufficit.

23. Quod si vino de vite admisceatur quantitas alterius liquoris, utputa aquæ, tunc attendendum est ad ipsius quantitatem, & pensandum, utrum adhuc juxta prudens judicium hominum censeatur esse vinum usuale: & siquidem de hoc fuerit dubium, eo quod vino satis multa aqua fuerit infusa, similiter materia Consecrationis Calicis dubia erit: si certum, materia illa erit certa. In praxi tamen semper materia certa, & cui præter modicam aquam, ex præcepto Ecclesiastico apponendam, nulla materia extranea est admixta, adhibenda erit: idque tum ob reverentiam hujus SS. Sacramenti: tum quia alioquin quis peccaret, si hoc scienter, & absque necessitate faceret, nisi forte materia illa foret levissima.

24. CONCL. II. Vinum in pane imbibitum non est materia apta Consecrationis Calicis. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia tale vinum potius habet rationem cibi, quam potus: unde sicut simili de causa nequit consecrari uva, ita nec vinum in pane imbibitum.

25. CONCL. III. Nihilominus vinum congelatum valide consecrari potest, quamvis consecrando vinum congelatum quis peccaret. Prima pars Conclusionis est communior Theologorum, etsi Ledesma, Henriquez, Armilla, & quidam alii oppositum teneant. Ratio est: quia vinum congelatum adhuc substantialiter est vinum usuale; simulque per se, ac ex natura sua, est materia potabilis: non obstante, quod hic & nunc, seu quatenus congelatum est, non possit potari; hoc enim est per accidens. Accedit, quod moraliter loquendo, & juxta communem sensum hominum, vinum congelatum adhuc censeatur esse potus, non vero cibus; prout tamen uva, vel vinum in pane imbibitum, potius censetur esse quid comestibile, quam potabile.

26. Altera pars Conclusionis, quod nempe in vino congelato consecrans peccet (& quidem juxta quosdam graviter) ex eo patet: tum quia committeretur quædam irreverentia: tum quia sine necessitate consecraret quis in materia aliqualiter dubia, quam scilicet nonnulli Doctores superius allegati putant esse insufficientem, & invalidam.

27.

27. Unde ſi tempore hyberno ante Conſecrationem accidat congelatio vini, tunc antea debebit liquefieri, vel per applicationem linteoli calidi, vel alia ratione decenti. Et quantum ad propoſitum, Rubricæ Miſſalis, *Tit. De defectibus in miniſterio ipſo occurrentibus*, ſic loquuntur: *Si in hyeme Sanguis congeletur in Calice, involvatur Calix pannis calefactis: ſi id non proficeret, ponatur in ferventi aqua prope Altare, dummodo in Calicem non intret, donec liqueſiat.*

28. CONCL. IV. Inſuper *ſi vinum ſit factum acetum, vel penitus putridum, vel de uvis acerbis, ſeu non maturis expreſſum, vel ei admixtum tantum aquæ, ut vinum ſit corruptum, non conficitur Sacramentum. Si autem vinum cœperit aceſcere, vel corrumpi, vel fuerit aliquantum acre, vel muſtum de uvis tunc expreſſum, vel non fuerit admixta aqua, vel fuerit admixta aqua roſacea, vel alterius diſtillationis, conficitur Sacramentum, ſed conficiens graviter peccat.* Ita loquuntur Rubricæ Miſſalis, *Tit.* 4. *Defectu vini.*

QUÆSTIO IV.

De Aqua vino conſecrando apponenda.

SUMMARIUM.

29 *Aqua vino conſecrando miſcenda.*
30 *Et cur.*
31 *Hoc præceptum eſt Eccleſiaſticum.*
32 *Aqua vino apponenda, debet eſſe modica.*
33 *Hæc aqua convertitur in Sanguinem Chriſti mediate, non autem immediate.*
34 *Oppoſita tamen ſententia non caret probabilitate.*
35 *Quomodo hæc ſolvat rationes in oppoſitum?*
36 *Solutio principalis objectionum, pro favore Concluſionis.*

29. CONCL. I. Juxta exemplum Chriſti Domini, ac præceptum Eccleſiæ, vino conſecrando eſt admiſcenda modica aqua. Ita unanimis Doctorum, atque patet non ſolum ex Concilio Florentino in Decreto Unionis, ac Tridentino *ſeſſ. 22. cap. 7.* ſed etiam ex Rubricis Miſſalis *num. præced.* relatis.

30. Porro hujuſmodi appoſitio aquæ fit in primis ad exemplum Chriſti, qui in ultima Cœna conſecravit vinum, cui aqua fuit admixta; uti communiter docent SS. Patres, & Concilium tam Florentinum, quam Tridentinum *loc. cit.* Deinde dicta appoſitio aquæ fit propter myſterium, videlicet propter ſanguinem & aquam, quæ ex JESU Chriſti jam mortui latere profluxerunt. Tandem, cum per aquas in Sacra Scriptura *Apocal. cap.* 17. Populi intelligantur, fit dicta appoſitio aquæ in Calice conſecrando, ad repræſentandum ipſius Populi fidelis unionem cum capite ſuo Chriſto. Et has tres rationes, cur aqua ſit vino conſecrando miſcenda, dat Concilium Florentinum, ac etiam Tridentinum, ubi ſupra.

31. CONCL. II. Hoc præceptum de aqua vino miſcenda eſt tantum Eccleſiaſticum, non autem Divinum. Ita communior Theologorum, & concordat Concilium Tridentinum *loc. cit.* ſic dicens. *Monet præterea ſancta ſynodus, præceptum eſſe ab Eccleſia Sacerdotibus, ut aquam vino in Calice offerendo miſceant.* Ubi bene notandum ly *præceptum eſſe ab Eccleſia.*

32. CONCL. III. Aqua Vino apponenda debet eſſe modica. Ita Scotus 4. *diſt.* 11. *q.* 7. quamvis nonnulli dicant, non eſſe ſcrupuloſe procedendum in apponenda aqua. Ratio Concluſionis eſt: quia juxta communiorem Doctorum, aqua vino appoſita non convertitur in Sanguinem Chriſti, niſi prius fuerit converſa in vinum ergo; ut ſic poſſit converti in vinum ante conſecrationem, erit modica aqua apponenda. Et hinc Rubricæ Miſſalis *Tit.* 7. *De Offertorio &c.* præcipiunt, ut Sacerdos infundat *parum aquæ in Calice*: & Florentinum Concilium *loc. cit.* dicit, quod vino *ante Conſecrationem aqua modiciſſima admiſceri debet.* Ubi ly *modiciſſima*, partim prohibet multum aquæ apponi, partim oſtendit, omnem aquam, quantumvis modicam, etiamſi foret una duntaxat gutta ſenſibilis, ſufficere.

33. CONCL. IV. Aqua ipſa vino mixta convertitur quidem mediate in Sanguinem Chriſti, ſi videlicet ea prius ante inchoatam conſecrationem fuerit converſa in vinum per hujus virtutem; non tamen, juxta probabiliorem ſententiam Doctorum, convertitur aqua immediate in ſanguinem Chriſti, ſi videlicet tempore conſecrationis adhuc retinet ſubſtantiam aquæ, & necdum fuit in vinum converſa. Ita expreſſe Doctor ſubtilis *loc. cit.* D. Thomas *part. 3. quæſt. 74. art. 7.* D. Bonaventura 4. *diſp.* 11. *part. 2. art. 1. q. 3.* & Alenſis, cum omnibus Thomiſtis & Scotiſtis, ac pluribus

Ratio eſt: quia ſolum vinum de vite, eſt materia apta Conſecrationis Calicis, ut docet Concilium Florentinum: atqui aqua nondum converſa in vinum, non eſt vinum de vite, imo nullatenus eſt vinum, ut patet; ergo. Accedit auctoritas Innocentii III. qui (ut habetur *c. Cum Martha de Celeb. Miſſar.*) rejectis duabus aliis ſententiis, tandem ſubjungit, tertiam ſententiam eſſe probabiliorem, quæ docet, aquam cum vino tranſubſtantiari in Sanguinem, cum in vinum tranſeat aqua mixta.

34. Additur notanter in Concluſione, *juxta probabiliorem ſententiam Doctorum*. Siquidem oppoſita etiam ſententia non caret ſua probabilitate, ac docetur a Cardinale de Lugo, Coninch, Layman, aliiſque pluribus, præſertim Recentioribus, qui volunt aquam vino mixtam per accidens etiam immediate converti cum vino in ſanguinem Chriſti, licet antea necdum fuerit converſa in vinum. Ratio hujus oppoſitæ ſententiæ deſumitur ab exemplo, & facto Chriſti Domini, qui in ultima Cœna vinum aqua mixtum conſecravit; prout ſuperius *num.* 29. & 30. ex communi SS. Patrum, & Concilio Florentino, ac Tridentino, dictum eſt. Accedit, quod totus ille liquor in Calice contentus, ſit vinum uſuale atqui vinum uſuale eſt materia apta Conſecrationis; ergo.

35. Nec obſtat (inquiunt) quod vinum de vite duntaxat, juxta Concilium Florentinum, ſit materia ſufficiens Conſecrationis Calicis. Reſpondent enim, hoc eſſe verum per ſe loquendo; adhuc tamen per accidens aquam vino mixtam eſſe conſecrabilem, cum conſtituat vinum uſuale, quali Chriſtus uſus eſt in conſecratione Calicis ſub ultima Cœna.

36. Nihilominus, qui priorem ſententiam *num.* 33. relatam, tanquam probabiliorem amplectitur, facile ad præfatum Recentiorum fundamentum reſpondet, dicendo, Chriſtum conſecraſſe aquam vino mixtam duntaxat mediate. Nam intra tempus illud, quo Chriſtus Calicem vino & aqua mixtum accepit, alia notabilis mora interceſſit ante actualem factam conſecrationem; prout deſumitur ex S. Evangelio, ubi Chriſtus interea & Patri Cœleſti gratias egiſſe, & ipſum Calicem benedixiſſe legitur. Omnino ſiquidem credibile eſt, hujuſmodi tum benedictionem, tum gratiarum actionem, longiori tempore, atque ad converſionem aquæ in vinum ſufficiente, duraſſe: præſertim, quia tunc hoc SS. Sacramentum a Chriſto Domino inſtitutum, primaque vice celebratum fuit.

QUÆSTIO V.

De Forma Conſecrationis Euchariſtiæ?

SUMMARIUM.

37 *Status Quæſtionis.*
38 *Forma conſecrationis, in Canone Miſſæ præſcripta.*
39 *Quale peccatum, aliquid in ea omittere?*
40 *Practica circa hoc, ex Rubricis Miſſalis.*
41 *Forma ſufficiens conſecrationis Corporis Chriſti.*
42 *Quæ verba ſint de eſſentia conſecrationis Calicis.*
43 *In praxi circa hoc quid obſervandum?*
44 *Verba eſſentialia conſecrationis proferuntur tam recitative, quam ſignificative.*
45 *Verba proferre recitative tantum.*
46 *Significative tantum.*
47 *Et recitative ac ſignificative ſimul, quid?*
48 *Quomodo verba eſſentialia conſecrationis proferuntur?*

37. ADvertendum, quod certum ſit, Formam conſecrationis, quæ ponitur in Canone Miſſæ, eſſe legitimam, ſufficientem, atque in praxi ſemper a Sacerdote latino celebrante obſervandam, ne conſecrando peccet. Num autem omnia verba dictæ Formæ ſint neceſſaria neceſſitate Sacramenti, ita quod uno eorum omiſſo non conficiatur Sacramentum Euchariſtiæ, Quæſtio remanet. Hinc ſit

38. CONCL. I. Forma in Canone Miſſæ præſcripta, atque in Eccleſia Latina ſemper obſervanda, eſt hæc, videlicet loquendo de conſecratione Corporis Chriſti: *Hoc eſt enim Corpus meum.* Et loquendo de conſecratione Calicis: *Hic eſt enim Calix Sanguinis mei, novi & æterni Teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.*

39. CONCL. II. Si unum horum verborum Miniſter celebrans ex contemptu, vel (excepta particula, *Enim*) ex prava negligentia omittat, peccat mortaliter. Ita communis Doctorum: quia delinquit in materia gravi, atque concernente principale Myſterium Fidei. Additur tamen, *excepta parti-*

cula

cula, *enim*. Siquidem non desunt Doctores, qui volunt, veniale duntaxat esse peccatum, particulam *enim* ex prava negligentia, aut alia consimili de causa omittere, dummodo non omittatur ex contemptu: alioquin enim ratione contemptus, omissio ejus foret mortalis.

40. Circa hujus tamen Formæ consecrationis prolationem, atque ad præcavendum pluribus scrupulis, & conscientiarum anxietatibus, Rubricæ Missalis *tit.* 5. *De defectibus formæ*, provide ordinant in hunc modum. *Si celebrans non recordetur, se dixisse ea, quæ in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari. Si tamen certe ei constet, se omisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate Sacramenti, id est, formam consecrationis, seu partem, resumat ipsam formam, & cætera prosequatur per ordinem: si vero valde probabiliter dubitat, se aliquid essentiale omisisse, iteret formam saltem sub tacita conditione. Si autem non sunt de necessitate Sacramenti, non resumat, sed procedat ulterius.* Hactenus Rubricæ Missalis. Ut autem intelligatur, quænam sint illa verba, quæ sunt de necessitate Sacramenti, sit

41. CONCL. III. Forma sufficiens, ac essentialiter requisita ad consecrationem Corporis Christi, est hæc: *Hoc est Corpus meum*, aut quæcunque alia æquivalens in sensu: ly *Enim* non est necessarium necessitate Sacramenti. Ita certa, & communis omnium Theologorum.

42. CONCL. IV. Non omnia supradicta verba, quæ habentur in Canone Missæ, sunt de substantia, seu essentia Formæ consecrationis Calicis, sed hæc consistit essentialiter in solis illis verbis: *Hic est Calix Sanguinis mei*, vel in æquivalentibus: quamvis cætera sint necessario addenda necessitate præcepti, adeo quod alioquin graviter quis peccaret. Ita D. Bonaventura, Scotus, Suarez, & communior Theologorum; quamvis non desint cum D. Thoma *part.* 3. *quæst.* 78. *art.* 3. oppositum tenentes, asserendo, omnia verba in Canone Missæ posita (dempto ly *Enim*) esse de substantia consecrationis Calicis. Ratio Conclusionis est: quia neque sancti Evangelistæ omnium illorum verborum meminerunt, sed singuli aliqua omittunt: atqui non est verisimile, ipsos in hoc principali Mysterio Fidei quidpiam essentialiter requisitum omisisse, atque Formam consecrationis mutilam & insufficientem tradidisse. Imo ex hoc fundamento communius censent Theologi, hæc sola verba, *Hic est Sanguis meus*, sufficere pro consecratione Calicis: non minus, ac illa verba, *Hoc est Corpus meum*, sufficiunt pro consecratione Corporis Christi: quia Christus, ut habetur *Luc.* 22. tam bene hic addidit ly *Quod pro vobis datur*, sicut subjunxit in altera consecratione, *Qui pro vobis fundetur*.

43. Notat tamen Doctor noster 4. *d.* 8. *quæst.* 2. §. *De isto secundo* Filliuc. *tract.* 4. *de Eucharistia cap.* 5. *num.* 115. & alii, in praxi consecrantem non debere habere intentionem conficiendi cum solis primis verbis, quæ diximus esse de essentia consecrationis, vel cum omnibus; cum utrumque aliqualiter dubium sit, ac non omnino certum, ob varietatem sententiarum a Theologis in utramque partem defensarum. Unde oportebit intendere consecrare cum verbis a Christo Domino institutis, & secundum ejusdem institutionem, sive intentionem Ecclesiæ: sic enim evitabitur omne periculum errandi.

44. CONCL. V. Verba essentialia utriusque Formæ consecrationis juxta hactenus dicta, dum in Missa proferuntur a Sacerdote celebrante, dicuntur tam recitative, quam significative simul. *Recitative* quidem, in quantum celebrans intendit referre, quid olim Christus dixerit, juxta illa verba præcedentia Canonis: *Qui pridie quam pateretur, fregit, & dixit.* Insuper *significative*, in quantum Sacerdos celebrans in persona Christi loquitur, ac vere & significative dicit: *Hoc est Corpus meum*: *Hic est Calix Sanguinis mei*. Alia autem verba immediate præcedentia, & subsequentia utramque Formam consecrationis, ut puta ly *Accipite, & comedite &c.* ac ly *Hæc quotiescunque feceritis &c.* nec non & illa verba consecrationis Calicis, *Qui pro vobis effundetur &c.* proferuntur a Sacerdote solum recitative, non autem significative. Ita Scotus 4. *dist.* 8. *quæst.* 2. cum omnibus suis; & videtur in re esse communis Theologorum, atque patebit ex declaratione terminorum.

45. Advertendum proinde, quod ille dicatur aliqua verba proferre *tantum recitative*, seu (ut alii loquuntur) *materialiter*, qui verba solummodo refert ut ab altero prolata, nihil tamen iisdem affirmare, vel negare intendit. Ut si dico, *Aristoteles dixit, Mundum fuisse ab æterno*: hæc verba, *Mundum fuisse ab æterno*, ego profero duntaxat recitative; quia iisdem non intendo affirmare,

mare, *Mundum fuisse ab æterno* (nam oppositum de Fide teneo) sed solum illa verba profero, seu recito, ut ab Aristotele dicta. Sic & in proposito, dum in Forma Consecrationis Calicis dicitur a Celebrante, *Qui pro vobis effundetur*, verba hæc tantum recitative proferuntur, ut nempe quondam a Christo prolata, non autem significative: quia Christus non amplius pro nobis morietur, neque imposterum effundet Sanguinem suum.

46. Ille vero *significative tantum* profert aliqua verba, qui solum intendit iisdem aliquid asserere, seu enuntiare: non autem profert ea, ut ab alio dicta. Sic fit, dum dico, *Mundus est creatus in tempore*, & hujusmodi.

47. Ille tandem profert aliqua verba *recitative & significative simul*, qui refert verba illa ut ab altero prolata, & simul per ea vult aliquid significare, seu asseverare: quo loquendi modo sæpius Concionatores uti solent, exclamando, v. g. *Deus præcipit, dicens, non furtum facies*, intentione referendi verba Dei, simulque insinuandi, quod furtum non sit faciendum.

48. Et hoc ultimo modo verba essentialia utriusque Formæ Consecrationis proferuntur, videlicet recitative & significative simul: recitative quidem, quatenus præmissis illis verbis, *Qui pridie quam pateretur &c.* dixit: *Hoc est Corpus meum*, dicta verba Consecrationis proferuntur ut olim a Christo prolata: simul tamen etiam significative, eo quod Sacerdos in persona Christi loquens, vere & assertive dicat, *Hoc est Corpus meum*: *Hic est Sanguis meus*. Porro cætera verba solum proferuntur recitative, ut nempe quondam a Christo prolata.

QUÆSTIO VI.

De reali Præsentia Christi in Eucharistia.

SUMMARIUM.

49 *Christus vere ac realiter, & non tantum in figura, est præsens in Eucharistia.*
50 *Et quomodo?*
51 *Declaratur amplius per verba Concilii Tridentini.*
52 *In Consecratione fit transubstantiatio panis, & vini, in Corpus & Sanguinem Christi.*
53 *Nihilominus substantia panis & vini, proprie non annihilatur.*
54 *Cautela pro modo loquendi.*
55 *Quamdiu Christus præsens sit sub speciebus consecratis?*

49. CONCL. I. De Fide certum est, sub speciebus consecratis panis & vini contineri vere, atque realiter, & secundum propriam suam substantiam, Corpus, & Sanguinem Christi; non autem tantum in figura, signo, aut virtute. Ita perpetuo tenuit, & credidit Sancta Mater Ecclesia; estque contra Hæreticos in pluribus Conciliis, ac noviſſime in Tridentino *sess. 13. c. 1. & can. 2.* definitum. Patet insuper hæc Catholica Veritas ex verbis Christi, in ultima Cœna prolatis: nondum enim Apostoli susceperant Eucharistiam de manu Domini, cum ipse veraciter affirmaret, Corpus suum esse, quod præbebat, dicendo: *Accipite, & comedite: Hoc est Corpus meum.*

50. CONCL. II. Christus Dominus peracta Consecratione est totus tam quoad humanitatem, quam quoad Divinitatem, sub speciebus panis, ac vini: tamen ex vi verborum sub speciebus panis continetur Corpus ejus, & sub speciebus vini Sanguis; cætera vero concomitanter solum, seu vi naturalis illius connexionis, qua parte Christi inter se copulantur, & qua per Unionem Hypostaticam Divinitas ejus humanitati est unita. Ita omnes Catholici; atque, ut aliæ probationes omittantur, hæc Catholica Veritas est noviſſime tradita in Concilio Tridentino, *sess. 13. cap. 3.* sequentibus verbis admodum dignis, ut huc adducantur, atque in modo loquendi de hoc Sanctiſſimo Sacramento jugiter observentur.

51. *Semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post Consecrationem verum Domini nostri Corpus, verumque ejus Sanguinem sub panis & vini specie una cum ipsius anima & Divinitate existere, sed Corpus quidem sub specie panis, & Sanguinem sub vini specie, ex vi verborum; ipsum autem Corpus sub specie vini, & Sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius Connexionis, & Concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius morituras, inter se copulantur: Divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum Corpore, & anima Hypostaticam Unionem. Quapropter veriſſimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub utraque contineri: totus enim, & integer Christus sub panis specie, & sub quavis ipsius speciei parte; totus item sub vini specie, & sub*

& sub ejus partibus existit. Hactenus Concilium Tridentinum.

52. CONCL. III. Prolata rite Forma consecrationis, panis per veram transubstantiationem convertitur in Corpus Christi, & vinum in Sanguinem: atque illico desinente tota substantia panis & vini, sub iisdem speciebus incipit esse realiter præsens totus Christus. Hæc conclusio similiter est omnium Catholicorum, ac novissime definita in Conc. Trid. *sess. 13. can. 2.* ibi: *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, una cum corpore & Sanguine Domini nostri Jesu Christi; negaveritque illam mirabilem, & singularem Conversionem totius substantiæ panis in Corpus, & totius substantiæ vini in Sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis & vini: quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat: anathema sit.* Hactenus Concilium. Et desumitur hæc Catholica Veritas ex ipsis verbis Christi, de eo, quod sub specie panis porrigebat Apostolis, veraciter dicentis: *Hoc est Corpus meum*.

53. CONCL. IV. Nihilominus in dicta Converfione, seu transubstantiatione panis in Corpus Christi, & vini in Sanguinem ejus, proprie substantia panis & vini non annihilatur. Ita Scotus 4. *dist.* 11. *quæst.* 4. D. Thomas *p. 3. q. 75. art. 3.* D. Bonaventura 4. *dist.* 11. *p. 1. art. 1. q. 3.* & alii. Ratio est: quia terminus *ad quem* annihilationis est purum nihil: atqui hoc non fit in proposito; ergo. Minor probatur: Quia desitioni substantiæ panis & vini, vi præfatæ totalis Conversionis, seu admirabilis transubstantiationis, succedit realis præsentia Corporis & Sanguinis Christi; & consequenter proprie loquendo, substantia panis & vini non annihilatur, sed potius vere ac totaliter convertitur, sive transubstantiatur in Corpus & Sanguinem Christi.

54. Cæterum, quia quoad præsentem materiam nonnulla latet lis de nomine, quidnam videlicet intelligatur per annihilationem; hinc abstrahendo a dicta difficultate, utpote minus utili pro praxi, optimum erit, in communibus discursibus, ac præsertim Concionibus dicere, quod panis & vinum peracta consecratione vere transubstantietur, seu quoad totam suam substantiam convertatur in Corpus & Sanguinem Christi, remanentibus solis speciebus, seu accidentibus suis.

55. CONCL. V. Christus tamdiu sub Sacramento Eucharistiæ est realiter præsens; donec ipsæmet species consecratæ corrumpantur: in eo autem instanti Christus Dominus definit esse præsens, quo species consecratæ ita sunt alteratæ & corruptæ, ut si sub ipsis adfuisset substantia panis, hæc naturaliter deberet desinere esse, & corrumpi. Ita communis Theologorum. Ratio est: quia Christus in hoc Sacramento decrevit supplere absentiam substantiæ panis, & vini; & consequenter neque citius, neque tardius vult desinere esse sub speciebus consecratis, ac ipsa substantia panis & vini naturaliter desineret, si adesset.

QUÆSTIO VII.

De Necessitate sumendi Eucharistiam sub alterutra Specie; ubi & de ejus Effectibus.

SUMMARIUM.

56 *Non est præceptum Divinum, sumendi Eucharistiam sub utraque specie.*
57 *Solvitur instantia.*
58 *Ecclesia juste decrevit, ut Laici sub una tantum specie communicarent.*
59 *Causa hujus præcepti Ecclesiastici.*
60 *Sumens Eucharistiam sub una specie, nulla fraudatur gratia ad salutem necessaria.*
61 *Eucharistia, quando producat effectum gratiæ sanctificantis?*
62 *Præter hunc causat Eucharistia alios effectus: nam*
63 *Delet venialia:*
64 *Præservat a mortalibus:*
65 *Confert dulcedinem animæ: Diminuit fomitem.*
66 *Alia remissive.*

(b) Tr. 10. Dist. 3. Quæst. 3. & seqq.

56. CONCL. I. Ex præcepto Divino non est necessarium, ut omnes Christi Fideles sumant Eucharistiam sub utraque specie. Ita novissime definitum est in Conc. Trid. *sess. 21. can. 1. & 2.* & oppositum asserentes anathematis condemnantur. Ratio est: quia nullibi habetur tale præceptum. Nam, qui dixit *Joan. 7. Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* dixit quoque ibidem: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Item: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Item: *Qui man-*

manducat hunc panem, vivet in æternum; prout rectissime observat Concilium Trid. *l. c. c.* 1. & sequuntur Theologi, & Controversistæ unanimiter. Accedit, quod jam in primitiva Ecclesia fuerit consuetudo communicandi quandoque sub una specie; prout amplius ostendunt Controversistæ contra Hæreticos modernos.

57. Nec valet dicere *Matth.* 26. Christus porrigens Calicem, præcepit dicens, *Bibite ex hoc omnes*; ergo usus Calicis omnibus sub præcepto Divino injunctus est. Resp. enim in primis, retorquendo argumentum, quia D. Marcus Evangelista *c.* 14. *v.* 23. expresse fatetur, ac testatur: *& biberunt ex eo omnes*; ergo illud Christi præceptum jam in ultima Cœna fuit adimpletum, & consequenter neutiquam respiciebat omnes Christi Fideles imposterum nascituros. Resp. ulterius, illud Christi præceptum solos Apostolos, quibuscum Christus cœnavit, non autem omnes alios Fideles comprehendisse; uti patet ex allata instantia.

58. CONCL. II. Sancta Ecclesia Catholica justissimis de causis statuit, ut Laici, atque etiam Clerici non conficientes (idest, Missam actu non celebrantes) sub una tantum specie communicarent. Ita omnes Catholici; estque novissime definitum in Conc. Trid. *cit. sess.* 21. *can.* 2. Porro rationes, quibus Ecclesia ad prohibendum Laicis, & Clericis non conficientibus, seu non celebrantibus, usum Calicis adducta est, præcipue sunt sequentes, & revera gravissimæ.

59. Primo siquidem dicta prohibitio facta est ob gravem irreverentiam, quæ sacrosancto Sanguini Christi multoties inferebatur per effusionem ipsius in terram, aut barbas, sive vestes Communicantium. Deinde, quia sacratissimus Sanguis consecratus, qui non semper juxta numerum atque exigentiam Communicantium ita consecrari potuit, ut sub actuali Communione totus sumeretur, & neque deficeret, neque superabundaret, non potuit, nec potest in Sacrariis debita cum reverentia asservari, quin a potiori propter corruptionem specierum vini, utpote facillime in acetum degenerantis, tempore præsertim calidiori, gravem pateretur irreverentiam. Accedit, quod sanctissimus Sanguis consecratus absque effusionis periculo, aut aliis incommodis, difficillime potuerit ad infirmos deferri, aut pro iisdem asservari. Hujusmodi igitur malis, & irreverentiis, quotidie emergentibus in tanta populorum frequentia, atque hominum magna ex parte rudium multitudine, aliter sancta Mater Ecclesia efficaciter providere non potuit, nisi per subtractionem Calicis quoad Laicos, vel Clericos non celebrantes.

60. CONCL. III. Quamvis Christus Dominus in ultima Cœna hoc Sacramentum, sub duabus speciebus instituerit, atque Apostolis tradiderit; tamen fatendum est, etiam sub altera specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi: ac propterea, quoad fructum attinet, nulla gratia ad salutem necessaria eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt. Ita Concilium Trid. *cit. sess.* 21. *c.* 3. & omnes Catholici.

61. CONCL. IV. Eucharistia non statim, ac in ore ponitur, ex opere operato confert effectum gratiæ sanctificantis; sed primum, quando species deglutiuntur, ac ex ore trajiciuntur in stomachum. Ita communis. Ratio est: quia ad consequendum Eucharistiæ effectum ex opere operato requiritur, ut Corpus & Sanguis Christi, mediantibus speciebus Eucharisticis, vere comedatur, & bibatur; juxta illud *Joan.* 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Atqui juxta communem loquendi modum, nemo censetur quidpiam comedisse, vel bibisse, qui panem vel vinum in ore duntaxat retinet, nihil autem ex eo deglutit: ut patet in abluentes os suum, qui non censentur fregisse jejunium naturale, sed possunt adhuc communicare; ergo.

62. CONCL. V. Præter augmentum gratiæ sanctificantis, qui est primarius ac principalis hujus Sacramenti effectus, idem sanctissimum Sacramentum causat quosdam alios effectus. Ita tenent omnes Theologi, & Libri Ascetici, fusius de talibus effectibus differentes, quorum principaliores hic in compendio referuntur.

63. Et primo quidem hoc Augustissimum Sacramentum, digne susceptum, delet peccata venialia: idque non tantum mediate ac indirecte, quatenus fervorem Charitatis excitat, & movet actus virtuosos, per quos venialium detestatio sequitur; sed etiam immediate ex opere operato, quatenus producit augmentum gratiæ sanctificantis, virtute cujus delentur peccata venialia, præsertim ea, ad quæ digne Sacramentum suscipiens non habet positivum affectum, & actualem complacentiam, sed virtualem quandam detestationem.

64. Se-

64. Secundo, præſervat a peccatis mortalibus, quatenus vi illius Deus hominem exterius ſpecialiter protegit, atque interius corroborat per ſingularia gratiæ actualis auxilia: itemq; vel repreſſo dæmone, vel amotis occaſionibus peccandi, hominem ab ingruentibus tentationibus liberat, nec non ad eas ſuperandas ſpecialia quædam auxilia gratiæ ſubminiſtrat.

65. Tertio, confert dulcedinem ſpiritualem, & quandam devote ſumentibus ſuavitatem internam; ut proinde merito Eccleſia Catholica, in Officio de corpore Chriſti, huc applicet Prophetiam Jacob de Aſer, *Gen. c. 49. Pinguis panis ejus, & præbebit delicias Regibus*. Tandem inter alia bona, quæ ſecum affert, hoc Sacramentum rite ſuſceptum diminuit fomitem, ac inordinatum affectum ad illicita.

66. Plura quidem alia de hoc SS. Sacramento diſputant Theologi, ſed ea ſunt altioris indaginis, atq; ad Theologiam Moralem proprie non pertinent. Quæ vero dicenda forent de præcepto Communionis, præſertim Paſchalis, jam ſuperius (b) agendo *De præceptis Eccleſiæ*, ex profeſſo diſcuſſa fuerunt.

DISTINCTIO V.

De Sacrificio Miſſæ.

QUÆSTIO I.

De natura Sacrificii in genere.

SUMMARIUM.

1 *Euchariſtia ut Sacramentum, & ut ſacrificium.*
2 *Sacrificium proprie, & improprie.*
3 *Sacrificium proprie, quid?*
(a) Tr. 5. Diſt. 1. n. 15.
4 *Eſt rei permanentis.*
5 *Ad id ſufficit ſola rei oblatæ immutatio moralis.*
6 *Declaratur aliis exemplis.*
(b) Tr. 5. Diſt. 1. n. 15. & ſeqq.
7 *Sacrificium eſt actus Latriæ.*
8 *Sacrificium miſſæ non offertur Sanctis.*
9 *Sacrificia Gentilium fuerunt vera; & cur illicita?*
10 *In Lege Moſaica, & jam ante ipſam fuerunt aliqua ſacrificia.*
11 *Deo eſſe ſacrificandum, eſt de Jure naturali.*
12 *Sacrificia veteris Legis, varia: ut victima. Immolatio. Libamen.*
13 *Holocauſtum. Hoſtia pacificorum. Hoſtia pro peccato.*
14 *Omnia ſacrificia antiqua coadunantur in uno miſſæ ſacrificio.*

1. ADvertendum, quod Euchariſtia poſſit dupliciter conſiderari. Primo, ut eſt Sacramentum novæ Legis, ideſt, ſignum ſenſibile Corporis & Sanguinis Chriſti, realiter contenti ſub ſpeciebus conſecratis panis & vini. Secundo, ut eſt ſacrificium novæ Legis: quomodo ipſa non ſolum ex opere operato confert gratiam digne ſumentibus, ſed etiam prodeſt aliis, pro quorum ſalute offertur. Viſo proinde de Euchariſtia, ut eſt Sacramentum, reſtat agere de ipſa, ut eſt ſacrificium, præmiſſa tamen ad majorem claritatem unica Quæſtione de natura ſacrificii ut ſic: unde

2. Advertendum ulterius, quod ſacrificium in communi dupliciter ſumatur, proprie ſcilicet, & improprie ſeu latiſſime. Hoc poſteriori modo ſacrificium etiam comprehendit ſub ſe preces, & orationes devotas Fidelium juxta illud *Pſ. 49. Immola Deo ſacrificium laudis*. Et *ad Hebr. c. 13. Offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomine ejus*, & alibi. Sacrificium proprie dictum eſt peculiaris actus virtutis Religionis, quo ſpeciali quodam modo proteſtamur ſummam & abſolutam excellentiam Dei, noſtramque ſubjectionem ad ipſum, per oblationem & deſtructionem alicujus rei ſenſibilis. Et loquendo de hujuſmodi ſacrificio, ſit

3. CONCL. I. *Sacrificium proprie dictum*, eſt oblatio externa rei permanentis Deo exhibita, qua ſignificatur ſupremum dominium atq; excellentia Dei, & ſubjectio ſacrificantis ad ipſum, mediante aliqua ipſius rei oblatæ deſtructione, ſeu immutatione. Ita in re communis, & concordant dicta ſuperius. (a)

4. Dicitur, *oblatio externa rei permanentis*, ut puta ovis, bovis, vituli, tritici &c. ad diſtinguendum ſacrificium proprie dictum a Laude Dei, quæ fit Deo verbis tranſeuntibus; atque ab Adoratione eidem exhibita per genufleſſionem, & hujuſmodi; nec

non ab omni Oblatione interna, qua quis per piam voluntatem se, suaque omnia Divinæ Majestati offert, atque resignat.

5. Dicitur ulterius, *mediante aliqua ipsius rei oblata destructione, sive immutatione*. Hæc siquidem ad rationem sacrificii proprie dicti omnino requiritur, quamvis non semper sit necesse, rem oblatam physice destrui; cum quandoque sufficiat sola illius immutatio moralis, sive humano modo facta, in quantum res oblata accipit alium statum, & ad priores operationes redditur inutilis. Sic quippe olim Hebræi sacrificare DEO censebantur, dum vinum, oleum, aut alios hujusmodi liquores effundebant in terram circa Altare Domini: nam tunc vinum illud, aut oleum, non statim substantialiter corrumpebatur, donec siccaretur, sed solum acquirebat statum inutilem ad usus humanos.

6. Quo etiam modo Veteres, quibus sicut erat magis frequens, ita & magis nota ratio sacrificii, quandoque sacrificabant projiciendo aliquid in mare, vel etiam coquendo panes in clibano, sicque farinam immutando: prout de quibusdam malis Judæis, coquentibus placentas Reginæ cœli, legitur *Jeremiæ cap. 7.* Nam tunc farina substantialiter non corrumpebatur, sed solum mutabatur in alium statum, a suo pristino diversum: res vero in mare projecta, utputa annulus, plerumque in sua substantia persistebat, immutabatur tamen, quatenus ad usus humanos inutilis fiebat. Cæteræ particulæ definitionis sacrificii tum ex alibi dictis (b) tum magis ex dicendis patebunt.

7. CONCL. II. Sacrificium est actus virtutis Religionis, & quidem supremæ ejus speciei, quæ dicitur *Latria*; unde non nisi soli Deo offerri potest. Ita communis omnium Theologorum; & patet ex ipsa sacrificii definitione, qua dicitur, sacrificium exhiberi in protestationem supremi dominii, atque excellentiæ: nam hæc non nisi soli Deo competit.

8. Ex dictis proinde sequitur primo, quod, quamvis in honorem Sanctorum optime celebrentur Missæ, nihilominus nec Beatissimæ Mariæ Virgini, nec ulli Sancto revera offeratur Missa. Siquidem hæc est sacrificium novæ Legis proprie dictum, quale non nisi soli Deo offerri potest, eo quod in ipso solo reperiatur supremum in omnes creaturas dominium, summaque excellentia. Hinc Conc. Trid. *sess. 22. c. 3.* sanctissime monet; *Quamvis in honorem, & memoriam Sanctorum nonnullas interdum missas Ecclesia celebrare consueverit; non tamen illis sacrificium offeri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit. Unde nec Sacerdos dicere solet, offero tibi sacrificium Petre, vel Paule; sed Deo de illorum victoris gratis agens, eorum patrocinia implorat; ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.* Hæc Trident. quod ipsum dudum jam docuit S. Augustin. *l. 8. de Civ. Dei c. 27.* & communis sensus Ecclesiæ.

9. Sequitur ulterius, quod sacrificia Gentilium, etsi cæteroquin proprie dicta, ex eo capite fuerint illicita, imo & execranda, quia non fuerunt exhibita vero Deo. Fiebant enim tum hominibus, & quidem pessimis; ut Beel, seu Baalim (qui fuit Nemrod, *robustus venator coram Domino, Gen. 10.*) & aliis hujusmodi, quos cæca, aut verius propria malitia excæcata Gentilitas pro Diis habebat: tum dæmoniis per simulacra Idolorum nonnunquam responsa dantibus; juxta illud etiam ingratis Israelitis quodam objectum *Deut. c. 32. Immolaverunt dæmoniis, & non Deo, Diis quos ignorabant*, & alibi.

10. CONCL. III. Non solum in Lege Mosaica, sed etiam ante ipsam, aliqua extiterunt sacrificia. Patet hoc clare ex Sacra Scriptura: ut ex primis septem Capitulis Libri Levitici, ubi de sacrificiis legis Mosaicæ agitur: item ex *cap. 4. Genes.* ubi longe antea justus Abel Deo *obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum*. Et *Genes. 8.* ubi Noe post Diluvium, *tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocausta super Altare*. Item Melchisedech obtulit panem & vinum (*erat enim Sacerdos Dei Altissimi*) *Gen. 15.* & alibi sæpe.

11. Quinimo notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q. 95. art. 1.* quod naturali Jure præscribatur, Deo esse sacrificandum, quamvis an hæc, vel illa sint sacrificanda, Lex humana vel Divina postmodum constituerit. Sicut a pari Jus naturale præcipit, Deum esse orandum, atque invocandum, ut pote summum rerum omnium Dominum, & Largitorem bonorum omnium, eique pro acceptis beneficiis gratias debitas referendas &c. quamvis certæ & determinatæ preces, & formulæ precandi, sint Juris positivi, Divini vel humani.

12. Porro sacrificia veteris Legis varie dividebantur: & in primis ratione materiæ, in Victimam, Immolationem, & Libamen. *Victima*, comprehendebat animalia oblata, & mactata in honorem Dei: utputa quan-

quando de bobus, ovibus, agnis, vel capris fiebat Sacrificium. Per *Immolationem* offerebantur res inanimatæ, & solidæ: ut panis, simila, thus, triticum, & hujusmodi. *Libamen* dicebatur, quando fiebat oblatio de rebus inanimatis, sed fluidis, quæ effundebantur: ut vinum, oleum, aliique liquores.

13. Alia divisio Sacrificiorum Legis Mosaicæ ratione finis, & formæ, fuit in Holocaustum, Hostiam pacificam, & Hostiam pro peccato. *Holocaustum*, & *Holocaustoma*, erat Sacrificium Deo oblatum pure ad laudem, & cultum ipsius, atque in protestationem supremæ suæ excellentiæ: & in hoc tota res oblata destruebatur, seu comburebatur, ut nihil cederet in usus humanos. *Hostia pacifica*, seu *hostia pacificorum*, erat Sacrificium, quod offerebatur Deo vel in gratiarum actionem pro accepto beneficio, & alio nomine dicebatur *Sacrificium laudis*: vel pro impetratione alicujus beneficii novi, & erat *Sacrificium impetratorium*: & in eo una pars comburebatur ad honorem Dei, altera cedebat in usum Sacerdotum, tertia in usum ipsorum offerentium. Tandem *hostia pro peccato*, erat Sacrificium, quod offerebatur ad obtinendam peccatorum remissionem: Unde & vocabatur *Sacrificium propitiatorium*, in quo una pars comburebatur, altera cedebat in usum Sacerdotum.

14. CONCL. IV. Omnia Sacrificia tum Legis Naturæ, tum Mosaicæ, de facto coadunata sunt in uno Tremendo & Incruento Missæ Sacrificio. Ita omnes Catholici; atque profitetur Ecclesia in Secreta Missæ post Dominicam VII. Pentecostes, sic orans: *Deus, qui Legalium differentiam hostiarum unius Sacrificii perfectione sanxisti.* Uberius idipsum docet Concilium Trid. *Sess. 22. cap. 1.* sic loquens: *Hac denique illa munda oblatio est, quæ per varias Sacrificiorum naturas, & Legis tempore, similitudines figurabatur; utpote quo bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium Consummatio, & perfectio complectitur.* Et de hoc Tremendo Missæ Sacrificio ex professo nunc agendum.

QUÆSTIO II.

De Missa, & qua ratione in ea offeratur verum Sacrificium?

SUMMARIUM.

15 Missa *est vox antiquissima. Lyturgia, quid?*
16 *In Missa distinguitur ratio Sacramenti, Sacrificii, & Missæ.*
17 *Missa Catechumenorum, & Missa Fidelium.*
18 *In Missa offertur Deo verum Sacrificium.*
19 *Probatur Catholica Veritas.*
20 *Missa Sacrificium est incruentum, cujus principalis Hostia Christus.*
21 *Panis, & vinum, hostia minus principalis; & quomodo?*
22 *Christus, quomodo in hoc Sacrificio offeratur?*
23 *Objectio notabilis, quomodo Hostia in Missa Sacrificio immoletur &c.*
24 *I. Responsio, de mystica, Sacramentali, & incruenta immolatione Christi.*
25 *Solvitur instantia, & declaratur magis hæc responsio.*
26 *II. Responsio, de morali Christi immutatione.*
27 *III. Responsio de physica Conversione panis, & vini in Corpus & Sanguinem Christi.*
28 *Objectio contra hanc sententiam, ejusque notabilis solutio.*

15. ADvertendum I. quod hæc vox *Missa*, ejusque usus sit antiquissimus in Ecclesia: legitur enim tum apud S. Augustinum, S. Ambrosium, aliosque SS. Patres, tum in Concilio Romano sub S. Sylvestro Papa I. celebrato. Imo S. Ignatius, Antiochenæ Ecclesiæ tertius post S. Petrum Episcopus, & Martyr, *in Epist. 6. ad Smyrnenses*, jam hujus dictionis meminit. Porro quod Patres Latini Missam appellant, Græci vocant *Lyturgiam*, hoc est, *Ministerium, Sacrificiumque Altaris*; uti notat Cov. *l. 4. var. resol. c. 22.*

16. Advertendum II. quod juxta usum Ecclesiæ, communemque sensum Fidelium, Missa accipiatur pro collectione omnium actionum, quæ fiunt a principio Sacrosancti Eucharistiæ Sacrificii usque ad finem ipsius,

ipsius, in quo Corpus & Sanguis Christi consecratur, & offertur. Unde ad propositum tria sunt distinguenda, videlicet ratio Sacramenti, Sacrificii, & Missæ. *Ratio Sacramenti* consistit in eo, quod Eucharistia sit signum sensibile Corporis & Sanguinis Christi, realiter contenti sub speciebus consecratis; prout amplius *dist. prac.* declaratur. *Ratio Sacrificii* consistit in hoc, quod Christus in Missa incruente immoletur, Patrique suo Cœlesti offeratur; idque essentialiter & principaliter fit in consecratione, prout in progressu amplius ostendetur. *Ratio Missæ* tandem complectitur tum confectionem Eucharistiæ, seu consecrationem, tum reliqua omnia sive antecedentia, sive consequentia; ac proinde consistit in collectione eorum omnium, quæ a principio usque ad finem ipsius peraguntur. Et ex his quidem substantialia a Christo Domino, utpote novæ Legis Authore, instituta fuerunt: quoad totam vero actionem, atque ut Missa includit diversas Orationes & Cæremonias, ea est instituta ab Ecclesia.

17. Advertendum III. Quod olim tota ejusmodi actio dividebatur in duas partes, videlicet in Missam Cathecumenorum, & Missam Fidelium. *Missa Cathecumenorum* durabat a principio Missæ usque ad Offertorium exclusive; & fuit sic dicta, quia tamdiu, & non ultra, Cathecumenis interesse licebat. *Missa Fidelium* incipiebat ab Offertorio, & durabat usque in finem. Et ob hanc veterem Missæ divisionem, etiam de facto quandoque totum Officium solet dici in plurali *Missarum solemnia*; quamvis etiam Missa in singulari, sufficienter significet totam illam actionem sacram, quæ in Missa a principio usque in finem peragitur. His prænotatis, sit

18. CONCL. I. In Missa offertur Deo verum, ac proprie dictum Sacrificium. Conclusio est de Fide, ac definita in pluribus Conciliis, novissime autem in Concil. Trid. *Sess. 22. can. 1.* ibi: *Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari: anathema sit.*

19. Desumitur insuper hæc Catholica Veritas, præter traditionem perpetuam, ac praxin Ecclesiæ jam a temporibus Apostolorum jugiter continuatam, ex illis verbis Christi *Matth. 26. Hoc facite in meam Commemorationem*. Siquidem ly *facite*, æquivalet verbo *sacrificate*, juxta illud *Levit. cap. 15. Sumet duos turtures, dabitque Sacerdoti, qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocaustum*; id est, sacrificabit, seu offeret unum pro peccato &c. quales locutiones sæpius alibi in S. Scriptura reperiuntur. Accedit, quod Christus Dominus, ut pote *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, *Ps. 109.* in ultima Cœna Deo Patri vere sacrificaverit; ergo, cum illud ipsum Apostolis, eorumque legitimis Successoribus, facere præceperit, etiam hi vere ac proprie sacrificabunt. Et hoc quidem fecisse Apostolos, eorumque Successores, constat ex antiquissimis Lyturgiis, plurimis Sanctorum Patrum testimoniis, & probatissimis historiis, de quibus Controversistæ, præsertim Bellarminus *lib. 1. de Missa*.

20. CONCL. II. Missæ Sacrificium est incruentum, in quo præcipua & principalis Hostia est Christus Dominus, sive Corpus, & Sanguis ipsius. Ita omnes Catholici; & omissis aliis probationibus, habetur expresse in Concilio Trid. *Sess. 22. c. 2.* ibi: *in Divino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruente obtulit*. Et infra *can. 2.* Concilium definit, Christum ordinasse, ut *Apostoli, aliique Sacerdotes offerrent Corpus, & Sanguinem suum*.

21. Dicitur notanter, *principalis Hostia est Christus*. Siquidem hoc non obstante passim fatentur Theologi, quod etiam panis & vinum aliquo modo in Missa offerantur, sicque pertineant ad rem, quæ sacrificatur; prout liquet ex modo loquendi Ecclesiæ, quæ in Missæ offertorio sic orat: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam Hostiam*, præsentando simul panem consecrandum. Et infra: *Offerimus tibi Domine Calicem salutaris*, elevando vinum. Cæterum substantia panis, & vini, est duntaxat Hostia minus principalis, & secundaria; atque eatenus in hoc tremendo Sacrificio offertur, quatenus ipsa est materia consecrationis Eucharistiæ, & quæ totaliter convertitur, seu transubstantiatur in Corpus & Sanguinem Christi.

22. Insuper sciendum, quod Christus in Sanctissimo Missæ Sacrificio offeratur, non quomodocunque, sed ut mediante transubstantiatione panis, & vini, in Corpus & Sanguinem suum, realiter contentus est sub horum speciebus; prout fatetur Conc. Trid. *Sess. 22. c. 1.* ibi: *Corpus & Sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earum rerum symbolis, Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offerrent,*

rent, præcepit. Christus itaque in hoc incruento Sacrificio non offertur, quatenus exiſtit in Cœlis (ſic enim nulla prorſus circa eum fit immutatio, ad rationem Sacrificii eſſentialiter requiſita) ſed quatenus vi conſecrationis, ac mediante tranſubſtantiatione panis, ac vini, in Corpus & Sanguinem ſuum ponitur, atque exiſtit ſub eorum ſpeciebus conſecratis. Verum pro majori dictorum intelligentia

23. Objicitur contra præmiſſa: Ad verum, & proprie dictum Sacrificium requiritur aliqua deſtructio, aut immutatio rei oblatæ, ſive ipſius Hoſtiæ: atqui in Miſſa non fit talis deſtructio, neque immutatio rei oblatæ, ſive Hoſtiæ; nam Chriſtus, qui dicitur eſſe Hoſtia principalis, neque deſtruitur, cum ſit immortalis, neque alia ratione immutatur, cum ſit impaſſibilis, atque incorruptibilis; ergo. Ad hanc ſatis communem objectionem, plures ſunt reſponſiones Theologorum, in hoc convenientium, quod omnes quandam ex parte Hoſtiæ oblatæ deſtructionem, ſive immutationem admittant (hæc enim omnimodis requiritur ad rationem veri Sacrificii) licet eam varie poſtmodum explicent.

24. Primo itaque nonnulli cum Leſſio *lib. 12. de Divinis Perfectionibus cap. 13. n. 95.* cenſent, ipſi conſecrationi convenire rationem actionis ſacrificativæ, ac per ipſam Chriſtum modo incruento mactari, & hac ratione incruente immolari, quatenus per ipſam vi verborum Corpus Chriſti a Sanguine ſeparatur, & viciſſim Sanguis a Corpore. Siquidem vi verborum formæ conſecrationis, ſub ſpeciebus panis ponitur ſolum Corpus Chriſti; & vi verborum conſecrationis, ſub ſpeciebus vini ſolus Sanguis, ſicque (non obſtante, quod reliqua concomitanter ſub utriuſque ſpeciebus etiam ponantur) Chriſtus myſtice, incruente, atque ſacramentaliter tunc mactatur, immolatur, atque immutatur. Unde in forma ad propoſitam objectionem reſpondent, diſtinguendo Minorem: In Miſſa non fit deſtructio, aut immutatio Hoſtiæ, phyſica & ſubſtantialis, tranſeat; non fit deſtructio, aut immutatio ejus myſtica, incruenta, ſive Sacramentalis, negant Minorem: & eodem modo diſtincta ſua probatione, negant conſequentiam.

25. Si dicas: Ad veram rationem ſacrificii non ſufficit ſola immutatio myſtica, & ſacramentalis: Reſp. id quidem non ſufficere ad Sacrificium cruentum, bene tamen ad Sacrificium incruentum, quale peragitur in SS. Miſſæ Sacrificio. Ad hoc quippe incruentum novæ Legis Sacrificium ſufficit incruenta, myſtica, & Sacramentalis illa immolatio Chriſti: quæ fit non quidem malleo, vel cultro materiali, ſicut olim victimæ immolabantur, ſed cultro verbi Dei: de quo dicitur *ad Hebr. cap. 4. Vivus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti*. Nam vi hujus verbi Dei, ſeu vi verborum formæ conſecrationis in perſona Chriſti prolatorum, revera, quantum eſt ex vi verborum, ſub ſpeciebus panis ſolum Corpus Chriſti, & ſub ſpeciebus vini ſolus Sanguis ipſius ponitur: non obſtante, quod ob naturalem partium inter ſe connexionem, & concomitantiam, ipſamque unionem Hypoſtaticam, etiam aliæ partes humanitatis Chriſti, una cum Divinitate, ſub utraque ſpecie contineantur; hoc enim eſt per accidens.

26. Secundo alii reſpondent, diſtinguendo Majorem. Ad rationem Sacrificii requiritur deſtructio, ſive immutatio Hoſtiæ, vel phyſica, vel ſaltem moralis, concedunt; ſemper phyſica, negant Majorem, conformiter dictis *nu. 5. & 6.* Et eodem modo diſtinguunt Minorem. Siquidem in Sacrificio Miſſæ, licet Chriſtus Dominus ſecundum ſuam humanitatem vi conſecrationis ſubſtantialiter non deſtruatur, adhuc tamen ſecundum eam moraliter immutatur, quatenus per conſecrationem Corpus Chriſti transfertur a ſtatu ſuo naturali ad Sacramentalem, atque in uſum cibi & potus, longe diverſum a ſtatu ſuo naturali. Nam iſtud moraliter loquendo idem eſt, ac ſi fieret verus cibus; juxta quod idem Salvator, *Joan. cap. 6.* affirmabat: *Caro mea, vere eſt cibus: & ſanguis meus, vere eſt potus*. Ita Lugo *diſp. 19. de Euchariſtia, ſect. 5.* & plures alii.

27. Tertio quidam volunt, Chriſtum ſacrificari ex eo, quia terminat realiter converſionem, ſeu tranſubſtantiationem panis, & vini, in Corpus & Sanguinem ſuum, vi conſecrationis peractam. Quia enim in Miſſa offertur panis & vinum, non quomodocunque, ſed ut vi conſecrationis totaliter convertitur ſeu tranſubſtantiatur in Corpus & Sanguinem Chriſti: hinc actio ſacrificativa cenſetur conſiſtere in hac phyſica converſione unius in aliud, ad quam etiam ſpectat Chriſtus Dominus, veluti terminus *ad quem* dictæ converſionis. Et ſimile quid contingebat olim ſub Lege veteri in oblatio-

ne thymiamatis, & thuris, ubi in protestationem supremi Dominii Dei, & subjectionis sacrificantis ad ipsum, una res convertebatur in aliam, videlicet thus, aut thymiama, in suavissimum suffitum.

28. Si Dicas: Ex hac sententia videtur sequi, solum panem & vinum sacrificari (nam illud proprie sacrificatur, quod realiter immutatur) atqui hoc est falsum, & contra Concilium Trid. *n.* 20. citatum, simulque absurdum; quia alioquin Ecclesia haberet duntaxat Sacrificium inanime, ac vilius, quam habuerunt olim Hebræi; foretque figuratum minus nobile, quam figura; ergo. Resp. negando sequelam, cum sua probatione. Etsi enim illud proprie offerri dicatur, quod destruitur, seu immutatur, quando non fit conversio unius in aliud: nihilominus, si fiat talis conversio, tunc proprie ac principaliter illud offertur, quod per ejusmodi actionem potissimum intenditur. Unde, si principaliter intendatur destructio prioris rei per conversionem in aliam, tunc res conversa erit Hostia; prout accidit in combustione Holocausti, conversi in ignem, ubi non ignis, sed aries v. g. vel bos igne absumptus, censetur esse Hostia. Secus autem erit, si tunc principaliter intendatur res illa, in quam fit conversio alterius; quia enim, ut illud incipiat esse, alterum desinit, etiam Deus magis intendit honorari, honoraturque per illam actionem conversivam, ut ponit terminum *ad quem*, quam ut tollit terminum *a quo*: prout & in Lege veteri, dum thymiama vel thus offerebatur, convertendo ipsum in suavissimum suffitum, potius Deo offerebatur, & sacrificabatur ejusmodi suffitus suavissimus, quam thymiama vel thus. Igitur cum in Sacrificio Missæ Christus ejusque præsentia principaliter intendatur, consequenter in eo Hostia principalis erit Christus Dominus; non quomodocunque, sed ut contentus sub speciebus consecratis, ac veluti terminus *ad quem* principaliter intentus transubstantiationis, quæ divinitus accidit peracta consecratione. Quamvis eadem actione offeratur simul panis & vinum, secundario tamen & concomitanter, quatenus est terminus *a quo*, & cujus desitio intenditur propter aliud duntaxat, sicque minus principaliter, Lessius *l.* 2. *de just. & jure*, *cap.* 38. *nu.* 13. licet postea *lib.* 12. *de Divinis Perfectionibus*, *cap.* 13. *n.* 95. amplexus sit primam sententiam *nu.* 24. relatam, tanquam faciliorem intellectu, magisque respondentem ordinario sacrificandi modo, qui supponit Hostiam, non producit.

QUÆSTIO III.

Qui sint Offerentes Missæ Sacrificium, & in quo consistat Essentia ipsius?

SUMMARIUM.

29 *Principalis offerens in Missa Sacrificio, est Christus Dominus?*
30 *Et quomodo?*
31 *Sacerdos celebrans, est proximus Minister.*
32 *Et quomodo alii Fideles illud offerant?*
33 *In Missa non omnes actiones pertinent ad essentiam sacrificii.*
34 *Hujus essentia consistit in Consecratione.*
35 *In Parasceve non fit Sacrificium Missæ.*
36 *Sumptio S. Hostiæ, non est de essentia ejus.*
37 *Præsertim facta ab astantibus.*
38 *Requiritur ad hoc sacrificium consecratio utriusque speciei.*
39 *Opposita sententia refertur, ac rejicitur.*

29. CONCL. I. Principalis offerens Missæ Sacrificium, est Christus Dominus, quamvis illud offerat Sacerdotum ministerio. Ita omnes Catholici Doctores; & patet tum ex Concilio Florentino in Decreto Unionis, tum ex Tridentino *sess.* 22. *c.* 2. ubi docet: *Una est eademque Hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa.* Idem patet ex verbis consecrationis, ubi Sacerdos non nomine proprio, sed in persona Christi loquens, dicit: *Hoc est corpus meum*: *Hic est sanguis meus.*

30. Cæterum Christus dicitur offerens, & quidem principalis: tum quia Sacerdotium, ipsumque Missæ Sacrificium instituit: tum etiam, quia Sacerdos illud ex Christi ordinatione offert nomine, atque in persona ipsiusmet Christi Domini. Ipse siquidem Sacerdotes constituere dignatus est suos Ministros, & Vicarios, qui in nomine, atque in persona sua, Patri Cœlesti istud offerrent Sacrificium; uti præter concordem SS. Patrum doctrinam, tenet Concilium Florentinum, & Trid. *loc. cit.*

31. CONCL. II. Sacerdos celebrans offert Missæ sacrificium ut proximus Minister:

cæ-

cæteri autem fideles etiam aliquo modo, minus tamen proprie, dicuntur hoc Sacrificium offerre. Ita communis. Et quidem prima pars patet tum ex cit. Concilio Trid. ubi dicitur: *Idem nunc offerens Sacerdotum ministerio* tum ex eo: quia Sacerdos est publicus Minister Ecclesiæ, ad hoc Mysterium conficiendum consecratus, verusque sacrificans, juxta quod Christus Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus, præcepit in ultima Cœna, dicens: *Hoc facite &c.* Quia vero Sacerdos, in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum, & Sacrificium, hinc Sacerdos non est principalis offerens, sed post Christum, qui est offerens principalis, proximus Minister.

32. Altera pars patet ex Canone Missæ, ubi dicitur: *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis.* Et infra: *Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed & cuncta Familiæ tuæ.* Dicuntur autem alii Fideles hoc sacrificium offerre dupliciter: primo, ratione quadam generalissima, & solum, quia sunt membra Ecclesiæ, cujus nomine Sacerdos Deo offert sacrificium istud. Secundo, ratione quadam magis speciali, in quantum scilicet speciali externo concursu ad ejus oblationem cooperantur, illud vel petendo, aut procurando per donationem stipendii, vel faciendo sub ipsa oblationem ad Altare, aut inserviendo Sacerdoti celebranti, vel saltem per devotam assistentiam seu præsentiam consentiendo in ipsum.

33. CONCL. III. Certum est, quod non omnes sacræ Actiones, quæ in Missa peraguntur, pertineant ad essentiam sacrificii. Pleraque enim sunt piæ quidem, sed solum accidentales Cæremoniæ, Ritusque sacri ab Ecclesia instituti *ex Apostolica disciplina, & traditione; quo & Majestas tanti sacrificii commendaretur, & mentes Fidelium per hæc visibilia Religionis, & Pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur:* prout loquitur Concilium Trid. *cit. sess.* 22. *c.* 5. Porro in quanam parte Missæ consistat essentia sacrificii, Quæstio remanet; pro cujus resolutione sit

34. CONCL. IV. Essentia sacrificii Missæ consistit in consecratione; & quidem probabilius in illa sola. Ita Herincx *disp.* 8. *de Eucharistia, q.* 3. *num.* 42. Sannig *dist.* 5. *de Missa, quæst.* 4. *nu.* 5. cum communiori Theologorum, contra Bonacinam *disp.* 4. *de Eucharistia, quæst. ult. punct.* 2. *num.* 1. dicentem, quod partes essentiales sacrificii Missæ sint Consecratio, Oblatio, & Sumptio; & contra nonnullos alios, qui volunt, etiam sumptionem a celebrante peractam, spectare ad essentiam sacrificii Missæ. Ratio conclusionis est: quia sacrificium Missæ offertur, ac perficitur a Sacerdote in persona Christi, qui est principalis offerens, ut *n.* 29. dictum est: atqui consecratio, eaque sola, fit a Sacerdote in persona Christi; ergo sola consecratio spectat ad essentiam ejus. Minor probatur: nam Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum, ut ait Concilium Florentinum in Decreto Unionis; ergo. Hinc

35. Infertur I. Quod Feria sexta Paraseves proprie non fiat sacrificium Missæ: quia ibi non fit nova Hostiæ consecratio, sed sumitur duntaxat Hostia pridie consecrata.

36. Infertur II. Quod sumptio Hostiæ seu Sacramenti, quæ fit a Sacerdote celebrante, non spectet ad essentiam sacrificii Missæ, stricte loquendo (hæc enim sumptio non fit in persona Christi, sicuti consecratio) quamvis spectet ad ejus integritatem, & complementum: nam, ut dicitur capit. Relatum de consecrat. dist. 2. *Quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?*

37. Infertur III. Quod multo minus sumptio Sacramenti, quæ fit ab aliis astantibus, spectet ad essentiam sacrificii Missæ: unde Concilium Trid. *sess.* 22. *c.* 6. *& can.* 8. approbat, & commendat Missas illas, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat.

38. CONCL. V. Ad perfectam rationem sacrificii novæ Legis requiritur consecratio utriusque speciei; idque ex Christi institutione, qui voluit in illo offerri Corpus & Sanguinem suum sub speciebus panis & vini, prout docet Concilium Trid. *sess.* 22. *c.* 1. Unde Rubricæ Missalis *Tit. de Defectibus in ministerio ipso occurrentibus*, quantum ad propositum, sic habent: *Si Sacerdos ante Consecrationem graviter infirmetur, vel in syncopen inciderit, aut moriatur, prætermittitur Missa* (quia videlicet sacrificium substantialiter necdum est inchoatum) *si post consecrationem Corporis tantum, ante consecrationem Sanguinis, vel utroque consecrato id accidit, Missa per alium Sacerdotem expleatur ab eo loco, ubi ille defiit, & in casu necessitatis etiam per non jejunum.* Et merito: nam plus

ar-

urget præceptum Divinum de ſubſtantiali perfectione, atque integritate Miſſæ, quam præceptum Eccleſiaſticum de non ſumendo Euchariſtiam, niſi a jejunis.

39. Sunt quidem nonnulli Theologi, quos refert Barboſa *in Collectaneis ad Concilium Trid. ſeſſ. 22. de Sacrificio Miſſæ c. 1. num. 26.* qui volunt, poſſe Papam ex cauſa urgenti concedere, ut conſecratio Euchariſtiæ, & Sacrificium Miſſæ in una ſpecie fiat. Quia vero Concilium Trid. *loc. cit.* ſatis indicat, conſecrationem utriuſque ſpeciei eſſe de Jure Divino, dum *cit. cap. 1.* inter alia ſic loquitur: *Chriſtus Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech ſe in æternum conſtitutum declarans, Corpus & Sanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis & vini DEO Patri obtulit, ac ſub earundem rerum ſymbolis, Apoſtolis, ut ſumerent, tradidit, & eiſdem, eorumque in Sacerdotio ſucceſſoribus, ut offerent, præcepit*: hinc merito de hac quorundam ſententia dubitatur, eaque probabilius & communius negatur.

QUÆSTIO IV.

De Effectibus Sacrificii Miſſæ.

SUMMARIUM.

40 *Sacrificium Miſſæ habet valorem ex opere operato, & ex opere operantis.*
41 *Eſt Latreuticum, ac Euchariſticum.*
42 *Eſt propitiatorium, Satisfactorium, & Impetratorium.*
43 *Miſſa ſacrificium, quomodo ſit propitiatorium, & peccata mortalia expiet?*
44 *Per ſe ac immediate non cauſat gratiam ſanctificantem. Differentia inter Sacramentum, & Sacrificium.*
45 *Miſſa ſacrificium, quomodo ſit ſatisfactorium?*
46 *Et quomodo impetratorium?*
47 *Effectus impetrationis bonorum temporalium, an ſit infallibilis?*
(a) Concordant dicta Tr. 5. Diſt. 5. n. 57. & 58.

40. ADvertendum cum Scoto *Quodlib.* 20. & communi Theologorum, quod Miſſæ Sacrificium habeat duplicem vim atque valorem operandi ſuos effectus, videlicet ex opere operantis, & ex opere operato. Prior valor promanat ex bonitate ipſius Miniſtri, ejuſque propriò merito, atque devotione, quacum peragit hoc Sacrificium; prout id ipſum accidit in omnibus aliis piis operibus, utpote quæ valent, ſeu proſunt ex opere operantis. Alter valor Sacrificii Miſſæ eſt ille, qui eidem ex Chriſti inſtitutione, ejuſque meritis, atque independenter a bonitate Miniſtri competit; juxta quod Concilium Trident. *citat. cap. 1.* profitetur dicens: *Et hac quidem illa munda oblatio eſt* (Malach. 1.) *quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari poteſt.* Unde ſequitur, quod Miſſæ Sacrificium profit ex opere operato, ſeu virtute ipſius ſacrificii, quatenus habet ſpecialem valorem ſibi peculiariter ex Chriſti inſtitutione annexum, & quidem ultra omne meritum operantis, ſeu procurantis celebrationem Miſſæ, atque independenter a bonitate Miniſtri illud offerentis. Hoc prænotato, ſit

41. CONCL. I. Sacrificium Miſſæ in primis eſt Latreuticum, atque Euchariſticum. Ita communis; & patet ex Concilio Trid. *ſeſſ. 22. can. 3.* ubi inter alia dicitur, *Miſſæ ſacrificium eſſe laudis, & gratiarum actionis.* Siquidem Miſſæ Sacrificium dicitur *Latreuticum*, quatenus inſtar Holocauſti offertur DEO in recognitionem ſuæ ſupremæ excellentiæ: ipſum quippe inſtitutum eſt ad ferendum cultum Latriæ (qua ratione *Latreuticum* appellatur) ſoli DEO debitum. Verum quatenus offertur in gratiarum actionem pro omnibus receptis beneficiis, præſertim Redemptionis noſtræ, hac ratione Sacrificium Miſſæ vocatur *Euchariſticum*: *Euchariſtia* enim latine ſonat *bona gratia*, ſive *gratiarum actio.*

42. CONCL. II. Inſuper Sacrificium Miſſæ eſt propitiatorium, ſatisfactorium, & Impetratorium: ac proinde (præterquam, quod ſit Sacrificium laudis, & gratiarum actionis) triplicem habet effectum, propitiationem videlicet, ſeu expiationem peccatorum quoad culpam; ſatisfactionem pro pœnis remanentibus ex peccatis quoad culpam jam dimiſſis; & impetrationem diverſorum Beneficiorum. Ita omnes Catholici, & habetur noviſſime definitum in Concilio Trid. *ſeſſ. 22. can. 3.* his verbis: *ſi quis dixerit, Miſſa ſacrificium tantum eſſe laudis, & gratiarum actionis, aut nudam Commemorationem Sacrificii in Cruce peracti, non autem propitiatorium, neque pro vivis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus offerri debere: anathema.*

ma ſit. Idipſum fuſius declarat citatum Concilium *c.* 2.

43. CONCL. III. Miſſæ Sacrificium vere quidem eſt *Propitiatorium*; in quantum virtute ejuſdem DEUS nobis ſit placatus, & propitius, id eſt, movetur ad deponendam juſtiſſimam iram ſuam & indignationem, quam ob noſtra peccata concepit in ordine ad neganda uberiora gratiæ auxilia, quibus pœnitentiam agere, atque in ejus amicitiam redire, & peccatorum remiſſionem acquirere valeamus: nihilominus effectum expiationis peccatorum mortalium quoad culpam non cauſat immediate, ſed duntaxat mediate, ac diſpoſitive, impetrando videlicet ſpecialia gratiæ auxilia, quibus homo diſponitur, atque excitatur ad agendam veram de peccatis pœnitentiam, mediante qua per infuſionem gratiæ ſanctificantis immediate remittuntur peccata. Ita communis Theologorum; & patet ex verbis Concilii Trid. *ſeſſ.* 22. *c.* 2. ubi explicans modum, quo hoc Sacrificium nobis peccata remittit, ſic loquitur: *Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit*. Quibus verbis aperte docet, Sacrificium iſtud non remittere peccata mortalia immediate, prout faciunt Sacramenta Baptiſmi & Pœnitentiæ, ſed tantum mediate, impetrando nimirum a Deo gratias actuales prævenientes, quibus peccatores excitentur ad agendam veram pœnitentiam, ſicque ad conſequendam peccatorum remiſſionem virtute perfectæ contritionis, vel Attritionis cum Sacramento.

44. Et conformiter dictis infertur, quod Miſſæ Sacrificium per ſe, & immediate, non cauſet gratiam ſanctificantem (alioquin enim immediate deleret peccata mortalia) neque augmentum gratiæ habitualis ſeu ſanctificantis, niſi vel per proprium meritum, vel per dignam acceptionem Sacramenti. Et hoc ipſum ſuadet differentia inter Sacramentum, & Sacrificium: nam Sacramentum eſt primario & principaliter inſtitutum ad noſtram ſanctificationem; Sacrificium vero immediate refertur ad cultum DEI, & proteſtandam ſupremam ejus excellentiam, & ſecundario ſolum ac veluti per quandam redundantiam, ad noſtram utilitatem.

45. CONCL. IV. Quod attinet ad alterum effectum ipſius, Miſſæ Sacrificium dicitur eſſe *ſatisfactorium*, & quidem tam reſpectu vivorum, quam reſpectu animarum in Purgatorio exiſtentium, in quantum ex opere operato virtute ipſius aliqua pœna, peccatis quoad culpam jam deletis correſpondens, remittitur illis, pro quibus hoc Sacrificium applicatur. Unde Concilium Trid. *loc. cit.* ait: *Quare non ſolum pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus, ſed & pro defunctis in Chriſto nondum ad plenum purgatis, rite juxta Apoſtolicam traditionem offertur*. Et infra *Seſſ.* 25. *in Decreto de Purgatorio*, docet: *Animas in Purgatorio detentas fidelium ſuffragiis, potiſſimum vero acceptabili Altaris Sacrificio juvari*. Et hic affectus ſatisfactionis infallibiliter confertur virtute Sacrificii Miſſæ, dummodo is, pro quo Miſſa offertur, ſit capax ejuſdem, id eſt, indigeat aliqua ſatisfactione, nec ponat obicem peccati mortalis, atque ſit actualiter in ſtatu damnationis.

46. CONCL. V. Tandem Miſſæ Sacrificium eſt *Impetratorium*, in quantum habet virtutem impetrandi a Deo diverſa bona, tum ſpiritualia, tum etiam temporalia, quatenus ad ſpiritualia conducunt. Ita omnes Catholici, & patet ex perpetuo ſenſu, atque traditione Eccleſiæ, ipſoque Concilio Tridentino proxime allegato. Additur vero notanter, *bona temporalia, quatenus ad ſpiritualia conducunt*. Quia effectus Sacrificii incruenti Miſſæ nituntur meritis Sacrificii cruenti a Chriſto in Ara Crucis oblati: atqui Chriſtus non promeruit nobis in Cruce bona temporalia, niſi quatenus conducunt ad ſpiritualia; nam bona temporalia ſecundum ſe præciſe ſpectata, non ſunt bona, imo ſæpe ſæpius homini mala & nociva.

47. Et hinc fit, quod effectus iſte Sacrificii Miſſæ, nimirum impetratio bonorum temporalium, non infallibiliter habetur, ut experientia conſtat: neque illico omnia nobis conceduntur, pro quorum impetratione leguntur Miſſæ; ſiquidem hujuſmodi bona temporalia non ſemper conducerent ad bonum ſpirituale, & ſalutem animæ. Interim tamen credibile eſt, ſemper aliquid obtineri a Deo, neque ſacrificium in vanum offerri, etiamſi non ſtatim obtineatur illud in ſpecie bonum temporale, pro quo obtinendo miſſa offertur: poteſt enim Deus, atque pro ſumma in nos pietate ſolet, vel ejus conceſſionem in tempus opportunius, nobiſque ſalutarius differre; vel loco illius, quod petimus, aliud nobis elargiri longe conducibilius ad ſalutem animæ noſtræ: ad hoc quippe concedendum videtur ipſum compellere ſua infinita Liberalitas, Bonitas, atque miſericordia. (c)

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quantus sit valor Sacrificii Missæ?

SUMMARIUM.

48 *Valor Missæ ad placandum, satisfaciendum, ac impetrandum, non est infinitus:*

49 *Non obstante infinitate meritorum Christi.*

50 *Cur hæc per Missam finito duntaxat modo applicentur?*

51 *Missa pro pluribus oblata, minus prodest singulis.*

52 *Quid de pluribus inservientibus, aut astantibus?*

53 *Sacerdos pluribus stipendiis non satisfacit, si unicam Missam celebret.*

54 *Ne quidem applicando uni fructum satisfactorium, & alteri impetratorium.*

55 *Aut partem fructus ejus specialissimi.*

56 *Fidelibus plus prodest, si Missas curent sibi celebrari in vita, quam post mortem.*

57 *In Missa duo sunt consideranda.*

58 *Missa mali Sacerdotis tantum valet, quantum boni, quoad substantialia.*
Et quoad fructum ejus ex opere operato.

59 *Imo & quoad Orationes dictas nomine Ecclesiæ.*

60 *Secus quoad Orationes, prout a Celebrante procedunt.*

48. CONCL. I. Valor, quem habet Missæ sacrificium ex opere operato, sive ad placandum nobis DEUM, sive ad satisfaciendum, sive ad impetrandum, non est infinitus, sed finitus; non obstante infinitate satisfactionis, ac meritorum Christi, in quibus totus Missæ valor radicatur, & fundatur. Ita D. Bonaventura 4. *dist.* 45. *ar.* 3. Scotus *quodlib.* 20. cum suis & aliis communiter, paucis exceptis. Conclusio hæc potissimum suadetur ex communi sensu Ecclesiæ: nam si idem numero sacrificium foret infiniti valoris, tunc frustra speciales numero Missæ legerentur pro specialibus hominum necessitatibus; imo unica missa, utpote infiniti valoris, sufficeret ad exhauriendum totum Purgatorium; simulque posset quis per unius Missæ celebrationem satisfacere pro centum stipendiis a diversis hominibus datis: hæc autem omnia sunt absurda, & contra perpetuam praxin, ac sensum Ecclesiæ; ergo dicendum, quod Missæ Sacrificium a nobis oblatum, non sit infiniti valoris.

49. Additur in Conclusione, *non obstante infinitate meritorum Christi*. Quia valor ille, quem habet Missa ex opere operato, fundatur, ac desumitur ex sacrificio cruento in Ara Crucis oblato per Christum, ac meritis ejus, quæ sunt infinita, ac sufficientia pro redemptione infinitorum hominum, vel etiam mundorum, si darentur: quamvis hæc infinita merita Christi, per incruentum Missæ sacrificium finito, ac limitato duntaxat modo, juxta ordinatissimam DEI voluntatem, nobis applicentur. Et hac de causa Barth. Gavantus *part.* 2. *Commentar. in rubricas tit.* 8. *n.* 3. valorem Missæ ait esse infinitum in radice, quatenus nempe radicatur in meritis Christi, quæ sunt infinita; sed ad impetrandum, & ad alios suos effectus, finitum in terminis, quia finite de eo omnes participant.

50. Cæterum ratio, cur per Missæ sacrificium merita Christi finito duntaxat modo nobis applicentur, alia non est, nisi voluntas, ac institutio Christi Domini, veri DEI & hominis, qui per hoc incruentum Missæ sacrificium modo duntaxat finito voluit nobis applicare merita suæ Dominicæ Passionis, atque satisfactiones præstitas in sacrificio illo cruento, quod ipsemet obtulit in Ara Crucis, se ipsum offerendo Patri suo Cœlesti pro redemptione totius generis humani.

51. CONCL. II. Idem numero sacrificium Missæ pro pluribus simul oblatum, minus prodest singulis, ac si paucioribus, vel uni tantum applicaretur. Conclusio hæc sequitur ex præcedenti: quia valor ille finitus, qui ex opere operato correspondet Missæ, dividitur tunc in illos plures homines, pro quibus simul offertur, qui cæteroquin totus uni obveniret, si Missa pro uno solo applicaretur.

52. Dicitur, *sacrificium Missæ pro pluribus simul oblatum*. Nam si loquamur de Missæ sacrificio, quatenus a pluribus offertur, nempe a pluribus Missæ inservientibus, vel devote assistentibus (qui etiam suo modo dicuntur Missam offerre, juxta dicta *n.* 31. & 32.) non minorem fructum exinde singuli referunt, quam si ipsi soli essent. Ratio est: quia ejusmodi oblationes privatæ sunt distinctæ

ctæ, ideoque eis distincti, ac proprii effectus correspondent, juxta propriam singulorum devotionem & capacitatem. Et hoc ipsum suadet communis sensus Fidelium. Layman *l. 5. tr. 5. c. 1. n. 11.* & alii.

53. CONCL. III. Sacerdos, qui pluribus sive ob acceptum stipendium, sive ob aliam causam, est obligatus ad celebrandum, non satisfacit unicum sacrificium Missæ pro omnibus offerendo. Ita de facto tenendum pro certo, ob Decretum Urbani VIII. *De Celebratione missarum*, quod incipit, *Cum sæpe contingat* (habeturque tom. 4. Bullarii Romani, *Constit. 45. dicti Pont.*) ubi §. 2. *sub obtestatione Divini Judicii mandat, ac præcipit, ut absolute tot missæ celebrentur, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint, ita ut alioquin ii, ad quos pertinet, suæ obligationi non satisfaciant, quinimo graviter peccent, & ad restitutionem teneantur.* Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 10. damnantis: *Non est contra justitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.* Proinde

54. Infertur I. Sacerdotem non posse pro una Missa duplex stipendium accipere, applicando uni fructum satisfactorium, & alteri fructum impetratorium; dum v. g. unus petit celebrari missam pro Defunctis, alter pro infirmo. Nam, qui dat stipendium pro celebratione Missæ, censetur velle fructus omnes ipsius, quantum est capax.

55. Infertur II. Non posse Sacerdotem licite pro una Missa duplex stipendium accipere, applicando uni petentium partem illam fructus, quæ ipsi sacrificanti competit. Siquidem hoc non modo sequitur ex dictis, sed rursum opposita sententia ab Alexandro VII. damnata est, dum is inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 8. rejecit: *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem ejus specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.* Hæc, inquam, Propositio est damnata.

56. Quæres, utrum Fideles majora sibi beneficia, fructumque uberiorem comparent, si Missas sibi curent celebrari in vita, quam post mortem? Resp. affirmative, ut notat Barbosa *in Collectaneis ad Concilium Trid. sess. 22. cap. 2. n. 11.* citans Fraxinellum, & Homobonum de Bonis. Ratio est: quia Missæ pro aliquo dictæ post mortem, solum sunt satisfactoriæ pro pœnis in Purgatorio adhuc luendis: at in vita pro aliquo celebratæ, non solum satisfactoriæ sunt, sed etiam propitiatoriæ, atque impetratoriæ, sicque juvant in vita & post mortem. Accedit illud D. Gregorii lib. 4. Dialog. c. 58. *Tutior est via, ut bonum, quod quisque post mortem sperat agi per alios, ipse dum vivit, per se exequatur: beatius quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem quærere.*

57. Quæres ulterius, utrum Missa mali Sacerdotis tantum valeat, quantum boni. Ubi notandum cum D. Thoma *part. 3. q. 82. art. 6.* D. Bonaventura *4. dist. 13. art. 1. q. 4.* & communi Doctorum, quod in Missa duo debeant considerari, scilicet ipsum Sacramentum seu sacrificium, quod est principale, & Orationes, quæ in Missa pro vivis atque defunctis fiunt; idque sive in persona totius Ecclesiæ, cujus Sacerdos est publicus Minister, sive in Persona Sacerdotis, ac prout secundum propriam ejus devotionem spectantur. Hoc prænotato

58. Resp. I. Certum est, quod Missa mali Sacerdotis quoad substantialia, sive quantum ad Sacramentum, atque Sacrificium, non minus valeat, quam Missa boni Sacerdotis. Ratio est: quia utrobique idem conficitur Sacramentum, atque sacrificium; & quidem nomine, atque in persona Christi Domini, qui est principalis Offerens, simulque Hostia. Unde D. August. *lib. de Corpore Christi*, inquit: *In mysterio Corporis, & Sanguinis Domini nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote.* Et hoc ipsum etiam est intelligendum de fructu præcipuo sacrificii Missæ, qui provenit ex opere operato, & quatenus illud offertur in persona Christi: sic enim nihil omnino pendet a dispositione, & bonitate Ministri, juxta dicta *n.* 40.

59. Resp. II. Quatenus Sacerdos offert Missam, oratque nomine Ecclesiæ, non minuitur fructus impetrationis ob malam dispositionem Ministri celebrantis: quia etiam in peccatoribus manet ministerium, inquit Doctor Angelicus. Unde quantum ad hoc, non solum est fructuosa Oratio Sacerdotis peccatoris Missam celebrantis, sed etiam omnes aliæ ejus orationes, quas facit in Horis Canonicis, aliisque Ecclesiasticis Officiis, in quibus gerit personam Ecclesiæ. Excipe, nisi Minister sit excommunicatus non toleratus: quia per hunc non vult

Ec-

Ecclesia ad DEUM preces offerri, & consequenter nullam habent efficaciam, quatenus fiunt nomine Ecclesiæ.

60. Resp. III. Orationes privatæ Sacerdotis mali, seu in statu peccati mortalis celebrantis, non sunt fructuosæ, ne quidem secundum vim impetrandi pro aliis: ac proinde quoad circumadjacentia, sive annexa, hoc est, quoad Orationes, prout a celebrante procedunt, plus prodest Missa boni, quam mali Sacerdotis. Ratio est: quia Sacerdos malus celebrando, de novo peccat mortaliter; unde prout celebratio Missæ ab ipso procedit, potius meretur vindictam, quam misericordiam. Huc quadrat dictum illud cęci nati, atque a Christo illuminati, de quo *Joan. 9. scimus, quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.*

QUÆSTIO VI.

Pro quibus possit offerri Sacrificium Missæ?

SUMMARIUM.

61 *Missa potest offerri pro vivis, atque defunctis, non vero pro damnatis.*
62 *Nequit offerri pro Sanctis.*
63 *Licite offertur pro Fidelibus non excommunicatis, etiam peccatoribus.*
64 *Secus de excommunicatis vitandis.*
65 *Quid de excommunicatis toleratis?*
(a) Videantur dict. Tract. 13. Dist. 2. n. 26.
66 *Potest offerri pro conversione Infidelium,*
67 *Sive indirecte, non autem directe pro Infidelibus &c.*
68 *Et cur non directe?*
(b) Ut dictum Tract. 13. Dist. 1. n. 17.

61. CONCL. I. Missæ sacrificium potest offerri tum pro vivis, tum pro Defunctis in Christo, nondum plene purgatis; neutiquam vero pro damnatis. Ita communis. Et quidem prima pars constat ex dictis *n.* 42. & 45. Altera pars habetur *c. Probeuntibus* 13. *q.* 1. ac ratio est: quia damnatorum desperata est redemptio. Et hoc intelligendum cum Glossa ibidem communiter recepta, quando evidens est, aliquem decessisse in peccato mortali; ut puta cum quis se ipsum suspendit, præcipitat, vel alio modo occidit, *arg. c. Placuit* 23. *q.* 5. Nam secus est dicendum, si de hoc sit dubium: quia tunc oportet meliora de Proximo sperare.

62. CONCL. II. Etsi DEO in honorem Sanctorum rite offeratur Missæ sacrificium, juxta dicta *n.* 8. nequit tamen illud offerri pro Sanctis. Ita habetur decisum *c. Martha* §. *Tertio loco de Celebrat. missarum*, addita hac duplici ratione: Tum quia *injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre:* Tum quia Sancti in cęlis *orationibus nostris non indigent pro eo quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt.*

63. CONCL. III. Certum quidem est, Missæ sacrificium licite offerri pro fidelibus non excommunicatis, etiam peccatoribus; illud tamen existentibus in peccato mortali non prodest quoad effectum satisfactorium, sed solum, quatenus sacrificium hoc est propitiatorium (modo *n.* 43. explicato) & impetratorium. Ratio est: quia Fideles in peccato mortali existentes sunt quidem capaces utriusque posterioris effectus, non vero effectus satisfactionis, seu remissionis pœnæ temporalis; cum ponant obicem peccati mortalis.

64. CONCL. IV. Pro excommunicatis vitandis, seu non toleratis, nequit licite offerri sacrificium Missæ, & peccat graviter Sacerdos, directe pro ipsis celebrans. Ratio est: quia Missæ sacrificium offertur non solum in persona Christi, sed etiam nomine Ecclesiæ: atqui Ecclesia prohibet, ne suo nomine, & publico Ministerio Ecclesiastico, pro excommunicatis oretur, aut Missa celebretur, donec fuerint absoluti; uti habetur *c. Nobis* 28. & *c. Sacris de sent. excommun.* ergo.

65 Additur notanter, *pro excommunicatis non toleratis*. Nam non pauci Doctores volunt, post Concilium Constantiense, atque Extravag. Martini V. *Ad evitanda*, pro excommunicatis toleratis, seu non vitandis licite posse offerri sacrificium Missæ; utpote quibus de facto licite communicamus in aliis Officiis Divinis, imo & pro ipsis præsentibus publice precamur in Choro dicendo: *Misereatur vestri; Dominus vobiscum* &c. prout argumentatur Herincx *disp.* 8. *de Missa*, *n.* 64. citans Navarrum, Sa, Lugonem, & alios passim. Verum, quamvis id licite fiat, simulque tale sacrificium prodesse valeat excommunicatis toleratis, quatenus offertur in persona Christi, non tamen ipsis proderit, quatenus offertur in persona Ecclesiæ; cum Pontifex in præfata Bulla ex-

expreſſe proteſtetur, quod *per hoc non intendit, excommunicatos in aliquo relevare, nec eis quomodolibet ſuffragari.* (d)

66. CONCL. V. Pro Infidelibus non baptizatis poteſt offerri Miſſæ ſacrificium per modum deprecationis, ut ad veram Fidem convertantur. Ita Bonacina *diſt.* 4. *de Euchariſtia quæſt. ult. punct.* 5. *nu.* 4. Herincx *n.* 59. Sannig *quæſt.* 7. *nu.* 15. & alii. Ratio eſt: quia juxta Concilium Trid. *n.* 42. & 45. relatum, poteſt Miſſa offerri *pro peccatis & aliis neceſſitatibus:* atqui Infidelitas eſt peccatum, & neceſſitas maxima. Accedit, quod ſacrificium incruentum miſſæ imitetur cruentum, olim a Chriſto in Ara Crucis oblatum; quod etiam non baptizatis profuit ad ſalutem animæ. Quinimo *cap. Apoſtolicam, de Presbytero non baptiz.* jubet Pontifex, quod miſſæ ſacrificium offeratur pro Presbytero non baptizato, qui in confeſſione nominis Chriſti deceſſit.

67. Cæterum Maſtrius *diſp.* 9. *Theol. Moral. nu.* 62. alia ratione hoc declarat, & citans communiorem, & probabiliorem Doctorum, ait, poſſe quidem pro Paganis, & Infidelibus (imo & Excommunicatis) ſacrificium miſſæ indirecte offerri, non autem directe. Et quidem prior pars ſuadetur ex eo, quod de facto ſic fiat, quoties miſſæ ſacrificium Deo offertur pro incremento & exaltatione Sanctæ Matris Eccleſiæ, vel tollendo ab ea Schiſmate, aut Hæreſum extirpatione: nam quia hæc vel maxime fiunt per converſionem Infidelium, atque reſipiſcentiam Hæreticorum, Schiſmaticorum, aliorumque excommunicatorum; celebrando Miſſam juxta dictam intentionem, pro his pariter indirecte oratur, & celebratur.

68. Altera pars probatur ex eo: quia Pagani, & Infideles, necdum ſunt effecti membra Chriſti per Baptiſmum in re, vel ſaltem in voto ſuſceptum: atqui ſacrificium Miſſæ non poteſt directe applicari, niſi pro membris Chriſti; quia, ut inquit D. Auguſtinus *l.* 1. *de Anima & ejus orig. cap.* 9. relatus a D. Thoma 3. *part. q.* 79. *art.* 7. *ad* 2. *Quis offerat Corpus Chriſti, niſi pro his, qui ſunt membra Chriſti?* Idem deſumitur ex ipſa praxi, & conſuetudine Eccleſiæ, quæ quidem ſummo affectu, veluti pia Mater, Paganorum, aliorumque enumeratorum converſionem, & ſalutem exoptat; nullam tamen pro ipſorum converſione Miſſam ordinavit (bene tamen pro tollendo Schiſmate, vel contra Paganos) neque preces aliquas pro eis dicendas inſtituit; dempto ſolo die Paraſceves, quo propter ſpeciale myſterium, & quia Chriſtus JESUS eadem die pro ſuis perſecutoribus in Cruce orare dignatus eſt, etiam Eccleſia pro Hæreticis & Schiſmaticis, Judæis & Paganis, publice precatur. (e)

QUÆSTIO VII.

De Applicatione Miſſæ.

SUMMARIUM.

69 *Miſſa tripliciter prodeſt, ſpecialiſſime, generaliſſime, & ſpecialiter.*

70 *Miſſa ſpecialiter prodeſt iis, quibus applicatur a celebrante.*

71 *Quid, ſi nemini applicatur.*

72 *Aut Celebrans eam applicet contra ſuam obligationem, vel voluntatem Superioris.*

73 *Applicatio miſſæ, an ſufficiat habitualis?*

74 *Et quando fieri debeat?*

75 *An ſit licitum celebrare cum reſervatione applicationis?*

76 *Vel miſſam applicare proxime daturo ſtipendium?*

77 *Praxis optima applicandi miſſam.*

78 *Expedit etiam facere ſecundam intentionem.*

79 *Et quomodo?*

(f) Ut dictum n. 73.

80 *Digne celebrans plus participat de fructu miſſæ, quam alii.*

69. ADvertendum cum Scoto *Quodlib.* 20. & aliis, Sanctiſſimum miſſæ ſacrificium (idem ſervata proportione dicendum de Orationibus Fidelium, aliiſque Juſtorum meritis, de quibus ex profeſſo Doctor Subtilis *ibidem* §. *de primo*, hoc declarat) tripliciter valere, ſeu prodeſſe: nimirum ſpecialiſſime, generaliſſime, ac modo quodam medio ſeu ſpecialiter. *Specialiſſime* prodeſt ſolum ipſi celebranti miſſam, ſeu aliud bonum opus peragenti, ac in ſtatu gratiæ exiſtenti, & hoc modo non videtur, id poſſe recta, ſeu ordinata voluntate alteri applicari; quia quilibet tenetur magis ſeipſum diligere, quam Proximum. *Generaliſſime* prodeſt toti Eccleſiæ: neque enim celebrans vel orans debet aliquem de Eccleſia excludere, ſed ex intentione ſaltem habituali omnes includere; uti patet ex Oratione Dominica, in qua ſinguli, ex Chriſti inſtitutione orantes, dicimus: *Et ne nos inducas in ten-*

tentationem &c. non vero, *& ne me inducas in tentationem*. Et de hoc fructu generalissimo videtur David loqui *Ps.* 118. dicens : *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua*. Tertio tandem modo, seu *specialiter*, prodest missæ sacrificium, vel aliud pium opus illi, cui specialiter per celebrantem, vel orantem applicatur, v. g. Animabus in Purgatorio, vel danti stipendium pro celebratione missæ: & hic solus fructus, nempe specialis, applicatur pro eo, pro quo offertur Missæ sacrificium.

70. CONCL. I. Sacrificium Missæ specialiter prodest iis, pro quibus offertur; attamen ad hoc, ut sacrificium habeat suum effectum ex opere operato pro iis, pro quibus offertur, necessaria est propria applicatio Sacerdotis celebrantis. Ita Herincx *part.* 4. *disp.* 8. *de missa, quæst.* 7. Sannig *dist.* 5. *quæst.* 6. & alii. Ratio est: quia in hoc tremendo missæ sacrificio Sacerdos celebrans, & quidem solus, sustinet personam Christi; ergo sicut a solo Sacerdote celebrante in persona Christi sacrificium pro aliis offertur, sic etiam ab eo solo fructus ejusdem applicatur. Idem desumitur ex forma Ordinationis cujuslibet Sacerdotis, qua eidem dicitur : *Accipe potestatem offerendi sacrificium* &c. pro *vivis & defunctis* : & consequenter ab ipso pendet applicatio fructus ejus.

71. Infertur proinde I. sacrificium missæ nemini applicatum, quoad fructum suum specialem nemini profuturum ex opere operato, sed fructum ipsius in Thesauro Ecclesiæ remansurum. Intellige, si Sacerdos eundem ex certa scientia nolit neque sibi, neque alteri applicare. Si vero hoc accidat ex inadvertentia, videtur ex parte Celebrantis adesse tacita, & habitualis intentio applicandi sibi, aut certe aliis, pro quibus tenetur; qualis applicatio habitualis jam sufficeret, juxta dicenda *n.* 73.

72. Infertur II. Etsi Sacerdos ex Voto, Justitia, Charitate, vel Obedientia obligetur missam applicare certis personis : valide tamen eundem posse missam applicare aliis, etsi illicite, quantumvis intentio & applicatio Superiorum, vel Ecclesiæ sit in contrarium. Ita Herincx *loc. cit. num.* 80. Layman *c.* 2. *n.* 11. Sannig. *nu.* 11. & alii communiter, contra Fraxinellum, qui ut refert Gavantus *tom.* 1. *Comment. in Rubricas, part.* 3. *tit.* 12. *n.* 18. docebat, Prælatum Regularem posse irritare intentionem subditorum in celebratione Missæ, si hanc contra suam intentionem applicarent, ita ut valeat applicatio Prælati, & non subditi. Sed communis sententia ex eo probatur : quia applicatio missæ est actus potestatis Ordinis, quæ non dependet ex potestate Superioris Regularis. Unde, quamvis subditus peccet agendo contra Obedientiam suo Prælato debitam, ejus tamen applicatio non potest irritari per Prælatum : sicut a simili nequeunt irritari alia, quæ sunt annexa Ordini Sacerdotali, ut patet in intentione conficiendi Sacramenta.

73. CONCL. II. Applicatio sacrificii missæ non necessario debet esse actualis, aut virtualis, sed sufficit habitualis; id est, actualis quondam habita, & nondum retractata. Ita communiter Doctores, paucis exceptis. Ratio est : quia per actualem intentionem olim habitam, ac necdum retractatam, Sacerdos jam donavit alteri fructum sacrificii sui; qui proinde eidem, utpote vi donationis jam debitus, obveniet, supposito, quod sequatur sacrificium, neque revocetur applicatio.

74. CONCL. III. Applicatio missæ debet fieri, antequam sacrificium sit perfectum ac proinde ante consecrationem, utpote in qua sacrificium missæ essentialiter consistit. Imo debet Sacerdos, præsertim quando accepto stipendio pro aliis celebrat, formare intentionem ante initium missæ, ut etiam fructus precum, nomine Ecclesiæ peractarum, obveniat illis, pro quibus celebrat.

75. CONCL. IV. Illicitum est, quod Sacerdos, qui de facto non habet stipendium pro Sacro faciendo, celebret cum reservatione suæ applicationis, applicaturus ei, qui dato stipendio proxime Sacrum fieri postulabit. Ita communis. Ratio est : quia fructus sacrificii non potest suspendi a Sacerdote, in cujus potestate non aliter est sacrificii effectus, quam ipsum sacrificium.

76. Et ob eandem rationem neque licitum est, per modum anticipatæ solutionis ex nunc applicare fructum sacrificii iis, qui postea primo petent; aut celebrare ad eorum futuram intentionem, quam Deus jam novit. Quinimo hæc praxis nonnullorum, tanquam periculosa, scandalosa, ac antiquissimæ Ecclesiæ consuetudini contraria, reprobata est a Congregatione Cardinalium 1605. ut refert Barbosa *part.* 2. *de offic. & potest. Episc. alleg.* 24. *n.* 12.

77. CONCL. V. Loquendo de modo circa applicationem missæ observando, optimum est,

est, atque in praxi consultissimum, ut Sacerdos applicet valorem Missæ juxtà intentionem petentis, eique modo, quo debet ac potest, meliori prodesse intendat; interim tamen simul & sibi, & toti Ecclesiæ, prodesse velit ea ratione, qua potest meliori, absque præjudicio tamen dantis stipendium. Ita Gavantus *tom.* 1. *Comment. in Rubricas, part.* 2. *tit.* 8. *nu.* 3. Nam, ut bene considerantibus patebit, hoc modo fiet perfectissima applicatio Missæ, absque ullo cujusque præjudicio, cum DEUS optime noverit, simulque de fructu Sacrificii dare paratus sit cuique, quantum ipsi competit.

78. Deinde, quia quandoque contingere potest, ut is, pro quo sive ratione accepti stipendii, sive ex alio titulo quis est celebraturus, non sit capax fructus sacrificii Missæ (prout v.g. accideret, si anima Defuncti, pro qua legitur Missa, jam sit in cœlo, vel ob sua delicta in inferno) in quo proinde casu fructus specialis Missæ rediret in Thesaurum Ecclesiæ, si nulla alia adesset persona, cui ipse competeret, & applicaretur: hinc ad istud evitandum optime consulunt Doctores, ut fiat aliqua secunda intentio, seu applicatio, per quam si fructu Missæ non egeat, vel ejus incapax sit ille, pro quo applicatur, mox alii substituantur, quibus in tali casu fructus Missæ applicatus obveniat.

79. Sed quoniam nobis non certo constat, quibus in tali casu optime possit, vel etiam debeat, fructus Missæ applicari: hinc consultum erit, ut generaliter eliciatur talis intentio, qua quis in ejusmodi casibus semper velit, tali secunda intentione fructum sacrificii Missæ illi, vel illis applicare, cui, vel quibus Deus novit, hic & nunc præ cæteris magis debere illum applicari, ac ut applicetur, Deo gratius fore. Nam, cum ad applicationem Missæ sufficiat intentio non solum actualis, & virtualis, sed etiam (f) habitualis, ejusmodi intentio secundaria generalis pariter sufficiet: potestque practicari absque ulla animi perturbatione, & anxietate.

80. His addendum pro solatio spirituali Sacerdotum devote celebrantium, cum Gavanto *cit. tit.* 8. *num.* 5. certum esse, quod Sacerdos digne celebrans in majori quantitate participet de fructu & valore Missæ, quam quilibet alius, qui eundem celebrare jubet, vel dato stipendio procurat. Et hoc tum ex ministerio proximiori: tum ex majori fide, ac devotione, quæ sub devota Celebratione multipliciter excitatur: tum ex ipsa digna Sacramenti Eucharistiæ perceptione.

QUÆSTIO VIII.

De Obligatione celebrandi Missam, quam ex variis Titulis habent Sacerdotes.

SUMMARIUM.

81 *Sacerdos ex variis titulis potest obligari ad celebrandum.*
82 *An, & quoties per annum celebrare teneatur?*
83 *Curatus, quibus diebus celebrare debeat?*
84 *An tunc teneatur Missam applicare pro Parochianis?*
85 *Resolutio.*
86 *Sententia merito practicanda.*
87 *Beneficiarius, quoties teneatur celebrare?*
88 *Quid, si infirmetur ad tempus?*
89 *Beneficiarius, qui quotidie celebrare tenetur, an possit quandoque abstinere?*
90 *Aut pro alia intentione celebrare?*
91 *An satisfaciat anticipando missas?*
92 *Obligatus ad celebrandum in certa Ecclesia, vel Altari, peccat alibi celebrando.*
93 *Nisi justa causa subsit.*
Quanta sit hæc obligatio?
94 *An alibi Celebrans teneatur ad restitutionem?*
95 *Nequit Sacerdos missam alii legendam dare, retenta parte stipendii.*
96 *Limitatur hoc in certis casibus.*
97 *Peccat mortaliter qui est notabiliter in mora celebrandi missas debitas.*
Et tenetur ad restitutionem.
98 *Quid, si ad modicum tempus differantur?*
99 *Aut dans stipendium consentiat?*
100 *Sacerdos tenetur dicere missam petitam, nisi obstet Ritus Ecclesiæ.*
101 *Quid de missis votivis, ac de requiem in Festis duplicibus?*
Et Indulgentiis Altarium Privilegiatorum?
102 *Obligatio celebrandi missam ratione stipendii qualis?*
103 *Unicam missam omittens, an peccet mortaliter?*

81. ADvertendum, quod generatim Sacerdos ex variis Titulis obligari possit ad celebrandam Missam. I. Ratione susceptæ sacri Ordinis Sacerdotalis. II. Ratione Curæ animarum, quam habet. III. Ratione Beneficii, seu Capellaniæ, cui ex primæva Fundatione annexum est onus celebrandi certas Missas, in Litteris Fundationis præscriptas. IV. Ratione recepti stipendii, seu eleemosynæ, pro missa celebranda porrectæ; non enim tenetur Sacerdos, quamvis sit dives, ac opulentus, ultro Missam pro aliis celebrare; sed potest licite stipendium sui ministerii, juxta consuetudinem laudabilem cujuslibet loci, recipere; idque pro sustentatione congrua vitæ suæ, juxta illud Salvatoris, *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo*, & alibi. Hoc prænotato, de singulis procedit præsens Quæstio: ad cujus resolutionem, sit

82. CONCL. I. Simplex Sacerdos peccat, & quidem juxta plures Doctores (quorum sententiam Sannig *loc. cit. q.* 8. *nu.* 1. censet probabiliorem) mortaliter, si cessante justo impedimento nunquam celebret toto anno: tenetur enim saltem ter, vel quater in anno, in Festis præsertim solemnioribus, celebrare. Probatur hoc ex Concilio Trid. *sess.* 23. *cap.* 4. *de Reform.* ubi dicitur: *Curet Episcopus, ut Sacerdotes saltem diebus Dominicis, & Festis solemnibus, si autem curam habeant animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, missas celebrent.* Accedit *c. Dolentes de celebr. miss.* ubi graviter reprehenduntur ii, qui Missarum solemnia vix quater celebrant in anno.

83. CONCL. II. Sacerdos Curatus per se, vel per alium, omnibus illis diebus tenetur celebrare, quibus Plebs sibi subjecta ex præcepto Ecclesiæ tenetur Missam audire. Ita communis: & patet tum ex citatis verbis Conc. Trid. tum ex ipsa ratione Curæ animarum: nam alias non posset Populus implere præceptum de audienda Missa.

84. Num autem omnibus dictis diebus teneatur Sacerdos Curatus applicare Missam pro populo, quæstio non modica est, eo quod Concilium Trident. *Sess.* 23. *de Refor. cap.* 1. sic dicat: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre &c.* Quibus verbis Concilium videtur agnoscere præceptum Divinum celebrandi, missamque applicandi pro suis Ovibus, ex parte ipsius Parochi seu Curati.

85. Resp. Licet Scotus *lib.* 9. *de Justitia quæst.* 3. *art.* 1. arbitretur, Parochum non solum obligari celebrare Missam, ut eam subditi audire valeant, sed etiam hanc pro ipsis offerre: communior tamen sententia negat, talem obligationem ipsi incumbere ratione muneris sui; nisi forsan ex Fundatione, Consuetudine, Lege Diœcesana, Pacto, aut alio hujusmodi Titulo, specialis obligatio habeatur. Ita Layman. *lib.* 5. *tract.* 5. *cap.* 3. *n.* 3. Herincx *disp.* 8. *de missa quæst.* 9. *num.* 95. & 96. Sannig. *dist.* 5. *q.* 8. *n.* 3. Suarez, & alii. Ratio est: Quia Beneficia curata proprie sunt instituta ad pascendum Populum verbo, & Sacramentorum administratione, non item ad semper applicandam Missam pro ipso, nisi secus habeatur ex Fundatione, vel alio speciali Titulo. Deinde non plus videtur evincere citatus textus Concilii Trid. nisi quod Sacerdotes Curati teneantur pro Ovibus suis Sacrificium offerre, celebrando saltem diebus, quibus urget præceptum audiendi missam, ut sic Parochiani possint missam audire, eique devote assistendo, de fructibus ipsius participare: nam diversæ sunt obligationes ad celebrandum, & ad applicandum pro Parochianis missæ sacrificium; ab una autem obligatione non est facienda extensio ad aliam.

86. Fatendum tamen, quod his non obstantibus Barbosa *part.* 2. *de offic. & potest. Episcop. alleg.* 24. *n.* 23. & amplius *part.* 1. *de offic. Parochi cap.* 11. *n.* 10. verius esse putet, Parochum teneri missæ sacrificium pro suis Ovibus applicare aliquoties, juxta boni viri arbitrium. Idem censet Gobat *tract.* 3. *Theol. Experim. n.* 493. additque, istud boni viri arbitrium esse ferendum attenta copia vel inopia reddituum, magna aut parva necessitate Parochianorum. Notat etiam Layman *cit. num.* 3. quod lex Charitatis, ac æquitatis ratio suadeat, ut Pastores ordinarii, videlicet Papa, Episcopus, Parochus, & Prælatus Regularium, pro suis subditis Deo intra, & extra sacrificium, frequenter supplicent, & aliquando etiam pro eisdem illud offerant.

87. CONCL. III. Capellanus, seu Beneficiarius, ex justitia sub mortali culpa est obligatus ad illum missarum numerum, quem Litteræ Fundationis Beneficii, ad cujus onera Beneficiarius illud acceptans sese obligat. Circa hoc tamen

88. Notant I. Doctores, ac inter eos Navarrus *lib.* 2. *de Restit. cap.* 2. *n.* 210. Lugo *disp.* 21. *de Eucharist. num.* 49. Sannig *n.* 5. & Lay-

& Layman *n.* 7. quod si ejusmodi Beneficiarius, ad certum missarum numerum singulis hebdomadibus dicendarum obligatus, ad breve tempus infirmetur, ut puta una, vel altera hebdomada (aut juxta cit. Laymanum, & Lugonem, uno mense) præsumendum sit, Fundatorem, & Ecclesiam, non intendisse tam arctam obligationem, ac proinde talem non teneri ad recompensationem: nam etiam dominus temporalis, tametsi jure detrahere posset de mercede famuli ob ejus infirmitatem (ut multi volunt *arg. l. Si uno §. Item cum ff. Locati*) si tamen pius & benignus est, detrahere non solet.

89. Notant II. Doctores, quod si Fundatio exigat quotidianum sacrificium in certo loco, v.g. in determinata Ecclesia, vel Altari peragendum, sicque obligatio principaliter habeatur ratione loci, v.g. ob majorem ejus reverentiam, vel commoditatem Populi: tunc tenetur Sacerdos, tale onus Missarum quotidie ibi celebrandarum in se habens, ibidem quotidie celebrare, vel per se, vel per alium substitutum, juxta Fundationem ipsi loco impositam. Si vero talis obligatio quotidie celebrandi sit ipsimet personæ Capellani, seu Beneficiarii imposita, tunc arbitrantur, ob reverentiam sacrificii, majoremque devotionem in se excitandam, aut alia justa de causa, posse eundem quandoque abstinere, etiam semel in hebdomada *arg. cap. Significatum de præb.* ubi de obligatione ad quotidie celebrandum dicitur, eum teneri quotidie extra casum infirmitatis celebrare, *salva honestate sua, & debita devotione*. Nam propter plurimos mundanos casus contingit nonnunquam, debitam impediri devotionem.

90. Non tamen hinc sequitur, quod is, qui titulo honestatis, majorisque devotionis, potest semel in hebdomada a Missa abstinere, possit etiam semel missam alibi, vel pro alia intentione celebrare. Nam hæc sunt omnino diversa: atqui ex diversis non valet illatio. Dicendum proinde, quod obligatus ad quotidie celebrandum juxta certam intentionem, etsi advertens, se esse minus dispositum, possit quandoque ob causam honestatis, debitæque devotionis, abstinere (ad summum semel in hebdomada) tamen eo die nec pro se, nec pro alio, neque alibi celebrare valeat; aut si celebraturus est, teneatur missam applicare juxta præscriptam Fundatoris intentionem, vel saltem hanc per alium celebrandam curare. Bonacina *disp.* 4. *de Eucharistia, quæst. ult. punct.* 7. §. 2. *num.* 16. Sannig *disp.* 5. *de missa, q.* 8. *n.* 5. & alii.

91. Notant III. Capellanum, qui ad celebrandum in determinato loco aliquot per hebdomadam diebus obligatus est, per se loquendo, ac nisi aliud exprimatur, posse satisfacere, si anticipet præcedenti hebdomada ibidem celebrando: eo quod non defraudet intentionem Fundatoris, utpote qui (nisi aliud expresserit) videtur exigere certum duntaxat missarum numerum tempestive persolvendum. Additur tamen, *per se loquendo* &c. Quia si in Litteris Fundationis contrarium exprimatur, specialiter statuendo v. g. ob commoditatem devotionemque Populi, aut reverentiam Loci sacri, ut in nulla hebdomada missæ prætermittantur, non licebit eas anticipare: mens enim justa Fundatorum, tanquam lex specialis, adimplenda est. Bonacina *ibidem* §. 3. *nu.* 4. Sannig *num.* 8. Navarrus, & alii.

92. CONCL. IV. Qui ex titulo Fundationis, vel ex conventione, aut pacto ratione recepti stipendii tenetur in certa Ecclesia, vel Altari celebrare, non potest absque peccato alibi celebrare; nisi hoc fiat ex justa, & rationabili causa. Ratio est: quia rationabilis, piaque voluntas Fundatoris, vel dantis eleemosynam pro celebratione missæ, est adimplenda; quod alioquin non fieret.

93. Dicitur notanter, *nisi hoc fiat ex justa causa*. Nam si hoc accidat ob legitimum impedimentum, v. g. ob profanationem Ecclesiæ, inundationem aquarum, aut quia Sacerdos bona fide exiens a Sacristia invenit Altare jam occupatum ab alio Celebrante, & hujusmodi, nullum committitur peccatum.

Et quamvis obligatio celebrandi in loco determinato, ex genere suo sit gravis; adeo ut juxta Bonacinam *cit. punct.* 7. §. 4. *n.* 2. & alios, alibi celebrans peccet mortaliter: nihilominus recte notat Herincx *disp.* 8. *de missa, quæst.* 15. *n.* 185. hic etiam locum habere levitatem materiæ, utpote si raro mutetur locus, v. g. bis vel ter in anno, vel etiam semel aut bis in mense, dum quis debet quotidie celebrare. Insuper facilius excusari potest celebrans in alio Altari ejusdem Ecclesiæ, quam si celebret in diversa Ecclesia; utpote minus recedens a voluntate Fundatoris. Lugo *disp.* 21. *de Eucharistia, n.* 36.

94. His adde, quod, quamvis Sacerdos extra præscriptam Ecclesiam, vel Altare, contra voluntatem Fundatoris, vel dantis stipendium celebrans peccet, ut dictum: nihilominus sit probabilius, talem non teneri ad restitutionem, aut novam celebrationem Missæ. Bonacina *cit.* §. 4. *nu.* 5. cum aliis. Siquidem talis Celebrans, etsi peccaverit, non tamen fraudavit Fundatorem, vel dantem stipendium, fructu ipsius sacrificii.

95. CONCL. V. Non est licitum Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam sub certo stipendio, eandem Missam alteri, parte illius stipendii sibi retenta, celebrandam committere. Ita habetur in Decreto Urbani VIII. *De celebratione missarum* (de quo jam *n.* 53.) ubi §. 4. hoc fieri prohibetur, *ut omne damnabile lucrum ab Ecclesia removeatur*. Unde oppositam nonnullorum sententiam Alexander VII. denuo rejecit, inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 9. damnando: *Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere: collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta*. Et hæc conclusio procedit etiam in casu, quo cuipiam Sacerdoti offertur eleemosyna solito major pro celebratione Missarum: nam debet is absolute integram eleemosynam tribuere alteri Sacerdoti celebranti, nec ullam illius partem sibi retinere potest; prout declararunt Cardinales, *Respondendo ad* 10. Quorum Declarationes habentur additæ post cit. Decretum Urbani VIII. in Bullario Romano.

96. Cæterum hoc Decretum non habet locum in Beneficiis: unde satis est, quod Rector Beneficii, qui potest Missam celebrare per alium, tribuat eleemosynam congruam secundum morem patriæ, nisi secus caveatur in Fundatione Beneficii; prout declararunt iidem Cardinales, *ad* 8. Et merito: nam Beneficiarii habent suum stipendium non præcise ratione Missarum, sed etiam propter alia onera Beneficio annexa, cui specialiter obligati sunt deservire, atque intuitu ipsius recitare Horas Canonicas: unde non mirum, quod residuum ex redditibus Beneficii sibi retinere possint. Hoc ipsum dicendum videtur de Capellano, habente salarium stabile instar beneficiarii: cum similiter sit obligatus ad alia onera Capellaniæ. Insuper dictum Decretum non tangit illos, qui pinguius stipendium accipiunt per modum eleemosynæ, tanquam a speciali amico, vel benefactore, uti notat Sannig. *cit. distinct.* 5. *quæst.* 9. *n.* 5. aut quando alter Sacerdos sponte in se suscipit sacrificandi obligationem, parte stipendii condonata. Layman *loc. cit. n.* 14. Nam quilibet potest cedere juri suo, vel favorem specialem cuipiam exhibere.

97. CONCL. VI. Sacerdotes, qui sunt notabiliter in mora celebrandi Missas debitas, peccant mortaliter. Ita Herincx *disp.* 8. *de missa*, *quæst.* 15. *n.* 181. Bonacina, & alii passim. Ratio est: quia potest contingere, ut dans stipendium pro celebratione Missæ, fraudetur fructu ipsius; uti accideret, si Missa petatur celebranda ad impetrandum aliquid a DEO, & Missa dicatur jam elapso tempore necessitatis; vel petatur Missa ad impetrandam infirmo sanitatem, aut pro anima Defuncti, & illa primum legatur, postquam obiit infirmus, aut anima ex Purgatorio post gravissimas pœnas jam est liberata. Quinimo (addunt Doctores) in tali casu tenetur Sacerdos ad restitutionem; & hinc Urbanus VIII. in citato Decreto, *De Celebratione missarum*, §. 3. provide statuit, quod *eleemosynas manuales, & quotidianas ita demum Sacerdotes accipere possint, si oneribus antea impositis ita satisfecerint, ut nova quoque onera suscipere valeant; alioquin omnino abstineant ab hujusmodi eleemosynis, etiam sponte oblatis, in futurum recipiendis*. Hæc ibi.

98. Dicitur, *qui sunt notabiliter in mora celebrandi*. Nam imprimis Declaratio Cardinalium ad dictum Decretum Urbani VIII. *Respondendo ad* 11. excipit casum, quando *infra modicum tempus* potest oneribus Missarum satisfieri: modicum autem tempus (ait Herincx. *n.* 182.) valde credibile censetur esse tempus unius mensis, aut etiam duorum mensium, imo nonnulli id extendunt ad tres menses.

99. Deinde citata Declaratio Cardinalium, *Respondendo ad* 12. excipit casum, *si tribuens eleemosynam pro aliarum missarum celebratione sciat, & consentiat, ut illæ tunc demum celebrentur, cum susceptis oneribus satisfactum fuerit*: nam tunc, juxta benefactoris consensum poterit Missarum celebratio differri.

100. CONCL. VII. Sacerdos, qui stipendium accepit, tenetur dicere Missam, sicut offerens petivit, videlicet Missam talem, aut talem votivam, vel Missam de requiem; nisi obstet Ritus Ecclesiæ. Prima pars probatur ex eo, quia alioquin virtus Fidelitatis vie-

violaretur; simulque potest contingere, quod ob specialem offerentis devotionem, nec non speciales Missæ Orationes, major fructus impetrationis eidem proveniat. Altera pars ex eo liquet: quia sanctæ Matris Ecclesiæ voluntas, & ordinatio, prævalere debet voluntati privatorum Fidelium: eo præsertim, quod hi non intendant, nec rationabiliter possint intendere, contravenire Ritui Ecclesiæ.

101. Hinc quia Rubricæ Missalis, *tit. De Missis Votivis*, & *Missis Defunctorum*, prohibent, dici tales Missas in Festis Duplicibus, ac diebus Dominicis, non est dubitandum, quin satisfiat intentioni petentium celebrando Missam de Festo Duplici occurrente cum applicatione ad intentionem petentis, & non Missam votivam, vel de requiem. Hoc idem, loquendo de Missis privatis de requiem (secus est de Anniversariis, ac Missis cantatis) novissime declaravit, ac fieri mandavit Alexander VII. Anno 1662. simulque tum ipse in speciali Decreto, 1664. tum Clemens IX. in alio, die 23 Septembris 1669. emanato, quod incipit: *Cum sel. record.* (& habetur tom. 5. Bullarii Romani, *Constitut. 39. dict. Pontif.*) concessit, atque declaravit, pe Missam de Festo occurrente dictis diebus celebratam pro Defunctis, lucrari Indulgentias Altarium Privilegiatorum pro Animabus in Purgatorio: de quo antea fuerat magna difficultas inter Doctores, qui communiter sententiam negativam tenuerunt.

102. Quæres, qualis sit obligatio celebrandi Missam ratione stipendii? Resp. I. Certum est, quod hujusmodi obligatio sit de genere Justitiæ, habens annexum onus restitutionis, si non adimpleatur: alioquin enim talis injuste retineret stipendium. Et hujusmodi obligatio indubie ex genere suo est gravis, atque sub mortali.

103. Resp. II. Num peccet mortaliter, qui accepto stipendio unam duntaxat Missam scienter omittit celebrare, variant Doctores. Et quidem, talem peccati mortalis reum censet Mastrius *disp. 19. Theol. Mor. n. 80.* citans Petrum Navarrum, Bonacinam, & alios: eo quod damnum spirituale, per privationem debiti fructus Missæ illatum, sit aliquodum grave. E contra negativam sententiam sequuntur Herincx *tit. disp. 8. n. 180.* Sanch. *q. 9 n. 10.* Sanchez *lib. 1. de Matr. disp. n. 25.* & quidam alii: qui censent esse parvitatem materiæ in una duntaxat Missa omissa: neque enim hic attendendum, ajunt, ad damnum spirituale (alioquin enim omittens recitationem unius Salutationis Angelicæ, ad quam tenebatur, peccaret mortaliter; cum damnum spirituale ex tali omissione sequens, anteferatur cuilibet temporali) sed gravitas materiæ mensuranda est juxta gravitatem, seu quantitatem stipendii; quale pro unica Missa datum, communiter non attingit quantitatem sufficientem ad Peccatum mortale, ut patet in furto.

QUÆSTIO IX.

De Tempore celebrandi Missam.

SUMMARIUM.

104 *Tempus celebrandi missam, quale?*
105 *Per Auroram, quid intelligatur?*
106 *Est moraliter, non mathematice considerandum, & attendenda consuetudo de hyeme.*
107 *Quid de meridie?*
108 *Et privilegiis Regularium?*
109 *An sit licitum, quotidie celebrare?*
110 *Quid de Feria V. Cœna Domini, & Sabbato Sancto.*
111 *Non licet plures missas eodem die celebrare.*
112 *Excepto die Nativitatis Domini.*
113 *Et causa necessitatis.*
114 *Casus necessitatis præcipui, qui?*

104. CONCL. I. Tempus ordinarium celebrandi Missam incipit ab aurora, & terminatur in meridie, sive hora diei duodecima. Ita communis; & patet ex Rubricis Missalis, *Tit. De defectibus in Ministerio ipso occurrentibus*; ubi dicitur, quod *tempus debitum celebrandi sit ab aurora usque ad meridiem communiter.*

105. Cæterum per *Auroram* non intelligitur ortus Solis, sed prima Solis irradiatio, quando nempe aliquid lucis apparet. Et licet crepusculum hoc non semper, & ubique locorum sit æquale, ordinarie tamen solet incipere hora & quadrante vel reliqui hora ante ortum Solis.

106. Notandum ulterius cum Doctoribus passim, quod hæc res moraliter potius, quam mathematice sit consideranda. Hinc inferunt, posse Missam inchoari duabus horis ante ortum Solis, ita ut circa initium auroræ finiatur. Quinimo tempore hiberno re-

recepta consuetudo in partibus Septentrionalibus obtinuit, quod Missa tribus vel quatuor horis ante Solis ortum celebretur; eo præsertim tempore, quo communiter homines sese labori suo manuali solent accingere. Siquidem hæc consuetudo justa de causa est introducta, ut in hisce partibus, quibus in hyeme Sol sero oritur, operarii & famuli prius Missæ sacrificium audire possint, antequam ad suas operationes sese accingant. Laymam *cap. 4. de sacrificio missæ num. 3.* & alii.

107. Insuper quamvis ordinarie non sit licitum sacrificare post meridiem, ut patet ex Conclusione, adhuc tamen satis est ad evitandam culpam, si missa inchoetur ante meridiem, vel in meridie, licet postea primum finiatur. Quinimo ex causa justa potest Missa inchoari etiam post meridiem, ut puta ne infirmus sine Viatico decedat, aut propter Principis funus; vel si Sacerdos, diebus præsertim Festivis post meridiem ad locum Ecclesiæ perveniens celebrare velit &c. Herincx *cit. disp. 8. quæst. 10.* Layman, & alii.

108. Notandum præterea, Regularibus Mendicantibus varia privilegia a SS. Pontificibus concessa esse celebrandi una hora ante auroram, & una post meridiem; imo etiam usque ad horam nonam, id est, horam tertiam vespertinam; uti refertur in Compendio privilegiorum *verf. Missa.*

109. CONCL. II. Licitum est cuilibet Sacerdoti rite dispositio quotidie celebrare, exceptis tribus postremis diebus hebdomadæ Sanctæ. Prior pars est certa, & patet ex *c. Consuluisti de Celebrat. Missar.* & praxi Ecclesiæ universali. Altera pars ex eo probatur: quia in primis Feria sexta Parasceves omnino prohibitum est, celebrare Missam; cum eo die, ob memoriam illius sacrificii cruenti, quo Christus Dominus semetipsum Patri Cœlesti hac die pro salute totius mundi in Ara Crucis offerre dignatus est, non fiat consecratio; sed a Sacerdote actum consuetum perficiente, juxta Ritum Ecclesiæ, solum sumatur sacra Hostia pridie consecrata.

110. Porro Feria quinta Cœnæ Domini, & Sabbato Sancto, una duntaxat Missa solemnis celebrari solet, juxta traditionem, & consuetudinem Ecclesiæ. Verum quidem est, multos Doctores, ut Suarezium, Sotum, Barbosam, Lugonem, quos citant, & sequuntur Layman *loc. cit. n. 8.* & Gobat, *tract. 3. Theol. Experim. nu. 219. & seqq.* existimare, quod non sit prohibitum, Sabbato Sancto privatim, ac secluso scandalo, post Officium solemne celebrare, cum nullo jure hoc prohibitum reperiatur. Et hoc ob datam rationem, ac loquendo de Celebratione privata ante Officium solemne, multo magis admittunt Doctores de Feria quinta Cœnæ Domini, quamvis communiter hac die Sacerdotes de manibus sui Prælati, Missam solemnem celebrantis, sacram Communionem more Laicorum sumere soleant exemplo Apostolorum, qui isto die de manu Christi Eucharistiam acceperunt.

111. CONCL. III. Excepto die Nativitatis Domini, & casu necessitatis, non licet eidem Sacerdoti plures Missas eodem die celebrare. Ita statuitur *c. Consuluisti & cap. Te referente de Celebrat. Missar.* junctis *c. Sufficit de consecr. dist. 1.* ubi pro ratione subjungitur: *Non modica res est, unam Missam facere: & valde felix est, qui unam digne celebrare potest.*

112. Additur, *excepto die Nativitatis Domini.* Quia illo die potest quilibet Sacerdos tres Missas celebrare, quamvis ad eas omnes celebrandas non obligetur: & si voluerit dicere tantum unam, dicat quam maluerit, sed melius leget tertiam, utpote cujus oratio concordat Officio diei

113. Additur ulterius in Conclusione, *& casu necessitatis.* Nam in casu necessitatis plures eodem die Missas celebrari posse a Sacerdote jejuno, & qui in prima Missa non sumpsit Purificationem, patet ex *cit. cap. Consuluisti de celebrat. Missar.* estque communis Doctorum.

114. Porro inter hujusmodi casus necessitatis, potissimum numerantur sequentes. I. Ne moriturus sine S. Viatico decedat, quando non adest alia Hostia consecrata. II. Ne populus die Festo Missa privetur, præsertim in casu, quando plures Sacerdotes haberi non possunt, v. g. in Anglia &c. aut quando Sacerdos habet duas Parochias, & die Festo in utraque celebrare tenetur. III. Juxta nonnullos, quando die Festo adveniunt peregrini Missam audituri: vel quando ad Ecclesiam accedit Vir Illustris; ut puta Princeps, vel Episcopus. Verum hodie standum est consuetudini locorum, cum ob multiplicationem Sacerdotum aliqui casus raro amplius locum habere soleant.

QUÆ-

QUÆSTIO X.

Quo in Loco sit celebranda Missa? Ubi de violatione Ecclesiæ.

SUMMARIUM.

115 *Quo in loco de Jure communi sit celebranda missa?*
116 *Quid in casu necessitatis?*
117 *Enumerantur tales casus necessitatis.*
118 *Episcopus potest dispensare ex causa rationabili.*
119 *An sit licitum, celebrare missam in aqua, vel mari?*
120 *Non licet celebrare missam in Ecclesia polluta.*
121 *Ecclesia polluitur quinque præcipue modis.*
122 *I. Per injuriosam humani sanguinis effusionem; & qualem?*
(g) Ut dictum Tr. 12. Dist. 2. n. 7.
123 *II. Per injuriosum homicidium.*
124 *III. Per illicitam humani seminis effusionem.*
125 *Et quid de actu conjugali?*
126 *IV. Per sepulturam excommunicati vitandi.*
(h) Tr. 13. Dist. 2. n. 26.
127 *V. Per sepulturam Pagani, seu Infidelis.*
128 *Alii duo modi a nonnullis adduntur.*
129 *Polluta Ecclesia an polluatur Cœmeterium, & e contra?*
130 *Quid si in dictis casibus factum est occultum?*
131 *Quid agendum, si Ecclesia sit polluta?*
132 *Et quomodo reconcilianda, & a quo?*
133 *Quid de FF. Minoribus?*
134 *Aut si Ecclesia fuit tantum benedicta?*
135 *Ecclesia polluta, an reconcilietur per celebrationem missæ?*
136 *Quid agendum, si durante missa violetur Ecclesia?*

115. CONCL. I. Jure communi, & ordinario, olim Missam celebrare non licuit, nisi in Ecclesia consecrata, sive, ut dicitur *c. Nullus de consecrat. dist. 1. Nisi in sacratis ab Episcopo locis*. Hodie autem sufficit, Ecclesiam, vel Oratorium esse benedictum, aut etiam non benedictum, dummodo ad hunc solum usum debite deputatum, atque ab Episcopo designatum fuerit. Ita Hennex *tit. disp. 8. q. 11.* cum communi: idque inter alia desumitur ex Concilio Trident. *sess. 22. in Decreto de Observandis in Celebratione Missarum*; ubi prohibetur Episcopis, *ne patiantur privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad Divinum tantum cultum dedicata Oratoria, Sanctum hoc sacrificium peragi*. Concordant Rubricæ Missalis, *tit. De defectibus in Ministerio ipso occurrentibus*, ibi: *Si celebratur in loco non sacro, vel non deputato ab Episcopo*: & consequenter a sensu contrario, sufficit locum ab Episcopo esse deputatum.

116. Dicitur notanter, *Jure Communi, & Ordinario*. Siquidem in primis excipitur casus necessitatis, *arg. can. 1. de consecr. dist. 1.* ubi dicitur, *Missarum celebrationem non alibi, quam in sacratis Domino locis, absque magna necessitate fieri debere*. Unde cum exceptio firmet regulam in oppositum, tempore magnæ necessitatis licet alibi celebrare, in loco tamen honesto.

116. Porro necessitas celebrandi extra Ecclesiam consecratam in privatis domibus, aut etiam sub dio, in Altari tamen portatili, & loco cæteroquin honesto, juxta Doctores communiter potest esse. I. Si Ecclesiæ sint diruæ, vel ab Infidelibus, sive Hæreticis occupatæ. II. Si Locus sacer non capiat tot homines, vel Celebrantes: ut in Supplicationibus ad parvas Capellas quandoque contingere solet. Similiter ob eandem necessitatem in publicis Castris, seu bello, pro Exercitu licitum est celebrare. Hennex, Layman *l. c.* & alii.

118. Excipitur ulterius, si fiat dispensatio ab Episcopo. Nam Episcopus ex rationabili causa potest dispensare, ut celebretur Missa in loco profano, honesto tamen, etsi aliis usibus sit deputatus; ut puta in hypocausto Nobilis Personæ ex morbo decumbentis, super Altare portatile rite præparatum. Layman *cap. 5. de Sacrificio Missæ, num. 2.* & alii. Idem dicendum, si qui a Summo Pontifice privilegium acceperint extra Ecclesiam Missas celebrandi. De modo autem obtinendi dictum Privilegium, vide partim mea dicta in Jure Canonico *l. 3. tit. 41. nu. 16. & seqq.* partim La Croix *lib. 6. Theol. Mor. part. 3. num. 931. V. de Oratoriis*. Ubi etiam advertit, quod, etsi in Oppidis ac Urbibus non soleat Romæ concedi hoc Privilegium ordinarie, nisi Nobilibus; pro Rure tamen, seu pro locis ac habitationibus extra Urbem, aut Oppidum sitis, detur quoque iis, qui non sunt Nobiles.

119. Quæres: num sit licitum, celebrare Missam in aqua, vel mari pro navigantibus? Resp. negative regulariter loquendo; idque propter periculum effusionis sacratissimi Sanguinis. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam in longinquis navigationibus v. g. in Indias Orientales susceptis, si magna sit tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, adsitque præter Celebrantem alius Sacerdos, qui post consecrationem firmiter teneat Calicem, ita ut absit omne periculum effusionis sacri Sanguinis; non pauci Doctores, quos citat, & sequitur Lugo *dis.* 20. *de Eucharistia sect.* 3. existimant, posse aliquando celebrari in mari. Idipsum in navigatione Orientali nonnullis a Sede Apostolica specialiter concessum fuisse, sed pro Triremibus in mari Mediterraneo negatum, refert cit. Lugo *n.* 89.

120. CONCL. II. Non licet celebrare Missam in Ecclesia polluta, seu violata. Ita communis; & patet ex *c. Proposuisti ac seqq. de consecrat. Ecclesia*, cum concordantiis. Hinc Rubricæ Missalis, *Tit. De defectibus in ministerio ipso occurrentibus*, sic habent. *Si Sacerdote celebrante violatur Ecclesia ante Canonem, dimittatur Missa: si post Canonem, non dimittatur.* Hæc ibi. Incipit autem Canon, post dictum *Sanctus*, ab illis verbis: *Te igitur Clementissime Pater, &c.* Nihilominus, etsi celebrans in Ecclesia polluta mortaliter peccet, uti patet ex prohibitione Ecclesiæ, & gravitate ipsius materiæ: nullam tamen Censuram, vel Irregularitatem talis incurrit, cum hæc Jure statuta non reperiatur. Bonacina *q.* 4. *de matrim. punct. ult. n.* 26. cum communiori.

121. Quæres autem occasione hujus Conclusionis, & quantum attinet alteram partem. Quæritur, quibus modis Ecclesia violetur. Resp. Generatim loquendo, quinque præcipue modis violatur, seu polluitur Ecclesia. Et quidem

122. I. Violatur Ecclesia per injuriosam humani sanguinis effusionem. Requiritur autem ad hoc, ut percussio seu vulnus infligatur homini existenti in Ecclesia, & non super tectum, aut turrim, aut subtus spelunca Ecclesiæ (g) sive deinde sanguis effundatur intra, sive extra Ecclesiam; imo etiamsi vulnerans existat extra Ecclesiam. Deinde requiritur, ut percussio sit gravis, seu talis, quæ sit peccatum mortale: unde si casu quis alterum percutiat, vel cum veniali tantum culpa excutiat alteri sanguinem e naribus (v. g. cum pueri ex venial. solum cholera sese percutiunt, usque dum manent sanguine e naribus) Ecclesia non polluitur. Tandem requiritur, ut tale factum sit notorium, juris, aut facti notitia: universim enim, ut Ecclesiæ aut Altaris violatio inducatur, oporter factum esse notorium; idque vel per sententiam Judicis, aut confessionem in Judicio factam, quod dicitur *Notorium juris*; vel per evidentiam rei, quæ tergiversatione aliqua celari non possit, quod vocant *Notorium facti*.

123. II. Violatur Ecclesia per homicidium injuriosum, ac notorium, quod, vel cujus causa intra Ecclesia perpetrata est, licet fiat sine sanguinis effusione. Dicitur notanter, *cujus causa intra Ecclesiam perpetrata est*: nam, si quis foris sit percussus, & postmodum in Ecclesiam se recipiat, ibique quantumvis copioso sanguine effuso moriatur, non violatur Ecclesia. Cæterum sufficit in proposito, ut homicidium sit injuriosum ipsi Ecclesiæ, seu sanctitati loci, quamvis non sit injuriosum ipsi occiso: unde si quis se ipsum in Ecclesia suspendat, vel Judex cuipiam Reo in Ecclesia mortis supplicium inferat, adhuc violabitur Ecclesia.

124. III. Violatur Ecclesia per illicitam, & notoriam humani seminis effusionem factam intra Ecclesiam, non autem in turre tantum, vel super tectum, ut supra *n.* 122. in simili dictum est: repugnat enim ea sanctitati loci. Quod si ejusmodi effusio sit involuntaria, aut si accidat in somno, licet causa sit data in vigilia, non violatur Ecclesia: nam hoc ipso, quod ipsa accidat in somno, secundum se non est libera. Herincx *loc. cit. q.* 11. *n.* 119. Bonacina *n.* 19. Navarrus, Sylvester, & alii. Sufficit autem, sive ea seminis effusio fiat per pollutionem voluntariam, sive per fornicationem: utroque enim modo violatur Ecclesia, si ea sit notoria juris, vel facti notorietate.

125. De actu conjugali dubitant Doctores, quibusdam absolute affirmantibus, aliis negantibus, cæteris vero magis probabiliter excusantibus duntaxat casum necessitatis; quæ contingere potest ob probabile periculum incontinentiæ, si conjuges longo tempore intra Ecclesiam cohabitare teneantur.

126. IV. Violatur Ecclesia per sepulturam excommunicati. Hoc tamen post Concilium Constantiense intelligendum est de excommunicato non tolerato, videlicet de illo, qui aut publice denunciatus est, aut notorius percussor Clerici existit: hi enim soli

ſoli de facto ſunt vitandi in vita, ac proinde etiam in morte; juxta illam regulam, *Quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis*: c. Sacris, de Sepulturis. Nec obſt. tat dicta ſuperius (h) ubi cum probabiliori Doctorum negatur, excommunicatum toleratum abſque prævia abſolutione poſſe ſepeliri in loco ſacro. Ratio enim diſparitatis eſt: quia Concilium Conſtantienſe noluit ipſoſmet excommunicatos in aliquo relevare, aut eis quomodolibet ſuffragari; ſed ſolum intendit tollere alia incommoda, quæ ex antiqua generali prohibitione communicationis fidelium cum excommunicatis ſæpius oriebantur, atque imposterum oriri poterant, inter quæ merito connumeratur violatio Eccleſiæ per ſepulturam excommunicati: ſicque etiam talis Violatio Eccleſiæ de facto ſolum procedit in duobus enumeratis caſibus.

127. V. Violatur Eccleſia per ſepulturam Pagani, ſeu Infidelis, prout habetur *c. Eccleſia, de conſecr. diſt. 3.* Et hoc etiam intelligendum de infante nec dum baptizato. Quod ſi tamen infans in utero matris mortuus ſit, poteſt una cum matre Chriſtiana ſepeliri in Loco ſacro: quia fœtus eſt pars matris, & unum quaſi cum ea corpus cenſetur, *argum. leg. 1. ff. de Ventre inſpiciendo*, ibi: *Partus enim, antequam edatur, mulieris portio eſt vel viſcerum.*

128. Dicitur notanter n. 121. *quinque præcipue modis.* Nam nonnulli addunt duos alios modos Violationis Eccleſiarum; videlicet, quando Eccleſia benedicitur, vel conſecratur ab Epiſcopo excommunicato publico; item, quando parietes Eccleſiæ conſecratæ majori ex parte ſimul dejiciuntur, ac deſtruuntur, ut reædificari debeat. Verum de priori caſu merito dubitant cæteri Doctores; cum ejuſmodi Violatio nulli claro textui Juris innitatur, atque in pœnalibus non ſit facienda extenſio, niſi habeatur in Jure: unde ſententiam negativam appellat Bonacina *loc. cit. n.* 22. probabiliſſimam. Poſteriori autem caſu potius Eccleſia deſtruitur, quam polluitur.

129. Quæres II. An polluta Eccleſia etiam polluatur Cœmeterium, & e contra? Reſp. cum communi. Polluta Eccleſia polluitur ſimul Cœmeterium, ſi ei contiguum ſit, non tamen viciſſim polluto Cœmeterio polluitur Eccleſia. Ita communis; & habetur deciſum *cap. un. de Conſecrat. Eccleſ. in 6.* Accedit ratio: quia, ut inquit *reg. 42. Juris in 6. Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis*; non e contra: atqui Cœmeterium, ſi ſit contiguum, eſt acceſſorium Eccleſiæ; ergo. Additur notanter, *ſi ſit contiguum*: nam ſecus eſt, ſi Cœmeterium fuerit remotum ab Eccleſia, prout notatur *c. cap. un. in 6.*

130. Quæres III. Quid juris, quando in dictis caſibus factum eſt occultum? Reſp. Locus ſacer in ejuſmodi caſibus non cenſetur pollutus, ita ut indigeat reconciliatione, quamdiu de eis publice non conſtat. Ita Gloſſa communiter recepta *c. 1. V. pollui, de conſecr. Eccleſ. in 6.* Quare, quamdiu res manet occulta, ita ut nemo, vel non niſi pauci ſciant, Eccleſia quoad judicium humanum non eſt polluta; cenſebitur autem polluta, quandocunque res mala propalabitur, & de facto publice conſtabit; quia tunc bona fama, ejuſque exiſtimatio apud homines deperdita erit, ac proinde indigebit reconciliatione.

131. Quæres IV. Quid agendum, ſi Eccleſia fuerit polluta, ſeu violata? Reſpond. Cum per ſe loquendo ſit grave peccatum, celebrare in Eccleſia violata, hinc eadem prius eſt reconcilianda. Ita communis.

132. Et quidem, ſi Eccleſia prius fuit ſolemniter conſecrata, eam ſolus Epiſcopus reconciliare poteſt, adhibita aqua per ipſum benedicta, ac vino & cinere mixta: unde ſimplex Sacerdos Eccleſiam conſecratam reconciliare nequit, niſi ex commiſſione Summi Pontificis.

133. Dicitur notanter, *niſi ex commiſſione Summi Pontificis*: nam hac accedente poterit etiam ſimplex Sacerdos Eccleſiam conſecratam reconciliare. Quo modo ex privilegio, & conceſſione Domini Papæ, Superiores FF. Minorum poſſunt Eccleſias ſibi ſubjectas, aqua tamen prius per Epiſcopum conſecrata, reconciliare, quando Epiſcopus diſtat duabus dietis (una dieta continet viginti milliaria Italica, quæ faciunt quatuor vel quinque Germanica) prout eiſdem conceſſum a Leone X. & refertur in Compendio Privilegiorum, *V. Benedicere.*

134. Dicitur ulterius, *Eccleſiam conſecratam.* Nam ſi Eccleſia ſolum fuerit benedicta, ſeu authoritate Epiſcopi ad Divinum Cultum, atque Officium deputata, poterit etiam ſimplex Sacerdos eam reconciliare aqua a ſe benedicta; prout notat cum aliis *loc. cit. n.* 12. Quamvis decens ſit, ac ita conſuetum, ut negotium hoc prius Epiſcopo ſignificetur.

135. Ad-

135. Addunt nonnulli Auctores, videlicet Sa *V. Ecclesia*, *n. 19.* Castro, Avila, quando Sacerdos celebrat in Ecclesia polluta, præsertim bona fide (imo & mala fide) jam propter summam virturem tanti sacrificii Ecclesiam haberi pro reconciliata. Accedit textus *c. De fabrica, de consecr. dist. 1.* Sed hanc sententiam merito rejiciunt Layman *loc. cit. n. 13.* Sannig *dist. 1. de missa quæst. 10. n. 23.* & alii: cum ea nullo jure fundata sit. Nam textus citatus loquitur de alio casu, ut notat Engel *tit. de Consecr. Eccles. n. 15.* ubi, quamvis non nihil faveat priori sententiæ, illico subjungit, quod tutius sit, vera reconciliatione uti, quam sacri Canones præscribunt.

136. Quæres V. Quid agendum, si durante missa contingat Ecclesiam violari. Resp. conformiter Rubricis Missalis, *num. 120.* relatis, si id accidat ante Canonem, dimittendam esse missam: secus, si post Canonem. Quid autem sit agendum, quando sub missæ sacrificio ingreditur Ecclesiam excommunicatus vitandus, dictum est *tract. 13. dist. 2. n. 40.*

QUÆSTIO XI.

De aliis notabilibus Dubiis circa Sacrificium missæ.

SUMMARIUM.

137 *An plures possint eandem Hostiam consecrare?*
138 *Et quomodo?*
139 *Solvitur instantia.*
140 *Sacerdotes ordinati, quam intentionem consecrandi cum Episcopo debeant formare?*
141 *Consilium pro praxi.*
142 *Sacerdos ordinatus non debet prævenire Episcopum in consecrando;*
143 *Sed consecrare cum Episcopo, si potest; aut verba Consecrationis proferre materialiter.*
144 *Quid agendum, si aqua pro vino infundatur?*
145 *Quid, si error primum advertatur post sumptionem?*
146 *Aut dum aqua habetur in ore?*
147 *Alia Dubia remissive.*

137. QUæritur I. An plures simul eandem Hostiam consecrare possint? Ratio dubitandi est: quia Sacerdotes noviter ordinati, juxta Pontificale Romanum monentur, ut una cum Episcopo, eosdem ordinante, proferant verba consecrationis & cætera peragant quæ habentur in Canone Missæ; atqui eo tempore jam habent iidem Sacerdotes potestatem consecrandi: ergo.

138. Resp. Possunt plures simul eandem Hostiam consecrare, dummodo formam consecrationis cum debita intentione simul super eandem Hostiam proferant, & absolvant: quod si vero unus eorum, intendens absolute consecrare, alterum in finienda prolatione formæ præveniat, tunc ipse solus consecrabit, non vero alter. Ita communis Theologorum: & ratio hujus postremæ partis est; quia Hostia semel consecrata, est incapax ulterioris consecrationis.

139. Nec obstat, quod ambo simul inceperint formam consecrationis proferre. Resp. enim, consecrationem complete non perfici, nisi post integram prolationem formæ consecrationis, qua rite prolata mox consecratio Eucharistiæ est perfecta: unde solus ille consecrabit, qui cum debita intentione consecrandi prius absolvit formam.

140. Quæritur II. Quam igitur intentionem consecrandi simul cum Episcopo debeant formare Sacerdotes noviter ordinati sub ea missa, sub qua ordinantur? Ratio dubitandi est: quia vix moraliter loquendo possibile est, ut in eodem momento una cum Episcopo finiant formam consecrationis: unde videtur sequi, quod si Episcopus prius finierit formam consecrationis, Sacerdotes noviter ordinati consecrent hostiam jam consecratam, quod est falsum: vel, si isti præveniant, Episcopus ordinans nihil sit acturus, neque consecraturus, quod est absurdum; cum Episcopus sit principalis Minister, offerens illud missæ sacrificium.

141. Resp. I. Quod ad praxin attinet, optimum est consilium, ut Sacerdotes noviter ordinati intendant cum Episcopo proferre verba consecrationis modo, quo possunt meliori: sive cum ea intentione, quam juxta sensum, atque ordinationem Ecclesiæ, tunc habere debent. Ratio est: quia hoc modo evitatur omne periculum errandi, & quodlibet inconveniens ex prædictis. Suarez *part. 3. tom. 3. disp. 61. sect. 4.* & alii.

142. Resp. II. Optimus modus, atque intentio Ecclesiæ videtur in hoc consistere, ut Sacerdos noviter ordinatus nullo modo præsumat, neque intendat prævenire Episcopum in consecrando: hoc enim foret magnum incon-

veniens, quia tunc revera Epiſcopus non ſacrificaret: eo quod Miſſæ ſacrificium eſſentialiter conſiſtat in conſecratione, quæ tunc non ab Epiſcopo, ſed a Sacerdote noviter ordinato fieret.

143. Deinde noviter ordinatus Sacerdos habeat intentionem conditionatam, ſeu potius disjunctam, vel conſecrandi cum Epiſcopo, ſi poſſit ſimul cum eo formam abſolvere; vel, ſi id non accidat, verba conſecrationis materialiter ſolum proferendi, in ſignum Poteſtatis Sacerdotalis ſibi tunc conceſſæ. Quinimo ſunt multi Authores, quos refert, ac ſequitur citatus Suarez, qui tenent, in dicto caſu ſolum Epiſcopum proferre verba conſecrationis formaliter, ſeu cum intentione conſecrandi; alios vero Sacerdotes noviter ordinatos, proferre ea ſolum materialiter, ſeu in ſignum Poteſtatis Sacerdotalis ſibi tunc conceſſæ. Igitur ad evitanda quæcunque incommoda proferant ſacerdotes noviter ordinati una cum Epiſcopo verba conſecrationis juxta ſenſum, atque intentionem Eccleſiæ, ac modo quo poſſunt meliori: ſic enim nullum aderit periculum errandi.

144. Quæritur III. Quid agendum, ſi ex errore Sacerdos infuderit aquam pro vino, idque primum poſt conſecrationem advertat. Reſp. cum Rubricis Miſſalis, *tit. De defectu vini*, & communi Doctorum. Si Sacerdos poſt verba conſecrationis advertat, vinum non eſſe poſitum in Calice, ſed aquam, depoſita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponat in Calice; & facta Oblatione, ſaltem mente concepta (id eſt, formando intentionem conſecrandi, & dicendo ſaltem mentaliter illam Orationem *Offerimus tibi Domine Calicem ſalutaris &c.* abſque ejus elevatione, neque faciendo cum ipſo Crucem ſuper altare) ſtatim debet conſecrare, incipiendo ab illis verbis; *Simili modo, poſtquam cenatum eſt &c.* & Miſſam proſequi.

145. Et hoc idem faciendum, etiamſi error primum advertatur poſt ſumptionem hujuſmodi aquæ. Debet enim Sacerdos pariter apponere novum vinum cum aqua in Calice, & facta Oblatione, ſaltem mente concepta, conſecrare, ut ſupra, & ſumere; quamvis non amplius ſit jejunus. Siquidem præceptum Divinum de integritate ſacrificii miſſæ magis urget, quam præceptum Eccleſiaſticum de ſumenda Euchariſtia a jejunis.

146. Sed quæres, quid agendum, ſi Sacerdos, dum potum adhuc habet in ore, priuſquam deglutiat, ſentiat eum eſſe meram aquam? Reſpondent Angelus ℣. *Miſſa, num.* 17. & Sylveſter ℣. *Euchariſtia II. num.* 15. quod, ſi poteſt ſine ſcandalo, emittat aquam in Calicem, & extrahat particulam S. Hoſtiæ, ipſamque aquam reponat in alio vaſe, & ſic accipiat vinum, & conſecret, ut ſupra; ac poſt ſumptionem Sanguinis, etiam aquam illam ſumat, ſi poteſt ſine periculo vomitus, vel ſi timet de vomitu, reponat in ſacrario. Sed cum hoc ſit difficillimum & communiter non careat periculo ſcandali, præſertim ſi celebretur in publico; ſitque non parva irreverentia, Particulam conſecratam, prius Calici in fractione ſacræ Hoſtiæ immiſſam, rurſus ex ore in Calicem evomere: hinc bene notat Gavantus *part. 3. in Rubr. Miſſal. tit. nu.* 5. poſt Suarezium, quod abſque ſcrupulo poſſit Sacerdos deglutire primum, & rurſus conſecrare, ac ſumere ſecundum.

147. Poſſent hoc loco plura ſimilia Dubia, ſacrificium Miſſæ concernentia, moveri. Verum ea exacte, ſimulque breviter reſolvuntur in Rubricis Miſſalis, a quolibet Sacerdote bene legendis, atque obſervandis: hinc ipſa impræſentiarum omittuntur.

DI-

DISTINCTIO VI.

De Sacramento Pœnitentiæ.

QUÆSTIO I.

De institutione, natura & necessitate Sacramenti Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

1 *Pœnitentia sumitur ut Sacramentum, & ut virtus.*
2 *De fide est, Pœnitentiam esse Sacramentum.*
3 *Est a Christo institutum.*
4 *Et quando præcipue?*
5 *Sacramentum Pœnitentiæ, quid?*
6 *Definitio ejus explicatur.*
7 *Est necessarium omnibus post Baptismum lapsis.*
(a) Dist. 2. n. 65. & 66.
8 *Appellatur* secunda post naufragium Tabula.

1. Pœnitentia dupliciter sumitur, nempe ut est virtus, & ut est Sacramentum. *Pœnitentia ut Sacramentum*, est unum, & in ordine quartum ex septem novæ legis Sacramentis. *Pœnitentia ut virtus* non est Sacramentum, sed virtus quædam: qualis de facto etiam requiritur ad ipsum Sacramentum Pœnitentiæ rite ac fructuose percipiendum, cum sit pars ipsius. Et hanc communiter ad differentiam Pœnitentiæ Sacramenti, solemus alio nomine vocare *Dolorem de peccatis, cum proposito non peccandi de cætero*; qui postmodum dividitur in Contritionem, & Attritionem.

2. CONCL. I. De Fide est, Pœnitentiam esse verum & proprie dictum novæ Legis Sacramentum. Ita habetur tum ex perpetuo sensu & traditione Ecclesiæ, tum ex definitione plurium Conciliorum ac novissime Concilii Tridentini *sess. 14. can. 1.* sic definientis: *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse vere, & proprie Sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino institutum: anathema sit*

3. CONCL. II. Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue Christus Dominus instituit, cum a mortuis excitatus insuflavit in Discipulos suos, *Joan. 20.* dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ita communis. Nam optime S. Concilium Trident. *sess. 14. cap. 1.* ad citatum textum Evangelicum, sic loquitur. *Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit.* Hæc Concilium.

4. Dicitur, *tunc præcipue Christus instituit, cum a mortuis &c.* Quamvis enim jam in vita sua Christus Dominus D. Petro hanc potestatem remittendi peccata sese dator im repromiserit, dum eidem dixit, *Matth. 16. Tibi dabo Claves regni Cœlorum; & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in Cœlis*, similemque promissionem cæteris postmodum Apostolis fecerit, *Matth. 18.* eam tamen potestatem Christus actualiter primum post suam gloriosam Resurrectionem Apostolis, antea sub ultima Cœna in Sacerdotes ordinatis, contulit *cit. loc. Joan. 20.* Unde & eo tempore Sacramentum Pœnitentiæ præcipue institutum dicitur.

5. CONCL. III. *Sacramentum Pœnitentiæ* est absolutio hominis pœnitentis, facta certis verbis, cum debita intentione prolatis a Sacerdote jurisdictionem habente, ex institutione Divina efficaciter significantibus absolutionem animæ a peccato. Ita Doctor Subtilis *in 4. dist 14. q. 4.* cum suis.

6. Dicitur, *Absolutio hominis pœnitentis*: id est, signum sensibile, sive Sacramentum novæ Legis consistens in absolutione hominis pœnitentis; eo modo, quo Baptismus dicitur esse ablutio hominis &c. Et additur, *facta certis verbis, cum debita intentione prolatis a Sacerdote jurisdictionem habente*. Tum quia Minister hujus Sacramenti est solus Sacerdos, ita ut nullo modo Diaconus, multo minus alius inferior Clericus, illud ministrare possit: Tum quia Sacerdos ille, præter Characterem Sacerdotalem, etiam habere debet jurisdictionem in pœnitentem,

vel

vel ordinariam, vel saltem delegatam: alioquin enim absolutio data non valeret; cum sententia a non suo Judice lata, nulla sit. Cæteræ particulæ vel patent ex dictis in simili de aliis Sacramentis, vel amplius patebunt ex dicendis.

7. CONCL. IV. Sacramentum Pœnitentiæ est omnibus, post Baptismum in peccatum mortale lapsis, necessarium ad salutem in re, vel saltem in voto. Conclusio hæc est certa, & inter Catholicos indubitata; atque præter alia, patet ex Concilio Trid. *sess.* 14. *cap.* 2. prout jam superius (a) declaratum fuit.

8. Additur vero, *omnibus post Baptismum in peccatum mortale lapsis*. Siquidem peccata ante receptum Baptismum commissa remittuntur virtute ipsius Sacramenti Baptismi, neque sunt materia apta Sacramenti Pœnitentiæ. Et hinc istud pœnitentiæ Sacramentum recte a SS. Patribus appellatur *secunda post naufragium Tabula*, naufragis præparata; prout habetur *can. Secunda de pœn. dist.* 1. juncto Concilio Trid. *cit. sess.* 14. *can.* 2. *ibi*: *Si quis Sacramenta confundens &c. dixerit, Pœnitentiam non recte secundam post naufragium Tabulam appellari: anathema sit.*

QUÆSTIO II.

De Materia Sacramenti Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

9 *Materia ipsius remota, eaque vel necessaria, vel sufficiens;*
10 *Et proxima, quæ?*
11 *Circa hanc doctrinam Scotus, & Concilium Trid. concordant.*
12 *Peccatum originale, & actualia ante Baptismum, non sunt materia Sacramenti Pœnitentiæ.*
13 *Peccata venialia sunt materia sufficiens.*
14 *Non autem sola imperfectiones.*
15 *Circa has, quid observandum in praxi?*
16 *Aut quando materia certa haberi nequit?*
17 *Peccata rite confessa, sunt materia sufficiens.*
18 *Solvitur instantia.*
(b) Adde dicenda n. 34. & 35.
19 *An sit necesse addere, quod peccata jam fuerint confessa, nec ne?*
20 *Id per accidens quandoque explicandum.*

9. CONCL. I. Materia Sacramenti Pœnitentiæ est duplex, remota, & proxima. *Remota* sunt peccata post Baptismum commissa: & hæc rursum est duplex, videlicet necessaria, & sufficiens. *Materia remota & necessaria* Sacramenti Pœnitentiæ, est omne peccatum mortale post Baptismum commissum, & nondum rite confessum. *Materia sufficiens*, etsi non necessaria, est omne peccatum veniale post Baptismum commissum, vel etiam mortale alias rite confessum. Ita communis Theologorum; idq; patet inter alia ex Concilio Trid. *sess.* 14. *c.* 5.

10. Porro *Materia proxima* Sacramenti Pœnitentiæ sunt actus Pœnitentis, videlicet Contritio, Confessio, & satisfactio. Ex quibus satisfactio in re exhibita, communiter conceditur esse solum pars integralis Sacramenti Pœnitentiæ: uti patet in agonizante, qui si prius petivit Confessarium, aut aliud signum petitæ Confessionis dedit, potest, ac debet absolvi absque alia injuncta satisfactione, utpote quam amplius præ mortis angustiis peragere nequit. Contritio vero, & Confessio, juxta Thomistas & Recentiores passim, sunt partes essentiales Sacramenti Pœnitentiæ; juxta Doctorem Subtilem vero 4. *dist.* 16. *quæst.* 1. §. *de Pœnitentia*, & Scotistas, essentiam stricte, ac præcise pro ipsa quidditate rei accipientes, solum requiruntur (necessario tamen, seu simpliciter) *ad Sacramentum Pœnitentiæ, ad hoc ut digne recipiatur*, prout amplius ibidem explicat Scotus.

11. Et cum hac Scotica doctrina concordat Concilium Trid. *sess.* 14. *cap.* 3. sic dicens: *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe Contritio, Confessio, & satisfactio: qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex DEI institutione requiruntur, hac ratione Pœnitentiæ partes dicuntur.* Nota Iy *qui quatenus ad integritatem Sacramenti requiruntur, hac ratione Pœnitentiæ partes dicuntur*: & consequenter, ex mente Concilii Tridentini, actus Pœnitentis non sunt partes essentiales hujus Sacramenti, ut volunt alii; sed solum eatenus dicuntur partes ipsius, quatenus ad ejus integritatem, atque ut digne & perfecte recipiatur, requiruntur: quæ est ipsissima sententia Scoti, & communis Scotistarum. Sed dimissa Theologis hujusmodi difficultate speculativa, sit ulterius

12. CONCL. II. Peccatum originale, necnon peccata actualia ante Baptismum commissa,

missa, non sunt materia apta Sacramenti Pœnitentiæ. Ita Scotus 4. *dist.* 4. *q.* 5. cum communi. Nam peccatum originale, sicut & peccata actualia ante Baptismum commissa tolluntur virtute Sacramenti Baptismi: & Sacramentum Pœnitentiæ, tanquam secunda post naufragium Tabula, est institutum a Christo pro remissione sequentium peccatorum. Unde si Judæus, vel Gentilis recens baptizatus, sola peccata ante Baptismum commissa vellet confiteri, ipse non posset absolvi: quia non afferret materiam aptam hujus Sacramenti pœnitentiæ.

13. CONCL. III. Peccata venialia possunt vel omnia, vel aliqua eorum (idem dicendum de mortalibus, jam rite confessis, si peragitur Confessio generalis) in Confessione omitti; cum non sint materia necessaria, sed solum sufficiens: ac proinde utiliter quidem, sed non necessario, Clavibus Ecclesiæ subjiciuntur. Unde Concilium Trid. *loc. cit. cap.* 5. sic ait: *Peccata venialia, quibus a gratia DEI non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis modis expiari possunt.*

14. CONCL. IV. Solæ imperfectiones non sunt materia apta Sacramenti Pœnitentiæ. Ratio est: quia tales non sunt peccatum mortale, aut veniale. Unde recte monent Doctores, quod in Confessione semper sit afferenda materia certa: & si nova non occurat, saltem ex jam semel confessis.

15. Porro materia certa (ut notat Diana *part. 3. tract. 4. resol.* 52. contra Toletum *lib. 3. c. 2. n. 6.*) non est, confiteri duntaxat, quod quis non responderit Divinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod poterat, & hujusmodi. Quamvis idcirco in his exponendis non debeat Confessarius impedire Pœnitentem: tum quia multa ex iis, quæ nonnunquam videntur meræ imperfectiones, sunt peccata venialia; idque ob varias intervenientes circumstantias, ut puta negligentias voluntarias, vel leves contra rectamrationem excessus: tum quia ad majorem sui humiliationem, atque exercitationem ferventioris progressus spiritualis, talia recte aperiuntur. Lugo *disp.* 16. *de Pœnitentia, num.* 103.

16. Quod si vero materia certa omnino haberi non possit, sed duntaxat dubia, pro ratione dubii danda est absolutio sub conditione, saltem tacita, præsertim si gravitas peccati dubii, aut alia circumstantia id expostulare videatur: vel, si nulla appareret necessitas Sacramentum sub conditione ministrandi, absolutione penitus supersedeatur. Laymam *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 3. *n.* 5.

17. CONCL. V. Peccata jam rite confessa, & remissa, sunt materia sufficiens Sacramenti Pœnitentiæ, possuntque denuo fructuose confiteri, & subjici Clavibus Ecclesiæ. Ita communis; & patet tum ex Extravag. *Inter cunctas*, §. *Verum de Privilegiis*, ibi: *Licet de necessitate non sit, iterum eadem confiteri peccata: tamen quia propter erubescentiam, quæ magna est Pœnitentiæ pars, ut eorundem peccatorum iteretur Confessio, reputamus salubre*, &c. Accedit praxis piorum hominum, qui sæpius peragunt Confessiones tum generales, tum certorum peccatorum jam antehac confessorum.

18. Dices: Nemo potest solvi, qui non est ligatus; sed pœnitens post peccata rite confessa, eisdem non est ligatus; ergo eisdem non potest solvi virtute absolutionis Sacramentalis, sicque ea non videntur amplius posse subjici Clavibus Ecclesiæ. Resp. majorem illam, *Nemo potest solvi*, &c. procedere solum in physicis (prout v. g. nemo potest solvi a catena, vel alio vinculo corporali, nisi actualiter ipso ligatus existat) non vero in moralibus, ubi sufficit tale vinculum præcessisse: sic enim potest quis injuriam sibi illatam sæpius alteri condonare, præsertim si is iterato veniam roget. Idem ergo dicendum de absolutione Sacramentali a peccatis, sæpius cum iterato dolore confessis, & Clavibus Ecclesiæ subjectis. (b)

19. Quæres, utrum sit necesse, pœnitentem in Confessione exprimere, quod peccata sua jam semel sint confessa, nec ne? Resp. Per se loquendo id necesse non est; prout notant Lugo *disp.* 16. *de pœnit. sect.* 2. §. 1. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 10. *nu.* 17. Bonacina, & alii: quia peccatum est idem specie, ac numero, sive confessum fuerit, sive non; neque etiam tempus, quo id commissum est, addit circumstantiam specie mutantem.

20. Dicitur, *per se loquendo*. Siquidem per accidens quandoque id necessarium est explicare: v. g. ob annexam reservationem, eo quod a casu reservato cæteroquin posterior Confessarius absolvere non posset, nisi illud peccatum jam prius habenti debitam jurisdictionem confessum fuisset. Idem contingere potest ob proximam peccandi occasionem, quæ alioquin Confessario non inno-

note-

notesceret. Item, quando ratione circumstantiarum peccatum specie mutatur; ut si peccatum venereum sit, & tempore, quo committebatur, pœnitens extiterat solutus, aut Laicus, nunc autem est conjugatus, Clericus, aut Voto Castitatis obstrictus, vel e contra: nam, nisi tunc notificetur status iste variatus, deciperetur in materia gravi Confessarius, intelligens, pœnitentem vel habere circumstantiam specie diversam, vel ipsa carere. In praxi proinde tutius erit, nova peccata ab antiquis separare: eo præsertim, quia alioquin pœnitentiam competentem Confessarius imponere non sciret; cum major debeatur peccato mortali necdum confesso, quam semel jam rite confesso, & quoad culpam dimisso.

QUÆSTIO III.

De Forma Sacramenti Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

21 *Forma Sacramenti Pœnitentiæ, quæ?*
22 *Quæ verba sint de ejus essentia?*
23 *Solvitur instantia de ly &c.*
24 *Solvuntur aliæ instantiæ.*
25 *An possit omitti particula* Te?
26 *Absolutio in scriptis, vel absenti data, non valet.*
27 *Solvitur instantia.*
28 *Disparitas inter absolutionem a peccatis, & Censuris.*
(c) Ut dictum Tract. 13. Dist. 1. n. 41. & 43.
29 *Forma Absolutionis sub modo deprecativo, non valet.*
30 *Quid, si dicatur*, Absolvo Dominationem vestram.
31 *Aliæ preces non sunt de essentia formæ.*
32 *Ritus Absolutionis Sacramentalis.*
33 *Quid observandum circa Irregularitatem?*
(d) Vide Tr. 13. Dist. 1. n. 41. & 42. ac Dist. 3. n. 57.
34 *Sensus verborum formæ Absolutionis, quis?*
35 *Præsertim, si peccata jam prius remissa sunt.*

21. CONCL. I. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis a Sacerdote prolata, videlicet illa, *Ego te absolvo a peccatis tuis*, vel alia æquipollentia, actum judicialem sententiæ absolventis sufficienter exprimentia. Desumitur hoc tum ex Rituali Romano Pauli V. cujus verba *n.* 32. referuntur: tum ex Conc. Trid. *sess.* 14. *cap.* 3. ubi ait: *Sacramenti pœnitentiæ formam in illis Ministri verbis positam esse, Ego te absolvo, &c. Quibus quidem de Ecclesia sancta more preces quædam laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ.* Hæc Concilium.

22. CONCL. II. Ex prædictis sola illa duo verba, *Absolvo te*, vel æquivalentia, sunt de essentia formæ absolutionis, ac necessario exprimenda necessitate Sacramenti. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 14. *q.* 4. §. *Ex hoc sequitur*, ibi: *Communiter tamen ista verba sunt apta, Ego te absolvo.* Concordat Concilium Florentinum in Decreto Unionis, ibi: *Forma hujus Sacramenti est: Ego te absolvo &c.* Et Tridentinum *loc. cit.* Accedit ratio: quia hæc duo sola vocabula, *absolvo te*, constituunt perfectam sententiam absolutoriam Rei quoad peccata ab eodem in Confessione explicata; ergo hæc sola constituunt essentiam formæ absolutionis.

23. Dices I. Concilium tam Florentinum, quam Tridentinum, post dicta duo vocabula apponit ly *&c.* ergo & sequentia spectant ad essentiam formæ. Resp. negando consequentiam: quia inde solum sequitur, sequentia verba, *a peccatis tuis*, esse apponenda de præcepto; adeo, quod eadem omittens peccaret, vel mortaliter, vel juxta alios venialiter. Busembaum *l.* 6. *tract.* 4. *cap.* 1. *dub.* 1. Deinde per citatum ly *&c.* denotatur, quamvis verba immediate sequentia, *a peccatis tuis*, jam tacite intelligantur in præcedentibus, adhuc tamen ea spectare ad magis explicitam atque expressam significationem formæ.

24. Dices II. Verba illa, *absolvo te*, ex se non faciunt completum sensum absolutionis Sacramentalis, cum sint indifferentia ad significandam absolutionem a Censuris, pœnis, vel culpis: ergo ex se solis non sufficiunt pro essentia formæ Sacramenti pœnitentiæ. Resp. negando consequentiam: quia, licet verbum, *absolvo te*, ex se sit indifferens ad significandam absolutionem a pœnis, Censuris, vel peccatis; ipsum tamen præcedente hominis pœnitentis confessione, super quam cadit, sufficienter, atque ex vitalis locutionis, determinatur ad significandam illius hominis absolutionem

nem a peccatis, ita ut determinate cadat super hæc peccata absolvenda: sicuti in simili, si quis roget veniam illatæ injuriæ, altero respondente, *remitto tibi*, censetur vi hujus locutionis ipsi remissa injuria, pro qua rogavit veniam.

25. Dices III. Ergo pariter poterit omitti ly *Te*; cum similiter verbum, *Absolvo*, concurrentibus hujusmodi circumstantiis sufficienter determinetur ad significandam absolutionem a peccatis potius, quam a censuris, vel aliis vinculis. Resp. negando sequelam. Siquidem omissa particula *Te*, mutatur substantialiter significatio formæ; forma enim absolutionis fuit instituta a Christo Domino per voces demonstrativas, adeo ut non nisi super præsentem cadere possit, prout desumitur ex illis verbis Christi *Joan. 20. Quorum remiseritis peccata &c.* juncta perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ. At omissa particula *Te*, locutio illa non est demonstrativa; cum verbum *Absolvo* proferri possit non solum circa peccata præsentis, sed etiam absentis. Sufficeret tamen pro essentia formæ absolutionis, si Sacerdos diceret, *Absolvo a peccatis tuis*: quia in ly *Tuis* implicite continetur ly *Te*. Lugo *disp. 13. de pœnit. n. 26.*

26. CONCL. III. Absolutio in scriptis data, vel etiam absenti collata, est nulla, & invalida. Ita communis. Siquidem ad formam absolutionis requiruntur verba proprie dicta, seu quæ oretenus proferuntur in præsentem; prout tenuit perpetuus sensus Ecclesiæ, & indicant verba Conc. Trid. *nu. 21.* relata, ubi ait: *Sacramenti pœnitentiæ formam in illis Ministri verbis* (hoc enim scripturæ non convenit) *positam esse*. Idipsum declarat ly *Ego te absolvo &c.* quod est demonstrativum, & de absente non verificatur. Hinc merito Clemens VIII. in Decreto, quod incipit, *Sanctissimus* 1602. die 20. Julii edito (habetur *tom. 3. Bullarii Romani Constit. 87. dicti Pont.*) damnavit, & sub Pœna Excommunicationis prohibuit oppositam quorumdam sententiam, asserentium, *Licere per litteras, seu internuncium Confessario absenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere*.

27. Nec obstat, quod Sacramentum Pœnitentiæ sit a Christo Domino institutum per modum Judicii: in Judicio autem possit quis absolvi absens, ac etiam per scripturam. Resp. enim: etsi hoc verum sit in Foro externo, ac Judicio publico, sive Sæculari, sive Ecclesiastico; negatur tamen, id procedere in Foro pœnitentiali, seu Judicio Sacramentali. Nam istud habet totum suum valorem ex institutione Christi, qui voluit, & ordinavit, ut in hoc Sacramento, seu Foro Pœnitentiali, proferatur forma absolutionis per verba proprie dicta, atque in præsentem; non autem scripto, vel in absentem. Et quidem Christum sic instituisse, patet ex perpetua traditione, praxi, ac sensu Ecclesiæ, ipsiusque Summi Pontificis, Christi in terris Vicarii, definitione. Ex quo ulterius sequitur, quamvis hoc Sacramentum fuerit institutum per modum judicii, nihilominus illud non per omnia æquiparari Judicio Forensi; idque ob specialem Christi ordinationem circa aliqua factam.

28. Nec rursum obstat, quod absolutio ab Excommunicatione, aliisque Censuris Ecclesiasticis, possit dari absenti, atque in scriptis. (c) Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Ratio disparitatis desumitur ex Christi institutione, qua ad formam Sacramenti pœnitentiæ, seu absolutionem Sacramentalem a peccatis, requiruntur verba proprie dicta, & in præsentem prolata; id autem nequit dici de absolutione a Censuris Ecclesiasticis, utpote Jure Ecclesiastico constitutis, non autem a Christo immediate provenientibus, sicut forma Sacramenti Pœnitentiæ. Accedit communis praxis Ecclesiæ, & consensus Doctorum.

29. CONCL. IV. Forma absolutionis sub modo deprecativo prolata, non valet. Unde si dicatur: *Absolvat te DEUS*, nullum perficitur Sacramentum. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia hoc Sacramentum est a Christo institutum per modum Judicii; ergo & forma ejus debet proferri per modum sententiæ judicialis, non autem per modum deprecationis, vel imperrationis.

30. CONCL. V. Valida est absolutio, si reverentiæ causa Confessarius dicat, *Absolvo Dominationem vestram*, vel *Majestatem vestram*. Ratio est: quia non mutatur substantialiter forma; etsi mutatio hujusmodi neutiquam sit adhibenda in praxi. Idem erit si dicatur, *Solvo te a peccatis tuis*, vel, *Remitto tibi peccata tua*, & hujusmodi: quia talia verba sunt æquivalentia formæ communiter usitatæ. E contra vero hanc formulam, *Ego te mundo a peccatis tuis*, plerique arbitrantur non sufficere: quia non videtur significare absolutionem per modum sententiæ

tiæ judicialis ; qualis requiritur ad Sacramentum pœnitentiæ, utpote quod per modum judicii est a Christo institutum.

31. CONCL. VI. Aliæ preces, quæ juxta morem Sanctæ Ecclesiæ laudabiliter apponuntur, non spectant ad essentiam formæ, neque ad hujus Sacramenti administrationem sunt necessariæ. Ita expresse Concilium Trid. *sess.* 14. *c.* 3. cujus verba *n.* 21. relata sunt. Hinc Rituale Romanum, jussu Pauli V. editum, dicit, quod in confessionibus frequentioribus & brevioribus possit omitti, *Misereatur tui &c.* & satis sit dicere, *Dominus noster JESUS Christus &c.* usque ad illud, *Passio Domini &c.* Unde hoc in concursu Pœnitentium practicari licite poterit.

32. Cæterum pro praxi, & digna administratione Sacramenti Pœnitentiæ observandum, quod juxta citatum Rituale Romanum, Pœnitente ante confessionem petente benedictionem, confessarius dicat ; *Dominus sit in corde tuo, & in labiis tuis, ut digne & competenter confitearis peccata tua, in nomine Patris* (formando signum Crucis versus eum) *& Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Deinde peracta rite confessione, & injuncta Pœnitenti prius, ab eoque acceptata salutari pœnitentia, primo dicit, *Misereatur tui &c.* Deinde dextera versus Pœnitentem elevata, dicit : *Indulgentiam &c. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego authoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis* (hoc verbum, *Suspensionis*, in Laicis omittitur) *& interdicti, in quantum possum, & tu indiges. Deinde, ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Passio Domini nostri Jesu Christi, merita B. M. Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.* Urgente vero aliqua gravi necessitate, ut puta in periculo mortis instantis, breviter Confessarius dicere poterit : *Ego te absolvo ab omnibus Censuris, & peccatis in nomine Patris &c.* Ita Rituale Romanum.

33. Observandum ulterius nomine Censurarum non venire Irregularitatem ; atque ideo, si quid circa eam concedatur, ipsam ab habente facultatem dispensandi, esse specialiter exprimendam, dicendo : *Dispenso tecum in Irregularitate, quam incurristi propter &c.* & specificatur causa. Et hoc ultimum etiam observandum in absolutione a Censuris. (d)

(d) *Reiffenstuel Theol. Moral.*

34. Quæres, quis sit sensus verborum formæ absolutionis, *Ego te absolvo a peccatis tuis* ? Resp. Sensus horum verborum ille est, quem verba ipsa juxta proprium suum significatum important ; ita ut per modum sententiæ judicialis significent absolutionem hominis a peccatis, loco DEI a Sacerdote factam. Ita Mastrius 4. *disp.* 5. *n.* 386. Lugo *disp.* 3. *de Pœnis num.* 72. & alii, quam vis multi dictam formam in alio sensu explicent. Ratio est, quia forma Sacramentorum, quantum fieri potest, intelligenda est in sua propria significatione ; uti patet in forma Sacramenti Baptismi, Confirmationis, & aliis : ergo idem dicendum de forma Sacramenti Pœnitentiæ, sive de absolutione Sacramentali, cum commode sic intelligi possit.

35. Dices : sæpius contingit, quod peccata confessa jam sint prius remissa virtute contritionis perfectæ, vel alterius Confessionis prioris ; ergo saltem tunc verba formæ absolutionis non possunt intelligi propria significatione, sicque erunt accipienda in alio sensu. Resp. negando consequentiam : quia nihil obstat, quo minus idem peccatum cuipiam sæpius remittatur, conformiter dictis *nu.* 18. Quinimo hoc ipsum contingit etiam in Judicio humano, ubi Reus sæpius judicialiter absolvitur, si eadem causa sæpius in Judicium deducatur.

QUÆSTIO IV.

De Contritione, seu Pœnitentia virtute, quæ est prima pars materialis Sacramentalis Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

36 *Partes Sacramenti Pœnitentiæ, tres.*

37 *Contritio generatim, quid?*

38 *Dividitur in perfectam, & imperfectam seu Attritionem.*

39 *Contritio perfecta.*

40 *Amor DEI appretiative, & intensive summus, quis?*

(e) Vide Tract. 4. Dist. 6. num. 6. & 7.

41 *Contritio imperfecta sive Attritio, quid?*

Et, quomodo differrat a Contritione perfecta?

42 *Attritio mere naturalis sufficit.*

43 *Pœnitentia virtus, seu Contritio aliqua est necessaria ad salutem &c.*

44 *An sufficiat Pœnitentia virtualis?*
45 *Actus Contritionis perfecta sufficit ad justificationem.*
46 *Sed ea defacto includit votum Sacramenti; & cujus?*
47 *Extra Sacramentum requiritur Contritio, Sacramento sufficit Attritio:*
48 *Etiam cognita.*
49 *Propositum non peccandi de cætero, an sufficiat virtuale?*
50 *Contritio, & propositum hoc debet esse universale de mortalibus.*
51 *Quid de Peccatis venialibus?*
52 *Ad propositum illud non requiritur credulitas de non relapsu.*
53 *Corollarium.*
54 *Doctrina notabilis circa tentationem de futuro relapsu.*
55 *Non sufficit dolere, quod non satis doleat.*
56 *Tamen in tali actu plerumque intervenit verus dolor.*
57 *Dolor de mortalibus debet esse summus appretiative; quomodo?*
58 *Dolor hic præcedere debet absolutionem.*
59 *Non autem necessario Confessionem.*
60 *Etsi hoc sit consultum.*
61 *Dolor de peccatis, quanto tempore possit præcedere confessionem?*
62 *An confitens peccata prius omissa, teneatur elicere novum dolorem?*
63 *Corollarium de moribundo.*

36. TRes esse partes Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, patet ex dictis *num.* 10. & 11. ac unanimi Catholicorum. Unde viso de natura, simulque materia, & forma Sacramenti pœnitentiæ, breviter (quantum fieri poterit) erit videndum de singulis partibus ejus, incipiendo a contritione; additis tamen nonnullis, quæ Pœnitentiæ virtuti secundum se conveniunt. Hinc sit

37. CONCL. I. Contritio, quæ primum locum inter partes Sacramenti pœnitentiæ obtinet, ac prout est genus ad Attritionem & Contritionem perfectam, bene describitur a Concilio Trid. *sess.* 14. *c.* 4. quod sit *dolor animi, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero*. Unde contritio, seu Pœnitentia virtus, non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, sed veteris etiam odium, seu detestationem peccati commissi continet; prout idem Concilium *l. c.* uberius declarat.

38. CONCL. II. Contritio sic generatim sumpta, recte dividitur in contritionem perfectam, & in attritionem, seu contritionem imperfectam. Ita Concilium Trid. *l. c.* & omnes Catholici. Et hæc divisio contritionis in perfectam, & imperfectam, oritur ex diversitate motivi illius formalis, ob quod quis dolet, ac detestatur peccatum commissum: nam si quis doleat ex motivo amoris DEI per peccatum offensi, erit contritio perfecta: si vero ex motivo solum turpitudinis peccati, aut metu inferni, seu pœnarum (per has intelligendo pœnas distinctas ab infernalibus, ut puta pœnas Purgatorii, vel pœnas temporales vitæ præsentis, v. g. pestem, famem, bellum, ac hujusmodi, quibus Deus castigare solet peccata Fidelium) erit Attritio. Siquidem

39. *Contritio perfecta*, quæ est *Contritio simpliciter dicta*, est dolor animi, ac detestatio peccati propter DEUM summe dilectum, cum firmo proposito non peccandi de cætero. Ubi ly *propter DEUM summe dilectum*, intelligendum est de Deo summe dilecto saltem appretiative, quamvis non semper amor ille DEI sit summus intensive.

40. Porro *Amor DEI appretiative summus* tunc habetur, quando DEUM ita amamus, ipsumque omnibus aliis rebus anteponimus, ut nullius creaturæ amore, vel timore, velimus ipsum offendere, aut ab ejus amore recedere. Et hoc modo omnes homines tenentur amare DEUM super omnia, juxta illud *Matth.* 10. *Qui amat patrem aut matrem plus, quam me, non est me dignus*, & alibi. Et qui ex motivo hujus amoris DEI dolet de commissis suis peccatis, censetur habere contritionem perfectam. *Amor DEI intensive summus* ille dicitur, qui est intensior, & vehementior omni alio actu amoris: & hoc modo non tenemur in hac vita DEUM diligere super omnia; quinimo non raro parentes plus intense amant liberos suos, quam DEUM, quamvis adhuc appretiative plus diligant DEUM, eo quod hunc ob amorem filiorum nolint offendere. (e)

41. *Contritio imperfecta*, quę proprio nomine communiter dicitur *Attritio*, est dolor animi, ac detestatio peccati contra DEUM commissi, ob turpitudinem peccati, vel metum gehennæ, aut pœnarum conceptus cum firmo proposito non peccandi de cætero. Unde patet, hanc a contritione perfecta differre duntaxat penes motivum formale: nam

nam perfecta contritio concipitur ex motivo amoris DEI per peccatum offensi; Attritio autem *vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur*, ut loquitur Concilium Tridentinum *cit. Sess. 14. c. 4.*

42. Notandum tamen, ut Attritio cum Sacramento sufficiat ad justificationem peccatoris, requiri, quod ea procedat ex aliquo motivo supernaturali; sive quod *sit donum DEI & Spiritus Sancti impulsus*, juxta cit. Concilium. Unde dolor mere naturalis neutiquam sufficit, ut puta si puer de peccato doleat, eo quod virgas a patre meruerit: aut homo adultus, quod publicam apud homines infamiam incurrerit: nam dolor talis nulla ratione foret supernaturalis, neque donum DEI, aut impulsus Spiritus Sancti. Et merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 57. Propositionem damnavit: *Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.* Secus foret, si quis de peccatis doleat ob metum pœnarum temporalium ut a Deo immissarum: nam talis dolor non elicitur ex motivo mere humano, sed respicit DEUM ut justum vindicem peccati, & ultorem ejus per pœnas etiam temporales; prout Fideles credunt ex lumine Fidei supernaturalis.

43. CONCL. III. Pœnitentia virtus, sive contritio aliqua, est, & fuit universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinaverunt, pro quocunque statu ad salutem & justitiam consequendam necessaria. Conclusio sic prolata est de Fide: habeturque in Concilio Trid. *sess. 14. c. 4.* ubi inter alia hoc probatur ex illis verbis Christi: *Luc. c. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

44. CONCL. IV. Quamvis regulariter loquendo post peccatum mortale commissum, homini sit necessaria ad salutem Pœnitentia formalis; adhuc tamen in aliquo casu potest ipsa suppleri per Pœnitentiam virtualem, qualis est Dilectio DEI super omnia. Ita Doctores communiter. Hinc *Luc. 7.* dicitur: *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*; & alibi.

45. CONCL. V. Actus contritionis perfectæ, est, fuitque in omni Lege semper congrua dispositio, per Christi merita consequendi gratiam Divinam, nostramque justificationem: ea tamen in lege gratiæ, post receptum Baptismum, includit votum Sacramenti Pœnitentiæ suo tempore recipiendi. Ita communis omnium Catholicorum, & habetur clare in Concilio Trid. *Sess. 14. c. 4.* ubi dicitur: *Docet præterea, etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque DEO reconciliare, priusquam hoc Sacramentum* (Pœnitentiæ) *actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto quod in illa includitur, non esse adscribendam.*

46. Additur notanter, *in Lege gratiæ, post receptum Baptismum*. Nam contritio perfecta ante receptionem Baptismi elicita, includit votum recipiendi Sacramentum Baptismi (unde & *Baptismus flaminis* dicitur) non autem votum Sacramenti Pœnitentiæ; cum peccata ante Baptismum commissa, non sint materia apta ipsius. Secus de contritione post Baptismum elicita: nam hæc includit votum Sacramenti Pœnitentiæ imposterum accipiendi.

47. CONCL. VI. Quamvis ad salutem, & justificationem peccatoris extra Sacramentum, omnino requiratur contritio perfecta cum voto Sacramenti saltem implicito, attamen cum Sacramento Pœnitentiæ sufficit Attritio etiam cognita. Ita defacto Doctores communiter. Unde Conc. Tr. *cit. cap. 4.* ait: *Quamvis contritio imperfecta, quæ Attritio dicitur, si voluntatem peccandi excludat, sine sacramento Pœntentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.*

48. Fatendum quidem est, ultimam partem, quod etiam Attritio cognita (id est, ea quæ certe scitur, ac cognoscitur esse solum Attritio) sufficiat cum Sacramento ad salutem, a pluribus olim fuisse negatam: verum defacto ob tam clara verba Concilii Oecumenici communiter tenetur Conclusio. Et ratio ulterior est: quia Sacramentum Pœnitentiæ est Sacramentum mortuorum, idest per se ac primario a Christo Domino institutum ad remissionem peccati mortalis, & collationem primæ gratiæ sanctificantis: atqui tale non esset, si virtute ejus nunquam conferretur prima gratia, sed hæc mediante prævia contritione perfecta, semper collata supponeretur; ergo.

49. CONCL. VII. Propositum non peccandi de cætero, quod requiritur una cum dolore de peccatis ad contritionem, & Sacramentum Pœnitentiæ, regulariter quidem debet esse formale ac explicitum, ita ut quis expresse sibi proponat, non amplius peccare de cætero: per accidens tamen po-

rest etiam sufficere propositum virtuale, ac implicitum, quale includitur in ipsomet actu contritionis, ac detestationis peccati. Ita communis. Nam dum quis vere, & ex corde dolet de peccato commisso, illudque detestatur, simulque non habet actualem voluntatem peccandi pro futuro, hoc ipso censetur saltem virtualiter, ac implicite, habere propositum non peccandi de cetero. Et ita fit in casu, quo quis dolet, ac detestatur peccatum super omnia, nihil advertens ad futuram vitam; censetur enim habere propositum sese emendandi, saltem virtuale ac implicitum.

50. CONCL. VIII. Contritio, ac propositum non peccandi de cætero, debet esse universale de omnibus peccatis mortalibus. Est certum. Unde peccat graviter, qui recepturus Sacramentum Pœnitentiæ sciens, & prudens, non atteritur de omnibus mortalibus necdum confessis, vel proponit duntaxat unum peccatum mortale evitare, non vero alterum.

51. Dicitur notanter, *de omnibus peccatis mortalibus*: nam secus est dicendum de peccatis venialibus. Licet enim ad confessionem peccatorum etiam venialium requiratur aliquis dolor, ac propositum eadem evitandi: quia tamen peccatum veniale hominem a gratia DEI non excludit, potestque unum remitti sine altero (quod non est in mortalibus) hinc sufficit attritio, & propositum de uno veniali confesso, etsi de aliis non habeatur. Sufficit etiam dolor, & propositum de evitandis venialibus confessis, præcise quoad frequentiam: quia talis habet jam voluntatem diminuendi peccata venialia, sicque emendandi.

52. CONCL. IX. Quamvis propositum non peccandi de cætero debeat esse firmum, nihilominus ad illud non requiritur credulitas, seu existimatio, quod quis deinceps non amplius sit relapsurus. Ita Petrus Marchantius *tom. 1. Tribunalis, tract. 4. tit. 3. q. 4.* Layman *lib. 5. tract. 6. cap. 4. n. 8.* & alii. Ratio est: quia dolere de peccatis, & proponere emendationem vitæ, est actus præsens voluntatis peccatum commissum detestantis, & nolentis in illud relabi: existimatio vero, seu credulitas illa, non est actus voluntatis, sed intellectus, qui ex dolore & proposito illo non necessario consequitur; idque ob cognitam humanæ conditionis fragilitatem, nostræque voluntatis mutabilitatem, & plurimas hinc inde peccandi occasiones. Hinc donum perseverantiæ in bono, est equidem vel maxime exoptandum, summisque a DEO precibus postulandum, & auxiliante gratia divina, in virtute Passionis, ac meritorum Jesu Christi, humiliter sperandum: neutiquam tamen stulte præsumendum, aut absque speciali revelatione firmiter credendum; cum David, Petrum, aliosve post optima proposita lapsos fuisse constet.

53. Infertur proinde cum citatis Authoribus, & aliis, sæpe fieri posse, ut licet quis absolutum, & sufficiens propositum habeat, non peccandi de cætero; nihilominus timeat, vel etiam existimet, se non evitaturum omnia mortalia, vel certum peccati genus; idque ob rationes dictas, & expertam hactenus suæ voluntatis mutabilitatem.

54. Pro praxi tamen, & si diabolus conetur talibus persuasive suggerere, *Tu cades sine dubio, Tu non poteris ab hisce peccatis abstinere, Occurrente tali occasione non resistes &c.* consultum erit, hujusmodi afflictis personis consulendum, ne cum vaferrimo isto Sophista multum disputent, sed potius mentem ad DEUM convertant, & cum humilitate cordis dicant: *Domine, verum est, quod quantum est ex me, meaque fragilitate, rursus in peccatum ruderem, si tua gratia me non protegeret: sed rogo, adesto mihi, & adjuva fragilitatem meam; quia per gratiam tuam spero, & firmiter propono, non amplius peccare.* Hoc, vel consimili modo, eiusmodi diabolicæ suggestiones eludendæ sunt, ne alioquin pœnitens, multum cum dæmone disputans, sexcentis ejus fallaciis succumbat: & vel in conditionatam volitionem pertrahatur rursum peccandi, si talis occasio sese offerret; vel certe in pusillanimitatem, aut diffidentiam erga DEUM, nec non & desperationem præcipitetur: ex quo fieri solet, quod vel Pœnitentiæ Sacramentum sacrilege recipiatur, vel desperans ab ipso, aliisque spiritualibus mediis, penitus retrahatur.

55. CONCL. X. Ad Sacramentum Pœnitentiæ non sufficit dolere, quod non satis doleas. Ita Layman *cit. c. 4. nu. 5.* Herincx *disp. 2. de Pœnit. n. 57. c. 3. n. 5.* & communis aliorum, contra Sylvestrum, Navarrum, & Sa, talem dolorem sufficere asserentes. Ratio est: quia talis revera non est dolor de peccatis commissis.

56. Interim tamen fatendum cum Doctoribus passim, in tali actu, quo quis dolet, se non satis dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse dolorem de peccatis, etsi

pœ-

pœnitens eum non cognoscat. Neque enim ad confessionem requiritur dolor sensibilis; sufficit quippe voluntas, ejusque aversio, & dolor de peccato commisso; quæ cum sit potentia spiritualis, ac interna, scrupulosi tam facile angi non debent, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod exterius nullum sentiant.

57. CONCL. XI. Etsi dolor de peccatis mortalibus commissis debeat esse summus appretiative, ita ut pœnitens nihil magis detestetur, quam peccatum, malitque omnia mala Mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus est, imo nec passim expedit, particulares facere collationes, v. g. mallem hoc vel illud malum subire, quam mortaliter peccare. Ita Doctores communiter. Quinimo ejusmodi particulares collationes, seu reflexiones, spectata fragilitate humana sunt infirmioribus periculosæ: quamvis, si rite fiant, sint actus valde excellentes, ac meritorii.

58. CONCL. XII. Dolor requisitus ad Sacramentum Pœnitentiæ, præcedere debet Absolutionem: estque tutius, ut ipsam quisque Confessionem antecedat; quamvis sufficiat, si Absolutionem præcedat. Ita communis. Ratio primæ partis est: quia in Absolutione essentialiter consistit Sacramentum Pœnitentiæ: atqui ad hoc necessario necessitate Sacramenti prærequiritur dolor: & consequenter iste debet etiam præcedere Absolutionem.

59. Altera pars probatur ex communi sensu Fidelium, & recepta praxi confessariorum, qui post auditam confessionem solent exhortari Pœnitentes ad eliciendum dolorem, quem & hi amplius pro tunc elicere possunt: frustra enim hoc fieret, nisi dolor tunc elicitus sufficeret. Accedit ratio: quia dolor ille cadit super peccata confessa: simulque confessio sufficienter redditur dolorosa per sequentem dolorem, & dolor sufficienter redditur sensibilis per præcedentem confessionem, eo ipso, quod pœnitens ordinet confessionem ad dolorem, & dolorem ad confessionem. Sic enim affert hæc duo, tanquam facientia unum quid morale, id est, confessionem dolorosam, qualis requiritur ad Sacramentum Pœnitentiæ.

60. Quia vero in praxi periculosum est, tam diu differre dolorem; cum facile contingere possit, ut quis peracta confessione aut distractus, aut attendendo ad pœnitentiam injunctam, vel reflectendo, num omnia rite confessus fuerit, obliviscatur doloris tunc eliciendi, sicque Sacramentum invalide recipiat: hinc consultissimum erit, dolorem ipsimet confessioni præmittere.

61. Quod si quæras, quanto tempore dolor possit præcedere confessionem? Resp. Tanto, quanto adhuc moraliter censeri potest, unum actum imperari ab alio, & facere unum quid moraliter cum ipso, videlicet confessionem dolorosam. Quod ad praxin attinet, respondet Tamburinus *in Methodo expedita confessionis l. 1. cap. 2. §. 4.* qui mane dolet, & actum non revocato post tres vel quatuor horas confitetur sine novo doloris actu, non est dubium, quin satisfaciat. Rursus, si quis vesperi examinans conscientiam elicit actum doloris, proponens sequenti die confiteri, abunde est. Idem puto (addit citatus Author) si non solum præcedenti vesperi, sed etiam præcedente die id fecerit, actu semper, ut dixi, non revocato: colligitur hoc ex Lugone *disp. 14. de pœn. sect. 4. in fine, n. 36. & initio num. 37.* Longiorem temporis extensionem nondum inveni apud Theologos: hæc ille. Porro actus doloris, censetur revocari per actum contrarium, id est per complacentiam peccati, de quo doluisti, vel per aliud novum peccatum mortale quodlibet.

62. CONCL. XIII. Qui peracta confessione iterum confitetur aliqua peccata, quorum antea fuit oblitus, probabilius non tenetur elicere novum actum doloris antea generaliter concepti de omnibus peccatis, sed potest absolvi virtute prioris doloris adhuc virtualiter permanentis. Ita Lugo *disp. 14. de Pœnit. sect. 3.* Henriquez, Diana, alique. Ratio est: quia prior dolor, uti supponitur, fuit generalis, sicque extendit se ad illud peccatum, cujus confitens antea fuit oblitus; ergo, cum adhuc maneat, nihil obstat quin possit deservire ad duo Sacramenta, cum censeatur virtualiter multiplex.

63. Inferunt proinde Doctores, posse moribundum propter instans periculum mortis a confessario absolvi audito uno, alterove peccato; & deinde, si superfit tempus, auditis per otium cæteris, iterato absolvi in virtute doloris præcedentis. Quod si quis velit eadem peccata repetere, ac denuo confiteri, tunc plures Doctores volunt, dolorem esse renovandum: quamvis nonnulli contradicant.

DISTINCTIO VII.

De Confessione, quæ est altera Pars materialis Sacramenti Pœnitentiæ.

QUÆSTIO I.

Quæ Conditiones requirantur ad Confessionem Sacramentalem?

SUMMARIUM.

1 *Confessio varie sumitur, & quomodo in proposito?*
2 *Confessio Sacramentalis, quid, & quomodo necessaria?*
3 *Conditiones ejus sedecim.*
4 *An omnes necessaria?*
(a) Ut dictum Tr. 10. Dist. 3. n. 5. 7. & 8.
(b) De his vide l. c. n. 9. & seqq.
5 *Reducuntur ad tres. I. Confessio Sacramentalis debet esse dolorosa; & sic*
6 *Humilis.*
7 *Libens.*
8 *Discreta.*
9 *Corollarium.*
10 *Verecunda.*
11 *Lacrymabilis, &*
12 *Parere parata, quomodo?*
13 *II. Confessio debet esse vera, atque ideo simplex, pura, fidelis, nuda, &*
14 *Accusans, quomodo?*
15 *Mentiri in Confessione, an sit peccatum mortale?*
16 *Quid, si major numerus peccatorum exprimatur?*
17 *Vel fiat mendacium circa peccatum veniale?*
18 *Declaratur amplius.*
19 *III. Confessio debet esse integra, & sic*
20 *Fortis, ac*
21 *Secreta, & quomodo?*
22 *Confessio, si fiat publice, an valida sit?*
23 *Quid de Confessione per Interpretem?*
24 *Et de Confessione, tempore v. g. naufragii alta voce facta.*
(c) Juxta dicenda n. 35. & seqq.
25 *Confessio, an debeat esse vocalis?*
26 *Saltem extra casum impotentiæ?*
27 *Magna difficultas, aut verecundia an excuset a Confessione oretenus facienda?*
(d) Ut pictum Tr. 1. Dist. 3. num. 57. & 58.

1. Confessionis nomen varie solet accipi I. Pro Confessione cujuscunque veritatis: & sic confiteri sumitur *Joan.* 1. *Et confessus est, & non negavit.* II. Pro Confessione Fidei: sic sumitur *Marci* 8. *Qui me confessus fuerit coram hominibus &c.* III. Pro Confessione laudis, quam DEO deferimus ob ejus beneficia, opera, attributa: & sic frequentissime sumitur in Psalmis, & alibi passim in S. Scriptura. IV. Pro confessione judiciali in Foro externo: in quo sensu dici solet: *Propria Confessio est optima probatio.* V. Pro Confessione Sacramentali, prout hæc est altera pars materialis Sacramenti Pœnitentiæ; & in hoc sensu agitur hic de Confessione.

2. Definitur autem Confessio Sacramentalis taliter: *Confessio* est accusatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ubi ly *accusatio*, stat loco generis, reliqua ponuntur loco differentiæ; prout ex professo dictum fuit *tract. 10. dist. 3. n. 1. & seq.* ubi explicando quartum Præceptum Ecclesiæ, simul de institutione, atque necessitate Confessionis Sacramentalis, fusius agitur.

3. Quantum igitur nunc attinet ad alia, atque in primis ad conditiones Confessionis Sacramentalis, earum sedecim communiter a Doctoribus enumerantur, hisce versiculis comprehensæ:

Sit simplex, humilis Confessio, pura, fidelis;
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda;
Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata;
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

4. Observandum tamen, non omnes istas conditiones esse simpliciter necessarias ad Confessionem, bene tamen utiles, ac valde proficuas; prout patet præsertim in illis dua-

duabus conditionibus, quod sit *frequens & accelerata*. Nam, licet sit consultissimum, atque utilissimum, post admissum peccatum gravius quamprimum confugere ad Sacramentum Pœnitentiæ per veram peccatorum Confessionem, ad id tamen homo non obligatur. (a) Neque tenetur quis per se loquendo, ac extra certos casus (b) intra annum sæpius confiteri, quamvis procul dubio id sit utilissimum, ac summe commendandum. Porro cæteræ conditiones, commode ad hasce tres reducuntur, nempe, quod Confessio sit *Dolorosa*, *vera*, *& integra*: de quibus singillatim loquendo, sit

5. CONCL. I. Confessio Sacramentalis necessario debet esse *Dolorosa*. Patet hoc ex eo: quia Confessio debet fieri cum vero dolore de peccatis, ac firmo proposito non peccandi de cætero; ut proxime dictum est *d. præc. quæst. 4. per totum*.

6. Ad hanc conditionem reducuntur plures aliæ ex enumeratis sedecim; ut illa, quod Confessio sit *Humilis*; id est, ut pœnitens cum humilitate cordis, nec non & humili corporis exterioris compositione, ut para genibus flexis, & capite nudato, si vir est, neque infirmitas excuset, peccata sua confiteatur.

7. Item, quod sit Confessio *Libens*, id est, voluntaria, & ut ipsa cum animo recipiendi Sacramentum peragatur. Cui tamen conditioni non obstat, quod quis confiteatur propter obligationem præcepti, aut ad eam inducatur timore excommunicationis, infamiæ &c. dummodo adsit animus vere confitendi, ac recipiendi Sacramentum, & nullum aliud ex necessario requisitis deficiat.

8. Huc ulterius reducitur, quod Confessio sit *Discreta*: & hoc ex eo, quod pœnitens utatur honestis & discretis verbis in sua Confessione, maxime in explicandis peccatis carnalibus. Vel maxime autem Confessio debet esse discreta in eligendo prudente atque erudito Confessario, qui sciat discernere inter lepram & lepram, ac debita remedia & consilia dare, maxime si pœnitens habeat casus difficiliores.

9. Ex quo proinde infertur cum Bonacina *disp. 5. de pen. q. 5. sect. 2. punct. 2. § 2. nu. 17.* & aliis, quod si pœnitens, dubius de contractu v.g. usurario, eligat Confessarium, quem novit esse indoctum, putans, se propter ipsius insciitiam non obligandum ad restitutionem, non solum non excusetur a restitutione, verum etiam teneatur iterum confiteri. Hinc enim non videtur habuisse debitum dolorem, cum firmo proposito vitandi peccata in futurum.

10. Insuper ad Confessionem dolorosam revocatur illa conditio, quod sit *Verecunda*; hoc est, quod pœnitens corde & ore debeat præferre verecundam, ne sicut fabulam, aut historiam, impudenter narret peccata sua. Et certe, si quis cum risu proponat peccata, quomodo is præsumi poterit habere verum dolorem de peccatis suis? Unde severe talis erit admonendus, adhibitis motivis etiam gravioribus, ad eliciendum dolorem requisitum pro Sacramento Pœnitentiæ rite suscipiendo.

11. Ulterius huc spectat alia conditio, nempe, quod Confessio sit *Lacrymabilis*. Non quod ad Confessionem requirantur Lacrymæ sensibiles seu exteriores, quandoquidem hæ non sunt in nostra potestate; sed quia debet fieri cum lacrymis cordis, id est, cum vera displicentia, atque interno dolore de peccatis, firmoque emendationis proposito. Unde hæc particula idem importat, ac *Confessio dolorosa*.

12. Tandem huc reducitur, quod Confessio sit *Parere parata*, in quantum pœnitens debet accedere animo parato ad obediendum Confessario in his, in quibus tenetur ipsi obedire: puta, in acceptanda pœnitentia, in vitandis occasionibus proximis peccatorum, in restitutione male ablatorum, si facultas suppetat, & hujusmodi: alioquin enim pœnitens non haberet firmum emendationis propositum.

13. CONCL. II. Confessio insuper debet esse *Vera*; ita videlicet, ut nihil falsitatis, vel simulationis, aut deceptionis habeat annexum. Ad hoc pertinent quinque sequentes conditiones ex supra enumeratis; nempe, quod Confessio sit *Simplex*, id est, non ita artificiose facta, ut aliquod peccatum occultetur, atque a Confessario non intelligatur. Item, quod sit *Pura*; tum quoad intentionem, ut non fiat ob pravum finem, ut puta ob vanam gloriam, vel ad capessendum favorem Confessarii &c. sed spe veniæ, atque ad consequendam peccatorum remissionem: tum etiam quoad explicationem peccatorum, ut fiat sine admixtione rerum, vel historiarum impertinentium. Insuper quod Confessio sit *fidelis*, id est, verax, & sine mendacio, de quo mox plura. Et *Nuda*, id est, non palliata, & vestita certis verborum ambagibus, quibus peccata obscurentur, ne eorum gra-

vitas a Confessario percipiatur, vel minus ponderetur.

14. Et tandem, quod sit *Accusans*. Tum quia accusatio est de essentia Confessionis Sacramentalis, ut patet ex hujus definitione *n.* 2. allata: Tum quia Confessio ita debet institui, ut per eam pœnitens se accuset, sibique peccata imputet; non autem inaniter se excuset alteri ea imputando, v. g. diabolo, malis sociis, naturali complexioni &c. ut pote quæ ejus liberam voluntatem ad peccatum cogere non possunt. Excipe tamen circumstantias illas, quæ speciem peccati mutant, atque ex mortali faciunt veniale; ut est indeliberatio actus, imperfectus consensus voluntatis, & parvitas materiæ: hæ enim necessario debent addi.

15. Quæres, an mentiri in Confessione sit peccatum mortale? Resp. I. Mentiri deliberate in Confessione circa materiam mortalem, ac necessariam, est peccatum mortale; & consequenter tali mendacio irritum redditur Sacramentum. Sic juxta omnes Theologos peccat mortaliter, & sacrilege recipit Sacramentum, qui scienter negat se fecisse peccatum mortale, quod revera fecit, ac nec dum rite confessus est; vel qui deliberate dicit, se commisisse tale peccatum mortale, quod revera non commisit; quia talis in Foro DEI malitiose decipit Judicem, seu Confessarium, Christi Vicarium, & quidem in materia gravi, utpote pertinente ad substantiam causæ, seu Sacramenti Pœnitentiæ.

16. Addunt Doctores, ac præsertim Bonacina *loc. cit. num.* 9. eum similiter peccare mortaliter, & invalide confiteri, qui scienter majorem numerum peccatorum mortalium exprimit, quam revera admisit; quia etiam talis decipit Confessarium in materia gravi. Per accidens tamen contingere potest, quandoque pœnitentem circa hoc excusari a mortali: ut si homo simplex, ac rudis, bona fide majorem numerum fateatur, putans, consultius esse ac melius, majorem explicare numerum peccatorum, quam forte minorem.

17. Resp. II. Mentiri in Confessione circa peccatum veniale, vel aliam materiam non necessariam, aut quam hic & nunc confiteri quis non tenetur, non est peccatum mortale, sed veniale duntaxat. Ita Layman *lib. 5. tract. 6. cap. 8. num. 15.* Bonacina *loc. cit.* aliique communiter, contra Cajetanum. Ratio est: quia, cum tale mendacium non sit circa materiam necessariam Sacramenti Pœnitentiæ, non decipitur graviter ipse Confessarius, seu Judex.

18. Excipe, dummodo pœnitens non sit confessus unum duntaxat peccatum veniale, ac circa illud mentitus. Quia, cum tale veniale tunc sit tota materia Confessionis, & juxta hypothesin falso narrata, nulla revera afferretur materia Sacramenti Pœnitentiæ, ac proinde talis graviter peccaret: nisi forte animi perturbatio, vel scrupulus, eum excuset. Ita citati Authores, & alii.

19. CONCL. III. Confessio debet etiam esse *Integra*. Unde Concilium Tridentinum *Sess. 14. c. 5.* docet, ac infra *can. 7.* sub anathemate definit: *In Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium esse jure Divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta; & circumstantias, quæ peccati speciem mutant.* Sed de Confessionis integritate ex professo *Quæst. seq.*

20. Ad hanc Confessionis conditionem spectat illa alia, qua dicitur, quod debeat esse *Fortis*; ne videlicet ob naturalem verecundiam, aut timorem, aliquid ex necessario dicendis omittatur. Unde patet, quod ista conditio juvet ad integritatem Confessionis.

21. Huc accedit altera conditio, qua dicitur, quod Confessio debeat esse *Secreta*; sic dicta, quod ex Christi institutione ordinarie, & regulariter loquendo, debeat fieri coram solo Sacerdote Confessario; unde & communiter *Confessio auricularis* appellatur. Nam si Confessio Sacramentalis ex Christi institutione non esset secreta (adeo, ut & Confessarius arctissime teneretur ad servandum Sigillum) ea hominibus foret difficillima, præsertim loquendo de peccatis occultis, & cogitationum; quin etiam parum accommodata, ac consulta communitati Fidelium. Sed circa hanc ultimam conditionem

22. Quæritur I. An Confessio Sacramentalis ita debeat esse secreta, ut non valeat, si fiat publice; sive (ut alii loquuntur) an hæc conditio sit de essentia Confessionis? Resp. Quamvis Christus instituerit modum confitendi secreto, tamquam modum Confessionis regulariter & ordinarie servandum; valet tamen Confessio in casu necessitatis, aut alia de causa publice, seu aliis audientibus facta: & consequenter non est de essentia Confessionis, quod fiat penitus

S-

secreto. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia ex institutione Christi Confessio secreta ita est præcepta, ut publica nec sit præcepta, nec prohibita; prout patet ex praxi, & communi sensu Doctorum de validitate Confessionis factæ per Interpretem. Hoc ipsum clare probant verba Concilii Trid. *sess.* 14. *c.* 5. sic docentis; *Caterum quoad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit: non est tamen hoc Divino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta præsertim secreta, publica essent Confessione aperienda.* Hæc Concilium.

23. Infertur proinde cum communi, quod quidem valida sit Confessio facta per Interpretem, tamen per se loquendo nullus teneatur confiteri per Interpretem: quia Christus non quidem prohibuit confessionem publicam, eam tamen non præcepit. Intellige, *per se loquendo*: nam peccator existens in periculo mortis, qui de perfecta contritione dubius, vel non satis securus esset, per accidens obligaretur confiteri per Interpretem, ut sic una cum attritione, & Sacramento Pœnitentiæ justificaretur, atque evitaret æternam damnationem. Id autem fieret, non quidem ex præcepto Divino Confessionis, sed ex præcepto Charitatis erga seipsum, qua qualibet tenetur procurare salutem animæ suæ. Herincx *disput. 3. de Confessione, quæstion. 7. numer. 91.* Sannig. *distinct. 10. de Confessione quæstion. 2. nu. 6. & 7.* allegans Scotum 4. *dist. 17. quæst. unic.* & alii.

24. Infertur ulterius, quod valida sit confessio facta ab existentibus in naufragio, vel quando tempore pestis plures infirmi decumbunt in eadem camera, etiamsi ea fiat voce alta, ita ut ab aliis astantibus audiatur. In tali tamen casu, sicut & in priori, sufficit confiteri solum aliqua peccata, per quæ minus fama ejus apud circumstantes læditur, cum quandoque sufficiat integritas tantum formalis confessionis. (c)

25. Quæritur II. Utrum confessio debeat esse vocalis, adeo ut pœnitens teneatur confiteri sua peccata oretenus, ac propriis verbis? Resp. I. Certum est, quod impotentia excusat a confessione oretenus facienda. Patet hoc ex communi sensu Ecclesiæ: sic enim muti, qui scripto, nutibus, vel aliis signis peccata sua exprimunt modo, quo possunt meliori, sacramentaliter solent ac debent absolvi: & idem fit in moribundis, qui non valentes amplius loqui, signa doloris ac petitæ confessionis exhibent.

26. Resp. II. Extra casum impotentiæ adest gravis obligatio, peccata sua oretenus seu propriis verbis confitendi. Patet hoc tum ex communi praxi, ac sensu fidelium, tum ex Concilio Florentino in Decreto Unionis; ubi pro parte Sacramenti pœnitentiæ assignat *Confessionem oris*, id est, confessionem oretenus factam, nisi forsan impotentia excusat. Huc accedit illud D. Augustini *lib. De vera & falsa pœnitentia, c. 10* ac refertur c. Quem pœnitet. de pœnitent. dist. 1. *præcepit Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda.*

27. Infertur proinde, quod quamvis multi Doctores, ut Suarez, Vasquez, Lugo, Layman, aliique velint, non solum impotentiam, sed etiam magnam difficultatem, vel nimiam verecundiam in exprimendis oretenus peccatis, excusare a confessione oretenus facienda, ac sufficere, si scriptis comprehensa tradatur legenda confessario, quod præsertim sufficere ajunt, quando post peccata a confessario lecta subjungit pœnitens voce sensibili, *De his omnibus peccatis accuso me &c.* nihilominus opposita sententia, quam tenent Mastrius 4. *dis.* 5. *num.* 475. Sannig. *cit. dist.* 20. *quæst.* 5. *n.* 3. Faber, aliique, sit probabilior, tutior, ac in praxi merito tenenda: cum eam non solum Concilium Florentinum verbis citatis, sed ipsa etiam communis praxis fidelium suadeat, & confirmet. Accedit, quod in materia valorem Sacramentorum concernente, tutior pars sit eligenda, ne Sacramentum sine urgente causa exponatur periculo invaliditatis. (d)

QUÆSTIO II.

Quomodo Confessio debeat esse integra?

SUMMARIUM.

28 *Integritas Confessionis duplex, materialis, & formalis, qua? Confessio formaliter, & materialiter integra, qua?*

29 *Regulariter Confessio debet esse integra, etiam materialiter.*

30 *Om-*

30 *Omnia peccata mortalia, quoad numerum, speciem &c. sunt confitenda.*
31 *Quid de simplicibus, grossiori modo quondam confessis?*
32 *Quid, si pœnitens ob multitudinem peccatorum, nesciat numerum certum?*
33 *Corollarium de meretrice.*
34 *Et passim concupiscente fœminas obvias, Concubinario; Vel gravem vindictam cogitante.*
35 *Per accidens quandoque sufficit sola integritas formalis Confessionis.*
36 *Id generatim contingit ex tribus causis.*
37 *I. Ratione ignorantiæ, seu oblivionis.*
38 *II. Ratione impotentiæ. Quid de muto?*
39 *Alia Corollaria.*
40 *Quid agendum tempore naufragii aut belli instante conflictu?*
41 *Ob solum concursum pœnitentium, non licet facere dimidiatam Confessionem.*
42 *III. Ratione gravis damni imminentis.*
43 *Corollaria.*
44 *Quomodo in dictis casibus remittantur peccata?*
45 *Peccata non confessa, debent imposterum confiteri.*
46 *An debeant illico confiteri?*

(e) Supra Dist. 2. n. 36. & 37.

28. ADvertendum, quod integritas Confessionis sit duplex, materialis videlicet, & formalis. Tunc habetur *Integritas materialis Confessionis*, quando omnia peccata mortalia necdum legitime confessa quoad speciem, & numerum, Clavibus Ecclesiæ subjiciuntur, nullo prorsus sive ex oblivione, sive ex alia causa omisso. *Formalis* est, quando ea peccata Clavibus subjiciuntur, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, & ad quæ aperienda hic & nunc pœnitens tenetur: sive *Integritas tantum formalis* est, quando pœnitens facit talem Confessionem, qualem moraliter loquendo in talibus circumstantiis potest facere, non obstante, quod non omnia pecata mortalia exprimantur, inculpabiliter tamen. Unde illa Confessio dicitur formaliter saltem esse integra, in qua nihil omittitur cum culpa mortali: quod si vero non solum nihil omittatur cum culpa mortali, verum etiam omnia & singula peccata rite exprimantur, tunc confessio non solum formaliter, sed etiam materialiter erit integra. Quando autem omittitur aliquod peccatum mortale scienter, & absque juxta causa adeoque, culpabiliter, tunc Confessio illa nullatenus erit integra, sed sacrilega.

29. CONCL. I. Per se, ac regulariter loquendo Confessio semper debet esse integra, etiam materialiter. Ita omnes Theologi; & patet ex Concilio Trid. *cit. sess. 14. cap. 5. & can. 7.* ibi: *Si quis dixerit, in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure Divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti præmeditatione habetur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant &c. Anathema sit.* Additur autem, *per se ac regulariter loquendo*, propter dicenda *num. 35. & seq.*

30. CONCL. II. Certum est omnia peccata mortalia nondum legitime confessa, tam quoad numerum ac speciem, quam quoad circumstantias peccati speciem mutantes, esse necessario confitenda. Patet hoc ex citatis verbis Concilii Tridentini, & communi Catholicorum. Unde non sufficit dicere: *Commisi furtum, Fornicatus sum, Neglexi missam aliquoties &c.* Sic enim non explicaretur numerus peccatorum, sed oportet determinare certum numerum, prout præmisso debito, ac diligenti examine præsens cogitatio dictat: v.g. *Neglexi Missam die Festo bis: Fornicatus sum tot vel tot vicibus, vel* (si non omnino sibi certo constet de numero, addat pœnitens) *circiter plus minusve.*

31. Notant tamen hic non pauci Doctores, ut Fagundez, Layman, & alii, consultum non esse, simplici plebi scrupulos injicere, illius Confessiones invaliditatis damnando, eo quod ex ignorantia, & bona fide numerum suorum peccatorum olim non rite determinarint: nam bona fides, atque ignorantia tales simpliciores excusare solet.

32. CONCL. III. Si pœnitens ob nimiam peccatorum multitudinem hujusmodi certum numerum exprimere non possit, ad minimum dicat suam ad peccandum habitudinem: v.g. continuavi tale peccatum tanto tempore, illud committendo tot vel tot circiter vicibus, plus minusve, per mensem, hebdomadem aut diem. Ita communis; & ratio est: Quia sic jam sufficienter innotescit

status pœnitentis : simulque enumerantur distincte peccata quoad numerum, quantum moraliter, ac humano modo hic & nunc fieri potest.

33. Cæterum quia dantur quidam casus, in quibus multum difficile est explicare numerum peccatorum, ut in publica meretrice &c. notandum cum Lugone *disp. 16. sect. 4. §. 4.* & aliis, in hujusmodi casu sufficere dicere tempus, quo quis in tali statu, & consuetudine peccandi perseveravit. Sic meretrix v. g. sufficienter se accusat, dicendo se per annum omnibus, tam conjugatis, quam solutis, tam Clericis, quam Laicis, fuisse expositam. Quamvis quidam satis bene hoc limitent, dicentes, addi debere numerum actuum externorum in iis speciebus peccatorum, quæ non ita frequenter occurrunt; ut quoties cum Religiosis, consanguineis &c. peccaverit : hæc enim peccata possunt facilius numerari.

34. Et quod hic dictum est de meretrice, dicendum est de quodcunque alio peccatore, in quo æqualis est difficultas explicandi certum numerum peccatorum. Unde hoc in primis habet locum in eo, qui passim turpiter concupiscit fœminas sibi obvias : Sufficit enim explicare hanc consuetudinem, ac tempus illius una cum speciebus principalioribus. Idem dicendum de eo, qui concubinam domi habuit, eaque ut propria uxore usus est : satisfacit enim, si statum & tempus explicet, addito tamen firmo proposito relinquendi, atque expellendi concubinam. Similiter ille, qui per aliquot dies, vel hebdomadas, fovit cupiditatem gravis vindictæ, vel odium, aut amorem turpem, communiter satisfacit, si dicat, se illo tempore magna diei parte, vel quasi per totum diem, talibus cogitationibus deliberate immoratum fuisse.

35. CONCL. IV. Quamvis per se, ac regulariter loquendo omnia & singula peccata mortalia, tam quoad speciem ac numerum, quam quoad circumstantias speciem peccati mutantes, sint Jure Divino explicanda in Confessione, ut dictum *n. 29. & 30.* ac proinde graviter peccet peccato sacrilegii, indigne videlicet recipiendo Sacramentum Pœnitentiæ, qui scienter & absque justa causa omittit aliquod mortale confiteri; nihilominus per accidens, & in casu quodam extraordinario, sufficit quandoque ad Confessionem sola integritas formalis. Ita certa, & communis. Ratio est : quia præceptum Divinum de facienda materialiter integra peccatorum Confessione, non obligat cum impotentia physica, vel morali; cum ad impossibile nemo obligetur. Hoc ipsum amplius patebit ex dicendis Conclusione sequenti. Hinc fit

36. CONCL. V. Tres generatim sunt causæ excusantes ab integritate materiali Confessionis, videlicet ignorantia seu oblivio, impotentia, & grave damnum imminens pœnitenti, aut tertio, ut puta Confessario. Ita in re communis; & patet inductione.

37. Et quidem ratione ignorantiæ, seu oblivionis, excusantur illi, qui præmisso sufficienti examine alicujus peccati mortalis non recordantur, aut illud penitus ignorant. Tenentur tamen tales omissa imposterum confiteri, dummodo eorum recordentur, juxta dicenda *n. 44. & 47.*

38. Ratione impotentiæ excusantur a materiali integritate Confessionis, qui laborant impotentia physica ad integre confitendum. Sic excusatur mutus, utpote nullatenus, loqui valens : qui proinde absolvi poterit, dummodo unum vel alterum peccatum per nutus explicaverit; vel, si neque hoc fieri potest, signum doloris de suis peccatis ediderit, v. g. percutiendo pectus. Quod si tamen is scribere novit, expedit, ut peccata sua in scriptis Confessario exhibeat : ad quod tunc eum teneri, probabilius esse censent Doctores contra Cajetanum, Navarrum, & quosdam alios.

39. Et ob eandem rationem ignarus idiomatis poterit absolvi tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integre percipiatur, si non potest haberi Confessarius linguæ suæ gnarus. An autem talis teneatur confiteri per interpretem, si adsit, dictum est supervus *n. 23.* Rursum si pœnitens inter confitendum in phrenesin incidat, vel periculum sit, ne illico moriatur, debet statim absolvi : & postea, si supervixerit, reliqua peccata audienda erunt, & absolutio denuo impertienda.

40. Hoc ipsum accidere solet tempore naufragii, aut belli, quando imminet conflictus, & confessarius multorum integras Confessiones audire non possit. Quinimo in hujusmodi casibus, quando periculum imminens aliud non permittit, possunt omnes simul uno peccato explicato, quod minus infamat, confiteri, & a Confessario absolvi, dicendo : *Ego vos absolvo &c.* Imo secundum quosdam (inquit Eutenbaum *dub. 2. de Confessione cap. 2.*) si aliter fieri non possit, sufficeret in tali casu dicere in genere, se,

ſe eſſe peccatorem; aut etiam (ſubdit Ferdin. Hauckius, *V. Abſolutio n.* 22.) ſigno aliquo, ut genuflexione, ſignificare ſe peccaſſe: ut ſi Confeſſarius dicat, omnes qui volunt confiteri & abſolvi, percutiant pectus, vel genuflectant; & tunc imminente tam gravi periculo poſſunt omnes abſolvi a Confeſſario, dicente: *Ego vos abſolvo* &c. Hurtado *de Sacram. Pœnit. diſp.* 9. *diffic.* 10.

41. Cæterum extra hunc caſum magni periculi imminentis, ob ſolum concurſum pœnitentium, non licet facere Confeſſionem dimidiatam: tenemur enim jure Divino confiteri omnia peccata mortalia, quorum habemus conſcientiam, extra caſum impotentiæ phyſicæ, aut moralis; qualis in ſolo pœnitentium concurſu non adeſt. Et hinc merito Innocentius XI. inter alias ſequentem, ordine 59. Propoſitionem damnavit: *Licet Sacramentaliter abſolvere dimidiate tantum confeſſos, ratione magni concurſus pœnitentium, qualis v.g. poteſt contingere in die magnæ alicujus Feſtivitatis, aut Indulgentiæ.*

42. Tandem ratione gravis damni imminentis poteſt excuſari pœnitens ab integritate materiali Confeſſionis, quoties vel pœnitenti, vel ipſi Confeſſario, ex Confeſſione omnium peccatorum rationabiliter timetur grave damnum ſpirituale, vel corporale; ſiquidem in tali caſu cenſetur adeſſe impotentia moralis.

43. Sic fieret, quando pœnitens rationabiliter timet, peccatum ſuum revelandum; quod tamen in praxi vix, nec niſi gravibus de cauſis, eſt præſumendum. Item quando fœmina ex jam expertis, vel aliis cauſis probabilibus, metuit ſollicitationem ad peccatum, ſi confiteatur peccatum carnis, nec tamen habeat alium, cui confiteatur; nam tunc delicto carnis prætermiſſo, poſſet alia confiteri. Huc accedit caſus, ſi pœnitens, vel ipſemet Confeſſarius, timeat tempore v.g. peſtis, ne ex diutius protracta Confeſſione contrahat morbum contagioſum. Idem dicendum de ſimilibus.

44. CONCL. VI. In ſupradictis, ac aliis hujuſmodi caſibus, in quibus nequit fieri confeſſio materialiter integra, remittuntur quidem (ſi cætera requiſita adſint) omnia peccata mortalia virtute Sacramenti Pœnitentiæ, ſed diverſimode: nam peccata explicite confeſſa remittuntur directe, adeo ut non remaneat in pœnitente obligatio, illa denuo confitendi; alia vero peccata mortalia, quorum quis vel invincibiliter fuit oblitus, vel eadem non potuit ob aliam juſtam cauſam ex ſupra enumeratis confiteri, ſolum indirecte, & cum onere eadem imposterum confitendi, ac data opportunitate directe Clavibus Eccleſiæ ſubjiciendi. Ita communis. Ratio primæ partis eſt: quia unum peccatum mortale non remittitur ſine alio; ſimulque gratia habitualis, ſeu ſanctificans, quæ virtute Sacramenti Pœnitentiæ in tali caſu confertur, eſt incompoſſibilis cum quocunque peccato mortali; ac proinde omne tale excludit.

45. Altera pars ex eo probatur: quia extat præceptum Divinum de confitendis omnibus peccatis mortalibus poſt Baptiſmum commiſſis; & conſequenter peccata ea, quæ antea ob caſum impotentiæ quis nequivit confiteri, debent poſtmodum data opportunitate in proxima Confeſſione exponi, & directe Clavibus Eccleſiæ ſubjici. Hinc merito Alexander VII. ſequentem inter alias, ordine 11. Propoſitionem damnavit: *Peccata in Confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans vitæ periculum, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti Confeſſione exprimere.*

46. CONCL. VII. Nihilominus, qui per oblivionem, aut aliam juſtam cauſam ex ſupra dictis, omiſit aliquod peccatum confiteri, non tenetur ſtatim ac habuerit commoditatem, illud confiteri; ſed poteſt differre Confeſſionem illius peccati, donec ex vi alterius obligationis iterum confiteri teneatur. Ita Bonacina *diſp.* 5. *quæſt.* 5. *ſect.* 2. *pun.* 4. *num.* 32. poſt Suarez, Navarrum, Filliucium, & plurimos alios Doctores. Ratio eſt: quia jam ſatisfecit præcepto confeſſionis, cum re ipſa valide ſit confeſſus. Excipitur tamen caſus ille, quo quis Sacram Euchariſtiam ſumpturus, recordatur peccati mortalis omiſſi: nam tunc, ſi abſque periculo infamiæ poſſit denuo confiteri, tenetur præmittere confeſſionem, ac peccatum illud directe Clavibus Eccleſiæ ſubjicere, ut jam alibi (e) dictum.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De necessitate confitendi Circumstantias aggravantes, Peccata dubia &c. & præmittendi Examen Conscientiæ.

SUMMARIUM.

47 *Circumstantiæ speciem peccati mutantes, quæ?*
(f) Ut dictum Tr. 3. Dist. 2. qu. 2. per totum.
Hæ sunt confitendæ.

48 *Circumstantiæ aggravantes, quæ?*
Aliæ sunt notabiliter aggravantes, aliæ non.

49 *Per se loquendo non tenemur confiteri circumstantias aggravantes, etiam notabiliter.*

50 *Solvitur instantia.*
Confessarius quomodo debeat judicare de gravitate culpæ?

51 *Quid Concilium Tridentinum circa hoc statuat?*

52 *Per accidens quandoque oportet confiteri circumstantias aggravantes.*

53 *Quid de consuetudine peccandi?*

54 *Peccata dubia sub dubio sunt confitenda.*

55 *Quod intelligendum de dubio proprie dicto, sive negativo?*
(g) Ut dictum Tr. 1. Dist. 3. n. 29.
Secus de scrupulo, aut dubio positivo.

56 *Solvitur instantia.*

57 *An possit, & debeat quis peccatum confiteri, quamvis Confessarius veniat in notitiam Complicis.*

58 *Quid de sententia negativa?*
(h) Ut dictum Tr. 9. Dist. 6. n. 7. & seqq.

59 *Aut si adiri possit alius Confessarius?*

60 *Examen conscientiæ Confessioni præmittendum.*

61 *Qualis diligentia in eo faciendo adhibenda?*

62 *Hæc diligentia non requiritur æqualis in omnibus.*

63 *Rustici non facile dimittendi pro faciendo meliori examine.*

47. QUæritur I. Utrum Circumstantiæ solum aggravantes, etsi notabiliter, sint necessario confitendæ? Pro cujus resolutione notandum, quod circumstantiæ aliæ mutent speciem peccati, aliæ intra eandem speciem duntaxat aggravent. *Circumstantiæ speciem peccati mutantes* dicuntur illæ, quæ actus humanos transferunt in aliam speciem peccati ab ea, quam habent ex objecto suo: sic circumstantia personæ conjugatæ, vel habentis votum Castitatis, transfert peccatum carnis a specie Fornicationis ad speciem Adulterii, vel Sacrilegii, dum actui Luxuriæ superaddit novam malitiam Adulterii, vel Sacrilegii. Idem contingit in illis casibus, quando peccatum ex genere suo veniale, per accidens fit mortale, vel e contra. (f) Et tales circumstantias speciem peccati mutantes, certum est esse necessario confitendas; idque expresse fatetur, atque definit Concilium Trid. *sess.* 14. *c.* 5. & *can.* 7.

48. *Circumstantiæ aggravantes* appellantur eæ, quæ malitiam actus ex objecto desumptam, intra eandem speciem peccati duntaxat aggravant, seu majorem reddunt; non autem superaddunt novam malitiam specie distinctam ab ea, quam actus habet ex objecto. Et ex his aliæ sunt notabiliter aggravantes, quæ videlicet multum aggravant malitiam actus intra eandem speciem peccati; ut furtum mille florenorum simul ablatorum: aliæ non notabiliter aggravantes; ut furtum quinque, vel sex florenorum. Quæstio præsens præcipue procedit de circumstantiis notabiliter aggravantibus: nam omnes fatentur, circumstantias parum duntaxat aggravantes, non esse necessario confitendas. His prænotatis

49. Resp. Etsi consultum sit circumstantias solum aggravantes in confessione explicare; nihilominus per se loquendo, nulla est obligatio, eas etiam notabiliter aggravantes confitendi. Ita D. Thomas 4. *d.* 16. *q.* 3. D. Bonaventura, Mastrius *disp.* 21. *Th. Moral. n.* 157. & communior, atque probabilior Doctorum; licet non pauci oppositum teneant, etiam Scotistæ, eo quod Doctor 4. *dist.* 17. §. *de secundo*, libertatem suis reliquerit, hanc vel illam sententiam tuendi. Probatur autem data responsio, quia non est imponenda ejusmodi obligatio, nisi constet de tali præcepto: quinimo in dubiis melior est conditio possidentis; simulque *in obscuris minimum est sequendum*, juxta *Reg.* 30. *Juris in* 6. cum concordantiis. Deinde tale præceptum, talisque obligatio, nullibi reperitur: quinimo Concilium Tridentinum satis clare oppositum indicat, *sess.* 14. *c.* 5. & *can.* 7. ubi exacte tradens doctrinam de obligatione confitendi, solummodo meminit ob-

obligationis confitendi *omnia & ſingula peccata mortalia, & circumſtantias, quæ ſpeciem peccati mutant*; ergo neque a nobis aſſerenda eſt obligatio confitendi circumſtantias ſpeciem peccati duntaxat aggravantes. Et hoc eo magis, quia idem Concilium *cit. c.* 5. expreſſe ſubjungit, *nihil aliud in Eccleſia a pœnitentibus exigi*.

50. Dices: Juxta Concilium Trident. *cit. cap.* 5. talis requiritur confeſſio, ut Sacerdotes de gravitate peccatorum recte valeant judicare, & proportionatas pœnitentias injungere: atqui ad hoc neceſſario exigitur confeſſio circumſtantiarum notabiliter aggravantium; nam aliud judicium eſt de gravitate mille florenorum, quam decem, majorque pœnitentia pro illo furto injungenda, quam pro hoc; ergo. Reſp. negando minorem, cum ſua probatione; nam ſufficit, ut Confeſſarius judicet de gravitate culpæ ſecundum ſpeciem ſuam moralem, ſicque proportionatam pœnitentiam injungat; nec opus eſt, ut judicet de quantitate ſeu intenſione culpæ intra eandem ſpeciem moris. Sive (ut alii loquuntur) ſufficit ad Judicium Sacramentale, quod Judex ſit informatus quoad omnia ſubſtantialia, inter quæ ſunt circumſtantiæ ſpeciem mutantes; licet non quoad omnia accidentalia, qualia ſunt circumſtantiæ ſolum aggravantes. Nec urget, quod unicum furtum mille florenorum æquivaleat centum furtis decem florenorum. Reſp. enim, id verum eſſe in genere entis, ſeu phyſico, non autem in genere moris: nam certum eſt, quod in priori caſu unicum numero peccatum, in altero autem centum committantur.

51. Neque aliud vult Concilium Tridentinum *loc. cit.* nam ſic ait, *Conſtat enim, Sacerdotes judicium hoc incognita cauſa exercere non potuiſſe, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis ſervare potuiſſe, ſi in genere duntaxat, & non potius in ſpecie, ac ſigillatim, ſua ipſi peccata declaraſſent.* Hæc Concilium, inde inferens, *a pœnitentibus omnia peccata mortalia, & præterea etiam has circumſtantias in Confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant*. Unde, quia altum ſilet Concilium Oecumenicum de circumſtantiis duntaxat aggravantibus, ſimulque noti juris ſit, quod *exceptio firmat regulam in contrarium in caſibus non exceptis, arg. L. Queſitum §. denique ff. de Fundo inſtructo* cum concordantiis; ſequitur, per ſe loquendo, nullam eſſe obligationem confitendi circumſtantias duntaxat aggravantes.

52. Additur *per ſe loquendo*. Nam per accidens contingere poteſt, quod quis obligetur confiteri circumſtantias aggravantes: ut ſi certæ v. gr. quantitati furti ſit annexa reſervatio, vel excommunicatio: nam de ea tunc debet conſtare Confeſſario, ne abſque jurisdictione abſolvat. Simile quid accidere poteſt propter annexam obligationem reſtituendi, cuius modum pœnitens petit ſibi indicari a Confeſſario. Quod ſi hoc neceſſe non ſit, poterit Confeſſarius abſolute dicere pœnitenti: *Reſtitue, quod abſtuliſti*.

53. Inſuper, quamvis non detur per ſe obligatio confitendi conſuetudinem peccandi, nihilominus ea per accidens dari poteſt. Sic fit, quando Confeſſarius, ut rectum judicium formare valeat de diſpoſitione pœnitentis, & intelligere, an is non ſit conſtitutus in occaſione proxima peccandi, vel ipſa conſuetudo non ſit novum peccatum propter aliquam ſpecialem rationem &c. interrogat pœnitentem circa hanc peccandi conſuetudinem, prout explicat, & notat Joannes Cardenas *in Criſi Theologica cap.* 2. *ad Propoſitionem* 58. *Innocentii XI.* ubi Pontifex hanc, ordine 58. damnavit: *Non tenemur Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem*. Etſi enim conſuetudo peccandi, poſt priora peccata rite confeſſa, ſit circumſtantia duntaxat aggravans, & ſic per ſe loquendo non neceſſario confitenda: tamen per accidens, ob rationes prædictas, tenetur pœnitens eam aperire Confeſſario interroganti.

54. Quæritur II. Utrum peccata dubia ſint neceſſario confitenda? Reſp. Probabilius eſt, & in praxi communiter tenendum, quod peccata dubia ſint confitenda, ſub dubio tamen. Ita Herincx *diſ.* 3. *de Confeſſ. queſt.* 4. & communior Doctorum, quamvis non deſint oppoſitum tenentes. Ratio eſt; quia oportet peccata explicare, prout ſunt in conſcientia pœnitentis; ergo, ſicuti peccata certa ſunt ſub certitudine explicanda, ita peccata dubia ſub dubio. Idipſum ſuadet communis praxis, & ſenſus Fidelium, per quem ſufficienter manifeſtatur nobis voluntas Chriſti, obligantis ad Confeſſionem talium peccatorum.

55. Accedit alia ratio: quia præſens Quæſtio, ejuſque Reſolutio, procedit de dubio proprie dicto, adeo ut quis pro neutra parte habeat judicium probabile, ſed remaneat omnino ſuſpenſus, non determinando in alterutram partem, an peccaverit, nec ne, vel an tale peccatum fuerit confeſſus, nec ne,

ne, quod vocant *Dubium negativum.* (g) Nam passim fatentur Doctores, secus esse dicendum de inani scrupulo, ut puta ex frivolis duntaxat rationibus ortum habente: item & de casu illo, quo quis probabiliter uni parti determinate adhæret, ut puta se non fecisse hoc peccatum, vel illud jam confessum esse, quamvis remaneat aliqua formido de oppositio; quia tunc licebit sequi sententiam probabilem, imo etiam practice deponere Dubium positivum si quod subortum fuit. Atqui stante dubio proprie dicto, seu negativo, si quis non confiteatur sub dubio peccatum, de quo dubitat, operatur cum conscientia practice dubia, atque exponit se periculo faciendi Confessionem sacrilegam, & non integram; ergo hoc ipso peccat.

56. Nec obstat illud commune dictum; *In dubio melior est conditio possidentis.* Resp. enim in dato casu possessionem stare pro obligatione legis de facienda Confessione. Nam certum est, omnia peccata mortalia, quorum conscientiam pœnitens habet, Jure Divino esse necessario confitenda: quod autem ab hac generali obligatione Legis Divinæ sit exceptum peccatum mortale dubium, necdum certo constat (imo praxis, & consuetudo piorum Fidelium oppositum habet: simulque *Consuetudo est optima Legum interpres, cap. Cum dilectus de Consuet.*) & consequenter possessio stat pro obligatione Legis Divinæ, ac proinde allata instantia urget in oppositum.

57. Quæritur III. An quando peccatum non potest rite explicari in Confessione sine manifestatione Complicis, possit, & debeat pœnitens tale peccatum confiteri, non obstante, quod Confessarius veniat in cognitionem Complicis? Resp. Probabilius esse, quod possit, ac debeat; dummodo non possit alius Confessarius adiri, simulque Complici præter solam notitiam Confessarii, nullum aliud damnum eveniat. Ita D. Bonaventura 4. *d.* 21. *part.* 2. *art.* 1. *q.* 3. Mastrius *disp.* 21. *Theol. Mor. num.* 185. Sannig *dist.* 10 *de Confessione*, *quæst.* 6. *num.* 11. Suarez, Layman, & communior aliorum. Ratio est: tum quia pœnitens utitur jure suo; & Complex, si quod dispendium famæ apud Confessarium incurrit, sibi ipsi imputet, eo quod libere fuerit socius talis criminis, quod sine ejus manifestatione coram Confessario explicari nequit. Nam ut habet *Reg.* 86. *Juris in* 6. *Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.* Tum quia ex una parte Confessarius cognoscit peccatum Complicis sub Sigillo Confessionis duntaxat, ac proinde non datur vera ratio infamiæ, parumque vel nihil læditur fama Proximi, seu Complicis: ex altera vero parte urget præceptum Divinum integritatis Confessionis.

58. Fatendum tamen, quod oppositam etiam sententiam nonnulli Doctores sequantur; ut Diana *part.* 1. *tract.* 7. *resolut.* 49. Navarrus *cap.* 7. *Menuel. n.* 3. & alii ab ipsis citati: quia (inquiunt) præceptum non infamandi alterum, fortius est præcepto integrandi Confessionem. Sed hæc ratio non convincit: nam in multis casibus ex justa causa licet peccatum Proximi manifestare (h) etiam in Foro externo; cur igitur id non licebit in Foro Sacramenti Pœnitentiæ, ad servandam integritatem Confessionis? Et hinc prior Sententia merito censetur probabilior, estque communior.

59. Dicitur notanter num. 57. *dummodo non possit alius Confessarius adiri.* Nam si id potest, tenetur pœnitens alium confessarium adire, ne sine causa prostituat bonam famam, atque existimationem complicis apud confessarium. Lugo *disp.* 16. *de pœn. nu.* 391. *& seqq.* cum aliis. Et ob eandem causam, si confessarius animadvertat, pœnitentem paratum esse ad nominandum complicem circa ea peccata, quæ sine complicis agnitione intelligi possunt, debet ipsum modeste prohibere; quin etiam, si ad particularem personam descendat, increpare: ac multo minus ipsemet confessarius curiose inquirat de persona complicis, uti notat D. Bonaventura *cit. q.* 3. & alii passim.

60. Quæritur IV. Quænam diligentia adhibenda sit in examine conscientiæ faciendo? Resp. I. Certum est, quod pœnitens debeat prius se diligenter examinare, antequam Sacramentalem confessionem peragat. Patet ex sæpe cit. Concilio Trident. *sess.* 14. *can.* 7. ubi definit, *omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti præmeditatione habeatur, esse confitenda.*

61. Resp. II. Talis diligentia in faciendo ante confessionem examine conscientiæ adhibenda est, qualis communiter inter homines adhiberi solet in re seria, & quæ multum cordi est. Ita Scotus *dist.* 17. *q. un.* §. *de secundo*, Marchantius *tom.* 1. *Tribunalis, tract.* 4. *tit.* 6. *q.* 3. Sannig *q.* 5. *num.* 11. & alii. Ratio est: quia, ut loquitur Concilium Trident. *loc. cit.* sufficit *diligens præmeditatio*; ac proinde non requiritur strictissima

sima & exactissima discussio, sed sufficit diligentia moralis, sive humano modo facta, qualem scilicet viri prudentes in arduis negotiis communiter adhibere solent.

62. Resp. III. Certum est hanc diligentiam non requiri eandem in omnibus. Ratio est clara: quia in hoc attendendus est status pœnitentis, ac tempus, quod a præterita confessione effluxit. Minus enim diligentiæ requiritur in homine DEUM timente, & qui frequenter, v. g. singulis hebdomadibus confitetur, quam in alio, qui omnibus peccandi occasionibus exponitur, & ad plures menses, aut etiam integrum annum, confessionem distulit: unde moraliter hæc res est dijudicanda.

63. Resp. IV. Licet Rustici quandoque inveniantur negligenter examinati, ipsi tamen communiter non sunt dimittendi, ut se magis examinent, ac postea redeant ad confessionem. Ita Lugo *disp. 22. de pœnis sect. 2. n. 20.* Vasquez, & alii. Ratio est: quia de iis præsumitur, licet millies se examinent, non fore magis aptos, quam si ab ipso Confessario breviter interrogentur, ac suaviter examinentur. Quando igitur confessarius cognoscit talem defectum examinis in hominibus rudioribus, expedit, ut sua industria ipsos adjuvet, suisque interrogationibus eorum suppleat defectum.

QUÆSTIO IV.

An absolvendus sit Moribundus, qui amplius confiteri non potest?

SUMMARIUM.

64 *Qui plura confiteri nequit, absolvendus est unico peccato expresso.*

65 *Aut si coram Sacerdote det signa doloris, ac petitæ Confessionis.*

66 *Imo & si dedit talia signa absente Confessario.*

67 *Sufficit testis unicus de talibus signis.*

68 *Ordinatio Ritualis Romani circa absolutionem moribundi, valde notanda.*

69 *Difficultas præcipua de pio Christiano, ac subito omnibus sensibus destituto.*

70 *Potest talis in articulo mortis absolvi sub conditione.*

Probatur hoc authoritate Doctorum.

71 *Eadem sententia probatur ratione.*

72 *Objectio communis contra dicta.*

(i) Ut dictum Dist. 6. n. 10. & 11.

73 *Ejusque solutio.*

74 *Declaratur sententia, asserens, quod in casu tantæ necessitatis vita Christiana &c. videatur sufficiens Confessio.*

75 *Solvitur instantia contra hanc sententiam allata.*

(k) Dist. 6. n. 60.

76 *Alia Sententia, tunc ex signis exterioribus pie præsumens Confessionem sensibilem.*

64. CONCL. I. Certum est, quod possit, ac debeat absolvi infirmus, qui unum saltem peccatum confessus est, si præ infirmitate plura exprimere non valeat. Ratio est clara; quia talis jam facit Confessionem formaliter integram, etsi non materialem; ad hanc enim in tali casu impotentiæ non tenetur, ut patet ex dictis *n. 36. 38. & seqq.* Et ob eandem rationem, atque juxta Rituale Romanum *n. 68.* allegandum, etiamsi pœnitens moribundus nullum peccatum in particulari confiteatur, sed solum dicat in genere, se peccasse, potest is absolvi, dummodo præ infirmitate nullum in particulari amplius explicare valeat.

65. CONCL. II. Certum insuper est, quod etiam ille moribundus absolvi possit, ac debeat, qui ob amissam præ infirmitate loquelam nullum amplius peccatum in specie, neque etiam in genere confiteri potest, exhibet tamen coram Sacerdote certa signa doloris, ac petitæ confessionis. Ratio est: quia talis confitetur modo, quo potest melliori. Accedit Rituale Romanum, de quo infra *n. 68.*

66. CONCL. III. Etiam ille, qui absente confessario petivit confessionem, ac ostendit signa pœnitentiæ, de quibus, qui viderunt, testimonium perhibent, potest, ac debet absolvi a Sacerdote superveniente; quamvis in præsentia Sacerdotis jam sit destitutus sensibus, & nullum amplius signum exhibeat. Ita rursum communis Doctorum, propter rationes proxime allatas.

67. Porro notat Diana *part. 3. tract. 3. resolut. 5.* post Reginaldum *tom. 1. l. 8. c. 3. n. 8.* & alios Doctores, quod in tali casu sufficiat unicus testis, qui testetur de petita per moribundum confessione. Idque jure asseritur: nam & alioquin uni testi plene creditur, quando non agitur de alterius prejudicio; uti tradit Glossa *c. Nuper Vers. Nisi juratus, de Testibus* arg. *c. Parvulos & c. Cum itaque de consec. dist. 4.* ubi per unum testem plene probatur, quod quis sit baptizatus.

68. CONCL. IV. Generaliter quoad praxin

xin in hujuſmodi caſibus erit rite obſervanda ordinatio Ritualis Romani, authoritate Pauli Papæ V. editi, quod agendo de Ritibus Sacramenti Pœnitentiæ, ſic ordinavit: *Si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquela agrum defitiat, nutibus & ſignis conetur Sacerdos, quoad ejus fieri poterit, peccata pœnitentis cognoſcere, quibus utcumque vel in genere, vel in ſpecie cognitis, vel etiam ſi confitendi deſiderium ſive per ſe, ſive per alios oſtenderit, abſolvendus eſt.* Hactenus Rituale Romanum. Ubi ly *abſolvendus eſt*, intelligendum eſt de abſolutione Sacramentali abſolute impertienda, & non tantum ſub conditione: niſi forte de aliquo prædictorum ſignorum certo non conſtet, ſed dubium ſit; tunc enim debebit dari abſolutio ſolum ſub conditione. Et hæc quidem ſunt certa, & communiter inter Doctores recepta.

69. Major difficultas eſt de illo moribundo, qui ſubito in phreneſin lethalem lapſus, vel apoplexia tactus eſt, aut alio caſu improviſo ita ſubitanee omnium ſenſuum uſu deſtituitur, ut nullum omnino certum ſignum doloris, aut petitæ confeſſionis dederit ante adventum confeſſarii, neque in ejus præſentia ob vim morbi tale ſignum exhibeat, aut exhibere poſſit; interim tamen conſtat, eum prius Chriſtiane vixiſſe, Sacramenta frequentaſſe, ac probum, fidelemque fuiſſe exiſtimatum: Major, inquam, eſt difficultas, utrum talis in ejuſmodi caſu ſit abſolvendus, ſaltem ſub conditione; *Si capax es abſolutionis, ego te abſolvo &c.* Pro cujus reſolutione, ſalvo ſemper meliori, ac præſertim ſanctæ Romanæ Eccleſiæ judicio, ſit

70. CONCL. V. In ejuſmodi caſu is, qui prius Chriſtiane & pie vixit, etiam nullo dato tali expreſſo ſigno, quod ad exprimendum dolorem de peccatis communiter adhiberi ſolet (ſi tale ob vim morbi amplius dare nequeat) poteſt probabiliter, tam practice quam ſpeculative abſolvi ſub conditione. Ita ex Ordine Franciſcano Theologi ſatis communiter, ut Petrus Marchantius *tom. 1. Tribunalis tr. 4. tit. 4. quæſt. 3. dub. 7.* Herincx *diſp. 3. de Confeſſ. nn. 77.* qui in ſecunda Editione ad finem IV. Partis, poſt Indicem, in ſpeciali additione ſubjungit, quod, ut hoc obſervetur in praxi, injungatur omnibus Parochis in prima admiſſione ad Curam animarum a Conſiſtorii Eccleſiaſtici Moguntini Aſſeſſoribus Theologis. Item Poncius *diſp. 46. q. 4. num. 95.* Joſ. Boſco *de Pœnit. diſp. 7. ſect. 9. Concl. 6. nu. 150.* Baſſæus *verſ. Abſolution. 14.* plures tum ex noſtro Ordine, tum alios pro ſe allegantes. Eandem ſententiam tenet expreſſe Barboſa *in Collectaneis ad Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 3. de Sacramento Pœnit. num. 2.* citans pro hac ſententia Vivaldum, Antonium de Litteratis, Homobonum de Bonis, Molfeſium, Carolum de Baucio, Bartholom. de S. Fauſto. Eandem ſententiam probabilem cenſet Diana *part. 3. tr. 3. reſolut. 8.* atque præter plures ſupra jam relatos Authores citat pro hac ſententia Gregorium XV. in ſuo Memoriali Confeſſariorum, quod edidit, quando adhuc erat Archiepiſcopus Bononienſis; atque etiam Sacerdotale Romanum *pag. 624.* dicens: *Poſſe abſolvi moribundum aſſuetum frequentare Confeſſionem, quamvis repentino caſu oppreſſus Sacramentum non petierit.* Et hæ authoritates ideo fuſius adducuntur, ne videatur hæc ſententia deſtitui probabilitate ſua extrinſeca, ex tam multorum doctiſſimorum Virorum authoritate deſumpta: quæ cum tanta ſit, rationibus mox afferendis probe ſtabilita, non mirum eſt, quod iſta ſententia communis in praxi obſervetur.

71. Probatur nunc eadem ſententia ratione. Quia in primis probabiliter videtur adeſſe in dicto caſu Confeſſio ſufficiens, qualis nempe hic & nunc fieri poteſt; prout patebit ex ſolutione objectionum. Deinde nihil mali fit in conferenda tali abſolutione conditionata (eo enim ipſo, quod apponatur conditio, *Si capax es, ego te abſolvo* &c. jam præcavetur omnis injuria Sacramenti, omneque periculum Sacrilegii evitatur) e contra vero ſpes ſubeſt, quod ſi non ſemper, ſaltem aliquando poſſit talis abſolutio conditionata prodeſſe moribundo, eidemque interius duntaxat attrito, vi Sacramenti Pœnitentiæ cum perpetuo, atque in omnem æternitatem duraturo emolumento, gratiam ſanctificantem conferre, vel augere; ergo nihil obſtat, quo minus ejuſmodi homo poſſit abſolvi ſaltem ſub conditione. Confirmatur: Sacramentum Baptiſmi in caſu extremæ neceſſitatis poteſt, imo & debet conferri in materia dubia, vel etiam in parte dubia, ut puta in digito, manu &c. ſi infans moriturus nondum plene natus eſt; ergo ob paritatem rationis, idem dicendum videtur de abſolutione Sacramentali ſub conditione impertienda in caſu memorato:

cum sit dubium inter Theologos, an non possit impertiri, imo & pars affirmativa sit multum probabilis.

72. Objicies autem communem difficultatem contra positam sententiam. Sacramentum Pœnitentiæ necessario prærequirit confessionem sensibilem, utpote quæ est pars ipsius: (i) ergo ubi nulla est confessio sensibilis, ibi nullum potest dari Sacramentum Pœnitentiæ, per consequens neque absolutio Sacramentalis: atqui in dato casu nulla omnino adest confessio sensibilis, neque per verba, neque per signa aut nutus, uti supponitur: ergo. Confirmatur: quia Sacramentum Pœnitentiæ ex Christi institutione est judicium sensibile, ergo ad ipsum necessario requiritur accusatio sensibilis: atqui in casu posito nulla intervenit accusatio sensibilis, cum juxta hypothesin moribundus nec dare possit, neque antea dederit signum petitæ confessionis: ergo. Hæc est instantia principalis oppositæ sententiæ.

73. Respondetur ad hanc difficultatem, atque utrunque argumentum, negando subsumptum, vel istud distinguendo. Licet enim in casu posito, & juxta hypothesin, non interveniat confessio sensibilis certa, seu verbis expressis, aut aliis signis claris & indubitatis facta; interveniunt tamen talia signa sensibilia, quæ probabiliter sunt confessio aliqua sensibilis, & pro casibus istius extremæ necessitatis probabiliter sufficiens pro obtinenda absolutione: quamvis, quia ejusmodi signa non sunt omnino certa, sicque non adest clara confessio, absolutio illa solum sub conditione danda sit, non autem absolute. Cæterum duplici præsertim modo conantur Authores ostendere, in ejusmodi casu intervenire, saltem probabiliter, aliquam confessionem sensibilem.

74. Primus modus dicendi, est non paucorum Authorum hujus sententiæ, asserentium, quod vita Christiana, atque Catholica, hactenus probe & publice peracta, in hujusmodi casu, ac extrema necessitate talis Moribundi, sit sufficiens sui accusatio (cum alia major fieri nequeat) adeoque ex hoc capite possit absolvi Moribundus. Hanc suam opinionem ita declarant: quia ille, qui petiit confessionem, vel saltem dedit signa petitæ confessionis, potest in mortis articulo absolvi: sed homo Christiane & Catholice vivens, hoc ipso petiit, deditque signa confessionis pro mortis articulo petitæ; ergo. Minorem probant: tum quia per decursum totius vitæ Christianæ sæpius, ac præsertim frequentando Sacramenta Ecclesiæ, vel faciendo consuetum examen conscientiæ, imo & devote orando *Pater noster*, vel *Ave Maria*, per ly *dimitte nobis debita nostra*, vel *Ora pro nobis peccatoribus &c.* fatentur se peccatores, petuntque omnia pro felici hora mortis necessaria, aut opportuna: atqui inter hæc est etiam confessio, & absolutio Sacramentalis in mortis articulo obtinenda; ergo.

75. Nec obstat, quod talia non semper explicite referant homines pro absolutione Sacramentali in mortis articulo recipienda. Resp. enim, ex parte recipientis Sacramentum sufficere etiam intentionem habitualem; atque insuper, quod dolor ad Sacramentum Pœnitentiæ requisitus, possit aliquo tempore præcedere confessionem, ipsamque absolutionem, jam superius (k) dictum est. Quod si urgeas, ex hoc sequi, quod homo Christiane vivens etiam alias, v.g. in somno, possit absolvi; respond. negando sequelam: quia extra casum impotentiæ requiritur vera & integra confessio; quamvis secus sit in casu impotentiæ, & quidem extremæ, de quali nunc sermo est.

76. Alter modus respondendi ad supra dictam difficultatem est Marchantii *loc. cit.* & aliorum multorum, qui licet nolint absolute concedere, vitam Christianam esse sufficientem sui accusationem ad obtinendam absolutionem Sacramentalem in tali casu impotentiæ, & mortis articulo: addunt tamen, eandem esse sufficiens fundamentum ad prudenter præsumendum, quod hic & nunc adsit signum aliquod sensibile, quo Moribundus conetur petere confessionem, & absolutionem Sacramentalem, eamque actu petat, ut puta per suspiria, gemitus, aspirationes, oculorum ictus &c. Etsi enim talia ordinarie sint signa naturæ patientis, ac doloris corporalis; nihil tamen obstat, quo minus ea ab homine moribundo singulariter a DEO illuminato, & interius contrito, atque confiteri cupiente, neque ob destitutionem usus omnium sensuum externorum valente aliud signum desideratæ confessionis dare, præter unum, aut alterum ex supradictis actibus, quandoque ordinentur ut signa ad petendam confessionem, & absolutionem Sacramentalem. Cum igitur hoc fieri possit, & probabiliter quandoque fiat (prout sibimetipsi accidisse, citatus Marchantius testatur)

po-

poterit sub conditione talis homo moribundus absolvi, eo quod ob vitam antea pie & Christiane peractam præsumi, ac sperari possit, etiam ipsum per talia signa hic & nunc petere confiteri, & sacramentaliter absolvi, cum alio meliori modo amplius nequeat confiteri, aut suum internum desiderium confitendi explicare.

DISTINCTIO VIII.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

QUÆSTIO I.

Quis sit Minister Sacramenti Pœnitentiæ, & quomodo indigeat Jurisdictione?

SUMMARIUM.

1 *Solus Sacerdos est Minister Sacramenti Pœnitentiæ.*
2 *Is debet habere legitimam Jurisdictionem.*
3 *Sacerdos in sua Ordinatione accipit potestatem Ordinis, non jurisdictionis.*
4 *Accipit tunc potestatem in Corpus Christi verum, & mysticum, &c.*
5 *Differentia inter potestatem consecrandi, & absolvendi.*
6 *Potestas absolvendi declaratur apto exemplo.*
7 *Hæc præsupponit potestatem consecrandi.*
8 *Jurisdictio, sive Potestas jurisdictionis, quid?*
9 *Jurisdictio ordinaria,*
10 *Et delegata, quæ?*
11 *An quilibet Sacerdos possit absolvere a venialibus?*
12 *Cautela circa hoc.*
(a) De hoc vide Tract. 10. Dist. 3. n. 50. & 55.
13 *In mortis articulo absolvit quilibet Sacerdos.*
(b) Tr. 4. Dist. 4. n. 33.
14 *Ad Ministrum Sacramenti Pœnitentia requiritur legitima approbatio.*
15 *Regulares exempti, a quo accipiant jurisdictionem?*

1. CONCL. I. Solus Sacerdos est legitimus Sacramenti Pœnitentiæ Minister. Ita omnes Catholici; estque definitum in pluribus Conciliis, atque novissime in Trid. *Sess.* 14. *cap.* 6. *& can.* 10. Idque patet ex illo *Joan.* 20. ubi Christus solis Apostolis, jam antea in ultima Cœna in Sacerdotes ordinatis, postquam a mortuis resurrexerat, dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

2. CONCL. II. Quamvis solus Sacerdos sit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ minister, non tamen quicunque Sacerdos est talis, sed solum ille, qui præter potestatem Ordinis habet etiam potestatem jurisdictionis; id est, legitimam Jurisdictionem, vel ordinariam, vel saltem delegatam. Ita omnes Catholici; ac patet tum ex perpetua traditione ac sensu Ecclesiæ, tum ex citato Concilio Trident. *cap.* 7. ubi ait: *Persuasum semper in Ecclesia DEI fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Accedit ratio: quia absolutio est actus judicialis; ergo ex parte Sacerdotis requirit jurisdictionem in subditos: nam sententia a non suo Judice lata, nulla est.

3. CONCL. III. Sacerdotibus in sua Ordinatione solum confertur potestas Ordinis, nondum vero potestas Jurisdictionis. Ita ex professo Herincx *disp.* 5. *de pœnit. numer.* 11. cum communi. Ratio est: quia, licet Sacerdos in sua Ordinatione accipiat potestatem remittendi peccata (quæ dicitur *potestas Ordinis*) nondum tamen acquirit aliquos subditos; neque Jurisdictionem ad ipsos sacramentaliter absolvendos. Cæterum, ut hæc, simulque præcedens Conclusio, melius intelligatur,

4. Notandum I. Quod Sacerdos in sua Ordinatione duplicem accipiat potestatem, unam in Corpus Christi verum, id est, potestatem consecrandi, & conficiendi verum Corpus & Sanguinem Christi in Tremendo Missæ Sacrificio: alteram in Corpus Christi mysticum, id est, potestatem ab-

solvendi Fideles pœnitentes, qui sunt de Corpore Christi mystico, quod est Ecclesia, cujus ipse caput est; juxta illud *Coloss. 1. Et ipse* (Christus) *caput est corporis Ecclesiæ.* Et infra *vers. 24. Pro corpore ejus* (Christi) *quod est Ecclesia.*

5. Notandum II. Quod inter hanc duplicem potestatem multiplex intercedat discrimen. Siquidem potestas consecrandi est proxima, & omnino inimpedibilis, quæ proinde a Sacerdote semel rite ordinato amplius auferri, aut per Ecclesiam impediri non potest: unde licet Sacerdos sit suspensus, excommunicatus, imo etiam degradatus, si consecrare præsumat, valide, etsi illicite consecrabit. E contra vero potestas absolvendi, in Ordinatione Sacerdoti collata, est impedibilis, ac remota solum: remota quidem, eo quod insuper ad validam ejus executionem requiratur jurisdictio legitima: impedibilis vero, per subtractionem cujuslibet jurisdictionis, qua subtracta, vel saltem non collata per Prælatos Ecclesiæ, si Sacerdos attentaret absolvere, non solum illicite, sed & invalide absolveret.

6. Declarari solet illud per simile in Doctore Juris, qui licet in sui creatione, qua Doctor Juris declaratur, accipiat potestatem, ut ubique locorum possit Judicium exercere respectu sibi subditorum; non tamen mox a sui gradatione potest in quoslibet Judicium exercere, sed postea primum, quando alicubi vel ex officio, vel ex delegatione Superioris, quosdam acquirit subditos, respectu quorum deinceps Judicium exercere valebit. Ita in simili (servata tamen proportione) de Sacerdote jam ordinato quoad potestatem exercendi Judicium Sacramentale in Sacramento Pœnitentiæ, & absolvendi peccatores confitentes, est discurrendum. Fagnanus *in cap. Omnis n. 84. de Pœnit. & remiss.* sub aliis terminis tradit hanc doctrinam, dicendo, quod Presbyteris in sua Ordinatione detur potestas Clavium in habitu tantum, non autem in actu, seu quantum ad usum: in institutione vero, seu collatione Beneficii curati, tribuatur executio illius potestatis.

7. Est & alia differentia inter potestatem consecrandi, & potestatem absolvendi Sacerdotibus concessam: Siquidem hæc posterior necessario præsupponit illam priorem. Unde Christus Dominus, qui Apostolis in ultima Cœna dedit potestatem consecrandi Corpus & Sanguinem suum, eisdem primum post suam Gloriosam Resurrectionem contulit potestatem absolvendi, *Jo: 20.* dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Hinc etiam per Episcopum in Ordinatione Sacerdotum, conferri eisdem solet potestas consecrandi circa Offertorium Missæ, videlicet ante lectum Evangelium; potestas vero absolvendi primum peracta Communione. Hujus autem ratio alia non est, nisi voluntas ac institutio Christi Domini, qui voluit, neminem posse conscientias nostras in Sacramento Pœnitentiæ judicare, qui non posset prius suum Sacratissimum Corpus & Sanguinem conficere: ut eo libentius conscientias nostras tali subjiceremus, cui ipsemet Christus sese subjecit consecrandum, & manibus tractandum.

8. Notandum III. Quod *Jurisdictio*, quantum ad propositum, aliud non sit, quam auctoritas quædam superioritatis supra alios in Foro conscientiæ judicandos. Porro hujusmodi Jurisdictio (quæ & *Potestas jurisdictionis* dicitur) duplex est, ordinaria scilicet, & delegata.

9. *Jurisdictio ordinaria* ea est, quæ alicui competit ex proprio officio, seu munere suo, id est, qua quis ex vi proprii officii (utpote cui annexa est cura animarum) habet subditos, quos in Foro conscientiæ judicare potest. Et talem habet Parochus in sua Parochia, Episcopus respectu Diœcesanorum, Abbas respectu suorum Monachorum, Generalis cujusdam Ordinis respectu totius Ordinis, & Papa respectu totius Orbis.

10. *Jurisdictio delegata* est, quæ habetur ex commissione alterius habentis ordinariam; id est, quam quis absque collatione alicujus Beneficii curam animarum habentis, accipit ab habente jurisdictionem ordinariam. Et talem habent Religiosi nullum habentes Beneficium curatum, sed tamen legitime approbati pro Confessionibus excipiendis respectu Sæcularium, & alii hujusmodi. Et ex his patet sensus secundæ, & tertiæ Conclusionis.

11. CONCL. IV. Sacerdotibus in sua Ordinatione confertur sufficiens jurisdictio absolvendi quemlibet a solis peccatis venialibus. Ita communior Theologorum. Ratio est: quia peccata venialia sunt materia libera Confessionis; ergo frustra reservarentur, & consequenter omnis Sacerdos poterit ab ipsis absolvere.

12. Notandum tamen, quod extra casum necessitatis non facile Sacerdos neodum expositus debeat se immiscere audiendis Con-

Confessionibus venialium; idque ob plurima incommoda, quæ inde facile possent oriri. Et hinc non immerito Innocentius XI. in Decreto, circa Communionem quotidianam, edito 12. Februarii 1679. (a) monet Episcopos & Parochos, quod *non permittant, ut venialium Confessio fiat simplici Sacerdoti, non approbato ab Episcopo, aut Ordinario.*

13. CONCL. V. In mortis articulo potest quilibet Sacerdos, etiam non approbatus, imo & excommunicatus, degradatus, hæreticus, absolvere ab omnibus Censuris, & peccatis. Ita expresse Concil. Trid. *Sess.* 14. *c.* 7. ubi ait: *Verum tamen pie admodum, ne aliquis pereat, in Ecclesia DEI custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis, & Censuris absolvere possunt.* Ex quibus verbis tam amplis docet unanimis Doctorum, quod simplex etiam Sacerdos, quamvis sit degradatus, excommunicatus, irregularis, vel apostata, possit absolvere, si non adsit Confessarius approbatus, proprius Parochus, aut Episcopus. Num autem hoc præsente possit absolvere simplex Sacerdos, jam alibi (b) dictum fuit.

14. CONCL. VI. Ut Minister Sacramenti Pœnitentiæ, sive Confessarius, illud valide administret, necessario requiritur etiam legitima approbatio ipsius. Ita communis. Hinc vitandæ sequentes duæ Propositiones ab Alexandro VII. damnatæ, quarum una, ordine 16. sic habet: *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab ordinario.* Altera, ordine 13. taliter sonat: *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.* Et merito utraque Propositio damnata fuit; nam secluſa approbatione Episcopi, neque simplex ille Sacerdos ab eodem recipit jurisdictionem delegatam absolvendi (ordinariam enim eo ipso non habet, quod careat Beneficio curato) neque hanc accipiunt Regulares a Summo Pontifice.

15. Et notanter hoc ultimum additur: nam Regulares exempti jurisdictionem absolvendi sæculares non accipiunt ab Episcopo approbante, sed supposita approbatione Episcopi loci, accedente consensu proprii Superioris Regularis, ea statim intelligitur ipsis concessa a Sede Apostolica; prout desumitur ex *Clem. Dudum* §. *Statuimus de Sepult.* Atque a S. Congregatione Concilii declaratum fuisse, refert Fagnanus in *c. Omnis n. 79. de Pœnit. & remiss.* Accedit ratio, quam affert Layman *lib.* 4. *tract.* 6. *c.* 10. *n.* 19. quia Episcopus loci tam amplam jurisdictionem audiendi Confessiones omnium Fidelium undecunque venientium, eosque a Censuris etiam Papæ reservatis (extra casus Bullæ Cœnæ Domini) absolvendi, dare non potest: sed eam Confessarii Ordinum Mendicantium immediate recipiunt a Summo Pontifice, cum dependentia tamen a consensu sui prælati, & approbatione Episcopi.

QUÆSTIO II.

De Probitate, Scientia, & Prudentia Confessarii.

SUMMARIUM.

16 *Ratio Ordinis.*
17 *In Confessario requiritur probitas, scientia, & prudentia.*
18 *Confessarius debet esse Judex, Medicus, & Doctor.*
19 *Probitas, qua in ipso requiratur?*
(c) De hoc Tr. 14. Dist. 1. n. 43. 44. & 47.
20 *Quomodo peccet administrans hoc Sacramentum in mortali?*
21 *Scientia in Confessario, qualis requiratur?*
22 *Scientia eminens, & Scientia mediocris, qua?*
23 *Quid, si Sacerdos sit dubius de sua sufficientia?*
24 *Generatim, qua Scientia debeat pollere Confessarius?*
25 *An is teneatur judicare de gravitate peccatorum in individuo?*
(e) Ut dictum Tr. 3. Quæst. 2. per totum.
26 *Quid, si is erret in judicando? Doctrina practica.*
(f) Ut amplius n. 54. & seqq. dicetur.
27 *Prudentia Confessario necessaria.*
28 *Ea generatim, debet exerceri circa propriam personam.*
29 *Circa personas astantes.*
30 *Et circa pœnitentes, quomodo?*

16. POstquam de his dictum est, quæ requiruntur ad Ministrum Sacramenti Pœnitentiæ, ut valide illud administret; merito præsens quæstio una cum sequentibus tractat de his, quæ requiruntur ad dignam,

legitimam, licitam, & meritoriam dicti Sacramenti administrationem ex parte Ministri. Hinc sit

17. CONCL. I. Ut confessarius rite, ac licite, meritorieque suo munere fungatur, ex parte ipsius requiruntur tria, videlicet Probitas vitæ, Scientia conveniens, & Prudentia. Ita communis. Ratio est: tum quia is sine probitate vitæ, sive existens in peccato mortali, peccaret mortaliter administrando Sacramentum pœnitentiæ: tum quia, ut dicitur *c. Omnis utriusque sexus de pœn. & remiss.* Confessarius debet se habere *more periti Medici, ut superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati*: ad hoc autem opus est scientia, & prudentia, ut patet; ergo.

18. Hæc generalia requisita ex parte confessarii paucis complectuntur Doctores, dum ajunt, quod confessarius debeat esse & Judex, & Medicus, & Doctor. *Judex* quidem, discutiendo pœnitentem, atque de ejusdem peccatis judicando, ac pro ipsis salutarem pœnitentiam & satisfactionem imponendo, simulque vel impertiendo absolutionem, vel (si merita causæ id exposcant) hanc negando. *Medicus*, qui juxta *cit. c. Omnis utriusque sexus eod.* noverit superinfundere vinum & oleum vulneribus sauciati: Et *Doctor*, ob debitam scientiam, prudentiamque ex parte ipsius requisitam, prout amplius in progressu dicetur. Nunc singula in Conclusione enumerata prosequendo per ordinem

19. Quæritur I. Quænam probitas requiratur ex parte confessarii? Resp. ad hoc, ut Sacerdos licite, & absque peccato mortali administret Sacramentum pœnitentiæ requiritur, ut non sit sibi conscius peccati mortalis. Quod si eum remordeat conscientia peccati gravioris, tenetur prius per receptionem Sacramenti Pœnitentiæ, vel saltem præmissa contritione perfecta (c) sese restituere in statum gratiæ: alioquin peccaret novo peccato mortali Sacrilegii. Valebit tamen absolutio data a Sacerdote in statu peccati mortalis existente, si cætera requisita adsint; ac proinde valide quidem, non licite Sacramentum administrabit.

20. Quæritur II. Quot peccata numero distincta committat Sacerdos, qui plurium confessiones pro eadem vice, successive tamen, in statu peccati mortalis excipit? Resp. De hoc jam esse dictum superius *tr. 14. disp. 1. n. 49. & 53.*

21. Quæritur III. Quæ, & quanta requiratur Scientia in confessario? Resp. I. In confessario requiritur scientia competens, id est, saltem mediocris. Ita communis. Ratio est: quia cum in hoc Sacramento confessarius exerceat officium Judicis & Medici, scire debet, quid sit sui muneris, ne & se, & suos pœnitentes periculo exponat errandi in materia gravi, & salutem animarum concernente. Siquidem, ut inquit Salvator, *Matth. 15. Cæcus, si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*

22. Additur notanter, *Scientia competens, id est, saltem mediocris*. Duæ enim sunt species Scientiæ. Prima dicitur *Scientia eminens*, qua quis optime sit versatus in Jure Canonico, in Theologia Morali, atque Casistarum lectione, & qua sciat ratiocinari, casusque difficiles conscientiæ resolvere. Hæc Scientia, quamvis sit utilissima, omnique studio prosequenda, nihilominus absolute necessaria non est: alioquin pauci reperirentur confessarii. Secunda vocatur *Scientia mediocris*, quæ tamen commode determinari nequit, sed debet dijudicari ex ratione diversitatis tum locorum, tum personarum: major enim requiritur scientia pro confessionibus in Urbe aliqua inter Magnates, & Mercatores excipiendis, quam in pagis inter simplicem populum.

23. Resp. II. Si Sacerdos sit dubius de sufficientia, debet se conformare judicio Episcopi approbantis, vel sui Prælati, aut alicujus docti Theologi, & si per ipsos capax, & sufficiens repertus fuerit, suum dubium in illorum judicium rejicere, & secure confessiones excipere. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 104. *art.* 5. Suarez, Toletus, & alii. Intellige, dummodo is successive per lectionem librorum competentium magis conetur in hujusmodi scientia ad confessarium requisita proficere, & in casibus obscurioribus ac difficilioribus non erubescat doctiores consulere, quod præsertim a principio erit observandum, quando quis incipit confessiones excipere.

24. Resp. III. Interim certum est, quod confessarius debeat esse præditus tanta Scientia, ut sciat, quænam sint peccata ex genere suo mortalia, & quænam venialia; quænam sint circumstantiæ speciem peccati mutantes, & quæ non: tenetur enim inter hæc, veluti inter lepram & lepram, ceu spiritualis Medicus, posse discernere. Insuper tenetur scire regulas communes, quibus quis excusari possit a præcepto, vel a peccato mortali: nec non ea, quæ requiruntur ad legitimam Sacramentorum administra-

ſtrationem, ac in ſpecie ad Sacramentum Pœnitentiæ, & hujuſmodi, de quibus idcirco paſſim Theologi Morales tractare conſueverunt.

29. Reſp. IV. Cum Suarez *t. 3. tom. 4. diſ. 28. ſect. 2. n. 2.* Lugone, Marchantio, aliiſque. Quamvis teneatur confeſſarius ſcire, quidnam ex natura ſua ſit peccatum mortale, & quidnam veniale, ut dictum; non tamen requiritur, quod de omnibus, quæ audit a pœnitente, judicet, an ſint hic & nunc peccata mortalia, vel venialia. Quis enim hoc etiam ex viris doctiſſimis, abſque manifeſto periculo errandi, facere poterit? Idque tum ob diverſitatem opinionum inter Doctores: tum quia caſus ipſi in individuo valde alterantur quoad majus, ac minus, ex materia, indeliberatione, paſſione, multiſque aliis circumſtantiis, ratione quarum quandoque peccatum, ex genere mortale, fit veniale, ac e contra. (e) Sufficit itaque, ut Confeſſarius attente audiat confitentem, & qualitatem gravitatemque malitiæ prudenter expendat, licet ad gravitatem peccati mortalis certo illam determinare non poſſit.

26. Notandum tamen, ſi confeſſarius determinatum ferat judicium, & quandoque peccatum mortale reputet veniale, aut e contra, non idcirco confeſſionem, & abſolutionem pœnitentis reddi invalidam: nam, ut recte quidam loquuntur, *Sacerdos non debet judicare pœnitentem ſcientia Divina, ſed auctoritate Divina abſolvere.* Unde, ſi confeſſarius audiat peccatum, quod diſcernere nequit, utrum hic & nunc ſit mortale vel veniale, illud tale quale eſt abſolvat, ſuſpendens judicium pro natura ipſius; quandoq. idem in genere bene ſciat, an ſit mortale, vel veniale: etenim quidquid agat, non ſemper poterit concepta dubia (Doctoribus præſertim ob particulares circumſtantias frequentius occurrentia) ſuper peccatis, & eorum gravitate deponere; neque oportet per exactiſſimas interrogationes hoc Sacramentum pœnitentibus nimis grave & oneroſum reddere. (f)

27. Quæritur IV. Circa quæ generatim Prudentia Confeſſarii debeat eſſe ſollicita? Reſp. I. Licet Prudentiæ virtus ad omnes Sacerdotum functiones rite obeundas ſummè neceſſaria ſit; merito tamen præ omnibus aliis ea requiritur ad confeſſiones audiendas: ut Confeſſarius, & quatenus Medicus eſt, probe noverit ſuper infundere oleum, & vinum vulneribus lanciati; & quatenus Doctor eſt, caute errantes viam veritatis edoceat.

28. Reſp. II. Generatim Prudentia confeſſarii eſt exercenda partim circa propriam perſonam, partim circa pœnitentes, & partim circa alias perſonas. Et quidem circa propriam perſonam, vigilare oportet Prudentiam Confeſſarii tum in procuranda, atque conſervanda puritate conſcientiæ, tum in devota invocatione gratiæ Spiritus ſancti, ad hoc Divinum miniſterium rite peragendum; tum in ardenti zelo, ſive deſiderio procurandi ſalutem animarum, Deique gloriam adaugendi, & ampliandi. Accedit aſſecuratio corporalis, ne videlicet, quantum fieri poterit, confeſſarius incurrat periculum corporis, ſeu contrahendæ infirmitatis, præſertim excipiendo confeſſiones laborantium morbis contagioſis. Huc revocantur nonnulla alia, quæ Confeſſario quoad propriam perſonam, etiam in exterioribus geſtibus rite ordinandam, neceſſarie, & prudenter attendenda erunt.

26. Deinde quoad alias perſonas aſtantes, plura obſervanda ſuggerit Prudentia. Primum eſt: uniformitas in modo procedendi. Alterum, ne nimis clare loquendo, faciat nonnunquam circumſtantes audire peccata confitentis contra eorum voluntatem; aut ne geſtibus, aliiſve ſignis, faciat aſtantes devenire in notitiam cujuſpiam peccati gravioris confeſſi. Et hoc tum ratione ſigilli confeſſionis, ne illud quoquo modo, etiam indirecte, violetur: tum ratione ſcandali, & ne circumſtantes merito abſterreantur, & (quod proniſſimum eſt) averſionem concipiant a tali confeſſario. Alia ſimilia ſuggeret ipſamet Prudentia.

30. Potiſſimum autem circa pœnitentes ipſos Prudentia confeſſarii exercenda eſt, eos partim caute examinando, ſi opus fuerit; partim charitative inſtruendo, dubiaque ipſorum ſolide reſolvendo, & dando opportuna conſilia; partim eos diſcrete corrigendo, atque ſalubria ſubminiſtrando media, quibus ad veram deteſtationem peccatorum inducantur, atque ab ulteriore lapſu præſerventur. Præſertim autem magna opus eſt prudentia circa eos, qui videntur eſſe conſtituti in occaſione proxima peccandi, nec non & circa recidivos. Hinc ſit

QUÆSTIO III.

De interrogationibus a Confessario faciendis.

SUMMARIUM.

31 *Confessarius, an teneatur quandoque interrogare pœnitentem?*
32 *Cautela circa interrogationes.*
33 *Quid observandum circa rudiores?* (g) Dist. 7. n. 63.
34 *Quid observandum in faciendis interrogationibus.*
35 *Hic potest errari per defectum & excessum. Doctrina notabilis.*
36 *Regulæ generales circa examen, & interrogationes faciendas.*
37 *Præsertim in materia Luxuriæ.*
38 *Praxis circa ejusmodi interrogationes.*
39 *Interrogationes, an sint instituendæ post Confessionem?*
40 *Vel potius sub Confessione.*
41 *Quid agendum, si pœnitens taceat peccatum, quod Confessarius scit eum commisisse.*
42 *Quid, si pœnitens illud neget?*
43 *Limitatur data responsio.*

31. QUæritur I. An Confessarius teneatur quandoque interrogare pœnitentem? Resp. Etsi per se, ac primario, munus pœnitentis sit sese debite examinare, atque integre accusare, Judicis autem audire: nihilominus in supplementum ignorantiæ, seu defectus ipsius pœnitentis, etiam Judicis sive Confessarii est interrogare, eumque examinare in hoc Foro Sacramentali. Ita Herincx *disp. 5. de pœn. n. 55.* cum communi. Idque patet tum ex *c. Omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss.* ibi: *Sacerdos autem sit discretus & cautus &c. diligenter inquirens & peccatoris circumstantias, & peccati*: tum ex Rituali Romano, ibi: *Si pœnitens numerum, & species, & circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget.* Accedit ratio: quia Confessarius tenetur, quantum moraliter potest, procurare integram peccatorum Confessionem, atque evitationem peccati Sacrilegii; & curare, ne indispositio administret hoc Sacramentum.

32. Additur, *in supplementum ignorantiæ, seu defectus pœnitentis*. Nam Confessarius non obligatur ulterius interrogare pœnitentem, quem ex modo procedendi advertit virum doctum, & bene conscientiam examinasse, suaque peccata quoad numerum ac speciem rite proposuisse, si nesciat, eum aliquid per oblivionem omisisse. Herincx *loc. cit.* Lugo *disp. 22. de Pœnit. n. 17.* & alii. Imo etiam, quando facienda est interrogatio, prorsus abstinendum est a curiosis, & non substantialibus; hoc est, iis, quæ non concernunt numerum, speciem, ac circumstantias speciem mutantes peccatorum: quamvis, ut hæc facilius intelligantur, expediat, circa pœnitentem cæteroquin ignotum præmittere interrogationem de tempore ultimæ Confessionis, & (si occurrat peccatum carnis) an sit solutus, vel ligatus Matrimonio &c.

33. Quantum ad rudiores attinet, plerumque non expedit, ipsos, etiamsi minus parati accedere videantur, dimittere sine absolutione, ut se magis examinent: quia aut deterriti vix amplius ad talem Confessarium venient, aut ratione suæ incapacitatis non raro redibunt æquæ indispositi. Quare tales communiter permittendi sunt, peccata suo modo, quo possunt, etiam rudiori, proponere: & tunc suaviter examinentur, atque juventura a Confessario, uti jam superius (g) dictum fuit.

34. Quæritur II. Quomodo se gerere debeat Confessarius in faciendis interrogationibus? Resp. I. Confessarius non tenetur examinare pœnitentem exquisita industria, & exactissimo examine, suavi & humano modo. Ita Lugo *disp. 16. de Pœn. sect. 14. num. 589. & seqq.* Gobat *tract. 7. Theol. Exper. n. 331. & seqq.* & alii passim. Ratio est: quia ipsemet pœnitens, qui tamen primario ad hoc obligatur, non tenetur, nisi moralem diligentiam in examine conscientiæ faciendo præmittere; ergo multo minus tenetur Confessarius ad exquisitissimas interrogationes, utpote qui tenetur facere interrogationes duntaxat in supplementum. Deinde in hoc vel maxime attendendum est ad conditionem humanam, & ne ex hoc capite Confessio, seu Sacramentum Pœnitentiæ reddatur nimis grave ac odiosum, neque detur ansa Hæreticis vocandi illud *Conscientiæ carnificinam*. Et ad hoc maxime requiritur prudentia Confessarii, ne vel nimium pœnitentem torqueat aliis, & aliis minutissimis interrogationibus, vel aliunde quid plus, aut minus fiat.

35. Additur notanter, *ne quid plus, vel minus*

minus fiat. Dupliciter siquidem circa hoc errari potest, scilicet per excessum, vel defectum. Per defectum errant rudes quidam & grari Confessarii, nihil interrogando, vel solum crassissima quæsem, aut universalia. Per excessum e contra errant nonnulli nimium interrogando, ac strictissime examinando, imo interdum ex quadam curiositate impertinentia investigando: ut scrupulosi, & curiosi. Atque in hoc etiam majus periculum habent Confessarii doctiores, quia his occurrunt plures semper & plures interrogationes, quibus melius species & numerus peccatorum cognosceretur, & explicaretur. Verum hic notanda doctrina Lugonis *l. c. n. 590. Non est bona regula illa, si dicas; talis vel talis interrogatio facit aperire distincte numerum & speciem peccati; ergo illa etiam interrogatio addenda erit &c. Quia non est attendendum solum ad exactam & integram Confessionem peccatorum, sed & maxime attendendum est ad conditionem humanam, & ne ex eo capite Sacramentum ipsum reddatur grave &c.* ut proxime dictum.

36. Resp. II. Circa examen pœnitentis, faciendasque modo humano interrogationes, nequit dari una eademque regula pro omnibus: cum pendeat plurimum ex capacitate, & dispositione speciali pœnitentis, aliisque circumstantiis. Siquidem pauciores & crassiores interrogationes debent fieri homini inculto & barbaro, quales sunt Indi occidentales, quam Europæo: levius item examinandus est rusticus, quam homo civilis: levius, qui ægrotat, & difficile potest ad subtilia attendere propter capitis debilitatem, quam homo sanus: denique (quod notandum etiam est) levius, & minus exacte interrogandus est circa singula, qui plura habet peccata, quam qui pauciora. Ita Lugo *cit. disp. 16. num. 494.* & ratio patet ex dictis.

37. Insuper circa hoc advertit communis Theologorum, in materia præsertim Luxuriæ cautissime esse procedendum, & non multiplicandas interrogationes: tum ne forte ex hujusmodi interrogationibus pœnitens male discat, quæ bene ignorabat: tum ut pudori consulatur, atque occurratur periculo tam ex parte pœnitentis, quam Confessarii, ne se illecebra insinuet. Unde, ut recte notat Coninch *disp. 7. de Sacrament. dub. 7. num. 56.* cum aliis, præstat aliquando Sacerdotem minus perfecte peccatum intelligere, quam vel pœnitenti, vel sibi aliquod scandalum creare, aut esse nimium.

38. In praxi igitur utatur Confessarius terminis honestis, præcipue erga fœminas, & minoris ætatis personas, ordiendo semper per suas interrogationes a cogitationibus cum consensu. Quod si pœnitens vere castus respondeat, se illis non consensisse: non est opus, ut Confessarius suo examine ulterius ad Luxuriæ actus progrediatur: nam quando pœnitens est immunis a consensu in cogitationes obscœnas, multo magis erit liber ab ipsis actibus pravis; nisi forsan præ ruditate ingenii, malitiam cogitationum obscœnarum non apprehendat. Si vero pœnitens sese pravis cogitationibus consensisse confiteatur; quærat Confessarius ex ipso, num eas actu complere voluerit: si respondeat quod sic, petat deinde, num talia obscœna desideria habuerit erga personas solutas, vel ligatas; atque, an actu ipso cum eisdem compleverit, nec ne. Sicque procedet quasi per gradus de cogitationibus ad desideria, de istis ad oscula, de osculis ad tactus impudicos, & ab his ad ipsosmet actus, inter limites honestatis & modestiæ.

39. Quæritur III. Utrum circa illos qui ipsi sua peccata exponunt, necessariæ interrogationes speciei, numeri, & circumstantiarum speciem mutantium, sint immediate subjungendæ expositioni cujuslibet peccati, vel differendæ usque ad finitam totam Confessionem? Resp. Circa hoc variare Doctores, idque in praxi relinquendum esse prudentiæ Confessarii. Interdum enim præcipue in Confessionibus brevioribus, & quæ memoriter sine scriptura peraguntur, expediet differre interrogationes usque ad finem, ut censet Layman: idque, ne pœnitentes per hujusmodi crebras interpositas interrogationes facile in sua Confessione confundantur, perturbentur, vel omnino a subsequentium Confessione absterreantur, aut tædio affligantur. Et hoc locum habere potest, si Confessarius confidat suæ memoriæ, se omnia quæsita facile usque ad finem retenturum: in quem finem is uno, vel altero digito contracto, signum faciendæ postmodum interrogationis sibi facere poterit.

40. Nihilominus communiter, & ordinarie, potissimum in Confessionibus e scripto factis, vel longioribus, ubi Confessarius merito sibi metuere debet, ne forsan plurium obliviscatur, & deinde vel cum scrupulo

pulo omissis interrogationibus absolvat, vel certe pœnitentem magna cum molestia sua cogat repetere longam Confessionem; satius esse censet Lugo *disp.* 22. *sect.* 2. *nu.* 15. & alii, si Confessarius suaviter eum successive adjuvare studeat, & ejusmodi necessarias interrogationes quoad numerum, speciem, nec non & circumstantias speciem mutantes, immediate singulis peccatis substituat. Et hoc eo magis, quia frequenter ipsemet pœnitens post longum intervallum non statim singillatim de peccatis illis, quæ antea sive memoriter, sive e scriptis confessus fuerat, sese reflectere potest; vel saltem de novo confunditur, eodem cum rubore repetendo, ut distinctius exponantur.

41. Quæritur IV. Quid agendum, si pœnitens taceat, vel etiam neget peccatum, quod Confessarius aliunde novit eum commisisse? Resp. I. Si pœnitens duntaxat taceat peccatum, illud non confitendo, debet confessarius inquirere veritatem, etiam, si id absque alio incommodo fieri possit, insinuando suam de hoc notitiam. Herincx *disp.* 5. *de pœn. q.* 4. *n.* 56. Quod si vero id resciat ex confessione alterius, v. g. complicis, oportet interrogare adeo caute, ut pœnitens de alterius confessione nihil possit conjicere (alioquin enim frangeretur Sigillum) ut puta quærendo in communi, an nihil amplius habeat, quod conscientiam gravet; vel adhibendo consuetas cæteroquin interrogationes, & abstrahendo a notitia prioris confessionis.

42. Resp. II. Quando pœnitens negat, se ejusmodi peccatum commisisse, regulariter is erit absolvendus. Ita Herincx *l. c.* Tannerus *tom.* 4. *disp.* 6. *q.* 7. *n.* 99. Gobat, *tr.* 7. *Theol. Exper. n.* 245. Diana *part.* 5. *tract.* 11. *resol.* 21. Toletus & alii. Ratio est: quia in Foro Sacramentali pœnitens stat pro se, & contra se; ac proinde ei credendum est tam contra se, quam pro se. Accedit, quod si Confessarius solum noverit peccatum ex confessione alterius, non sit major ratio, cur alteri potius fides adhibeatur, quam isti. Quinimo si tunc posteriori confitenti negaretur absolutio, hoc ipso frangeretur indirecte Sigillum confessionis prioris, utendo ejus notitia in præjudicium, ruborem, & confusionem complicis. Accidere insuper potest, quod alter pœnitens hoc peccatum jam fuerit confessus, aut saltem habeat justam causam illud impræsentiarum tacendi, v. g. ob damnum suum, vel alterius.

43. Additur, *regulariter*. Nam si confessarius evidenter sciat, pœnitentem commisisse tale peccatum, illudque nunc malitiose negare, non potest eum absolvere; prout notant citati Auctores, ac Lugo *disp.* 12. *de penit. num.* 11. & 22. & alii. Siquidem nefas est, ministrare Sacramentum ei, quem evidenter scio esse indignum, illudque non nisi sacrilege petere.

QUÆSTIO IV.

Quid agendum Confessario circa constitutos in Occasione proxima peccandi, Recidivos, & laborantes quadam ignorantia.

SUMMARIUM.

44 *Quid agendum circa constitutos in occasione proxima peccandi?*
45 *Occasio peccandi proxima, & remota, quæ?*
(h) Concordant dicta Tract. 3. Dist. 2. num. 24.
46 *Quid si occasio proxima relinqui nequeat?*
47 *Propositiones circa occasionem proximam peccandi damnatæ. Ratio damnationis earum.*
48 *Quid agendum circa recidivos? Solus relapsus non est certum signum falsæ Pœnitentiæ.*
49 *Quid, si recidivus minuat numerum peccatorum?*
50 *Et quid, si eum augeat &c.*
51 *Quando pœnitenti recidivo sit neganda ad tempus absolutio?*
52 *Quid agendum, si pœnitens habeat ignorantiam circa peccatum?*
53 *Præsertim vincibilem?*
54 *Aut est spes profectus?*
55 *Vel pœnitens petat resolutionem dubii?*
56 *Generalia circa scientiam & prudentiam Confessarii.*

44. QUæritur I. Quomodo debeat se gerere Confessarius circa constitutos in Occasione proxima peccandi? Resp. I. Oportet Confessarium cavere, ne aliquem in proxima occasione peccandi mortaliter constitutum absolvat, nisi se illam, quam primum poterit, relicturum proponat. Ita communis. Ratio est: quia talis, si nolit, cum possit, relinquere occasionem proximam, non censetur esse contritus, nec habere firmum propositum sese emendandi; cum

cum affectus ad proximam occasionem peccandi, sit virtualiter ipsa volitio peccati: nam, ut habetur *Ecclesiastici c. 3. Qui amat periculum, in illo peribit.*

45. Dicitur notanter, *in occasione proxima peccandi mortaliter*. Siquidem ejusmodi Occasio alia est remota, alia proxima. *Proximam occasionem peccandi* appellant, quæ talis est ex suo genere, ut frequenter homines similis conditionis ad peccatum mortale inducat, vel saltem experientia constet, eam in hoc homine talem effectum habere. Lugo *disp. 23. de Pœnis num. 149.* Alii per Occasionem proximam peccandi intelligunt eas solum circumstantias loci, temporis, personarum &c. in quibus si sis constitutus, certum est moraliter, te esse peccaturum novo peccato mortali, sive, quibus nunquam, vel fere nunquam uteris sine novo peccato: ut si decies in tali occasione constitutus, succubuisti septies, vel octies; secus, si solum bis, vel ter acquievisses peccato. Gobat *tract. 7. Theol. Exper. nu. 525.* citans alios. (h) *Occasio remota* dicitur ea, quæ talis non est: & hanc fugere non tenemur; alias enim omnes deberemus secedere in eremum, aut de mundo exire, ad fugiendas innumeras occasiones remotas peccandi, quod nemo dixerit.

36. Resp. II. Quia vero sunt aliquæ Occasiones proximæ, quæ difficillime relinquuntur, & non nisi cum scandalo, vel infamia, aut alio notabili detrimento: v.g. si frater sua propria sororo in domo paterna abutatur sine medio separationis faciendæ &c. tunc magna opus est Prudentia Confessarii. Siquidem ejusmodi occasiones, quæ vel declinari non possunt, vel dum declinantur, gravia generant incommoda, non illico tenetur (sicut nec moraliter potest) pœnitens derelinquere; cum talis potius permaneat in ejusmodi occasione ex quadam necessitate atque impotentia, quam ex affectu ad peccatum. Itaque confessarius adigat pœnitentem, ut promittat, se proxima commoditate oblata illam occasionem deserturum: deinde protestetur, se Divina cooperante gratia omnes vires adhibiturum, ne relabatur; atque in hunc finem Sacramenta frequentaturum, Beatissimæ Virgini Mariæ se fore devotum &c. Et si quidem sit peccatum Luxuriæ, pœnitens promittat Confessario, se specialiter cyitaturum colloquia, familiaritates, loca privata, mutuosula, aliasque peccati illecebras. Quod si igitur in præstatione, & executione horum appareat aliqua vel parva emendatio, talis pœnitens absolvatur: si vero teste experientia, per longum tempus probata, oppositum appareat, is rejiciatur, veluti non contritus ratione evidentis periculi, in quo versatur; simulque efficaciter eidem intimetur illud Christi Domini, *Matth. 18. Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te: bonum tibi est debilem vel claudum in vitam ingredi, quam duas manus, aut duos pedes habentem mitti in gehennam ignis.*

47. Huc addendæ, & vitandæ sunt nonnullæ Propositiones, a Sede Apostolica merito condemnatæ: & quidem Alexander VII. hanc inter illas, ordine 41. damnavit: *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo regalo, dum deficiente illa, nimis agre vitam ageret, & alia epula tædio magno concubinarium afficeret, & alia famula nimis difficile inveniretur.* Hæc est damnata Propositio. Accedunt aliæ ab Innocentio XI. novissime condemnatæ, quarum prior, ordine 61. sic sonat: *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.* Altera, ordine 62. sic habet: *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.* Et tertia ordine 63. *Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali, nostro, vel proximi.* Omnes hæ Propositiones sunt damnatæ, & merito. Siquidem ad hoc, ut quis non teneatur deserere occasionem proximam peccandi mortaliter, nulla causa est sufficiens, nisi sola impotentia physica, vel moralis, deserendi illam occasionem proximam: nam quoties potest quis eam derelinquere, tenetur; quia quilibet, si potest, tenetur vitare proximum periculum summi mali, quale est peccatum mortale, utpote gravissima offensa infiniti Boni. Accedunt allegata verba Æternæ Veritatis, *Matth. 18.*

48. Quæritur II. Quid agendum circa Relapsos, seu Recidivos, & Consuetudinarios, qui semper in eadem recidunt peccata? Resp. I. Necesse est, quod Confessarius magnam circa istos adhibeat discretionem. Siquidem ejusmodi relapsus non est generaliter certum signum fallæ pœnitentiæ, sed potius fragilitatis humanæ: plurimi enim, etiam probitate conspicui, relapsi sunt, & contra bona proposita firmiter con-

concepta, quin quandoque juramento, aut voto firmata, denuo peccarunt. Unde & *Matth.* 18. Petro interroganti: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? Dixit JESUS: Non dico tibi, usque septies, sed septuagies septies*: hoc est, toties, quoties serio doluerit, veniamque rogarit.

49. Resp. II. Si hujusmodi Recidivus post ultimam suam Confessionem se vel paululum emendavit, nec tota peccata, ut ordinare solitus fuerat, commisit, & aliquem conatum ad se emendandum adhibuit, debet is absolvi, ac moneri, ut in proposito perseveret.

50. Quod si vero augeat numerum peccatorum, aut saltem ita longo tempore sua peccata continuet, aliquoties quidem se vincendo, denuo iterum relabendo, ac numetum augendo, tunc sollicite duo extrema erunt Confessario vitanda. I. Ne per nimiam severitatem pœnitenti potius sit occasio ruinæ spiritualis, ac desperationis, quam salutis. II. Ne e contra per nimiam clementiam potius foveat peccata, quam minuat. Unde magna opus erit prudentia, ac discretione, qua Confessarius ambo ista extrema devitando, hinc per graviora exhortationum motiva deterreat pœnitentem a relapsu, ac peccatis; illinc vero dulciora Divinæ gratiæ, Passionis Dominicæ, & invocationis Sanctorum lenimenta proponendo, erigat in fiduciam & spem Christianam, atque iteratam peccatorum detestationem, & firmius emendationis propositum: sicque cum Evangelico Samaritano noverit opportune vulneribus sauciati oleum, ac vinum infundere. Neque mox de talibus spes omnis erit abjicienda; nam, ut inquit Thomas Kempensis *lib.* 1. *de Imitat. Christi, cap.* 16. *quod si fortiter proponens, sæpe deficit, quid ille, qui raro, aut minas fixe aliquid proponit?*

51. Si vero omnia hujusmodi remedia sint frustra hactenus longo jam tempore adhibita, & nullum appareat verum signum doloris, aut propositum emendandæ vitæ, eo quod pœnitens nullum serium conatum adhibeat, quo tentationibus ac occasionibus peccandi resistat, sed frena suis cupiditatibus relaxet: tali post crebras admonitiones, & minas affectuosas adhibitas, tandem ita dictante prudentia erit absolutio ad tempus deneganda, ne Confessarius pœnitentem in suis peccatis videatur fovere. Quinimo opposita nonnullorum sententia ab Innocentio XI. damnata est; dum is sequentem inter alias Propositionem, ordine 60. condemnavit: *Pœnitenti habenti Consuetudinem peccandi contra Legem Dei, & Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio: dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem*. Hæc, inquam, Propositio, ut pote damnata, imposterum cavenda erit: quamvis omnem lapidem prius oporteat movere, quam pœnitenti relapso absolutionem negare, præsertim si hic & nunc clariora det signa doloris, ac propositi emendationis.

52. Quæritur III. Quid agendum, si Confessarius advertat, Pœnitentem habere ignorantiam circa aliquod peccatum? Resp. I. Quando Confessarius advertit, pœnitentem esse in bona fide cum ignorantia invincibili circa aliquod peccatum commissum, vel committendum; prævidetque, pœnitentem, quamvis instruatur, non idcirco a peccato recessurum esse, ac proinde probabiliter credit, suam admonitionem non profuturam, non tenetur pœnitentem admonere. Siquidem ejusmodi monitio foret actus vanus, atque inutilis, imo & nocivus: quia, dum Confessarius pœnitentem ab errore bona fide habito retrahere conaretur, & quidem absque spe fructus, juxta casum positum, ipsum in æternæ damnationis abyssum demergeret.

53. Resp. II. Quoties ignorantia est vincibilis & culpabilis lethaliter, non potest Confessarius dissimulare, quamvis admonitio non sit profutura. Ita communis. Ratio est: quia, cum ea ignorantia non excuset, pœnitens affectus est peccato mortali; quare si Confessarius dissimularet, conferret Sacramentum indigno. Cæterum, quia ignorantia, quæ in uno est vincibilis, in alio potest esse invincibilis; hinc rursum opus est magna prudentia Confessarii, eumque oportet hoc perpendere ex qualitate personæ, & aliis circumstantiis.

54. Resp. III. Quando etiam ignorantia est invincibilis, adest tamen spes profectus, debet Confessarius pœnitentem admonere. Ita Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 48. cum aliis. Ratio est, quia quilibet approbatus Confessarius tenetur lege Charitatis docere proximum errantem.

55. Resp. IV. Quod si pœnitens aliquod patiatur dubium, illiusque resolutionem petat, tenetur Confessarius illi veritatem aperire, licet non ignoret, pœnitentem suis dictis & monitis non obtemperaturum.

Ita

Ita Sanchez *loc.cit. nu.* 14. cum aliis. Ratio eſt: quia pœnitens eo ipſo, quod dubitet, jam habet in conſcientia remorſum peccati ſui, ita ut amplius in bona fide non ſit; unde taciturnitas Confeſſarii foret illius erroris approbatio.

56. Cæterum, quomodo circa præmiſſa, & alia plurima, oporteat vigilare ſcientiam & prudentiam confeſſarii, paucis hiſce pagellis pro dignitate nequit comprehendi, eo quod negotium hoc ſit valde arduum. Tota Theologia Moralis ad iſtud Sacerdotis officium rite ordinandum incumbit, innumeri Libri & Tractatus Theologici hactenus editi, & impoſterum edendi, in hoc ipſum allaborant: ut autem actu ipſo omnia legitime perficiantur, poſt ſedula Litterarum ſtudia, nec non & debitam Librorum Theologicorum lectionem, gratia Spiritus Sancti humilibus precibus erit imploranda.

QUÆSTIO V.

De Denuntiatione Confeſſariorum ſollicitantium Pœnitentes ad inhoneſta.

SUMMARIUM.

57 *Immane Sacrilegium eſt, ſollicitare pœnitentes in Confeſſione.*
58 *Sollicitare hic, eſt incitare ad turpia.*
59 *Iſtud exemplificatur.*
60 *Sollicitare, plures habet acceptiones.*
61 *Sollicitare cenſetur Confeſſarius tradens in Confeſſione turpem chartam poſtea legendam.*
62 *Sive ſollicitet ad peccandum ſecum, ſive cum alio.*
63 *Pœnitens ſollicitatus tenetur denuntiare Confeſſarium ſollicitantem.*
Et alius Confeſſarius debet hoc ipſum monere.
64 *Et ſub qua obligatione?*
65 *Ipſe tamen Confeſſarius ſollicitans non tenetur ſollicitato præcipere, ut ſe denuntiet.*
66 *Solvitur inſtantia.*
67 *Conſtitutiones de obligatione denuntiandi Confeſſariam ſollicitantem, non ubique ſunt receptæ.*
68 *Sollicitatus denuntians non cogitur propriam turpitudinem detegere.*
69 *Confeſſarius a fœmina ſollicitatus, hanc denuntiare non tenetur.*
70 *Confeſſarius pœnitentem ſollicitans, quibus pœnis ſubjaceat?*
71 *Neque is punitur, donec de crimine conſtet.*
72 *Sollicitatio an ſufficienter probetur per teſtes ſingulares?*

57. CUm nefandum ſcelus, immaneque ſacrilegium committatur, ſi quis Sacerdotum, ad ſacras confeſſiones excipiendas deputatus non ſolum probitatem vitæ ex parte Miniſtri Jure Divino requiſitam non habeat, ſed inſuper Sacroſancto Pœnitentiæ Sacramento abutatur, & malitia diabolica ſollicitando pœnitentes ad turpia, pro medicina venenum, & pro pane aſpidem eis porrigat, in ſummam animarum perniciem: Plurium Romanorum Pontificum Paſtoralis ſollicitudo ſalubria peſtifero huic malo remedia providere ſtuduit, prout liquet ex Conſtitutione 31. Pii IV. *Cum ſicut nuper*, & Conſtitutione 34. Gregorii XV. *Univerſi Dominici* (quarum prior *Tom.* 2 poſterior autem *Tomo* 3. *Bullarii Romani* refertur) ſtatuendo, ut hujuſmodi delinquentes a perſonis in confeſſionali ſollicitatis denuntientur Inquiſitoribus, ſeu locorum Ordinariis, atque per hos procedatur contra eoſdem tanquam de hæreſi ſuſpectos, debitas pro delicti enormitate pœnas infligendo, prout amplius ex dicendis patebit.

58. CONCL. I. *Sollicitare*, quantum ad propoſitum, idem eſt, ac provocare, ſeu allicere verbis, aut alia ratione incitare ad turpia, & inhoneſta; hoc eſt, ad res carnales, & venereas. Ita Bonacina *Tom. Tractationum variarum diſp. 6. de Obligatione denuntiandi &c. punct. 3. num. 2.* poſt Sanctarellum *in tract. de Hæreſin quæſt. 44. n. 7.* & alios, idque patet ex contextu dictarum Conſtitutionum Pontificalium, quæ de confeſſario ſollicitante loquuntur.

59. Unde ſequitur, confeſſarium, qui pœnitentem in confeſſionali oſculatur, aut cum venerea delectatione contrectat, ſeu verbis, ictu oculorum, vel alio exteriori ſigno ad libidinem provocat, eſſe denuntiandum, ac ſubjici pœnis dictarum Conſtitutionum: quia cenſetur ſollicitare ad inhoneſta. Secus dicendum, ſi is ſolum interius carnaliter delectetur, vel etiam deliberate polluatur, fœmina tamen non advertente, etiamſi hoc ipſi extra confeſſionale aperiat. Bonacina *l. c. n.* 3.

60. Ad-

60. Additur tamen in Conclusione, *quantum ad propositum*. Nam verbum *Sollicitare*, plures alias habet significationes: aliquando enim accipitur pro verbo *pluries instare*, & requirere: aliquando pro *inquietare*, vel *molestare*, uti videre est apud Calepinum, *V. Sollicito*. Verum in proposito solum, accipitur pro *sollicitare pudicitiam* pœnitentis, eamque conari labefactare: adeo, ut in præcitatis Bullis Pontificiis sermo duntaxat sit de Confessariis sollicitantibus pœnitentes ad inhonesta, quorum nomine per antonomasiam intelliguntur peccata. Castro Palao *part. 1. tract. 4. disp. 9. n. 4.* Bonacina *l. c. n. 13.* & alii.

61. CONCL. II. Sollicitare ad inhonesta quoad propositum etiam censetur ille confessarius, qui pœnitenti tribuit in confessione chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat: nam traditio illa scelerata chartæ jam est incepta sollicitatio, & quidem in injuriam Sacramenti, sacrilege facta eo tempore, quo pœnitens monendus erat de seria vitæ emendatione. Unde contrariam quorundam opinionem reprobavit Alexander VII. die 24. Septemb. 1665. inter alias damnando sequentem, ordine 6. Propositionem: *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti Chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione; ac proinde non est denuntiandus*. Hactenus propositio damnata.

62. Insuper nomine *Sollicitationis* impræsentiarum intelligitur, sive Confessarius impie tentet provocare pœnitentem ad peccandum secum; sive ad peccandum cum tertia persona; & sive sollicitet fœminam, sive masculum; sive istud contingat sub actu confessionis, etiam simulatæ, sive antea vel post immediate; imo & si fiat extra occasionem confessionis in confessionali. Patet hoc totum ex citata Bulla Gregorii XV. *Universi Dominici*, §. 3. & 4. ubi Constitutionem Pii V. *Cum sicut nuper*, olim pro Regnis Hispaniarum emanatam, ac loquentem duntaxat de Confessariis mulieres pœnitentes sollicitantibus, in primis *motu proprio, & ex certa scientia*, extendit ad quasvis Christiani Orbis partes, & postea statuit, & declarat, *quod omnes & singuli Sacerdotes, qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta, sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda, in actu Sacramentalis Confessionis, sive antea vel postea immediate, seu occasione, vel pratextu Confessionis hujusmodi, etiam ipsa Confessione non secuta, sive extra occasionem Confessionis in Confessionario, aut loco quocunque, ubi Confessiones Sacramentales audiantur, seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audire, sollicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint, in Officio S. Inquisitionis severissime, ut infra, puniantur*. Hæc Pontifex.

63. CONCL. III. Certum est, quod pœnitens sollicitatus habeat gravem obligationem denuntiandi confessarium sollicitantem in confessionali ad actus inhonestos; adeo ut etiam alius confessarius habens desuper notitiam teneatur præcipere pœnitentibus ad denuntiandum ejusmodi confessarios sollicitantes. Ita communis. Idque præter quasdam Litteras Clementis VIII. quarum meminit Bonacina *cit. punct. 3. n. 3.* patet ex relata Constitutione 34. Gregorii XV. ubi gravis ejusmodi obligatio manifeste supponitur, dum Pontifex §. 7. expresse & sub pœnis per locorum Ordinarios, & Inquisitores pro modo culpæ infligendis, *Mandat omnibus Confessariis, ut suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos, moneant de obligatione denuntiandi sollicitantes; seu, ut præfertur, tractantes Inquisitoribus, seu locorum Ordinariis*.

64. Et quidem hujusmodi præceptum denuntiandi confessarium sollicitantem, obligat sub mortali: est enim datum in materia gravi, seu respiciente salutem animarum, ac majorem Sacramenti Pœnitentiæ reverentiam. Quinimo pluribus in locis extant Edicta Episcoporum, & Inquisitorum, præcipientia dictam denuntiationem confessarii sollicitantis sub pœna excommunicationis: excommunicatio autem supponit peccatum mortale. Porro Pœnitens, non denuntians peccaret contra virtutem Religionis, utpote ex cujus motivo, seu ob majorem Sacramenti reverentiam, Pontifex dictam denuntiationem præcepit. Bonacina *loc. cit. num. 10. & 12.* allegans plures alios.

65. Cæterum notanter dicitur in relata Bulla Gregorii XV. *Quos fuisse ab aliis sollicitatos*. Nam ipsemet Confessarius, qui personam pœnitentem impudice sollicitavit, non tenetur huic præcipere, ut seipsum Inquisitori, vel Ordinario denuntiet. Repugnat enim Juri Naturæ, ut quis voluntarie procuret propriam suam ruinam; prout accideret, si confessarius, qui

solli-

ſollicitavit, præciperet pœnitenti, ut ſe ipſum denuntiando diffamet, ac proinde gravem, & Naturæ repugnantem obligationem noluit Sancta Mater Eccleſia Confeſſariis injungere; ſed ſolum præcipit, ut pœnitentes moneant de obligatione denuntiandi ſollicitantes, ſi quos *noverint, fuiſſe ab aliis ſollicitatos*, prout loquitur Gregorius XV. ubi ſupra. Ita Jo: Maria Sbogar *in Theologia Radicali t.* 149. *cap.* 2. *num.* 19. poſt Bordonum *tom.* 1. *c.* 23. *n.* 57. & alios.

66. Neque hinc ſequitur propoſitio illa, quam Alexander VII. die 24. Septembris 1665. ordine 7. reprobavit, quæ aſſerebat: *Modus evadendi obligationem denuntiandæ ſollicitationis eſt, ſi ſollicitatus confiteatur cum ſollicitante, hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denuntiandi.* Etſi enim ſollicitans cui ſollicitatus rite confitetur, non teneatur hunc monere de obligatione denuntiandi ſemetipſum, ut dictum: non tamen poteſt eum liberare ab obligatione denuntiandi, quam aliunde, ſeu ex præcepto Eccleſiæ, per memoratas Conſtitutiones Pontificias promulgato, contraxit.

67. Utrum autem Conſtitutiones illæ de obligatione denuntiandi ubique terrarum ſint receptæ, eſt quid *facti*; & in facto conſiſtens. Et quidem, quod in partibus Infidelium, ubi non ſervatur Decretum S. Officii, abſolvantur recuſantes denuntiare ſollicitantes in Confeſſione, refert Jacobus Pignatellus *tom.* 1. *Conſult.* 255. *nu.* 14. *verſ. In Partibus*. Idipſum de Germania ſentire videtur Georgius Gobat *tract.* 7. *Theologiæ Experimentalis c.* 575. & 576. de quo alii.

68. Dices: Nemo cogitur propriam turpitudinem detegere, ac Judici denuntiare. *Can. Quis aliquando* §. *His authoritatibus de Pœnit. diſt.* 1. ergo nec pœnitens eſt cogendus ad denuntiandum confeſſarium ſollicitantem, ſaltem quando eidem conſenſum præbendo peccavit. Reſp. Neg. conſeq. Quia pœnitens ſolummodo tenetur denuntiare confeſſarium, qui ipſum ſollicitavit in confeſſionali: non autem tenetur dicere ſe Confeſſario ſollicitanti conſenſum præbuiſſe. Sed nec Inquiſitores, aut Ordinarii locorum poſſunt denuntiantem interrogare, an confeſſario ſollicitanti in opus conſenſerit; & ſi improvide interrogarent, non teneretur denuntians reſpondere, cum non interrogaretur legitime: ſicque is nunquam cogitur propriam turpitudinem in judicio detegere. Bonacina *tr. var. d.ſp.* 6. *punct.* 5. *n.* 50.

69. CONCL. IV. Non tamen e contra confeſſarius, ſi a fœmina in confeſſionali ſollicitetur ad inhoneſta, tenetur iſtam denuntiare. Ita Bonacina *l. c. num.* 10. allegans alios. Ratio eſt: quia ſupra memoratæ Conſtitutiones Pontificiæ emanarunt duntaxat ad comprimendam quorundam pro Sacro Tribunali ſedentium execrabilem malitiam, occaſione ſalutiferi Sacramenti Pœnitentiæ aſtu diabolico pervertentium animas Fidelium: ſolum enim loquuntur de confeſſariis ſollicitantibus perſonas in confeſſionali, nullam autem mentionem faciunt de fœminis ſollicitantibus confeſſarios.

70. CONCL. V. Confeſſarius ſollicitans pœnitentem in confeſſione ſeu confeſſionali, ut ſupra, gravibus pœnis ſubjiciendus eſt pro qualitate criminis. Patet hoc ex citata Conſtitutione 34. Gregorii XIV. §. 4. ubi omnes hæreticæ pravitatis Inquiſitores, & locorum Ordinarii in univerſis Orbis Chriſtiani partibus, pro ſuis Territoriis etiam privative quoad alios, Judices delegantur, ut ſuper his *diligenter inquirant, & procedant: & quos in aliquo ex hujuſmodi nefariis exceſſibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circumſtantiis, ſuſpenſionis ab executione Ordinis, privationis beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcunque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, nec non vocis activæ & paſſivæ, ſi Regulares fuerint, exilii, damnationis ad Triremes, & carceres etiam in perpetuum abſque ulla ſpe gratiæ, aliaſque pœnas decernant, eos quoque, ſi pro delicti enormitate graviores pœnas meruerint, debita procedente degradatione, Curiæ ſæculari puniendos tradant.* Hæc ibi.

71. Solum nota, quod Inquiſitor, ſeu Ordinarius loci, Sacerdotem de tam nefando crimine delatum non poſſit illico punire, donec de delicto legitime conſtet: alioquin manifeſtum ſubeſſet periculum, ad malevolarum, & quandoque ab aliis ſubornatarum fœminarum ementitam delationem puniendi innocentes confeſſarios. Unde nec Evangelium, nec ulla Divina humanaque Lex unius teſtimonio etiam idoneo quempiam condemnat: *Cav.* Admonere 33.

72. Quæres: an crimen ſollicitationis ad actus inhoneſtos in confeſſionali, ſufficienter probetur per teſtes ſingulares, ut puta, per plures fœminas, quæ ſingillatim affirment, ſe a confeſſario ſeorſim fuiſſe ſollicitatas? Reſp. Negative, niſi etiam concurrant

rant alia indicia, seu præsumptiones. Ita Pignatellus *cit. tom.* 1. *Consul.* 104. *num.* 2. *& seqq.* [illegible]. Ratio desumitur ex citata Bulla Gregorii XV. ubi quidem §. 5. ne ob defectum probationum delictum tam enorme, & Ecclesiæ DEI tam perniciosum maneat impunitum, admittuntur testes singulares, istud tamen non absolute conceditur, sed solum concurrentibus aliis præsumptionibus & indiciis, arbitrio Judicis dijudicandis, ibi: *Cum difficilis sit probationis, testibus etiam singularibus, concurrentibus præsumptionibus, indiciis, & aliis adminiculis, delictum probatum esse judicandum &c.* Alioquin vero, quod testes singulares regulariter non probent, patet ex *can. Nihilominus, 3. q. 9. & c. Cum dilectus, 33. de Electione* cum similibus.

DISTINCTIO IX.

De Casibus Reservatis, & Sigillo Confessionis.

QUÆSTIO I.

Quid sit Reservatio Casuum, & a quo fieri possit?

SUMMARIUM.

1 *Casus reservatus, quid?*
2 *Per actum reservationis directe afficitur persona Confessarii &c. Corollarium.*
3 *Datur in Ecclesia potestas reservandi casus.*
4 *Qua peccata reservari soleant? Quid de casu dubio?*
5 *Papa ordinarie non reservat peccatum, nisi ob annexam excommunicationem.*
6 *Unde hac sublata quilibet Confessarius absolvit a peccato.*
7 *Item, si Censura non fuit contracta.*
8 *Casus reservati SS. Pontifici, qui?* (a) Videatur Tr. 13. Dist. 2. nu. 55. & seqq.
9 *Episcopi possunt reservare Casus pro suis Diœcesibus.*
10 *Ubi tales reperiantur?*
11 *Cautela quoad Regulares.*

1. CONCL. I. *Reservatio Casuum* aliud non est, quam negatio jurisdictionis absolvendi circa aliquod peccatum. Ita in re communis. Hinc *Casus reservatus* bene definitur, quod sit peccatum mortale externum, ad cujus absolutionem inferioribus Sacerdotibus jurisdictio non est concessa.

2. Dicitur, *jurisdictio non est concessa Sacerdotibus.* Siquidem per actum Reservationis principaliter, ac directe, tantum afficitur persona Confessarii, ejus jurisdictionem arctando; & indirecte solum persona ipsius pœnitentis, eo quod a tali confessario ob defectum jurisdictionis a Casu reservato absolvi non possit: prout inter alios notat Fagnanus *cap. Omnis num. 78. & seqq. de Pœnit. & remiss.* ubi ad longum probat, quod per actum Reservationis Casuum non afficiatur, nisi persona Sacerdotis confessiones audientis, licet indirecte obstet pœnitentibus. Unde infert, quod Regulares intra diœcesin Episcopi approbantis possint absolvere pœnitentem alterius Diœcesis a Casibus in Diœcesi pœnitentis reservatis, si hi non sint reservati in Diœcesi, in qua confessiones audiunt: cum Regulares habeant jurisdictionem a Papa, & Episcopus alterius Diœcesis nequeat, etiam quoad suos subditos, limitare jurisdictionem Sacerdotis sibi non subditi.

2. CONCL. II. Certum est, dari in Ecclesia DEI potestatem reservandi casus aliquos, sive casus criminum graviorum, a quibus inferiores confessarii absque speciali licentia, & facultate, extra mortis articulum absolvere non possunt. Patet hoc præter continuam praxin, & sensum Ecclesiæ, ex Concilio Trid. *sess.* 14. *can.* 11. *c.* 21. ubi proinde monet in hæc verba: *Extra quem articulum mortis Sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores, & legitimos Judices pro beneficio absolutionis accedant.*

3. CONCL. III. Sola peccata mortalia, eaque nonnisi certa, externa, ac opere consummata, reservari solent. Ita Lugo *disp.* 20. *de Pœnitent. sess.* 2. Layman *l.* 5. *tr.* 6. *c.* 12. *num.* 4. Herincx *disp.* 6. *de Pœnit. num.* 6. *& seqq.* cum aliis passim. Dicitur, *reservari soleant*

solent; nam quamvis peccata mortalia etiam mere interna possent reservari, tamen in usu non est, neque expedit, ut eadem reserventur. Deinde quoties morale dubium est de reservatione Casus, jam is non censetur reservatus, sive sit dubium juris, sive facti: siquidem reservatio est valde odiosa, & stricte interpretanda, adeoque intelligi debet de casibus certis & indubitatis. Herincx *l. c. n.* 7. Suarez, & communis.

5. CONCL. IV. Papa ordinarie nullum peccatum mortale sibi reservat, nisi propter annexam Censuram Excommunicationis sibi itidem reservatæ. Ita Herincx *cit. n.* 6. Navarrus, Toletus, Henriquez, Layman, aliique communiter: dummodo excipiatur unus, vel alter casus, in quo oppositum habetur specialiter expressum; prout Sixtum V. in Bulla, contra male promotos, quæ incipit. *Sanctum & salutare* (ac habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani* Const. 91. *dicti Pontif.*) reservasse sibi peccatum istud absque alia excommunicatione annexa, notat ibidem Lugo *num.* 25. Et hinc in Conclusione additur *ly ordinarie*.

6. Infertur proinde, quod si Papa, aut ejus Pœnitentiarius, aliquem absolvat a sola Censura excommunicationis summo Pontifici reservatæ, possit postmodum quilibet inferior confessarius in foro conscientiæ absolvere hominem illum a peccato ipso, cui talis excommunicatio adjuncta fuit. Idem dicendum, si quis tempore Jubilæi, vel alias confessario habenti specialem facultatem absolvendi a casibus Summo Pontifici reservatis fuisset confessus, ab eoque absolutus ab omni vinculo excommunicationis, omissa tamen per oblivionem confessione Casus reservati Papæ: nam talis poterit postmodum per quemlibet confessarium ab eodem casu absolvi, eo quod jam fuerit antea absolutus ab excommunicatione Papæ reservata; sublata autem excommunicatione non amplius manet reservatio Casus Papalis.

7. Infertur ulterius, si quis commisit peccatum Summo pontifici reservatum, sed ob ignorantiam, aut aliam causam a Censura Papali excusatus fuit, talem etiam ab inferiori confessario absolvi posse: siquidem sublata, vel non contracta censura Excommunicationis, etiam ablata censetur reservatio. Pirh. *tit. de Hæreticis nu.* 37. Bassæus *verf. Casus reservatus n.* 2. Layman *n.* 2. & alii.

8. CONCL. V. Casus reservati Summo Pontifici, continentur partim in Bulla Cœnæ Domini, sic dicta, quod eandem Summus Pontifex singulis annis in die Cœnæ Domini solemniter promulgari faciat; (a) partim in Jure Canonico, & diversis Bullis Pontificiis.

9. CONCL. VI. Etiam Episcopi pro suis Diœcesibus possunt sibi reservare certos casus, a quibus confessarii absolvere nequeunt absque licentia, & facultate ipsorum speciali. Patet hoc tum ex perpetua praxi, sensuque Ecclesiæ; tum ex Concilio Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. *& can.* 11. sic definiente: *Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi Casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo Casuum reservationem non prohibere, quo minus Sacerdos a reservatis vere absolvat: anathema sit.*

10. Cæterum Casus Episcopis reservati continentur in propriis singularium Diœcesium Ritualibus, & variantur juxta exigentiam & diversitatem Diœcesium: quamvis ista hæc reservatio non afficiat personam confessarii extra ejusmodi Diœcesin existentis, si Casus in Diœcesi confessarii reservatus non sit, ut dictum *n.* 2.

11. De cætero quoad potestatem absolvendi Sæculares, impositorum Regularibus cavendæ erunt duæ propositiones, ab Alexandro VII. damnatæ, quarum prior, ordine 4. sic sonat: *Prælati Regulares possunt in Foro conscientiæ absolvere quoscumque Sæculares ab hæresi occulta, & ab Excommunicatione propter eam incursa.* Posterior autem, ordine 12. est ista: *Mendicantes possunt absolvere a Casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.*

QUÆSTIO II.

De absolutione a Casibus reservatis in & extra Articulum mortis.

SUMMARIUM.

12 *In mortis articulo absolvere potest quilibet Sacerdos.*

13 *Articulus mortis, & periculum mortis, quid?*

14 *Sacerdos excommunicatus, in mortis articulo absolvens non fit irregularis.*

15 *Absolutus a Casu reservato in mortis articulo, non tenetur postea se sistere superiori.*

16 *Nisi fuerit annexa excommunicatio.*

17 *Extra articulum mortis nequit Confessarius absolvere a casu reservato.*

18 *Quid, si urgeat necessitas?*

19 *Et Casui reservato sit annexa excommunicatio?*

(b) Ut dictum Tr. 2. Dist. 2. num. 28.

20 *An tunc opus sit, confiteri Peccata reservata?*

22. CONCL. I. In mortis articulo quilibet Sacerdos potest absolvere ab omnibus Casibus reservatis. Patet hoc ex dictis *dist. praced. n.* 53. & Concilio Trid. ibidem relato.

13. Porro per *Articulum mortis* non duntaxat intelligendus est quasi ultimus vitæ spiritus, sed etiam quodvis probabile mortis periculum, sive id accidat ex infirmitate, sive decreto Judicis quempiam morti adjudicantis, sive ex aliis casibus, ut puta ex imminente belli conflictu, partu periculoso mulieris, aut navigatione periculosa, seu valde longa, in qua Sacerdotis copia futura non est. Licet enim in rigore differentia sit inter articulum, & periculum mortis (nam *Articulus mortis* proprie dicitur, quando ex ægritudine prudenter præsumitur mors secutura; *Periculum mortis* vero, cum datur occasio, in qua frequenter homines pereunt, ut in conflictu bellico, in periculosa navigatione, & hujusmodi) in præsenti tamen materia, utpote favorabili, idem est Articulus mortis, & probabile periculum ejus: nam morale periculum in malis ita existimari, & vitari debet, sicut eventus ipse, juxta illud *Ecclesiastici* 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Barbosa *part.* 2. *de offic. & potest. Episc. allegat.* 25. *n.* 81. Diana, Layman, & alii passim.

14. Advertendum etiam, quod Sacerdos excommunicatus in præfato mortis articulo quempiam absolvens, per hoc non incurrat Irregularitatem, uti post alios notat Barbosa *in Collectaneis ad Concilium Trid. sess.* 14. *cap.* 7. *n.* 15. Nec obstat quod cæteroquin violans Censuram Ecclesiasticam, fiat irregularis. Resp. enim, in hoc casu excusare necessitatem sive articulum mortis Proximo impendentis; eo præsertim, quod Concilium Trident. *cit. c.* 14. ad hoc cuivis Sacerdoti expressam facultatem præbeat, ibi; *Atque ideo in articulo mortis omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibuscumque peccatis & Censuris absolvere possunt.*

15. CONCL. II. Qui propter mortis articulum a Casibus reservatis per inferiorem confessarium fuit absolutus, non tenetur amplius cessante periculo Superiori se sistere, nisi fuerit annexa Censura excommunicationis Superiori reservata. Ita Barbosa *cit. alleg.* 25. *num.* 80. & Doctores communiter. Ratio est: quia in mortis articulo habent omnes Sacerdotes potestatem, per se, & directe absolvendi ab omnibus peccatis, ut patet ex Conc. Trid. *l. c.*

16. Additur notanter, *nisi fuerit annexa Censura excommunicationis.* Quia absolutus in mortis articulo ab excommunicatione, cessante tali periculo tenetur se sistere Superiori; non quidem, ut iterum absolvatur, sed ut mandatum ejus accipiat, & conditioni satisfaciat: alioquin enim reincideret in eandem specie excommunicationem, & quidem ipso jure, propter novam inobedientiam, atque contemptum sese debite præsentandi de novo commissum: prout expresse statutum habetur *c. Eos qui de sentent. excommunicat. in* 6. estque communis Doctorum.

17. CONCL. III. Extra casum articuli mortis, si Confessarius non præditus legitima facultate absolvendi animadvertat, quod pœnitens inter alia confiteatur peccatum reservatum, ordinarie loquendo non debet ipsum absolvere, sed ad Superiorem mittere; nisi ipsemet Confessarius possit, ac velit ab eodem facultatem absolvendi petere, tacito tamen nomine pœnitentis. Ita Doctores communiter, & concordat Concilium Trident. *cit. sess.* 14. *c.* 7. cujus verba *n.* 3. referuntur.

18. Dicitur, *ordinarie loquendo.* Nam, si urgeat aliqua necessitas, v. g. si pœnitens longe distet ab Episcopo, & tamen nunc debeat celebrare, vel communicare; tunc confessarius potest absolvere pœnitentem, ita, ut absolutio directe cadat super non reservata, tametsi solum venialia, indirecte vero super reservata: cum onere tamen, ut pœnitens postea Superiori, aut alteri habenti facultatem absolvendi se præsentet, ab eoque, prævia Confessione, a reservatis quoque directe absolvatur. Intellige, nisi malit ipsemet confessarius a Superiore licentiam absolvendi impetrare, persona non nominata, ut supra dictum.

19. Adde cum Layman *cit. tract.* 6. *c.* 22. *n.* 10. Suarez, Henriquez, & aliis, idem dicendum esse, tametsi Censura excommunicationis, v. g. ob occultam Clerici percussionem, reservationi annexa sit: adhuc enim in casu necessitatis poterit indirecte absolvi ab inferiori confessario. Ratio est:

quia

quia excommunicatio solo Jure Ecclesiastico arcet a receptione Sacramentorum, & consequenter cessat ejus obligatio in casu magnæ necessitatis. Quinimo, cum excommunicatus ad vitandam infamiam possit præmissa contritione SS. Eucharistiam suscipere (b) cur non pariter urgente simili necessitate Sacramentum Pœnitentiæ?

20. Cæterum in præmisso casu multi Doctores volunt, per se loquendo sufficere confiteri sola peccata non reservata inferiori confessario; quam sententiam Herincx *disp. 3. de Confess. q. 5. n. 61.* valde probabilem asserit, eo quod nemo per se loquendo obligetur ad idem peccatum bis confitendum. Oppositam tamen sententiam plurimi tenent Doctores, estque saluberrimum consilium, & per accidens quandoque necessarium, etiam peccata reservata inferiori Confessario exponere, ut sic pœnitens in rebus necessariis melius instrui, aut si indignus fuerit, a Sacramento Pœnitentiæ repelli possit; prout bene notat Herincx ibidem.

QUÆSTIO III.

De Sigillo Confessionis.

SUMMARIUM.

21 *Sigillum Confessionis, quid?*
22 *Quanta sit ejus obligatio?*
23 *Confessarius tenetur celare peccatum auditum, jure naturali, Divino,*
24 *Et Ecclesiastico.*
25 *Sub Sigillo Confessionis, qua omnia cadant?*
26 *Corollarium.*
27 *Sigillum Confessionis potest violari directe, & indirecte.*
28 *Exempla violationis indirectæ.*
29 *Alia hujus exempla.*
30 *Cautela notabilis.*
31 *Quando Confessarius possit uti notitia Confessionis?*
32 *Cautela.*
33 *An quis possit uti notitia Confessionis ad declinandas insidias?*
34 *De licentia confitentis, an liceat revelare Confessionem?*
35 *Sententia aliorum.*
36 *Præter Confessarium, qui alii teneantur ad Sigillum?*
37 *Quid, si quis alterius Confessionem scriptam reperit?*

21. CONCL. I. Per *Sigillum Confessionis* aliud non intelligitur, quam obligatio illa, qua in secreto teneri debent peccata ex Sacramentali Confessione cognita. Et hæc obligatio dicitur *sigillum*, sumpta metaphora a sigillo materiali, quo solent obsignari res illæ, quas volumus omnino esse occultas, & secretas.

22. CONCL. II. Certum est, talem obligationem nihil revelandi de peccatis in Confessione auditis, de facto extare: quæ quidem obligatio tanta est, tamque graviter Sigillum Confessionis obligat, ut communiter Theologi asserant, non licere confessario ex quacunque causa, etiam gravissima, ut puta ob periculum vitæ suæ, imo nec ob periculum totius reipublicæ, Confessionem revelare, aut peccatum in eadem auditum manifestare. Ratio hujus strictissimæ obligationis est: quia alioquin fieret injuria Sacramento Pœnitentiæ; simulque Confessio redderetur odiosa, & merito retraherentur ab ea Fideles, si scirent, in aliquo casu posse peccata confessa revelari in eorum præjudicium.

23. CONCL. III. Peccatum in Confessione detectum tenetur confessarius celare tum Jure naturali, ac Divino positivo, tum Etiam Ecclesiastico. Ita Scotus 4. *dist.* 21. *quæst.* 2. & Theologi communiter. Ratio priori partis est: quia alioquin hinc Lex naturæ de servanda Fidelitate, & secreto Proximi celando violaretur, illinc autem Præceptum Christi positivum. Nam Christus, dum instituit Sacramentum Pœnitentiæ, præcepitque Confessionem, simul confessariis arctissimam hanc Sigilli obligationem imposuit: ut patet tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ: tum ex eo, quia alioquin præceptum Confessionis non esset accommodatum conditioni humanæ, ac spirituali Fidelium utilitati.

24. Ultima pars, quod etiam Jure Ecclesiastico Sigillum confessionis sit præceptum, patet inter alia ex *c. Omnis utriusque sexus de Pœnit. & remiss.* ubi pœna Depositionis a Sacerdotali Officio, ac perpetuæ pœnitentiæ in arcto Monasterio peragendæ, constituitur iis, qui Sigillum Confessionis violaverint.

25. CONCL. IV. Sub Sigillo Confessionis non tantum cadunt peccata confitentis, sed etiam peccata complicis, item circumstantiæ peccatorum, quæ ad eorum Confessionem aliquo modo pertinent, & ex quarum revelatione potest confitenti evenire

infamia, vel aliud incommodum: ut puta, si quis confessus sit, se illegitime natum Sacros Ordines recepisse; infamibus parentibus ortum, nobilitatem generis jactasse &c. Tales, inquam, peccatorum circumstantiæ, v. g. defectus natalium, aut generis obscuritas, a confessario manifestari non possunt sine Sigilli violatione. Ratio est: quia per horum, ac aliorum similium revelationem, confitenti fieret præjudicium, & sic Confessio redderetur odiosa.

26. Similiter, atque ob eandem rationem, violatur Sigillum confessionis, si confessarius generatim dicat, Titium sibi confessum esse peccatum mortale, vel habuisse Casum reservatum, aut Censuram excommunicationis. Item, si dicat, se illum non absolvisse, quia non recte dispositus erat. Insuper confessarius violat Sigillum, si peccatum aliquod veniale in specie revelet: secus foret, si solum in genere; cum certum sit, pœnitentem ad minus peccatum veniale confiteri debuisse, nam alioquin confessio non subsisteret. Unde si quis dicat, Titium confessum sibi esse peccatum veniale, Sigillum non violatur: bene tamen si dicat, Titius confessus est mendacium. Monet quoque Layman *l. 5. tr. 6. c. 14. n. 6.* cum aliis, cavendum esse confessario, ne aliquo loquendi modo siniſtram de confitente opinionem apud alios generet; v.g. si dicat: *Titius minutissimis suis peccatis sæpe mihi molestus est.* Significare enim videtur, illum scrupulosum esse, & sic indirecte Sigillum confessionis violabit. Quod ultimum, ut melius intelligatur, sit

27. CONCL. V. Sigillum confessionis duplici modo violari potest, directe scilicet, ac indirecte. *Directe* tunc *violatur*, quando confessarius expresse & aperte peccatum confessum, aut aliquid aliud sub Sigillo cadens, manifestat. *Indirecte violatur Sigillum Confessionis*, quando, licet confessarius nihil aperte revelet, ita tamen verbis vel signis se gerit, ut alter possit in notitiam peccati confessi devenire, & colligere, hunc pœnitentem habuisse peccatum mortale, vel certum veniale &c. Ita Doctores communiter.

28. Ista Conclusio, ac præsertim secunda pars ipsius, amplius declaratur exemplis. Sic quippe Parochus publice cuipiam negans Sacramentum v. g. Eucharistiæ, propter solam notitiam e confessione acceptam indirecte frangit Sigillum. Similiter confessarius, si absolute dicat, se non absolvisse Petrum, nulla alia addita rationabili causa, frangit sigillum indirecte, eo quod absolutio nulli negetur, nisi suppositа indispositione pœnitentis, aut ob Casum reservatum. Unde, si interrogetur confessarius, an hunc vel illum absolverit, non debet absolute negare, neque affirmare, se absolvisse, si non absolvit; sed optimum erit dicere, se functum fuisse munere suo.

29. Insuper Sacerdos, qui aversionem aliquam a peccatore ex notitia accepta in confessione concipit, ac severiorem vultum ea de causa illi ostendit, aut minus grate ei colloquitur &c. frangit sigillum indirecte: quia sic facto exprobrat pœnitenti peccata confessa; &, si hoc liceret, redderetur confessio multum odiosa: præsertim inter eos, qui simul debent cohabitare. Marchantius, Lugo, Bonacina, & alii. Similiter illicitum est, extra confessionem revocare pœnitenti in memoriam sua peccata confessa, etiam ipsum consolandi gratia: quia ipse hac ratione confunderetur, sicque confessio, si hoc passim liceret, odiosa redderetur.

30. Hinc non immerito Clemens VIII. in Decreto, de casibus reservatis, die 26. Maii 1593. edito (& verbatim refertur a Bassæo *vers. casus reservatus n. 40.*) universis Regularibus sic mandavit: *Tam Superiores pro tempore existentes, quam confessarii, qui postea ad Superioratus gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur &c.* Quod Decretum, etsi specialiter de Regularibus, utpote perpetuo simul cohabitantibus loquatur, quia tamen quoad hoc punctum consonat Juri naturali, ac Divino, etiam ad alios extendendum erit, ne Sacramentalis confessio quoquo modo reddatur odiosa.

31. CONCL. VI. Nihilominus licite utitur confessarius notitia confessionis ad actiones non afferentes ullum prorsus incommodum pœnitenti, vel complici. Ita in re communis: sic enim confessio non redditur ullatenus odiosa, & onerosa. Et utique propter notitiam ex sola confessione haustam potest confessarius orare DEUM pro salute sui pœnitentis, ob consuetudinem occultorum peccatorum de æterna salute periclitantis: potest etiam DEUM orare, ut se per gratiam suam a similibus peccatis misericorditer præservet; potestque se magis præcavere ab illis peccatorum incitamentis, & initiis, quibus videt pœnitentem suum

a dia-

a diabolo seductum fuisse, ac postea graviter cecidisse, & hujusmodi. Rursum Concionator, vel Scriptor rerum ad mores spectantium, potest ejusmodi notitia uti ad parandas tanto aptius Conciones, Commendationes, dummodo hoc ita fiat, ut nulli exinde incommodum sequatur, neque scandalum pusillorum sequi valeat.

32. Et hoc ultimum notanter additur: quia coram simplicioribus hominibus cavendum est confessarius, ac præsertim Concionatoribus, ne dicant, sese hoc vel illud e confessionali scire; nam per hujusmodi dicta facile simpliciores scandalizantur. Unde infert Gobat *tr. 7. Theol. Exper. n. 878.* cum Diana *p. 3. tr. 4. resol. 76.* quod communiter peccent graviter Concionatores, præsertim si sint Parochi, quando dicunt expresse, se hæc vel illa peccata percepisse in confessione: quia communiter homines, præsertim plebeji, scandalizantur similibus verbis.

33. Ex dictis patet resolutio illius quæstionis, utrum Sacerdos, si ex notitia confessionis sciat, sibi in via, vel in nemore parari insidias, aut præberi venenum in poculo, possit hoc periculum declinare? Resp. enim, hoc licite fieri, dummodo id occasione aliunde accepta, absque ullo detrimento, pudore, aut manifestatione confitentium fieri possit; ut notat Scotus 4. *distin. 21. q. 2. §. Ad argumenta*, & Sanchez *lib. 3. de Matrim. disp. 16.* citans plurimos alios. Secus dicendum, si id fieri nequeat sine præjudicio, manifestatione, aut suspicione Rei confessi: nam sic redderetur confessio odiosa.

34. CONCL. VII. Utrum de licentia pœnitentis possit confessarius revelare confessionem Sacramentalem, disputant Theologi. Negant plerique ex antiquioribus, ac præsertim Scotus *cit. dist. 11. q. 2.* Alensis, aliique. Ratio est: quia licet pœnitens possit cedere juri suo, non tamen potest cedere juri Sacramenti: atqui Sigillum est introductum Jure naturali, atque ex primaria Christi institutione, in favorem Sacramenti, & secundario solum in favorem pœnitentis; ergo.

35. Oppositum docent multi alii cum D. Thoma *in supplemento p. 3. q. 11. ar. 4.* Tum quia si pœnitens det licentiam loquendi de peccatis in confessione auditis, videtur cessare ratio secreti naturalis, atque reverentiæ Sacramenti. Tum quia *c. significasti de Adulteriis*, legitur, quod de licentia mulieris Sacerdos, cui hæc confessa fuit, dixerit, eam sibi confessam esse adulterium, nec tamen in hoc casu vel minimum Sacerdos reprehenditur a Papa. Verum Barbosa *ad cit. c. significasti n. 2.* post Navarrum *in c. Sacerdos de pœn. dist. 6. n. 126.* & quidam alii censent, illud capitulum loqui non de confessione Sacramentali, sed extra Sacramentum Sacerdoti tam per adulterum, quam adulteram facta. Et hinc præsens Quæstio ulteriori Disputationi Theologicæ relinquitur.

36. CONCL. VIII. Præter confessarium, ad quem Sigillum Confessionis principaliter spectat, obligantur quoque ad tacendum aliæ personæ, ad quas Sacramentalis confessio immediate, vel mediate pervenit: ut puta astantes, quidpiam audientes; interpres, per quem facta est confessio; item ille, cui pœnitens bona fide confitetur existimans eum esse Sacerdotem, cum non sit. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia hujusmodi revelatio foret contra reverentiam Sacramenti, ipsamque confessionem redderet odiosam.

37. Addunt nonnulli, eum quoque teneri Sigillo confessionis, qui confessionem alterius memoriæ causæ scriptam reperit. Sed alii rectius negant, hunc Sigillo Sacramentali obligari. Rationem dant, quod talis Scriptura non sit confessio Sacramentalis, sed tantum remote ac per accidens ordinetur ad Sacramentum confessionis. Interim tamen ille, qui talem scriptam confessionem reperit, arctissimo secreto naturali obligatur, adeo ut peccet mortaliter, si gravia, seu diffamantia peccata consulto legat, aut lecta aliis evulget: quamvis secus sit, si ex curiositate sola levia peccata legat, vel lecta aliis revelet. Laymann *l. c. q. 8. nn. 19.* & alii.

DISTINCTIO X.

De Satisfactione, ut tertia parte Sacramenti Pœnitentiæ.

QUÆSTIO I.

De Satisfactione Sacramentali, ejusque acceptatione, & impletione.

SUMMARIUM.

1 *Satisfactio dupliciter sumitur.*
2 *Dimissa culpa non semper remittitur tota pœna peccatis debita.*
3 *Satisfactio, ut est pars Sacramenti Pœnitentiæ, quid?*
4 *Confessarius tenetur pœnitenti aliquam satisfactionem injungere,*
5 *Regulariter loquendo; & an hæc sit pars essentialis.*
6 *Satisfactio Sacramentalis habet effectum remittendi partem pœnæ ex opere operato.*
7 *Ea in peccato mortali peracta sufficit ad integritatem Sacramenti.*
8 *An tunc habeat effectum ex opere operato sibi correspondentem.*
9 *Solvitur instantia.*
10 *An possit pœnitens respuere pœnitentiam sibi impositam?*
11 *Quid, si Confessarius nolit eam moderari?*
12 *Quid de levi pœnitentia?*
13 *Pœnitens tenetur implere pœnitentiam sibi injunctam.*
14 *Quid, si pœnitentia sit solum levis.*
15 *Tenetur pœnitens per se ipsum implere pœnitentiam.*
16 *An hæc possit ipsi commutari a Confessario?*
17 *Et an tunc necesse sit, repetere priora peccata?*

1. ADvertendum, quod Satisfactio dupliciter accipiatur. I. Generaliter, quomodo importat actionem, qua quis facit quantum debet: sic debitor solvens creditori, dicitur illi satisfacere. II. Specialiter, proprie, ac stricte; quomodo ipsa est actio afflictiva corporis vel animæ, per quam Deo voluntarie satisfacimus pro pœnis temporalibus, quæ remanent ex peccatis virtute pœnitentiæ a DEO quoad culpam jam remissis.

2. Certum siquidem est, quod quidem in justificatione peccatoris aliquando remittatur peccatum tam quoad culpam, quam quoad totam pœnam, adeo, ut nulla remaneat pœna temporalis pro eo luenda; prout contingit in Baptismo, & Martyrio, & quandoque in actu perfectæ Contritionis, vel amoris DEI super omnia. Id tamen non semper fit, quinimo ordinarie loquendo, dimissa per pœnitentiam culpa peccati mortalis, remanet aliqua pœna temporalis, in quam pœna æterna peccato mortali correspondens commutatur, in hoc vel futuro sæculo luenda; prout liquet tum ex Concilio Trident. *sess. 6. c. 14.* & *sess. 14. c. 8.* tum ex pluribus S. Scripturæ locis, ac fusius contra Hæreticos ostendunt Controversistæ.

3. CONCL. I. *Satisfactio*, ut est tertia pars Sacramenti Pœnitentiæ, est opus bonum pœnale in Sacramento pœnitentiæ a confessario impositum, ad pœnæ temporalis peccatis confessis debitæ, compensationem, seu solutionem. Ita Marchantius *tom. 1. Tribunalis tr. 4. tit. 7.* estque in re communis. Dicitur, *in Sacramento pœnitentiæ a Confessario impositum*; ad excludenda alia opera satisfactoria, & pœnalitates, quæ vel propria voluntate assumuntur, vel a DEO nobis immittuntur: hæc enim deserviunt quidem ad satisfaciendum pro peccatis nostris, non tamen sunt pars Sacramenti Pœnitentiæ, neque satisfactio Sacramentalis; sed talis est ea solum, quæ a Confessario imponitur.

4. CONCL. II. Sacerdos regulariter loquendo tenetur aliquam satisfactionem pœnitenti injungere. Ita communis Doctorum, & patet ex Conc. Trid. *sess. 14. c. 8.* ibi: *Debent ergo Sacerdotes Domini pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutaria.*

salutares, & convenientes satisfactiones injungere. Hinc idem Concilium *cit. Sess.* 14. *c.* 3. *& Can.* 3. inter partes Sacramenti Pœnitentiæ etiam numerat satisfactionem. Nec obstat, quod satisfactio communiter censeatur esse pars integralis hujus Sacramenti: Respon. enim, hoc parum urgere; quia Sacerdos tenetur etiam integritatem ipsius curare.

5. Intellige, *regulariter loquendo*: nam incapaci, v. g. moribundo extra usum rationis constituto, nulla satisfactio imponi debet (imo nec potest) non obstante, quod dato signo petitæ Confessionis absolvi debeat. Ex quo liquet, satisfactionem non esse partem essentialem Sacramenti Pœnitentiæ, sed integralem solum: quamvis Mastrius 4. *dis.* 5. *qu.* 569. cum aliis hoc intelligendum censeat de satisfactione actu exhibita, idest, de actuali executione ipsius: nam satisfactio Sacramentalis in voto, sive propositum saltem implicitum satisfaciendi, potest dici pars essentialis ipsius in quantum hoc sublato (id est, si pœnitens tale propositum saltem implicitum non haberet, sed contrariam voluntatem) Sacramentum non conficeretur.

6. CONCL. III. Satisfactio Sacramentalis habet virtutem specialem ex opere operato remittendi aliquam partem pœnæ temporalis peccatis debitæ, quam non haberet, si illud ipsum opus esset voluntarie assumptum, aut aliunde impositum. Ita Doctores passim. Ratio est: quia satisfactio a Sacerdote imposita, & a pœnitente adimpleta, est pars Sacramenti pœnitentiæ; ergo habet aliquem effectum ex opere operato, (quia sicut totum Sacramentum, ita & quælibet pars ejus talem habere debet) atqui talis effectus alius non est, nisi remissio pœnæ temporalis peccatis confessis debitæ, ut pote ad quam principaliter ordinatur; ergo.

7. CONCL. IV. Pœnitentia Sacramentalis in statu peccati mortalis peracta, sufficit ad integritatem Sacramenti pœnitentiæ, atque ad implendum præceptum Confessarii de persolvenda Pœnitentia. Ita omnes Doctores: idque patet tum ex communi sensu Fidelium, qui non solent repetere pœnitentias forsan in statu peccati mortalis peractas, neque ad eas repetendas consueverunt a Confessariis obligari: tum ex eo: quia præceptum jejunii, & alia ejusmodi satis implentur, licet opera præscripta peragantur in statu peccati mortalis.

8. Adde cum Doctore Subtili 4. *dist.* 15. *quæst.* 1. §. *de quarto* quem sequuntur Scotistæ communiter, & multi alii, ut Navarrus, Vasquez, Medina, Diana, &c. quamvis melius sit pœnitentiam injunctam in charitate persolvere (quia talis non tantum solvit pœnam, sed etiam meretur augmentum gratiæ, & gloriæ cœlestis) adhuc tamen probabile esse, quod pœnitentia Sacramentalis in statu peccati mortalis peracta habeat effectum remissionis pœnæ temporalis peccatis confessis debitæ, ac sibi ex opere operato correspondentem; eo quod hujusmodi effectus habeatur ex meritis Christi, seu vi Sacramenti Pœnitentiæ, cujus satisfactio illa est pars.

9. Nec obstat, quod homo non sit in statu gratiæ. Tum quia licet is defacto non sit in statu gratiæ, in illo tamen fuit tempore recepti Sacramenti Pœnitentiæ: tum quia, licet ad merendum requiratur status gratiæ, ex nullo tamen capite ostenditur, eum etiam requiri ad satisfaciendum virtute Sacramenti prius digne recepti. Verum hæc solummodo probabiliter dicuntur, quia multi alii oppositum tenent: imo non pauci hujus sententiæ Authores asserunt, satisfactionem in malo statu peractam delere pœnam non pro tunc, sed postea primum ablato obice, seu recuperato statu gratiæ. Hinc quilibet studeat persolvere Pœnitentiam Sacramentalem in statu gratiæ: sic enim & merebitur, & certo solvet pœnam.

10. CONCL. V. Quamvis pœnitens ex aliqua causa rationabili posit pœnitentiam a Confessario sibi impositam non acceptare, petendo, ut alia sibi imponatur: tamen omnem pœnitentiam ab ipso sibi impositam respuere non potest, si ab eodem absolvi velit. Ita communis. Ratio primæ partis est: quia Pœnitentiæ a Confessario injungendæ debent esse salutares, & convenientes statui seu facultati pœnitentium, juxta Concilium Trid. *sess.* 14. *c.* 8. ergo ob causam rationabilem, utputa quia ipsam commode peragere nequit, licite potest pœnitens hanc vel illam in particulari pœnitentiam respuere, veluti sibi non convenientem, ac rogare Confessarium, ut aliam mitiorem, sibique convenientiorem imponat.

11. Quod si Confessarius sit adeo imprudens, ac indiscretus (prudens enim hoc non faciet) ut non obstante rationabili petitione pœnitentis nolit illam pœnitentiam moderari, ac mitiorem imponere; poterit pœnitens licite a Confessione desistere, ac dicere Confessario, se alium minus severum, magisque discretum quæsiturum. Nam

pœnitens non tenetur sub peccato mortali quoad hoc ei obedire, nisi quatenus cupit ab ipso absolutionem recipere

12. Altera pars ex eo probatur: quia satisfactio est par integralis Sacramenti Pœnitentiæ: ergo tenetur pœnitens, extra casum impotentiæ, aliquam saltem levem Pœnitentiam acceptare, & adimplere. Et certe, quis credat, talem esse rite dispositum, si extra casum impotentiæ neque unicum *Ave Maria*, aut prolationem Sanctissimi Nominis JESU, vel percussionem pectoris, vellet pro pœnitentia Sacramentali acceptare? Neque contrarium docet Scotus 4. *dist.* 25. *q.* 15. & *dist.* 18. *quæst. un.* Quia is partim loquitur de pœnitentia peccatis condigna, partim de tali, occasione cujus pœnitens traheretur in desperationem, (tunc enim excusabit impotentia) prout ex ejus verbis desumitur, ac notat Herincx *disp. dis.* 4 *de satisfact. n.* 15. Sanneg. *d.* 12. *q.* 2. *n.* 10. & 11. ac alii.

13. CONCL. VI. Tenetur pœnitens sub peccato adimplere pœnitentiam sibi a Confessario impositam. Patet hoc ex *cap. Omnis utriusque sexus de Pœnit. & remiss.* ubi cuilibet confitenti præcipitur, quod *injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere*. Accedit ratio: quia tenetur pœnitens recipere Sacramentum Pœnitentiæ, non solum essentialiter, sed etiam integraliter, totum.

14. Cæterum notat hic Suarez *disp.* 38. *sect.* 7. *num.* 4. & 9. cum aliis, quod, quamvis obligatio adimplendi pœnitentiam sit ex genere suo gravis, ac proinde ille peccet mortaliter, qui non adimplet gravem pœnitentiam, vel notabilem ejus partem omittit: tamen, si pœnitentia sit solummodo levis, v. g. dicere quinque *Pater & Ave*, aut modica tantum ejus pars omittatur, non committatur peccatum mortale, sed solum veniale; quia etiam hic levitas materiæ excusat a mortali.

15. CONCL. VII. Pœnitens tenetur per seipsum implere pœnitentiam Sacramentalem, & non potest eam implere per alium, quem sibi propria auctoritate substituit. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia juxta Concilium Tridentinum soli actus pœnitentis sunt quasi materia Sacramenti Pœnitentiæ; ergo debet satisfactio fieri per ipsummet pœnitentem. Concordat textus *c. cap. Omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss.* Et hinc merito Alexander VII. sequentem, ordine 15. Propositionem damnavit: *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.*

16. CONCL. VIII. Quamvis pœnitens non possit pœnitentiam Sacramentalem sibi impositam propria auctoritate commutare in aliud opus, etiam evidenter melius: potest tamen pœnitentia a Confessario imposita, ab alio ex rationabili causa commutari in aliam pœnitentiam, non solum æqualem, aut meliorem, sed & in mitiorem. Ita Doctores communiter, ac præsertim Herincx *c. disp.* 4. *num.* 31. Sannig *loc. cit. q.* 3. hoc extendentes ad quemlibet confessarium, etiam altero inferiorem (dummodo pœnitentia non fuerit a Superiore imposita pro casu reservato) quia idem est Tribunal, atque Judicium ejusdem potestatis in utroque.

17. Utrum autem ad hoc, ut posterior Confessarius possit commutare pœnitentiam prius ab alio impositam, necesse sit, quod ipsi rursus explicentur a pœnitente peccata illa pro quibus prior pœnitentia fuit imposita, variant Doctores. Et quidem probabilior, ac securior est opinio Suarezii, & plurium aliorum Doctorum asserentium, id fieri debere: oppositum tamen, sive hoc non esse necesse, est etiam probabile, ac docetur a Navarro *c.* 26. *Manual. n.* 22. Layman *lib.* 5. *tract.* 6. *c.* 15. *n.* 16. Toleto, Diana, & pluribus aliis. Cæterum in praxi optimum erit consilium interrogare pœnitentem vel de peccatis gravioribus, propter quæ altera pœnitentia prius ipsi fuit imposita; vel saltem, an prius habuerit similia peccata iis, de quibus nunc se accusavit: sic enim saltem aliqualiter cognoscetur status pœnitentis, ac proinde poterit alia convenientior pœnitentia eidem imponi.

QUÆSTIO II.

Quænam opera pro Pœnitentia Sacramentali injungenda sint?

SUMMARIUM.

18 *Doctrina Concilii Trident. circa injunctionem pœnitentiæ Sacramentalis.*

19 *Generatim, quæ opera possint injungi? Omnia bona opera reducuntur ad Orationem, jejunium, & Eleemosynam.*

20 *Confessarius pœnitentiam designaturus, ad qua debeat attendere?*

21 *Pœ-*

21 *Peccatis, quæ generatim correſpondeant pœnitentia.*
22 *Rigor ille in caſibus particularibus nequit ſemper obſervari.*
23 *Declaratur hoc exemplis.*
24 *In determinanda pœnitentia vitandus eſt defectus, & multo magis exceſſus; cur?*
25 *In praxi circa imponendam pœnitentiam, quid obſervandum?*
26 *Declaratur hoc ulterius.*
(c) Ut jam dictum n. 23.
27 *Alia circa hoc notanda.*
28 *Poſſunt pro pœnitentia injungi opera aliunde præcepta.*
29 *Sed communiter injungenda ſunt opera non præcepta.*
Corollarium.
30 *Poteſt injungi oratio pro Defunctis.*
31 *Solvitur inſtantia.*
32 *Modus ſatisfactionis Sacramentalis, juxta Catechiſmum Romanum.*

18. PRæmittenda cum primis eſt ſaluberrima Concilii Tridentini doctrina, quam *ſeſſ.* 14. *c.* 8. His verbis propoſuit: *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares, & convenientes pœnitentias injungere: ne, ſi forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo, aliorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut ſatisfactio, quam imponunt, non ſit tantum ad novæ vitæ cuſtodiam, & infirmitatis medicamentum, ſed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & caſtigationem.* Hactenus Concilium, cujus verba, utpote veram Catholicam doctrinam continentia, ſunt optime notanda: quibus ſuppoſitis, ſit

19. CONCL. I. Opera, quæ pro ſatisfactione ſacramentali injungenda ſunt, debent eſſe honeſta, & moraliter bona, qualia generatim ſunt tria, videlicet Oratio, Jejunium, & Eleemoſyna. Ita unanimis Theologorum. Omnia enim reliqua bona opera, quæ ex fide viva, atque per Charitatem operantem proficiſcuntur, ad hæc tria, veluti tres Juſtitiæ Chriſtianæ fontes, facile reducuntur, juxta illud Raphaelis Archangeli *Tobiæ* 12. *Bona eſt Oratio cum Jejunio & Eleemoſyna, magis quam theſauros abſcondere*, & alibi. Id ipſum patet inductione: ſiquidem ſub oratione comprehenduntur omnes actus religioſi, qui ad DEUM referuntur ut actus, Theologici, Fidei, Spei, & Charitatis; item actus Laudis, Adorationis, Gratiarum actionis, Glorificationis Dei; inſuper genuflexiones, Eccleſiarum viſitationes, ac hujuſmodi. Sub Jejunio comprehenduntur omnes caſtigationes corporales, cilicia, diſciplinæ, vigiliæ, humiliationes, mortificationes. Tandem ſub Eleemoſyna continentur omnia opera Miſericordiæ tam corporalia, quam ſpiritualia, & alia opera Charitatis erga Proximum.

20. CONCL. II. Confeſſarius pœnitentiam deſignaturus ad duo attendere debet, nempe ad magnitudinem qualitatemque peccatorum, & ad pœnitentis diſpoſitionem. Ita Concilium Trid. *n.* 18. relatum, & communiter Doctores, ac præſertim Scotus 4. *diſt.* 15. *q.* 1. Ratio eſt: quia quantum commode fieri poteſt, patiturque pœnitentis diſpoſitio, debet eſſe correſpondentia aliqua pœnæ ad culpam; juxta illud *Sapientiæ* 11. *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.* Et *Deut.* 25. *Pro menſura peccati erit & plagarum modus.*

21. Quia igitur Peccatum in genere diſtinguitur in tria membra, ſcilicet in peccatum ſeu concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ 1. *Joan.* c. 2. Hinc obſervat Doctor noſter *cit. q.* 1. quod ſingulis peccatis ſic in genere diſtinctis, correſpondeant de congruo propriæ ſatisfactiones in genere, ſcilicet peccato carnis Jejunium, comprehendendo ſub hoc quaſcunque carnis macerationes: peccato ſuperbiæ, & cæteris ſpiritualibus, Oratio, quæ humiliat ſpiritum DEO, & roborat contra peccata: peccatis autem circa temporalia, nimirum avaritiæ, & hujuſmodi, magis appropriate correſpondet Eleemoſyna. Idipſum habet Rituale Romanum *cit. de Sacramento Pœnitentiæ*, ibi: *Quare curet* (Miniſter) *quantum fieri poteſt, ut contrarias peccatis pœnitentias injungat: veluti avaris Eleemoſynas, libidinoſis jejunia, vel alias carnis afflictiones, ſuperbis humilitatis officia, deſidioſis devotionis ſtudia &c.*

22. Dicitur notanter, *quantum fieri poteſt*: ſiquidem ſecus dicendum, quando peculiares circumſtantiæ hunc rigorem ſervare non permittunt. Hinc Doctor Subtilis *loc. citat.* recte ſubjungit, quod, quamvis hæc ſit correſpondentia in generali, & de congruo; ea tamen in caſibus particularibus

nec necessario, nec congruenter debeat semper observari, eo quod in casibus specialibus satis frequenter non conveniat facultati pœnitentis pœnitentia illa, quæ correspondet peccatis suis in generali. Unde optime monet, requiri circa hoc discretionem Sacerdotis, qui, ut loquitur Tridentinum, *pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes pœnitentias injungat.*

23. Declaratur eadem Doctrina exemplis ibidem a Scoto relatis, & inter Theologos communiter receptis. Sic quippe pauperi, qui Eleemosynam dare nequit, non sunt injungendæ Eleemosynæ, etiamsi peccata commissa, v. g. furta, secundum congruentiam generalem exigerent Eleemosynam; cum sæpius tales non amplius habeant, unde injuste ablatum restituant. Item homini, qui ob continuum laborem jejunare nequit, non sunt imponenda jejunia, quamvis cæteroquin talia suis peccatis correspondeant, sed potius inducendus est, ut una cum alia pœnitentia sibi convenienti suum continuum laborem subeat, Deoque offerat in remissionem suorum peccatorum. Similiter dives, qui lapsus fuit in peccatum carnis, si est adeo delicatus, quod non velit jejunare, nec aliam macerationem notabilem subire; vel præsumitur, quod si sibi imponeretur, cito abjiceret, & sic peccaret novo peccato; inducendus est ad Orationem, & Eleemosynam; illudque ipsi imponendum, quod libentius recipit, & quod creditur perseverantius adimplere

24. Interim fatendum est, quoad paxin non modicam esse difficultatem in quantitate pœnitentiæ taxanda, magnaque in ea determinanda opus esse discretione. Siquidem ex una parte vitandus est defectus, *ne si forte peccatis conniveant, & indulgentias cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo*, Confessarii *aliorum peccatorum participes efficiantur*, prout monet Concilium Trid. *c.* 8. dum tales non tam inducunt pœnitentes in odium criminum, quam in vilipensionem eorundem, ob levitatem pœnitentiæ injunctæ: nam ut ait S. Ambrosius *Serm.* 8. *in Psalm.* 118. *Facilitas veniæ, incentivum tribuit delinquendi.* Ex altera vero parte multo magis cavendus est excessus, ne vel fideles gravioribus injunctis pœnitentiis scandalizentur, atque ab hoc saluberrimo animarum suarum remedio deterreantur; vel novi eis laquei injiciantur, per neglectum ejusmodi indiscretarum pœnitentiarum denuo peccandi. Pulchre, quantum ad propositum, loquitur S. Chrysostomus, relatus *Can. Alligant.* 26. *q.* 7. & tandem subjungit: *Etsi enim erremus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est, propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem? Ubi enim Paterfamilias largus est, Dispensator non debet esse tenax. Si DEUS benignus est, ut quid Sacerdos ejus austerus? vis apparere sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus.*

25. Verum, quia Sacramentum Pœnitentiæ a Christo per se, ac principaliter institutum fuit in bonum pœnitentis, atque ut animæ ejus vulnera curentur, sequitur imprimis, quod Sacerdos nunquam debeat talem pœnitentiam imponere, quam omnino credit pœnitentem ex imbecillitate, vel alia causa, non impleturum: nam ea hoc ipso non esset *pœnitentia salutaris*, qualem imponendam censet Concilium Tridentinum. Hinc, ut loquitur Joannes Gerson *part.* 2. *Operum; Tutius est, cum parva pœnitentia, quæ sponte suscipitur, & verisimiliter adimpletur, ducere confessos ad Purgatorium, quam cum magna non implenda precipitare in infernum.* Ne tamen confitens ob pœnitentiæ levitatem peccata sua minus æstimet, suaviter monendus erit a Confessario, pœnitentiam impositam non esse commensuratam suis delictis; quare ipsemet sponte exercere studeat alia opera bona in satisfactionem suorum peccatorum.

26. Deinde notandum ex Rituali Romano, pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, non esse injungendam pœnitentiam publicam, utpote infamativam. Item nec talem, unde domestici possint devenire in cognitionem gravioris criminis: uti sunt jejunia extraordinaria, disciplinæ, ac hujusmodi, nisi habeatur occasio similes pœnitentias secreto peragendi, vel saltem sic, ut alii non advertant, ipsas ratione Confessionis injunctas fuisse; nam urget eadem ratio. Rursum (c) non expedit pauperibus pro pœnitentia imponere Eleemosynas, neque operariis vel debilibus jejunia, aut mulieribus longas peregrinationes, nec valde occupatis multas preces. Insuper tempore Jubilæi, vel alterius Indulgentiæ plenariæ, levior pœnitentia injungi potest, cum illus defectum suppleat lucratio Indulgentiæ.

27. Quod si vero peccata pœnitentis graviorem exposcant pœnitentiam, is primum leniter disponendus erit ad agnoscendam suo-

ſuorum criminum gravitatem, & quantam pro eis pœnitentiam promeritus fuiſſet; & poſtmodum eidem proponi poterunt variæ pœnitentiæ, ipſique relinqui delectus, cum hac admonitione, ut ultro, & ſponte ſua, quædam alia pia opera adjungat. Etſi enim regulariter loquendo debeat Sacerdos imponere pœnitentiam ſub præcepto, nihil tamen obſtat, quin etiam poſſit quædam opera ſatisfactoria conſulere; ſicque aliquando, ſpectata fragili conditione pœnitentis, quandam pœnitentiæ partem ſub conſilio injungere. Quinimo Suarez *diſ. 38 ſect. 6. n. 6.* citans D. Thomam, Navarrus *cap. 26. Manual. n. 23.* Bonacina *diſp. 5. de Pœnit. qu. 5. ſect. 3. punct. 2. nu. 13.* aliique plures, probabile cenſent (quamvis contradicant Vaſquez, & Lugo *diſp. 25. de Pœnit. num. 57.*) per illa verba Sacerdotis, poſt abſolutionem adjungi ſolita: *Quidquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum &c.* poſſe ejuſmodi opera in genere injungi pro Pœnitentia, & ſic elevari ad Satisfactionem pro peccatis tunc confeſſis ex opere operato exhibendam. Tandem juvabit injungere frequentiorem Confeſſionem, præſertim recidivis; atque etiam, ut monet Catechiſmus Romanus *n. 32.* citandus, ut certis aliquot & definitis diebus orationi vacent, prout Spiritus & prudentia ſuggeſſerit.

28. CONCL. III. Poſſunt pro Pœnitentia Sacramentali injungi non ſolum opera ſupererogatoria, ſeu aliunde indebita, ſed etiam opera alioquin præcepta. Ita communis, paucis exceptis. Ratio eſt; quia hujuſmodi opera, non obſtante priori Præcepto adhuc ſunt libera, & meritoria, & conſequenter ſatisfactoria.

29. Notant tamen Doctores, communiter loquendo, ac ceſſante juſta cauſa, non eſſe imponenda opera aliunde jam præcepta, ſed opera ſupererogatoria. Unde inferunt, ſi confeſſarius aliud non exprimat, aut ex verbis ipſius, vel aliis circumſtantiis oppoſitum non appareat, cenſeri, eum velle injungere pro pœnitentia opus aliunde non præceptum: v. g. ſi injungat, ut die Feſto Miſſam audiat, cenſetur velle injungere Miſſam aliam præter eam, quam alioquin pœnitens tenetur die Feſto audire. Quod ſi vero dicat pœnitenti, ut duas Miſſas audiat die Feſto, cenſetur ex hoc loquendi modo comprehendere etiam Miſſam alias jam præceptam: & ſic de aliis ſimilibus.

30. CONCL. IV. Potuit pro Pœnitentia Sacramentali injungi oratio applicanda pro Fidelibus defunctis. Ita Lugo *diſp. 25. de Pœnit. ſect. 4. n. 62.* cum communiori, quamvis nonnulli oppoſitum teneant. Ratio eſt: quia Oratio pro defunctis eſt acceptiſſima DEO Eleemoſyna, utpote per quam ſubvenitur animabus Defunctorum ſumme indigentibus; ergo cum Eleemoſyna, ſub qua continentur quælibet opera Miſericordiæ tam corporalia, quam ſpiritualia, pro pœnitentia poſſit imponi, cur non etiam Oratio pro Defunctis?

31. Dices: Oratio, vel aliud opus bonum pro Defunctis applicatum, non prodeſt pœnitenti ad ſatisfaciendum pro ſe ipſo; ergo non videtur poſſe imponi pro ſatisfactione Sacramentali. Reſp. negando antecedens: licet enim ſatisfactio operis Præcepti applicetur Defunctis, adhuc tamen ſatisfactio correſpondens illi bonæ voluntati, & actui Charitatis Proximi, atque Miſericordiæ ſpirituali, quo pœnitens ob præceptum confeſſarii vult orare, & orat pro Defunctis, remanet ipſi pœnitenti, qui proinde non deſtituitur omni fructu ſatisfactionis, proveniente ex tali pœnitentia.

32. Confirmatur hæc ſententia authoritate Catechiſmi Romani, juſſu S. Pii Papæ V. editi, in quo, agendo de ſatisfactione, circa finem, præſens Concluſio approbatur, ſimulque generalis modus ſatisfactionis Sacramentalis imponendæ aſſignatur, ſequentibus verbis plurimum ponderandis. *Igitur univerſa ſatisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni ſatisfactionum genere maxime convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, præſertim pro iis, qui ex hac vita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari vero etiam eos oportet, ut ſæpe eadem ſatisfactionis opera a Sacerdote indicta, ultro ſuſcipiant, ac repetant.*

DI-

DISTINCTIO XI.

De Sacramento Extremæ Unctionis.

QUÆSTIO I.

Quæ sit materia, & forma Sacramenti Extremæ Unctionis.

SUMMARIUM.

1 *Extrema unctio est pœnitentia consummativum. Et Sacramentum exeuntium.*
2 *Est verum novæ Legis Sacramentum, a Christo institutum.*
3 *Extrema Unctio, quid?*
4 *Materia ejus remota. & proxima quæ?*
5 *Oleum quale sit & esse debeat?*
6 *Quid, si ei admixtum balsamum?*
7 *Oleum illud debet esse benedictum ab Episcopo.*
8 *Forma Sacramenti Extremæ Unctionis, quæ?*
9 *In quibus corporis partibus sit facienda Unctio?*
10 *Renum Unctio in fœminis semper omittenda: & quando in viris?*
11 *Quid, si quis careat manu, pede &c.*
12 *Manus Presbyteris quomodo ungendæ?*
13 *An in casu necessitatis sufficiat unica Unctio?*
14 *Solvitur instantia.*
15 *Praxis quarundam Diœcesium tempore pestis.*

1. EXtrema Unctio est ultimum ex illis Sacramentis, quæ vitam spiritualem cujuslibet Fidelis quoad se promovent: simulque *non modo pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus*, ut loquitur Concilium Tridentinum *sect.* 14. *in Doctrina de Extrema Unctione*. Et quia nonnisi in mortis articulo recipi potest, hinc & *Sacramentum exeuntium* nuncupatur, juxta citatum Concilium *cap.* 3. De quo loquendo, sit

2. CONCL. I. De Fide certum est, Extremam Unctionem esse verum, & proprie dictum Sacramentum novæ Legis, a Christo Domino institutum. Ita præter perpetuum sensum Ecclesiæ Catholicæ, docet Concilium tum Florentinum in Decreto Unionis, tum Tridentinum *sess.* 14. *de Extrema Unctione, cap.* 1. ubi sic loquitur: *Institutæ est autem sacra hæc Unctio infirmorum, tanquam vere & proprie Sacramentum novi Testamenti, a Christo Domino nostro, apud Marcum quidem* (cap. 6.) *insinuatum, per Jacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum, ac promulgatum* (Jacobi 5.) *Infirmatur, inquit, quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Et ibidem *Can.* 1. sic definit Concilium contra Hæreticos: *Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse vere, & proprie Sacramentum a Christo Domino institutum, & a Beato Jacobo Apostolo promulgatum &c. Anathema sit*

3. CONCL. II. Sacramentum Extremæ Unctionis, est *Unctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis cum oleo confecrato ab Episcopo, ministrata a Sacerdote, simul verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione divina efficaciter significans curationem finalem venialium.* Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 23. *quæst. un.* per hæc verba apte declarans naturam hujus Sacramenti quoad singulas partes; prout ex progressu patebit.

4. CONCL. III. Materia remota Extremæ Unctionis est Oleum olivarum ab Episcopo benedictum: Proxima vero est ipsamet Unctio facta hoc oleo. Ita certa, & communis, & constat tum ex Concilio Florentino *loc. cit.* ubi ait, quod Extremæ Unctionis *materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum*; & Tridentino *cit. cap.* 1. ibi: *Intellexit enim Ecclesia, materiam* (Extremæ Unctionis) *esse oleum ab Episcopo benedictum*: tum ex illis verbis Apostoli Jacobi: *Ungentes eum oleo in nomine Domini.*

5. Ex quibus sequitur I. Oleum istud debere esse simplex, ac sine admixtione alterius liquoris: quale est oleum olivarum commune, ac usuale, eo quod tale absolute dicatur oleum.

6. Quod si huic oleo admisceatur balsamum (prout fit in confectione Chrysmatis)

re-

tenent equidem nonnulli Doctores, per hoc impediri validitatem hujus Sacramenti: probabilius tamen est, oleum etiam balsamo mixtum esse validam materiam hujus Sacramenti, prout docet Suarez *part. 3. t. 4. disp. 40. sect. 1.* Poncius, Mastrius, aliique plures. Ratio est: quia mixtio balsami, cum sit modica (uti supponitur, ac fieri solet in confectione Chrysmatis) non destruit naturam olei; ergo in substantia remanebit verum oleum ab Episcopo benedictum. Et licet extra casum necessitatis, ob admixtionem balsami, eo uti non liceat, si tamen per errorem, aut alias adhibeatur, Sacramentum valide administrabitur.

7. Sequitur II. Oleum hoc debere ab Episcopo esse benedictum, prout expresse docet Concilium tum Florentinum, tum Tridentinum *l. c.* Et quidem communior Doctorum sententia vult, quod benedictio Episcopi essentialiter requiratur ad valorem Sacramenti Extremæ Unctionis, ita ut adhibito oleo non benedicto ab Episcopo, nullum fiat Sacramentum.

8. CONCL. IV. Forma Sacramenti Extremæ Unctionis est solemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum ait: *Per istam sanctam Unctionem, & suam pissimam Misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* (auditum, odoratum &c.) *deliquisti*. Ita Concilium Florentinum *l. c.* una cum Concilio Tridentino, ac Rituali Romano Pauli V. Et quamvis hæc forma, sub his ipsis verbis præcise non habeatur ex S. Scriptura, constat tamen tum ex traditione Ecclesiæ, tum insinuatur ab Apostolo Jacobo *cap. 5.* ubi ait. *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini*. Nam ly *orent super eum* satis indicat, formam hujus Sacramenti debere esse deprecatoriam.

9. CONCL. V. In septem corporis partibus infirmus communiter est ungendus, nimirum in oculis, propter visum; in auribus propter auditum; in naribus, propter odoratum; in ore, propter gustum, & locutionem; in manibus, propter tactum; in pedibus, propter gressum; & in renibus, propter delectationem ibidem vigentem. Ita expresse Concilium Florentinum, ac Rituale Romanum Pauli V.

10. Dicitur, *communiter est ungendus*. Siquidem circa hoc notat citatum Rituale Romanum, quamvis præter illas corporis partes, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempe oculos, aures, nares, os, & manus, etiam pedes ac renes ungendi sint; attamen renum unctionem mulieribus, honestatis gratia, semper omitti (notandum ly *semper*) atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest: neque tunc sive in mulieribus, sive in viris aliam corporis partem pro renibus ungendam esse.

11. Notat ulterius idem Rituale Romanum, si quis aliquo dictorum membro mutilatus existat, v. g. careat manu, vel pede, quod pars illi loco proxima sit ungenda, servata eadem verborum forma.

12. Notat tertio idem Rituale, quod manus, quæ reliquis infirmis interius ungi debent, Presbyteris exterius ungantur. Rationem hujus assignant Doctores: quia Sacerdos in sua Ordinatione jam fuit unctus oleo sacro in parte interiori manuum, id est, in palmis: ac ob id congruum magis censetur, ut postea in exteriori potius manuum parte inungatur, quam in interiori. Cæterum loquendo de valore Sacramenti, nihil refert, Sacerdotem etiam in ipsis palmis inungi; cum hæc Unctio sit diversa ab illa, quam accepit in ordinatione sua. Est tamen hac in re standum consuetudini cujuslibet Diœcesis, ac præsertim ordinationi Ritualis Romani.

13. CONCL. VI. Quamvis multi Doctores velint, ad validitatem hujus Sacramenti necessarias esse ad minimum quinque unctiones in quinque corporis sensibus, cum quinque partialibus formis, quæ correspondent singulis unctionibus: probabile tamen est in casu necessitatis unicam sufficere unctionem, in quacunque corporis parte fiat, cum unica tantum forma, omnes tamen corporis sensus exprimente, taliter: *Per istam sanctam unctionem, & suam pissimam Misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, &c.* Ita Mastrius *disp. 22. Th. Mor. num. 38.* post Suarezium, Coninch, Layman, Poncium, aliosque. Ratio est, quia per unius organi unctionem, factam cum expressione quinque sensuum corporis infirmi, salvatur totum id, quod ad hoc Sacramentum requiritur a S. Jacobo Apostolo; simulque illa unica unctio sufficienter significat effectum hujus Sacramenti: ergo etiam sufficit ad valorem ejus.

14. Nec obstat Concilium Florentinum, ac Rituale Romanum, quæ exigunt septem, vel saltem quinque præcipuarum partium unctiones. Nam hæc loquuntur de eo,

eo, quod fieri debet extra casum necessitatis: non autem per hoc intendunt definire, omnium harum partium unctionem essentialiter requiri ad valorem Sacramenti.

15. Unde hæc sententia non solum a tota Universitate Lovaniensi approbata fuit, ut refert Diana *part. 3. tract. 4. resolut. 468.* sed etiam præscripta in diversis Ritualibus Diœcesanis, ut Mechlinensi, & Passaviensi, pro tempore pestis grassantis, nec non & in Rituali Diœcesano Frisingensi; ubi *c. 6. De Sacramento Extremæ Unctionis memb. 1. circa finem*, sic habetur; *In morbis contagiosis, peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum magis ad Unctionem expositum, ac detectum, dicendo: Per istam sanctam unctionem & suam piissimam Misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, lumbos (si inungendi fuerint) & gressum. Et tum preces, quæ præmittenda, & subjungenda forent, poterunt privatim dici.*

QUÆSTIO II.

De Effectibus, Subjecto, & Iterabilitate Sacramenti Extremæ Unctionis.

SUMMARIUM.

16 *Effectus Sacramenti Extremæ Unctionis.*
17 *I. Præter gratiam sanctificantem, remissio peccatorum.*
18 *Effectus remissionis peccatorum, quomodo intelligendus?*
(a) Tract. 14. Dist. 2. num. 23. & 24.
19 *II. Allevatio infirmi, & quomodo?*
20 *Peccatorum reliquiæ, quas abstergit hoc Sacramentum, quæ?*
21 *III. Liberatio ab infirmitate corporali, quando expedit &c.*
22 *Subjectum Extremæ Unctionis capax, quod?*
23 *Necesse ministrari sanis, etiam damnatis ad mortem.*
24 *Quid de peste laborantibus, vulneratis, furibus?*
25 *Infantibus, ac perpetuo amentibus?*
26 *Vel adultis lapsis in phrenesin, aut amentiam?*
27 *Disparitas inter Sacramentum Pœnitentiæ, & Extremæ Unctionis.*
(b) De hoc videatur supra Dist. 7. q. 4. per totum.
28 *In quo periculo, & statu infirmi, hoc Sacramentum ministrandum?*
29 *Sacramentum hoc est iterabile, & an in eodem morbo?*
30 *Declaratur hoc amplius.*
31 *Sacramentum hoc an sit necessarium ad salutem?*

16. EFfectus Sacramenti Extremæ Unctionis paucis verbis a S. Jacobo *in sua Canonica cap. 5.* sequentibus verbis indicantur. *Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Hinc sit

17. CONCL. I. Ultra gratiam habitualem, seu sanctificantem, quæ ex opere operato causatur ab omnibus Sacramentis novæ Legis, specialis effectus Sacramenti Extremæ Unctionis est remissio peccatorum. Patet hoc ex citatis verbis Apostoli Jacobi: *Et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Super quæ verba Concilium Trid. *loc. cit. cap. 2.* explicans rem, seu effectum hujus Sacramenti, sic ait: *Res etenim hæc gratia est Spiritus Sancti, cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit.*

18. Porro effectus iste remissionis peccatorum, intelligendus in primis est de peccatis venialibus, quæ si homini per alia Sacramenta, ac remedia, seu opera bona, remissa necdum sunt, virtute hujus Sacramenti remittuntur, si cæteroquin homo sit dispositus. Intelligendus deinde est de remissione pœnarum peccatis debitarum, non quidem semper omnium, sed plurium vel pauciorum, juxta dispositionem suscipientis. Quinimo per accidens fieri potest, ut etiam primam gratiam conferat sacramentum istud & peccatum mortale remittat, homini bona fide existimanti, se esse in statu gratiæ; illudque cum sola attritione suscipienti; prout jam supra (a) dictum est.

19. CONCL. II. Secundus hujus Sacramenti effectus est, alleviare infirmum, juxta citatum illud D. Jacobi; *Et allevabit eum Dominus.* Dicitur autem hoc Sacramentum alleviare infirmum, in quantum (ut ait Concilium Trid. *sess. 14. c. 2.*) *ægroti animam alleviat, & confirmat, magnam in eo Divinæ Misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, & morbi incomoda ac labores levius fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit.*

20. Huc reduci potest alius effectus hujus

jus Sacramenti ibidem a Concilio Tridentino, & communi Theologorum aſſignatus, qui eſt *peccatorum reliquias abſtergere*. Ubi per *peccatorum reliquias* intelligitur animi languor, & torpor, mœror, triſtitia, faſtidium & anxietas, & aliæ hujuſmodi pravæ affectiones, quæ peccatis præteritis, eorumque recordatione oriri ſolent, ac peccatorem in deſperationem inducere: & in ordine ad quas removendas proinde plurimum conducit digna hujus Sacramenti ſuſceptio.

21. CONCL. III. Tertius Extremæ Unctionis effectus eſt, liberare infirmum ab infirmitate ſua corporali, ubi ſaluti animæ id expedierit; juxta illud cit. Apoſtoli; *& Oratio fidei ſalvabit infirmum*. Hunc tamen effectum ſanitatis corporalis non ſemper, ac infallibiliter præſtat hoc Sacramentum, ut patet, ſed tunc ſolum, ubi ſaluti animæ infirmi expedierit: prout notat Concilium Trid. *loc.cit. c.* 2. dicens quod infirmus virtute hujus Sacramenti *ſanitatem corporis interdum, ubi ſaluti animæ expedierit, conſequitur*. Et ratio eſt: quia Sacramenta nullum ex Chriſti inſtitutione conferunt effectum, niſi in ordine ad ſpiritualem animæ profectum, ac vitam æternam conſequendam.

22. CONCL. IV. Subjectum capax Extremæ Unctionis eſt ſolus homo baptizatus, rationis compos, & periculoſe infirmus, ita quod probabiliter mors imminеat. Ita communis; & patet tum ex citatis S. Jacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis?* tum ex Concilio Trident. *loc. cit. c.* 3. ubi ait: *Declaratur etiam, eſſe hanc Unctionem infirmis adhibendam, illis vero præſertim, qui tam periculoſe decumbunt, ut in exitu vitæ conſtituti videantur; unde & Sacramentum exeuntium nuncupatur*.

23. Infertur proinde cum communi, non poſſe hoc Sacramentum miniſtrari ſanis, neque iis, qui ſunt conſtituti in mortis articulo ob extrinſecam duntaxat violentiam, v.g. damnatis ad mortem, hominibus in naufragio conſtitutis, militibus ad prælium iturіs, & hujuſmodi. Ratio eſt: quia Chriſti inſtitutione ſolus homo infirmus eſt capax hujus Sacramenti, tales autem homines non ſunt infirmi, ut patet.

24. Aliud eſt dicendum de eo, qui peſtem contraxit, qui venenum vel vulnus lethale accepit &c. propter quod eſt in periculo mortis. Talis enim poſt ejuſmodi caſum vere jam ægrotat, licet cauſa iſtius ægritudinis fuerit extrinſeca, & violenta; atque ideo communiter hujuſmodi homines cenſentur eſſe capaces extremæ Unctionis. Idem dicendum de eo, qui ob nimiam ſenectutem, deficientibus viribus, eſt conſtitutus in periculo mortis: etenim & iſte vere infirmatur; nam, ut habet vulgatum illud, *ſenectus ipſa eſt morbus*.

25. Infertur ulterius, quod infantibus, ac etiam illis, qui perpetuo amentes fuerunt, Extrema Unctio miniſtranda non ſit; uti notat Scotus 4. *d.* 23. §. *De ſecunda*, cum communi. Ratio eſt: quia tales non poſſunt eſſe pœnitentes, id eſt, non ſunt capaces Sacramenti Pœnitentiæ; ergo neque Extremæ Unctionis, eo quod hoc Sacramentum illius *conſummativum*, ſive complementum exiſtimetur, ut loquitur Concilium Trid. *n.* 1. relatum.

26. Loquendo tamen de adultis, & qui rationis uſum habuerunt, tametſi careat, idque curandum ſit, ut hoc Sacramentum conferatur infirmis, dum adhuc rationis compotes ſunt (ſic enim majori cum reverentia ſuſcipietur) attamen non debet denegari morituris, in phreneſin, aut amentiam lapſis, ſed eſt eiſdem dandum, dummodo antea Chriſtiane vixerint, atque ſalutis ſuæ memores fuerint: quod quidem præſumendum eſt, niſi de contrario conſtet. Layman *c.* 4. *n.* 3. & communis,

27. Nec obſtat, quod loquendo de Sacramento Pœnitentiæ (b) Doctores vel oppoſitum teneant, vel dubitent, an in tali caſu ſit conferendum illud Sacramentum etiam ſub conditione. Reſp. enim, diſparitatem eſſe: quia ad Sacramentum Pœnitentiæ, quod a Chriſto Domino inſtitutum fuit per modum Judicii, requiritur Confeſſio ſenſibilis, qualem tunc adeſſe dubitatur: hæc autem non requiritur ad Extremam Unctionem.

28. Quinimo ad conferendum Sacramentum Extremæ Unctionis non eſt expectandum, donec infirmus omni prorſus ſenſu careat, aut penitus ſit deſperata ſalus ejus; ſed ſufficit, quod infirmus judicio Medicorum, aut peritorum, periclitetur de vita, ſive probabile periculum ſubſit, ne ſi diutius differatur iſtud Sacramentum, mors vel defectio ſenſuum ſubito ſuperveniat. Expedit enim, ut ab infirmo periculoſe ægrotante hoc Sacramentum (ſi fieri poteſt) dum adhuc viget integra mens & ratio, recipiatur, ſicque is ad ulteriorem illius fructum, gratiamque percipiendam, ſua fide, piaque animi voluntate, ſeſe diſponere valeat.

He-

Herincx *disp. 11. de Extrema Unctione, q. 5. n. 41.* post Catechismum Romanum, Barbosa *de offic. Parochi c. 22. n. 19.* Layman *n. 4.* & alii.

29. CONCL. V. Quamvis hoc Sacramentum simpliciter sit iterabile, si nimirum homo in pluribus morbis cum probabili vitæ periculo successive sit constitutus; nihilominus durante eadem necessitate, statuque morbi, Sacramentum istud iterari non potest: quod, si tamen variatur morbi status, & infirmus, postquam reconvaluisse videbatur, denuo in periculum mortis incidat, iterum conferri poterit. Ita certa, & communis Doctorum, atque habetur in Concilio Trident. *l. c. c. 3.* Accedit ratio: quia hoc Sacramentum non imprimit Characterem; ergo est iterabile, superveniente tamen novo vitæ discrimine.

30. Porro illa temporis distantia, morbique varietas, prudenti judicio relinquitur designanda; ita tamen, ut considerata diuturnitate ægritudinis, ac variatione status ejus, censeatur esse novus morbus (id est constituens hominem in novo mortis periculo) ac proinde nova necessitas; & sic primum poterit iterari Sacramentum istud.

31. Posset hic ulterius quæri de necessitate hujus Sacramenti ad salutem. Verum de hoc jam dictum fuit supra *dist. 2. n. 68. & seqq.* Quamvis enim Fideles ad receptionem Extremæ Unctionis nulla præcepti districtione, per se loquendo, teneantur; tamen (ut loquitur Concilium Tridentinum *cit. cap. 3.*) *nec tanti Sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti injuria esse posset.*

DISTINCTIO XII.

De Sacramento Ordinis.

QUÆSTIO I.

Quid, & quot sint Ordines? Ubi & de prima Tonsura.

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis inter Sacramenta.*
2 *Ordo varie sumitur.*
3 *Ordo sumitur & pro præeminenti gradu in Ecclesia, & pro actuali Ordinatione.*
4 *Presbyteratus est Sacramentum, quomodo?*
5 *Declaratur hoc amplius.*
6 *Sacramentum Ordinis, quid?*
7 *Ostiariatus &c. Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus, quid?*
8 *Sacerdos &c. quis?*
9 *Ordines sunt septem.*
10 *Prima Tonsura non est Ordo, sed dispositio ad Ordines.*
11 *Effectus primæ Tonsuræ, qui? Privilegium Fori.*
12 *Privilegium Canonis.*
(a) Tr. 13. Dist. 2. nu. 58. & seqq. *Alii effectus primæ Tonsuræ.*
13 *Episcopatus, an sit Ordo?*
14 *Comprehenditur sub Sacerdotio ample sumpto.*
15 *Omnes, & singuli Ordines, sunt verum Sacramentum. Et causant specialem Characterem.*
16 *Constituunt omnes unum Sacramentum, quomodo?*
(b) Tr. 14. Dist. 1. n. 10. *Quid de Characteribus?*

1. ABsolutis Sacramentis, quæ vitam spiritualem cujuslibet fidelis quoad se promovent, recepta Theologorum methodo tractatur de Sacramentis illis novæ Legis, quæ respiciunt totam Communitatem populi Christiani: qualia sunt Sacramentum ordinis, & Matrimonii. Siquidem mediante illo in Ecclesia Catholica constituuntur legitimi Sacerdotes, ac Ministri Ecclesiastici, qui præsint ac legitime gubernare noverint totum Populum Christianum. Post quod sequitur Sacramentum Matrimonii, quo generis humani propagatio ad conservationem Reipublicæ Christianæ requisita perennatur, atque ut honeste ac decenter fiat, specialibus gratiis & auxiliis Divinis roboratur. Et quidem loquendo nunc de Sacramento Ordinis

2. Advertendum est primo, quod nomen Ordinis diversas habet significationes. Nam quandoque sumitur Ordo pro congrua quorundam inter se dispositione, ut si dicatur: *Exercitus conservat ordinem bonum.*

Inter

Inter hæc reperitur nullus ordo. Quandoque pro gradu præeminenti in aliqua Republica: sic dicitur *Ordo Equestris, Ordo Senatorius, Ordo Clericalis &c.* ut taceantur aliæ ejus acceptiones.

3. Advertendum ulterius, quod, quantum attinet ad propositum, ordo dupliciter sumatur: primo pro gradu præeminenti in Ecclesia DEI, id est pro dignitate Ecclesiastica quibusdam personis collata vi Sacramenti ordinis recepti. Secundo sumitur ordo pro ipsa actuali ordinatione, seu institutione alicujus in gradu præeminenti Ecclesiæ: & hoc posteriori modo acceptus ordo, est unum ex septem novæ Legis sacramentis, non item in priore acceptione. Sic v. g. Presbyteratus potest sumi vel pro ipsa actuali ordinatione alcujus in Presbyterum, & sic est sacramentum: vel pro dignitate, seu potestate Sacerdotali, quam quis acquisivit vi ordinationis suæ in Presbyterum, & ratione cujus potest valide consecrare, & absolvere: & hoc modo presbyteratus non est sacramentum, sed potius aliquid consequens ad sacramentum ordinis Presbyteratus jam peractum, sibique collatum. Et quod dicitur hic de Presbyteratu, idem servata proportione dicendum est de Diaconatu, Subdiaconatu, & quatuor ordinibus minoribus.

4. Hinc si quis dicat: Presbyteratus est sacramentum novæ Legis: atqui Petrus, ante annum ordinatus, habet Presbyteratum; ergo Petrus habet Sacramentum ordinis, & quidem adhuc hodie, cum etiam nunc habeat presbyteratum. Resp. distinguendo majorem: Presbyteratus est Sacramentum, sumendo Presbyteratum pro actuali ordinatione alicujus in Presbyterum, conceditur: sumendo presbyteratum pro dignitate, seu potestate sacerdotali permanente, negatur major: & sic distincta minore negatur consequentia.

5. Ratio hujus doctrinæ est: quia ordo est sacramentum consistens in fieri, non autem in facto esse: unde nequit consistere in ipsa dignitate, potestate, & gradu sacerdotali, qui semper permanet, sed solum in actuali ordinatione, id est, in illa sensibili actione mox transeunte, qua præbetur Clericis dicta potestas, & gradus sacerdotalis. Unde ad hoc indicandum, & vitandam omnem ambiguitatem, atque æquivocationem, Concilium Tridentinum *Sess. 23. can. 3.* notanter sic inquit: *Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram ordinationem non esse vere ac proprie sacramentum &c. anathema sit;* per additum ly *sacram ordinationem*, explicans, quid intelligatur per ly *ordo*, dum dicitur esse sacramentum novæ Legis. His prænotatis, sit

5. CONCL. I. *Sacramentum ordinis* bene definitur dicendo: Ordo est sacramentum novæ Legis, quo spiritualis potestas traditur ordinato ad aliquod Ministerium circa Eucharistiam digne exhibendum. Ita in re communis; potestque hæc definitio sacramenti ordinis in genere, facile cuilibet ordini in particulari applicari, definiendo eosdem per officia singulis propria.

7. Sic *Ostiariatus* est ordo seu Sacramentum novæ Legis, quo traditur ordinato potestas aperiendi, & claudendi januas Ecclesiæ &c. Similiter *Subdiaconatus* est ordo, quo traditur ordinato potestas solemniter cantandi Epistolam, & portandi Calicem cum Patena ad Altare. *Diaconatus* est ordo, quo datur ordinato potestas solemniter cantandi Evangelium, ac proxime ministrandi Sacerdoti circa confectionem Eucharistiæ. *Presbyteratus* est ordo, seu sacramentum novæ Legis, quo datur ordinato potestas consecrandi Corpus & Sanguinem Christi, atque Fideles confitentes a peccatis absolvendi.

8. Unde *sacerdos* bene describi potest, quod sit vir in præeminenti gradu Ecclesiæ constitutus, habens potestatem consecrandi Corpus & Sanguinem Christi &c. Quomodo (servata tamen proportione) etiam Diaconus, & alius in Ordinibus constitutus, apte poterit describi per officium sibi competens.

9. CONCL. II. Septem sunt ordines in Ecclesia DEI, videlicet Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, ac Prebyteratus seu sacerdotium. Ita Concilium Trident. *sess. 23. c. 2.* asserens, *ab ipso Ecclesiæ initio dictorum Ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum ministeria in usu fuisse.*

10. CONCL. III. Prima Tonsura non est ordo, neque sacramentum, sed mera dispositio ad ordines: ita Theologi communiter, contra plerosque Canonistas, volentes, etiam primam Tonsuram esse ordinem proprie dictum; quorum sententiam ex professo, ac fusissime propugnat Fagnanus in *c. cum contingat n. 44. & seqq. de ætate & qual. præficiendorum.* Ratio Conclusionis desumitur in primis ex Decreto S. Cai Papæ & Martyris, qui (ut refertur in Brevario Romano, die 22. Apr.) *constituit, ut his ordinum & honorum*

norum gradibus in Ecclesia ad Episcopatum ascenderetur: Ostiarii, Lectoris, Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri; ergo, cum inter hos ordinum gradus non connumeretur prima Tonsura, dicendum, quod ipsa non sit Ordo. Idem probatur ex cit. Conc. Trid. *sess. 23. c. 2.* ubi referens nomina ordinum, ab ipso Ecclesiæ initio in usu existentium, pariter tacet primam Tonsuram: quinimo eam satis aperte ab ordinibus secernit, dum ait, quod ordines in Ecclesia *ita sint distributi, ut qui jam Clericali Tonsura insigniti sunt, per minores ad majores ascenderent.* Unde merito inferre licet, quod prima Tonsura potius sit dispositio ad ordines recipiendos, in quantum per eam patet ascensus ad ordines tum minores, tum majores; simulque per ipsiam quis fit Clericus ac de Foro Ecclesiastico, & particeps Privilegiorum Clericalium: Occasione cujus

11. Quæres: qui sunt effectus primæ Tonsuræ? Resp. cum communi, eos esse multiplices, quos enumerat cit. Fagnan. *n. 112.* In primis enim per eam Christiani a Statu Laicali transferuntur ad Clericalem, & de sorte Domini efficiuntur, *arg. can. Duo sunt 12. quæst. 1. & canon. Cleros dist. 21.* Deinde Tonsurati acquirunt *Privilegium Fori*: hoc est, eximuntur ab omni Potestate, seu Jurisdictione sæculari, *can. Si Imperator distin. 96.* ac proinde non possunt amplius a Judice sæculari in Judicium trahi, incarcerari, vel puniri, sed duntaxat ab Ecclesiastico. Veruntamen novo Jure Conc. Tridentin. *Sess. 23. de Reform. cap. 6.* ad hoc, ut prima Tonsura initiatus gaudeat dicto Privilegio Fori, requiritur, quod is vel *Beneficium Ecclesiasticum habeat; aut Clericalem habitum, & Tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat; vel in Seminario Clericorum, vel in aliqua Schola, vel universitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versetur.* Ita Concilium: quod, cum sub disjunctione *aut vel*, loquatur, sufficit quælibet harum trium conditio, ut is Privilegio Fori gaudeat.

12. Rursus prima Tonsura initiatus acquirit *Privilegium Canonis*; ac proinde ipsum injurioſe percutiens, incidit ipso facto in excommunicationem, latam *can. Si quis. suadente 17. q. 4.* de qua jam superius. (a) Item talis potest obtinere beneficium Ecclesiasticum, ut innuit Conc. Trid. *cit. cap. 6.* Est etiam capax omnis Jurisdictionis Ecclesiasticæ, tam ordinariæ, quam delegatæ, cujus merus Laicus est incapax: hinc initiatus prima Tonsura, est capax potestatis excommunicandi, Beneficia conferendi, Causas spirituales cognoscendi, &c. Et tandem gaudet omnibus Privilegiis Clericorum.

13. CONCL. IV. Episcopatus est quidem proprie dictus ordo, tamen commode refertur ad ordinem Sacerdotii: atque ideo simpliciter dicendum est, in Ecclesia DEI esse tantum septem ordines. Ita Theologi passim, contra Canonistas quoad secundam partem. Prior pars defacto est certa, adeo ut oppositum tenere sit periculosum: Siquidem Concilium Tridentinum *sess. 23. c. 4.* Episcopatum expresse inter ordines connumerat, dum ait: *Docet insuper Sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & caterorum ordinum, &c.* Accedit ratio: quia Episcopo competit quædam specialis potestas ordinis, in quantum Episcopo; nimirum potestas conferendi Sacramentum Confirmationis, & ordinationis, simulque consecratio Episcopi amplius tolli, aut dicta potestas valide conficiendi illa Sacramenta, ulterius auferri non potest.

14. Ultima vero pars ex eo suadetur: quia, licet Episcopatus sit ordo a simplici Sacerdotio distinctus, ut docet Concilium Tridentinum *sess. 23. can. 7.* tamen & ipse sub generali ratione Sacerdotii comprehenditur, sumendo nempe Sacerdotium ample pro potestate non solum consecrandi, sed etiam valide conferendi omnia alia Sacramenta, quæ requirunt Ministrum consecratum. Quomodo sumendo Sacerdotium, illud postea subdividitur in Presbyteratum, cui competit administratio Eucharistiæ, Pœnitentiæ, ac Extremæ Unctionis; & in Episcopatum, cui insuper convenit potestas conferendi Jure ordinario Confirmationem, & ordinem. Hinc S. Anacletus Papa *in Epistola 3. cap. 1.* ait, ordinem Sacerdotum bipartitum esse, scilicet Episcoporum & Presbyterorum.

15. CONCL. V. Omnes, & singuli prædicti ordines, sunt verum ac proprie dictum Sacramentum. Ita communis. Et quidem, quod Sacerdotium sit Sacramentum, est de Fide. Quod autem etiam cæteri ordines inferiores habeant veram rationem Sacramenti, colligitur ex Concilio Florentino, in Decreto Unionis, ac Tridentino *sess. 23. cap. 2. & can. 3.* ubi absolute, & absque ulla limitatione definitur, ordinem seu sacram ordinationem esse Sacramentum; simulque dicitur, esse septem ordines in Ecclesia

eleſia DEI. Accedit, quod omnes & ſinguli ordines habeant ſuam determinatam materiam & formam, propriamque ſignificationem, uti patebit ex dicendis *quæſt. ſeqq.* Inſuper ſingulī ordines imprimunt ſpecialem Characterem, ac diverſum ab aliis, ſecundum quod diverſæ ſunt poteſtates miniſtrandi; ut docet D. Bonaventura 4. *diſt.* 14. *p.* 2. *art.* 1. *q.* 2. cum communi, ac patet ex eo, quod omnes ſint irreiterabiles: atqui Character eſt effectus proprius Sacramenti, ergo.

16. Cæterum his non obſtantibus, omnes dicti ſeptem ordines conſtituunt in ſimul unum duntaxat Sacramentum ordinis. Idque fit tum unitate ordinationis, ſeu finis, in quantum omnes ordinantur ad unum Sacerdotium, ac ratione hujus recipiuntur: tum unitate generis proximi, quatenus omnes & ſinguli ordines in particulari conveniunt in ratione Sacramenti ordinis ut ſic, tanquam in genere proximo. Ac proinde merito a Conc. Tridentino *l. c.* comprehenduntur omnes ſub uno nomine Sacramenti ordinis, prout jam ſuperius (b) dictum fuit. Et hac eadem ratione Characteres particulares ſingulorum ordinum, in ſimul conſtituunt unum Characterem totalem & completum ordinis.

QUÆSTIO II.

De Materia, Forma, & Officiis ſingulorum ordinum.

SUMMARIUM.

17 *Materia, & Forma ordinum generatim, quæ?*
(c) Videatur Tr. 14. Diſt. 1. n. 18. & ſeqq.
18 *Materia Oſtiariatus, & forma, quæ? Officium Oſtiarii, quod?*
19 *Lectoratus materia, & forma. Officium Lectoris.*
20 *Exorciſtatus materia, & forma. Officium Exorciſtæ.*
21 *In reliquis Ordinibus datur duplex materia, & forma partialis.*
22 *Acoluthatus materia, & forma, duplex, quæ? Officium Acoluthorum.*
23 *Objectio, ejuſque ſolutio notabilis.*
24 *Subdiaconatus materia, & forma.*
25 *Subdiaconi officium, quale?*
(d) Ut dictum Tr. 13. Diſt. 3. n. 13.
26 *Subdiaconi obligationes ſpeciales, quæ?*
(e) Tr. Diſt. 1. n. 12. & 13.
27 *Clerici in Sacris, quo Jure teneantur ad perpetuam continentiam?*
28 *An vi voti ſacris ordinibus annexi?*
29 *Inſtantia ex Scoto refellitur.*
30 *Diaconatus materia, & forma.*
31 *Officium Diaconi; quod?*
32 *Presbyteratus materia, & forma.*
33 *Officium ſacerdotis.*
(f) Ut dictum Diſt. 8. n. 7.
34 *Objectio ex Concilio Florentino. Ejuſque ſolutio.*
35 *Quid de Libro Epiſtolarum reſpectu ſubdiaconatus?*
36 *Alia notabilis objectio.*
37 *Ejuſque ſolutio.*
(g) Tr. 14. Diſt. 1. n. 20. & 21.
38 *Uniformitas in materia & forma ſacramentorum quomodo detur?*

17. ADvertendum, quod loquendo de materia, & forma ordinum in genere, materia cujuslibet ordinis duplex ſit, remota ſcilicet & proxima. *Materia remota* cujuslibet ordinis eſt illa res, quæ traditur ab Epiſcopo ſuſcipienti aliquem ordinem. *Materia proxima* eſt ipſamet traditio illius rei. Porro forma cujuslibet ordinis in genere ſunt verba illa, quæ in collatione ſingulorum ordinum, ac ſub traditione debitæ materiæ proferuntur ab Epiſcopo, utpote ordinario Miniſtro Sacramenti ordinis. (c)

18. Verum loquendo de ſingulis ordinibus in particulari; *Materia oſtiariatus* eſt traditio Clavium Eccleſiæ per manus Epiſcopi. *Forma*, ſunt verba illa ab Epiſcopo ſub porrectione dictarum Clavium Eccleſiæ prolata, videlicet: *Sic agite, quaſi reddituri Deo rationem pro iis rebus, quæ his Clavibus reſeluduntur.* Porro *Officium Oſtiarii* eſt Templi claves cuſtodire, ejus januam claudere, cymbalum & campanam pulſare. Ita Pontificale Roman. & Catechiſmus Romanus.

19. *Lectoratus materia*, eſt traditio Libri Prophetiarum. *Forma* vero talis: *Accipite, & eſtote verbi Dei relatores; habituri, ſi fideliter & utiliter impleveritis officium verum, partem cum iis, qui verbum Dei bene miniſtraverint ab initio.* Porro *Officium Lectoris* eſt, Lectionem Prophetiarum in Eccleſia pronuntiare, ſive canendo, ſive ſolum legendo: item Cathecumenos docere Rudimenta Fidei.

20. *Exorciſtatus materia*, eſt traditio Libri Exorciſmorum. *Forma* vero hæc: *Accipite, & commendate memoriæ, habere poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſive*

baptizatos, sive cathecumenos. Officium Exorcistæ est, imponere manus super energumenos (hoc est, obsessos a dæmonibus) & ad arcendos dæmones super eos invocare Nomen Domini, legereque Exorcismos Ecclesiæ, ac ipsos ita præparare, ut Sacris interesse possint.

21. Quantum ad sequentes Ordines attinet, notandum, quod in reliquis Ordinibus duplex reperiatur materia, constituens unam adæquatam, cum duplici forma sibi correspondente, & similiter unam adæquatam formam constituente: qualis in Acolythatu est traditio Cerei extincti, & Urceoli vacui: in Subdiaconatu est traditio Calicis vacui una cum Patena vacua, ac Libri Epistolarum: in Diaconatu impositio manuum Episcopi, atque traditio Libri Evangeliorum: in Presbyteratu traditio Calicis cum vino & patenæ cum hostia superposita, ac impositio manuum Episcopi. Itaque

22. Acolythatus una materia, est traditio Candelabri una cum cereo extincto, cum tali forma: *Accipite Candelabrum cum cereo, & sciatis vos ad accendenda Ecclesiæ Luminaria mancipatos, in Nomine Domini.* Altera partialis materia, est traditio Urceoli vacui, cum hac forma: *Accipite Urceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in Nomine Domini.* Porro *Officium Acolythorum* est, luminaria Ecclesiæ accendere, atque præparare ad Sacrificium; & portare Cereum accensum ad Altare, præcipue dum Evangelium sub Missa canitur; itemque ampullas vini & aquæ ad Missæ Sacrificium præparare, & ministrare.

23. Nec dicas: Possunt hujusmodi officia pleraque peragi sine dictis ordinibus; ergo frustra ponuntur hi ordines. Resp. enim negando consequentiam. Tum quia per dictos ordines constituitur quis in tali gradu Ecclesiæ, ut ejusmodi officia possit solemniter & auctoritative peragere; quod aliis non competit. Tum quia etiam per quatuor ordines minores confertur ordinatis ex opere operato gratia specialis ad ejusmodi officia dignius peragenda, ut proinde dicti ordines neutiquam sint frustranei.

24. *Subdiaconatus materia* una, est traditio Calicis vacui cum Patena vacua. *Forma* autem talis: *videte, cujus ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut DEO placere possitis.* Altera ejus materia partialis, est traditio libri Epistolarum, cum tali verborum forma: *Accipite Librum Epistolarum, & habete potestatem legendi eas in Ecclesia Sancta DEI, tam pro vivis, quam pro defunctis &c.* Et nota, usque ad Subdiaconatum formas positas esse in plurali, eo quod usque ad Subdiaconatum regulariter loquendo plures soleant simul ordinari, si adsint: quod si vero unus solus ordinatur, tunc dictæ formæ proferuntur in singulari.

24. Porro *Subdiaconi officium* est, Vasa sacra, videlicet Calicem ac Patenam ad usum Sacrificii præparare, atque ad Altare deferre, & Diacono in Altaris ministerio inservire; in Missa Epistolam cum Manipulo solemniter cantare; sine Manipulo enim liceret etiam non Subdiacono cantare Epistolam: (d) item Pallas Altaris, Corporalia, Calices & Patenas abluere, ipsamque lotionis aquam in Sacrarium fundere, aliaque juxta Rubricas Missalis in Missæ Sacrificio peragere. Verum occasione horum

26. Quæres I. Quæ sint speciales obligationes Subdiaconi? Resp. cum communi, esse sequentes. I. Subdiaconi, aliique in ordinibus majoribus constituti, tenentur servare perpetuam Castitatem; prout liquet ex *c. Presbyteris dist. 27. & c. a multis de ætate & qualit. perfic. & c. Ut Clericorum de vita & honest. Cleric.* ac alibi. II. Subdiaconi tenentur ad quotidianam recitationem Horarum Canonicarum, prout jam superius (e) dictum est. III. Subdiaconi, aliique in Sacris ordinibus, tenentur deferre Habitum, & Tonsuram Clericalem, *c. Si quis ex clericis & c. Clerici de vita & honest. Cleric.*

27. Quæres II. Quo jure teneantur Clerici in Sacris constituti ad servandam perpetuo Continentiam? Resp. I. Initiati sacro ordine non tenentur ad Continentiam ex Jure Divino, sed duntaxat Ecclesiastico. Ita Scotus 4. *dist. 37.* cum communi. Nullibi enim extat tale præceptum Divinum: quinimo Græci in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur Matrimonio jam contracto, neque in hoc reprehenduntur ab Ecclesia, *c. cum olim de Clericis conjugat.* prout fieri oporteret, si dicta obligatio descenderet ex Lege Divina.

28. Remanet proinde, quod Clerici in Sacris teneantur ad perpetuam Continentiam jure duntaxat Ecclesiastico, in quantum ordinibus sacris ex generali statuto Ecclesiæ (per textus *n. 26.* citatos) annexum est Votum perpetuæ Castitatis; prout inter alios tradit Scotus 4. *d. 25. q. 1. §. Hic breviter*, inquiens: *Quia susceptioni ordinis sacri annexum est votum continentiæ, ut habetur extra c.*

mul-

multis de ætate & qual. Idipsum tenet communior Doctorum, atque desumitur ex *cit. c. Cum olim de Cler. conjugat.* ubi Pontifex ait; *Non attendentes, quòd Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit.* Ex quo Glossa ibidem, argumento a sensu contrario desumpto, infert, quod Occidentales sive Latini Clerici, ex voto ad continentiam teneantur: eo enim ipso (inquit) quod quis promoveatur ad sacrum Ordinem, cui ex constitutione Ecclesiæ annexum est votum continentiæ, intelligitur tacite vovere continentiam, licet nullam de hoc mentionem faciat. Et hinc *c. un. de voto in 6.* illud appellatur *Votum, quod solemnizatum fuevit per susceptionem sacri Ordinis.*

29. Nec obstat Scotus 4. *dist. 37. q. un.* ex quo loco is passim citatur in oppositum. Resp. enim, Doctorem ibidem solum dicere, quod Ordo sacer non dirimat Matrimonium propter votum continentiæ, sive proprie, sive ex præcepto Ecclesiæ annexum; sed ex hoc solum, quod Ecclesia talem personam faciat simpliciter illegitimam, sive inhabilem ad contrahendum: & hoc est certum, atque patet ex *cit. cap. un. de Voto in 6.* Non tamen Doctor Subtilis ibidem negat, Ordini sacro esse annexum Votum continentiæ, imo hoc ipsum supponit, atque antea, seu *dist. 25. quæst. 2.* jam citata, expresse docet.

30. *Diaconatus materia* etiam duplex est; una impositio manus dexteræ Episcopi cum tali verborum forma: *Accipe Spiritum Sanctum ad robur, & ad resistendum diabolo & tentationibus ejus, in Nomine Domini.* Altera est traditio Libri Evangeliorum, cum hac forma: *Accipe* (aut, si plures simul ordinentur (*Accipite potestatem legendi Evangelium in Ecclesia DEI, tam pro vivis, quam pro defunctis, in Nomine Domini.*

31. Porro *Officium Diaconi* est, Sacerdoti in Missę Sacrificio immediate assistere, eique ministrare panem & vinum ad conficiendam Eucharistiam, atque Evangelium cum Stola solemniter cantare, aliaque juxta Rubricas Missalis præstare. Tacentur cætera ejus officia; qualia sunt, Sacerdote impedito Verbum DEI ex facultate Episcopi prædicare, de parochi licentia solemniter baptizare, & hujusmodi.

32. *Presbyteratus* duplex est *materia*, scilicet traditio Calicis cum vino, & Patenæ una cum Hostia superposita, cum hac verborum forma: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium DEO, Missasque celebrandi, tam pro vivis, quam pro defunctis, in Nomine Domini.* Altera materia Presbyteratus, est impositio manuum Episcopi super caput ordinandi, cum hac verborum forma: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis; quorum retinueris, retenta sunt.*

33. Porro *Officium sacerdotis* præcipuum est, consecrare Corpus & Sanguinem D.N. JESU Christi: quæ potestas traditur per traditionem Calicis cum vino, & Patenæ cum Hostia superposita; idque fieri solet ante Offertorium, nempe circa finem Tractus, Sequentiæ, vel Alleluja, Evangelium præcedentis. Alterum ejus officium est, absolvere pœnitentes a peccatis, accedente tamen legitima jurisdictione; quæ potestas eidem traditur per manuum Episcopi impositionem, cum debita verborum forma; solerque fieri peracta Communione. (f) Insuper ad Officium Sacerdotis pertinet, alia Ecclesiæ Sacramenta dignis administrare, excepto Sacramento Confirmationis, ac Ordinis, quorum administratio spectat ad Episcopum, veluti ordinarium Ministrum. Item Sacerdotis est, benedicere, baptizare, ac populum DEI opere, doctrina, & exemplo pascere; atque ejusdem necessitates fervent:bus precibus DEO recommendare, aliaque pietat:s opera impensius exercere.

34. Objicies contra hactenus dicta: In Concilio Florentino in Decreto Unionis, unica materia assignatur pro Ordine Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus; ergo male assignatur duplex materia horum Ordinum. Antecedens patet. Sic enim loquitur cit. Concilium. *Sextum Sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo: sicut Presbyteratus traditur per Calicis cum vino & Patenæ cum pane porrectionem. Diaconatus vero per Evangeliorum dationem. Subdiaconatus per Calicis vacui cum Patena vacua superpositæ traditionem.* Resp. negando consequentiam: quia, ut notat Herincx *disp. 10. de Sacramento Ordinis num. 37. & 46.* Concilium Florentinum non intendit assignare adæquatam materiam dictorum Ordinum, sed solum tradere exempla doctrinæ generalis a se præmissæ, nempe materiam cujuslibet Ordinis esse illud, cujus traditione confertur ordo. Unde alteram materiam, ex usu Ecclesiæ jam claram, atque perspectam, non exclusit.

35. Fatendum tamen, quod loquendo

de Ordine Subdiaconatus, plerique Scholastici negent, Librum Epistolarum spectare essentialiter ad materiam hujus Ordinis; alii vero, & quidem melius asserant, traditionem Libri Epistolarum esse partem materiæ hujus Ordinis saltem minus principalem. Gobat. *tr.* 8. *Theol. Exper. n.* 49. & Herincx *l. c. n.* 46.

36. Objicies ulterius. Tempore Apostolorum Diaconi sunt ordinati sine traditione Libri Evangeliorum, utpote qui tunc necdum conscriptus erat; ergo traditio Libri Evangeliorum non est de essentia Sacramenti Diaconatus. Confirmatur. De facto in tota Ecclesia Græca conferuntur Ordines absque omni instrumentorum traditione, per solam manuum impositionem, cum certis verbis singulos Ordines exprimentibus ab Episcopo factam. Atqui ordinatio Græcorum est valida, quia viget non tantum apud Schismaticos Græcos (quos tamen revertentes ad Catholicam Ecclesiam, ipsa recipit in suis Ordinibus) sed etiam apud Catholicos, & illos ipsos, qui Romæ degunt, ibique more suo ordinantur consentiente Papa, ut testatur Herincx *l. c. n.* 51. & Gobat. *l. c. n.* 95. ergo.

37. Resp. cum D. Bonaventura 4. *d.* 24. *p.* 2. *art.* 1. *q.* 4. Bellarmino *lib. un. de Ordine cap.* 9. Lugone *disp.* 2. *de Sacramentis sect.* 5. Marchantio, & aliis Theologis, Christum Dominum non determinasse in particulari, seu specie infima materiam singulorum Ordinum, sed tantum in genere, nimirum, ut conferrentur per signa sensibilia & verba, quæ sufficienter significarent collationem potestatis talium Ordinum, relinquendo interim Ecclesiæ magis specificam, ac veluti materialem instrumentorum porrigendorum, & verborum determinationem, prout jam superius (g) dictum est. Unde in forma respondendo, negatur consequentia.

38. Instabis. Ergo non est in tota Ecclesia Christi uniformitas quoad materiam, & formam, Sacramenti Ordinis. Resp. distinguendo sequelam: ergo non est uniformitas, quatenus non est ubique eadem materia & forma physice, conceditur; moraliter, & saltem in genere, negatur. Vel (ut alii loquuntur) non est ubique uniformitas, materialiter loquendo, conceditur; formaliter, negatur. Quia semper & ubique [illegible] institutionem, ac determinationem Ecclesiæ, adhibebatur, & adhibetur talis materia & forma verborum, quæ sufficienter significat collationem potestatis cujuslibet Ordinis.

QUÆSTIO III.

De Ætate, & Qualitatibus Ordinandorum.

SUMMARIUM.

39 *Ordines sacri, seu majores, qui, & cur sic dicantur?*
40 *Ordines minores, seu non sacri, qui?*
41 *Soli masculi sunt capaces Ordinis, non fœminæ.*
42 *In masculis ut ordinari possint, plura requiruntur.*
43 *Sine Baptismo non recipitur Sacramentum Ordinis.*
44 *Ordo potest recipi & valide, & licite.*
45 *Infans, an possit ordinari?*
(h) Vide Tr. 14. Dist. 1. n. 39.
46 *Infans ordinatus, an teneatur servare Continentiam, vel recitare Breviarium?*
47 *Ad Ordines, an requiratur Confirmatio?*
(i) Vide Tr. 14. Dist. 3. n. 48. & 49.
48 *In ordinandis requiritur debita scientia, & qualis?*
49 *Item probitas vitæ, & morum.*
50 *Ac ætas legitima, & qualis?*
51 *Quid de prima Tonsura, & Ordinibus minoribus?*
52 *Quid juris, si quis ordinetur ante legitimam ætatem?*
53 *Præsertim bona fide?*

39. ADvertendum, quod ex prædictis Ordinibus alii dicantur Ordines majores, seu Sacri; alii Ordines minores. *Ordines sacri, seu majores* sunt tres, videlicet Subdiaconatus, Diaconatus, ac Presbyteratus; & hi quidem ex eo dicuntur *Ordines sacri*, quia habent annexum Votum perpetuæ Castitatis, nec non & obligationem recitandi Breviarium, quibus homines specialiter quasi DEO consecrantur. Dicuntur etiam *Ordines majores*, eo quod per eos ordinati ad majus officium circa Eucharistiam exercendum deputentur: Sacerdos scilicet ad consecrandum; Diaconus vero, ac Subdiaconus, ad proxime assistendum, & ministrandum solemniter Sacerdoti ad altare. Fatendum quidem est, quod Subdia-

diaconatus in primitiva Ecclesia non fuerit connumeratus inter Ordines Sacros, uti patet ex *c. Nullus in Episcopum dist.* 60. de facto tamen Subdiaconatum inter sacros Ordines computari certum est, atque decisum habetur *c. A multis De ætate & qualit. præfic.*

40. Porro *Ordines minores* sunt alii quatuor, videlicet Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus. Et dicuntur *minores*, ob minus officium, ad quod ordinantur. Dicuntur etiam quandoque *Ordines non sacri*, non quidem in eo sensu, quasi nihil sacrum sint, aut contineant (sunt enim & ipsi verum Sacramentum, juxta dicta *num.* 15.) sed ad differentiam Ordinum majorum, quia per excellentiam, ob rationes jam allatas, appellantur *Sacri*, cum contra Ordines minores nec habeant annexam obligationem recitandi Breviarum, neque Votum perpetuæ Castitatis; ut proinde hisce duntaxat Ordinibus initiati, licite possint contrahere Matrimonium, si velint. Hoc prænotato, sit

41. CONCL. I. Soli masculi sunt capaces Sacramenti Ordinis, non fœminæ. Ita Scotus 4. *dist.* 25. *qu.* 2. ubi hoc refundit in Legem Divinam, atque ordinationem Christi. Idipsum patet tum ex perpetua traditione Ecclesiæ: tum ex eo, quia neque B. Virgo Maria hanc potestatem Ordinis a Christo Filio suo accepit, non obstante, quod fuerit dignior ac excellentior universis Apostolis.

42. CONCL. II. Etsi in masculis, ad hoc, ut quis valide ordinetur, post susceptum Baptismi Sacramentum aliud non requiratur præter debitam materiam & formam, ac intentionem Ministri, atque susceptientis, si is sit adultus; tamen, ut quis licite & absque ullo peccato possit ordinari, plura alia requiruntur. Ita certa, & communis.

43. Notanter tamen additur, *post susceptum Baptismum*. Nam, cum Baptismus sit janua omnium Sacramentorum novæ Legis, sine ipso Sacramentum Ordinis valide non potest recipi. Unde *capit.* 1. *de Presbytero non baptizato*, dicitur: *Si quis Presbyter ordinatus, deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur, et iterum ordinetur.*

44. Cæterum, ut data Conclusio melius intelligatur, sciendum, quod cupliciter intelligi possit ordines recipi, valide nimirum, ac licite. *Valide* tunc intelligitur Sacramentum Ordinis recipi (idem dicendum de aliis Sacramentis) quando ipsum ita recipitur, ut valeat, & subsistat Ordo receptus. Quod quidem fieri potest, etiamsi quis recipiat Ordinem in peccato mortali, aut per ejus receptionem actu peccet, dummodo nihil desit de essentialiter requisitis ad ipsius validitatem. *Licite* tunc intelligitur recipi ordo, quando non solum valet Ordo receptus, sed insuper receptio ipsius sit licite, seu absque peccato: & quidem ut hoc posteriori modo recipiantur Ordines, præter sexum masculinum, ac receptionem Baptismi, plura alia requiri, patebit ex sequentibus Conclusionibus.

45. CONCL. III. Parvulis masculis ante usum rationis valide quidem, sed non licite, Sacramentum Ordinis ministratur. Ita Scotus 4. *dist.* 25. *qu.* 2. estque communis Doctorum. Ratio est: quia infans similiter capax est aliorum Sacramentorum, ut Baptismi (h) & Confirmationis; quæ non requirunt in suscipiente proprium consensum, si is nunquam habuit usum rationis. Quod autem talibus Sacramentum hoc licite non conferatur, patet ex eo: quia præter plura alia, quæ in parvulis non reperiuntur, requiritur legitima ætas in ordinandis, ut dicetur in progressu.

46. Cæterum hic notandum, quod, licet Ordo sacer ante usum rationis valide cuipiam conferatur, tamen ordinatus ad servandam Continentiam, vel recitandas Horas Canonicas non astringatur, nisi post adeptos annos pubertatis ratificet; idque verbo, vel facto, nimirum utendo Ordine sacro. Sed semel facta scienter hujusmodi ratificatione post legitimam ætatem, jam non erit ipsi integrum resilire. Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 30. cum communi.

47. CONCL. IV. Ut quis licite ordinetur, imo & prima Tonsura initietur, requiritur, quod sit confirmatus. Patet ex Concilio Trid. *Sess.* 23. *c.* 4. *de Reform.* ubi dicitur: *Prima Tonsura non initietur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperit etc.* Quod, si tamen secus fiat, valebit quidem ordinatio, sed scienter sic ordinans, imo & ordinatus peccabit. (i)

48. CONCL. V. Insuper requiritur debita scientia in ordinandis. Ita certa omnium. Requirit autem Concilium Trid. *cit. Sess.* 23. *cap.* 4. *de Reform.* ad primam Tonsuram, ut initiandus sit Fidei Rudimenta edoctus, & sciat legere & scribere. Ad quatuor Ordines minores requiritur, juxta cit. Concil. Trid. *c.* 11. ut ordinandi saltem Linguam Latinam intelligant. Ad Subdiaconatum, & Diaconatum postulat idem

Concilium *cap.* 13. quod ordinandi sint instructi litteris, & iis, quæ ad Ordinem suum exercendum pertinent. Et tandem ad Sacerdotium exigit in ordinandis tantam scientiam, ut possint populum docere ea, quæ scire omnibus ad salutem necessarium est; simulque ministrare Sacramenta.

49. CONCL. VI. Insuper requiritur vitæ, & morum probitas in ordinandis. Patet hoc tum ex ipsa ratione Sacramenti, & Concilio Tridentino *c.* 5. & alibi: tum ex illo Apostoli 1. *Thimoth.* 5. *Manus cito nemini imposueris.*

50. CONCL. VII. Requiritur ulterius in promovendis ad Sacros Ordines ætas legitima, & a jure præscripta. Est certum. Intellige, nisi cum aliquo sit legitime dispensatum. Etsi autem antiquitus minor ætas sufficerit, Jure tamen novo Concilii Trid. *sess.* 23. *cap.* 12. *de refor.* nullus imposterum ad Subdiaconatus Ordinem licite promovetur ante vigesimum secundum, ad Diaconatum ante vigesimum tertium, & ad Presbyteratum ante vigesimum quintum ætatis suæ annum. Sufficit autem annus hujusmodi saltem inchoatus; etsi tantum per medium diem aut unicam horam sit inchoatus: prout ex communi docet Herinex *disp.* 10. *de Sacramento Ordinis q.* 7. *nu.* 72. idque patet ex praxi Ecclesiæ, quæ sic citatum Decretum Tridentinum semper intellexit.

51. Dicitur, *in promovendis ad Sacros Ordines*. Siquidem ad primam Tonsuram & quatuor Ordines minores licite suscipiendos, non requiritur determinata ætas, dummodo adsit sufficiens scientia una cum aliis requisitis: quamvis ante annum decimum quartum (saltem inceptum) tales non possint obtinere Beneficium Ecclesiasticum, prout decrevit Concilium Trident. *citat. sess.* 23. *cap.* 6. *de Reform.* & notat Barbosa *ibid. n.* 2. cum aliis.

52. CONCL. VIII. Ordinatus Ordinibus majoribus ante legitimam ætatem, valide quidem ordinatur, atque recipit Ordinis Characterem; talis tamen ipso Jure est suspensus, & si in tali suspensione ministraverit, efficitur irregularis. Ita de facto communis Doctorum, estque decisum per Bullam Pii II. quæ incipit: *Cum ex sacrorum*, & habetur *tom.* 1. *Bullarii Romani Const. dicti Pontificis.*

53. Hoc tamen intelligendum de eo, qui scienter ante legitimam ætatem permisit se ordinari. Siquidem ordinatus bona fide, & qui post diligentem inquisitionem credidit se ætatem legitimam habere, non incurrit Suspensionem: loquitur enim Constitutio Pii II. de iis, *qui præsumunt* ante legitimam ætatem ordinari; id est, qui scienter ac deliberate, non obstante constitutione Canonum, id agunt. Quamdiu tamen ordinatus ad legitimam ætatem non pervenit, non est licitum eidem ministrare in suscepto Ordine, ne quidem cum licentia Episcopi; cum hic non possit dispensare super ætate contra Sacros Canones.

APPENDIX.

QUæres: quomodo in defectu ætatis quoad annos Sacerdotii practice impetretur dispensatio?

Resp. I. Si adsit penuria Sacerdotum, in Germania, de speciali Privilegio ad præviam supplicationem ordinarie obtineri solito, possunt dispensare ipsimet Episcopi, nec est necessaria certa formula petendi, modo ceteroquin sufficienter constet de penuria Sacerdotum. Ita patet ex facultatibus ordinarie concessis Germaniæ Episcopis, quarum una sicsonat: *Dispensandi super defectu ætatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad sacerdotium, si alias idonei fuerint.*

Resp. II. Si petatur Dispensatio in ætate tredecim Mensium, vel alias extra penuriam Sacerdotum, recurrendum erit ad Curiam Romanam, ubi non solum ob penuriam Sacerdotum, sed etiam ob solatium Parentum saltem alterutrius viventis, item ob arctationem Beneficii actualis, aut ob Doctoratum Theologiæ, aut Philosophiæ Magistratum &c. dispensatur, & Taxa pecuniaria excurrit ad undecim, vel duodecim Scuta, idest in Moneta nostra ad viginti quatuor circiter florenos; Modus autem petendi esse poterit talis:

Petitur humillime Dispensatio in ætate tredecim Mensium pro N. Diœcesis N. ad effectum recipiendi S. Ordinem Presbyteratus in solatium Patris senio confecti.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

De Ministro Sacramenti Ordinis.

SUMMARIUM.

54 *Ordinarius Minister Ordinis, est Episcopus.*
55 *Potestas conferendi Ordines minores, an possit concedi simplici Sacerdoti? Quid de Abbatibus Infulatis?*
56 *Episcopus sine Dimissoriis licite non ordinat alienum subditum.*
57 *Subditus Episcopi, quibus modis quis efficiatur?*

54. CONCL. I. Episcopus est ordinarius Minister Sacramenti Ordinis. Ita definitum est in Concilio Trident. *sess. 23. can. 7.* & patet tum ex perpetua praxi, & sensu Ecclesiæ; tum ex S. Scriptura *Actorum 6. & 2. Thimoth. 1.* & alibi, quibus in locis non nisi ab Apostolis, quibus in Ecclesia DEI succedunt Episcopi, legimus aliquos ordinatos esse.

55. Dicitur, *ordinarius Minister*. Siquidem, ut notat Ascanius Tamburinus *de Jure Abbatum tom. 2. disp. 2. quæst. 1. n. 3.* potestas ordines minores conferendi potest etiam simplici Sacerdoti a Summo Pontifice committi. Unde Abbates Presbyteri, & usum Mitræ ac Baculi habentes, possunt Ordines minores suis subditis conferre: idque ex concessione Sedis Apostolicæ: prout liquet ex *c. Quoniam videmus dist. 69. & cap. Cum contingat de Ætat. & qual. præfic.* Imo de speciali assensu Episcopi posse Abbates etiam Sæcularibus non sibi Subditis, ac Regularibus habentibus speciales Dimissorias suorum Superiorum, conferre primam Tonsuram, & ordines minores, docet citatus Tamburinus, *quæst. 7.* cum pluribus aliis Doctoribus.

56. CONCL. II. Episcopus alienum subditum sine Litteris Dimissoriis licite non ordinat; alioquin scienter talem ordinare præsumens, suspenditur a collatione ordinum per annum, & sic ordinatus ab executione ordinum susceptorum. Ita Concil. Trid. *sess. 23. c. 8. de Reform.* ubi ait: *Unusquisque a proprio Episcopo ordinetur &c. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, & ordinatus a susceptorum ordinum executione, quandiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus.*

57. Porro quatuor modis censetur quis subditus Episcopi, quantum sufficit ad ordines recipiendos. I. Ratione originis: unde potest quisque ordinari in loco, ubi natus est, licet postmodum alibi domicilium, aut Beneficium possederit, dummodo parentes tempore nativitatis suæ ibidem domicilium habuerint. II. Ratione domicilii. Sic recipiuntur ordines ab Episcopo, in cujus Diœcesi ordinandus habitationem perpetuam constituit. Dicitur notanter, *perpetuam*: nam non sufficit habitatio tantum temporalis in tali loco, v. g. Studiorum causa, aut hujusmodi. III. Ratione Beneficii. Et hinc ordinari quis potest ab Episcopo, in cujus Diœcesi Beneficium possidet, ut dicitur *c. Cum nullus de Tempor. ordinat. in 6.* IV. Ratione triennalis familiaritatis, seu commensalitatis cum Episcopo. Proinde poterit Episcopus ordinare sibi alias non subditum, qui per triennium in ipsius familia, sive servitio, sumptibus ipsius, & ita quasi commensalis fuit, dummodo statim re ipsa Beneficium illi conferat; prout habetur in Conc. Trid. *sess. 23. c. 9. de Refor.*

QUÆSTIO V.

Solvuntur variæ Quæsita circa Sacramentum Ordinis.

SUMMARIUM.

58 *Ordines, quo tempore sint conferendi?*
59 *Præsertim Sacri?*
60 *Quid de Ordinibus minoribus?*
61 *An ordines minores possint eodem die recipi?*
62 *Quid de majoribus?*
63 *Ordines minores, an recipi possint cum Subdiaconatu?*
64 *Sine titulo, ac possit quis ordinari? Titulus, quid?*
65 *Quid de ordinibus minoribus?*
66 *Ejusmodi titulus, quotuplex?*
67 *An requiratur contactus physicus materiæ ordinis?*
(k) Ut dictum Tr. 1. Dist. 3. num. 57. & 58.
68 *Præsertim ad valorem Sacramenti Ordinis.*
69 *Declaratur hoc amplius.*

58. QUæritur I. Quo tempore sint conferendi ordines? Resp. I. Circa hoc Concilium Trid. *loc. cit. c. 6.* sic statuit:

tuit: *Ordinationes Sacrorum Ordinum statutis a Jure temporibus publice celebrentur*. Hæc ibi.

59. Resp. II. Sacri Ordines in Sabbatis quatuor Temporum, & in Sabbato præcedente Dominicam Passionis, & Sabbato Sancto conferri debent. Intellige: nisi speciatim Summus Pontifex licentiam concesserit, ut sacri ordines quibusdam extra prædicta tempora conferri possint.

60. Resp. III. Ordines minores possunt conferri non solum in supra dictis Sabbatis Ordinationum, sed etiam singulis Dominicis, festivisque diebus. Ita habetur *c. De eo autem de Temp. Ordinat.* ac in Pontificali Romano.

61. Quæritur II. An possint plures Ordines eodem die suscipi? Resp. I. Quamvis Concilium Trid. *loc. cit. cap.* 11. velit, *Ordines minores per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur, conferri debere*; consuetudine tamen in pluribus locis receptum est, ut eodem die, ac eadem Ordinatione quatuor Ordines minores simul conferantur. Nam & hoc, præsertim in Diœcesibus amplioribus, magis expedire visum est.

62. Resp. II. Duo sacri Ordines eodem die nulli sunt conferendi, ne quidem Regularibus. Ita Concilium Trid. *loc. cit. c.* 13. Quod rursus intelligendum, nisi id fiat de speciali licentia Summi Pontificis.

63. Resp. III. Stando Juri communi, non possunt quatuor Ordines minores simul cum Subdiaconatu recipi. Patet hoc ex *c. Litterat. & c. Dilectus de tempor. Ordinat.* juncto Concilio Trid. *sess.* 23. *c.* 11. *de Reform.* Dicitur, *stando Juri communi*: siquidem consuetudinem illam, qua in quibusdam locis eodem die cuipiam quatuor Ordines minores una cum Subdiaconatu conferuntur, recte admittunt Navarrus *cap.* 25. *Manual. numer.* 71. Engel *tit. de Tempor. Ordination. num.* 19. & alii.

64. Quæritur III. An sine Titulo possit quis ordinari, & quotuplex sit Titulus? Resp. I. Per *Titulum* in proposito intelligitur Beneficium Ecclesiasticum, vel aliud medium sese honeste sustentandi. Cum enim non deceat, ut Clerici Divinis Officiis specialiter adscripti, cum Ordinis dedecore mendicent, aut sordidum aliquem quæstum exerceant; ideo nemo ad sacros Ordines admittendus est, nisi ejusmodi Titulum seu medium sese honeste alendi, possit ostendere: prout tum *cap. Neminem, & cap. Sanctorum dist.* 70. ac alibi, tum in concilio Tridentino *sess.* 21. *cap.* 2. *de Reformat.* expresse habetur.

65. Dicitur, *ad Sacros Ordines*; nam ad Ordines minores non requiri Titulum, tenet communis Doctorum, ac praxis Ecclesiæ. Ratio est: quia Clerici in Minoribus constituti, si se Clericaliter sustentare nequeant, libere possunt nubere, aliaque negotia sæcularia exercere. Et hinc Concilium Tridentin. *loc. cit.* notanter prohibet solum, ne quis sine Titulo *ad sacros Ordines promoveatur*.

66. Resp. II. Cum Bonacina *disp.* 8. *de Sacram. Ordinis quæst. un. punct.* 5. *num.* 31. & aliis, ejusmodi Titulum esse triplicem. Primus, est Beneficii Ecclesiastici, dum tale quis pacifice possidet. Secundus Titulus, est Patrimonii, vel Pensionis: ut tamen ad hunc Titulum Patrimonii, vel Pensionis, quis ordinari possit, requiritur insuper, quod Episcopus judicet, talem pro utilitate, vel commoditate Ecclesiarum suarum esse assumendum, illudque Patrimonium, vel Pensionem, & ad vitam sustentandam sufficiens esse, & vere ab ipso obtineri; ut statuit Concilium Trid. *loc. cit.* Tertius Titulus, est Paupertatis, seu professionis Religiosæ; Siquidem Religiosi Professi, utpote propter Christum omnia sua relinquentes, nihilque proprium in hoc Mundo possidentes, ordinantur ad Titulum Paupertatis, juxta Pontificale Romanum: § *De Ordinatione Subdiaconi*. His juxta praxim, atque antiquam consuetudinem Germaniæ, & quarundam aliarum Regionum, addi potest Titulus Mensæ. Sed de hoc, utpote consuetudine solum introducto, Jura mentionem non faciunt; fusius tamen de ipso differit Ludov. Engel *in Collegio Juris Canonici lib.* 1. *tit.* 14. *n.* 14. *et seqq.*

67. Quæritur IV. An per susceptionem Ordinum sufficiat contactus moralis materiæ sibi per Episcopum porrectæ, dum quis v. g. solam manum Episcopi, vel alterius simul ordinati tangit, non vero ipsam materiam; vel an requiratur etiam contactus physicus, seu immediatus ipsius materiæ. Resp. I. Quantum est de necessitate præcepti, ac in praxi, diligenter curandum est, ut ipsamet materia Ordinis, v. g. Liber Evangeliorum, Calix cum Patena &c. ab ordinandis physice, ac realiter attingatur. Ratio; tum quia Rubricæ Pontificalis hoc præscribunt, quæ proinde sunt observandæ: tum quia in Sacramentis tutior pars, quantum fieri potest,

est

est eligenda: (k) multi autem Doctores, ut D. Thomas, Cajetanus, Paludanus, aliique plures, quos citat Layman *l. 5. tract. 9. c. 5. n. 8.* existimant contactum physicum ac realem materiæ requiri ad substantiam & valorem Sacramenti Ordinis.

68. Resp. II. Nihilominus probabilius est, ad valorem Sacramenti Ordinis sufficere solum contactum moralem materiæ remotæ Ordinationis. Ita Layman *l. c.* Gobat *tr. 8. Theol. Exper. n. 77.* estque communior Doctorum. Ratio est: quia per solum contactum moralem jam verificatur verbum illud formæ, *Accipe potestatem* &c. ab Episcopo prolatum. Deinde tam stricta necessitas contactus physici materiæ ad validitatem Ordinis, ex nulla Lege, vel claro textu constat; ergo non est asserenda.

69. Addit tamen non immerito Mastrius *disp. 19. Theol. Moral. num. 26.* hoc intelligendum esse de tali contactu morali, quo quis saltem mediate tangit materiam Ordinis, tangendo v.g. manum Episcopi materiam porrigentis: nam sola ostensio, seu porrectio materiæ, absque ullo contactu physico, saltem mediato, non videtur sufficere. Unde & Clemens VIII. aliquos sic ordinatos, sub conditione reordinari præcepit, prout citatus Mastrius refert.

DISTINCTIO XIII.

De Sacramento Matrimonii.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Matrimonium, & quæ bona ipsius?

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium dicitur* magnum Sacramentum, *cur? Unde derivetur?*
2 *Appellatur Conjugium, Connubium, Nuptiæ; & ha proprie quid? Ac Sponsalia de præsenti.*
3 *Hæc tria, Matrimonium, Contractus Matrimonii, & Sacramentum Matrimonii, distinguuntur.*
4 *Matrimonium, quid?*
(a) De hoc infra Quæst. V. per totum.
5 *Matrimonium dividitur in Legitimum.*
6 *Ratum, &*
7 *Consummatum, & quid?*
8 *Matrimonium, est Sacramentum novæ Legis.*
9 *Quando id a Christo institutum sit?*
10 *Qua ratione jam antea fuerit institutum?*
11 *Olim non fuit Sacramentum, neque de facto est inter Infideles.*
12 *Bona Matrimonii, quæ?*
13 *Alia ejus bona sive effectus.*
(b) Ut dictum Tr. 14. Dist. 2. n. 5. & seqq. ac n. 15.

1. MAtrimonium, quod communiter postremo inter novæ Legis Sacramenta loco tractatur, a D. Apostolo, *ad Ephes. 5. Magnum Sacramentum* appellatur. Non quidem in eo sensu, quasi sit omnibus aliis novæ Legis Sacramentis præstantius: sed dicitur *Magnum Sacramentum* ratione suæ significationis, eo quod significet conjunctionem Christi cum Ecclesia: prout idem Apostolus *l. c* exponit, de Matrimonio Fidelium sic loquens: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Porro *Matrimonium*, juxta nominis ethymologiam, derivatur a ly *matris*, & *munium*, id est, officium: quasi diceretur *matris munium*, eo quod matri maxime incumbat officium nutriendæ prolis, quæ est finis primarius Matrimonii.

2. Matrimonii varia sunt nomina: quandoque enim dicitur *Conjugium*, eo quod virum ac mulierem sub uno, eodemque quasi mutuo jugo ad servandam fidem, & onera matrimonii sustinenda constituat. Insuper appellatur *Connubium*, & quandoque *Nuptiæ*; eo quod antiquitus pudoris gratia se puellæ obnuberent, seu faciem velarent, dum viris dabantur; exemplo Rebeccæ, de qua idipsum legitur *Gen. 24.* & notatur *cap. Nec illud 30. quæst. 5.* Hodie tamen per *Nuptias* proprie intelligitur ipsamet solemnitas, seu pompa exterior, quæ in contractu matrimoniali communiter adhiberi solet. Et hinc tempore Adventus, & Quadragesimæ, prohibentur celebrari Nuptiæ, hoc est (ut loquitur Concilium Trident. *sess. 24. Can. 11.*) *Solemnitas Nuptiarum*; quamvis quo-

quocunque tempore Matrimonium contrahatur, *c. Capellanus, de Feriis*. Tandem Matrimonium solet nonnunquam dici *Sponsalia de præsenti*: Veruntamen sub his potius intelligitur ipse contractus matrimonialis, per verba præsentis temporis initus. Quod ut melius intelligatur

3. Advertendum cum Doctore Subtili 4. *dist.* 29. *quæst. un.* §. *de quinta*, tria in Matrimonio distingui debere: siquidem aliud est Matrimonium, & aliud contractus Matrimonii, & aliud Sacramentum Matrimonii. *Matrimonium* est illa oblatio mutua, seu vinculum illud, quo conjuges inter se mutuo indissolubiliter obligati permanent: & sic sumitur communiter Matrimonium absolute prolatum. *Contractus Matrimoni* est ille mutuus actus voluntatum, signis exterioribus sufficienter declaratus, quo conjuges contrahunt Sponsalia de præsenti. Et iste contractus Matrimonii habet se in ordine ad Matrimonium priori modo sumptum, sicut causa ad effectum; siquidem vinculum Matrimonii causatur, & oritur ex contractu ipso Matrimonii. Tandem *Sacramentum Matrimonii* aliud non est, quam ipsum septimum novæ Legis Sacramentum, seu signum sensibile, ex Christi institutione in digne contrahentibus causans gratiam ex opere operato. His prænotatis, sit

4. CONCL. I. *Matrimonium* est legitima maris ac fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Ita communis; & habetur tum *c. Illud* §. *fin. de Præsump. tum* §. 1. *Instit. de Patria potestate*. Siquidem Matrimonium non ad tempus duntaxat, sed quantum est ex natura contractus, & quoad propositum seu intentionem contrahentium, debet contrahi in perpetuum, sive pro toto vitæ tempore, quidquid sit, an in certis casibus, atque authoritate Divina denuo possit dissolvi, nec ne. (a)

5. CONCL. II. Matrimonium recte dividitur in legitimum, ratum, & consummatum. Ita communis. *Matrimonium legitimum* dicitur illud, quod legitimo consensu inter personas habiles, seu jure non impeditas, constitutum est. Et dicitur, *legitimum*; quia juxta Leges factum est. Et tale Matrimonium datur non solum inter Fideles baptizatos, sed etiam fuit olim ante Christi adventum, daturque defacto inter Infideles, qui legitime, idest, absque ullo impedimento dirimente, Matrimonium contrahunt.

6. Matrimonium ratum in se includit legitimum, addit vero rationem Sacramenti, per quod majorem firmitatem acquirit: unde illud dicitur *Matrimonium ratum*, quod non solum legitimo modo est contractum, sed insuper est Sacramentum, nondum tamen consummatum. Et tale Matrimonium ratum datur duntaxat inter Fideles baptizatos, non vero inter Infideles; sicut habetur. *c. Quanto de Divortiis*, ibi: *Etsi Matrimonium verum inter Infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum, & ratum existit*.

7. Tandem *Matrimonium consummatum* dicitur, quod accedente reali corporis usu, seu copula carnali inter conjuges est completum, & consummatum.

8. CONCL. III. Matrimonium inter Fideles baptizatos contractum, est unum ex septem novæ Legis Sacramentis, a Christo Domino institutum. Ita Fides Catholica, estque definitum non solum in Concilio Florentino, sed etiam Trid. *sess.* 24. *Canon.* 1. ibi. *Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem novæ Legis Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre: anathema sit*. Idem probatur ex perpetua traditione ac sensu Ecclesiæ.

9. Quæres; quo tempore Christus instituerit hoc Sacramentum? Resp. cum Scoto 4. *dist.* 26. §. *de primo* Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 4. *num.* 5. & alijs verisimilius id contigisse tunc, quando Christus *Matth. c.* 19. approbavit contractum matrimonii, eo modo, quo primitus a DEO institutus fuerit *Genes. c.* 2. & subjunxit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. His siquidem verbis Christus Dominus, ut Auctor Legis Evangelicæ, videtur elevasse contractum matrimonialem ad rationem Sacramenti: ita ut ly *Quod Deus conjunxit*, denotet, Deum non præcise instituisse contractum matrimonialem, sed conjunxisse ex tunc gratiose per institutionem Sacramenti, concomitantis illum contractum matrimonialem: nam alibi planius non invenitur institutio hujus Sacramenti.

10. Dices: Matrimonium a Deo fuit institutum jam ab initio Mundi, & in statu Innocentiæ, *Genes. c.* 2. ergo non primum post Adventum Christi Domini in carne passibili. Resp. distinguendo antecedens: Matrimonium fuit institutum jam ab initio Mundi, in ratione contractus indissolubilis, atque in ordine ad officium naturæ, & legitimam propagationem generis humani, conce-

conceditur : in ratione ſacramenti , hoc eſt, ſigni efficacis digne recipientibus conferentis gratiam ex opere operato , negatur antecedens ; & eodem modo diſtinguitur conſequens .

11. CONCL. IV. Matrimonium in lege veteri , ſicut & Matrimonium inter Infideles de facto contractum , non obſtante quod ſit legitimum , atque validum in ratione contractus , nihilominus non fuit , neque eſt ſacramentum . Ita communis : tum quia Matrimonium eſt unum ex ſeptem novæ Legis ſacramentis, a Chriſto Domino inſtitutum , uti definivit Concilium Florentinum in decreto Unionis , ac Tridentinum *ſeſſ. 7. can.* & *ſeſſ. 24. can.* 1. tum quia Baptiſmus eſt janua omnium ſacramentorum Legis Evangelicæ ; & conſequenter , quotquot necdum fuerunt baptizati , exiſtunt incapaces ipſorum .

12. Quæres , quæ ſint Bona Matrimonii ? Reſp. breviter cum Magiſtro Sententiarum 4. *d.* 31. & communi Theologorum . Tria principaliter ſunt Bona Matrimonii , videlicet Fides , Proles , Sacramentum . In Fide attenditur , ne poſt vinculum conjugale cum alio , vel alia coeatur . In Prole , ut amanter ſuſcipiatur , & religioſe educetur . In Sacramento , ut conjugium non ſeparetur ; & dimiſſus , vel dimiſſa , nec cauſa prolis alteri conjugatur . Concordat Concilium Florentinum *loc. cit.* ubi ait : *Tria ſunt bona Matrimonii . Primum , plores ſuſcipienda , & educanda ad Cultum DEI. Secundum , fides , quam unus conjugum alteri ſervare debet . Tertium , indiviſibilitas matrimonii , propter hoc , quod ſignificet indiviſibilem conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ .*

13. Et hæc intelligenda ſunt de tribus peculiaribus, & principalibus bonis , ſive effectibus Matrimonii . Tum quia illud habet alios quoſdam effectus minus principales, ut puta remedium vitandæ incontinentiæ poſt lapſum , juxta illud Apoſt. 1. *Corinth. 7. Melius eſt enim nubere , quam uri* , & hujuſmodi. Tum quia Matrimonium ut Sacramentum confert gratim ex opere operato (b) quamvis hic effectus ſit communis omnium Sacramentorum , & non peculiaris ſoli Matrimonio ,

QUÆSTIO II.

De Materia , Forma & Miniſtro Sacramenti Matrimonii .

SUMMARIUM.

14 *Materia remota , & proxima ſacramenti matrimonii .*

15 *Forma ſacramenti matrimonii , quæ ?*

16 *An id mutus , & ſurdus , contrahere valeat ?*

17 *Nutus , & ſigna , cur pro forma ſufficiant in hoc ſacramento , & non in aliis ?*

18 *Miniſter ejus , ſunt ipſi contrahentes .*

19 *Solvitur inſtantia .*

20 *An contrahentes in ſtatu malo , committant duplex peccatum mortale ?*
(c) Concordant Tr. 14. Diſt. 1. nu. 45.

21 *Parochus aſſiſtens matrimonio , proprie non eſt ejus miniſter .*

22 *Aſſiſtit ſolum ut Teſtis authorizabilis .*
(d) Plura de hoc infra Diſt. 14. n. 134. 136. & ſeqq.

23 *Quomodo proferat certa verba ?*

24 *Hæc non requiruntur ad valorem ſacramenti .*
(e) Ut dicetur Diſt. 14. n. 137. *Parochus aſſiſtens , an poſſit dici Miniſter ſecundarius ?*

25 *An peccet mortaliter aſſiſtens in ſtatu malo ?*

26 *Matrimonium , an poſſit contrahi per Procuratorem ?*

14. CONCL. I. *Materia remota* Sacramenti Matrimonii , ſunt corpora habilia contrahentium : *materia proxima* vero , eſt ipſamet legitima traditio mutua corporum in ordine ad generationem prolis. Scotus 4. *diſt. 26.* Maſtrius *diſp. 20. Th. Mor. n. 6.* & alii paſſim. Ratio eſt: quia Chriſtus inſtituens hoc Sacramentum , in nullo penitus immutavit naturam contractus matrimonii , ſed eum duntaxat ad ſtatum Sacramenti evexit ; ergo eadem eſt materia ſacramenti , quæ contractus : atqui materia contractus matrimonialis , ſunt corpora contrahentium , generaliter enim materia cujuslibet contractus eſt res illa , de qua contrahitur ; ergo . Cæterum , quod traditio legitima corporum ſit materia proxima hujus Sacramenti , probatur a ſimili ; ſic quippe etiam in Sacramento Ordi-

Ordinis, traditio materiæ remotæ censetur esse materia proxima ipsius; ergo idem dicendum in proposito.

15. CONCL. II. Forma Sacramenti matrimonii sunt ipsorum contrahentium verba, vel alia signa externa verbis æquivalentia, & mutuum consensum internum, atque traditionem illam corporum sufficienter exprimentia. Ita communis. Tum quia & in cæteris Sacramentis forma consistit in verbis. Tum quia generatim forma contractuum solent esse verba, vel alia signa verbis æquivalentia, quæ sufficienter exprimunt internum consensum contrahentium.

16. Additur, *vel alia signa verbis aquivalentia*. Quia mutus, etsi loqui non valeat, nihilominus Matrimonium contrahere potest: *Cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare*, ut dicitur *cap. Cum apud de sponsalibus*. Ubi Pontifex hoc ipsum admittit de muto & surdo, dummodo hic sit compos rationis, & sufficienter intelligat quid agatur.

17. Nec obstat, quod in Baptismo, & aliis Sacramentis novæ Legis, pro forma requirantur verba proprie dicta, neque sufficiant nutus, aut alia signa verbis æquivalentia. Disparitas enim est: quia Sacramentum Matrimonii est institutum a Christo per modum contractus, quinimo ipsemet legitimus contractus matrimonialis ad statum Sacramenti elevatus; ergo, cum cæteroquin ad contractum hujusmodi sufficiant signa verbis æquivalentia, non mirum, quod hæc etiam sufficiant ad Sacramentum Matrimonii. Secus fit in aliis Sacramentis, utpote quæ non fuerunt instituta a Christo per modum contractus.

18. CONCL. III. Minister Sacramenti Matrimonii, proprie sunt ipsimet contrahentes; ambo quidem adæquate, singuli autem inadæquate. Ita communis, ac præsertim Scotus 4. *dist.* 26. §. *de Ministro*, ubi ait, quod ipsimet contrahentes ministrant sibi hoc Sacramentum, vel mutuo, vel uterque sibi: integrant tamen unum ministrum, sicut idem prius dixerat de forma. Ratio est: quia ille est minister hujus Sacramenti, qui est minister contractus matrimonialis, utpote quem Christus elevavit ad rationem supernaturalem Sacramenti: atqui minister illius contractus, sunt ambo contrahentes; ipsi enim per mutuum consensum faciunt contractum; ergo.

19. Dices: Laicis, ac præsertim fœminis, non competit administratio Sacramentorum; ergo non videtur, quod contrahentes sint minister hujus Sacramenti. Resp. antecedens esse verum duntaxat de illis Sacramentis, quæ requirunt ministrum consecratum, non autem de Matrimonio, utpote quod non requirit ministrum consecratum. Accedit, quod in casu necessitatis possit fœmina baptizare: unde patet, non omnia Sacramenta requirere Ministrum consecratum, quamvis reliqua quinque talem requirant.

20. Urgebis: Si contrahentes sunt minister hujus Sacramenti, ergo ipsi, si in statu peccati mortalis contrahant, duplex committent peccatum mortale: unum quidem, quatenus indigne recipiunt hoc Sacramentum, ut omnes fatentur; & alterum, quatenus indigne ministrant sibi ipsis hoc sacramentum: consequens videtur absurdum, & contra communem sensum hominum; ergo. Respondent non pauci, concessa sequela, ob rationes allatas, negando minorem. Sed iis non obstantibus, Sanchez *l. 2. de Matrim. disput. 6. num. 4.* verius esse censet, tales non committere duplex peccatum mortale, sed duntaxat unum, in quantum videlicet hoc Sacramentum indigne suscipiunt; non autem quatenus illud indigne ministrant; cum non sint ministri ad id munus specialiter consecrati, sed potius illud sibi invicem ministrent ex necessitate quadam, eo quod non nisi per mutuum contrahentium consensum perfici queat. (c)

21. CONCL. IV. Parochus, vel alius sacerdos de ejusdem licentia, juxta præscriptum Concilii Tridentini *sess. 24. cap. 1. de Reform. matrim.* assistens Matrimonio, illudque benedicens, proprie non est minister hujus sacramenti, sed potius assistit ut Testis authorizabilis. Ita Fagnanus *cap. Quod nobis num. 54. de Clandestin. de sponsat.* & alii. Ratio est: quia Matrimonium clandestinum, aut celebratum sine præsentia Parochi, olim erat validum, & ratum, atque de facto est tale in locis, ubi citatum Decretum Concilii Tridentini nunquam fuit publicatum, aut receptum; ergo hoc ipso Parochus non est minister: nam sine ministro Sacramentum confici nequit.

22. Sequitur proinde, quod Parochus vel alius sacerdos de ejus licentia assistens Matrimonio, proprie non sit minister hujus sacramenti, sed duntaxat Testis authorizabilis illius: hoc est, talis, qui nomine, atque authoritate Ecclesiæ assistere, & cæteroquin in contrahentes habere debet jurisdictionem

nem specialem, vel ab saltem habente istam recepisse licentiam assistendi, ut si secus fieri contingeret, contrahentes per Concilium Tridentinum redditi fuerint omnino inhabiles ad sic contrahendum. (d)

23. Dices: Parochus, aut ille alius Sacerdos, juxta præscriptum Concilii Trid. *loc. cit.* dicit ad virum & mulierem, mutuo eorum consensu intellecto: *Ego vos in Matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti*: vel saltem aliis utitur verbis, juxta receptum cujusque Provinciæ Ritum; ergo est minister, utpote proferens hujusmodi formam. Resp. negando consequentiam: nam verba ista non proferuntur a Sacerdote per modum formæ (hæc enim sunt verba, vel signa verbis æquivalentia, ipsorum contrahentium) sed adhibentur solum per modum cujusdam precationis, ac Cæremoniæ Ecclesiasticæ, qua confirmatur, approbatur, atque in facie Ecclesiæ rata habetur illa mutua traditio, & acceptatio corporum.

24. Interim hujusmodi verba non necessario requiruntur ad valorem Sacramenti: subsisteret enim Sacramentum, licet Sacerdos assistens nullum proferret verbum, imo etiam positive contradiceret, (e) ac proinde is proprie non est Minister hujus Sacramenti. Dicitur *proprie*. Nam, si quis cum Gobat. *tract.* 10. *Theol. Exper. n.* 396. & quibusdam aliis, velit dicere, quod Sacerdos utpote ex officio assistens, atque ratificans dictum contractum matrimonialem, sit Minister accidentalis, sive secundarius hujus Sacramenti, non est de verbis litigandum, cum constet de re ipsa.

25. Infertur proinde cum Sanchez *citat. disp. 6. n. 5.* & aliis, quod Sacerdos in statu peccati mortalis assistens Matrimonio, vel Nuptias benedicens, non peccet de novo mortaliter. Neque enim Sacerdos est minister conficiens hoc Sacramentum: simulque benedictio illa non est Sacramentum, sed duntaxat quid Sacramentale.

26. Quæres: an Matrimonium possit contrahi per Procuratorem? Resp. Affirmative, adeo quidem, quod Matrimonium per Procuratorem, ad hoc speciale mandatum habentem, contractum inter Fideles, habeat veram rationem Sacramenti. Ita Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 11.* cum aliis passim. Idque patet ex *c. ult. de Procuratoribus in 6.* ubi approbatur Matrimonium celebratum per Procuratorem, ad hoc speciale mandatum habentem (nam generale non sufficit) dummodo is antea non fuerit revocatus, ne quidem ignoranter. Cum igitur Concilium Tridentinum circa hoc nihil immutaverit, idipsum valebit etiam hoc tempore, & quidem non solum in ratione contractus, sed etiam in ratione Sacramenti, eo quod Christus contractum matrimonialem legitimum inter Fideles elevaverit ad rationem Sacramenti. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ defacto permittit publice celebrari Matrimonia per Procuratores, ad hoc habentes speciale mandatum, præsertim inter Magnates.

QUÆSTIO III.

An, & qualis consensus requiratur ad valorem Matrimonii.

SUMMARIUM.

27 *Ad valorem matrimonii requiritur liber ac mutuus consensus.*
28 *Qualis simultas mutui consensus contrahentium sufficiat?*
29 *Matrimonium ex metu gravi, ac injuste incusso contractum ipso jure nullum est.*
30 *Idem dicendum de sponsalibus.*
31 Coacta voluntas est voluntas, *quomodo intelligendum?*
(f) Vide Tract. 1. Dist. 1. n. 29. & Tr. 8. Dist. 1. n. 18. & seqq.
32 *Quid de metu levi, aut juste incusso?*
33 *Metus reverentialis, an irritet matrimonium?*
34 *Metus reverentialis, quis?*
Ad eum quandoque accedunt importunæ preces, minæ, aut sævitia parentum.
35 *Ratio Conclusionis.*
36 *Consensus parentum non requiritur ad valorem Matrimonii.*
37 *Decet tamen, eundem requirere, ac obtinere: Alioquin peccatur:*
38 *Nisi justa causa excuset.*

27. CONCL. I. Ad valorem Matrimonii omnino requiritur liber ac mutuus consensus contrahentium, verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter expressus. Ita unanimis Doctorum; atque habetur *cap. Tua nos de sponsal.* ubi ob defectum consensus ex parte alterius, matrimonium declaratur esse nullum. Quia (inquit Pontifex) *sine consensu cætera nequeunt fœdus perficere conjugale.*

28. CONCL. II. Etsi ad validitatem Ma-

Matrimonii requiratur aliqua ſimultas mutui conſenſus de præſenti ex parte contrahentium, ea tamen non neceſſario debet eſſe phyſica, ſed ſufficit moralis, qualis ſufficere ſolet ad contractum legitimum. Ita Scotus 4. *diſt.* 26. Maſtrius *cit. diſp.* 20. *numer.* 31. & alii; atque concordant dicta ſuperius *Diſtinct.* 1. *num.* 26. & 30. Hinc quippe Matrimonium poteſt contrahi per Procuratorem, imo & per litteras; & conſequenter non neceſſario requiritur ſimultas phyſica conſenſuum, ſed ſufficit moralis: Cenſetur autem conſenſus tamdiu moraliter perſeverare, donec expreſſe, vel ſaltem implicite revocetur: quod tum ex intentione ac diſpoſitione contrahentis, tum ex modo conſentiendi, ac variis circumſtantiis diſcerni debet.

29. CONCL. III. Conſenſus metu gravi, atque injuſte incuſſo extortus, non ſufficit ad valorem Matrimonii; quinimo iſtud ex tali metu contractum eſt ipſo jure nullum tam in Foro externo, quam conſcientiæ. Ita Scotus 4. *diſt.* 29. Sanchez *lib.* 4. *diſt.* 12. & communis. Idque patet ex *c. Veniens il* 2. & *c. Cum locum de ſponſ.* ubi Pontifex hujus rationem reddit: quia (inquit) *locum non habet conſenſus, ubi metus, vel coactio interceſſit*: atqui Matrimonium ſolo conſenſu contrahitur; ergo.

30. Et hoc ipſum communior, & probabilior Doctorum, quos citat, & ſequitur Sanchez *cit. lib.* 4. *diſp.* 14. extendit ad ſponſalia de futuro ex metu injuſto, & cadente in virum conſtantem contracta; quod nimirum & ipſa irrita ſint ipſo jure, ſicque non inducant impedimentum Juſtitiæ publicæ honeſtatis. Tum quia *connexorum idem eſt judicium arg. c. Translato de Conſtitut.* Tum quia ſponſalia metu contracta, ſi ſemel valerent, non poſſet amplius per ſententiam Judicis ex toto, & quoad omnem ſuum effectum reſcindi, cum ſemper remaneret impedimentum Juſtitiæ publicæ honeſtatis: unde ceſſat hic ratio, quæ militat de aliis contractibus. Accedit textus *c. Ex litteris de Deſponſat. impuber.* ubi ſponſalia impuberum de præſenti (qualia olim habebant vim ſponſalium de futuro) cenſentur irrita, & nullius obligationis, eo quod fuerint contracta ex gravi metu, atque a puella invita, & minis parentum impulſa.

31. Nec obſtat illud vulgatum Juris Conſultorum: *Coacta voluntas eſt voluntas*. Reſp. enim, id procedere regulariter loquendo, ac præſertim in Contractibus civilibus, ubi per reſciſſionem actus, ſententia Judicis factam, totum damnum facile recuperabile eſt. Secus dicendo in Matrimonio, ac ſponſalibus, utpote, ſi ſemel valerent, perpetuo inducerent impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis: item & in Profeſſione Religioſa, ac nonnullis aliis (f) ubi ob ſpeciales rationes requiritur omnimoda libertas, neque ſufficit voluntas coacta. Idque vel Jure naturali (prout loquendo de Matrimonio, cenſent Doctor Subtilis 4. *d.* 29. *q. un.* §. *De ſecundo*. D. Thomas, D. Boventura, pluresque alii) vel ſaltem Jure Eccleſiaſtico, prout volunt quidam alii apud Sanchez *lot. cit. diſp.* 14.

32. Dicitur notanter *n.* 29. *conſenſus metu gravi*. Nam ſecus dicendum de metu levi; hic enim non ſufficit ad invalidandum Matrimonium. Et additur, *atque injuſte incuſſo*. Si enim metus cæteroquin gravis, juſte incuſſus fuit, non obſtat valori matrimonii: ut v. g. ſi Epiſcopus minatus Titio excommunicationem, niſi Bertham, cum qua prius habuit ſponſalia, accipiat in uxorem; aut ſi Judex ſub juſtis pœnis cogat aliquem ad ducendam puellam, quam defloravit; vel ſi quis metu gehennæ, ſive ob remorſum conſcientiæ adigatur ducere quandam in uxorem, &c. Per hujuſmodi enim metum, utpote juſte incuſſum, non invalidatur Matrimonium. Sanchez *lib.* 4. *de Matrim. diſp.* 13. cum communi. Tandem ſubditur, *extortus*. Nam dicta in concluſione non ſolum procedunt, quando revera tempore contractus deerat conſenſus internus (tunc enim ob defectum interni conſenſus nullum foret matrimonium) ſed etiam, quando is tunc adeſt, verum non niſi metu gravi, atque injuſte incuſſo extortus.

33. CONCL. IV. Etſi non pauci probabile eſſe exiſtiment, metum reverentialem ſufficere ad irritandum Matrimonium, nihilominus probabilius eſt, ſolam reverentiam erga Majores, ſive metum reverentialem, non ſufficere ad reddendum Matrimonium irritum, niſi ſimul acceſſerint ſævitia, vel graves minæ parentum, aut Majorum, vel preces importunæ. Ita Sanchez *cit. lib.* 4. *diſ.* 6. & 7. Maſtrius *diſp.* 7. *n.* 123. *ac ſeqq.* & plures alii, quos citant.

34. Ubi notandum, quod per *Metum reverentialem* hoc loco non intelligatur metus ille, ſeu verecundia, quæ naturaliter ineſt filiis reſpectu parentum, atque aliorum, quibus debetur reverentia: ſed in propoſito ille cenſetur *Metus reverentialis*, quando filius

filius animo prorſus repugnante, & quaſi coactus, conſentit in Matrimonium ſibi a patre oblatum, non audens præ pudore ac reverentia contradicere, timendo, ne patrem offendat, aut alium, cui debetur reverentia. Et ad hujuſmodi Metum reverentialem quandoque accedunt frequentes, ac importunæ preces, vel blanditiæ parentum; ut ſi parentes aſſidue, atque importune ſollicitent filium de tali ineundo matrimonio, aut ad hoc obtinendum ſæpe ſæpius etiam blanditias adhibeant. Quandoque vero Metui reverentiali ſuperveniunt graves minæ, vel etiam ſævitia parentum: ut dum imperio parentis, aut Superioris, jungumtur verbera, vel mala tractatio, aſperitas vultus, graves minæ diminuendæ v. g. hæreditatis, quas ille creditur executurus; aut quando timetur diu duratura indignatio parentis, vel alterius perſonæ, a qua plurimum pendet fortuna filii. His prænotatis

35. Probatur Concluſio. Quia ſolus Metus reverentialis, niſi minæ, verbera, aut alia hujuſmodi adjungantur, non cadit in conſtantem virum; ergo nec annullat contractum matrimonialem. Secus dicendum, ſi ad ejuſmodi Metum reverentialem accedant ſævitia, vel graves minæ parentum, aut Majorum: tunc enim merito cenſetur ejuſmodi Metus eſſe cadens in virum conſtantem, eo quod ab his admodum pendeat fortuna filiorum, etiam per totum quandoque vitæ deurſum. Et hoc idem dicendum de precibus importunis (per has intelligendo non quaſcumque preces, ſed eas ſolum, quæ ſunt inſtantiſſimæ, ſæpiuſque repetitæ, ac inculcatæ) ſi ſunt conjunctæ Metui reverentiali. Siquidem ex una parte ejuſmodi importunitas parentum, vel Majorum petentium, valde urget, vexat, quin & ſubjectos quandoque opprimit: ex altera vero parte reverentia eis petentibus debita, timorque ipſos offendendi, haud leviter inſtat. Ergo non immerito ambæ hujuſmodi cauſæ in ſimul conjunctæ, cenſentur efficere Metum cadentem in virum conſtantem: nam, *quæ non proſunt ſingula, multa juvant, argum. l. Inſtrumenta Cod. de Probation.* juncta Gloſſa ibidem.

36. CONCL. V. Quamvis omnino decens ſit, & conveniens reverentiæ parentibus debitæ, ut filii Matrimonium inituri, conſenſum parentum reverentialiter requirant: nihilominus ad illius valorem conſenſus parentum, vel Curatorum, abſolute loquendo non eſt neceſſarius. Concluſio quoad alteram partem deſumitur ex Sacra Scriptura, *Tobiæ cap. 7.* ubi Tobias junior de conſilio Angeli, ſine parentum ſcitu, & aſſenſu, legitimum Matrimonium contraxiſſe legitur. Concordat textus *cap. Sufficiat 27. q. 2.* ubi Gloſſa notat, quod in Matrimonio conſenſus parentum *requiritur ex honeſtate, non ex neceſſitate*. Idipſum noviſſime declaravit Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. de Reformat. matrim. cap. 1.* ubi *eos anathemate damnat, qui falſo affirmant; Matrimonia, a filiisfamilias ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe.*

37. Cæterum prior pars, videlicet, quod filii Matrimonium celebraturi, parentum, aut (iis jam defunctis) Curatorum conſenſum, ſi fieri poterit, ex decentia, reverentia, & honeſtate requirere, atque obtinere debeant, eſt certa. Nam ipſamet ratio naturalis, & regula humani convictus plane demonſtrant, quod proles inconſultis, aut rationabiliter invitis parentibus, rem adeo gravem, & unde totius vitæ inſtitutum pendet, aggredi non debeant. Atque ideo proles ſine conſilio, ac conſenſu parentum contrahentes, niſi juſta cauſa ſpeciali excuſentur, non carent omni culpa. Imo non pauci Doctores, quos citat, atque (loquendo de non adhibito parentum conſilio) ſequitur Sanchez *c. lib. 4. diſp. 23. num. 9. & 10.* cenſent, id eſſe peccatum mortale; cum ſit res gravis, & multis periculis expoſita. Verum alii peccatum duntaxat veniale in hoc agnoſcunt, eo quod filius, cæteroquin ingenuus, in electione ſtatus ſit ſui juris: dummodo non concurrant aliæ circumſtantiæ, ob quas etiam mortaliter in hoc delinqui poteſt; ut puta ſi ex talibus nuptiis eſſent oritura jurgia, diſſenſiones, ſcandala, &c. Herincx *diſp. 3. de matr. n. 8.* citans alios.

38. Additur ſuperius, *niſi juſta cauſa excuſentur*. Hac enim exiſtente nullum per hoc committeretur peccatum: ut puta ſi parentes (idem a potiori dicendum de Curatoribus) tentarent filium moleſto, vel nimis difficili matrimonio copulare; tradendo v. g. ſibi fœminam ægram, imprudentem, aut durioris cervicis, cum qua veriſimiliter non eſſet pacem habiturus: aut ſi indiſcrete vellent impedire matrimonium plane dignum, & utile: vel negligerent, ſive nimium differrent ei de convenienti matrimonio providere. Nam tunc exiſtente tali juſta cauſa

fatentur omnes, filium non peccaturum, quamvis ineat Matrimonium, parentibus invitis: cum hi ſint irrationabiliter inviti; ſimulque proles, cæteroquin ingenuæ, quoad electionem ſtatus exiſtant ſui juris.

QUÆSTIO IV.

Utrum ſit licita Pluralitas Uxorum?

SUMMARIUM.

39 *Unitas Matrimonii duplex. Polygamia, & Bigamia, Trigamia, &c. quid?*
40 *Polygamia, ſeu Pluralitas ſimultanea uxorum, eſt prohibita.*
41 *Solvitur inſtantia de Patriarchis veteris Teſtamenti.*
42 *Pluralitas ſucceſſiva uxorum, eſt licita.*
43 *Quid de Legibus Civilibus?*
44 *Secundæ nuptiæ non ita probantur, ſicut primæ.*
45 *Uxor non certificata de morte viri, nequit contrahere cum alio.*
46 *Idem dicendum de viris.*
47 *Cautela Ritualium Diœceſanorum circa hoc.*
48 *Quid, ſi mulier deponat, maritum ſe vidente obiiſſe?*
49 *Dubitans de morte conjugis, ſi contrahat, non poteſt petere debitum.*
50 *Cur poſſit reddere parti innocenti?*
51 *Quid ſi poſtea conjux ſuperſtes redeat? Num filii legitimi?*

39. QUæſtio præſens ſub aliis terminis, videlicet, *de Unitate Matrimonii*, non raro proponi ſolet. Pro cujus reſolutione ſciendum, quod Unitas matrimonii duplex conſiderari poſſit, videlicet vel reſpectu ejuſdem temporis, vel in ordine ad diverſa tempora. Priori unitati, juxta quam matrimonium ita debet eſſe unum, ut non poſſit idem vir habere ſimul plures uxores, neque eadem mulier plures viros, opponitur *Polygamia*, quæ eſt ſimultanea pluralitas uxorum. Poſteriori modo opponitur unitati matrimonii *Bigamia*, *Trigamia*, *&c.* dum ſcilicet quis ſucceſſive duas, tres, aut etiam plures accepit uxores, contrahendo ſecundas, tertia, aut ulteriores Nuptias.

40. CONCL. I. Polygamia, ſeu pluralitas ſimultanea uxorum, in Lege Evangelica Jure Divino eſt prohibita. Ita omnes Catholici; & habetur *c. Gaudemus de Divortiis.* eſt que noviſſime definitum in Concil. Trid. *Seſſ. 24. can. 2.* his verbis: *Si quis dixerit, licere Chriſtianis plures ſimul habere uxores, & hoc nulla Lege Divina eſſe prohibitum, anathema ſit.* Idem probatur ex S. Scriptura, ut *Matth. 19. Marci 10.* & *Epheſ. 4.* ubi de conjugato dicitur, atque renovatur illud præceptum *Gen. c. 2.* poſitum: *Adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Nam Sacer Textus ibidem non dixit: *Erunt tres, vel plures, ſed duo:* nec dixit: *Adhærebit uxoribus, ſed uxori;* uti notat, atque argumentatur Pontifex in *cit. c. Gaudemus de Divortiis.* Confirmatur Concluſio ex illis verbis Chriſti, *Luca 16. Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam a viro ducit, mœchatur.* Si ergo juxta Chriſti præceptum uxore dimiſſa duci alia de Jure non poteſt; ergo a fortiori, neque ipſa retenta: per quod evidenter apparet, pluralitatem ſimultaneam uxorum in Lege Evangelica reprobari.

41. Nec obſtat, quod Abraham, Jacob, aliique ſancti Patriarchæ, in veteri Teſtamento plures ſimul uxores habuiſſe legantur. Reſp. enim conformiter *cit. c. Gaudemus* & communi Theologorum, illud Divina revelatione, atque diſpenſatione, Sanctis illis Patriarchis fuiſſe conceſſum. Et id quidem factum creditur ob paucitatem Fidelium, ut nimirum hoc modo vera Fides, & agnitio unius Dei, Cœli terræque Conditoris, quę ob graſſantem tunc undequaque idololatriam propemodum extinguebatur, ſaltem in poſteris Abrahæ conſervaretur.

42. CONCL. II. Pluralitas ſucceſſiva uxorum poſt mortem prioris conjugis licita eſt inter Chriſtianos, & valida. Patet hoc tum ex perpetuo ſenſu, & praxi Eccleſiæ; tum ex illo Apoſtoli, *1. Cor. 7. Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod ſi dormierit vir ejus, liberata eſt; cui vult, nubat, tantum in Domino.* Et hoc non ſolum de ſecundis, ſed etiam de ulterioribus Nuptiis intelligendum eſt: unde nec Chriſtus *Matth. 22.* damnavit mulierem, quod ſeptem viros legitime habuiſſet; nec Samaritanam, quod quinque, *Joan. 4.*

43. Nec obſtat, quod Legibus Civilibus ſecundæ Nuptiæ ſint exoſæ, & variis pœnis afficiantur; imo mulier nubens intra annum luctus (hoc eſt, infra annum a morte mariti) notetur Infamia *l. 1. & 2. C. de 2. Nuptiis*, & alibi. Reſp. enim, hanc pœnam Infamiæ Jure Canonico eſſe ſublatam *c. pen. & ult. de 2. Nuptiis*; eo quod mulier ſic nubens conceſſa ſibi ab Apoſtolo utatur poteſtate.

44. Ve-

44. Verum quidem est, quod primæ Nuptiæ magis probentur, quam secundæ *c. Nuptiarum 27. q. 1. & c. quomodo 31. quæst. 1.* & alibi. Unde etiam secundæ Nuptiæ inducunt Bigamiam, *cap. 1. & seqq. de Bigamis non ordinandis.* Neque secundæ Nuptiæ benedicuntur, *c. 1. & 3. de secund. Nuptiis*, cum concordantiis: cum enim alter contrahentium saltem in primis Nuptiis fuerit benedictus, eaque benedictio semper duret, non est iteranda. Intelligе, nisi consuetudine contrarium alicubi sit introductum. Navarrus *c. 22. Manual. n. 83.*

45. CONCL. III. Uxor non certificata de morte viri prioris, & e contra, nequit contrahere cum alio, etiamsi facta diligenti inquisitione ignoret, quid contigerit circa maritum pluribus jam annis non comparentem. Ita habetur decisum *c. In præsentia de sponsal.* ubi Papa consultus, quid agendum fœminis adhuc viventibus, qui viros suos causa captivitatis, vel peregrinationis absentes, ultra septennium præstolatæ sunt: nec certificari possunt de vita, vel morte ipsorum, licet super hoc inquisitionem adhibuerint diligentem: Respondet, *quod quantocunque annorum numero remaneant, viventibus viris suis non possunt ad aliorum consortium canonice convolare: nec auctoritate Ecclesiæ permitti contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.*

46. Et hoc ipsum in viris observandum esse, absentibus uxoribus, declaratur *c. Dominus de secundis Nuptiis*, ibi: *Nullus amodo ad secundas Nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus.* Ratio est: quia stante dubio de morte conjugis, prius matrimonium stat in possessione. Accedunt plurima inconvenientia, quæ ex secundis Nuptiis, temere, seu non habita certa notitia de morte prioris conjugis initis provenire solent.

47. Quinimo his de causis Ritualia Diœcesana recte alicubi monent Parochos, ne facile ad contrahendum matrimonium admittant vagos & peregrinos, & qui incertas sedes habent, non habita prius Ordinarii licentia. Neque item eos, qui antea conjugati fuerunt, ut sunt uxores militum, & captivorum, vel aliorum, præsertim peregrinantium, nisi habita certa notitia de morte prioris conjugis: aut in casu, quo non adsunt indubitata talis mortis testimonia, causa ad Ordinarium deferatur, ejusque judicium & consensus requiratur; ne alioquin ex incentivo libidinis, ac postposito Dei timore, facilius contingat, secundas Nuptias iniri non habita certa notitia de morte prioris conjugis.

48. Quæres: quid agendum, si quædam mulier deponat, aut etiam juramento firmare velit, conjugem suum, se vidente, atque præsente, tali tempore mortuum, atque sepultum fuisse? Resp. Eam absque aliis testimoniis, vel indiciis (secus, si talia præsertim gravia concurrant) non esse audiendam: quia *nullas idoneus testis in re sua intelligitur l. Nullus ff. de Testibus.* Accedit, quod juramentum suppletorium probationis neque deferendum, neque admittendum sit absque semiplena probatione: & alioquin, si præstaretur, nulla ejus habenda sit ratio. Gobat *tr. 9. Theol. Exper. n. 281.* ubi hoc declarat casu quodam Hungarico.

49. CONCL. IV. Si quis, vel aliqua, dubitans de morte prioris conjugis absentis, contrahere præsumpserit, ei, quæ sibi nupsit, debitum conjugale reddere tenetur, id tamen exigere non potest. Ita habetur expresse *cit. cap. Dominus de secundis Nuptiis*; estque communis Doctorum. Ratio est: quia, cum alter conjux supponatur bona fide contraxisse (nam, si etiam ipse sciviset incertitudinem mortis prioris conjugis, neuter posset petere debitum) stante dubio non est privandus jure suo: cum sit in possessione juris conjugii, ac stante dubio melior sit conditio possidentis. Secus dicendum de eo, qui mala fide, seu dubitans de morte prioris conjugis, contraxit; nam semper in possessione stat prius Matrimonium contra ipsum: unde perseverante conscientia sua dubia, & nisi hæc per acquisitam certam notitiam de morte prioris conjugis deponatur, is peccaret petendo.

50. Dices: Ergo stante tali dubio neque poterit reddere alteri petenti. Resp. negando sequelam. Etenim, si revera conjux prior mortuus fuisset, matrimonium cum altera (servatis cæteroquin servandis) contractum, esset validum, non obstante alterius dubio: quia satis est, quod a parte rei conjux sit mortua, sicque matrimonium contrahi possit. Proinde parti innocenti, seu quæ bona fide contraxerat, jus suum, perseverante illo dubio, negandum non est.

51. Quod si vero ex postfacto, quocumque tandem tempore, vel casu, conjux absens redierit, aut eum superstitem esse constiterit, omnino necesse est, ut, qui alterum matrimonium contraxerat, (quod non

obstante bona fide, ipso jure irritum fuit) relictis adulterinis complexibus ad priorem conjugem revertatur; prout notatur *cit. c. Dominus de secund. Nupt.* cum concordantiis. Si tamen ejusmodi Matrimonium fuit contractum ex judicio & assensu Ecclesiæ, filii ex ipso nati reputantur legitimi, & admittendi ad hæreditatem, *arg. c. Perlatum qui filii sint legittimi.*

QUÆSTIO V.

De Indissolubilitate Matrimonii.

SUMMARIUM.

52 *Matrimonium dupliciter potest intelligi indissolubile, quomodo?*
53 *Matrimonium omne est indissolubile propria contrahentium authoritate.*
54 *Etiam loquendo de Matrimonio Infidelium.*
55 Omnis res, per quascumque causa nascitur, per easdem solvitur, *explicatur.*
56 *Libellus Repudii, an olim fuerit licitus Judæis.*
57 *Matrimonium Infidelium potest dissolvi altero ad fidem converso &c.*
58 *Matrimonium ratum fidelium dissolvitur quoad vinculum per Professionem Religionis.*
59 *Non vero per Votum Castitatis, sive solemnizatum per Ordinem Sacrum, sive simplex.*
Quo jure illud privilegium competat Professioni Religiosæ?
60 *Matrimonium ratum potest etiam dissolvi dispensatione SS. Pontificis.*
61 *Probatur Conclusio.*
62 *Matrimonium consummatum fidelium, quoad vinculum est indissolubile.*
63 *Probatur ulterius.*
64 *Disparitas inter matrimonium ratum, & consummatum.*
65 *Objectio Hæreticorum, ejusque solutio.*
(9). Ut dicetur n. 103. & seqq.

52. MAtrimonium dupliciter intelligi potest esse indissolubile, nimirum vel quoad vinculum, vel quoad thorum & cohabitationem. De indissolubilitate Matrimonii hoc posteriori modo accepta, dicetur ex professo *Quæst. VII.* per totum: de priori autem impræsentiarum agitur, investigando, an, & quomodo Matrimonium sit indissolubile quoad vinculum; adeo, ut illo semel legitime contracto, non liceat conjugibus ab eodem recedere, atque ad alias nuptias vivente adhuc priore conjuge transire. Hoc prænotato, sit

53. CONCL. I. Matrimonium omne est indissolubile ac perpetuum, adeo ut propria contrahentium authoritate dissolvi nequeat. Ita communis; & aperte traditur a Concilio Trident. *sess. 24. in principio*, ubi ait: *Matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis Parens Divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Gen. 2.* Idem patet ex definitione Matrimonii *num. 4.* allata, ibi: *individuam vitæ consuetudinem continens.* Hinc *cap. ult. de Conditionibus appositis &c.* dicitur, quod conditio de dissolubilitate Matrimonii appositæ, sit contra substantiam conjugii. Accedit ratio: quia hujusmodi nexum indissolubilem Matrimonii exigit bonum prolis, cujus bonæ educationi plurimum obesset incertitudo, atque separatio parentum.

54. Et hæ quidem rationes procedunt de quocunque Matrimonio, etiam Infidelium: adeo, ut ipsi quoque Infideles nequeant Matrimonium pro libitu, & propria authoritate dissolvere: cum Lex Divina, ab origine Mundi lata, & per Protoplasten promulgata, obliget omnes.

55. Nec dicas: *Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur c. 1. de Reg. Juris*: atqui Matrimonium mutuo contrahentium consensu nascitur, ergo eodem pariter dissolvitur. Resp. enim, Regulam istam procedere potissimum de obligationibus & contractibus temporalibus, qui, cum solo mutuo consensu fiant, eodem etiam dissolvuntur: secus dicendum de spiritualibus obligationibus (sic enim obligatio, & Character Baptismi, vel Ordinis, nequit amplius mutuo consensu dissolvi) ac præsertim de Matrimonio, quod ex Divina institutione indissolubile est; & cujus dissolubilitas plurimum præjudicaret bono prolis. Et hæc quidem vera sunt, loquendo de dissolutione Matrimonii propria contrahentium authoritate facta: num autem illud, extra casum mortis alterius conjugum, in nonnullis casibus authoritate Divina aliquando fuerit, vel sit de facto dissolubile quoad vinculum, quæstio remanet.

56. CON-

56. CONCL. II. Olim in Lege veteri, seu Mosaica, licitum fuit Judæis Repudium uxoris; idque ob specialem dispensationem Divinam, qua DEUS per manum Moysis, propter duritiam Populi Judaici, & ad evitanda uxoricidia, concessit ipsis *Deuter.* 24. scribere Libellum Repudii, ita ut Judæi hoc facientes non peccaverint. Ita Scotus 4. *dist.* 33. *q.* 3. & probabilior Doctorum, quamvis non desint oppositum tenentes. Ratio est: quia Moyses promulgavit Legem DEI; atque ideo, quos ille per Legem a se promulgatam separavit, seu separari permisit, etiam DEUS separavit, seu separari permisit. Unde juxta *cit. c. Deuter.* 24. licuit uxori sic dimissæ alterum maritum ducere, & consequenter per datione Libelli Repudii, vere quoad vinculum fuit dissolutum prius Matrimonium in Lege veteri.

57. CONCL. III. Matrimonium inter Infideles contractum de facto dissolvi potest, quoad vinculum, si unus conjugum convertatur ad veram Christi Fidem, alter vero nolit converti, neque cohabitare conversa sine injuria Creatoris, hunc videlicet blasphemando, aut sollicitando conversum ad Infidelitatem. Ita certa, & communis omnium Theologorum, & Canonistarum; atque habetur decisum *c. Si infideles* & *cap. Quanto de Divortiis*. Idem deducitur ex illo 1. *Corinth.* 7. *Si infidelis discedit, discedat*: *non enim servituti subjectus est frater, aut soror, in hujusmodi*. Unde patet, quod hæc facultas solvendi matrimonium, Fideli ad Fidem converso concessa fuerit a Christo sua suprema auctoritate, & ab Apostolo Paulo *loc. cit.* promulgata; prout Ecclesia Catholica hactenus semper intellexit, & intelligit.

58. CONCL. IV. Matrimonium ratum Fidelium, seu Christianorum, nondum tamen consummatum, dissolvitur quoad vinculum per ingressum alterius conjugis in Religionem: ita ut conjux in sæculo relicta, emissa per consortem Professione, licite possit transire ad alias nuptias. Ita communis Doctorum Catholicorum; & habetur non solum *c. Verum* & *c. Ex parte tua de Conversion. conjug.* sed etiam novissime definitum fuit in Concilio Trid. *sess.* 24. *c.* 6. his verbis: *Si quis dixerit, Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi: anathema sit.*

59. Secus est dicendum de Voto Castitatis solemnizato per susceptionem ordinis Sacri, ut pura Subdiaconatus, Diaconatus, &c. Quamvis enim hujusmodi Votum impediat matrimonium contrahendum, & dirimat postea contractum, tamen non sufficit ad dissolvendum matrimonium prius contractum, licet necdum consummatum: *Cum nec jure Divino, nec per sacros reperiatur Canones hoc statutum*; prout argumentatur atque declarat Joannes XXII. *in Extrav. Antiquæ de voto & voti redempt.* Multo minus quoad vinculum dissolvitur Matrimonium antea contractum, & non consummatum, per Votum simplex Castitatis *text. clar. c. cap. Ex parte tua de Conversion. conjugat.* Nam dictum privilegium est speciale professioni Religiosæ, sive Jure Divino, atque ex Christi institutione eidem concessum, uti cum suis censet Doctor Subtilis 4. *dist.* 31. *q.* 1. ac sequitur Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disp.* 19. citans plures alios; eo quod initium hujus privilegii non reperiatur in Jure Ecclesiastico, sed extet a primordiis Ecclesiæ; atque desumatur ex facto Christi, vocantis Joannem Apostolum, & Evangelistam, a nuptiis ad Apostolatum, *Joan.* 1. Sive saltem Jure Ecclesiastico, licet antiquissimo, prout vult Fagnanus *c. Ex parte n.* 8. *de Convers. conjug.* cum quibusdam aliis.

60. CONCL. V. Matrimonium ratum, non consummatum, extra casum Professionis Religiosæ potest etiam alia gravi, & justa de causa, dissolvi auctoritate seu dispensatione Summi Pontificis, ita ut ambo conjuges licite possint ad alia vota transire. Ita D. Antoninus, Cajetanus, Bellarminus, Bonacina, Navarrus, & plurimi alii, quos citat, & sequitur Sanchez *cit. lib.* 2. *disp.* 14. & Mastrius 4. *disp. num.* 198. asserens, hanc modo esse communem ac probabiliorem sententiam, magisque Pontificiæ Authoritati in re justa favorabilem.

61. Fundatur hæc Conclusio in illa generali potestate pascendi Oves, seu Fideles, a Christo domino concessa D. Petro, ejusque legitimis Successoribus, *Joan.* 21. ibi: *Pasce oves meas*. Quæ verba Christus, ad ostendendam dictæ potestatis amplitudinem trina vice repetere voluit: sicque, quia ad hoc, ut Oves concreditæ rite pascantur, multum juvat facultas dispensandi in Votis, Juramentis, matrimonio rato, ac hujusmodi, quando ad bonum Ecclesiæ regimen expedit, merito de talis quoque potestatis concessione intelliguntur. Unde quod Sum-

mi Pontifices aliquoties dispensaverint in Matrimonio rato, & nondum consummato Fidelium, plures referunt Authores, ac in specie id traditur de Martino V. Eugenio IV. Paulo III. Pio IV. Imo Sanchez *loc.cit.* addit, Gregorium XIII. una die cum undecim dispensasse: non est autem credendum, tot Pontifices in facto tam gravi, atque conscientioso errasse. Accedit, quod in dubio standum sit judicio Superiorum, ac vel maxime Summi Pontificis, cui totius Ecclesiæ regimen incumbit, cuique Spiritus sanctus specialiter assistit.

62. CONCL. IV. Matrimonium valide inter Christianos contractum, & consummatum, quoad vinculum ita est indissolubile, ut extra mortem naturalem alterius conjugum nulla de causa, nisi immediate Divina authoritate, dissolvi valeat. Ita communis Catholicorum; estque contra Hæreticos, volentes, illud dissolvi posse propter supervenientem fornicationem alterius conjugum, & ob nonnullas alias causas, novissime definitum in Concilio Trid. *sess. 24. can. 5.* ubi: *Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum: anathema sit.* Et *c. 7. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium conjugis, matrimonii vinculum non posse dissolvi, &c. anathema sit*

63. Idipsum constat tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ; tum ex illis verbis Christi, *Matth. 19.* ubi revocans Libellum Repudii, & elevans Matrimonium ad rationem Sacramenti, subjunxit: *Quod DEUS conjunxit, homo non separet.* Item ex illo *Rom. 7. Mulier vivente viro alligata est legi.* Et *1. Corinth. 7. His, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod, si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, cum concordantiis. Quæ verba S. Mater Ecclesia de Matrimonio consummato inter Fideles contracto semper intellexit, ac proinde in eodem pro nullo prorsus casu dispensasse legitur.

64. Nec obstat, quod Matrimonium ratum Fidelium possit in aliquo casu dissolvi, ut dictum *n. 58. & 60.* Resp. enim, disparitatem esse: quia Matrimonium ratum significat duntaxat *Conjunctionem Christi cum anima fideli per gratiam*, sive Charitatem, quæ non est indissolubilis, imo perditur per quodcunque peccatum mortale: Matrimonium vero consummatum significat *Conjunctionem Christi cum Ecclesia per assumptam humanitatem*, quæ amplius est indissolubilis; prout notatur *c. Debitum de Bigamis non ordin.* Accedit, quod separatio Matrimonii consummati posset redundare in injuriam prolis: atque ideo (præter immediatam potestatem Divinam) ex Christi institutione in nullo casu istud est separabile quoad vinculum, nisi per mortem naturalem alterius conjugum.

65. Objicies cum Hæreticis. Christus *Matth. 19.* dixit: *Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*; ergo, cum exceptio firmet regulam in oppositum, ob fornicationem ab ea factam, licitum est dimittere uxorem, & aliam ducere. Resp. negando consequentiam: nam ly *nisi ob fornicationem*, refertur solum ad prius, ac denotat, ob eam esse licitam dimissionem uxoris quoad thorum & cohabitationem; (g) non autem inde sequitur, esse licitam dissolutionem Matrimonii quoad vinculum ob causam fornicationis; prout semper intellexit, docuit, & docet S. Mater Ecclesia. Alioquin certe lata porta aperiretur adulteriis, ut sic conjuges, cæteroquin male cohabitantes, possent hoc titulo separari, atque aliis pro libitu nubere.

QUÆSTIO VI.

De Cohabitatione, & onere Debiti Conjugalis.

SUMMARIUM.

66 *Obligatio Conjugum, ad qua generatim se extendat?*

67 *Conjuges tenentur cohabitare in eadem domo, & mensa, & lecto.*

68 *Maritus, an possit abesse, & quando?*

69 *Uxor, an teneatur sequi virum, mutantem domicilium?*

70 *Et vir uxorem?*
Differentia inter virum, & uxorem, quoad hoc.

71 *Actus Conjugalis ex se licitus est, & honestus.*

72 *Dummodo sit vestitus debitis circumstantiis. Propositio damnata.*

73 *I. Finis actus conjugalis, est generatio prolis.*

74 *II.*

74 *II. Satisfactio debiti conjugalis, & vitatio incontinentiæ alterius conjugis.*
75 *III. Vitatio propriæ incontinentiæ.*
76 *Solvitur inſtantia contra hoc.*
77 *An liceat cauſa ſolius ſanitatis?*
78 *Conjux tenetur alteri petenti reddere.*
79 *Alioquin peccat, & quomodo?*
80 *Niſi juſta cauſa excuſetur.*
81 *Variæ cauſæ excuſantes a reddendo debito conjugali.*
82 *Decet, Temporibus ſacris abſtinere ab actu conjugali.*
83 *An ſit peccatum, tunc petere? Quid de redditione debiti?*
84 *Mala fide contrahens matrimonium, an poſſit petere, vel reddere?*
85 *Quid, ſi dubium de valore matrimonii ſuperveniat?*
86 *Quid, ſi certo ſciatur invaliditas matrimonii, ſed non poſſit probari?*
(h) Vide dicta Tr. 14. Diſt. 1. n. 39. & 40.
(i) De hoc Tract. 7. Diſt. 1. n. 49. & ſeqq.
87 *Quid, ſi ſuperveniat affinitas? Aut quis contraxerit cum Voto ſimplici Caſtitatis?*
(k) Tr. 6. Diſt. 3. n. 48.
88 *Conjuges, quomodo peccent indebite congrediendo?*
(l) Tr. 9. Diſt. 4. n. 64.
(m) Ibidem n. 74.
89 *Actus conjugalis, an liceat, ſi conjux eſt gravida?*
90 *Puerpera? Menſtruata? Vel lactans?*

66. CUm Matrimonium a DEO inſtitutum fuerit ad legitimam generis humani conſervationem, ipſiuſque Eccleſiæ propagationem, ac proinde finis ejus principalior ſit Bonum prolis: hinc generatim ad duo ſese extendit obligatio conjugum, videlicet ad mutuam cohabitationem, & redditionem debiti conjugalis. Proinde, ut intelligatur, quæ, & quanta ſit ejusmodi obligatio, ſit

67. CONCL. I. Tenentur conjuges ſimul cohabitare in eadem domo, menſa, & lecto; quæ quidem obligatio deſcendit tum ex Jure Divino, tum ex natura contractus conjugalis. Hinc ſiquidem *Gen.* 2. dicitur: *Quamobrem reliquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una.* Idem patet ex definitione Matrimonii, ibi: *individuam vitæ conſuetudinem retinens.* Proinde

68. Infertur I. Quamvis maritus ratione negotii gerendi poſſit modico tempore abeſſe, id tamen non eſſe licitum tempore longo: niſi accedat alia gravis, & juſta cauſa, ut puta ſi teneatur Principem comitari in bellum; aut ſi hoc neceſſarium ſit ad gubernationem Familiæ, vel conſervandas res familiares. Sanchez *lib. 9. de matrimon. diſp. 4. n. 12.* ac alii. Ratio eſt: quia conjuges Jure Divino tenentur cohabitare: unde *c. 1. de Conjugio leproſorum* inquit Pontifex: *Cum vir & uxor una caro ſint, non debet alter ſine altero eſſe diutius.* Verum cum hoc loco tempus abſentiæ non definiatur, hinc Gloſſa ibidem, & Doctores cenſent, id arbitrio viri prudentis, penſatis abſentiæ cauſis, ac periculo incontinentiæ, definiendum eſſe: alioquin poſt diuturnam moram Judex ab altero conjuge requiſitus, vel ſi notorie conſtet, quod vivant incontinenter, etiam ex officio, poteſt eos cogere ad cohabitandum. Abbas ad *cit. c. 1. de Conjugio leproſ.*

69. Infertur II. Uxorem teneri ad comitandum virum, ſi hic aliorſum mutaverit domicilium; idque ob rationem dictam. Secus, ſi vir efficiatur vagabundus, & ante contractum matrimonium non fuiſſet talis; tunc enim uxor ipſum hinc inde vagantem ſequi non tenetur, utpote quod hoc foret graviſſimum onus. Bene tamen, ſi vir more hiſtrionum jam ante nuptias vagus extitiſſet: quia tunc ipſa cenſeretur approbaſſe mores ſuos. Abbas *loc. cit.* Fallit inſuper allata doctrina, quando uxor abſque gravi detrimento virum ſequi non poteſt: tunc enim ipſum non tenetur ſequi *arg. c. Si quis inevitabilis 34. q. 2.*

70. Infertur III. Quod, ſi uxor ex cauſa neceſſaria recedit a loco priori, & aliorſum transfert domicilium, etiam maritus ſequi teneatur. Ita colligitur ex *cit. c. 1. de Conjug. leproſ.* ac notat Gloſſa ibidem: quia quoad mutua obſequia conjugalia, vir & uxor pares ſunt. Eſt tamen inter eos nonnulla differentia: nam quia vir eſt caput mulieris, atque ejus ſit gubernare, hinc poteſt ad libitum eligere domicilium, teneturque uxor ipſum ſequi: uxor vero, cum ſit ſubdita marito, domicilium pro libitu mutare, vel eligere nequit; ſi tamen neceſſitate cogente id faciat, vir ob tuenda jura Matrimonii tenebitur eam ſequi. Sanchez *l. 1. diſp. 41. n. 15. & 16.*

71. CONCL. II. Actus conjugalis ex ſe eſt licitus; & ſi fuerit veſtitus debitis circumſtantiis, honeſtus, ac meritorius. Ita

communis; idque patet ex eo: quia est medium ex natura rei ordinatum ad finem bonum, atque honestum, sive ad legitimam propagationem generis humani. Unde & DEUS Protoparentibus nostris præcepit actum conjugalem, *Gen.* 2. ibi: *Crescite, & multiplicamini*. Atqui blasphemum foret dicere, quod DEUS aliquid ex se malum præceperit. Hinc *ad Hebr. c.* 13. ait Apostolus: *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus*.

72. Additur notanter, *vestitus debitis circumstantiis*, nimirum ut non nisi loco, tempore, modo, fineque debito eliciatur; alioquin enim culpa non vacaret. Hinc Angelus Raphael Tobiæ, *c.* 6. dixit: *Qui conjugium ita suscipiunt, ut DEUM a se, & a sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos.* Et conformiter huic effato Angelico, meritissime Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 9. Propositionem damnavit: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, & defectu veniali*.

73. Cæterum multiplex finis esse potest, licite ac honeste exercendi actum conjugalem. I. Ob generationem prolis: nam proles suscipienda, & religiose educanda ad Cultum Divinum, est finis primarius Matrimonii.

74. II. Ob satisfactionem debiti conjugalis, atque ad vitandam incontinentiam ex parte alterius conjugis. Siquidem uxori expresse, vel tacite petenti, tenetur vir, & e contra uxor viro, reddere debitum ex Justitia. Quando autem compertam advertit existere in periculo incontinentiæ, tunc opus conjugale erit actus Charitatis, utpote elicitus ob finem salutis spiritualis Proximi. Hoc inducitur ab Apostolo, 1. *Cor.* 7. illis verbis: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem uxor viro: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, &c.* Et infra: *Iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*.

75. III. Ob vitandam incontinentiam propriam. Etsi enim non pauci Doctores velint, actum conjugalem non vacare culpa veniali, si fiat ad vitandum periculum incontinentiæ in semetipso: quia (inquiunt) hic non est proprius finis Matrimonii, sed bonum prolis: communior tamen sententia nullam in hoc culpam agnoscit: siquidem, ut notat Doctor Subtilis 4. *dist.* 26. §. *per hoc patet*, institutio Matrimonii non solum facta est a DEO *in officium*, hoc est, ad propagationem generis humani, sed etiam *in remedium, videlicet vitandæ incontinentiæ post lapsum*. Unde Apostolus: 1. *Cor.* 7. de innuptis ait: *Quod, si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quam uri*.

76. Nec obstat ratio in oppositum. Resp. enim, quamvis bonum prolis sit finis primarius ac principalis Matrimonii, simul tamen finem ejus minus principalem esse vitationem propriæ incontinentiæ; quem proinde sufficit intendere. Alioquin certe contra communem Doctorum sequeretur, quod nec careat culpa veniali actus ille, si fiat ad vitandum in altero conjuge periculum incontinentiæ, cum & hic non sit finis primarius Matrimonii.

77. Num autem causa solius sanitatis propriæ tuendæ licite, atque sine culpa veniali, fiat actus conjugalis, variant Doctores. Et quidem multi culpam in hoc venialem agnoscunt; eo quod finis hic adversetur institutioni Matrimonii, quod ob bonum prolis, atque ad vitandam incontinentiam a Deo institutum fuit, juxta proxime dicta. Alii e contra id omni culpa vacare censent, præsertim si aliud aptum medium ad acquirendam, vel tuendam sanitatem non suppetat, prout limitat Sanchez *l.* 8. *disp.* 10. Nam in tali casu (inquiunt) etiam bonum prolis, saltem remote, ineluditur. Illud certum est, quod quamvis venialiter peccaret conjux petendo debitum causa solius sanitatis, tamen reddens nullatenus peccet.

78. CONCL. III. Tenetur conjux alteri explicite, sive implicite petenti, reddere debitum, nisi justa causa excusetur. Ita communis, & patet ex dictis, ac textibus S. Scripturæ *n.* 74. relatis.

79. Infertur proinde, quod conjux mortaliter peccet, si absolute neget debitum consorti, illud rationabiliter, serio ac sub obligatione exigenti: cum non uxor, sed vir habeat potestatem corporis ejus; & alioquin in petente facile suboriatur periculum incontinentiæ. Secus esset, si consors non serio, neque sub obligatione, sed solum ex quadam benevolentia id petat, aut si precibus recusantis facile acquiescat; dummodo in petente non subsit periculum incontinentiæ.

80. Additur tamen in Conclusione, *nisi justa causa excusetur*. Nam ejusmodi obligatio non est tam stricta & gravis, quin occurrente rationabili causa liceat solutionem vel negare, vel saltem differre; *Quoniam* (ut inquit Pontifex c. Quoniam. Ut lite non contestata)

ſtata) *in conjugio multi caſus occurrunt, in quibus Conjuges ſine culpa, ſed non ſine cauſa, continere coguntur.*

81. Sic excuſatur conjux I. Si non poſſit reddere debitum ſine notabili periculo ſalutis corporalis: ut ſi conjux ſit vulneratus, laboret febri hectica, aut alio morbo, adeo ut actus conjugalis vehementer credatur nociturus. Imo, ſi nocumentum exiſteret grave, illicitum foret illud reddere. II. Quando conjux peteret in amentia, ebrietate, aut alias conſtitutus extra uſum rationis: nam non peteret actu humano, & libero. III. Quando conjux immoderate, ac nimis frequenter petit: quia non videntur conjuges ſeſe obligaſſe ad uſum immoderatum: præſertim cum repugnet decentiæ, ipſique valetudini. IV. Cum conjux ante conſummationem Matrimonii poſſit Religionem ingredi, non tenetur illud conſummare reddendo debitum ante elapſos duos menſes a contractu matrimoniali *arg. c. Ex publico de converſione conjugat.* V. Si publice, ſeu coram aliis exigeretur. Sunt & aliæ nonnullæ cauſæ, de quibus fuſiſſime Sanchez *l. 9. de Matr. diſp.* 24. *& ſeqq.* & alii.

82. Quæres, an Tempore ſacro, v. g. Diebus Solemnioribus, Feſtivis, aut Dominicis, item die, quo quis Sacram Synaxim ſumpturus eſt, vel ſumpſit, licitum ſit exigere, vel ſaltem reddere debitum. Reſp. I. Maxime decens eſt, atque a SS. Canonibus commendatum, quod conjuges ejuſmodi Diebus ſacris abſtineant ab actu conjugali, ut ſic juxta monitum Apoſtoli, 1. *Cor.* 7. expeditius vacent orationi; prout notatur *c. Propoſuiſti diſt.* 82. & *c. Sciatis* & *c. Quoſcunque ac tribus ſeqq. 33. q.* 4. cum concordantiis.

83. Reſp. II. Utrum autem ad hoc teneantur conjuges ſub peccato, ſaltem veniali, variant Doctores. Et quidem non pauci arbitrantur, petere debitum ejuſmodi Sacris Temporibus non vacare culpa, ſaltem veniali; idque ob Canones proxime citatos. Verum quia iſti continent duntaxat conſilium (ſicut & verba Apoſtoli *loc. cit.*) non præceptum: hinc Sanchez *loc. citat. diſp.* 12. cum quibuſdam aliis cenſet, talem petitionem debiti non ſolum vacare culpa mortali, ſed etiam veniali. Illud certum eſt, quod nullum ſit peccatum, illis diebus petenti reddere: quinimo quocunque tandem die, quantumvis ſolemni, debitum exigatur, tenetur alter reddere, niſi alia juſta cauſa excuſetur.

84. CONCL. IV. Petitio, ac redditio debiti conjugalis, redditur quandoque illicita, & mortifera. Ita communis, & probatur inductione. Sic in primis, qui mala fide, ſeu dubius de valore Matrimonii, contraxit, non poteſt ſtante illo dubio petere debitum; tenetur tamen illud reddere petenti comparti, ſi hæc bona fide contraxerat. Hujus ratio, & exemplum, habetur ſuperius *n.* 49. & 50.

85. Quod, ſi dubium ſuperveniat primum Matrimonio jam antehac bona fide contracto, talis non ſolum reddere, ſed etiam petere poteſt, dummodo ſimul adhibeat debitam diligentiam acquirendi veritatem, nec tamen de invaliditate Matrimonii conſtet. Ratio eſt: quia talis exiſtit in legitima poſſeſſione Matrimonii bona fide inchoati, ſicque in jure petendi debitum; in dubio autem melior eſt conditio poſſidentis. Herincx *diſp. 7. de matrimon. quæſt. 6. num.* 32. Pirhing. *tit. de Sentent. excommun. num.* 108. ſolventes contraria, & alii. Et hoc ipſum a priori dicendum, ſi poſtea oriatur ſolummodo ſcrupulus, ex levi ac temeraria credulitate conceptus: nam poteſt is ad conſilium proprii Paſtoris deponi, ac debitum conjugale non ſolum licite reddi, ſed etiam peti, *tex. clar. c. Inquiſitioni de Sent. excomm.*

86. Si vero conjux pro certo cognoſcat invaliditatem Matrimonii, eo quod indubitanter ſciat ſubeſſe impedimentum dirimens, quamvis hoc in facie Eccleſiæ probare nequeat; non ſolum non poteſt petere, ſed nec reddere debitum: non obſtante, quod per ſententiam judicialem Eccleſiæ, (quæ de occultis non judicat) vel etiam excommunicationem ad id compellatur, aut aliunde periculum vitæ immineat. Ratio eſt: quia in nullo caſu poteſt quis ſcienter fornicari, ſeu alteri carnaliter commiſceri extra legitimum Matrimonium: hoc enim eſt intrinſece malum. Unde talis potius in foro externo debet humiliter ſententiam excommunicationis ſuſtinere, ut dicitur *cit. c. Inquiſitionis de ſent. excomm.* (h) Occiſus autem ex hac cauſa, moreretur pro ſervanda virtute ſupernaturali Caſtitatis, & ſic evaderet Martyr. (i)

87. Deinde, ſi quis durante Matrimonio contraxit affinitatem cum ſua conſorte, cognoſcendo videlicet carnaliter ejus conſanguineam, non poteſt petere debitum, licet reddere poſſit, ac teneatur. Ita habetur *cap. Diſcretionem* & *c. Tua fraternitatis*

De

De eo qui cognovit &c. Et hoc idem dicendum de illo, qui cum Voto simplici Castitatis contraxit Matrimonium. An autem Confessarii Mendicantium cum talibus dispensare possint in ordine ad petendum debitum conjugale, jam alibi (k) dictum fuit.

88. Rursus certum est, conjuges peccare congrediendo sodomitice, sive extra vas naturale; quia talis congressus repugnat ordini naturæ, finique Matrimonii. Quod, si vero conjuges sine justa causa non servent modum, sive situm naturalem, absque tamen periculo effusionis seminis; committitur peccatum duntaxat veniale; nullum, si justa causa intervenat. Quid autem sentiendum sit de eorum præposstero congressu in vase naturali (l) nec non & de tactibus impudicis inter conjuges (m) superius jam dictum est.

89. Quæres, an sit licitus actus conjugalis muliere existente prægnante, puerpera, vel lactante? Resp. I. Quando mulier est gravida, licite redditur, & petitur debitum (adeoque illicite negatur) dummodo absit periculum abortus. Ita communis; nam nullo jure hoc prohibitum legitur. Nec obstat textus *c. Non solum* 32. *q.* 7. & *cap. Si causa & c. Origo* 33. *q.* 4. ubi videtur prohiberi accessus ad uxorem gravidam. Resp. enim, hoc esse de consilio, non de præcepto, nisi in casu periculi abortus: unde per se id non est illicitum, quamvis per accidens quandoque non liceat, imo abstinendum sit, sive ob nimiam uxoris debilitatem, sive quia abortus timetur.

90. Resp. II. Uti Matrimonio statim post partum, durante adhuc naturali purgatione mulieris, per se loquendo non est quidem peccatum mortale, ut tenent plerique Doctores: nihilominus communiter peccatum veniale deesse non solet; idque ob nimiam intemperantiam, quæ in copula ista fœditati juncta intervenire solet. Ita Herincx *l. c. n.* 18. hoc ipsum *n.* 15. post Sanchez *lib. 9. de Matr. disp.* 21. *n.* 7. & alios, tradens de accessu viri ad menstruatam; quamvis quoad hoc ultimum D. Thomas, D. Bonaventura, & Scotus 4. *dist.* 32. *q. un.* ac nonnulli alii, videantur esse rigidioris sententiæ, atque extra periculum incontinentiæ in alterutro conjugum existens, damnare peccati gravioris, accessum viri ad menstruatam. Porro non esse illicitum actum matrimonialem eo tempore, quo mulier est lactans, passim fatentur Doctores.

QUÆSTIO VII.

De Divortio.

SUMMARIUM.

91 *Divortium, quid?*
92 *Divortium dupliciter.*
(n) Quæst. 5. per totum.
93 *Divortium quoad thorum, & cohabitationem, potest fieri.*
94 *Idque generatim ex sex causis.*
95 *Differentia inter adulterium, & alias causas respectu Divortii.*
96 *Divortium fit I. Mutuo consensu.*
97 *II. Ob spiritualem fornicationem alterius conjugum.*
98 *III. Ob grave periculum spirituale, sive incitationem ad peccatum.*
99 *Et varia hujus exempla.*
100 *IV. Ob sævitiam Conjugis.*
101 *V. Ob Votum ultramarinum ad liberandam Terram sanctam.*
102 *Quam causam alii hoc loco ponant?*
103 *VI. Fornicatio alterius Conjugis.*
104 *Per fornicationem, quid hoc loco intelligatur?*
105 *An innocens possit ab adultero Conjuge propria authoritate se separare?*
106 *An se separans sit alteri restituenda?*
107 *Casus, in quibus non licet dimittere uxorem ratione adulterii.*
108 *I. Quando adulterium est materiale solum.*
109 *II. Si vir uxori fuit causa adulterii.*
110 *III. Si hoc ab utroque committitur.*
111 *Ampliatur istud.*
112 *IV. Quando injuria est remissa adultero.*
113 *Quomodo fiat isthæc remissio?*

91. *Divortium*, quantum ad propositum, est legitima separatio viri ab uxore, manente adhuc vinculo conjugali. Et dicitur, *legitima separatio*: quia sine lege, & legitima ratione fieri non potest, cum vi ipsius Matrimonii, cujus vinculum est indissolubile, teneantur conjuges ad individuam vitæ societatem mutuo retinendam. Et additur, *manente vinculo conjugali*, ad excludendam aliam Divortii acceptionem: siquidem

92. Divortium generatim accipitur dupliciter. I. Pro separatione conjugum dissoluto eorum matrimonio quoad vinculum: quo modo sæpius illud sumitur in Jure

Ci-

Civili, & an fieri possit, superius (n) dictum est. II. Pro separatione conjugum quoad thorum duntaxat, vel etiam quoad cohabitationem. Quoad thorum quidem, sive debitum conjugale, juste illud alteri conjugi denegando: quoad cohabitationem vero, quatenus remanente vinculo Matrimonii non tenentur amplius conjuges simul cohabitare in eadem mensa, thoro, & lecto. Et de hoc loquendo, sit

93. CONCL. I. Certum est, Divortium quoad thorum, & cohabitationem ex legitima causa quandoque fieri posse. Patet hoc ex perpetua praxi Ecclesiæ; fuitque novissime definitum in Concilio Trid. *sess. 24. can. 8.* his verbis: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas Causas separationem inter Conjuges, quoad thorum, seu quoad Cohabitationem, ad certum, incertumve tempus fieri posse decernit: anathema sit.*

94. CONCL. II. Sex generatim sunt causæ, ob quas licitum est ejusmodi Divortium inter conjuges Christianos. I. Mutuus contrahentium consensus. II. Fornicatio spiritualis, seu lapsus in hæresin, aut Gentilismum. III. Incitatio ad peccatum, seu grave periculum salutis spiritualis. IV. Sævitia conjugis, aut aliud grave periculum salutis temporalis. V. Votum ultramarinum. VI. Adulterium, sive fornicatio carnalis voluntaria, & culpabilis alterius conjugum.

95. Nec obstat, quod Christus *Matt. 19.* non nisi fornicationem, ob quam liceat dimittere uxorem, assignaverit. Resp. enim cum Engel *tit. de Divortiis nu. 10. & 11.* ac aliis, id ex eo accidere, quia propter solam fornicationem carnalem, sive adulterium, licet dimittere uxorem in perpetuum, ac etiam nolentem & invitam: aliæ vero causæ hic enumeratæ ex sua natura non sunt perpetuæ (hinc enim cessante hæresi, sævitia conjugis, aut incitatione ad peccatum, tenetur separata redire ad conjugem, estque eidem restituenda; non autem cessante adulterio) vel saltem requirunt mutuum utriusque conjugis consensum, prout fit in prima causa Divortii. Itaque

96. I. Divortium seu separatio conjugum, potest fieri mutuo consensu: ut si juxta monitum D. Apostoli *1. Cor. 7.* ad tempus sese separent conjuges, ut *vacent orationi*; vel si uterque mutuo consentiat voveat perpetuam Castitatem, aut ad Religionem tranſeat, *arg. c. Cum sit, & seqq. de Conjugat.* Idipsum mutuo consensu fieri potest alia honesta causa, v. g. ne proles multiplicetur ultra suas facultates, &c. quamdiu periculum incontinentiæ alteri conjugi non imminet.

97. II. Divortium, seu dicta separatio fieri potest, si alter conjugum spiritualiter fornicatus fuerit; nempe si labatur in hæresin, aut in Gentilismum. Veruntamen si talis ab errore sese revocaverit, tenetur conjux in Fide stabilis ad alterum reverti, si propria authoritate, ac sine judicio Ecclesiæ ab ipso recessit, *cap. De illa*, & *c. Quanto §. fin. de Divortiis*. Quod si vero conjux judicio Ecclesiæ fuit separata, non compellitur redire, sed potest Religionem ingredi *cit. cap. De illa eod.* juncto *cap. ult. de Converſ. Conjugat.* Si vero Religionem ingredi noluerit, etiam hæc redire compellitur; ut notat Glossa *cit. cap. Quanto* ℣. *Redire cogatur.*

98. III. Divortium fit propter grave periculum salutis spiritualis, seu propter incitationem ad peccatum mortale: ut si alter conjugum provocet alterum ad gravia crimina, & admonitus non desistat a provocatione, *arg. c. Quisivit. de Divort.* ibi: *Verum si Conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, a viro poterit separari, ita quod ei nubere alii non licebit.* Concordat illud Salvatoris, *Matth. 5. Si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te*, &c.

99. Hinc, ut exemplificat Tannerus *tom. 4. disp. 8. quæst. 5. num. 84.* datur locus Divortio, si conjux inducat alterum in hæresin, apostasiam, peccatum Sodomiæ, veneficium, aut alia peccata mortalia: item si vir latro inducat uxorem, ut res furtivas, aut socios fures receptet, nec possit illa scelus detegere, &c. Quamdiu enim tale periculum durat, non tenetur conjux innocens cum altero permanere, sed potest ab ipso discedere, ut evitet tam grave periculum salutis spiritualis.

100. IV. Divortium potest fieri ob sævitiam conjugis. Et quidem si tanta sit sævitia, ut altera pars absque periculo gravis damni corporalis non possit sævienti cohabitare, poterit conjux propria authoritate ab altero divertere. Sanchez *lib. 10. disp. 18.* Et divertens non debet alteri petenti restitui, donec conjux sæviens sufficientem securitatis cautionem præstet; prout habetur *c. litteras*, & *c. ex transmissa, de Restit. spoliat.* & *cap. 1. Ut lite non contestata*. Quamvis enim cæteroquin spoliatus ante omnia sit restituendus, fallit tamen hoc, si conjux divertens opponat, simulque incontinenti

pro

probet adeo gravem sævitiam alterius, donec sufficiens securitatis cautio sibi præstetur, *per textus citatos.*

101. V. Votum ultramarinum ad liberandam Terram Sanctam, etiam invita uxore, vir emittere, atque implere potest, prout ob tantam Populi Christiani necessitatem, atque subsidium Terræ Sanctæ, decisum habetur *c. Ex multa. §. In tanta, de Voto.* Unde in præmisso casu datur Divortium ad tempus, donec scilicet vir redeat; ac proinde inter causas Divortii recte numeratur.

102. Fatendum quidem, plures Doctores aliam hoc quinto loco ponere causam Divortii, nempe vel morbum contagiosum, vel veneficium conjugis: siquidem venefici etiam conjunctissimus sæpe nocent, utpote qui dæmonis consilio pessima agunt. Verum quia hæc duo ad quartam causam, nempe *ad sævitiam Conjugis, vel aliud grave periculum salutis corporalis*, commode reducuntur; hinc melius cum Vallensi §. 2. *tit. de Divortiis*, ponitur hoc quinto loco Votum ultramarinum.

103. VI. Divortium est licitum, & quidem Jure Divino, atque in perpetuum (nam priores regulariter sunt solum causæ Divortii ad tempus, nempe quamdiu dictæ causæ durant, ut dictum *n.* 25. *& seqq.*) si alter conjugum commiserit Fornicationem carnalem. Hoc quippe Christus Dominus concessit *Matth. c. 19. Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem.* Concordat *c. Significasti*, & *c. Ex litteris, de Divortiis.* Accedit illud vulgatum: *Franganti fidem, fides frangatur eidem.*

104. Porro nomine *Fornicationis* hoc loco intelligitur non solum Adulterium, sed etiam Sodomia, ipsaque Bestialitas. Secus dicendum de actibus impudicis, voluntate fornicandi, aut peccato mollitiei: quia per hæc, licet cæteroquin gravia peccata, non perfecte & consummate læditur jus Matrimonii; cum non dividatur caro unius conjugis ab altero per concubitum in tertium. Sanchez *lib. 10. de Matrim. disp. 4.* Layman, & alii.

105. Et nota, quod innocens conjux, cognita ejusmodi Fornicatione alterius, possit etiam propria authoritate se a nocente separare quoad thorum; quoad cohabitationem vero solum post sententiam Judicis, nisi Fornicatio fuerit omnino publica, & notoria. Ratio est: quia separatio quoad cohabitationem est res publica, & quæ scandalo esse potest; ideoque nonnisi judicio Ecclesiæ fieri debet, *arg. c. Porro, de Divortiis.*

106. Additur tamen, *nisi fornicatio fuerit omnino publica.* Nam tunc non esset necesse, expectare sententiam Judicis, *arg. c. Significasti eod.* Alioquin vero, si fornicatio, sive adulterium sit occultum, & innocens pars propria authoritate divertat ab alio quoad cohabitationem, mox ipsa alteri petenti erit restituenda, *cit. c. Significasti, eod. & c. Ex transmissa, de Restitut. spoliat.* donec probaverit adulterium alterius conjugis.

107. Queres, utrum dentur aliqui casus, in quibus non liceat dimittere uxorem ratione adulterii? Resp. cum communi, plures dari ejusmodi casus, & sunt sequentes.

108. Primus est, quando adulterium est tantum materiale, sive sine culpa sua commissum: veluti si mulier vim passa sit, *arg. c. Itane, & c. Proposito. 32. q. 5.* Vel si quis fraudulenter sub specie mariti aliquam cognoverit, *c. In lectum. 35. q. 1. & 3.* Quia, ubi non est culpa, nec pœna esse debet.

109. Secundus: Si vir fuit uxori causa adulterii: veluti si eam prostituat, vel adulterium consulat, aut in illud consentiat, *arg. c. Discretionem, De eo qui cognovit consanguin.* & c. ibi: *Cum vir adulterium ei non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit.*

110. Tertius casus est, quando adulterium ab utroque conjuge fuit commissum, *arg. c. Significasti, de Divort.* & alibi. *Cum matrimonii jus in utroque læsum consistat, & patria delicta mutua compensatione tollantur;* ut dicitur *c. Intelleximus, de Adulteriis.*

111. Et hoc procedit, etiamsi unus conjux prius commisisset adulterium, ac proinde authoritate Judicis lata sit sententia Divortii: nam si postmodum etiam alter fornicetur, restituitur; prout desumitur ex cit. locis, ac fusius probat Glossa *in cap. ult. verf. Fornicationi, de Adulteriis.* Idem dicendum, quamvis adulteria numero & gravitate sint imparia; ut si unus semel cum soluta, & alter decies cum ligata peccasset: adhuc enim jus Matrimonii in utroque læsum existit, & sic neuter ab altero divertere potest; cum paria delicta mutua compensatione tollantur.

112. Quartus casus est, quando injuria ab innocente jam fuit adultero remissa: tunc enim nequit amplius ab eo recedere, cum jam cesserit juri suo. Siquidem, *qui juri*

suo

ſuo ſemel renuntiat, illud repetere non poteſt, c. Quoniam periculoſum 7. q. 1. juncta Gloſſa ibidem.

113. Cæterum hujuſmodi remiſſio dupliciter fit. I. Expreſſe, ut quando expreſſis verbis innocens condonat alteri injuriam. II. Tacite, quando nempe conjux innocens, poſt cognitum adulterium alterius, actum conjugalem cum eo habuit, *arg. l. Crimen C. ad Leg. Juliam de adulteriis*, ibi: *Crimen adulterii, maritum retenta in matrimonio uxore inferre non poſſe, nemini dubium eſt*. Sanchez *lib.* 10. *de matrim. diſp.* 14. *n.* 6. qui plura de his, aliiſque Divortium concernentibus, toto illo Libro fuſiſſime tractat.

MONITUM.

Quæſtio hæc Decima adnecti debet Tractatui de Contractibus.

QUÆSTIO X.

De Contractu Societatis.

SUMMARIUM.

122 *Societas quid?*
Eſt frequens in negotiationibus.
123 *Socii qui?*
124 *Societatis Contractus quomodo differat a mutuo?*
125 *Societas expreſſa, & tacita, qua?*
126 *Societas vitæ, &*
127 *Societas bonorum.*
Societas quæſtuoſa, qua?
128 *Ad hanc requiruntur quinque conditiones.*
129 *Prima.*
130 *Secunda.*
131 *Tertia.*
132 *Quarta.*
133 & 134 *In Societate an ſit licitum pactum de aſſecuratione ſortis principalis?*
135 *Qualibet res domino ſuo perit, quomodo?*
136 *Inſtantia ex Bulla Sixti V. reſolvitur.*
137 *Inſtantia alia ſolvitur.*
138 *Quinta Societatis conditio, qua?*
139 *In contractu Societatis de qua culpa teneatur ſocius?*
140 *Corollarium.*
141 *Hujuſque declaratio.*
142 *Expenſa facta cauſa Societatis ſunt ſolvenda ex communi.*
143 *Niſi ſecus fuerit conventum.*
144 *Idem dicendum de moderatis eleemoſynis;*
145 *Et impenſis a Socio in itinere factis;*
146 *Et damnis ſine ſua culpa ex cauſa Societatis incurſis.*
147 *Secus ſi Socius ex ſua culpa in damnum incidit.*
148 *Vel non ex cauſa Societatis.*
149 *Societas finitur pluribus modis. I. II. III.*
150 *IV. Morte naturali ſocii.*
151 *Imo & morte civili ejuſdem.*
152 *V. Interitu rei.*
153 *Et ageſtate ſocii.*
154 *Societate finita qualiter facienda ſit diviſio bonorum?*
155 *Societati ſuas operas locans, an eas etiam alteri locare poſſit?*
156 *Et quomodo ſecus?*

122. CONCL. I. *Societas* eſt honeſta duorum pluriumve conventio, ad commune lucrum, ſecundum proportionem rerum contributarum inter eos æque diſtribuendum, ſuam pecuniam, induſtriam ſeu laborem conferentium. Ita deſumitur *ex L. 4. & ſeqq. ff. Pro ſocio*, eſtque in re communis. Et quidem contractus Societatis eſt frequentiſſimus in negotiationibus, præſertim copioſioribus, eo quod ad haſce exercendas ſæpe facultates unius non ſufficiant; vel ſaltem ob multa pericula, quæ terra marique oriri ſolent, non ſit conſultum, ut quis omnes ſuas facultates ſimul uni eidemque negotiationi impendat, ſed commodius id fiat, ſi plurium opes atque induſtriæ cum æquali omnium lucro, & damno, in unum conferantur.

123. Porro qui contractum Societatis inter ſe ineunt, in Jure appellantur *Socii*; uti liquet ex toto *Tit. ff. Pro Socio*. Ubi *l.* 19. & 20. additur, quod ſi ego cum Titio ineo ſocietatem, Titius poſſit quidem ſecum admittere alium ſocium, puta, Cajum; nihilominus per hoc Cajus non ſit futurus meus ſocius (nam quia Societas conſenſu contrahitur, ſocius mihi eſſe non poteſt, quem ego ſocium habere nolo) ſed is ſolius Titii, qui eum admiſit, ſocius exiſtat: unde *Socii mei ſocius, meus ſocius non eſt*, prout loquitur Ulpianus ibidem.

124. Differt autem contractus Societatis

a con-

a contractu Mutui, juxta D. Thomam 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 5. & alios; vel maxime ex eo, quod licet utrobique interveniat aliqua contributio pecuniæ, seu aliarum rerum, hæc tamen fiat valde diverso modo. Siquidem in Mutuo dominium rei mutuatæ transfertur in Mutuatarium: unde ille, cui pecunia mutuatur, suo periculo tenetur eam restituere integre; ac proinde non potest plus exigere ille, qui mutuavit. Secus accidit in contractu Societatis: nam dominium rei in societatem collatæ remanet adhuc penes conferentem, ita quod cum periculo ipsius mercator, seu socius de ea negotietur, vel artifex operetur; & ideo licite potest partem lucri inde provenientis expetere, tanquam de re sua.

125. CONCL. II. Societatis plures sunt species. In primis enim alia est expressa, alia tacita. *Societas expressa* est, quæ verbis seu literis expressis, de rerum suarum communione inter duos, vel plures deliberate contrahitur: atque in hac oportet attendere specialia pacta contrahentium, contractui *Societatis* nonnunquam legitime opponi solita; siquidem *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, juxta Reg. 85. Juris in 6. cum similibus. *Societas tacita* est, quæ sine verbis, seu litteris, per actus speciales rebus ipsis contrahitur: uti contingit, si duo fratres ætate majores quidpiam in commune contulerunt, atque ex eo negotiati sunt. Atque in hac procedituri secundum ipsam naturam Societatis ut sic, eo quod nulla specialis conventio intervenerit.

126. Deinde Societas alia est vitæ, alia bonorum. *Societas vitæ* dicitur, quando duo vel plures conjunctim vivunt ad unum panem & vinum, seu (ut dici solet) ad eandem mensam. Et tales debent conferre suos redditus, seu proventus, usque ad necessitatem victus; ita tamen, ut si unus eorum in victu ex laboribus suis, vel bonis adventitiis, plus contulerit præ alio, id repetere non possit: nam fructus consumpti, jure Societatis vitæ censentur invicem communicari. Reliqua tamen bona non rediguntur in commune, sed remanent singulorum propria. Franciscus Mantica *lib. 6. de Tacitis Conventionibus, tit. 2. nu. 5. & tit. 3. n. 12.*

127. *Societas bonorum* e contra dicitur, quæ initur in bonis. Atque hæc juxta diversitatem bonorum subdividitur in Societatem animalium, in Societatem officiorum, ac vectigalium; item in Societatem omnium bonorum, & in Societatem aliquorum bonorum, puta ratione negotiationis in unum collatorum, quæ dicitur *Societas quæstuosa, & lucrativa*. Et de hac posteriori præcipue nunc loquimur, quamvis illa, quæ de Societate quæstuosa in progressu dicentur, etiam cæteris (servata tamen proportione) commode applicari possint.

128. CONCL. III. Ad Societatem quæstuosam, ut sit licita, quinque requiruntur conditiones, quarum una deficiente redditur illicita. Ita Reginaldus *in Praxi Fori Pœnitentialis, lib. 25. cap. 28. n. 38. & seqq.* Bonacina *tom. 2. disp. 3. de Contractibus quæst. 6. punct. 1. num. 3.* & alii.

129. Prima conditio est, ut Societas fundetur in negotiatione licita, & honesta hoc est, ut negotiatio illa, cui sortes conferuntur sit licita, nec in Jure prohibita. Unde iniqua & invalida est Societas, quæ initur ad exercendas usuras, aut committendas fraudulentas emptiones & venditiones, *l. Nec permittendum ff. Pro socio.* Sicut & ipso jure nullius est momenti Societas illa, quæ dolo malo, aut fraudandi causa inita fuit, uti contingit in latronibus, & hujusmodi. *L. 3. §. fin. ff. eod.*

130. Secunda, Ut singuli Socii aliquid conferant in commune, sive dein contribuant pecuniam aut alia bona, sive operam seu industriam suam: nam pauperiores plerumque supplent opera, quod alii præstant pecuniis, *l. Societas, 5. ff. Pro socio.* In tali enim communi collatione bonorum, seu laborum, consistit natura contractus Societatis: uti liquet ex ejus definitione, juncta *cit. l. 5. & seqq. ff. eod.*

131. Tertia, ut servetur æqualitas inter Socios tam quoad damna, quam quoad lucra: ita videlicet, ut pro rata collatæ sortis, aut industriæ, singuli æqualiter lucrentur: vel pereunte per casum fortuitum communi sorte, sive parte ipsius, omnes æqualiter damnum sustineant. Et notanter dicitur, *pro rata collata sortis &c.* Quia lucrum sicut damnum emergens, est computandum juxta proportionem quantitatis per singulos ad sortem principalem collatæ, vel impensæ industriæ: ut si Titius ad sortem principalem contulit 900. & Cajus 600. Mævius vero impendit operam suam æstimatam 100. ac de tractis omnibus expensis remaneat lucrum 640. florenorum: Tunc Titio ex hoc lucro, juxta pro-

proportionem collatæ sortis principalis, debentur 360. Cajo 240. Mævio 40. floreni; prout facile deprehenditur per Arithmeticam mediante *Regula Aurea*, vulgo *De Tri.* appellata, seu specialius ad propositum loquendo, *per Regulam Societatis*.

132. Quarta conditio, ad justitiam quæstuosæ Societatis requisita, est, Ut fors principalis, seu pecunia per socium in commune collata, subjaceat periculo conferentis; ita ut si pereat absque culpa socii, pereat illi, qui eam in commune contulit. Nam quælibet res domino suo perit: atqui dominus pecuniæ in communem sortem collatæ, est ipsemet conferens, ut dictum *n.* 124. Navarrus *c.* 17. *Manual. n.* 251. *& seqq.* Covarruvias *lib.* 3. *Var. Resol. c.* 2. *concl.* 1. *&* 2. Bonacina *cit. q.* 6. *punct.* 1. *n.* 3. cum aliis. Quinimo Sixtus V. in sua 45. Const tutione, quæ incipit, *Detestabilis avaritiæ* (& habetur *Tom.* 2. *Bullarii Romani*) ex professo damnat, & tanquam usurariam pravitatem sapientes reprobat omnes contractus, conventiones & pactiones, quibus cavetur, ut in singulos annos, aut menses per alterum socium, durante Societate certa lucri quantitas & summa, veluti tot pro quolibet centenario, solvatur, ac nihilominus fors ipsa principalis; etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam vel amissionem sequi contigerit, semper alteri salva maneat, & integra a socio recipiente restituatur: talis enim pactio videtur sapere usuram palliatam.

133. Controvertunt nihilominus Doctores, utrum his non obstantibus in Societate licitum sit pactum de assecuratione sortis principalis, saltem sub præstatione justi pretii pro impositio assecurationis gravamine; vel ea lege, ut remisso in compensationem dicti gravaminis majori lucro incerto, velit quis esse contentus modico duntaxat lucro, certo tamen, puta quinque pro centum in annos singulos sibi præstandis? Negant non pauci licitum esse tale pactum assecurationis, idque ob rationes *n. præc.* allatas: ut Sotus *lib.* 6. *justit. qu.* 6. *art.* 2. Azorius *p.* 3. *lib.* 9. *cap.* 3. *quæst.* 9. & quidam alii, quos citat Lugo *disp.* 30. *de just. & jur. sect.* 4. *n.* 89.

134. Oppositam tamen, seu affirmativam sententiam esse jam satis communem, & veriorem, censet Lugo *loc. cit. num.* 40 *& seqq.* Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jur. c.* 25. *dubit.* 3. *n.* 23. Navarrus *c.* 17. *Manual. n.* 254. Covarruvias *lib.* 3. *Var. Resol. cap.* 2. *Concl.* 3. Laymann *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 4. *cap.* 20. *nu.* 2. & 4. Bonacina *cit. punct.* 1. *n.* 3. *vers. Dixi nisi* Reginaldus *d. lib.* 25. *cap.* 29. *num.* 396. *& seqq.* cum pluribus aliis, quos citant. Fundamentum hujus sententiæ desumitur *ex l. Si non fuerint ff. Pro socio*: ubi dicitur: *Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit si tanti sit opera, quanti damnum est*; hoc est periculum damni subeundi, ut explicat Glossa *ibid. V. Damnum est*. Accedit ratio: quia contractus assecurationis, seu suscipiendi periculum rei alienæ, est pretio æstimabilis, ac de jure licitus, *arg. l. In navem ff. Locati*: ergo potest conjungi contractui Societatis, cæteroquin pariter licito; nullo enim jure reperitur prohibitum, duos contractus cæteroquin licitos conjunctim fieri, & permisceri. Atqui ita fit in contractu illo Societatis, ubi periculum sortis amittendæ alter socius redimit præstito justo pretio, vel remittendo spem majoris lucri: ergo.

135. Nec obstat, quod quælibet res domino suo pereat. Nam hoc verum est regulariter loquendo, ac secluso speciali pacto, quo quis periculum rei alienæ sponte in se suscipit; alias secus. Sic quippe in simili Commodatarius, vel Depositarius, regulariter non tenetur de casu fortuito, quo res commodata, vel deposita absque sua culpa periit; secus tamen, si præcessit pactum de præstando casu fortuito, *c. un. de Commodat. & c. de Locato* cum similibus.

136. Ad allegatum Sixti V. Constitutionem inquit Lugo *cit. disp.* 30. *sect.* 4. *num.* 37. allegans plures alios, ipsummet Sixtum V. de sensu dictæ Bullæ interrogatum respondisse, se in ea solum voluisse prohibere injustos contractus, & conventiones solitas Societatibus apponi, quas Classici Doctores condemnarent; non autem eas, quas iidem approbarent, tamquam justas. Accedit Rota *in decis. Romana Societatis, die* 3. *Junii* 1602. *coram Coccin.*, ubi censuit, dictam Bullam comprehendere solum casus usurarios de Jure communi, additis tamen majoribus pœnis. Idipsum suadetur ex eo: quia post memoratam Bullam Sixtinam passim similes contractus celebrantur; ut de Lusitania, Belgio, aliisque Provinciis testantur Molina, Lessius, & alii. Quare dicendum, hanc fuisse mentem Pontificis, vel certe Bullam illam aliter non esse usu receptam. Ita discurrit Lugo, *ubi supra*.

137. Ad ultimum negatur Assumptum, Licet

Licet enim pactio illa sapiat usuram palliatam, quando ex vi solius Societatis fit pactum de assecuratione sortis principalis: secus tamen est, quando expresse, vel tacite apponitur alius contractus, quo redimitur periculum amittendi sortem principalem præstando aliud justum pretium, vel in ejusdem compensationem remittendo spem majoris lucri incerti, ut dictum.

138. Quinta tandem conditio, ad licitam Societatem requisita, est, ut justa pacta ab initio inter Socios inita serventur, vel si nihil expresse conventum est, loci consuetudo attendatur; simulque non immisceatur fraus, dolus, sive deceptio aliqua, aut alia culpa ex parte sociorum: alioquin ea hoc ipso foret injusta, & induceret obligationem restituendi damnum inde secutum etiam pro Foro conscientiæ. Sic fieret, quando administrans communem pecuniam Societatis, inde clam gaudaret furripiendo in suos privatos usus; vel quando lucrum proveniens, non fideliter ex æquo divideretur inter socios pro rata contributæ sortis principalis: item, quando ex culpa socii perit communis pecunia, vel lucrum, aut pars ipsius. Quæ omnia ut clarius intelligantur, sit

139. CONCL. IV. In contractu Societatis, si quid pereat casu fortuito, & absque culpa sociorum, damnum cenetur commune, juxta dicta *n.* 131. alioquin vero tenetur socius de dolo, culpa lata & levi, non autem de leviſſima. Ita desumitur *ex l. Socius socio ff. Pro socio & §. ult. Inſtit. de Societate*, ac tradit Angelus *in Summa*, ℣. *Societas 1. n. 16.* Lessius *d. c. 25. n. 37.* Bonacina *cit. q. 6. pun. 1. n. 3.* ℣. *Dixi in quarta*, & alii. Nam quia contractus Societatis celebratur in utilitatem utriusque, consequens est, quod præstetur non solum dolus, & culpa lata, sed etiam levis, non autem leviſſima, *arg. l. si ut certo §. Nunc videndum est ff. Commodati*, estque jam dictum supra *tr. 8. diſt. 2. n. 45.*

140. Infertur proinde, quod si aliquid damni acciderit, ex culpa saltem levi ipsius socii, & si res communes furto fuerint ablatæ ex defectu debitæ custodiæ, tale damnum non futurum sit commune: quinimo socius ille, qui ejusmodi culpam commisit in non diligenter custodiendo, tenetur cæteris sociis ad restitutionem. Lessius, Bonacina, *ubi supra*, & alii. Idemque dicendum de similibus: quamvis loquendo pro Foro conscientiæ, & ante sententiam Judicis, hoc ipsum nonnihil limitetur supra *cit. diſp. 2. n. 46. & seqq.*

141. Solum adde, quod quando unus socius ab aliis convenitur propter ea, quæ ratione Societatis debet, is non sit condemnandus in plus, quam commode facere potest, ita ut non egeat. Textus est *in l. Votum est*, §. 1. *ff. Pro socio*, addita illa congruentiæ ratione. *Hoc enim summam rationem habet; cum Societas jus quodammodo fraternitatis in se habeat.* Quamquam istud intelligendum sit, dummodo socius dolo non fecerit, quo minus integre satisfacere posset, *cit. l. Verum est §. Tempus autem*. Simulque cautionem præstet de integre satisfaciendo, si pervenerit ad meliorem fortunam, *d. l. Verum est §. Id quod facere*. Layman *lib. 3. sect. 5. tr. 1. cap. 20. n. 6.*

142. CONCL. V. Expensæ non superfluæ causa Societatis factæ a socio apponente industriam sunt communes, ac solvendæ ex communi pecunia Societatis: nisi aliter conventum sit inter socios, vel consuetudine receptum. Ita Angelus ℣. *Societas 1. n. 12.* Reginaldus *l. 25. n. 395.* Bonacina *cit. diſp. 3. de Contractibus, q. 6. punct. 4. n. 3.* & alii. Ratio est: quia lucrum, inter socios dividendum, non intelligitur, nisi deductis necessariis expensis, *l. Mutius, ff. Pro socio*, sicut & fructus solum intelliguntur deductis necessariis impensis, *l. Fructus ff. de Operis servor.* cum similibus. Et hinc juxta Doctores passim, necessariæ illæ expensæ, quas facit socius in transportandis vel conservandis mercibus, & aliæ hujusmodi, solvi debent ex communi pecunia Societatis.

143. Intellige, nisi antea conventum fuerit inter socios, ut is ex propriis pecuniis necessarias expensas solveret, quas postmodum reciperet a cæteris sociis. Aut nisi hoc ipsum consuetudine receptum sit: prout accidit, quando pro conservatione mercium, vel pro acquisitione desiderati lucri, expensæ quædam necessario sunt faciendæ, nec amplius suppetit pecunia, quæ extrahatur ex communibus bonis Societatis: tunc enim socius negotiator non solum ex præcepto Charitatis, sed etiam ex lege Justitiæ, tenetur dictas expensas facere ex propriis bonis, postea suo tempore eas recepturus a sociis, vel, si non habet proprias pecunias, debet has mutuo petere ab aliis. Ita Lessius *cit. c. 25. num. 3.* Bonacina *d. punct. 4. n. 5.* Layman *cit. c. 20. n. 5.* & alii. Siquidem socius negotiator ratione contractus Societatis (& consequenter etiam ex justitia) tenetur adhibere pro conservandis bonis communibus eam diligentiam, quam quisque diligens adhi-

adhibere ſolet circa res proprias; alioquin is committeret culpam, ſaltem levem: atqui in dicto caſu quiſque dilgens impenderet ſuas pecunias, vel ſi non haberet, mutuo acciperet alienas, ne majus damnum incurreret; ergo ad hoc ipſum tenetur ſocius, & quidem ex juſtitia.

144. Ampliatur Concluſio ad moderatas eleemoſynas, quales ſocius ponens induſtriam facere poteſt ad invocandum divinum auxilium pro felici ſucceſſu Societatis: nam etiam iſtæ ex communibus bonis ſolvendæ ſunt. Layman *d. c. 20. n. 5.* Bonacina *loc. cit. punct. 4. n. 3. & 4.* allegans alios.

145. Ampliatur ulterius Concluſio ad integras expenſas, quas facit ſocius in itinere cauſa Societatis ſuſcepto. Licet enim Sylveſter *V. Societas, 1. quæſt. 12.* Angelus *cit. nu. 12.* & nonnulli alii exiſtiment, hinc deducendas eſſe illas impenſas, quas ſocius ille domi feciſſet: nihilominus magis accommodate ad Jura, & praxin, videtur dicendum, integra impendia itineris ex communi ſorte eſſe præſtanda, *arg. leg. ſi fratres. §. Si quis ex ſociis, ff. Pro ſocio.* Huic quippe ſocio propter Societatem proficiſcenti (veluti ad merces emendas) viatica indiſtincte conceduntur ex bonis Societatis. Navarrus *cap. 17. Manual. n. 285.* iſtud intelligens, niſi pactum in contrarium interveniſſet. Leſſius *cit. cap. 25. num. 35.* Layman, *ubi ſupra, num. 5.* Bonacina *d. punct. 4. num. 3.* cum aliis.

146. Ampliatur tertio, quod ſi ſocius abſque culpa ſua, etiam levi, ex cauſa Societatis damnum incurrit (ut puta, quia reſiſtendo prædonibus volentibus auferre bona Societatis, vulneratus eſt, multaſque poſtea expenſas fecit ad ſe curandum) etiam tales expenſæ ſint communiter faciendæ. Textus eſt *in l. cum duobus. §. Quidam & l. Secundum Julianum ff. Pro ſocio*; ac tradit Angelus *V. Societas 1. nu. 15.* Layman *cit. cap. 20. num. 5.* Bonacina *d. punct. 4. n. 1.* & communis aliorum.

147. Additur notanter, *Si ſocius abſque culpa ſua, etiam levi &c.* Nam ſecus dicendum, ſi ſocius ex ſua culpa in tale damnum incurrit, v. g. provocando alium ad rixas, in quibus poſtea fauciatur. Tum quia is tenetur de culpa, etiam levi, ut dictum *n. 139. & ſeqq.* Tum quia æquum non eſt, ut Societas damnum patiatur ex culpa alicuius ſocii, cum peccata ſuos authores tenere debeant, *c. de his quæ fiunt a major. part. Capit.* S. nullique non debeat alteri per alterum iniqua conditio inferri, *l. Non debet ff. de Reg. Jur.* cum ſimilibus.

148. Additur ulterius, *ex cauſa ſocietatis.* Nam damna propria, quæ ſocius aliunde incurrit, puta ſi ob privatas inimicitias ab aliquo vulneratus ſit, aut aliquid ipſi ex propris rebus furto ablatum fuerit, non debent eſſe communia. Talia enim non venerunt in Societatem, *c. ſocium qui §. fin. ff. Pro ſocio*, & quia nec proveniunt ex cauſa ſocietatis, nulla ſubeſt ratio obligans cæteros ſocios ad reſarcienda hujuſmodi damna. Accedit, quod etiam lucra, quæ non ex cauſa Societatis, ſed aliunde v. g. ex paterna hæreditate proveniunt, neutiquam ſint communia: idem ergo dicendum de damnis aliunde ſocio obvenientibus. Bonacina *l. c.* & alii.

149. CONCL. VI. Societas pluribus modis finitur, qui recenſentur *in l. Verum eſt 64. & l. Actione, 66. ff. Pro ſocio.* Et quidem I. Finitur Societas finito tempore ad Societatem conſtituto, *cit. l. Actione, §. Item qui ſocietatem.* II. Finita negotiatione, *d. l. Actione, c. Item ſi alicujus.* III. Per renunciationem, ſeu conſenſum mutuum omnium ſociorum: alias vero, ſi unus duntaxat renunciet, ipſe quidem a ſe liberabit ſocios ſuos, ſe vero non liberabit ab ipſis, quando ſocietatis interfuit non dirimi tunc ſocietatem; prout amplius declaratur *in d. l. Actione, §. Diximus.*

150. IV. Finitur Societas morte naturali unius ſocii, etiamſi Societas cum pluribus contracta fuerit, & plures ſuperſint, *cit. l. Actione §. Morte unius & l. Verum §. Societas ſolvitur, ff. Pro ſocio.* Etenim in Societate eligitur induſtria perſonæ, qualis expirat ſuperveniente morte naturali ſocii, ignoratur enim, qualis futura ſit induſtria hæredis; atque ideo hæres defuncti ſocii non ſuccedit in locum ejus, niſi novo conſenſu ineatur ſocietas, *l. Nemo poteſt. & l. Plane ſi hi ff. eod.*

151. Atque iſtud extenditur ad mortem etiam civilem cujuſpiam ſociorum, *cit. l. Verum, §. ſocietas ſolvitur*: qualis cenſetur incurri per exilium, immo & per Profeſſionem Religioſam. Bonacina, *diſp. 3. q. 6. punct. ult. nu. 4.* Reginaldus *lib. 45. n. 375.* & alii.

152. V. Solvitur Societas interitu rei: hoc eſt, quando vel ſors capitalis periit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non amplius ſit in commercio hominum, puta, quia facta eſt religioſa, Deoque conſecra-

ta, *cit.* §. *Societas solvitur*. Addit Bonacina *loc. cit. n.* 5. post Sylvestrum *V. Societas*, 1. *quæst.* 14. & alios, Societatem finiri non solum, quando tota pecunia capitalis interiit, sed etiam, quando modica & exigua duntaxat remansit: quia non censetur alter socius in tali casu se voluisse obligare ad præstandam operam suam, quæ est longe majoris valoris.

153. Tandem Societas finitur egestate alterius socii: ut quando ejus bona publicantur, aut pressus ære alieno cecidit bonis suis, *cit. l. Actione* §. *Publicatione*, *ff. Pro socio*. Idemque dicendum, quando alter socius jam depauperatus non potest contribuere promissam pecuniam: vel quando is promisit operam suam, sed hanc ob supervenientem infirmitatem præstare nequit. Bonacina *cit. n.* 5. cum aliis.

154. CONCL. VII. Finita Societate divisio bonorum, seu lucri provenientis, facienda est inter socios ad æqualitatem, juxta proportionem illius, quod quisque contulit in societatem: ita ut qui æqualiter contulerunt pecuniam vel industriam, æque lucrum recipiant: inæquale vero, qui inequaliter contulerunt. Ita communis; & ratio est: quia hujusmodi divisionem æqualem lucri inter socios exigit naturalis æquitas & virtus justitiæ; sic enim unicuique datur, quod ipsi debetur. His accedunt dicta *n.* 131.

155. Quæres, utrum is, qui Societatem quandam iniens operas suas ad ejus expeditionem obligavit, licite possit aliam adhuc Societatem inire, suasque operas eidem impendere? Resp. Licite hoc fieri, quoties istud quis præstare potest absque præjudicio prioris Societatis: alias secus. Ita Bonacina, *ubi supra*, *punct.* 1. *n.* 4. post Molinam *disp.* 419. Rebellum *lib.* 10. *q.* 8. *nn.* 8. & alios communiter. Ratio prioris partis est: quia tunc nullam facit injuriam sociis prioris Societatis, neque violat pactum cum eisdem initum; censetur enim solum se priori Societate obligasse, quatenus opus est, ne Societas, damnum patiatur; alioquin, si ultra nihil agere liceret, potius præberetur causa otiandi.

156. Altera pars de se patet. Quia iniens secundam Societatem cum præjudicio prioris, ageret contra justum Societatis contractum cum priori jam initum: unde non solum peccaret, sed etiam teneretur ad restitutionem omnium damnorum, si quæ exinde sociis prioris Societatis obveniant: faceret enim contra justitiam, non servando pacta ipsis promissa cum eorundem præjudicio. Sicut a pari famulus, qui ab uno domino conductus fuit, alterius domini negotiis sese immiscere non potest cum præjudicio prioris; alioquin teneretur huic ad restitutionem damni illati, cum ex vi contractus conductionis teneatur huic fideliter deservire, omneque damnum ipsius, quantum potest, avertere.

DISTINCTIO XIV.

De Impedimentis Matrimonii.

QUÆSTIO I.

A quo possint statui Impedimenta Matrimonii.

SUMMARIUM.

1 *Impedimenta matrimonii alia impedientia, alia dirimentia.*
2 *Datur in Ecclesia potestas, eadem constituendi.*
3 *Cui eadem potestas competat?*
4 *An etiam Episcopis?*
5 *Princeps secularis, an possit statuere impedimenta dirimentia matrimonii pro subditis fidelibus?*
6 *Et cur non?*
7 *Quid respectu subditorum infidelium?*

1. *Impedimenta Matrimonii* generatim sunt illa, quæ obstant, seu impediunt, ne matrimonium rite celebretur. Horum duo sunt genera, alia mere impedientia, alia dirimentia. *Impedimenta mere impedientia* dicuntur illa, quæ quidem matrimonium cum ipsis contractum non reddunt irritum ac nullum, prohibent tamen contrahendum. Unde stante tali impedimento matrimonium licite, & absque peccato non potest contrahi, bene tamen valide. *Impedimenta dirimentia* sunt, quæ non solum obstant, ne licite contrahatur matrimonium,

rium, ſed etiamne, valide: atque ideo matrimonium cum hujuſmodi impedimento contractum, eſt omnino nullum, ac irritum.

2. CONCL. I. Datur in Eccleſia DEI poteſtas conſtituendi impedimenta, ſive impedientia, ſive etiam dirimentia matrimonii. Ita omnes Catholici; eſtque definitum noviſſime in Concilio Trid. *ſeſſ. 24. can. 4.* ibi: *Si quis dixerit, Eccleſiam non potuiſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis conſtituendis erraſſe, anathema ſit.* Idem patet ex perpetua praxi, ac uſu Eccleſiæ, quamvis ad hoc, ut Eccleſia ſtatuat novum impedimentum matrimonii, requiratur gravis & juſta cauſa, qualis jam reperitur in omnibus iis, quæ de facto ſunt conſtituta.

3. CONCL. II. Hæc poteſtas ſtatuendi impedimenta matrimonii convenit non ſolum legitimo Concilio Generali, quod Eccleſiam univerſalem in ſuis Capitibus congregatam repræſentat: ſed etiam ſummo Pontifici, ut pote qui eſt Caput viſibile totius Eccleſiæ Militantis, habetque ex ſpeciali privilegio Chriſti poteſtatem ligandi, atque ſolvendi ſuper terram, *Matth. 16.*

4. CONCL. III. Epiſcopi non poſſunt de facto in ſuis Diœceſibus ſtatuere impedimenta dirimentia matrimonii. Ita Sanchez *l. 7. de Matrim. diſp. 1. n. 9.* cum aliis. Patet id ex generali Eccleſiæ conſuetudine, qua hæc poteſtas Summo Pontifici eſt reſervata.

5. CONCL. IV. De facto nullus Princeps ſæcularis fidelis poteſt ſuis ſubditis fidelibus ejuſmodi impedimenta matrimonii ſtatuere. Ita certa, & communis. Ratio eſt: quia quamvis id poſſet Princeps ſæcularis facere reſpectu ſuorum ſubditorum, quantum eſt vi ſui officii; de facto tamen hanc poteſtatem, utpote materiam ſpiritualem Sacramentorum concernentem, Eccleſia & Papa ſibi reſervavit. Quinimo Concilium Trid. *ſeſſ. 24. can. 12.* generaliter definivit, cauſas matrimoniales (ad quas utique pertinent impedimenta matrimonii, eorumque conſtitutio) ſpectare ad forum Eccleſiæ, his verbis: *Si quis dixerit, cauſas matrimoniales non ſpectare ad Judices Eccleſiaſticos, anathema ſit.*

6. Porro hæc reſervatio ſatis congruenter, & rationabiliter eſt facta per Eccleſiam, eo quod contractus matrimonialis Fidelium ſit a Chriſto elevatus ad eſſe ſupernaturale Sacramenti; ac proinde dedeceat, ut tanti Sacramenti diſpoſitio, ac Judicium circa illud ad Principes ſæculares pertineat. Hi ſiquidem non receperunt a Chriſto poteſtatem Eccleſiaſticam, ac ſpiritualem circa Sacramenta, aliaſque res Eccleſiaſticas; ſed ſolus Petrus, ejuſque legitimi Succeſſores, juxta illud *Matth. 16. Et tibi dabo claves regni cœlorum.* Et *Joan. 21. Paſce oves meas.*

7. Dicitur notanter in Concluſione, *nullus Princeps ſæcularis fidelis poteſt ſuis ſubditis fidelibus.* Quia certum eſt, & communiter a Doctoribus conceſſum, poſſe de facto Principes ſeculares ſtatuere impedimenta matrimonii reſpectu ſubditorum infidelium, v. g. Judæorum, in eorum Ditionibus commorantium. Ratio eſt: quia reſervatio Pontificis non eſt reſpectu Infidelium, cum hi ſint extra Eccleſiam, ſimulque reſpectu horum ceſſat ratio reſervationis; cum matrimonia Infidelium non ſint Sacramentum, ſed legitimus duntaxat contractus.

QUÆSTIO II.

Quæ ſint Impedimenta mere Impedientia Matrimonium.

SUMMARIUM.

8 *Impedimenta mere impedientia matrimonii de Jure antiquo, quæ?*
9 *Catechiſmus, quid?*
Non amplius viget hoc impedimentum.
10 *Crimina, quæ olim impediebant matrimonium contrahendum?*
11 *Ea non amplius impediunt.*
Quæ impedimenta mere impedientia nunc ſint in uſu?
12 *I. Tempus ſacratum, & quale hoc ſit?*
An tunc liceat contrahere abſque ſolemnitatibus?
(a) Diſt. 13. n. 2.
13 *II. Eccleſiæ vetitum, & quod?*
14 *III. Sponſalia.*
15 *IV. Votum, & quale.*
16 *Votum ſolemne eſt impedimentum dirimens.*
17 *Contrahens cum voto ſimplici Caſtitatis, an peccet, ac petere poſſit debitum?*
18 *Quid, ſi cum ipſo diſpenſetur?*
(b) De hoc Tr. 6. Diſt. 3. n. 48.
19 *An peccet reddendo?*
20 *Præſertim prima vice.*
21 *Quid de vovente non nubere. vel SS. Ordines ſuſcipere? Aut ingredi Religionem?*

§. IMpedimenta Matrimonii non dirimentia, ſed mere impedientia, ſpectato

Jure antiquo plura fuerunt, sequentibus versiculis communiter comprehensa:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, Crimen, Sponsalia, Votum
Impediunt fieri, permittunt juncta teneri.

9. Per *Catechismum* intelligitur cognatio quædam spiritualis imperfecta, olim ex eo orta, quod quamvis quis prolem jam antea privatim baptizatam de sacro Fonte non levarit, tamen Catechismo per quasdam interrogationes Sacerdotis baptizantis, ac responsiones Patrini fieri solito, & aliis consuetis solemnis Baptismi cæremoniis singulariter assistebat. Verum hujusmodi Impedimentum, quondam inter certas personas impediens Matrimonium contrahendum, sed non dirimens contractum (*arg. c. Contracto, de Cognat. spirit. & c. Per Catechismum, eod. in 6.*) non amplius viget; sed fuit sublatum per Concilium Trid. *sess. 24. cap. 2. de Reform. Matr.* ac notat Sanchez *l. 7. de Matr. disp. 10. num. 12.* citans communem.

10. Cæterum per hy *Crimen*, intelliguntur varia crimina, quorum Authoribus de Jure Canonico antiquitus in pœnam commissi sceleris injunctum fuit, ut absque spe matrimonii remanerent; sicque crimina illa erant Impedimenta impedientia matrimonii. Et hæc a Glossa *c. 2. de pœn. & remission.* comprehenduntur illis vulgatis versiculis:

Incestus: Raptus sponsatæ: Mors mulieris:
Susceptus propriæ prolis: Mors Presbyteralis:
Vel si peniteat solemniter: aut Monialem
Accipiat: prohibent hæc conjugium sociandum.

11. Nunc tamen hæc criminum impedimenta per consuetudinem contrariam, & longævam, videntur sublata, nec amplius, esse in usu: unde cum & impedimentum Catechismi ulterius non subsistat, omnia impedimenta moderno adhuc tempore impedientia Matrimonium, apte hoc unico versiculo concluduntur.

Sacratum Tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum.

12. Primum igitur Impedimentum mere impediens Matrimonii, est *Tempus sacratum*, seu *feriatum*; quale juxta antiquos Canones longius erat, sed juxta Jus novum, & præscriptum Concilii Trid. *sess. 24. c. 10. de Reform. Matrim.* est ab Adventu usque ad diem Epiphaniæ, & a Feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis inclusive. Veruntamen sciendum, hoc præcepto solum prohiberi solemnitates nuptiarum, id est, solemnem earum Benedictionem; item & solemnem traductionem sponsæ in domum sponsi, qualis fieri solet per convivia, & alia vanæ lætitiæ signa. Porro dictarum Feriarum tempore licitum esse Matrimonium contrahere coram Parocho, ac testibus, absque prædictis solemnitatibus superius, (a) jam dictum est, & latius probat Sanchez *lib. 7. disp. 7.* citans alios.

13. Secundum Impedimentum Matrimonii mere impediens, est *Ecclesiæ vetitum*. Et per hoc intelligitur generalis, vel particularis prohibitio Ecclesiæ, aut Episcopi, vel Parochi matrimonium prohibentis facta ex justa & rationabili causa: v.g. ut non contrahatur Matrimonium ante præmissas trinas denuntiationes, vel ut certæ personæ non contrahant, donec constet, nullum inter eas intercedere impedimentum; aut si prohibetur contrahi Matrimonium tali die, ob alicujus Festi venerationem, vel hujusmodi.

14. Tertium Impedimentum mere impediens Matrimonium contrahendum, sunt *Sponsalia* prius cum alia persona valide contracta. Qui enim sponsalia cum aliqua persona valide contraxit, tenetur sub mortali (nisi justa causa subsit dissolvendi sponsalia) eandem ducere; quamvis si aliam ducat, ipsum Matrimonium sic contractum sit validum. Sed de Sponsalibus plura *quæst. seq.*

15. Quartum Impedimentum mere impediens, est *Votum*. Porro nomine Voti in proposito intelligitur Votum simplex Castitatis, item Votum simplex ingrediendæ Religionis, assumendi Ordinem sacrum, non ineundi conjugium; item & Juramentum de his rebus factum. Ratio est: quia hujusmodi Vota simplicia, vel Juramenta sunt observanda: unde quia directe adversantur statui Matrimonii, id impediunt contrahendum; non tamen dirimunt contractum, cum hoc nullo Jure expressum reperiatur. Hinc cum tali Voto simplici valide quidem contrahitur matrimonium, sed non licite.

16. Notanter additur, *Votum simplex*. Siquidem Votum solemne Castitatis, id est, illud, quod solemnizatur per susceptionem Ordinis sacri, aut Professionem cujuspiam Religionis ab Ecclesia approbatæ, est Impe-

di-

dimentum dirimens Matrimonii, ut dicetur inferius *Quæſt. IV. §. VII.*

17. Quæres I. An cum Voto ſimplici Caſtitatis contrahens Matrimonium poſſit petere, vel reddere debitum conjugale? Reſp. I. Qui Voto ſimplici Caſtitatis perpetuæ obſtrictus (idem de tali Juramento) Matrimonium contrahit, non ſolum peccat mortaliter contrahendo cum intentione illud conſummandi, ſed etiam privatus exiſtit jure petendi debitum: adeo quidem, ut toties peccet mortaliter agendo contra ſuum Votum, quoties illud petit, donec cum eo legitime diſpenſatum fuerit. Ita Scotus 4. *diſt.* 38. §. *Conſimiliter* Sanchez *l.* 9. *diſp.* 33. *numer.* 5. & alii. Ratio eſt: quia talis agit contra Votum, tum contrahendo cum dicta intentione conſummandi (ſecus, ſi antea velit ingredi Religionem) tum petendo: cum propter Votum teneatur abſtinere ab omni actu venereo, neque ad petendum debitum aſtringatur ullo vinculo fortiori, imo per Votum ſponte renuntiaverit Juri petendi.

18. Additur vero, *donec cum eo legitime diſpenſatum fuerit;* ſive a Summo Pontifice, vel ex ejuſdem commiſſione a Sac. Pœnitentiaria, aut Epiſcopo, vel Confeſſario habente ad hoc ſpecialem facultatem. (b) Nam tunc ſecus erit dicendum, & licite talis poterit petere debitum.

19. Reſp. II. Nihilominus Voto ſimplici Caſtitatis adſtrictus, poſt contractum, ſimulque conſummatum Matrimonium, licite poteſt, imo & tenetur, alteri conjugi petenti reddere debitum. Ita communis. Ratio eſt: quia ad hoc jam eſt obligatus vinculo majori: majus ſiquidem vinculum eſt obligatio Matrimonii, per quod fit traditio corporum, quam Voti ſimplicis, quod meram promiſſionem importat: ſimulque per votum non potuit quis juri alterius præjudicare.

20. Dicitur notanter, *ſimulque conſummatum*. Utrum enim talis peccet prima vice reddendo debitum, variant Doctores, atque melius reſpondetur ſub diſtinctione. Et quidem loquendo de primo bimeſtri, dicendum, talem peccare reddendo pro prima vice: quia cum tunc non ſit adſtrictus ad reddendum debitum conjugale, imo poſſit adhuc Religionem ingredi, abſque urgente cauſa ageret contra Votum Continentiæ. Verum elapſo dicto bimeſtri negat Sanchez *loc. cit. diſp.* 34. *n.* 3. talem peccare pro prima vice reddendo: quia tunc jam urget obligatio reddendi.

21. Reſp. III. Qui ſolummodo vovit non nubere, etſi peccarit nubendo, tamen poſt matrimonium contractum non prohibetur debitum petere, vel reddere; cum ad hoc non ſe extenderit ſuum votum. Et hoc idem dicendum de Voto ſuſcipiendi Sacros Ordines. Qui vero vovit ingredi Religionem, manet quidem obligatus uſque ad conſummationem matrimonii, neque poteſt ſub mortali illud conſummare, ſive petendo, ſive reddendo (alioquin enim faceret ſibi Votum ſuum obſervatu impoſſibile, cujus obſervandi liberam antea poteſtatem habuerat) poſita tamen ſemel conſummatione ipſius matrimonii, licet culpabili, poteſt exinde & reddere, & petere debitum: donec vel conjuge moriente, vel conſentiente, aut adulterante, poſſit Religionem libere ingredi, ſicque ſuum Votum adimplere. Herincx *diſp.* 6. *de Matr. n.* 17. & alii.

QUÆSTIO III.

De Sponſalibus, eorumque Obligatione, & Diſſolutione.

SUMMARIUM.

22 *Sponſalia, unde ſic dicta?*
Sumuntur improprie, & proprie, quomodo?
23 *Sponſalia quid?*
24 *Declaratur eorum definitio.*
25 *Quid de promiſſione matrimonii non mutua?*
26 *Quatuor conditiones Sponſaliorum.*
I. II. III.
(c) Juxta dicta Tr. 8. Diſt. 1. n. 13.
27 *Habens votum ſimplex Caſtitatis, vel ſponſalia priora, an valide contrahat ſponſalia?*
28 *Quid de habente impedimentum temporale?*
29 *IV. Conditio Sponſaliorum.*
(d) Juxta dicta Tract. 8. Diſt. 1. n. 6. 7. & 13.
30 *An ad valorem ſponſaliorum requiratur præſentia Parochi, & teſtium?*
31 *Diſparitas inter matrimonium clandeſtinum, & Sponſalia.*
32 *Sponſalia juſtis de cauſis poſſunt diſſolvi.*
33 *I. Mutuo contrahentium conſenſu.*
34 *II. Per ingreſſum Religionis.*
35 *Et quid, ſi Profeſſio non ſequatur?*
36 *Per votum ſimplex Caſtitatis, vel ſuſci-*

piendi SS. Ordines, an dissolvantur sponsalia?

(e) Dist. 13. Quæst. 5. n. 59.

37 *III. Per Matrimonium cum alia.*

38 *Et quid, si tale matrimonium dissolvitur, per mortem conjugis?*

39 *Sponsalia, an dissolvantur per posteriora sponsalia?*

40 *IV. Per subsequentem alterius fornicationem.*

41 *V. Per notabilem faditatem supervenientem.*

(f) Ut dictum Tr. 6. Dist. 2. n. 23.

42 *Generalis doctrina circa præmissa.*

43 *VI. Propter morum asperitatem, vel sævitiam.*

44 *VII. Ob paupertatem alteri supervenientem.*

45 *VIII. Ob discessum sponsi &c.*

46 *Alia causa dissolvendi sponsalia, Remissive.*

47 *Pater, an possit impedire sponsalia filii?*

48 *Ad solvenda sponsalia an requiratur sententia Judicis?*

22. ORdiendo a nominis ethymologia dicuntur *Sponsalia* a *spondendo*: *nam moris fuit veteribus stipulari, & spondere sibi uxores futuras: unde & sponsi, sponsaque appellatio nata est*; uti notatur *L. 2. & 3. ff. de Sponsalibus*. Porro hæc vox *Sponsalia*, nonnunquam sumitur pro Matrimonio rato nondum consummato, vel potius pro ipso contractu matrimoniali: verum hæc acceptio est duntaxat impropria, atque ad evitandam terminorum æquivocationem addi solet ly *Sponsalia de præsenti*. Igitur proprie loquendo Sponsalia significant sponsionem, sive promissionem matrimonii de futuro ineundi: & in hoc sensu de Sponsalibus loquendo, sit

23. CONCL. I. *Sponsalia futurarum sunt nuptiarum promissa*. Ita habetur *c. Nostrates, 30. q. 5.* & concordat textus *L. 1. ff. de Sponsal.* ibi: *Sponsalia sunt mentio, & repromissio futurarum nuptiarum*. Vel clarius sic definiri poterunt: *Sponsalia* sunt futurarum nuptiarum mutua promissio inter personas ad contrahendum habiles externis signis sufficienter expressa.

24. Dicitur, *futurarum nuptiarum*, tum ad excludenda Sponsalia de præsenti, tum ad promissiones aliarum rerum. Et additur *mutua promissio* &c. Nam Sponsalia sunt contractus aliquis onerosus, ultro citroque obligationem inducens; sicque requirit mutuam hinc inde promissionem ineundi matrimonii.

25. Unde si promissio matrimonii ab una persona fieret alteri mere gratuita, & sine conditione repromissionis (ut si dives quispiam fœminæ, in gravi morbo sibi fideliter servienti, pro remuneratione promittat matrimonium, & fœmina promissionem non respuat, sed saltem tacendo acceptet) vir taliter promittens tenebitur quidem stare promissis; tamen fœmina, si postea contrahere noluerit, non obligatur ipsum ducere: quia ex quo nihil repromisit, habebit quidem virum promissorem sibi obligatum, ipsa tamen non erit obligata, idque ob defectum repromissionis. Insuper hac eadem de causa talis promissio gratuita matrimonii, non habebit vim, & effectum Sponsaliorum; ac proinde nec inde nasceretur Impedimentum Justitiæ publicæ honestatis. Senchez *lib. 1. de Matr. disp. 5.* cum aliis.

26. CONCL. II. Ad valorem Sponsaliorum plures requiruntur conditiones. I. Ut adsit vera promissio: nam ficta non sufficit, quamvis ficte promittens teneatur ad resarciendum damnum, si quod inde alteri evenerit. (c) II. Ut promissio illa sit mutua, ob dicta *nu. prec.* III. Ut hæc fiat inter personas ad contrahendum habiles, hoc est, nullo perpetuo Impedimento, sive dirimente, sive solum impediente affectas: alioquin enim Sponsalia forent nulla, & irrita, nullamque inducerent obligationem. Generaliter enim promissio rei illicitæ non valet; neque obligat, etiamsi juramento firmata foret; quia juxta *Reg. 58. Juris in 6. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*. Sanchez *l. 1. disp. 15.* cum communi.

27. Hinc Sponsalia, ab habente Votum simplex perpetuæ Castitatis facta, sunt invalida, & neque obligant ad sui observantiam, neque de facto inducunt Impedimentum Justitiæ publicæ honestatis. Similiter si quis cum una persona valide contraxit Sponsalia, & postea prioribus nondum legitime dissolutis de novo contrahat Sponsalia cum alia, hæc posteriora erunt nullius roboris, neque inde consurget Impedimentum Justitiæ publicæ honestatis.

28. Additur n. 26. *Nullo Impedimento perpetuo affectas*. Nam Impedimentum duntaxat temporale non impedit valorem Sponsaliorum. Sic enim impuberes valide possunt contrahere Sponsalia, quamvis pro ea ætate non possint contrahere matrimonium.

Si-

Similiter, qui vovit Caſtitatem ad tempus, v. g. ad biennium, licet pro eo tempore non poſſit licite inire matrimonium, poteſt tamen contrahere Sponſalia de matrimonio poſt elapſum voti tempus celebrando.

29. IV. Ad Sponſalia requiritur, ut verbis, vel aliis externis ſignis, mutua illa promiſſio ſufficienter exprimatur. Hinc ad Sponſalia non ſufficit promiſſio mere interna, & ſola mente concepta; ſed debet hæc verbis, vel aliis ſignis ſenſibilibus ſufficienter exterius manifeſtari. Quia Sponſalia ſunt contractus quidam inter homines initus; homines autem non poſſunt judicare de mere internis. (d)

30. CONCL. III. Ad valorem Sponſaliorum non eſt neceſſaria præſentia Parochi, aut teſtium: unde Sponſalia clandeſtina, ſeu clam contracta nemine alio præſente, de facto valida exiſtunt. Ita communis: ſiquidem hujuſmodi Sponſalia clandeſtina nulla Lege ſunt annullata, vel irritata.

31. Nec dicas: Juxta Concilium Trid. *ſeſſ. 24. de Reform. Matr. c. 1.* de facto non valet Matrimonium clandeſtinum, id eſt, ſine Parocho, & duobus teſtibus celebratum; ergo neque valent Sponſalia clandeſtina. Negatur enim conſequentia: quia Concilium Trid. *loc. cit.* ob graviſſimas cauſas, & ad præcavenda irremediabilia mala perpetui concubinatus, & adulterii aliquorum, qui prius clandeſtine cum una, & poſtea in facie Eccleſiæ cum altera contraxerant, irritavit quidem Matrimonium clandeſtinum, non vero Sponſalia clandeſtina; utpote de quibus neque urget allata ratio, neque ullam Concilium fecit mentionem.

32. CONCL. IV. Sponſalia ſemel valide contracta juſtis de cauſis poſſunt denuo diſſolvi; adeo, ut contrahentes poſſint ab ipſis reſilire, & ſi voluerint, licite alteri nubere. Ita communis, & probatur inductione aſſignando præcipuas illas cauſas, ob quas poſſunt diſſolvi Sponſalia. Et quidem

33. I. Sponſalia puberum (lecus de impuberibus, ante adeptam pubertatem) poſſunt mutuo eorum conſenſu diſſolvi: nam *omnes res, per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur, c. 1. de Reg. Juris*. Et hoc intellige, etiamſi Sponſalia fuerint juramento firmata, *arg. c. Præterea de Sponſal.* juncta Gloſſa ibidem: quia poteſt quilibet Juri ſuo, quod per Sponſalia acquiſivit, cedere, illudque alteri remittere. Quod ſi unus tantum a Sponſalibus reſiliat, ipſe quidem per hoc ab obligatione immunis non fit (niſi alter poſtea conſentiat) nihilominus alter illico redditur immunis; quia hoc ipſo, quod prior Sponſalibus renuntiet, cenſetur cedere juri ſuo.

34. II. Sponſalia diſſolvuntur per ingreſſum Religionis: nam quia per hunc ſecuta Profeſſione diſſolvitur Matrimonium ratum, quanto magis Sponſalia? Et quidem per ſolum ingreſſum jam ante Profeſſionem dirimi Sponſalia ex parte remanentis in ſæculo, communiter fatentur Doctores: quia ingrediens Religionem, hoc ipſo cenſetur renuntiaſſe juri ſibi ex Sponſalibus acquiſito; ſicque alter ab eorum obligatione liber exiſtit.

35. Utrum autem ea per ſolum ingreſſum Religionis, etiam Profeſſione non ſecuta, diſſolvantur ex parte utriuſque, major difficultas eſt. Affirmant Bonacina *quæſt. 1. de ſponſalibus punct. 5. num. 3.* Sanchez *l. 1. de Matr. diſp. 41. n. 5.* & quidam alii, dummodo quis bona fide ingreſſus fuerit. Oppoſitum tenet Engel *tit. de Sponſal. §. 3. nu. 7.* aſſerens, quod ingreſſus Religionem, & rurſum egrediens, teneatur ſtare Sponſalibus, ſi remanens in ſæculo velit ultra expectare, eumque recipere: quia ingrediens Religionem non potuit jus alteri quæſitum per ſuum factum auferre, niſi Profeſſione ſecuta. Et hanc poſteriorem ſententiam tenent multi Doctores, eamque Sanchez *l. c. n. 4.* appellat probabiliſſimam.

36. Porro per Votum ſimplex Caſtitatis, aut Votum ſuſcipiendi ſacros Ordines poſt Sponſalia editum, non videntur hæc diſſolvi. Tum quia privilegium diſſolvendi Matrimonium ratum, & Profeſſioni Religioſæ conceſſum, non extenditur ad Votum ſimplex Caſtitatis, aut ad ſuſceptionis ſacrorum Ordinum, ut dictum ſuperius; (e) imo tale Votum videtur illicite factum, cum tendat in præjudicium tertii, ſeu ſponſæ. Tum quia *cap. 1. de Obligatis ad ratiocinia &c.* generaliter prohibetur, ne quis in præjudicium alterius ordinetur. Engel *l. c. n. 8.* Sanchez *diſp. 46.* & probabiliſor aliorum, quamvis non deſint oppoſitum tenentes.

37. III. Sponſalia omnino dirimuntur per Matrimonium ſubſequens, valide, quamvis illicite, contractum de præſenti cum alia perſona. Ita certa, & communis; atque habetur expreſſe *c. ſi inter de Sponſ.* Ubi hoc ipſum extenditur ad caſum, quo prior.

Sponsalia fuerunt jurata. Ratio est: quia res uni tradita per contractum indissolubilem non potest amplius tradi alteri, cui tantum est promissa: atqui per Matrimonium fit mutua traditio corporum, & per sponsalia solum promissio eorum; ergo.

38. Et hoc adeo verum est, ut probabilior Doctorum asserat, talia Sponsalia, etiam dissoluto per mortem conjugis matrimonio, non amplius obligare ad sui implectionem; eo quod obligatio semel extincta, non amplius reviviscat: quamvis loquendo de Sponsalibus juratis, oppositum teneant Bonacina *pun. 7. de sponsalib. n. 3.* & quidam alii. Interim certum est, quod si ob violationem sponsalium primæ sponsæ quidpiam mali contigerit, illud in conscientia sit resarciendum: cum damnum ejusmodi acciderit ex culpa violatoris.

39. Verum loquendo de Sponsalibus, priora Sponsalia non dirimuntur per posteriora ex parte contrahentis ea; quinimo posteriora sunt irrita, ac invalida. Nihilominus ex parte alterius possunt dissolvi Sponsalia; adeo ut si ipsa velit, possit licite alteri nubere: nam alius, qui posteriora sponsalia contraxit, hoc ipso renuntiasse censetur prioribus.

40. IV. Sponsalia, etiam juramento firmata, dissolvuntur ex parte innocentis per sequentem alterius fornicationem: ita ut si innocens velit, sit liber a Sponsalibus. Ita habetur *c. quemadmodum de Jurejurando*; estque communis. Nam propter fornicationem supervenientem potest vir licite dimittere uxorem a sua cohabitatione; ergo longe magis sponsam de futuro ad eam non admittere. Accedit, quod in contractu sponsalitio tacite subintelligatur isthæc conditio; *Si illa contra regulam desponsationis non venerit*; prout notat Pontifex *cit. c. quemadmodum*.

41. V. Sponsalia, etiam juramento firmata dissolvuntur fœditate notabili superveniente, aut oculorum, vel nasi amissione, aut paralysi, vel lepra. Ita habetur *cit. c. quemadmodum, de Jurejurando*. Et ratio est: quia promissio sponsalitia, quin & juramentum, intelligitur rebus in eodem statu permanentibus. (f) Qua de causa Sanchez *lib. 1. de Matr. disp. 57. nu. 2.* præsentem materiam amplius declarans, infert cum aliis, hoc idem esse dicendum de morbo gallico, aut alia gravi infirmitate incurabili superveniente, v.g. epilepsia: item de eo, cui os male olet, nec arte medica curari potest: & præsertim, si animi, aut existimationis, notabilis deformitas superveniat; ut si sponsus furti, aut alterius turpis criminis damnetur, cum major sit morum, & famæ, quam corporis habenda ratio.

42. Cæterum prædicta intelligenda sunt ex parte illius, qui innocens, aut illæsus est. Eo enim volente, solvuntur sponsalia; si vero nolit eadem solvi, manebunt: quia in favorem ipsius innocentis, seu illęsi, hoc statutum est. Insuper dicta procedunt de ejusmodi morbo, aut defectu præcedente quidem Sponsalia, sed ignorato ab altera parte: nam si postea talis defectus primum deprehendatur, potest pars illæsa resilire, si vult; Secus si prius noverat illum defectum, & nihilominus libere contraxit Sponsalia: nam censetur in hæc consensisse, non obstante illo defectu.

43. VI. Sponsalia dissolvuntur propter morum asperitatem, vel sævitiam notabilem alterius conjugis ex post facto cognitam: item ob graves, & capitales inimicitias inter sponsos subortas. Ratio est: tum ne alioquin Matrimonium infelices exitus habeat: tum quia hæc est notabilis mutatio rerum, & gravis causa superveniens, aut saltem postea primum cognita. Sanchez *lib. 1. disp. 56.* cum communi.

44. VII. Sponsalia dissolvuntur ob paupertatem alteri supervenientem: ut si sponsa, quæ dives fuerat, ad paupertatem redacta fuerit. Ratio est: quia adest notabilissima mutatio, quæ a principio existens, vel cognita, sponsaliorum contractum impediviset. Et hoc idem dicendum, si paupertas jam præcessit, fuit tamen ignorata, & sponsa dives credita.

45. VIII. Insuper sponsalia dissolvuntur propter alterius sponsi discessum in longinquam regionem absque licentia sponsæ, nec sit certa spes cito redeundi: tunc enim in Foro conscientiæ licitum est relictæ sponsæ ad alias nuptias transire. Ratio est: quia alter sic clam discedens, censetur renuntiasse juri suo.

46. Sunt quidem nonnullæ aliæ causæ dissolvendi sponsalia, de quibus fusissime Doctores, ac præsertim Sanchez *cit. lib. 1.* per plures Disputationes. Verum præmissæ sunt principaliores.

47. Quæres, an pater possit impedire sponsalia filii contra ejus voluntatem inita? Resp. Id fieri non posse, nisi scandalum magnum ex tali matrimonio probabiliter timeatur. Alias enim, cum filius teneatur servare fidem,

fidem, & Sponſalia promiſſa ſub gravi culpa (niſi una prædictarum cauſarum excuſet) obligent promittentem, non poterit pater tuta conſcientia impedire, ne filius ſuam obligationem exequatur. Sanchez *loc. cit. diſp.* 14. & alii.

48. Quæres ulterius, an ad ſolvenda Sponſalia ob ſupra dictas cauſas, opus ſit authoritate, & ſententia Judicis Eccleſiaſtici, nec ne? Reſp. cum Tannero *tom.* 4. *diſp.* 8. *q.* 1. *dub.* 4. *n.* 72. & aliis. Quando Sponſalia ſunt clandeſtina, aut quando cauſa diſſolvens Sponſalia, ejuſque juſtitia eſt manifeſta, non eſt opus authoritate Judicis ad ſolvenda Sponſalia, ex ſupradictis cauſis: ſecus vero, ſi Sponſalia ſunt manifeſta, cauſa vero diſſolutionis incognita, vel dubia. Quod ſi alicubi Ritualia Diœceſana præcipiant, Sponſalia publica non niſi cum præſcitu Ordinarii diſſolvenda eſſe, licet interveniret mutuus contrahentium conſenſus, aut alia cauſa publica, eorum ordinationi in tali Diœceſi ſtandum erit.

QUÆSTIO IV.

De Impedimentis dirimentibus Matrimonii.

SUMMARIUM.

49 *Impedimenta dirimentia Matrimonii, Quot?*
Et quæ?
50 *Ætas, an ponenda pro diſtincte impedimento?*

49. IMpedimenta dirimentia Matrimonii antiquo jure tantum duodecim fuerunt, iis tamen per Concil. Trid. duo ſunt adjecta, ſcilicet Abſentia Parochi aut duorum teſtium, & Raptus mulieris, niſi hæc poſt raptum denuo fuerit collocata in loco ſecuro. Porro omnia hæc Impedimenta ſequentibus verſiculis apte comprehenduntur.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus diſparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honeſtas:
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis:
Si Parochi, aut duplicis deſit præſentia teſtis;
Raptave ſit mulier, nec parti reddita tuta.
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

50. Sunt quidem nonnulli, qui pro diſtincto Impedimento addunt *ætatem* impuberum, ac proinde allegatum tertium verſiculum ſic legunt: *Ætas, Affinis*, &c. Verum iſtud impedimentum ætatis, utpote quam malitia poteſt ſupplere, commode reducitur ad impotentiam, de qua inferius §. *IV.* Hinc retentis prioribus verſiculis, quos tum D. Thom. *p.* 3. *q.* 50. *Supplem. ar.* 1. tum Scotus 4. *diſt.* 42. aliique referunt: breviter dicta impedimenta in hac Quæſtione declarantur, majoris tamen claritatis gratia de ſingulis ſpeciales Paragraphos inſtituendo.

§. I.

De Impedimento Erroris.

SUMMARIUM.

51 *Error perſonæ dirimit matrimonium.*
52 *Error fortunæ, & qualitatis, quis, & an matrimonium dirimat?*
(g) Adde dicta Tr. 8. Diſt. 1. n. 14. & 15.
53 *Error conditionis, quis?*

51. ERror quantum ad propoſitum, quadruplex intelligi poteſt, ſcilicet perſonæ, fortunæ, conditionis, aut qualitatis. *Error perſonæ* eſt, quando erratur circa perſonam, putando, ſe contrahere cum tali perſona, & eſt alia: prout contigit Jacob Patriarchæ, cui putanti ſe contrahere cum Rachele, loco hujus fuit ſuppoſita ſoror ejus, *Geneſ.* 29. Et hic error perſonæ, juxta omnes Doctores, dirimit matrimonium; idque non ſolum Jure Eccleſiaſtico, ſed etiam Jure naturæ: quia aufert conſenſum ad ſubſtantiam matrimonii requiſitum, utpote cum quis velit cum tali determinata perſona contrahere, & non cum alia. Unde matrimonium Jacob cum Lia, a principio fuit nullum; quamvis poſtea accedente novo ipſius Jacob conſenſu, fuerit convalidatum. Et de hoc errore perſonæ loquitur præſens impedimentum.

52. *Error fortunæ eſt*, quando quis putatur eſſe dives, qui eſt pauper. *Error qualitatis* eſt, quando contingit errari circa qualitates alicujus perſonæ: ut dum quis putatur eſſe bonus, vel pulcher, qui malus eſt, aut deformis; vel virgo, aut hujuſmodi, & non eſt. Et iſtum duplicem errorem, qualitatis ſcilicet, ac fortunæ (dummodo adſit abſolutus conſenſus, neque ejuſmodi qualitas deducatur

in

in conditionem contractus, neque error ille qualitatis involvat errorem circa ipsam substantiam personæ) nullatenus dirimere matrimonium, consentiunt Doctores. Ratio est: quia error iste non contingit circa substantiam matrimonii, sed solum circa ejus accidentia; ac proinde est solum accidentalis. (g)

53. Tandem *Error conditionis* est, quando quis putatur esse liber, qui est servus. Et de hoc Errore agetur ex professo in *sequenti Paragrapho:* hinc sit

§. II.

De Impedimento Conditionis.

SUMMARIUM.

54 *Impedimentum conditionis, quod?*
55 *Conditio servilis dirimit matrimonium, quando?*
56 *Et quo jure?*
57 *Matrimonium servorum inter se, an sit validum?*
58 *Quid, si liber contrahat scienter cum serva?*
59 *Aut servitus non sit proprie dicta?*
60 *Triplex genus Servorum, nimirum Mancipia, Servi adscriptitii, & Originarii.*
61 *Hi omnes prohibentur ad SS. Ordines promoveri.*

54. ETsi nomen *conditionis* satis amplum sit ad plura significanda, in proposito tamen ex communi usu loquendi denotat statum servilem, seu Servitutem proprie dictam, qualis olim plurimum fuit in usu. Unde per *Impedimentum conditionis* intelligitur Error conditionis (de quo *num. prac.*) & tunc accidit, quando quis putatur esse liber, qui est servus proprie dictus. Et talis vulgo dicitur *Mancipium*: quale ita est Domini sui, ut illud Dominus possit ad libitum venumdare. Hoc prænotato, sit

55. CONCL. I. Conditio servilis, sive Servitus proprie dicta, est impedimentum dirimens matrimonii, quando liber contrahit cum serva, vel libera cum servo, ignorata ejus conditione servili. Ita communis; & habetur decisum *c. Si quis ingenuus 29. q. 2. & c. Ad nostram de Conjugio servorum.*

56. Existimant equidem plures Doctores, Conditionem servilem ignoratam dirimere matrimonium inter servum & liberam Jure duntaxat Ecclesiastico; prout tenet Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 19. num. 16.* citans pro hac sententia multos Doctores. Verum sententia asserens, Conditionem servilem de Jure naturali irritare matrimonium, satis probabilis est, aut etiam probabilior: siquidem Error conditionis evacuat consensum, prout notat Magister Sententiarum *4. dist. 30.* atqui sine consensu matrimonium Jure naturæ est nullum. Accedit, quod in toto Jure non reperiatur textus irritans, sed potius irritatio, seu nullitas talis matrimonii supponatur. Insuper in matrimonio fit permutatio corporum quoad usum matrimonialem: atqui servus proprie dictus non habet liberum usum sui corporis, sicuti liber; ergo liber ignorans ejus servitutem non censetur consentire in ipsum, neque potestatem corporis sui velle commutare cum potestate corporis servi, utpote quam ipse non habet; prout argumentatur Doctor Subtilis *4. dist. 30. q. 1.*

57. CONCL. II. Nihilominus validum est matrimonium servorum inter se, licet ineatur domino contradicente; quamvis per hoc non liberentur a consuetis servitiis domino suo præstandis. Ita habetur *cap. 1. de Conjugio servorum.* Et hoc extendunt Doctores communiter ad eum casum, quo servus putans, se contrahere cum libera, contraxit cum serva: nam tunc non militat ratio *num. prac.* allata, cum quælibet pars æqualem sui ipsius potestatem transferat in aliam; neque error iste reddat conditionem contrahentis deteriorem. Et hinc SS. Canones duntaxat loquuntur de matrimonio liberi cum serva, vel e contra, ignorata ejus conditione servili, contracto, dum illud declarant esse invalidum.

58. CONCL. III. Si liber contrahit cum serva scienter, aut e contra, validum est matrimonium: idemque dicendum, si prius quidem ignorata ejus conditione servili contraxit, postea tamen cognita rei veritate in matrimonium consensit, aut servam carnaliter cognovit. Ita communis; habeturque decisum *c. Proposuit & c. ult. de Conjug. serv.* Accedit ratio: quia quilibet potest cedere juri suo.

59. CONCL. IV. Quando servitus non est vera & proprie dicta, sed adscriptitia solum, aut originaria, ejus error non dirimit matrimonium. Ita Sanchez *cit. disp. 19. n. 9.* cum communi: Ratio est; quia hæc servitus non ita obsistit effectibus matrimonii, sicuti prior; unde nec ejus ignorantia cen-

censetur tollere sufficientem consensum pro matrimonio. Hinc Ecclesia nunquam legitur irritasse, vel irrita declarasse matrimonia cum talibus servis ignoranter inita.

60. Ubi notandum, quod communiter triplex assignatur genus Servorum. Primo enim aliqui sunt *Servi proprie dicti*, qui ita sunt juris domini sui, ut eos venundare possit: & tales dicuntur *Mancipia*, de quibus loquitur præsens Impedimentum Conditionis. Secundo, alii dicuntur *Servi adscriptitii*, & sunt illi, qui glebæ, seu prædio cuipiam colendo, sunt perpetuo addicti. Tertio, alii sunt *Servi originarii*; & sunt illi, qui ex adscriptitiis nati sunt.

61. Porro, quamvis hæc utraque posterior Servitus, licet antea ignorata, non sit impedimentum dirimens matrimonii, ut dictum: nihilominus de Jure Canonico Servi tum adscriptitii, tum originarii, prohibentur ad Sacros Ordines promoveri invitis suis dominis, & ante manumissionem in scriptis Episcopo exhibendam; ut habetur *cap. Generalis & c. Admittuntur dist.* 54.

§. III.

De Impedimento Violentiæ.

SUMMARIUM.

62 *Violentia, quid?*
(h) Dist. 13. Quæst. 3. num. 29. & seqq.

62. PEr vim, seu *Violentiam*, prout est unum ex Impedimentis dirimentibus matrimonii, aliud non intelligitur, quam metus gravis, atque injuste incussus, inducens hominem ad contrahendum matrimonium; quod alioquin nullo modo contraxisset, nisi ad id metu illo, seu violentia, fuisset compulsus. Et matrimonium ex tali metu gravi, atque injuste incusso, contractum, ipso jure nullum est, ac irritum; prout superius (h) jam dictum.

§. IV.

De Impedimento Impotentiæ.

SUMMARIUM.

63 *Impedimentum Impotentiæ, quod?*
64 *Dirimit matrimonium, si est perpetua impotentia*
65 *Quid de temporali?*
66 *Aut si Impotentia supervenit matrimonio jam contracto?*
Corollarium.
67 *In dubio, an impotentia censeatur id præcessisse?*
68 *Quid juris, si dubitetur, an ea sit perpetua?*
69 *Castratio est impedimentum dirimens matrimonii.*
70 *Non vero sola sterilitas.*
71 *Impuberes invalide contrahunt, nisi malitia suppleat ætatem.*
72 *Idque ex Jure Ecclesiastico.*
Corollarium.

63. PEr *Impedimentum Impotentiæ* hoc loco intelligitur impotentia coeundi, seu inhabilitas ad habendam perfectam copulam conjugalem. Et de tali loquendo, sit

64. CONCL. I. Impotentia, si est perpetua, cui per naturam vel artem subveniri non potest, simulque præcesserit contractum matrimonialem, simpliciter impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, respectu cujuscunque est tale impedimentum. Ita communis, & habetur *c. Ex litteris & c. Fraternitatis de Frigidis & maleficiatis.*

65. Dicitur, *si est perpetua*. Nam temporalis v. g. propter febrim, aut aliam infirmitatem accidens, non dirimit Matrimonium. Quinimo valet Matrimonium in mortis articulo contractum cum concubina ad legitimandam prolem; prout tenet communis Doctorum, & praxis Ecclesiæ. Siquidem infirmi de se non habent impotentiam perpetuam, sed temporalem: & per accidens est, quod quandoque hic & nunc moriantur, sicque impotentia illa fiat perpetua.

66. Additur etiam, *simulque præcesserit contractum matrimonialem*. Nam, si ejusmodi impotentia sive propter viri frigiditatem, sive ob maleficium, matrimonio jam contracto primum superveniat, certum est,

Ma-

Matrimonium non dirimi. Infertur proinde, quod talibus, utpote veris conjugibus, liceant tactus, & oscula ad ostendendum affectum conjugalem, dummodo absit periculum pollutionis. Infertur ulterius, quod talibus etiam licitum sit, conari ad actum conjugalem, quamdiu spes probabilis supereſt, ipsum perficiendi intra vas naturale, licet aliquando præter intentionem pollutio contingat. Additur notanter, *quamdiu spes probabilis supereſt &c.* Nam si de consummatione ejus totaliter sit desperatum, tunc illis illicitus est accessus conjugalis. Sanchez *l. 9. disp. 17. n. 18.* Layman *l. 5. tract. 10. p. 4. c. 11.* & alii.

67. Porro in dubio, an impotentia præcesserit Matrimonium, vel primum postea supervenerit, præsumendum est eam præcessisse. Abbas; *c. Fraternitatis de Frigid. & malef.* Engel *eod. n. 10.* & alii.

68. In dubio autem, num impotentia sit perpetua, vel temporalis, tunc ad experiendum conceditur conjugibus spatium trium annorum; *c. Laudabilem eod.* Dicitur, *in dubio.* Nam, si de impotentia perpetua constet, statim separatur matrimonium: quia dum constat de veritate, frustra adhibetur ulterior experientia. Poterunt tamen tales, si voluerint, cohabitare ut frater & soror, caste videlicet vivendo, & abstinendo ab omni commercio carnali: *arg. c. Consultationi eod.*

69. CONCL. II. Castratio est impedimentum dirimens Matrimonii: & hinc perfecte Eunuchi (hoc est, utroque testiculo carentes) non sunt habiles ad illud contrahendum. Ita communis; & patet ex Bulla Sixti V. *Cum frequenter* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani Constit. 59. dicti Pont.*) in qua declaratur, perfecte Eunuchos esse ad contrahendum inhabiles, eosque, qui jam contraxerant, iterum separandos. Ratio est: quia, licet tales possint uti congressu, destituuntur tamen vero semine; ac proinde per se loquendo sunt inepti ad habendum bonum prolis, qui est finis primarius Matrimonii.

70. CONCL. III. Nihilominus sola sterilitas non est impedimentum dirimens matrimonii. Ita communis. Ratio est: tum quia steriles possunt uti naturali copula, quæ per accidens tantum inepta est ad generandum, imo quandoque præter spem deservit ad generationem prolis: uti patet in Anna, matre Samuelis; Sancta Elisabeth, matre S. Joannis Baptistæ, & pluribus aliis: Tum quia matrimonium non solum propter bonum prolis, sed etiam in remedium concupiscentiæ permissum, atque institutum est.

71. Quæres: an impuberes (id est, masculi ante decimum quartum, & fœminæ ante duodecimum ætatis annum completum) valide possint contrahere Matrimonium? Resp. Negative, nisi in eis malitia suppleat ætatem; prout liquet ex *c. Puberes & cap. ult. de Desponsat. impuber.* cum concordantiis. Ratio est: quia Ecclesia speciali jure disposuit, ut ejusmodi Matrimonia sint irrita; uti patet tum per Jura allegata, tum ex *c. Attestationi eod.* ubi impuberes contrahentes jubentur separari, nisi malitia suppleat ætatem; id est, nisi citius sint doli capaces, simulque potentes ad actum conjugalem.

72. Dices: Impotentia temporalis non dirimit Matrimonium, ut dictum *n. 65.* atqui in impuberibus adest sola impotentia temporalis; ergo. Resp. Majorem esse veram, quantum est ex natura rei: secus accedente Jure Ecclesiastico, quo impuberes, in quibus malitia non suppleat ætatem, reduntur inhabiles ad contrahendum Matrimonium de præsenti. Nam, ut notat Sanchez *l. 7. de Matr. disp. 104. n. 9.* Herincx *disp. 6. de Matr. num. 85.* & alii, quamvis impuberes cæteroquin doli capaces, non obstante impotentia temporali ad actum conjugalem, spectato Jure naturæ, possent valide contrahere Matrimonium (prout & puberes effecti, valide contrahunt, non obstante aliqua impotentia temporali, vel superveniente, vel adhuc ob complexionem tenellam durante) nihilominus impuberes Jure Ecclesiastico redduntur inhabiles ad contrahendum, nisi malitia supplente ætatem sint potentes ad actum conjugalem. Ex quo ultimo infert Fagnanus *c. De illis num. 38. de Desponsat. impub.* quod istud impedimentum ætatis, a SS. Canonibus præfinitæ, non sit absolutum, sed conditionale, nisi videlicet malitia suppleat ætatem: quamvis ante eam ætatem asserenti hanc aptitudinem, incumbat onus ipsam probandi, utpote qui præsumptionem Juris contra se habet; nam Jus, adepta pubertate, & non ante, præsumit homines habiles ad actum matrimonialem.

§. V.

§. V.

De Impedimento Ligaminis.

SUMMARIUM.

73 *Impedimentum Ligaminis, quid?*

73. PEr *Impedimentum Ligaminis* intelligitur vinculum prioris Matrimonii, quo durante poſterius eſt nullum, & irritum. Verum de hoc ex profeſſo dictum ſuperius *Diſtinct. præced. Quæſt.* 4. per totum: ibi videatur.

§. VI.

De Impedimento Ordinis.

SUMMARIUM.

74 *Impedimentum Ordinis, quid?*
75 *Oritur ex Jure Eccleſiaſtico.*

74. PEr *Impedimentum Ordinis* illud intelligitur, quo Clerici in Sacris Ordinibus conſtituti, ideſt, Subdiaconi, Diaconi, ac Presbyteri, fuerunt ab Eccleſia inhabiles redditi ad valide contrahendum Matrimonium: ut patet ex *c. Presbyteris, diſt.* 27. cum concordantiis, eſtque noviſſime definitum in Concilio Trid. *Seſſ.* 24. *can.* 9. ibi: *Si quis dixerit, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares Caſtitatem ſolemniter profeſſos, poſſe Matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante Lege Eccleſiaſtica, vel voto &c. anathema ſit.*

75. Ex quibus verbis ſimul liquet, ac jam antea notavit Scotus 4. *diſt.* 37. iſtud impedimentum Ordinis oriri ex Jure duntaxat Eccleſiaſtico, quo tales ad contrahendum valide matrimonium redduntur inhabiles. Quinimo Clerici in Sacris conſtituti, ſi Matrimonium contrahere præſumant, præterquam quod nulliter ac invalide contrahunt, excommunicationis ſententiam ipſo facto incurrunt, juxta *Clem. Eos qui de conſang. & affinit.*

§. III.

De Impedimento Voti.

SUMMARIUM.

(i) Ut dictum Tract. 6. Diſt. 3. n. 8. & 9.
76 *Votum ſolemne Caſtitatis dirimit matrimonium, non ſimplex: cur?*
77 *Quid de votis ſimplicibus Societatis JESU?*

76. CUm Votum Caſtitatis aliud ſit ſimplex, aliud ſolemne, (i) conveniunt Doctores, ſolum Votum ſolemne Caſtitatis dirimere Matrimonium, de quo proinde præſens Impedimentum intelligendum eſt: Votum autem ſimplex Caſtitatis non *dirimit Contractum*, ſed ſolum *impedit contrahendum*, prout patet ex *cap. un. de Voto in 6.* Rationem hujus aſſignat Doctor Subtilis 4. *diſt.* 38. *circa finem*: quia Eccleſia habentes Votum ſolemne Caſtitatis illegitimavit ad contrahendum Matrimonium, non autem habentes Votum duntaxat ſimplex. Et hoc rationabiliter factum fuit: quia ille ſe poſuit in poteſtate Eccleſiæ quantum ad oppoſitum ejus, ad quod eſt contractus Matrimonii, non vero iſte habens duntaxat votum ſimplex Caſtitatis; & hinc noluit Eccleſia hunc illegitimare ad contrahendum Matrimonium, ſed eum reliquit Judicio Divino.

77. Cæterum ab hac generali doctrina excipi debent vota ſimplicia, in Societate JESU poſt abſolutum biennium Novitiatus emitti ſolita: nam ejuſmodi Votum ſimplex Caſtitatis, ante legitimam e Societate dimiſſionem, non ſolum impedit Matrimonium contrahendum, ſed etiam dirimit contractum: prout conſtat ex Bulla Gregorii XIII. *Aſcendente Domino* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani conſtit. 89. dicti Pontif.*) ubi §. 22. omnes ad ſic contrahendum inhabiles declarantur, ipſique contractus annullantur. Et merito: nam etiam tales Profeſſi ſpecialiter quoad hoc ſe poſuerunt in poteſtate Eccleſiæ.

§. VIII.

De Impedimento Disparitatis cultus.

SUMMARIUM.

78 *Impedimentum Disparitatis Cultus, quod?*
79 *Solvitur instantia.*
80 *Alia Cultus Disparitas, qua est inter Catholicos, & Hæreticos. Hæc impedit matrimonium.*
81 *Quod limitatur.*
82 *Pacta de part. liberorum in hæresi educanda, sunt impia.*
83 *Cautela circa matrimonia Catholicorum cum Hæreticis.*

78. PER *Impedimentum Disparitatis Cultus*, seu *Disparis Cultus*, aliud non intelligitur, quam illud, quod oritur ex disparitate in Fide: qualis Disparitas in Cultu, seu Fide, datur inter eas personas, quarum una est fidelis seu baptizata, altera vero infidelis & non baptizata. Et talis Cultus Disparitas est Impedimentum dirimens Matrimonii, ita ut de facto persona fidelis cum infideli valide contrahere non possit.

79. Nec obstat, quod S. Monica nupserit Patritio cuidam gentili, & S. Clotildis Clodoveo Francorum Regi adhuc gentili. Resp. enim, id tunc valide factum, eo quod vel illo tempore necdum ab Ecclesia fuerint annullata & irritata talia matrimonia, quæ fuerunt contracta inter fidelem & infidelem; vel certe ob rationabilem causam tunc prædictæ personæ obtinuerint legitimam dispensationem. Siquidem hanc Cultus disparitatem solo Jure Ecclesiastico irritare matrimonium, eo quod Ecclesia illegit maverit Fidelem respectu Infidelis, notat Scotus 4. *dist.* 39. §. *De secundo*, estque communis.

80. Præter hanc cultus Disparitatem, quæ intercedit inter Fidelem ac Infidelem, datur adhuc alius Dispar Cultus, qui reperitur inter eas personas, quarum utraque est baptizata; una tamen est Catholica, altera vero hæretica, vel Apostata a Fide: nam etiam tales personæ habent disparem cultum, seu Fidem. Cæterum hæc Fidei, seu Cultus Disparitas non *dirimit* matrimonium, quamvis illud contrahendum *impediat*: ac proinde persona Catholica valide quidem potest contrahere Matrimonium cum hæretica, non tamen licite; cum talia Matrimonia prohibeantur *cap. Cave & cap. Non oportet* 28. *quæst.* 1. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 72. cum communi.

81. Excipe tamen cum eodem Sanchez loca illa, in quibus Hæretici cum Catholicis permixti vivunt, ut in Germania, Gallia, Polonia: in his enim ex consuetudine recepta, & tolerata, licent conjugia personæ Catholicæ cum hæretica, dummodo Catholica libere, & absque subversionis periculo, permittatur in Fide permanere.

82. Pacta vero, quæ quandoque in talibus conjugiis ineuntur, ut quidam ex liberis nascituris Catholicæ Fidei, alii vero hæresi adhæreant, sunt prorsus impia & irrita: cum pugnent contra Jus naturale, & Divinum, quo tenentur parentes prolem in vera Fide educare, eique media ad salutem consequendam necessaria subministrare.

83. Quia insuper ex matrimoniis Catholicorum cum Hæreticis communiter majora eveniunt mala, quam bona, ut puta pertractio conjugis Catholicæ ad hæresin, vel saltem violationem Legum Ecclesiasticarum; rixæ, & dissensiones inter ipsosmet conjuges; periculum manifestum perversionis liberorum nascicturorum, ac hujusmodi; hinc præter ritualia Diœcesana, stricte circa hoc observanda, merito notant Doctores, Parochis esse attendendum, ut, quoad possunt, sese opponant talibus conjugiis, neque ipsis assistant, nisi ineantur ex justa causa, & fine morali periculo subversionis: nunquam autem iis, quorum Sponsi pacisceuntur de parte liberorum educanda in hæresi; ne quoquo modo videantur consentire in pacta illicita, Jurique naturali ac Divino de legitima prolium educatione, atque instructione in vera Fide, repugnantia. Gobat. *tract. 9. Theol. Experim. n.* 120. & alii.

§. IX.

De Impedimento Criminis.

SUMMARIUM.

84 *Impedimentum Criminis, quid, & unde oriatur?*
85 *Machinatio in mortem conjugis dirimit matrimonium, quando fit pari consensu.*
86 *Vel conjungitur cum adulterio.*
87 *Adulterium, in quibus casibus dirimat matrimonium?*

88 *Qua-*

88 *Quatuor conditiones, ut uxoricidium dirimat matrimonium.* 88. *I.* 89. *II.* 90. *III.* 91. *IV.*

92 *An hoc impedimentum oriatur, si uxor occidat virum?*

93 *Quæ requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium?*

84. PEr *Impedimentum criminis*, intelligitur Impedimentum dirimens matrimonii, quod ex aliquo gravi crimine ortum habet. Et quidem ſpectato Jure communi antiquo (nam Concil. Trid. *Seſſ. 24. de Refor. matr. c. 6.* addidit Impedimentum ex Raptu proveniens) duplex eſt hujuſmodi crimen, videlicet Machinatio in mortem conjugis, & Adulterium: quamvis hæc non ſemper dirimant matrimonium, ſed in ſequentibus duntaxat caſibus.

85. Itaque Machinatio in mortem conjugis tunc dirimit matrimonium, quando vel pari conſenſu viri & mulieris committitur uxoricidium effectu ſecuto; vel quando uxoricidium conjungitur cum adulterio. Ita communis. Prima pars patet ex *c. Laudabilem de converſ. Infid.* ubi dicitur, quod Saraceni, *qui quarundam Chriſtianarum viros earum inſidiis, & machinationibus occiderunt*, poſtea converſi ad fidem non poſſint haſce mulieres Chriſtianas habere in conjuges. Concordat *c. Si quis vivente 31. q. 3.*

86. Altera vero pars habetur *c. Super hoc Significaſti, De eo qui duxit in matrim.* &c. Et quidem in tali caſu, quando adulterium jungitur uxoricidio, ſufficit ad iſtud impedimentum incurrendum, quod alterutra pars, nimirum vel adulter, vel adultera, fuerit machinata in mortem conjugis, effectu tamen ſecuto: ſive deinde fidem dederint, quod conjuge defuncta velint invicem nubere, ſive non. Patet hoc ex *cit. c. Super hoc eod.* ibi: *Si adultera eſt in mortem uxoris aliquid machinata, ſive fidem dederit, ſive non, quod ea defuncta hanc eſſet ducturus, ſecundum Canones ab ejus conſortio prohibetur: & hæc prohibitio perpetuo ſervanda eſt.* Ita videlicet perpetuo, ut nedum impediat matrimonium contrahendum, ſed etiam dirimat jam contractum; prout explicat Abbas ibidem, & ſequuntur alii.

87. Quantum attinet ad alterum crimen, tunc adulterium impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum inter adulterum & adulteram, quando vel cum adulterio concurrit machinatio in mortem conjugis, ut proxime dictum; vel quando una cum adulterio intervenit fidei datio mutua de contrahendo inter ſe matrimonio poſt mortem conjugis, *arg. cap. Significaſti eod.* junctо *c. Relatum 31. q. 1.* vel quando contractus matrimonii de facto (nam de jure non valet) cum adultera initus eſt, vivente adhuc priore conjuge: prout liquet ex *c. Significavit & c. Ex litterarum, De eo qui duxit in matrimonium &c.* Verum pro clariori dictorum intelligentia

88. Quæritur I. Quæ conditiones requirantur ad hoc, ut crimen uxoricidii inducat dictum impedimentum? Reſp. Quatuor ad hoc debere concurrere. I. Ut unus conjugum vere, phyſice, vel moraliter, extiterit cauſa necis conſorti illatæ. Et hinc ſola ratihabitio ejus non ſufficit: nam hæc non eſt cauſa occiſionis, neque influit in eam, ſed hanc ſupponit. Sanchez *l. 7. de matr. diſp. 78. n. 6.* Herincx *diſp. 6. n. 73.* Bonacina, & alii.

89. II. Ut vel occiſioni conjugis accedat adulterium, licet non interveniat mutua conſpiratio; vel ſi adulterium deſit, ambo, qui contrahere volunt, conſpirarint in necem alterius conjugis.

90. III. Ut mors realiter ſequatur, & ex vi actionis illarum: nam in materia pœnali, & odioſa, verba cum effectu accipienda ſunt, *c. Hæc autem verba, De pœn. d. 1.* Unde ſi machinatio in mortem conjugis caruit effectu, vel mors ejuſdem aliunde conſequatur, v. g. ex incuria Medici, vel Chyrurgi, non conſurgit iſtud impedimentum.

91. IV. Ut vir & fœmina ad finem contrahendi machinentur, atque inferant mortem: etſi enim hæc conditio nullo claro textu habeatur expreſſa, colligitur tamen tum ex *cap. Si quis vivente 31. q. 1.* tum ex fine hujus impedimenti, quod inductum fuit, ne conjunx conjugem occidere præſumat, ut ſoluto priori Matrimonio poſſit Matrimonium inire cum alia perſona, quam deamat. Sanchez *c. diſp. 88. nu. 13.* Bonacina, Herincx, Maſtrius, Sannig, & alii; quamvis non deſint, qui negant, hanc conditionem requiri.

92. Quæritur II. Utrum ad incurrendum hoc impedimentum requiratur, ut occiſio ſit uxoris; ac proinde illud non ſurgat, ſi uxor virum ſuum occidat ad contrahendum cum adultero? Affirmant nonnulli, eo quod *cit. c. Significaſti, De eo, qui duxit in matr. &c.* de ſolo uxoricidio, ſeu machinatione in mortem uxoris, fiat mentio. Dicendum tamen eſt cum Sanchez *lib. 7. diſp. 78. nu. 8.*

n. 8. & communi aliorum, hoc impedimentum consurgere etiam, si uxor virum occidat, *arg. c. Laudabilem de Convers. Infidel.* ubi dicitur, hoc impedimentum contraxisse mulieres, quæ viros suos occiderunt. Concordat *c. S. quis vivente 31. q. 1.* ibi: *Nisi forte vir, aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur.* Accedit, quod de correlativis idem sit judicium; ut notat Layman *cap. Translat. n. 5. & 6. de Constitution.*

93. Quæritur III. Quæ conditiones requirantur ad hoc, ut crimen adulterii inducat impedimentum dirimens. Resp. Si adulterium contingat absque machinatione in mortem conjugis, requiri sequentia. I. Ut cum adulterio interveniat promissio de ineundo matrimonio post mortem conjugis, vel contractus ejus de præsenti; quamvis nihil referat, sive talis mutua fidei datio præcesserit adulterium, sive hoc illam antecesserit, dummodo concurrant ambo durante priori matrimonio. II. Ut promissio illa sit facta serio: ficta enim promissio non sufficit, cum revera nulla sit. III. Ut copula fuerit perfecta, sive sufficiens ad generationem: nam sola pollutio, aut emissio seminis extra vas, non sufficit: siquidem materia ista est pœnalis, ac proinde requirit adulterium perfectum. IV. Ut utraque pars formale adulterium commiserit: unde si adultera ignorat, compartem esse matrimonio ligatam, hujusmodi impedimentum non incurritur, Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 79.* Herincx, Sannig, & alii.

§. X.

De Impedimento Cognationis, tum Carnalis, tum Spiritualis, ac Legalis.

SUMMARIUM.

94 *Cognatio carnalis, quid?*
95 *Stipes, Linea Consanguinitatis, quid?*
96 *Linea recta, Descendens, & Ascendens; &*
97 *Linea transversalis seu collateralis, qua?*
98 *Gradus Consanguinitatis, quid?*
99 *Quousque olim impediverint, & de facto impediant matrimonium?*
100 *Arbor consangninitatis.*
101 *Modus intelligendi Arborem Consanguinitatis.*
102 *Regulæ tres ad cognoscendam distantiam Graduum Consanguinitatis.*
103 *I. Pro Linea recta.*
104 *II. Pro Linea collaterali æquali.*
105 *III. Pro Linea collaterali inæquali.*
106 *Hæ Regulæ procedunt secundum Canones: quid de Jure Civili?*
107 *In primo gradu consanguinitatis Linea rectæ dirimitur Matrimonium Jure naturæ.*
Quid de aliis gradibus Lineæ rectæ?
108 *Quid de secundo, & ulteriori gradu Lineæ collateralis?*
109 *In primo hujus gradu dirimitur Matrimonium Jure naturæ.*
110 *Solvitur instantia de Cain.*
111 *Sarai, quomodo fuerit soror Abrahæ? Consanguinei quando dicuntur Fratres, & sorores? Fratres dicuntur quatuor modis.*
112 *Cognatio Spiritualis, quæ?*
113 *Ad quas personas extendatur ex Sacramento Baptismi?*
114 *Et Confirmationis?*
115 *Cognatio Legalis, quid?*
Et inter quas personas inducat impedimentum dirimens matrimonium?

94. *Cognatio Carnalis* est conjunctio personarum ex eo proveniens, quod una per carnalem propagationem descendat ab altera, vel ambæ ab eadem tertia. Et dicitur alio nomine *Consanguinitas*, quasi *sanguinis unitas*, a ly *con* & *sanguine*: eo quod ejusmodi personæ descendant ab uno communi sanguine.

95. Cæterum persona, a qua plures carnali propagatione descendunt, vocatur *Stipes*. Deinde *Linea consanguinitatis* aliud non est, quam ordo, sive collectio personarum inter se consanguinitate junctarum. Et hæc postmodum dividitur in Lineam rectam, & Lineam transversalem, seu collateralem.

96. *Linea recta* consanguinitatis est ordo personarum consanguinitate junctarum, quarum una descendit ab altera. Et hæc subdividitur in *Lineam descendentem*, quæ est a persona propagante ad propagatam, v.g. a patre ad filium, ac nepotes suos: atque in *Ascendentem*, quæ est vicissim a persona propagata ad propagantem, v.g. a filio ad patrem, a nepote ad Avum, Proavum, Abavum, Atavum, Tritavum, & sic deinceps ascendendo usque ad Adam.

97. Porro *Linea transversalis*, seu *collatera-*

neralis consanguinitatis, est ordo, seu collectio personarum sanguine junctarum, quarum una non descendit ab altera, sed ambæ ab eadem tertia: ut frater & soror ab eodem patre, duo patrueles ab eodem Avo, &c.

98. Ulterius in hisce Lineis dantur diversi Gradus consanguinitatis: ubi per *Gradus consanguinitatis* intelligitur determinata propinquitas personæ ad personam secundum consanguinitatem.

99. Quamvis autem olim Consanguinitas in Linea transversali usque ad septimum gradum impediverit Matrimonium contrahendum, & contractum irritaverit, ut constat ex *c. De affinitate & cap. Nullum, & cap. Progeniem* 35. *quæst.* 3. cum concordantiis: postmodum tamen hæc prohibitio modificata fuit, atque reducta usque ad quartum Gradum consanguinitatis inclusive, ut habetur *c. Non debet de consanguin. & affinit.*

100. Ut autem facilius intelligatur, inter quas personas de facto Consanguinitas impediat Matrimonium contrahendum, ac dirimat contractum, ponitur in Jure Canonico post Librum VI. Decretalium, *Arbor consanguinitatis* in hunc modum.

Non gignunt dextros, qui stant in parte sinistra.
Læva dat uxores, dat tibi dextra mares.

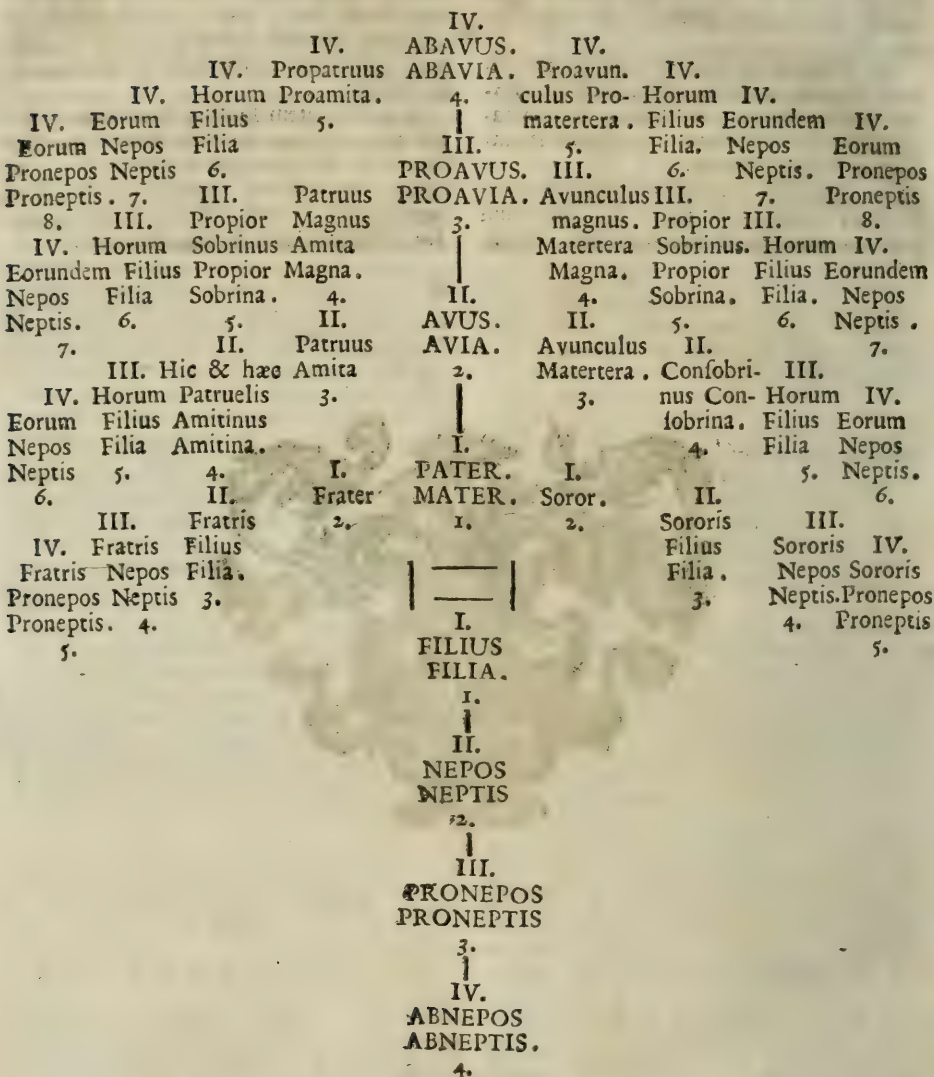

HÆC EST ARBOR CONSANGUINITATIS.

HIC

HIC INSERATUR ARBOR CONSANGUINITATIS.

101. PRo hujus Arboris intelligentia ſciendum eſt, quod ad inveſtigandum inter duas perſonas conſanguinitatis gradum, ſemper alterutra ponatur in cellula illa vacua, quæ habetur circa medium, & poſtmodum inveſtigetur altera perſona, utrum ad unam cæterarum cellularum pertineat, nec ne. Siquidem perſona illa, quæ ponitur in cellula vacua (quam claritatis gratia placet appellare *Petrucium*) cum omnibus illis perſonis, quæ cernuntur in hac Arbore, habet impedimentum conſanguinitatis de facto dirimens Matrimonium, & cum nulla alia, quæ non reperiatur in hac Arbore: dummodo excipias Lineam rectam, in qua eſt impedimentum dirimens etiam aſcendendo uſque ad Adamum, ut infra *n.* 107. dicetur.

102. Cæterum ad magis cognoſcendam diſtantiam Graduum conſanguinitatis, a Gloſa ad dictam Arborem conſanguinitatis, & Theologis communiter, ponuntur tres Regulæ, quarum prima deſervit pro Linea recta, reliquæ duæ pro Linea collaterali, ſeu tranſverſali.

103. I. Regula pro Linea recta hæc eſt: *Aſcendentium & deſcendentium, quot ſunt perſonæ, de quibus quæritur, computatis intermediis una dempta, tot ſunt gradus inter eas.* Si igitur vis ſcire, quantum diſtet Abavus a Petrucio, utroque computato ac intermediis, inveniuntur quinque perſonæ: deme unam, utpote Stipitem, & quatuor ſunt gradus, qui etiam per appoſitum in Arbore conſanguinitatis numerum indicantur. Et idem fit in aliis.

104. II. Regula pro Linea collaterali æquali, hæc eſt: *Collateralium, in Linea æquali, quoto gradu quis diſtat a communi ſtipite, toto gradu diſtant inter ſe*, ſecundum computationem Juris Canonici. Sic v.g. Petrucius & Pronepos Propatrui, cum æqualiter diſtent quatuor gradibus ab Abavo, qui eſt utriuſque Stipes, etiam inter ſe diſtant quatuor gradibus; uti denotat numerus Latinus appoſitus a parte ſuperiori cellulæ.

105. III. Regula pro Linea collaterali inæquali, hæc eſt: *Collateralium in linea inæquali, quoto gradu remotior diſtat a communi ſtipite, tot diſtant inter ſe.* Sic Petrucius, & Neptis fratris ſui, diſtant inter ſe tribus gradibus: nam quamvis a Patre ſuo, qui eſt Stipes utriuſque, Petrucius ſolum uno gradu diſtet, tamen Neptis fratris ſui diſtat ab hoc Stipite tribus gradibus: adeoque inter ipſam & Petrucium erunt tres gradus conſanguinitatis, ſecundum Canones; prout deſignat ſuperior cellulæ numerus in Arbore Conſanguinitatis appoſitus.

106. Dicitur, *ſecundum Canones*. Nam dictæ tres Regulæ ſolum valent ſecundum computationem Juris Canonici in ordine ad inveſtigandum impedimenta matrimonii: cæterum ſecundum Leges Civiles, quæ pro fine habent diſtributionem hæreditatis inter amicos defunctorum, aliter computantur Gradus conſanguinitatis. Siquidem ſecundum Jus Civile, ſive in linea recta, ſive in collaterali, quot ſunt perſonæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot ſunt gradus inter eas. Hinc inter Petrucium ac Pronepotem Propatrui ſui, ſecundum Jus Civile, ſunt octo gradus, quamvis ſecundum Canones ſint ſolum quatuor; prout hanc diſtantiam graduum ſecundum computationem Juris Civilis denotat numerus inferior, in prælallegata Arbore Conſanguinitatis cipharis Germanicis expreſſus: ubi diſtantiam graduum conſanguinitatis ſecundum Jus Canonicum denotat numerus ſuperior, ſive Latinus.

107. Quæres autem, quo jure gradus conſanguinitatis dirimant matrimonium? Reſpond. I. Certum eſt, in primo gradu Lineæ rectæ, id eſt, inter parentes & liberos, Jure naturæ dirimi matrimonium. Hinc non ſolum omnes Gentes bene inſtructæ ex naturali lumine hujuſmodi nuptias deteſtatæ ſunt; ſed etiam Adamus, afflatu Spiritus Sancti, excluſit parentes a conjugiis liberorum, *Geneſ.* 2. dicens; *Propter hic relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Quinimo Doctor Subtilis 1. *diſt.* 40. §. *De ſecundo* & plurimi alii, extendunt hanc prohibitionem, ac irritationem matrimonii Jure naturæ, ad quemcumque graduum Lineæ rectæ in infinitum, adeo, ut ſi hodie viveret Adam, non poſſet cum aliqua, præter ſolam Hevam,

matrimonium contrahere; siquidem omnes ascendentes habent rationem principii, ac genitoris respectu descendentium. Sunt quidem nonnulli contrarium tenentes: sed eorum sententia, ob brevitatem vitæ humanæ, in praxi locum habere non videtur.

108. Resp. II. Consanguinitas in secundo, tertio, & ulteriori gradu Lineæ collateralis, Jure duntaxat Ecclesiastico dirimit matrimonium. Ita certa, & communis. Hinc *c. Gaudemus de Divortiis*, decisum habetur, quod Infideles in secundo, vel ulteriori gradu conjuncti, cum constitutionibus Canonicis non arctentur, matrimonialiter copulari libere possint, neque separandi sint, si postmodum ad Fidem convertantur. Insuper Concilium Trid. *sess. 24. c. 5. de Reform. Matrim.* concedit inter magnos Principes, & ob publicam causam, in secundo consanguinitatis gradu dispensari posse: & consequenter is Jure naturæ non impedit matrimonium, cum in eo Pontifex dispensare non valeat.

109. Resp. III. In solo primo gradu consanguinitatis Lineæ collateralis, nempe inter fratres & sorores, est interdictum, ac irritum Jure naturæ matrimonium. Ita innuit Scotus 4. *dist. 40. q. un.* dum solvit rationes oppositæ sententiæ; Sanchez *l. 7. de matr. disp. 52. n. 11.* & alii. Ratio est: quia inter fratres & sorores est innatus quidam pudor, ac naturalis reverentia, cui valde adversatur actus conjugalis. Et hinc omnes nationes bene instructæ, solo lumine naturali ductæ, ab hujusmodi matrimoniis abstinent, & quæ talia quondam permittebant, reputabantur barbaræ.

110. Nec obstat, quod Cain ab initio Mundi duxerit suam sororem. Resp. enim cum Doctore nostro *loc. cit.* illud fuisse necessitatis a principio mundi; quia non erant aliæ fœminæ, nisi sorores.

111. Quod si urgeas: Multiplicato jam genere humano Abraham, vir sanctissimus, duxit Sarai sororem suam; prout ipsemet fatetur *Genes. 20.* De Sarai dicens: *Vere soror mea est, Filia Patris mei, & non filia matris meæ.* Resp. hoc dici, quia Sarai fuerat consanguinea Abrahæ: nam, ut inquit D. Augustinus, relatus *c. Queritur 22. quæst. 3.* Sarai Abrahæ *soror dicitur, quia filia fratris erat*, id est, genita ex Aran fratre suo. Siquidem in S. Scriptura etiam Consanguinei dicuntur quandoque fratres, & sorores; juxta quod nonnulli ad Christum dixerunt, *Marc. 3. Ecce mater tua & fratres tui.* (id est Consanguinei) *foris quærunt te.* Et Tobias junior vocat Saram conjugem, sororem suam, *Tob. ca. 8.* quæ tamen fuit solum consanguinea ipsius, ut patet ex *capite 7.* Quinimo observat D. Thomas *part. 3. q. 28. art. 3. ad 5.* quod in S. Scriptura dicantur Fratres quatuor modis, videlicet natura, genere, cognatione & affectu.

De Cognatione Spirituali.

112. *Cognatio Spiritualis*, prout est impedimentum dirimens Matrimonii, est vinculum contractum ex dispensatione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis. Et notanter tantummodo hæc duo Sacramenta exprimuntur; quia, ut dicitur *cap. Quamvis de Cognat. spir.* ex datione aliorum Sacramentorum præter Baptismum, & Confirmationem, Cognatio Spiritualis nequaquam oritur, quæ Matrimonium impediat, aut dissolvat.

113. Licet vero olim Cognatio Spiritualis ad plures personas fuerit extensa, de facto tamen propter novam Constitutionem Concilii Trident. *Sess. 24. de Reform. matr. c. 2.* ea ex Sacramento Baptismi solum oritur inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem & matrem; & rursus inter tenentem ac baptizatum, baptizatique patrem & matrem, & inter nullas alias personas. Porro tenens alio nomine dicitur *Patrinus*, vel *Matrina*.

114. Similiter ex Sacramento Confirmationis solum oritur Cognatio Spiritualis inter confirmantem & confirmatum, confirmatique patrem & matrem; ac inter tenentem & confirmatum, confirmatique patrem & matrem, & inter nullas alias personas. Ita Concilium Trid. *l. c.*

De Cognatione Legali.

115. Quantum attinet ad Cognationem Legalem, ea oritur inter certas personas ex adoptione alicujus in filium, vel filiam; quæ tamen de facto rarius accidit. Et quidem ex ista Cognatione Legali contrahitur impedimentum dirimens Matrimonium inter sequentes personas. I. Inter adoptantem, & adoptatum, hujusque filios & filias. II. Inter adoptantem, & uxorem adoptati, & vicissim inter adoptatum, uxoremque adoptantis. III. Inter personam adoptatam ac prolem naturalem adoptantis, datur mi-

impedimentum dirimens Matrimonium, quamdiu durat adoptatio: quod si cesset adoptatio, etiam cessat Impedimentum hoc inter personam adoptatam, ac prolem adoptantis. Sanchez *l. 7. de matr. disp. 63.* & alii; atque desumitur ex *c. Ita diligere 30. q. 1.* cum concordantiis.

§. XI.

De Impedimento Affinitatis.

SUMMARIUM.

116 *Affinitas, quid?*
Ejus olim tria fuerunt genera.
117 *Unde oriatur?*
118 *Et inter quas personas?*
119 *Corollarium notabile.*
120 *Gradus Affinitatis mensurantur juxta gradus consanguinitatis, quomodo?*
121 *Affinitas, in quoto gradu dirimat matrimonium?*
122 *Et quo jure?*
123 *Affinitas ex copula conjugali est vinculum naturale.*
124 *An in Linea collaterali Jure naturæ dirimat matrimonium?*
125 *Vel saltem in Linea recta?*

116. *Affinitas* bene definitur a Doctore Subtili 4. *dist.* 41. *quæst. un.* quod sit vinculum quoddam personæ ad personam, ex copula carnali cum persona alteri consanguinea contractum. Porro antiquitus tria fuerunt genera Affinitatis, de quibus fit mentio in *c. non debet, de Consang. & affinit.* atque amplius declaratur per Glossam, quæ habetur *cap. Primo gradu 35. q. 5. in Arbore Affinitatis, §. Genus Affinitatis*, ubi ait: Si is, qui est mihi conjunctus in secundo gradu consanguinitatis, cognoscit mulierem, illa est mihi conjuncta in secundo gradu affinitatis, & primo genere: Si alius eandem cognoscit, ille (juxta jura antiqua) attinet mihi secundo genere affinitatis, & secundo gradu: Si iste aliam adhuc mulierem cognoscit, illa attinet mihi tertio genere affinitatis, & secundo gradu. Quia tamen de facto viget primum duntaxat genus Affinitatis (nam secundum, & tertium Affinitatis genus, ob magnas inde subortas difficultates, sublatum fuit in Concilio Generali, sive Lateranensi, celebrato sub Innocentio III. prout habetur *cit. c. Non debet, de Consang. & affinitat.*) hinc impræsentiarum sermo erit de solo primo genere affinitatis.

117. Porro hoc vinculum, ac impedimentum Affinitatis, non solum consurgit ex actu matrimoniali perfecto & completo, per quem vir & femina fiunt una caro, sed etiam ex actu fornicationis perfecto; juxta illud D. Apostoli 1. *Corinth. 6. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur?* Quod, ut melius intelligatur, sit

118. CONCL. I. Affinitas oritur solum inter virum, & consanguineos mulieris a se carnaliter cognitæ, ac e contra inter hanc mulierem, & consanguineos illius viri: nulla vero oritur affinitas inter consanguineos viri, & consanguineos mulieris. Ita communis; & habetur clare, *cap. quod super his, de Consang. & affinit.*

119. Unde sequitur, atque habetur *cit. c. quod super his eod.* quod pater & filius ex una parte possint contrahere matrimonium cum matre & filia ex altera parte: item possunt duo fratres contrahere cum duabus sororibus. E contra vero vir, mortua sua conjuge, nullam potest ducere ex consanguineis suæ conjugis defunctæ intra gradus a Jure prohibitos: nam Impedimentum Affinitatis est perpetuum, nec tollitur per mortem conjugis.

120. CONCL. II. Gradus Affinitatis mensurantur juxta gradus Consanguinitatis, ita ut quoto gradu consanguinitatis est quis conjunctus personæ carnaliter cognitæ, toto gradu affinitatis is sit conjunctus alteri personæ, quæ eam cognovit; & e converso. Ita communis. Hinc Petrus fit affinis omnibus consanguineis Annæ a se carnaliter cognitæ, & quidem in eodem gradu affinitatis, in quo consanguinei Annæ sunt huic consanguinitate juncti; & e contra Anna fit affinis omnibus consanguineis Petri in eodem gradu affinitatis, in quo hi sunt Petro consanguinitate juncti. Unde facile hoc intelligi poterit ex Arbore consanguinitatis supra apposita, si ambæ personæ carnaliter cognitæ, ac proinde factæ una caro, ponantur in cellula vacua, & postmodum una pars inveniget consanguineos alterius partis una cum gradu Consanguinitatis & e contra.

121. CONCL. III. Affinitas dirimit matrimonium, sive oriatur ex copula licita seu conjugali, sive ex illicita seu fornicaria; cum hoc tamen discrimine, quod affinitas orta ex actu conjugali seu licito, sit impe-

dimentum Matrimonii usque ad quartum gradum inclusive; orta vero ex actu fornicario, seu illicito, de facto sit impedimentum dirimens Matrimonii tantum usque ad secundum gradum affinitatis inclusive. Ita communis. Et quidem prima pars habetur clarissime *c. Non debet, de consang. & affinit.* Altera vero pars, loquens de impedimento affinitatis ex fornicatione contractæ, patet ex Concilio Trid. *sess. 24. de reform. matr. c.* 4. Verum occasione horum

122. Quæres, quo jure affinitas oriatur, & dirimat Matrimonium? Ubi sciendum, quod aliud sit quærere, an affinitas oriatur Jure naturali sit sive vinculum naturale; & aliud, an Jure naturæ dirimat Matrimonium: nam etiam consanguinitas in secundo, vel ulterioribus gradibus, consurgit Jure naturæ, nec tamen jure naturæ dirimit Matrimonium. Unde Infidelis valide contrahit matrimonium in secundo Consanguinitatis gradu; sed si id iniret post susceptum Baptismum, invalide contraheret, non obstante, quod consanguinei jam ante conversionem ejus nati fuissent. Hoc prænotato

123. Resp. I. Affinitas ex copula conjugali, est vinculum naturale, atque oritur ex Jure naturæ, & non mero Jure Ecclesiastico. Ita Sanchez *l. 7. de Matrimon. disp. 66. n.* 4. & alii communiter. Probatur hoc ex illo Protoparentis nostri, *Genes. cap. 2. Et Erunt duo in carne una*. Atque, ut infert S. Gregorius Papa, relatus *c. Fraternitatis 35. quæst.* 10. *Si una caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere uni, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est*. Accedit sensus communis, & praxis omnium Nationum, quæ idcirco, ad indicandum istud naturale vinculum Affinitatis, utuntur propriis nominibus, ut *Socer, Socrus, Gener, Nurus, Vitricus, Noverca, Privignus, Privigna, &c.*

124. Resp. II. Nullus gradus Affinitatis in Linea collaterali, Jure naturæ dirimit Matrimonium; quamvis aliquam præseferat indecentiam naturalem, nisi justa causa cohonestetur. Ita desumitur ex *cap. ult. de Divortiis*, ubi ex dispensatione Ecclesiæ permittitur, *ut conversi ad fidem Catholicam, matrimoniis contractis cum relictis fratrum utantur*. Accedit, quod Jacob Patriarcha Sanctissimus duxerit Rachel, & Liam, sorores, *Genes. 29.* Et Lex Mosaica, *Deuter. 27.* jusserit, ut frater duceret uxorem fratris sine liberis defuncti, eique susciteret semen. Atqui hæc omnia fieri nequiret, si affinitas in primo gradu Lineæ collateralis Jure naturæ dirimeret matrimonium; ergo non sic dirimit.

125. Resp. III. An Affinitas in Linea recta dirimat matrimonium Jure naturæ, variant Doctores. Et quidem Sanchez *l. c. n.* 7. cum multis aliis, negative respondet. Verum sententia affirmativa videtur tenenda: tum quia 1. *Corinth.* 5. Apostolus hoc, quod uxorem patris suis aliquis habeat, appellat fornicationem, qualis nec inter Gentes auditur: tum quia *can. Si vir* 35. *quæst.* 3. ex S. Augustino refertur: *Si vir & uxor non jam duo, sed una caro sunt, non aliter est nurus reputanda quam filia*. Atqui inter filiam Jure naturæ irritum est matrimonium; ergo.

§. XII.

De Impedimento Justitiæ publicæ Honestatis.

SUMMARIUM.

126 *Impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis, quid?*
127 *Ad quot gradus olim extendebatur?*
128 *Et ad quos de facto?*
129 *Corollarium notabile.*
130 *Aliud Corollarium.*

126. PEr *Impedimentum Justitiæ publicæ Honestatis*, intelligitur Impedimentum Jure Ecclesiastico dirimens matrimonium, ex sponsalibus proveniens. Et dicitur *publicæ honestatis*: quia ob naturalem quandam honestatem id ab Ecclesia introductum fuit, eo quod per sponsalia, sive de futuro, sive de præsenti (hoc est, matrimonio rato nondum consummato) jam oriatur conjunctio animorum: ac proinde honestum sit, ut consanguineis unius sponsi interdicatur matrimonium cum altero sponso.

127. Et quidem Jure antiquo extendebatur hoc Impedimentum ad consanguineos sponsi respectu sponsæ, & viciissim ad consanguineos sponsæ respectu sponsi, usque ad quartum gradum, *arg. c. Sponsam de sponsalib.* Simulque oriebatur ex quibusvis sponsalibus puris, & certis, etiamsi fuissent invalida, dummodo non essent invalida ex defectu consensus; prout habetur *cap. un. de sponsalib. in 6.*

128. Verum rigor iste Juris antiqui, ob plu-

plurimos emergentes caſus, atque difficultates, noviſſime correctus, atque temperatus eſt in Concilio Tridentino *ſeſſ. 24. c. 3. de reform. matr.* ubi ſic ſtatuitur: *Juſtitia publica honeſtatis impedimentum, ubi ſponſalia quacunque ratione valida non erunt, Sancta Synodus prorſus tollit: ubi autem valida fuerint primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus jam non poteſt hujuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſervari.* Hæc Concilium.

129. Sequitur proinde, quod ſi Titius contrahat valide ſponſalia de futuro cum Bertha, habente plures ſorores, diſſolutis illis ſponſalibus ſive mutuo conſenſu (nam per hunc non tollitur dictum impedimentum, prout declaravit Sacra Congregatio Concilii, die 6. Julii 1658. ac refert Fagnanus *c. Ad audientiam n. 29. de ſponſal.* quidquid olim nonnulli in contrarium docuerint) ſive etiam per mortem Berthæ, non poſſit Titius ullam e ſororibus Berthæ ducere in uxorem: quia obſtat impedimentum Juſtitiæ publicæ Honeſtatis.

130. Quod ſi poſtea Titius actu conſummato carnaliter cognoſcat unam e ſororibus dictæ Berthæ, tunc neutram earum habere poterit in uxorem: non Bertham, ob impedimentum contractæ Affinitatis: non ejus ſororem, ob impedimentum Juſtitiæ publicæ Honeſtatis. Si vero fornicatio ejuſmodi accidiſſet ante ſponſalia cum Bertha celebrata, poſſet Titius illam ducere, quam carnaliter cognovit: nam ſponſalia cum Bertha forent de jure invalida, ob impedimentum contractæ Affinitatis; ſicque, juxta novum Decretum Concilii Trident. non induceret impedimentum Juſtitiæ publicæ Honeſtatis.

§. VIII.

De Præſentia Parochi, ac duorum Teſtium.

SUMMARIUM.

131 *Ratio Ordinis.*
Matrimonium clandeſtinum, quid?
132 *Denunciationes trinæ matrimonio celebrando præmittendæ.*
133 *Matrimonia clandeſtina olim valida, ſed illicita.*
Malaque Irremediabilia ex ipſis orta.
134 *Verba Concilii Tridentini, quibus annullat matrimonia clandeſtina.*
Quo tempore Decretum ipſius obligare incipiat?
135 *Eccleſia quomodo potuerit irritare matrimonium clandeſtinum, etiam ut Sacramentum?*
136 *Qualis Præſentia Parochi juxta Concilium Trid. requiratur ad valorem matrimonii?*
137 *An ſufficiat præſentia Parochi vi detenti, aut inviti & contradicentis?*
138 *Requiritur præſentia proprii Parochi contrahentium.*
139 *Quid, ſi ſponſus, & ſponſa ſint diverſarum Parochiarum?*
140 *Quot teſtes requirantur, & qualis eorum præſentia?*
141 *Quales Teſtes ſufficiant?*

131. Abſolutis illis impedimentis, quæ vel Jure naturali, vel ſaltem Jure Eccleſiaſtico antiquo annullant Matrimonium, ſupereſt, ut explicentur duo impedimenta Jure noviſſimo Concilii Tridentini adjecta, & continentur verſiculis illis *n.* 49. relatis.

Si Parochi, aut duplicis deſit præſentia Teſtis:
Raptave ſit mulier, nec parti reddita tuta.

Porro Matrimonium illud, in quo deeſt prætentia Parochi, aut duorum Teſtium, de facto communiter appellatur *Matrimonium clandeſtinum*: quamvis olim etiam illud dicebatur Matrimonium clandeſtinum, quod fiebat non præmiſſis denunciationibus; uti patet ex *c. Cum inhibitio, de clandeſtina Deſponſat.* Ibi ſiquidem in Concilio Generali (ſcilicet Lateranenſi, ſub Innocentio III. celebrato) ſtatutum fuit ſub gravibus pœnis ibidem expreſſis, ut cum matrimonia fuerint celebranda, ea in Eccleſiis per Presbyteros publice proponantur, ſive denuncientur, competenti termino præfixo: ut infra illum, qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat; atque ipſi Presbyteri interim pariter inveſtigent, utrum aliquod impedimentum obſiſtat.

132. Et hinc ſaluberrimo Decreto inhærens Sac. Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat. matrimon.* ulterius decrevit, *ut impoſterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus Feſtivis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publice denuntietur, inter quos matrimonium ſit*

contrahendum -- Nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ Denunciationes remittantur: quod ipsius prudentiæ, & judicio Sancta Synodus relinquit. Quinimo, ut pia Sanctæ Matris Ecclesiæ intentio, in dictis Generalibus Conciliis abunde manifestata, perfectius adimpleatur, solent Ritualia Diœcesana exigere, ut si vir & mulier, inter quos Matrimonium est celebrandum, diversæ sint Parochiæ, in utraque Parochia fiant ternæ illæ Denunciationes: adjectis insuper optimis cautelis, in praxi merito observandis, quas in proprio singularum Diœcesium Rituali videre licebit. Cæterum impræsentiarum per *Matrimonia clandestina* intelliguntur illa, in quibus deest præsentia Parochi, & duorum Testium, jure novissimo Concilii Tridentini ad valorem Matrimonii requisita, ut mox amplius dicetur.

133. Et quidem ejusmodi Matrimonia clandestina justissimis de causis Sancta DEI Ecclesia semper detestata fuit, atque prohibuit: nihilominus tamen eadem, libero contrahentium consensu facta, ante Decretum Concilii Tridentini mox allegandum, rata, & valida fuerunt. Quia vero solæ prohibitiones Matrimonii clandestini propter hominum inobedientiam jam non proderant, & gravia peccata ac mala, per auctoritatem Ecclesiæ amplius irremediabilia, ex ejusmodi Matrimoniis oriebantur, dum quidam priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, postea cum alia palam contrahebant; sicque in statu damnationis, ac perpetuo adulterio remanserant; imo & lite desuper mota per sententiam Ecclesiæ, cui de priori Matrimonio constare non poterat, remanere compellebantur: huic malo Sancta Mater Ecclesia haud amplius efficax remedium adhibere potuit, nisi ejusmodi clandestina Matrimonia prorsus irritando, & cassando.

145. Quare Concilium Trident. *sess. 24. c. 1. de refor. matrim.* inter alia provide sic decrevit: *Qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit: & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat.* Hæc Concilium, varias pœnas in transgressores statuens, & infra subjungens: *Decernit insuper, ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primæ publicationis, in eadem Parochia factæ, numerandos.* Occasione quorum

135. Quæritur I. Quomodo Ecclesia potuerit irritare Matrimonium contractum clandestine, hoc est, sine Parocho, & testibus? Resp. cum Pirhing *tit. de Clandestina desponsat. num. 4.* & aliis, Ecclesiam potuisse irritare, & de facto irritasse tale matrimonium, etiam ut Sacramentum est: non quidem per se ac directe, seu immediate ut Sacramentum; sed per accidens, ac mediate, annullando videlicet ipsum contractum Matrimonii humanum, seu civilem, unde consequenter irritum redditur ipsum Sacramentum. Desumitur hoc ex verbis citati Concilii Tridentini ibi: *Eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & ejusmodi contractus irritos & nullos esse decernit.* Confirmatur: quia hac ratione etiam invalidum est Matrimonium inter consanguineos, vel a persona Ecclesiastica contractum, eo quod tales personæ sint inhabilitatæ ad sic contrahendum, ipsique contractus auctoritate Ecclesiæ fuerint irritati & annullati.

136. Quæritur II. Qualis præsentia Parochi juxta Concilium Tridentinum requiratur ad valorem matrimonii? Resp. I. Præsentia Parochi in Matrimoniis necessaria, non tantum requiritur corporea, sed etiam moralis, seu habita cum intelligentia & advertentia actus. Ita Barbosa *part. 2. de offic. & potest. Episcop. allegat. 32. num. 78.* Sanchez *l. 3. de matrim. disp. 39. num. 1.* & communis. Ratio est: quia non intelligens, nequit dici præsens, *argum. l. coram ff. de verb. signific.* ibi: *Coram Titio aliquid facere jussus, non dicitur præsente eo fecisse, nisi is intelligat.* Atqui Concilium Tridentinum irritavit eorum contractum matrimonialem, qui aliter quam præsente Parocho, & duobus vel tribus Testibus matrimonium contrahere attentabunt; ergo requiritur Parochi præsentia, non tantum physica, sed & moralis, sive humana, ita ut intelligat, quid agatur. Unde si Parochus esset ebrius, vel dormiens, non valeret matrimonium coram eo celebratum: nam dicta præsentia ejus exigitur pro forma actus.

137. Resp. II. Sufficit tamen hujusmodi præsentia Parochi & Testium, quamvis vi detenti, aut dolose illuc adducti interfint, dummodo probe intelligant verba, & consensum contrahentium; quinimo etiam valt-

validum est Matrimonium coram Parocho invito, & contradicente contractam, quamvis tunc peccent contrahentes. Ita citati Doctores, & Fagnanus *in c. Quæsitum n. 7. de Fanit. & remiss.* qui adducit etiam Declarationem Card nalium ita sentientium. Et merito hoc dicitur: quia Parochus assistens Matrimonio, proprie non exercet jurisdictionem, sed ut Testis authorizabilis nudam exhibet præsentiam, quæ etiam exhibetur ab invito. Fagnanus *c. Quod nobis num. 54. de Clandest. desponſ.*

138. Quæritur III. Cujus Parochi præsentia requiratur ad validitatem Matrimonii? Resp. I. Certum est, vi Concilii Tridentini, ubi illud receptum est, requiri præsentiam proprii Parochi contrahentium, vel alterius Sacerdotis, de ipsius, seu Ordinarii licentia assistentis; ut patet ex verbis citati Concilii, 134. relatis.

139. Resp. II. Quando sponsus & sponsa sunt diversarum Parochiarum, sufficit assistentia alterutrius proprii illorum Parochi, vel licentia ab eo alteri Sacerdoti concessa. Ita Barbosa *l. c. n. 98.* cum plurimis aliis, atque decisum a S. Congregatione testatur Fagnanus *cit. c. quod nobis, n. 33. & seqq. de Clandest. desp.* In praxi tamen observetur ordinatio proprii Ritualis Diœcesani.

140. Quæritur IV. Quot, & quales Testes, præter proprium Parochum, requirantur ad valorem Matrimonii jure novo Concilii Tridentini? Resp. I. Certum est, requiri saltem duos aut tres Testes, prout exprimit idem Concilium *loc. cit.* ibi: *Et duo aut tres vel tribus testibus*. Et quidem hi Testes simul cum Parocho debent adesse, neque sufficit successiva eorum præsentia, prout notat Barbosa *l. c. n. 220.* cum aliis. Debent insuper iidem esse præsentes non tantum physice, sive corpore, sed etiam moraliter, seu cum advertentia ac usu rationis, ita ut intelligant, quid agatur, prout in simili supra *n. 136.* dictum est de præsentia Parochi.

141. Resp. II. Testes quicunque rationis compotes, quamvis impuberes, consanguinei, domesti ci, Religiosi, fœminæ, vel infames sufficiunt ad valorem Matrimonii. Ita Barbosa *l. c.* cum aliis. Ratio est: quia Concilium simpliciter requirit duos Testes, neque exigit in ipsis specialem aliquam qualitatem; ergo nulla alia requiritur præter eam, quæ Jure naturæ est necessaria ad testificandum, nempe ut quis sit compos rationis. Accedit, quod Decretum Concilii Tridentini sit correctorium juris communis; ergo non est extendendum, sed quantum patitur verborum proprietas, restringendum; eo præsertim, quod sit irritans Matrimonium, cujus causa est favorabilis, *c. ult. de sent. & re judic.*

§. XIV.

Solvuntur varia Dubia circa præsentiam Parochi, ac Testium.

SUMMARIUM.

142 *In loco non recepti Concilii Trid. valide contrahunt incolæ inter se, & cum aliis sine solemnitatibus ejusdem.*

143 *Idem est, si sponsus & sponsa illuc veniant animo transferendi domicilium;*

144 *Vel ibidem figendi quasi domicilium.*

145 *Quid si illuc pergant solo animo contrahendi sine Parocho & Testibus? Rationes dubitandi.*

146 *Non est validum tale matrimonium, si habitatio non mutetur.*

147 *Solvuntur rationes in contrarium.*

148 *Valet autem, si transferatur domicilium.*

149 *Valent matrimonia Hæreticorum, si apud ipsos Tridentinum non est promulgatum.*

150 *Corollarium.*

151 *Quid juris, si Catholici & Hæretici eodem Templo utantur?*
Sententia stans pro valore matrimonii.
Sententia negativa.

152 *Quid, si Parochus, metu Infidelium absit? Vel lateat?*

142. QUæritur I. Quid sentiendum sit de Matrimonio contracto in loco, ubi Concilium Tridentinum in puncto Reformationis matrimonii non est receptum? Resp. I. Non tantum a duobus incolis talis loci, sed etiam, si quis e loco recepti Concilii excurrens ad locum non recepti Concilii, ibidem contrahat cum incola illius loci non servata forma Decreti Tridentini, valide a talibus ibi contrahitur Matrimonium. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis habetur ex verbis Concilii Tridentini *n. 134.* relatis: quibus declaravit, Decretum suum non obligare, nisi post triginta dies a publicatione ejus facta in Parochia, & consequenter, ubi talis publicatio non est facta, valet adhuc Matrimonium clandestinum inter in-

incolas illius loci, ſicut olim valuerat. Altera pars probatur ex eo : quia contractus matrimonialis eſt individuus ; ergo , cum incola illius loci valide contrahat ſine dictis ſolemnitatibus, etiam viciſſim advena cum ipſo ibidem contrahens valide contrahit : ſiquidem contractus matrimonii non poteſt claudicare , ſive valere ex parte unius , & non alterius.

143. Reſp. II. Si etiam utraque pars , id eſt , tam ſponſus quam ſponſa , e loco recepti Concilii emigraverint ad locum non recepti Concili ex cauſa transferendi verum domicilium , & ibidem contrahant , valebit matrimonium ſine dictis ſolemnitatibus . Ita rurſum communis. Ratio eſt: quia tales hoc ipſo , quod illuc veniant animo figendi verum domicilium , ibidemque perpetuo manendi , jam fiunt incolæ loci illius , ejuſque legibus obſtringuntur ; ergo valide contrahunt juxta morem illius loci , neque amplius aſtringuntur legibus prioris domicilii , ubi Decretum Tridentinum viget , cum inde receſſerint.

144. Reſp. III. Inſuper valide contrahitur matrimonium ſine dictis ſolemnitatibus , ſi qui ſeſe conferant ad locum non recepti Concilii animo ibidem figendi duntaxat quaſi domicilium. Ita rurſum Doctores communiter. Ratio eſt : quia Decretum Tridentinum non obligat in Parochia, in qua non eſt promulgatum : atqui per ſolam tranſlationem quaſi domicilii efficitur quis Parochianus alicujus loci , ita ut ab Eccleſiæ illius Parocho poſſit recipere Sacramenta , *arg. capit. Significavit de Parochiis* , juncta Gloſſa *in Clement. 2. de Privilegiis* ; ergo. Et ſic v.g. Matrimonia Chriſtianorum apud Turcas captivorum , vel commercii cauſa ibi degentium , ſunt valida , quamvis contrahant non ſervata forma Tridentini , ſuppoſito , quod hoc ibi non fuerit promulgatum.

145. Quæritur II. An ſi incolæ loci , in quo Tridentinum Concilium in puncto Reformationis Matrimonii eſt promulgatum , ſe conferant ad locum non recepti Tridentini ſolo animo ibidem ſine Parocho , & Teſtibus contrahendi , valide contrahant matrimonium? Ratio dubitandi , & affirmativam tenendi eſt: quia *ratione contractus ſortitur quis regulariter Forum* , ut habetur *capit. ult. de Foro competent.* & conſequenter valide contrahit ſecundum leges illius loci , v. g. Matrimonium ſine Parocho & Teſtibus. Accedit , quod talis videatur uti jure ſuo : atqui *nullus videtur dolo facere , qui ſuo jure utitur*. L. Nullus , ff. de Reg. juris ; ergo. Tandem , quamvis hujuſmodi intentio reddat actum illicitum , non tamen ſtatim ſequitur , eum eſſe invalidum ; nam *multa fieri prohibentur , quæ ſi facta fuerint , obtinent roboris firmitatem , arg. c. Ad Apoſtolicam , de Regularibus*. Et ob has , atque alias hujuſmodi rationes , non deſunt , qui abſolute cenſent cum Sanchez *lib. 3. de Matrim. diſp. 18. n. 29.* tale Matrimonium valere . Nihilominus

146. Reſp. I. Præfati incolæ , ſi cum fraude , ac ſolo animo ſine Parocho & Teſtibus contrahendi , illuc ſe transferant , habitationem vero non mutent , invalide contrahunt Matrimonium. Ita a S. Congregatione Cardinalium Concilii Trid. Interpretum fuiſſe reſponſum , dictamque reſponſionem ab Urbano VIII. anno 1627. confirmatam , refert Lugo *lib. 1. Reſp. Moral. Dubio 36.* Engel *tit. de Clandeſt. deſponſat. n. 20.* & Barboſa *cap. 21. de Offic. Parochi , nu. 93.* citans alias Declarationes S. Congregationis , & plures Doctores. Ratio eſt : quia *fraus , & dolus , alicui patrocinari non debent , c. Sedes de Reſcriptis* . Deinde , cum tales non intendant alibi habitare , cenſentur Parochiani prioris loci , *arg. c. Is qui , de Sepult. in 6.* ubi hoc in ſimili caſu decernitur ; & conſequenter tenentur obſervare ſolemnitates Concilii Tridentini , utpote in ſua Parochia recepti , & quidem ſub nullitate actus. Adde quod Concilium Tridentinum tales perſonas *ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddat* ; & conſequenter , quamdiu manent Parochiani prioris loci , neque mutarunt habitationem , ubicunque reperiantur , nulliter ſic contrahunt ; nam inhabilitatio perſonæ comitatur ipſam perſonam , ſicut umbra corpus.

147. Nec urgent rationes in oppoſitum *n. 145.* allatæ. Nam *c. ult. de Foro compet.* procedit *regulariter* : fallit autem inter alia , quando perſona eſt inhabilitata ad ſic contrahendum . Ad alterum reſpondet Barboſa ibidem , ly *Nullus videtur* indicare , quod lex illa loquatur ſtante dubio : quia tunc juris præſumptione nemo cenſetur quid in fraudem , ſive dolo facere . Ad ultimum dicitur , Regulam illam non ſemper procedere ; ac præſertim tunc non habere locum , quando aliquid eſt præceptum tanquam pertinens ad formam actus.

148. Reſp. II. Si vero incolæ tales tranſferant ſuam habitationem , ſeu domicilium , eo ſolo animo , ut ibi abſque Parocho &

De-

Testibus contrahant, valet Matrimonium sic contractum. Ita subditur in citata a Lugone Cardinalium responsione. Ratio est: quia per talem translationem habitationis, censetur quis fieri Parochianus alterius loci in ordine ad Sacramenta recipienda.

149. Quæritur III. Quid dicendum de Matrimoniis Hæreticorum? Resp. I. Certum est, Matrimonia Hæreticorum esse valida, si in ipsorum Parochia Concilium Tridentinum nunquam fuit promulgatum. Ratio patet ex verbis Concilii Trid. relatis *n.* 134. utpote, quod ad obligationem & robur sui Decreti requirit publicationem in unaquaque Parochia faciendam, simulque addit, ante lapsum triginta dierum a die primæ publicationis in Parochia factæ, dictum Decretum non obligare: & consequenter ibidem Jure antiquo valide contrahitur Matrimonium, etiam sine præsentia Parochi, ab incolis illius loci.

150. Infertur proinde cum Gobat *tr. 9. Theol. Exper. n.* 458. & aliis, quod valeant pleraque Matrimonia Hæreticorum, si aliud non desit, quam præsentia Parochi. Etenim in plerisque Parochiis, omni ex parte hæreticis, non fuit ulla facta publicatio illius Decreti: quia pleraque illa loca jam defecerant ab Ecclesia, & Romano Pontifice, priusquam lucem aspiceret illa Constitutio Tridentina.

151. Resp. II. Utrum in locis, & Parochiis, in quibus inter Catholicos & hæreticos, eodem Templo utentes, datur *simultaneum* (ut vocant) estque a Catholicis promulgatum, atque receptum Decretum Concilii Tridentini, valide contrahant Matrimonium Hæretici coram suo Pseudo-Pastore, variant Theologi. Et quidem valere hujusmodi Matrimonia, sustinent Tannerus *t.* 4. *disp.* 8. *q.* 3. *n.* 122. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 2. *cap.* 4. *n.* 7. Dicastillo, & alii. Tum quia *error communis jus tribuit, arg. l. Barbarius, ff. de Offic. Prætoris*. Tum quia ad validitatem Matrimonii juxta formam Concilii Tridentini sufficit assistentia Parochi, etiam putativi. Tum tandem, quia in dicto casu videntur quoad effectum esse duæ Parochiæ, una Catholicorum, sub proprio Parocho Catholico viventium, altera hæreticorum, in qua non fuit promulgatum, neque receptum Decretum Concilii Tridentini.

E contra sententiam negativam tenent multi alii Doctores. Si quidem certum est, Hæreticos, velint, nolint, Legibus Ecclesiasticis de jure obligari, quamvis de facto resistant. Deinde, ut taceantur aliæ rationes, Sacra Congregatio Concilii, prout refert Gobat *l. c. n.* 464. Nuntio Apostolico in Belgio respondit, *Hæreticos quoque, ubi Decretum cap.* 1. *Concilii Trid. est publicatum, teneri talem formam observare: & propterea etiam ipsorum Matrimonia, absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistratu loci contracta, nulla atque irrita esse.*

152. Pro coronide hujus materiæ de præsentia Parochi, & Testium, restat notandum pro illis locis, seu Parochiis, in quibus Decretum Concilii Trident. *sess.* 24. *c.* 1. *de refor. matr.* aliquando fuit receptum, & publicatum, postea vero per potentiam Hæreticorum, aliorumve Infidelium, expulsis Catholicis Sacerdotibus amplius observari non potest. Tunc enim, quando talis locus, seu Parochia Episcopo, & Parocho caret, aut saltem uterque horum, nullo constituto Vicario, ob metum Hæreticorum latet, ita ut tuto adiri non possit, si alius Parochus, vel Sacerdos in loco propinquo existat, coram isto, & testibus contrahatur Matrimonium. Quod si etiam hoc commode fieri nequeat, contrahatur coram duobus Testibus, & si fieri potest, coram Notario, servatis cæteroquin de jure servandis; sicque validum erit Matrimonium. Et ita respondisse Summum Pontificem ad relationem S. Congregationis Concilii, refert Fagnanus *in c. Si Clericus n.* 58. *de Foro compet.* & concordat Declaratio ejusdem S. Congregationis, *de die 19. Januarii* 1605. cujus verba allegat Diana *part.* 11. *tract.* 6. *resol.* 1.

§. XV.

De Impedimento Raptus.

SUMMARIUM.

153 *Raptus, quid?*
154 *Raptus est impedimentum dirimens matrimonium.*
155 *Et quandiu?*
Quid, si fœmina rapiat virum?

153. PEr *raptum* hoc loco intelligitur violenta puellæ extractio e domo parentum, & potestate, in ordine ad matrimonium contrahendum. Dicitur, *violenta puellæ extractio*: quia ad Raptum requiritur violentia, vel physica per manuum injectionem

nem, vel saltem moralis per minas, aut metum gravem illata: unde non sufficiunt solæ blanditiæ, vel preces, quibus puella educitur e domo paterna. Et additur, *ad matrimonium contrahendum*: quia si ob alium finem quis violenter abduceret puellam, non fieret talis Raptus, qui est impedimentum dirimens matrimonium inter raptorem & raptam.

154. Porro Raptus sic commissus non solum tunc est impedimentum dirimens matrimonii inter raptorem & raptam, quando puella per vim abducta revera non consentit in Matrimonium (sic enim Jure naturæ Matrimonium foret nullum, defectu consensus ad ejus valorem necessario requisiti) sed etiam tunc, quando puella postmodum quidem vere ac libere consentit, adhuc tamen manet in potestate raptoris. Ratio est; quia novissime in Concilio Tridentino *sess. 24. c. 6. de reform. matrim.* decretum fuit, inter raptorem & raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris permanserit, nullum posse consistere matrimonium.

155. Dicitur notanter, *quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit*. Nam si post raptum commissum, puella rapta iterum separata fuerit a raptore, & in loco tuto ac libero constituta, ac postmodum raptorem in virum habere consenserit, posse inter eam & raptorem consistere Matrimonium, docet ibidem citatum Concilium. Insuper, si fœmina rapiat virum in ordine ad Matrimonium secum ineundum, non orietur inde Impedimentum dirimens Matrimonii, si postea vir consentire voluerit; quia Concilium Trid. *l. c.* loquitur solum de raptore & rapta; ac proinde Decretum ipsius, utpote correctorium Juris antiqui, simulque pœnale, non est extendendum ad fœminam raptricem viri. Sanchez *l. 7. disp. 13. n. 16.*

QUÆSTIO V.

De Dispensatione Impedimentorum Matrimonii.

SUMMARIUM.

156 *Dispensatio, quid?*
(k) Videatur Tract. 2. Dist. 4. n. 12. & seqq.
157 *Papa, in quibus impedimentis possit dispensare?*
158 *An Episcopus possit aliquando dispensare in impedimentis matrimonii?*
159 *Quibus stantibus conditionibus id fieri valeat?*
160 *Fundamentum dictæ assertionis.*
161 *An etiam quoad Matrimonium contrahendum dicta procedant?*
162 *Quid observandum sit in procuranda dispensatione impedimentorum matrimonii?*
163 *I. Proponatur impedimentum rite in sua specie.*
164 *An exprimendum nomen ejus, pro quo petitur dispensatio?*
165 *II. Si plura concurrant impedimenta, omnia exponantur.*
166 *III. Impedimenta Cognationis, Affinitatis &c. explicentur in proprio gradu.*
167 *IV. Et unde sit contracta Affinitas &c.*
168 *V. Qua Alia sint aperienda?*
(l) Supra n. 159. citati.
169 *Quid consilii cum iis, qui post matrimonium contractum sibi conscii sunt alicujus impedimenti?*
(m) Adde dicta, dist. 13. n. 3.
170 *Dispensatio, per quem petenda?*
171 *Et a quo, & quomodo?*
172 *An obtenta dispensatione matrimonium coram Parocho & Testibus renovandum sit?*
173 *An ambo conjuges debeant scire nullitatem matrimonii, ut renovent consensum?*
174 *An aliquando sufficere possit consensus sub conditione?*

156. Dispensatio proprie dicta, est juris communis relaxatio, facta cum causæ cognitione ab habente legitimam potestatem. (k) Dicitur *ab habente legitimam potestatem*: quia dispensatio est actus jurisdictionis, ad quam requiritur legitima potestas. In proposito igitur nomine *Dispensationis*, intelligitur ablatio Impedimenti Matrimonii, seu relaxatio legis illud imponentis, facta pro certis personis & casibus in particulari: de qua loquendo sit

157. CONCL. I. Papa nequit dispensare in impedimentis Jure naturali, ac Divino, Matrimonium dirimentibus; potest tamen dispensare in omnibus Impedimentis solo Jure Ecclesiastico illud dirimentibus. Ita omnes Doctores Catholici. Ratio primæ partis est: quia Papa non habet potestatem relaxandi Jus naturale, aut Divinum, cum infe-

inferior non possit dispensare in lege Superioris. Ratio secundæ partis est: quia ut habetur *cap. Proposuit, de Concess. Prabend.* Papa *secundum plenitudinem potestatis de jure potest supra jus dispensare.*

158. CONCL. II. Quamvis jure ordinario non possit Episcopus dispensare in impedimentis Jure Ecclesiastico dirimentibus Matrimonium; tamen in casu magnæ necessitatis, & concurrentibus certis conditionibus, potest in ipsis etiam Episcopus pro in Foro conscientiæ dispensare. Ita Sanch. *l. 2. de Mat. disp. 40. n. 3.* Fagnanus *in c. Nimis nu. 33. & seqq. de filiis Presbyt.* Gobat *tract. 9. Theol. Experim. nu. 576.* Barbosa *de offic. & potest. Episc. alleg. 35. n. 3. & seqq.* Perez *disp. 44. de Matrimonio sect. 6.* Engel *tit. de Matrimonio contra interdictum &c. §. 3. n. 11.* & alii communiter.

159. Porro conditiones illæ, quæ requiruntur ad hoc, ut Episcopus secluso speciali privilegio possit dispensare, saltem pro Foro conscientiæ, in impedimentis Matrimonii duntaxat Jure Ecclesiastico dirimentibus, & cæteroquin dispensari solitis, sunt sequentes. I. Ut impedimentum sit occultum. I. Ut matrimonium jam sit contractum publice, sive in facie Ecclesiæ, simulque præmissis denuntiationibus. III. Ut sit contractum bona fide; id est, absque scientia impedimenti, & hoc propter Concilium Trid. *sess. 24. de Refor. Matr. c. 5.* quod contrahentes scienter inter gradus prohibitos vult separari, & spe dispensationis consequendæ carere; sufficit tamen, si unus ex conjugibus in bona fide fuerit. IV. Ut subsit gravis causa dispensandi, sive urgens necessitas: ut puta, quod neque conjuges separari possint absque scandalo, neque propter paupertatem, aut distantiam loci, & magnum periculum incontinentiæ, pateat recursus ad Summum Pontificem.

160. Et quidem stantibus præfatis conditionibus posse Episcopum dispensare pro foro conscientiæ, est communis, & propemodum certa sententia. Ratio est: quia hoc videtur exigere Pastorale Officium Episcoporum, ne alioquin oves subjectæ destituantur necessariis remediis, si Episcopus in casu tantæ necessitatis, & concurrentibus dictis conditionibus, non posset eisdem opportune subvenire, & dispensare saltem pro Foro conscientiæ. Unde tum Summus Pontifex præsumitur ejusmodi potestatem Episcopis tacite concedere, idque ad evitandum manifestum periculum animarum: tum etiam hoc ipsum comprobare censetur ipsamet consuetudo, quæ est optima legum interpres, ac sufficit ad acquirendam jurisdictionem.

161. Quinimo in casu urgentissimæ necessitatis posset Episcopus, quando adessent reliquæ tres præcedentes conditiones, jure ordinario, seu citra novam specialem facultatem, ac pro solo Foro interno, dispensare in impedimentis non solum quoad matrimonium jam contractum, verum etiam quoad contrahendum; uti cum aliis docent Basilius Pontius *lib. 8. de matr. c. 13. nu. 6.* & Palao *part. 5. tract. 28. disp. 4. punct. ul. §. 1. n. 9.* Non enim est credendum, Conditorem Canonum fuisse adeo strictum, ut urgentissimæ simili necessitati noluerit per tale medium succurrere. Sic fieri posse videtur, quando quis morti proximus ad legitimandos liberos, &c. cito deberet contrahere, & obstaret impedimentum occultum. Item, quando quis mane confitens reperitur habere occultum impedimentum, cujus manifestatio infamiam pariat, & cæteroquin jam omnia sunt parata ad nuptias, sine gravi diffamationis periculo haud differendas, &c.

162. Quæres I. Quid observandum sit in procuranda dispensatione impedimentorum Matrimonii? Resp. Petens dispensationem impedimentorum Matrimonii, ante omnia attendat, ne in sua Supplicatione exprimat falsum, aut occultet verum, quod in Jure præcipitur exprimi. Ratio est: quia alioquin dispensatio taliter obtenta, foret nulla ac subreptitia. Ne autem talis error committatur, erunt cum primis sequentia observanda.

163. I. Impedimentum, de quo petitur dispensatio, proponatur in sua specie: nam, si unum exprimeretur pro alio, nulla foret dispensatio, v.g. si impedimentum Affinitatis ponatur pro impedimento Consanguinitatis, aut e contra, non valebit dispensatio desuper obtenta.

164. Petatur autem ejusmodi dispensatio tacito nomine ejus, pro quo petitur, si hæc pro solo Foro conscientiæ petatur. Quod si vero postuletur dispensatio pro Foro externo, necesse erit exprimere & nomen, & cognomen, & Diœcesin, imo plerumque & Parochiam, conditionemque petentium.

165. II. Si plura simul impedimenta concurrant, omnia sunt in specie exponenda: quia, si unum solum impedimentum, quamvis fortius, exponatur, vel de nullo (ut vult Sanchez *l. 8. disp. 23. n. 14.* citans alios) vel ad summum de solo expresso habebitur

bitur dispensatio, non de altero . Et hoc intellige, etiam si plura illa impedimenta sint ejusdem speciei ; unde quando quis est affinis alteri ex duplici capite, ut puta quia cognovit duas ejus consanguineas, debet utraque affinitas explicari. Sanchez *l.c. disp.* 24. *n.* 5.

166. III. Impedimenta Cognationis, Affinitatis, ac publicæ Honestatis, debent explicari in proprio gradu, id est, num petentes dispensationem sint conjuncti in primo, secundo, tertio aut quarto gradu ; item an Conjunctio Consanguinitatis, seu Affinitatis, sit in Linea recta, vel transversali ; & si in transversali, an sit in gradu æquali, vel inæquali : hæc enim omnia reddunt dispensationem magis vel minus facilem, ac pro ipsa obtinenda requiritur major vel minor causa.

167. IV. Exprimatur, utrum Affinitas sit contracta ex copula conjugali, vel fornicaria: item, an publica honestas orta fuerit ex sponsalibus de futuro, vel ex Matrimonio rato.

168. V. Si petitur dispensatio impedimenti post Matrimonium jam contractum, est addendum, ac explicandum, an Matrimonium illud fuerit scienter contractum cum impedimento dirimente, vel cum spe sic facilius impetrandæ dispensationis, aut non servatis trinis denunciationibus, nec ne. Et hoc ratione Decreti Concilii Trid. *sess.* 24. *de Refor. matr. c.* 5. (l) Insuper, si in casu urgentis necessitatis petatur dispensatio ab Ordinario loci, addendum est, atque ostendendum, hic revera adesse urgentem necessitatem, & alias conditiones superius recensitas, ut sic eidem constet, se hic & nunc dispensare posse pro Foro conscientiæ .

169. Quæres II. Quid consilii sit cum iis, qui post Matrimonium jam publice contractum sunt sibi conscii alicujus impedimenti dirimentis ? Resp. I. Si Impedimentum dispensabile est, petendam esse dispensationem vel a Papa, si ad ipsum patet aditus ; vel ab Episcopo sive Ordinario loci, si is vel ex speciali privilegio Apostolico facultatem dispensandi obtinuerit, vel saltem hanc habeat pro Foro conscientiæ in casu urgentis necessitatis, atque periculo incontinentiæ . Interea putativi conjuges, & conscii talis impedimenti, tenentur abstinere ab omni actu conjugali ; utpote cum alioquin ob nullitatem Matrimonii committerent grave peccatum fornicationis. (m) Proinde interim vel debent cohabitare, & vivere tanquam frater & soror in vera continentia, vel (ob periculum incontinentiæ) sub specie cujusdam peregrinationis, aut alterius negotii peragendi, ab invicem sequestrari, donec obtenta sit dispensatio.

170. Resp. II. Quando impedimentum est occultum, ac præsertim, si oriatur ex alio crimine, petiturque dispensatio pro Foro conscientiæ, ordinarie consultum est, ut ipsemet Parochus, vel Confessarius, de licentia pœnitentis, ejusdemque expensis in mittendo nuntio faciendis, hujusmodi dispensationem procuret : tacito tamen nomine eorum, qui tali impedimento laborant, vel fingendo aliud nomen, v.g. Stichi, Berthæ, aut litterarum *A. Vir. B. Fœmina*. Sic enim non periclitabitur bona fama indigentium dispensatione.

171. Resp. III. Quando est dispensatio pro Foro conscientiæ petenda a SS. Pontifice, non est necesse litteras inscribere ipsi Summo Pontifici, sed (nisi habeatur qualificata persona intermedia, v. g. Procurator Generalis Ordinis, vel Agens Romæ causas sui Ordinarii, per quem melius possit negotium expediri) sufficit eas dirigere ad Majorem Pœnitentiarium, in hunc modum : *Eminentissimo & Reverendissimo Domino, Domino S. R. E. Cardinali Majori Pœnitentiario Romam*. Is enim pro sua humanitate, charitateque, libenter omnes audiet, & literas jubebit expediri, dummodo in ipsis litteris rite apponatur locus, in quem sint remittendæ litteræ, v. g. in hæc verba : *Dignetur Eminentia Vestra rescribere mihi N. N. per Mantuam, Ratisbonam, & de hinc in Oppidum N.* Et specificetur locus ultimatus bene. Quod si vero pro Foro conscientiæ sit petenda dispensatio ab Episcopo loci, ordinarie litteræ dirigendæ sunt ad Reverendissimum Dominum Vicarium Generalem, sive Officialem, p. t. existentem, qui earundem expeditionem postmodum jam rite ordinabit, dummodo & ipse moneatur in litteris de loco, quorsum, & ad quem responsio sit dirigenda.

172. Resp. IV. Quamvis Matrimonium antea ratione occulti impedimenti nulliter contractum, a conjugibus per novum mutuum consensum, post impetratam dispensationem habendum, necessario sit renovandum, tamen quando illud coram Parocho, ac duobus Testibus, jam semel est initum, non obstante, quod fuerit invalidum ob occultum impedimentum, ejusmodi Matrimonium ablato postmodum impedimento per legiti-

mam

nam diſpenſationem non eſt iterum in facie Eccleſiæ, ſeu coram Parocho ac duobus Teſtibus, neceſſario celebrandum. Ita cum aliis Sanchez *lib. 2. de Matr. diſp. 37.* ubi etiam ex Navarro refert, ita declaraſſe S. Pium V. Et merito: nam tale Matrimonium revera non eſt clandeſtinum; hoc ipſo enim quod Parochus & teſtes ignorent ejuſmodi impedimentum, utpote occultum, Matrimonium illud ſufficienter probatur in facie Eccleſiæ, quamvis poſtea ſublato per diſpenſationem impedimento clam revalidetur. Sufficit proinde, quod ambo putativi conjuges denuo renovent mutuo conſenſum ſuum Matrimonialem, etſi nemo alius adſit.

173. Dicitur notanter, *ambo conjuges*. Nam non ſufficit conſenſus unius duntaxat partis, cum Matrimonium non niſi mutuo conſenſu contrahatur. Hinc, ſi illud fuit nullum ob occultum impedimentum, ordinarie oportet conjugem impedimenti ignarum reddere certiorem de nullitate prioris Matrimonii (etſi non ſit neceſſe, cauſam hujus nullitatis manifeſtare) ut mutuus denuo conſenſus præſtetur. Nam alioquin conjux ignara prioris nullitatis, non cenſetur per ſolam copulam & cohabitationem juxta valde probabilem ſententiam renovare conſenſum pro convalidando Matrimonio, cum errantis nullus ſit conſenſus, & perſona ignara impedimenti faciat omnia in virtute prioris conſenſus, qui nullus fuit. Scotus 4. *diſt. 35. q. un.* §. *Reſpondeo, primus conſenſus*, & alii.

174. Quod ſi hoc fieri nequeat, ratione ſcandali, vel infamiæ, ut quia alter conjux putativus, ſi foret conſcius nullitatis Matrimonii, non amplius eſſet conſenſurus, aut gravem ſuſpicionem de occulto alterius crimine conciperet: tunc ſufficere poterit renovare mutuum conſenſum ſub ſimili forma: *Volo tecum ex nunc ita contrahere, ut ſi jam non eſſet validum inter nos matrimonium, illud nunc inire velim*: Et altera pars reſpondeat: *Volo & ego ſimiliter*. Sanchez *l. 4. diſp. 36. n. 5.*

AP-

APPENDIX

Continens modum legendi, & ſcribendi Citationes utriuſque Juris.

§. I.

De Jure Canonico.

SUMMARIUM.

Partes Juris Canonici ſunt, Decretum Gratiani, & unde ſic dictum.
Decretales Gregorii IX.
Liber ſextus Decretalium.
Clementinæ Extravagantes Joannis XXII. & Extravagantes Communes.
Decretum Gratiani habet tres partes.
Prima pars, quæ, & quomodo citetur?
Secunda pars, ejuſque citatio.
Tractatus de Pœnitentia; & quomodo citetur?
Tertia Decreti pars, & quomodo citetur?
Quinque Libri Decretalium, & quomodo citentur?
Sextus Decretalium, & Clementinæ, ac quomodo dividantur, & citentur?
Extravagantes Joannis XXII. quæ, & quomodo citentur?
Extravagantes Communes, earumque citatio.
Dicti modi citandi quandoque variantur.

CORpus totius Juris Canonici plures, ac univerſim ſex continet partes. I. *Decretum Gratiani*, ſic dictum, quod a Gratiano Monacho S. Felicis, Ordinis S. Benedicti (ut notatur in Monitione ad Lectorem, Decreto præfixa) ex diverſis tum Summorum Pontificum, tum Sanctorum Patrum, atque Conciliorum dictis, decenti ordine in unum volumen, circa annum Domini 1151. ſit compilatum.

II. *Decretales Gregorii PP. IX.* ſic dictas, quia Gregorius Papa Nonus varias Conſtitutiones, ſeu Decretales Epiſtolas ſuorum Prædeceſſorum, per S. Raymundum de Pennafort, Ordin. FF. Prædicatorum (cujus Feſtum nunc celebratur die 23. Januarii) in unum volumen colligendas curavit, quibus idem Pontifex multas Conſtitutiones ſuas, ac Decretales Epiſtolas adjecit. III. In Corpore Juris Canonici continetur *Liber ſextus Decretalium*, ſic dictus quod ipſe authoritate Bonifacii Papæ Octavi compilatus, aliis quinque Decretalium Gregorii Noni Libris ſit annexus, ac reſpectu eorum Sexti Decretalium Libri locum occupet, quamvis & ipſe in quinque libros ſit diviſus. IV. *Clementinæ* (intellige, *Conſtitutiones*) ſic dictæ, quod a Clemente V. ſint editæ. V. *Extravagantes* (intellige, *Conſtitutiones Joannis XXII.*) ſic dictæ, quia *extravagantur*, ſeu vagantur extra ſex Libros Decretalium: ob quam rationem etiam *Clementinæ* quandoque dicuntur *Extravagantes*. Additur, *Joan. XXII.* eo quod ſint editæ a Joanne Papa XXII. ſimulque ad differentiam aliarum Extravagantium. Sextum, ac ultimum locum in Jure Canonico, obtinent *Extravagantes communes*, ſic dictæ, quod a diverſis Romanis Pontificibus poſt *Sextum* emanaverint. Ex his

Decretum Gratiani (quod in pleriſque vetuſtis exemplaribus *Concordia Diſcordantium Canonum* inſcribitur) in tres dividitur partes, quarum quælibet habet diverſam rationem citandi ſuos textus. Prima pars continet centum & unam *Diſtinctiones*: & textus in hac prima Decreti parte contenti, citantur, ponendo numerum Diſtinctionis, & initium Canonis, ſive (ut alii loquuntur) Capituli; v.g. taliter, *diſt. 16. Placuit*. Lege: *Ut habetur Diſtinctione decima ſexta Canone, qui incipit, Placuit*. Vel brevius, cæteris ſubintellectis *Diſtinctione decima ſexta, Canone, Placuit*. Aut ſic, *c. Indicatum diſt. 89.* Lege: *Canone Indicatum diſt. 89.*

Altera pars *Decreti* continet triginta ſex *Cauſas*, quarum ferme quælibet plures continet Quæſtiones, & quælibet Quæſtio plures Canones. Modus citandi textus, in hac ſecunda Decreti parte contentos, talis eſt, ut exprimatur numerus Cauſæ ſine ullo addito (nonnulli Recentiores addunt ly *cauſ.* majoris claritatis gratia) deinde numerus Quæſtionis, & tandem initium Canonis

(niſi

niſi talis textus habeatur in Tractatu de Pœnitentia) taliter 9. q. 3. *Conqueſtus eſt.* Lege: *Ut habetur cauſa nona. quæſt. 3. Canon. qui incipit, Conqueſtus eſt.* Aut ſic, & quidem melius, ac magis uſitate: *c. Si homicidium* 24. q. 5. Lege: *Canone, Si homicidium, Cauſa vigeſima tertia, quæſt. 5.*

Additur notanter, *niſi talis textus habeatur in Tract. de Pœnit.* Siquidem Cauſa trigeſima tertia, Quæſtione tertia inſeritur *Tract. de Pœnitentia*, qui continet in ſe ſeptem Diſtinctiones, quæ poſtmodum dividuntur per Canones. Porro textus in hoc Tractatu de Pœnitentia contenti ſolent ſic citari; ut omiſſo numero cauſæ trigeſimæ tertiæ, ponatur numerus Diſtinctionis de Pœnitentia (& nota, ſemper addi ly *De pœnit.* ad differentiam primæ & tertiæ partis Decreti, quarum quælibet etiam conſtat Diſtinctionibus.) Deinde addatur initium Canonis, vel ſaltem numerus ipſius, taliter: *de pœnit. diſt. 3. In tantum.* Lege, *ut habetur de pœnit. diſt. 3. Canone, qui incipit: In tantum.* Vel ſic: *de pœnit. d. 3. can. 33.* Lege, *de pœnitentia, diſtinctione tertia, Canone trigeſimo tertio.*

Tertia pars *Decreti* intitulatur *De Conſecratione*: & dividitur in quinque *Diſtinctiones*, & hæ rurſum in Canones. Modus citandi textus in ipſa contentos talis eſt, ut primo ponatur ly *de conſecr.* ad differentiam primæ & ſecundæ partis Decreti, deinde ponitur numerus Diſtinctionis; & tandem initium Canonis. Exemplum ſit, *de conſ. d. 1. Nocte ſancta.* Lege: *De conſecr. diſt. 1. Canone, cujus initium eſt, Nocte ſancta.* Vel ſic: *c. Solet etiam de conſ. diſt. 4.* Lege *Canone, Solet etiam de conſecr. diſt. 4.* Sive enim prius ponatur initium Canonis, & poſtea numerus Diſtinctionis, ſive e contra, nihil refert.

Decretales Gregorii Papæ Noni continent quinque Libros, qui dividuntur ulterius in Titulos, Tituli vero in Capitula. Modus citandi textus in iis repertos talis eſt, ut primo ponatur initium Capituli, deinde Titulus hoc modo: *c. Damnamus de Summa Trin.* Lege *c. quod incipit: Damnamus. Titulo de Summa Trinitate.* Quandoque primo loco ponitur Titulus, & poſtea initium Capituli, ſed eſt idem v.g. *de ſent. excom. c. Nuper.* Lege: *Titulo, de Sentent. excom. c. Nuper.* Sed prior citandi modus de facto magis eſt uſitatus. Quandoque etiam præter inſcriptionem Tituli, ac initium Capituli, ſolet apponi ly *extra*, aut, ly X. v.g. taliter: *prout habetur extra de reſtit. ſpoliat. Cum veniſſent.* Vel ſic *c. Publicato X. de election.* Sed idem eſt, ac prius: nam ſive apponatur ly *extra*, aut ſignum X. (quod interdum apponitur ad ſignificandum hujuſmodi textus haberi *Extra.* id eſt, *Extra Decretum Gratiani*) ſive non apponatur, ac fiat citatio ſolius Tituli, atque initii Capituli, & nulla alia particula addatur, ſignum erit textum illum haberi in quinque Libris Decretalium. Unde ex citationibus ſupra allegatis prior ſic erit legenda, *prout habetur, extra* (ſubintellige, *Extra Decretum Gratiani*) *De reſtit. ſpoliat. cap. Cum veniſſent.* Altera vero ſic legitur. *cap. Publicato, extra: Titulo De electione.*

Sextus Liber Decretalium dividitur in quinque Libros partiales (ac idem dic *de Clementinis*, quæ itidem in quinque Libros dividuntur) Libri vero ſubdividuntur in Titulos, & tituli in capitula. Citantur autem tum *Textus Decretalium*, tum *Clementinæ* Conſtitutiones, nulla facta mentione Libri, per Titulos ac initia Capitulorum, eo modo, quo quinque Libri Decretalium: hoc ſolum cum diſcrimine, quod in citatione Sexti Decretalium addatur ly *in 6.* taliter v. g. *Cum quis de ſepult. in 6.* Vel ſic: *c. Cum quidam de except. lib. 6.* Lege ſic: *c. Cum quis, Titulo de Sepulturis, in 6.* Item: *cap. Cum quidam Tit. de Exceptionibus, libro ſexto Decretalium.* In citatione vero *Clementinarum* apponitur ly *in Clem.* vel abſolute ly *Clem.* v.g. hoc modo: *c. Sicut. de Appellat. in Clem.* Lege: *cap. quod incipit: Sicut, Titulo de Appellationibus, in Clementinis.* Vel ſic *c. Plures Clem. de Jure patr.* Lege: *c. Plures, in Clem. Tit. de Jure patronatus* Communius vero, ſimulque brevius, abſolute ponitur ly *Clem.* una cum initio, vel numero Capituli, & citationis Tituli: v.g. taliter: *Clem. un. de Rerum permut.* vel *Clem. Quamvis rigor, de Appell.* Lege: *Ut habetur in Clementina unica* (ſic dicitur, quia Titulus ille habet unicum capitulum) *Titulo de Rerum permutatione.* Vel *in Clementina, quæ incipit: Quamvis rigor, Titulo de Appellationibus.* Interdum etiam ſimpliciter ponitur ly *Clem.* una cum initio Capituli, ſine mentione Tituli, quod præcipue fit, quando illud Capitulum eſt notius: v. g. taliter: *Clem. Exivi.* Lege: *ut habetur in Clementina, quæ incipit; Exivi.* Imo cum Conſtitutiones Clemen. V. quandoque appellentur *Extravagantes*, eo quod exiſtant, & quaſi *vagentur extra* ſex Libros Decretalium, ſolent ipſæ nonnunquam citari ad modum aliorum Extravagantium, taliter: *Ita Clemens V. in Extr. Exivi.* Lege: *Ita Clemens V. in Extrav. quæ incipit: Exivi*

Extravagantes Joannis XXII. continent viginti constitutiones, seu Epistolas Decretales, in quatuordecim Titulos distributas: & solent citari ponendo nomen Papæ, nempe *Joannis* XXII. ad differentiam extravagantium Communium, & citando initium Constitutionis, una cum addito ly *Extrav.* vel *Extr.* Taliter v.g. *ut inquit Joan.* 22. *Extr. Quia quorundam*. Lege: *ut inquit Joan.* 22. *in Extravaganti quę incipit: Quia quorundam*. Vel sic *Extr. Execrabilis Joan.* 22. Lege: *in Extravaganti Joan.* 22. *quæ incipit: Execrabilis*.

Extravagantes Communes dividuntur in quinque Libros, libri in Titulos, Tituli in Capitula, quorum singula novam, & distinctam continent Constitutionem, vel Constitutiones, seu Extravagantes. Textus ex hisce Extravagantibus Communibus citantur eo modo, quo textus Decretalium: videlicet faciendo citationem Tituli, & ponendo initium Capituli, seu Extravagantis, addendo tamen ly *Extrav.* vel *Extr.* taliter: *Extr. Unigenitus. de Pœnit. & remis.* Lege; *Extravaganti quæ incipit: Unigenitus, Titulo. de Pęnitentiis & remissionibus*.

Fatendum tamen, hactenus explicatos modus citandi Jus Canonicum quandoque non nihil immutari; ita tamen id accidit, ut ex dictis facile possint ejusmodi citationes intelligi.

§. II.

De Jure Civili.

SUMMARIUM.

Corpus Juris Civilis, quas partes habeat?
Signa generalia citationum usitatarum.
Divisio generalis partium Juris Civilis.
Digestum, ejusque partes.
Et qua ratione citetur?
Codex, ejusque divisio, & modus citandi.
Quid de tribus postremis Libris Codicis?
Novellæ, seu Authenticæ Constitutiones, quomodo dividantur, & citentur?
Quid de Libris Feudorum?
Institutiones, qua ratione citentur?

TOtum *Corpus Juris Civilis* plures in se continet partes, videlicet *Digestum* seu *Pandectas*, *Codicem*, & *Institutiones* Justiniani, quibus accesserunt *Authentica*, seu *Novellæ* Constitutiones, nec non & Libri Feudorum. Nam de Legibus Longobardorum, ac Imperatoriis Constitutionibus, & nonnullis aliis, quorum notitia est minus necessaria, non est opus hic aliquid dicere: cum eorum citatio vix occurrat. Circa quod

Notandum I. Quod præfatæ Juris Civilis partes propria habeant signa distinctiva, suis citationibus apponi solita. Et quidem duplex ff. (aliqui utuntur Græco π. vel littera D) significat *Digestum*, seu *Libros Pandectarum*. Deinde majuscula littera C. *Codicem*: & ly *Instit.* denotat *Institutiones*. Rursus ly *Auth.* seu *Authent.* significat *Authenticas* & ly *Novell. Novellas* (subintellige, Constitutiones) Ac tandem ly *Feud.* Libros *Feudorum*. Porro *L.* vel *l.* significat Legem. *tit.* Titulum. §. Paragraphum ς. supra ϛ infra. Et ly *eod.* idem est, ac *eodem Titulo*, hoc est, proxime citato.

Notandum II. Quod, sicut pleræque partes Juris Canonici dividuntur in Libros, Libri in Titulos, & Tituli in Capitula: ita & pleræque partes Juris Civilis dividantur in Libros, Libri in Titulos, Tituli vero non in capitula, sed in Leges, ac postmodum nonnullæ Leges in Paragraphos. Unde in citandis textibus juris civilis idem ferme servatur modus citandi, qui in decretalibus, excepto, quod loco Capituli ponatur initium Legis (addito quandoque, si Lex est longior, initio Paragraphi, aut ejusdem numero) & simul addatur proprium signum distinctivum, videlicet ly *ff.* (vel Græcum π. aut D.) ad denotandum Digestum vel ly C. ad indicandum Codicem: aut ly *Instit.* vel *Inst.* ad insinuandas Institutiones Justiniani: sive ly *Auth. Novell. Feud.* ad ostendendum, ejusmodi textum haberi in Authenticis, seu Novellis Constitutionibus, aut Libris Feudorum.

Digestum, quod alio nomine appellatur *Pandecta*, seu *Libri Pandectarum*, continet in se quinquaginta Libros: qui omnes dividi solent in tres Tomos. Primus appellatur *Digestum vetus*, & continet priores viginti quatuor Libros. Secundus dicitur *Infortiatum*, & continet sequentes quatuordecim Libros usque ad trigesimum octavum inclusive. Tertius tandem, ac ultimus Tomus, vocatur *Digestum novum* & continet reliquos duodecim Libros: quamvis recentiores quædam Editiones non amplius observent hanc divisionem, sed totum Digestum in unicum Tomum constringant; quod tamen nihil refert. Porro Libri isti Pandectarum ulterius dividuntur in Titulos, Tituli in Leges, & Leges nonnunquam in Paragraphos. Et textus ex iis sic citari solent; ut primo ponatur Lex (id est, initium

tium, aut saltem numerus ipsius) deinde, si Lex forsan longior est, addatur paragraphus; postea duplex ff. (vel saltem Græcum π. aut littera D.) & tandem scribatur Titulus, v. g. taliter: *l. Si quis vi* §. *differentia ff. de Acquir. possess.* Lege; *ut habetur Lege, quæ incipit, Si quis vi, Paragrapho, qui incipit, Differentia, in digestis, Titulo de acquirenda possessione.* Solet non raro, ac præsertim a Glossa, primo loco poni ly ff. deinde subjungi Titulus, & tandem initium Legis; v. g. taliter: *ff. de procur. l. mutus.* Id est *in Digestis, Titulo de Procurator. l. Mutus.* Sed prior modus citandi de facto est usitatior.

Codex Justiniani habet Libros duodecim, qui postmodum dividuntur in Titulos, Tituli in Leges, & Leges longiores in Paragraphos: In primis novem Codicis Libris (qui simul conjungi, & compingi solent) est eadem citationum scribendarum, & legendarum ratio, quæ in Digestis; nisi quod loco duplicis ff. pro signo distinctivo ponatur C. majusculum; v. g. taliter; *l. Instrumento, C. de testament.* Id est; *Lege, quæ incipit: In testamento. In Codice tit. de testam.* Vel sic *l. un.* §. *ex hoc C. de Rei uxor. act.* Id est: *Lege unica* §. *Ex hoc, in Cod. tit. de Rei uxoriæ actione.* Ubi ly *l. un.* ideo ponitur, quia citatus Titulus non nisi unicam Legem habet. Aliud exemplum sit hoc; *de fidejuss. C. l. fin.* Id est: *tit. de Fidejussor. in Cod. Lege finali.* Quæ Lex ideo sic dicitur, quia est Lex finalis, sive ultima citati Tituli; siquidem ly *fin.* significat Legem, seu Capitulum ultimum, sive finale cujusdam Tituli. Multi tamen ly *fin.* applicant Paragraphis tantum; atque Capitulum, seu Legem ultimam Titulorum, denotant per ly *capit. ult.* aut *l. ult.* sed parum refert.

Porro in tribus postremis Libris Codicis, videlicet decimo, undecimo, & duodecimo, qui separatim a prioribus novem Libris collocantur, exprimitur etiam numerus Libri, v. g. *l. omnes profugi C. de agricolis l.* 11. Id est: *Lege, Omnes profugi in C. libro undecimo, Titulo, de Agricolis.* Quod si numerus Libri non addatur, quærenda erit citatio in prioribus novem Libris Codicis.

Novellæ (subintellige, *Constitutiones*, ac alio nomine *Authenticæ* dicuntur) constant novem Authenticis Collationibus, quibus recens decima est adjecta: ex iis quælibet Collatio in plures Titulos, seu Novellas dividitur; ex Novellis vero quædam subdividuntur in plura Capitula. In earum citationibus hæc tenetur ratio, ut primo scribatur initium Capituli (si tamen aliquod habet) deinde numerus Novellæ, tum Titulus ejus, & tandem numerus Collationis: v. g. taliter: *c. Sed tamen Novell. 129. de famar. col. 9.* Lege sic: *capite, quod incipit, Sed tamen, Novella 229. tit. de Samaritis, Collatione nona.* Interdum vero Novella scribitur Authentica, & fit citatio ponendo Titulum, vel potius Rubricam ejus, & initium Paragraphi, v. g. *Auth. ut facta nova constit.* §. *Sancimus.* Legi; *in auth. cujus titulus est, Ut facta nova Constitutiones &c.* §. *qui incipit, Sancimus*, & tunc in Indice Libri Auth. est quærendum ly *Ut facta nova Constitutiones &c.* sicque allata citatio facile invenietur; nam quando Authentica quædam citatur ex Codice, semper apponitur C. majus.

Libri Feudorum (qui alio nomine *Consuetudines Feudorum* appellantur) sunt duo partiales Libri, qui dividuntur in titulos, & Tituli in Paragraphos. In Feudorum citationibus, ponitur primo signum proprium *Feud.* sive ly *in lib. Feud.* postea Titulus, & tandem Paragraphus, v. g. *in lib. Feud. de prob. feud. alien. per Frid.* §. *calidis insuper*, Lege; *in Libris Feudorum, Titulo, de prohibita Feudi alienatione per Fridericum* §. *qui incipit: Calidis insuper.* Interdum Paragraphus ponitur primo loco: v. g. §. *Calidis insuper. Feud. de prohib. Feud. alien. per Frid.* Lege ut supra.

Institutiones tandem (intellige, *Justiniani*) dividuntur in quatuor Libros, Libri in Titulos, Tituli in Paragraphos; non autem in Capitula, vel Leges. Solent autem Institutiones citari nulla facta mentione Libri, taliter: ut primo ponatur initium Paragraphi, in quo textus citandus reperitur, deinde addatur signum distinctivum, *Instit.* & postmodum subjungatur Titulus, in quo Paragraphus ille continetur, v. g. sic: §. *Fere inst. de rer. diverf.* Legatur sic: *Paragrapho, qui incipit, Fere, in Institutionibus, Titulo, de Rerum divisione.*

COROLLARIUM

Ad diſcernendas, ac reperiendas Citationes utriuſque Juris.

SUMMARIUM.

Regula generalis ad diſcernendas Citationes Juris Civilis.
Et Juris Canonici.
Modus reperiendi Citationes in Jure.

EX hactenus dictis colligitur Regula generalis, qua poſſint diſcerni citationes Juris Civilis a citationibus Textuum Juris Canonici. Si quidem in citationibus Juris Civilis ſemper exprimitur Volumen, ſeu pars illius per aliquod ſignum peculiare, ac diſtinctivum a cæteris omnibus: nimirum *Codex* per majus *C. Digeſtum* per duplex *ff.* vel Græcum π. aut ſaltem per litteram majoris D. *Novellæ*, ſeu *Authenticæ* Conſtitutiones per ly *Novell.* vel ly *Auth.* Libri *Feudorum* per ly *feud.* Ac tandem *Inſtitutiones* per ly *Inſt.* ſive *Inſt.* Unde quotieſcumque unum ex ſupra dictis ſignis citationi appoſitum reperitur, indicium certum eſt, dictam citationem deſumi ex Jure Civili, non autem ex Canonico; utpote cum nullum tale ſignum apponatur citationibus Juris Canonici: ex quanam autem parte Juris civilis ea citatio ſit deſumpta, proprium cujuslibet ſignum demonſtrabit.

Porro quomodo citationes partium Juris Canonici ab invicem ſint dignoſcendæ, liquet ex ſupra dictis. Nam ubicunque apponitur ly, *diſt.* vel ly, *quæſt.* aut *q.* ſignum eſt, eam citationem deſumi ex Decreto Gratiani; utpote cum ſolum Decretum habeat Diſtinctiones, & quæſtiones, aliæ quippe partes omnes Juris Canonicis habent Titulos. Ubicumque autem apponitur Titulus una cum initio, vel numero Capituli, abſque alio ſigno addito (niſi forte addatur ly *Extra*, vel quod idem eſt ly X.) tunc ſignum eſt, citationem illam fieri ex quinque Libris Decretalium. Quando vero præter Titulum, ac initium Capituli, vel hujus numerum, apponitur aliud quidpiam, ut puta ly *in 6.* vel ly *Clem.* aut ly *extravag. Joan. 22.* vel abſolute *extrav.* tunc citatio illa quærenda erit, juxta diverſitatem appoſiti ſigni, vel in *Sexto Decretalium*, vel in *Clementinis*, vel in *Extravagantibus Joannis XXII.* vel in *Extravagantibus Communibus*.

Quod ſi igitur ex præmiſſis dignoſcatur Pars illa Juris Canonici, aut Civilis, in qua Capitulum, ſeu Lex quæſita continetur, tunc ulterius ad reperiendum determinatum locum, ubi habetur, juvat quærere initium ejus in Indice Capitulorum, ſive Legum, qui cuilibet Parti juris, vel generatim omnibus (juxta diverſitatem Editionum) præfigi ſolet; atque appoſitus paginæ, vel alius competens numerus, dabit locum quæſiti Capituli, ſive Legis. Sic quæſiturus *c. in Later. de Præb.* cum ex dictis intelligas reperiri in quinque Libris Decretalium, vide in Indice Capitulorum dictis quinque Libris Decretalium præfixo: & habebis annotatum numerum paginæ, in quo Capitulum illud exiſtit. Quod ſi vero non habeatur appoſitus numerus paginæ (prout in nonnullis Editionibus contingit) illico quære in Indice Titulorum, ſicque reperies, Titulum *de Præbendis* eſſe Titulum V. Libri III. Decretalium: quem per ſingula Capitulorum initia tranſcurrens, reperies dictum *c. In Lateranenſi*, eſſe 31. Capitulum illius Tituli: & ſic loquendo de aliis, prout amplius ipſa praxis docebit.

FINIS.

IN-

INDEX ALPHABETICUS RERUM, ET VERBORUM.

A

Abbates Infulati, an possint conferre Ordines minores? Tr. 14. d. 12. nu. 55. fol. 649. Abortus, quale peccatum? Tr. 9. d. 3. n. 33. fol. 324. Et an illum procuraus, fiat irregularis? n. 33. & 34 Contra procurantes abortum rigida Bulla Sixti V. nu. 35. Sed moderata per Gregorium XIII. & quomodo? Ib. Pœna procurantium abortum fœtus animati, n. 36. fol. 325. Gemina Propositio circa materiam abortus damnata, n. 37. Abortum procuraus, an committat homicidium proditorium, priveturque Immunitate? Tr. 12. dist. 2. num. 38. fol. 452

Abrogatio Legis, quid? Tract. 2. dist. 4. n. 27. fol. 68

Absolutionis forma in Sacramento Pœnitentiæ, quæ? Tract. 14. dist. 6. nu. 21. fol. 598. Quæ verba sint de ejus essentia? n. 22. & seqq. Absolutio in scriptis, vel absenti data, non valet num. 26. fol. 592. & seqq. Disparitas inter absolutionem a peccatis, & censuris nu. 28. Forma absolutionis sub modo deprecativo non valet, num. 29. Quid de aliis formulis? num. 30. Ritus absolutionis Sacramentalis, n. 32 fol. 593. Sensus verborum formæ absolutionis, n. 34. & 35. An absolvendus sit moribundus, qui amplius confiteri non potest? Tr. 14. dist. 7. nu. 64. & seqq. fol. 608. Vide *V. Confessio*. Absolutio a calibus reservatis. Vide *V. Reservatio casuum*. Absolutio tempore Jubilæi. Vide *V. Jubilæum*.

Abstinentia, quid? Tr. 7. dist. 1. n. 23. f. 227

Acceptatio Populi, an requiratur ad obligationem legum? Tract. 2. dist. 1. n. 33. & seqq. fol. 43. & 44. Acceptatio donationis, an & quomodo pro alio heri possit? Tract. 8. dist. 2. n. 19. & 20. fol. 272

Accessio, est modus acquirendi rerum dominium jure Gentium. Tr. 7. d. 5. n. 25. f. 256

Acedia, quid? Tr. 3. d. 3. n. 58. fol. 97. Sumitur dupliciter, n. 59. & 60. Acedia recte ponitur inter vitia capitalia, nu. 61. Ejus filiæ sex n. 62. & seqq.

Acolytatus materia, & forma, duplex. Tr. 14. d. 12. n. 22. f. 644. Acolythorum officium, ib.

Actio, quid? Tr. 7. d. 2. n. 26. fol. 237. Dividitur in actionem realem, & personalem, n. 27. Et quid utraque? n. 28. & 29. Minus est, habere actionem, quam rem, quomodo? Tract. 8. d. 4. n. 42. fol. 298

Actus humanus, & Actus hominis, differunt. Tract. 1. d. 2. n. 1. f. 11. & seqq. Actus humanus, seu moralis, quid? n. 2. & 3. Quomodo debeat fieri ad regulam nostrorum actuum? n. 4. Actus voluntatis eliciti, & imperati, nu. 6. f. 12. Unde desumat suam bonitatem, vel malitiam moralem? nu. 9. & seqq. f. 13. Quæ harum sit actui primaria, & essentialis? n. 10. & 11. Quomodo malitia, & præsertim bonitas, debeat esse volita, ut eam actus humanus desumat ex objecto, & circumstantiis? Tr. 1. d. 2. n. 18. & seqq fol. 15. Actui interno voluntatis per se primo inest bonitas, vel malitia moralis, n. 8. fol. 17. An Actus externus addat propriam bonitatem, vel malitiam actui interno? n. 29. 30. & seqq. Actus interior, & exterior, an sint duo peccata? num. 34. & 35. f. 18. Actus indifferens, quid? n. 36. An detur? n. 37. & 38. f. 19. An omnem actum teneatur homo dirigere in finem honestum? n. 30. Actus humani ut sint meritorii vitæ æternæ, quid requiratur? Tr. 1. d. 2. n. 40. fol. 21. & seqq. Actus interni an possint præcipi lege humana? Tr. 2. d. 1. nu. 46. fol. 45. Actus peccaminosi physice distincti, non semper distinguuntur moraliter. Tr. 3. dist. 1. n 50. fol. 80. Actus voluntatis quomodo moraliter interrumpantur? n. 52. & seqq.

Actus Fidei, Spei, Charitatis. Vide *V. Fides*. *V. Spes*. *V. Charitas*.

Actus conjugales. Vide *V. Debitum conjugale*.

Adam, si nunc viveret, an posset cum alia, quam Eva matrimonium contrahere præter Hevam. Tr. 14. d. 14. n. 107. fol. 691

Adjuratio, quid? Tr. 5. d. 1. n. 20. fol. 157

Adolescentes quo tempore incipiant obligari ad jejunium Ecclesiasticum? Tr. 10. d. 2. n. 40. 41. & seqq. fol. 389

Adoratio, quid? Tr. 5. d. 1. num. 23. fol. 158. Alia mere civilis, seu politica, alia sacra, alia Religiosa, nu. 24. Adorationes varias tres species, videlicet Latria, Hyperdulia, & Dulia, n. 25. Adorationis objectum duplex, materiale, & formale, nu. 26. Deo debetur cultus Latriæ, nu. 27. Tres Personæ Divinæ sunt una adoratione adorandæ; quomodo? n.

28. Adoratio absoluta, & respectiva, quid? num. 31 fol. 159
Advertentia, qualis sufficiat ad peccatum? Tr. 3. d. 2. n. 7. 9. & seqq. fol. 84. Quæ censeatur perfecta advertentia, & sufficiens ad peccatum mortale? nu. 10. & 11. Signa quibus in dubio discerni possit consensus perfectus ab imperfecto, num. 12. fol. 84
Adulatio, quid. Tr. 7. d. 2. n. 12. fol. 234
Adulterium, quid, & quot modis contingat, Tr. 9. d. 4. nu. 16. fol. 330. Quanta ejus malitia, & pœna, nu. 17. Est gravius fornicatione, etiam consentiente altero conjuge. n. 18 f. 331. Obligatio restitutionis ratione adulterii, quæ, n. 28. & seqq. f. 332. Adulterium, in quibus casibus dirimat Matrimonium, Tr. 14. dist. 14. nu. 87. f. 687. Quæ requirantur, ut illud dirimat, n. 93. fol. 688
Advocatus, an possit sequi sententiam probabilem relicta probabiliori, Tr. 1. d. 3. n. 63. fol. 34. Obligationes quædam Advocatorum, nu. 64. Inter Advocatum, & Judicem, differentia, num. 67. fol. 37
Ædificatio, quomodo sit modus acquirendi rerum dominium? Tr. 7. dist. 5. n. 31. fol. 257. Ædificasse Ecclesiam, quis censeatur, Tr. 11. d. 3. num. 4. fol. 425
Ætates hominis, quæ, Tr. 8. d. 1. n. 21. f. 267. Ætas legitima pro Beneficiis Ecclesiasticis consequendis, quæ, Tr. 11. d. 1. n. 56. f. 413. Ætas, quæ requiratur pro singulis Ordinibus, Tr. 14. d. 12. nu. 50. & seqq. fol. 648. Ætas impuberum, an sit distinctum impedimentum dirimens matrimonii, Tr. 14. d. 14. n. 50. & 71. fol. 681 & 684
Affabilitas, quid, & quomodo differat ab amicitia, Tr. 7. d. 2 num. 12. fol. 234
Affinitas, quid, Tr. 14. d. 14. n. 116. fol. 693. Ejus olim erant tria genera. Ibid. Unde oriatur, & inter quas personas, n. 117. & 118. Corollarium notabile, n. 119. Affinitatis gradus mensurantur juxta gradus Consanguinitatis; quomodo, nu. 120. Affinitas in quoto gradu dirimat matrimonium, n. 121. & quo Jure, num. 122. & seqq. fol. 694
Agnos Dei, Cruces &c. gestare licitum est, Tr. 5. d. 2 num. 38. fol. 171
Alearum lusus, quis? Tr. 8. d. 4. n. 111. f. 308. Est jure prohibitus, num. 110. & 112.
Alluvio, quando sit modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium? Tract. 7. dist. 5. num. 23. fol. 256
Ambitio, quid, & quale peccatum? Tract. 3. d. 3 n 9. fol. 90
Amicitia, quid, & quomodo differat ab Affabilitate? Tr. 7. d. 2. n. 12. fol. 234
Amor Dei, duplex, amicitiæ scilicet, & concupiscentiæ, Tr. 4 d. 5. nu. 7. f. 132. Hic est proprius spei, ille Charitatis Theologicæ. Ibid. Amor, & Charitas generatim, quid? Tr. 4 d. 6. nu. 1. f. 136. Deum amare super omnia intensive, & appretiative, quid? n. 6. fol. 137. Amor debetur parentibus, & qualis? Tr. 9. d. 2. nu. 6. & 7. fol. 317. Amor Dei appretiative, & intensive summus, quid? Tr. 14. d. 6. n. 40. fol. 594. Vide *V. Charitas*.
Anathema, an differat ab Excommunicatione; Tr. 13. d. 2. n. 2. fol. 495
Animal si damnum intulit, an teneatur dominus ejus ad restitutionem? Tract 9. d. 5. num. 80. fol. 355
Annus Jubilæus in lege veteri, quis, & unde sic dictus? Tr. 12. d. 3. n. 87. fol. 475. Annus Jubilæus in Ecclesia Catholica, quando celebretur? n. 88. fol. 476. Vocatur etiam *Annus Sanctus*. Ibid. In Anno Sancto suspendantur aliæ Indulgentiæ n. 89. Nonnullis tamen exceptis, & quibus? n 95. 96. & seqq. fol. 477 Vide *V. Indulgentia, & V. Jubilæum*.
Antidoralis obligatio, an involvat pactum simoniacum? Tr. 5. d. 3. n. 42. fol. 182
Antichrisis, quid? Tr. 8. d. 4. nu. 50. fol. 300. Pactum Antichriseos illicitum, nisi interveniat alius justus Titulus, n. 51. & 52.
Apostasia a Fide, quid? Tract. 4. dist. 4. n. 36. fol. 130 Apostasia a Religione, num. 37. A Conventu, vel Habitu. Ibid. Apostasia ab Ordine, quid? num. 38.
Applicatio Missæ, an sufficiat habitualis? Tr. 14. d. 5. nu. 73. fol. 576. Praxis optima applicandi Missam, n. 77. & seqq. Intentio secunda in applicatione Missæ nu. 78. & 79. f. 577. Vide *V. Missa*.
Aqua est materia Sacramenti Baptismi, & qualis? Tr. 14. d. 3. nu. 11. & 12. fol. 547. Aqua vino consecrando est miscenda, Tr. 14 d. 4. n. 29. fol. 557. Et cur? n. 30. & 31. Debet apponi modica, num. 32. An convertatur in Sanguinem Christi? num. 33. & seqq. Quid agendum, si aqua pro vino infundatur? Tr. 14. dist. 5. num. 144. fol. 587. Quid, si error primum advertatur post Sumptionem? num. 145. Aut dum aqua habetur in ore? n. 146.
Arbor consanguinitatis, quæ? Tract. 14. d. 14. num. 100. & seqq. fol. 689. Vide *V. Consanguinitas*.
Ars notoria, quid? Tract. 5. dist. 2. num. 32. fol. 170.
Articulus mortis, quid? Tr. 14. d. 9. num. 13. fol. 626. An comprehendat periculum mortis? ibid. Absolutus a Casu reservato in articulo mortis, an teneatur postea se sistere Superiori? n. 15. In mortis articulo, an quilibet Sacerdos possit absolvere ab hæresi, & aliis casibus? Tr. 4. d. 4. n. 32. & 33. fol. 129. & Tract. 14. dist 9 num. 12. fol. 626. Vide *V. Reservatio casuum*.
Aspectus im udici. Vide *V. Impudicitia*.
Aspersione Aquæ Benedictæ, an remittantur peccata venialia? Tr. 3. d. 2. n. 35. fol. 89
Assassinium, quid? Tract. 12. dist. 2. num. 39. fol. 452. Rei hujus criminis non gaudent immunitate Ecclesiastica, n. 28. & 29. fol. 451
Astrologia judiciaria est species Divinationis, Tr. 5. 3

Tr. 5. d. 2. n. 19. fol. 168. Astrologia naturalis est licita. Ibid.
Astutia, quid? Tr. 7. d. 1. num. 12. fol. 226.
Asyli privilegium, an sit Juris Divini, Tr. 12. d. 2. nu. 2. & seqq. fol. 446. eo gaudent omnes. Ecclesiæ, etiam interdictæ, pollutæ, &c. n. 5. fol. 447. Item Cœmeteria, turres, &c. nu. 6. & 7. An eo gaudeat tenens januam Ecclesiæ, vel parietem, nu. 8. Quid de spatio 30. vel 40. passuum circa Ecclesias, nu. 9. Monasteria, Hospitalia, an gaudeant immunitate? nu. 10. Rei cur potius confugiant ad Monasteria, quam alia Loca Sacra. n. 11. Confugiens ad Sacerdotem SS. Eucharistiam portantem, gaudet immunitate. nu. 12. & 13. f. 448. Quid de communicante, vel fugiente ad S. Oleum. n. 14. Qui rei gaudeant jure Asyli Ecclesiastici num. 15. 16. & seqq. An etiam debitores pecuniarii. num. 17. & 18. fol. 449. Clerici, & Religiosi. nu. 19. & 20. Judæi & Pagani. nu. 21. & 22. f. 450. Hæretici. nu. 23. & seqq. Quæ crimina non gaudeant Immunitate. nu. 26. & 47. f. 451. referuntur septem crimina excepta. nu. 28. & seqq. An præter homicidium, & mutilationem amittatur Immunitas ob alia crimina in Ecclesiis commissa. num. 35. fol. 452. Commoda Reorum ad Asyla fugientium. nu. 42. & seqq. f. 454. Quid si fictis promissis inde educantur. nu. 43. Unde sustentari debeant. nu. 46. Immunitatis violatio, quale peccatum. n. 48. fol. 454. Quæ pœnæ eam violantium. n. 49. & 50. Observanda in extractione Reorum jure Asyli non gaudentium. num. 51. & seqq.
Attentio circa Orationem vocalem triplex, ad verba, ad sensum, & ad finem Orationis. Tr. 6. d. 1. nu. 39. fol. 194. Quælibet harum sufficit ad satisfaciendum præcepto recitandi Horas Canonicas. n. 42 f. 195. Voluntarie distractus absque ulla interiori intentione, non videtur satisfacere. n 43 & seqq.
Attritio, quid, & quomodo differat a Contritione. Tract. 14. d 6. nu. 38. & 41. fol. 594. Vide *V. Contritio*.
Avaritia, quid. Tr. 3. d. 3. n. 12. f. 91. Et quale peccatum. nu. 13. Recte numeratur inter Peccata capitalia. n 14. ejus filiæ, quæ. nu. 15. & 16. Avaritia computatur inter peccata spiritualia, cur. Tr. 3. d. 1. n 8. & 9. fol. 73
Audacia, quid. Tr. 7. d. 1. n. 38. fol. 229
Augurium est species Divinationis. Tr. 5. d. 2. num. 24. fol. 169
Aurora, quid. Tr. 14 d. 5. n. 105. fol. 581. Quomodo consideranda quoad celebrationem Missæ. n. 106.
Auxilia Dei actualia, quæ. Tr. 14 d. 2. num. 2. fol. 534. Præstantur specialia ad proprios fines consequendos per Sacramenta. nu. 8. & seqq. fol. 535.

B

Baptismi Sacramentum imprimit Characterem. Tr. 14. d. 2. n. 46. & seqq. f. 451. Baptismus per se confert primam gratiam. n. 19. f. 537. Baptismus ficte susceptus, recedente fictione confert effectum. nu. 54. f. 542. Quomodo sit necessarius ad salutem. n. 59. & 60. f. 543. Baptismus flaminis, fluminis, & sanguinis. nu. 61. & seqq. Martyrium supplet vicem Baptismi. n. 64. f. 544. Baptismus fluminis est janua Sacramentorum novæ Legis. Tr. 14. d. 3. n. 1. f. 545. Quid sit. n. 2. Fuit institutus a Christo ante suam Passionem. nu. 3. & 4. f. 546. Et quando. n. 5. & 6. A I Baptismum suscipiendum tenentur omnes. etiam Judæi, ac Pagani. n. 7. An baptizari possint filii Infidelium invitis parentibus. n. 8. & seqq. Materia Baptismi remota, & proxima, quæ. n. 11. & 12. f. 547. Ad ejus valorem requiritur vera ablutio. n 13. & seqq. Hæc potest fieri immersione, affusione, vel aspersione. n. 16. An trina affusio adhibenda. n 17. In Baptismo, quæ pars corporis sit abluenda. n. 18. & seqq. f. 548. Quid agendum, si ablutio facta est in parte dubia. n. 20. Puer projectus de ponte in flumen cum intentione ipsum baptizandi, an baptizetur. num. 21. Forma Baptismi, quæ. n. 22. Quali utantur Græci. nu. 22. In forma Baptismi tria necessario exprimenda, quæ. n. 24. f. 549. & quomodo. n. 25. & seqq. Baptismus in Nomine Christi, defacto non valet. n. 27. An olim validus fuerit. n. 28. Quæ forma sit adhibenda in Baptismo dubio. nu. 29. Forma Baptismi, *in nomine Patria* &c. an sufficiat? n. 30.
Baptismi Minister, quis. Tr. 14. d. 3. nu. 31. & seqq f. 550. In casu necessitatis, quid observandum. n. 32. An Diaconus vel Subdiaconus, possit solemniter baptizare. nu. 34. An valeat Baptismus, unus materiam, & altero formam adhibente. nu. 35. Observanda a Ministro Baptismi. nu. 36. Quid agendum de Monstris. nu. 37. Pœnæ reiterantium Baptismum. nu. 38. & 39. f. 551. Patrini in Baptismo, qui. nu. 40. Ii contrahunt cognationem Spiritualem. Tr. 14. d. 14. n. 112. & 113. f. 692. Sine Baptismo non recipitur Ordo. Tr. 14. dist. 14. nu. 43. fol. 647.
Bellum, quid, & quomodo differat a Seditione, & Rixa. Tract. 4. d. 7. n. 40. fol. 152. Id ex natura sua licitum, si debitas habeat conditiones. nu. 41. Ad Bellum justum tres requiruntur conditiones, quæ. n. 42. Potest dari bellum ex utraque parte justum formaliter, non autem materialiter. nu. 43. In dubio de justitia belli, an liceat militare. n. 44. & seqq. In bello justo licite occiduntur nocentes. n. 45. Quid de innocentibus. n. 48. Cui acquirantur bona hostium. nu. 49. & 50. fol. 153. In bello, qui fiant irregulares. Tr.

13. d. 3. n. 62. 63. & 66. f. 529. Bellum inferre, & litem judicialiter movere, differunt. Tr. 1. d. 3. n. 68. fol. 35
Beneficentia, est actus externus Charitatis. Tr. 4. d. 6. n. 27. fol. 141
Beneficiarii Clerici. Vide *V. Clerici*. Beneficiarii obligatio ad celebrandam Missam. Vide *V. Missam celebrandi obligatio*.
Beneficium generatim Tr. 11. dist. 1. nu. 2. fol. 405. Beneficium Ecclesiasticum, quid. n. 3. & seqq. f. 499. Ejus Laicus est incapax. n. 6. Quomodo debeat constitui. n. 7. Beneficia Ecclesiastica majora, & minora n. 8. Regularia, & secularia. n. 9. Curata, & non Curata. nu. 10. Electiva, Patronata, & Collativa seu libera. nu 11. Patrimonialia, & non Patrimonialia. nu. 12. Manualia, & non Manualia, quæ? n. 13. f. 407. Beneficia, quibus modis conferri soleant? n. 18. & 19. Quomodo acquirantur per electionem, nu. 20. & seqq. Per præsentationem, nu. 23. & seqq. f. 408. Et per liberam collationem, nu. 29. fol. 409. Quinam Beneficia libere conferre possint? nu. 30. & seqq. Vide *V. Papa* & *Episcopus*. Collatio Ecclesiarum. Parochialium per Concursum, quæ? n. 38. & 39. f. 410. In quibus Beneficiis preces primæ Imperatoris non habent locum? nu. 42. & 42. Quibus conferenda sint Beneficia? ubi & de conditionibus ex parte eorum requisitis n. 43. & seqq. f. 411. Beneficia curata omissis dignis debent conferri dignioribus. n. 44. & seqq. Quid de Beneficiis simplicibus? n. 47. fol. 412. Patrimonialibus, & Patronatis? n. 48. Dignus respectu Beneficii, & dignior, magis Ecclesiæ utilis, quis? nu. 49. & 50. Indignus, & quis? n. 53. & seqq. Quæ conditiones requirantur, ut quis sit dignus ad Beneficium? n. 53. & seqq. f. 413. Beneficii Ecclesiastici incapax est excommunicatus. Tr. 13. d. 2. n. 27. f. 499. Beneficiorum simul retentorum pluralitas, quantorum malorum sit origo? Tr. 11. d. 2. n. 1. f. 416. Ea quandoque possunt abesse, danturque Beneficia compatibilia, nu. 2. f. 417. Incompatibilitas beneficiorum ex duplici capite oritur, n. 3. & seqq. Quod Beneficium censeatur sufficiens ad congruam Clerici sustentationem? nu. 5. Beneficia de se compatibilia, quæ? nu. 6. & 8. f. 418. Beneficia simplicia ultra duo nequeunt haberi, n. 7. Beneficia de se incompatibilia, n. 9. Et Beneficia uniformia sub eodem tecto, quæ? n. 10. & 11. Beneficium simplex potest adjungi alteri tenues redditus habenti, n. 12. Beneficia incompatibilia simul plura obtinere illicitum est. nu. 13. f. 410. Idque citra dispensationem Pontificiam. n. 14. Triplex causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum. nu. 15. & seqq. Plura incompatibilia Beneficia recipiens, an ipso jure privatus sit priori? n. 19. & seqq. Quid si quis fructus secundi Beneficii necdum recipiat? nu. 22. Aut primum cum secundo retinere contenderit? n. 26. f. 420. In quibus casibus plura simul Beneficia haberi possint? n. 27. In Beneficiis Ecclesiasticis an possit aliquid dari ad redimendam injustam vexam? Tr. 5. d. 3. n. 32. f. 180. Beneficium simoniace recipienti, quid agendum? n. 50. f. 183. Dispensatio super Beneficio simoniace recepto, a quo possit dari, & qualiter sit obtinenda? n. 51. Beneficii renunciatio. Vide *V. Renunciatio Beneficii*. Permutatio Beneficiorum. Vide *V. Permutatio*. Beneficium sine consensu Patroni conferri nequit. Tr. 11. dist. 3. nu. 45. & seqq. fol. 431. Vide *V. Patronus*.
Bestialitas quid? Tr. 9. d. 4. nu. 60. f. 338. An varietur specie ob diversitatem bestiarum, n. 61. Concubitus cum dæmone, an sit species bestialitatis? n. 62.
Bigamia triplex, vera, interpretativa, & similitudinaria. Tr. 13. d. 3. n. 40. & seqq. f. 517. Non oritur, si quis eum pluribus fornicetur. n. 43. Bigamia, Trigamia &c. quid: Tr. 14. d. 13. n. 39. fol. 658.
Blasphemia, quid? Tr. 5. d. 3. nu. 53. & 54. f. 184. Blasphemia in Deum, & Sanctos. n. 55. f. 185. Hæreticalis, & non hæreticalis. n. 56. Et quale peccatum? n. 57. & seqq. Ex ira dicere, *Corpus Dei*, *Chrisma*, *Sacramenta &c.* quale peccatum? n. 60. Quid de nonnullis aliis verbis? n. 61. fol. 186. An omnes blasphemiæ sint ejusdem speciei? n. 62. & seqq.
Bonitas naturalis, & moralis in actibus nostris: Tr. 1. d. 2. n. 7. fol. 12. Bonitas actus moralis unde desumatur? n. 9. & seqq. Bonitas finis non sufficit ad tollendam malitiam medii pravi. n. 12. Bonitas quomodo debeat esse volita, ut eam actus humanus desumat ex objecto, & circumstantiis? n. 20. & seqq. f. 15. An propriam bonitatem habeat actus externus? n. 29. & seqq. fol. 17.
Bonum triplex, delectabile, utile, & honestum. Tr. 1. d. 2. n. 8. f. 12. Bona superflua naturæ, & superflua statui, quæ? Tr. 4. d. 6. n. 39. f. 142. Ex bonis superfluis quando sub præcepto sit danda eleemosyna? n. 36. ac seqq. Bona per Orationem, quæ recte a Deo postulentur; Tr. 5. d. 1. n. 50. f. 163. Bona dotalia & paraphernalia uxoris, quæ? Tr. 7. d. 4. n. 14. f. 245. Bona Clericorum quadruplicia, nempe Patrimonialia, quasi Patrimonialia, mere Ecclesiastica, & Parsimonialia. Tr. 7. d. 4. n. 20. & seqq. fol. 246. An ipsorum dominium habeant Clerici? nu. 25. & seqq. Bonorum Ecclesiasticorum divisio, quando sit facta? nu. 30. Bona Ecclesiastica, quomodo dicantur *Res Dei*, *& Patrimonia pauperum*? n. 41. & 42. f. 249. Bona incerta, quæ, & ad quid teneatur eorum inventor? Tr. 7. d. 5. n. 6. f. 252. An possint retineri post diligentem inquisitionem domini? n. 8. Bona Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum, sunt triplicis generis. Tr. 12.

d. 1. n. 24. & seqq. f. 444. An gaudeant immunitate a collectis, & jurisdictione sæculari? n. 17. f. 448. Quid de bonis feudalibus? num 28. Vide *V. Collecta*. Bona Matrimonii, quæ? Tr. 14. d. 13. n. 12. & 13. f. 652
Breviario, quo utendum in recitatione Horarum Canonicarum? Tr. 6. d. 1. n. 58. fol. 190. Recitans Horas ex Breviario alieno, an peccet mortaliter? n. 59.
Bullæ Pontificiæ cur multæ in variis Regionibus non obligent? Tr. 2. d. 1. nu. 40. f. 44. Bulla Cœnæ Domini, quæ, Tr. 13. dist. 2. nu. 55. f. 504. Casus in ea contenti, breviter enumerantur nu. 56. Pœna absolventium a Casibus Bullæ Cœnæ. n. 57.

C

CAlendarium novum, & antiquum; discrepant. Tr. 2. d. 3. n. 32. fol. 61
Cambium, quid? Tr. 8. dist. 4. n. 72. fol. 303. Et quomodo differat a mutuo? n. 73. Cambium reale, siccum, n. 75. Minutum, & locale seu per litteras, quid? n. 76. f. 304. In Cambio minuto licite aliquid accipitur, n. 77 & 78. Etiam in Cambio locali licite campsor aliquid lucratur. n. 81. & seqq. Cambium siccum est illicitum, ac usurarium. n. 84. f. 305
Campsor, & Campsarius, quis? Tr. 8. d. 4. n. 74. f. 303.
Canonis privilegium Clericis concessum quod? Tr. 14. d. 12. n. 12. fol. 642
Canonizationis forma, quæ nunc est, olim non requirebatur. Tr. 5. d. 1. n. 42. fol. 161.
Castellanus extra Regnum Castellæ, an possit vesci die Sabbati extremitatibus animalium? Tr. 2. d. 3. n. 28. fol. 60. Quid de advenis illuc venientibus; n. 30.
Castitatis violatio in Religioso, vel Clerico, an contineat duplicem specie malitiam: Tr. 3. d. 1. n. 48 f. 80. Castitas; quid, & quotuplex? Tr. 7. d. 1. n. 24. f. 227. Ad eam reducitur Pudicitia, & Continentia. Ibid. Ob hanc defendendam an liceat invasorem occidere? Tr. 9. d. 3. n. 19. & 20. f. 323. Vel pugnis repercutere? n. 21. Castitas generatim, quid, & quotuplex? Tr. 9. d. 4. n. 2. & 3. fol. 328. Conjugalis, Vidualis, & Virginalis, n. 4. & 5. Hæc est cæteris perfectior; & quid importet? n. 5. & 6. f. 329. Votum simplex Castitatis impedit Matrimonium contrahendum. Tr. 14. d. 14. n. 15. f. 676. Et solemne dirimit contractum, n. 16 & 76. Vide *V. Votum*
Castratio est impedimentum dirimens Matrimonii. Tr. 14. d. 14 n. 69. fol. 684
Casus, quid? Tract. 8. d. 2. n. 35. f. 275. Casus reservatus. Vide *V. Reservatio, Casuum*.
Catechismus, quid, & an adhuc impediat Matrimonium? Tr. 14. d. 14 n. 9. fol. 676
Catechumeni, an obligentur Legibus Ecclesiasticis? Tr. 2. d. 3. n. 5. f. 56. An possint salvari? Tr. 4. dist. 3. n. 9. f. 113 An sint capaces Indulgentiarum? Tr. 12. d. 3. n. 39. & 40. fol. 461. & 462.
Causam peccati tollere, quando quis teneatur. Tr. 1. d. 1. n. 16. f. 4. Causa peccati non est Deus, Tr. 3. d. 1. n. 23. & seqq. f. 75. Causa ipsius interna, & externa, quæ, n. 27. & 28. f. 76
Censuarius, & Censualista, quis. Tr. 8. d. 4. n. 56. fol. 301
Census, quid. Tr. 8. d. 4. n. 55. fol. 301. Ejus divisiones. n. 57. & seqq. Census reservativus, quis, & an liceat, n. 58. Census consignativus realis est licitus, n. 61. & 62. f. 302. Conditiones Jure naturæ requisitæ ad censum licitum, nu. 63. & seqq. Aliæ conditiones ad censum Jure Ecclesiastico requisitæ, n. 66. Quoad has attendenda locorum consuetudo, n. 67. Census personalis an licitus, 68. Inter censum, & mutuum, differentia multiplex, n. 69. & seqq. f. 305
Censura, generatim. Tr. 13. d. 1. n. 2. f. 486. Censura Ecclesiastica, quid n. 3. & seqq. Est triplex, n. 7. f. 487. ob quam causam, sive peccatum, Censura ferri possit, n 8. & seqq. Propriæ non infligitur ob peccatum mere præteritum, n. 17. f. 488. Ipso jure decreta non requirit aliam monitionem; bene tamen, si ea feratur ab homine, n. 19 Censura, an possit infligi ob peccatum alterius, n. 20. & seqq. f. 489. Ab incurrenda Censura, quæ generatim excusent, n. 27. f. 490. An ignorantia facti, n. 28. Et juris, n. 29. & seqq. An metus gravis n. 32. & 33. f. 491. Censura fit invalida ob defectum; 1. rite dictionis, aut ea per appellationem suspensa, n. 35. & 36. Et ob defectum substantiali, ordinis judicii, n. 37. Vel justæ causæ; & hoc tripliciter, n. 38 censura lata contra innocentem, qui in judicio probatur nocens, an sit servanda, n. 39. & 40. fol. 492 Forma absolvendi a Censuris, n. 41. & 42. Absolutio a Censuris, an possit dari extra Confessionem, aut absenti, n. 43. Censuræ violatio inducit irregularitatem. Tr. 13. d. 3. n. 12. fol. 513. Dummodo ministerium sit proprium Ordinis n. 13. Et non solius jurisdictionis, n. 14. Quid de Censura innodato, & absolvente moribundum in articulo mortis. Tr. 14. d. 9. n. 14. fol. 626
Cessatio a Divinis, quid. Tr. 13. d. 2. n. 108 fol. 511 Quando possit indici, n. 109. Differt ab interdicto varie. n. 110.
Cessio bonorum, an excuset a restitutione; & quid juris tribuat. Tr. 9. d. 5. n. 119. f. 360.
Character, quid. Tr. 14. d. 2. n. 45. f. 541. Quæ Sacramenta ipsum imprimant, n. 46. & seqq. Character nec in morte deletur, n. 50. Corollarium notabile circa hoc, n. 51. Characteres singulorum Ordinum constituunt unum Characterem totalem, & completum Ordinis. Tr. 14 d. 12. n. 15. & 16. fol. 643
Charitas amittitur per omne peccatum mortale. Tr. 14. d. 1 n. 14. fol. 101. In Beatis manet Charitas, non Fides, nec Spes n. 16. Charitas, & Amor, generatim. Tr. 4. d. 6. n. 1. f. 136. Charitas, ut virtus Theologica, quid, &

& quod objectum ejus. n. 2. Deus, quomodo appelletur Charitas. n. 3. Præceptum de diligendo Deum super omnia, est partim affirmativum, partim negativum. n. 4. Et satisfit diligendo Deum super omnia appretiative. nu. 5. fol. 137. & seqq. Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium. n. 8. Quo determinato tempore illud obliget? n. 9. Tres Propositiones quoad hoc damnatæ Ibid. Ex Charitate generatim tria nobis sunt diligenda. n. 10. & seqq. An etiam creaturæ irrationales ex Charitate sint diligendæ. n. 14. fol. 138. Actus Charitatis plures sunt, & qui. nu. 26. & seqq. fol. 141. Vide *V. Amor* & *V. Dilectio*.

Chiromantia, quid. Tr. 5. d. 2. n. 20. fol. 168

Christus, quomodo existat in SS. Eucharistiæ Sacramento. Tr. 14. d. 4. n. 49. & seqq. f. 560. Quamdiu sit præsens sub speciebus consecratis. n. 55. f. 561. Christus est Hostia principalis in incruento Missæ Sacrificio. Tr. 14. d. 5. n. 20. f. 580. Quomodo in hoc Sacrificio offeratur. n. 22. & seqq. Christus in Missæ Sacrificio est offerens principalis. n. 29. & 30. f. 568. Vide *V. Missa*. Christus adoratur adoratione Latriæ. Tr. 5. d. 1. nu. 29. fol. 159.

Circumcisio, & alia Cœremonialia veteris Legis, an, & quando illicita esse cæperint? Tr. 2. d. 2. n. 6. & seqq. f. 47. Circumcisio an fuerit verum Sacramentum in Lege Mosaica? Tr. 14 d. 1. n. 12. & seqq. fol. 526. Quomodo dicatur non contulisse gratiam? n. 13.

Circumstantiæ, an, & qualem bonitatem, vel malitiam, tribuant actui humano? Tr. 1. d. 2. n. 9. & seqq. f. 13. Quomodo hæc debeat esse volita, ut desumatur ex circumstantiis? nu. 18. 22. & seqq. f. 15. Circumstantiæ speciem peccati mutantes, quæ? Tract. 14. dist. 7 n. 47. fol. 605. Sunt necessario confitendæ. n. 29. & 30. fol. 602. Circumstantiæ aggravantes, quæ? nu. 48. fol. 605. Aliæ sunt notabiliter aggravantes, aliæ non. Ibid. An teneamur confiteri circumstantias solum aggravantes? num. 49. & seqq.

Clandestinum Matrimonium Vide *V. Matrimonium Clandestinum*.

Clementia, quid, & quæ vitia eidem adversentur? Tr. 7. dist. 1. n. 27. fol. 227

Clerici, an teneantur Legibus Civilibus. Tr. 2. d. 3. n. 13. & seqq. f. 57. Clericorum nomine qui comprehendantur. Tr. 2. d. 4. n. 8. f. 65. Clerici in Sacris tenentur recitare Horas Canonicas. Tr. 6. d. 1. n. 12. & seqq. f. 189. Idem dicendum de Clericis Beneficiariis, etiamsi nullo sacro Ordine sint insigniti. n. 25. f. 191. Et quo. n. 9. & 10. f. 189. Excipiuntur nonnulli. n. 26. f. 191. Clerici Beneficiarii omittentes Horas Canonicas tenentur prorata omissionis ad restitutionem fructuum, & quomodo. n. 31. & 32. f. 193. Vtrum neglecti officii, quomodo computanda. n. 32. & 33. Vitandæ quædam Propositiones circa hoc. n. 34. An Clericus Beneficiarius, supplens Horas omissas alio die, liberetur ab onere restituendi fructus. Tr. 6. dist. 1. n. 89. f. 203. Quid, si ille Beneficiarius sit pauper; n. 90. Aut ex justa causa non recitet? nu. 61.

Clericorum bona quadruplicia, Patrimonialia, quasi Patrimonialia seu industrialia, mere Ecclesiastica, & Parsimonialia quæ. Tr. 7. d. 4. n. 20. & seqq. f. 246. Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium bonorum Patrimonialium. n. 25. Imo & quasi Patrimonialium. n. 26. & 27. f. 247. Ac Parsimonalium. n. 28. Bonorum mere Ecclesiasticorum acquirunt quidem dominium, sed cum onere, superflua in pias causas erogandi. nu. 29. & seqq. Quo jure Clerici Beneficiarii teneantur superflua in pias causas erogare. nu. 33. & 34. f. 248. Dicta obligatio est personalis Clericorum. n. 35. f. 249. Quantitas sufficiens ad peccatum mortale ratione bonorum Ecclesiasticorum male expensorum, quæ, & quomodo computanda. nu. 38. & 39. Objectione notabiles contra præmissa, earumque solutio. n. 37. & 40. ac seqq. Clerici, in quo sensu dicantur Dispensatores bonorum Ecclesiasticorum. n. 43. f. 250. Clerici sæculares libere testantur de bonis patrimonialibus, industrialibus, & parsimonialibus. Tr. 8. d. 3. n. 45. f. 285. An etiam de bonis mere Ecclesiasticis. n. 46. & seqq. Quid circa hoc valeat consuetudo n. 49. & seqq. Clericorum consuetudo testandi, quæ. nu. 56. & 57. Clericorum bona an gaudeant immunitate a Collectis Laicorum? Tract. 12. d. 1. n. 27. & seqq. f. 444. Vide *V. Collecta*.

Clericorum Beneficiariorum obligatio, multiplex. Tr. 11. d. 1. n. 65. & seqq. 414. An, & quomodo teneantur ad Residentiam personalem in loco Beneficii? num. 67. & seqq. Quibus de causis possint abesse a Beneficio. nu. 72. & seqq. f. 415. Clerici in Sacris, quo jure teneantur ad perpetuam continentiam. Tr. 14. d. 12. n. 27. fol. 644. Et an vi voti sacris Ordinibus annexi. n. 28. & 29. A quibus teneantur abstinere ratione voti Castitatis. Tr. 5. d. 3. n. 15. fol. 177. Quid juris de Clerico innocente, & secundum publicas probationes excommunicato. Tr. 13. d. 1. n. 39. & 40. fol. 492. Clericis an liceat pugnare in bello. Tract. 13. d. 3. nu. 62. fol. 520. & 67. fol. 521.

Codicillus, quid. Tr. 8. d. 3. n. 59. f. 287. Et quomodo fieri possit. n. 60. Codicilli ad quid inserviant. num. 61. Clausula Codicillaris, quomodo apponatur. n. 62. Ejus multiplex effectus. num. 63.

Cæmeterium an polluatur polluta Ecclesia, & econtra. Tr. 14. d. 5. n. 120. f. 585. In Cæmeteriis prohibentur fieri contractus &c. Tr. 12. dist. 1. num. 14. & seqq. fol. 442. Vide *V. Immunitas*.

Cogitationis pœnam nemo patitur, quomodo.

Tr. 9. d. 3. n. 8. f. 321. Cogitationis peccatum pertinet ad ſpeciem, ad quam peccatum operis. Tr. 9. d. 7. n. 13. f. 373. An contrahant ſpeciales malitias circumſtantiarum actus externi. n. 14. & ſeqq.
Cognatio carnalis, quid. Tr. 14. d. 14. n. 94. f. 688. Vide *V. Conſanguinitas.* Cognatio ſpiritualis, quæ; & ad quas perſonas extendatur. n. 11. & ſeqq. f. 692. Cognatio Legalis, quæ; & inter quas perſonas inducat impedimentum dirimens Matrimonii. n. 115.
Collatio Beneficii, quid. Tr. 11. d. 1. n. 29. f. 409. Quot modis fiat. n. 18. & ſeqq. Collatio Beneficii ab Epiſcopo devolvitur ad Capitulum. num. 34. Collatio Eccleſiarum Parochialium per concurſum, quæ. n. 38. f. 410. Vide *V. Beneficium*.
Collatio veſpertina in die jejunii, an, & qualis permiſſa. Tr. 10. d. 2. n. 23. & ſeqq. f. 387. Collectæ novæ, an per Laicos poſſint imponi Eccleſiis & Clericis. Tr. 12. d. 1. n. 31. & 32. f. 445. An poſſint præſtari abſque ulla exactione Laicorum n. 33. Quæ Conditiones requirantur, ut Eccleſiæ, & Clerici, in communibus neceſſitatibus contribuere teneantur. n. 43. Quid de oneribus antiquis. n. 29. & 40.
Commixtio, & Confuſio, ſunt modi acquirendi rerum dominium Jure Gentium & quomodo differant. Tr. 7. d. 5. n. 26. f. 256. Regula pro confuſione materiarum, & commixtione ſpecierum, n. 27. & 28. Specialis Regula pro commixtione nummorum, nu. 29. & 30. fol. 257
Commodatum, quid? Tr. 8. d. 2. n. 27. f. 273. & quomodo differat a Locatione, Pignore &c. n. 28. & 29. fol. 274
Commodatarius, an teneatur de caſu fortuito? n. 37. 38. & ſeqq. f. 275. Aut de culpa leviſſima? n. 42. & ſeqq. fol. 276. Commodatarius an poſſit ſalvare res proprias omiſſis alienis, ſi non poteſt utraſque? n. 50. & 51. fol. 277
Communio Paſchalis, T. 10. d. 3. n. 27. & ſeqq. fol. 399. Vide *V. Euchariſtiam tenentur*.
Communicatio bonorum operum inter Fideles datur, Tr. 12. d. 3. n. 133. fol. 483. Communio Fidelium triplex, pure interna, pure externa, & media, ſeu mixta, Tr. 13. d. 2. n. 10. & ſeqq. fol. 497. Qua communione Fidelium Eccleſia privet excommunicatum? nu. 13. & ſeqq.
Communitas tota, an poſſit interdici? Tr. 13. d. 1. n. 20. fol. 489. Vel etiam excommunicari? n. 21. & ſeqq.
Compenſatio occulta ut ſit licita, quæ requirantur conditiones? Tr. 9. d. 5. n. 118. fol. 660
Complicis in notitiam ſi veniat Confeſſarius, an peccatum ſit confitendum? Tr. 14. diſt. 7. n. 57. & ſeqq. fol. 607
Concubinatus, quid, & quanta ejus malitia, Tr. 9. d. 4. n. 13. fol. 330
Concupiſcentia, an cauſet involuntarium? T. 1. d. 1. n. 32. & ſeqq. fol. 8. Mala pravæ concupiſcentiæ, Tr. 9. d. 7. n. 1. & ſeqq. fol. 331. Motus concupiſcentiæ, quando ſint peccatum? num. 5.
Concurſus in collatione Eccleſiarum Parochialium, quomodo fiat? Tr. 12. d. 1. n. 38. & 39. fol. 310. Ab eo quæ Parochiæ ſint exceptæ? Tr. 11. d. 3. n. 41. & 42. fol. 430
Conditiones, quæ tacite, ſeu de Jure inſunt, non faciunt actum conditionatum, Tr. 6. d. 2. num. 24. fol. 207
Conditio ſervilis, quæ, & qualiter dirimat Matrimonium? Tr. 14. d. 14. n. 54. 55. & ſeqq. fol. 682. Vide *V. Servus*.
Confeſſarius, an debeat ſe conformare opinioni pœnitentis probabili? Tr. 1. d. 3. n. 55. f. 32. Confeſſarii Mendicantium, an habeant poteſtatem diſpenſandi in votis? T. 6. d. 3. n. 44. & ſeqq. fol. 217. Quid de voto Caſtitatis non perpetuæ, vel non integræ, aut voto conditionato, & pœnali? num. 46. An poſſint diſpenſare ad petendum debitum cum conjugibus inceſtuoſis, & contrahentibus cum voto Caſtitatis? n. 48. fol. 218. Et diſpenſare, vel commutare juramenta? n. 53. fol. 219. Confeſſario quid indagandum, & obſervandum ad obtinendam & exequendam dispenſationem in Votis, nu. 54. & ſeqq. Confeſſario an ſit credendum circa legata a defuncto relicta? Tr. 8. d. 3. n. 27. & ſeqq. fol. 382. Cautela Confeſſariorum circa hoc, nu. 28. & 29. Confeſſariis, qui ambo ſunt in peccato mortali, & ſibi mutuo confiteri volunt, quid agendum, Tr. 14. d. 1. n. 47. fol. 532. Confeſſiones plurium audiens in peccato mortali, an plura peccata numero diſtincta committat? n. 50. & 53. fol. 533. Confeſſarii copia, quando deeſſe cenſeatur, ut quis contritus abſque Confeſſione celebrare valeat? Tr. 14. d. 2. nu. 40. & 41. fol. 540
Confeſſarius, ſive Miniſter Sacramenti Pœnitentiæ, eſt ſolus Sacerdos. Tr 14 d. 8. n. 1. f. 611. Is debet habere legitimam jurisdictionem? n. 2. & ſeqq. Ante approbationem nu. 14. fol. 613. In Confeſſario requiritur probitas, ſcientia, & prudentia n. 17. fol. 614. Debet eſſe Judex, Medicus, & Doctor, n. 18. Probitas, quæ in ipſo requiratur? n. 19. & 20. Qualis ſcientia? n. 21 22. & ſeqq. Quid, ſi Sacerdos ſit dubius de ſua ſufficientia? n 23. An teneatur judicare degravitate peccatorum in individuo? n. 25. fol. 615. Et quomodo de gravitate culpæ? Tr. 14. d. 7. n. 50. fol. 606. Prudentia Confeſſario neceſſaria, T. 14. d. 8. n. 27. fol. 915. Hæc generatim debet exerceri circa propriam Confeſſarii perſonam, n. 28. Circa adſtantes; num. 29 Et circa pœnitentes, n. 30. Confeſſarius an teneatur quandoque interrogare pœnitentes, & quomodo? n. 31. & ſeqq. tol. 616. Quid agendum, ſi pœnitens taceat peccatum, quod Confeſſarius ſcit, eum commiſiſſe? n. 41 & ſeqq fol. 618. Et quid circa conſtitutos in occaſione proxima pec-

peccandi? nu. 44. & seqq. Quid circa recidivos? num. 48. & seqq. fol. 619. Et quid, si Confessarius advertat, pœnitentem habere ignorantiam circa aliquod peccatum? nu. 52. fol. 620. Confessarius quando censeatur in Confessionali sollicitare pœnitentem? n. 61. & seqq. f. 622. Vide *V. Sollicitatio in Confessionali.* Confessarius, quo jure teneatur celare peccatum in Confessione auditum? Tr. 14. d. 9. n. 23 fol. 627. Tenetur pœnitenti aliquam satisfactionem injungere. Tr. 14. d. 10. n. 4. & 5. f. 630. Designaturus pœnitentiam Sacramentalem, ad quæ attendere debeat? n. 20. f. 633. Vide *V. Sacerdos. V. Interrogatio. V. Occasio. V. Pœnitentia Sacramentis. V. Sigillum.*

Confessio Sacramentalis, quid? Tract. 10. d 3. num. 2. fol. 305. Est jure Divino necessaria lapsis in peccatum mortale post Baptismum, nu. 3. & 4. fol. 306. Confessionis præceptum, an statim obliget post mortale commissum? num. 5. & seqq. Obligat in mortis articulo, vel periculo; num. 9. & 10. Ac etiam quandoque extra mortis articulum, nu. 11. Hinc Ecclesia merito præcepit Confessionem annuam numer. 12. fol. 397. Hoc præceptum quos obliget numer. 13. Quid agendum habenti sola venialia, numer. 13. & 14. Confessio communiter fit in Paschate, etsi sufficere et semel in anno confiteri, numer. 15. & 16. In Paschate non confessus, an teneatur confiteri per annum, n. 17. & seqq. fol. 398. Annus, quomodo sit computandus, nu. 19. Præcepto Ecclesiastico non satisfit per Confessionem scienter invalidam, nu. 20. Pueri quando teneantur ad Confessionem, & quid circa eos observandum n. 21. & seqq. Confessio frequens, an sit nota Prædestinationis, n. 56. fol. 404. Confessio, an, & quando sit necessaria ad lucrandas Indulgentias, Tr. 12. dist. 3. numer. 48. & seqq. fol. 436. Quanto tempore possit eas præcedere, n. 52. fol. 464. Dolor de peccatis, an debeat præcedere Confessionem, Tr. 14. d. 6. nu. 58. 59. & 60. fol. 597. Quanto tempore possit eam præcedere, n. 61.

Confessio varie sumitur. Tr. 14. d. 7. n. 1. f. 598. Confessio Sacramentalis, quid, n. 2. Conditiones ejusdem sexdecim, & an omnes necessariæ, n. 3. 4. & seqq. Confessio Sacramentalis debet esse dolorosa, n. 5. & seqq. f. 599. Et quomodo discreta, n. 8. & 9. Debet esse vera, n. 13. & seqq. Mentiri in Confessione, an sit peccatum mortale, num. 15. & seqq. fol. 600. Quid, si major numerus peccatorum exprimatur, nu. 16. Confessio debet esse integra, n. 19. & seqq. Ac secreta, & quomodo, n. 21. & seqq. Si fiat publice, an valeat, num. 42. Quid de Confessione per Interpretem, n. 23. fol. 601. Et facta tempore, v. gr. naufragii alta voce, n. 24. Debet esse vocalis, nu. 25. & seqq. Magna difficultas, aut verecundia, an excuset a Confessione oretenus facienda, nu. 27. Confessio formaliter, & materialiter integra, quæ, n. 28. fol. 602. Ea regulariter debet esse integra etiam materialiter, nu. 29. Omnia peccata mortalia quoad numerum speciem, ac circumstantias speciem mutantes, sunt confitenda, nu. 30. Quid de simplicioribus grossiori quodam modo confessis, n. 31. Quid si pœnitens ob multitudinem peccatorum nesciat numerum certum, n. 32. & seqq. Corollarium de meretrice, nu. 33. f. 603. Et passim concupiscente fœminas obvias, Concubinario, vel gravem vindictam cogitante, n. 34. Per accidens quandoque sufficit sola integritas formalis Confessionis, n. 35. Id generatim contingit ex tribus causis, & quibus? n. 36. & seqq. Quid agendum tempore naufragii, aut belli, instante conflictu, num. 40. Ob solum concursum pœnitentium non licet facere dimidiatam Confessionem, num. 41. fol. 604. Ratione gravis damni imminentis, quando pœnitens excusetur ab integritate materiali Confessionis, nu. 42. & 43. Quomodo in illis casibus, in quibus nequit fieri Confessio materialiter integra, remittantur peccata, n. 44. Peccata tunc non confessa debent imposterum confiteri, n. 45. Et an statim, ac habetur commoditas, num. 46. Circumstantiæ speciem peccati mutantes sunt necessario confitendæ, n. 47. fol. 649. Quid de circumstantiis solum aggravantibus, nu. 48. 49. & seqq. f. 605. Quid de consuetudine peccandi, n. 53. f. 606. Peccata dubia, an sint necessario confitenda, n. 54. & seqq. An possit, & debeat quis peccatum confiteri, quamvis Confessarius veniat in notitiam complicis, n. 57. fol. 607. Quid si adiri possit alius Confessarius, n. 59. Confessioni, an, & quale examen conscientiæ sit præmittendum, n. 60. & seqq. An absolvendus sit moribundus, qui amplius integre confiteri non potest, n. 64. & seqq. fol. 608. Præsertim, si subito omnibus sensibus destitutus signum certum petitæ Confessionis dare nequeat, n. 69. & seqq. f. 609. An in tali casu vita Christianæ peracta sit sufficiens confessio, n. 74. f. 610. Vel hæc ob vitam Christianã ex signis exterioribus pie præsumi possit, n. 76.

Confirmatio imprimit Characterem, Tract. 14. dist. 2. numer. 46. & seqq. fol. 541. An sit necessaria ad salutem, num. 68. & seqq. f. 544. Confirmationis Sacramentum, quid, Tr. 14. d. 3. n. 42. f. 551. Ejus materia, & forma, n. 43. Fuit a Christo institutum, n. 44. Ejus ordinarius minister est Episcopus, n. 45. An & simplex Sacerdos ex commissione Papæ id conferre possit, n. 46. f. 552. Qua ætate hoc Sacramentum recipiendum, nu. 50. Qualis dispositio in adultis ad id requiratur, nu. 51. Nequit reiterari, sed reiterans non fit irregularis, n. 52. & 53. In confirmatione debet intervenire Patrinus, n. 54. Et alius a Patrino in baptismo, n. 55. f. 553. An extet præceptum de recipienda confirmatione, Tr. 14. d. 2. n. 68. & seqq. fol. 544. & d. 3. n. 47. fol. 522.

342. Prima Tonſura initiandi, debent prius eſſe confirmati, n. 48. Quomodo peccetur, ſi ſecus fiat, n. 49. & Tr. 14. d. 12. n. 47. f. 647

Confuſio. Vide *V. Commixtio*.

Conjugum obligatio ad cohabitandum, qualis; Tr. 14. d. 13. n. 66. & ſeqq. f. 662. Quomodo peccent indebite congrediendo, n. 88. f. 715

Conſanguinitas, quid, Tr. 14. d. 14. num. 94. f. 688. Linea conſanguinitatis quæ, & quotuplex, n. 95. & ſeqq. Gradus conſanguinitatis, qui, & quouſque olim impediverint, & defacto impediant matrimonium, nu. 98. & 99. f. 189. Arbor Conſanguinitatis, quæ, nu. 100. ib. & 101. f. 691. Tres Regulæ ad cognoſcendam diſtantiam graduum conſanguinitatis, n. 102. 103. & ſeq. Eæ procedunt ſecundum Canones: & quid de Jure civili, n. 106. conſanguinitas in primo gradu Lineæ rectæ dirimit matrimonium jure naturæ, n. 107. Quid de gradibus ulterioribus Lineæ rectæ, Quid de ſecundo, & ulteriori gradu Lineæ collateralis, nu. 108. fol. 692. In primo hujus gradu, nempe inter fratres & ſorores, dirimitur matrimonium Jure naturæ n. 109. & ſeqq.

Conſanguinei quandoque dicuntur fratres & ſorores, num. 211.

Conſcientia, unde dicta, Tr. 1. d. 3. n. 1. fol. 21. Remorſus conſcientiæ, & Teſtimonium conſcientiæ, Ibid.

Conſcientia, quid, nu. 2. Dividitur in quinque membra, num. 3. fol. 22. Conſcientia recta, num. 4. Alia practice, alia ſpeculative recta, num. 6. Quomodo differat a probabili, nu. 7. Quanta ſit obligatio ipſius, n. 8. conſcientia erronea, quid, n. 9. Conſcientia practice duntaxat recta, an ſit erronea, n. 10. f. 23.

Conſcientia erronea invincibilis, & vincibilis, quæ. nu. 11. Erronea quæcunque, quomodo obliget, n. 12. & ſeqq. Et quomodo ſit deponenda, n. 21. fol. 25. Quid agendum, quando utraque contradictionis pars putatur eſſe peccatum, n. 23. Quid, ſi quis neſciat diſcernere, ubi ſit minus malum, n. 24.

Conſcientia dubia, quid, Tr. 1. d. 3. n. 25. fol. 26. Dividitur varie juxta variam dubii diviſionem, n. 26. & ſeqq. Cum conſcientia practice dubia illicitum eſt operari, n. 30. Operans cum ea peccat pro qualitate dubii n. 31. & 32. f. 27. Quid de conſcientia ſolum ſpeculative dubia, n. 33. & ſeqq. Conſcientia probabilis quid, Tr. 1. d. 3. nu. 38. & ſeqq. fol. 28. An licitum ſit, in rebus moralibus ſeſe conformare conſcientiæ vere probabili, num. 50. & ſeqq. f. 31. Etiam relicta probabiliore, nu. 53. & ſeqq. fol. 32. Ac quoad Propoſitiones de fide, n. 54. Quid in Quæſtionibus circa materiam facti verſantibus, nu. 56. & ſeqq. An liceat ſequi ſententiam minus probabilem in materia de valore Sacramentorum, nu. 57. & 58. An Medico, n. 59. & 60. An Judici in judicando, n. 61. & 62. fol. 34. An Advocato, n. 63. & ſeqq. Conſcientia ſcrupuloſa, quæ, n. 39. fol. 39. fol. 36. Ejus ſigna, n. 70. An ſit licitum, agere contra conſtientiam ſcrupuloſam, n. 72. & ſeqq. Vide *V. Scrupulus*.

Conſecratio Euchariſtiæ. Vide *V. Euchariſtia*; Et *V. Miſſa*.

Conſenſus, quid, & quando cenſeatur efficax: Tr. 9. d. 5. n. 48. & 49. fol. 350

Conſilia Evangelica, an poſſint præcipi. Tr. 2. diſt. 1. num. 43. fol. 45

Conſuetudo ſumitur dupliciter, T. 2. d. 4. n. 35. fol. 69. Conſuetudo triplex, præter legem, ſecundum legem, & contra legem. Item, quandonam conſuetudo præter legem cenſeatur introducta, n. 36. fol. 70. Conſuetudo, quæ cenſeatur rationabilis, n. 38. Quomodo dicatur legitime præſcripta, n. 40. An per eam poſſit tolli lex, n. 37. & ſeqq. Et quo tempore per eam abrogetur Lex civilis, nu. 41. Ac Eccleſiaſtica, num. 42. & ſeqq. Conſuetudo peccandi, an fatenda Confeſſario interroganti, & cur. Tr. 14. d. 7. num. 53. fol. 606.

Conſulens, quando teneatur ad reſtitutionem. Tr. 9. d. 5. n. 45. & ſeqq. fol. 350.

Contemptus, quomodo peccatum veniale per accidens reddat mortale. Tr. 3. d. 2. n. 19. & 20. fol. 86. Ex contemptu, quando fiat tranſgreſſio legis. Ibid.

Contentio, quid, Tract. 4. d. 7. n. 30. fol. 150. Et quale peccatum, num. 31.

Contractus, unde ſic dicti, Tr. 8. d. 1. n. 1. fol. 263. Contractus large, ſeu pactum, quid, n. 2. & 3. fol. 264. Requirit plurium conſenſum in idem, nu. 4. & ſeqq. Contractus proprie, nu. 2. & 8. Contractus explicitus, & implicitus, ſeu interpretativus, ac quaſi contractus num. 10. Lucrativus ſeu gratuitus, & oneroſus, n. 11. Abſolutus, & conditionatus, quid, n. 12. fol. 265. Ad conſenſum pro valore contractuum requiruntur quatuor conditiones, quæ, nu. 13. Error circa ſubſtantiam reddit contractum nullum, n. 14. Quid de errore circa qualitatem, n. 15. An metus gravis invalidet contractum, n. 16. 17. & ſeqq. fol. 266. Regula practica circa juſtitiam contractuum. Tr. 8. d. 4. nu. 48. fol. 299

Contritio generatim, quid? Tr. 14. d. 6. n. 37. fol. 504. Dividitur in perfectam, & imperfectam ſeu attritionem, n. 38. Contritio perfecta, n. 39. Et imperfecta, ſeu attritio, quid, & quomodo differant? nu. 41. Attritio mere naturalis non ſufficit n. 42. fol. 595. Contritio aliqua eſt lapſis neceſſaria ad ſalutem pro quocunque ſtatu, n. 43. & 44. Actus contritionis perfectæ ſufficit ad juſtificationem, n. 45. Sed hæc defacto includit votum Sacramenti; & cujus; n. 46. Extra Sacramentum requiritur contritio; cum Sacramento ſufficit attritio, etiam cognita, n. 48. Contritio debet eſſe univerſalis de mortalibus, n. 50. f 590. Et quid de venialibus? nu. 51. An ſufficiat dolere, quod non doleas? n. 55. & 56. Dolor de mortalibus debet eſſe ſummus appretiative; quomodo?

modo? n. 57. fol. 597. Et præcedere absolutionem, nu. 58. An etiam Confessionem? n. 59. & 60. Dolor de peccatis, quanto tempore possit præcedere Confessionem? nu. 61. An confitens peccata prius omissa, teneatur elicere novum dolorem? n. 62. Corollarium de moribundo, num. 63.

Contumacia, qualis requiratur, & sufficiat ad incurrendam Censuram, Tr. 13. d. 1. n. 15. f. 488. Quomodo non solum ob contumaciam, sed ob alias quoque causas quis excommunicari possit, num. 14.

Contumelia, quid, Tr. 9. d. 6. n. 20. fol. 364. Fit tribus modis, n. 21. Contumelia, quale peccatum, n. 22. & 23. An, & quomodo differat a convitio, n. 26. fol. 365

Convitium, quid, & quomodo differat a contumelia? Tr. 9. d. 6. n. 26. foli. 36. Leve convitium, an fieri possit sine omni peccato? n. 24. & 25. fol. 364

Correctio proximi duplex, judicialis, & fraterna, Tr. 4. d. 6. n. 45. f. 144. De correctione fraterna habetur speciale præceptum, n. 46. Quod ex genere suo obligat sub mortali, n. 47. Quatuor conditiones, ut hoc præceptum obliget, n. 48. Præceptum correctionis fraternæ magis obligat Superiores, quam subditos, n. 49. Et hi rarius contra illud peccant mortaliter n. 50. In correctione fraterna servandus est ordo a Christo præscriptus, num. 51. Casus in quibus non est necesse præmittere monitionem secretam, n. 52. fol. 145. Aliter corripiendus inferior, aliter æqualis, aliter Superior, quomodo? num. 53. Prælati Ecclesiæ in Concionibus non taxandi, n. 14.

Creaturæ irrationales, an sint ex Charitate diligendæ, Tr. 4. d. 6. n. 14. fol. 38

Credere explicite, & implicite, quid? Tr. 4. d. 2. nu. 11. fol. 104. Necessitas explicite credendi aliquos Articulos Fidei, quæ, nu. 15. seqq. fol. 105. Aliud est explicite credere, aliud explicite scire Articulos Fidei, nu. 21. f. 106. Quænam teneantur Fideles explicite credere necessitate præcepti; num. 23. & 24. Vide *V. Fides*.

Credulitas de non relapsu, an requiratur ad propositum non peccandi de cætero? Tr 14. d. 6. n. 52. & seqq. fol. 596

Crimen proximi manifestare absque vitio detractionis, an interdum liceat, & quando? Tr. 14. d. 6. num. 7. & seqq. fol. 362. Crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum, n. 11. fol. 363. Crimen falsum scienter imponens, aut verum occultum revelans, quomodo restituat? n 33. & 31. fol. 366. Vide *V. Restitutio*. Crimina, quæ olim impediverint matrimonium contrahendum? Tr. 14. d. 14. n. 10. fol. 676. Ea non amplius sunt in usu n. 11. Criminis impedimentum, quod; & in quibus casibus defacto oriatur? nu. 84. & seqq. fol. 632

Culpa aliter accipitur apud Juristas, quam Theologos, Tr. 8. d. 2. n. 34. f. 275. Culpa Juridica, seu Civilis n. 35. Culpa Juridica triplex, lata, levis, & levissima, nu. 3. Ex qua culpa oriatur obligatio restitutionis ratione damni dati. Tr. 9. d. 5. n. 77. & seqq. f. 354. An inferens damnum extra officium, & contractum, teneatur ad restitutionem ex culpa Civili levi, aut levissima? n. 86. & seqq. f. 355. Quid, si intervenit culpa Theologica venialis? n. 87. fol. 356. Per culpam Theologicam quando censeatur damnum illatum? nu. 88. Quid, si ex culpa aliqua damnum datum fuit in officio, n. 93. & seqq. fol. 357. Aut in contractu? n. 96. & Tr. 8. d. 2. n. 41. & seqq. fol. 276. Culpa dimissa, non semper remittitur tota pœna peccatis debita. Tr. 14. d. 10, num. 2. fol. 630

Cultus, & honor, differunt; quomodo? Tr. 5. d. 1. n. 5. f. 155. Cultus Latriæ debetur Deo, n. 27. & seqq. fol. 158. Cultus Duliæ debetur Sanctis; & cultus Hyperduliæ B. V. Mariæ, n. 32. fol. 159. Vide *V. Adoratio*. Cultus publicus, & privatus, quis? n. 39. f. 191. Corollaria de cultu privato Sanctis necdum Canonizatis impertiendo n. 40. Quid de cultu publico? n. 41. & seqq. Superstitio ratione cultus incongrui, ejusque divisio, Tr. 5. d. 2. n. 6. f. 166. Cultus falsus, quis, & quomodo accidat? n. 7. Et quale peccatum? n. 8. Cultus superfluus, quis, & quale peccatum? n. 9. & 10. Cultus disparitas. Vide *V. Disparitas cultus*.

Curator, in quo differat a Tutore? Tr. 8. d. 1. n. 32. fol. 268. Vide *V. Minorennis*.

D

DAmnati nihil amplius demerentur, Tr. 1. d. 2. nu. 44. f. 20. Nec sunt capaces Indulgentiarum. Tr. 12. d. 3. n. 36.

Damnificatio injusta dupliciter fit, Tr. 9. d. 5. n. 41. fol. 349. Novem genera cooperandi ad injustam damnificationem, nu. 42. & seqq. Damnificatio, quid? n. 75. fol. 354. Ea variis modis accidere potest, n. 76. Ex qua culpa oriatur obligatio restitutionis ratione damni dati? n. 77. & seqq. Quid, si infans, aut furiosus, damnum intulit? n. 78. Vel animal? n. 80. f. 355. Quid, si aliquis impedivit alium a consecutione cujuspiam boni? n. 82. 83. & seqq. An ex sola culpa civili levi, aut levissima, oriatur obligatio restituendi ratione damni dati? n. 89. f. 356. Vide plura *V. Restitutio*.

Dataria in quibus impedimentis Matrimonii dispenset, Tr. 14. d. 15. n. 5. & seqq. f. 750

Debitum conjugale, ejusque obligatio, qualis? Tr. 14. d. 13. n. 71. & 78. ac seqq. f. 663. & 664. variæ causæ excusantes a reddendo debito conjugali, nu. 81. Actus conjugalis ex se est licitus, ac honestus, n. 71. Dummodo sit vestitus debitis conditionibus n. 72. Ex quo fine habere licitum possit? n. 73. & seqq. An stante dubio de valore matrimonii liceat? n. 84. & 85. fol.

715. Quid, ſi certo ſciatur invaliditas matrimonii, ſed non poſſit probari? n. 86. An liceat, dum conjux eſt gravida, puerpera, menſtruata, vel lactans? nu. 89. & ſeqq. An tempore ſacro? n. 82. & 83. In debito petendo, an Mendicantes cum inceſtuoſis &c. diſpenſare poſſint? Tr. 6. d. 3. nu. 48. fol. 218

Debitum legale, & morale, quid? Tr. 7. d. 2. num. 4. & 5. fol. 253

Decalogi præcepta, quæ? Tr. 9. d. 1. n. 1. f. 311. Dividuntur in præcepta primæ, & ſecundæ Tabulæ. Ibid. Excellentia ipſorum n. 2. Ea ſunt de Jure naturæ, n. 3. & ſeqq. Ad præcepta Decalogi reducuntur omnia præcepta Moralia, n. 8. & ſeqq. f. 312. Violatio præceptorum Decalogi eſt ex genere ſuo mortalis n. 11. Inter ipſa præcepta Decalogi eſt notabilis differentia, n. 13. fol. 313. In præceptis Decalogi an poſſit Deus diſpenſare? num. 14. & ſeqq. Diviſio præceptorum Decalogi, n 17. & 18. fol. 314. Primum præceptum Decalogi, quale, n. 19. Et quæ præcipiat, vel prohibeat, n. 20. & 21. Secundum præceptum, quod, & quale, n. 22. & 23. Tertium præceptum Decalogi, nu. 24. Eſt partim morale, partim cæremoniale, n. 25. & 26. f. 315. Affirmativum, & negativum, n. 29. Quartum præceptum Decalogi, declaratur, Tract. 9. d. 2. nu. 1. & ſeqq. fol. 316 Quinto præcepto Decalogi, quæ prohibeantur, Tr. 9. d. 3. n. 1. & ſeqq. fol. 320. & n. 7. fol. 321. Sexto præcepto Decalogi, quæ prohibeantur, Tr. 9. d. 4. n. 1. fol. 328. Septimum præceptum Decalogi, quale, Tr. 9. d. 5. n. 1. fol. 344. Octavo præcepto Decalogi, quæ prohibeantur, Tr. 9. d. 5. n. 1. fol. 361. Nonum, & Decimum, præceptum Decalogi, quod, Tr. 9. diſt. 7. n. 1. fol. 371. Quænam iiſdem prohibeantur, num. 6. & 7. fol. 372

Decimæ, quid, Tr. 5. diſt. 1. n 19. fol. 157. & Tr. 11. d. 4. n. 1. fol. 433. Decimarum ſolutio eſt actus Religionis, & Juſtitiæ. Tr. 11. d. 4. n. 2. fol. 433. Qui fraudant eas, ſunt excommunicandi, n. 3. & 4. Bona dantium, & mala non dantium Decimas, n. 5. Decimæ, quo Jure ſint ſolvendæ, n. 14. & ſeqq. fol. 434. Ex quibus rebus debeantur? n. 18 & ſeqq. fol. 435. Decimæ prædiales, perſonales, & mixtæ, quæ? n. 20. & 21. Quomodo, & quibus ſolvendæ? n 22. Decimæ prædiales ſpectant ad Eccleſiam Parochialem. nu. 25. Et habet ſuper iis Parochus fundatam intentionem n. 26. fol. 436. Epiſcopo de Jure communi debetur quarta pars Decimarum. n. 27. Quid de Decimis nullius certæ Parochiæ? nu. 28. f. 437. Laici mere ſæculares ſunt incapaces Juris Decimarum, nu. 30. Quid de Laicis Converſis, ſive Regularibus? nu. 31. Laicis poteſt competere jus percipiendi fructus Decimarum, ut quid temporale ſunt, n. 32. & ſeqq. A præſtatione Decimarum quibus modis aliquis eximi poſſit? n. 35. & ſeqq. f. 438. Quomodo id fiat conſuetudine, n. 37. & 38. Ac præſcriptione? nu. 39. & ſeqq. Item compoſitione? n. 42. f. 439. An paupertate? n. 43.

Defloratio Virginis. Vide *V. Stuprum*.

Defunctis quomodo applicentur Indulgentiæ? Tr. 12. d. 3. n. 41. & ſeqq. fol 462

Degradatio, quid? Tr. 13. d. 1. nu. 50. f. 493. Et quomodo privet Clericali munere, ac privilegio? n. 51. & 52. f. 494. Forma Degradationis, n. 54.

Delectatio moroſa generatim, quid? Tr. 9. d. 7. n. 8. & 9. f. 372. Delectationes moroſæ veneræ, quæ, & quale peccatum? n. 11. & 12. f. 373. An contrahant ſpeciales malitias circumſtantiarum actus externi, n. 15. & 17.

Denuntiationis obligatio, ad Confeſſarios (in Confeſſionali ſollicitantes) Superioribus denuntiandos impoſita, an ubique vigeat? Tr. 14. d. 8. nu. 67. fol. 623. Vide *V. Sollicitatio in Confeſſionali*.

Denuntiationes trinæ matrimonio celebrando præmittendæ, Tr. 14. d. 14. n. 131. & 132. f 695

Depopulatores agrorum, quid? Tr. 12. d. 1. n. 31. f. 451. Non gaudent Immunitate, n. 28. & 31.

Depoſitio, quid? Tr. 13. d. 1. n. 49. f. 493. Quomodo privet Clericali munere? n. 51. Infligitur ſolum a Judice, n. 53. & 54. f. 494. Differt a ſuſpenſione. Tr. 13. d. 2. n 77. f. 507

Depoſitum, quid. Tr. 8. d. 2. nu. 77. fol. 274. Quomodo differat a Commodato, n. 29. Depoſitarius re depoſita utens, an peccet? n. 29. 32. & ſeqq. Depoſitarius non tenetur de caſu fortuito, n. 37. & ſeqq. f. 275. An teneatur de culpa leviſſima, aut lata, nu. 42. & ſeqq. f. 276. An poſſit ſalvare res proprias omiſſis depoſitis, ſi non poteſt utraſque, n. 50. & 51. fol. 277. Depoſitarius non poſſidet, cur? Tr. 7. diſt. 3. n. 23. fol. 242

Derogatio Legis, quid. Tr. 2. d. 4. n. 27. f. 68

Deſiderium illicitum, quid, & quomodo differat a delectatione moroſa. Tr. 9. d. 7. n. 10. & 11. f. 372. Et quale peccatum, n. 12. f. 173. An contrahit ſpeciales malitias circumſtantiarum actus externis, n. 14. & ſeqq.

Deſperatio opponitur Spei per defectum. Tr. 4. diſt. 5. n. 12. f. 134. Quid ſit, n. 17. f. 135. in quo conſiſtit, n. 13. f. 134. Quale ſit peccatum, num. 14. Quid agendum circa perſonas afflictas? nu. 15. Deſperatio numeratur inter peccata in Spiritum ſanctum, n. 16. fol. 135. Deſperatio poteſt conſiſtere cum, & ſine actu Infidelitatis, n. 17.

Detractio, quid. Tr. 9. d. 6. nu. 3. f. 362. Quibus modis fieri poſſit, n. 4. Ejus gravitas, n. 5. Detractio formalis, quid, & quale peccatum, n. 6 Cauſa, in quibus abſque vitio detractionis licitum eſt manifeſtare crimen, vel defectum proximi, n. 7. & ſeqq. Crimen falſum cuipiam imponere, ſemper eſt illicitum, nu. 11. f 363. Audita referens abſque alleveratione, & ſub dubio, an peccet mortaliter, nu. 13. & ſeqq. Qui detractorem audit, quomodo

modo peccet, nu. 16. Quid, si ei detractio non placeat, tamen non resistit, n. 17. & 18. f. 364. Detractori quomodo resistatur, n. 19.
Devotio, ut est specialis actus Religionis, quid? Tr. 5. d. 1. nu. 17. f. 156. Devotionis largior acceptio, n. 13. Devotionis causæ, n. 14.
Deus non est auctor peccati. Tr. 3. d. 1. nu. 23. & seqq. f. 75. Quomodo dicatur hominem indurare, excęcare, &c. n. 25. & 26. f. 76. Deus, quomodo appelletur Charitas? Tr. 3. d. 6. n. 3. f. 136. Deum, an, & quomodo teneamur super omnia diligere? n. 4. & seqq. Deus secundum se nequit odio haberi. Tr. 4. d. 7. nu. 1. f. 146. Odium Dei, quale peccatum? nu. 3. Deo debetur cultus Latriæ. Tr. 5. d. 1. n. 27. f. 158. Deus, an possit dispensare in præceptis Decalogi. Tr. 9. d. 1. n. 14. & seqq. f. 313
Diaconus ex commissione proprii Sacerdotis potest solemniter baptizare. Tr. 14. dist. 3. n. 34. fol. 550. Diaconatus Ordo, quid. Tr. 14. d. 12. nu. 7. f. 641. Ejus materia, & forma, n. 30. Officium Diaconi, n. 31.
Dies Dominica est substituta pro Sabbato. Tr. 9. d. 1. n. 28. fol. 315
Dignitas, quid, & an differat a Personatu, & Officio. Tr. 11. d. 1. n. 14. & seqq. f. 407
Dignus respectu Beneficii, & dignior, quis, & unde desumenda major dignitas. Tr. 11. d. 1. n. 29. 50. & seqq. f. 412. Magis dignum trahit ad se minus dignum. Tract. 11. dist. 3. n. 37. & 38. fol. 429
Dilectio sui ipsius, & proximi, est præcepta. Tr. 5. d. 6. n. 10. & seqq. f. 137. Præceptum diligendi proximum, quantum, & unde oriatur, nu. 11. f. 138. Et non satisfit per solos actus externos, n. 12. An debeamus diligere corpus nostrum, n. 13. Datur speciale præceptum de diligendis inimicis, n. 15. f. 130. Vi hujus tenemur inimicis exhibere generalia signa dilectionis, num. 16. & 18. & seqq. An etiam inimicis sint exhibenda signa specialia dilectionis, nu. 21. & seqq. fol. 140. Dilectio est præcipuus actus Charitatis internus, n. 27. fol. 141. Vide *V. Charitas*. Magis debet quis diligere se, quam proximum, quomodo. Tr. 9. dist. 5. n. 11. & 12. fol. 345
Discordia, quid. Tr. 4. d. 7. n. 29. f. 150
Disparitas cultus est impedimentum matrimonii dirimens, & quando. Tr. 14. d. 14. n. 78. & seqq. fol. 686. Quid de Disparitate cultus, quæ est inter Catholicos & Hæreticos, n. 80. & seqq.
Dispensatio, quid? Tr. 2. d. 4. nu. 12. fol. 66. A quo fieri possit? n. 13. & seqq. An sit valida si fiat sine causa? nu. 18. & seqq. Dispensatio subreptitie obtenta non valet, nu. 23. f. 67. In ea subintelligitur clausula, *Si preces veritate nitantur*, nu. 24. In votis, juramentis, &c. quomodo Papa censeatur dispensare? n. 25. & 26. An dispensare possint Confessarii Mendicantium cum conjugibus incestuosis, aut contrahentibus cum voto simplici Castitatis, ad petendum debitum? Tr. 6. dist. 3. n. 48. f. 218. Quomodo practice impetrari possit dispensatio in votis, n. 54. & seqq. fol. 219. Quid Confessario, vel Executori indagandum, & observandum ante, & post adeptam dispensationem in votis, n. 55.
Dispensatio impedimentorum Matrimonii, quid? Tr. 14. n. 156. & seqq. fol. 700. Vide *V. Impedimenta Matrimonii*, & *Matrimonium*.
Dispensatio circa certa impedimenta matrimonii, quando ab Episcopis, pro foro tam interno, quam externo dari queat? Tr. 14. d. 15. n. 4. & seqq. f. 749. Vide *V. Episcopi quando*. Dispensatio, quando a Sacr. Pœnitentiaria, & Dataria petenda, n. 5. f. 750. In quibus casibus Sac. Pœnitentiaria dispenset, n. 6. & seqq. Prævia observanda, antequam fiat Supplica, n. 9. & seqq. Dispensationis petendæ formula, n. 11. f. 752. Rescriptum ad talem formulam, n. 12. & seqq. Explanatio Breviaturarum, n. 14. Quotupliciter in Dataria obtineatur Dispensatio, nu. 15. & seqq. 754. Quomodo debeat instrui Supplica n. 17. Formula dispensationis ob angustiam loci, n. 18. & seqq. Forma Supplicæ ob contractum jam bona fide Matrimonium, n. 21. & seqq. Quomodo Supplica rite concepta dirigatur Romam, n. 24. Quid facere debeat ille, qui nescit Supplicam concipere juxta Stylum Curiæ n. 25. & seqq. fol. 757. Quid consulendum Oratori pauperi, qui nequit solvere taxam, n. 28. Ad quem recurrendum pro executione dispensationis, n. 29. Qualia Rescripta Dispensationis soleant expediri a Dataria ad executorem, n. 30. & seqq. fol. 758. Qualiter clausulæ Rescriptorum sint intelligendæ, num. 33.
Disputare de rebus Fidei, quando licitum? Tr. 4. d. 4. nu. 43. & seqq. f. 131. Laicis an sit prohibitum, sic disputare? nu. 44. Disputationes in Ecclesiis an habere liceat? Tr. 12. d. 1. n. 21. fol. 443
Distillatio, quomodo differat a pollutione Tr. 9. d. 4. n. 58. & 59. fol. 357
Distinctio specifica, & numerica peccatorum. Vide *V. Peccatorum Distinctio*.
Divinatio, quid? Tr. 5. dist. 2. nu. 15. f. 167. Contingit vel per expressam dæmonis invocationem, vel per implicitam, n. 16. Utriusque Divinationis varii modi, ac species, n. 17. 18. & seqq. f. 108. Divinatio quale peccatum? n. 17. & 27. & 28. f. 169. Divinatio, quomodo distinguatur a vana Observantia? nu. 30. fol. 170. Et Observantia eventuum? num. 35. fol. 171
Divortium, quid? Tr. 14. d. 13. n. 91. f. 600. Sumitur dupliciter, n. 92. Divortium quoad thorum, & cohabitationem, potest fieri, n. 93. f. 667. Idque generatim ex sex causis, quibus? n. 94. & seqq. Differentia inter adulterium, & alias causas, respectu Divortii, n. 95.
Dolor de peccatis. Vide *V. Contritio*.

Dolus, quid? Tr. 8. d. 2. nu. 35. fol. 275. Dolo æquiparatur culpa lata, n. 36.
Dominium communissime, quid? Tr. 7. dist. 3. n. 2. f. 238. Dividitur in divinum, & humanum. Ibid. Dominium humanum aliud Jurisdictionis, aliud Proprietatis, nu. 3. Dominium Proprietatis perfectum, & imperfectum, quid? n. 4. & 5. f. 239. Imperfectum subdividitur in Dominium directum, & utile, nu. 5. Sub Dominium hominis, quæ cadant? Tr. 7. d. 4. n. 2. & seqq. f. 243. Dominium rerum, quibus modis generatim acquiratur? Tr. 7. d. 5. nu. 3. & 4. fol. 251. & 252. Quomodo acquiratur Nativitate, n. 22. f. 256. Allavione, n. 23. Specificatione, n. 24. Accessione, n. 25. Confusione, & Commixtione, n. 26. & seqq. Ædificatione, n. 31 f. 257. Plantatione, nu. 32. Fructuum perceptione, n. 33. & Traditione? n. 34. & 35.
Donatio, quid? Tr. 8. d. 2. n. 13. f. 271. Dividitur in mere gratuitam, & remuneratoriam, n. 14. fol. 272. Donatio mortis causa, quæ? n. 15. Hæc potest semper revocari, n. 16. Donatio inter vivos, quæ, & an revocari possit? n. 17. Hæc ante acceptationem non obligat, nu. 18. Censetur acceptari a præsente & tacente, n. 19. An possit acceptari pro alio, aut pro determinata Ecclesia? & quando? n. 20. Donatio ante actualem rei traditionem non dat jus in re, n. 71. Donatio ultra quingentos Solidos, an valeat? n. 22. & seqq. f. 273. Dotis proprietas, an maneat penes uxorem, Tr. 7. d. 4. n. 15 & seqq. f. 245
Dubitans de Fide, an peccet peccato hæresis, Tr. 4. d. 4. n. 20 & seqq fol. 127. Et incurrat excommunicationem, nu. 23. Quid de natis inter Hæreticos, n. 21.
Dubitatio quid, & an differata Judicio temerario, & suspicione? Tr. 9. d. 6. n. 50. f. 369. Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, & qualiter, n. 60. & seqq. fol. 370
Dubium speculativum, & practicum, quid, & quotuplex? Tr. 1. d. 3 n. 20 27. & seqq. f. 26. An licitum sit operari cum dubio, n. 30. & seq. In dubiis tutior pars est eligenda, quomodo, n 35. & 38. f. 27. & 28. Dubitans de morte conjugis, si contrahat, an possit petere debitum, vel talem reddere, Tr. 14. d. 13. n. 49. & seqq. fol. 659.
Duellum, quid, & quam graviter prohibitum? Tract. 9. dist. 3. nu. 42. & 45. fol. 520. An in aliquo casu possit acceptari, n. 43. & 44.
Dulia, quid, Tr. 5. d. 1. n. 25. f. 158. Cultu Duliæ honorantur Sancti in cœlis, n. 32. f. 159.

E

Ebrietas, quid? Tr. 3. d. 3. n. 45. f. 95. Et quale peccatum, nu. 47. Signa plenæ ebrietatis, quæ, nu. 48. Quando censeatur voluntaria, sitque peccatum mortale, n. 49. fol. 69. Inebriare se causa recuperandæ sanitatis, vel tuendæ vitæ, an sit peccatum, numer. 50. Differentia inter dormientem & ebrium, nu. 56.
Ecclesia, quid? Tr. 4. d. 3. n. 2. f. 112. Dividitur in Triumphantem, Purgantem, & Militantem, ib. Ecclesia militans sumitur dupliciter, n. 2. Vera Christi Ecclesia in terris est visibilis, nu 3. & 4. Ejus caput invisibile est Christus, visibile Summus Pontifex, n. 3 & 5. f. 113. Nec tamen est hiceps, n. 6. Vera Ecclesia Christi non potest errare in fide, neque omnino deficere, n. 7. Extra eam nemo salvatur, n. 8. & 9. Quænam sint notæ veræ Ecclesiæ Christi, n. 12 & seqq. f. 114. Quomodo hæc sit una, n. 12. & 13. Sancta, n. 14 f. 115. Catholica, n. 15. & Apostolica, n. 16. fol. Romanæ Ecclesiæ conveniunt hæ quatuor notæ, n. 17. & seqq. S. Augustini notabile dictum de Ecclesia Catholica, n. 20. fol. 116
Ecclesiæ Præcepta generalia quinque, Tr 10. d. 1. nu. 2. f. 373. Tenor primi, & secundi, n. 2. & seqq. Ecclesiæ rectum hoc primum declaratur, Tr. 10. d. 2. n. 1. & seqq. f. 388. Ecclesiæ quartum Præceptum, quod, Tr. 10. d. 3. n. 1. & seqq. f. 396. Ecclesiæ quintum Præceptum declaratur, n. 35 & seqq. fol 359
Ecclesiarum bona sunt triplicis generis, Tr 12. d. 1 n 24. & seqq. f. 444. In Ecclesia committens homicidium, vel aliud crimen, an gaudeat immunitate, n. 32. & 35. f. 445. Ecclesiam non valens intrare, an foris lucretur Indulgentias, Tr 12. d. 3. n. 61. f. 465. Præsertim concessis visitantibus Altaria, n. 62 Ecclesia interdicta, quæ censeantur Interdicto subjacere, Tr. 13. d. 2. num. 64. fol. 505
Ecclesia polluitur quinque præcipue modis & quibus, Tr. 14. d. 5. n. 121. & seqq. fol. 584. Alii duo modi a nonnullis addantur, num. 128. fol. 585. In Ecclesia polluta non licet celebrare Missam, num. 129. fol. 584. Polluta Ecclesia an polluatur Cœmeterium, & econtra, num. 129. fol. 585. quid si in dictis casibus delictum est occultum, n. 130. Ecclesia polluta quomodo sit reconciliandæ, nu. 132. & seqq. f. 586. Ecclesia polluta, an reconcilietur per celebrationem Missæ, n. 133. fol. 586. Quid agendum, si durante Missa violetur Ecclesia, num. 136.
Effectus ut imputetur ad culpam, veluti in causa, aut indirecte voluntarius, quæ requirantur, Tr. 1. d. 1. n. 9. & seqq. fol. 3. In dubio, num effectus excedat vires causæ naturalis, quid agendum, Tr. 5. d. 2. n. 40. & 41.
Electione quomodo acquirantur Beneficia Ecclesiastica, Tr. 11. d. 1. n. 20. f. 407. Eligentium major, & sanior pars, quæ, n. 21. & 22. f. 408 Electio indigni ad Beneficium est ipso jure nulla, n. 63. f. 414. Valet tamen electio digni omisso digniore, n. 64.
Eleemosyna, quid, Tr. 4. d. 6. nu. 34. f. 142. Et quæ sequi de præcepto, n. 35. Ad obligationem eroganda eleemosynam duo concurrere debent: quæ, n. 36. & 37. Tempore necessi-

tatis extremæ proximi an eleemosyna sit danda sub præcepto de superfluis naturæ, n. 40. & 41. f 143. De superfluis naturæ, & statui, danda est eleemosyna etiam gravem dutaxat necessitatem patientibus, nu. 42. An eleemosyna sit danda sub præcepto pauperibus, communem necessitatem patientibus, n. 43. & 44. Eleemosynæ largitione an remittantur peccata venialia, Tr. 3. d. 2. n. 38.

Emptio, & venditio, quid, Tr. 8. d. 4. n. 86. fol. 30. Vide *V. Venditio*.

Epicheja, quid, Tr. 2. d. 4. n. 9. f. 65. & Tr 7. d. 1. nu. 9. f. 224. Quomodo differat ab interpretatione Legum, Tr. 2. d. 4. n. 10. fol. 65. Habet quandoque locum, n. 11.

Episcopatus est Ordo, T. 14. d. 12. n. 13. f. 642. comprehenditur sub Sacerdotio ample sumpto, nu. 14. Sex causæ resignandi Episcopatum, Tr. 11. d. 2. n. 35. f. 421

Episcopi, an possint absolvere ab hæresi, T. 4. d. 4 nu. 29. & seq. f. 128. Quid in Germania, n. 31. Episcopus habet fundatam intentionem super collatione Beneficiorum suæ Diœcesis, Tr. 21. d. 1. nu. 37. f. 410. Collatio Beneficii ab Episcopo devolvitur ad Capitulum, n. 34. f. 109. Episcopi quomodo, & quo jure teneantur ad residentiam personalem, Tr. 11. d. 1. n. 71. 72. & 73. f. 415. Episcopi soli antiquitus erant Parochi, Tr. 11. d. 4. num. 24. fol. 436. Episcopi, quas Indulgentias concedere valeant, T. 12. d. 3. n. 28. f. 460. In quibus irregularitatibus dispensent, T. 13. d. 3. n. 71. f. 522.

Error circa substantiam reddit contractum nullum, T. 8. d. 1. n. 14. f. 205. Et quid de errore circa qualitatem, n. 15. Error personæ dirimit matrimonium, Tr. 14. d. 14. n. 51. Error fortunæ, & qualitatis, quis, & an matrimonium dirimat, n. 52. Error conditionis, quis, num. 53. fol. 682

Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret authoritas, quomodo, Tr. 4. d. 2. n. 10. fol. 104

Eubulia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 9. fol. 224

Eucharistiam tenentur Fideles Jure divino sumere, & quidem sæpius, Tr. 10. d. 3. n. 26. f. 300. Tempus hujus obligationis determinavit Ecclesia, præcipiendo Communionem Paschalem, n. 27. Huic præcepto non satisfit per Communionem sacrilegam, n. 28. & 29. Ad Sacram Communionem requiritur jejunium naturale, n. 30. & seqq. In articulo mortis potest sumi Sacra Eucharistia non jejuno, n. 34. f. 400. Et quidem sæpius per modum Viatici, n. 35. An, qui mane communicavit sanus possit, vel teneatur infirmatus eodem die communicare per modum Viatici, n. 36. An qui communionem Paschalem non peregit, teneatur eam compensare, n. 37. & seqq. Ubi peragenda sit Communio Paschalis, n. 38. & seqq. Puer, quando obligetur ad communionem Paschalem, n. 42. & 43. f. 401. Eucharistia an possit ministrari mutis & surdis, n. 45. f. 402. Atque Energumenis, & Epilepticis; &c. n. 46. Quæ pœnæ non communicantium in Paschate, n. 47. An aliquando possit differri Communio ultra tempus Paschale num. 48. & 49. Non est præceptum Divinum sumendi Eucharistiam sub utraque specie, T. 14. d. 4. n. 56. & 57. f. 561 Ecclesia juste decrevit, ut Laici sub una tantum specie communicarent, nu. 58. & 59. f. 562. Sumens Eucharistiam sub una specie, nulla fraudatur gratia ad salutem necessaria, n. 60. Quid sentiendum de Communione frequenti, & quotidiana, T. 10. d. 3. n. 50. & seqq. f. 403. An ea Laicis negotiatoribus, & conjugatis permittenda, n. 54. Et quid de Monialibus, n. 55. f. 404. Frequens Confessio, & Communio, an sit nota Prædestinationis, nu. 56. Communicans plures in statu malo, an plura numero distincta peccata committat, Tr. 14. d. 1. n. 49. & seqq. f. 532

Eucharistiæ Sacramentum est adorandum cultu Latriæ, Tr. 5. d. 2. n. 30. f. 170. Consistit in *facto esse*, Tr. 14. d. 1. n. 16. & 17. fol. 527. Ad dignam Eucharistiæ receptionem debet præmitti Confessio de peccato mortali, Tr. 14. d. 2. n. 30 f 539. Textus notabilis Concilii Tridentini circa hoc, n. 31. Mandatum Tridentini, injunctum ex necessitate Celebrantibus cum contritione de peccato mortali, *confitendi quamprimum*, quid importet, nu. 32. & seqq. Ad quod tempus extendatur, n. 34. & 31. Et quid de triduo, Ibid. Dicto præcepto *confitendi quamprimum*, an teneatur Laicus, n. 42. f. 540. Vel Sacerdos indigne celebrans, n. 43. Si quis jam confessus, oblitus fuit peccati mortalis, an teneatur denuo confiteri, antequam communicet, vel celebret, n. 36. & seqq. f. 539. Copia Confessarii quando deesse censeatur, n. 40. & 41. Eucharistia, quomodo necessaria, n. 67. fol. 544

Eucharistia vi nominis, quid Tr. 14. d. 4. nu. 1. f. 553. Eucharistiæ Sacramentum, quid, n. 3. Est institutum a Christo, n. 3. Est excellentissimum, & simpliciter unum Sacramentum, n. 4. & 5. Non quidem unum unitate indivisibilitatis, sed unitate integritatis, num. 6. Multiplicatur numero juxta multiplicationem specierum consecratarum, nu. 7. f. 554. Materia, & forma Eucharistiæ, quæ communiter dicatur, n. 8. f. 594. Explicatur communis ille modus loquendi, n. 9. Materia Consecrationis Eucharistiæ est panis triticeus, ac vinum de vite, n. 10. & seqq. Panis triticeus, quis? Et qualiter conficiendus, n. 11. & 15. f. 555. An requiratur azymus, vel fermentatus. n 16. & 17. Panis ex siligine, an sufficiat ad Consecrationem, n. 12. & 13. Quid de pane ex hordeo, avena, amygdalis, vel saccharo. nu 14. Vinum, ut sit materia Consecrationis, quale esse debeat, n. 18. f. 556. Quid de vino miraculoso, n. 22. Aut si vino admisceatur alius liquor, n. 23. Uva nequit consecrari, nu. 19. Neque vinum in pane imbibitum,

cum, nu. 24. Quid de vino congelato, n.75. & seqq. Aqua vino consecrando est apponenda, n.29. & seqq. f. 557. Hæc debet esse modica, n. 33. An convertatur in Sanguinem Christi, n.33. & seqq. Forma Consecrationis Eucharistiæ, T. 14. d. 4. n. 37. & seqq. f. 568. Quale peccatum, aliquid in ea omittere, n. 39. Quid in praxi circa eam observandum, n. 40. & 43. fol. 559. Quæ verba sint de essentia Consecrationis, nu.41. & 42. Verba essentialia Consecrationis proferuntur tam recitative, quam significative, n.44. & 48. f. 559. & 560. In Eucharistia quomodo Christus sit præsens, n.49. & seqq. f. 690. Verba notabilia Concilii Trid. circa hoc, n.51. In Consecratione fit transubstantiatio panis, & vini, in Corpus & Sanguinem Christi, n. 52. f. 561. Nihilominus substantia panis, & vini, proprie non annichilatur, n.53. & 54. Quamdiu Christus sit præsens sub speciebus consecratis, n.55. Eucharistia, quando producat effectum gratiæ sanctificantis, num 61. f. 562. Præter hunc causat Eucharistia alios effectus; & quos, n. 62. & seqq. Eucharistia accipi potest ut Sacramentum, & ut Sacrificium, Tr. 14. d. 5. n. 4. f. 563. Vide *V. Sacrificium V. Missa*.

Eunuchorum matrimonia sunt invalida, Tr. 2. d. 1. n. 21. f. 41. & Tr. 14. d. 14. n. 69. f. 684

Eutrapelia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 31. fol 228

Examen conscientiæ, an, & quale præmittendum Confessioni, Tr. 14. d. 7. n. 60. & seqq. f. 607. Rustici non facile dimittendi pro faciendo meliori examine, num. 63.

Excommunicatio est una inter pœnas Hæreticorum. Tr. 4. d. 4. n. 24. f. 128. Ad eam incurrendam requiruntur quatuor conditiones, quæ, n. 25. & seqq. Excommunicatio minor potest ferri ob peccatum veniale, Tr. 13. d. 1. num. 9. f. 487. excommunicatio major fertur ob solum peccatum mortale, num. 8. Externum, ac in suo genere completum, n. 11. & 12. f. 488. Et quod habet annexam contumaciam, n. 13. & 14. Qualis contumacia requiratur, & sufficiat, nu. 15. Excommunicatio est pœna gravissima, n. 22. f. 489. An possit infligi ob peccatum alterius, n. 20. 21. & seqq. An possit ferri in totam Communitatem, n. 21. 23. & seqq. Disparitas inter excommunicationem, & Interdictum, nu. 22. Excommunicatio ex triplici capite redditur invalida, n 34. & seqq. f. 491. Vide *V. Censura*.

Excommunicatio vi nominis, quid, Tr. 13. d. 2. n. 1. f. 495. An differat ab Anathemate, nu. 2. Datur in Ecclesia potestas ferendi excommunicationem, nu. 3. Ea D. Paulus aliquoties usus fuit, num 4. Excommunicatio, quid, n. 5. & seqq. f. 496. Absolute posita denotat majorem, nu. 6. Excommunicatio minor, quid; & quis ejus effectus, nu. 7 & 8. Excommunicatio major, quæ, n. 9. Qui sint effectus excommunicationis majoris, nu. 13. 14. & seqq. fol. 497. Quomodo privet communibus Ecclesiæ Suffragiis, n. 16. & 17. f 498. Communione Sacramentorum, n. 18. & 19. Usu divinorum Officiorum, n. 20. Et sepultura Ecclesiastica, nu. 21. Quid juris, si excommunicatus in loco sacro sepeliatur, nu. 22. f. 499. An privatio sepulturæ Ecclesiasticæ de facto habeat locum in omnibus excommunicatis, etiam non vitandis, nu. 23. & seqq. Alii effectus excommunicationis majoris, n. 25. & seqq. Excommunicationes latæ, & ferendæ sententiæ, quæ, n. 53. f. 504. Aliæ reservatæ, aliæ non reservatæ, n. 54. Excommunicationes in Bulla Cœnæ Domini contentæ breviter enumerantur, n.56. f.505. Excommunicatio in percussores Clericorum lata, declaratur, n. 58. & seqq. Eam incurrunt mandantes, consulentes &c. n.64. f. 505. Clerici & Monachi nomine, qui hic intelliguntur, n. 63. Canon. *Si quis suadente*, an sit favorabilis, necne, n. 68. f. 506. Ad hanc excommunicationem incurrendam qualis requiratur percussio Clerici, n.68. & 70. An quis possit sæpius excommunicari, n. 72. & seqq. Excommunicatio minor, si violetur, non inducit irregularitatem, Tr. 13. d. 3. n. 16. f. 513

Excommunicato occulto quid liceat ad vitandam infamiam, Tr. 2. d. 2. nu. 28. f. 51. Excommunicati Clerici tenentur recitare Horas Canonicas, Tr. 6. d. 1. nu. 14. fol. 190. Non tamen debent dicere: *Dominus Vobiscum*, n. 15. Insordescens per annum in excommunicatione sit suspectus de hæresi, Tr. 13. d. 2. n. 33. f. 506. excommunicati alii tolerati, alii vitandi, n. 35. Excommunicati, qui de facto sint vitandi, n. 36. Casus, in quibus non licet communicare excommunicatis vitandis, nu. 38. & seqq. f 502. Communicans excommunicato vitando peccat, n. 44. Atque incurrit excommunicationem, & qualem, n. 45. & 46. Causæ ab hac censura excusantes eos, qui communicant cum excommunicato vitando, n. 47. & seqq. fol. 503

Executori dispensationis in Votis, quid observandum, Tr. 6. d. 3. n. 55. & seqq. f. 219

Exercitia spiritualia facientibus Religiosis, quæ Indulgentiæ concessæ, Tr. 12. d. 3. n. 71. fol. 468

Exorcistatus materia, & forma, quæ, Tr. 14. dist. 12. nu. 20. fol. 643. Officium Exorcistæ, ibid.

Extrema Unctio, quid, Tr. 14. d. 11. n. 3. fol. 636. Est Pœnitentiæ consummativum, n. 1. Et Sacramentum novæ Legis, n. 2. Materia ejus remota, & proxima, quæ, nu. 4. & seqq. Quid si oleo sit admixtum balsamum, n. 6. Forma ipsius, quæ, n. 8. f. 637. In quibus corporis partibus sit facienda unctio, nu. 9. Rerum unctio, quando omittenda, nu. 10. Quid, si quis careat manu, pede, &c. n. 11. Manus Presbyteri quomodo ungendæ, num. 12. An in casu necessitatis sufficiat unica unctio, numer. 13. & 14. Praxis quarundam

Diœcesium tempore pestis, num. 15. Effectus Sacramenti Extremæ Unctionis, qui, & quomodo intelligendi, n. 16. & seqq. Subjectum in quo capax, n. 22. fol. 639. Nequit ministrari sanis, etiam damnatis ad mortem, n. 23. Quid de pesse laborantibus, vulneratis, senibus, n. 24. Infantibus, ac perpetuo amentibus, n. 25. Vel adultis lapsis in phrenesin, aut amentiam, n. 26. Disparitas inter Sacramentum Extremæ Unctionis, & Pœnitentiæ, n. 27. In quo periculo, & statu infirmi, hoc Sacramentum ministrandum, n. 28. Sacramentum hoc est iterabile; & an in eodem morbo, n. 29. & 30. f. 460. An sit necessarium ad salutem, n. 31. & Tr. 14. d. 2. n. 68. & seqq. fol. 544.

F

Falcidia, quid, & unde sic dicta, Tr. 8. d. 5. n. 77. fol. 299

Famæ propriæ homo est dominus, Tr. 7. d. 4. n. 7. fol. 244. Non tamen sine causa potest eam prodigere, n. 8. Fama, & honor differunt; quomodo, Tr. 9. d. 6. n. 2. fol. 362. Fama injuste ablata quomodo restitui possit, ac debeat, n. 33. & seqq. fol. 366. Vide *V. Restitutio*.

Fera laqueo intricata, an sit eximentis, vel laquearum ponentis, Tr. 7. d. 5. n. 21. f. 255. Vide *V. Venatio*.

Festis certis aliquid faciendi, vel omittendi consuetudo, an damnanda, Tr 5. d. 2. n. 39. f. 171. Præceptum de celebratione Festorum partim affirmativum, partim negativum, Tr. 10. d. 1. n. 3. fol. 374. Dies Festi quando inchoandi, n. 4. fol. 375. An in ipsis Fideles prærer Missam teneantur ad alia pia opera, n. 5. Præsertim ad audiendam Concionem, n. 6. & 7. Festa ab Episcopis præcepta, etiam a Regularibus sunt servanda, n. 9. Opera diebus Festis prohibita, quæ, n. 12 & seqq. f. 376 Vide *V. Opera*. Dies Festi Christianorum non tam stricte obligant, ut olim Judæorum, n. 15. Quæ sit obligatio audiendi Missam diebus Festis, n. 36. & seqq f. 380. Vide *V. Missa*.

Fictio, quid, Tr. 14. d. 2. n. 52. f. 542. Fictio negativa, & positiva, n. 53. Baptismus ficte susceptus, recedente fictione confert suum effectum n. 54. Quid de aliis Sacramentis ficte susceptis, n. 55.

Fides quando amittatur, Tr. 4 d. 1. n. 14. & 15. f. 101. Non manet in Beatis, nu. 16. Fidei nomen varie accipitur, Tr. 4. d. 2. n. 1. & 2. fol. 102. Fides supernaturalis actualis, & habitualis, quid, nu. 3. & 4. Objectum materiale Fidei, quod, n. 5. fol. 103. Objectum ejus complexum, & incomplexum quod, n. 6. & 7. Objectum formale Fidei, n. 8. & seqq. *Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret Authoritas*; quomodo, n. 10. folg. 104. Fides explicita, quæ, num. 11. Fides quomodo necessaria ad salutem; n. 13. & seqq. fol. 105. An requiratur necessitate medii Fides explicita de existentia Dei, & ut Remuneratoris. n. 16. Quid de Mysterio SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi, n. 17. & seqq. Fides ex puris naturalibus non juvat ad justificationem, n. 20. fol. 106. Quænam teneantur Fideles explicite credere necessitate præcepti, n. 23. & 24. Præceptum Fidei affirmativum, & negativum, quid, n. 25. f. 107. Obligatio eliciendi actum Fidei, Spei, &c. alia per se & directe, alia per accidens, n. 26. Datur præceptum Divinum per se obligans quandoque ad actum Fidei, n. 27. Non sufficit, hunc tantum semel in vita elicere n. 28. Quo tempore obliget præceptum Fidei, n. 29. 32. & seqq. f. 108. Quando cuipiam censeatur vera Fides sufficienter proposita, n. 30. & 32. Actus Fidei, item Professio, & Confessio Fidei, quomodo differant, n. 39. f. 110. Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe, num. 40. An, & quando obligemur ad externam Fidei Confessionem, n. 41. & 43. An quandoque Fidem licite possimus occultare, n. 44. 45. & seqq. Et quibus modis id licite fiat, n 45. & seqq. Methodus brevissima reducendi Hæreticos ad Fidem Catholicam, Tr. 4. d. 3. n. 22. f. 116. In materia Fidei an liceat sequi opinionem minus probabilem; Tr. 1. d. 3. n. 54. f. 32. & Tr. 4. d. 2. n. 31. fol. 108

Fidem resolvere, quid; Tr. 4. d. 3. nu. 50. f. 122. Fidei resolutio a priori, fit in primam veracitatem Dei nobis revelantis, n. 51. & seqq. Instantia de Circulo proponitur & solvitur, n. 53. & 54. Motiva credibilitatis Fidei, quæ, n. 55. Fides non resolvitur in motiva humana, n. 56. f. 123. Actus Fidei non est merus intellectus, sed ad ipsum requiritur pia affectio voluntatis, n. 57. Nonnullæ Propositiones damnatæ circa hoc, nu. 58. & 59. Disputare de rebus Fidei, quando licitum, Tr. 4. d. 4. n. 43. & seqq. fol. 131.

Fides bona requiritur ad præscriptionem, Tr. 7. d. 6. n. 10. f. 259 Possessor bonæ, & malæ fidei, quis, Tr. 7. d. 3. n. 20. fol. 241

Fidei commissum, quid. Tr. 8. d. 3. n. 68. f. 288

Filiifamilias mutuo accipientes, quando inventur S. C. Macedoniano, Tr. 8. d. 4. n. 8. & 9. f. 292. & 293. Filiifamilias peculium. Vide *V. Peculium*. Filii quid debeant parentibus, Tr. 9. d. 2. n. 2. & 4. seqq. f. 316. Filius an possit ingredi Religionem invitis parentibus, n. 9. f. 317 Quid, si hi sint in gravi necessitate, n. 10. & 11. f. 318. Filius an a patre, vel matre alendus, n 15. & 16. Vide *V. Parentes*. Filius, an teneatur credere matri, asserenti, se esse spurium, T. 9. d. 5. n. 32. f. 348. De furto Filii familias, quid censendum, Tr. 9. d. 5. n. 26. & 27. f. 347

Finis ultimus hominis, Tr. 1. d. 1. n. 1. fol 2. Finis moralis adjunctus, quomodo peccatum

tum ex genere veniale, reddat per accidens mortale, Tr. 3. d. 2. n. 18. fol. 86
Fiscus, an succedat ab intestato, Tr. 8. d. 3. num 82. fol. 290.
Fœtus quando animetur, Tr. 9. dist. 3. nu. 34. fol. 324
Fomes peccati non prohibetur Præceptis Decalogi, Tr. 9. d. 7. n. 4. f. 471
Forma Sacramentorum, quæ, Tr. 14. d. 1. n. 19. fol. 527. Fuit a Christo determinata, & quomodo, nu. 20. & seqq. Ejus mutatio quando irritet Sacramentum, n. 22. & 25. f. 528. Inter formam, & materiam Sacramentorum requiritur aliqua similitas, & qualis, n. 26. & seqq.
Fornicatio, quid & quam grave peccatum, Tr. 9. d. 4. n. 11. f. 329. Est intrinsece mala, n. 12. f. 330. Ad eam reducitur concubinatus, n. 13. Fornicatio cum sponsa alterius, an addat specialem malitiam, n. 14. Quid de fornicatione Fidelis cum Infideli, num. 15.
Fortitudo, quid, Tr. 7. d. 1. n. 33. & 34. f. 288. Ejus partes potentiales, quæ, n. 35. & seqq. Fortitudini, quæ vitia opponantur, nu. 37. & 38. Fortitudinis actus excellentissimus, est Martyrium, n. 29. f. 227. Vide *V. Martyrium.*
Fori privilegium Clericis concessum, quale, Tr. 14. d. 12. n. 11. f. 642
Fratres dicuntur quatuor modis, T. 14. d. 14. num. 111. f. 692
Fratres Minores non possunt instituí hæredes, Tr. 8. d. 3. n. 72. f. 289. Quomodo obligentur ad jejunia Regulæ, Tr. 10. d. 2. n. 80. f. 395
Fraus, quid, & quomodo differat a dolo, Tr. 7. dist. 1. n. 17. fol. 226.
Fructus rei, qui, Tr. 7. d. 3. num. 8. fol. 239. Fructuum perceptio, quomodo sit modus acquirendi rerum dominium, Tr. 7. dist. 5. nu. n. 33. fol. 257.
Furtum, quid, Tr. 9. d. 5. n. 2. & seqq. f. 344. Et quale peccatum, n. 5. Quæ quantitas sufficiat ad furtum mortale, n. 6. & seqq; in extrema necessitate an sit licitum aliena surripere, n. 10. & seqq. f. 345. An tunc etiam liceat furari, n. 13. Quid in gravi necessitate, nu. 14. Modicum furans animo surripiendi plura, si posset, peccat mortaliter, nu. 15. f. 346. An teneatur ad restitutionem, n. 16. Per furta minuta intendens ditescere quomodo peccet, nu. 17. & seqq. Furantes minuta tenentur restituere, quomodo, n. 20. f. 347. Ad furtum mortale in minutis requiritur major quantitas, & qualis, n. 21. Per furta domestica potest graviter delinqui, nu. 22. An ex iis nascatur Actio Furti, n. 23. Quid de furtis famulorum, aut mercenariorum, n. 24. & 25. Quid de furto filii familias, præsertim operantis in obsequium patris, n. 27. Uxor surripiens ex bonis mariti, an peccet, & quomodo, nu 28. & seqq. Ad furtum grave famulorum major requiritur quantitas, & unde hæc colligenda, n. 37. & 38. fol. 348.
Propositio damnata circa hoc discutitur, nu. 39. & 40. Novem genera cooperandi ad furtum, nu. 42. & seqq. Si res furtiva casu pereat apud furem, an is restituere teneatur, n. 67. & 68. fol. 353.

G

Gaudium est actus, seu potius effectus Charitatis, Tr. 4. d. 6. n. 26. & 28. fol. 141.
Grassatores viarum, qui, Tr. 12. d. 2. n. 29. f. 460. Non gaudent Immunitate, n. 28. & 29.
Gratia actualis, & gratia habitualis seu sanctificans, quid, Tr. 14. d. 2. n. 2. & 3. fol. 534. Gratia Sacramentalis, quæ, nu. 4. fol. 535. Gratiam conferri ex opere operantis, & ex opere operato, quid, ibid. An, & qualem gratiam conferant Sacramenta non ponentibus obicem, n. 5. 8. & seqq. Gratia habitualis prima, & secunda, quæ, n. 18. fol. 536. Quæ Sacramenta conferant primam, quæ & secundam gratiam, num. 19. & 23. fol. 537. Gratiam sanctificantem an immediate causet Sacrificium Missæ, Tr. 14. dist. 5. num. 43. & 44. fol. 571.
Gratitudo, quid, Tr. 7. dist. 2. n. 10. fol. 234. Ejus officia quinque. Ibid.
Gula, quid, Tr. 3. d. 3. n. 41. f. 95. committitur quinque modis. Ibid. Gula ut sic dividitur in commessationem, & ebrietatem, n. 42. Quale sit peccatum, n. 43. & 44. Est peccatum capitale, ejusque quinque Filiæ, n. 52. & seqq. f. 96. comedere, & bibere ob solam voluptatem, an sit peccatum, n. 51.

H

Hæres necessarius, & non necessarius, qui, Tr. 8. dist. 3. n. 69. fol. 289. Ejus institutio est fundamentum testamenti, n 70. Qui possint instituí hæredes, n. 71. & 72. Hæredibus necessariis debet relinqui Legitima, & quomodo, num. 73. & seqq. Hæredi non necessario quantum relinquendum, n. 76. f. 290. Hæredes ab intestato, qui, & quando succedant, num. 30.
Hæresis, unde sic dicatur, Tr. 4. dist. 4 n. 9. fol. 125. Et quid sit, nu. 10. Ad hæresin formalem requiritur & error in intellectu, & pertinacia in voluntate, n. 11. & 13. f 126. Corollaria notabilia, n. 12. 14. & 15. Pertinacia ad hæresin requisita, in quo consistat, n. 17. & 17. Dubitans de Fide, an peccet peccato hæresis, n. 20. & seqq. f. 127. Absolvere ab hæresi in & extra Articulum mortis, qui possint, n. 20. & seqq. f. 128. An tempore Jubilæi detur facultas absolvendi ab hæresi, Tr. 12. d. 3. n. 125. & seqq. fol. 482
Hæretici obligantur legibus Pontificiis pro toto Orbe latis, Tr. 2. d. 3. n. 2. f. 55. Methodus brevissima reducendi Hæreticos ad Fidem Catholicam, Tr. 4. d. 3. num. 22. fol. 119

Hæretici, qui, Tr. 4. d. 4. n. 5 f. 124. Hæretici formales, & materiales, qui, n. 18. & 19. f. 127. Inter alias Hæreticorum pœnas est excommunicatio, n. 24. & seqq fol. 128. Vide *V. Excommunicatio* Quis sit modus recipiendi Hæreticos resipiscentes, n. 34. & 35. f. 129. Funera Hæreticorum, an Catholicis liceat comitari, Tr. 4. d. 4. nu. 46. f. 131. Hæretici propter Sectam suam occisi, non sunt Martyres, Tr. 7. d. 1. n. 43. f. 229. An gaudeant Immunitate Ecclesiastica, Tr. 12. d. 2. n. 23. & seqq. ac num. 28. fol. 450

Homicidium quandoque prohibetur quinto Præcepto Decalogi, Tr. 9. d. 3. n. 2. fol 320. Quin etiam interior voluntas occidendi, n. 4. & seqq. Tres gradus ad homicidium, n. 6. f. 321. Quodnam homicidium sit prohibitum, num. 9. & seqq. Vide *V. Occidere*. Homicidium simplex, & qualificatum, n. 31. f. 324. Homicidium, quo parentes, consanguinei, &c. occiduntur, superaddit specialem malitiam, num. 32. & seqq. Quid de abortu, n. 33. & seqq. Homicidiis parricidialibus additur proditio Patriæ, & machinatio contra Principem, n. 38. f. 325. Homicidium sacrilegum, quod, nu. 39. Ejus duplex species, n. 40. Homicidium quandoque aggravatur ex modo occidendi, n. 41. Quid de Duello, n. 42. & seqq. fol. 326. Restitutio ratione injusti homicidii, vel mutilationis, quomodo facienda, n. 46. & seqq. Homicidia, vel mutilationes in Ecclesiis, earumve Cœmeteriis comittentes non gaudent Immunitate. Tr. 12. d. 2. num. 28. & 32. f. 451. Homicidium, quando censeatur committi in Ecclesia, n. 33. Existens in Ecclesia, & occidens aliquem extra eam, an gaudeat Immunitate, num. 34. fol. 452. Homicidium proditorium, quod, nu. 36. 37. & 38. Ex homicidio, etiam occulto, incurritur irregularitas, Tr. 13. dist. 3. n. 23. f. 514. Vide *V. Irregularitas*.

Homo potest cadere sub dominium alterius hominis; quomodo, Tr. 7. d. 4. n. 3. fol. 243. Homo non habet dominium vitæ suæ, n. 4. & seqq. An sit dominus propriæ famæ, n. 7. & 8. fol. 244. Hominis ætates, quæ, Tr. 8. dist. 1. num 21. fol. 267.

Honestas, quid, Tr. 7. d. 1. n. 32. fol. 228

Honor, & cultus differunt; quomodo, Tr. 5. d. 1. nu. 5. fol. 155. Honor parentum. Vide *V. Parentes*. Honor, & fama differunt, quomodo, Tr. 9. d 6. nu. 2. f. 362. Honor injuste ablatus, quomodo resarciri valeat, n. 36. & 37. f. 366. Vide *V. Restitutio*.

Horæ Canonicæ, quæ, Tr. 6. d. 1. n. 2. f. 187. Sunt septem, nu. 4. Usus Horarum Canonicarum antiquissimus, n. 5. & 6. f. 188. Obligatio eas recitandi, non Juris Divini, sed Ecclesiastici, n. 7. & seqq. Quinam teneantur recitare Horas Canonicas, n. 11. & seqq. f. 189. Subdiaconus tenetur eas dicere jam primo die, quo ordinatur, & quas, n. 13. f. 190. Quid de Clericis excommunicatis, & suspensis; n. 14. & 15. Religiosi, quinam, & unde teneantur recitare Horas Canonicas, num. 17. 18. & seqq. Quid de Novitiis, n. 19. Quid de Societate JESU, & nonnullis Monasteriis Monialium, n. 20. Quid de Religioso Clerico, ad statum Laicalem translato, n. 22. Aut ejecto ex Monasterio, nu. 23. Clerici Beneficiarii obligantur ad Horas Canonicas, n. 25. Et quo jure, n. 9. & 10. fol. 189. Obligati ad Horas Canonicas, & eas in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter omittentes, peccant mortaliter, Tr. 6. d. 1. n. 27. fol. 192. Quænam censeatur pars notabilis, sufficiens ad peccatum mortale, num. 28. quot peccata mortalia committat omittens Officium totius diei, nu. 29. An peccet duplici peccato omittens Officium, ad quod tenetur ratione Ordinis sacri, simul & Beneficii, n. 30. Beneficiarii omittentes Horas tenentur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis, n. 31. f. 193. Idque post sex menses adepti Beneficii; ac Jure Ecclesiastico, n. 32. Rata neglecti Officii, quomodo taxanda, num. 32. & 33. Vitandæ circa hoc quædam Propositiones damnatæ, nu. 34. Officium Defunctorum, & Lytaniæ majores, an extra Chorum sub præcepto dicendæ, n. 35. & seqq. f. 194. Quid sit, studiose, & devote celebrare Officium Divinum, n. 38. fol. 208. Quænam intentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum, nu. 40. & 41. Attentio triplex, n. 39. Earum quælibet sufficit ad satisfaciendum præcepto, n. 42. f. 195. Voluntarie distractus absque ulla interiori attentione, non videtur satisfacere, n. 43. & seqq. Quid de leviter distracto, nu. 46. f. 196. Aut si distractio non sit plene voluntaria, n. 47. Remedia ad repellendas distractiones, n. 48. Septem requisita ad debitam Horarum Canonicarum recitationem, n. 49 f. 197. Contra integritatem divini officii, qui peccent, & quomodo, n. 50. Satisfacit, qui recitat cum socio non obligato, n. 51. Quid de occupatis in pulsandis organis, ponendis libris, &c. n. 52. Continuatio horarum, quomodo requiratur, n. 53. & seqq. Ordo insuper, n. 56. & 57. Causæ licitæ invertendi ordinem Horarum, n 57. Qualitas in Divino Officio, quæ servanda, n. 58. f. 198. Recitans Horas ex Breviario alieno, an peccet mortaliter, n. 59. Non commutandum Officium unius diei in aliud, & quomodo alioquin peccetur, nu. 60. & seqq. Quid agendum, si quis hodie legit Officium, aut Lectiones diei crastinæ, n. 64. Aut omisit hodie recitare de Festo occurrente, n. 65. Quo loco possit recitari Officium Divinum, n. 67. fol. 199. Canonici tenentur illud recitare in Choro, nisi &c. 68. & 69. Quid de Religiosis, n. 2. f. 191. Horæ Canonicæ, quo tempore in & extra Chorum sint recitandæ, n. 70. & seqq. f. 199. Matutinum, & Laudes, possunt pri-

die

die vesperi recitari; circa quam horam, nu. 71. Laudes an possint separari a Matutino, n. 3. f. 187. Quo tempore recitandæ Horæ Minores, & Vesperæ, n. 72. Quid de Vesperis in Quadragesima, n. 73. An satisfaciat incipiens Officium ante mediam noctem diei sequentis, & post ipsam absolvens, n. 74. An sit peccatum mortale, celebrare Missam ante dictum Matutinum, num. 75. A recitatione Horarum Canonicarum quæ causæ excusent, Tr. 6. d. 1. n. 76. & seqq. f 201. Quid de oblivione, ac dubio de recitatis Horis, vel Psalmo aliquo cujuspiam Horæ, n. 76. Infirmitas, an excusat a recitatione Horarum? n. 77. & seqq. An prævidens impedimentum futurum, teneatur prævenire recitando Horas, nu. 79. An morbi causa impeditus, teneatur audire alium recitantem. nu 80 Occupatio gravis potest excusare, & quæ, n 81. An, qui non potest recitare totum Officium, teneatur recitare partem, quam potest, n. 83. f. 202. An, qui solus recitare nequit, teneatur adhibere socium, n. 84. Dispensatio, & metus gravis, an excusent, n. 85. & 86. An, qui non potest recitare per se ipsum, teneatur recitare per alium, n. 87. An quis Officium omissum teneatur recompensare alio die, n. 88. Et quid de Beneficiario, n 89 & seqq. fol. 203

Hostia eadem an possit a pluribus consecrari, T. 14 d. 5. n. 137. & seqq. f. 586. Quid de Sacerdotibus noviter ord natis, & cum Episcopo verba Consecrationis proferentibus, nu. 140. & seqq

Humilitas, quid, Tr. 7. d. 1. n. 49. f. 227

Hyperdulia, quid, Tr. 5 d. 1. n. 25. fol. 159. Debetur B. Virgini Mariæ, n. 32.

Hypotheca, an differat a pignore, Tr 8. d. 4. num. 49. fol. 300

I

Idololatria, quid, Tr. 5. d. 2. nu. 11. f. 166. Est gravissimum peccatum, n. 12. f. 167. Idololatria metaphorice sumitur pro omni peccato mortali, nu. 13. Causæ dispositivæ ad Idololatriam, Tr. 9. d. 1. n. 6. & 7. fol. 312

Jejunium Quadragesimale an teneatur absolvere, qui pervenit ad locum, ubi illud jam est absolutum, Tr. 2. d. 3. n. 39 & seqq. fol. 61. Quid, si quis in fraudem jejunii illuc pergat, n. 41. fol. 62. An econtra, qui jejunium jam peregit, teneatur alibi rursus jejunare, n. 42. An discedens e loco, ubi non est jejunium, venturus ad locum, ubi est jejunium, possit comedere carnes, nu. 38. f. 61. Non jejunare die, quo duplex occurrit jejunium Ecclesiasticum, est unicum peccatum, Tr. 3. dict. 1. n. 46. f. 79. Quid, si quis ad alterum teneatur ex voto, n. 47. f. 80. Tempore jejunii morose se delectans in esu carnium, an peccet, Tr. 9. d. 7. num. 18. fol. 373

Jejunium generaliter, & specialiter acceptum, Tr. 10. d. 2. n. 2. & 3. f. 383. Jejunium naturale, n. 4. Et Ecclesiasticum, quid, num. 5. f. 384. An hoc frangatur per totum, n. 6. & 7. Tria ad istud requiruntur, nu. 8. & seqq. Nempe delectus ciborum, & quid de lacticiniis, nu. 9 & 10. Abstinentia plurium refectionum, num. 11. Et certa refectionis hora, nu. 12. Dispensatus circa esum carnium, an possit sæpius comedere, n. 13. & seqq. f. 385 Jejunium an violet replens ventrem cibis Quadragesimalibus, n. 16. & seqq. f. 386. Sæpius in die comedens carnes, quoties peccet, n. 19. An excuset levitas materiæ a mortali. Ibid. Quid, si sæpius comedat cibos cæteroquin licitos, n. 20. & seqq. Collatio vespertina an permissa. nu. 23. f. 387. Et qualis, n. 24. 29. & seqq. Quale peccatum sit, anticipare tempus comestionis, n. 33. f. 388. Vel sumpta mane collatione, differre prandium ad vesperam, n. 53.

Jejunia omnia sunt Jure Ecclesiastico instituta, Tr. 16. d. 2. n. 36. f. 389. Jejunium Ecclesiasticum violare, quale peccatum, num. 39. Quo tempore teneantur Adolescentes ad ejus observantiam, n 40. & seqq. Et quid de ultima die vigesimi primi anni, n. 42. Jejunii Ecclesiastici obligatio est personalis, n. 45. f. 390. Et certis diebus affixa, n. 48. Quid de Jejunio ex voto, vel pro pœnitentia injuncto, n. 47. Solvens jejunium ex duplici præcepto obligatus, quot committat peccata, n. 48. & 49. Statuens per totam Quadragesimam non jejunare, vel non jejunans, quot peccata committat, n. 50. Alios ad jejunium violandum inducens, peccat contra præceptum jejunii, n. 51. fol. 191 Caupo, an possit hospitalibus ministrare carnes, n. 52. Vel cœnam, n. 53. Quæ causæ generatim excusent a jejunio, n. 55. & 56. f. 392. Et quomodo impotentia, n. 56. 57. & seqq. Pietas, n. 56. 65. & seqq. Ac necessitas, sive labor corporalis, n. 56. 68. f 393. & seqq. Sexagenarii, an omnes excusentur, n. 61. & 63. f 392. Et quid de fœminis quinquagenariis, nu. 64 f. 303. Itinerantes, an, & quando excusentur a jejunio, n. 70. & 71. An etiam dispensatio excusat a jejunio, n. 74. & 75. Qui possit dispensare in jejunio, n. 76. An Parochi cum Parochianis, n. 77. Causæ hujusmodi, an excusent a jejunio ex Voto debito, n. 78. & seqq. Jejunia tempore Jubilæi, qualiter peragenda, Tr. 12. dist. 3. n. 108. & seqq. fol. 479

Ignorantia, quid, Tr. 1. d. 1. n. 35. fol. 9. Dividitur varie. nu. 37. & seqq. Ignorantia juris, & facti nu. 38. & seqq. Ignorantia juris, & consequens, n. 39. Invincibilis, & vincibilis, n. 40. Crassa, & affectata, quæ n. 41. f. 10 An causet involuntarium, n. 42. & seqq. Ignorantia facti, vel juris, an excusat ab incurrenda Censura, Tr. 13. dist. 1. n. 28. & seqq. f. 490. Ignorantia circa aliquod peccatum si pœnitens laboret, quid agendum

Confessario, Tr. 14. dist. 8. n. 52. & seqq. fol. 620
Illegitimi sunt irregulares, Tr. 13. d. 3. nu. 33. fol. 516. Quid, si Religionem intrent, n. 35. Legitimantur per subsequens matrimonium parentum n. 34.
Imagines sacræ, quomodo venerandæ, Tr. 5. d. 1. n. 34. f. 160. Verba notabilia Concilii Tridentini circa cultum SS. Imaginum, n. 35. Imagines possunt dupliciter considerari, nu. 30. Objectio Hæreticorum contra sacras Imagines diluitur, n. 37. Decretum Urbani VIII. circa imagines Sanctorum necdum Beatificatorum, n. 43. & 44. f. 161. & 162.
Immunditia, quid, Tr. 9. d. 4. n. 44. fol. 335. Vide *V. Molities*.
Immunitas Ecclesiastica, quid, Tr. 12. dist. 1. n. 3. f. 440. Est triplex, localis, realis, & personalis, nu. 4. An ea sit de Jure Divino, n. 5. 6. & seqq. f. 441. Immunitas localis, in quo consistat, n. 10. f. 412. In Ecclesiis, earumque Cæmeteriis, prohibentur fieri judicia; quæ, & quomodo, n. 11. & seqq. Item contractus, n. 14. & 15. Et quid de venditione Candelarum, n. 16. Quæ alia ibidem fieri prohibeantur. nu. 17. & seqq. fol. 443. An etiam Disputationes, n. 21. immunitas realis & personalis, in quo consistat, nu. 23. Bona Ecclesiæ, & Clericorum, an gaudeant immunitate a Collectis, & jurisdictione sæculari, n. 27. & seqq. f. 544 Vide *V. Collecta*. Immunitas localis generatim consistit in duobus, nu. 10. & d. 2. nu. 1. fol. 446. Vide *V. Asylum*.
Impedimenta matrimonii alia impedientia, alia dirimentia, Tr. 14. d. 14. n. 1. f. 674. Datur in Ecclesia potestas eadem constituendi, n. 2. f. 675. Hæc, quibus competat, n. 3. & 4. An etiam Principi sæculari, n. 5. & 6. Saltem respectu subditorum infidelium, n. 7. Impedimenta mere impedientia de Jure antiquo, quæ, n. 8. & seqq. Et quæ nunc sint in usu, nu. 11. & seqq. fol. 676. Impedimenta dirimentia matrimonii, quot, & quæ, num. 49. & seqq. fol. 681. Impedimentum Erroris, num. 51. & seqq. Impedimentum conditionis, n. 54 & seqq. f. 682. Violentiæ, n. 62. Impotentiæ, n. 63. & seqq. f. 683. Ligaminis, n. 73. f. 685. Ordinis, 74. & 75. Voti, n. 76. & 77. Disparitatis cultus, nu. 78. & seqq. f. 686. Criminis, nu. 84. & seqq. f. 687. Cognationis carnalis, n. 94. & seqq. f. 688. Cognationis spiritualis, n. 112 & seqq. f. 692. Et Legalis, n. 115. Affinitatis, nu. 119. & seqq. f. 693. Justitiæ publicæ. Honestatis, nu. 126. f. 694 Et impedimentum Raptus, n. 153. Quid de præsentia Parochi, ac duorum Testium, n. 131. & seqq. f. 695
Impedimentorum matrimonii dispensatio, an possit fieri a Papa, Tr. 14. d. 14. num. 157. f. 700. Et aliquando ab Episcopo, n. 158. & seqq. fol. 701. Vide *V. Dispensatio circa certa Impedimenta*. Et quæ conditiones ad hoc ultimum requirantur, nu 459. In procuranda dispensatione Impedimentorum matrimonii, quid observandum, n. 162 & seqq. Quid consilii cum iis, qui post matrimonium contractum sibi conscii sunt alicujus impedimenti, n. 169. f. 702. Dispensatio super Impedimentis matrimonii, per quem petenda, nu. 170. A quo, & quomodo, n. 171. An obtenta occulti impedimenti dispensatione, matrimonium coram Parocho & Testibus renovandum sit, nu. 172. An tunc ambo conjuges debeant scire nullitatem matrimonii, ut renovent consensum, n. 173. f. 703. Aut aliquando sufficere possit consensus sub conditione, n. 164. Plura Vide *V. Dispensatio circa certa Impedimenta*.
Imperfectiones solæ non sunt materia apta Sacramenti Pœnitentiæ, Tr. 14. d. 6. nu. 14. f. 590. Circa has quid observandum in praxi, n. 15. & 16.
Impotentiæ impedimentum, quod, Tr. 14. d. 14. n. 63. f. 683 Dirimit matrimonium, & quando, n. 64. & seqq. Quid juris, si dubitetur, an ea præcesserit matrimonium, n. 67. f. 684. Vel an sit perpetua, n. 68.
Improperium, quid, Tr. 9. d. 6. n. 27 f. 365
Impuberes invalide contrahunt matrimonium, Tr. 14. d. 14. n. 71. f. 684. Et quo jure, n. 72. Impuberum vota possunt irritari a parentibus, Tr. 6. d. 3. n. 38. f. 216. Impubes, quis, Tr. 8. d. 1. n. 22. fol. 267
Impudicitia est circa oscula, tactus venereos, ac hujusmodi, Tr. 9. d. 4. n. 70. & seqq. f. 339. Oscula, tactus impudici, quale peccatum inter solutos, n. 71. f. 340. Quid, si fiant causa amicitiæ, n. 72. Ex joco, aut levitate, n. 73. Vel ex causa justa, v. g. medendi, n. 74. Quid de fricatione pudendorum, n. 75. Quid, si fiant inter Conjuges, nu. 76. Aut sponsos de futuro, nu. 77. f. 341 Aut sint tactus in partibus honestis, causa delectationis sensitivæ, nu. 78. Tactus impudici inter personas ejusdem sexus, quale peccatum, nu. 79. In tactibus libidinosis explicanda circumstantia personarum complicum, n. 80. Aspectus, verba, & cantus turpes inter Solutos, quale peccatum, n. 81. & seqq. Aspectus curiosi, præsertim fixi, quam periculosi, n. 84. Discrimen inter tactum, & visum, n. 83. f. 342. Levitas materiæ in re venerea, an detur, n. 85. & seqq.
Incestus, quid, Tr. 9. d. 4. n. 35. fol. 333. Superaddit luxuriæ specialem malitiam, & ad quot gradus, nu. 36. Incestus inter diversos gradus, an specie distinguantur, nu. 37. & 38. fol. 334
Indulgentiæ variæ acceptiones, Tr. 12. d. 3. n. 1. f. 455. Quid sit, n. 2. & 11. Indulgentiæ non tollunt culpam, sed solum pœnam peccatorum, n. 12. & 13. f. 457. & 458 Indulgentia plenaria, plenior, & plenissima, an differant, n. 15.

n. 15. & 16. Plenaria, n. 14. Partialis, seu non plenaria, n. 17. Personalis, n. 22. f. 459. Localis, n. 23. Et Realis, quid, n. 24. Indulgentiæ mille, seu centum annorum, aut dierum, quomodo intelligendæ, n. 18. & 19. f. 458. Quadragena, Septena, & Carena, quid, n. 20. Hæ male negliguntur, n. 21. f. 459. Datur in Ecclesia potestas concedendi Indulgentias, n. 25. & 26. Qui possint eas concedere, n. 26. & seqq. f. 160. Ad earum valorem quatuor requiruntur conditiones, n. 30. & seqq. Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant, &c. n. 35. f. 461. Qui sint capaces Indulgentiarum, n. 36. & seqq. An etiam Catechumeni, n. 39. & 40. fol. 462. Applicantur vivis per modum absolutionis, habentis annexam solutionem ex Thesauro Ecclesiæ, n. 38. f. 461. Animæ Purgatorii earum sunt capaces per modum Suffragii, n. 41. f. 462. Clausula *Per modum Suffragii*, quid importet, n. 42. Indulgentiæ aliter conferuntur vivis, aliter Defunctis, n. 42. An certo prosint illis Defunctis, quibus applicantur, n. 43. & seqq. Cur diversæ Indulgentiæ pro eadem Anima applicentur, n. 47. f. 463. Ad lucrandas Indulgentias, an sit necessaria Confessio, & quando, n. 48. & seqq. Unica Confessio & Communio, an sufficiat pro pluribus Indulgentiis, nu. 51. f. 464.: Et quanto tempore possit præcedere, nu. 52. An eodem opere possint obtineri plures Indulgentiæ, nu. 53. & seqq. Et eadem repetitio opere sæpius, n. 56. & seqq. Omittens levem partem operis injuncti, an lucretur Indulgentiam, n. 59 & 60. f. 465. Non valens intrare Ecclesiam, an foris lucretur Indulgentias, n. 61. & 62. An, si alicui Festo est annexa Indulgentia, translato Festo, etiam eadem transferatur, n. 63. An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid specciale, n. 64. f. 466. Quomodo ibidem intelligendi sint termini: *Toties, quoties*, n. 65. Quomodo Indulgentiæ cessent. n. 66. Quæ Indulgentiæ per Paulum V. revocatæ, ac de novo Regularibus concessæ fuerint, n. 66. & seqq. f. 467. Indulgentiæ ab Innocentio XI. declaratæ tanquam Apocryphæ, n. 75. f. 468. Indulgentiæ, quæ defacto solent ordinarie ad instantiam concedi Ecclesiis. Item, quæ Altaribus privilegiatis, nu. 76. fol. 471. Quomodo intelligenda sit clausula. *Dummodo aliæ similis, &c.* nu. 77. & seqq. De clausula, *Dummodo septem Missæ*, n. 79. f. 473. An non detur Altare privilegiatum cum minori numero Missarum, n. 80. Quo tempore incipiat concessio Altaris privilegiati, aut alterius Indulgentiæ, n. 81. f. 474. Quomodo practice petenda sit pro Ecclesia aliqua Indulgentia, n. 82. Qualiter petenda pro Altari privilegiato quoad omnes Defunctos, n. 83. Quomodo pro Confraternitate. n. 84. Quomodo pro Altari privilegiato alicujus Confraternitatis, n. 85. An pro Expeditione Brevium Indulgentiarum aliquid debeat expendi, nu. 86 fol. 475

Indulgentiæ Stationum, quo dire possint lucrari, n. 68. f. 467. Indulgentiæ Altarium Privilegiatorum obtinentur celebrando Missam de Festo duplici occurrente, Tr. 14. d. 5. n. 101. f. 581. Indulgentię in Anno Sancto suspenduntur, T. 12. d. 3. n. 89. f. 476. Non tamen Indulgentiæ Altarium privilegiatorum, n. 95. f. 477. Nec Indulgentiæ pro mortis articulo concessæ, n. 96. Neque Indulgentia Ecclesiæ Portiunculæ, n. 97. Et quid de Indulgentiis partialibus, n. 98. & 99. Vide *V. Jubilæum*.

Infamia, quid, Tr. 13. d. 1. n. 55. f. 494. Alia juris, & alia facti. n. 56. Infamia juris, ob quæ crimina contrahatur. n. 57. & 58. Quomodo tollatur, nu. 59. Crimina inducentia infamiam juris, inducunt irregularitatem, & quando, Tr. 13. d. 3. n. 19. & seqq. f. 514

Infans, an possit ordinari, Tr. 14. d. 12. n. 45. fol. 647. Et an ordinatus teneatur servare continentiam, & recitare Breviarium, n. 46. Infantibus non est necessaria Fides actualis, Tr. 4. d. 2. n. 14. f. 105. Infantia quamdiu duret, Tr. 8. d. 1. n. 21. & 22. f. 266. & 267.

Infidelitas alia positiva, alia negativa, Tr. 4. d. 4. n. 1. f. 124. Culpabilis, & inculpabilis, n. 2. Pure negativa, & privativa, n. 3. Infidelitatis species generatim tres, nempe Paganismus, Judaismus, & Hæresis, n. 4. Quæ infidelitas sit cæteris gravior, n. 6. An, & quale peccatum, n. 7. & 9. fol. 125

Infidelium filii, an baptizari possint invitis parentibus, Tr. 14. d. 3. n. 8. & 9. f. 546. Casus, in quibus hoc licitum est, n. 10. Infidelibus adultis quando censeatur vera Fides sufficienter proposita, Tract. 4. d. 2. n. 30. fol. 108.

Inimici sunt ex speciali præcepto Charitatis diligendi, Tr. 4. d. 6. n. 15. f. 139. Vi hujus præcepti tenemur inimicis exhibere generalia signa Dilectionis. n. 16. & 18. Deponere odium, & internum rancorem erga eos, n. 19. Ejsque veniam rogantibus remittere injuriam, non item satisfactionem, n. 20. Inimicis an sint exhibenda etiam specialia signa Dilectionis, n. 21. & seqq. f. 140. An sit licitum, odisse peccatum inimici, n. 24. Atque de ejus punitione lætari, n. 25.

Institutio, quid. Tr. 11. d. 1. n. 24. f. 408. Institutio triplex, videlicet authorizabilis, n. 25. Collativa, seu verbalis. n. 26. Ac corporalis, seu realis, n. 27. Hæc alio nomine vocatur *Investitura*, *Installatio, &c.* & quam sit necessaria. n. 28.

Integritas Confessionis duplex, materialis, & formalis, quæ, Tr. 14. d. 7. n. 28. f. 601. Regulariter requiritur Confessio etiam materialiter integra, n. 29. & seqq. In quibus casibus sufficiat sola ejus integritas formalis, n. 35. & seqq. fol. 603

Intentionis bonitas non sufficit ad tollendam mali-

malitiam medii pravi, Tr. 1. d. 2. n. 12. & seqq. fol. 13. Intentio judicat omnes, quomodo, nu. 14. Intentio bona nostris actionibus præfigenda, cur, num. 25. f. 16. Commendatur bona intentio mane facta, & an ea sufficiat, n. 26. Sufficit ad meritum intentio virtualis; & quæ ea sit, nu. 27. Intentio in executione operis præcepti, duplex, Tr. 2. d. 3. n. 43. f. 62. Qualis requiratur, ut impleatur præceptum, nu. 44. & seqq. Et quæ ad recitandum Horas Canonicas, Tr. 6. d. 1. n. 40. & 41. fol. 195. Intentio triplex, actualis, virtualis, habitualis, Tr. 14. d. 1. nu. 34. & 35. fol. 530. Qualis requiratur ex parte Ministri Sacramentorum, n. 36. & seqq. Intentio actualis in actu exercito, & in actu signato, declaratur, n. 38. Intentio ex parte recipientis, an, & quæ requiratur, n. 39. & 40. f. 531. Disparitas, quoad intentionem inter Ministrum, & recipientem, n 41.

Interdictum potest infligi ob peccatum alterius, Tr. 13. d. 1. n. 20. f. 489. Disparitas inter Interdictum, & Excommunicationem, n. 22. Ac Suspensionem, nu. 26. fol. 490. Vide *V. Censura*. Interdictum, quid, Tr. 13. d. 2. nu. 90. & 91. fol. 509. Interdictum locale, generale, & particulare, nu. 92. Interdicta Civitate censentur interdicta Suburbia &c. nu. 93. Quid, si Ecclesia sit interdicta, n. 94. Interdictum personale, & mixtum, nu. 95. & 96. Interdicto Clero, vel Populo, qui censeantur interdicti, n. 97. Interdicti triplex est effectus n. 98. & seqq. Interdictum, quomodo differat a Cessatione a Divinis, num. 198. & seqq. fol 512

Interesse, sive recipi aliquid in mutuo ultra sortem tanquam interesse, quid, Tr. 8. d. 4. n. 36. fol. 297.

Interprete mediante, an possit, & debeat fieri Confessio, Tr. 14. d. 7. n. 23. & 39. f. 601 & 603. Interpres tenetur ad sigillum Confessionis, Tr. 14. d. 9. n. 36. fol. 629

Interpretatio, quid, Tr. 2. d. 4. n. 1. f. 64. Interpretatio legum duplex, authentica, & doctrinalis, n. 2. Quomodo fieri debeat, n. 3. & seqq.

Interrogationes, an quandoque a Confessario faciendæ, Tr. 14 d. 8. n. 31. & seqq. f. 616. Cautela circa interrogationes, nu. 32. & 33. Quomodo se gerere debeat Confessarius in faciendis interrogationibus, nu. 34. Hic potest errare per defectum, & excessum, n. 35. Regulæ generales circa interrogationes faciendas nu. 36. & seqq. f. 617. Præsertim in materia luxuriæ, n. 37. An sint instituendæ post Confessionem, vel sub ea, nu. 39. & 40.

Invidia, quid, Tr. 3. d. 3. nu. 27. f. 93. Quale peccatum, n. 29. Recte connumeratur inter Vitia Capitalia, n. 30. Ejus Filiæ, n. 31. Invidus proprie, quis, nu. 27. 28.

Involuntarium simpliciter, & secundum quid, Tr. 1. d. 1. n. 26. f. 7. An causetur a violentia n. 27. Metu, n. 28. Concupiscentia, n. 32. & 33. fol. 8. Et Passione, nu. 34. Aut ignorantia, n. 42. & seqq. fol. 10

Ira, quid, Tr. 3. d. 3. n. 32. fol. 94. Est Satellitium rationis, Ibid. Ira ordinata, quale peccatum, n. 33. Ejus Filiæ, n. 34. & seqq.

Irregularis occultus, an possit celebrare ad vitandam infamiam. Tr. 2. d. 2. n. 28. fol. 51

Irregularitas, quomodo habeat rationem pœnæ, Tr. 13. d. 1. n. 46. fol. 493. Irregularitas, unde sic dicta, Tr. 13 d. 3. n. 1. f. 511. Et quid, n. 2. Dividitur in Irregularitatem ex delicto, & ex defectu, n. 3. Et quomodo hæ differant, nu. 4. f. 512. Irregularitas non est Censura, n. 5. Eam violans, non fit denuo irregularis; secus in Censuris, n. 6. Non incurritur, nisi Jure exprimatur n. 7. Ea non ab homine, sed a solo Jure imponi potest, num. 8. An omnes solo Jure Ecclesiastico constitutæ sint, num. 9.

Irregularitas ex delicto oritur ex Baptismo reiterato, Tr. 13. d. 3. nu. 10. fol. 513. Quid, si is sub conditione reiteretur, n. 11. An oriatur ex reiteratione Confirmationis, nu. 10. & Tract. 14. dist. 3. num. 53. fol. 552. Oritur quoque ex violatione censuræ, & quomodo. Tr. 13. d. 3. nu. 12. & seqq. f. 513. Item ob indebitam susceptionem Ordinis, & quando? n. 15. & seqq. Quid de ordinato per saltum, aut ante legitimam ætatem, n. 17. Excommunicatio minor, si violetur, non inducit irregularitatem, n. 16. fol. 514. Hæretici, Schismatici, eorumque fautores, sunt irregulares, n. 18. Crimina inducentia infamiam Juris inducunt irregularitatem, nu. 19. Quid, si crimina illa sint occulta, n. 20. & 23. Vel postea fiant publica, num. 22.

Irregularitas ex defectu varie contingit, Tr. 13. d. 3. n. 24. & seqq. f. 515. Quomodo ex defectu animi, n. 25. & seqq. Ex defectu corporis, n. 28. Et quid de carente oculo, aut visu oculi sinistri, n. 29. & 30. Gibboso, & claudo, n 32. f. 516. Ex defectu natalium, nu. 33. & seqq. Ex defectu ætatis, nu. 36. Ex defectu libertatis, n. 37. Ex defectu Sacramenti, nu. 38. & seqq. Non fit irregularis, qui fornicatur cum pluribus, n. 43. fol. 517.

Irregularitas ex homicidio dupliciter contingit, & cur, Tr. 13. d. 3. n. 44. & 45. fol. 517. Injuste mutilans, vel occidens fit irregularis, dummodo sit baptizatus, n. 46. & seqq. fol. 518. Licet homicidium sit occultum, n. 23. f. 514. Etiam mandans, vel cooperans ad illud, fit irregularis, n. 51. fol. 518. Quid, si plures aliquem aggrediantur, n. 52. Homicidium casuale an inducat irregularitatem, n. 53. & seqq. Irregularitas etiam oritur ex homicidio publica authoritate facto, nu. 57. f. 519. Quid de cooperantibus ad istud, n. 58. & 59. Quid de Clerico injuriam passo, & conquerente coram Judice, &c. n. 60. Aut Confessario comitante Reum ad supplicium, n. 61. Occidens ob neces-

ceſſariam vitæ defenſionem, non eſt irregularis, n. 64. fol. 520. Quid, ſi ob defenſionem rerum ſuarum, n. 65. In bello juſto, qui fiant irregulares, n. 62. Quid, ſi bellum ſit injuſtum, n. 63. Aut mere defenſivum, nu. 63. & 66. f. 521. Et quid de Clericis, n. 62. & 67.

Irregularitas tollitur per diſpenſationem, Tr. 13. d. 3. n. 68. & fol. 521. Papa diſpenſat in omni irregularitate, n. 70. Epiſcopi, in quibus irregularitatibus diſpenſent, n. 71. f 522. Quid de Capitulo Sede vacante, n. 72. Prælati Regulares, in qua irregularitate diſpenſent cum ſuis ſubditis, n. 73. & ſeqq. Forma diſpenſandi ſuper irregularitate, n. 76. Ad quem debeat dirigi Supplica pro impetranda diſpenſatione circa irregularitatem, num. 77.

Irreligioſitas, quid, & quæ vitia ſub ſe contineat, Tr. 5. d. 3. n. 1. fol. 174

Irriſio, ſeu Deriſio, quid, Tract. 9. d. n. 30. fol. 365.

Irritatio legis, quid, Tr. 2. d. 4. n. 26. f. 68. Irritatio votorum, a quibus, & quando fieri poſſit, Tr. 6. d. 3. n. 35. & ſeqq. fol. 215

Itinerantes, an, & quando excuſentur a jejunio, Tr. 10. d. 2. n. 70. & 71. f. 393. & 394

Jubilæum quid, Tr. 12. d. 3. n. 92. fol. 476. Jubilæum Anni Sancti extendi ſolet ad Diœceſes id ſollicitantes, n. 90. Jubilæum extra Annum Sanctum qua ratione concedatur, n. 91. Et quæ Facultates in eo dentur, n 93. 114. & ſeqq. f. 480. Quæque opera præſcribi ſoleant, n. 100. fol. 477. Et qua ratione hæc ſint præſtanda, n. 101. & ſeqq. f. 478. Et quo tempore, n. 105. & ſeqq. Et quomodo eorum commutatio tunc fieri poſſit, n. 109. f. 479 Jubilæum Romæ publicatum, an poſſit alibi lucrari lethaliter decumbens, n 107. f. 478. Jubilæum poſſunt itinerantes lucrari poſt unum reditum. n. 113. f. 480. Jubilæum non poſſe bis obtineri, eſt probabilius, n. 116. & ſeqq. Quamvis non deſint oppoſitum tenentes, n. 118. fol. 481. An ſit valida abſolutio a reſervatis obtenta in Jubilæo ab eo, qui poſtea non peregit opera præſcripta, n. 119. & ſeqq. Et quomodo talis peccet, num. 121. Virtute Jubilæi poteſt quis abſolvi a reſervatis oblitis eo jam peracto, n. 122. An hoc ipſum procedat de commutatione votorum, nu. 123 & ſeqq Probabilius eſt, in Jubilæo concedi facultatem abſolvendi ab hæreſi, niſi hæc excipiatur, Tract. 12. d. 3. num. 125. & ſeqq. fol. 482. Excepta Hæreſi non excipiuntur caſus eam ſapientes, 130. fol. 483

Judæi, an obligentur legibus Eccleſiaſticis, Tr. 12. d. 3. n. 5. & ſeqq. f. 56. Judæi, qui, Tr. 4. d. 4. nu. 5. f. 124. Judæis an fuerit licitus Libellus Repudii, Tr. 14. d. 13. nu. 56. fol. 661. Aut a Deo conceſſum exercere uſuras, Tr. 8. d. 4. n. 17. & 18. fol. 294.

Judex, an poſſit ſequi ſententiam probabilem, relicta probabiliore, Tr. 1. d. 3. n. 56. & 59. fol. 22. & 34. & ſeqq. Quid agendum ei in judicando, n. 61. f. 34. Præſertim, quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, n. 62. Inter Judicem, & Advocatum differentia, n. 67. fol. 35

Judicium debet eſſe comes juramenti, Tr. 6. d. 2. n. 12. & 13. f. 205. Judicii tres partes, Tr. 10. d. 1. n. 21. f. 378. Judicii Feſtis, an prohibiti, n. 21.

Judicium temerarium differt a Dubitatione & Suſpicione, Tract. 9. d. 6. num. 56. fol. 369. Quid ſit, nu. 58. An, & quale peccatum, n. 59. & ſeqq.

Juramentum debite factum, an ſit bonum, Tr. 6. d. 2. n. 1. f. 203. Juramentum, quid, n. 2. Aliud aſſertorium, aliud promiſſorium, n. 4. f. 204. Simplex, & ſolemne, n. 5. Per ſimplicem Dei conteſtationem, & execrationem, quid, n. 6. An ſit Juramentum, ſi quis per fidem ſuam, aut honorem Sacerdotalem, vel nobilitatis ſuæ, aliquid affirmet, vel promittat, nu. 7. & 8. Quid ſentiendum de aliis jurandi formulis, n. 9. & ſeqq. In his intentio loquentis ſpectanda, n. 10.

Juramenti tres comites, Tr. 6. d. 2. n. 12. f. 205. Quale peccatum, ſi deſit judicium in juramento, n. 13. Conſuetudo incaute jurandi, quale peccatum, n. 14. Quid de Conſuetudine jurandi ſine juſta cauſa, nu. 15. f. 206. Juſtitia, quomodo requiratur ad Juramentum, n. 16.

Juramentum promiſſorium ſine animo exequendi, eſt perjurium, nu. 17. Si fiat circa rem malam, quale peccatum, num. 18. Juramentum de re illicita non obligat, num. 19. Quid, ſi fiat de faciendo opere indifferenti, n. 20. & ſeqq. In omni juramento, & voto, quatuor conditiones tacite ſubintelligantur, quæ, n. 23. fol. 207 Hæ tamen non faciunt juramentum conditionatum, num. 24. Juramentum promiſſorium de re bona obligat, n. 25. Quid, ſi fiat de opere minus bono, n. 26. In juramento requiritur veritas, & ſub qua obligatione, n. 17. & 28. ac ſeqq. fo. 208. Juramenti promiſſorii violatio, quale peccatum, n. 31. Quid, ſi res promiſſa ſit levis, n. 32. f. 209. Violare juramentum, & votum ſuper eadem re factum, eſt duplex ſpecie malitia, Tr. 3. d. 1. num. 49. fol. 80

Juramentum exigere a juraturo falſum an liceat, Tr. 6. d. 2. n. 33. & ſeqq. fol. 209. Præſertim in Judicio, n. 35. Aut a juraturo per falſos deos, vel Machometem, n. 36. Vel a juraturo bona fide contra veritatem, nu. 37. An liceat jurare cum reſtrictione mentali, n. 38. Vel æquivoce, n. 39. & 40. fol. 210. Juramentum quis poſſit irritare, diſpenſare, commutare, n. 45. In juramento falſo cur non excuſet levitas materiæ, bene tamen in voto violato, Tr. 6. d. 3. nu. 14. fol. 417. Qui poteſt diſpenſare in votis, an idem poſſit in juramentis, & quid de Regularibus, n. 53. & 53. fol. 219. Juramentum non amplius ludendi, an valeat, Tr. 8. d. 4. n. 118. & 119. fol.

309. Juramenti hujus violatio, quale peccatum, n. 120. & 121.
Juriſdictio, quid, Tr. 14. d. 8. n. 8. f. 612. Ordinaria, & delegata, quæ, n. 9. & 10. Requiritur in Miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ, n. 2. & ſeqq. fol. 611
Jus, & lex, an differant, T. 2. d. 1. n. 3. f. 381. Jus humanum ſubdividitur in Jus Gentium, Civile, Eccleſiaſticum, n. 9. & ſeqq. f. 39. Juris variæ acceptiones, Tr. 7. d. 2. num. 21. f. 236. Jus, ut objectum Juſtitiæ, quid, n. 22. Dividitur in jus ad rem, & jus in re, n. 24. f. 237. Jus in re, & jus ad rem, quid, & quomodo differant, n. 24. & 25. Juris in re ſpecies, quæ, Tr. 7. d. 3. n. 1. fol. 238. Jus utendi, & jus fruendi, quomodo differant, n. 7. f. 239. Jus naturæ aliud præceptivum, aliud permiſſivum, Tr. 7. d. 5. num. 15. fol. 254.
Jus patronatus, quid, T. 11. d. 3. n. 1. f. 425. Quibus modis acquiratur, n. 2. & ſeqq. Legitime acquiſitum tranſit ad hæredes, n. 8. fol. 426. Et quomodo hi ſuccedant, n. 9. Jus patronatus ab uno in alium transfertur quatuor modis, quibus, n. 10. & ſeqq. Nequit per ſe vendi, n. 14. Procedit ex gratia Eccleſiæ, n. 15. Sed hodie cenſetur jus, n. 16. Ejus etiam Laici, & fœminæ ſunt capaces, n. 17. & 18. f. 427. Dividitur in hæreditarium, ac familiare, n. 20. Activum, & paſſivum, n. 21. Perſonale, ac reale, n. 22. fol. 428. Ac præcipue in Eccleſiaſticum, ac Laicale, n. 23. & ſeqq. Jus patronatus mixtum, quid, & quomodo reguletur, n. 26. & 27. Jus patronatus Eccleſiaſticum, & laicale, differunt multipliciter, n. 21. & ſeqq. Juri patronatus laico Papa non derogat, niſi id exprimat, nu. 35. & 39. fol. 429. & 430. Quid de jure patronatus mixto, n. 36. & ſeqq. Vide *V. Patronus*.
Juſtitia Chriſtiana involvit duo, T. 4. d. 1. n. 1. f. 98. Juſtitia requiritur ad juramentum, & quomodo, T. 6. d. 2. n. 12. & 16. f. 205. Juſtitiæ variæ acceptiones, T. 7. d. 2. n. 1. & 2. fol. 232. Juſtitia proprie, quid, n. 3. Reddit alteri jus, & quale, n. 4. Virtutes juſtitiæ annexæ, quæ, n. 6. juſtitia proprie dicta, an detur inter Patrem & filium? dominum & ſervum, n. 9. f. 234. Ea dividitur in commutativam, & diſtributivam, n. 13. Juſtitia commutativa, quæ, num. 14. fol 235. Et qualem ſervet æqualitatem, n. 15. Juſtitia diſtributiva, quæ, nu. 16. Hæc ſervat proportionem Geometricam, illa Arithmeticam, n. 17. Utraque juſtitia dividitur in præmitivam, & punitivam, n. 19. Juſtitiæ objectum, quale, num. 20. fol. 236.
Juſtitiæ publicæ Honeſtatis impedimentum, quod, T. 14. d. 14. n. 126. fol. 693. Quando oriatur, n. 127. & ſeqq. Corollaria circa hoc notabilia, num. 129. fol. 695.

L

Laici ſunt incapaces Beneficii Eccleſiaſtici, T. 11. d. 1. n. 6. fol. 405. Bene tamen ſunt capaces Juris patronatus, Tr. 11. d. 3. n. 17. & 18. fol. 427. An etiam juris Decimarum, Tr. 11. d. 4. n. 30. & ſeqq. fol. 437.
Latria, quid, Tr. 5. d. 1. n. 25. fol. 158. Deo debetur cultus Latriæ, n. 27. Chriſtus adoratur cultu Latriæ, n. 29. fol. 159. Et Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, n. 30.
Latrones publici, qui, Tr. 12. d. 2. nu. 29. & 30. fol. 451. Non gaudent immunitate, num. 28. & ſeqq.
Laus Dei, Tr. 5. d. 1. num. 22. fol 157.
Lectoratus materia, & forma, Tr. 14. d. 12. n. 19. fol. 643. Lectoris Officium, Ibid.
Legatum, quid, Tr. 8. d. 3. n. 64. fol. 288. An in Teſtamento minus ſolemni ad cauſas pias facto, valeant Legata profana, n. 64. Et econtra corruente Teſtamento ad cauſas profanas, corruant Legata pia, n. 66. & 67. An credendum Parocho, vel Confeſſario circa Legata pia a defuncto relicta, n. 27. & 28. fol. 282.
Legitima debet relinqui in teſtamento hæredibus neceſſariis, Tr. 8. d. 3. n. 73. fol. 289. Legitima portio, quæ, n. 74. Non habet locum in Regnis &c. n. 75. fol. 290
Legislator, an teneatur propriis legibus, Tr. 2. d. 3. n. 17. & ſeqq. f. 58. Legislator, ejuſque ſucceſſor diſpenſat in lege propria, Tract. 2. d. 4. num. 15. & 17. fol. 66.
Lex Divina nullum reddit perplexum, Tr. 1. d. 3. n. 22. & ſeqq. fol. 25. Lex, unde dicatur, Tr. 2. d. 1. n. 2. fol. 37. Varia Legis nomina, nu. 3. An differat a jure? Ibid. Lex quid, n. 4. f. 39. Lex naturalis, & poſitiva, n. 6. & 7. Poſitiva Divina duplex, n. 8. Poſitiva humana, quæ, & quomodo dividatur, n. 9. & ſeqq. Legis encomia, n. 12. fol. 140. Ejus conditiones, n. 12. 13. & ſeqq. Quomodo differat a ſimplici præcepto, nu. 18. & 19. fol. 41. Ut lex obliget in conſcientia requiritur ejus promulgatio, nu. 20. An interdum extendatur ad præterita, quomodo, nu. 21. & 22. fol. 42. Scriptura non eſt de ſubſtantia legis, n. 23. Leges civiles, qualem requirant promulgationem, n. 24. & 25. Lex Pontificia Romæ promulgata, an illico obliget pro toto mundo, num. 26. & ſeqq. Legem acceptari, & uſu recipi, quid, nu. 33. fol. 43. Ad eam an requiratur acceptatio populi, n. 34. fol. 44. Leges firmantur, cum moribus utentium comprobantur, quomodo, n. 35. An legem teneatur populus acceptare, n. 36. & ſeq. Corollaria quoad hoc, Ibid. Lege humana, quænam generatim præcipi poſſint, n. 41. & ſeqq. fol. 45. Idem actus poteſt præcipi pluribus legibus, n. 45. Actus interni an poſſint præcipi lege humana, n. 46. & ſeqq. Quid de inhoneſto, num. 51. fol. 46.

Lex

Lex vetus, quos obligaverit, Tr. 2. d. 2. n. 3. & seqq. fol 47. Quando cessaverit, num. 5. Ejus præcepta alia moralia, alia cæremonialia, & alia judicialia, n. 1. Hæc, an defacto obligent, n. 6. & seq. Differentia inter præcepta cæremonialia, & judicialia veteris legis, n. 10. fol. 48. Lex nova, quibus nominibus appelletur, n. 12. fol. 49. Ea lata est a Christo pro toto Mundo, obligat etiam Judæos ac Gentiles, n. 13. Quando cæperit obligare, n. 14. Lex nova excedit veterem multis modis, n. 15. & seqq.

Leges humanæ tum Ecclesiasticæ, tum Civiles, an obligent in conscientia & sub peccato, T. 2. d. 2. n. 20. & seqq. fol. 50. An obligent cum periculo vitæ, vel gravis incommodi, & quando, n. 23. & seqq. fol. 51. Lex humana moralis, & pœnalis, quid, nu. 29. fol. 52. Dantur Leges mere pœnales, n. 30. & seqq. Unde colligatur, legem esse mere pœnalem, n. 32. & seqq. Leges pœnales an obligent in conscientia ad subeundam pœnam, n. 34. & seqq. fol. 53. Legibus Pontificiis qui obligentur. T. 2. d. 3. n. 1. fol. 55. & seqq An etiam Hæretici, num. 2. & seqq. Et Judæi, ac Pagani, n. 5. & seqq. fol. 56. Leges inferiorum Prælatorum, quos obligent, n. 9. & seqq. In legibus vis obligandi directiva, & coactiva, quid, n. 12. fol. 57. Leges civiles an obligent Ecclesias, & Clericos, n. 13. & seqq. Legibus a Republica latis tenentur singuli ex illa, n. 16. Legislator, an teneatur propriis legibus, n. 17. & seqq. fol. 58. Peregrini an obligentur legibus & consuetudinibus locorum per quæ transeunt, num. 20 & seqq. Quid dicendum quoad hoc de legibus universalis Ecclesiæ, quando ipsæ alibi, sed non in propria patria obligant, n. 27. & seqq. fol. 59. Quid econtra, si hæ in patria obligent, sed non in loco, ubi quis hospitatur, n. 30. fol. 60. Varia quæsita quoad obligationem legum particularium locorum circa Peregrinos, n. 31. & seqq. Qua intentione, quibusque actibus satisfiat præcepto legis, nu. 43. & seqq. fol. 62. An possit adimpleri præceptum legis per actum malum, n. 48. & seqq. f. 63. An uno actu possit satisfieri pluribus præceptis, nu. 51 & seqq An eodem tempore per plures actus satisfieri possit pluribus præceptis, nu. 54. & 55. fol. 64. Transgressio Legis ex contemptu, quando fiat, Tr. 3. d. 2. n. 19. & 20. fol. 86

Legum interpretatio, quid, & quomodo facienda, Tr. 2. d. 4. n. 1. & seqq. fol. 64. Lex pœnalis, & odiosa, stricte est interpretanda, n. 6. & seqq. fol. 65. Leges favorabiles ample sunt interpretandæ, n. 8. Interpretatio legum quomodo differat ab Epicheja, n. 9. & 10. Legum dispensatio, an, & a quibus fieri possit, n. 12. & seqq. f. 66. Leges semel latæ, an, & quomodo possint denuo revocari, nu. 28. & seqq. f. 68. Lex nova generaliter lata, an tollat priorem, n. 30. & 31. f. 69. An consuetudines, & statuta particularia locorum, n. 32. Cessante causa legis, an cesset ipsa lex, n. 33. & 34 Leges, an, & quomodo tollantur per consuetudinem contrariam, n. 37. & seqq. f. 70

Libellus famosus, quid, & quæ ejus pœna, T. 9. d. 6. n. 32. fol. 365. Libellus Repudii, an fuerit licitus Judæis, Tr. 14. d. 13. n. 56. fol. 661

Libri Canonici, qui, Tr 4. d. 3. n. 23. & seqq. f. 117. Hunc vel illum Librum esse Canonicum, unde constet, n. 26. & seqq. Vide *V. Scriptura Sacra*. Librorum perversorum, præsertim hæreticorum, lectio recte prohibetur, T. 4. d. 4. n. 39. f. 130. Duplex circa eam prohibitio Ecclesiæ, n. 40. & 42. f. 131. An excuset parvitas materiæ, & quæ sit talis, 41.

Linea Consanguinitatis, quæ, & quotuplex, Tr. 14. d. 14. num. 96 & 97. fol. 688

Litaniæ majores, an extra Chorum sub præcepto dicendæ, T. 6. d. 1. n. 35. & seqq. fol. 194

Litteræ Fraternitatis, Vide *V. Suffragium*.

Locatio, quomodo differat a Commodato, T. 8. d. 2. nu. 28. fol. 273. Inter Locationem, & Mutuum, magna est disparitas, Tract. 8. dist. 4. num. 21. fol. 295

Locupletari nemo debet cum alterius jactura, quomodo, Tr. 7. d. 6. n. 7. fol. 259

Loth, quomodo excusetur ab incestu, Tract. 1. d. 1. n. 10. fol. 3

Ludus dupliciter accipitur, Tr. 8. d. 4. n. 103. fol. 307. Ludus contractus an licitus, n. 104. Requiruntur tres conditiones ad ejus juditiam n. 105 & seqq. Ludere principaliter propter lucrum, an sit peccatum, num 108. & 120. fol. 308 Lusus alearum est prohibitus Clericis ac Religiosis, n. 110. Imo etiam Laico, n. 12. Per lusum Alearum, quid intelligatur, n. 111. Qui lucratur ludo prohibito, an teneatur ad restitutionem, n. 113. Juramentum non amplius ludendi, an valeat, n. 118. & 119. f. 300. Violatio talis juramenti, quale peccatum, num. 120. & 121.

Luxuria, quid, & quale peccatum, Tr. 3. d. 5. n. 17. f. 92. Recte numeratur inter peccata Capitalia, n. 18. Ejus filiæ sunt octo, quæ, num. 19. Luxuria, quid, & quæ species ejus, Tr. 9. dist. 4. num. 8. & 9. fol. 339 An hæ omnes distinguantur in genere luxuriæ, n. 10. Plures luxuriæ species concurrunt quandoque in eodem actu, n. 69. f. 339. Levitas materiæ in re venerea, an detur, n. 83. & seqq fol. 342

Lyturgia, quid, Tr. 14. d 5. n. 15. fol. 565.

M

MAgia naturalis, quid, Tr. 5. d. 2. n. 42. f. 172. Est periculosa, Ibid. Magia superstitiosa, quid, n. 43. Duplex ejus finis, n. 44. Est peccatum mortale, habetque annexa multa alia peccata, n. 45. Vide *V. Maleficium*.

Magnanimitas, quid, Tr. 7. d. 1. n. 36. f. 228

Maledictio, quale peccatum, de Tr. 4. d. 7. n. 13. f.

13. f. 147. Cui virtuti repugnet, n. 14 Maledictio, sive Maledictum, quid, & unde ejus malitia dimetienda, Tr 6. d. 6. n. 23. & 29 f. 365
Maleficium, quid, Tr. 5. d. 2. nu. 44. f. 172. Est peccatum mortale, & habet annexa multa alia peccata, n. 45. Remedia adversus Maleficia, quæ, n. 46 & seqq. Signa magica tollere, ut diabolus nocere desinat, an licitum, n. 49. & seqq. f. 173. Quid agendum Confessario cum Malefico pœnitente, n. 52. & seqq. An Maleficus pœnitens teneatur curare sibi chyrographum a dæmone restitui, n. 53. Quid agendum circa bona Malefico per diabolum data, n 55. Quomodo is muniendus contra relapsum, n. 56.
Malitia actus humani, Vide *V. Actus*.
Malum culpæ non licet facere cum ordinatione ad bonum finem, Tr. 1. d 2. n. 15. & seqq. f 14. Ex duobus malis minus eligendum, Ibid.
Mansuetudo, quid, & quomodo contra eam peccetur, Tr. 7. dist. 1. n. 26. fol. 227
Martyrium est excellentissimus actus Fortitudinis, Tr. 7. d. 1. nu. 39. f. 229 Quid sit, n. 40. Et quæ ad illud requirantur in adultis, n. 41. 43. & seqq. Quid sufficiat in parvulis, n. 42. Hæretici propter Sectam suam occisi, non sunt Martyres, n. 43. Quid, si dormiens occidatur in odium Fidei, n. 45. f. 230. Milites pugnantes contra Infideles an sint Martyres, n. 46. & seqq. Morientes pro defensione cujuslibet virtutis supernaturalis, sunt vere Martyres, n. 49. & 50. Quid, si Tyrannus alios prætextus fingat, n. 51. Ad Martyrium quomodo requiratur, ut mors inferatur, n. 52. f. 231. M[illegible]h carcer m, vel exilium, propter Fidem, an, & quando sint Martyres, n. 53 Martyres desiderio, an sint proprie Martyres, n. 54. Pulchræ sententiæ circa Martyrium sine sanguine, nu. 55. Morientes in causa pia, v.g. servitio pestiferorum, an sint Martyres, n. 56. & 57. Ad Martyrium requiritur vel status gratiæ, vel dispositio ad eam; & qualis sufficiat, n. 58. & 59. f. 232. Injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre, n. 60. Martyrium supplet vicem Baptismi, Tr. 14. d. 2 n. 64. f. 544. Et confert gratiam ex opere operato, Ibid.
Materia Sacramentorum duplex, remota, & proxima, Tr. 14. d. 1. In 18. fol. 527. Fuit a Christo determinata; & quomodo, n. 20. & seqq. Mutatio ejus, an & quæ irritet Sacramentum, n. 24. & seqq. f. 528. Uniformitas in materia, & forma Sacramentorum, quomodo detur, Tr. 14. d. 12. n. 38. f. 646
Matrimonium, an sit materia apta Voti, Tr. 6. d. 3. n. 7. f 211. An sit necessarium, Tr. 14. d. 2. nu. 71. fol. 545. Matrimonium dicitur *Magnum Sacramentum*, cur, Tr. 14. d 13. n. 1. fol. 651. Appellatur Conjugium, Connubium, Nuptiæ, Sponsalia de præsenti, n. 2. Matrimonium, Contractus matrimonii, & Sacramentum matrimonii distinguuntur; n. 3. f. 652. matrimonium, quid, n. 4. Dividitur in legitimum, ratum, & consummatum, n. 5. Est Sacramentum novæ Legis, n. 8. Quando sit institutum a Christo, n. 9. Qua ratione jam antea fuerit institutum, n. 10. Bona matrimonii, quæ, n. 12. & 13. f. 653. Materia remota, & proxima ipsius, n. 14. Et forma, quæ, n. 15. & seqq. fol 654. An id mutus & surdus contrahere valeat, n. 16. Minister ejus sunt ipsi contrahentes, n. 18. & seqq. An contrahentes in statu malo, committant duplex peccatum mortale, n. 20. Parochus quomodo assistat matrimonio, n. 21. & seqq. Vide *V. Parochus*. Matrimonium an possit contrahi per Procuratorem, nu. 26. f. 655. Ad ejus valorem qualis requiratur consensus, n. 27. & seqq. Atque simultas mutui consensus contrahentium, n. 28. Quid de consensu ex metu præstito, n. 29. & seqq. f. 656. Metus reverentialis, an irritet matrimonium, n. 33. & seqq. Quid de consensu Parentum, n. 36. & seqq. f. 957
Matrimonii unitas, duplex, Tr. 14. d. 13. n. 39. f. 658. Pluritas simultanea uxorum, an licita, n. 40. & 41. Quid de successiva, n. 42. & seqq. Quid, si quis non certificatus de morte prioris conjugis, denuo contrahat, n. 45. & seqq. fol. 659. Matrimonium est indissolubile, quomodo, n. 52. & 53. & seqq. fol. 660. Quid de Lege veteri, n. 56. fol. 661. Et matrimonio Infidelium, n. 54. & 57. Matrimonium ratum fidelium dissolvitur quoad vinculum per Professionem Religiosam, n. 58. & 59. Non vero per susceptionem Ordinis Sacri, aut Votum simplex Castitatis, n. 59. An possit dissolvi ex dispensatione SS. Pontificis, n. 60. & 61. Quid de Matrimonio consummato Fidelium, n. 62. & seqq. fol. 652. Disparitas inter matrimonium ratum, & consummatum, n. 64.
Matrimonii finis principalior, Tr. 14. d. 13. n. 66. & seqq. f. 663. Quomodo conjuges teneantur cohabitare, n. 57. & seqq. Quid de debito conjugali, num. 71. & seqq. Vide *V. Debitum conjugale*. Matrimonium contrahens mala fide, an possit petere, vel reddere, n. 84. f. 665. ac n. 49. & 50. f. 659. Quid, si dubium de valore matrimonii superveniat, n. 85. f. 665. Aut hujus invaliditas certo sciatur, n. 86. Matrimonii impedimenta; & a quo statui possint, Tr. 14. d. 14. n. 1. & seqq. f. 674. Vide *V. Impedimenta matrimonii*. Matrimonium tempore Sacrato, quomodo sit prohibitum, n. 12. f. 676. Quid censendum de matrimonio inter Catholicos & Hæreticos, n. 80. & seqq. f. 686
Matrimonium clandestinum, quod, Tr. 14. dist. 14. nu. 131. & 132. f. 695. Mala irremediabilia olim ex iis orta, n. 133. f. 609. Annullantur per Concilium Tridentinum, n. 134. Quo tempore Decretum Concilii obligare incipiat, n. 134. Quomodo Ecclesia potue-

rit irritare matrimonium clandestinum, etiam ut Sacramentum, n. 135. Ad valorem matrimonii, qualis requiratur præsentia Parochi, n. 136. & seqq. Ac testium, nu. 140 & 141. f. 697. Vide *V. Parochus*. Quid juris, si contrahentes e loco recepti Concilii emigraverint ad locum non recepti Concilii, nu. 142. & seqq. f. 743. fol. 698. Præsertim, si illuc pergant solo animo contrahendi sine Parocho & Testibus, n. 145. & seqq. Matrimonia Hæreticorum an valeant, non obstante absentia Parochi, n. 140. & seqq. f. 499. Quid, si Parochus metu Infidelium absit, vel lateat, n. 152.

Medicus, an possit sequi sententiam probabilem relictam probabiliori, Tr. 1. d. 3. n 56. & 59. f. 32. & 33. Quid ei observandum in curando infirmo, n. 60.

Membrum, quid, Tr. 13. d. 3. n. 50. f. 581

Mendacium est triplex, jocosum, officiosum, & perniciosum, quid, & quale peccatum, Tr. 7. d. 2. n. 11. f. 234. mentiri in Confessione, quale peccatum, Tr. 14. d. 7. nu. 15. & seqq.

Meretrix publica, quomodo sufficienter explicet peccata sua in Confessione, Tr. 14. d. 7. n. 33. f. 616.

Meritum, quid, Tr. 1. d. 2. n. 40. f. 19. Meritum de condigno, & de congruo, quid, n. 41. f. 20. Ad meritum de condigno requiritur status viæ, & status gratiæ, n. 42. & seqq.

Metoposcopia, quid, Tr. 5. d. 2. n. 20. f. 168.

Metus, an causet involuntarium, Tr. 1. d. 1. n. 28. & seqq. f. 7. Pro nullo metu debet quis peccare, n. 29. Pacta, contractus &c. metu initi, an valeant, n. 30. Metus gravis, & levis, quid, n. 31. f. 8. Metus gravis ab intrinseco proveniens, non invalidat contractum, Tr. 8. dist. 1. n. 16 f. 266. Idem dicendum de metu ab extrinseco, sed juste incusso, n. 17. Quid si contractus ex metu gravi injuste incusso celebretur, n. 18. & seqq. Metus gravis, an excuset ab incurrendis Censuris, Tr. 13. d. 1 nu. 32. & 33 fol. 491. An irritet Matrimonium, ac Sponsalia de futuro, Tr. 14. dist. 13. n. 29. 30. & seqq. fol. 656. Et quid de metu reverentiali, n. 33. & seqq. Metus reverentialis, quis, n. 34.

Milites pugnantes contra Infideles, an sint Martyres, Tr. 7. d. 1. n. 46. & seqq fol. 230. Exercent actum valde meritorium; & sententiæ notabiles circa hoc, n. 48.

Minister Sacramentorum, quis, Tr. 14. d. 1. n. 32 f. 530. Aliqua Sacramenta requirunt Ministrum consecratum, alia non, num. 33. Ex parte Ministri qualis requiratur intentio n. 36. & seqq. Ex parte ejus quæ generatim requirantur ad Sacramentorum administrationem, n. 42. Ministri improbitas Sacramenta non invalidat, num. 43 Tamen ad hæc licite Ministranda requiritur in ipso status gratiæ, n. 44 Quid de Ministro non consecrato, n. 45. Vel in casu necessitatis, Ibid. Ab indigno Ministro an possint peti Sacramenta, nu. 54. & seqq. fol. 533. An is graviter peccet, dum alias Functiones sacras exercet in statu malo, n. 58. f. 534. Minister Baptismi, Vide *V. Baptismus*. Tres Regulæ aureæ, a Ministro Sacramentorum observandæ, Tr. 1. d. 3. n. 57. fol. 33

Minorennis, quis, Tr. 8. d. 1. n. 22. f. 297 An possit contrahere sine authoritate Curatoris, n 28. Corollarium de perdente ludendo, n. 28. An tunc obligetur naturaliter, n. 20. f. 268. Quid, si contrahat cum consensu Curatoris, n. 31.

Misericordia, quid, Tr. 4. d. 6. n. 30. f. 141. Vitia eidem opposita, Ibid. Opera misericordiæ alia corporalia, alia spiritualia, & quæ, n. 31. & 32.

Missam prius audire an teneatur, qui exit e loco, ubi est Festum, sed perventurus est ad locum, ubi non est dies Festus, Tr 2. d. 2. n. 35. & seqq. f. 63. Quando teneamur prævenire audiendo Missam, nu. 37. Missam celebrare ante dictum Matutinum, an sit peccatum mortale, Tr. 6. d. 1. nu. 75. f. 200. Missa reverenter audienda diebus Festis, Tr. 10. d. 1. num. 36. f. 380. Peccat mortaliter negligens notabilem ejus partem, & quæ talis sit, n. 137. Audire Missam, in quo consistat, nu. 38. & 39. An satisfaciat audiens duas Missæ partes duorum celebrantium simul, nu. 40. f. 381. Vel successive, nu. 41. Auditio Missæ num præferenda Concioni, n. 42. Quæ causæ excusent a præcepto audiendi Missam, n. 44. & seqq. Quomodo impotentia physica, n. 45. Et moralis, & quibus modis hæc accidat, nu. 46. & seqq. f. 382. Distantia loci, an etiam excuset, nu. 49 & 50. An impediti audire Missam, teneantur domi orare, n. 55. fol. 383. Missa vox antiquissima, & vocatur Græce Lyturgia, Tract. 14. d. 5. nu. 15. f. 565. In ea distinguitur ratio Sacramenti, Sacrificii, & Missæ, n. 16. Missa Catechumenorum, & Missa Fidelium, n. 17. f. 566. In Missa offertur Deo verum Sacrificium, n 18. & seq. Missæ Sacrificium est mercuentum, cujus Hostia principalis est Christus, n. 20. Panis & vinum, Hostia minus principalis, nu. 21. Christus quomodo offeratur in Missæ Sacrificio, nu. 22 Objectio notabilis, ejusque solutio, quomodo Hostia in Missæ Sacrificio immolatur, n. 23. usque ad n. 28. f. 567. Missæ Sacrificium non offertur Sanctis, n 8. fol. 504 Omnia Sacrificia antiqua coadunantur in uno Missæ Sacrificio, n. 14. fol. 565. In Missæ Sacrificio offerens principalis est Christus Dominus, n. 29. & 30. fol. 568 Sacerdos celebrans, proximus Minister, n. 31. Alii Fideles quomodo offerant, n. 32. fol. 569. Efficentia Sacrificii Missæ in quo consistat, n. 33. 34. & seqq. In Paraseeve non fit Sacrificium Missæ, n. 35. & 109. f. 569. & 582. Ad istud an requiratur Consecratio

cratio utriusque speciei, n. 38. & 39. f. 596. & 570.

Missa habet valorem ex opere operato, & opere operantis, Tr. 14. d. 5. n. 20. fol. 570. Est Latreuticum, ac Eucharisticum, nu. 41. Propitiatorium, & quomodo, n. 42. & 43. f. 571. Satisfactorium, num 42. & 43. Ac impetratorium, num. 42. & 46. Ejus effectus impetratorius bonorum temporalium, an sit infallibilis, n. 47. Valor Missæ non est infinitus, haud obstante infinitate meritorum Christi, & cur, n. 48. & seqq. fol. 582. Missa pluribus applicata prodest minus singulis, n. 51. Quid de pluribus inservientibus, aut adstantibus, n. 52. Sacerdos pluribus stipendiis non satisfacit, si unicam Missam celebret, num. 53. & seqq. fol. 573. Fidelibus plus prodest, si Missas sibi curent celebrari in vita, quam post mortem, num. 56. In Missa duo sunt consideranda, n. 57. Missa mali Sacerdotis an tantum valeat, quantum boni, nu. 58. & seqq. Missa potest offerri pro vivis atque defunctis, non vero pro damnatis, aut Sanctis, n. 61. & 62. fol. 524. An possit offerri pro peccatoribus, nu. 63. Excommunicatis, nu. 64. 65. Et infidelibus, n. 66. & seqq. fol. 575

Missa tripliciter prodest, specialissime, generalissime, & specialiter, Tr. 14. d. 5. n. 46. fol. 575. Missa specialiter prodest iis, quibus, applicatur a Celebrante, n. 70. f. 576. Quid, si nomini applicetur, nu. 71. Aut Celebrans eam applicet contra suam obligationem, vel voluntatem Superioris, num. 72. Applicatio Missæ an sufficiat habitualis, n. 73 Et quando fieri debeat, n. 74. An sit licitum celebrare cum reservatione applicationis, num. 75. Vel Missam applicare proxime daturo stipendium, num. 76. Praxis optima applicandi Missam, n. 77. Expedit etiam facere secundam intentionem; quomodo, nu. 78. & 79. fol. 577. De fructu Missæ plus participat digne celebrans, quam alii, n. 80. Missa in Primam celebrantes, aut eam audientes Religiosi, lucrantur Indulgentiam plenariam, Tr. 2. d. 3. n. 71. f. 468. Missam celebrans in peccato mortali, graviter peccat; sed gravius, qui fingit se consecrare, Tr. 14. d. 1. n. 4°. f. 532

Missam celebrandi obligatio, ex variis titulis potest incumbere Sacerdotibus, Tr. 14. d. 5. n. 81. fol. 578. & seqq. An, & quoties per annum Sacerdos simplex celebrare teneatur, n. 82. Sacerdos curatus, quibus diebus celebrare debeat, n. 83. An tunc teneatur Missam applicare pro Parochianis, n. 84. & seqq. Beneficiarius, quoties celebrare teneatur, n. 87. quid, si infirmetur ad tempus, num. 88. An Beneficiarius, qui quotidie celebrare tenetur, possit quandoque abstinere, nu. 89. fol. 579. Aut pro alia intentione celebrare, n. 90 An satisfaciat anticipando Missas, n. 91. Obligatus ad celebrandum in certa Ecclesia, vel Altari, an, & quomodo peccet alibi celebrando, n. 92. & seqq. Et alibi celebrans teneatur ad restitutionem, n. 94. fol. 580. nequit Sacerdos Missam alii legendam dare retenta parte stipendii, n. 65. Limitatur hoc in certis casibus, n. 96. An & quomodo peccet, qui est in mora celebrandi Missas debitas, n. 97. & seqq. Sacerdos tenetur dicere Missam petitam, nisi obstet Ritus Ecclesiæ, n. 100. Quid de Missis votivis, ac de Requiem in Festis duplicibus, & Indulgentiis Altarium. Privilegiatorum, nu. 101. fol. 581. Obligatio celebrandi Missam ratione stipendii, qualis, nu. 102. Unicam Missam omittens, ac peccet mortaliter, n. 103.

Missa quo tempore sit celebranda, Tr. 14. d. 5. nu. 104. & seqq. fol. 581. An sit licitum quotidie celebrare, n. 109. fol. 582. Quid de Feria quinta Cœnæ Domini, & Sabbato Sancto, n. 110. Non licet plures Missas eodem die celebrare, nu. 111. Excepto die Nativitatis Domini, n. 112. Et casu necessitatis, nu. 113. & 114. Missa, quo in loco sit celebranda, n. 115. fol. 583. Quid in casu necessitatis, nu. 116. & 117. Aut dispensationis, nu. 118. An sit licitum celebrare Missam in aqua, vel mari, nu. 119. fol. 584. Non potest Missa celebrari in Ecclesia polluta, n. 120 & seqq. Per celebrationem Missæ an reconcilietur Ecclesia polluta, n. 135. fol. 386. Quid agendum, si durante Missa violetur Ecclesia, n. 129. & 136. fol. 584. & 586. Vel Ecclesiam ingrediatur excommunicatus vitandus, Tr. 13. d. 2. n. 40. fol. 502. An plures possint eandem Hostiam consecrare, Tr. 14. d. 5. n. 132. & seqq. f. 585. Quid de Sacerdotibus in sua Ordinatione cum Episcopo proferentibus verba Consecrationis, n. 140. & seqq. fol. 586. Quid agendum, si aqua pro vino infundatur, n. 144. & seqq. fol. 687.

Molestia, quid, & quæ vitia ei opponantur, Tr. 7. d. 1. n. 30.

Mohatra contractus, quis, Tr. 8. d. 4. num. 46. f. 296. Est illicitus, n. 27.

Mollities, seu Immunditia, quid, & quale peccatum, Tr. 9. d. 4. n. 44. fol. 335. Est intrinsece mala, & in nullo casu licita, n. 45. An liceat Medicis applicare media ad eam procurandam, n. 46. & suqq. Omnes pollutiones an sint ejusdem speciei, n. 49. & 50. f. 336. Pollutio indirecte voluntaria, quale peccatum, n. 51. & seqq. Qualiter peccaminosus sit effectus pollutionis, si causa est tantum venialiter mala, n. 54. Quid de pollutione in somno orta, n. 55. f. 337. An sit licitum, eam desiderare, nu. 56. Aut de ea naturaliter secuta gaudere, n. 57. A pollutione, quomodo differat Distillatio, n. 58. & 59.

Montes Pietatis, qui? eorumque origo, Tr. 8. dist. 4. nu. 28. fol. 332. An sint liciti, n. 29. & seqq.

Monstra, an, & quomodo baptizanda. Tr. 14. dist. 3. n. 37. fol. 550

Mo-

Moribundi ad actus Virtutum Theologicarum maxime excitandi, Tr. 4. d. 3. n. 28. fol. 109. De Moribundis, & quomodo absolvi possint, notabile Corollarium, Tr. 11. d. 6. num. 63. fol. 597. Moribundus an sit absolvendus, si amplius integre confiteri non potest, Tr. 14. d. 7. n. 64. & seqq. fol. 608. Quid, si dedit signa petitæ Confessionis abiente Confessario, n. 66. & seqq. Quid, si subito sensibus destituatur tale signum non dederit, nec dare possit, n. 60. & seqq. f. 609
Morositas, quid, Tr. 7. d. 2. n. 12. f. 234
Mortem sibi optare a Deo, an sit licitum, Tr. 4. d. 7. n. 9. f. 147. An liceat mortem optare parentibus ob aliquod emolumentum temporale, n. 10. & seqq. Mortis articulus, & periculum, quid, Tr. 14. d. 9. n. 13. f. 626
Motiva credibilitatis Fidei, quæ, Tr. 4 d. 3. n. 55. fol. 122. Fides non resolvitur in motiva humana, num. 56.
Multiloquium, quale peccatum, Tr. 3. d. 3. num. 55. & 56. fol. 96
Munus a manu, a lingua, & ab obsequio, quid, Tr. 5. d. 3. n. 39. fol. 181. Munus tripliciter accipitur, Tr. 12. d. 1. n. 2. fol. 440
Mutilatio prohibetur quinto præcepto Decalogi, Tr. 9. d. 3. n. 3. f. 320. Mutilatio enormis, & non enormis, Ibid. Ratione mutilationis, quæ restitutio facienda, n. 58: fol. 227. Ex mutilatione hominis oritur irregularitas, Tr. 13. d. 3. n. 46. & seqq. fol. 518. Mutilatio, quid, num. 49. & 50.
Mutis & surdis a nativitate, quæ Sacramenta ministrari possint, Tr. 10. d. 3. n. 44. f. 401. An etiam Eucharistia, n. 45. f. 402. Et quid de matrimonio, n. 44. & Tr. 14. d. 13. n. 16. fol. 654. Mutus quomodo confiteri, & absolvi possit, Tr. 14. d. 7. n. 38. fol. 603
Mutuum, quid, & unde sic dictum, Tr. 8. d. 4. n. 2. 3. & seqq. f. 292. In mutuo dominium rei transfertur in Mutuatarium, nu. 4. & 5. Qui possint mutuum dare, vel accipere, n. 6. Ex mutuo quando obligetur Civitas, Ecclesia, Monasterium, &c. num. 7. Quid de filiis familias mutuo accipientibus, n. 8. & 9. fol. 293. Inter contractum mutui, & locationis, magna est disparitas, n. 21. fol. 295. In mutuo an possit aliquid exigi ratione lucri cessantis, damni emergentis, &c. nu. 32. & seqq. f. 297. Vel pacisci de pœna solvenda, n. 31. & 39. fol. 296. & 298. An pro sola carentia pecuniæ quid exigi valeat, n. 40. & seqq. In mutuo an aliquid exigi possit ultra sortem authoritate Principum, vel consuetudine Provinciarum, n. 43. f. 290. Quid de praxi Romani Imperii, n. 46. & 47. Inter mutuum, & censum, multiplex differentia, num. 69. & seqq. fol. 363. Mutuum, quomodo differat a Cambio, n. 73. Et Commodato, Tr. 8. d. 2. num. 29. fol. 274

N

NAtivitas est modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, T. 7. d. 5. n. 32. f. 256
Necessitas medii, & præcepti, quæ, Tr. 4. d. 2. nu. 12. fol. 140. & Tr. 14. d. 2. n. 12. fol. 513. Qua necessitate Baptismus sit necessarius ad salutem, Tr. 14. d. 2. n. 59. & seqq. fol. 595 Quid de aliis Sacramentis, n. 65. f. 544. Necessitas proximi triplex, extrema, gravis, & communis, Tr. 4. d. 6. n. 38. fol. 112. Necessitatem patientibus quando sit danda eleemosyna sub præcepto, n. 36. & 40. ac seqq. f. 143
Neophyti, qui, Tr. 13. d. 3. n. 27. f. 515. Neophyti sunt irregulares, ibid.
Notæ veræ Ecclesiæ Christi, quæ, Tr. 4. d. 3. n. 10. & seqq. f. 114. Eæ conveniunt soli Romanæ Ecclesiæ, n. 17. & seqq. f. 115
Novitiis, an sub culpa teneantur recitare Horas Canonicas, Tr. 6. d. 1. n. 19. fol. 101. Novitii Religionum libere testantur, Tr. 8. d. 3. n. 42. fol. 284. Novitiorum testamenta an subsint Decreto Concilii Tridentini, n. 43. & 44.
Nummi post commixtionem fiunt accipientis, & cur, Tr. 7. d. 5. n. 29. & 30. fol. 256
Nuptiæ proprie, quid, T. 14. d. 13. n. 2. f. 651. Prohibentur fieri tempore Sacrato, Ibid. & Tr. 14 d. 4. n. 12. fol. 676. Nuptiæ secundæ non ita probantur, sicut primæ, Tr. 14. d. 13. n. 44. fol. 659. An benedicendæ, Ibid.

O

OBlatio late, & proprie accepta, quid, Tr. 5. d. 1. n. 17. fol. 157. & Tr. 11. d. 4. n. 9. & 10. fol. 434. Obligationes an sint de præcepto faciendæ, num. 11. & seqq.
Obligatio eliciendi actum Fidei, Spei, &c. alia per se & directe, alia per accidens, Tr. 4. d. 2. n. 26. fol. 167. Obligatio civilis, & naturalis, quæ, Tr. 8. d. 1. n. 33. fol. 268. Obligationis naturalis effectus, num. 34.
Obligatio Antidoralis, unde sit, Tr. 5. dist. 3. n. 42. fol. 187
Observantia somniorum est species Divinationis, f. 5. d. 2. n. 21. fol. 168. Et quale peccatum, n. 22. Vana observantia, quid, Tr. 5. d. 2. n. 29. f. 170. Et quomodo distinguatur a Divinatione, nu. 30. Observantia sanitatum, quid, n. 33. Et quo pacto hæc cognosci possit, n. 34. Observantia eventuum, quid, & quomodo differat a Divinatione, n. 35. fol. 171. Vana observantia, ejusque species, quale peccatum, n. 36. & 37. Quid in dubio, num effectus excedat vires causæ naturalis, nu. 40. & 41. Observantia ut virtus, quid, Tr. 7. d. 2. n. 8. fol. 233
Occasio peccandi proxima, & remota, quæ, T. 14. d. 8 n. 45. f. 619. Quid agendum circa constitutos in occasione proxima peccandi, n. 48

fol. 618. Præsertim, si hæc facile relinqui nequeat, n. 46. propositiones circa occasionem proximam peccandi damnatæ, n. 47. Occidere se ipsum directe non licet absque Divina revelatione, Tr. 9. d. 3. n. 9. fol. 321. Facta quorundam Sanctorum excusantur, num. 10. fol. 322. Indirecte se occidere ex justa causa, non est illicitum, & varia hujus exempla, num. 11. & seqq. Non tenemur vitam servare, nisi mediis ordinariis, n. 13. & 14. Auctoritate publica possunt occidi malefactores, n. 15. Auctoritate etiam privata potest occidi iniquus aggressor pro tuenda vita, nu. 16. Servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, num. 17. & 18. Idem licet pro tuenda pudicitia, n. 19 & seqq. f. 323. An liceat occidere ob defensionem suarum facultatum, vel honoris, nu. 22. Propositiones diversæ circa hoc damnatæ, & cavendæ, num. 23. & seqq. Vide *V. Homicidium*.

Oculus simplex quis, Tr. 1. d. 2. n. 13. fol. 13.

Oculo carens est irregularis, Tr. 13. d. 3. n. 29. fol. 515. Quid, si careat solo visu oculi, præsertim sinistri, num. 29. & 30.

Odium Dei, an detur, Tr. 4. d. 7. nu. 1. fol. 146. Et quale peccatum, nu. 3. Odium proximi duplex, personæ, seu Odium inimicitiæ, & qualitatis, seu Odium abominationis, num 2. Odium proximi quale peccatum, n. 4. & 5. Odium inimicitiæ semper illicitum, non sic Odium abominationis, n. 6. Corollaria de utroque, n. 7. & seqq. fol. 147. Cavendæ quoad propositum quædam Propositiones damnatæ, n. 10. & seqq. Odia restringi, & favores convenit ampliari, quomodo intelligendum, Tr. 13. d. 2. n. 64. & seqq. fol. 505. Regulæ circa hoc observandæ, nu. 66. & 67. fol. 506

Officium Ecclesiasticum, & Divinum, quod, Tr. 6. d. 1. n. 2. f. 187. Officium Ecclesiasticum Nocturnum, & Diurnum, n 3. Laudes an possint separari a Matutino, ibid. Officium totum constat septem Horis Canonicis, nu. 4. fol. 188. Vide *V. Horæ Canonicæ*. Officium Defunctorum in die Commemorationis Animarum, an extra Chorum sub præcepto dicendum, n. 35. & seqq. fol. 194 Officia divina, quæ, Tr. 13. d. 2. n. 20. fol. 49. Officiorum divinorum prohibitio tempore interdicti, quæ, Tr. 13. d. 2. n. 103 & 104. fol. 510.

Officium, quid, & an differat a Personatu, & Dignitate, Tr. 11. d. 1. n. 14. & seqq. fol. 407.

Oleum, ut sit materia Extremæ Unctionis, quale esse debeat, Tr. 14. d. 11. n. 5. fol. 636. Quid, si ei sit admixtum balsamum, nu. 6. An debeat esse benedictum ab Episcopo, numer. 7. fol. 637

Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur, quomodo, Tr. 14. d. 13. num. 55. fol. 660

Opera bona viva, mortificata, & mortua, quæ, & quomodo prosint, Tr. 1. d. 2. num. 46. & seqq. fol. 20. Operum bonorum communicatio datur inter Fideles, Tract. 12. dist. 3. n. 133. fol. 483. Vide *V. Suffragium*. Omnia opera bona reducuntur ad orationem, Jejunium, & Eleemosynam, Tr. 14. dist. 10. n. 19. fol. 633. Opera misericordiæ. Vide *V. Misericordia*.

Opera corporis, & animæ, quæ, Tr. 10. d. 1. n. 10. f. 376. Opera servilia, seu mechanica, & non servilia, n. 11. Quæ opera diebus Festis prohibeantur, nu. 12. & seqq. An die Festo sit prohibitum venari, & piscari, n. 16. f. 377. Scribere ob lucrum, nu. 17. Pingere, n. 18. Iter facere, n. 20. Sartoribus vestes reficere, n. 31. f. 379. Molere, nu. 33. Actus judicii Forensis exercere, n. 21. f. 378. Quid de Typographis, nu. 19. f. 377 Advocato, vel Doctore, n. 23. f. 378. Opera servilia per notabilem diei Festi partem exercere, est mortale peccatum, n. 24. & seqq. Quæ censeatur pars notabilis diei, nu. 25. Et quæ alia circa hoc considerandæ, num. 26. Quæ causæ excusent exercentes opera prohibita, n. 27. & seqq. f. 379. Quando excusat necessitas, num. 28. & seqq. Vel occursus lucri transeuntis, n. 34. f. 380. Aut consuetudo, nu. 35. Opera pro lucrando Jubilæo, quæ, & qualiter peragenda, Tract. 12. dist. 3. num. 104. & seqq. fol. 478. Quomodo tunc eorum commutatio fieri possit, num. 113. fol. 480

Opinio probabilis, quæ, Tr. 1. d. 3. n. 40. & 41. fol. 28. & 29. Opinio probabilis probabilitate intrinseca, & extrinseca, num. 42. Est alia magis, alia minus probabilis, & tuta, num. 4. Per probabilitatem quantumvis tenuem, quid intelligatur, n. 42. & seqq. Frustra post factum inquiritur sententia probabilis, nu. 51. fol. 31. Opinionem probabilem, relicta probabiliori, an liceat sequi, n. 52. & seqq. Vide *V. Conscientia*. In Medicina, & Jure, quomodo dentur Opiniones probabiles, nu. 66. fol. 35. Circa mysteria Fidei non licet sequi opinionem minus probabilem relicta probabiliori, & cur, nu. 54. f. 32. & Tr. 4. dist. 2. num. 30. & 31. fol. 108

Oratio varie accipitur, Tr. 5. d. 1. n. 45. f. 162. Oratio propriissime accepta, num. 46. Oratio mentalis, vocalis, publica, & privata, quæ, n. 47. Oratio aliqua est præcepta, n. 48. f. 163. Quibus temporibus urgeat præceptum Orationis, n. 49. Quæ bona recte per Orationem postulentur a Deo, nu. 50. Oratio debite facta habet infallibilem effectum, nu. 51. Sed quatuor ad hoc requiruntur conditiones, & quæ, num. 52. & seqq. Causa, cur multi petant, nec accipiant, quæ, n. 57. f. 164. Orationes nostræ debite factæ, nunquam sunt irritæ, etiam pro bonis temporalibus, nu. 58. Cautela petentium bona temporalia, nu. 59. Oratione quotidiana, an remittantur peccata venialia, Tr. 3. d. 2. n. 34. f. 88. Orationes Fidelium, aliaque justorum opera valent spe-

ſpecialiſſime, generaliſſime, & ſpecialiter, Tr. 14. d. 5. num. 69. fol. 575
Ordo Sacramentorum imprimit characterem, Tr. 14. d. 2. n. 46. & ſeqq. fol. 541. An ſit neceſſarium, n. 71, Ordo varie ſumitur, Tr. 14. d. 12. n. 2. f. 687. & pro præeminenti gradu in Eccleſia, & pro actuali Ordinatione, n. 3. & ſeqq. Sacramentum Ordinis, quid, nu. 6. f. 688. Ordines ſunt ſeptem, nu. 9. Quid de prima tonſura, n. 10. Ac Epiſcopatu, n. 13. & 14. Omnes, & ſinguli Ordines, ſunt verum Sacramentum, nu. 15. Et cauſant ſpecialem Characterem. Ibid. Conſtituunt tamen unum Sacramentum, & quomodo, Tr. 14 d. 1. n. 10. fol. 525. & Tr. 14. d. 12. n. 16. fol. 643. Ordinum generatim, & ſingulorum in ſpecie, quæ materia, & forma, nu. 17. & 18. & ſeqq. Solvuntur objectiones notabiles contra eas, nu. 34. 36. & ſeqq. fol. 645. & 646. Ordines ſacri ſeu Majores qui, & cur ſic dicantur, num. 39. Clerici in Sacris, an vi voti Sacris Ordinibus annexi teneantur ad Continentiam, num. 27. & ſeqq. fol. 644. Ordines non ſacri, ſeu Minores, n. 40. f. 647. Soli maſculi ſunt capaces Ordinis, non fœminæ, n. 41. Sine Baptiſmo non recipitur Ordo, n. 43. Poteſt recipi & valide & licite, n. 44. Infans an, & quomodo poſſit ordinari, n. 45. & 46. Ad Ordinem requiritur Confirmatio, n. 47. In Ordinandis requiritur debita ſcientia, nu. 48. Vitæ, morumque probitas, nu. 49. f. 648. Ac legitima ætas; & qualis, n. 50. & 51. Quid juris, ſi quis ordinetur ante legitimam ætatem, n. 52. & 53. ac Tr. 13. diſt. 3. nu. 17. fol. 514. Aut per ſaltum, cit. nu. 17.
Ordinis Miniſter ordinarius, eſt Epiſcopus, Tr. 14. d. 12. nu. 54. f. 649. An poteſtas conferendi ordines minores poſſit concedi ſimplici Sacerdoti, n. 55. Epiſcopus ſine Dimiſſoriis licite non ordinat alienum ſubditum, n. 56. Subditus Epiſcopi, quibus modis quis efficiatur, n. 57. Ordines, quo tempore ſint conferendi, n. 58. & ſeqq. An minores poſſint recipi una cum Subdiaconatu, n. 64. f. 650. Sine Titulo nemo admittendus eſt ad Ordines ſacros, n. 64. Quid de Ordinibus minoribus, n. 65. Materiæ Ordinis contactus phyſicus an requiratur, n. 67. & ſeqq. Ad ſacros Ordines ſervi promoveri an poſſint, Tr. 14. d. 14. nu. 61. f. 683. Ordinis impedimentum reſpectu matrimonii declaratur, n. 74. & 75. fol. 685.
Ordinatus per ſaltum, vel ante legitimam ætatem, an fiat irregularis, vel ſuſpenſus, Tr. 13. d. 3. n. 17. fol. 514. & Tr. 14. d. 2. n. 52. fol. 648 Sacerdotes noviter ordinati, quam intentionem confecrandi cum Epiſcopo formare debeant, Tract. 14. diſt. 5. num. 140. & ſeqq. fol. 586
Oſcula inter ſolutos. Vide *V. Impudicitia*.
Oſtiariatus, quid, Tr. 14. diſt. 12. num. 7. fol. 641. Ejus materia, & forma, n. 18. Officium Oſtiarii. Ibid.

P

PActum requiritur ad Simoniam. Tr. 5. d. 3. n. 40. & ſeqq. f. 182. Unde colligendum, an quid detur vel accipiatur ex pacto Simoniaco, nec ne, n. 46 fol. 183. Pactum, quid, Tr. 8. d. 1. n. 3. & ſeqq. f. 264. Vide *V. Contractus* Pactum Antichriſteos, quid, Tr. 8. d. 4. n. 50. f. 300. Pactum Legis commiſſoriæ, quid, n. 53. Et an valeat in Pignoribus, n. 54.
Pagani, qui, Tr. 4. d 4. nu. 4. & 5. f. 123. An obligentur legibus Eccleſiaſticis, Tr. 2. d. 3. num. 5. & ſeqq. fol. 56
Palpo, quis, & quando teneatur ad reſtitutionem, Tr. 9. diſt. 5. nu. 50. fol. 350
Panis triticeus eſt materia apta Conſecrationis Euchariſticæ, Tr. 14. d. 4. num. 10. & ſeqq. fol. 554. Panis triticeus, quis, n. 11. & ſeqq. f. 555. Et qualis eſſe debeat, nu. 15. & ſeqq. An ſufficiat etiam alius panis, n. 13. & ſeqq. Panis vi Conſecrationis tranſubſtantiatur in Corpus Chriſti, n. 52. fol. 561. Nihilominus proprie non annihilatur, n. 53. & 54.
Papa, an obligetur præceptis totius Eccleſiæ, Tr. 2. d. 3. n. 18. f. 58. Papa diſpenſat in omni lege Eccleſiaſtica, non vero Divina, Tr. 4. d. 14. nu. 13. fol. 66. Poteſt tamen legem Divinam interpretari, nu. 14. Quomodo cenſeatur diſpenſare in votis, juramentis &c. cum tamen hæc obligent Jure Divino, n. 25. & 26. f. 67. Papa eſt caput viſibile Eccleſiæ, Tr. 4 d. 3. n. 3. & 5. f. 112. & 113. An poſſit involvi crimine Simoniæ, Tr. 5. d. 3. n. 17. f. 181. Habet poteſtatem diſpenſandi in votis, Tr. 6. d. 3. n. 42. 43. & ſeqq. f. 217. Habet poteſtatem conferendi Beneficia totius Mundi, Tr. 11. diſt. 1. n. 30. fol. 409. Solet ea conferre jure præventionis, nu. 31. & 32. Jure devolutionis, n. 31. & 33. Et jure concurſus, quomodo, n. 31. 35. & 36. f. 410. Quid juris, ſi idem Beneficium a Papa & inferiore, duobus conferatur, n. 36. Papa poteſt Indulgentias conferre. Tr. 12. d. 3. n. 27. f 460. Papa diſpenſat in omni irregularitate, Tr. 13. diſt. 3. nu. 70. fol. 500. Papa ordinarie non reſervat ſibi peccatum, niſi ob annexam excommunicationem, Tr. 14. d. 9. n. 5. fol. 625. Corollaria circa hoc 9. n. 6. & 7. Papa an poſſit diſpenſare in matrimonio rato Fidelium, Tr. 14. d. 13. nu. 60. & 61. fol. 661. Ac in impedimentis matrimonium dirimentibus, Tract. 14. diſt. 14. nu. 157. fol. 700.
Parentum honor tria comprehendit, Tr. 9. d. 2. n. 4. & ſeqq. fol. 316. Reverentia parentibus debita, in quo conſiſtat, n. 4 Et contra eam qualiter peccetur, n. 5. fol. 327 Parentibus debetur amor, num. 6. Non tamen hi ſunt præferendi Deo, nu. 7. Parentibus præſtan-

da obedientia; & in quibus, nu. 8. Invitis parentibus an possit filius ingredi Religionem, n. 9. Quid, si hi sint in gravi necessitate, n. 10. & 11. f. 318. Parentum obligatio erga liberos, n. 12. Hæc generatim tria involvit, quæ n. 13. & seqq. An pater, vel mater, teneantur alere prolem, n. 14. & seqq. Parentes debent thesaurizare filiis, quomodo, n. 17. Tenentur eos instruere in necessariis ad salutem, n. 18. f. 319. Et ipsis relinquere libertatem circa electionem status, n. 19. Parentum nomine, qui omnes hic comprehendantur, n. 20. Parentum consensus non requiritur ad valorem matrimonii filiorum, Tr. 14. d. 13. n. 36. fol. 657. Debet tamen ordinarie prærequiri, n. 37. & 38.

Parochiani, an extra Parochiam suam, ubi est Festum, possint alibi laborare, Tr. 2. d. 3. n. 33. f. 61. An inde mane exeuntes, teneantur prius Missam audire, n. 35. & seqq.

Parocho celebraturo, & recordanti, se non jejunum, quid agendum, Tr. 1. d. 3. nu. 24. f. 25. Parocho an credendum circa Legata pia a defuncto relicta, Tr. 8. d. 3. nu. 27. & 28. f. 282. Parochi, an dispensare valeant cum Parochianis in jejunio, Tr. 10. d. 2. n. 77. f. 394. Parochi, quo jure, & quomodo teneantur residere, Tr. 11. d. 1. n. 68. 75. & seqq f. 414. & 415. Parochus, an assistat matrimonio ut Minister; vel ut Testis authorizabilis, Tr. 14. d. 13. nu. 21. & seqq. fol. 654. Parochi præsentia ad valorem matrimonii juxta Concilium Tridentinum, qualis requiratur, Tr. 14. d. 14. nu. 136. f. 609. An sufficiat præsentia Parochi vi detenti, aut contradicentis, nu. 137. Cujus Parochi præsentia requiratur, n. 138. & 139. f. 697. Varia dubia circa præsentiam Parochi quoad valorem matrimonii solvuntur, n. 142. & seqq. Vide *V. Sacerdos*, & *V. Clericus*.

Partes Prudentiæ, Justitiæ, &c. aliæ subjectivæ, aliæ potentiales, aliæ integrales, Tr. 7. d. 1. n. 6. fol. 224

Patientia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 36. fol. 228

Patrinus in Baptismo adhibendus, Tr. 14. d. 3. n. 40. fol. 551. Patrinus in Confirmatione debet intervenire, n. 54. fol. 552. & alius a Patrino in Baptismo, n. 55. fol. 553. Patrinus cum quibus contrahat cognationem spiritualem, ibid. & Tr. 14. n. 113. & 114. fol. 692

Patronus Ecclesiasticus habet sex menses ad præsentandum, Laicus quatuor, Tr. 11. d. 3. n. 28. & 29. f. 428. Ille nequit variare in præsentando, sicut Laicus, num. 30. & 31. Quid juris, si plures a Patrono Laico præsententur, n. 32. f. 429. Quid, si præsentet indignum, n. 33. Patrono quatuor jura competunt, n. 43. f. 430. Quomodo jus præsentandi, nu. 44. & seqq. Collatio Beneficii sine consensu Patroni, an valeat, n 45. & seqq. fol. 431

Patronus, an possit se ipsum præsentare, num. 48. & seqq. vel suos filios, aut consanguineos, nu. 51. Quid juris, si plures sint Patroni, & discordent in præsentando, nu. 52. & 53. Patrono debetur honor, nu. 54. fol. 432. Competit ei jus defendendi Ecclesiam, num. 55. Quæ ipsi non liceant, nu. 56. Patrono egenti succurrendum ab Ecclesia, & quomodo, num. 57. & 58. Patronus. Vide *V. Jus patronatus*.

Pax est actus, seu potius effectus Charitatis, Tr. 4. d. 6. n. 29. fol. 141

Peccator in statu peccati mortalis, an per bona opera quidpiam mereatur, Tr. 1. d. 2. n. 45. 47. & 48. fol. 20. & 21. Peccator non diu moraliter evitat novum peccatum, Tr. 10 d. 3. n. 8. fol. 396

Peccatum commissionis, & omissionis, quid, Tr. 1. d. 1. nu. 17. f. 5. & Tr. 5. d. 1. n. 10. & 11. fol. 73. Quo tempore peccatum tum commissionis, tum omissionis, veluti indirecte, seu in causa duntaxat voluntarium, contrahatur, Tract. 1. dist. 1. num 17. 18. & seqq. f. 5. Peccati causam tollere, quando quis teneatur, num. 16. f. 4. Ob peccatum in causa duntaxat voluntarium, quando incurrantur pœnæ, ac inhabilitates, num. 25. f. 6. Peccatum generalissime, Tr. 3. d. 1. nu. 2. f. 72. Peccatum artis, & naturæ, nu. 2. Peccatum animi, n 3. Hoc dividitur in originale, & personale, num. 5. & 6. f. 73. In peccata carnalia, & spiritualia, n. 7. & 8. In peccatum ex ignorantia, passione, & malitia, nu. 12. & seqq. In peccatum actuale, & habituale, num. 15. & seqq. Contra peccatum originale, quale antiquitus remedium, Tr. 14. dist. 1. num. 14. fol. 526

Peccatum actuale, quid, Tr. 3. d. 1. nu. 16. & 17. f. 74. In eo sunt duo consideranda, materiale scilicet, & formale, n. 19. Non consistit formaliter in positivo, sed privativo, n. 20. & seqq f. 75. Peccati auctor non est Deus, n. 23. & seqq. Ejus causa propria, & interna, est sola voluntas creata, n. 27. Dantur etiam causæ externæ ipsius, quæ, n. 21. f. 75. post actum peccati remanet aliquid in homine, unde is denominatur peccator, nu. 30. f. 76. Illud in S. Scriptura dicitur *Macula*, n. 31. Post actum peccati mortalis plura eveniunt in homine, quæ, n. 35. & seqq. fol. 77

Peccatum habituale, quid, Tr. 3. d. 1. n. 32. f. 77. Illud qua tale an addat novam malitiam, num. 33. & 34. An consistat in reatu culpæ, n. 36. & seqq. Cur potius consistat in reatu culpæ, quam privatione gratiæ, n. 38. f. 78. Peccatorum distinctio specifica moralis, unde sit desumenda, Tr. 3. d. 1. num. 39. 40. & seqq. f. 78. Ea an inferatur ex sola diversitate præceptorum, n. 43. & seqq. f. 79. Corollaria circa hoc, n. 46. & seqq. Unde desumatur distinctio numerica moralis peccatorum, n. 50. & seqq fol. 80. Peccata interna, quomodo multiplicentur numero, n. 55. f. 81. Sicut & peccata, quæ opere externo perficiuntur, nu. 56.

nu. 56. Unico actu occidens decem homines, an committat unum numero peccatum, nu. 57. & seqq. Quid dicendum de actibus pravis & incompletis, n. 59. & seqq. fol. 82.
Peccatum mortale, & veniale, quid, Tr. 3. d 2. n. 1. & 2. f. 83. In quibus conveniant, ac differant, nu. 3 & 4. Ad quodcunque peccatum actuale requiruntur tres conditiones, nu. 5. & seqq. Ad peccatum mortale requiruntur alia tria, n. 8. & seqq. fol. 84. Quænam censeatur perfecta advertentia, & sufficiens ad peccatum mortale, n. 10. & 11. Signa, quibus in dubio discerni possit consensus perfectus ab imperfecto, n. 12. Peccatum veniale triplex, ex genere suo, ex parvitate materiæ, & ex imperfectione actus, n. 13. fol. 85. Peccatum mortale aliud ex genere suo, aliud ex accidenti, n. 14. Peccatum ex genere mortale, tribus modis fit veniale per accidens, n. 15. fol. 86. Econtra veniale, quot modis fiat per accidens mortale, n. 16. & seqq. Peccata venialia, quibus modis remittantur, n. 25. & seqq. f. 87. Peccata Capitalia, quæ, & cur sic appellentur, Tr. 3. d. 3. n. 1. fol. 89. & seqq. Per omne peccatum mortale amittitur Charitas, non Fides & spes, Tr. 4. d. 1. n. 14. fol. 101. Peccata in Spiritum Sanctum, quæ, Tr. 4. d. 5. n. 16. f. 135. Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda, Tr. 5. d. 3. n. 38. fol. 185. & T. 6. d. 2. n. 10. & 30. fol. 204. & 208
Peccatum contra naturam, quid, & quæ species ejus, Tr. 9. dist. 4. num. 43. & seqq. fol. 335. Indebitus concumbendi modus, quid, & quale peccatum, n. 65. & 66. fol. 338 Peccata contra naturam distinguuntur specie, n. 67. & 68. f. 339. Contra peccatum originale, quale remedium fuerit antiquitus, Tr. 14. d. 1. num. 14. fol. 526. Peccatum originale, & peccata actualia ante Baptismum commissa, non sunt materia Sacramenti Pœnitentiæ, Tr. 14. d. 6. n. 12. fol. 589. Quid de aliis peccatis, n. 9. 13. 17. & seqq Vide *V. Pœnitentia Sacramentum*. Peccata mortalia, quomodo omnia sint confitenda, Tr. 14. d. 7. n. 30. & seqq. f. 602. Peccata quomodo remittantur, quando nequit fieri Confessio materialiter integra, n. 44. fol. 604. Vide *V. Confessio*. Peccata dubia an sint necessario confitenda, nu. 54. & seqq. f. 606. Dimissa culpa non semper remittitur tota pœna peccatis debita, Tr. 14. dist. 10. num. 2. fol. 630
Peculium, unde sic dictum, Tr. 7. d. 4. n. 9. fol. 244. Peculium Filii familias castrense, quasi castrense, profectitium, & adventitium, quid, n. 10. & seqq
Pecuniam auream alteri solvendam accipiens famulus, vel nuntius, an possit prius permutare retento lucro, Tr. 8. d. 4. num. 79. & 80. fol. 304. Pro sola carentia pecuniæ in mutuo nihil potest exigi, n. 40. & 41. fol. 298.
Pensio, quid, Tr. 11 d. 2. n. 41. f. 423. Reservata pensione an liceat resignare Beneficium, n. 40. 42. & 43. An in resignatione, & permutatione Beneficiorum, possit per Episcopum constitui pensio, n. 42. & 53. fol. 423. & 445
Percussor notorius Clerici, quis, Tr. 13. d. 2. n. 37. fol. 501. Excommunicatio in percussores Clericorum lata, declaratur, Tr. 13. d. 2 n. 58. & seqq. fol. 504.
Peregrini, & advenæ, an obligentur particularibus legibus, & consuetudinibus locorum, per quæ transeunt, Tr. 2. d. 3. n. 20. & seqq. fol. 58.
Perjurium, quid, Tr. 6. d. 2. n. 28. fol. 208. Est peccatum mortale. Ibid. In perjurio non datur levitas materiæ, n. 29. Potest tamen id fieri veniale ex defectu voluntarii, ac deliberationis, num. 30.
Permutatio Beneficiorum, quomodo fieri possit, Tr. 11. d. 2. nu. 44. fol. 423. Forma, & modus permutandi Beneficia, n. 47. f. 423. In permutatione Beneficiorum, an pro habente pinguiores proventus possit suppleri pretium n. 48. & seqq. Nequeunt Ecclesiastici proventus permutari sine Beneficio, num. 51.
Perseverantia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 36. fol. 228
Personatus, quid, & an differat a Dignitate, & Officio, Tract. 11. dist. 1. n. 14. & seqq. fol. 407.
Pertinacia ad hæresin requisita, in quo consistat, Tr. 4. d. 4. n. 13. & 16. & seqq. fol. 126
Physiognomia est species Divinationis, & quæ partes ejus, Tr. 5. d. 2. n. 20. fol. 168. Naturalis est licita. Ibid.
Pietas varie accipitur, & quid sit, Tr. 7. d. 2. n. 7. fol. 233. & Tr. 9. d. 2. n. 3. fol. 316.
Pignus, quomodo differat a Commodato, Tr. 8. d. 2. nu. 29. fol. 274. Pignus, unde sic dictum, Tr. 8. d. 4. nu. 49. fol. 300. Quomodo differat ab Hypotheca, Ibid. In pignoribus an liceat pactum Antichriseos, num. 50. & seqq. Vel pactum Legis Commissoriæ, num. 53 & 54.
Pingere die Festo, num licitum, Tr. 10. d. 1. num. 18. fol. 377.
Plagium, quid, Tr. 9. d. 5. n. 3. fol. 344
Plantatio, quomodo sit modus acquirendi rerum dominium. Tr. 7. d. 5. n. 32. fol. 257
Plebeji, quomodo credant Articulis Fidei ob propositionem Concionatoris, Tr. 4. d. 2. num. 9. fol. 103
Pœna ipso jure inflicta, seu latæ sententiæ; & pœna ferendæ sententiæ, quæ, Tr. 2. dist. 2. n. 35. fol. 53. Pœna quando censeatur esse latæ, vel ferendæ sententiæ, nu. 36. & seqq. Pœnam an teneatur Reus subire ante sententiam Judicis, n. 34. 39. & seqq. fol. 54. Quid dicendum de pœnis corporis afflictivis, num. 44. & 45. fol. 55. Pœnæ ob peccatum in causa dumtaxat voluntarium, quando incurrantur, Tr. 1. dist. 1. num. 25. fol. 6. Pœnæ contra Simoniacos statutæ, quæ, Tr. 5. d. 3. n. 47. & seqq. f. 183. Pœnam, nemo imponere potest,

nisi Superior, quomodo, Tr. 8. d. 4. n. 39. fol. 298.
Pœna Canonica, quid, Tr. 13. d. 1. n. 45. & seqq. f. 493. Pœnæ Canonicæ, quot, n. 48. & seqq.
Pœnitens solicitatus in Confessionali ad turpia; an teneatur denuntiare Confessarium, Tr. 14. d. 8. n. 63. & seqq. fol. 622. Vide *V. Sollicitatio in Confessionale*.
Pœnitentiæ Sacramentum per se confert primam gratiam, Tr. 14. d. 2. n. 19. fol. 537. Quomodo sit necessarium, & quibus, Tr. 14. d. 2. n. 65. & 66. fol. 544. Pœnitentia sumitur ut Sacramentum, & ut virtus, Tr. 14 d 6. n. 1. fol. 588. De Fide est, Pœnitentiam esse Sacramentum, n. 2. Et institutum a Christo, n. 3. Et quando præcipue, n. 4. Sacramentum Pœnitentiæ, quid, n. 5. & 6. Est necessarium omnibus post Baptismum lapsis, nu. 7. f. 589. Appellatur secunda post naufragium Tabula, n. 8. Materia ipsius remota, eaque vel necessaria, vel sufficiens n. 9. Et proxima, quæ, nu. 10. Circa hanc doctrinam Scoti, & Concilii Tridentini, concordat, num. 11. Peccatum originale, & peccata actualia ante Baptismum non sunt materia Sacramenti Pœnitentiæ, n. 12. Quid de solis imperfectionibus, num. 14. & seqq. f. 590. Peccata rite confessa, sunt materia sufficiens ipsius, nu. 17. Solvitur instantia, nu. 18. An sit necesse addere, quod peccata jam fuerint confessa, nec ne, n. 19. & 20. Forma Sacramenti Pœnitentiæ, quæ n. 21. f. 591. Quæ verba sint de essentia formæ absolutionis, nu. 22. Vide *V. Absolutio*. Partes Sacramenti Pœnitentiæ tres, n. 36. f. 594. Pœnitentiæ virtus, seu contritio aliqua, est lapsis necessaria ad salutem, n. 43. & seqq. f. 595. Vide *V. Contritio*
Pœnitentiæ Sacramenti Minister est solus Sacerdos; & qualis, Tr. 14. d. 8. n. 1. & seqq. f. 611. Vide *V. Confessiarius*.
Pœnitentiam Sacramentalem sibi impositam an possit pœnitens respuere, Tr. 14. d. 10. n. 10. f. 631. Etiam levem, n. 12. f. 632. Tenetur pœnitens implere pœnitentiam sibi injunctam, n. 13. Et quidem per se ipsum, n. 15. Quid, si hæc sit solum levis, nu. 14 An ea possit ipsi commutari a Confessario, nu. 16. Et an tunc necesse sit, repetere priora peccata, n. 17. Doctrina Concilii Tridentini circa injunctionem pœnitentiæ Sacramentalis, nu. 18. f. 633. Generatim, quæ opera pro ea injungenda sint, nu. 19. Confessarius pœnitentiam designaturus ad quæ debeat attendere, nu. 20. Quæ pœnitentiæ genera in correspondeant peccatis, n. 21. Rigor iste in particularibus casibus nequit semper observari, n. 22. & 23. f. 634. In pœnitentia determinanda vitandus est defectus, & multo magis excessus, n. 24. In praxi circa imponendam pœnitentiam, quid observandum, n. 25. & seqq. Possunt pro pœnitentia imponi opera aliunde præcepta, nu. 28. fol. 635. Sed communiter sunt injungenda opera non præcepta, n. 29. Injuncta missa pro pœnitentia, de qua Missa id intelligendum, ibib.
Potest injungi oratio pro defunctis, nu. 30. & 31. Modus satisfactionis Sacramentalis juxta Cathechismum Romanum, num 32. *V. Satisfactio*.
Pœnitentiaria Sacra quando dispenset in impedimentis Matrimonii, Tr. 14. d. 15. num. 5. & seqq. f. 750
Pollutio. Vide *V. Mollities*.
Polygamia, an licita, Tr. 14. d. 13. num. 40. & 41. f. 658
Populi nomine, qui comprehendantur, Tr. 2. d. 4. n. 8. f. 65. Populo interdicto, qui censeantur interdicti, Tract. 13. d. 2. n. 95. & 97. f. 514
Possessio varie accipitur, Tr. 7. d. 3. n. 18. f. 241. Possessio juris tantum, seu civilis, possessio facti, seu naturalis tantum; possessio juris & facti simul, quid, n. 19. 20. & 21. Possessionis definitio explicatur, n. 22. & seqq. Possessionis privilegia præcipua, n. 24. & seqq. fol. 242. Rerum deperditarum possessionem, an dominus amittat, Tr. 7. d. 5. n. 7. f. 252. Possessio requiritur ad præscriptionem, Tr. 7. d. 6. num. 9. f. 259. Ea quomodo interrumpatur, n. 29. & 30. f. 262
Possessor bonæ, & malæ fidei, quis, Tr. 7. d. 3. n. 20. f. 241. Possessor si spolietur, ante omnia restitui debet, n. 26. f. 242. An invasus possit vim vi repellere, Ibid.
Potestas legislativa alia Ecclesiastica, alia Civilis; & quomodo differant, Tr. 2. d. 2. n. 19. f. 50. Potestas sacerdotis in Corpus Christi verum, & mysticum, quæ, Tr. 14. d. 8. n. 4. f. 611. Differentia inter Potestatem consecrandi, & absolvendi, quam habet sacerdos, n. 5. & seqq. f. 612. Potestas jurisdictionis, & quotuplex, n. 8. & seqq.
Præceptum simplex, quomodo differat a lege, Tr. 2. d. 1. n. 18. & 19. fol. 40. & 41. Præcepta Legis veteris, Vide *V. Lex vetus*. Præceptum ut impleatur, qualis requiratur intentio, Tr. 2. d. 3. n. 4. & seqq. fol. 62. Vide *V. Lex*. Præceptum aliud affirmativum, & aliud negativum; & quomodo differant, Tr. 3. d. 1. n. 11. f. 73. Ex sola diversitate præceptorum an recte inferatur diversitas specifica peccatorum, Tr. 3. d. 1. n. 43. & seqq. f. 79. Præceptum Fidei, spei, &c. Vide *V. Fides, Spes, &c.* Præcepta Decalogi Vide *V. Decalogus*. Præcepta Ecclesiæ. Vide *Ecclesiæ Præcepta*.
Prælati Ecclesiæ in publicis Concionibus non taxandi, Tr. 4. d. 6. nu. 54. fol. 145. Prælati Regulares, in qua irregularitate dispensent cum suis subditis, Tr. 13. d. 3. n. 73. 74. & 75. fol. 522. Prælati quæ vota Religiosorum irritare possint Tr. 6. d. 3. n. 39. fol. 216. An concedere possint Indulgentias, Tr. 12. dist. 3. num. 39. f. 216. Quid concedant per litteras

Fra-

Fraternitatis, seu suffragia Ordinis, n. 143. f. 484.
Præscriptio, quid, & an differat ab Usucapione, Tr. 7. d. 6. n. 2. & 3. fol. 258. Quo jure, & cur sit introducta, n. 4. Habet locum etiam in Foro conscientiæ, n. 5. & seqq. fol. 259. Ad præscriptionem quæ conditiones requirantur, n. 8. & seqq. An ea cum dubio possit inchoari, vel continuari, n. 11. & 12. f. 260. Quantum temporis requiratur ad usucapionem, seu præscriptionem rerum mobilium inter privatos, nu. 21. fol. 261. Vel immobilium inter eos, sive præsentes, sive absentes, n. 22. & seqq. Quid de rebus immobilibus Ecclesiarum, & Monasteriorum, n. 25. f. 262. Ac etiam mobilibus earum, n. 27. Specialia quoad hoc privilegia quorundam Monasteriorum, & Ordinum, n. 26. Præscriptio quomodo interrumpatur, n. 28. & seqq.
Præsens, & absens in ordine ad præscriptionem, quis dicatur, Tr. 7. d. 6. n. 23. fol. 261. Quid de partim præsente, partim absente, n. 24. f. 262
Præsentatione, quomodo acquirantur Beneficia Ecclesiastica, Tr. 11. d. 1 n. 23. & seqq. f. 408
Præsumptio, quid, & quale peccatum, Tr. 3. d. 3. n. 8. f. 97. Præsumptio, ut opponitur Spei Divinæ, quid, Tr. 4. d. 5. n. 18. f. 146. Potest committi dupliciter, n. 19.
Precarium, quid, Tr. 8. d. 2. n. 30. f. 274. Et quomodo differat a Commodato, Ibid.
Preces primæ Imperatoris, Tr. 11. d. 1. n. 40. & 41. f. 410. In quibus Beneficiis non habeant locum, n. 42.
Presbyteratus est Sacramentum, quomodo, Tr. 14. d. 12. n. 4. & 5. f. 641. Presbyteratus, quid, n. 7. Ejus materia & forma, n. 32. fol. 645. Vide *V. Sacerdos*.
Pretium simoniacum, quid, & quotuplex, Tr. 5. d. 3. n. 38. & 39. fol. 181. Pretium rerum duplex, legitimum, & vulgare, Tr. 8. d. 4. n. 87. fol. 305. Illud consistit in indivisibili, n. 88. Pretium vulgare triplex, summum, medium, & infimum, n 89. Pretii vulgaris justitia unde desumenda, n. 90. & seqq.
Prima Tonsura, Vide *V. Tonsura Prima*.
Primitiæ, quid, Tr. 5. d. 1. n. 18. f. 157. & Tr. 11. d. 4. n. 6. f. 433. An extet præceptum offerendi primitias, n. 7. f. 434. Præsertim in Lege Evangelica, n. 8.
Privilegium Fori, quod, Tr. 14. d. 12. n. 11. f. 642. Privilegium Canonis, n. 12. Competit prima Tonsura insignitis. Ibid.
Probabilitas quantum vis tenuis, quæ, Tr. 4. d. 3. n. 44. & seqq. f. 29. Vide *V. Conscientia probabilis. V. Opinio probabilis*.
Proditio Patriæ est speciale peccatum; & potest addi Homicidiis Parricidialibus, Tr. 9. d. 3. n. 38. f. 325
Professione Religiosa dissolvitur matrimonium ratum Fidelium, Tr. 14. d. 13. n. 58. f. 661. Et quo jure, n. 59. In eam commutantur omnia vota, Tr. 6. d. 3. n. 33. f. 215. Professio Fidei, & Confessio Fidei differunt, & quomodo, Tr. 4. d. 2. n. 39. f. 110
Promissio, quomodo differat a simplici proposito, Tr. 6. d. 3. n. 2. f. 210. & Tr. 8. d. 2. n. 3. f. 270. Promissio solo animo concepta, an obliget, Tr. 6. d. 2. n. 3. fol. 211. Promissio etiam hominibus fieri potest, n. 5. Antequam sit acceptata, non obligat, Tr. 8. d. 1. n. 6. f. 264. Discrimen inter promissionem Deo, & homini factam, num. 7. Promissio, quid, Tr. 8. d. 2. n. 2. f. 270. Quanta sit ejus obligatio, n. 4. & seqq. Excusantur multæ promissiones a mortali, cur, n. 27. f. 273. Promissio variis modis obligare desinit, n. 8. & seqq. fol. 271
Promulgatio ad obligationem legum, an & qualis requiratur, Tr. 2. d. 1. n. 20. & seqq. f. 41
Proportio Gemetrica, & Arithmetica, quæ, Tr. 7. d. 2. nu. 18. f. 235. Quam proportionem servet justitia commutativa, & distributiva, n. 17.
Propositum, quomodo differat a promissione, Tr. 6. d. 3. n. 1. & 2. fol. 110. & Tr. 8. d. 2. n. 3. fol. 270. Propositum non servare, an sit peccatum, n. 4. Propositum non peccandi de cætero, an pro Sacramento Pœnitentiæ sufficiat virtuale, Tr. 14. d. 6. n. 49. fol. 595. Debet esse universale de mortalibus, n. 50. f. 596. Quid de venialibus, n. 51. Ad propositum illud non requiritur credulitas de non relapsu, n. 52. & 53. Doctrina notabilis circa tentationem de futuro relapsu, n. 54.
Proximum nostrum tenemur diligere, Tr. 4. d. 6. n. 10. & 11. fol. 137. & 138. Præcepto diligendi proximum non satisfit per solos actus externos, n. 12. Vide *V. Dilectio*.
Prudentia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 4. f. 224. An sit unicus habitus, n. 5. Ejus encomia, n. 3. Prudentiæ, quæ sint partes subjectivæ, n. 7. & 8. Partes potentiales, n. 9. Et integrales, n. 10. f. 225. Prudentiæ, quæ vitia opponantur, n. 11. & seqq. Prudentia carnis, quæ, n. 14. f. 226. Prudentia Confessario necessaria & circa quæ, Tr. 14. d. 8. n. 27. & seqq. f. 592
Pubes, Impubes, quis, Tr. 8. d. 1. n. 22. fol. 267
Pubertas quando incipiat, Tr. 6 d. 3. n. 38. f. 216
Pudicitia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 24. fol. 227. Reducitur ad Castitatem, ibid.
Pueri, quando teneantur elicere actum Fidei, Tr. 4. d. 2. n. 32. fol. 108. Et quando teneantur ad Confessionem annuam, Tr. 10. d. 3. n. 21. fol. 308. Circa pueros in praxi quid observandum, n. 22. & seqq. Pueri, quando obligentur ad Communionem Paschalem, n. 42. & 43. f. 491
Pupillus, quis, Tr. 8. d. 1. n. 23. fol. 267. Pupillus pubertati, vel infantiæ proximus, qui, n. 24. Pupillus an sine Tutoris authoritate contrahere possit, n. 26. Corollarium de Pupillo sic emente, n. 27. Vel perdente ludendo, n. 28. An is tunc obligetur naturaliter, nu. 29. & 30.

& 30. fol. 268. Quid, ſi contrahat cum conſenſu Tutoris, n. 31.
Purgationes vulgares ſunt prohibitæ, & quæ ſint, Tr. 5. diſt. 3. n. 6. fol. 175.

Q

QUæſtiones aliæ verſantes circa honeſtatem actus, aliæ circa materiam facti, T. 1. d. 3. n. 47. f. 30. Notabile diſcrimen inter utraſque, n. 48. & 49. f. 31. An circa eas liceat ſequi ſententiam probabilem, n. 50. 56. & ſeqq. f. 31. & 32. Vide *V. Conſcientia probabilis*.

R

RAptus, quid, Tr. 9. d. 4. n. 39. f. 334. Ad raptum tria requiruntur, n. 40. Quæ ejus malitia, n. 41. Pœnæ in Raptores conſtitutæ, n. 42. Raptus eſt impedimentum dirimens Matrimonii, Tr. 14. d. 14. num. 153. & ſeqq. fol. 599. Quid, ſi fœmina rapiat virum, n. 155. fol. 700
Reatus pœnæ, & Reatus culpæ, quid, Tr. 3. d. 1. n. 35. & 36. fol. 77. An in reatu culpæ formaliter conſiſtat peccatum habituale, n. 36.
Recidivi, quomodo a Confeſſario tractandi, Tr. 14. d. 8. n. 48. & ſeqq. fol. 619
Regula morum alia remota, alia proxima, Tr. 1. d. 2. n. 5. fol. 11. Regulæ Cancellariæ nondum publicatæ obligant, & quomodo, Tr. 2. d. 1. n. 21. & 22. fol. 41.
Regulares. Vide *V. Religioſi*.
Religio, virtus, quomodo reſpiciat Deum, Tr. 4. d. 1. n. 10. f. 100. Religio, unde ſic dicta, Tr. 5. d. 1. n. 2. f. 154. Sumitur tripliciter, n. 3. Religio ut virtus moralis, quid, nu. 4. & 5. f. 155. Ejus objectum, n. 6. Eſt inter virtutes Morales præſtantiſſima, n. 6. Ab ea poſſunt imperari actus virtutum Theologicarum, & aliarum omnium, n. 8. Religio generatim, & proprie accepta, nu. 9. f. 156. Actus Religionis univerſim ſunt undecim, n. 10. Religio conſiſtit in medio, Tr. 5. d. 2. n. 1. fol. 165. Quæ vitia eidem opponantur, Ib. Contra Religionem quomodo poſſit peccari per exceſſum, n. 3.
Religionem an poſſit filius ingredi invitis parentibus, Tr. 9. d. 2. n. 9. fol. 317. Quid, ſi parentes ſint in gravi neceſſitate, n. 10. & 11. fol. 318. Excommunicantur, qui cogunt mulierem ad ingrediendum Monaſterium, numer. 19. fol. 319
Religioſi exempti, an teneantur legibus per Ordinarios locorum editis, Tr. 2. d. 3. n. 10. fol. 57. Religioſi a quibus abſtinere teneantur ratione Voti Caſtitatis, Tr. 5. d. 3. num. 15. fol. 177. Religioſi quinam, & unde teneantur recitare Horas Canonicas, Tr. 6. d. 1. n. 17. 18. & ſeqq. fol. 190. Vide *V. Horæ Canonicæ*. Religioſi, an habeant dominium bonorum temporalium, Tr. 7. d. 4. n. 45. & 46. f. 259. Saltem in communi, nu. 48. & 49. fol. 251. Habent quaſi dominum bonorum ſpiritualium, nu. 47. fol. 250. Religioſi, an poſſint contrahere, Tr. 8. d. 1. n. 25. fol. 267. Et an teſtari valeant, Tr. 8. d. 3. num. 38. & ſeqq. fol. 269. Aut facere donationem mortis cauſa, n. 41. An poſſint, vel teneantur, pro tuenda ſanitate petere potum, aut victum diverſum ab uſitato in Monaſterio, Tr. 9. d. 3. n. 14. fol. 322. Religioſis quas Indulgentias, cæteris revocatis, Paulus V. conceſſerit, Tr. 12. d. 3. n. 67. 70. & ſeqq. f. 467. Prælati Regulares, in qua irregularitate diſpenſent cum ſuis ſubditis, Tr. 13. d. 3. num. 73. & ſeqq. fol. 522. Regulares exempti, a quo accipiant jurisdictionem abſolvendi Sæculares, Tr. 14. d. 8. n. 15. fol. 613
Reliquiæ ſacræ, quomodo venerentur, Tr. 5. d. 1. n. 34. fol. 160
Renuntiatio Beneficii, quid, Tr. 11. d. 1. n. 28. f. 421. Non valet, niſi fiat coram legitimo Superiore, n. 29. Renuntiatio Beneficii tacita, & expreſſa, pura, & conditionalis, n. 31. & ſeqq. Ad eam requiritur juſta cauſa, n. 34. Sex cauſæ reſignandi Epiſcopatum, num 35. Aliæ pro renuntiatione inferiorum Beneficiorum, n. 36. Reſignatio in favorem tertii, an ſit licita, nu. 37. fol. 422. Quid, ſi quis ſimpliciter reſignet, & certam perſonam ſolum recommendet, n. 38. An tunc Epiſcopus teneatur, vel poſſit huic conferre, n. 39. Reſignare Beneficium reſervata penſione, an liceat, num. 40. & ſeqq.
Res corporales, & incorporales, quæ, Tr. 7. d. 3. n. 22. fol. 241. Res incorporales proprio non poſſidentur, Ibid. Res corporales aliæ, quæ carent domino, aliæ non, Tr. 7. d. 5. n. 1. & 2. fol. 251. Rerum dominium generatim, quibus modis acquiratur, n. 3. & ſeqq. Res, quæ nullius ſunt, fiunt primo occupantis, n. 5. fol. 252. Limitatur hoc, Ibid. Res deperditæ, & ab alio inventæ, an debeant reſtitui, n. 6. & ſeqq. Rerum deperditarum poſſeſſionem, an Dominus amittat, n. 7. Ac dominium, Ibid. Res apta præſcribi, & quæ talis non ſit, Tr. 7. d. 6. n. 16. & ſeqq. f. 200. Res mobiles, & immobiles, quæ, n. 20. f. 261. Et quo tempore præſcribantur contra privatos, n. 21. 22. & ſeqq. Vel Eccleſias, aliaque pia loca, n. 25. & 27. fol. 262. Minus eſt actionem habere, quam rem; quomodo, & 8. d. 4. n. 42. f. 298. Res tanti valet, quanti vendi poteſt, quomodo, n. 99. f. 306. Vide *V. Bonum*.
Reſcripta Diſpenſationum circa certa Impedimenta Matrimonii, Tr. 14. d. 15. n. 12. fol. 752. Plura Vide *V. Diſpenſatio circa certa impedimenta*.
Reſervatio Caſuum, quid, Tr. 14. d. 9. n. 1. fol. 624. Per actum reſervationis directe afficitur perſona Confeſſarii, n. 2. Datur in Eccleſia poteſtas reſervandi caſus, n. 3. Quæ peccata reſervari ſoleant, num. 4. Quid de caſu

ſi dubio, Ibid. Papa non ſolet ſibi reſervare peccatum, niſi ob excommunicationem annexam, n. 5. fol. 625. Corollaria notabilia, n. 6. & 7. Epiſcopi poſſunt etiam reſervare caſus pro ſuis Diœceſibus, n. 9. & 10. Cautela quoad Regulares circa hoc, num. 11. A caſibus reſervatis quis poſſit abſolvere in articulo mortis, num. 12. & ſeqq. fol. 626. Sacerdos excommunicatus in mortis articulo abſolvens non fit irregularis, n. 14. Abſolutus a caſu reſervato in mortis articulo, non tenetur ſe poſtea ſiſtere Superiori, num. 15. Niſi fuerit annexa excommunicatio, num. 16 Extra mortis articulum nequit Confeſſarius abſolvere a caſu reſervato, num. 17. Quid, ſi urgeat neceſſitas, num. 18. Et caſui reſervato ſit annexa excommunicatio, n. 19. An tunc opus ſit, confiteri peccata reſervata, n. 20. fol. 627

Reſidentia perſonalis, quomodo, & quo jure incumbat Epiſcopis, aliiſque Beneficiariis, Tr. 11. d. 1. n. 67. 68. & ſeqq. fol. 414. Quid de Beneficiis ſimplicibus, n. 70. fol. 415

Reſolutio Fidei. Vide *V. Fidem reſolvere*.

Reſtitutio in integrum, quid, Tr. 8. d. 1. n. 35. fol. 269. Beneficium reſtitutionis, in quibus caſibus concedatur, n. 36. Conceditur ætate minoribus, n. 37. Demptis aliquibus caſibus n. 38. Competit etiam Eccleſiis, aliiſque piis locis, n. 39. Intra quod tempus debeat peti, n. 40. & ſeqq. Quibus aliis competat, nu. 43. fol. 270.

Reſtitutio ratione injuſti homicidii, vel mutilationis, qualis facienda, Tr. 9. d. 3. nu. 46. & ſeqq. fol. 326. aliquid reſtituendum ratione vitæ, proximo injuſte ablatæ, nu. 47. & ſeqq. Omnia damna ex occiſione alterius ſecuta, reſarciri debent, n. 50. & 51. Quid de reſtitutione ob mutilationem, n. 52. An pro dolore ex vulnere, ipſaque cicatrice, ſit aliquid reſtituendum, n. 53. & 54.

Reſtitutio ratione ſtupri, ſive defiorationis, an, & qualis facienda, Tr. 9. d. 4. n. 21. & ſeqq. fol. 331. Reſtitutio ratione adulterii, partu non ſecuto, an præſtanda, n. 28. fol. 332. Partu ſecuto, an teneatur adultera reſarcire damna, n. 29. Quibus modis id fieri poſſit, n. 30. An teneatur revelare crimen ſuum, n. 31. & 32. fol. 333. Quando, & quomodo teneatur adulter ad reſtitutionem, n. 33. & 34.

Reſtitutio circa bona fortunæ, quid, Tr. 9. d. 5. n. 57. fol. 351. Eſt neceſſaria ad ſalutem, n. 58. Quæ generatim ſint radices, ſeu cauſæ reſtituendi, nu. 59. Obligatio reſtituendi in ſolidum, quid, n. 60. Qui omnes teneantur reſtituere ratione injuſtæ acceptionis, vel damnificationis, nu 61. fol. 352. Cauſa totius damni, tenetur reſtituere totum; cauſa partis, partem, n. 62. Quid de tribus modis negative cooperantibus, n. 63. Quo ordine ſinguli teneantur ad reſtitutionem, num. 64. & ſeqq. Reſtitutio, cui facienda, n. 69 & ſeqq. f. 353. Et quando, n. 72. & 73. Ex qua culpa oriatur obligatio reſtitutionis ratione damni dati, n. 75. & ſeqq. f. 354. An hæc oriatur ob damnum ſine culpa datum, num. 77. & ſeqq. Quid, ſi quis dolo, vel fraude damnum intulit, n. 81. fol. 355. Aut impedivit alium a conſecutione alicujus boni, n. 81. Quid, ſi taliter impedivit abſque vi, & fraude, ex intentione proprii, vel alieni commodi, n. 83. & ſeqq. Inferens damnum extra officium & contractum, ex qua culpa teneatur reſtituere, n. 86. & ſeqq. Quæ ſit obligatio reſtituendi ob damnum in officio datum, n. 93. Quid de obligatione reſtituendi ex contractu, nu. 96 & Tr. 8. d. 2. n. 37. 41. & ſeqq. fol. 275. & 276. Cauſæ excuſantes a reſtitutione, variæ, Tr. 9. d. 5. n. 97. & ſeqq. fol. 357. Nimirum I. Impotentia, ſeu inopia creditoris, n. 98. Hæc quomodo, & quando excuſet, n. 99. & ſeqq. II. Periculum infamiæ, vitæ & membrorum, n. 107. f. 359. Quid, ſi poſſit fieri reſtitutio per alium, nu. 108. Cautela circa hoc: & quid, ſi alter defraudet, n. 109. III. Condonatio creditoris, n. 110. Sufficit quandoque remiſſio rationabiliter præſumpta, n. 112. & ſeqq. IV. Si res reſtituenda, ſit creditori nocitura, n. 115. fol. 360. V. Præſcriptio, n. 116. VI. Compenſatio, & quæ conditiones ad occultam compenſationem requirantur, n. 117. & 118. VII. Ceſſio bonorum: & quid juris hæc tribuat, n. 119. VIII. Ignorantia, quod res ſit aliena, n. 121. fol. 361. & 122. IX. Dubium, & quando, n. 123.

Reſtitutio famæ, vel honoris injuſte ablati, quomodo fieri poſſit, ac debeat, Tr. 9. d. 6. nu. 33. & ſeqq. fol. 366. Cauſæ excuſantes a reſtitutione famæ, & honoris, variæ, n. 38. & ſeqq. fol. 397. Regulæ tres circa hoc, n. 39.

Reverentia parentibus debita, in quo conſiſtat, Tr. 9. d. 2. n. 4. fol. 316. Contra eam qualiter peccetur, n. 5. fol. 317

Reus fugiens ad Sacerdotem SS. Euchariſtiam portantem, an gaudeat Immunitate, Tr. 12. d. 2. n. 12. & 13. f. 448. Rei ad Aſyla fugientes, varii, n. 15. Rei cur potius fugiant ad Monaſteria, quam alia loca pia, nu. 12. Qui gaudeant, vel non gaudeant Immunitate, n. 16. & ſeqq. Vide *V. Aſylum*.

Rixa, quid, & quomodo differat a bello, Tr. 4. d. 7. nu. 40. fol. 152. Rixa, quale peccatum, Tr. 3. d. 3. n. 40. fol. 94

S

SAbbati ſanctificandi præceptum eſt partim morale, partim cæremoniale, Tr. 9. d. 1. n. 5. f. 311. Sabbati loco eſt ſubſtitutus Dies Dominica. Tr. 9. d. 1. n. 28. fol. 315

Sacerdos, quis, Tr. 14. d. 12. n. 8. fol. 688. Ejus officium, nu. 33. Sacerdos quilibet poteſt in mortis articulo abſolvere ab hæreſi, & aliis caſibus, Tr. 4. d. 4. n. 32. f. 129. An tunc ſimplex

plex Sacerdos absolvere possit præsente proprio Confessario, num. 33. Quid agendum sacerdotibus sibi mutuo confiteri volentibus, si ambo sint in peccato mortali, Tr. 14. d. 1. num. 47. fol. 532. Sacerdos plures communicans in peccato mortali, an plura peccata numero distincta committat, num. 49. & seqq. Quid de Sacerdote plurium Confessiones audiente, n. 53. f. 533. Vide *V. Minister Sacramentorum*. Sacerdos Missæ Sacrificium offert ut proximus minister, Tr. 14. d. 5. n. 31. fol. 569. Non satisfacit pluribus stipendiis, si unicam Missam celebret, n. 53. fol. 573. Sacerdotis mali Missa, tan tantum valeat, quantum boni, n. 58. Sacerdos ex variis titulis potest obligari ad celebrandam Missam, n. 81. & seqq. f. 578. Vide *Missam celebrandi obligatio*. Sacerdos noviter ordinatus, quam intentionem consecrandi cum Episcopo formare debeat, Tr. 14. d. 5. n. 140. & seqq. f. 586. Sacerdotis officium, quale, Tr. 14. d. 12. n. 33. f. 693. Vide *V. Parochus*.

Sacerdos solus est Minister Sacramenti Pœnitentiæ, Tr. 14. d. 8. n. 1. fol. 611. Debet habere legitimam jurisdictionem, num. 2. Et approbationem, num. 14. f. 613. Accipit in sua ordinatione potestatem in Corpus Christi verum, & mysticum, n. 4. f. 611. Atque potestatem Ordinis, non jurisdictionis, n. 3. & seqq. Potestas absolvendi declaratur apto exemplo, n. 6. f. 612. Hæc præsupponit potestatem consecrandi, cur, n. 7. An quilibet sacerdos possit absolvere a venialibus, n. 11. & 12. Et in mortis articulo ab omnibus peccatis, n. 13. f. 613. Vide *V. Confessarius*.

Sacramentorum novæ Legis excellentia, Tr. 14. d. 1. n. 1. f. 525. Sacramenti variæ acceptiones, n. 2. Ejusque definitio, n. 3. & seqq. Sacramenta novæ Legis sunt septem, nu. 8. & seqq. Et omnia a Christo instituta, n. 9. An fuerit Sacramentum verum in Lege Mosaica, & statu Legis naturæ, n. 12. fol. 527. & seqq. Sacramenta tribus perficiuntur, n. 15. Consistunt in usu, seu in fieri, præter Eucharistiam, n. 16. & 17. Materia eorum remota, & proxima, n. 18. Et forma, duæ, n. 19. Utraque a Christo fuit determinata, & quomodo, n. 20. & 21. Uniformitas in materia, & forma Sacramentorum, quomodo detur, Tr. 14. d. 12. num. 36. & 38. f. 646. Mutatio earum, qualis irritet Sacramentum, Tr. 14. d. 1 num. 22. & seqq. f. 528. Inter materiam & formam Sacramentorum requiritur simultas aliqua, & qualis, nu. 26. & seqq. Hæc declaratur in singulis Sacramentis, num. 27. & 30. f. 529.

Sacramentorum Minister est homo viator; & quid de nonnullis historiis, Tract. 14. d. 1. n. 32. fol. 530. Quæ Sacramenta requirant ministrum consecratum, n. 33. Qualis requiratur intentio ex parte ministri, n. 36. & seqq. Vel dispositio, n. 42. & seqq. f. 532. Sacramenta, an possint peti ab indigno ministro; num. 54. & seqq. fol. 533. Vide *V. Minister Sacramentorum*.

Sacramentorum duplex effectus, Gratia, & Character, Tr. 14. d. 2. nu. 1. & seqq. f. 534. Sacramenta omnia conferunt gratiam ex opere operato, n. 5. f. 535. Hanc non causant physice, sed moraliter, n. 6. & seqq. Sacramenta præter gratiam habitualem, conferunt etiam gratias actuales, n. 8. Declaratur hoc de singulis, n. 9. & seqq. Sacramenta mortuorum, & vivorum, quæ, n. 16. & 17. f. 536. An omnia conferant primam gratiam, n. 19. & seqq. f. 537. Etiam Sacramenta vivorum, saltem per accidens, n. 23. & 24. Sacramenta conferunt Majorem gratiam magis disposito, n. 25. Etiam ex opere operato, n. 26. f. 538. Ad fructuose recipienda Sacramenta qualis requiratur dispositio, nu. 27. & seqq. Quid de SS. Eucharistiæ Sacramento, nu. 30. & seqq. f. 539. Vide *V. Eucharistia*. Quæ Sacramenta imprimant Characterem, n. 46. & 47. f. 541. Sacramenta, præsertim imprimentia Characterem & ficte susceptа, an recedente fictione conferant suum effectum gratiæ, nu. 52. & seqq. f. 542. An, & quomodo singula Sacramenta sint necessaria ad salutem, n. 58. & seqq. f. 543. Differentia inter Sacramentum, & sacrificium, Tr. 14. d. 5. n. 44. f. 571. Sacramento matrimonii, cur pro forma sufficiant nutus & signa, & non in aliis Sacramentis, Tr. 14. d. 13. num. 17. fol. 654. Sacramenta, quæ possint ministrari mutis & surdis a nativitate, Tr. 10. d. 3. nu. 44. & 45. f. 401. & 402. Tempore interdicti, quorum Sacramentorum participatio sit prohibita, Tr. 13. d. 2. n. 99. & seqq. f. 509

Sacramentalia, quid, & quot sint, Tr. 3. d. 2. n. 33. f. 88. Per Sacramentalia an remittantur peccata venialia, n. 31. 32. & seqq.

Sacrificium proprie, quid, Tr. 5. d. 1. n. 15. f. 156. Sumitur quandoque large, n. 16. f. 157. Sacrificium proprie, & improprie, Tr. 14. dist. 5. n. 223. & seqq. f. 563. Ad sacrificium quandoque sufficit sola rei oblatæ immutatio moralis, n. 6. f. 564. Sacrificium est actus Latriæ, n. 7. Non offertur Sanctis, n. 8. Sacrificia Gentilium fuerunt vera; & cur illicita, n. 9. Sacrificia aliqua fuerunt in Lege Mosaica, & jam ante ipsam, nu. 10. & 11. Sacrificia veteris legis varia, & quæ, nu. 12. & seqq. Omnia sacrificia antiqua coadunantur in uno Missæ sacrificio, num. 14. fol. 565. Vide *V. Missa*. Sacrificium, quomodo differat a Sacramento, Tr. 14. d. 5. n. 44. f. 571

Sacrilegium, quid, Tr. 5. d. 3. n. 8. f. 176. Ejus tres sunt species, n. 10. & seqq. Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale, n. 14. Per accidens potest fieri veniale, n. 16. f. 177. Non omne peccatum a Persona sacra commissum, proprie est sacrilegium, n. 17.

Sacrilegum homicidium, & duplex ejus ſpecies, Tr. 9. d. 3. n. 38. & 40. f. 325
Salus animæ, duplex, prima & ultima, Tract. 4. d. 2. n. 12. f. 104
Sancti in cœlis ſibi nihil amplius merentur, Tr. 1. diſt. 2. n. 44. f. 20. An in ipſis maneat Fides, Spes, & Charitas, Tract. 4. diſt. 1. n. 16. fol. 101. Quo cultu adorentur, Tr. 5. diſt. 1. n. 32. fol. 171. Sancti necdum Canonizati, non poſſunt cultu publico honorari, bene tamen privato, Tract. 5. diſt. 1. nu. 38. & ſeqq. f. 161
Sarai, quomodo dicatur ſoror Abrahæ, Tr. 14. diſt. 14. n. 111. f. 692
Sartores quando excuſentur perficientes die Feſto veſtes, Tr. 10. d. 1. n 31. f. 279
Satisfactio dupliciter ſumitur, Tr. 14. diſt. 10. n. 1. f. 630. Satisfactio, ut eſt pars Sacramenti Pœnitentiæ, n. 3. Eſt aliqua a Confeſſario injugenda, regulariter loquendo, n. 4. & 5. f. 631. An ſit pars eſſentialis Sacramenti Pœnitentiæ, n. 5. Habet effectum remittendi partem pœnæ ex opere operato, n. 6. Ea in peccato mortali peracta ſufficit ad integritatem Sacramenti, nu. 7. An tunc habeat effectum ex opere operato ſibi correſpondentem, nu. 8. & 9. An poſſit pœnitens reſpuere pœnitentiam ſibi impoſitam, n. 10. Vide *V. Panitentia*.
Scandalum, quid. Tr. 4. d. 7. n. 26. f. 148. Scandalum activum, ſeu datum, n. 17. Eſt duplex, Ibid. Scandalum paſſivum, ſive acceptum, aliud Puſillorum, aliud Phariſaicum, n. 18. Peccatum ſpeciale ſcandali, quando committatur, num. 19. Scandalum activum, quale peccatum, n. 21. & 22. f. 149. Cauſa juſta faciendi aliquid indifferens ex quo alter creditur abuſurus, quæ, nu. 23. & 24. Scandalum mere paſſivum interdum permitti poteſt, interdum non; & quando, nu. 25. & ſeqq. An ex cauſa licitum ſit petere ab alio talia, quæ non ſine peccato præſtiturus exiſtimatur, n. 27. fol. 150. Quid dicendum de ſcandalo Puſillorum, & Phariſæorum, n. 28.
Schiſma, quid, Tr. 4. d. 7. n. 32. f. 152. & quale peccatum, num. 33. Schiſma aliud purum, aliud conjunctum cum hæreſi, num. 34. Quid faciendum tempore ſchiſmatis, quando electi ſunt duo Pontifices, n. 35. & ſeqq.
Scientia eminens, & mediocris; & qualis requiratur in Confeſſario, Tr. 14. d. 8. n. 21. & ſeqq. fol. 614
Scriptorum Catholicorum, ſua ſcripta judicio Eccleſiæ ſubjicientium, cautela cur adhibeatur, Tr. 4. d. 4. n. 14. fol. 126
Scriptura ſacra, quos Libros contineat, Tr. 4. d. 3. n. 23. f. 117. Vulgata Editio Sacræ Scripturæ eſt authentica, n. 28. f. 118. An in hac quælibet minima vocula ſit de Fide, nu. 29. & ſeqq. Lectio S. Scripturæ in Lingua vulgari juſte eſt interdicta, n. 32. Quid in Germania, n. 33. Senſus S. Scripturæ generatim eſt duplex, literalis, & myſticus, n. 34. f. 119. Subdividitur uterque, & quomodo, nu 35. & ſeqq. Univerſim quatuor ejus ſenſus, n. 38. Et in ſingulis excellebant ſinguli Eccleſiæ Doctores, n. 39 f. 120. Senſus accommodatitius S. Scripturæ, quid n 40. S. Scripturæ ſæpius eſt obſcura, n. 41. & 42. Ejus interpretatio Canonica ſpectat ad Eccleſiam, nu. 43. Quid de interpretatione doctrinali, nu. 44. Vide *V. Libri Canonici*. Auctoritas ſententiarum S. Scripturæ ſpectat ad Sacrilegium, Tr. 5. diſt. 3. n. 13. f. 176
Scrupulus, quid, Tr. 1. d. 3. n. 69. f. 36. Quæ ſit origo ſcrupulorum, n. 71. Diſcrimen inter ſcrupuloſos, & timoratos timore DEI, n. 76. f. 37. Mala ſcrupuloſorum, n. 77. Remedia contra ſcrupulos, nu. 78. Conſilium pro ſcrupulis, n. 79. & 80.
Scurrilitas, quid, & quale peccatum, Tr. 3. d. 5. n. 56. fol. 96
Seditio, quid, & quomodo differat bello, Tr. 4. d. 7. n. 40. fol. 152
Sepultura Eccleſiaſtica privantur excommunicati, Tr. 13. d. 2. n. 21. f. 498. Quid juris, ſi excommunicatus in loco ſacro ſepeliatur, n. 22. f. 499. An defacto poſt Concilium Conſtantienſe ſepultura Eccleſiaſticæ priventur omnes excommunicati, etiam non vitandi, n. 23. & ſeqq. Privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, quomodo cauſetur per Interdictum, n. 105. & ſeqq. fol. 510
Servi, an valide contrahant matrimonium, Tr. 14. d. 14. n. 57. & ſeqq. f. 682. Servi proprie dicti, ſeu Mancipia; Servi adſcriptitii, & Servi originarii, qui, n. 60. f. 683. Prohibentur ad ſacros Ordines promoveri, nu. 61.
Sexagenarii, an excuſentur a jejunio Eccleſiaſtico, Tr. 10. d. 2. n. 62. & ſeqq. f. 392
Sigillum Confeſſionis, quid, Tr. 14. d. 9. n. 21. f. 627. Quanta ſit ejus obligatio, nu. 22. Et quo jure oriatur, num. 23. & 24. Sub ſigillo. Confeſſionis quæ omnia cadant, n. 25. & 26. fol. 628. Poteſt violari directe, & indirecte, n. 27. Exempla violationis indirectæ, n. 28. & ſeqq. Quando Confeſſarius poſſit uti notitia Confeſſionis, n. 31. & 32. f. 629. An quis ea uti poſſit ad declinandas inſidias, nu. 33. An liceat revelare Confeſſionem de licentia confitentis, num. 34. & 35. Præter Confeſſarium qui alii teneantur ad Sigillum, n. 36. Quid, ſi quis alterius Confeſſionem ſcriptam reperit, n. 37.
Simonia, unde ſic dicta, Tr. 5. d. 3. num. 18. f. 117. Ea eſt ſpecies Sacrilegii, n. 19. f. 178. Declaratur ejus definitio, num. 20. Simonia quam grave peccatum; nu. 21. Eſt triplex, nempe mentalis, conventionalis, & realis nun. 22. & ſeqq Simonia conventionalis alia mixta, alia pure conventionalis, n. 24. Simonia confidentialis declaratur, n. 25. Si quid gratis detur, ac recipiatur, non ſit ſimonia, nu. 27. f. 179. Simonia non eſt, intuitu ſpiritua-

tualium Functionum recipere aliquid per modum ſtipendii, num. 28. An de hujuſmodi ſtipendio licitum ſit paciſci, n. 29. & 30. An ſit ſimonia, dare quid ad redimendam vexam circa ſpiritualia, n. 31. & 32. f. 180. Vel recipere pretium pro labore conjuncto cum ſacro Miniſterio, n. 33. & 34.

Simonia alia Juris Divini, alia Juris Eccleſiaſtici, Tr. 5. d. 3. n. 35. f. 181. Simoniæ crimine an poſſit Papa involvi, n. 37. Ad Simoniam requiritur pactum, quale, num. 40. & ſeqq. f. 128. Simonia eſt, dare temporale tanquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale, n. 43. & ſeqq. Plures Propoſitiones circa materiam de Simonia damnatæ, n. 34. & 45. Simonia mentalis non inducit pœnas in Jure contra Simoniacos ſtatutas, n. 47. f. 183. Quid de ſimonia conventionali, n. 48. & 49. Simonia realis inducit pœnas Juris ipſo facto, quando fit in ingreſſu Religionis, Ordine, vel Beneficio, n. 50. Quid, ſi committatur in aliis caſibus, n. 52. f. 184. Quid de diſpenſatione ſuper Beneficio ſimoniace obtento, n. 51. f. 183.

Sobrietas, quid, Tr. 7. d. 1. n. 23. f. 227

Societatis contractus, an ab uſura excuſet praxin accipiendi aliquid ultra ſortem, Tr. 8. d. 4. n. 48. f. 299

Sodomia, quid, Tr. 9. d. 4. n. 63. f. 338. Sodomitarum pœnæ, n. 64.

Solidi nomine, quid intelligatur, Tr. 8. d. 2. num. 23. f. 273

Sollicitatio in confeſſionali ad turpia, eſt grande Sacrilegium, Tr. 14. d. 8. nu. 57. fol. 621. Sollicitare hic, eſt incitare ad turpia, n 58. Illud exemplificatur, n. 59. Sollicitatio plures habet exceptiones, nu. 60. f. 622. Sollicitare cenſetur Confeſſarius tradens in Confeſſione turpem chartam poſtea legendam, n. 61. Sive ſollicitet ad peccandum ſecum, ſive cum alio, n. 62. Pœnitens ſollicitatus tenetur denuntiare Confeſſarium ſollicitantem, & alius Confeſſarius debet hoc ipſum monere, & ſub qua obligatione, nu. 63. & ſeqq. Ipſe tamen Confeſſarius ſollicitans non tenetur ſollicitato præcipere, ut ſe denutiet, n. 65. & ſeqq. Conſtitutiones de obligatione denuntiandi Confeſſarium ſollicitantem non ubique ſunt receptæ, n. 67. f. 623. Sollicitatus denuntians non cogitur propriam turpitudinem detegere, n. 68. Confeſſarius a fœmina ſollicitatus, hanc denuntiare non tenetur, n. 69. Confeſſarius pœnitentem ſollicitans, quibus pœnis ſubjaceat, nu. 70. Hic non punitur, donec de crimine conſtet, nu. 71. Sollicitatio an ſufficienter probetur per teſtes ſingulares, num. 72.

Sollicitudo temporalium, quæ, & quando prohibita, Tr. 7. d. 1. num. 18. & 19. f. 226

Somnium eſſe a Deo, vel potius a dæmone, unde dignoſci poſſit, Tr. 5. d. 2. nu. 23. f. 169.

Somniorum obſervantia, n. 21. & 22. f. 168

Sortes diviſoriæ, conſultoriæ, & divinatoriæ, quæ, & an licitæ, Tr. 5. d. 2. nu. 25. & 26. f. 166. Sortilegium eſt ſpecies Divinationis, num. 25.

Specificatio, eſt modus acquirendi rerum dominium Jure Gentium, Tr. 7. d. 5. n. 24. f. 256

Spes, an amittatur per omne peccatum mortale, Tr. 4. d. 1. n. 14. & 15. f. 101. An maneat in Beatis, n. 16. Spei variæ acceptiones, Tr. 4. d. 5. nu. 1. f. 132. Spes Theologica, quid, n. 2. & 3. Objectum Materiale primarium Spei, eſt Deus, n. 4. Ad Objectum materiale ſecundarium ſpei, quæ ſpectent, n. 5. Objectum formale ipſius, n. 6. & 7. fol. 123. Spes Divina eſt infallibilis, quomodo, n. 8. Præceptum ſpei aliud negativum, aliud affirmativum, n. 9. Et quando obliget, nu. 9. 10. & ſeqq. Spei per defectum opponitur Deſperatio; per exceſſum Præſumptio, nu. 12. f. 134.

Sponſalia, unde ſic dicta, Tr. 14. diſt. 14. n. 22. fol. 678. Sumuntur dupliciter, Ibid. Sunt impedimentum mere impediens matrimonium, n. 14. f. 676. Sponſalia, quid, n. 23. & ſeqq. f. 678. Quatuor conditiones ad ea requiſitæ, nu. 26. & ſeqq. Quid de promiſſione matrimonii non mutua, num. 25. Sponſalia clandeſtina, an ſint valida, num. 30. & 31. f. 679. Sponſalia juſtis de cauſis diſſolvi poſſunt, & ex quibus, n. 32. & ſeqq. Sponſalia filii an pater impedire poſſit? num. 47. f. 680. Ad ſolvenda ſponſalia num requiratur ſententia Judicis, n. 48. f. 681. Sponſalia metu inita, an ſint valida, Tr. 14. d. 13. num. 30. f. 656. Sponſio, quid, Tr. 8. d. 4. num. 114. fol. 309. Certus de veritate, an poſſit ſpondere, & quando, n. 115. & ſeqq.

Status viæ, & ſtatus gratiæ, quid, Tr. 1. diſt. 2. nu. 43. f. 20. Requiritur uterque ad meritum de condigno, n. 42. & ſeqq.

Statura. Vide *V. Lege*.

Sterilitas non eſt impedimentum dirimens matrimonii, Tr. 14. d. 14. n. 70. fol. 684

Stipendium intuitu ſpiritualium functionum dare, aut recipere, non eſt Simonia, Tr. 5. d. 3. n. 28. f. 179. An de hujuſmodi ſtipendio licitum ſit paciſci, n. 29. & 30.

Studioſitas, quid, & quæ vitia ei adverſentur, Tr. 7. d. 1. n. 28. f. 227

Stuprum variis modis accipitur, Tr. 9. diſt. 4. n. 19. f. 331. Stuprum propriiſſime, quid, & quæ pœnæ ejus, n. 20 Ratione ſtupri, quæ ſit obligatio reſtitutionis, num. 21. & ſeqq. Præparatoria ſtupri, n. 71. f. 340

Subdiaconatus, quid, Tr. 14. d. 12. n. 7. f. 641. Ejus materia, & forma, n. 24. f. 644. Liber Epiſtolarum an eſſentialiter ſpectet ad materiam Subdiaconatus, n. 35. f. 645

Subdiaconus tenetur dicere Horas Canonicas jam primo die, quo ordinatur, & quas, Tr. 6. d. 1. n. 13. f. 190. Non poteſt ſolemniter baptizare, etiam ex commiſſione proprii Sacer-

cerdotis, Tr. 14. d. 3. nu. 34. f. 550. Subdiaconi officium, Tr. 14. d. 12. num. 25. fol. 644. Ejusque obligationes, quæ num. 26. & seqq.
Subditorum obligatio erga Superiores, Tr. 9. d. 2. nu. 21. & 22. fol. 319. Superiorum obligatio erga subditum, n. 23. fol. 320
Subtannatio, quid, Tr. 9. dist. 6. num. 30. fol. 365
Suffragium dupliciter sumitur, Tr. 12. dist. 3. num. 131. fol. 483. Suffragia Fidelium sunt triplicis generis, num. 132. Suffragiis possunt Fideles se invicem juvare, num. 134. & seqq. Ut suffragia alteri prosint, requiruntur tria ex parte offerentis, num. 136. & seqq. f. 484. Suffragia pro aliis oblata, adhuc prosunt offerenti, nu. 141. & seqq. per literas Fraternitatis, seu suffragia Ordinis, quid concedant Prælati Regulares, num. 143. & seqq. Differentiæ inter concessionem Indulgentiarum, & Suffragiorum Ordinis, num. 150. fol. 485. Suffragia communia Ecclesiæ, quæ, Tract. 13. d. 2. n. 16. fol. 498. His privantur excommunicati, n. 16. & 17.
Superbia, quid, Tract. 3. dist. 3. num. 2. f. 112. Et quale peccatum, num. 3. Filiæ superbiæ, quæ, num. 5. & seqq. fol. 113. Superbia, cur dicatur vitium Capitale, n. 10. fol. 114. Quæ sint remedia contra eam, num. 11.
Superiorum obligatio erga subdito, Tract. 9. dist. 2. num. 23. fol. 320. Præceptum de Correctione fraterna magis obligat Superiores, quam Subditos, Tr. 4. dist. 6. num. 49. & 50. fol. 144
Superstitio, quid, Tract. 5. d. 2. num. 2. & 3. fol. 165. Superstitionis duæ sunt species, num. 4. & seqq. Et quale peccatum, nu. 8. & 10. f. 166
Suspensio, an possit imponi ob peccatum veniale, Tract. 13. dist 1. num. 8. & 19. f. 487. Vel per modum pœnæ, nu. 18. Non incurritur, nisi ob culpam propriam, nu. 25. f. 490. Vide *V. Censura*. Suspensio, quid, Tract. 12. dist. 2. num. 76. & 77. fol. 527. in quo differat a Degradatione & Depositione, num. 77. Suspensio, latæ, & ferendæ sententiæ, num. 78. Suspensio ab Officio, & Beneficio, num. 79. Totalis, & partialis, num. 80. Suspensio ab Officio, an includat suspensionem a Beneficio, & e contra, num. 81. & 82. Quid de Suspensione ab ordine, & jurisdictione, num. 83. f. 508. Suspensio absolute lata, censetur totalis, nu. 84. & seqq. Suspensus, si exerceat actum sibi prohibitum an fiat irregularis, num. 87. Suspensionem qui possint incurrere, n. 88. & 89.
Suspicio differt a Dubitatione, & Judicio, Tract. 9. dist. 6. num. 56. fol. 366. Quid si:, num. 57. An, quando, & quale peccatum, n. 59. 60. 61. & 64. 65. fol. 370
Susurratio, ejusque gravitas, Tr. 9. dist. 6. num. 31. fol. 365
Synagoga, quæ, Tr. 4. d. 3. n. 2. f. 112

T

TActus impudici: Vide *V. Impudicitia*.
Temperantia, quid, T. 7. d. 1. nu. 22. fol. 227. Sumitur etiam large, Ibid. Ejus partes subjectivæ, num. 23. & 24. Potentiales, num. 25. & seqq. Et integrantes, quæ, n. 32. fol. 228
Tentatio alia probationis, alia Seductionis, Tr. 5. d. 3. nu. 2. f. 175. Tentatio Dei, quid, num. 3. Alia expressa, alia interpretativa, num. 4. est ex genere suo peccatum mortale, num. 5. Solvitur instantia, num. 7. f. 166. Tentatio Dei per accidens potest esse venialis, n. 8.
Testamentum, & quælibet donatio mortis causa, potest libere revocari, Tr. 8. d. 2. num. 16. f. 272. Testamentum, quid, Tr. 8. d. 3. num. 1. f. 227. Dividitur in solemne, & minus solemne, seu privilegiatum, nu. 2. f. 278. Paganum, & militare, num. 3. Testamentum scriptum, seu clausum, & nuncupativum, quid, n. 3. Hoc a Notario solet reduci in scripturam, cur, nu. 4. Ad testamentum solemne scriptum, quæ requirantur, num. 5. ac seqq. Et quæ ad testamentum nuncupativum, n. 11. fol. 279. Testamentum non privelegiatum, an in Foro conscientiæ validum sit, si ei desint solemnitates Juris Civilis, num. 12. & seqq.
Testamenta privilegiata, quæ Tr. 8. dist. 3. 3 num. 20. fol. 281. Testamentum ad pias causas, quod, Ibid. Ad hoc quænam requirantur, & sufficiant, num. 21. Duo testes in testamento ad pias causas non sunt de forma substantiali, sed probatoria, num. 22. Hinc scriptum manu testatoris valet absque alio teste, num. 23. Item si hæredi certo constet de dispositione ejus ad pias causas, num. 24. fol. 282. Quid juris, si moriturus cœpit facere testamentum, & non absolvit, num. 25. & seqq. An credendum Parocho, vel Confessario, circa legata pia a defuncto relicta, num. 27. & 28. Testamentum inter liberos est privilegiatum, n. 30. Item testamentum militare; & quomodo, num. 31. Testamentum ad acta, est privilegiatum, num. 32. fol. 283. Quid liceat hominibus rusticis, n. 33. Quid juris de testamento tempore pestis nu. 34. Quid spectata speciali locorum consuetudine, statutis, & Regnorum legibus, num. 35. An omnes testari possint, nu. 36. & 37. Quid de Religiosis, nu. 38. & seqq. f. 284. Eorumque novitiis, nu. 42. Testamenta Novitiorum an tollant Decreto Concilii Trideu-

dentini, num. 43. & 44. Clerici sæculares, præsertim Beneficiarii, an testari valeant, num. 45. 46. & seqq. fol. 285. In testamento minus solemni ad causas pias, valent Legata profana inserta, numer. 65. fol. 288. Corruente testamento minus solemni ad causas profanas, non corruunt Legata pia num. 66. & 67. Testamenti fundamentum, est institutio hæredis, num. 70. fol. 289. An sit obligatio faciendi testamentum, num. 79. fol. 290. Praxis quomodo testamentum sive ad causas pias, sive ad profanas practice faciendum.

Testes Legitimi, qui, Tr. 8. d. 3. nu. 7. f. 278. Testes duo, an sint de substantiali forma testamenti ad pias causas, Tr. 8. d. 3. num. 22. f. 281. Unicus sufficit ad probandum, quando non agitur de alterius præjudicio, Tr. 14. d. 7. num. 67. fol. 608

Theologicæ virtutes, Vide *V. Virtus*, *V. Fides*, *V. Spes*, *& V. Charitas*.

Thesaurus, quid, Tr. 7. dist. 5. nu. 9. fol. 253. Thesaurus inventus, cujus sit, num. 10. & seqq. An sit licitum emere fundum, in quo scitur latere Thesaurus, num. 13.

Thesaurus Ecclesiæ datur, & quid sit, Tr. 12. dist. 3. num. 3. & 4. fol. 456. Constat ex satisfactionibus Christi, & Sanctorum, num. 5. & 6. Ubi is repositus maneat, num. 7. fol. 457. Thesaurus Ecclesiæ dupliciter considerator, num. 8. Et quomodo dispensetur, num. 9. & 10.

Titulus justus, & ad præscriptionem sufficiens, quis, Tract. 7. dist. 6 num. 13. & 14 f. 260. Quando requiratur ad præscriptionem, n. 15. Titulus ad Ordines sacros requisitus, quid, Tract. 14. dist. 12. num. 64. fol. 650. Et quotuplex, num. 66.

Tonsura prima initiandi, debent prius esse confirmati, Tract. 14. d. 3. nu. 48. fol. 552. An peccetur mortaliter, si secus fiat, num. 49. Prima Tonsura non est Ordo, sed dispositio ad Ordines, Tr. 14. d. 12. num. 10. fol. 641. Effectus, atque privilegia primæ Tonsuræ, num. 11. & 12. fol. 642. Ad hanc an requiratur certa ætas, num. 51. fol. 648.

Traditio, quid, Tract. 4. dist. 3. n. 45. fol. 121. Est triplex, nempe Divina, Apostolica, & Ecclesiastica, num. 46. Traditiones Divinæ sunt admittendæ, num. 47. Sunt ejusdem infallibilitatis, ac Verbum Dei scriptum, numer. 48. Regulæ dignoscendi Traditiones Divinas, num. 49.

Traditio est modus acquirendi rerum dominium Jure gentium, Tract. 7. dist. 5. numer. 34. & 35. fol. 257

Trebellianica, quid, Tract. 8. dist. 3. num. 78. fol. 290

Triticum, quid, Tr. 14. dist. 4. num. 11. & 12. fol. 555

Tutor, in quo differat a Curatore, Tr. 8. d. 1. nu. 32. fol. 268. Vide *V. Pupillus*.

V

Valor Missæ Sacrificii, quatenus, Tr. 14. dist. 5. num. 48. & seqq. fol. 512. & seqq. *V. Missa*. Vana gloria, quid, Tr. 3. dist. 3. n. 6. fol. 90. Et quale peccatum, n. 7.

Vana observantia. Vide *V. Juramentum*.

Venationem, & piscationem possunt Principes interdicere, Tract. 7. dist. 5. num. 14. & 15. fol. 254. An, qui contra justam prohibitionem venatur, peccet, teneaturque damnum compensare, num. 16. & 17. An is acquirat dominium Feræ captæ, num. 17. Duplex in proposito jus considerari potest, Ibid. Quid de animalibus domesticis, aut feris in certo loco conclusis, num. 20. fol. 255. An fera laqueo intricata sit eximentis, vel laqueum ponentis, num. 21. Venari, & piscari die Festo, an liceat, Tract. 10. dist. 1. num. 16. fol. 377.

Venditio, & emptio quid, Tract. 8. dist. 4. num. 86. fol. Ejus pretium, quotuplex, nu. 87. & seqq. Justitia pretii vulgaris, unde desumenda, num. 90. & seqq. Læsio in in emptione, & venditione interveniens, an sit resarcienda, num. 93. & seqq. fol. 306. Res tanti valet, quanti vendi potest, quomodo, n. 99. Invitus, an, & in quibus casibus possit cogi vendere, num. 160. & seqq. fol. 307

Veneficium. Vide *V. Maleficium*.

Verba generalia generaliter sunt intelligenda, Tr. 1. d. 4. num. 5. fol. 64. Verborum peccata maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda, Tr. 5. dist. 3. num. 58. fol. 185. Verba, quæ sint de essentia Consecrationis Eucharistiæ, Tr. 14. dist. 4. nu. 38. 41. & seqq. fol. 558. & 559. An proferantur tam recitative, quam significative, num. 44. & 28. fol. 560

Verba proferre recitative tantum, significative tantum, & recitative, ac significative simul, quid, n. 45. & seqq. fol. 3[illegible]

Verba impudica. Vide *V. Impudicitia*.

Verecundia, quid, Tr. 7. d. 1. n. 32. fol. 228

Veritas duplex, speculativa, & practica, Tr. 1. d. 3. n. 5. f. 22. Veritas requiritur in omni juramento, Tr. 6. d. 2. nu. 12. & 27. ac seqq. f. 205. & 208. Vide *V. Juramentum*. Veritas, sive veracitas, quid, Tract. 7. dist. 2. num. 11. fol. 234

Vestibus Infidelium, an sit licitum uti, Tr. 4. d. 2. num. 51. & 52. fol. 111

Vindicta, quibus interdicta, Tract. 4. dist. 6. num. 17. fol. 159

Vinum, ut sit materia apta Consecrationis Eucharistiæ, quale esse debeat, Tr. 14. d. 4. n. 18. & seqq. fol. 558. Uva non potest consecrari, n. 19. Nec acetum, aut vinum adustum &c. n. 26. Nec vinum in pane imbibitum, nu. 24. Quid de vino miraculoso, nu. 22. Aut vino con-

congelato, nu. 25. & 26. Quid agendum, si vinum congeletur, n. 27. & 28. fol. 557
Violentia, an causet involuntarium, Tract. 1. dist. 1. num. 27. fol. 7. Violentia, quid, Tr. 3. dist. 3. num. 16. fol. 91. Violenta manuum injectio in Clericum, quæ, Tract. 13. dist. 2. num. 59. fol. 504
Violentiæ impedimentum respectu matrimonii, quod, Tr. 14. dist. 14 n. 62. fol. 683
Virginitas, quid, & quæ imporret, Tract 9. dist. 4. nu. 6. fol. 329. Quid de Virgine vim passa, nu. 7. Virtus, quid, Tract 4. dist. 1. num. 2. 3. & seqq. fol. 98. 99. Virtus ut sic, quomodo dividatur, num. 5. & seqq. Virtutes intellectuales & morales, nu 6. Virtutes infusæ, & acquisitæ dantur, & quid, nu. 7. Virtus Theologica quid, nu. 8. fol. 160. Virtutes Theologicæ quomodo differant a moralibus, nu. 9. Sunt tantum tres, num. 11. Et perfectiores Moralibus, nu. 12. Inter Theologicas, quæ sit perfectior, num. 13. Quomodo amittantur, num. 14. & seqq. fol. 101. An, & quomodo habeant medium, n. 19. Virtutes generatim quibus modis intelligi possint consistere in medio, nu. 17. & seqq. Virtutes Cardinales, quot, & cur sic dictæ, Tr. 7. dist. 1. num. 2. fol. 224.
Vitam servare nisi mediis ordinariis, non tenemur, Tr. 9. d. 3. n. 13. & 14. fol. 322
Unctio Extrema, Vide *V. Extrema Unctio*.
Voluntarium tripliciter, Tract. 1. dist. 1. nu. 2. fol. 2. & seqq. Voluntarium stricte, num. 3. Hoc dividitur in perfectum, & imperfectum, num. 4. Directum, & indirectum, num. 5. & 6. Voluntarium secundum se, & in sua causa, num. 7. fol. 3. Voluntarium interpretativum, num. 8. Quæ requirantur, ut effectus, veluti in causa voluntarius, imputetur ad culpam, num. 9. & seqq. Quando imputetur effectus, veluti indirecte voluntarius, num. 15. fol. 4. Voluntarium an tollatur per violentiam, nu. 27. fol. 7. Metum, num. 28. Concupiscentiam, nu. 32. & 33. fol. 8. Passionem, num. 34. Vel ignorantiam, nu. 42. & seqq. fol. 10
Voluntas reputatur pro facto, quomodo, Tr. 1. d. 2. n. 32. & 33. fol. 18
Votum, quid, Tr. 6. d. 3. n. 1. fol. 210. Quanta ad illud requiratur deliberatio, n. 4. fol. 211. Votum fit soli Deo, num. 5. Est de meliori bono, num. 6. Matrimonium an sit materia voti, num. 7. Votum simplex, & solemne, quid, & quomodo differant, nu. 8 & 9. Votum personale, & mixtum, n. 10. f. 212. Absolutum, & conditionatum, num. 11. Voti transgressio, quale peccatum, nu. 12. & seqq. In Juramento falso non excusat levitas materiæ, secus in voto violato, tur, nu. 14. Dubius de emissione voti an teneatur, n. 15. & 16. Quid, si quis certus est de voto, sed dubitat de habita intentione se obligandi, num. 17. f. 213. Votum sine temporis determinatione, quando obliget, nu. 18. Voti obligatio, an sit personalis, num. 19. & seqq. Quid de votis Communitatum, num. 21. Factum alienum si voveatur quomodo explicandum, n. 22. Impeditus implere votum personale per se ipsum, an teneatur substituere alium, num. 24. Voti obligatio quatuor modis desinere potest, num. 25 f. 214. Votum cessat cessante causa finali, num. 26. Et ob mutationem materiæ, num. 27. & 28. Quid de voto conditionato, & temporali, num. 29. & 30. Votorum commutatio, an propria auctoritate possit fieri in melius, vel opus æquale, num. 31. & seqq. f. 215. In professionem Religiosam omnia vota commutantur, num. 33. Vota a quibus irritari possint, n. 35. & seqq. Quid de votis impuberum, n. 38. fol. 216. Religiosorum, num 39. Liberorum puberum, ac Servorum, num. 40. Et Conjugum, num. 41. Datur in Ecclesia potestas dispensandi in votis, num. 42. f. 217. In quibus hæc potestas resideat, n. 41. Quam potestatem dispensandi in votis habeant Confessarii Ordinum Mendicantium, num. 44. 46. & seqq. Vota Summo Pontifici reservata, quæ, num. 45. Ea sunt stricte interpretanda, num. 46. An possint Episcopi dispensare in voto Castitatis non perpetuæ, num. 36. Ac voto conditionato, & pœnali, Ibid. Dispensatio, in votis ut sit valida, requirit justam causam, nu. 49. & 50. f. 218. Quid censendum de votis in favorem tertii emissis, num. 51. In votis quomodo possit dari dispensatio, cum tamen obligent Jure Divino, Tr. 2. d. 4. n. 25. & 26. fol. 67.
Votum, & Juramentum super eadem re factum, si violetur, est duplex specie malitia, Tr. 3. d. 1. num. 49. fol. 80. Quid, si violetur votum sæpius renovatum, Ibid. In omni voto quatuor conditiones tacite subintelliguntur, Tr. 6. d. 2. num. 23. fol. 207. Hæ non faciunt votum conditionatum, num. 24.
Votorum Dispensatio, qualiter obtinenda, & quænam sint observanda, Tr. 6. dist. 3. n. 54. & seqq. fol. 259
Votum quale impediat matrimonium contrahendum, Tr. 14. d. 14. n. 15. f. 676. Contrahens cum voto simplici Castitatis, a peccet, n. 27. f. 677. Ac debitum petere, vel reddere possit, n. 17. 19. & seqq. Quid de vovente non nubere, vel Ordines sacros suscipere, aut Religionem ingredi, nu. 21. Habens votum simplex Castitatis, an valide contrahat sponsalia, num. 27. f. 678. An per tale votum dissolvantur prior sponsalia, num. 36. f. 679. Votum solemne Castitatis dirimit matrimonium, num. 76. f. 685. Quid de votis simplicibus Societatis JESU, n. 77.

Vota majora in electionibus, quæ, Tract. 11. d. 1. n. 21. fol. 408
Usucapio, & quid, an differat a præscriptione, Tr. 7. dist. 6. num. 2. & 3. fol. 258. Vide *V. Præscriptio*.
Usura varie accipitur, Tr. 8. d. 4. n. 10. f. 293. Usura, quid, n. 11. & seqq. Usura expressa, & palliata quid, n. 14. Usuræ sunt prohibitæ Jure tum humano, tum Divino, nu. 15. Solvitur instantia de parabola Patris familias, num. 16. Deus an concesserit Judæis exercere usuras, n. 17. & 18. Usura etiam Jure naturali illicita est, n. 19. & seqq. Usura an sit, mutuare cum pacto remutandi, nu. 25. fol. 296. Quid de contractu Mohatra, n. 26. & 27. Et Montibus Pietatis, n. 28. & seqq. An aliqui tituli excusent ab usura, & qui, num. 32 & seqq. fol. 297. Quid de contractu Societatis, nu. 48. Et Censibus, n. 48. 61. f. 299. & 302. ac seqq. Potest Lege Usuris statui modus, non tamen eæ reddi licitæ, n. 44. f. 299. Usuræ an Jure civili approbentur, n. 45.
Usurarius non comparat dominium rei per usuram acceptæ, Tr. 8. d. 4. num. 22. f. 295. Quid de pecunia usuraria, n. 23. Usurariorum pœnæ præcipuæ, n. 24. Nomine lucri usurarii; quid intelligatur, n. 12. fol. 293
Usus facti, & Usus juris, Tr. 7. d. 3. num. 11. f. 240. Usus juris, quid, n. 13. Et quomodo differat ab usufructu, n. 7. 14. & 17. f. 239. & 240. Usuario, seu habenti usum rei, quæ liceant, n. 15. & 16.
Ususfructus, quid, Tr. 7. d. 3. num. 7. fol. 239. Jus utendi, & fruendi, quomodo differant, Ibid. Usufructuarius, quis, num. 9. Ad quid teneatur, num. 10. & seqq. Usufructus, quomodo differat ab Usu juris, n. 14. & 17. fol. 240
Uxoris bona dotalia, & paraphernalia, quæ, Tr. 7. d. 4. num. 14. f. 245. Horum proprietas an maneat penes uxorem, n. 15. & seqq. Uxor, quomodo peccet accipiendo ex bonis mariti, n. 19. & Tr. 9. d. 5. n. 28. & seqq. f. 347. An, & quales possit facere donationes, & eleemosynas, Tr. 9. dist. 5. n. 33. & seqq. fol. 348. Quid ei liceat, si maritus est dissipator bonorum communium, nu. 36. Uxor, an teneatur sequi virum mutantem domicilium, & e contra, Tr. 14. dist. 13. num. 69. & 70. fol. 663

FINIS.

BX
1757
R4
1745

Reiffenstuel, Anaklet
Theologia moralis

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Not wanted in RBSC 23/10/89

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 17 18 08 002 6